

Cerda, José de la

In sacram Judith historiam commentarius litteralis

Bd.: 1

Lugdunum 1663

2 Exeg. 288 q-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10326937-0

REVEREND. ET ILLVSTR. M.D.

D. IOSEPH

DE

LA ZERDA

BENEDICTINI,

IN SACRAM IVDITH HISTORIAM

Commentarij.

TOMI DVO.

Comparatur ad Conventum Monachale ab E. August.
High REVEREND. ET ILLVSTR. M.D. *Jul 1700*

D. IOSEPH

DE

LAZERDA

BENEDICTINI,

OLIM IN SALMANTICENSI ACADEMIA;

PRIMUM CATHEDRÆ S. THOMÆ, DEINDE

Primariæ Theologiæ Moderatoris, Postea Almeriensis

Episcopi, nunc Pacensis,

IN SACRAM IVDITH HISTORIAM

Commentarius Litteralis & Moralis.

TOMVS PRIMVS.

OPVS STUDIO SIS SACRÆ SCRIPTURÆ

Elucubrationibus & Proclamationibus diuini Verbi nimium amabile.

EDITIO NOVISSIMA.

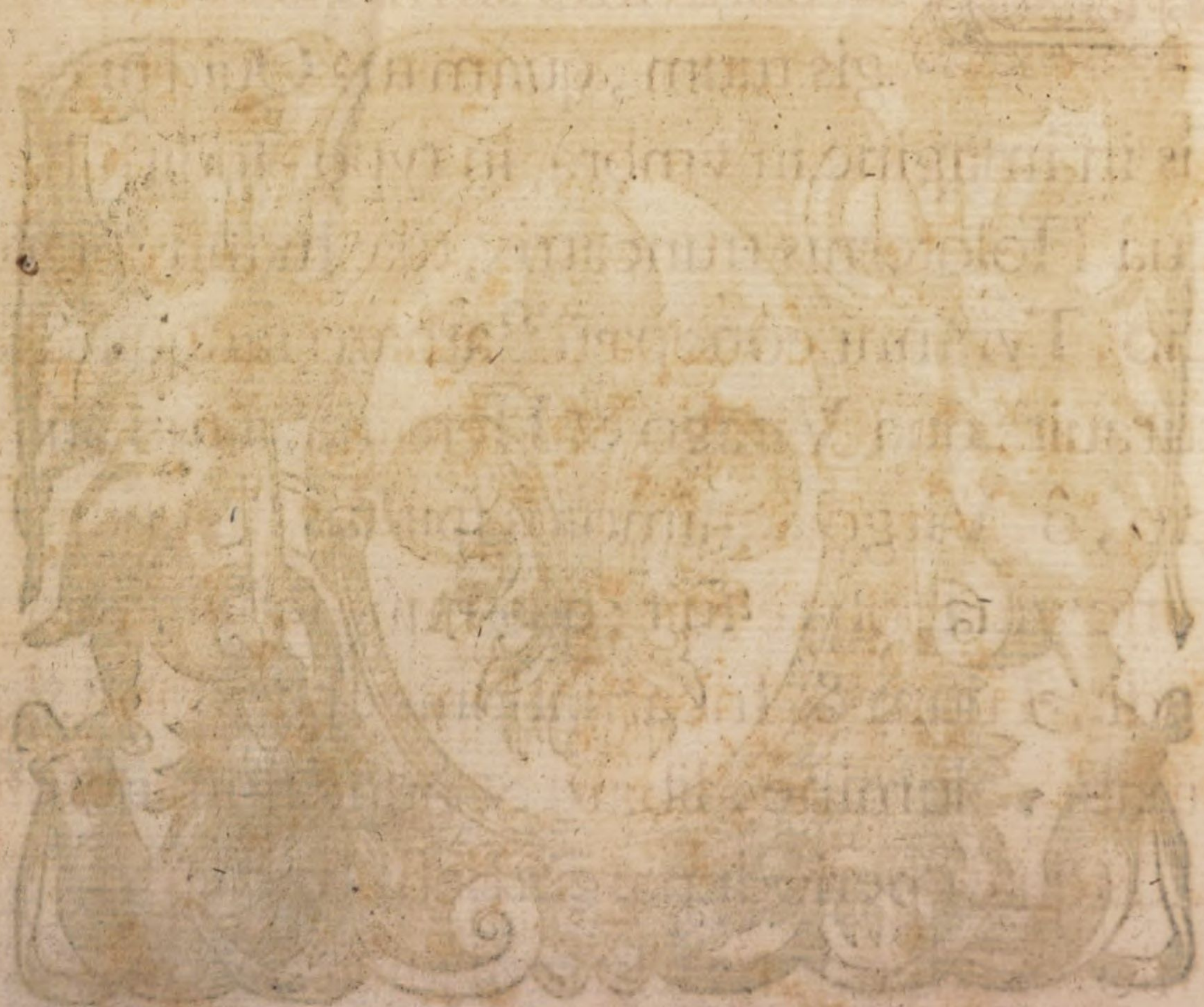
LVGDVNI,

Sumptibus LAVRENTII ANISSON.

M. DC. LXIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Handwritten notes at the top of the page, including a signature and date.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a date.

SANCTÆ MARIÆ VIRGINI

DEI GENITRICI:

DICTVM , SCRIPTVM,
SACRVM , VOTVM.

ET tuum hoc scriptum est , ô Do-
MINA MEA, DOMINATRIX MEA,
DOMINANS MIHI: quidenim ma-
gis tuum , quàm tu? Quid ni & tu
sis in imagine, in vmbra, in typo? Iudith hæc,
quà Holofernus truncatrix, tuæ manus prælu-
dio, Tyranni conopæū Barbaro sanguine sa-
turavit: quà Virago & Heroïna, à tuo auspi-
cio, ô Virgo, animosos spiritus hausit: quà
tunc viua, ob te fuit: quà nunc scripta, ad te
redit. Tuum & Incarnationis opus, quod vno
libavi volumine, libare & nunc non desisto;
eius quasi periodi parenthesis hæc est: vt à ni-
miotui splendoris æstu, cui palla Sol, cui crepi-
da Luna, cui tutulus cumulus stellarum, hæc

vmбра mitigaret ardorem. O circulis assueta
cœlestibus, quę in virginei vteri circulo Orien-
tem ex alto Virum circuiisti, ne parenthesesim
istam prætereas. Quòd adhuc de tuo, Incarna-
tionisque peculio in hoc Iudithæ opere victito,
Hieron. Hieronymus epist. 22. ad Eustoch. vindex sit.
[Statim vt Filius Dei ingressus est super ter-
ram, nouam sibi familiam instituit, vt, qui ab
Angelis Adorabatur in cœlo, haberet Ange-
los & in terris. Tunc Holofernus caput Iudith
S. Hildeg. continens amputauit.] S. Hildegardis in ap-
pend. ad symb. S. Athan. [Sed & in mollem
muliebre sexum tantam vim misit, vt mu-
lier Holofernem in nocte interficiens, Israëli-
ticum populum liberarit, & in hoc Genitri-
cem Filij sui præsignauit, per quam fidelis po-
pulus liberandus erat.] Ergo in anathema per-
petuum è tuæ dignationis templo, sicut Persæ
acinacem Iudith, de Iudith scriptum suspendo:
ceram hanc, ô summæ prædestinationis Pri-
miceria, è tui altaris tholo demitto; non liquef-
cat illa ab ardoris vicinio, sed cor meum ar-
deat in via, dum mihi Scripturas sanctas, ô pe-
regrina Doctrinx, expendas, donec ad castel-
lum appulerim, vbi cum vnico Filio tuo in fra-
ctione panis ineffabili beatitate perennem.

LICENCIA DEL ORDINARIO.

EL Licenciado Lorenzo de Iturrizara, Vicario general de la villa de Madrid, y su partido, &c. Por la presente auiendo hecho ver el libro intitulado Academias literales y Morales sobre Iudith, Compuesto por Don Fray Ioseph de la Cerda Obispo de Badajoz, declaramos no tener cosa contra la Fè, y buenas costumbres; y por lo que a nos toca se puede imprimir.

El Licenciado Lorenzo
de Iturrizara.

Por su mandado
Simon Ximenez.

APPROBATIO ILLVSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI D.D. F.
Michaelis Auellan, Ordinis S. Francisci, Episcopi Syriensis, Regij Concionatoris, &c.

PRÆCLARA Commentaria in librum Iudith mihi à Regio Supremo Senatu commissa, quæ nunc in lucem orbis profert Reuerendiss. D. D. Fr. Iosephus de la Cerda Episcopus Pacensis, ex ordine S. Benedicti meritissimè assumptus, & olim apud Salmanticensis primariæ Cathedræ moderator: attentè perlustraui, & alta meditatione perpensi. Opus, ingenuè fateor, sanè pulchrum, speciosum, illustre, innumeris Sanctorum Patrum dictis, ex recondito eorum thesauro selectis, mirificè refertum, ac ditatum; sanè præclarum, in quo & sensus Sacro textui germanus, & sublimitas expositionis ordine concinno, etiam mirificè cohærent; & ita Catholicæ veritati associantur, vt nec latum vnguem ab ea dissideant, nec aliquid illi dissonum expungi possit. Meritò ab ipso Authore hoc opus aureum *Academia Panegyrica & Moralis* olim nuncupatum, quia ferè ex omni Sacra doctrina construitur Musæum; ex Patrum dictis emporium, ex humanis litteris gymnasium, ex peregrinis quæstionibus oraculum, morum lyceum, Religionis palæstra, virtutum schola. In hac ergo celebri Academia ita illustris admodum Episcopus, & sapientissimus Doctor nobis nouus splendor hac nostra tempestate effulsit; vt in vno ac vnico eleganti stylo adamantino (sicut & Sanctissimus Pater eius Benedictus sub vno lucis radio) totum orbem sacræ doctrinæ expositiue quasi in vnam synopsis & compendium reducat. Et satis appositè mihi videtur, vt quemadmodum super cultum, & ornamentum Inclytæ Heroidis Iudith speciosissimæ fœminæ, super eius mithram, ne dicam sacrum nimbum, & pretiosos annulos, quibus se composuit, & ornauit, Deus contulit splendorem, rostro pudicitiam, brachio fortitudinem; vt abscisso Holofernis capite gloriosam victoriam reportaret: ita ad nostri Religiosissimi Patris crinitam Coronam, venerandi Sacerdotis regale Diadema, eximij Doctoris Laureatum Pileum, meritissimi Episcopi Pontificiam Mithram; insuper & ad eius sacros splendentes annulos, nouum Deus adiecit splendorem, illuminationem, pulchritudinem; vt in hac sua sacri libri expositione, inter omnes alios interpretes facilè primas ferat, nemini in posterum cessurus; vtpote quia acumine sui fulgurantis ingenij indefesso studij labore, supra modum, in sublimitate æternæ doctrinæ pondus operatur in nobis. Vt ei possit adaptari illud dictum egregium, quod Vincentius Lyrinensis de simili Doctore sic concinit: *O Doctor ingenio, studio, doctrina illustris, pretiosas diuini dogmatis gemmas insculpe, fideliter coapta, adorna sapienter; adice splendorem, gratiam, venustatem; intelligatur, te exponente, illustrius, quod antea obscurius credebatur; per te posteritas intellectum gratuletur, quod antea vetustas non intellectum venerabatur.* Sic censui & prælo & æternitate dignum opus.

D. Fr. Michael Episcopus Syriensis.

CENSURA R. P. AVGVSTINI DE CASTRO
è Societate Iesu, Regij Concionatoris, in suprema Inquisitionis Senatu Censoris,
& in Regalibus Madritensis Musæi scholis, Politicæ
disciplinæ Professoris.

ILLVSTRISSIMI ac Reuerendissimi Præsulis Pacensis Ecclesiæ, Religiosissimi Benedi-
ctinodum alumni, sapientissimi Theologi Salmanticensium scholæ, argutissimi ingenij D.
Iosephi de la Zerda Commentarij in Iuditham sacram Heroïnâ, elogia iure optimo po-
stulant, non crism, aut censuram expectant; quis enim censere audeat piorum morum
officinam, fidei columnam? Res tota quid aliud vel spirat, vel præ se fert, quàm substantiam
sperandarum rerum, quæ Apostolo ipsissima fides est? Quid agit aliud, quàm argumentum non appa-
rentium, quod gemma est studij solertissimi? In hunc scopum omnia collimat, hunc felicissimè sem-
per attingit. Iam verò si inter scholasticæ Theologiæ puluerem, cui tandiu Primarius Salmanticen-
sium antecessor insudavit; si inter curas Pastoralis officij, cui præfectus adeò est, & quidem in florente
ac viuida ætate non in effœta senectute, tot ac tanta scripta suspicias, non admirabere modò inaudi-
tam nouitatem, sed audax scrutator opprimêris à gloria. Sacra illa pennata Cherubina manus habebant
sub pennis: eorum videntur manus pennis obtegi; sed oculatus Propheta sub pennis manus adspexit. Vi-
detur penna præripuisse sibi temporu spatia: nunquid non manus videas, si attendas Præsulem vigilan-
tissimum, solertissimum Pastorem, largum ac munificum egenorum parentem, assiduum Diuinarum
laudum decantatorem, fortissimum indefessis precibus colluctatorem Dei Manus sub pennis sunt, sed
se aspectui permittunt. Samuël ille ministrabat Domino: fessa ministerio multiplici membra com-
pulere ad quietem, cui Deus loquebatur in somnis. Vigiliæ sunt hæ, sed expensis somni: nescit enim
Sol palpebras luminibus obducere, qui est lumen & oculus mundi. Audeo dicere: Pretiosus erat sermo
Domini in his diebus: nam licet hanc tempestatem impleant prophetarum cunei, qui aliorum vaticinia
modulentur; sed vnus sibi præripuit Samuel *Videntis* agnomen: multa nos scripta morantur, sed alienis
se pennis comunt; vnus est Pacensis Præsul, qui perspicacissima intellectus acie det sua. Sermo hic Do-
mini est, & pretiosus, sed Iosepho frequens, qui cæteris pretiosus, quia rarus. Alij Iuditham libarunt,
hic plenis buccis hausit & exhaustit: ornauit Ecclesiâ, sacros Ecclesiastes ingenio, eruditione, doctrina
adeoque pietate formauit. Iudithæ sacræ hæc accepta referas, quæ (non vetula Pythonissa, sed Pro-
phetis pulcherrima, cui modo Deus hisce Commentariis contulit splendorem, vt incomparabili pul-
chritudine omnium oculis appareret) hunc nobis Samuëlem suscitauit. Suscita nobis, ô scæminarum
miraculum, ô contribulium acerrima vindex, ô terror hostium, ô virtutum exemplar, ô gloria Ierusa-
lem, ô lætitia Israel, ô honorificentia populi nostri: suscita, inquam, nobis Samuëlem, qui priscos illos
Benedictinorum Prophetas etumulet. Suscita Gregorij Magni pietatem, Bedæ penitissimam eruditio-
nem, Anselmi profundissimam Theologiam, Ildephonsi os aureum, Ruperti subtilitatem, & mille alios
Benedicti felicissimos fœtus. Annuet sacra scæmina: Samuëlem videntem à primis vnguiculis Deo dedi-
tum, sæculi sui præceptorum facile Principem inter tam multos nobis dedit. Et ipse amictus est pallio:
monachum olet modestia, quem insulæ Pontificiæ coronant. Deo amictus lumen est, scæminæ Apocaly-
pticæ Sol, Pontifici nostro splendor vtriusque. Videat ergo lucem, lumen præferat luminibus Exposito-
rum. Sic censeo: sic oro in hoc Collegio Imperiali Societatis Iesu.

Augustinus de Castro.

Summa Priuilegij Christianissimi Regis.

IAVTVM est auctoritate Regis, ne quis in regno suo, alijsve locis suæ
ditioni subiectis intra nouem proximos annos, Librum qui sic Inscri-
bitur *Illustrissimi & Reuerendissimi DD. IOSEPH DE LA ZERDA, Benedi-
ctini, Pacensis Episcopi Commentariorum in sacram Iudith historiam Tomi duo*, absque
LAVRENTII ANISSON Bibliopolæ Lugdunensis permissu, imprimat, aut
diuendat à die publicationis horum exemplarium; qui secus fecerit, mulctâ in-
dictâ, prout amplius in diplomate Regio continetur, mulctabitur. Datum
Lutetiæ Parisiorum 18. Maij 1652.

De mandato Regis

CRAMOISY.

Perfectum hoc opus die 20. Nouembris 1652.

INDEX

INDEX SECTIONVM

TOMI PRIMI,

Quæ ad rem Moralem spectant.

Ex Catena panegyrica in Iuditham.

SECT. I. **E**LOGIA à Religione Iudithæ.

pag. 1.

- 2 *Elogia à fide sacre feminae.* 3
- 3 *Elogia à pudicitia Heroidis.* 5
- 4 *Elogia à castitate sanctæ feminae.* 7
- 5 *Elogia ab ingenio castitatis Iudithæ.* 11
- 6 *Elogia ab eximia viduitate Iudithæ.* 13
- 7 *Elogia à ieiunio sanctæ feminae.* 16
- 8 *Elogia ab oratione sacre feminae.* 21
- 9 *Elogia à virili Heroine fortitudine.* 23
- 10 *Elogia à sapientia, calliditate, Theologia, eloquentia, prophetia.* 25
- 11 *Elogia ab attributis, & agominibus Iudithæ.* 28
- 12 *Patres, qui verba Iudithæ ad stabilienda sua asserta conducunt,* 30

CAPVT I.

SECT. I. **N**omen à natura proprium est, à futo alienum. 63

- 2 *Nominis veritas miracula patrat, personam reproducit, amatur.* 65
- 3 *Humana ambitionis indoles, quod lucet, retegere; tegere quod obscurat.* 67
- 4 *Mendax & Tyrannide gloria Regiam, ne se prodat, vestem exuere non suffert.* 69
- 5 *Regnum à veritate & innocentia perennat.* 71
- 6 *Auidus imperandi homo, obediendi Deus.* 73
- 7 *Rex ut feliciter antistat, sibi, non populo, vehendi Principatus iugum imponat.* 75
- 8 *Rex reciproca circumfessione portet populum portantem se.* 77
- 9 *Homo ab Angelico custodie muro septus, intra murum à proprio arbitrio perit.* 79
- 10 *Custos Angelus operum custoditi speculum est, Musica, modulationisque mortem obseruat.* 80
- 11 *Dæmon in hominis animum intrare non valet; homo ob arbitrij malignitatem in Dæmonem libens subintrat.* 82
- 12 *Non iis gradibus, quibus ad summa peruentum est, retroitur: nisi Angelus sit, vel Zerda in Iudith. Tom. I.*

humilis, qui per scalam ascendit, absque scala cadit. 83

13 *Imperium cupientibus nihil medium inter precipitia, aut summa.* 85

14 *Quò magis homo per mundialium rerum accrementa cor extendit & auget, minus cor habet.* 87

CAPVT II.

SECT. I. **M**agnitudini & excellentie inhiat homo; quidquid minus sit, abscondere, seu populsare sollicitat. 110

- 2 *Filius Dei edocuit maiorem cum minoritate componere.* 112
- 3 *Regnantis imperium lacteum sit, non sanguineum; aternabitur.* 114
- 4 *Misera pereundi conditio est, sequi pereuntem, absque discretionis consiliis adherere potentum, placitis assentiri.* 116
- 5 *Tutius est, seu cecum seu videntem hominem post brutum ire, quàm post rationalem, sed improbè consilientem, creaturam.* 118
- 6 *Deitatis, cælique ambitiosus, stolidè terrestribus inhiat.* 121
- 7 *Imago Dei, Principis seculi tributum non sit: homo non in censum hominis veniat, veniatque.* 124
- 8 *Adulatio melleus laqueus est, dulce venenum, amicitia inimica illudit & ladit.* 128
- 9 *Iniquus valida fortitudine roboratur, sed quæ tandem tremor & pusillitas est, & à femina debellatur.* 132
- 10 *Adeo inconstans & lubrica rerum mundialium possessio est, ut non manu, sed mobilibus oculis teneri videatur.* 135
- 11 *Terrestrium bonorum amatoribus oculi pro pedibus sunt, pro terra: quale terrenum corpus, tales oculi.* 138

CAPVT III.

SECT. I. **H**omo hominis timens, non Dei: humanam manum osculatur præ metu, diuinam præ nimia pietatis presumptione contemnit. 151

- 2 *Deus adeo pro homine mortis est amans, a ut*

Index Sectionum moralium.

- ut non dubitauerit natiuitatem aeternam cum morte temporali coniungere. 155
- 3 Deus adeo adamat homini voluntatem subijcere, ut qui per intellectum aeternè gignitur à supero Genitore, per voluntatem pro infera creatura deligat temporaliter mori. 157
- 4 Per tribulationum salebras, laborumque vepres seruitute constante sequere Deum: in tergo oculos fauentes inuenies. 159
- 5 Diuitia pro Deo erogata, & Deo fœnerant & Deum; seruum euehant in cœli Regem. 162
- 6 Homo erga Deum solius peccati prodigus est, quod ille quasi dono acciperet, indulgentia remunerat. 166
- 7 Qui peccat, gestit sibi sociare peccantes: Virtus solitaria sedet; omnis frequentia ad vitium est. 169
- SUBSECT. VNIC. Exaggeratur iniquitatis in tumultuariam multitudinem inclinatio. 171

CAPVT IV.

- SECT. I. **H**umanus timor proditor est humana cōstantiæ; diuinus adeo in suamet stabilitate fulcitur, ut de immobili base fidem amuletur diuinam. 197
- 2 Timor Dei, templum est, Diuinitatis peculiū, cœlestiumque sacramentorum compendium. 200
- 3 Timor Dei corpus & animam diuini Principatus notis sigillat, Numinisque dominiū generoso stemmate cudit. 202
- 4 Venerabilis templorum maiestas sit, terrenis cogitationibus altior, demonstratio Deitatis gratia, munditiæque nitor. 204
- 5 Pœnitentia non solum ceco peccatori oculos reddit, sed & videnti Deo quasi lumina conciliat ut videat. Non insubtilia de hac virtute. 207
- SUBSECT. Noua Pœnitentiæ Christianæ elogia. 209
- 6 Vbi sacrificat amor, pyra viuificat, vitalis est cinis, animosus spiritus aternatur in morte. Christus non nisi in amoris busto, ut resurgeret immortalis, occubuit. 211
- 7 Impetuosus amor senescere facit amantem, totum spatium in exordio currit. 214
- 8 Habet ieiunium cum Diuinitate commercium, curat Deum, idolumque gula potiore Diuinitate deturbat. 217
- 9 Ieiunij artem Spiritus sanctus spirat, quod tertia personæ notionem acumine elucidet ingenioso. 219
- 10 Auspiciū & emblemata Eucharistiæ ieiunium est. 221
- 11 Mortalis cinis in capite ad memoriam in-

- spersus, aternitatis prabet auspiciū. 223
- 12 Zelus Domini in arma Sacerdotem accingat, ut diuina iura conseruet. Deus in eo est. Pro Deo fungitur, cum sic zelat, indolem Angelicam emulatur. 226

CAPVT V.

- SECT. I. **I**ra vel insania est, vel insania apparatus; vel Dæmonis, vel peccatoris est, non Dei. 256
- 2 In ultionis auido leuis iniuria, beneficiorum praponderat quantitate. 259
- 3 Virtutis hostis non semper mansuetudine, sed & ferro domandus. Seuerus in vitiosum enitere, ignem ei & gladium ostende, ut quem non mollit pietas, conterat rigor. 261
- 4 Fidei indoles velox transitus est, prapropere manu prendit, quod credit. 263
- 5 Pientissimum Numen suorum sibi prapsumit arumnas, quasi appetat in famelicis & sitibundis, pariter sitire & famescere. 265
- 6 Duplicatur iustus meritorum ingenio, crescitque ad numerum, cum sit vnus. 267
- 7 Deus officiosa in eius obsequiis creatura reddit pro retributione talionem. 268
- 8 Homo à Deo abscedere gestiens per flagitia, in concupitis damnatur: supplicium est, quæ prauè desiderat, adipisci. 271
- 9 Peccator, quem Deus deserit, ab omnibus creaturis desertus in iniquitatis eremo iacet. 273
- 10 Virtus ab iniquis fidelibus damnatur exilio, deportatur in rupes, & quasi transfuga se aliquando comparat in paganos. 276
- 11 Inuidia solitudinem amat in fastigio, vel in Deitatem audet, quæ à se inuidia suspicionem sumptibus incarnationis abegit. 277

CAPVT VI.

- SECT. I. **S**uperbi Principis iniuriosa in Republicam ambitio est, Senatores accersere, sed vel mutos, vel suo placito suffragantes, nollegue auscultare prophetas, ne aduersus superbiam benè consulant vaticinium. 287
- 2 Officiū Consulis in lubrico est: si officiosus Principi, mendax; si inofficiosus, & adulationis osor, crucem sibi praparat semper nutat pendulus in suspendio. 289
- 3 Deum agnoscere suis beneficium & pœntentem, nec sequi & amare, insania execrabilis est. 290
- 4 Quantum ab ingratitude, diuinarum Personarum Trinitas distet. 291
- 5 Mundialis gloria ad primam lucem, ut spectrum euaneat; ut eurgilantis somnium cum

Index Sectionum moralium.

cum incipit, desinit, cuius esse apparere est.

293

- 6 Quidquid est in seculari tempore, quæ bre-
ue & fluxum, complicatur in instans,
vertitur in figura, exulat à substantia.

295

- 7 Extrema solitudinis inquilini comes est
Deus, qui derelictam à creaturis creatu-
ram, seu creaturas abscisso valido relin-
quentem diuino munerat contubernio.

298

- 8 Deus ab homine contendit orari sibi præ-
stans ad adorationis elogium, quod præstat
supplicibus ad fauorem: sed homo orationis
osor, diuino amori exhibet, dum non orat,
agonem.

300

SUBSECT. VNIC. Rudis homo & orationis insi-
piens à Spiritu Sancto munerum largito-
re de efflagitandis muneribus eruditur,
ut homo cum indole diuina conueniat.

303

CAPVT VII.

SECT. I. **M**embra, quæ inseruiere peccato,
urgere penitentia (ut tan-
tundem soluat, quæ debet) inseruiere iustitia.

328

- 2 Penitentia hominis, quasi in Deo ultricis
sententia generat penitentiam.

332

- 3 Penitentia in puluere & lachrymis sibi
Dei imaginem cudit.

334

SUBSECT. VNIC. Peccatoris squalidi penitentia
in innocentia candorem contendit assurge-
re.

335

- 4 Aërem conuertat in panem; quod tuo prode-
rit alimento, subtrahere vanitati.

337

- 5 Tribulationum caligo, libita cecitas quasi
visibilitatem Deo conciliat.

339

- 6 Peccator à rationali discursu se prodit ex-
torrem; nec unam scit elicere consequen-
tiam.

340

SUBSECT. VNIC. Exaggeratur peccatoris insci-
tia.

p. 343

- 7 Adeo lachrymarum consors & amica redē-
ptio est, ut & in sacra vnda Redemptor
redimat, & sacra vnda quasi corpus redi-
mat Redemptoris.

345

- 8 Oculi post peccatum, non videndi, sed flendi
fungantur officio.

349

SUBSECT. VNIC. Oculi, quæ madidus, & mi-
sericordiæ prouocat, & fons est in hominis
vertice manans, ut impetuoso latice desu-
per illuuiem peccatorum abstergat.

352

- 9 Dei seruitus & eius obsequiis humilitas mā-
cipata, pietatis Dominicæ certitudine mu-
neratur, Deumque sibi vendicat incarna-
tum, insignia seruitutis amantem.

353

SUBSECT. VNIC. Deus pro homine seruitutem
Zerda in Iudith. Tom. I.

multiplicat, & postquam se pro homine
seruum exhibuit, vendi satagit, ut titulus
seruitutis excrescat.

355

- 10 Vitia parentum quæ misero imitationis
traduce serpunt in posteros.

357

SUBSECT. VNIC. Adeo malignitas Genitorum se
in sobolem malignam deriuat, ut & patra-
ta culpa filij geniti titulo proferatur.

360

- 11 Verbum inuisibilisq; imago Dei nullam pa-
titur in patientia iacturam; amatque fla-
gelli nomine nuncupari, ut ei pro homine
flagellari nobilitas sit.

361

- 12 Misericors in inuado Deus humane tardi-
tatis praternolat spatia; ultricis iustitia,
ocysimæque culpa celeritatē exuperat.

362

CAPVT VIII.

SECT. I. **G**enesis vita à memoria mortis.

446

- 2 Vita fugax oritur de forma moriendi. Na-
tiuitas seu prodromus, seu mutuum est mor-
tis. Adolescentia morti blanditur.

448

- 3 Alget auaritia. Habendi libido, etsi calida
sit ex vitio, procul à sortis possessione, ut in
aëre pendula friget.

451

- 4 Auaritia de diuite facit intestatum, & ino-
pem. Compendiū egestatis cupiditas est.

454

- 5 Vidua defuncti coniugis posthuma sit supel-
lex; quasi duplicato spiritu viuat, ut peren-
net vita cælesti.

455

- 6 Castitas corpus conflat in spiritum, agit in
cælestia.

458

- 7 Castitas arte virginea hominem in Ange-
lum traducit.

460

- 8 In virginitate Deitas excuditur, Spiritus
sanctus expenditur, Trinitas sigillatur.

462

- 9 Castitatis, utpote virginei spiritus, liber-
tas, & à vinculis expeditio.

465

- 10 Ecclesie ager in triplici fructu, virginita-
te, viduitate, & coniugio.

466

- 11 Ieiunium agit hominem in cælestia.

468

- 12 Dies cæli ieiuniorum dies sunt, non in mor-
tali vita censentur.

470

- 13 Ieiunij amans ieiunio locum aridum eligat,
ne crapulam suggerat abundantia.

471

- 14 Preparatio ieiunij ieiunium sit, nec quia
gulam macetabis, gulam sagines.

472

- 15 Eneruia ex ieiunij pondere brachia, gran-
dia triumphorum pondera gestant.

474

- 16 In etatem vegetat abstinentia, & de vitæ
redundantia prolem infundit; perennat ad
gloriam, fauorisque obsequium vindicat à
gehenna.

476

- 17 Esca ad erubescendum denudat, vestit ad
pudoris dignitatem ieiunium.

477

- 18 Virtus de virtute vestitur, vitium de vitio;
ieiunium asperis, mollibus gula, quam ut
Regem purpura peccator inuestit.

478

- 19 Amet latibulum pulchritudo, ut in sui
elogium,

2 2

Index Sectionum moralium.

- elogium, dum fugit oculos, ora dissoluat. 480
- 20 Causa pulchritudinis in oculorum, & affectuum agitur tribunali, in aspectus vocabulum transiit forma solum ab aspectu censetur. 482
- 21 Clypeus sit integrum fœmina venusta armamentum, ne, antequam corpore, oculis scortetur. Bellum pulchritudo patitur, si absque velo. 483
- 22 Hypocrita ex crescere faciem contendit, ut ad ieiunij spectaculum vultus spatiosius formet theatrum, mancipium est gloria, histrio scenicus & phantasma. 487
- 23 Hypocrita, dum oculis vendit ieiunium, Dei bona sacrilego furto praeatur. 488
- SVBSECT. VNIC. Hypocrita, dum ieiunans, squalore faciem obturpat, Diuina pulchritudini fœditatis notam inurit. 490
- 24 Diuitia cognata morti, utpote quæ è pulvere, & in puluerem eunt. 491
- 25 Diuitiarum pondus in celerem mortem impellit. 494
- 26 Paupertas & cartu supellex Regni cœlestis census est. 496
- 27 Virtutis Heroica salus vel à leui flabro imperfectionis agrotat. 500
- 28 Lingua loquax ad probra, obmutescit ad proba. 503
- 29 Nec verbum unum pratergredi licet, diuina legis characteres amanti. 505
- 30 Zelus pro sospitate diuini honoris exardens vice Dei fungitur in zelante. 509
- 31 In principem, veluti populi animum, peccata populi relabuntur. 511
- 32 Princeps, qui antistat, nec parum annuat intortis subditorum conatibus, ne plenè totius piaculi condemnatur. 514
- SVBSECT. VNIC. Ne peccata subditorum resiliant in Regem, satius illi est à regno discindi. In populi delictum assensus Principem à regno exauctorat. Idolum est, cui, ut peccato assentiat, purpura & adoratione subditus adulatur. 515
- 33 In obiurgandis Principum erratis sapiens lingua Maiestatem declini veneretur obsequio. 518
- SVBSECT. Ut Rex fœliciter corrigatur, eo ingenio modulanda correctio est, ut in semet Rex iudicium proferat & sententiam. 519
- 34 Misericordiae diuinae in opitulando velocitas non sustinet intra temporis metas stringi. p. 521
- SVBSECT. Misericordia diuina quasi praeiungit tempus iustitiae, sibi quæ aternitatem affigit. 523
- 35 Misericors Deus, immisericors homo in certamine pietatis decertant. 525
- SVBSECT. Diuina pietas in largitatis abundantia cognoscitur; in angustis paritatis humana. 527
- 36 Homo Deus utramque naturam patientiae titulo satagit insigniri. 529
- SVBSECT. 1. Deus integrum sibi patientiae vendicauit elogium, cuius cursum dum ascendit in cœlum, probauit; cuius sinus à superno Genitore natum suscepit. 532
- SVBSECT. 2. Patientia diuinam sibi erumnarum stylo sculpsit imaginem. 535
- 37 Vestigia, quæ exarauere peccata, inuersis gressibus oblitteret pœnitentia. 537
- 38 Extrema stoliditas, misera dementia est, ex medelis venena conficere. 539
- 39 Diuina misericordia inter currentes peccatoris lachrymas, velociter currit, ut succurrat. 542
- 40 Inimicorum amor semen cœlestis vitæ est: in filios Dei asserit dilectores. 545
- 41 Cur inimicorum amor Deitatis tessera, diuini amoris triumphus, Christi titulus sit & insigne? 548
- 42 Nobilitatis generosa purpura pallet à vindicta, ardet à patientia. 551
- 43 Validior ab inimico vindicta patientia est. p. 555
- 44 Carnis illecebra animum, qui spiritus est, in malignam carnis molem obdurant. 556
- 45 Illecebra sensibilibus voluptatibus quasi pro corporeis sensibus in anime, ouem carneum efficiunt, funguntur. 559
- 46 Verbi Dei incarnati negotiatio, ut carneus homo in spirituales dotes assurgat. 561
- 47 Cœlestium spes possessio est: motus desiderij in diuina, quies est gaudij. 563
- 48 Deus, quod pro homine effundat, exuberans sanguinis pelagus concupiscit. 566
- 49 Verbum Dei, quod sacer Ecclesiastes efformat, anima sit audienti. 569
- 50 Predicator Euangelicus idipsum sit, quod loquitur. 572
- 51 Labores & tentationum erumna altaria sunt, in quibus religiosè colitur Deus. 575
- 52 Tribulationum fornax hominem in diuinæ naturæ sublimitatem, & amicitiam excoquit; ubi iuxta litteram seriem de Abraham. 577
- 53 Amicitia Dei aternitatis indole gaudet. p. 581
- 54 Diuinus & seraphicus amor, utpote absque fine, in circulo est? humanus, in arcu, quippe non uno fine contentus. 584
- 55 Amor Christi ad homines in ipso fine aternatur. In finem dilexit eos. 587
- SVBSECT. VNIC. Spiritus sancti amor, amoris finis & complementum est. 591

INDEX AD SACRAS CONCIONES DE TEMPORE.

Littera C, Caput denotat: M, Explanationem moralem: N, numerum marginalem indicat. P, paginam designat.

Dominica I. Aduentus.

L V C Æ 21.

Erunt signa in Sole & Luna, & Stellis.

ERVNT signa. Si signa hæc signacula sunt rigoris, cur fore, non iam esse dicuntur, ut iustitiæ seueritas signis præsentissimis inclaretur. Imo si in Sole, Luna, & Stellis seueritatis futuræ signa tenduntur, iam orbis artifex ab exordio has lampades detornauit in signa, & in mundi cunabulis, quæ interitum minarentur, præmisit: siquidem finis, in quem pangeret luminaria cœlestia, in præludio Genesis fuit: *Sint in signa, & tempora, & dies & annos.* En prius in signa, quam in tempora, lucis præfules modulatur, ut de interitu temporis, antequam de tempore, præmonerent. Et tamen post tam diutina signa sic tempus diei nouissimi præstolatur, ut tot sæcula, indices præcessissent rigoris, & nondum rigor, quasi præpondere tardigraditur adueniret. Quam alterius indolis signa sua lenissima pietas disponit! dum fauoris signa promittit, anteuenturus fauor, ne à signis præoccupetur, signa præcedit. cap. 7. M. n. 95. per totam sect. pag. 363

Erunt signa. Ergo opus est Domine, quod in testimonium futuri rigoris, & promittas signa & præmittas, signum dat dæmon, cum energumenum derelinquit incolumem, utpote atrox carnifex, qui non fidem de pietate meretur, nisi dato pignore securam stabiliat fiduciam. Sed Deus, cui pietas pro natura inoleuit, quasi quid extra naturam eius iustitia sit, non putat posse credi aliquando fore seueram, nisi fidem rigoris confirmet & signo. Sic Iudæi, cum eos funibus verberans eiecisset de templo, signum à Domino extorquere studebant, qui nunquam signum, quare pietatem exerceret, petierunt. Ergo signa hominibus de seueritate dat Dominus, quasi adeo sibi infesti sint, ut securitatem & pignus diligant habere quod pereant. Sic misericors Deus immisericors homo in certamine pietatis decertant. cap. 8. M. tota sect. 35. p. 525

Zerda in Iudith. Tom. I.

Erunt signa in Sole & Luna. Signa quidem miracula sunt. Et cur seueritatis miracula, qui miraculorum artifex est, non sibi, sed astris attribuit, Quoniam misericors Deus, etsi omnipotentia subeat suspensionem dispendij, solum se exhibet in fauoribus prodigiorum. c. 8. M. n. 325. p. 553

Erunt signa in Sole, & Luna & stellis. Cur in amicis hominum creaturis, è quibus deriuatur segetum & lucis prouentus, seueritas pro lumine panditur, obsequiaque deferant officiosa cum homo subest extremæ calamitatis incursum. Sic sine Sole desolatus homo iacebit? Et in lucidioribus creaturis, quæ cæteris corporeis antistant, vniuersum negaretur creaturarum officium. Nam peccator, quem Deus deserit, ab omnibus creaturis desertus, in iniquitatis iacet eremo. c. 5. M. tota sect. 9. p. 273

Erunt signa in Sole & Luna. Nonne hæc benefica luminaria tempori præsent, dispensantque sæcula per momenta? Cur ergo si usque ad diem nouissimum seueri iudicis sententia tardabit, tam præpropere possessione, temporis officiosos ministros sibi præripit, ut minetur temporis occidui defectum? Imo felicior Dominica pietas, quod sint solum in signa rigoris, est misericorditer negotiata, nec tam tempus iustitiæ constituent, sed quod pietati seruiant ad vsus. Sic à iustitiæ manibus misericordia præripit tempus. cap. 8. M. n. 236. p. 523. Facit quod sententia Dei minæ sint, & signum iustitiæ ibid.

Erunt signa in Sole & Luna & Stellis. Ergo vniuersitas caligabit, viduabuntur lumine sydera, eruntque ante inferni tenebras tenebræ, nondumque prolata tribunalis sententiâ damnabitur ad noctem peccator? Sed qui tenebras & non lucem amabat, in tenebras sortitur pro voto. Quippe homo à Deo abscedere gestiens per flagitia, in concupitis damnatur: supplicium est, quæ prave desiderat, adispici. c. 5. M. tota sect. p. 271

Erunt signa in Sole. Cur Sol fuligine denotatur, & qui innocens, plectetur in lumine? Quoniam Princeps diei est, temporisque obtinet præfultum, peccataque temporis, cui antistat, in suum antistitem relabuntur. c. 8. M. tota sect. 31 p. 511.

In Sole. Cur tunc extremum experitur occasum, qui iugiter, & sine intercalaribus tenebris diem in opem hominis protelaret, nisi obnubilando se in

ā 3 nocte

Index ad sacras Conciones.

nocte inferuaret quieti soporis? Vt agnoscat peccator qui suæ cæcitas culpam proiciet in solem, dicens cum in tenebris ardoris plectitur, *Sol intelligentia non est ortus nobis*, fuisse delictum oculorum, non lucis. c. 7. M. n. 34. p. 341

In Sole. Nonne Sol imago Dei est? cur non solum næuum sed & caliginem sustinebit? Et videat homo in pallida Solis figura imaginem, quam ipse acceperat, conspurcatam. cap. 8. M. num. 205. p. 511

In Sole. Cur rigoris præludium orditur in Sole? ut ambitiosi & superbi, qui etiam de Solis & syderum cognatione turgent pro fastu, prima sit origo iustitiæ, quæ in Solis cornua, quibus homo caput præsuperbia redimire gestiebat, primus iudicii rigor exardeat. c. 2. M. n. 4. p. 111

In Sole. Cur Sol, qui, quamuis nobilior in corporibus creatura, lucis suas in hominum curauit obsequia, seueritatis signum protendet, pignoraque dabit iudicii? Quoniam quodque peccatum superbia est, ipseque incipiet superborum supplicium, exaltationemque promittet humilium, ut iam in lucis præside agnoscant, quale sit humilitatis meritum & superbiæ. cap. 1. M. num. 69. & 70. pag 85

In Sole. *Sol obscurabitur.* O quantum iustitia Domini æmulatur pietatem! In extremæ misericordiae prodigium, Christo videlicet in patibulo pro hominibus occumbente, obscuratus est Sol, sibi que diuinus rigor ad extremæ seueritatis miraculum eiusdem signi nititur præuenire tenorem. Sed vincit pietas: quippe ante Solis tenebras præcucurrit, ut tardius esset pietissimi fauoris signum, quàm fauor. Sol ante iustitiæ diem obscuratur, ut tardus & segnis appareat Dominus ad rigorem. Vide c. 8. M. n. 206 p. 512

Erunt signa in Sole & Luna. Cur in utroque præside lucis signa iudicii nouissimi protenduntur? Ut erudiatur homo maioritatem cum minoritate coniungere, & conari in similitudinem Filij Dei: siquidem in cælo luminare maius & luminare minus ad luminis officium iunguntur. Vide cap. 2. M. tota sect. 1. & tota sect. 2. pag. 110. & 112

In Sole & Luna, & Stellis. Ergo syderum vniuersitas, quæ temporis incumbit officiis, nouissimi temporis præsignabunt momentum. Intercessit pietas, ut totum vegetandi sæculi tempus in solis rigoris signis, minisque, ut homo resipisceret, se exerceret; sed exercendo rigori vnicum tantum superesset momentum. Quippe misericordia curat officiosa tempus iustitiæ. c. 8. M. num. 236. cum seqq. p. 523

Nam virtutes cælorum mouebuntur. Ergone consternabitur cælum, trementque poli, ut ab inquietudine motus, virtutes cadant, terramque de felicitate casus honorent, ut quasi donaria missilia, quæ cælum prodigat, homines qui virtutibus carent, arripiant, & habeant quid proferant in iudicio. Sanè sæculum adeò virtutibus est orbatum, ut nisi commotæ veniant de cælo, nulla sit virtutum frequentia. Quippe virtus solitaria sedet; omnis frequentia ad vitium est. cap. 3. M. tota sect. 7. subsect. sequenti p. 169. & seqq.

Et virtutes cælorum mouebuntur. Vt quid? An ut obuiam iustis procedant illico cælestes virtutes? Imo ut expediantur loca occupanda beatis. Quippe cælum non tam numerum, quàm qualitatem diligit ad delectum, expectatque per sæcula de

melioribus occupari cap. 5. M. num. 54 pag. 171

Et virtutes cælorum mouebuntur. Sed si virtutes Angeli sunt, ut quid eos percutit tremor iudicii? Quoniam custodiæ hominum deputati accersuntur ad reddendam rationem, non à iudicio, etsi à crimine immunes. cap. 8. M. num. 211. p. 513

Et virtutes cælorum mouebuntur. Ergo Angelicus chorus ad iudicium accitur, ubi horrida tuba pro vniuersitate modulaminis est, ubi seueritatis strepor melos musicum non admittet. Sed accedet spirituum musicorum sodalitas, ut probetur, an homines Angelis custoditi cum custodientium vocibus concordauerint, vel obtuso iniquorum operum tono à melodis censura descuerint. Quippe custos Angelus musicæ modulationisque morem obseruat. c. 1. M. tota sect. 10. p. 80

Et virtutes cælorum mouebuntur. Vt quid coram hominibus iudicandis Angelica exhibetur præsentia? Ut noscat homo ab arbitrio seu in ignem deiici, seu beari, nec culpa sit Angeli, quod perierit, quippe ab Angelico custodiæ muro septus, intra murum à proprio vulneratur arbitrio. cap. 1. M. tota sect. 9. p. 79

Et in terris pressura gentium: arescentibus hominibus præ timore. Vix pressura gentium imminet hominibus, iam arescunt, trepidantque ad hominis rigorem hostilem, qui ad minas Numinis non timebant. Quid? Homo hominis est timens, non Dei; humanam manum osculatur præ metu, diuinam præ nimia pietatis præsumptione contemnit. c. 3. M. tota sect. 1. p. 151

Arescentibus hominibus præ timore. Opportunius & felicius esset quod arescerent præ abstinentia & ieiunio, ut aduocatum sibi sanctum Spiritum mererentur. Quippe ieiunium, Tertiæ personæ notionem acumine elucida ingenioso. c. 4. M. tota sect. 4. p. 204

Arescentibus hominibus præ timore. Timor iste de absoluendi sæculi veniet dolore: siquidem amicus sæculi arescit & nutat. Humanus timor proditor est humanæ constantiæ; diuinus adeo in suamet stabilitate fulcitur, ut de immobili base fidem æmuletur diuinam. cap. 4. M. tota sect. 1. p. 197

Arescentibus hominibus præ timore. Eia fures, adulteri, & epulones, seueri iudicis lictores, vos ad carceris supplicium sedulo quærun, pro apparitoribus cælestia signa signis apparentibus vos vestigant, fugite ad templum, cornu altaris tremantibus premite manibus, timete. Timor Dei templum est, Diuinitatis peculium, cælestiumque sacramentorum compendium. cap. 4. M. tota sect. 2. p. 200

Præ timore & expectatione. Et adhuc aliquid superest, quod expectet? O! vniuersum sæculum agitur spe. Adhuc in nouissima die sibi vitæ ambiciosus de ærario spei promittit ætatem, qui nunquam moriens moritur, sed & posthumam, sibi vitam præsumit. cap. 8. M. tota sect. 1. pag. 294. & seqq.

Præ timore & expectatione. Et solatium est, quod intra canos fluctus, vadaque voraginibus imminetia naufrago nautæ maneat spes, quæ etiam in desperatis rebus desiderata consequitur ingeniose c. 8. M. n. 360. p. 565

Et tunc videbunt Filium hominis. Cur sibi filij hominis titulo ad vliscendas iniurias Iudex accedit? Vt quæ seuerus indolem hominis imitetur, qui

Index ad sacras Conciones.

qui traduce generis trahit ab vtero inimicos vl-
cisci c.8. M.n.303. p.543

Tunc videbunt Filium hominis venientem in nube.
Non sat est filij hominis vocabulum, sed & nubes.
Nubes Altissimi obumbravit Virginem, cum in
eius vtero roseo incepit filius hominis esse. An illa
lenitas, & de nube roscida fauor pignus fuit, quod
esset iterum venturus seuerus? Tunc ignis appa-
ruit in rubo; sed etsi vepribus obsitus non punge-
bat; etsi flamma valida, non cremabat, sed ardoris
nimbo pluuia fuit vrticarum virori, qui incendium
à lumine segregauit, vt non vteretur, sed niteret
spinus. En filius hominis mutat vices, titulum &
nubem gestat pietatis, sed vt vrat, non illuminet
reos, qui non carnea calceamenta qua pauperes
nudauerunt, vt accederent ad misericordiae pro-
digium.

Tunc videbunt filium hominis venientem in nube.
Si nubes est, si suauitas mellea vocabuli, & filius
hominis de apparatu pietatis, sic suggestum con-
struit rigoris. Confide, o scelerate, confide, habes
insignia iudicis pro assertoribus. Imo o infelix in-
tra felicitatis stemmata. Nubem tibi, lenissimum-
que filij vocabulum hunc, vt ab ægritudine con-
ualescas, nunc tibi largitas diuina præmittit; & ta-
men morbum exaggeras de medela. Ergo in hoc
misericordis pompæ spectaculum in die nouissi-
mo prouocaberis, vt sub specie mellis subeas
absynthium, & à fortunæ imagine infortune-
ris, tandemque agnoscas, quod extrema stoli-
ditas, miseraque dementia est, conficere ex me-
dicamentis venena. cap. 8. M. tota sect. 33. p.
539

EX ALIIS EVANGELISTIS.

*Venite benedicti Patris mei. Discedite maledicti
in ignem æternum.* Cur imperij stylo & iustos cœ-
lo, & gehennæ addidit iniquos? An quia superbus
ad iudicium adueniet, qui humilis aduenit ad
carnem, vt quod mitis humilitas de scopulosis
cordibus non leniuerat, Maiestatis fastus extor-
queat? Imo adeo Deus homo audius obediendi
est, adeo imperandi audius homo vt nisi Domi-
nante voce imperiosæ superbiam ambitiosos con-
tereret, imperium non iactaret in reos. Quin,
ne nisi fauoris vsura imperialem conclusisset pe-
riodum, eodem imperij stylo iustis beatitudi-
nem elargitur. cap. 1. M. numer. 34. & tota sect.
p.74

*Venite benedicti Patris mei. Discedite à me male-
dicti.* Nonne iam erant iusti in dextera collocati?
cur quod accedant insuper iubet, cum ab impro-
bis se discingit & quam ambierunt societatem,
licet ad læuam, sedulo imperio conatur diuellere
& propulsare. Adeo iniquitas amat consortium
tumultuariaque comitia, & picem vt adhæreat,
procurat, vt vel ipsi Deo cum Magistratu fungitur
ad tribunal, satagat adhærere, opusque sit, quod
iniquos Dominus à se excutiat, vel momentaneam
societatem exosus. Adeo virtus solitaria est,
& humilis status abscessusque inferioris amica,
vt qui iam dexteram iudicis supremi tenebant,
quæ adhæreant medullitus, inuitentur. cap. 3.
M. sect. 7. cum subsect. sequenti & præcipuè
numer. 60. pag. 169. & sequentibus, præsertim pag.
173

Discedite à me maledicti. Cur prius in læuæ ad-
uocat contubernium, & collocat iniquus ad læ-

rus, si statim imperiosæ fulmine vobis indicit
discessum, & funditus iaculatur in orcum? Vt
infamior esset repulsa, ad vnunt ex brachiis, re-
proborum fasciculum aggregauit, quasi hoc in-
linuauisset ingenio, quod qui in reprobis pecca-
toribus per immensitatem est, se ab illis conetur
eximere, nec in momento eorum adhæSIONem
sufferre. capit. 3. M. numer. 60. & capit. 6. M. numer.
50. & capit. 8. M. numer. 345. pag. 173. & 275. &
560

Esuriui enim & dedistis mihi manducare. Vni-
uersum tribunal in retributione peragitur. Con-
stat equidem de thesauris vel humanitatis vel iræ.
Quod pauperi beneficis dedit, sub scœnore bea-
titudinis recipit, quasi saginauisset ærarium, cum
illud euacuauerat in egenos. Quod negauit im-
misericors & auarus, sibi cum iræ vsuris repen-
ditur. Ergo iustus iudex, quasi nihil de suo in
nouissimo tribunali decernat; quod sibi vnus-
quisque iudicium dixerat seu humanus seu impius,
coram orbis spectaculo reproducit, ne causentur
sententiam seu placidam seu seueram, quippe de
vniuscuiusque legitur promptuario. cap. 3. M. n. 36.
p. 164 & seq.

Esuriui enim & dedistis mihi manducare, &c. Er-
go non tam præmium, quàm solutio debiti. beati-
tudo est? Præmium equidem & solutio, sed cum
vsurarum prouentu. Diuitiæ pro Deo erogatæ non
solum Deo scœnerant, sed & Deum. cap. 3. M. sect. 5.
p. 162

Esuriui enim & dedistis mihi manducare, &c.
Quandiu fecistis vni ex fratribus meis, mihi fecistis.
Domine, si in famelico famescibas, si sitiebas
in arido, & de calamitate & ærumna per cognat-
ionem laborum fratrem appellas, etiam in mi-
sericordi fratre opem præstitisti mendico, &
quasi te in tuam indolem transigesti, qui fa-
miliam & sanguinem reputas in pietate. Et cur
sic te publicas stipem accepisse in mendico, nec
perhibes stipem mendico in eleemosynario de-
disse? Sic Dominus suorum sibi ærumnas præ-
sumit, sic fortunam opulentam fastidit, vt me-
dullitus se insinuet in inopem, & qui in bene-
fico inerat largitore, solum sibi blanditur fuisse
in egeno. capit. 5. M. sect. 5. præcipuè numer. 26 p.
266

Ite maledicti in ignem æternum. Cur vniuer-
sitas iniquorum plectitur in flammaram pati-
bulo, & diuersis sceleribus gehenna est, in qua
licet pœnarum genera diuinæ vindictæ produ-
cantur ingenio, in igne pyre publico conue-
niant incendio? Recognosce damnationis libel-
lum: *Esuriui enim & non dedistis mihi manducare,*
&c. Ergo qui mundialium appetitu bonorum
fouendis sibi proprietatibus incubabat, frige-
bat iugiter, & ad calorem cupidini conciliandum cu-
mulabat incrementa votorum. Quæque desiderij
libido algida est, quæ nunquam affatim calefit,
& licet ferueat ambitioso fomitis fuco, cum nun-
quam sibi reputet satis, continuo gelidatur in
cursu. En denique in igne inextingibile calefiat,
geluque sæcularium bonorum in ardore gehennæ
æstus in æternum incendat. c.8. M. num. 16. & tota
sect. p. 451

*Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo &
Angelis eius.* Cur admonuit, non homini, sed dia-
bolo ignem fuisse paratum? Ne reprobis causare-
tur rigorem, si superstitie vita dæmoni in flagitium
adhæsit, & ad vitiatorum metropolim ciuem se &
inqui

Index ad sacras Conciones.

inquinum exhibuit; quid quodd subeat Principis, cui se dedit, fortunam, & cogitet lenocinium sibi in supplicio, quod cum dæmone, quem amaue- rit ille, innectit. c. 3. M. n. 58. p. 172

Qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Nonne Lucifer Seraph erat, ignisque Seraphicus & pretio- sus, de lapillis pretiosis incendium? cur igne plecti- tur, qui ignis fuit? Quoniam non ardorem appeti- uit, sed lucem, tempit equidem amoris feruorem, sed vt clarius luceret, latera frigida Aquilonis am- biuit Ergo ab ignea pœna edocetur, hoc sibi, igne- scere scilicet, defecisse. c. 8. M. n. 19. & n. 414. p. 452. & 586

Dominica 2. Aduentus.

MATTHÆI II.

Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi. Vbi perstrepunt tractæ catenæ, ferrataque crura vel sonitu carcerant aures, Dei hominis ope- ribus patet auditus. Quid si vox Verbi est, quæ dicitur audiisse? Quid si in vinculis erat, qua castus, & lasciui Regis vincula cum pellice propu- diofa increpabat? Bis Dei Verbum aderat in Ba- ptista, & quæ vox erat, & quæ pro fauore castitatis in vinculis. Deus in casti vinculis carceratur. c. 8. M. n. 58 p. 465

Cum audisset Ioannes in vinculis. Ioannes erat in vinculis, non vincula in Ioanne, quæ non auderent virginea præpedire vestigia, nec agere in spiritum, quæ ferrea sunt, quippe castitatis, vtpote virginei spiritus, libertas ingenita est, à vinculis expeditio. c. 8. M. tota sect. 9. p. 465

Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi. In opportuno biuio ponitur ly *in vinculis*, ac si signi- ficet, quodd & Ioannes erat in vinculis, & Christi opera in vinculis erant. Erant enim misericordiæ largissimæ opera, quibus vniuersitatis Dominus vniuersitati per prodiga prodigia fauebat Sed adeò immisericors sibi est homo, vt misericordiæ diui- næ, quæ celerrima est, compedes, & vincula impo- nat, ne currat & succurrat ad gratiam. c. 8. M. sect. 34 & 35. p. 521. & seqq.

Tu es, qui venturus es? Si iam adest, cur quæritur, an venturus: si & ipse est, cur in futurum protendi- tur aduentus spes? Quoniam qui venturus erat, vt- pote votis hominum expectatus, se in præsens re- plicat de futuro, satis est quodd speretur vt absens ad id, vt possideatur vt præsens. Cœlestium spes possessio est, motus desiderij in diuina, quies est gaudij. c. 8. M. sect. 47. p. 563

Tu es, qui venturus es? Quem de nomine nun- cupat, an sit qui venturus, sollicitat. Sed ided inge- niosè prætulit nomen, vt ipse, qui interrogat, sibi- met soluisset quæstionem. Dei nomen est, *Ego sum qui sum*. Si cum Deo loquaris, idemmet vocabu- lum proferes, Tu es, qui es. Ergo tu es Domine, qui quæ tu, à Patre gigneris, ipfomet genitore at- testante: *Ego hodie genui te*. Sat est nomen pro elucidatione quæstionis, vt vel ille, qui venturus erat, iam sub nominis proprietate venisset. Nomi- nis veritas reproducit personam. cap. 1. M. tota sect. 2. p. 65

Tu es, qui venturus es? Si iam est, nec loquutio cum illo patitur suspiciouem distantia, venit vti- que, nec venturus. O ingeniosè! Ea est diuini Verbi ad humanam opem velocitas, vt cum ven-

turus poterat expectari, semet anteuolet ad fauo- rem, & humani tarditatem styli, qui quod vt præ- sens spectare debebat, expectat vt absens, præsen- tia velocissima eludit, & in vna periodo facit quodd prius præsentia litteræ producantur, quàm voca- bulum aduentus futuri. Vide cap. 7. M. sect. 12. præcipuè num. 94. p. 362. & seq.

An alium expectamus? Obserua pluralem nu- merum, quasi & ipsemet, in quem interrogatio di- rigitur, si non sit ipse, de quo vertitur quæstio, pariter expectet venturum. Sed si expectat Ioan- nes, cur non & Deus semet Deum expectet in Ioanne, vt & sitiat fauoris aduentum, siquidem sitit ille, in quo est? Nam pientissimum numen quasi appetit in famelicis & sitibundis pariter siti- re & famescere. c. 5. M. tota sect. 5. p. 265

An alium expectamus? Alius esset, si ob mune- ris tarditatem præstolaretur aduentum, & expecta- retur ad veniam. Nam misericors in iuuando Deus tarditatis humanæ spatia præteruolat. c. 7. M. sect. 12. p. 362

An alium expectamus? O Ioannes expectent alij ortum lucidum surgentis auroræ, tu ante lucis commercium intra vteri latebras creaturæ lucis præsentia suffusus vnus hominum expectare non potes, siquidem præpropere auiditate videndi nec terminos expectasti naturæ, sed inexpectatis salti- bus ad obtinendum Dominum, in pauimento vis- cerum profiliisti. Sed qui per doctrinæ, magiste- riique Magistratum Princeps vniuersi populi eua- ferat, defectus populi non immeritò sibi attribuit; quasi subditorum perfidiæ vapor, eius altitudinem notauisset. Sanè in Principem, veluti populi ani- mum, peccata populi relabuntur. cap. 8. M. tota sect. 31. p. 511

Ait illis: Euntes renuntiate Ioanni. Obserua discrimen. Supra dictum est: *Ioannes mittens duos ex discipulis suis, ait illi*. Quasi non discipuli, sed Ioannes in discipulis loqueretur. Nunc tamen cum respondet Christus loquitur cum discipulis non cum Ioanne: *Ait illis*, etsi Ioannes in discipu- lis quæsuisset, O pro Ioannis excellentia ingenio- se! Cum Ioannes irretitus in vinculis sub dubij stylo discipulos ad Dominum misit, iam velocius per fidem ad Domini præsentiam aduenit, sicque potuit serere cum illo sermonem. Quare cum in incertum fidei videretur quæstio iactari, non Ioanni quia fideli datur responsum, sed discipulis Ioannis, qui adhuc ad fidei lumina trepidabant. Ioannes equidem responso non eget, qui vt præ- sens possidet, quem in carcere dissitus quærit per fidem. Fidei indoles velox transitus est, præpropere manu prendit quod quærit. cap. 5. M. tota sect. 4. p. 263

Euntes renuntiate Ioanni. Renuntiate, inquit, mi- ra dictione, quasi iam esset Ioanni nuntiatum, nec esset opus simplicitas nuntij sed numerus. Erat Christus in Ioanne, cum Ioannes in vinculis erat, fuit cum Ioanne in eremo, & in inhospitalibus ru- pibus se dederat solitario consortem; fuit cum Ioanne & in vtero, carneique carceris oppansas te- nebras de candore lucis absterfit. Ergo ei, qui in vmbis ergastuli caligabat se præstiterat Christus visibilem, etsi eius visum videbatur impedire di- stantia. Quippe tribulationum caligo, & libita cæ- citas, quasi visibilitatem conciliat Deo. c. 7. M. tota sect. 5. p. 339

Quæ audistis & vidistis. Hoc quæritur Domine, si tu es. Cur silentium nominis ad opera vocalia remittis?

Index ad sacras Conciones.

remittis? Nonne Rex es tu, quem spei vaticinia promittuntur cur vocabulum Regis denudas, seruilibusque regis officiis, maiestatisque solium in ægrotantium transmutas obsequium. O! Quod tacuit ore, manu respondit. Se Regem naturalem ostendit, nec de rapinæ merito, nec de fuci adulterio. Magis explicuit titulum ingenitum Regis, cum per ministeria seruilia Maiestatis purpuram exuit. Quippe mendax & tyrannide gloria Regiam, ne se prodat, vestem denudare non suffert. c. 1. M. tota sect. 4. p. 69

Cæci vident, claudi ambulant. Et si ab omnipotentia probat imperium, cur nullum prodit signum rigoris? integrum argumentum de sanato Xenodochio producit. Quippe prodigiosus fauor solum est diuinæ Maiestatis indicium. c. 8. M. n. 325. p. 553

Cæci vident, claudi ambulant, &c. Et sat est pro integro spectaculo Regis, quod eius purpura non ardeat ab incendio rigoris, sed luceat à lacte pietatis? Sat quidem, quia Regis æterni, & titulus & meritum est, quæ præesse prodesse. Regnantis imperium lacteum sit, non sanguineum, æternabitur. c. 2. M. tota sect. 4. p. 114

Cæci vident. Quid quod videant, ad Messiam qui Deus est, stabilem probationem intererit, si adhuc lucidatis oculis in peccato caligent? Imò quia cæci vident, vtraque cæcitas absterfa protenditur. Nam qui oculos habet, si in crimine est, non ad lucis, sed ad lachrymarum officium debet vti functionibus oculorum, non vt videat vtique, sed vt fleat. c. 7. M. tota sect. 8. p. 349

Claudi ambulant. Hoc maius miraculum erit, quod ambulent claudi, id est, quod quæ claudi sunt, ambulent inoffenso vestigio. Et hoc est miraculum Christi, quod quorum elidit genua semita salebrosa dolorum, & afflictionum vepribus, dum gressum imprimunt, punguntur in gressu, liberalius ambulent, quasi illæsi, Dominumque sequantur, à quo oculos ad ducatum vestigiaque confirmant ad cursum. Per tribulationum salebras, laborumque vepres liberali gressu sequere Deum, in tergo oculos fauentes inuenies. c. 3. M. sect. 4. p. 159

Pauperes euangelizantur. Et hi feliciores, quàm claudi & cæci, qui regnum Christi, de quo quæstio coram Domino vertebatur, Euangelij voce confirmant. Egeni Euangelium regni diuitiis eloquentiæ pronuntiant. Quid? Paupertas & curta supellex, regni cœlestis census est. c. 8. M. sect. 26. p. 496

Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Quid est scandalum nisi vel terræ tumulus vel lapillus, in quo & offendit pes & eliditur. Ergo quis poterit tanquam in terræ tumulo in te elidi, qui de cœlo & cœlestis es? O quotquot terreum cogitant Deum, qui in terram vt in Deum, terreis cupiditatibus tendunt, & dum cupiunt esse beatos, impingunt in sæculum, de quo satagunt beatitudinem sibi componere! Deitatis cœlique ambitiosus, stolidè terrestribus inhiat. c. 2. M. tota sect. 6. p. 121

Et beatus, qui non fuerit scandalizatus in me. Oculis agitur beatitudo cœlestis, idem est beari ac videre. Scandalum est terra protuberans in planitie, in qua ad gressum pedes offendunt. Quid est ergo quod dicatur beatus, & in oculis felix ad intuitum luminis increati, qui non in obiecto beatitudinis nempe Christo, tanquam in terræ tubere offendit? Optimè quidem. Quippe qui oculos, quos in suggestu capitis à terra & pedibus segregauit natura, vt ad auspiciu beatitudinis in cœlum intenderent, ad eò in terram deprimunt, vt Christum nec adament, nec reputent, nisi vt terreum, supernæ

beatitudinis fiunt extorres. Ergo terræ cupidos hadictione instruxit pariter & puniuit. Nam terrestrium bonorum amatoribus oculi pro pedibus sunt, pro terra, quale terrenum corpus, tales oculi. c. 2. M. tota sect. 11. p. 138

Illis autem abeuntibus. Cur solum beneficiis ostensis Dominus conclusit responsum? Nonne proclius sermo succederet quod qui à miraculis innotuerat inferret illicò, quod eum Ioannis discipuli sequerentur? Sed oriaretur admonitio ad sequelam. Nam Deum agnoscere suis beneficium & potentem, nec sequi & amare, insania execrabilis est. c. 6. M. sect. 3. p. 290

Illis autem abeuntibus. Cur non coram discipulis Ioannis texit præcursoris elogia, sed vix abeunt, cum panegyricum exorditur? Ne si in discentium aures immitteret Magistri præconium, ambire putaretur Ioannis fauorem, ad Messiam, de quo interrogatio præcesserat, confessionem, & adulationis suspicionem subiret, quæ sub laudis cute baiulat vituperij venenum. c. 2. M. sect. 8. p. 128

Dicere ad turbas de Ioanne. Imò Domine, Ioannes vox tui est, cur vox Ioannis fias, vt eum in aures auditorum immittas, & elogij officio commendes? O æqualis ad meritum retributio, nisi quod in excellentia subcreseat. Verbum vox vocis fit, vt qui vox Verbi erat, voce Verba clariùs innotesceret ad præconium. Deus officiosæ in eius obsequiis creaturæ reddit pro retributione talionem. cap. 5. M. sect. 7. p. 268

Arundinem vento agitatam. Quodd arundo sit, & corporeæ cutis gracilitas inanis & exucta à ieiunio, & rectitudo, & viror, & ad supera conatus commendat. Sed non negat Dominus virtutes arundines æmulari, solum negat arundinis vitium, quæ sic se exhibet venti arbitrio vt vel ad motum auræ pro obsequio curuetur, ametque pro inquietudine flabra fauoris. Non sic Ioannes, qui lucerna est, de qua emittit virgulam fumi, quæ venti flamine non turbata, tota & iugiter & directa ascendit in supera. Lucerna hæc contra Luciferum est, qui sedem Aquilonis amauit, vt ab eius lateribus moueretur. cap. 8. M. n. 19. cap. 1. M. num. 9. p. 452. & 66

Hominem mollibus vestitum. Non quidem mollibus vestitus est Ioannes cui pro veste pellis aliena quidem, quippe nec sua, à carne per tormentum ieiunij nuda poterat vel ossa vestire. Ergo Ioannes Ioanne vestitur, qui asperæ nuditatis idea est. Ideo Dominus virtutem Ioannis à veste commendat. Quippe virtus de virtute vestitur, vitium de vitio: ieiunium asperis, mollibus gula. c. 8. M. sect. 18. p. 478

Hominem mollibus vestitum. Ergo vestitur Ioannes, cui nuditas & eremus pro conuiuio & vestiario est? Non est vestis, setarum ad pungendum textura, de pilis cameli membra circumdat; si pili in bruto vestes non sunt, erunt vestes hominis pili bruti? Sed quamuis nudus, meliori purpura Ioannes vestitur, cui pro victu & veste ieiunium est. Esca ad erubescientiam denudat, vestit ad pudoris dignitatem ieiunium. c. 8. M. sect. 17. p. 477

Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sit. An quia Palatini & aulici molles sunt; quippe qui molliter adulantur, & verbis fluidis quasi præmolitæ palpitantibus palpant? Benè. Sed & quia & gulæ, & libidini inseruiunt, quæ vitia sæcularis homo purpurâ quasi Regem inuestit. Sic serico & de bombycis textu se iugiter induunt, vt indicent

Index ad sacras Conciones.

in ventre & sub ventre Regem, quem adorant, incolere cap. 8. M. à n. 108. cum seqq. p. 478. & seqq.

Prophetam? Etiam dico vobis & plusquam Prophetam. Si Propheta nuntius verbi est, quis nisi Verbum erit plusquam Propheta Adeo Rex iste diligit prophetas habere, qui in palatio veritatem enuntient, & abditas pro salute populi rationes vestigent, ut & adaugere cupiat in suo maiore administro, scilicet Ioanne, lumen & titulum prophetiae, ut & supra prophetam euadat. Quippe superbi Principis iniuriosa in Rempubliā ambitio est. Senatores accersere, sed vel mutos vel suo placito suffraganter, nolleque auscultare prophetas. c. 6. M. sect. 1 p. 287

Dominica 3. Aduentus.

IOANNIS I.

M*iserunt Iudai ab Ierosolymis Sacerdotes, & Leuitas ad Ioannem.* Nonne satis legatus vnus, ut regni seu Reipublicae ferat nuntium ad Regem? cur numerus excrescit de pompa, totque Procures & Primores funguntur legationis officio? Ut facilius Ioannes placito, quod superbia dictabat, linguā & oculis mutis hāsisset, Potentes vniuersi procedunt quippe potens fuimet ambitione apparatus consulem, quem interrogat, vrget mordicus ad assensum. c. 2. M. sect. 5. p. 118

Miserunt Sacerdotes & Leuitas ad Ioannem. En integer fastus ambitiosae superbiae Legationem de elationis luminibus cumularunt, ut ad Messiae titulum amplectendum Ioannem pellicerent, superbēque ad superbiam nominis prouocarent. Sed nonne qui Messias, ipse Deus est? Poterit irrepere in Deum superbia? Quid? Vel ipsi Deo sua vitia fatagit superbus imprimere. c. 2. M. n. 33 p. 122

Ut interrogarent eum. Sed o saeculi potentes iniqui, vobis fertis in interrogatione responsum, quod sub interrogationis periodo de ambitione assensus ad id, quod est vobis placitum, lateat. Interrogare Principum, respondere est. Quippe si superbi sunt, Senatores accersunt, sed vel mutos, vel suo placito suffragantes. c. 6. M. sect. 1. p. 287

Tu quis es? O in Ioannem contumelia sub laudis & fauoris specie. Quem in Dei titulum & suggestum eleuare contenditis, adhuc quis sit, vel ab ipso quaeritis, quasi ignotus & obscurus deliteat, cui adulatorio fucō lumen maiestatis offertis. O probrosa laus! sic Iudae improperas, quem commendas, & in ipsamet adulatione contemnis? Sed adulatio melleus laqueus est, amicitia inimica. dum laudat, illudit, & laedit cap. 2. M. sect. 8. p. 128

Tu quis es? Nonne nomen respondit quaesito Ioannes est. Sitis memores legationis, o nominis obliti legati. Si mittimini ad Ioannem, de vocabulo nūcupate, & quis sit sine responsione noscitis. Huic vni non vocabulum adiacet, quasi extraneum Eius virtus sub personae nomine nuncupatur. Gratiam sonat titulus, quem ab vtero gratia familiaris infudit. Ergo fucum Maiestatis libitae non admittet, qui quidquid est de coelestibus donis, à gratia se fatetur habere, ut pendens à Numine creatura, non à naturae ingenta Maiestate, quod solius Dei & indoles est & insigne. Nomen nouum quod ei assentatione negotiante promittitis, fert secum nominis adulterium Sanè nomen à natura propriū est, à fucō alienum. c. 1. M. sect. 1 p. 63

Et confessus est & non negauit. Et confessus est, quia non sum ego Christus. Stylum obserua. Si confessus est, quod Christus non esset; ergo confessus est, &

esse negauit: siquidem confessio negatio fuit eius tituli, de quo quaestio. Quomodo igitur quod confessus est, non negauit? An confessus est, quod Christus non esset, & pariter non negauit, quod esset? Et ingeniosè. Quippe dum pro humilitate & iustitia se non esse Christum fatetur, non negauit utique, quod pars esset, qui vox Christi erat. Personam geminauit in vna artificio merendi, ut in altera, quod non esset Christus, monstraret; in altera, quod de Christi participio similitudinem eius obiret, nobili confessione promeruit. Sanè duplicatur iustus meritorum ingenio, crescitque ad numerum, cum sit vnus c. 5. M. sect. 6. p. 267

Quia non sum ego Christus. Quid Ioannem adegit in tam inopinum responsum? Nondum Legati, an Christus esset, interrogationem ediderant, cur quod non sit, intempeste fatetur? Sed ad superbiorum cogitata respondet, ut superbos plecteretur, dum superbiorum reuelauit arcana. Quippe superbia se ipsa punitur. c. 5. M. n. 44 p. 273

Quia non sum ego Christus. Quis adhuc de Christo concitauit quaestionem? Cur tam praepropere de Christi persona suspicionem propulsat? Quoniam dum se humilem & despectum exhibuit, potuit illico gignere coniecturam, quod esset ipse, quem esse negabat, superique genitoris imaginem. quae Verbum eius est, Messias & Christus humilitatis penicillo traxisse. Quippe humilitas imaginem Dei resculpit in homine, inseritque animae Verbum Dei, & incarnationis typum constituit. c. 7. M. n. 67. cum seqq. p. 353

Quia non sum ego Christus. Dic illico Ioānes, quis es. Hae interrogatio praecessit, non quid non es, Sanè si quaeratur quid Deus est opportunior responsio est de negationis non de affirmationis tenore, non est Angelus, non est homo, non est animal non est elementum, nec mixtum. Ergo ut Ioannē agnoscas, negatione procedas; quippe quod non sit Christus, negat quā humilis, & inter Diuinitatē & humilitatem mutua vicissitudo est. c. 7. M. n. 72 p. 355

Quia non sum ego Christus. Cur sic propere in supremae personae suspicionem se subrigit, & dum negat esse de altitudine Maiestatis, illico praesensit hoc esse Magistratum quaesitum; nec clarè respondet se esse inter homines hominem, qui inter omnes creaturas est medius. Quippe cum superbis agebat, qui media non amant, quibus inter praecipitia & summa nihil est medium. c. 1. M. sect. 13. p. 85

Elias es tu? Et dixit: Non sum. Imo o tu, Elias es, qui spiritu Eliae praestas de Dominico testimoniū. Sed sedulo cauit, ne si se fateretur Eliam, aliquid Magistratum, concessisset superbia, & parumper per gradus posset in eorum placita se committere, ut tandem de ambitionis voto eum sustolleret in Messiam. Princeps, qui antistat, nec parum annuat intortis subditorum conatibus, ne plenè totius piaculi condemnetur. c. 8. M. sect. 32 p. 514

Ego vox clamantis in deserto. Ergo praedicatoris Baptistae totiusque personae compendium vox est. Et opportunè. Praedicator Euangelicus id ipsum sit quod loquitur. c. 8. M. sect. 50. p. 572

Ego vox clamantis in deserto. Quid in creaturis minus est voce? non nisi contumelia producit. Quippe quae verberare pariter generatur & nascitur, vixque aeris cunabula percipit, cum in aere tumulatur pariter & occubit Ergo prope nihil est Ioannes dum quod supra totū esset, à superbis appetitur. Ingeniosè elusit superbiam. Superbus de vento vitatur, & dum se iugiter cupit esse maiorem, fatagit turgere de vento, ne nunquam minus sit, qui negotiatur

Index ad sacras Conciones.

negotiatum incrementum de alieno. Industrie Ioannes se superbis opponit, qui quod maius est, sedulo abscondit, seque quod est minus, esse pronuntiat. Magnitudini & excellentiæ inhiat homo. Quidquid minus sit, abscondere seu propulsare sollicitat. c. 2. M. sect. 1. p. 110

Ego vox clamantis in deserto. Esto Ioannes quod vox sis, sed & lucerna es ardens & lucens. Spiritu sancto ab utero delibutus pro oleo. Cur vocis æreæ deligis obscurum vocabulum, & tuis assentatoribus manifestas, æremque concitas, ut nitore extingatur lucernæ, titulumque clarissimum files? se cœlestem exhibuit. Quippe humanæ ambitionis indoles est quod lucet, retegere; tegere, quod obscurat. c. 1. M. sect. 3. p. 67

Ego vox clamantis in deserto. Verbum eructatur à corde. Qui clamat, Verbum Dei est, quod à corde fecundo Pater eructat. Et quidem verbum vox fit cum à corde eructatur. Ergo magnum cor Ioannis est, quod ex magnitudinis redundantia, ut in auribus & vox fiat. Verbum superi Genitoris eructat. O quale humilitatis ingenium! Dum adhærentia sibi incrementa mundialia, sæcularemque titulum cœlestis Messiae sedulus abscondit à corde, capax cor habet, ut diuini Verbi non solum vocem proferat, sed & sit, docens, quod quod magis homo per mundialium rerum accrementa cor extendit & augeat, minus cor habet. c. 1. M. sect. 14. p. 87

Ego vox clamantis in deserto. Qui de virtutum cumulo & cœlesti sanctitatis prodigio potuit gignere suspicionem, quod Verbum Dei erat, se nudam Verbi nuncupat vocem, ut qui ut maior potuit haberi, & habeatur, ut minor. Ergo humilitatis ingenio se Verbi Dei imaginem protulit, dum negavit esse personam. Quippe proprium Filij Dei fuit, maiorem cum minoritate componere. c. 2. M. sect. 2. p. 112

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta. Expende ly ergo. O improba consequentia! Ut abstergat sordes in aqua, & beneficium lymphæ pro limpiditate conetur, curetque de fluuij nitore homines ad animi inuitare nitelam, opus est, quod Dei Filius sit, quod Elias, quod sacer arcanorum minister? Imò cum Filius Dei non solum aqua sed & sanguine mundet, nec de latice sordes eruat à cute, sed ab animi visceribus vitiorum purgamenta repurget, negabitis esse Messiam? Sed peccator à rationali discursu se prodit extorrem, nec vnam scit elicere consequentiam. c. 7. M. sect. 6. p. 40

Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Semper Christus in medio est, & qua Verbum Dei gignitur à parente inter tres personas medium obtinet originis ordinem, & quā in hominem in amoris flamma, quæ medium amat, nempe hominis cor, dilectionis impetu fertur, & quā Filij hominis, ministrare venit formam serui accipiens, ut seruilibus manciparetur officiis. Sic Deus pro homine seruitutem multiplicat, sic se ubique proiecit in medium, ut titulus seruitutis excreseat. c. 7. M. n. 74. cum seqq. p. 355

Ipse est, qui post me venturus est, cuius ego non sum dignus, ut solvam eius corrigiam calceamenti. Qui adeo se in inferioritatem depressit, ut vel stigma serui reputaret honorem, & ad officia vestigiorum inhabilem, cui dignitas non suppeteret ad soluendas ligulas calceamenti. Cur sic supra votum excreseat ut incarnati Domini præsentiam agnouerit, & quod iam stetit in medio pronuntiet, ven-

turumque insuper per miracula ad celebritatem nominis, manifestet. Sanè in vna periodo seruitutis Dominicæ & meritum ostendit & præmium. Quippe Dei seruitus & eius obsequiis humilitas mancipata, Deum sibi vendicat incarnatum. c. 7. M. sect. 9. p. 353

Dominica 4. Aduentus.

L V C Æ 3.

Anno quintodecimo imperij Tiberij Caesaris. O ambitiosa libido regnandi! etiam in annos iactas imperium? Nonne Solis latitudo, & verformis reuolutio cœlestis post dies & menses numeroso gyro meretur annos, & de ærario sæculorum producit? Cur & imperium iactetur in annos, ut & anni sint sub imperio? Quid? Potentes sæculi ad Solis & Lunæ immunem sphaeram satagunt protendere Dominatum, nec lux est syderibus priuilegium, ut à Principatu superbi immunis euadat. c. 2. M. n. 4. p. 111

Anno quintodecimo imperij Tiberij Caesaris. Ergo & annus est sub imperio? cadit ætas hominis sub tributum? Ne vel vita à vectigali superbi Principis eximatur, quibus homo constat, indicitur ad pretium gabella, si Princeps est, qui vel hominem ab homine tentet eripere, ut ærarium ambitiosum de hominum mortalibus censibus saginet ad vitam. Non sic bonus Princeps non sic. Quippe imago Dei Principis sæculi tributum non sit. Homo non in censum hominis veniat, veneatque. c. 2. M. sect. 7. p. 124

Anno quintodecimo imperij Tiberij Caesaris. En exordium manifestationis Dominicæ. Cum Filius Dei visibus hominum mancipatur, & ut vsque ad mortem obediat, infulas Diuinitatis præcingit, hominis titulus est imperium. Quid? Auidus imperandi homo est, obediendi Deus. c. 1. M. sect. 6. p. 37

Anno quintodecimo imperij Tiberij Caesaris, procurante Pontio Pilato, &c. O quot sibi stemmata ad ætatis pignora regnum sæculare prætendit! In vna periodo quotquot nomina Regum, Magistratum & Procerum, tot sunt ad sæcula producenda suffragia. Et de æternitatis ope fortunetur imperium, quot Regum tituli, tot sunt euanidæ gloriæ mendacia, tot crimina, quot personæ, alter idololatra, alter adulter, alter de rapina Dynasta, omnes de vitiorum circulo de virtutis centro nec vnus. Et sub hac tempestate Filius dei innotescit, cui regnum æternum cui pro diuinæ personæ proprietate veritas est, cui innocentia pro munere & titulo Saluatoris. Opportunè sanè, ut labilitatem regnorum, caducosque sæculi Principatus solidet & æternet. Quippe regnum à veritate & innocentia perennat. c. 1. M. sect. 5. p. 71

Imperij Tiberij Caesaris, procurante Pontio Pilato Iudeum Tetrarcha autem Galilææ Herode, &c. Sequipedalia verba superbæ maiestatis sunt hæc. nulla vox humilis, quæque syllaba vibrat imperium. Non sat esset simplicia Principum protulisse vocabula, ut annum noscerem & personas? sed cuiusque opus est, quod adhæreat mordicus sui Principatus regio & insigne? O mendaces tituli sæculi gloriæ tyrānis! Qui à natura Rex est non eget satellitio regionū, titulorumque pōpa, sed nudæ exhibitione personæ, ut illico agnoscat quis sit. Qui arte, à mēdacio, à tyrānide, nisi iugiter purpurā gestet, false

Index ad sacras Conciones.

supremo, candoreque luminis perseverat, quā caro subit vilitatem extremam, ignobilitatisque tenebris opacatur. Quid? Sic Filius Dei edocuit maioritatem cum minoritate componere. c. 2. M. sect. 2. p. 112

Et Verbum caro factum est. Qualis Dei oculus nisi Verbum? Qualis cæcitas nisi carnis, quæ de pondere grauis, spissa de limo, de hebetudine stolidā, & non nisi de spiritu ad functiones luminis animata? Dicitur quod Verbum homo factum sit, utpote qui quā homo, non solum carne, sed spiritu constat. Imò ut Verbum factus homo totus esset oculus ad fauorem, duceretque sequentes post tergum, ipsa caro Verbum dicitur facta, ut totus Christus oculus sit. c. 3. M. sect. 4. p. 159

In Circumcisione Domini.

L V C Æ 2.

Postquam consummati sunt dies octo. Et mysterium latet in numero. Octonarius symbolum beatitudinis est, qui Dei diem de perfectionis, consummationisque apice manifestat. Septem dies opificio creaturarum opifex dedit, ut integrum tempus indoli creaturarum & officiis præstaret, sibi in æternitatis insigne reseruauit octauum. Cur ergo in octauo die, qui Dei est, obedientiæ legis incumbit, qui septem diebus in naturæ imperium ad functiones hominum erogauit, creaturasque condidit, in quas homo exerceret imperium? ut noueris quā audus imperandi sit homo, obediendi sit Deus. c. 1. M. sect. 5. p. 71

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer. Ergo ideo consummati sunt dies, ut innocens puellus de peccati sanguine rubricatum subeat cultellum? Quasi vltimum instans quod numerum octonarium impleuit, iam circumcisionis sanguine rubuisset, adnectitur illico circumcisio, ne vel momentum temporis studiosus obediendi vacuum ab opere deseruisset. Nec verbum vnum prætergredi licet diuinæ legis characteres amanti. c. 8. M. sect. 29. p. 505

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer. Obserua stylum. Quasi tarditatem doleret, & hebdomada sæculum esset, tandem protulit consummationem dierum. Quippe puerulus, quo stagnabat in sanguine audus effundendi, lapsus temporis appetebat, qui limpidum & Virgineum puerperium de amoris pluuia cupiit reddidisse cruentum, quasi cruentus exiret ex vtero matris. c. 8. M. n. 367. & seqq. p. 567

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer. Si in octonario numero æternitas adumbratur; postquam Verbum factus est homo, septem dies quasi hominis sint, dies octauus sit quasi Verbi: nam Verbum Dei nostri manet in æternum, cum caro scenum sit, & de duratione labili viuitat. Si octauus dies Verbi est, cur dies sanguinis sit? Ut appareat, quod duratio Dei quæ æternitas est, tota in sanguine sit, quem ad hominem abstergendum effundat, & splendorem gloriæ, candoremque lucis ad meliorem purpuram de sanguinis fluuio perfundat. c. 8. M. n. 361. vsque ad 368. p. 566. & seqq.

Postquam consummati sunt dies octo. Iam Filij Dei ætas incipit numerari, & tamen perpauca dies, postquam è virgineo puerperio egressus in lucem, non nisi ad tormentum & sanguinem computan-

tur. Ut quid? Ut cum vita cursum illicò incepisset patientiæ, quem post plura lustra in cælum ascendens probabit. c. 8. M. n. 269. & 270. p. 534

Ut circumcideretur puer. Vbi nulla fuit vena peccati, cur ad peccati sanguinem vena scindatur? Sat est quod in similitudinem carnis peccati auctor sanctitatis euaserit, ut vel peccati figuram effuso sanguine illico conaretur abstergere. c. 3. M. n. 46. pag. 168

Ut circumcideretur puer. Si materni pudoris nullum fuit in natiuitate dispendium, si virgo quæ peperit, ab Altissimo obumbrata concepit, nullum habuit puer de traduce contagium, nullam dedititij generis seruitutem, quod sanguine elueret, quæ stigmatem publicaret. Cur ergo sanctitatis honorem, quem quæ à Virgine natus ostendit, circumcisis amittat, & in contracti sceleris, suspicionem iactetur? Non potuit ultra progredi Verbi Dei erga hominem amor, postquam hominis carnem suscepit, illico manifestat & hominis suscepisse peccatum, sed ea industria, quod illicò per circumcisionem ostenderet abstulisse. Quippe quia suscepit, non quidem ut committeret, sed ut sanguinis effusione dimitteret. c. 3. M. n. 45. p. 168

Ut circumcideretur puer. Ergo in tenera ætate, sic illico se patibulo vouet, & qui cædi venerat, incipit præproperè circumcidi? Ut dirior esset dolor, in carne teneriori percutitur, & pro suspicionem peccati. Cur si putas? Equidem ut ostenderet, quod ipse prius patitur vulnus, quod infligit peccatum; homo, etsi doleat à vulnere, non iam patitur, sed compatitur. Et tamen circumcisionis tormentum non tam Deus patitur, quā compatitur, siquidem quod circumcisione refecatur peccatum, hominis est utique, sed non Dei. c. 3. M. n. 45. p. 168

Ut circumcideretur puer. Nonne circumcisio, licet gratiam virtute sacramenti non daret, index erat iustificationis à culpa? & cur iustificationis largitor sic patitur characterem peccati, qui iustificari non poterat, utpote quem culpa non læsit? Sanè hominem à peccato gratia iustificat, Deum peccatum hominis quasi iustificare dicitur, cum ad peccati veniam procedit. En ergo Dominicæ circumcisionis ingenium, secut in puero similitudinem peccati, ut ad diuinæ iustificationem pietatis peccatum hominis suscepisse monstretur. c. 3. M. n. 41. p. 166

Ut circumcideretur puer. Ab vberibus Matris virginæ fugat lac delicatus puellus; qui peccatum non fecit, cur sic purpuretur cruore? Imò lac fugit, ut sanguinem augeat, qui præ impetu spumofus exundans innocui lactis gestat alborem, ut stolas, quas sanguine tingat, de candoris luce perfundat. c. 8. M. n. 371. p. 569

Ut circumcideretur puer. Cum recens apparebat in carne, cur illicò cuspis sanguinem eruit? Ut constiterit totum Incarnationis officium ad effusionem sanguinis constituisse. cap. 8. M. n. 369. p. 568

Ut circumcideretur puer. Ut quid, o puelle, mades sanguine tam præproperè? Ut modicas guttas conseruas ad apparatus redemptionis sanguineæ. Nondum redimes in hoc vulnere, etsi vel breuis stilla ad redemptionis sufficeret sacramentum. Sed viri sanguinem ad redemptionis iustitiam destinat in patibulo; sanguinem puelli, quæ tenerior & suauior est, nunc præproperè fundit ad libitæ redemptionis amorem, nec illi potest sanguis deficere, qui ad officia fauoris pluralitatem sanguinū adinuenit. c. 8. M. n. 365. & 370. p. 567. & 568

Ut

Index ad sacras Conciones.

Vt circumcideretur puer. Estne sanguis iste puelli, qui è peccati fonte solet in circumcisis cæteris emanare? Sane si de peccati vena producit, non tam Dei hominis, quàm hominum debet cenferi, quasi hunc sanguinem ab hominibus suscepisset in sui sanguinis, quem pro homine effunderet, incrementum. Sic Deus, quod pro homine effundat, exuberans sanguinis pelagus concupiscit. c. 8. M. tota sect. 48. p. 461

Vt circumcideretur puer. Qui natus est Rex, veritas quæ Verbum, innocens quæ natus ex Virgine, & ab vberè pendulus sacrum lac fugit, quo se æternæ lucis candorem virgineum esse demonstrat; si stella lucens insoliti fulgoris suffragio Regem esse probauit: cur illico sanguinis inspergatur rigore, albentemque lucem in purpuram ardoris reducat? Imò quia lactis est sanguis iste, quem pietissimus amor effundit, æternum eius regnum enuntiat. Regnantis imperium lacteum sit, non sanguineum: æternabitur. c. 2. M. sect. 3. p. 114

Vt circumcideretur puer. Si largitor munerum nascitur, nec iam homini extranea beneficia dat Deus, sed & ipse, qui beneficus, sit totum hominis beneficium: quale donarium tam hilari natalitio homo de ærario gratitudinis reproducit, vt offerat puero pro solemnitate natalis? Sanè non nisi titulum sanguineum peccati. Quippe homo erga Deum solius peccati prodigus est, quod ille, quasi dono accipiat, indulgentia remunerat. cap. 3. M. sect. 6. p. 166

Vt circumcideretur puer. Non sat est, quod formam serui suscepisset Dominus omnium, cum caro factus ex vtero prodiit, vt officiis hominum mancipatus dedititij generis solueret seruitutem? Cur & subire patitur stigma seruile, ne nisi characterè notetur, fugere possit, & formam seruitutis abscondere. Spectatus seruus est, non vtique fugiet, qui è cælo se in libitum mancipium proiecit. Sed adeo seruus hominis effici concupiuit, vt & multiplicet seruitutem, & notas seruitutis exaggeret. c. 7. M. n. 74. cum seqq. p. 355

Vt circumcideretur puer. Vt quid sanguis iste erogatur, si tandem hoc vulnere non peraget hominum redemptionem, nec abolebit primigenij peccatum, quovsq; in prælo crucis ad largitatem veniæ liquorem exprimat pro peccato. Sed diuina largitas in supererogatione cognoscitur, sicut in angustiis parcitatis humanæ. c. 8. M. n. 242. cum seqq. p. 527

Vt circumcideretur puer. Cur à corpore secari permittat portionem carnis, quam hypostasis sacra honorabat, nec potuit de superfluitate accusari? O quantum ponderis caro est! qualibus recrementis redundet! siquidem vix carnem superi Genitoris Filius suscepit, habitu inuentus vt homo, & illico laciniosam vestem, qua carneam, quasi vt ad mensuram de superfluitate limbi reduceret, vt erudiat hominem, circumcidit. Equidem Verbi Dei incarnati negotiatio fuit, vt carneus homo se ad spirituales dotes præingeret. c. 8. M. sect. 46. p. 561

Vt circumcideretur puer. Immaculate puer, si peccatum tuum non est, cur tibi affigis stigma & characterem peccati? Imò quia peccatum eius non est, & ab homine eripuit, vt peccati pœnam subiret: merito infigitur cauterio latronis. cap. 3. M. n. 47. p. 169

Vt circumcideretur puer. Admonetur peccator, quod cor circumcidat, quasi qui cor præ libidinis voto vsque ad præputium porrigat & extendat, vt

Zerda in Iudith. Tom. I.

totus luxurietur in parte. Verbi Dei, quod à corde Pater eructat, circumciditur virgineum præputium, quasi & ibi cor habeat ad hominis sanguineum amorem, & pro hominis redundante peccato totus vulneretur in parte. Vide cap. 1. M. num. 77. pag. 87

Vt circumcideretur puer. Vix nascitur Deus, & iam peccator in Deum occidendum impetum auditis ostendit, quasi si mori possit vt Deus, quem intendit interficere voto, vulnere interfecisset inflicto. Ergo statim vulnerat, nec pueri lachrymis cicuratur. Sed stetit amor, & de segnitie & stoliditate irridet peccatum, eruitque è vulnere sanguinem, qui non vitæ Redemptoris officiat, sed hominis saluti proficiat, ostendens quod ad Deum occidendum amor sit peccato potentior. c. 4. M. n. 44. p. 212

Vocatum est nomen eius Iesus. Cur pueri circumcisio filetur, siquidem præcesserat octonarium dierum numerum effluxisse, vt circumcideretur puer? Ne post temporis moram vulnus inflicto, legalis tarditatis puero verecundiam infligeret, qui iam ad vulnus cultelli legalis de amoris cuspide vulneratus veniebat, & præcocem sanguinem impulsu præpropere maturauerat. Quippe misericordiæ diuinæ in opitulando velocitas non sustinet intra metas temporis stringi. c. 8. M. sect. 34. Humanæ tarditatis spatia præteruolat. capit. 7. M. sect. 12. p. 562

Vocatum est nomen eius Iesus. Imò nomen non vocatur, sed nomine vocatur persona. Sed ô bellè! Persona transiit in nomen, vtpote quæ tota erat salus, tota Saluator, & Iesus significat Saluatorem. Hoc proprium nomen est, quasi quod reproducit personam. c. 1. M. sect. 2. p. 65

Vocatum est nomen eius Iesus. Nonne eius nomen Filius Dei est, Angelo præmonente, *Et Filius Altissimi vocabitur.* Cur extraneum nomen adscribitur? Imò idem est nomen, siquidem filij nomen non de accedente syllabo venit, sed pariter cum natura producit, & adeo Filius Dei pro natura vtraque, quam gestat, adamat humanam salutem, vt Saluator sit naturæ vocabulum. Vide cap. 1. M. sect. 1. p. 63

Quod vocatum est ab Angelo. Nonne nomen solet de circumcisi puelli sanguine fluere, vel cum lustralis aquæ guttis aspergi, vt cum veterem hominem exiit puellus, nouum de vocabulo ostendat? Imò ideo Euangelista sedulus admonet non hanc vocem ab homine suscepisse, qui peccati figuram accepit ab homine. Nomenclator fuit Angelus, antequam cõciperetur in vtero, eâ industria, ne Saluator, ne & Dominus Angelorum de labis suspitione nomen haberet. Et si circumcisio hominem, Filium Dei nomenclationis antiquitas demonstraret. c. 3. M. n. 46. p. 168

Quod vocatum est ab Angelo. In hominis forma paulominus fuit diminutus ab Angelis; in circumcisionis stigmate multo minus minoratus: quippe qui subiit criminis suspensionem, quam à se abigit Angelicum iubar. Ergo præpropere nuncupet Angelus, & modulo vocis spiritalem linguam curuet obsequio, vt appareat non ab Angelorum dirimi dominatu, dum seruile stigma subibat; imò splendidiori purpura in amoris murice tincta, dum sanguine rubebat, vestiri. c. 3. M. num. 47. pag. 169

Index ad sacras Conciones.

In Epiphania Domini.

M A T T H Æ I 2.

*Cum natus esset Iesus in Bethlehem Iuda.
Ecce Magi, &c.*

Cum natus esset Iesus, &c. In Bethlehem nascitur, & quem in cunabulis Iuda suscipit, pellit à corde, illicòque ad paganos remittit. O lapidea pectora Iudæorum. Vix natus in præsepio eliditur infans, & quasi pila resilit in Chaldaeos. Lapis iste angularis in lapidea pectora de cælo cecidit ad fauorem, & quia tetigit scopulosam duritiem, quasi iterum reuibraretur in cælum, & de duro tactu ignem velut silex excuteret, in ignea stella sub alieno clymate apparet, vt quem Iudæa noluit, sortiretur Chaldaea. Sic diuinum Numen deportatum à suis se aliquando comparat in paganos. Tom. 1. c. 5. M. sect. 10. p. 276

Vbi est, qui natus est Rex Iudeorum. Vidimus enim stellam eius. Ergo nati Regis scribitur natalitium in cælo, & aureo syderis eharactere notatur. Si cum nascitur, iam est Rex, nec comitia populorum purpuram suffragio dederunt, de superis deriuat imperium, vbi innocentia & veritas regnum est. Ergo syderis lux, quæ lux, innocua, quæ syderis, vera, illico pro Regis stemmate & imagine est, vt antistat puellus in cælo, qui cum Verbum sit Patris veritas est; cum de Matre Virgine oriatur, impollutus vtique & innocens. Tom. 1. c. 1. M. n. 27. & tota sect. p. 72

Vbi est, qui natus est Rex? Cur sic tota libertate proclamant, nouumque Regem in alieno regno diuulgant, nec calamitatis putant iacturam sub Regis titulo non de Herode quærere sed de infante. O! Imperium lacteum ab vbere penduli pueri non sanguineum, ardensque de purpura præconantur, & in tranquillitate lactis à flammis & sanguine se defendunt, æternitatem regni à candore lactis, non ab ambitiosa purpura sanguine inaugurantes, quasi non possint incurrisse dispendium, qui in pacis solidantur imperio. Tom. 1. c. 2. M. sect. 3. p. 114

Vidimus enim stellam eius in oriente. Ergo cum Verbum in præsepio vagiebat, echo fuit in cælestibus sydus. Erat vtique lux, quæ verbum vocalis nitor in sydere crepuit; responsum dedit cælum in astro, cum muta & surda terra ligabatur sopore. Stellæ ingenium & promptitudinem demirare. Draco ille magnus nempe Lucifer tertiam stellarum partem caudâ de cælestibus pepulit, vtpote quæ superbum Angelum aduersus Verbi geniti lucem pro cuneis & satellitibus sunt sequutæ. Ergo cum Verbum Dei in terra nascitur ad humilitatis prodigium, stella noua sequitur, Magosque superbos sui assecclas ad cunabula trahit, ne draco arrogans & superbus gloriatur orbauisse cælum stellis, quæ Verbo superi Genitoris in terra nato curuari luminis quasi poplitis impendissent obsequium. Vide tom. 1. c. 2. M. sect. 5. n. 25. p. 118

Vidimus enim stellam eius. An hoc sydus Angelus fuit? In contumeliam tuam ô Lucifer, qui tibi rotam gloriæ maiestatem ambiebas, ne cum homine beando diuideres, dum haberes in monte testamenti consortem. Ecce similitudo Altissimi, quæ in sacrilego nixu tibi gestiuiisti extorquere,

homo sibi in hypostasis vnitatem deuinxit, & quasi puderet Angelum, si non iam homini ministraret, despectioribus, qua ethnicis & irreligiosis, hominibus, se præbet officiosum mancipium, & cum stellæ facula, vt itineris semitam aperiat, præcedit. Vide tom. 1. c. 2. M. n. 9. & seqq. p. 113

Vidimus enim stellam eius in Oriente. Oritur homo Deus, sydusque oritur in Oriente. Stellarum opifex carne cingitur, & in cælo stella resultat. O iam cælestis homo, consurge, caro tua de stellarum numero est, quam cum Deus assumit, quasi illam depinxisset in cælo, stellæ lineamenta deduxit. Qui puluis eras, & quod reuertereris in puluerem, Deus tibi in supplicium indixit, ipsemet se in puluerem humanum inuexit; illicòque in cælo detornauit stellam, vt iam reuertaris in cælum, si terram deseris, sydus sis. Tom. 1.

Vidimus enim stellam eius in Oriente. Deus paradysum ad orientem plantauerat, damnatumque cum sæculi dote, cum homo sub præuaricationis caligine in Occidens cecidit, ab orientali pepulit viridario. Ergo vix nascitur, vt hominem exulem ad paradysi reduxisset fortunam, & ecce stella in Oriente refulget, quasi humana caro sydus iam esset, & per medium cælum, ne Cherub additum impedisset, illico ad paradysum rediret cum lucis fœnore, & cælestis originis beneficio. Tom. 1.

Et venimus. Quia vident veniunt, quasi oculis pro pedibus veniant. O vos fœlices, qui per syderis tramitem ambulatis oculis, nec offenditis, licet sint vestigia pupillæ, semita de puluere non obcæcat: quoniam per cælum pergitis, dum lampadem cælestem videntes, per terræ gradimini pauimentum. Quid quodd cælestium bonorum amatoribus oculi pro pedibus sint? si amatoribus sæculi pro terra & pedibus oculi sunt. Tom. 1. c. 2. M. sect. 11. p. 138

Et venimus adorare eum. Ergone de adorationis cultu instruxit stella, quasi genu luminosum flexisset cum Chaldaeorum oculos luce tangeret, vt simul & iubaris ministraret nitorem, & religionis inderet disciplinam? Quo sermone adorandum edocuit, quem emblemate nitente signabat? Vocali quidem luce cælestem Regem in paupertatis cunabulis natum fuisse loquuta est, vtpote qui non alia supellectile pro apparatu imperij pollebat in terra, quam vno sydere supra terram. *Vidimus stellam eius* dixere, & cui vniuersus sydereus chorus in stationum ordinibus militabat, vna stella pro vniuersa principatus pompa tribuitur. Ergo hic verè Rex est, qui solus natus est Rex, vtpote qui natus est solus, illi & à Regibus adoratio debetur. Paupertas & curta supellex, regni cælestis census est. Tom. 1. c. 8. M. sect. 26. p. 496

Stellam eius, & venimus adorare eum. An stella calamo radiorum scripsit Regem esse natum in terra, cuius imperium super humerum eius, cuius generationis stemmata sic radiabant, vt de redundantia fulgoris cælo suppeteret quid micaret. Scripsit sanè, & quod stella scripsit, Pilatus rescripsit in cruce, & ab ætheris luminosi papyro in obscuritatem ligni, pro causæ mortis inscriptione diduxit, quasi stellæ fulgor pro facula esset ad festiuitatem natalis, & ad inferias mortis pro cereo. Ergo hic verè natus est Rex, qui mortuus est Rex, nec nisi nasci & mori de naturæ accepit tributo, totumque se pro subditis dedit, natum vtique pro cælesti magisterio ad salutem, mortuum ad redemptionem pro pretio. Tom. 1. c. 8. M. n. 168. p. 498

Stellam

Index ad sacras Conciones.

Stellameius & venimus adorare eum. Magus, qui adorabat Sellas, ministrante stella ad Regem properat adorandum, quem sydereā claritas & Deum esse indicat, & artificem stellarum. Quem sydus indicat, properant adorare puellum, ut erroris fomes in doctrinam religionis transiret, & sacrilegus syderum cultus obsequium fidei nouitate lucis præstaret. Quia stella Magis se in seruitium deuouet ut ministram; Magus non iam adorat stellam, sed stellæ Dominum quærit, ut adoret, & colat, cui conferua stella obtemperat officiosa. Tom. 1. c. 1. M. n. 28. p. 72

Stellameius, & venimus adorare eum. In hac vna stella vniuersus syderum chorus lucis innocentiam ostendit, & innoxium iubaris ministerium, quod ad fauorem hominum, non ad fatum criminum præstat. Infamabat sydera homo, quibus peccatorum fomitem irrogabat, & errores scelestorum errantibus coeli ignibus imponebat, gauisus quod haberet ab astris ad mammonæ & Veneris furta disciplinam pariter & exemplum. Ergo stellarum creator accusatis sideribus notabatur quasi delinquendi in Numen origo Numen esset, qui dederat ortum stellis. Ergo ad partum Virginis sydus ducit, indicatque vnigenitum Dei, qui non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, ut innocentia & veritas, castitas & iustitia sub syderis assertionem credatur. Tom. 1. c. 1. M. num. 28. post med. ibid.

Audiens autem, &c. Primus, qui audit, Herodes est. Imò quoniam audit, turbatur, trepidat pauidus postquam audit, quasi à superbiæ cecidisset fastigio, qui audiri consueuerat, non audire. Primus superbus fuit, qui primò loquutus. Dixit in corde suo Lucifer, & Angeli satellites ad obedientiam criminis audierunt. Tom. 1. c. 1. M. n. 71. p. 85

Audiens autem Herodes Rex turbatus est. Nonne audire obedire est? Imò quia imperandi audis, sollicitus trepidat, postquam audit, qui nullam nisi imperij vocem in aula patitur insonare. Loqui gliscit, audire detrectat, cum qui Rex nascitur, & Regem præconantur Chaldæi, etsi Verbum sit, nascitur infans, ne pro ætatis modulo sibi suppetat copia fandi, qui nascitur, non ut imperet, sed obediat. Aures gestat perforatas ab vtero, imò totum corpus pro perforatis auribus gestat, ut de obedientiæ emblemate totus constet. Vide tom. 1. c. 1. M. sect. 6. p. 73

Audiens autem Herodes Rex turbatus est. Sic de recentis puelli fama turbaris? An crepundia times, impetumque ab vbere penduli, quasi vagitus classicum sit, nimbiue sagittarum lachrymulæ? O emerite superbiorum, cur constantiam eneruas? ad puellum, qui tremit ad gelu, in incendio iracundi ardoris tremiscis? Quid? Agnouit illico à lacteo imperio deuorandum esse sanguineum, superbum ab humili, ferreum à molli. Tom. 1. c. 2. M. n. 14. p. 115

Turbatus est. Magis in Regem nuper natum exarsit, cum trepidans & sollicitus pauet, quam si sibi constans periculum contempsisset. Deitatem vtique negauit infanti, quem timoris sententiā reputauit ut hominem & non Deum, siquidem in tranquillitate persisteret, etsi Deum ad vindictam natum audiret. Extra metam metus iacitur ab homine Deus, non Deum, sed hominem timet homo, cuius minas præ nimia pietatis præsumptione impavidus spernit. Tom. 1. c. 3. M. sect. 1. p. 151

Turbatus est. O qui supra rotam Solis Lunæque Zerda in Indith. Tom. 1.

cornua in superbiæ ferculo graderis, securisque & fascibus comitatus ad fortitudinis apparatus procedis, sic à partu Virgineæ puellæ, puerique vagitibus times? Iniquus valida fortitudine roboratur, sed quæ tandem tremor & pusillitas est, & à scæmina debellatur. Tom. 1. c. 2. M. sect. 9. p. 132

Turbatus est. Fero quod timeas, quod turberis non fero. Rex est qui nascitur, sed Deus est: time quæ Deum, constantior solidaberis in timore, necurbationis ictibus flagellaberis. Humanus timor proditor est humanæ constantiæ, diuinus adeo in suamet stabilitate fulcitur, ut de immobili base fidem æmuletur diuinā. Tom. 1. c. 4. M. sect. 1. p. 197

Et omnis Ierosolyma cum illo. O imitationis ad figuram Principum in curialibus ars & libido. Quam facil manu penicillum vertit Principibus placendi adulatio pictoria! Imprimuntur subito aulici, quo imprimitur Rex, & inquietudine versiformi, forma dynastæ in subditorum ceram transcribitur. Quid? Animus populi Rex est, in aulicorum & ciuium facie cognoscitur. Tom. 1. cap. 8. M. sect. 3. p. 511

Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. Didicit à Regibus Rex, profelytus à gentilibus, quale sit officium Principis in Senatu, sciscitari vtique, & quid est legis, quid morum, quid rei publicæ, studio vestigare discendi: non prius decernere, quam discernere, proponere placitum, quam quæstionem. Senatus non est vbi ad Dynastæ nutum Senatores aguntur, & ad Regalis libiti excusationem, pompamque nouitatis, quæ pro lege rogatur, non ad dissertationem si licet, si decet, si conuenit acciri Magistratum collegium, ut metus Consulam sit pro suffragio, adulatio pro voto, pro integro consilio silentium. Tom. 1. c. 2. M. sect. 4. p. 116. & c. 6. M. sect. 1. p. 287

Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. Interrogationis artificium expende. Cum natum audit, vbi nasceretur inquit; non vbi natus; non vbi nascatur, si nondum natus. Sed qui ambitionis superbiæ se in fastigio fixum amauit, Scripturarum Doctores, non prophetas voluit audire, qui vel aduenisse iam Regem, vel aduenturum fore proferrent, ne in vaticinij veritate sibi detraxisset de imperio, & à Prophetali Senatu vrgeretur adorare, quem nollet. Dynastæ, qui præsentibus inhiant, nolunt auscultare Prophetas, habet sua vaticinia superbia, nec extraneos vates admittit. Tom. 1. c. 6. M. sect. 1. p. 287

At illi dixerunt: In Bethlehem Iudæ. Sic enim scriptum est per Prophetam, &c. O angusti cordis, Sacerdotum Principes & Scribæ! Cur non sacri vaticinij secretum, & absconditum mysterium a sacculis, intra sinum animi non occluditis, sed sæuo hosti stolido & porcino, ut conculcet proditis Margaritas. Non ut inueniat, quærit Herodes; sed quærit, ut perdat habeat latitudinem cor, vbi prophetiæ pondus tectum & munitum insideat. Sed qui cor rarefecerant per superbiam, & adulatorio excursu vsque ad Regis placita propagauerant, quo magis de vento vanitatis turgebant, minus habebant cordis, in quo sacramentum possent continere cœleste. Quo magis homo per mundialium rerum accrementa cor extendit, & auget, minus cor habet. Tom. 1. c. 1. M. sect. 14. p. 87

Abierunt & ecce stella, quam viderunt in oriente, antecedeat eos. Ergo se retraxit stella, cum sæculo se ingerunt Magi, & in Ierosolymitana opulencia, mundialisque curiæ terrenis retinaculis hæret.

Index ad sacras Conciones.

Cur dum adhuc in ciuitate Regia manebant, oculos non leuarunt ad cœlum, si forsan stella in sæculi spectaculum se immisisset, nondum mundialibus nebulis opacata, & in stridore sæcularis frequentiæ vocalitatem luminis amisisset? Sed curia Regum vix astrologos sustinet, qui cœlum & sydera contemplantur. Hos fouet, qui terræ viscera negotiosis oculis penetrant, vrinatores vtique, gemmarumque fossiores & auri. Ergo vt cœlum vobis stellam restituat, quos sacra Dei ambitio ad sequelam impellit, à sæculo discedite, ecce in inani iam expeditum sydus coruscat. Deitatis cœlique ambitiosus stolidè terrestribus inhiat. Tom. 1. c. 2. M. sect. 6. p. 121

Et procidentes adorauerunt eum, & apertis thesauris suis, &c. Erubescere dæmon à tuis. Ecce quos præstigiis sacrilegis erudiebas, & errorum ambagibus in vertiginem volutabas ob stellæ disciplinam Filio Dei procidunt, adorant, & mundialem gloriam, thesauros & diuitias pro fauoris gratitudine impendunt; cum tamen in monte pro sæculi diuitiis & gloria tu Filium Dei, quod procidat, & te adoret, tentabis. O nimium frigidus quàm nimium auarus? frigidus remanebis in monte, vbi Deo tuo, thesauros diuitiarum & gloriæ non nisi rependat tibi, adorationem & procubitum spondebis. En Seraphici isti ignei sunt, quàm per liberalitatem amoris vniuersam Domino pendunt substantiam, fortunæ in thesauris, animi in adoratione, corporis in procubitu. Vide tom. 1. c. 8. M. n. 19. p. 452

Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera. O nunc veri Reges, cum Regem adoratis vt serui, cum de peculio Dominum muneratis. Nullus faustior procubitus ad fastigium, quàm qui de doni Deo præstiti pòdere venit. Gazarum sarcinæ grauant habentem, auarum deprimunt, qui iacere gaudet ab auro, vt auro incubet ad custodiam. Sed qui præ opulentia muneris cadit, cū Deo diuitias offert & se, in remuneratorium Deitatis beneficium assurgit, & de seruili procubitu in Regale culmen leuatur. Tom. 1. c. 3. M. sect. 5. p. 162

Aurum, thus & myrrham. Et amabit aurum Puellus, qui in præsepio pro cunabulis iacet, & non nisi vnius stellæ, dum nascitur, vnius horæ, dum moritur vult eius proprium nuncupari peculium, vt ingerat diuitiarum contemptum? Imò idè aurum pariter cum myrrha offertur & thure, vt aurum probaretur contemnere, qui non nisi cum funeris symbolo & mortis odore oblatione auri receptat, nec nisi cum Diuinitatis præconio, quod suffitus thuris spirat, vt qua Deus non auri indigus, sed auri creator nec suis vsibus, innotescat. Tom. 1. c. 8. M. n. 171. p. 499

Dominica in Septuagesima.

MATTHÆI 20.

Simile est regnum cœlorum homini Patrifamilias, qui exiit primo mane, &c.

Simile est regnum cœlorum, &c. Si cœlum est, cur sic exiit & egreditur cœlum, mobilique discedit vestigio, quasi muris adamantinis ambulanti-
bus cardinibusque diuulsis in immobilitatis dispendium? Discere cœlum dicimus, cum spectris coruscantibus fulgurat, quasi vt partem sui

terrestribus spectatoribus mōstret opus sit, quod discedat à parte. O terra quàm infesta cœlestibus es! vel ipsum cœlum, si ad te præparet accedere, à se discedit, & nisi illicò regressu concita in se rediret, & terram in cœlum secum leuare contenderet, à cœli degenerauisset honore, dum cœlestē nitorem fuligine limi lutaret. Si cœlum à se exit, vel cū suam vineam in terrestribus visere & colere amat, quid de terreno homine, erit, qui cū voto & oculis tendat in cœlum, ad terrenorum curam deflectit? Tom. 1. cap. 2. M. n. 30. cum seqq. p. 121

Regnum cœlorum homini Patrifamilias, qui exiit primo mane. Vt terrestris vinea colatur, & de agriculturæ ingenio temporaneæ vites in æternam vitam assurgant, cœlum ipsum se ad officiosam vineæ curam deponit: quippe nisi de cœlestibus luminibus suppleatur, supernarumque virtutum cultu pulchrescat, inanis & vacua, inuisibilis & incomposita terra est, ne terram pro voluptatis fœnore & illecebrarum sæcularium vsura colas vt Deum, sed vt glebas tribulis infamatas, & originali horrore tenebrosoque gurgite circumfusas agricolationis studiis, aratro & sarculo, vt in cœlum fructibus tēdat, colas iugiter & erudias. Tom. 1. c. 2. M. n. 36. p. 123

Simile est regnum cœlorum homini. O quàm præproperus amor cœli, vt cum homine similitudinē habeat, siquidem homo similitudinem, quam de vitæ spiraculo hausit per illecebram voluptatis amisit. Ergo quia nesciit esse similis homo cœlo, homini esse simile cœlum satagit, siquidem & ad imaginem hominis Deus de cœlo descendens conformatur: quoniam homo ad imaginem Dei de testa ignobilique luto formatus, se, cū terram aspiceret, deformauit. Tom. 1. c. 6. M. n. 51. in fine. p. 305.

Simile est regnum cœlorum homini, qui exiit conducere operarios in vineam suam. Quid est, quod cœlum exeat & quod immobili statione fulcitur, quasi gressibus ambulet, vt ad terrestris vineæ officium accedat? O terrenus homo, ad salutis fructum immobilis, qui hæres in luto, nec vel primum gradum facis ad frugem. Cœlum à se egreditur, vt te quærat; & vt pœnitentiæ sarculo, & ligone doloris dumetis obsitam, & peccatorum tribulis inhorrentem vineam, quam Dominus plantauerat, expurges, à se diuulsum cœlum deponit, & vt distantiam redimat appropinquat, quasi pœnitentiæ votum sat sit, & pro cœli pignore cœlum iam tibi primum & propinquum possideas. Tom. 1. c. 4. M. n. 35. p. 209.

Simile est regnum cœlorum, &c. Qui exiit conducere operarios in vineam suam. O regnandi nobile documentum! quod regnum est, pariter & Rex est; quin & nuncupatur paterfamilias, & ad vineam declini appropinquat obsequio, cum Regum sæcularium maiestas in stabili solio renideat, nec gradum mouet, vt se ad inferioritatem subditorum deponat. Paterfamilias ex familia & Patre quasi in vnam compagem ad vnius corporis stabilitatem compingitur, vt reciproco nexu pater sit in familia, alternaque sede sit in paterfamilias Regnum & Rex promiscuis vsibus & obsequiis quasi in personam vnam euadant, vt Rex sit in regno, regnum in Rege. Vt ad Dominum vinea culmis & cumulis palmitum virentium accedat, Dominus accedat ad vineam, vt inter subditum & Regem distantia alterutro ad alterum accedente in

Index ad sacras Conciones.

in propinquum nexum euadat. Hæc cœlestis regni indoles est, vbi cuius beatus sic in Deum transigitur, sic à Deo per luminis commercium inuaditur, vt cum regnum & Rex Deus sit, regnum & Rex cuius in beatitudine nuncupetur. Ergo cœlorum regnum Regem sæcularem erudit, quod reciproca circumfessione portet populum portatē se. Tom. 1. c. 1. M. sect. 8. p. 77

Qui exiit primo mane. Ergone cœlum primo mane ad operarium hominem exiit. Imò primo mane superbus Angelus à cordis latibulo exiit, vt in cœlum ascenderet. O qui ascendere in cœlum matutino satagis nixu, infœlix Lucifer, qui in cœlo, cum appares ascensum, manebas, quomodo cecidisti de cœlo, qui mane oriebaris? Ecce celeritatem superbæ cœlum ipsum in hominis æmulatur fauorem, vt quæ mane ascendere gliscens cœlestia subsellia Lucifer euacuauit, cum vel vt hesperus in tenebrosam terram cecidit per ruinam, per terrenos homines & de vineæ humilitate præstantes facilioris supplemento sarciret, in contumeliam tuam ô superbe, qui ascensus semitas ignorasti. Tom. 1. c. 1. M. n. 72. cum seqq. p. 86

Exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Antelucanus & velut exsomnia pro hominibus negotiosus egreditur, vt pietas citius ad munus cucurrisset fauoris, quàm creaturæ rationalis piaculum cucurrerat ad Creatoris iniuriam. Mane quidem exiit Lucifer, vt peteret cacumen superbæ, in secundo instanti deliquit. Homo vix ad imaginem Dei figulatus ad præuaricationis arborem matutino gressu volauit: quid agat ocyssima Creatoris industria, vt volucrior ad medelam appareat, quàm creatura fuerat ad vulnus. O! Verbum Dei, quod prima lux est, primigeniusque candor lucis, & cuius origo & si non duratione, originis ordine in æterna Trinitate & excursu Deitatis præcedit, è sinu Genitoris exit ad carnem, vt primum mane diluculique præstantia ad medicamentum procedat, peccatique velocitatem exuperet. Tom. 1. c. 7. M. n. 98. & tota sect. p. 364

Qui exiit primo mane conducere operarios. O qualem cœlum appetit hominem cum Angelis consonantiam, vt in operum musica in alternum melos concordent. Astra matutina quot coruscant radiis, tot accentibus modulantur, quibus lucere canere est, quibus opera dies. Ergo primo mane vt conducat operarios, procedit, ne cum Spiritus matutini opera peragunt luminosa, homines in otio torpescant, & ab Angelicis lucibus homines quâ obscuri desidesque dissideant. Ergo quandiu lux est, operemur, vt Dei opus, quod frequentant cœlites sociis operibus comiteretur. Tom. 1. c. 1. M. n. 58. & tota sect. p. 81

Qui exiit primo mane conducere operarios. Cur sic cœlum ad terrestres vineæ culturam operarios vestigat, quasi eius intersit, quod turgeant palmitēs, quod impleantur botri liquore, & vitis adolescat in germina. An vt supplementa Angelorum, qui qua præcipientes è supernis vacuas reddiderunt sedes de prouentibus humanis adiiciat. Et cur sic temporis sustinet tarditatem, quod ablaqueentur vites, quod perticæ vites infigantur ætasque vniuersa vsque ad vindemiæ adolescat fortunam? Nonne potuere illicò vtrumque repleti ne per tot sæcula receptacula mansissent inania? Imò magnanima est expectatio sapientiæ, quæ satiùs duxit cœlum sine cœlitum complemento sustineri vacuum, quàm sine meritorum delectu promiscuis in-

quilinis implere. Statuit non nisi à melioribus habitandum, inde operum satagit, sumptuosiusque procurat humanarum vitium culturam. Tom. 1. c. 3. M. n. 54. p. 171

Qui exiit primo mane conducere operarios. Si opus humanum est, cur sic Deus sedulus operatur, vt & mane primum obseruet, ne post hominem secundus accedat. Quid erit in proprio, si & in humano opere primus est. Conatur Deus ne in opere, quod hominis interest, vllum cedat prioritatis homini gradum. Tom. 1. c. 7. M. n. 100. p. 365. & Tom. 2. c. 9. M. n. 37. Misericors in iuuando Deus humanæ tarditatis spatia præteruolat. Tom. 1. cap. 7. M. sect. 12. p. 362

Conuentione autem facta cum operariis, &c. misit eos in vineam suam. Si vinea Ecclesia est, qualesne operarij nisi fideles? Et quomodo vinea & vinitor vnum sunt, & cum sint vnum, ad culturam vineæ, vinitor conducitur pro mercede, & opus est quod operarius non sine pretij conuentione conducatur ad opus, cum vinea, quæ colitur, & qui colit vineam, sit ipse. O! Sic duplicatum beneficium fortitur, quâ vinea culturam; quâ & vinitor ipse, salarium. Duplicatur iustus meritorum ingenio, crescitque ad numerum, cum sit vnus. Tom. 1. c. 5. M. sect. 6. & præcipue n. 31. p. 267

Ex denario diurno. O qualis merces mercenario promittitur! Denarius est. An in quo Cæsaris imago cælatur? Ostende mihi conuentionis numisma. Sanè nominatur à luce; diurnum est, tenebras nescit. Candor est lucis æternæ, diurni Genitoris character, & imago bonitatis illius. In colonum paradisi primigenius accitur, non sub diurni conuentione denarij, vtpote qui iam per vitæ spiraculum, & diuinæ imaginis impressionem denarius erat. Adulterauit serpens denarium, dum halitu viperino, asperisque tenebris cælata Dei imaginem liturauit. Ergo denarius ipse, in quo thesauri scientiæ & sapientiæ Dei, maiestatisque ærarium est, vt cum homine conueniat, descendit, iterumque conducit colonum, vt si officiosè vineam coluerit, de tenebris assurgat ad lucem, & ad denarij imaginem, de dissimilitudinis egestate leuetur. Eia currite auari in pietatis nundinis vos denarius inuitat. Vide tom. 1. cap. 5. M. num. 43. pag. 272

Conuentione facta ex denario diurno. Pro diurno labore diurnus spondetur denarius. O ad mensuram vsque taxata merces. Tota dies in denario relucet, quia tota dies in labore peragitur. Sed imo supra condignum liberalitas contrahentis. Sæculare numisma non diurnum solum est, sed nocturnum. Doleret avarus, si quod in luce possidet, nocte efflueret. Imo in denariis incubat, vt quasi in molli culcitra dormiat, dum congestis aureis sacculus rigit. Sed ô quâ & nocturnæ labiles, & singulis diebus amissæ diuitiæ, noctis sopor censum abstulit, cum abstulit sensum, nisi Sol redeat, denarius sine pretio decumbit. Denarius diurnus est, in quo iugiter lux pariter & imago resplendet, qui & hodie gignitur, & dum gignitur, cuditur & sine vicissitudine noctis manet æternus. En de quo conuentio denarius, de quo Superus Pater. Ego hodie genui te. Ergo qui hodie in animæ vinea laborat, & qua in luce fidei, & amoris ardore operatur, diurnus operarius est: hoc diurno muneratur denario. Quippe Deus officiosæ in eius obsequiis creaturæ reddit pro retributione talionem. Tom. 1. c. 5. M. sect. 7. p. 268

Index ad sacras Conciones.

Dicunt ei: quia nemo nos conduxit. In hora vndecima senectus designatur naturæ, cum effœta iam vigoris animositas in scapulatium curuitatem declinat, exarataque rugis frons nullum de arato segetum prouentum promittit. Ergo nemo nos conduxit, inueterati senes quæruntur: quoniam & sæculum & libido, quos ætas maceravit, contemnit, & quibus in vitiorum seruitute vel dentes ceciderunt vel nerui remiserunt vigorem & à laboribus iniquitatis attritos inutiles suspicatur iniquitas, ipsamet nequitia præterit & spernit, nec iam ludo sunt, nec illusoriis nugis, nec furtiuo thalamo, nec amoris. Ergo obsoletum vitium & emeritus in longæva criminum consuetudine, vel ipso fastiditur à vitio; quoniam vel vitium horret extremè deformem turpitudinem vitij. Tom. 2. c. 15. M. n. 11. Sic lasciu senes, qui sub canorum cinere flammam libidinis conseruabant, quasi agnoscerent impurum thalamum senectutem obsoletam odisse, non quod senex, sed quod iuuenis concubuisse dixerunt. Tom. 1. c. 4. M. n. 57. p. 217

Non facio tibi iniuriam. An oculus tuus nequam est? Si de pretio agitur, quid cum oculo? sed qui pretium sæculare putarunt oculis negotiabantur ad pretium. Aded inconstans & lubrica rerum mundalium possessio est, vt non manu, sed mobilibus oculis teneatur. Tom. 1. cap. 2. M. sect. 10. p. 135.

Dominica in Sexagesima.

L V C Æ 8.

Exiit qui seminat, seminare semen suum.

E*xiit qui seminat, seminare.* Si antequam seminaret, iam seminabat, & qua se iugiter seminat, vt seminet agrum, procedit, id ipsum in se est, quod agrum cupit esse, cum seminat; seminatus à verbo, seminat verbum. O certum segetum vaticinium! Prædicator Euangelicus id ipsum, quod loquitur, fit. Tom. 1. c. 8. M. sect. 50. p. 572.

Seminare semen suum. Egreditur sator, non vt granum seminet, sed vt semen, cum granum semen non sit, donec in fodicata gleba recipitur & fouetur. O qualis fœcunditas grani, antequam maritet tellurem, aded fertilis est ad fruges, vt seminis nuncupetur stylo; illico producit segetes, cum iactatur à manu, secum fert imbrem, Solem vt stationes anni præcurrat, & sit manipulus, cum vix cecidit. Sic verbum fit, quod Ecclesiastes sacer producit, gignat illicò, vitæque spiraculum humano limo afflet, vt animam viuentem assurgat, Tom. 1. c. 8. M. sect. 49. p. 569

Et dum seminat. O toties sator! *Qui seminat, seminare, & dum seminat:* quasi antequam sereret, iam serebat. Quid? Dei beneficia vel exercitium ipsum præcedunt, celeritatis æmula sunt, faciunt præteritum de futuro. Tom. 2. cap. 13. M. n. 138. & tom. 1. cap. 7. M. sect. 12. p. 362. & cap. 8. M. sect. 34. p. 521.

Cecidit secus viam, & conculcatum est. Non satis infortunij grano quod caderet? Cur exaggeratur calamitas, & vt magis caderet, pessundatur & atteritur? Sed si à fatoris cecidit manu, ne sub manu esset & imperio fatoris; quid quod ipso cecidisset in casu, & quod semel non steterit, etiam postquam cecidit, caderet? Tom. 1.

Aliud cecidit supra petram. Si semen est ver-

bum Dei, quale commercium verbo cum petra? Verbum Dei eructatur à corde. In cor quidem, non in lapidem migrat. Sed in cor cecidit, etsi in lapidem. Rigens iniquitas cor in scopulum obdurauerat, & quod de natura, quæ molle palpitabat & carneum, iam vt lapideum de vitio rigebar. Improbo peccata pro membris fiunt, constat de vitiorum compage. Tom. 2. c. 9. M. n. 216. per totam sect. Cor carneum postquam auaritiæ idolum amauit, in idoli lapidem se transegit. Tom. 1. c. 1. M. n. 38. p. 87

Aliud cecidit supra petram. Anne vt lapides in frumenta conuerteret, cecidit in lapides granum? Sed qualis fauor segetum ex lapidibus, quæ non innutrient hominem, sed obdurent. Grani fuit calamitas in scopulo elidi, vbi nec sibi, nec scopulo consulisset. Sed quia granum verbum Dei erat, non recusauit cadere in lapidem, non vt de duro pabulo duos & rebelles pasceret homines, sed vt homines lapidei & rebelles, filij Abrahæ de virtute verbi consurgerent, quod potens est filios Abrahæ de lapidibus suscitare. Ergo etsi de lapidibus panem non fecit, granum, quod est verbum, cadit in lapides: quoniam non in solo pane, sed in verbo Dei viuit homo, & quantumuis per iniquitatis duritiem scopulosus sit, tamen si non resiliat verbum in virtutis segetem animatur. Vide tom. 1. cap. 2. M. n. 34. p. 122.

Et natum aruit, quia non habebat humorem. O in ipso natiuitatis beneficio iactura. Quia defecit nucleus humoris, arida natiuitate defungitur, vt igneo supplicio se quæ siccum & aridum disposuisset per natiuitatis fauorem. Et hæc diuini seminis messis erit, stipula ad comburendum, palea ad fumum pariter & ardorem? Lapidei cordis malignitas fuit, quæ vitorem herbæ consumpsit, virtutisque obdurauit meatus, ne vllus humor ad radicem hæsisset. Ergo fecit de propitiatione supplicium. Obduratus & improbus medicamina in excidium conuertit, & salutis semina in cibum ignis. Tom. 2. c. 13. L. n. 109. Petri stoliditas fuit in causa. Molaris lapis grana redigit in frumenta, & quæ durus est, tamen mollis aque inquietudine adiutus, in ignem quidem mittit farinam, non vt in forno vrat, sed vt velut in foco cibum condiat, & ad vitæ obsequium adaptet. Et ecce lapis iste stultus & hebes segetem, cum peperit, interemit, & in ipso vitæ primordio, quia exiccauit humorem, intulit mortem. Extrema stoliditas est, duraque dementia per vitæ semitam ire in mortem. Tom. 1. c. 8. M. sect. 38. præcipue n. 288. p. 539.

Et natum aruit, quia non habebat humorem. Si humorem habuisset, ipsemet humor esset vtique sine spicæ tarditate frumentum. Humentes lachrymæ pro integro sunt conuiuio ploranti, scilicet esca & potus, vegetant, irrigant pariter & reficiunt. Tom. 1. c. 7. M. n. 46. p. 345.

Inter spinas. Si granum verbum Dei erat, quid caderet inter spinas, & quasi se erudiret cadere in terram præludium casus fecisset in rubo. Verbum Dei se exhibuit, cum aculeatam plantulam dumosamque segetem pro laborum symbolo, emblemateque ærumnarum in cathedram pariter & suggestum elegit. Tom. 1. c. 8. M. n. 390. p. 575

Et simul exorta spina suffocauerunt illud. Quia granum verbum erat, quasi transfixo spina gutture suffocatur? Et quin verbo officiet spina? Enecat vigorem & vitam, velut cum fauces perforat, spiritum aufert terebrata fistula, per quam vitalis halitus

Index ad sacras Conciōnes.

lus dispensatur. Sic Verbum Dei, ratio, spiritus, & vita est, quid quod eius obitus suffocatio sit, & de spinæ vulnere interitus? Sed non interit & transfigitur, cum à prædicatoris gutture afflatur, sed cum in auditoris cor, quod sæculares stimuli pungunt, sacri satoris transmigrabat officio. Quia verbum Dei vitæ spiraculum est audiendi, si mundiales spinæ se interferant, illico suffocatio vitæ contingit. Vide tom. 1. c. 8. M. sect. 49. p. 569

Et simul exorta spinæ suffocauerunt illud. Si spinæ diuitiæ sunt, quid quodd auiditati fruendi in vrticosum cumulum erupissent. Sentium multitudinem adamat spinetum, vrtica sibi nectit vrticam, & pungentibus annulis torquem rotat, vt in coma multiplex plantula diuitiarum symbolo coronetur. Nunquam satis auaro est, non alia fata quærit, quam rubos, vtpote quæ sub qualibet anni tempestate perdurant, seque etiam sine ordine cuneis obarmant, cuspidibusque defendunt reciprocis, nec inuulneratam manum furis admittunt. Tom. 1. c. 8. M. n. 162. p. 511

Et simul exorta spinæ suffocauerunt. En cumulus diuitiarum & pondus, non nisi suffocatio seminis fuit: hæc diuitiarum seges cadauer. Et cum nascuntur, in celerem mortem impellunt. Si è terreno puluere spinosis diuitiis est ortus, quid quodd in puluerem mortis, dum magis fortunatò luxuriant, ingenito appetitu propendeant. Tom. 1. c. 8. M. sect. 24. & sect. 25. p. 491. & 494

Dominica in Quinquagesima.

L V C Æ 18.

Vide *infra Feria 4. post Dominicam 2. Quadragesimæ.*

Feria 4. Cinerum.

Memento homo quia puluis es.

M A T T H Æ I 6.

Memento homo, quia puluis es. Tu verò cum ieiunas, unge caput tuum. Si ab Ecclesiastico ritu humana capita cinerescant, cur ad ieiunij pompam, quodd oleo capita redundant, indicitur? Anne homo vngitur, cum nouissimorum puluerem aspergitur de memoria? Sanè extremitatis figura expallida, & vnctionis nitor quasi extremæ vnctionis sacramentum componit. Ergo cinis & oleum apparatus sit ad ieiunium: quasi qui ieiuniis se deuouet, vitæ pelagus transfretare disponat, & radere sæculi vada, iamque ad cœlestem portum attingat. Quippe ieiunium, velut vitæ functum agit hominem in cœlestia. cap. 8. M. sect. 11. p. 468

Memento homo quia puluis es, Unge caput tuum. Nonne cinis victoris ignis spoliū est? imò pariter spoliū & victor, liquidem in fauillis, quas fecit, tanquam proprio tumulatur in triumpho. Nonne oleum ignem vegetat & innutrit? Quomodò sic iunguntur ignis & oleum, mors & duratio, ac ardoris fomes & funus? O ingeniosè! Vt noueris quodd si mortis cinerem præpropere ad memoriæ situm caput scilicet eripueris, in ipsamet morte æternaberis, iugiterque cinis con-

uertetur in oleum, oleum ex cinere liquefiet, vt igneæ vitæ victoria sit, quæ de suis cineribus ad vitam posthumam reproducit. cap. 4. M. sect. 12. p. 226

Memento homo quia puluis es. Unge caput tuum. Quis inter affectus nuncupatur ignis, nisi amor? Quis nisi amor, olei indolem imitatur, qui de liquore pietatis vegetatur pariter & accendit? Ergo cinis & oleum spargatur in capite, cum homo vitæ suæ tempus Deo per ieiunium Quadragesimale sacrificat, vt nouerit, quodd quot dies sibi amputat de vitali alimento, tot sibi sæcula ad æternitatis sortem producit. Quippe vbi sacrificat amor, pyra viuificat, vitalis est cinis, animosus spiritus æternatur in morte. cap. 4. M. sect. 6. p. 211

Memento homo quia puluis es. Unge caput tuum. Ergo vnctus pariter & pulueres, qui accingitur ad ieiunium? Sane qui descendit in puluerem, vt conferat cum pugile brachia, gymnico ceromate circumlinitur; at non in se puluerem stadij tradit, ne iaceat in puluere vt victus, qui puluerem ad victoriam prærentat. Sed o ingeniosè! Qui ieiunij circumingreditur, certamenque cum hoste saginato adoritur, tam præpropere vincit, vt de spoliis mortis redimiat tempora pro trophæo, deuictamque mortem gestet in capite, ne iam habeant brachia pugilem, cum quo pugnent. Sane eneruia ex ieiunij pondere brachia, grandia triumphorum pondera gestant. cap. 8. M. sect. 15. p. 474

Memento homo quia puluis es. Unge caput tuum. Quid est, quod non nisi cinis ex Ecclesiastico ritu spargatur in capite; & tamen non homini indicitur, quod memoret se cinerem, sed potius se puluerem esse. Sanè puluis à cinere dissidet: hic quippe de ignis pabulo reliquia est, excrementum ardoris, & incendiij spoliū pariter & vestigium: ille de superficie terræ ad aëris nutum quasi ramentum est, & velut fumus, quem malè decocta, nec benè in se densata tellus remittit. Ergo distat manus ab ore? quippe sacerdos fundit cinerem, cum ad puluerem concitabat memoriam. Imo puluis, quem loquitur, cinis, quem fundit, vniuersam hominis vilitatem ostendit, nempe materiam, de qua constitit ab exordio, antequam spiritum capessit, & illam, in quam, abeunte spiritu, qui igneus est, expallidum corpus resoluitur. Vt breui compendio, quid fuit homo, quid erit, per emblemata sacra innoteat, & in vno schemate & creationis donum addiscat, & pro crimine mortale supplicium. Vnde & vngi oleo caput statim Euangelicè indicitur, vt in oleo ignem pariter recordetur, nempe spiritum, quo animatus in vitam, vt igneam animam, quam morti additus per gulam amittit, per ieiunij industriam reducat. Vide omnino. c. 4. L. n. 47. & 48. p. 193. & seqq.

Memento homo quia puluis es. Unge caput tuum. Imo homo non de puluere, sed de limo constitit ab initio. Ex humente homo, quem aqua colligauit in lutum, ex argilla rubra Adamum opifex figulauit, ne in rimas dehisceret, & ariditate fatiscens afflatus spiritum malè seruauisset in corpore, sed potius limo agglutinatum inuolueret. Sed o! vrens ventus criminis spirauit, exiccauit lutum, tritaurauit in puluerem, & materiam fluidam, atque terrenam, quam sacer figulus ignito calore decoxerat, in spolia mortis remittit. Ergo melius

Index ad sacras Conciones.

melius gluten accedat. Qui limus erat, per gulæ flagitium pulvis euasit; pulvis iterum densetur in limum, oleo charitatis pro nexu. Redeat homo ad pondus, redeat ad platen, & quem gula dissoluerat, amoris vinculis liget inedia. cap. 4. L. n. 49. p.

194

Memento homo quia pulvis es. Vnge caput tuum. Oleo vngitur, quasi adhuc ignei spiritus perseueret in flamma; & tamen cinere mortali respergitur. Ergo vnus est cinis, ignisque cinereus est cum homo præoccupat in vitali memoria, mortis incursum. Sanè ignis inferni non ardentium paciscitur damnis, sed inexesa coporum laceratione nutritur. Non facit cineres flamma gehennæ, vt habeat iugiter quid remadat. En igitur ingenium Ecclesiastici ritus. Cum ad preparationem ieiunij, illini oleo capita de Domini schola admone-mur, cinerem in capita iacit, vt ignis, cuius oleum pabulum est, charitatis sit, non gehennæ, habeat-que cineris sodalitiū, & inferni incendiū auer-tat. c. 4. L. n. 50. p. 194. & seqq.

Memento homo quia pulvis es. Cur ad vestibulum pœnitentiæ, & ad ieiunij quadragesimalis exordium, cinere & puluere caput conspergitur? Vt arceat tempestatem rigoris, quam in flamma ignis, & in turbine deuastante Dominus minatur iratus. Quippe ignis non agit in cinerem, potius ardorem tumulat in frigidis recrementis ardoris. nec habet pulvis, quid turbini præster, vt conterat. Igneus gladius, quem Cherub paradisi custos, vt colonum primigenium amoueat, versat in val-nis, si incurrat in cinerem, ictum perdet, nec stre-pitum dabit, nec vulnus. Ergo quia semita ad pri-stinum paradisi viretum ieiunium est, opportunè ieiunus homo cinere quasi casside caput obte-git, vt cum spoliis mortis adeat paradysum impu-nis, à quo cum pœna mortis deportatus recessit. c. 4. L. n. 47. p. 203. Quin & cineri ieiunium accu-mulet. Quippe ieiunium ab igne gehennæ reuer-riam accipit & obsequium. c. 8. M. n. 102. p. 396

Memento homo quia pulvis es, & in puluerem reuerteris. Memoria non nisi in præteritum se di-stendit. Quid est, quod ad præsentia pariter & futura extra obiectum proprium iactetur? Hæc est memorati pulueris efficacia, æternitatis indo-le super tres temporis graditur differentias, hæc scilicet ingenioso compendio. præteritum in me-mento, præsens in es, futurum in reuerteris. c. 4. M. n. 82. & 83. p. 223. & 224

Memento homo quia pulvis es, & in puluerem reuerteris. Si pulvis nunc est, quomodo reuertetur in puluerem? Nulla nisi contrariorum conuersio est, non ignis in ignem, non aqua in aquam nego-riatur otiosè, vt sit iterum, quod iam est. Sed quod Philosophia nõ nouit, salutaris Ethica docet. Ho-mo vt cum scœnore reuocandæ vitæ tendat in pul-uerem, pulvis eat. Vt sibi posthumus perseueret, viuat sub humo. Corpus bajulet in memoriæ fe-rectro iam cadauer, ne cadat subitò, qui præoccu-pato casu iugiter iacet. Sanè terrenæ vitæ cupi-dus, quæ vouens moritur, cadit subitò. Mortuus moritur, qui adhuc superstes morituram sæculi obit ætatem. c. 8. M. sect. 1. p. 446

Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocrita tristes. Expende illud: *Nolite fieri.* Ergo indoles ingenua inedia de alacri venustate hilarescit. Nouum est artificium sceditatem ambire, squaloreque tristi faciem torquere, cum ad pulchritudinem de pig-mentarij suco extorquendam, inuenerit tormen-

ta libido Oleum & operam pedidisti, qui oleum ad nitorem vultus fastidians, fastidiosus oculis ad ieiunij spectaculum squalorem exaggeras & tri-stitiam. hic scœdus vultus ieiunij non est. Ergo hypocrita, abscondisti ieiunium, cum reterege-re pro oculorum pretio gestiebas. cap. 8. M. n. 146. p. 491

Nolite fieri sicut hypocrita tristes. Cur tam stu-diosè Magister serius venustatem consulit & læ-titiam, cum ieiunium agitur & inedia? Quia di-uinæ pulchritudini notam sceditatis inurit, qui ieiunus quæ Deus, quæ Dæmon turbidus, spurci-tiis & sordibus volutatur. cap. 8. M. n. 143. pag. 490

Exterminant enim facies suas, vt appareant ho-minibus ieiunantes. Hypocrita excrecere faciem contemnit, vt ad ieiunij spectaculum spatiosius formet theatrum; mancipium est gloriæ, histrio scenicus & phantasma. cap. 8. M. tota sect. 22. pag. 487

Exterminant enim facies suas. Facies extermi-nant, dum non lauant; quippe statim adiicitur: *Tu verò, cum ieiunas, faciem tuam laua.* Cur sic aquam fastidit hypocrita, & præ lymphæ nitore sordes & fuliginem adamat. An odit elementum, quod veretur extra terminos progredi, curuatis fluctibus, termini positorem adorans. qui legem ponebat aquis, ne transirent fines suos? Ergo cum omnipotentia contendit, & stata lineamenta fa-ciei ultra terminos rarefacit & expandit, vt spa-tiosius oculis ad ieiunij pretium præbeat obie-ctum. c. 8. M. n. 136. p. 487

Amen dico vobis: acceperunt mercedem suam. An pro ieiunio suo? Imò pro squalore & tristitia. Iudica mercedem ex merito. Ieiunium non de alienis oculis muneratur; imò beat ieiunantem, & spectatorem Numini, reddit. cap. 8. M. n. 137. ibidem.

Acceperunt mercedem suam. Ergo hypocrita, dum te ieiunum exhibes, non ieiunas; quippe ieiunium tuum iam non est, pro quo oculorum in nundinis euandæ gloriæ conditum pretium ab spectatoribus accepisti. capite 8. M. n. 140. p. 489

Acceperunt mercedem suam. Hypocrita, ambi-tiosum sacculum mumismate adultero comple-uisti: merces hæc tua sit, sed de ieiunio vendito ieiunij Domino reddes rationem. Quippe Dei bona sacrilego furto, vt hominibus venderes, amouisti. c. 8. M. sect. 23. p. 488

Tu verò, cum ieiunas, vnge caput tuum. Nonne Christiani caput est Christus? Ergo Christum perurget, qui in Christi capite, quod peragit ieiunium, deponat. Sanè in vertice Christi desuper insedit columba, vt olei plenitudine exhiberet medullitus delibutum. Quid ieiunio cum colum-ba est? Equidem ieiunij artem Spiritus sanctus spirat, quod Tertiæ personæ notionem acumine elucida ingenioso. c. 4. M. sect. 9. p. 219

Tu verò cum ieiunas, vnge caput tuum. Nonne caput est Deus? Sed habet ieiunium cum Diuini-tate commercium. Curat Deum, idolumque gulæ potiore Diuinitate deturbat. cap. 4. M. sect. 9. p. 219

Et faciem tuam laua. Ergo coma madeat vn-guento, facies venustetur à lymphæ, & de reposi-torio libidinis, & vestiario luxus subeat ornamenta ieiunium? Aded proprium Dei est, vt quæ in Dei depositum restructur, nisi ex luxus redundantia serpat

Index ad sacras Conciones.

ferpat peccatum, velut sub fucis, & pigmentis abscondi. c. 8. M. n. 140. p. 489

Ne videaris ab hominibus ieiunans. Quid quod ieiunium viderint, ut de aliena virtute propriam addiscant? An sub latebris abstinencia se compri-
met, quæ, ut pugnet contra sæculum, sarcinam saginæ deponit? Sanè habet ieiunium pulchritu-
dinis indolem, quæ oculorum ictibus verberatur, decerpitur à palpebris, minor sit. c. 8. M. sect. 23.
subsect. vnica p. 490. Si fascinum ab aspectu pati-
tur publicata venustas: quid quod ieiunium non
debeat in arbitrium oculorum iactari. c. 8. M. sect.
18. p. 478

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Ut
quid in terra additur, cum nulla sint gazarum
metalla, quæ non de telluris vulua pondera pre-
tiosa communicent. Ne terram adames ad depo-
situm diuitiarum, qui terram iam gestas in capite
pro diuitiis. Qui ad suggestum capitis pro melio-
ri corona sustulisti puluerem in trophæum, & ad
victoriam mortis de spoliis mortalibus redimiris,
ne cum thesauris reciproco casu cor iterum sepe-
lias in terra: quippe cognatæ mortis diuitiæ sunt
utpote quæ è puluere, & in puluerem eunt. c. 8. M.
sect. 24. p. 491

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. De
mortis puluere caput spargitur, ut integram mor-
tis scholam discipulus mortis in suggestu capitis
gestet, nec cadat subito, spiculumque inexpertum
sine disciplina mortis incurrat. Ergo diuitias
spernat, ne studiositatis operam perdat, obeatque
subito, qui maturè docebatur obire: Quippe diui-
tiarum pondus in celerem mortem impellit. c. 8.
M. sect. 25. p. 494

Feria 6. Post Cineres.

MATTHÆI 5.

*Audistis quia dictum est antiquis: Diliges pro-
ximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.*
O ultionis & odij nobile gentilitium! de antiqui-
tatis stirpe texit elogium, de maiorum generosa
propagine sanguineam purpuram & lioris & ire
recocta sanie, bibitoque saturatam veneno ad no-
bilitatis titulum trahit. Sic censent Proceres
sæculi, quos maiorum sanguis ad vindictam ge-
neris cogit, quasi ab originis luce degenerent, si in
ludentem non ardeant, & de reliquiis genitalis
vigoris in offensæ incendium redundant. Sic ho-
minis filius censetur, qui didicit in vtero ultio-
nem, quasi stirpis gloria vindicta sit. c. 8. L. n. 202.
cum seqq. & c. 8. M. n. 303. p. 545

*Audisti quia dictum est antiquis: odio habebis ini-
micum tuum.* Ergo de antiquitatis insigni odium
generosum iactatur, veteranique generis, & nobi-
litis vetustæ gloriosos sibi titulos pangit. Sed
vetustas hæc inueteratio est ab obsoletis mori-
bus, obscuraque veteratorum progenie pro san-
guine furorè deriuat, sanguinemq; maiorum detur-
pat. Quippe nobilitatis generosæ purpura paller à
vindicta, ardet à patientia. c. 8. M. sect. 42. p. 551

*Audistis quia dictum est antiquis: odio habebis
inimicum tuum.* Ergone in antiquitatis stemmate
vetustum odium vincet amorem eritne generis
nobilioris, quod præcedentium lux sæculorum
commendet ad lumen, præconetur ad pompam?

Sed quod antiquis dictum sit non quod sit anti-
quum, præscribitur. Nunquam est antiquitas in-
solentia. Et si noniter se det virtus, nobilitatis ti-
tulum secum trahit: et si antiquum sit vitium, in
suamet vetustatis origine ad obscuritatem nomi-
nis antiquatur. Antiquiores luce tenebræ sunt, in-
dies lux inter rosca auroræ crepundia, melodof-
que volucrum cantus noua nascitur, sed in splen-
dore gloriæ vetusta. Ergo amor quæ igneus & lu-
cidus est, antiquè nouus, & noniter antiquus co-
ruscat, qui & æternitatis titulum æmulatur, & cū
scientia Dei contendit ad antiquitatis insigne. c.
8. M. sect. 53. & n. 410. p. 581. & 585

*Audistis quia dictum est antiquis: Diliges proxi-
mum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* O in
vnius periodi circulo circus gladiatorius ad pu-
gnam! Amor & odium sub breui syllabarum com-
pendio veluti sub dictionum cognatione iungū-
tur. Qui amor inceperat, odium finiuit, vniuersa
ætas brevis interiectionis successio fuit; non nisi
vnum & odium ab amore disiunxit. Quid si pro-
ximus esse inceperit inimicus? Incipiet amor quasi
proclui transitu odiū esse. Quid? Profanus amor
est, qui vix ardebat ad lucem, cū illic ad incen-
dium exarsit, nec diiudicauit hominem, qui ama-
bat, sed proprii commodi discerniculo libripit
hominis qualitatem ad commodum. Amor pro-
fanus non in circulo, sed in arcu est, cum extremo
nequit exordium. cap. 8. M. num. 303. cum seqq. p.
545. & seq.

*Audistis quia dictum est antiquis: Diliges pro-
ximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Quam
citò deferbuit amor, breuique tepesfactus in cursu,
frigidum deflexit in odium, & præ vestigiorum
segnitie primo fuit gelidatus in passu. Citius syl-
labæ cucurrerūt, ut occubitus ostendissent amo-
ris. Vix dilectio è littore soluit, & iam post bre-
uem litteram nauigatam in odij syrtes naufraga
naucula impexit. Quis sic crederet auspiciū
fuisse dilectionem, odium euentum? *Diliges*, in-
quit, *proximum tuum*. Quæ benè cœperat dile-
ctionis periodus, currente rotā cur odium exit?
Quoniam profanus est amor puerulus, cæcus, sa-
gittarius, & nudus, nunquam sibi constans quæ
puellus, cui vagitus & hilaritas, odium & placidi-
tas pro vnius momenti duratione decertant, quæ
cæcus, offendit illico, cū offenditur, eliditur in
calculo cū vix læditur, quæ nudus, vel à brevis
flatus alget iniuria: & qua sagittarius, pro volu-
prate artis spicula indebita iaculatur. cap. 8. M. n.
416. p. 587

*Audistis quia dictum est antiquis: Diliges pro-
ximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* En
cū gradi inciperet, euestigio claudicauit dile-
ctio, & quæ simplex veniebat, versiformis perue-
nit. Proximum diligit, inimicum infestet, quid si
proximus fiat inimicus? Diliget insuper, quem di-
lexit? Imò odium erit subito, quod fuit amor. O
tarda indoles dilectionis! ô amoris sæcularis
commercia! Quia mutatur qualitas, mutatur &
pretium, non quod erit, quem amat, sæcularis at-
tendit, sed intendit solum, quod est: amat oculis,
qui præsentia diiudicant, nec palpebrarum volatu
se præproperè ad futura distendunt. Amor verus
momento ales est, totum spatium præteruolat,
cū alas explicat in exordio totū hominē, qui est,
qui erit, sine discretione fortunæ, sine intercapedi-
ne offensæ diligit æquabili amplexu, nec ad varia-
bilem qualitatem attendit, qui ne variabili cursu
leuetur

Index ad sacras Conciones.

leuetur ad prospera, ad infortunata decumbat, vno tractu vniuersam spatij præsumit ætatem. Impetuosus amor senescere facit amantem, totum spatium in exordio currit. cap. 4. M. sect. 7. p. 214

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Si lex illa Creatoris fuit, cur & ipse Creator se quasi è titulo Creatoris discernit? Amor inimicorum in causa fuit. Deitatis non negauit naturam, propalauit proprietatem personæ. Quia primi inimici in filium Dei iniuriarum iacula contorserunt, quas vt pietate lenitudineque vlcisceretur, Deitatem textit, hominis obscuratus in forma, amoris legem quasi nouus auctor imponit, vt cum doctrinam dilectionis indiceret, exhiberet pariter & exemplum. Quippe inimicorum dilectio, Filij Dei & insigne & titulus est. cap. 8. M. sect. 41. p. 548

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Cur periodum inopino sine amputauit, nec præmisit: Diligite proximos vestros. Quoniam ipse condiderat legem antiquam, nec nouum addidit, sed explicuit. Supplementum est inimicorum dilectio, & quasi proximorum dilectionis appendix. Vide. c. 8. M. n. 329. p. 554

Ego autem dico vobis: Ergone contra Creatoris legem insultet Creator ipse, qui dederat legem: Si vindictam Creator indixit, oculum pro oculo, dentem pro dente, ad vltionis pondus librauit. Cur Creator sine ponderis taxatione, & sine statere censura iubeat diligere, quod offendit? Imo pro Creatore causam suscepit, ne vltionis putaretur amicus, qui non nisi amoris amicus est. Sub vindictæ minis creator inspirabat amorem, ne vllus inimicus in hominem de hominibus esset, quem vindictæ lex ab offensionis impetu deterreret. c. 8. M. n. 326. p. 554

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Quid est: *Ego autem dico?* Filius Dei est, qui dicit, Filius Dei est, qui dicitur à Parente, quæ gignitur, dicitur, vt Filius gignitur, vt Verbum dicitur. Ergo vide mysterium. Quia inimicorum dilector in Filium Dei gignitur, ipsemet Filius Dei dicit vt gignat. Vix aliquis diligit inimicum, cum Filius Dei se in ipsum transigit quasi in Filium. cap. 8. M. n. 306. cum seqq. p. 546. Sic cum pro inimicis & patitur & orat in cruce, studiosè enititur euulgare se Verbum Dei esse, quem dicit Pater, se Filium esse, quem Pater gignit. c. 8. M. n. 257. cum seqq. p. 530

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Quid est, *Ego autem dico?* Non opus est præmonere quod dicat, siquidem nemo loquitur, nisi dicat, nec ore non suo verba producit. Sed qui inimicorum inspirabat amorem, ore dicit quod ad osculi pignus organum est amoris suauis. Dum se dicit dicere, docet pariter, & cum dicit: quippe qui quod dixerat ore, docuit exemplo, cum suorum inimicorum perfido coryphæo, ipsemet ore, quo inimicorum dilectionem pro scholæ suæ compendio, artisque cœlestis indixit, impressit osculum, vt in labiis & memoriam magisterij immemori & perfido dedisset discipulo, & figeret exemplum in ore. c. 8. M. n. 333. & 334. p. 556

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Ergo Verbum Dei dicit amorem, quod per originem intellectus à superno dicitur Genitore. Anne ex ingenio amoris Trinitas noua? A Patre & Filio in mysterio Triados non amor dicitur, sed spiratur.

Spiritus sanctus non de intellectus ore. Sed de cordis voluntate procedit, & tamen vt Filius Dei iam homo factus amorem gignat, dicit amorem, quasi ad fauorem inimicorum multiplicare gestiat personarum sacramentum cœleste. Qui spiritum in discipulos insufflauit, dicit discipulis dilectionem: quippe quæ Spiritus sancti traduce, vt permaneat iugiter, deriuatur. cap. 8. M. num. 308. p. 547

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Et cur inimicorum dilectio signatè discipulis innotatur, nec vniuersis se dicere Dominus innuit, sed vobis singulariter, nempe discipulis? O ad dilectionis generosam propaginem & antiquitatis gloriam ingenium! Quoniam vindictæ prurigo, excusatioque odij de maiorum stirpe iactatur, & in antiquitate generis longæuitateque sanguinis ad nobilitatis titulos conseruandos, potentium sæculi furorem subornat: *Audistis quia dictum est antiquis.* Inde Dominus signatè in Apostolos inimicorum dirigit dilectionem, vt deinde ad cæteras nominis Christiani propagines, quasi pro Gentilitio & genere ad hæreditatem sanguinis deriuetur. c. 8. M. n. 308. p. 547

Benefacite his, qui oderunt vos. Ergone præter dilectionem imperat beneficium? Quid si inimicus diues est, fortunæque prouentibus gaudet, eumque pudeat mendicare fauorem? Quid si dilector egenus sit, & licet liberalis in voto, curtus in manu? Imò dilectionem explicuit, dum beneficii addidit commentarium. Pro vniuerso beneficii apparatu dilectio est. Bene facit, qui diligit inimicum, bonum facit inimico, qui diligit: quoniam in Dei sortem inimicum asciscit. vltior census opus non est: præstat supra pretium, quod pretiosum donum naturæ diuinæ inimico, quem diligit, promereatur. cap. 8. M. n. 306. cum seqq. p. 546

Et benefacite his, qui oderunt vos. Quid si dilector egestate laboret, nec habeat censum, vt liberalitatem innutriet? ad beneficium obligabitur post amorem? Imo affatim diues est, qui thesauros gestat amoris, vt & in aduersarium redundet. Sanè amor inimicorum vel Dei omnipotentiam ostendit. capite 8. M. num. 325. & 327. pag. 553. & 554

Et benefacite his, qui oderunt vos. O nobilis de inimico vindicta! Ne potentia suspicionem infamet heluo sæcularis honoris, gloriæque euanidæ candidatus, enititur iniuriam vlcisci, quasi reputetur impotens, & vigoris egenus, si impunem, à quo læditur, abire permittat. Obstat Dominus huius soliditati opinionis. Imo qui diligit inimicum & parcat, potest quidem repercutere, sed non vult: diues & strenuus incipit esse, ad beneficiorum fauores satis abundat. Nescit inimicorum amor nisi cum robore & potentia coniungi. cap. 8. M. n. 323. p. 552

Et orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum perstrepunt iniuriarum flagella; cum percuteris, cum furoris iaculis agitaris, & quasi ad parum religatus scopus es, in quem colliment spicula, ludat ad vulnera persequutor, cur illico, quod ores, iubetur? Quoniam inuenis opportunum altare, integrumque apparatus ad vota, quem tumulus laborum composuit. Sanè persecutiones, & labores altaria sunt, in quibus ad orationem, & adorationem colitur Deus. c. 8. M. n. 388. cum seqq. p. 575

Et

Index ad sacras Conciones.

Et orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Religionis & fidei flos oratio est, quæ ad Numinis cultum suffimenta spirat votorum. Ergo qui persecutorem diligit, orat, se religiosum publicet & fidelem. Qui ultionis est audus, et si fidem non deserat, nec à Christianitatis albo expungatur, quasi hæreticus audit, licet non sit hæreticus, utpote qui Christiani nominis gloriam liuore notat, fuligineque tenebrosa deturpat. c. 8. M. n. 321. p. 552

Vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est. Pondera medullitus seriem dictionum: *Vt sitis filij Patris vestri* Si diceret: *Vt sitis filij Patris mei*, seu Patris, qui in cœlis est, luculentus sensus se daret; at si iam Pater noster est, ut quid iterum negotiatio Paterni generis per patientiam. Nullus studiosè conatur in proprii genitoris stirpem adscisci, cum præcessit votum natura, originemq; dedit natiuitas, diligentia natalitij vocauit. Si antequam diligam inimicum, Deus mihi pater est, cur pro merito & scœnore quoddam sit Pater, originis ambitiosa inimicum prosequar dilectione? Viuida Paterni characteris imago aded in lineamentis dilectionis spirat, ut non solum Genitoris cœlestis naturam referat, sed & indolem, proprietatem, characteristicamque notionem, ut ad lineam vsque per patientiæ tenorem, quod Dei Patris proprium est, mores & formam vibret inimicorum dilector, & inter ceteros filios filius sui Patris præcipuo vocabulo nuncupetur. c. 8. M. n. 309. p. 547

Vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est. Deus & opificij merito, & natura Creantis, pædagogioque prouidentia Pater hominum est, & gratia signaculo, spiritusque sacri traduce fideles suos ad naturæ participium sigillat, ut filij sint, & legitimi hæredes. Quid ergo opus, quod iterum filiationis sortem acquirant, pretio diligendi inimicum? sane supra prodigium emphasis est. *Vt sitis filij Patris vestri*, id est, eius Patris, qui meus est, non ex meriti indulgentia, non ex adoptionis negotio, nec opitulatione fauoris, sed fecunditatis origine. Qui meus Pater est, quæ meus, vester erit, si diligitis inimicos; quippe in inimicorum dilectores insinuat, transfigor, egeror & traducor, sicque ex impressione mei, ad meum genitorem procliui referuntur respectu. c. 8. M. n. 304. p. 545

Vt sitis filij Patris vestri. Amor, cui sexus non est, in ignis thalamo incubat generoso, eoque redundat fecunditatis excessu, ut dilectorem pariter & dilectum, amicum simul, & quem amicus diligit, inimicum ut sobolem propriam progignat. Qui aduersarium diligit, in filium generat aduersarium, & tamen qui generat, Pater non fit, sed cœlestis Patris fit filius, non alio nobiliori parente dilectionis nobilitas satiaretur. En nouum artificium familiæ. Qui gignit, & qui gignitur filius fit: quippe inimicorum amor, cœlestis vitæ prolificum semen est. c. 8. M. tota sect. 40. p. 459

Vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est. In dictione pluralitatem observa. *Vt sitis*, inquit. An qui diligitis? Imò & inimici dilecti. Eundem numerum obseruaret, quantumuis loqueretur cum vno. Constat amor numero, dum ad numeri vnitatem incumbit. Inter binos utique negotiatur, sed ingenioso glutine compingit, assuit binum in vnum. Ergo si qui diligit filius fit, qui diligitur filius fiet: Quippe amore negotiante in personam transigitur dilectoris. c. 8. M. n. 304. & 306. p. 545. & 546

Vt sitis filij Patris vestri. Cur quasi promisso filiationis subornat, cui dilectione consulit inimici? Ut

Zerda in Iudisb. Tom. I.

spes natalitij gloriosi luminis generis appetenda propago, lenocinium esset & stimulus. Agnouit quali ægritudine tabescebat ambitiosa ultionis libido. De maiorum claritate censetur, qui reperiuntur percipientem, qui duelli legibus studiosus incumbit, feraleq; vulnus pro alapæ suspitione rependit, quasi à nobilitate degeneret, nisi de alieno sanguine purpuram originis recoloret. Ergo minori sumptu, & de felicitatis vsura ei promittitur Augustissima generatio, & sine aorum atauorumque titulis de vnus patris filiatione iubaris immensi cõpedium. Si non ob amorem, cuius odisti titulum, ambias inimicum amare; ama saltem ob generositatem originis, quam per odium ambis, adamas per vindictam. c. 8. M. n. 319. cum seqq. p. 551

Vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est. Cur qui in cœlis additur, cum vbique sit Deus? An ut de pompa solij, aulæque maiestate cœlestis Paternæ originis exaggeretur splendor? & quia cœlum sedes augusta Beatorum est, & inimicorum dilectio diuinæ beatitudinis spectaculum exhibet & specimen. c. 8. M. n. 330. p. 555. Et diuinæ gloriæ quasi pars est. c. 8. M. n. 306. p. 546

Patris vestri, qui in cœlis est. Paternam Maiestatem exornauit à throno, cum supererogauit dictionem. Cur Patrem, qui vbique Deus, & vbilibet Pater est, affixit stationi cœlesti? Equidem Deus hominū est publicus pater, cui ad producendas rationales creaturas, thalamus vniuersitas est, omnipotentia genitrix pariter, & obstetrix. Sed quæ in cœlis est, sibi proprium, sibi que parem filium dicitur generare & de suo, non de parte utique sed de toto, complicem indiuisæ naturæ, & sine sortis merito indiuisi imperij cõsortem. Ergo qui inimicum diligit, aded in vnici singularisque filij gloriosum contubernium adscitur, ut quasi de cœlesti puerperio, quæ in vni-genitum insinuat, censeretur promereat, nec iam solum Patrem quæ communem habere, & vbilibet pro dominij iure vagantem, sed quæ in cœlis gignit vni-genitum filium. Quia inimicorum dilectio testera & titulus filij Dei est. c. 8. M. sect. 41. p. 548. Quare filius Dei amulatur huiusmodi dilectorem. c. 8. M. n. 304. p. 545. utpote quia genitorem suum viuida imagine repræsentat. c. 8. M. n. 314. p. 549

Qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Cur solem suum, inquit, quasi de luminatis splendidi possessione sibi pangat elogium? Quoniam Sol, cui pro toto corpore generosa claritas est, lux pro functione, lucis nobilitas pro exercitio, sciuit aliquando viles & obscuros sui luminis inimicos amplecti. c. 8. M. n. 318. p. 551

Qui solem suum oriri facit super bonos. Sed quomodo cum extremi amoris spectaculum agebatur, Solaris lampadis rota currente, nondumque adultæ die, nec fessis radiis Sol fuit caligine inopinâ opacatus, Domino pro inimicis moriente? An quia non poterant superesse inimici, quibus lucem officiosus tribueret, siquidem occumbentis maiestatis ad pondus, amorisque spiritum Vni-genito pro inimicis afflante, quantumuis rebellia pectora inimicorum debebant resipiscere & emolliri? Cadit Sol, qui præses diei est, & in splendoris facibus fasces Maiestatis præmittit, ne si Domini inimicis lucret, sibi imputaretur piaculum quoddam inimicos amantem crucifigeret inimici, & adhuc duri in liuore & odio rigerent. c. 8. M. n. 206. p. 512

Qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Si quod sol ad improborum luceat fauorem, orientemque suum inclinet iniquorum obsequio, de Paternæ

Index ad sacras Conciones.

ternæ dilectionis munere venit: cur in inimicorum supplicium aliquando protelauit occasum, & ut inimici caderent, cum cadere iam deberet, non cecidit, sed tardauit incessum, ut cæsos & incensos de radiorum mucronibus redderet Gabaonitas? Sanè tunc hominis obediuit imperio, non nisi iussus lumina expanderet in dispendium. Sed & Deus, ut Solis impetum ad occasum frænaret, voci hominis obediuit, quasi non de propria indole lucem pateretur in rigorem dispendi, nisi hominis, cui diuersa indoles est, inopina iussa capefferet. c. 1. M. n. 35. p. 74

Dominica 1. Quadragesimæ.

M A T T H Æ I 4.

DUctus est Iesus in desertum à spiritu. Si tedit Dominus in desertum, an ei opus sancti Spiritus pædagogio? eat ipse, spiritus ibit, siquidè Deus spiritus est, ibitque Deus in homine Deo. Cur de personarum vocabulis diuina duplicantur indicia, nec semel sat est, dixisse, Dominum in desertum iuisse, ut Diuinitatis innotesceret Maiestas? Quoniã in inhospitale secedebat cremum, se illico diuinitatis plenitudo discussit, quasi causam diuini duplicaret confortij, qui frequentiam creaturarum fugiebat. Spiritus est, qui ducit, & Christi spiritus est qui ducitur. Sic exaggeratur Deitas, quippe in solitudinem itur. Extremæ solitudinis inquilini comes est Deus. c. 6. M. sect. 7. p. 298

Ductus est Iesus in desertum à spiritu. Ergo qui in solitudinem ibat, comitatus accessit. Deus, nisi esset Trinitas personarum, solitarius utique esset, etsi intimè præsens creaturarum frequentia. Ergo qui multitudinem deserebat, quæ quæ Deo non poterat præbere consortium, dum ad solitudinem pergit, de suomet numero spiritum in sodalem ostendit, quasi Deus, qui adhuc inter tumultum turbæ nullum à creaturis accipit sodalitiū, illicò quæ in desertum secedit, comitatus utique sit. c. 5. M. n. 50. p. 275

In desertum à spiritu. Cum in Iordane tingitur sub throno nubis Genitor supernus assistit, spiritus in columba descendit, se in spectaculum pandit Trias. cur cum abscedit à flumine, & ad calamitatum & laborum stadium, quasi ad disciplinam patientiæ, petit desertum, non nisi spiritus se dedisse comitè dicitur, nec Pater additur, qui Filium comitetur ad pugnam? sanè quia pugna pro homine erat, esuries & tentatio pro homine, quantumuis Pater desertum posset vnigenitum in laboribus derelinquere, Spiritus sanctus, qui amor est, derelinquere non potuisset. c. 4. M. n. 43. p. 212

In desertum à spiritu. Cur sic se spiritus dat comitem in desertum eunti? Quoniam inibi Archidæmon agitauit quæstionem. An filius Dei esset, qui ab utero generatus humano, qui sordibus abstergendis assuetam aquam in Iordane subiuit, & in limpiditatis offensam non dedignatus fuit hominum intingi lauacro. Ergo Spiritus sanctus se dat cõplacem ad disputationis victoriã, ut edoceat Diabolum virginè concipi à Genitore supero Filium Dei, & ab humana Matre virginè. Quia Spiritus sanctus ex suamet origine, & proprietate, quidquid fardis suspicio poterat in diuini Filij generatione audere, destruit pariter & illuminat. c. 8. M. n. 53. p. 463

In desertum à spiritu. Cur Spiritus sanctus se indiuiduū præstat sodalem, qui volucris innocentis figuram, ut Christi pangeret innocentiam, eiusque

verticem redimiret, accepit officiosus in fluuius? Quoniam Dominus Incarnationis suæ œconomia ieiuniis dedicaturus secedit, & ieiunij artem Spiritus sanctus spirat, quod Tertiæ personæ notionem acumine elucida ingenioso. c. 4. M. sect. 9. p. 219

In desertum à spiritu. Vix se humanis oculis præbet spectabilem Filius Dei, & in Iordanis theatro Maiestatis publicat pompam, cum illicò se ieiuniis deuouet, corpusque, quod sumpterat, mactat inedia, & à cibaria sarcina, quasi ut corporea molem detenuet, eximit, & imminuit. Ostendit quod caro hominis pondus est, non subsidium, debeatque in spirituales dotes assurgere, ut Verbi Dei Incarnationis prouidentiam fortunet. En cur à Spiritu caro ducitur, quasi caro in homine Deo, utpote quæ ab spiritu in Virginea vulua compacta fuit, de eadem indole ac disciplina ac sanctus Spiritus reputetur, qui ideo in intincti capite mansit, ut continuaretur ad caput, essetque carnis nobile supplementum. Huc Verbi Dei Incarnati negotiatio tetendit, ut carneus homo in spiritalia documenta contenderet. c. 8. M. sect. 46. p. 561

In desertum à spiritu. Et quid sic in Christo triplicatur spiritus? Spiritus erat quæ Deus, spiritus quæ ex anima rationali iam vnus; & tamen Spiritus sanctus, ut numerus succrescat, accedit. Quid? ut victoria agatur de carne, triplex est spiritus deponendus. c. 8. M. n. 341. p. 558

In desertum à spiritu. Et cum ieiunasset quadraginta diebus. Ergo à spiritu ducitur, ut ieiunet, sed & ieiunat, ut diuini spiritus publicet sodalitiū. Qui se Filium Dei de cœlesti testimonio publicauit in flumine, nunc se Deum publicat ex ieiunio. Pro Patre, & nube, cœlestisque apparatu fulgoris ieiunium est. Agit in deserto sanctus Spiritus & ieiunium, quod ad elogium filiationis aternæ Pater & Spiritus sanctus egit in flumine. Nec etiam opus esset sancti Spiritus adiectione, ut innotesceret esse Deum, qui tot diebus & noctibus ieiunabat, nisi ut pateret quod spiritalis indoles sit ieiunio. Sane habet ieiunium cum Diuinitate commercium. c. 4. M. sect. 8. p. 217

In desertum. Et cum ieiunasset quadraginta diebus. Cur ut ieiunium celebraret, in desertum perrexit, ubi nulla fercula, nullus coquus, nulla proritatio palati, nullum ad subornandum gulæ appetitum de ingeniis conuiualibus lenocinum, sed pro toto triclinio macies eremi, pro pateris rupes, vapores frigidi pro nidoribus? Nonne maius abstinentiæ meritum esset, si saporem prouocarent obsonia, sed censura distractionis frænaret? Imò edocuit, quod ieiunij amans ieiunio locum aridum eligat, ne crapulam suggerat abundantia. c. 8. M. sect. 13. p. 471

Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Si diceret: Et qui tot lucibus & noctibus ieiunauit, postea comedit, verborum intelligerem seriem; sed ieiunauisse, ut esuriat, non verò in tam spatio esuriisse ieiunio, ieiunij merito detraxisse videtur. Imò qui ut ieiunaret, inceperat ieiunare, & hodiernum ieiunium præparabat ad crastinum, quadraginta dies ieiunauit, ut se per ieiunia diutina, ubi nullus angor, nulla fames subreperat, nec inedia pondus membra sibi valida resisteabant, se ad ieiunium famescientis disponeret, ut in tentationis spatio strenuè duraret ieiunus pariter & famescens, qui in tam longa temporis tarditate se exercuerat sine fame ieiunans. Præparatio ieiunij ieiunium sit, nec quia gulam mactabis, gulam sagines. c. 8. M. sect. 14. p. 472

Et

Index ad sacras Conciones.

Et cum ieiunasset quadraginta diebus postea esurie.

Cur tot diebus non esurit, si ieiunat, & cur ieiunat ad exemplum inediae, si abstinentiae merito detrahit, quæ si non famescit & sitit, cui hostis deficit appetitus, deficit & occasio victoriae. Imò qui inceptit ieiunare ad esuriem, per ieiunij incrementa non sensit esuriem, quasi egisset vitam cœlestē, ubi nec cibus est, nec esuries. Inde quadraginta dies ieiunauit, quasi per ieiunium se viatoris exemisset à censu, & ex ieiunij circulo parenthesis conuersationis mortalis egisset. Quare ut hos dies post resurrectionem hominibus reddidisset, postquam è sepulchri lapide rediuius erupit, eundem numerum, antequam ad Genitorem superum ascendisset, conuersationi hominum consecrauit. Ieiuniorum dies cœli dies sunt, non in mortali vita censentur. c. 8. M. sect. 12. p. 470

Postea esurit, & accedens tentator. Cur post esuriem pugil laceffit ad pugnam, prouocatur ad campum, cum auspicatus esset ad victoriae nobilis certitudinem constantibus neruis, nec inediae fatigatis ad sensum manus validas & robustas cum hoste de suo semper saginato configere? Accedat, dum ieiunat equidem, sed non esurit, ignoratque corporis fortitudo, cui nihil erat à ieiunio libatum, an stomachus cibetur, an non, siquidem æquales ei vires suppetunt, ac cibetur. Imo ingenium noscas ieiunij. Ut gloriosior esset triumphus, se obarmat fame, qua infirmius & eneruius superbum subigeret inimicum. Equidem eneruia ex ieiunij pondere brachia, grandia triumphorum pondera gestant. cap. 8. M. sect. 15. p. 474

Postea esurit Domine, qui adhuc sine virium dispendio stomachique iactura, tot diebus impransus nec famelicus perstitisti, cur tandem in necessitatis humanæ flacteris & decumbis tributum, & cum filiationis æternæ agitanda quæstio est, te quæ hominem, ægrum, & cibi indigum manifestas? Qui quæ Deus se præstiterat sine fame ieiunum, quæ Deitatis sacramentum reuelat inimico superbo, esurire se monstrat, quasi innotescat clarius quæ Deus, dum pro homine & in homine esurit, & calamitatis humanæ sustineat legitima vectigalia. Sanè pientissimus Deus suorum sibi præsumit ærumnas, quasi appetat in famelicis & sitibundis, pariter sitire, & famescere. c. 5. M. sect. 4. p. 263

Postea esurit, & accedens tentator. Cur tam iners, & desidiosus otatur tot lucibus & noctibus Archidæmon, nec ad Dominum ieiunantem accessit, qui se illico comitem præstitit esurienti? An quia vitiosus ille putauit saltē esse vitium naturæ quoddam esuriat impræsa, nec possit sine cibi præsidio famelicique appetitus insultu diu sibi persistere in abstinentia? Ergo qui ad virtutem validam & robustam, ne virtutis cōsortium crederetur amare, accedere erubuit, euestigio esurientem impetiit, suspicans ibi esse aliquid sui, siquidem naturæ necessitas suapte indole, etsi non in personæ, saltem in naturæ vitium inclinat. Sanè virtus solitaria sedet; omnis frequentia ad vitium it. c. 3. M. sect. 7. p. 169

Et accedens tentator. Dominus in desertum perrexerat, ut à Diabolo tentaretur. Tot diebus præludit certamen, nec tamen ipse tentatorem quærit ad luctum, nec proprio vestigio accedit tentatori, quæ impetat, sed tentator accedit, quasi satagens ipsum præuenire per ictum. O sapiens disciplina! Ni Dæmon accederet, non Dominus ad dæmonem accessisset, erudiens hominem, hominis esse culpam, qui sollicitat dæmonem & inquirat, & in dæmonis libito se transmittit imperium, nec opus est dæmoni,

quod accedat. Dæmon in hominis animum intrare non valet: homo ob arbitrij malignitatem in dæmonem libens subintrat. c. 1. M. sect. 11. p. 82

Postea esurit, & accedens tentator. Si vestigium dæmonis concitauit esuries, unde cognouit Dominum esurisse? Anne in vultu sese fames dedit conspicuam epigraphæque cibarij defectus macies fuit? & cur Dominus sic naturæ probum explicuit, & qui Deitatem in ieiunio non prodidit, humanitatis ærumnam publicauit in fame, ut sub dæmone famescere ostenderet, qui sub Samaritide sitiit. O quam negotiosus filius Dei est, ut formam serui vel dæmon manifestet, qui stigmata seruitutis pro homine scribere conatur in vultu, ut titulos multiplicet seruitutis. c. 7. M. a. n. 66. præcipue n. 72. p. 351. & seqq.

Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Quæ concinnatio hæc est: si filius Dei es, de terra ciberis, hoc tibi sit conuiuium, terrenus lapis. O usque adhuc Filij Dei Lucifer æmulator! Qui olim dixerat, ut viuadam Dei similitudinem, quæ Filius Dei est, impetiisset: *Ascendam in cælum, ero similis Altissimo*, nec obtinuit, iam inuerso ordine, quoddam Altissimi filius sit sibi similis negotiatur, & qui in terram descendit, de terra comedat. Quippe, ut terrā comederet, fuit Lucifer in serpente mulctatus. c. 2. M. sect. 6. & præcipue n. 33. p. 121. & 122

Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Prius à gloria nominis, tituli que supremi inescare Christum nititur, quàm ab esca. De vanitatis lenocinio medicatum iaculum torquet, ut blandimento gloriæ de necessitate famis ad superuacuum, & æreum conuersionis miraculum peruenisset. Efflagitat quoddam lapides conuertat in panem, ut prius ab euandæ gloriæ obsonio, quàm à prodigioso pane pepulisset esuriem. Imò dæmon, tu de vento victitas, qui in lateribus Aquilonis ad superbiæ flatum sedere cupiisti. Qui Filius Dei est, ærem quidem vertet in panem, sæcularemque pompam, ventosæque gloriæ flabra in fidelium alimenta reducet: sed in pane vertere lapidem, esset lapidem in ærem vertere, solum ad conuiuium superbiæ, non ad hominis famelici nutrimentum. c. 7. M. sect. 4. p. 337

Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Imò si Filius Dei est, sub imperio dæmonis, & obsequio maiestatem curuabit ad iussa, lapidibusque cibabitur, in ciboque tanquam in scopulo collidetur? O adulationis semper inimica versuties! Subornandum esse Dominum cogitauit de glorioso stēmate Filij Dei, vixque periodum laudationis inceptit, cum & primæ syllabæ in lapidibus cæspitatunt. Ut fiduciam fortunaret nocendi, adulatoris sumpsit personam, ut sub aureo cortice vulnus in lapide propinaret. Sanè adulatio melleus laqueus est, amicitia inimica, illudit & lædit. c. 2. M. sect. 8. p. 128

Si Filius Dei es, dic ut lapides isti, &c. Cur æternæ filiationis mouet quæstionem, postquam esurientē agnouit. Anne suspicatus est ab esurie Filium esse superi Genitoris, quæ suspicio Maiestatis non tetigit, cum sine fame viderat ieiunantē. O humilitatis ad Diuinitatem cognatio! Vix se Dominus in seruilis naturæ necessitatem, & ærumnam iactauit, cum illico dæmonem inuasit coniectura Deitatis, diuine maiestatis suspicio humilitas est. c. 7. M. n. 73. p. 355

Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Ergo in aleam vertitur Deitas? periclitatur nobilitas filiationis, quoniā vel brevis nota infirmitatis exhibetur in fame? Nonne procliuius esset, quod qui quadraginta diebus sine iactura roboris, & vigoris dispendio mansit impransus, illico Deus fortissimus

Index ad sacras Conciones.

crederetur, quàm de famis libitæ incurfu Diuinitatis litem moueri? Sed hæc est indoles improbè de virtutibus iudicantis; næuum fœditatem reputat, pulchritudinē non aduertit. c. 8. M. n. 179. p. 503

Dic ut lapides isti panes fiant. Imò si frumentaria grana in petrosis aruīs iactentur, vbi nullus succus, nullus humor ad culmum, segetem non promittunt colono, iacent inaniter sine vsura, famēque producant in messem. Ergo famem acuis Domino famescenti, dum lapidem pro frumento propinas. Dic quod lapides homines fiant, scit de lapidibus sobolem Abraham generosam progignere. Sed qui homines esse lapides percupiebat, dum dæmonem in lapidibus adorarent, vel ipsum Deum in lapidem sollicitat transigi, dum lapidem manderet, ne solus dæmon esset idolum. Vide c. 2. M. n. 34. p. 122. & c. 8. L. n. 234. p. 428

Dic ut lapides isti panes fiant. Qui sic in ieiunantem lapides iactat, quid aliud expetit, nisi lapidare ieiunium, vt frangat & obruat, occidat pariter & sepeliat, quasi commilitonibus suis nempe Iudæis præscriberet formam, qui toties lapidare Dominum prætentarunt. Aded ieiunium cum diuinitate paciscitur, vt qua Dei filium sustulisset de medio, ieiunium Filij Dei contere lapidibus conareretur. c. 2. M. n. 33. in fine, & c. 4. M. sect. 8. p. 217

Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo. Auspiciū Eucharisticum demirare. *Dic* inquit Diabolus, Sacramentum dicto conficitur, corpus Dominicum fit de pane, artifice lingua dicentis, quæ instrumentum est ad miraculum, sed non sola panis remanent accidentia, imò omne verbum, scilicet Verbum Dei corporatum inlatet pro substantia. Ergo in ieiunio Domini Eucharistiæ emblemata prælusit. Quippe auspiciū & emblemata Eucharistiæ ieiunium est. c. 4. M. sect. 10. p. 221.

Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo. Si in Verbo viuit homo, nonne viuit Verbū in Verbo? Ergo in ieiunio viuet, qui quadraginta diebus vixerat in ieiunio, quippe ieiunium inter verba Dei computatur quid quod ætatem vegetet & innutriet, nesciatque mortem, sed perennet ad gloriam? c. 8. M. sect. 16. p. 476

Sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Ergo nisi omne verbum adimpleat, etsi saginetur obloquiis, famescet vtique & interibit. Nec verbum vnum prætergredi licet diuinæ legis characteres amanti. c. 8. M. sect. 29. p. 505

Sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Quælenē vehiculū verbi, quod à Dei ore procedit, nisi Euangelicus prædicator? Ergo si viuit auditor ex Verbo, haurit, dum audit, spiraculū vitæ. Quid in pulpitorum calathis, florum blandimenta componis, quæ iam sunt viroris cadauera, postquæ è prætis eloquentiæ diuellis; imò quot verba spargas, tot vitas. Verbum, quod sacer Ecclesiastes efformat, anima sit audienti. c. 8. M. sect. 49. p. 569.

Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo. Ergo quod vitam alit, non solum panis, sed & omne verbum est. Agnosce periodum. Quasi dicat: panis est, sed non solus, imò & pariter omne Verbum. Et vbi aliquid panis est, nēpe accidentia pristina panis, & simul omne Verbū, quod vt caro fieret, attestante Angelo, nō fuit impossibile apud Deum, nisi in Eucharistico sacramēto? Quippe omne Verbum est Verbū superi Genitoris, Quod semel dicit, quod semel loquutus, & nisi totū semel dixisset, numeriq; accremento suppleret, nec infinitus esset, qui diceret, nec infinitū Verbum, quod dicitur. En igitur Incarnationis negotiū, quod omni

Verbo in cibum sub epulo sacramenti panisque figura condito homo medullitus in æternitatis viuat fortunam. c. 8. M. n. 350. cum seqq. p. 562

Tunc assumpsit eum Diabolus, & statuit eum supra pinnaculum templi. Mitte te deorsum. Cur non retrogrado vestigio descendat, qui in verticē gradatim ascēdit? An quia celerior est casus, tardior ascensus, deprimat subitò, quē sensim eleuauit fortuna? O de sæculo dæmō! Sic palatinus es, sic emeritus in gloria mundiali? Deus, qui integer, nec de præcipitio collisus modesto lapsu de cœlo descēdit, è pinnaculo templi ruet? Se dæmon Principē cogitauit, & Dominum, quē in alta sustulerat, sui præcipitiū aulicum, cui faueret. Sanè in sæculo non iis gradidus, quibus ad summa peruentū est, retro itur nisi Angelus sit vel humilis, qui per scalam ascendit, absque scala cadit. c. 1. M. sect. 12. p. 83

Tunc assumpsit eum Diabolus, &c. Mitte te deorsum. Cur immodestè dæmō media nō amas? Satius erit, ne tam subitò neſtat extrema, vt perueniat ad supera, per mediocritia gradiatur: vt infera teneat, se velut stiller per media. O ab initio extremitatū ambitiosus amator! Imperiū cupiētibus nihil mediū inter præcipitia aut summa. c. 1. M. sect. 13. p. 85

Tunc assumpsit eum Diabolus. Mitte te deorsum. Vnde tam enorme potuit concepisse consiliū, spemque sibi parere astutiæ? Quem oblato lapide non contriuit, sperat, quod se ipsum lapidibus, vt contereretur offerret? Sanè quia sequutus est eum Dominus ad pinnaculum, de ducatu superbiens, non se potuit continere, quin suam indolē prodidisset. Consulit præcipitiū, vt qui sequutus fuerat in verticē, ruina nosceret Consulem, quem sequutus. Tutius est seu cæcum seu videntem hominem post brutum ire, quàm post rationalem, sed improbè consiliantem, creaturam. c. 2. M. sect. 5. p. 118.

Mitte te deorsum. Ergone dæmon stabilis in pinnaculo remaneret, si Dominus per inane ruiſſet? Imo ipse de suoſte ingenio celerem præcederet ad ruinam, quasi in calamitatem suspendij ducatum iterum præstitisset, qui præstiterat ad ascensum. Falleris: cade tu, cui cadere ingenium: mitte te tu deorsum, qui, cum sursum ascendere à primordio gliscebās, missus es & pulsus in infera. Scit Dominus discernere quid sequatur, ad templi pinnaculum, quia templum erat pariter & ascensus, pro sacræ dignationis prodigio, te vt vinceret, est sequutus. Abi solus sine assecla in præcipitium. Misera pereundi conditio est, sequi pereuntem, absque discretionē consilij adhærere potentum, placitis assentiri. c. 2. M. sect. 4. p. 116

In montem excelsum valdè, & ostendit ei omnia regna mundi. Anne iterum mons testamenti hic est, in quo Lucifer sedere gestiuit in lateribus Aquilonis, vt per ventosa flamina gloriæ lucem veritatis exstingeret, & quasi sibi debita ex testamento mundalia bona sæculares plausus, & quidquid in sæculo ambitionem vegetat, vindicaret? Sic tibi, inique, vel Deum ipsum gliscis associare per culpam, ne sit malignitas solitaria, quæ amat numerum, & in contubernio sceleris vigoratur. c. 3. M. sect. 3. cum subsect. vnica. p. 157. & seqq.

In montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi. Cur tam editum præparat culmē, vt exinde fastigia bonorum, turreſque ambitionis mundialis, aureaque laquearia & superbus apparatus regnorum desuper appareret? O versipellis nebulo, qui vt vilia vendas, aurato philtro, corrique glorioso & mentito lumine tegit. Cur non nisi gloriam ostendis, abscondis ærumnas, ambitionisque

Index ad sacras Conciones.

tionisque tormenta dissimulas, stercora niue profundis, cineresque splendoris humani calliditate retrahis, solumque primos apices sæcularis fortunæ, qui ad nubes tendunt, non verò puluera cæmenta, atque post fortunam ruinas eiusdem spectaculi tenore demonstras. Idem excelsum montem elegit, ut apparerent vertices, cristæque tremulæ pompæ mundialis, non vero extremitates infimæ miseriarum. Quid? Humanæ ambitionis indoles est, quod lucet retegere, tegere quod obscurat. c. 1. M. sect. 3. p. 67

In montem excelsum valde. Et qualis mons iste? solitat censerī Thabor. Et in beato cacumine, vbi Dei gloria, quæ stagnabat in Christo, ad faciem usque restagnauit & vestes, vbi se cœlestis in nube lucida Maiestas Genitoris deposuit, inibi Dæmon gloriam sæculi repræsentat? O stolidus & superbus! sic confundis humanæ gloriæ bracteata figuram, inaurata mendacia, fulgurantiaque spectra cum diuinæ gloriæ solido pondere. Quid non ageret cupiditatum sedulus instigator? persuadere fatagit, quod beet sæcularis fœlicitas, quos potius cum fortunat vberius, accusat pariter & condemnat. Vide c. 8. M. n. 167. p. 497

Et ostendit ei omnia regna mundi. Addit Lucas: *In momento temporis* En gloriæ, quæ in sæculo agitur, titulus & vocabulum. Momento est, esse desinit & incipit momento. Quidquid est in sæculari tempore, qua breue & fluxum, complicatur in instans, vertitur in figura, exulat à substantia. c. 6. M. sect. 6. p. 297

Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Cur sua suspicatus est omnia, seque Dominum autumauit. An quia quæ in momento temporis ad dæmonis spectaculum diuina omni potentia congestit, ipse subito oculis, quasi manibus prehendit, reputauitque illico sua, quasi acquisitionis meritum sit in rebus mundialibus apparitio, quæ aliud esse non habent nisi apparere. c. 6. M. sect. 5. p. 293

Hæc omnia tibi dabo. O eleemosynarius & frugi dæmon! Deo homini famelico & pauperi tot gazarum pondera, tot honorum suggestus tot fœlicitatis præsidia sic liberaliter donaturus promittis. Si non fingeres votum, nec subornares de sponsione mendacium, proficeres fortassis in Deum, & in Altissimi similitudinem, quam auaritiæ pretio exambiebas, posses aliquando piæ largitatis ire compendio. Diuitiæ pro Deo erogata & Deo fœnerant & Deum, seruum euehant in cœli Regem. c. 3. M. sect. 5. p. 162

Hæc omnia tibi dabo; si cadens adoraueris me. Perdidisti causam ô nequam corrente periodo. Sic liberalitatem infamas, quod pro sæcularibus donis tibi cultum diuinum & ab ipsomet Numine exposcas. Da omnia Deo, teque illi cum omnibus præsta, resipisce ab errato, nec ad lucrum egebis. conditionem adiicere, & pro beneficij fœnore negotiari. Non ingratus erit Dominus, sat est quod illi dederis, reddet tibi. Quantum ab ingratitudine diuinarum personarum Trinitas distet. c. 6. M. sect. 4. p. 291

Si cadens adoraueris me. O quantum superbia crescit eundo! Adolescit, cum serpit, & in incrementum repullulat. Olim superbus lucifer solum æqualitatem cum filio Dei, qui Altissimi similitudo est, procaci desiderio appetiuit, nunc & ad maioritatem conatur, ut dæmon sit super, & subtus Deus. c. 1. M. n. 14. p. 68

Si cadens adoraueris me. Et quæ poterit tibi re-
Zerda in Inditb. Tom. I.

manere maiestas, quæ adorationem vindicet & obsequium? Quale diues imperium, postquam omnia regna præstiteris, teque exhæredatione damnaris? sanè pauper & inglorius iacebis, dum vniuersam gloriam dono prodegeris. Sed hæc indoles est superbi nunquam se minorem reputat, etsi sit. Qui Princeps tenebrarum manebat, noluit se credere, postquam omnia perdiderit diminutum, ne qui adhuc manus erat, fateretur saltem in diuitiis esse minorem. Solus Filius Dei edocuit maioritatem cum minoritate componere. c. 1. M. sect. 2. p. 112

Hæc omnia tibi dabo, si cadens, &c. Et cur nunc non dicit: *si Filius Dei es.* Agnouit nebulo ille improbè concinnari ambitionem Deitatis cum sæcularis gloriæ ambitione, seque proderet de mendacio, si filiationis æternæ argumentum de auaritia terrenorum expeteret. Quippe Deitatis, cœlique ambitiosus, stolidè terrestribus inhiat. c. 1. M. sect. 6. p. 121. subtrahit, quæ orsus erat in gemina tentatione, quæstionem: *Si Filius Dei es;* ne cum rebus transitoriis Filium Dei æternum componeret. c. 6. M. n. 22. p. 294

Sic cadens adoraueris me. Et opportunè, qui diuitias sponponderat meritum adiecit ruinæ, situm diuitiarum explicuit, qui terra est, in qua eliditur præ auaritiæ pondere, qui sic cupit. Cadaver illico reputauit diuitiarum amantem, qui vnicam periodum composuit de promisso simul & casu. Diuitiæ cognatæ sunt morti, utpote quæ è puluere, & in puluerem eunt. c. 8. M. sect. 24. Sic postea ad monumenta Dæmon aufugit, ut ibi ostenderet iacere diuitias, quas Domino sponpondit in monte, confususque est Filium Dei, qui sic temperat sæcularia. c. 8. M. n. 148. p. 491

Si cadens adoraueris me. Ergo tot diuitiarum gloriæque prouentibus auctum putas de fœlicitate fore minorem, ut cui vniuersa regna curuentur ad obsequij tributum, ipse semetipso angustior, & breuior, tibi iam ut minor curuetur. Angusti cordis homo esset qui non posset gazarum & honorum pondera sustinere, & caderet præ apparatu, quasi opprimeretur à gloria. Non intempestiue dæmon cogitauit de casu: Quippe quo magis homo per mundialium rerum accrementa, cor extendit & auget, minus cor habet. c. 1. M. sect. 14. p. 87

Vade retrò Satana. Cur qui mitis adhuc, lætus, & placidus spicula retudit ingenio, nunc sic acidus & seuerus obiurgat de vocabulo dæmonem? Ut se Deum panderet, qui diuinis honoribus inhiantem robore conuitij puniret. En Dæmon, absoluta quæstio est, te conclusit Dominus, fuge. Etsi hic homo non esset Deus naturæ, se de zeli merito Deum ostenderet. Zelus pro sospitate diuini honoris exardens vice Dei fungitur in zelante. c. 8. M. sect. 30. p. 609

Vade retrò Satana. Cur ad terga reiecit, qui spectaculum diuitiarum proposuit? Ne videret sæcularis pompæ fictorem: quippe paupertas & curta supellex regni cœlestis census est. c. 8. M. sect. 26. præcipuè n. 166. p. 496. & 497

Feria 4. Post Dominicam 1. Quadragesimæ.

M A T T H Œ I 12.

Accesserunt ad Iesum Scribæ & Pharisei dicentes: Magister volumus à te signum videre.

Index ad sacras Conciones.

O quam lento gradu ad Dominum accedit perfidia, ut non nisi arbitra probatione fidei sacramenta prætentet. Pedibus celeriter accessere, sed in credendi voto tardigradi, qui, ut ad fidei pervenirent mysterium, habere conati sunt oculos pro vestigiis. Sanè qui cæcus est, prius ad terminum pervenire se putat, quam passibus iam pervenerit. Ad fidem cæcitas citius ducit, si paratur oculorum officium, distantia crescit, nunquam acceditur. Aberrasti in voto perfida scribarum superbia, manu fidem prendisses, si cæca: dum videre satagis, nunquam prendes. Fidei indoles velox transitus est, præpropere manu prendit, quod credit. c. 5. M. sect. 4. p. 263

Accesserunt ad Iesum, &c. Volumus à te signum videre. Pedes & oculi pari passu concurrunt. O terreni probatores Deitatis! Gestatis in oculis pedes, oculos gestatis in pedibus, qui ad cœlestem fidem euntes ocularibus palpebris gressum committitis & accessum. Qui ad Iesum acceditis, non ut possideatis Messiam, sed ut oculis scrutemini, oculis per terram gradimini, pupilla de vestigio pulveris hebetabitur, non cœlum poteritis videre, sed terram. Terrestrium bonorum amatoribus oculi pro pedibus sunt, pro terra, quale terrenum corpus, tales sunt oculi. cap. 2. M. sect. 11. p. 138

Magister volumus à te signum videre. Benè procedebas, astutia infœlix, dum Magistri titulum protulisti, te, ô pharisæe discipulum nuncupasti: sed quomodo tam citò in Magisterij portu stoliditatis incurristi naufragium, qui post nuncupationem Magistri propriæ voluntatis arbitrium, & ad experimentum oculos intulisti? velle & videre non est discipuli & auditoris, imò aures ad præceptum ar rigere arbitrium ad obsequium deflectere, ô per discipulatus sortem infortunatissima fors? Magistrum experieris in iudicem, qui non auditum ad fidem, votum ad disciplinam, sed oculorum supercilia ad rebellionem superbam, ad Magisterij meritum præparasti. Extrema stoliditas, misera dementia est, ex medelis venena conficere. c. 8. M. sect. 3. p. 339

Volumus à te signum videre. O frigida Scribarum præsumptio! qualis in stulto voto frigiditas! Adhuc prodigiosa viderant signa, & tamen ut scopuli rigent, geluque perfidiæ concresecunt, & insuper signa negotiante arbitrio perquirunt, sataguntque voluntate videre, cum solum seu facies corporis seu mens animi habeat oculos ad videndum, cæca est voluntas, ampliusque cæcutit, cum lumina oculorum præsumit. Ergo quia isti stolidi frigent, utique signum videbunt; sed cum signum filij hominis apparebit, & in ignem cadant, ut caleant. Quippe propria voluntas, quæ frigida est, in gehennali plectitur igne. c. 8. M. n. 16 & 17. p. 451

Magister volumus à te signum videre. Imò non habebis oculos ad videndum, qui postquam agnovisti Magistrum, voluntatis piaculum commisisti. Si Magistrum appellas, velle dissimules, non nisi rebellis voluntas cum Magistri titulo concinnatur. Itaque commisisti flagitium, dum te Magistro, sed servata tibi voluntate committis. Ergo si in arbitrij voto peccasti, iam oculi intuitionis perdiderunt officium, non videre poterunt, sed plorare. Oculi post peccatum non ad visum, sed ad lachrymas sunt. c. 7. M. sect. 8. p. 349

Volumus à te signum videre. Nuper viderant

energumeni sospitatem, & ad Domini vocem demonis fugam. Pluries oculos pauerant in miraculis, quæ claudi vocalibus gressibus loquebantur, quæ leprosi de carne florida publicabant, quæ cæci lucidatis pupillis, temperatoque visionis crystallo tanquam in fonte pellucido referebant, & cur quæ adhuc viderant, non vidisse causantur? Quia nondum viderat voluntas, sed sensus, nondum affectus prospectauerat, sed natura, palpebrarum fuit incursum, non animi. Oculi censet, ut afficitur cor, tribunal est oculus, sed Magistratum obit affectus. c. 8. M. n. 122. p. 483

Qui respondens ait illis: Generatio mala & adultera signum querit. Cur lenissimus Dominus sic obiurgat petitores prodigij? An ut increpans reos superbiæ, inopinum signum præstaret, scilicet patientiam irasci, furereque mansuetudinem placidam & tranquillam. Sanè rebellibus ad virtutis insignia, & supra perfidiæ scopulos obduratis signum iracundiæ producit. Virtutis hostis non semper mansuetudine, sed & ferro domandus, ut quem non mollit pietas, conterat rigor. c. 5. M. sect. 3. p. 261

Generatio mala & adultera. Cur vno ictu integram familiam percellit, vulneratque parentes in filiis, filiosque ad parentes allidit? Quoniam vitia parentum misero imitationis traduce serpunt in posteros. cap. 7. M. sect. 10. p. 357. Imò Pharisæorum perfidiam generationem adulteram nuncupavit. Quoniam adeò malignitas genitorum se in sobolem malignam deriuat, ut & patrata culpa, filij geniti titulo proferatur. cap. 7. M. n. 85. cum seqq. p. 360

Et signum non dabitur ei, nisi signum Iona Propheta. Cur dum negatur signum, signum præstatur, & postquam Pharisæos generationis adulteræ obiurgavit de infamia ultimum patientiæ prodigium, nempe Deum pro homine mori, & ab homine occisum resurgere ob hominem. Et hic est iustitiæ rigor, extrema pietas? Sanè validior ab inimico vindicta patientia est. cap. 8. M. sect. 43. p. 555

Nisi signum Iona Propheta. Cur volentibus signum non nisi signum Ionæ præstatur, cuius ob iactum subornatum est pelagus, ne navim cum fugaci præda glutiret, & à ventre navis piscis hominem traduxit in ventrem, viuumque pabulum & incoctum fœliciori cymba dedit in littus. O quam ingeniosè Dominus erudiuit pariter & damnauit, quos propria voluntas diuini signi fecerat ambiciosos. Notauistine titulum, quo procaci imperio accesserunt. *Volumus*, inquiunt. Vos serui, hic Dominus, hic conditor, vos creaturæ, & tamen ad nutum in Dominum & opificem iactatis supercilium arbitrij. Ergo Dominus qui ab vtero serui formam accepit, qui pro serui forma in patibulo occumbet, & ab vtero terræ cum stigmatibus seruilibus deuorabitur, se totum erogavit in signum, qui Incarnationis suæ mortisque typum. Ionam fecit, quæ se sœraum Domini nominauit, & sub obedientia piscis fuit profecto cibus, sed utique alimentum non fuit. Quia paruit bellua Domini iussis, postquam in belluæ vtero propriam voluntatem dereliquit Propheta, ut se voluntati Domini manciparet. Vide cap. 7. M. n. 67. cum seqq. p. 353

Et signum non dabitur ei, nisi signum Iona Propheta. Cum negatur signum, signum præstatur. Et opportunè. Appetebat Pharisæica superbia, pro miraculorum merito Dominum interficere; quippe

Index ad sacras Conciones.

pe quod signum erat, in quod contradictionum iacula collinearent. Ergo signum mortis Dominus repromittit: quia homo à Deo abscedere gestiens, per iniqua criminum vota in suismet concupitis damnatur. Supplicium est, quæ prauè desiderat, adipisci. c. 5. M. sect. 8. p. 271

Viri Niniuita surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam. Si de Dei populo censentur Hebræi, vbi Religio habitat, vbi veri Numinis adoratio, vbi virtutis aperitur schola, cur alienigenæ sument iudiciariam prætextam, & coram Dominico tribunali, vbi iudicium Filij hominis est toto libertatis imperio sententiam proferent, venerabilemque senatum component? vbi infideles fidelibus antistabunt, cum virtus sit, quæ vitia iudicat & castigat? Quid. Virtus ab iniquis, fidelibus damnatur exilio, deportatur in rupes, & quasi transfuga se aliquando comparat in paganos. c. 5. M. sect. 10. p. 276

Viri Niniuita surgent in iudicio, &c. Quia penitentiam egerunt? Nonne Pater iudiciales fasces tradidit Filio, dumque sæculum absoluetur, signum Filij hominis apparebit, integerque senatus de supremo Magistratu constabit. Cur se imitant Niniuita ad tribunal, non vt accusent vtique, sed vt damnent? Dominus subintulit causam, Quoniam penitentiam egerunt. Ergo Filij Dei iudiciaria potestas dispendium non subit ex Niniuitarum consortio: quoniam Filius Dei imago Dei est, & penitentia in puluere & lachrymis, quasi in primigenio limo sibi Dei imaginem curat. c. 7. M. sect. 3. p. 334

Regina Saba surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam. Ergo Regina Austri condemnabit Hebræos. Optime! Deus ab Austro venit, vt dirimeret Aquilonem, & superbiæ ventum tranquillo flabro humilique spiraculo confopiret. Ad Aquilones istos damnandos, qui fidei flores ventosæ perfidiæ flatibus verberabant, & de voluntatis rupibus ad expetenda signa crepabant, Regina Austri, quæ de Austro mitis, quæ fœmina, humilis & infirma, obediens fidei, quæ se comparauit ad audiendam Salomonis sapientiam, non ad arbitraria miracula de oculorum examine perscrutanda, damnabit & conteret. Quasi superbiorum iudicium Deus humili tradat, veluti si ob criminis insolentiam studeat se ab aspectu superbiorum subtrahere. cap. 7. M. numer. 31. pag. 339

Regina Saba surget in iudicio, &c. Ergo Pharisei & Scribæ, quos tanta sceleris imbuat fortitudo, vt Deum fortissimum crucifigerent, ab ore fœminæ nedum à manu in miseram stragem peribunt? Sanè iniquus valida fortitudine roboratur, sed quæ tandem tremor & pusillitas est, & à fœmina debellatur. c. 2. M. sect. 9. p. 132

Feria 6. Post Dominic. 1.

IOANNIS I.

In his iacebat multitudo magna languentium. Si iacet & languet, multitudoque magna est de ægitudinum numero computa animorum nequities. Quo tabescebant animi, morbus redundabat in membra: sentina vitiorum in propinquum corpus restagnat, nec possunt gaudere valetudine ripæ, si fluminis aqua insalubris est & ægrota. Ergo

iam habes, cur creuit ad excessum numeri multitudo. Quippe virtus solitaria sedet, omnis frequentia ad vitium est. cap. 3. M. sect. 7. cum subsect. sequenti. p. 169. & seqq.

Expectantium aqua motum. Ergo nisi moueatur aqua, non prodest, & in illiberalitatis clausura ad auaritiæ symbolum fœtet. O miseri Hebræi, quibus vel aquæ publicum bonum in reside stagnat palude, & non nisi pro diligentia pretio mobilis redditur ad fauorem. O tot Tantalii, quot infirmi! in propinquo lacu sititis, abluitis oculos de præsentia per spectatissimum visum, sed expectationis tormento inquinatam desperationis sordibus manum ad limpiditatis sortem abstergere non potestis. Vide plura de aqua clausa & venali. c. 7. L. a n. 8. p. 308. & seqq.

Expectantium aqua motum. Si de superis motus continget, cur precibus superos non mouetis, vt Angelus lacum inquietet? Imò vt moueatur aqua, expectat Dominus vt moueamini: aquarum origo intra vos est, impetuosè de oculis fluant, vt desuper labilis fons ab impetu motus doloris vniuersum irriget corpus, & morbis animi medeatur. Si aqua cordis mobilis fiat, fiet vtique mobilis aqua piscinæ. Quippe diuina misericordia inter currentes peccatoris lachrymas velociter currit, vt succurrat. c. 8. M. sect. 39. p. 542

Expectantium aqua motum. Qui languebant & iacebant, pariter expectabant, sed expectabant languide, salutisque votum solum se extendebat ad membra: nulla erat alacritas desiderij, nullus vigor spei, vt languores animi sanarentur totius negotiationis impulsus corpus validum ad noua crimina percupiebat. Desiderij motus erat frigidus de cœlestibus, qui aquæ frigida motum amabat si in virtutis sortem, & à vitiis valetudinem iactarent spem, antequàm se corpore dedissent in lacum, salubris aquæ benefico maderent humore: quoniam cœlestium spes possessio est; motus desiderij in diuina quies est gaudij. c. 8. M. sect. 47. p. 563

Angelus enim Domini secundum tempus descendebat. O quam gradatim Angelus, & modeste descendit, qui non vtique ruit, sed graditur in descensu, vtpote qui tempestiuum eligit tempus, nec tumultuariò cadit, quoniam non dat se præcipitem de superbia, sed ad humilitatis officia & inferiorum sibi hominum ministeria altitudinem cœlestem deponit. Angeli, non hominis est, gradus in descensu tenere. c. 1. M. n. 68. p. 84

Angelus enim Domini secundum tempus descendebat. Cur descendit Angelus in ingenuæ nobilitatis dispendium? Quoniam salus hominis agebatur; apparebantque in aqua Saluatoris vestigia, qui ad motum aquæ, sacrique baptismatis asperisionem sanaturus erat infirmos, & à colluue scelerum abluturus. Ergo in medicinæ per aquam typo, vbi Verbi rete de vadis sæculi ad gloriæ litus cruendi erant pisces humani, se in inferioritatis iudicium deponit Angelus de supernis, vt ostenderet minorem esse homine saluatore, dum humanæ salutis incumbibat officiis. c. 1. M. n. 114. p. 114

Angelus enim Domini secundum tempus descendebat. Et cur Angelus, qui spiritus est, humanorum corporum valetudini studeat cum potius per inualetudinem corporis, quasi arroso, & leuato pondere luteæ molis conualescat spiritus in augmentum? Sanè quia languores corporum in hoc

Index ad sacras Conciones.

xenodochio vitiorum de inualitudinibus animorum veniebant, & de redūdantia appetituum carnalium pustulæ & tubera, crustæque leprosæ in sensuum organa exuberabant, membrorumque quantitatem augebant, descendit Angelus, vt corpora redigat ad mensuram, quippe cœlestis Angeli studium est, eximere à carnalibus hominem c. 8. M. n. 40. p. 459

Angelus autem Domini secundum tempus descendebat. Et quale tempus hoc, quod ad descensum Angelus obseruabat? Tempus vtrique subtrahitur, ne tempus signaretur pietati. Non ad censuram temporis, durationisque tarditatem se prestolari sustinet largitas diuini fauoris. Imo tempus erat iustitiæ, cum tot de flagitiis ægroti, tepidi in fide, languidi in virtutis amore conuenerāt ad consortium nequitie. Ergo hoc tempus misericordia Dei obseruabat, vt præriperet tempus iustitiæ, sibi que æternitatem ad opitulationem affigeret. c. 8. M. sect. 34. cum integra subsect. p. 521. & seqq.

Angelus enim Domini descendebat, & qui prius descendisset in piscinam, sanus fiebat. O qualis consonantia descensus! Descendit Angelus, homo descendit, & quia homo cum Angelo conuenit ad descensum, sanus & cum robore ascendit. Sic modulatur Angelus opem hominis, ne custoditus homo ab Angelo custode discordet. Nisi iuxta artes legis, melodumque virtutum concentum chorum faciat homo cum Angelo, non resukat suauitas melodiæ; nisi cordis assensu ad chordam, quam Angelus pulsat, accinat & respondeat, non fortunabitur in salute. Custos Angelus operum custoditi speculum est, musicæ modulationisque morem obseruat. c. 1. M. sect. 10. p. 80

Angelus enim Domini descendebat, & mouebatur aqua. Nec tamen dicitur, quod Angelus aquam moueret, imò se ad aquæ superficiem iactabat, quasi Spiritus Domini super aquarum scapulas vectaretur. Ergo quia Spiritus suprâ erat, subtus aquæ subsiliebat impulsus, vndaque medullitus agitata, & reuulsa Angelum alacriter sustinebat. O ad salutem populi nobilis disciplina! Qui præses & artifex sanitatis veniebat, dū populi signabantur in aquis super & subtus erat. Qui antistat populo, reciproca circumfessione portet populum portantem se. c. 1. M. sect. 8. p. 77

Et qui prior descendebat in piscinam post motum aquæ, sanus fiebat. Cur ad securitatem salutis, antequam Angelus descendisset, nec piscine quietem turbaret, aliquis audis sanitatis, matura diligentia non immittebat corpus in vndas, ibique expectabat descensum, ne postea in tumultu festinantium descendere periclitaretur fortuam? O quantum humana vota in suomet cupiditatum impetu languent! Nemo est, cui industria suppetat ad præproperum aucupium salutis, nemo qui præcurrat ad veniam, seque torqueat prius aliquo diligentie dolore, sic remanet in fauore sanitatis posterior. Mauult sordidus in grabato iacere, vbi calet in vitiis, quàm in aquæ frigiditate expectare, vbi se ad feruorem virtutis accipiendum instrueret. Nisi prius misericordia Domini moueat aquam non est, qui se ad aquam sedulus moueat. Sic misericors Deus, immisericors homo in certamine pietatis decertant. cap. 8. M. sect. 35. p. 525

Et qui prior descendebat in piscinam post motum aquæ, sanus fiebat. Vix vnda parumper placidita-

tem residem inquietabat, vix gutta subsiliebat à guttâ ad primam suspicionem aquei tumoris, cum vix lacus in silentio mutiebat, mobilitatemque maturabat ad motum, & iam infirmi contendeant ad cursum, surgebant à lectulis, & in alacritate vigoris ante salutem iam probabant salutem. Expectate paululum auidi sanitatis, modeste examine, si verum est quod aqua moueatur, quod descendit Angelus, quod agitur salutis negotium. Imò ad primam motus coniecturam assurgunt. Opportunè equidem & salubriter. Ad cœlestis impulsus voculam primam, tactumque breuissimum cordis, surge potius, lectulum deponere deuotus, & ad Saluatoris aquas, sæculi disruptis compedibus, propera concitus, vt te immergas, nec pro excusatione desidie, primam salutis cogitationem examina, nec consulas probatores, & procrastines cursum. Si inspiratio est, cur re velociter: non suffert tarda molimina virtus Spiritus sancti. Si signum enucleare & interpretari contendas, cum deside Balthasare peribis. c. 3. M. n. 2. p. 151

Et qui prior descendebat in piscinam post motum aquæ, sanus fiebat. Si opus erat, vt ægrotus perrexisset ad lacum, seque in medicinam immitteret, quid de claudis & paralyticis ageretur, quorum genua vertebraeque membrorum stupor indocilis ligabat ad gressum? Et cur ægrotus gradum facere ad piscinam debebat, cum sat videbatur aquam moueri, si vel sentiretur moueri, siquidem & miraculum erat, quod intingens aqua vniuersam ægritudinem sanauisset, nec diuinæ largitati negotium esset, sine pretio gressuum sanare dolentes? Sanè tenor pœnitentiæ, vt homo rediret ad frugem, opportunè & satis ingeniose instruebatur, Debit de membrorum officiis incipere salutis auspiciū, vt aliquid obtulisset de suo, quæ se obtulerant ad nequitiam. Membra quæ inseruire peccato, vrgeat pœnitentia (vt tantumdem soluat, quæ debet) inseruire iustitiæ. cap. 7. M. sect. 1. p. 328

Et qui prior descendebat in piscinam post motum aquæ, &c. Cur post motum aquæ mergitur in aquam ægrotus? Vt iam motam aquam sibi ad pretium redemptionis acquireret, adeoque in salutis vnda nataret, vt quasi pars vndæ inciperet esse totusque humesceret de lauacro. Qui antea in grabatis expectabant vtique, non plorabant: cum iam agitur sanitatis fortuna se vsque ad oculos immittunt in laqueum, vt & de alienis vndis habeant oculi, quid redundet ad fletum, vixque lachrymentur quâ immersi, cum sanitas suppetat & redemptio. Adeo lachrymarum consors & amica redemptio est, vt & in sacra vnda Redemptor redimat, & sacra vnda quasi corpus redimat Redemptoris. c. 7. M. sect. 7. p. 345

Et qui prior descendebat post aqua motum, sanus fiebat. Qui ægrotus descenderat, nondum se leuauit, iam sanus est. Ante fauor præcucurrit, quàm miser, semper post pietatis diuinæ terga, etsi infirmus currat, incedit. Prius mouetur aqua quam homo descendat, quia prius mouetur Dominus ad salutem. Prius præstatur salus, quàm homo ascendat: quia iam ascendit Dominus ad fauorem. Misericors in iuuando Deus humanæ tarditatis spatia præternolat. c. 7. M. sect. 12. p. 362

Et qui prior descendisset. Eia currite ad humilitatis brauium. Quis sit humilior, contentio sit. præripuit palmam, qui prior descendit. Quid? Diuinæ

Index ad sacras Conciones.

Diuinæ pietatis agebatur negotium, erat lacus misericordiæ theatrum. Qui se miseriorem exhibet de descensu, misericordiæ obiectum proponit, & ascendit felix, quo miseriam cumulauit de casu. c.7.M.n.67.p.353

Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Obserua stylum. Triginta & octo annos habebat in infirmitate sua, quasi infirmitatem, quantumvis suam non sub domino potestatis haberet, sed potius annorum habebat tributa, & vitæ temporis vectigalia vt infirmitati, tanquam dominæ pependisset. Qui infirmitatem habebat, ab infirmitate habebatur. Sic supra præcessit: *Sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.* Profecto si in diutinæ infirmitatis imperio, inueterati peccatoris agebatur figura, quid quod ab infirmitatis tyrannide teneretur, quæ vel proprium vitæ tempus adhuc ei, qui vivebat, auferret, & hydropifis vinculis membra ligaret, cum tamen ipse tot tyranno peccato pensitationes annorum tanquam Regi dedisset. Sic peccator miser aberrat, peccati tyrannidem sibi reputat esse regnum, qui purpura vt Regem inuestit, vt ei libito criminosa vitæ pendat tributa. c.8.M.n.110.cum seqq.p.479

Hunc cum vidisset Iesus iacentem. Breui periodo causa cur vidisset, adiicitur. Videtur à Domino qui iacebat, Exaggerauit laboriosa ægritudo opitulantis sibi Numinis oculos, vt vidisset. Sciunt labores & Dei visionem, & quod Deus videat laborantes mereri. c.8.M.n.399.p.579

Hunc cum vidisset Iesus iacentem. Quid in hydropico singulare notatur, cum adiicitur quod iacebat, siquidem superius dicitur, quod iacebat in porticu multitudo magna languentium? Sanè exaggeratiùs ille iacebat, qui intra remedij sinum, mobilemque sanitatis fortunam, in qua cæteri fauorem lucrabantur, peribat. Extrema infelicitas est, vbi surgunt reliqui, cadere. c.8.M.n.291.p.540

Et cognouisset quia iam multum tempus haberet. Anne diuturnitas se iactabat in vultu, & de arrosa fronte, de oculis fugientibus iam ad cerebrum paralyticorum veteranum agnouit. Profecto habet suam figuram peccatum, quam in faciem peccatoris immittit, quasi pustulam eructat ad frontem, & peccati seruum stigmatem notat herili, se præbet in aspectu conspicuum. c.8.M.n.195.p.508

Dixit ei: Vis sanus fieri? Cur satagit arbitrium consulere paralytici, & prodigij potentiam hominis voluntati subiicere? O ad nutum hominis Deus omnipotens! quasi sui iuris non esset, qui se totum homini, mancipauit. Deus adeo adamat homini voluntatem submittere, vt qui per intellectum æternè gignitur à supero Genitore, per voluntatem pro infera creatura deligat temporaliter mori. c.3.M.sect.3.p.157

Vis sanus fieri? Quid si paralyticus sit animus paralytici, qui erat in corpore paralyticus, voluntatisque nervos infirmitas nequitia contraxerat, ligabatur cor stupore, morbidèque languebat arbitrium? Sed cur tota atas de laboribus erat, eiusque corpus rebellis ægritudo angustabat, potius in animo subcreuisset, vt in salutem dilataret arbitrium. Quippe patientis in laborum neruo mens porrigitur, & extenditur. c.8.M.n.400.p.579

Vis sanus fieri? Cur de fortuna sanitatis consulit arbitrium infirmi, quem videbat oculis agrotantem? Vt qui iam accesserat oculis per com-

pendium confessionis, quam infirmus proferret, propius accederet ad infirmum. cap.3.M. num.42.p.167

Vis sanus fieri? Vt quid, Domine, verba erogas ad quæstionem? cui sub forma cadaueris vita est, siquidem iacet sub stragulis, velut si iaceret sub lapide, annosque computat non per stationes astrorum, sed per stationem in lecto, momentaque numerat per labores. Nonne à laboribus excuti concupisceret, & de puerperio fauoris ad expeditam vitam nasci pariter & resurgere, qui fermè à natiuitatis exordio quæ viuit, moritur, cædit quæ est. Sanè adeo Dominus adamabat labores, vt, quasi paralytici æmularetur patientiam, cum eo decertare nitatur in studio patientiæ, vt porbaret an ex laborum pateretur amore. Profecto in studio laborum Deus agoniotheta est. c.8.M.n.394.p.577

Domine hominem non habeo. Cur Dominum nuncupat, quem ignorat? Rimatus est illicò imperium in vultu, dominatum in forma, maiestatemque ingenitam in natura. Proprium nomen præconio publicatur naturæ, quod à fūco est, non agnoscitur quasi alienum. c.1.M.sect.1.p.63

Domine hominem non habeo. Qui hominem non habuisti, Deum & hominem iam habebis. En Domini vocabulum est celeris sanitatis auspicium. Hoc nomine Dominus insignitur ab vtero, hoc nomine Dominus se leuabit è tumulto, incepisti miraculum, qui proprium Domini vocabulum protulisti. Nominis veritas miracula patrat, personamque fœliciter reproducit. cap.1.M.sect.2.p.65

Domine hominem non habeo. Imo Deum pro homine iam habebis, qui tot laboribus agitaris. Hoc ingenium laborum est, quod vel purus homo quasi supponere pro Deo possit. c.8.M.n.396.cum seqq.p.577

Hominem non habeo. Ergo nec hominem habet homo qui cum fuit detornatus ex limo, hausitque spiraculum maiestatis, in vniuersa animantia accepit imperium, & qua de rubea terra formatus purpuram in materia monstrabat, quasi ingenitis trabes & dominator esset & domitor, clauumque potestatis subiret. Sed si paralyticus de inueterata culpa languebat, eratque nequitia mancipium, cui nec corpus supererat pro peculio, manusque stupore ligatæ nec poterant extendi nec prendere: quid quod extraneum hominem non haberet, qui nec proprium, quem gestabat, habebat. Sic per culpam, hominis principatus contabuit. c.8.M.n.25.p.454

Hominem non habeo. Quantumvis haberes hominem, non haberes. Qui inanitem possidet, nihil possidet. Manum comprime prende ventum: & si complicatis digitis de pugni possessione hilarescas, si denectas articulos, te experieris inopem & inanem. Sed homo quidem inanitas est. c.1.M.n.15.ad finem.p.68

Hominem non habeo. Anne habes Deum, qui in tanta languentium hominum multitudine non habes hominem ad consortium, qui postquam de salutaris aquæ fauore ablutus te pro sanitatis gratitudine det in aquam. Sed qui in infirmitate nequitia proteruitateque ægritudinis tot annos habebat, nec vnum hominem habere poterat ad remedium. Quippe peccator, quem Deus deserit, ab omnibus creaturis desertus in iniquitatis eremo iacet. c.5.M.sect.9.p.273

Hominem non habeo, vt cum turbata fuerit aqua mittas

Index ad sacras Conciones.

mittat me in piscinam. O quibus vñsibus hominem non habebat, ad fauorem vñque, ad opitulationis officium. Ad contumelias & probra, ad calamitatis augmentum tot homines haberet quot homines. Imò, o tu, hominem habes, siquidem habes in homine, quod est homo, immisericors vñque, inimicus & inuidus ad fortunam. Non didicit homo pietatem, de immisericordia censetur. c. 8. M. n. 243. cum seqq. p. 525

Hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, &c. Quid de cæco & claudis dicemus, si vterque hominem non haberet, ut alteri oculos, vestigia alteri mutaret, cæcusque piscinam videret, claudus accederet ad piscinam? Sed si à nequitia languentium erat collegium, qui elisus pedibus, & qui oculis orbus nexu facillimo iungerentur, ut claudus cæco præstaret oculorum officium, cæcus claudis vestigiorum obsequium. Sic superbus nequitur cum lasciuo, sic cum prodigo avarus, ut vterque simul compleant flagitium, quod alter non poterat absque comite. Iniquitatis indoles in fasciculo est, amat duplicia. c. 3. M. n. 52. & seqq. p. 170

Surge & tolle grabatum tuum, & ambula. Si robur & firmitas membris stupidis, nervisque contractis liberaliter fuit donata, cur ad cursum celeritas per grabati sarcinam impeditur? Sanè ut etiam in scapulis curreret nequitie stadium, resipiscens & pœnitens, quod cucurrerat sceleratus; nec quid impertransitum relinqueret à virtute, quod in scelere pertransierat. Vestigia, quæ exarauere peccata, inuersis gressibus oblitteret pœnitentia. c. 8. M. sect. 37. p. 537.

Dominica 2. Quadragesimæ.

MATTHÆI 17.

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum & Ioannem. Ut stagnantem gloriam discindat, assumit Dominus tres discipulos, ne sine cõtubernio suorum, vel suarum dotum explicet claritatem. Sed stylum obserua. Homines assumit ad gloriam, qui humanitatem suam assumpsit ad pœnam. Verbi Dei incarnatio nuncupatur assumptio, & tamen quasi Incarnationis mysterium extendere concupiscat, nec satis illi ad fauorem hominis sit quodd vnus homo Deus fiat per assumptionis mysteriũ, saltem in vocabulo ob desiderium tres insuper homines assumere dicitur, licet non in vnitatem personæ, in cõmercium superæ claritatis. O amoris prodigium! Ut Verbum Dei pro homine in patibulo occumbat, & stadium ineat dolorum, non plusquam vnã humanitatem assumit; ut beatus & glorificet adeo se in homines per mysterium insinuat, ut ingenioso stylo proferatur homines assumpsisse. c. 8. M. n. 350. & seq. p. 562

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem. Cur inter cæterorum collegium hos solum milites ad victoriam triumphum delegit? An intenderit, ut qui cum erant visuri spinis obsitum, felle potatum, vulneribus scissum, in prætorio accusatum, & in tormentorum theatro ad patientiæ spectaculum occumbentem, videant beatitudinis claritatem, quam labores & vlcera prælagiebant? Sed sanè soli Petrus & Ioannes, alter sub patibulo, alter in atrio calamitatem Domini conspexere, mortique deuotam victimam sunt sequuti.

Quid de Iacobo, quem passionis Dominicæ turbo non terigit, sed præpropere in distantiam dispersit; Imò in beatitudinis sodalium eligitur, quoniam licet mortem Christi non vidit, primus ex discipulis mortem oppetiuit pro Christo, & laborum flores fertilem beatitudinis autumnum prælagunt. c. 8. M. n. 388. p. 575

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem. Cur neminem ex discipulis ad patibuli sodalium assumit; imò inter duos latrones occumbit, qui inter tres discipulos claritate beatur? Quoniam ut omnibus gloriæ diuideret beatitudinem, integram sibi deuorat mortem, ut esset singularis in pœna, qui erat publicus in fauore. c. 5. M. n. 49. p. 274

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem. Ut diuinitas, quam occludebat corporis tegumentum discissis vestibibus redundaret in corpus, tetigissetque de abundantia sodales, tres discipulos ad gloriæ Maiestatem assumit. Et cur in cruce non appetat habere consortem, in quem gloria mortis redundet. Imò quia mors Christo pro gloria est, in vestibulo mortis adeo exuberavit Diuinitas, ut supplicij socium, & latronem vñque tetigisset. c. 8. M. n. 260. p. 53. Quem pœnæ sodalitas deduxit ad gloriam. c. 8. M. n. 361. p. 566

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem. Quoniam cœlestis Ierusalem, vbi beatitudo peragitur, erat descensura de cœlo, Dei domesticos assumit ad gloriam, qui adeo, etiam quæ Deus, hominum adamat contubernium, ut qui solitarius esset, nisi fuisset in Triade numerus personarum, ad delicias gloriæ, vbi Filius superi Genitoris asseritur, homines sodales assumat, cum quibus diuidat deliciarum conuiuium. cap. 5. M. n. 49. & 50. p. 274. & 275

Et duxit illos in montem excelsum seorsum. Cur exaggeratur montis fastigium, & editi culminis altitudo? Ut auspiciũ esset beatitudinis, verticis solitudo. Edocuit vbi sint fora ad cœlestis nundinas gloriæ, inhospitalitas cacuminis & abscessus. Qui quæ Deus & homo, per montis clium ascendebat in verticem, in vertice se dedit ut Deus, & Deitatis theatrum esse solitudinem commendauit. Quippe extremæ solitudinis inquilini comes est Deus, quem cœlesti munerat contubernio. c. 6. M. sect. 7. p. 298

Et transfiguratus est ante eos. Singulariter adicitur ante eos, ut gloriæ maiestatem perhibeant. Tres sunt in terra, qui perhibent testimonium, spiritus, aqua & sanguis, nempe testimonium Christi patientis, dum emissio spiritus aqua & sanguis de latere cæso scaturit. Ergo Christi gloriosi, tres itidem sint conspicui testes, nempe spiritus in Ioanne, cui pro tessera amor, cui Verbi Dei de volatu spiritus adseribitur enuntiatio; aqua in Petro, qui fleuit amarè; sanguis in Iacobo, qui discipulorum primus pro testimonio sanguinem fudit. Vide c. 7. M. n. 50. p. 347.

Et transfiguratus est ante eos. Cur transfiguratio dicitur hoc beatæ claritatis mysterium? Anne figura est, qualis mundus figura, quæ præterit, & continuò transiit in alteram, versiformis, versipellis, & in vicissitudine mendax? O optime! Figura quidem est Genitoris superi Verbum, sed figura substantiæ, & æternæ lucis candor innocuus. En in mysterio totum, se perhibet substantiæ figuram, dum figuram mundi transcendit, & quæ lucis candor, sol pro facie est, pro vestibibus nix. Igitur mundalem

Index ad sacras Conciones.

diale accidentis figuram transcendit stabilis figura substantiæ, vt in hoc pignore beatitudinis, cœlestis gloriæ soliditatem addisceres & constantiam. Quidquid est in sæculari tempore, quæ breue & fluxum, complicatur in instans, vertitur in figura, exulat à substantia. c. 6. M. sect. 6. p. 295

Et resplenduit facies eius sicut Sol. Transfiguratus est, & tamen facies eius eademque figura perseuerat in luce. O Principum paradigma! formam sibi retinet serui, cum Dei formam spectabilem pandit, ne turgere videretur per gloriam, & alteram faciem de splendore superbam sodalibus contri-
bulibus exhibere. Ambitiosè coniunxit gloriosum infimo, magnificum & clarum ignobili. Inde Solem aduocauit ad faciem, qui quæ lucis præses, splendidus est creaturarum dynasta; niuem ad vestes, quæ labilis, & de natalitio vaporis creatura est, & quasi fumus candidus, quem infimum elementum non de calore, sed de frigore parturit, vt in Deo pro hominibus homine maioritas & minoritas iungeretur, figuramque mundialis gloriæ sæcularisque fastus eluderet, qui nescit maioritatem cum minoritate componere. cap. 1. M. sect. 2. p. 112

Et resplenduit facies eius sicut Sol. An quia se transfigurauit, vt imaginem Dei viuidis lineamentis exprimeret, solem, qui sub lucido speculo imaginem Dei exhibet subsilientem, de solari lampade faciem perfudit? c. 8. M. n. 205. p. 511. O quantum exaggerare studuit diuinæ imaginis abundantiam, qui ad imaginem increatam creatam imaginem, nempe solem, velut ambitiosè aggregauit! Profectò huc tetendit transfigurationis nobile sacramentum, quo tetenderat Incarnationis ingenium, vt in propria forma, quam Filius Dei sumpsit effectus homo, se rursus ad exemplaris pulchritudinem effingeret, & figuram, vt homo de figura caduca ad substantiæ figuram ascendere doceretur. c. 8. M. n. 271. p. 535

Et resplenduit facies eius sicut Sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. O qualibus contrariis gloriam modularur & pangit! De sole & niue componitur gloriosa periodus. Nonne ad propinquam luminis flammam niuis licia soluentur, labilisque ad caloris impetum candor continuo fluat, eritque fluxum elementum, quod vestis. Et caduca est gloria cœlestis? sic in sua abundantia minuitur, pondereque radiorum atteritur, vt nec filum maneat pro gloria? Profectò quia agebatur in terra, sumpsit indolem de vapore. Vt cœlestis sit disciplina, ad soliditatis fortunam adhuc cœlestem gloriam non appetere nisi in cœlo. Mundialis gloria ad primam lucem, vt spectrum, euane-
scit, vt euigilantis somnium, cum incipit, desinit, cuius esse apparere est. c. 6. M. sect. 5. p. 293

Vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Cur & in vestes gloria redundat, ripæque participant aluci speculum & crystallum? Quoniam gloria filij Regis ab intus, ab intus vestimentum erupit. Non sic Salomon in omni gloria sua vestitus est, ac vestitur candidum lilium, quoniam non de ascitia bysso vestitur, non de foris sindone texta, sed flos vnus habet pariter, quo tegatur & sit; quippe flore regitur, qui flos est, nudus pariter & vestitus, vt pretiosius vestiatur; vestitur utique sine pretio. Ergo gloriosus Dominus de interiori gloria vestitur, quod corpus erat, hoc vestis fuit. Virtus de virtute vestitur, vitiū de vitio. c. 8. M. sect. 18. p. 478

Et ecce apparuerunt illi Moyses & Elias. Obserua

quod cum tres discipuli & Dominus essent in monte, Moyses & Elias, non illis, sed illi apparuisse dicuntur, non quod Dominus, qui superior erat, & de maiestate pulchritudinis Princeps, Eliæ apparuisset & Moyse, cum apparere stylus sit alicuius lucidi spectri, seu miraculosi, & supra naturæ seriem ingenij. Cur sic pulcherrimus Dominus & in maiestatis pompa venustus, non dicitur ambitiosè apparere, vt pandat iubaris excellentiam, sed potius, quasi solitarius esset in monte, & exercuisset in latebris pulchritudinis abundantiam de superis & inferis ad aspectum eius concurratur appetitu videndi. Equidem qua Deitas formosissima est, se ab oculis surripit, vt quæ impensius desideratur, ametur. Amer latibulū pulchritudo, vt in sui elogium, dū fugit oculos, ora dissoluat. c. 8. M. sect. 19. p. 480

Et ecce apparuerunt illi Moyses & Elias. Cur hi signatè ad theatrum spectabilis beatitudinis accersuntur? Quoniam Moyses & Elias igneæ luminum pulchritudini erant assueti, quorum alter ex Dominici sermonis consortio, dum in monte erat, solem nitidum è frôte & reliquias gloriæ, quam ebiberat è sermone, per cornua lucida publicauit: alter, dum in vertice montis sedebat, quasi igneæ lucis arbiter esset, deposuit de cœlestibus ignem, & insuper in ignea quadriga per aëris campum lucidus contendit in cœlum. Vide cap. 8. M. num. 118. p. 482. & n. 143. p. 490. Ergo tales oculos habeat, qui ad pulchritudinem videndam deligitur, quales habet pulchritudo, quam videt. c. 8. M. n. 127. p. 484

Et ecce apparuerunt illi Moyses & Elias cum eo loquentes. Quod loquebantur de excessu, alter Euangelista commemorat. Cur sine prologo urbanitatis intra thesauros gloriæ de pallore mortis loquuntur? Caueāt aulici isti tam lucidi Principis gloriam turbare, nec infortunij turbine ardentes luces extinguant. O! cum micantem solem in Dominico vultu conspiciunt, caligine obrutum, & tenebris opacatum illico præfagiunt in morte, obscuritatem lumini adiiciunt, gloriosæque pompæ attri funeris ignobilitatem apponunt. Impulit Dominus ad sermonem, qui in suæ magnitudinis maiestate studuit ignominiam crucis retegere, vt ostēderet, non esse de sæculo gloriam illam; quippe sæcularis superbia, dum ambitiosè lumina captat, quidquid minus sit, abscondere seu propulsare sollicitat. c. 2. M. sect. 1. p. 110. Eius indoles est, quod lucet retegere, tegere quod obscurat. c. 1. M. sect. 3. p. 67

Et loquebantur de excessu. Vbi Sol in facie, statim mortis tenebræ præfagiuntur? O quam citus Dominus præteruolat tempus ad mortem! qui temporis præsidem, lucisque vitalis ministrum gubernabat in facie, vniuersum tempus, patiendi auiditate præsumpsit, & ad calamitatem mortis de decoro gloriæ cucurrit, quasi lumina non amaret, n si quæ essent funeris cerei. Meridianum Solem, qui nitidius rutilat, futuris tenebris, quas experturus erat in cruce, saltem sermonis diligentia opacauit, sicut stellam, quæ in eius Natiuitate ad auspiciū nati Solis illuxit, de epigraphe crucis conscripsit, vt ortum coniungeret cum occasu. c. 8. M. n. 169. p. 498

Loquebantur de excessu. Vt quid intempestiuè in glorioso monte patibulum? vbi agitur Deitatis maiestas, cur crucis inferitur ignominia, & humanitatis probra ad diuinam purpuram assuuntur? Quasi & natura Deitatis esset patientia. Quippe homo Deus vtramque naturam, patientiæ titulo satagit insigniri. c. 8. M. sect. 36. p. 529

Apparue

Index ad sacras Conciones.

Apparuerunt illi Moyses & Elias loquentes de excessu. Cur Moyses spectaculi auiditate de inferis reproducitur? Quoniam ambiebat faciem Domini prospectare, & ad sepulchri petram remissus, quod visurus esset Domini posteriora, si cæcitatem amauisset & latebras, mortisque compendium egisset, promissionem accepit. Ergo illic de morte loquitur, qui de morte resurgit, adeoque Dominicam faciem visibilem promeretur, ut tota sit lux, sub qua oculi negotiantur ad visum. Quippe cæcitas & libita mors, quasi visibilitatem Deo conciliat. cap. 7. M. sect. 5. præcipue n. 32. p. 339. & 340

Et ecce apparuerunt Moyses & Elias loquentes de excessu. O qualis spectantium delectus! Iacobus & Ioannes, Moyses & Elias ad montis accersuntur theatrum, ut de spectantium indole de visu & sermone vita & mors gloria & passio sub ingeniosis symbolis necteretur, & apparatus maiestatis componerent splendor gloriæ & obscuritas mortis. Vide c. 7. M. n. 7. p. 330

Domine bonum est nos hic esse. Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum. Imò, ô Petre, spectaculo detrahis, inuidesque tibi visionem, quam iam satagis operiri. Quid quodd in monte maneat, si Dominus tegitur tabernaculo? Mons iste non beati luminis scaturigo est, nec solaris iubaris fons, facies Dominica solem vibrat, de vestibibus candor exuberat, compendium beatitudinis ille est, quem sub tabernaculi operculo amicare contendis. Sed fat Petro visum est, quod viderat, semel vidisse, quasi beatitudinis sortem iam oculis prendisset ut manibus. Detrahit gloriæ, quam de mundialium indole cogitauit. Adeo inconstans & lubrica rerum mundialium possessio est, ut non manu, sed mobilibus oculis teneri videantur. c. 2. M. sect. 10. p. 135

Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum & Elia unum. Ergo tres discipuli ubi manebunt? Erras Petre, qui malè aduocas pro discipulis, nolunt seiungi à Domino, quos ad Numinis contubernium solitudo & abscessus elegit. En nubes lucida unum tabernaculum est, quæ omnes in monte cum sodalizio Domini iungat. cap. 6. M. n. 35. p. 299

Tibi unum, Moysi unum & Elia unum. Ebrietas gloriæ in Petri vaporauit ingenium. Nescit quid dicit, qui nescit utique quo fruatur. Ergo æquale tabernaculi solium Domino maiestatis & seruis cogitas construendum? En Pater illico emendauit erratum, qui à seruis Filium dilectissimum segregauit, & vocis titulo pro Filij maiestate vindex & assertor clamauit: *Hic est Filius meus dilectus.* c. 1. M. n. 6. p. 65

Faciamus hic tria tabernacula. Et si error fuit, amoris fuit, qui se illic officiosum exhibuit, ne à Domino oculis muneratis manus desides oriantur. Ergo pro tribus tabernaculis, adhuc eo loquente, tres diuinæ personæ suis propriis stemmatibus se pandunt in monte. Pater in nomenclatione Filij dilecti, Verbum in voce, Spiritus sanctus in nube, ut tota Trias discipuli voto gratitudinem demonstraret, Quantum ab ingratitude, diuinarum personarum Trinitas distat. c. 6. M. sect. 4. p. 291

Nesciens quid diceret. Tam illic Petto incutitur probrum nescientiæ, & in negotio beatitudinis discipulorum Principi & virtutis Heroi error infigitur? Nonne hæc ipsa lingua, dum Filium

Dei viui præ cæteris discipulis Dominum nuncupauit, elogio Domini muneratus est, qui statim Petrum nuncupauit beatum: *Beatus es Simon Bariona.* Si sic in schola beatitudinis tenet suggestum, cur in materia beatitudinis tam præproprio stylo obiurgatur ut inscius. Sat fuit vel vnum verbum, quod aberraret à virtutis & sapientiæ censura, ut de inscitia protinus damnaretur. Virtutis Heroicæ salus vel à leui verbo imperfectionis ægrotat. c. 8. M. sect. 27. p. 500

Nesciens quid diceret. Si pro ambitione sacra cœlestium se accingit ad fabrilem industriam, & assuetas retibus manus in dolandis lignis, texendisque frondibus & si ignoto parat officio, habeat laudem de alacritate voti ad opus alienum, qui sic curat diligentia dexteritate diuinum non amittere, quod gustabat. Imò nescit utique consequi quod desiderat, & in ipsomet ambitionis feruore tepet, qui terrena habitacula, ut cœlestia prenda, procurat, Deitatis cœlique ambitiosus, stolidè terrestribus inhiat. c. 2. M. sect. 6. p. 121

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Celeritatem expende, *adhuc eo loquente:* ac si lucida nubes officioso conatu periodum interrumperet Petri, & inter syllabas se deponeret, ut faciliori negotio votum Petri augustiori tabernaculo impleteret. Ille Domino struere tabernaculum iam animo præparabat industrio. ergo Dominus nobilius illi tabernaculum rependit in nube, quod illuminer pariter & obumbrer, nec amittat Petrus visionem, quia lucidum nubes tabernaculum est, nec tegminis causetur defectum, quia, & si lucida nubes, obumbrat. Melius Dominus nobis prouidet, quam nos nobis. Deus officiosæ in eius obsequiis creaturæ reddit pro retributione rationem. c. 5. M. sect. 7. p. 268.

Hic est Filius meus dilectus. Quis es Domine, qui nuncupas Filium? te prius nuncupa, ut agnoscaris. Vtrumque dedit vno vocabulo. Dei Filius nomen est Patris, qui quà à Patre panditur, explicat Patrem. c. 1. M. n. 3. p. 64

Hic est Filius meus dilectus. Vide Pater quodd, et si agitur spectaculum gloriæ, de morte sermo est, cur Filium nuncupas, dum ipse, qui Verbum est, genitusque à te sermo, adhuc cum beatur in monte, ut se Verbum figat patibulo, de excessu loquitur, ut patibulo sermonem affigat. Et tamen quod de nube loquitur Pater, est, *Ipsam audite.* Cur non, ipsum videte? siquidem visio est, nec auris exercetur, sed oculus? Quasi impensius cuperet, quodd agnoscerent Filium esse superi Genitoris, cum de morte pro hominis fauore tractabat, quam cum expendebat infulas maiestatis, diuinæque gloriæ exhibebat lucidum apparatus. Ergo quodd audiant iubet, & quodd auditur, Verbum est. Sic Pater Filium generat, cum pro homine moritur. c. 3. M. n. 12. p. 155

ipsum audite. Ut quid nunc aures adigis ad officium? Si beatitudo est, ad oculos pertinet, non ad aures, quæ traxit vocabulum de exercitio, visio nuncupatur & est. Sed ô optime! Ut cœlestis beatitudinis solidarent auspiciis & gloriæ pignus spe stabili retinerent, respuit oculos quæ videntes. Quippe dum superstes agitur vita oculorum munus fletus est utique, sed non visus; siquidem in cœlesti vita, visus est utique, sed non fletus. c. 7. M. n. 58. p. 350

Ceciderunt in faciem suam. In hoc eodem monte, quodd ad mundialem gloriam venerabundus caderet,

Index ad sacras Conciones.

ret, Dominus pro ambitionis pretio, stolidus tentator suggessit: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.* Ergo hic discipuli cadunt, ubi stetit Dominus ad victoriam, quasi illuderet tentatori, quod sæcularem gloriam & spectra vanitatis compegerit, ubi Dominus monstrabat æternam, cui obsequia curuationis præstanda, & à gloriæ pondere concidendum, sæcularis equidem, quæ inanis & sine nucleo est, non deprimit iustos vt cadant, sed insipidos deprimit sæculares, quorum vita sagina ambitionis est, & à terrenarum cupiditatum pondere ruunt. Vide c. 8. M. n. 167. p. 497

Feria 4. post Dominicam 2.

MATTHÆI 20.

Ascendens Iesus Ierosolymam assumpsit duodecim discipulos suos secreto. Cur in se mortis laturus sententiam, vaticiniumque illusionis, flagellationis & patibuli prolaturus discipulorum senatum quasi ad suffragiorum censum assumit. Anne vt consulat, an humilitatis extremum patret prodigium, seque Deum manibus impiorum submittat, & pro reatu populi innocentiam affigat. Imò non assumit, vt consulat vota, sed vt pro voto amoris consulat hominibus ad fauorem. Non eget senatorum dissertatione Domini auiditas ad patiendum. Secreto assumit, vt nullus sit in Magistratibus, qui loquatur, sed pro toto suffragio ad humilitatis facinus conticeat. O quam à sæculi Principibus dispar est, qui ad superbiæ placitum producendum Senatores quidem accersunt, sed vel mutos, vel ad nutum illicò procumbentes, noluntque auscultare prophetas, ne aduersus superbiæ benè consulant vaticinium. c. 6. M. sect. 1. p. 287

Assumpsit duodecim discipulos suos secreto. Et quale inter duodecim prolaturum placitum sub secreti sera manebit! Sed quia facinora strenua virtutum erat in sermone ostensurus, secretos & silentes admonuit fore, quos de humilitate instruebat. Quippe non ab spectantium & audientium numero, sed à publicantis animo & euanidæ gloriæ cupidine publicum distinguitur à secreto. Est qui in secreto nihil facit secretum, qui ad famæ theatrum, etsi in suo latibulo, opera virtutis defingit. Est qui in publico nihil publicum facit. Quippe & si spectetur ab omnibus, non ambit spectaculum & fauorem, mancipium est gloriæ, histrio scenicus & phantasma, cuius esse apparere est. c. 8. M. sect. 22. p. 487

Assumpsit duodecim discipulos suos secreto. Humilitatis proponere satagebat miraculum, scilicet moriturum pro homine Deum, & quod duodecim hominibus patefacit & euulgat, secretum est? O quale humilitatis ingenium! de conspicuo theatro facit secretum: secus superbia, quæ quod in latibulo cordis cogitat, antequam sermone prodatur, opere compleat, vel cœlestibus incolis manifestat. c. 1. M. n. 71. & 72. p. 85. 86

Et ait: Ecce ascendimus Ierosolymam. Et hoc secretum est, cum & discipulorum vestigia vocalia ascendere se diuulgant, ipseque montis cliui loquatur ascensum. Sed mysterium secretum est, quod ascendat humilitas, cum superbia sit, quæ fatigatur iugiter vt ascendat. c. 1. M. n. 64. p. 83

Ecce ascendimus Ierosolymam & filius hominis tradetur. Ergo ad patibulum tradi ascendere est; occumbere, subrigi in altum? Qui descendit in vterum, & de superis se deposuit, quippe in maiestate superna, quo ultra ascenderet, non habebat,

Zerda in Iudith. Tom. I.

cum ad imum appulit quotquot gradus egit, ascendit, seque per patientiæ sustulit arduum. Ascendit igitur Ierosolymam, quoniam Deus integrum patientiæ cucurrit stadium, cuius cursum probauit, cum in Ierosolymam cœlestem ascendit. cap. 8. M. sect. 36. in subsect. 1. p. 532

Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur, & condemnabunt eum morte. Qui moritur, cadit; ascendit utique qui resurgit. Cur, vt cadat, ascendit. Imò vt per gradus mortis ad inferos descendisset, ascendit. Scit humilitas scit ascensum in supera modulari, vt cum in suggestum peruenerit, per gradus modestè descendat: scit superbia non iis gradibus, quibus ad summa peruenit, retro ire; imò subito cadit, qui per scalam elationis ascendit. c. 1. M. sect. 12. p. 83

Ecce ascendimus Ierosolymam & Filius hominis tradetur. Obserua numeri discrepantiam. Ascendunt plures, sed solum vnus traditur vt occumbat, & traditur Principibus sacerdotum, vt de pluribus ascendentibus vnum patibulo mortis condemnent. Ergo illi ascendunt; ille decumbit, quia expedit, vt vnus homo moriatur pro populo. Et vos sacerdotum Principes, vt à populo vehamini, supra curram sedetis, cum Princeps sit, qui populum debet portare, & supra se ascendentes subditos ad columitatem quietis sufferre. Princeps, vt foeliciter antistat, sibi non populo vehendi Principatus iugum imponat. c. 1. M. sect. 7. p. 75

Et Filius hominis tradetur Principibus sacerdotum, & condemnabunt eum morte, &c. Vt quid sic prauenis singula momēta passionis, & quot vestigia imprimis in montis ascensu tot tormentorum syllabis imprimeris & transfigeris. Expecta carnificum manus, non præmeditationis sermone præripias verbera, illusiones, patibulum. An te in sicco exerces, quod in madido & cruento subibis, & stadium præludis, vt quasi umbratilis miles impetum ante impetū discat. O! Studium amoris fuit, vt passio non violentia videretur, sed amor, non necessitas, sed voluntas, nec quod traderetur iniustus, qui in vitam descenderat, vt amitteret. Impietatem carnificum excusauit, qui dum manus de sanie saturabunt furoris, Redemptori ad amoris facinus obsequuntur. c. 3. M. n. 10. p. 158

Et filius hominis tradetur, & condemnabunt eum morte, &c. O quot lineas ducit, quot umbras vt imaginem passionis depingat, ubi pro purpurisso cruoris, & ignominie fuligine impetuosus amor vniuersus est color, & tamen vt imaginem imbuat veritatis spiritu qua Deus est fidem præstituit vaticinio constante, quod non patietur in imagine, sed in corpore, quod erit veritas, non figura. Homo quidem pro homine solum in imagine phantasmate moritur, moritur Deus pro homine re. c. 3. M. n. 16. p. 157

Tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum. O quali sapore vel in singulis guttis sanguinei calicis hydropicum palatum exercet! Lambit stillas, nec vnā sine libatione remittit. Vt quid sic studiosus remandit, & quæ deuoraturus erat tormenta, prauo appetitu per frustra diuidit, vt cogitatione deglutiat? Quasi de tarditate impetum tormentorum incuset, diligentiamque carnificum æmulatur, ocyorem esse ostendens Redemptoris amorem, quam furorem lanistæ. Quippe ille prius terebrauit manus quam clauis, corpus verberibus exarauit, antequam flagra foderent sulcos, carnificisque officio præuento spiritum afflauit in cruce. Hæc fuit amoris sedula

Index ad sacras Conciones

negotiatio, ut ei imputarentur tormenta, qui tormenta præuenit, cum ad sufferenda venit tormenta. Sic oportuit, ut Redemptio contingat, de voto utique; non de vi. c. 4. M. n. 43. usque ad 47. p. 212. & seqq.

Et Filius hominis tradetur, & condemnabunt eum morte. A quo ne tradetur? Cur discipuli perfidi venditionem subsiluit; qui sic singula numeravit? Indefinitè protulit traditionem, ut pro amoris aduocaret impulsu, ne si venalis putaretur redemptio, subiret de violentia dispendium. Redemptor non proficeret, nisi volens; vitam non præstaret inuita mors, supplicium esset fontis, non sacramentum. Tepet cruor, nisi à flamma ferueat amoris. Sibi inuidiosus homo non nisi emptum voluit furoris vasis Redemptorem, crucifixit ut emptum, quem nolebat volentem, & tamen Redemptorem dedit volentibus, sed Redemptorem abstulit ab ementi-bus. c. 4. M. n. 45. 46. & 47. p. 213

Et filius hominis tradetur Principibus sacerdotum, & condemnabunt eum morte. Si in venditionis foro tradetur. Ergo Dei Filius venalis est, sed quomodo venditur pretium, & numisma, quod commerciis inseruit, rerumque commutationibus proficit, & contractuum fons est, venditionem subibit? sanè venditio pecuniæ non est, quod venditur, venditur pro pecunia. Si pecuniam redemptionis vendideris, redemptionis dissipas pretium. Quis cūsum as imagine Cæsaris vendat? O stolidus homo! Imagine Dei characteristicum aurum, quod de ærario supero venit, veneat ab homine! Sic redemptionem suam odit, ut pro Cæsaris imagine dissipet, ne quo redimatur, suppetat sibi. c. 5. M. num. 42. p. 271

Et tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum. Sile Domine ne ignominiam euulges. Cur sic flagellas aures tuorum, dum flagella memoras, quibus sacræ scapulæ percutientur. Sic flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, cur sic præpropere appropinquas flagellis? Sed Verbum inuisibilisque imago Dei nullam patitur in patientia iacturam, amatque flagelli nomine nuncupari, ut ei pro homine flagellari nobilitas sit. c. 7. M. sc. 11. p. 361

Et tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum. Si traditio venditio est, seruus est, qui traditur quæ venalis, & cur flagellatur qui seruus, nisi fugax sit, & rebellis iugum excutiat, stigmataque iniusta reuelat, ne de herili manu nescatur. Seruus es Domine, sed non fugax, qui in solymitanum forum ascendis, ut sub hasta vendaris, hastaque transfigaris in latere, aded observans notas seruales, ut non solum stigmata scripta in manibus & pedibus serues, sed usque ad cordis latebras cuspidem, quæ rescribat, admittas, ut totus sis scriptus qua seruus, qui & calamus es, & lingua velociter scribens; & Verbum à principio qua Deus. Ne iacturam subeat amor, flagellari recuses, quasi seruias inuitus, qui in sæculo viuis, ut seruias. Imò Deus pro homine seruitutem multiplicat, & postquam se pro homine seruum exhibuit, vendi satagit ad flagellum, ut titulus seruitutis excrescat. c. 7. M. sc. 9. in subsc. vnica. p. 355

Et tertia die resurget. Cur quasi inopinè deflexit stylus, nec patitur finire periodum, quin ignominiam mortis nobilitas Maiestatis concluderet, & post flagra, post conuictorum probra, & illusionis despicabilis vituperium, qua homo figendus erat, pompam manifestat Deitatis, & pro victoriæ trophæo resurrectionis stemma sustollit. Nunquam indystriosior amor. Ut crederetur deus, qui pro homine patiebatur ut homo, in tormentorum sylla-

bis interferit Deitatis sententiam, ut maius amoris appareret prodigium, quod Deus erat, qui figebatur, qui illudebatur, & vapulabat, & vtraque natura concurreret ad patientiæ negotium. Homo Deus vtramque naturam patientiæ titulo satagit insigniri. c. 8. M. sc. 36. cum seq. p. 529

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedai. Obserua medullitus ly tunc. Accedit scēmina ambitiosa pro regno cum crucis agitur ignominia, cum strepunt flagra, cum contumeliarum crepitus per scopulos mōtis sentitur, & quasi in scena præluditur veritas cruentæ passionis. Sed industria scēminæ fuit amputare periodum, & ad crucis dictionem purpuram Regalem assuere. Hoc imperiū Christi est, cui crux thronus, & pro satellitio tormenta, sanguinea vulnera pro prætexta, pro fascibus clauis, & pro maiestate ignominia. c. 1. M. n. 6. usque ad n. 39. p. 71. usque ad 75

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedai. Cum se Dominus illudendum enuntiat, tunden-dum flagris, figendum cruci, odoratur scēmina regnum, & exambit latera ubi non superbus Aquilo perflat, sed stat humilitas pro patientia. An illudis mulier, quia illusiones audisti? sic de regno cogitas ludum, & quod inceperat in tragœdia, contendis in festiuitate finire? Imo qui in coccinea chlamyde, arundineoque sceptro, & spinco diademate illusus est, quasi Rex esset nugatorius & scenicus, ut in crutem ascendat, purpura exiit, ut regni veritas panderetur, quæ non de illusoria pompa, sed de ingenita maiestate vestitur. Ergo regnum scēmina præfagiuit, quippe Dominus postquam illudendum se dixit, crucifigendum adiecit. Vide c. 1. M. n. 24. p. 71

Mater filiorum Zebedai cum filiis suis. Qualis stylus iste est? Non nomen quæ scēminæ dicitur, non quæ vxoris, sed filiorum Zebedai mater, rota nomenclatio est, cum videretur dicendum: Accessit vxor Zebedai. Non à filiis nomen genitrix emendicat, si agnoscenda è cognomine est, satius erit de viri nomine nuncupari, quæ de latere venit. Ordo præposterus, sed ingeniosè commutatus. Quoniam ambitiosi filij sedium altitudini inhiabant, ne vitium putaretur filiorum, mater nominatur de filiis, quasi à matre traxerint, quod ambiebant. Vitia parentum misero imitationis traduce serpunt in posteros. c. 7. M. sc. 10. p. 357

Mater filiorum Zebedai. Et vno ictu integra familia notatur, mater, filij, & pater compendiosis dictionibus periodum ambitionis componunt. Quia ambitiosa genitrix erat, vaporauit fumo maritum, vaporauit & sobolem, per stirpis arborem serpsit contagium, descendit pariter & ascendit. Ambitio tabes est, fuge: vel vicinum aërem infectat. Ambitionis propinquitas & propinquos cadere facit. c. 1. M. n. 75. p. 87

Mater filiorum Zebedai cum filiis suis. Ergo mater sic nouerca filiorum es, ut de tuæ redundantia ambitionis inquines filios, qui de schola humilitatis censentur. Nonne Magistrum inordinato elationis voto vituperas, cui discipulos representas, qui doctrinam eius, documenta humilia spirantem sedula disciplina percipiunt. Hic est Ioannes, qui in Dominico sinu recumbet, ut ebibat amoris fluēta, & quo saturatus, eructet, non minus quam Verbum Dei, quod eructat Pater in superis & supra cœlestia sydera volatum intendet. Hic est Iacobus, qui prius sanguine proprio Apostolicum pallium in cœlestis regni purpuram saturabit. Duo oculi cœli sunt, duo sydera, quæ nō ambiūt cum sole de propin-

Index ad sacras Conciones.

propinquitatem contendere, sed nitorem opacant, cum sol diurnum obtinet Principatum, Quid? Magnitudinis ambitiosus vel cœlestibus syderibus vitium suum videretur imprimere. c.2. M.n.4.p.111

Adorans & petens aliquid ab eo. Studuit occultare ambitionem, quæ aliquid petitura præmittit. Ambitio nihil reputat, quod non totum nunquam habere patitur, quod est minus. c.8. M.n.173.p.300

Adorans & petens. Sic ambitiosus curuatur obsequio, ut assurgat ad vota. Sed adorationis umbrâ ambitionem fœmina texit, dum colit Dominum, quem rogabat. Quippe ambitio nescit vel Numini se demittere, vltiorem sibi cultum, quam Numini extorquet. c.1. M.n.64.p.83

Adorans & petens aliquid ab eo. En adorat mulier, ut oret, quasi adulatorium poplitem vertit, precum fortunam reuerentiâ subornans. Et tamen quod petit non est humilitas sed fastigium, thronus est, non obsequium, nec, ut exaltet Dominum, orat, sed ut sobolem exaltet cum Domino. Desipuisse fœmina: melius Dominum adorabis, si quod ad fauorem & gratiam, non quod ad superbiam proficiat, efflagites humilibus votis. Deus ab homine contendit orari, sibi præstans ad adorationis elogium, quod præstat supplicibus ad fauorem. cap.6. M.sect.8.p.300

Qui dixit ei: Quid vis? Eia fœmina, ante quam peteres, tibi arbitrij donum præstatur. Si vis petere, quod proficiet, pete quod vult, qui concessit copiam petendi. Audisti quid velit Dominus, tormentorum impetum, verbera, illusiones, patibulum. Ergo voluntate assentire Domino voluntate morienti. Vult ille pro homine occumbere, velis quod occubat pro homine, nisi defunctum velis, occumbes. Deus adeo adamat homini voluntatem subiicere, ut qui per intellectum æternè gignitur à supero Genitore, per voluntatem pro infera creatura deligat temporaliter mori. c.p3. M.sect.3.p.157

Adorans & petens aliquid ab eo. Quid vis? Si illico in vestibulo petiit, cur quid petat iterum ei indicitur? Ergo petiit, antequam peteret. O loquax fœmina, ô precum amica! Omnes discipuli, postquâ Dominus loquutus, tacuerunt, nec mutire audebant ad sublimitatem sermonis; sola mulier loquens ingreditur, loquitur post ingressum. O filia Eua quam volubilè linguâ ab indole serpentis traxisti. c.3. M.n.51.p.169. & c.8. M. num.181. p.503

Dic ut sedeant hi duo filij mei. Et quam sine prologo totam orationem conclusit, se compendio dedit ambitio. Vnde traxit fœmina stylū: iubet quod iubeat, dicit, quod dicat: *Dic ut sedeant hi duo filij mei.* Hoc fuit Diaboli verbum. *Dic ut lapides isti panes fiant.* Quia primum cum fœmina loquutus est dæmon, fœminæ sic adhæsit stylus, ut ab ore dæmonis rescripsisset, & quasi tentatura proferret. O improbum verbum, quod in syllabo dæmonis exaratur. Sat est vnum verbum, si Dæmonis est, ut filios mulier perdere potuisset ad gehennâ, quos studuit ad Deitatem sustollere; quippe ab vno Diaboli verbo Eua sobolem condemnauit. cap.8. M.n.192.p.507

Dic ut sedeant hi duo filij mei. O volūtas stolidâ, desipuisse: si voluntas est amor, non sedem appetas, sed vel ad obsequiū stare, vel volare ad profectum. Dixerat Dominus: *Quid vis?* Qui vult sedere vult non velle, quia vult utique non amare, utpote qui finem amandi in desidia otiosa concludit. En erratum Luciferi, qui Seraphim erat, sed Angelus amoris esse desuit, utpote qui sedere tentauit, & sane in monte testamenti, cum vltima voluntas sit testamentum, nec amabat amare, qui cupiit in vlti-

Zerda in Inditib. Tom.I.

ma voluntate sedere. Vide cap.8. M. num.413. cum seqq.p.586. Quam secus Dominus, cuius voluntas vltima & testamentum mors est in qua iugiter amorem exerceat. c.4. M.n.51.p.214

Dic ut sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo. O auara fœmina sic Deum quoquouersum prendere satagis, ut non pateat sodalibus quid intendant. Non habet latera thronus ille, solum superbia sedet in lateribus Aquilonis. Friges, nimiumque friges, si ventosa latera exambis, adhuc in lateribus gelidaberis, quia auaritia iugiter alget. Sed idè etiam concupisti sinistram, vbi locantur ignibus deuouendi. c.8. M.n.19. cum seqq. & tota sect. p.452

Vnus ad dexteram tuam & vnus ad sinistram in regno tuo. O angusti cordis mulier! Imò pete quod in Domino sint, & vnus spiritus sint cum eo: medium pectus ambi; non latera, suorum Dominus sedes est. Caput & pedes Seraphim velant, volant alacres per dimidium, ut retlegant sinum amoris, ut videat, & inuadat amator homo, inuideat Lucifer, qui cum Angelus erat amoris, desciiuit à Seraphica qualitate, dum se ipso voluit esse contentus. c.8. M.n.413. cum seqq.p.586

Vnus ad dexteram tuam & vnus ad sinistram in regno tuo. Parum petis fœmina, dum ambitionis sublimasti fastigium suffocaris in excessu votorum, teque deprimis, cum sustollis. Beatorum sedes Deus est, imò Beatus sedes est Dei, non propinquitatem expetas sed & ipsum. Sed quæ sæcularem purpuram reputauit, & de mundiali vertice credidit regnum, minus cor incepit habere, quod rarefaciebat in vota. Quod magis homo per mundialium rerum accrementa cor extendit, minus cor habet. c.1. M.sect.14.p.83

Nescitis quid petatis. Mater protulit stultitiam, & obiurgat filios de inscitia quasi error fœminæ filius esset. Adeo parentum malignitas se deriuat in sobolem, ut & patrata culpa, filij geniti titulo proferatur. cap.7. M. sect.10. in subsect. vnica. pag.360

Nescitis, quid pietatis. Et benè nesciunt, qui pro conciliatrice voluntatem habuerunt. Dictum fuit fœminæ: *Quid vis?* Quid de voluntatis & fœminæ senatu prodiret, nisi stoliditas & inscitia. Idè Spiritus sanctus, qui voluntatis diuinæ terminus est, & à Patre & Filio per intellectum in suis notionibus constitutis procedit, pro nobis postulat gemitibus inenarrabilibus, quoniam quod oremus, nescimus. cap.6. M.sect.8. subsect. vnica. p.303

Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum. Si hydropisi patiendi bibiturus est Dominus totum calicem vsque ad faciem, quid suppetet ut discipuli bibant. Sed idè in hos discipulos transire calicem petebat in horto, ut in ipsos se transfigeret, spiritalesque redderet ad patientiæ alacrem fortitudinem, qui in matre, quasi sæcularis regni sedem ambiebant. c.8. M.n.352.p.562

Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum. sed si biberint, Domine, quid vltra tibi suppetet, ut tu bibas? sed bibere calicem, effundere sanguinem est, & suorum concupiscit sanguinem Christus, ut vberius pelagus habeat, quod effundat pro suis. c.8. M.sect.48.p.566

Quem ego bibiturus sum. Nec in verbis passus est ab alio præcedi, quominus ipse in bibendo calice, oppetendaque morte primatum haberet. *Quem ego bibiturus sum,* inquit. Ut certò se bibiturum pronuntiet, adhuc cum de illis quæstio augetur. c.3. M.n.15.p.156. & c.7. n.101.p.365

Possumus. Calicem quidem meum biberis. Illi quod possunt

Index ad sacras Conciones.

possunt bibere tantummodo fassi sunt, non quod sint bibitori promittunt. Sed Dominus quod bibent spondet. Ergo quod petit mater, filij impetrarunt: in sodalicio mortis, quæ regnum est, gremium admittit discipulum. Quod possint bibere pro Domino calicem, amantium fuit obsequium, & votum. Ergo Dominus seruitium remunerat & rependit, ut quod amoris erat potestas, esset & fors. Non potuit celerius & aptius gratificare potentes, quam præstando, ut quod ab eo poterant, ab eo facerent. Sic Deus officiosæ in eius obsequiis creaturæ reddit pro retributione talionem. c.8.M.sect.7.p.460

Sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Et cur Domine in propriæ maiestatis dispendium tibi detrahis quod tuum est. Esto sit Patris homines in cælo beare, sed beat Verbo: & quid magis tuum, quam tu, cui & ut homini iudicium dedit, ut pro meritis gloriam vel supplicia decernas. Ita est. Sed ingeniosè imperij ambitiosos, regnique cupidos discipulos erudiuit se à sede maiestatis parumper diducens, ut ostenderet ad eò se cupidum obediendi, ut in iudicio Patri deferat obedientiam, eosque beat, quos quia Deus in indiuisa voluntate Parentis beare decreuit. c.1.M.n.34.& tota sect.p.74

Feria 6. post Dominicam 2.

MATTHÆI 21.

Homo erat Paterfamilias, qui plantauit vineam. Si diuinus Pater agricola est, & notione sua hic Pater de proprio titulo nuncupatur, cur homo dicitur, cum in superno solio maiestati resederit, nec humanas glebas indutus, nec naturam de humanitatis duplicauerit accremento, sed filium suum carni deuouit, ut qui Deus erat, esset & homo. An Incarnationis amor sic Patrem inuasit, ut si non esset homo, saltem hominis vocabulo satagat insigniri, ut vniocetur in titulo, qui dispar remanet in natura. Profectò quia superi Genitoris Filius factus est homo, sicque factus homo ad eò Patris nomen & personam in se ipsis hominibus publicauit, ut iam Filius sit nomen Patris, sic & Pater homo dicatur per condescensum pietatis, postquam solus Filius factus est homo. Vide c.1.M.n.3.p.64

Homo erat Paterfamilias. Et cur Deus, qui de ingenta proprietate Pater est, familiamque sibi de hominibus per Filium adsciuit, dicitur homo? Ingeniosè cautum est, ne à Dei vocabulo incepisset parabola; quoniam nequissimi coloni, sceleratique vinitores, quibus vinea locatur, potius hominem timerent quam Deum. Quippe homo hominis timens est, extra metum Deum iacit, humanam manum osculatur præ metu, diuinam præ nimia pietatis præsumptione contemnit. c.3.M.sect.1.p.151

Qui plantauit vineam & sepe circumdedit ei. Si Paterfamilias Deus est, equidem qui plantat est homo, sed incrementum dat Deus. Imò quia homo est qui plantat, victumque sibi prouidet sitibundus & famelicus ad usum palmitum, & scænoræ vitis, ut in sudore vultus vescatur & bibat, terram vertit aratro, scapulasque glebis incuruat, laboriosissime incumbit officiis, Deus se ingerit in agricolam; quippe pientissimum Numen suorum sibi ærumnas præsumit quasi appetat in famelicis & sitibundis pariter sitire & famescere. c.5.M.c.5.p.265

Et sepe circumdedit ei. Et quid intererit sepi

industria? Quid maceriæ murus, si intus remanet vinea, quæ homo est, quem custodia Angelica sepiat? Quid proderit obserare cubile, si intra cubilis seras clanculum latrunculus lateat? Si homo vinea est, pro vite remansit arbitrium, palmites pro passionibus, fomes pro vigore, animus excavatus pro gleba. Seps extra manet, non se insinuat in vites, extra circumdat, de foris circuit; erumpent de vitibus vitia, proprioque morbo ab arbitrio palmites contabescunt, dumque expectantur botri, erit de labruscis vindemia. O! Homo ab Angelico custodiæ muro septus intra murum à proprio arbitrio perit. c.1.M.sect.9.p.79

Et sepe circumdedit ei. O quam amussim adaptauit vineæ maceriem, ne vel vinea exorbitaret à sepe, vel seps exorbitaret à vinea, sed altera ab altera mordicus cingeretur, & in vnam concordiam quasi corpus & vestis, industria consonantia prodirent. Quid? Angelus custos seps est, vinea homo. Si custoditus à custode discordat, si exorbitat ad inspirationum præsidium, si supra sepe, palmitum luxuriam emittit, quid proficiet Angelicæ seps constantia? Accentus dissonat, si chorda non concordet cum chorda: musica rancè sonat, nisi parilis tenor ex profunda & gracili voce in melodiam artem concurrat. Custos Angelus, musicæ modulationisque morem obseruat. c.1.M.sect.10.p.80

Et sepe circumdedit ei. Quam studioso stylo maceriam vitibus circumduxit, ne rimula pateret aditui, ne fatisceret, & discederet lapis, nec vel reptili scissuram reliquisset ad furtum. Quantumuis seps solidetur, nisi quoquoersum circumderet, si semel vel in parte deficiat, apro dabit publicas vites, quas de structuræ apparatu credidit prædatori secretas. Ergo te mordicus virtutibus circumcinge, nec gloriaris ab vna, nisi ab vniuersis cingaris, altera alteri sit pro sepe. Virtutis salus vel à leui flabro imperfectionis egrotat. c.8.M.sect.27.p.500

Et fodit in ea torcular. Et cur tam præpropere diligentia, antequam vitis erudiretur ad botros, turgere in acinos palmites, odor promississet vindemiam, gleba animaretur in succum, iam torcular foditur, iam de musti gurgite cogitatur? Sed si vineæ mustum sanguis est, opportunè torcular foditur, cum vinea plantatur. Filius Dei in Incarnatione vineam plantauit, quam amauit totam esse cruentam, quam sanguinis vocabulo nuncupauit. c.8.M.n.367.cum seqq.p.567

Et fodit in ea torcular. Filius torcular calcauit solus, cur quod torcular foderit, Pater dicitur? Ut inter Patrem & Filium sanguineæ redemptionis fauor innoteat: quippe Pater Vnigenitum dedit homini, Vnigenitus sanguinem pro homine dedit, nec aliena gutta ad pretij incrementum accessit. c.5.M.n.49.p.274

Et fodit in ea torcular. Profundum excavat conceptaculum musti, non quidem, ut botrorum liquor, quo reciperetur, haberet, sed quia impij agricolæ erant vnigenitum occisuri; præuenitque torcular ad fundendi sanguinis redundantiam. Sed cur sic altè excavat, maturaque fodit industria? Nonne sat vna guttula si Filij est, ut redemptionis suppetat pretium? Sed Deus quod pro homine effundat, exuberans sanguinis pelagus concupiscit. c.8.M.sect.48.p.566

Et peregrè profectus est. Et cur peregrè dicitur proficisci, qui vbilibet est, & si abesset à vitibus, vita abesset? Qui expectabat fructum dissimulat parumper absentiam, ut fructificandi reliquisset arbitrium. O arbitrij latissimus Principatus, quasi vel

Index ad sacras Conciones.

vel immensitatem Dei extra spatia libertatis abducit. c. 1. M. n. 52. p. 79.

Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos ad agricolas. Quid quod fructuum tempus appropinquasset, si nondum erat? Odorem vinea dederat, nondum turgebat botrus ad pondus, nondum palmites paturierant, etsi puerperij spes per viroris se præstabat luxuriam. Non igitur tam præproperos exactores deleget, ne agricolæ inurbanum creditorem appellent, qui antequam dies ceaserit, vrget debitum. Sed o fructificandi in quoque tempore disciplina! Qui fructus erit crastinus, sit hodiernus. Si aliquando dispones redire ad frugem, cur & non modo? Quod erit tempus, nunc sit. Non stationes anni præstolatur vinea virtutum, quæcumque sibi tempestas est: ne absque tempore maneat ad fructum, qui perendinet tempus ad fructum. Non nisi instans viuatur, cur non instans quodlibet fructus sit. Quidquid est in seculari tempore, qua breue & fluxum, complicatur in instans. c. 6. M. sect. 6. p. 195

Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructum eius. Magis appetebat agricolarum fructum, quam vineæ. Quippe vineam ipse plantauerat, Solibus vegetauerat, animauerat imbribus, nec liberi palmites erant, ut recrudescerent ad fauorem. At agricolæ rationales ingenito pollebant arbitrio, cuius fructum non extorquet Dominus, sed gratanter accipit, dum erumpit. Et si coloni in nequitia libertate rebelles nullum fructum domino promittebant, sed desperationis vindemiam; cur non mittit satellites, & apparitores ut plectat, sed sæuos supplices, & de humilitate eruditos? Sanè quod tandem futurum erat tempus iustitiæ, tempus voluit esse fructuum pietatis. Quia misericordia diuina quasi præripit tempus iustitiæ, ut in æternitatem vertat fauoris. c. 8. M. sect. 34. in subsect. vnica pag. 523

Et acciperent, fructus eius, & agricola apprehensis seruis eius alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt. En qualis fructus ab agricolis Domino redditur. Iuxta seruorum numerum numerum produxere furoris, si plures mitteret, plura scelerum genera pependissent. Homo erga Deum solius peccati prodigus est. c. 3. M. sect. 6. p. 166

Alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt. Diuiserunt in seruis, quod in Filio Domini coniunxerant. Sic in seruis Dei se nequitia erudit & in Deum, ut in Dominum ardeat integro flagitiorum incendio, scintillas prius exercet in seruis, ut serpente perfidia adolescat ignis in Dominum. O Hebræi execrabiles, Vnigenitum Dei cædetis, lapidabitis, occidetis, qui diuisim tres seruos cæditis, lapidatis, occiditis? Imò in tribus vnum Dominum iam triplici piaculo impetitis, quippe in seruis suis, cæditur, occiditur, lapidatur. utpote qui sibi suorum calamitates & ærumnas præsumit. c. 5. M. sect. 5. p. 265

Alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt. Et quid commiserant serui, qui non ut debitum extorquerent, non ut agricolas reluctantes torquerent, imò nec ut peterent, sed ut fructus acciperent accesserunt? Sat fuit in ingratia colonis, quod non post tempus fructuum serui ad fructus accipiendos venirent, diligentiam celerrim reputarunt iniuriam immemores beneficii, quod de fœnore locationis subibant. Quippe in vltionis audio vel levis iniuriæ suspicio beneficio-

rum præponderat quantitati. c. 5. M. sect. 2. p. 259

Nonissimè autem misit ad eos filium suum. Quali ampliori agricolas muneraret fauore, si vindemiæ prouentum alacres reddidissent? Quod omnibus gentibus expectatus veniret, erit gratitudo furoris; sed quoniam agricolæ excreuerant in nequitia, ut pietas contenderet ad victoriam extremæ misericordiæ mittitur in campum prodigium. Sic misericors Deus, immisericors homo in certamine pietatis decertant. c. 8. M. sect. 35. p. 525

Verebuntur filium meum. Cur se ignarum simulat agricolarum inuerecundi sceleris & proteruiæ? Sciebat utique quod essent patraturi flagitium. Sed qui omniscius est; cum extra sapientiam stoliditas iaceat, exaggerauit stoliditatem stultumque agricolarum stuporem, dum quod ipse præuidebat, Dei Filium, quem mitteret ad vitam præstandam, morte damnandum, contrarietate styli, quasi ignorauisset, occluderet. Quippè extrema stoliditas, misera dementia est de antidoto venenum efficere. c. 8. M. sect. 38. p. 539

Verebuntur filium meum. Imò perfrieta frons omnem ruboris suspicionem abradet, à filij sanguine manus rubebit, non de verecundiæ croco rubebit vultus. Cur quod filium verebuntur asseruit? Quasi purpurea filij maiestas, ostrumque regale adedò à patientia intendisset flammeum & coccineum colorem, ut in spectatores suos quid verecundiæ suppetere, redundaret. Quid hac lenitate præstantius. Quid in Regali purpura dignius, quam offensam plectere beneficiis, quam extremum fauorem agricolis sceleratis impendere. Ergo verebuntur, dixit, ut purpureæ patientiæ, quæ purpuris conuenit, indolem expressisset. Profecto nobilitatis generosæ purpura pallet à vindicta, ardet à patientia. c. 8. M. sect. 42. p. 551

Verebuntur filium meum, id est, timebunt. Sat est, quod timeant, ut animum abstergant à sanguine, quem in cæsis famulis inquinarunt. Equidem si timerent, Dominum agnouissent, fructusque obtulissent quæ suos. Timor Dei corpus & animam, diuini Principatus notis sigillat, Numinisque Domini generoso stemmate cudit. capit. 4. M. sect. 3. p. 202. Si timerent, non tam propitiationis templum intrarent, sed essent & templum, de Diuinitatis censerentur peculio, cœlestiumque sacramentorum compendium in vno sortirentur timore. c. 4. M. sect. 2. p. 200

Agricola autem videntes Filium, dixerunt intra se: Hic est heres, venite occidamus eum. Et quomodo si intra se tantum dixerat vnusquisque, alteri quod dixit, innotuit? Sed iniquorum mens, etsi in diffitis corporibus, vna est, nec indiget sermone, nec nutu, sicut spinetum veprium erroribus & catenis spatij latitudinem implicat, & qui plures sunt rubi, si fruticum numeres plantas; vnus est, si intextas, sibi que reciprocas cōsideres ad nocendum spinas. Vide cap. 4. M. sect. 7. & subsect. vnica. p. 169. & 171

Hic est heres, venite & occidamus eum. Quisve, cuiue iubet? Quisquis cuique. Quam imperij audus homo est! Venite, inquit, & omnes sunt, qui dicunt: venite, ut alter alteri & ad scelus sacrilegum imperaret, & ad scelus sacrilegum obediret. c. 1. M. n. 32. & 33. p. 73

Venite & occidamus eum. Iam ibi aderant; & tamen se prouocant ad concursum, ut constipata nequitia vires sumeret de frequentia. Qui peccat, gestit sibi sociare peccantes, omnis frequentia ad vitium est. c. 3. M. sect. 7. p. 169

Index ad sacras Conciones.

Hic est haeres, venite & occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. Heres est equidem, sed Dei haeres: etsi Filius occumbat, Pater supererit; imò & Filius supererit, quia est & Deus. Quo iure in vos hereditas deuoluetur, quæ, etsi ex testamento competeret, testatore superstitie nondum competit. Imò hereditatem habebitis Filio occiso, si postquam occisum ut hominem, viuentem reputeris ut Deum, & resipueritis à scelere, mortisque facinus in redemptionis transigatis obsequium. Sed inuidia amat solitudinem in fastigio, audet sanè vel in Deitatem, quæ à se inuidiæ suspicionem sumptibus Incarnationis abegit. c. 5. M. sect. 11. p. 277

Hic est haeres. Venite occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. Anne Filius hic hereditatem baiulat secum, & illo enecto hereditatem quasi sacculum prædabimini. Imò ius ad defuncti bona hereditas est, & de patriciali flagitio, etsi ius haberetis, utique perderetis. Quam stolida & absque ingenio inuidia est. c. 7. M. n. 41. p. 344

Occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. De occisionis præmissa, hereditatis inferunt consequentiam! Sed peccator à rationali discursu se prodit extorrem, nec vnam scit consequentiam elicere. c. 7. M. sect. 6. p. 340

Eiecerunt extra vineam & occiderunt. O infelix astutia! Ne palmites plorarent defunctum, vitæque succum in lachrymis erogarent, ne rigata sanguine vinea, in vindictæ fructus erumperet, extra vineam, ut occidant, eiiciunt. Imò, o vos, proficiet occisus, si occisum conserueris in vinea: ad huius sanguinem recipiendum paterfamilias præuia diligentia torcular foderat ne vel guttulam amittatis, sed redundet fossa pretio cruoris, saltè intra septem occidite: aram componatis ex vinea, ut sacra victima propitiationis reddat fauorem. Sed quia tandem extra vineam eieciatis occisum, nihil ad vos de mortis eius lucro attinebit, iacebitis utique sine pretiosæ scenore mortis extra hereditatem & vineam. Habebitis de voto supplicium. Homo à Deo abscedere gestiens per flagitia, in concupitis damnatur. c. 5. M. sect. 8. p. 271

Cum ergo venerit Dominus vinea, quid faciet agricolis illis? Ergo Pharisæorum Principes & scribas, in propria causa constituit iudices, qui rei sunt? Eo ingenio modulanda Principum correctio est, ut in semet Princeps iudicium proferat & sententiam. c. 8. M. sect. 33. in subsect.

Auferetur à vobis regnum Dei. Ergo si auferetur nunc habent, & quomodo habent, si ut regnum, quod ambiebant, possent eripere, occiderunt heredem. Profecto dixerant de ambitionis fiducia, & superbiæ mendacio: *Habebimus hereditatem eius.* Igitur nec habebant, nec habent, & tamen quod auferetur quasi à iam possidentibus, legitima sententia damnantur. Sed quod superbiæ voto appetit habere superbus, iam arrogantiae manus prendere putat, quare in spoliatione mulctatur, & ut cadat à culmine, in quod, antequam pede, conatibus ambitionis ascenderat. c. 1. M. n. 71. Et seq. p. 85

Auferetur à vobis regnū Dei. Et cur amputauit sententiam, quam in semet protulerant Pharisæi, expunxitque syllabas ultimæ cædis, ad quam illi agricolas condemnauerant, dum præter diremptionem contractus, addiderunt: *Malos male perdet.* Diuina misericordia in causa fuit, quæ cum immisericordi homine ad victoriam contendit &

homini parcere satagit, qui ne sibi parcat, semet accusat pariter & condemnat. c. 8. M. sect. 35. p. 525

Dominica 3. Quadragesimæ.

LVCÆ II.

Erat Iesus eiiciens demonium. Cur quem subito de cælo pepulit, & ad primum piaculi cogitatum tamquam fulmen rapidum de superis fuit iaculatus, non subito, sed induciis temporis, tarditatisque industria de homine pellit? An quia superbus ille Lucifer iā in primo diluculo blaterabat, & de corde linguā formauit, ut in cogitationis verba protumperet, ut Altissimi similitudinē prætentaret? Profuit huic dæmoni suum silentiū: quia mutum erat, vetusque garrulitatis flagitiū, vinculo sermonis puniuit? Sanè, quia nimium loquax superbus est; & garrulus ille Cherub, loquacitatem geminauit in corde, cum elationis prima verba produxit, præpropere impetu proiectus est de superis ad inferna. c. 1. M. n. 71. p. 85

Erat Iesus eiiciens demonium. Et Deus, cuius imperium opus est, cuius nutus obediētia creaturæ, quasi cum dæmone luctatur ad casum, & enititur propellere, nec propellit, quem de luce conspicuum, de nobilitate potentem absque resistentia pepulit de supernis? Sed tunc erat Lucifer solus, nunc & cum homine dæmon cōpositus. Augetur dæmonis reluctancia, si hominis satellitio firmatur. Homo dæmoniacus, & dæmon humanus præ dæmone simplici præstat; imò quo cicuratur dæmon, desæuit homo, plusque nisus, ut vincatur oportet in hominem impendisse, quàm si cum solo dæmone sit duellum. c. 5. M. n. 6. p. 258

Erat Iesus eiiciens demonium. Nōne misericordia Dei velociter currit? cur sic extremū præstolatur fauorem, & qui momento subuenit, columitatē à dæmone præstolatur? Imò resistentiā permittit, ut plus temporis pietatē exerceat. Quem in momento pellet, diuturnitate negotiatur ut pellat, ne postquam pepulerit, à beneficentia desidiosus otietur. Ergo in conatu humani fauoris generationis æternæ stylum elegit. *In principio erat Verbum.* *Erat Iesus eiiciens demonium:* quasi generationis æternitatem in hominis beneficium transfunderet. Quippe misericordiæ diuinæ æternitas est, cuius in opitulando velocitas vocabulum temporis non admittit. c. 8. M. sect. 34. cum subsect. p. 521. & seqq.

Et illud erat mutum. O de conscientia errati scrupulosus & frugi dæmon! cur iam obmutescis garrule spiritus, qui in ortus tui diluculo quasi pro rugitibus puelli è corde blaterante tonabas. *Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo.* Si tunc dicebas in corde tuo, cur nunc nec in lingua mutire audes? Quoniam Iesus, qui Verbum Dei est, coram adest, & qui ante per Verbum supernum Trinitatem nouam componere studuit, iam per humilis Verbi præsentiam, vel seipsum, qui quæ Angelus, lingua est, erubescens & victus silentio simulat consopire. Vide cap. 7. M. num. 85. p. 260

Et illud erat mutū. Opportunè in lingua puniuit coram Veritatis præsentia, qui mendaciū protulit ab initio. Hæc Veritas de terra orta est, quam de cælo Pater, ne adulterium à mendaci spiritu pateretur, qui libidinis voto in diuinum thalamū gestiebat ascendere, ut supplantaret procum veritatis

Index ad sacras Conciones.

tatis lasciuum, in vterum Virginis transplantauit. Ergo qui pater mendacij erat, quia hunc Filium utpote veritatem, non suum esse cognouit, obmutescit confusus, nescitque, ne mendacium producat, detornare sermonem. Vide cap. 7. M. n. 85. p. 360

Et illud erat mutum. Non quod intrat per os, coinquinat hominem, si corporeus cibus sit; sed callidus dæmon per os ingreditur, ubi totum sui inuenit apparatus, linguam scilicet & palatum, ut cum per gulam, mendacium, conuitia & iram deuoratur ab homine, hominem in se transferat & coinquinet. Ergo ostium, per quod in energumenum fuit ingressus, de picis suæ abundantia inquinavit, obturauit ianuam, ne, quam deuoraret, animæ exitus pateret ad fugam, nec vomitum ageret, sed in se traduceret deuoratam. cap. 1. M. n. 61. p. 82

Et illud erat mutum. Lingua vehiculum mentis est, & ad spirituales conceptiones commercium. Arbitrium hominis, & animi sermo hac semita graditur. Dæmon in hominis animum intrare non valet, ergo animi vestibulum deprædatur, ut obturato limine, nempe lingua, totam animi domum sibi ad possessionem præsumat. Sermonis & arbitrij organum in hoc energumeno sibi præripuit, ut cuius fores obtineret, domus obtinuisset dominium. c. 1. M. sect. 1. p. 63

Et illud erat mutum. Ergone dæmon hæsit in lingua, maluitque in vestibulo residere, quam animi penetralia subire. Quid? Situm suum inuenit in lingua, & in amica sibi gehenna remansit. Quippe lingua vniuersitas iniquitatis est, gehennæ vtique comparatur. c. 3. M. n. 57. p. 172

Et cum eiecisset demonium loquutus est mutus. Obserua styllum. Dæmon cura de sua indole loquax sit, garrulus à principio de vitio, mutus dicebatur, cum mutum hominem incolebat; nunc homo ab ergastulo dæmonis liberatus mutus dicitur, cum iam loquitur. O quantum dæmon & homo inter se reciprocant indolem! Iniqua societas in causa fuit. Dæmon de consortio muti fit mutum, mutus de reliquiis loquacis dæmonis loquax est. Pix, quam dæmonis stercorea dereliquerant, postquam Dominus absoluerat linguam saltem in energumeni vocabulo hæsit. Sic vel linguam consortium iniquorum deprauat, & de iniquitatis polluit ramentis. c. 3. M. n. 56. p. 171

Loquutus est & mutus, & admirata sunt turba. Cur ad fugam dæmonis non mirantur, & ad linguæ stupent officium? multumne est dirempto vinculo labra moueri, catenæque diruta pedes gradi? Calliditas dæmonis in causa fuit, qui quod sermonis organum obmutesceret, simulauerat, non esse vitium dæmonis, sed naturæ, nec à prauo spiritu linguam hære, sed quia deses origo, naturæque inuidia, dum linguam compegisset in vtero, obscurauisset auara ad sermonis munus præstandum. Inde turbæ mirantur, quod loquela ostendisset sanatus non naturæ ægritudinem, sed pondus fuisse dæmonis obmutuisse. Sic dæmon, ut sua vitia irroget Creatori, contendit infamare naturam. c. 8. M. num. 107. p. 512

Quidā autem ex eis dicebant: In Beelzebub Principe demoniorum eiicit demonia. O si in vos vinculum energumeni resiliisset, & cum loquitur iste, obmutesceretis in posterum, quos peior dæmon occupat, nempe inuidia. Ecce, qui olim dæmoniacus, iam gratus loquitur & incolumis. Dæmon ne, quia

eius illigauerat linguam, in linguas Pharisaicas se transfudit, ne semel ab homine pulsus transiisset in porcos. Profecto exaggerauit vitium in transitu, qui cum in energumeno, nec proba loqueretur nec proba, cum in vos transigitur, in iniquitate adoleuit quorum linguas illigat, ne prodigij Dominici laxentur in laudes; laxatque liberaliter, ut procaciter in conuitia soluatur. Lingua loquax ad proba, obmutescit ad proba. cap. 8. M. sect. 28. p. 503

In Beelzebub Principe demoniorum eiicit demonia. Si fauor fuit columitas energumeni, cur irrogant dæmoni beneficium. Dæmon suos satellites spoliaret, prædamque dæmonis, non sibi, sed homini reliquisset, qui quem deuoret quærens, circuit. Sic ineptit homo peccator, & in Dæmonis indole aberrat, qui sibi caput vituli, ut iumentum esset cætero corpore, in Principem & Ducem erexit. c. 7. M. n. 39. & num. 37. cum tota sect. 6. p. 340. 342. 343

In Beelzebub Principe demoniorum eiicit demonia. Ergo & Dæmon inuidet Dæmoni, qui spoliū Dæmonis sic fortunat, ut postquam prædam à Dæmone eripiat, liberam & sui iuris dimittat? O bene conscij de natura dæmonis Pharisei! O in schola inuidiæ bene periti, & sub dæmone Magistro discites! Qui in Deum ipsum iacula vibrabant inuidiæ, à Dæmone Magistro, eruditi quid quod dæmonem dæmonis inuidum cogitarent, cum dæmonem vel diuini Numinis inuidum agnouissent. c. 5. M. n. 57. p. 278

In Beelzebub Principe demoniorum eiicit demonia. Si Dæmoniorum Princeps inuidus est, sicque à possessione suam familiam deturbat, & expilat prædam, quam dæmon subditus præoccupauit: ergo infesti estis Principi dæmoniorum, & à Deitatis suspicione depellitis, quem in vestris Patribus tanquam in vitulino Numine colebatis. En contra idololatriam, etiam quæ Deo vestro inuidi tulistis sententiam. Princeps iste dæmonum Deus non est, nec in vnius personæ diuinæ, quam gestiuit, similitudinem se introduxit, siquidem in Dei familia inuidia non est, sed totus Pater se per origines in filium & spiritum transigit. c. 5. M. n. 58. & tota sect. p. 278

In Beelzebub Principe demoniorum eiicit demonia. Quousque tandem, ô inuide Pharisee, incarnati Dei abuteris exemplo? sic de tui redundantia liuoris vel dæmoniorum Principem vaporare contendis, publicanis quod dæmoni inuidit & Deo. Agnosce quod qui nunc dæmonem excantauit, & ab homine pepulit, ut hominem transegisset in Deum, verè Deus est, qui carnem assumpsit, ut à se inuidiæ suspensionem abigeret, quam dæmon primigeniis suggessit, & incarnationis sumptibus hanc à Deitate notam beneficentia vindice propulsare contendit. c. 5. M. n. 58. cum seqq. p. 278

In Beelzebub Principe demoniorum eiicit demonia. Ergo columitatem hominis culpam creditis, qui sic dæmoniorum Principi irrogatis delictum. O infelicitas principatus! Quot turba dæmonum crimina patrat, etsi de suo nequam sit, nec rectore indiget ad flagitium, à sui Magistratus infulis deriuare putatur. Ergo hæc excusatio Principis erit, qui hominibus iniquis antistat? Sanè in Principem veluti populi animum, peccata populi relabuntur. c. 8. M. sect. 31. p. 511

Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur. Ergo tenebrarum regnum, quod perennat ad mor-

Index ad sacras Conciones.

tem, diuifum non eft, vbi nec vifum difgregat lux, fed fuligo confundit, & improbi fub pice caliginis illigantur. Sed nonne quot ibi plectuntur scelera, tot funt hoftes. Qualis pax cum prodigalitate auaritiæ? Qualis cum defidia fuperbiæ? Qualis cum temeritate torpori, focru cum nuru, libidinofo proco cum proco, riuallique adultero cum marito? Sed quia iniquitatis eft regnum, etfi in vitiis diffideant, in iniquitatis amicanur ftudium, licet diffimiles chordæ fint, in vnum ftrepitum inamcenum concordant, in tumultuariam multitudinem nequitia inclinât. capit. 3. M. feâ. 7. & fubfeâio. vnica. pag. 169. & 171

Et domus fupra domum cadet. Ergo fi domus fuo cafu conterat domum, domus quæ ceciderit, altior erit? & quid peccauerit domus inferior, quæ de præcipitio vicinæ fubiit ruinam? O feditionis fomes vicinitas! Sat eft fuperbo, qui fe folitarium adamat in ftigio, nec folum turpem, pompæque fuffeftum per aëra mittere, fed & ædificij infima fine propinquitate ad aliquid inferius habere, quod fibi adhæreat aliquid minus. Sui pondere faftus deprimit focietatem, mauultque cadere, quam aliquid minus fufferre. capit. 2. M. numer. 9. cum feqq. pag. 113

Et domus fupradomum cadet. O abifte quifquis tui ftatus amas constantiam, à propinquitate eius, quam in fuperum fœlicitatis ftigium fingularemque Regis fauorem fortuna leuauit, illiusque domum fuper æthera duxit. Si hoc ceciderit ædificium cadent ædificia inferiora, quæ de illius propinquitate ftillicia gloriæ lambent. Vix cadit folus, qui in alto eft, multorum fecum, quos vicinitas commendabat, operatur ruinas. Ergo iterum fuge à vicinio, fatius eft pernoctare fub dio, quam affinem his fuperbiæ ædificiis domum habere, & quidem his qui domum fuam ad fydera propagare nituntur, nihil eft medium inter præcipitia & fuma. capit. 1. M. feâ. 13. p. 85

Si ego in Beelzebub eicio Dæmonia, filij veftri in quo eiiciunt. Scolos iftos, & de fupercilio Pharifaico malignos quæ rudes & ftolidi funt ad filiorum remittit doctrinam; vt licet inuerfo ordine difciplinæ à propria fobole doceantur, cum tamen horum parentum nequitia à Patre dæmone per fuperbiæ deriuetur traducem, quos pluries filios dæmonis appellauit, qui cum pater mendacij fit, in hanc viperinam progeniem mendacium transfudit, morumque reliquit hæredes. capit. 7. M. feâ. 10. pag. 357

Cum immundus fpiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquofa. Cur dæmon ab homine exul, exucca loca & arida petit, qualia infamat ficcitas, nec benignitas cœleftis irrorat? Quoniam lachrymarum impetu homo dæmonem deportauit, & ne gehennalis ignis fuffufus lachrymis pateretur difpendium, inaquofam folitudinem fugaci celeritate quæfuit. Profeâto lachrymæ rigant cœlum, & gehennam extinguunt. c. 7. M. n. 45. p. 345

Reuertar in domum meam, vnde exiui. Cur tam citò redit ad domum, quam pœnitentia fcopis mundauerat, rigauerat fletu, gemmifque virtutum polierat. Anne iterum pœnituit hominem, pœnituiſſe, imaginemque, quam ftylus in-

duxerat pœnitentiæ, contrariæ pœnitentiæ fuligine refignauit. c. 7. M. n. 19. & 20. p. 334

Feria 4. Poſt Dominicam 3.

M A T T H Œ I 15.

Acceſſerunt ad Ieſum ab Ieroſolymis Scribæ & Pharifæi dicentes: Quare diſcipuli tui, &c. O inurbanitas! *Acceſſerunt dicentes.* Accedere loqui fuit, gradiuntur linguâ, & conuitij ſpatium procacitas labiorum cucurrit. Si culpa eft, de qua Principem admonere contenditis, curuate linguam, vertite genu. In obiurgandis Principum erratis ſapiens lingua maietatem declini veneretur obſequio. capit. 8. M. feâ. 33. pag. 518

Acceſſerunt dicentes. Dicentes accedunt. Eft qui lingua graditur, pede loquitur, fuperbus quiſque dum Luciferum imitatur, qui è lingua cordis conſtrauit ſemitam ad aſcenſum. c. 1. M. feâ. 13. p. 85

Tunc acceſſerunt Scribæ & Pharifæi dicentes: Quare diſcipuli tui, &c. Signatè Euangelifta ordinem obſeruauit quando Pharifæi & Scribæ manuum ſordes in diſcipulis obiurgarunt: *Tunc acceſſerunt*, inquit, cum præceſſerat: *Rogabant eum, vt vel ſimbriam veſtimenti eius tangerent. Et quicumque tetigerunt, ſalvi facti ſunt.* Ergo qui videbant in Domino uſque ad veſtimenti limbum exundare virtutem, & ad lacinioſam ſimbriam excurrere, cur inquiunt diſcipulorum manus ſordeſcant, cum Magiſtri veſtis vel qua parte puluerem verrit adeo limpida eſt, vt morborum ſqualores abſtergat. Parum eſt illotis manibus manducare, ſed minus eſt licium veſtis extremum, & tamen à virtute corporis non degenerat, ſed ducit ſemitam ad virtutis miracula. Ergo niſi liuor, & inuidiæ tabes macularet quæſtionem, non ſic ſtolide quæreretur ſcriba, cum Magiſtri portio pluſquam veſtimentum diſcipulus ſit, & malè hæreat cum manuum ſpurcitiis veſtimenti nitela. Quippe virtus de virtute veſtitur. capit. 8. M. feâ. 18. p. 478. Et virtutis Heroicæ ſalus vel à leui ſlabro imperfectionis ægrota. capit. 8. M. feâ. 27. & præcipue n. 178. p. 500. & 502

Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones Seniorum. Vt magiſtrum accuſent, in diſcipulos libellum expendunt, quaſi diſciplinam ſordium traxerint à Magiſtro. Si ſtylus iſte, nempe munditiem paruipendere manuum animique nitorem curare, de huius Magiſtri ſchola eſt, cur diſcipulos conuitiamini, quod mordicus doctrinam ebiberint; ſiquidem vos Seniorum veſtrorum ſordes ſpurciſſimas obſeruatis, & de Magiſterio obedientiæ vitia religioſè excuſatis. Hoc vitium veſtrum eſt ad diſciplinam ſordium in Seniorum verba iurare. Et tamen hoc imponitis Domino? Quid? Superbus vel ipſi Deo imprimere ſua vitia contendit. c. 2. M. num. 33. pag. 112

Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum: non enim lauant manus, cum panem manducant. Eſto munditiem manuum Seniores indixerint; vna tantum traditio erit, quam illoti diſcipuli tranſgrediantur, cur in libelli exordio

Index ad sacras Conciones.

dio in pluralitatis augmentum excreuit numerus ad accusationis apparatus & pompam? O ex patre Diabolo per imitationem progenies! Eadem numeri latitudine per serpentis linguam exorsus est: *Cur praecepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno paradisi?* cum solum ille ficum vnicam interdixerat. c. 8. M. n. 173. p. 500

Quare discipuli tui, &c. Non enim lauant manus. Et sat erit ad Principis & Magistri calumniam discipulorum macula leuis. Sat esset utique si esset culpa. Princeps, qui antistat, nec parum annuat intortis subditorum conatibus, ne plenè totius piaculi condemnatur. cap. 8. M. sect. 32. pag. 514

Quare discipuli tui, &c. Non interrogant, sed obiurgant, sub quaestionis innolucro tabem euomunt in Magistrum. Sanè ut Princeps foeliciter corrigatur eo, ingenio modulandus est sermo, ut interrogatio sit, non conuitium, & ipse, à quo quaeritur, ferat sententiam. cap. 8. M. sect. 33. in subsect. vnica. p. 519

Transgrediuntur traditiones seniorum: non enim lauant manus, cum panem manducant. Aberrastis in causa stolidi Pharisei. Si traditio esset à Numine deriuata, & per optimates virtutis sacrosque Proceres religionis indicta, etsi rei leuicula nimis esset, discipuli religiose obseruarent. Quoniam nec verbum vnum prætergredi licet diuinæ legis characteres amanti. cap. 8. M. sect. 29. pag. 505

Transgrediuntur traditiones seniorum: non enim lauant manus. O inuidorum lingua! sic flores præteris, transilisque virtutes, quas apecula ad thesauros lucis & saporis sollicitas, putidamque scabiem & vlcera sordida lingis, ut araneæ more telam obducas, qua laudabilia merita obumbres. c. 8. M. sect. 28. p. 503

Non enim lauant manus, cum panem manducant. Et vnde nouerant Pharisei illoros discipulos conuiuio incumbere. Sed defectus quilibet famam imbuat, & per maledicorum buccinam theatrum prouocat ad conuitium. Nunquam latet leuis imperfectio perfecti. c. 8. M. n. 185. cum seqq. p. 504

Non enim lauant manus, cum panem manducant. Nunc fastidis sordes hypocrita, qui ut ieiunium simules, vultum & manus saturas squalore, faciemque exterminas de sordium incremento maiorem, ut sub spurcitiae larua virtutem personatam ostendas. Ecce isti, etsi nitorem manuum non curent, seruant ingenitum in facie tenorem, quam tu obturpas, diuinæ pulchritudini foeditatis notam inurens. capit. 8. M. sect. 23. in subsect. vnica, & sect. 22. pag. 490. & 487

Non enim lauant manus, cum panem manducant. O quot momos habet non solum insidiantes crepidis, sed & manibus qui in virtutibus exercetur! Vulgus, quod præterit monstra facinorum in iniquis, vix pilum à censura distractionis errantem aduertit in sanctis, quem, ut strangulet opinionem artificio linguae in funem obdurat. cap. 8. M. n. 179. p. 503

Non enim lauant manus, cum panem manducant. O nimis limpidus Phariseus, qui metretas præparas in triclinio, ut quem digitum inquinauerit esca, aquae promptitudo detergat. Sed imò sordidus nimis es, qui ut sordescas adhuc repetito cibo, lauaris. Satius erit expectes,

quodd mantilia leuentur, surgasque à lectulo conuiuiali, ut de scypho famulus laticem fundat, sed reciprocare lotionem, dum obsonia reciprocas, quibus tingeris, honorare spurcitas est, quibus ut sordescas, ablueris. Discipulus temnit cibum, qui non se nitidum disponit ad cibum. Peruersa munditia est, mundari à crimine, ut te iterum in crimine lutes. Sic pœnitentiæ pristinae pœnitentia spurcissimi dæmonis est imago. c. 7. M. n. 19. & 20. p. 334

Non enim lauant manus, cum panem manducant. Sed ô Phariseæ, cum ad conuiuium Dominum inuitasti, nec dedisti pedibus aquam, nec capillis odoratum oleum fudisti. Et tamen Magdalena, quam de sordibus obiurgabas, lixiuium cordis per elices oculorum vestigiis Dominicis præparauit, totamque redolentem munditiam fracto uardo in Domini crinibus erogauit sibi reseruans pœnitentiæ squalorem, quo se exhibuit officiosam pariter & nitentem. Quoniam mundior est hypocrisis pœnitentia, quæ cum sordet in puluere, conuiuium gratissimum Deo ministrat. cap. 4. M. n. 33. p. 208

Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditiones vestras? Dicam Domine, quare traditiones hominum traditionibus Dei præponant, nec hilum à censura humana deflectant, cum pedibus diuinam proculcent. Quoniam homo hominis est timens non Dei, humanam manum osculatur præ metu, diuinam præ nimia pietatis præsumptione contemnit. cap. 3. M. sect. 1. p. 151

Quare & vos transgredimini mandatum Dei? Et cur non inquit mandatum metum, siquidem Deus ipse est. Sat fuit zelum pro diuinis legibus ostendisse, ut qui Deus natura erat, quæ honoris æmulator diuini, se Deum panderet sub ænigmatē. Sanè zelus pro sospitate diuini honoris exardens, vice Dei fungitur in zelante. capit. 8. M. sect. 30. p. 509

Quare & vos transgredimini mandatum Dei? Et tu Domine horum iniquorum es Deus. Sed & Deus ab iniquis se discernere satagit ne de indomle Principatus in subditorum criminibus accusetur. Ne peccata subditorum resfluant in Regem, satius est illi à regno discindi. Principem à regno exautorat in populi delictum assensus. c. 8. M. sect. 32. in subsect. p. 515

Quare & vos transgredimini mandatum Dei? Cur sic Domini lenitas mitissima sæuit, & Hæbraeorum Proceres igneo gladio linguae castigat? Quoniam extremam in virtutem itam funditus eructauerant, qui virtutis religiosam scholam, quæ limpiditatem animi docet obiectis corporis spurcitiis inuidè maculare tentabant. Profecto virtutis hostis non semper mansuetudine, sed & ferro domandus, ignem ei & gladium ostende, ut quem non mollit pietas, conterat rigor. c. 5. M. sect. 3. p. 261

Feria 6. post Dominicam 3.

IOANNIS 4.

Venit Iesus in ciuitatem Samaria, quæ dicitur Sichar. Cur Dominus abscedit à suis, seque in alienigenas transfert, spatiique latitudinem transilit,

Index ad sacras Conciones.

transiit, quam aduersa religionis dissimilitudo propagat? In contumeliam tuam, ô sub Religionis schola sub fidei ferula & magisterio infidus & irreligiosus Hebræus. Virtus ab iniquis fidelibus transfuga, vt euadat caliginem, etiam inter paganos quærit serenum, vt à non quærentibus inueniatur, fugit Dominus, quos dum inueniebat ad salutis fortunam, cum in inuidiæ tenebris perdiderunt. Inueniet mulier de Samaria Messiam, quem sui indigenam contribulem & ciuem inter rebellionis scopulos amisit Hebræus. c. 5. M. n. 53. p. 276

Venit Iesus in ciuitatem Samaria. Si ly venit præteriti temporis est, cur prius dicitur venisse Dominus, quàm iuisse, nec quibus iter emensus est, memorantur vestigia, sed quasi transuolaret spatium, semita subsiletur, profertur accessus? Quoniam ad discingendum pietatis signum, & amoris beneficium cucurrerat, tamque velox est ad fauorem, vt venientis vocabulo nuncupetur, nec medij intercapedine retardatur, ne subeat dilationis tormentum. cap. 7. M. num. 94. p. 363.

Erat autem ibi fons Iacob. Puteus quidem erat, cur fontis vocabulo nuncupatur? Puteus profundas aquas, non labiles & permeantes altius continet, nec nisi fatigationem brachiorum, & impulsu lebetis, laticis auaritia recludit; fons liberalis est; ridet, cum donat, & cum ori bibentis præstitit lympham, vt redundet in munere lympham supererogat refluentem. Quomodo igitur fons & puteus hic in nomine concurrerunt. Quoniam aquam viuam erat ibi Dominus donaturus, quæ de constantia & altitudine puteus est, de redundantia scaturigine fons. c. 8. M. n. 353. p. 563

Iesu ergo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Quid est: *sedebat sic*? An quia adhuc dum sedebat, in fatigatione manebat, nec incendium amoris lymphæ labilis temperabat, quasi adhuc in quiete vestigiorum fatigatio duraret, nec itineris laborem dimitteret sed mutaret. Certe Iacob, cuius fons ille erat, luctatus cum Angelo in femore vulnus accepit, vt fatigaretur incessu, genuque doleret in gradu, quoniam de femore Iacob Christi genesis parabatur, cuius natiuitas vsque ad mortem in continuo cursu futura erat, quo ad fauorem hominum properaret. Ergo quasi adhuc curreret, cum sederet, adhuc fatigatur, cum sedet, ne laboribus permisisset inducias, ex quibus naturam sibi humanitatis compegit. c. 8. M. n. 400. p. 579

Fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Cur, dum motum sede leuauit, æstumque temperauit in otio, fatigationem, quam incusserat iter, exaggerat adhuc in quiete, ne deponeret figuram laboris, sed in fontis ara imaginem Altissimi sisteret, quem à fatigationis forma fœmina de Samaria agnouisset & coleret. Labores altaria sunt, in quibus religiosè colitur Deus. c. 8. M. sect. 51. p. 575

Sedebat sic supra fontem. Fatigatur, dum sedet. Mirarer, si aliter contigisset amor. Amor volucris est, etiam cum alas complicat & stat. Seraphim stabant volantes, volabant stantes, & duabus pennis per medium pectoris volitabant, quando superiores & infimæ otiose necebebantur in quiete. Si sic amoris Angelus volat iugiter & cum stat; quid quod amoris Deus fatigetur

iugiter & cum sedet. cap. 8. M. num. 412. cum seqq. p. 585

Sedebat sic supra fontem. Amor otari nescit, sedere non dicit; imò adhuc ambulat, etsi sedeat, vt pote qui in circulo est, & quantumuis situm non mutet, continua vertigine regyratur. Mola quidem, etsi fixa pistrino sit, hæreatque loco, nec gressuum motum admittat, iugi fatigatione cietur, volubiliq; gyro rotatur, vt ad fauorem hominis frumenta conterat inquietudine. Ergo Iesus fatigatur, dum sedet, cuius amor in circulo est, in finem vtique & absque fine. c. 8. M. sect. 54. & 55. p. 584. & 587.

Sedebat sic supra fontem. En ad fontem æstuans iste ceruus cucurrit peccatricis lachrymas appetens ad bibendum, vt à fatigatione corpus fatigatum redimeret & in fontis symbolo fœminam redimeret lachrymantem. Aded lachrymarum consors & amica redemptio est, vt & in sacra vnda Redemptor redimat, & sacra vnda quasi corpus redimat Redemptoris. cap. 7. M. sect. 7. p. 345

Sedebat sic supra fontem. An vt in vitreo latice resiliaret imago, & quam lymphæ admitteret, pientissimi, & pulcherrimi Domini faciem, respicienti fontem fœminæ reddidisset, supra labrum fontis incumbit. Equidem fons erat Iacob, qui decorticas virgas speculo canalium obiecit, vt versicoloris figuræ species in arietum oculos reuibrata, agnorum vellera variegaret. Ergo, vt peccatrix fœmina pœnitentiæ ingenio formam Domini sibi imprimeret, fœminam supra fontem expectat, lymphæque lineamenta committit, vt de pennicillo crySTALLI viuam exprimat, & depositum soluat. Sanè pœnitentia in puluere & lachrymis sibi Dei imaginem cudit. c. 7. M. sect. 3. p. 334

Venit mulier de Samaria haurire aquam. O mulier, etiam in vocabulo denotaris. Corrupta vox te florem signat corrupisse pudoris. Sic sola sine coniuge, sine comitis clypeo per licentiam prædij & vireti vagaris, & in lenocinium vteris loco, vbi Dina virgo mulier esse incepit quâ visa, & oculorum nictu scortata cum Principe est. Profectò hic situs ipse erat, vbi passa virum fuit virgo, quoniam passibus euagata se maluit peregrinam, quàm virginem. Ergo clypeus sit & latibulum armamentum integrum fœminæ, ne antequam corpore, oculis scortetur. c. 8. M. sect. 21. p. 483

Dicit ei Iesus: Da mihi bibere. Prima fœmina, quæ alterius est præuenta sermone, prima, quæ non præcucurrit in lingua. c. 3. M. n. 51. p. 169. & c. 8. M. n. 18. p. 452

Da mihi bibere. Expecta Domine. Sitit fœmina, quæ itineris sumptu, & amphoræ pondere properat, vt aquam mercetur, sed quia sitit fœmina, sitit Dominus, qui tandem post sitim bibere non sollicitat, sed sollicitat quod fœmina bibat, nec ultra sitiat, vt pote quæ biberit vitam. Sic pientissimum Numen suorum sibi ærurnas præsumit, quasi appetat in famelicis & sitibundis sitire pariter & famescere. c. 5. M. sect. 5. p. 265

Da mihi bibere. Aquam donaturus aquam poposcit, vt debere inciperet, quod donabat. Sic liberalitatem amoris contendit Dominus in debitum iustitiæ transigere, quasi debeat omnia, quæ præstat.

Da mihi bibere. Quod largiturus fœminæ est, properus

Index ad sacras Conciones.

properus exposcit à fœmina, vt vrbanius esset donum, si de gratitudinis formaretur ingenio. Deus officiosa in eius obsequiis creaturæ reddit pro retributione talionem. c. 5. M. sect. 7. p. 168

Da mihi bibere. Bibe tu Domine, fons inuitat, ambit latex quod tuus sit, quid eges officiis fœminæ, si officiosus fons scyphum tibi præstat pariter & crystallum: sed aquarum opifex non bibit nisi lachrymas peccatoris; vt misericordia Domini transfretaret, quod peccatrix esset riuus, fletusque fluctibus vberaret, misericors largitor efflagitat. Oculi qua madidus & misericordiam prouocat, & fons est in hominis vertice manans, vt impetuoso latice desuper illuniam peccatorum abstergat. cap. 7. M. sect. 8. in subsect. vnica. p. 352

Da mihi bibere. Quale tibi donum fœminæ auaritia præstabit? Soli Deo auarus est homo, qui prodigo luxu in creaturarum munera se dispendit. Numini non nisi peccatum pro dono dat. Et si sitias, Domine exsiccatu hominis manus, non nisi acetum propinat, vt bibas peccatorum acorem, scelerumque reliquias prægustes, nempe patibulum & tormenta. Homo erga Deum solius peccati prodigus est, quod ille quasi dono accipiat indulgentia remunerat. c. 5. M. sect. 6. p. 167

Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: da mihi bibere. Verborum demirare compagem. Petit quod det fœmina, & tamen quod petit, donum, quod dat fœminæ, vocat. Imò sciat fœmina quale donum efflagitanti Domino det, non quale donum efflagitans Dominus dat. Sed adedò velox in gratitudine est, vt cum petit donum, det donum, dispareatque donum, quod petit, ad muneris lucem, quod dat; nec debeat iam scire quid petat, ob redundantiam doni, quod præstat. O quantum ab ingratitude, diuinarum personarum Trinitas distat. c. 6. M. sect. 4. p. 191

Si scires donum Dei. Donum Dei spiritus sanctus est, vtpote ex proprietate notionis amor. Amat qui dat: donum & amor synonyma sunt. Dominus efflagitat aquam, & in manibus, quibus vrcem apprehendet, donum, quod præstet fœminæ fert, nempe Spiritum sanctum sub aquis, vt nudam aquam & viduam, quam recipiat à fœmina, de spiritu reddat fœcundam, qui vt produceret alites in cœlestia, aquas ab exordio fouebat. Vide cap. 1. M. n. 48. p. 78. & c. 8. L. num. 21. p. 373

Si scires donum Dei, tu forsitan petiisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Donum Dei spiritus sanctus est, cur igitur fœmina euestigio petiisset, si Spiritum sanctum agnosceret? Quoniam rudis homo & orationis insipiens à Spiritu sancto munerum largitore de efflagitandis muneribus eruditur, vt homo cum indole diuina conueniat. c. 6. M. sect. 8. in subsect. vnica. p. 303

Tu forsitan petiisses ab eo. Cur in diuinæ præscientiæ dispendium orationis spem in incertum iactauit, & sub dubia dictione sententiam in opinionem deflexit: *Tu forsitan petiisses.* Adedò homo orationis est osor, vt vel Deus certitudinem quam prænoscit stylo contingentiae producat, ne desineret fatigari, vtpote cuius amor agonem patitur, dum ab homine contendit orari. c. 6. M. sect. 8. p. 300

Et dedisset tibi aquam viuam. Qui dixerat: *Tu forsitan petiisses*, illicò mutauit stylum, nec addi-

dit: Et forsitan dedisset? Ne in incertum faceret largitatem pietatis, quæ etiam orationis euentum muneris fiducia remunerat, & spatia humanæ tarditatis præteruolat. cap. 7. M. num. 92. & seqq. p. 362

Omnis, qui bibit ex hac aqua, sitiet iterum: quæ autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet iterum: sed aqua fiet in eo fons aqua salientis in vitam æternam. Si non iterum sitiet, quid scaturigo proderit, quid profluuium. O! sitit, qui ex humano dono guttulas bibit, vix proluit labra, etsi in puteum immergat; qui ex diuino libat, non solum aquam habet, sed & bibit, & viuit; & qui accessit sitibundus & homo, iam fons est tantæ scaturiginis largitate, vt in cœlos irrigandos exundet. Sic diuina pietas in largitatis abundantia cognoscitur; in angustiis parcatatis humana. capit. 8. M. sect. 35. in subsect. p. 527

Domine da mihi hanc aquam, vt non sitiam, neque veniam huc haurire. O mulier iam de officio gerulæ cessa. Si irrequieta vertigine veniebas adhuc & redibas ad fontem, nec in fatigationis pretium te mundiali aquæ exhibebas auaram, cur semel tantum aquam hanc cœlestem desideres, nec orationis & amoris repetes sumptum, ne si otieris in voto vnda siccet. Indefectibiles sunt diuini largitoris diuitiæ, sed si non deficiat, qui petat iugiter, & cum habet. c. 3. M. n. 34. pag. 164

Vade voca virum tuum, & veni huc. Cur non dixit venite, si viro comitata redibit? Pro coniugum vnitæ aduocauit, ne etiam in dictione scerneret. c. 3. M. n. 51. p. 169

Bene dixisti quia non habeo virum: quinquè enim viros habuisti, &c. Quid est quodd libidinis sordes, meretriciique luxus fœminæ, à qua donum aquæ sollicitat, Dominus beneficis repræsentat? An vt de fœditate prostibuli pulchritudinem castitatis agnoscat? Et quia ei promiserat aquam viuam, quæ in vitam æternam saliens fons est, sicque pro fiducia donum ad amorem castitatis fœminam præparat. Quippe castitas pondus corporis eleuat in cœlestia. c. 8. M. sect. 6. p. 458

Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Spiritus est Deus, &c. Cur spiritalia documenta mysteriaque, quæ supra sphæram carnis, & corporeos sensus ascendunt, meretrici reuelat, quæ de effusa carnis licentia & illecebrarum adipe in carnem spiritum obdurauerat? Quoniam Verbi Dei incarnati negotiatio fuit, vt carneus homo in spirituales dotes assurgat. capit. 8. M. sect. 46. p. 561. Carnis illecebræ animum, qui spiritus est, in malignam carnis molem obducunt. c. 8. M. sect. 44. p. 556

Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in ciuitatem, &c. Exierunt ergo de ciuitate & veniebant ad eum. En Sichimitæ ad vnius fœminæ vocem vt salutem inueniant, sibiue vindicent Saluatorem, deserunt ciuitatem, & ad campum officiose concurrunt. Profectò, vt medelam ferret inde, hostis vnde læserat, diuina prouidentia disposuit. Ob vnam fœminam nempe Dinam in suburbanis Sichimorum errantem, & libatam à Principe ciues vniuersi perierunt, gladiumque vindictæ populari sanguine saturarunt. Ergo eadem semita quos altera fœmina prouocauit ad

Index ad sacras Conciones.

ad pristini vulneris medelam accurrunt. O nobile documentum! Vestigia, quæ exarauit peccatum, per eandem semitam inuersis gressibus, vt omnia reformet, pœnitentia obliteret ad salutem. c. 8. M. sect. 37. p. 537

Dominica 4. Quadragesimæ.

I O A N N I S 6.

Abiit Iesus trans mare Galilææ. Cur ciuitatem deserit, & ultra mare quasi fugitiuus procedit frequentiam exosus, & inhospitalium rupium amator. Quid quod virtutis Dominus à theatro vitiosorum secedat, si virtus ab iniquis fidelibus damnatur exilio, deportatur in rupes. c. 5. M. sect. 10. p. 276

Et sequebatur eum multitudo magna. Ergo solitudo ciuitas fit, ciuitasque fit solitudo. O qui remansistis in vrbe, quos fugit Dominus, nec post tergum Domini pergitis. Vobis vrbs iam non est, sed eremus, orbata est ciuibus, vel ipsa mœnia post Dominum graderentur, nec vel muri vobis suppeterent ad consortium. Peccator quem Deus deserit, ab omnibus creaturis desertus, in iniquitatis iacet eremo. c. 5. M. sect. 9. p. 273

Quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Sat est dixisse quod signa videbant. Nonnisi in fauoris officium Christi virtus dicingitur ad prodigia. c. 2. M. n. 17. p. 116

Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa. Ecce post tergum populum suum Dominus trahit. Imò si ad beneficentiæ prodigia, non tam post tergum trahit, quàm in tergo: in dorso baiulat, quos gubernat, qui Principibus dat exemplum sibi non populo, vehendi Principatus iugum imponere. c. 1. M. sect. 7. & sect. 8. p. 75. & 77.

Quia videbant signa. Ergo curiositas & libido videndi, non cœlestium amor pro pedibus fuit, vt iter longissimum merirentur. Terrestrium bonorum amatoribus oculi pro pedibus sunt. c. 2. M. sect. 11. p. 138

Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa. Et bene sequitur, qui videbat. Nam Deum agnoscere suis beneficium & potentem, nec sequi & amare, insania execrabilis est. c. 6. M. sect. 3. p. 290

Sequebatur eum, quia videbant signa. Post tergum Dominum sequuntur & vident, sed à Domino post tergum videntur. Quid quod oculis ambulent & in luce, & alacri gressu deuorent laborem itineris, nec fatigationem reputent quod est fauor. Per tribulationum salebras, laborumque vepres sequere Deum, in tergo oculos fauentes inuenies. c. 3. M. sect. 4. p. 159

Subiit ergo in montem Iesus. Cur frequentiam deserit, & adhuc coram theatro multitudinis fastigium solitudinis ambit? Vt amabilior & æstimmabilior esset quàm solus, præsentiam subtrahit de diuinitatis ingenio. c. 8. M. n. 118. p. 482.

Dicit ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent hi? Cur de conuiuio curat, cum nullus famelicus escam poposcerit? Sed magis eum cruciat passio miseri, quam ipsum miserum compassio sui. c. 3. M. n. 45. p. 168

Dicit ad Philippum: Vnde ememus panes? Cur

singulariter Philippum eligit, vt de denariis ad emptionem interroget? An quia Philippo dixerat: *Philippe qui videt me, videt & Patrem meum*, seque ei exhibuit imaginem Genitoris, & numisma cœleste, in quo cusa Principis forma ad beatitudinis comparandos thesauros. Quare de denariis tentat, si aliam cogitet efficacem pecuniam, quæ tot famelicis alimentum prodigum negotietur. c. 5. M. n. 42. p. 271

Dicit ad Philippum: Vnde ememus panes. Cur consulit Philippum de sumptu, nec Iudam cœconomum, qui loculos habebat, consulit? An quia Philippus dixerat: *Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*; & Iudæ nec Deus ipse ad habendi sufficit appetitum, qui pro denariis vendidit Deum. Vide c. 8. M. sect. 3. & 4. p. 451. & 454

Vnde ememus panes, vt manducent hi. Cur tam studiosus Dominus vt homines ciber, qui nondum inopiam stomachi publicauerant? Quoniam serpens inuidus à principio, astu sacrilego Deum coram homine de cibi accusauit inuidia, cuius infamem suspensionem vt eluat, cibis negotiosus incumbit, & Incarnationis cœconomiam homini cibando ministrat. capit. 5. M. num. 59. cum seqq. p. 278

Vnde ememus panes, vt manducent hi. Si ipsi nondum famis impetum publicarunt, cur ad conuiuij studium properat Dominus? An famem senserat quasi suam, qui in famelicis, & sitibundis sitit pariter & famescit. c. 5. M. sect. 5. p. 265

Hoc autem dicebat tentans eum. O ethica sæcularibus salutaris! Ergo qui à Principe & potente consulitur, sub honore Senatoris tentatur. Fœlix Philippus, qui in Senatu Domini consul fit, non tentatur vt cadat, sed vt tentantis beneficam maiestatem agnoscat infœlix qui à sæculi potente consulitur, quippe officium consulis in lubrico est tot tentationibus, quot interrogationibus peruium, si officiosus Principi, mendax est: si inofficiosus & adulationis osor, crucem sibi præparat in supplicio. c. 6. M. sect. 2. p. 289

Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat, quid esset factururus. Ergo nisi Philippus quid cogitat Dominus, prophetauerit, deportabitur à Senatu? Sanè si sub sæculari Principe ageret, periclitaretur fortunam: amant etenim mundi potentes, dum Senatum accersunt, quod vaticinentur consules, & per nutum & faciei lineamenta, quid ei sit placitum, inuestigent. cap. 2. M. n. 24. p. 118

Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat, quid esset factururus. Ergo, etsi scit Dominus, tamen inferiorem consulit, & adigit, vt quid ipse senserit, sine metu producat, tentatque si forsitan inceperit esse propheta, & quod ipse in fauorem populi cogitat, illustratus fide reuelet. Quàm secus superbi Principis mores sunt. Senatores accersunt, sed vel mutos, vel suo placito suffragantes, noluntque auscultare prophetas, ne aduersus superbiam bene consulat vaticinium. c. 6. M. sect. 1. p. 287

Vnde ememus panes? Hoc autem dicebat tentans eum. Vbi panis sacramentum in figura præludit, vbi totus Deus & Incarnationis obsequium ad compendium mirabilium in hominis alimentum conditur & conditur, illic tentatio circumstat. Cur? c. 8. M. n. 333. p. 576

Vnde ememus panes, &c. Deus est, qui interrogat, homo qui adigitur, vt respondeat. Non sic in

Index ad sacras Conciones.

in comitiis sæcularibus responsum amatur: nutibus solet agi senatus, nisi Deus in Præsede sit. c. 2. M. sect. 4. p. 116

Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt, ut unusquisque modicum quid accipiat. Imò si denarij in pauperes erogentur pro Deo ad maiestatis pondus sufficiunt. Non solum Deo scenerant, sed & Deum. c. 3. M. sect. 5. p. 162

Ducentorum denariorum panes non sufficiunt. Si ex denariis & diuitiis panes constiterint, non sufficient equidem, ut modicum vitæ præstent momentum, sed sufficient affatim, ut dum aureo pondere, æque graui animum & stomachum onerent, suo pondere ad celerem mortem impellant. c. 8. M. n. 150. cum seqq. p. 491

Ducentorum denariorum panes non sufficiunt. Obserua stylum. Ergo panes denarij sunt. Quis alitur ex metallo? Certè Iudas, qui sacculum pecuniis infarsit, crepuit medius, quasi saturatus denariis. capit. 3. M. num. 22. p. 159. Diuitiarum heluo stomachum saginat his panibus. c. 8. M. num. 108. p. 478

Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces. O quàm brevis annona duodecim discipulis & Magistro! Sed qui cum Domino in montem ascenderant, opportunè cibariam sarcinam deposuerunt. Ieiunium agit hominem in superna. cap. 8. M. sect. 11. p. 468

Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. De hordeo fit conuiuium, sternitur de fœno triclinium: quales erunt conuiuæ, nisi quos peccati officina transegit in bruta, qui ad caput vituli fœnum comedentis respexerant, & cum sedit populus manducare, ut idololatriæ ludum agerent, surrexerunt. capit. 7. M. numer. 39. p. 343

Accipit ergo Iesus panes, & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus. Certè in epulo non nisi post mantilia leuata, absolutisque ferculis & bellariis gratiarum inoleuit oratio: cur antequam discumbant conuiuæ, epulæque parentur, properus in grates se dat. Imò cum ipse largitor sit, gratitudine remunerat, quod largitur. Hominem de desidia accusauit, qui ad munus loquax, manu & ore obmutescit post munus. Diuina persona, ut odium in gratitudinem manifestet, pariter dat gratias & donum. c. 6. M. sect. 4. p. 291

Accipit ergo Iesus panes, & distribuit discumbentibus. Ex qua materia breuitas hordei adoleuit in segetes, totque de grano in dissitos manipulos germinauit, & in momentanea temporis stilla stationes anni cucurrit, subitòque sine aratro, sine glebæ calore, sine falci iniuria ad panis indolem properauit. Sanè aëris circumstantia, labilisque vanitas elementi in frumentarium pondus accessit. Exemplum discite sæculares, qui ieiuni de vento gloriæ victitatis inani. Aërem conuertas in panem, quod tuo proderit alimento, subtrahe vanitati. c. 7. M. sect. 4. p. 337

Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia. Cur studiosè numerat, conuiuasque reducit ad calculum? Ut ad lineam vsque quinque panum numerus conuiuarum numero adsonuisse compareat. Qui quinque panes quasi dono accepit ab homine: puer enim, referente Philippo, quinque panes, ut illis Dominus vteretur, habebat, ut homini reddat talionem sub fœnore largitatis, & cumulatissimi prouentus vsuris, quin-

Zerda in Indish. Tom. I.

que mille homines panibus quinque mille remunerat. c. 5. M. sect. 7. p. 268

Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum. Cur non mensurauit miraculum, sed in prodigalitate reliquiarum excreuit. Imò eo ingenio modulatus est largitatem, ut ne phantasticum & aëreum quasi de vanitate ambitionis putaretur conuiuium, plura frustra ad soliditatem veritatis suppeterent. capit. 7. M. n. 30. p. 338

Impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum. In mensis opiparis sæcularium plus ad euanidæ gloriæ pompam, redundat, quàm fami licet. Ergo Dominicum epulum sic in superfluitatem exuberet. Imò, ut mysterium esset, nec de fastu & ambitione suspectum, ad Apostolorum numerum spolia conuiuij dimensus est, ut tantundem, quàm à Domino acceperant Apostolicæ manus, post conuiuas saturatos maneret, sicque innotesceret, quod dum unusquisque ex discumbentibus de oblata sibi manducabat portione, tantum succrescebat de cibo, nec se tota quantitas semel ad oculum exhibuisset, ne posset de superfluitate notari. c. 7. M. n. 30. p. 338

Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos. Manna quantitas iuxta capita censebatur; quod si quid supererat vermis erat: cur hic Apostolicis humeris tot suppetunt onera fragmentorum? Quoniam diuina pietas in largitatis abundantia agnoscitur, in angustiis parcitatis humana. c. 8. M. sect. 3. in subsect. p. 527

Hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum. Quomodo si venturus, iam est? Qualis hæc ad præsentiam præoccupatio futuri? Ingenium fidei, quæ sic indistans est à distantia, ut prenda manu, quod tarditate temporis præstolatur. c. 5. M. sect. 4. p. 263

Cum vidissent quod fecerat Iesus signum, dicebant: quia hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum. Ergone propheta venturus signum hoc quasi præcursorem præmisit ut fiduciæ pignus esset miraculum, & per largitatis nuntium, se iam accessurum ostenderet. Imò iam ante signum accessit, qui aduentus sui signum, ut præcurreret ad fauorem, protulit utique postquam venit. Profectò in fauoris officiis, celerique pietate nititur Deus, ne à signo præpropere præcedatur, signum exhibet postquam, ad fauorem accessit. c. 7. M. n. 95. p. 363

Cum cognouisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum Regem, fugit. Qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, quasi arbitraretur rapinam & sæculi seditiosi suffragiis Regem haberi, fugit ambitiosi nominis pompam. Se naturalem Regem ostendit, qua fugit & solus, oditque purpuram, quæ ab adulatoria flamma subeat colorem. cap. 1. M. sect. 4. pag. 69

Feria 4. post Dominicam 4.

IOANNIS 9.

Pateriens Iesus vidit hominem cæcum. Obserua medullitus Euangelicam seriem. Postquam apertis oculis Iudæorum, qui lapidibus manus armauerant, ut Deum impeterent, se inuisibilem reddi

Index ad sacras Conciones.

reddidit, coram cæco se visibilem dat, ut quos oculos superbis abstulerat, humili & pauperi præstitisset. O libita cæcitas vel ipsi Numini visibilitatem elargiri contendis. capite 7. M. sect. 5. pag. 339

Præteriens Iesus vidit hominem cæcum. Dum præterit videt; dum vestigio recederet, oculis ad favorem accessit, quasi oculi palpebra tergum esset, ut suppeterent oculi, quibus cæci orbitas lustraretur. c. 5. M. sect. 4. p. 159

Vidit hominem cæcum à natiuitate. Et cur natura sic in utero caligauit, ut quas pupillas pangeret, fuscauisset, dumque remperaret oculorum crystal- lum quasi artis hebetaret errorem. Sed si humani generis cæcitas in hoc homine pandebatur; quid quod ab origine genitali luminum obscuritas inoluisse, erratumque primogenij aduerso rescripisset stylo, ut quoniam illa viderat lignum, cæca soboles nasceretur, lueretque oculorum licentiam sub censura caliginis tenebrata. c. 3. M. n. 52. & 53. p. 170

Et interrogauerunt eum discipuli. Quis peccauit hic aut parentes eius, ut cæcus nasceretur? Ergo oculati parentes sic in sua sobole obcæcarentur, quasi dimidio lumine, & semisse lucis, non asse integro potirentur, in parte sui genita cæci, in parte Genitorem videntes. Ergo si parentes peccauerant, quid quod sobolem de tenebrarum redundantia fuscarent, & bis illis contingeret plena cæcitas, utique & in genito toto, & in integro genitore. Serpit in prolem malignitas fecunda parentis, nec serpendo minuitur sed augetur. c. 7. M. sect. 10. p. 357

Quis peccauit hic aut parentes eius, ut cæcus nasceretur. Ergo ut cæcus nasceretur, peccaret parens; ut nascatur filius, parens incumbit thalamo, & officio maritali ad sobolem educendam enititur. Sed peccare, ut Filius sub crimine cæcitis nascatur, insolens est in generationis studio. O qualis fecunditas culpæ est! gignere satagit in familiam, ut & patrata sobolis culpa filij geniti titulo proferatur. c. 7. M. sect. 10. in subsect. vinca. p. 360

Quis peccauit hic aut parentes eius, ut cæcus nasceretur? Ergo & in membra reliquæ sceleris porriguntur, & oculorum cæcitas cæcitis animi sit appendix. c. 7. M. sect. 10. p. 357

Quis peccauit hic aut parentes eius, ut cæcus nasceretur. Esto antequam gignerent, parentes malignitas imbuisset, potuitne peccare scelere proprio fetus in utero, & ante usuram arbitrij & lucis, peccati tenebris arbitrium offundere. Et cur peccati supplicium oculorum cæcitas esset? Sed quia natura humana caligabat in cæco de illius malignitate disquiritur cur in fetus oculis cæspira- uerit, & offenderit in scandalo pupillarum? Ergo ab originaria noxa cæcitas inoleuit, quia cum oculis serpens pepigit fœdus, adeoque oculos voluit cæcos, ut putauerit primigenia oculos esse manus, quibus dum aspiceret, carpsit lignum, & quasi digitis pomi dulcedinem tractauisset palpebras expandit pro manu, quibus ad vescendum suauis lignum præfensit. Vide si iam cæca videbat, cum oppansa manus solet oculis adimere exercitium videndi. c. 2. M. numero 61. cum seqq. pag. 135

Quis peccauit, &c. ut cæcus nasceretur? Sic per oculos serpit libido, ut quasi parentes filium hunc oculis negotiantibus genuissent, cæcitas

geniti thalamo parentum tribuatur, ut soboles in oculis plecteretur, qui solent præ luxu lasciuvi visus eos qui sic vident, genitores efficere. c. 8. M. n. 129. cum seqq. p. 495

Quis peccauit, &c. ut cæcus nasceretur? Oculi duplici funguntur officio, utique lachrymandi & videndi. Qui peccauit, exercitium luminum amputet; utique lachrymetur, non videat. Infans è puerperio susceptus, quia peccati sordibus defœdatur, illico lachrymatur, ne videat. Videat qui interrogat, an huic cæco oculi supersint ad fletum, & illicò, si peccauit, agnosces. capite 7. M. sect. 8. p. 349

Quis peccauit, &c. ut cæcus nasceretur? Imò cæcitas est, ô qui quæris, oculis adrogare iudicium. Inopportunè, quia vidisti cæcum, iudicas peccatorem; nec in oculorum defectu probi iudices oculi sunt. c. 8. M. n. 115. p. 481

Nec hic peccauit, neque parentes eius, sed ut manifestentur opera Dei in illo. Ergo huic homini, cui nec cælum ridet, nec luminis fauor arridet, calamitosa erit diuinæ claritatis ostensio, quem nominis celestis ostensio in luce vitali caligare fecit à natiuitatis exordio. Imò nemo fœlicior, quàm cæcus hic, qui, ut luceat in tenebris iubar Dei, cæcitis tenebras sic incurrit. c. 7. M. n. 31. p. 339

Sed ut manifestentur opera Dei in illo. O oculare nimis priuilegium laborum! Deum ærumnarum manifestat caligo, qui, ut homini maiestatem pandisset, aram spinarum elegit, & de recrementis ardoris Moysem sedulum videndi obcæcauit, qui circumposuit oculis manus, ut penetraret cæcus, quod non poterat oculatus. c. 8. M. num. 389. cum seqq. p. 575

Expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linuit lutum super oculos eius. Sic exaggerat cæcitatem, ut de geminatis tenebris lumen erumpat? Si lutat oculos, crystalum hebetabit, non soluet; obtutabit palpebras, non discindet, & ocularia concaua luteo bitumine complanabit. Sed ingeniosè restituit oculos, quos natiuitas sæcularibus præstat, luteos scilicet & terrenos, ut cum lutum abstergere præcepisset, tunc quos gratia format, oculos daret. Ac si diceret? Nunc parumper lutum tibi pro oculis sit, ut reddam quod genitrix vteri natura negauit: quippe terrestrium bonorū amatoribus terrei oculi sunt. capite 2. M. sect. 11. p. 138

Fecit lutum ex sputo, & linuit lutum super oculos eius. Mundiales homines statuerunt oculos suos declinare ad terram. En fœliciori stylo ascendit ad oculos terra ne à funesti pulueris visu desistant, acuatque visum mortalis cineris instantia, sicque clariùs lumina splendeant, perspicaciùs aspiciant collyrio illiti luti mortalis. c. 4. M. n. 86. p. 224

Et linuit lutum super oculos eius. Ne nutans decideret oculorum constantia, hoc cæmento Dominus fulcit, & vitæ genesim, quæ à luto fuit, cum spoliis mortis innectit, ut in æternitatem visionis de intuitionem mortis ascenderet. c. 4. M. sect. 11. p. 223

Vade & laua in natatoria Soloe. Ergo lutei oculi ducent cæcum, ne vestigia cæspitent & in angulis elidatur. Cur quod ille vadat? protinus iubet, nec itineris vadem dedit? Trahatur cæcus seu à canis fune, seu à puerulo, ne declinet, ne qui orbatur oculis, pedes amittat. Sed opportunè, postquam

Index ad sacras Conciones.

postquam oculos luto liniuit, quasi pedes oculares dedisset, imperauit quod vadat; quippe qui terrenarum rerum adherent luto, oculi pro pedibus sunt. capit. 2. M. sect. 11. præcipue num. 72. p. 138. & 139

Vade & laua in natatoria Siloe. Quia humani generis peccatum agebatur in cæco, postquam pulueri hominem condemnauit, ad aquam tempestiue remisit, ostendens hoc esse oculis post peccatum officium imbre lachrymoso madere. cap. 7. M. sect. 8. p. 349

Vade & laua. Qui nondum dedit oculis nisi lutum, vt lucem daret, aquam indicit: quippe oculus quæ madidus, omnipotentiam prouocat ad fauorem. cap. 7. M. sect. 8. in subsect. vnica. pag. 352

Vade & laua in natatoria Siloe. Ad piscium gurgitem cæcum remittit, nec ad ducatum itineris dat consortem. Directior ibat cæcus si solus, ne, si manum committeret in Hebræum, non ad aquam duceret salutarem. Sed Domini consilium inuertens nugatorium diceret esse gressum, & consilij peruersi inuido magisterio aliorum traheret sui assecclam iam de luti sordibus miseriorem. Profecto tutius est, seu cæcum, seu videntem hominem post brutum seu incomitatum ire, quam post rationalem sed improbe consilientem creaturam. c. 2. M. sect. 5. p. 118

Abiit ergo & lauit & venit videns. Si sic amussim iussa compleuit, quid quod explicaret palpebras, oculisque claret in naufragio duplici luti & lacus? Obedientia miraculum de præcepto fortitur. c. 2. M. n. 16. p. 116

Abiit ergo & lauit & venit videns. Nec verbum vnum imperij Dominici prætermisit. Si immobilis hæssisset in luto, oculus hæssisset in tenebris. c. 8. M. sect. 29. p. 505

Feria 6. post Dominicam 4.

IOANNIS II.

ERat quidam languens Lazarus à Bethania. Qualis stylus hic: *Quidam languens Lazarus*; quasi nomen hominis languor sit, propriumque vocabulum sit cognomen? O! Proprior syllabus nominum humanorum de ærumnis & infirmitatibus concinnetur; cætera adiacent, languor substat. Alienum est nomen de fuco & arte, de quo à gentilitij stemmate gloriaris: nuncupari appetas, qualis es. Cur non langueant nomina si personæ? c. 1. M. sect. 1. p. 63

Domine, ecce quem amas, infirmatur. Compendiosa epistola, sed fauorabilis abundans auspicij. Conclut in exordio miraculum. Nuncupauit Dominum: obtinebit. Hoc proprium Domini nomen est. Nominis veritas miracula patrat. c. 1. M. sect. 2. p. 65. & sect. 1. n. 4. p. 64

Domine, ecce quem amas, infirmatur. Nunquam felicior & vrbanius periodus, vix ceram exarauit stylus, cum iam membrana complicata est. Quid? Nomen Domini successiua syllaba copulauit amoris: petitio fidei ubet miraculo, quæ Deum in amore & nomine passa est. Amor Deum suo nomine facit vocari. c. 8. M. n. 405. p. 582

Ecce quem amas, infirmatur. Et infirmitatis causam, & causam amoris gemina dictione producit. *Zerda in Iudish. Tom. I.*

xit. Labores nundinant amicitiam diuinam, hominem in diuinæ naturæ sublimitatem, & amorem extollunt. c. 8. M. sect. 52. p. 577

Ecce quem amas, infirmatur. Si Deus est qui amat, sciet utique quod ægroter, non opus est epistola & nuntius, qui morbum Numini manifestet. Quod amat, non ignorant sorores: an, quod non ignoret, quod Lazarus ægroter, ignorant? O amoris Dei antiquitas & celeritas, quasi scientiam præcedat, post amorem scientiam suggerere cogitarunt. Quid quod vocet Apostolus supereminentem scientiæ charitatem Christi. c. 4. M. n. 45. p. 213. & c. 8. M. n. 410. p. 585

Ecce quem amas infirmatur. Et sat erit pro precum apparatu amor & morbus? cur non efflagitant quod accedat? Sed non cæstro indiget amor diuinus, impatiens est erga hominis beneficia. c. 6. M. n. 43. p. 301

Ecce quem amas, infirmatur. Quid si non amaret? Medicum se ægroto præbuisset, qui pro inimicis non tam salutis quam vitæ extorribus vitam in salutem profudit? Sed nimium studiosus est Deus, vt quod agit pro homine, deputeretur amori. c. 6. M. n. 17. p. 293

Ecce quem amas, infirmatur. Quasi prodigium esset, quod amatus à Domino infirmaretur, de aduersis dictionibus denotant texisse periodum. Profecto prodromus mortis, metator, & nuntius infirmitas est: nec posse occumbere suspicantur, qui à diuino amore perennat, quippe amicitia Dei æternitatis indole gaudet. capit. 8. M. sect. 55. p. 581

Ecce quem amas, infirmatur. Quasi infirmaretur amor, cum infirmaretur ægrotus, & amor, qui in circulo & luce est, quia amati non subuenit defectui, defectum & eclipsim subiret. Sed amor Christi non eclipticus est. c. 8. M. n. 424. p. 589

Ecce quem amas, infirmatur. Cur non orant sorores, nec medelam negotiantur ægroto? Sed nunquam industrius oratio, quæ in amoris syllabis cucurrit ad sortem. Spiritus sanctus amor est, lingua pariter, & ad donum volucris. Ergo in vno amore & quod oratur, constitit, & oratio. Se orationi Spiritus superfudit, periodumque, ne excurreret, amputauit, ne erogarentur litteræ post amorem. A Spiritu sancto munerum largitore rudis homo orationem docetur, vt quod petit, & quo petit, sub amoris verbo coniungat. c. 6. M. sect. 8. in subsect. vnica. p. 303

Ecce quem amas, infirmatur. Quàm auara litterarum epistola! Sed in curta schedula laxum cor. Prolixius orauerunt voto, quam verbis, In membrana pectoris, quod papyro deficit, redundauit. Quid? Stylo Dei agebant cum Deo, cui vocale cor est, nec legit atratas litteras, sed sanguineas, quas amoris graphium exarat & colorat. Oratio stylus est & idioma diuinum, & diuini Verbi proprietati propinquum. c. 6. M. n. 48. & 50. p. 303. & 304

Ecce quem amas, infirmatur. Cur sororius dolor calamum pressit, syllabasque angustauit, nec quod veniret Dominus negotiatrix cura sollicitat? Sat fuit fratris infirmitas pro vehiculo. Equidem ærumnæ & labores, quasi in pyxide Dominicum corpus trahunt. c. 8. M. n. 392. p. 576

Infirmetas hac non est ad mortem. Ergo infirmitas non errauit in nuntio: occubuit Lazarus non nisi ab infirmitate proiectus. Sed quia qui infirmum amabat, amauit & mortuum, nec mors nec

Index ad sacras Conciones.

infirmas etiam cum satellitio mortis & morte erat ad mortem. In pompa mortis, amor vegetatur & uiuit, cui vitalis est cinis, bustumque pro cunabulis ad ætatem. c. 4. M. sect. 6. p. 211

Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus. Ergo amat & sedet? otatur & ardet? Sed scit amor esse, voluminem, & cum sedet: iungit cum statione volatum. c. 8. M. n. 412. cum seqq. p. 585

Mansit in eodem loco duobus diebus. Euangelista protulit rationem cur manserit, promittens: *Vt ergo audiuit quia infirmabatur.* O qualis otij & temporis occasio? Amat, & quia amatus ægrotat, absentia tarditatem exaggerat, sumitque de distantia remedium. Cur sic præstolatur accessum, cum otij sui natura non sinat, nec reputat de quiete solatium. Vt usque ad cadauer impulsus adolesceret mortis, & è lecto transmigraret in fossam, funeris expectat spatium, ut sic volucrior, quàm tarditate simulat, amoris efficacitas sit, quæ vno vocis ictu pariter amatum erueret de infirmitate scilicet, cadauere, cineribus, & sepulchro. c. 7. M. n. 99. p. 365

Mansit in eodem loco duobus diebus. Quasi per stillas librat temporis momenta, quæ cadunt, quasi gemina dies geminum esset sæculum expectanti, donec quadriduanum cadauer pro spiritu, quem corpus afflauerat, de mortis sentina spirauisset fetorem. Nisi misericordiae profuisset tarditatis mensura, quæ omnipotentia causam agebat, se carcerans in diuturnitatis induciis, donec defuncta membra putrissent ab infirmitate Lazari contabuisse doleret, velut si pariter cum amico ægrotaret, & impetu stagnato fauoris onus morbidum pateretur. Quippe misericordiae diuinæ in opitulando velocitas non sustinet intra temporis metas stringi. c. 8. M. sect. 34. p. 521

Deinde post hæc dixit discipulis: Eamus, &c. Lazarus amicus noster dormit. Sed vado, ut à somno excitem eum. Meditare quòd tertia die, ut suscitaret amicum, maturat accessum, quasi & ipse in Lazaro obisset, postquam Lazari infirmitas de epistola sororū innotuit. Nonnisi quadriduanus resurget; sed amor, infirmitatis notæ numerat dies, ne sibi plus temporis ad resurrectionis miraculum, quàm amico dedisset. Sic amans Deus suorum sibi casum præsumit infortunium scilicet & fortunam. c. 5. M. sect. 5. p. 265

Deinde post hæc dixit, &c. Lazarus amicus noster dormit, sed vado. Venisti tandem, amans, tertio demum die venisti, sed amantes vel vno die totum ætatis complent spatium. Tertia hæc dies, quia amoris est, sæculum præsignat amoris, qui in ipso sui adolescit exordio. c. 4. M. n. 48. cum seqq. p. 214

Lazarus amicus noster dormit. Domine, si dormit, saluus erit. E dormitionis voce fiduciam vitæ Lazari contraxerunt, quasi somnus & vita synonyma sint. Bene de mundiali vita censes, quæ quidem sopor est, obturatisque sensibus, & elisis à somno, à mundialibus agitur, cum illecebrarum nidores, decoctæque gloriæ fumus, cerebri constipat meatus, & bonorū operum suffocat spiritus & vectacula. Sed testimonio Domini somnus iste Lazari mors est, non iacet à sopore, sed morte, subiit de mortis imagine veritatem. Quid? secularis vita somnium est, nec solum imago mortis, sed mors. Ergo reciprocetur stylus, promiscuis dictionibus nuncupentur, in somni voce intelligat vitam discipuli, in vitæ dictione intelligat mortem Magister. Quoniam vita fugax oritur de forma moriē-

di. c. 8. M. sect. 2. p. 448. Et sicut euigilantis somnus, cum incipit desinit. c. 6. M. n. 23. p. 294

Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, uiuet, & omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum. Obserua temporum discrepantiam. *Qui credit* de præsentis: de præterito *mortuus fuerit*; *uiuet* insuper de futuro. En triplex temporis differentia: & tamen cum in medio mors sit, alterum extremum fides est, alterum vita, quasi fides per mortis semitam æternetur, vitamque perennem attingat. c. 5. M. n. 22. p. 264. Sed quomodo adhuc credit, qui iam mortuus fuisse præscribitur? Et qui de præsentis credit, quòd uiuet, dicitur de futuro? Adeo fides est de resurrectione secunda, ut & ante vitam vitam præsumat, uiuatque qua credit, etiam si quod credit, nondum possederit. c. 5. M. n. 23. p. 265. Fidei indoles velox transitus est, præpropera manu prendit, quod credit. c. 5. M. sect. 4. p. 263

Credis hoc? Vtique Domine: Ego credidi quia tu es Christus Filius Dei uiui. Cur de fide sororis præparat vitale miraculum, & consternit semitam ad fratris reuocandi fauorem? An ut aliquid vitæ, quam diuinitas præparabat, sorori fidei frater deberet? Sanè fides vitam inspergit, & Deum sibi adiutorem præsumit. tom. 1. in cat. n. 3. cum seqq. pag. 1.

Credis hoc? Vtique Domine: Ego credidi quia tu es Christus, &c. Ut quid instruit scæminam velut si cum mortis copiis pugnaturam inungeret? An quia fides vel scæminam armat in hostes potētissimos concidendos? Tom. 1. in cat. numer. 9. Sanè studium & oratio sororis iam diu pro columtrate fratris asseruit, & licet enixa, non potuit infirmitatem fratris depellere. Ergo ut depellat mortem, Dominus virtutem inspirat, fideique documenta præmittit: quippe fides amica est, ut sibi deputetur victoria. tom. 1. in cat. n. 8. p. 3

Maria ergo cum venisset ubi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei: Domine si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. Quid ais o scæmina, quam Christum charitas sagittauit? Amas & dubitas, vitæque fiduciam soli irrogas corporali præsentia? Profecò fidem in ethnicum transtulisti. Centurio, quem gentilitas sub idolorum pondere deprimebat, absentiam Domini iudicauit esse potentem, ut neruos pueri paralytici restrinxisset, quos licentia irreligiosi luxus laxauerat, nec quòd sub tectum iret, permittit, sed immotum Dominum, ut ille fide curreret, exambiuit. Sic in paganum solet à fideli virtus aufugere. c. 5. M. n. 54. p. 277

Iesus ergo ut vidit eam plorantem, infremuit spiritu, & lachrymatus est Iesus. Quia lachrymantur scæminæ, lachrymat & Dominus. Cur diuinum robur tenescit in fletu, & omnipotentia soliditas liquefit? An ut per lachrymas oculorum mortale pelagus Lazarus transfretaret ad vitam. Ea lachrymarum virtus est, ut quod Deitas erat operatura prodigium, quasi æmula præuenire contendat. c. 8. M. n. 299. p. 543

Et lachrymatus est Iesus. Et Ioannes est, qui lachrymas memorat Saluatoris, cum nihil debile, nihil Domini retulisset infirmum, non sanguineum sudorem, non crucis comitem Cyrenæum, sed æterni Verbi constantiam, Deitatisque maiestatem, quam Aquilino obtutu probauerat, exarauit & calamo. Sed ut incarnatum proderet, prodidit lachrymantem, quasi Incarnatio & fletus, licet in vocibus

Index ad sacras Conciones

vocibus diffiderent, pro pietatis extremæ signo supponerent. c. 8. M. n. 298. p. 543

Et lachrymatus est Iesus. Flent scēminæ, Dominus flet, vt funus transferatur in vitam. Rigant lachrymis monumentum sorores, & doloris spoliis tumulum onerant, sed adauget Dominus gurgitis lachrymosi profluuium, vt lachrymæ Dei cum humanis lachrymis mixtæ valorem exprimant lachrymarum, quæ vt spiritus vitæ super aquas feratur, Dominicam pietatem impellunt, & dum vnda currit, currat & succurrat velociter pietas. cap. 8. M. sect. 39. p. 542

Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Si Deum se publicauit in signo, cur de minoritate, quæ homo, laxatur in gratias. Imò vt æqualitatem cum Patre demonstret, præproperè se ab ingratitudinis dimouet suspicione, & antequam vitam redonet, Deum vitæ datorem remunerat officio gratiarum. capit. 6. M. numer. 15. p. 292

Pater gratias tibi ago quoniam audisti me. Si nondum ad Patrem fuerat loquutus, cur quòd auditus fuerit à Patre, gratibus solemnibus manifestat? Sed qui iugiter diuini Genitoris est Verbum, & generatione vocali æternè dicitur & auditur, se Dei Verbum remuneratorio stylo protulit esse, qui secum baiulat, qui dicit pariter & qui audit; quin & quod dicitur & auditur. Quia imperij verbo Lazarum leuaturus erat è tumulo, studuit sedulus ostendisse efficacitatem Verbi de indole loquentis constare, siquidem Verbum erat qui imperio verbi utebatur in morte. Idipsum sit, quod loquitur, qui enititur è mortis faucibus peccatorem dirimere. c. 8. M. sect. 50. p. 572. præcipuè num. 383. p. 573

Lazare veni foras. Nonne prius est quòd viuatur, & antequam vestigia concitet ad regressum, gressu suo spiritu perfundatur. O quantum vitæ arbiter ad vitam redonandam cucurrit! non imperat quod viuatur, sed veniat, qui venire non poterat nisi viuus, vt ab imperij syllabis reliquisset mortem post tergum, qui deuicta morte veniret. c. 4. M. num. 87. p. 225

Lazare veni foras. *Et statim prodit qui fuerat mortuus ligatus manus pedes institis.* Cur vt in luce rediuiua repatriet, feralia secum spolia baiulat, totamque pompam funeris manifestat, & in mortali feretro de mortis expeditum carcere se reducit. O! vt stabiliorem vitam lucretur, vitam vestitam morte resumit. Hæc vincendæ mortis est forma, figuram mortis suspendere ab oculis pro trophæo. cap. 4. L. num. 49. post med. p. 194

Et statim prodit, qui fuerat mortuus. O scēcunditas insolita vteri! mortuum concipit, parit viuum, & iubentis Domini obstetrice virtute scētum vestitum quasi infantia pannis funestisque crepundiis producit, vt fiduciam habeat solidioris ætatis, quæ de spoliis mortis reliquias, quibus viuatur, reportat. c. 4. M. sect. 11. præcipuè n. 87. p. 223. & 225

Et statim prodit, qui fuerat mortuus ligatus manus & pedes institis. Ergo iam non mortuus, sed de sepulchro viuus erumpit, quasi de corruptela grani spica repullulans, & de iniuria aratri seges adolescens ad vitam. Et cur cadaueris vniuersam induit figuram? Vt terrenæ vitæ indolem de morte rescriberet. Sanè vita fugax oritur de for-

Zerda in Iudith. Tom. I.

ma moriendi. Natiuitas mutuum est mortis. cap. 8. sect. 2. p. 448

Et statim prodit qui fuerat mortuus. Cur vox, quæ cadauer animauit ad gressum, à funereis institis non diremit, nec vestiario mortis indumenta reliquit? Vt velocior obediret arbitro vitæ, continuo obedientia pedem, subito mors properauit ad vitam; &, ne in enodandis vinculis tardauisset, quasi inurbana & incompta cum toto suo squalore in oculos Dominicos se proiecit, ne si præstolaretur recursum, de momento moræ incurrisset reatum. Sic à morte instrueris, qui obedientia scholam frequentas. c. 5. M. num. 37. p. 269. Non dixerat Dominus: Viue Lazare; sed, *Lazare veni foras*, nec quòd se discingeret, imperauit. Ergo cum lethali bus inuolucris, vestigiij promptitudine venit, nec vitæ habitum procurauit, ne si in elegantia studio moraretur regressum, exorbitauisset à tenore præcepti. Perfecta obedientia religiosè attendat ad verba. cap. 8. M. num. 189. p. 505

Et statim prodit, qui fuerat mortuus ligatus manus & pedes institis. Cur qui etiam sub lapide sorori scētebat, lapide reuoluto plus scēteat, & incendij mortalis fumum exhalet non solum naribus, sed & oculis. Vt sororis sensus, qui in fide nutauerant, cum fratris spectaculo resurgant ad fidem, communeque sit miraculum ad familiam. c. 7. M. n. 9. p. 330

Et statim prodit, qui fuerat mortuus, &c. Soluite eum, & sinite abire. Qui insolutus venit è fossa, per planitiem pauimenti poterit insolutus abire. Imò, quod è sepulchro feralibus vinculis illigatus veniret studiosè Dominus iussit, vt peccatoris formam pœnitentiæ gressibus exhibuisset; & quibus in peccati tumulum iuerat, inuerso cursu properaret ad veniam. Eodem ergo calle, quo appulerat Lazarus ad sepulchrum, sed reorto gressu regreditur, nec à vinculis expeditur, donec spatium pœnitentiæ contriuerit, vt qui cum squalore doloris venit ad veniam, extricatus à peccati funibus iam procedat. Habes documentum proficuum. Vestigia, quæ exarauerunt peccata, inuersis gressibus oblitteret pœnitentia. cap. 8. M. sect. 37. p. 537. & c. 7. M. numer. 10. pag. 331

Et statim prodit, qui fuerat mortuus ligatus manus & pedes institis. An Lazarus in sepulchro surrexit, antequam ad ascensum pauimenti veniret? Sanè motus vitam indicauit in fossa, sed vitam obumbravit habitus mortis. En vitale cadauer, en & cadauerica vita. Sic oportuit. Peccatoris agebatur figura, qui postquam mortalis criminis elusus impulsu stimulo doloris cietur, adrepere quidem satagit, serpereque, vt se attollat; sed vsque quod occultè iacebat, ore producat, & per confessionis egressum institas explicare contendat, nondum expeditam vitam sortitur. Expectat igitur, vt nodos criminum manus Apostolicæ soluant. c. 7. M. n. 10. pag. 331

Dominica in Passione.

IOANNIS 8.

Q Vis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis. Innocentia & veritas Domini

Index ad sacras Conciones.

ni in stadium academicum venit, argumentaque prouocat Scribarum, qui in schola superbiæ, elationisque ludo sat agunt contendere cum Magistro. Ergo dissertationis thema est candor ipse lucis æternæ, qui quæ candor, innocentia est, veritas est, quæ lux, nec nutare potest, quantumuis iacula iniquitas suspiciosa contorqueat, quia æternitatis stabilitate fulcitur. Sed vix Ecclesia, innocentia & veritatis Dominum assertorem auscultat, cum tonare incipit pro argumento: *Vexilla Regis prodeunt, fulget Crucis mysterium*. Cur sic obiecto patibulo turbat theatrum, innocentiamque & veritatem, quam discit auribus, cruci figit? O ingeniose! Ut ostendat regnum Christi, quod crux est, ut perennet ad gloriam, innocentia & veritate pollere, siquidem ne iniuriosus conuitiator insultet, Iudæus quidem, quod crux scandalum est, quod est stultitia, gentilis, antequam Redemptor veniret ad lignum, ab his iniquis suspicionibus lignum redimit. c. 1. M. sect. 5. præcipue num. 26. p. 71

Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis. Et illico Ecclesia fidelium oculis crucem exponit, dum innocentiam & veritatem auribus haurit. Cur innocentia ligno figatur? cur mendacij suspendium veritas subeat. Crux, innocentia, & veritas quali nexu? Quod innocens tendatur iu cruce, & sine reatu criminis è patibulo pendeat, seu faciet iniustitia seu amor, sed quod iustitia & veritas sit, quod plectatur morte innocentia, pro monstro est. Crux veritas & peccatum bene nectantur in recti tribunalis periodo: quippe veritas iubet, ut figatur iniquus; quod insons occidatur, de veritatis magistratu procedet. O inextricabile sacramentum! Deus innocens cruci affigitur, & diuina veritas est, quæ cum orta ad patibulum esset de terra, iustitia de cælo prospexit. Sic peccatum hominis Deum iustificat, ut dum illud aboleret sanguine Filij, pietas pro iustitia aduocaret. Vide cap. 3. M. n. 41. cum seqq. p. 166

Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis. Quia iam appetebatur ad mortem, mortem autem crucis, ostendere nititur mortem voluntariam oppetere, nec reatum mortis, sed amorem habere. Furfur de latrocinij merito venit ad furcam, perduellis Maiestatis, homicidijque reus, diuinorumque sacrilegus usurpator figitur cruci. Aliud crucis meritum nouiter Deus inuenit amorem. Ergo sedulo intendit causam præmonere supplicij, quod iam ei iniqui carnifices maturabant, nempe quod innocentia & veritas copulata cum cruce, amoris nexibus assuebantur, ne proditor violentus putaret, quod violentam mortem subiret, tanquam commissi criminis reus. c. 4. M. n. 45. & 46. p. 213. & c. 3. M. numero 20. p. 158.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Si in vulgi tela impunis sanctitas se proiecerit, creuit utrique in miraculum sui; quippe quod de scrupulis, calculisque minutis inuidia manu prægrandes pilas rotare solitat in insonem, quem virtutis fama commendat, nec diiudicat sanctitatis fastigium, nisi ut iacula collineet in altum, & tamquam in album scopum, in candorem innocentia contorqueat. capite 8. M. n. 27. p. 455

Quis ex vobis arguet me de peccato? Imò nullus

non arguet, omnes siquidem, quos ad argumentum laceffis, te Domine ad patibulum petet quasi legis reum, perduellem Regis, & diuinæ Maiestatis raptozem. Sed quod argumentum non habeant, etsi sententiam proferat damnationis, Dominus studiosus ostendit, nec sententiam refugit, sed vel criminis opinionem. Argumentosa nimis humani peccati solertia est, ut Deum etiam impatibilem, & æternum occidat, quod eius naturam, nempe finem vltimum sibi præsumat, & quod non complet opere, tentat voto. Erubescat ergo peccatum, etsi sic conetur viribus, Deum non præualet interficere: amor est, qui occidit, quia vult, etsi peccatum vult, non occidit. Ergo qui sic se amat ad mortem, sine peccato est, si peccatum haberet, in Dei mortem proficere non potuisset. capite 4. M. numero 44. p. 212

Quis ex vobis arguet me de peccato. O problema inextricabile quod edit innocentia in theatrum. Nonne in te fabricant peccatores? Consule verbera, tot tibi affiguntur hominum peccata, quot vulnera. Consule crucem, cuius sub pondere cæspitabas, quam peccatorum sarcina grauidabat. Consule acetum, felleumque libamen, quod amaricabit tuum os, ut prægustes peccatorum absinthium, & cum emittas spiritum, secum trahat scelerum amarorem. En tibi argumenta proposui. Sed peccata hominum, quæ in se Dominus fideiussor transmisit, aded ad indulgentiam abolet, absorbet ad veniam, ut non iam peccata reputet, sed velut si munera essent, pietatis abundantia remuneret. c. 5. M. n. 43. cum seqq. p. 272

Quis ex vobis arguet me de peccato? Imò Domine, si Rex Iudæorum es, quotquot patrauerunt hi subditi, tuum sacrum reuibrantur in caput, quod in patibulo declinabis, quasi præ aliena peccatorum sarcina graue: ibi Rex Iudæorum pro diademate verticis inscriberis, ut in Solymitano spectaculo ex tenore iustitiæ pronuncies te pro peccatis subditorum occumbere. Vide cap. 8. M. sect. 3. p. 511. Imò ided quasi ex aduerso se insonem & innocuum Pharisaïs sceleratis opponit, rebelliumque execrabili turbæ, velut si iam hunc populum non agnosceret esse suum, ne qua Rex erat, tam infamium subditorum videretur sordibus squalere. Ne peccata ciuium refluant in Regem, satius est illi à regno discindi. cap. 8. M. sect. 32. in subsect. vnica, præcipue n. 217. p. 515. & 516

Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi. Cur non inquit: Quare non creditis veritati? Exaggerauit argumenti efficaciam, quod ipse, qui veritatem dicebat, veritas esset. Quem non moueat & vrgeat prædicator Euangelicus veritatis, si id ipsum, quod loquitur sit? c. 8. M. sect. 50. p. 572

Qui ex Deo est, verba Dei audit. Nonne & audit Dei verba Pharisaus & Scriba, cum tamen ex dæmone sit? Sed quod brutum audit, non audit; hæret vox in semita vocis ab animi commercio dispuncta. Ergo ut audias ô homo in vocis spiraculo spiraculum vitæ rationalis resume. Opifex halauit in limum, quasi in viuentem animam ore figulinum plasma imbuisset, idemque esset luteæ compagi animari cœlitus & audire. Verbum Dei anima sit audienti.

Index ad sacras Conciones.

ti. capit. 8. M. numer. 374. cum sequentibus, pag. 569

Qui ex Deo est, verba Dei audit. Obserua stylum. Non inquit: Qui Dei est, non qui à Deo est; sed *Qui ex Deo est.* An sicut ex ligno siue lapide statua, sicut ex carne & anima homo, sic velut ex comparte sui, ex Numine compingatur & iustus. O Verbi Dei Incarnati negotium! ut carneus homo constitisset ex Deo. c. 8. M. sect. 46. pag. 561

Responderunt ergo Iudæi: Nonne bene dicimus nos. Quia Samaritanus es tu, & demonium habes. Tenorem illationis mirare. Quos ad arguendum prouocauerat Dominus, antequam aduerterent ad præmissas, o qualem consequentiam eliciunt! Quia sine peccato & veritas est, inferunt quod Dæmonem habeat, cum ab initio homicidij mendacique reus extiterit dæmon. Desipuisti, sciole Phariseæ: dicam quodd nec ex Deo, nec ex dæmone es, cui nihil intelligentiæ superest & rationis, nisi quod & Dæmon, qui porcos ab homine expulsi in coloniam amauit, te porcinum iumentum inhabitet, sed ut illic se tecum in pelago inferni suffocet, quasi erubescens tam stolidum brutum incolere. Vide c. 7. M. sect. 6. cum subsect. vnic. p. 343

Nonne bene dicimus nos quodd Samaritanus es tu. In contumeliam tuam o Iudæ, Dominus in Samariam aufugit, ut instrueret scēminam, quæ postquam biberet disciplinam, stoliditatem tuam condemnaret, fideique merito gloriaretur Iudææ lucem, quæ in Iudæorum tenebris caligabat, in alienigenarum nocte claruisse. Ergo Samaritanum nuncupat, & erubescet, quod Deus à suomet populo in coloniam ethnicam relegatur, & virtus ab iniquis fidelibus deportatur in rupes. cap. 5. M. sect. 10. p. 276

Et demonium habes. O qui plus quam Princeps dæmonum enormitate sceleris cucurristi! Ille Altissimi similitudinem appetiuit, esseque sicut Filius, sed non in Filio; tu & Dæmonem esse in Filio pronuntias, & propagauisti superbiam, dum periculum Luciferi, quasi nondum vsque audaciæ vota finitam, sic concludere, consummareque gliscis. Quid? Ex dæmone & Phariseo vnus inuidus, & scelestus componitur, ut dimidiatum ausum suis numeris constet, & quod ille inceperat, iste finiat. c. 7. M. n. 82. p. 358

Et demonium habes. Aded iniquus homo per scelerati arbitrij commercium in dæmonem intrare sollicitat quasi in Deum, ut & in Deum dæmonem intrauisse pronuntiet; cum tamen nec in animum hominis intret dæmon. c. 1. M. num. 59. cum seqq. p. 82

Nunc cognouimus quia demonium habes. O qualis stoliditatum restis! Si nunc cognoscitis Pharisei, quod dudum protulistis, clarissimi vos accusat mendacij, quodd à Dæmone patre hæreditario piaculo trahitis per traducem superbiam. Si nunc primum dæmonem in Domino cognouistis, quodd nuper dæmoniacum vocabatis, sine mentis cognitione processerat. Sed inuidiæ carnifex stoliditas est, inuidus non eget lictore, ipse se pariter concludit & plectit. c. 7. M. à num. 37. cum seqq. p. 342

Et tu dicis si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in aeternum. O verborum Domini mendaces & improbi relatores! Dixerat

Dominus: *mortem non videbit in aeternum*: at illi de hæretico stylo demutarunt illico verbum: *Mortem non gustabit in aeternum*: Quid? Qui dæmonem habebant in ore, & de dæmonis censabantur schola, dæmoniacum didicerunt stylum, qui sacra verba vel amputat, vel porrigit, vel deglutit. cap. 8. M. num. 172. & n. 192. pag. 500. & 507

Mortem non gustabit in aeternum. Dominus dixerat: *Non videbit*: cur Phariseus dixerit: *Non gustabit*? An ut oculum transigeret in palatum, adhucque in eius aure serpentina verba tinnirent, qui primigeniæ oculos ad gustum arboris inuitauit? Sanè oculus de capitis principatu in omnium sensuum immitti præsumit officia, quasi videant manus & nares, mobilibusque pupillis gestiat declinare in saporem: quoniam primum fœdus cum oculis pepigit serpens. c. 2. M. n. 63. cum seqq. p. 136

Mortem non gustabit in aeternum. Imò *non videbit*, dixerat Dominus, quia gustata mors & meditationis propinata sapore oculos in aeternitatem exacuit, & qui mortis poculum sensim libat, dulcoratoque ruminat gustu, lumina sibi ad beatitudinem reproducit, nec in mortis visu sepeliet. cap. 4. M. numer. 86. & tota sect. pag. 224

Ero similis vobis mendax. Dixerat antea: *Vos ex Patre diabolo estis, in veritate non stetit, sed mendax est, & pater eius.* Ergo patris indolem sugunt filij, quos genuit & lactauit mendacium. En veritas retorsit conuitium, & à dæmone possessos conclusit, quos iniquus dæmonis thalamus obstetricante falsitate suscepit. O qualis in mendacio fœcunditas. Mendacium, quod Lucifer in ortus sui diluculo cogitauit, post tot sæcula sobolem parturiiuit, quæ in supplementum genitoris iniqui dictiones, quas ipse inceperat, perfecisset. c. 7. M. à n. 80. p. 357

Ero similis vobis mendax. O quàm inuersa rerum mutatio! Ero similis Altissimo, mendax Diabolus blaterauerat, iam qui ex propria notione similis Altissimo est, Altissimus Filius, si cum Pharisaica falsitate conueniat, se similem fore vipereis geniminibus dæmonis prodit: quippe & Verbum Dei, si mendax esset, Luciferi conatibus arrideret, qui Trinitatem nouam gestiuuit componere de mendacio. cap. 7. M. num. 85. p. 360

Abraham pater vester exultauit, ut videret diem meum: vidit & gauisus est. Qualem diem Domine, ut videret Abraham, corpore senili exultauit? Diem quidem mortis, ne occidendi sobolem voto quasi amputata obedientiæ periodo defecisset occisio. Sicut sanguinei & Christidæ Iudæi Filium Dei, quem mendacij superbiamque iaculo tentauerat occidere Lucifer, nec occidit, ut mendacis parentis votum explerent, tandem carnifice occiderunt furore, ne plus inuidia & furor conaretur, quàm amor, occisionem filij, quàm voto inceperat Abraham, in amoris cuspide & igne Genitor supernus perfecit, donec in cruce diceret Filius: *Consummatum est*, nempe occisionis opus post Abraham votum, qui iam iam iugulaturus Filium, in itinere medio brachium iam casurum retinuit. Vide & coniunge. c. 5. M. n. 57. p. 278. cum cap. 3. M. num. 16. p. 157

Index ad sacras Conciones.

Vidit & gauisus est. Dies Christi dies nouissimus solet ab Apostolo nuncupari, vbi pro tota luce rigor ardebit, Maiestatisque purpura, iudicisque prætexta erit in incendium iniquis, & in splendorem electis. An hunc diem Christi Abraham vt prospiceret, exultauit, qui postquam viderat, sic gauisus. Imò gauisus est, quia alterum sibi proprium diem Dominus pro pietatis sæculo ad hominum fauorem elegit, nempe patientiæ diem, quem in patibulo consummauit, & meridianum Solem in radiorum æstu opacauit, quasi iam completa luce patientiæ. cap.8.M.num.274.p.536

Feria 4. post Dominicam Passionis.

IOANNIS 10.

F*acta sunt encania in Ierosolymis & hyems erat.* Cum renouatur templum corporeum, solemniq; ritu annualis festiuitas reproducitur, bruma non officit, nec frigoris insalubris tempestas. Quippe cærimonia exterior gelu non tangitur, quam de incensis aromatibus suffitus fouent, & fumigantia calefaciunt incendia. Verum quod templum renouetur interius, & in noua germina animus tepesfactus erumpat, à perfidia & frigore detinetur. Et qualis hyems animo est, nisi mundalium rerum ambitio, quæ dum magis accedunt, & auarum cumulant, magis gelidant, & sub bruma iugiter est, cui nunquam calefacti appetitus æstas contingit. c.8. M. sect.3.p.451

Facta sunt encania & hyems erat. Cælum irrequieta vertigine renouatur, colorem reciprocatur, diem & noctem diuersis modulationibus variat, iam deiicit sydera, iam resuscitat, iam ad lucis impetum cadit, iam in matutina lumina resilit, ne otium subeat, & ab acedia reside lucet, quæ de inquietudine vegetantur, tepescant. Ergo renouetur & templum, quod collegium luminum est, cæloque suppar. c.4. M. num. 28.p.206

Facta sunt encania & hyems erat. Profectò in vere, qui canis niuib; senilibusque pruinis senescit annus, in iuuentutem floridam renouatur, & quod gelu restrinxerat, genitalis tepor resoluit, abrumpunt riui quæ vincula glacies iniecerat, præ gemmarum pretio cardò venditur oculis arbor, pubescunt palmites, herbaque conatur in messem. Et cur non eadem tempestatis fortuna renouationi templi, in qua animi caduca per desidiæ renouatur & virtus. Sed quæ animum renouat, charitas est, quæ cum de ignis indole censeatur, secum fert iugiter tempus æstatis, phœnices gignit, nescit excidere, scit stare; incendium adamat, odit gelu. capite 8. M. numero 411. cum seqq. p.585. & num.413. p.586. & numero 402. cum sequenti. pag. 580. O infœlix Lucifer, qui cum Seraph esset & ignis, Aquilonis clima exambiuit, gelu non flamma, nec stare vtique, sed sedere, inde sine renouationis spe in ignem, qui non amor esset, sed odium & rebellionis miseræ pœna,

cecidit de supernis. capite 8. M. numero 19. p. 452

Et ambulabat Iesus in templo. An ad hyemis sedandum rigorem vestigia concitus geminabat, & vt frigus depelleret, mouebatur? Sed mobilior omnibus mobilibus est sapientia, peregrinatur iugiter ad fauorem, vt quidquid est, publica largitate dispendat. Ergo supra frigus est, quæ nihil suum de avaritiæ frigore, quæ alget & tremat, sibi accumulare sollicitat; imò & nudare se appetit, vt vestiatur ad calorem, quos imbuit. Vide capite 8. M. sect.3. p. 451. Sanè Sapientiæ Dei incarnatæ vniuersa supellex est stella quidem, cum sub inclementia hyemalis noctis vix natus eliditur in præsepe, & hora mortis, quæ ad cadaveris frigus, etsi sub Diuinitatis foti calore, flammeus amor hominum impellebat. c.8. M. sect. 26.p.496

Hyems erat & ambulabat Iesus in templo. Ergo à sæculari climate se discingit sapiens Magister, & ne mundalium glaciem frigidissimam subeat, erudiatque pariter, vbi feruor, vbi focus quærendus, qui concretos gelu animi sensus, ingenti ignis calefaciat fauore, in templum se comparat, ibique mobiliter circumagitur: quippe Spiritus sanctus ignis est, qui desidem incendit & frigidum, & templum ab Spiritu sancto, ne orationum thuribulo flamma deficiat, cum toto suo apparatu luminum habitatur. capite 4. M. numero 24.p.204

Et ambulabat Iesus in templum. Quid quòd in templo sedulus perstitisset, vbi Deitatis domum fabricauit religio, qui Deitatis plenitudinem in corpore baiulabat? Facile ad suum actum regreditur habitus, & in quem natura primum impetum dedit, suoapte ingenio rapitur inclinatio. Iesus postquam ab vtero Virgineæ Genitricis in diuersorium, publicumque hospitium hominum, Maiestatem declinauit Deitatis, non prius quàm in templum, se extraneum comparauit in locum, vt vtriusque naturæ panderet veritatem, quæ Filius hominis, in hominum comuni tugurio; quæ Filius Dei, in templo, vbi Regia Numinis est. Ergo quia quæstio de veritate parabatur Deitatis, ibi Pharisæos & Scribas expectat, vbi Diuinitatis spectaculum est, reditque sedulus iam adultus, quò infantulus appulerat à principio. capite 4. M. numero 28. & seq. p. 206

Et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Ne in adytis templi suspicareris Dominum ambulasse, in porticu ambulauisse notatur. Venerabilis templorum Maestas sit terrenis cogitationibus altior. capite 4. M. sect. 4. p. 204

Circumdederunt ergo eum Iudæi. O circulatores iniqui! In medio vestrum Deus est; sed plusquam circumferentia distat à centro, in appropinquatione augetis distantiam. Quippe qui acceditis corpore, disceditis voto. Prendere pendere satagatis, & cingere inuolucro nequitiae, ne à vobis effluat priuilegio immensitatis Deus, qui vbilibet est, sed & est in lapide & bruto, & tamen brutum perseuerat & lapis. Ergo quem medium circuitis, repulistis è medio: quoniam etsi aliquid estis quàm homines, quàm peccatores & perfidi nihil estis. c.8.M. n.345. p.560

Circum

Index ad sacras Conciones.

Circumdederunt ergo eum Iudai. En symbolum spineæ coronæ hæc corona Iudæorum iniqua, vt aculeis perforent caput, vbi Deitas residet & imperium. Sic spineti more ramosis excursibus vtricatum se in circulum propagant & implicant peccatores, qui de reciprocis ingeniis nocendi condensant & intricant ad pungendum. cap. 3. M. n. 55. & tota sect. p. 171

Circumdederunt ergo eum Iudai. Quod circumdat, non intro est, extra remanet, nunquamque contingit ad medium. Sic impij ambulant in circuitu, ne subintrent in eum, qui salutem operatus in medio terræ, & ad ministerium fauoris se officiosè sistit in medio. Non sic dæmonem circumdant sed intrant, cum potius dæmon solum circuit quærens, quem deuoret, nec in animum hominis, qui soli Deo patet, possit intrare. c. 1. M. sect. 11. p. 82

Quousque animam nostram tollis? O quàm illicd desipuistis! Redemptor est, non tollit animam, sed à fure ablatam restituit. Latro quidem est, sed non nisi peccatorum est latro, qui peccata hominum ad pietatis expilauit ærarium: *Ecce qui tollit peccata mundi.* capite 3. M. numer. 47. cum seqq. Non tibi tollit, nisi quod ei homo largitur, nec largitur Deo homo nisi munera peccatorum. c. 3. M. sect. 6. p. 166

Quousque animam nostram tollis? O de gehennæ ingenio benè eruditi, & in schola dæmonis benemeriti! Vbine anima continuò tollitur, & tenetur? Sanè artificium ignis inferi est, qui vt æternet incendium, damnatum occidit iugiter sed & vegetat, & cum irrequieta flamma agat iugiter & comburat, vitam tollere nititur, sed relinquit. cap. 4. M. num. 40. pag. 211. Ergone sic obiurgas Dominum Pharisæe, quod de gehennali indole, dum anima tibi superest, tollat animam. Sanè inuidorum lingua gehenna est: quid quodd stylum gehennæ producat. capite 3. M. numer. 57. p. 172

Quousque animam nostram tollis? Sic nauscat anima vestra, ô ab initio in Deum stomachati Iudæi super cibo isto leuissimo, qui panis est, vt vitam æternet, & à carneis epulis animam eximat, vt de spiritu sagineatur. Sed animam, ô carnalis, de illecebrarum luxu, rebellionisque mole in corpus solidum transegisti, cum Verbum Dei idè se dedisset in carnem, vt caro in spiritum, virtutum artificio transiret. c. 8. M. sect. 45. & sect. 46. p. 559. & 561

Si tu es Christus, dic. En Dæmonis stylus in sôbole dæmonis increbescit. Sic ille in deserto verba tentationis composuit: Si Filius Dei es, dic. Sic per imitationis traducem in filiis Diaboli perfidia gignitur & mendacium. capit. 7. M. sect. 10. p. 357

Loquor vobis, & non creditis. Sed & miracula fideiubent, & omnipotentia lingua in spectaculum & assensum veritatis impellunt: cur Dominus non ad testimonia signorum quæsitores suos mittit, sed sat esse reputat, vt perfidiam accuset, quodd cum ipse loquatur, non credant. Quoniam non potuit amplius rigere scopulosa perfidia, quàm ad Verbi Dei verba rebellionem indocili resilire. Si quod diceret, expetebant, illumque dicentem pluries audierunt, possunt esse immemores quodd dixisset: at cum nunc loquitur, adhuc cum tacet, siquidem de præsentia inquit: *Loquor vobis*, perfidia resipiscant, agnoscantque quodd Verbum Dei est,

qui cum Verbum loquitur, & cum tacet, Verbum utique est, nec potest non molliori auditoris durities, cum quod prædicator loquitur, ipsum est. c. 8. M. sect. 50. p. 572

Sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Ergo oues sunt, sed non eius? Imò hædos dixeris, quos ad læuam iudex Dominus locaturus. Noluit præproperè in spei detrimentum de hædorum vocabulo condemnare: oues ingeniosè appellauit, quoniam ouium more Pharisaicas leges, maiorumque inutiles traditiones quasi præcedentem cum superbiæ tintinnabulo sequebantur arietem, siue se per saltus in præcipitia demittat, siue per errores, nemoris cæcæque, & condensa diducat. c. 2. M. n. 19. & seqq. p. 116

Oues mea vocem meam audiunt, & sequuntur me. Prius vocem audiunt, deinde sequuntur, ne iactent in incertum vestigia: audit fides, sequitur cor, nec tumultuariò, & pecudum more vult bonus pastor, quodd oues rationales quasi ad frondis strepitum se demittant, sicut irreligio & perfidia affeculas suos non auditui, & discretionis permittit. c. 1. M. sect. 4. præcipue n. 22. p. 116. & 117

Oues mea vocem meam audiunt. Imò & tu bone pastor, vel ouis per virgula illecebrarum errantis defessi balatus querulum vestigium auscultas, & quæ te non sequebatur, quia lasciuiendi per graminæ feruor abduxerat, tu ouem sequeris per desertum. Sed quia ouis erat Domini, pastor bonus sequitur ouem, vt compleat numerum, & Angelico gregi formam præstet. c. 4. M. n. 38. p. 210

Et non rapiet eas quisquam de manu mea. Ergo in manu sunt oues? Ne pedibus errando laborent. O antistes ouium, ô bonus Rex! in manu & humeris portas populum. c. 1. M. sect. 7. & sect. 6. p. 75. & 77

Et non rapiet eas quisquam de manu mea. Nonne nitidam ouem, Iob scilicet, manui dæmonis raptoris commisit, & cum quod à manu Domini tangeretur, Dæmon poposcit, quodd ipse sua manu tangeret, copiam fecit. Imò tunc manus Domini fecit virtutem: rapax ille vellera deglubit non ouem, nec potuit rapere, sed tondere, nec animum, sed fortunam vastare. c. 1. M. n. 61. pag. 82

Sustulerunt ergo lapides Iudai, vt lapidarent. En tentatoris dæmonis quam prius ore periodum incæperant, satagunt & manu finire. Dixerant nuper: *Si tu es Christus, dic:* Sed quia dæmon processerat: *Si tu es Filius Dei, dic vt lapides isti panes fiant;* assument lapides, non vt in frumenta conuertant, sed vt frumenti granum lapide molant. O dæmone parente peiores! Sic iniqui Principis in filiis & posteris adolescit nequitia. c. 8. M. n. 216. p. 515

De bono opere non te lapidamus. En cur bonum opus, oris gratitudine non commendas, sed lapidibus mutis quodd malum opus mendaci suspitione defingis sine examine tribunalis castigas? Hæc conuitiatorum indoles est, laudabilia sepelire silentio, stridoreque lapideæ linguæ, quodd probrum cogitant, personare. c. 8. M. sect. 28. p. 503

Index ad sacras Conciones.

Feria 6. post Dominicam Passionis.

IOANNIS II.

Collegerunt Pontifices & Pharisei concilium. Non eligunt Senatores, sed colligunt, vt qui sine discretionem collecti, sine discretionem & maturitate consilij in assensum Præsidis raperentur, qui colligit suffragia dum consules, dum ad apparatus & pompam non ad suffragiorum arbitria colligit vt cogat ad nutum. c. 6. M. sect. 1. p. 287

Collegerunt Pontifices, &c. Si de Pontificibus & Phariseis vniuersus constat senatus, cur non vnus est, qui nuncupet ad concilium, & pro iure Magistratus supremi accersat Consules ad senatum. Omnes colliguntur, colligunt omnes, vt reciproca obedientia & imperio in meritum nequitiae conueniant. c. 1. M. n. 32. & 33. p. 73

Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si senatus agitur, cur non proponit, qui antistat & præstet? Omnes pariter loquendi pruritu illico prorumpunt in verba, & quibus vna infederat nequitiae sententia, inter tot Consules sine consule rogant. Vt citius alter alteri in improbo placito sine probatione adhæsisset, non ad inuicem tenorem suffragiorum expectant. Actum est de Domino, Redemptorem habemus, dixit pariter accusator & iudex, quo senatores iuerant voto, ne mora fieret, cucurrerunt & lingua. Et hoc concilium est? Conciliatio vtique non consilium. Et hoc senatus sine sensu vtique, & cum assensu. O quoties! c. 2. M. num. 19. & seqq. p. 116

Quid facimus, quia hic homo multa signa facit. Si ad iniuriam signa fuissent, si in perniciem populi, parcerem. Sed quot signa sunt, tot sunt beneficæ prodigalitatis prodigia. O palatum hominis agrum! In saccharum irascitur, qua dulcorat. Qui signum in Achaz, petere recusarunt, signum Virginis sic fastidiunt, vt in signum iacula mittant. c. 6. M. n. 47. p. 301

Quid facimus, quia hic homo, &c. Quasi de segnitie se accusent, & de brachiis eneruibus ad furorem, qui cuperent in arenam descendere, vt cum Dominicæ pietatis fauorabili fortitudine dimicarent. Pugil est immisericors homo, cum misericorde pugile Deo. c. 8. M. sect. 35. p. 525

Si dimittimus eum, omnes credent in eum: Imò si non dimittitis sed occiditis, theatrum erit fidei patibulum. Ex morte Domini omnis sperandarum rerum credulitas solidatur. c. 3. M. n. 14. p. 156

Si dimittimus eum, omnes credent in eum. Imò etsi inter scelestos digitos comprimatis, à manibus fides eripiet, qua Deum scit tangere & non comprimere. Quem primebat turba sanguinea, scemina fide tetigit, sibi per vestimenti fimbriam attraxit. c. 5. M. n. 21. p. 264

Et venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. O! sic extra timoris metam iacitur Deus, sic intra timoris carcerem homo ad hominis reuerentiam comprimitur. Pauet Iudæus, ne Romanorum subeat vindictam, interritus Numinis promptissimas iras expectat. E medio tollere incarnatum Deum non veretur, trepidat, quòd à Romanis tollatur è medio. Quid? Romani, homines sunt, Deus est Deus. Homo hominis est

timens, non Dei, humanam manum osculatur præ metu, diuinam præ nimia pietatis præsumptione contemnit. c. 3. M. sect. 1. p. 151

Et venient Romani, &c. Et timent & audent: ab homine timent, audent in Deum, viresque in cœlestia de humana trepidatione resumunt, ne Romanorum iram incurrant, aduersus Deum in iras excurrunt, sic humanus timor constantiæ & fidei proditor est, Maiestatisque superæ perduellis in flagitium roboratur, dum nutat sanguineus nimium est, & quem sanguinem amittit de proprio, nititur supplere de alieno. Vide c. 4. M. sect. 1. p. 197

Et venient Romani. O Iudæ in timoris foro te Romanis Dominis exhibuisti venalem, si Deum timeas, hunc vnicum Dominum confiteberis, & qua veri Domini seruus imperium Romanorum eludes. Timor Dei dominium Numinis in anima & corpore generoso stemmate cudit. c. 4. M. sect. 3. p. 202

Et tollent nostrum locum & gentem. Prius metuunt, ne iniqui Principatus locum deponant, quàm ne à populo, & imperio subditorum arceantur. Quippe si locus cadat, omnis tyranni gloria, mendacisque maiestatis fucus & splendor factitius, absoluitur. Non nisi à veste & loco, qui de rapina Rex est, pro toto Principatus iure censetur, quem exuere trepidat, ne à maiestatis corpore denudetur. c. 1. M. sect. 4. p. 69

Et tollent nostrum locum & gentem. Cur non formidant, ne à Romanis securibus transfigantur, & per vlticia vulnera vitam euomant? Sed solum, ne Magistratus locum amittant, cadantque à suggestu, cui tenaciter hærent. Magis dolent cadere, quàm iacere, gloriæque cadauer quam corporis; deprimi à maiestate, quàm premi; ruinaque subire, quam cladem, nec vllam sibi calamitatem reputant, quàm deponi, quasi tolerabilius esset in ipso loco altitudinis interire, quàm superstitie vita in fortunæ præcipitio decumbere. Hoc de ambitiosorum indole fuit, qui inter præcipitia & summa medium non noscunt. capit. 1. M. sect. 13. p. 85

Et tollent locum nostrum & gentem. Sic superbi & turgidi paudent, & qui cor in fastigium ambitionis extendunt, & vsque ad capitis elationem dilatant, sic intra metus vincula angustant, piceque timoris densant & ligant, quod extra metas corporis rarefaciunt, vt mundialis gloriæ terminos per propages lasciuientes attingant. Nunquam est magni cordis, qui superbiæ enormitate cor immodicum extendit in magna. Minus cor habet, qui cor porrigit extra cor. c. 1. M. sect. 14. p. 87

Vos autem nescitis quidquam nec cogitatis. Imò aliquid & nimium vsque nunc hi garruli consules cogitarunt, qui vsque ad Romanorum imperium, cogitationum appulerunt excursu. Sed quia Concilij Præsidis cogitatum non dura caluerunt, nihil cogitasse putantur. Amant Principes in senatu, quòd Magistratus sint suarum cogitationum vates & nuntij, ne suffragia discordent, sed in cor Principum vaticinio præpropere se dimittant. c. 2. M. n. 24. p. 118

Nescitis quidquam nec cogitatis. Nesciunt equidem, sed & cogitant, sed quod cogitant, nesciunt. Cogitatrix nimis inuidia est; sed quia nimis stulta & stolidia sic brutescit, vt nec cogitare posse credatur. Cogitatio etenim aliquo discursu procedit. Ergo si nescit sceleratus, non cogitat, qui

Index ad sacras Conciones.

qui à rationis vsura manet extorris. capit. 7. M. sectio. 6. cum subfectione vnica, & præcipue numer. 41. cum seqq. pag. 340. & seqq. & præsertim pag. 344

Nescitis quidquam nec cogitatis. Cogitant equidem, sed quia cogitatio, cum superborum sit, adhuc intra calidi pectoris inuolucra latebat, superbus Antistes nec cogitauisse pronuntiat, siquidem quod superbus cogitat, etsi nondum per oris ostium, linguæque commercium sedet, in theatrum & spectaculum editur sine voce. In corde dixit Lucifer, & iam Angeli satellites audierunt. c. 1. M. n. 71. p. 85

Expedi vobis ut vnus homo moriatur pro populo. Cur non Antistes ait: Expedi nobis? O sicut sibi Iudas, tibi met Pontifex inimicus! Ne tibi parceret fatagis Redemptorem traducere, & quod mors eius violenta sit, cum non nisi quæ volita, & quia Dei amoris libebat, Redemptoris mors ad præstandam vitam proficit. capite 4. M. num. 45. & 46. pag. 213. & cap. 5. M. numer. 42. p. 271

Expedi vobis ut vnus homo moriatur. Imò quia expedit, ut qui vnus homo moritur pro humani generis sospitate, vnus Deus credatur & sit, Deus homo, qui occumbit ut homo ostendere enititur quod in cruce occumbit & Deus, qui vtramque naturam patientiæ & patibuli titulo fatagit insigniri. cap. 8. M. sect. 36. cum seqq. p. 529. & seqq.

Ab illa die cogitauerunt occidere. Ergo quia Princeps dixit, absolutus senatus fuit, cur non itur in suffragia. Sed nutu in cogitatum Principis itur? Quia Princeps cogitatum explicuit, Consules, qui non cogitauerant, cogitarunt. Tutius est post brutum, quod non cogitat, ire, quam post rationalem creaturam improbe cogitantem. c. 2. M. sect. 5. p. 162

Ab illa die cogitauerunt occidere. Imò quod ab exordio, & à prima sæculi luce Lucifer cogitauit de medio tollere Filium Dei, seque in medio sistere Trinitatis tanquam similitudinem superi genitoris hæc perfida Luciferi soboles cogitauit, sed cum sceleris incremento: quippe quod ille solum cogitare cœperat, finiunt isti, & cogitationis initium, quod illa nequiebat, in Deicidij sacrilegi opus diducunt. c. 7. M. n. 82. cum seqq. p. 358

Dominica in Palmis.

MATTHÆI 21.

Inuenietis asinam alligatam, soluete & adducite mihi. Debile stolidumque iumentum, Regis conclamandi erit solium. Si Rex es, cur hoc tibi tam ignobile & vile præparasti tributum. Nondum vsque nunc vestigal sibi Rex cœlestis ad ærarium Maiestatis decreuit, & pro toto merito Regis, ut sibi subiugale pendatur, indicit. O Principum paradigma! non iumentum domini, sed iumentum sub Principatus censum, imperij iure sibi imperat solui, & tamen vsque adhuc quidquid hominis est, agitur sub tributo, ut & homo pro tributo exigatur. capit. 2. M. sect. 7. pag. 124. & quidem bene iumentum cogitur sub imperij tributum, Dominusque iumen-

ti relinquitur & absoluitur, cum tributorum enormitas conuertat homines in iumenta. c. 1. M. n. 40. & seqq. p. 76

Dicite quia Dominus his opus habet, & confestim dimittet eos. O quam facilis & amœna obedientia: illico subiugale dimittet, qui subiugalis Dominus est, quoniam illius domini dominus subiugale opus habet, nec opus est auaritia & enormitas exactoris, qui ut tributum colligat Principi, subditum tributarium deglubit. Cum opus est Regi tributum, etiam debet de miraculo solui, illigatum soluitur brutum, sat est indigentia exhibitio, sileat exactor. c. 2. M. n. 41. p. 126

Dicite quia Dominus his opus habet. Ergo Deus, cuius maiestas, etsi bobus prouideat, bobus non indiget, egebit subiugalibus ad honorem? Adeo obediendi audus est, ut in obedientia symbolo sedeat pro solio. c. 1. M. numer. 32. cum seqq. p. 73

Quia Dominus his opus habet. Explicent, quis Dominus iste est, qui sic in aliena iactat imperium. Sed cui nomen est Dominus, sat est ad miraculum nomen. cap. 1. M. sect. 2. & n. 4. p. 65. & 69

Dicite quia Dominus his opus habet. Peccatum conuertit homines in iumenta. En quibus opus habeat Dominus ad redemptionis maiestatem & gloriam. Vide capit. 8. M. numer. 288. & seqq. p. 539. & coniunge cum c. 3. M. n. 39. & seqq. p. 166

Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, &c. Ergo si Rex tuus venit tibi, ante quam tibi venerit, Rex tuus erat non comitiis indiget, non populorum iuramento & suffragio: venit ut tibi sit, qui tuus est: quippe etsi tuus, tibi vtique non veniret nisi ut tibi subueniret, veniret. En regni æternitas in emblemate desuper Rex mansuetus, subtus animal mansuetum pro solio, & vtrumque, solium & Rex, sedes & sedens humanis vsibus mancipatur. Non equus bellicosus & flammeus in vestibulum generosum assumitur, sed mite docileque iumentum, ut Regia & Rex, victor & ferculum de eiusdem mansuetudinis sint compage. Regnantis imperium lacteum sit, non sanguineum, æternabitur. c. 2. M. sect. 3. p. 114

Ecce Rex tuus venit tibi sedens super asinam. O qualis Regis apparatus & pompa! pro aulicis & satellitibus piscatores, pro quadriga iumentum, pro purpura nuditas, pro pretio inopia. Cui ad cunabula pro natalitij gloria bos & iumentum, etiamsi vocali lumine ab stella Rex clamaretur; cum in theatrum populi se Regem exhibet, ut humana obsequia conducatur, quasi superflueret bos, & ne Regis copiarum abundarent, pro vniuersis facultatibus est iumentum. Quid. Paupertas & curta suppellex regni cœlestis census est. cap. 8. M. sect. 26. p. 496

Sedens super asinam. O qualia extrema artificiosus amor coniunxit! Inter Deum & iumentum nihil est medium? Quid? Inter humilitatem, & Diuitiam mutua vicissitudo est. c. 7. M. n. 72. p. 355

Sedens super asinam. O quam maiestatis pretiosa pompa. Vbi gemmarum pondere grauis purpura, vbi pallor auri pro ambitionis colore! Inuerte

Index ad sacras Conciones.

Inverte seriem, iniqui & rapacis Regis habebis imaginem. Homo iumento insidet, qui Deus est, superbus & avarus Rex insidet homini, ut totum hominis pretium & aurum facultatum eripiat. Ergo iumentum insidet homini: quippe fœnum mandit qui aurum. capite 1. M. numero 40. pag. 76

Sedens super asinam. Ut cum subiugale per sessionis nexum continuaretur, sibi que iugum populi imposuisse monstraret ad veri Imperatoris emblemata subiugale eligit, ut edoceat quod Rex, sibi non populo vehendi Principatus iugum imponat. c. 1. M. sect. 7. p. 75

Sedens super asinam. Et asinam portabat quâ Deus, qui præstabat asinæ motum, & ab asina portatur quâ homo. En Principis legitima idea. Rex reciproca circumfessione portet populum portantem se. c. 1. M. sect. 8. p. 77

Sedens super asinam. Inter omnia bruta, quæ vehendis oneribus officiosa dorso submittunt, asina de minoris nomine innotet, vel Hispanè dicitur *Vna minor*. Non sat ad amoris monstrum Deus homo, fortissimus & infirmus. Verbum & infans, vita & mortuus, saturitas & esuriens, spiritus supremus & caro; sed qui iam vnus Christus de homine & Deo, & quâ Christus, omnibus maior, qui supra Angelorum pennas de hæreditario filij nomine graditur, sic cum minoritate componitur, ut dum in asina equitet, vno obtutu obiciat oculis & Spiritum maximum, & de nomine minoris iumentum. Sic Filius Dei edocuit maioritatem cum minoritate componere. c. 2. M. sect. 2. p. 112

Et adduxerunt asinam, &c. Et imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Cur non palludatus procedit, nec flammam purpuræ spectabiles trabeæ præmittunt, sed ut vestem tegat, sedet in veste, quasi

subiugale vestiret, & seruili bruto remitteret indumenta Regalia. O! qui ingenito regno potitur, fascibusque naturalibus adornatur, onus reputat purpuræ testimonium, quia vel brutum vestitum remanet brutum. Itemet verus Rex, cum de regni illudatur pompa, ad scenam & ludum coccino induitur ab Hebræis, sed cum in crucem agitur, palludamento Regis exuitur, quippe veritas absorbit figuram, sat est caro & ipse pro Regali chlamyde & Rege. c. 1. M. num. 24. pag. 71

Et eum desuper sedere fecerunt. Obserua suspicionem violentiæ. Vrgent ut sedeant, urgent pariter ut ascendat. Vis agitur ad vtrumque: quippe totus de indole constabat amoris, cuius corpus in Virgineo utero Spiritus sanctus compegit, qui utpote amor & volucris ab exordio super aquæ inquietudinem vectabatur, nec sedem adamat, qui irrequietus in motu est, & ut se diffundat ad obsequia creaturarum pro dono, nunquam ascendisse dicitur, sed descendere. capite 8. M. n. 412. p. 585. & n. 428. p. 591

Alij autem cadebant ramos de arboribus, & sternebant in via. De arboribus sternitur via, & de interiori nemore ad publicam semitam, quasi ut iter agerent, ligna procedunt. O quàm citissime cadet pompa, quæ de arboribus ambulantes concinnatur. Vix ad fauoris lumen incipiunt nictare fortunæ oculi, cum illico in processu cæcutiunt; & cæci est, cui aliquod subest lucis auspiciū, videre homines quasi arbores ambulantes. quippe qui de splendoris sæcularis lumine cæco exhibent è vestigio, quod fœlicitas est, frondosa utique, sed ambulans arbor, quæ cum vertebris & gressiuis modulis careat, primo gradu cæspitat, ruit secundo. Vid. cap. 2. M. num. 68. pag. 138. & capite 6. M. sect. 5. pag. 293

CATENA

CATENA PANEGYRICA

ET

MORALIS EX PATRIBVS,

VETERIBVSQVE TRACTATORIBVS TEXTA,
qui sanctam Iudith aliqualis elogij luce illustrarunt. Ex
quorum enucleatis Sententiis morales sensus emedulla-
bimus, vt Heroïdis inclytæ præconia Ethicæ
disciplinæ subseruiant.

Elogia à Religione Iudithæ.

SECTIO I.

RELIGIONIS, & fidei
vexillum erexit sacra Iu-
dith; præpropera deuotio-
ne, fidelem & religiosam,
commendabat Ecclesiam.
Quidquid strenuæ fortitu-
dinis in brachio, quid-
quid virilis strenuitatis in
animo, quidquid prodigij venerabilis ex abstin-
entis corporis venustate in scemina sancta enituit, ab
altis religionis, & fidei radicibus floruit. Religio
venustas fuit pudicæ. Adeò se in sacrificij religiosi
pyra pulchra scemina diuino Numini litabat, vt &
ardentes, quibus Holofernes agebatur, libidinis
faces religioso Iudithæ cultui aras accenderent.
Grandis religio, vel inter impudica pericula spirat
pudorem.

Quid pigmentis deliniris Heroïna? Quid fa-
ciem accurato lenocinio perungis, adultero pla-
citura? Ergone in amici pudoris dispendium ex-
asperatam ieiuniis frontem emollis, spargis pur-
purisso genas, comis capillitium, & noua pul-
chritudinis scena vultum exhilaras? Ardebit his
ignibus Persa illecebrosa amoris æstu percussus:
si acuis ad cupidinem, si prunas admoues pecto-
rique barbarico incutis, audies adultera, impu-
dicæ notam subibis, turpe scortum vocaberis vel
à tuis. His ascitæ venustatis pignoribus libidi-
nes nundinantur. Bene. Sed pro religione dimica-
tura, arma luxus facit inferuire pudori. Religiosa
nimis pulchritudo vicit adulterum; & tamen
sceminam sub simulato adulterij illice custodiuit
honestam. Adeò religio virgo est, vt quibus li-
bido discincta graditur ad prostibulum, procedat
castitas decorata ad triumphum. Quantum in

Zerda in Iudith. Tom. I.

scemina religionis iubar emicuit! S. Ambrosius ^{Ambr.}
libro 2. de Virginibus: *Et Iudith se, vt adultero
placeret, adornauit: quia hoc religione, non amore
faciebat, nemo eam adulteram iudicabat. Bene
successit exemplum. Nam si illa, qua se commisit
religioni, & pudorem seruauit, & patriam; fortasse
& nos seruando religionem, seruabimus etiam ca-
stitatem.* Expendo illud: *Nemo eam adulteram
iudicabat.* Equidem vel ipse Holofernes potuit
iudicare impudicam, qui solam cum viro conui-
uantem amabat, amorisque venenum inter crate-
res, & pocula per oculos ebibebat, vel aulici Per-
sæ facilem ad thalami sordes, qui in cubili cum
Holoferne pulchram sceminam prospectabant
occludi. O quantum in religione latet pudoris!
Nemo eam adulteram iudicabat: vel leui dede-
coris cogitationi obfistebat religio. Miraberis
quo illecebrosa tendebant pigmenta: cap. 12. *Et
petiit, dum introiret, vt daretur ei copia nocte, & Iudith. 12.
ante lucem egrediendi foras ad orationem, & depre-
candi Dominum.* Vide quid cogitabat venusta
ornamentorum pompa. Ergone vt oraret nocte?
Nocte luxuries perpetratur, scedantur tori, casti-
tas deturpatur. Vt nocte placeat riualis ample-
xibus, ornatur per lucem prostituenda scemina:
depicto vultu pellicit scortum per diem, vt in
tenebris luxuriose succumbat. Quod libido cro-
gat turpitudini, castitati præstat religio. Quàm
decora mutatio! Iudith eisdem ornamentis per
diem formosa vestitur, vt nocte orationi studeat,
diuinumque Numen deprecatura elucubretur.
*Hinc nemo eam adulteram iudicabat, quia hoc re-
ligione non amore faciebat.* Vt scemina turpis pin-
gitur libidini mancipanda, Iudith mancipanda
pingitur religioni. Bene successit exemplum: quæ
se commisit religioni; & pudorem seruauit, &
patriam.

Adeò fidem religiosa Iudith euexit, vt in-
cruenta lauro, martyrij docuerit verticem redi-
mire. Edocuit Christi martyres pro fide occum-
bentes pulchram per sacra vulnera mortem ag-
gredi;

A

gredi; qui dum pro religione moriuntur dimicant ad fidem, promicant ad victoriam. Do Diuum Ambrosium libr. 3. officiorum. capit. 13. *Horruerunt Persa audaciam eim. Vtique (quod in illis Pythagorais duobus mirantur) non expauit mortis periculum, sed nec pudoris, quod est grauius bonis fœminis, non vnus ictum carnificis, sed nec totius exercitus tela trepidauit. Stetit inter cuneos bellatorum fœmina, inter victricia arma secura mortis. Quantum ad molem spectat periculi, moritura processit: quantum ad fidem, dimicatura.* Euoluo illa: *stetit inter victricia arma secura mortis.* Mira connexio! Si arma hostilis exercitus victricia; si iam in victoriam assurgebant, quomodo sacra fœmina victrix mortis inimicas domabat acies? Nondum Assyrij Bethuliam subegerant, licet obsidione septam: sola ex Iudæis Iudith sub Assyriis. Igitur arma solum in Iudith poterant sibi modulari victoriam. O bene! Sacram pro fide mortem oppetere, sanguine pro religione madidari, vincere est, nedum dimicare. Vincit Tyrannus, dum ferrum iugulo parat, dum torquet, dum vrit, & lethalibus armis fidelem subigit: sed victricia eius arma, qui fidei testis occumbit, forte meliore detriumphat; cui ignis ara est, cui rogos templum, ex quo inimicas exuias in ætatem triumphi duraturam appendit. Si molem periculi prospicias, moritur; si fidem, vincit. Sic ipse soluit Ambrosius. *Quantum ad molem spectat periculi, moritura processit; quantum ad fidem, dimicatura.* Iudith fidelium martyrum paradigma ferali se obtulit periculo: mortuam crederes, si inter tot agmina vidisses periclitantem. Victricia fuerunt hostium arma, sed ex ipsis vincentibus manibus infregit palmam religiosa fides. Illustrius est vincentem diuincere, quam præliantem. Pro religione obire, viuidiori vita perfundi est. Fœlix duplicis victoriæ commercium: hostis vincit, sed ad victi triumphum.

Ambros.

4.
Origen.

Accinit pulchrè Origenes homil. in Iudith. cap. 7. *Quid ergo illam magnificam, & omnium fœminarum nobilissimam memorem Iudith, quæ iam in perditis penè rebus non dubitauit sola succurrere, seque suumque caput immanissimi Holofernisi neci sola subiicere, & processit ad bellum non in armis, neque in equis bellicis, aut in subsidiis militaribus freta, sed virtute animi, & confidentia fidei, consilio simul & audacia hostem peremit, & quam viri perdiderant, fœmina reddidit libertatem patriæ.* Perpende illud: *Seque suumque caput immanissimi Holofernisi neci sola subiicere.* Equidem ad amputandum Holofernisi caput è Bethulia Iudith egressa, virili dextera munita est; non vt proprium caput, Assyrij gladio subiiceret. Origenes capita mutauisse videtur. Caput Iudith pro capite Holofernisi, quasi immemor, pugioni subdit. O ingenium fidei! Non ait fœminam caput subiicisse Holofernisi, sed Holofernisi neci. Noua quidem animi strenuitas: non caput obicit, vt maçtetur; sed maçtet. Quis alterius neci necem sui subiicit? Qui mortuus est, qui iugulatus, quomodo alterius caput vltatrici poterit machæa truncare? Ars est fidelis & pij; dum se morti litat, vt vincat, ipso suo triumpho sepultus. Iuditha, dum fide suffulta vitam pro religione parabat offerre, caput ferro amputandum dicabat; sed pro sui capite iugulando, caput iugulauit Tyranni. Ad id è cubili secessit, vt vita vinceret, & splendidiori victoria caput, quod animosa fides ad ictum subiiceret, Assyrij capitis fœnore cumulatam reduceret. Talibus processerat freta

subsidiis; & virtute animi, & constantia fidei. Sic Origenes: *Neque in equis bellicis, aut in subsidiis militaribus freta, sed virtute animi, & confidentia fidei.* Obserua munimen: confidentia fidei pro armis est. Equidem fides pro scuto circumdat: protegat fides bellatricem fœminam; confidentia fidei fides est; confidentia non armat, sed fides. Adeò fides excreuerat in Iudith, vt etiam non dimicante fide, ipsius fidei confidentia sufficeret ad præliandum. Vel ipsa confidentia fides est in Iudith; non alium cupias apparatus armorum. Confide in fide: (docet Iudith) sat est, de bellabis.

Si in fœmina pugnavit fides; ergo hostis obtruncatio, fidei pugioni debetur. Fides crexit brachium, incussit ictum, pendulum caput sustulit, & quasi subdolo ingenio fides hostibus fœminam tradidit, vt hostes in fœmina superaret. Offero Clementem Alexandrinum libr. 4. Stromat. capit. 4. *Sic etiam Iudith, quæ consummata fuit in mulieribus, cum esset vrbs circumfessa, precata senioribus ingreditur quidem in castra alienigenarum, omne periculum contemnens pro patriæ, se ipsam tradens hostibus in fide Dei; premia autem mox accepit, cum mulier in hostem se pradare gesserit, & potita sit capite Holofernisi.* Plura me acuerunt in Clemente: *Pro patriæ se ipsam tradens hostibus in fide Dei.* Fides ferculum fuit, quo processit ad pugnam, iam inde vincens. Tradidit fides hostibus bellatricem, Assyriorum addixit seruituti ingenioso dolo. Per periculorum anfractus doleres fœminam, iam mortis pilam. Sed ducebat abscondita fides, quæ vendidit hostibus speciosum mancipium; intus, quæ venditionem peregerat, latebat hostes oppugnatura virtus. Illicò in caput Holofernisi tela collimabant. Audi: *Premia autem fides mox accepit; cum mulier in hostem se pradare gesserit, & potita sit capite Holofernisi.* Quàm cita lucri fors! *Mox accepit.* Si fides fœminam in Assyrij baiulauit aulam, si strinxit gladium, imò si fides carnifex fuit & gladius, obtruncatio capitis, non præmium fuit fidei, sed debitum; melius, sed meritum. Quàm bene! Debitum fuit, meritum, & præmium. Pro tantæ fœminæ seruitute nullum minus pretium debebatur, quàm Ducis exercituum iugulatio, quàm extrema debellatio Assyriorum. Imò meritum fuit tam virilis animi fiducia, tam interrita fides, nullâ quæ poterat obsidione moueri. Meruit pro mercede caput dissectum. Sed & præmium fuit, Assyrij iugulatio pro fide: nec tantæ fidei minor fors; nec tantæ sorti minor fides oportebat contingere. Non serus largitor Deus: vbi meretur fides, non procrastinat præmium, in ipso merito mercedem latitare conspicias. Fides amputauit; ecce meritum, & tamen amputatio capitis præmium fuit. *Premia autem fidei mox accepit, cum mulier in hostem se pradare gesserit, & potita sit capite Holofernisi.*

Quàm celer fidei ad præmia capeffenda volatus! *mox accepit.* Nonne triduo ebrij & soporati protelata est maçtatio? Equidem. Sed maius præmium præpeti antelatione præsumpsit; paucis dicam, ipsum Deum. Quis in tenella fœmina ad grande facinus vigor? Quo spiritu delicatus animus potuit incallescere ad prodigium rediuiuis sæculis æternandum? Quis teneros imbuit artus militaris ignis? Quod belli fulmen inter castæ puellæ vbera exarsit? Adeò præcelluit religiosa in viragine fides, vt autoritate suprema Deum sibi præsumeret adiutorem. Deus contriuit

5.
Clem. Alex.

6.

triuitt exercitus Assyriorum; sed prius fœminæ religio Deum deuicit, vt aggredienti facinus obueniret. Expendo D. Ambrosium lib. 3. de officiis capit. 3. sic fatur: *Honestatem igitur sequuta est Iudith, & dum eam sequitur, vtilitatem inuenit. Honestatis enim fuit prohibere, ne populus Dei se prophanis dederet, ne ritus patrios, & sacramenta proderet, ne sacras virgines, viduas graues, pudicas matronas barbarica subiiceret impuritati; ne obsidionem deditione solueret. Honestatis fuit se malle pro omnibus periclitari, vt omnes eximeret periculo. Quanta honestatis auctoritas, vt consilium de summis rebus fœmina sibi vendicaret, nec Principibus populi committeret! Quanta honestatis auctoritas, vt Deum adiutorem præsumeret; quanta gratia, vt inueniret!* Ecce in vno facinore tot latent elogia. Vna fœmina cunctarum virtutum præconia congeffit. Cui bellum honestas; decor victoria; religio triumphus. *Quanta honestatis auctoritas, vt Deum adiutorem, præsumeret; quanta gratia, vt inueniret.* Vide Beate. Supplex Iudith crinibus sparsa, dispersa cinere, strato cubans, sordidata sacco, exasperata cilicio, Dei efflagitauit iuuamen: *Induens se cilicio posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens.* Non igitur auctoritate præsumpsit Deum, sed supercilij humilitate deelinis. Imò si præsumpsit auctoritate, quomodo gratiâ inuenit? Nondum soluit religiosa fides. Dolebat temeranda sacra, maculandas aras, virginum deturbanda monilia, ritusque patrios Babylonicis sordibus conspurcandos, amata fidei facibus vrebatur. Fides sperandarum rerum substantia est: sic excreuit in fœmina, vt Deum auctoritate præsumeret, & celeri acquisitione præriperet: quasi Deus effugere non valeret, quem summa auctoritate manus fœminæ prændisset. Sicut si spes transfiret in gaudium, desiderium in possessionem, fides in intuitum, religio in amplexum; tot spatia anteuolans præcucurrit. Gratia fuit adiutorem Deum inuenire; sed religionis & fidei auctoritas, præsumpsisse. Deum sibi præripuit in munimen, & ne rapinam arbitraretur, lubenti gratia se Deus in adiutorem donauit. Vt alterum protenderet meritum, alterum excellentiam.

Hinc animosa fides prædicatur, vtpote quæ audacibus semper accenditur spiritibus, & deiectas vires ad grandia facinora reproducit. Sanè Deum sibi præsumpsit in Iuditha: audacia fuit, sed quæ à Deo: vt etenim ocyor fuisset in iuuamen, in satelitem, & in ducem, primus audacis animi feruor è cœlo venit in fœminam, vt adulta fides cœlestis patriæ pignora præsentiret, quæ adhuc gradiebatur in via. Canorè Prudentius in Psychomachia sub ore pudicitia.

Famosum mulier referens ex hoste trophaum

Non trepidante manu vindex mea cœlitus audax. Ecce cœlitus audacem canit. Nobilis audacia, quæ è superis transfertur in fœminam, vt esset in Heroide diuinum, quidquid oppugnabat in hoste; & quæ sub conuexis militabat, è cœlestibus armaretur.

Magna est fides; quæ in ipsa rei perseuerat præsentia. In cœlo euacuatur, quippe quæ ad intuitionem veritatis caligat: non apparentium est: amat ænigmatum inuolucra. Attamen nulla eximior, quàm quæ credit faciendum, quod iam ipsa manus operatur credentis. Credit, cum fermè possidet; & vt fidei arrogetur victoria, victo-

Zerda in Iudith. Tom. I.

riam credit, cum vincit: vt in triumphu feruore triumphu fides persistat, quæ triumphat. Iam crimem soporati Principis manu prenderat iugulatura virago; gladium exemerat, cadebatque in ceruicem sanguineum ferrum: & ecce sic orat: *Et nunc Domine subueni mihi vidua, vt quod per te posse credidi, perficiam.* Iam ferè lasciuiens sanguis exectis venis è confossa Holofernis gula exundat ad ictum: iam manum leuas, iam declinas; fermè peractum est facinus: vicisti; non fides habet locum, vbi ebullientis ferè cruoris rubet experimentum. Quare de fide proclamas, quasi sit obtruncatura cubantem? Vt suaderet, hostem à fide iugulatum, in carnificij momento, fidei meminit, de fide loquitur, & quod potuisse antea crediderat per fidem, satagit per fidem patrare. Si antea se credidit facinus obituram, iamque opere prospicit emoliri, fides periit apparente, quod credidit. Vult fidei decantare victoriam, manum à fide erigi, à fide cadere, ferire; ne sibi in ipso feruoris æstu arroges triumphum. Belligerata est pulchritudo, epoti collum religiosus venustatis amputat vigor; & tamen vt Dei fortitudini tribuat, strenuæ fidei verba pronuntiat. Sic Rupertus de diuinis officiis lib. 12. capite 25. *Rup. Principem militia fœmina inermis Dei adiutorio superauit; fortitudo enim eius à Deo fuit, sicut ipsa in oratione dicit: Et nunc Domine subueni mihi vidua, vt quod per te posse credidi, perficiam; in quo quàm verè fortis fuerit, caput Holofernis ebrietate sopiti amputatura ipsius pugione ostendit.* Ergone tam difficile fuit potuisse credi, fortitudinem eius à Deo euenisse, vt elaboret Rupertus, fœminam inermem Dei adiutorio superauisse suadere, fortitudinemque à Numine diuino traxisse? Sedula Iudithæ curis aridet; quippe quæ in ipsius cædis ardore, sollicita deuotione fidei Dei esse facinus studebat. O bellè! Tam sacrum fortitudinis ostentum alia nisi fidei manus effingere nequiuisset, nisi Dei strenuitas solidarret. Disce fidem, disce religionem non solum si credidisti, vinctes; sed si credis, sed dum credis, vt victoria & fides sub eadem fibula copulentur.

Elogia à Fide sacra Fœmina.

SECTIO II.

QUANTVM census & fœnoris impendit Deo religiosa fides! Diuinas iniuris vliscitur, sacrique honoris suscipiat clientelam. Cur sancta Iudith ad Holofernis cædem eligitur, tenera fœmina, non aspero fortitudinis vultu horrida, non duris animosa neruis; sed, vt pulchra, delicata nimis; sed, vt vidua, lucis ignara, consors latebrarum? Hæc Martialibus copiis inseritur pugnatura? Omnipotentis dextera, miraculorum amica, imbellibus, cuiratisque brachiis copulari sollicitat, vt fortia per humilia confundens, pulchrum sui spectaculum edat. Sic censuit Petrus Blefensis epistol. 106. *Ipse enim est, de cuius beneplacito pedes expugnauerunt fortissimum Regem Syria, Holofernem vidua, culices Pharaonè.* Benè. Sed maiora molior. Egebat Diuinitas (si fas sit) hac velatrice fœmina ad columitatem honoris. Nabuchodonosor se Deum appellabat; dumque omnia Numina destruere gestiebat, totam deitatem ambizioso simul &

A 2

auaro

Genes. 2.
Iudith. 3.
Berch.
Ioach. Abb.
10.
Iudith. 9.
Calar.

auaro trahere sibi sacrilegio tentabat. O sacra Deitatis aucupandæ libido ! Nullam etiam in Diuinitate societatem amare : in hoc flagitiosior versipelli serpente , qui plures Deos homini ex cibo depranso persuasit. cap. 3. *Præceperat illi Nabuchodonosor Rex , ut omnes Deos terra exterminaret : videlicet ut ipse solus diceretur Deus ab iis nationibus , quæ potuissent Holofernis potentia subingari.* Ergone diuinitas amouetur : nec solum rapinam arbitratus non est , esse æqualem Deo , sed nullum sibi Deum patiebatur æqualem ? Quid ageret offensum Numen , pertæsa maiestas. Religio & fides prodeant in vindictam. Hoc facinus soli Iudithæ debebatur. Sauciat inimicus diuinum honorem ? Ergo vindex exeat , ut piaculum damnet , in qua quidquid est , religio est , cubile , cultus , victus , vestitus , status. Huc Petrum Berchorium lib. 17. Moralitarum capite 2. *Hic habes , quod Nabuchodonosor præceperat Holoferni Principi militie sue , quod omnes Deos terra destrueret , ut ipse solus Deus ab his nationibus , quæ per Holofernem possent subiici , diceretur.* Sic igitur factum est , quod Iudith sancta mulier caput Holofernis amputaret ; & sic Nabuchodonosor potentiam eneruauit. Obserua illud : sic igitur factum est. Perbella illatio ! Quasi illic rationalis mens debeat dignoscere , ob offensam Diuinitatem non aliam creaturam in vltices poenas armandam quam Iuditham : ut vbi religioni irrepserrat nocumentum , reparatio à fidei fœmina obueniret. Nescio si nobilius pro Iudithæ religione elogium. Cui accinere inuenio Abbatem Ioachim in Apocalypsi cap. 6. *Pro Rege illo superbissimo , qui sibi nomen diuinum arrogare non metuit , cuius Princeps militia Holofernes à Iudith honesta fœmina interfectus est.* Diuinum sibi nomen arrogabat Assyrius. Quid dubitas ? Iugulum superbi ducis sacra virginis est. Huic se manui mancipauit , qui diuinos sibi nuncupauit honores.

Accingitur ad bellum belligeratrix pulchritudo : non mēbra exasperat lorica , sed myro illinit ; non casside tegitur , non clypeo absconditur , non acuit ara ; sed religionis cultum pro toto Marte præsumit. Audi quid oret : *Cadat virtus eorum in iracundia tua , qui promittunt se violare sancta tua , & polluere tabernaculum nominis tui , & deicere gladio suo cornu altaris tui.* Quoties repetit , quidquid Dei est , nunquam quidquid sui ! Non vitæ & incolumitati consulit , non satagit facultatum ; pro Deo Deum orat , pro religione agit , pro diuina hæreditate intercedit. Benè successere vota : sic fœmina caput amputauit , sacrilegæ vocis dissecuit organa ut qui è gutture tanti vocem piaculi soluebat , plecteretur in gutture. Satis elogij est , in tantis casibus pro solius religionis implorare custodia. Lucifer Calaritanus de parcendo in Deum delinquentibus. *Quid me agere oportuit tempore , quo te indico natum ad nos Dei seruos à via auertendos veritatis ? Cum Nabuchodonosor Holofernem virtutis sue Principem misisset. Quid orat Iudith Deum ? Nempe ut destrueret inimicos Israel. Nunquid dixit custodi insurgentes aduersus Domum meam , Domine Deus Patris mei Simeon ? Magnalium fuit satis , ut mulier ista Deo cupiens placere , Iudith manu interimeret sua hostem.* Expende illud : *Magnalium fuit satis.* Quasi nullo grandiori præconio potuisset prodigium fœminæ victricis extolli , quam quod hostem perimeret , non gloriæ , non libertati , non censibus

inhians ; sed Deo placitura per ictum : ut sic in voce fidei (diximus , antea) iugularet ; sic religio & cultus ad laniendam dextram leuaret , deponeret ad victoriam. Magnalium fuit satis ; non vltra pro religione progreditur panegyris. Vincere sine fastu victoriæ , sine libidine triumphi , sine ambitu gloriæ , extrema religionis laudatio est.

Quid quod quæ Heroidis , Religionis victoria canatur ; si dum vitam , religionem viuebat ; si alimoniam , qua vita colitur , ut daret , in religionem transigebat , ut coleret : & ut nihil à cultu diuino deficeret , cibus , quibus vitam , religionem reficiebat , & cultum ? *Ieiunabat omnibus diebus vita sua , præter Sabbatha & Neomenias.* Cur festiuis lucibus asperitatem ieiuniorum emollire curabat ? Ut religionem cibaret. Habet suas dapes religio , quibus pascitur ad pietatem , vegetatur ad cultum. Præclare Ambrosius lib. de viduis agens de Iudith : *Per omnes dies intenta ieiunio Sabbatho tantum , sacratarumque temporibus feriarum non refectio indulgens , sed religioni deferens.* Vide quali sustentationi sua deuouerat alimenta. Refectio necessarias ad vitam epulas signat , non lautas dapes , non fercula gulæ faucibus calida. Iudith , non quæ suppetere ad luxum ; sed quæ alendæ vitæ opus erant , non vitæ , sed religioni deferebat. Quæ vitales auras à religione hauserat , cum religione spirabat ; non vita , sed religione viuebat ; ergo religio , dum fœmina , pasciebatur. Discas religionem alere ipsismet escis , queis viuus : ut totus religionem hales , vitam cum religione commisceas ; in sæcula abibis , his epulis innutritus. Iustus ex fide viuit , quasi fides alat ad vitam : ut alat fides , ale fidem , ciba religionem : decoquat religio , quæ prandes , ut cœlesti cibo spiritus saginetur , & fidem , qua nutritis , eructes.

Non mireris ad irreligiosi Nabuchodonosoris copias suppressendas Iuditham religiosam delectam , quippe non solum spiritum cum religione trahebat , religione epulabatur , religione cubabat ; sed ut & omnia momenta sub religione transigeret , bibuloque pectore totam hauriret , quasi ipsam religionem aggressa est. Nouumne ? Monastica , ut eremitica vita apud nos religio solet dictitari : & quotquot talibus se mancipant institutis , religiosi appellantur , ut nomen pietatem sonet , cultum enuntiet , nullaue momenta decurrant , quin religio officiosis lateretur obsequiis. Equidem pristinis illis sæculis nondum cœlestis hæc claustrorum illuxerat lex , dum partibus fertilis maritabat natura , nec virginittatis schola frequentis studebat discentium. Sed aded in Iudith excelluit religio , ut eius vita Religionis vocabulum sibi vendicet , non furetur. Lineas reclusa vidua monastici adumbrauerat instituti , religiosa paradigmata lineabat : *Et in superioribus domus sue fecit sibi secretum cubiculum , in quo cum puellis suis clausa morabatur.* Quam nouum illis temporibus artificium pietatis , religionis inuentum , inter populosa vrbs commercia sacrum moliri secessum , arduumque à sæcularibus , cœlorum meditari vicinium ! Quis huius opifex moliminis ? Amor artifex , qui religionis ingenium , & monastici reclusorij artem in tam diffitis sæculis adumbravit. Irreligio esset subtricare Damianum epistol. 8. ad viros illustres : *Iudith etiam illa sancta nobis viuendi sit norma , & vidualis continentia disciplina ; de qua videlicet Sa-*

11.

Iudith. c. 8.

Ad Rom. 1.
17.

12.

cra

era Scriptura testatur, quia in superioribus domus sua fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puel-
lis suis clausa morabatur. Considerandum planè,
quantis hac vidua fuerit digna praconis, quæ tanto
igne diuini aestuabat amoris. Porro autem vidualis
officii limite non contenta, ad hoc usque in sancta re-
ligione processerat, ut iam non sola, sed & cum an-
cillis suis fieret eremita: de domo communi recluso-
rium fecit, & in populosa vrbe amor artifex soli-
tudinem reperit. Quid pulchrius? Quot sæcula
præuolauit amoris ingenium! In noua se tradi-
dit artificia, ut solitudinem inter numerosas tu-
multuariæ plebis copias efficeret, reclinatorium
aureum, ascensum purpureum; in quo & religio-
ni erexerat aras, & continua mactatione victi-
mas & holocausta dicabat. Disce in vrbe opifi-
cium amoris, secede, desere; turrata sit tibi cæli
propinquitas in fastigio: diuinis te vsibus cre-
ma: virget religionis pyra, combure calceamen-
ta, denuda mortalia: fides te religiosum effecit:
fis.

13.
Serr.

Canon. 53.
Apost.
Conc. Gang.
Bill.
Petrus Fab.
Suid.
Athan.

Eremitam & religiosam vocaui: gratulor elo-
gio, dum post hæc scripta ad eruditum Sera-
rium appuli, qui lato calamo Ascetiam, id est,
religiosam, & monialem vocari posse putat Iu-
ditham ex studiis, & exercitationibus pietatis,
castitatis, precationum, ieiuniorum. Ob id etenim
Ascetæ vocantur religiosi, ut ipse probat ex cano-
ne Apostolorum 53. Gangrensi Synodo can. 12. &
seq. de quo Billius lib. 1. sacrarum observationum
cap. 40. Petrus Faber lib. 2. Agnosticon. cap. 28. Vn-
de Suidas protulit habuisse Iuditham ἀρετὴν καὶ ἀσ-
κησιν, id est, virtutem, & exercitationem: & sanctus
Athanasi in Synopsi: Ipsa Iudith Hierosoly-
mam profecta omnia obtulit Domino, indeque domum
reuerfa pietatis exercitium resinuit. Id alibi expen-
dam.

Elogia à Pudicitia Heroidis.

SECTIO III.

14.
Bonau.

SUCCEDANT fidei & religioni verni &
illibati pudoris encomia, castitatis pro-
digia, decoris panegyris. D. Bonauentur.
de Principibus sacræ Scripturæ, In libro Iudith
proponitur exemplar summæ pudicitie. Sanè sum-
mitas hæc & perfectio à Patribus decantata non
immerito mentem acuit studiosam. Culmen pu-
doris ab Aquilonis iniuriosi flabris, ab omni de-
decoris ventilabro securum est, & munitum;
nunquam coniugij amauit amplexus, non toros
prægustauit, non tædas odorata est. Iudith,
etsi pudica post viri funus; tamen ante funus,
cum viro; etsi casta vidua, non virgo. Quomodo
summæ pudicitie perhibetur apex? Imò si in-
latentem historiam medullitis introspectas, ille-
cebroso luxu colores & pigmenta reperiēs, &
cupidinis æstra, quibus prænditur castitas, &
eruentatur. Equidem summæ pudicitie exemplar
in Iudith enituit. Vitrum, si cadit, frangitur; si cal-
culo feritur, dehiscit: pulchrum est, quia pelluci-
dum, non tutum. Aurum & tutum, & pulchrum
est; & si scopulis elidas, non teritur. Magna prætia
pignori debentur stabili. Magni æstima, quæ in-
ter aduersa ad casum incitamenta firmâ solidita-
te perdurant. Castitas inter hostes illæsa, inter
agmina secura, albida inter sordes, inter tenta-

Zerda in Iudith. Tom. I.

menta pudica cum virginitatis pretio contendit.
Quæ cultellatis faxis elisa non frangitur, in suo-
met casu non cadit: licet damnata deiecta sit,
absoluta descendit. Quid quod Iudith pudicitie
dicatur splendor? Quid quod magisterium casti-
tatis sæculis successiuis edixerit? Hinc D. Hiero-
nymus in Iudith. cap. 11. Accipite Iudith viduam
castitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis
eam praconis declarate. Cum viduitate castitatis
formam addixit, ideamque constituit, etiam à
virginibus imitandam, quia triumphalis laudis
ab inimicis castitas inconcussa sibi vendicauit elo-
gium. Ergo & virginitati palmam infringit, seque
lauro, quæ ad fulmina floret viridior, immortalis vi-
ctoriæ coronat.

Hieron.

15.
Clem. Alex.

Hinc in Iudith pudicitie laudatio primatum
tenet. Imò pudicitia laudat, dum aliæ ob pudi-
ciam laudantur. Sic Clemens Romanus in
Constit. Apostol. capit. 7. Igitur prudentissima illa
Iudith pudicitie testimonio laudata. Nulla purior,
& firmior laudatio virtutis, quam quæ à vir-
tute fit. Quid quod laudet de pudicitia pellex,
de castitate scortum, de nuptiali securitate
adulter? Suspecta laus, & insipida, quæ à vir-
tutis hoste procedit. Virtus cognouit momenta
virtutis, iustæque lance librauit. Si pudicitia
de pudicitia laudat, extrema panegyrim calta forti-
ris: non etenim assentatur virtus, non adulationis
oleo perungit. Nouit, quod laudat, fidus orator.
Non alius testis decebat Iuditham pudori subscri-
bens, quam pudor; nec laudationis campum eius
castitatem peroraturus impleteret alius encomiastes,
quam ipsa castitas: semet, dum sceminam commen-
dauit.

Thomas Vualdensis de Sacramentis tit. 1. 16.
cap. 6. Sancta Iudith de pudica vita, & longæua Vuald.
sanctitate laudatur. Nodum hinc præsentio. San- Dion.
ctitas omni puritate à quacumque sorde defæ- Cicero.
catam vitam præsignat, si credimus Dionysio:
Sanctitas omnium virtutum cumulum enuntiat.
Vnde illud Ciceronis 2. de finibus: Iam si pu-
dor, si modestia, si pudicitia, si vno verbo tempe-
rantia; pœna, aut infamie metu coercerentur, non
sanctitate sua tuebuntur. Cur igitur sanctitati ad-
dit pudicitiam Vualdensis? Sat fuisset laudatam
proferre Iuditham de longæua sanctitate: adie-
cit de pudica vita, & quasi principatum obiret
pudor, sanctitati præfecit. Sanè studiosus sty-
lus. Par non erat sub communis sanctitatis vo-
cabulo, Iudithæ latitare pudorem, utpote quæ
sola cum cætero virtutum cumulo contendere
posset ad pondus. Imò vitam addixit pudicitie,
senectam sanctitati, quasi sanctitas canitie albica-
re nequiuisset in scemina, nisi vitam à castitate su-
xisset.

Quid quod inter Iudithæ virtutes emineat
castitatis vexillum, si & pulchra scemina virtutes
alias iusserat ancillari pudori? Ieiuna macie ge-
nas curabat: membra, quæ vix adoluerant ad
iuuentæ florem, iugi terebat inedia. Ut quid
tam diri dedititia rigoris scemina casta? Ut casti-
tatem abstinentia officiosis obsequiis, licet par-
uis sumptibus honoraret. Sic Simon de Cassia
lib. 4. de vita Domini Saluatoris: Ieiunium non
relaxabat, ut domaret iuuentutem, refranaret
pulchritudinem, honoraret ieiunio castitatem. Mi-
rus virtutis erga virtutem ancillatus: nouis offi-
ciis Reginae castitati chorus famulatur virtutum.
Sed vide, Beate, ieiunium corpus temperantæ
leuigat instrumento, ut carnem molem casti-

17.
Sim. de Cass.

rati inimicam deponat; ut ossium nudatorum fortitudine libidinis ictus obtundat; ut molli- bus exutum exasperetur, & vincat. Semel ob- tenta castitas, non ad gloriam, sed ad conser- uationem eget in ieiuniis, ne rediuiuis armis caro lasciuens in soleat, & subrepat latens per cra- pulosa membra venenum; non ut honos & ma- iestas castitati concilietur, quam melius ostro fucata facies, & venustatis pigmentis compta præstaret. Absit. Adeo in Iuditha infulas & principatum castitas inuenit, absque illecebra- rum pungentium bello, absque incendiorum agmi- ne inimico, ut ei ieiunium non munimen, sed ho- norem præstaret. Domabat quidem iuuentutem, frænabat pulchritudinem; sed honorabat castita- tem.

18.

Pudicitia igitur, quæ inter Iudithæ virtutes ru- tilat aurata corollâ, totam sibi fœminam mancipa- uit, imbuat artus, spiritus infudit, membra perun- xit, comam duro decore discriminauit, illeuit ge- nas, iubar oculis conciliauit, corpusque sibi adap- tauit ad facinus fœminâ se induens gloriosa. Cre- deres è Bethulia egressam pudicitiam. Sic in luxu- riam belligeratrix vibrauit enssem, & caput iugu- lauit sopitum. Aptè Prudentius in Psychomachia de pugna pudicitiae & libidinis.

Affyrium postquam thalamum ceruix Holo- ferni

Casa cupidineo madefactum sanguine lauit.

Gemmatumque torum mœchi ducis aspera Iudith Spreuit, & incestos compescuit ense furores,

Famosum mulier referens ex hoste trophaum

Non trepidante manu, vindex mea cœlitus audax.

Ecce pudicitia Iuditham sibi armauit ad trium- phum, nec se credidit vlticem, donec pul- chram fœminam vlticem inuenit. Obserua il- lud: vindex mea: quasi quidquid in pudicitiam flagitiosis sordibus, effluxis sæculis peccatum fuerat, non vlcisceretur castitas, nisi brachium fœmina sancta torqueret. Vno ictu pudica He- roina iniurias castitatis erasit, sanguineque cu- pidineo mœchi ducis pudicitiae oblitterauit op- probrium. Nec manus trepida libidinem per- cussura tremuit ad vulnus, nec coram luxuria nu- tauit. Agebat vindicem pudicitiae. Non trepidat ca- stitas, si castitas est. Quæ nutabunda coram riuali hæret & dubitat, vicina est ad casum, facilis ad consensum, sic capio illud:

19.

Non trepidante manu, vindex mea cœlitus audax:

Castitati contingit nobilior forma, quæ ab ani- mi ideis elucebat in facie Iudith. Torum & gem- matum spreuisse canit Prudentius. Scitè quidem. His duobus equis rhæda trahitur libidinis, auro, & illecebra. Quid si idem lectus torum simul spon- deat & aurum ignitosque lapides, quibus castitas illidatur, inter amatorias Veneris culcitrâs, sternat? Fuge. Non vltior Iuditha iam nascitur; accumbes decepta, & pretio, & amore. Si ad gemmatum to- rum forsan accedas, enssem fortitudinis ferto, eu- agina, compesce; furor est inter serica, byssina, licet soporatus stertat adulter:

Gemmatumque torum mœchi ducis aspera Iu- dith

20.

Spreuit, & incestos compescuit ense furores.

Parum hoc. Prodigium expecta. Castitas in fœmina dimicauit, trucidauit luxuriem: exectæ venæ, turpis cruoris scaturigine Assyrium tha- lamum inundabant; & tamen quia Iudithæ ma-

nu sanguis euocatus erupit, quamuis cupidi- neus quamuis luxuriosus, sordidum torum la- uuit, & impudicitiae maculas gurgite sangui- neo deterfit. Id etenim latere video in Pruden- tio:

Affyrium postquam thalamum ceruix Holoferni Casa cupidineo madefactum sanguine lauit.

Quid quoddam sordes thalamus elueret, si tetigit ca- stitas, si pudicitia perficit?

Quod in Iuditha castitas luxuriem debella- uerit, liberiori stylo cecinit etiam S. Fulgen- tius epist. 2. de statu viduali cap. 14. *Ecce vi- dua præclara natalibus, facultatibus diues, ætate iuuenis, specie mirabilis diuitias contempsit, de- licias respuit carnis, incentiuâ calcavit, & indu- ta virtute ex alto, non quasiuit secundo famulari connubio. Propterea testimonio tam præclari ope- ris apparuit, quantum Dei dilecta sit continentia vidualis. Denique cum Holofernes innumero Be- thuliam obsedisset exercitu, & omnis Israelitarum virtus perturbata languesceret, egreditur castitas oppugnatura lasciuiam, & ad interitum superbia humilitas sancta procedit. Inter obsessæ ciuitatis extrema damna, inter tabidas fame Israëlita- rum turbas castitas in Iuditha resplenduit; & specie, pulchritudineque intendens in cam- pum, dimicatura processit. Perpende conse- quentiam. Holofernes Bethuliam effuso obse- derat exercitu: ideo castitas egreditur oppu- gnatura lasciuiam; ideo pulchra fœmina seces- sum deseruit; & inter medios Persarum cu- neos pulchritudinem exhibuit armatam. Ergone idem fuit obsideri ab Holoferne Bethuliam, quod castitatem à lasciuia suppressi? Idem Iu- ditham arma capeßere, irruere in phalanges, appetere bellum, quod castitatem in luxuriem irrumpere? Idem fuit sanè. Dum Bethulia ab agmine Persarum sepitur, sepitur castitas à li- bidine: quippe fœmina sacra, nobilior ciui- tatis pars, in qua castitas sedem sibi firmauerat stabilem, dura obsidioneangebatur. Hinc dum Iudith præliatura, mœnia linquit, agminibus immiscetur, castitas egressa est oppugnatura lasciuiam. Hinc, dum ceruicem impresso pu- gione truncauit, non tyrannum, non hostem Israëliticæ gentis peremisse cantatur, sed incestum iugulauisse furorem, sed lasciuientem impetum subegisse. Audi quod canat Theodulphus Aurelia- nensis de Scripturæ libris:*

Scribitur insignis Iudith mox fœmina facti,

Incestus cecidit, qua feriente, furor.

Incesta dicuntur supra, & nefariæ corruptelæ libido, & quisquis cingulum Veneris (qui cestus dicebatur) illegitimus concubitus sol- uit. Vnde incestus, pollutæ libidinis so- nat flagitium. Hinc illud Propertij lib. 3. eleg. 11.

Scilicet incesti meretrix Regina Canopi.

Cur igitur barbaricus Holofernis, & Assyrio- rum agminum furor, incestus signatè dicitur, cum à dextera Iudithæ feritur? Nec alio nomi- ne agnoscitur hostis, nisi impudicitiae? Per- bellè quidem, ut consona antithesis inter vi- tricem obseruetur & victum. Si vicit castitas, & amputauit pudicitia ceruicem; quis, putas, hostis impuro natans sanguine occubuit? Li- bido est. Non alia nomenclatura insignienda Iuditha est, nuncupa castitatem; siquidem hostem, quem obtuncat, libidinem nuncupa- ti.

Hinc

21.

S. Fulg.

Theodulph.

22. Hinc mihi saluam mouet Apollinaris lib. de
Apollin. atatibus hominum, dum carmine modulatur:

*Quin & Holoferni caput est à ventre recisum:
Cum potor vino plus aquo deditus esset.*

Nouam loquutionis seriem agnosco. Caput non inhaeret ventri, sed collo, à quo per pectus & stomachum dissidet; non rescindi potuit à ventre, sed à gutture, cui innexum. Animofus sacri Poëta stylus! Adeo Holofernes lasciuiuentibus epulis incubabat, aded in viscerum crapulosam sententiam effluerat, & Venereis ventris colluuiionibus immerferat animum, vt solum videretur ex capite & ventre compactus: sat erant luxurioso membra gulæ & Veneri famulantia. Edax libido, vt proximius ventrem refarciret, secus caput adduxit. Vnde casta fœmina obtruncatura libidinem, caput à ventre recidisse lepidissimo sale cantatur.

23. Quidquid ex ingluuie cœnosum, ex illecebra
faculentum, in Holoferne sordebat; animum transegit in corpus, corpus in ventrem. Hinc debellandus erat, non corpore, sed spiritu, sed animo; corpoream libidinis molem solum mens poterat deturbare. Si agnoscis fœminam, castitatis primipilam; mentem agnoscis, spiritum intueris. Pulchrum corpus iuit in spiritum, membra in animum facili commercio transacta credas; sicut Spiritus in Assyrio degenerauit in corpus. Hinc Iuditha armis spiritualibus præcincta Holofernem mente succidit. Petrus Damianus lib. 7. epist. 16. *Iudith quippe continentia vidualis exemplum, dum deauratos ostroque nitentes Holofernis thalamos spreuit, fortioribus armis in mente præcincta, etiam caput ebrium audenter impresso pugione pruncauit.* Enuclea illud: in mente præcincta. Miles accingitur ad bellum: martialis strepitus præcinctus signum est. Vt truncaret caput sacra fœmina, non præcinxit pelta corpus, thorace pectus, casside caput, ocreis pedes, pugione manum. Hæc arma corporis sunt, non mentis. Castitas dimicatura deuenerat. Castitas non corpus armat: præcingitur armis, sed in animo; spiritus est. Sic capio illud difficile: *Fortioribus armis in mente præcincta, etiam caput ebrium audenter impresso pugione truncavit.* Quasi ampliationem quandam signat illud: Etiam caput ebrium, veluti si quid eximius, & pugnacius esset, caput obtruncare. Sed in eo vis est: caput amputari non à manu, sed à mente; non à corpore, sed à spiritu feriri corpus, secari gulam, nouum est corporeæ creaturæ; proprium puritatis Angelicæ. Vade meritò Damianum rapuit, quod Iudith in mente præcincta caput à vino madidum, à sanguine madidaret. Sed mirari desinas, Purpurate Pater: fœmina, quæ deauratos, ostroque nitentes thalamos spreuit, castitas est, Angelis cognata, spiritibus consanguinea; quid quodd mente & spiritu, quæ mens & spiritus est interimeret ebrium? Deaurati thalami contemptus pro armis fuit. Iudith, dum sperneret ostro nitentes toros, caput ebrium trucidauit. Nunquam inermis castitas est, pugnacior hostem despicit, virilior fugat. Temne gemmas, quæ in lecto irradiant: lapis est, mihi crede, sub quo iaceas, tui funeris feralis custos: despice; armata es, si amata despicias.

24. Denique quodd castitas in Iuditha triumphum
Hier. egit, libidinemque truncavit, dilucidè dixit Hieronymus epist. 10. ad Furiam: *Video armatam gladio manum, cruentam dexteram: Recognosco caput*

Holofernis de mediis hostibus reportatum: vincit viros fœmina, & castitas truncat libidinem. Qui ais, ô Maxime? Voces cominutasti: si fœmina est, quomodd castitas obtruncavit? In fœmina micantem vidit castitatem, nedum & dimicantem: in vino luxuriam: armatam gladio manum profererat; latebat sub dextera pudicitia, quæ & leuauit digitos, & deposuit pugionemque per medij gutturis sentinam impressit. Iudith & castitas synonymæ voces sunt. Assuesce virtuti, in virtutem transibis, virtus eris. Quantum fœmina adoleuerat in pudore! Gaudet pudor non vocari Iudithæ, sed Iuditha. Fœlix nomenclatio! Fac vt virtutum nomine nuncuperis.

Sed lego in Hieronymo, aliam à castitate virtutem in Iuditha vicisse. Audi in præfatione in Iudith: *Accipite Iudith viduam castitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis eam præconis declarate.* Hanc enim non solum fœminis, sed & viris imitabilem dedit, qui castitatis eius remunerator, virtutem ei talem tribuit, vt inuictum omnibus hominibus vinceret, & insuperabilem superaret. En virtus, qua deuicit, castitatis Iudith præmium fuit; non ergo castitas, quæ à Hieronymo victrix canebatur, libidinem truncavit. Si perpendas, acumen est, non pugna. Vicit castitas: hæc est illa virtus, quam, vt vinceret, castitatis largitor dedit Iudithæ. Adeo excreuit castitas, superplenaque largitate sacram fœminam inuasit, vt castitas castitate cumulata putetur: nec etenim tantæ castitatis meritum aliud præmium ad iutam mercedem decebat, quam castitas. Pristinæ castitati (quæ nondum bella senserat) inter auratos toros, inter libidinum illices, inter ostræ luxus, impercussa castitas pro mercede fuit; vt hæc coram se adstantem libidinem amputaret, quam illa nondum fuerat intra cubilis sacrarium intuita. Sic capio Hieronymum: *Qui castitatis eius remunerator, virtutem ei talem (id est castitatem) tribuit, vt inuictum omnibus hominibus vinceret, & insuperabilem superaret.*

Elogia à Castitate sanctæ Fœminæ.

SECTIO IV.

16. L LUSTRIS castitas, quæ hostilia quæsiuit agmina, nec occubuit: quæ phalangibus ausa est inferi, nec à phalangibus contrita est. Non alia linea metiaris magnitudinem: supra miraculum assurgit pudoris flos, qui se Aquiloni dedit, nec ab Aquilone decessit. Iuditha lubens se inimicas proiecit in iras, periculo prodegit pudorem, & tamen illibata permansit. Iam vltra Iudith non est? Fuge fœmina, non te militem cupio; bella non amant pulchritudines; inter æra peribis. Bis fuge; vt pudor floreat illibatus, ne cum hoste castitatis conferas oculos. Si adoriris pugnam, & vincas, non tam seruasti, quam recuperasti pudorem. Sancta Iudith pro religione & ciuitate se hostibus castitatis commisit; victrix sanè rediuit è prælio: & tamen quia bellum castitatis aggressa est, veluti si amissum pudorem recuperauisset ab hoste, primum pudoris egit triumphum. Do pulchrum Ambrosij locum lib. 3. officior. cap. 3. *Ecce tibi offer se Iudith mirabilis, quæ formidatum populum Holofernem adiit, Assyriorum triumphali septum*

caterua, quem primo forma gratia, & virtutis decore perculit; deinde sermonis elegantia circumscripsit. Primus triumphus eius fuit, quod integrum pudorem de tabernaculo hostis reuexit. Secundus, quod fœmina de viro reportauit victoriam, fugauit populos consilio suo, horruerunt Persa audaciam eius. Da libræ illa verba: Primus triumphus eius fuit, quod integrum pudorem de tabernaculo hostis reuexit. Certè dux, qui hostem vel ab arce, quam antea perdididerat, non reiecit, vel nouam non eripuit, inani triumpho victoriam sibi decantat. Quid quod arma, quibus ad bellum obærat, abiuit, seruauerit illibata? Non ob id laurus assurgit, non præco declamabit victorem. Triumphans in quadriga spoliis opima nouè patta mancipia vehit, victosque duces ante currum, ipse verò tempora redimitus, aurato ferculo fertur ouans; pendent reportata ab hostibus trophæa, inque anathema obliuionis posteris sæculis pendula è parietibus æternantur. Vnde Cicero è Pisone differens de triumpho: *Quid tandem habet iste currus? Quid victi ante currum duces? Quid simulacra oppidorum? Quid aurum? Quid Legati in equis & Tribuni? Quid clamor militum? Quid tota illa pompa? Quid vehi per urbem?* Igitur quod Iuditha custodiat pudorem in castris Assyriorum, sat non est, vt triumphum pudoris agat. Imò primum vocat Ambrosius: *Primus triumphus eius fuit, quod integrum pudorem de tabernaculo hostis reuexit.* Ego sic censeo. Ne cum pudicitia hoste aggrediaris duellum, ne fidas pudori miles inter hostes luxuriæ: fuge casum, quamuis fortitudinis armis superbias. Etiam si recesseris nec saucius, nec impetitus, sed victor: quasi amissum in ipso aciei congressu pudorem non tam custodisse, quam iterum recepisse conuinceris.

27. Hinc triumphus Iudith primus fuit, quod integrum reportauit pudorem, quasi pudor recuperatus esset à fœmina, ab hostiumque manibus ereptus. Pudor in primo Iudithæ triumpho trophæum fuit. Accinit sibi met interpretes Ambrosius in lib. de viduis; sic de Iuditha fatur. *Non minus seruata castitatis ex hostibus reuexit trophæum, quam patria liberata.* Ecce similem nodum. Trophæum, si Nonnio credis, spolia capta fixa in stipitibus significat. Vnde illud Virgil. 3. Georg.

Nonn.
Virgil.

Et duo rapta manu diuerso ex hoste trophæa.

Et libro 11. Æneidos:

*Mezenti ducis exuias tibi magne trophæum
Bellipotens aptat rorantes sanguine cristas,
Telaque trunca viri, & bis sex torua petium,
Perfossamque locis, clypeumque ex ære sinistra
Subligat, atque ensẽ collo suspendit eburno.*

Si trophæum spoliũ significat ab inimico captum, quomodo seruata castitatis trophæum ab hostibus reuexisse fœminam scribit Ambrosius? Anne castitatem perditam eripuit ab hoste. Aded difficile inter tentamenta, quæ lubens aggressa est fœmina sacra, seruauisse pudorem visum est Ambrosio, vt quasi primò amississet, post eripuisset amissum, trophæum dixerit reuexisse pudoris, & primum ob pudorem integrum egisse triumphum.

28. *Primus triumphus eius fuit, quod integrum pudorem de tabernaculo hostis reuexit.* Vide, Beate, nondum reuexit, donec iugulum dissecuisset, donec soporatum à vino inter culcitra trucidasset. In castris erat Assyriorum, cum enectum caput manu pendulum sustulit in trophæum.

Hic primus triumphus fuit. Aded fœminea pulchritudo inter Persas dedecoris pericula subibat: nondum redux appulerat ad Bethuliam; iam victrix erat. Iam fœmina ex impresso pugione securæ; adhuc tamen non tuta castitas inter hostes. Primus ergo triumphus fuit, ab obruncato viro; secundus ab illæso pudore. Sed Doctor grandis clariori lumine rem discreuit. Nondum tutus erat pudor, donec amputata fuisset ceruix lasciu: nondum in pace castitas, donec Persarum castra derelicta; attamen vt strenuè fœmina virum vinceret, priorem pudor acquisiuit triumphum. Tempora anteuertit castitatis victoria, & præpropera lauro tempora cinxit. Difficiliori in conflictu vitrix, facilè Persarum sterneret agmen. Ne vulnerata in ipso belli congressu pudicitia videretur, in acie prima triumphauit, licet plura, successionis ordine, suppeterent ad triumphum. Grandis sacræ fœminæ castitas, aded in primo prælio excreuit, vt in ipso belli primordio imple-ret illicò tempora vsque ad triumphum. Discite virgines: nulla prius assurgit palma, nisi castitatis. Si in pudoris prælio vincitis, nulla erunt agmina, quæ vestris armis non cadant; nulli satis ad reportanda ab hostibus spolia currus; nullus compar ad Pæana victoris decantandum præco. Si in castitatis conflictu caditis, omnis emarcuit verecunda laurus, etiam si in capite iam vireat non suo.

29.

Hinc Patres vsque ad miraculum Heroinæ victoriam extollunt; non quia vicerit Persam, sed quia adulterum; non quia Assyriorum superbum Principem, sed quia lethalem castitatis pestem. Quod pudor, à Barbaro deliciarum arietibus impetitus, gazarum titillamentis illectus, è lasciuo cubili vernior, & floridior euaserit, victoriæ gloriam vendicauit Iudithæ. Vt laudes ab effuso cruore, à discisso capite, à virili dextera; præmitte, quod cruor ille incestus erat mœchi, turpitudinis amatoris, qui sanguinem effusum erogare cupiebat ad Veneris extortam libidinem; quod discissum caput epoti fuit, cui duplex voluptas Bacchus erat, & gulæ & lasciuæ; quod illa dextera fuit fœminæ & pulchræ, & absque teste, & inter aurum, ostrum, epulas. Sic Iudithæ sacri encomiastæ, vt victoriam efferant, de pudore seruato prius elogium prælibant. Laurentius Iustinianus de sobriet. cap. 2. *Sobrii vigore consilij abstulit Holoferni caput, seruauit pudicitiam, & victoriam reportauit.* Pondera styli seriem. Illicò victoria post dissectum caput contexenda erat Laurentio. Cur inopinè pudoris interiecit custodiam? Scitè quidem. Fibula inter iugulum, & victoriam pudor est. In custodia pudoris, & Heroinæ & Oratoris effundendæ erant copiæ: si secus, nec illa victrix, nec ille rhetor. Non Holofernis cruor scaturiens, sed coccinei pudoris conchyle infulas purpurauit triumphum. Libra successionem verborum: *Abstulit Holoferni caput:* sat est; *victrix* decanteretur: expecta; nondum para currum: *Seruauit pudorem:* nam victoriam reportauit. Pulchritudo, quæ hostem lacecissuit, quæ quæsiuit agmina, & se periculis credidit, etiam hoste interempto pudica non constat, quin prius testis adsit illibati pudoris. Quid supererat, vt fides fieret de castitate custodita, post enectum Holofernem, fugatas copias? Nonne satis ad castitatis præconium, quod etiam in lecto Veneris campo interimeret hostem? Non satis est. Fatere palam absque verborum ambagibus, seruauisse

Laur. Iust.

uauisse pudorem; sic credam. Forſan à cadauere potuit infici. Sola in penetralibus, ſola ſine teſte, ſola ſine comite ſcœmina formoſa latebat: timeo vel à trunco; licet manus cruore madeat, natent in ſanguine puluſinaria. Hanc data opera Laurentius ſigillatim explicuit: *Abſtulit Holoferni caput, ſeruauit pudicitiam, victoriam reportauit.*

Eadem phraſis extat apud Sanctum Iſidorum de Eccleſiaſticis officiis. lib. 2. capite 19. de viduis.

30. Iſidor. Extat & Iudith illa admirabilis vidua, quæ de Holoferne Aſſyriorum Principe triumphauit, ſaluumque pudorem hoſte deuicto reuexit. Reuexit, inquit: Grande facinus, quod pudorem ipſum, quem ſecum vexerat ad caſtra, reuexerit ad Bethuliam. Forſan non ſic glorioſa proceſſiſſet, ſi in caſtris nouum inueniſſet pudorem, quem velut exuias eriperet ab Aſſyriis. Illamet caſtitas, quæ ſcœminæ pulchritudinem è Bethulia exeuntem comitabatur, reduxit redeuntem: ſic vicit. Accinit Eulogius Cordubenſis epistol. ad virgines ſacras: *Iudith ſopitum quiete vitiorum Holofernem ſaluo pudore peremit, & ſic cum excellenti victoria, medias pugnantium acies ſcindens, ſuum reuiſura populum regreditur.* Obſerua illud: *Et ſic cum excellenti victoria.* Procliuis illatio eſt: vbi ſaluus pudor, non ſolum eſt victoria, ſed excellens. Idem cecinit Sanctus Paulinus.

Paul. Terrentemque manu latè populos Holofernem
Arte pudicitia deceptum callida Iudith
Riſit: in impuro qua non polluta cubili,
Barbara truncato victrix duce caſtra fugauit.

Ecce quia ab impuro cubili impolluta, victrix profertur. Ingenioſo metro rhetorem egit Paulinus quidquid ad caſtitalis prodigium poterat prodeſſe concinnans, *Cubile impurum, & Ducis & Barbari.* Cubile efformabat ſecretum; offundebat tenebras, quibus ſolet amicitiæ libido, ne genas pudoris verecundia coloret. Impurum cubile fuit, vel ſordes Solem ſacibus libidinis inquinarent: Dux laceſſebat ad lectum, lectus titillabat ad aurum, ad illecebram acuebat. O tot pulchritudinis hoſtes! ô tot tentamenta virtutis! Et tamen in impuro qua non polluta cubili, Barbara truncato victrix duce caſtra fugauit.

31. Hinc quia triumphus fuit caſtitalis, & vſque ad Iudithæ mortem triumphus permanſit glorioſus, ſolita caſtitas in ſcœmina manſit. Id peculiari elogio adſcribit Glicas p. 2. Annalium, dum breui compendio ſcribit hiftoriam. *Cyrum in regno Cambyſis filius, qui & Nabuchodonoforis cognomen habuit ſequutus eſt; eius copiarum Imperator fuit Holofernes ille, quem cum Iuditha prudenter necaſſet, ac rebus ipſius omnibus potita fuiſſet; non tamen inſolenter animos ſumpſit, ſed omnibus Deo ſanctis, ſolitaque continentia vixit vſque ad annum centefimum quintum.* Expende illud: *Solitaque continentia vixit.* Quafi triumphus gloria pellicere poterat ſcœminam ad nuptias, ad ſobolem, ad voluptatis amica connubia: ſed quia triumphus caſtitalis fuit, potiùs triumphus caſtitalis, ſolita ſolidauit conſtantia. Miraculum fuit pudicitia de adultero triumphare in pugna pudoris. Exinde gloriari de triumpho, non turbaret, ſed potiùs in memoriam redigeret caſtitalitatem.

32. Iudith. 13. 10. Execto capite victrix redit ad Bethuliam Iudith, & in eminentiorem ſuggeſtum aſcendens impoſuit ſilentium circumfulæ plebi. Tabido cruore ſqualidum caput Holofernis oſtendit, & ait: *Vixit autem ipſe Dominus, quoniam cuſtodinit*

me Angelus, eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & huc reuertentem: & non permisit me Dominus ancillam ſuam coinquinari, ſed ſine pollutione peccati reuocauit me vobis gaudentem in victoria ſua, in euafione mea, & in liberatione veſtra. Nonne mentem pungit rhetoris ſcœminæ in enarrando facinore ſtylus? Quis te de ſordido flagitio ad tribunal accerſit? Quid præoccupas quaſi accuſata ſedulam deſenſionem? Non benè victoriam proferret, niſi ab impercuſſa caſtitate ordiretur. Pulchra in barbarica caſtra tetenderat, Aſſyrij thalami ſenſerat odores; quis ſiccā crederet à contagio? Et ſi inquinata rediret, quis fateretur victricem, quantumvis adhuc tepentibus venis, pro lingua, capitis loqueretur trophæum? Ideò ab Angelo ſe cuſtoditam enuntiat, & ne obreperet in aliquo diffidentia, omnia itineris ſpatia metitur. Nullus inceſto dedecori remanſerat ſtatus: ſedulo omnia tempora currit, vt æternitate teſte, eius caſtitas crederetur. Nec vacat acumine, quod, dum caſtitalitatem cuſtoditam præconatur, Angelum ſibi adſciſcit, qui deſenſauerit ab iniuria: cum verò caput iugulatum enuntiat, licet Domino attribuat virtutem, non tamen ſcœminæ manum excludit; Perlege verba: Vbi per manum ſcœminæ percuffit illum Dominus Deus noſter. *Vixit autem ipſe Dominus, quoniam cuſtodinit me Angelus eius, & non permisit me Dominus ancillam ſuam coinquinari.* Ergone vt ceruix amputaretur, etiam profuit ſcœminæ manus; vt cuſtodiretur pudor, nihil erogauit ſcœmina, totum Angelus? Et meritò. Difficilius facinus fuit pudoris vernantis non emarcidus viror, quàm Aſſyrij cædes. Quæ ſeſe periculis caſtitalis obiecerat, nequibat columis à periculis remeare, niſi virtus inſtiſſet ſuperior. Id cenſeo ſuboluiſſe Proſpero de Proſp. promiſ. & prodi. par. 2. capite 33. *Hac diſponenſibus Iudith obſtitit paucorum dierum inducias poſcens, quibus ieiuniis, orationibus ſupplex Regem Regum, & Dominum dominantium exorauit. Exuta igitur veſte viduali ſeſe omni ex parte mente, corpore, moribusque componens, mirabilem cunctis exhibuit, eo vſa conſilio, quo, cuſtode Deo, credebat pulchritudine captum hoſtem poſſe perimere, ſuam pudicitiam illo ſeruante, qui dator, & cuſtos eſt caſtitalis.* Similem in Proſpero diuiſionem agnoſco. Scœmina pulchritudine peremit hoſtem, Deus ſcœminæ caſtitalitatem ſeruauit. Perbella mutatio. Non erat imbellis puellæ armatum trucidare Perſam, potiùs ad eam attinebat clypeo pudicitiam vallare, ſepire candorem, & tamen ſcœmina peremit hoſtem, ſed Deus deſenſauit pudorem. Inuerſum ſtylum non mireris. Si pulchritudine hoſtis occumbere parabatur: ergo pudor periclitabatur à victo priùs amore, quàm gladio: ergo Aſſyrius illice venuſtatis carpendus: ergo cupidinis flammis accenderetur: ergo caſtitalitatem impeteret pro victoria. Duo aduerſa proferuntur, & debellare pulchritudine, & floridam ſeruare caſtitalitatem. Agmen libidinis venuſtas eſt: ab amica pulchritudine inimicus, ſed ab inimico caſtitas ſubiugatur. Ideò conſilium fuit, & ingenium, quod ſcœmina pulchritudine vinceret, ſed Deus caſtitalitatem ſeruaret. Miraculo eſt opus, vt, vbi vincit pulchritudo, caſtitas non vincatur.

Hinc Ealredus Anglas in vita Eduardi Regis Angliæ: *Per te Domine Ieſu, Ioseph relicto pallio Ealred. in manibus meretricis, cum titulo caſtitalis euafit: admirabilis Suſanna conſtantia, tua virtute de impudicis preſbyteris triumphauit: Sancta Iudith caſtitas*

stias ab Holoferne nec ladi potuit, nec tentari. En, Ealredus inuiolata castitatis ostentum in Iuditha Domino Iesu arrogat; & quasi quodam incremento per tria graditur miracula. Pallium in pellicientis adulteræ manibus Ioseph dereliquit: deuicit nudus, quem ad nuditatem lasciuia vocabat; Ne vel contactus fœminei toxica sibi aliquando nocerent, ei iuuenis reliquit amictum; & in ipso tentamenti feruore adeo consuluit fugæ ab oculis fœminæ lacescentis, vt pallium oculis obiceret obtegendis. Miraculum fuit. Crescit adhuc ad prodigium diuina manus. Nuda inter latices, Susannæ pulchritudo pererrat; latebant sub arbore nefarij senes, quibus adhuc iuuentutis effrænis ardor incaluerat, & quasi sub senectæ cineribus libidinis flamma vigeat. Procaci pruritu fœminam libare sollicitant; ast illa vocem castitatis emisit, quæ per auras & hortum recepta senes prodidit, adulterium inhibuit. Pugnacius fuit in castitatem periculum, quàm Ioseph: ideò miraculum creuit. Tandem Iudith non potuit ab Holoferne ladi. Prodigium hoc cætera excellit: nam tertio loco orationis coronauit ascensum. Vt quid caput extulit inter alia? Quia Ioseph fugiebat adulteram, nec se lubens eius adnectebat consortio. Susanna per dolum inuenta fuit inter aquas à viridibus senibus in viridario secretis. Iudith sese castris Assyriorum commiscuit, impuroque se abdidit penetrati, impudici lectuli serica contingens, lecto vicina vel ructus sensit epti Persæ; ideò seruauisse pudorem maius omnibus ostentum fuit. En maior in omnipotentia nifus, cum, quantumuis victura, castitas obiicitur inimicis.

34.
Iudith. 12.

Illud tamen in Ealredo non immeritò scrupulum admouet: *Sancta Iudith castitas ab Holoferne nec ladi potuit, nec tentari.* Esto ladi non valuit, nonne tentata est; nonne prouocata ad illecebram? Sanè: *Holofernes dixit ad Vagao eunuchum suum, vade, & suade Hebraam illam, vt sponte consentiat habitare mecum. Fœdum est enim apud Assyrios, si fœmina irrideat virum, agendo, vt immunis ab eo transeat. Tunc introiuit Vagao ad Iudith; & dixit Iudith: quidquid illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vite meæ.* Igitur tentata est ad torum. Vnde Haymo cap. 12. epist. ad Romanos, ait: *Ad mensam solent tractare impij de nece innocentium, sicut Herodes de obtruncatione beati Ioannis, & Holofernes spurcissimus de violatione Iudithæ.* Accinit Anselmus ad cap. 1. epistol. ad Hebræos: *Tentatus est Ioseph, cui impudica Domina dicebat, dormi mecum: & Iudith, cum dixit Holofernes: tu eris magna in domo Nabuchodonosor, & nomen tuum nominabitur in vniuersa terra.* Et Albertus Patauinus serm. 3. *Nulla tentatio nocet abstinentibus: ieiunans enim Iudith Holofernæ caput præcidit.* Credam, quòd illa tentatio extrinseca suggestio fuit. Sicut aliàs Gregorius homil. 16. in Euangelia de Christo Domino dicebat: *Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati dilectatio non momordit. Atque ideò omnis illa diabolica tentatio foris, non intus fuit.* Adeò animosa castitas celeri motu ictus aduersi hostis ad luxum allicientis excussit, vt nullum iaculum vibratum fuisse videatur. Sic illæ, intentata profertur, quæ sic tentamenta, ne læderetur, elusit. Consensit conuiuio; sed conuiuia non fuit, quæ ieiuna. Potius vt necaret pinguiorem, pulchritudinis visæ dapibus saginavit. Ideò miraculum. Inter ipsa cupidinis arma non feritur,

Haym.

Anselm.

Alb. Patau.

Greg. Mag.

licet inermis pudor. Sanior ab epulis surgit, qui solet inter epulas cruentari. Hinc S. Augustinus in appendice de diuersis, sermon. 66. *Paratur conuiuium Regi, Iudith interesse iubetur; illa consensit, vt vincat: accedit ad conuiuium, nihil de cibis, aut de poculis hostium gustatura, quæ suis utensilibus voluit esse contenta. Quamuis ille bellator armorum tam castissima fœmina malè sanus attenderet vultum; illa tamen quare venerat, de eius capite cogitabat, quo sublato defectis cinibus subueniret, & multa capita tueretur, defenderet, vindicaret.* Cogitata ex alterno cornu compositas copias. Fumant nidoribus pateræ, spirant oblectamenta lyæa, fercula dapibus ingestis premuntur. Hinc obesæ gulæ fauces vorant ad vomitum per luxuriæ semitam. Illinc ieiuna est sobrietas, vt eructet castitatem, & inter ciborum pelagus sicca persistit. Respice, quàm dissimilis indoles in vultibus. Holofernes oculos in Iudithæ pulchritudinem figit, vt violatione innocentem transfigat. Iuditha nec oculos audet in procacem peruigil pudoris; imò ex oculorum prospectu artem vincendi metitur: caput Holofernæ, sed vt iugulet, intuetur. Vtriusque rependitur visus. Persa fœminæ venustatem inspicit, vt violet; fœmina Persæ ceruicem, vt scindat. Accumbit cum viro fœmina pulchritudinis decor, lautissimis ferculis mensa feruet; oculi ex vtraque parte nundinantur. Ecce valida libidinis arma: quæ strenua præripit virago, vt hostem castitatis perfodiat. Sic calleo Augustinum: *Quamuis ille bellator armorum tam castissima fœmina malè sanus attenderet vultum: illa tamen quare venerat, de eius capite cogitabat, quo sublato defectis cinibus subueniret.* Quidni omnipotentia faisset opus illibatio pudoris? De contrariis contraria patrare?

35.

Dum in periculis est pudor, & amatoriam hostis feritatem experitur, vix vox illi conuenit castitatis. Sic castitatis inimica est occasio, vt nomen ipsi, quantumuis non vincat, eripere videatur. Velim enucleare Augustinum, qui dum facinus Iudithæ verborum phaleris exornat, sic factur dicto sermon. 66. *At ubi conuiuij sagina fines excessit, & grauis calcibus somnus successit, videns Iudith inimici corporis inclinatas ebrietate ceruices, surgens ipsius cruentum arripuit collum, comam quoque barbari capitis occupauit. Domine (inquit) confirma brachium meum, & percussit tertio collum eius, & amputauit caput eius. Exiens foras tradidit puella caput, & post pusillum exiuit foras quasi ad orationem secundum consuetudinem. Ecce castitas. Cum palmifera castitate Iudith ad ciues sollicitè festinat.* Impingo, in illis: *Ecce castitas.* Imò ecce fortitudo, ecce virilitas, ecce fœminæ robur. Anne in facinoris historia, quam breui compendio texit Augustinus, meminit castitatis. Arripuit collum, comam implicuit, strinxit pugionem, percussit ceruicem, exiuit foras, caput tradidit puellæ, excessit ab aula. Et illicò Augustinus: *Ecce castitas,* cum tamen inter illa, quæ scribit, quæ castitatis portio fuit? Quàm sapiens verborum, & status delectio: Nondum castitas tuta fuit, quousque hostis animam cum sanguine purpuraret, sectum caput inuolueret conopæo, reliquisset truncum inter ostræ, exiret è cubili; parum, ex aula Principis, ex castris. Iam ex omnibus, quæ Assyriæ petulantia lasciuum nidorem halabant, egressa fœmina: Ecce castitas. Cum palmifera castitate Iudith festinat; nunc ore pleno non dubio castitas præconanda. Dudum inter agmina,

August.

agmina, inter pocula, inter serica, inter toros castitas quidem fuit; sed quæ periculorum tenebris obuoluta, non vocatur: *Exiuit foras. Ecce castitas*. Disce fugere: ni secedas, forsan casta sis; non nuncupabo: pudorem illibatum non virtuti adscribam, sed forti. Si non cecidisti, casus est; tentasti cadere, dum tentamenta quærebas. Exiisti foras, nec aërem hauris, in quo spirabat vir, ecce castitas: non egebis Vestalis Virgo scopulorum testimonio ab scopulis impercussa: absque ruina, absque lite casta iudicaris; non saxum tibi erit, quod probet; sed calculus albus, qui approbet.

Elogia ab ingenio castitatis Iudithæ.

SECTIO V.

36. **Q**UAM ingeniosus est pudor! Nouit ex venenis theriaca medicamenta conficere; nouit ex armis luxuriæ decollare luxuriam, pulchritudinem ostendere, qua prouocet hostem, & feriat, & pugilem suppressere castitate. Artificiosam audio in Iuditha pudicitiam: si neges pudicitia ingenium, nega & artem, Paulino refraberis: sic canit Nat. 8.

S. Paulin.

Terrentemque manu latè populos Holofernem

Arte pudicitia deceptum callida Iudith

Risit; in impuro qua non polluta cubili

Barbara truncato viatrix duce castra fugauit.

Expendamus, qualis est hæc pudicitia ars; qua schola addiscitur; quas leges edocet; quæ elementa requirit? Anne decipere incautum, circumuenire dolis, vt perimat? Sanè Paulinus decipulam appellauit? *Arte pudicitia deceptum callida Iudith risit*: Anne quia amatam pulchritudinem (liceat sic ludere) facit hamatam, vt sub visco voluptatis ferrum lateat ad mortem? Attamen hæc non pudicitia ars dicenda, sed pulchritudinis. Si pulchritudo captiuat amantem, vt post trucidet; quid tunc muneris pudicitia subiuit? Imò pars impudicitia est, sic se ostendere amantibus, vt sic pereant. In hoc censeo ingenium: quod pudicitia sericis, & Tyriis ornetur, torqueat crines, & subcinerarij premat compedibus, pingat faciem, vibret oculos, vt ametur alliciat, & tamen quia pudicitia est, quæ sic vestita procedit, etiam inter brachia perimat sibi constans amasium. O quantum artis! ô ingenij quantum (soli Iudithæ est; non datur alteri: singularitas est, non documentum) allicere vt scortum, vt virginem interficere, & inter ipsas fordes candidam ire! quod larua vitij in facie sit, vt prenda, sed virtutis manus, vt iugulet! Id dilucide expressit S. Hieronymus epistol. ad Gerontium 3. de contemnenda hæredit. *Sic Iudith ob libertatem ciuium, vel salutem se sub specie fornicationis impleuit Deo, & inermis armatum, & virum mulier occidit*. Certè vel multum ausa Iudith, vel multum audet Hieronymus. Quæ conuentio Dei ad Belial? Quæ fornicationis, & Diuinitatis concinnitas? Non dixit antea impletam Deo Iuditham, postea fornicationis habitum & spectum sumpsisse; sed, dum fornicationis specie variaretur vultus, Deo fuisse impletam affirmat: imò non sub specie fornicationis Barbarum obtruncasse, sed Deo se impleuisse. Audax animosè Hieronymus artem pudicitia, quam cecinit Paulinus, perculluit. Maiori incremento

castitatis opus fuit animum intrinsecus obarmari; ac proinde impensius impleri Deo, dum in facie fornicationis ornatus, ne dicam species, apparebat. Tanta fuit Heroina castitas, vt etiam sub impudicitia pelle cresceret inimica. Impleta Deo est, quæ sibi tantæ castitatis pondus iniecit, vt purior inter æstuantem illices eluceret. Equidem Deus etiam cum prole virgo est: generat, sed impollutus, dum lucis æternæ gignit candorem. Nihil ibi sordidum; spiritus est, qui parit, spiritus est, qui nascitur. Forsan plus miraberis, quod sub ipsa fornicationis specie castitas intemerata coruscat. Hinc plena perhibetur Deo, quem generatio non polluit, foemina, quam aliena impuritatis vestis non inquinat.

Imò nondum pudicitia explicuit ingenium: elaboratior superest ars, Fornicationis species dedecus sonat, obturpat aures, nedum oculos; turpiter personata graderetur in foemina pudicitia, si tam aliena species prodiret. Eximior ars, si ipsa pigmenta, vnctiones, crispataque comæ martyria; quæ, si adsit luxuriosus animus, Veneris speciem componunt, faciat castitas ornamenta pudoris, faciemque componere castitatis. Id Greg. Naz. supra prodigium vix credas; quippe Nazianzenus in carmine aduersus mulieres se ornantes dicebat: *Personas fertis, non facies*. Quin ex Acro Poëta apud Pollucem lib. 5. cap. 16. *Non faciem, Pollux, sed laruam gerit*. Vnde speciem fornicationis non immerito videtur appellauisse Hieronymus has affectatas nugas decoris, vt cum Ambrosio loquar. Sic D. Clem. Alexand. ex Antiphane Comico in Maltacha lib. 3. pædagogi capite 2. dum aduersus fornicationem, & instructionem foeminarum, quibus se lacerant, & extendunt, sic fatur: *Venit ipsa, abstergitur megmate, saponeve purgatur, peccatur, teritur, lauatur, se contemplatur, componitur, vnguentis perfunditur, ornatur, vngitur, & si quid non habet, necatur*. Ter enim non semel digna sunt, quæ pereant, quæ Crocodilorum excrementis vtuntur, & spuma lacertorum vnguntur, & supercilia fuligine illiniunt, & cerusa genas terunt. Quæ ergo poterit ars sortiri, quod hi vnguentorum census, quibus adulteratur facies, sint sanctæ castitatis insignia, cum dixerit D. Ambrosius lib. 1. de virginibus. *Hinc illa nascuntur incentiua vitiorum: de adulterio vultus meditantur adulterium castitatis*? Sanè eximior ars pudicitia in Iuditha refulsit. Cense, quid fecerit ars. *Lauit corpus suum, vnxit se myro optimo, & discriminauit crimen capitis sui, & imposuit mitram super caput suum, & induit se vestimentis iucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, & lilia, & inanes, & annulos, & omnibus ornamentis suis ornavit se*. En è quibus prostitutionis speciem construebat Hieronymus. An Iudithæ castitas pignora effecerit castitatis? Iudica ex Petro Damiano de contemptu sæculi, sic ait: *Vt ergo interni sponsi conspectui placeat, non oculos suos stibio cum Iezabele depingat; id est, non se fucis pompe secularis obducatur, sed cum Iudith myro optimo sua membra perungat, omnes videlicet mentis suæ sensus immortalitati vngue castitatis obliniat; ne in mortem per incontinentiam corruens, in fæore luxuriæ computrescat*.

Faulta species, quæ, dum blanditur, hostem perdidit, non pudorem. Floridam Augustini adijcio eloquentiam in append. sermon. 67. sic loquitur: *Qua exorata consurgens, abluuit aqua corpus suum, imponens sibi ornamentum, pendulas aureas diuicias*

17.

Greg. Naz.

Clem. Alex.

Ambr.

Iudith. 10.

38.

August.

diuitias suspendit, & manibus lapillos circulos splendentes induxit, fluentes sinus purpureæ vestis gemmato collegit pectore, casto vultu prius dimicatura, quàm ferro. Monilium tela pudori semper aduersa hostem ferire didicerunt. Nec fuit lenitas ornatus, qui ad homicidium tanti capitis aptabatur. Pergit diuino spiritu ducta, species custodit, qua blanditur, & ne violenter pudicitia custodita ledatur, Holofernem alloquitur, ut desiderium inane concipiatur. Ecce Augustinus eleganti venustate suffragatur præfatis. Ecce arma inimica pudoris pro pudore pugnarunt. Monilium tela pudori semper aduersa hostem ferire didicerunt. Difficilis ars est, hostem pudoris inimicis pudoris telis perfodere. Quæ tutè contorqueas, securè eiacularis; forsàn à iaculo ferieris, dum iacis. Desine hæc arma; non tibi sunt: Iudith debellat pulchritudinis lenocinio, tu peribis, si te deperire desideres inuentem: Obserua illud: *Casto vultu prius dimicatura, quàm ferro*. Pulcher erat vultus, myro delibutus, sed castus, in hoc elucebat ars pudicitiae: ideo vultu dimicare poterat ad salutem sui, ad necem Persæ. Castus vultus non est, qui pugnat, ut pungat, non hostem equidem, sed pudorem. Ideo Augustinus scitè addit: *Nec fuit lenitas ornatus, qui ad homicidium tanti capitis aptabatur*. Solum aptabatur ad alienum: ideo non fuit leui fluxu euiratus & mollis, sed decore & fortitudine plenus. Sed ô! Difficile pudor sub blandiente publicatæ pulchritudinis custoditur specie. Etiam casta Iudithæ venustas quasi violenter seruauit, quem strenuè confouit. Ut illibato pertransiret pulchritudinis flore opus fuit mellitis simulationis verbis circumagere ducem. Pergit Augustinus: *Species custodit, qua blanditur; & ne violenter pudicitia custodita ledatur, Holofernem alloquitur, ut desiderium inane concipiatur*. Enuclea sedulò sensum. Si castus vultus virginem pulchritudinem spirabat; quomodò adhuc, quod lædi posset, potuit timeri? Quia licet custodiebat ut casta, violenter custodiebat, ut publica. Nullum violentum perdurat. Pulchra facies non abscondita rarè seruat, sæpius prodit; opus fuit verbis circumscripsisse tyrannum. Cui cogitatu etiam subscribit Ambrosius lib. 1. offic. capit.

Ambr.

13. Ecce tibi offert se Iudith mirabilis, qua formidatum populis virum Holofernem adiit Assyriorum triumphali septum ceterua, qua primò forma gratia, & virtutis decore perculit, deinde sermonis elegantia circumscripsit. Quasi inermis occumberet formæ gratia, licet decor è virtute veniret, nisi sermonis elegantia circumscriptus tyrannus fideret sceminae, nec sapientem oppugnaret pudorem.

39.

Igitur pulchritudine captus est hostis, non carptus pudoris flos. Casta pulchritudo fefellit; ipsa decoris virtus perculit inimicum. Qualis in decore virtus potuit, nisi castitas subsidere? Vis probem à decoris castitate percussam? Audi Gregorium Cedrenum in Dario Cambyse: *Eo tempore terribile facinus est factum. Iuditha enim Hebraica mulier insidias Holoferni Persæ tendens, clam ad eum se contulit, simulans se gentem Indæam velle perdere. Barbarus pulchritudinis eius captus amore, statim correptus est. At verò Iuditha cum moneret, ne quem suorum circa se haberet, se enim ab his de stupro appellari: Holofernes fidem mulieri adhibens, solus cum ea vixit. Ipsa triduo cum eo tolerato, noctu, capta occasione, dormientis caput amputauit. Cedrenus historię lineam præ-*

Greg. Cedr.

tergredi videtur: nusquam enim in lib. Iudith lego Iuditham dixisse Holoferni: *Ne quem suorum circa se haberet; se enim ab his de stupro appellari*. Ast puto Cedrenum non verba, sed sensus, sequutum; statim etenim aliquis sic poterat cogitare: Pulchra scemina ex Bethulia egressa in aula Principis Barbari blandè suscepta, regiè exculta, quomodò à Cubiculariis & Aulicis, Assyrioque comitatu non gradiebatur præcincta? Vbi Eunuchi? Vbi Satellites, & Primores? sic deferuere scemina, quæ vel per formam venustam blandiebatur, vel per Principis saltem adulationem sibi famulantia vendicabat obsequia? O quot in Hebrææ prospectum irent! Sic contigisset, nisi forsàn sapiens scemina ab hoc periculo præconfortiatrix præcaueret, dum suadet: *Ne quem suorum circa se haberet; se enim ab his de stupro appellari*. Ecce pudicitiam prodidit impudico: sic virtute decoris fefellit; sic callida pulchritudine decepit; sic pepulit Aulicorum frequentiam; & sub impuri tegumento cubilis pudor artifex inuenit secretum. Stupri vocem se timere pronuntiat, dedecus putat vel impuritatis sonitum: sic blanditur Holoferni, qui inter procos primus suis vsibus custodiri censebat: sic pudor & ingenuus mansit & nitidus, aulici sine scemina, Dux deceptus. O in arte pudicitiae quantum ingenij.

Ad quod accerso rursus S. Augustinum in append. sermon. 66. *In qua scemina insidiosa pulchritudinis nouitatem hostilis exercitus vehementer expauit, ut in eius obsequio vires amitterent, arma proiicerent, & colla curuarent. Quam cum videret Holofernes, solutus est sensibus animam cum capite perditurus. Iacuit enim dedecus iuuenum mulieris vultu captiuus; licuit mulieri exarmare iuuenes, & debellare victores. Decepit sincera corruptum, fefellit casta pollutum, pudica perimit adulterum, sobria ingulat ebriosum. Videas in campo duo præliare prodigia. Hinc Assyrius tumor, exercitus adulter, corruptus, ebriosus, pollutus, iuuenes lasciuvi victores; illinc scemina, pulchritudo noua, sincera, sobria, pudica. Ista nec brachium extrahit, nec stringit gladium; & cadunt victores cunei, curuantur obsequio. Quid causæ? Quia hostilis exercitus insidiosa pulchritudinis nouitatem vehementer expauit. Nouior ratio. Pulchritudo si concupita, non pauorem incutit, sed amorem; sibi obsequia, sibi vota parat, faciliq; obfisione captiuat. Quid expaues Assyria superbia? Venustas est: si aspexisti, ne timeas, ama: affectus colla curuet, non pavor. Quid nouitatis in hac pulchritudine lucet, quod expauit exercitus, nec audet concupiscere nisi Dux? Quod insidiosa sit, tendiculas paret? Vnde insidias in vultu gens Barbarica suspiciose conspexit? Quia castitas irradiabat in facie, cupidines arcebat à cordibus: vultum maiestatis ostro vestierat, procul iubebat absidere prophanos: quæ pulchritudo, alliciebat captiuos, quæ pudica, timebatur: sic erat insidiosa pulchritudinis nouitas. Vidit Holofernes, & periit ab arte, nam dedit animam pulchritudini, ut amans; dedit caput castitati, ut punitus. Viscus fuit pulchritudo visa, hamus castitas inuisa: pugnat adulter in illam, sed ab hac deuictus occubuit. Quam cum videret Holofernes solutus est sensibus, animam cum capite perditurus. Quod pereat victus, parum est; plus est, quod victor. Noua ars. Edocuit tamen pudicitia Iudithæ. Augustinus supra: *Licuit mulieri exarmare iuuenes**

40.
August.

August.

Gen. 11.9. inuenet, & debellare victores, sollicitam defendere ciuitatem, & Barbarum subuertere bellatorem. Illa enim tam barbaros animos insidiosi sui vultus fraude confuderat, ut eum ligaret multarum arte fabularum, ut redderet inter exercitus victum, & inter arma captiuum. Ecce inter arma subuertitur à fœmina inermi tyrannus: inter exercitus debellatur, & mulier triumphantes iuuenes exarmauit. Maestè animi vidua; vnde tibi tam inopina virtus insedit? Quoniam barbaros animos insidiosi vultus fraude confudit. Tota Trinitas turrim illam fastigiatam ad sydera demolita est; labij confusione, lateritij moliminis dispergens opifices: Iuditha pulchritudinis tendiculis animos confundit barbaricos. Quia quisque, dum sibi illam adamans, dum cultus exhibens singulares, cum æmulo riuale plus quam cum fœmina contendebat. Dux sibi elegerat, perdiderant ceteri: facilior iam cum vno conflictus. Eum pudicitia ligauit multarum arte fabularum. Qualis ars? Qualia vincula? Expectauit soporatum, ut scinderet. Clausit oculos temulentus. Sapiens ars! non audet aggredi videntem: nam casta pulchritudo pugnabat. Nequit liberari venustas, quæ cum oculato militat hoste; forsan ab oculis adulteri fascinum sentiet; noluit cominus suspici pudicitia ab impuro. Propinqua collo, proxima vultui vultum à collo amputare parabat: fugit oculos, dum vicinior, ne ab oculis pereat castitas, pulchritudinis speculum hebetetur. Disce tyrannum pudoris non videntem aggredi, sed sopitum: si videris & pulchra, pugione quo feris, feriëris.

41. Nonne arte opus, ut inter iuuenum incendia venusta non vtilata duraret? Qualis ars? Tetigimus: Adlicit agminum Principem, ut sic inferiores arceret. Conuiuium cum intemperato Duce non renuit, ut necem inter pocula sorbeat: parat fortitudini campum, ut cadat à sopore, & à ferro. Perbellè D. Ambrosius in libr. de viduis. Quid cætera prosequamur, quodd inter tot millia hominum sic casta permanferit: Quid eius sapientiam prædicemus, quodd huiusmodi est commenta consilium, ut dum potentem elicit intemperantia, à se inferiores arceret, occasionem pararet victoriæ, abstinentiæ meritum, pudicitia gratiam referuaret.

Elogia ab eximia Viduitate Iudithæ.

SECTIO VI.

42. Ambros. IUDITH à viduitate commendatur. Patres nomen non memorant, quin cum viduitatis elogio componant. Imò sacræ viduitati omne facinus adscribit Ambrosius lib. de viduis. Sed ut discas naturæ viduitatis effectum, seriem ipsam persequere scripturarum, & exinde contexat historiam. Id cenleo, quia viduitate castitas præliabatur. Adeo viri torum immaculato honorauit decore, ut ad grande castitatis ostentum demortui viri susceperit arma, pristini monumenta coniugij vestierit, ne vnquam sine coniuge excederet à cubili. Nouit non decere viduam viri deposuisse sepulchrum, quod viduitas sancta intra seras honestatis custodit. Ergo coniugales reproducit ornatus, nec vincere voluit absque viro. Nonne legis? Abstulit à se cilicium, & exiit Zerda in Iudith. Tom. I.

se vestimentis viduitatis suæ, & induit se vestimentis iucunditatis suæ. Qualia hæc iucunditatis vestimenta? Sanè coniugij, quibus inter tædas illuxit, quibus ad thalamum sponsi deuenerat, & amica cum Manasse connubia peregit. De Ambrosium libr. de viduis. Vt commentitium strueret dolum, veste illa iucunditatis, quam vinente viro vestire solebat, se induit, quasi placitura viro, si patriam liberaret. Et benè coniugales pugnatura resumpsit ornatus, quia monumenta coniugij arma sunt castitatis. Neque enim vidua aliis aut placere posset, aut vincere. Nihil pulchrius. Inermem dixeris egressam fœminam è Bethulia. Vbi thorax? Vbi cassis? Vbi scipio? Vbi pharetra? Vbi ocreæ? Falleris. Iucunditatis suæ vestimenta, viduitatem exuens, capeffit: arma sunt castitatis, monumenta coniugij. Vir sub lapide iacebat elisus in puluerem; quali suffulta milite Heroïna prodiret? Sat est, commilitonem castitas agat. Quo habitu? Iucunditatis vestimentis, coniugij ornatibus, quasi emortuum virum sibi fœmina indueret, & iterata vita resumeret. Quam stabilis post cineres amati coniugis ardor! Discite viduæ, quæ carbaso splendetis, & bysso, virorumque dealbatis sepulchra; sed ut sepulchra dealbata, quæ intus corrodit lasciuiantis corruptionis vermis, nec viro pristino claudimini placitura; sed candidatæ viros novos ambitis. Iudith, ut gradiatur secuta, virum euocat è sepulchro: nequiuat progredi iam cadauer, euocauit monumenta coniugij: Nec enim vidua aliis aut placere posset, aut vincere. Aliis, id est, aliis armis. Præclara sententia, sed difficilis. Procis, & riuilibus non sic pulchritudo blanditur, qua alius potitus est, sicut qua nemo: delectat, quæ zelotipiam non prouocat, quæ agmina amatorum non habeat. Non sic formositas coniugalis cupientem pellicit, quam virginea: illa iam habet colonum; hæc requirit. Ambrosius sapienter rem enucleauit. Nec ipsis Barbaris placebit vidua, quæ alterius latuam assumit, quæ viri immemor cineres eius non induit, quæ vultum adulterat, & virum toties interficit, toties sepelit, quoties viri memoriam adscitis coloribus extraneis eradit. Vidua, dum placere vult, & amari, viri memoria suffulta gradiatur, coniugales reproducat ornatus: etiam Barbaris hæc lex insedit: Neque enim vidua aliis armis, aut placere posset, aut vincere. Iudith damnata latebris iucunditatis pompam resumit, ut placeat, vincat: comitata viro virilis it, nedum virago.

43. Quasi sponsalicias tædas reaccenderet, ut sponsa egreditur de cubili. Noua commutatio! Quæ adhuc vidua inter penetralia latebat, nunc extra mœnia apparet sponsa. Nouone connubio virum ambiebat? Imò cum pristino viro velut recens sponsata procedit. Sed vir Manasses mortuus est in diebus messis hordeaceæ, Bethulia sepelit cineres iam solutos. Benè. Sed fida pristini coniugij castitas, dum prodigium aggreditur, quasi vitam reddidit viro, ut viro comite armaretur. Efficax pudicitia, & viuenti tyranno vitam, & mortem defuncto viro prædatur. Ergo in Assyriorum castra venit sponsa, quæ in Bethulia vidua degebat. Suidas in Suidas: Holoferne. Cum ad Bethulia Iudææ urbem venisset. Achorem tribunum suum misit comminatus, ne urbem cepisset, se interfectorum eum. Achior autem positus aquaductibus eò redegit oppidanos, ut à deditione faciendâ non abhorrent. Ceterum Iudith sponsa ornata egressa decollauit Holofernem. Itaque conseruata est vrbs. Vide quibus copiis Suidas arrogauit victoriam. Ceterum Iudith sponsa

sa ornatu egressa decollauit Holofernem. Breui pugnam collegit compendio. Vno verbo descripsit triumphum: quia sponsæ ornatu egressa decollauit lasciuum. Cur tam cito calamo rem volat? Cur conflictum, & dolos, placidamque historiæ seriem vberi non depingit stylo? Sat fuit. Quid post sponsam superaret nisi triumphus? Grandem viro cultum exhibuit, quæ sic nuptiales honorauit reliquias. Collum hoc pignore, nedum pugione dissecuit. Quæ sic virum adamauit, vt secum post funus efferret in hostes, cur non exarmaret Assyrium, qui solus iacebat, quando illam maritalis continentia sociabat. Benè ergo Suidas. Omnia interiectitia transuolat spatia, vt sponsæ ornatum cum inimici iugulatione connectat.

44. Quid quoddam illic iungatur victoria in castitatis vidualis insigne? Vides exuuias ex Assyriis partas? Vides ad verticem fœminæ redimiendum lauros contendisse florentes. Vides eburneos currus pernicibus equis vehi? Vidualis castitas triumphat. Fracta iacet Assyria superbia; remeat Herois gloriosa, cui pro spoliis caput manu dissectum pendebat è manu. Vt discas quantum placuerit Domino exercituum sponsalitus ornatus. Hæc fuerunt arma, quibus iugulauit tyrannum. S. Fulgentius de statu viduali capit. 14.

Fulgent.

Ecce vidua præclara natalibus, facultatibus diues, atate iuuenis, specie mirabilis diuitias contempsit, delicias respuit, carnis incentiuum calcauit, & induta virtute ex alto non quasiuit secundo famulari conubio. Propterea testimonio tam præclari operis apparuit, quantum Deo dilecta sit continentia vidualis. Igitur quod omnis Israelitarum populus facere non potuit, sancta vidua castitatis virtute perfecit. Expende illud: non quasiuit secundo famulari conubio: quasi quæ iterato coniugi soluit cingulum castitatis, non vt domina ducatur in domum, sed vt famula minuat statum, & fronti, quam plectit, notas seruitutis inurat. Iudith iuuenis, diues, pulchra cum triplici dote nouas renuit faces incendere. Propterea testimonio tam præclari operis apparuit, quantum Deo dilecta sit continentia vidualis. Quid ais, ô Beate? Iudithæ continentia vidualis probatio dissectæ ceruicis testimonium poposcit? Vestalis de castitate explorabatur in saxo; aliæ pudorem vel aquis tepentibus, vel ferarum conflictatione purgabant: qualis suspicio in fœminæ sacræ candorem, quæ tanto delusa experimento est? quid quoddam non cubet cum Duce? Idem vtrique cubile est, fœtidus halitus sentit epoti, & limpida pudicitiaë crystallus ab impudicitiaë fumo timet perstringi. Opus fuit in tot iudiciis, quoddam vidualis castitas purgaretur. Ergo hæc iugulet Holofernem, nec alij virtuti pugio tribuatur, vt caput amputatum testimonium stabile sit pudoris. Vt quid testimonium? Quia quæ in lecto virum enecuit, nudum cupiebat lectum, non homine plenum: quæ guttur transfiget, noluit hominis halitum intra cubile sentire; semitam, qua egrederetur, ademit. Ecce viduæ castæ probatio: Propterea testimonio tam præclari operis apparuit, quantum Deo dilecta sit continentia vidualis. In quem cogitatum etiam expendo Augustinum, in appendice sermon. 67. *Constructo thalamo concitatur ad ducem prouum amore, victum somno, elisum virum in strato, bellatoris crines implicuit pulchritudine digitorum.* Quid est, quoddam ex constructo thalamo proximus concitetur ad cadem? Nonne in hanc collinea-

August.

uerat ab initio? Quod adulteri thalamus vidualem continentiam dehonorabat. Hinc citius prouocatur ad necem, vt in loco tyrannidis contra pudorem lethum infligat, & lectum tyranni sparso sanguine abluat pariter & castiget.

Equidem fœmina tot procos, quot hostes, quot milites, egreditur habitura. Quis non ad connubium ambiret pulchram Hebræam? Dubius hæret à tot sollicitatus hymenæus. O quantum viduitati dispendium! Vix Regiam subintrat, cum ipsamet aula Principis iniussa pompam nuptiarum præparat absque viro. Vt quid præproperè conuiuium decernitur, Regalis luxus splendet, redolent falerna; & quas subita mactatione, igne celeriori, coctas epulas nuper viuentes alites præbent? Quoniam nuptiæ, etiamsi nullus nuberet, parabantur. Adeo sibi toros visa pulchritudo sternebat, vt genialis Hymen non vocatus ad nuptiale prouocaret conuiuium. Id lepidè S. Augustinus: *Dum Regi alio sermone imaginariis verbis blanditur, bellatoris animus lascinia soluitur, in amore armorum torpent vires innumerabiles militum, luxu regifico nuptiarum pompa nullo nubente construitur.* Pondera illud: nullo nubente. Quid ageret pudica viduitas? Videas ingenium. Induit se vestimentis iucunditatis suæ: pristini coniugij vestes præcingit, vt sic egrederetur sponsa, nec alteri nubere valuisset. Aeuum est Augustini supra sermon. 67. *Gentis suæ vindex sumpsit ornamentorum arma non de bello nuptias subitura, sed vt de ciuitate bellatrix procederet sponsa.* Cum sale. Id est: non prodiit ad bellum, vt nuberet, sed vt nupta; sic bellatrix, sic victrix. Coniugalis castitas, quæ præterierat, vidualem castitatem sub rediuiua specie vestiuit: dum signum extulit pudicitiaë, sustulit pudicitiaë tyrannum.

45.

August.

Idem.

Sciuit inter confusa armatorum iuuenum agmina procos contemnere; amatores, qui deperibant, despiciere: quia in Bethulici secreto cubilis didicerat, nec puellis exterorum permittere contubernium. Corporis elegantia, gazarum pondus, virtutum collectus chorus fœminam amico fœdere beabant. Hæc dotes ad secundas nuptias inuitare poterant vel inuitam; & tamen vt grande facinus vidualis addisceret continentia, non tot genialibus lenociniis assensit. Petrus Damianus lib. 8. Epist. 14. *Quantis illa mundana prosperitatis dotibus affluebat, qua nimirum blandè lenocinantibus secundas sibi nuptias illicere poterant. Sicut enim sacra narrat historia: Erat Eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat diuitias multas, & familiam copiosam, ac possessiones armentis bouum, & gregibus onium plenas; sed quando ista procos admitteret, dum puellarum quoque eius alloquium cupiam facile non pateret?* En quas dotes secum in Assyriorum castra ferebat. Auro rigentia strata in aula Principis atterebat vestigiis; eam deperibat tyrannus, nihil non illiciebat ad faces, & quæ secum fœmina vexerat, & quæ inuenerat. Et tamen, vt non esset vxor, potentiorum procum discidit, effudit sanguinem ferro, quem ille saginauerat ad luxuriam.

46.

Petr. Dam.

Hinc forsàn S. Fulgent. epistol. 2. de statu viduali capit. 20. sic fatur: *Tales sunt etiam nuptiæ, quæ benè suscipi possunt, & benè contemni. Quam benè nuptiarum opus in castitate coniugali Susanna seruauit! Quam melius in continentia viduali Iudith, atque Anna contempsit! Quam optimè in integritate virginali Maria institit!* Hic quidam ascensus

47.

Fulgent.

ascensus est, nec difficultate liber. Esto vidualis & cœlebs status melior sit coniugali: attamen semel coniugio in Susanna stabilito, & viduitate in Iuditha; in quo melius nuptiarum opus in continentia viduali tempfit Iudith, quàm in castitate coniugali custodiuit Susanna? Nonne difficilius, quod, quæ inter aquas membra nudauerat, quibus vel congestæ vndæ velamina ponerent, quæ exertum corpus, fracto alabastro, emolliebat vnguentis, nardo madidabat, irrupentibus senibus clypeum opponeret coniugij, quo & se obtegeret nuda, & connubij faces non exstingeret adulterio: quàm quòd Iuditha egressa ad facinus, mutataque fide suffulta seruauisset pudorem? Sanè Susanna impetu furtiu à lasciuientibus præoccupatur, vbi in senibus iuuenilis feruoris procacitas spatium non concedebat consilio. Miraculum fuit castitatis tam citò prudentiam à pudore vocari, effugere senes, voce soluta, quos libido dissoluerat, & fugare. Iuditha transactis dierum induciis rem meditata, nuptias remnebat. Attamen Fulgentij iudicio standum. Susanna viuo coniuge, thalamoque fruens inter mollia vnguenta, inter vitreas vndas ancillarum comitatu gauisa, quid quod contemneret senes, quibus obscœna frons rugis exarata, quibus trepidabat ætas, pulueremque vicinum sparserat? Imò quæ adulterij pœnas lueret lapidata, si nefario nexui arrideret. Benè quidem custodiuit nuptias quæ sibi timorem Dei ante oculos obuersantem confessa est, ne caderet in miseræ senectæ miseres amplexus. Ast quam fortius in continentia viduali nuptiarum opus contempfit Iudith, pulchra, iuuenis, diues, vidua, quæ inedia amans, quæ attrita cilio, quæ tenebris damnata, quæ lachrymis lota, & tamen quæ si nuberet, nec audiret adultera, nec de piaculo vocaretur. Quos contempfit? Iuuenes, diuites, armatos, Assyriorum superbiam. Quo? Specie & pulchritudine. Ferto iudicium. Sanè Tertullianus illam in exemplum adducit in lib. de monogamia cap. 17. *Sed hanc iudicabunt iam non Isaac monogamus Pater noster, nec Ioannes aliqui Christi spado, nec Iudith filia Merari, nec tot exempla Sanctorum.*

Tertull.

48.
Isidor. Pelus.

Iudith. 11.
37.

Hier.

Sed foelicius primas Iudithæ dedit Isidorus Pelusiota lib. 1. epistol. 87. *Documento sunt celebris illa Susanna cum filia Iephte, admiranda Iudith: quarum prima senum intemperantem libidinem non iuuenili atate superauit: altera mortem quoque magno animo suscepit; atque cum virginitate præclarè abscessit: postrema pro castitatis præconio hoc à Deo accepit, ut tyranno necem afferret.* Obserua, quòd inter Susannam, & Iephte filiam, admirandam appellat. Imò tanquam coronidem illustribus fœminarum prodigiis, ampliata oratione, in ultimo collocat dignitatis fastigio, cum Iephte filia virginitatis intemeratæ flore præfulgeat. Adeò castitas vidualis in Iuditha excelluit, vt licet virum experta, genialibusque oppignerata muneribus, virginitatem saperet, qua casta; excelleret, qua pulchra, qua opulenta, qua iuuenis. O quantum excreuit pudicitia post thalamos, quæ in amissæ virginitatis palmam contendit! Euolue illud, *Pro castitatis præconio hoc à Deo accepit, ut tyranno necem afferret.* Idem fermè lego apud S. Hieron. in præfatione in Iudith c. 11. *Qui castitatis eius remunerator virtutem ei talem tribuit, vt inuictum omnibus vinceret, insuperabilem superaret.* Quomodo præmium castitatis victoria Zerda in Iudith. Tom. I.

fuit castitatis? Qualis castitas remunerata profertur? Quæ venit, an quæ rediit? Nonne quæ ab hoste remeauit pudica absque nœuo albida, absque tenebris nitens, tanta potuit mercede gaudere? Sed hæc post iugulatum tyrannum; spretum adulterum explicata promicuit: non ergo potuit sortiri pro præmio ipsam iugulationem tyranni. Benè. Sed castitas castitate coronata est. Castitas merces fuit castitatis; occisio Holofernis Virginis castitas fuit. Vix occidit, & dixit Augustinus supra datus: *Ecce castitas.* En castitas præmium castitatis. Ea abundauit huius fœminæ castitatis opulentiæ, vt intra se quid pro merito, quid pro præmio sibi numeraretur, haberet.

Quid quòd iugulatio impudici castitas pudicæ fuisset? Ipse mûcro, qui è columna thalami lasciu pendebat, qui ad mœchi latus assueuerat; dum tetigit Iudithæ manus gladius castitatis effectus est. S. Bruno serm. 5. de confes. *Qui autem S. Bruno lucerna ardens esse vult, lumbos præcingat, continentiam, & castitatem custodiat. Vnde illi benè præcincti sunt, qui super femur suum gladium habent; illum videlicet gladium, quo castissima Iudith Holofernem interfecit.* Vt quid desideras gladio impudicitie lumbos præcingi? Nonne Iuditha ad columnam accessit, quæ erat ad lectuli caput, & eius pendulum pugionem exoluit? Pugio Holofernis Venerem potius, quam castitatem armabit. Benè. Sed quia casta Iudith ad columitatem pudoris ferri capulum contrectauit, iam castus pugio in armaturam castitatis sanctis lumbis iuste tribuitur. Miraris? Vel ipse Holofernes Veneris leno, impuritatis dux, & satelles à sanctæ fœminæ consortio titulum pudoris sortitur. Do D. Augustinum August. sermone 66. in append. *Orationis fauore castitas pudorem proprium seruauit intactum, & quietum, decipitque alienum.* Ecce alienum vocat, quem verborum series Holofernis esse demonstrat. Sed hunc locum infra expendam.

O quantus in Iuditha continentie vidualis fauor! Quantus splendor emicuit; cui in æternum castitatis emblemata, tanquam suæ sortis peculium; datus est interitus Holofernis! Vt quid datus? Quia lasciuus prædo fœminam geſtuerat castam eripere. Vicit altera fors: ob castitatis prodigium furis domina effecta est. Huc aduoco sanct. Fulgentium epistol. 2. capite 14. *Quam verò multum Deus in vtraque vidua continentiam sibi placitam demonstrauit! Nam Iudith spiritualibus armis accincta caput lasciu prædonis absidit: Anna verò ipsum caput Ecclesiæ Spiritu sancto repleta cognouit. Datus est Iudith Holofernis interitus: Anna reuelatus est Saluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo expellere pestilentiam: huic tribuit humani generis agnoscere medicinam.* Compara illud: *Lasciu prædonis, cum illis, datus est Iudith Holofernis interitus.* Perbella antithesis inter lasciuam, & castitatem. Prædo inter aliena pergrassatur dominia. Anne præda ipsa meliore vicissitudine dominium poterit nancisci in prædonem? Id viduali contigit castitati, cui datus est Holofernis interitus, qui prædo in castitatem irruerat.

Vt viduitas habentem beet, nihil aliud illi deficit, nisi duratio, quod alias penitiùs discutiamus. Anne viduitas nouo connubio soluta fuit in Iuditha? *Erat virtuti castitas adiuncta, ita vt non cognosceret virum omnibus diebus vita sua, ex*

quo defunctus est Manasses vir eius. Præclara laudatio, quæ usque ad cineres perseuerat. Quam impercussa puritas, quam tædarum non gustauit fuligo? Quidni tædæ? Non dicitur: *Non viro nupsit, sed non cognouit virum*; vt omnis arceatur inuerecunda suspicio. Quam iure tulit ætatem, quæ non pertulit virum! S. Athanasius in Synopsi: *Ipsa verò Iudith Hierosolymam profecta omnia abstulit Domino, indeque domum reuersa, pietatis exercitium retinuit, & ad mortem usque in viduitate perdurauit. Nemo enim illi nuptias persuadere potuit. Mortua est autem, postea quàm in viduitate honestè vixisset atatis anno centesimo quinto. Nullum longius æuum vnquam fuit sortita viduitas, quæ tot lustris nullo fulmine tactam castimonie laurum retinuit.*

Athanas.

§ 2.
Ambros.

Iuuat in id ipsum accersere sancti Ambrosii lib. de viduis: sic fatur: *Nec bis tamen elata successibus, cui utique gaudere, & exultare licebat iure victoria; viduitatis reliquit officium; sed contemptis omnibus, qui eius nuptias ambiebant, vestem iucunditatis deposuit, viduitatis resumpsit; nec triumphorum suorum amauit ornatus, illos existimans esse meliores, quibus vitia corporis, quàm quibus hostium arma vincuntur.* Quàm floridè claræ viduitatis indolem expendit Ambrosius! Ergone victoriæ pignus redeuntibus lustris sacram fœminam non vestiret, quæ (vt facit Textus ait) erat diebus festis procedens cum magna gloria? Cur iucunditatis ornamenta dispunxit, quæ victricia tempora corolla redimierunt pudoris. Sat est, ô Heroïna, pulli amictus: sat est feralis, & lugubris pallæ. Parce sordibus: victoriæ ius te vindicat in setica, in Tyria. Cur tam celer resumis luctum, quæ iam redemptrix populi audis? *Equidem non triumphorum suorum amauit ornatus, illos existimans esse meliores, quibus hostium arma vincuntur.* Adhuc superest, quem triumphet, quæ amputato Duce superbiam Assyriorum discidit? Prudenti lance duplex genus triumphorum librauit; ab hoste, vitam, qui facultates tentauit diripere; à carne, quæ civili bello, & tecta pugna titillat ad luxum, lenocinatur ad sordes. Hunc sancta fœmina per æuum amabat debellare Tyrannum: idè viduitatis arma non deserit, vt nouiter parti sibi successissent triumpho. Id suboluit Hieronymo supra dato epist. 10. ad Furiam: *Recognosco caput Holofernis de mediis hostibus reportatum: vincit viros fœmina, & castitas truncat libidinem, habituque repente mutato, ad victrices sordes redit, omnibus saculi cultibus mundiores.*

Hier.

§ 3.

Aldhelm.

Anne æternaretur vidualis castitas in Iuditha, quæ viduitatis vestes post annos lugubres non deposuit? Imò maritum æternatum, è puluere rediuium luci præstabat, dum in viduitatis ornatu, quasi sponsæ cultum pudica matrona ferebat. O quanta vis vidualis continentie! Adèd sibi pristinum præsentat maritum, vt reducem credas ad vitam, quem tegit lapis, quem vmbræ sepeliunt. Velim ex hoc cogitatu. expendere sanctum Aldhelmum de laudibus virginittatis capite 28. *Iudith filia Merari post obitum Manasse sumptu viduitatis theristru, & spreto sponsali peplo blanda procorum lenocinia contemnens, nondum resultantibus Apostolicis clangoribus: Dico innuptis & viduis, bonum est illis si sic permanferint; quasi candens lilium pia castitate florens, atque à publicis conspectibus delitescens, in cœnaculo solario pudica conuersabatur.* Vt sentias acumen, & nodum; nosce quòd theristru sponsæ, & matro-

næ hilaris vestis est, non dissidens à peplo, cui ex aduerso apponitur viduitatis vestis. Genes. 38. Esaias 3. 23. Quomodo igitur Aldhelmus, dum sponsale pepulum tempisse Iuditham scribit, theristru viduitatis sumpsisse perhibet? Infra latiori calamo locum hunc expendam: sat sit nunc acumen tangere. Theristru sicut & pepulum, sponsæ ornatus est, adèd dum vidua erat Iudith, virum sibi viuere putabat, vt etiam pulla viduitatis vestis sibi crederetur theristru. Spreuit quidem secundis famulari nuptiis: idèd contempsit pepulum siue theristru sponsæ; èd autem quòd spreuit, magis assumpsit, dum idèd spreuit, quia mariti vmbram sibi præsentabat vt sponsa. Vide pudicæ viduitatis ingenium; quasi contraria peregit; pepulum spreuit, quia nouam sponsam se audire recusauit; theristru viduitatis assumpsit, quia ex viduitate vetera sponsalitia protraxit. Viduam dicas, quia mortuus est Manasses; sponsam, quia viuit adhuc, spirat, perennat in viduali coniugis continentia.

Genes. 38.
Esai. 3.

Elogia à ieiunio sanctæ Fœminæ.

S E C T I O VII.

Ieiunio & corporis maceratione plenas laudationis copias, quibus à Patribus sacra fœmina perennat, vix valet curta manus. Premere opus est, cui promere non datum. Victrix ab inedia, à parci victus castigatione recinitur; & inter roseos cæterarum virtutum choros palma subiicitur abstinentiæ. O inanis stomachi virilis strenuitas! O sicci gutturis impransæ fortitudo aduersus Assyrios exercitus carniū adipe saginatos! Adèd corporis molem extenuauit in spiritum, vt corpus iret in mentem, transfret in animum, animique intellectuales dotes limosa corporis fortiretur compago. Ambrosius de Elia & ieiunio capite 9. *Denique bibebant vinum in ebrietate potentes, qui Holoferni Principi militia Regis Assyriorum se tradere gestiebant; sed non bibebat fœmina Iudith ieiunans omnibus diebus viduitatis suæ præter festorum dierum solennitates. His armis munita processit, & omnem Assyriorum circumuenit exercitum. Sobrii vigore consilij abstulit Holofernis caput, seruauit pudicitiam, victoriam reportauit.* Qualis, quæso, pugionis acies in iugulum, quæ medias Holofernis ceruices secuit, & truncum iterato reddidit, qui truncus iacebat soporatus à vino? Equidem sobrii consilij vigor: *Sobrii vigore consilij abstulit Holofernis caput.* Imò manus fœminæ fecit lanienam. Benè discutis ieiunij ingenium. Manus illa, quam ieiunia pauerauerant, in animum fuerat conuersa. Animus rationali acumine, ingenita sorte pollens, spiritalis mentis ministerio operatur, manus illi intellectus est, manus illi voluntas, quæ in arce mentis officiosis ancillantur obsequiis. His consiliatur, his censet, his spiritualia tractat officia. Iudithæ ieiunium vel post corpus in animum depascendum inuaserat; vel corpus continua inedia diligentia transferebat in spiritum. Vnde, quæ manu abstulit Holofernis caput, sobrii vigore consilij abstulisse profertur; cum tamen consilium animi sit.

54.

Ambros.

His

38. 55. *His armis munita processit.* Ergone non alia virtus fœminam obærabat, non fidei casside, non spei lorica, non amoris pharetrata sagittis, non castæ pulchritudinis hasta armata in bellatorum phalanges virago processit? Imò si ieiunium vna virtus est, cur pluraliter arma censentur: *His armis munita processit?* O benè. Sat est abstinentiæ sanctæ armatura ad helluonum exercitus concidendos. Cætera virtutum cohors sub ieiunij pallore latens progreditur. Ieiunium arma dat, virtutum sibi cuneos accersit, induit, armat, & in omni cornu primum in acie spiritualium agminum fert ducatum. Si ieiunium audis, non credas nudum à comitatu gradi, multo virtutum milite cingitur, ut debellet.

num, cruentam dexteram. Recognosco caput Holofernis de mediis hostibus reportatum. Vincit viros fœmina & castitas truncat libidinem, habituque repente mutato ad victrices sordes redit; omnibus sæculi cultibus mundiores. Sordes appellat victrices: his exierat, his rediit, his vicit, his vixit; semper ergo victrix, semper victoria induta, etiam peracto triumpho, incedebat. Mira ieiunij lex infederat bellatrici, nec in pompa gloriosa triumphi, ne à triumpho caderet, audio saturam, *Habitu (inquit) repente mutato ad victrices sordes redit.* Si sordes victrices; ergo vicere Assyrium: non igitur ad eas redit, quas non deposuerat; & si reliquerat in cubili quomodo nuncupantur victrices?

56. Vide facinora: *Abstulit Holofernis caput, servauit pudicitiam, victoriam reportauit.* Ecce triplex trophæum, capitis, luxuriæ, victoriæ. Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, tripartito agmine per creaturæ rationalis prouincias grassantur. Sola deuincit abstinentia puellæ. Nequiuerat Ambrosius grandiores in breui eloquio compressisse triumphos. Abscidit caput, & caput Principis epulis distenti, sericis amicti, ardentique murice purpurati, cuius vocabatur in fœminam, in Nabuchodonosoris Primiceriam, in aulæ Principis spectaculum pariter & obsequium. En concupiscentia oculorum, quo Holofernis caput, pugione contriuit. Iugulauit Assyrium & in lecto, & post lyæa, post libidinis aucupia, ubi Venus incalescit, & succumbit. Inter iuuenes iuuenis, & venusta, absque teste custode; nec voluptatis illecebræ cessit, quæ pocula, quæ dapes ori negauerat. Ecce concupiscentiam carnis compressit. Victoriæ denique reportauit. Anne aduersus superbiam vitæ? Pungit hæc vox *Reporto*: idem est, quod reueho, siue *reduco*: sic Columella lib. 7. capite 1. *Qui pleraque utensilia, & vehere in urbem, & reportare dorso, vel collo potest commodè.* Significat ergo idem, quod ab vrbe fertur, in urbem referre. Quomodo igitur Iuditha victoriam reportat ab Assyriorum castris in Bethuliam? Anne è Bethulia prius in castra victoriam vexerat ut inde reportaret? Apprimè quidem arridet vox. Ieiunium, antequam vincat hostes, victoria fuit ieiunanti: quæ ferebat ieiunium, iam è Bethulia alacrem victoriam ferebat. Peremit hostem, victoriam reportauit; eandem intellige, quam & vexit. Quam secura se dederat hostibus, si secum tulerat non solum, quo posset vincere sed & vincere. Maius elogium fuit, quod reportaret, quod secum ieiunium in urbem referret; nec insolentes animos assumeret, sed solita post triumphum vinceret continentia: sic ipsius victoriæ victoriam fecit, & vitæ superbiam humilis debellauit. Iam supra dedi Glicam p. 2. Annalium: *Quem cum Iuditha prudenter necasset, ac rebus ipsius omnibus potita fuisset, non tamen insolenter animos sumpsit, sed omnibus Deo consecratis in viduitate, solitaque continentia vixit usque ad annum centesimum quintum.* Iam expendi.

57. Vis victoriam in castra tulisse probemus, è castris reportasse in Bethuliam, dum iuit, rediuitque, ieiunium, quo præcincta fœmina bellauit, debellauit? Accipe Hieronymum epistol. 10. ad Furiam: *Legimus in Iudith viduam iam confectam ieiuniis, & habitu lugubri sordidatam, quæ non lugebat mortuum virum, sed squalore corporis spongerebat augmentum. Video armatam gladio m-* Zerda in Iudith. Tom. I.

58. Victrices quidem sordes militiæ Principem iugularunt. Illic aderat ieiunium etiam inter falerna calida, inter epularum lautitias; ast commentitio dolo fucata facies ieiunij tegebat arma. Ieiunium cum pudicitæ zona præcinxit, intus ieiunij pugio latebat, quod & lorica ad munimen, & gladium protendebat ad cædem. Ieiunij ingenium occulto subtegmine pulchræ fœminæ membra vestiebat. Cur hilaris facies multa venustatis luce suffusa, si ieiunæ est? Ut victrices occultaret ieiunij sordes, in vultus scœna hilaritas emicabat. Cur iucunditas & in veste, & in ore inimicum fefellit? Ut intus inedia facinus meditata perageret; quæ subdola fortitudine inuaserat fœminam, ut, dum brachium exereret, ieiunium, quod latebat, iugulum amputaret. Acumen est sancti Chromatij in capit. 5. Chromat. Matth. *Sanctissima Iudith post solemnitatem triduanam ieiunij, capite vincto, & lota facie, ita interna afflictionis tristitiam tegit, ut, simulato gaudio, latari hostibus videretur, ac sic demum per lætitiæ vultus ieiunium texit, & ab hoste triumphum victoriæ reportauit.* Id ipsum lego in S. Ioanne Chrysost. hom. 10. Chrys. ex cap. 6. Matthæi. *Si fieri potest, opus religiosi ieiunij, & ipsius corporis atque animæ afflictionem vultus hilaritate velemus. Cuius rei exempla etiam secundum historiam præterito tempore legimus præstentia. Nam sanctissima Iudith cum magno mœnore pro populo esset afflictæ, post solemnitatem triduanam ieiunij, capite vincto, & lota facie, ita interna afflictionis tristitiam texit, ut simulato gaudio, latari hostibus videretur; ac sic dum lætitiæ vultus ieiunium texit, de hoste triumphum victoriæ reportauit.* En tectum dolum abstinentiæ. Dum tecta sub diuite veste delituit, dum oleo nitens, dum myro delibuta pulchritudinem hilarem exhibuit, sub tuto prendit amantem. Quam docta retia tetendit inedia! Sub pigmentis absconditur, ut pungat amantem, ut gladio confodiat, quem amore pungit. Si ieiunas, vnge caput, consulit Dominus: crede consilio, ne subtristem exasperes frontem, ne turbide faciem commacules. Deprædari desideras, si te non prandisse pandis, intus custodi secretum telum: quod si illecebra te petat, vibrabis in illecebram; si irrumpat ambitio, facile torquebis & vinces: ferto tibi triumphum, ferto tecum: hæ victrices sordes sunt, si coronas amas, ne exuas.

Adhuc in Hieronymo lateret. *Legimus (inquit) in Iudith viduam confectam ieiuniis.* Anne confectam legis? Vbi exesæ macie genæ? Vbi leuicute vestita ossa? Anne oculi in cauis specubus delitebant? Anne rugis exhausta facies exarabatur hiulcis. Imò post ieiunia dicitur: *Erat au-*

Iudith. c. 8.

tem eleganti aspectu nimis. In eleganti aspectu, quem etiam nimium scriptura appellat, quid potuit defuisse decoris? Nonne eburnea colla, mistus cum candore rubor, geminum in luminibus sydus, purpurea labra, populosa coma elegantem pulchritudinem componebant? Iudith igitur non confecta ieiuniis scribitur: cur apud Hieronymum legitur? Non facilis explicatui nodus est iste. *Conficio* apud literatos variè significat. *Conficere*, quasi perficere, & ad vltimum verticem emoliri sonat. Vnde Cicero Attic. 12. *Sed hac coram videbimus; ita tamen, ut hac astate fanum absolutum sit, ne tamen cum Appellachio confice de columnis.* Sic *conficere bibliothecam*, id est, vltimò componere. Attic. lib. 1. *Velim cogites id, quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere possis.* Hinc confectam ieiuniis Iuditham dicerem, quasi ieiuniorum ope perfectam, consummatam, & ad fastigium vsque sacræ nobilitatis euectam; cui pauerant ieiunia venustatem, cui parci victus auara manus apicem construxerat cœlitibus contribulem. Non quiesco: nam statim subdit Hieronymus, *Et habitu lugubri sordidatam*: nec præfatus verbi vsus communis est. *Conficere* hominem propriè significat, aded penitiori discerpere laniena, ut totum corpus hiantibus vulneribus, contritis ossibus, per singula membra dehiscat. Vnde apud Donatum vox propria gladiatorum est, qui vel cæstibus, vel pugnis aded pugilum luxata membra conquatiunt, ut penitus quidquid corporeum est; absumere concupiscant. Hinc Lactantius ad elementorum prælia hoc verbo vitur, quatenus sese contundunt, & alterum alterum aded corrumpere fatagunt, ut nihil pristini elementi remaneat, quin ab elemento depereat. Sic lib. 1. *Ignis quidem permisceri cum aqua non potest, quia sunt utraque inimica, etsi cominus venerit, alterum quod superauerit, conficiat alterum necesse est*: hoc est, perdat, & consumat. Vide si in aqua post victoriam ab igne ignis deuicti scintilla renideat. Perijt forma: licet tepeat aqua, aqua est; non quæras flammam, ignis amicam. Hieronymus Iuditham confectam ieiuniis appellat: cenfeo, quia quidquid corporeum est, quidquid molle, carnisque teneritudine fluxum absumpsere ieiunia, & quasi opere fusorio conflauere in spiritum, ut pulchræ fœminæ corpus ieiunij arte transiret in animum spiritualesque functiones posse videretur obire, cui molem limosæ compagis corrodens inedia siccis dentibus exhaustisset. Sic venusta satis, sic pulchra nimis, cui genas ieiunium meliori cerussa fucauerat, cui nitidiorem faciem oleum spirituale contulerat.

60. Ex quo nouum nodum dissoluo in Hieronymo, quo lax præfatis affulget perspicua. *Quæ non lugebat mortuum virum, sed squalore corporis sponsi quarebat augmentum.* Quid audes, Doctor maxime? Si Deus sponsus est, non Manasses, quem mortuum Iudith non lugebat, qui poterat squalore, victusque continentia sponsi quærere augmentum. Mutauisti calamo lubrico sententiæ terminos; vel enoda. Deus non augetur, ieiunante Iudith; fœmina augetur, quæ spiritus incrementa sortitur. Alit concinnè & seriò Hieronymus coniunxit vtrumque. Ieiunia confecerant Iudithæ corpus, ut tota iam vel ipsa caro spiritum spiraret. Hinc augmentum quærebatur sponsi. Miraberis. Fausta ieiunij ars, quæ dum minuit

de corpore ieiunantis, facit excrefcere (liceat sic pro modulo nostro fari) in ieiunante Deum. Humanum corpus faceret vocauit Tertullianus diuini afflatus vaginam. Vnde homo hoc afflatu factus in animam viuentem apud Philonem est Dei simulacrum; radius apud Chaldaum; symbolum Diuinitatis, ut refert Psellus Philosophus; apud Salomonem proprietas; apud Mosem imago; apud Tullium abscissio, & delibatio; apud Platonem sigillum. Corpus equidem imago Dei non est, sed animus. Ieiunia è corpore cœlestem animum conuant: si igitur animus è corporis ieiuni consortio incrementa capeffit, imago crescit Deitatis. Vnde Deus, ut à penicillis ductis adumbratus in repræsentatione crescere videtur. Rem dedit Origenes trito loco in Lucam homil. 8. *Quando igitur grandem fecero imaginem, id est, animam meam, & magnificauero eam opere, cogitatione, & sermone; tunc imago grandis efficitur, & ipse Deus, cuius imago est, grandis fit.* O si artem addisceres, vel ipsius Dei magnitudini proficuum. Bone Deus. Nec digitum vnum potest quis ad structuræ suæ taxatam legem addere; & tuæ poterit immensitati meditari incrementa? Ieiuna, & artem ad ipsius Numinis grandiorum imaginem didicisti. Dum decoquit carneæ grauedinis pondera, grandescit imago: quid quod magnus appareat Deus, si acceuit animo, quidquid defecisset è corpore? Iam capies Hieronymum, dum de ieiunante cantat: *Quæ non lugebat mortuum virum, sed squalore corporis sponsi quarebat augmentum.*

Si augmentum Sponsi Dei per ieiunia quæsiuit, num inuenit? Non inficiaberis. Indoles ieiunij est. Fecit fœminam excrefcere è stricto cubili in protracta castra Assyriorum. Spiritui maior sphaera debetur ad locum: porrigitur Angelus vsque ad diffitos actiuitatis, quam vocant, cancellos; peragrat spatia, quantumuis immotus in loco sibi taxato persistat. Limus homini compes est: ægrè mouetur. Iudith quæ ieiunio corpus minuerat, etiam in castra aliena facile dominata cucutrit; cum tamen Holofernes caribus infartus, vix culcitram ad soporem implebat. Gulæ & ieiunij dimicauere prodigia. Ieiunium ex fœminæ corpore fecit spiritum: gula spiritum Assyrij compegit in corpus, & ex conflatorio libidinis animum tetendit in carnem. Ambrosium enucleemus: de Elia & ieiunio, capite 9. sic ait. *Hac enim succincta ieiunio in castris prætendebat alienis, ille vino sepultus iacebat, ut ictum vulneris sentire non posset.* Itaque vnius mulieris ieiunium innumeros strauit exercitus Assyriorum. Strenua antithesis inter sobrietatem, & luxuriam. Iudith ex ieiunio aded corporeas metas excessit, ut etiam in alienis castris prætenderet, & quasi sphaeram suæ virtutis, ieiunio dominante, lustraret. Ecce in corpore dotes spiritus. Holofernes, cui ampla Regia, cui imperij Nabuchodonosor terminus absque terminis ire gestiebat; vino sepultus, epulis obesus, cibariaque sarcina grauis, aded etiam ante exectum caput degenerauit in truncum; ut spiritus & animus transisset in carnem, nec vlla animæ scintilla in viuo corpore remaneret. Nequiuit virilius rem prodere Ambrosius: *Ille vino sepultus iacebat, ut ictum vulneris sentire non posset.* Vide quid mediteris, ô Beate! Nonne viuebat ante vulnus? Nonne stertebat ex vndis Bacchi collidentibus vsque ad guttura? Non ergo deficiat sensus cui vita supererat

Tert.
Philo.
Chald.
Psell.
Salom.
Moses.
Tull.
Plato.

Orig.

Hier.

61.

Ambr.

Hier.

Donat.

Lactant.

Hier.

pererat hominis. Heu ! Crapulosæ gulæ malignitas animum in corpus transegerat ; & cum animæ rationalis ignobilior pars sensus sit , nec sensum reliquerat in epoto : si animus illi totus caro fuit , quid mirer , quod ictum vulneris sentire non posset ? Proh vita trunci è vita hominis ! Proh sepultus , qui adhuc viuit ! Sed qui totus corpus est , quid potuit expectare , nisi sepulchrum ? Ecce ex alterna acie miracula alterna. Corpus in Iuditha , ieiunio artifice , spiritus est : spiritus in Holoferne , gula pergrassante corpus. Qui spiritum amas , qui tibi blandiris de homine , superbis de animo ; quod crapulis das , minuis ab animo : quò parcis epulis , spiritum auges.

62.
Fulgent.

Id ipsum aliquantulum tetigit S. Fulgent. epist. 2. de statu viduali capite 14. *Denique cum Holofernes innumero Bethuliam obsedisset exercitu , & omnis Israelitarum virtus perturbata languesceret ; egreditur castitas oppugnatura luxuriam , & ad interitum superbia humilitas sancta processit. Ille pugnabat armis , ista ieiuniis ; ille ebrietate , ista oratione. Igitur quod omnis Israelitarum populus facere non potuit , sancta vidua castitatis virtute perfecit.* Vide ex utroque cornu conflictum. Ille pugnabat armis , ista ieiuniis ; ille ebrietate , ista oratione. Non concinnè videntur utriusque agminis arma partita : Si hæc ieiuniis pugnat , pugnet ille ebrietate ; si ille armis , hæc oratione : Sic bella aduerso Marte flagrabunt. Et tamen Fulgentius armis contraposuit ieiunia , orationi ebrietatem : Ut ieiuniis victoria eximior euaderet , non segnem illi hostem , non ebrietatem euiratam obiecit , quæ potius potentes emollit , & deiecit ; exarmat quàm munit , & totius suffocat constantiam virtutis. Scitè omnia Holofernes arma ieiunium congeffit : *Ille pugnabat armis , ista ieiuniis.* Anne ieiunia arma non sunt ? Sed quibus pugnat virtus. Impar esset ex utroque cornu certamen , si Iuditha per ieiunium dimicante , ex agmine aduerso non omnia armorum genera congererentur. Discingat hostis , quidquid est armorum in fæminam , ex humeris sonet arcus , ægide defendat pectus , thoracem lacerti induant , armetur ferro quidquid viuit ; torqueat iacula , vibret enses , tela iaculetur è pharetra. Adest ex aduerso ieiunium ; vincet. *Ille pugnabat armis , ista ieiuniis.*

63.
S. Laur. Iust.

Idem fermè protulit S. Laurentius Iustinianus de sobrietate capite 2. *Iudith quoque omne tempus viduitatis suæ his sobrietatis armis & abstinentia peregit , & omnem Assyriorum circumuenit exercitum.* Mutuatus hæc Laurentius ex Ambrosio. Ille me mouet ; quòd Iuditha omne tempus viduitatis suæ sobrietatis & abstinentiæ armis munita peregisset , & sic omnem Assyriorum circumuenit exercitum. Anne trima ieiunij præoccupauit arma , ut trucidaret Assyrium ? Tam præpropere armatur sub cubili ieiunans , ut post tres annos exeat ad campum ; Præsciueratne post tot lucas obsidendam Bethuliam ; fontium calliculos constipandos , extremè periclitaturam nisi ignobili se traderet deditione ? Si nondum præsaga futuri ; ut quid militaria præripit arma , quasi umbratilis miles se commonefaciens in sicco ? Sanè ut victoriis assuesceret , assuevit ieiuniis. Illis annis Holofernes carniū adipe saginabatur ad pugnas , Baccho madebat , dum sanguine gentes armorum fortitudine madidabat : eius arma crapula & ebrietas , his munitus sibi de Iudæis prælegebat victoriam. Anne eo

tempore iners otia retur Iuditha , quæ illi hostis , quæ carnifex parabatur ? Dum igitur ille nunciabatur obsoniis , *Hæc tempus viduitatis suæ his sobrietatis armis & abstinentia munita peregit , & omnem Assyriorum circumuenit exercitum.* Ieiunia nunc ; non differas abstinentiæ sanctæ commercium , etiamsi post vnum æuum sis pugnaturus : arma ieiuniorum præoccupata ; proba , si corpori cingendo quadrent , si facile brachia exeras , motus exerceas , ictus declines , tela contorqueas ; ne tyro in ipso prælio nescias his armis prægratuus incedere. Pugnabis strenuè in conflictus ardore , si in sicco puluere ieiuniorum arma mouisti.

Periit Holofernes à gula ; vicit à ieiunio Iuditha. Quam scita fœmina ! Qua in parte percussit Assyrium ? in gutture dissecuit fauces , dirupit collum , gulam abscidit. Non alia pars pugionem abstinentis decebat. Cur ? Si in fœmina vincebat ieiunium , in gula debebat percuti , qui à gula soporatus iacebat. Ut parca sobrietas vinceret helluonem ; in organo , quo transmittitur esca , infligenda fuit plaga : sic simul à ieiunio & gula trucidatus occubuit. Accipio Simonem de Cassia lib. 8. cap. 51. *Holofernis truncatur caput à fœmina , quoniam vini calore deuictus velut insensibilis iacebat in lecto.* Non sic strenui animi est iugulare deuictum , interimere subiugatum. Si Iudithæ facinus extollitur , cur deuictus ante ictum tyrannus scribitur ? Potèstne qui subigitur , duplici victoria perire ? Non derogat victoriæ fœminæ ante incursum ferri à calido vino victum Holofernem fateri. Hæc ars ieiunij & abstinentiæ fuit , quòd ut sobrietas , & parsimonia affulgeret , ipsis inimici armis interimeret aduersarium. Vino & crapula , quibus hostis se armavit , ieiunium fœminæ se muniuit , ut quem vinum detrunderet , iugularet ieiunium. Hinc de nouò lucem do carminibus Apollinaris libro de Apollinæ ætatibus hominum.

Quin & Holofernis caput à ventre recisum ,

Cum potor vino plus aquo deditus esset.

Suprà metrum hoc elucidauimus ; adhuc locus illustrationi superest. Caput non à ventre , sed à fœmina rescissum est : & si , ut à comparte , à ventre dissectum canis ; inter ventrem & caput plura organorum distenduntur spatia ; cur ergo à ventre protulisti rescissum ? Peruenisti è. Dum à gula occubuit , venter ipse iugulauit , cuius Deus venter erat , Philip. 3. 19 : vltice epotum sanguine merfit. Bacchus lumina pressit , sensum eripuit , collum explicuit , ut fœmina dissecaret. Infelix gulæ mancipium ! In necem tui arma inter se inimica amico fœdere coierunt ; à gula moreris , perimeris à ieiunio : ensis est epoti , manus abstemiæ.

61.
August.

Fausta frugalitas ! Ieiunat , & cædit gulæ pugione depransum. Aduoco S. Augustin. in appendice sermone 67. Cuncti ebrietate soluantur. *Non delicata matrona pugnavit ; sopor tibi , quem ferias , preparauit. Mucro matronam non terruit , sed armavit , quæ ita pugnavit.* Aduersantia sibi verba videntur : *Pugnauit , & non pugnavit.* Equidem sacra fœmina absque pugne strepitu vicit ; sed ne alterno dimicaretur duello , ne vires contenderet tenella pulchritudo cum Barbaro , vinum & ebrietas commilitonem egit , subegit in lecto sopitum , oculos sepeliuit , ut sic præpararet ad ictum , & absque dubio bello sortiretur victoriam. *Sopor tibi , quem ferias , preparauit.* Hinc , quia gulæ obsequiis fœmina armabatur , Holo-

fernis mucronem arripuit, ut quæ ineremis antea per abstinentiam, iam ab heluonis mucrone pugnaret. O quot nanciscitur ieiunium, vel ab ipsa crapula famulatus.

66. Paratur epulum luxu regifico, halantia fercula mensas onerant, ut Hebræa cum Principe conuiuetur. Ut quid alienigenæ lectus construitur ad dapes? Ut quid in aula penetralibus superbit Epicurus accersitus ad mensam? Qualis conuentio inter conuiuium, & fœminam, quæ siccis faucibus venit, aderit, & redibit? Sanè ut è conuiuiuo paretur victoria, ut cibarius luxus sacro facinori subseruiret, ut iungerentur crapula, & abstinentia, & ab utroque occumberet Holofernes. Consentit fœmina, non ut comedat, sed ut vincat. Iam denuò Augustinus, sermon. 66. in Append. *Sobria iugulat ebriosum. Paratur conuiuium Regi, Iudith interesse iubetur: illa consentit, ut vincat; accedit ad conuiuium, nihil de cibis aut de poculis ostium gustatura, quæ suis utensilibus voluit esse contenta. At ubi conuiuii sagina fines excessit, & grauis calicibus somnus successit, videns Iudith inclinatas inimici corporis ebrietate ceruices, surgens ipsius cruentum arripuit collum, &c. & percussit tertio in collo eius.* Nonne audisti: Illa consentit, ut vincat? Calices inseruierunt abstemiæ obsequiis, obsonia famulabantur ieiunæ, ceruices inclinauit ebrietas, ut feriret, ingluuiem conduxit in carnificem abstinentia: prius collum crapulosa saturitas cruentauit. Me pungit illud Augustini: *Surgens ipsius cruentum arripuit collum, & percussit tertio.* Si quando collum arripuit, nondum percusserat, quomodo iam cruentum inuenit? Anne cruore suffuderat vinum, qua transiuit ad saginam, qua redibat ad vomitum? Annè adeò sanguine ex gemina crapula redundabat, ut quasi per collum venis exundaret dissectis? Benè quidem. Cruentum à gula erat collum, cum arriperet fœmina ad truncum. Quid ensis feriret, designauit ebrietas, rubricauit iugulum, ut manus, cum caderet, non erraret.

67. Fœmina quidem seduxit hostem pulchritudine & honestate. Sat non esset fortitudini; plus est seduxisse Baccho, Venere seduxisse. Philip. Abb. *Cum autem diuina miseratio visitare voluit cristia sufferentes, & viduam Iudith elegantem vultu, pradam castitate, disertam eloquio, commendabilem sanctitate, misit ad principem Baccho & Venere seducendum, & pugione proprio per manus mulieris occidendum.* Vide quæ numina sobrietati viduæ famulata, Bacchum, & Venerem. Quis à Baccho & Venere obsequia crederet abstinentiæ & pudoris? Grandis vtrique in Iuditha virtus, quæ inimicis vitiis dominata, illis ancillaribus potita est. Id ipsum apud Ioannem Saresberiensem Polycratem inuenio libr. 8. capit. 20. *Holofernes autem, non virtute hostili, sed suis vitiis gladio mulieris occubuit, & qui viris formidabilis erat, luxuria & ebrietate victus à fœmina interfectus est.*

polyc.

68. Hinc nodum soluamus, quem Iuditha in facinoris meditatione contexuit. Orat, cinere conspergit caput, cilicio cingitur: post surgit, lugubres deponit sordes, dat corpus aquæ, oleum vultui, myrum membris, nitet delibuta, denudat à gemmis thecas, fumit dextraliola, & in aures, repositatorias vestes induit, & totam pristinae scenæ iucunditatem resumit, laruam suscipit ama-

toriam. Attamen illicò quasi quid consequens ad fucarum apparatus diuitis pulchritudinis, capit. 10. *Imposuit itaque Abra sua scoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas, & panes, & profecta est.* Quàm ieiuna annona! Quàm sicca cœna! His triduo & Domina & Abra pascentur? si induit impudicæ personam, si amatorio dolo prendere festinat ignarum, cur non lugubri cilicij, viduitatisque squalore arctum derelinquit ieiunium? Pulchritudinis, qua eget ad facinus, exhaurietur à ieiunio flos: marcidus quem alluciet? Deliquium palloris patientur genæ: quem laceissent? Si ad dolum profuit ornatus, cur non laxa ciborum licentia profuisset? Adest ad mensam Assyrij, sed impransæ, dapes recusat, quas porrigit ambitio Dynastæ, quem delinire comitate pulchritudinis cupit; pocula temnit, quæ pincernæ propinant. Nonne inurbana audiet, fastidiosa Regi, Palatinis exosa? Sed nec ad dolum, nec ad scenam, assuetis vultu pepercisse ieiuniis. Fingat in facie, fingat in veste, fingat in docta circumscriptione verborum: in obsoniorum cultu fingere vinci fuisset. Ieiunium tegere non valebat, nisi dapibus solueret, vinis distenderet. si solueret, iam non fictio, veritas esset; periret. Cæteræ virtutes potuerunt abscondi; nequiuit sobrietas, nisi per luxum: luxus autem interimit sobrietatem. Victurum erat ieiunium, comes castitatis, pudicitiae pædagogus; ideò nec fictione claudendum. Si bibisset, cum adultero dormiisset. Do D. Ambrosium libr. de viduis, *Diuturnis mœnoribus, & quotidianis roborata ieiuniis sancta Iudith, quæ saculi oblectamenta non quæreret, periculi negligens, mortisque contemptu fortior, ut commentitium strueret dolum, veste illa iucunditatis, quam viuente viro vestire solebat, se induit.* Et statim: *Nec cibo, ut legimus, maculata, nec adultero. Quid sobrietatem loquar? Temperantia enim virtus est fœminarum. Nam si Iudith bibisset, dormisset cum adultero. Sed quia nec bibit, haud difficile ebrios exercitus vnus sobrietas & vincere potuit & eludere.* Obserua illud: *Nam si Iudith bibisset, dormisset cum adultero.* Quàm absque trepidatione! Nonne fortassis, nonne aliquis dubitationis vox conditionis huius impudicum temperaret effectum? Audaçter definit, si bibisset, concubuisset. Infœlix lex! A spiritu matrona probanda, an castitatem colat: si epota, scortum est? Vel ipsa Iudith, quæ tot legerat à castitate coronas, si bibisset, cum adultero dormiisset? Equidem non mireris. Ieiunio victoria parabatur, sobrietati triumphus. Si ieiunium solueretur à vino, quid in fœmina victrice vicisset? Periret quidquid virtutis erat, quidquid decoris. Si vinum è poculo Holofernis propinatum hauisset, arrhabonem acciperet concubinae, pignus scorti. Vinum in corpore Holofernis, carnis meditabatur illecebram ad concubitum; nonne id ipsum meditaretur in fœmina? Casta sis primum à vino, ut casta possis esse ab adultero. Si abstinentia castitas est, erit temulentia luxuries.

Ambr.

- Sic Patres victoriam sacrae fœminæ ieiunio arrogant. Hildebertus Cennoman. epistol. 31. *Iudith quoque, cum usque ad desperationem Sacerdotes trepidarent, Bethuliam liberauit in oratione & ieiunio.* Albertus Patauinus sermone 3. *Nulla tentatio nocet abstinentibus: ieiunans enim Iudith Holofernis caput praececidit.* Iacobus Vitriaco Do- min. 16. post Pentecostem: *His diebus legimur*

69.

Hild.

alb. patau.

Iacob. Vicr.

in Ecclesia historia Iudith, & Esther. Prædicta si-
quidem mulieres in tribulationibus valde fuerunt
constantes, & per angustias tribulationum ad latitudi-
nem iucunditatis perueniunt. De Iudith siquidem
legimus, quod Sacerdotibus, & aliis, qui erant in Be-
thulia deficientibus in tribulationum angustis, ipsa
viriliter stetit, & populum suum de manu inimicorum
liberauit. Clemens Rom. lib. 5. cap. vlt. Iudith, ieiunio
facto, malum, quod impius Holofernes moliebatur,
declinavit.

Clem. Rom.

70.

Athan.

Quid subtilius lego in S. Athanasio in exhor-
tatione ad Monachos : Ieiuniis Bethulia populus
Assyria obsidione conclusus, & usque ad deditio-
nem sui, experta plurima virtute ab Holofernis tu-
mentibus minis, constantis manu femina meruit
vindicare. Singulare est, quod Athanasius ieiu-
niis Bethuliæ victoriam arrogauerit, & non fœ-
minæ sanctæ ieiuniis. Sed vide, quid meruit
Bethuliæ inedia : anne suis manibus, suis opibus,
suis artibus obsidionem absque deditio-
ne, Assyrios disrumpere, reportare trophæa ?
Imò constantis manu fœmina vindicare. Manum fœ-
minæ aduersus barbaricas manus ieiunium me-
ruit ; & si ieiunio fœmina vicit, totius populi
squalidum, & funestum ieiunium fœminæ ieiu-
nium promeruit. Quantum pretij sibi Iudithæ
ieiunium nactum est ! Communis Bethuliæ ieiu-
nij vnius fœminæ ieiunium merces fuit & præ-
mium.

71.

Nec curta spatia patitur Iudithæ ieiunium. Vi-
atricem reddidit fœminam : pudicitia floridum
hortum ut colonus exercebat & custos. Id paruus
obuentus fuisset : Taxatam sui excessit sphaeram ;
corpore, quo gerebatur, non contentum, in Be-
thulicos viros excedens, animi strenuitatem dif-
fudit, potentes reddidit, & fortiores. Miserae fa-
mis depopulatione vexari languebant, nec pote-
rant ad æra brachia torquere, in quos irruperat
trepidatio furoris : sed abstinens fœmina, dum
fregit hostes, erexit suos, utrumque vicit exerci-
tum, Assyriorum, ut caderet ; Israëlitarum, ut re-
surgeret. S. Ambrosius lib. de viduis : *Suspensio Ho-*
lofernis capite, quod virorum non potuit excogitari
consilio, suorum erexit animos, hostium fregit, suos
pudore excitans, hostes quoque terrore percellens, eo-
que cæsi sunt, ac fugati. Ita vnius vidua temperan-
cia, atque sobrietas non solum naturam suam vicit ;
sed quod est amplius, fecit viros etiam fortiores. Per-
pende illud : Quod est amplius, fecit viros etiam
fortiores. Nihil pugnacius, validius nihil valet ex-
cogitari, quam virtus, quæ ipsam naturam vin-
cat ; siquidem quæ naturam supprimunt, miracu-
la sunt. Quod excrevit ad prodigium, iam ver-
ticem tetigit superioris creaturæ : quomodo igitur
abstinentiæ fœminæ primatum & excellentiam
canit Ambrosius, non in eo quod naturam vi-
cerit ; sed in eo quod viris vires fuit impertita ?
Sapienter quidem rem censuit. Virtus bonum fa-
cit, sed habentem ; naturam exuperat, sed pro-
prium. Ieiunium ieiunanti prodest, prodest &
marsupio ; alios tamen aliena parsimonia non
beat. Tunc supra miraculum assurgit virtus, quan-
do adeo extenditur & porrigitur ; ut non so-
lum reddat bonum habentem, sed proficiat aliis,
& quasi in illis insit, virtutis communicet do-
tes. Quam grandis Iudithæ abstinentia, quæ
non solum mollem & tenellam fœminæ naturam
indurat in virum, sed & ipsos viros facit for-
tiores.

Amb.

72.

Petr. Dam.

Iuuat adhuc illustrem Petri Damiani locum

de Iudithæ asperitatibus & ieiuniis contexere, &
enucleare. Sic libr. 8. epistol. ad viros illustres :
Quo pacto ambiret vestium cultum, cuius assidue
turbat membra cilicium ? An fortasse lautioribus
epulis esset intenta, quam quotidiana macerabat ine-
dia ? Sed ad hæc fortassis obiecit, quia facile se exer-
cere in virtutibus poterat, quæ tot prosperis undique
succubibus affluebat. Et post pauca : Ecce igitur Iu-
dith prospera, quibus in vita fulciebatur, abiiciens ;
Ruth aduersa, quibus premebatur amplectens : utraque
scilicet mente vna, licet diuersa fortuna, vni Deo non
immerito placuit. Quia nec aduersis ista succubuit,
neque in prosperis suimet obliuiscens, sese illa deiecit.
Sed illa tolerabat, quibus abundabat, ista fruebatur,
quæ patiebatur. Hæc vltima ingenium torquent ;
quippe mutantur voces, & propriis sedibus euel-
luntur. Illa tolerabat, quibus abundabat ; ista frue-
batur, quæ patiebatur. Tolerantia malorum est, si-
cut & deliciarum, & prosperitatum fruitio ; & ta-
men adscribitur aduersis fruitio ; & fortunatis &
fauentibus tolerantia. Religiosarum fœminarum
ingenia sunt, quæ voces has mutant, quæ mutant
affectus, aduersaque sede locant vocabula, ut noua
virtutum stemmata parent. Adeo ciliciis, inediis,
squalidisque iniuriis Iuditha gaudebat, ut in co-
piosis & largis muneribus fortunæ doleret ; nec
voluptate, sed tolerantia amplexaretur faustos, qui-
bus fortuna ridet, prouentus. Quo patientia suf-
fert aduersa, prospera sufferebat Iuditha. Pretia
rerum æstimatione pensanda sunt. Cui aduersitas
lenocinatur ad gustum, nesciuit nomen, si pro-
speritatem non voces. Noua obiecta virtutibus
sacra fœmina inuenit. Adhuc patientia tendebat in
aduersa ; Iudith in prospera extorsit. Quod nobilius
de eius abstinentia elogium, quam quod affluen-
tiam doleret, nisi obfisteret tolerantia ; quàm quod
non pateretur, sed se pasceret ab inedia ?

Simon de Cassia lib. 4. de vita Dom. Saluat. sic 73.
fatur : *Corpus verò affligi ieiuniis declarauit Iudith* Cim. de Cass.
vidua, quæ erat elegantis pulchritudinis, & ieiuna-
bat omnibus diebus vitæ suæ præter sabbata & neo-
menias, & festa domus Israel. Ista verò prætermitte-
bat, non propter gulam, & relaxationem, sed propter
familiam, cui se communicabat in consolatione, ac
participatione sui tempore festiuitatum, ac etiam ra-
tione cognatorum, & coniunctorum, si ad eam visi-
tandi gratia in tali tempore accessissent. In aliis verò
temporibus ieiunij non relaxabat censuram, ut do-
maret iuuentutem, frenaret pulchritudinem, hono-
raret ieiunio castitatem. Quam seuerò consorti ad-
dixerat viuendi normam ! Quam stricto pædago-
go commiserat pulchritudinem ! Iam supra expen-
di illud : Honoraret ieiunio castitatem. Pergo ad
alia.

Elogia ab Oratione sacra Fœminæ.

SECTIO VIII.

IRTVTVM artifex oratio è virtutibus fœ-
minam sacram, quasi ex ære, aurove, scul-
psit, & dolauit : fabricauit arma, quibus
tyrannum impeteret. Qualibus, putas, ar-
mis dimicauit ? Dedimus ; religione, ieiunio, pud-
icitia. Hæc arma fabrefecit oratio. Quam vberi elo-
quio vernat S. Augustin. in Append. serm. 66. *Cum*
Holofernes ille filiorum Israel, imò sui capitis inimi-
cus,

74.

cui, exterarum gentium sibi ius vendicaret, atque ob-
sidione, armis, ignibus quoque pugnaret, necnon &
multarum gentium campos canis messibus oneratos in
cinerem, pascens flamma, conuerteret: Iudith san-
ctissima, cuius precibus patuit cælum, orationis arte
arma vittricia fabricauit, quibus aduersa confingeret,
& pauescentes viros fœmina vindicaret. Arma vi-
tricia fecit oratio; an in Assyrium. Imò in cælum.
Cuius precibus patuit cælum, æneas valuas fregit
Empyreï, dirupit repagula, seras confregit, cœle-
stique mœnia orationis ariete quassata fregere fi-
dem. Arma vibrauit in cælum, vt pluerent arma in
Assyrios, vt indueretur virtute ex alto, & pauescen-
tes viros fœmina vindicaret, cui sapientia in alto
vertice rutilabat vt crista; cui fides lorica nullo
penetrabilis telo; cui parma pudicitia, cui hasta
pulchritudo, cui ocreæ ieiunia, cui omnis arma-
tura religio fuit. Hæc ardenti spiritus igne conflu-
uit oratio.

75. Sed pugnacior armatura sibi oratio fuit; ipsa,
quæ artifex fuit & mucro. Quali machæra Holo-
fernem dissecuit? se artifice, se pugione. Cubabat
hostis inter soporis & vini compedes irretitus.
Fœmina iam iam ad facinus animosa præcingi-
tur. Et ecce: *Stetit Iudith ante lectum orans cum
lachrimis, & labiorum motu in silentio, & dicens:
confirma me Domine, Deus Israel, & respice in hac
hora ad opus manuum mearum, vt sicut promissisti,
Ierusalem ciuitatem tuam erigas.* Vix fata erat, cum
accessit peruigil ad columnam, pugionem arri-
puit, euaginauit, contorsit, apprehendit comam.
Eia mactæ animi virago, quid nutas ad lanienam;
demete, cadat enlis, quem sine pauore leuasti, iam
guttur expectat, vt vinum, quo madet, euomat in
cruore. Ast illa: *Confirma me Domine Deus Israel
in hac hora.* Vt quid geminata vox, iteratæ preces?
Forsan tyrannus expergescit; periclitatur facinus
à linguæ motu. Dixerat nunc: *Confirma me Deus
in hac hora:* æs denudat; cur repetit? Vt oratio sit
mucro, qui ferit; ad mucronis descensum orat, ne
si in instanti, quo peragebatur occisio, oratio
abesset, inter mucronis exertas acies, & acies de-
fecisset & mucro. Cæteras virtutes præuias vo-
luit; in ipso facinore orationem, vt gladium, vt
carnificem accersuit. Hinc Thomas Vvaldensis
de Sacram. tit. c. 6. *Sancta Iudith de pudica vita, &
longaua sanctitate laudatur; sed in necessitatis exa-
mine plus his omnibus in sancta oratione confidens
ante lectum Holofernæ legitur orasse cum lachrymis.*
Ecce pudicitiam, ecce sanctitatem cunctam,
quam omnes virtutes agmine congesto beabant,
non ad vltimum conflictus æstum aduocat, sed
orationem: huic confidit, ceu ferro carni inimico,
tyrannorum carnificiis assueto.

Vvald.

76.
Laur. Iust.

Idipsum extulit S. Laurent. Iust. de perfectionis
gradibus cap. 12. *Iudith pudicissima mulier post
precum instantiam capta fiducia, crudelissimi Holo-
fernæ caput abscidit.* Obserua illud: *post precum
instantiam.* Nisi vota repeteret, nisi preces resu-
meret, & ex lecto tyranni aras strueret, quas la-
chrymis, & oratione sacraret, impleteret, compone-
ret, forsitan iugulum non feriret. Ab oratione fidu-
cia armatur inermis, virago tenella bellatorem exiit
in virum, nuncupatur pudicissima mulier; sed non
in pudore fatua superbiit; supplici humilitatis
oleo peruncta credidit sortem, triumphum, dum
oraret, peregit.

77.

Imò pudor ob orationem illibatus emicuit, Ho-
lofernæ sanguis effluxit: Et petiit, dum introi-
ret, vt daretur ei copia nocte, & ante lucem egre-

diendi foras ad orationem, & deprecandi Domi-
num. Cur noctis aucupatur tenebras, vt conse-
cret orationi? Cur subfrigida silentia quærit, &
quod in die colit, deserit per noctem cubile? No-
cte sibi placituram cupit mœchus. Dura conditio,
vt daretur in copia nocte & ante lucem egre-
diendi, quando copiam fœminæ ardet Assyrius
æstu libidinis. Quàm sapiens orationis ars! Quàm
docta sacros versare dolos! Fefellit. Impunè po-
tuit vulnus parare, exectoque capite regredi, vi-
gilias noctis eludens; quæ ad orationem egredi
putarent, etiam si antelucanam è cubili Ducis
agnoscerent. Oratio igitur tendiculas struxit, cu-
stodiuit pudorem, Holofernem abscidit: sub ora-
tionis vmbra felices artes casta Heroïs in Assy-
rios tetendit. Et orans euasit, & ouans. Pulchrè
S. August. in append. serm. 66. *Exiens foras tradidit* August.
*puella caput Holofernæ, & misit illud in peram,
& post pusillum exiuit foras quasi ad orationem se-
cundum consuetudinem. Ecce castitas. Orationis fa-
uore castitas pudorem proprium seruauit intactum,
& quietum, decepitque alienum. Iacet inclusum ca-
daver, & iam foris est caput. Cum palmifera casti-
tate Iudith ad ciues sollicitè festinat, nec prohibetur
regressu, cui quasi ad orationem antè ire fuerat con-
cessum.* Tota victoriæ narratio impenditur oratio-
ni. Hæc retia fecit, decepit incautos, noctem quæ-
siuit, vt custodiret pudorem, vt exarmaret à pugio-
ne potentem, vt soporati redderet in ceruices, vt
illasa per media castra surrepto Capitis capite re-
mearet.

Vix egreditur quasi ad orationem cum capitis
execi præda, & Augustin. statim conclamat: *Ecce
castitas.* Non te pupugit: Ad orationem exit, & ca-
stitem appellauit Aurelius. Scitè quidem. Nun-
quam castitas viridior effloruit, quæ ad orationem
exibat tempore, quo temeranda castitas timebatur:
ad quid putas exiuisse, nisi ad castitatis fortunam?
Benè successere auspicia. In orationis aris castitas
adoranda deuotis suffitibus colitur à Iuditha: *Ora-
tionis fauore castitas pudorem proprium seruauit inta-
ctum, & quietum, decepitque alienum.*

Cuius? Holofernæ. Sed in Holoferne pudor, &
Augustine? Quæ conuentio pudoris cum ince-
sto adultero, cum pudoris hoste? Castitas vel im-
pudicitia fascinator ad aspectum. Impudicitia vel à pu-
doris comitatu fit pudor. Impurus Holofernes à
confortio pudicæ fœminæ haurit pudorem. Libi-
dinosa vox etiam in hoste, castissimam bellatricem
non decebat. Luxuriem spurcissimi Assyrij pudor-
em appellauit August. ne sacra fœmina vetercun-
daretur à voce: Tenera castitas, impuri vocabuli
non suffert auditum, ne marceat. Inhonesto ty-
ranno potuit nomen indidisse pudoris, temerari
non potuit. Virij & virtutis duo confligere prodi-
gia: libido in Assyrio, castitas in Hebræa. Quale de-
bellauit alterutrum? Castitas subegit vt hostem?
Parum est, vt lasciuum. Anne ausus violare formo-
sam, abuti pudica, & incussa vi sacram infringere
viduitatem? Mira castitatis vis in fœmina! Effræ-
nis lasciuia lora compressit in hoste, licet illum
crapula, & ebrietas admotis calcaribus incende-
bant. Fuit equidem aliqua portio pudoris in impu-
dico non violenter temerare pudicam. Fructus erat
castitatis Iudithæ quæ solum confortio sui, reli-
quias pudoris è casto corpore redundantis imper-
tiit. Sic capies Augustinum: *Orationis fauore ca-
stitas pudorem proprium seruauit intactum, & quie-
tum, decepitque alienum.*

Sed iterum resumo illud: *Petiit, dum introiret, vt
daretur*

78.

79.

80.

daretur ei copia nocte, & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum. Anne ut nocte deprecaretur, copiam poposcit? Ad noctis incubium orationem retardabat: Ergone in luce à precibus otia batur inanis? Imò periodum relego: ut daretur ei copia deprecandi, & nocte ad orationem egrediendi, semper se deprecaturam petiuit, noctu solum egressuram. Sic Clem. Rom. const. Apost. lib. 3. c. 7. *Virgitur prudentissima illa Iudith, pudicitia testimonio laudata, nocte, & die pro Israel Dominum deprecabatur; sic vidua illius similis perpetuo pro Ecclesia Deum deprecabitur.* Non segnis oratio, quæ non intercalaribus intermittebatur spatiis, sed irrequieto labore semper sine fine incipiebat.

81. Hinc Victoriam ieiunio & orationi decantant
Hild. Cenn. Patres Hildebert. Cennoman. epist. 3. 1. *Iudith quoque, cum usque ad desperationem Sacerdotes trepidarent; Bethuliam liberauit in oratione, & ieiunio.* Vnde in ipsa iugulatione exorauit. Innoc. III. pro cœm. in Psalm. pœnit. *Iudith stans ante lectum Holofernis orabat Dominum, ut confortaret eam.* Sim. de Cas. l. 8. de processu peccat. *Iudith verò, cum caput esset præcisura temulento Principi Holoferni, stetit ante lectum, & orabat cum lachrymis, & labiorum motu in silentio, ut effectu posset implere, quod voto quarebat.*

Elogia à virili Heroine Fortitudine.

SECTIO IX.

82. **I**MPRAVIDAM fœminam inter furentia Assyriorum agmina; inter mortis pericula viuidiorem, cœlitus audacem, & ipsius belli fulminibus ferociorem, sacram Heroinam vernis eloquiis modulantur Patres, quos aduoco ad panegyrim. Armis stupentibus agmina densabantur dura obsidione sapientia Bethuliam; militum populosa seges canas in campis messium aristas numero præcallebat; æris rauci canor increpabat; sæuiebat Mars nunquam dirior, strages protendebat, & funera. Fortiores obstupere Iudæi, iam percussi animas absque ferro cruentas letho offerebant inani. Ergo stat animosa fœmina, nullis armis violabilis, quæ ad publicum pauorem frigere nesciuit: hostibus inseritur, ut vberis triumpho colligat messem. Cur sic pulchra, iuuenis, ieiuna, mulier? Errauisti, si non sexum, naturam: viri animus in fœmineo corpore delitebat: fœmina est, ut placeat; vir, ut cædat: seu animum, seu pectus alienum fert. Te amœnare velim florida Augustini vbertate. Sic ferm. 67. in append. *Quotiescumque bellicus rumor terribili fama crebrescit, aut horrissono tubarum clangore, vel raucifono aris cantu increpuit lethiferum murmur, fœminis, ac debilibus formidolosa imago occurrit; intrepida virorum pectora solent laudis amore flagrare, atque bellica forse, ubi funesto imbre densati praliantes mortifera obumbratione texerint partes confertas sub stridulo telorum cursu, euentu iam errantes lethifero, præcipiti ardore triumphales propinquant ad palmas, Iudith bellator animus alienum pectus obsedit.* Stylum pro fœmina August. depexit. Illud mentem acuit, quo fortitudinem fœminæ decantat. *Iudith bellator animus alienum pectus obsedit.* Si Iudith animus erat: ergo & Iudithæ pectus: cur pectus alienum, si proprius animus effertur? Sanè non fœminam sapiebat, quæ & viros trepidantes erexit,

& viros superbientes subegit. Virilis animus quasi alienum pectus imbuebat. Tenera pulchritudo, fœminæ imbecillitas impar est ad tantæ fortitudinis specimina. Ast Iuditha, licet quæ fœmina, euirata, & absque strenuæ ferocitatis vigore segnis; tamen quæ Iuditha virorum animos præstanti fortitudine præcallebat. Vnde Iudith animus erat, qui pectus obsidebat alienum: quippe pectus fœminæ animo Iudith impar. Compinge corpus, solida lacertos, indura pectus, viscera funde, exaspera manus, Heroem construe, & huic viuido simulacro animum inspira Iudithæ: hoc proprium erit; quidquid virile non est, alienum est.

Id fulcire libet ex Ambrosio lib. de viduis: *Hac vera est fortitudo, quæ naturæ usum, sexus infirmitatem mentis deuotione transgreditur: qualis in illa fuit, cui nomen Iudith, quæ viros obsidione fractos, percussos metu, tabidos fame, sola potuit à colluione reuocare, ab hoste defendere.* Quam generosa virtus, quæ audet in naturam, quæ naturæ usum transgreditur! Putasne non prodigium in verbis Ambrosij? Supra naturam est, quod transgreditur usum naturæ. Natura fortitudinem inspirauit Martiali viro, cui brachia, siue alnus sunt, siue quercus ad ictum, cui ferrea viscera, cui marmorea crura, cui depexi crines puluere sordent, cui oculi fulmina, cui atra membra trucem feritatem conciliant. Quid quod fortis sit, si fœdus, si immitis, si vir? At fœmina venustate micans, tenebritudine imbellis, assueta laci, instructa fuso, puelis comitata, cubili septa; & tamen armipotens, strenua, acris, egregia, quæ Assyriorum armatas tempestates sedauit ut Iris, frænauit ut Mars; nonne miraculum? *Sola potuit à colluione reuocare* (ait Ambrosius) *ab hoste defendere.* Quid est, à colluione reuocare? Colluio idem quod colluies est, quæ sordes, & spurcitijs significat. Vnde illud Ciceronis pro Sexto: *Ille nefarius ex omnium scelerum colluione natus.* Quid igitur apud Ambrosium colluio præten dit? Anne quia cinerum squalor comas & vultus fœdauerat Iudæorum? Imò quia vitiorum colluio, Idolorum spurcissima sentina Iudæis potuit imminere ab Assyriis. Hinc sancta fortitudo fœminæ sanctæ, quæ sexus infirmitatem mentis deuotione transgressa, prius colluione vitiorum, quam ab hoste suos defendere satagebat.

Hinc in animo vir Iudith appellatur. Sic Sidonius Apollinaris carmine Eucharistico ad Faustum Sidon. Apoll. Regiensem: 84.

Quique manum Iudith ferientem colla Holofernis Inuisti, exciso iacuit cum gutture truncus, Et fragilis valido latuit benè sexus in ictu.

Canorè quidem rem cecinit. Latuit sexus sub fœminea dextera. Quis crederet fœminam mucrone armatam, nec acie perstrictam, nec tremulam manu, nec metu nutantem, sed cœlitus furentem, sed & ære stricto sanguineam? In ictu, inquit, latuit sexus. Cur sic, & non in Iuditha? Quoniam ictus transiit; sexum sibi latentem secum tulit; iam ultra fœmina non est. Pulchrè, non dixit sexum latuisse in fœmina, sed in ictu: simul iugulatus est sexus cum hoste: crede virum. Ima ictus ipse virilis fuit, quamuis in ictu sexus lateret. Sic vocat virilem Gregor. Turonensis Historia Francorum lib. 9. c. 27. *Puella extensa manu trans caput viri gladium reperit, quo euaginato caput Ducis, velut Iudith Holofernis, ictu virili vibrauit.*

85.
August.

Id concinnè descripsit Augustinus in appendice sermon. 67. *Constructo thalamo concinnatur ad Ducem prouum amore, victum somno, elisum virum in strato, bellatoris crines implicuit pulchritudine digitorum; post teneritudinem fusi, eburni capulum quatit. Matronam non terruit, sed armauit, qua ita pugnavit. Quid post fustum; quid post quæsitam lanam, Matronæ superat; nisi acus? Anne mucro ei, quæ à mure solet terribilimenta capeffere? Quid pulchritudini digitorum cum horridis crinibus bellatoris? Quid cum ensis capulo manui fœminæ? Quam pulchrum spectrum: Ebur manus cum eburno capuli, digitorum pulchritudo implexa crinibus impexis tyranni? Manus erat sexus, mens viri. Sic Alcimus Auitus de vera Virginitatis laude numerans Sacræ scripturæ libros, canit:*

Alcim. Auit.

Quæque instaurator templi promptissimus Esdras Egerit, aut melius cacato in corpore cernens Tobias, quid pro populo confecerit Esther, Fœmineaque animi Iudith in mente virilis.

86.
Zonaras.
Iudith. 15.

Vnde Viraginem vocat Ioannes Zonaras tom. 1. Annalium; *Nobis autem nec Viraginis Iudithæ res gesta prætereunda sunt silentio, quæ Holoferne sublato, & urbem & gentem suam conseruauit. Sic ad illum locum capite 15. Tu gloria Hierusalem, quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum; dum ad Deiparam transfert Iudithæ præconia Richardus à S. Laurentio lib. 6. folio 420. sic ait: Fuit etiam Maria Virago, quæ egit virum suum, qui toties vocat eam sponsam in Cantico, quando ex magnitudine fidei consensit, ut eius substantia fieret Christus homo.*

Richard.

87.

Ambr.

Imò quid excellentius animo virili sacræ fœminæ præstandum est, quæ virorum exercitus geminata victoria, contriuit; Assyrios, quos fugauit; & quos liberauit Hebræos. Sic Ambrosius lib. de viduis: *Etenim, ut legimus, cum Holofernes successu multorum terribilis præliorum intra muros innumera virorum millia coegisset, armatis pauentibus, & de extrema iam sorte tractantibus extra murum processit & illo præstantior exercitu, quem liberauit; & eo fortior, quem fugauit. Hæc ille. Accinit S. Isidorus de vita & morte sanctorum capite 64. Iudith filia Merari de tribu Simeon magnanimis, in gloria virorum præstantior: hæc pro salute populi morti se obtulit, nec trepidauit furorem regium, nam dormientem necauit Principem; saluo pudore, suis ciuibus triumphalem victoriam reportauit. Petrus Damian. ferm. in natali Virgin. Et quanquam mirabilis sit Deus in viris, mirabilius tamen, & gloriosius triumphat in fœminis. Huic porro militia Iudith erat adscripta, quæ dum deauratos, atque gemmatos Holofernis thalamos spreuit, ebrium luxuriosi Principis caput proprio ipsius pugione truncauit. Sic & viris imitabilem enuntiat Hieronymus in præfatione in Iudith. c. 11. Hanc enim (inquit) non solum fœminis, sed & viris imitabilem dedit, qui castitatis eius remunerator virtutem ei talem tribuit, ut inuictum omnibus hominibus vinceret, & insuperabilem superaret. Quare & inter gloriosos viros recensendam docet Bernardus ferm. 13. in Cant. Iosue, Iephre, Samson, Iudith quoque quanquam fœmina, gloriose in diebus suis triumphauerunt de hostibus, sed pace cum gaudio fruuentibus ceteris nemo cum his communisauit in gloria. Imò viros exuperauit, quibus formidinem excussit, in quo plurimum eniret fortitudinis specimen. Rupert. de diuinis officiis lib. 12. capite 15. Iudith fortitudinis speciem in hoc nimirum præstendit, quod formidantibus viris*

Hier..

Rup.

bellicosus immanissimo tyranno pro liberatione patriæ se opposuit, & Principem militia fœmina inermis Dei adiutorio superauit. Sic & virorum obiurgatrix sicuti superior perhibetur. Petrus Dam. epistol. 18. Dam. Pro viro scilicet est hoc iudicium, non contra virum. Ozias planè Sacerdos in affutura Domini miseratione quinque dierum terminum statuit: Sed hoc iudicium magnanimis illa Iudith corripuens improbauit. Non est, inquit, iste sermo, qui misericordiam pronocet.

Imò quia supra viros excelluit, corripuitque viros, & illis segnem eruit timorem, religiosoque Dei cultu mira verborum elatione suffulsi; fortitudine meruit à diuino Numine imbui, gloriosoremque laurum, quæ virorum nulli contigerat, suo vertici vendicauit. Pulchrè Petrus Damianus lib. 7. epistol. epist. 16. sic fatur: *Talis enim victoria Deum valde latificat, qui aliquando perfœminas gloriosiori laude triumphat. Iudith quippe continentia vidualis exemplum, dum deauratos, ostroque nitentes Holofernis thalamos spreuit fortioribus armis in mente præincta, etiam caput ebrium audenter impresso pugione truncauit. Quæ etiam, ut hanc meruisset à Domino percipere fortitudinem, diffidentem, ac timidum antea corripuerat Sacerdotem, Oziam scilicet, qui Deo quinque dierum præfixerat terminum, ea, quæ dignus erat, austeritate redarguit. Sic ille. Ecce fortitudinem in virum nata fœmina, quia virum corripuit, quia pauidum crexit, quia segnem edocuit. Sed ut hæc fortitudinis pignora in Ozia comprimendo monstraret; vnde fortitudo tanta deuenit? Si fortitudinem fortitudine meruit, prima illa fortitudo in fœmineo corpore egregia, qua fortitudine pro mercede remunerata est? Equidem quidquid in fœmina, fortitudo fuit, & virilitas; ne quæras prioris fortitudinis meritum, ne in infinitum te inuestigando fatiges. Dum noueris Iuditham, fortitudinem generosam nouisti: hæc vsque ad aras religiosa dominatione cucurrit: compressit Sacerdotem, redarguit virum, cui omnis Bethulia supplicibus famulabatur obsequiis. Meruit per aras ad oras Assyrias deuenire, auratos toros, ostroque nitentes contemnere, & tyrannum, cui pauidus offerebatur pro censu, cadere pro vigore.*

Vnde consummatam in mulieribus audio. Sic Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromatum capite 4. *Sic etiam Iudith, quæ consummata fuit in mulieribus, cum esset urbs circumfessa, præcata senioribus ingreditur quidem in castra alienigenarum omne periculum contemnens, pro patria se ipsam tradens hostibus in fide Dei. Consummatam in mulieribus, quasi à mulierum choro, summitate, & apice excellentiæ seiunctam aspicio.*

Fortitudo in periculis collum erigit, animos accendit, & dum grauiora succedunt tentamenta timoris, graditur imperterrita. Quam sollicita Iudith pererrabat intra Bethuliæ mœnia! Quam puluerea & squalida in cubili! Cinere conspergitur, ciliciis teritur, supplex sternitur, humilis deiicitur, sicca à ieiunio, madida à lachrymis timoris præbet experimenta, quæ suffert. Ast dum agminibus inseritur, dum aggreditur hostes, & Abræ comitatu Assyrios campos discincta prætentat; quam secunda graditur, quam impatiens conterit aduersa, & victrici fortitudine per aliena regna grassatur! Id ponderat Augustinus sermon. 66. *Prodiit secunda uniuersa puella comitatu contenta, & hostium securis gressibus properauit in castra: intra muros sollicita fuit, secunda fit, dum ad timenda*

88.

Dam.

89.

Clem. Alex.

90.

August.

timenda peruenit. Crederes Augustinum diffinuisse fortitudinem, dum describit fœminam. Dum timenda minantur, tunc fortitudini campus aperitur, cui contemptus mortis pro munere sit, pro functione: leuibus non acuitur timoris minis; grandibus assueta. Sic Iudith sollicita fuit intra mœnia: obsidium, licet aliis horridum, nondum fœminæ fortitudinem lacerasset, maiori virtuti maius periculum debebatur. Post egreditur ad Assyriorum castra: iam fortitudo æquale fortitur obiectum: *Securis properauit gressibus, secura sit.* Bis repetit Doctor sanctus, vt fortitudinis excellentiam extollar.

Victoria blandirentur; cur opitulatam canis Viduam Maieitati, vt ferratas acies obtunderet? O benè! Eò Numen Pœana cecinit, quo fœmina; eò decertauit, quod vidua: quoniam euiratum, puellareque virilitate pectus animauit, totum stipendium victoriæ apposuit. Solus vicit, etsi fœmina opitulante vicit: nam quidquid fœmina fuit, Dei fuit.

Elogia à Sapientia, Calliditate, Theologia, Eloquentia, Prophetia.

SECTIO X.

Rdior ab Ambrosio libro de viduis. *Quid eius sapientiam pradicemus, quod huiusmodi est commenta consilium, vt dum potentem elicit intemperantia, à se inferiores arceret, occasionem pararet victoria, abstinentia meritum, pudicitia gratiam reseruaret?* Quot retia virtutibus inter pericula Assyrij campi plicabantur! Quot tendiculæ infonti pudicitia! Quanta molis erat superbum Ducem deuinci Venere, dum deuincendus erat pudicitia; debellari Baccho, dum oppugnandus erat sobrietate; subigi crapula, dum subiugandus erat abstinentia; Bethuliam obsidione septam absque deditione liberare, Holofernem facibus libidinis actum pellicere; & tamen impollutam fœminam remeare: pugione confodere pugionis nedum impotem, sed ignaram! Quam inextricabilis error iste, cui Thesiæcum non sufficeret filamentum! Sed sapiens fœmina, & abstinentiæ meritum, & pudicitia gratiam, dum intemperantia illiceret, custodiuit. capite octauo, versu sexto. *Et habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vita sua, prater sabbata, & neomenias, & festa domus Israel.* Et iterum capite nono, versu primo. *Induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum.* Et subdo Augustinum sermone sexagesimo sexto in appendice. *Ecce Iudith post precem, & saccum, post cinerem ad cultus puellares redit, spes omnium populorum procedit, sollicitos populos redditura securos, sua sapientia consolatur, qua promittentes victoriam, quam omnis natio miraretur, portam sibi paululum remotis obicibus postulat aperiri.* Ecce in exitu vocat sapientem, quæ inter Sacerdotes quasi fatidica vates eloquia prudentiæ dispensat. Anne in reditu? Non sufficeret dexteræ strenuitas, nisi sapientia facem prætulisset. Equidem sapientiâ iugulauit, dissecuit consilio caput, si credis Ambrosio de Elia, & ieiunio capite nono. *Sobrii vigore consilij abstulit Holofernæ caput, seruauit pudicitiam, victoriam reportauit.*

Ecce egressum, ecce iugulationem à Sapientia? anne triumphus? *Dixit autem Iudith ad omnem populum: Audite me fratres, suspendite caput hoc super muros nostros: & erit, cum exierit sol, accipiat*

91. Subiicio in hanc seriem Baptistam Fulgosium, qui lib. 7. capite 4. sic ait: *Obsessa Bethulia ab Holoferne, cum sublata spe resistendi omnia desperationis plena essent, nonne ipsa re cum ciuitatis Principibus communicata, est ausa & mulier, & formosa, vna tantum comite ancilla, hostium castra petere?* Vnde cœlitus audacem vocat Iuditham Prudentius in Psychomachia de pugna pudicitia, quem supra dedimus. Hinc canitur: *Horruerunt Persæ constantiam eius, & Medi audaciam eius.* Qualis incuti potuit horror à fœmina pusilli vigoris? Cur pauet Medorum supercilium, Assyriorum tumor? Quoniam in pulchritudinis teneritudine animum castramentari virilem prospexit, animosamque venustatem, Persarum minas, territamenta que auratis sandaliis calcantem; cui mortis periculum potius lenocinabatur ad triumphum, quam obfistebat ad pugnam. Perbellè sanctus Ambrosius lib. 3. de offic. capite 13. *Horruerunt Persæ audaciam eius. Vtique (quod in illis Pythagoræ duobus mirantur) non expauit mortis periculum, sed nec pudoris, quod est grauius bonis fœminis: non vnus ictum carnificis, sed nec totius exercitus tela trepidauit. Stetit inter cuneos bellatorum fœmina, inter victricia arma secura mortis.* Iam supra expendimus.

92. Pro coronide sit S. Ildegardis in Append. ad symbolum diui Athanasij: *Sed & in mollem muliebrem sensum tantam vim misit, vt Holofernem nocte interficiens, Israëliticum populum liberarit.* Quasi vis ab alto Numine corpus fœmineum imbuisset. Triumphantem audi. *Filij puellarum compunxerunt eos, & sicut pueros fugientes occiderunt eos, perierunt in pralio à facie Domini Dei mei.* Sic oportuit, vt desuper pugnante Numine integer crederetur triumphus; nec portio Deo periret, qui non extera phalange, conductoque cuneorum subsidio, vnus viduæ manu, ceu propria debellauit. Adsit venustè Saluianus libro 7. de gubernat. *Sic enim legimus, quod si quando euidenter intelligi Deus voluit magna opera à se patrari, aut per paucos, aut per infirmos ætate est: ne opus cœlestis dextera virtuti assignaretur humana.* Ideò quidem Dux Sisara, quem Hebraei tremebat exercitus, à muliere prostratus est: & Abimelech ciuitatum expugnatorem fœmina manus perculit: & ferrata Assyriorum acies, Vidua opitulante ceciderunt. Quid ais, ô erudite! Ergo opitulata est exercituum Domino fœmina, nedum inermis virium, sed & viri; nedum mollitudine sexus, sed & teneritudine venustatis eneruis: Si hunc sibi militem, vt totus solusque Deus belligeraretur, acciuit, ne humani lacerti pugnaci supercilio sibi de

piat unusquisque arma sua, & exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes. Tunc exploratores necesse erit, ut fugiant ad Principem suum excitandum ad pugnam. Vix fata erat, cum Achior, qui ab Assyriis Holofernis iussu in Bethuliam erat translatus, gentilitios ritus circumcissione accepta deseruit. Pondera momenta verborum: Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputij sui, & appositus est ad populum Israel. Sanè viderat victricem Heroïnā effusis præconiis populi salutatam, mirandum spectrum è manu fœminæ pendulum, Ducis Assyriorum calenti cruore madidum caput; & tamen gentilitatis ritus non odisse profertur, nec Israëlītū additus religioni ethnicum deposuisse præputium. Quid noui prodigij, dum Iudith loqueretur, rimatus est, ut idololatriæ sordes illicò temperit, & Israëlīs Numini se litaret? Egregiam quidem sapientiam fœminæ pro grandiori duxit miraculo; in hac Israëlītū Dei magis virtutem miratus, se in eius religionis albo conscripsit. Nondum tutus erat triumphus, nisi edoctrix fœmina sapiens inspiraret consilium, quo Holofernis caput ad solis radios appensum fluentibus guttis hirsutis pilis, & multo situ squalentibus, Assyriorum prospectibus horrorem incuteret formidandum. Pulchrè Ambrosius lib. de viduis. Nec dextera tantum hoc opus, sed maiora trophæa sapientia. Nam manu solum Holofernem vicit, consilio autem omnem hostium vicit exercitum. Suspenso enim Holofernis capite, quod virorum non potuit excogitari consilio, suorum erexit animos, hostium fregit, suos pudore excitans, hostes quoque terrore percellens, eoque cæsi sunt, & fugati.

Consilium hoc lepidè enucleat Augustinus sermon. 67. in append. Coruscus ensis caput abstulit hosti, persoluitur, in patriis mœnibus victoria suspenditur: Armis stupentibus cunei densantur, præpostero ordine triumphant, sequitur bellum, vino fusi, soluti somno in certamen, nec clamore prouocante consurgunt; teguntur armis coruscantibus montes. Quid alienigena fremis, quid bella componis? Quid aciem paras, habens, quem in cubiculo quaras? Omnem varium furoris impetum retine, tantum vobis reliquimus Ducem, agnoscendam partem habemus in porta pendentem. Quid illustrius pro fœminæ docto consilio? Plura libram exagitant. Quid est illud: Coruscus ensis caput abstulit hosti, persoluitur. Difficile hæc vltima vox nectitur cum superioribus: quid est enim, quod persoluitur? Anne quod ablatum est? si quod abstulit caput, caput hostis fuit; quod persoluitur caput hostis erit. Ergone reddidit trunco caput, à quo glaber, & nudus iacebat in thalamo? Imò dedit peræ, dedit & Abræ, & è mœnibus sustulit in trophæum. Censeo tunc fœminam soluisse caput, cum suspendit ab arce ab Assyriis hostibus prospectabile. Hiccine est Holofernes vester, cui poplites obsequio vertebatis inani? Hiccine telluris pauor, cui pallor fatigat speciem, cui sanguis luridum obturpat vultum: trunco connectite; è gutture cætero corpori fibulate. Oculis persoluitur Dux, à quibus ferali perâ occludebatur ereptus. Vnde subiungitur post illa: *Ensis caput abstulit hosti, persoluitur, illud in patriis mœnibus suspenditur.*

Sed insuper vrget illud: *Præpostero ordine triumphant.* Qui Assyrij, an Hebræi? Hebræi, cen-

seo, estque pulchra dictionis venustas. Trophæa suspenduntur, postquam porrexit herbam inimicus, postquam vel pectus telis, vel terga dedit. Nondum Assyriorum castra diruta, nondum agmina concisa, nondum cadauera mors depascebat; & tamen triumphi pignus appendebatur in mœnibus. Quid agis generosa bellatrix? Tam præcoci voce tibi modularis io, voce triumphi? Tam prærupta cingeris lauro? Noua corolla mœnia præcipis redimiri? Adhuc obsidetur Bethulia, constipati fontes vitales negant latices, pallet depopulante fame ciuitas; solum vnus occubuit inter millia, præpostero quidem ordine triumphas. Ut quid præpostero? Audi, quod sequitur: *Sequitur bellum: vino fusi, soluti somno in certamen, nec clamore prouocante consurgunt.* Bellum antecedit triumphum, hîc sequitur. O fœlix ingenium fœminæ! Nouas leges inuenit triumpho, quæ vincendi nouas artes explicuit. Sat fuit remeasse Iudithâ illæsam, nec Venere, nec Baccho temeratam. Suspendum caput innatans sanguine testis loquitur. Quid nobilius cupis ad victoriam? Nec corpus adulteri, impurique mœchi vult in Bethuliam pro trophæo, pro exuviis transportari, nè ab organo impudiciæ pudicæ fœminæ patria conspurcetur. Hinc illa Augustini: *Quid autem paras, habens quem in cubiculo quaras? Omnem furoris impetum retine, tantum vobis reliquimus Ducem, agnoscendam partem habemus in porta pendentem.*

Non minùs consilium & sapientiam extollit Prosper de promissionibus p. 1. c. 38. *Exuta igitur veste vidualis sese omni ex parte, mente, corpore, moribusque componens, mirabilem cunctis exhibuit, eo usa consilio, quocustode Deo credebat pulchritudine caputem hostem posse perimere, suam pudicitiam illo seruante, qui dator & custos est castitatis.* Accinit Baptista Fulgosius lib. 7. cap. 4. *Nonne Iudith se quoque dignam fecit, ut cuius mirum consilium, magnaq; calliditas, qua patria sua salutem peperit, silentio non prateretur.* Sic iterum de calliditate effertur apud Paulinum Nolanum natali 8.

*Terrentemque manu latè populos Holofernem
Arte pudicitia deceptum callida Iudith
Risit.*

Michaël Glycas part. 2. Annalium: *Cyrum, inquit, Glycas. in regno Cambyfis Filius, qui & Nabuchodonosoris cognomentum habuit, secutus est. Eius copiarum Imperator fuit Holofernes ille, quem cum Iuditha prudenter necasset, &c.* Obserua illud: *prudenter necasset.* Qualis in nece prudentia? Quod armis inimici inimicum iugulauit, & ferro, & Baccho; quòd pulchritudine irretiuit, digitorum venustate comam implicuit; quòd soporatum aggressa est, repetiitque animam heluonis diuitis in nocte. Vnde illud Sim. de Cassia lib. 6. de parabolis: *Nam dormiens Noë nudatus est, ac si omnem verecundiam abiiecisset. Loth soporatus commisit incestum: Dormiens Samson viribus priuatus est: dormientibus Iseboseth, & ancilla ostiaria domus, ipse à Principibus latronum interfectus est: capite dormiens truncatus est Holofernes.* Prudens igitur à Iuditha cædes. Hinc S. Athanasius in synopsi: *Tertia post exitum die sua illum sapientia decepit, & clam, ignorantibus hoc illius militibus, capite truncauit.*

Quid de Theologia prosequar, in qua, sicut albicante pileo, magistra, diuini Numinis acumina fœmina sacra præsentit, & alto lumine tacta in primos solis radios nunquam hæsitantes iecit obtutus. Docentem sicut in literaria Theologorum aula, venereris. Quid sit sanctum

Ambr.

95.
AUG.

97. 1

Bapt. Fulg.

Paul. Nolan.

Sim. de Caf

98.

sanctum, quid Deo cultu religioso dicatum explicuit: Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, & sanguinem eorum bibant: & sancta Domini sui, quæ precepit Deus non contingi in frumento, vino, & oleo, hæc cogitauerunt impendere, & volunt consumere, quæ nec manibus deberent contingere. Vnde doctrix fœmina didicit illud: quæ precepit Deus non contingi? Equidem in Leuitico. Audi Concilium Aquisgranense lib. 2. capite 30. Quod vero Deo oblata, quæ utique sancta vocantur, ab his, quibus officium non est, auferri; imò contingi fas non sit, verba Iudith loquentis ad Holofernem patenter innuunt, quæ ita inquit. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, & sanguinem eorum bibant, & sancta Domini Dei sui, quæ precepit Deus non contingi in frumento, vino, & oleo, hæc cogitauerunt impendere. At si fortasse quispiam quærat, ex qua auctoritate hæc verba Iudith protulerit, legat diligenter Leuiticum, & ceteros veteris testamenti libros, in quibus Domino consecrata ab exteris contingi prohibentur, & manifestè inueniet, unde eadem verba sumpserit. Hæc ibi.

99. Trinitatis abstrusum penetrale, pristinis sæculis nebulis circumfufum, aliquantulum à caligine sacra deterfit. Vnde Idacius Clarus aduersus Varimandum Arrianum. Si Trinitas non est, cur Iudith adorando ait, Domine Deus omnium virtutum respice in orationem meam. Idem reperio in epistol. decret. Benedicti Papæ primi anno Domini 595. Si Trinitas non est, cur etiam Iudith orando dixit: Domine Domine Deus virtutum respice in orationem meam? Quod autem nouerit Spiritum sanctum, probat metrum, quod cecinit capite 16. Tibi seruiat omnis creatura tua, quia dixisti, & facta sunt, misisti Spiritum tuum, & creata sunt, & non est, qui resistat voci tue. Sanctus Athanasius disp. contra Arrian. Prius quam Spiritum sanctum Deum esse pradoceam, eundem Creatorem esse cunctorum verbis legalibus approbabo. Scriptum est in Iudith: Tibi seruiat omnis creatura: quoniam dixisti, & facta sunt, misisti Spiritum tuum, & adificauit.

100. Abditæ prædestinationis indolem explicuit, & naturam, & diuinæ scientiæ mysteria patefecit. Audi quid proferat Ecclesia Lugdunensis aduersus Ioannem Scotum, quæ habetur tom. 9. Bibliothecæ Veterum Patrum: Hanc immobilitatem præscientiæ, & prædestinationis Dei ante tempora manentem, & omnia temporalia ordinantem, etiam beata Iudith victoriam de Assyriis inimicis populi Dei postulans, mirabiliter, & breuiter in oratione sua Deo confitetur dicens: Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti, & hoc factum est, quod ipse voluisti. Fecisti (inquit) priora, & illa post illa cogitasti. Non quod in Deo volubilitas, & varietas decedentium & succedentium cogitationum credenda sit; sed quia omnia, quæ in rebus creatis præcedunt, atque succedunt, ille vno, & æterno intuitu immutabiliter cernit, incomprehensibiliter comprehendit. Et tua (inquit) iudicia in prouidentia tua posuisti; id est, iudicia tua, quæ exerces in mundo, in prouidentia tua posuisti, etiam ante mundum; & quidquid temporaliter fieri voluisti, in æterno consilio tuo, intemporaliter statuisti. Quid scholis aptius à vitreis Iudithæ disciplinæ laticibus potuit propinari? Disce Theologus à fœmina, & decretorum Dei indoles, & momenta à sacra doctrice perquire. Vnde Nizetas in commentario orat. 43. D. Gregorij Nazianzeni sic ait: Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata

Zerda in Iudith, Tom. I.

sunt. Quid autem dico: Dixit, & facta sunt, cum cogitatio sola perfectum opus Deo sistat, ac representet? Horum autem verborum sententiam Theologus à libro Iudith accepit, Deum his verbis alloquentis: Cogitasti, ac præsto fuerunt tibi omnia, quæ fecisti.

Pro noxis explicuit pœnas infligendas, perenniaque supplicia. Sixtus Senensis lib. 6. fol. 561. Pro multis tamen pauca quadam adduxisse sufficiat, quando humana etiam loquendi consuetudo id reddit apertum. Iudith ergo sapiens Holofernem deceptura, ira de Bethulianis verba faciens apud eum dicebat: Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filij Israel, tremor tuus super ipsos est: insuper etiam fames inuasit eos; & ab ariditate aque iam inter mortuos computantur. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, & bibant sanguinem eorum, & Sancta Domini Dei sui, quæ precepit Deus non contingi in frumento, vino & oleo. Ac subinde: Ergo quoniam hæc faciunt, certum est, quod in perditionem dabuntur.

Animæ immortalitatem, corporisque post resurrectionem æternandam durationem edocuit. Sic Ecclesia Lugdunensis, vbi supra Iudith 16. & 20. Dominus enim omnipotens vindicabit in eis; in die iudicii visitabit illos: dabit in carnes eorum ignem, & vermes, ut vrantur, & sentiant usque in sempiternum ad probandum naturam humanam illo æterno igne damnatorum esse pœnaliter immortalem.

Baptismum, & pœnitentiam adumbravit. Ioannes à sancto Geminiano lib. de cœlo: Baptismus est sordium fons ablatiuus, & Baptismus omnes abluit sordes peccatorum, scilicet originalis, & actualis, & venialis. Iudith exhibat in vallem Bethulie, & baptizabat, id est, lauabat se in fonte. Albertus Patauinus sermon. 5. Pœnitentia est vas aqueum ratione lachrymationis. Iudith. 8. De nostris pœnitentibus peccatis, indulgentiam à Domino suscipere postulemus.

Christum agnouit nasciturum, ut infra proferam ex Sancto Fulgentio epistola 1. capite 5. Fulg. 15. Christum Iudith nouerat nasciturum. Verba Iudith, quæ ad Theologos & morales sensus accersunt Patres, alibi congeffi, ex quibus sic ex docto lyceo sacram disciplinam studiosus epota.

Quid de diuite lingua, de oris nitore, de munere fandi, quo Assyrias prehendit aures, pectora Iudith. c. 11. circumscripsit? Testes aduoco Assyrios capite 11. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne, & coram pueris eius, & mirabantur sapientiam eius & dicebant alter ad alterum. Non est talis mulier super terram, in pulchritudine, & in sensu verborum. Vnde Ambrosius lib. 8. offic. Ambr. capit. 18. Ecce tibi offert se Iudith, quæ formidatum populis virum Holofernem adiit Assyriorum triumphali septum cæterua; quem primò formæ gratia, & virtutis decore perculit, deinde sermonis elegantia circumscripsit. Augustinus serm. 66. Illa tam barbaros animos insidiosi sui vultus fraude confuderat, ut eum ligaret multarum arte fabularum, ut redderet inter exercitus victum, & inter arma captiuum. Et sermon. 67. Dum Regi alto sermone, imaginariis verbis blanditur, bellator animus lasciuia soluitur, in amore armorum torpent vires innumerales militum, luxu Regis nuptiarum pompa, nullo nubente, construitur, cuncti ebrietate soluantur. Philippus Abbas Bonæ Vallis Præmostrensis de silentio Clericorum, capite 11. Viduam Iudith elegantem vultu, præditam castitate, disertam eloquio,

101. Sixt. Sen.

102.

Eccl. Lugd.

103.

Ioan. à S. Gemin.

Albert. Pat.

104.

105.

August.

10.

Philip. Abb.

- Dam. quio, commendabilem sanctitate misit ad Principem. Hinc sermones censere potuit, & quos audisset absonos redarguere. Sic Damianus lib. 7. epistolarum. epist. 16. *Qua etiam, ut hanc meruisset à Domino percipere fortitudinem, diffidentem, ac timidum antea corripuerat Sacerdotem, Oziam scilicet, qui Deo quinque dierum praefixerat terminum, ea, qua dignus erat, austeritate redarguit, dicens: Non est hic sermo, qui misericordiam prouocet; sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Nec de verbis voluit à sacerdotibus edoceri, nec illis sapiens referare consilium, utpote quæ diuina flumina sapientiæ cœlestis aluco pudico recipiebat. capit. 8. Vos autem nolo, inquit, ut scrutemini actum meum: & usque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. Quod meminit Petrus Blefensis epistol. 65. Vnde quidem ad negotia profecturi, si, quò progrediuntur, interrogas, verbum Iudith forsitan aduertunt; quæ cum egrederetur de Susis ciuitate, quam obsederat Holofernes, sperans in manu Domini liberationem patriæ, & victoriam de tyranno, ne quis eam, quò proficisceretur, interrogaret, inhibuit.*
106. Clem. Rom. Cingamus sapientiæ elogia à Iudithæ Prophetia. Sacram foeminam Prophetissam lego. Clemens Romanus lib. 8. Constit. Apostolicar. capit. 2. *Atque etiam mulieres prophetarunt: olim quidem Maria Moysi & Aaronis soror, postea vero Debbara, deinde Oldad & Iudith, illa quidem Iosia Rege, hæc Dario. Vincentius Burgund. in speculo historiali capite 22. Est etiam alia solutio generalis, qua sumitur ex Glossa, scilicet quòd Iudith prophetice loquebatur. Andreas Cretensis de exaltatione sanctæ crucis: Exiit aliquando præclara Iudith acinacem aduersus caput Holofernis dormientis, crucis præfigurans exaltationem, salutem fecit Israel.*
107. S. Ildegard. Mirum est, quòd aui venturi conscia vaticinia foemina sacra fecundo pectore daret. Maius est, quod ipsa faustis auspiciis se totâ vaticinium esset Deiparæ Virginis. Sancta Ildegardis in Appendice ad symbolum S. Athanasij: *Sed & in mollem muliebrem sexum tantam vim misit, ut mulier Holofernem in nocte interficiens Israeliticum populum liberarit; & in hoc Genitricem Filij sui præsignauit, per quam fidelis populus liberandus erat. Alia loca infra dabo.*
108. Hier. Ecclesiam pulchro paradiamate depinxit, pristinisque sæculis celebri representatione descripsit, venturæ gratiæ prælaga & vates. Diuus Hieronymus epistola ad Saluanam capite 6. *Hæc (filia in Christo charissima) inculco, & crebrius repeto, ut posteriorum oblita, in priora te extendas habens tui ordinis, quas sequaris, Iudith de Hebræa historia, & Annam filiam Phanuelis de Euangelij claritate. Vnde altera in typo Ecclesia diabolum capite truncauit: altera Saluatorem mundi prima suscepit sacramentorum conscia futurorum. Et in prologo in Sophoniam: Iudith & Esther in typo Ecclesie & occiderunt aduersarios, & perituum Israel de periculo liberarunt. Diuus Isidorus in allegoriis veteris Testamenti: Iudith & Esther typum Ecclesie gestant, hostes fidei puniunt, ac populum Dei ab interitu erunt. Prosper de promiss. pag. 2. capite 38. Nec impari etiam loco Iudith sancta ordine subsequenti ponitur, quæ etiam ipsa figuram sanctæ Ecclesie personamque suscipiat: nam cum Dux militie Regis Babylonis Bethuliam Holofernes obsidione cinxisset, sublatisque aquis, sui affligeret ciui-*
- tatem, Primores eius in deditionem statuerunt tradere Holoferni. Hæc disponentibus, Iudith obstitit paucorum dierum inducias poscens, &c. Hugo Viç. Hugo Viç. in speculo Ecclesie cap. 4. In Septembri legitur in Ecclesia, & cantatur de Iob, Tobia, Esdra, Iudith, & Esther; quia ij aduersa patienter sustinuerunt: & Ecclesia in fide mundi aduersa omnia pro Domino tolerabit. Idem scribit Iacobus Vitriacus Domi- Iacob. Vitri. nica 16. post Pentecostem. His diebus leguntur in Ecclesia historia Iudith, & Esther: prædicta siquidem mulieres in tribulationibus valde fuerunt constantes, & per angustias tribulationum ad latitudinem iucunditatis peruenierunt. Simon de Cassia Sim. de Cass. de resurrectione Domini libro 14. Nam Iudith, quæ typum tenebat Ecclesia, cum amputasset Holofernis caput, & repedasset ad propria, dixit: aperite portas, quia nobiscum Deus, qui fecit virtutem: Non illa sic de Holoferne triumphare potuisset, & totum exercitum eius conuertere in stuporem, nisi Deus cum illa fuisset. Sed neque Ecclesia, nec singularis anima de aduersariis posset habere victoriam, nisi quia nobiscum est Christus.
- Denique vates tantum est venturi conscia: at post obitum, dum vaticinata vsuram lucis, & existentiam nanciscuntur, non adest, ut manu perficiat, quæ ore prædixit. Iudith vmbra futuri deuolutis sæculis adesse perhibetur ad sacra, quæ præsciuit, Incarnationisque Dominicæ sistitur sacramento. Præcidit caput Holofernis, in vtero Virgineo Incarnationis venerabile ostentum adumbrans. Vix ingreditur hæc ima Deus, pudicumq; vterum foetus fecundat humanus, cum & tunc Iudith quasi resumens pugionem ab Assyrij columna caput Holofernis repetito vulnere rescidisse profertur. Diuus Hieronymus epistola 12. Hier. ad Eustochium de custodia virginitatis: *Statim ut Filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, ut qui ab Angelis adorabatur in cœlo, haberet Angelos & in terris. Tunc Holofernis caput Iudith continens amputauit. Præclarum Iudith elogium, ni censeas extortum. Ergone rediuiua foemina reduci dextera mucronem arripuit, ceruicesque dissecuit Barbaricas, ut Angelicum obsequium Deo homini vix sato manciparet? Equidem castitas, Angelum facit, si credas Ambrosio: sic continens Iudith, cui inedia, pudicitiaque corpus transegerat in spiritum, Angelica cœpit munera in terris obire, dum in terris benignitas, & humanitas Saluatoris apparuit.*
- Imo cum Anna vidua, quæ in adytis templi ieiuniis, & orationibus adscita Christum puerulum teneris implicuit amplexibus, de Christi cognitione contendit. Audi sanctum Fulgentium epistola 2. cap. 15. *Ista dua vidua, licet tempore fuerint diuerso, vnius tamen fidei seruierunt amba mysterio, quia Christum, quem Anna cognouit in carne natum, ipsam Iudith nouerat nasciturum. Quam verò multum Deus in utraque vidua, &c.*

Elogia ab Attributis, & Agnominibus Iudith.

SECTIO II.

Atributa & epitheta Iudithæ tot à Patribus decantantur, ut curram & segnem timeam panegyrim, ni amœna obsidione intercludam

dam. Suprà plura dedi, virtutes Heroinæ percurrere. Pendo alia. **SANCTA & SANCTISSIMA.** Ozias & Presbyteri: *Nunc ergo ora pro nobis, quia mulier sancta es, & timens Deum.* Sanctus Chrysostomus homilia 10. ex capite 6. Matth. *Nam sanctissima Iudith cum magno mœrore pro populo esset afflicta.* Prosper de promiss. pag. 1. capite 38. *Iudith sancta ordine subsequente ponitur.* Ealredus Anglus in vita Eduardi: *Sancta Iuditha castitas ab Holoferne nec ladi potuit, nec tentari.* Thomas Vvaldensis titulo 1. capit. 6. *Sancta Iudith de publica vita, & de longeva sanctitate laudatur.* Petrus Berchorius: *Iudith sancta mulier caput Holofernis amputavit.* Sic lib. 17. moralitatis. c. 2.

BENEDICTA. Iudith 13. *Benedicta es tu, filia, à Domino.* De quo accipere, licet lato calamo, Iansenium in concordia Evangelica capite 30. *Longè autem excellentiori ratione benedicta inter mulieres Virgo nunc dicitur, quàm olim Iudith, qua ut huius Virginis, sicut & Iabel typus fuit, ita excellentia illa benedictionis non convenit perfectè, nisi quatenus huius typum prætulit.* Illa enim benedicta à Deo dicta est propter singularem illam gratiam, & fortitudinem, qua Holofernem perdidit. Hac verò ob singulare privilegium nulli unquam præstium mulieri, nec unquam præstandum, quo scilicet Deum parere meruit, & Virgo simul esse, & Mater. Proinde expendenda diligenter emphasis, qua est in pronomine tu, & in præpositione in, vel inter, non enim dicitur quemadmodum Iudith, benedicta præ mulieribus, hoc est, magis quam reliquæ mulieres; sed benedicta (inquit) tu inter mulieres.

HONESTA, HONESTISSIMA. Sanctus Ignatius martyr epistola ad Philadelphos: sint autem viduæ non vagæ, non gulosæ, non circumcursantes, sed ut Iudith illa honestissima, ut Anna illa honestissima. Abbas Ioachim in Apocalypsim capite 6. *Pro Rege illo superbissimo, qui sibi nomen diuinum arrogare non metuit, cuius Princeps militiam nomine Holofernes à Iudith honesta fœmina interfectus est.* Sanctus Ambrosius lib. 3. de officiis capite 13. *Honestatem igitur secuta est Iudith: & dum eam sequitur, utilitatem inuenit.* Honestatis enim fuit prohibere, ne populus Dei se prophanis dederet, ne ritus patrios, & sacramenta proderet, ne obsidionem deditione solueret. Honestatis fuit, se malle pro omnibus periclitari, ut omnes eximeret periculo. Quanta honestatis auctoritas, ut consilium de summis rebus fœmina sibi vendicaret, nec principibus populi committeret! Quanta honestatis auctoritas, ut Deum adiutorem præsumeret; quanta gratia, ut inueniret! Et capite 14. *Iudith sancta decoro contemptu propria salutis, soluit obsidionis periculum, & publicam honestate propria acquisiuit utilitatem.*

MAGNIFICA, NOBILISSIMA. Origenes homil. 11. in Iudith. capite 7. *Quid ergo illam magnificam, & omnium fœminarum nobilissimam memorem Iudith? ADMIRABILIS.* Diuus Isidorus de Ecclesiastic. offic. lib. 2. capite 19. *Extat & Iudith illa admirabilis vidua, qua de Holoferne Assyriorum Principe triumphauit.* **MAGNANIMIS.** Petrus Damianus epistol. 18. *Hoc iudicium magnanimis illa Iudith corripit improbauit.* Gotfridus Viterbiensis in chronicis pag. 13. *Iudith vidua magnanimis in gloria virorum virtute præstantior.* **INSIGNIS.** Theodulphus Aurelianensis de Scripturæ libris. *Zerda in Iudith. Tom. I.*

Scribitur insignis Iudith mox fœmina facti.

IMPERATRIX. Chrysostomus homil. 115. 60. in Ioann. *Debbora & Iudith, & alia multa Chryf. Imperatorum sunt sancta officia.* **CONSUMMATA.** Sanctus Athanasius exhortatione ad S. Athan. Monachos: *ab Holofernis tumentibus nimis constantis manu fœmina meruit vindicari.* **SPECTATISSIMA, ANIMOSA OBTRUNCATRIX.** Cyrillus Alexandrin. in Ioann. capite 20. Cyril. Alex. lib. 7. *Denique cum vita sua cursum expleuisset Iudith, spectatissima vidua, animosa Holofernis obtruncatrix.*

VINDEX CASTITATIS. Prudent. in Psycomachia: 116. Prud.

Non trepidante manu vindex mea cœlitus audax.

CALLIDA. Paulinus natali. 8. Paulin.

Arte pudicitia deceptum callida Iudith Risit.

LACRYMANS. Petrus Damianus de perfectione 117. Petr. Dam. Monachorum: *Lachrymæ nihilominus contulere Iudith, ut & caput absunderet Holofernis, & intra cubiculum luxuriantis illecebra, florem non amitteret pudicissima castitatis.*

LAUDANS, CONFITENS, CANENS. Sanctus Isidorus lib. 7. Etymolog. *Iudith laudans & confitens.* S. Isid. Gotfr. Gotfridus Viterbiensis supra: *Iudith interpretatur laudans interpretatur etiam vidua.* Sanctus Bernardus sermone in Cantica: *Cecinit Debbora, cecinit Iudith, cecinit & mater Samueles.* Radolphus Ardens Rad. Ard. Dominicus 4. post Epiphaniam. *Qui liberatus non agit gratias liberatori, meretur de cætero non liberari.* Hinc Hebræi post liberationem Deo canticum cantabant ut Moses post submersionem Pharaonis: *Debbora post occisionem Sisara: Iudith post mortem Holofernis.*

LEGIFERA. Hilarius ad Psalm. 125. *Dicentes 119. Hilar. hac omnia à lege & Prophetis, Evangelis, & Apostolis, & cantantes ex lege Iudith 9. Dominus conterens bella, Dominus est nomen illi.* **RHETOR DIVINA.** Guillelmus Alber. de diuina Rhetorica capite 4.2. cum cœlestis Rhetoricæ documenta præscribat, sic concludit: *Hac omnia nouit Iudith, qua in oratione sua dicebat ad Dominum: Tu, Domine, cui mansuetorum, & humilium semper placuit deprecatio.*

SALVS ISRAELIS. Gregorius III. 120. Greg. Epist. ad Germanum Patriarcham. *Neque hoc tamen mirandum est. Nam si Bethulia per manus Iudith Israelitidos mulieris seruata est, cuius opus Holofernis sublatio erat, & per ea tempora ob id salus Israelis vocata est.* **EREMITA.** Damianus lib. 8. epistol. ad viros illustres: *Porro autem vidualis officij limite non contenta ad hoc usque in sancta religione processerat, ut iam non sola, sed cum ancillis suis fieret eremita.* Hinc **ASCETICA.** id est, **RELIGIOSA & SE EXERCENS** appellatur a Serario cap. 16. quæstiunc. 4. ex Suida, & diuo Athanasio.

AMANS PATRIÆ. Hieronymus ad Gerontium epistol. 3. *Iudith ob libertatem ciuium, vel salutem se sub specie fornicationis impleuit Deo.* Clem. Alexandrin. 4. Strom. capit. 4. *Iudith omne periculum contemnens pro patria se ipsam tradens hostibus in fide Dei.* Sanctus Isidorus de vita, & morte Sanctorum cap. 64. *Iudith filia Merari de tribu Simeon magnanimis, in gloria virorum præstantior hac pro salute populi morti se obtulit.* Idem habet Gotfridus Viterbiensis supra. Sanctus Thomas 2.2. quæstion. 110. art. 3. ad 3. *Iudith laudatur, non quia mentita est Holoferni, sed propter*

Rup. affectum, quem habuit ad salutem populi, pro qua periculis se exposuit. Rupertus de diuin. offic. lib. 12. capite 25. *Iudith fortitudinis speciem in hoc nimirum pratendit, quod immanissimo tyranno pro liberatione patrie se opposuit. Ioannes Sarisberien- sis: charitatis fuit, quod nulla formidauit peri- cula, dum fratres & populum Domini ab hostibus liberaret. Plura attributa texit S. Fulgentius epistol. 2. cap. 14. Ecce vidua præclara natalibus, facultatibus dines, atate iuuenis, specie mirabilis, diuitias contemp- pfit, delicias respuit, carnis incentiuum calcauit, & indu- ta virtute ex alto non quasiuit secundo famulari con- nubio.*

122. VENERABILIS. Do præclarum testimonium S. Iacobi Thadæi apud Clementem lib. 8. const. capite 31. *Ego Lebaus, cognomento Thadæus, hac de viduis dispono. Vidua non ordinatur, sed si iam pri- dem virum amisit, & temperatè ac laudabiliter vixit, & domestica rectè gubernauit, ut Iudith, & Anna, quæ fuerunt fœmina venerabiles, adscribatur in sta- tum vidualem.*

123. Quam præclara præconia, & tamen nullum co- gnomen, attributum nullum sibi recensebat Iudith nisi eloquium MISERÆ. Simon de Cassia lib. 5. c. 24. *Sancta Iudith miseram se vocabat dicens: exaudi me Domine miseram deprecantem: aut ex humilitate proprios defectus conspiciens, aut quia suam ciuitatem ab exercitu circumdatam videbat, à quo nisi diuina potentia, nulla erat copia euadendi, & populum pro- spiciebat per omnia calamitosum fieri. Siue quia cogi- tabat, aliquid factura supra virtutem fœmineam, ad cuius complementum in se non videbat vires suas pos- se suppetere, proinde Dominum pro se verbis humili- bus exorabat.*

124. Attributionum Heroidæ coronis nobilitatis extremæ consummatio sit: apices maiestatis ex- currat & in elatiore se collocet statione, quam nulla possint incrementa prætergredi. Iudith mo- rum, speciei, fortitudinis, pudorisque peniculo Mariam Deiparam pristinis sæculis delineabat. Maius non expectes elogium. Variè Patres typum hunc excudunt. Dabimus cursim nonnullos; si omnes, in re nota non impunè paginæ exu- berarent. Solemnius est, in iugulatione Holofernæ, licet luteos & subobscuras, Heroidem sacram bel- ligeratricis aduersus dæmonem Virginis traxisse colores; utpote quæ in vtero Babylonium Princi- pem tenebrarum harum, quem concepta pede contriuerat innocente, concipiens retudit, atraque ceruices refecuit. Fauet Hieron. supra datus epist. 22. ad Eustochium. *Statim, ut Filius Dei ingressus est super terram, &c. Tunc Holofernæ caput Iudith continens amputauit. S. Fulbert. Carnot. Maria ser- pentis caput seruando virginitatem, & humilitatem, (quia & hac extinxit mentis superbiam, & illa carnis concupiscentiam, contriuit potentiam Satana per Fi- lium, quem genuit, spoliando illum dominio suo: contri- uit caput, astutiam eius, nempe sapientiam terrenam,*

per paupertatem spiritus. Vnde de illa dici potest: Vna mulier Hebraea fecit confusionem in domo Nabucho- donosor. Dedimus iam n. 110. Sanctam Ildegardim. S. Ildeg. Richard. a. Richardus à sancto Laurentio libro 2. folio 48. & S. Laur. fol. 136. libro 3. folio 187. lib. 11. fol. 666. & alibi Iacob Gen. sæpe cum Virgine componit Iuditham. Iacobus Guido Car. Genuens. serm. 3. de assumptione. Guido Carmelita Iansen. Rod. de Catharis. Iansen. in Concord. Euang. capit. 30. & Agric. alij.

Academiam finio Rodulphi Agricolaë metris, 125. carmine in laudem D. Annæ.

Iudith & Hebrais ferrum, flammæque minante Hostem Tartareas fecit abire domos. Laudibus & canitur Iudith, & laudibus Esther Semper, & æternum nomina clara tenent.

Patres qui verba Iudithæ ad stabilienda sua asserta conducunt.

SECTIO XII.

Ieronymus in Aggæum cap. 2. Si- 125. militer qui penitus non bibit, sicut Hier. & in Iudith 12. Et paruuli siti pe- rierunt. Et in Michæam capite 2. Recedente autem pace, & auxilio Dei, quia resisterant Domino. De quo dicitur: Dominus conterens bella, Dominus nomen ei. Iudith 16. Ad eam Hieronymum in Isaiam ca- pite 14. Origenes homilia prima in Psalmum 37. Orig. Cum festinatus propitiationis indicitur Iudith. 8. Hu- militate animas vestras. Athanasius disputatione Athan. contra Arrium: Scriptum est in Iudith 16. Tibi ser- uiet omnis creatura. Concilium Aquisgranense libr. Conc. Aquisg. 2. capit. 30. Verba Iudith loquentis ad Holofernem c. 11. patenter innuunt, &c. Dedimus verba supra. Pro- copius Gazæus in cap. 2. Isaiæ. Qui fallacibus ad sa- Gazæus. lutem equis considerent, non ei, qui bella potest contere- re. Iudith. 16. Id ipsum apud Hilarium in Psalm. Hilar. 125. Oriesies: Digni sumus audire illud Iudith 13. Aperite portas, ut ingrediatur populus. Nizetas in Nizet. orat. 42. Nazianzeni: Iudith dicebat cap. 9. Cogitasti enim, atque eodem momẽto præstò fuerunt omnia. Fer- Ferr. Diac. randus Diaconus parænet. 1. regula: Orante Iudith, protinus confortaberis: Non in multitudine est forti- tudo tua, neque virtus tua in potentatibus. Iudith 9. Anastasius Synaita q. 9. Iudith. 8. Recordamini Anast. Synait. quacumque fecit cum Abraham, &c. Albert. Patau. Alb. Patau. serm. 5. Iudith. 8. De nostris peccatis pœniteamus, & Rufin. indulgentiam eius, &c. Rufin. in Psalm. 7. Deus con- teret ossa placentium hominibus Iudith 14. Simon de Sim. de Caf. Caf. de parabolis l. 6. c. 25. Mansuetorum & humi- lium semper tibi placuit deprecatio. Iudith. 9. Philip. Philip. Abb. plura verba refert de obedient. Cleric. cap. 17. Eccl. Lugd. Ecclesia Lugdunensis, de qua supra.

LIBRI IVDITH

CAPVT PRIMVM.

I. **A**RPHAXAD itaque Rex Medorum subiugauerat multas gentes imperio suo, & ipse ædificauit ciuitatem potentissimam, quam appellauit Ecbatanis: 2. Ex lapidibus quadratis & sectis: fecit muros eius in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta; turres verò eius posuit in altitudinem cubitorum centum. 3. Per quadrum verò earum latus vtrumque vicenorum pedum spatio tendebatur, posuitque portas eius in altitudinem turrium. 4. Et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum. 5. Anno igitur duodecimo Regni sui, Nabuchodonosor Rex Assyriorum, qui regnabat in Ninie ciuitate magna, pugnatuit contra Arphaxad, & obtinuit eum. 6. in campo magno, qui appellatur Ragau circa Euphratem, & Tigrim, & Iadason, in campo Erioch Regis Ellicorum. 7. Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, & cor eius eleuatum est, & misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano, 8. & ad gentes, quæ sunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Esdrelon, 9. & ad omnes, qui erant in Samaria, & trans flumen Iordanem vsque ad Hierusalem, & omnem terram Iesse quousque perueniatur ad terminos Æthiopix. 10. Ad hos omnes misit nuncios Nabuchodonosor Rex Assyriorum. 11. Qui omnes vno animo contradixerunt, & remiserunt eos vacuos, & sine honore abiecerunt. 12. Tunc indignatus Nabuchodonosor Rex aduersus omnem terram illam, iurauit per thronum & regnum suum, quòd defenderet se de omnibus regionibus his.

Litteralis Commentarius.

Verf. 1. Arphaxad itaque Rex Medorum subiugauerat multas gentes imperio suo, & ipse ædificauit ciuitatem potentissimam, quam appellauit Ecbatanis.

Quo tempore obtigerit historia? Quis Nabuchodonosor? Quis Arphaxad?

I. Nextricabilem ordimur disceptationem, & eorum, qui Chronicis supputationibus delectantur, iurgium & crucem. Latet, sanè ad perpendicularum vsque taxata sæculi cognitio, in quo huius mirabilis historix ætas: Ast fides, mortalium non debellatur inscitia, sed mascula ingenia ad sui prouocat defensionem. Sedulo innitendum, vt vbi ductilis semita prompto vestigio deficiat, repetitis lucubrationibus per coniecturas & argumenta suppleatur. Nodus est vbique in singulis ferme vocibus capitis primi & secundi, cum videantur verba inter se tacita luctatione collidere. Nabuchodo-

nosor Rex Assyriorum nuncupatur, cum tamen hocce nomen Babyloniorum sit: aduersus Medos bellum perhibetur inflictum & scitum est Medorum & Assyriorum imperium Persicis phalangibus, plurimis lustris, bello subiugatum inseruisse: id genus plura sunt.

Duplex factio præcipua est. Censent plures ante captiuitatem Babylonicam contigisse. Sic acriter Bellarm. libr. 1. de Verbo Dei capit. 12. & ibidem affecula & defensor Gretserus Tursel. in Chronol. q. vltim. Genebrard. in Chron. Gordon. capit. 10. Salm. chronol. num. 36. Salm. in epist. vlt. in fine tom. 16. Perer. libr. 1. in Dan. Serar. hic capit. 1. quæst. 2. Canus. lib. 11. de locis cap. 6. Carrion in Monarch. 2. Salian. tom. 4. an. mundi 3341. Iacob. Bonfrer. Salian. tom. 2. in Pentat. in Appendice ad cap. 7. Prælog. Iacob. Bonfr. sect. 7. Tena Isagog. Scripturæ libr. 2. sect. 5. Ioannes Benedictus, Sebastianus Verronius, Codomanus, Siglerus, Vitacher. Tremell. in not. in Iudith. Qui ferme ad tempus Manasse Regis, siue Iosix historiam hanc diducunt.

Alij agmine aduerso post captiuitatem euenisse defensant, soluta iam seruitute. Inter quos non modica dissensio. Suffragantur Cambylis temporibus Euseb. in Chronic. Lyra hic capit. 1. Driedo de Driedo

August.
Hieron.
Suidas.
Rab.
Georg.
Cedr.
Beda.
Glicas.
Frecul.
Vbern.
Six. Senenf.
Abb. Ioach.
Hug. Card.
Carth.
Ot. Frising.
Phil. Pseud.
Gasp. Sanch.
Torniel.

Ecclesiast. scriptur. lib. 1. cap. 2. pagin. 2. & libr. 3. capit. 5. pagin. 3. Sanctus Augustinus libr. 18. de Ciuit. capit. 26. S. Hieronymus libr. 3. in Esai. capit. 14. Suidas in Holoferne. Rab. Maur. hic capit. 1. Geor. Cedren. in Dario Cambyse. Beda de sex ætatibus, & in lib. de temporibus 5. ætate. Mich. Glicas 2. pag. Annal. Freculph. Lexou. tom. 1. lib. 3. capit. 29. Vbern. Rolening. in fascic. temp. ætat. 5. Sixt. Senenf. lib. 1. Biblioth. & forsan Abb. Ioachim. in Apocal. cap. 3. Hugo Card. hic & Carthusian. Otto. Frisig. libr. 2. capit. 15. Philo. Pseud. apud Canum. Ad Xerxis tempora euocant Gaspar Sanchez hic proleg. 5. Torniel. ann. mundi 33. 53. num. 1. & ann. 35. 72. numer. 3. Enricus Philipp. in Man. Chronolog. in Iudith. Affricanus apud Suidam supra. Ribera in capit. 2. Nahum. Ad Darij Hystaspis filij tempus transtulit Mercator. Ad Ochum Sulpic. in Hist. lib. 2. Et nouissimè Bartholomæus Tortoletus in Iuditha vendicata fermè ad finem. Denique Zonaras accidisse censet sub Nabuchodonosore magno.

Obtigit Iudithæ facinus soluta Babylonica captiuitate, forsan sub Cambyse Cyri filio, qui Nabuchodonosor ob superbiam seuientem ab Hebræis nuncupatus.

IN re caliginis, & quæ facile nouitatum studiosis opinandi præbet occasionem, post sedulam elucubrationem fatius duximus Antiquiorum firmioribus inhærere vestigiis, quàm nouo gressu facile obliteranda perarare: Et quidem miror viros doctos sic hilari fronte deferere in hacce temporis computatione sacram Patrum cohortem, nec mentem eò intendere, vt scrupulis, qui ex hoc asserto pungunt, medeantur. Non fero, Maiores sacros, qui sub Cambyse statuunt Iudithæ facinus, latuisse tela, quibus pharetram onerant aduersus hanc sententiam, Bellarminus, Saliarius, Canus, & alij. Duo nobis peragenda. Primum auctoritate fulcire assertum, ea enim, quæ ex diffitis sæculorum spatiis nostram prætergrediuntur agnitionem, non aliter adstruenda ducuntur, quàm ex communioris auctoritatis calculo. Secundum est, impugnationes citato Marte debellare.

Bellarmin.
Sallian.
Canus.

5. Et quidem faciem ferat S. Augustin. libr. 18. de Ciuitat. cap. 26. vbi postquam de Cyro Rege Persarum egisset, ait: *Per idem tempus etiam illa sunt gesta, quæ conscripta sunt in libro Iudith.* Vbi si credimus Ioanni Benedicto accipiendus est de tempore à Cyro vsque ad Darium, cum statim adiiciat: *Sub Dario ergo Rege Persarum, &c.* Inter Cyrum autem & Darium Cambyse fuit. Imo Cyrus & Cambyse in extremis Cyri socio regnauerunt imperio. Accinit sanctus Hieronymus in Esai. capit. 14. libr. 3. *Potest & in Assueri temporibus intelligi, quando occiso Holoferne hostilis ab Israel est casus exercitus.* Quod Assuerus pro Cambyse, seu Cyro Persarum Rege soleat accipi apud Hieronymum, & Patres, nemini litterato dubium. Beda de sex ætatibus an. 3431. *Cambyse Cyri filius Babylonem in Aegypto adificauit. Hunc aiunt ab Hebræis secundum Nabuchodonosor vocari, sub quo Iuditha historia conscri-*

Hier.

Beda.

bitur. Suidas in Holoferne: *Imperator Cambyse filius Cyri, qui cum bellum gereret cum Arphaxad Rege Medorum, & auxilia ab omnibus gentibus vsque ad Aegyptum postulasset, eaque negata illi essent, victo Arphaxad, bellum intulit ei, &c.* Rabanus Maurus hic: *Nisi forte dicamus: quod ipse Cambyse, quia gentes finitimas impugnasse, & Aegyptum superasse describitur; cum regnum Assyriorum atque Persarum eo tempore unitum erat, aliquem Regem nomine Arphaxad in Media repugnantem vicerit, atque suo imperio subiungauerit.* Georg. Cedrenus in Dario Cambyse. *Eo tempore terribile facinus est factum, Iuditha enim Hebraica mulier insidias Holoferni Persæ tendens, clam ad eum se contulit, &c.* Beda in lib. & temp. 5. ætate. *Quinta atas continet annos 589. Hebræorum captiuitas annis 70. Iudith historia conscribitur.* Michaël Glic. par. 2. Annal. *Cyrum in regno Cambyse filius, qui & Nabuchodonosoris cognomen tum habuit, secutus est. Eius copiarum Imperator fuit Holofernes.* Freculphus Lexouiensis tom. 1. lib. 3. capit. 19. *Cambysem Cyri filium aiunt vocari secundum Nabuchodonosor, sub quo historia Iudith conscribitur.* Vbern. Rolening. in fascic. temp. ætat. 5. *Holofernes Princeps militia Nabuchodonosor Cambyse multas terras dominio suo subiungauit & tandem venit Bethuliam, ibi a Iudith muliere interficitur.* Sixtus Senenf. lib. 1. Biblioth. *Rara fortuna victoria, quæ per ipsam facta est anno tercio decimo Artaxerxis prisci, qui Assuerus & Nabuchodonosor in Scriptura Diuina cognominatur; quique cum collega suo Cyro primus Medis, Persis & Assyriis imperauit.* Dion. Carthus. hic cap. 1. ad illa verba: *Nabuchodonosor Rex Assyriorum; qui alio nomine, dictus est Cambyse, atque in Esdra nominatur Artaxerxes, vel Assuerus.* Hugo hic: *Nabuchodonosor, id est, Cambyse filius Cyri dictus est secundus Nabuchodonosor, eò quod ille templum destruxit; iste adificationem impediuit.* En in hanc sententiam omnes fermè Doctores antiqui conspirauerunt. Vnde Lyra hic c. 1. ait: *Sequitur Historia libri Iudith, quæ contigit tempore Cambyse filij Cyri secundum historiographos & Doctores nostros, de quo constat, quod regnavit post Patrem, & per consequens post captiuitatis Babylonica relaxationem.*

Suid.

Rab. Mau.

Greg. Cedr.

Beda.

Mich. Glic.

Freculp.
Lexou.

Vbern.
Rolening.

Sixtus Sen.

Dion.
Carth.

Hugo.

Lyra.

Diffita sæcula non aliam possunt nobis dispensare lucem, nisi per antiquorum radios deriuatam, quos irreligiosum est auersari. Accendant faces nostræ coniecturæ, siquidem coniecturis agendum. Prima sit, quod hic Nabuchodonosor nuncupatur, & tamen certum est non illum Nabuchodonosorem fuisse, de quo Alphæus fatur, *Megasthenes vir prius Nabuchodonosorem Hercule robustiorem fuisse dicit, vniuersamque Libyam, Asiamque vsque ad Armenios subegisse, quam Chaldaei dicunt, cum in Regnum redisset, furore diuinitus captum, magna voce exclamasse: O Babylonij futuram vobis calamitatem magna voce prænuncio. Veniet Persa mulus, qui vobis offeret seruitutem.* Persa autem hic, qui mulus dicitur, Cyrus est, idè mulus, quia ex duabus gentibus ortus, Patre Persa, & Matre Meda, iuxta oraculum:

Alph.

Ast ubi Medorum ius regni mulus habebit.

De quo Petrus Bizarrus lib. 1. rerum Persic. Non, inquam, Nabuchodonosor iste accipiendus, licet id Zonaras censeat: cuncti Doctores annuunt, liquet ex rebus gestis, tempore, & aliis. Si post hunc nullus alius Nabuchodonosor appellatus est apud Hebræos, nisi Cambyse, vt Historia Scholastica, & Chronologia Hebræorum consignat;

Petr. Bizar.

Zonar.

gnat; cur alium quærimus, cui nomenclaturam hanc impartiamur? cur dictus fuerit Nabuchodonosor; ex Hugone audisti, cui accinit Lyra hic & 1. Esdr. 4. Ex quo loci apparet ipsum vocatum fuisse Assuerum & Artaxerxem: nam post illa verba: *Conduxerunt quoque aduersus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri Regis Persarum*; statim dicitur: *In Regno autem Assueri (ipse est Ariaxerxes) in principio Regni eius scripserunt accusationem aduersus habitatores Iudæ & Ierusalem*. Communiter censetur Cambyfes, quod & prodidit Iosephus libr. 11. antiquit.

7. Secunda coniectura sit concinnatio libri Iudith, & Esther, & vtriusque consecutio, quæ in eam sententiam adigit, ut eidem ferme tempori adaptetur, sicut à Beda, & aliis temporum conciliatoribus obseruatum est, & Ioachimo Abbate in Apocalyp. cap. 3. Esther autem sub Assuero viguit, quamuis concertatio sit an idemmet sit Cambyfes, de quo Lyra super Esther cap. 1. & Torniellius tom. 2. ann. mundi 3524. num. 4.

8. Tertia: Hic à cap. 11. multoties introducitur Vagao eunuchus aulae Regiæ: & inuenio Vagapatem eunuchum Cambyfis apud Persas in Ctesiae scriptis, quæ excerptis Photio: *Duodecimus*, inquit, à Regno Cambyfis incipit. *Hic regnans iussit Patris corpus per Bagapatem eunuchum apud Persas sepeliri*. Et statim: *Plurimum vero apud ipsum auctoritate valebat Artasyras Hyrcanus: ex eunuchis Ixabates & Aspadates, & Bagapates, qui etiam apud Patrem maximus fuerat*. Similis ratio, quæ est vnicus suæ opinionis scipio, mouit Seuerum Sulpicium libr. 2. Histor. ut in Ochum Iudith historiam transuehat, apud quem fuit eunuchus Baguas: *Vnde non immerito, inquit, in argumentum nostra opinionis adduxerim, ut Rex ille Nabuchodonosor nuncupatus, Ochus fuerit, sub quo Baguam fuisse mundiales historici prodiderunt*.

9. Quartâ Nabuchodonosor, de quo hic, adeo irreligiosus in Diuos exarsit, ut omnia cœli, terræque Numina demoliri gestiuerit, seque Deum effero nuncupati piaculo. cap. 3. *Præceperat enim illi Nabuchodonosor Rex, ut omnes Deos terra exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuissent Holofernâ potentia subiugari*. Quibus verbis proditur sacrilegus, trux, & insipiens animus Regis, quem stolidâ, crudelis, Numinibusque infesta dementia cœpit. Tria hæc nulli aptius adsonant, quàm Cambyfi, qui omnium mortalium irreligiosior, immitior, infanior, de quo dilucidè Herodot. libr. 3. qui vocatur *Talia*: hæc deliba: *Multa, huiusmodi tam in Persas: quam in socios cum Memphi moratus est, Cambyfes faciebat per insaniam. Adeoque vetusta recludens sepulchra, mortuos inspiciebat. Etiam templum Vulcani adiens, multo derisu simulacrum illius cauillatus est, siquidem statua Vulcani similis est iis Diis, quos Pataicos vocant Phœnices. In templum quoque Cabirorum, inaccessum alteri quàm Sacerdoti, ingressus est: & quæ illic erant simulacra, multis in ea iocatus verbis concremanit. Cum multa igitur apud me documento sunt, Cambysem vehementer insanisse, tum vero illud, quod alioqui non tentasset, templa, legesque habere ludibrio. Non igitur credibile est alium, quàm dementem talia ludibrio habere. Quæ mirè accinunt illis, quæ hic cap. 4. Tremor etiam & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem, & templo Domini, quod fecerat cæteris ciuitatibus, & templis*

earum. Et capite 3. *Nam & ciuitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit. Præceperat enim illi Nabuchodonosor Rex, ut omnes Deos terra exterminaret, &c.* Quibus & adstipulatur appositè Petrus Bizarrus libr. 1. histor. rerum Persic. pag. Petr. Bizarr.

27. *Cambyfes templa partim igni, partim ferro deuastabat, mutilans, excindens, amburens, quemadmodum & obeliscos: quorum duo Romam delati sunt non prorsus deleti*. Sic & Strabo libro 17. Bu-

bastiæ ac Heliopolis mentionem faciens sic pergit: *Nunc omnino urbs decerpta est, in ea est peruectum templum Ægyptio more structum, quod multis indiciis Cambyfis insaniam, ac sacrilegium ostentat. Quin quanto pipere Deos omnium gentium irrideret, qui se Deum efferebat, suggerit Polyænus libr. 8. Cambyfes Pelusum oppugnabat.*

Ægyptij fortiter resistentes aditum Ægypti clauferunt; multasque machinas immiserunt, catapultis acuta tela mittentes, saxa, atque ignem. Cambyfes quotquot animalia Ægyptij Deorum honore colunt, canes, oues, feles, ibides, ante suum exercitum collocauit. Ægyptij iaculari destiterunt, metuentes, ne sacrum aliquod animal laderent. Ex quo Beda

noster de sex ætatibus anno 3431. *Cambyfes deuicta Ægypto cunctam eius religionem abominatus, ceremonias eius & templa deposuit. Denique ut compendium amemus, Apin, qui maximus apud Ægyptios Deus colebatur, stricto ense percussit, ob quod facinus censuere Ægyptij insania mulctatum. Iuuat auscultare Herod. libr.*

3. *Posteaquam Apim Sacerdotes adduxere, Cambyfes veluti vecordior, educto mucrone cum vellet ferire ventrem, femur percussit, cachinnansque ad Sacerdotes inquit: O capita nequam, huiusmodi dij existunt, sanguine, atque carne pradi, & ferorum sentientes? Dignos nimirum Ægypti sic Deos nos certè ludibrio habuisse non iuuabit? Hæc loquutus imperauit iis, quorum hoc munus erat, ut Sacerdotes quidem flagris caderent; ceteros autem Ægyptios, ut quemque feriantem adipiscerentur, occiderent. Ob hoc scelus (ut Ægyptij aiunt) continuò Cambyfes insaniit, cum nec compos mentis fuisset. Irreligiositati diram ferocitatem & cruentam fauitiam aggerebat. Sic Smerdim fratrem occidit, Praxaspis filium sagitta cordi infixâ sustulit, Cræsum enecare iussit, quotquot aulicos & Primores Persarum fermè per risum & ludibrium indicta morte eradebat, de quibus multus est Herodot. dicto libr. 3. Quæ cuncta fidem ad-*

struunt, quòd Cambyfes fuerit Nabuchodonosor, de quo hic, præcipuè quia in Iudæos non nimium mitis, & ut ait Bizarrus, cum bellum Ægyptiis illaturus esset, metuebat, ne Iudæi, qui Ægyptiæ stirpis esse ferebantur, se Ægyptiis adiungerent. Quæ omnia Cambyfis asserto fauent, Dariumque negant, de quo Diodorus libr. 1. *Darius Diod. Xerxis pater legibus Ægyptiorum animum appulisse dicitur: Detestatus enim non sine odio Cambyfis, qui in regno præcesserat, in templa Ægyptiorum impietatem, benignitati in homines & amoris erga Deos operam dedit.*

Nec contemnendum est, ex infesta indole Nabuchodonosoris, de quo hic agitur, nefarium exercitum, eiusque ducem Holofernem aduersus patrias leges nimium hausisse, quod quidem suffragatur pro Cambyfis asserto. Quis Holoferne vino madidior? cum tamen Persarum principes ferme abstemij in potuque modesti, ut scribit Stobæus serm. 42. ex Selino: Athæneus libro 10. Plutarch. in Artax. Solum semel quot-

annis

Dutid.
Eustat.

Seneca.

annis ebrietas Regibus licebat : liquet ex Duri-
de libro 7. histor. de quo Eustath. in 5. odyf. So-
lus Cambyfes Baccho immodice deditus , cui
firmum caput non à feruore Lyæi decidebat.
Seneca libro 3. de ira capit. 14. *Cambysem Regem
nimis deditum vino Praxaspes vnus ex charissimis
monebat , vt parcius biberet : turpem esse dicens
ebrietatem in Rege , quam oculi omnium , auresque
sequerentur. Ad hoc ille : vt scias , inquit , quemad-
modum vnquam excidam tibi , approbabo iam &
oculos post vinum in officio esse , & manus. Quid
quod à Rege vini amatore traxerit temulentiam
Assyria , Persicaque phalanx , & quo charior , sic
nefariis moribus addictior Holofernes ? Denique
ignem , Numinis honoribus coluisse Persas , nullus
est , qui nesciat : illud non tritum apud eos , non
busta cadauerum , funebremque rogam arsisse ; ne
Deus , videlicet ignis , hominum corpora flamma
ferociente deglutiret. Religionem hanc temerasse
crediderim Holofernem , cum pergrassantem ignem
ad segetes deuorandas iniecit : infra cap. 2. vers. 17.
*Descendit in campos Damasci in diebus messis , &
succendit omnia sata.* Non temerè suspicabor , id ex
Cambyfis vitio delibauisse , qui sacram hanc ignis
obseruationem contempsit ; siquidem cadauer
Amasidis Egyptij Regis comburere non detrecta-
uit : liquet ex Herodoto lib. 3. & Phocione in arg.
lib. Ctesia.*

Herod.
Phoc.

31.

Herod.

Quinta. Cambyfes impensè studuit , ne in anti-
quos dominos Media rediret , quæcunque rebel-
lionis cauens incitamenta. Hinc in vitæ exitu nil
studiosius tabulis consignauit , Persas in volunta-
tis vltimæ obseruationem addicens , nisi quod Me-
dorum rebellionem auerterent. Iuuat auscultare
Herod. lib. 3. *Quod reliquum est , Persæ , necessarium
mibi demandare vobis , quod de vita exiens effici
mibi cupio atque opto , per regios Deos obtestans ,
cum omnes vos , sum maximè Achamenidas , qui ade-
stis , ne per socordiam permittatis , vt imperium , rur-
sus redeat ad Medos. Sed si dolo occupatum est , illud
dolo subripiatis : sin vi præceptum , vi recuperetis.* Hæc
non modicam gignunt suspicionem , Cambysem
fuisse , qui à rebelli Arphaxad captam Mediam
abduxit , quam sedulo nixu à Persis nunquam
elabi ambiebat , vtpote cuius curis , eius in Persa-
rum regnum subiugatio debebatur , postquam ab
Astyage pater Cyrus eripuit. Vnde dicebat Præ-
xaspes , timorem rebellionis eluens : *Quod si de-
functi rebellant , expecta , vt etiam Astyages Medus
in te rebellet.* Nec terreat , quo spiritu aduersus
superbum , potentemque Cambysem Arphaxadus
insilire potuisset : siquidem aduersus ipsum duos
fratres Magos rebellauisse compertum est ; nec
tantum Mediam , sed & Persiam abstulisse &
Assyriam. Quod Arphaxadus hic inopino Mar-
te , seu subdolo ingenio , Mediæ dominatum à
Persis abduxerit , non modico persuasu inspirat
energia quædam , quæ inlatet in vers. 5. *Anno
igitur duodecimo regni sui Nabuchodonosor Rex
Assyriorum , qui regnabat in Ninie ciuitate magna
pugnauit contra Arphaxad , & obtinuit.* Quid est il-
latio illa : Anno igitur ? Nulla describitur occasio
belli , non prouocatus Mars ; sed post Arphaxadi
superbientem gloriam illicò Nabuchodonosoris
cientur arma , perstrepat exercitus. Faustum est
asserto , quod præfiximus. Si Arphaxad perduel-
lio erat , regnumque nuper abstulerat à Persis ,
quidni insurgeret Cambyfes , vt plecteretur fla-
gitiosum hostem , non indicto bello , sed statim
illato ?

Nec de nomine Arphaxad causandum , vtpote
quod profanos latuit. In nominibus enim pris-
cis immodica dissensio , & tumultuaria quædam
commistio apud exoticos auctores percrebuit ,
vt annotare libet in hismet duobus Magis , qui
aduersus Cambysem insurrexerunt : nam alter
vocatur Patizites apud Herodotum , alter Smer-
dis : attamen apud Iustinum alter Comaris , alter
appellatur Oropastes. Sic vltimum Medorum
Regem Diodorus vocat Aspadam , apud Græcos
verò appellari Astyagem scribit Ctesias , & quem
Herodotus vocat Deiocem , Diodorus nominat
Cyaxarem. Forfan perduellio iste , qui subito ausu
Medorum regnum sibi adsciuit , cum regno no-
men eripuit , superba sibi nomenclatione blandi-
tus. Et quidem in more positum , initiatos ad
regnum , nomina cum statu mutare , vt apud Cte-
siam liquet , & Iustinus libro 10. auctor est , de-
functo Ocho Persarum Rege Codomanum , qui
vnus de populo surrexit ad imperium , in quod
conscendit , Darij sibi nomen adscripsisse. Quod
autem Mediæ Reges nomine ab *Ar* ordirentur ,
Diodorus in Ctesia confirmat , qui nouem nume-
rat , nempe *Arbaces , Mandauces , Sosarmus , Ar-
tias , Arbianes , Arsam , Artynes , Artibanas &
Aspadam* , legerem *Arpadam*. Ex quibus Serarius
hic quæst. 5. enititur eruere aliquem , cui nomen
Arphaxad conueniat , quadam anxia transposi-
tione literarum ; nullo quidem fructu : quam-
tumuis enim lucernam oleas , discordes vtique
experieris auctores , cum Herodotus recenscat
solum quatuor : *Deiocem , Phraortem , Cyaxarem ,
Astyagem*. Non fero , quod aliis iniuste placitum ,
Arphaxadi nomen commune dignitatis esse : li-
cet enim regiam sonaret maiestatem ex similitu-
dine ad alia Regum nomina , proprium fuisse , ex-
perimento est , nunquam hocce nomen in Regum
censione apud profanos increbuisse. Si coniectu-
ris ludendum , transuersionibusque literarum , co-
gitarem Arpadam illum , qui vltimus fuit Medo-
rum Rex , & Astyages nuncupatur , non pluri-
mum à nomine , quod tractamus , distitisse : Arpa-
das enim & Arphaxad , si ph cum p nuda vicissitu-
dinem obuiam noueris , non parum conueniunt.
Et cum vltimus Rex Medus , Arpadas seu Arpha-
xad nuncupatus , mirum debet esse nemini , quod
rebellis ille , qui aduersus Cambysem è Medis in-
siluit , vt Media potiretur , nomen sibi vltimi Re-
gis adrogauerit , vt sic Medorum imperium hac
nominis quasi fibulâ necteretur.

13.

Sexta coniectura conflatur ex pluribus , quæ
mentem adigunt , vt dissentiat cuius assertioni
ante captiuitatem Babylonicam , quæ duodecim
tribubus , Sedechiæ regni tempestate obrigit.
Non verentur ad Manassem doctissimi neoterici
hanc historiam impellere : quod reluctemur
acuunt non inania. Primò nulla effugij spes est
ex verbis Achioris infra capit. 5. vers. 23. *Ante hos
annos cum recessissent à via , quam dederat illis
Deus , vt ambularent in ea , exterminati sunt præ-
liis à multis nationibus , & plurimi eorum captiui
adducti sunt in terram non suam. Nuper autem
reuerfi ad Dominum Deum suum , ex dispersione ,
qua dispersi fuerant , adunati sunt , & ascenderunt
montana hæc omnia , & iterum possident Hierusa-
lem ubi sunt sancta eorum.* Nimidum rigebit quis-
quis verba hæc , ne proprio asserto noceant , ab
ingenito sensu detorqueat. Non quidem olent
Manasse tempus , qui licet captiuus fuisset , non
Hierosolyma diruta. Nec vrget , quod non omnes ,
sed

sed plurimi capti dicantur: præterquam iste stylus multitudinem indicat, non vniuersitatem re-
 Mitt. 16. 18. nuit, constat ex illis: *Qui pro vobis, & pro mul-
 tibus effundetur*: potius rem nostram illustrat; man-
 fere etenim nonnulli quibus Godolias præpositus
 Sanct. fuit: consule Sanctium in Zachar. cap. 7. vers. 1. Si-
 Graec. transl. gnum vltius notissimum apud Græcum est: *Vbi
 verò à via, quam illis præscripserat, deflexerunt,
 multis bellis valde vehementer attriti sunt, atque in
 alienam terram adducti: tum etiam templum Dei
 ipsorum solo aequatum est, vrbesque eorum ab hostibus
 occupata.* En demolitio templi & Hierosolymo-
 rum clades, quam non obtigisse nisi à Babylonio
 Marte, nullus est, qui nesciat. Effugium Bellar-
 mini cur feras, vtpote qui cruento mucrone hæc
 verba amputet. Si forsan amputabit alia, quæ Græ-
 cus exhibet infra cap. 4. vers. 2. *Vehementer ab eo
 timuerunt, & propter Hierusalem templumque Do-
 mini Dei sui perturbati sunt: recens enim redierant
 à captiuitate, & nuper populus vniuersus conuentum
 à Iudæa celebrauerat, vasaque simul & altare vnà
 cū templo fuerant à profanatione expiata.* Quid no-
 bilius pro asserto? Quæ, si placet, non alij sicut
 Cambyli Cyri filio quadrant, vtpote quia Cyrus
 pater paucis abhinc annis Iudæorum miseratus
 labores, & ob vaticinium Isaïæ, illos à Babylo-
 ne soluit, patriosque lares reuifendos dedit; parum-
 que ante ingruentis Holofernus copias, prouum
 est, templum vasaque sacra à Gentium spurcitiis
 lustrauisse. Taceo, quod Eliacim, qui tempore Iu-
 dithæ pontificium agebat, non potuisset sub
 Regum temporibus pontificatum obire: cur enim
 eo locordiae peruenisset Rex, vt in tam diris casu-
 bus torpens sileret, nec ad suppetias subsiliret?
 Taceo quod ante captiuitatem Bethulia nec in Re-
 gum, nec in summi Sacerdotis potestate fuit. Quod
 si sub tempore Manasse & Iosia historia figitur,
 Iudith, cum faciei pulchritudine militem aggres-
 sa est, opus est, vt quadragenaria quinquagenaria-
 ue censeatur, ne ætas dissentiat verbis capitis vl-
 timi vers. 18. *Mansit autem in domo viri sui annos
 centum quinque: & vers. 30. In omni autem vita
 eius non fuit, qui perturbaret Israel, & post mor-
 tem eius annis multis.* Si ante captiuitatem obri-
 git sub Manasse, vix te extricabis: fœminam re-
 nitente venustate vetustam & annosam in Holo-
 fernis immitis cubile, adhucque perpauci suppe-
 tunt anni, quibus pax Israëlitis. Hæc, si Cambylis
 tempestati arrideas, amica concinnitate persistunt,
 cum post nullus aduersus Israëlitas per annos
 plures efferbuerit hostis: fateberis si vsque ad Da-
 rium & infra, Reges recenseas. Et quidem Achior,
 qui medullitus Hebrææ gentis res percallebat,
 Manasse recenter à captiuitate soluti immemor
 fuisset? Si Manasses nuper à Nabuchodonosore
 donum libertatis accepit, sic nuntios vacuos
 misisset, seruitutis oblitus & iterum incudi red-
 dendus.

14. Octauam coniecturam ex nuper elapsis elicio.
 Qui fieri valuit, vt post Iudithæ facinus, Princi-
 pe callidè iugulato, triplici phalange cæsa, nem-
 pe Assyriis, Medis & Persis, superbis exuuiis re-
 portatis, Nabuchodonosor, qui prosperis euenti-
 bus, Arphaxado deuicto, intumuerat, pacatus mi-
 resceret; nec pœnas repeteret à Iudæis, qui tantum
 ob pulsos nuntios, in omnem Occidentalem
 plagam acuto milite deflagrauit? Cur si impunitus
 abibit Iudæus, quem vngue summo perstringere
 Persa non ausus? Si sub Cambyse hæc obtrigere,
 facilis est huius, quam plurimi facio, difficultatis

expeditio: Cambyes enim non multò post hanc
 Iudithæ victoriam, proprio mucrone vulneratus
 periit, euaginato enim gladio, dum in equum
 insiliret, femore percussus contabuit, ea parte di-
 cebant Egyptij, qua Apin percussit Egyptiorum
 Deum, de quo Herodotus libr. 3. Bizartus libr. 1. de
 rebus Persar. quod accidit eomet tempore, quo
 duo Magi Smerdus & Patizites tyrannide occu-
 pauerunt Persiam, Mediam, totumque Cambylis
 imperium. Dein nationibus hisce per septem Per-
 sas Primores confligentibus, vt Smerdum illum è
 folio subrepto deturbarent, rebellemque interi-
 merent, Cambylisque gestis flagitiosis odio &
 execratione multatis, vt videre est apud Herodo-
 tum, non locus vllus remansit vltioni ab Hebræis
 capeffendæ. Meritò fabulæ purantur Pseudophilo-
 nis, quod iratus Assuerus siue Cambyes ob cædem
 Holofernus, templum erigi vetuit: quare repel-
 lendus est Driedo libro 3. de dogmat. capit. 5. Imò
 imperium sortitus Darius Histaspis filius Hebræos
 amplexatus, templi, vrbsque instaurationi ma-
 ximè incubuit: quippe, vt ferunt, cum adhuc pri-
 uatus esset, optimo animo erat affectus genti He-
 bræorum, voueratque Deo, si quando penes ip-
 sum potestas foret, quidquid sacrorum vasorum
 apud Babylonem esset, remissurum in templum
 Hierosolymorum, quod prædixerat Aggæus & Za-
 charias. Ex quo quid mirum inultum mansisse Iu-
 dithæ triumphum, totque lustris pacem obtinuisse
 Iudæos?

Herod.
Bizart.

Darius.

15.

Accedit, plurimum amoris impendisse Cam-
 bysem Ecbatanis, vt ex Herodoto infra numer. 27.
 præstabimus, quod signum vtique est ab Arphaxad
 ciuitatem hanc fœlici Marte recepisse. Nec sper-
 nendam coniecturam suggerit, quod in cantico
 modulata est Iudith capit. vltim. *Horruerunt Per-
 sa constantiam eius & Medi audaciam eius: tunc
 vlulauerunt castra Assyriorum quando apparuerunt
 humiles mei arescentes in siti.* Vbi triplicem pha-
 langem victrix Heroïna recenset: id mirè adsonat
 Cambylis imperio super Assyrios, Persas & Medos
 regnantis.

*Quæ obiciunt aduersarij, suspicioni pro
 Cambyse suffragantur.*

VLLA fœlicior fors, in inimicorum
 armis debellare inimicos. Argumento-
 rum, quæ construunt aduersæ factionis
 auctores, expeditio vltiorem lucem
 nostræ sententiæ diffundet; cum cuiuslibet expli-
 catus coniectura sit pro Cambyse. Obicit ergo
 Bellarminus. Nabuchodonosor, vt liquet hîc Cili-
 ciam Damascum & Palæstinam, aliasque Occiden-
 tis ciuitates sibi subiugare gentiebat: atqui Cam-
 byses omnes has pacato imperio obtinebat regio-
 nes. En potius pro Cambyse hæc pugnat obiectio.
 Si enim pleno pectore rem haurire desideres,
 euinces Nabuchodonosorem hunc non in Occi-
 dentem copias misisse, vt plagas has, quas forti-
 tudo Patris Cyri sibi pepererat, bello deuinceret;
 sed potius vt vlcisceretur nuntiorum contemp-
 tum, pœnasque acciperet ab iis, qui suppetias
 bellum ineunti aduersus rebellem Medum non
 obtulerant, nec tributa pependerant victori. Non-
 ne stolidè ab exoticis, inimicisque gentibus vel
 obe

16.

obedientia exigeret vel tributum? Certè legatos, vt ad belli aduersus Arphaxad officium accurrerent, misisse textus Græcus ostendit: *Sed omnes istarum terrarum habitatores mandatum Nabuchodonosoris Assyriorum Regis sperauerunt, nec cum eo ad societatem belli sunt profecti.* Certè pro ludibrio esset & risu, iussisse non suos, mandatumque ad extranea regna per nuntios, imperiali libertate, tulisse: mandatum autem & iussa pluries reperies præcipuè in Græco cap. 1. versic. 11. & capite 2. versic. 3. 4. & 5. quod liquet ex verbo *ulcisceretur*, & verbo *defenderet se*, quæ licet vario explicatu Neoterici construant, significatum notissimum primis syncretisque auribus exhibent. Præcipuè nam pari legationis tenore misit ad Persidem, in qua quoddam pacatè regnaret, quis ibit inficias? Imò grandis mihi pro Cambyse suspicio ab hac legatione subfilit. Cur, peto, non ad Æthiopiam misit, sed prætergressus non est Æthiopiæ terminos: constat ex illis. *Et ad omnem terram Iesse, quousque perueniatur ad terminos Æthiopia.* Et Græcus. *Ad eos usque, qui ultra Tanim, Memphimque sunt, ad omnes denique incolæ Egypti usque ad fines Æthiopia pertinentes.* Cur ad Egyptum, non ad Æthiopiam? Validissima hæc, me iudice, pro Cambyse suspicio est, qui nuper mortuo Cyro subiugauit Egyptum: cum autem aduersus Æthiopes instrueret acies, multoque milite graderetur, non prouisis commeatibus per incuriam, copiæ per famem defecerunt, cecinitque receptui Æthiopiâ illasâ. Audi Herodotum libro 3. *Cum reliquis copiis ad Æthiopes contendit; sed antequam quintam itineris partem confecisset exercitus eius, protinus commeatus omnis, quem secum habebat, defecit; mox & iumenta ad vescendum defecerunt. Id audiens Cambyse veritus suorum mutuam depastionem, intermissa aduersus Æthiopes expeditione, retro rediit.* Seneca libro 3. de ira capite 20. *Agebat adhuc ira Regem præcipitem, cum partem exercitus amisisset, partem comedisset: donec timuit, ne & ipse vocaretur ad sortem: tum demum signum receptui dedit.* Verum non iniuste insurgere valebis: Si hæc prouinciæ sub Cambyse erant imperio, cur sic procaciter vacuos pepulere legatos, Regisque placitum contempsere, præcipuè filij Israël, qui à Regibus Persarum sedes quasi precariò incolebant? Puto: quoniam religionis causa agebatur, pro qua quæque gens etiam aduersus Regem ardet. Nonne Nabuchodonosor quæque Numina subuertere, sibi Deitatem pangens, meditatus est? Cur non reluctarentur gentes præcipuè filij Israël: Id proditur infra capite 4. *Tremor etiam & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem & templo Domini quod fecerat ceteris ciuitatibus, & templis earum.*

17.

2. Esdr. 2.
Zach. 3.
Lyra.
Carth.

Zach. 3.
Nehe. 12.
2. Esdr. 12.

Obiicit commune telum. Tempore Cambyse non erat Eliachim, siue Ioachim sacerdos, qualis hic capite quarto, refertur, sed Iesus Iosedech libro 2. Esdræ capite 2. & Zachar. 3. Respondeo ex Lyra & Carthusiano, Iesum illum vocitatum etiam esse Ioacimum, siue Eliacimum: quod difficile non apparebit illi, qui nouerit plura nomina huic sacerdoti indita: vocatur enim filius Iosedech apud Philonem, Iesus apud Zachar. cap. 3. Iosue apud Nehemiam 12. Et quidem huius filius Ioacim fuit. 2. Esdræ 12. *Iosue genuit Ioacim, & Ioacim genuit Eliasib.* Igitur siue filius à patre, siue pater à filio nomen mutuatus, vel for-

san pater filium ad hanc belli expeditionem apposuit, ipsi clauum & gubernationem indicens, qui forsan summus Sacerdos aliquando in hac historia per anticipationem dicitur, quoniam cum ipsa ceræ mandaretur; Eliacim Pontificem agebat.

Vrget: Cambyse tempore non extabant Ierusalem, non templum; à Chaldæis demolita quidem, nondumque reduce structurâ repata: atqui constat ex capite 4. templum ciuitatemque remanere. Respondet Carthusianus: *Tempore Nabuchodonosor huius templum fuit inceptum, & altare, super quod sacrificia offerebantur, constructum, cultusque Dei fiebat ibi quotidie, atque pro templo dicuntur timuisse Iudæi, ne templum violaretur, similiter habitacula ministrorum templi, & quedam adificia ciuitatis erant tunc facta ante Nehemia aduentum: ideo metuebant hac destrui.* Quibus vt arrideas, audi Bedam de sex ætatibus anno 3423. *Persarum primus Cyrus regnavit annis xxx. Hic vt impleretur verbum Domini ex ore Ieremia, primo regni sui anno laxatâ Hebræorum captiuitate, quinquaginta ferme hominum millia regredi fecit in Iudæam, restituens eis vasa templi Domini aurea & argentea V M C C C C. Qui congregati in Ierusalem mense septimo adificauerunt altare, & à primo die mensis eiusdem cæperunt offerre holocaustum Domino. Anno autem secundo aduentus sui mense secundo templi fundamenta iecerunt anno incensionis eius iuxta Africanum LXXII. iuxta autem chronica Eusebij XXXII. Sed impredientibus Samaritanis intermissum est opus usque ad annum Darij secundum, qui etiam in regno Assueri & Artaxerxis scripserunt accusationem aduersum Iudæos. Sic ille quæ mirè consonant iis, quæ supra retulimus ex capite 4. vbi Græca sic* *ἡ ἱερουσαλήμ σφόδρα ἐπὶ προσώπῳ αὐτῆς καὶ περὶ ἱερουσαλήμ, καὶ τῆ νύκτὸς κυρίου θεοῦ αὐτῶν ἐταχάρτησαν ὅτι προσκατὼς ἦσαν ἀναθεβηκότες ἐκ τῆς ἐχμαλώσεως καὶ νεώστὶ πᾶς ὁ λαὸς συνενέκτο ἐκ τῆς Ἰουδαίας καὶ τὰ σκύνη καὶ τὸ θυριασίων, καὶ ὁ οἶκος ἐκ Βαβυλωνίας ἠγιάσμενα ἦν.* id est: *Itaque vehementer ab eo timuerunt, & propter Ierusalem, templumque Domini Dei sui perturbati sunt. Recens enim redierant à captiuitate & nuper populus vniuersus conuentum à Iudæa celebrauerat, vasaque simul & altare vnâ cum templo fuerunt à profanatione expiata. Hoc argumento, non alio motus à nostra sententia resistit Ribera in capite 2. Nahum numero 31. Doleo accuratum auctorem perdidisse, leui occasione. Non quidem vrget, quod proditur 1. Esdræ 6. imò fauet; nam vers. 2. dicitur: *Inuentum est in Ecbatani volumen vnum, talisque scriptus erat in eo commentarius. Anno primi Cyri Regis: Cyrus Rex decreuit, vt domus Dei adificaretur, quæ est in Ierusalem, &c. Deinde decretum Darij adiicitur, quod adificationem confirmat. Et tandem dicitur: Seniores autem Iudæorum adificabant, & prosperabantur & adificauerunt & construxerunt, iubente Deo Israel, & iubente Cyro & Darij & Artaxerxe Regibus Persarum: & compleuerunt domum Dei istam usque ad diem tertium mensis Adar. Quæ adigunt mentem ne dissentiat, diu iam inceptum fuisse templi molimen, ne vacuum esset antiquum Cyri decretum, quod credibile non est, non nimio calore arripuisse Sacerdotes, vt statim fundamenta templi**

18.

Carth.

Beda.

Græc.

Ribera.

1. Esdr. 6.2.

templi iacere inciperent, interimque, licet nondum perpolitam & lautam, aliquam templi, quo sacrificia peragerent, instruxisse figuram.

19. Obiicit : Tempore Cambyſis Samariam habitabant Gentiles non Iudæi 1. Esdr. 4. atqui Iudith 4. dicitur Iudæos circumdediſſe vicos ſuos per omnem Samariam uſque Iericho. Hanc objectionem primus armauit Carthufianus, & reſpondet quod licet in Samaria morabantur Gentiles, nihilominus ibi multi ex decem tribubus aderant, ad quos miſit Eliacim. Imò verò potiùs ex hac pharetra telum iacitur aduerſus Bellarminum : quippe ſub Manaſſe Hebræus Pontifex non iuris aliquid obtinebat in Samariam, cum omnes ferme Samaritani Chaldæi fuiſſent, ſeu Aſſyrij, nec edicto ſummi Sacerdotis annuerent; cum potiùs Aſſyriorum Regis placitis inſeruirent, attamen Cambyſis tempore in omnes tribus Pontificis ſummi protendebatur imperium, utpote cum nullum alium Regem agnoſcerent. Præcipuè cum ante captiuitatem non ab Iſraëlitis incoherentur loca illa, quæ muro cingere, valloque obducere indixit Sacerdos, quippe ad decem tribus attinebant, quæ ab Aſſyriis, ut adnotauit Sanctius, ex paterna atque antiqua poſſeſſione fuerant translata.

Sanct.

20. Obiicit, quod Cambyſes ſolùm regnauit annos octo, ut prodit Herodotus lib. 3. atqui bellum hoc peractum dicitur anno decimo tertio Regis Nabuchodonosor. Facile eſt effugium. Non modicus eſt inter Doctores conſpectus erga Regni Cambyſis ætatem, Euseb. in Chron. & Beda annos octo illi dat. Ioseph lib. 11. antiq. cap. 3. annos ſex, Sulpicius annos nouem, Hebræorum chronologia cap. 19. annos quatuordecim; Clem. Alex. lib. 1. ſtomat. annos decem & nouem. Et quidem certum eſt Cambyſem, ſuperſtite patre Cyro, pluribus annis regnauiſſe, dum Cyrus ille fauſtis euentibus potens per plagas exteras victor graſſaretur. Quæ ratio fuit huiusmodi auctorum in annorum ſupputationibus diſſenſus. Id ſuboluit Sixto Senenſi lib. 1. Biblioth. dum ait : *Quæ per ipſam facta eſt anno tertio decimo Artaxerxis priſci, qui Aſſuerus & Nabuchodonosor in ſcriptura diuina cognominatur, quique cum collega ſuo Cyro primus Mediſ, Perſis & Aſſyriis imperauit.* Accinit Lyra hic capite 1. *Cambyſes, inquit, adhuc uiuente patre, regnauit ſuper Aſſyrios in Ninie: poſt mortem verò patris uoluit monarchiam tenere.* Et quidem lex Perſis erat, à Rege qui ſe in longinquam expeditionem contenderet, alium Regem, qui ſufficeretur, designari, ut ſcribit Plutarchus in Artax. quid quod Cyrus tot bellis occupatus filium Cambyſem adlegaiſſet imperio? Certe Artaxerxes Darium filium ad regale ſolum ſecum erexit, ut perhibet Iuſtinus l. 10. Plutarch. l. 11. de fort. Alex.

Euseb.

Beda.

Ioseph.

Sulpic.

Chron.

Heb.

Herod.

Clem. Alex.

Sixt. Sen.

Lyra.

Plut.

Iuſtin.

Plut.

21.

21. Viget: Qui fieri potuit, ut Holofernes homo Perſa inter aulæ Primores conſpicuus, gentem Iudæam neſciſſet, genusque & geſta percontaretur, ſi nuper Cyrus eam à Babyloſe reduxerat? Imò quid quod aulicus Lyæis magis, quam hiſtoriis aſſuetus, abſtruſas Hebræorum leges, Maiorum facinora, gentis in bella vigorem ignoraret? Sanè non penitus ignoraiſſe proferitur Iudæos, ſed quod ſtupens, quali obſiſterent ſuperbis agminibus reſuſcitatus eſt tam ſtrenuæ gentis originem, à qua ſic animoſos ſpiritus hauſit, reſiliendique, præliandique artes.

Zerda in Iudith. Tom. I.

Obiicit: Reges Perſarum nunquam Nabuchodonosores nuncupati. Probaui ſuprà n. 5. Cambyſem appellatum ab Hebræis ſecundùm Nabuchodonosorem, rationemque dedi ex Hugone & Lyra: idque conſtituat Chronicon Alex. *Atque Cambyſem apud Hebræos ſecundùm Nabuchodonosorem appellari.* Præcipuè quia nomen hoc ſuperbum & bullatum attriuiſſe ſibi Cambyſem, non intortè ſuſpicaberis: quippe cum proprium Chaldæorum eſſet, poſtquam Chaldæi Aſſyriorum imperio ſubiugati, regium nomen cum libertate in Aſſyrios tranſtulerint. Sic ſolent victores deuictorum vocabulis nuncupari pro ſtemmate & trophæo. Quod ſuboluit Hieronymo, qui Saulum cenſuit nominatum fuiſſe Paulum ob Sergium Paulum, quem Eccleſiæ deuicit: Verba non tædeat auſcultare: *Diligenter attende, quod hic primum Pauli nomen inceperit. Ut enim Scipio ſubaſta Africa Africani nomen ſibi aſſumpſit, & Metellus Creta inſula ſubiugata inſigne Creti ſua familia reportauit, & Imperatores nunc uſque Romani, Adiatenici, Parthici, & Sarmatici nuncupantur; ita, & Saulus ad predicationem Gentium miſſus à primo Eccleſiæ ſpolio Sergio Paulo victoria ſua trophæa retulit, erexitque vexillum, ut Paulus à Saulo diceretur.*

Chron. Alex.

Hier.

Ab Ecbatanis & Ninie noſtrum aſſertum ruere putant aduerſarij, quoniam Ecbatana non aliquis Cambyſis æuo Medus, ſed vetuſtior Diocles ædificauit, & Ninie non ſtabat, quam diruit Nabuchodonosor primus Chaldæorum Rex, ut Genebrardus in Chron. auctor eſt. Hæc infra commodius diluemus; forſan acrius ex illis ſuſpicionem pro Cambyſe munientes. Alia argumenta congerunt Salianus, Canus & alij, quæ facile ad præfixa reduces, facilius ſolues: omitto prudens.

23.

Genebr.

Vers. 1. Arphaxad itaque Rex Medorum ſubiugauerat multas gentes imperio ſuo.

Quis Arphaxad dedimus ſuprà. Solet inquiri, cur ab itaque exordiū. Libranda ſunt in Scriptura ſancta verborum momenta; nec otioſa trutina, quibus ſacer Spiritus ſubſignauit. Serarius hic quæſtiunc. 1. hoc veſtibulum ſimile cenſet pluribus, quibus Biblia ſcatent, & ab Et, Atque, aliſve interiectionibus auſpicantur. Quæ Hebraici ſtyli elegantem redundantiam non alius myſterij pondus præſignant, ut in Exodo, Leuitico, Iſue, & aliis. Cuius rationem non inſceliciter veſtigat. Fatemur id appoſitè aliis dictionibus, quibus prædicti libri ordiuntur; neutiquam tamen huic noſtro fauſtè accommodari: tum, quia nullum ſimile exemplum in exordio ab itaque inuenitur: tum, quia non apta ratio eſt, quam apponit de publicis deſcriptionibus, commentariſque diariis, in quibus populorum geſta exarabantur, ac proinde vnam hiſtoriam alteri his dictionum vinculis vinciri. Non, inquam, quadrat huic operi; eius enim auctor Ioachim Sacerdos perhibetur, cui aliud ſcriptum niſi liber Eſther non adrogatur: liquet ex Philone lib. de temp. *Ioachim filius Ieſu ſummi Pontificis Iudith geſta conſcripſit, & anniuersariam liberationis memoriam quotannis agendaſt inſtituit.* Quod autem librum Eſther poſteriori calamo conſcripſerit, ac proinde non eius ſucceſſioni hæc ſibula accommodari poſſit, innuit ipſe Philo lib. 2. dum inquit ab eodem

24.

Phila.

D

Ioachim

- Bellar. erogaretur. Hoc scipione nititur Bellarminus, ut abnuat Nabuchodonosorem; de quo hic, fuisse Cambysem, sub cuius imperio historiam hanc accidisse adstruximus supra: quoniam Diocles quintus Rex Medorum fuit, liquet ex Herodoto supra, & Eusebio in Chron. In primis, ab Ecbatanis potius prædictam nostram sententiam fulcimus: quoniam Ecbatana in deliciis fuere Cambyssi: solet enim amorem acutere id, quod debellante Marte quæsitum, occupatumque est. Postquam igitur Cambyses Arphaxad superavit, & Ecbatana transtulit ad imperium, ciuitatem hanc optimam & diuitem adamabat. Quod mihi facile suadeo. Nam cum in vrbe Buti oraculum audiret, eius mortem in Ecbatanis annuntians, censebat Cambyses in Ecbatanis. Mediæ euenturam, vbi animus erat, non in Ecbatanis Syriæ, vbi contigit. Accipe Herodotum lib. 3. *Vulneratus Cambyses, quodnam illi oppido nomen esset, interrogauit. Illi aiunt Ecbatana. Sed cum fuisset iam antea Cambyssi redditum ex vrbe Bui oraculum, eum in Ecbatanis decessurum, ipse interpretabatur se in Ecbatanis Mediæ (vbi res eius omnis erat) senem vitam finiturum: at oraculum in Ecbatanis Syria loquebatur. Tunc postquam sciscitatur, respicit, oppidi nomen audiens, cum Magi iniuria percussus, tum vulnere; verbaque oraculi expendens: Hoc in loco, inquit, fatale est Cambysem Cyridecedere.* En quantus Cambyssi erga Mediæ Ecbatana amor, utpote quam à tyranno imperio reducem præstiterat. Quod Diocles hanc ciuitatem struxerit, nec nostræ sententiæ, nec huius historiæ fidei refragatur; sicut nec ipsi Bellarmino impedimento est Plin. qui lib. 6. cap. 24. scribit Seleucum Ecbatana ædificauisse; nec Diodorus, qui lib. 2. cap. 7. adstruit iam extitisse Ecbatana Arbaces tempore, qui præcessit Dioclem. Nos hæc exoticorum scripta terrere non debent; conflictus est enim non modicus inter prophanos de huius ciuitatis ædificatore: Strabo quidem lib. 11. conditorem nuncupat Seleucum; sed ante Seleucum extitisse probat scite Serar. hic quæstiunc. 7. ex Alexandri responso apud Curtium lib. 4. De ego Ammian. Marcell. lib. 13. *In hac Adiebena Ninus est ciuitas (que olim Persidis regna possederat, nomen Nini potentissimi regis quondam Semiramidis mariti declarans) & Ecbatana, & Arbela, & Gavgamela, vbi Darius Alexander incitato Marte prostravit.* Melchior Canus lib. 11. cap. 6. ethnicos illud Auctores, qui sic digladiantur. Commune neotericis est, ab hac se difficultate dirimere obuiaphrasi tum scripturarum, tum prophanorum, in quibus, ut quis ciuitatis conditor adseratur, non opus est, ut ipse primus struxerit: sat est si recentem reformet, vel lapsam restauret. Duo præcipue solent exempla adduci; alterum ex sacris, nempe Dan. 4. v. 27. alterum ex prophanis, videlicet ex lib. 8. Æneid. quæ, licet præse, examinare iuuabit, ne alienis laboribus otiosè victitemus. Exemplum ex sacris est Babylon, cuius ædicator dicitur Nabuchodonosor dicto c. 4. Daniel, & tamen Genes. 10. de Nemrod profertur: *Fuit autem principium regni eius Babylon.* Herodotus vero lib. 2. Assyriorum Regibus adrogat. Quin plures ex Patribus Babyloni Persicum nomen attribuant. Ambros. lib. 3. de Offic. capite 14. Basilus homil. de humana Christi generat. Imò & Lucanus lib. 3. Pharsal. Verum quod Semiramis Babylonem condiderit, plurimum Auctorum censio est, Solini c. 60. Strabonis lib. 11. Diodori lib. 2. capit. 4. Plutarch. in vita Alex. Propert. eleg. 11. *Zerda in Iudith. Tom. I.*
- Persarum statuit Babylona Semiramis urbem.* Quis Romulo Romæ structuræ denegat gloriam? & tamen Virgilius supra Euandro adscribit. *Tunc Rex Euandrus Romana conditor arcis.* Hucusque alij meditati sunt: nos verò non sic laxa libertate cuilibet amplificanti ciuitatem, conditoris eius adscribendum nomen permittimus; sed qui vel primitus molitus est, vel qui muris cinxit, in quibus tota vrbis condendæ ratio est. Id ex præfatis exemplis muniamus. Euander Romanæ dicitur conditor arcis, quoniam iuxta collem, Tyberi vicinum, paruum construxit pagum. *Huic oppidulo, inquit Dionysius libr. 1. Nomen Pallantium posuerunt, in memoriam veteris patriæ, quæ in Arcadia.* Nunc Palatium à Romanis dicitur. Iustin. lib. 43. ex pompeio Trogo: *Euander ab Arcadia vrbe Pallantio in Italiam cum mediocri turba popularium venit, cui Faunos & agros & montem, quem ille postea Palatium appellauit, benigne assignauit.* En cur Euander conditor. Nomen hoc Semirami præstitum puro erga Babylonem, utpote quam mirabilibus cinxit mœnibus, à quibus sparsim eius vrbis ædificatrix perhibetur. Propert. lib. 3. eleg. 3. *Statuit Babylona Semiramis urbem, Ut solidum cocto tolleret aggere opus.* Ouid. 4. Met. *Vbi dicitur altam Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.* Ergo sat fuit huic scemina cinxisse muris, licet arcem non construxerit. Præstat audire Ammian. Marcel. l. 23. *Babylon, cuius mœnia bitumine Semiramis struxit; arcem enim antiquissimus Rex candidie Belus.* Cur autem qui muris cingit, absolute conditor vrbis perhibeatur, non difficile est vestigare: siquidem prius mœnia signabantur aratro ad vrbis molitionem. Ouid. *Inde premens stiuam signauit mœnia sulco.* Manilius lib. 1. *Vrbibus augebit terras, vinctisque iuuentis Mœnia succinctus curuo describet aratro.* Adi Isidorum lib. 5. Etymol. c. 2. Imò exinde vrbi⁹ Isidor. nomen, nempe ab orbe, qui aratro ad murorum circuitum fiebat, deductum tradit Varro lib. 4. de lingua Latina. Dionys. lib. 1. tractum hunc morem à Romulo scribit, de quo Fauus Pictor lib. 2. de orig. Italiæ. Plutarch. in Romulo. Ergo qui muros vel extruit nouos, vel dirutos, lacerosque reponit, iure nomenclationem ædicatoris fortitur: nec sat est alia constructio, expolitiove, ut hoc nomen adsciscatur: quod in hac ipsa ciuitate Ecbatana, de qua agimus, arguere valeo, utpote in qua regiam, pluraque ornatissima monimenta construxit Semiramis, ut Diodorus Siculus auctor est; & tamen nullum vidi auctorem, qui Ecbatanorum nuncupet ædificatricem. Tota ciuitas computatur in muris, ex quo lux loco: 1. Reg. 9. vers. 14. *Cumque illi ambularent in medio vrbis, apparuit Samuel egrediens obuiam eis: obistere enim videtur; tum vers. 13. Inredientes urbem, statim inuenietis eum: tum vers. 18. Accessit autem Saul ad Samuelem in medio porte, ut obseruauit Abulensis & Mendoza inibi: tum, quod Abul. ego addo, ipse vers. 14. Apparuit Samuel egrediens obuiam eis: quod aptè de porta ciuitatis; intortè de vrbis medio dici videtur. Mendoza sat esse, inquit, intra aliquam rem quid contineri ut in medio eius esse dicatur: tamen in alteram, partem magis vergat. Enititur id pluribus locis fulcire*

fulcire, ego autem non sub hac vniuersitate id loci expendo, sed ex priuilegio murorum, qui cum nomine totius vrbs congaudeant, in medio vrbs, quod intra muros est, non ineptè censetur. Sic Abulens. confirmo, dum inquit, vrbs medium hoc loco appellari, quidquid intra vrbs muros continetur, siue æquè distet ab extremis, siue non. Præcipuè, quoniam prima ciuitas constructa fuit non alia causa, quam muniminis, quale moenia, stabiliunt. Certè Cain primus vrbs ædificator adscribitur, Genes. 4. v. 17. Cur primus, si putas tantum molimen auspicatus est. Rup. lib. 4. de Trinit. & operib. eius c. 10. *Quia Cain fratrem suum occiderat, & ob hoc omnibus odiosus, vagusque & profugus super terram erat, idcirco ciuitatem, qua tutaretur, ædificauit.* Hæc ciuitas vocata fuit Henochias. Aug. lib. 15. de Ciuit. cap. 8. amplissimamque, & gigantum tutissimum incolatum fuisse scribit Berofus Ammian. in lib. de temporib. Plato in Protagor. ciuitates structas autumat muris vallatas, vt à feris se homines tutarentur. En quàm idoneè conditor ciuitatis appelletur, qui muris sepit & confirmat, sicut qui ab hostium defendit incursum: nam L. Fur. Camil. Romæ conditor dicebatur post Romulum, quoniam Senones Gallos, vrbe iam potitos excussit: & C. Mar. tertius vrbs conditor scribitur, quoniam urbem exclusis Cimbris & Ambrois in charam libertatem adseruit. De quo Sabel. lib. 6. c. 3.

Ex quibus liquet iniuste angî, quotquot hærent in vestigando, cur hic vel ille constructor ciuitatis vocetur, ante quem ab aliis constructa ciuitas iam constet. Certè quod plures queant eiusdem vrbs conditores appellari, documento est illud Virgilij 8. Ænæid.

Dardanius Iliacæ primus pater vrbs, & auctor.

Cur primus? Ne aliis posteris nomen conditoris denegetur. Censeo, qui primus condidit, patrem appellari, eius exemplo, qui soboli primum existentiæ munus impertit: sic acciperem, quoties Scriptura patres vrbiū appellat 1. Paral. 2. v. 23. & 51. Phanuel pater Gedor, Ezer pater Hosa, Assur pater Thecæ.

Hæc præstruximus, vt noueris, quàm tutè Arphaxad huius ciuitatis ædificator feratur. Et quidem apud Græcum facilius & clarior expositio est: *Arphaxad regnum Medorum obtinebat Ecbanis. Qua in vrbe muros extruxit in circuitu: ubi non vrbs, sed murorum perhibetur structor.* Verum si hucusque præiactis indulgeas, non dissidere Latinam translationem euinces, apud quam non aliter ciuitatis ædificator dicitur, nisi quia molitus est muros. Liqueat, nam è vestigio adiicitur. *Ex lapidibus quadratis & sectis fecit muros eius, &c.* Hic illi scopus, moenium erectio, ne sedem, quam deprædatus erat Medorum legitimo regi, inermem, & absque constantibus septis, illicò amitteret. Benè Lyra: *Et ipse ædificauit ad munimentum sui contra Cambysem.* Quare non otiosè, vt meditor, ly Et appositum fuit, quod præcedentibus non facile cohæret: *Et ipse ædificauit.* Id est, non solum Diocles, sed etiam ipse ciuitatis huius adstructor adseritur, vtpote qui nouis muris vallauit. Quin non inueniunt conditor vrbs nominari valuit, qui ab Assyriis & Persis eam ciuitatem eripuit, vt Medorum imperium, cuius ab initio fuit, hac opulentissima sede polleret, sicut audisti ex Sabel. de conditorū vrbiū nomenclatione: quod enim Ecbanata Mediæ regia fuisset; Diodorus Siculus lib. 17. confirmat scribens: *Ecbanata, qua sunt in*

Media, ducentorum & quinquaginta stadiorum ambitum habent totius Mediæ regia. Et Strabo lib. 11.

Media Metropolis fuit Ecbanata, qua etiam Parthi regiâ, vtuntur. Nam reges ibi æstatem agunt (frigida enim est Media) hyemem verò Seleucia. Indidem: *Et ipse ædificauit ciuitatem:* non dixit, signauit, aut erexit, quod primi conditoris est; sed *ædificauit*, quæ dictio latior: nec solum primum ædificatorem, sed etiam & reficientem præsignat. Simon Scardus. *Ædificare*, inquit, in edicto de mortuo inferendo intelligitur, non solum qui nouum opus molitur, verum is quoque, qui vult reficere. Sic ex Brissonio. Adi l. 1. §. facere. D. de mortuo inferendo. Symmachus lib. 2. epistol. 60. *Geminam porticum solido & incorrupto opere curuatam multis in longitudinem passibus explicari: vicina esse qua construo, & paruo ædificationis negotio, quod interuenit, posse misceri: sed vereor, dum vetera nouis nitimur emulari, intelligam te maiora velle concedere, quàm me posse reparare.* Hoc sensu ædificari pro amplificari & instaurari Ecclesiasticè pluries inuenies. Actor. 9. 31. *Ecclesia per totam Iudeam ædificabatur.* Passim apud Paulum 1. Corinth. 14. & 1. Thessal. 5. ad Rom. 15. 2. Adi Lorin. in dict. capite 9. Actor.

Ex quibus non oscitanter animaduersis agnosces, quali iure Arphaxad ædificator asseratur: & quidem meliori quàm Darius Hydaspis filius Susæ conditor à Plinio perhibetur lib. 6. capite 27. *Infrà est Susiana, in qua vetus Regia Persarum, Susa, à Dario Hydaspis filio condita.* Profectò Susa & Ecbanata duæ Persarum regum regiæ facere, quibus vices temporum, hyemem videlicet & æstatem, tanquam verna temperie transigerent. Ergo cur Susa Dario conditori adscribitur, cum certum sit eam condidisse Tithonum, eiusque filium Memnonem: quare *Memnonia* apud Ptolemæum vocitatur, Stephanum de vrbi. Herodotum lib. 5. Strabonem lib. 25. Sat est Cassiodorus lib. 7. variar. epistol. 15. *Cyri Medorum regis domus, quam Memnon arte prodigâ illigatis auro lapidibus ædificauit.* Quid agendum de Plinio? Expendit eum Ælianus lib. 1. de anim. cap. 59. non de prima constructione accipiendum, sed nuncupauisse conditorem, quia & regias sedes struxit, & lautissimis opificiis perpoliuit.

Quam appellauit Ecbanatis. Ex his aduersus præfata suboritur scrupulus: esto enim ædificator dicatur Arphaxad pristina, opulentissimæ vrbs, quoniam seu adornauit arce, seu muris coronauit: qui nomen antiquum, quo iam per tot lustra insigniebatur, nisi ipse primus construxisset, imponeret? Respondet P. Celada nondum hanc urbem nuncupatam Ecbanatam, vsque ad Arphaxadum: quod si auctores sic adpellant, id per anticipationem accipiendum. Minimè sufferenda hæc mens est: quale enim nomen opulentissimæ ciuitatis tot sæculis infuit? Sanè decantatissimum esset, nec omnes fugisset auctores, qui de conditoribus eius scripsere. Meditari incepti, aliud esse nomen, quod indidit Arphaxad, ac pristinum, licet illi valde simile, & omnino aptum eius operi. Certè nusquam apud vllum prophanum auctorem legi, quod ciuitas hæc nuncupetur *Ecbanatis*, potius *Ecbanata* nomen est, quæ duo nomina distinguit Ptolemæus lib. 6. Geograph. sicut in indice distinxerat: *Ecbanata*, inquit, *ceteris, in libro Iudith Ecbanatis ab Arphaxad condita.* Hoc nomine post Arphaxad nuncupatam, constat 1. Esdr. 6. *Inuentum est in Ecbanatis, quod*

Abul.

Gen. 4. 17.
Rup.August.
Berof.
Plato.Sabel.
29.

Virgil.

1. Par. 22. 3.

30.

Lyra.

Diod.

Scard.

Brisson.
Symm.Act. 9. 31.
1. Cor. 14.
1. Thess. 5.
Rom. 15. 2.
Lorin.

31.

Plin.

Ptol.
Steph.
Herod.
Strab.
Cassiod.

Ælia.

32.

Celada.

Ptol.

1. Esdr. 6.
quod

1. Esdr. 6. 23. quod est castrum in Medena prouincia. Et 3. Esdr. 6. 23. Et inuentus est in Ecbatanis oppido, quod est in Media regione locus unus. Vbi puto quod non auferendi casus sit, sed ipsum nomen. Sic tamen antè dictus mōs. Tob. 5. 8. Qui moratur in Rages ciuitate Medorum, qua posita est in monte Ecbatanis. In mea suspitione persisto, quod Ecbatanis, vt religiosè Vulgata nostræ indulgendum, non in auferendi casu est, sed vocabulum ab Arphaxad inditum. Ecbatana non declinari sentit Serarius hic q. 7. nescio quo iure, nisi nostro placito assentiat, cum vidisset hic Ecbatanis, non Ecbatana possum. Apud prophanos passim quod defleat inuenies, semper in plurali, qui nectunt cum Susis. Xenophon lib. 8. πῶς δ' ἐν Σούσις, δύο μῆρας ἐν Ἐκβάταισι. Zonaras annal. tom. 1. de Cyro ἐν Σούσις, ἐν δ' Ἐκβάταισι. Aelianus lib. 3. de animal. c. 13. Σούσις, καὶ Ἐκβάταις ἁδούσι. Tantum in vno Machabæorum loco libro secundo capite nono, dicitur: Cum venisset circa Ecbatanam: vbi & singularis numerus, & iuxta pristinum nomen. Quod appositè aptetur nomen hoc Ecbatanis instituto Regis Arphaxadi, apparet, quoniam iuxta Ecbatana antiqua construxit, utpote mœnia, voluitque vetus vocabulum in nouum opificium deflectere; & quia in Ecbatanis ædificauit, Ecbatanis appellauit. Arridet textus Græcus: Ἀρφαξὰδ' ὁ ἱεραὶς ἐκεῖθεν Μήδων ἐν Ἐκβάταισι, καὶ ὁ ποδὶ μισθὸν ἰπ' Ἐκβάτων κῆκλον τεῖχ' ἐν λίθων λελαξευμένων: Arphaxad, qui regnavit Medis in Ecbatanis, & ædificauit in Ecbatanis circum circa muros ex lapidibus sectis. Quod Ecbatana, Magna Mediæ regio nuncupetur, in qua vrbs eiusdem vocabuli est, scribit Stephanus, qui legit; Ἀκβάταις. Sunt qui putent eandem urbem fuisse ac Taurim, vel Tebristum Castaldus & Mafius, & pandectæ apud Leunclauium c. 187. reicit Serar. ex eo quod Taurisij ciuitas in Persamenia collocetur ab Aithonio. Ego quidem in tabulis Geographicis Gerardi Mercatoris sub imperio Turcarum apud Mediam sic inuenio: Tauris olim Ecbatana, Regum Persarum sedes. Saltem à maioribus censionem hanc deriuatam, hodie ab incolis Taurisi circumferri, nobis innotuit, cum non pluribus abhinc diebus in nostrum Almeriense littus è naui soluit quidam Turcarum imperij peruestigator, qui è Babylone veniebat; à quo didici Taurisum, quæ olim Persarum regia, à Turcis nuper subactam fuisse. Ecbatana à Barbaris Acbatana Ecaban, vt Dom. Niger scribit, appellatur: Otto Frising. vocat Hani. Ne decipiaris in vocabulo, scias quod Ecbatana in Syria oppidum est apud Stephan. & Herodot. in Thalia. Quin Cicero de Mithridate loquens in orat. pro I. Manil. inquit: Vsq. in Hispaniam Ecbatanis, legatos misit ad eos duces, quibus cum bellum gerebamus. Ammiani codex constituit Ecbatanam Adiabana urbem in Assyria. Quæ in Media est, & de qua agimus, describitur à Polybio libro 10.

Vers. 2. Ex lapidibus quadratis & sectis fecit muros eius in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta; turre verò posuit in altitudinem cubitorum centum.

Vers. 3. Per quadrum verò earum latus vtrumque vicenorum pedum spatio tendebatur, posuitque portas eius in altitudinem turrium.

Zerda in Iudith. Tom. I.

Illic deformitas se oculis dat, cum latitudo longè superet altitudinem, quæ incompta quidem constructio est: nec aliud forsan reperies exemplum, in quo hac artis inconcinnitate mœnia elaborata, Babylonij muri apud Herodot. lib. 1. crassitudine quinquaginta cubitorum, celsitudine ducentorum constabant. Quæ latitudo omnium amplissima visa est, de qua Propert. lib. 3.

Herod.

Prop.

Et duo in aduersum missi per mœnia curru, Ne possent tacto stringere ab axe latus.

Ego quidem apud Suid. lego, Traianum inuenisse aggerem, quem construxit Semiramis, cui altitudo pedum vigintiquinque, latitudo quinquaginta, longitudo per septuaginta spatia tendebatur. Equidem in aliis versionibus difficultas non est: nam textus Græcus: Et fecit altitudinem muri cubitorum septuaginta, & latitudinem eius cubitorum quinquaginta: & turre eius statuit super portas illius cubitorum centum; & latitudinem eius fundauit in cubitis sexaginta. Aliter, licet eodem sensu, vertit Vatabl. Murus autem altitudinem habebat septuaginta cubitorum, quinquaginta verò cubitorum latitudinem. Sic ferme antiqui hac proportionem iusta in expendendis muris vsi sunt. Nos terrere non debet vulgari textus traditio. Putat P. Celada ab Herodoto, cuius verba retulit Serar. q. 8. opem exposcendam huic difficultati discutiendæ. Ergo Herodoti verba sunt: Mœnia construit Deioeces ampla simul & valida, in quibus mœnia mœnibus in orbem inclusa sunt. Est verò ita murus extructus, ut vnius ambitus, vel circulus sit alterius solis pinnis altior: & ad hoc adiunat ipsa loci natura, cum collis sit. Hos verò maiore etiam arte, industriâque elaboratum, quod sint septem ambitus inter se contigui. In eorum autem postremo insunt regia domus & thesauri. Qui per ista est murus, maximus est, magnitudine adequans plus minus Athenarum muri ambitum. Censet Neotericus ille ex his septem muris contiguis totam mœnium latitudinem pensandam, vique non deformem ad altitudinem triginta cubitorum, utpote quam murorum multiplicatio dilatabat. Hanc expositionem non fero: tum quia Arphaxad muros construxisse perhibetur, non refecisse, quos Deioeces erexerat, ut aliquid saltem noui opificij ei, qui nuncupatur ciuitatis huius ædificator, tribuamus: Tum quia sedulus historiographus sacer, qui sic acu pinxit, descripsitque murorum ab Arphaxad molimen, hanc singularem septem mœnium non omitteret elegantiam. Imò ex descriptione murorum, quam exhibet Herodotus, & Deioeci adscribit, liquido constat Arphaxadum iuniorem nimium, aliumque à Deioce fuisse, utpote qui diuersa, imò aduersa penitus arte muros struxit, quos ei textus sacer adsciscit: siquidem non septem, sed vnus murorum ambitus, nec hic rotundus, sed quadratus; nec versicolor, sed discolor. Id licet viderit Salian. ann. 3345. n. 5. non ab opinione desistit, qua autumat Arphaxadum hunc Deiocem fuisse, mendaciq. stylo Ctesia, infimulat Herodotum, utpote qui ex cerebro murorum elegantiam depinxit. Deniq. quia repugnat omnino quantitati, quam text. noster præsignat: si enim contigui illi septē muri & non continui fuerunt, deindeq. murus qui regiam cingebat, (& vltimus, seu nouus credendus est, siue extrinsecus omnem murorum seriem circumdans) ita maximus, latusque dicitur, ut æquaret magnitudine Athenarum ambitum; brevis quidem latitudo etiā septuaginta cubito

Suid.

Græc.

Vatabl.

Serar.

Herod.

Xenop.
Zonar.

Aelia. 1.
Machab. 9.

Cast.
Mas.
Leunc.
Serar.
Gerar.

Dom.
Niger.
Otto
Frising.
Steph.
Herod.
Cicer.
Amm.

Polyb.

cubitorum, tot muris conceditur: nec aptè turres possent his muris inferi, quas textus exponit. Ego quidem facile me expedio ex aptissimo huius urbis loco, qui collis est, ut Herodotus obseruat: *Ad hoc adiuvat ipsa loci natura, cum collis sit.* Tob. 5. vers. 8. *Qua posita est in monte Ecbatani.* Si supra collem, montemque muri constructi; quid quòd excedat latitudo altitudinem, cum ipsius montis congesta moles pro plurimis altitudinis cubitis suppetat, & vtriusque altitudo simul composita longè superet latitudinem, nimisque pulchrum & aptum iuxta proportionis lineas oculis opificium obiciat?

34. *Ex lapidibus quadratis & sectis.* Signatè, ut regis opulentiam, tantæque molis pretium decantaret, ex cæsis lapidibus dixit esse constructos; cum tamen nobilia mœnia ex cocto latere, vliginosoque cæmento elaborata celebrentur, utpote quæ solida materies est, & ferme cum silice componenda. Vitruvius lib. 11. *Sine silex, sine cæmentum, aut coctum later.* Propert. dicto lib. 3. eleg.

Vt solidum cocto tolleret aggere opus.

Lucan. Quod solidum hic; fragile vocat Lucanus lib. 6.

Fragili circumdata testa

Mœnia mirentur refugi Babylona Parthi.

Tranq. Quantum excellat murus ex lapidibus perpolitus, liquet ex illo Augusti apud Tranquil. capite 28. *Urbem namque pro maiestate imperij ornatam & inundationibus, incendiisque obnoxiam excoluit adeò, ut iure sit glorius marmoream se relinquere, quam lateritiâ accepisset.*

Sabel. Sabel. lib. 4. Enn. 2. scribit, quod L. Tarquinius Rex Romanorum muros orbis rudi prius materie eductos, grandioribus faxis ad regulam formati primus moliri est adorsus. Vatablus ex Græco: *Qua in urbe muros struxit incircuitsu ex cæsis lapidibus ternos cubitos latis, senosque longis.* Alij vertunt: *Ex lapidibus sectis in latitudine cubitorum trium, & longitudine cubitorum sex.* Quod videtur obsistere textui nostro: *Ex lapidibus quadratis.* Potest accipi non de rigore quadri, quod habet quatuor angulos rectos & æquales; sed de apta elegantique concinnitate sectionis. Sic *quadratum corpus.* Celsus

Cels. lib. 1. *Corpus habilissimum quadratum est, nec gracile, nec obesum.* Sic *quadrata compositio & oratio*, id est, suis numeris constans, apud Quintil. lib. 2. capite 5. *Quadrare sermones.* Chrysologus sermone 62. *Non quadrare, sed liquare sermones.*

Sidon. Hinc *quadratarium* apud Sidon. id est, marmorarium, qui lapides cædit. Vide, ut vitium non faciat in marmore lapicida mihi magis, quam quadratario linidus lector adscribat. Sic Aldhelm. de virgini. capite 8. *Quadræ mundi absolute dixit, quamvis alibi inquit: solis splendor triquadræ mundi rotam clarius illustrare credatur.* Cerdens. in aduers. capite 40. *Triquadræ dixisse scribit, utpote nondum nouo mundo aperto de Europa, Africa, & Asia.* Quid est, quod prius dixerit *quadratis*, quam *sectis*:

Aldhelm. *Ex lapidibus quadratis & sectis*, cum prius fecetur, quàm quadretur lapis? *Sectis* intelligas idem quod *cæsis* apud Græcum, ubi Vatablus: *Ex lapidibus incisis ac politis à verbo λατύνω cado, exculpo, casumque reformo, ac polio.* Pro utroque accepit Symmachus libro primo epistol. 12. *Ex bibino lapide cæsis, si bene oculis uter, exi-*

stimo. Vt saltem ex hoc credas, lapides quadratos, id est, ad regulam & numeros, sectos intelligi posse.

Turres verò eius posuit in altitudinem cubitorum centum. Quot turres? Silet. Inter muros turres interfetere moris est: sicut Strabo lib. 7. de Asand. scribit, qui Isthmum mœnibus sepiuit ad singula stadia extruens decem turres. Nobilis turris apud Ecbatana memoratur, Danielique ædificatori adscribitur hic apud Glossam ex Iosepho lib. 10. Antiquit. capite vltim. ex pulchra solidaque materia pulchrum & diues regibus Persarum & Medorum vsque hodie sepulchrum. *In altitudinem cubitorum centum: per quadrum verò earum latius, utrumque vicenorum pedum spatio tendebatur.* Aptè *cubitorum centum*, ut sic, adnotauit Hugo, appositè inter mœnia turres emerent: quod enim Diodorus Sicul. lib. 3. capite 3. scribit Semiramim turres in Babylone 250. excitasse, quarum altitudo, latitudoque magnificentiam murorum æquaret; non accipiendum est de æqualitate in altitudine, sed in magnificentia. Disceptatur, quid sit, quòd, cum turres hic quadratæ describantur, solum de utroque latere mentio fiat? Explicatio Hugonis, quam extolli nouissimè P. Celada, & aliorum est: *Latitudo turrium excedebat latitudinem muri interiorum nouem pedibus, & exteriorum nouem: & hoc est, quod dicit: utrumque latius nouenorum pedum spatio tendebatur. Vel sic ostenditur latitudo turrium: & est sensus: utrumque latius interiorum scilicet, & exteriorum extendebatur spatio viginti pedum.* Sane non adquiesco: nec potest hic status adaptari positioni Celadæ, qui supra putabat latitudinem murorum computandam esse ex eorum multiplicatione, quam per septem orbes Herodotus depinxit: quæ enim fieri valeat ea crassitudine formari turrim, ut prius immergatur in septem latissimis mœnibus inter se distinctis, & deinde suppetat illi ex utroque latere extrinsecus ultra muros, & intrinsecus versus urbem spatium viginti pedum. Ergo facillima enodatio est. Altitudinem turrium descripserat historiographus sacer, siluerat latitudinem, quam opus est, ut commemoret: hanc igitur exponit subdens: *per quadrum verò earum latius utrumque vicenorum pedum spatio tendebatur*: id est, si crassitiem turris cuiusque arduus super illam positus contemplareris, inuenires quadratam, & ab hoc & illo latere, vicenos pedes numerares: nec opus est dixisse quatuor latera; siquidem in planitie quacumque quadrata si quis stet, sat est, ut numeret spatium, quod ex duobus aduersis partibus hinc illinc distenditur. Sensem hunc, nempe quòd in his verbis latitudo pingatur, exprimit textus Græcus: *Turres præterea portis urbis imposuit, quarum altitudo ad centum cubitos erecta erat, & latitudo in sexaginta fundata patebat.*

Posuitque portas eius in altitudinem turrium. Hugo legit in latitudinem turrium, & explicat: *tanta latitudinis fecit portas, quanta erat latitudo turrium.* Ego verò si in latitudinem legerem, commodius enodarem, nempe quòd intra latitudinem, quæ erat inter turrim & turrim, amplissimas portas inseruit: sic patulum spatium complentes, ut totum illud occuparent: quòd enim turres erga portas constructæ fuissent Græcus

Græcus prodit : *Turres prætereà portis urbis impo-*
suit : vbi Vatablus statuit in portis eius , id est , stru-
 xit & erexit in ipsis portis. Opus fuit hac patula
 latitudine , vt copiarum emitterentur , quadrigarum-
 que agmen non in semet elideret in egressu. Vnde
 Græcus : *Portas autem eius extruxerat septua-*
genos altis cubitos , lasas verò quadragenos ad educa-
das potentissimas suas copias , ac resque pedestres instruē-
das.

Vers.4. Et gloriabatur quasi potens in
 potentia exercitus sui , & in gloria qua-
 drigarum suarum.

P R Æ L I A R E S

C V R R V S.

37.

Oculus peridoneus laxandis erudi-
 tionis habenis ; breui nobis exhi-
 bet depictum quidquid literatura
 de præliaribus curribus poterat
 exambire. Quid est , quod post cō-
 stantes muros , non alia huic Ar-
 phaxado iupellex adscribatur , aurea , argentea , pe-
 cuniaria , quæ eius animum insolescentibus calcaribus
 admoueret , nisi curruum opulenta congeries ? Quid
 quod non currus , sed quadrigæ dicantur ? Quid
 quod quadrigæ cum armis , exercitibusque compu-
 tentur ? Denique vt quid gloria signatè in quadrigis ?
 Laconica dictione plurima prenduntur , quæ & pres-
 sè expedire iuuabit. Curribus conferta prælia non
 vnius gentis more fuisse , sparsim sacra & pro-
 phana suppetunt. Censeo primitus hunc mo-
 rem insedisse Assyriis , seu Asiaticis : ex quibus ,
 si quæ gentes , hausere. Sic illustris erit locus
 hicce , in quo sub Assyriorum ditione posita
 plaga his curruum phalangibus utebatur. No-
 strum placitum probet Alex. ab Alex. 6. genial.
 capite 22. proximè ad finem : *Assyrii , Syri , Ara-*
bes , atque Asiatici , fere omnes frequentius de curru
præliantur : sicut Britanni , qui ingentibus gladiis
sine mucrone , & breuibz cetris iætu excipiunt. Vbi
 Tiraq. addit Asiaticos ex Xenoph. in Pædia Cyri
 lib. 6. & Pharusios & Nigretes , ex Strab. lib. 17.
 Zabeces & Pænos ex Herod. lib. 4. & 7. &
 Persas ex Q. Curtio lib. 4. quæ transcripsit Mend.
 lib. 1. Reg. capite 13. vers. 5. vbi : *Philistiim*
congregati sunt ad præliandum contra Israel trigin-
ta millia curruum , & sex millia equitum. Addo &
 ego de Bohemis apud Aeneum Syl. lib. 4. comm.
 in Alph. de Scythiis apud Nicetam ; de aliis apud
 Polyen. lib. 3. & lib. 4. de Thracib. & de Gall.
 Front. lib. 1. capite 3. Hos omnes ab Assyriis &
 Persis didicisse , id mihi suadet , quod quadri-
 garum prima institutio Soli dicata fuit. Licet
 enim certatum vsque sit , quis curruum inuen-
 tor , de quo vberimè Cerdens. lib. 3. Georg.
 ad illud :

Primus Erichthonius curruum & quatuor ausus

Ingere equos , rapidisque rotis insistere victor.

De quo Plin. lib. 7. capite 56. Cicer. de nat.
 Deor. Salian. ann. 1827. Buleng. lib. de circo
 Rom. capite 3. Non dubito omnibus insidere , in
 Solis honorem concinnatas quadrigas. Tert. de
 spectac. capite 9. *De iugo verò quadrigas Soli , bi-*
gas Luna sanxerunt. Sic Isidor. lib. 18. origin.
 capite 38. *Quadrigas Soli , bigas Luna , trigas In-*
feris , seinget Ioni , desultores Lucifero. Manil.

Quadrigis ut Phæbus equis , & Delia bigis.

Cassiod. lib. 3. var. epist. 51. *Sic factum , vt natura*
ministeria aliàs mysteria , spectaculorum composita
imaginatione luderentur. Biga quasi Luna , quadri-
ga Solis imitatione reperta est. Scio aliquibus
 placuisse Iunoni dicatos currus. Non puto : po-
 tiùs curru , vtpote & bello , affecta depingitur.

Ouid. 6. Fast.

Pœniteat , quod non foni Carthaginis arces ,

Cum mea sint illo curruum & arma loco.

Curru ergo illi ad prælia : quod & canit Valer.
 Flac. lib. 5. & Seru. ad illud 1. Aeneid. *Hic*
currus fuit , perhibet in sacris Tiburtibus sic soli-
 tos precari : *Iuno Curulis tuo curru , clypeoque tue-*
re meos curia vernulos sanè.

38.

Ast quod quadriga in Solis deuotamentum

instituta , probant ludi quadrigarij in circo ob

Solem indicti : præmonere sat est , differit enim

de hoc P. Paul. Sherlog. tom. 2. in Cant. ve-

stig. 10. ad illud : *Equitatu meo in curribus*

Pharaonis assimilari te , amica mea. Vir iste ,

Hybernus origine , studiis Hispanus , Musarum

nostræ Salmanticæ florida , matura , salubris

amœnitas , è cuius frequentia & amicitia non

modicus mihi in vtrisque litteris prouentus :

Hic eruditissimus autumat , ab Aegyptiis in

Solis obseruantiam tractum fuisse quadrigarum

ludum , vtpote quibus Sol Deus , in cuius suf-

fragium accersit Corrip. African. lib. 1. de lau-

dibus Iustini Minoris. Ego eadem coniectura

quadrigas à Persis & Assyriis , siquidem illis ha-

rum vsus increbuit , Soli sacratas suspicor : ex

quo hîc aptissimè in Arphaxadi copiis non

curruum alius generis , sed tantum quadriga-

rum memoria est : & in gloria quadrigarum sua-

rum. Quod enim Persæ , Assyriique Solem pro

Numine coluerint , firmat Tertull. in apol.

capite 16. *Alij planè humanius & verosimilius So-*

lem credunt Deum nostrum. Ad Persas si fortè de-

putabimur : licet Solem non in lineo depictum

adoremus , habentes ipsum ubique in suo clypeo.

Quare Cyro ad Deorum salutationem egre-

diente , pompam describens Xenophon , curruum

Solis equis albis vectum apponit , aliumque cur-

rum ponè sequentem equis puniceo stramento

ductum & post eum ignem ferentes Persas in

foco ingenti describit. Censeo quidem à Solis

cultu , qui summus ignis dicitur , ignem pro

Numine veneratos , de quo Iulius Firmic. de Chryso-

error. profan. relig. Chryso. homil. 4. Simo-

catta lib. 7. capite 8. Quod Persæ & Medi curri-

bus , & quadrigis vterentur ad bella illisque

equos iungere assuescerent , compertum est

apud Herodotum lib. 7. qui Xerxem in ex-

peditione contra Græcos curru sublimem fuisse

depromit , sicut & Darium Curtius lib. 4.

quem quadriugium esse perhibet Diodorus

lib. 17. Quod Cyrus primum falcatos currus

instituerit ad pugnas , prodidit Xenoph. lib. 6.

de quibus adi Plutarchum in Lucul. Curtium

lib. 4.

Scis iam cur in quadrigis Arphaxad diues

insolescat , cur quadrigæ , rhedæque & pila-

menta cum exercitu copulentur : *Quasi potens*

in potentia exercitus sui , & in gloria quadriga-

rum suarum. Quidne in gloria ? Non absque

momento : tum in triumpho , tum in forti-

tudine , tum in diuitiis. In triumpho , nam

præcesserat : *Subiugauerat multas gentes impe-*

rio suo. Et quidem forsan hac quadrigarum

D 4 ope,

Alexandr.
ab Alex.

Tiraq.
Xenoph.
Strabo.
Herod.
q Curt.
Mend.

Aeneas.
Nicet.
Polyen.
Front.

Cerdens.
Virgil.
Plin.
Cicer.
Salian.
Buleng.
Tertull.

Isidor.

Manil.
Calliod.

Valer.
Seru.

38.

Sherl.

Corrip.

Tertull.

Xenoph.

Iul. Firmic.
de Chryso.
Simoc.

Herod.

Curt.
Diod.

Xenoph.
Plutarch.

- ope, vel quibus debellauerat, vel quas ab hostibus deuexerat. In curribus autem bello partis plurimum splendoris, gloriæ, purpuræque vel ex inimicorum sanguine saturæ. Claud. de 6. honor. consul.
- Claud. *Scilicet ut Latio resperfos sanguine currus Afficerem.*
- Seneca. Seneca lib. 1. de clement. cap. vlt. *Nullum ornamentum Principis fastigio dignius, quam illa corona ob cines seruatos, non currus Barbarorum sanguine cruenti, non parua bello spolia.* De curribus triumphantium vberriimè Sigonius lib. 10. antiq. Quin & currus coronati. Lucanus lib. 5.
- Sigon. Lucan. *Luciferos nullo comitetur vulnere currus.*
- Greg. Mag. Quoddam autem gloria propriè ducibus & Exarchis adtribuatur, liquet ex S. Gregor. M. qui in epist. 47. *Theodorum gloriosum magistrum militum, ait, & Endacium gloriosum magistrum militum. Quin & gloria de diuitiis, quæ superbis Dynastis in cumulum vsque, ad currus construendos, auro, argento, gemmis inoleuerant. Sic Albinouanus in consolat. ad Liu. August.*
- Albin. *Magnæque maternis maioribus equa paternis Gloria quadriungis aureus ibit equis.*
- Propert. *Regalique habitu, curruque superbus eburno.* Propert. lib. 1. eleg. 16.
3. Par. 9. 25. *Cuius maurati celebrarunt limina currus.* Sic de Salomone, de quo Paral. 2. capite 9. v. 25. *Habuit quadraginta millia equorum in stabulis & curruum, equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum.* An hæc gloriam peperere? Sanè Dominus Luc. 12. 27. *Nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis.*
- Luc. 12. 27. 39. Hucusque quadrigas in curruum significatu expendimus. Meditor posse intelligi in gloria quadrigarum suarum, id est, in gloria equorum suorum: quadrigam enim lego pro equis passim apud Symmachum, quæst. lib. 9. epist. 20. *Quapropter ad Hispanias fidelissimos cum copiosis sumptibus misimus, ut generosas quadrigas sub diligentissima lectione mercantur. Sed quia veremur, ne equorum transitum hyemis interuentus excludat.* Et lib. 4. epist. 62. *Laus equorum tuorum longinqua penetravit. Misi ad mercandas quadrigas.* Et epist. 58. *Domo pretium apportabitur nobilium quadrigarum dominis inferendum; factu facile est, cum sit diues equini pecoris Hispania.* Plautus in Asin. *Quadrigas albas dixit.* Virg. 8. Æneid.
- Plaut. Virgil. *Haud procul inde cita Metium in diuersa quadrigæ Distulerant.*
- Festus. Anne in equis, dum sub quadrigarum vocabulo efferuntur, aliqua singularitas? Certè pares equi, id est, duo dicebantur apud Festum, quorum vsus militibus, ut ab altero defesso in alterum desultarent. Hesychius: *Hamippos vocant equos pares coniunctos, siue iugo tamen:* de quo plura videsis apud Bulenger. lib. de circo capite 57. Non puto, quatuor equos sic absque curru iungi, indeque quadrigarum nomen haurire: sed quadrigas vocari, qui apti ad quadrigarum vsu. Libet dare Columel. lib. 3. capite 6. *Sacrorum certaminum studiosi perniciosissimarum quadrigarum semina diligenti obseruatione custodiunt, & spem futurarum victoriarum concipiunt prorogata sobole generosi armenti.* Quomodo quadrigis ligantur equi, tractat Bulenger. sup. capite 17. Comptè igitur gloria quadrigarum, qua tumebat Arphaxad, equorum valet cogitari: nam
- apud Persas & Chaldaeos vberrimas equorum copias commendat D. Hieronym. tom. 5. & Suidas τοῖς περσῶν ὡς ἐπὶ πολὺ οἱ ὑπὸ τοῖς περσῶν ἰσὶ τῷ μὴ φεύγειν. Nullus ex Persis pedester, quique equo insidens faciebat iter, ut libet prospicere apud Xenoph. lib. 8. non ob luxum mollemque segnitiam, sed ob equitandi prouocandam peritiam, in quam à pueritia se impensius dabant, ut Xenophon in Hipparchio auctor est. Quare Persici equitatus robur extollit Marcel. lib. 24. De Parthis, qui à Persis didicere scribit Iustinus lib. 41. *Equis omni tempore vetabantur: illis bella, illis conuiuia, illis publica priuata officia obibant: super illos ire, consistere, mercari, colloqui: denique liberi non nisi equis incedebant.* Quoniam Arphaxad ex Medis erat, sciās Persas à Medis equitandi industriam didicisse, ut Strabo lib. 11. perhibet: quare Medorum equestris militia circumfertur, antea tamen Persarum pedestris. Ergo adducor, ut credam, in equis, non solum in curribus gloriam Arphaxadi describi: quoniam Media equis illustris fuit, in qua celebrati Nisai, seu Nesei equi, de quibus apud Marcel. lib. 23. *Sunt apud eos prata virentia, factus equorum nobilium, quibus ineuntes praelia viri, summa vi vehi exultantes solent, quos Neseos appellant:* agit de his Philostratus lib. 1. de vita Apollonij, Lucianus in lib. de histor. conscrib. Themist. orat. 5. quare Mediam vocat Maximus Tyr. ser. 11. εὐπτοτάτην: id est, feracem prastantium equorum.
40. *Et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum.* Quæne quadrigarum gloria? Diuitiæ, & aurea pondera, quibus Ethnici quadrigas & equos inaurabant: otiosi calami compilare est: scatent his auctores: plura congeffit P. Sherlogus sup. vestigat. 10. numer. 8. Bulenger. lib. de circo capite 15. Nostra non alijs gentis, sed Mediæ, & Persicæ interest in hac eruditione exploratio. A Medis Persæ accepere: stragulis equos insternebant, Xenoph. lib. 8. παῖδ. zonis frænisque aureis illigabant, Curtius lib. 3. Plutarch. in Craſ. ferreis laminis tegebant, Curtius libro 3. frontalibus armabant, Plinius libro 37. capite 12. *Vt equis Regum in oriente Frontalia, atque pro phaleris pensilia facerent.* Currus argento & auro tectos lego apud Curtium lib. 10.
41. *Et gloriabatur potens. Quid est quasi potens?* Syncerè utpote potens, non detrimento potentiae ex ly quasi, sed potius emphatico dicendi genere. *Gloriabatur:* quoniam quidquid humanitus in potentiae miraculum fauens solet fortuna cumulare, in Arphaxadi confluxerat census. Ast venustior emphasis, me iudice, inlatet. Iudæi, qui sacris legibus, & ritibus mordicus obsequebantur, equiles copias, praeliaresque deierabant quadrigas, nec ad consterendas acies his subsidiariis machinamentis, sed masculæ in Deum fidei confidebant, Barbaras gentes execrantes, quæ in pilamentis & curribus, non in Numine, triumphorum sibi augurabantur euentus. Quin Iudæis inhibita præsidaria quadrigarum militia, equitatusque armatae copiae: liquet ex Deuter. 17. vers. 16. *Non multiplicabit sibi equos.* Psalm. 57. *Dormitauerunt, qui ascendebant equos:* vbi Hieronymus præceptum fatetur: sic Osee 14. *Super equum non ascendemus.* Psalm. 19. vers. 8. *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri*
- Hieron. Suidas. Xenoph. Idem. Marc. Iustine. Strabo. Marcel. Philostrat. Lucian. Them. Maxim. Tyr. 40. 41. psalm. 75. Hier. Osee 14. psalm. 19. 8.

Isai. 31. 1. *Ve qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis.* Et cap. 2. vers. 8. *Repleta est terra eius equis, & innumerabiles quadriga eius.* Id in utroque loco obseruare Basilius, Procop. Hieronym. & Cyril.

1. Reg. 8. 9. uersus populum expetentem Regem, Samuel proclamat: *Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietq; sibi equites, & praecursores quadrigarum suarum.* Ex quo certatum, an piaculum in Salomone,

2. Paral. 9. cui Paral. 2. cap. 9. *Quadragesima millia equorum & currum, equitumque duodecim millia.* Peccauisse adstruit Serar, in Iosue cap. 11. quaest. 7. Pineda lib. 7. de rebus Salomon. c. 14. numero 3. Cornel. in Deuter cap. 17. vers. 16. Eluit à noxa Sherlogus supra n. 18. Et quidem non multum ab orbita discedet, qui sentiat dispensatum fuisse in Salomone, utpote cui quoniam elegit sapientiam expetere, Dominus diuitiarum, & gloriae usque ad prodigium cumulum

2. Paral. 12. spopondit. 2. Paral. 1. vers. 12. *Diuitias autem, & substantiam, & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus, nec ante, nec post te fuerit similis tui.* Anne gloria in quadrigis: fructus hoc versiculo nostro: *Et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum:* ubi obserua, quod licet Arphaxad, quasi potens, id est, nota defectiui adferatur gloria tamen, quae in quadrigarum volubili pompa splendebat, non vlla dictione deprimatur. Ergo sensus sit, ab historiographo & sacro,

& Hebraeo amatus: temnebat superbus hicce, qui Medorum clauum subripuerat, deponere in Numine infiduciam; in quadrigis falcatisque curribus laciniosam suae fucatae virtutis pompam stabiliebat: quasi potens fuisset, qui non à Deo. Diligit hunc explicatum Hugo Carthus. & vtraque Glossa. Solum quadriga caelesti Numini ad salutem Habac. 3. *Qui ascendes super equos tuos, & quadriga tua saluatio,* cum parum antea praecesserit

vers. 4. *Opernit caelos gloria eius.* Psalm. 17. vers. 13. *Et ascendit super Cherubim:* ubi Genebrardus: *Tribuit currum & quadrigam Deo.* Sic poeta fragorem citum nubium, qui dum aether insonuit, sentitur, currum Iouis excitari cecinere. Et forsitan quadriga Deo exercituum ad debellandos adscribitur inimicos: sicut curtus Marti irrogatur, de quo Valerius Flaccus lib. 3. Argonaut.

Carthus. Glossa. Habac. 3. 8. Psalm 17. 3. Genebrard. 13. *Et ascendit super Cherubim:* ubi Genebrardus: *Tribuit currum & quadrigam Deo.* Sic poeta fragorem citum nubium, qui dum aether insonuit, sentitur, currum Iouis excitari cecinere. Et forsitan quadriga Deo exercituum ad debellandos adscribitur inimicos: sicut curtus Marti irrogatur, de quo Valerius Flaccus lib. 3. Argonaut.

Valeat. *terrorque, pauporque*
Martis equis sic contextis umbonibus haerent.
Vel ideò Deo quadriga, nempe Sol in quo posuisset canitur tabernaculum suum. Quare stultum nimis Persarum & Medorum ingenium hoc versiculo denotatur, utpote qui in quadrigis suis armorum sibi debellatricem adrogant potentiam; cum quadriga Solis, quae baiula Dei dicitur, Solis cultoribus sola deberet impendere tutamen: de quibus

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Psalm. 18. 5. Ouid. *Placet equo Persis radius Hyperiona cinctum, Ne detur celeri victima tarda Deo.*

pturae signa deferere solitos armant. Et tamen sincerae pacis amator potius pro verae sententiae sospitate ferunt suffragium. Si Cambyse tempestate historia haec accidit, qui in Ninive, quam saeculo illo desolatam zephyri perflabant, regnum regiamque potuit obtinere? Qui regnum Assyriorum, quod post Medos Persa deuorauit, viget sub Cambyse, generisve alio successore? Vel mea me fallit mens, vel in quaue dictione signum notissimum ex emphatico quodam dicendi genere ad hanc crucem leuandam, quaestionemque dirimendam reperio. Scitum est historiographis sacris, nec non disertissimis ex prophanis, Ninivem à Nabuchodonosore funditus expugnatam, euerfamque anno quadagesimo Manasse, & 24. regni Nabuchodonosoris, qui fuit primus imperij eius: liquet ex Serario quaest. 4. in ult. capite Tob. Riberam Nahum capite 2. Saliano anno mundi 3315, numero 21. seqq. & anno. 3452. numero 4. Si Nabuchodonosor ille Ninivem subuertit, ut auctores citati contendunt: quo iure pro tempore Manasse sollicitent, eique Iudithae historiam adscribant, cum clarissimo veritatis milite oppugnet eos versiculus iste, ob cuius tutamentum illi sententiae se deuouent? Nabuchodonosor, de quo hic, anno duodecimo regni sui regnabat in Ninive: ergo implicat, quod sit ille, qui anno vigesimo quarto sui regni depopulauit Ninivem & diruit. Sed alius Nabuchodonosor adstruitur, scilicet Meradochus, vel aliquis ex filiis Assaradonis, seu Artaxerxes. Liberrima licentia est, quemque Nabuchodonosoris vocabulo insigniri, & quod mens feratur, hoc illico nomen appingere, quasi omnibus commune. Ergo appositè nimis adiecta est haec singularitatis nota, *qui regnavit in Ninive:* ut quasi ab euidenti tessera liqueret, de quo Nabuchodonosore sacer ageret historiographus: non de primo quidem, qui euerit, sed de secundo, qui regnavit.

Aliam notam studiosè forsitan adiectam obseruare est: *Qui regnavit in Ninive ciuitate magna.*

Cur additum *ciuitate magna*? Ut patesceret agi de Ninive, quae Assyriorum nobilissima vrbs est, & frequentia ciuium, & perpolitata mole, superbissimisque gazis opulenta, cuius celebre stemma magnitudo est. Oportuit hoc indicio signauisse: quippe, ut auctor est Hieronymus de

locis Hebraicis, duplex Ninive circumfertur, & quae in Assyria usque ad prodigium enituit, & quae in angulo Arabiae sita est, quam *Neneue* nuncupant Iudaei. Exotici auctores Ninivem hanc appellant *Ninum*: *Ninos* habet Tacitus 12. An-

nal. & Lucanus lib. 4. *Ninam* Diodorus apud Lucan. Pererium, quam & ferunt à quibusdam *Mussu-*

la nempe à Philostrato vocari, ab aliis *Mosse,*

ab aliis *Mosal.* Assyriae tetrapolim conflat An-

Viterbiens. ex Fora, Cale, Resem, & Ninive,

Ninum vocat Ptolemæus lib. 6. Geograph. capite 1. ptol.

quam hodie stirpitus vastatam esse ex Haithono Haith.

lib. de Tartar. capite 11. perhibet Eusebius in Euseb.

Chron. *Nisibin* appellatam suo tempore Ninivem, de qua agimus, scribit: mendum illi ir-

replisse in thesauro Geographico Abrahami Abrahami Hortelij contenditur verbo *Ninive*, & verbo Horiel.

Nisibis: scio quod Iosephus antiquit. capite 12. Ioseph.

collocet Nisibin ad Euphratem: quod autem Ninive supra Euphratem sita fuerit, scribit Diod.

Dod. lib. 2. sed falli pro comperto est, cum Herod. ptol.

lib.

Serar.
Riberam
Salian.

43

Hieroa.

Tacit.

Diod.

Philost.

ptol.

Haith.

Euseb.

Ioseph.

Diod.

Herod.

ptol.

- lib. 1. Ptolemæo supra : fat sit Plin. libro 6. cap. 13. *Fuit & Ninus imposita Tygri ad Solis occasum spectans.* Id non illepidè aduersus Diodorum ex eiusmet narratione confirmare valeo. Tygris enim amnis est, qui restagnat, vndosisque excursibus abruptè exuberat, ripas, quas blandè abluëbat, repentè deuorat, propinquaque suburbia deuastat : quare iam aliis placitum est, idèd Niniuem trium dierum itineris spatio expansam, vt si flumen aquarum clementa, exundantemque capefferet tempestatem, faciliùs posset ab vndarum impetu defendi, incolis, vt ego puto, in distantiore ciuitatis se partem recipientibus. Ergo interitum huius clarissimæ vrbs sub Sardanapalo describens Diodorus inquit : *Tertio demum anno accidit, vt Euphrates continuis imbrium grauissimorum tempestatibus excresecens, vrbs partem inundaret, & murum ad stadia viginti deiiceret. Tunc verò finem habere oraculum, amnemque manifestè vrbi hostem esse Rex iudicans, spem salutis abiicit.* Hanc ab aquis fluminis ruinam potiùs Tygri restagnanti, quàm Euphrati adscribe.
44. *Qui regnavit in Ninive ciuitate magna.* Quod magnitudo insigne, & titulus huius ciuitatis sit, non consumpto oleo suggerere pronum est. Descriptionem, quam Diodor. Sicul. literis consignauit libro 2. nullus est ex Neotericis, qui non excipserit. Solùm libabo locum in magnitudinis nota : *Tanta molis urbem conderè festinabat (Ninus) vt non modò omnium tunc in orbe terrarum maxima existeret, sed etiam, vt nemo post genitorum tale quid aggressus ipsum facile superaret.* Et paruo interstitio : *Nec conditorem spes fefellit : à nullo enim postmodum vrbs tanto ambitus spatio tantaque magnificentia mœnium extructa fuit.* En maximam struere voluit, magnificamque per egit : quidni magna, quasi generoso vocabulo, nuncupetur ? Græcè est, *εἰς πολὺν μέγαν κτίσας* ; & statim *κτίσας τὸ μέγαν & πολὺν*. Sic titulus à primordio Genes. 10. vers. 11. *Egressus est Assur, & adificauit Ninuē, &c. hac est ciuitas magna.*
- Gen. 10. 11. *Ion. 3. Ninive erat ciuitas magna, vbi Hebraicè : Ciuitas magna Deo.* Certatur cur magna Deo. Ribera ex Chaldæo expendit : *Ciuitas magna coram Domino*, phrasim Hebraicam agnoscit : sic Genes. 10. *Nemrod robustus venator coram Domino.* Et de Baptista : *Erit magnus coram Domino.* Et Genes. 14. *Benedictus Abraham Deo excelso,* vt in his omnibus sensus sit ; verè maxima ciuitas ; verè robustus vir, &c. quasi quod verè sit ; coram Deo, qui falli nequit, sit. Nescio quid emphasis, & piperis præsentio in his : *Ninive ciuitas magna Deo.* Annuere enim non cogar, ob styli redundantiam, siue ob veram vrbs magnitudinem adiectum *ly Deo seu coram Deo*, quod solùm addi in his, quæ ad lubricum hominum iudicium, quos externa deludit species, censerì non datur, sed erga diuinæ cognitionis trutinam appenduntur. Ninive autem magnitudo absque fūco, fallacive prospectu, quibusque oculis exhibebatur : Plinius supra : *Fuit & Ninus, &c. quondam clarissima.* Meditor magna Deo, seu coram Domino nuncupari : vtpote cuius magnitudinem ipse Dominus protulisset elogiis nobilibus, quæ pluries in ore Prophetarum insonuit. Sophon. *Hac est ciuitas gloriosa, habitans in confidencia, qua dicebat in corde suo ; Ego sum ; & extra me non est alia ampliùs.* Nahum : *Et Ninive quasi piscina aquarum aqua eius. Diripi-*
- te argentum, diripite aurum : & non est finis diuitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.* Vltèrius : *magna Deo* dicitur, vtpote cuius saluti studuit, misso Iona, quasi apud Deum plurimi haberetur, cuius incumbere à peccatorum retribus libertati : qui explicatus Theodoretì, & Theophylacti est. Theod. Theoph. Denique me iudice magna Deo, seu coram Domino profertur per anticipationem, quoniam eam magnificaturus erat Dominus Matth. 12. *Viri Ninive surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam : quoniam pœnitentiam egerunt in prædicatione Iona.* Detrectandum non est, magnitudinem ciuitatis huius apud Sacra, non tam ex ædificiorum ornamentis, ciuium copiis, ridentis fortunæ omne genus prouentibus, quam ex spatiosa longitudine celebrari. Liqueat Ion. 1. *Surge, vade in Ninuē ciuitatem grandem :* granditas quidem priùs molem, expansamque latitudinem indicat, quàm gloriam. Clarus explicatus est capite 3. *Ninive erat ciuitas magna itinere trium dierum.* En magnitudinis scholium spatia protensio est.
45. Certatum diu multumque est mensuriis perpendiculis ; qui trium dierum tarditas in vnus ciuitatis decursu ? Dicunt Pererius in Genes. libr. 15. capite 10. vers. 11. Lyranus, & Ribera. moram hanc non rectè gradiendi, sed vicatim per anfractus, compita, & errores qui hinc illinc deflectentibus callibus interferuntur, necessariam fuisse ; quod opus erat Ionæ, qui non curforem, sed concionatorem agebat. Assentirem noua ratione ductus, videlicet, quòd magnitudo Ninive in plantearum amplitudine, & numero describatur Genes. 10. *De terra illa egressus est Assur, & adificauit Ninuē & plateas ciuitatis, & Chale : Resen quoque & Ninuē & Chale : hac est ciuitas magna ; vbi Hebraicè רֶהֱבוֹת Reheboth à verbo Rachab, id est, dilato.* Hieronym. in traditionibus in Genes. *Non putemus Ninuē, & Rehebot duas esse vrbes, sed quia Reheboth platea interpretantur, ita legendum est : Et adificauit Ninuē, & plateas ciuitatis : quasi id adiectum fuerit ad significandam amplitudinem huius vrbs, quæ multas, & magnas habuerit plateas.* Ergo à magnis plateis magnitudo Ninive celebratur, quam Ionas proculcando non potuit addiscere, nisi per ambages & flexus viarum tendens decursaret. Est quod cogat animum explicatum hunc auersari, videlicet quoniam non nimia granditas ciuitatis hoc sensu depromitur : quisquis enim quamque latam urbem sic proterere studeat, vt quemque vicum, plateam, suburbia, callium anfractus perlustret ; cùm opus sit sæpè eandem semitam repetere, ire redireque vias, non fermè ad prodigium vsque, quale de Ninive censetur, expansam grandemque ciuitatem euincet, quòd non nisi triduanâ morâ peregerit. Censuere alij, spatium hoc, non rectè traiciēte cursore, sed murorum ambitum perambulante, metiendum esse : subscribunt huic placito Haymo, Dionysius & Remigius. Annuerem gemina ratione ductus : tum ex loco notissimo Diodori : *Urbem præclarè construxit figura quadrilatera, sed altera parte longiore : nam latus vtriusque longius ad 150. stadia excurrit, reliqua duo minora 90. obtinent, ambitus igitur totus stadiis quadringentis octoginta constat.* Quæ si accurato numero expendas, inuenies conficere quadringenta octoginta stadia sexaginta millia passuum, ex quibus viginti leuæ nostræ computantur, vt scribit

Salian. scribit Salianus anno 1997. Viginti autem leu-
ca spatium conficiunt, quod à viatore non nisi
triduo traicitur. Ex quo altera ratio mihi sub-
lit ob huius explicatus fauorem; scilicet quod
urbium mensorio fuit expensa granditas ex mœ-
nium ambitu depromitur: vrbs enim designaba-
tur aratro, sulcoque concludi dicebatur, quoniam
sic terminus figebatur, vt communis litteratura
est. **Isidor.** libro 15. etymol. capite 2. *Vrbs vocata
ab orbe, quod antiquitus ciuitates in orbem fiebant:
vel ab vrbe, parte aratri, quo muri designabantur.*

Colum. Columel. lib. 6. *In vrbe cuius manibus condendis
mas & femina aratro terminum signauerunt. Quæ
animum inducerent, triduani cursus spatio Nini-
uem expansam iuxta murorum ambitum dici;
nisi retraheret, quod illicò adiicitur: Et cepit*

Ion. 3. 4. *Jonas introire in ciuitatem itinere diei vnius.* Quæ
tertiā ciuitatis partem tantum, vna die peragra-
se euincunt: nec tamen Propheta per murorum
ambitum decurrisset, sed ciuitatem introisse pro-
fertur. Posset non in subtiliter, laxatis suspitioni
loris, cogitari, quod vna die Jonas ciuitatem
traiecerit; utpote quæ si per ambitum, triduanum
cursum consumebat, vna die posset intrinsecus
percurri: nam diametrum, id est, linea quæ per
medium circulum tendit, adæquare tertiam cir-
cularis lineæ partem compertum est. Vnde quæ
absolutè versic. 3. dicitur: *Ciuitas magna itinere
trium dierum*, aptè dum de traiciente Iona sub-
ditur, *itinere vnius diei* perhibetur. Et quidem

Hier. Hieronymus singulariter expendit sic: *Præcepti
& superioris naufragij memor, viam trium die-
rum vnius diei festinatione compleuit.* Hanc no-
stram cogitationem deterret verbum illud: *Et cæ-
pit Jonas introire*: quoniam qui tantum cæpit,
non integram peragrauit. Verum non temere sus-
picabor, quod *ly capit* positum non ob ciuitatis
partem, sed ob celerem Prophetæ ingressum, post-
quam à piscis faucibus eiectus est, iterataque Do-
mini iussa recepit. Nondum tamen huic medita-
tioni fido: nimium enim ciuitati grandibus elo-
giis celebri detrahit, quod Propheta sacer, cui tar-
dus incessus, grauis, & modestia respersus, qui
grandem ciuitatem prædicatione imbuendam in-
gressus est, vna die, celeri pede, agilique nimis
motu decurreret.

46. Sanctius. Gaspar Sanctius autumat, Niniuem non intra
mœnia sic excreuisse, vt triduanum spatium de-
currenti consumeret, sed extra mœnia per di-
stantia nimium pomœria, & suburbia ciues eius
incolasque dispergi, tam protracto spatio, quod
non nisi triduanus cursus expleret. Vereor ne
multum liberalis sit hæc sententia, detque plus
æquo suburbanis, & pomœriis, nempe ferme
duorum dierum itineris spatium; quod feren-
dum non est, ne tam porrecta expansio non mu-
ris cincta, continuis bellorum incursibus pate-
ret: cum propinqui Reges ob speciosam spatio-
samque & diuitem ciuitatis opulentiam, irre-
queto Marte, in Niniuem ferrentur. Præcipue
nam vrbis quantitas non extra mœnia pensa-
tur. **Paulus.** Paulus Iuriconsultus: *Vrbis appellatio muris,
Roma autem continetibus ædificiis finitur, quod
latius patet.* Quare egredi urbem dicitur, qui ad
suburbana se confert. Nec solum ingressus ciui-
tatem diceretur Propheta, si solum ei suburbana
proterenda deficerent. Nec fauet ei, quo se tutatur
Aristot. Aristoteles libr. 3. Politic. capite 2. oportet verba
præfigere: *Multipliciter ciuitate dicta est aliquali-*

*ter alienatio talis inquisitionis. Similiter autem &
hominum eundem locum habitantium, quando oportet
vnam esse ciuitatem, non enim utique muris, erit
enim utique Peloponneso circumponere vnum murum,
talis autem forte est & Babylon, & omnis quæ habet
circumscriptionem magis gentis, quam ciuitatis, quæ
quidem captâ, aiunt tertio die non sensisse quam-
dam partem ciuitatis. Qui locus potius Sanctio
refragatur, nisi à mente excidi: liquidò enim af-
firmat, famam inoleuisse, Babylone capta tertiam
partem ciuitatis, quæ intra muros erat, se ignora-
uisse subactam. Quod hæc mens sit, apparet ex il-
lis: Erit enim utique Peloponneso circumponere
vnum murum, talis autem forte est Babylon. Id est,
quæ multitudine ædificiorum, longitudineque soli
vnam integram regionem, qualis Peloponnesus est,
posse exæquare videbatur; siquidem murorum
amplitudo effecit, quod non nisi tertîa die integra
vrbs se, captam agnouisset. Prodest scholium S.
Thomæ ibi lect. 2. Posset enim contingere, quod toti
vni regioni, puta Peloponneso circumduceretur vnus
murus, & tamen non esset eadem ciuitas: & ita fuit
de Babylone. Dicitur enim de Babylone, quod quando
fuit capta vna pars ciuitatis, vsque ad tertium diem
non sensit alia pars ciuitatis propter murorum ampli-
tudinem. En bono auctore, Aristotele nempe suf-
fragante, Babylon non excedenti muros triduanum
cursum lustratori conficeret; siquidem triduanum
lapsus, vt eius captiuitas innotesceret, expe-
ctauit.*

Et quidem vt nos iam ab hac disquisitione
leuemur; sic censendum putamus de Niniue; ac
de Babylone putatum est, eò eius magnitudi-
nem excurrisset, vt à viatore (nec enim fas est
cursorem accipere) non nisi triduo perambulari
valeret, vt sacer textus illibatus maneat. Non
vni auctori infedit, Babylonem à Niniue diuersam
non fuisse: sic censuit Suidas verbo *Semiramis*. Fa-
cile censio hæc inepta apparebit Ptolemæum con-
sulenti libro 5. capite vltim. & libro 6. capite 1.
Nequicquam otia remur in huiusmodi discussio-
ne, cum clarissima sint sacræ Scripturæ testimo-
nia in quibus Babylon à Niniue diuersa conspi-
citur. **Isai. 37.** & 39. Non egemus hoc effugio, vt
spatiosam latitudinem non nisi triplici luce trai-
ciendam Niniue confirmemus: quoniam quod
hæc Babylonem magnitudine excelluerit, scri-
bit **Strabo** libro 6. & **Lambert.** **Hort.** in libro 6.
Lucan. quod innotescet, si adeas **Plinium** libro 6.
capite 26. *Babylon Chaldaicarum gentium caput diu-
summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter
quam reliqua pars Mesopotamie Assyriaque, Ba-
bylonia appellata est sexaginta millia passuum am-
plexa muris, ducentos pedes altis, quinquagenos la-
tis, in singulos pedes ternis digitis, mensura ampliore
quàm nostra.* Si recognoscas mentionem Niniue
à **Diodoro** suprâ consignatam, exuperantem **Diod.**
euinces. Forsan magnitudinis vocabulum Baby-
lon traxit, utpote in quam quidquid in Niniue
eximium, transtulit **Nabuchodonosor**, qui **Dan.**
4. versicul. 27. gloriabatur: *Nonne hæc est
Babylon magna, quam ego ædificaui in domum re-
gni, & in gloria decoris mei?* Quin & Babylone
maior dicitur **Seleucia** ab **Strabone** libro 16. Si
per omnes ciuitates erudito meditationis oculo
percurras, nulli tam protractum ambitum ac
Niniue contigisse perdisces: siquidem celeberrima
Memphis, quam **Vechoreus** **Ægypti** Rex
condidit non nisi 150. stadiorum ambitu cin-
gebatur

S. Thomæ

47

Suid.
Ptolom.

Strabo.
Lamb.
plin.

Diod.

Dan. 4. 27

Strabo;

Lucan.

gebatur. Noueris ex his meritò Niniuem ciuitatem magnam nuncupari, quam Lucanus vocat felicem libro 3. *Et felix, sic fama, Ninus*. Quare plus æquo rigebit stupore mens, quæ itinere trium dierum peragrandam hanc urbem vix capiat: si enim id pernici pede currenti nimium videatur, prædicatori, qui passim gradum sistere debet, lentisque gressibus corpus inuertere, nimium non est. Et profectò, quòd itinere trium dierum magna dicitur, aptissimè respectu prædicaturi Prophetæ exponendum reor: siquidem prima prædicationis dies tertiam partem ciuitatis peragratam exhibuit.

48.

Nah. 2. 1.

Tob. 14. 6.

Sanct.

Soph. 2. 13.

Nah. 2. 10.

Diod.

Lamb.

4. Reg. 19. 36

Nah. 2. 8.

Tob. 14. 6.

Torn.

Ribera.

Gord.

Salian.

Peter.

Isai. 13. 19.

Prælibatis his iam difficultas torquet. Si Nabuchodonosor hic Cambyfes fuit, qui potuit in Niniue regno potiri: siquidem eius tempestate proclive est fateri, Niniuem dirutam, cuius interitum post Ionæ minas Nahum Cambyse longissimè vetustior, citissimum fore prædixerat, & Tobias euenisse retulit, quotquotque profani auctores distantibus sæculis fuisse scripserunt? Nec medeberis, si Sanctio arrideas, qui hic proleg. 6. putat Niniuem non funditus à mole, sed multum à maiestate tunc decidisse, iacturamque subisse ciuium: quoniam huic censionì profana obsistunt & sacra. Sophonias: *Extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assur, & ponet Speciosam* (sic appellatur Niniue) *in solitudinem, & inuium, & quasi desertum, & accubabunt in medio eius greges, omnes bestia gentium*. Nahum: *Dissipata est & scissa, & dilacerata*. Aliter Sanctius nodum hunc expedire curat: nempe in Niniue regnauisse Nabuchodonosor, id est, in Assyria, quæ nomen Niniue, vixote à præcipua quondam Assyriæ vix traxisse potuit. Quòd dissentiam, vrget nota illa *ciuitate magna*, quæ regionis explicatum explodit. Sincerè asserendum est, non scrupulosa cruce torquendum eum, qui ciuitatum primordia & interitus anxia meditatione disquirat, si quas solo æquatas pluribus antè sæculis legisset, postea inopinò, quasi renatas legat. Profectò vicissitudo rerum, clades, & resurrectio regnorum passim occurrit, & florentissimæ ciuitates, quas turbo militaris excussit, à pacato sydere solent conspici, & è ruinis soloque herbofo in antiqua fastigia sustolli. Videre est in hac ipsa, quam euoluimus, vrbe. Scribit Diodor. libro 2. regnante Sardanapalo ab Arbace Medo funditus desolatam τὴν πόλιν εἰς ἔδαφος κατέκαλε. *Urbem autem solo aquauit*. Lambert. in libro 3. Lucan. *Hanc Arbaces Medorum Rex post victoriam de Assyriis partem Sardanapalo extincto diruit funditus, datâ ciuibus incolumitate*. Et tamen post plurimi temporis lapsum scriptura Reges in Niniue commemorat, vt videre est de Sennacherib. 4. Regum 19. 36. & Nahum, Tobiasque eius prædixerunt stragem, de quo consule Salianum anno 3235. numero 4. Quare pluries euersam, pluries surrexisse, Niniuem scribit Tornielus anno 5. ætatis 349. Ribera in capite 2. Nahum Gordonius cap. 5. Chronol. numero 18. Salian. anno 3376. numero 5. Pererius in Genes. libro 15. capite 10. disputatione 8. numero 104. Non est ergo cur arceat nos à Cambyfis suspitione, quòd regnauisse dicatur in Niniue: siquidem & Babylon stirpitus euersa profertur iuxta vaticinium Isaiæ capite 13. & tamen pluribus lustis post elapsis eam Alexandrum occupauisse, dignoscimus, postque variis casibus iam iterum occubuisse legimus, esseque nostra

tempestate sub imperio Turcarum magnificentissimam oculati testes pronuntiant: si plura cupis de Babylone adi Maluendam de Antich. capite 17. cum tamen scribat Lambertus suprâ: *Illud mirari subeat, urbem tam munitam, tam potentem, tam populosam, adeoque orbi formidabilem ita dirui potuisse, vt Honorio apud Romanos imperante, sub quo claruit D. Hieronymus, vix è ruderibus loci deserti, incultique vestigia extiterint, qua urbis suum coarguerent*. Sic natura rerum sub cælo est, perenni vertigine rotantur, & volubilis circuli more, quòd in alto vestigio eminet, ipso motu terram lambere festinat, & iterum ad alta confurgit. Dubitabo meritò quomodò post tot clades Niniue adhuc ciuitas magna nuncupetur, quod elogium primæuæ sui opulentia fuit: siquidem etsi reuixisse demus par est à pristinae magnitudinis arce decidisse putetur? Censeo non ad præsentem magnitudinem, quam sub hoc Nabuchodonosore obtinebat, alludi; sed, vt suprâ notabam, hoc elogio, quod ab origine traxit, tanquam gentilitio titulo describi, vt ab alia Niniue, quæ in Arabia fuit, discernatur.

Sed adhuc aculeus pungit: quomodò Persa, Rex Assyriorum vocetur, & in Niniue regiam obtineat. Explicuere iam nodum hunc Lyra Dionysius & Hugo, scilicet viuentē patre Cyro, ab eo iterum structam Niniuem Cambysem occupauisse pro regiâ. Certè Assyriorum regnum, quod sibi subegerat Cyrus, superbissimum omnium erat, ab eoque regalem titulum præferre amabile; & in Assyria excellentior ciuitas Niniue: quidni Cambyfes insigne sibi ex Assyriis nomen adscriberet, & regni stemma à nobilissima ciuitate traheret, non à Perside, consolidato iam vtroque regno? Sic ab exordio Assyriorum principatus vocabulum animos gloriæ auidos demulsit. Nam primus Assyriorum Rex apud profanos Ninus perhibetur. Iustinus libro 1. *Primus omnium Ninus Rex Assyriorum*: Tornielus ab eo huius regni exordium trahit: cum tamen pater Belus prius crexerit Babylonem: sed primus dicitur, quoniam vt scitè Salianus anno 1997. notauit, ob monumentum victoriae suæ maluit Assyriorum Rex dici, quam Babyloniorum, quòd hoc paternam, illud propriam virtutem commendaret: quare proprio nomine Ninum seu Niniuem insigniuit. Quid quòd Cambyfes eodem gloriæ percitus æstro, titulo Regis Assyriorum, Niniueque pro regia deliniretur, quam pater Cyrus è ruina in florentem ciuitatem leuauerat? Fauet præfatis Tertullianus libro de pallio capite 2. *Sed piget tristia non minus quam regnorum vices recensere, quotiens & ista mutauerint: à Nino Beli progenie, si tamen Ninus regnauit primus, vt autumat superiorum profanitas* (ferme apud vos ultra stylus non solet) *ab Assyriis, si fortè aui historia patescunt*. Forfan in Assyria aderat Cambyfes, cum Arphaxad insurrexit, Mediam occupans hostili manu: quare in Niniue opulentior ciuitate degisse perhibetur, sicut in Syria degebat, cum Smerdim Medus, tyrannide subrepente, Persidem arripuit, vt scribit Herodotus libro 3. Sic Cyrus Rex Babylonis nuncupatur 1. Esdræ 5. postquam Babylonios deuicit; cum tamen Persicum imperium florentissimo cumulo ex adiecto toto Oriente sub titulo Persici Regis commendauit. Equidem quidquid Assyria opulen

Maluend.
Lamb.

49.

Lyran.
Dion.
Hugo.Iustin.
Torn.

Salian.

Tertul.

Herod.
1. Esdr. 5. 13.

Salian.

2. par. 33. 11.

Diod.

50.

Ioseph.

Diod.

Idem.

Sabel.

opulencia conclusit, in Cyrum ridente cœlo, Mar-
teque propitio, deuenit : quidni ab Assyrio titulo
eius progenies Cambyles mulceretur. Minus viri-
lis ratio est, quam pro Merodacho, quem Nabu-
chodonosorem hunc contendit euincere, Salianus
adducit, quem suadet Regem Assyriorum hoc loci
vocari, quoniam Assyrios Babylonem subegit, Me-
hercle fragilis euasio hæc est, quoniam si impense
curauit Merodachus, quod Assyria sub Babylone
censeretur, tributaque Asarrhaddon imperauit,
tandemque eum vicit, ut Assyrij Regis vocabulum
sopiret; quomodo Regis Assyriorum subiret titu-
lum? Plena sunt sacra Regis Babyloniorum voca-
bulo, quo & Merodachum, & posteriores indicat
Reges. Nec tamen usquam legi datur, in Niniue
Merodachum regij imperij locauisse sedem; po-
tius vinctum Manassem Babylonem, ubi regia
erat, duxisse perhibetur. Quod autem Cambyles
noster non absurde in Niniue collocetur, quan-
do aduersus Arphaxadum instruxisse copias, me-
moratur, id non mediocriter inspirat, quod inter
Niniuem & Ecbatana ab exordio huiusmodi con-
tentio fuit: Diodorus enim lib. 2. de Arbace victore
Niniue ciuitatis agens sic fatur: *Tunc quidquid ar-
genti aurique ex pyra restabat, in Ecbatana Medo-
rum regiam transfudit.*

Ne autem hæ ciuitatum vicissitudines te ter-
reant, tam citus interitus, tam cita resurrectio:
qui Ecbatana ocyssimo ædificio ab Arphaxado
constructa; siquidem post mortem Cyri, qui
Mediam integræ fruebatur, vix octo annos Cam-
byles peregit in regno? qui Niniue ex aridis
glebis, cadaverisque fauillis animosos spiritus
tam celeris constructionis spiraculo sumpsit?
Ne, inquam, hæc te à nostra sententia dimo-
ueant. Ea fuit superba harum gentium opulen-
tia, industria, conatus, ut breuissimo dierum
spatio, quæ postea miracula fuerunt orbi, con-
struxisse frequenter auctores commemorent. Sic
Iosephus lib. 1. amplissimam ciuitatem à Nabu-
chodonosore Magno, Assyriorum Rege, iuxta
Babylonem quindecim dierum lapsu perfectam
fuisse confirmat. De velocitate constructionis
Babylonis ad Diodorum lib. 2. capite 4. Quin
Dionysius tyrannus vniuersas areas Syracusanor-
um muro inexpugnabili viginti diebus conclu-
sit apud Diodorum lib. 14. Denique Sabellicus
lib. 3. decad. 8. auctor est, quod Veneti Corin-
thiacum Isthmum tam celeri munuere conatu,
ut muri longitudinem, quæ à mari Ionio proten-
ditur ad Ægeum, spatio quindecim dierum dupli-
ci fossa firmarint.

Vers. 6. Et obtinuit eum in campo ma-
gno, qui appellatur Ragau, circa
Euphratem, & Tigrin, & Iadason in
campo Erioch Regis Elicorum.

51.

Strabo.

Arrian.

Ptolem.

Tob. 1. 8.

Casta.

*Et obtinuit eum in campo magno, qui appel-
latur Ragau. Græcè est ἐν τῷ μεγάλῳ
καὶ ἐστὶν πεδῖον ἐν τοῖς ὁρίοις παλαιῶν. Id est: In campo
illo spatio, qui est in finibus Ragau. Strabo Rageiam
Ragau constituit Mediæ oppidum, quod condidit
Nicanor, & nuncupat Europum. Arrianus in Alex.
appellat Rhaga. Ptolemæus lib. 6. inter oppida Me-
diæ ponit Europum; Ragamque appellari dicit in
libro Tobia. Bidui dicitur habere ab Ecbatana
apud Castallionem: in Pentapoli Rhaga describi-
Zerda in Iudish. Tom. I.*

tur, quæ *Aropus* dicta, ut Ptolemæus auctor est *Ptolem.*
lib. 4. capite 4. qui etiam *Rhageam* constituit in
Parthia lib. 6. capite 5. & in Gedrosiæ situ *Rhagia-*
nam ciuitatem lib. 6. capite 21. Diuus Hieronymus, *Hieron.*
quæ *Ara* dicitur 1. Paral. 5. ubi à Rege Assyriorum *1 par. 5.*
Israhelides translati, scribit esse *Rages*, quæ in To- *Broch.*
bia est. Brochardus perhibet, quod *Edeffa*, quæ *Strab.*
Hierapolis apud Strabonem, *Ælianum* & *Plinium* *Ælian.*
est, & *Bambyca* vocatur, & trans Euphratem consti-
tuitur, dicta sit *Rages* Hebræis, & nunc *Rase* appel-
latur. *Edeffam* esse, quæ in læua Euphratis locatur,
Ragem, de qua in Tobia perhibet Guil. Tyrius 4. *Guill.*
capite 1. Liuius 31. memorat *Ragem*, quæ vrbs est *Tyr.*
ad Peneum amnem. Prodest huic loco, quem discu- *Liu.*
timus Diodor. Siculus lib. 19. *Hinc reducto in Me-* *Diod.*
diam vniuerso exercitu Antigonus hyemauit in pago *Sicul.*
quodam non procul Ecbatanis, militemque per totam
huc illuc Sarrapiam distribuit, & maxime in prefe-
cturam, quæ Rhages appellatur. Id nominis obtinuit à
calamitatibus in ea superiori tempore exortis. Cum
enim vrbes in tractibus illis haberet complures, easque
apprimè locupletes, tantos experta fuit tremores soli
& concursiones, ut quidquid vrbiū & incolarum es-
set, absorberetur. aliamque regio faciem indueret Inde
Strabo *Ragades*, quæ sunt in Media, traxisse nomen *Strab.*
inquit, quoniam apud Caspias portas terræ motu
terra dehisceret. Ex quibus omnibus duo erues,
& *Rhages* non solum urbem vnā, sed etiam
partem plurimam significare, campoque de-
disse nomen, ut scitè calleas, quod nunc ver-
samus: *In campo magno, qui appellatur Ragau.*
Et Græcè: *Qui est in finibus Ragau.* Alterum
est benè coherere Arphaxadum in Ragau deui-
ctum, utpote loco, qui non longè ab Ecba-
tanis erat. Vnde Tob. 5. *Qui moratur in Ra-* *Tob. 5.*
ges ciuitate Medorum, quæ posita est in monte
Ecbatanis; ubi Hebraicè: Est iter duorum die-
rum ab Ecbatanis vsque ad Rages; & Rages qui-
dem est in montanis: Ecbatanis autem in planitie
campi.

Circa Euphratem & Tygrin & Iadason. Græcè *52.*
ὁ κατὰ τὸν Εὐφράτην, καὶ τὸν Τύγριν, καὶ τὸν
Ἰδάσπον. Et qui habitant Euphratem, Tygrin, Hy-
daspin. De Euphrate & Tygri otium esset, lucu-
brationem erogari: fluij clarissimi sunt. De
Iadason lis est. Certè Iader, ut placet Vibio, in- *Vibius?*
fluit mare Adriaticum iuxta Salonam, quem
Thesaur. Geograph. Abrahami Ortel. inquit, hodie *Abrah.*
Spalatum alluere, vocarique ab accolis Salonam. *Ortel.*
Lucan. l. 4. *Lucan.*

*Quæ maris Adriaci longas ferit vnda Salonas,
Et tepidum in molles zephyros excurrit Iader.*

Cur pro Hydaspes Iadason? Censeo, quoniam
Hydaspes partem illam regionis alluens, hoc
singulari nomine *Iadason* nuncupabatur: *Hyda-*
spes enim dicitur, qui communiter *Indus* fluius
in Asia celebris, quem pluribus vocabulis insi-
gniri videre est: nam ab incolis dicitur *Diul* &
Sandum. Arrianus appellat *Sinthum*, Ptolem.
Mausolum, Tebetus *Iader* & *Caercede*: quin &
Calbis nominatur; *Ninum* vocari à Plinio: sic
enim legendum, qui, aliàs *Calbis*, contendit
Thesaur. Geograph. verbo *Calbis*. Libitā se cruce
plectunt, quotquot ferro labore quæque vocabu-
la fluiuium percallere contendunt, cum sæpe
idem fluius iuxta terrarum, quas alluit, varieta-
tem,

Arrian.

Ptol.

Tebet.

Plin.

Abrah.

Ortel.

tem, mille nomina subeat. Si *Iadafon* idem quod *Hydaspes* est, *Hydaspes* quod *Indus*, *Indus* quod *Calbis*, *Calbis* quod *Ninus*; non ineptè iam suspicaberis te non procul à *Nini*, seu *Niniue* principatu inuenisse fluium, iuxta quem Rex, qui regnavit in *Niniue*, Medum deuicit.

53.

Serar.

Hier.

Septuag.

Vatabl.
Serar.Abrah.
Ortel.
Perer.Ptolem.
Serar.

Ptolem.

1 Mach. 6.1.
Reinecc.

Diod.

Ioseph.

Aetor. 2.9.

In campo Erioch Regis Elicorum. Græcè: *Ἀρίων τῷ βασιλεὺς Ἐλυμαίων.* *Arioch Regis Elymaorū.* Serarius hic quæst. 10. putat *Arioch* appellatiuum esse quasi *Arouch*, quod significat *extensum*, aut *longum*, ut sensus sit, *In campo longo, seu spatiofo Regis Elymaorum.* Quis sic credet, retinuisse Hieronymum, qui, ipsomet fatente, non tam verba, scrupulosa phrasi, quàm sensa sequutus, librum Latinum reddidit? Cur & Græcus sustineret & Septuaginta *Irioch* dicerent? Certè parùm antè, idem verbum potuit reponi & retineri: *In campo magno, qui appellatur Ragau:* vel Græcè ex Vatablo: *In campo illo spatiofo, qui est in finibus Ragau.* Notat idem Serarius geminam in Græco lectionem, in Complutensibus *κατοικῆντες Ἀρίων τῷ βασιλεὺς Ἐλυμαίων, Incolentes campum Arioch Regis Elymaorum.* In Romanis *παίδω εἰρίων τῷ βασιλεὺς Ἐλυμαίων.* *Campo Irioch Rex Elymaorum.* In hac vltima lectione innuitur, quòd Rex iste suppetitas tulit Nabuchodonosori in bellum eunti: ut sensus sit, quòd *Arioch* Rex erat campi *Elymaorum.* Sed Scripturæ phrasi alienissimam hanc collocationem dictionum censeo, forsanique poëticam, si *Elymaorum* in constructione dictio iungenda sit cum *ly campi*, seu *campo.* Facilius enodatio esset, si *Arioch*, seu *Irioch*, non nomen Regis, sed nomen campi sit, sicut præcedentis campi *Ragau* nomen scriptum. Sic cogitabam, quando faustò incidi in Abrahami Ortel. Thesaurum: sic fatetur: *Erioch campus Regis Elicorum, Iudith 1.* Quare non fero Pererium lib. 3. in Genes. qui Regem *Erioch* putat eum, qui Rex *Elasar* dicitur Gen. 10. Ergo peruia constructio sit: *Incolentes in campo Erioch, qui Regis Elicorum, seu Elymaorum dicitur.*

54.

Hier.

Regis Elicorum. Si forsàn *Ericorum* legeretur, conueniret cum *Erioch.* Certè *Edeffu*, quam diximus etiam appellari *Rhages*, seu *Rhaga*, vocant Hebræi *Erech*, ut videre est apud Hieron. in tradition. Hebraic. sic vtriusque campi coniunctio mirè clarebit. In media regione Mesopotamiæ non longè à commistione Euphratis cum Trigide constituitur *Eliia* seu *Elicha* apud Ptolem. lib. 5. cap. 18. Si *Elymaorum* lectioni arrideas, censet Serarius explicationem esse superioris campi, quasi idem sit quod *Ragau*: dissensio omninò: cum & textus Græcus, & ipsamet Latini seria constructio obstat, & inutilis esset repetitio, neutiquamque vocabula conueniunt. Certè regio *Elymaea*, siue *Elymais*, à qua *Elymai*, seu *Elydimi*, in Susiana constituitur apud Ptolemæum lib. 6. cap. 3. & iuxta Persidem est; imò Persidis pars & Mediæ, siue tractus Persicus inter sinum Persicum & Mediæ, apud *Alianum* est *Elymaea regio*, in qua *Adonidis* templum: 1. Machab. 6. *Andiuit esse circa Elymaidam*, quam vult Reinerus Reineccius esse *Persepolim*, quæ quidem vrbs est Persidis, & describitur à *Diodoro* lib. 17. Ex quo discas, quàm benè conueniat campus iste, dum agitur de præliantibus Persæ & Medo, videlicet *Cambyse* & *Arphaxad.* Profectò ab Hebræis Persæ *Elamita* dicuntur, vel ut scribit *Iosephus* lib. 1. ant. cap. 7. *Elimai.* Astipulatur illud *Aetor. 2. Parthi, & Medi & Elamita.* Ex Syro solet legi *Elamai*, sic vocat *Tertullianus* lib. contra Iu-

dæos cap. 7. apud quem *Pamelius* perhibet *Elamitas* Persas esse, sic dictos ab *Elam* filio *Sem*, Genes. 10. 22. Benè *Lorin.* Actor. 1. vers. 9. eo ordine gentes has ibi disponi putat, quali sunt inter se situ, & vicinitate: nam & *Sophronius* aut *Hieronimus* de viris illustribus ait *Apostolum Thomam* Euangelium tulisse *Parthis*, *Medis* & *Persis.* Nec inuenistè ex his potest expendi illud *Actor. 13. Resistebat autem illis Elymas Magus: sic enim interpretatur nomen eius: cum tamen præcessisset: Cui nomen erat Bar-Iesu.* Cur *Elymas*? Forsan quia *Magus*; & in *Elymaide* iuxta Persidem magia vigeat: sicut apud nos *Aegyptia* dicitur, quæ ex sulcis palmarum fortunas mendaci ludibrio prænuntiat, & *Chaldaus* effertur, qui magiam colit: sic *Lorinus* fingi posse ait. Potius ego putarem, *Iudæum* hunc forsàn *Elymaide* natum, *Elymam* vocari, sicque apud regionis illius *Iudæos* eius agnitionem sub hoc vocabulo increbuisse, ut si forsàn apud nos à Perside oriundus agat, non alio nomine effertur, nisi *el Persiano.* Scio quòd *Elymai*, gens quædam dicitur inter *Hyrceaniam* & *Bactrianam* apud *Iulium Polluc.* lib. 5. cap. 5. Circa *Armeniam* alios *Elymaos* constituit *Tacitus* lib. 6. *Annal.*

Dubitare singulariter possem, si *Elymais* ad Persidem atinebat; quomodò sub Persa Rege, præcipuè *Cambyse*, qui totam obtinebat *Assyriam*, aliasque regiones vicinas, *Mediamque* oppugnabat, adhuc Rex iste *Elymaorum* vigeat, illumque tractum inter confinia regna conseruare potuisset? Meditor, non idèò campum illum dici *Regis Elymaorum*, quoniam tunc sub eius esset potestate & principatu: imò antiquum nomen adhuc sub Persarum Regibus retinuisse: forsanique vocabulum istud permanfit; quoniam ut *Hieronimus* auctor est in explicat. loc. ex *Actor.* *Apostol.* ab *Elymais*, quos *Elymunos* etiam appellat, Persæ originem traxerunt, & religiosæ gratitudinis ergo nomen illud, ut auribus insonaret origo, conseruabant. Ergo *Regis Elymaorum* campus dicebatur vocabulo, non imperio. Exempla plurima sunt in nostra Hispania, præcipuè in nobis vicina *Granatensi* ciuitate, vbi *Daralborra*, in quo situ *S. Elisabethæ* Monialium templum dicatum est; idem sonat ac *Casa de la hermana donzella del Rey*: & *Ginalariph huerta del musico del Rey*: estque quidam callis, qui dicitur *de los Comeres*, qui antiqui *Mauri* fuerunt: sic *Alcala de Albensaide* vrbs est, quæ *Alcala la Real* dicitur ab *Albensaide* Mauro: & in hoc Episcopatu fluius *Almanzora*, id est, *Almanzori Regis* dicitur. Quid quòd campus ille *Regis Elymaorum*, seu *Elicorum* nuncuparetur? Sed quia altera ex Græcis lectio in nominandi casu habet *Rex Elymaorum*, quasi ipse bello aduersus *Arphaxadam* se dederit socium, non detrectandum est Reges, seu Regulos, qui tributa penderent *Assyriorum* Monarchæ, Dynastæque supremo, tunc viguisse, quibus huius vel illius regionis, siue in præfecturam, siue in dominatum, aut feudum termini præstabantur: scatent exempla: sat est, quòd *Lucanus* lib. 10. cecinit de *Sesostri Aegyptiorum* Rege, qui à Regibus in lectica vectabatur.

Tert.
Pamel.
Gen. 10. 22.
Lorin.
Hier.

Act. 13. 8.

Lorin.

Polluc.
Tacit.

55.

Hier.

Lucan.

Vers. 7.

Vers. 7. Tunc exaltatum est Regnum Nabuchodonosor, & cor eius eleuatum est, & misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia & Damasco & Libano. *vsque ad vers. 10.*

enim fecisse aduersus Aegyptios, eosque sibi subiugasse, ex illo auctore clarum est, & ex Diodoro libro 2. Euseb. in Chron. & D. Hieronymo: capta Aegypto irrupisse in Chartaginenses, Ammonios & Aethiopes, Sallianus eruditè narrat tom. 6. anno 3528. vbi ex Herodoto inuenies, quomodo in Aethiopiam, vt debellaret, eunti commeatus defecit, & fame deuorati exercitus reliquias reduxit. Quæ omnia, vt iam antè notabamus, mirè arrident his, quæ retulimus ex Græco, nempe Nabuchodonosorem misisse legatos *ad incolas Aegypti vsque ad fines Aethiopia pertinentes*, siue vt nostra editio habet: *quousque perueniatur ad terminos Aethiopia*: nec enim ad Aethiopiam, quæ alius imperij erat, mandatum seu munus seu opitulationis deferret. Ergo pergamus.

Diod.
Euseb.
Hier.
Sallian.

Tunc exaltatum est Regnum Nabuchodonosor, & cor eius eleuatum est. Cur ab vno perduellione deuicto, tot gentium domitoris hæres Cambyfes, tot ipse domitor, fastu supercilioso, elatissime cristis superbit? Forsan observatio hæc nostram pro Cambyse suspicionem pungit, imò & pro sequentibus Regibus Persarum, quibus alij Neoterici historiam hanc adsciscunt. Vt nodum, quem texui, explicem animaduerto omnem post Cyrum Cambyfis superbientis animi gloriam, bullatique cordis & insolescentis frontis suggestum, primitus à deuicta Media surrexisse, vtpote à cuius imperio, totius Persarum Regum opulentia fortuna traxit exordium. Diximus supra, quàm sedulo conatu in vestibulo mortis Cambyfes Persas admonuisset, vt omnem lapidem mouerent, ne vnquam Media rebellans è dominatu Persidis laberetur: Quidni Cambyfes, Media à se iterum subiugata, acres spiritus, animosque potentes resumeret, & elato supercilio tumeret? Quidni Persicum exaltatum imperium diceretur: siquidem non modicè, deficiente Media, decidisset? Certè Strabo libro 15. sic scriptum Cyri monumentum perhibet. *O homo, ego Cyrus sum, qui Persis imperium parauit, & Rex Asia fui.* En à Persico imperio, etiam in cadauere, clarissimi stemmatis ambitio. Quod quidem cum è capta Media, quæ principatus olim in Oriente lora tenebat, sumpsit auspiciu; mirum neutiquam sit, exaltatum dici regnum Cambyfis, postquam iterum vindice robore Mediam Persicis signis adiunxit. Quid est: *Tunc exaltatum est regnum*? Magnificatum est, seu nomen magnitudinis accepit, quale Cyrus vt nobilissimum titulum exarauit. Scire enim oportet, iam inde à Cyro Regem Persarum, quasi gentilitio vocabulo, agnominèque proprio *Regem magnum* appellari. Isocrates in Panegiric. ἡ βασιλεία τῶν μεγάλων αὐτὸν ἀεὶ προσηγόρευον. *Non eum quasi bello capti Regem magnum appellamus?* Græcè maior emphasis est, nam scribitur cum articulo τῶν μεγάλων, *el Grande*: nec satis potest explicari illius articuli Græci emphasis: innuitur enim nullum alium Regem coram Persa magnitudinis titulum promereri: accinit fortunatò Dio Chrysostom. oration. 3. de regno: *Μέγας βασιλεὺς κέκληται μόνος ἐκείνους.* *Solus ille vocatur magnus Rex.* De quo consule Plutarchum in Apophtegma. Plat. qui libro 11. de fortuna Alexandr. scribit, quòd Persarum legati, cum Alexandrum puerum licèt in nugis & iocis ludibundum, seria ta-

58.

Strab.

Isocrat.

Chryl.

Plat.

E 2 men

56. Locus hic peridoneus est, vt addiscamus ex prouinciarum harum lustratione, quanto iure Nabuchodonosorem hunc contendamus fuisse Cambysem, sub cuius imperio superbo, plurium gentium domitore, hæ quæ adiciuntur regiones, in seruitutis iugo gemeabant. Operæ prærium est, præmittere, discrimen non modicum inter Latinam & Græcam editionem illicò lectitanti innotescere: nam quotquot in Latina plagæ numerantur, in quas ex Satrapia legatos misit, vt ei victori, & aduersus Medos ouanti obsequia gratitudinis ergo, & excellentiæ cultu, conferrent, in Græca vocatæ dicuntur, vt aggredienti prælium aduersus Arphaxadum docili, humilique famulatu, misso vndelibet milite præliares copias in opitulationem ministrarent. Profectò antequàm nuntius pelliceret ad sociam pugnam regionum harum incolas, qui se libito obsequio præstiterint, Græca lectio præmittit: *Porro se cum eo consociarunt omnes montana regionis incolæ, & qui Euphratem, Tigrin, Hydaspem, & campum Arioch Regis incolebant, multaque Gentes nationis Gelod suas ad pugnandam copias coniunxerunt.* Accretionem opulentioris exercitus cupientem Regem, vt securo Marte signa conferret cum Medo, statim subditur misisse legatos, vt ei suppetere phalanges: *Ad omnes incolas Persidis, ad habitantes Cilicia, Damascus, &c. vbi plures gentes numerantur: tandemque finis est: Ad omnes denique incolas Aegypti, vsque ad fines Aethiopia pertinentes.* Hæc iussa ferentes populè legatos, *Nec cum eo ad societatem belli sunt profecti.* Hæc in Græco causa fuit, cur in omnes has prouincias Rex Assyriorum exarserit. Siue mitteret, vt præliaturo copias dederent, siue vt victori tributa; liquet Nabuchodonosorem hunc imperium iam in has plagas obtinuisse, ne mandatum non Regis, sed nugatoris sit, cachinnosque moueat, quî mentis campos in tam latè opulenta regna mandatum iecerit, munerumve & vectigalium proclamauerit indictionem.

57. Neminem later, Cyrum Cambyfis patrem omnem Asiam domuisse, quàm plurimas regiones memorat Xenophon in Pædia Cyri sceptro subactas, videlicet Armenios, Hyrcanos, Phryges, Cappadoces, Arabes, & Assyrios: Chaldaeos siue Babylonios vicisse compertum est: adest Berofus libro 3. apud Iosephum: *Egressus Cyrus ex Perside cum magno exercitu vniuersa Asia subacta, impetum fecit in Babylonem urbem.* Igitur vniuersitas regionum, quæ hîc describitur, vtpote quæ in Asia sint, Orientisque portiones, iam sub vexillis solioque Cambyfis degebant: animaduersione dignum est, nullam urbem, situmque hîc describi, quem non Cambyfi scriptores siue hæreditate deuolutum, siue robore partum attribuant: absque nimio oleo dignoscas, si compares quæ Herodot. lib. 2. & 3. de Cambyse perhibet, cum nostris. Expeditionem

Zerda in Iudith. Tom. I.

Xenoph.

Berof.

Herod.

men percontantem auscultarunt, sic eruperunt : *παῖς ὅτις, βασιλεὺς μέγας, ὃς δὲ ἡμεῖς πλείους.* Inde magnum, exaltatumque principatum Persarum vocat Aristides in encom. *Περσῶν ἀρχὸν σκεψάμεντας ἢ πάνυ ποτὲ ἐν τοῖς ἑλλήσιν ἐβελύοντο, καὶ Μέγαν πορροκίτο ἐπὶ οὐμὸν καλεῖσθαι τὸν ἔχοντα αὐτὴν βασιλίαν.* Insigne hoc, & vocabulum ita mordicè Persarum Dynastis insedit, ut etiam plurimùm regno deciso, Asiæque principatu diminuto, adhuc Magni cognomento se extollant. Id irridebat Alexander apud Arrianum libro 6. qui Persarum Reges iniuste *Magnos Reges* nuncupari dicebat, cum exiguam Asiæ partem regali obtinerent imperio. Ergo post Medum superatum, regnum Cambyfis exaltatum fuisse iure dicitur : quoniam ad fastigium verticemque remeavit, qualem faustis belli euentibus Cyrus erexerat. Exaltatio quidem in Sacris hostium debellatio solet esse. Mich. 5. *Exaltabitur manus tua super hostes tuos.* Isai. 26. *Domine, exaltetur manus tua, & ignis hostes deuoret.* Id adnotauit Ribera in Mich. 5. Sic 2. Regum 5. *Cognouit David quoniam confirmasset eum Dominus, & exaltasset regnum eius super populum suum Israel.* Quin appositè prius dicitur : *Exaltatum est regnum Nabuchodonosor*, deinde : *Et cor eius eleuatum est* : quoniam ab exaltatione regni Cambyfes aded cor suum eleuauit, ut *Rex Regum* appellaretur. Id liquet ex 1. Esdræ 7. ubi inscriptio epistolæ est : *Artaxerxes Rex Regum Esdra Sacerdoti scribe legis Dei cæli doctissimo salutem.* Quod autem Artaxerxes Cambyfes sit, ex 3. Esdræ probatum est, & 1. Esdræ 4. *In regno Assueri, ipse est Artaxerxes* : sciunt litterati Assuerum esse Cambysem, cui hoc patronimicum nomen, teste Saliano anno 3524. honoris & maiestatis ergo tribuitur. In Hippocratis epistol. miscellan. sunt litteræ Artaxerxis ad Pætum, quibus hæc inscriptio : *Artaxerxes Rex Regum Pæto salutem* : traxit à Cyro patre, in cuius monumento inscriptum esse Onesicritus inquit : *Hic ego iaceo Cyrus Rex regum.* Et quidem sic eum nuncupauit Daniel capite 11. Insolentiori Sapor Persarum Rex se arrogantiae fastu efferebat, qui, ut scribit Ammianus Marcel. lib. 17. sic subscribebat literis, *Rex Regum Sapor, particeps syderum, frater Solis & Lune.*

59.

Et misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano. De Cilicia commodius in capite sequenti agemus. Benè *Damascus* cum Libano nequitur : quoniam montis Libani latere fruitur, ubi Tempe, amœniquè latè saltus, ventorumque benigna flamina sunt. Syriæ est vrbs, quam totius Orientis Oraculum, veramque Iouis Urbem vocat in epistol. Iulianus. Thomas Minadoius in Persica histor. scribit vocari *Siam*, ad Persasque atrinuisse sub Cambyse certum; sicut hodie ad Turcas, quam vocant *Seam* apud Leunclaium. Tertullianus aduersus Marc. libr. 3. capite 13. ut expendat de Christo Domino illa verba : *Auferet virtutem Damasci, & spolia Samaria*, cum illisque connectat : *Reges Arabum & Saba munera afferent*; sic fatur : *Nam & Magos Reges habuit ferè Oriens, & Damascus Arabia retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophœnicem, ex distinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Christus accepit accipiendo insignia eius, aurum scilicet & odores*: quæ excerpisse ex Iustino aduersus Tryphon. scribit Pamel.

ibi numero 94. qui nescio cur caput Arabiæ dicat Damascus. Equidem apud Isaiam, quem citat, Damascus caput Syriæ dicitur; fortè delusus ex Septuaginta, qui legunt : *Caput Aram Damascus.* Nec etiam si caput Arabiæ fuisset, detrectandum sub imperio Cambyfis Damascus esse, ad quam munerum exactores misit; siquidem, ut ex Xenophonte supra audiuius, Arabes Cyrus deuicit. Nec vrget, quod posse obiici video ex Herodoto, qui libro 3. scribit, Cambysem cum rege Arabum pepigisse fœdus, quando in expeditionem aduersus Ægyptios se contulit: potius enim ex pacato Regis, docilique animo, qui miro ingenio per loca humore carentia, sitientique ariditate punita, canalibus flumini iniectis, abundanti lymphæ Cambyfis exercitum recreauit, & in Ægyptum transuexit; non ab imperio Persarum immunem fuisse Arabiam innuitur. Damasci etymon apud S. Hieronymum est, *Quasi sanguinem bibens*, quod eius terra bibulo sinu sanguinem Abelis à Caini sæuitia propinatum hausit. Non inueniunt cogitabis, à sanguineo colore sic vocari, quoniam Damascenus ager rubræ telluris est: eius pulueres pretio non modico ut vendant, transuehant Sarraceni in Ægyptum & Indiam, ut liquet ex Brocardo itin. 6. & Adrichomio. Certè fama est ex agro Damasceno limum primi plasmatis fuisse: ided Adam dictus *quasi rubem*. Bene Oleaster : *Accepit Deus terram hanc rubram, quod aqua mista melius conglutinetur.* De conditore primo Damasci fere nulla lis sit: licet enim Iustinus libro 36. Damascus esse perhibeat, ut nomen opificio conueniat, qui apud Diuum Hieronym. in qq. Hebraic. Damascus est filius Eliezer, æconomi Abrahami, de quo Genes. 15. ab Hus filio Aram exordium traxisse verius est: quod præterquam quod Hieronym. Isai. 17. de Soph. 2. confirmat, non modicè mihi probatur singulariter ex Isai. 7. nam ubi Vulgata *Caput Syria Damascus*; ut nuper notabamus, Septuaginta legunt : *Caput Aram Damascus.*

Nonnemo disquirere valebit, an Cambyfis tempore, quem Nabuchodonosorem hunc euincere contendimus, Damascus extiterit, cuius euerfionem antea enuntiarunt Prophetæ. Et quidem Isaias prophetare orsus est anno 3255. iuxta Salian. Oziæ trigésimo, de quo Iosephus libro 11. Antiq. capite 1. ptodidit, oracula protulisse de Cyro, 210. annis imperio Cyri antiquiora, & euerfione templi 140. Isaias autem Damasci cladem prædixit: nam in præfixis verbis non insubtiliter id innuitur, si benè extricentur. *Caput Syria Damascus: & Caput Damasci Rasin.* Et adhuc sexaginta anni, & desinet Ephraim esse populus. Difficilia verba non sine oleo enodabis, præcedentibusque adnectes, nisi fruaris explicatu Cyrilli, qui per *Zengma* repetendum esse ait *ly desinet*; seu *peribit*: ut sensus sit: *Desinet Damascus caput Syria; peribit caput Damasci Rasin.* &c. Cui explicatui adridet Sanctius & Cornelius. Clarè firmo sensum hunc ex capite 17. *Onus Damasci. Ecce Damascus desinet esse ciuitas, & erit sicut aceruus lapidum in ruina.* Si igitur Cambyles regnum obtinebat anno 3523. præcessit eum Isaias, excidij Damasci nuntius, annis 268. Amos edidit prophetiam anno 3248. ante Cambysem 275. annis: sic de Damasci interitu prædixit: *Ascendit Rex Assyriorum in Damascus, & vastauit eam, & transtulit habitam*

Pamel.
Isai. 9.

Xenoph.

Herod.

Broc.
Adric.
Oleaster.

Iustini.

Hier.

Gen. 15.
Gen. 10.
Hier
Isai 7.8.
Vulg.
Sept.

60.

Salian.
Ioseph.

Jer. 49. 24.

Zach. 9. 1.

4. Reg. 16.9.

Herol.

61.

C

In

ic. by

E 3

Nes

Nec à mari magno, inquit, ultra duo milliaria recedit, nisi iuxta Tripolim, ubi ferè tribus ab eo miliaribus seiungitur: in quibusdam autem locis mari tam propinquus est, ut ipsum contingat, & ab eo aluatur.

Vers. 8. Et ad gentes, quæ sunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Esdrelon.

52.

Et ad gentes, quæ sunt in Carmelo. Plures censuere Carmelum ad multiplicem collium Libani numerum attinere: si sic, benè hîc fibulatur cum Libano. Nequicquam otia remur in gemino Carmelo probando: vterque ab Hebræis *Carmel*, seu *Charmel* nuncupatur: vterque & vineis confitus, feraxque delicati Lyæi, fructibus opimus, herbofoque cæspite nobilis est; alter Saulis victoria de Amalecitis celebris, vbi triumphalis fornix in illustre monumentum erectus, de quo Hieronymus in capite 1. Amos: ab incola Nabal, Abigaileque prudentissima fœmina clarus, Regis Osîæ vitibus diues, quem in tribu Iuda describit Adrichomius: de quo 1. Regum 15. & 1. Regum 25. & 2. Paralyp. 26. Quod hic non sit, in quem Nabuchodonosor legatos misit, mihi elucet ex nexu cum præcedentibus, cui nimium fauet Carmelus alter celebrior, qui *Carmelus maris* nuncupatur: nam Græcè dicitur: *Et omnes, qui habitabant ad faciem maritimam, & qui in Gentibus Carmeli & Galaad.* Vbi præterquàm quod littorum maritimos accolos videas, qui pro Carmelo mari suffragantur; quod Galaad adiungatur, experimento est, non longè à Libano esse: Galaad enim per Damascum excurrrens, se cum Libano nequit. Consule Hieronymum de Locis Hebraic. lit. G. sat sit Ieremias 22. *Galaad tu mihi caput Libani.* Ergo Carmelus hic, Syriæ præstantissimus collis, qui à Ptolomaide, ut liquet ex Iosepho 14. Antiquit. capite 22. centum viginti stadiis distat, Eliæ vestigiis consecratus, igne cœlitus pluuiò, quo Prophetæ Baal vsti, conspicuus, spelunca Eliæ & Elisæi, Carmelitarumque origine splendidus: de quo plura texere breui, currentique calamo non datur. Obseruare libet, quod in Carmelo vrbs *Ecbatana* apud Syriam Plinio locatur, de qua Herodotus in Thal. vbi memorat, ibi obiisse Cambysem; vulneratus enim lethali mucrone gladij sponte sua euaginati sciscitatus est, quod ne ei oppido nomen, in quo tunc apud Syriam inerat; dictum, *Ecbatana*: ast ille, *Fatale*, inquit, est, *Cambysem Cyri hoc loco decedere.* Causa huius effati fuit, quod in vrbe *Buti* oraculum hauserat, eum in Ecbatanis decessurum: quod ipse de Ecbatana Mediæ, non de Syriæ explicabat: verba dedimus suprâ. Quod Carmelus dictus fuerit olim *Ecbatana*, à quo oppidi nomen, Plinius testis est libro 5. capite 19. vbi agens de Tyro & Sidone, inquit: *Promontorium Carmelum, & in monte oppidum eodem nomine quondam Ecbatana dictum.* Præmonui isthæc, ut videris ad Carmeli accolos iure, vtpote ad suos, exactores munerum, mittere potuisse Cambysem. Quod plurimæ gentes Carmeli frugiferum solum, vbi oleæ & vineæ de diuite contendebant prouentu, inhabitarent, compertum est; & Adrichomius in tribu Issachar 19. fatur: *Incolebatur à colonis multis.*

Hier.

Adric.

1. Reg. 15. 25.
2. Par. 26.

Hier.

Jerem. 22. 6.

Ioseph.

3. Reg. 18. 42.
2. Reg. 19. 1.

Plin.

Herod.

Plin.

Adric.

63.

Et Cedar. In Græca non Cedar est, sed Galaad. Ad eos præterea, qui Carmelum & Galaad. Cedar non in profanis & exoticis, sed solum in sacris vocabulum inuenitur. Quine Cedareni hi, non modicam lucubrationem exoptat. Multum subsidij in his regionibus expendendis nobis impertit tentus funis ex præiacentibus montibus & plagis: ductilis enim ex vicinitate semita ducit. Inter triplicem Arabiam, *Felicem*, seu *Beatam*, & *Petraam* & *Desertam*, scitum est, quod *Deserta* ab Hebræis dicitur *Cedar*: obseruauit id Ptolemæus libro 5. capite 19. quæ & inferior Arabia dicitur, & *Aspera* apud Aristid. in oration. Ægypt. Eustathius inter Euphratem & Cauam Syriam collocat, eiusque accolos *Scenitas* vocat: cui libens suffragium fero, singulari Diodori Siculi calculo fretus; sic libro 2. fatur: *Arabia itaque pars ad meridiem nutans, Felicis nomen habet. Interiora Arabes Scenitaque tenent; qui pastores sunt vitam in mapalibus degendam amplexi. Hi magnos pecorum greges alunt, & in vastissimis campis diuersantur. Qua inter hos, & Felicem Arabiam interiaceret regio, deserta est, & aquarum inops.* Si cupis callere, cur *Scenita* dicti, dabo Solinum capite 36. Polystor. *Hac Arabia procedit usque ad illam odoriferam & diuitem terram, quam Catabanes & Scenita tenent Arabes nobiles monte Casio. Qui Scenita causam nominis inde ducunt, quod tentoriis succedunt, nec alias domos habent. Ipsa autem tentoria cilicina sunt: ita nuncupant velamenta è caprarum pilis texta. Præterea carnibus suillis prorsus abstinent. Sanè hoc animalis genus si inuictum illò fuerit, moritur illicò.* Non censeo aduersari Eustathio, qui *Scenitas* in Arabia Deserta constituit: ex contiguitate etenim vtriusque Arabiæ euenit, ut *Scenitæ* iam Desertæ, iam Felici adscribantur. Habeo patronos: nam Ptolemæus libro 6. capite 7. in Felice collocat, Plinius in Deserta: do verba libro 1. capite 11. *Ultra Pelusiacam Arabia est, ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem, & Beata cognomine inclytam. Hac Catabanum & Esbonitarum & Scenitarum Arabum vocatur, sterilis, præterquàm ubi Syriæ confinia attingit, nec nisi Casio monte nobilis.* Hæc Pliniana si perlegas, recognosces, Solinum, quæ præfiximus ut sua, exscripsisse, quare ne illis aduersetur ex dissimili collocatione, quæ nodum hunc, quem discutimus, plicuit, vtpote qua innuat, *Scenitas* Arabiæ Felici adscribere: sic construe: *Verum hæc Arabia procedit ad usque illam odoriferam, & diuitem terram* (id est, alteram Arabiam Felicem) *quam* (id est, illam primam, de qua agebat) *Catabanes & Scenita tenent.* Gratulor, quod *Scenitæ* à tentoriis & tabernaculis nuncupentur, ut eos ipsos putes, quos *Cedarenos* nostri commemorant, qui Cedaris incolæ, huc illuc vago habitaculo errantes, tabernacula figunt nutantia: de quibus Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula Cedar: quod enim Scenita vagi populi sint à transvectis tabernaculis nuncupati, etiam Strabo protulit. Quod sint, quos posterior ætas Saracenos nuncupat, Ammianus libro 23. perhibuit. Neotericorum calamus illi se deuouet pronunciat, quod Cedareni à Cedar, qui secundus fuit Ismaëlis filius, Ismaelita dicuntur, siue Agareni, vtpote ab Ancilla Agar, quæ edidit Ismaelem: nunc bullata nomen*

Ptolem.

Aristid.

Eustat.

Diod.

Solin.

Ptolem.

Plin.

Solin.

Cant. 1.

Strabo.

Ammian.

Gen. 25. 13.

63. nomenclatione *Saraceni* dicuntur, progeniem non ab inuito stigmate fronte Agaris, sed à principe, liberaque Sara falso sibi lenocinio recenses. Ego quidem in Arabia Petrea *Saracenam* inuenio apud Ptolemæum: quin & *Saracenos* in Arabia Felici. Quod sit *Saracenorum* ciuitas iuxta prouinciam Palæstinam: ex Calced. Concil. liquet.

Ptol.
Concil.
Calced.

64. Ex quibus non modicè animus vergit, vt sentiat, *Cedar* quod nuntios Nabuchodonosor ablegauit, regionem eam esse, quam vasta eremus, arida gleba, inhospitalisque situs infamat. Moueor, nam Holofernes in eas se, vlturus nuntiorum contemptum, prouincias contulit, in quas prius nuntij demigrauerant; & infra capit. 3. inuenies, ad filios Ismaëlis perrexisse: *Prædantque omnes filios Tharsis & filios Ismael*. Scio, quod Straboni *Scenita* in Mesopotamia sint, quos supra *Arabes*, desertæque Arabiæ incolas & *Saracenos* nuncupabamus: Holofernes autem Mesopotamiam contriuisse, eodem cap. 3. dicitur: *Et venit in Mesopotamiam, & fregit omnes ciuitates excelsas, quæ erant ibi*. Sed quoniam Ismaëlita potius in Deserta Arabia palantes errent, à semet profugi, quibus lares mobiles, ambulansque supellex est; non de Mesopotamiæ accolis intelligi datur, sed de inquilinis *Cedar*, quibus nota appingitur: *Et filios Ismael, qui erant contra faciem deserti, & ad Austrum terra Chellæ*; & in Græca versione: *Ismael versus desertum ad Austrinum Chelleorum latus habitantes*. Huic censionis obistere meditor, quod coniungitur hîc *Cedar* tum cum Carmelo, tum cum incolis Galilææ: *Et ad gentes, quæ sunt in Carmelo & Cedar, & inhabitantes Galilaam*. Anne aliquis situs est inter has regiones, cui nomenclatio *Cedar*, vt mens adigatur eum esse, in quem Cambydis nuntij profecti? Equidem apud Brocard. itin. 6. *Cedar* ciuitas gloriosa est in montanis *Sanir* à Corozaim versus Orientem per milliaria quatuor absens. Hanc constituit in tribu Manasse Adrichomius, eamque fatur à celebri publicæque Via traici, quæ orsa in Syria, labensque per littus maris Galilææ, in duo diffecatur itinera; quorum alterum per Galilæam excurrrens, Occidentem versus, in mare magnum dimittit euntes; alterum post detritam integram Palæstinam in Ægyptum vsque se porrigit. Si forsan ciuitas hæc nostra *Cedar* est? Profectò se in hunc cogitatum proiecit Adrichomius. Fulcirem hoc effatum ex nexu cum habitantibus Galilæam, qualis in verbis, quæ extricamus, innuitur, ne sudet nimium cogitatio, si in Desertam Arabiam, vbi *Agareni*, *Cedareni* sunt; transuehatur. Est tamen qui ab hoc placito nos dimoueat, videlicet quod vnica ciuitas non inter regiones integras nuntios exceptura, ab Assyrio superbo decerneretur; cum cætera plagæ, quæ nominantur, plurimas sub se singulæ gentes innutiant: imò constructio sincera sit: *Ad gentes, quæ sunt in Carmelo, & gentes, quæ sunt in Cedar*. Igitur non de vna ciuitate, quæ non gentes, sed gentem vnã tenet; imò de patulo, latroque sinu; sub quo gentium diuersa indoles degat, intelligi datur. Dices, *Cedar* famigerata ciuitas à nundinarum commercio fuit, in quas ex Palæstina, Syria, Mesopotamia, Arabia, Ammonitide, Moabitide & Ægypto, mercaturæ causa, negotiatores plures effluebant, quos latè patens campus florida vbertate decorus, alendisque pecoribus benignus inuitabat: campestris etenim longè fusa, *Tabernacula Cedar* dice-

Broc.

Adric.

bantur; quæ Tyr. l. 13. de bello sacro c. 18. Brocard. itin. 3. & Adrich. in Manasse 2. 94. constituunt inter *Suetam* & *Cedar* ciuitates. Ideò *Tabernacula* dicta, quoniam inibi nundinatores omne genus pretiosa quæque, vt commercium inirent, ab igneoque Solis se aspectu obnubarent, ex velis pictis, versicolori tinctura delibutis, tabernacula struebant. Demus isthæc. Qui nundinis, quod venalis fors vocat, lucri auiditate se mancipant, non emporij, quod accedunt, incolæ sunt; nec ad hos vlla legatio potuit decerni.

Tyr.
Broc.
Adric.

Ergo standum est in explicatu Arabiæ Desertæ, cui melius aptantur tentoria: cum vnusquisque inibi domiporta sit, sine lare, sine foco, non vno cælo, non vilo solo contenti, vita fuga est, de quibus Amm. Marc. l. 14. agens ait: *Futura coniux dotis nomine, hastam & tabernaculum offert marito, post statum diem, si elegerit, discessura*. Si primordia rimeris, tabernacula hæc filiis Ismaëlis, qui *Cedareni*, nuncque *Saraceni* sunt, diu prænuntiata dignosces, Gen. 16. de Ismaële vaticinium: *Hic eris ferus homo: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: è regione vniuersorum fratrum suorum figet tabernacula*. En tabernacula non lapide, non latere, sed pelilibus structa. Tellis ego sum auritus, pluries in hoc littus scaphæ Agarenis, quos *Alarbes* nunc vocant, captis plenæ appulere, vt eos venales euomât; quos partim errabundos sine Rege, duceve, partim sub tabernaculis, quæ illi vocant *Aduares*, stricto ferro subiecere in mæcipia. Huic censionis adlappulatur, quod *Cedaris*, in qua Ismaëlita, termini vsque ad Medos & Persas proferantur: auctor est Hilar. in Psalm. 119. ad illud: *Habituui cum habitantibus Cedar: Cedar est Ismaelitarum deserta incolens, cuius fines vsque ad Medos & Persas proferuntur*. *Cedar enim Ismael filius fuit: hi sunt nunc Saraceni nuncupati*. Accinit Arnobius in eiusdem Psalm. comm. *Cedar vnus ex filiis Israel fuit, qui obtinuit solitudinem in regione Orientis, quæ à deserto Palæstina vsque ad terras Persarum extenditur; in qua parte nunc Saraceni habitant*. Amabile hoc præfatum est nostri versiculi elucidatori: si enim *Cedar* Medorum & Persarum finibus continua est, Palæstinæque contribulis; quidni Persa Cambydes legatos illuc amandaret, præcipue qui, vt ex Xenophonte supra audiuius, Arabum imperij potiebatur? Denique quod præfati, *Cedareni* intelligendi, instruit, quod infra capit. 1. post de prædatos filios Ismaëlis ab Holoferne, adiicitur: *Abduxitque omnes filios Madian: Madianitas autem Arabiæ Desertæ vnã incolere portionem, literis subsignauit Hieronym. de locis Hebraic. Hic: Madian vrbs ab vno filiorum Abraham ex Cethura sic vocata: est autem trans Arabiam ad Meridiem in deserto Saracenorum contra Orientem maris rubri*. De gentibus, quæ sinum Arabicum incolunt, vber est Diodorus l. 3.

651

Amm.

Gen. 16. 12

Hilar.

Arnob.

Diod.

661

Placidam adhuc huius stadij arenam disturbare timeo gemino, quem meditor, hoste. Primus est, quod si *Cedareni* Arabiæ desertæ sunt accolæ, frustra Cambydes ad eos mandata transmitteret, quippe qui quodque iugum principis extranei, libertatis amantes erectis, superbientibusque ceruicibus excussere. Contigit locus in Diodoro lib. 2. ferme ad init. vbi de Nino Assyriorum Rege agens, sic fatur: *Insigni ergo manu contracta cum Ariao Rege Arabia, strenuus tunc viris plena societatem iniit. Nam gens ista libertatis perpetuò amans est, nec vnquam extraneum principem ad-*

Diod.

mittit. Ideò nec Persarum, nec Macedonum postea Reges, quamvis potentissimi, nationem hanc subigere valuerunt. Arabia enim, quòd partim deserta, partim aquis defecta, aut puteis occultis (quos indigena tantum norunt) intercepta sit, ab externis militum copiis expugnari nequit. Quì ergo sub Cambylis scepro Cedarena gens, si Persarum nunquam manum sustinuit? Verùm ab statutis effatis diuellere nos non valeat Diodorus, cum oporteat impensius fidem præstare Xenophonti, qui serio de Cyri rebus gestis agens, Arabibus eum potitum esse perhibet. Certè cum Arabia pars Asiæ sit, de qua Pomponius Mela lib. 1. de situ orbis cap. 2. *Gedrosis & Persis ad sinum Persicum. Hunc populi Persarum ambiunt, illum alterum* (id est, sinum Caspium) *Arabes*; iniuste à Cyri dominatu abducitur omni Asia cunctis historiographis sub Cyri imperio decantata.

67. Alter ergo nodus sit, quòd Cambyfes, vt pluries aduertimus, Æthiopes, expeditione per famen deleta, non obtinuit: *Cedarenos* autem, non defunt, qui inter Æthiopes ob nigræ cutis parilitatem confundant. Ast putidum esset *Cedarenos*, quos *Saracenos* dicimus, ab Æthiopibus distinctos, distantesque esse otioso calamo contendere: id perspicuum est. Nec ab atro colore sumat suffragium, qui, licet Æthiopum sit, non quosque denigrat, Æthiopes reddit. Sed nec planè adstipulor nocturnum colorem Cedarenis, appingentibus. Probat P. Sherlogus Cantic. 1. vers. 4. num. 4. obscuram Cedarenorum cutem ex eo, quòd Madianitæ alterius eremi incolæ, nocturni coloris fuerint, quos ardentis syderis torret vapor, & ex decocta vulua adultis similes progignit. Non firma argumentatio hæc est. Profectò *Cedareni*, quos *Scenitas* esse supra confecimus, pluries à nostris sicut à Græcis *Nomades* dicuntur, de quibus Plinius lib. 6. cap. 20. *Nomades, infestatoresque Chaldaorum Scenitæ claudunt*: licet aliquantulum distinguat capite 26. Vocat *Nomades* eosdem, quos *Ismaelitas*, Theodoretus 9. Græcar. affect. Hos quidem Eustathius *Troglodytas* vocatos esse ait: de *Troglodytis* autem, qui ab Æthiopibus dispares sunt, Saracenicque Eustathio censentur, loquens Diodor. lib. 3. non sub æstuantibus, ad nigredinemque decoquentibus Solis collocat radiis; potius sub nimio gelu. Libabo aliqua: *Verùm de Æthiopibus alibi mentio facta est. Nunc ergo de Troglodytis scribemus. Hos Græci, Nomades appellant. Nam ex re pecuaria ritu pastorum viuunt.* En tessera Arabum, qui Cedar incolunt, de quibus Philo lib. 1. de vita Moyf. *Arabes exercent pecuaria, pascuntque greges promiscuè, viri, mulieres.* Post Diodorus describit climatis statum, cui mores accolarum irrogat: *Nam alicubi propter intensam vim frigoris amnes maximi congelascunt, adeò vt glacies, exercituum transitus, curruumque vegetationes sufferant. Vinum quoque & alij liquores ita concresecunt, vt cultris abscondantur.* Quid inde? Ad Troglodytarum vicinos se confert, subditque: *In Egypti autem & Troglodytarum finibus (tam immanis Solis ardor in meridie existit) nec contueri se inuicem adstantes ob aeris condensati crassitiem possunt. Nisi parato sitim potu homines restinguant, confestim exanimantur, calore scilicet naturalem corporis humorem illicò absumentem.* Denique claudit: *Tantam utrobique differentiam non prolixa locorum intercapedo disiungit. A frigidissimis orbis plagis ad calidissimas, continue navigationis cursus 24. dies non excedit. Quamobrem cum in tam exi-*

quo intervallo tam ingens sit aeris diuersitas, non mirum est, victum quoque & mores & corpora plurimum differre. Quæ verba ideò libentius excepi, ne ex Madianitis argumentum pro Cedarenorum nigredine construas. Quæ dixerim, non vt vndequaque credam, Troglodytas esse Cedarenos, quos nos *Nomades* appellamus, licet illis admodum propinquos: cum potius inter Æthiopes recenserem legam in Heliod. l. 8. c. 23. *Troglodyta autem sunt natio Æthiopica, pascuis dedita: qui pernecitatem eximiam, & à natura consequuntur, & à pueritia exercent.* Quòd hi etiam Scenitæ nuncupentur apparet, quoniam Scenitæ gens dicitur Æthiopiæ sub Ægypto, Ptolemæo apud Abrahami Hortelij thesaurum. Nec Cedaris notio, etymonve obsistit, quòd (vt lippis, & tonforibus scitum est) nigredinem sonet: Tum quoniam etiam tristitiam, & tenebras significat: quo explicatu pluries apud sacra profertur. Tum vel maximè, quippe nomenclatio hæc à secundo filio Ismaëlis, qui Cedar dictus, emanat: quis autem prodidit eum atrati corporis fuisse. Si ancilla Agar, ancillatus comitem colorem, nocturnum scilicet ei suggessisset, serperet sanè per alios eiusdem veteri foetus contagium nigroris, & tamen non alij Cedaris vocabulum contigit.

Nec vrget sponsæ de se proloquium: *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar.* Nigredo etenim non cum Cedarenis, sed cum Cedarenorum tabernaculis, vt syncera constructio fert, componitur. Tabernacula hæc famigerata nimium; à quibus forsitan potius nomen Cedarenis non ineptè insidet: nam à tabernaculis & tentoriis Scenitæ dicti. Nec longè ita Scenitæ, Cedareni vocabulum. Plin. lib. 6. capite 28. *Nomades infestatoresque Chaldaorum Scenitæ claudunt, & ipsi vagi, sed à tabernaculis cognominati, qua ciliciis metantur, ubi libuit.* Ergo, si placet, sic Canticorum locum explica. Licet nigrorem è venusta facie oculis obuiicio, non meæ indolis nigredo est, cui potius amicus pulchritudinis candor ingenito beneficio frontem exornat: adhæsit ab ardore, è radiis vrentibus fusca euasi, quos vix terrore, vt pote ductui ouium intenta, arceo: si parumper abstineam à rure, in proprium me candorem recipiam: quid quòd à puluere, quem gradu excito, & à Sole quem suffero, nigricem? Ergo nigra appareo, sed formosa sum, sicut Tabernacula Cedar, quæ ex se quidem cum nequitiam sint atra, quoniam ex pilis, liciisque forsitan albis contexta; à vago motu, contrectationeque, & iniuriis vicissitudinis tempestatum nigrescunt: imbres, æstus, puluerem, sudores sustinent; intus tamen ex Gazis, pretiosisque aulæis, quæ mercaturæ prædationisue causa continent, pulcrescunt. Sic gloria filia Regis abintus: subfusca videtur, quoniam decolorauit eam Sol, puluisque sudantibus præ celeri motu genis adhæsit; sed candida venustas est. Quod Nomadum tentoria plus vergerent ad alborem, liquet, ex Solini verbis, quæ supra dedimus: *Tentoria cilicina sunt, ita nuncupant velamenta de caprearum pilis texta: capreæ autem vt plurimum albescunt.* Quod attrita æstu, sudore, sanguineque nigrescerent, clarum est cogitanti. Sanè Virgilius sic sudantem Turnum describit 9. Æneid.

Tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit, fessos quatit æger anhelitus artus.
Quisne piceus sudor? Turnebus scholiast multus: Turni quoniam

Heliod.

Gen. 25. 13.

68.

Plin.

Psal. 44. 14.

Solin.

Virgil.

Cerda, quoniam sicut paucus pellucet, multus sudor nigricat. Ludouicus de la Cerda, *nigrum* vocari ait, quia sudor pugnantium mistus puluere, ac proinde nigricans, firmat ex Homero Iliad. 17. Nec longè ibit, quisquis picum sudorem dictum putet, utpote sanguine mistum, qualis à vulneribus Turnus nigricabat. Ergo nigra Cedarenorum tentoria efferebantur non absimili causa: Cedareni enim sanguine inhiant, irrequiquaque sauitia belligerant; forsitan idè sub tentoriis agentes; id de illis prædictum ab Angelo in vaticinio de Ismaële: *Manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: è regione uniuersorum fratrum suorum figet tabernacula.* Post hæc hilaresco huius placiti socium inuenisse Delrium in c. 1. Cant. sect. 1. *Cedareni*, inquit, utpote iam à primo suo parente Ismaële, *vita pastoritia, latrociniis, belloque dediti, & vagari huc illuc soliti, tentoria habebant, estu, imbribus, puluere, cruore & aliis belli sordibus denigrata.*

69. *Et inhabitantes Galilaam in campo magno Esdrelon.* Celebris hic campus est, non eget scholio: illustrat eum Barac aduersus Sisaram victoria, licet funestum reddat Iosia Regis Iuda ob vulnera à sagittariis Nechao Regis Aegypti incussa, obitus: pluries in sacris memoratur 4. Reg. 22. 2. Reg. 35. 1. Machab. 12. Zachar. 12. 3. Esd. 1. *Campus magnus* vocatur infra cap. 4. vers. 5. Obseruo, ne error infestet, plura huic campo nomina: nam & *Mageddo* vocatur 3. Reg. 4. & 4. Reg. 9. 2. Paral. 35. & *Mageddon* Zachar. 12. campusque *Saba* dicitur à castello huius nomenclationis, & apud Petrum Laiestanium *Fabe*. Verba Iosephi campum hunc describentis excipit Serar. hic in poster. part. cap. melius ei fauent Brocardus & Breiden. ex quibus hausit Adrichom. in tribu Isach. 18. *Habet*, inquit, in longitudine decem milliaria, in latitudine verò ad mare Galilææ & Iordanem usque extenditur; gleba eius optima est, fertilis supra modum in frumento, vino & oleo: atque idè rebus omnibus affluit, ut qui suis oculis aliquando conspexerunt, affirmant, sese nihil unquam perfectus, & in quod natura aquæ omnia sua contulisset, aspexisse. Non sic benignus Iosephus est, qui lib. 4. capit. 27. inquit: *Æstatis verò tempore campus hic incenditur, & quodammodo ignescit; ideoque propter feruorem aestus nimium, aerem habet morbosum.* Nescio, quæ causa impulit Adrichomium supra 30. ut censeat; quod *Esdrelon*, de quo hic, ciuitas est in campo magno, à qua ipse campus sumpsit vocabulum. Scio, quod vicinus huic est fons *Iezrael*: non ea ciuitas, quæ in tribu Manasse constituitur Ios. 19. à qua Masius putat, sed haud solidè, quod dictus sit *Esdrelon*; verum ille fons, qui dicebatur *Tubania*, de quo 1. Reg. 29. & 1. Reg. 31.

Vers. 9. Et ad omnes, qui erant in Samaria, & trans flumen Iordanem usque ad Ierusalem, & omnem terram Iesse, quousque perueniatur ad terminos Aethiopiæ.

70. *Et ad omnes, qui erant in Samaria, & trans flumen Iordanem usque ad Ierusalem.* Samaria notissima regio est, de qua Iosephus 3. de bello capit. 2. locatur inter Iudæam & Galilæam, licet Ptolemæo, Iudææ tractus censeatur. Obseruo Samaritanos *Chutæos* nuncupari apud Ioseph. lib. 11. antiq. origo vocabuli à *Chuta*, quæ Persidis regio

est, ex qua Salmanasar accolæ ad Palæstinam traiecit, ut colerent, ut liquet 4. Reg. 17. Videris, quo iure Persa Cambyfes ad *Chutæos* seu *Samaritanos* miserit legatos. Petes, quine in Samaria populi, ut scias, qui sunt *omnes, qui erant in Samaria*. Circumferuntur hi: *Samaria* vrbs, cui vocabulum à regione, *Cæsarea Palæstina* & *Neapolis*. Ne deludaris, noſcas, quod *Samaria* vrbs, *Ecthenias* dicta, eamque Herodes è ruina reduxit. Iosephus nuncupat *Marcon*, & *σαμαρείων Σεβαστε* nunc dicitur Straboni: appellat eam Stephanus *Neapolim*: clarè labitur, cum *Neapolis* Samariæ regionis oppidum sit. Plin. lib. 5. cap. 13. *Intus Samaria oppida, Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur, Sebasste, in monte altiore Gamala. Neapolis* apud Iustinum Martyrem. *Flavia* dicitur: *Flaviopolis* in marmoribus scribitur. Forsà quia vrbs nobilis est, cum Samaria nomen commutat; Postellus enim *Neapolim* siue *Neapoliza* à Samaritanis Iudæis perhibet nominari. Ios. 18. est *Samarim* locus Palæstinæ. *Neapolis* nunc *Napolsa* dicitur, & *Cæsarea Palæstina* vocatur *Azon*.

Et omnem terram Iesse. Græcè est *Καὶ τὴν ποταμὸν Αἰγύπτου καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν πόλεις*: *Usque ad fluvium Aegypti ad Taphnem & Ramessem, omnemque terram Gessem incolentes.* Decertari potest, qualis hæc terra Iesse sit. *Iesse* quidem in terra *Chanaam* est, Ios. 13. & *Iesse* dicitur vir *Isai*, qui etiam *Iesse* nuncupatur, à quo genitus David, sepulchrum in Bethlehem apud Hieron. Hier. in loc. Hebraic. Et quidem terram *Ramesse* iuxta *Heroum Vrbem* lego Genes. 47. quod Bethlehem *Heroum Vrbis* appellitari valeat, testis est Adrichomius in Iuda 58. *Bethlehem*, inquit, *totius regiae, & Davidica stirpis seminarium fuit, & communis patria: cum par esset, quæ regem cælorum editura erat, iam ante se probare tot Heroibus, ut tandem vel hominum iudicio digna hæc patria censeretur, quo extremo virtutis opere edito, aliquid supra Herouas & homines omnes ipsum Dei filium mundo exhiberet adorandum.* Verum luce clarius liquet ex Græco, ubi *Ramesse* & *Taphnes* adiicitur, terram hanc *Iesse* esse eam, quæ *Gessem* apud Græcum est, ubi *γῆσιν Gessem* dicitur, ab aliis *Gossen*, *Gessen* à D. Hieronymo, in Sixti 5. Codicibus *Gosen*. Hæc Hieron. enim ciuitas notissima est in Aegypto, quæ etiam regio perhibetur; nec desunt, qui putent esse *Ramessem*: eam vocat Artapanus apud Euseb. lib. 9. de præparat. *Casan: Thebaidem* nunc appellari peripicuum est. Quin & *Anaris* à nonnullis putatur. Sanè pascuis abundans terra est, gregumque amica, propriaque Hebræorum effecta, quam suorum habitaculo consequutus est Ioseph à Pharaone, ibique genus vberimè propagatum. Fortè *Bubastum* existimauere nonnulli terram hanc vocitatam, qui *Vicus Iudaorum* dicitur, sicut in Aegypto vrbs est, quæ *Castra Iudaorum* vocatur. Ptolemæus lib. 4. cap. 5. in Aegypti descriptione sic ait: *Heropolis & Amon* Stephano, in Bibliis dicitur terra *Iessen*, Israelitarum mansio. *Heropolis* autem *Ciuitas Heroum* dicitur Plinio. Consonat nimium cum Genes. capite 47. ubi, ut diximus, terra *Ramesse* iuxta *Heroum Vrbem* locatur. Ex quibus elucidatio non mediocris contingit, siquidem terram *Iesse* inuenisti, ubi *Heropolis* & *Ramesse*. Quod ibi Cambyfes imperij lora propagauit, potuitque in Heropolim nuntios transmittere, prodit mihi Plinius lib. 6. cap. 29. *A sinu Elanico alter sinus, quem Arabes Aetan vocant, in quo Heroum oppidum est. Fuit & Cambyse*

Cambyso inter Nelos & Marchadas, deductis eò agris exercitus.

Quousque perveniatur ad terminos Æthiopie. Græce est: Vsq̃ue ad fluvium Ægypti ac Taphnem & Rameſsem, omnemque terram Geſem incolentes; adeos vsque, qui ultra Tanim, Memphimque sunt; ad omnes denique incolas Ægypti vsque ad fines Æthiopie pertinentes. Plura sunt hic, quæ calamum incitant, nisi modestæ brevitati consulat, nec fata communibus agris, à Neotericiſque, vt adſolent, demeſſa luxuriet. Vsq̃ue ad fluvium Ægypti. Abſque vocabulo ſtatim noſcitur Nilus. In ſacris hoc illi nominis inſigne. Ioſ. 13. A fluvio,

Ioſ. 13.

3. Reg. 8. 53.

Iſai. 7. 18.

Amos 8. 8.

Ib 9 5.

1. Mac. 3. 32.

Io. 15 4.

2. par. 7. 8.

Iſai. 27. 12.

Ib. 11. 15.

Ib. 23. 13.

Ier. 2.

percir.

Gen. 2. 13.

Ortel.

Ioseph.

A. Mon.

Iouius.

Benja.

Teuct.

percir.

Salian.

Epiph.

qui irrigat Ægyptum. 3. Reg. 8. Vsq̃ue ad riuum Ægypti. Iſai. 7. Flumen Ægypti. Amos 8. Deſluet quaſi riuus Ægypti. Et 9. Sicut fluvius Ægypti. 1. Mach. 3. Vsq̃ue ad flumen Ægypti. Torrens Ægypti nuncupatur, Ioſ. 15. 2. Paral. 7. Iſai. 27. qui etiam linguam maris Ægypti dixit cap. 11. Solum ſemel inuenies Nili vocabulum, nempe Iſai. 23. In aquis multis ſemen Nili, vbi Sichor ſolet legi, ſicut Ier. 2. Nomenclatio hæc mouit Pererium, vt repellat ſentientes, Gehon, qui paradifi fluvius decernitur Genef. 2. Nilum eſſe, vtpote quoniam non eo nomine aliquando, niſi fluvij Ægypti nota, in ſacris efferatur. Quodd fluvius hicce Ægyptus nuncupetur, Ortel. prodidit. Quod Nili nomen teneat ſolum dum per Ægyptum vsque ad fines Æthiopum meat, prodidit Solin. cap. 35. Polyhiſt. Audio, quodd Iosephus eum nuncupauerit Geon, ſicut Pbison Arias Mont. Iouius Gihon, Benjamin Piſon. Sunt ei nomina mille. Et quidem Teuctus inquit, quodd ab Æthiopibus dicitur Gehon, à Iudæis Sihor, ab Arabibus Aloadexton. Vergit animus, vt intelligat, Gehon fluvium paradifi, fuiſſe Nilum: non vacat id diſcutere; ſed ex datis vocabulis non modicè elucet: infirma ſunt, quibus in aduerſum cientur Pererius & Salianus; magis fido Epiphanio in Ancor. Cur fluvius Ægypti abſque alia teſſera proferatur in ſacris, cum tamen in exordio Gehon dictus ſit à Moyle, cauſam ſi meditor, occurrit, in orbis opificio nomen poſuiſſe, ne primum vocabulum nobiliſſimi fluvij lateret: deinde non opus fuiſſe nomen, cum poſt Ægyptiacam ſeruitutem notiſſimus eſſet Hebræis. Nec par eſt, terreant diſtantiã à Tygri & Euphrate, vt à paradifi fonte ortus ei denegetur: ea enim natura huius fluminis eſt, vt arenis ſorbeat, latibulisque libito ſe perdat, cæcisque cuniculis ſe mortuum fingens, ſe ſepultum amet. Auſcultat Solinum capite 35. qui in Mauritania genitalem ei vuluam præſignat: Effuſus hoc lacu arenis ſorbetur, & cuniculis cæcis abſconditur: deinde in Caſarienſi ſpecu prorumpens, amplior, eadem indicia præfert, qua in exortu notauimus. Rurſusque ſubſidit, nec ſe prius reddit, quam poſt interualla itineris extenſi contingat Æthiopia. Vbi exit, Nigrum facit fluvium, quem ſuprà diximus, terminum eſſe limitis Africani, Aſtapum eum indigetes vocant, ſcilicet aquam è tenebris profluentem. Multas, magnasque ambit inſulas. Quarum pleraque ſunt tam diſfuſe & vaſte magnitudinis, vt vix eas dierum quinque curſus prætermeet, quamuis concitum ibi ſeratur.

Solin.

73.

Gen. 2. 3.

Quæ verba lubens exaravi, vi indolem fluvij percalleeas, ſubdolæſque & cauas eius artes rimatus, & Æthiopes alluere, & cum Euphrate & Tygri, vndarum aliquando, ſaltem in ortu credas, potuiſſe habere commercium: ideò dicitur: Qui circuit omnem terram Æthiopia: vbi deſcribitur

Gehon. Nec ferendum eſt, Æthiopiam inibi non notiſſimam & occidentalem, ſed orientalem accipi, de quo infrà. Faueret Virgil. loco, Criticorum Virgil. cruce, l. 4. Georg.

*Nam quã Pellei gens fortuna Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circumpiſtis vebitur ſua rura phaſelis:
Quaque pharetrata vicinia Perſidis vrget,
Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena:
Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora,
Vsq̃ue coloratis amnis deuexus ab Indis.*

Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem.

Si ad viciniam Perſidis Nilus aquas immittit, non Tygri & Euphrati patieris inuiſum. Sed reſiſtunt Maſarum amantes, ab eiſque nimium amatus P. Ludouicus de la Cerda, qui nouiter cogitauit, carmen illud, vtpote intruſum & ſpurium, detrudendum: Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena. Iudicat, de gemino flumine agere Poëtam, de Nilo, cui tres priores verſus deuouit; & de Indo, qui tres alteros complet. Plura anxia ſunt in hoc explicatu. Nunquam mutilatio nobis placuit: ſi mucroni licentia, quis integer? Non Virgilianus ſtylus eſt, quodd fluvius vigeat vicinia: nec de duplici regione pro mellis ſalute agit, ſed de vna: liquet ex fine: Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem. Nec guſtum facit, quodd inter tam diſſitas regiones, quas vnus fluvius, etſi ſe per abſconditos commeatus immittat, ſaltem lambere, ſi non alluere, hoc auctore contradicente, nequeat; vna ars obſeruata in reparandis apibus canatur à Poëta, quam aliæ interiacentes plagæ non hauſerint. Si fingi datur, frui liceat hoc loco, vt hi verſus noſtro, quem expendimus, verſiculo ſubſeruiant. Perſa Cambyſes ſubiugauit Ægyptum, de quo plura Herod. l. 1. Eufeb. in Chron. & Hier. apud Salian. ann. 3528. Obtinuit, inquit, Ægyptum Cambyſes in anno quinto regni ſui, quam Perſa vsque ad Darium filium Xerxis annis 111. tenuerunt. Quodd Perſarum dominium diro principatu vrgeret Ægyptum, exordium dominij huius ſuadet; nam de agente Cambyſe in Heliopoli, ſic Strabo l. 17. fatetur: Nunc omnino vrbs deſerta eſt: habet autem peruetuſtum templum Ægyptio more ſtruſtum, quod multis maniſeſtis indiſciis, Cambyſis inſaniam ac ſacrilegia demonſtrat; qui templa partim igni, partim ferro deuſtauit, mutilans, excindens, comburens, quemadmodum & obeliſcos Hinc à Perſis ſubacta Ægyptus ſeruitutem paſſa eſt: dolet id Iſocr. l. 1. in Panath. Nam Argini & Thebani Ægyptum illi (id eſt, Perſæ) miſſis auxiliis ſubegerunt. Cambyſes ergo vltra Aſiam, quam à Patre accepit, Perſidem, id eſt, Perſidis principatum adiunxit Ægypto, vt iam maiorem partem orbis Perſicum imperium obtineret. Si metiaris Iſocratis perpendiculo, qui in Paneg. de imperio Perſarum ait: Nam cum terra vniuerſa, qua cæli circumflexu tegitur, in duas ſit diuiſa partes: quarum hac Europa, Aſia illa dicitur: Semiſſem accepit ex pacto, quaſi non cum hominibus iungeret fœdus, ſed cum Ioue imperium partiretur.

Cerda.

Herod.

Eufeb.

Hier.

Strab.

Iſocr.

Idem.

Ergo ſaltem fingere non pigeat, in deſcriptione Ægypti, quam Nilus alluit, Poëtam Perſidis imperium, quo Ægyptus angebatur, inſeruiſſe. Forſan Perſarum Reges præſidiaria caſtra in Ægypto obtinebant, quibus & à defectu provinciæ caueretur, & ſignum Perſici principatus innoteſceret. Equidem Enboicum mare, quod longiſſimè à Perſide diſtat, à Plauto Portus Perſicus

74.

ens dicitur, nō alia ratione, nisi quod in eo aliquādo Persarum classis stetit: & supra notabamus, quod Samaritani Chuthei dicuntur à Chutha regione Persica, à qua gentes ad inhabitandam Palæstinam à Rege Salmanasar missæ: & fluuius Persicus, & dicitur apud Ioseph. lib. 9. antiq. Denique suffragatur, quod Persidis vicinia poëtice valeat appellari sinus Persicus, qui & Mare rubrum apud Arrian. in Indicis dicitur, Arabiamque Felicem interluit: quod hoc nomine insignitum esse Plin. lib. 6. capite 26. scribit, quoniam Persæ Mare rubrum accollere, Solinus capite 58. Irumpit hæc littora rubrum mare, idque in duos sinus scinditur. Quorum quis ab Oriente est, Persicus appellatur, quandoquidem oram illam habitare Persidis populi. Mare autem rubrum apud Dionys. Ethiopicum nuncupatur, apud Melam & Plinium, Indicum; & Persicum apud Herodot. in Melpom. & Lilius lib. 45. ad Indiam usque Mare rubrum immitit. Seneca in Troad. cum Tigri immiscet: Tepidum rubenti Tigri immiscet freto. Mar de India à Lusitanis dici perhibet Thesaurus Geograph. Abrah. Ortel. ubi eruditè probat ex Plinio & Solino, Mare rubrum in Arabicum & Persicum sinum diffecari, & Indum Tigrin, Euphratemque se in Mare rubrum exonerare. Sinus Persicus apud Ptolem. describitur in tabula noua vtriusque India. Quæ dixerim, quoniam apprime Virgilianis conueniunt, ubi Nilus à coloratis Indis deuenitur: id non sustinet Ludouicus Cerdens. imò fatetur se auctores explorauisse, à nemineque ortum Nili ab Indis tractum contendit. Ex eruditionis penu plura Nili cunabula congerit: sed eruditum virum fugit, quod Procopius 6. ædif. nuncupat. Montes Indorum, ex quibus Nilum originem trahere perhibet, Indosque hos in Ethiopia constituit. Certè perspicuum est. Nilum non solum Ethiopia irrigare, sed ab ea ortum ducere circumferri. Heliodor. l. 2. ἐν τῶν ἀριτῶν ἀδριανίας ἰσχυρῶν δὲ τῆς διέσεως ἀν' ἀλάμ. Cæui. In supremis Ethiopia, ultimis autem Lybie partibus oritur, quaparte Orientale clima desinet, initium meridiei præbet. Anne nouū, quod Ethiopes Indi dicantur, illi videlicet, qui Africani sunt? Sanè Nicephorus lib. 9. c. 18. sic fatetur: Indi Sabai primum, deinde etiam Homerita sunt appellati, regionemque eam, quam Græci magnam & felicem Arabiam nominant esse, extremumque Oceanum fines eius pertingere dicunt. Quod Homerita Ethiopia gens sint, Stephanus prodidit. Euseb. in Chron. Ethiopes, inquit, ab Indo flumine consurgentes, iuxta Egyptum confederunt. Hinc Memnonis populi sunt Ethiopia sub Egypto apud Ptolem. & tamen Indi vocantur à Sidonio epist. ad Prisc. Valer. Illud Isaia: Va terra cymbalo alarum, quæ est trans flumina Ethiopia, de India accipit interpret Chaldaeus.

75. Ex quo non modica lux affulgebit verbis, quæ elucidamus: siquidem ex fluuiio Egypti ad omnes Egypti incolas, usque ad fines Ethiopia pertinentes, missi nuntij dicuntur. Iure mandatum ad Egyptios mittere potuisse Persam Cambysem, liquido constat, siquidem sub eius inerat à debellante Marte principatu, ut pluries docuimus. Cur ad Ethiopes non miserit, sed metas, quas non transirent, legatis indixerit, nempe ut tantum vicerent accolæ Egypti usque ad fines Ethiopia pertinentes? non semel aptum nostræ pro Cambyse suspicioni scholium texuimus, videlicet quoniam post Egyptum subiugatam, expeditionem ador-

nare aggressus in Ethiopia, ob comineatum inedia resiliens dereliquit, Ethiopia illa: de qua narratione consule Herodotum. Cum geminam Ethiopia constituat Ptolemæus, alteram sub Egypto, quam Ethiopia Egypti situm appellat, alteram interiorem, vtramque in Africa statim apparet, de qua intelligendus sit locus iste. Percerebuit iam diu distinctio duplicis Ethiopia: altera Orientalis, Occidentalis altera vocatur; hæc, cui propria nomenclatio est, sub Egypto sistitur, vergitque in Occidentem & Meridiem; illa eam amplexatur regionem, quæ Madianitis, Scenitisque constat, & ferme à mari Persico lambitur, Mesopotamiaeque vicina est. Distinctio hæc signari dicitur in Homero lib. 1. De Ethiopibus Orientalibus non modica apud profanos mentio est. Claud. in Panæg. Stilic. Tibull. de laud. Sulpic. Tibull. Hæc gemina Ethiopia apud nostros tractatores maximè inualuit: de Orientali, utpote nouioris eruditionis, plures paginas texunt, eamque pluries in sacris literis memorari contendunt: adi Maluendam lib. 5. de Antich. ne, quos refert auctores, charta hæc transcripto cumulo decerpit. Ego quidem non sic liberali explicatu tot loca, quæ ad Orientalem Ethiopia Neoterici vrgent, enodatem; imò eis non modicè refragari iudico locum hunc, quem discutio. Nuntij enim Nabuchodonosoris (constat capit. seq.) perrexerunt ad Mesopotamiam: Arabesque Ismaelitas, & ad filios Madian, siquidem spretus ab eis vastator Holofernes successit, & tamen hic signatè non ultra terminos Ethiopia legati directi sunt. En ergo perspicuè Ethiopia discernitur ad his regionibus, quas Scenitæ, Madianitæ, Cedareni & Mesopotamiae gentes incolunt. Non vacat discutere singula scripturæ loca, quæ de Orientali contenditur Ethiopia accipienda, Arabibus & Madianitis culta: forsan euinceremus non recta trutina, plura ex his librari; sed nostri instituti non est, eum clarè de Ethiopia sub Egypto hic agatur, quam Cambyles ex annonæ defectu non cepit. Profectò, ut Herodotus refert, subdolè nuntios ad Ethiopes decreuit Cambyles, qui & dona ferrent, & Solis mensam inuisendi causa illuc se profectos, cum tamen exploratores irerent, faterentur: Mensa autem Solis, id est, qui fingitur locus lautissimis dapibus quemque ad epulum inuitantibus refertus, apud Herod. & Pausan. in Macedoniais Ethiopibus statuitur: à nostris Tierra de Pauf. Mogollon dicitur.

Quoniam termini Egypti usque ad fines Ethiopia pertinentes hic perhibentur, ne hæreas, quine hi sint, & an Persa Rex aliquid iuris obtinuit, do pulchrum Heliodori locum lib. 7. Heliod. Vrbis enim Phila sita est ad Nilum, paululum supra minores catartas: à Syene verò & Elephantina centum stadiis circiter distat. Hanc aliquando exules Egypti cum occupassent & incoluissent, ut de illa inter Ethiopes & Egyptios ambigeretur, effecerunt: illis quidem, Ethiopian catartas terminantibus: Egyptiis verò etiam Philas, quod eas exules illorum incoluissent, tanquam bello partas sibi vendicare volentibus. Cumque continue transfret ab aliis in aliorum ditionem vrbs, & eorum, qui anteuertissent ac deuicissent, esset, tunc verò prasidio Egyptiorum & Persarum detineretur, Ethiopum Rex, in legatione ad Oroondatem, reposcebat Philas, reposcebat & smaragdi fodinas.

Herod. Ptolem.

Hom. Claud. Tibull.

Maluenda:

Herod.

Idem:

76.

Solin.

Ptolem.

Arias.
Mont.
Iouius.
Ziegl.

Solin.

Arian.

fodinas. Accinit his Solinus c. 35. vbi de Nilo verba faciens, sic inquit: *Ditionis Ægyptiæ esse incipit à Syene, in qua fines Æthiopum; & inde usque dum mari intimatur, Nili nomen tenet.* Ergo Syene, quæ Ægypti vrbs Ptolemæo est, terminus fuit, in quem missi nuntij: hanc ab Hebræis nuncupari perhibet Arias Mont. *Zeueue* aliis *Seuenech.* nunc apud Iouium dicitur *Guegere*, & apud Zieglerum *Asna.* Obseruare operæpretium erit, Æthiopes, ad quos Nabuchodonosoris legati non profecti, non esse eos, qui *Indi* solent nuncupari: in Indos etenim huius nomenclationis, videlicet Æthiopiæ, imperium obtinuit Cyrus. Solinus c. 57. in itiner. Indico sic inquit: *Proximum Indo flumini urbem habuere Capissam, quam Cyrus diruit.* Et quidem Arrianus exhibet Indiam versus Occidentem Assyriis quondam subiectam, de qua plures in libro Esther.

vers. 10. Ad omnes hos misit Nabuchodonosor Rex Assyriorum,
Vers. 11. Qui omnes vno animo contradixerunt & remiserunt eos vacuos.

77.

Sanct.

Ad omnes hos misit nuntios Nabuchodonosor Rex Assyriorum. Quidne legationis ferrent hi, subtrahitur. In Græca versione absque lite exprimitur Nabuchodonosoris per nuntios in gentes præfatas transmissum decretum, videlicet vt cum ipso aduersus Arphaxadam signa conferrent, copias cicerent, præliariaque armarent obsequia. Verba sunt isthæc: *Sed omnes istarum terrarum habitatores mandatum Nabuchodonosoris Assyriorum Regis spreuerunt: nec cum eo ad societatem belli sunt profecti.* Gaspar Sanctius, vt Latinum textum extricet, autumat per nuntios hos Nabuchodonosorem, triumphum tumore superbum, in longè, latèque patentes regiones Assyrium iugum iacere gestiuissè, ancillantesque ceruices insolescente pede proterere, & in huius signum aquam & ignem expetiissè, quæ Persarum Rerum formula erat, cum populis Persico dominatui indicebant seruitutem. Cogitationem hanc fulciunt alij ex capite 2. infra, vbi Græcè est, & ἐξελθόντες ἀπὸ τῶν πόλεων τῆς γῆς εἰς δυσμῶς, ὅτι ἡ πείθησαν ἐν ταῖς κατὰ μὲν, & ἀπαρχαῖς αὐτοῖς ἐποιμαζέμεν γῆν & ὕδωρ. Inualles omnes populos Occidentales, quod imperio non paruerint meo. Illis denuntiabis, vt aquas & terras præparent mihi, qui in furore meo sim eos inuasurus, omneque solum terra, pedibus copiarum mearum operturus, quibus ipsos daturus sim diripendos. Ex quo loci prorsus coniecturam Sanctij diruere datur, clara, nisi desipio, argumentatione. Holoferni fuit indictum, vt terram & aquam sub stragis minitacione à populis extorqueret: cuius decreti ea ratio præscribitur: *Quod imperio non paruerint meo.* Ergo primum imperium, mandatumve non ad terram & aquam urgebat, ne actum ageret Holofernes, castigaretque, terram & aquam expetendo, eo quod terram & aquam præuij nuntij non impetrauerant expetitam. Præcipuè, nam si non oscitanter rem perlustres, tunc terra & aqua petebatur à Persis per facialem, cum vel obsidione urbem premebant, vel bellum inferre parabant, præconis voce nuntiantes, vt se terræ & aquæ symbolo dederent; sin aliter dira cæde, totiusque regionis depopulatione puniendos. Do Diodorum Siculum

Diod.

libro vndecimo: ὡς δ' ἔκρινεν εἰς σάρδεις, κήρυκας ἐξέπεμψεν εἰς τὴν ἡλλάδα πρόσταξας εἰς πάσας τὰς πόλεις ἵέναι, & τὰς κλίνας ἀλγεῖν ὕδωρ & γῆν. Communis versio sic habet, *Simul ac Sardæis ingressus fuit,* (agit de Xerxe) *præcone: in Graciam cum his mandatis dimisit, vt singulas quasque vrbes adeant, & ignem, terramque à Gracis deposcant.* Mendum irrepsit, *ignem* pro *aquam*: nam Græcè est ὕδωρ, & γῆν. In Plutarcho Græco erratum simile reperio in lib. περὶ τοῦ μῆδων δαυρίζεσθαι, Φεύγε πολέμιον & τύραννον δαυρίζων, & Πῦρ ἀλγεῖν & ὕδωρ, ὡς ὁ Μῆδος ἀλλὰ τῆς ἐλευθερίας ἀπτόμενον καὶ πρὸς γράφοντα τὴν ἐπιτιμίαν: vbi si Græcè noueris erratum disces, & pro γῆν positum πῦρ id est *ignem* pro *terra.* Himerius in Polemarchico nuncupat seruitutis symbola δαλείας σύμβολα, *terram & aquam.* Stobæus ferm. 1. ἀπαρχὰς τῆς λείας *præda primitias.* Insolens quidem hæc Persici supercilij legatio stomachum gentibus fecit, pluriesque huiusmodi legationis gerulos vlticri sorte punierunt, detrectantes vexilla Persicis phalangibus submittere. Consule Aristidem in Panathen. Herodotum lib. 7. Plutarchum in Themist. Certè quisquis terram & aquam Persis concedebat, statim eorum legibus, seruitutique declinasse collo mancipabat. Liquet id de Amynta Macedonum Rege, & de Gelone Syracusanorum tyranno, de quibus Herodotus libro quinto & septimo. Ex his non leuiter euincitur, primos Nabuchodonosoris nuntios neutiquam à tot gentibus terram & aquam expetiissè: nec enim eos debellare adhuc conabatur, nec seruituti subdere, in quos, vt satis hucusque in singulis prouinciis probauimus, lora protendebat imperij. Petes, cur postea terra & aqua, Holoferne misso, efflagitatur, si hæc symbola seruitutis, Persicæque ditionis sunt, & gentes hæ iam sub Cambyfis inerant principatu? Facilis enodatio est. Quoniam à tributorum, munerumve se pensitatione eximere ausi, quasi cristas erigentes, excutientesque iugum: quare facialis interuentu terra & aqua ab illis extorquere paratur, vt nouissent, funditus diruendos iri, depopulationeque & strage mulctandos, ni iussis stent, Persicoque censui pacatos animos inclinent. Nec solum ad subiectos populos plectendos ob inhonorum legatorum contemptum Holofernes missus, sed & ad extraneas gentes subiugandas, quas in Persidis seruitutem redigere symbolo terræ & aquæ aggressus.

Plut.

Himer.

Stob.

Arist.
Herod.

Herod.

78.

Ergo quid postulauere legati? Tributane? Vix suspicor, dum Cambyfis suspicioni mordicus affigor: nondum etenim vsque ad Darium filium Hystaspis *tributi* vox Persicum imperium insonuit: ille primus per Satrapias dissectis prouinciis tributa pendi iussit. Quare persarum proloquium erat, quod Cyrus, pater fuisset; Cambyses, dominus; Darius, institor, seu Propola: apparet ex Herod. lib. 3. Profectò post debellatum Arphaxadam non importunè efflagitarentur tributa, quæ ouantis gloria, triumphique fastus expetebat. Neque id longè à Persarum legibus esset: quippe, vt Herod. lib. 6. tradit, postquam Darius rebellantes Iones subegit, tributa sibi pendere iussit, qualia antea imposuerat Artaphernes. Ab hoc tributorum cogitatu nos dimouet, quod ad pensitationes has vrgendas neutiquam nuntiis Nabuchodonosor indignisset; vtpote cui, sicut Persici imperij motis fuit, in quibusque prouinciis

Herod.

Herod.

Joseph.

Efd. 1.7

21.

Pomp

2. Esd. 3. 30.

Hier. 35.4.

Curr.
Email

Herod.

Ælian.

1

i

7
n

11

11.

za

ex

od. gi

32

8

747

70

22

27

Na

illuz

run.

cens

loca

contradixerunt, Græcè est ὡς ἀνὴρ εἷς, quasi vir unus. Non patior scholium hoc: diuersa est toto cœlo constructio Græca; si relegas; lubens fateberis: ex serie ipsa liquefcit; duo enim in Græco sunt, & quod omnes templerint iussa, quod Latina nostra exaggerauit dictionibus illis, uno animo; & quod Nabuchodonosorem non timebant, quasi esset unus vir ex ipsis; id est, non imperio pollens, sed abiectus, ἀλλὰ ὡς εἷς ἀνὴρ ἐκ τῶν ὡς ἀνὴρ εἷς, quasi unus esse vir ex ipsis. Apud Septuag. Sept. vertitur: Quoniam non timuerunt eum, sed erat coram eis tanquam vir equalis. Longè quidem est à proprio illo: quasi vir unus. Hebraicè אחד אחד heis echad: de quo 1. Esdr. 2. Omnis multitudo quasi 1. Esdr. vir unus. In eodem forte lapsu fuit Serarius hîc. Serar. Quod uno animo, uno ore, uno corde, prouerbialis formula sit, non est cur otiemur, cùm plura pendat Delrius suprà. Verba illa: Et remis(er)unt eos Delr. vacuos, denotant, firman(t)que, quæ prædiximus, nempe munera expetisse Nabuchodonosorem, & secundis euentibus inflatum, iugum exaggerare concupiisse prouinciis.

Vers. 12. Tunc indignatus Nabuchodonosor Rex aduersus omnem terram illam, iurauit per thronum & regnum suum, quòd defenderet se de omnibus regionibus his.

Tunc indignatus Nabuchodonosor rex ad omnem terram illam iuravit per thronum & regnum suum. Discutere, qualene huius iurisiurandi genus, inamœnum non est. Duo censet Sanctius, vel non Deos iurisiurandi Religione existimavisse colendos, qui cuncta Numina satagebat evertere, sibi que vni, sacrilego supercilio pangere Deitatem; ideo per thronum suum, quasi Diuinitate conspicuum, nuncupavisse iuramentum; vel per sceptrum, quod regni symbolum est, inolevisse Regibus iurisiurandi morem. Absque anxio sudore subest elucidario. Profectò iuramentum Persarum per dexteram, inualuit, qui dextra data, fœdus, fidemque sanciebant: id de Cyro Xenophon perhibet lib. 3. Pæd. & λαμβάνω τὴν σὴν Δεξιὸν, θεοὶ, ὃ ἡμῶν μάρτυρες ἔσονται: vbi data dextra, Deos testes aduocat. Consule Diodorum lib. 18. Diod. vbi de Artaxerxe fatur: & Plutarchum lib. de Plur. Alexandro vbi de Dario: de Parthis similia tradidit Iosephus lib. 18. Antiquit. cap. 12. de Persis Ioseph. Curtius lib. 6. Alius gustus est in illis, quæ Sanctius aduocat ex Statio lib. 10. Sanct.

Ades mihi dextera tantum,

Tu præsēs belli, & ineluctabile Numen.

Te voco, te solum superum contemptor adoro.

Quod enim Persæ, dextera data, fidem adstringe-
rent, nulla ex dextera, putatæ deitatis carpitur
umbra. Cogito ideo Persicis Regibus iusiuran-
dum *per dexteram* insedisse, quoniam in dextera
stemma regni deponitur, nempe sceptrum: & Per-
sarum Reges sceptrum aureum in manu gestare
solitos, quasi totum regnum in manu gestarent,
prodidit mihi Xenophon lib. 8. Pæd. Cyri: ubi Xenoph.
Cyrus in mortis vestibulo sic ad Cambysem, qui
nobis Nabuchodonosor est, filiosque loquutus:
Οὐ τόδε τὸ χρυσαῖν σκήπτρον, τὸ τῷ βασιλεὺς διὰ σ-
κῆπτρον ἐστίν, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλείῃσιν
ἐκλήθησαν, ubi vides, sceptrum pro regno est. Ip-
se dum sese Reges in publicum conferebant,
F
praebant,

præibant,

- Xenoph. præibant, qui dicebantur Σκηπτροῦχοι, id est, sceptriferi. Lique ex Xenoph. lib. 8. Pæd. Ergo eadem insurandi species per sceptrum ac per regnum est: quoniam per sceptri specimen iura, legesque à Rege in populos emanabant: do tria
- Alex. ab Al. loca: Alexander ab Alexandro lib. 5. cap. 10. Aut per regium sceptrum, in quo iura dabant, teste Homero; quod prapotens insurandum Regibus visum, ita ut maxima obstricti fide tenerentur. Locus Homeri est, qui nostro placito ad stipulatur lib. 1. Iliad.
- Hom. Ἀλλ' ἔκ τοι ἰσῆα, ἣ ἐπὶ μέγαν ὄρκον ὀμῶμαι, καὶ μὰ τὸ δὲ Σκηπτρον. Sed tibi edico, & super magnum insurandum iuro, Certe per hoc sceptrum. Et postea: Νῦν αὖτ' ἐ μὲν οἷος Ἀχαιῶν. Εν παλάμῃ φορέσει Δικαστέλοι, οἷος δ' ἐμὲς Πρὸς Διὰς εἰρύαται ὁ δὲ τοὶ μέγας ἔσεται ὄρκος. Nunc iterum ipsum filij Achivorum In manibus portant iudices, quique leges A Ioue hauserunt. Hoc autem tibi erit magnum iuramentum.
- Seru. Cur per sceptrum fœdera, iuramentaque? suggerit Seruius lib. 12. Æneid. Quia maiores semper simulacra Iouis adhibebant; quod cum tediosum esset, præcipue quando fiebant fœdera cum longè positis gentibus, inuentum est, ut sceptrum tenentes, quasi imaginem redderent Iouis. Sceptrum enim ipsius est imperium. Vides, sub sceptri iureiurando, imperij & regni speciem representatam. Iuravisse ergo Nabuchodonosorem per regnum suum, insolitum non est; forsitan tunc sceptrum in manu tenebat, sicut in simili iureiurando cecinit de Ænea Virgilius 11. Æneid. Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat.)
- Virgil. Sceptrum in manu habuisse Assuerus Rex, qui Artaxerxes dicitur, & dicunt plures quod Cambyses fuit, profertur Esth. 8. At ille ex more sceptrum aureum prætendit manu, quo signum clementia monstrabatur. Sceptrum pro regno pluries accipitur Esth. 14. Ne iradas, Domine, sceptrum tuum his, qui non sunt. Ezech. 20. Subiciam vos sceptro meo. Sapient. 10. Donec afferret illi sceptrum regni. Nec illepidè observabis, regnum etiam Diis ipsis & charissimè & religiosè cultum: quare per Stygem insurandum concipiebant Diij Gentium. Seneca in Thyest. Dira Stygis deformis vnda, qua facit cælo fidem. Homer. 15. Iliad. Et subterlabens Stygis aqua, quod maximum iuramentum, horribilèque est beatis Diis. Causam Poëtæ fingunt, quoniam ab Styge referrata fuit societas, fœdusque, quod pepigerant Diij, ut Iouem vincirent, detruderentque ab imperio: ideo Stygis insurandum quasi fartitecti imperij fuit.
81. Indidem per thronum suum Nabuchodonosor iuravisse proditur: ἣ ὁμοσε κατὰ τὸν θρόνον ἣ τῆς βασιλείᾳ αὐτῆς. Notavit Sanctius, apud Persas vnum fuisse solium aureum à Cyri tempore fatale, in quo qui consedisset, orbem fuisset dominurus. Obseruo ego, regiam hanc sellam, initiati Regis & auspiciū esse & signum; quasi experimentum regni, imperijque suscepti in eius sessione protenderetur: novus etenim Rex in ea illico locabatur. Equidem cum ex Artabani sententia Xerxi Persarum regnum obuenire Ariamenes frater eius audiuit, exiliens dextera eum accepit, & in Regia sella, seu throno collocavit. Plut. Περὶ φιλαδέλφου, sic memorat: καὶ λαμβανόμενος τῆς δεξιᾶς, εἰς τὸν θρόνον ἐκάθισεν τὸν βασιλέα: vbi, ut vides, sellam thronum nuncupat, ut synonymum sit per regnum iuravisse ac per thronum. Quare Dio Chrysostomus orat. 49. nuncupat Persarum Reges ἐν θρόνοις χρυσοῖς καὶ ἀσημένιοις βασιλείας: Reges sedentes in thronis aureis. Ex quo capio, quid sibi voluerit Strabo lib. 15. dum inquit, quod Alexander Macedo sepulchrum Cyri explorare auens: Per eum Aristobolus introivisse iussu Regis, atque sepulturam exornasse; (legerem exonerasse) vidisse autem auream lecticam, & mensam cum poculis. Forsan aurea lectica ea est, quam auream sellam nunc expendimus. Didicit fors à Persis Alexander, cui aureum solium adscribitur ab Athenæo lib. 12. Hoc est solium, quod in Susis Rex Persarum obtinuisse dicitur, Esth. 1. Quando sedit in solio Regni sui, Susa civitas, regni eius exordium fuit. Diodorus Siculus lib. 17. appellat hanc sellam βασιλικὸν θρόνον, regium thronum, quo nemini nisi Regi, sedere datum. Constat ex Valerio lib. 5. cap. 16. Frontin. lib. 4. stratagem. cap. 16. Fertur apud Curium lib. 8. dictum illud Alexandri ad gregarium militem, quem à frigoris iniuria exanimem in sella collocavit: Et quid intelligis, miles, quantò meliore sorte, quam Persæ sub Rege vivatis? Illis enim in sella Regis consedisset, capitale foret; tibi saluti fuit. De quo & consule Arrianum lib. 6. Capitulum in vita Antonini. Scythis iurandi mos inolevit per solium Regis. Hinc Herodot. lib. 4. Scythis mos plerumque iurandi per regium solium, cum maximum volunt interponere insurandum.
- Quod insurandum, Diuinitatis aliquantulum propalet indicium, argumento est illud Adraisti apud Statium: Inachias nec tantum culta per vrbes Numina, captivis etiam iurabere Thebis. Id est, ut Thebarum Deus agnoscat. Quidni Nabuchodonosor per regnum suum iuraret, siquidem Persarum Reges, eorumque imperia fermè inter Numina recensebantur à suis? Curtius lib. 8. Persas non piè solum, sed etiam prudenter, Reges suos inter Deos colere. Præcipue aliquid sacramenti in regno putavisse Persas, documento est, cærimonias sacras exercuisse in Regibus consecrandis, quos Sacerdotes Pasagardis in phano Deæ Palladi similis, inaugurabant, initiabantque: de ritu consule Plutarchum in Artax. En quo iure per regnum & thronum quasi per rem sacram, nec alicuius Diuinitatis impotem Nabuchodonosor iuravit. Angit scrupulus, quod Persarum Reges solenni consuetudine per Solem insurandum efformabant, Mithrem nuncupantes. Alian. lib. 1. var. hist. cap. 33. Formulam hanc Plut. in Apophr. de Artaxerxe sic iurante Νῦν τὸν Μίθραν præscribit. Xenoph. in Oeconomico de minore Cyro ὁμνυμί σοι τὸν Μίθραν. Adi Strabonem lib. 15. Hoc sanctissimum Persis insurandum nuncupat Valerius Maxim. lib. 9. cap. 11. Si Nabuchodonosor hic, Rex Persarum asseritur, quæ non per Mithrem cõcipit iuramentum: Non ardua expeditio est. Quoniã sibi diuinos pernicaci ambitu honores adrogabat, quodlibetq; Numen cõterere, ut solus Deus ipse coleretur, effutiebatur: de quo c. 3. Quod defenderet se de omnibus regionibus his. Græcè

Græcè est : Certò se omnes Cilicia, Damascus, Syriaque fines vlturum, gladioque suo interempturum omnes incolas terra Moabitica, filios Ammon, Iudeos omnes, atque Egyptios, donec ad terminos duorum marium pervenisset. Græcè; ἢ μὴν ἐκδικήσω αὐτῶν πάντα τὰ ὄρια τῆς κικλίας. Plus æquo in hac dictione defenderet se Neoterici se

contorquent, copiasque agunt, vt defendere Latine *ulcisci* significet, Latinaque versio consonet Græcæ. Ego quidem absque nimio pulvere vocem hanc meæ suspicioni benignam expendo ex communi vsu. *Defendere* propriè est ius suum illibatum seu armis, seu assertionibus custodire. Ergò cum Nabuchodonosor hic, si Cambyfes fuit, in regionibus his, ad quas nuntios misit, clauum teneret imperij; quidni ab illis pullos legatos, iussa contempta, inhibita dona, honores, et si insolescentes, deieratos, dolens, quasi defectionem iam timeret, rebellesque prouincias has suspicaretur, defendere se iuraret, id est, principatum suum, elatumque dominij supercilium constanti maiestate iri seruandum? Certè aduersus Persarum Regum iura superbus Persa iuisse iudicauit gentes has, quæ ab eius, quantumuis diro, iniustoque nutu, resilierunt: quoniam, vt Curtius lib. 5. testatur, patientia

subditorum imperio Persico omnium nationum præstantissima fuit; cumulatissima obsequia, fas nefasve, etiam feris & barbaris lex sancta putabatur. Isocrates in Nicocle: *Nam & Persarum potentiam scimus omnes ad tantam processisse magnitudinem, non virorum illorum prudentiâ, sed eximia Regum obseruantia.* Quare assentio scholio Hugonis: *Dicit, quòd defenderet se de omnibus, quasi omnes vellent pugnare contra ipsum: quia superbus & tumidus putat contra se pugnare, quos videt sibi non obedire: sicut praelatus cupidus putat sibi auferri, quod à subditis sibi videt negari.* Igitur inflatur Rex criminans de inobedientia regiones, se ad vltionem parans, supplicia dira, quæ meditatur, defensionem appellat. Regum enim, à regijque iuris defensio supplicium est; gladiusque, qui rebelles secatur ceruices, arcem defendit imperij. Hinc subtiliter, quod Græcè *ulcionis* voce efferebatur, *defensionis* Latine profertur, quoniam de Rege imperij vindice agebatur. Quibus, subductis signis, animum dabis, si noueris, quòd Græcè est ἐκδικέω à verbo ἐκδικέω, cuius significatus & *ulciscor iniuriam* est, & *tueor me*, seu *defendo*. Chrysostomus ad Roman. 3. ὁ γὰρ ἐκδικῶν ἐαυτὸν, ὁ θεὸς ἐμὴν ἐκδικῶ. Luc. 18. ἐκδικῶ σε ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου.

Vlciscor, seu *vendico te ab aduersario tuo*. Quare ἐκδικέω est *rem vendicare*, id est, vt suam, rei vendicatione, quæ actio iuris est, petere in iudicio. Hinc apud Budæum ἐκδικέω defensor ciuitatis est, vindex, & assertor, in l. Vt perfectius, ff. de annal. except. Quin apud Herodian. lib. 7. ἐκδικέω substantiuè acceptum idem est, quod *ultor & defensor*. Quare *defensor*, nomen, munusque aduocatorum est, de quo Gregorius M. epist. 26. & in vita Ioan. Eleemos. cap. 23. *Ceciderunt eum Ecclesia defensores*, qui quidem non solum boni, sed & ἐκδικέω dicuntur: inuenies pluries ἐκδικέω σχολαστικὸς defensores scholasticos. Defensores in Ecclesia dicti, qui (exponit Papias in Glossis:) *Defensores à Romanis Pontificibus constituti sunt Episcoporum adiutores, quibus honores inter clericos, sicut & regionariis concedi-*

Zerda in Iudith. Tom. I.

mus. Scio, quòd verbum *defendere* singulari acceptione apud Tertul. polleat lib. de veland. virgin. cap. 9. *Debebunt etiam & ipsi aliqua sibi insignia defendere.* Et antea: *Et ita vniuerso mulierum generi defensionem.* Et cap. 11. *Menses tributa defendunt.* Pamel. ibi num. 77. scholiast. *Defendere* pro *arrogare*. Tertul. Pamel.

EXPLANATIO

Moralis Institutionis ad Caput primum.

*Nomen à natura proprium est,
à fucò alienum.*

SECTIO PRIMA.

VPERBI nominis fucò, vocabulique adulterio cur sacer Iudithæ liber in limine dehonestatur? *Arphaxad* subdolè partæ maiestatis purpurâ tinctum nomen est: &, vt dicebamus sup. forsan idem quod *Asphadas*, seu *Arpadas*, qui fuit vltimus Persarum Rex. Qui regali nuncupatione perduellio? Medis arte, furtiue, potitus, cum regno subripuit & nomen, parum esse ratus, quin vocari. Ergone hoc nominis stupro sordeat sacri, pudicique voluminis exordium? Imò ided ab Itaque historiographus capit initium: *Arphaxad itaque Rex Medorum.* Quid causæ, cum nihil adhuc prælulisset? Meditabar, pro prologo seu epigraphæ *Iudith* in titulo inscriptum: quippe hæc sacra scemina scriptionis huius & scopus, & nomen est. Sanctus Anastasius in synopsi: *Anastaf. Hoc nemine vocatur iste liber, quod historiam de Iudith continet.* O concinnè! Præit *Iudithæ* vox, vt vera nuncupatio furtiuam, falsamque confuter. *Iudith* quidem confitens, iuxta sanctum Isidorum Isidor. lib. 7. etymol. significat: quin & *laudans*. En vocabulo panditur, quod verè scemina est. Dedi. Gen. 26. 34. mus id suprà ex Ruperto Genes. 26. inibi. *Esau* Rupert. *quadragenarius duxit uxores duas, Iudith filiam Beerri, Basemath filiam Elon: sic fatur: Iudith laudans; Beerri putei mei; Basemath in nominibus; Elon roborem interpretatur. Ipsi nominibus manifestè coargui videtur, quòd laudari, & sine Deo ditari, nominatus esse, & in terra roborari appetens, peccatorum se affinitatibus immerferit.* Bellè. *Esau* in vtero, naturæque officina indolem peccatoris exhaust: iam perfidi Caini aduersus fratrem imitator scelestus: quid quòd nomen in coniugibus, cum quibus vna caro ex connubij vinculo euasit, assumpserit, quod genitale peccatum exprimeret? Sed *Iudith* belligeratrix à Deo vocabulum sibi traxit naturæ, quam cœlitus veritas laudis imbuebat: *Arphaxad*que nuncupationi præponitur, vt edoceat, nomen appendicem esse naturæ, non è fucò, non è foris, non è foro venale; sed è Cant. 7. magis purpureum, quò magis ingenitis originis canalibus vinctum.

F Quidquid

2.

Arnob.

Quidquid à natura non est, nominis adulterium, nomen non est; quia alterius, non tuum est: illicò nuncuperis, cum sis, ne nullus interrim censearis. Argutè Arnobius aduersus gent. lib. 3. *Vnctionibus superest Vnxia, cingulorum Cinxia replicationi, Vieta & Potua sanctissima victui potuique procurant. O egregia nominum & singularis interpretatio potestatum! Nisi postes virorum adipali vngvine oblinerentur ab sponsis; nisi virginalia vincula iam feruentes dissoluerent, nisi potarent & manderent homines, Dij nomina non haberent.* Quid Dijs nuncupationes retardas, morosisque periodis intercludis? Quod adipali vngvine oblinitur, regit fucò, quod est: non potus, & esca cum genito gignitur; præcedit stomachus, qui his alitur nutrimentis. Cingula & vestes naturam, quam induunt, abscondunt. Non hæc nomina Numina poscunt: amant suis, non exteris appellari: quo viuunt, nuncupa, non quo bibunt homines, non quo edunt; non à vite, sed à vita; non ab spica, sed ab specie. O quale nominis consilium, quod à primæua inditur actione naturæ! Tertullianus libro de pallio capit. 4. *Naturam itaque concussit Larissæus heros in virginem mutando; ille ferarum medullis educatus, unde & nominis consilium, quandoquidem labiis vacuerat ab vberum gustu. Acutè.* Quid est nominis consilium? Differt id, quod à consilio, ab eo, quod à natura est. Si naturam mutauit, quidni & nomen? Achillem intelligit, qui natus lactantia vbera sugere noluit. Idèd nomen, quod Græcè sonat, labiis nutrimentum non attigisse. Ergo, si placet, sic Tertullianum versa. Consilium nominis iustâ librâ expensum est, ut qui naturam concusserat, non ab vbere pendulus, ut puellorum natura fert, præcone vocabulo insigniretur, quo concussam naturam euulgaret. Adèd assai debet vocabulum cum natura, ut, sicut lac, illicò natiuitati succedat: quod si mamillam contempserit puellus, nomenclatio miraculi pro lacte sit.

3.

Frouerb. 30.

4.

Prouerb. 30. *Quod nomen eius, & quod nomen filij eius, si nosti?* Inibi Glossa: *Dei Patris & Filij nomen dicit.* Imò non dicit, sed quale, sciscitatur. Ast quale nomen Filius est? Ne distaret vocabulum à persona, cum origine de celeritate contendit, ut personâ genitâ, gigneretur & nomen. Audis? *Et Filius Altissimi vocabitur.* Nōne iam qui æternum erat, æternum vocabatur? Protelata est vox, donec ex Virgine gigneretur? Verum, si nondum Filij Dei agnoscebatur natura, cur nomen, quod è natura est, insonaret? Maluit subticuisse nomen, quàm quodd ignotæ naturæ quasi exterum nomen proderetur. Theophylactus in Lucæ cap. 1. *Vocatur autem Filius Altissimi, quia apparet homo. Nam qui vna fuit hypostasis, reuerà Filius Altissimi fuit, Filius Virginis. Et fuit quidem ante sæcula Filius Altissimi Verbum; sed non vocabatur, nec cognoscebatur: postquam autem incarnatum est, & apparuit in carne, tunc & vocatus est Filius Altissimi, qui apparebat. Vel ingenitum, naturæque vocabulum, à fucò, inanique sonitu est, nisi, qui nuncupatur, appareat. Quod si apparuerit, omnis illicò natura profundo nomine nuncupatur. Si nomen Filij Filius est, nomen Patris Pater erit. A quo tale nomen innotuit? A filio. Rupertus libr. 1. in Cant. *Nam Filius nomen est Patris, præsertim talis Filius, tale Ver-**

Theophyl.

Rupert.

bum, per quod Deus in cælo nominatus, valde est inclutus. Quid audes, ô subtilis? Imò Filius, quidquid Pater, est, præter esse Patrem: differt notio; cur sic confundis; sed Filij nomen, quod à natura est, omnem mox originem repræsentat. Cum inuocatur Filius, Pater utique tunc vocatur. Prodest Tertullianus libr. Tertul. de oration. capit. 2. *Item in Patre Filius inuocatur. Vno igitur genere aut vocabulo Deum cum suis honoramus.* Filium Dei aspiciebat Ioannes, Apoc. 19. 12. & ait: *Habens nomen scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse.* Et vestitus erat veste aspersa sanguine & vocabatur nomen eius Verbum Dei. Si nemo nouerat nomen, cur illicò nomenclationem attexuit? Aretas censuit, ita exaratum in veste, intextumve fronti vocabulum altè latuisse, ut legi nequiuisset. Quid? Intraneum erat, & in naturæ sinus mordicè immissum, utpote quod ipsa natura, nedum naturale fuit. Si incomprehensibilis natura Filij Dei est, quidni & nomen? Cæterum Ioannes, qui callebat, quodd in principio erat Verbum, hoc illi nomen esse cognouit, ne natura vocabulum præcederet, sed cum ipsa generatione prodiret. Aptè Andreas: Andre. *Nominis eius ignoratio, essentiam illius esse incomprehensam denotat. Verbi tamen nomen hypostasi Filij tribuitur, ad designandum impatibilem eius ex Patre generationem.* Respondet Dominus Petro: *Beatus es Simon Bariona. Cur vo-* Matth. 16. *cabulum auget, multiplicat appellationem?* 16. *Dixerat ille: Tu es Christus Filius Dei viui.* En duplex nomen; alterum quidem superinfusum è gratia, illicitum ab vnguento; alterum è natura. Rependit Dominus, noménque naturæ redonat Petro, ut dein appellaretur *filius Iona*, & ab homine genitus, hominis vocabulum prodidisset, ediscerétque *Filium Dei* vocitari, quia eiusdem naturæ cum Patre est, geminamque sui naturam illâ geminâ voce proferri. Basilii Seleuciensis oration. 25. *Bariona, hoc est, fili* Seleuc. *Iona. Quorsum ad laudem genitoris mentionem ingerit? Quia me, inquit, vocasti Filium Dei, naturam meam condisce de tua. Ut enim tu homo de homine, sic ego naturam cum Patre meo eandem fero. Si-* mon filius Iona. *Persimilis natura habitudo. Tu es Christus Filius Dei viui. Hoc enim natura ratio postulat. Tu es Christus, ab incarnatione nomen sortitus. Nam qui se inunctam serui formam induit, pariter etiam rei gestate nactus est appellationem. Filius Dei viui, quod eandem cum Patre naturam feras.*

Cur nomen Christi, quale passim nuncupatur dum in sacris, Dominus est? Quoniam illud, dum à Matre gigneretur, insonuit: *Et dabit illi Dominus sedem David Patris eius.* Hoc verbo conce-

pit Mater: *Ecce ancilla Domini.* O genitalis appellatio! Quid quodd & Angeli è virgineo sepulchri lapide, iterato flore renatum sic vocauissent? Matthæi cap. 28. *Surrexit enim, sicut dixit. Venite & videte locum, ubi positus erat Dominus.* Dixerat: *Scio, quod Iesum, qui crucifixus est, queritis. Cur non subdit, ubi positus erat Iesus? Ne fœdæ mortis, crucisque ignominia obliteratum Domini nomen, præposterâ suspicione, timuissent. Surrexit appellatio cum corpore, quæ in utero Matris cum corpore genita fuit. Profundè Seuer. apud Catenam sancti Thom. Seuer. Angelus ergo prædicat nomen, crucem dicit, loquitur passionem; sed mox resurrectionem, mox Domi-*

4.

Luc 1. 32.

Ibi. 38.

Matth. 28. 6.

num

num confitetur, & Angelus post tanta supplicia, post sepulchrum agnoscit Dominum suum. Nescit à vita nomen disgregari. Non horridi vepres nobile pupugère vocabulum, non à felle amaricatum labra profari recusant: corpori genito ingenitum fuit, cum regenerato è pudicitia lapidis efflorescit. Apocalypf. 19. *Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum: Rex Regum & Dominus dominantium.* Si vestimentum contegit femur, & inter vestimenti licia murice tincta, auroque rigentia, scriptum subsiliebat nomen Dominus dominantium, cur indidem exaratum in femore? Quoniam femur portio, symbolumque generationis est: extrinsecæ nominis literæ ab intraneo femore pullulabant. Ne adscititia vox putaretur, ne nudatus à veste nomen deponeret, altum sulcum fecit in carne; intraneè nuncupatur, qui naturâ Dominus est. Prodest Aretas: *Vestimentum quoque designare vult carnem, per femur autem naturam carnis, quod verè humana sit ipsa & non phantastica.* Si vestimentum ipsa caro est, ut quid scriptio supererogatur in femore? Ne caro phantastica crederetur, natura carnis exaggerata fuit. Phantasticum nomen est, quod è bullatis verbis inter ambitiosas ventosæ gloriæ ampullas egeritur. Non sat est in veste conscribi, nisi medullitus infideat. Opportunè Glossa: *Dicitur autem hoc scriptum in vestimento, & in femore suo: femur est intrinsecum homini, vestimentum autem intrinsecum.*

O perfide veritatis nundinator! O improbe Iuda; magistrum magis, quàm Dominum deligis appellare, quem Domini nomenclatione vniuersæ creaturæ salutant? In cœna: *Nunquid ego sum Rabbi?* In horto: *Aue Rabbi:* cum tamen alij Discipuli dicebant: *Numquid ego sum Domine?* Sanè utrumque Christus est, & Dominus & magister: *Vos vocatis me, magister & Domine, & benè dicitis.* Sed se magistrum non antea explicuit, quàm inter Seniorum cathedras in templo, doctrinæ fluente discinxit; Dominum autem à natiuitatis exordio. Nonne illicò Angelus ad pastores: *Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate David.* Sed qui vitam eripere Redemptori gestiebat, quidni cum natura ortum nomen amputaret? Perfidiam egressit ab ore, iam inde occisor, qui natiuitatis vocabulum occidere percipiuit. Rupertus libro septimo in Matthæum ad caput octauum, *Iudas impius sic appellat, ut ceteris singillatim dicentibus: Nunquid ego sum Domine? Ille ut erat corde perfido; diceret: Nunquid ego sum Rabbi?* Irripit in nomen, qui irrumperet tentabat in Numen: quasi nondum mordicùs vitam trucidaret, nisi & cum vita genitum vocabulum trucidasset.

Promittitur Abrahæ filius. Vix audit ab effœta vulua, aridaque viscerum gleba, generationis auspiciis, & cecidit Abraham in faciem suam, & risit. Iterum apparet Dominus in conualle Mambre: spondet prolem: *Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi.* Cur in utroque genitore risus? Ut ex risu, hilarique fœcunditatis imbre filius pullularet, qui Isaac, id est, risus nuncupandus erat. Audito sobolis nuntio, etsi dispari sponsionis tempore, iam genitor, iam genitrix ridet, ne spurius putaretur à senecta conceptus: dum irrigatur vulua, dum auris promissionis

Zerda in Iudith. Tom. I.

fugit pluuiam, labra parentum hilarescunt, ne germen à nomine diffideret, nec læua obreperet suspicio, filium alienum esse, quem à sulcis senilibus dicerent erupisse. Parentum os ridens puero nomen imposuit, ut cum vulua conciperet, non fœtus putaretur alienus. Sanctus Zeno sermone primo de Abraham: *Nam & risit Sara, munus iuuentutis subiens in senecta, unde nomen accepit infans.* Hinc cum peperit illa, nomenque Isaac impositum fuit puello, inquit: *Risum fecit mihi Deus: quicumque audierit, corridebit mihi.* Quàm concinnè tempus ridendi eimensa est! Cum se concepturam auscultat; ridet, cum se puerperam intuetur: sed antea occultè, nunc palam: quia occultè concipit, palam parit. Risus, quia nomen erat, naturam fœtus sequutus est. Nec inquit: *Quicumque audierit, irridebit mihi, sed corridebit mihi:* quasi in ipso risu legitimus partus aduersus obiurgantium irrisiones & probra probaretur, cui conceptio risus, cui nomen risus fuit. Caietanus inibi. *Caiet. A risu significat gaudium tam magnum, ut etiam extra prodeat. Et utitur videndi vocabulo ad reddendum rationem nominis Isaac, quod à ridendo dictum est. Deus enim hoc nomen pronuntiavit, antequam Sara irrisisset presentibus Angelis.*

Nominis veritas miracula patrat,
personam reproducit,
amatur.

SECTIO II.

APHAXAD perduellio cum pura mentitur & nomen, & ut laruam, personamque Regis gerat, tumido se nuncupari vocabulo gestit. Si fallax, qui nuncupatur, est, quidni falsâ nuncupatione letetur? Arceas à te nominis mendaciû, ne vel substantia, quam nominat, mendacij damnetur: Satius est, quod persona fallat, quam nomen. Si proprium nomen gestas, quantumvis fallax sis, non parum de veritate traxisti. Si alieno, & non tuo vocabulo sollicites nuncupari, toties mentieris, quoties respondebis ad nomen. Veritatis sacramentum in appellatione est; odit de mendacio accusari. Ioannis 14. dicebat Dominus: *Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad Patrem vado.* Expende rationem. *Quia ego ad Patrem vado.* Chrysostomus homilia septuagesima tertia in Ioannem. *Hon est, non pereor, sed in propria manebo dignitate.* Ergò quod facit Apostolus, facit Christus: quo? nomine. Ausculta, quid subdat: *Et quacumque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Dixerat: *Ipse faciet:* nunc; *hoc faciam,* inquit. Dissidet utrumque? Imò facit vterque; alter quidem, ut nominis baiulus; alter, ut in nomine præsens. Ne deciperet, decipereturve discipulus, putans se maiora opera patraturum, nomen pro vindice, pro iudice est: verèque Dominum tunc operari demonstrat, quia vera eius est

F 3 appellatio.

August.

appellatio. Augustinus tractatu septuagesimo quarto. *Et ne quisquam hoc sibi tribueret, ut etiam illa opera maiora seipsum facere ostenderet, adiecit: Quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Qui dixerat, faciet, postea ait, faciam: tanquam diceret: Non poterit esse maior me, qui credit in me; sed ego sum facturum.* Quid est, maiora? Quod potentiae veritatem conciliauit, quod nomen nudum miracula parret, in cœlos sublato Domino, quàm quod corpus è lapide victor publicum resurrectionis halaret odorem. Quid causæ? Quoniam potuit corpus à perfidis spectrum iudicari, & à lapideis cordibus umbra censerì fugax: nomen autem, quod verè eius erat, nullius potuit fallaciæ suspitione fœdari. Audientis est sanctus Basilius Seleucus oratione 41. *Quanam illa maiora? Nec enim par est admirabilitatis miracula viventem patrare, & eo mortuo, plus posse ceteros in eius nomine. Non erat controversa hac resurrectionis demonstratio: nam resurrectio nunquam sibi tantum fidei conciliaffet, si in oculis hominum Christus fuisset: illi enim potuisset obirudi, spectrum esse. At qui ab eius solo & mero nomine maiora miracula prouenire videbat, quàm ab ipso in carne inter mortales agente, non posset non credere.* Sic ille.

Seleuc.

8.

Matth. 17.
16.

A dæmone vexati pater Christum sic adoritur. Matth. 17. *Obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.* Tunc ille. *O generatio incredula & peruersa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos?* Cur cum felle verba, cur cum dente? Cur Dominica lenitas acore perfunditur, stomachum gestat, insolitisque fluctibus asperatur? Quoniam sui nominis vindicem egit, & à mendacij calumnia, quæ subdolè latitabat, expunxit. Discipuli in Christi nomine dæmones à corporibus eiiciebant. Si dæmon intra corpus obrigit, nec iussis Apostolicis obediuit, iudicium est, putauit ille, vel falsum censuisse Christum, vel eius nomen ab inanitate mendax: quid quod lactea Domini lingua in conuictorum spumas efferueat, & de incredulitate, perfidiaque castiget, quos nominis veritas non emolliit: Ingeniosè Chrysologus sermone 51. *Hoc est dicere, esse diabolum, qui Christo non crederet: esse dæmonem, qui parui possit Christi nominis habere virtutem. Discipuli non suo, sed Christi nomine dæmones de obsessis corporibus effugabant. Quod ergo dæmon discipulis imperantibus non cedebat, iste ad infirmitatem Christi nominis, non discipulorum irakebat ad culpam. Vnde Dominus in filiis, patrum perfidiam sic inurit.*

Chrysol.

9.

Dan. 3.

Cur in Babylonicæ fornacis ardorem tres tantum iuuenes iaciuntur, & columis Daniel non incendia subintrat, qui genu statuae flectere recusauit? Impunis abiuit, qui pari constantia regalem imaginem contempsit? Fructu Isidori Pelusiotæ responso, epistol. 10. *Hoc diuino consilio & providentia contigit, ne impij homines flammæ oppressionem, Dei Babylonicæ nomini adscriberent, Balhasarum enim cum in honorem declarationis rerum arcanarum appellabant, atque huiusmodi opinio apud illos vigeat, nempe ipsorum Deum, si vel duntaxat eius nomen pronunciaretur, res miras perpetrare.* En falsi Numinis verum, quia proprium, nomen, miraculorum potens à Babylone censeretur; & quia Daniëli arcanorum perito inditum apprimè quadrabat, in flammam non est iniectus: ne mendacis idoli vocabulo,

Pelusio.

quod absque mendacio competeat Daniëli, à lacteo iuuenum alimento flammarum abstinentia irrogaretur. In Christianum efferae gentes irruerant, & quasi nominis prælium esset, illuc iacula collineabant. Succenset in eos Tertullianus in Apologia. *Si nominis odium est, quis nominum reatus? Quæ accusatio vocabulorum, nisi si aut barbarum sonat aliqua vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum? Christianus verò, quantum interpretatio est, de vñctione deducitur.* Oditur ergo in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. Inter peccata nominum, non adiecerat falsitatem, quod de superbia tumens, vel de squallore deiectæ turpitudinis tabens, grande vel vile quis nomen gerat. Ideò maturè subdit: *Oditur ergo in omnibus innocuis etiam nomen innocuum.* Aptè, altèque insidet Christiano nomen: non de alieni vocabuli sordet adulterio, non de mendacio notatur; innocuum est, nuncupat innocuum. Si non decipit vox, cur oditur? Vel superba nomenclatio odio non est cum superbi est. Cur tantillæ bestiolæ Chamæleontis nomen? Quàm ventosa vox! Quid? De vento victitat, de superbiæ vento nuncupetur. Sic enodarem Tertul- Tertul-
lianum de pallio cap. 3. *Nomen grande: Chamæleontem qui audieris, haud ante ignarus, iam timebis aliquid amplius cum leone.* Subdit: *Oscitans vescitur, follicans ruminat, de vento cibum.* Ex camelo & leone grande chamæleon vocabulum sibi compingat, & digitale animalculum, quem non in corpore, aërem in nomine repleat, ut ex vento viuere denotet, cum ex ventoso titulo nominatur.

Non fallat appellatio, ne persona appellata 10.
decipiat. Spondet Dominus Abrahamo pro-
lem, & illicò nomen adauger, *Nec ultra voca-* Genes. 17. 9
bitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abra-
ham, quia patrem multarum gentium constitui-
te. Genes. 17. Aliusne post cœleste promissum Abram est? Non alius, sed se maior. Ideò non alia nomenclatio, sed maior. Quid litera profuit? Veritati sponsonis consulit. An-
nè Saræ noua literæ adiectio? Sarai indidem dicta. Cur utrique coniugi characteris accretio? Et quidem litera ex Dei nomine adiecta fuit. Quoniam ab utroque generatio, quam auspici-
cium prædixit. Deus ab utriusque stipite indicabatur gignendus. Veritas de terra oriunda huic thalamo adscribebatur. Ergo è vestigio nomen euulgat, quod viscera editura fuerant in foetu: è Dei nomine litera in hominis transcribitur nomen; è cuius sobole Deus erat utique generandus; ut verum nomen, generationis exprimeret veritatem. Bellè Lippomanus. Lippom.
Ante promissionem Isaac nomen illius erat Abram, pater excelsus, postea autem paternitatis illius celsitudo ornatur interpositione litera, qua inter sacratiores literas, quibus nomina Dei scribuntur, principalis est: & bis scripta in nomine illo ineffabili, quæ & semel adscripta nomini Abraha, & secundo adscripta Sara, indicat prerogatiuam quamdam maximam datam utrique generandi Deum aliquando de semine suo, in Christo nascituro de beatissima Dei genitrice Maria, quæ vera fuit filia Abraha & Sara. Pende hæc ultima: quæ vera fuit filia Abraha & Sara. Adver-
ritatem

ritatem filiationis quam retrò prælufit vocabu-
li veritas in parentibus, & fequiter vertentia sæ-
cula appellationis celeritate præceffit: ut iam in-
de pignus in nomine præter pignoris oriundi
post sæcula. Id subtile est: *Et bis scripta in nomine
illo ineffabili.* Si bis, cur semel tantum nomini
Abræ addita? Quoniam quæ bis in Deo inter
vtrumque parentem diuisa est, semel vni, alteri
semel: quippe ex vtroque patente, diuinæ sobolis
gignendæ auspiciū fuit. Cur non antea sic au-
ctum vterque vocabulum est sortitus, ne adsciti-
tia, sed ingenta vox putaretur? Quia non ex na-
tura, sed ex accremento gratuiti doni, cœlestis
debut competitere nuncupatio. In gratiæ filium
sponsio retendit: ergo, ne erga ceteros filios,
qui ex Ismaële stirpem deducebant, pater multa-
rum gentium putaretur, littera succreuit ex gra-
tia: ut iam inde gignendum Numen crederetur
ex nomine, quod à Numine traxerat in-
crementum. Ingeniosè Caietanus: *Ratio itaque
noui nominis, non paternitas ex natura, sed paternitas
ex dono Dei redditur: quo fit, ut ab hac ratione ex-
cludatur genus Ismaelitarum, & reliquorum filio-
rum Abrahæ ex concubina. Fuit itaque Abraham
carnalis pater in principio, & in medio; sed in
consummatione fuit, & spiritalis.* Demirare,
quàm ad lineam vsque metienda vocabula per-
sonarum. Vox compendium vocati sit, syllabus
appellati.

Imò ad eam personam quasi reprodut, & re-
petit nomen, ut, dum persona adest, nomen otie-
tur. Ne bis eadem persona sit, vel persona, vel
nomen sit. Proficius nimium est Sanctus Gre-
gorius Thaumaturgus, sermon. de Dei apparit. Sic ore
Baptistæ aqua lustrantis Dominum fatur. *In cu-
ius te nomine baptizabo? An in nomine Patris? At
totum habes Patrem in teipso, & totus in Patre es.
An in nomine Filij? At non est præter te alius naturæ
Filius Dei. An in nomine Spiritus sancti? At sem-
per vnatecum est, ut consubstantialis tibi.* Quid quod
Pater & Spiritus cum Filio & in Filio sit? Imò
idèd proclivius nomen vtriusque poterit insona-
re. Ad eam quod verum nomen est, nuncupatam
representat personam, ut timeat Thaumaturgus,
ne duplex Pater, duplex Filius, duplex Spiritus
sanctus censetur, si coram adstantibus eorum
nomina producantur. 1. Reg. 3. *Vocavit Domi-
nus Samuel: Qui respondens ait: Ecce ego. Et cu-
currit ad Heli & dixit: Ecce ego, vocasti enim me.
Qui dixit: Non vocavi, revertere & dormi.* Con-
tingit id ter. Ut quid triplex nuncupatio, Domi-
nica voce profertur? Ter repetit nomen, quia ve-
lut in triplicis personæ inaugurabat officium:
quoniam futurus Domini vates, dux & sacerdos.
Ne e mentitâ imagine triplex Dei munus censere-
tur obire, mendacique sibi potestate resumere,
eodem numero Deus geminat nomen, ut Prophe-
ta Domini, Dux à Domino, Sacerdos Domini
Samuel appareat. Aptè Interlinealis: *Trina voca-
tione potest intelligi, quia erat futurus Propheta,
Dux, & Sacerdos.* Nemo quæstionem agitet de
Samuele, non mendacij subdoli accuset: ar-
cana cœlestia ut verus referat Vates, Israël
lora diuina potestate gubernat, victimas ferit
Sacerdos; is vnus Samuel est, & quasi triplex:
quia dum à Domino ad tria hæc munera initia-
batur, tripliciter fuit appellatus. Cur ad Heli
quasi vocantem, soporem eluens, occurrit, quasi
eius nomen non nisi genitor sciuisse potuisset?
Quoniam non obiurgationem eius, & supplicium

reuelatio tendebat: ne fictam callidamque genitor
suspicaretur; pronisum est, ut puer ad Heli quasi
vocantem appeteret, ut à nominis prolatione
de Vatis Dominici erudiretur veritate. Theodo-
retus. *Quoniam Deus erat mala Heli prædicturus
per Samuelem, ne videretur Samuel finxisse reuelatio-
nem, Deus rem dispensat, ut cum Heli quidem crede-
ret, quod sit Deus, qui vocat Samuelem, ille autem po-
stea renuntiaret, quæ dicta sunt à Deo, non esset suspi-
ctus, tanquam qui finxisset, sed ei fides haberetur, ut
pote cui diuina facta esset reuelatio.*

*Humana ambitionis indoles, quod lu-
cet, retegere; tegere quod
obscurat.*

SECTIO III.

DETERANDA purpurati honoris
ambitio! O regendi utilitatem
ingenium! O cunabulorum obli-
uio. Lucem, etsi eméritam, & ful-
guris more fugacem, homo ni-
titur ostentare, & nebulas, atra-
que originis signa concludere, ut quod radiat
aliqualis laudis, appareat, quod in innati, acqui-
sive pulueris opprobrium vertitur, delitescat.
Arphaxad illic in limine, *Rex Medorum* nuncu-
patur. Cur non genus, non artes, non senioris re-
gno abiecti mores præludunt? è vestigio ab ar-
bore purpuræ micat; & tamen vnus de populo,
perduellio è populo fuit, nec regnum capeffuit
ab ortu, sed à vitio, ab astu scelesto, non à cœlesti
sydere per regij sanguinis venas deriuatum.
Quid? Superbi symbolum est. Subticet humile,
quod fuit; sydeream amat pompam, qua est. Altè
siletur origo, ne solij altitudo, ingentis vilitatis
origine defcedetur. Rabanus: *Mysticè per Arpha-
xad superbi exprimuntur, quorum conatus, & labor
qui per vastum tumoris, & elationis agitur, facile in
potestatem Nabuchodonosor, id est, diaboli cadit: ipse
est enim Rex super omnes filios superbia. Æstima il-
lud: Per vastum tumoris, & elationis agitur.* Pus
sub cute sit: ô quali tumore subsilit, quas bullas
agit, quot se per pustulas egerit, ut benè valen-
tem carnem suspiceris, cui roseus color, cui ad-
pis absque pondere vultus: & tamen quod inla-
ter, insalubre noxiumque pus est. Fuge à superbo:
quod tumer, ægritudo est; sub carnis elatæ spe-
cie venena teguntur.

Ne discedas à Rabano: *Facile in potestatem dia-
boli cadit: ipse est enim Rex super omnes filios super-
bia.* Quasi iure dæmon Arphaxadi regnum suæ
vindicauerit ditioni, utpote propriam suppellecti-
lem, nec rapinâ sibi, sed dominij titulo deuolu-
tum. Quæ lex hoc dæmoni contulit ius? Tumor,
vanitas, extimus splendor, interior tenebra, igno-
bilitatisque latibulum. Nesciunt regna, quibus in-
cubat dæmon, vilitates ostendere, sed glorias: ex
fabulo, cœnosoque pelagi mundialis apparatu,
quod ad fluctuum faciem eructatur, spuma est;
ab albore euanidæ lucis candet, condit nigredi-
nis turpitudinem. In montem excelsum diabolus
Dominum assumit: *Et ostendit ei omnia regna mun-
di, & gloriam eorum.* Matth. 4. Si in cacumine
montis est, cur non quæ infima sunt, clariusque

Chryf.

desuper pateſcunt; ſed quæ ſupra montem per æthera ſurgunt, oſtendit? Chryſoſtomus homil. 5. in opere imperfecto. *Quanto excelsior fuerit mons, inquit, tanto ex eo ſpatioſior terra videtur.* Cur non puluerem, terreosque præcipitij ſinus, & obiectam regnorum conuallem demonſtrat, ſed erectas ſuperbi ponderis turres, micantia metalla, & vtilata per ærem gloriæ ſubſidia? Imò non ipſa regna monſtravit, ne percalleret pulveris cæmēta, quibus in deiecta arena nituntur, ſed linguā retulit gloriā, ne oculus, proſpectator verus, uſque ad ima ſubintrare terrea, & humilia regnorum fundamenta videret. Aptè Chryſoſtomus.

Idem.

Sic diabolus poterat Chriſto ſingula loca demonſtrare digito, & uniſcuſque regni honores, & ſtatum verbis exponere: nam oſenſum dicitur etiam, quod exponitur ad intelligendum. Subtiliter: ne viſus intima penetraret, & quæ vilia ſordeſcunt in regnis, agnoſceret, non oculo, ſed auditu Chriſtum uti ſatagit, linguāque pandit, quæ ſcit infima ſubſilire, narrare glorioſa. Sed cur illi ſponder, quæ ſua non ſunt? Imò, ſi vana, & ſupercilioſa, fugaceſque ſplendores explicuit, bene potuit promittere: ſua ſunt. Origenes homil. 30. in Lucam: *Non eſt arbitrandum, quòd regna ei mundi oſtendens, Perſarum, verbi gratia, regnum Indorum, Medorumque oſtenderit: ſed oſtendit ei regnum ſuum, quomodo regnaret in mundo.* Ergo ſtolide, nequam, quid audeſ in Deum tuum? Cuius omnia ſunt, accrementum poterit ex tua liberalitate ſortiri? Sed vanitas, tremulaque glorioſi fulguris, honorisque fucati lux, Dei non eſt, dum peccati eſt: quippe à quo omnia facta ſunt, ſine ipſo factum eſt nihil; & nihil eſt, quod id quod eſt, ne vile videatur, abſcondit. Adeo tamen gemulæ iſtæ, nitedulæque leues, quæ nocturnas tenebras diluere, abſcondereque ſolicitant, heluonum gloriæ oculos allecant, ut cenſuerit dæmon, vel ipſum Chriſtum ab hac micante ſpecie trahendum. Rabanus apud Gloſſam. *Oſtendit hæc Diabolus Domino, non quòd ipſe viſum eius amplificare potuit, aut aliquid ignotum demonſtrare, ſed vanitatem pompe mundana, quam ipſe diligebat, quaſi ſpecioſam ac deſiderabilem, verbis oſtendens, in amorem Chriſto ſuggerens, venire volebat.*

Raban.

14.

Sed cur cadere ſuggerit? *Si cadens,* inquit, *adoraueris me.* Gloſſa quidem ſic expendit: *Ecce antiqua diaboli ſuperbia. Sicut enim in principio voluit ſe ſimilem Deo facere, ita nunc volebat diuinum ſibi uſurpare cultum.* Ex quibus non inſubtilem erue cogitatum. Dixerat in ſui ortus diluculo: *Aſcendam in cælum, ero ſimilis Altifſimo.* O miſer, te prodidiſti. Superbus eſ, & tamen aſcendere te blateras, ut Altifſimi imaginem delibes: ergo ortus tuus, & cunabula ſubtus erant; illius natura altitudo eſt. In imis veſtigia Altifſimi lambis, ubi te conſtituit origo. En ſuperbus ſuperbiæ corrigit erratum: iam ipſum Altifſimi filium, in quem utpote altiorē, aſcendere concupiuit, inferiore ſe oſtendi ſolicitat; idèd ſuadet, ut cadat, & adoret, hoc verbo abſcondens, & ſanans quod prius abruptā, ſubitāque ſuperbiæ linguā protulerat. O quā diſſimilis Filij Dei mos! Granum frumenti cadens in tetram ſe nuncupat, non detrectans ſe prius in vilem cecidiſſe tellurem, nec ingenitæ altitudinis ſtigia prætendens. Ad

Ephel. 4. 9.

Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia etiam deſcendit prius in inferiora terra? Pondera

ly prius. Cur non prius aſcendat, cui ſurſum ſolum enitet maiestatis? Non ſic impius ille, non ſic: prius aſcenſum meditatus eſt; ideo viſus tanquam fulgur de cælo cadens. Ergo aſcenſus fructus, deſcenſus fuit. Ambroſius: *Triumphato diabolo deſcendit in cor terra. Nec poterat non aſcendere, qui ad hoc deſcenderat, ut viſus ſuæ calcata morte reſurgeret.* Quod vile & abiectum eſt, adeo Filius Dei adamavit, ut id prius in ſtemmate geſtet, tegat claritudinem, retegat deiectionem.

15.
Philip. 2. 7.

Ad Philip. 2. *Qui, cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, & habitu inuentus ut homo.* Certè diuina maiestas euacuata non eſt, nec ſagum carnis purpuram potuit exhaustiſſe deitatis; illibatus manſit Numinis honos: cur exinaniuiſſe ſe proferat Apoſtolus, quaſi è diuinæ naturæ vaſe omnis gloriæ liquor fluxiſſet? Sanè in eo humilitatis per exinanitionem prodigium, quod inuiſibilis Deus per humanitatem viſibilis appareret, & ab inuiſibilitatis ſuæ magnitudine extractus, dum ſe viſibilem oſtendebat, hominis ſeruique figuram intuentibus exhiberet. Si prius videretur ut Deus, maiestatis indurus trabecæ, cæleſti ſatellitio cinctus, ſplendore gloriæ; non multum eſſet, rursus ſe ut hominem mortalibus oculis præſentare. Cæterum prius obſcure viſui, quod vile, quod inſimum eſt, omne tulit indolis humillimæ punctum; adeo, ut ſemetipſum exinaniuiſſe dicatur, qui cumprimū inuentus eſt, non ut Deus ſed habitu inuentus ut homo. Hæc ni nimium fallor, ingenioſa energia in Paulo eſt, quam calluit Anſelmus in capite 2. ad Philip. *Quippe ſemetipſum exinaniuit, id eſt, formam diuinitatis, quam oculi videre nequeunt, noſtris viſibus ad tempus ſubtraxit, accipiens formam ſerui, id eſt, hominis. Nam ſemetipſum exinaniuiſſe, eſt ab inuiſibilitatis ſuæ magnitudine ſe viſibilem demonſtraſſe; ut ſerui forma tegetet hoc, quod incircumſcriptè omnia ex diuinitate penetraret. Semetipſum exinaniuit, quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua æqualis eſt Patri. Verba ſunt plena ſucco, acumine, exemplo. Diſcite mortales, ne, quod decus, gloriæque pompam apparentibus titulis conciliet, in lucem ſtudioſè ſubſiliat; ſileat, lateatque quod ignobile, minusque decorum: Deus, cui natura gloria eſt, dum ſe exhibet conſpiciendum, vilem induit hominis formam, ſtigma ſeruile prætendit. Nonne inde glorioſius emicuit? Cur exinanitio dicitur hominis oſtendere formam, abſcondere Dei? Attende. Natura humana inanis quidem eſt; cum prodeat de potentia ad actum; Deitas autem plenitudo bonitatis eſt. Igitur ſe exinanire quis ambigat, qui, cum Deus ſit, humanitatis naturam humanis viſibus repræſentat? Attamen in ipſa exinanitione ſe Deum probat: nam quod vacuum & inane eſt, nequit aſſumi, niſi ab eo, qui totius entis plenitudine gaudet. Irreligio eſſet ſubtricare ſancti Thomæ acumen S. Thom. capite 2. ad Philip. lect. 2. *Pulchrè dixit: Exinaniuit. Inane enim opponitur pleno. Natura autem diuina ſatis plena eſt, quia ibi eſt omnis bonitatis perfectio. Natura autem humana, & anima non eſt plena, ſed in potentia ad plenitudinem: quia eſt facta tanquam tabula raſa. Eſt erga naturam humanam inanis. Dicit ergo, exinaniuit, quia naturam humanam aſſumpſit.**

Cur

Cur Moyſi accedenti ad rubum, quem igneus imber inuaserat, nec teneram abſumebat vtricam, Dominus inquit: *Solue calceamentum de pedibus tuis*. Num inter dumeta nudos pedes iubet, vt spinæ feriant, nec gradum repetere valeant? Imò nuditas pedum, ſeruitutis ſymbolum eſt: idè Exod. 12. edentibus agnum lex fuit: *Calceamenta habebitis in pedibus*, videlicet in libertatis indicium. Cur ergo ſeruitutis nota indicitur Moyſi, qui in ſacros vepres proximus accedebat? Quoniam inibi auditurus erat: *Conſtitui te Deum Pharaonis*: & prius exhibere debebat formam ſerui, quam formam, & imaginem Dei. Id Numini loquenti pro indole pro deliciis fuit, pandere ſeruitutem, & in latibulis denſæ claritudinis, Deitatis ſplendorem ocludere; cùm in forma Dei eſſet, in forma ſerui primitus apparere: quid quòd in primis verbis idipſum ſuggereret Moyſi? Reuerentiam indixit, præcipit humilitatem, qui Deum Pharaonis diſcalceatum eſſe præcipit. Quod infimum hominis eſt, nempe pedes, abſcondunt calcei: quod retegat Moyſes, iubetur, vt in diuinæ flammæ intuitum à ſuæ humilitatis priore cognitione prodiret. Inquinarentne calceamenta terram? Imò etiam à pedibus extracta, terram contingere neceſſe fuit: maculant locum in pedibus, extra pedes non maculant? Sanè ſorderet à calceis terra, quæ coram Deitatis flamma, quæ amica retegendæ vilitatis eſt, hominis vilitatem abſconderent. Eusebius proficuus eſt: *Num igitur calceamentum terram inquinabat? Eſto, ſoluit Moyſes calceamenta: nonne ſuper terram illa depoſuit? Nimirum illud ſibi vult, Moyſem attendere ubi ſit, qui præſens, quis locum ſanctificans.*

Quàm ſecus ſuperbus ille Nabuchodonosor! Per ſoporem ſtatuam videt, cui extrema pedum fictilia, è luto, è teſta, aureum caput; membra, cætera metalla compingunt. Cui Daniel ait: *Tu ergo es caput aureum.* Quid inde? Daniel. 3. *Nabuchodonosor Rex ſecit ſtatuam auream.* Ergone totum ſui idolum conſtruit ex auro? Sane pedes oblitus eſt, quos coctum compegerat lutum in ſtatuam, quam ſub ſopore conſpexit. O extrema hominis gloriæ cupido! Cui ſolum caput aureum erat, diues ſatagit per omnia membra traxiſſe metallum: vt quidquid minoris pretij fuerat, auri abſconderetur in flamma, pedes odit puluereos, qui aurum è capite traduxit in pedes. Probè Theodoretus: *Quia beatus Daniel ipſum eſſe caput aureum dixit, omnem ex auro ſtatuam molitur.* Filius Dei gloriæ exinaniuit, Babylonius Rex exinaniuit humile, quo conſtabat. Quo gazarum cumulo tam grandis potuit ex auro ſtatuam componi: Auſcultata Lyra. *Exteriùs tantum erat aurea, quia non eſt credibile, quòd ſibi eſſet tanta moles auri: vel fortè erat interiùs concana.* O optime! Viſcera, profundumque, ne inferioris eſſent metalli, ſatiùs duxit exinanire Rex, vacuitateque plectere, quàm aliquid in ſe minùs grande, ſplendidumque indicare. Qua pœna plectitur ſuperbus? Daniel. 4. *Fœnum vt hoc comedit, & rorè cæli corpus eius infectum eſt.* Cur in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum, cui caput aureum in maiestatis enitebat faſtigio? Vt qui à fictilibus pedibus caput auertere curauit, caput flecteret ad pedes; & dum fœnam manderet, puluereſtigiâ conſpiceret: nec prius aliquid, quàm è luto crura videret, qui aurum ſplendo-

remque in toto corpore adamauit. Sanctus Gregor. M. lib. 5. Moral. cap. 6. *Quod enim factus fuerat, perdidit: quia humiliter noluit diſſimulare, quod fecit. Et quia elatione cogitationis ſe ſuper homines exulit, ipſum, quem cum hominibus habuit communem ſenſum, amiſit.*

*Mendax, & Tyrannide gloria Regiam;
ne ſe prodat, veſtem exuere
non ſuffert.*

SECTIO IV.

APHAXAD itaque Rex Medorum. Imò non Regem nuncupes, ſed tyrannum. Si Media migrauerat in Aſſyrios, & debellante Cyro, è medio ſublatus eſt, qui Medici imperij lora tenebat, cur Rex vocatur, regni prædor? Imò dum regem audis, procliui argumento illum de tyrannide accuſes. Amat, qui tyrannus eſt, & maiestatis ſur, nunquam regalia ſigna deponere, ne, ſtrabeas exuat purpureas, quod eſt, appareat, & ab adſcitiis veſtibus denudatus, dum proditor fit imperij, furtum intuentibus prodat, & Rex deſinat eſſe, qui ſolum, qua veſtitur, Rex eſt. Qui rapinam arbitratur eſſe ſe Regem, non ſuſtinet vnquam purpuræ extenuare colorem: vel veſtitus dormire ſatagit; ne, per lucem Rex, in nocte non ſit. En clarum tyranni indicium, nunquam nuncupari, quin Rex: timeret vel à vocis ſonitu aërem verberante, quia aëreum, & fictile geſtat imperium. Recole Apoſtolum de Chriſto vero Rege fantem: *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemepiſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.* Cur, quia rapinam non cenſuit ſceptum Deitatis, ſerui deturpatus eſt formâ? Vt nouiſſet homo ſibi non raptam diuinitatem, ſed originis iure inſitam, ſecurus ſub ſeruitutis texit inuolucro, non veritus quòd perderet, ſi amitteret. Profundè Chryſoſtomus homil. 7. *Quod rapuit quis, & præter congruum accepit, iſtud deponere non audent, veritus ne pereat, ne excidat, ſed perpetuò ipſum detinet. Qui verò naturalem dignitatem habet, non veretur deſcendere ab illa, ſciens quòd nihil tale paſſurus ſit. Non rapinam arbitratus eſt, diuinitatem, non timuit, ne quis Dei dignitatem ſibi auferret; propterea ſecurus quòd recepturus eſſet eam, diſſimulauit eam, nihil ſe ex eo imminuendum ratus. Tyrannus metuit in bello deponere purpuram; Rex verò id cum magna ſecuritate facit. Quare? Quia non habet raptum principatum. Quid compitius? Ergone ideo non rapina diuinitas, quia ſub ignobili ſeruitutis delitet vmbra? O naturalis poteſtatis ingenium! vel ipſa ſeruitute coronatur. Pondera illud: Propterea ſecurus, quòd recepturus eſſet eam, diſſimulauit eam. Si iterum recepturus; amiſit igitur, quod recipiet: Deitatem ergo, dum ſub ſeruitute compreſſit, perdidit, qui delituit? Abſit. Ea eſt ingentis dignitatis natura, ea amata obſcuritatis indoles, vt ſi forſan diuinitatem amiſiſſet, iterum per formam reciperet ſeruitutis.*

Cantic. 3. *Egreſimini, & videte filia Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua.* Imò ſeruilis forma ſtigmate inuritur, non dia-

diademate tempora cingit. Cœlestis regni quî potest seruitus esse corona? Vbi naturale regnum est, reregitur ipso, quo tegitur: clariùs ab obscuritate rutilat Rex, qui aliena lumina non venatur. Crescunt regales insulæ, cum studiosus apparatus decrescit: natura non eget artis subsidio. Vis creuisse probem? In humanitate, quæ corona est, Christus à cunctis videbitur in iudicio; Deitatis absque hoc carnis inuolucro iubar non nisi mundi corde videbunt. Guilhelmus Cant. 3. *In diademate materno videbitur à cunctis in iudicio. Nam & impij videbunt, qui eum pupugerunt. In diademate Paterno, in claritudine diuinitatis sua tantum à mundis corde videbitur.*

Guilhelm.

20.
Luc. 10. 18.

Luc. 10. hilares accedunt discipuli ad Dominum dicentes: *Domine etiam demonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis: Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem.* Cur Satanæ casum adiicit? Ne in cordibus discipulorum serperet elatio, magistrum superbiam perhibet cecidisse; qui, cum Deitatis regnum ambiret, non veram lucem, sed lucis splendorem amauit. Sanctus Greg. Magn. lib. 23. Moral. capite 4. *Mirè Dominus, ut in Discipulorum cordibus elationem premeret, indicium ruina retulit, quod ipse magister elationis accepit, ut in auctore superbia discerent, quid de elationis vitio formidarent.* Sed qualis elatio potuit discipulorum cordibus inhærere, qui non suo, sed Christi nomine dæmones profligarent? Hæc antithesis est. Vbi verum est regnum, vel eius nomen, nudaque vox, quæ æris verber est, inferni compedes diruit, dæmonia calcit: ubi furtiuum & ambitioso lucis apparatui deuinctum, vel ipsa lux cadit in tenebram. In veræ dignitatis soliditate nitimini, qui mei nominis didicistis virtutem: nec euanidum amaris fulgorem, elationis vitio deciduum, ob quem falsus ille cœlestis æmulator imperij vt fulgur cecidit. Cur vt fulgur? Quam dispar fulguris, & fulminis conditio! fulgur, nisi niteat, nisi per ærem lucente gressu percurrat, fulgur non est: quia refuga claritas in suomet iubare euaporatur; aliena enim eius lux est, non sua. Fulmen, dum in nubis latebra conditur, fortius in ignito sulphure densatur: dum magis latet, magis in ardore fulcitur. Cecidit Satanæ sicut fulgur, quoniam alieno delinitus imperio lucem potius appetiuit, quam ignem: cur enim: *Sedebo*, inquit, *in lateribus Aquilonis*, nisi quia sub frigore clariùs stellæ micant. Obuius est sanctus Bernardus: *Vtinam ignifer magis esses, quam lucifer, ne nimio appetitu lucendi, vt eras frigidus ipse, frigidam quoque eligeres regionem.*

Isai. 14. 12.
Bern.21.
Beda.

Sed quid est illud: *Videbam Satanam sicut fulgur*? Beda Luc. 10. capite 42. *Non autem dicit: Modo video; sed prius videbam, quando corruit. Quod autem ait: Sicut fulgur, vel precipitem de supernis ad ima lapsum significat, vel quia deiectus adhuc transfigurat se in Angelum lucis.* Scis illud 2. Corinth. 11. *Ipse Satanæ transfigurat se in Angelum lucis.* Qualis transfiguratio hæc, quasi alienæ figuræ appetitio sit? Certè verè Angelus est, & quæ Angelus, intellectuali luce potitur; non id figura, sed res. Imò, si placet, conspice, qualis illi vestis in initio. Certè in sui ortus diluculo lux erat: ideo ei lucis vestis: *Tu signaculum similitudinis in medio lapidum ignitorum ambulasti; omnis lapis operimentum tuum.* Ergo dum regni cœlestis continuus inuasor, & animarum prædo sit, vestem regni, nempe lucem, sibi iugiter

Ezech. 28.
28. 13.

fatagit applicare, cum tamen è regno tenebrarum totus intus tenebra sit. En tyranni vestis, quam propriam putat, utpote quam in prima sui creatione gestauit: & tamen sua iam non est, qui adeo lucidum se adamauit, exteriusque, vt oculis nitidus appareret, lucem egressit, vt nulla lucis portio mansisset interiùs; sed quidquid est, tenebra sit. Chrysostomus. *Sunt enim Angeli tenebrarum, diaboli, tenebrofi, & feroces, & multos Chryl. diabolus sic decipit, persona in se accepta, & non factus in Angelum lucis.* Perpende id: *Persona in se accepta.* Imò personalitas nequit esse aliena; est etenim indiuiduæ naturæ subsistentia. Sapidior est gustus in Chrysostom. Persona (sciunt Latini) facies conficta, faciei superimposita, seu larua est, qua vtuntur histriones. Plinius lib. 12. c. 14. *Plin. Persona adducitur capiti, densusque reticulus.* Qui personam lucis gestat, lux non est. Qui nescit nisi regali satellitio procedere, nec se vnquam hominem, sed Regem ostendere, personata Regis fabula est.

Non vestis Regem, sed Rex quamcumque vestem facit esse regalem. Achab verus Rex Israël erat: in eum Rex Syriæ bella ciet, 3. Reg. 22. 3. Reg. 22. 39. Porro Rex Israel mutauit habitum suum, & ingressus est bellum dixit itaque Rex Israel ad Iosaphat: *Sume arma, & ingredere prælium, & induere vestibus tuis.* Cur se a regali veste denudat, & Iosaphat regi Iuda suggerit, quod regalibus trabibus induatur? Percupiuit, quod non in se, sed in Iosaphat, Syriaci militis impetus incumberet: quasi in Regem, & principem belli, quem purpura, militum oculis exhibebat. Exutus veste, se regnum exuisse putauit; nec iaculis, quæ in regem collineabant patere, quem alienus habitus occultabat. Id calluit Lyra: *Non accepit in Lyra. signia regalia: Dicunt aliqui, quod hoc fecit ad honorandum Iosaphat, qui venerat cum eo in eius adiutorium: & ideo volebat ei attribuire principatatem belli. Tamen intendebat aliud, scilicet, quod pondus belli verteretur super Iosaphat.* O quali fucō illuditur Rex istel! Putauit regnum à veste probandum: suadet regiè vestiri Iosaphat, vt regiè moriatur, se sub chlamyde militari abscondit, quasi sic volitantibus sagittis seruaretur ignotus. Expecta: *Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit Regem Israel inter pulmonem, & stomachum.* O teli ingenium, non manus! sic sub aliena veste Regē agnouisti? Falleris Rex: Deus, qui iaculum moderatus est, non Regem à veste diiudicat. Lyra: *Ista percussio, licet fuerit casualis ex parte sagittantis, qui non dirigebat sagittam ex intentione ad Regem Israel, non tamen fuit casualis ex parte Dei, qui hoc præordinauerat.*

22.

Lyra.

23.

1. Reg. 17. *Induit Saul David vestimentis suis, & imposuit galeam aream super caput eius, & vestiuit eum lorica.* Qualis hæc aulæ regiæ inopia. Qui ætate impar erat, qui iuuenis, nec ad procerum Saulis corpus attingens, quî longis Regis indumentis vestitur? Nonne procliuus, quod vestis noua pastori applicetur, ne in laciniis cæspitet, sinuosisque regalis trabæ anfractibus præpediatur? Ambiuat Saul, partem sibi adrogare victoriæ, quasi ipse vinceret, dum eius vestimentis cinctus David vicisset, suspicans idem esse vestem Regis, ac Regem: sic enodarem S. Basilium Seleuc. orat. 15. in David. *Quare arma tanquam victoria impedimenta David exiit, bellicam stolam exiit, stola pastoris, & virga, ac pera obarmatur? Quasi hac ad eum loqueretur: Nihil tibi eiusmodi opus armis, quæ par-* Seleuc. tem

1. Reg. 17. 38

rem gloria bellica sibi adrogant. Ne victoria gloriam ad se trahat armorum potentia. Arcet à se celestis belligerator regalem stolam, maleque coherentia vestimenta deponit, ne sibi partem velint usurpare certaminis, triumphumque cum Rege diuidere; qui exambiebat, non integrum pastoris de iugulato gigante fore trophæum. Sed ô infelix Saul, ignorans diuinis indulisti decretis! Si in veste, & armis regnū, quo potiris, describis; dum exuis, vt induatur Dauid, transferendam in eum regni purpuram auguraris. Prodest Seleucienſis ipſe: Regio belli ornamento exuto, Dauidem circumdat, simulque ipſe regiam publicitus adſcribit poteſtatem. Imprudens Saul, diuina gratia decreto obſecundabat, & cum ornaret armis, quem antea ornarat gratia, ornamenta dignitatis exuebat.

24. Cur militaris cohors purpuram regiam Domino circumdat, & imperiali fastu, maiestatisque croco tingit illudendum? Matth. 27. Chlamydem coccineam circumdederunt ei: & genu flexo ante eum, illudebant ei dicentes: Aue Rex Iudeorum. Quæ conexio illuſorij Regis cum purpura? Quæ saturæ matrice vestis, cum maiestatis ludibrio? Tanquam Christi crimen euulgatum erat à Sacerdotibus, regnum Iudeorum gestiuisse usurpare, & erepto sibi imperio blandiri. Ergo si non verus Rex, sed regni prædo cenſetur: dum adorationis tributa penduntur, chlamys illi coccinea, regiusque imponitur crocus. Nescit usurpator imperij, non his vestibus purpurascere. Ad hæc Hieronymus inibi: Quia enim Rex Iudeorum fuerat appellatus, & hoc ei Scriba, & Sacerdotes crimen obiecerant, quod sibi in populo Israel usurparet imperium, illudentes hoc faciunt, vt nudatum pristinis vestibus induant chlamydem coccineam pro ruſo limbo, quo Reges veteres utebantur. Limbus quidem extremitas vestis est, fimbriaque inferior, & regalium vestium extremitas tantum purpureo limbo ambiebat. Cur ergo tota chlamys in regni indicium coccinea fuit? Vt de tyrannide, usurpationeque regni publicitus ageretur, non eius esse regnum indicarent, dum integram purpuram induerunt. Demitate discrimen. Et postquam illuſerunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis eius, & duxerunt, vt crucifigerent. Cum in crucem agitur, à coccinea exuitur chlamyde, vt interim propria vestimenta resumat, & postea nudus è patibulo pendeat. Imò nunc publicet crimen Iudeus, in signum usurpati regni croco circumdet. Nullus ad patibulum propriis it vestimentis amictus. Sed ô benè! Dum illuſoriè de usurpato regno irrideatur, purpuram induat: hæc tyrannidis indoles est, regis amicitia. Cessauit in cruce ludus, regnum agnouit omnis creatura Regis, qui regnavit à ligno, tremuit euulsis scopulis terra, Solaris oculus se occultit, imperium natura fassa est, è ligno latro rimatus est regnum. Vbi verus Rex aſſeritur, & ingenito sceptro potitur, chlamyde non eget purpurea, nuda caro purpura est. Prodest Hieron. Quando flagellatur Iesus, non habet, propria vestimenta: cum autem crucifigitur, & illuſionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatori dat testimonium creatura.

Regnum ab innocentia, & veritate
perennat.

SECTIO V.

25. VAM citò euaneſcit regnum, quod fallitas, & malignitas compegerunt. Veritas, & innocentia dotes ſunt imperij, perennabit. Arphaxad Rex Medorum profertur, & tamen patuo interſtitio adiicitur: Anno igitur duodecimo regni regni ſui Nabuchodonosor Rex Aſſyriorum pugnavit contra Arphaxad, & obtinuit eum. Nota medullitus conſequentiam: Anno igitur: quali procliue, argumentolaque demonstratione propinquum fuiſſet, dirui Arphaxadum, in cinerem agi principatum, quem furtiuum tyrannidis mendacium alebat, & ſcelera inquinatebant ſuperbiæ. Compendio Lyra: Anno igitur. Hic conſequenter deſcribitur huius Arphaxad debellatio. Bona conſequentia eſt, fallacis Regis verus interitus. Quiſquis ſceptra tenes, clauumque ab edito culmine moderaris, elue à mendacio, ab iniquitate regnum emacula; nec niſi tuum, nec niſi abſque flagitio poſſideas, æternabitur.

Regni veri, ſanctique conſpice paradigma. 26. Iſaiæ 9. Puer natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper humerum eius. Ergo ne imperium ab vtero trahit, cuius pondere renellus humerus grauetur? Expectet humerus anorum curriculum, donec baiulet ſibi crucem, quæ regnum Chriſti eſt. Imò in ortus ſui diluculo ingenitum regnum in dorſo trahit, nec dedicato corpufculo parcit. Quam ob rem? Vt à duplici calumnia redimat crucem. Dicit Apoſtolus ad Corinth. 1. Nos autem predicamus Chriſtum crucifixum, Iudeis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam. En accuſatio gemina. Vbi ſcandalum, criminis obrepit ſuſpicio; vbi ſtultitia, veritatis, & ſapientiæ exulat honos. His appetitur iniuriis regnum Chriſti? Ergo retrò vindicet puer: oritur, & iam ſuper humerum imperium it: quoniam prædixerat Angelus: Quod natus eſt ex te ſanctum: en aduerſus ſcandalum ſanctitas: Vocabitur Filius Dei: en aduerſus ſtultitiam veritas, & ſapientia: nam eò Filius, quò Verbum; eò Verbum, quò Veritas eſt. Idèd vix peperit Mater, cum in præſepio reclinat. Lignum à natiuitate quærebat, qui crucis regnum redimere ſatagebat, nequit tunc de crimine, nequit de ſtultitia damnari puellus de Spiritu ſancto conceptus. Regni veritas, & innocentia aſſerta eſt. Opportunè ſanctus Bernardus: Crucem, quam imperij nomine ſignificauit, natiuitati ſtatim adiungit: quia proſectò à natiuitatis exordio paſſio crucis exorta eſt. O quanta charitas! Vix natus eſt Ieſus, & ecce recenti ortui crucis ignominia, crucis dolor copulatur: ſed redemit crucem imperij nomen verum. Preme hæc vltima: Redemit Crucem. In cruce Redemptor hominis eſt, ane & crucis? Certè lignum incapax eſt peccati, capax redemptionis erit? Scis, quòd ab exordio ipſe lignum tunc notauit damna ligni vt ſolueret: origo peccati in præuaricationis arbore pullulauit: ergo tergit noxam à ligno, vt ab eo pendulus, inno-

innocuo veroque regno potiat, iam vtriusque Redemptor, & arboris, quæ instillauit in culpam, & hominis, qui insipidi fructus venena glutuit. Hinc illud sponsi: *Sub arbore Malo suscitauit te: ibi corrupta est mater tua.* Ergo crux ex arbore Malo? Sanè. Anselmus ibi: *Te iacentem, & languidam sub arbore, id est, sub peccato facto per arborem. Languidam sub peccato crucis, quæ item fuit de arbore hac, id est, Malo.* Qualène crucis peccatum? Ne iniuriosus crucem criminis accuses, quæ totius criminis emaculauit illuuiem. Ab arboris peccato crux ex arbore deriuata sordebat: infame patibulum noxiis, scelestis ignominiosum supplicium. Quid quod verus Rex prius redimat crucem Quo? Imperij veritate, innocentia: *Redemit crucem imperij nomen verum.*

27. Cur ab stella cœlitus emicante, illico Magi in nuncupationem Regis profiliunt: *Vbi est, qui natus est Rex Iudaorum*: Imò ô vos, qui cœlestibus gyris, sydereisque incumbitis stationibus, cur natum Regem asseritis? Nullus ab vtero nascitur Rex, nec rei publicæ moderator erumpit, nisi prius comitiorum voto, subditorumque verso poplite iureretur in Regem. Ingenitum regnum hoc est; dum nascitur, iam in humero gestat inuisceratum: viscera puerperæ regem effuderunt. Vnde nouistis? *Vidimus enim stellam eius in oriente.* Si stella eius est, regni cœlestis obtinet principatum. O benè! Iustis beatitudo sub stellarum promittitur ornamento: *Fulgebunt iusti sicut Sol in regno Patris eorum.* Qualis huius regni stabilitas? Non intrat in illud aliquid coinquinatum; en innocentia: intellectu peragitur beatitudo; en veritas. Vt noscat homo naturale Christi regnum his doribus affulgere; vix nascitur Rex, & iam cœlestis stella ministrat, lucenteque digito inibi, nempe in cœlo, regnum eius esse demonstrat. Augustinus in serm. de Epiphania. *Ad credendum promissa posteritatis heredes in syderibus designari, ortu noui syderis excitantur, ut in quo cœlum est adhibitum in testimonium, cœli famularetur obsequium.*

28. Mira syderis seruitus, obsequij officiosi miraculum! Cur cœlestis, aureusque ardor idololatriæ orientalibus seruit, Magos studioso famulatu prosequitur; ambulat, dum ambulat Magus; stat, dum sedet; excubat, dum dormit, & ancillante luce, cœli oculus Magi vestigiis sedulus infecutor incumbit? Non ob Magum, sed ob Dominum, cuius stella est, officia seruilia multiplicat. Noui Regis seruis sit Magus; quid quod conserua stella ministrat? Adorabat ille sydereos choros in Numina, Deum stellam superstioso errore credebatur. Ergo, ne crimen, ne error in noui Regis seruis sit, sydus non Deum, sed seruum credi, lumine famulante sollicitat. Acumen Chryf. est sermone 156. *Aliquando vides Magus: qui habet stellam, non habetur à stella: nec ipse agitur cursu stelle, sed ipse stella agit cursum: cuius per cœlum sic cursum dirigit, ut Magorum seruiat, & mittatur ad gressum: nam ambulante Mago, stella ambulat; sedente Mago, stat stella; Mago dormiente, excubat stella. Sic sentit Magus, ut quibus viandi par conditio est, par sit necessitas seruiendi: & stellam iam non Deum credit, sed indicat esse conseruam, quam cernit saliter suis obsequiis mancipatam. Ut quid Priscillianista sacrilego errore deciperis, qui prauos hominum mores syderibus influentibus adrogas, ut nemo adulter, nemo fur, nisi à syderis furto, & adulterio pute-*

tur! Odit Rex gloriæ talibus satellitibus stipari, qui lucis beneficio peccatorum causas instillant: non Venus stella est, quæ lasciuiente pruritu thalamos inhonestet, non Iupiter in stella, quæ virginem de stupro commaculet. Cœleste regnum, licet stellis errantibus cursitetur, non error de crimine est, sed de seruitio: cœli Regem inhonoras, qui in regno inquinamenta permittis. Ecce nato cœli Domino stella Magum ducit ad vitam, prouocat ad gratiam, ne irritare credas ad culpam. Chrysostomus homilia 2. in oper. Chryf. imperf. *Si ergo aliquis adulter, & homicida fiat per stellam, magna est iniquitas illarum stellarum, magis autem illius, qui creauit stellas.*

Cur latro in cruce subito lumine regnum in patibulo crucis agnouit? Rimare causam: *Hic verò nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum.* Quoniam nihil mali gessit, Regē scrutatur æternum. Anne satis? Imò & quia audiuit subditorum peccata, impia crucifigentium scelera oratione ad Patrem, saragentem abluere: *Pater dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt.* Perennat regnum; vbi error aueritur, aboletur iniquitas. Hunc gustum nosco in Chrysostomo: Chryf. *Crucifixum aspicias, & Dominum profiteris; condemnari vides figuram, & Regis pradicis dignitatem. Sed intueor latens regnum, & tu aueris mea publica scelera. Discipulum veritatis usurpauit nequitia, discipulum nequitia non commutabit veritas?* Appositè. Vbi nequitia abluatur, & veritas fulget; cur illico perennis regni non erupisset assertio? In ligno præ vlcere tabidus, clauis confixus, felle lustratus, tunc repentina peccata extinguere curat, seque veritatem ostendere, dum se Verbum Vni-genitum à Patre Patris inuocatione compellat, quidni propinquus latro regni introspeceret claritatem?

Nabuchodonosor bouis exercitio damnatur: 30. qui in croceis enutritus comedit fœnum, & inter bestias agri vnus aberrat. Quid? Sic plectitur Dan. 4. *Donec sciat, quod dominetur excelsus in regno hominum, & cuiusque voluerit, det illud.* Sibi de proprietate blandiebatur imperij, non à Numine latum, sed ab ortu natum regnum suum Gen. 1. 26. sacrilegâ ineptiâ blaterabat. Erras Rex, & peccas; veritas, & innocentia tibi non est, ideo in bouem figura pertransiit, ut tam diffusus esset à regno, quam bos ab homine. Homo enim, ut bestis terræ præesset, à figulo suo constructus: nequit bestia, hominis imperium habere. Ergo qua medela regales Babylonis resumeret habenas? Resipiscentiâ ab errore, criminis pœnitentiâ. Audi: *Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum leuavi, Altissimo benedixi, & viuente in sempiternum laudavi.* Quid inde? Nec mora. *In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorem regni mei, decoremque perueni.* O pia ex pietate metamorphosis! Rediit cum figura regnum. Cur? Quoniam satis Deo fecit. Satis stabiliendo regno est veritas & virtus. Reddidit, quod abstulerat, regno veritatem & innocentiam rapuerat; illico, dum restituit, restitutus est. Tertul. lib. de pœnit. *Rex Babylonius offenso Domino cum squalore, & pudore septenni ab humana forma exulasset, immolata patientia corporis sui, & regnum recuperauit, & quod optabilius homini est, satis Deo fecit.* Preme hæc: *Satis Deo fecit.* Putasne homo potest satisfacere pro peccato? Si fassus est, Babylonium regnum Dei fuisse,

fuisse, nequitiamque ab eo curauit euertere; satis Deo fuit, quod regno potiundo satis.

31. Dan. 5. 5. Balthasari inter crateres sacros luxurianti, dum sibi pateris libabat & auro, apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis. Error Regis, & iniquitas, regni ablatione punitur: cur digitis, cur manu terretur? Digitus Dei Spiritus sanctus dicitur, manus Dei Verbum eius dicitur. Verbum, veritatis est symbolum, Spiritus sanctus, charitatis. En in pariete hieroglyphicum. Hæc sunt, quæ tibi deficiunt Rex, qui idolis libas, qui vasorum sacramenta profanas. Quid à manu & digitis scriptio præstendit, nisi iniqui, errantisque regni interitum? Spiritus sanctus munerum largitor est, regna dispensat: hic ipse auferat, & qui manus digitis dat, eisdem digitis eripiat. Fruere moralitate Glossæ: *In qua conscriptione scribens est Deus Pater manus Filius, digiti Spiritus sanctus: & de ipso cantat Ecclesia: Tu sepriformis munere, dextera Dei tu digitus.* Profectò characteres Daniel explicuit. Audi. *Mane, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. Thecel, appensus es in statera, & inuentus es minus habens.* Studiosè trutinavit Dominus regem. Quid in altera lance grauabat, vt in imum vergeret pondus, si in altera Balthasar minus habuisse dignoscitur? Meditor, quodd regnum suis numeris completum, suis dotibus constans lancem illam deorsum fluitare cœgit: idè enim prius numerauit Deus regnum & compleuit, vtique quod deficiebat, adiecit, veritatem nempe & innocentiam, postea in altera lance locauit, vt ad eius pondus Regem appenderet. Cùm orbatus esset his rex, quid quodd minus habens inueniretur? Idè in altero caractere non euersum esse regnum protenditur, sed ablatum: vt quod iam completum & perfectum erat, in alterum, qui æqualis ponderis esset, transferretur. Subditur enim: *Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.*

Glossa.

Dan. 5. 26. 27.

men, amussim construerent ædificium, alter in alterum iaceret imperium: *Venite, inquit, faciamus nobis ciuitatem, & turrin, cuius culmen pertingat ad cælum.* En prima vox imperij est. Quisne, cuiue iubet? Quisquis cuique. Quoniam non erat illis rex, alterno se imperij splendore efferre cupiebant, & diuisa maiestate, famulantium imperantiumque vicibus, principatus symbola repetebant. Quæ pœna? *Confusum est labium vniuersa terra, & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.* Cur plectitur lingua, si manus elato fastigio artifex incumbebat? Quoniam è lingua imperium est, superbaque auditas dominandi reciprocis iussis in vnumquemque imperiosa decreta flectebat, maluitque superciliosa gens, quodd alter alteri obediret iubenti, alter alteri obedienti iuberet, quàm imperanti Deo humilem subiiceret famulatum. Augustin. lib. 16. de ciuit. Dei cap. 4. *Genus verò pœne quale fuit? Quoniam enim dominatio imperantis in lingua est, ibi damnata est superbia, vt non intelligeretur iubens homini, qui noluit intelligere, vt obediret Deo iubenti.* Quid subtilius?

Ibid. 9.

Aug.

Sed quid est, quodd Deus, dum in linguæ exercitio impios artifices plectere parat, sic prouocat: *Venite, descendamus & confundamus linguam eorum?* In quos iussa fert? an in personarum Triadem? Sed qui loquitur, Trias est. An in Angelos? Sed non est communis Domini operatio cum seruis. Transcripsit verba, quæ superbi protulerant. Meministi: *Dixerant: Venite, faciamus nobis ciuitatem* Sese adiungunt sacrilegis præceptis ad opus, qui iussis cœlestibus refragantur. Ergo, vt ab imperio Dominicam potestatem agnoscant, vitur imperandi dialecto, cooperatoresque Angelos sibi adicere non veretur, qui faciunt verbum eius. *Dixerant illi: Venite, adificemus.* Prouocat Deus: *Venite, confundamus.* Profundè Caietan. *Aduerte prudens lector, quodd Moyses describit Deum par pari referentem. Nam quia excitando ad adificandam ciuitatem & turrin homo dixerat: Venite, adificemus; idè dissipaturus Deus hominum consilia, dicit ad similitudinem excitantis eos, qui cum eo sunt: Venite, confundamus. Quia ministerio Angelorum Dominus operatur, idè pluraliter.* Vicem superbo Deus reddit, ambitiosas imperij linguas Angelico retinaculo ligat, & in reti capit audaces, qui è spumoso superbiæ pelago canos in cælum fluctus efferebant. Imò Trinitas imperat Trinitati, sibi que mauult iussionis indicare imaginem, vt voci Deum obedientem ostendat, non veritus submittere diuinas infulas maiestatis: vt discat homo, quali venerationis cultu cœlestia debeat subire mandata, siquidem vel ipsum Numen Numini imperanti subiicitur. Si Trinitas personarum in Deo est, cur dum *venite* pluraliter dixit, Trinitatem prouocasse non credas? Adeò sustineri difficilis superbia est, vt ad sustinendam imperantis hominis arrogantiam, non vna persona sufficere videatur, sed reliquarum expetere comitatum. Ingenium est Ruperti: *Hoc tam mirande vindicta incommodum solus facere potuit Deus.* Proinde cùm dicit pluraliter: *Venite, descendamus, confundamus, non Angelorum multitudinem ad auxilium cohortatur, sed ad ferendam superbiam se adesse testatur tota Trinitas & vnus Deus.* Plurimi æstima illud: *Sed ad ferendam superbiam.* O cœlestem patientiam Dei æmulatrix prouocans arrogantia! Cùm vindictæ incommodum solus Deus incutere potuerit, omnem Deitatis compellat apparatus, exprimere solici

33.

Gen. 11. 7.

Psal. 102. 20. Caietan.

Rup.

Auidus imperandi homo, obediendi Deus.

SECTIO VI.

32.

VA M imperiosa sæcularis maiestas est! supercilium gestat in lingua, quæ nescit detornare verba, quin imperet. *Arphaxad rex Medorum subiugauerat multas gentes imperio suo.* Quæ multæ gentes vni labro subduntur, & quibus dispar styli, verborumque constructio, ad vnus imperium facilis auditus incumbit? Ingeniosa nimis superbia est, linguarum schola fit, & malignitatis miraculo vni linguæ facit inseruire diuersas. Dum ambitiosa regni spatiositas per varia gentium se regna distendit, imperium amat, iussis obedire sollicitat, quos licet ignorantia styli detineat, obedientiæ studiositas reddit sapientes. Vt cælum cuspide feriret, turrim ex lateritia strue arrogans hominum stulticia exadificare contendit. Cur sic vniuersæ hominum reliquæ ad opus fastigij iunguntur? Vt, dum cæmentis terram perfoderent, lateres componerent in figlina, coquerent in fornace, densarent bitum.

Zerda in Iudib. Tom. I.

G

solicitat Trinitatem; ut edoceat, quàm sit superbia hominis difficilis supportari, ut non sit hypostasis una, tota Trinitas opus sit.

34.
Tertull.

Dominum in nouissimo die ad iudicium venientem Tertullianus describit; sic fatur: *In proximo est aduentus Domini, iam indubitatus, iam superbi, iam triumphantis.* Quid audes, Afer? Superbus veniet, qui superbos in orcum eiacularus accedet? Si forsan *superbum* dixit, lictoribus cinctum, cuneis stipatum Angelicis, fulminibus strepentibus horridum, ardore puerperæ radiantem, conspicuumque opibus maiestatis? Crediderim nuncupauisse superbum, qui, qualis superborum stylus est, imperio peraget iudicantis tribunal. En imperantis vox.

Matth. 25.
41. 34.

Discedite à me maledicti in ignem æternum. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum. Ergo qui obediens venerat usque ad crucem, humanitatis pannis præcinctus, & homo de Numinis veritate quæstionem fecit, dubitans, si Deus esset, qui sic descendit in ima, serui obedientiæ stigmate inustus; ut iterum etiam reprobis indubitatus accedat, superbum se prodit, quod impiis signum maiestatis est: ut à superbi fastu plectantur, qui ab humili redimi recusarunt. Sic potentes potenter tormenta patientur, & una eademque imperij voce per obedientiam humiles cœlestis regni solium sortientur, per superbam vindictam elati homunciones pœnas interminabiles luent. Cur iustos, imperij dictione ad beatitudinis promouet sortem: *Venite, percipite regnum?* Ne absque salutis fructu imperantis vox otia retur & quæ reprobis supplicium incussit, iustis humillimæ obedientiæ materiam ministraret. Ad hæc Epiphanius: *Non permisiue dicit: Venite benedicti Patris mei, sed imperatiue, quia adeo sancti obedientia insistant, ut gloriam beatitudinis non tam ob præmij & bonorum exuberantiam, quàm ob imperij subiectionem facilius amplectantur.* Opportune. Cur patrem memorat, nec nisi sub Patris nuncupatione, regnum iustis suggerit obtinendum? Ut qui imperij voce utebatur, ne imperiosæ ambitionis suspicionem subiret, Dei Patris iussis in iudicando se obedire monstraret. Adest Augustinus: *Ideo venite benedicti Patris mei, quia hic indicat Dominus ex præcepto Patris.* O pium, adhuc cum superbus, cum indubitatus, cum triumphans est, humilitatis propalandæ conatum! Imò miraculum obedientiæ fuit ex Apostoli asserto, quod esset factus obediens usque ad mortem. Ultra mortemne, Augustine, limites obedientiæ distendit? Usque ad nouissimum diem, quo sæculo concludendo in pompa maiestatis adueniet, adhuc præcepto Patris sollicitus obsecutor incumbet. Timuit vel ab imperij voce, qui ut homo iudex sæculorum accedit, vice Patris fungi euulgare contendit, cum se in imperiosa verba relaxat. Imò Patrem nominat, dum regnum non iam pollicetur, sed donat, ut sibi proprium per æternæ generationis naturalem sortem ostendat, nec nisi ut Deus vocibus imperialibus uti.

Epiph.

August.

Philip. 2. 8.

Raban.

Rabanus inibi: *Patris autem sui dicit esse regnum, quia ad eum refert potestatem regni, à quo ipse rex est genitus: unde per auctoritatem regiam, qua ipse solus exaltabitur in die illa, proferet iudicij sententiam.*

35.

Creaturis imperare non hominis, sed Numinis est: æqualis ortus, æqualis interitus hominis in hominem temperat principatum: ne ci-

nis superbiat in cinerem, humanæ mortalitatis suadet conditio. Quid in rationalem creaturam imperiosi decreti bullas subsilire contendis, & in signaculum diuinæ similitudinis tumenti tuæ voluntatis signo superbus abuteris? Mauult Deus voci hominis obedire, quàm quodd creatura, quæ diuini luminis imaginem repræsentat, hominis famuletur imperio. Iosue 10. Dux ille Israëlitarum, ut longiorem lucem vindictæ pararet, in solem meditatur imperium: *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon.* Quid? Stetit immotus Sol, nitentesque cohibuit habenas, ne vel vnus radius à censura distractionis abiret. Obediuitne homini Sol, qui imperium hominis auscultauit? Demirare, quod adiicitur. *Non fuit antea & postea tam longa dies, obediens Domino voci hominis.* Si Iosue non iussa direxit in Dominum, sed in Solem, cur non Sol, sed Dominus dicitur obedire? Quoniam Sol non homini obediuit, sed Deo: nec Deus Soli imperauit, nisi hominis obediens imperio. Vera maiestas nequit in suspicionis aleam de inferioritate venire: nec amanti dedecus est, amati, licet inferioris, mandata capeffere. Maluit Deus, quod eius obedientia in hominem adrogaretur amori, quàm quod Solis statio, hominis tribueretur imperio. Augustin. lib. 2. de mirabilib. sacræ script. capit. 4. *Aug. Non humani imperij auctoritate luminaria requiescunt, sed Domini imperantis iussui obediunt. Dominus orationi serui sui obediens præcipit, & obediunt. Ex quo intelligitur Deum seruorum suorum precibus obedire. Preme illud: Dominus orationi serui sui obediens præcipit, & obediunt. O mitis Dei imperiosa obedientia! O Principum paradigma! Non præcipit, nisi obediens; non obedit, nisi seruo. Ne superbiæ accusetur, cum præcipit; cum præcipit, de obedientia laudetur. Ne obedientiæ voce altissimæ maiestatis extenuetur opinio, non obedire dicitur, nisi seruo: ut etiam, dum obedit, Dominum esse compareat.*

Exod. 8. Dominus ad Moysen inquit, quodd ad Pharaonem ingressus dicat: *Hæc dicit Dominus, dimitte populum meum. Si autem nolueris, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis, & ebulliet fluuius ranas, quæ ascendent, & ingredientur domum tuam, & cubiculum lectuli tui, & super stratum tuum, & in domos seruorum tuorum, & in populum tuum, & in reliquias ciborum tuorum, & ad te, & ad populum tuum, & ad omnes seruos tuos intrabunt ranae.* Cur sic exuberat stylus, totiesque ingeminat ranarum phalanges in aula penetralia, Regiæque sinus, & latibula, quasi in gurgitem è gurgite ebullire, ut vel ipsum Pharaonis stratum, soporisque silentium murmure rauco disturbent? Rex imperari gestiebat, iussa decernere, quibus populus lubentibus, propinquisque gressibus obediret. Amabat in aula solum sua exaudiri mandata, quibus famulantium greges imperioso sibilo ductabat ad nutum. Ternit Deo obedire iubenti. Ergo exaggeretur bestio- larum sonantium exercitus; garrulis susurronibus cubicula Regia compleantur; ne inter mutilo- quum strepentium ranarum vulgus, Regis imperia deueniant ad seruos, nec lingua iubentis exerceat officium, quod obtusa obedientiæ non hauriat auricula. Quæ ingeniosior, quæ diuor superbo Imperatori pœna? Ranarum voci succumbit, qui iussa repetere non destiterat. Id canorè cecinit Alcimus Auitus l. 5.

Iosue 10. 12.

36.

Exod. 8. 1. 2.

Ipsa

*Ipsa etiam rancas Regalis purpura voces
Sustinet, atque suis homines submittere iussis
Sueta, locutuleis frendet succumbere ranis.*

Quàm aptè: *locutuleis frendet succumbere ranis!*
Frendet dentibus, qui nequit linguam dissolvere;
& assuetus vocibus iussionis clamare, saltem soni-
tum edit, dum dentium cuspide suffocat vocem.
Tuomet imperandi pruritu plecteris Rex: frende;
nescit seruus, quid dentium iubeas stridore, intel-
ligere: verba detornare non potes; rana iubet, suc-
cumbe. Quantumuis rana loquax sit, in eodemque
iugiter se refricet cantu, Dei iussa capeffit, & ab
humidis se natalibus exuit, lacusque deserit ami-
cos, ut imperanti Deo, licet lingua sonet, aurem ac-
commodet. Pharaon imperanti Deo obedire resistit,
linguam cupidus exercere, non aurem. Ergo ut Rex
simul edoceatur, & vapulet; illicò ad Domini vo-
cem ranarum è flumine erumpit exercitus, ut è lo-
quacibus creaturis, sed obedientibus; loquax, sed
inobediens Rex sumat exemplum. Affabrè Lippo-
manus: *Flumen igitur producturum ranas praedicatur,
ut egrediantur, & penetrent omnia: omnes enim crea-
tura Domino obediunt prater homines impios.* Ab
animalculis humi repentibus discas homo.

*Rex, ut feliciter antistat, sibi, non po-
pulo, vehendi Principatus
iugum imponat.*

SECTIO VII.

37. **Q**UAE clauum tenet, qui regna modera-
tur, imperio regat, non diruat, nec po-
testatis aciem è subditorum cruore
reddat sanguineam; sub vagina tegat,
ne intereant; tergat fauoris flamma, ne otij rubi-
gine hebetetur. Imperium lacteum sit, non cruen-
tum; stillet officiosa benignitas, saluti inseruiat;
nec gubernantis lingua, quod praecipit, subdito
praecipiat. Interest reipublicae imperium auscul-
tare regnantis; sed, quod reipublicae intererit,
impleuisse. *Arphaxad rex Medorum subiugauerat
multas gentes imperio suo.* O effraene imperium,
quod rationali creaturae fræna constituit, quod
chamo maxillas constringit gentium, & brutef-
cente iussionis superbia, quos subditos homines
accepit, reddidit bruta! Si iugum imperium est,
& quadriga regnum, qui baiuli, nisi equi; qui
subditi, nisi iumenta? Erras, qui, cum intelligenti-
bus creaturis antistas, ferrea virga, scuticaque per-
cutiens, & imperij verbera feriens, brutorum mo-
derator efficeris: sic gubernas, ut homo hominibus
præpositus declareris.

38. 4. Reg. 2. 12. **R**apitur per turbinem in cælum Elias, & cla-
mat Eliseus 4. Reg. 2. *Pater mi, Pater mi currus
Israel & auriga eius.* Qualis hic laudationis sty-
lus? Currum nuncupat, & aurigam, quem cœle-
stibus inferi luminibus intuetur? Recognosce,
quid accidisset: *Cum pergerent, & incedentes ser-
mocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei di-
uiserunt virumque, & ascendit Elias per turbinem
in cælum.* Cur igneo iubare nitens currus paratur
Eliæ, rotatus per æthera in cœlestis retributionis
imaginem? Cur equis igneis vehitur in altum?
Quoniam Elias rationali, sacroque moderamine
Zerda in Indish. Tom. I.

racionales rexerat mentes. Agnouit ergo Eliseus
currum cœlestem, ut præmium, Eliæ respondere
virtuti; idè eum, *currum Israel*, & eius nuncupa-
uit aurigam: quasi currus, qui descenderat igneus,
igneis equis vectus; tacito splendore dixisset,
Eliam currum Israël esse, cui currus pro merito
reddebatur. Sed vide discrimen. Elias solum
nuncupatus est ab Eliseo: *Currus Israel & auriga
eius.* Vbine equi? E cœlo solum conspectus est
currus igneus, & equi ignei: vbine auriga? O be-
nè vtrumque! Dum populum moderatur Elias,
nulla sunt bruta, quæ currum vehant; insidet Is-
raël in curru, non currum trahit. Vtrumque mu-
nus peragit Elias: quæ labore, regiminis pondus,
oneraque publica fert, currus, & equus ipse est;
quæ æquus moderator & rector rationalia lora
gubernat, auriga est. Si sic populi currum sub
cœlo nouit ducere Elias, quid quod cœlestis cur-
rus absque auriga descendat, ut per ignotas se-
mitas ipsemet dirigat, qui portatur? quid quod
equi ignei baiuli quadrigæ conueniant, ne iam
illi vehentis equi labor incumbat, sed honos au-
rigæ refulgeat? Rem ingeniosè calluit Ambrosius
libro de Nabuth capite 15. *Cum Elias curru qua-
si ad cælum ferretur, clamauit Eliseus: Pater agita-
tor Israel, & eques eius, hoc est, qui populum Domi-
ni bono ductu regebas, constantia merito hos accepi-
sti currus, hos equos ad diuina currentes, quia modera-
torem te humanarum mentium Dominus comproba-
uit: idè tanquam boni auriga certaminis victor eter-
no premio coronaris.* O recti imperij artifex, rega-
lisque disciplinæ largitor! in tot te vertis formas,
ut subuenias populis, quos gubernas. Equus,
currus & auriga es: & tamen Israël placida statio-
ne, tanquam in pacifico ferculo, in rationali feder
quadriga, te sustentatus ut curru, te vectus ut auri-
ga. Lyra: *Currus enim supportat, & auriga dirigit: Lyra
sic Elias populum Israel supportauerat, defectus sup-
plendo. Similiter ipsum reduxit ad veram fidem vnius
Dei per impetrationem ignis super holocaustum suum.*
Si sic populi baiulus supplendo defectus, currus
fuit, si sic in igne desuper elapso se aurigam
exhibuit; quidni cœlesti curru, igneisque equis
redonaretur in præmium, ut tanto merito tanta
retributio suppetere, & peracti operis cœle-
stis merces symbolum esset? Recognosce Am-
brosij verba: *Quia moderatorem te humanarum
mentium Dominus comprobauit.* Quod Elias hu-
manas regeret mentes, Deoque similes in intel-
lectuali lumine creaturas moderaretur, ratio-
nali sui moderaminis luce monstrauit, dum bru-
tescentes subditos reddidit homines, & super se,
ceu supra currum, locauit, non homines mutauit in
bruta, quæ imperiosum antistitis veherent princi-
patum.

Quàm secus Hieroboam 3. Reg. 12. Ex- 39.
cogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit 3. Reg. 12. 38
eis: *Nolite ultra ascendere in Ierusalem: Ecce Di-
tui Israel, qui te eduxerunt de terra Egypti.*
Theodoretus ibi quæstione 41. *Miser, & ter in- Theod.
felix iste, accepta potestate aggressus est, eam
habere humanis, & impiis artibus.* Quæ illi re-
gendi artes, ut populum subiugaret, illique cha-
mum iniiceret, ut calcari, cuspideque dira, be-
stiarum more, in impios cogeret nutus? Adigit,
ut adoret vitulos, & idololatriæ se polluens pia-
culo, verso vitulis poplite laboriosos conuertatur
in boues. Hæc est etenim idololatriæ ars, quæ ido-
lorum adoratores in idola conuertit, iuxta illud: *Psal. 113. 8.*

Ambr.

Similes illis fiant, qui faciunt ea. Appositè Ambrosius epistol. 56. *Hieroboam hoc genus sacrilegij induxit, ut populus Hebraeorum adoraret vitulos aureos, quod omnis perfidia similis immanitatis, atque insipientia bestialis sit.* O bubuli regiminis concupitor! Non hominum, sed bestiarum se regem haberi sollicitat, qui, ut subditis immane imperium ponat, sacrilego ingenio, quibus dominatur, in bestias mutare conatur, ut fœno saginatas vel labore contundat, vel dissectas in venum è macello prostituat.

40.
Exod. 32. 1.

Quid? Stolidum veteris populi transcripsit ingenium! Tumultuario strepitu clamant ad Aaronem Hebræi. Exod. 32. *Fac nobis Deos, qui nos præcedant.* Nouum concupiunt Regem, quibus præ ambizioso pruritu non sufficit Deus. Et qualis erumpit? Vitulus. E quo conflatus? Ab auro, quod pependit populus, scelestoque tributo se à diuite censu nudauit, ut nouum ducem non tantum aleret, sed gigneret stipendio. Benè successit exemplum. Bubulum caput artifice flamma processit, ut disceret populus, quod, qui Deum à sui proicit moderamine, in ducem cadat, qui subditos immiti, feroque principatu in fœnum comedentia iumenta conuertat. Inficiaris? Assertor sit diuinus Psalter Psalm. 105. *Et fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile: & mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.* Qui gloriam suam in vitulum commutauit, se vitulum fecit; & è similitudine diuini Numinis, comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Cur in similitudinem vituli comedentis fœnum? Qualene fœnum vitulus comedebat, qui ab incendiis, ignis erupit? Hebræum & fictorem, & adoratorem vituli. Profectò omnis caro fœnum. Si à rationis vsu sic exulauit Hebræus, non iam nisi caro est: carneum brutum fit, quod intellectu carens, non nisi carne rationis inerte consistit. Augustinus Psalm. 105. *Et immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilis. Istam gloriam suam, id est, Deum mutauerunt in similitudinem vituli comedentis fœnum, ut ab eo comederentur, à quo comeduntur, qui sapiunt secundum carnem. Omnis enim caro fœnum.* Et opportunè. Quid enim nisi comederè populum saragit, qui ab auro populi non solum nutriri, sed & gigni sollicitat: ut deglutitas opes in naturam conuertat, & tanquam rudia animalia, quod voluntas fert, miserè subiectos impellat? Anne sat, quod vitulo duci se ut fœnum populus aliturus committat?

41.
Exod. 32. 20.

Imò, ut qui gubernatur à boue, bouem esse compareat, demirare Moysis inuentum: *Arripens vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit usque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel.* En vitulus, qui populum comedebat ut fœnum, à populo comedi cogitur. Quam ob rem, ducem suum ut deglutiat, adigitur Israël? Ut se transire videat in bouem, qui bouem traducit in viscera, & quam iniurius dux ille denuò fictus appareat, qui sic conuertit homines in iumenta. Ad hoc compendio vterer Lippomani: *Sic idolum suum vorare coguntur ad facti iniuriam.* Maior tibi Hebræe, quam Numini iniuria est, qui Numen pepulisti à ducatu; vel ut fœnum à boue comederis, vel ut bos fias, comedis bouem, miseraque vicissitudine, qui procacem regem petiisti, vel esca bouis, vel bos sis.

Lipp.

Iuuenes aulici Roboam assentantes suadent, ut supplici populo immitia verba rependat. 3. 3. Reg. 12. 10. *Sic loquere populo huic, qui loquuti sunt ad te dicentes: Pater tuus aggrauauit iugum nostrum, & releua nos: Sic loqueris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei.* Iugum, quo grauabatur, excutere sollicitat populus: quid est, quod Principi maleuada, ineptientique adolescentia hunc sermonem inspiret? *Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei?* O immane, deformeque Principis corpus, cui digitulus dorsi molem, & grossitiem exuperat! Cui tam valida corporis structura est: nonne vehendo oneri, popularique iugo paratior erit? Dixerat populus: Iugum oneris nostri humeros lassos vergere cogit in ima, & releua nos. Sic interpretor: Tu leua, leuis ponderis tibi erit, cui onus regiminis principalis incumbit; succumbit populus, cui antistas. Imò ille non se dorsum habere, sed digitum, innuit; & cui minimus digitus cum dorso patris de adipali grossaque mole contendit, non solum leue dorsum vehendis oneribus, sed nullum sibi esse depromit, nempe ut noscerent, quod populus dorsum eius erat, ille non nisi manu & capite constaret; hoc, ut regeret, illà, ut feriret. O prauus moderatoris imago! Tu digitus, dorsum populus? Citò amittes populum, quo compingeris: corpus tuum, etsi cum digito, absque capite & dorso manebit. Nonne illi rebelli concitatione dixere: *Qua nobis pars in Dauid, vel qua hereditas in filio Isai?* ac si dicerent: Populus, inhumanum est, quod dorsum Regis sit, qui pars corporis Regis est: Rex dorsum sit; manus populus, qua operetur: quæ nobis pars in hac Dauidica prole? truncetur corpus, abeat in frustra, quod frustra Regem, onera regni reluctantem, sortitum est. Alterum currum, quo à seruilibus equis veharis, inquire: nequit dorsum populi se ut currum, se ut equum exhibere, quo sed eas. Forasan idèò subditur: *Porro Rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem, recessitque Israel à domo Dauid usque in presentem diem.* Quam secus ille, qui regendi paradigmata præbens, dicebat Psalm. 80. *Auertit ab oneribus dorsum eius:* vbi Augustinus. *Quis auertit ab oneribus dorsum eius, nisi ille, qui clamanit: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis?*

O vos, qui, feriente scutica, populum, quem regitis, verberatis, & baiulantium onera dorsa percutitis, digitum exercentes & caput; in caput flagella flectentur, & refugo impulsu verticem regalem obtundent, ut bruti experiantur iniurias, qui ut brutum populum sic castigat. Adest in Roboam exemplum; recale, quid adiecerit: *Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cadam vos scorpionibus.* Cur scorpiones pro verberare minatur? Consule Lyram: *Sicut scorpio pungit caudam, eam super caput reflectendo, sic exitus huius flagelli, in qua est plumbum vel ferrum, percutiendo reflectitur ad anteriorem percussis super corpus percussis.* Stolide & dire Roboam, dum populum, te percutis, & nesciisti: cum post caudam verberas scorpionibus dorsum, in caput reflectitur verber. Si decidit animal, quod cecidisti, ab imperij quadriga cades exanimis. Subditos scorpionibus cædit, qui exitalia reipublicæ onera imponit: capite damnatur regnum, cum inferiorum dorsa onerum inæqualium premuntur incursu.

Quam

44. *Psalm. 128. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem suam.* Quidne fabricauerunt peccatores? Peccatores. Seipsos in Dominicum dorsum iniecerunt, ut qui regnabat à ligno, ciues suos, dum lignum, in humero baiularet. Fabricauerunt peccatores in Christi dorso, quod dorsum ex se habere nequibat, peccati iugum, quod fabricat, sub quo gemit humana malignitas. O qualis in tergo Dominico moles; quæ quamuis à cæmento aliena fuit, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, tamen idem fuit regali se symbolo, nempe cruce, exhibere conspicuum, quod eodem dorso ædificatos peccatores sufferre. Cur Regis humani lex non sit, subiectorum onera supportare, si Regis diuini indoles præscripsit exemplum? Aliis stemma regni diadema capitis est, aliis sceptrum in manu; quid est, quod nouus Rex & æternus non in capite, non in manu, sed in humero sustulit principatus insigne? *Isai. 9. Et factus est principatus super humerum eius.* Quoniam non nisi in humero lignum baiulatur, & in ligno, compendioso onere, peccata grauantur. Ergo, quæ Rex est, subiectorum ciuium onera sufferre demonstrat; cui imperij signum non in vertice, non in dextera, sed in humero, sed in dorso grauescit: nec se Regem amat, nisi à ligno, quod in humero baiulauit. Prodest Tertullianus libro aduersus Iud. *Quis omnino Regum insigne potestatis sua humero præfert, & non aut capite diadema, aut manu sceptrum? Sed solum nouus Rex nouorum auium Christus Iesus, nouæ gloriæ potestatem humero extulit, crucem scilicet, ut secundum prophetiam regnaret à ligno.* Qualis Christiani regni tessera, qualis honos? Onus est. Ne iugum distaret à rege, regnauit à ligno, ne vnquam sine ligno rex, ne vacuus humerus sibi de purpura blandiretur. Noscitur à prætexta Senator, à fascibus Consul, profanus à diademate rex, Christianus à cruce lignique pondere, quod pro leuandis subditis baiulat. Theophylactus in capite 23. *Lucæ. Ipsius principatus insigne crux ipsa est, ut Senatorum insigne prætexta fuit, & Consulium & Imperatorum duodecim fascies, Regum insigne diadema & sceptrum.*

à principatu Domini & Matre: hæc portans, à quo portabatur, in florido vtero sacri fœtus gerula fuit, Verbum portans, quod portat omnia verbo virtutis suæ: ille, nempe crux, suffixum Dominum baiulauit, qui baiulans sibi crucem, perrexit in patibuli locum. *Matth. 11. sic allicit Christus: Veni te ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos.* Quid est, quod oneri adiiciat onus, & adiuncta sarcina fessos humeros grauari promittat, ut onerum geruli leuentur? Si onerati sunt, & præ ponderis mole deficiunt, quæ iugum alterum vergentibus ceruicibus incutiet? Imò iugo Dominico onerare, exonerare est: iugum enim se portantem portat, dum interna refectio saturat. Vides? *Ego reficiam vos: tollite iugum meum super vos.* Si tolli iubetur iugum, ut reficiat, ipsemet, qui reficit, iugum est. *Rabani: Non solum exonerabo, sed interna refectio saturabo.* Nec te refugiat, quod Dominus subdit: *Ecce discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Admonet, quod eius iugum homo sustollat, & ut vrgeat ad assensum: se mitem exhibet, se humilem præconatur, requieque à iugo potiundum spondet. Ergone, quia mitis, & humilis Dominus est, Dominicum iugum placidam quietis sortem conducet? Profectò se in exemplum iugi portitoribus obicit, quasi ipse præ humilitate portitores ipsos, quasi iugum, supportet: nec debeant detrectare Domini iugum, si, dum baiulant, à Domino baiulantur. Compendio Euthymius: *Seipsum in exemplum constituit, ut facilius sermo susciperetur.*

46. Cur Verbum Dei sibi carnis indumenta præcingit, & incarnationis œconomiam non Pater, non Spiritus Sanctus assumit, sed Filius? Dixit Rupertus: *Nouerat Deus, principatum creaturarum non posse humiliter sustineri; nisi à Verbo incarnato.* Quæ indoles Verbi hæc est, quod principatum sustinet; nec superbit, tantum à subditis sustineri conatus: Certè omnia per ipsum facta sunt, & in ipso vita erat. Creaturæ sunt in Verbo Dei, quas baiulat ut exemplar, sustinet ut artifex, ut vitam instillat, & intraneo spiritus fulcimento sustentat. In ipso erant; sit ille in ipsis: carnem assumit, in humanam se iniicit naturam; ut per vnionem ad carnem alternis se ponderibus portent, & æternæ constantiæ regnum creaturarum stabilitate perennet. Ingenium S. Thomæ est 3. *p. q. 3. art. 8. Ipsius persona Filius, qui est Verbum Dei, attenditur vno quidem modo communis conuenientia ad totam creaturam, quia Verbum artificis, id est, conceptus eius est similitudo exemplaris eorum, quæ ab artifice fiunt. Vnde Verbum Dei, quod est, æternus conceptus eius, est similitudo exemplaris totius creature. Et ideo sicut per participationem huius similitudinis, creatura sunt in propriis speciebus instituta, sed mobiliter; ita per vnionem Verbi ad creaturam, non participatam, sed personalem, conueniens fuit reparari creaturam in ordine ad æternam, & immobilem perfectionem.* Comptè quidem, & ex Theologiæ vena. Æternitas principatus hac arte firmatur. Sunt in Verbo creaturæ; sed in se fragili leuitate nutant: sit in creaturis Verbum, ut decidua fragilitas in æternæ gloriæ pondus succrescat, reciprocaque statione sub Verbo, & supra Verbum infideant.

Spondet Angelus mox genitrici futuræ: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Adnotabam tom. 1. *Luc. 1. 35.* de Maria & Deo incarnato, *Ac. 11. n. 20. ingenium* G 3 *vmbræ.*

Rex reciproca circumfessione portet
populum portan-
tem se.

SECTIO VIII.

45. **M**ULTAS gentes imperio suo Arphaxad subiugauerat. Ergo subtus, gentes; insuper, imperium. Benè. Sed & imperium subtus sit, gentes insuper, ut reciproca vicissitudine Rex baiulet populum, populus Regem; si alter erga alterum sursum & deorsum, alternisque diuersi, sed non aduersi situs subsidiis currant regna in maiestatis quadriga. Quisquis sceptrum tenes, gentiumque pelagus moderaris, iam geme sub aquis gigas, fluidaque pondera sustineas in fundo; iam super aquas placida statione fruaris: tibi fulcrum sit populus sedenti, tu sis populo fulcrum ambulanti; portes portantem te. Sume exemplum *Zerda in Iudith. Tom. I.*

vmbræ. Si arbor in montis culmine fata virefcatur, per clium montis à Sole feriente comcidit vmbræ, eo modulo fitus, quòd deorfum caput, populoſæque coma, furſum radix adumbrata compareat. Hoc, ſi aſpicias ſubtus: quòd ſi deſuper è culmine videas, prius comam, caputque conſpicias in vmbræ. Ergo virtus Altiffimi, diuinaque maietas hoc vmbroſo ænigmate panditur, dum Deus homo gigni nuntiatur, quòd poſterius, nempe homo, ſeorſum fit; prius, nempe Deus, deorfum. Bernardus ſerm. 3. ſuper Salve Regina: *Verbum Dei caro factum eſt, Deus humilis, & homo ſublimis.* Quòd ſi ab alto ex Angelico vertice vmbraſpicias, ſubtus hominem, Deum ſuprà intueberis. Vnde Angelus poſt vmbraſponſionem, prius Deum, quam hominem nuncupauit: *Quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei.* En æternandi Regis idea. Regna quidem tranſeunt in vmbræ, vmbraſfulgore clareſcunt. Vis vmbraſoliditatem imprimere? ſint in regno prima nouiſſima, & nouiſſima prima: caput aliquando pedes ſuſtentet, quòd à pedibus ſuſtentatur, & ad maietatis lucem vmbræ è regalis montis cacumine ſe in ima ſubmittat, vt poſteriora ſupernum ſitum ad immobilem regni ſortem adquirant.

48. Si ſub hac vmbraſpecie in Virginea vulua gignitur Dominus, quidni regnandi artes, quas indoles in origine hauſit, etiam in conſinio mortis teneret? Ioann. 13. *Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, miſit aquam in peluim, & cepit lauare pedes diſcipulorum.* Quæ illatio eſt, quòd quia omnia Pater dedit in manus, manus ſub diſcipulorum pedibus ſubieciſſet, ablueſque ſordes, ſe ſub extrema veſtigia locaret? Si omnia in manus, Domino dedit Pater, dedit diſcipulos perſpicuum eſt, quos regali iure, imperiique moderamine gubernabat. Ergo manus ſub diſcipulorum pedibus iactat, vt à quibus vt Dominus ſeruebatur, baiularet vt ſeruus: non manus, ſed pedes lauat, vt totum hominem ſuſtentaret. Auguſt. tractat. 55. in Ioann. *Cum ergo illi Pater omnia dedit in manus, ille diſcipulorum non manus, ſed pedes lauit, vt cum ſe ſciret à Deo exiſſe, & pergere ad Deum, non Dei Domini, ſed hominis ſerui impleret officium.* Incompletum Regis officium eſt, ſi ſemper quos regit, teneat ſub manu; vt completum ſit, teneat in manu. Hæc eſt energia Auguſtini: *Sed hominis ſerui impleret officium.* Nec diſcedas. Recole: *Sciens, quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit; miſit aquam in peluim.* Si omnia dedit ei Pater in manus, etiam Spiritum ſanctum dedit, quis ambigat? Imò non tantum manibus, ſed & toti corpori datus eſt, qui de Spiritu ſancto conceptus, & ad verticem uſque repletus, vt ad verticem exuberans columba inſidens declarauit. Adeſt Chryſoſtomus orat. in Philogon. *Nam & hic ponitur corpus domini, non quidem ſcaciis innolutum ſicuti tunc, ſed vnde quaque Spiritu ſancto conueſtitum.* Agit de dominica menſa. Ergo poſtquam ſe ſub cœleſti cibo locauit, quid eſt, quòd mittat aquam in peluim, vt ſub aquis non gemens, ſed amans, pedum pondus ſufferat humanorum. Proſectò in exordio. *Spiritus Domini ſerebatur ſuper aquas,* aquarum dorſa, fluidaque profundi veſtacula Spiritui Regali fercula ſubiiciebant, & labentis laticis obedientia, gerula Numinis vnda currebat. Id alibi datus Tertullianus non abnuit: *Dignum veſtaculum Deo ſubjiciebat.*

Igitur vt Spiritus ſanctus princeps creaturæ non ſemper furſum, ſed ſubtus appareat; manus Domini Spiritu ſancto veſtitæ, ſub aquis ſunt, dignum veſtaculum; creaturæ præbentes. En apprimè impletum dominantis officium eſt. Geſtat Filius Spiritum ſanctum in manibus: ſcit quòd pater eum dedit in manus, illicò pergit ad peluim, vt ſufferat Spiritus ſanctus aquas, à quibus in primordio latus: ſic furſum, & deorfum omnia repleuit. Fruere Athanaſio epistoſa ad Epictet. *Spiritus Sanctus progreſſio Patris ſemper eſt in manu Patris, qui eum mittit, & in manibus Filij, qui eum geſtat, per quem omnia repleuit.*

In igneo curru cœleſtia calcante Elia, clamat Elifeus 4. Reg. 2. *Pater mi, currus Iſrael, & auriga eius.* Ergone currus portatur in curru? Si currus Iſraelis eſt, cur igneo curru in æthereoſtractus ſuſtollitur? Imò ſi Elias currus eſt, qui baiulat Iſraelem; iam gemino in curru in cœlum rapitur Iſrael. Certè Elifeus igneum currum ſubito videns, in ipſum ſimul, & Eliam voces laxauit abruptas, ingenioſa amphibologia vtens, vt vna voce de Elia loqueretur, & curru: ac ſi diceret: O quadriga, quæ totum Iſraelem in vno baiulas Elia, qui Iſraelem in ſe, regiminis axe, portabat. O & tu Elia, qui currus Iſraelis eras: quam ſacra viciffitudine curru tolleris, vt curru doneris; & furſum ſis, qui ſubtus onera ſupportabas. Sic enodarem Abulenſis ſenſum 4. Reg. 2. q. 19. *Dicendum, quòd quia rapiebatur Elias tunc igneo in curru, & ipſe ibat ſicut auriga dirigens equos, dixit Elifeus: Currus Iſrael, & auriga eius; id eſt, video currum, & aurigam.* Et dixit: *currus Iſrael, id eſt, quòd ille currus ferebat in ſe totum bonum Iſrael, ſcilicet Eliam.* Si vocem in Eliam direxit, dicens: *Pater mi, Pater mi;* Elifeum nuncupauit Eliam currum Iſrael, quis ibit inſicias? Cur de igneo curru Abulenſis expendit? Prouidum Eliæ regimen, ſacraque populi moderatio explicat nodum. Si ille ſubtus, ille furſum erat; illud, quæ humilis; hoc, quæ Antifites; curru vehitur, & currus eſt; Regalis diſciplinæ hieroglyphicum fuit cœleſte: dum Eliam appellauit Elifeus, vtrumque vna diſtione, Eliam nempe, & currum nuncupauit.

Soporem carpens Iacob, cœleſti lumine tangitur, Genef. 28. *Viditque in ſomnis ſcalam ſtanteſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, & Angelos quoque Dei aſcendentes & descendentes per eam, & Dominum innixum ſcala.* Quomodo Dominus ſupremo ſcalæ nritur gradu, nec à pondere maietatis ſcala fatiſcit? Quali fulcro ſcala ſubſiſtit, quæ non grauatur ſic Dominum ſuſtinere? Si Angeli aſcendunt, descenduntque quia adminiſtratoriſpiritus ſunt, regni creaturarum exhibetur imago: cur ergo ſemper iuſuper ſcalam Dominus, non ſubtus, ſcalam fulcit? Imò auſcultata, quid expergefactus Iacob protulerit: *Cumque euigilaſſet Iacob de ſomno, ait: Verè Dominus erat in loco iſto, & ego nesciebam.* Quid ais euigilans è ſopore? Dominus in ſcalæ culmine apparuit innixus: cur in radice ſcalæ innuiſſet? Si verè Dominus in loco iſto eſt, vbi primus à terra ſcalæ gradus; cur ſuprà conſpectus? Opportunè vtrumque. Si Dominus eſt, orbisque imperio potitur, nescit inniti in ſcala, quin in eo ſcala nitatur. Sanè Iacob Dominum figurabat, vt ſubtus ſcalam Dominus, ipſe qui ſuprà ſcalam videretur. Arridet Auguſtinus in ſermonibus. *Si Iacob Dominus in terra dormiens figurabat, quid eſt, quòd*

Bern.

Ioan. 13. 3.

Aug.

Marth. 3. 16.
Chryſ.

Gen. 1. 2.

Tertul.

Athanaſ.

49.
4 Reg. 2. 12.

Abulenſ.

50.

Gen. 28. 12.

Heb. 1. 14.

Auguſt.

in

in cælo Dominus scala innixus incumberebat? Quomodo Christus Dominus, & in cacumine scala in cælo, & in beato Iacob esse videbatur in terra? Audi ipsum Christum dicentem: Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis, qui est in cælo. Aduertite, quia ipse Dominus, & in cælo, & in terra esse dixit, caput esse Ecclesie confitemur. Cur irrequieta mobilitate ascendunt Angeli, & descendunt? nullus refidet, nullus subsistit. Si Angeli Dei sunt, cur non in Deum omnes feruida agitatione conscendunt? Imò si Deus supra & infra scalam est; tam Angelus, qui descendit, quam qui ascendit, alacri impulsu fertur in Deum. A Domino in Dominum sacra vertigine, æmuloque pede transfilit Angelus, vixque supernam gradum tetigit ascendendo, cum infimum descendendo sollicitat, vt vtrouque glorioso Domini hilarescat intuitu. Adest Rupertus: *Hi nunquam sursum aut deorsum fixi consistunt: nunquam enim purum Deum, aut purum hominem predicant esse Iesum Christum, sed sursum ac deorsum inoffenso pede currentes, dicunt ascendentes, quia Deus erat Verbum; dicunt descendentes, quia Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Descendendo Deum hominem factum, ascendendo, fatentur Deo hominem unitum.*

Homo ab Angelico Custodia muro
septus, intra murum à proprio
arbitrio perit.

SECTIO IX.

51.

CIVITATEM construxisse dicitur Arphaxad, & tamen tantum quos erexit, muri describuntur. Ergone tota in mœnibus ciuitas? Tota. Ex lapidibus quadratis & sectis fecit muros eius in altitudinem cubitorum septuaginta. O quantum per impios noui regis conatus grassatur timor! Coronæ præda paucior est: dum tempora cingit, fugacis temporis ab interitu nutat, ædificauit ciuitatem. Quibus vlibus? An vt aulam regiam incoleret, ædibusque superbis superbum conderet principatum? Vt amplissimis plateis cursitantem Medorum exciperet multitudinem? Imò vt se à Cambyse muniret. Adest Lyra: *Ædificauit ciuitatem ad munimentum sui contra Cambysem.* Quidni mœnia liberali historiographi exarentur stylo, cætera vrbis amplitudo sileatur, si solum ad munimentum vibem erexit? Sed quid ambitioso Regi mœnia profuerunt, si extra mœnia à Nabuchodonosore debellatus interiit? Ausculta, quod contigit: *Anno igitur duodecimo regni sui Nabuchodonosor pugnauit contra Arphaxad, & obtinuit eum in campo magno, qui appellatur Ragau.* Cur scopulos in mœnia secuisti? cur latomos censu ditasti? cur dolauisti lapides in custodiam, si manentibus mœnibus extra mœnia lapsus periisti? Non culpa mœnium fuit ædificatoris iniuria, sed praua à mœnibus exeuntis libertas. Ipse se interimit, qui vel se non continet intra muros, vel cum intra sit pedibus, foras voluntatis actibus egreditur, vel ab extraneo hoste securus interiori se arbitrij malignantis gladio confodit.

Lyra.

52.
Hier.
Matt. 21. 33.

Quis ambigat, vrbium mœnia, septa vinearum, prouinciarum turres & castella, Angelicæ

custodiæ symbolum esse? Hieronymus ad illud Matth. 21. *Plantauit vineam & sepe circumdedit ei, exponit vel murum vrbis, vel Angelorum auxilia.* Si Angelico muro cingitur homo, & cœlesti, validaque potestate hostilia iacula, arietesque inimicos retundit, cur inuicto septo vincitur ille, & præda fit hosti, primo in certamine debellatus? Quoniam murus extrà est. Non penetrat Angelus arbitrium, nec ad intranea rationalis vrbis penetralia subintrat: libertas principatus humani sepius valet; Angelico tamen milite, qui in arcana voluntatis regna se immittat, orbatur: intactis mœnibus ab inimico arbitrio succumbit, infractaque murorum fide ipse se interimit, qui sepitur. Cur Paterfamilias, qui sepe circumdedit vineam, plantauitque vites, irriguoque imbre, vt palmites euererent, insperit, postquam locauit agricolis, peregrè abiit? *Locauit eam agricolis, & peregrè profectus est.* Quid vineam defuerat ad subsidium? Sepes, torcular, turris, colonus, æmulo contendebant fauore, vt turgeret vitis, viret palmes, botrus tumeret, mustique prouentibus vberaret. Si agricola, & vinea intra sepe mansit, immeritò causabor excidium: ipsa vinea, colonique libertas sibimet infidiata est. Non Angelus, qui sepes erat, sed Dominus, qui Deus, potuit habitare intra vineam; nullus nisi Deus animam incolit: cur, qui vbique est, à vinea discessisse profertur? Vt vitibus & colonis liberum operandi reliquisset crederetur arbitrium. En vinea interitus. Hieronymus: *Et peregrè profectus est. Non loci mutatione: neque enim Deus alitubi abesse potest, quo complentur omnia; sed abire videtur à vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat.* Proh vrbis, proh vineam occubitus! manente septo, à vitio vitis, à coloni libertate, à malignitate ciuili hostis, ab iniuria inquilini dirueris. Non accuses Angelum, qui custodit; ipse non dirimitur, tu dirimeris.

Genes. 3. *Eiecit Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, ad custodiendam viam ligni vite.* Cur Cherubim, qui emicat Angelico principatu, inanimato viridario custos adscitur? Cur maior seruit minori? Cur terrestri paradisi cœlestis excubitor officiosis incumbat obsequiis? Imò, vt spiritalis paradisi, scilicet animæ, se custodem addiscat. Augustin. lib. 11. de Genes. capit. 11. *Hoc per cœlestes potestates etiam in paradiso visibili factum esse credendum est, vt per Angelicum ministerium ibi esset quadam ignea custodia; non tamen frustra, sed quia aliquid de paradiso significat spirituali.* Frustra Angelo est, quod homini non inseruit. Sed cur apparatus erogatur custodiæ? Nonne sat Cherub in hominem paulominus diminutum ab Angelis? nonne sat flammeus gladius, qui incendat pariter, & incidat? Profectò hieroglyphicum in valuis iniicitur paradisi, rescribens in muro, quod homini ad vitæ defecerat sortem. Perit homo, intellectus & amoris vitio; ab arbitrio perit, quod in scientia, & voluntate est. Ergo sistitur Cherub in muro, vtpote qui est plenitudo scientiæ: flammeus gladius minitatur in arce, vt ardor charitatis eniteat. Sic nouerit homo, quod à scientiæ, & voluntatis licentia occubuit, quippe cum hæc animi latibula Angelus non subintret, sed extra quasi in muro sit ad libertatis humanæ symbolum, in muro Paradisi hæc eadem Angelus representat, vt per plenitudi

53.

Gen. 3. 24.

Psal. 8. 6.

Idor.

Procop.

nitudinem scientiæ charitatisque ardorem Adam repatriet, à quo miserè exulat per arbitrium. Compendio Isidorus: *Ad arborem igitur vite non reditur nisi per Cherubim, id est, plenitudinem scientiæ, & charitatem.* Cui adnecte Procopium, dum ipsa expendit verba: *Deus quidem ut bonas tam visibiles, quam invisibiles creaturas constituit. Caterum homo, & Angeli, cum sui iuris essent, ea libertate sunt abusi, & sua propria culpa ad miseriam sunt deuoluti.*

54.

Quid ergo? De cœlestibus Angelis armata, rationalis vrbs interibit, & quæ intus sola absque extero habitatore est, extraque custoditur ab Angelo; suimet arbitrij impetu cadet: Angelici muri ingrediantur in urbem: ipsemet homo exeat à se, Angelus intret; cœlestium virtutum frequentia domus hæc habitetur, nullæ hostiles iniuriæ nocebunt, nulla iacula ferient. Cupis videre intrò Angelum, foris hominem, cum tamen Angelus custos hominis sit: Gen. 19. Loth Angelos suscepit in domum, quæ ob pulchros hospites, Sodomæ ciues experiri cœpit ut hostes: illicò agmine obsidente sepitur: *Viri ciuitatis vallauerunt domum illius à puero usque ad senem.* Secura est ab obsidentium impetu domus, quoniam intra domum Angeli sunt: nequibit inimicus libidinis ardor obrepere, quò Angelica pudicitia ingressa est. Sed demirare, quod sequitur: *Egressus ad eos Loth, post tergum occuldens ostium, ait: Nolite, quasò, fratres mei, nolite malum hoc facere.* Quid agis, ô macte vir? Sic absque comite, sic absque milite in flagrantem luxuriosis flammis te phalangem proiectas? hostilem solus continebis ardorem, irrumpentemque populum mitigabis? Cur deferis domum, & quem intrò custodiebant Angeli, foras procedis? O benè! Sat est, quòd Angelus intrò sit: etsi homo egrediatur, securitate pollebit. Unus aduersus plures, sanctus aduersus impios, tutus obicitur, cuius interior domus plena Angelo est: hospitium cœlitum inermem hominem ad victoriam informat. Prodest Lippoman. *Unus contra tot viros impios, sicut Abraham contra tot reges, pro ostio stans, sola fide armatus, corpus suum opponit pro hospitibus, & victoriam reportat.* Quid? Fortitudo eius ab intus erat. O noua Angelicæ custodiæ indoles! Sub dio horao, absque muro, absque tecto, in penetrati, & latebra occlusus Angelus? Spera, triumphum aget Loth, qui in limine ostij, sui custodis excubat custos. Scit Angelus, qui intrò est, cum immineat periculum, suum hominem à semet egressum custodire. Ausculta. *Iamque prope erant, ut effringerent fores: & ecce miserunt manum viri, & introduxerunt ad se Loth, clausuruntque ostium, & eos, qui foris erant, percusserunt cacitate.* Cur solam exerunt manum, nec totum emittere corpus audent, quasi ab exercitu populari timentes? Nonne hæc Angelicæ fortitudinis contumelia est, non totum corpus hostilibus exponere iaculis, sed furtiuâ, subdolaque manu hominem arripere, qui extrà stabat? Ne domus absque Angelico inquilino vel per breue spatium maneret, ne interior aula cœlesti potestate vacaret, non totum se egerit Angelus; educit dexteram, quæ Loth in cubile reducat. Ne castitas extra claustra prodiret, Angeli se continent intra domum, quasi animam iusti intraneo munimine defendentes. Vix manum emittunt, cum retrahunt, ut à periculo castitatis dominus, & domini domus seruaretur illæsa. Non dissidet In-

Gen. 19. 4.

Gen. 19. 6.

Lipp.

Gen. 19. 9. 10

terlinealis ibi: *Sed & illud nobis in hoc facto insinuat. Interl. tur, quia cum castitas penè usque ad lapsum impetitur, sæpe bonorum (id est, Angelorum) adiutorio intra conscientia claustra inuiolata seruatur.* Disce custodem Angelum intra animi penetrabile recipere, & qui pro muro est, reducere in aulam, etsi caro imbellis mollisque extrà remaneat, hac intrinseca armatura hostiles non pauebit incurfus. Quæ fiet, quòd Angelus in animo sit? Moribus Angelicis viuere.

Custos Angelus operum custoditi Speculum est, Musica modulationisque morem obseruat.

S E C T I O X.

DE O arbitrij iniquitas Angelico muro sepitum hominem iugulat sub custodia, ut in ipso Angelo, qui tutatur, demerita præuaricationis rescribat. Angelus Dei tenax recti est, incapax noxæ: nec ex peccatoris, cuius lateri insidet, adhæsiōne reliquias potest sceleris contraxisse. Attamen ita serpunt malignæ libertatis venena, ut qui ex officio vindex, & tutator est Angelus, dum custodit iniquum, iniqui videatur repræsentare delicta. Dan. 10. sic Angelus Danieli fatur: *Ego veni propter sermones tuos: Princeps autem regni Persarum resistit mihi viginti, & vno diebus: & ecce Michael, vnus de Principibus primis venit in adiutorium mihi.* Quis Princeps Persarum hic, qui in Angelum præualet, & cœlesti potestati resistit? Iuxta commune assertum, Angelus fuit, qui Persico assistebat imperio, excubitor Persidis, gentisque præses. Si in Angelicis cuneis tam sibi constans pax est, ut vel in militiæ strepitu non nisi vox insonet pacis: nato etenim Domino non togatus Angelus, non prætextâ conspicuus, sed militaris ardoris flammâ coruscans, non classicum cecinit, sed pacem, Luc. 2. *Facta est cum Angelo multitudo militia cœlestis dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax.* Cur inquinant fœdera pacis, dum Persidis Angelus cum Angelo præliatur Danielis? Quoniam prauis Iudæorum mores, quos sub Persicis compedibus misera tenebat captiuitas, in ipso custode Angelo, tanquam in speculo, reflexis lucibus apparebant, ipseque populi criminibus circumscriptus, diuturnius seruitutis iugum à Numine deposcebat, cum Danielis Angelus, utpote iusti, eius reuerberatis virtutibus, libertatem populi efflagitabat. En vterque Angelus, eius, quem custodit, morum imaginem repræsentat: & quoniam vtriusque merita sibi inuicem contradicunt, alter Angelus in alterum præliari dignoscitur. Pluribus id tractat sanct. Gregorius Magnus lib. 17. Moral. Greg. Mag. capite 7. libemus hæc: *Propheta preces Angelus exaudis, sed Persarum Princeps resistis: quia, etsi iam vita iusti deprecantis ereptionem populi exigit, eiusdem tamen populi adhuc vita contradicit. Rectè ergo dicitur, quòd contra se Angeli veniunt, quia subiectarum sibi gentium vicissim merita contradicunt.* Quid grauius? Ergone Angelus, hominis assertor, & vindex, cuius excubat ob tutelam,

55.

Dan. 10.

12. 13.

Luc. 2. 13. 14

lam, cui studiosus protector insistit, eius com-
pedes exaggerari sollicitat, nec in libertatis for-
tem acciri? Profecto non Angeli culpa, sed ho-
minis est, quæ per interpositam Angelicæ clari-
tatis crystallum ostenditur, certamenque aduer-
sus iusticiam iusti deprecantis intendit. Non tæ-
deat exaudire Gregorium: *Nam sublimes spiritus*
eisdem gentibus principantes, nequaquam pro iniusta
agenibus decertant, sed eorum facta iuste indican-
tes examinant. Cumque uniuscuiusque gentis vel
culpa, vel iustitia ad superna curia consilium ducitur,
eiusdem gentis prapositus, vel obtinuisse in certamine,
vel non obtinuisse perhibetur.

Greg. Mag.

56.
Tert.

Tertulliano non, despicabilem lucem redone-
mus, qui lib. de anima capite 37. sic fatur: *Omniem*
autem hominis in vtero ferendi, struendi, fingendi pa-
raturam aliqua vique potestas diuina voluntatis mi-
nistra modulatur. Quæ potestas hæc, statim expen-
dit: *Nos officia diuina Angelos credimus.* Qui stylus
hicce: *hominis paraturam Angelus modulatur?* An
Tertulliani stylo *paratura* significat arma? Ego qui-
dem intelligo, quidquid parat hominis, quem ab
origine custodit, obsequium, cum feritur, cum strui-
tur, cum fingitur, & deinde rationalis vitæ opera-
tur ad vsum. Ergo quid est *paraturam* hanc modu-
lari? Modulus, flexus vocis, cantusque mensura est.

Plin.
Cicer.

Plinius lib. 11. capite 37. *Arteriarum pulsus in*
modulos certos, legesque metricas. Cicero in Orat.
Ipsa enim natura quasi modularetur hominum ora-
tionem, in omni verbo posuit acutam vocem, nec vno
plus; nec à postrema syllaba circa tertiam, quo ma-
gis naturam ducem ad aurium voluptatem sequatur
industria. Musica, delicata nimis, & tenera ars
est; constat pluribus, paruo diruitur: quæque
vox discordet à metro, non solum se, sed, &
nobiles, dulceque sonantes comitum corrup-
pit accentus. Quid quodd canora lingua aërem
ille prendat, & aurem, si raucum alter, obtu-
sumque sonet? Custodia Angeli modulorum
morem obseruat. Homo, & Angelicus custos
chorum constituit; ille custodia paraturam mo-
dulatur: quid quodd suaue canat; cœlestesque
opitulationum, & vigiliarum tonos artificioso
metro multiplicet, si homo depresso, contu-
loque, & rauco vitiosæ consuetudinis sonitu
tinniat: vel in illecebroso meretricæ voluptatis
thalamo carpat soporem, cum Angelus ferme
cantando rumpitur in præsidium? Ne deses ex-
cubitori tuo fidas, dum aduersa voce reclamationes:
custodia Angeli musica est; paraturam hominis
modulatur: si vitiosè, si turpiter canis, ab ægritudi-
ne chori interibis.

57.
Luc. 2. 13. 14.

Recole Angelicæ pompæ ad Domini cuna-
bula cantum, Luc. 2. *Et subito facta est cum An-*
gelo multitudo militiæ cœlestis dicentium: Gloria in
altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ vo-
luntatis. Cur sub militiæ nomine cœlestium
Spirituum turba profertur? Quoniam tutelares
hominum, præsidarii que Angeli nascente Do-
mino gyros per aëra ducebant, sacrisque choreis
papalia pastorum hilarabant. Militia Angelica
est, quam Tertullianus dixerat *paraturam*. Sic
explicuit Ambrosius inibi: *Benè Angelorum no-*
minatur exercitus, qui sequebantur militiæ ducem:
qui contra malignos spiritus ad tutelam nostram,
Angelorum ordinat exercitus. Cur ergo sic Ange-
lica phalanx canit, & modulis sonoris æthera
complet? Vt eius custodia, qua hominibus tu-
tandis incumbit, modulantis chori morem exhi-

Ambr.

bere credatur, & non nisi ad hominis accen-
tum benè sonare putetur. Ausculta, quid canat:
Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus
bonæ voluntatis. Quid feruida militiæ cum pace?
Vt pax metrica, legesque canoræ ad Domini-
cum hymnum inter hominem seruentur, & An-
gelum; & cum ille gloriam Altissimo modula-
tur, piasque virtutes spirat in cantu, concinens
homo hymno respondeat, habeatque pacem ad
Deum, quæ cœlestibus metris aptetur. Inge-
niosè Euthymius: *Et in terra pax. Vt hæc hymno*
sive laudi correspondeat. Quia & in terra pax facta
est, qua in cœlis versabatur, hominibus pacem iam
ad Deum habentibus. Ne musicæ mensuram dis-
cordans homo ab Angelico cantu dissoluat, &
ipse hebeti chorda, tonoque contuso suaue ca-
nenti Spiritui iungatur, prælij, non pacis amans,
operibusque pugnans aduersus præsidarij An-
geli fauorem. Cur pax hæc solum hominibus
bonæ voluntatis asseritur? Ne putes, terreni
temporalisque imperij pacatam aduersus hostes
sortem ab Angelicis cuneis concupisci; sed quæ
interna in animo est, ubi per peccati iacula ho-
stilia, lactea interioris hominis queis turbari
non valeat. Aptè Lyra: *Ex hoc Angeli verbo pa-*
ter, quod ista pax, qua principaliter per Prophetas
predicta fuit, futura in aduentu Christi, erat pax
interior bonæ voluntatis. Pax autem temporalis, qua
fuit in aduentu Christi, pacatus omnibus gentibus sub
imperio Romano, fuit figura huius pacis, principaliter
intenta.

Luc. 2. 14

Euth.

Lyra

58

Gen. 32. 42

Caiet.

Iob. 38. 72

Abulens.

Ergo te ad commoda virtutum accenru, dul-
cique sacri operis melodia ad præsidij Angelici
modulamen, vt sicut Angeli canunt Deo, non sæ-
culi flexibus, turpibusque vocis anfractibus, mun-
dialibus concinas choris. Genes. 32. Mansit Iacob
solus: *Et ecce vir luctabatur cum eo usque manè:*
Quod classicum insonuit, vt homo cum Angelo
luctam perageret? Si non alia arma nisi brachia
fuerunt, non extera buccina, non sæculari clangore
ad prælium opus fuit. Lucta subito conferta fuit
cum Angelo: Angelus lacertis intexitur, vt alteru-
trum corpus innexum, aptaretur alterutri, corpo-
reisque vinculis in luctamine indicaretur, quodd
cum Angelo custode metienda sunt, æquandaque
hominis opera, nec verbo solum, sed facto ad vir-
tutis stadium æquales subeant amplexus. Id subo-
luit Caietano. *An pronocatio aliqua ad luctandum*
profuerit, an ex improviso apparens Angelus, non ver-
bo, sed facto complexionis pronocauerit Iacob ad lu-
ctam. O quale luctæ ingenium est! Terrestis
homo in spiritum mordicus se insinuat, vt lacer-
torum annulis ex duobus confletur vnus, bra-
chiisque intercedentibus, vnus in alterum se
mensuret, sicut in musica ex pluribus vocibus
vna sonat. Anne ex lucta modulata, hymnus
increpuit! Ausculta Angelum: *Dimitte me, iam*
enim ascendit aurora. Quid quodd albor matuti-
nus erumpat, fugatisque tenebris, rosæ lucis
adulescat incurfus? Iacobum Angelus ad can-
tum prouocat, qui supernis Spiritibus tanquam
astris matutinis, appetente aurora, sonare per-
crebruit, iuxta illud Iob. 38. *Vbi eras, cum me*
laudabant astra matutina, & iubilabant omnes fi-
lij Dei. Abulensis ibi. *Dimitte me, quia iam*
ascendit aurora, id est, quia iam tempus est, vt
redeam ad cantandum laudes cum aliis coram Deo,
qui vocantur astra matutina. En in cœlestes mo-
dulos athletam suum, quem brachiis presserat,
Angelus

Angelus laceffuit: vt nosceret, eò luctaminis artem tetendisse, vt vocem operum cum Angeli cantu componeret, & ab ingruente Sole sic opera diurna perageret, vt cœlestis chori modularetur ad normam. Oriente luce homo ad opera egreditur è cubili: vrget Iacobum Angelus, vt dum ipse canit, ille operetur, & Musicæ legibus cum cantu Angelico opus concordet humanum. Prodest Interlinealis; *Dimitte me, iam enim ascendit Aurora: quasi dicat: Tempus est, vt ab inuisibilibus ad temporalia tractanda descendas.* Sed cur valida potensque Angeli natura sic ad hominis contabuit amplexum, vt à pugile suo vinceretur, quem poterat digito debellare? Angelus custos Iacobi erat: edocuit, quodd ad Angeli custodis in opitulando mensuram, corpus suum, & opera sic homo temperare debeat, vt nusquam ab Angelici iuaminis lacertis exorbitet: nec se per temporalium distendat amorem, siquidem Angelus potentes suæ fortitudinis vires compressit, vt humano more æqualiter cum homine luctaretur. Suffragatur non modicè Abulensis: *Apparuit ei Angelus suus in custodiam datus: & incepit luctari cum illo. Et licet potuisset Angelus in puncto quasi Iacob ad nihilum redigere; tamen noluit, sed solum permittebat se vinci, quasi nihil ultra potens.*

Idem.

Dæmon in hominis animum intrare non valet; homo ob arbitrij malignitatem in Dæmonem libens subintrat.

SECTIO XI.

59.

ARPHAXAD, qui mœnia struxerat, vt Nabuchodonosoris impetu marceret, lapidumque subsidio se à pugnacibus conatibus obstrueret, non intra mœnia ab hoste debellatur: sed murorum desertor, occubuit in campo: *Obtinuit eum in campo magno, qui appellatur Ragau.* Cur à mœnibus exulauit, qui diuite gazà muros in præsidium erexerat? Cur non se continuit in vrbe, ne citas tyrannidis lueret pœnas? Se in plana submittens, consilij impotens, maluit in campo manus cum inimico conferere, quàm se in aulæ latibulo ædificiis septus seruare. Profectò superbia Arphaxad intumuit, supercilio elatus, Mediæ tenebat imperium. Nonne super omnes filios superbiæ Diabolus regnat? Ergo regnum hoc diabolo debebatur, assentiēte Rabano, quem supra dedimus. *Qui per vastum tumoris & elationis agitur, facile in potestatem Nabuchodonosoris, id est, diaboli cadit, ipse est enim rex super omnes filios superbiæ.* Si Dæmonis manui debebatur, quid quodd Arphaxad se egresserit extra muros, vt à dæmone teneretur? Nequit dæmon in animam labi, nequit rationalem infringere principatum, quem solum diuini Numinis immensitas penetrat: homo à se egreditur, vt se in dæmonis iugum submittat. O peruiçax hominis arbitrium! extra mœnia prouocat hostis, allicit, titillat, volitantia iacula immittit; nescit mentis penetrare subingredi, & eò sibi inuidet homo,

Raban.

osor sui, vt eligat in dæmonis subintrare dominium, cum dæmon nequeat in hominis animum subintrare.

Recessit Dominus in horti silentia cum agone contendens: desides discipulos grauabat sopor, Matth. 26. sic illos corripit: *Non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.* Osetua medullitus stylum hunc. Tentatio ignea tribulationis fornace aurum examinat iusti: cur oret, ne tentationum flagra sustineat, qui in virtutis exercetur stadio? Imò non admonet, quod orent, ne tentationum impetant tela (nullum amabilius spectaculum Deo est, quàm homo suus cum hostibus confertus, & tribulationum agmen retundens, dæmonisque, qui in animum ingredi non præualet, arma deflebens) sed quod in tentationem non intrent, dæmonisque se dedant in manibus: à tentationibus enim imperi, pugnare est; in tentationem intrare, vinci. Hieronymus ibi: *Impossibile est humanam animam non tentari. Ergo non ait: Vigilate, & orate, ne tentemini; sed ne intretis in tentationem: hoc est, ne vos tentatio superet.* Crede, si te intra septa mentis contineas, sagittarum in mœnibus tactis auscultabis fragorem, obsidentis dæmonis illudes impulsus: cum à te egrederis, in tentationem intrans, occumbis.

60.

Matt. 26. 40.

Hier.

61.

Dæmon aduersus Iobum paratus, Dominum non veretur affari: *Nunquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallaſti eum, ac domum eius* (Interlinealis: *Iob. 1. 9. 10. Domum vocat mentem) vniuersamque substantiam eius per circuitum? Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta, qua possidet, nisi in facie benedixerit tibi.* Eiulat Dæmon, tot muris, præfidiariisque copiis muniti Iob: dominicam manum sollicitat, quæ tangat, & diruat. Quid Dominus? *Ecce vniuersa, qua habet, in manu tua sunt: vbi* Interlinealis: *Dat* Interl. *licentiam tentandi.* Notauistine, quodd aliud dæmon efflagitauit, aliud concessum? Petiit Satan, vt manu sua tangeret Dominus: ast ille manui dæmonis iustum committit. Cur sic iniuriosus homini tuo es, qui, plusquam petiit, inimico donasti? Manus tua parcat, cum plectit; vngit, cum pungit; vulnus, quod aperit, illinit pietatis vnguento: manus eius mitescere nescit; quod tractat, diruit; quod tentat, cædit. O! Pientissimè prouisum est. Manus Domini poterat animam penetrare: si enim eam mitteret in supplicium, vtrique peccatum permitteret, quo mens in Diaboli subintrat imperium. Dæmonis manus in corpus tantum, hominisque externa irrumpere valet; nequit animæ penetrare substantiam: extimam eius potest pungere superficiem; nisi se homo det, peccatorem facere nunquam potest. Ergo mutantur manus: non Domini, sed dæmonis sit, quæ tangat Iobum, vt animam seruet, nec conscientia sinus subintret. Sic vteret Glossæ compendio: *Quia tentando conscientiam eius, penetrare non potuit substantiam.* Vlceri corpus scabioso perfodiat, segetes falce demetat inimicâ, incendij sulphure enecet oues, filios sub domus pauimento sepeliat: hæc hominis extrema sunt, nequit penetrare substantiam. Id cum verissimum sit, miror, si diligentissimum fugerit Tertullianum, qui in Apologetico capit. 22. *Tert.* sic de dæmonum potentiâ fatur. *Itaque corporibus quidem, & valetudines instigunt, & aliquos casus acerbos, anima. verò repentinis, & extraordinarios*

Glossa.

dinarios per vim excessus. Suppetit illis ad utramque substantiam hominis aduendam subtilitas, & tenuitas sua. Multum spiritualibus viribus licet, ut inuisibiles, & insensibiles in effectu potius, quam in actu suo appareant. Sed vide Afer, desipuisti. Non in utramque substantiam aditus dæmoni est: corpoream potest, nequit penetrare incorpoream. Sed qui credidit, Angelum, & animam corporeis, licet tenuibus, lineamentis distendi; quid quod corpoream animam corporeum dæmonem adire protulerit? Scis homo, quod in carneo vasculo spiritum gestas; odit animus quantitate densari: nisi carnis illecebris, voluptatumque adipe raritatem. cœlestis animi coagulare contendas, & à te in carnis opera egredi satagas, à dæmonis muneris incursu.

dens diabolus, in cor eius intravit: donec enim in aliorum numero fuit, non est ausus in eum ingredi, sed extra oppugnabat: postquam verò palam factus est, & separatus, licenter iam irrupit.

Non iis gradibus, quibus ad summa peruentum est, retrò itur: nisi Angelus sit, vel humilis, qui per scalam ascendit, absque scala cadit.

SECTIO XII.

Nabuchodonosor Rex Assyriorum pugnauit contra Arphaxad, & obtinuit eum in campo magno. Annè casu obtigit Assyrii victoria, Medi debellatio: Imò argumentosa demonstrationis specie Arphaxadi casus perhibetur. Anno igitur duodecimo regni suo Nabuchodonosor. &c. Expende consequentiâ. Quam fragilis mundialium vicissitudo! Erexerat Arphaxad turres, superbiæ pede in editos ascenderat vertices; solum illi altitudo in deliciis erat: muros struxerat in altitudinem cubitorum septuaginta, turres in altitudinem cubitorum centum, portas in altitudinem turrium. O quanta altitudinis libido, cui pruritus non solum altum sapere, sed se ab alto in altum sepire! Ergo nota illatio sit, ab altitudine, eâ præcipitij naturâ concidere; ut absque medio sublimitas eum dederit in profundum; montis cacumen in campum, superbia in inum: è colle in vallem, nulla fuit intercapedo superbo. Sapienti genio dixit Seneca 6. de benefic. capite 33. Non his gradibus, quibus ad summa peruentum est, retrò itur: sæpè inter fortunam maximam, & ultimam nihil interest. Qui fortunato ascendit; cur non descendit, sed cadit? cur à ridenti fortuna in tetricam, & seueram ruit; nec quæ risit, saltem vultu placido mitescat, sed dentibus frendeat in furore, quæ dentibus lætis hilarabat? Nescit decrescere per gradus, quæ pedetentim fortuna succreuit: imò non saltu, sed ruinâ altitudinem cum profundo commutat. Quid causæ? Quoniam qui terrenis inhiat, qui superbia tumet, gradus, quibus ad summa peruenit, destruit, ne alter ascendat, qui faciat in altitudine comitatum. Cadat ergo necesse est, qui, quâ descenderet, sibi ademittit.

Psalm. 73. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Si nulla quies in ascensu, nullus gradus descendentem pedi subseruiet; quippe nunquam descensus est, nisi aliquis terminus ascensui sit. Cur non retrò pedem subtrahis, qui ambitiosum in fluido, inanique vento impressisti vestigium? Quoniam gradus, postquam ab ascendente pede tactus euauit; officio suo functus est, qui solum destinabatur ascensui. Si semper ascendit pes, quò ibit? Necessariò non quiescet vsque ad Deum. Inde Augustinus legit: Superbia eorum, qui te oderunt semper ascendit ad te. Si odio Deum habent, non ad Deum ascendere concupiscent. Subtilis Pater naturam superbiæ rimatus est. Qui semper ascendit, in sublimitate non cessat; iugiter se cupit altiore: altitudinis augendæ vellicatio non potest quiescere nisi in

61. 1. Petr. 5. Sobrii estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit querens, quem deuoret. Cur non querens, quod subintret in rationalis vrbis sinum? Si mœnia circuit, vtrumne ut disiecti nuri foramen inueniat, quod se in interiora demittat? Imò per vrbis vallum, faxeque mœnia vertigine irrequietâ agitur, si forsan homo se extra muros det, & in rugientis leonis stomachum deglutitus traiciat. Quod deuoratur, non in se deuorantem, sed se in deuorantem immittit. Non praualet in animam sublabi dæmon: per mortalem culpam, quam carnis appetitus, oculorumve concupiscentia incendit, quasi totus corporeus homo deuorantis leonis esca fit. Lyra: Querens quem deuoret, incorporando sibi per mortalem culpam. At quid est, quod, ne deuoretur homo, de sobrietate admonetur? Sobrii estote, & vigilate. Ei ab esca, & potu indicatur abstinentia, ne, dum extra censuræ pascitur legem, famelicum pascat leonem, & quâ alitur, alat, pabulumque ob pabulum fiat. Non nisi quod bibitur, & comeditur, in corpus hominis intrare dignoscitur. Qui se illecebrosis voluptatum ferculis ingurgitat, & præuaricandi pruritu, peccatorum saginatur ingluie; quid nisi dæmonem, transgrediens vetita, deglutire sollicitat, & quem in animam nequit haurire, gestit incorporare per carnem? Cum animam bibere sitit dæmon, sobrius sit homo, ne præuaricationem bibens, à præuaricatione bibatur. Indè prima tentatio per escam fuit, heluoque terræ diabolus per serpentem incitauit ad pomum, ut illic deuoraret edaces, sitiens rationalibus animis saginari. Athanasius in Euang. de passione, & cruce. Olim serpens deciperat Euam. Olim aduersarius noster diabolus, ut leo circuibat, sitiens nostram animam. Ioann. 13. Cum ininxisset panem; dedit Iudas. Et post buccellam introiuit in eum Satanas. Quòne intravit? Nec quidem in animam, nec in corpus, energumenus enim non fuit; penetrare nequit in animam. Intravit buccella in Iudam, extremum diuinæ derelictionis indicium, nefariæ traditionis permissio, cordis in scopulum induratio, exaggeratio ingratitudinis, prostitutio veniæ. Ergo, dum intravit buccella, Iudas à se exiuit, ut intraret in dæmonem, tam celestique post haustum panem impulsu se dæmoni penitus possidendum dedit, ut idem censum sit, intrauisse buccellam & dæmonem intrauisse. Chrysostomus homil. 71. in Ioann. Tunc primum proditorem indicat Iesus. Si mensa communicatio eum rubore non suffudit; hac panis porrectio, quem non monisset? Sed non Iudam, cuius impudentiam vi-

Aug.

Incognit.

in eo, qui nunquam altus teneri potest, quin possit, & altior: is Deus est. Opportunè Incognitus in dicto Psalmi. 73. *Superbia eorum, id est; Babyloniorum, ascendit semper: quia in tantum superbia Nabuchodonosor regis Babyloniorum ascendebat, quòd se adorari tanquam Deum volebat ab omnibus in statua aurea, quam erexerat.* Profectò Nabuchodonosoris superbia ascendit, & per gradus elationis in eam gestiuit sublimitatem excrescere, vt omnes caderent, ipse solus efferretur in altum. Statuam construxit ex auro, & *præco clamabat valenter: Vobis dicitur, populis, tribubus & linguis, cadentes adorete statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.* Cur, quòd cadant, sollicitat, dum adorent? Si adoratio libita est, & ex arbitrio, casus non sit, sed genuflexio, delectioque corporis voluntaria. Cum Deus adoratur, non cadit adorator, sed in suo statu sibi perseverat constantior; flexus corporis casus non est. Imò qui supra Deum ascendere concupiuit, & ulteriores Numinis cultus arripere, non poplitum flexum, sicut Deus, sed casum totius corporis adoratoribus suis præscripsit: tam infimos illos voluit, se tam altum. Hieronymus ibi subindicavit: *Nemo Deum cadens adorat, daemones autem & idola adorant cadentes.*

Hier.

65.
Dan. 4. 8.

Anne per gradus superbus iste in editam maiestatis regionem se sustulit? Sanè id illi suggestit Daniel, somnium interpretans: *Arbor magnificata, & corroborata, cuius altitudo pervenit in cælum, & latitudo eius in omnem terram: vbi* Theodoretus: *Non simpliciter dixit: Arbor magna, sed magnificata, & corroborata; hoc est, non ab initio fuisti magnus, sed paulatim factus es, & potentiam non ab ortu adeptus es, sed sensim eam tibi comparasti.* An sensim saltuatimve descendit, qui sensim ascendit? Imò sublime, & infimum, nulla interiectione, coniunxit: absque interstitio extremum pulverem lambit, qui vertice sydera ferire conatus est. Illi sic indictum: *Fœnum quasi bos cornedes, donec scias, quòd dominetur excelsus in regno hominum.* Quare non prius è folio deponitur, è Regis purpura inter plebeiorum frequentiam numeratur: sed tam dissitum spatium sententia cucurrit, à Rege, syderum æmulatore, in bouem amicum fœni? Qui verticem erexerat vsque in cælum, subita discussione etiam è terra expulsus est: inter supremam, & infimam fortunam nihil interfuit. Non potuit cadere in profundius: bos subtus est, qui vehendis oneribus laboriosus incumbit, humeris trahit aratrum, quod terram euellit ferro: Rex ille, vt in imum decideret, à terra videretur expelli, terramque fugere, quasi bos sit; bos enim post se iugiter abruptam terræ glebā præcedit, & quam eruit aratro, pede fugit. En cur vt bos Nabuchodonosor, en cur è cælo vox ruit: signatè enim dicitur: *Cum sermo adhuc esset in ore Regis, vox è cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor, &c. vt ipse ad sonitum ruentis è cælo vocis, ab altitudinis superbæ cælo rueret.* Theodoretus: *Intue re mentis fastum, inspice arrogantia exuperantiam. Sed qui in cælum ascendere se somniavit, illinc sententiam de se latam sensit: & qui cælum rapere voluerat, è terra expellitur.*

Theod.

66.

Crede, casui media non sunt, quæ ascensui sunt. Ipse sibi medios gradus ad descensum ademit, qui totam statuam construxit ex auro. Considera statuæ compages, quam vidit soporatus.

Dan. 2. *Huius statua caput erat ex auro optimo, petus autem, & brachia de argento, porro venter, & femora ex ære, tibia autem ferrea, pedum quadam ferrea pars erat, quadam fictilis.* Quot metallis variegatum prodigium! Quàm è dispari vena fluxit structuræ compago! Ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, non absque graduum successione, augmentique cuiusdam imagine compaginata credideris: quippe si iuxta honorem, cuiusque materiæ qualitatem metiaris, ignobilior est testa deinde ferrum honoratius, postea æs, inde argentum, denique aurum: quòd si fortitudinem maius appendere, auro densius argentum est, argentum in soliditate superatur ab ære, æs in robore à ferro præcellitur. Ansculta Theodoretum: *Materia differentiam apposuit, non ut honoris, sed ut virium discrimen ostenderet, auro enim densius est argentum, argento as solidius, ac ferrum ipso ære multis partibus robustius.* Differentia itaque non in honore, sed in viribus potentiaque consistit. Ergo qui totam statuam conflavit ex auro, vanitatis splendore deceptus, non soliditati studuit, sed honori: metallorum gradus confudit, ne caput aureum, oculos per ima deflectens, quò per ignobilia metalla sensim descenderet, intueretur. Inde in effigiem bestię mutatus est, & subito casu in bouis figuram ruit: licet non habuit, quò descenderet; habuit, quò caderet; & qui fastum, honorisque lucem pro soliditate adamavit, in iumenti ignominiam translatus est.

Theod.

Cur lapis absque latomo è monte dissectus, non caput statuæ percussit, sed fictiles pedes: Dan. 2. 34. *Videbas ita, donec abscissus est de monte lapis sine manibus, & percussit statuam in pedibus eius.* An, quoniam caput altitudinem montis exuperabat, præcepitque lapis se dedit in pedes, qui verticem nequirit attingere? Nulla maior Nabuchodonosori, qui in capite aureo signabatur, contumelia fuit: vt absque graduum successione ab altitudine sua rueret, caputque non sensim per membra descenderet, prius membrorum metalla contrita sunt, & ab imo ad supremum ruina successit. Nonne vides: *Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, as, argentum, & aurum, & redacta in favillam astina ærea, quæ rapta sunt vento: nullusque locus inuentus est eis.* Nullum corpus expers loci est: quare trituræ hæ, quas turbo, tactusve lapidis corrasit, absque loco evanescere? Quoniam nullus locus vacuus est, nullum spatium inane. Si euanidæ superbæ, figmentatique fastus simulacrum hoc erat, ventum spirans, figuræque replens, non substantia, dormientisque phantasiā spectro deludens; qui locus illi poterat inueniri, cui ambitiosa inanitas pro vitio fuit? Non discedas à Theodoro: *Imago figuræ, sed non res habet. Merito Deus, qui superbum illum docere voluit quanta sit humani supercilij vanitas, & quàm facillimam habeant res humana mutationem, erudire, imaginem ipsi in somniis proponit, omnibus persuadens se solum perpetuo imperio potiri.*

Theod.

68.

Ergo non his gradibus, quibus ad summa peruentum est, retrò itur: superbæ ventus suā inquietudine perfans, quæ impressit ascendens, aboleuit vestigia; repetere nescitur, quā itum. Gradus in descensu tenere, non hominis, sed Angeli est. Genes. 28. *Iacob vidit in somnis scalam stantem super terram, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam.* En per gradus scalæ cœlites se dimittunt; non cadunt,

Dan. 2. 31.

Gen. 28. 12.

eadunt, sed veniunt, & quos presterant gressus in ascensu, in descensu iugiter reproducant. Si coelites sunt, si Angeli, quibus lucis cunabula in caelo, cur prius ascendere, quam descendere perhibentur? Ut admoneris quod bonus Angelus iisdem gradibus, quibus ad summa pervenit, retro scit ire. Quid causæ? Quoniam non altitudinis avidus præ superbia est, sed humilis præ officio; sedulus præ electorum ministerio. Si ascendere non arrogantia fuit, sed servitutis, quid quod eadem scala, cui Dominus nitebatur pro fulcro, descensui stabilis subseruiret? Theodoretus ibi: *Ob id apparuit ei Dominus, & scalam usque ad caelos pertingentem ostendit, & Angelos descendentes atque ascendentes: Angeli quippe divinum ministerium declarabant, de quo ait Paulus: Nonne omnes administratores spiritus sunt?* O humillimæ subiectionis nobilis indoles! Noluit Lucifer ille, lucis elatus supercilio, homini flexisse genu, noluit inter administratorios spiritus numerari; sola illi cupido ascendere fuit. *Ascendam in caelum* ait: Idem non per gradus, sed per ruinam, inferorum incendia subiit. Angeli, qui ministrant, in ipsomet servitutis symbolo ascendunt: siquidem prius eos ascendentes vidit Iacob; quasi officiosa sedulitas sublimitas illis esset. Nostorum meritorum baiuli coelestes spiritus per scalam ascendunt: pondus non deprimit in ima, sed sustollit in supera: quid quod obseruent gradus in descensu, si ad ministeria descendere, ascendere est? Prodest Caietanus: *Gradatim per ordinata merita, officia, gratiasque continue Angeli ascendunt à nobis, referendo nostra in Deum, & descendunt ad nos, asserendo divina ad nos.*

69. Cupis alium universitatis ministrum, qui per gradus descendat, quæ quadriga lucis ascendit? Sol est, diei præses, Dei simulacrum, amici officiosique iubaris administer supremus. Quidquid ascendit, quidquid lucet, non superbia, sed officij est: idem gradus in utroque cursu prætentat, siue egrediatur à summo, siue progrediatur in summum. Psalm. 18. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultavit ut gigas ad currendam viam: à summo caelo egressio eius & occursum eius usque ad summum eius.* Si à summo caelo egreditur: ergo egredi descendere est, coelestesque tractus desuper elapso iubare pertractare. Cur igitur ut descendat, exultat, quasi descensus exaltatio sit? Opportune. Quoniam eisdem gradibus, quibus se nitidus distendit, & deprimit, dum pergit in occasum, iterum se reproducit in ortum, & inquietudine gyri, siquidem cusus in circulo est, dum à summo caelo egreditur, ad summum tendit: adeoque observat gradus suos, lucentis vertigine servitutis, ut quibus se iactat in occasum, se in matutinum erigat splendorem. Nonne vides? Occasus thalamus nuncupatur: *Tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Quid vna cum thalamo? quid geniali lecto cum sepulchro? Solem occidisse, fecundavisse thalamum est: se funerans reproducit, se gignit, cum sepelit, & libenti occubitu resurgere satagit per interitum, Genebrard. *Comparat thalamum hemisphaerium inferius, è quo ab occasu rediens in ortum, iubar suum splendide refundit, & pulcher ad nos reverteritur.*

70. Disce inseruire, alienisque imperiis obedientiam pectoris incurvare, non superbus imperia tenere, quibus inhiat ambitio: gradus, per quos Zerda in Indish. Tom. I.

standis, habebis iterum, si mouearis: ipsimet per quos descendas, in summum verticem te restituent. 4. Reg. 20. optione datâ, sic eligit Ezechias: *Facile est umbram crescere decem lineis, nec hoc volo ut fiat; sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.* Cur in Sole iterum per coelestem clium retrahente cursu electio Regi conceditur à Propheta? Nonne contumelia luminosæ lampadis erat, ad meridianos, matutinosve tractus defessum flectere curram, & absque noctis quiete, triplicatis diei officiis splendoris fontes laxare? Oportuit hoc symbolo veritatem utriusque prophetiæ, quæ sibi contraria videbatur, fulciri. Dixerat Isaias Regi: *Morieris tu, & non viues.* Lachrymatur Rex, pluuioque imbre lenire sollicitat sententiam. Non procul Isaias statim hæc 4. Reg. 20. verba profert: *Ecce sanavi te: addam diebus tuis quindecim annos.* Se utriusque prædictionis iugulant verba. Ne hæreat Rex, ancipitique nutet dispendio, signum illi datur in Sole, in quo utrumque verum est, & quod per gradus nitentis cursus vergat in occasum, & quod eisdem post coeleste funus regrediatur in ortum: occidere, resurgere est, recidivoque occubitu iubaris renouari apparatus. En retrò per eisdem gradus ad summum lucis imperium redit Sol, quibus ad vespers descendebat soporem. Pulchrè August. lib. 2. de mirabil. Sacra Script. capite 28. *Aug. Dum Isaias duas prophetias sibi inuicem contrarias eadem hora protulisset, necesse erat ut alteram, quæ facienda esset, signi ostensione firmaret. Unde ut Rex, quod dicebatur, indubitanter crederet, Solis in ortum ab occasu per decem horas cursum recidivo Deus tramite retorquet. Convenienter autem tale signum evenit: quoniam sicut Sol in prociectu occasus sui positus in diei initium reducit; sic Rex in mortis expectatione constitutus quasi ad incipientis vite gaudia reuocatur.*

Imperium cupientibus nihil medium inter præcipitia aut summa.

SECTIO XIII.

71. I T V L I verba Taciti sunt lib. 2. historia: tituli probatio Arphaxad est, qui vix imperij summitatem, elationis volatu libavit, ut per præcipitia cecidit in profundum. O quicumque remigio alarum Solis viciniam concupiscis, crede, liquefunt ab ardore pennæ, non suppetunt alæ descensui, quidquid post volatum succedit, ruina est. Fortunæ montes solum culmine constant & radice cliuos non habent, mediasque crepidines; imò vertex apex est, ubi loci angustia non vni homini locando sufficiunt: difficilis statio est, & inhospitalis, quod celsior: capacior situs, licet humilis, latè panditur in radice; ibi fige pedem securus: licet præ multitudine turbæ, quæ in infimo est, elidaris; ipsamet eorum, qui te premunt, frequentia cadere te non sinet. Tam propinquum culmini præcipitium est, ut qui desiderio tantum nondum pede, summitatem ascendat, non solum cadere pertimescat, sed cadat. Recole primam creaturam Esai. 14. *Quomodo cecidisti de caelo Lucifer, qui manè oriebaris? qui dicebas*

dicebas in corde tuo: In cælum ascendam. Obseruastine nodum? Si solum in corde suo ascensionem disposuit, nec opere compleuit, sed consilio fuit meditatus: si cœleste fastigium cupidine tenuit, non volatu, & alas explicare gestiuir, sed nondum in superam sedem explicuit; quomodo è cœlo, in quod gliscebatur ascendere, anrequam ascenderet, præceps ruit? Sat fuit præparauisse volatum, sui summi imperij cogitauisse fastigium: non solum summitas præcipitio deuincta est, sed & summitatis ambitiosus amor. Apprimè S. Bern. serm. 1. de aduentu Domini: *Nihil ille fecit, nihil operatus est, tantum cogitauit superbiam; & in momento in ictu oculi irreparabiliter præcipitatus est.* Quantus esse casus, si quæ concupiuit, supera tetigisset; siquidem solum à desiderio cadens, tam extremum præcipitium subiuit?

72. Ast quid est, quod in cælum se ascensurum procaci gloriæ pruritu protulit, qui in cœlo creatus est? Equidem cœlestes spiritus in ortus sui diluculo pro cunabulis cælum habuere. Certè in cœlo aderat, cum in cœlestis ascensus verba prorupit: sed aded fastigij cupido præpropere deprimat cupientem, ut cum desiderare summitatem incepit; iam se putare in imo potuerit, summitatemque, quam natura dederat, perdidisse. Ergo ascensum cordis, non pedis, meditatus est, honoris, non loci, qui, cum in cœlo esset, cælum ascendere cogitauit. Ab utroque cecidit cœlo, & cordis, quod finxerat, & loci, quod possidebat: amisit utrumque, ne vlla sublimitas absque præcipitio fuisset. Prodest Rupert. lib. 1. de victoria Verbi Dei, cap. 10. *Quid tandem est, quod ait: Ascendam in cælum? Nonne in cœlo erat, & propter hanc superbiam de cœlo cecidit ille Satanas? Alium ergo ascensum oportet intelligi, videlicet ascensum honoris, non loci. Quod dixit: Ascendam, tumor fuit ambitionis.* An satis Luciferi præcipitio? Imò paruo interstitio additur: *Veruntamen ad infernum detraberis in profundum lacu.* Si de cœlo cecidit tumens, & in scopulo superbix elisus est, quare ultra profundum, quis occultior Orcus suppetit pro ruina? Censuit Hieronymus, Luciferum protulisse illa verba: *Ascendam in cælum*, postquam è cœlo ruit. Ausculta: *Sin autem postquam de cœlo corruit, loquitur ista verba, arrogantiam debemus intelligere: quod nec præcipitatus quiescat, sed adhuc sibi grandia repromittat, non ut inter astra, sed super astra Dei sit.* Si sic è cœlo exul, iterum contumeliosus Numini in Empyreï apicem se ascensurum blaterabat; ne vllus sublimitatis appetitus absque ruina sit, meritò illi vltetius panditur profundum, in quod incidat deuolutus; & qui ex primo sublimitatis & imperij ambitu, è cœlo in hunc aërem caliginosum proiectus est, ob secundum ascensionis pruriturum in infernum utique detrahatur. Proficuum est Rupertus lib. 1. in Genes cap. 17. *Ille de cœlo, quo per gratiam cum cæteris spiritibus receptus fuerat, in hunc reiectus est aërem caliginosum, & inde cum Angelis suis & malis hominibus propter peccata perseuerantia in die iudicii præcipitandus est.* Et statim: *Esaias quoque, cum de primo eius iudicio dixisset: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer? continuo de secundo adiunxit: Veruntamen ad infernum detraberis in profundum lacu.*

Rup.

Isai. 14. 15.

Hier.

Rup.

73. Isai. 14. 12.

Enuclea iterum præfixa verba: *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris?* Cur non, qui manè ortus es? Imò quid interest matutinus ortus, ut exaggeret præcipitium? O citissimus celsitudinis eum ruina nexus! Adhuc oriebatur,

& inter ipsa auroræ cunabula vnam inuenit; diluculi faeces, cerei fuerunt ad sepulchrum, vix in lucido sinu recubuit, cum, enectis lucibus, occubuit à casu. Ergo, qui oriebatur, cecidit: tam breue etenim inter depositionem & ortum, inter oriens & occidens, instans fuit, ut pronior sit stylus, quod adhuc oriebatur, cum cecidit, quam quod cecidit, postquàm ortus est. Benè Lyr. *Qui manè oriebaris: Quia inter creationem eius, qua dicitur hic ortus, & lapsum fuit tempus modicum.* Nec discedas: *Qui manè oriebaris.* O quàm dissimilis fors? Recognosce lucis originem, genesimque dierum: *Factumque est vespere & manè dies vnus.* A vespere in manè se dies diffudit præpostero ordine, sed modestè commutato, ut lucis incrementa, graduū successione contingerent: nec sublimitas illicò appeteteretur, nisi sensim, temperatèque vestigia iubaris erudirentur per noctem. Lucifer manè ortus, in splendoris celeritate sibi complacuit, summi studiosus imperij: ideo manè iunxit vesperi, non vesperi addidit manè, sed qui sydus in oriente fulgebat, illicò in occidente fuit. Interlin. *Qui manè oriebaris, factus hesperus, modò occidens:* quæ verba ingenio non vacant. *Lucifer quidem & hesperus vna stella est:* subit tamen in appellatione discrimen, quod audias ex Cicerone 2. nat. *Lucifer dicitur, cum antegreditur Solem: cum subsequitur autem, hesperus.* Seneca in Hippol.

Lyr.

Gen. 1. 5.

Interl.

Cier.

Seneca.

*Qualis est, primas referens tenebras,
Nuntius noctis, modò lotus undis
Hesperus, pulsus iterum tenebris
Luciferidem.*

Igitur acumen in Interlineali est: Aded velox fuit superbi Angeli casus, ut qui *Lucifer* manè oriebatur; nondum progrediente die, nondum roscidâ aurorâ præ Sole adolescente fugatâ, iam vesper, & *hesperus* fuerit: vocabulum cum statu mutauit tenebrarum prodromus, qui lucis erat. Arridet Hieronymus, in Isai. 14. *Iste est princeps seculi, qui inter stellas cæteras manè oriebatur, & suo vitio de Lucifero vesper effectus est.* Satius fuit in symbolo lucis ordinem mutauisse diei, quàm in summitatis auido tempus protelasse ruinæ. Illicò qui *Lucifer hesperus* nuncupatur, & qui noctem fugabat, noctem reducit: libenter patitur dies, dummodo præcipitij pœnas de altitudine patiatur superbus.

Hier.

74.

Ab salon patriciali piaculo se non veritus inquinare, vsque ad eius capitis verticem gestiuir ascendere, cuius lumbos tantum, vbi genitus erat, ex naturæ situ poterat tetigisse. Paternum diadema iuuenilibus aptare temporibus conabatur, moræque impatiens superstiti rege regnare. Quid inde? Ambitio sustulit in altum, astigansque edocuit, quod tentauit ascendere, ut in ascensu pariter experiretur ruinam. 2. Reg. 18. 2. Reg. 18. 9. *Cum ingressus fuisset mulus subter condensam quercum & magnam, adhasit caput eius quercui. Et illo suspensio inter cælum & terram, mulus, cui infederat, pertransiit.* Obserua supplicium: *Adhasit caput eius quercui.* Hac corporis portione peccauit, dum coronam sibi imponere satagebat: qui verticem concupiuit imperij, in vertice punitus est, ne distaret interitus à fastigio. Quæ propinquior altitudini ruina? in alto periit, qui altum deperibat. Iusserat Dauid coram militaribus copiis, ne quis in Absalonē manum inferre, ne enectum, sed victum in parentis sinum reduce

Chryf.

reducerent. Altior erat arbor, quàm Rex : iussis obtemperare merito renuit, quæ altissimo parere paratior fuit. Quid quoddam prenderit fugientem, & ramis pendulum mucroni permiserit, ne postquam caderet, moteretur, sed ipsa altitudine casum subiisset lethalem? Non refragatur Chrysost., homil. de Absalon: *Adest arbor, qua nec patrem, ut tibi pareatur, audiuit, & iussa Dei instanter implere contendit. Iniuriam patris non pugnantis gladium, non iaculantis ictus defendit: sed vindicant ligna, arbor ulciscitur, rami defendunt.* Non satis. Qui ascendere studiosè tentauit, & vsque ad regium insilire cacumen, non solum in sublimi interiit, defunctusque cecidit è fastigio; sed postquam cecidit, adhuc in profundiorē corruit fossam, & regis titulum, quem in summitate prendere ambiebat, in ima conualle reperit. *Tulerunt Absalon, & proiecerunt eum in saltu in foveam grandem. Porro Absalon crexerat sibi, cum adhuc viueret, titulum, qui est, in valle Regis.* Quæ connexio hæc? Iactatur in foveam, & in valle Regis erectus titulus perhibetur? Ut noueris, quàm profundè iacuit, dum sublimitatem amauit: quàm verum sit, quod imperium cupientibus nihil medium inter præcipitia & summa. Adèd propinqua est regalis tituli ambitioni, altitudinisque cupidini profunditas imaque vallis, ut, ne aliquid inter titulum distet & vallem, inter præcipitium & regem, ab Absalone erectus titulus in valle regis fuerit, ipseque cecidit in fossam. Ambros., epist. 12. *Parricida Absalon in valle regis titulum statuit, & in fossam proiectus est, cum esset interemptus. Ergo sancti ascendunt ad Dominum, flagitiosi descendunt.*

4. Reg. 18. 17

Ambr.

75.

4. Reg. 14. 10

Prouocauit Amasias Rex Iuda Ioas Regē Israël ad bellum, postquam opimis ex bello prouentibus diues, victoriaque potens, spiritum sumperat elationis. Ast Ioas respondit 4. Regum 14. *Percuties inualuisti super Edon, & subleuauit te cor tuum. Contentus esto gloria, & sede in domo tua. Quare prouocas malum, ut cadas tu & Iudas tecum?* Eleuare cor, prouocare casum est? Te ad bellum prouocat, non sibi ruinam. Si signa conferat, classicumque sonet, etsi debelletur, cur omnis Iuda cadet, quæ in altiore sedem ascendere non cupiuit? Sat est ascendere cupiisse Regem, qui secum populum vehit, ut rege cadente, populus elidatur. Si Rex cum omni populo ascendebat onustus, quid quoddam in ipsius verticis scopulo cæspitasset, pondusque & ponderis baiulus parili decidissent ruina? Adèd summitas procliuis præcipitio est, ut vel populus, qui non adfectauerit celsitudinem; quia ab adfectante Rege sustollitur, cum rege cadat.

Quomagiis homo per mundalium rerum accrementa cor extendit, & auget, minus cor habet.

SECTIO XIV.

76.

TVNC eleuatum est regnum Nabuchodonosor, & cor eius eleuatum est. Quod eleuatum? Quod exaltatum regnum? Explicuit superbæ pennas cor, & superbi ambitus volatu è pectoris infimo loco se in exaltationis verticem Zerde in Indith. Tom. I.

excussit. Creuit cor, æreaque raritate se expandit & ab arrogantia euanido nutrimento, vanitatis augmentum capessuit. Ergo cor tuum non est, o superbe, totum, quod gestas, sed diuitiarum, sed gloriæ, sed euentilandi, regni in cuius aucupium cor è suis sedibus eleuasti. Ita est o mortales. Extraneis opibus, hilaris fortunæ blandimentis, regnorum coronis videtur grandescere cor, ægreque se inter angustias pectoris continere; ebullit, exilit, palpitantibusque saltibus seipsum eructat; sed nunquam minus cordis est: quo tumer, quo crescit, suum non est, sed vanitatis. Ut maius cor habeas, resecta cor; ne, si temporalium bonorum adipe tumescere gliscat, excors fias.

Deuteronomij 30. vers. 6. *Circumcider Dominus* 77.*Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui: ut diligas Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua.* Deut. 30. 6.

Expende circumcisionis scopum. Quod circumciditur, minus manet; resecta pars imminuit totum: quo magis admoueas cultum, amputatis portionibus, totum peribit. Ergo quipoterit quis in toto corde suo diligere Deum, si prius circumciditur cor? Imò o aptè! Qua turget adipali gloria cor, cor non est, sed luxuriantes cordis propagines, extranea inuolucra, addita mundialis artis incrementa. Quod superfluum est, cor non est: esto sit, tuum non est, sed sæculi, sed opum: ergo exciditur cor ut quidquid cordis maneat, tuum sit, quo Dominum diligas. Agricola sæcularis insipientia hæc cordi germina inseruit, & ab aliena arbore, ut in corde coalescerent, traduxit: quidquid amasti, lutum sit, siue aurum, vitrum sit, siue margaritum, cor tibi fecisti, & tuum non est. Non longè abest ab hoc sensu Philo libro de victim. offerent. *Circumcidimini cordis duritiam: hoc est, excide superflua mentis germina, prognata ex immo deratis affectibus, & coalita, insitque in animum a malo agricola insipientia, quàm primum excidenda summo studio.* Sed quid est, quod non utcumque cor, sed cor tuum se circumcisorum Dominus pollicetur: quin & cor seminis tui? Adèd serpūt in cor hominis desideria, extraneaque subrepunt ambitiosi appetitus obiecta, ut coalita in corde, cor tuum videantur; nec nisi Deus diuinæ sapientiæ acie discernere valeat, quid cor tuum sit, quod dedit natura. O inuiscerata pectori mundalia accrementa! vel cum traduce seminis serpunt in sobolem. Notauistine; & cor seminis tui? Agit de nondum natis; genitalique spermati cor attribuit, adhuc in ipso semine resecandum: quasi superflua germina sint, ut dicebat Philo, ipsimet filij, qui ex luxuriante, fœtoque per sæcularium appetitus corde gignuntur. Colebat idola Israël, quæ ligna sunt: sylua fuit cor: hanc excidere parat Deus, ut in toto corde diligatur: quod non totum, sed nihil est, quod vanum est, & vanitatis cultor. Opportunè Oleaster: *Circumcider Dominus Deus tuus cor tuum, id est, auferet superflua, ut scilicet nihil plus eo diligas, præsertim quod pertineat ad culturam idolorum.* Ex quo capies Tertulliani lectionem lib. 5. Tert. aduers. Marc. cap. 13. *Circumcidimini duricordiam vestram: Siue ex lapide, siue ex ligno durantur idola, non iam cor, sed duricordia est, quod dura simulacra colit.*

Philo:

Oleaster:

Ezech. 11. vers. 19. *Et dabo eis cor unum: &* 78.*auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum.* Ezech. 11. 12

Cur carneum, ne potiùs cœleste, ne carneæ ex corde cogitationes erumpant, sed

H 2 cœlesti

cœlestibus inhiat, qui sæcularia tota deuotione sectatur? Qualis per membra filix, per pectus lapis riget? Scopuloso corde quis viuet? Si lapidem adorat, quidni lapis sit? Ut, quod artifex effinxit naturæ, cor redeat, carneum cor daturum se Dominus promittit. Ergo iam capies, quid sit illud: *Et dabo eis cor vnum*: quasi quod lapideum esset, vel nullum vel multiplex esset: potius, quàm multiplex, nullum: quia hominis non est, quod plurimum idolorum est. Compendio Hieronymus: *Cum ingressi fueritis, auferetis cuncta idola, propter quæ offenderatis Deum: & dabo vobis cor vnum timoris & seruitutis Dei, ut nequaquam diuersis idolis seruiatis*. Vbi vnum cor est, & tuum & totum est: vbi numero crescit, tibi decrescit, te deserit, dum in excelsa idola eleuatur. Sicut multi Dij, nullus Deus: plura corda, nullum cor. Dolet Dauid Psalm. 11. *Quoniam defecit sanctus*. Vbi Augustinus: *Id est, non inuenitur: sicut loquimur, cum dicimus: Defecit frumentum, aut defecit pecunia*. Cur defecit? *Quoniam diminuta sunt veritates à filiis hominum*. Cur diminuta? Pergit cum Psalmi verbis Augustinus. *In corde & corde locuti sunt vana: Quod bis ait: In corde & corde, duplex cor significat*. Sed attende. Veritas vna est: quòd plura corda, pluresque animæ sunt, pluries veritas, quasi in pluribus speculis apparet, pluresque veritates videntur. *Veritas vna est* (Augustinus ait) *quæ illustrantur anima sancta*. Sed quoniam multa sunt anima, in ipsis multa veritates dici possunt: sicut ab vna facie multa in speculo imagines apparent. Ergo si quisque homo geminato corde perpolleat, non diminuentur veritates, sed plures emergent, sicut facies è multiplici repercussa crystallo pluries intuentium oculos reflecti comparat. O benè! Imò, dum vanitatis accremento cor numerosius euasit, & in vno pectore geminatur, nullum est; perit veritati crystalus, ab speculi orbatu impulsu: quid quod minuantur veritates, si corda succrescunt.

79. Osee 7. *Et factus est Ephraim: quasi columba seducta non habens cor*. Quale hoc columbæ attributum est? Potius diceret: *Non habens fel*. Ergone excors & fellea columba, cuius bonum est, non corde, sed felle vacuam nuncupari? Sed vnum vel alterum columbæ sit; quæ felle caret, cordis est expertus; si corde pollet, fellis est impositus. Quæ insilit in superbiam, felleque liquefcit, seque per bilis amaritudinem euomit; quòd magis super se excrefcere satagit, stupida sine corde euanescit. Hoc ænigmate panditur Ephraim, qui in Ægypti idola per bilim exuberare contendit: illuc emisit cor; sibi fel, ut Dominum amaricaret, seruauit: quidni cum felle, & sine corde censeatur? Rupertus: *Cum apponit adhuc, Non habens cor, seductionem eiusdem & vacuitatem totius boni miro exprimit modo*. Siquidem aduersus, id quod de columba pro bona similitudine dici solet, non habens fel, dicitur hic, non habens cor. Quanta differentia, columba habens fel & non habens cor, à columba non habente fel & habente cor, seiuncta est. Et statim: *Deos Ægyptios colebant, ex quo corpore & mente de Ægypto exierunt*. O auis ob ambitionem stulta. Vis scire quam ambiciosa sit, ideoque quàm excors? Cur non habere cor columba putetur, quæ blandimento gloriæ seducta cor eleuat, & extendit in alas? Imò idèd cor non habet, quæ sic stollida cor extollit. Versicolores crispatur in plumas,

strepit in plausus, Iride colli, floridaque verticis varietate sibi blanditur; & dum se purpuream, se viridem, se subluteam vanâ ostentatione conspiciat, accipitris non cauet dolos; potius eum strepitu excitat, magis apparere, quàm non perire sollicitans. Nonne fateberis excordem volucrum, quæ sic à vanitate stultescit? Eò cor eleuauit, quòd plumas; sine corde, quia sine vita fuit. Mutuemus à Sanctio, Plinij locum lib. 10. Plin. capite 36. *Columbis inest quidam & gloria intellectus; nosse credas suos colores: quin etiam ex volatu queritur plaudere in cœlo, varieque sulcare*. Quæ in ostentatione, ut vincula præbentur accipieri, implicatis strepitu pennis, qui non nisi ipsis alarum humeris eliditur, alioquin soluto volatu in multum velociore, speculatur oculus fronde latro, & gaudentem in ipsa gloria rapit. Aurea sunt ista; multo nobis exemplo sint. O columbine stupor! O insipiens candidæ volucris arrogancia! Quæ pernici volatu pollet, quo accipitris astum eludat, præ ambizioso fastu sic ad colorum ambitum implicat plumas, ut opportune illicd explicare non valeat ad fugam? sed sibi rete sit eisdem liciis, quibus vti poterat ad effugium. Ecce excors & stollida est, quæ meliorem ditio-remque se concupiuit, quæ cor egeffit in plumas, & dum se extendere amauit, in ipso apparatu præda sunt.

Ierem. 4. vers. 22. sic fatur Dominus: *Quia stultus populus meus me non cognouit: filij insipientes sunt & vecordes*. Eos absque corde esse dolet. Quomodo absque corde, si adeò eorum excreuerat cor, ut pudibundum præputium egisset, adi vers. 4. *Circumcidimini Domino, & auferite præputia cordium vestrorum*. Ergone præputium in cordibus, pellis verecunda, quæ infimam & vilem contegit hominis portionem, & censura stringit, ne exorbitet, nobili cordi, regiæque hominis parti adhærescit? Non præputium ascendit in cor; sed libidinis amans se cor in præputium distendit, ut ab inhonesta portione subcrefcet, & lasciuo incremento saginetur. Quo sic crenit homo, excors fit. Est, qui adeò se in Venereos lacus ingurgitet, ut, ne distet à Venere cor, in Veneris se immitat portionem, & sub stomacho sedem extendat, quæ à pectore expatietur in renes. Cor cum præputio est, cui pro corde libido est. Cur Iudæus refecans præputium infimæ carnis, putat de circumcisione cordis obediuisse præcepto? Quoniam cor habet, vbi præputium. Lepide Sanctus Zeno sermone de Circumcisione. *Sed & Moyses ipse, cuius asserunt se sapè discipulos, ad Israel loquitur: Circumcidat Dominus cor tuum*. Phariseæ responde, vbi cor habeas constitutum. Si in regione pectoris, quid deformi vulnere inferna meritis? Si quod quidem rectè aestimas, in infernis; procul dubio omnes sacrilegos antecedis, qui Moysis reprobans dictum, per hanc iniuriosam corporis stipem Deo placere te posse præsumis. O quale spatium, lasciuum cor prætergreditur! se vsque in præputium distendit, ne ab impura voluptate distet. Et tamen si cor sub ventre est, pectus sine corde manebit. Incircumcisum cor habet Hebræus, qui tantum in impudico, in præputio vulnus admittit; & qui præputium cordis illud esse putauit, exorbitans & monstruosum se cor habere perhibuit.

Quo magis per mundaliū rerum blandimenta cor

cor expatiare contendas, cor minus habebis. 1. Reg. 18. 14. 2. Reg. 18. versicul. 14. *Tulit ergo Ioab tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalon. Cumque adhuc palpitaret haren in quercu, cucurrerunt decem iuvenes, & percutientes interfecerunt eum.* Quale cor, etsi lapideum, tres lancearum impulsus potuit sustinere, quin fatisceret, emissoque spiritu spiraret Abulensis quæstione 13. *Ioab ad vindictam infixit ei tres lanceas in corde, quanquam una suffecisset.* Imò non suffecisset, siquidem post incussas tres lanceas, adhuc in quercu palpitans hæsit, opusque fuit quòd, strictis gladiis, armigeri Ioab inter vitæ & mortis confinium, pendulum interficerent. O grandis cordis homo? Adhuc cor superest, postquam triplici cuspide confossum? An cor per totum corpus excreuerat, luxuriantesque sui propagines distenderat, quod tribus lanceis imperitum, adhuc viuum alij percussioni suppeteret? Imò demirare, quia dicat Chrysostomus: *In cor excordis tres sagittas infixit, illis eum feriens, ubi erat receptaculum iniquitatis.* Profectò contrarietas illicò apparet: *In cor excordis tres sa-*

gittas infixit. Si excors erat, quomodo in corde, triplici sagittâ confixus? Si patulum cor tria iacula sibi superstes hausit, potius magni cordis, quàm excors fuit. Sed imò luxuriantis cordis magnitudo illum probauit excordem: quippe cor suum non habebat, qui vsque ad Regis solium eripiendum cor suum excussit, corque patris, qui iuxta cor Dei inuentus est; sibi furari tentauit; nec eo contentus, cor seniorum Israël, & totius populi cor eripere non veritus est: unde quia tria corda rapuerat, quasi in triplici corde tres lances sanguine madidauit. Hæc fuit Rabbiorum censio apud Abulensem suprâ. David Rabbi Kimhi apud Glossam sic fatur: *Absalon prius furatus fuerat cor Regis, deinde cor ducentorum Senatorum, qui simplici corde iuerant cum eo, tertio totius Israël: ergo triplici ictu confossum est cor eius.* En quo maius cor Absalon habebat, triplici lanceæ subeundæ nullum cor habuisse dignoscitur: quippe furtium sui à Rege, senatu, populo, è purpura maiestatis, è consulari prætexta, è populi blandiētis aura. Meritò igitur excors dicitur à Chrysostomo, qui triplici vsurpato corde tumebar.

Abul.
David.
Rabbi.

CAPVT SECVNDVM.

I. NNO tertiodécimo Nabuchodonosor Regis vicesima & secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor Regis Assyriorum, vt defenderet se. 2. Vocauitque omnes maiores natu, omnesque Duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui. 3. Dixitque cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio. 4. Quod dictum cum placuisset omnibus, vocauit Nabuchodonosor Rex Holofernem Principem militiæ suæ, & dixit ei. 5. Egredere aduersus omne regnum occidentis, & contra eos præcipue, qui contempserunt imperium meum. 6. Non parceret oculus tuus vlli regno, omnemque urbem munitam subiugabis mihi. 7. Tunc Holofernes, vocauit Duces, & Magistratus virtutis Assyriorum: & dinumerauit viros in expeditionem, sicut præcepit ei Rex, centum viginti millia peditum pugnatorum, & equites sagittarios duodecim millia. 8. Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabium Camelorum, cum his quæ exercitibus sufficerent copiose: boum quoque armenta, gregesque ouium, quorum non erat numerus. 9. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit. 10. Aurum verò & argentum, de domo Regis assumpsit multum nimis. 11. Et profectus est ipse & omnis exercitus cum quadrigis, & equitibus, & sagittariis, qui cooperuerunt faciem terræ sicut locustæ. 12. Cumque pertransisset fines Assyriorum venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ: ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem. 13. Effregit autem ciuitatem opinatissimam Meloti, prædauitque omnes filios Tharsis, & filios Ismaël, qui erant contra faciem deserti, & ad Austrum terræ Cellon. 14. Et transiit Euphratem, & venit Mesopotamiam: & fregit omnes ciuitates excelsas, quæ erant ibi, à torrente Mambre, vsque quò perueniatur ad mare. 15. Et occupauit terminos eius à Cilicia vsque ad fines lapheth, qui sunt ad Austrum. Abduxitque omnes filios Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladij. 16. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia sata, omnesque arbores, & vineas fecit incidi. 17. Et cecidit timor illius super omnes habitantes terram.

Litteralis Commentarius.

Verf. 1. Anno tertio decimo Nabuchodonosor Regis vigesima & secunda die mensis primi factum est verbum in domo Nabuchodonosor Regis Assyriorum, ut defenderet se.

IN Græco dicitur: *Anno decimo octavo*: discordat quidem: forsan computavit annos regni Nabuchodonosor, si Cambyfes fuit, non à morte Cyri, à qua, Monarchia potius, sed à socio cum patre Cyro imperio: iuxta quam supputationem Clemens Alex. lib. 1. Strom. ei concedit annos 19. & Hebræorum Chronologia capite 29. annos 14. Latina verò monarchiæ annos computavit. Dubitatum, quis iste mensis, qui primus nuncupatur? Equidem antè captiuitatem Babylonicam nondum apud Hebræos mensibus nomenclatio contigit, numerali tantum vicissitudine noscebatur: videlicet Pinedam libro 5. de rebus Salomon. capite 5. paragraph. 17. ubi enodat illud 3. Regum 6. *In anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israël.* Nec ob id suspiceris arma posse capessere quotquot Babylonicam captiuitatem iuniorem historiâ Iudith contendunt; cum etiam post Babylonis compedes absque adiectione nominis pluries menses soleant recenseri apud Sacra. Seratius hinc in comment. existimat hunc primum mensem nostro Martio conuenisse, Hebraicamque supputationem seruata, iuxta quam ex duplici anni auspicio, alterum in autumno mense Septembri, alterum in vere mensi *Nisan*, id est, *Martio* adscribebatur: nec Assyriam obseruatam computationem, quoniam in Oriente ab autumno auspicabatur annus; nec hybernas glacies secaturus Holofernes tunc temporis processisset ad bellum. Præcipue nam descendisse dicitur in campos Damasci in diebus messis. Hæc mens & Lyra fuit, qui scholiast: *Est Martius apud Hebræos; finis autem huius mensis, in quo est principium veris, est tempus aptum ad disponendum de bellis, maxime in terris calidis, cuiusmodi sunt prænominate.*

2. Neutiquam his stimulis cogor. Credam, quod si verbum in Regia Nabuchodonosoris de bello inferendo, vocandisque Primoribus ad consilium, insonuisset auspicante vere, non tunc belli cœptam expeditionem; quare rationes, quibus se præfati auctores obarmant, eis obsistunt. Profectò lapsi sunt, dum idem tempus consultationi, serioque cogitari de præliari irruptione, cogendisque copiis, instruendis aciebus, com meatibus preparandis, mucronibus extergendis, ac ipsi feruori belli assignant. Si in mense Martio primum musitatum est de pugna, indeque tot apparatus bellici, de quibus singillatim infra, instruebantur: quoniam in ipso Martio post tot depopulatas nationes, virentes hortos, sataque Damasci, vltici falce, igneaque vastatione demeteret? Momentum vnum tot debellandis distantis, parandis phalangibus tribuitur. Concinnior meditatio est, hunc primum mensem computandum esse iuxta anni auspiciū quale Persæ obseruabant; cui cen-

sioni non modicè applaudit, quod præcedit: *Anno tertio decimo Nabuchodonosoris regis.* Quis inficiabitur iuxta vernaculum Persarum morem annorum lapsum censitum; siquidem tam accurata dictione, regni eius stabilitur ætas? Ne igitur discrepet adiecta mensis nuncupatio, eadem linea metiendus est, ac annus. Qualene primordium anni apud Persas? Idipsum, quod apud Ægyptios, licet dissimili mensium notatione vrantur. Ab autumno ortum ducunt; primus eis mensis September est, vocaturque *Phordimech*, sicut apud Ægyptios *Totb*. Si cupis cætera mensium vocabula, accipe, *Ardeimech*, *Cardaimech*, *Zirmech*, *Mardan*, vel *Mardari*, *Sarambemesch*, *Machiramech*, *Ebenmech*, *Ydramech*, *Dimech*, *Bechmemech*, *Azfrdauch*. Mira Gentium in anni exordio disparilitas est: apud Hebræos est *Nisan* Aprilis, seu extremum nostri Martij: quare hic Hugo Hebraica computatione delinitus, pro Aprili, non pro Martio scholiast: apud Athenienses est *Iunius*, quem *Hecatombaon* vocant: apud Cyprios est *Martius*, qui dicitur *Aphrodisæus*: apud Macedones & Græcos, sicut apud Romanos *Ianuarius* est, & vocatur *Andineus*: apud Arabes & Saracenos *Almuzaran*. Itaque de prælio orbi inferendo in Nabuchodonosoris aula decerni cœpit vicesima & secunda die mensis primi *Phordimech*, iam Septembri labente: diu nuncupati ad Regiam Optimates, lecti Duces, centum viginti millia peditum congregata, duodecies mille equites & sagittarij constructi, tot camelorum, ouiumque greges, tot armenta bouum, horrea segetum cumulo infarta, conducti equi, falcata quadrigæ parata. Quis non viderit, plura dierum spatia in hac expeditione consumpta, præcipue quoniam decretum, quod à Rege emanauit, omnem orbem domandum perhibuit, credibileque est in alias plagas duces alios directos Holoferne in Occidentem delecto? Ergo par est autumate, vere incunte, cum Solis tepor aperit annum; floreque virenti vestitur ager, bellatorem hunc depopulandi pruritu, cæstroque furoris percitum erupisse: Persarum enim gens frigoris impatiens est, brumali tempestate, ne hyemem sub dio sustineat, abstinet bellis. Ausculta Socratem libr. 3. histor. Eccles. capit. 20. *ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν Περσὴν ἐν βαλλαὶ μικρὼν πρὸς τὸ εἶναι, πυνθύνει ἁσθενέστατα, καὶ ἀνανδρότατα ἐν χειμῶνι τὰ ἐθὺς Περσῶν κρυμῶν γὰρ μὴ φέροντες ἀπομαχοὶ μένει κατὰ τὸν ὅτι τὸν χρόνον.* Si incunte hyeme orsum est in domo Regis consilium indeque tarda, difficilisque molitio ad tam arduam expeditionem subsequuta, iam laxatâ brumâ, temporeque frigora mitigante, iter arriperet Holofernes. Si his non annuas, præsto erit tibi Plinius lib. 27. capite 12. qui primum mensem Ægyptiorum, qui & Persarum est, cum Augusto nostro componit: quod si hoc mense cœpta est expeditio, non ineptus est bellis ineundis: nam mensis est tertius Atheniensium, qui eis *Boedromori* dicitur, & in cuius die sexta Persæ, licet infastè, pugnauerunt, ut videre est apud Plutarchum in Camil. & in Alex.

3. Factum est verbum in domo Nabuchodonosor Regis Assyriorum, ut defenderet se. De verbi multiplici notione plura dabimus infra cap. 8. Acad. 23. sect. 1. *Ut defenderet se.* In calce superioris capitis, quid sit, expendimus. Obserua incrementa amentissimi furoris: à murmure incepit prius

Clem Alex.
Chron.
Hebr.

Pined.

Serat.

Lyra.

Hugo.

Socrat.

Plin.

Plut.
Alex.

prius mustitabatur in aula, dein scintilla in ro-
gum surrexit. Prius solum *defensionis* vos tinnie-
bat, dein ultio crudelis: prius defensio, suppli-
ciumve erga eos, qui temperant nuntios, dein
totius orbis indicitur subiugatio: sic audis infra

vers. 7. *Dixitque cogitationem suam in eo esse, ut om-*
nem terram suo subiugaret imperio. Quid est, ver-

bum in domo Nabuchodonosor Regis, ut defen-
deret se, factum dici? Si ut defenderet se, cur non
ipse loquutus profertur? Ex Persico supercilio
pulchra emphasis. In maiestatis latebris, venera-
bilique silentio Rex Persarum occultebatur: nec

exercitum linguæ, ne vilesceret, extraneis auri-
bus permittebat: à copia fandi arcebat fastigium,
Iustinus libr. 1. *Apud Persas persona Regis sub spe-*
cie maiestatis occultitur. Herodotus libr. 1. id de

Medorum Regibus sancitum à Deioce perhibet
ἡ δὲ βασιλεία ὑπὸ μυστηρίῳ, Regem à nemi-
ne videri. Inde Aristotel. in lib. de mund. *Αὐτοὶ*
μὲν γὰρ, ὡς λόγῳ ἰδρῦτο ἐν σέοις ἢ ἐκ βατάνοις
πᾶσι ἀόρατοι. Ipse verò, sicut & eius sermo, in

Susis & Ecbatani nulli panditur. Ad Plutar-
chum in Artaxerxe. Sub cortinæ latibulo, ne à

popularium halitu purpura hebetaretur, se con-
tinebat. Ideò appositè non profertur Nabucho-

donosorem quasi tumultuariò loquutum esse in
Regia, se à gentibus defendendum iri; sed ver-

bum factum esse in domo Nabuchodonosor, ut
defenderet se. Cur domus dicitur stylo depresso,

& minimè corhurnato, siquidem Regum Persa-
rum habitacula Regia dicuntur, quoties de his

sermo? Plinius libr. 6. c. 27. *Infrà est Susiane, in*
qua vetus Regia Persarum Susa. Diodor. libr. 17.

Strabo. libr. 15. & fermè cuncti βασιλείαν, siue τὸ βα-
σιλείον nuncupant. Ne minùs comptum sacri in-

terpretis stylum putes, do Marcellinum libr. 23.
Susa, sapè domicilium Regum. Cassiodor. libr. 7.

epist. 15. *Cyri Medorum Regis domū, quam Mem-*
non arte prodiga, illigatisque auro lapidibus fabri-
cavit. Herodotus libr. 15. iuxta fluvium Choas-

pem Susa in Persarum domicilium structa perhi-
bet, ἡ δὲ βασιλεία τὴν μέγαν δίαυτον ποιεῖται. Pude-

bit, si plura. Ne à Cambylis domo, Regiave
inoculata recedas; sed & dictis fidas, quibus si-

lentium Regis, orisque adstruebamur amictum,
non pigebit subiicere Apuleium, qui Aristotelis

in lib. de mundo Græcum locum Latine dedit.
Cambyses & Xerxes & Darius potentissimi Reges

fuerunt, horum præ potentia, quam ex opibus college-
rant, lenocinium vitæ effecerat celsioris: cum eorum

alter apud Susam & Ecbatanas, ut in fano quodam
sacratum, nulli temerè notitiam oris sui panderet, sed

circumseptus admirabili Regia, cuius tecta fulge-
rent, eboris, argenti, luce flammea, auri vel electri

claritate. Limina verò alia præ aliis erant. Inte-
riores fores, exteriores ianue muniebant, portaque

ferrata, & muri adamantina firmitate. Ante fores
viri fortes, stipatoresque regalium laterum tutela

peruigili, custodiam, per vices sortium, sustinebant.
Pergit ille pluribus.

Vers. 2. Vocauitque omnes maiores na-
tu, omnesque duces, & bellatores suos,
& habuit cū eis mysterium consilij sui.

Vers. 3. Dixitque cogitationem suam in
eo esse, ut omnem terram suo subiugaret imperio.

Vers. 4. Vocauitque omnes maiores natu. Aptè positum
vocauit: neuiquam quisuis, nisi vocatus, adf-

set: arcta religio Regiam ingredi Persarum veta-

bat: Admissionarius, quos Regi libebat accersere,

suggererat: fandi copia nulli præstita. Hanc le-

gem sanciuisse fertur Artaxerxes, ne vel in atrium

aulæ, nisi accersitus, ipsum intraret. In Estheris

historia mos iste Persicæ superbiæ panditur: de

quo luculenter Iosephus libr. 11. antiquit. cap. Ioseph.
18. Sulpicius Severus libr. 11. sacre historię: Sulpic.
Mors Persarum Regina introire ad Regem non lice-

bat. Singulari beneficio id concessum septem
Magorum percussoribus, perhibuit Herodotus Herod.
lib. 8. Inde à Persis eruditi Imperatores, nisi per

Magistrum admissionum accitos non admitte-

bant, ut prodit Marcellinus libr. 14. Vestibulum Marc.
Regiæ Proceres sedula obseruantia terebant; in-

teriora penetrare nefas. Videtis Xenophontem Xenoph.
lib. 8. Παιδ. Imò Aman charus Regi stans ante

aulam adstruitur à Iosepho libr. 11. antiq. c. 6. Qua-
re circūfertur, quòd prætores, optimates, & aulici

dicebantur & ἐπιθίτες βασιλείας apud Plutarchum plut.
in Themistocle, & Athenæum libr. 6. Quid si Rex Athen.
edere iussa volebat? Stabant ad fores præpti, qui

exciperent: apparet ex Xenophonte libr. 8. Παιδ.
Regi autem non nisi per nuntium & epistolam

quis preces, negotiave insinuabat. Adridet illud
Plauti Actu 14. scen. 2. *Permirum Hecastor præ-*

dicat te adiisse, atque exorasse per epistolam, aut per
nuntium; quasi Regem adiri eum aiunt. Igitur vo-

cavit Nabuchodonosor, ut oculis se præberet
conspicuum. Quòne vocauit? Ad Regiæ thro-

num. Inibi enim consilia peragebantur, inibi
Rex iura dabat. Id Regum Persarum fuisse, tradit

Iosephus libr. 11. antiq. cap. 3. Quæ speciositas, Ioseph.
opulentiæque loci, in quo Rex ad similia negotia,

iuraque sancienda subsidebat, describitur à Phi-
lostrato libr. 1. de vita Apollonij.

Vocauit omnes maiores natu. Quì in concilium
vnum omnes maiores natu Persidis, seu saltem

Niniue, vbi Regia erat, coirent? Enodabis, si cal-
leas, quine maiores natu apud Persas, id est, Se-

niores dicerentur: apprimè hæc vestigatio profi-
cier. Scias quadrifariam ab vnguiculis vsque ad

canitiem Persis ætatem censerì. Vsque ad deci-
mum septimum annum se pandebat pueritia, vs-

que ad vigesimum septimum adolescentia, iusta,
virilisque ætas vsque ad quinquagesimum, dein

senectà. Ex his ad benè institutum regnum pan-
gendum bis gemina classis instituebatur, ex qua

forum, quod liberale dictum, constabat; quod
reipublicæ procures ex his quatuor ætatum se-

ctionibus componebant, & ante fores Regiæ in-
erat: sicut & prætoria, magistratuumque tribu-

nalìa, quæ τὰ ἀρχεῖα dicuntur apud Aristotel. Po-
litic. cap. 12. Stobæum ferm. 42. de quibus latè Stob.

Xenophon in Pæd. Quod hoc forum liberale,
curque nuncupetur, Aristotel. & Xenoph. suprà Xenoph.

pertractant; aliàs ab ingenuis venalium forum
euitari, Themistius orat. 1. & Herodotus libr. 1. Them.

literis consignauit: exercitiis sanctæ, strenuæ-
Herod. que educationis, & reipublicæ obeundæ, & Mar-

tis addiscendi feruebat. Ergo tantum illi Senio-
res, Maioresve natu putabatur, qui ab incunabu-

lis, in puerorum disciplinam surrexerāt, à pueri-
tia Epheborum se, seu adolescentiæ classi tradi-

derant, & ex Ephebis ad virilia munera conscen-
derant. Ni sic lustra per hæc exercitamenta tran-

sigerent, hebes, inculaque ætas Seniorum, Maio-
rumve natu non parabat insigne. Per virtutum,

disciplinarumque gradus instructi anni senilis
vocationis incrementa parabant. Quibus ut fi-
das,

- Xenoph. das, consule Xenophontem lib. 1. Pæd. Edisces ex his, qui ne Maiores natu à Nabuchodonosore accersiti. Cur distinguuntur à ducibus & bellatoribus, dum adicitur: *Omnesque duces & bellatores suos?* Quoniam Seniores illi per exercitiorum vndas agitati, iam ad portum vacationis appulerant, quos quinquagesimus annus ab oneris militaris albo expungebat, ut perhibet Strabo lib. 15. Robusta brachia, masculoque imbuta vigore, nervosque viriles, Persicæ phalanges amabant; nec nisi quos feruor, seu ætatis constantia in præliis obdurabat labores, legebant ad pugnam. Quid inde de Senioribus? Iuri reddendo, Magistratum munij inferuebant, singulisque Archiis, quæ forum liberale efformabant, duodecim ex Senioribus præsidebant, ut Xenophon auctor est. Ex his nutriebatur Senatus, tribunaliaque loquebantur. En quos Maiores natu vocavit Cambyfes, seu Nabuchodonosor. Quod enim vel hi, vel ex his βασιλίσκοι Διόξαι, id est, *Regij iudices* legebantur, id probat, quod Herod. lib. 3. iudices hos de iure connubij cum sorore perhibet adiisse Cambysem; qui & eum, dum in Ægyptios se contulit, sequuti; denosque ex Ægyptiis proceribus capite damnarunt. Rei eximie grauitas tot Seniores in consilium accersere coëgit, quippe de vniuerso orbe domando sententiam Rex parturire gliscebatur: alias Semptemviri, quos ius patrium, legumque peritia imbuebat, nobilissimum Senatum conflabant: quos Persarum consiliatores vocat Zonaras tom. 1. hosque consuluisse Artaxerxem, ut lectissimos omnium, de coniugis inobedientia tradidit Iosephus lib. 11. antiquit. cap. 6. de quibus ait: τὸς ἐπὶ τῶν Περσῶν, οἱ τῶν νομῶν ἐξήγιστον ἔχουσι παρ' αὐτῶν. De his Esdr. 1. cap. 9. *A facie enim Regis, & septem consiliatorum eius missus es.* Et statim: *Ut feras argentum & aurum, quod Rex & consiliatores eius sponte obtulerunt Deo Israël.* De quibus Esth. 1. Interrogauit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac iura maiorum: quos illicò septem esse adicitur, eorumque nomina perhibentur, licet ea in Septuaginta deficient, quatuor tantum conscriptis, sicut & tres Daniël. 6. referuntur. Obseruo hos appellitari *duces*, nam in præfato loco Esther: *Septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem Regis, & primi post eum residere soliti erant.* Forſan horum Senatus fuit, in quem Artaxerxes adlegauit Rachocem Medum, eius inuicta, seueræque iustitia illectum, utpote qui proprium filium acerbissimo supplicio damnauit: de quo Ælian. lib. 1. var. histor. cap. 34. Si reipublicæ Persicæ pristinum statum lustraueris, plurimos in hoc concilium accitos ediscas triplici hac nota, *Maiores natu, duces, & bellatores.* Quod duces hi etiam intelligantur Septemviri, loco nuper prolato perspicue pandimus. Quis inficias ibit, Senatum hunc conflauisse omnes eos, qui ad cœnam magnam Darij vocati dicuntur. Esdr. 3. cap. 3. *Rex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus Magistratibus Media, & Persidis, & omnibus Purpuratis, & Pratoribus, & Consulibus & Præfectis sub illo, ab India vsque ad Æthiopiam, centum viginti septem provinciis.* Græca apprimè conducunt hæc munia vestigantibus, ἐκάλεσε πάντας τὸς μεγίστους τῆς Περσίδος, ἃ τῆς Μιδίας, ἃ Σάτραπας, ἃ στρατηγοὺς, ἃ τοπάρχας, καὶ ὑπαλούς, καὶ ἐκάλεσεν ἐν τῷ χειμαλιστηρίῳ.
- Strabo. 15. Robusta brachia, masculoque imbuta vigore, nervosque viriles, Persicæ phalanges amabant; nec nisi quos feruor, seu ætatis constantia in præliis obdurabat labores, legebant ad pugnam. Quid inde de Senioribus? Iuri reddendo, Magistratum munij inferuebant, singulisque Archiis, quæ forum liberale efformabant, duodecim ex Senioribus præsidebant, ut Xenophon auctor est. Ex his nutriebatur Senatus, tribunaliaque loquebantur. En quos Maiores natu vocavit Cambyfes, seu Nabuchodonosor. Quod enim vel hi, vel ex his βασιλίσκοι Διόξαι, id est, *Regij iudices* legebantur, id probat, quod Herod. lib. 3. iudices hos de iure connubij cum sorore perhibet adiisse Cambysem; qui & eum, dum in Ægyptios se contulit, sequuti; denosque ex Ægyptiis proceribus capite damnarunt. Rei eximie grauitas tot Seniores in consilium accersere coëgit, quippe de vniuerso orbe domando sententiam Rex parturire gliscebatur: alias Semptemviri, quos ius patrium, legumque peritia imbuebat, nobilissimum Senatum conflabant: quos Persarum consiliatores vocat Zonaras tom. 1. hosque consuluisse Artaxerxem, ut lectissimos omnium, de coniugis inobedientia tradidit Iosephus lib. 11. antiquit. cap. 6. de quibus ait: τὸς ἐπὶ τῶν Περσῶν, οἱ τῶν νομῶν ἐξήγιστον ἔχουσι παρ' αὐτῶν. De his Esdr. 1. cap. 9. *A facie enim Regis, & septem consiliatorum eius missus es.* Et statim: *Ut feras argentum & aurum, quod Rex & consiliatores eius sponte obtulerunt Deo Israël.* De quibus Esth. 1. Interrogauit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac iura maiorum: quos illicò septem esse adicitur, eorumque nomina perhibentur, licet ea in Septuaginta deficient, quatuor tantum conscriptis, sicut & tres Daniël. 6. referuntur. Obseruo hos appellitari *duces*, nam in præfato loco Esther: *Septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem Regis, & primi post eum residere soliti erant.* Forſan horum Senatus fuit, in quem Artaxerxes adlegauit Rachocem Medum, eius inuicta, seueræque iustitia illectum, utpote qui proprium filium acerbissimo supplicio damnauit: de quo Ælian. lib. 1. var. histor. cap. 34. Si reipublicæ Persicæ pristinum statum lustraueris, plurimos in hoc concilium accitos ediscas triplici hac nota, *Maiores natu, duces, & bellatores.* Quod duces hi etiam intelligantur Septemviri, loco nuper prolato perspicue pandimus. Quis inficias ibit, Senatum hunc conflauisse omnes eos, qui ad cœnam magnam Darij vocati dicuntur. Esdr. 3. cap. 3. *Rex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus Magistratibus Media, & Persidis, & omnibus Purpuratis, & Pratoribus, & Consulibus & Præfectis sub illo, ab India vsque ad Æthiopiam, centum viginti septem provinciis.* Græca apprimè conducunt hæc munia vestigantibus, ἐκάλεσε πάντας τὸς μεγίστους τῆς Περσίδος, ἃ τῆς Μιδίας, ἃ Σάτραπας, ἃ στρατηγοὺς, ἃ τοπάρχας, καὶ ὑπαλούς, καὶ ἐκάλεσεν ἐν τῷ χειμαλιστηρίῳ.
- Xenoph. 8. Erant & cognati Regis, laterones quidem nobiliori stemmate insigniti; quorum vberem gregem accipe ex Curtio lib. 3. *Exiguo intervallo, quos cognatos Regis appellant, decem & quinque millia hominum:* de his Arrianus lib. 7. Diodorus lib. 17. Iustinus lib. 10. apud quos Συγγενῆς, id est, *consanguinei* dicuntur. Anne quoniam sanguine Regis imbuebantur, generisque nobilitate clarebant? Neutiquam: imò id honoris extraneis inditum, liquet ex Esdra lib. 3. cap. 3. *Cuiuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi Rex Darius dona magna, purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureo frano, & cidarim byssinam, & torquem circa collum, secundo loco sedebit à Dario propter sapientiam suam, & cognatus Darij vocabitur.* Nec prætereundum est, ministros Regis nobilissimam cohortem composuisse, decem millibus equitum Persarum constantem, qui *Immortales* nuncupati, utpote iugiter numero vigente: de quibus Curtius lib. 3. *Proximi ibant, quos Persæ Immortales vocant, ad decem millia. Cultus opulentia barbare non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis adornatas.* Adi Hefychium & Suidam verbo Ἀθάνατοι: Pausaniam in Phocicis, Herodotum lib. 7. Ex his *Doryphori* seu *Hastati* legebantur, sic ab aureis malis dicti; de quibus Diodor. lib. 17. Athen. lib. 12. Themist. orat. 5. quos in aula regia excubasse scribit Athenæus. Erant & nobiles Magistratus, & ministri, qui Regum aures, & oculi vocabantur: absentia etenim ab aula Regia vestigabant, vel auribus, vel oculis haurientes, quæ Regibus illicò suggerebant, ne Regalem agnitionem aliquid in imperio lateret. Agit de his Aristotel. lib. 3. Polit. & lib. de mundo. Heliod. lib. 8. Περσῶν δὲ βασιλείας αὐλαὶς ὀφθαλμοὶ καὶ Ἀκοαί, id est, oculi & aures in aulis Regiis Persarum. Dio Chrysostom. homil. 3. de regno, Plut. in Artaxerxe, & Æschyl. in Persis Alpistum, Xerxis ὀφθαλμὸν, id est, oculum appellat Philost. lib. 1. de vita Apoll. Ex quo iuit in placitum, Reges Persidis multis oculis, auribusque pollere, ut videre est apud Lucianum.
- Herod. 5. Alij Principes viri erant ex Cyri iussu pro foribus Regiæ stantes, qui inter ministros, de quibus Græca versio, valent numerari, & hi in Esther dicebantur ὁμόλιμοι, purpuratique & torquati incedebant: fructe Plutarcho in Pelop. qui eos cum Satrapis componit; & ex Xenophonte lib. 8. Erant & cognati Regis, laterones quidem nobiliori stemmate insigniti; quorum vberem gregem accipe ex Curtio lib. 3. *Exiguo intervallo, quos cognatos Regis appellant, decem & quinque millia hominum:* de his Arrianus lib. 7. Diodorus lib. 17. Iustinus lib. 10. apud quos Συγγενῆς, id est, *consanguinei* dicuntur. Anne quoniam sanguine Regis imbuebantur, generisque nobilitate clarebant? Neutiquam: imò id honoris extraneis inditum, liquet ex Esdra lib. 3. cap. 3. *Cuiuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi Rex Darius dona magna, purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureo frano, & cidarim byssinam, & torquem circa collum, secundo loco sedebit à Dario propter sapientiam suam, & cognatus Darij vocabitur.* Nec prætereundum est, ministros Regis nobilissimam cohortem composuisse, decem millibus equitum Persarum constantem, qui *Immortales* nuncupati, utpote iugiter numero vigente: de quibus Curtius lib. 3. *Proximi ibant, quos Persæ Immortales vocant, ad decem millia. Cultus opulentia barbare non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis adornatas.* Adi Hefychium & Suidam verbo Ἀθάνατοι: Pausaniam in Phocicis, Herodotum lib. 7. Ex his *Doryphori* seu *Hastati* legebantur, sic ab aureis malis dicti; de quibus Diodor. lib. 17. Athen. lib. 12. Themist. orat. 5. quos in aula regia excubasse scribit Athenæus. Erant & nobiles Magistratus, & ministri, qui Regum aures, & oculi vocabantur: absentia etenim ab aula Regia vestigabant, vel auribus, vel oculis haurientes, quæ Regibus illicò suggerebant, ne Regalem agnitionem aliquid in imperio lateret. Agit de his Aristotel. lib. 3. Polit. & lib. de mundo. Heliod. lib. 8. Περσῶν δὲ βασιλείας αὐλαὶς ὀφθαλμοὶ καὶ Ἀκοαί, id est, oculi & aures in aulis Regiis Persarum. Dio Chrysostom. homil. 3. de regno, Plut. in Artaxerxe, & Æschyl. in Persis Alpistum, Xerxis ὀφθαλμὸν, id est, oculum appellat Philost. lib. 1. de vita Apoll. Ex quo iuit in placitum, Reges Persidis multis oculis, auribusque pollere, ut videre est apud Lucianum.
- Ælian. 6. Et quidem Satrapas apud Persas viguisse com-

Omnesque

Omnesque duces & bellatores suos. Restabat eno-
dare, quine bellatores hi? An gregarij milites?
Cæleo, eos esse, qui bellicosiores apud Persas de
fortitudine, spirituque strenuo laudabantur. Hi
dicebantur Cardaces. Constat ex Arrian. lib. 11.

Strab. lib. 15. Carda enim ἀνδρῶδες, ἢ πολεμικὸν
significat, id est, viriles seu fortes & bellicosos.

Hinc Strabo lib. 15. καλοῦται δὲ ὁ τοῖς Κάρδακας ἀπὸ
κλεισιπρόμοις, κάρδα γὰρ τὸ ἀνδρῶδες ἢ πολεμικὸν
λέγεται. Forsan nomen hoc insedit, quia Carduchi
bellicosissima gens in Media erat, de qua Xe-
noph. lib. 3. Ἀναξορ.

7. Si omnes hi in Nabuchodonosoris aulam, cō-
ciliūque acciti, qui locus Senatui sufficeret, quæ
ferrea vox, quam exciperent cæteri? Ergo consen-
dum est, accersitos nobiliores, quos sapientia, for-
titude, consilijque dexteritas beabat. Cuius ope
delectus hicce? Erat, qui *Chiliarchus* dicebatur,
cuius munus admittere, imò & forsan legere, qui
cum Rege acturi. Haic Æmil. Probus fastigiatum
gradum consedit in imperio: *Ex more Persarum*,
inquit, *ad Tihraustem Chiliarchum, qui secundum*
imperij gradum tenebat. Xenoph. lib. 1. Pæd. *Sacram*
Chiliarchum Astyagis cōstituit; & Artaxerxis Ba-
goam Eunuchum. Diod. lib. 17. de hoc munere ha-
bes Ælian. lib. 1. var. hist. c. 21. Plut. in Themist.
Nec terreat adhuc exquisitum numerum super-
esse, etsi præfata classes colliquantur, imparēq;
videri vni concilio adstruendo. Non, inquam, ter-
reat; nam & Julius Cæsar supra mille Senatores
effecit apud Suet. in Aug. c. 35. & Athenis, licet
prius Senatus quingentorum esset, qui (vt scribit
Alex. ab Alex. lib. 4. c. 11.) *una cum tribunis & que-*
storibus, senesque cum iunioribus de rebus singulis de-
cernebant. Plut. in Pericle perhibet, Agonem de-
creuisse, Athenis à mille & quadringentis iudici-
bus iudicium fieri, cum quis furti, aut ambitus, aut
iniuriarum litem æstimari veller. Quin Strabo
lib. 15. tradit, apud Seres maximum ordinem ex
quinque mille consiliariis fieri. Alex. supra in-
quit: *Maximum Crotoniatarum concilium erat, nec*
facile explicari, & turbulenta confusio, in quo, si
quid consulto statuendum erat, mille delectos consule-
bant viros, ubi præ tumultu minus decerni quicquam
lege poterat. Itaque ne mireris, iam superbiente
vento turgidum Nabuchodonosorem, vt mon-
strum suæ de domando orbe sententiæ parturiret,
tot ad concilium vocauisse viros, qui prodigio-
sum illum fœtum exciperent, & obstetricante
consensus manu lenarent. Id solenne Persarum
Regibus, vt procures consulerent, aded vt etiam
Artemisiam (cum fœmina abeat in cæteris gen-
tibus à Senatu) Xerxes ad consultandum accie-
rit: sic Herod. lib. 8. *Cum in Concilium vocasset de-*
lectos Persarum procures, placuit ei, Artemisiam quo-
que ad consultandum accersiri.

8. *Habuit cum eis mysterium consilij sui.* Græcè eis-
dem fermè verbis καὶ ἐβόησεν αὐτῶν τὸ μυστήριον
τῆς βασιλῆς αὐτοῦ. *Mysterium arcanum & secretum*
dicitur: vox à sacris tracta, quippe ea quæ in sacri-
ficiis procul abesse profanos inbebant, hac notio-
ne efferebantur: quare cum μυστὴς sit qui sacris
initiat, & μυσταγωγὸς sacra doceo significet; μυσ-
τήριον propriè *arcanum* est, quod non nisi initiatis
recluditur: est secretum, quod occultit pietas &
religio. Inde in sacris Serapis simulacrum Harpo-
cratis videbatur, expanso digito preimens labra,
ne silentij temeraretur censura apud Euf. lib. 2.
de præpar. Euang. Censeo hoc vocabulo id etiam
significari, quod sacra veneratione tenetur, præ-

cipue erga principatus & regna Herod. li. 8. ἡ δὲ
φυλάσσει τὸν ἐπαυλιχὸν ὅρκον, ὅς ἐστι τῆς Παλαιᾶς
ὁρχῆς σέμνον μυστήριον. *Servato etiam militari iureiu-*
rando: quod est unum Romani principatus mysterium
sacratissimum. Quod, me iudice, respicit illud Atha-
larici apud Cassiod. lib. 8. *Et ideo quod diuinitate*
propitia dictum sit, glorioso Domino auctore nostro feliciter
ordinante, tam Gothorum, quam Romanorum præ-
sentium pro munimine indepti regni sacramenta sus-
cepimus. Ergo Regis arcanum, quod in cordis la-
tebris occludit, aptè *mysterium* nuncupatur, quip-
pe quod rem aliquomodo sacram concernat: cō-
pertum etenim est, quidquid ad Imperatores attri-
nebat, sacrum dictitari, scrinium, stabulū, mone-
ta, leges. Quin & *sacrarium Principis* dicitur in l.
vlt. §. legati. D. de muner. & honor. *Mysterium di-*
uinæ voluntatis dixit Paulus ad Eph. 1. ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ: quod noster sa-
cramentum voluntatis vertit. Hinc illud Angeli ad
Tobiam: *Etenim sacramentum Regis abscondere bo-*
num est. Ex his capies, quid sit: *Habuit cum eis my-*
sterium consilij sui. id est, deposuit in eis id, quod in
sacrario pectoris delitebat: sic Græcè ἐβόησεν αὐτῶν;
quod benè ex Sept. vertitur: *Posuit cum eis*
mysterium consilij sui. Si *mysterium*, arcanum est,
in tanto conuentu, innumeris Senatorib. grauido
prolatum, iam desinit esse *mysterium*, cum fermè
se dedisset in vulgus. Forsan *mysterium* nuncupa-
tur, quia erga illud consiliatorum congregatio
fuerat constructa, sicut ad mysteria Cereris (sic
enim sacra etus appellabantur) Eleusine, Sacerdo-
tes conueniebant. Quod *mysterium*, congregatio-
nis, seu conuentus sit, non in doctè eruitur ex eo
Imperatorum proloquio, C. de sum. Trin. *Nullus*
hæreticis mysteriorum locus, nulla ad exercendam
animi obstinationis dementiam pateat occasio. Præuè
legi *ministeriorum* contendit Alciat. *mysteria ini-*
bi congregationes explicans. Non ineptè ista:
strictiori autem explicatu, Persici imperij proprio
fruerer. *Mysterium consilij sui* dicitur, quoniam
arcana Regis mira religione occludebantur; nec
nisi Rex ea proderet, vlli quantumvis in crucem
actō, tormentisque diris agitato, referare licebat.
Amm. Marc. lib. 21. *Speculatores & transfuge, sub-*
inde venientes, repugnantia prodebant: ideo fucaro-
rum incerti, quod apud Persas, nemo consiliorum est
consciis, præter Optimates, taciturnos & fidos, apud
quos silentij quoque colitur Numen. Denique *myste-*
rium consilij sui dicitur, quoniam iam execrabilis
sacrilegij stylus lineamenta ductabat: se enim
Deum, non alius Numinis sodalitiū ferentem,
proferre parabat; Dei autem consilia & proui-
dentia, mysteria dicuntur, vt ex præfixis Apосто-
li verbis liqueat.

Dixitque, cogitationem suam in eo esse, vt omnem
terram suo subiugaret imperio. Græcè est: καὶ οὖν
ἐκέλευε πᾶσαν τὴν κακίαν τῆς γῆς ἡς ἐκ τοῦ σώματος
αὐτοῦ. Id est, *omnem terra malitiam ore suo reperit:*
siue, vt alij vertunt, *Et consummauit omne malum*
terre de ore suo. Pronior sum Latine versioni cum
statim addatur: *Quod dictum cum placuisset omni-*
bus, nullūque aliud tanti Senatus verbum per-
sonuit. Vt quid tot Consiliatorum copias coëgit
in Regiam, qui adiutricem sapientiam post co-
mitia inconsultam reliquit, compendioque, vno-
que vomitu tam execrabile pondus eructauit? Id
Regum Persarum supercilium erat, post nuncu-
patum Senatum, quod sibi placitum, edicebant,
nec Senatorum animos expectabat. Hinc illud
Xerxis, postquam Asiæ Procures in comitia coë-
gerat;

Valer.

gerat: *Ne viderer meo tantummodo vsu confilio, vos contraxi. Caterum memento parendum magis vobis esse, quam suadendum: ut memorat Valer. Max. lib. 9. c. 5. Quid insolentius & magis extra rationalis lucis vsuram, quam vniuerso orbi, imperij Perfici compedes iniicere, perque integrum globum aciem transigere maiestatis? Et tamen breuissima periodo propositum fuit; & absque dissertatione vlla, decliui obsequio omnis illa Primorum & Optimatum conuentio dementiæ Regis arrisit. Profectò vnusquisque suæ columitati consuluit, nec ausus regalibus; licet superbis, spiritibus obistere: mos enim inualuerat, quò flagris caderetur ille, qui aduersus Regis sententiam iuisset: auctor est Ælian. lib. 12. var. hist. c. 12. Anne temeto lababant pedes horum Consiliatorum, qui è vestigio in tam illiberalem, enormemque insaniam prolapsi sunt, ut Regis animum à flagitiosissimo, dementissimoque non auerterent cogitatu? Certè facile allicior, concilium hoc non Baccho vacuum fuisse, sed à temulentia feruidum: quippe Alex. ab Alex. lib. 4. c. 11. inquit: *Persarum mos fertur, inter epulas, postquam vino incaluerant, haud secus quam reliqui in concionibus, concilium habere, & de rebus maximis decernere.* Strab. lib. 15. *De rebus maximis inter vinum consultant; quas ipsi firmiores putant, quam quæ in sobrietate fuerint deliberata.* Idipsum profert Curt. lib. 7. qui de aggrediendo bello, inter scyphos, calidaque pocula consulentes depingit, assentientesque Bello his verbis: *Conclamant temulenti hanc sententiam salubrem esse: & Bessus circumferri merum largius iubet, debellaturus super mensa Alexandrum.* Et statim de Cobare Medo Consiliatore: *Is cum prafatus esset, scire seruo esse vilius parere dicto, quam afferre consilium, cum illos, qui pareant, idem quod ceteros maneat: qui verò suadeant, proprium periculum: poculum ei, quod habebat in manu, tradidit.* Nec prætereundum, quòd eadem consilia, quæ sobrietas, ab epulisque vacatio indixerat, postea per Lyæa mordicus discutiebant. Athen. lib. 4. c. 6. *De quibus ieiuni consultant, ebrj decernunt: licet parum elapsis verbis dixisset: Cum facti sunt ebrj, de rebus eorum maxime seriis consulere consueuerunt: quod autem consultantibus placuerit, id die postero adium prafectus ieiunis, ubi consultaturi conuenerunt, proponit; quod si ieiunis etiam placuerit, tunc id perficiunt, sin autem, omittunt.* Nec dissimilia inuenies apud Maximum Tyr. orat. 12. Denique Marcel. lib. 18. *Inter epulas de apparatu bellorum, & seriis rebus, apud Persas, Graiorum more veterum, consultari.* Hæc Cambysis genio conueniunt, qui Cyri patris, sobriæque sub eo tempestatis luxu & ebrietate temperantiam euertit, frugalitatemque, quam miris laudibus Persis sub Cyro adscribit Xenoph. lib. 8. & Plato lib. 3. de legib. corruptit, annuente Herod. lib. 3. & Seneca lib. 3. de ira cap. 14. Ergo non multum à conuiuio; temulentiaque hunc quem coëgit Nabuchodonosor, Senatum destitisse, argumento mihi est, quod in calce superioris capituli Græca versio addidit post deuictum Arphaxadum: *ἔνθα ἦν ῥά τινων καὶ εὐχετόν· αὐτὸς καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ὁμίῳ ἵππων ἔκειτο:* id est: *Et erat ibi torpens & epulans, ipse & virtus eius per dies centum viginti.**

Vers. 4. Vocauit Nabuchodonosor Rex Holofernem Principem militiæ suæ.

Vers. 5. Et dixit ei: Egredere aduersus

omne regnum Occidentis, & contra eos præcipuè, qui contempserunt imperium meum.

Vers. 6. Non parceret oculus tuus vlli regno, omnemque urbem munitam subiugabis mihi.

Vocauit Nabuchodonosor Rex Holofernem Principem militiæ suæ. De ineundo bello iam animus incalens, & quasi ex sanctissima sententia profiliens ad opus, Holofernem Nabuchodonosor vocat: non, ut puto, quoniam à Consiliatorum numero tantus Princeps abesset; sed vocauisse, delegisse fuit, ut eius strenuis lacertis tantam belli molem imponeret. Cur Rex non se prælio committere meditatur? Scio, Persarum Regem Regiam deferere, Martemque exercere nò adigi, censuisse Amm. Marcell. lib. 19. *Rex enim ipse Persarum, inquit, qui nunquam adesse certaminibus cogitur, his turbinum infortuniis percitus, nouo & nusquam antea cognito more, præliatoris militis ritu, profiliuit in confertos.* Ast non patiar, id de Cambysis indole cogitari, qui ardore belli, præliarisque exercitamenti studiosus tum in Carthaginenses, tum in Ammonios, tum in Æthiopes, militari robore inire certamina visus est, Ægyptiosque sua præsentia subiugasse: Præcipuè id Persis. Regibus amabile, se medias acies curru, seu equo in ipsomet Martis æstu concitare, Cyri, Artaxerxis, Darij, aliorumque exempla confirmant, apud Xenoph. lib. 3. Arrian. libr. 2. Curt. libr. 4. Ergo Nabuchodonosor non desidiæ, timorisue causa bellum ipse arripere recusat, Holofernem fortitudo, militarisque solertia eum ab hac expeditione leuauit; quem, si manis, quasi suum antebulonem, nuntiumque præmisit, ut terram & aquam à non subditis extorqueret, ipseque in repitentes post irrumperet. Huic censionis fauet Græca versio infra vers. 5. *Illis denuntiabis, ut aquas & terras præparent mihi, qui in furore meo sim eos inuasurus, omnemque solum terra pedibus copiarum mearum operturus, quibus ipsos daturus sim diripiendos.* Et statim: *Tu autem prægressus, mihi præoccupabis omnes eorum fines, eosque tibi deditos mihi in diem redargutionis asseruabis.* Hæc non absque stimulo mentem adigunt, ut credat, iamiam ferme ad procinctum, Nabuchodonosorem se parauisse, ut Holofernem, si iussa non sortirentur euentum, accitis maioribus copiis, sequeretur. Huic cogitationi multum prodest, quod infra vers. 11. in versione Græca: *Et exiit ipse, & vniuersa virtus eius ad iter ad præcedendum Regem Nabuchodonosor.*

Holofernem Principem militiæ suæ. Græcè est: *Ὁλοφέρνην ὀρχιστάτην τῆς δυνάμεως αὐτοῦ δεινέρον ὄντα μετ' αὐτὸν καὶ ἔπειτα πρὸς αὐτὸν.* Id est: *Holofernem Principem virtutis suæ, qui secundus erat ab ipso.* Vertitur apud Vatablum: *Holofernem summum exercitus sui imperatorem, potestatemque ab eo secundum.* Quæ verba sollicitant nos, ut huius Dynastæ munus exploremus. Zonaras censet fuisse *Archisatrapam*; sed eius de officio nec verbum profert, sicut nec Serar. quæst. 1. Profectò nobilioribus Satrapis, quibus profusior prouincia contigerat, Imperatoris nomen inditum, prodidit mihi Curt. lib. 3. qui scribit, quod Curt. Darius dedisset Pharnabazo *summum imperium maritimæ ora.* Et Ioseph. lib. 11. antiquit. cap. 18. Ioseph. Satrapam vnum constitutum fuisse à Xerxe refert,

10.

Marc.

Xenoph.

Arria.

Curt.

11.

fert, Principem Syria, Phœnicie, & Samaria. Censo Archisatrapam dictum eum, qui ad Satrapias, prævinciasve visendas, ut quæ in declive vergerent, reduceret, Satrapasque ab iniusto gradu contineret, quotannis ut inspector, mittebatur. Quod hic nobilissimus Magistratus esset, nulloque ferme secundus, utpote qui totum Regem spiraret, non ignauiter ex Xenoph. lib. 1. arguitur, dum inquit: ὅτι βασιλέως υἱὸς καὶ ἀδελφεὸς, βασιλέως ὁδὸν αἰνέει, id est: *Habebatur, suscipiebaturque tanquam filius Regis, tanquam frater Regis, tanquam oculus Regis.* Quin & Satrapia filiis Regis solebat concedi. Darius eam decrevit Cyro filio apud Iustin. lib. 5. & Hytaspes filius & Artaxerxis vnam Satrapiam obtinuit apud Diod. lib. 11. de aliis vide Herod. lib. 7. & Xenoph. lib. 1.

Xenoph.

Iustin.
Diod.
Herod.Arqm.
Marc.

Tacit.

Plutarch.

Tertul.
August.

Arist.

Cerd.

Virgil.

Mairo,

Serar.

Avacas. Sed quod Holofernes *Secundus à Rege* dicatur, mihi suggerit, magistratum obisse, qui *Surenas* dicebatur. Vox hæc & munus, licet apud Partho-Perfas pluries memoretur, Persarum fuit, de quo Amm. Marc. lib. 24. *Surena, post Regem, apud Persas, promerita dignitatis: & lib. 30. Advenit Surena, potestatis secunda post Regem.* Huius munus, capiti regio circumligare diadema, Tacit. lib. 6. Annal. *Surena, patrio more, Tibidatem insigni regio eninxit.* Ut addiscas, suo iure Magistratum hunc Holoferni competere, quem priorem ad periclitandum prælium mittit Nabuchodonosor; & *secundus à Rege, Princepsque exercitus* nuncupatur: subdo peraptum Plutarchi locum in Crasso: *Verum qui, meo iudicio, impensè timeret periculum, spectator volebat esse & expectare euentum: Surenam autem priorem præmittere ad periclitandum prælium, & circumueniendos hostes.* Neque enim vulgaris vir *Surenas* erat, sed opibus, genere, auctoritate à Rege *secundus*; virtute verò, & consilio sue ætatis Parthorum primus: ad hæc corporis statura eminenti, & venustate nemini comparandus. Solus semper iter faciebat mille Camelis impedimenta eius portantibus, rhedasque secum ducentas trahebat pellicum. Equites eum cataphracti mille, levis armatura maior manus comitabatur. Equites in summa, qui essent clientes sui & servi, non minus habebat decem millia. Audiisti munus, nomenclationem, dignitatem, & ad bella potentiam. Ex his absque oleo enodabis, cur Tertullianus & Augustinus Holofernem nuncupent Regem; ille 1. contra Marc. cap. 7. hic serm. 66. Siue enim Archisatrapa esset, siue *Surena*, non eum hoc vocabulum dedecet, cum alter, ut habuisti ex Xenophonte, *filium, fraterque Regis* diceretur; alter, ut ex Plutarcho, *secundus à Rege.* Et quidem moris fuit vocari *Reges*, quotquot aliquali generis nota Regibus adhærebant. Assertum hoc falcit Aristot. de Cyprior. polit. *Dicuntur Reges, filij & fratres Regis: sicut sorores & uxores Reginae.* Sic Menelaus & Paris vocantur *Βασιλῆες* Eupάτῆς Ἀσίου Reges Europa & Asia: quoniam alter Agamemnonis, alter Priami, licet diffita, cognatione fruebatur. Vide notam Cerdensis in 7. Aneid. Quin Regem vocari quemcumque supremum Ducem, qui *Ara* est, liquet ex 12. Aneid.

Messapus Regem, Regisque insigne gerentem, Tyrrenum Aulestem, audis confundere fœdus, Adverso proterret equo.

Quibus si annuas, non egebis figmento Francisci Maironis, qui Holofernem hunc Estheris & Assueri filium constituit. Nec his conducit, quod aduocat Serarius ex Philone Biblio apud

Euseb. lib. 8. ubi Iosephus, qui *secundus à Rege* dictus est in Ægypto, σκεπητὴς, id est, *sepi-riger* appellatur: qui enim *sepi-rigeri* Regum, supra docuimus; quibus qui præfisset, si scire aues, consules Xenoph. lib. 7. Pæd. *Holofernis* vocabulum fausto nostram opinionem de Nabuchodonosore Persa sententiam esse proclamant, nuntantibusque fulcrum, quo sustineantur, imperat. Vel inuitus Persicum esse fatetur Serarius: si Persarum res euoluas, pluries in similes terminationes impinges (quod & vidit Sanctius) *Ar-tasernes, Tisafernes, Inthafernes.* Quid hæc terminatio significet, later. Non me fugit, nomina Regum, Ducumque Persarum, sicut Hebræorum, ab initio significatum accommodum imbibisse: nam Xerxes *Martium* seu bellatorem sonat; Artaxerxes bellatorem magnum, Archemenes *Regibus imperantem*, Cyrus *Salem*; de quibus Plutarchus in Artaxarxe, Herod. lib. 8. Marcell. lib. 19.

Xenoph.

Serar.

Sanct.

Plutarch.
Herod.
Marcel.

12.

Vers. 5. *Et dixit ei: Egredere aduersus omne regnum Occidentis: & contra eos præcipue, qui contempserunt imperium meum, Græce est: Τὰς ἀπὸ τοῦ βασιλέως ὁ μέγας, ὁ κριτὴς πάντων τῆς γῆς. Hæc dicit ille, qui Rex est, qui magnus, qui dominus totius terræ.* En nota Persici Regis, quam supra illustrauimus: sic 4. Reg. 18. *Hæc dixit Rex magnus, Rex Assyriorum.* Et infra cap. 3. *Melius est enim, ut viuentes seruiamus Nabuchodonosor Regi magno.* An ore, an scripto loquutus? Certè in edictis & rescriptis hæc formula, quæ Græca exhibet, inualuit: *Hæc dicit Rex*, sicut de Cambyse nostro Ioseph. lib. 11. antiquit. cap. 3. *Rex Cambyfes hæc dicit: & cap. 1. Cyrus Rex hæc dicit: similia de Dario memorat Herod. lib. 5. & de Xerxe apud Thucyd. lib. 1. de Cyro Esdr. 1. 5. Abundans est in Græco edictum seu oratio Nabuchodonosoris, qua animum Holofernis in omne sanguineum facinus instruxit, partim dedimus supra. Ad regnum Occidentis eximium hunc bellatorem, tanquam herba medicatum telum eiactulatur, ut, quacumque feriat, immedicabile vulnus incutiat. Vbi, ne desidiosus prætereas, inter Occidentis accolæ, seuerius arsisse in eos, qui nuntios inglorios, dedecoreque inuictos abegerunt, nec eius imperium docili suscipere ceruice. Si animum intendas, non diffiteberis, quod non semel animaduertimus, hos mandati Nabuchodonosoris desertores sub Assyriorum Rege, siue seruitute, siue fœdere, Occidentales has coluisse plagas, ut perscrutantem non fugiet, si ea, quæ supra elucubrauimus, recognoscit, & consulit. cap. 16. 17. & 19. lib. 4 R. & 2. Par. 33.*

4 Reg. 16.
Ibi 7. & 19.
2. Par. 33. 11.

Vers. 6. *Non parcat oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subiugabis mihi.* Dissertit Sanctius de huius prouerbialis formulæ explicatu: sentit in oculis, utpote in quibus speculæ animæ sunt, hilaritatem seu dolorem prodi: si tenerescit cor, & à pietatis riuo fluit, exuberantes oculi inter lachrymas misericordiam producant: quare idem esse putat: *Non parcat oculus tuus; ac, Oculi, in quo misericordia est, non misereatur.* Sic ferme Serar. quaest. 2. *Non parcat oculus tuus, qui ex miseriarum, miserorumque aspectu solet maximè commoueri misericordia.* Facilius mihi subuenit enodatio: Quodcumque tuus oculus conspexerit, confringet & diruet; quæ visum, iace telum, edeat gladius, quod oculus, idem spatium pergrassetur mors, ac visus: quæ interpretatio,

13.

Solin. pretatio, ni fallor, acris est, & Perfici genij. Reguli seu basilisci lethalem indolem oculis Holofernus indi cupit Nabuchodonosor, vt qui in oculis eius offenderint (verba sunt Solini c. 30.) protinus vitam exuant. Parca sit oculus, quia nemini parcat. Si hæc non placeant, aliam enodationem suscipe. In furibundi, crudelisque oculis, tanquam in proprio sedili, ira est, quos ipsa torquet; vt Lucan. lib. 5. ait: Quare furor ex oculis micat & ignescit, quadam sanguinis alluione illic appetente. Philo lib. de special. legibus de iracundis agens: *Intumescunt oculi praferentes sanguineum quiddam atque ignitum.* Lucret. lib. 3.

Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira

Cum feruescit, & ex oculis micat acribus ignis.

Ergo inspirat Rex: Exercere furorem, contorque ex oculis flammæ; nulli, quem conspexeris, parcas. Qui explicatus magis adhæret: non enim adsonum videtur dicere, si oculus pro misericordia accipiatur, *Misericordia tua non parcat*: cum misericordiæ non aliud, quam parcere, munus. Procliuius, quod furor seu ira non parcat. Ezech. 8. 18. *Ergo & ego faciam in furore: non parcat oculus meus, nec miserebor*: & cap. 9. *Transite per ciuitatem sequentes eum & percutite: non parcat oculus vester, nec misereamini.* In lupis nulla misericordia est, potius incalet furor: & tamen Act. 20. *Intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.* Sic Elfr. 4. cap. 15. *Non parcat dextera mea super peccatores, nec cessabit rhombæa super effundentes sanguinem innoxium super terram.* Quod oculus Holofernus fascinet, expetitur, & vt scholiastes Theocriti expendit illud *ὄφθαλμος*, *Oculus occidens, corruptusque, quod cernit*: sic bellatoris huius oculus esse concupitur.

14. *Omnemque urbem munitam subiugabis mihi.*

Xenoph. Cur urbium munitarum meminit, vt sub iugo gemat, quæque se arce, vallo muroque cinxit? Meditor, quoniam à Persarum disciplina fluxit, vrbes munire, muros struere, fastigiatisque & robustis turribus tutatas reddere, militaribusque armare præsidii Xenoph. lib. 3. *ταῖς* has munienti artes Cyro adrogat, qui bello partas vrbes effecit *φρουράς* & *φρουράρχους*.

Vers. 7. Tunc Holofernes vocauit duces, & Magistratus virtutis Assyriorum, & dinumerauit viros in expeditionem, sicut præcepit ei Rex, centum viginti millia peditum pugnatorum, & equitum sagittariorum duodecim millia.

15. Tunc Holofernes vocauit duces, & magistratus virtutis Assyriorum. Græcè est: *καὶ ἔλαθεν ὁ ὀλοφέρνης ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ ἐκάλεσε πάντας τοὺς δυναστας, καὶ τοὺς στρατηγοὺς, καὶ ἐπιστάτας τῆς δυναμείας Ἀσσυρίων*, id est: *Et exiit Holofernes à facie Domini sui, & vocauit omnes Dynastas, & duces, & præfides virtutis Assur.* Cur virtus Assur seu Assyriorum? Sic pluries in hoc libro infra vers. 15. c. 9. v. 11. c. 14. v. 19. *Cubiculum virtutis Assyriorum.* Certè virtus ad bella robur est. Isai. 40. *Præ multitudinem fortitudinis, & roboris, virtutisque eius nec unum reliquum fuit.* Hinc illud *Ælian. lib. 12. var. hist. Virtute vincere Romani assueuerunt, non dolo, & furto.* Alex apud Iustin. lib. 11. *Victoria non armorum decore, sed ferri virtute quaratur.* Curt. lib. 3. *robur exercitus nuncupat. Quod vir-*

tus animal quoddam sit, vago deliramento finire prisci. Stobæus in excerptis physic. *Sen- Stob. tiunt omnes virtutem esse animal.* In vitroque loco *Æliani & Stobæi ἀρετὴ* est, hic verò *δύναμις* quæ propriè potentia, & fortitudo: virtutem dici cogito apud Persas, quia vnum eis bonum, præliaris strenuitas, masculique ad bella nerui, & Martis disciplina, quam ab vnguiculis per equitandi, sagittandique exercitamenta hauriunt. Iuuat Herodotus Græcus lib. 1. *ἀνδραγαθὺν δ' αὐτῇ* Herod. *ἀποδεδίκαται, μετὰ τὸ μάχεσθαι ἵνα ἀγαθὸν ὅς αὐ πολλὰς ἀποδέξῃ παίδας.*

Et dinumerauit viros in expeditionem, sicut præcepit ei Rex, centum viginti millia peditum pugnatorum, & equites sagittarios duodecim millia. Serar. rarius censet mendum irrepsisse in Græco, quem sic legit: *πλῆθος ἵππων σὺν ἀναβάταις, μυριάδων δέκα δύο.* Ego tum suprâ vers. 5. Græcè lego: *καὶ πλῆθος ἵππων σὺν ἀναβάταις, χιλιάδος δώδεκα*, id est: multitudinem equorum cum ascensoribus myriadum duodecim: tum hic, *καὶ ἵπποις τοξότας μυρίας δισχιλίους.* Fateor in hoc versiculo versio- nis ex Græco legi: *Sicut iusserat ei Dominus eius ad myriadas duodecim, & equites sagittarios duodecim millia*: quæ si sic in Græco sint, perspicuè primis auribus mendum enuntiant; quippe qui Domini sui dictis stetit, & iuxta iussu copias coëgit, numerum quem suprâ vers. 5. in Græco Rex designauerat, religiosè complere debuit. Et quidem tot equites, ac pedites extra Martialis disciplinæ lineam armantur. Quid si legatur *centum & viginti millia equitum*? Avertit Serarius, ne prodigium sit, cū in iactatissimo Xerxis exercitu apud Herod. lib. 7. equitatus numerus fuerit octo myriades, & apud Curt. lib. 3. Darius equites quadraginta quinque millia, pedestris aciei ducenta millia coëgerit. Vt mirari desinat, nec ob prodigium mendum putet, lustret copias Xerxis. De quibus, nisi fides auctoribus; fidem, quæ exaratur, excedunt. *Æmil. Prob. Plin. Dion. Alic. Diod. Plut. Isocr.* *Terrestres autem exercitus septingentorum millium peditum, equitum quadringentorum millium fuerunt.* Plinius lib. 33. cap. 10. *Xerxis copias, hoc est, septies centena 88. millia hominum excepit epulo.* Lege Dionys. Alicarnas. lib. 11. Diodor. Sicul. 11. Plutarchum in Paral. Isocrat. in Panath. hic inquit: *Exorto bello Persico, cū Xerxes, qui tunc regnabat, triremes mille & ducentas, pedestris exercitus quinquies millies millia vniuersorum, septies centena millia bellicosorum coëgisset, tantisque viribus bellum Græcis intulisset.* Quæ propius accinunt nostro instituto, do ex Lampridio, qui in vita Alexandri narrat Lampr. victoriæ à Persis partæ triumpho delinitum Alexandrum ad Senatum scripsisse: *Centum & viginti equitum millia fudimus: cataphractarios, quos illi clibanarios vocant, decem millia in eo bello interemimus.* Quæ mirè accinunt huic Holoferniani exercitus numero. Ex queis Lampridij verbis vergit mens, vt sentiat, plurimam horum equitum partem ex cataphractariis conflare, quorum vsus Persicis aciebus: horum indolem, & vestitum accipe ex Marcellino lib. 15. *Sparsiq; cataphracti equites, quos Clibanarios vocant Persæ, thoracum muniti teguminibus, & limbis ferreis cincti, vt Praxitelis manu polita crederes simulacra, non viros; quos laminarum circuli tenues apti corporis flexibus ambiebant per omnia membra deducti: vt quocumque artus necessitas commouisset, vestitus congrueret, iunctura coherenter apta.* Iuuabit adhuc Leonis Imperatoris c. 6. n. 31. verba contexere: *Leo Impe. Arma*

*Armabant autem cataphractum equitem undique ;
tum ipsum, tum equum loriceis, id est, galeis : Clibanis, id est, thoracibus : paramentis, id est, machariis,
vel ferreis, vel ex cornibus intextis. Equos munit-
bant lateralibus, & frontalibus, id est, latera, & ca-
pita, & ceruices equorum, thoracibus, & galeis &
alia certa materia tegebant.*

17. Non extra chorum saliet quisquis disceptari
desideret, cur non alij sagittarij in his militari-
bus Holofernis copiis, quam equites numeretur?
Quodd enim pharetrata gens vniuersæ Persidis
progenies sit, per compita sonat, Maronis stylo
lib.4. Georg. Hinc Procop. lib.1. de bello Pers.
Persæ ferè omnes sagittarij sunt. Pharetratam
Susam dixit Claud. de bello Gildonico. Parthos
Persarum imitatores sagittiferos vocauit Catull.
epigram. ad Furium. Sat sit S. Ambrosius lib.6. in
Hexaëm. c.5. *Inde gens Persarum, ferox bellis, va-
lida sagittis, omniumque telorum iactu, quia de su-
perioribus ad inferiora, validiori nisu tela torquen-
tur.* Imò Persas non se nisi cum arcu telis graui-
do in publicum dare, scribit Herodian. lib.5. &
sub Gerris & scutis pendentes ex humeris vehe-
re pharetras, firmat Herod. lib.7. Cur igitur si-
gnatè equestris phalanx sagittata profertur, nec
inter pedites vnus humerus est telorum gerulus?
Medior non absque delectu tot millia equitum
ex sagittiferis compingi : forsan etenim hæc
equestris copia ex illis strenuis militibus feruet,
qui etiam dum fugam arripiunt, versis sagittis
hostem feriant, victorémque post terga deuin-
cunt, & refugo dolo acrius insequentem sequun-
tur. Quod enim conuerso arcu spicula in sequa-
ces contorquere inimicos, non peditis, sed equi-
tis sit, innuit Ouid. primo de Arte :

*Tergaque Parthorum, Romanaque pectora dicam
Telaque ab aduerso qua iacit hostis equo.*

Et lib.11. Fastor.

*Nunc petit Armenius pacem, cum porrigit arcum
Parthus eques.*

Parthus apud Horatium animosus versis equis &
mendax, qui à Propertio versis equis pugnare
dicitur.

18. Duces hoc equestrium turmarum genus, non
Persarum, sed Parthorum esse, quibus ab hoc fu-
gaci pugnandi ingenio, sunt qui putent nomen
obuenisse. Id contendit Ludou. Cerdens. ad illud
3. Georg. *Fidentemque fuga Parthum.* Probat ex
Roderico Tolet. Antistite lib.1. cap.11. Sed, nisi
mens aberrat, non faustò; quippe qui Parthos in-
quit appellitari, id est, fugaces & exules. An à sa-
gittarum per fugam arte? Neutiquam. Sed quia
cum ad Asiæ partes conuenere incolendas, agmè
suum deseruere. Audi Archiepiscopum: *Reuertens
fere totam Asiam subiugauit, ex cuius exercitu vi-
ctore nonnulli prouincias subditas conuenientes in omni
fertilitate pollere, deserto suorum agmine, in Asia
partibus resederunt. Ex quorum genere dicit Pomp.
Probus Parthorum prosapiam descendisse. Vnde &
linguâ Scythica Parthi, id est, fugaces, seu exules
dicuntur.* Expende nomenclationis originem: non
à missis iaculis in fuga, sed quia fugaces & exules
ab agmine suorum primi accolæ fugere. Quid-
quid sit: iaculari fugiendo Parthorum est. Dabo
& ego, qui ingenium hoc, nempe fugientibus
equis torquere sagittas, prius Persarum fuisse te-
stantur. Legi Lucian. in Hermotimo ἀλλ' ἔπειτα
καὶ τοὶ περὶ αὐτὸν ὅσοι τοῦτοί τε, ἀλλὰ πρῶτον
μὲν αὐτοὶ κινέμενοι ἀπ' ἱππων, ὥς τὸ πολὺ τοῦ ξένου σιν.
Testis ineluctabilis est Xenoph. lib.3. *Αναβας*; sic
Zerda in Iudib. Tom. I.

inquit: Οἱ δὲ βάρβαροι, ἰσχυρὸς δὲ φερόντες ἅμα ἱπ-
ποκτορ, εἰς τὰς αἰσίδας τοῦ ξένου ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν.
Alexand. ab Al. lib.6. cap.22. *Nec solum Cydones, Alex.
Persas, & Parthos cateruis sagittariorum valere,
quos ἰσχυροτάτους vocat, sed Æthiops, Arabes,
Indos, &c.* Sic Græcè vocantur equites sagittarij.
Itaque non temerè suspicaberis, huius artis fuisse
equites hos, quos Holofernes elegit, licet scholiar
Lyra: *Equites enim tunc pugnabant sagittando, & Lyra
maximè in aggressu belli, sicut modo faciunt Tartari
habitantes in partibus illis.*

Cur non aliud armorum genus hîc perhibetur
nisi sagitta? Alex. dicto lib.6. cap.22. sic inquit: Alex.
*Sed tametsi Persæ, Medi, & Assyrii, effuso cursu pro-
cursando eminens iaculis & sagittis hostem incesse-
rent, haud longis inde temporibus Persæ optimates
thorace pectus, scuto sinistram, dextram gladio &
securi munierunt.* Profectò ad nocendum, præter
sagittas, palta seu peltas, quod est hastilis genus
ad manus cum hoste conferendas apud Xeno-
phontem, qui instruente Cyro, paltis pugnatum
esse, lib.8. scribit, & gladios, siue acinaces fuissent,
de quibus Herod. lib.7. siue *copides*, id est, gladij
leuiter curuati, falcibus similes de quibus Plut. in
Alex. & Curt. lib.8. siue *sagari*, de quibus Xenop.
lib.4. *Avaças*, non alia arma lego apud Persas.
Alexander, Curtio narrante lib.4. dixit: *Intueitur
barbarorum inconditum agmen, altum nihil præter
iaculum habere, alium funda saxa librare, paucis
iusta arma esse.* Videris si sat fuisset inter tot tur-
mas nonnisi sagittas referri: cum adeo sagitta
Persico militi adhæreret, vt sagitta pro milite
supponeret. Audiendus est Alex. lib.1. cap.20. Alex.
*Apud Persas inualuit mos, vt profecturi in bellum,
in cistam ante Regis tribunal singuli singulas sagittas
immitterent: mox reuersi, quisque repeteret suam:
vt ex remanentibus, illorum, qui praliò cecidissent,
numerus innotesceret.* Id prodidit Procop. lib.1. In-
fra vers.11. distinguit equites à sagittariis: *Cum
quadrigis, & equitibus & sagittariis: cum pedites
non enumeret, liquet tot pedites, quot sagitta-
rios, intelligendos. Igitur ex cataphractis, & sa-
gittariis exercitus hicce conflabatur iuxta illud
Propertij libro 3.*

*Neue tua Meda latentur cade sagitta,
Ferrens aurato nec cataphractus equo.*

Si petas, quî tam celeri delectu in hanc expe-
ditionem tot copiarum conscriptæ sint; vix enim ex
Nabuchodonosoris conspectu abiit Holofernes,
& iam classicum potuit concinere: siquidem tot
millia peditum, tot equitum numerauit, quasi
dato signo, docili motu totus orbis militares
acies euouisset? Scias, in Perside eam obser-
uantiam viguisse, vt nullus, qui firmatos lacer-
tos, ætatémque fauentem ab anno vicesimo ha-
buisset, vacatione militiæ frueretur: statim ac
buccina delectus bellici insonabat, celeri vesti-
gio virilis confluebat ætas; nec si quatuor filij
parentum mensam coronabant, sat erat tres
offerri: nulli superstiti pignori otiandi facultas.
Seneca lib.3. de ira cap.16. sic de Dario dolens
fatur: *Cum bellum Scythis indixisset, Orientem cin-
gentibus, rogatus ab Ochaço nobili sene, vt ex tribus
liberis vnum in solatium patris relinqueret, duorum
operâ vteretur: plus quam rogabatur, pollicitus,
omnes se illi dixit remissurum: & occisos in con-
spectu parentis abiicit, crudelis futurus, si om-
nes adduxisset.* Adicit non dissimile quid de
Xerxe, qui Pythio, quinque filiorum patri, vnus
I vaca

vacationem petenti, quem vellet, eligere permisi: deinde quem elegerat in partes duas distractum ab utroque via latere posuit, & hac victima lustravit exercitum. Quibus nisi renuas, non miraberis, tot acies momentanea obedientia coactas. Nulla spes præmij, nulla baltei militaris cupido, Regum timor innumeros greges ad signi Persici ducatum vno sibilo aggerebat: ausculta Marcel. lib. 23. Desudat nobilitas omnis, & splendor: pedites in speciem Mirmillonum coniecti, iussa faciunt ut calones: sequiturque semper hac turba tanquam addicta perenni seruitio, nec stipendiis aliquando fulta, nec donis. Qua de re adice Herodianum de Persis agentem. Nec nos latet, præter hanc popularium, nobiliumque militum stationem, ut phalanges aggestis incrementis turgerent, ex extraneis gentibus non modicas turmas Persas mercede conduxisse. Inde Æmilius Prob. scribit, Thymodem Græcis peditibus, mercede conductis, triginta millibus præpositum fuisse. Suffragatur Xenophon libro 8. Pæd. Ergo recensuit, lustravitque exercitum Holofernes, forsitan Nabuchodonosoris ad faciem; sic mos iubeat. De Dario id perhibet Curtius libro 3. Castris ad Babylonem positis, quo maiore animo capefferent bellum, universas vires in conspectum dedit: & circumdato vallo, quod decies centenum millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo, numerum copiarum iniit. De Xerxe lustrante luculentus est Herodotus libro 7.

Vers. 8. Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum, cum his, quæ exercitibus sufficerent copiose, boum quoque armenta, gregesque ouium, quorum non erat numerus.

Vers. 9. Frumentum ex omni Syria in transitu parari constituit.

Vers. 10. Aurum verò & argentum de domo Regis assumpsit multum nimis,

Vers. 11. Et profectus est ipse & omnis exercitus, cum quadrigis & equitibus & sagittariis, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locustæ.

21. Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum. Præmittit Græca: Quos quidem omnes, sicut copia militares disponi solent, instruxit. Quæ instructi exercitus species vberimè disseritur ab his, qui integra industria de militari disciplina scripsere: Polyb. lib. 6. de Romani exercitus ordine luculèter pertractat; comptius & accuratius Lipsius: nostri calami intetest, Assyrias, seu Persicas phalanges ordinare. Ut amceneris, subiicio compendio, quæ acu pinxere Herod. lib. 7. Curt. lib. 3. Marcel. lib. 24. Non nisi orto Sole agmina procedebant, cuius imago, quam crystallus ambiebat, nitentem se conspectui super tabernaculum dabat: in argenteo altari sacer & æternus ignis præibat, quem patrio more, Magorum carmina beabant: horum asseclæ quot anno dies, tot iuvenes, quibus puniceus amiculus, succedebant; dein Iouis currus albis vectus equis, statim grandior forma, Solis equus excellebat: Immortales (sic eos vocant) non modico numero sequebantur, nec procul cognati Regis & Dotyphori: currum seu Regis, seu Ducis

ponè sequentem, densum hastatorum nemus cingebat, triginta millibus peditum conclusum. Cataphractorum equitum turmæ forsan primam exercitus faciem, ut laminarum splendore perstringerent occurrentes oculos, tenebant: ponè omnes centurias postsignani agmen cogeant. Heliodorus libro 9. histor. Æthiop. Cataphra- Heliod. Etos in acie media constituit. Togato calamo satis hæc.

22. Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum, cum iis, quæ exercitibus sufficerent copiose: boum quoque armenta, gregesque ouium, quorum non erat numerus. Græcè: Camelorum autem atque asinorum ad gestandas sarcinas maximum numerum accepit, ad eamque expeditionem oues ac boues, caprasque innumerabiles. Expeditionis vocem non iuxta grammaticas ferulas explicuit Lyra hic, dum expeditionem scholiastæ, id est, illos, qui providebant necessaria exercitui. Expeditio Latine ipsemet exercitus instructus est, seu cum expeditis militibus profectio. Sallust. Pavidus sine decore ad Syllam profugit, quem Consul in expeditionem proficiscens, Propratorem reliquerat. Græcè ἐπιπράττειν expeditionem suscipere est: consule Othomanum, quæ Othom. huius vocis notio, apud Iurisperitos sit. Studiofissimi Persæ fuerunt vberis comæatus & annonæ, cum accingebantur ad bella: curam hæc à Cyro didicere, cuius in alendo exercitu, comparandoque victu industriam extollit Xenophon Xenoph. lib. 4. Pæd. Cambyfes Æthiopum domitor non fuit, quoniam non prouisis comæatibus cursum maturauit, ut non semel dedimus ex Seneca lib. 3. de Seneca. ira cap. 20. Gerulos huiusmodi comæatus fuisse camelos, subscribit Herod. lib. 7. quos Σιλωπῶτες Herod. καμήλους appellat. Non id Persis tantum inoleuisse, sed & aliis gentibus, documento est dictio Camelaria, de qua in l. Munerum, §. Camelaria. D. de muner. & honor. ab aliis legitur Camelasia, ab aliis Camelelasia: quid sit, expendit Alexander ab Ale. Alex. ab Ale. xandro lib. 3. cap. 3. Sic Camelariam dixerunt camelorum curationem, & Camelarios, camelorum curatores, quod munus personale est. Non alij instituto cura in curandis camelis, nisi ad sarcinas vehendas. Cur non elephantum memoria, quos Persas pro superbo agminum robore exercitui inseruisse, refert Marcellinus lib. 24. Post hos (id est, cataphractos) elephantum, gradientium collium specie, motuque immanium corporum, propinquantibus exitum intentabant: de quibus intelligi datur Ambr. Ambrosius lib. 6. in Hexam. cap. 5. Acies eorum velut gradientibus turribus septa, procedit. In mediis campis, tanquam de muro dimicant, & velut in arce quadam & specula collocari, spectant magis bella, quam subeunt. Ita alieni à periculo videntur, tuti molibus bestiarum. Elephantis pugnare, in Asia solenne fuit, scribente Liuius lib. 7. decad. 4. quod Liuius. Scipio Asiaticus, deuicto Antiocho, 1231. eburneos dentes tulit. Autumo, ideo ab elephantis abstinuisse Holofernem, quoniam per saltus & scopulos, per montium iuga, dubia deuiaque loca traiciendæ erant copię, anfractibusque & erroribus viarum, impeditisque nemoribus dissecandis, elephantorum grex ineptus est, ne colles super colles gradientur. Obserua illud: Cum his, quæ exercitibus sufficerent, ubi exercitus pluraliter; cum tamen vnus dux. Ob grandem numerum copiarum pluraliter extulit, Hebræo more, qui plurale, magnitudinis indicium est. Forsan exercitus dicuntur, quoniam ingentes militum turmas

Marc.

Æmil.

Xenoph.

Curt.

22.

Lyra.

Sallust.

Xenoph.

Alex. ab Ale.

Ambr.

Liuius.

Polyb.

Lipsius.

Herod.
Curt.
Marc.

turmas non solum per decurias, centurias, sed & Myriarchas Persæ secabant, hac nomenclatione efferebantur decem millibus militum præfecti: liquet ex Herodoto lib. 7. & Xenoph. lib. 4. Pæd. Tres Hipparchos in vno exercitu Xerxis memorat Herodotus supra. Ergo vnus exercitus pluribus exercitibus grauidatus ibat.

Herod.
Xenoph.
Herod.

23. *Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit.* Noueris, iure quem Persæ Cambyſi suspicionem nostram suffragari, quem Syriæ dominatum tenuisse, nemo inficiabitur: frumenta quidem & annonariæ species in bellicam expeditionem non nisi prouinciales pendunt. Proficuus est huic elucidationi Vegetius lib. 11. cap. 3. *In omni expeditione vnum est & maximum consilium, ut tibi sufficiat victus, hostes frangat inopia. Ante igitur inchoetur bellum, de copiis, expensisque debet esse tractatus, ut pabula, frumentum, ceteraque annonaria species, quas à prouincialibus consuetudo deposcit, maturius exigantur, & in opportunis ad rem gerendam, ac munitissimis locis, amplior semper modus, quam sufficit, aggregetur.* Dubitare non intortè valebo, qui frumenta ad vsum Holofernus aggeruntur ex Syria in exercitus alimoniam, si aduersus Syriæ florentissimas prouincias hæc agmina expediebantur, videlicet Damascum, Palæstinam, Mesopotamiam, Carmeli, Libani & Galaad incolas? Agnoscas, quam tuto præstruximus plagas, regionēve, ad quas primos nuntios Nabuchodonosor dixerit, sub eius imperio viguisse. Quæ ex Syria annonam principali iussu colligeret, si alius regni? Ergo licet prouinciæ illæ perpulissent legatos, qui iniusta, execrabiliaque extorquere satagebant obsequia, adhuc regio sub Nabuchodonosoris tenta principatu, frumentaria ministeria declini fronte nutriendis agminibus obtulit.

24. *Aurum verò & argentum de domo Regis assumptum multum nimis.* Quod in Persarum Regiis, auri pondus supra fidei captum inlateret, luculenta testimonia confirmant. Curtius lib. 5. *Verbem [id est, Susa] intravit, incredibilem pecunia summam ex thesauris egressit 50. millia talentum, argenti non signati forma, sed rudi pondere. Multi Reges tantas opes longa ætate cumulauerant, liberis, posterisque, ut arbitrabantur; quas vna hora in externi Regis manus intulit.* Auctor ipse in Persepolis arce inuenisse perhibet Alexandrum centum & viginti millia talenta. Ergone hîc de domo Regis intelligendum est de gaza, seu ærario Regis, quod extra Regiam inerat? Certè Alexander ab Alexandro libro 2. capite 2. inquit: *Persarum Reges barbaras opulentias in montibus ponunt.* Nuperrimè dixerat: *Cambyſis ærarium, oppidum Gaza in Palæstina fuit.* Sunt, qui dicant, hanc esse Azam vnam ex quinque ciuitatibus Philistinorum; sic Volaterranus libro 11. Verum si consulas Strabonem libro 15. scies, Cyrum & Susis & Babylone inclusisse thesauros; quin & Persepoli & Pesagardis liquet à Persis gazas obseratas. Censeo præter ærarium, in Regia Nabuchodonosorem aurea pondera, siue ex Arphaxado deuicto, siue ex aliis prouinciis condidisse, ex quibus in hanc expeditionem non modicam molem erogari suggestit. Profectò Athenæus libro 12. scribit, *Cervical regium* appellari contiguas cubiculi regio, ferme iuxta caput Regis, ædes, in queis quinquies mille talenta auri

Curt.

Alex. ab Ale.

Volat.
Strabo.

Athen.

Zerda in Iudib. Tom. I.

manebant; *scabellum*, seu *subsellium Regis* vocari alias ædes, quæ tria millia talentorum argenti clauderant. Nec mineris, anxium dilatandi imperij Nabuchodonosorem, auro & argento de domesticis latibulis deciso, onerauisse Holofernem: siquidem apud Macedones in vsu fuit, quidquid gazæ, quidquid pecuniæ, in vnum belli opus deponere, ut Strabo lib. 14. auctor est. Ut quid aurum & argentum sumptisse dicitur, non verò monetam, seu numismata? Apprime conuenit Persico mori. Quidquid auri & argenti ex muneribus, tributisve aggerabatur, igne subiecto liquefiebat, in fictilesque fidelias infusum, Regis ad nutum regalibus vsibus secabatur, ut prodidit Herodotus lib. 3. Capies ex his verba quæ ex Curtio præfiximus: *Summam ex thesauris egressit argenti non signati forma, sed rudi pondere.*

Strab.

Herod.

Et profectus est ipse & omnis exercitus cum quadrigis & equitibus & sagittariis, qui operuerunt faciem terra, sicut locusta. Prius instructas quadrigas tacuerat: cur nunc adiicit? Non opus erat præmittere, cum hic curruum ad bellum apparatus Persis post Cytum insedisset. Censeo falcatas esse quadrigas, quas Cyrus instituit, ut ex Xenoph. libro 6. Pæd. constat; describit Curtius libro 4. *Ducens falcata quadriga unicuique illarum gentium auxilium sunt ex summo temone hasta præfixa ferro eminebant, utrinque à iugo ternos direxerant gladios, & inter radios rotarum plura spicula eminebant. In aduersum alia deinde falces summis rotarum orbibus hærebant, & alia in terram demissa, quidquid obuium concitatis equis fuisset, amputatura.* Quod in horum curruum virtute Persa Attaxerxes Semiramidem debellauit, eumque falcatis mille & octingentis curribus victum fuisse ab Alexandro Seuero, tradit Lampridius in Alex.

25.

Lamp.
26.

Qui cooperuerunt faciem terra, sicut locusta. Obuia phrasis ad multitudinem innuendam. Duplicem sensum coniicio, nempe quod vel hac paræmia multitudo notetur; vel ut, præter multitudinem species æris, quam regio, quæ transibat, induebat, describatur. Locustarum agmina se spissant in nubem, & ex paruulis, quasi pulueris frustis cœlum densant, & opacant, quæ transeunt. Solem ferme excæcantia, velut si pedibus puluerea tellus contrita densum ex se & fuscum excutiat puluerem. Ergo dum concito gradu equorum vngulæ, quadrigarum rotæ, peditum vestigia procedebant, aërem nigra nebula constringere, & locustarum more, terræ faciem, dièque eripere lucem. Præcipue, ut adnotauit Delius adag. 104. locustæ exercitus pro multitudine rei paræ & imbecillæ vsurpatur, iuxta illud Nahum 3. *Custodes tui quasi locusta, & paruuli tui quasi locusta locustarum, quæ considunt in sepibus in die frigoris.* Si placet, idèd sicut locusta faciem terræ operuisse exercitus dicitur, non ut id de quadrigis, equitibus & cataphractis accipias, sed de frequentissimis, promiscuisque vulgi copiis, & popularium pueris, scæminis, aliisque infimæ notæ pedissequis, qui se exercitibus inseruere. Fulcitur hic explicatus ex Græca translatione: *καὶ κάλυψαι τὴν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς πρὸς θυμῶν ἐν ἄρμασι ἰππέυσιν, καὶ πεζοῖς ἐπὶ λέκτοις αὐτῶν, καὶ πολλὰς ὁ ἐπὶ μὴν ὡς ἀπὸς συνάδου αὐτοῖς, καὶ ὡς ἄμμοι τῆς γῆς, ἡ γὰρ ἦν ὁρεῖδος ἀπὸ πλῆθους αὐτῶν.* *Ut omne solum terrarum*

Delius.

Nah. 3.

I 2 Occident

Occidentalium curribus & equitibus, delectisque pedibus suis operiret. Profectum est autem una promiscuum vulgus frequentissimum instar locustarum & arena, quæ est in terra: neque enim erat multitudo eius numerabilis. Cui elucidationi plurimum conducit, hunc esse Persarum in expeditione morem, liberos, coniuges, fœminarum gregem, cognatos, pedissequos, & quidquid vulgi est, secum trahere ad bella. Curtius lib. 3. de Dario: Reliquas copias in Ciliciam ducit, insequentibus, more patrio, coniuge ac matre: virgines quoque cum paruo filio comitabantur patrem. Et deinde: Alium fœminarum gregem in medium agmen acceperant. Consulendus est Xenophon lib. 3. & 4. Pæd. Maxim. Tyrius serm. 14. Diodor. lib. 17. Herod. lib. 7.

Curt.

Xenoph.
Max.
Tyr.
Diod.
Herod.

Vers. 12. Cùmque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem.

27.

Cùmque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt ad sinistram Ciliciæ. Græcè est: Et abierunt de Ninive viam trium dierum super faciem campi Bectileth; quo ex loco castra movit ad montem, à sinistra Ciliciæ superioris situm. Præter Theaurus Geographicus putat, quod Bectileth sit, pro cuius explicatu Sanctus Hieronymus vertit montes Ange, cùm appareat potius ex Bectileth castra mota ad montes Ange, siue ad montem à sinistra Ciliciæ superioris situm. Diu certatum est, quine montes Ange, quisue situs ex re corographica his, quæ subduntur, regionibus contingat. Si noster labor, quem in hoc opere navamus, eo tenderet, ut aliorum placita, scriptaque compilaret, sibi que affigeret, quæ aliena sunt, facile exundaret pagina: otiosa est in exscribendo lucubratio; quid proderit scribere, si exscribere est? P. Ribera mihi nimium in cultu & obseruatione, censuit Argæum montem, qui in Cappadocia est, qui sint montes Ange, enodare, in eumque putat Holofernem castra mouisse; nec obistere, quod Ange hic à sinistra Ciliciæ collocetur, quoniam Cappadocia, annuente Solino cap. 47. olim sub spatioso & protracto Cilicum inerat imperio, & sub Ciliciæ nomine efferebatur; de qua Solinus cap. 41. Ciliciam, de qua agitur, si, ut nunc est, loquamur, derogasse videbimus fidei vetustatis: si terminos sequimur, quos habuit olim, absconum est à contemplatione rerum præsentium. Non quiescit animus in hoc explicatu: hoc dilemate vtor: Vel Cilicia præse sumitur terminis suis, quibus nunc stricta; vel amplè, sicut à Solino porrigitur, vsque ad Pelusium Ægypti, Lydiis, Medis, Armeniis, Pamphylia, Cappadocia, ad Ciliciæ nomen pertinentibus. Si primum; vastissima sunt spatia, altissima iuga, terræ intercapedo protensa, quam Taurus mons latè occupat, à Cappadocia distans. Qui à sinistra Ciliciæ montes Ange locarentur, si Ange Argæus est? Si secundum, dum Cappadocia Cilicia est, Argæus, qui in Cappadocia sistitur, non in sinistra Ciliciæ; sed in Cilicia esse diceretur. Præcipuè, nam præse accipi Ciliciam hic, euincunt aliæ regiones, præsertim Media, quæ à Solino sub Ciliciæ

Hieron.

Ribera.

Solin.

Idem.

amplitudine includitur, & in hoc libro penitus ab ea disiungitur. Scio, quod Cilicia sit quædam præfectura in Cappadocia magna, quam dissecat Strabo in Melitenam, Cataoniam, & Ciliciam. Verum non esse hanc, de qua agimus, non eget Strabo. ealamo. Certè in præfectura Ciliciæ, quam in Cappadocia constituit, memorat Ptolem. libr. 5. cap. 6. urbem Maza, quæ Casarea dicitur, & Maza Straboni, hancque Melosiem esse, de qua hic, proclui situs positione putatur. Profectò, licet quidam sonitus vocis indulgeat, Argæus pro Ange, cætera longissimè discordant. Nusquam Argæum in plures montes dissecari legi, ut montes dici possit; nivalibus collibus etiam in æstate albet, nullis accolis hospitalis. Solin. cap. 47. Argæus nivalibus iugis arduus, ne æstivo quidem torrente pruinis caret, quemque indigena populi habitari Deo credunt. Ab inhospitali, incultoque situ in hoc indigenæ placitum conuenere, ut Dei abstractam & editam sedem suspicentur: quomodo Holofernes tot præliares copias, vix prætergressus fines Assyriorum, illico in scandendum Argæum ciceret, à quo rigentes pruinæ Persas arcerent, qui impatientes frigoris sunt, dumque glacies obsistit, abstinent à bello, ut dedimus supra ex Socrate libro tertio, histor. cap. 20. Quæ castella ab inhabitabili monte dirueret, cùm tamen hic adiciatur: Ascenditque omnia castella eorum (id est, montium Ange) & obtinuit omnem munitionem? Certè in Cappadocia duo tantum montes proferuntur, qui eam cingunt, nempe Argæus mons & Antitaurus, qui à monte Tauro transit vsque ad Euphratem, ut videre est in Ptolemæo libr. 5. cap. 6.

Ptol.
Strab.

Solin.

Socrat.

Ptol.

28.

Serarius hic autumat, montes Ange Taurum & Antitaurum esse: suffragatur ei, Taurum, quæ multiugum, sic polyonymum esse, & à variis flexibus & anfractibus disparilia nomina, solisque colonis agnita, concipere. Plura ei dat Plinius lib. 5. capite 27. plura Solinus capite 41. Polyhist. alia Strabo, non pauca Ptolemæus: sed inter tot, infortunium fuit non aliquod huius vocis Ange vestigium inueniri. Certè licet situs aliquo modo conueniat, quoniam Taurus propriè dicitur eius pars, quæ Pamphylia & Ciliciam ab Armenia minore, & Cappadocia distinguit; attamen vix suspicor, aliquod esse solidum huius sententiæ suffragium: tum quia in montes Ange peruenisse dicitur Holofernes: ergone simul calcaret Taurum, & Antitaurum, qui inter se distant, quantum Cilicia à Cappadocia? nam Antitaurus dum se à Tauro educit, mons Cappadociæ est: & quidem ob intercapedinem, quæ vastè porrigitur inter Ciliciam & Cappadociam Serarius ab Argeo monte dissentit. Indidem cur utrique monti idem nomen Ange, præcipuè cùm Taurus apud Ar. Mont. & Becanum in sacris literis Araratib appellatur? Forsan aliquam vocis cognationem cupienti auri impertirem, scilicet quod Taurus Ange dicatur ab Argeo pelago, in quod vsque per vniuersam Asiam ab Eoo Oceano venit.

Serar.

Plin.
Solin.Serar.
Arg.
Mont.
Becan.

In re abscondita par erit coniecturam nostrâ, quamuis ut coniecturis ludentes, adiciamus. Certum est, non ordinem Geographicum in Holofernitis itinere recensendo scrupulosis lineis obseruatum; sed auctoritate sacra recensitas regio

regiones, quas calcavit exercitus, quod historiarum intererat, ut conspicienti claret; siquidem post Ciliciæ fines expeditio in Arabiam & Mesopotamiam transfuehitur, & post Euphraten tranatum in Mesopotamiam itur. Ergo institutum historiographi fuit, quod post Assyriæ fines tēdere destinavit Holofernes, ut partem itineris illuc usque metiretur: inde venuste exordium longæ vectationis cum termino longinquo, in quem iam animus Holofernē venerat, nectitur. Certē prima regio, in quam deuieto Arphaxado, Nabuchodonosor miserat nuntios, Cilicia fuit. Re-

Eth. 1. v. 7. cognosce præcedens caput vers. 7. *Tunc exaltatum est regnum, & misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia: & Græcè: Qui tractum tenebant Occidentalem ad habitatores Ciliciæ.* Recole insuper, quid Rex iniunxerit Holofernē supra vers. 5. *Egredere aduersus omne regnum Occidentis, & contra eos præcipue, qui contempserunt imperium meum.* Igitur obediens dux in fines Ciliciæ ab exordio itineris collineauit exercitum, ut in Ciliciam usque, debellatis interiacentibus regionibus, irrumperet, quod primi nunciij directi, ibique contempti fuere. Sūntne inter Syriam & Ciliciam, tanquam vtriusque confines termini, montes Ange? Sunt quidem duo montes contigui, quasi gemelli ex telluris partu editi: dicunturque Pylæ Ciliciæ, seu Cilicianæ, non longe à sinu Issico, qui propriæ Ciliciæ in termino est, Pylæ hæc describuntur à Diodoro Siculo lib. 14. quem supra alij instituto dedimus: sic pag. 407. agit de Cyro: *Iamque Ciliciam prope totam superarat, cum ad Issum extremam Ciliciæ urbem iuxta mare sitam, nauibus eò dolatis, peruenit. Et statim: Moris inde castris Syriam versus procedit Cyrus. Progressus inde ad Pylas (vbi vocantur) cum fauces presidio vacuas inuenisset, latius erat. Locus namque ille natura sua in arcem cogitur, rupibus confragosis undique munitus; ut parua facile manu defendi posset. Nam duo contigui inter se montes hinc illinc assurgunt: vna pars aspretis, & rupibus eximia altitudinis inhorret; alter ab ipsa via (qua unica per ista loca ducit) incipit, & Libanus vocatur, ad Phœniciam usque pertingens. Medium inter hos montes spatium ad tria stadia porrectum, summopere munitum est, & portis in arcem contractis interclusum.*

30. Habes iam germanos montes eximia altitudinis post Issum extremam Ciliciæ urbem, non quidem in Cilicia, sed quā tendunt in Syriam, forsā à sinistra Ciliciæ sitos. An hi præliares vnquam manus experti sunt, ut possent exercitum sustinere? Do Dionem in Seuero lib. 74. *Hoc prelio facto, rursus apud eam, quæ Pylæ, hoc est, porte nominantur, equalis, acrisque pugna commissa est. Locum in quo pugnatum est, propter angustiam Ciliciæ Pylas nominant, quod ex altera parte impendent prærupti montes, ex altera magna præcipitia in mare porriguntur. Hic Niger collocato exercitu in colle natura sua munito, ante milites grauis armatura, post iaculatores, funditoresque & sagittarios instruxit. Si Græcum consulas, sic leges: ἐν ἰσῶ πρὸς ταῖς καλυμείαις. Πύλας μάλιστα γίνεται μάχη. En montes cogniti à Persis, calcati à Cyro, de quibus Xenoph. 1. Cyriacor. Superest, ut aliquam saltem nominis vmbra in vestigemus. Cur montes Ange dicti? Consorts circa Issum Ægæ ciuitas propriæ Ciliciæ est, in cuius termino locatur à Ptolemæo lib. 5. cap. 8. Quid quod à non distante ciuitate nomen montibus Ange, & per corruptelam in nomen Zerda in Iudith. Tom. I.*

versa, obueniret? Profecto incolas Ciliciæ prius vocatos Achæos, seu Agæos, Stephanus tradit Steph. ex Herodoto, quin & Hipachæos; forsā ab Ægæ vocabulum hoc fluxit. Montes hi, qui Pylæ dicuntur, & portarum vocabulo vniti fraternam societatem amant, montis Tauri portiones sunt, cui & adscribuntur Armeniæ, Caspiæque portæ. De Tauro autem Serarius meditatatur, quod Ange, seu Haidici potuisset, quia Hai Hebraicè vastatio ac desolatio est; & tamen Tauro quid vastius & horridius? Id nos non minori iure de his Ciliciæ Pylis diceremus, freti verbis Diodori præfixis: *Rupibus eximia altitudinis inhorret.* Huic nostræ coniecturæ, quod oculos non recuses, allicit nuncios misisse Nabuchodonosor ad Libanum; & tamen ad nullam Libani portionem venisse Holofernem, nunciorum contemptum vlturum, si itineris vestigia refrices, euinces, nisi ad hos contiguos montes accessisse fatearis: de quorum vno Diodorus inquit: *Alter ab ipsa via Diod. incipit, & Libanus vocatur.* Lætabor, si hæc non displiceant eruditis.

Vers. 13. Effregit autem ciuitatem opinatissimam Melothi, prædauitque omnes filios Tharsis, & filios Ismaël, qui erant contra faciem deserti, & ad Austrum terræ Cellon.

Effregit autem ciuitatem opinatissimam Melothi. Sic legi solet, licet alij *opinatissimam* ex alio stylo legant. Qui Argæum montem pro montibus Ange amant expendere, ciuitatem hanc Melitam esse, seu Melitenam, procliui semita perhibent, quæ in Cappadocia est, licet apud Ptolemæum etiam sit regio Armeniæ minoris Ptol. ad Euphratem. Censeo solidiorem esse Sanctij Sancti censionem, qui eam in Cilicia collocat, claro testimonio ex 2. Mach. 4. *Et cum hac agerentur, contigit Tharsenses & Mallotas seditionem mouere, eo quod Antiochidi Regis concubina dono essent dati.* Et tamen postea adiicitur: *Regressum Regem de Cilicia locis adierunt Iudæi apud Antiochiam.* Quæ verba immodicè suffragantur huic, quem sequimur, Holofernē cursui: siquidem Tharsenses & Mallotæ contiguitate nectuntur, & sub Persidis Syriæque Regibus recensentur; quibus ex illecebrosa opulencia, prodigique luxu vitium insedit, ut integras vrbes concubinis suis & pelli-
31 cibus dono impertirent, ut liquet ex Cicerone Cicer. orat. 5. in Ver. Athenæo libro 1. capite 27. Athen. *Mello* vox in Palæstina notissima est, de qua Iud. 9. 2. *Regum 5. 3. Regum 9. & 11. 1. Paralipomenon. 11. & 2. Paralipomenon. 32. Inficias & 11. 27. ibimus, Melothi hinc esse Mello; nondum enim in Palæstinam venerat Holofernes. Melothi nomen filij Heman, 1. Paralipomenon. 25. ab vrbe Mello fortassis tractum. Constituitur hæc ab Adrichomio in tribu Ephraim. Mello etiam, Iosephi ætate erat vallis Thyropæon, in quam domus celeberrimæ desinebant: eratque latissima, & habitationibus hominum frequentissima: adi Iosephum libro 6. de bello, capite 6. Certè ab Ægæ montes Ange dictos suspicabamur; Ægæ autem urbem Ciliciæ ad Issicum sinum diximus: & video, quod Ægæ Melobotera dicitur.*

Prædauitque omnes filios Tharsis. Densus puluis spargitur hinc ex nimia colluctatione ad huius vocabuli,

vocabuli, cuius frequentissimus in Sacris sonitus, enodationem. Vbicumque reperitur, quisque interpretes inglorium se timet, nisi lucubrationem ludat, dicta cæterorum euerrat, & quæque loca, ubi Tharsis auditur, aggeret, ut enodet. Nec opus, nec otium est compilare, alij iam hoc opus nauarunt: nec nobis fidimus, quod alij non sortiti. Nostra interest hunc, quem versamus, locum expendere; nec in alias messes falcem immittere. Iam ferme omnibus litteratis insedit, quod Hieronymus ad Marcellam scripsit, *Tharsis* homonymum esse vocabulum: disparia omnino significat; si ad vnum significatum stringere aueas, oleum perdes, cum scateat Scriptura clarissimis indiciis ad huius vocis multiplices explicatus. Fateor in hoc, quem discutimus, loco, facilius mihi elucet quid nō sit, quàm quid sit. Creberrime edocemur, *Tharsis* Hebræis mare esse, sicut *Iam*, licet vox hæc minores aquas, illa altum, vastum, vndisque exuberantibus profundum significet: cur? non vnus labij est: vel à radice *Rasus*, aut *Rus*, id est, inhospitale, seu exterminans & depauperans, seu à caruleo colore, seu ex mari Tharso ciuitati Ciliciæ proximo, quam alluit, utpote notiori Iudæis sicut Pontus à Pontico pelago quoduis mare dicitur. Ergone filij Tharsis, quos diripuit, eripuitque Holofernes, littorales sunt & insularum accolæ, per vastissima spatia, admodum dissitos tractus, qui Tharsis dilationi solent concedi? Quis sub hac vniuersitate credet, cum accuratè dictum sit deprædatum esse omnes filios Tharsis? Profectò non longè adicitur fregisse quasque ciuitates à torrente Mambre vsquequo perueniatur ad mare; ut quid antea Tharsis, deinde mare? quodd Tharsis mare sit finitimum Ciliciæ contendes, eiusque ripas incolentes bellatorem hunc abduxisse, & quidem omnes, utpote qui non plurimi, ex signato littore. Vix sustineo: repetitio etenim esset otiosa & amphibologiæ plena, quippe singillatim de his subditur: *Vsquequo perueniatur ad mare: & occupauit terminos eius à Cilicia*. Nec cur filij Tharsis dicti, expenditur. Sunt, qui dicant, quod Tharsis filius Iauan sorte obtinuit omnem plagam, quæ à Cypro ad Orientem vsque & ad Aquilonem distenditur, sub qua Cilicia est, ibique Tharsus, multum famigerata ciuitas. Non refragatur: aut impedimento est, quod si Tharsis esset, in qua prædam Holofernes obtinuit, cur ciuitatem hanc fregisse non dicitur, sicut Melothi; sed hoc singulari stylo. *Deprædatus est omnes filios Tharsis*? Si omnem regionem, quæ Tharsi filio Iauan contigit, deuastauit, cur gloriosam hanc urbem, cui propria nomenclatio est, pacatus præterit? Historiographus quidem facer non subsileret Tharsum dirutam, qui emphasi non modica omnes filios Tharsis vastatos memorauit.

33. Breuiter, quid meditor, proferam. Religiosissimè verbis, styloque sacro iugiter affigor, & ex dissimili vocum delectu extricandos indico plicatos nodos. Ergo quod dictum sit: *Deprædauit omnes filios Tharsis*; non vero quod castella eorum diruerit, insulas ceperit, vrbes vastauerit, iuga, editosque montes occupauerit, lux mihi est, non de vllis accolis huius regionis hic agi, sed de omnibus mercatoribus, qui onerariis ad Ciliciæ emporia, diuitibus vectationibus ab extraneis plagis, quodque mare secanti-

bus, accedebant: hos prædatus est Holofernes, & pretiosa omne genus venalia, diuitiasque ad mercaturam congestas eripuit.

Sanè Asiæ minoris littora quam celebribus nundinis locupletentur, quali ex quolibet maris sinu, negotiatorum frequentia ferueant, longum esset ex profanis auctoribus texere. Si Tharsis, mare grandibus tranabile nauibus, omnigenâ merce opimis, significat; filij Tharsis aptissimo stylo dicuntur pelagi negotiatores, quibus victus, annona, vita quasi à mari genitis è mari est: nec terræ solum terere sciunt, sed carinis vndas rade-re, genus, patria, officium est. Quare nauta à Silio Neptunicola dicitur, sicut ab aliis *Pontinagus*. De Gaditanis maris amatoribus dixit Strabo lib. 3. *Qui plurimis maximisque nauibus in nostrum exterumque mare profisciscuntur, cum nec magnam habitent insulam, nec multum agri in opposita continente possideant, nec aliarum diuites insularum sint; sed plerumque mare incolant, pauci domi desideant*. Quis non credat maris filium, quem educat mare, innutrit, flatus inspirat, pro cunabulis, pro domo, pro vrna est? Qui nauticam exercet, & æstro lucri percitus, dies, noctes, annos, vitam in transuehendis mercibus, aucupandis fœnoribus, reuiscendis totius orbis emporiis, expansis velis, agitatibus remis, consumit, filius maris est; non alia illi describitur origo, sicut filius terra dicitur, qui profugus & vagus per terram non patria cunabula nescit; vel qui utpote abiectus & incognitus, sine patre, & patria censetur.

Venustè nomenclatio hæc illustrari valet ex cap. 23. Isaia: *Erubescet Sidon: ait enim mare, fortitudo maris dicens: Non parturini, non peperit, & non enutriui iuuenes, nec ad incrementum per-duxi virgines*. Ac si mare diceret: Cur me è Sidone negotiatores continuis onerariis commouent, ut eorum mercaturis, lucrisque fouendis scapulas meas subdam, brachia tanquam ad filiorum amplexus extendam, cum verè nec vos genuerim, nec lactauerim, nec è puerperio, obstetricante manu susceperim? terra vobis genitalem præstitit originem, quid vuluam meam irrequietis motibus cietis? mitiores venti, et si aliquando discrucient, flamina ponunt, otium indicunt, Adest Ambrosius lib. de Elia & ieiun. cap. 19. *Erubescet Sidon, ait mare: tanquam fatigati elementi vox ista dicentis est. Erubescet Sidon, hoc est, meos fluctus negotiator arguis, cum sis ipse inquietior; & erubescet, vel pudore, quoniam periculo non moueris. Verecundiores venti sunt; quam vestra cupiditates: illi habent otia sua, nunquid vestra querendi studia feriantur? Et cum otiosa tempestas est, nunquam vestra otiosa sunt nauigia. Versatur vnda sub remige, quæ quandoque quiescit à flamine. Non parturini, inquit, nec peperit nec nutriui iuuenes: quid me inquietant, quos nescio, quos non agnosco? En mare se excusat, quod verè non genuerit nauticos mercatores, cum tamen ipsi matrem esse opere putent: quidni filij Tharsis, id est, filij maris, omnes illi aduenæ dicantur, qui in vndoso sinu irrequiete recubant, vehendisque mercibus indefessis brachiis incumbunt? Quin statim additur ab Isaia: *Transite maria: ubi Hebræicè Tharsis est: & deinde de Tyro: Transi terram tuam, quasi flumen, filia maris. Hebræicè, filia Tharsis*. Certum est, Tyrum filiam maris dicitari, utpote insulam. Licet*

ceat hoc vocabulo nihilominus Tyrum frui, quoniam per mare ob negotiatorum, tanquam ad emporium orbis, concursum, quidquid pretij, quidquid diuitiarum ad prodigium vsque, quidquid gloriæ gentium, Tyrus accepit.

36. Itaque, nisi mea me fallit cogitatio, filij Tharsis, quos deprædatus dicitur Holofernes, ex totius orbis plagis mercatores fuere, qui per Tharsis mare, quodlibet accipias, siue Mediterraneum, siue Oceanum, ad Ciliciæ littora, Syriacæque emporia appulerant. Apertè conuenit stylus: hi etenim propriè deprædationi obuij sunt, quibus marsupia grauias, & pretiosa quæque ex forensibus nundinis insunt. Omnes prædatus esse dicitur, siue ex omnibus, id est, eos, qui in illis nundinis & emporiis tunc temporis ob mercimonias conuenerant. Certè Pineda lib. 4. de rebus Salomon. capite 5. vers. 6. Tartesiacos & Hispalenses, qui mercimoniis transuehendis tunc Carthagine, Tharso, Ioppe, Tyroque, aliisque Syriæ, ac Ciliciæ emporiis incumbabant, Holofernem deprædatus esse, cum mordicus suæ peregrinæ de Tartesso Batica opinionem insistat, incredibili ardore flagrans, ut quidquid Tharsis in Scriptura sit, Tartessus sit. Facilius, modestiorque nostra cogitatio est, siquidem communior semitam terimus, qua ex sacro stylo iam inualuit, Tharsis, etiam si nonnullas vrbes, regionesve significet; tamen maris vocabulum esse. Libet, licet ex publico penu, verba diui Hieronymi subiicere in capite 1. Ionæ: *Tharsis Hebraei mare dici generaliter autumant, secundum illud: In spiritu vehementi conteres naues Tharsis, id est, maris: & in Isaia: Ululate naues Tharsis. Non igitur Propheta Ionas ad certum fugere cupiebat locum, sed mare ingrediens, quocumque pergeret, festinabat: & magis hoc conuenit fugitino & timido, non locum fuge otiose eligere sed primam occasionem arripere nauigandi.* Huic nostro cogitatu adstipulatur, quod hic statim additur, etiam deprædatus fuisse Holofernem filios Ismaëlis, simili stylo, ac in filiis Tharsis præcesserat. Cur non Ismaëlitæ vrbes vastauisse profertur, Quoniam Cedareni sunt, quorum non vrbs septa, non vlla domuum laquearia, sed vaga, nutantiaque tabernacula, seu à prædis, seu à mercaturis opima: de quibus Ioannes Leo Africanus libro 1. description. Africa: *Alias me illorum tentoria inuississe memini, nec id meo quidem incommodo; ubi & maiorem panni, æris, ferri, atque aurichalci copiam inueniri quam quis apud ditissimos quarundam urbium ciues se inuenturum credat, vidi.*

37. Si hæc non placeant, procliuus est, & obuia explicatio, videlicet quod filij Tharsis sint à quibus bona furatus Holofernes, qui per omnem Ciliciæ tractum, præcipuè mariimum, distenti erant, illamque plagam sparsim incolentes lucris ex negotiationibus nauigiorum, quæ illud mare obtulit, studebant, ex quorum diuitiis locuples præda contigit Holoferni. In quem sensum inclinatur animus ex illa peculiari nota *filios Tharsis* coniuncta cum illa *filios Ismaëlis*: quoniam apparet à primis parentibus, regionumque harum incolis, gentes has historiographum descripsisse. Constat autem Tharsis filio Iauan, sicut Cethim & Dodanim regiones quasdam obuennisse, insulas nempe, quæ à Cilicia, in qua Tharsus, florentissima vrbs, insidet, emanant, iuxta id, quod Genes. 10. effertur, *Filij Iauan, Elisa, &*

Tharsis, Cethim & Dodanim, ab his diuisa sunt insule gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam. Cur autem non depopularetur Tharsum, eiusque colonias & vicos; sed filios Tharsis deprædaretur, causa potuit esse, ne Assyrio imperio florentem ciuitatem diriperet, præcipuè non reluctantem, potius, ut infra cap. 3. obseruatur, Principes & Optimates suos humili obsequio ad pacandum Holofernem mittentem: *Tunc miserunt legatos suos vniuersarum urbium ac provinciarum Reges ac Principes Syria, &c. atque Cilicia, qui venientes ad Holofernem dixerunt: Desinat indignatio tua circa nos.* Cæterum Tharsenses, eiusque plagæ habitatores, qui se non liuida seruitute dedere, ferro, captiuitate, prædaque vltus est: nec mansit vllus ex eis, qui litius illud redimebant.

Si adhuc hæc lectori non blandiantur, in nonam cogitationem textus Græcus nos euocat, ubi dicitur: *Et Phud atque Lud excidit.* Equidem non inobilibus placuit Tharsis Carthaginem esse apud Africam. Sanctus Hieronymus de loc. Hebr. Montan. in Phaleg. Mariana. de reb. Hispan. libro 1. capite 2. Agellius in Psalm. 47. vers. 7. Euthymius in Psalm. 71. Theodor. in capite 1. Ionæ. Hinc pluries pro Tharsis Septuaginta Carthaginem vertunt: constat ex Isaia capit. 22. vers. 6. & 14. & Ezech. 27. vers. 12. Quin & Africam vertit Chaldaus. 3. Regum 10. vers. 21. Ierem. 10. vers. 9. Si Carthago, seu Africa Tharsis dicitur, licet non quidquid Tharsis Carthago seu Africa sit, cum vocabulum sit homonymum: si aliqua nota hic nos in Africam manuducat, despicienda non est. Et quidem Phud regio & fluius Africae est in Mauritania apud Iosephum quæ & Phthuth apud Ptolomæum, Mauritaniae flumen est: imo Fez dicitur apud Varrerium; & Fuc apud Plinium: de hac Genes. 10. ubi Phuth filius Cam: de quo infra capite sequenti. Ex his suspicio nonnulla, si in Africam decurrerit Holofernes: id quidem difficillimum, si Geographica linea longissima impedimenta metiaris; non tamen potuimus subicere hanc aliqualem clientelam iis, qui filios Tharsis autumant Africanos, verum si in Tharsensi, id est, Ciliciæ plaga sumus, ut quid naulum soluamus & vastissimum pelagus radentes, in difficiam Africam nauigium contagionis ducamus? Si tenax pro Africa Carthagine sis, potius annumerem quasdam veluti colonias Carthaginis seu Africae iuxta hoc Cilicum mare fuisse negotiationis causa, à quibus diuitias furatus est Persa, filiosque Tharsis nuncupari, sicut ipsa Carthago filia Tyri dicitur, à qua genita insuper & Gades iuxta Plin. lib. 5. capite 19. *Tyrus olim partu clara, urbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperij amula, terrarum, orbis quida Carthagine, & Gadibus extra orbem conditis.* Quod stylus Hebraicus sit, colonias, filias vocitari, iam alij viderunt ex 1. Paral. c. 7. v. 28. quid quod populos filios dicas?

Non parcendum est, in Græco non Tharsis legi, sed omnes filios patris Rases. Incassum dubitat Serarius, si sit Rases, de qua Genes. 10. Constat non esse; siquidem ibi dicitur: *Rasen quoque inter Nininem & Chale;* & iam notauimus supra, quod An. Viterbiens. Assyriæ Tetrapolim constituit ex *Fora, Chale, Resen, & Ninive*: quare Holofernes, qui Assyriorum fines à tergo reliquit à Niniveque veniebant, non depopulare-

tur *Rafen*, in qua nulla contentio. Magis annuo, quod sit aliquis tractus in finibus Syriae, non verò aliqua ciuitas: quippe deprædatum esse dicitur omnes filios Rases: qui stylus non vnam urbem indigitat, sed spatium pluribus colonis habitatum. Inuenio locum inter Ægyptum & Syriam, qui dicitur *Raslene* apud Guill. Tyrium 22. Adicitur in Græco *Lud*. Genes. 10. dicitur: *Filij Sem Ælam & Assur & Arphaxad & Lud & Aram*: sic & 1. Paral. 1. Ad hoc forsan constructa *Lud*; licet 1. Paral. 8. dicitur de Samad: *Hic edificauit Ono & Lod, & filias eius*. A sancto Hieronymo Isai. 66. vertitur *Lydia*: Lydia autem apud Ptolem. & Herod. Asiae minoris regio est.

Et filios *Ismael*, qui erant contra faciem deserti. Sat de filiis *Ismaëlis*, qui *Cedareni* sunt supra tractauimus: Quid est ad Austrum terra *Chellon*: Græcè *χελών*. *Cellonenses* Scythica gens est apud Phauorinum, *Callonitis* Assyriae tractus Mediae finitimus, & apud Polybium populi supra Babylonem Assyriae; & *Cholle* apud Ptolem. *Palmyrenæ* oppidum: & *Choloe* ipsi Ptolemæo in Cappadocia est.

Vers. 14. Et transiuit Euphratem, & venit ad Mesopotamiam: & fregit omnes ciuitates excelsas, quæ erant ibi, à torrente Mambre vsquequo perueniatur ad mare.

Vers. 15. Et occupauit terminos eius, à Cilicia vsque ad fines Iapheth, qui sunt ad Austrum.

Vers. 16. Abduxitque omnes filios Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladij.

Et transiuit Euphratem, & venit in Mesopotamiam. Ordo præposterus: non est, qui non notet hic; siquidem iam ad Arabiam perrexerat. Ideo Mesopotamia dicta, quia duobus fluminibus ambitur, Euphrate & Tigride: benignior illi Euphrates, de quo Solinus capite 40. Polyhist. *Mesopotamiam opimat annua inundationis excessibus ad instar Ægyptij amnis, terra superfusus, inuicta soli fecunditate, eisdem ferme temporibus, quibus Nilus (excurrere permittas calamum, ut nobilis huius fluuij indolem calleas) Sole scilicet in parte Cancris vicefimo constituto. Tennatur, cum iam Leone decurso, ad extrema Virginis curricula facit transitum. Quod Gnomonici similibus parallelis accidere contendunt, quos pares & cæli & terrarum positione aequalitas normalis efficit linea. Vnde apparet ista duo flumina ad modulum eiusdem perpendiculi constituta, licet è diuersis manent plagis, easdem incrementi causas habere. Quæ dedi, ut amœneris.*

Et fregit omnes ciuitates excelsas, quæ erant ibi, à torrente Mambre vsquequo perueniatur ad mare. Quæ in Mesopotamia ciuitates, consule Ptolemæum. Quisne torrens Mambre? Græce legitur *Arbone*. Non quidem montes illi Germaniæ, qui Tacito *Arbone* dicuntur, & *Abnobi* Ptolemæo: sed fluius quidam in Mesopotamia, forsan dictus ab aris Herculis, vsque ad quas Euphrates currit. Fluius *Chaboras* ferme cum Euphrate in Mesopotamia locatur. Forsan flu-

uius hic *Mambre* appellatur, à quercu originem sumens; *Mambre* enim quercus est, ex qua locus Palæstinæ in Hebron, conuallis *Mambre* & planities *Mambre* dicitur, & quercus *Ogys* in Iosepho. Ioseph. Quod torrens flumen soleat significare, non profanis egemus: Nilus enim torrens Ægypti dicitur 1. Paral. 7. 8. Isai. 27. 12.

Usque ad fines Iapheth, qui sunt ad Austrum. Putatur, Iaphet esse Ioppem; Ioppe autem Palæstinæ vrbs est & portus. Sed & est Iapha vrbs Galilææ, de qua Iosephus lib. 2. *Iotapatenfibus* finitima: quin & *Iotapata* Syriae vrbs apud Stephan. & *Ægesipp.* lib. 13. cap. 3. & *Iotape* oppidum Ciliciæ dicitur Ptolemæo. Forsan ex his disces, an hic fines Ciliciæ versus Syriam computentur.

Abduxitque omnes filios Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum. Tria locus iste sedulo perscrutanti discutienda præstat ex triplici, quæ subfilit, difficultate, licet nullam adhuc interpretes odorati sunt. Prima est, Madianitas cum *Ismaëlitis* promiscuè censeretur, ut solet ex Gen. 37. ostendi, ubi Ioseph iam *Ismaëlitis* venditus, iam Madianitis profertur: & Iudic. 6. cum dictum fuisset, Madianitas Iudæam impetisse, dein c. 8. ouantes Hebræos sic hilaris Gedeon alloquitur: *Vnam petitionem postulo à vobis: Date mihi in aures ex præda vestra: in aures enim aureas Ismaelita habere consueuerant.* Si Madianitæ *Ismaëlita* sunt, ut quid post vastatos filios *Ismaëlis*, abduxisse dicitur *Holofernes* omnes filios Madian? Secunda sit, *Holofernes* in Æthiopiam nequitiam bellicam manū inieciisse, utpote qui à Nabuchodonosore missus, ut regiones crudeli plecteretur ferro, quæ nuntios temperant: nuntij autem non extra Ægypti perrexere limitem, tangentisque primum vestibulum Æthiopiz, concitum gradum continuere, ut apparet supra ex cap. 1. vers. 9. *Ad omnem terram Iesse, quousque perueniatur ad terminos Æthiopiz.* Atqui Madian sub Æthiopiz plaga constitui, suggerit Sephoram coniugem Moysis, cum Madianea fuisset, Æthiopissam nuncupatam Num. 12. Quis igitur Æthiopiam bellator iste non calcans, abduxit Madianeos? Tertia denique: quæ ex Madian spolia potuerunt Persas milites locupletare, cum potius Madianea plaga sterilis sit & inops, nullo cæspite vernans, totius preterij indiga, quam inhospitalis solitudo contristat? Nam de Moyse fugiente ad Madian scribit Ioseph. lib. 2. antiq. cap. 5. *Et cum vias obseruari intelligeret, per solitudines fugam arripuit, quæ enasurum, inimici minime suspicabantur: & quamuis alimenta nusquam inueniret, in ediam partem sua superabat: cumque ad urbem Madienam peruenisset, in rubri maris litore sitam, denominatam ab uno ex Abrahami, & Cethura filiis.* En Madian late patens solitudo, exuli scopulos pro annona ministrans, arenamque sitientem pro potu: quis locuples ex arido situ remearet?

Triplicem hunc nodum non modica dexteritate extricat locus hic: quem versamus: ex quo & filij Madian à filiis *Ismaëlis* distincti feruntur, & locupletis regionis incolæ, & longe distiti ab Æthiopia. Ergo ut simul, quæ plicuimus, enodentur, disquirendum, ubine Madiana regio locetur. Sunt, qui putent, in Arabia deserta. Salian. tom. 2. ann. 1503. num. 20. cui adhæret P. Sherl. tom. 2. in Cant. vestigat. 6. num. 3. Licet plures affatim de Madianitis agant, de hac tamen

Tyrius,
Gen. 10. 22.
1. Paral. 1. 17.
Ibi. 8. 12.

Hier.
Ptol.
Herod.
40.

Phau.
Polyb.
Ptol.

41.

Solin.

42.

ptol.

Tacit.
ptol.

43.

Ioseph.
Steph.
Ægesip.

44.

Gen. 37.

Iudic. 6.

Num. 12.

Ioseph.

46.

Salian.
P. She.

tamen quaestione ieiunant. Ego quidem cenſeo, Madian in Arabia Felici, quam *Beatam* nuncupant, locatam; Madian, inquam, notioſiorem, ex qua, de quibus communior ſermo, Madianitæ; eſto non eam, in quam fugax Moyſes perrexit, quam in Arabia Petraea conſtitui fertur.

46. Hier. Ducor in utrumque proſatum auctoritate Hieronymi non vno loco: de locis Hebraicis, ſic inquit: *Madian, urbs ab vno filiorum Abraham ex Cethura ſic vocata. Eſt autem trans Arabiam ad Meridiem in deſerto Saracenorum contra orientem maris rubri, unde vocantur Madianei, & Madianea regio. Legimus & filias Obab ſoceri Moyſi filias Madian: ſed hac alia ciuitas eſt omonymos eius iuxta Arnonem, & Arcopolim, cuius nunc ruinae tantummodo demonſtrantur.* Si peras, vbi Arcopolis eſt; dicam in Arabia Petraea, ſicut Arnon inter Amorrhæos & Moabitas. Pergit Hieronymus: *Moab ab vno filiorum Loth, qui vocabatur Moab, urbs Arabia, quæ nunc Arcopolis dicitur, ſic vocata eſt.* En à Hieronymo Madian primam, de qua agimus, trans Arabiam locari. Qualisne Arabia, trans quam eſſe dicitur? Certè falluntur, quotquot putant, Arabiam abſolutè prolatà, *Beatam* intelligi potius pro *Deſerta* abſolutè accipi, utpote quæ Arabia prima eſt, ac proinde Syria Damasci, ſive Damascena regio aliquando ſub Arabia nomenclatione proſertur, ut obſeruauit Adrichomius Manaf. 2. vel pro Arabia Petraea, quæ ſolet cum Deſerta promiſcùè ſub abſoluto vocabulo conſundi. Itaque trans Arabiam Madian locata, in Arabia Felici cenſenda eſt, in qua apud Ptolem. libro 6. capite 7. inuenio *Madiana*. Quid notius, quam quod Arabia hæc *Saba* ſeu *Sabaa*, & ab Hebræis *Seba* dicitur? Anne Madian *Saba* eſt? Auſculta Hieronymum in capite 60. Iſai. ad illud: *Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Ephra.* Omnes de *Saba* venient, aurum & thus deferentes: ſic ſatur: *Madian, & Ephra regiones ſunt trans Arabiam fertiles camelorum, omniſque prouincia appellatur Saba. Vnde fuit & Saba regina, quæ venit ſapientiam audire Salomonis: & ipſa deferens aurum & thus, pacifico Regi multa deportans, & ab eo maiora ſuſcipiens.* Arridet toto pectore Sanctius in Iſai. ibi, qui putat Madian & Ephra eandem eſſe regionem, & in utroque hemiſtichio vnā contineri ſententiam: quin & cum adiicitur: *Omnes de Saba venient, &c.* idem ſignificari ac in Madian & Ephra, utpote quod Madian in Arabia diuite ſit, Sabaque nuncupetur ob odores clariſſima. Si ſemel annuamus, Madian, vel in Saba, vel non longe ſtatui, diſpicere non erit difficile, qua in terræ plaga ſit. Scias geminam eſſe Saba: altera iacet in Æthiopia, Ægypto contermina de qua Iſai. 45. verſ. 14. & capite 43. vbi Æthiopia & Saba iunguntur: altera iuxta Arabiam locatur, qua phraſi Arabia Felix, ut dicebamus, innuitur: quare cum Arabia neſcitur, ut ex Pſalmo 71. liquet: *Reges Arabum & Saba dona adducent;* id eſt, *Sabai Arabes*, quos ſic vocat Hieronymus in Ioël. 3. qui ait: *Sabaim gens trans Indiam dicitur, de qua fuit regina Saba, quæ venit, ſapientiam audire Salomonis.* Legendum eſt, *trans Indiam*, non *trans Iudaam*, eodem ſtylo ac *trans Arabiam*, id eſt, *trans Arabiam deſertam*: in quo explicatu gaudeo conuenire Pined. libro 5. de rebus Salom. capite 14. numero 23. vbi inquit: *Obſeruandum, cum Sabam trans Ara-*

biam collocat Hieronymus, non extrahere illam ex Arabia tractu & appellatione latiffima, ſed ex Arabia illa parte, quæ tantum Arabia nomine gaudet, & Arabia deſerta aut Petraa proximior eſt. Fauet Sabell. Sabell. Aeneid. 1. lib. 9. *Ex Erythraeo ſinu in Indiam nauigantibus Felici Arabia latius potiſſimum eremigatur.* Ex quibus lux eſt Cyrillo lib. 5. in Iſai. cap. 6. *Saba ultra terram Arabum, & prope mare rubrum, ex qua Saba Æthiopum regina, temporibus Salomonis acceſſit Ieruſalem. Fertiliſſima eſt regio thure, auro & lapidibus Indicis.* Luculentius, & clarius omnibus ſitum explicat Theod. 3. Reg. 9. *Quanam eſt gens Sabaa? Æthiopica. Hic autem eos dicit eſſe ſitos in mari Indico, nominant autem eos Homeritas.* Quæ loca ex Pineda mutuati ſumus, vbi eruditè locupletat ſententiam Hieronymi, Reginam Sabam non ab Æthiopia Africana, ſed ab Arabia Felicitrahentem, cuius cenſionis patronum do Adrichomium, qui Sabam in Arabia Felici veniſte depingit. An ibi & Madian? Audi in Manaf. 2. 12. *Madian & Ephra feliciſ huius Arabia regiones ſunt camelorum fertiles; à Madian filio, & Ephra nepote Abrahami nomen acceperunt.* Fauet, quod ex contextu noſtro apparet, Madian ad Auſtrum collocari: vix enim appulerat Holofernes ad ſines Iaphet, qui ſunt ad Auſtrū, cum ſtatim adiicitur: *Abduxitque omnes filios Madian.* Quod autem Arabia Felix & Saba ad Auſtrum eſſe feratur, pronum eſt ediſcere, tum, quia Meridionalis, ac proinde Australis dicitur ab Herod. lib. 8. Diod. libro 3. capite 12. tum, quod regina Saba, regina Auſtri, ſive *Theman* dicitur, Matth. 14. Vtcrius adſtipulatur ordo, qui inter has gentes indicatur hic: nam filij Madian in medio videntur ſtatui, nempe inter filios Iſmaëlis, & inter Damascum, quaſi inter Arabiam deſertam & Petraam. Præſtat argumentum, quod Arabia prima, ſeu deſerta, ab Aquilone conſinis eſt Damasco, & ſub eius nomine nonnunquam cenſetur: filij autem Iſmaëlis, ſive Cedareni, in Arabia Petraa ab Adrichomio locantur, quæ à Nabaioth Iſmaëlis primogenito culta, *Nabaſhaa* nuncupatur; de quo Gen. 25. & 2. Mach. 12. probat id Tyrius de bello ſacro lib. 10. cap. 8. Vitriacus cap. 96. licet nos ſupra Cedarenos in Arabia deſerta præfiximus ob utriuſque Arabiae promiſcuam in acceptione viciffitudinem. Igitur ſi Madian in medio eſt, quis inſicias ibi eſſe in terra Sabæa, ſeu Arabia Beata, quam in medio collocat Plin. libr. 12. c. 12. *Thura præter Arabiam nullis, ac ne Arabia quidem vniuerſa. In medio eius ſunt Auramita, pago Sabæorum, capite regni Sabota, à quo octo manſionibus diſtat regio eorum thuriſera; Saba appellatur; quod ſignificare Græci myſterium dicunt.*

Ex quibus bene perpenſis conſtat Madianeam regionem diſtinctam eſſe ab ea, quam incolunt filij Iſmaël, ſicut hic expreſſe perhibetur, & docet Hier. in cap. 60. Iſai. qui poſtquam Madian in Saba conſtituit, adiicit: *Cedar autem regio Saracenorum eſſe, qui in ſcriptura vocantur Iſmaelita. Et Nabaioth, vnus eſt filiorum Iſmael, ex quorum nominibus ſolitudo appellatur, quæ frugum inops, plena eſt pecorum.* Nec vrget, quod promiſcuus ſtylus inter Madianitas & Iſmaelitas ſit, ut dedimus ex Gen. 36. vbi Putiphar à Madianitis emiſſe dicitur Iosephum; & cap. 39. ab Iſmaelitis, vbi Hebr. alternantur voces. Cenſuere apud Abulenſem Hebræi triplicem fuiſſe emptionem Ioseph, ab

Cyrill.

Theod.

Adrich.

Herod.
Diod.
Matth. 14.Gen. 2.
Mach. 12.
Tyrius.
Vitriac.

48.

Hier.

Gen. 36.
Ibi 39.
Abul.

ab

ab Ismaëlitis, Madianitis, & Eunucho : non hoc egemus subsidio, cum sedium & regionum vicinitas, nomēclationis vicissitudinem eis conferat; contermina est etenim Arabia Petræa Felici. Po-
 rest obici, quod Madian nectitur cum Moab,
 numero 22. Moab autem erit, qui dicat ad Ara-
 biam desertam attinere. Sed fallitur omnino, cum
 potius in Petræa sit, quam habitant Moabitides,
 Idumæi, Amalecites : constat ex Adrichomio
 supra. Gentes hæc solent cum Madianitis recen-
 feri ob vicinos, sociosque lares, & aduersus confi-
 nem Iudæam & Palæstinam, ex cunctis iis agmi-
 na conferta.

49. Iam apparebit, aptè locupletationem Madiani-
 tis adscribi, quam meditor ex duplici illis obue-
 nire vena, nempe & à diuite gleba, & fure inge-
 nio. Si gleba, Sabæa est, quid non eis ex sæculari
 censu beatum? eam vocat Plin. lib. 5. c. 11. *Odori-
 feram, diuitem, & Beata cognomine inclutam.* Strab.
 lib. 16. *Supellectilem ex auro & argento multam
 habent, vasa, lectos, tripodas.* De baccarum cumulo
 plura suppeditabit Plin. lib. 12. c. 18. Diod. lib. 13.
 c. 12. De odoratis glebis congerit plurima Pineda
 lib. 5. de reb. Sal. c. 14. à n. 28. Quantum camelorū
 gregibus, caprarumque multitudine ditentur Ma-
 dianitæ, præstat Hieron. in c. 2. Ezech. Præter hæc
 telluris beneficia, rapax illis ingenium est, quale
 Sabæis, de quibus Strabo lib. 16. *Sabæos, qui erant
 in Arabia Felici, solitos excurrere in Syriam & Ara-
 biam Petraam.* Hinc illud Iob. 1. *Et irruerunt Sabæi,
 tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio.*

Iudic. 8. 25. Qualis opum cumulus in Madianitis, suadet ex
 c. 8. Iudic. v. 25. vbi recensentur spolia : *Expanden-
 tesque super terram pallium, proiecerunt in eo inanes
 de prada: & fuit pondus postulatatum inaurium mille
 septingenti auri scili, absque ornamentis & monilibus,
 & veste purpurea, quibus Reges Madian vii soliti
 erant & præter torques aureas camelorum.* Hæc mirè
 elucidat, quod textus noster erga Madianeas opes
 exaggerat: *Et pradauit omnem locupletationem eo-
 rum.* Græcè dicitur: καὶ ἐν ἐμῶν νοτὶ ἀνὴρ ὡς αὐτῶν, καὶ ὁποῖον ὅσον οὐ τὰς μάνδρας αὐτῶν. *Et incendit taberna-
 cula eorum, & diripuit mandras eorum.* Quidne mā-
 dra sunt? Dixi ex Strab. Sabæos latrunculos: adii-
 cio Diodor. lib. 3. *Quæ vergunt ad orientem partes,
 Arabes incolunt, latrociniis vicinis gentibus infesti sunt
 atque inuicti bello.* Anne mandra specus seu cassula
 est, in quam latrunculi per arua raptantes se reci-
 piunt? Proderit ad aliquam lucem Martialis lib. 7.
 epig. 60.

*Sic vincas Noniumque Publiumque
 Mandris, & vitreo latrone clausos.*

Fortè idèd mandra deceptionem & fraudem ali-
 quando significat, & mandrari cauillari. *Mandra*
 apud Hesychium sunt οἰχοὶ βοῶν καὶ ἵππων. *Stabula
 bovm seu equorum.* Solent accipi pro longa serie
 mulorum trahentium rhedas & onera: sic illud
 Martialis lib. 5. epig. 23.

*Vixque datur longas mulorum rumpere mandras,
 Quæque trahi multo marmora fune vides.*

Forſan ea acceptio apud Iuuenal. Sat. 3.

*Rhedarum transitus arcto
 Vicorum inflexu & stantis conuicia mandra.*
 Ex quo inualuit, mandras multitudinem iumen-
 torum significare. Anne diripisse mandras Holo-

fernem, abegisse fuit camelorum, quibus abundat
 regio, gregem, oues & capreas, quas caulæ sepie-
 bant? Non intortè sic forſan poteris meditari.
 Ast, quia Græcè est πορεύματα τὰς μάνδρας : id est,
peruastauit, seu diripuit, proprius conuenit depo-
 pulationi vilis ædificij seu cassulæ: id enim *man-
 dra* communiùs significat, vt Probus exponit. Prob.
 Hinc pro spelūca accipitur, breuique cubili apud
 Theocryt. idyll. 5. Forſan, quia templa ob tyranno-
 rum æstum in cryptis & speluncis inerant, *mandra*
 monasterium significat apud Theodorum Anag-
 nostam eclog. 1. *Diuinus Daniel veniens ex mandra*
Simeonis. Adhælmus de virginit. cap. 17. *Mandras adhel.
 Ecclesia aduersus truculentiam tyrannorum rabiem
 solertia pastoralis tuebatur.* Id obseruauit Cerdensis
 in aduers. sac. c. 29. Nec longè erit à tramite, qui
 nomenclationem hanc putet monasteriis indi-
 tam, quoniam ouium spiritualium caulæ sunt. Me-
 taphraſtes ſuffragatur in Theodosio Cœnobiar-
 cha: *Et iam magnus quidam erat numerus discipulo-
 rum, spelunca autem exigua & planè minor, quàm ve
 posset eos capere: ipsi autem accedentes sollicitabant, vs
 excitaret monasterium, & ampliorem eius faceret
 mandram omnium spiritualium.* Ergo Holofernes
 Madianitarum caulas multo pecore refertas diri-
 puit, eorumque tentoria deuastauit.

Ex præfatis acceptionibus suspicio mihi est,
 Perſicum exercitum non in propriam Madianita-
 rum irrupisse regionem, sed palantes, prædarum-
 que studiosos per vtriusque Arabiæ conterminæ
 plagas, in speluncis, latibulisque se luci abducen-
 tes, inuaſiſſe: idem enim eis, ac Ismaëlitis mobile
 tentorium, furti amans indoles, & feritas. Vergit
 in hoc placitum animus, ne in tam diſſitam regio-
 nis Sabææ abſentiam impeditum transmittamus
 exercitum: siquidem Saba extremum tenet Ocea-
 ni. Nicephor. lib. 8. c. 35. *Regionem quam Græci ma-
 gnam & felicem Arabiam nominant, esse Sabæam, ex-
 tremum Oceanum fines eius perſingere.* Adrichom.
 in Manasse, putat à Ierusalem distare 606. leucas
 Gallicas: quare à finibus terræ regina Saba appu-
 liſſe dicitur ad Salomonem: Profusa nimium di-
 ſtantia hæc est, si iuxta S. Hieronymi aſſertum,
 Madian idè sit quod Saba; cùm inter filios Israë-
 lis & Madianitas, vtpote propinquos, noueris, quæ
 exarsere bella: sed quia commune fermè cum
 Ismaelitis traxere genus, eorum amauere ferita-
 tem, ſequè in Arabiam Petræam, quæ confinis Pa-
 læſtinæ est, turmatim dabant.

Non iam obſiſtit, quod à Iosepho traditur,
 Moyſem per latè horrentem plagam inediā, ſiti-
 que laboraſſe, donec in Madian ſe recepit: non
 id regioni Madianeæ inhonorum est, eiſque
 vbertatem infamat: quoniam, etſi Iosepho attri-
 buamus veniſſe Moyſem in Madian, in qua
 Abrahami progenies ex Cethura fuit, quod ne-
 gat Hieronymus; quovſque ex Ægypto, quem
 fugacis timor conterens, aridiorem, infirmio-
 remque reddebat, ad Madian appuliſſet, ſquali-
 dam aſperamque & immitem traicere opus ei
 fuit regionem, nullā cibaria opitulatione beni-
 gnā: imò dum ad Madian acceſſit, allectus fa-
 uore ſitus, & ſitim expleuit ſedens iuxta pu-
 teum, & illic commorari delegit, principem-
 que illicò promeruit, ſimulque ſacerdotem, qui
 filiam connubio daret: Raguel enim, quem di-
 cunt eſſe ſocerum Moyſis, Regem Arabiæ nun-
 cupat Artapanus apud Euseb. lib. 9. de præpar. Artap.
 Euang.

Oleas. Euang. & ex Hebraica voce *מִצְרַיִם* *coben* eruitur, sacerdotem simul & regem esse, ut adnotauit Oleaster ibi.

52. Facilis ex his lux oboritur tertia, quam perstruximus, disquisitioni, an Madianea regio, Æthiopica sit. Iam diu floruit gemina Æthiopie agnitio, quam forsitan nullus alius locus clarius exhibuit, licet Neoterici aggerant ex sacra Scriptura plures, quam ille Num. 12. ubi uxor Moysis

Num. 12. Ioseph. *Æthiopissa* nuncupatur. Scitum est, Ioseph. lib. 2. antiq. cap. 5. protulisse, Moysen à filia Pharaonis adoptatum in Æthiopiam expeditionem missum, ibique Tharhim filiam regis Æthiopum duxisse uxorem, quam Æthiopissam vocatam, ob eamque exorta iurgia in praefato Num. loco sunt, qui contendunt. Connubium hoc, ut fabulosum, plurimi literati respuunt: annuit ei Abulens. ibi quæst. 4. & tamen non Tharhim Æthiopissam esse, quæ domesticæ liti prætulit ansam, ipsemet fateretur, sed Sephoram, quæ utpote Madianea, dicitur Æthiopissa ex notione, quæ apud sacra inuoluit, ubi Arabes Orientales, *Æthiopes* vocantur:

Abul. constat ex 2. Paralipomenon capite 20. ubi Iosaphat Æthiopes inuasisse dicitur; nec nisi Madianitæ sunt, quippe non in plaga post Ægyptum agebat. Libet subiicere Genebr. qui lib. 1. chron. ann. 2670. sic de Moysen fatur: *In Æthiopia metru Pharaonis 40. annis exulauit, tot annos contemplationi dedens, Æthiopiam interpretor, terram Madian in Arabia, in quam fugerat. Eam enim etiam scriptura Æthiopiam, sine terram Chus appellat, ut uxorem Moysi inde sumptam Æthiopissam.* Resilire non datur ab hoc asserto, quod adstruxit sanctus August.

2. Par. 20. Genebr. quæst. 20. in Num. Oleaster ibi, Varablus & Lyra, cunctique iam ferme, qui Æthiopiam hanc Orientalem numerum agere fatentur cum Æthiopia Africana trans Ægyptum; quæ utpote notissima, nomen sibi Æthiopie clarius adrogauit. Fuere tamen, qui Chaldaeo Paraplastæ impense indulserunt, ubi in praedicto Num. loco pro Æthiopissa *pulchram* legit, quasi per antithesim pulchritudinisque elogium, quæ quodammodo ex contrario posito, ironico dicendi genere laudatur. Exorquent in hoc placitum titulum Psalm. 7. *Psalmus David, quem cantauit Domino pro verbis Chusi filij Iemini*; ubi Aquila pro *verbis Æthiopis*: cum autem Æthiopia Hebraicè *Chus* dicatur, nomen cum genere trahens, à Chus nempe, primo filio Cham, Genes. 10. Æthiopes *Chusci* dicti. Ioseph. lib. 1. antiquit. capite 6. *Ex quatuor enim Chama liberis Chuso nihil detrimenti tempus attulit. Æthiopes enim, quibus præfuit, nunc quoque tam à seipsis, quam ab Asianis omnibus, Chusei nominantur.* Dicunt Hebræi, Saulem, quem formæ uenditas beabat, *Chus*, Æthiopem uenuncupatum. Hæ quidem nugæ sunt, nec dicteria ista graue dicendi genus, venerabilemque decent scripturæ stylum. Chaldaica non legit *Chus*, sed *Cis*, qui patet fuit Saulis. Velirantur de illius Psalmi scopo Interpretes: ego inclinor in Oleast. sententiam, qui in capite 12. Num. ait: *Psalmus ille non loquitur de Saule, ut isti putant, sed de Chusi filio Iemini, ut titulus præ se expresse fert, quando persequutus est David fugientem Absalon, obiectans illi, quod sine ulla causa destruxisset domum Saulis.*

S. Aug. Oleast. Varabl. Lyra. cunctique iam ferme, qui Æthiopiam hanc Orientalem numerum agere fatentur cum Æthiopia Africana trans Ægyptum; quæ utpote notissima, nomen sibi Æthiopie clarius adrogauit. Fuere tamen, qui Chaldaeo Paraplastæ impense indulserunt, ubi in praedicto Num. loco pro Æthiopissa *pulchram* legit, quasi per antithesim pulchritudinisque elogium, quæ quodammodo ex contrario posito, ironico dicendi genere laudatur. Exorquent in hoc placitum titulum Psalm. 7. *Psalmus David, quem cantauit Domino pro verbis Chusi filij Iemini*; ubi Aquila pro *verbis Æthiopis*: cum autem Æthiopia Hebraicè *Chus* dicatur, nomen cum genere trahens, à Chus nempe, primo filio Cham, Genes. 10. Æthiopes *Chusci* dicti. Ioseph. lib. 1. antiquit. capite 6. *Ex quatuor enim Chama liberis Chuso nihil detrimenti tempus attulit. Æthiopes enim, quibus præfuit, nunc quoque tam à seipsis, quam ab Asianis omnibus, Chusei nominantur.* Dicunt Hebræi, Saulem, quem formæ uenditas beabat, *Chus*, Æthiopem uenuncupatum. Hæ quidem nugæ sunt, nec dicteria ista graue dicendi genus, venerabilemque decent scripturæ stylum. Chaldaica non legit *Chus*, sed *Cis*, qui patet fuit Saulis. Velirantur de illius Psalmi scopo Interpretes: ego inclinor in Oleast. sententiam, qui in capite 12. Num. ait: *Psalmus ille non loquitur de Saule, ut isti putant, sed de Chusi filio Iemini, ut titulus præ se expresse fert, quando persequutus est David fugientem Absalon, obiectans illi, quod sine ulla causa destruxisset domum Saulis.*

pl. 7. Aquil. Gen. 10. 6. Ioseph. Oleast. Stat igitur constans fulcrum pro Æthiopia Orientali ab Africana spatiosè distante. Fertur,

Æthiopiam hanc latè distendi per protensum situm inter sinum Arabicum & Persicum, amplexarique Madianitas, Scenitas, & quosque usque ad Mesopotamiam accolas. Ego quidem non sic liberaliter spatia porrigo huic secundæ Æthiopie, ut per triplicem excurrat Arabiam: potius tendit animus, ut tractum illi concedat, qui intimior est in Arabia Sabæa, seu Felici, quo loci Madianitas locanimus. Mueor primò, quoniã utraque Æthiopia *Chus* vocatur, à Chus filio Cham; & tamen ferendum non est, ab uno tam distantes cultas fuisse plagas, lataque vulua editas, cum genere nomen hausisse, triplicique indidisse Arabie. Igitur eos Æthiopes Orientales credo, qui propiores Ægypto sunt: nam à Chus Æthiopes, à Misraim fratre eius Ægyptij manarunt; & proclive est ex vicinitate terminorum Ægypti cum Æthiopia Africana nomen ad aduersam Ægypti vicinitatem cum Arabica Æthiopica fluxisse. Secundò, quoniam Æthiopia hæc non Arabia absolutè, sed Arabiæ iuncta perhibetur, 2. Paralipomenon. 21. *Suscitauit Dominus contra Ioram spiritum Philistinorum & Arabum, qui confines sunt Æthiopibus.* Adnotauimus supra, Arabiam absolutè dictam non pro Felici, sed pro Deserta, seu Petrea stare, indeque Madianitas trans Arabiam constitui. Si Arabes confines sunt Æthiopibus, non quique Arabes Æthiopes sunt. Tertiò Regina Saba, Æthiopica dicitur à Nysseno homil. 7. in Cant. Iosepho lib. 8. antiquit. capite 2. Nazianz. Nyss. orat. 40. Anast. Synait. lib. 8. in Hexam. Et tamen è diffusa regione, terræque finibus uenisse proferatur: neuriquam ergo ex Arabia propinqua Palestina, sed ex Saba Æthiopica, quam in Arabia Felici sitam supra contendimus ex Theodorero, qui eius regionis accolas *Homeritas* esse pronuntiat; quos, si Plinio credis lib. 6. capite 28. in Arabia Felici fateberis: de qua Herod. lib. 8. *Ad meridiem ultima è regionibus, qua habitantur, Arabia est; in qua sola omnium nascuntur thus & myrrha.* Quartò, quoniam nullibi clariùs, ut innuebamur, Æthiopia hæc in sacris profertur, quàm ubi Æthiopissa Moysis coniux, quæ Madianea fuit, appellatur: & tamen par non est, sic profugum fatigare Moysen, ut extra propinquum Ægypto tractum, annonæ impotem, eremi squalore subtristem, per longinqua trahamus spatia, quæ citissimo cursori plurimum tempus erogarent: nisi Hieronymi sententia inualeat, qui duplicem Madian distinguens, iuxta Areopolim eum adducit. Quod si Iosepho adstipuleris, in terra Madian se continuit, è qua Madianitæ in Ægyptios ad ineunda se conferebant commercia. Bene id Sixt. Senens. lib. 5. Bibliot. adnot. 123. *Clarum est hanc esse Sephoram filiam sacerdotis Madian: non quod Madian Æthiopia sit, qua ultra Ægyptum est, sed ea Æthiopia, qua Arabia iuncta est, contra enim Madianitas pugnarunt filij Israel, in Palestinam uenientes: & Madianita ex eis locis descendebant in Ægyptum.* Fulcitur id ex Psalm. 73. vers. 14. *Dedisti eum escam populis Æthiopum*: de Pharaone dictum, solemnis censio est, ex Chaldaeo, qui in altero hemistichio legit: *Tu confregisti capita procerum Pharaonis*: & antea vers. 13. *Tu confirmasti in uirtute tua mare: contribulasti capita draconum in aquis*, id est, grandium piscium, quibus mare rubrum scater. Allusio igitur ad Ægyptiorum naufragium, Israëlitarumque columitatem est.

Absos

Absorbuit mare rubrum inimica cadauera, complicatis celeriter vndis, spoliaque deglutiuit, posteaque in Æthiopicum littus iterum deuoranda eructat egurgite euomuit: littus hoc non nisi Arabicum fuit, licet Arabicum & Africanum simul putet Genebr. sed nulla causa, cum vox Æthiopū apprime illi littori Asiatico quadret, vbi nos Madiancos deponimus. Ergo proximius illud littus, Æthiopicum perhibetur; & cum latitudo maris tantum se extenderet ad sex milliaria, & illuc vsque Pharaon cum impedita exercitus mole sequutus Hebræos, nondum contigisset, apparet non adhuc longissimum spatium contriuisse.

34.

Hæc dicta sint pro Madian, ut innotescat locū hunc quem versamus, aliquali suffragio geminæ Æthiopix fauere, siquidem in fine capitis præcedentis Æthiopia, quæ memoratur, absque vlla vestigatione liquefcit esse Africanam, utpote vltra Ægypti limites constitutam; quod signum notissimum est huius à profanis decantatæ Æthiopix, quam indigitat Dan. 11. v. 40. *Et dominabitur thesaurorum auri & argenti, & in omnibus pretiosis*

Dan. 11. 40.

Ægypti per Libyam quoque, & Æthiopiam transiit; vbi Vatem, indubium est de occidua Æthiopia intelligendum, quippe quæ post Ægyptum ad Libyam vsque extenditur. Alia Orientalis Æthiopia, quam Homeritæ, Madianitæque componunt, aliquantulo hinc vestigio notatur: nam Græce, dum Holofernes Madianitas diripiens inducitur, legitur καὶ ἐνέπρησε τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, vertit

Vatabl.

Vatablus *Tabernacula ipsorum incendit.* Purius erga Græcam vim tentoria dicas: nam σκηνή, licet promiscuè tabernaculum, tentorium & umbraculum sit; si proprietatem amas, tabernaculum ex tabulis compingitur, tentorium ex tensis pellibus, umbraculum ex culmis & frondibus. Tentorij materia pannus, seu pellis est militaribus stationibus aptior, de qua intelligerem Athen. lib. 5. vbi tentoria barbarica vocat, & Xenoph. lib. 8. Pæd. Herod. lib. 8. *Sub tumultuariis tentoriis agitantur.* Quod Madianitarum tentoria ex pellibus essent, Æthiopumque tentoria appellentur, ac proinde in hisce tentoriis Orientalis Æthiopix noteretur, luculenter præstat Habacuc c. 3. *Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopix: turbabuntur pelles terra Madian.* Cur pellis Madianitis? Quoniam tentoria ex pellibus. Non sat, ne nuda repetitio sit. Ex pellibus armatos Æthiopes prodit Herod. lib. 7. quin Arrianus lib. 8. pellibus induit pastores Indorum: hoc barbarorum indumentum est. Prosper Aquitan. de proud.

Athen.
Xenoph.
Herod.

Habac. 3.

Herod.
Arria. Prosp.
Aquit.

Quod si forte lupos, lyncesque vrsosque creatos, Displicet: ad Scythia Proceres, Regesque Getarum Respice, queis ostro contempto & vellere Serum, Eximium decor est tergis horrere ferarum.

Claud.

Quin pelles, genij militaris sunt, in quibus, qui militiæ inaugurantur, dormire dicuntur, iuxta illud Claud. 1. Stil. *Quoties sub pellibus egit Adonas hyemes.* Scis, quam Marti dediti Madianitæ; forsan ideò pelles Madian dicuntur. Quare tantū de Madianitis profertur, quod Holofernis restiterint furori, licet non impune, quoniam vltici gladio occubuerunt: *Omnesque resistentes sibi occidit in ore gladij.* Pellitos Madianitas dicas ob belli studium, asperumque vitæ genus, sicut pellitum Principem dixit Sidon. in Pan. & Gotthi pelliti di-

Sidon.

cuntur. Pro pellibus apud Habac. *cortina* solet legi. An forsan, quoniam, qui in pellibus dormiunt, nullo ædificio contecti sub cortina, id est, aëre, nō inueniunt potest dici dormire? Varro quidem *cortinam* de aëre intellexit apud Ennium: Varr.

Quaque freto caua caruleo cortina receptat.

Verum *cortina* ibi velum est, aulæumque ex pellibus. Sanè *cortina* vasa sunt, in quibus coquuntur pigmenta: vnde fortasse *cortina* accipitur pro *tripode* Apollinis, Æneid. 3. tripus autem vas erat, ut apparet ex Gifanio in collect. ad Lucrer. Nec id otiosè dixerimus, sed ut versionis aptitudinem noscas: vbi pro tentoriis, seu pellibus *cortinas* posuit: nam σκηνή, quod tentorium significat, aliquando pro vase accipitur, si fidas Budæo, qui illud Polybij κατὰ λυσι σκηνὰς vertit, *tentoria solunt, seu vasa colligunt.* Gifan.

Vers. 17. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia fata, omnesque arbores & vineas fecit incidi.

Vers. 18. Et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis. Qualis messis accipienda est, Gr. versio pādit ἐν ἡμέραις θείας πύργων, *tēpore messis triticeæ.* Quale tempus triticeæ messis & hordeaceæ in his regionib. sedulo expendemus infra Serar. & Sanct. celeritas hæc Holofernianæ expeditionis prodigiū est; quibus insedit; primo mense *Nisan* iam labente, qui auspiciū anni Hebræis est, nobisque Martius, in aula Nabuchodonosoris consilium initum de orbe domando. Quā in trimestri spatio ab impedito exercitu tot emensæ regiones, tot hostili ferro subiugatæ provinciæ? Anne, sicut de Angelo dixit Tertull. momento ales est, diuinitas celeritas creditur? Profecto si aliquid nos vrget, ne fingamus, integrum annum transisse ob spatiofa atterenda curricula; nos non adeo pernicem hunc volatum cogitamus, qui in primo mense Assyriorum, seu Persarum, nempe Septembri, consultum de bello fuisse suprā præstruximus: cui suspicioni fauet Damascenus campus spicis turgentibus onustus, iam extersam falcem expectantibus culmis, immitem Holofernis aduersus lætum & benignum vberis naturæ prouentum experiens furorē. Cur enim lora laxanda sunt cogitatui, ut putet, in trimestri angustia tot copias traieciisse, subegisseque tam protensam distantiam, cui calcandæ annus integer non suppeteret? Serar.
Sanct.

Et succendit omnia fata, omnesque arbores, & vineas fecit incidi. Græcè additur: *Ignique omnibus agris eius illato, greges & armenta absumpsit: vrbes eius depradatus & populatus agros: inuenes eius acie gladij omnes concidit.* Si vtrumque textum illiges, quidquid Damascenæ regionis vbertatis, floridæque & fertilis fortunæ, congestum inuenies; segetes, vineæ, arbores, cumulusque ouium, armentaria, pecuriaque fertilitas compendio notantur. His Damascenus campus abundat, quem aurarum benignitas, fluminum liquor, vliginosa gleba ad gratos, hilaresque prouentus impingat. Has diuitias naturæ oculati testes confirmant. Tyr. lib. 17. de bello sacro *Tyrius* cap. 3. 55.

56.

cap. 3. Vitriacus cap. 46. Ludouicus Romanus, lib. 1. nauigat. cap. 5. Ex quibus sic fatur Adri-
 chom. in Manaf. 2. 40. *Constitutionibus idoneis fru-*
menti, generosissimique vini ferax, ac peccoribus
pascendi commodissimus. Vuarum recentium toto
anno illic vbertas est: & laudatissimorum omnis ge-
neris fructuum abundantia. Hic crescunt procera
oliva, suauissima poma, pruna, pyra, persica, mala pu-
nica, chrysomela & amygdala. Sed nec alba, qua
Damascena vocantur, rubraque rosa ibi defunt, longe
nostris pulchriores. Huiusmodi arborum fruticumque
innumeris pene pomis ac hortis instar condensarum
nemorum ultra quinque aut amplius milliaria ciuitas
ambita fuit. Quæ lubenter excipimus; con-
ducunt etenim descriptioni, quam expendimus,
liquidem condensa agri Damasceni vbertas ig-
nem, falcem, securim Assyrij exercitus inter gem-
manes surculos, tumidas spicas, odora vineta ex-
perta est.

57. Cur in prodiga amœnæ telluris beneficia Ho-
 lofernes exarsit? Quoniam pomaria & suburba-
 na, viridem, placidumque murum, vt ciuitas
 Damasci ab impetu hostili muniatur obiciunt.
 Tyrius. Suadet hanc propitiæ naturæ defensionem, quod
 narrat Tyrinus de bello sacro libro 17. capite 1.
 & sequentibus, nempe Ludouicum, Balduinum,
 & Henticum, alterum Francorum, alterum Hie-
 rosolymorum regem, tertium Austriæ Ducem,
 amico nexu in Damascum copias concitasse, mul-
 tumque nisus, asperique laboris in excidendis
 pomeriis, hortis, prædiis, suburbanisque in-
 sumpsisse, vt obsidione angerent ciuitatem. Ideo
 signate in campos Damasci descendisse dicitur
 Holofernes, latissima enim planities est, nemo-
 ribus confita; qua forsitan causa à Luciano dicitur
 libro 3. *ventosa Damascus*: vbi scholiast Lambertus:
Ventosam videtur vocare Damascum, quod
sita in patentibus campis undique ventis sit ex-
posita.

58. Si lux sit ex Amos 1. vers. 5. *Et conteram*
vectem Damasci, & disperdam habitatorem de
campo idoli, & tenentem sceptrum de domo volup-
tatis. Quid sit campus idoli, certatum. Chaldaeus
ciuitatem esse censet in Syria à Damasco distin-
ctam, Damascum esse, pronior sententia est.
Campum idoli dici ab amœnitate & luxuria, de-
liciarumque riuis putatur. Meditor ego apprime
sic vocatam, quoniam per lucos & nemora cam-
pus condensus idola continebat, quæ inter lu-
cos coli notissimum est. Hinc domus voluptatis
nuncupatur: prima etenim voluptatis vox de
amœna, diuiteque omne genus fertilitatis pom-
pa audita est Genes. 1. Plantauerat Deus para-
disum voluptatis, Hebraicè Eden. Eandem dictio-
nem reperies in Amos 7. 17. domus Eden. Nec
defunt, qui autument in Damasceno campo sa-
tum paradysum, vel saltem non procul, qui ab
innocuo Abelis cruore rubuit, licet aliis infede-
rit, circa Mesopotamiæ fines, quos alluit Tigris
& Euphrates, floruisse, Perer. in Genes. libro 3.
numero 122. Eugubinus in Cosmopœia, Vata-
blus & Oleaster. Profecto quod Damascus domus
voluptatis efferatur, siue domus Eden, allicit ani-
um, vt exuberantes inibi diuitis cornu contem-
pletur opes, vireto paradisiaco similes: par enim
notio de suis Elysiis inualuit apud Veteres, quos
voluptatis loca vocari innuit Epicuri dictum
apud Cedrenum: πᾶσι τῶν ἀγαθῶν ἡ σοφῶν ἀνδρῶν
τὴν ἡδονὴν ἐστὶν: finem bonorum, & sapientum esse vo-
luptatem.

Zerda in Iudith. Tom. I.

Quod vineæ præsertim hîc memorentur, no-
 bis ingerit in memoriam vinum pingue, molle-
 que agri Damasceni, quod ad nundinas Tyrij
 mercatores vehabant, de quo Ezechias cap. 27. Ezech. 27.
Damascenus negotiator tuus in multitudine operum
suorum, in multitudine diuersarum opum, in vino
pingui, in lanis coloris optimi: Hebraice pro pin-
gui חלבון chelbon, id est lacteo, & (vt ego cen-
teo) crasso, multique succi ad impinguandum;
non quoniam conditum fuisset, aut album, sed
quia ex optimis palmitibus nimium spumosa vina
coquebantur, qui ob copiam turgentes adipe
vuas impinguabant. Cum Tyro agit Propheta,
infantiæ eam & paupertatis infimulans: ideo
cum vino lac, quod infantie est, immiscet. Pro-
dest Hieronymus ibi: Ex quo perspicuum, quod Hier.
Tyrus lacte vescatur infantium, & vestimenta non
habeat propria, sed aliunde, & ex variis conuecta
provinciis. Adicitur in lanis coloris optimi. Legit
Hieronymus lanas de Mileto, cuius vellera satis
à Poëris decantata, versicoloribus satura succo.
Quod de Damascenæ regionis lanis valeat expen-
di, innuit, gregibus pecorum celebrem fuisse
Damascum, in quo Holofernes cumulato milite
irrupit, vt ex Græco audiisti: Greges, & armenta
absumpsit. Et quidem Damascenorum dexteritas,
industriusque labor: ex delicatis bombycum la-
nis sericos & byssinos pannos contextunt, & ex
lanugine zyli, seu gossipij fruticis mollia zylina,
linaque condunt, vt ex Ludouico Romano nau-
gat. libro 1. capite 6. liquet. Sat sit Hieronymus
in Ezech. 27. De Damasceno deferbatur vinum
pinguissimum, & lana præcipua, quod vsque hodie
cernimus. Hinc ediscas, quo iure Ieremias cap. 49.
vocitauerit Damascum ciuitatem laudabilem, vr-
bem latitiæ.

Non prætereundum, quod dedimus ex Græca
 versione: *Iuuenes eius acie gladij omnes concidit.*
 Cur iuuenes signate dicuntur? Idem lego Ezech. 49.
 49. *Ideo cadent iuuenes eius in plateis eius (id*
est Damasc.) & omnes viri prælij conticescent in
die illa. Iuuenis vox bellatorem, feruidumque ad
pugnas significat: bellum enim (vt dicebat Ma-
ximus Tyr. dissertat. 6.) actio iuuentutis est. Home-
rusque 8. Iliad. Iuuenes bellatores appellat. Quare
cecin it Maro 7. Æneid.

Catillusque acerque Corax, Argiua iuuentus,
Et primam ante aciem densa inter tela feruntur.
Hinc iuuenis pro Heroë 9. Æneid.
Has ego Dardanio iuueni, cum classis egeret,
Lata dedi.

Ergo iuuenes Damasci dicuntur, id est, strenui,
 audaces, fortes. Iuuenilis spiritus pro generoso
 & constanti est. Demosth. orat. 13. μέγα ἔχει νεανίαν
 πόν φρόνησιν, magnum & iuuenilem spiritum. Nervo-
 sam iuuentam vocat Prudent. libr. 2. contra Sym-
 mach.

Sanguine præcalido feruet nervosa iuuenta.
 Ergo apte Damasceni, quæ bellica virtute poten-
 tes, iuuenes dicuntur. Celebratur Damasci robur
 Amos 1. *Et conteram vectem Damasci.* Scholiast Amos 1.
 Ribera: *Omnem eius fortitudinem, qua se ab ad-*
uersariis protegebat, Obseruare est id Isai. 8. Ante-
quam sciat puer vocare patrem suum & matrem
suam, auferetur fortitudo Damasci: vbi, si spiri-
tum amas, fortitudo Damasci pro quacumque
hostili virtute supponit, vt iuuat videre apud
Tertullianum libro 3. contra Marcionem, cap. 8. Tert.
 Epiph.

- Epiph. in Anchor. Ambrosius libro. 3. in Luc.
 Ambr. 61. *Et succendit omnia fata.* Acerbus hostis in Damascum ignis fuit: eius exitium combustio. Deuastationem à pergrassante flamma minitatus est Amos 1. *Et mittam ignem in domum Hazeel, & deuorabit domos Benadad.* Hi sunt duo Reges Damasci. Hierem. 49. *Et succendam ignem in muro Damasci, & deuorabit mœnia Benadad.* Et quidem Theglathphalasar Rex Assyriorum Damascum exussit, vt perhibet Iosephus 9. Antiq. 13. & habetur 4. Reg. 16. Licet sacer stylus sit, quamque stragem deuorantis ignis expressione describi; quin bellum ignem appellari Num. 21. *Ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Sehon: & deuorauit Ar Moabitaram:* vbi Chaldæus: *Facientes prælum sicut flamma de ciuitate Sehon:* & Iudic. 9. *Egrediatur ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoraret Amalech:* tamen hic verè flamma pergrassata fuit, ignisque illatus, vt ex Græca versione constat.
62. Irreligiosum dices, ignem iniecisse per agros, vt quasi licet & carnifex populares hostes plecteret, & per frutices, segetesque, & humiles myricas, feritatis lenocinio pasceretur, cum ignis omnem Persarum cultum sibi adrogauisset, Numenque eis potissimum esset; nec eum, nisi sacrificiis pascant, de quibus Maximus Tyr. serm. 38. *Persæ igni sacrificant, cui, cum afferunt cibos, dicunt: Domine ignis, comede.* Hinc Agathias lib. 2. Histor. ait: *Ignis his maximè honorandus, sanctissimusque videtur: atque idcirco in adiculis quibusdam sacris ac semotis, Magi eum perennem asseruant: inque eum dispicientes, arcana sacra peragunt, & de rebus futuris eum sciscitantur.* Verùm quid auitæ religionis expectandum à Persa Holoferne, qui Nabuchodonosoris instructus ad artes, omnia gentium Numina flagrabat euertere, non verè studiosus Deitatis, sed stolidissimi sacrilegij adulator, Regem suum non vlli Namini postponens, imò vt primum Deum satagens adorari.
63. Quid est: *Succendit omnia fata, omnesque arbores & vineas fecit incidi?* Cur non & incendi? Facilius esset strages: impeditior furor, sensim cedere syluam: cur exortam per segetes flammam, ne vites, nemusque læderet, extinxit, si ferro cædenda? Fortè lignis ad præliaria machinamenta opus habuit; idè non ardori commisit; nec in nemoribus incendio vsus est, quod proficuum solet esse insitioni. Quis fructus in cædendis, & non incidendis vineis? Eò crudelitatis, hostilis processit feruor, vt omnem reducis aliquando prouentus spem amputare gestiuerit. Cinis proficuum est ad vites procreandas, cuius vsus huic instituto celebrat Strabo lib. 13. & perhibet lib. 6. pinguedinem ad vineta collibus Catanienfibus ex euentilato cinere, quem Æthnææ fauces eructant. Non tædeat auscultare Maronem 1. Georgic.
- Strab. *Sapè etiam steriles incendere profuit agros, Atque lenem stipulam crepitantibus vrere flammis. Sine inde occultas vires & pabula terra Pinguis concipiunt: sine illis omne per ignem Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor.*
- Virg. 64. Igitur quoniam ex lætissimis viretis pinguis, molliæque vina carpebant Damasceni; ne futuris aliquando colonis, si forsan reduci sorte ad patrios lares remearent, fauorabile fuisset incendium, ex quo cinis in vitibus subsideret, vineas non flamma, sed ferro vastauit, radicibusque di-

ripuit, contentus aliis generis incendisse fata, ex quibus non sic æstimabilis census obueniebat. Quin, nisi fallor, breui flamma, qualis est ea, quæ subito per aristas perflagrans euanet, iuxta illud Propertij lib. 3. eleg. 19.

Flamma per incensas citius sedetur aristas. prop.

Persica superbia hostes, quos debellabat, despiciere declarauit: ignem enim ante muros iniicere, victoriam sibi pargere est, obsessorumque contentus. Sic Panegyrista Constantini: *Nec incutiendo ariete tentati, quassatique sunt muri; sed statim iniecta facies portis.* Sic 12. Æneid.

Scala improvisò subitusque apparuit ignis.

Tacitus lib. 1. Annal. *Metanii castra Casari Agriuariorum defectio à tergo nuntiatur: missus illico Stertinius cum equite & armatura leui, igne & cadibus perfidiam ultus est.* Quæ de oppugnandi facilitate, celeritatēque & hostium despectu aduocat Cerdensis, ad illud 9. Æneid.

Luce palam certum est igni circumdare muros.

Quæ mire elucident, quæ retulimus ex Ieremia Ier. 49. cap. 49. *Et succendam ignem in muro Damasci, & deuorabit mœnia Benadad.* Ergo succendit fata Holofernes coram muris Damasci, vt flamma volitans despiciatissimos Damascenos argueret, & hostili inuasioni facile peruios. Hinc per omnem terram illam timor sparsus, stante irriguere comæ, attonitusque pauor ignauos effecit, vt statim adiicitur: *Et cecidit timor illius super omnes habitantes terram;* id est, terram illam, in quam Assyrius pergrassabatur furor. In Græco ciuitates quædam & tractus apponuntur, quos discutere opus non est, cum iam succedente proximo capite, aliquantulo commento expendentur.

EXPLANATIO MORALIS

AD

CAPVT SECVNDVM.

Magnitudini & excellentiæ inhiat homo; quidquid minus sit, abscondere, seu propulsare sollicitat.

SECTIO PRIMA.

LEGAT: Nabuchodonosoris à Prouinciis despiciuntur: æstuat iratus ille, & qui cor eleuauerat, Arphaxad deuictus; in nullo se patitur esse minorem. Orbem subiugare contendit, vt qui ex Persico supercilio, fastuque superbo *Magnus* nuncupabatur, nec ipso orbe minor appareret. En ministerium consilij sui. *Dixit cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio.* O terque quaterque arrogans homo, quæ te cepit de maioritate vesania? Ingenitæ elationis de suprema magnitudine vitiosum studium. *Magnus* appellabatur: renuit superbus in aliquo minor haberi. Nonne orbis maior est? Sanè. Sed qui subiugare cupiuit imperio quidquid orbis circulo

Tert.

lo lustratur, procacis maioritatis fastigium ambiuit, ut subitus esset domitus sub iugo orbis, ille desuper, à planta præcederet usque ad caput. Erravisti Rex. Imperator ideo magnus est, quia cælo maior est: quod si cælo maior esse concupiat, vel non homo, vel nihil erit; quippe supra cælum vel Deus tantum, vel nihil est. Sic enodare Tertullianum in Apologia, capite trigésimo. *Cælum denique debellet Imperator, cælum captivum triumpho suo inuehat, cælo mittat excubias, cælo vectigalia imponat: Non potest. Ideo magnus est, quia cælo minor est. Illius enim est ipse, cuius & cælum est, & omnis creatura. Inde est Imperator, unde & homo, antequam Imperator: inde potestas illi, unde & spiritus. Obserua illud: Ideo magnus est, quia cælo minor est.* Vera magnitudo in subiectione erga cœlestia fulcitur: præcedendi cælum appetitus, tumor est, magnitudo non est. Nisi imaginatio deliret, tantillum homuncionis corpus granditatem super astra non cogitat. Quid superbus, & æger idem est: ægrescit à tumore pectus humanum; exilire, palpitantique pulsu sustolli contendens febricitat. Nescit in villo deprimi, qui cupit in omnibus eleuari.

2.

Gen. I. 16.

Basil.

Cur Persæ sub Solis nomine salutabantur? cur in Sole tabernaculum eius, qui clauum Persidis obtinebat? Quoniam Sol luminare magnum est. Genesis I. *Et fecit Deus duo luminaria magna.* Cur magnus Sol vocitatur? an comparatione, an natura? Equidem aliis syderibus, quæ terram & lustrant lumine, & exuperant mole, titulus iste negatur: nec magnitudinem à Sole cum luce deriuant. Profecto quoniam stellæ amplitudinem, latitudinemque iuxta intuentium statum variare videntur. Sol nulli maior, nulli minor apparet: qui semel magnus est, ingenitoque iubare coronatur, siue matutinus exurgat, siue in occasum concitus vergat quatumcumque regionum examinent incolæ, idem ipse est: qui semel maior fuit, nunquam sustinet esse minor. Basiliius homilia 6. Hexam. *Nec enim iis, qui Orientis habitant regiones, Sol occidens magnitudinem suam imminuit: nec ab iis, qui occidentales regiones incolunt, minor exoriens unquam conspicitur. At neque cum cælum medium occupat, in alterutram enariat partem, ut maior, minorve alterutri appareat.* Ergo in diei præside nihil minus est. Si hanc magnitudinem amas, non de terra, sed de cælo magnificeris. Non tenebras concupiscas, sed lucem, non mortalia appetas, sed manentia: si nunquam te maiorem è superbix desideres incremento, nunquam te minorem inuenies: dum cupisti excescere per tumorem, statum & valetudinem minuisti.

3.

Gen. I. 16.

Cur & luna luminare magnum perhibetur, si quidem statim *luminare minus* nuncupatur: *Fecit Deus duo luminaria magna: luminare maius, quod præfesset diei; luminare minus, quod præfesset nocti.* Ergone magna & minor, luna est? Magna quidem asseritur in initio: quippe quibusque aspicientibus, siue propinqua sit, siue distita, eadem semper refulget; non huic maior, illi minor emicat, ne, si diuersis oculis, luminis disseccaret statum, simul maior & minor appareret. Nullum putatur maius exiguitatis indicium, quam paruitatem iungere magnitudini. Nonne mensuris defectionibus extenuatur, de-

Zerda in Indish. Tom. I.

positumque lucis pro libito Solis amittit, iamque tenuibus cornibus, amputato circulo imminet, iam illuminato profundo de conducto nitore satiatur? Cur non velit se simul minorem, maioremve conspici, quæ sic de venali lumine splendet? Quoniam tenebrarum præses est, corruptibiliumque magistra, mutabilitatisque superborum symbolum: qui, cum ad cornua lunæ se erigant, nunquam se minores conspici sinunt. Prodest Diuus Ambrosius libro quarto Hexam. capite sexto. *Exemplum magnitudinis evidens, quod omnibus hominibus orbis luna idem videtur. Nam si longe positis minor videretur, propius constitutis maior resulgeret, proderet angustiarum & exiguitatis indicium.* Aurea sunt ista. Exigua & angusta est, quæ statis vicibus iam luce, iam nocte tingitur; iam frustra rota est; iam frusto luminis, iam lumine toto depingitur: & tamen ne angustiarum præbeat indicium, qualis qualis luceat, æqua omnibus lucet.

Ambrosii

Hoc Persarum Regum ingenium erat, qui Solem in linteo, curruque trahentes, æque ab omnibus de magnitudine celebrari cupiebant. Certe Sapor, Persarum rex, apud Marcellinum, libro decimo septimo, sic inscribatur: *Rex Regum Sapor, princeps syderum, frater Solis & luna.* Deciperis. Si solum te magnum audire satagis, in nulloque minorem, fraternitati Solis contentus esto: quid tibi de lunæ germanitate blandiris? Luna *luminare minus* est, Sol *maius*: ergo maior & minor eris, qui Solis & lunæ appetis cognationem. Verum sat est superbo apparens, & spectro similis magnitudo, quæ, licet minor sit, abscondit minoritatis indicium. Cur *luminare minus* dicitur luna? An quoniam minuitur & augetur, ut minor sit, cum resurgit noua, & cum sit imminuta, cumulat? Imo, quia magnitudo eius super sydera, apparens tantum est; & quæ ab aliis cœlestibus ignibus in orbis amplitudine superatur, ex propinquitate nobis amplior apparet. Illico dicta *luminare minus*, quæ *luminare magnum* dicebatur, ne ementitæ quantitati fidas, nec de mutuato titulos glorieris: imo, ut discas, quod in cælo sydus est & magnum pariter & minus, ut sic magnum te esse appetas, cum tamen non recuses esse minorem. Adstipulatur Abulensis huic explicatui in Genes. *Luna vocatur magnum luminare in comparatione ad alia, non quantum ad rem, sed quantum ad apparentiam, quia præter Solem, nullum maius corpus videtur, quam luna: & tamen quolibet astro visibili luna ad minus octo vicibus minor est: propinquitatem tamen orbis eius ad nos in comparatione ad alios orbes facit magnitudinem apparentiam.* Quid? Ex propinquitate ad nos, qui apparentibus inhiantes, apparentiæ moles ambimus, fictasque magnitudines adoramus, vitium apparentiæ quantitati lunaris orbis adhæsit.

47

Abulensis

54

Deus, qui Solem & lunam pro diuitiis lucis constituit, sic vtriusque temperauit statum, alterutrusque ex aduerso aspectum, ut alter ab altero erudiretur, à luna de minoritate Sol; à Sole de maioritate luna. Quin ut Sol pariter se maiorem conspiceret & minorem, nec de magnitudine superbiret, qui simul videretur magnus & minor: & disceret homo ex cœlesti doctrina tunc vere magnum esse, cum se minorem intueretur. Id qua arte? Profecto luna, Solis

K 2

specu

Anselm.

speculum est; commodatis à Sole emicat radiis: si speculum est, in ipsa se conspicit Sol: & tamen, cum luna luminare minus sit, Sol, qui in se magnus, in se maior, se in luna necesse est conspexisse minorem. Utamur Diuo Anselmo de imagin. mundi libro primo, capite vigesimo tertio. *Luna proprium lumen non habet, sed in modum speculi à Sole illuminatur; & ideo luna quasi lucina, id est, à luce nata, nominatur.* Selunari crystallo committit Soli, ut radios lunare speculum emittens, & noctem illustret, & Solis imaginem reproducat; sic coram Sole, qui magnus est, minor sui ludit imago, ne luminare maius cœli de superbia tumeat, sed se iugiter in minoritatis symbolo contempletur. Quin & obferua illud Anselmi: *Et ideo luna quasi lucina, id est, à luce nata, nominatur.* Ergo filia Solis luna est: aliquid habet Sol, quod minus est, nempe pro sobole lumen minus. Erudire, qui magnus esse vis, non respuere, quod minus est; sic indies te maiorem habebis. Considera ex aduerso lunam, quæ, cum speculum Solis sit, ut Sol in ea minor appareat; habet sibi pro speculo Solem: ut se in ipso maiorem conspiciat, & dum totam faciem in illa limpidissima crystallo demergit, pleniori lumine redonetur. Consule Theodoretum in Canticis, libro 4. ad illud: *Pulchra ut luna, sic fatur: Tradunt periti, lunam ex Solis radiis lucem mutuari, ac lumen quidem exiguum suscipere, cum paruula ipsius particula Solem aspiciat: cum autem ex aduerso totum Solem, ut speculum contuetur, maculas abstergens suas, illustratur tota, nec ullam corporis partem obscuram retinet.* En ex Teodoreto, lunæ speculum Sol est, ex Anselmo Solis speculum luna: ut reciproco se conspiciant intuitu, temperentque modestè nitoris statum, Sol in luna de minoritate se erudiens, luna in Sole de magnitudinis incremento se prouocans.

Theod.

Filius Dei edocuit, maioritatem cum minoritate componere.

SECTIO II.

6.

N præcedenti sectione, Solaris lampadis magnitudinem adstruebamus, quæ, cum luminare maius sit, de minoritate erga lunare speculum, eruditur. De cœlo est, qui inter magnitudinis spatia se deprimere non detrectat, & amat apparere minorem non de ingenita maiestate superbus. Cur in dominica transfiguratione resplenduit facies eius ut Sol? Qui Solis artifex est, lumine splendidiore refulgeat: serui lux Domini non conuenit apparatui, nec herilis panditur maiestas in habitu famulantis. Non ut Sol, sed supra Solem eniteat Solis author. Qui lucem habitat inaccessibilem, ostendendæ lucis eligat indicium, quæ non sit facilis attrectari. Imo Christus, qui de cœlo erat, exhibuit utrumque, se maiorem qua Deum; se minorem, qua hominem: qua Solis artifice, illi supra Solem facies lucebat, accessui non habilis, non tractabilis obrutui, qua sub Sole genitus, tantum ut Sol effulgere delegit, ut idem ipse plurimum, & modice radiaret; maior videretur, & minor. Cur è nube vox lapsa

insonuit: *Hic est filius meus dilectus?* Quoniam dixerat Petrus: *Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, & Moyse unum, & Elia unum:* Matt. 1.7. æquauit seruorum cum Domino contubernium, & à lucis similitudine, trium æqualitatem emensus est: quippe è facie Moyse radij eruperunt in monte; Elias autem igneo curru per æthera deuectus, Sol putatus est, cui Solis nuncupatio attributa. Ergo qui sollicitas Petre, inter seruos Dominum numerari, quoniam eius faciem à ministro Sole vides esse nitentem? Pro maiestate Filij aduocat Pater? vocali nube suum esse publicat filium, ut simultaneo nubis & faciei apparatu maior, & minor esse prodatur, Deus & homo, Dominus & seruus. Seleuc. *Faciamus, inquit, tria tabernacula, &c. Suam ipse socordiam arguit, cum Dominum seruis adnumerat. Sed non permansit in ignoratione Petrus: nam supernè tonitrus perumpens non sine terrore medetur ignorantia. Hic est Filius meus dilectus: illos ego seruos feci; hunc ex essentia filium genui: Filius meus est, etsi vestri causa formam sibi serui circumiecit: lucem habitat inaccessibilem, etsi propter vos modice radiet. Hæc vltima expende, etsi propter vos modice radiet. Egredie copulauit utrumque, ut addisceret homo in altitudine constitutus, non despicere, sed conspiciere humilitatem; tuncque se minorem fateri, cum maioritatis stemmata cumulat; nec aliquam vilitatis notam odisse; quasi degeneret magnitudo, nisi totius sit. Diuitias gloriæ reteggit Dominus; & tamen in ipsa claritudinis pompa se diuinitas dissimulare procurat, nec formam Dei, nisi cum forma serui producere; ut magis purpurissus splendeat, quod profundior umbra subnigrat.*

7.

Cur Iacobum, & Ioannem inter cæteros Apostolos ad spectaculum gloriæ delegit, Matthæi 17. *Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem?* Quod Petrus in maiestatis iret theatrum, quæstionem non agit, utpote Discipulorum Princeps: quod alij duo præ cæteris ascendissent, singularitatis rationem exquirat. Profecto in Ioanne Christus figurabatur ut Deus, qui diuinæ originis claritatem intonuit: *In principio erat Verbum:* in Iacob signabatur ut homo mortalis; siquidem primus inter discipulos sanguinem fudit, mortem oppetiuit. Ergo, ne in gloriæ cœlestis ostentatione forma Dei à seruili forma distaret, nec maiestas à minoritatis symbolo diffideret, assumit utrumque discipulum, qui in resectæ maiestatis instanti geminam formam Christi oculis exhiberent, nec unquam maior, quin pariter appareret & minor. Damasc. *Damascenus: Sed Iacobum assumpsit, tanquam moriturum pro Christo ante omnes discipulos, Ioannem verò tanquam Theologia purissimum organum, qui resonauit: In principio erat Verbum.* Cur Moysem & Eliam in spectaculum trahit? *Et ecce apparuerunt illi Moyse, & Elias.* Ut vitæ & mortis hieroglyphicum exhiberet, nec absque mortis deiectione, vitæ, cuius fons erat, panderet excellentiam. Moyse sub mortis tributo iacebat; Elias non mortem expertus, perennabat. Contendit Dominus nunquam ab vtraque forma secerni, diuina, in qua vita erat, & ipse in principio apud Deum; humana, in qua mors erat, & ipse minor est Patre. Non refragabitur Chrysostomus homil. 57. in Chryl. *Matthæo. Alia ratio est, ut discant, quoniam mortis*

mortis, & vitæ potestatem habet; propterea & Moysem, qui morte defecerat, & Eliam, qui nondum mortem passus fuerat, in medium ducit.

8. 2. Ad Philipenses. 6. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Poruit se euacuare Deitate, qui non gratia, non arbitrio Deus est? Vt quid se exinaniisse profertur, cui superest plenitudo, non de libertate, sed de natura? Demirare humilitatis artem in Deo. Qui Patri æqualis simpliciter, & solum æqualis ante Incarnationem erat, iam post humanitatem æqualis simul & minor est. Igitur dum in humana forma seruus efficitur, ab absoluta æqualitatis solitudine exinanitur. Qui antea solum æqualis, cui vnica Deitatis inerat forma, iam æqualis, & minor est, cui gemina forma inest. Quoniam Deitatem amittere non poterat propter hominem, ingeniosa humilitas modum inuenit, quo pristina æqualitate illibata, quodammodo æqualitatis solitudo adiuncta minoritate vacuaretur. Sic intellige Caietani acumen: Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens: euacuauit semetipsum puritate æqualitatis ad Deum, accipiendo formam serui: cum esset æqualis Deo simpliciter, & absolute, euacuauit se huiusmodi puritate, faciendo se minorem accipiendo naturam serui. Vnde modò Christus est æqualis & minor Deo, qui prius erat simpliciter æqualis. Hoc est exemplum summae humilitatis, rarissimos habens imitatores. Consideramus enim quæ dignitatis, & authoritatis nostræ sunt, & tuemur illa; nec vlla ratione flectimur, ut ea, quæ minuunt authoritatem nostram, nobis inseramus. Quid ingeniosius, amabilius, humiliter? Vide ne erres in illis: Cum esset æqualis Deo simpliciter, & absolute, euacuauit se huiusmodi puritate. Omnino credendum est, Filium Dei post incarnationem simpliciter æqualem Patri mansisse: neququam id abnuuit Caietanus. Meditatur, non iam simpliciter, id est, tantum, esse æqualem, sed etiam esse minorem, utpote qui etiam homo est. Ergo exinanita æqualitatis solitudo profertur; cum falsum sit, quod solum sit æqualis Patri, qui simul æqualis & minor est. O quale magnitudinis studiosis exemplum, qui renuunt, quod minuit, reterege, quod exauthorat, adiungere. Per humilitatem eadem vestigia Dominus perarauit, quæ primigenius per superbiam: ille Deum & hominem esse cupiuit, qui cum homo esset, ne aliquid minus haberet, ambitu Deitatis exarsit: Deus per declinem humilitatis semitam veniens, ne in se aliquid minus non esset, hominem fieri meditatus est. Id suboluit Nazienzeno orat. 1. *Huc exinanita Deitas, huc assumpta caro, huc noua illa mistio, Deus, inquam, & homo.*

9. Quam secus ille primus superbiæ artifex, liuorisque institutor malignus. Isaia 14. *Ascendam, inquit, in cælum, sededo in monte testamenti in lateribus Aquilonis.* Cur, qui sublime cacumen meditatus est, apicemque cœlestem ambiuit, lateralem sibi sollicitat Aquilonem, & in regione superna alterum respuit comitatum? Non sustinuit arrogans ille, quod homo, qui infirmior, & minor erat, sibi associaretur in gloria, & quem excellebat natura, in beatitudinis honore socium haberet: ne simul maior esset, & æqualis, illud nobilitate originis, hoc, cœlestis gloriæ consortio. Ergo se in montis verticem eleuare contendit, ut inferiorem hominem regat ab alto, non

Zerda in Indith. Tom. I.

comitem habeat in latere: sola latera Aquilonis exambit, utpote vanitatis vento nutriendus, non quocumque, sed Aquilone, qui elatas arbores impetu euellit, nedum humiles flores exurit. Ad hunc cogitatum fruerer Bernardo sermone 17. in Cant. *Potuit homines præsire futuros etiam, & profecturos in parem gloriam. Sed si præsuiuit, in Dei Verbo absque dubio vidit, & in linore suo inuidit, & molitus est habere subiectos, socios dedignatus.* Infirmitates sunt, inquit, inferioresque natura, non decet esse concines, nec aequales in gloria. An forte prodit impiam hanc eius machinationem illa præsumpta ascensio, sessioque significans magisterium? *Ascendam super montem excelsum, & sededo in lateribus Aquilonis, quo Altissimi quandam proinde similitudinem obtineret, si quemadmodum ille super Cherubim sedens, gubernat omnem Angelicam creaturam, ita & ipse altius sederet, regeretque genus humanum.* Angelica maiestate subnixus societatem minoris contempsit, angustum montis apicem deligens pro subscellio, ne duabus sedibus suppeteret locus. Melius, o superbe, tibi fuisset, si qui maior homine eras, æqualis cum illo habereris in gloria, sed, dum ille usque ad cœlestis altitudinis sortem creuit, tu Tartara præceps, imusque tenuisti.

Verum, si Angelus nequam, hominis æqualitatem despexit, ne se aliquantulum minor euaderet, nec iuxta aliquorum Patrum placitum, Deo homini sibi ostento, flexo poplite, voluit subiicere famulatum; ipsemet Deus homo, qui maior Angelis est, minorem Angelo fieri non detrectat: ut humilitas corrigat, quod superbiens errauit ambitio. Ausculta Apostolum ab Heb. 2. *Hebr. 2. 9. Eum autem, qui modico, quam Angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum.* Angelorum opifex modico ab Angelis minoratur, & qui super Cherubim sedet, subtus se proiicere non recusat. Cur? Quoniam homo paulominus minutus ab Angelis erat, natura, conditione, statu: & tamen homini nec subiici voluit, nec eius in gloria admittere comitatum. Angelus à Deo infinite minoratus est, per imensum à creatore diffidet creatura. Demirare igitur dignationem, Apostolique emphasim. Ergo Filius Dei modice ab Angelis minoratus est, ut discat à creatore Angelus, qui maior creatura erat, seque renuit coniungere cum minore, minoritatem cum maiortate componere. Non longe ab hoc cogitatu Chrysostomus, ad Hebræos 2. homilia. 4. *Nam si is, qui adoratur ab Angelis, sustinuit quiddam minus habere, quam Angeli, propter te: multo magis tu, qui es minor Angelis debes omnia ferre propter ipsum.* Hinc Dominus religiosa obseruatione sollicitat, in vtriusque formæ, quas iunxit, indicia sic manifestationes temperare, ut quot vicibus se maiorem Angelis ob diuinitatem exhibeat, tot se modico ab Angelis diminutum ob humanæ naturæ mortalitatem ostendat. Cur in passionis limine, in agonis æstu Lucæ 22. *Apparuit illi Angelus de cælo confortans eum: quasi Angelico egeret subsidio, qui Angelica stabilitas est? Quoniam post deuidum in monte dæmonem, docili seruitutis plausu Angeli ministrarunt ei. Matth. 4. Angeli accesserunt, & ministrabant ei.* Si semel ministrent, semel confortent; Deus, & homo est, cui sic variegantur officia. Beda capite 92. in Luc. *Alibi legimus, quia Angeli accesserunt, & ministrabant ei. In documento ergo vtriusque naturæ, Ange-*

li, & ei ministrasse, & eum confortasse dicuntur.

11. Nec inopportuna lux ex his affulgebit Domini-
Ioan. I. 51. nicis verbis apud Ioann. I. Videbitis cælum aper-
tum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes
supra Filium hominis. Cur præit ascensus, si do-
mus Angelis cælum est? Quodné ascensio, de-
scensioque super Filium hominis, cœlestium spi-
rituum innotuit? Sanè ascendere, nobilitatis in-
dicat fastigium; descendere, inferioritatis indi-
cium. Quo minor Angelis Christus? In morte.
Non spiritus, sed caro à mortis falce amputabilis
est. Quo maior? Deitate: quin & quā homo,
officio, imperio, dotēque potestatis in cœlo & in
terra, quæ post resurrectionem innotuit. Ergo
Chryf. cum moritur Christus, ascendit Angelus; descen-
dit Angelus, cum resurgit. Chrysof. hom. 20. in
Ioann. Per hoc suadet Angelorum se esse dominato-
rem. Sicut enim in proprium Regis filium, descende-
runt, & ascenderunt in eum ministri regales, hoc qui-
dem in tempore crucis, illud verò in tempore resur-
rectionis, & ascensionis. Certè in tempore crucis,

Angelus immortalis ascendit, quippe propter
crucem obeundam Filius Dei ab Angelis se dimi-
nuit. Hæc est etenim literalis verborum Apostoli
Hebr. 2. 9. constructio, quæ supra dedimus. Eum, qui modicò,
quàm Angeli, minoratus est, videmus Iesum
propter passionem mortis, gloria & honore corona-
tum. Nonne etiam in natura humana, in qua rex,
redemptor, & iudex, Christus supereminet Ange-
lis? Profecto. Idèd appositè Paulus solùm pro-
pter passionem mortis, Iesum Angelis minora-
tum exhibuit. Habes Augustinum lib. 3. contra
Aug. Max. c. 25. Eum autem modicò, minus, quàm Ange-
los, minoratum vidimus Iesum propter passionem
mortis. Non ergo propter naturam hominis, sed pro-
pter passionem mortis. Quare propter mortis pas-
sionem? Do Anselmum: Qui factus parum minor
Angelis propter passionem mortis, quia pati, & mo-
ri potuit, quod beati Angeli non possunt. Nonne
vidisti in vestibulo passionis Angelum confor-
tantem? Cur tunc in vestibulo? Quoniam extunc
incepit apparere minor, dum mortale corpus le-
thalibus obiciebat iniuriis, & ignobilia morti
tributa parabat. Sed o quàm modicè minoratus,
ne si in minoritate aliquantulas moras traheret,
maioritatis gigneret obliuionem. Expende illud
Apostoli: Qui modicò, quàm Angeli, minoratus est.

Hebr. 2. 9. Cur studioso conatu, præuiaque cautione ly mo-
dicò adiecit? Quoniam propter passionem mortis
minoratum tantum proferebat, ne quis putaret
intra mortis imperium, faucesque sepulchri diu
iacuisse defunctum, vidisseque corruptelam, qua-
lem in fauillam distentum diutinà ignobilitate
cadauer humanum experitur. Profundè Chryso-
stomus ad Heb. 2. hom. 4. Nam illud, modicò, cui
magis, quàm ipsi congruerit, qui tres dies solos fuit
apud inferos; sed non nobis, qui diu interimus, &
Chryf. corrumpimur. Nescit disgregari minoritatis speci-
men à Regis maioritate suprema; nec tere sibi
curat vtrumque, qui cum natura maior esset, mi-
nor ob amorem apparuit.

12. Patere nequeo Saluatoris sententiæ Matth.
Matt. II. II. 11. Non surrexit inter natos mulierum maior Ioan-
ne Baptista. Qui autem minor est in regno cœlorum,
maior est illo. Dissident Patres de quo cœlorum
regno accipiendum. Inualuit, de Ecclesia: cuius
Rup. acceptioni adridens Rupertus homil. 9. in Matth.
sic fatur: Querendus est ille minor in regno cœlo-
rum, quis sit, & citò inuenietur, quia ipse est, qui hac
loquitur, Christus Filius Dei, minor vel minimus

omnium nostrum, minor cunctis paruulis, ministrans
ut minimus, regnans, ut maximus. Sed hinc non
facilis plicatur nodus. Si regnum cœlorum Ec-
clesia præsens intelligitur, & inibi, videlicet in-
ter homines, se Christus profitetur minorem;
quomodo inuariatâ suppositione, se maiorem
vtrique profatur? Et benè. Hoc maioritatis in
Christo studium est, non à minoritatis nexu am-
putari. Non se regem nuncupat, quin ministrum:
ea regni, quod instituit, conditio est. Pergit Ru-
pertus: Nam qui maior est, qui recumbit, an qui
ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in me-
dio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et ego dispono
vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ea
videlicet dispositione, ut ibi tantum quisque sit ma-
ior, quanto apud se est minor, id est, humilior. Sub-
tiliter Rupertus, compendioseque explicuit vin-
culum illud ministerij cum regno, principatus
cum obsequio, excellentiæ cum deiectione. Hæc
Christiani regni dispositio est, Rex maior, & mi-
nor, inuariatâ personâ. Vides? Qui Ioannis lau-
dum sacrum encomiastem agebat, præconiorum-
que pompam fœcundissimo præcinxit compen-
dio: Internatos mulierum non surrexit maior Ioan-
ne Baptista: quid opus inopina adiectione: Qui
autem minor est in regno cœlorum, maior est illo?
Cur sic deiicit, quem exaltat? Ut Ioannem ad
Christi regnum perspicuè innotesceret adtinere,
postquam maiorem nuncupauit, illicò minorem
innuit esse asserendum: imò minorem mi-
nore, ne solùm maior putaretur in eius regno,
qui eadem periodo se maiorem minoremque
non absque disciplina fatetur. Ergo, ne Ioannes
præferretur Christo, laudisque exuberantia in Iu-
dæorum cordibus parturiret errorem, præfata Chryf.
verba contexuit. Chrysof. hom. 28. in Matth. Ne
superabundantia laudum pariat aliquod inconueniens
Iudaïs Ioannem præferentibus Christo, conuenienter
hoc remouet dicens: Qui autem minor est in regno
cœlorum, hic maior est illo.

Regnantis imperium lacteum sit, non san-
guineum; eternabitur.

SECTIO III.

13. **D**IXIT cogitationem suam in eo esse, ut om-
nem terram suo subiugaret imperio. Qua
industria, totius orbis dominatu frue-
tur? Cædibus, vastatione furore: Non
parcet oculus tuus regno, omnemque urbem muni-
tam subiugabis mihi. Errauisti Rex. Regna non
bili, sed lacte inspersa nutriuntur; non irâ pullu-
lant, sed fauore; non vindictâ, sed opitulatione
incrementa capessunt. Propagandi imperij igno-
rasti compendium; hac arte producitur, pietate,
comitate, beneficiis. Lacteus, non imperiosus sis,
orbem suauiter, fortiter subiugabis. Magi ab
oriēte concito gradu nouiter exortum Regem
conquirunt, Hierosolymamque ingressi, vbi
imperabat Herodes, protinus in hæc verba pro-
rumpunt: Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?
Ut quid concupiscitis de eius cunabulis erudi-
ri? Venimus adorare eum. Cautiores sitis, o
vos: ardet purpurâ Herodes, Iudaici populū
obtinere principatum, satellitio cinctus vindi-
cat reuerentiam; nescit regnare, quin impe-
ret; carcere mulcabit audaciam, qua extraneum
regem intra proprii regni aulam conclamat. Mirum

Mirum est, quod absolute Regem nuncupassent, in praesepio vagientem, cum solus Herodes in Hierosolymis imperaret. Sed o bene! Imperantem regem contemnunt, lactentem agnoscunt: ideo signate de recenti natiuitate vestigant, cum amantes regem, cui labra lactea, cui lingua sugens lac, non imperiosa, non cruenta. Adest S. Fulgentius serm. de Epiphani. *Quid est, ut isti Magi Regem Iudeorum adorandum quaerent, cum ipsi Iudaei non essent? Et quem Regem? Vique non Herodem, sed Christum. Volunt adorare Regem nuper natum, nec adorant Regem ante annos aliquot ordinatum: adorare cupiunt infantem lactentem, nec adorant Regem populis imperantem.* Obserua antithesim inter lactentem & imperantem. Buccam implet puellus mamilla nutricis: lac in lingua pro verbis est: non nisi lacte fatur, qui dicitur infans. O lacteus Rex! Qui imperat, non lac, sed sanguinem amat. Demirare discrimen. Lacteus nutrit populum; imperans, occidit. Quod signum fuit, quod imperaret Herodes? Vide: *Tunc Herodes videns quoniam illusum esset a Magis, iratus est valde: & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem.* Ergo in Rege feroci, & nequam, regni, imperiique signum occisio est, sanguis est; in vero Rege, benignoque lac. Ideo iste usque ad Solis ortum propagat imperium, cum imperare nesciat, sed lactari; ille, & quos in regno tenet, amittit, cuius imperare, irasci est. Vides? Ex diffitis plagis, quas cunabula Solis orientis illustrant, lacteus puer Magos in suum conducit imperium: Herodes in solio conspicuus, a Magis illuditur, & quos in aula tenuerat, perdidit iniuriosus. Chrysost. homil. 2. in oper. imperf. *Parvulus Iesus Magos suo imperio subiungit, non potestate corporis, sed gratia spiritus: irascebatur Herodes, quia, quos ipse sedens in throno regni suadere non potuit, hic Iesus parvulus placuit, in praesepio iacens.*

14. Isai. 7. de Christo auspiciu sic construitur: *Butyrum, & mel comedet.* Et statim cap. 8. *Quia antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samaria coram rege Assyriorum.* Insultat aduersus Catholicum Iudeus, hoc ultimo scipione fretus? Quae spolia Samariae Christus eripuit? Quando Damasci fortitudinem eneruauit, belloque potens in extranea regna acies militares immisit? Quo exercitu produxit imperia? O stolide, qui sic arguis! Recognosce, quid de puero Propheta praedixerat: *Butyrum, & mel comedet.* Christus Rex Israel, lacteus, & melleus debet esse, non felleus; non eruer sanguinem, ut destruat, sed lactis alimenta praebere. Noua bellatoris industria, melle saginari, butyro nutrir, ut fortitudinem auferat Damasci! Quae consequentia haec est? Nunquam fortius imperium extenditur dominantis, quam cum imperate recusat; & ne iussionis proferat verba, occupat os butyro melleque complens. Obserua emphasim illam: *Quia antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam.* Si verbum Patris est, quo Pater loquitur; si cum verbo concepit Mater; contumeliose illi Paternae, Maternaeque appellationis ignorantia tribuitur. Ut in benignitatis lacte occupatus, imperandique suos nescius innueretur, impericus loquendi indicatur: quippe parentum amans, si linguam solueret eloquio, nihil prius, quam nomina parentum

proferret. Tam tenax melleae beneficentiae est, ut verborum inscium, qui Verbum est, se prodere maluerit, quam seueritatis imperio populos, quos regit, urgere. Imperium a silentio tenet; non imperator, id est, imperans, amat haberi. Sit ex his lux Tertulliano lib. aduers. Iud. Tertul. cap. 9. *Virtutem Damasci, & spolia Samariae sic accipiunt, quasi bellatorem protendant Christum, non animaduertentes, quid Scriptura praeferat: Quoniam prius quam cognoscat puer vocare patrem aut matrem, auferet virtutem Damasci.* Ante est enim, inspicias aetatis demonstrationem, an virum iam Christum exhibere ista aetas possit, nandum Imperatorem. Scilicet vagitu ad arma esset conuocaturus infans, & signum belli, non tuba, sed crepitacillo daturus, nec ex aquo, vel de muro, sed de nutricis, & gerula sua dorso, siue collo, hostem designaturus, atque ita Damascum & Samariam pro mammis subacturus. In mammis subigit gentes, ab ubere pendulus, lactisque deliciis inspersus, non ferro, non voce, subiugat orbem, infans adhuc, nedum Imperans. Hoc est pondus in illis: *Nedum Imperatorem.*

Nunquam regem Christum imperantem inuenies, quin imperium pro fauore sit; non in sanguinem, sed in lac. Matth. 8. Naucula penè iam absorbebatur ab vndis: sed quae baiula Christi ibat, portum è naufragio sortita est: *Tunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna.* Voces laxauit imperij: quid mari iubet? Quod lacteum sit: nescit nisi tranquillitatem imperare. Quid plurimum, quod tranquillaretur profundum, liquidem, quod commodum ipsius pelagi erat, obediens pelagus effecit? Imò grandis potestas, & beneuoli imperij prodigium debitis praconiis extollitur. Quoniam, postquam ponunt venti, quiescitque marina tempestas, non statim lacteum fit mare, quin vndae inquietudinis reliquias, parum confusam mobilitate, depromunt; nec à canis fluctibus ad vitreos latices absque aliqua turbationis medio transitur. Subito tranquillatum est pelagus; vnda, quae minabatur, pacata ludebat, quoniam Dominus imperauit. Obserua momenta verborum: *Tunc surgens imperauit ventis, & mari.* Quid imperauit? Evangelista subsiluit. Superflueret calamus, si adiecisset: si imperium Domini est, lactea tranquillitas est. Adest Chrysostomus homil. 29. in Matth. *In hoc etiam ostenditur, quod omnis confestim soluta est tempestas, & nec semita turbationis remansit, quod quidem extraneum erat. Cum enim naturaliter fluctuatio terminatur, usque ad multum tempus aqua concutitur: sed hic simul omnia soluebantur; solo enim verbo, & praecepto mare sedauit, & refranauit.* Equidem apud Luc. 8. positis flatibus, iamque suauis pelago Discipuli inquirunt: *Quis, putas, hic est, quia ventis, & mari imperat, & obediunt ei?* Tam nouum erat, Christum regem imperiosa verba proferre, quod non solum ad miraculum, sed ad imperium obstupescant discipuli, grandi miraculo deputantes, quod imperiosam linguam exemerit. Ambrosius in Luc. *Pacata igitur tempestate ad imperium Christi Discipuli stupefacti miraculo susurrabant ad inuicem: Quis est hic, id est, qualis & quantus, & in quanta virtute, & maiestate? Imperiosum enim est opus, dominantium praeceptum.*

16. *Dixerat Petrus Matth. 14. Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas. At ipse ait: Veni.* Quid inde; Silicem experitur in vndis, fluidam constantiam, ut pavimentum, pede conculcat: vrens ventus concitatus est, mergique cœpit, qui mare planta subiugabat. Tunc Dominus inquit: *Modica fidei quare dubitasti?* In quoniam modica fides, si mergi timuit, & mergi cœpit, si à vento, & aqua corpus decline ruebat? Modica fides fuit, nō penitus Dominico fidere imperio. Dixerat Domino, quod iuberet; iussit: Christi iussa salutis sunt, non ruinæ: quantumvis pelagus vnti cierent, & vsque ad sydera fluctus tollerentur, marmoreus esset liquor venienti; quia, quod veniret, Dominus imperauerat. Id antea crediderat Petrus, sed modice stetit in fide, qui, dum graderetur, nutauit. Quod antea dixerat: *Iube, fidei fuit; quod dubitat, infidentia.* Prodest Hieronymus ibi: *Eodem fidei ardore, quo semper, Petrus dixit: Domine, &c. Tu praecepe, & illico solidabuntur vnda, & leue fiet corpus, quod per se graue est. Paululum relinquitur tentationi, ut augeatur fides, & intelligat, se non facilitate postulationis, sed potentia Domini conseruatum, Domini potentia conseruat, non diruit; non calamitosa, sed fauentia iubet. Quod staret Petrus, Domini imperij fuit; quod cœspitaret in lapsum, præcepti, quod audierat, obliuio.*

17. *Dices: Imperio Dominus ficulneam exsiccat, innocuam arborem execratione plectit; quod arescat, iubet, ne fructu & foliis carpentium manus, intuentiumque oculos pascat. Marc. 11. Et respondens dixit ei: Iam non amplius in aeternum ex te quisquam fructum manducet. Quare sic in lignum imperiosus succedet? Quid arbor deliquit, quæ folia suo tempore conseruauit? Si inopia fructuum peccatum est, temporis, non arboris fuit: dicitur enim: Non erat tempus ficorum. Crede, sic oportuit. Adeo Dominica mitescebat maiestas, adeo se benignum fauentibus gerebat miraculis, imperio non in molestiam, sed in opitulationem ingiter vsus, ut possent suspicari Iudæi, rigoris, & punctionis eum impotem esse, calamitatisque inferendæ ignauum: & quasi dimidium imperium tantum faterentur; quod poterat iuuare, non vlscisci. Ideo vlticem maiestatis partem in arboris manifestat supplicio, & quā noluit in homine, prodit in ligno. Appositè Isidorus Pelus. epist. 51. Ficulneam Dominus haud sine causa execratione deuinxit: verum, ut ingratis Iudæis illud ostenderet se eam vim habere, quæ inferendo quoque supplicio par esset. Quoniam enim eum in omnibus miraculis nullam cuiquam molestiam intulisse perspexerant, idcirco eum prodesse tantum posse existimabant, ac non item eam vim habere, quæ improbos malo adficere posset. Quam ob rem a substantia animæ experti populum ingratum admonet, se vlscisci quidem ipsius scelera posse, sed pro sua bonitate nolle. Exaruit igitur arbor, ut hominibus terrorem iniiciat. O cœlestis Regis nobilis indoles! ô regum venerabile paradigma, maiestatis partem, quæ in gladio est, non ostentare in hominibus, sed in lignis; arborem exsiccare, non populum; non ciues plectere, sed ramos! Discite, qui solum teneris imperij à miti Iesu, non à Nabuchodonosore superbo: ille pœnā hominis traducit in lignū, qui in ligno nostra baiulauit delicta; iste, ut omnem subiuguet terrā, artes inspirat cruētas, sanguinea in homines præcepta disponit. Non parceret oculus tuus ulli regno.*

Luc. 19. è biuio cæcum clamantem interrogat 18. Dominus: *Quid tibi, vis, faciam? At ille dixit: Domine, ut videam. Et Iesus dixit ei: Respice. Ut quid à cæco querit, quasi inscius desiderij quid petat? Si protinus imperauit, ut videat, cur cæci voluntati se subiicit. Quid tibi, vis, faciam? Quoniam imperio res peragenda erat, voluit, ut cæcus naturæ defectum ostenderet, ut præceptum Dominicum solum ad defectus iuuandos suppetere crederetur, & quod tantum gratiæ est, non nisi fauoribus inseruiret. En cœlestis Regis conditio: maiestatem habet sed gratiæ; præceptum, sed opitulationis. Chrysostomus: Voluit, ut cæcus prius ostenderet defectum naturæ, ut tunc cognoscat gratiæ maiestatem: at ubi petitionis modum cæcus explicuit, tunc summa maiestate præcepit ei, ut videret. Estima nimium illud: Ut tunc cognoscat gratiæ maiestatem. Maiestas non violentiæ, non rigidi iuris, non tribunalis seueri, sed gratiæ. En cœlestis imperij imago: quidquid in Empyreo imperium est, solius gratiæ & beatitudinis est. Gladius sit in regno Christiano, sed Ephes. 6. 17. spiritus, qualem Apostolus agnouit, sed gratiæ spiritualis, quæ benigna, quæ patiens est.*

Misera pereundi conditio est, sequi pereuntem, absque discretione consilij adhaerere Potentem, placitis assentiri.

SECTIO IV.

19. *A* Cetero concilio, comitiisque publicis, Nabuchodonosor consilij sui proposuit mysterium. Reluctatine cōsiliarij, & in quibus prætexta, iudiciariaque potestas infederat, refragati sunt sacrilegæ propositioni præsidentis: Imò vno verbo peracta comitia sunt. Non fuit opus linguis; placido vestigio omnium pectora secuta sunt proponentem. Dixit cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subiugaret imperio. Quod dictum cum placuisset omnibus. &c. O placidi sequaces ductoris impij! Quale tribunal peragitur absque verbis? Qualis magistratum cœtus absque cuiusque dictaminis prolatione? Ut citius in regis sententiam irent, antequam lingua, pectore iuerunt: aure & corde completa res fuit, ne, si vox intercederet, mora fieret. Ut velociori gressu se præeuntis cōformarent vestigijs, non syllabis concurrerunt, sed nutibus. Misera pereundi sors, pereuntem sequi! Infelix cadendi ars, sectari casurum! Hac itur in tartarum post tergum præeuntis. Facilis descensus Auerni. Quare? Quia semita nimium trita? Cur trita nimium. Quia plures post plures eunt. In præcipitia tendens, appendices sectatorēsque sui plurimos habet. Lenocinium, & pruritus hominibus est, post præcipitandi terga venire. Proh dolor, gressus exercere in perniciem, vestigiorum fune trahi in macellum, oculis in ducem intentis cadere! Psalmus 48. Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos. Ut quid sicut oves? Imò ob rapacitatem, ut lupi; ob bilim, ut vrsi; ob famelicum crudelitatis rugitum, ut leones, Quid pacatius oue? Quid velleris lana lenius? Quid lacte fecundius? Quid carne vtilius? Cur onium

ouium symbolo describuntur damnati? Non à mitescenti indole, sed à sequace. Quàm citato gradu, hilarique saltu oues petulcæ post oues pergunt? Si forte se è rupe præcedens ouis emit-
tat, quam prærupto impulsu, celerique conatu totus grex æmula se concitatione proiectat! quia ouis prima ruit, cæteræ ruunt. O quot mites & lactei se in inferna præcipitant, quoniam ouium more sequuti sunt præcedentem; Sicut oues occisionis post ouem pergunt in macellum, & quæ in alienis præeuntis pedibus oculos figunt, ma-
ctanda iugula ferro tradunt. Nulla facilior semi-
ta eundi ad inferos, quàm sequela, est. Adest
Chrylostomus dicto Psalmo 48. *Non hic mansue-*
tudinem per nomen ouium significat: Quid enim
possit illis esse sanius? Sed facilem eorum interi-
rum. Ita concidentur, ita funditus peribunt, &
tam facile deuenient ad inferos, tam breuiter, tam
expedite, tam nullo negotio, quam oues, quæ ma-
ctentur.

10. Nec pigeat obseruare, quod subditur: *Mors*
depascet eos. Legit Augustinus vno tractu totum
hemistichium: *Sicut oues in inferno posita, mors*
pastor est eis. Ergone mors depascet eos, sic intel-
ligendum sicut, illud: *Pasce oues meas;* quod
pastor; & dux reprobis mors sit? Profectò mors
absque oculis, absque pede est; friget ossibus,
argenti que cinere distenditur: quomodo pastoris
officium obibit, quæ nec sibilum efformare, vt-
pote absque labris; nec pecudem ferire, vt pote
absque manu; nec gregem ad aprica reducere,
vt pote absque motu, valebit. Optime de impio-
rum sequacibus censum est. Qui post impij
scapulas tota deuotione progreditur, quem aliam
ducem sequitur, nisi mortem, cæcam, claudam,
mutam; quæ si absque pede carneo graditur,
absque oculo videt, loquitur absque lingua, &
tamen post se amatores sui ducit, quid aliud nisi
diabolus est? Qui appetitu sequendi, quasi cæstro
percitus, irrequiete moueris, scias vel mortem
sectari, vel dæmonem, Augustinus: *Quid est,*
mortem habent pastorem? Mors enim aliqua res est,
aut aliqua potestas est? Mors diabolus est; non quia
ipse mors est, sed quia per illum mors. Siue enim
illa, in qua lapsus est Adam, ipsius persuasione,
homini propinata est, siue ista, in qua separatur anima
à corpore; ipsum habent authorem, qui primo per su-
perbiam cadens inuidit stanti.

21. Nec incuriosū erit adhuc perseverare in illis:
Mors depascet eos. Iusta retributio! Ipsi pro duce
mortem habuere; non nisi mortis famulatu vi-
talia exercuerunt officia; pauerunt mortem, vi-
uamque aliquomodo reddiderunt, qui in scele-
stis corporibus cadauera viua portabant. Ergo in
inferno pascuntur à morte; ibi mortalibus pa-
scuis saginantur ad mortem, vt in ipsa morte vi-
uant, qui in ipsa vita moriebantur. Oues quidem
semper ad herbas, quæ parum à cæspite exur-
gunt, ad viridè que, quod exilit, edendi vellica-
tione se immittunt; id, quod se vel parumper ex-
tollit, ingenua proritacione decerpere concupi-
scunt: nunquam radicem eruunt, nec quid lateat
insalubre, improbæque qualitatibus in herbarum
fundamentis, explorant; ideo vix demerunt her-
bam, cum renascitur; vix thymum mordent,
cum redit. Ergo simili retributione, mors in in-
ferno pascit dānatos: restat semper iteratò quod
comedat; non radicem euellit, sed quasi perpe-
tuo herbam pullulantem detondet, vt sicut re-
probus non examinata radice, id quod aliqua-

liter assurgebat, indiscreto sequebatur assensu;
sic mors radicem non eruat, sed hominem con-
tinua excisione fatiget. Opportune Cassiodorus: *Cassiod.*
Mors depascet eos. A similitudine iumentorum,
quæ non radicibus herbas euellunt, sed summitates
tantum carpunt; unde iterum herba nascuntur ad
pastum: sic & illi morte depasti, reuiuiscunt, quia
non deficiunt. Fige tibi illud: Sed summitates tan-
tum carpunt. Tantum summitates carpit, qui se-
qui placita primatum anhelat, principaliūque
administorum perpetuò nititur adherere sen-
tentijs, nec radicem, si insipida sit, probare co-
natur, nec internam animi qualitatem expende-
re. Desine summitates ori admouere, linguæque
tuæ voto probare; ne, dum ori admoucas, adores,
& quasi adorans simulacra, cadas.

Sic vnicuique ex animo sententia suo. Si se-
quuturus es, non arietem aut ouem sequaris vt
ouis, sed agnum. Apocalyp. 14. *Hi sequuntur*
agnum, quocumque ierit. Si agnus ille vtpote Deus,
immensitatis abundantia per vniuersa vagatur,
quò vadit, qui cuncta complet? Ambrosius sic *Ambros.*
fatur: *Sed quò vadit, qui omnia implet, & totus*
ubique est? Vadit miserendo quibusdam, & à qui-
busdam misericordiam suam auferendo. Sequuntur
verò sancti, quia, quibus ille misericordiam suam
largitur, largiuntur & illi, & à quibus abscondit,
abscondant & illi. Estne optima hæc tribunalis
constitutio, vbi quotquot seniores, consiliarij,
que sunt, non nisi vnus agni in medium stantis,
in condemnando absoluendoque placitis, & sen-
sis adhæreant: Si agnus Dei, Deusque est, qui
iuxta Deum iudicat, rationis suæ lumen non de-
serit, nec adulationis oleo præfidentis agni aures
perungit, qui iuxta eius assensum iudicando,
iuxta sui proprium, ingenuumque mentis lumen
iudicare dignoscitur: Signatum est enim super
nos lumen vultus tui Domine. Et tamen, quia
iudicij forma peragitur, consiliique quedam ex-
hibetur species, non aliter sancti sequuntur ag-
num, nisi eius inuestigando iudicia. Sic indeli-
berata ad vestigia præcedentis sequela, execrabi-
lis res est, vt in sanctis sequi agnum sit, eius
abstrusa inuestigare iudicia; nec tantum summi-
tates carpere, sed probare radicem, vt inde imi-
tentur exempla. Vt Deum sequantur, quæ ex Deo
sunt, probant, ne in terra cæci, & ignari eant,
& dum agnum sequi putabant, lupum inueniant.
Do Rupertum: *Duobus modis sequuntur agnum, Rupert.*
quocumque ierit, videlicet inuestigatione iudicio-
rum eius, & imitatione exemplorum. Deus est, qui
falli seu fallere nequeat: cur egeat iudiciorum
eius inuestigatione, quia eius exempla sectari
solicitat? Certe in arcana profundæ sapientiæ pe-
netralia se immittunt, non de iudiciorum veri-
tate firmitatèque dubij, sed de propria eruditio-
ne imitationèque studiosi. Verumtamen non me-
diocris admonitio est, quod non stolidè, incom-
pertoque examine sequaris præeuntem, in eius-
que verba iurans, extraneo te deuoneas assensui,
quin studiosè profundæ radicis arcana vestiges.
Beatus est, qui sequitur agnum: nec pede, sed
intuitione; nec affectu, sed intellectu beatitudo
peragitur.

Imo eò beatitudo huic sequaci rectitudini in-
nexa est, vt iniquorum non sequi concilia, bea-
tutudo dicatur. Primum Davidis carmen enu-
cleare non pigeat. *Beatus vir, qui non abiit in* *Psal. 1. 1.*
concilio impiorum, & in via peccatorum non sedit,
& in cathedra pestilentie non sedit. Omnes cor-
poris

poris situs in vna periodo perhibentur, ire, stare, sedere. Ambulationis terminus statio est: ab standi fatigatione sedes est quies. Vide, in qualem sedem deuenerit, qui in impiorum concilium cæcus abiit: in pestilentia cathedra sessio fuit. Cur, si putas? Quoniam tabifica lues, ægraque pestis neutiquam discernit, quos percutit; promiscuo flagello indiscrete impetit vniuersos: quid quod in pestis vulnera cadat, qui absque discretionem consilium impij sectatus est? Qui post iniqui consilium abiit, iuste in cathedra pestilentia sedisse profertur, vt lethali doctrina tactus periret, qui post lethale consilium ibat: vt qui erudiri prius debebat de consilij qualitate, quod improba deuotione amplexatus est, iam ipse in schola pestis magistrali tabis pileo redimitus alios post se subsequutores erudiat. Mens Augustini est inibi: *Pestilentia est enim morbus late peruagatus, & omnes, aut pene omnes inuoluens: quanquam accommodatius accipiat cathedra pestilentia, perniciofa doctrina, cuius sermo vt cancer serpit. Considerandus est ordo verborum, abiit, stetit, sedet.* O quale periculum in magistratum consilio, vbi sedentes post vnum abeunt, & immotis pedibus, affectibus itur; nec in discretionis trutina ponderatur assertum, sed pecuali more iuxta præeuntis tinnitum, ærisque è collo pendentis sonitum, totius gregis ambulatio formatur: vt eunte eat, stante stet, sedeat sedente. En religiosa in asseclis obseruatio prioris: per incrementa nequitia facilis insequutor procedit, iniquitas augetur eundo; qui prius quasi raptim ibat, iam perseuerantior stat, denique in cathedra piget sedet. Qui sic progreditur, eodem gradus in malignitate tenebit: vt qui impius inceperat, iam stet peccator, & tandem vt pestis doctor rebeli, obduratæque nequitia quiete persistat. Bene Genebrardus gradus istos agnouit: *Est autem gradatio tam in nominibus consilij, via, cathedra, & fortasse impiorum, peccatorum & pestilentia, quam in verbis ambulandi, standi, sedendi.*

24. Sed mirum est, quod spondeatur beatitudo illi, qui in impiorum consilio non abiit, cum consilium ad animi secreta pertineat, & frontis tegumento ocludatur. Profecto sic explicuit

Ambr. Ambrosius: *Qui beatus, vult esse, non abeat in consilio impiorum, hoc est, in eorum cogitationibus non ambulet.* Quisne potest alienas cogitationes callere, adeoque intranea vestigatione penetrare consilia, vt etiam post cogitationum tergum sequaci disciplina procedat? Ea est iniquorum principum, præfidentiumque reproba indoles, vt, hedum verba, quin & cogitationum suarum arcana, primasque, quæ in phantasia ludunt, imagines, velint à suis consiliariis & sapientibus agnosci, præuioque vaticinio tanquam ab aruspibus præiudicari: vt non egeant aure; sed linguæ obsequio in superioris administri principisve nondum prolatum placitum ferantur. Nabuchodonosor sapientes Babylonis acciuit, vt, quod ipse in incubio noctis sopitus somniauerat, illi retegerent in luce. Reclamant aruspices & arioli: *Sermo, quem tu quaris, Rex, grauius est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu Regis, exceptis Diis, quorum non est conuersatio cum hominibus.* Vt quid in conspectu Regis; quasi extra conspectum forsan erit, qui somnium valeat

propalare? Imo in conspectu Regis inquirunt, quoniam ab indicio frontis, à motis oculorum palpebris, ab habitu faciei vult, qui præest, eius affectum, sententiam, cogitationem, imo somnium à sapientibus indicari. Quid inde Rex? *Quo audito, Rex in furore & ira magna præcepit, vt perirent omnes sapientes Babylonis.* Quale homini cum alieno somnio commercium? Quæ schola de cogitationum secretis erudit? Sapientis, peritique magistratus, flocci solet æstimari sapientia, nisi superioris abditissimis annuat affectibus, secretis cogitationibus adrideat, & ingenij aciem vsque ad arcana pectoris immitrat: ni & nocturnas diuinetur phantasias, soporisque profunda rimetur, à sapientium collegio detrudatur, perire iubetur, ne otiosa sapientia sit, quæ principis placita studioso non præuenit vaticinio. Denique somnium explicat Daniel: *Tunc Danieli mysterium per visionem nocte reuelatum est.* Cur in nocte reuelatum secretum, & in tenebrarum contubernio, quod per tenebras Nabuchodonosor viderat, Propheta dignoscit? Cur par in tempore cum Barbaro Vates! Vt non nisi in somnio somnium Regis etiam cœlitus instructus videret. Vt instruantur potentes non ab expergefactis, sibi que constantibus consiliariis sententiarum, affectumque suorum præuiam expetere cognitionem: vere dormit, qui dormientis Regis insomniâ penetrat; soporem carpit, qui primorum præcocia primasque consilia carpere sollicitat vaticinio, vt blando adulationis vnguento frontem illinat eorum, quorum in secreta cordis somnia traicitur. Compendio Hieronymus præfata verba expendit: *Somnium Regis suo discit somnio: ne, nisi somnians, disceret, quod Rex somniauerat.*

Tutius est, seu cæcum seu videntem hominem post brutum ire, quam post rationalem, sed improbè consiliantem, creaturam.

SECTIO V.

DIcebamus in elapsa sectione, quod qui primoribus assentantur, & aulicis gaudent inseruire blāditiis, in abdita principum, primatumve cogitationum latibula se immittunt, & sedulò elucubrantur, vt eorum placita diuinando prænoscant, vt etiam ante nutus & verba, sua vota sententiâque cum eorum affectione conforment. O misera pedisequarum fortuna! nec enim masculo vocabulo digni sunt, qui sic imbelles & molles præfidentium affectibus reluctari non valent. Ancillarum oculi in manibus dominæ suæ sunt: horum etiam in tergo, caudæque præeuntium figuntur, sequacisque adulterio consilij, vt in principum oculis habeantur, scapulas eorum obseruant, dum eorum ambulare sequi est. Cur ob Luciferi casum tot cœlestes cecidere cohortes, intelligentiumque Spirituum agmina Empyreum commutauere pro Tartaro? Consule Ioannem Apocalypsis 12. *Apoc. 12.3. Ecce draco magnus habens capita septem & cornua decem, & in capitis suis septem diademata,*

mata, & cauda eius trahabat tertiam partem stellarum cæli. Quare vna tantum cauda draconi, qui septem capitibus eminebat? Pluribus equidem egere videbatur caudis, quam capitibus, si cælestia sydera euertere gestiebat. Quid est, stellæ cauda traxisse? Sequaces angelos, cælestesque cuneos, qui post eius abiectæ vestigia, illo ruente, cecidisse: vt vno impetu, glomeratōque agmine se post Luciferum dederent in profundum, qui post illum in elatum montis testamenti cacumen ascendere tentauerunt. Ergo à cauda periit, qui sectari non destitit pereuntem. Piaculum fuit, quod caudam obseruarent draconis: qui deliquerunt sequendo, quam corporis partem nisi caudam tenuisse dicerentur? Igitur iusta retributione à cauda trahuntur in Orcum, qui in odorem draconis post causam trahebantur in montem. *Lyra: Et cauda eius, id est, exercitus sequens eum, trahabat tertiam partem stellarum.* Si à caudæ verbere quasi per funem tractæ stellæ, id est, exercitus angelorum; nequaquam cauda exercitum ipsum significare potest. Quid est, quod Lyra pro cauda interpretetur exercitum? Adeo extremæ Luciferi superbiæ superbi cœlites adhæserunt: adeo ad draconis caudam adglomerati sunt, vt ipsam caudam viderentur, quia cauda trahebantur. Vnde Draconi, cui tot inerant capita, vna tantum cauda pendeat: quoniam assecclæ Angeli, ob densitudinem, & propinquitatem vno post eum agmine ferebantur.

Lyra.

16. Quæ sequendi Luciferum cupido angelos famulantes delusit? Quod supremus esset angelus, & quasi in angelico cœtu, senatūque primas. Proposuitne aliquid lucidus ille magistratus, in sui assensum senatores angelos adexit? Imo sanctus Bernardus sermone primo super *Missus* est, inquit: *Nihil ille fecit, nihil operatus est, tantum cogitauit superbiam.* Ergo ille nequam senatus, improba illa angelica comitia, inexpectata propositione Luciferi, illico eius cogitationem rimantes, superbium obtulere consensum, caudamque sequuti, dum appetitu trahebantur in altum, impetu corruerunt in imum. Sat fuit in Lucifero cogitatio, vt cæteri æstuante obsequendi pruritu vota dedissent? Sat quidem. Quoniam, qui primus erat in aula cælesti, non solum sibi blandiebatur à luce, sed à sapientiæ decore, elationis fastu tumeat, magisterium sibi arrogans, vt in supremo gradu sedens, cæteros glisceret erudire. Id miseros fefellit Spiritus, qui in ducē suo sapientiam stolidē venerari, in eius cogitationem celeribus inere consiliis. Sic cecinit sanctus Gregorius Nazianzenus catamine sexto.

S. Bernard.

Nazianz.

*Sic ille æthereâ, fastu dum turgēt, ab arce
Corruit: at quoniam fastus grauis attulit ipsi
Exitum, haud solus cecidit, verum agmine septus
Ingenti, sceleris cui dux fuit atque magister.*

Hæc extrema expende: Cui dux fuit atque magister. Non semper tutum est, vt inter principes primus, inter populares dux, ipsemet magister habeatur, & à sapientiā ingenioque turgeat, quasi scientias artesque percalleat, ne ceterorum mentibus vincula iniiciat, eruditisque sententiis obfistens, omnem sibi rapiat senatum, qui cæco assentationis obsequio facile ad impulsū vertitur præfidentis.

Matthæi 15. dicebat Dominus agens de Phariseis: *Cæci sunt & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Si dixisset: Ambo in foueam cadent, non mirarer: si enim illa hypothesis accidisset, certum est, ductorem & ductum, cum vterque orbatur à luce, facile labente vestigio casuros in foueam. Cæterum quasi non parabola, sed res visitata sit, inquit: *Ambo in foueam cadunt;* cum tamen rarò quis possit inuenire cæcum, qui cæcum ducere, vel à cæco duci permittat. Sed qui oculorum cordis scrutator est verus, non de sensibili lumine, visuque corporeo, sed de mentis cæcitate texuit sententiam. Nec rarum, sed obuium est, quod sic oculorum extorris cæco non renuat præstare ducatum. Phariseos plectit eorumque assecclas: Pharisei enim, vt principes, habebantur, non solum statu, sed & arrogantia sapientiæ, doctrinæque suggestu. En clara communisque thesis. Qui hos principes, doctrinæque fures, fucataque scientiæ prædones insequi non detrectat, cæcus est, à cæco ductus: quid quod in foueam cadat vterque? Sic explicat Caietanus inibi. *Scribe & Pharisei præerant aliis exemplo fidei, vitæ & doctrinæ, iuxta illud Ioannis 7. Nunquid verè cognouerunt principes nostri, quod hic est Christus? Et propterea appellantur duces cæcorum. Vnde & sequutum est, quod videremus ambos in foueam cecidisse, & præsentis seruitutis & æterna damnationis.* Securius incedit cæcus, qui post caudam mitis animalculi, brutique domestici graditur, & tento fune per plateas parietibus propinquus repetit viam. Tutior hæc cauda est, quam draconis angelici; sequela scilicet, quam rationalis sed improba creaturæ. Præstat post canem naturali instinctu pollentem ire, & vacuos oculorum orbes, aridasque pupillas erga canis demittere ducatum, quam limpidos clarosque oculos habentem, ambulare post cæcum, eiusque scapulas & nutus propinquis pedibus obseruare. Cur in libro Tobie, vnius canis iteratur memoria, capite sexto. *Profectus est autem Tobias, & canis sequutus est eum.* Si cæcus domi erat, quidni canis? Nonne nobilis Tobias senior? Nonne famulo vteretur ad nutum? Certè solum cum canis aberat, lego Tobiam cæcum in manu pueri innixum, Tobie 11. *Et consurgens cæcus pater eius cepit offendens pedibus currere: & data manu puero, occurrit obuiam filio suo.* O bonus domini tui dux! placide canis! Offendit pedibus, dum homini innititur: forsitan non offenderet, dum cani. Maluit fortasse diues vir & generosus, animalculo ducē, quam homine frui, vt tutior esset à casu, qui post hominem non abiret. Mirum est, quod Angelus Raphaël oculorum Tobie studiosus, luminisque reddendi peritus, data opera, canem sibi cum Tobia iuvene copulauerit, cælestisque spiritus bruto se iunxerit; nec aliter ad fluuium, vbi in pisce ocularis medela natabat, quam cane comitatus perrexerit. Quid? Vterque cæci oculis consulebat, canis forsitan ducendo cæcum, Raphaël medicamen parando. Ergo, vt non offendas, scandalisque elidaris, si cæcus es, imo etsi videns, vel post bonum Angelum, vel post canem ito; ne in alterius tergum intendas. Comes Angeli canis est in domini cæci medelam, & ducatum. Ambrosius libro sexto Hexam. *Talis Ambrosius canis*

27.

Matt. 15. 14.

Caiet.

Tob. 11. 10.

canis

canis viator & comes Angeli est, quem Raphaël in libro prophetico non otiose sibi & Tobie adiungendum putavit. Equidem cum è flumine, Angelo comite, iunior Tobias cum felle piscis remeabat; vix ad vrbs mœnia accedebat, & ecce

Tob. 11.9. *Præcucurrit canis, qui simul fuerat in via: & quasi nuntius adueniens, blandimento suæ caudæ gaudet. Hilarem canis gratitudinem demirare, sollicitumque de Domini visus medicamine vaticinium. Quid caudæ blandimento portendit, quam irrequeris, adulantibusque motibus vertit? Cauda hæc blanditiis suis solum erga domini sui cœcitatem tetendit: nam illico subditur: Et consurgens cæcus pater eius, cepit offendens pedibus currere. Quam appositè blandiente cauda lusit, subsiliitque canis, indicans, quam tuto post caudam eius iussit cæcus: siquidem, postquam eum duxisset, ipsamet cauda inquietudine sua salutem oculorum nuntiabat; quasi argumentum construens, secure cæcum ducenti caudæ commississe, à qua medicaminis oculorum accipiebat indicia. Recole draconis caudam, quæ sequaces suos in tenebrarum latibula traxit: vt mireris, quam secus ex cauda canis successit exemplum. Qualis dux est, assecla à cauda trahente vel ruit in tenebras, vel surgit in lucem.*

Ibid. 10. *28. Ad hæc perpende, cur Raphaël, sapiens medicus oculorum, tot anfractibus indidisset medelam? Quid opus fluuio, quid pisce, quid felle, quid laboriosis subsidiis, Angelo absque mora oculandi perito? Tingat seu tangat oculos manu, orbiculos purgabit à situ, terget crystallum, temperabit pupillas, visus organum modulabitur. Profecto Diuus Ambrosius in capite septimo Luc. inquit: Non humana, sed diuina virtutis insignia sunt, cæcis perpetua noctis tenebras aperire. Receperit licet Tobias oculos, Angeli fuit illa medicina, non hominis. Si Angeli, quid opus est felle? Imo non Angeli, ô Doctor auree, sed piscis, siquidem dixit ipse Tobia 6. Et fel valet ad vngendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur: vnde Lyra Tobia 11. Nec est inconueniens, quod hæc curatio fuerit ex virtute fellis; cum illa macula fuerit res corporalis. Sed quæ ex pisce medela scite Angeli dicitur. Vterque curandis illustrandisque oculis apprime conuenit, quippe qui non abrupto, rapidoque impetu post præcedentium terga feruntur. Raphaël immobilis stetit, cœlestique stationi suffixus fuit, non post Luciferum abiit, nec à draconis cauda sustinuit trahi. Piscis, etsi collidentibus fluctibus, huc illuc agitetur in pelago, tamen positus flatibus, vndæque mitescente, non semper iuxta aquæ lapsum, torrentisque cursum mouetur: etsi, fluente aqua, fluere videatur, alueique sequi vestigia, suum motum habet, suis pennulis squamosus assurgit, ingenito solet impulsu procedere: sicut volucres, quæ explicatis alis æra findunt, nec ab aëre, quod spirat, trahuntur. Vtrumque ex aquis ortum genus, & eleuatum in æthera, & in gurgite remissum, non à vento rapitur, non ab aqua; sub venti & aquæ ditione sunt, & tamen suis naturæ motibus vehuntur. Ergo piscis & Angelus, disciplinæ salutisque oculorum maxime sunt proficui; non solum cæco, sed & videnti lacem inspergunt, dum suo edocent exemplo, non indiscreto conatu, assentantèque appetitu caudam, cur-*

súmque præcedentis esse sequendum.

Negas, piscem hominem per pelagus dirigere posse; & inter spumantes vndas naufragia diluere, vt placidum deducat in portum? Deglutiuit Ionam piscis grandis, & in ventre, sicut in cymba, baiulatur Propheta: à bellua maris deuoratus, voragine vadæque marina quasi nauclerus moderabatur in ventre. Ionæ 2. *Et erat Ion. 2. 1. Ionas in ventre piscis tribus diebus & tribus noctibus.* Cur qui in Niniuem prædicaturus dirigitur, non in naui, sed in ceto portatur? Sæuit pelagus, hiantibusque fluctibus, dum Ionas in naui ducitur, minatur excidium: Vix cetus deglutiuit Prophetam, cum fretum compescuit iras, mitique tranquillitate quieuit. Non tutus ibat homo, ducente naui, quam homines gubernabant: securus it in vtero piscis, viuoque in feretro, quasi nouo natalitio perfruitur; duce marinâ belluâ etiam in ipso naufragio in littus dirigitur, quod quærebat. Tertullianus libro de resurrectione carnis, capite 58. *Ionas deuoratus à bellua maris, in cuius aluo naufragia dirigebantur, triduo post incolumis expulitur.* Preme illud: *naufragia dirigebantur.* Vel ipsa diriguntur naufragia, cum piscis semitam per fluida maris strata protendit. Male dirigebatur in naui, qui, quot flatibus expansa vel volabant, tot spatiis à rectitudine itineris aberrabat. Nautas sequutus in aquea præcipitia ruebat; æquor radere, à facie Dei fugere erat: mutauit ducem, viuoque se tradens sepulchro, dum piscem ingressus est, egressus appulit, quod Domini voluntas ducebat. *In cuius aluo naufragia dirigebantur.* Marinæ belluæ aluus calida magis digerit, quam dirigit, quod vorauit; cibos concoquit, non instruit ad cursum. Cur piscis ieiunat, potiusque innutrit cibum quem hauserat, quam nutritur? Quoniam dux factus Propheta fuit, & à facie Dei fugientem in sui faciem reduxit auctoris. Aderat ibi Dominus, qui dirigere rationalem escam inhibuit, dirigeréque recta navigatione præcepit. Homo superbus, & quasi naui instructa, turgentibus velis inflatus, hominem post se cæcâ sequelâ venientem non dirigere in portum, sed in sua commoda, substantiamque digerere curat; quoniam quantum passibus præuius procedit, tantum asseclam suum à vero tramite desciscere cogit: bellua maris non digerit, sed dirigit, quem vorauit. Chrysol. Chrysol. *logus sermone trigesimo septimo. Adest bellua, quæ, dum fertur avidis faucibus in Prophetam, vigorem sui sensit & degustauit auctoris: incurrit namque ieiunium deuorando, sed domicilium cordis sui tremens ad superni hospitis appetat & preparat mansionem: vt ipsa, quæ fuerat tota causa discriminis, ipsa fieret necessarie navigationis inaudita vectura, vectorem suum seruans, & post triduum referens ad superna. Pondera istud; referens ad superna.* Nautæ ductores naui Ionam in profundum iecerunt, & in caua volumina gurgitis, præruptasque fauces, improbo sæuóque ducatu post naulum solutum pepulerunt: piscis, insolitus dux, & fidelis, quem in imum traiecerat vterum, retulit in superna. Quis potuit in supernum littus euomere, si grandis piscis, obesaque mole grauis nequit ad marginem aquarum appellere? Ne à boni ducis degeneraret imagine, vsque ad ipsam terram deuenit, vt sic cum Prophetam in sicco littore collocaret, domini

dominique conspectui sisteret, quem à facie Domini aberrantem nauæ ferebant? Ibi erat Dominus, cum cetus in aridam eructauit Prophetam, Ioann. 2. Et dixit Dominus pisci: Et euomuit Ionam in aridam. Quidne dixit? Dixisse, operari fuit, nec ibi operaretur, nisi esset & ibi. Lyra. Dei dicere, est suum facere. Fecit enim piscem Ionam euomere in aridam terram. Hoc enim non potuisset facere piscis sine speciali Dei operatione, quia propter sui magnitudinem non potuisset tantum arida natando appropinquare. Vt foelix, rectusque crederetur belluæ ducatus, Dominum in littore dixisse, operatumque fuisse profertur, ibique innuitur sterisse; quippe hic deflexi itineris scopus fuit, quod qui ductus à naui in aqueorum montium præcipitia ruebat, utpote per vndosos anfractus à facie Dominica fugiens, ductus à pisce, faciem, quam declinauerat, inuenisset, supernoque portu frueretur absque nauulo absque mercede vecturæ. Crede te potius pisci, quàm homini.

Deitatis, cælique ambitiosus, stolidè terrestribus inhiat.

SECTIO VI.

30. VIO tandem in maleuadi Senatus pectore insedit? quid complacita benignitate Magistratum corona suscepit? Infandam cogitationem Regis: *Vt omnem terram suo subiugaret imperio.* O terrea Diuinitas! ô execrabile Numen! Nonne iste Nabuchodonosor est, qui Deum se effero blaterabat piaculo, & quotquot diuos per sacra lucorum silentia, vana Gentilitas adorabat, non religionis amore, sed superstitioni proritacione gestiebat diruere? Infra capite 3. *Præceperat Nabuchodonosor Rex, ut omnes Deos terra exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus.* O stolidi Senatus stolidior nutus! O eneruis infamisque suggestio! Non ad Deitatis seu purpuram, seu candorem itur per telluris imperium: terrenis inhiare substantiis, absonum est à candidato Deitatis. Excutere de puluere, quisquis amas inter cœlites recenseri: terram armis subiugare non appetite; animi potius dominante strenuitate contemne: protinus inter sydera computaberis, si terram nō viribus armatoque milite subiuges, sed affectu. Satis amens est, qui, ut Deus sit, cupit esse terrenus; qui, ut cœlum possideat, terræ incubat possessioni. Vel errans ille nequissimus prædo Deitatis, lucisque abortiua progenies, nouit in cœlestis Numinis imaginem non per terrenarum humiditatum vapores, sed per montium sublimitates eundum. *Ascendam, inquit, in cœlum; ero similis Altissimo: sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis.* Si dominationē exambit, & potestatis hydropisi sauciatur, cur non terram possidere contendit, sed cœlestes apices meditatur, ut ventorum flaminibus altior sit? Sciuit, compendiosorem semitam ad consortium cum Numine semper habendam, quæ longissimè distet à terrenis. Quo Deitatis concupitor mulctatur? Ausculta prophetam, Isaia 14. *Corruisti in terram, qui vulne-* Zerda in Iudith. Tom. I.

rabas gentes, qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum. Satis poenæ fuit, quod in terram corrueret, qui potius è superbix pondere grauis, ut plumbi talentum, cecidit in profundum: Satis quidem cōdignitas supplicij explicatur. Ut nefandam à mente cogitationem euerteret, nec ultra se Deū impio suspicaretur errore, in terram dicitur detrudi: nihil enim alienius à Deitate est, quàm terrestribus inuolui substantiis, & in densis grauis elementi nebulis habitare. Hinc à nonnullis putatum est, improbos Angelos in hanc detrusos fuisse caliginem, aëreamque regionem, in quam ex humente, vliginosaque terræ indole materia ventorum, pluuiarumque eliquantur vapores. Augustinus lib. 3. de Genes. ad lit. cap. 10. sic for- August. san ex aliorum sententia innuit: *In qua fortassis parte si fuerunt ante transgressores Angeli cum Principe suo nunc diabolo, tunc Archangelo; non mirum si post peccatum in hanc sunt detrusi caliginem, ubi tamen & aër sit, & humore tenui contextatur.*

Hinc Dominus, qui legem ponebat aquis, ne transirent fines suos, legem posuit homini adhuc ferme humente limo, liquentēque imagine, ne sub terræ inferioritate serperet, sed altitudinem diffusus habitaret. Genes. 1. *Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam.* Cur erogantur syllabæ, geminanturque dictiones: *Replete terram, & subijcite eam?* Inuò discrimen: st didascaliam plenum. Qui terram replet, terræ concava, receptaculūque implere dignoscitur: quasi subrus terram est, qui terram desuper, qua tegitur, habet. En reproborum ingenium. Deitatis imaginem, quæ in anima est, sub terrenis hiatribus occludere, laquearibusque, & testudinibus immergere, & vsque ad terræ viscera, auaritiæ ligone demittere. Qui subiicit terram, pedēque calcet, terrenis vitur pro scabbello; eō erigitur, quod terrestres cliuos pessumdat. Hæc iustorum conditio est; non aratro vertere terram, sarculūque glebas ferire, non armis subiicere, sed affectibus. Quod culturæ rigore, disciplinæque vomeris terram subigeret, peccati supplicium fuit; quod bello subiugeret, cupiditatis ambitiosus est ardor; quod animi libertate subiiciat, diuinæ benedictionis scopus est. Perbellè Rupertus libro secundo in Genes. Rupert. nescim capite 9. *Soli namque electi, quorum est terra viuentium, hanc terram, quam corporibus repleuerunt, libertate animorum sibi subiiciunt, quippe qui solum Deum proponentes, terrena omnia fortiter contemnunt. An & reprobi terram sibi subiiciunt, dum illam aratro vertunt, aut etiam armis capiunt? Ita planè qualicumque modo terram subiiciunt; sed hic vel ille subiiciendi modus de benedictione Dei non est: cum è contra propter peccatum dictum sit homini: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et arma non benedictionis gratia, sed cupiditatis inuenerit immanitas.* Perpendit illud: *Quippe qui solum Deum proponentes, terrena omnia fortiter contemnunt.* Qui Deitatis satagit contubernio frui, & in solium ascendere maiestatis, non socco elatus superbix, sed meliorum charismatum æmulator, quod sublimiora terræ cacumina humilis & religiosi cordis vestigio terat, eō propinquior inter cœlites numerabitur. Falleris, ô sitibunde gloriæ auceps Nabuchodonosor;

donosor; Deum esse cupis, & adhuc in terra reptas. Diuinitatis semitam amisisti: dum terram tuo imperio subiugare contendis, subiuga non milite, sed animo, non Martiali fastu, sed benigna pectoris pace, si cupis inter astra censer.

32. Cur serpens, qui primogenios decepit, &

Gen. 3. 14.

Deitatis aras illis promittere non veritus, puluerem mortis propinauit sub pomo, sic à Domino castigatur, Genes. 3. *Supra pectus tuum gradieris, & terram comedes omnibus diebus vite tue?* Annè aliquis ex reptilibus ante præuarcationem arduus incedebat? Serpentis vocabulum, quòd serperet, indicabat, spirisque & voluminibus terram lapsu, non gressu perarabat. Cur plectitur eodemmet statu, quem natura concesserat? Profectò callidus dæmon, ut e mentitæ Deitatis suggereret promissionem, serpentis corpus eleuauit è terra: ne, si adhuc terram verreret, cum homini loqueretur, nullam fidem sponcioni Deitatis rationalis creatura præstaret. Ergo per pœnam corpus serpentis in naturale solum reducit, ut repetitis sulcis terram inscribat, nec ulterius homo reptili per terram lapso de Deitatis ambitione præbeat assensum. Prodest Didymus.

Didym.

Quidam ex eo, quod serpens maledictus est, arbitrati sunt, arduum aliquando fuisse serpentem, non animaduertentes, quòd non illum solum è reptilibus rectum fecisset. Sed quoniam cum diabolus alloquuturus mulierem, erexit, ideò iussus est, ut in pectus & ventrem caderet. Non satis quod costis pro pedibus & cruribus vteretur, pectusque volutabris cœnosis infamaret, sed indidem additum: *Terram comedes omnibus diebus vite tue?* Qui ore deliquerat, punitur in ore: qui Deitatem in stomachum sub terrenæ arboris frutice traiciendam subdolè e mentitus est, in stomacho plectitur, & inhibiti alimenti pincerna in terræ alimento mulctatur. Non aliis animalibus terra pro cibo est, nisi serpenti, ut sub terra esset, qui super astra eleuari gestiuit: quasi viuum cadauer efficitur, in terra gradiendo sepultus, terra pro cibario nutritus. O quantum exaggerata terrestriis pœna fuit! Pectus & venter refricatur in terra: terra vsque ad stomachum deglutitur, & ut totus in terram transeat, de terra viuit. Ob quid, si putas? Ne iam cum rationali homine tentet habere commercium, qui in cœlestem stationem creatus, erectum gestat ad sydera vultum, & per animum Dei capacem diuinis illustrationibus saginatur. Ne iam in hominem suspiceret serpens, figura curuatur: ne sibi hominique commune porrigeret alimentum, tantum de terra pasci iubetur: ut sic instructus homo, sacra ambitione, aucupandæ Deitatis concupitor terram deserat, cœlum appetat, è quo Lucifer, qui superna cupiuit, cecidit in terrestria. Ad stipulatur

Isai. 14. 15.

Chrysost.

Chrysostomus. *Super pectus & super ventrem gradieris, &c. Quia & statura tua formatione abusus es, & in familiaritatem rationalis animalis à me conditi venire non formidasti. Sicut diabolus, qui te ut instrumento usus est è cœlis deorsum depulsus est, ita similiter impero, ut & tu aliam formationis figuram habeas, & super terram repas, eaque alaris, atque adeò ne liceat tibi posthac suspicere, & solus ex animalibus terra pascaris.* Expende illud: *Et in familiaritatem rationalis animalis à me conditi venire non formidasti.* Formidabile debuit esse serpenti, qui sinuosis flexibus

assutus terræ, demisso pectore labeatur; corpus erigere; ut cum rationali creatura consortium iniret, sereretque colloquium. Tam altior terra viuebat homo, ut inopinabilis reputetur audacia, terreum serpentem cum homine contubernium loquelæ adoriri: quippe homo, Dei capax, quidquid terrenum, subitus se despicere debuit, nec æqualitatem cum reptili terreno metiri. Terram manducat serpens, singulare sibi præ omnibus alimentum, ne iam cum homine, qui de cœlo victitat, de cibi communione negotiari præsumat, nec cum eo de esca pertractet, quippe cui superna cibatio sit.

Nec destitit à cœpris serpens, serpentisve diabolus informator. Esurit Dominus in deserto Matth. 4. *Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.* Iterum te humanis confabulationibus interseris, cibariumque resumis tractatum, & cœptum in paradiso cupis compleuisse sermonem? Cur lapides malè callidus, stolidèque tentator propinat? Esurienti tenera porrigere debebat, non dura, non scopulos in alimenta proponere, non lapides, qui serperent per stomachum. Quid aliud lapis, quàm terra est? De suo cibo hominem innutriti contendit. Quòd terram comederet, in suo organo, serpente videlicet, auscultauerat: ut lapidem comedat, hominem in deserto inuitat, ut æqualis cum homine conuiuere putetur, si utrique non dissimile alimentum paretur. Astu tuo illaqueatus es dæmon: non solum Dei Filius, sed & purus homo hunc terreum, horridumque cibum fastidiret; nec parem tibi se vellet in esca, qui per lapides euolutus terram comedere non desistis. Famem hominis non lapide prouoces, sed obsonio, conditis ferculis, non asperis cautibus: hæc tantum tibi cibatio est. Proficit Chrysologus Chrysol. serm. 11. *Cupis tentare, sed nescis: esurienti tenera offerre, non dura debuisti: famem non asperis tractare, sed blandis: in ediam non urgere debueras, sed gulosis. Istis non modò Dei Filium, sed hominis filium tu laqueare non posses.* vide, quo tentationem orditur: *Si Filius Dei es.* Hominem intuetur, Filium Dei dubia autumat suspitione: & tamen lapides porrigit, ut sustentet. Nec Dei, nec hominis cibus terra est; non hominis, quoniam imago Deitatis nescit utcumque pasci nisi Deo. Ergo solius aspidis esca sub hominis mensa, non in mensa sit. Cur, quem conuiuium sui amat, hoc lapideo ferculo tentat? Non ut alat, sed ut frangat ieiunium; iacit lapidem, quo elidatur. Opportune Chrysologus serm. 12. *Sic dicendo diabolus hominem vult monstrare, non Deum: non cibum parare vult, sed vult amputare ieiunium. Quid est hominem vult monstrare, non Deum? Vnusquisque eo victitat, quo est; esca conformatur naturæ. Homo, quàm humus, ab humo cibetur, è terræ germinibus terreus pascatur: quàm diuinitatis sculptus effigie, non nisi Dei habitu cœlestisque opitulatione flaminis adolescat. Ergo qui ex humo lapidem obtulit esurienti, nullam in eo Deitatis voluit esse scintillam: quasi sola humi portione iuxta vocabulum hominis cōstare cupiuit; hominem vult monstrare, non Deum.*

Inde appositè Dominus: *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei* Matth. 4. 4.

Dei. Domine, tu Verbum Dei es. Si ex lapide panem efformas, ecce completum hominis rationalis obsonium: viue pane, viue verbo; loquere & manduca. Imò quoniam dæmon solum hominem monstrare cupiebat, nulla cœlesti communione pollentem, sed omnino serpenti parem, cui tota constructio, educatio, cibatio de humo est, sapienter Dominus respondet. Falli, nimumque falli, qui hominem à terra tantum victitare sollicitat, cui suprema portio in nobilitate cœlestis, non nisi Deitatis pascitur alimento. Benè

Pascha.

Paschasius in Matth. libr. 3. *Docet, quod altera pars cœlî sit, atque altera terra. Idcirco non in solo pane, per quem non nisi exterior homo in commune cum pecoribus vivit, sed in omni verbo, per quod interior Angelis coequatur. Omne quippe verbum Deus charitas iure accipitur.* Prauè scrutari orsus est in Christo Deitatis indicium, qui per obduratam terram in lapide, voluit experimenta capeffere.

Matth. 4. 3.

Si Filius Dei es. Malè cœpisti. Potius, si Filius Dei est, ex lapidibus istis filios Abrahæ poterit suscitare. Quid Filius Dei cum lapidibus mutatis in panem, qui potius granum, quod cecidit in petrosa, non spicas educere, sed intra arentem lapidem arefcere fuit, & quod seuit agricola, maluit perdere, quàm hominem ex lapidis segete sustentare? Luc. 8.

Luc. 8. 6.

Aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem. Aded conatus est Dæmon à Deitatis indiciis Christum propellere, vt solum prouocare velit ad escam ex terrena substantia constructam; solum ad ieiunij experimentum instigat: quasi satius probetur Deus à terrenorum despectu, à rerum corruptibilium abstinence, quàm ab Angelorum & hominum procreatione. Non multum distat Chrysologus serm. 13. *Quid est, quod ieiunant Christo, Deitatis signa tota in sola panis promissione perquirunt? Et quem Dei Filium ieiunij significatione presenit, esse Dei Filium de promissione panis, de cura ventris desiderat approbare? Quare non dixit: Si Filius Dei es dic, vt Angeli, aut homines, aut aliquid aliud fiant, sed dic, vt lapides isti panes fiant? Signum panis petit, qui signum ieiunij pertimescet.* Sciuit, quod homo post escam se audiuit puluerem à Creatore, quod serpens post suggestionem ad escam mordendo pulueri cecidit mancipatus; vterque ob terram à similitudine Deitatis extorris: ergo satagit, quod Christus de terra manducet, vt ab hoc signo omnem Deitatis obliteret suspicionem.

Chrysol.

35.
Gen. 4. 3.

Gen. 4. *Factum est, vt offerret Cain de fructibus terra munera Domino: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui & adipibus eorum.* Si donum vtrumque est, cur Caini donum Dominus tenuit, & vtriusque fratris munera discernit, cernens Abelem, secernens oculos à Caino? Meditare vtriusque muneris qualitatem. Assuta terræ germina, cœspitque contigua, quasi nondum exufflato puluere obtulit Cain: nulla in illis animosa portio vigeat, nullus de vitali spiritu vigor; stupidi hebetisque elementi proculque à cœlestibus collocati inanimis fructus Numini dedit. Vah nimum terrestris homo! Nulla iniuriæ gratitudo est. Quem à te donatum ambiebas, dono illegitimo inhonorasti. Da Deo, quod aliquali spiritu viuit, quod constat anima, indolèque sensili mouetur. Benè delegit Abel: primam ex grege pro-

Zerda in Indish. Tom. I.

geniem, primigeniæque præstitit animantia; longius à terra donum discreuit, vt spirituum Dominum, non nisi vitalis spiritus munere cumularer. Ambrosius: *Considera, quia non de insensibilibus, sed de animantibus obtulit: quod enim animale spirat, habet vitalem spiritum, non ita quod de terrarum fructibus.* Quàm procul ab spiritu fuit, qui in infimæ terræ vligine immersus, fructus, non agnos obtulit. Ebibit forsan, qui primogenitus erat Adami, parentum appetitum ad fructum arboris, quem carpserunt. In terrestris fruticis cupiditate, genitorum traxit incendium, & in fonte originis genialis hausit vilem propulsionem ad terrea. De sibi amabilioribus obtulit Deo, & de sua indole nequam, Dei indolem suspicatus est: de terrenis credidit hilarandum, qui sedulo impulsu prouocat homines ad cœlestia. Si originariam noxam primus in materno vasculo bibit, quid quodd parentum saperet qualitatem, & sibi amabiles fructus offerret Deo, qui à fructu saturatis parentibus primus fœtus emerit? Quod aduocarem, quod alio forsan sensu dixit Lippomanus: *Intulit vel attulit Cain de fructibus terræ oblationem Domino, exemplo nimirum patris.* Exemplo patris, terræ per desiderium adhæsit: vsus eius, quin & fructus eius terra fuit, quasi è paternorum viscerum seminario ad arboreos fructus appetitum traxisset. Quid? Terrenæ forsan imagines in parentum phantasia, cum Cain gignerent, illudebant. Memoria profectò sententiæ vigere potuit, qua homo pulueri mandabatur, in puluerem reuersurus: qua serpens telluri mordendæ sulcandæque fuerat additus, paradisi terrestris noxialisque ab arbore fructus species in animo pererrabant: quid quodd fructuum amans terrenæque cupidinis propagator, filius primogenius prodiret, & statuens oculos suos declinare in terram, non nisi terræ fructus, omnium Opifici præsentaret? Quàm secus Abel, qui adeo à terræ desideriis distans, in cœlestia affectibus leuabatur, vt etiam emortui sanguis, quem parricidalis flagitio è cognatis venis frater exemerat de terra clamauerit: quasi adhuc feruentibus bullis exiliens, à telluris hospitio assurgere conaretur, & vsque ad cœlum attolli, quod clamorem liquidum emittebat. *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Ergone viuit sanguis, quem iniquus frater eduxit, miseroque libamine terram, quam amabat, insperfit, cruore tanquam sacrificio illam honorans? Viuit quidem sacer innocentis cruor, nec à terreno potest carcerari sepulchro; sibi que post mortem superstes à terræ situ se segregare contendit, cum tamen viuus Cain intra humum terrestris inclinationis iacebat, viuoque in feretro portabatur. Sic sentit Ambrosius præfata verba expendens: *Deum iustos suos audit etiam mortuos, quoniam Deo viuunt: auertit autem se à precibus impiorum, quoniam, etiamsi videantur viuere, miseres sunt omnibus mortuis, carnem suam sicut tumulum circumferentes. Quid enim aliud est, quàm sepulta, qua intra humum voluitur?*

36.

Ergò insipide Nabuchodonosor terram sibi subiugare sollicitat, cum de ambitu diuinitatis damnetur. Stemmata diuina tenere, vsque ad cœlum eleuare fastigia, vt Diuorum numerus augeatur, & terrenis prouentibus inhiare, extremæ dementiæ est. Studium ab exordio Dei-

L. 2

tati

Gen. 1.2.
Septua.
Basil.

tati fuit, terram occludere, inanitateque regere.

Gen. 1. Terra autem erat inanis & vacua. Septuaginta legunt: inuisibilis, & incomposita. Cur inuisibilis, cum corporea fuisset? Basil. homil. 2.

Hexem. Quia nondum erat is, qui spectaret illam, & contemplaretur homo. Nonne sat, quod diuinis oculis spectaretur, qui profundi gurgitis arenas explorant? Esto, videretur à Deo, inuisibilis scitè profertur: quasi Dei visus auerti innuatur à terra, nisi sit in illa, qui Deum à terris eleuatus requirat. Vide, quàm procul iaceat à diuinitate elementum: quia nondum erat homo, propter quem Deus in terram lumina dirigeret, inuisibilis perhibetur. Appositè Ambrosius lib. 1. Hexem.

Ambros.

Nisi fortè sic accipiamus inuisibilem terram, quod nondum verbo Dei, & protectione visitabatur, quæ hominem non habebat, propter quem Dominus respiceret in eam, ut videret, si est intelligens aut requirens Deum. Quin, & inuisibilis, vacuæque profertur, utpote inornata, & deformis, non solertis agricolæ arata cultutis, non per frondosas depressa valles, nec editis verticibus coronata, non floribus picta, non vmbrosis syluis condensa. Cur tam ignobile terræ principium, cui horror, vligoque palustris cunabula fuerunt? Bene consultum est humano terrenorum amor. Ut procul à Deitate censeretur aliena, nec Deorum vnuquā scriberetur in albo, telluris infamatur exordium. Procopius in Gen. Terra propter te tuamque salutem primò prodiit inculta, & squallida, Ne maxima, quæ suppeditat, commoda considerans, eam inter Deos censeres referendam, euidenter denuntiat illam à primordio fuisse informem, immundam, fœdâque visu. Erubescere, qui terram non vomere, sed pectore colis, in cuius obsequium scapulas, ut colonus incuruas, & natiuitatis figuram, ut terræ approximeris, inuertis. Erubescere, quale amoris depositum mediteris; eius incultam originem recordare: squallor ille fœditasque, quam à gurgite tenebroso ante lucis vsuram exhibuit, ante mentis oculos obuersetur, ne Deum esse putes, quem originalis horror inundat. Quare cælum à primordio non inuisibile perhibetur. Cur non inane, & vacuum, quod nondum sydera venustabant, nondum lucentes ignes poliebant, nec diurna nocturnaue lampade oculabatur? Ausculta Basilium hom. 2. Hexem.

Procop.

Basil.

De cælo dicere licuerit non admodum dissimilia, quando id ipsum ex cultum non erat & perpolitum: quippe quod non iam splendebat radiosissimo Sole, lunaque circumfusus, at nec stellarum choris, tanquam fertis redimebatur. Verum cur inuisibile diceretur, si Dei ab exordio instituta sedes fuit? Sat erat, quod altius à terra distaret, ut in solum destinaretur Deitatis, semper visibile, id est, compositum putaretur. Cælum tibi rapiat amorem, quod nec Sole nec luna ad originis nobilitatem indignit; sed illico diuinæ maiestatis luce resplenduit. Rupert. in Genes. lib. 1. cap. 7. Cælum quidem non omni ornatu inane vel vacuum erat, quippe quod ex lumine diuinitatis resplenduit: verum terra inanis erat & vacua. Non quidem ipsa à diuina magnitudine remota erat, sed eam maiestas eadem, etsi iam potestate, non tamen actu impleuerat, vel ornatu.

Rupert.

Imago Dei, Principis sæculi tributum non sit: homo non in censum hominis veniat, veniatque.

SECTIO VII.

37.
Grederet aduersus omne regnum occidentis. Græcè est: Illis denuntiabis, ut aquas & terras præparent mihi, qui in furore meo sum eos inuasurus. O infandum Persici supercilij tributum! ô iniustum Regum ius! non sat hominem deglubere, populum excoriare, & spoliario ciuitatum, cruentarumque prædatorum receptaculo regios infarcire thesauros, sed & humanæ conditionis symbola inuectis exactionibus infamare! Profecto supra capite 1. postquam Nabuchodonosor Arphaxadum deuicit, tumensque cor eleuauit, illic adiicitur: Et misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia & Damasco, &c. Ad hos omnes misit nuntios. Qui omnes vno animo contraxerunt, & remiserunt eos vacuos. Quid petiere nuntij, quid legatis indixit Rex? Alto subiletur silentio. Dicitur, quod populi remiserunt eos vacuos; ne dubites expetiisse tributa. Quæ? Terram & aquam. Cur subiletur? Ne latinus calamus verecundiam subiret: pudet, hominem ab homine extorquere, quo homo est. Ex terra, & aqua ab exordio compacta hominis structura, nondum decocta in testam, sed limus adhuc, imaginem Dei ebibit. Cur homo de imaginis Dei signaculo pender vestigal, & manus principis sæculi patietur in expoliationem, quem manus Domini plasmauerunt? Fruamur Tertulliano lib. de Terrul. resurrectione carn. capite 6. Illa pusillitas, limus in manus Dei, quacumque sunt, peruenit, satis beatus, etsi solummodò contactus. Quid enim, si nullo amplius opere, statim figmentum de contactu Dei constitisset? Adeo magna res agebatur, quæ ista materia extruebatur. Itaque totiens honoratur, quotiens manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur; dum effingitur. Ergo limus contractatio Dei fuit, & antequam illi spiritum commendaret, & ex viscerum afflatu vitalem ederet, gloriosas manus imposuit, ut sub manu præoccuparet dominium, ne fictile illud simulacrum, sæcularium manuum contractaretur iniuria. Qui vsque ad terram, & aquam tributarium hominem constituit, nonne pensitationes limo decernit, de sacrilego furto damnabilis, qui manum iniicit in alienum, utpote Dei opus? Recole illud: Totiens honoratur, quotiens manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur; & verte te ad Principem sæculi, si nequam, si quæstuosus, si avarus est; parumque verbis inuersis relege: Totiens oneratur, quotiens manus principis patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum infringitur. Manus Dei tangit, decerpit, deducit; sed, ut lineamenta duceret, ut viuum sui imprimat formam. Abstine te à limo, & quicumque Rex sis, portionem hanc ne terigeris; manum

manum luto ne illinas humano : qui imaginem portauit cœlestis, non portet imaginem terreni; in his, quæ extra hominem sunt, statue tributa; hominem ne tetigeris. Homo manus Dei patitur; vt redonetur, ipsæque quæ abstulit, & decerpit, geminato tributo rependit : imago Dei non est sub tributo.

38. Iob 2. Satan ad Dominum fatur : *Mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem. Dixit ergo Dominus ad Satan : Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serua.* Quid opus, quod Dominus animam excepisset, si solum os & carnem concesserat, in quæ dæmon Dominicam manum expetierat ? Certè ea concretione immista, insertaque carni anima est, vt difficile videatur carnem absque anima auelli, & decerpro corpore, conglutinatum spiritum non decerpi ; cum tamen anima, spiritalis cum sit, secari non valeat, nec discerpi. Caut Deus, qui dæmoni tributariam Iobi carnem effecit, ne per vlcera ostia, quæ prædones manus contererent, in animæ rapinam intraret, vbi imago Dei est, quæ principis tenebrarum non subditur manui. Cur tam dira in Iobum tributa decernit Deus ? Vt geminata restituat : non sibi, sed homini, qui soluit, vectigalia disponit : sibi stipendiarius est, qui Deo est. En cur iubet, ne animam tangat, ne peccati contagione commaculet : quoniam in vno homine non nisi vna imago Dei, nempe anima, quæ indiuisibilis & spiritalis est, subsistere valet : nec duplex anima poterat Iobo reddi, si vna semel ei auferretur. Pulchrè Olympiodorus : *Principem animi partem ne attinge, quia omnia duplicata erant reddenda, imaginem Dei ne attenta.* Tributa, quæ pendit ciuis, dum euacuat sacculum, suomet cumulando sacculo pendit : vt quem denario exonerat, oneret pace, dupliciæque ferat, qui pro diuitiis erogatis salute, munimineque donatur. Ergo si tributa conseruandis hominibus instituuntur, dent homines tributa, non fiant : ne, si ipsi pereant, non maneat, qui ab hostibus defendatur. Aqua & terra extra census sunt, quibus homo viuic, quibus est : nam aquam bibit, terram per segetes est.

39. Statuam variegatam metallis, disparique concretam materia per somnium Nabuchodonosor aspexit, Daniel. 2. Cui pedum quædam pars ferrea erat, quædam autem fictilis. Portionem hanc explicans Daniel subdit : *Regnum quartum erit velut ferrum. Quomodo ferrum comminuit, & domat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc.* Si sic, cur testa fictili miscetur ? Expendit : *Quod vidisti ferrum mistum testa ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles ; ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum.* Qua compage ferrum valuit testæ ferruminiari, fluidumque lutum aspero misceri metallo, vt ferri durities ob leuem testæ societatem decideret ? Profectò regnum hoc Romanum fuit, quod robore gentes contriuit, feratæque colla subduxit in triumphum ; verum, quia hominibus imposuit tributa, quæ hominum subiugarunt ceruices, corporaque ex limo compacta, in mancipia deprædatum est, fictilia limosaque ex aqua, & terra pedum extrema composuit, & immobilitas ferri fragili vestigio notauit. Ausculta Theodoretum : *De Romano regno loquitur, quod robustissimum fuit, omnesque nationes superauit, & ab omnibus tributum* Zerda in Iudith. Tom. I.

ac vectigal exegit. Ipsi tibi assignauit, & ipsas ferreas, sed testa commistas ; & hac re non aliud innuit regnum, sed ipsum seipso imbecillius futurum, & testa imbecillitati commistum. Mirum est quod testa, fictilique lutum, quod statuæ plantas, pedumque digitulos construebat, tributorum, & vectigalium symbolum fuisset. Si subuersionis depopulationisque erat ænigma, quale aptius, nisi tributum ? In quo, nisi in limo, qui à Deo ficti hominis fuit materia ? Ferreum sit regnum : scopulos duraturos in sæcula constanti duritie præcellat ; si limus pro tributo est, vt limus, fluat ; frangeretur vt testa. Materia hominis priuilegio congaudeat, se immunem defendit à censu. Cur lapis è monte sine latomi industria dissectus, in fictilibus pedibus percussit statuam ? *Donec abscissus est de monte lapis sine manibus, & percussit statuam in pedibus eius ferreis & fictilibus.* O quali impetu, declinique appetitu lapis hic perrexerit in limum, qui totius statuæ fulcrum erat ! Qua industria fictilem se dedit in testam ? Certè ex Patrum consensu lapis iste Christus est, imago Dei inuisibilis : ergo ingenito conatu ad limum suum vergit, hominem scilicet populum, quem tributa pendentem limus ille exprimebat ; illumque desuper tangit ; vt caderet statuæ, cadente limo : Cæsariumque disceret avaritia, quod, dum in limum iaciunt tributa, pedes euertunt imperij. Imago Dei sub lapidis simbolo limo suo imprimitur, vt nouerit rex, qui in materiam hominis tributa decreuit, in Dei imaginem decreuisse. Nonne Christi lineamenta in primigenij limo ductabantur ? Scio illud Tertulliani de resurrect. carn. cap. 6. *Quod cumque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus, quod, & limus, & Sermo caro, quod & terra tunc. Ita limus ille iam tunc imaginem induens Christi futuri in carne, non tantum Dei opus erat, sed & pignus.* Cum Deus per limum lineamenta ductabat, Christi pignus deponebat in limo, imprimensque imaginem Dei, testam imagini conformabat. Ergo lapis à monte absque manu dissectus declini propensione suam terendit in limum, quoniam lapis Christus erat. Augustinus tractat. 9. Augusti in Ioann. *Lapis præciditur de monte Iudæorum, unde Dominus noster Iesus Christus secundum carnem natus est.* Benè ergo lapis in fictiles statuæ pedes conterendos deuenit, si in ea portione Romanorum signabatur imperium, quod tributis, ceu compedibus, pedes hominum irretiebat ; & diuinæ imaginis receptaculum, limum videlicet infamabat, spiritum arripiens & deprædans, quem suo plasmati Dominus inspirauerat. Prodest nimium Saluianus libro Saluian. 4. de gubernat. *Nam illud latrocinium ac scelus quis dignè eloqui possit, quod cum Romana Respublica vel iam mortua, vel certè extremum spiritum agens, in ea parte, qua adhuc viuere videtur, tributorum vinculis, quasi prædonum manibus stragulata moriatur : inueniuntur tamen plurimi diuitum, quorum tributa pauperes ferunt.*

Hinc noueris in re tributaria Dominicæ sententiæ nucleum ? Matth. 22. *Cuius est, imago hæc* Matth. 22. *& superscriptio ? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illi : Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Pharisei & Herodiani nihil de Deo fuerunt sciscitati ; tantum de Cæsaris censu

censu texuere sermonem, licet censum dare Casari, an non? ut quid Dominus supererogat verba, & erga Diuini Numinis debita dirimit quæstionē? Quoniam ab imagine construebatur responsum. Ne Princeps sub imaginis voce deceptus, quidquid imago est, sibi crederet vendicandum, præcauet Christus, solum numismata, in quibus ære ducta Cæsaris spirat imago, ad ærarium Cæsaris pertinere, non verò hominem, in quo imago Dei animosa refulget. Perbellè Hilarius canon. 23. in Matth. *Deo etiam, quæ eius sunt, reddere nos oportet, id est, corpus & animam, & voluntatem. Numisma enim Cæsaris in auro est, in quo est eius imago depicta, Dei autem numisma homo est, in quo est Dei imago figurata.* Ne Cæsar in imagine deludatur, & è rationali metallo spirantia Dei lineamenta reuellat, ne sic pellem abducatur, coriumque deglubatur, ut secum ad fiscum animi portionem deducat. Cæleste numisma homo est, hoc ære cuditur Deus: se similem Altissimo iniuriosa usurpatione præsumit, qui humanam eius similitudinem subripere tentat. Signaculum similitudinis Lucifer erat; deformis cecidit; circuit, ut deuoret signaculum impressum in limo: quæ pars illi adroganda est? Certè ius dixit Dominus, sapientisque cessione decreuit, quid ad Deum, quid pertineat ad Cæsarem: cur non quid dæmonis proprium, asseruit? Profectò hac adiectione non opus fuit. Quæ, cum pietati noceant, Cæsari postulanti tribuuntur, dæmonis tributa, non Cæsaris sunt. Pulchrè Chrysostom. homil. 71. in Matth. *Tu autem cum audieris: Redde, quæ sunt Cæsaris, Casari, illa, scito, cum dicere solum, quæ in nullo pietati nocent: quia si aliquid tale fuerit, non adhuc Cæsaris est, sed diaboli tributum.* O! A Ditis ærario, à dæmonis censu fuge, ne tenebroso fisco numismata pendas. Vos aduoco. Si qui estis, qui impiis vectigalibus, iniquisque exactio- nibus arentem populum sugere non desistitis, nec æstuans sitis vel primis labris humectari videtur: antequam in regium thesaurum æs inferatur, exactorum disparet in manibus, ignea- que auaritiæ fornace fluit; nec paci superest, nec bello. Quid causæ? Quia quod impiè exactum est, dæmonis est, adnuente Chrysostomo: *Non adhuc Cæsaris est, sed diaboli tributum.* Perpende illud: *Quæ in nullo pietati nocent.* Homo pietate fertur in Deum, poplitæque verso per pium cultum se in cælestis imaginem configurat. Hæc excipit à tributo Dominus, cum impie- tas sit, quæ pietatis sunt, diuinæque figuræ, & cultus, per sæcularem censum amoueri. Ergo iniuste terram & aquam Nabuchodonosor ab hominibus extorquebat, quæ naturalia erant, exigens ab homine, in quibus Deitatis tanquam opificis stemmata & signa figuntur. Quomodo discernenda, quæ sunt Cæsaris, quæ sunt Dei, *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Casari, & quæ sunt Dei, Deo?* Consule S. Thomam in Matth. 22. *Vos estis Dei & Cæsaris, & habetis in usu vestro, & quæ Dei sunt, & quæ Cæsaris, & diuitias naturales à Deo, scilicet panem, & vinum, & de his date Deo. Habetis ista artificialia, ut denarios à Casare, & hæc Casari reddite.* Exscripsi Sancti Doctoris verba, non iudico: nec quod de rebus naturalibus pane, & vino gabellas condemnet præsumo: sed quod primum de illis Deo primitiæ exhibeantur. At refragandum non est, quod si panes & vinum, quibus viuunt

homo aliquammodo videantur immunes; quidni homo? Si aurea seges olidæque vinea palmitibus turgens, manum exactoris recusat, in quorum speciebus, inuisibilis imaginis Dei, Christi scilicet corpus verè post consecrationis verba subsistit; cur sentiat homo, cuius in conuiuium sacrum illud corpus & sanguis sub panis, & vini velaminibus præsentatur?

Exactores censum à Domino vindicare gestiebant: ast ille 17. Matth. dixit Petro: *Ergo liberi sunt filij? Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primas ascenderit, tolle. Et aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.* Cur de miraculo vult Dominus solui tributum, nec ex oculis, qui pascendo sibi discipulisque supererant, censum præcipit erogari; sed ex aliena plaga, marinæque tractu, alieno iubet piscatorem liberari metallo, ut æs soluat, quod in ore piscis nondum deglutitum latebat? Certè apud veram, & inuisibilem imaginem Dei, imago Cæsaris non debebat haberi, numismæque substantiale Patris æterni cum numismate sæculari confundi. Ergo non ex sacculo, repositoriisque denariis; sed ex maris diuitiis, ex profundoque pelagi vult censum exactoribus tribui, ne imago Dei in censum venire putetur. Quare, quod illicò tractum ab ore piscis staterem det, imperat Petro; nec sibi prius dare iubet, ut ipse expetitoribus soluat? Ne aliquando ad imaginis Dei ærarium, principis mundi attingeret moneta. Pulchrè Origenes homil. 59. *Origen. in Matth. Quoniam Iesus non habuit imaginem Cæsaris, princeps enim huius sæculi nihil habebat in eo, propterea non ex proprio, sed ex mari imaginem Cæsaris excepit. Non autem suscepit ipse staterem, nec fecit eum sibi possessionem, ne sit aliquando imago Cæsaris apud imaginem inuisibilis Dei.* En diuinæ generationis priuilegium. Vbi stylo sacræ originis facies Dei in Christo cælatur, tam procul à principali censu est, ut vel ipsum numisma, in quo cælaturæ sæculares assurgunt, manu contrectare non audeat; sed ori marini cuius remittit, quoniam mare symbolum mundi est, ac proinde pro mundialibus ciuibus pisces sunt. In præfatis verbis Origenis lucet, quod instaret illo cusa erat imago Cæsaris. Id suboluit Caietano, dum inquit: *Speciem fuisse numismatis. Quod ex eo conicio, quod Iesus præcipit illum dandum Publicanis. Si enim pondus argenti non monetari fuisset, non dixisset: Da illum; sed vende, aut permuta illum.* Vide, in quo resideat mundialis principis sculpta imago? In mari, cui venti illudunt, quod voragines discerpunt, contundunt fluctus, ciuiliæque tempestatum agmina dilacerant: in piscis ore, nondum in visceribus deglutita, quasi maris animalculum puduisset, imaginem sæculi in stomachum deglutisse. Sed quid est, quod Origenes censeat, Dominum renuisse contrectare staterem, ne vel tantisper apud eum imago Cæsaris permaneret, cum certum sit ad annonam alimoniamque sui discipulorumque denariis usum, in quibus altè sculpta facies Cæsaris eminebat? Considera, censum hunc non debitum à Domino fuisse, ut clara argumentatione ipse asseruerat, utpote filio Regis æterni, in quo splendor & figura substantiæ eius immobili stemmate prælucebat. Igitur aduersus pietatē erat, à Christo extorquere tributū. Recole, quod supra protulit Chrysostomus: *Si aliquid tale fuerit,*

Hilar.

Ezech. 28.
12.

Chrysost.

41.
Matth. 17.

26.

Origen.

Caiet.

Heb. 1. 3.

Chrysost.

fuert, non adhuc Caesaris est, sed diaboli tributum. Ergo diaboli tributum numismate diaboli reddi imperat Dominus, ne, quod impium erat, sub pietatis imagine solueretur. Adridet S. Thomas in Matth. 17. *In statere illo erat imago Caesaris, & significat diabolum, qui nihil habebat in eo.* Ioann. 14. *Venit Princeps huius mundi, & in me non habet quidquam. Ideo, quia de suo nihil habebat, de suo solvere noluit.* Time, o quisquis avaritiæ hamo, hamataque necessitatis specie in regni littore constitutus tributa piscaris: prius enecas piscem, quam ex ore staterem deducas; prius prendi hominem in inopiæ pelago fluctuantem, imaginemque Dei ferro suffocas inter vndas; imago diaboli numisma hoc est, nec tibi, nec Deo; sed dæmoni inseruiet ad vsum. Cur in ore piscis stater adhuc non deuoratus manebat? Ut noueris, id, quod iam in ore ad alimentum homo tenebat, sapissimè à sæculi piscatoribus amoueri: qui novos sinus variaque prædandi vocabula exquirunt. Et tamen per faciem, & os hominis spiraculum vitæ processit, quod in plasma suum omnipotens Spiritus hauriuit.

42. Nabuchodonosor se, artifice superbiâ, sculpsit in auro: ut avaritiæ hydropisim saginaret, se potius aurum, quam carnem esse cupiuit. Dan. 3. *Nabuchodonosor fecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex.* Rectè per cubitos mensura taxatur, quoniam cubitus mensuram significat, quantum à cubito brachij vsque ad extremam manum distenditur. Si imaginem sui rex iste compegit ex auro, ut omnes illi ad structuram penderent vestigalia, aptè per cubitos expensus est: quasi pluribus cubitis, & oblongis manibus abundaret imago eius, qui à cinibus suis, ut conflaret statuam, aurum abstulerat. Quid inde? Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos Satrapas, Magistratus, & Indices, Duces & tyrannos & Praefectos, omnesque Principes regionum, ut conuenirent ad dedicationem statuæ. Cur Satrapas, & tyrannos in autæ statuæ solennia vocauit? Scholiast Lyra: *Satrapa dicitur, quod sat rapiat: & apud Cornel. Tyranni vocantur erarij praefecti, qui tributa exigebant quare Vatablus vertit quæstores.* Ergo qui sic auro inhiabat, ut per animata viscera aurum inanime quod serperet, studebat, & ne ab auro vllum membrum abiret, imaginem hominis traduxit in aurum; avaritiæ festo dedicando non alios aptiores, quam quæstores nutritoresque erarij deligi putauit, qui strato corpore imaginem adorantes, in imaginem auri transirent, & Dei imaginem, avaritiæ idolo tributaria veneratione subiicerent. Erras rex, qui mammonæ imagine imaginem Dei imperas inseruire. Sunt hic pueri, quos diuina similitudo ingenitis celestibusque coloribus imbuïs, sacræque imaginis lineamenta commisit, qui tuæ statuæ fidèlem poplitem vertere renuunt. Adiguntur, ut Dan. 3. 16. 17. *vertant: at illi dixerunt Regi: Non oportet nos de hac re respondere tibi. Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, Rex, liberare.* Cur libera fronte Regi responsum reddere inficiantur, & quem regem fatentur, non procliui venerantur obsequio? Quoniam ubi imaginis Dei tributum expetitur, non opus est linguâ, quæ respuat, & periodis petitionem elidat: sat ipse Deus pro

vindice est, cuius in imagine superscriptio notatur. A limitibus exorbitat disciplina, qui non solum diuitias hominis, sed & hominem ab homine auaris manibus vsurpare præsumit. Solum Dei est, non Caesaris; imago Dei, diuinæ sublimitati debetur. Grauitè Tertul. lib. de idolol. c. 15. *Quod adineat ad honores regum vel imperatorum satis præscriptum habemus, in omni obsequio esse nos oportere: sed intra limites disciplina, quousque ab idololatria separamur. Propterea enim & illud exemplum trium fratrum præcucurrit, qui aliâ obsequentes erga regem Nabuchodonosor, honorem imaginis eius constantissimè respuerunt, probantes idololatriam esse quidquid vltra humani honoris modum ad instar diuinæ sublimitatis extollitur.*

Mirum est, quod ab ipso rege, qui tributarium venerationis genu à pueris extorquere parabat, Filij Dei similitudo inter ignea fornacis volumina videretur: *Ecce video quatuor viros solutos, & species quartæ similis Filio Dei.* Cur signatè Filius Dei inter calcantes ignem apparet, & cum gradientibus graditur inter flammæ, quem in æstuantem rogam rex non immiserat? Quoniam Filius Dei celestis Genitoris est imago; viuæque effigies, naturalis & inuisibilis. Qui imaginem Dei sculptam in homine, quam testa plasmatis ebibit ab exordio, ab impiæ seruitutis tributo cum dispendio salutis eximere, digni fuerunt, quod & Filius Dei, imago, & similitudo perennis imbueret inter flammæ, factumque ternarium celesti forma figuraret: ut nosceret rex liberos à sacrilegio stipendio filios hos fuisse, quos Filius Dei addito numero coronabat. Non spes iuuenes fefellit fideles. Dixerant illi: *Ecce Deus noster potest de manibus tuis, o Rex, liberare.* Id est, liberos & immunes ab adorationis stipendiis eximere. Suis oculis ipse Rex vidit solutos, quæ liberos; exemptos, quæ similitudine Filij Dei insculptos, ne putaret iniuriolis quæstibus onerandos iuuenes, in quibus Dei cælabatur effigies, & inter filiorum numerum, ipso Filio Dei comite, censebantur. Recognosce quid de stipendiario censu tributarioque iugo Dominus dixit Matth. 17. *Quid tibi videtur Simon? Reges terra à quibus accipiunt tributum, vel censum, à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit. Ab alienis. Dixit illi Iesus. Ergo liberi sunt filij.* Non facilis nodus est iste. Se sapienter eximere patat à tributo, utpote Dei filiatione pollentem; & tamen quæ homo non à Superio Patre genitus; quare assertum hoc secundum carnem non venit intelligi: quod si secundum spiritum, quisque Christianus liber erit, & à tributis pendendis immunis, quod Apostolicis sanctionibus aduersatur, ad Rom. 13. *Reddite omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Profundè soluit S. Thomas, in cap. 18. Matth. *Aut loquitur secundum carnem de filiis, & sic ipse non erat filius secundum carnem. Si secundum spiritum, tunc omnes Christiani erunt liberi: sed hoc est contra Apostolum. Dico quod istud veritatem habebat de illo, qui per naturam erat filius: ille enim verè erat liber. Sed liberi secundum spiritum, eo modo habebant libertatem, quo filiationem, per conformitatem ad Christum, qui est primogenitus in multis fratribus. In quantum conformes primogenito, liberi sunt.* Ergo in Babylonica fornacæ imago Deitatis in pueris constantibus excreuit, adeoque conformes fuerunt imagini Filij Dei, ut ipsum Dei Filium ad clibanum ignis

traxissent, & oculis Regis quamprimum speciem similitudinis in flamma lucida præsentassent. Fortioribus coloribus imbue imaginem Dei, quam in animo gestas, ab stipis tributaria calculo raderis. Si enim quod plus acuitur conformitas cum Filio Dei, libertatis struitur privilegium, indices similitudinis incrementa capessens, supputaberis tandem à censu. Id scitè percalloit S. Hilarius can. 23. in Matth. *Si enim nihil, quod Caesaris est, penes nos resederit, conditione reddendi ei questum, non tenebimur. Porro autem, si rebus illius incumbamus, si iure potestatis sue utimur, extra querelam iniuria est, reddere Casari, quod Caesaris est.*

Hilar.

44.

Cur quereris te ad questum sæcularem mancipem obligari? Subtrahe te, elude censum, non Casari negando, sed tibi: hanc sarcinam à te proiice, in mundiali pelago fluctuantes neutiquam comitaberis ad naufragium. Iustè tributum expetitur ab habente: non dat, sed reddit, qui depositam Caesaris imaginem prototypo vindicanti restituit. *Reddite, inquit, quæ sunt Caesaris, Casari.* Ergo debitum, non munus est, ob

Matt. 22. 21.

quod ad Principale tribunal accerferis. Honesto vocabulo usus est, quod & avaritiam petentis, & tribuentis temperaret dolorem. *Reddite* ait, ne quid extra debitum extorqueat Casar: quin & ne doleat cuius abdicationem numismatis, quod sub sacculo sigillabat; imò se à vinculo obligationis absolui, cum censum soluit, hilarescat. Quid est, quodd ordine præpostero, videatur construxisse sententiam, siquidem prius Casari; deinde Deo ut debitum reddat hominem instruit? *Reddite, quæ sunt Caesaris, Casari, & quæ sunt Dei, Deo.* Nescit Dei imago, quam altè apices diuinæ legis in animo cælauerunt, nisi deterfa rubigine, exultaque facie suo Domino præsentari. Ergo, ne alieno, scalpitoque, & adulterino ære obducatur, præcauet Deus, quod prius sæculare numisma Regi præstetur: sic totus homo ab alieno fœnore liberatus immunem Dei sui exhibebit effigiem. Sapienter Sanctus Paschasius lib. 10. in Matth. cap. 22. *Primum reddite, quod alienum est, ut possidere possitis, quod vestrum est: ut sic in humo imago Caesaris persolvitur, ita & in cordibus vestris Dei imago vera reformetur; quam sanè imaginem diuina manus decem præceptorum apicibus insigniuit. Vnde quamuis Deus ante omnia honorandus sit, oportet, in hoc facto rectus ordo seruetur, non primum quod Dei est, Deo, sed quod Caesaris est, Casari. Alioquin primum vos offerre Deo cum fœnore alieno, peruersus ordo est, si rursus redigamini prioris vitæ imperio.*

S. pasch.

45.

Denique perscrutari non pigeat, cur ad Caesaris explorandum tributum, numisma census Dominus ostendi curauit, & in auro subsilientem imaginem, styloque ductam artificis, reuelari præcepit: cum tamen, quid esset reddendum Deo nullius rei exhibitione exemploque præscribere conatus est? Cur non auream segetem aureique velleris ouem, agnosque recentes adduci iussit, ut Deo primitias, Casari diuitias remitteret? Imò in numismate pro utroque creditore sententiam tulit. In denario utraque innuebatur imago, Caesaris verè, symbolicè Dei; argenti in natura, hominis in exemplo. Homo denarius Dei est, hoc solo tributo sibi Deus blanditur. Apprimè utrumque debitum explicuit, qui vnum numisma præcepit ostendi. In

metallo sculptus spirabat Casar, sed tacita imaginis voce in Numinis imaginem homini expressam prospectantium oculos immittebat. Casar hominis Deus est, Casar Numismatis Casar. Non Casari alieno quacumque ex his imaginibus reddenda, sed denarius hominis, id est, ipse homo Deo, denarius Caesaris Casari. Ingeniosè Tertullianus lib. 4. aduers. Marc. Tert. c. 38. *Reddite, quæ sunt Caesaris, Casari, & quæ sunt Dei, Deo. Quæ erunt Dei? Quæ similia sunt denario Caesaris, imago scilicet & similitudo eius. Hominem igitur reddi iubet Creatori, in cuius imagine & similitudine & nomine, & materia expressus est. Quærat sibi monetam Deus Marcionis. Christus denarium hominis suo Casari iubet reddi, non alieno.* Hæc vltima tibi fige. *Denarium hominis suo Casari iubet reddi, non alieno:* quasi diceret: Deus Marcionis non Casar hominis est. Si rationalis naturæ monetam illi Casari præstaret homo, nec à debito liberabitur, nec immunis abibit à furto. Denarius hominis, quo homo est, non quo nundinatur, forensiaque nutrit commercia, non alius nisi veri Dei est.

Adulatio melleus laqueus est, dulce venenum, amicitia inimica illudit & ledit.

SECTIO VIII.

MELLEUS laqueus adulatio est, per aures immittitur, gutturque strangulat auscultantis. O quali inopia laborant magna fastigia! cum omnia possideant, vnius rei illis indigentia est, hominis, qui verum consulat, & exerræ veritatis, fronte serena, siue acefcat, siue delectet, Senator sit. Adulandi certamen est; dicebat Sapiens ille, & vnum amicorum omnium officium, vna contentio, quis blandissimè fallat? Ignorauere vires suas; & dum se tam magnos quàm audiunt, credunt, attraxere superuacua & in discrimen rerum omnium peruentura bella: vtilem & necessariam rupere concordiam: sequuti iram, quam nemo reuocabit, multorum sanguinem hauserunt fusuri nouissimum suum, dum vindicant inexplorata pro certis, flectique non minùs existimant turpe, quàm vinci, & perpetua credunt, quæ in summum perducta maximè nutant. Senecæ sunt ista; quodd animorum sint, opto. Concilium statuit Nabuchodonosor, quod sapiens longæuæque senectus, optimatum regni nobilitas, bellatorumque fortitudo illustrabat: & tamen nec vnus homo, animosus adfuit veritatis assertor: densa adulatorum frequentia in improbum Regis placitum iucundis blandimentis iuere, ut in præcordia Regis ima descenderet, eo ipsi gratiosiores, quo iniuriosiores; cuius aures ita formatae erant, ut nil nisi iucundum acciperent & læsurum. *Dixit cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subiugaret imperio. Quod dictum cum placuisset omnibus vocauit Nabuchodonosor Rex Holofernem principem militia sua.* Peribis à consilio Rex, sub auri calliditate venena bibisti. De orbe subiugando in Senatu sancitum est: orbis sibi manebit, tu nec

46.

Seneca lib. 6. de benef. c. 30.

nec tibi. Nulla immanior iniuria, quàm adulatio est: quò blandius subintrat, enecat durius: sub obsequij & amicitia fronte meditatur interitum, & apertis beneuolisque auribus cicutam inimicæ pestis immitit.

47. Nullus euidentior alieni commodi raptor est, quàm per adulationem inimicus occultus. Dæmones saua tyrannide duo homines obsidebant,

Matth. 8. 19. Domino clamitant: *Quid nobis, & tibi, Iesu Fili Dei?* Quid? Si Filius Dei est, homines isti eius possessioni debentur. Ergo fastidiosus adulator est dæmon: Filium Dei nuncupat, quasi beneuola assentatione possit inflectere, quem viuorum & mortuorum iudicem timet. Adulationis astum considera. Fur diabolus est, & honoris verba producit; usurpat, dum loquitur; demulcere procurat, dum rapit; sub vngue hominem tenet, & possessori hominis adularur: prædam gestat, & filiationis æternæ præconio Christo palpare non veretur. Chrysol. serm. 16.

Chryl. *Quid nobis & tibi, Fili Dei? Hoc dicunt possessori fures, hoc Domino prædones: tenent spolia, prædam gestant, & quid sibi cum eo sit, quia sua reposcit, interrogant.* Nonne hæc ab adulationis arte veniunt? Eundem recognosce stylum apud Marc. 5.

Marc. 5. 7. *Quid mihi & tibi Iesu Fili Dei Altissimi?* Quid? Si Filius Dei est, utique & hæres: ad eum pertinet hæreditas rationalis. Aded propinqua iniuriæ adulatio est, assentationique præda, ut eisdem verbis, quibus Christo diabolus assentatur, se prædonem esse pronunciet. Chrysol. serm. 17.

Nam & modo ut adulator, non ut deuotus & obsequens hic adorat, euadere cupiens pœnam, prædam perdere pertimescens. Si agnoscis filium, utique non nescis hæredem, nosti; hæreditatem rapere cur præsumis? Callidus veterator in deserto dominum adoritur. Si Filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant. In pinnaculum templi, ascendentis superbiæ impetu sustulit: Si Filius Dei es, inquit, mitte te deorsum. Denique in montis cacumen impellit, nec Filij Dei ambizioso vocabulo demulcet, sed absque præludio post gloriæ mundialis spectra inquit: *Hæc omnia tibi dabo, sic cadens adoraueris me.* Si bis filiationis Dei suspiciosus verbis, eius aures inungere conatus est; & eloquij blandimento tanquam oleo fouere; cur tandem sic irreligiosus irrupit, ut sacrilegæ adorationis suggerat casum, & infandi cultus ignominia impudens conuicator exultet? Non mutauit stylum, qui ad iniuriam ab adulatione processit. Qui non obsequendi, sed lædendi animo venerat; ut iniuriolosus tentationem finiret, adulator incepit: diuini generis assertionem gladium extersit, quo denique tentando feriret. Qui blanda non potuit laudationis decipula prendere, contumelia explorare sollicitat, an se Filium Dei in indignatione demonstret, qui in laudis auscultatione occultauerat. Vnde Dominus: *Vade post me*, inquit: Cur sic agit cum versuto inimico, ut post tergum quasi insequatur fugientis eat? Imò *post me* inquit, ut potius ipse inseruiat & adoret, Dominique scapulas obseruet ut seruus: noscatque nec ob laudem, nec ob contumeliam Dominum se subiicere debere ministro. Opportune Sanct. Maximus hom. 4. *Vade retrò Satanás. Instissime retrò abire præcipitur, qui tentando ad hoc usque peruenit, ut se ab adorando Dei Filio posceret adorari, astimans, quòd Christus qui decipi*

Matth. 4. 3. 6. 9. *mitte te deorsum.* Denique in montis cacumen impellit, nec Filij Dei ambizioso vocabulo demulcet, sed absque præludio post gloriæ mundialis spectra inquit: *Hæc omnia tibi dabo, sic cadens adoraueris me.* Si bis filiationis Dei suspiciosus verbis, eius aures inungere conatus est; & eloquij blandimento tanquam oleo fouere; cur tandem sic irreligiosus irrupit, ut sacrilegæ adorationis suggerat casum, & infandi cultus ignominia impudens conuicator exultet? Non mutauit stylum, qui ad iniuriam ab adulatione processit. Qui non obsequendi, sed lædendi animo venerat; ut iniuriolosus tentationem finiret, adulator incepit: diuini generis assertionem gladium extersit, quo denique tentando feriret. Qui blanda non potuit laudationis decipula prendere, contumelia explorare sollicitat, an se Filium Dei in indignatione demonstret, qui in laudis auscultatione occultauerat. Vnde Dominus: *Vade post me*, inquit: Cur sic agit cum versuto inimico, ut post tergum quasi insequatur fugientis eat? Imò *post me* inquit, ut potius ipse inseruiat & adoret, Dominique scapulas obseruet ut seruus: noscatque nec ob laudem, nec ob contumeliam Dominum se subiicere debere ministro. Opportune Sanct. Maximus hom. 4. *Vade retrò Satanás. Instissime retrò abire præcipitur, qui tentando ad hoc usque peruenit, ut se ab adorando Dei Filio posceret adorari, astimans, quòd Christus qui decipi*

laudis sua subreptione non potuit, indignatione ingesta contumelia se prodere exploranti. Sed fortissimus propugnator nec molli adulatione frangitur, nec durissimis iniuriis commouetur. O tu, qui antistas, in supremaque statione locaris, si minister adulator accedat, laudumque vnguento diademate redimitum illinat caput, ita in gradu tuo; maneto firmus: quem laudat detrudere parat; molli adulatione ad durissimas iniurias quasi per ignotam semitam venit: dic illi, quòd retrò vadat, ne tu post consiliatorem eas.

2. Reg. 11. Concito gradu iuuenis ad dauidem accedit, exuiasque Saulis, mortisque narrationem quasi prosperorum nuntiator adducit: *Stans super eum occidi illum: sciebam enim, quòd viuere non poterat post ruinam. Et tuli diadema, quod erat in caput eius & armillam de brachio illius, & attuli ad te dominum meum huc.* Quid inde? quid rependit pro nuntio, pro muneribus Rex? *Vocans Dauid unum de pueris suis ait: Accedens irruet in eum. Qui percussit illum & mortuus est.* Quam infesta gratitudo! Cur capite plectit, à quo capitis scapularumque ornamento donatus est? Diadematis & armillæ pretium fuit sanguis, qui præsentem Rege citius ad vindictam cucurrit, quàm iuuenis currebat ad nuntiandum. Profecto accessu, nuntio, dono Amalecites ille Dauidi adulari gestiuit; & tamen sub adulatoris specie eum ut ultione gaudentem infamare. Ergo iuste Rex coram se interfici iubet, ut non de aperti inimici, nempe Saulis, morte se hilarescere ostendat tanquam ultionis amicus, sed de occulto hoste, blando scilicet adulatore, celerem ultionem accipere. Duo ictu indicauit, & inimici odisse vindictam, & vindictam amici amauisse: inermem hostem hilari occidit, qui ob armati inimici eadem miserè fleuit. Glossa Glossa sic censuit: *In hoc Dauid dedit exemplum potentibus huius mundi, ut non sint fauorabiles, aut benefici adulatoribus & mendacibus; sed magis puniant eos secundum quantitatem delicti.* Verùm quò iure Dauid alienæ ditionis hominem interfecit? Abulensis ibi quæstione 11. inquit: *Dauid non peccauit occidendo iuuenem, quia de iure potuit: erat enim Dauid habens iurisdictionem, quia post mortem Saulis sciebat regnum ad se pertinere ex dispositione Dei: regnum autem continet iurisdictionem, ided poterat ex officio suo punire delinquentes.* Ergo ne sat fuit se conscius obtinendi regni extitisse, ut manus iniici iuberet in virum, & subtus solium coram aulicis interimere? Equidem ipse prosperorum mendax nuntius infaultæque mortis verus narrator, dum Dauidi adulatus est, aduersus se iudicem constituit. Vides? Qui diadema obtulit & armillam, & ab enecti Saulis capite in Dauidis transtulit caput, regnum illi Israël in inauguratus est, consecratur in regem, qui regalia stemmata dedit. O miser, quibus regem mulcere putabas, in te iudicem armauisti; te enecat Saulis diadema in Dauidis capite collocatum: ut qui euentus es, te interfecisse Saulem, ut assentareris Dauidi, Saulis reliquiæ in rege successore te interimant. Nonne ipse Amalecites se Dauidis iurisdictioni subiecit, cum regalia insignia illi offerens dixit: *Et tuli diadema, quod erat in capite eius & armillam de brachio illius, & attuli ad te dominum meum huc.* Abulensis quæst. 8. *Quasi dicat; Non credas, Abulensis quæst. 8. Quasi dicat; Non credas, Abulensis quæst. 8.*

48.

2. Reg. 10.

Abul.

2. Reg. 10.

quòd

Maxim.

quod ista insignia regalia ego pro me rapuerim, & à casu veneram in locum istum; sed accepi illa, ut ferrem ad te: quia non putavi alium dignum esse regalibus insignis, nisi te dominum meum. Benè cum adulatore actum est. Melius fuit susurronem istum perire, quàm pacatam Davidis indolem vlticis animi suspicionem subire.

49.

Malè sibi optat Princeps, qui consiliatoribus vititur, qui per viridem assentationum herbam quasi angues occulti labuntur, dumque infigunt osculum, osculati principis cor transfigunt. Fœlix Senatus, in quo ad resistendum animosus vigor insistit. Qui improbum placitum collaudare recusat, probat se ministrum, dum sui assensus obsequio reprobat ministrare: tunc vere Consul est, cum magis vtilitati consulit, quàm palato. Vasthi vocata ad conuiuium accedere renuit, ne inter halantia fercula, calidaque Lyæa pulchram prostitueret maiestatem: Vnde iratus rex, & nimio furore succensus, interrogauit Sapientes, qui ex more regio ei semper aderant, &c. cui sententia Vasthi regina subiaceret. Ausculta, quid in Senatu primus consuluit: Regis iusta est indignatio. Si ergo tibi placet, egrediatur edictum à facie tua, ut nequaquam ultra regina Vasthi ingrediatur ad regem. Meditare, quid rex interrogauerit, quid responsum? Sciscitatus est. Cui sententia Vasthi regina subiaceret? quid in legibus Persarum sancitum, non Sapientum cerebrum consuluit, ut quisque suam ederet opinionem. Et quidem si iuxta gentis vsum responsa darentur, nulli supplicio fieret obnoxia regina. Non etenim decebat, vxores in conuiuia se dedere, nec feruenti mero, libidinique prouocata domesticum pudorem obiiicere solum concubinis & pellicibus ea copia fuit, ut excitatas à dapilibus mensis Veneris flamma impudica proritatione protenderent. En verecundæ Persarum consuetudini Vasthi verecunda obediuit, pudicæque legi maluit assistere, quàm se conuiuium feruenti tradidisse frequentia: Ioseph. lib. 11. antiq. cap. 6. Illa verò volens leges Persarum seruare, qua vxores vetant ab aliis præter domesticos conspici, non iuit ad regem. Et cum non semel ad eam eunuchos ea de causa misisset, in negando fuit pernicax. Offensus rex septem viros illos, penes quos apud Persas legum est interpretatio, conuocat, inbetque quid sit iuris, proferre sententiam. Si sic, cur non à legis peritis, legis obseruatricis laudatur, sed diuortij inhonestæque repulsæ damnatur? Adulatoris ingenium in causa fuit. Subitas in iras rex efferbuit, igneis oculis indignationem expressit: in fronte Regis nouam aduersus multerem legem Senator inuenit, ab hac sententiam incepit. Audiisti? Regis iusta est indignatio. Si ergo tibi placet, egrediatur edictum à facie tua. Imò non quid sibi placuit, sed quid lex indixit, quæsiuit Rex. Cur iuxta irati vultus speciem legum interpretaris decreta? Nulla parator, viuidioreque lex adulatori est, quàm principis facies. Ab indignatione Regis responsum didicit; priuauit vxore, cui assentari putabat. Non ex verecundia, sed ex contemptu in reclusorio mansisse pudoris Consul iste iudicauit: nec honestatis consuetudine pepercit, qui maluit pro primo Regis furore, quàm pro extrema Reginæ modestia sententiam ferre.

50.

Dan. 6. 6.

Dan. 6. aduersus Daniele Principes exarserunt, & Prophetæ incommodum in adulationis

vasculo Regi propinare tentarunt. Tunc Principes & Satrapæ subriperunt Regi, & sic loquuti sunt ei: Dari Rex in æternum viue. Consilium iniierunt cuncti Principes regni tui, ut decretum imperatorium exeat & edictum, ut omnis, qui petierit aliquam petitionem à quocumque Deo & homine usque ad dies triginta, nisi à te Rex, mittatur in lacum leonum. Quid suggeris infelix astutia? quid adulatorum immunde grex audes? Vitam Dario imprecatur æternam, Diisque immortalibus æquat: & tamen quod ad Regis consuluit laudem, eius in perniciem intendit; lædere & laudare vnius periodi fuit. Quoniam si Daniel qui preces Deo suo non verebitur geminare, vindictam sufferat à leonibus, præcipuus Darij interibit minister. Ergo decretum hoc, quod eleuat Regem in astra, Regem in ima detrudit, & melles verbis venenum miscet. Id latet in illis: Subriperunt Regi. Audi Lyræ ibi: Subripere est, aliquem verbis fallere, quasi commodi sui gratia, cum tamen sit contra eum. Et sic factum est hic, quia induxerunt Regem ad faciendum edictum, per cuius occasionem occideretur Daniel, qui erat sibi maxime utilis & fidelis: videbatur tamen prima facie illud edictum esse, pro Regis vtilitate. Speciosa edicti verba, sed iniuria Regis latebat: Ut omnis, qui petierit aliquam petitionem à quocumque Deo & homine usque ad dies triginta nisi à te Rex, mittatur in lacum. O potentia Regis inhonorum examen! Ergone si pluuiis imbris indigeant arua: si salutem æger sollicitet: si liberos infœcunda vulua desideret, harum precum libelli offerentur Dario, ut ille nubium sinus discingat, segete coronet agros, agros valetudine recreet, liberorum gregibus cubilia repleat? Pudebit Regem, id à se peti, quod præstandi impotens est, humana infirmitate detentus. Falleris Rex, qui aures adulatoribus præstitisti: calamo, quo subscribis edicto, tuæ virtutis oblitteras opinionem, Theodoretus: Non intellexerunt ipsi, quorum mentis aciem perstrinxerat inuidia, Regem non posse omnia præbere petentibus, neque bonam valetudinem, neque vitam, neque liberos, nec pluuiarum vim, neque alia omnia, quæ à solo Deo accipimus. Propudiosum nimis Regi edictum hoc est, quod à petitionibus supplicum omne Numen arcet & hominem; ut eius infirmitas innotescat, qui nequit, quæ desiderant, concedere postulantis. Quin in his, quæ valeat elargiri, vel seuerus vel auarus Darius iudicabitur, si negauerit; vel in inopiam, si concesserit, redigetur. O quibus se obligat, qui fascinum laudis non timet! Dum adulatoris verbis imperuias non obturat aures, herba dulci mortem deglutiet.

Superbus Aman, quem Regis benignitas familiaritasque beabat, ob vnius Mardochæi immotum genu miserè dolebat: anceps quid ageret, Esth. 5. Responderunt ei Zares vxor eius & ceteri amici: Iube parere excelsam irabem habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic manè Regi, ut appendatur super eam Mardochæum. placuit ei consilium. Imò placuit eis, quia Aman placitum timati sunt. Quàm extemporalis & absque consilio consultatio? Quid aula regis Primori cum homuncione, cui limina fuerant pro subsellio? Quid Primoris in regno magnificæ domui cum ignominioso patibulo, infamique irabe? Qui intra domum, adulantium collegit

51.

Esth. 5. 14.

Ioseph.

collegit senatum, ne ab iniuria adulatio distaret, intra domum irabem erexit, in qua pendulus ipse improbi consilij dederet pœnas. Nonne trabis in Amanis domo inuenta est? Profecto sic censuit Ioseph lib. 11. de antiq. *Sabuchades eunuchus accedens accusabat Amanem, quod in adibus eius inuenisset crucem Mardochoa paratam: id enim sibi compertum ex ipsius famulo, cum ad inuitandum eum venisset, esseque eam crucem altam quinquaginta cubitos.* En à domestico amicorum consensu domesticum suspendium Amanis decernitur, & dum ambitioni Administri supremi Regis serui putatur, malæ crucis paratur augurium. O quos suspendit adulatio, & quasi modulati cantici melodia suspensos tenet! Crede suspendium est: dum laxat voces, colum auscultantis perstringit, & quasi triplici licio incantat; ut gutturi licio, funemque mortalem incutiat. Immanis assentatio lignum persuasit Amanis: cur non aliud cædis genus in Mardochoæ vindictam meditata est? Ex paraphrasi Chaldaica, licet increpans & irritidens, hæc Sanctius Consiliarios istos dixisse perhibet: *In ignem non poteris mittere Mardochoam, quia liberatus est Abraham pater eius ab eo. In aquis non poteris suffocare eum, quoniam liberati sunt ab eo Moyses & filij Israel. In lacum leonis non poteris immittere eum, quia liberatus est ab eo Daniel propheta. Veruntamen faciant patibulum in altitudinem quinquaginta cubitorum, & manè dic Regi, ut suspendatur Mardochoas super eum: quia in hoc nunquam probatus est vnus ex his, qui liberetur in patibulo ligni.* Suadent supplicium, quod inexpugnabile censent, altitudinemque consulunt trabis, quam nulla possit potentia deponere; & tamen quod altius sustulere patibulum, eò clariorem suspensi Amanis publicarunt infamiam. Nonne adulatoris vox est, eam crucem potentissimo optimati consulere, è qua nec ipse Deus possit liberare Iudæum? Non deciperis, sed decipis, ingeniosa calliditas: cum Regis amicum honorare te perhibes, lignum illi parauisti ad perniciem.

52.
Matt. 27. 40.
42.

Non dissimilis Pharisæorum, militumque sermo fuit, quem in Dominum è ligno pendulum iaciebant, Matth. 27. *Si Filius Dei es, descende de cruce. Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei.* Quæ doctrina persuasit, quod ille Rex Israël, illeque Dei filius credatur, qui à confixione clauorum liberatum corpus excutiat, seque deponat è ligno, in quo eum hominum iniquitas collocavit? Nobilitate verborum, diuinæque Filiationis encomio occultat Iudæus lethale virus; suadet ut descendat sub vocabulo Filij Dei; cum tamen, qua Dei Filius, aptior ascensui, quàm descensui, sit. Se insidiatoris dæmonis progeniem esse probavit Iudæus, qui iisdem verbis inceperat; cum tamen non veritus est consuluisse ruinam: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.* Chrysostomus in sermone de pass. Domini. *Considera autem nunc vocem Filiorum diaboli, quomodo imitantur vocem paternam. Diabolus enim dicebat: Mitte te deorsum, si Filius Dei es; & Iudæi dicunt: Si Filius Dei es, descende de cruce.* Se filios dæmonis produnt, cum adulatorem in deserto complacita disciplina sequuntur, & quem nuncupant Filium Dei, sub medicato condimento verborum à supernæ nobilitatis fastigio detrudere curant,

Chryf.

dum, quæ Filius Dei est, descendere suadent. Quæ in his laudatoria calliditas? Senserunt crucifixi virtutem, odorati sunt iam propinquum in morte triumphum: sollicitant ergo è ligno descensum, & subsannante lingua, Filij Dei maiestatem proponunt, ne se patibuli inhonestæ cædi permittat; eo fine, ut nec mortem morte debellet, nec exuias de infernis referat ad cœlestia, nec Prophetarum oraculis correspondeat, nec voluntatem Patris adimpleat. Pascha-
filius lib. 12. in Matth. cap. 27. *Quia ut crucifixus est Dominus, statim crucis senserunt virtutem, & intellexerunt vires suas esse iam fractas. Vnde callidè hoc agunt, ut de cruce descenderet, priusquam triumpharet de illis, & mortis destrueret imperium. Sed Dominus sciens eorum insidias, permanet in patibulo, ut omnes tartareas vinceret legiones, victorque remearet ab inferis.* Non nisi insidiatoris vocabulo adulator censendus est: dum palpat, ferit, & illecebrosa verborum immanitate cruentat. Qui Dominum in cruce felle potabant, hoc laudis poculum miscuere, Filium Dei, Israël Regem, Saluatoremque sub descensu à ligno conditione pangentes.

Achab, postquam à quadringentis viris tanquam fatidico oraculo delinitus, audierat, ad bellum ituro nanciscendam victoriam, Michæam prophetam consulit, 3. Reg. 22. Cui ille respondit: *Ascende & vade prosperè, & tradet Dominus in manus Regis. Dixit autem Rex ad eum: Iterum atque iterum adiuro te, ut non loquaris mihi, nisi quod verum est in nomine Domini.* Et ille ait: *Vidi cunctum Israel dispersum in montibus quasi oves non habentes pastorem.* Extrema profecto contrarietas, nec occulta in Michææ verbis inest. Cur initio, prosperitatis beneuolus enuntiator Regem, ut pergeret, lacessuit, triumphumque inauguratus, auscultantis aures melle perunxit, cum tamen paruo interstitio miniretur excidium, & à dispersarum ouium symbolo interituque pastoris, Regis per vulnera mortem prædixerit? An prius adulatus Regi, illicò correxit erratum, & quod ab aulicorum propinquitate assentationis virum adhaeserat, veritatis etsi acidæ oraculo rasit? Id de Vate sancto cogitare non liceat, nisi forsan qui cladem Regi vaticinaturus erat, ut firmior fides subsequendæ iniuriæ suppeteret, ab adulatorio stylo orsus est: nescit enim aliquo intervallo secerni adulatio à læsione; quo ludit, lædit, & sub spongia leni latens scalpellum immittit. Verum Michæas nec mentitus est, nec adulatus. Quid ergo? Dixerat Achab se infestum esse Michææ, & utpote osorem sui, semper ipsi malè nuntiare. Hanc suspicionem ab animo Regis nititur amouere Propheta, & quasi ex proprio pectore, nondumque cœlitus afflato loqueretur, prosperam profectionem prædixit: sed ne de fastidiosa adulatione mendacioque accusaretur, eo tono moduloque vocis, pulsuque manus, & corporis inuersione protulit verba, ut Rex è vestigio intellexerit, non ex animi sed ex desiderij sententia loquutum; vnde sciscitatur impensius: *Iterum atque iterum adiuro te in nomine Domini.* Quàm sapienti genio duos scopulos Abulcitrauit Propheta, nempe ne inimicus, neve adulator erga Regis animum haberetur: ob primum verba, ob secundum in verborum prolatione tonum composuit. Sic meditatus est Abulcensis 3. Reg. 22. quæst. 10. *Dixit illud ad con-*
vincen

53.

3. Reg. 22. 15.
16. 17.

vincendum malitiam Regis, quia Achab oderat valde Michæam, eò quod prophetabat ei mala: nunc vero prophetavit bona, ut non putaret, quod prophetabat mala ex desiderio inimicandei. Et tamen dixit verba ista tali modo, ut non videretur sentire id, quod dicebat. Regi bellum iniuriosè appetenti, nec ex pacis amore, sed ex supercilij elatione militares copias in regiones propinquas armanti, non nisi veterator callidusque Vares prosperum atiolatur euentum. Michæas in ancipiti constitutus, si infausta pronuntiat, inimici opinionem subit; adulatoris & mendacis, si fausta: vocis ergo modulo eam temperiem indidit verbis, ut beneuolum Regi animum publicarent, & tamen assentantis mendacij nullum contraherent peccatum. Pergit Abulensis: Quamquam Michæas falsum diceret non mentiebatur, nec peccabat, quia non dicebat, cum intentione significandi falsum, & etiam ex habitudine loquendi hoc excusabat mendacium.

*Iniquus valida fortitudine roboratur,
sed quæ tandem tremor, & pus-
sillitas est, & à fœmina
debellatur.*

SECTIO IX.

54.

VNE Holofernes vocauit Duces & Magistratus virtutis Assyriorum, & dinumerauit viros in expeditionem, sicut præcepit ei Rex, centum viginti millia pedum pugnatorum, & equites sagittarios duodecim millia. O quàm est validum robur ad malum! Quàm mascula brachij strenuitas, ut per ignotas regiones manu pergrassetur hostili! Quam feruidæ vires malitiæ sunt, quàm gladiatoria membra! Qui ad virtutem æger est, vixque pedem præ infirmitate valet eleuare, vix vnus horæ sustinet abstinentionem, nec nisi in culcitra, auicularum plumis infatta, præ debilitate caput inuertit: si libido pupugit, si ambitio efferbuit, si exarsit ira, noctes diesque transigit impransus, in incubio insomnis pererrat, hyemem in compitis imbresque suffert, armorum onus tanquam paxillum æstimat, victu aspero horridaque vita exasperatis membris præ desideriorum apparatu degere non veretur. Hæc virij fœlicitas est, ad omnem fortunæ iactum, corpus habile animumque paratum sortitur. Holofernes Magistratus virtutis Assyriorum ad orbis cladem facile collegit imperio. Quæ virtus ista est, quæ terræ læsioni paratur: Magistratus virtutis Assyriorum? Virtutis vocabulo malignitas nuncupatur: sæuitiæ fortitudo, tyrannidisque robur tot viribus pollet, ut se extulerit virtutis insigni. Et tamen, ô imbellis & ignaua malitiæ virtus, vel à fœmina debellaberis: vna Iudith lanificio, calatisque Mineræ assueta collum pugione truncabit, & post Assyriorum terga victrici dextera triumphum ager. Tremula est, formidinique plena malignitatis virilitas & fortitudo; strepit, sed trepidat; minatur, sed minor fit; & quæ ingentibus exercitibus constat, vnus mulieris exanimatur ad pulsum.

55. Abimelech tanto robore imbutus exarsit, ut
Iudic. 9. 5. septuaginta fratres super vnum lapidem iugu-

lauerit, Iudic. 9. Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos, filios Ierobaal septuaginta viros super lapidem vnum. O lapideus homo? ô à lapide vteroque saxeo progenitus! Quis animus tam longæ iugulationi suppetere, & proprii sanguinis tarda effusione non pallidus expiraret? Quandone tantum vigoris cumulum virtus sortita est, quantum hîc malignitas ingenta sæuitie conduxit? Et quidem non vno impetu, sed spatiosa vicissitudine septuaginta iugula fratrum percussisse compertum est. Quid est super lapidem vnum? In domo paterna. Cur super lapidem vnum dictum? Ut sigillatim eos enecuisse credideris. Abulensis q. 21. Abul. Omnes isti manebant adhuc in domo paterna, & occidit omnes Abimelech, non tanquam hostis iru- cidans eos; sed tanquam index, cum super vnum lapidem fecerit, omnes decapitari. O facinoris ingentis prodigium! Quantum succi virilis, quantum sanguinis in homine fuit ad piaculum, qui postquam proprium in septuaginta fratribus sanguinem fluente gurgite currere fecit, adhuc in venis, præ furoris incendio palpitantibus sanguinem animosum inuenit! Cur à Sichimitis illicò creatur in Regem, quem paricidale piaculum infamabat? Abieruntque & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem. Bene iuxta quercum, quasi Iudic. 9. 6. à dura quercus vulua progenitum, truncisque, & duro robore natum. Cur non infandum facinus in Regem deligitur; sed fraterni sanguineique fluminis expectatur incursus? Quoniam virum bellatorem Sichimitæ cupiebant, belli fulmen, Martisque potentem: nec potuit strictiore examine masculus eius explorari vigor quàm à septuaginta fratrum cæde, fraternisque oculis, in paternaque domo exercita, spectataque. Abulensis quæst. 23. Abul. Volebant Sichimitæ videre, an Rex constituendus super eos, esset vir bellicosus, dignus regno. Cum ipse cautè se habuit contra fratres suos, occiditque omnes præter minimum, viderunt eum posse similiter pugnare contra hostes: ideò sponte eum constituerunt Regem. Tot fratres enecuit, quot linguæ sunt, quot gentes, qui septuaginta occidere non veritus est. Interlin. De septuaginta linguis: quasi in fraterna cæde protenderet, se vniuerso orbi paraturum excidium, quale minatus est Nabuchodonosor hîc: Non parces oculus tuus omni regno. En iniquitatis fortitudo multum excreuit. Sed considera, quàm pusilla, quàm excors, quàm absque succo sit: vel mulieris ictu proteritur. Iudic. 9. Et Iudic. 9. 53. ecce vna mulier fragmen mola de super iaciens illis capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. Quis vocauit citò armigerum eius, & ait ad eum: Euagina gladium tuum, & percutite me, ne forte dicatur, quod à fœmina interfectus sim. O tandem, qui cedros Libani nequitia viribus iugulaisti, ab humili myrica, nedum à carduo turpiter enecaris! Quàm sapiens fortissimæ cervicis conculcatio! Cur fragmen molæ, manumque fœminæ in strenui militis occisionem delegit Deus? Quoniam fortitudo eius non à virtute, sed à malignitate fuit, cui licet virium sit strepor & fama; veritas pusillitas est. Super lapidem vnum iugulauerat fratres, sed dimidio interimitur lapide: virorum exercitum collegerat, quorum in manu, fraterna colla feriret; manu fœminæ elisus est. Sic acciperem energiam S. Basilij Basil. homil. 22. Abimelech homicida ille spurius Gedeonis filius,

filius, qui septuaginta germanis illius filiis occisis, quos cadis habuerat ministros, conterit quidem; sed & ipse vicissim ab illis conteritur, & tandem per mulieris manum ac lapidis iactum perit. Ad dimidij lapidis iactum perit, qui integrum vnum lapidem repenti fratrum sanguine saturauit. Quomodo, si subitus turrum erat, & per fortiuos elati fastigij cuniculos lapidem scemina iecit, potuit sceminam conspexisse? Voluit Deus, non solum eum à scemina cadere, sed quòd à scemina nosceret cecidisse. Ideò doluit, sed à scemina interfectum, & ab inhonesta ignauia acrius vulnus accepit. Abulens. quæst. 52. Deus voluit valde punire Abimelech, faciendo quòd caderet manibus mulieris, quod ipse valde detestabatur, qui vidit istam mulierem; nam si non vidisset, & putasset esse virum, non doluisset sic, credens quòd vir occidisset eum.

Abul.

56. Cupis agnoscere fortitudinis in iniquitate exitum? Non solum se à mortis turpitudine nescit eximere, sed in ipso vigoris incendio, maioriq; virium, & animosi pectoris specimine gemina morte cadit, cui vna suppetere non videtur. Tam peruius est morri, qui in nequitia robustus est, vt bis mori putari possit, ne semel vinci non credatur. Recole Abimelech. Scemina fragmen mole illisit capiti, & confregit cerebrum eius. Nonne satis ostij ad mortis ingressum? Quà aliud cadis genus sollicitat, & adigit armigerum, vt in pectus aciem immittat? Euagina gladium tuum, & percutite me, ne dicatur, quòd à scemina interfectus sim. Lyra quidem inquit: In Hebræo habebatur cernicem eius: si enim confregisset cerebrum, statim fuisset mortuus, vt videtur, quòd tamen non fuit. Imò præcepit postea armigero suo, quòd interficeret eum. Falleris impudens Rex, falleris, sat ad mortem manus sceminæ fuit, cerebri medulla respergeris: etsi stringat & sepeliat armiger in herili corpore gladium, non famulo, sed mulieri occisio per lapidem imputabitur: non tuis armis, quæ baiulat armiger, & quibus occidisti fratres fortitudinemque tuam iactabas, occidaris, fas est; debilius iaculum pusillitati malitiæ debetur. Verùm infamem occultare mortem non potuit, qui tam peruius & habilis morti fuit, vt duplici morti paruisset, à scemina scilicet & ab armigero illatæ. Non nisi excordis, iudicioque destituti hæcelectio fuit, qui vt sopiret cadis à scemina iniectæ famam, nouam sibi cædem meditatus est: Quòd latere non potuit, clarius geminata morte euulgauit: quamuis non magis mortuus est ob gladium ab armigero è vagina solutum, magis, quòd à scemina esset mortuus, innotuit, & in ipso maioris fortitudinis acta, maiorem ignauia famam progeniuit. Hic fructus virium nequitia est. Abul. q. 53. Ita excacauit Deus cor illius, quòd putauit omnino per hoc occultare mortem suam, & tamen nullo modo occultabatur: & fiebat hoc, vt magis pateretur, quia super plagam illisonis lapidis, quæ sufficiebat ei ad mortem, adhuc gladio percussus est, ab armigero suo suscipiens alias percussiones, quæ ad mortem sufficerent. In quo erat infelix, quia suscipiebat quasi duplicem mortem.

Lyra.

Abul.

57. Quis Absalone in excitando bello felicior? Quæ fortunacior in pulchritudine fortitudo? Cui aurum erat pro lanugine in mento, pro coma in vertice, non delicata tenuisque manus, sed virile, brachium innumeros coëgit exercitus, vt superstiti patre regnaret. 2. Reg. 15. 10. Misit Zerda in Iudith. Tom. I.

Absalon exploratores in vniuersas tribus Israel, dicens: Statim vt audieritis clangorem buccina, dicite: Regnavit Absalon in Hebron. Quomodo tantus ardor intra Davidis aulam potuit latere, nec fumum seditionis focus excussit. Quà tam subita proditio aduersus lacteum Regem, amabilemque & amatum, tam citæ exercituum copiarum, & antequam genita nosceretur, iam adulta tyrannis? Magna nequitia solet esse felicitas Improbo auspicio cuncta succedunt, cum discoloridet fortuna. Abulens. 2. Reg. 15. quæst. 10. Ibi. Omnia faciliter ei euenerunt, quæ desiderabat, usque quo factum est bellum. Videbatur enim difficillimum, quòd cum David esset Rex tam excellens, & qui à populo nimis diligebatur, potuisset taliter concitare populum. Istud tamen fecit Absalon faciliter, ita vt non intelligeret David, quanquam semper esset ei præsens, quousque omnia consummata sunt. Ergo ab Absalonis facie nudis pedibus fugit David, nec sumendis calceis mora suffecit. O in adolescente parricidalis piaculi fortitudo! Quid? Egressus est ergo Rex & vniuersa domus eius Ibi. pedibus suis, & dereliquit Rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum. Si Rex non sustinet, impetum expectare Absalonis, cur pellices tanquam pulices ad aulae regiae, diuitiarumque derelinquit custodiam? Scemina, quas non solum natura sexus, sed libidinis consuetudo eneruauit, poterunt resistere viro, à quo pauidus fugitat Israël? Poterunt quidem. Eliditur virilitas iniquitatis in tenellæ sceminæ obiectu: in leui lana fulmen malignitatis perstringitur. In Absalone armata pulchritudo processit: non bello, sed cubili apta formositas est: etsi venustas fulgeret, citò quem in acie vibrat, nitor deponitur. Sat est concubinarum grex, vt Regiam ab Absalone defendat, qui ab ornamento sceminæ peribit in quercu. 2. Reg. 18. Adhæsit caput 2. Reg. 18. 9. eius quercui, & illo suspensò inter cælum & terram, mulus, cui infederat, pertransiit. Chrysostr. in Psal. Chrysostr. 7. Pro fune quidem coma, pro ligno autem arbor extitit, pro milite autem adduxit eum mulus. Vide, quali hoste perieris, qui tot hostes concitauit in patrem. Cur Deus comam destinavit in funem, leuesque capillos pro lictoribus apparitoribusque constituit: Quid capillo fragilius? in hunc funem, in hunc finem robur piaculi deuenit. Nonne Absalonis cæsaries, cum tondebatur, scemineis capitum turribus, calamistratisque tutulis inseruiebat? 2. Reg. 14. Sicut Absalon vir non erat pulcher in omni Israel & decorus nimis. Et quando tondebat capillos, ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis pondere publico: vbi Lyra: Lyra. Dicunt aliqui, quòd tantum vendebat tonsionem capillorum mulieribus quæ inde ornabant capita sua. Ab Absalone capillitiam struem sceminæ construebant. Nec otiosè eius pulchritudo præuie describitur, quasi aliqualem cum sceminis cognationem haberet, qui de venustate laudatur. Ergo, vt noueris, quàm fragilis tenuisque peccantis fortitudo est, à capillis suis perit Absalon, quos capita mulierum gestabant: quasi sceminea manu, muliebribusque licis periret, qui belligeratrice malitia tot phalanges concitaret in Regem.

Fortissimum se cupit Saül, vt qui in iniquitate superabat Dauidem, in encomij robore superaret. Cur pastori nuper ab ouium caulibus venienti, vt cum gigante progredere ad pugnam, vestimenta sua commodauit. 1. Reg. 17. 1. Reg. 17. 38

M

Et

Et induit Saul David vestimentis suis, & imposuit galeam aream super caput eius, & vestiuit eum lorica. Nisi adolescentulus hic virtute obarmetur ex alto, etsi lorica pectus obmuniat, casside caput exasperet, ocreis obduret tibias, onustus, non validus, incedet; citius à pondere, quam à gigante peribit. Quasi iniquitati propria sit fortitudo, nec, vbi malignitas est, possint arma nociua deficere; curauit iniquus Rex, quòd iuuenis suis armis armaretur ad praelium, veluti si miraculo opus non esset ad robustissimi Goliath interitum, sed fortiora iniquitatis arma suppetere ad triumphum. August. *Armatu est David, ut, quoniam etate & viribus impar erat, quasi armis par esset: sed arma vetera potius onerabant, quam adiunabant. Expende id; arma vetera, id est, hominis inueterati, quod dici de flagitioso solet. Quid inde? Victoriam David ex gigante reportat, ex dissectisque venis, sanguinem penduli capitis perfluentibus, è pastoris sago purpuram facit, & 1. Reg.*

1. Reg. 18. 7.

18. Præcinebant mulieres ludentes atque dicentes: Percussit Saul mille & David decem millia. Iratus est autem Saul nimis, dixitque: Dederunt David decem millia & mihi dederunt mille. Quid de minori numero erubescis, Regia malignitas? Estne dedecus iniquo, minus robustiorem esse, quam iustum? Mille tibi data sunt, non reddita, quippe non debita fuerunt: nec etenim vel vnum interemisti, qui, dum peragebatur duellum, tremens in tabernaculo latitabas. Non patitur vitiosa superbia, totius cantici syllabas non implere, laudatoriique poematis accrescentem numerum non fortiri. Et tamen iniquitas pusillanimis est, dum magis se robustam iactare contendit. Saul pauidus ad prouocationem gigantis iacebat in domo, & tamen quod mille Philistæorum mortes eius brachio præstentur, dolet inglorius: ut noveris, nequitiae robur pauorem esse, & quòd validius est, eò tremere impensius. Chrysost. hom. de David & Saul: Etenim si Rex ad bellum finendum, vel paululum aliquid momenti contulisset, rectè tunc dictum fuisset: Saul in millibus, David in decem millibus. Quod si ipse quidem pauidus ac tremens domi desedit, in singulos dies mortem expectans, hic autem totum facinus peregit, an non absurdum erat ob id indignari, quòd hic plus laudis tulisset? Nam si indignandum erat, Davidem potius conueniebat indignari, quòd, cum solus totum gessisset, alterum haberet laudis participem. Ergo eo iniqui fortitudo deuenit, quòd à mulierum cantu publicaretur ignauus: quasi à fœminis vinceretur, qui sibi victoriam gigantis arrogabat. Turpius fuit à teneræ fœminæ vocis inflexu minus fortem euulgari Saulem, quam à fœminæ iratæ manu gladioque truncari. Quid ageret verecundata maligni Regis fortitudo? Ut virium incrementa lucretur, Dæmone imbuitur & spiritu nequam obarmatur. Hoc milite malignitatis vigor increfcit, hoc spiritu, iniquitatis membra animantur, hoc impetu roboratur nequitia. Audi: Post diem autem alteram inuasit spiritus malus Saul: David autem psallebat manu sua, tenebatque Saul lanceam, & misit eam, putans, quòd configere posset David cum pariete: & declinauit David à facie eius. Ob cantum mulierum, inuidiæ agitudine contabuit, & ad fortitudinis abundantiam dæmonem comitem sibi adsciuit, ut, quam manu tenebat, lanceam dirigeret in Davidem. Cur tam ingrata sœui-

Reg. 18. 10.

tia interemptorem gigantis interimere satagit, ferroque figere pastorem, qui subiugauit lapide Philistæum? Hærebat adhuc in aure mulieris cantus: quòd decem millia sibi darentur, auferrenturque Davidi, iniquitatis vigenis præstantia cupiebat; ergo Davidem interficere tentat, quoniam David pro decem millibus erat, quod probo ex 2. Reg. cap. 18. vbi populus dixit ad David: Tu vnus pro decem millibus computaris: ibi R. David: Quasi decem millia virorum nobiscum essent, tam bonum iudicamus, si tu propter nos manseris in ciuitate, & hinc nobis auxiliaberis.

2. Reg. 18. 3. R. David.

En quòd retenderit vibrata lancea, ut amplius quàm decem millia tribuerentur Sauli, simulque adimerentur Davidi, si cum pro decem millibus computatum necaret. Et tamen vide, quid profecerit tam diro dæmone adiuta manus: Quæ collineabat in virum, ut parieti assueret, viro illibato perforauit parietem. Nonne dæmon gubernabat impulsu, aciemque ferebat in virum? Ut deses, ignauaque credatur fortitudo nequitiae, quantumuis ei totæ dæmonis vires accrescant. Dæmoniæ Saulis quasi enervata manus irriguisset, ad propinquum scopum, ferri impetus peruenire non potuit.

Aduoco te ad naturæ humanæ primigenios hæredes Genes. 4. Dixit Cain ad Abel: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suum, & interfecit eum. Cur viribus pollet in fratrem, qui inferior in causa est? Quomodo Abeli facili interitus accidit, quem nec ignis nec ferrum, non pila tormentaria, non venenum, sed nudum Caini brachium incussit? Robustior est iniquitas innocentia, firmiora illi membra, virilique succo viuidiotes artus abundant. Et tamen cur ad campum prouocat fratrem, vbi nulla virtutis, fœcundæque glebæ pullulabant indicia, nulla diuitis succi germina subsiliebant. Quantumuis scelus animosa virtute pollere videatur, veri roboris impotens est, nullus ab eius semine fructus emergit. Benè campus deligitur ad flagitium, quem nulla frugiferi imbris animabat vbertas, nulla virtus per humidam venas erudiebat ad fructum. Ambrosius: Quid sibi vult, quod ait: Eamus in campum, nisi quia locus nudus gignentium eligitur parricidio? Vbi enim frater habebat occidi, nisi vbi fructus deesset? Non dixit: Eamus in paradisum, vbi poma florent, non in aliquem cultum & fructiferum locum. Ipsi parricidæ indicant fructum se sceleris habere non posse. En absque virtute & fructu prodigiola sceleris fortitudo. Neruosa nimis & ad miraculum vsque fratricidæ manus, ferreique animi constantia fuit: quam miratus S. Chrysostomus exclamat: Quomodo non obduruit manus? quomodo potuit tenere gladium & intentare plagam? quomodo non auolauit à corpore anima? quomodo ferre potuit post facinus, ut videret corpus fratris spiritum efflans? Quomodo ad spectaculum non statim periit? Nam nos, cum quotidie morientes videmus, quamuis vulgari morte, viribus destituimur. Dicam quomodo, ô Chrysostome. Gigantæ vires scelestæ sunt: obduruit animus, saxeus valor per membra serpsit: nihil peccatoris lacertis firmius, crudius. Miratus es Caini robur, pauorem neruosius utique demirare. Iniqui potens strenuitas tandem tremor est. Meditare Caini supplicium. Vagus & profugus eris super terram. Apud Septuaginta: Gemens & tremens eris super terram. Cur totus tremat

59.

Gen. 4. 8.

Ambrosius.

Chrysostomus.

Gen. 4. 12.

Sept.

Chryl. tremat artubus, qui sic membrorum ob fraterni corporis perniciem potentiam explicuit? Ut no- ueris, quod vires, quæ non virtuti, sed piaculo in- seruiunt, ignauia, tremor & pavor sunt. Chry- sostrum. *Quia enim inquit, abusus es robore cor- poris & membrorum viribus, propter hoc, continuum hunc tremorem & motum tibi infero.* Continuo tremiscit Cain, qui semel viribus iniquis inua- luit: tremulum illius corpus prospectent cun- cti, ut illum de imbecillitate infament & ignauia, qui fortissimum, quem dederat natura, brachium in fraternam cædem exercuit.

Adeo inconstans, & lubrica rerum mundialium possessio est, ut non manu, sed mobilibus oculis teneri videantur.

SECTIO X.

60. Seneca. epist. 98. **Q**UIDQVOD est, cui dominus inscriberis, apud te est, tuum non est: nihil firmum infirmo, nihil fragili æternum & inui- ctum est. Precario nobis ista sunt, ne de bono- rum dominio iactemur, quæ actione commodati temporalis sors vindicabit: non sub manu, sed sub oculis sunt: deposuit Deus non supposuit: possidere nostrum, videre est. Dum oculos clau- dit sopor, nocte amittimus, quæ videntes matu- tina luce reducimus. Holofernes *aurum & ar- gentum de domo Regis assumpsit multum nimis, & profectus est.* Quod illum ambitiosus impetus vehit? Quod Nabuchodonosoris imperiosus ar- dor impellit. Iusserat: *Non parces oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subiuga- bis mihi.* Iugum regnis iubetur iniicere, & ta- men non alium sensum organumve exercere præcipitur, nisi oculum. Mira profecto aucupan- dæ possessionis nouitas, non manu prendere, non pede possidere, sed oculo. Scitè mundialium bonorum indoles censita est, oculis legitur, sub palpebrarum manent officio: videre tenere est, quæ in ictu oculi cum sæculo toto peribunt. Regiam domum auro & argento spoliat Holo- fernes, ut subiugandum orbem oculo teneat, quem avarus appetitus obcæcat. Erogat certa, ut incerta possideat: ut regna succrescant, conge- stis opibus regnum orbatur. Non nisi oculo Na- buchodonosor possederat aurum, qui non nisi in domo, ut frequentius prospectaret, inclusit: ergo inops mansit, qui alienis oculis & aurum tradi- dit, & victoriarum lucra remisit.

61. Gen. 13. 10. 11. *Elenatis Loth oculis, vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ uniuerfa irrigaba- tur, sicut paradisus Domini. Eligique sibi Loth re- gionem circa Iordanem, diuisque sunt alterutrum a fratre suo.* Cur inter duas terræ plagas, in qui- bus exercenda fuerat electio, iudiciumque vtriuf- que fratris versandum, solum vna de amœnita- te laudatur, altera totius laudis indiga in scri- ptoris calamo est? Si oculis peragendum erat iudicium, aptè florida incunditas, vernaque pompa alterius partis præconiis scriptoris ex- tollitur, & alterius qualitas subsiletur: quam non toto pectore habiturus, habitaturusque erat Abram, sed profugus, & peregrinus cœlesti stabi- Zerda in Iudish. Tom. I.

litati non fragili dispendio terrenarum rerum ad- dictus. Idem fuit Loth oculos iniecisse, ac elegisse, quod viderat: quia caducorum bonorum amico possidere, conspiceret est. Non oculos, iniecisse di- citur Abraham in alteram partem, quæ ex fami- liarum contigit diuisione; ne, dum conspiceret, possidere putaretur, quam cito peregrinantis exilio despiceret. Fruamur Ambrosio aliquali- ter fauente lib. 1. de Abraham cap. 3. *Nihil dixit scriptura de eo, quod alia pars utilior, alia amœnior fuerit, ne studio Abram cepisse oculos ado- lescentis videretur. Vnam partem amœnam descri- psit, non addidit alteram vtiliorem. Necesse erat, ut de tota regione duas partes faceret, deinde præ- sentia, non absentia diuidebat. Quod potuit sum- ma esse iustitia, electionem obrulit, Loth amœnam elegit, quæ citò prædonum oculos incurrit. Obser- ua illud: Ne studio Abram cepisse oculos ado- lescentis videretur, id est, altera pars, quæ post electionem iuuenis relicta fuit Abrahamo, an utilis, an amœna fuerit, siletur: ne quis suspica- ri valeat, quod Abram oculos capere, decipere- ve adolescentis fratris voluisset, illucque illos dirigere, quod amœnior, sed minus utilis terra virebat. Vel potius sic construe: Ne videretur Abram possessionem, quam sibi eligeret Loth, sibi cepisse: quoniam cum Loth oculis ad posses- sionem usus est, oculos pro possessione scripsit Ambrosius. Nec ab stylo desistit, quippe qui ad- iiciat: *Loth amœnam elegit, quæ citò prædonum ocu- los incurrit.* Quid quod incurreret oculos, si non manum, pedemve, quæ possessionis symbola sunt & indicia? Vtrumque peroptimè. Si Loth tantum ob oculos iactos paradisiacæ glebæ possessor ef- fectus est, cur non quatuor reges, quos prædo- nes nuncupat Ambrosius, dum iniicerent ocu- los, prædarentur, possessionemque oculis ca- ptam, sibi vindicarent? Crede, quidquid ad diui- tis pertinet censum, quidquid dominorum est, & sub sæculi bonis habetur, non nisi vertentibus oculis pupillarumque inquieta volubilitate te- neri. Solum illud verum bonum non oculo, sed animi fide possidetur. *Certum est sempiternumque, Seneca: sapientia & virtus: hoc unum contingit immortale, epist. 98. mortalibus.**

Isa. 64. *Oculus non vidit Deus absque te, quæ 62. preparasti expectantibus te.* Si cum cæcis loque- retur Propheta, qualis præparandorum indicare- tur sublimitas, quod ab oculo visa non fuif- sent? Cur communio sensum, nempe tactum aut pedem, non adscripsit, sed oculum tantum à cœlestium bonorum possessione discreuit? Sat est oculum apposuisse: oculis enim peragitur, quidquid possidetur in terris. Ab albo sæcula- rium bonorum immobilia, æternaque alterius circuli bona conatur expungere: admonet non sub oculum posse venire, ne fragilis eorum pos- sessio putetur. At mirum est, quod à beatitudine præparata, organa oculorum amoueat, cum bea- titudo non nisi visio sit. Est quidem, sed non carnea non per traducem aëris ad videndum in- diga lucis, non ab obiecti colore incitata, non ludibundæ pupillæ inquietudine mobilis, sed cum spiritalibus oculis æternanda. Cum posses- sio rei corporeæ est, pro toto corpore possiden- te oculus intercedit. Aptè Glossa ibi: *Oculus non vidit. Quia non est corpus vel color. Parauit enim seipsum cognitionem sui, cognitionem sanctæ Trini- tatis.* Hunc Prophetæ locum respexit Paulus 1. ad Corinth. 2. *Sicut scriptum est, quod oculus 1. Cor. 2. 9. non*

Anselm.

non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus iis, qui diligunt illum. Obserua, quodd sensum, non verba sequutus Apostolus, non destitit transcribere illud: *Oculus non vidit*: quasi sollicitus, ne organum, quod terrenorum peragit possessionem, sacro calamo subsiliret. Id expendit Anselmus: *Notandum, quodd hæc sententia non eisdem verbis, sed eadem sensuum veritate legitur in Prophetis. Tamen Propheta, & Apostolus dicit similiter: Oculus non vidit.* Quo probas, oculum non vidisse, quod Deus cœlitibus elargitur? Quoniam in cor hominis non ascendit. Imò si ascenderet, carneus oculus non videret, qui cordis non præualet rimari secreta. Benè innexuit vtrumque. Vbi terreni cœspitis, sæcularisque thesauri possessio est, ibi cor infidet: quoniam vbi thesaurus, ibi cor. Ergo oculus cum corde paciscitur, hæc semita in thesaurum itur, hoc elice pocula bonorum ebibit cor. O quàm mobilia rerum dominia sunt, quàm decidua possessionis fors, quæ per mobiles palpebras, tremulumque oculorum vitrum subintrat! Non sic cœlestia, non sic; cum oculis commercia non habent, debili possessioni non substant. Cur? Quoniam in cor hominis non ascendunt: Pulchre. Quod ascendit, inferius est, nec in supernum locum ascenderet, si tenuisset. Cœlestia superiora sunt, non infra cor hominis, sicut quæ terrestris gignit origo: potius cor hominis ascendit in ea, quia humano corde ampliora & sublimiora sunt. Sapienter Anselmus: *In cor hominis non ascendit, quia non est terrena cogitatio. Quod enim in cor hominis non ascendit, infra cor hominis erat: ideo in cor ascendit, quia supra illud est cor, quod ascendit. Premium verò, quod in cœlo seruatur electis, non ascendit in cor hominis, sed ascendit ad illud cor hominis.* Supremum in corpore fastigium oculi tenent, humanique orbis tanquam speculæ eminent in vertice: quiddid terrenum est, infra oculos iacet, quod ascendit in cor, cum in eius amorem oculi superni descendunt.

Anselm.

63.
Gen. 3.

Hoc à primigeniorum errato vitium serpsit. Serpens fœminæ suggerit leuitati. Genes. 3. *In quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Di.* Quid visui cum esca depransa? Quid oculis cum frutice deglutito? Humor liquens è cordis euaporato dolore solet in oculis eructari: cæterum vt oculi videant, quid stomachus proderit saginatus? Se pauperem dolebat homo, cui vna vetita paradisi defecerat arbor: nititur visceribus possidere, & vt vndeque ditesceret, deuorare. Ergo oculorum ministerio acquirenda possessio deputatur: & quasi oculorum aperta manu decerpatur, serpens inquit: *Aperientur oculi vestri.* De altitudinis auaritia ementitæque Deitatis possessione agebatur: ideo cum oculis actum est, qui soli ad caducarum rerum negotiantur vsuram. Negas, quodd de rapina, auaritiaque suggestio fuisset? Audi S. Gregorium M. homil. 16. *Ex prouectu auaritia tentauit, cum addidit: Scientes bonum, & malum. Auaritia enim non solum pecunie est, sed etiam altitudinis. Rectè enim auaritia dicitur, cum supra modum sublimitas ambitur.* An cæcus homo inhibitis oculorum officiis, orbiculisque clausis in innocentis habitu gradiebatur, cuius fructus esu aperiendi oculi promittuntur? Qui cœlestium incedebat possessor, di-

Greg. M.

uesque paradisi colonus, nec terreni concupitor dominij, appetentibus, possessionelque prenentibus oculis non egebat, quippe oculus non videt, quæ innocenti homini parabantur: studet Dæmon, quod homini carnales oculi aperiantur, vt spirituales æterni luminis tenebrentur; nec quiddid æternum & stabile, intraneis sibi oculis prenda, sed in terrestria obtutu corporei luminis infigatur. Benè Interlinealis: *Oculos cordis vult claudere, vt carnales aperiat.* Imò non carneos oculos clausos habebat, quæ, antequam decerperet pomum, pulchram oculis arborem prospectauit. Quæ illatio hæc est? Dixerat serpens: *In quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri:* & statim adiicitur: *Vidit igitur mulier, quodd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile.* Si promissio solum indixit, quodd post fructus esum, manducantium oculi aperirentur, quomodo illicò apertis oculis vidit, antequam fœmina fructum comederet interdictum? Obserua impensè ly igitur, quasi ex verbis serpentis hæc debuit consequentia prodire. Profecit benè. Meditor non dixisse serpentem, manducato fico statim oculos aperirendos, sed aliquantulum innuit, in ipsamet arboris spoliatione, virentisque & maturi fructus desiderio lumina referenda, quippe inquit: *In quocunque die comederitis ex eo, id est: Si semel palato delectabile pomum dederitis, ea die apertis oculis gloriabimini.* Ergo ea die aperti sunt oculi fœminæ, quæ appetentes arboris in arborem oculos fixit, rata quidem oculis, prius quàm manu, debuisse prendere, quod cupiebat. Statim ac oculos iecit, de manu iacienda fideiussit, inter oculum & manum nexus est; non solum decipit, sed & decerpit oculus, qui palpebras mouet pro manu. Hinc Bernardus serm. de gradibus humil. aduersus Euam succenset: *Quid tuam mortem tam intentam intueris? Quid illò tam crebrò vagantia lumina iacis? Quid spectare libet, quodd manducare non licet? Oculos, dicis, tendo, non manum: an non licet oculos, quodd volo, lenare, quos Deus posuit in mea potestate? Et si culpa non est, culpa tamen occasio est: & indicium commissæ & causa est committenda.* Expende illud: *Et indicium commissæ:* quasi oculi, qui primùm pulchrum oculis fructum prospectarunt, iam de traiecto in viscera fructu primigeniam poterant accusare: inieciisse oculos, manum fuit inieciisse.

Bern.

64.

Equidem cum manum fœcundam fructu ori adnectere conabatur, triplex bonum acquirere sibi gestiebat, quodd ad triplex animæ munus adtineret, nempe vegetare, sentire, cognoscere: se vegetare placidè nutrimento; sentire, sensus in eius dulcedine demulcendo; cognoscere, diuini Numinis æmulando sapientiam, vtpote in scientium Deorum sacrum numerum redigendam. Hæc omnia præpropere oculorum manu præripere iudicauit, quippe hæc tria visui singulariter adrogantur, nempe quodd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile. Ausculta Caietanum: *Vidit corporeo intuitu arborem veritam, & indicauit circa fructum arboris tria correspondentia triplici vitæ hominis, vegetatiue, sensitiue & rationali. Ad vegetatiuam siquidem spectat, quodd censuit fructum illum esse bonum ad vescendum; ad sensitiuam verò quodd percepit fructum illum visum, visu corporali delectabilem, & gustu suauem; ad rationalem autem, quodd indicauit fructum illum concu*

concupiscibilem esse ad efficaciam scientiæ. O quot spatia oculi cucurrerunt? Quid oculis cum palato, quod in oris latibulo escarum examinat condimenta, & quos visus non penetrat, sapor, coquinariæque ingenia dignoscit? Quid cum scientia, quæ animi est, ineruditis palpebris & ignaris? Quid cum vegetantibus carneam substantiam alimentis, quæ non nisi in stomachi foco decocta possunt vegetare substantiam. Sed quæ pariter caduci boni spectatrix fuit, & possessor, quid quoddam præiis oculis, quæ ad animæ triplex attinent munus, iam sibi acquisisse censeret? Et tamen vix fructum ambitioso gurgure deuorauit, cum dicitur, *Et aperti sunt oculi amborum.* Nonne aperti, cum procaci mulier adspexit obrutu? Quæ pulchrum oculis fructum viderat, cæcitatæ carcere oculos præpeditos haberet? Certè de aperiendis oculis promissio fuit; & aperti oculis arborique intentis piaculum perpetratum; & in oculorum apertione supplicium. Mira oculorum inuariatis oculis vicissitudo. Vt nouerit homo, quàm subito fluxu, lapsuque celeri terrena, quæ possidet, amittantur; oculis prendere, oculis amittere perhibetur. Viderat lignum, ut bona concupita teneret; appertis oculis, vidisse dicitur, cum amittit. Compendio Augustinus lib. 14. de ciuit. Dei cap. 17. *Aperti sunt oculi amborum, non ad videndum, nam & antea videbant; sed ad discernendum inter bonum, quod amiserant, & malum, in quod inciderant.* Prendere & perdere, sortiri & amittere, oculorum adrogatur officio.

65. Nullum in corpore inquietius membrum est oculo, otium in mobilitate non patitur, iugiter vertigine rotatur; idè, quibus videt, pupillæ dicuntur, quasi inquietæ lubricæque puellæ: momenti singulis variatur, iam cilia iungit clausus, iam disiungit apertus; quasi, ut còtinuò intueatur, continuò desinit intueri. En aptissimum organum ad bonorum sæculi possessionem; quibus nulla constantia est, sed in volubili petrauro iactantur: de quibus Seneca epistol. 98. *Eadem intemperantia fingit sibi perpetuam, felicitatem, fingit sibi crescere debere, quacumque contigerunt, non tantum durare: & oblitus huius petrauri, quo humana iactantur, sibi vni fortuitorum constantiam spondet.* Petraurus rota erat, cui corpora suspensa iam in alto, iam in imo sistebant. Proderit de rerum humanarum symbolo audire Manilium lib. 5.

*Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora, quæ valido saluunt excussa petrauro,
Alternosque ciet motus: elatus & ille
Nunc iacet, atque huius casu suspenditur ille.*

Quot gyris lapis iste reuoluitur, tot humanæ inconstantia specimina præbet, tot exhibet deciduæ felicitatis exempla: oculorum ludus est ne his aspectibus eludaris. Oculi & manus amicæ societate iunguntur. Vix oculum admouit mulier, cum arborem fructu nudauit, manumque verito, alienoque pignore impleuit. Considera quàm velox coniunctio fuit oculorum, & manus: *Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum, & tulit de fructu eius, & comedit.* Simul in manu, quod in oculo, scandalum passa est. Matth. 5. postquam Dominus dixit: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, statim adiicit: Et si dextra manus tua scandalizat te, ab-*

Zerda in Iudith. Tom. I.

scinde eam. Cur specialius post oculum manum adiunxit? Quoniam visus, & possessionis organum cognata germanitate necluntur. A primordio fœmina oculum implicuit cum manu, quæ post oculum manum iniecit, bisque prendit arborem, videlicet videns & carpens: imò semel prendit, quæ tam citò perdidit, quæ tam citò vidit. O si oculum eruisset, si abscidisset manum, etsi recenter ab opificis manu constructam! Chrysostomus serm. 27. *Benè Dominus adiecit: Si scandalizauerit te oculus tuus aut manus tua, abscinde & proiice abs te. Si hoc Eva mater humani generis sic fecisset, melius sine oculo & manu in vitam venisset, quàm totam posteritatem suam lamentabilem misisset in mortem.*

Ergo mundiales facultates, quæ sub oculo cadunt, (quoniam cadunt, tot vicibus quot assurgunt, quibus apparere, disparereque in momento est) rectè iuxta inquietudinem oculorum possideri putantur, ne bonorum acquisitioni fidas, quorum ictus oculi vsus & fructus est. Sacram caliditatem meditare in Iacob. Ut caulam maculosis fœtib, fuluisque velleribus adimpleret, & gregum copia camporum occultaret spatia, populeas virgas virides, & amygdalinas, candore retegens, corticibus enudauit, viridibusque coniunxit, ut varius color ex virgarum societate eueniret. Quid inde? Gen. 30. *Postquam venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent. Factumque est, ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas: & parerent maculosa & varia & diuerso colore respersa.* Viden, quibus adquirentibus, diuitiarum suarum lucrum commisit, ouium nempe oculis, qui intuentes, tot sunt fœnora negotiari. Qui fœneratoribus oculis adhibuisti, verè de terrenorum bonorum indole iudicasti. Ante oculos discoloris virgas habebant, ut maculosa veller, quorum speciem hauriebant luminibus, in vulua conciperent. Benè cum oculis pactus est, qui gregum copiam, quam visu concepit ouis, diues accepit. Fortè hac calliditate calliditatem soceri vindicauit, qui Liam pro Rachele supposuit, Genes. 20. *Ad Gen. 29. 34. quam cum ex more Iacob fuisset ingressus factus mane vidit Liam.* Ergo oculorum defectus fuit, quod in primis amplexibus non acquisisset Rachelem: oculi in noctis tenebris videndi munere non funguntur: non vidisse fœminam, perdidisse fuit. Iusta igitur retributio. Qui in oculis à socero deceptus est, socerum decipiat in oculis: ante oculos gregum picta virgarum aula, stromataque constituit, ut oculorum interuentu diues euadat, qui oculorum tenebris pulchritudinem Rachelis amisit. Disciplina salubris, ethicaque eruditione conspicua! Quidquid est, oculis vel perditur, vel amittitur. Greges ab aperti oculis lucratur Iacob, qui ob clausos oculos pulchritudinem amasæ Rachelis amisit. Ab huius inconstantis organi vicibus mundialium bonorum vicissitudo pensatur.

Ad portam templi homo sedebat, cui nec crura suppetebant, ut surgeret, nec census, ut viueret. Eleemosynam à Petro & Ioanne petenti, illi dixerunt: *Respice in nos. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.* Petrus autem dixit: *Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu surge & ambula.* Quid interfuit oculos

M 3 ino

inopem intendisse, ut ab intuentibus oculis elemosynam acciperet salutarem? Obtutune medela peracta est? Quasi corporea salus, quæ inter terrestria bona computatur, veluti fragilis & inconstans, etiam oculis possideri putetur. Hæc energia est. Poscis à nobis argenteum, aureum, vel numisma; quæ tam caduca sorte teneri solent, ut non manu, sed oculis teneri putetur? Non in nobis respicias ista, quibus Apostolica caret substantia; nos potius respice, qui salutem possumus impetiri: ut qui cupis, oculis contrectare denarios, per oculos salutem contrectes. Suffragatur Lyra. *Dicendum, quod Petrus & Ioannes, qui erant valde misericordes, respexerunt eum clementibus oculis, cogitantibus melius dare, quam petebat: ideo dicit ei Petrus: Respice in nos, non in nostra; propter quod subditur: Argentum, & aurum non est mihi.* Delectabile cogitatum est, quod omnis hæc negotiatio salutis alterno constitit intuitu: intuentur Apostoli claudum, claudus Apostolos intuetur, & oculorum radiis in media semita concurrentibus, qui ab Apostolorum oculis iaciebantur, salutem dabant; qui ab inopis luminibus procedebant, recipiebant salutem. Recole illud: *Intuens eum Petrus cum Ioanne dixit: Respice in nos. At ille intendebat in eos: & recognosce Lyram: Respexerunt eum clementibus oculis, cogitantibus melius dare, quam petebat: ideo dicit ei Petrus: Respice in nos.* Legendum crederes cogitantes: sed subtilius cogitantibus posuit; quasi salus tibi arum non nisi à claudi oculis accipienda, non nisi ab Apostolorum oculis proveniret. Solidantur crura, tenduntur nerui, humani opificij bases firman-
tur: & tamen oculi prouocantur, ut videant. *Respice in nos.* Quid oculis, qui in vertice sunt, cum pedibus, qui in radice? Si oculorum infirmitati consulendum fuisset, intentos oculos non causeret: cæterum ut crura tendatur, intedere oculum, otiosa videtur industria. Ab admiratione desisto, qui inter humana bona salutem corporis esse cognosco; & ubi occiduum bonum est, oculus, inconstantia symbolum intercedit.

68. Marc. 8. Dominus in oculos expuit cæci, & Marc. 23. 24. *interrogauit eum, si aliquid videret. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes.* Cur sic confusum lumen Dominus instillauit huic cæco, qui nec arbores, nec homines discreto membrorum lineamento videbat, sed vel humanas arbores, vel arboreos homines? Si ambulantes esse discernit, qua coniectura mouentur oculi, ut esse arbores suspicerentur? Si frondosas prospecta species, quæ suspicio in censendos homines duxit? Obserua, quod ly *ambulantes* referendum ad homines est, non ad arbores, quæ in Græco neutrum genus habent. Hinc opportunè Burgensis: *Video homines ambulantes: sed nisi ambulatio faceret, discere nequirem hominesne essent, an arbores. Videbat corporum motum, sed partes corporum integrales visu distinguere non valebat. Denique inter hominem, & arborem aliam differentiam non percipiebat, quam ambulationem.* Cur sic tangente Domino nutat visus, nec clarus illic, sed tremulus, ancepsque huic cæco præstatur intuitus, ut motum videat, & homines inter arbores discernat ex motu? Quoniam hæc ingenita oculorum inquietudo est, solum diiudicant motum, qui irrequietis palpebris in lubrica, & labentia bona feruntur. Homines ambulantes apparent arbo-

res: satius illis fuisset, si vel arbores esse in duritie, in frondosa superbia coma, in amore ad terrestria, in rustica stoliditate non viderentur: vel si arbores essent, radices egissent ut arbores, ne, cum videantur arbores, ambulare putentur, ut homines; ut malum hominis, scilicet inconstantiam, nec bonum arboris, scilicet firmitatem obtineant. Verum, qui in noxia arbore primam homo mobilitatem explicuit, quid quod simul ut arbor, & ut mobilis videatur? Ambulatrix occiduaque corruptibilium rerum possessio apparuit, postquam pomi noxialis mors in mortem corruit. Serpens radicem arboris dente perculit: ideo arbor stipite perforato stare non valens, iugiter ambulando cadit, & quibus eius germen inseritur, per traducem scelerati succi eandem ambulationis inconstantiam trahunt. Venantius Honor. epist. ad Mu-
mulen. *Habet hoc insitum natura prauaricatione parentis ad nos decursa, ut sapes quod vix adquiritur, mox linguatur, & serpentis inueterati dente radicem sic perculit, ut nec arbor steterit, nisi in mortis stipite fixa uiuat. Miste hoc posteris hereditas parentalis: vulnificauit cunctos infelicis arboris adquisita possessio, qua blandientibus pomis prolem prius nocuit, quam nutriuit.*

Terrestrium bonorum amatoribus oculi pro pedibus sunt, pro terra: quale terrenum corpus, talis oculus.

SECTIO XI.

 CYOR fulmine, Aquiloneque vrente, à Nabuchodonosoris facie discedens peruolat Holofernes. Quo impetu cietur, qui tot prouinciatarum distantias, spatiososque terræ tractus breui temporis intervallo percurrit? Plurimam orbis partem trimestri lapsu, quasi vestigium non imprimeret, sed celes res expanderet pennas, grassatus est, qui iam in diebus messis, Damasci agros ignis serpente supplicio damnauit; cum tamen de orbe domando consilium initum in Ninie fuisset vicesima & secunda die mensis primi. Non passibus sed victoriis distans telluris plagas lustrauit, qui exercituum pondere grauatus, vix vnus prouinciæ limites egredi potuisse videretur. Sed qui oculorum palpebris gradiebatur, non iuisse pedibus, sed oculis liuisse crediderim. Sententia Nabuchodonosoris fuit, eiusque consilij mysterium, *Vt omnem terram suo subiugaret imperio.* Quo instrumento, ut terram subiugret, eamque dominante Marte percurrat, utitur Rex? Oculis Holofernis. Nam statim, ut illic graderetur, indicit: *Non parces oculis tuis ulli regno, omnemque urbem munitam subiugabis mihi.* Vix dixerat, & concito gradu Dux iste ferox Ninuem deserit, ut cum hostibus conserat signa: *Tunc Holofernes, &c.* Si conterendæ terræ negotium oculis commissum fuit, quid quod per terram ocyssimo graderentur impulsu, & breui interstitio dierum longissima regionum extrema alatis gressibus penetrarent? Vno istu extraneas plagas velox oculus videndo pertransit:

fit : & si Orizontis terminus mensuram non taxaret intuitus , apertis oculis nihil terræ maneret inuisum. Ergo his cursoribus perambulandi terram munus commisit , qui se terræ Regem præpeti concupivit incurfu. Immo pede oculus volutatur per terram , & terrenorum ambitiosus amator volubili motu per pulveream semitam cursitat , vt agilitate luminum suppleat , quod corporis grauitas interdicat.

70. Cor humanum cum humanis oculis pactum est : terrenis hians , pedum non sustinet tarditatem ; citò peruenit oculorum officio quò cupiditas terrestrium impellit : imò , vt citius eat , terram , quà transeat , cogit oculis adhærere , ne inter oculos & terram distantia sit. Dominus in-

quit Matth. 5. *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te.* Alibi diximus , quòd scandalum propriè est id , in quo cæspitat pes , siue parumper eleuata terræ portio , siue obiectus lapis , in quo gredientis vestigium offendit. Ergone terræ tumor hæret in oculis , siue densatus in lapidem , siue in pulueris natura relictus ? Ea est cum tellure amicitia cordis , vt illam per fenestras sui , nempe oculos , haurire sollicitet. Oculus scandalum est , sibi que per terram velociter cucurrisse blanditur , cum potiùs eius currere , offendere cæspitarè que sit. Hominem oculus scandalizat , quia totiens decedit homo , quotiens videt : non trabem , sed terram in oculo fert , & cur oculis terræ alliditur , in causa est , quòd oculi terrei sint. Cur eruendus indicitur oculus dexter ? Ne , si sinister planus , & absque terreno cæspite sit , in vicino dextro offendat , & quem ducem sequitur , scandalum experiatur ? Id suboluit Auctori operis imperfecti homil. 12. in Matth. *Si dexter oculus scandalizat , sinister quid facit ? Nunquid contradicit dextero , vt quasi innocens reſeruetur ?* Mirum est , quòd oculus terrenorum conspèctor , terra fiat. Et quidem visio fit , quia obiecta corporea per diaphani medium , aërisque sereni interuallum species defæcatas immittunt , non terrestri pondere graues , sed subtili leuitate politas , quæ in vitrea pupilla , illæsa possint sustentari crystallo. O densa hominum ad terrenas sordes auuiditas ! Aded concupiscitur , quod terrea crassitudine , vligineque limacea impinguatur , vt etiam plurimùm à materia denudatæ obiectorum species , adhuc terra sint , oculis terræ cupidis adhærentes. Si scandalizat oculus , exquisitè compressa terræ portio est , & ferme in lapidem obdurata.

71. Nec tædeat expendere , quod Matth. 18. adicitur. *Si oculus tuus scandalizat te , erue eum & proiice abs te. Bonum est tibi vnum oculum habentem in vitam intrare , quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.* Imò , etsi oculum quis sibi animosus eruerit , à seque proiecerit , in beatitudinem intrat gemino lumine decoratus. Nil mutilum patitur resurrectio : integrè suscitatur cadaver , non ab vlla sequestratur portione , quam ægritudo , chirurgice manus , dum vita suppetebat , dissecuit. Tertullianus de resurrect. carn. cap. 57. *Si non integros Deus suscitatur mortuos. Quis enim mortuus integer , etsi integer moritur ? Itanihil est aliud , mortuum resuscitari , quàm integrum fieri , ne ex parte mortuus adhuc sit , ex qua non resurrexit.* Quid est igitur , quòd cum vno oculo , qui dextrum exemit , ingressurus innuatur in cælum ? Profectò numerus oculorum illi constabit : aded tamen se cælum amat

expeditum à terra , à terrenaque liberum contagione , vt quasi videatur , non sufferre , oculum reproduci , qui scandalum fuit , quo terra ; ne vel memoriæ terrenæ reliquia beatis oculis adhærere putetur. Beatitudini impedimentum est , quod terrenum est , vt idem sit scandalum esse , ac iter ad beatitudinem impedire. Quid si & sinister oculus scandalizat ? Eruendus. Cæcusne intrabit ad vitam , cuius beatitas visio appellatur ? Sarius est , quòd cæcus videat in cælo id , quod omnem oculorum supereminet aciem , quàm quòd terrenis oculis ingrediatur onustus. Benè Augustinus lib. 1. de sermon. Domini in August. monte cap. 24. *Quidquid illud est , quod ita diligis , vt pro dextro oculo habeas , si scandalizat te , id est , si impedimento est tibi ad veram beatitudinem , eiice eum , & proiice abs te. De sinistro autem scandalizante superfluum erat dicere , quandoquidem nec dextero parcendum est.*

Ioan. 9. Cæcum Dominus sanaturus , Expuit 72. in terram , & fecit lutum ex sputo , & linxit lutum Ioan. 9. 61 super oculos eius cæci , & dixit ei : *Vade & laua in natatoria Siloë , quod interpretatur Missus. Abiit ergo & lauit , & venit videns.* Vix illinit aridos oculos luto , cum iubet abire : nec dixit cæco : *Ducaris à puero : sed abi.* Non palmum terræ videt , & tamen , quòd per terram ambulet , imperatur ? Sat est , quod portio terræ oculis adhæssisset. Agiliùs terrestri oculo , quàm pede graditur homo. En quàm procliuis illatio fuit ? *Abiit ergo & lauit , & venit videns.* Lyra ergo ne prætercas. Nec dicitur : *Abiit videns : sed Venit :* quasi , vt iter in terra perageret , sufficeret in oculis terra. At non oculi , sed pedes calcant tellurem : cur vnguntur oculi terra ? Quoniam pedes hominis oculi sunt. Sapienter Senec. lib. 3. de ira. *Hi Senecæ oculi , qui non ferunt nisi varium ac recenti curam nitens marmor , qui mensam nisi crebris distinctam nauis , qui nolunt domi , nisi auro pretiosa calcare : æquissimo animo foris , & scabras lutosasque semitas spectant.* Expende illud : *Nolunt domi nisi auro pretiosa calcare :* quasi calcare pauimenta , non tam pedum , quàm oculorum sit. Lutosas semitas æquissimo placidòque obrutu oculi spectant , qui non solùm per lutum ambulant , sed & luto : quia lutosi sunt , qui cupiditatibus lutosi inhaerent. Cur Dominus cæco illi in agris oculis lutum impressit ? Quid profuit impensius cæcum obcæcauisse , si modulari pupillas , crystallum intendere , palpebras explicare Dominus præparabat ? Anne lutum hoc in oculos fuit conuersum ? Minimè. Imò illicò amoueri lutum ab oculis iussit , dum ad lauacrum remissit : nec priùs homo intuitus fuit , quàm luminum orbiculos tersisset in aqua. *Abiit ergo , & lauit , & venit videns.* Lyra : *Non virtute luti , aliòquin vidisset statim , cum impositum fuisset : nec vidit , donec lutum amotum fuit. Vnde illa illuminatio diuina virtute facta est.* Ego quidem sic meditor : Christum geminos oculos cæco imprimere curauisse , nempe primùm illos , quos natura , per originale vitium terrestribus inclinata , datura fuisset , si in genitili vulua naturales oculos pepigisset. Hos , vtpote terrenis appetituum volutabris immerfos , in luto descripsit , quo cæcum perunxit ; ac si diceret : En quos tibi materna viscera negauerunt : lutosi sunt , liquidòque squallentes , limi & torui , vtpote à limo compacti : his parumper ambula , vt erubescas : cæterùm è vestigio deterge ; in Siloë , quod inter-

pretatur Missus, laua ut deinde ab eo, qui missus est, lucidos oculos nec iam terrenorum amantes forraris, nisi lutum deponas, nisi à limo te laues, laberis in terra, terram in oculis baiulando.

73.

Noua clari luminis dispositio latosa perunctio; quod oculus bitumine sordidetur, ad claritatis sortem semita fit. Quid? Ab hoc membro totum corpus censetur: è tenera breuique pupilla cæterum totius hominis plasma æstimatur. Quidquid homo est, solet in oculorum aspectibus computari; qualis videt, talis videtur: aspectus eius & forma ab oculorum indole iudicatur. Christus, qui primus artifex hominis fuit, dum eum in orbis exordio, ex limo testaque compegit, ut contra stimulum calcitrantibus Hebræis se Deum esse, primigeniorumque opificem ostenderet, cæci oculos illinit limo, posteaque vigorem claritatis inspirat; sic totius corporis censetur auctor ex luto, qui oculorum ex luto artificem se manifestat.

Chrysost.

Chrysostomus homil. 36. in Ioannem. *Voluit docere seipsum esse creatorem, qui in principio usus est luto ad hominis formationem: in vniuersa enim creatione honorabilior est homo. Eorum autem, quæ in nobis sunt, membrorum, honorabilior est oculus: hic enim corpus gubernat, hic ornat visum.* Quid quod vni oculi in totius corporis usum pertranseant, vniuersamque hominis subeant functionem, si ab oculorum opificio Christus, totius membrorum compagis probatur constructor? Lucæ 11. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.* Imò oculus ut videat, obiectaque visu percipiat, lucernam indiget, lampadere cœlesti, quæ colores educat & extergat, aërisque intercapedinem, qua ad visionem species traiciuntur, illustret. Annè quod exterior lucerna oculise sit, id oculi toti corpori sunt? Sic meditaberis opportunè. Lucerna per obiecta diffunditur, & cum luminis flamma sub vitro tantum lampadere sit, in omni, quod illustrat, spatio per claritatem collocari videtur. Ergo oculus, etsi in corporis vertice sit, per omnia membra indole suæ claritatis distenditur: quasi oculis corpus scateat, quod ab oculorum qualitate censetur. Sic difficilem locum expendit Caietan.

Caietan.

Sicut lucerna facit nos videre, quod facimus, quod comedimus, quod imus, ita oculus facit nos videre exercitia aliorum membrorum; hoc enim significatur dicendo: lucerna corporis est oculus, hoc est, officium lucerne in exercitiis corporalibus gerit oculus. En oculus quasi comedit, ambulat, tangit, dum per claritatis suæ iubar per organa corporea diffunditur. Quidni Holofernes ut terram subigeret, tot climata distantia celeri cursu perageret, si illi oculus sit pro pede? Hinc illud sententiæ Dominicæ difficile enodatur: *Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum: & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.* Quæ illatio hæc ex conditionali præmissa? Consequens ab antecedenti non variat: eisdem syllabis non bene integrum argumentum struitur: idem est quod sequitur, ac quod præiuit. Optimè sententiæ sensum erues, si Caietanum consulas, qui sic exponit: *Antecedens huius conditionalis est: Si to-*

Luc. 11. 34.

tum corpus tuum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum: & sicut lucerna fulgoris illuminabit te. Quæ illatio hæc ex conditionali præmissa? Consequens ab antecedenti non variat: eisdem syllabis non bene integrum argumentum struitur: idem est quod sequitur, ac quod præiuit. Optimè sententiæ sensum erues, si Caietanum consulas, qui sic exponit: *Antecedens huius conditionalis est: Si to-*

Caietan.

tum corpus tuum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrosam: consequens verò est: Erit lucidum totum, ut cum lucerna fulgore illuminat te. Et est sensus, quod non erit lucidum ut lucens, ut illuminans alios; sed erit lucidum ut clarum, quod, videtur sub fulgore lucerne. Ergo oculorum lux, quæ per omnes hominis artus dispergitur, organa operationum clarificat: sibi quæ lucidum totum corpus exultat, velut si à lucernæ lustraretur nitore; si semel ab oculorum lumine totum corpus lucidum fuerit.

Sulphurea incendia deieratæ ciuitatis, quam prius libidinis incēderat ardor, fugere Loth iubetur, rectumque maturare gradum, nec oculos post tergum remittere, Gen. 19. *Salua animam tuam, noli respicere post tergum; nec stes in omni circa regione sed in monte saluum te fac, ne & tu simul pereas.* Quid intererit oculos reducere post scapulas, ne simultaneo Loth deuoretur incendio? Tantumne criminis est, quod retrorsum aspiciat, qui flammarum crepitum audit? Sapienter sic indictum, ne, à quo recedebat vestigio, oculorum gressu rediret, contrariisque se motibus discerpisset, pedibus eundo, oculis redeundo. Adigitur, ut recedat: bene ergo, ne accedat oculis, imperatur; ne aduersa vicissitudine corpus inuertat, dum aspectu ambulet, illuc, à quo concito gradu fugit. Festinationis studium fuit, inuersum obtutum prohibere: progredi non posset, nec membra moueret à loco, si quod spatium cruribus ambulasset, oculorum cursibus repetisset. Chrysost.

74.

Quoniam liberamus te ab impiis illis, ne ultra circumspicias post tergum, ne velis videre, quæ illis eneniant, sed festina & longè fias, ut effugere queas pœnam eis infligendam. Pondus est in his: *Ut effugere queas pœnam eis infligendam.* quasi effugere non valeret, si semitam, quæ fugiens cucurrerat inuerso regrederetur intuitu. Ergone eandem pœnam incurreret, si iactis oculis recurrisset? Recole, quod dicitur: *Ne & tu simul pereas*; quæ coniungo cum illis: *Noli respicere post tergum*: quasi ea esset respicientium oculorum efficax vis ad reuehendum corpus in urbem, à qua secesserat, quod si oculos Loth conuertisset, simultaneo cum luxuriosis ciuibus absorberetur incendio, & inter adusti populi fauillas immixtus cinerum congeriem augeret. Ergo cum visui imponitur lex, ne se in ciuitatem immittat, ne retrò se iactet, nihil de superstitione est: tota celeritas prouocatur. Caietan. *Quod autem sequitur: Noli respicere post tergum, celeritas præcipitur, non quasi superstitio.*

Chrysost.

Caietan.

Gen. 19. 26.

Eheu! Conuertit oculos vxor, & versa est in statuam salis. Quæ se vertit, versa est: cur in statuam? Quoniam stare necesse fuit eam, quæ contrario agitabatur impulsu, pede versus montem, oculis versus urbem: ut immobilis statua fixa est, quæ aduersos intentauerat motus. Præceptum fuit, quod celeriter curreret: retrorsum respicit, & illico gressuum impotens obrigescit. Merito tali pœna mulctata est: quæ celeriter currere noluit, iam nec præualet ambulare. Compendio Rupertus: *Pœna tali punita est, ut obrigesceret.* Obrigit ut scopulus, hæc sit marmorea, quæ fugam destitit maturare: negligentia pœna fuit, quod celeritatis negligens & incauta, ut rigida cautes maneret, ne iam redire oculis potuisset in libidinis ciuitatem. Chrysostomus: *Quoniam*

75.

Gen. 19. 26.

Rupert.

Chrysost.

Quoniam audiuit Angelos precipientes iusto, ut ne se conuerterent retrorsum, sed cum magna festinantia scederent, neglexitque verba & precepta non custodiuit, propterea sua negligentia dedit pœnam. Cur salis, nec alius speciei statua sit? Misericors Domini rigor studuit, quod statim mulier obcæcatur, quæ oculis redibat in urbem, quam cœlestis ignis inuaserat. Sal in ignem iniectus salit in oculos prospectantis, crepitique à flammis excussus verberat intuentium papillas. Cæcam te, ô fœmina, Dominus cupit, quæ oculos in ignem dedisti: quasi salem inieciisses in ignem, in salem oculos conuertisti. At si oculi peccauerunt, cur vniuersum corpus obrigit, pœnasque oculorum luit, non aduersus corruptionem salitum, sed idè morte corruptum, quia transit in salem? Verùm si sal oculi, quidni & pedes, quidni & manus cæteraque membra sal, cum quidquid corporis sit, ab oculorum conditione censeatur? Canorè modulatur Alcimus Auitus lib. 2.

*Vix primo in visu restrictis motibus hæsit,
Cernere desistens, cum cœperat; inde gelato
Sanguine marmoreus perfudit viscera torpor,
Dirigere gena, pallor nouus inficit ora.*

Perpende illationem illam, Inde gelato &c. quasi nexus esset necessarius inter marmoreos oculos, cæteraque membra marmorea. Cur non concidit pedibus, sed stetit erecta; nec lapideo onere collapsa fuit, sed cui pedes antea, iam binæ extitere columnæ; & quæ in mortem cecidit, cadaverque est, cadere recusauit? Quoniam non clausit oculos, idè pedes non mouit; cernens fixa mansit stupore marmoreo, & apertis oculis nihil vidit, quæ erectis pedibus non ambulabat. Idem oculis & pedibus contigit status: cui non ceciderant palpebræ, pedes manserunt erecti. Quæ officium pedum oculis dedit, vtriusque membri æqualem voluit esse fortunam. Ergo quæ non complicuit palpebras, nec lumina clausit; non crura complicuit, nec pedibus ruit. Pergit Alcimus:

*Lumina nec clausit, nec saltem concidit illo
Pondere, quo pulsant collapsa cadauera terram;*

*Sed stetit horrendo perlucens massa nitore,
Sernauitque suam species decepta figuram.*

Non negabis oculos citius pedibus ambulare, si Prophetici curtus rotas prospexeris. Ezech. 1. Ezech. 1. 7. Per quatuor partes earum euntes ibant, & non reuertebantur, cum ambularent: statura quoque erat in rotis & altitudo & horribilis aspectus, & totum corpus plenum oculis, in circumstantiis ipsarum quatuor. Cur in huius gloriosæ quadrigæ pedibus oculi locantur, qui potius in vertice maiestatisque capite consuescunt affigi? Cæcæne frons, oculata vestigia? Lumina in specula sint, quæ desuper lustrent & illustrent, non sub rotarum radiis latitent. Verùm si quadrigæ munus currere rotarique est: scitè oculis circulus rotarum scatet, ut pernici cursu procedant, eaque celeritate spatia pertranscant rotantes, ac oculi transeunt videntes. Deus, qui videns, & à perspicaci intuitu, velocique super creaturas latione nomen accepit, insidet in fastigio quadrigæ: ut iuxta Dominum, quem vehunt, rotæ sint, oculis perfundantur, quibus aspicere, currere est, perbreuique intervallo distantissimos tractus iniungere. Nec incuriosum est illud: Per quatuor partes earum euntes ibant, & non reuertebantur. Si totum corpus oculis scatebat, quidni per omnem partem absque inuersione corporis cursitarent? Pedes erant vbique, quibus oculi vbique. Oculata figura inquieta conuersione non indiget. En symbolum prospectantis Dei, per omniaque in immensitatis quadriga se immobili celeritate ferentis. Glossa ibi: Non reuertebantur, cum ambularent ipsa. Eiusmodi enim figura conuersione non indiget. Nam in vnamquamque inclinationem ab eadem sede mota facile fertur. Atque hoc itidem vbique Dei presentiam significat. Holofernes quasi rotis fertur, quas vndique oculi circumdant, quippe qui veloci impetu ut anceps, vagumque & velox fulmen grassatur, vniufque ferme motus vertigine distantissima regna perurit, utpote qui potius oculis, quàm pedibus fertur, iuxta sui Regis edictum, Non parcat oculus tuus ulli regno.

CAPVT TERTIVM.

1. VNC miserunt legatos suos vniuersarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syriæ scilicet Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Libyæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem dixerunt. 2. Desinat indignatio tua circa nos: melius est enim, ut viuentes seruiamus Nabuchodonosor Regi magno, & subditi simus tibi, quàm morientes cum interitu nostro ipsi seruitutis nostræ damna patiamur. 3. Omnis ciuitas nostra, omnisque possessio, omnes montes & colles & campi & armenta bouum, gregesque ouium & caprarum, equorumque & camelorum, & vniuersæ facultates nostræ atque familiæ in conspectu tuo sunt. 4. Sint omnia nostra sub lege tua. 5. Nos & filij nostri, serui tui sumus. 6. Veni nobis pacificus dominus, & vtere seruitio nostro, sicut placuerit tibi. 7. Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem ciuitatem, & omnem inhabitantem terram. 8. De vniuersis autem urbibus assumpsit sibi auxiliarios viros fortes, & electos ad bellum. 9. Tantusque metus provinciis illis incubuit, ut vniuersarum urbium habitatores principes,

principes, & honorati simul cum populis exirent obuam venienti. 10. Excipientes eum cum coronis & lampadibus, ducentes choros in tympanis & tibiis. 11. Nec ista tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt. 12. Nam & ciuitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit. 13. Præceperat enim illi Nabuchodonosor Rex, ut omnes Deos terræ exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuissent Holofernus potentia subiugari. 14. Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa. 15. Accepitque ciuitates eorum, & sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit vniuersum exercitum virtutis suæ.

Vers. 1. Tunc miserunt legatos suos vniuersarum urbium, ac prouinciarum Reges ac Principes, Syriæ scilicet Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Libyæ, atque Ciliciæ: qui venientes ad Holofernem dixerunt.

1.

ON vnus plicatur nodus, sed plures admodum replicantur, si curiosius rem examine non tædeat. Ab Holofernus famigerata virtute, insanæque sæuitia omnis vicinia, imò distantia contremuit, nuntiisque quasi blandiente cauda adulari furori, operæ pretium regionibus fuit: ergo legatos mittunt Dynastæ & Proceres prouinciarum, qui munerum compedibus, quasi aureis pomis, celerem cursum insani exercitus frænarent. Describuntur plagæ, ex quibus legati prodire: Syriæ scilicet Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Lybia, atque Cilicia. Prima difficultas sit. Quicumque Nabuchodonosor hic asseratur, totius Syriæ pòtitum fuisse, quis abneget? Percurre, quoscunque variæ opiniones præsignant, videsis in omnem Syriam Principatum obiisse, ne ad vnum Cambysem litem trahamus, à quo compertum est, vniuersam Syriam teneri. Veritatem hanc clarè proclamar, id quod suprâ in alendi exercitus primo comœatu decretum fuit, nempe, *Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit*. Igitur in Syria vniuersa Nabuchodonosor regno potiebatur, siquidem Regi, ut inibi dedimus ex Vegetio, eunti in bellum prouinciales frumentariam pendunt annonam. Si itaque in Syria clauum obtinuit, qui Reges & Principes hi legatos ad Holofernem mittentes: Certè post multiplicem illum Regum numerum, qui quasi vicatim singulas ciuitates singulis coronis redimebant, tota Assyria, Syriæque sub vno Rege fuit: imò Assyrios Syrios nuncupatos compertum est. Ammian. Marcel. lib. 23. *Citra omnes propinqua est nobilis Assyria celebritate & magnitudine, & multiformi feracitate ditissima: per populos, pagosque amplos diffusa quondam & copiosa ad vnum concessit vocabulum, & nunc omnis appellatur Syria*. Herodotus lib. 7. *Qui à Græcis Syri vocabantur, ij à barbaris Assyri vocati sunt*. Quin Assyrios Persas dictos, Suidas perhibet, & Assyrios dictos Syros, scribit Trogus. Quare Xenoph. lib. 4. Pæd. de Assyriis agit, quasi qui finitimi sunt Hircanis. Quis non nouit Mesopotamiam in Syria locatam; & tamen *Adiabene* dicta est à Stephano; *Adiabene* autem Plinio

Ammian.
Marc.

Herod.

Suid.
Trog.
Xenoph.Stephan.
Plin.

Assyria est, sicut & Theodoro in histor. Sanct. Theodor. imò nunc à Turcis Mesopotamia cum Assyria nomine *Azamia* profertur. Et Plin. lib. 6. cap. 26. Plin. ait: *Mesopotamia tota Assyriorum fuit vicatim dispersa, præter Babylona & Ninum*. Denique Tullius Regem Syriæ nuncupauit Sardanapalum; cum tamen compertum sit in Nino regnauisse. Notauimus hæc, ne detrectes Regem Assyriorum, quisquis adstruatur, qui hac tempestate in Asia solium obtinebat imperij, in omnem Syriam regnum protendisse, nec mutilatum, à Syriæque fuisse discerptum. Et quidem Syria, quæ Aram à filio Sê appellatur in Sacris, à quo & Syri Aramei, siue Armeni dicti, spatiosas olim distantias obtinuit, & in longissima terrarum curricula diuagata est. Succedant tres Geographi. Pomponius Mela cap. 11. *Syria latè littora tenet, terræque etiam latius introrsus, aliis, aliisque nuncupata nominibus*. Nam & *Cæle* dicitur, & *Mesopotamia*, & *Damascene*, & *Adiabene*, & *Babylonia*, & *Iudæa*, & *Sophene*. Hinc *Palestina* est, quæ tangit *Arabas* cum *Phœnice*, & ubi se *Cilicia* committit; *Antiochia*: olim, ac diu potens; sed cum eam regno *Semiramis* tenuit, longè potentissima. Strabo lib. 16. Geograph. *Syrorum nomen tendere videtur à Babylonia vsque ad Issicum sinum, & ab hoc olim vsque ad Euxinum*. Quare vtrique *Cappadoces*, tum qui ad *Taurum*, tum qui ad *Pontum* iacent, ad hoc vsque tempus *Leucosyri* appellantur, ac si sint aliqui Syri nigri; hic autem extra *Taurum* sunt. Plinius lib. 5. cap. 12. *Syria quondam terrarum maxima & plurimis distincta nominibus*. Nam quæ *Palestina* vocabatur, quæ contingit *Arabes*, & *Iudæa* & *Cæle*, dein *Phœnice*; & quæ recedit intus, *Damascena*, ac magis etiam nunc *meridiana*, *Babylonia*. Et eadem *Mesopotamia* inter *Euphratrem* & *Tigrim*; quæque transit *Taurum*, *Sophene*: citrà verò etiam *Gene*: & ultra *Armeniam*, *Adiabene*, *Assyria* antè dicta; & ubi *Ciliciam* attingit, *Antiochia*. En per quot tractus, in quot indiuisa & multiplex sectiones, perlabitur Syria, cuius vel portionem vnâ quis Nabuchodonosoris sub dominatu per bellum parto neget? Igitur Reges hi, qui legatos misisse dicuntur, non βασιλεῖς, sed ἐξάρχοντες, id est, non Reges diademate redimiti, sed regentes Satrapæ per Archias distincti erant, ut liquet ex illo nexu Reges & Principes; cum non par sit credere vnâ Syriæ partem in tot sectam fuisse Monarchas, constatque ex 4. Reg. 17. Assyrium Regem Samariam compleuisse colonis; & *Palestinam* sub Assyrio gemuisse iugo, non est, qui recuset. Igitur qui se se verso poplite incuruât Holoferni, Syriæ populi, insolescentis Nabuchodonosoris animi superbiam pertæsi, nuntios expetentes seu tributa, seu munera abegerunt: iam verò flagellum Assyrii Persicque furoris timentes, se eius deuouent princi

Tullius.

Pomp.

Strabo.

Plin.

4. Reg. 17.

principatui, quiduis imperet, iacturâ bonorum vitam redimere satagentes.

2. Secunda difficultas sit, quomodo expendenda diuisio hæc: *Syria scilicet Mesopotamia, & Syria Sobal*. Nodus in eo est, quod Mesopotamia non modica pars Syriæ sit, vt ex Pomponio & Plinio prælibauimus; hinc autem distinctam esse conspicias: nam prius Syria, dein Mesopotamia adiicitur. Profecto in Bibliis dupliciter lego, tum *Reges ac Principes Syria scilicet & Mesopotamia, & Syria Sobal*; tum absque primo & interiecto; *Syria scilicet Mesopotamia, & Syria Sobal*. Si absque & legas, ne innui videatur, Mesopotamiam à Syriæ vocabulo orbari, disiungere à situ; sic enoda, vt prius Syria absolutè proferatur, & vniuersa nuntios misisse indicetur, deinde tanquam præcipuæ Syriæ portiones Mesopotamia, Syriaque Sobal subdantur. Nec nouum est, species ad generis latus adnecti ob aliquam singularitatis notam, vt innotescit ex illo: *Dicite Discipulis & Petro*. Fauet huic explicatui, quod infra versic. 14. Syria Apamea etiam cū Mesopotamia illigatur, & in calce superioris capitis in Græco nō curtæ, Syriæ describuntur portiones, quas timor inuasit nuntiosque, qui Persam redderent propitium parauerunt, scilicet Sidonij & Tyrij, incolæque Sur, Ocina & Iemnam, ciuesque Azoti & Ascalonis. Quod si legas, *Syria scilicet Mesopotamia, & Syria Sobal*, conspicuè inter vtramque Syriam distinctio elucet, Mesopotamiæque contrahit & angustat latitudinem, quæ in vocabulo Syria præcellerat, vt tantum hæc gemina Syria nuntiis blandita fuerit Holoferni. Eundem explicatum elicies, si & retineas, vt sensus sit: *Principes Syria, quæ & Mesopotamia est & Sobal*. Hæc vt calleas, à Geographis celebriores prouincias Syriæ mutuo accipere non detrectes. Ergo cuique prouinciæ vox Syriæ appingitur: nobiliores sunt Mesopotamiæ Syria; quæ Latine Syria fluminum duorum dicitur, & apud Sacra Aram Padan, seu Aram Naharaim; Syria Cappadociæ cuius Metropolis est *Mazaca*, de qua Strabo lib. 2. Syria Comagena, in qua vrbs Samosata. Syria Apamea, quæ & dicitur Syria Antiochiæ, siue Cœle, siue Seleucis, de qua Plinius lib. 5. cap. 23. Ptolem. lib. 15. cap. 16. Syria Phœnicia, in qua Metropolis est Tyrus: Syria Damasci, quæ & Syria Libani dicitur: Syria Palæstina, & denique Syria Sobal, de qua iam dicam, si ad aliquam ex præfatis attineat.

3. *Syria scilicet & Mesopotamia*. Si forsan hæc est, quæ ad finem capitis præcedentis? Græcè ἡ πᾶσις διακρίνεται Ἰσραὴλ: Omnes habitatores Iemnam. Nam Mesopotamia Hebræicè est, *Interamnam*, Syriacè Bethnecharim, Latine *inter duos flumines*. Lamp. in vita Alex. Sever. *Terras Interamnanas, Mesopotamia scilicet, neglectas ab impura illa bellua recepimus. Medamnam* eodem sensu nuncupat interpret Dionysij. Notio hæc ab Euphrate & Tigri, in quorum medio sita, emanauit, de quo & Tacitus lib. 5. cap. 12. For-
san ab etymologia, & duorum fluminum meditullio aliæ regiones præter Mesopotamiam hoc nomine efferuntur, sicut Chaldæa: in qua locatur Vr, vt placuit aliquibus expendentibus illud Stephani Act. 7. de Abraham: *Cum esset in Mesopotamia, priusquam moraretur in Charam*: & Syria Damasci, de qua non deest, qui expendat titulum Psalmi 59. *Cum succendit Mesopotamiam Syria & Sobal*. Præcellerat iam in capite clapso

v. 14. *Et venit in Mesopotamiam, & fregit omnes ciuitates excelsas, quæ erant ibi*. Quid est, quod post dirutas vrbes, soloque æquatam illius plagæ celsitudinem nobiliorem, ex Syria Mesopotamiæ legari venisse dicuntur? Profecto inibi quæ Mesopotamiæ pars dissipata, indicatur, nempe *A torrente Mambre vsque quod perueniatur ad mare*. Aliæ illustres in hoc tractu, qui Syriam Mesopotamiæ nobilitat, manebant vrbes, de quibus Plinius lib. 5. cap. 24. Nec est qui diffiteatur, plures in Mesopotamia efferri prouincias, è quibus legatos prodisse compertum sit.

Et Syria Sobal. In litteris solet esse variatio: dicitur enim Aram, seu Syria Zoba, vel Soba, vel Oba, vel Souba, vel Iobal. Non tuta res est, qualisne regio hæc. Adrichomius inter Sobal & Soba distinguit: nam Manasse 2. 12. scribit Arabiam Petræam à pluribus nuncupari Syriam Sobal, siue Zobal & 87. Sobam inquit esse Sophenam regiam Syriæ urbem, à qua contiguam regionem, Syriam Soba siue Sobal nominari. Serarius hinc putat esse Sophenam, de qua Plinius lib. 5. cap. 12. Ptolemæus lib. 5. cap. 13. Strabo lib. 12. Alij apud Salmeronem prolegom. 41. Syriam Cappadociæ esse perhibent, quæ ab ortu, Armenia minori; ab occasu, Paphlagonia, & Galatia concluditur: à Septentrione, & Ponto Euxino in Issicum vsque sinum extenditur. Denique P. Salmeron contendit Syriam Soba in Mesopotamia sitam esse, utpote quamdam eius prouinciā: fulera nonnulla huic suspicioni subternit. Primò; quod hinc cum Mesopotamia coniungitur, ea tantum diuisione, quam montes interiecti præbent. Et in inscriptione Psalm. 59. dicitur: *In finem pro iis, qui immutabuntur in tituli inscriptionem, ipsi Dauid in doctrinam Cum succendit Mesopotamiam Syria, & Sobal*: vbi eadem fibula vtramque necit. Secundo ex 1. Paralip. 18. & 19. vbi bellum gestum describitur inter Dauidem, & Adarezer Regem Soba, super fluium Euphratem appetentem porrigere ditionem. Tertio, quoniam Iosephus lib. 7. antiqu. cap. 5. & seqq. Regem Soba Adarezer nuncupat Regem Soophenorum, & Sophenem in Mesopotamia constituit Plinius lib. 5. cap. 13.

Hæc vltima de Syria Sobal suspicio neutiquam nobis adridet; potius quæ sibi tutamenta congeffit, aduersus ipsam non latenter irrupunt. Si hinc vt diuersi perhibentur legari missi à Regibus Syriæ Mesopotamiæ; & à Regibus Syriæ Sobal; quo iure vna, eademque Syriæ portio valeat expendi, nisi si velis stylum disparem in breui periodo, explicationemque esse superioris id quod additur & Syria Sobal, quod absit vt placeat, cum simili distinctionis notâ statim adiciatur, & Libya, atque Cilicia. Non alio argumento Africam à Libya discerni probat Maluëda lib. 5. de Antichristo cap. 19. nisi ex parili diuersitatis Nahum. 3. 9. signo apud Nahum 3. vers. 9. *Ethiopia fortitudo eius, & Egyptus, & non est finis. Africa, & Lybies fuerunt in auxilio tuo*. Equidem si Mesopotamia ciuitas quædam esset, & non regio, licet ægrè, tamen sustineremus utique; vt sensus esset, egressos legatos à Mesopotamia Syriæ, quæ in regione Syriæ Sobal sita est: sicut 1. Paralip. 18. dicitur: *Eo tempore percussit Dauid etiam Adarezer Regem Soba regionis Hemath*: vbi Soba ciuitas indigitatur in regione Hemath iacens. Ast, licet in Psalm. 59. Lyra & Valentia Mesopotamiam Syriæ aliquam ciuitatem esse autument, Valenti-
auscultandi

auscultandi non sunt ; vt obseruauit Lorinus in illius Psalmi inscriptione : amphibologia inelutabilis orireretur , si Syria Mesopotamiae iam urbem , iam plagam significaret. Ergo hoc ipso iaculo retundere procliuē est probationem ex inscriptione Psalm. 59. vbi compar nexus distinctioni suffragatur , & claret ex victoria Davidis aduersus Regem Soba , vt iam subdo. Igitur liquidd hęc debellatur opinio ex Adarezer Rege Soba , quem David diripuit. Victoria memoratur

2. Reg. 8. 3. 2. Reg. 8. Et percussit David Adarezer filium Robob Regem Sobal , quando profectus est , vt dominaretur super flumen Euphratem. Et 1. Paral. 18. Eo tempore percussit David etiam Adarezer Regem Soba regionis Hemath , quando perrexit , vt dilataret imperium suum vsque ad flumen Euphratem.

Quæ , nisi fallor , euincunt , neutiquam Soba in Mesopotamia esse ; hæc enim ab Euphrate alluitur : quasi si Soba Mesopotamia est , vt quid satageret Rex Soba imperium vsque ad flumen Euphratem porrigere , in cuius vicinia victus est à Dauide , vt tradit Ioseph. lib. 7. antiq. Imò si peras , cur David , cui nullum non iustum bellum , aduersus Adarezer Regem Soba exarserit , præsto erit Abulensis 1. Paral. cap. 18. quæst. 11. Dicendum , quod causa istius belli fuit , quia Adarezer voluit dilatare regnum suum vsque ad Euphratem. Regnum autem David perueniebat vsque ad Euphratem , quia ipse dominabatur toti terra Chanaam , & terra Chanaam habebat Euphratem pro termino Aquilonari. Et tunc tangeret Adarezer aliquid de Regno David ; propter quod indignatus David pugnavit contra eum.

6. Ne longiores simus , quid sit Syria Sobal , dilucidè depromitur ex præfatis lib. Reg. & Paral. verbis : si enim Adarezer Rex Soba regionis Hemath nuncupatur , quisquis agnouerit , vbi Hemath sit , Soba reperiet. Ast de Hemath non vna mens est.

S. Hieron. de trad. Hebr. in cap. 10. Genes. & lib. de loc. Hebr. & in exord. lib. 3. comment. in Amos ; & alibi geminam Hemath constituit ; alteram iuxta Damascum , quæ Hemath Rabba , id est magna , quæ & Antiochia nominatur ; alteram , quæ Epiphania ab Epiphane Antiocho condita , quæ pergentibus Mesopotamiam prima mansio est. Masius in cap. 9. Ios. sic fatur : Mibi narrauerunt homines Syri earum regionum , vt videbantur , benè periti , urbem Emmas longè supra Damascum extare : ulterius autem in Alapiam , vt vocant , atque Mesopotamiam pergenti occurrere etiam alteram urbem , nunc à vulgo Hemath nuncupatam. Itaque Hemath , quam quærimus , per Damasci semitam vestiganda , ibique Regem Soba inuenire fas erit , cuius cum Syro Damasceno vicinitatem arguit , quod ille suppetias tulit aduersus David : nam dicto cap. 18. ex

1. Paralip. Superuenit autem & Syrus Damascenus , vt auxilium praberet Adarezer Regi Soba : sed & huius percussit David viginti duo millia virorum , & posuit milites in Damasco , vt Syria quoque seruiret sibi , & offerret munera. Et 2. Reg. 8. Venit quoque Syria Damasci , vt præsidium ferret Adarezer Regi Soba. Accinit , quod 2. Paral. 8. dicitur : Salomon abiit in Hemath Soba , & obtinuit eam , & edificauit Palmyram in deserto. Quod autem Rex ille Soba ob propinquitatem amicitia cum Syro Damasceno neceretur , cuius causa in opitulationem venisset , lib. 7. perhibuit Iosephus. Quoniam autem Regem Sophenorū appellat , consulendum , vbine

1. Paral. 18. 2. Reg. 8. 2. Paral. 8.

Ioseph.

Sophene locetur : in Syria Damascia eam ponit Genebrardus , qui in inscript. Psalm. 59. ait : Genebrard. Soba. Hanc Syriam Sophenam appellat Iosephus. Alia enim Syria Damascia , alia fluuiorum , id est , Mesopotamia. Quod Sophene non in Mesopotamia sit , probat Plinius lib. 5. cap. 12. dum Plin. Syria latitudinem describens , inquit : Quà recedit intus , Damascena , & eadem Mesopotamia inter Euphratem & Tigrim ; quaque transit Taurum , Sophene. Parum est transisse Taurum , vt Syria cognomen , sicut tractum , mutet , & quæ Mesopotamia desit , Sophene incipiat ? Profectò mons Asiae est totius orbis terrarum maximus , imò quem ob magnitudinem Taurum nuncupari , Eustathius Dionysij Alex. commentator scribit : quoniam apud veteres quæque robusta & grandia Tauri vocantur. Ergo quidd interiaceat Taurus inter Mesopotamiam & Syriam Sobal , non parum ad vtriusque Syriae discrimen conducit. Et quidem inter se vndas tutò dantis Euphratis Mesopotamia placidè irrigatur ; Sophene autem , seu Sophena , aut Sophone , ibi esse dicitur apud Trogum , vbi Tigris emergit , postquam Trog. viginti & quinque millia passuum sub ima terra delituit. Straboni , & Ptolemæo Armenia maioris regio est , de qua Plinius lib. 6. cap. 9. Claud. Plin. dunt eam ab Oriente montes , sed non statim Ceraunij , nec Adiabene regio : Quod interest spatij , Sophene tenet. Et cap. 13. Vtrinque per deuexa laterum Armenia maiori , à frontis parte , quæ vergit in Comagenem , Sophene , vt diximus , copulatur. de Sophene cecinit Lucanus lib. 2. Lucan.

Cappadoces mea signa timent , & dedita Sacris

Incerti Iudæa Dei , mollèsq; Sophene

Armenios , Cilicasque feros , Taurosque subegi.

Pro Chobal Gen. 14. Hieron. legit Hoba , & Hieron. Soba Iosephus ; & tamen ad sinistram Damasci Ioseph. statuitur.

7. Et Libya atque Cilicia. Difficile sanè inter Syriam Sobal & Ciliciam capedinem tenere Lybiam innuitur , cum dissita omninò sit à Syria & Cilicia. Hinc literam solent Interpretes in literam transmutare , alij Lyciam legentes , alij Ligyam : Lycia enim benè cohæreret ; nam Lycia Asiae regio est apud Ptolemæum , etiam si alia Lycia sit , quæ circa Troadem ad Idam montem Homero & Straboni locatur. Ligyes populi in Asia sunt ; licet quia in Media ponantur , non benè expeditioni Holofernīs videntur aptari. Zonaras eos statuit ad partes Caucasī , quæ versus Hircanum mare se demittit. Facile sanè mendum obrepisse fingi datur , cum inter Ligyam & Libyam simile erratum adnotet Serarius in Herodoto lib. 7. Ego inter Libyam & Lyciam aliud Solin.

reperio in Solino cap. 42. nam cum de Lycia agere institueret , de Libya inscriptio est , statimque sequitur : Quod in Campania Vesunius , in Sicilia Aethna , hoc in Lycia mons Chimara est. Verum cuiusuis mendi impatiens , Holofernīs ardori distantem Libyam non amoueat , cum c. præced. ex Græco dixerimus , Lud & Phud excidisse : cum autem Phud fluuius Africae sit , cur non Libyam timor in præmittendos nuntios incitaret ? Lehabim vnus ex filiis Mizraim fuit Genes. 10. à quo Libys , seu Libya dicta nuncupatæque apud Ioseph. lib. 1. antiq. cap. 6. & Hieron. in qq. Heb. Verum adnotauit Maluenda lib. 5. de Antichr. cap. 9. quod Hebraicè est Phud , vbi apud nostrum Interpretem Libya : sic Ezech. 27. & 30. & 38. & 38. 5. & Jerem. 46. Fortassis à cognatione promiscuum

Ptolem. Homer. Strab.

Serar. Solin.

Gen. 10. 6. Ioseph. Hieron. Malu. Ezech. 27. 10. & 30. 5. & 38. 5.

Ioseph. lib. 1. antiq. cap. 6. & Hieron. in qq. Heb. Verum adnotauit Maluenda lib. 5. de Antichr. cap. 9. quod Hebraicè est Phud , vbi apud nostrum Interpretem Libya : sic Ezech. 27. & 30. & 38. & 38. 5. & Jerem. 46. Fortassis à cognatione promiscuum

Gen. 10. 6. Ioseph. Hieron. Malu. Ezech. 27. 10. & 30. 5. & 38. 5.

Ioseph. lib. 1. antiq. cap. 6. & Hieron. in qq. Heb. Verum adnotauit Maluenda lib. 5. de Antichr. cap. 9. quod Hebraicè est Phud , vbi apud nostrum Interpretem Libya : sic Ezech. 27. & 30. & 38. & 38. 5. & Jerem. 46. Fortassis à cognatione promiscuum

Jerem. 46. 9. cum nomen : nam Phud , Gen. 10. tertius filius
 Gen. 10. 6. Cham, fraterque Mirzraim perhibetur. Libet au-
 Ioseph. dire Iosephum lib. 1. antiq. cap. 6. *Quin & Libya*
colonos dedit Phutes , de subque nomine Phutos dici
voluit : extat flumen in Mauritania hoc nomine ;
& complures apud Græcos historici eius mentionem
faciunt , sicut adiacentis etiam regionis , quæ Phute
dicitur. Deinde cur Africa dicta sit , ex Cleode-
 mo subiicit, nempe ab Ophre, qui cum exercitu
 occupauit Libyam. Iam inualuit, quod eiusdem
 latissimæ terræ partem Libya occupet , partem
 Nab. 3. 9. Africa & Libyes fuerunt in auxilio tuo : ubi He-
 braicè Phut & Lubim. Pars , quæ iuxta Meoti-
 dem Ægypto adiacet, Libya absolute solet nun-
 cupari, de quo Hieronymus de loc. Hebr. in Aët.
 Hieron. Apostol. *Libya provincia duæ sunt , una Libya*
Cyreneaca , de qua dictum est Act. 2. & partes Li-
byæ , quæ est circa Cyrenem. Hæc porta Ægypti in
 parte Africa prima est : & mari Libyco cognomen
 dedit ; post quam Lybia Æthiopum usque ad meri-
 dianum pertingens Oceanum. Par est non dissentire
 ab hac Libya Cyreneaca legatos missos ad Ho-
 lofernem, siquidem Ægypto cotermina est, inter
 Ægyptum & Libyam Æthiopicam iacens ; & Na-
 buchodonosor in omnem Ægyptum usque ad
 terminos Æthiopiæ, ut liquet ex capite 1. miserat
 nuntios: quos cum regiones hæ pepulissent, quid
 quod timore percussi, suppliciumque quod aliæ
 provinciæ , nuntiorum contemptrices, sustine-
 bant, iamiam quasi impendens fugere conaren-
 tur. Quod autem quidam dixere, quod Libya hîc
 Procl. Libyssa sit, Bithyniæ vrbs apud Ptolem. libro 5.
 cap. 1. ferendum non est, ne vna vrbs inter am-
 plissimas regiones numerum faciat. Si litera mu-
 tanda fuisset, potius legerem *Lidya*, quæ Asiæ
 minoris regio est, & *Luth* solet dici ; quam supra
 excidisse Holofernes in Græco perhibetur, & ad
 Regis Persarum imperium attinuisse, constat ex
 Alian. lib. 1. histor. animal. cap. vlt. & Herodoto
 lib. 3. Virgilium cap. seq. dabo.

Vers. 2. Desinat indignatio tua circa nos:
 melius est enim ut viuentes seruiamus
 Nabuchodonosor Regi magno, &
 subditi simus tibi, quam morientes
 cum interitu nostro ipsi seruitutis no-
 stræ damna patiamur.

Vers. 3. Omnis ciuitas nostra, omnisque
 possessio, omnes montes, & colles, &
 campi & armenta bouum, gregesque
 ouium & caprarum, equorumque &
 camelorum, & vniuersæ facultates
 nostræ, atque familiæ in conspectu
 tuo sunt.

Vers. 4. Sint omnia nostra sub lege tua.

Vers. 5. Nos & filij nostri serui tui sumus.

Vers. 6. Veni nobis pacificus dominus, &
 vttere seruitio nostro sicut placuerit
 tibi.

Legati se coram Holoferne sistunt; & ne in re-
 giones illas defæuiat, pacatû sponcione seruitutis
 reddere conantur, amentemque cicurare furo-
 rem, ne incassum ferrum immite in eos, quos
 iam timore iugulauit, exerceat. Serarius hîc cen-
 set, terram & aquam eos tulisse & obtulisse : vn-
 Zerda in Iudish. Tom. I.

de probet, non subiicit, nisi quod olim Nabu-
 chodonosoris nuntij terram & aquam expetere.
 Ego signatè probo ex seruitutis voce, quam to-
 ties ingeminant, siue in Latina, siue in Græca
 versione: in Latina enim sic habes: *Vi viuentes*
seruiamus Nabuchodonosor Regi magno. Et infra
 vers. 5. *Nos etiam & filij nostri serui tui sumus.*
 In Græca autem: *Ecce nos serui Nabuchodono-*
soris Regis magni coram te adsumus, ut agas no-
biscum, quemadmodum tibi placuerit. Diximus
 quidem supra cap. 1. apud Persas terram & aquam
 exhibitam *δωκείας σύμβολον*, symbolum seruitu-
 tis esse: sic nuncupat Himerius in Polemarch.
 Quare Aristides in Penathen. ait: *καὶ προύλεγον*
ἀμύδην & ἐν ἑσέων πλὴν ἐκείνῃ, αἰτεῖν μὲν γὰρ ἐφ' ὅσ-
κιν ἐδὲν τῶν ἀποτρίων, ἀλλ' ἀπαρχὸς τῆς καὶ Τολα-
70, πάντων δ' εἶνα τῶν κύριον. Id est, quod per
 aquam & terram omnium dominus monstraretur.
 Hinc ea Persis insolens superbia infixa fuit,
 ut se totius orbis dominos esse blatterarent: unde
 ex singulis regionibus glebam, aquamque trahi
 curantes, in ærario obseruabant, ut tradit Plu-
 tarchus in vita Alexandri. Cum autem quamque
 expugnaturi, subacturive ciuitatem, terram &
 aquam per fecialem expeterent; huius cæremo-
 niæ causam non erit alienum discutere. Profectò
 quos à nostro consortio ablegamus, aqua & igne
 interdicimus, quod apud Romanos inualuit in
 deportationis pœna; & totius orbis Romani in-
 dicta orbitate. Cur non ignem & aquam efflagi-
 tabant Persæ à provinciis subiugandis? Dicerem,
 ne fœdus inire crederentur, amicitiamque serere:
 nam Seruius 12. Æneid. inquit: *Sane ad fa-*
cienda fœdera semper aqua & ignis adhibentur.
Inde & quos arcere volumus à nostro consortio,
eis aqua & igni interdicimus, id est, rebus, qui-
bis consortia copulantur. Cur terram & aquam
 extorquebant? Meditor, præter dominationis &
 seruitutis symbolum, eum morem apud Persas
 inualuisse, qui aquam & terram, ut duo Numina
 colebant: Sic Strabo lib. 15 & Herodotus lib. 1.

quate apud Tacitum, libro 6. annal. Tiridates
 Euphratis vndas veneratus est, ab eoque fausta
 sollicitauit auspicia. Extat de hostiis mactatis ter-
 ræ Xenophon libro 8. Pæd. Igitur hos duos, quos
 colebant, deos, obsequij & venerationis ergo,
 forsan ex vrbibus, quas diruere aggrediebantur,
 ne irreligiosè lædere putarentur, euocate finge-
 bant, experita gleba & aqua. Cultum hunc eno-
 cationis Deorum sciunt eruditi à Romanis ob-
 seruatum, ne victi Dij veherentur illigati in trium-
 pho: quale cecinit Prudentius l. 2. contra Sym.

Inter fumantes templorum armata ruinas
Dextera victoris simulacra hostilia cepit,
Et captiua domum, venerans ceu Numina vexit.

Cur ignem non euocarent, siquidem Sidonius
 Apollin. in Paneg. Leon. de Persis ait: *Magis*
iuratur ab illis ignis & vnda Deus: deque honore
 igni tributo plura agit Agathias libro 2. Putaré,
 quoniam ignis illis omnium Deorum maximus;
 neque illum auderent vi à gentibus extorquere,
 cum potius ignem quasi cœlitus lapsum regibus
 præiisse in publicum & ad bella exeuntibus, cet-
 tum sit, & constat ex Ammiano Marcell. lib. 23.
Feruntque etiam (si iustum est credi) ignem cœlitus
lapsum, apud se sempiternis focolis custodiri, cuius
portionem exiguam, ut faustam, præiisse quondam
Asiaticis Regibus dicunt.

Melius est enim, ut viuentes seruiamus Nabu-
chodonosor Regi magno, &c. Singulis quibusque
 N verbis

verbis despicatissimæ seruitutis sonant indicia; & quidquid census, quidquid naturæ est, in magnum Regem Nabuchodonosorem, seruitutis iure omnes hæ, verso poplite, prouinciæ transmittunt: *Sint omnia nostra sub lege tua: nos etiam & filij nostri, serui tui sumus*: quæ mire imperij Persici lacinosam superbiam, insolensque supercilium euincunt, & Nabuchodonosorē non modice arguunt Persam fuisse. In cuius soliditatem mutuari debemus, quæ de Persarum Regum in subditos potestate ferantur. Quotquot subditi, pro mancipiis & seruis habebantur, solæque excepta vxore, & filij & bona Regum libito subdebantur: de quo consulendus Plutarchus, πρὸς Ἀπαιδ. Hinc Curtius libro 5. scribit quod Darius Nabarzanem nuncupauit *pestimum mancipium*: & Herodotus libro 8. Artemisiam ad Xerxem loquentem inducit: *Σοὶ δὲ ὄντε ἀριστὸν ἀνδρῶν πάντων καὶ δούλῃ ἴσται. Tibi autem omnium virorum domino mali serui sunt.* Quin & Cyrus seruus appellatur fratris Artaxerxis apud Xenophontem libro 1. *Αναβάς.* quodque plus est, Cyri arma, quasi ex seruitutis iure sua reperit Rex, ibi lib. 2. Sic Satrapas, & exercituum Duces, seruos magni Regis appellat Aristoteles lib. de mundo. Scitum est illud Ambrosij lib. 5. Hexam. cap. 21. *Apes illa qua non obtemperauerint legibus Regis, pœnitenti condemnatione se mulctant, & immoriuntur aculei sui vulnere: quod Persarum populi, hodieque seruare dicuntur, ut pro commissi pretio, ipsi in se propriam mortis exequantur sententiam.* Plura nobis suppetent ex Brissonio in oper. de Regno Persico lib. 1. totusque ille tractatus plurimum nostræ expositioni proficeret: sed fatemur eo carere. Subiicere libet communem Virgilij locum, qui dictis in superioribus proderit. Sic 4. Georg.

*Præterea Regem non sic Ægyptus & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Observant.*

De Rege Persarum solet accipi Poëta; quod maximè conducit his, quæ supra præstruximus de regionibus, in quas Nabuchodonosor legatos misit, & quarum dominatum obibat: nec audis à Poëta memoratam Æthiopiam, quæ trans Ægyptum est, sed Ægyptū, utpote quam obtinisset Cambyzes, quem respexisse puto Libanium in Progym. dum inquit, Pellæos inseruisse Regibus Persarum; cum tamen Pella in Ægypto sit, quam non Cyrus, sed Cambyzes Persico subegit imperio. Itaque iure regiones, quas timor Holofernis occupauit, seruos se Nabuchodonosoris nuncupant: quippe hic titulus quibusque subditis conueniebat, siquidem & omnes cognati Regis Regem dominum, seque seruos asseriebant, ut constat ex Mafiste fratre Xerxis, Mardonio cōsobrino, & Artemisia Catum Regina, apud Herodotum libro septimo, & duobus sequentibus. Hinc Esdr. 1. capite quarto. *Artaxerxi Regi serui tui viri, qui sunt trans fluium, salutem dicunt*: quæ formula erat epistolæ directæ ad Regem.

Vers. 7. Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem ciuitatem, & omnem inhabitantem terram.

Vers. 8. De vniuersis autē vrbibus assūpsit sibi auxilios viros & electos ad bellū.

Vers. 9. Tantusque metus prouinciis illis

incubuit, ut vniuersarum vrbium habitatores Principes & honorati simul cum populis exirent obuiam venienti. *Vers. 10.* Excipientes eum cum coronis & lampadibus, ducentes choros in tympanis & tibiis.

Tunc descendit de montibus in virtute magna. In calce superioris capitis dictum fuit: *Et post hæc descendit in campos Damasci*; nec tamen inde ascendisse in montes memoratur. Historiographo sacro non lex est omnia tentare vestigia, & cum exercitu fastigia scandere, descenderéque in valles; sat est celebriores cursus, stationesque referre. Ergo post incensa Damasci fata, excisaque arbuta, illico se dedit in vertices, montiumque iuga tenuit, ut desuper facilius latè iacentem regionem iaculantibus sagittariis subigeret, collibusque occupatis nullum fugientibus effugium permetteret. Fertur, quod montes hi Libanus & Antilibanus sunt. Cur non & Pieria mons, & Cassius, & Alfadamus, & Hipus, qui (ut videre licet in Ptolemæo lib. 5. c. 15.) Syriam nobilitant, & ad sydera tollunt? Græcè est: *Ille verò cum copiis suis ad oram maritimam descendit, vrbes excelsas praesidiis muniuit, atque ad belli solietatem viros electos ex ipsis accepit.* Quæ non egent scholio.

Excipientes eum cum coronis & lampadibus, ducentes choros in tympanis & tibiis. Timor artifex blandiendi instrumenta recepit, emendicariisque alienæ lætitiæ gesticulationibus in frontis scena hilaritatem effinxit, ut crudelē Holofernis leniret insaniam. Integri populi obuiam Tyranno egrediuntur, & ut illius se nutui tradant, antequam ferro, præcurrunt, ut genua osculentur, propitiumque à veloci humilitate reddant. Meditare, qualem formam habitumque recipiant. Coronas capitibus, lampades manibus, choreas pedibus assumunt. Petes, quæ emblemata hæc ad pacandum superbi Ducis ardorem? Putat Gaspar Sanctius lampades accensas, ut mori Persarum adularentur, quibus ignis, supremus Deus, qui iuxta ritum patrium, Regibus, Ducibusque præibat. Dedi ego supra Curtium, qui libro 3. Curt. ait: *Ordo agminis erat talis: Ignis, quem ipsi sacrum, & æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Magi proximi patrium carmen canebant.* Vix suspicor ad hunc morem allusisse coronatos, & lucernarios istos. Quod corona simul & lampas præferatur, instigat, ut cogitem, sacros honores Persico, Assyrioque exercitui ab his populis humili deuotamēto dicatos: quoniam iam insonabat ideo indictum bellum, ut solus Nabuchodonosor euerfis quibusque Diis, in Numinis eueheretur fastigium. Constat ex versic. 13. *Videlicet ut solus ipse diceretur Deus ab his nationibus, qua potuissent Holofernis potentia subingari.* Ergo religiosa impietate supplices hi, sacrilegæ adulationis rei, vitam, quam iam iā suspicabantur interire, redimere curāt, tempora redimunt coronis, faculis manus accendunt, seque per choreas rotant, quæ ad sacra peragenda, Gentilium cærimoniæ fuere. Iuuabit hæc ex profanis, licet non abscondita sint, eruere. Plut. in Arato: *Et paulo post ex Plut. eius familiaribus cernebatur vnus per forum gestans coronas; alius edens lampadas.* Ouid. 3. Fastor.

*Sape potens voti frontem redimita coronis
Fœmina lucentes portat ab vrbe faces.*

Vtrum

Catull. Vtrumque de foribus coronatis & lucidis cecinit Catullus.

Mibi ianua frequentes, mibi limina tepida,

Mibi floris corollis redimita domus erat.

Hier. Lumina sub sole illuxisse ad sacra sanctus Hieronymus aduersus Vigilantium pro Ecclesiastico ritu sic scribit? *Illud fiebat idolis, & idcirco de- testandum est; hoc fit Martyribus, & idcirco recipiendum est: nam & absque Martyris reliquiis per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria, iam Sole rutilante: non utique ad fugiendas tenebras, sed ad signum laetitiae demonstrandum.* De coronis ad sacras sat sit obuius Tertullianus de corona milit. cap. 10. *Ipsa denique fores, ipsa hostia, & ara, ipsi ministri, & Sacerdotes eorum coronantur.*

12. His ergo & lucentibus & floridis indiciis, coronis nempe, & lampadibus se Nabuchodonosorem in Deum recipere ostendunt, in cuius obuiam quæque Numinibus adsueta cultus specimina præbent: ideo pompas, ideo choreas, & in orbem circulationes ei offerunt, de quibus Xenophon in Hipparcho: *Ac pompas quidem & Diis spectantibus fors gratissimas arbitror, si ab iis initio du- lo, quorum templa & simulacra sunt, in foro à Mercurij statuis in orbem circum forum perequita- bunt & templa Deos venerantes.* Hinc quod hic dicitur: *Ducentes choros in tympanis, & tibis,* intelligo de choreis, & circulationibus, ut ex

Varab. Græco vertit Vatablus: *cum coronis & choreis, tympanisque illum excipere.* Saliunt ergo circumag- gentes corpora, quæ chori, seu choreæ forma est, sacrificiūque Deorum. Lucianus: *Indi ad Orien- tem conuersi saltatione Solem consalutant, cum si- lentio, seipsos, conformantes, Dei choream imitari, atque effingere conantur; & hac Indorum est preca- tio, & chori, & sacrificium.* Quæ libens dedi,

Lucian. quoniam Sol Persis supremum Numen erat, cuius- que imaginem in fronte exercitus crystallo fere- bant inclusam. Curtius lib. 3. *Super tabernaculum, unde ab omnibus conspici posset, imago Solis crystal- lo inclusa fulgebat.* Quod currus Soli facer præ- cedentem Regem anteiret, prodidit Xenophon libro 8. Pæd. quin & Iustinus libro 1. ait: *Nam & Persæ Solem unum Deum credunt, eique equos sacros esse ferunt. Unum Deum, id est, præcipuum Deum accipio.* Hesychius: *Mithra Deus primus apud Persas.* Quod autem Mithra Sol sit, dixit

Curt. Xenoph. Strabo libro 15. *Colunt Solem, quem Mithram vocant.* Igitur nō alius nobilior honos, diuiniōr- que his populis visus est in Nabuchodonosoris iam pro Numine censiti obseruantiam, quā is, quem Persæ Soli, Deo præcipuo offerebant. Co- ronas ferunt, quia initiatus Soli, quem Mithrem appellabant, corona redimebatur, Tertullianus libro 5. de corona milit. cap. 15. *Qui cum initia- tur in speleo, in castris vere tenebrarum coronam interposito gladio sibi oblatam, quasi mimum Mar- tyrii, dein capiti suo accommodatam, moneatur obuia manu capite depellere, & in numerum, si forte transferre, dicens, Mithram esse coronam suam.*

Hier. Quod coronati sacra facerent Persæ, scribit Xe- nophon libro 3. Pæd. quin hostias obtulisse co- ronatas tradit Strabo libro 15. Quod Mithræ sa- crificantes choreas ducerent Persæ, saltationibus- que latis circuirent, scribit Athen. libro 10. qui & ait Persarum Regem illis dumtaxat, qui Mi- thræ sacri erant, diebus, Persico more saltasse. Nōne saltatio per choreas, & circuitus Persici cultus fuit? Proficiat Athen. libro 12. *Iam inde*

Zerda in Iudith. Tom. I.

sane Persica veste amictus lictor septimo quoque die cum Pratore, Deorum altaria circumit, quo veluti per ludum ita Persis insultet. En aquam apte Ho- lofernis iras cicurare gestiētes, Diuinitatem Na- buchodonosoris fatentur, eodem ritu, quo su- perum, supremūque Persæ Solem venerantur: ideo choreas, saltationesque instituunt. Accine- ret Cælius Rhodiginus libro 5. antiq. l. c. cap. 4. Rhod. *Quibus Orientem Solem venerari consuetum est, non arbitrari plenam, perfectam esse Numinis con- salutationem, ni adhibita saltatio fuerit: quod & suprema tempestate facere, instituti veteris fuerat, sed cum taciturnitate, Dei, ut opinantur ipsi, effingere conabantur choream.* Desino, quod Syris solemne erat quodque saltationis genus, latusque chorus, iuxta illud Iuven. satyr. 2.

Iuven.

Forstā expectas, ut Gaditana canoro

Incipiat prurire choro.

Vbi Scholiastes: *Speras forstā, quod incipiant saltare delicata ac pulchra puella Syria, quoniam de Syris & Afris Gadis condita est.* Extat apud P. Sherlog. Iul. Capitol. in Vero cap. 8. *Adduxerat Sherl. secum & fidicinas & tibicines & histriones, scur- rasque, mimarios & prestigiatores, & omnia man- cipiorum genera, quorum Syria & Alexandria pas- citur voluptate.* Itaque Solis & Mithræ religione colitur Nabuchodonosor in Holoferne ab his populis, qui exeunt obuiam coronati, & saltan- tes, quasi cum in Solis sphaera figuræque adora- rent, qualem formam in Persarum Regibus de- pingit Chrysologus sermone 120. *Ne simus, ut Chrysol. Persarum Reges, qui subiecta nunc pedibus suis sphaera, Polorum se calcare vices mentiuntur, nunc radiato capite, ne sint homines, Solis resident in figura: nunc impositis sibi cornibus, qua viros se esse doleant, effaminantur in Lunam; nunc varias velut syderum sumunt formas, ut hominis perdant figuram, & nihil superna claritatis acquirant.* Quæ mire accinunt Nabuchodonosori huic, qui tanquam in Solis globo sphaeraque constitutus, cornibusque nirentibus ardens omnem imperio orbem lustrare exambiebat: quod enim cornua, Mithræ Deo Persarum adscriberentur, cecinit Papin. 1. Thebaid.

Papin.

Persæ sub rupibus antri

Indignata sequi torquentem cornua Mithram.

Si hæc non placeant, dicerem, ideo coronis capiti impositis obuiam prodiisse Holoferni quotquot impendens eius flagellum cuitare cu- piebant, ut se iam victos mancipatōsque ostende- rent. Proprium etenim victorum fuit & captiuo- rum coronari, ferrisque circumdari, ut sub hostia locarentur, & venum venirent: ausculta Agel- Agel. lium libro 7. capite 4. *Antiquitus mancipia iure belli capta, coronis indutis veniebant, & idcirco dicebantur sub coronis venire, quia corona signum erat captiuorum venalium.* Deinde ex Catone Caro. libro de re militari, verba scribit: *Ut populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus sup- plicatum eat, quā re male gesta coronatus ve- neat.* Ex quibus ediscēs supplices coronatos. Si forsan in chori se vertiginem agebant isti, coro- nasque ferebant, ut se manumissos amarent & in libertate securos: vtrumque adeptæ libertatis signum fuit. Seneca epist. 8. *Statim circumagi- tur: hoc enim ipsum philosophia seruire, libertas est.* Plutarchus in vita Licurg. *Quos virtute præcellen- tissimos delegerant Lacedamonij solitos quasi li- bertatem adeptos, coronari & circumire templa Deorum.*

13.

N 2

Denique

14. Denique, si mauis, omnis hæc coronaria, lucida, sonoraque pompa, festiuam solemnitatem, lætaque protendebat indicia, ne Holofernes subtristes, pallentesque putaret, qui eius deuonebantur signis. Proderit auscultare S. Ephræm: *Festinitates hæc Dominicas honorate, celebrantes eas non pænegrice, sed diuine; non mundane, sed spiritaliter; non instar gentilium, sed Christianorum: quare non portarum frontes coronemus, non choreas ducamus, non forum exornemus, non tibiis ac ciuibus auditum effæminemus.* En coronæ, choreæ, & tibiæ ad festa celebranda. Hæc Persicæ superbiæ conuenire, proferet Herodotus lib. 8. qui victorem Athenarum Xerxem viis coronarum, odorumque pompa stratis, exceptum perhibet: quod de Alexandro dixit Curtius lib. 10. qui iter, quæ erat transiturus, floridis coronis sterni præcepit. Denique expectendæ pacis signum, hunc apparatus fuisse, non detrectabit, qui nouerit, Assyrios, Syriosque pro susceptæ pacis signo præ se bouem coronatum agere, ut scribit Ammianus Marcell. lib. 23. Si petas, ex quo ramo coronæ hæc capitibus impositæ? Cogitabo ex olea. Quæ obseruatione nouam huius coronariæ carimonie, quam populi exhibent Holoferni, rationem præstabit. Moris erat, supplices, ut veniam impetrarent, ramis velari, vitæque in manibus præferre. Ritus hunc non semel inuenies in Poëta, sed præcipue 11. Æneid.

Virgil. *Iamque oratores aderant ex vrbe Latina,
Velati ramis oleæ, veniamque rogantes.*

Cerdens. Vbi fructu Cerdensis notæ, quæ nostræ expositioni mirè proficua est: inibi S. Ioan. Chrysost. orat. 3. de Dei natura incomprehensibili: *Homines ramos olearum gerentes, mouere Reges consueuerunt: nam eo arboris genere humanitatem commemorant.* Agit de hoc more sæpissime Lilius lib. 29. *Velamenta supplicum ramos oleæ: & lib. 45. Vniuersi prociderunt ramos oleæ iactantes.*

Vers. 11. Nec ista tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt.

Vers. 12. Nam & ciuitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit.

Vers. 13. Præceperat enim illi Nabuchodonosor Rex, ut omnes Deos terræ exterminaret, videlicet, ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subiugari.

15. *Ciuitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit.* Nallum cum victis certamen est, nulla cum supplicibus sæuitia: sed parcere subiectis nescit superbus, qui bilem, etiam postquam superauit, exariat. Similem Persarum crudelitatem deplorat Herodotus lib. 7. qui, postquam libita seruitute, vltioneque humilitate se eis dedititios dederunt Thebani, plures interemere, plures alios stigmatibus infestauerunt. Quin certum est, quod Leonidæ defuncti corpus sustulerunt in crucem: cum tamen honorabile sit illud Demosthenis Leptin. *Illæ Solonis lex est à laudatarum numero, mortuo nemini maledicendum.* Adstipulatur illud Platonis lib. 5. de leg. *Illiberale est putare esse hostem defuncti corpus.* En vltima furoris nequitia, iam deditis

ciuitatibus non frui, sed funditus euertere, arbores euellere stirpitibus, depopulari nemora, lucos abscondere. Quid arbores peccauerunt? quid florida virensque natura, ut Assyrij ferrum paterentur? An quia luci intertexti inter ipsas ciuitates commune sustinuerunt excidium? Id videtur indicari ex coniunctione lucorum cum ciuitatibus, quæ hic innuitur: quod ut singulare obserua, sicut obseruauit Plutarchus in problem. *Cur quod impenditur in spectacula, Lucar vocant? An quod multa sint sylua circa urbem dicata Diis, quas appellant lucos?* Est similis locus in Virgilio 1. Æneid.

Lucus in vrbe fuit media latissimus umbra.

Virgil.

Quæ causa fuit excidisse lucos? Prompte adicitur: *Præceperat enim illi Nabuchodonosor Rex, ut omnes Deos terræ exterminaret.* Similia in Græca versione sunt. Ergone in lucis Dij? Notissima eruditio est. Tangemus solum, quæ huius veli culi elucidationi subseruiant. Excidit Holofernes arbores, ne vlla Numina, minasque Deorum timere putaretur: Dij enim Gentium demonia ex arboribus oracula dabant, ut liquet ex Ouidio, libro 7. Metamorphoseos, Virgilius 7. Æneid. *Lucosque sub alta consilii Albunea.* Quare timorem luci incutiebant. Claudianus 3. raptu Proserp. *Inde timor, Numenque loco.* Cur culti Dij inter nemora? Ut venerationem, timoremque ex tenebrosis, densisque latibulis excitarent. Statius 4. Theb.

16.

*Nec caret umbra Deo: nemori Latonia culvix
Additur: hanc picea, cedrique & robore in omni
Efficit sanctis occultat sylua tenebris.*

Notum est illud 4. Georg. *Et caligantem nigra Virgula formidine lucum: & 9. Æneid.*

*Lucus in arce fuit summa, quod sacra ferebant,
Nigranti picea, trabibusque obscurus acernis.*

Sacram maiestatem caligo, tenebræque demonstrant: sic montem occupans vera Diuinitas caligine, tenebrisque se sepuit, Exod. 24. *Operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, regens illum nube sex diebus: septimo autem die vocauit eum de medio caliginis.* Deuter. 4. 11. *Erantque in eo tenebra & nubes & caligo.* Psalmus 96. *Nubes & caligo in circuitu eius.* Pl. 96. 2. & Psalmus 17. *Posuit tenebras latibulum suum: Pl. 17. 12.* En cur Dij gentium inter nemora culti. Iuuabit Seneca epistola 41. *Si tibi occurrerit vetustis arboribus & solitam altitudinem egressis, frequens lucus & conspectum cœli densitate ramorum aliorum alios protegentium submouens; illa proceritas sylua & secretum loci, & admiratio umbra in aperta tam densa atque continue, fidem tibi Numinis facit.* Holofernes Diuos contemnens, fortitudinemque exercitus, Numinibus superiorem æstimans, per lucos crudeli pergrassatur excidio, ut ab omnibus timeri se faciat, qui Deos, quos omnes timent, non solum spernit; sed diruit & deuastat. Ideo non injecta flamma incendit, sed excidit, ut ostenderet ad secreta Deorum latibula depopulaturum accedere non vetitum esse: cum tamen vix ad secreta lucorum ob reuerentiam aditus pareret, ut de more Germanorum scribit Cornelius Tacitus. *Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reuerentiâ vident.* Simile lucorum excidium lege

Cornelius.

Prud. lege in Prudentio libro secundo in Symm.

*Et qua fumificas arbor vittata lucernas
Sernabat, cadit ultrici succisa bipenni.*

Cato.

Profanam religionem militaris odij tumultuaria strage defœdauit exercitus, dum lucos succidit, quos, si quando ob vtilitatem succidendos antiqui putabant, non nisi sacrificio præcedente, verbisque solennibus audebant: quæ apud Catō. de re rustica sunt: Porco piaculo facito, sic verba concipito: Si Deus, si Dea es, cuius sacrum est, ut tibi ius fiet porco piaculo facere, illiusque sacri coërcendi ergo. Harumque rerum ergo, siue ego, siue quis iussu meo fecerit, uti id recte factum fiet.

17.
Strabo.
Philost.
Virgil.

Quod templa, fanave Deorum luco cingebantur, planum est ex Strabone, qui ait nullum templum veteribus absque luco fuisse; & Philostrato in Heroicis, & Virgil. 1. Æneid. Hic templum Iunoni ingens: Ex quo is nobis cogitatus insurgit, Holofernem Persicumque exercitum lucos hos excidisse, pertæsum, quod gētes hæ Deos sub fanis colerent: inualuit enim apud Persas, nullum Diuis construendum delubrum, nullas parandas aras, nulla simulacra fingenda, ut scribit Herod. lib. 1. & Strabo lib. 15. quod & Diogen. Laërt. confirmat, & Cicero lib. 11. de legibus Asconius in 2. Verrin. qui ait: Persæ merito Diis, hominibusque iniustos, quia non solum hostes erant, utpote Barbari, verum etiam more gentis suæ, nulla Diis, in terris, templa condenda esse credebant, præsertim cum uni soli, quem venerarentur, vix mundus vnus sufficeret. Ergo prouum fuit ad sacrilegium Persarum odium aduersus templa Deorum lucos depopulari; nec solum hominibus, sed & Diis indixisse bellum: quod & dixit Cicero 2. in Verr. Nec hæc confirmatione vacant, quoniam omnia fana, arasque Græcorum euerisse Persas, Isocrates in Paneg. luget, & Æschylus in Persis. S. Hieron. in Isai. cap. 37. Multis probatur historiis, qua scribunt, Reges Persarum venisse in Graciam & subuertisse atque spoliare templa Græcorum. De qua feritate accipit illud Isai. 37. Vere enim Domine desertas fecerunt Reges Assyriorum, terras & regiones eorum, & dederunt Deos earum igni: non enim erant Di, sed opera manuum hominum lignum & lapides: & comminuerunt eos. De hac delubrorum euerfione extat Diod. Sicul. lib. 6. Herod. lib. 5. Pausanias in Phocicis. Audiendus est Isocrates in Paneg. Qui (id est, Persæ) & simulacra Deorum immortalium & templa spoliare, priore bello, & comburere non dubitarunt: quare laudandi sunt Iones, quod diris eos execrationibus deuouerant; qui templa cremata instaurarent, aut in iisdem fundamentis exadificarent: non quod deesset, unde ea reficerent, sed ut monimenta posteris essent Barbarorum impietatis: & nemo fidem iis haberet, qui ad eum modum in templa Deorum immortalium non dubitassent: sed eos & cauerent & formidarent omnes, quos non tantum corporibus nostris cernerent, sed etiam religioni bellum intulisse. Quæ dedimus pro Holofernis execrabili malignitate, quodque posterorum facinus superante, siquidē nulli luco, fanoque pepercit, omnia penitus Numina abradere gestiens, ut solus Deus Nabuchodonosor efferretur: cum tamen in illa, quam Græci à Persis passi fuerūt templorum vastatione, illæsum mansisset Delum & Ephesum, scribat Interpretes Aristophanis in Irenam; ut illibatus templis Solis & Lunæ mansisset honos: Solem enim Persæ colebāt. Verum si Nabuchodonosor hic Camby-

Herod.
Diog.
Cicero.
Ascon.

Cicero.

Isocr.
Æschyl.
Hieron.
Isa. 37. 18. 19.

Diod.
Herod.
Paus.
Isocr.

Zerda in Iudith. Tom. I.

ses fuit, quis eo infanior & aduersus Diuos gentium irreligiosior? Egyptiorum templa testantur apud Herodotum: quid in illis commiserit, pluries supra obseruauimus.

Quidni in Deos alienos efferus irrumperet, si Deos proprios abnegaret, & sibi soli, quod Solis erat apud Persas, splendidam maiestatem adrogaret superbus? Adicitur enim, *Videlicet, ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentiâ subiugari.* Id dupliciter construui posse existimo, nempe, ut ipse & non alius diceretur Deus? vel, ut ipse diceretur ille solus Deus, quem supremum esse Persæ censebant, nempe Solem, seu Mithrem. Hunc vnum Deum credere Persas, dedimus supra ex Iustino: *Nam & Persæ Solem vnum Deum credunt.* Tertull. in Apolog. cap. 16. *Alij plane humanius & verisimilius Solem credunt Deum nostrum: ad Persas sic forte deputabimur; licet Solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipsum ubique in suo clypeo.* Iulius Firmic. de erro. prof. relig. *Adhuc deputant ignem quasi summum Deum; vbi, quamuis de Egyptiis agat, didicisse à Persis clarum est. Et quidem apud profanos idolorum cultores Deus absolutè prolatus pro Sole seu Apolline accipiebatur, ut adnotauit Florens Christ. in Iren. Aristoph. quare Dei annus dicitur: de quo Carul. Procul, ô procul profani; Deus, ecce, Deus adest. Et Ouid. 5. Metam. En Deus est, Deus est. Itaque Nabuchodonosor se vnum Deum blaterabat, patrij Solis cœleste solium gestiens debellare: cui apte illa Tertullianica conueniunt in Apolog. cap. 30. Cælum denique debellet Imperator, cælum captiuum triumpho suo inuehat, cælo mitiat excubias, cælo vectigalia imponat: Non potest: ideo magnus est, quia cælo minor est. Illius enim est ipse, cuius & cælum est, & omnis creatura. Inde est Imperator, unde & homo, antequam Imperator: inde potestus illi, unde & spiritus. Profecto multi alij Imperatores diuinis sibi blandiebantur nominibus: imo Dei nomenclatio ab adulatoribus percrebuit. Ammianus lib. 21. histor. de Vadomario inquit: Iulianum assidue per litteras Dominum & Augustum appellabat & Deum. Appianus in Syr. Antiochus, cui Dei cognomen fuit à Milefisiis primum inditum. Non parcam Tertulliani loco in Apolog. cap. 33. Non enim Deum Imperatorem dicam, vel quia mentiri nescio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipse se Deum vult dici, si homo sit: interest homini, Deo cedere. Negat illum Imperatorem, qui Deum dicit: nisi homo sit, non est Imperator. In quoniam execrabili infania Nabuchodonosoris, quæ illum à rationalis mentis albo expungit? Quod non solum se haberi Deum gestiebat, sed solum Deum, cæteris Numinibus explosis: huc amēria tetendit, ut ipse solus diceretur Deus; quod clariùs euincitur infra cap. 5. vers. 19. Et sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, & præter ipsum alius non est. Hoc deliramento nullus alius vnquam Rex contabuit: licet enim Persarum reges diuinis honoribus agerentur, satis esse putabant, inter Deos, non supra Deos numerari. Sic apud Curtium lib. 8. parasitus assentatus est Alexandro: Persas quidem, non piè solum, sed etiam prouidenter, reges suos inter Deos colere. Martialis lib. 10. epig. 22. id de Parthis canit:*

*Dicturus Dominum, Deumque non sum:
Iam non est locus hac in vrbe vobis.
Ad Paribos procul ite pileatos.*

N 3

Et

*Et turpes humilesque supplicesque
Pictorum sola basiate regum.*

Amm.
Isocr.
Iustin.
Lampr.
Plut.
Polyb.
Curt.

De honore Deorum Regibus Persarum exhibito adi Marcellinum lib. 18. Isocrat. in Paneg. De adoratione, Iustinum lib. 6. Lamprid. in Alex. Seuer. Plutarch. in Pomp. Polybium in Eclog. cap. 97. Verum hosmet Persarum Reges Diis & thura cremasse & obtulisse sacrificia conspicies, patrosque Deos iurauisse, sicut apud Curtium lib. 4. Darius: *Dij patrij primum mihi stabile regnum.* Ceterum multo dæmone Nabuchodonosor inflatus; bullatæque superbia tumens, omnium mortalium flagitiosissimam, insanissimamque iactantiam concepit, ut quosque absumeret diuinis honores, & in Deitate auarus non alij idolo vel portionem permetteret.

19.

Emphaticum est illud: *Vt ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subiugari.* Non in vniuersum orbem sui Numinis nouitatem audet spargere: satis sibi putat, si ab his gentibus, quas subigat secundis euentibus victoria, ea religione colatur, ut quique Dij exhereditentur, à latibusque & à focis, domesticisque latibulis etiam qui impetibus amari sunt, ablegentur; quique *Dij cubiculares* à Suetonio in Augusto dicuntur: quos & *Paternos* Iuuenalis nuncupat. En seuerior superbia quos antiqua debellatarum urbium superstitio in chara domesticaque veneratione colebat, inclementer extrudit; nec patitur vilius ex latibus mustitari vocabulum, sed se solum inuocari Deum, sicut in Græca versione profertur: *Vt omnes gentes & omnes lingua, & omnes tribus eum in Deum inuocarent.* Forsitan possumus cogitare Nabuchodonosorem non vniuersim quæcumque Numina deierasse, & sibi Deitatem cœlestem adrogando, in omnes Deos abolendos sumpsisse superbiam; sed signatè in Deos terræ, cuius se Deum nominari gestiebat: sic enim peculiariter hinc: *Vt omnes Deos terra exterminaret: & cap. 5. vers. 29. vt sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, & præter ipsum alius non est: cap. 6. vers. 2. Vt ostendam tibi, quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor; quod explicat statim vers. 4. Et probabis, quoniam Nabuchodonosor Dominus sit vniuersa terra.* Scitum est, inter tot Deorum confertissimos greges, quos miserè decepta antiquitas colebat, & magnos esse, qui *Cœlicola* dicebantur, & minutos, seu paruos & Patellarios, qui lares erant, & alios intermedios per sylvas, fluuios, montiumque cacumina vagantes. Plautus Cistell. *Dij me omnes magni, minuti & Patellarij faxint.* Hesiodus tria Deorum genera constituit, *Deos, Genios, Heroes.* Persas autem præcipue Deos cœlestes coluisse, ex numero probari potest: quippe Iouem à Persis cultum, dedit Xenoph. lib. 7. Pæd. Plutarch. lib. 2. de fort. Alexandri, Strabo lib. 15. Solem ut præcipuum Numen veneratos, pluries scripsimus, & consulendus est Macrobius lib. 1. cap. 6. licet ignem coluere, de cuius religione & cultu adi Plutarch. in lib. de primo frigido, Diod. lib. 17. Strabonem lib. 15. non quasi terrestre Numen, sed ut cœleste obseruauisse, argumento est: quod scribit Amm. Marc. alibi datus: *Ferunt ignem cœlestis lapsum, apud se sempiternis focolis custodiri:* cui subscribit Georgius Cedren. & Zonaras in Herachio. Censeo non alia causa à Persis ignem cultum, nisi & quæ Solem, qui summus ignis est: præstat frui

Suet.

Iuuen.

Plaut.

Hesiod.

Xenoph.

Plut.
Diod.
Strabo.
Macr.
Amm.

Cedren.
Zonar.

Isidoro: *In Persia primum orta est ars Magica: ad Isidor. quam Nemrod gigas, post confusionem linguarum, abiit: ibique Persas ignem colere docuit. Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipsorum lingua El dicitur.* Lunam & Venerem à Persis religiose obseruatam, tradit Strabo lib. 15. Itaque suspicari valebis, se Deum terræ, non cœli amauisse Nabuchodonosorem; nec quibus patria religione, adorationis tribuebat obseruantiam, nempe Cœlitibus, detrahare concupiisse: imo iris incensum aduersus quosque Deos terræ, in eos inuehi, se in numerum Deorum intrudentem, qui cœlestia dominarentur, & quod *Magni* nuncupabantur iuxta illud Poëtæ in consilio Deorum 6. Aeneid.

Virgil.

*Cœlicola Magni, quia nam sententia vobis
Versa retro?*

Vbi obseruatum, ad senatum accitos Deos duodecim, qui in cœlestibus *Magni* dicebantur, non syluestres, æquoreos, fluuiatiles, & terrenos. Ergo se *Magnum Deum* voluit, qui cognomento *Magnus Rex* dicebatur, ut ipsi deuicti populi fatebantur sup. vers. 2. *Melius est, ut venientes seruamus Nabuchodonosor Regi magno.* Rex magnus super omnes Deos appetit haberi, & ex regno ad Diuinitatis sustolli fastigium.

Non inseite hæc dicerentur, nisi constaret, & terram & fluuios, ut Deos coli solitos à Persis. Quare, Herodoto teste lib. 1. ne manus quidem in vno flumine lauabant Persæ, nec sputa iacere in fluuium, nec cadauer mergere audebant. Terram coluisse, auctor est Xenoph. lib. 8. Pæd. Ergo patria Numina funditus debellare gliscebat, terræque & fluuiorum Deos deturbare, non aliqua cœlestis deitatis veneratione agiratus, sed vesana suæ elationis cupiditate illectus: quod liquet, nam infra cap. 5. cum Achior gentis Hebrææ originem, gestæque panderet, & Dei veri sedulam ad Iudæos leuandos opitulationem, cum *Deum cœli* nominauit; sic vers. 12. *Fugientibus his, Deus cœli mare aperuit: & tamen illic Holofernes Achiozem exilio plectens, inquit vers. 29. Vt sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, & præter ipsum alius non est.* En *Deum terræ* nominat, ut Deo cœli fortiorem, illustrioremque euincat. Non igitur Nabuchodonosori Deitas terræ irrogatur, ut fartus tectus Cœlitibus honor persisteret; sed quoniam nec mentiendo, qui terrestribus inhiabat, cœlum nominare sciebat. Demirare amentiam: flocci pendit Deum cœli, qui statuit oculos suos declinare in terram, & cum terreum se noscit, nuncupat Deum; cum vel ethnicus Plutarchus lib. de Isid. & Osid. criminetur eos, qui nomina Deorum rebus caducis imponunt, veluti si Bacchus pro vino, Vulcanus efferratur pro igne.

20.

Vers. 14. Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terra Gabaa.

Vers. 15. Accepitque ciuitates eorum & sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunare præcepit vniuersum exercitum virtutis suæ.

De Syria Sobal & Mesopotamia affatim dictum supra: quod vnâ ab altera distingui contendit

EXPLANATIO MORALIS

IN

CAPVT TERTIVM.

Homo hominis timens, non Dei: humanam manum osculatur præ metu, diuinam præ nimia pietatis presumptione contemnit.

SECTIO PRIM A.

NIL ex timendis magis nos concutit, quam quod ex aliena potentia impender. Magno enim strepitu & tumultu venit. Naturalia mala, inopie, atque morbi silentio subeant, nec oculis, nec auribus quidquam terroris incutiunt: ingens alterius mali pompa est, ferrum circa se & ignes habet, & catenas, & turbam ferarum, quam in viscera immittat humana. Hoc malorum satellitio metuentus Holofernes incedit, instrumenta dolorum portans, quibus populos terreat. Cura fuit, ut Nabuchodonosori erigerent aras, vnumque sibi religiosa infania Numen putarent. Ergo manum exerit telis onustam, igne ferocem gladioque ancipiti venerabilem, ut satius populi ducant, Deos suos deserere, sacrilegaque rebellione detrudere, quam hominis manum sufferre. Sortem probauit euentus. Omnis ciuitas legatos misit, qui humilem seruitutem signis Persicis sponderent, dederentque se ut mancipia, diuinos honores in hominem viuum conuertentia. *Excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis & tibis.* Consule nostram literalem explicationem, addisces in his Deorum cultum, adorationemque compleri. Ergo Dei manum homo non timet: qui, ut manum hominis effugiat iratam, manum Dei deserit, & ab Auctoris sui manu beneuola fugax, hominis fit mancipium.

Instructis mensis, epulisque dapilibus se ingurgitans Balthasar, oculos in aurea laquearia domus immisit, forsan euaporatam exhalantibus ferculis nubem sustinere non valens, & ecce in eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aula Regia. Quid inde? Tremor ingens Regem inuadit, hæret vox faucibus, dentes dentibus feriuntur, fugiunt oculi, genæque fugiunt, luxantur ossa, stant capilli, imbre frigido algent extrema, & intra corporis pelagus concitatum cornaufragum ir. Tunc facies Regis commutata est, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renum eius ad se inuicem collidebantur. O efficax digitorum vis, manusque fortunatæ potens, quæ in alto parietis vertice manens, sic subrus cubantis Regis viscera lacerabat! Si sola hæc species animum Balthasaris diripuit, metuque

tendimus, hic elucet; cum inter vtriusque capedinem Apamea interponatur. Apamea Syriae Noriæ nominatissima regio est, quæ & Syria Antiochia & Cæle seu Cælosyria dicitur; quo vocabulo significatur Curua, Cana seu Depressa: sic enim nominatur ob camporum planitiem, in quam sensim declinant montes. De hac Strabo lib. 16. Tota regio ultra Seleucidem in Ægyptum & Arabiam recedens, Cælosyria appellatur; sed proprie, quæ Libano terminatur & Antilibano: hanc Symiram vocat Plinius lib. 5. In hac quatuor florere ciuitates, ob quarum numerum Tetrapolis nuncupatur, nempe Antiochia, Seleucia, Apamea & Laodicea. Difficile visum est id: Venit ad Idumæos in terram Gabaa: quoniam Gabaa, quæ nota est, non apte & cursui Holofernis, & Idumæo situi conuenit: duplex enim Gabaa fertur, altera in Iudæa locatur, Iosue 15. vers. 48. De hac Mafius ibi, qui iuxta Mahonem montem & Darumam, seu Dumem statuit: altera in tribu Benjamin, quam reedificauit Asa rex Iuda 3. Reg. 15. à qua & Saül, utpote oriundus nominatur. Censuit Sanctius & Salianus, Gabaa non nomen regionis, seu ciuitatis esse, sed præruptum arduumque collem significare, confragsamque terram, qualis Idumæa est, ut constat ex Ieremiæ 49. *Qui habitas, in caernis petrae.* Non placet: durum enim mihi est sic vocabula in Græco & Latino retineri, nisi phrasidis & stylus creberrime obseruatus id deposcat. Inuenio in Syria Caua Gabalam apud Ptolomæum, & in Arabia apud Stephanum & Iosephum lib. 6. Antiquit. cap. 7. Idumæos autem agnoscit Strabo lib. 13. Nabathæos esse, à Nabath primogenito Ismaëlis vult eos Hieronymus in qq. Hebr. Idumæos & Nabathæos constituit Adrichomius in Arabia Petraea, ibique & Syriam Sobal. Certe Ioseph Idumæam regionem vocat *Gobolium*: quare non à prudenti suspicione deuiabit, qui Stephano arridens Arabiæ regionem Gabalam constituentem terram hanc Gabaa Idumæis attribuens expendat. Quin certum est Cauam Syriam vsque in Arabiam recedere, ut dedimus ex Strabone lib. 16. Ergo Holofernes Apameam, seu Cauam Syriam pertransiens apte ad Idumæos accedit, si in Arabia sunt: & quod ibi Gaba sit, suadet in Græco sic haberi: *ἡ κατεσφαλμένη δὲ οὐκ ἀνάμεινον γὰρ ἐστὶν ἡ σκυθῶν πόλις.* Et inter Gaba ac Scythopolim castrametatus. De Scythopoli autem certum est ex Iosepho 6. Antiquit. cap. 12. & 13. in Caua Syria constitui, sicut apud Ptolomæum lib. 5. cap. 15. quæ prius *Nisa* dicta apud Plinium lib. 5. cap. 18. Nec quod regio, quæ in Arabia ab Stephano & Iosepho constituitur, *Gabala* vocetur, & non *Gabaa* quemque mouere debet: facilis enim est aliqua litterarum mutatio, incrementum, decrementumve: nam, ut vidit Adrichomius supra, *Gabaa*, quæ ciuitas Levitarum fuit, & Saülis Regia, dicta est etiam *Gaba*, *Gabae*, *Gabatha*, *Gabe*, *Gabee*, & *Gena*.

Theod.

torfit, quid ager, cum eius interpretationem aufcultet? Grande conversionis auspiciū hic metus est Theodoret. Si digitorum scribentium species ita perterruit eum, ut etiam articulorum compages dissoluerentur, quid non sustinisset Deo infestus, si fulmina conspexisset: aut Angelos torue inuenientes? Expecta. Daniel scripturam expendit, celeris mortis, vastationisque regni nuntiam: *Mane, numeravit Deus regnum tuum, & completuit illud. Thecel, appensus es in statera, & inuentus es minus habens. Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medi & Persis.* Immotone corpore audiuit, pleno spiritu minas accepit: Quem atrociter nudi characteres turbauerant, quid non interpretationum rigor incutiet? Imo lacteus, mel-leusque Rex, quasi à nimio liberatus terrore, purpuram Danieli restituit. Tunc iubente Rege, indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo eius, & prædicatum est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo. Quæ causa tā dispares indidit qualitates? A digitorum spectro timet, ad interpretationem, quæ mortem enuntiat, pauorem animosus deponit? Meditare discrimen. Quod videt, digiti sunt quasi manus hominis; quod audit, Dei minæ sunt. *Numeravit Deus, &c.* Manum hominis timebat, ab homine suspicatus excidium; ideo tunc eius membra terror excussit: dicitur ei, quod Deus est, qui per digitos minatur interitum; eluit illic timorem, pristinaeque libertatis resumit hilaris valetudinem. Inde hominem satagit honorare purpura, torque, præconio; innuens, Deum faciliter pacandum iri, seque antea hominem timuisse, qui nunc hominem veneratur. Opportune Glossa ibi: *Non mirum, si quamuis audiens tristitia, premium soluerit: cum ventura, quæ audierat, non statim credidit: Dei enim prophetam honorando, se putauit veniam promereri, non tamen obtinuit, quia sacrilegium maius fuit, quam veneratio hominis Dei.* Dei scientis rigor ante sustinetur, quam creditur; hominis manus vel in prima suspitione timetur. Quasi contumeliosa Domino patientia sua est: qui firmiter propitiabilis speratur, præ nimia pietate despicitur. Nulla maior impietas, quam ob pietatem Dei Deum non vereri; ob impietatem hominis hominem reuereri. Epicurus iste Balthasar diuinam manū à telis putauit inermem; non Deum metuendum iudicauit, sed hominem. Huic dicas cum Seneca lib. 4. de benef. cap. 19. *Tu denique Epicure Deum inermem facis: omnia illi tela, omnem detraxisti potentiam, & ne cuiquam metuendus esset, proiecisti ipsum extra metum.* Nihil exaggeratius potuit dici: *Proiecisti ipsum extra metum. Extra metum.* Critici legendum iudicant; id est, extra mundi limitem, à contractu conspectuque diuisum. Sententia orbatu ingenio. *Extra metum* dicit, quasi extra metam & sphaeram metus. Adeo præ temeritate spei Deus beneficus deputatur: adeo telorum impotens manus eius Epicuro censeretur; ut eum extra obiectum metus proiecerit: ut sicut oculus audire non præualet, quia auditus extra oculorum obiectum est, sic apud Epicurum metus erga Deum exerceri non valeat, quia extra metus arcem locatur.

Matth. 5. 29.

Errasti: Sit extra metum homo, qui postquam hominem occiderit, ultra, quid faciat, non habet: totum spatium metus Dei occupet, qui postquam occiderit, animam & corpus perdere præualet in gehennam.

3.

Iudic. 1. 6. 7. Iudic. 1. Fugit Adonibezech, quem persequuntur

comprehenderunt, cassis summitatibus manuum eius ac pedum. Dixitque Adonibezech: Septuaginta Reges, amputatis pedum ac manuum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Dominus. O quantum à manibus Regum timuit, qui impietatem exercuit interritus! Cur manuum summitates exercuit, pedumque pollices amputauit? Abul. quæst. 7. Summitates manuum præscissa sunt, vel pollices, ne possent arma manu tenere, extremitates verò pedum seu digitorum, quia illis abscissis, nemo potest pedem in terra figere. Ergo mutilos Reges sub mensa locauit, ut lingerent micas, nec manu, sed ore verterent reliquias ciborum? etiam manducans à manibus hominum timebat? etiam à pedibus amputatis, ne fugientes conualescerent hostes; ideo carcerabat sub neruo mensæ. O angustæ mentis, excordisque cordis homo, qui tamen sic firmis lacertis aduersus Deum impavidus riges! Quid est, quod postquam summitates manuum, ac pedum sanguinea amputatione perdidit ille, statim quasi resipiscens inclamat: *Sicut feci, ita reddidit mihi Dominus?* Cur non belli euentui, Israëlitiūque rigori cruentam irrogat abscissionem? Agnouit, quod qui nimium manum hominis timet, nimium à diuinæ manus timore desciscit; in Deumque commississe piaculum ob impavidam arrogantiam, qui regum manus, ne in seruerent, inhonesta amputatione multauit. Se manum Dei effugere non potuisse deprædicat, qui manus hominis pauida animositate dissecuit. Ioseph. lib. 5. antiq. cap. 5. *Dum manuum & pedum summitates ei abscinderent, ait: Non semper potui latere Deum, illa patiens, quæ contra vos & septuaginta reges prius facere non erubui.* Vnde Gentilis verè Dei agnitionem elicit, ligneisque assuetus idolis, cœlestis Numinis fortitudinem est rimatus? Agnouit, eum solūm timendum iri, Deorum maximum, qui homini hominis timido, ut talionem reddat, manum abscindit: ut erudiatur, illam tantum manum metuendam, qua quis fugere, utpote amputatis pedibus, non potest, nec aduersam tendere manum, utpote summitatibus eius abscissis. Hinc Abulens. quæst. 8. inquit: *Hic cognouit se peccasse mutilando Reges, & cognouit Deum esse providentem in actibus humanis, pœnas, & premia conuenientia singulis compensantem: licet isti Gentiles non cognoscerent, quis erat Deus, deum à manuum mutilatione cognoscit, qui eum in manu puniuit, utpote hominis manus pertinentem, temnentem dei.*

Psalm. 122. *Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: sicut oculi ancilla in manibus domina sua: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum.* Quid multum, quod sicut serui erga homines, sic homines erga deum sedulo se gerant obsequio? David exaggerat promptissimam eius, studiosissimamque erga dei manum intentionem, quam non hæsitantibus oculis iugè veneratione intuetur. Quasi humilis deuotique cordis prodigium, referret, non potuit validiori exemplo procedere. Sæcularis heri serui non cilia mouent, quin dominorum suorum vel im-motos digitos spectent: se ad nutus vertunt, ad primas gesticulationes irrequieto agitantur seruitio, herilem manum continua trepidatione commendant; illuc collineant lumina, cor expandunt, illinc eis vita, motus, & pabulum. Quod de Principum Optimatumque sæcularium accipias manibus, in quas toto impetu homines sæculares ferunt

Abul.

Ioseph.

Abul.

4.

Ps. 122.

feruntur, timoris Aquilone commoti, obsequen-
di vellicati pruritu. Quasi miraculum sui profert
Dauid, quod ea oculorum suorum in Dominum
obseruatio est, qualis hominis in manus hominis
studiositas oculorum. Id describit optimè Geneb.
*Sicut oculi seruorum respiciunt ad manus, id est, ge-
stus, nutus, & significationes herorum suorum, ut eis
promptissime ministrent & seruiant, vel ad largitio-
num dona, victum, vel ad fidem, defensionem & pra-
sidium: ita te unum intuemur.* Cur non dicitur:
Sicut oculi seruorum in manus dominorum suorum,
sed *in manibus*? Adeo spectatione, deuotaque in
heriles manus infixione trahuntur, ut iam oculi
non in serui capite, sed in domini manu videantur
locati: herilis manus oculorum organum fit: di-
giti potentum sunt oculati, quos ambitiosus &
timidus hominum grex prospicere non desistit.
Quàm dissimilis erga Deum suum homo! nescit
omnipotentis manum timere; auertit oculos, nec
suum iudicem reueretur. Cur Dauid non compa-
rationis stylum vndeque compleuit? Dixerat:
*Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suo-
rum:* cur non eadem verba subsumit: *Ita oculi
nostri in manibus Dei nostri;* sed veluti manuum
oblitus inquit: *ad Dominum Deum nostrum?* An
à manu mutilus est, qui non manu, sed voce opifi-
cium orbis eduxit? Manum fortitudinis habet
Dominus exercituum, manum vindictæ; sed hanc
homo non conpigit manum, oculos auertit im-
pavidus, solum opitulantis misereatque fauo-
rem spectat & expectat. Vides? *Ita oculi nostri ad
Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.*
Quare non: *Donec puniat: Donec retribuatur?* No n
sibi prælagit homo supplicium, solam ariolatur
pietatem. Aug. *Oculi nostri ad Dominum Deum
nostrum. Et quasi quæreres; ut quid? Quoadusque, in-
quit, misereatur nostri.* Hæc in diuinam manum in-
tentio est: exulat timor, nimium sibi oculi de im-
pendenda pietate præsumunt. Quid misericordie
cum manu? Manus seu mercedem præstat merenti,
seu peccatori poenam infligi. Bene. Sed peccator,
qui mercedem spectare non potest, supplicium si-
bi nec primo coniectat intuitu; in Dominicam
pietatem totum oculorum immittit officium. Ba-
sil. *Non dixit, donec mercedem reddat, sed donec mi-
sereatur nostri.* Obserua, quid lateat in his: *Donec
misereatur nostri.* Donec dicitur, quasi stabilis de mi-
seratione Dominica sit securitas. Euthym. *Verbum
autem, misereatur, tametsi optantis modum teneat, fu-
turi tamen significationem habet pro miserebitur.*
Quàm secus Abraham? In reges & potentes
animosus insultat, manum non timet, sed diripit,
& strenua fortitudine spoliis onustos denudat, il-
lumque victorem, frugum muneribus cumulat
Melchisedech, Gen. 14. *At verò Melchisedech rex
Salem proferens panem & vinum, erat enim Sacer-
dos Dei altissimi, benedixit ei.* Manum hominum
non timent, Sacerdotis manus venerabili obser-
uatione subiicitur, dona ferens, ut symbola
ineffabilis Sacramenti. Sub panis & vini specta-
bilibus speciebus in Sacerdotis manns Domini-
cum corpus expenditur. Hoc sacro symbolo mu-
neratur Abraham, de fastigiis regalibus trium-
phans, ut sub panis & vini mysterio totus in Do-
minici corporis manus feratur, qui potentum ma-
nus debellante strenuitate cōtempnit? Manus Dei
auxilantes inuenit, qui hominum timore non ti-
muit; hostes acquisiuit sub manu, quos à manu
Domini, quam videbat, accepit. Hinc Melchise-
dech subdidit: *Benedictus Deus excelsus, quo prose-*

gente, hostes in manibus tuis sunt. Caiet. ibi sic fa-
tur: *Plus habetur iuxta Hebraum: Qui tradidit
angustatores tuos in manu tua. Et appellauit reges
Assyrios angustatores Abre, angustias Loib imputado
Abre.* Ergo angustatur ab homine, qui hominem
timet; curtatur, qui mancipium sit vanitatis. Vi-
disti magnanimum erga homines, vide pallidum
pavidumque erga Deum. Gen. 18. *Loquar ad Do-
minum meum, cum sim puluis & cinis.* Pelus. lib. 3. Gen. 18. 27.
epist. 264. *Magnanimum esse oportet, non super-
bum, fortem, non temerarium.* Cuiusmodi Abra-
ham erat, qui Persicas quidem manubias & bar-
barica spolia contemnebat, atque, cum ad diuinum
colloquium admitteretur, dicebat: *Ego sum terra
& cinis.* Cur se cinerem nuncupat, cui membra
superfunt, nondumque fauillas mortis expertus,
Domino contubernalis efficitur? Cuius pedes la-
uerat, manus timet, qui sæculum per ignem iudi-
caturus accedet: se in cinerem transigere satagit,
ne futurae flammæ experiatur incendia. Pavidus
coram Dominica manu contremuit, & tanquam
in fauilla & cinere ageret poenitentiam, saltem
voce conspergit cinere caput; sicut à poenitenti-
bus opere cinere consuevit aspergi. Sanctus Gre-
gorius lib. 1. Reg. cap. 4. *Conspergio pulueris ad
estimationem pertinet humilitatis. Hoc itaque pul-
uere caput conspersum portabat Abraham, quando
Domino loquens dicebat: Loquar ad Dominum
meum, cum sim puluis & cinis.* Nondum puluis es,
nondum cinis, ô multarum gentium Pater, quæ
numero impares inter sydera computantur: eris
quidem, postquam moriaris; adhuc caro viget,
spiritus mēbra perfundit. Profectò timor grauis,
futura impendētiæque mala, antequam eueniāt,
præsumit, & qui quandoque se futurum esse mise-
rum coniectat, iā se iudicat esse miserum in præ-
senti. Ergo Abraham adeo omnipotentis iudicis
iudiciariam manum timebat, ut quod aliquando
futurus est, nempe puluis & cinis, iā se esse pro-
nuntiet. S. Greg. lib. 24. Moral. cap. 27. *Abraham
in cinerem reuersus fuerat, dicens: Loquar ad Do-
minum meum, cum sim puluis & cinis. Et si viuētem
carnem necdum in terram mors soluerat, hoc tamen
apud se erat, quod se futurum absque dubitatione
præuidebat.*
Adeo diuinus timor, magnanimaque hominum
despectio membra penetrauit Abrahami, ut idem
fuiſſet generauisse filium, ac generauisse timorem,
& per traducem genitalis originis, quasi genti-
litium stemma, huius virtutis indolem immisſiſſe.
Gen. 31. dicebat ad Laban Iacob: *Nisi Deus patris
mei Abraham, & timor Isaac affuisset mihi, forsitan
modo nudum me dimisisses. Afflictionem meam, &
laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit
te heri.* Quid est quod timorem patris Isaac, quo
Deū proſequebatur, sibi adroget Iacob, cuius ob-
meritum se à Labani tendiculis, iniurioque ſto-
macho liberatum fuiſſe proclamat? Profectò ge-
nerationis gradus per timoris ſucceſſionem dinu-
merat, innuitque Dei timorem, quem ab Abraha-
mo hæreditauerat Isaac, se ab Isaac hæreditaria
forte traxiſſe, quaſi idem fuiſſet, vtrumque fuiſſe
genitum à parente, ac pro ſœtu pullulauiſſe timo-
rem. Timor iſte à manibus Laban Iacobum eri-
puit, ne humano trepidaret pauore, quem diuinus
timor inuaſerat. Vide quid valeat, non hominem,
ſed Deum, expaueſcere: timor patris filium ab ho-
minis manu reddit immunem. Caiet. ibi: *De reue-
rentiali timore, quo adhuc venerabatur Isaac Deum,
eſt ſermo. Proſicitur enim, quod etiam meritum patris
ſui*

sui apud Deum tanti est, quod meruit ut Deus ad-
moneret in somnis Laban, ne laderet Iacob. At quid
est, quod Deus & timor eius æquali germanitate
iungantur, in geminaque lance locari, eiusdem
ponderis esse compareant: *Nisi Deus patris mei*
Abraham, & timor Isaac affuisset mihi? Equidem
in sacri sermonis inualuit stylo: *Deus Abraham,*
Deus Isaac, & Deus Iacob. Cur hinc dispari diale-
cto: *Deus Abraham, & timor Isaac?* Mirate præ-
rogatiuam timoris. Idem sensus in disparibus syl-
labis perseuerat: timor Dei, quasi Deus ipse cen-
setur: timor Isaac Deus est, quem timuit Isaac.
Lyra: *Et timor Isaac, id est, Deus, quem timuit.* Qui
Deus Abraham nuncupatur, dum pertransit in so-
bolem, dicitur timor. Quasi in ipso generationis
impulsu, dum dei cultum, agnitionemque proli
sua inderet Abraham, validum Dei imprellisset
timorem; & qui deus in Abraham erat, in Isaac ti-
mor appareret. Considera senem, cui rugis sulca-
ta frons, cui brachium enerue; dstringit ensem in
vnius sobolis innocuo iugulo cruentandum; erigit
dextram, ut dextrum cordis sui oculum eruat: stat
Deus geminaque voce compellat: *Non extendas*
manum tuam super puerum, nunc cognoui, quod ti-
meas Deum. Ergo puer, quem iam in pectore ma-
ctauerat obedientia, & timore carnifice in sugge-
stu pectoris iugulauerat quasi noua regeneratio-
ne producit, & eum à diuina manu, quam time-
bat, recipit Abraham. Quibus verbis noua prolis
susceptio contigit? *Nunc cognoui quod timeas*
Deum. Si concipitur pariter, & renascitur fœcun-
do diuini timoris imbre respersus, subque timoris
verbis, & sonitu; quid quod timor Isaac, vel pro
Deo Isaac, vel pro ipso Isaac accipiat? Cur gran-
de animosumque facinus timori diuino adroga-
tur? Quoniā Isaac non hominis manum iam fer-
me cadentem pertimuit, nec humano metu per-
cussus est, diuinæ manus præferens reuerentiam,
se tanti patris probauit heredem, qui, ut se timen-
tis Dominum genitoris prolem argueret, erectam
genitoris manū non metuit. Intrepidus pater, in-
trepidus filius Dominico imbuti timore liberale
sacrificium absoluunt, nec de parricidali timent
flagitio damnari, qui solos ad Dominicos nutus
pauescunt. S. Zeno serm. 2. de Abraham: *Intrepi-*
du ad ministerium immolationis armatur, nec pue-
rum mors vicina contristat, ne trepidatio fidem pro-
dat infirmam. Sub hac immolantis, immolandique
constantia absolui meruit, dum humanum ex se depo-
nit timorem: & quantum ad fidem pertinet, pater
promissa compleuit, Dominus parricidium probata vo-
luntate prohibuit.

7.

Gen. 7. 11. 12.

Timorem sui elatis, luxuriosisque hominum
mentibus Dominus ab exordio parauit insperge-
re, humanosque metus, quos vel gignit ambitio,
vel desidis animi pusillitas alit, ab humanis cordi-
bus amouere. Gen. 7. *Mense secundo septimodecimo*
die mensis rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, &
facta est pluuia super terram quadraginta diebus, &
quadraginta noctibus. Cur æstiuum tempus Domi-
nus ad cataclysmum elegit, tuncque cœlum eli-
quauit, in fluidosque imbres depressit, cum Solis
tepor fugatis nubibus annum aperit, calidaque
recreandis germinibus fomēta dispergit? Auscul-
ta Basil. Seleuc. orat. 6. *Æstate cœpit inundatio, &*
elata est, montiumque vertices demersi, hyeme adulta
aquarum abundantia remisit. Contrariam natura le-
gi sequuta est ordinem, ut nequis ex posteritati inau-
dito diluuii terrorem fortuitum opinaretur, neve im-
brium nubem conciperet, & inundationem sub horam

Seleuc.

hyberni temporis accidisse ratus, formidinem minue-
ret, & diuinitus allatam recreationem tempestatum
successioni male adscriberet. Sic rigoris miracula li-
brat deus, ut diuina manus hominibus timorem
incutiat, qualis nequeat ab vlla ingenij subtilita-
te molliri. Vix immisso flamine terra sustollitur è
naufragio, exsiccatoque humore habilia sunt pa-
uimenta vestigiis, cum iam hominem de diuino
timore eruditum instruit de homine non timen-
do, ne timorem pollueret, qui sacrum immisceret
profano. *Crescite, inquit, & multiplicamini. Et ter-*
ror vester ac tremor sit super cuncta animalia terra,
& super omnes volucres cœli. Cur sic angustat ti-
morem, quem solum in animalia dispensat, quæ,
utpote rationis expertia, homini natura subiecit?
Ne homo hominis timens à cœlesti timore de-
suesceret, sed supra se iugi reuerentia coleret Nu-
men, qui infra se irrationaliū prospectaret timo-
rem. Sapienter S. Greg. lib. 1. Moral. cap. 11. *Non*
enim, ait, sit super homines, qui futuri sunt, sed sit
super cuncta animalia terra. Homo quippe animalibus
irrationalibus, non autem ceteris hominibus na-
tura prælatus est; & idcirco ei dicitur, ut ab anima-
libus, & non ab homine timeatur, quia contra natu-
ram superbire est, ab æquali velle timeri. Nonne po-
liticus, ciuilibus suggerit ordo, quod homo sibi
præpositum hominem timeat? Ad Rom. 13. *Si au-*
tem malum feceris, time: non enim sine causa gla-
dium portat. Ea est hominis ad timendum homi-
nem inclinatio, ut hominem Dei vindicem in sce-
leratorum vindictam gladium eximere oporteat,
ut qui ad dei iudicia non formidat, gladiumque
in eius manu non veretur, humana saltem formi-
dine tentus, à libidine peccandi desciscat. En ergo
iam non solum hominis terror in animalia terriæ,
& volucres est, sed & in hominem. Imò qui per-
uersis se inquinant moribus, solumque ad scu-
ticam ab homine versatam terrentur, non homi-
nes, sed bruta sunt. Pergit profundè Greg. *Quam-*
uis plerumque à subditis etiam sancti viri timeri
appetant; sed quando ab eisdem subditis Deum mi-
nime timeri deprehendunt, ut humana saltem formi-
dine peccare metuant, qui diuina iudicia non for-
midant. Sed in eo quod metum sibi à peruersè viuen-
tibus exigunt, quasi non hominibus, sed brutis anima-
malibus dominantur, quo si videlicet ex qua parte
bestiales sunt subditi, ex ea etiam debent formidine
iacere substrati.

Cur validis lacertis Angelus Iacobum stringit
totoque in membra se insinuat impulsu? Gen. 32. *Ecce vir*
luctabatur cum eo usque mane. Qui cum
videret, quod eum superare non posset, tetigit neruum
femoris eius, & statim emarcuit. Extranea quidem
in agonotheia eruditio, tyronis sui corpus digito
fugillare, & dum ad prælium instruit neruum abs-
cindere. Eneruem militem cupiebat roboris ad
militiā instructor, qui femur sui pugilis enervauit.
Et tamen se victū præbet, viresque detenuat,
ut à Iacobi subigatur amplexu. Qualis hæc est cō-
ditio victoriæ, ubi vulnere victor lauciatur, & vel
leui victi sui tactu, à gressus rectitudine orbatur?
Vincitur Angelus, ab Angeloque Iacobi vincitur
femur, & in certaminis æstu ab homine supprimi-
tur Angelus: & tamen non homo Angelum, sed
Angelus hominem vel extremitate digiti premit.
Ne fratrem timeat, eruditur Iacob, qui ad milita-
ris manus Esaū pauebat aduentum. En igitur in-
geniosa in athletico puluere disciplina. Edocetur,
deum debere timere, non hominem. Ideo deus
sub Angeli virive specie se victum à Iacobo per-
mittit

Gen. 1. 28.

Greg.

Ad Rom. 13.

4.

Greg.

8.

Gen. 32. 24.

Theod. mittit, ne hominis pauescat ad iras, qui Deum praeuallet superare: sed in ipso triumpho Iacob fertur, ut discat timere Deum, qui etiam, dum vincitur, potens est vulnerare victorem. Vel fallor, vel hæc Theodoretus sententia est. *Angelus cum Iacob luctari voluit, ut timenti fratrem fiduciam iniiceret: quin etiam ab illo se superare passus est. Ac si diceret: Me viciisti & hominem times? Ne verò hac de victoria superbiat, putans se Deum viciisse, femoris contactu spontaneam de se victoriam prae-buisse declarauit.*

9. Postquam Paterfamilias seruos ad agricolas misit, ut vberem vitis prouentum torcularibus calcandum inferrent: *Novissime misit ad eos filium suum dicens: Verebuntur forte filium meum.* Quid est, quod Deus, cuius personam homo ille Paterfamilias sub parabola referebat, sub ancipiti euentus dubio in diuinæ agnitionis dispendium iactetur? Quin, quod coniectare perhibetur, amisit, dum filium inter rusticales perdidit manus, à quibus venerandum iri putauit. O! Parabola sub hominis incepit effigie: *Homo erat Paterfamilias, qui plantauit vineam.* Bene suspicatus est, quod hominis filius timorem hominibus incuteret, illisque inspergeret reuerentiam, stolidique coloni, qui Deum Deique ministros procaci temperant supercilio, sub hominis specie filium hominis viderentur. Non longe abest mens Burgenfis. *Non pradixit Deus hoc esse futurum, quod contra accidit, nec spe melioris euentus deceptus est; sed prosequens parabolam Iesus attribuit Patri, id quod homini Patrifamilias congruisset.* Ergo qui parabolam, se hominem nuncupans, orsus est, congrua suspitione processit, dum vinitoribus à filio incutiendum censuit pauorem, & tamen, quia Deus erat & non homo, qui filium, licet Deum & hominem, misit, colonorum iniquitas callum obduxit, & ut hæreditatem arriperet, occidit hæredem.

Deus adeo pro homine mortis est amans, ut non dubitauerit, Natiuitatem æternam cum morte temporali coniungere.

SECTIO II.

10. **Q**UAM libera fronte se prouinciales isti, ne, quam Holofernes minatur, morti lententur, seruitutis vibices, stigmataque subire non renuunt, nec à suorum Numinum abire famulatu, vitam Numini præponentes! *Veni nobis pacificus dominus, & utere seruitio nostro, sicut placuerit tibi.* Tyranni placitis succumbere non resistis, o vitæ malesuada fames? Quid, si placeat abscindere lucos, in quibus Deorum abstruso silentio, impiaque religione aras erigis & cruentas? Mauult homo, vitalis auræ columitati studere, quam pro Deo suo vindicem agere: mauult opificem sui mori, quam se: vsuræ temporalis lucis spatium, æterni Numinis vitæ præponit, cum tamē Deus adeo hominem depereat, ut æternitatis nolit se muniri attributo, quin pro hominis vitali sorte vitam immortalis effundat.

11. Cur inter diuinas personas Filius Dei, ut appetat mortem, appetit carnem, nec nasci erubescit à

fœmina vberaque liquentia fugere, qui Deitatis sinum nitido generationis iubare illustrat? Cur Pater non sibi glebas induit humanas, ut creaturam suam adoptans in Vnigeniti Filij sacram germanitatem reducat? Cur Spiritus S. qui amor est, non se carne præcingit, ut sub lagenis humanis abscondita flamma illuminet hominem, hostem incendat? Solum Dei Filius homo fit, ut Dei ob hominem mors amabili ori prodigio claret. Quæne è personis diuinis distantior immuni-orque à morte viget? Profectò æqua, imo vna illis immortalitas est; nullum suffert excessum æternitas, in quibus vna Deitatis maiestas renidet. Attamen nostro capto ille longior distantiorque videtur à morte, qui perpetuò nascitur; nec est ei finis nascendi, cui infinita natiuitas iugi scaturigine per æternitatis suppetit interualla. Nasci & mori aduersa inter se distantia depugnant: instans mortis nequit cum natiuitate coniungi. Tam diffusus igitur à morte Filius Dei æternatur, ut, si nasci desinere videatur, illicò nasci videatur incipere: quoniam verè natiuitatis non inter-mittit officium, qui semel perfectè nascens, quæ Deus, nunquam à natiuitate cessat, quæ Filius. Ergo ex diuinis illa persona se humanitati deuincit, ut legibus mortalitatis subiaceat, quæ, quæ iugiter nascens est, viuit vtrique distantior à morte. O impetuosa exuberansque Dei nostri pro homine moriendi cupido! Nec subtilius, nec crudelius amor agere potuit, qui in crucem egit, quem, dum mortis libita cuspis figebat, Deus Pater indefesso immortalique vtero generabat. Dei Filius, ne posset funestis iaculis mortis patere, æterna natiuitas defendebat. Ingenium amoris demerare: nasci deligit, qui diligit mori, sed nasci in carne, ut quem in Deitate natiuitas subtrahebat à morte, natiuitas in carne morti subiiceret vernaculoque sui attributo, quod natiuitas est, in mortis incideret manus, qui ob natiuitatē mortis fugiebat imperium. Augustin. serm. 54. *Natus est de Patre semper, de Matre semel. Prima natiuitas ex Patre naturam seruauit, secunda natiuitas ex Matre gratiam seminauit. Illa tenuit maiestatem diuinæ substantiæ, ista suscepit societatem mortalitatis humane. In hac autem ideo venire dignatus est, ut fieret obediens usque ad mortem, & moriendo vinceret mortem.* Et alibi compendiosius: *Sed plus miranda misericordia, quod qui sic nasci potuit, sic nasci voluit, sempiternus ex Patre, hodiernus ex Matre.* Sic expenderem: *Qui sic nasci potuit; id est, cui proprietas natiuitas est. Immortalitatis arma, ut proficerent morti, conuertit. Non à proprietate descendit, cui gigni & nasci indoles est: & tamen quæ genitus & natus homo est, se lethalibus spiculis peruium obiecit.* Hinc Damasc. orat. 1. de Natiuitate Mariæ. *Is genitus est, inquit, qui non gignit, sed semper gignitur, cuique gigni, personalis est proprietas.* Fecit natiuitatem morti inseruire, qui indeficientem vitam à natiuitate trahebat.

Psalm. 2. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ergone curta, taxataque temporis series, per momenta, horas, & menses dimensa diuini Filij generationi tribuitur, quem ante orbis lationem, fluxumque dierum æternitas in sinu Patris beabat? Imo hodie dicitur genuisse Filium, ne vllus præteriti temporis lapsus, vel venturi futuritio æternitatem generationis dirimere videatur. Quin, quod hodie gignat, quem gignit æternè, emphasi perhibet singulari? Loquitur cum Filio, crucis contumeliam patiente, sequa

seque sicut ouem coram tondente mutam in sacrificium tradenti, ut mortem pro homine subeat, & Paternam patientiam pro redemptione generis trahat. Ergo, cum Filius moritur, quod à se signatur, publicat Pater, in attonitum stuporem vniuersam prouocans creaturam, quæ mireretur, in vno eodemque momento Vnigenitum à Patre nasci, & pro homine mori, quem gestat. Non dissidet Augustinus in Psalmo 2. *Hodie quia presentiam significat, atque in aternitate nec præteritum quidquam est, quasi esse desierit, ne futurum, quasi nondum sit, sed præsens tantum, diuinitus accipitur: Ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes. Hoc iam temporaliter secundum susceptum hominem, qui sacrificium se se obtulit pro omnibus.* En nectit vtrumque, & quod indefesse oritur à Patre, & quod pro homine moritur in patibulo. Qui mortem à Patre nascendo interimit, moritur à matre nascendo, vixque in genitricis vulua concipitur infans, cum iam in virilem ætatem festinanter decurrere satagit, ut generationem temporalem cum morte coniungat.

August.

13.
Ierem. 31. 22

Eph. 4. 13.

S. Bern.

Zach. 6. 11.

Sic illud Ieremiæ: *Novum creauit Dominus super terram: Fœmina circumdabit virum.* Quæ nouitas hæc intentos sollicitat oculos? Nonne in maternæ vuluæ cancellis satus homo circumdatur, & in naturæ claustro ante vsuram lucis obtegatur? Sed pusio tenellus est, nondum vir. Quæ spatiofa viscera poterunt concludere virum? Certe in virili ætate Dominus mortem obiuit, seque obtulit ligno, ut à mortalibus resurgentes fauillis occurreremus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ergo illibata, impatiensque viri Virgo, virum circumdatura prædicitur, quasi in ipsomet generationis momento Filius Dei, Virginis fœtus, præ mortis amore in eam videretur ætatem saltu dilectionis se immitere, in qua manus foramina sustinuerunt, virumque dolorum se in contumelioso ligno perhibuit. Vnde illico dixisse profertur: *Aures autem perforasti mihi. Tunc dixi: Ecce venio.* Sic enodarem sancti Bernardi sensum homil. 2. super Missus est: *Si vir, quomodo à fœmina circumdatus? Si à fœmina, quomodo vir? Quomodo simul potest & vir esse & in vtero matris? Si dixisset: Fœmina circumdabit infantem, vel paruulum, nec nouum videretur, nec mirum. Sed verto me ad conceptum virginalem, si forte inter plurima noua ac mira etiam hanc reperiō nouitatem. Videas, si attendas, tristari latitiam, vitam mori, salutem pati, fortitudinem infirmari.* Imo, ô subtilis & amans Abbas, cum fœtus iste virgineus ab illibata fœmina gignitur, vitam potius orditur, quam finit; nondum vita moritur, salus patitur, fortitudo tabescit. At quoniam Vates virum, non infantulum dixit, cucurrit Bernardus, quod cucurrerat amor, & à virginea vulua vsque ad crucem, annorum intercapedinem veloci volatu pertransiit: ut illud mirum noteret, quod natiuitas & mors in Vnigenito à Patre iungantur. Zachariæ 6. *Ecce vir Oriens nomen eius.* Si quæ vir, occubuit pro homine, Solisque maturauit occasum, cum se in dimidia luce tanquam in nocturnis tenebris funeravit: cur *Vir Orientis* nomenclatio est? Imo cur non *Vir Oriens* appelletur, qui, cum à materna vulua circumdatur, non infans nuncupatur, sed vir? Quoniam vir fuit, cum se mori sustinuit, scite dicitur *Vir Oriens*: ut noueris iugem ab

vtero Paterno ortum cum morte iunxisse. Nec refragatur Rupertus ibi: *Nullus virorum præter ipsum iure sic nominatur, quia solus hic semper est in ortu, & nullus vnquam illi est occasus. Cum occidere putabitur, maxime oritur, id est, cum fuerit secundum carnem huic mundo moriturus.*

Rom. 8. 32.

Ad Romanos 8. *Qui etiam proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* Viuidam spem concitat Apostolus, quæ se in æterna dona distendat, & animoso spiritu inspersa de promissis non nutet muneribus. Animum confirmat ex Filij diuini morte, quem Pater, ut obiret, dimisit. Amisitne? Imo proprio Filio non pepercit, ait. Ut quid addidit proprio? si filius suus est, nonne ipsius est? Ipsius quidem & proprius est, qui etiam, postquam occubuit, proprius permansit. Hanc in ly proprio meditor efficaciam: adhuc proprius mansit, postquam è cruce pendulus obii; quippe tunc ex vtero Patris gignebatur, cum in Patris manus spiritum occumbens dimisit. In hoc amoris prodigio sperandatum rerum miracula solidantur. Si tam efficax amor fuit, ut ipsemet, qui continua scaturigine à fonte Paterno procedit, qui in illustribus gignitur splendoribus, simul mortis palleat & tenebrescat impulsu, qualem spem non complebit officiosa maiestas? à quali fideiussionis vinculo non soluetur? hoc omnibus mirabilibus est mirabilius. Huc aduocæ Arnobii libro 1. aduersus Gent. *Cumque nouitas rerum, & inaudita promissio audientium turbarent mentes, & credulitatem facerent hesitare, virtutum omnium Dominus, & ipsius mortis extinctor hominem suum permisit interfici, ut ex rebus consequentibus scirent in tuto esse spes suas, quas iam dudum acceperant de animarum salute, nec periculum mortis alia se posse ratione vitare.* Ac si diceret: Prodigiorum credulitas prodigiosiori debuit specimine confirmari; rediuiua corporum stabilitas inocciduaque in posterum animarum salus nullo aptius potuit argumento fulciri, quam quod Vnigenitus Patris, qui quæ perpetuò nascitur, perpetuò mortis probatur extinctor, hominem suum permisisset interfici, ut argumentum esset non apparentium, in Filio Dei exercitæ mortis exemplum.

Arnob.

15.

Cur in præfato Apostoli loco sic verba texuntur: *Qui proprio Filio non pepercit*; cum ubi peccatum non est, inutiliter venia speretur? Quid habebat Vnigenitus Filius, cui innocens lucis candor pro cunabulis est, quod Paternam ambiret indulgentiam? Parcere non potuit Pater, quem punire non potuit. Meditor, ab Abrahami facinore desumptum stylum, cui, postquam dexteram iugulaturam leuauit, dixit Deus: *Nunc cognoui, quod timeas Deum: & non pepercisti Filio tuo vniogenito propter me.* Quid est propter me? Siue ut me ad imitationem prouocares, vel me in Vnigeniti cæde imitareris, *Filiū & vniogenitū* non otiosis syllabis protulit, quoniam Vnigeniti à Patre exhibebatur exemplum. *Filiū & vniogenitū* nuncupauit, ut Paterna viscera commoueret: quasi nunc gigneret, cum occidere paruisset. *Vnigenitū* dixit, ut Vnigeniti à Patre instillaret momentum, qui mortis destinabat offerri, cui non mori, sed gigni perpetua conditio est. Diuini consilij præfagus erat Abraham, ideo à parricidali impetu, filique cædæ impeditur: ne, qui diuinum consi

Gen. 22. 16.

consilium praeuenerat, primus opere compleuisset. Augustinus serm. 72. de temp. *Ecce spiritali praeſagio meum praeuenisti consilium. Quod enim parauit pro toto mundo; tu iam deliberaſti in filio tuo. Quod in Vnigenito meo diſpoſui, tu in unico tuo perfecisti.* Imò non perfecit, qui ſiccum & incruentum ferrum vaginae reſtituit; nec filium remiſit igni, ſed à lignorum ſtruce ſolutum in blando ſinu reſumpſit. Ille potiùs perfecit, qui opus ſuum conſummauit in ligno, caputque validum inclinauit, ut cunctantem mortem accerſeret. Verùm qui oblatuſ eſt, quia ipſe voluit, nec niſi mortis amans mortem obiret, verè in Iſaaci deuotione votoque depingitur. Non in opere, ſed in voluntate voluit deſcribi, qui temporalem mortem cum aeterna natiuitate componere non valuiſſet, niſi voluiſſet. Qui aeternè per intellectum gignitur, non niſi per voluntatem potuit mori. Ut vtraque viſ ſupra miraculum diuerſè, imò & aduerſè procederet, quoniam intellectus vitam aeterna generatione Dei Filio praſtabat; fecit amor, quòd voluntas mortem ei per Incarnationis pararet myſterium. Ergo Abraham, licèt voto, non opere carnifex, Iſaac pietate iugulatuſ, non ferro, amore, non acie, Patris & Filij diuini officioſum mortis facinuſ deſcripſerunt.

16. Ioann. 8. 56. *Abraham pater veſter exultauit, ut videret diem meum: vidit & gauiſuſ eſt. Quando donec exultauit? Quando dexteram, ut filium occideret, exultauit. Certè: Appellauit nomen loci illius: Dominuſ videt: vbi Septuaginta legunt: Dominuſ viſuſ eſt.* A quone, niſi ab Abrahamo, qui in imagine filij, quem cedere voluit, nec cecidit, vidit Filium Dei, qui occiſuſ eſt, quia ipſe voluit? Exultauit igitur, ut diem Chriſti videret, ne humanum ſacrificiuſ curtum amputatumque manſiſſet, voluntas nempe occidendi filij, nondumque filiuſ occiſuſ. Votum cum opere neſtere concupiuit, qui Vnigeniti Patris diem deſiderauit videre, in quo cruci ſuffixuſ dixit: *Conſummatuſ eſt*; ac ſi diceret: Incepit in filio ſacrificiuſ Abraham, quod conſummare impedituſ eſt, ut mortis pro homine ſubcundae principatuſ Filio Dei ſeruaretur. Ergo imaginem paſſionis induit Iſaac, qui, licèt ferruſ paſſuſ non eſt, amauiſt pati. Baſiliuſ Seleuc. orat. 31. *Suſpice Abrahami gratiam, qui in Iſaaco paſſionis imaginem praeformabat. Abraham enim, inquit, pater veſter deſiderauit videre diem meum; & vidit, & gauiſuſ eſt. Qui ſenio curuatuſ intrepida manu chariſſima proli gladiuſ intentat, & imperantiſ Dei charitate vincit natura difficultatem, ut hoſtia minimè caſa Domini ſacrificiuſ imitaretur. Suſpice in Iſaaco animi aequabilitatem, qui vinctuſ ad eadem obuolitante ferro lubenſ erat, ut imaginem paſſioni indueret. Preme iſta: Ut imaginem paſſionis indueret. Conſpice in pictura adoleſcentuluſ, in cuiuſ guttur ferruſ immergitur, innatat ſanguine linteum; & tamen non ſanguis, ſed purpuriſſuſ eſt: non carnifex, ſed artifex fuit manuſ pictoriſ; pingit, non pungit; penicilluſ, non ferruſ immiſit; imaginem paſſionis expreſſit, exſpirare credaſ in tabula iuuenem; & tamen nulluſ in linteo moritur, quia nulluſ viuut. Quod ſpirituſ viuiduſ ingenioſi pictoriſ fuit, moſ cre- ditor in depicto.*

17. Ergo Iſaac imaginem paſſionis induit, ſed mortuſ non eſt, quippe moſ, quam vere paſſuſ erat Filiuſ Dei, depicta fuit in Iſaaco. Homo
Zerda in Indith. Tom. I.

pro homine ſoluſ in imagine moritur, ſoluſ in opere Deuſ, qui imaginis paſſionis, quæ in Iſaaco praecellit, prototypuſ fuit. Meditare, quiſ holocauſtuſ compleuit? Arieſ fuit? *Vidit poſt tergum Gen. 22. 13. arieſem inter vepreſ, harentem cornibuſ, quem aſſumens obtulit holocauſtuſ pro filio.* Pro quone filio? Pro Iſaace quidem non debebatur, cuiuſ patricidam ſine crimine ſe voluit Abraham, votoque iam tradidit Deo, quem ab eiſ largitate commo- datuſ accepit. Pro filio interpretaretur, id eſt, pro Vnigenito Filio Dei, quaſi non homo, ſed ouis in opere mortem ſuſtineat pro Filio Dei, qui pro homine mortuſ eſt. Pro filio ouis ſuccidanea maſtatur, Iſaac in imagine, ouis in re: ſat fuit oui, Filij Dei perſonam egiſſe, ut ſe reſtricans inter vepreſ, ſibiſque ſtudioſè mortem praefagiens, hilariſ ebiberet ferruſ. O quàm cirò mortem cum natiuitate coniunxit! Nonne arieſ pullula- uit è rupe, qui Chriſti gerebat ſpeciem: de quo ſcriptuſ eſt: *Petra autem erat Chriſtuſ.* Ergo tunc occiditur, cum creatur; quippe victima hæc ſuf- ferta fuit pro Filio, qui etiam dum gignebatur à Patre morituruſ erat in cruce. Non longè abeſt Baſiliuſ Seleucienſ. Orat. 13. *Puer ad ingulationem aptabatur: vox è celo ruens gladiuſ impedi- bat, ac pro puero arieſ è vepribuſ ſuſpenſuſ induceba- tur, & ouis Vnigenito Dei filio ſufferta iuguluſ obtu- lit. Iſaacuſ perdurat; victima verò caſuſ perſerebat. Legiſti: Ovis Vnigenito Dei filio ſufferta iuguluſ obtulit.* Pro Filio Dei ſuffertur ouis, nec Angeluſ eſt, qui iugulatricem manuſ impediatur: voluntas, quæ oui deſecit, Filij Dei fuit.

Deuſ adeò adamat homini voluntatem ſubiicere, ut qui per intellectum aeternè gignitur à ſupero genitore, per voluntatem pro infera creatura deligat tempo- raliter mori.

SECTIO III.

18. LACET homini in hominiſ ſe placita deuouere, etiamſi diſpliceat Numini, cuiuſ eſt. Voluptaſ eſt ei, humanam vo- luntatem ſectari, diuinā temnere, & quod pretio- ſiuſ eſt, nempe naturæ rationaliſ arbitriuſ, aſſen- tationiſ pretio, homini, quem adorat, diuendere, nec Deitatiſ legibuſ aſſentiri. Sed Deuſ in pietatiſ illicem redigit contumeliā, hominiſque vſibuſ ſacram ſubiicit voluntatem, nec dedignatur, ſub vexillo mortis adſcribi, & pro ſoſpitate hominiſ mortem oppetere, ut voluntas ſit, non neceſſitaſ, aeternuſ, quia vult, pro decidua & tēporali crea- tura in patibulo mori. Qui habet de ſuo viuere, ſatagit & mori de alieno, induereque hominem, ut occubitu libito doceat, qualiſ officiis homi- niſ nequitiam rependat, cui ſe in voluntatiſ ara ſacrificat; cum homo ex ſacrilego voluntatiſ in- genio aram erigat homini, ut ſe in victimam hu- mano idolo, irreuerenti dedicet reuerentia.

19. Holoferneſ Nabuchodonoforem nouo idolo- lamiae artificio Deuſ nuncupabat, cui cultuſ ſti- pendia extorquebat, ut holocauſta arbitrij à vero Numine deficientes in viuum ſimulacruſ ho- mineſ ſtolidè deuexiſſent. Annunt illi animique diuitiaſ, nempe liberæ voluntatiſ theſauruſ lu- xuriante

xuriante liberalitate subiiciunt, volūtariē desciscientes à Deo, dum se volūtariē homini subiciebant. v. 2. *Melius est enim ut viuentes seruiamus Nabuchod. Regi magno, & subditi simus tibi.* v. 4. *sine omnia nostra sub lege tua. Nos etiam & filij nostri serui tui sumus.* Veni nobis pacificus Dominus, & vtere seruitio nostro sicut placuerit tibi. O infida fides! ô inobediens Numini in hominem obedientia! Nolunt reputari violentiam, impium hominis placitum amplexari. Libitum seruitium spondent, quod generationis traduce, genitali obsequio deriuetur in sobolem. Sic Deum despicias creatura rebellis? sic in maiestatem riges cœlestem, dum te docilem sub humano imperio prostituis? Ergo Deus suæ vitæ & necis te Dominum libenter constituit, tuoque stigmate amat inuri, & ne violentiam, dum se tibi mancipat, subire putetur, illum, in quo complaceat Pater, placet pro te eligere mortem, quæ è voluntatis libito mucrone proueniat, nec tibi inuitus vitam profundit, sed iuxta placitum maiestatis in amoris ara mactatur.

20. Quod somnum excutiat, Ioseph ab Angelo
Matth. 2. 13. adigitur, Matth. 2. *Surge, & accipe puerum,*
Cant. 2. 8. *& matrem eius, & fuge in Egyptum.* Cur fugiat, qui saliens in montibus, transiliensque colles, ut fugacem prenderet hominem, venit?
Luc. 2. 49. *Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* Esto puerum interficiat Herodes, ane perdet eum, qui in negotiis paternis, etiam à Matre perditus, perseuerat? Si mortis concupitor accessit, cur tenella membra, quæ lactis alimentum innutrit, & vegetat, à prima mortis occasione sequestrat? Quoniam voluit mortem pati volens; noluit quod mors casus esset, quam ut impotens arbitrij puer, iuxta præcocem florem ætatis, sufferret, licet quæ Christus erat, iam tunc perfectè intellectus, & voluntate pollebat. Nondum intellectus, qui immaturus est infans, perfruitur; non amor illi, sed impetus est; deligere, & diligere nescit. Mori non timet Dei Filius; fugit, ut studeat amor, in illudque tempus dilatat, quo maiestatis gloria, in qua splendor, & Filius Patris est, publicetur: ut simul compareat, eum ut splendorem gloriæ à Patre nasci per originem intellectus, in quo lux est, & per voluntatem pro homine crucifigi. Sic enoda Chrysologum sermone 150. *Hinc est, ut Christus fugit, ut cedat tempori, non Herodi: nec enim mortem fugit, qui venerat de hoste reportare victoriam; neque tunc timuit, quando infans, & secundum hominem timere nesciuit, & secundum Deum potuit non timere. Si mactatus in illo grege lactentium tunc fuisset, mors ei casus fuerat, non voluntas, necessitas fuerat, non potestas; & innocentia fuisset premium, maiestatis, gloria non fuisset.* Imò, ô Auree, etiam si inter lactentium gregem agnus iste puellarem subiisset stragem, arbitrio moreretur, non casu, quippe cui integer intellectus instructaque voluntas ab exordio conceptionis illuxit. Cogitatum est bene. Sapienti puer pollebat arbitrio; at puer erat, strictaque fascia manus, & crura cinctus, qui ob hominem venerat moriturus, humanæ ætatis legibus adultæ mentis prærogatiuam tegebatur. Non solum voluit mori volens, sed quod volens moriebatur agnosci. Quid est illud: *maiestatis gloria non fuisset?* Profecto Filij Dei æterna generatio per maiestatem & gloriam ex-

primitur, quippe *speculum sine macula Dei maiestatis* à Sapienti profertur, & ab Apostolo *Sap. 7. 26. Splendor gloria.* O quali apparatu Deitatis mors *Hebr. 1. 3.* pro homine claret in Christo! Diuinæ generationis illi pangitur attributum, quasi à Patre gigneretur in cruce, mors, quam infamabat lignum, maiestatis gloria appellatur. Magno constat acumen istud. In tenellis vnguiculis fugit puer, ne à morte quæsitus crederetur, qui, ut mortem quæreret, adueniebat: ne non voluntas, sed necessitas putaretur, nec amoris prodigium, sed furor Herodis ne homo ad Deum occidendum velocitatem præoccuparet amore, Christique occyssa volūtate præcurreret ocyus. Sicut primas fert in nascendo per intellectum à Patre, primas ferre intendit in moriendo per voluntatem pro homine. *Maiestatis gloria non fuisset.* Id est, non panderet, se in splendore gloriæ à Patre progigni, si vel vocem Patris interpuellares vagitus in tumultuaria puerorum cæde proferre non posset.

Cur vltima Christi verba in cruce iam iam
spiritum afflaturi in Patrem clato diriguntur *Luc. 23. 46.*
clamore, *Lucæ 23. Et clamans voce magna Iesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hac dicens expirauit.* Inter mortis & vitæ confinium, iam ferme syngraphæ redemptionis subscribens se diuini Patris Filium præconatur, ut verbo Paternæ generationis inclutemoreretur. Studium fuit, mortis pro homine exaggerare prodigium, ut publico intonaret præconio, se tunc æternè gigni à Parente, cum pro homine spiritum emittebat, nascique, & mori eidem momento iuxta diuersas naturas contingere potuisse. Voce *Patris*, à qua *Luc. 2. 49.* suam manifestationem orsus est, dum inter templi seniores se duodennis inseruit, finem compleuit, diuinæ processions syllabis expirauit, ut exprimeret ingenium amoris semitam inuenisse, qua decederet temporaliter, qui æterna nascitur processione. Caietanus in caput 23. *Lucæ: Caiet.* *Sicut prima scripta in Euangelio verba Iesu à Patris nomine initium sumpserunt, ita vltima Iesu in Cruce in Patrem finita sunt, ut intelligamus ab extremis media verba tendere ad declarandam, & propagandam fidem æternæ processions suæ à Patre.* Scias tamen quod dictio Græca, non sonat *commendo*, sed *commendabo*, siue *deponam spiritum meum.* Non discussione vacat singularitas ista, cur sic protelat spiritus sui depositum, seque protrahit in futurum: liquidem cum verba proferret, spiritum cum verbo dimisit: *Et hac dicens expirauit.* Si subtilitatem amas, miraberis acumen amoris. Ausculta Caietanum. *Quilibet alius moriens desinit per mortem esse ipsemet; ac per hoc non potest asserere, quod ipsemet deponet spiritum suum in manus alterius. Christus autem solus per mortem non desinit esse ipsemet: quoniam hypostasis eadem perseuerauit post mortem: & propterea solus potuit verè dicere: Commendabo spiritum meum.* Acutè. Quid morte acerbius? Extremus viuentis dolor mori est, sed cessat dolor post mortis metam; quippe qui mortuus est, mori dolore potuit; se mortuum dolere non potest, cum iam non viuat totus ille, qui mortuus fuit, nec ipsemet sit, cui subsistentia integra, quam corporis habebat in nexu, in immortalis anima non permaneat. Solus Christus pro homine mortis amicus, non solum se mori, sed se ipsum mortuū ipsemet conspiciere potuit,

potuit, cui constans & stabilis hypostasis permanebat; cum ipsemet, dum mortuus erat, viuus persisteret. Ergo voce Patris, Verbum Patris moritur, seque in mortis instanti commendaturum spiritum in manus pollicetur paternas, ut se viuum, qua à Patre nascitur, & se mortuum, qua redimit hominem, manifestet.

21. Quid perfide Iuda Magistrum prodis, & quasi mori reluctaretur, per insidiarum astum deuoues morti? Pro homine mors Christo lenocinium est; instrumenta lethalia, blanditiæ. Nulla Dei Filio atrocior contumelia est, quam ad inuoluntariam eadem præscribi. Matth. 27. *Et abiens laqueo se suspendit.* Pede tuo libens abibis in arborem, voluntario suspendio sacrilegum guttur strangulabis, ut voluntaria morte puniaris, qui de inuoluntaria tuum Dominum indicio proditi-

Matth. 27. 5.

Act. 1. 18.

nis conuictus es. Cur *suspensus crepuit medius*, visceraque diffudit? Quia discindere voluit, & dimidiare redemptionis mysterium, mortisque Dominicæ sacramentum sacrilegus amputare, nempe quod moreretur, sed inuitus; non amore, sed supplicio; necessitate, non voto. Cur & Arrius non dispari periit excidio? Quoniam dirimere studuit Filium à Patre, dissecare Deitatem, æternam generationem abrumper. Ergo æqualis utrique pœna est; quasi æquale fuisset delictum, gestire quod Filius Dei moreretur inuitus, & quod à Patre non nasceretur ut Deus. Vtrumque sibi germana societate coniungit amor, per intellectum à Patre iugiter gigni, & per voluntatem pro homine mori. Tam scelestè peccauit, qui Dei Filium quasi violenta prodidit traditione, ut non lubens, sed coactus occumbere putaretur; ac ille, qui Deum esse negauit, à sinuque Paterno cum æternitatis doribus generari. Pulchrè Arator in histor. Apost. lib. 1.

Fusa ruit Arrius aluo

*Infelix, plus mente cadens, leihumque peremptus
Cum Iuda commune tulit: qui gutture pendens
Visceribus vacuatus obit; nec pœna sequestrat
Quos par culpa ligat: qui maiestatis honori
Vulnus ab ore parant; hic prodidit, ille diremit,
Sacrilega de voce rei.*

Egregiè copulauit vtrumque, quasi crudelia viscera miscuisset eorum, quorum alter prodidit Filium dei, ne si moreretur, mortem imputarer amor; alter à Deitate supernæ generationis orbare contendit. Fige tibi illud: *Nec pœna sequestrat, quos par culpa ligat.* O supra prodigium cogitatio! Par culpa est Filium Dei impellere ad mortem, & eius negare Deitatem? Par quidem. Aded amat Deus pro homine mori, diuinæque originis perpetuitatem in patibulocum morte componere, ut æternam generationē sibi amputare, dirimereque suspicetur eum, qui quasi segnem, & pigrum se ad violentæ mortis contumelias laceffit.

*Per tribulationum salebras, laborumque
vepres seruitute constante sequere
Deum; in tergo oculos fau-
entes inuenies.*

SECTIO IV.

23. QVAM parum sibi constans est homo in diuinæ seruitutis constantia. Toruè aspicitur Zerda in Iudith. Tom. I.

à fortuna, mali syderis experitur iniuriam, census deficit, ægrescit valetudo membrorum, sterilefcit ager, otiantur horrea: Deum suum deserit proclui secessu, & quasi immutaturus sit sortem, Dominum mutat; dat se dæmoni, negat Deo. Impetus Holofernis exarsit, populis minatur excidium, & ingruente milite omnem regionum prouentum sibi metere non veretur. At illi statim à deorum suorum seruitute secedunt; nec timent Numinum prodere maiestatem, dummodò impendenda pericula euadant. Contumeliosi diis suis, qui, ut fortunā mutent, mutant & Deos: *Et vinentes seruiamus Nabuchodonosor Regi magno, & subditi sumus tibi, quam morientes cum interitu nostro, ipsi seruitutis nostra damna patiamur.* Duplicem seruitutem commemorant; alteram, qua suis inserviunt Numinibus, alteram, quam deuouent Holoferni. Huic illam postponunt, quasi sustinere non valeant, post terga Deorum suorum ire, quorum aduersus infortunia prompta iuuamina non sortiuntur. Fallimini o vos, qui hominis, imò dæmonis curuamini obsequio, ne post fugientis, minusque beneuoli Dei tergum humilia dirigatis vestigia. Seruus veri Dei qui scapulas eius, posterioraque obseruat, nunquam ab insecutione desistat. Per tergum respicit, qui asseclos suos per calamitatum abrupta præcedit: ne subtrahas pedem, etsi per dumeta, præcipitesque scopulos Deum tuum sequaris euntem; etsi in quo transigeris, figas pedem, passimque in laborioso elidaris itinere; satius erit per inuia, & inaquosa post præeuntem trahi, quam per florida, & amœna lasciuientibus gradi vestigiis.

Seruus erat Domini Petrus, auidius in montem, quam in mortem sequi desiderabat euntem. 24. Dixerat Dominus, *quia oporteret eum ire Hierosolymam, & multa pati à Senioribus, & Scribis, & occidi.* Quid inde? Increpat ille: *Abstine à te Domine: non erit tibi hoc.* Qui conuersus dixit Petro: *Vade post me Satana, scandalum es mihi.* Cur sic discipulorum tuorum Coryphæum obiurgas Domine, Satanæque conuictio plectis? Post te quidem vadit, qui asseclos & discipulus est. Imò in Hierosolymam Dominum iturum sectari non suffert, forsan non quia dominus moriturus, sed quia qui moriturum sequebatur, debebat mori, ne occiso duce miles constanti valetudine superesset. Ergo qui per iniurias, mortaliaque probra Deum suum insequi recusauit, meritò remittitur post scapulas, ut tunc potius post eum vadat, quando occisionis rigor impendet. Anne Satanæ conuictio Petrum percussit? Imò quod ad passionem sequeretur, verbis laceissentibus impulit, impiamque suggestionem non Petro adrogauit, sed Satanæ. Hilarius Ca-
none 16. in Matth. *Sciens Dominus diabolicæ artis instinctum, Petro ait: Vade retro post me, id est, ut exemplum suæ passionis sequatur.* In eum verò, per quem opinio hac suggerebatur, conuersus, adiecit: *Satana scandalum es mihi.* Ergo Petro quod sequeretur indixit, Satanæ scandalum attribuit: quoniam Satanæ non sequi, sed sedere tentauit: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis:* à diuini Numinis se ducatu subtraxit, ambulatricis seruitutis impatiens, qui sedem in cacumine concupiuit. Petrus, qui in atrio Principis, trepidantis linguæ negaturus erat errore, mortis in Magistro extinguere conatur amorem; quasi idem esset gloriam abnegare deitatis, & à

Matth. 16.
12. 13.

Hilar.

II. 14. 14. 13.

Deo amouere mortis iniuriam. Anne Petrus, postquam ad Domini tergum per calamitofas, salebras sequuturus remittitur, in mortem post Dominum iuit, & in officiosa seruitute durauit? Profectò inuersis in cœlum vestigiis figitur cruci, ligni radici caput conformat, pedes sursum in verticem dirigit. Cur sic crucifixi situm inuertit? Quasi adhuc clauis in patibulo perforatus, cruentisque cuspidum compedibus in arbore pedes deuinctus, Dominum suum per crucem in cœlum sequeretur euntem; etiam in ipsa morte per trabis gradus Petrus resupinus incedit: ne in ipso fine, sequendi finem imponeret. Ingenium est Chrysologi sermone 27. *Nec cum Dominus loqueretur passionis suae gloriam, respondit: Non tibi hoc erit Domine. Ante facit militem Regis suinegare victoriam, seruus ipse Dominum quam negaret. Vnde Dominus seruum post se mittit, scandalum remittit auctori, dicendo ad Petrum: Vade post me: & diabolo: Satana scandalum mihi es. Et verè post Dominum vadit Petrus, qui, ut eum sequeretur ad cœlum, crucem resupinus ascendit.* Mira obsequentis insequentisque serui constantia, non solum vsque ad mortem, sed in morte Dominum sequi, infixisque pedibus per cultellatum arboris clium velociter in cœlestia moueri. Fuitne gloria patienti per infame patibulum sanguinea fixisse vestigia, & inter crucis opprobria, maiestatis fastigium illuxit? Audi Ambrosium in Psalm. 118. octon. 21. *Non fuit opprobrium Petro crux Christi, qui tantum eius gloria dedit, ut inuersis Christum honoraret vestigiis, metuens, ne si ea specie crucifixus esset, qua Dominus affectasse Domini gloriam videretur.* Ergo gloria est, quam homo reputat contumeliam, imò Domini gloria, qui in cœlestibus splendor est gloriæ. Vide officiosæ seruitutis quid constantia detulerit; pœna transmisit ad gloriam; crux ad maiestatis suggestum. Nec te fugiat illud: *Vt inuersis Christum honoraret vestigiis.* Vbi per aduersa Christum sequeris præcedentem, inuersis eum vestigiis honoras. Mira pedum prærogatiua! Caput decline vergit in ima, pedes sustolluntur in altum, ut illis cœlestis regio pro pauimento sit, quibus sequi Dominum fuit officium. Deum pedes honorant, cum per cultellatam semitam, horridam & spineam post Domini sui trahuntur odorem.

25. Serue Dei, ne desleas à semita, quam Dominus terit et si conteraris, per siste; ministerium tuum imple, minister esto: in manibus dominorum suorum, hominum mancipia lumina figunt, tu in tergo Domini tui oculos loca, ridentem faciem in tergo forsitan intueberis. Agar ancilla Saræ inter scopulos cum paruulo errabat, exulans ab herili manu, per aridas cautes, solitudinisque squallorem profuga vagabatur. Vix per horrida graditur loca, inhospitalemque situm procedit; infantuli labra vel leui rore desiderans humectare, cum eam sub Angeli specie Dominus offendit, beneuolè loquitur, de Ismaële vaticinia pronunciat; vixque secedebat, cum in voces illa laxatur, Genes. 16. *Vocauit Agar nomen Domini, qui loquebatur ad eam: Tu Deus, qui vidisti me. Dixit enim: Profectò hic vidi posteriora videntis me: Quid est, quòd Dominum nuncupasset cum præuie dicitur Angelum fuisse? Mutauit dominum ancilla hæc, quæ ab homine trajecta est in Deum. Saræ vernula iam Angelum Dominum vocat, quasi quæ per salebras, du-*

rasque solitudinis plagas doloribus gradiebatur percussa, videretur mutauisse seruitiū, iuisèque post Deum, qui seruos suos solet per inuia, & inaquosa ductare: & tamen in ipsamet afflictione solatur, in tribulatione succurrit, pedesque per abrupta tendentes, beneuolo manuum iuuamine leuat. Lippomanus ibi: *Agar beneficij grata, Dominum innocat & orat, qui eam viderat in tam vasta solitudine, & in tanta afflictione consolatus fuerat.* At quid est, quod protulit: *Profectò hic vidi posteriora videntis me?* Si dixisset: Posteriora eius, qui me viderat aut vidit, non nodum iniiceret; sed quæ inquit *videntis*, id est, *qui me videt*, haud facilem quæstionem inducit. Quisne tergo videt, nec sola facie, sed scapulis intuetur? Sed posteriora videntis videt Agar, cum tribulationibus acta, sequitur Dominum in deserto: obseruat tergum, gressus post præcedentem meretur, & in posterioribus, quæ officiosa insequutione circumspicit, fauentis videntisque faciem beneuolam experitur. Hinc nomen *Videntis* ei dedit, cuius tantum viderat posteriora: quasi Dei assecla, oculorum Dei muneretur intuitu, qui non aliter, nisi *Videns hominis* nuncupatur, cum homo non faciem, sed scapulas seruili ministerio prospicere intendit. Rupertus: *Quare non vidit Agar faciem, sed posteriora videntis? Quia videlicet non in facie, sed in posterioribus desiderabat gaudere videntis.* Nec te prætereant, quòd cuius posteriora viderat mulier, formam hominis oculis exhibuisset: & tamen *Angelus* appellatur, & breui interuallo dicitur *Deus*. Quæ ista graduum ascensio est, quasi homo in Angelum, Angelus transiisset in Deum? Equidem qui tot oculis per corpus spargitur, ut etiam tergum lucibus oculorum seateat, & post se venientes, inuersa facie, beneuolo fauore promptaque defensione intuetur, ab homine in Angelum, ab Angelo in Deum se eleuare dignoscitur: nec enim puri hominis est post humeros oculos, quos aperiat, habere, quibus asseclas suos intenti visus indulgentia remuneret. Quis est iste, qui homo & Deus est, & Angelus nuncupatur, cuius & posteriora videt Agar; nisi Filius Dei factus homo, qui passim in Euangelio *Dominus* nuncupatur, & seruos suos, diuinitatis oculis per corporis profunda latentibus inspicit, ut subueniat? Opportunè Interlinealis quam cum Lippomano neetas: *In figura prophetia hac dicta sunt. Qui enim prius erat Angelus & in forma hominis ancilla loquebatur, postmodum etiam Deus dictus est. Quis autem alius Deus Angelus & homo, quam magni ille consilij Angelus, de quo scriptum est: Et verbum caro factum est.* Dum Verbum caro factum est, in seruos suos post tergum lumina iacit, & baiulantes post se crucem oculis promouet ad superna.

Nec vacat acumine, quòd Verbum caro factum dicatur Deus iste, qui post posteriora videt euntes. Cur non dictum, *Verbum homo factum est*, sed *caro*, cum incommutabile Dei Verbum licet homo sit, caro non sit; quippe & homo non est caro, sed ex anima rationali & carne vnus est homo? Pientissimo misericordique stylo vsus est Euangelista. Verbum Dei in excelsis, utpote per intellectus procedens officium, candor est lucis æternæ, oculusque diuinæ sapientiæ, qui per omnia subtili lustratione vagatur. Ergo hic oculus caro factus dicitur, ut per omnia Christi membra, quibus eius constabat humanitas, Dei

Chryf.

Ambr.

Heb. 1. 3.

Cant. 1. 4.

Ps. 112. 2.

Gen. 16. 13.

Lipp.

Rup.

Interl.

Lipp.

26.

Ioan. 1.

Sap. 7. 16.

Dei oculum credidisses distendi; nec incedas retro post eum, quin ab ipso consideres te videri. Dominus, post quem tendis, totus est facies, qui Verbum & facies est Patris. *Fœmina, quæ sanguineo inquinabatur influxu, Luc. 8. accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus sanguinis eius.* Faciem declinare gestiebat, quæ propudiosa ægritudine infirmabatur, nec reuerentiam lædere Saluatoris squallore riuuli verecundi. Et tamen quæ accessit retro, in scapulis faciem inuenit, quæ profluuij siccatem Dominico fuit sortita fauore. Chrysologus serm. 34. *Pronidebat, ut redderetur sibi salus, saluare reuerentia Saluatoris.* Tali ergo sensu mulier merito de summitate fimbriae peruenit totam ad Deitatis summam. Accessit, inquit, retro. Sed ubi? Retro nil erat: ibi faciem, quam declinabat, inuenit. Erat in Christo corpus multiplex, sed erat Deitas simplex: erat totus oculus, qui post se supplicem sic videbat. Quid est: Erat in Christo corpus multiplex, sed erat Deitas simplex? Corpus modulatum erat diuersis lineamentis membrorum: in suggestu capitis, non in tergo, oculos natura locauit; verum Deitas, quæ simplex est, nec artuum varietate distenditur, osiumque profunditate solidatur, in omni corporis portione latebat. Ergo mulieri tergum fuit facies, quæ extremum limbum tangere, posteriorique se tergere fimbria curauit, nec causa est in Dominica facie ridere. Hac semita in summam Deitatis itur. Audisti: *Merito de summitate fimbriae peruenit totam ad Deitatis summam.* Ergo qui in hac vita de Domini sui seruitute lætatur, sola cupiat posteriora sectari: nec per horrida seque pungentia post Dominum currere cesser, quippe Dominus succurrere non cessabit.

27. Ezech. 1. Gloriæ Domini quadriga describitur, ferculumque maiestatis, in quo per omnem opificij sui ambitum supernus Opifex vehitur. Conspice, quid de rotis perhibeat Vates: *Et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsarum quatuor. Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter & rota iuxta ea: & cum leuarentur animalia de terra, eleuabantur simul & rota. Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritus, & rota pariter leuabantur sequentes eum. Spiritus enim vita erat in rotis. Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant, & cum eleuatis à terra pariter eleuabantur, & rota sequentes ea, quia spiritus vita erat in rotis.* Cur sic erogantur dictiones, effususque calamus periodis repetitis laxatur? Animalia quadrigam vehunt: quid quod rotæ post animalium vestigia volubili gyro ferantur, ætheremque campum, terramque sulcantes, iuxta animalium ductum rotentur? Profectò, si animalia funibus alligata currui procedunt, quæ nouitas est, quod rotæ tenderent, quæ iugales? Imò dicitur: *Cum ambularent animalia, ambulabant pariter & rota iuxta ea.* Rotane ambulat? Labitur, trahitur, regyratur. En noua rotarum indoles. Nullis vinculis cum iugalibus irretitæ non inuita reuolutione vehuntur: ambulant iuxta animalia, quasi libito progressu se per præcedentium vestigia distenderent. Quasque regiones pernici cursu animalia peragrent, siue quas frigida gelidat bruma, siue quas igneus æstus incendit, siue quas insalubris aëris flatus infamat; rotæ docili obedientia terebant: quies & mobilitas illis iuxta animalium accidebat ducatum. Quæ causa sequelæ constantis? Spiritus enim vita erat in rotis. Ergo, ubi spiritus vitæ est, stabilis sequela est: rota, quæ post animal, quæque pergar, it, siue per lutosas semitas altè immittatur, siue per saltus, scopulosque minaces ab impetuosius feratur brutis, spiritu vitæ perfunditur, sequendi consuetudinem in libitum ambulandi, qua ducitur, conuertit naturam. En spontaneus motus diuinique Numinis insequutio, vel inanimæ rotas spiritu vitæ remunerat: Theodoretus: *Propheta asserit spiritum vi-* Theod. *ta in rotis esse, unde spontaneus, & voluntarius esset motus; nec enim remò aut iugum animalibus erat impositum; verum præibat quidem nubes: violentus autem ille ac vebemens ventus sequebatur, & diuinum vehiculum per se currebat, animalibus præeuntibus, rotis per se motis.* O diuinæ sequelæ efficax hieroglyphicum! Dignum vectaculum Numini rotæ subiiciebant, quibus impetus insequendi in spiritum animosum euasit. Anne sat? Imò post vehiculi effigiem attonitus Ezech. 2. 1. *inclamat Propheta capite 2. Hæc visio similitudinis gloriæ Domini.* Gloriæ Domini fulcra sunt rotæ, quæ libitis gressibus iuxta vrentis venti, præcedentiumque animalium voluuntur impulsu. Similitudo gloriæ Domini est: an & beatorum? Si sequuntur agnum, quocumque ierit, Apoc. 14. 1. *quidni & beatorum? Imò similitudo gloriæ Domini, beatitudo seruorum est, in qua similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.* Cur rotæ oculis perfunduntur? Quoniam mentis oculis peragitur beatitudo gloriosa, quæ à videndo traxit nomen. Viatoris pariterque beati ingeniosum ænigma est. Rota gyratur per viam, curuoque volutatur obsequio; & tamen sparsis oculis variegatur, ut pergar, & videat, tantumque de beatitudine sibi promissa congaudeat, ut ipsum volubilem, quo rotando laborat, circulum iam oculis plenum possideat: quippe sequela Dei per contumeliosam duramque semitam eò supernæ beatitatis pignus est, ut suspiceris, quod anticipet beatitatem. Denique apud Se-Septuag. ptuaginta legitur: *Dorsa earum plena erant oculis.* Quæ dorsa in rotis sunt? Anne cæca facies, quibus scapulæ oculatæ pinguntur? Certè idem est, quod dorsa plena oculis dicantur, ac totum corpus: quippe quælibet rotarum portio iam dorsum, iam facies est, iuxta volubilis circuli rotationem: vix voluitur, cum amica vicissitudine faciem, quæ per superna gyratur, in dorsum spectabis conuersam. Cur autem dorsa præcipue plena oculis perhibentur? Quoniam, cum voluitur rota, posterior pars est, quæ se in terram inclinando percurrit, & sequitur; anterior autem facies, quæ leuatur, toto impetu, ut iterum gradiatur per terram iterumque sequatur, reuoluitur. Ibi sunt oculi, ubi sequela peragitur. Ergo rota tota erat oculus, quæ post animalium dorsa gradiebatur: ut credas, Deum post dorsum insequentem respicere, qui & ipsius insequentis dorsum luminibus oculorum inspergit. En à Deo, qui in quadriga vehebatur, imò qui constanti ducatu vehebat, indolem oculorum rotæ traxere: de quo Chrysolog. *Erat Deitas simplex, erat totus oculus, qui post se supplicem sic videbat.* Chrys. 28.

Psalm. 90. *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis.* Cur potius scapulis suis, quam manu obregat & defendat fideles? Meditor, innuisse non nisi assecias suos à Deo penitus obumbrari, idemque esse post eius scapulas ire obseruareque tergum, ac ab scapulis operiri, O 3 ne

ne volitās sagitta in insequutoris imperat pectus. Ne à scapulis recedas, si iaculis te cupias imperuium. Qui post latas hominis scapulas graditur, à procero robustoque præcedentis corpore obumbratur & regitur: quasi parma illi est aduersus ingruentia tela, tergum, quod intentus obseruat: Quàm se comprimit, & densat, ne aliqua corporis portio post hominis tergum exorbitans hastis inimicis pateat! Ergo studio sequacique intuitu post Dei tui scapulas ito, ne vel hilum à censura, normaue præcedentis legis, ducisque aberres: nisi ponè sequentem scapulæ non obumbrant. Sequelæ hæc gloria erit, & dum corporeas scapulas tibi insequi videbitur, Deitatis sortem, gloriæque consequeris honorem. Quare Chaldaica legit: *Vmbra diuinitatis eius obumbrabit tibi, & sub vmbra gloria eius securus confistes.*

Chalda.

*Diuitiæ pro Deo erogata & Deo fœnerant,
& Deum; seruum euehunt in
cœli Regem.*

SECTIO V.

DICEBAT Seneca lib. 1. de benef. cap. 15. *Veto liberalitatem nepotari; id est, profunderere, & dilapidare, in eumque, qui nequiter profusus sit, conferri. Nonne liberalitas nepotatur, quæ diuitias libidini, ambitioni, pœpæque larga liberalitate dispergit; nec stipem Deo suo, obolumve largitur? Soli Deo auarus est homo, Dæmoni & pompis eius superfluus. Vitiorum spongia & substantiam sugit & faccum: arescit vena, nec breuem guttulam Numini postulanti dispendit. O mortales, vsque ad nauseam avari, vsque ad vomitum prodigi, hæc cine redditis Deo vestro, angustiam, paupertatem & sitim? En vniuersi populi in Holofernīs cumulandas manus exuberant: quidquid natura, quidquid ars concessit, beneuolo profluoio, tyranno præstatur; ut lenocinium sit recipientis, vsque ad mendicitatem extremam prodigalitas dantis. Non defuit vel vnus apex de liberalitatis elenchō, qui non in Holofernīs iura transisset: *Omnis ciuitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, & colles, & campi, & armenta bouum, gregesque ouium & caprarum, equorumque & camelorum, & vniuersa facultates nostra atque familia in conspectu tuo sunt: sint omnia nostra sub lege tua. Nos etiam & filij nostri serui tui sumus.* Supinis tyranni manibus libenti pectore vniuersa inferuntur. Dæmoni manus, Deo pugnus est; illi expanditur, huic comprimitur. Quid relinquis, homo, Deo tuo, si sic opulenta nequitia censum prodigus abliguris? *Affatim diues est, qui cum Christo pauper est,* dixit aliquando Hieronymus: dicam: *Qui affatim diues est, erga Christum pauper est,* cui fœnerat, qui largitur; negotiatur, qui præstat, & in nummularij cœlestis mensa, diuiteque telonio deponit. Liberalis in Dæmonem, vtriusque sanguinis, venarum nempe & sacculorum, in prostibula meretricum largitor, Dæmonis & libidinis seruus fit. Vides, sub quo fœnore res suas provinciales isti offerunt Holoferni. *Nos etiam & filij nostri serui tui sumus.* Mira commercij nouitas, non libertatem emere, sed seruitutem habere venalem; ut fron-*

29.
Senec.

Hier.

ti seruitutis stigma inuras, pretium appendere, opes pro raso capite commutare, miserisque nundinis pro depositione pilei erogare diuitias. Hoc forum Dæmonis est; hæc tristitia peraguntur commercia: peccati seruitus carè emitur, charissimæque libertas charissimarum opum pretio venundatur. Qui Christo dat, Christique pauperum gregibus præstat, non solum seruitutem exuit, sed & purpuram regni sortitur.

Luc. 12. *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Vendite, quæ possidetis & date eleemosynam.* Qui infulas principatus sperat induere, cur timeat, seque ad purpuram per pallorem metus disponat? Cur, ne timeat, consulitur, qui potius à regni potest roborari sponione? Imò benè de eluendo timore suadetur, qui diuitiarum sæcularium sarcina grauis altum maiestatis pelagus tenere paratur. Diuitiæ mundiales non regnum emunt, sed seruitutem; aureis catenis ligant habentem, dum, quò magis bonis abundat, plurium dominorum seruus efficitur. Ergo admonet, quòd non timeant, qui cœlestis regni promissionem accipiunt. Quo pharmaco sanabuntur à metu? *Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam.* Quasi diceret: Sæcularis census, mundique diuitiæ hominem deputant seruituti, non regno; non liberum asserunt, sed mancipium: hæc prius seruitutis insignia deponite; ne, si talia ad regnum indumenta seruatis, illicò in seruitutem pristinam redigamini. Chrysologus serm. 22. *Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam. Plebeium cultum regia non admittit potestas: augustus honor non nisi diademate conferretur & purpura. Abiicere ergo debet habitum seruitutis, qui se regem credit diuinitus consecratum.* Ergone seruilis vestis est sericum auro intextum, gemmis, & vniouibus graue, aurea domuum laquearia, currus & phalerati equi, opum omne genus congeries? Est equidem, regnoque indignum, quippe quòd diuites suos facit criminibus inseruire: Verùm si hæc indumenta seruorum, cur per pauperum manus suademur in cœlestia transmittere, ut in cœli repositorium his vehiculis transportentur? Adicitur enim: *Thesaurum non deficientem in cœlis.* Profectò ea est sacri fœnoris abundantia ut humana, quæ pauperi præstas, in diuina conuersa sortiaris; nec solum per hos calliculos transmissa veterem amaritudinis saporem amittunt, sed in Deitatis aquis miscentur. Qui iniciandus est Rex, si primùm diuitiis inualeat, illuc gazas præuia sollicitudine remittit, vbi potiturus est regno. Pauperes vectacula sunt; his ponderibus debiles humeros onerate, in cœlestia leuabunt. Chrysolog. sermone 25. *Si regnatos esse creditis supernis, quò migraturi, vos illa, quæ vestra sunt, iam præcedant: opes miseras misericordia computate: quæ humana sunt, in diuina conuertite. Et ne cui forsitan deesset euetio ad portanda illa, quæ dimittitis, angariatus est pauper: ferunt pauperes onera nostra, nec tali deprimuntur pondere, sed leuantur. Obserua illud: Quæ humana sunt, in diuina conuertite.* Conuersio nobilis & suprema, transfundere in Deum, quæ sub terræ visceribus infami vilique situ delitescunt. Quæ causa huius conuersionis est? Quòd Deus fœnerator efficitur, nec de alieno soluit, sed de se, signaculoque suo æra, quæ suscipit, resigillat, ut iam numisma sit Dei, in quo Cæsaris spirabat imago.

30.

Lu. 12. 32. 33

Chryf.

Luc. 12. 33

Chryf.

Quidni

31.
S. Prosp.

Quidni eleemosyna fœnerat Deo? Imò fœnerat Deum. Ausculta S. Prosp. de promiss. p. 2. cap. 4. *Hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cœlorum: hæc est, quæ discernit agnos ab hædis: hæc est, quæ ad dexteram collocat iudicis: hæc Angelis sociat: hæc ex servis filios Dei fieri præstat.* Quid est: *Hæc fœnerat Deum?* Legendum suspicaris: *fœnerat Deo*, nisi eleemosynæ dignitas vindex esset. Deo fœnerat nummum, qui pauperi dat; sed tam celeri progressu in Deum sustollitur promerendum, tam prompta obligatione se Deus homini, qui præstitit, debet, ut non tam Deo fœnerauisse nummum, sed Deum ipsum in nummo fœnerauisse videatur, ut sibi diuinitatis multiplicet abundantiam, & quasi beatitudinem sub multiplici fœnore & vluris deponat. Inde illud Prosperi: *Hæc continet regnum cœlorum.* Continens contento maius est: unde regnum cœlorum seu beatitudo obiectiua, quæ Deus est continere dicitur, quotquot beat; quare beatus in gaudium Domini sui perhibetur intrare, Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui.* S. Thom. ibi: *Quare dicit: Intra in gaudium, non accipe? Quia, quod est in aliquo, continetur ab illo: & continens maius est. Quando ergo gaudium est de aliquo, quod minus est, quam cor tuum, tunc gaudium intrat in cor tuum: sed Deus maior est corde, & ideo, qui gaudet de eo, intrat in gaudium.* Ergo si regnum cœlorum eleemosyna dicitur continere, de amplitudine fertio iudicium. Quo magis angustat opes, magis angusta & ampla est, in totque latitudinis sinus expatiatur, ut cœlorum regnum contineat. Unde hæc tam sinuosa profunditas & extensio: Quoniam eleemosynæ indoles euacuatio est, & quod magis ab occupantibus diuitiis hominem expedit, maiora pectori fodit sparia, aptitudinemque conciliat, ut à lumine Deitatis possit impleri. Qui se totum erogat & digerit in Deum suum, nihilque relinquit humanum, spatiosior fit, ut reciproca vicissitudine Deum contineat. Profectò si cupis agnoscere, cui perfectior beatitudo continget, te ad meditationem promouere charitatis, quæ, quæ maior est, latiore in anima capacitatem intendit, ampliorémque locum, quem Sol diuinus perfundat. Consule S. Thom. i. part. quæst. 12. art. 6. *Intellectus plus participans de lumine gloria perfectius Deum videbit. Plus autem participabit de lumine gloria, qui plus habet de charitate: quia, ubi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desiderium quodammodo facit desiderantem aptum & paratum ad suspensionem desiderati. Unde qui plus habebit de charitate, perfectius Deum videbit, & beatior erit.* Amans se in amatum euacuat, ut totus in amati euanescat prouentum. Hæc beneficæ charitatis bonitas est, se effundit & egerit, inopémque sollicitat, ut amatus inops discescat. Nequit maior capacitas cogitari, quam omnimoda sui inanitas. En spatiosa ciuitas, ut beantis Dei habitaculum fiat.

32.

Id ingeniosè fulcitur ex illis, quæ Dominus adiicit, *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis.* Ergone sacculus thesaurus est? Adhuc suspicabar, quod sacculus est thesauro: nam pecunia reseruatur in sacco, quem auara manus obsignat; in oculis denarij conduntur. Legendum putauisses: *Facite vobis sacculos thesauro non deficienti in cœlis.* Sed ô bene! Mundialibus opulentiis arca & sac-

culus repositoria sunt: inanis sacculus non thesaurus, sed mendicitas deputatur: at Deo sacculus ipse thesaurus est, quippe iuanitas opum vacuitasque bonorum tam capax & proxima est, ut thesauris cœlestibus impleatur, quod præ celeritate sortis à thesauro indistincta putetur. Qui gazas liberali manu dispendit, ut Christi pauperes cumulet, euacuatque sacculum, sacculum facit: non enim sacculus est, qui recipiendi capax non est. En igitur sententia: *Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos:* id est: Exonerate sacculos, ut leuetis egenos; sic sacculos facietis, qui cœlestem possint continere thesaurum. Id suboluit Bed. cap. 52. in Luc. *Facite vobis sacculos, eleemosynas videlicet operando, quarum merces in aeternum manet.* Ergo eleemosyna sacculus & thesaurus est; non eget auaro sacculo, ut seruet thesaurum; non eget terreno thesauro, ut sacculum impleat. Quæ regnum cœlorum, iuxta S. Prosperum, continet, per expansos capacitatis sinus thesaurum sibi cœlestem insinuat. Apud nummularios & auaros sacculus & thesaurus diuersi sunt. Qui eleemosynam facit, facit simul sacculum & thesaurum. Benè Caietanus: *Fructus eleemosynæ describitur ad similitudinem recondentium pecuniam in sacculis: sed sacculi pecuniarum consumuntur, eleemosynarum verò non veterascunt: & thesaurus terrestris deficiens est, eleemosynarum indeficiens: quia tam sacculi, quam thesaurus eleemosynarum in cœlis sunt.*

Beda.

Caietani.

33.

Luc. 12. 17.

Luc. 12. vberitiorum incubator prouentuum, cui lætus annus segetes lætiores obtulerat, sic in somnis agebatur in culcitra: *Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam; Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi.* O inops auaritiæ fortuna! vel sacculus deficit inhianti pecuniis. Cur anxius de horreis est, cui ager prouentibus abundauit? Quoniam angusti curtiue cordis est homo, qui se occupat diuitiarum congerie, fasceque oneroso grauatur, nec foramen superest, quo respiraret. Non capax diuini luminis Numinisque est, quo beatitudo peragitur, qui dolet, quod promptuaria segetibus recondendis deficient. Stulte, procliuus consultiusque esset, quod, cui non superest horreum, grana non congreget, sed distribuat, in aliorumque inopia deponat: vel qui plura horrea habebat, etsi alia fecerit, non destruat antiqua. Et quidem si dixisset: *Destruam horrea mea, & maius horreum faciam,* parcerem cogitatui, qui diuisas messes nolebat habere; verum alia maiora se facturum spondet, quasi non tæderet numeri, sed angustia. Sed quid angustius hoc pectore, cui noctis quietem abundantia perturbat? Angustum cor, angusta horrea, angustus lectus, angustaq; nox est illi, qui nescit in egenos, diuitiarum sinus expandere. Consule vtrumque Magnum, Gregor. & Basil. illum lib. 15. moral. cap. 13. hunc homil. 6. *O angusta ex satietate nata! dicens enim: Quid faciam, profectò indicat, quia votorum suorum effectibus pressus, sub quodam rerum fasce laborabat. Erat quidem in promptu dicere: Aperiam horrea, conuocabo egenos: sed cogitat, non ut distribuat, sed ut congreget.* O quali densitudine premebatur, qui viscera cogitatione rumpebat, ut rumperet horrea! Quid? Adcò se bonis concupiebat infartum, & vsque ad nauseam suffocationemque plenum, ne aliquid pauperi

pauperibus superesset, ut corporeis epulis non solum corpus, sed & animam saginare curasset, & ne reliquæ suppetere fragmentorum, quibus deuorandis incapax iam ab ingluuie mansisset stomachus, capacior anima deuoreretur. Audiisti? *Anima, habes multa bona, requiesce, comede, bibe, epulare.* O usque ad prodigium epulo, qui & humanam deuorasti pietatem! Animæ vita non à vite, non à segete est, non ferulis impinguatur, alimentisue mortalibus innutritur: esca non spiritus, sed corporis est. Sed qui improuidè capacitatem animæ bonis pauperum occupare gestiebat, quid quoddà ad eò Dei incapacem efficere cogitaret, ut in corpus conuertere conaretur, cum anima ad Deum videndum laxior per eleemosynam fiat? Basil. sup. homil. 6. *Tam improuidus es erga bona anima, ut escas corporeas anima adscribas, quæ, si Deo adhasit, bona plurima possidet, & bono gaudio gaudet. Verum quia totus carnalis es, à ventre, non ab anima clamas.* Bonum gaudium cœleste est, in quod intrare frugi seruus allicitur, cum anima ab ergastulo corporis expedita cœlum subintrat, ut in sinus latitudine Deum possideat. Ab hoc bono gaudio recipiendo animus terrenis bonis ingurgitatus ob receptaculi sequestratur angustias, qui nescit per dispensationem bonorum impeditos explicare recessus. Inde lux iis, quæ adiiciuntur. *Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te.* Si Deus est, qui loquitur, cur non *repetet* ait, sed *repetent*, cum dator animæ, ipse potius debeat esse petitor? Qui recipiendi videndique Dei sinum animæ non poterat explanare, præ sarcina grauem, præ bonorum occupatum ingluuie, rectè non à Deo, qui vnus est, & quem videre non præualeat, repetitur, sed à pluribus, Dæmonibus scilicet, diis que inferni virtutibus: ut qui in multitudine lætabatur, à multitudine reperatur. Chrysost. homil. 29. in Matth. *Dicit autem, repetent à te; exposcebant enim eam forsan terribiles quedam virtutes ad hoc missæ.*

34. Concludit Dominus: *Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues: id est, qui non thesaurizat in Deum; ut antithesis plena sit.* Cur non inquit: *Et non est in Deo diues, sed in Deum?* Quoniam diues in Deum est, qui in Christi pauperes diues est. Qui inter pauperes bona dispensat, eodem se gerit stylo erga Deum, ac Deus erga pauperes suos, qui dicitur ad Rom. 10.

Rom. 10. 12. *Diues in omnes, qui inuocant illum.* Anne solum in eos, qui inuocant, opulentus? Imò cur non omnibus diues, sed in omnes perhibetur? Quoniam diuitiæ Dei non argentum & aurum sunt, non gemmæ, non fruges, sed dona charismatæque fidelium; illa diuitibus mundi opulentis que in nequitia dispendit, hæc in pauperum suorum fructu consistunt: quæ inuocantium exercentur salus, diuitiæ Dominicæ generantur. Si non saluatur, nisi qui inuocat; nisi inuocatio sit, diuitiæ non sunt: ergo Deus tantum diues dicitur in omnes, qui inuocant illum; nec solum omnibus, sed in omnes, quippe erga eos hæc diuitiarum singularitas reputatur. In hunc cogitatum fruerer Chrysostom. in cap. 10. ad Rom. homil. 17. *Vides, quomodo Deum salutis nostræ vehementer cupidum ostendat: siquidem illam diuitias suas peculiare estimat, ita ut illi iam nihil habeant causæ, quæ desperent. Qui enim peculiare suas putat esse diuitias, si nos saluet, ditescere uti-*

que non cessabit. Nam & ista sunt diuitiæ, quod donum suum in omnes effundit. Amabile quidem diuinæ pietatis ingenium, nouaque indoles diuitiarum. Sæculares diuitiæ quas vel libido dispendit, vel honoris ambitus erogat, vel auaritia in latibulis regit, cum à manu possidentis effluunt, pauperem reddunt; abdicatio & usus amissio est. Deus non antè diues dicitur, quam præstiterit. *Nam & ista sunt diuitiæ, quod donum suum in omnes effundit.* Non quasi præuic, antequam det, diues omnibus reputatur; sed diues in omnes est, nempe cum respectu ad omnes, qui, cum eum inuocent, salutariæque munera sortiantur, eum diuitem, salutem recipiendo constituunt. Nullum eo profundius diuitiarum pelagus; cum hauritur, augetur; cum communicatur, excrefcit: si à profundo beneficæ largitatis emergit, *ditescere utique non cessabit.* En iam Dominica sententia. *Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.* Ergo qui non congregat in horrea, sed distribuit, in Deum diues est; id est, quo magis erogat in pauperes Dei, nec sibi thesaurizat, magis diues in Deum permanebit; *ditescere utique non cessabit.*

Quam proficuum ditescendi artificium, in largitatis usu cumulare thesaurum; nec solum in mensis reponere, ut centesimas parturiant vsuras, sed ipsamet effusione fœnora prouentum præsumere. Qui sibi thesaurizat, vel congregat tinea vel furi: iram sibi pro pecuniis malè partis, peius custoditis, in diem Domini thesaurizat. Aduersa quidem hæc diuitiarum indoles est: Deo bonitas sua pro numismate est, pro censu largitas, longanimitas pro pecunia: in omnes, qui inuocant illum, largitionibus sacris permanet diues: homo, qui his diuitiis abutitur, pro argento & auro iram sibi thesaurizare dignoscitur. Egregia sunt Apostoli verba ad Rom. 2. *An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contempnis? Secundum duritiam autem tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in diem iræ & reuelationis iudicii insti Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius.* Cur in teo, quæ potius in iudice est, iræ cumulus collocatur? Si Deus puniturus est reprobos, frameæque & flamma, extremi iudicii condemnaturus in ignem; cur iræ thesaurus non Deo, sed reprobo deputatur? An quia Deus nulla mentis perturbatione mouetur, nullæque toruæ frontis passione concutitur; ira in homine, in quem ille iudicium exercet, non insubtili stylo deponitur; ut ipsemet peccator iram, qua plectatur, adducat? Profectò iram sibi thesaurizat, qui de thesauris suis, salutis æternæ medicamina non requirit, nec Dei imitatur diuitias, quarum opulentia in usu largitatis consistit. Sibi thesaurizat, qui in Deum diues non est: id est, diuitias bonitatis eius in furoris thesaurum conuertit, diuinæque longanimitate abutens, de benignitatis antidoto facit venenum. Grauius Anselm. *De benignitate Dei iram reprobis thesaurizat: & omnipotens Deus, quia collata remedia conspiciat ad culpæ augmentum trahi, ipsam benignitatem, quam contulit, in iudicii distributionem vertit; ut inde plus feriat, unde modò amplius expectat.* Ergo Dei thesaurus semper in benignitate est, quam vel expendit, ut saluet, vel in iram vertit, ut damnet.

Vide, quid adiciat Apostolus: *Qui reddet unicuique secundum opera eius.* Tunc quis reddere dicitur

dicitur, cum, quod accepit, restituit, vel nudum debitum soluens, vel usurarum foeneratum prouentu. Cur Dominus redditurus esse perhibetur, cum nouissimum iudicium peragitur? Quoniam omnis boni; prauie operis status, qui in iudicii statera pendendus est, diuitiarum putatur thesaurus, nempe bonitatis, aut iræ. Qui diuitias miserando pauperi dedit, frigidum laticem propinauit, aridos stomachos irrigua benignitate madescere fecit, quasi diuitias diuinæ bonitatis præstitit Deo, qui eius dona in salutis æternæ compendia distribuit. Qui in sacculo numismata subsignauit, tenebrisve damnauit thesauros, iram thesaurizauit, quam Domino sæculum iudicaturum commodat, ut in die iræ iudiciiue Dei sibi reddat. Ausculta iudicem: nullum verbum nisi de his diuitiis acceptis, in iudicio conscriptorum ad gloriam profert.

Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum. Esurini enim & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me.* Deinde ad reprobos: *Discedite à me maledicti in ignem æternum: Esurini enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Cur in vnius virtutis negotio expectatū à sæculis totum iudicii exercetur tribunal, nec nisi sub misericordis, immisericordisve exhibito libello, vel decernitur pœna, vel præmium? Vide, si aptè homini reddere dicitur iuxta hominis opera, qui in Angelorum senatu, ab homine quod accepit rependit. Aptissimè sic nouissima iudicii forma depingitur. Iudex vel misericordiam, vel rigorem exercet. Ergo cum immisericorde immisericordem se exhibet Deus, cum misericorde pientissimum: quasi reddat unicuique seu iram, quam thesaurizauit, seu eleemosynæ thesaurum, quem præstitit. Subtiliter Euthym.

Iustissima est autem merces, ut in humanis inhumanitas, & misericordiis misericordia rependatur. En tota tribunalis constitutio in remissione est: ut noueris, quod eleemosyna & pietas, proficiusque diuitiarum vsus sic cœlorum continet regnum, ut sub nomine redditæ pietatis, misericordiæque solutæ beatitudo præstetur. Cœlum humanitatis debitum sit, cum impletur hominibus: nec homo nisi humanus beatur, nec absque humanitatis vocabulo diuinitas hominibus se elargitur. Quare reprobis non aliud obicitur crimen, nisi inhumanitas, cum hominis beatitudo non nisi homini præstanda sit. Firmabit rem hanc Chrysolog. serm. 42. *Non dixit: Occidistis, furtum fecistis: sed, Esurini ego, & non dedistis mihi manducare. De crimine non præstabit causas, cui de misericordia constabit. Quare? Quia date eleemosynam, & ecce sunt vobis omnia munda. Non indicabitur de culpa, cui de largitate laus defertur à iudice: vindictam non exigit, humanitatis debitum qui fatetur.*

Nititur Chrysologus in Dominicis verbis Luc.

11. *Verumtamen, quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Si per eleemosynam omnia mundantur, cœlum sibi eleemosynarius constituit: de quo dicitur Apoc. 21.

Non intrabit in ea aliquid coinquinatum. Dum ergo opera beatitudine digna de humanitatis promptuariis diuinus iudex, ut electos suos remuneret, reproducit, mundos exhibet & nitidos, nuptialique veste conspicuos, qualem cœleste conuiuium exoptat. Curne mundare dicitur misericordia? Quia dat, quod superest: Quod

superest, date eleemosynam. Ergo quod superest, immundum est? Sanè. Quippe nemini sordes necessariae sunt: superfluit lquallor; nullus eget inquinamento. Qui diuitias in lance discretionis appendit: sordes appendisse diiudicat, & ut eas tergat, se eleemosynis mundat, ut superflua vitiosæ colluuiionis accrementa abluens, capax ad Dei ebibenda charismata vas efficiat. Inquit: *Quod superest, date eleemosynam:* sic etiam interpretaret: Quod superest, quod præsidet cordi, quod insidet animæ, moléque sua & angustat & angit, à vobis per eleemosynam excutite: ut thesaurum, quem in vasis fictilibus habetis, nullis sordibus polluat. Theophyl. in cap. 11. Luc. Theophyl. *Dicit: Quod superest: nam facultates præsidet cupido cordi.* Mundialia bona cordis occupant cauitatem, spurcitiarumque maculant contagione, tanquam vas ab immundi liquoris sordidum situ. Quæ expositio ex antecedentibus solidatur: quippe proxima verba sunt: *Nunc vos Pharisei, quod de foris est calicis & catini, mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate.* Ergo eleemosyna euacuat, quod sordidum in intimis est, expeditque aptum diuino lumini spatium, ut Deum videat, qui solum à mundis corde videtur.

Zachæus corporis lineamento pusillus Lucæ 37. 19. *Quarebat videre Iesum.* Ascendit in arborem, Luc. 19. 8.

quasi nisi in alto videri nequisset, qui suos spectatores ad sui intuitum ad fastigia subleuat cœli. Vidit eum Iesus, descendere iubet, ut domum eius hospitaturus subintret. Tunc ille: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.* Cur do inquit, & non potius dabo, siquidem nondum pauperibus facultatis dimidium erogabat? Nescit tarda molimina virtus Spiritus sancti: licet deficient inopum manus, nondumque atrium grege pauperum impleatur, iam se dare proficetur, voto velocior, quam manu. Caietan. *Do pauperibus. Non dicit, Dabo, quia in promptu erat, ut daret.* Qui in arborem præcurrerat, ut transeuntem videret Iesum, desiderio cucurrit, ut egenos ex bonorum dimidio locupletaret. Verum subtilius cogita. Tam propinqua est largitas eleemosynæ Christi visioni, ut idem censuerit Zachæus dare eleemosynam, & vidisse Iesum. Conuiuium præparauit, prandentem vidit, cœlestisque beatitudinis, ubi Deitas ministratura præcingitur, cogitauit effigiem. Ergo inquit: Luc. 12. 37. *Si nunc video, nunc pauperibus do: quippe à Dei visu eleemosynæ manus non distat, quæ cœlum continet, dum mendicis præparat alimoniam.* S. Laurent. Nonariens. homil. 1. de pœnit. S. Laurent. *Mansit apud illum Christus, inspirauit illi ignem secretorum, signem fidei, Spiritus sancti occultum ardorem, ut talia verba depromeret: Domine ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus. Audisti quid dixit? Tanquam si ita diceret: Modò vidi, modò cognoui.* O quale beatitudinis compendium! oculi cucurrerunt ad manus: quod in oculis visio Christi fuit, fuit in manibus liberalitas: lumina concordant cum digitis: nescit beatitatis symbolum absque pauperum subleuatione depingi. Quid tunc Dominus? *Hodie salus domui huic facta est, eò quod & ipse filius sit Abrahæ.* Adhucne nondum erat Abrahæ filius, qui ab Hebræorum stipite genitus erat? Libra momenta verborum. Dixerat ille: *Dimidium bonorum meorum do pauperibus,* de præsentis: & Dominus de præsentis, Abrahæ filium nunc esse pronuntiat ut eadem;

Theoph.

vt eadem sit durationis mensura inter progeniem ab Abraham & largitatem. Qui nunc pauperibus dat, nunc ab Abraham gignitur, & à pietatis vulua pius foetus emergit, misericordiam exercens, quam origo genitalis infudit. Theophyl. *Non autem dixit, quod filius erat Abraha, sed quoniam nunc est. Nam prius, quando erat publicanorum Princeps, nullam similitudinem habens ad Abraham iustum, non erat Abraha filius.* Vltra meditor. Nunc filius Abrahæ illustri stemmate nuncupatur, quasi præpeti ascensu in sinum Abrahæ receptus, in quo ægritudines pauperum recreabantur, & ad gloriosum Deitatis intuitum interim quiescebant beandi. Itaque dimidium censum pauperibus danti, in gloriæ pignus sinum Abraham dicitur expandisse, vt ibi de beatitudine securus subsistat, vbi pietatis instrumenta renident. Quin filius Abrahæ profertur, vt hæreditatem subeat parentis, sacrique sinus compleat arcana, qui domum euacuauit in pauperes. Certè hæc verba protulit Zachæus coram prandente Domino, cui hilari largitate dapes parauerat in conuiuium. Quare Caieran. expendit illud: *Stans autem Zachæus. Inter prandendum stetit Zachæus, profitens se publicè pœnitentem.* Ergo nunc bona sua pauperibus dat, qui intra domum Christum alere non recusat. Si per pauperum manus cibus ori Christi admouetur, quæ & fercula sunt & crateres, in quibus Christus edit & bibit, iure dixit, quod nunc pauperibus det facultates, qui nunc Christum opiparis mensis innutrit. Recognosce illud extremi iudicii proloquium: *Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me.* Igitur disperdit deditque pauperibus Zachæus, qui pauperum capiti cibus, potum præstitit, & hospitium. Ergo quibus beatitudinis depingitur atriū, omnia misericors iste compleuit officia; qui, quod Dominus candidatos suos, imò iam beatitudinis prætextâ induendos, erga se præconatur fecisse; perfecto peregit obsequio. Vt credas, quàm aptè apud Nouatiensem dixi: *Modò vidi, modò cognoui.*

Caieran.

Matt. 25. 35.

38.

Luc. 16. 20.

Quin Abrahæ filius asseritur, qui ab æstuante diuitiarum fornace in Abrahæ imitationem ascendit, sinumque ingressus est, vt mendicum Lazarum vberi dexterâ saturaret. Secus ille Diues qui à sinu Abrahæ adhuc immisericors Lazarum amoueri gestiebat: *Pater Abraham mitte Lazarum.* Adhuc in inferno errat, qui Patrem nuncupat, à cuius degenerauit pietate. Filius Abrahæ fuit diues, qui, vt citius ingluuiem decoqueret, purpuræ adiungebat ardorem, & mendicum proterebat in atrio, vestigiorum puluerem vt daret, cui ciborum micas negabat. Quem origo sobolem effecerat Abrahæ, gehennæ filium facit impietas. Demirare discrimen. Publicanus, quem fraudulenta rapina pepererat, pauperum amor Abrahæ conflauit in filium: Diues Abrahæ genus amisit, cui manus obriguit in inopem, & in gehennæ, vbi pietas non est, filiationem pertransiit. Pulchrè Chrysol. serm. 54. ad illud: *Eo quod & ipse filius sit Abraha. Inhumanus diues, cum esset filius Abrahæ, factus est gehennæ filius: iste, cum esset rapina filius, dando sua, aliena reddendo, Abrahæ adoptatur in filium.*

Chrysol.

Homo erga Deum solius peccati prodigus est, quod ille, quasi dono acciperet, indulgentia remunerat.

S E C T I O VI.

VI substantiam tuam profusa prodigalitate dispergis, nec fructum ex diuitiarum iactis granis speras, quid Deo tuo offerendum relinquis, vt eius aras primitiuis muneribus cumules Homini & Dæmoni congeries penditur facultatum: nulla libidini auaritia est, nullæ sunt angustiae ambitioni, pleno pacatōque pectore, nec immutata fronte, peccator dilapidat bona. Quid manet, quod in Dei inferat manus? Peccatum. *Omnis ciuitas nostra, omnisque possessio, omnes montes & colles, & campi, & armenta bouum, gregesque ouium, & caprarum, equorumque & camelorum, & vniuersæ facultates nostra, atque familia in conspectu tuo sunt.* En tota hæreditas expilante largitate dirimitur, è prodigōque profluuiō nec gutta manet, quæ omnium Domino propinetur. Supputa calculum, hominis bona recense: cuncta hominis vitiorūque gutturi homo deuoranda largitur; Deo suo non nisi prodigalitatē & dilapidationis præstat peccatum, & quasi hoc dono promeretur Deus peccata cumulat, vt peccatorum muneret beneficiis. Sed adedò pientissima Dei nostri indoles est, vt de peccatorum redemptione gloriatur: nec iniuriarum fasciculos quos peccantium manus offerunt, dimittit, & temnit, eo solūm scœnore, vt remittat: quasi illi beneficium sit, quod ab homine maleficium abstergat.

Purpuratus pœnitens dicebat Psalm. 50. *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* Nōne in Psalm. 50. 6. Vriam deliquit, qui & thorum propudioso sanguine maculauit, & matiri sanguinem lethali-bus iaculis dedit? Cur se soli Deo peccauisse profert, quasi eum alliciat ad veniam, cum in illum solum tetendisse iniuriam fatetur? Arsne optima est Deum promerendi, exaggerare flagitium, pondus sceleris fulminare, quod singularius in Deum, non in hominem, patraretur? Ac si diceret: nullius potest interesse peccatum, nisi tui, qui solūm potes à peccato redimere: tu populi peccata pietatis spongia sugis, vt destruas; in te solūm suo pre impulsu, vt intereat, iactatur peccatum. Qui sine peccato es, alienos peccatorum fasces misericordibus humeris attollis, vt tollas: nil nisi peccatum ab homine vehis, tibi soli peccatum est. Opportuna Ludolph. Carthus. *Tibi soli peccaui, cui soli reddenda est ratio de peccato: quia solus es sine peccato, & solus potes curare à peccato.*

Hinc illud adiicitur: *Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris.* O pœnitentis de peccato fides! Iustificaturne ob hominum peccata Deus, & in maiestatis quadriga, victoris pompâ triumphum agit? Quasi non alia spolia nisi peccata, mortis victor sustulisset in triumphum, dum illi soli peccat homo, victor Dominus proclamatur. Peccata sunt pendula pro trophæis, è pietatis curru sceleratorum crimina

39.

40.

Ludolph. Chart.

41.

Psalm. 50. 6.

mina demittuntur : quoniam sub vexillum crucis hominibus subiugatis, non aliæ Deo leuandæ manubiæ manent, nisi peccata. Tunc vincit Deus, tunc de fidelitate laudatur, oraque criminantium obrurat, cum veniam pro peccatis redonat, & quæ sibi soli facta datæque sunt, liberali pietate rependit. Pergit Ludolph. *Ideo peccato mihi misereri, ut iustus & verax inueniaris in verbis tuis, quibus promissisti veniam petenti, & vincas, cum iudicaris : id est, cum quidam prauè intelligentes indicent te non misereri lapsis, conuince illos parcendo mihi criminaliter lapsis.* Quanto ingenio Deum suum Dauid prouocat ad pietatem! Torui sunt & proterui ad veniam homines, diri & duri; in quibus obducit callum iniuria, qui difficile satisfactionis scalpello secatur. Ut veniam velociter impetret, non homini peccauisse, qui mitescere, & remittere nescit; sed soli Deo peccauisse profatur, cuius munus est misereri semper & parcere. Iterum expende illud : *ut vincas, cum iudicaris.* Qui iudex viuorum & mortuorum est, à quo poterit iudicari? Quis arguet eum de peccato, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Sanè, ut iudicari valuisset, hominum se criminibus oneravit; his se ab homine acceptis pignoribus induit, ut cum ad prætoris accerseretur tribunal, de peccatis hominum subiret iudicium : & tamen vinceret, cum iudicaretur ab eo, qui dixit : *Nullam in eo inuenio causam.* Nullam quidem studiosus scrutator inuenies, nisi quod causa hominis homo factus est, & ut tolleretur peccatum mundi, sustulit peccatum in cruce, ubi erat titulus causæ eius : *Iesus Nazarenus Rex Iudeorum.* Nec dissidet August. in Psalm. 50. *Quid est : Tibi soli peccavi, ut vincas, cum iudicaris? Vide futurum iudicem iudicandum, iudicandum à peccatoribus iustum, & in eo vincentem, quia quod in illo iudicaretur, non erat.*

1. Pet. 1. 12. *Nullam in eo inuenio causam.* Nullam quidem studiosus scrutator inuenies, nisi quod causa hominis homo factus est, & ut tolleretur peccatum mundi, sustulit peccatum in cruce, ubi erat titulus causæ eius : *Iesus Nazarenus Rex Iudeorum.* Nec dissidet August. in Psalm. 50. *Quid est : Tibi soli peccavi, ut vincas, cum iudicaris? Vide futurum iudicem iudicandum, iudicandum à peccatoribus iustum, & in eo vincentem, quia quod in illo iudicaretur, non erat.*

Luc. 15. adolescentior filius substantiæ portionem, quam extorsit à patre, viuendo luxuriose diripuit. *Dissipauit substantiam suam viuendo luxuriose :* & qui censum à genitore distraxit, non solum hæreditariam substantiam, quam iura illi decreuerant in portionem, sed & substantiam sanguinis, quam parentis dederant viscera, in brutorum se conferens societatem, amisit; nihil reliquit patri, qui vel genitilis originis naturam in porcorum contubernium conuertit : inquieri gregis concursu vivebat, cui cum illis conuiuere non dabatur. Et tamen quid in se reuersus, de lapidatis facultatibus ad patrem retulisse profertur? Equidem non nisi peccatum. Audi, quid inclamet : *Pater peccavi in calum & coram te.* Cur coram te ait, qui peccaturus in regionem iuit longinquam? Patrem propinquum voluit esse peccato, qui à substantia bonorum percipuit distantem. Non aliam è messe spicam, nisi peccatum, à patre iudicauit ferendam. Hoc vno verbo, parabolæ persona declarata est, quæ cum incepisset : *Homo quidam habuit duos filios, iam à peccato, quod adstante patre perhibetur commissum, Deus esse dignoscitur.* Chrysostomus homilia de patre & duobus filiis. *Dicens, coram te, ostendit hunc patrem Deum debere intelligi.* Coram Deo peccauit, non solum quæ immensus, sed & quæ pius, qui peccata, quæ ubique præsens respicit; quæ pius, in se traducit, ut perimat. Hoc munere securus de amplexu redibat ad patrem, qui pro brachio-

rum mercede peccatorum dona ferebat. *Et surgens venit ad patrem suum.* Cum autem adhuc longè esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est. Si quod iam venisset profertur, quomodo adhuc longè erat, cum paternis oculis redonatur? Si peccatum reuehebat ad patrem, ut hoc vnguento eius inungeret manus, donoque mulceret, quidni longè esset adhuc, cum coram patris sisteretur conspectu? Longè erat, quæ peccator; propè, quæ peccatum transferebat in patrem. Chrysolog. serm. 3. *Quomodo longè est is, qui venit? Quia nondum peruenit. Iste, qui venit, venit ad penitentiam; sed nondum peruenit ad gratiam.*

Quid inde? *Et occurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.* Cur serius pater inquieto mouetur impulsu, & qui in specula forsitan inerat, in dies conspecturus, si filius rediret, tam abrupto vestigio, ut ad venientem præcucurrisset, occurrit? Citior est Dominus ad leuamen; quàm homo ad iuauinis desiderium. Peccatorum sarcina grauis filius, satis currere non valebat, nec peruenire pede, qui veniebat affectu. Ergo, ut peccati onus pius sibi resumeret pater, occurrit præpeti beneficio, & osculatus est eum. Cur osculum ori figit, quod siliquarum infamabat squallor, & utpote porcorum conuiuæ lutum adhuc cænosi volutabri inquinabat? Quoniam in ore ferebat peccatum, dicens : *Pater peccavi in calum & coram te.* Ut illud ab ore filij pater saluaturus arriperet, lutosum os osculo premere non veretur. Peccati confessio per oris hiatum de profundo cordis exhibat, idè Dominus osculatus est eum. Chrysostomus supra : *Quid enim est aliud, quod occurrit, nisi quia nos peccatis impediens nostram virtute ad Deum peruenire non poteramus; Ipse autem potens ad inualidos peruenire, descendit. Osculatur autem os, per quod emissa de corde confessio penitentis exierat, quam pater lætus excepit.* Os ori figit, ut quod è fœtida sagina squallidi gregis eructabatur peccatum, pater sugeret redempturus. *Cecidit super collum eius.* Cur stante filio solidior cecidit pater? An ab insueto alieni peccati pondere, quod transfudit in humeros, cæspitauit? Profectò qui propriæ culpæ casum experiri non valet, quid quod baiulans sibi crucem ab alieni criminis pondere cecidisset? Cur præcipuè cadit in filij collum? Ut à collo tolleretur iugum peccati, sub quo brutescens homo vergit onustus. Illicò perrexerit in collum, ut paterni amoris onere, peccatorum onus leuaret. Quod ore faciebat, fecit & brachiis; osculo & amplexu, filij crimina sibi suxit. Onus peccatorum erat in collo, confessio in ore : collum occultauit amplexu, ne iam peccati sarcina compareret; confessionem peccati, per osculum hausit ab ore. Chrysologus serm. 3. *Cecidit super collum eius, ut amoris onere onus tolleretur peccatorum. Sic pater iudicat, sic emendat, sic peccanti filio dat oscula, non flagella. Delicta non videt vis amoris : & idè pater peccata filij redemit osculo, clausit amplexu, ne nudaret pater filij crimina. Obserua hoc : Ne nudaret pater filij crimina. O solida vestis beneuolus patris amplexus ! Si habitu inuentus ut homo fuit, quidni brachia indumenta fuissent, ne nuda peccatorum membra apparerent?*

Nec discedas. Quod brachiis egit, iterum repetiuit stola : *Cito proferte stolam primam, & indui*

Chrysol.

43.
Luc. 15.

Chrysol.

Chrysol.

44.

& induite illum. Non sat stola nudis artubus, sed & prima iubetur, quæ primitiui floris odorem spiraret, & innocentiae candore illucescat: Si pater iam à crimine filium nudauerat, quid quodd innocentia vestiisset? Si peccatoris habitum sibi in humanitatis sago resumpsit, quid quodd suum, ut rependeret, filio donaret? August. de qq. Quang. lib. 2. cap. 33. *Stola prima est dignitas, quam perdidit Adam.* Multum audes, Augustine. Si multo scelere usque ad spurcam squalidi gregis saginam se prodigus iste inquinauerat, qui tam celeri vicissitudine in pristinam Adami dignitatem asseri potuit, quam primus lucis candor beabat, in qua fermè suppar cœlestibus incedebat? Si beneficis pater labiis & brachiis, osculo & amplexu omnem peccatorum sentinam abduxerat, nitidumque filium per gratiae reddiderat splendorem; quidni primæ innocentiae ornet stola, ut primum primigenij æmuleretur statum? Nec acuminis experts est Augustini sententia. Vix præuaricationis flagitio pollutus Adam, se ab innocentiae stola conspexit exutum, cum Dominus ea verba protulerit:

August.

Gen. 3. 22.

Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est. Imò, Domine, non quasi vnus ex nobis, sed quasi vnus ex dæmonibus, qui dæmoni præbuit assensum. Meditor, quodd Incarnationis mysterium hac verborum figura protinus illuxit. Hominis peccatum, ut Vnigenitus Filius redimeret, ab homine arripuit, & in similitudinem peccati nasci decreuit, ut sub peccatoris vultu ab homine peccatum excuteret. Ergo inquit Deus: *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est*, quoniam vnus ex nobis ab eo, cum deliquit, habitum quasi dono suscepit, & habitu hominis inueniendum iri parauit, ut in stola prima Adamo floridam redderet innocentiam. Quasi vnus ex personis diuinis factus est Adam, quoniam vna ex diuinis personis quasi vnus Adam facta est, & ut eius absconderet nuditatem, se carne vestiuit. Hunc fructum ex prima rationali vite Dominus vindemiauit, quam vini ebrietas & crapula usque ad inuerecunda membra nudauit: ut ibi tabifici succi sentiret ardorem, vbi sobolis generandæ inerat seminarium.

Luc. 3. 21.

45.

Luc. 2. 21.

Cur Dominus, quem vulua virginea absque noxialis arboris traducto veneno progeniuit, eam illicò partem in se secare permisit, quam perizomate primigenius obtexerat, ut indicium peccatoris absconderet? Lucæ 2. 21. *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer.* Qualem malignitatem vitiosæ propaginis amputat in innocua corporis portione, siquidē absque semine antiquo, nullo vitiositatis traduce, è Virgine prodiit? Hoc ab homine stipendium accepit. Qui peccatum non fecit, nec à peccati fonte manauit, voluit, cum primum in humana natura apparuit, ostendere, quodd peccatum hominis suscepisset, non ut committeret, sed ut dimitteret. Hæc in primo natiuitatis exordio negotiatio fuit, stigma sibi peccatoris inuri, & in imagine peccati vulnus accipere, ut pro peccato redderet sanitatem. Ergo patitur cultellati lapidis, cultellive iniuriam, ut peccati imaginem, quam ab humanæ nequitiae largitate susceperat, cruenti vulneris absconderet sacramento. Libet expendere Bedam homil. in Circumcis. *Circumciditur, ut eos, qui sub lege positi, legis onera portare nequiuert, sua compassione inuaret; & qui in similitudine carnis peccati aduenit, reme-*

Beda.

dium, quo caro peccati mundari consueuerat, non respuit. Obserua medullitus illud: *Sua compassione inuaret.* Imò patitur, non compatitur, qui teneris lachrymis sanguineam eiulat abscissionem, & inter pusionis vagitus oculosque liquentes lacteum cruorem è vulnere manantem immiscet. Nihil potuit cogitari subtilius. Si carnis peccati similitudo amputatur; si in imagine peccati reliquiae abscinduntur, potius compati, quam pati dicatur: quoniam peccatum non Dei hominis, sed puri hominis est. Homo sit, qui patitur vulnus, cui peccati veritas refecatur; cuius similitudinem cum ab homine Deus acceperit, iniecto gladio aptissime compati dicitur: quasi proprium ipsius non sit, sed peccatoris, quod in Deo homine amputatur pro homine. Equidem, cum flagellis diris percutitur, veribus redimitur, foditur clauis, in patibuloque luxatur, pati dicitur; quoniam quod doloris est, suum fuit, quâ patibili constitit carne: quod peccati est, suum non est; hominis, cui compatitur, est. Ergo, cum circumciditur, patitur quidem vulnus, qui altè immixtam ferri sustinet aciem; sed peccati abscissionem pati non valuit, qui nulla criminis vestigia sensit. Homo patitur, compatitur Deus: prior est enim, qui patitur; nec quis ob dolorem compatitur proprium, sed ob doloris redundantiam alieni. Quin qui patitur, veri doloris experitur euentum, casuque lachrymabili pungitur: qui compatitur, solum alieni doloris agitur imagine; nec dispendium sustinet in substantia, sed per speciem in cogitatione percutitur. Itaque compatitur Deus; quoniam quod in veritate homo patitur peccati vulnus, ille ob imaginem similitudinemque carnis peccati in corpore sustinet ut alienum. Sed eheu! Tam immemor sui vulneris homo est, tam studiosus in iactura hominis Deus, ut peccatum hominis, seu ex peccato dolorem Deus pati, homo compati videatur: quippe, qui patitur, primus est, & occyssimè Deus dolet hominem à peccati vulnere saucium, antequam homo stupore tentus lapideo flagitiorum vlcera sentiat. Quare si aliquando homo se peccatis oblitum pati incipiat, potius compati dicendus est, utpote qui Deo antè patienti succedat, eiusque comiteretur dolorem. Si hæc tibi insideant, August. Augustini verba enodabis, qui de Deo sic fatur: *Magis eum cruciat passio miseri, quam ipsum miserum compassio sui.* O quàm fortunata inuersio verborum! Calamum suspicaberis errauisse; non error, sed subtilitas est. Si Deus ob hominis dolet cruciatum, homini patienti compatitur: homo sit, qui sui laceretur passione; quis compassione sui, in quo potius dolor incepit, poterit agitari? Tam piger homo obrigescit ad culpam, tam serò se saucium dolet, ut iam Deus diutina videatur passione cruciari, & eam, qua postea percutitur homo, compassionem potius dicendam iri.

Ergo humani criminis redundantiam in Dominica carne, quæ absque peccato est, nouacula secat, ut qui pro alienis peccatis fideiussor extiterat, statim inciperet solutionem. Quid est quodd ad carnis plagam nominis prolatio succedit, & circumcisionis rigor nominis Iesu oleo perungitur? Vocatum est nomen eius Iesus, quod vol- Luc. 3. 21.
catum est ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur. Quid opus fuit hac adiectione, quali aliqua præcaueretur suspicio? Sanè peccatoris rubebant

46.

bebant insignia, extortus cruor diuinum videbatur infamare puellum, qui non sui, sed hominis Saluator aduenerat, nec propria, quorum impotens, peccata dirimere, sed aliena, quæ suscepit, emundare. Præmonet Euangelista, quod vulnus non ob peccatum, sed ob peccati imaginem, nempe humanitatis susceptæ, patitur formam; nomen autem, quod Saluatoris est, non ab homine suscipit, sed à Deo, quod festinus Angelus pronuntiauit, ut illud maiestatis esse innoteret, & puerum ab inhonore vulnere Deitatis immunem: circumcisio autem inferretur ab homine, qui, quod suum erat, potuit in Deo homine cecidisse. Nec distat Bernardus sermone 1. de Circumcis. *Circumcisio veritatem suscepta probat humanitatis, & nomen, quod est super omne nomen, gloriam indicat maiestatis. Circumciditur, tanquam verus Abraham filius: Iesus vocatur, tanquam Filius Dei. Cælitus siquidem inditum nomen Euangelista testatur.*

Bernard.

Luc. 3. 21.

Pl. 1. 6.

Bernard.

47. Nec pigeat inuestigare, cur repetitur, quod nomen protulerit Angelus, antequam virginea viscera compleuisset: *Quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.* Equidem Angelorum Dominus esse ostenditur, cui Angeli, qui, dum concipitur, curuantur obsequio; dum circumciditur, memorantur eloquio. Ut nouisses, quod peccatum, cuius figura in circumcissione, peragitur, non Dei hominis est, sed hominis refusum in Deum; Angelica ministeria panguntur, ut adhuc Angelorum Dominus esse compareat, dum in carnis peccati vulneratur effigie. Paulominus diminutus ab Angelis Dominus Angelorum innotuit, dum sibi formam hominis ex humano sago cõtexit: verum multo minus ab Angelis se prodidit minoratum, cum in circumcissione spectaculo se in forma peccatoris exhibuit: beatus enim Angelus nullius criminis umbram sustinuit. Sed amor effecit, quod qui rapinam arbitratus non est esse se æqualem Deo, ab homine peccatoris formam arriperet, siquidem homo nõ nisi peccatum Deo suo reddidisse consuevit. Ingenium est Bernardi sermone 3. de Circumcis. *Ipsa die minoratus est ab Angelis & habitu inuentus ut homo: hodie verò mirabilius aliquid audio: iam minoratus est multo minus Angelis, qui non solum formam hominis, sed formam habet peccatoris, & insigitur velut quodam cauterio latronis. Quid est enim circumcisio nisi superfluitatis & peccati indicium? Preme illud: Et insigitur velut quodam cauterio latronis.* Qui de non rapta Deitate gloriatur, cuius latrocinij subiuit stigma? Cauterium latronis est nota peccatoris cælata, quoniam furtum est contrectatio rei alienæ, & alieni peccati cõtrectator apparuit, cui fuit signaculum peccatoris inustum. Sed furtum inuito Domino fit, donum à libente præstat: & homo facultatum suarum erga Deum suum auarus & tenax, libita largitate, sola in eum confert peccata; nec de latrocinio poterat accusare, quem voluntariè criminum suorum sarcinâ grauat. Profecò, etsi Dei amor sit, hominis peccata sufferre, libitaque hominis sit voluntas, in Deum suum peccata transmittere; adhuc nequit Dei proprium aliquando fieri peccatum, quod à naturæ eius maiestate fugatur. Ergo bene quasi cauterio latronis perhibetur insigi, qui, quæ peccata vehit, semper alienorum vector esse dignoscitur.

48.
Luc. 23. 43.

Cur latroni prouocanti Dominum ad memoriam è vicinio crucis respondit: *Hodie mecum Zerda in Iudith. Tom. I.*

eris in paradiso? Aequalitatem quamdam germanitatemque præsignat ly mecum: quasi, quos nec poena discreuerat, nec officium, gloria discernere non potuisset. In latronis erat effigie, qui nostra peccata in humanitatis sacco suspendebat è ligno; innocens & segregatus à peccatoribus, scelerum nostrorum thesauris onustus, caput iam præ ponderis grauitate inclinabat: ergo cum latrone quasi cum comite ministerij agit, qui se in mysterio peccatorum furem prodebat.

Qui peccat, gestit sibi sociare peccantes: Virtus solitaria sedet, omnis frequentia ad vitium est.

SECTIO VII.

INIL æquè concordiam humani generis dissociare, distrahereque debebat, quam vitium: & tamen iniquitatis glutine societas malorum compingitur, virtus solitaria vagatur. Lutosus, prauisque moribus facillimè homines adhærescunt; vitam segregem virtus agit. Quæ ingenita iniquis est libido trahendi, & cõsortio similium numerum peccatorum augere. Holofernes de vniuersis urbibus assumpsit sibi auxilios viros, fortes & electos ad bellum. Non satis tibi virium est, ô tyranne, qui Assyrias Persicæque phalanges in orbis armauisti paucorem, & locustarum exercitus in regionum segetes immisisti? Quid guttulæ proderunt pelago? quid pauci viri, quos timenda captiuitas reddit enervæ, in tot militum centuriis intererunt? Ambitio peccantis est cumulare peccantes, iniquitatis indoles, necere fasciculos iniquorum.

49.

Stultorum infinitus est numerus. Cur numerus? Quia nescit sola habitare stultitia. Sapiens secum habet, cum quo degat, cõtubernali extraneo non eget, qui iugi sapientiæ graditur comitatu. Cur infinitus? Quoniam, qui prauus est, luem in alios halare non cessat, eiusdem epidemiæ contendit habere consortes; nullo numero saturatur, nullo pergrassandi sine quiescit. Iob. 30. *Frater fui draconum, & socius struthionum.* Quæ germanitas hæc quam ingenita bilis disiungit? Bruta ferocia, tabidæque reptilia, quæ vel veneno armata feruntur, vel quibus in detribus vnguibusve furor exardet, nascuntur vaga, nulla sciunt conualescere societate. Id prouida cogitauit natura, ut mitius agerent sola, quam iris similibus comitata. Ergo sanctus vir, cui iam virtus pro natura inoleuerat, ut se degere solitariam pronuntiet, fratre se nuncupat Struthionum, qui solitudinis sunt amâtes. Nicetas: *Struthiones aut struthiocameli animalia, quæ solitudinem amant. Hæc dicit, quia sub dio extra urbem commorabatur.* Virtus incomitata deseritur: omnis frequentia ad vitium est.

50.

Eccles. 1. 15.

Iob. 30. 29.

Nicetas.

A Sodomitarum cõtortio ægrè Loth mouebatur, & nisi cæstro Angelico percitus vix lenta cõtaret vestigia. Gen. 19. *Dissimulante illo, apprehenderunt manum eius, & manum uxoris, ac duarum filiarum eius, eò quod parceret Dominus illi.* Si iamiam è cælo ruiturum paratur incendium, & aer incipit primas experiri scintillas, cur tepidus riget Loth, nec potius deligit cum Angelico fugere comitatu, quam in cremandorum immisceri fauillis? Ea est iniquitatis glutine fa-
libide,

P

Ambros.

libido, ea virtutis singularitas solitaria, ut vel iustus Loth ab utroque laceffitus extremo, magis in iniquorum locum inclinetur, quam in Angelorum sacram solitudinem cum foenore columitatis intendat. Ambrosius. *Morabatur adhuc Loth, & pene non est profectus, ut euaderet, nisi urgentibus Angelis & tenentibus manus eius, egredi coactus esset. Non ergo profectus, sed eductus est.* Obserua illud: *Apprehenderunt manum eius, & manum uxoris, ac duarum filiarum eius.* Nonne sat fuisset, manum apprehendisse mariti, ut & uxor proclui successione traheretur (in quibus unam carnem nuptiarum institutio compegit) & ut soboles post parentum latera anhelò còcursu veniret? Nihil exaggeratius concipi potuit pro glutino societatis malorum. Vxorem dirimit à marito, vberum, quæ suxerunt, filiabus obliuionem inducit, pice sua ad se ligat, etsi à comparibus membra diseruciet. Opus fuit Angelicæ pudicitiae manum foemineis manibus innexuisse; nec veriti sunt Angeli, muliebres puellarèsque digitos contrectasse, dummodo iusti familiam à consortio dirimerent iniquorum. Pergit Loth cù uxore, quæ flammatum fragore concussa, curiosos oculos coniecit in urbem, respiciensque *versa est in statnam salis.* Si uterque coniux simultaneo gressu fugiebat, quid est, quod coniuge respiciente, Loth palpebras non mouisset, nec quos pelliciebat exemplum, oculi post oculos uxoris iuissent? Ea prouidæ pietatis ars fuit, quod illico totum coniugis corpus in salis marmor obduruisset, ne vel lingua alliceret virum, ut lumina vertisset in flammam, vel manus è pallio lacefferet, ut faciem excussisset post tergum. Ea iniquitatis ad confortium incitandum vellicatio est, ut, ne Loth simultaneis imitatricibusque palpebris intreretur, opus fuerit totam coniugem in lapidem euasisse. Ingeniosè id cecinit Alcimus Auitus lib. 2.

Gen. 19. 26.

Alcimus.

Hoc tamen hic mirum est, quod Loth non flectitur, ipsam

Nec sociam sequitur, primo constantior Adam.

Quamquam id credo magis factum, quia visa referre

Iam nequit elinguis: quæ si comperta referret,

Forsan & in similes ausus temeraria traxet,

Credulo ut imposuit virgo primaeva marito.

Per membra scopulus serpsit, vocis organum lapidis contriuit, ne in similes ausus lenocinio verborum arripuisset maritum, ut adhæreret uxori suæ quæ turpi infamique ciuitati iam per oculos adhærebat.

52.

Gen. 3. 6.

Recole primigeniam Gen. 3. *Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & tulit de fructu eius, & comedit, deditque viro suo, qui comedit.* Quam breui periodo tota calamitatis humanæ causa peracta est? Quàm facile, quæ à serpente cœpit, serpsit iniquitas, mobilitate vicens, viresque adquirens eundo! à reptili in foeminam, à foemina traducit in virum: nec sibi contenta esset, nisi humani generis fôres insalubri qualitate vitaret. Ab initio multitudinè adamauit, quæ vniuersam sobolem sub vna præuaricatione proscriptit. Cur absque vllò interuallo sic verba nectuntur: *Deditque viro suo, qui comedit;* quasi ipsa foeminæ manus pomum in palatum viri immisisset? Profectò Apostolus inquit 1. ad Timot. 2.

1. ad Timot.

2. 14.

Adam non est seductus: mulier autem seducta in præuaricatione fuit. Nonne seductionis fuit reus, qui cœptam iniquitatis seriem præuaricatione

compleuit? Equidem non foemineum subiuit errorem, nec colubri promissis viro sapienti arrendendum iri putauit, sed sequutus est errantem, quasi proclui necessitudine socialique nexu. Iniquitatis conditio coagulum amat, sub bitumine illinit accedentes. Coniux coniugi innexus est: coniunxit culpa, quos nondum thalami iunxerat consuetudo. Ea serpentis calliditas fuit. Cur non ab exordio pomū homini propinauit, sed foeminam impetere orsus est: *Qui dixit ad mulierem: Gen. 3. 1. Cur praecepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno paradisi?* A foemina versutus incepit, suspicās, quod facilius vir uxori adhæreret ad culpam, quàm ipse, seorsim impetitus, culpæ præstitisset assensum. Astum suum in indole peccati firmanit, quæ facillimo negotio sibi socios innectit. Naturam humanam viro foeminæque còstantem, cuius caput vir, foemina pedes, per foemineos pedes inuasit, securus, quod caput ireret, quò ducerent pedes; quod caput rueret, si in flagitio cecidissent vestigia. Id fulciat Augustinus libro 14. de Ciuit. August. capite 11. *Fallaciam sermocinatus est foemina, à parte scilicet inferiore illius humana copula incipiens, ut gradatim perueniret ad totum: non existimans virum facile credulum posse decipi, sed dum alieno cedit errori. Et paucis interiectis: Credendum est illum virum suæ foemina non tanquam verum loquenti credidisse seductum, sed sociali necessitudine paruisse. Non enim frustra dixit Apostolus: Adam non est seductus, mulier autem seducta est, nisi quia illa, quod ei serpens loquutus est, tanquam verum esset, accepit; ille autem ab unico noluit consortio dirimi, etiam in communione peccati: nec ideo minus reus, si sciens, prudensque peccauit. Fige tibi illud: Sed sociali necessitudine paruisse, proclui illi fuit, socialem necessitudinem effecisse adhæisionis necessitatem, quàm à peccantis coniugis manu manum eximere, nequitiae morem gerens, quæ non nisi de societate scit conualescere.*

Quid est quod apertis oculis uterque coniux 53. illico ad arboris folia cucurrit, studiosa, sociæque manu, non alter alteri, sed uterque sibi, ut nuditatem tegeret, perizomata texuit: *Consuerunt folia Gen. 3. 7. fici, & fecerunt sibi perizomata?* Quoniã si vtriusque manus in contrectando pomo iniquitatem incurrit; quid quod in carpendo folio, viridibusque texendis liciis iungeretur, ut plenum iniquitatis vindemiarent prouentum; & qui fructum rapuerant, folium utique æquâ familiaritate rapuissent? In foliis fici, transgressionis scribebatur indicium; quid quod non sola mulier, nec solus vir, sed vtriusque manus miser artifex hoc sibi vestimentum aptaret? S. Hippolyt. Martyr: *Folia fici S. Hippolyt. signa peccatorum fuerunt: nam quemadmodum huius arboris folia, si corpus tetigerint, pruritus gignunt; ita peccata pruritum excitant, transgressionis indicium.* Verùm cur illico inhonore portionis rebellem senserunt impulsus, lumbosque non castitatis balteo cinxere, sed fici vellicatione libidinis cumularunt incendiū? Certè Albinus inquit: *Quia Albin. ergo gloriam simplicis castitatis amiserunt parentes nostri, ad duplicem libidinis pruriginem confugerunt.* Iniquitas semper amat duplicia. Quæ duplex libidinis prurigo fuit? Et inhonestæ partis pruritus, & ab adhærente folij lasciuia proritatio. Sed cur totius peccati illuc se pondus concussit, quod decuit illico contegere; ne frons, pudoris pateretur iniuriam! Quoniam ibi nequitiae congesta redundantia fuit, ubi gene

generationis humanæ semina parabantur. Vide quid egit iniquitas: non duplici creatura cōtenta fuit; sed, ut omnem simul posteritatem sub vno prēderet reti, in illa parte se expressit, è qua vniuersa soboles gigneretur. Sapienter Amb. l. de paradiso c. 13. *Quod igitur grauius est, hac se Adam interpretatione succinxit eo loco, ubi fructu magis castitatis se succingere debuisset. In lumbis enim, quibus praeingimur, quadam semina generationis esse dicuntur. Et ideo male ibi succinctus est Adam foliis inutilibus, ubi futura generationis non fructum futurum, sed quadam peccata signaret.*

Exaggeratur iniquitatis in tumultuariam multitudinem inclinatio.

SUBSECTIO vnica.

54. **N**equitia amica multitudinis est, absque suffragij calculo, fasciculorum more suos illigat, tumultuario congregat & coaceruat. Virtus in delectu est; sensum per suffragia ad magistratū sui candidatos discernit. Io. 14. Christus ad discipulos inquit: *Creditis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei mansiones multa sunt.* Quid est multas esse mansiones, quibus vnus Deus, vna & sufficiens beatitudo est? Mansiones, id est, receptacula sunt, situsque in prēdestinationis albo distributi, pro cuiusque operum merito, maturōq; iudicio virtutis. Parata sunt habitacula, licet nondum suis completa colonis. Magnanima est expectatio sapientiæ: à constitutione mundi cœlestia sunt electis destinata subsellia; & tamen, ne tumultuario cumulo, absque trutina discretionis, meritorūque delectu promiscuis inquilinis impleatur, satius ducitur, tot sæculis per vacuitatem oriri, quā improbo casu vtrumque repleti. Ideo adicitur: *Si quominus, dixissem vobis, quod vado parare vobis locum: videlicet, nō oportet, me pręparare mansiones; vacuę sunt, nullus pręripuit.* Discipulorum cōcitat spem, ne iam ab aliis impedita suspicentur subsellia. Bene Euthymius: *Quia verò iam olim preparata est multitudo mansionum, ac dignis sorte distributa sunt, fiduciam habere oportet, & non desperare.* Hęc beatitudinis longanimitas est, nō illico cumulare, cōgestōque aggere stipare beatos; expectat, donec cœlum melioribus repleatur. Celerior iniquitatis conditio est, vel ipsum cœlū illico peioribus occupare contendit. Fruere Tertul. in Apol. aduers. gent. c. 11. *Suggillatio est in cœlo vestra iustitia. Deos facitis criminatissimos quosque, ut placeatis diis vestris: illorum est honor consecratio coequalium. Quot tamen potiores viros apud inferos reliquistis! aliquem de sapientia Socratem, de iustitia Aristidem, de militia Themistoclem, &c. Quanto dignius istos Deos ille assumendos expectasset, pręsciens utique potiorum. Properauit, opinor, & cœlum semel clausit, & nunc utique melioribus apud inferos mussitantibus erubescit. Estima ista: Properauit, opinor, & cœlum semel clausit.* En quam pręproperus malignitatis impetus est: non sustinet, quos eligat, expectare, vel cœlum ipsum pessimis infarciret, ne vnquam minor improborum multitudo fuisset. Apud Dei veri cœlū mansiones multę sunt, nullus melior in inferis mussitabit: non enim properat cœlestium largitor, sed utique probos longanimitè expectat ad vitam.

55. Conspice spineta, quot se implicant vepribus, innexisque serpūt vtricis; absque vllō artis gradu

acutis se distendunt amplexibus, ramosisq; sentium excursibus, spineam syluam annulis pūgentibus densant. Sic iniquorum implicatio est. Nū. 33. 55. 33. pręcipit Dominus Hebræis, ut vsquequaque interimant Chananæos, & adicit: *Sin autem nolueritis interficere habitatores terra, qui remanserint, erunt vobis quasi clauis in oculis, & lancea in lateribus.* De residuis agit: quid contra tot Israëlitarum phalanges, Chananæi perpauci valebunt? Quid? Scit improbitas, illico per numerum incrementa capeffere, multitudinis satagit, ut firmius glomerata conualeat. Etsi pauci manserint Chananæi, acutè & subtiliter se inter Israëlitas immittent, & interserēt vsque ad oculos, ut vel sic crescant, qui sibi prestant, agglutinētque Hebręos. Clauus non alio munere fungitur, quā prendēdi: lancea latera quærit, non membra, ubi firmiora ossa sunt, ut altius se immittat per exta, ubi ex adipis lubricitate est facilior ingressus. *Erūt vobis quasi clauis in oculis, & lancea in lateribus.* Hebræicè pro clauis est vox, quæ significat sepire vepribus, spinis, tribulis, ut vidit Oleaster, & ex eo Del. Oleast. 121. *Arbitror, inquit, id potissimum de clausura, qua sit rebus acuminatis & frondosis, ut sunt pali ramorum præcisorum, dum sentes, vepres, spina & clauis.* Igitur sensus est: Etsi pauci maneant ex Chananæis, quos primus belli furor non deuoret, quasi dumetum serpent, spineisque innexi catenis sepient vos, in oculosque acuta malignitatis industriā se dabūt. *Erunt quasi clauis in oculis.* Cur potius in oculis? Ocularis pupilla multitudinem obiectorum breui circuli carcere concludit & illigat: hoc iniquitatis ingenium est. Prendit oculus in organo visus, quæ conspicit; prendit clauus, quæ figit: ergo iniquis in oculo clauus est, qui ad iniquitatem prendit, ut perdat.

Isa. 6. ciulat Vates: *Va mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito.* Quid inter fuit sordida habuisse labia, inquinamentūque fuligine sparsa, ut sei à clauderentur silentij: Causam dat, cur tacuisset: quoniam pollutis labiis sordebat. Equidem quos malignitatis adeps inungit, dissociari non valent, continua adhæsiōne densantur. Ut labiis loquela fiat, quod disiungantur, oportet; nec nisi aperto, denexōque ore sermo prorumpit. Adeo se dolet Propheta illitum à pice, quæ sibi ex polluto populo adhæsit, ut vel ipsa labra nimium recoctā, obduratāque pice, strictōque bitumine ita quærat implexa, ut vel ad sermonē disiungere, aperire non potuisset. Non discordat Glossa ibi: *Hoc dicit pro societate populi, cum quo cogeatur loqui.* Noxium est cum peccatoribus viuere. *Qui tangit picem, coinquinabitur ab ea.* Quæ vlt. verba ex Eccle. Eccle. 13. 1. sunt c. 13. ubi Lyra: *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, eò quod est magna adherentia.* Pix non patitur solitudinem, crasso ligamine, parūque liquente vinculo, per quos perfunditur, plicat. Si pix intinxerat labia Prophetę, quidni labia adherent, ne verbū spirare potuissent? Demirare, quid iniquitas profecisset: etiam vsque ad os Prophetę picis rete profundit, ut populo agglutinaret, à quo virtutum nobilitate videbat esse distantē. Et Isa. 6. 6. *volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meū.* Cur calculo opus, nec sufficit Seraphica manus? Si forsan labia denso conglutinentur humore, adhærentibusque pustulis sic conflentur, ut iā non contigua, sed continua sint, chirurgus cauterium

Jerem. 1.9.

terium indit; incendit pariter & incidit, ut reddatur hiatus, qui hauriendis cibis, emittendis-
que verbis subseruiat. Si se tacuisse ob inquinata lauciâque labia Propheta dolebat, quid quod vnus de Seraphim ægritudini mederetur; nec nudam manum, sed calculo comitam indiderit, ut labiorum gluten igne secaret? Cur Ieremix non calculus, sed manus immittitur? *Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum.* Quoniam non labia aperire fuit opus, sed in apertum os mittere verba, quæ puerulus nondum poterat detornare. Vnde adicitur: *Et dixit ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo.* Puer erat Ieremias, non frequentia malorum innexus: vel ab ipso vtero segregatum à peccatoribus gratia constituit; non inter picis lacus incessit, non eius hæserant labra, nondum improborum erant multitudini colligata. Ideo Dominica manus immittitur, quæ verba inferat, non labra disungat. Hieronymus in caput 6. Isai. *Notandum, quod ad Ieremiam, cui dictum est: Priusquam te formarem in utero, noui te, & in vulua matris tue sanctificauit te: quia labia non habebat immunda, sed tantum dixerat: Nescio loqui, quia iuuenis sum; extendit ipse Dominus manum suam, & tetigit os eius, & dixit: Ecce dedi sermones meos in os tuum.* Porro ad Esaiam, qui dixerat: *Vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito; non Dei manus porrigitur, sed Seraph mittitur à Deo, & in manu sua tenet calculum.* Dolet Isaias se non esse loquutum, & ab iniquorum contubernio innuit taciturnitatis vincula sibi iniecta. Sub claustro silentij otiosa lingua Vatis obriguit, nec labiorum potuit extrema verberare loquendo, quæ ab inquinamento, quod hæserat, inter se conglutinata obduruerant. Ergone loquendo profuisset? Si silentium ob improborum accidit societatem, quid quod iniquitas fuisset? Lyra: *Sicut polluantur labia loquendo, quod non decet, ita etiam tacendo, quod dici debuit.* Et in medio populi polluta labia habentis ego habito: quasi oris Prophetici sordes à sordibus populi processissent. Ea sordium conditio est, non nisi pluralitate constant; vnde singulari numero carent, plurali latentur.

57.

Pl. 119.

Sed mirum est, quod iniquitas linguæ ab iniquorum societate deuenerit. Lingua inter organa, quæ solent malignitati seruire, non aliorum eget societate membrorum, se sola incutiendi vulnus potens est, non nefarium comitatum sollicitat; tam facile vulnerat, quam loquitur; vna sui cuspide pro plurima multitudine est. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam.* Propheta dicebat. Apponere est addere & iuxta ponere. En linguæ singularitas est, non numero, sed singularitate vitiosam sui indolem exercere. Vitia cætera vitiis adiuuantur, ut noceant; nec nisi per caudas, quasi vulpes Sansonis, illigata suas exerunt lædendi vires. Ferrum & venena crudelitati iunguntur, nec dira manus tam lethali-
bus iris sic noceret, si non tot instrumentis auxiliaribus iuaretur. Plura fiunt in corpore ostia, quibus exeat vita, mors ingrediatur. Parum falsitas profecisset, si eius latus habendi cupiditas nõ teneret. Iniquitas, si turbam iniquorum, quibus societur, non inuenit, vitiorum turbam sibi conglomerat: ne vel vnus peccator solitarius incedat, sed cui plurimi deficient in consortio improbi, improbitates plurimæ non deficient. Sanctus Valerianus homilia 5. *Multa quidem sunt*

S. Valer.

humani corporis vitia, & satis graua: sed parum possunt consiliis virtutibusque suis, nisi sceleribus armentur alienis; sicut est crudelitas, quæ impietati seruit. Quid falsitas posset, si cupiditas otiosa dormiret? Singulare ausem matum est lingua, in qua tantum malitia robur exultat, ut in perficiendo opere suo alterius auxilium non requirat. Et tamen iniqua lingua, quia iniqua est, plurima sibi est, & in solitudine vnitatis vniuersitatem æmulatur. Iacob. 3. *Lingua quidem modicum membrum est, & magna exultat. Lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis, & inflamat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna.* Cur gehennæ lingua comparatur? Quoniam, vna cum sit, vniuersitatem continet iniquitatis. Inferni flamma cumulo gaudet, nullius peccatoris respuit alimentum, cuiusque nequitiæ saginatur aruina; stipatam peccatorum cateruam liberali stomacho glutit.

Cur ad reprobos dicitur Matth. 25. *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui parati estis diabolo & angelis eius,* cum tamen cælorum regnum non Angelis præparatum esse præmiserit? Quoniam peccator ob iniquitatis indolem, solitudinem est exosus, dæmoni se coniungit, pluralitate in facinore delinitus. Ergo dæmon cum comitetur in gehenna, quem in crimine comitatus est. Origenes tractatu 34. in Matth. *Considera, quoniam regnum quidem non Angelis præparatum dicit, ignem autem æternum diabolo & Angelis eius: quia peccantes iungunt se diabolo.*

Cur ille, cuius horrea vsque ad nauseam abundabant frumento, sic in incubio noctis, vbi nullus auscultabat, dicebat: *Quid faciam, quia non habeo, quò congregem fructus meos?* Fructuum incubator auarus non dispergere, sed congregare curabat; ut cumulum peccatorum augeat, cumulum granorum sollicitat. Si, cum vnus esset & folus, quem intra se consuleret, habuit; quid quod pluralitati studeret, & manipulos segetum etiam inter noctis tenebras contenderet in lecto ligare? Cur illi dicitur: *Stulte; hac nocte animam tuam repetunt à te?* Imò repetit Deus, utpote vitæ necisque Dominus: *Repetunt* dixit prono ad Diuitis studium sermone. Solus erat, & numerum in colloquio indicabat: ægrum animum volutabat in culcitra, & inter segetes cinctus gradiebat spicis; quid quod pluralitatem experiretur in pœna, qui pluralitatem in crimine deperibat? *Animam tuam repetunt à te.* Dæmones nepe, qui ad dæmonem, cum quo intra se cogitans loquebatur, nefaria germanitate conuenient, ut mittant in ignem, suum simul militem & custodiam. Huc aduocarem Chrysologum serm. 104. *Quid faciam? interrogantis vox est. Erat in illo alter, quia eius penetralia iam diabolus possessor infederat. Quare non dixit, qui dederat, repetit, sed repetunt? Quia sanctorum Deus repetit animas & reducit; tartarei ministri repetunt & pertrahunt animas impiorum.* Qui de fasciculis cogitabat, cum glomerante dæmonum turba tanquam fasciculis illigatur. Non nisi fasciculorum stylo damnati feruntur in ignem, Matth. 13. *Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum.* Cur ex reprobis fasciculi fiunt, nec manipuli ex electis fieri dicuntur, imò quibusque paratæ perhibentur mansiones? Quoniam iniquitas in colligatione est. Sicut peccati falx fasces peccantium effecit, sic eos in fascibus recipit gehenna, ut pœna non denectat, quos criminis societas innexuit.

Nec

60. Nec prætereundum est, quod ex Matthæo. 25. retulimus : *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Quare *discedite* reprobis dicitur, nec potius *ite*, sicut electis *Venite benedicti Patris mei* dictum esse præmittitur? Improbiorum societatis auditas notata est, qui vel ipsum Deum, à quo longe scelere sunt, sibi adiungere non verentur, & eius lateri insidere; quasi contendant, quod in cœlestia serpat suæ malignitatis contagium. *Discedite* dicitur, velut si Deus horruisset, vel ad breue iudicii momentum in eius sinistra damnandorum insistere societatem : ne vel sinistrum brachium, iuxta quod collocati dicuntur, ad sua scelera trahere sacrilego meditentur excursu. Si electi, iam ad dexteram erunt, cur accedere venireque beneuolo prouocantur imperio? *Tunc dicet Rex his; qui à dextris eius erunt: Venite Benedicti Patris mei.* Virtutis & vitij indicata conditio est: quasi virtus in secessu solitudinēque sit, improbitas adhærere desideret; cum iuxta sinistram & dexteram iudicis alter & alter exercitus constituitur, alteri, quasi disiunctus esset, *Venite* dicitur; alteri, quasi penitus adhæssisset, *Discedite* proclamatur. Si faueat aliquantulum Origenes tract. 34. in Matth. *Sicut iustis dixerat; Venite, inquit & iniustis dicit, Discedite. Nam vocantur ut adhuc propinquiores efficiantur. Longè autem ab eo sunt, etsi videantur ei assistere, qui non faciunt mandata ipsius: propter hoc audiunt, Discedite.*

61. Recole primam malignitatis progeniem, qui ultimam de malignis audiisti sententiam. Miser artifex homicidij Cain manu viâ morti aperuit, quæ à manu parentum, ut ingrederetur in mundum, quasi nutu fuerat vocata, occidit Abel, ægrè ferēs, ut cuius germanitate ad lucis viuebat vsuram, non conuiueret ad flagitium; comitem & non criminis sustinere non potuit. Qualis frater-nus erat sanguis, fraternum voluit esse peccatū;

nec ad latus cognitionis habere, quem pietas à vitij latere segregabat: *Consurrexit Cain aduersus fratrem suum, & interfecit eum.* Cur non dicitur: *Consurrexit Cain aduersus Abel?* Fraternalis vox aures impij flagellat, quasi eum non alio nomine nosceret, nisi fratris, qui non tam sanguine, quàm flagitio sibi cupijt esse cognatum. Consurrexit in fratrem, ut frater esse desineret in natura, qui in iniquitate nō erat. Vtrumque disgregabat vita, flagitiosa Caini, Abelis iusta: naturæ vinculum operum aduersitas dissecuerat. En nefariæ occisionis occasio. 1. Ioan. 3. *Non sicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum: Quoniam opera eius maligna erant; fratris autem eius iusta.*

Qui in flagitiosis moribus comitem percupiebat, quid post enectum fratrem dixit? *Omnis qui inuenerit me, occidet me.* Quæ pluralitatis libido hæc est? Quod ad multitudinem studium? Non nisi parentes in terra sunt, nec ternarium numerum natura rationalis excedit; & tamē cum præter se duo tantum sint, & hi genitores; ab omnibus se iudicat occidendum. Etiam suæ vitæ dispendio, voluit in parricidio habere consortes, qui iam suspicatus est gignendos ab Adamo filios, illico sui fore carnifices, seque habiturum socios in crimine, manūque fraterna occidendum, qui docuerat fratrem à fratre iugulari potuisse: *Omnis, qui inuenerit me, occidet me.* Omnem sui progeniem, licet nondum à potentia naturæ erupisset, sibi iam aggregare sollicitat, ut occisionis magisterium pluribus inspiret, qui, ne solitarius in vita criminosa maneret, pium fratrem enecuit. Adstipulatur Basilii Selenciensis oratione 6. *Seleucus. Cainus quidem fraternam dexteram fraterno sanguine cum purpurasset, post cadem spectatoribus ipse de cade lex exiit. Natus verò progeniem in moribus nefarios succedentem, reliquit etiam posteros deuotionis hæredes.*

62.

CAPVT QVARTVM.

1. VNC audientes hæc filij Israël, qui habitabant in terra Iudæ, timuerunt valde à facie eius. 2. Tremor etiam & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem, & templo Domini, quod fecerat cæteris ciuitatibus, & templis earum. 3. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum vsque Iericho, & præoccupauerunt omnes vertices montium. 4. Et muris circumdederunt vicos suos, & congregauerunt frumenta in præparationem pugnæ. 5. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad vniuersos, qui erant contra Esdrelon, quæ est contra faciem campi magni iuxta Dothain, & vniuersos, per quos viæ transitus esse poterat. 6. Ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Ierusalem, & illic custodirent, ubi angustum iter esse poterat inter montes. 7. Et fecerunt filij Israël secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim. 8. Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiuniis, & orationibus, ipsi & mulieres eorum. 9. Et induerunt se Sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. 10. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium gentibus. 11. Tunc Eliachim Sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israël, alloquutusque est eos. 12. Dicens: scitote, quoniam exaudiet

Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. 13. Memores estote Moyse serui Domini, qui Amalech confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. 14. Sic erunt vniuersi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere, quod cœpistis. 15. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum permanebant in conspectu Domini. 16. Ita vt etiam hi, qui offerebant Domino holocausta præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. 17. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israël.

Litteralis commentarius.

Vers. 1. Tunc audientes hæc filij Israël, qui habitabant in terra Iuda, timuerunt valde à facie eius.

Vers. 2. Tremor & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem, & templo Domini, quod fecerat cæteris ciuitatibus, & templis earum.

Vers. 3. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum vsque Iericho, & præoccupauerunt omnes vertices montium.

Vers. 4. Et muris circumdederunt vicos suos, & congregauerunt frumenta in præparationem pugnae.

1. **T**UNC audientes hæc filij Israël, qui habitabant in terra Iuda timuerunt valde. Famæ malum non à longe, sed à propinquis vicinarum regionum limitibus in omni Iudæa innotescere cœpit, qualem Persicus exercitus, insanusque Holofernis tumor perniciem terris incutiebat, quam immiti ferocitate non solum per ciuitates munitas, sed & per immunes, immunitosque lucos, quos sacra sua non defendebant, grassabatur. Ergo Israëlita gens imminentem tempestatem pertimuit, inuasit gelidus timor pallidos artus, & trepida cura sensus animosque depasta est. Et quoniam Dei amica progenies erat, primus angor, dolorque fuit, ne qui Deos terræ futiles & mendaces in nationibus superbus contriuerat, in Deum verum cœli, & terræ, quem Iuda colebat, flagitiosos spiritus conuerteret, idemque putaret exercere in Sancta Sanctorum execrabile sacrilegium, quale immiti milite in lignea, lapideaque simulacra gentium robur incusserat. Plura signa notissima sunt, hæc post Babylonicæ captiuitatis leuamen euenisse, quam Cyrus Rex Persarum benigna propitiatione diluerat. Primum est, quod signatè terra Iuda profertur: hæc enim tantum nuncupata fuerat in edicto Cyri, quando è Babylone concessit Israëlitis postliminium 1. Esdræ 1. *Hæc dicit Cyrus Rex Persarum: Omnia regna terra dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi, vt edificarem ei Domum, quæ est in Iudæa.* Et statim: *Quis est in vobis de vniuerso populo eius? Ascendat in Hierusalem, quæ est in Iudæa.* Et capite secundo. *Hi sunt autem prouinciæ filij, qui ascenderunt de captiuitate, quam transtulerat*

Nabuchodonosor Rex Babylonia in Babylonem; & reuersi sunt in Ierusalem, & Iudam unusquisque in ciuitatem suam: vbi numerus digeritur, & liquet ex tribu Iuda, Benjamin, & Leui quicumque Chaldaica vincula pariebantur, repatriare concessos. Et forsitan non pauci ex aliis tribubus, qui dispersi, & palantes erant, cum Zorobabel aduentasse, vt ex commutatione numeri sit clarum, & est Hebræorum sententia in Sederolam capite 29. tractatque Sanctius in capite 37. Ezech. numero 37. Secundum est ex versione Græca, cuius nullum effugium est. Verba Græca dedimus supra: sat erit nunc Latina: Itaque vehementer ab eo timuerunt, quia propter Ierusalem, templumque Domini Dei sui perturbati sunt. Recens enim redierant è captiuitate, & nuper populus vniuersus, conuentum è Iudæa celebrauerat, vasaque simul & altare, vna cum templo, fuerant à prophanatione expiata. In his clarissima vestigia prospectari licet, quæ in agnitionem dirutæ captiuitatis nos manuducunt, & pro Cambyse suspicionem confirmant. quod enim nuper rediisse perhibetur, non Xerxis imperium redolet, nec Artaxerxis Longimani, ne quinquagesimus sextus annus, vel octuagesimus sub nuperrimæ inuasionis iudicio intelligatur. Quid proximius libertati è Babylónico iugo, quæ auspice Cyro contigit, quam filij, successorisque Cambysis regnum?

Dices nondum exædificatum templum, nondum muro vallata Ierusalem, nec à pristina combustione in nouam emerferat faciem, quousque annus sextus Darij accessit, de quo 1. Esdræ 6. & Eccles. 49. Non vrget, quoniam, vt antea præstruximus, prima templi fundamina iacta fuerant, altatèque primum ædificatum, & ex Sidoniis, Tyriisque latomi, & cœmentarij congestos, ligna de Libano cedrina excisa, & parata ad opus, vrgentes Leuitæ constituti, & post fundatum templum, frequentissimus conuentus Israëlitarum congregatus. Oportet recognoscere capite 3. libro 1. Esdræ: *Fundato igitur à cœmentariis templo Domini, steterunt Sacerdotes in ornatu suo cum tubis.* Et statim: *Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini.* Dices: Si solum primi lapides iacti; nondum templum, sed futuræ molis fundamina. Verum est. Sed nemo inficias ire debet hæc futuræ molis lineamenta, & iamiam ex apertis fundamentis eductam compagem templi nomenclatione efferri, vt cōspicuum erit prædictum caput Esdræ legenti: vbi non solum fundamenta templi dicuntur, sed clara expressione templum: nam versic. 12. *Plurimi etiam de Sacerdotibus & Leuitis, & Principes Patrum, & Seniores, qui viderant templum, priusquam fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, fiebant*

1. Esdr. 1.

1. Esdr. 6. 15.
Eccles. 49. 14.

1. Esdr. 3.

1. Esdr. 11.

stebant voce magna: & multi vociferantes in la-
tuitia, leuabant vocem. Hinc suspicioni nostræ
non mediocriter fulcrum inuenio, quod in toto
hoc Iudithæ libro, neutiquam inuenies, congre-
gatos in templum Iudæos, licet tot casibus qua-
teretur regio, tot nutaret periculis. Cur, rogo,
sinceræ mentis hominem, neutiquam siue atriū
siue interius templum confertissima frequentia
desolatorum ciuium nunquam memoretur refer-
tum siue ad auertendum, quod minabatur, fla-
gellum, lachrymis irrigandas aras, cædendas
victimas, exhalandos odores, holocaustomata
succendenda, siue post dissectum Holofernus iu-
gulum, propendensque iugum excussum ad Al-
tissimo gratias exhibendas? Certè coniectura
non mediocriter est, nondum templi molem stru-
ctam, sed solum à fundamentis ædificij pullu-
lauisse formam, quod mirè probatur infra versu. 9.
*Et induerunt se Sacerdotes ciliciis, & infantes
prostrauerunt contra faciem templi Domini, &
altare Domini operuerunt cilicio.* Cur contra fa-
ciem templi, & non in templo, nisi, quia solum
templi facies, futurique lineamenta moliminis,
nondumque capedo illa ædificata erat, cuius
progressum incolæ Samariæ impediuerant, vt
constat ex 1. Esdræ 5. Altare autem illico post
regressum erexere, licet raptim è cæspite, vbi
iuge ferueret sacrificium. 1. Esdræ 3. versu. 3. *Et
ædificauerunt altare Dei Israel, vt offerrent in
eo holocaustomata. Collocauerunt autem altare
Dei super bases suas.* Forsitan locum templi, &
altaris prius sacra lustratione expiarunt, ne è
contagione vlla reliquia sorderet, quam prophæ-
ni combustores, Chaldæaque inquinamentorum
agmina deposuerant. Quem sensum elicio ex
illis in Græca versione verbis: *Vasque simul &
altare vna cum templo fuerant à prophanatione
expiata.* Id lustrationis in vasis oportuit: quo-
niam Nabuchodonosor Chaldæus, qui ea eri-
puerat, in Babylonij Dei intruserat templum. 1.
Esdræ 1. *Rex quoque Cyrus protulit vasa templi
Domini qua tulerat Nabuchodonosor de Ierusa-
lem, & posuerat ea in templo Dei sui.* Igitur ti-
mor Israëlites angebat, ne, sicut in phana Deo-
rum Holofernes fuerat inuectus, nec solum de-
lubra, sed & delubrorum locos, nempe lucos ex-
ciderat, sic templum Domini, licet nondum ex-
structum, saltem è fundaminibus se educens, al-
tareque, quod sub dio erat, vbi quidquid sacro-
rum peragebatur, stirpis deuastaret, & erude-
ratis cœmentis situm pollueret, cedrinæ exure-
ret trabes, congestumque ædificationi appara-
tum incenderet. Nec vrget, non à Ierosolymita-
no excidio potuisse timeri, nondum Ierosoly-
mis renatis. Quis inficiabitur iamiam Ierusalem
à pristina demolitione cœpisse consurgere, cum
fundamenta templi iaciebantur, plurimoque po-
pulo opus fuisset domos suppetere, cum amplissi-
mum spatium tot Sacerdotibus & Leuitis, tot
operariis scatebat? Profectò ea verba: *Et nuper
populus vniuersus conuentum è Iudæa celebraue-
runt, nos euocant ad primum Israëlitudum con-
uentum post reditum è Babylone, quem nondum
fundato templo ad festum tabernaculorum cele-
brarunt.* 1. Esdræ 4. versu. 4. *Feceruntque solemni-
tatem tabernaculorum, sicut scriptum est.* Et 2.
Esdræ 8. *Feceruntque sibi tabernacula unusquis-
que in domo suo, & in atriis suis, & in atriis
domus Dei, & in platea porta aquarum, &
in platea porta Ephraim.* Itaque vmbraculis, &

tentoriis conferta fuit ciuitas, siue ex decisis syl-
uis, frondosisque teguminibus, siue ex velis
tensis. Nec dubitare fas erit, urbem illam nobi-
lem statim non penitus illiberalem formam in-
duisse, licet muro non potita fuerit, quousque
Dario libitum. Quare nulla Ierosolymitani muri
memoria in hoc libro est.

*Et miserunt in omnem Samariam per circuitum
vsque Iericho, & praoccupauerunt omnes vertice-
montium.* Duo sunt, quæ hîc difficultatem inge-
runt: alterum, quomodo filij Israël in Samariam
potuerunt intendere curam, vt ab Assyrio Dynasta
se munirent; siquidem Samariæ coloni ex As-
syriis erant, postquam rex Assyriæ depopulatâ Sa-
mariâ, deprædatisque colonis Hebræis quidquid
honoris, quidquid diuitiarum, in Assyriam ab-
duxit, & ne pinguis gleba vacationem ab annuis
prouentibus subiret, innataque sylua sterilesce-
ret: *Adduxit de Babylone & de Cutha, & de Auah, &
de Emath, & de Sepharuaim, & collocauit eos in
ciuitatibus Samariæ pro filiis Israel, qui possederunt
Samariam, & habitauerunt in urbibus eius.* 4. Reg. 17. 24.
17. versu. 24. Hos autem barbaros accolæ hac
Cambyſis tempeſtate non solum in Samaria vi-
guisse liquet, sed & diras aduersus Israëlẽ pa-
uisse inimicitias, ingenitisque odiis exarſiſſe:
quippe qui ſtrictis literis Cyrum à propitio in fi-
lios Israël animo deterruere, cœptæque templi
moli reſtitere, ne exurgeret. 1. Esdræ 4. Igitur po-
tius ſuppetias offerrent Holoferniano exercitui,
alacresque in Ierusalem armarentur, quam illi
columitatem concuperent. Verum difficultas hæc
potius nostræ ſuſpicioni fauet, omnesque alias
ſententias eneruat: cum quicumque Nabucho-
donosor Rex aſſeratur, qui hoc bellum incendit,
compertum ſit Regem Aſſyriorum eſſe; & quod-
cumque tẽpus huic adſcribatur hitoria, ab Aſſyriis
incoli Samariam; & quod antiquior præſignetur
ætas & ſtatus, eò feruentius, vt pote recentius, ab
alienigenis regionem hanc occupatam, nullum-
que ex filiis Israël manſiſſe colonum, fatendum
eſt. Ergo turbare non debet, quod Samaria immi-
nentem Aſſyrium parer auertere: licet enim ab
Aſſyriis coleretur, non minus hæc quam alia re-
giones, quas ſub Aſſyriorum & Cambyſis impe-
rio fuſe ſuprà probauimus, ob nuntios miſſos, in-
ſoleſcentis legationis gerulos, exorbitantiumque
munerum exactores ab Aſſyrio Rege defecit, ac
proinde ſe in arma concitare diſponit, ne fundi-
tus euertatur, & inſanum Holofernus ſuſtineat
imperium. Imò argumentum efficax eſt aduersus
Bellarminum, qui poſt captiuitatem Babylo-
nicam, huius hitoria negat ſtatum, detrahitque
Cambyſis tempeſtati, ſub cuius ditione ciuitates
& plagæ, in quas miſiſſe nuntios profertur, exti-
terunt. Ecce in Manaſſe ætate Samaria ſub Rege
Aſſyriorum, quiſquis Nabuchodonosor aſſeratur,
inrat; & tamen in honore pepulit nuntios, ſequæ
aduersus irruentes vallat & firmat: cur non de
aliis tractibus & regionibus ſimile defectionis
contemplemur diſſidium?

Alterum eſt: eſto, aduenæ ex Babylone & As-
ſyria auertere contenderent impendentem ab As-
ſyriis cladem; cur filij Israël declini parerent ob-
ſequio, edicta exciperent, militaresque obſerua-
rent ſanctiones? Gaſpar Sanctius videtur innuere
nunc temporis Samaritanos non Aſſyrios, aut
Chaldæos eſſe, hoc præcipue ſcipione nitens, vt
ſententiam, quæ ante captiuitatem Babylo-
nicam, huius hitoria ſtatum amat, oppugnet. Fas non

est inficiari, colonis in Samariam à Rege Assyriorum missis regionem hanc non liberatam, et si in longissima post Cambysem tempora cogitatu proicias: nondum expiata fuit à Babylonicis inquilinis. At scire oportet, quod postquam Salmanassar Assyriorum Rex, ne Samariæ vbertas à vomere, agrestique disciplina vacaret, agricolas misit Assyrios, idolorum cultores execrabiliūque religionum amantes, leones in diuini Numinis obsequium plurimos idolatras assumebant; quorum mira strages compulit Regem, ut Sacerdotes Hebræos, rituum sacrorum magistros in terram dirigeret, qui & religiosas obseruationes edocuerunt, illicque ad cultum peragendum mansere, ut ex 4. Reg. 17. constat. Diffidendum non est, sensim labente tempore, plures ex filiis Israël sub hac Sacerdotum vmbra, auxiliariūque tegumento Samariam incoluisse, Hebræamque gentem non modicā progenie, successiuoque fortu tractum hunc, licet sub Assyriorum iugo, & quasi conuiuentibus palpebris, possedisse. Nec enim ferendum est, sic incomitatos è Babylone accessisse Sacerdotes, ut saltem familiaris eis ex gente turba deesset: cui censionis si annuas, repentemque ad sobolis incrementum ab Ægypto didiceris Hebræorum feruorem; vix detrectabis Cambylis tempore iam Samariam plurimis Hebræis scatere, in quos è Ierusalem tetendissent edicta. Hanc cogitationem nostram iuuabunt, quæ ex 2. Par. 30. solent adduci, ut Israëlitis reliquias in his Palæstinæ tractibus post Assyriorum transportationem inueniant: sat est vers. 6. *Reuertimini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & Israel, & reuertetur ad reliquias, quæ effugerunt manus Regis Assyriorum.*

Vers. 5. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad vniuersos, qui erant in Esdrelon, quæ est contra faciem campi magni iuxta Dothain, & vniuersos, per quos via transitus esse poterat.

Vers. 6. Ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Ierusalem, & illic custodirent, vbi angustum iter esse poterat inter montes.

Vers. 7. Et fecerunt filij Israël secundum quod constituerat eis Sacerdos Domini Eliachim.

5. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad vniuersos, qui erant contra Esdrelon. Concertatum diu, multumque est, quis hic Sacerdos Eliachim sit, qui chronologicam, quam amplexamur, seriem concitato puluere disturbat. Quod Pontificij culminis munus obiret, plura suadent; tum quia infra vers. 11. *Sacerdos magnus Domini* dicitur, tum quia cap. 15. vers. 9. *Summus Pontifex* perhibetur: quæ duæ notæ sunt pro summo Sacerdotio: nam 4. Reg. 24. Helcias Sacerdos magnus dicitur, qui & *primus Sacerdos* solet appellari, 4. Reg. 25. vers. 18. *Abstulit Princeps militia Saraïam Sacerdotem primum, & Sophoniam Sacerdotem secundum*: an quia Sophonias cum Saraïa Pontificatum obibat? Neutiquam. Sed quique Sacerdotes post primum *secundi* vocabantur 4. Reg. 24. *Præcepit Iosias rex Helcia Sacerdoti magno, & Sacerdo-*

tibus secundi ordinis & ianitoribus. Tantum bis in summorum Sacerdotum syllabo, hoc nomen auditur, Ioacim seu Eliacim, Iesu filij Iosedec filius; de quo Nehem. 12. & 2. Esdræ 12. *Iosue*, Neh. 12. id est, Iesus, genuit *Ioacim*, & *Ioacim* genuit 2. Esdræ 12. *Eliacim*; qui, licet Cambylis tempore sub vsura lucis erat, non tamen Sacerdotium magnum obibat, patre eius Pontificium fastigium tenente, ut claret ex 1. Esdræ 6. vers. 15. vbi dicitur: 1. Esdræ 6. 15. *Et compleuerunt domum Dei istam usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darij regis.* Quod autem Iesus filius Iosedec, pater Eliacim templum ædificauerit, proditur Ecclesiast. 49. vers. 14. Alius *Ioacim* inuenitur 1. Mach. qui *Alcim* nuncupatus, ex posteris Leui, sed non Eleazari, successus ab Antiocho. Alter Eliacim ad Sacerdotium magnum contenditur sub Manasse temporibus, quem Bellarminus libro 1. de Verbo Dei capite 12. Bellar. & Serarius hic quæstione prima, decertant inter Serar. Sobnam, qui Ezechia tempore Pontifex fuit, ut liquet ex Isai. 22. vers. 15. & Elciam, qui Iosia Isai. 22. 15. tempore vixit 4. Regum 24. vers. 9. Et quidem 4. Reg. 24. 9. Isai. 22. 20. minitatur Propheta Sobnæ à Pontificatu depositionem, translationemque in Eliacim: *Et erit in die illa: Vocabo seruum meum Eliacim filium Helcia.* Et statim Pontificio eum induit apparatu, tunica, cingulo, clau: & licet Arias Mont. Sa & Pradus in capite Arias Mont. decimo septimo, Ezechias vers. 23. autumet, Sa. Sobnam, cui excidenti successit Eliacim, regis pradus. domui, non templo præfuisse, hæreantque Adam. & Forerius, an Sacerdos summus fuisset, vel Forer. summus Regiæ præfectus; elucet ex Isaiā, qua Eliacim vestit pompa, summum obisse Sacerdotium: quare licet tacuerit Ioseph. libro primo, Ioseph. capite decimo primo, & in recensione Pontificum subiceat, verius est, Pontificium obrinuisse culmen. Sicut hoc fatemur, hunc esse nostrum abnegamus: quoniam à Manasse tempore iam diu amouendam hanc historiam probauimus, cum sparsim plura in hoc capite & sequentibus huic sensui nos deuoueant.

Ergo solum deuoluitur difficultas, an summus hic Sacerdos fuerit Ioacim, qui filius Iosue, paterque Eliasib perhibetur, & sub Cyro, Dario ac proinde Cambyse vixisse dicitur; non tamen nisi sub Dario Pontificatu functum: an potius Iosue filius Iosedec pater Ioacim? alteri suffragatur tempus iuxta chronologiam, quam ducimus; alteri nomen. Si semel statui, quem præfiximus, adueris Cambylisque adhæseris suspicioni, fatearis, oportet, hac tempestate supremum Pontificem fuisse Iosue filium Iosedec, de quo 1. Esdræ 3. & 5. Nec debet turbare, cur Eliacim, siue 1. Esdræ 3. & 5. Ioacim nuncupetur: plura enim sunt, quæ hunc nodum explicant. Primò: Non vnum nomen Hebræis, præcipue Optimatibus & Primoribus. Sæpe quidem admodum implexis difficultatibus præpediremur, si in nominibus anxia affigeremur religiositate: ausculta Hieronymum contra Heluid. *Disce scriptura consuetudinem, eum hominem Hier. diuersis nominibus nuncupari, Raguel socer Moyse & Iethro dicitur: Gedeon nullis causis immutati nominis ante premissis, subito Ierobaal legitur: Ozias Rex Iuda vicissim Azarias vocatur: Mons Thabor Habyrium dicitur. Rursus Hermon Phœnices cognominatur Senior, & Amorrhæus cognominat cum Sanir. Eadem cæli plaga tribus nominibus appellatur, Nagab, Theman, Daran; lege Ezechielem,*

*chielem. Petrus & Simon dicitur & Cephas: Iudas Zelotes in alio Evangelio Thaddaeus dicitur. Multaque alia, quae ad exemplum horum pertinent, ipse sibi de omnibus scripturis lector poterit congregare. Non pauca legere possemus etiam in summorum Sacerdotum syllabo. Quin & Nehemias notissimi nominis vir Atherfatha dicitur 2. Neh. 7. & Iosue hic filius Iosedech vocatur Iesus & Iehosua: quid quod suspicemur etiam vocatum esse Eliacim & Ioacim? Cui coniectura indulgere posse video, quoniam Eliacim fecabile nomen est, quasi in duas portiones, videlicet in Heli & Ioacim: & quoniam Iosue filius, & nepos, unusquisque partem huius nominis obtinuit: nam filius vocatus est Ioacim, nepos autem Eliasib, ut constat ex Nehem. 3. & 13. Iosepho lib. 11. antiq. quid quod in patre coniunctae syllabae reperirentur, quae in filio nepoteque dispersae? Praecipue, nam filius Iosue, Sacerdosque postea, non Eliacim, sed Ioacim dicitur, 2. Esdræ 12. vers. 10. *Iosue autem genuit Ioacim, & Ioacim genuit Eliasib.* Et statim vers. 26. *Hi in diebus Ioacim filij Iosue, filij Iosedech.* Nec inuenio, quod hic aliquando vocatus fuerit Eliacim: nam ibi vers. 40. alius Sacerdos secundi ordinis adicitur vocatus hoc nomine: *Et Sacerdotes Eliachim, Maasia, Miamin.* Nec est, quod urgeat vniuersum vnicuique cui Ioacim nomen aptetur, eidem & Eliacim aptandum; licet id casu contigit in Iosue filio, qui Eliachim & Ioacim dicitur 4. Reg. 24. & in hoc Pontifice, sub quo nostra euenit historia. Eruditè Sanctius censet nomen hoc Eliacim ex gemino conflare, nempe, & Heli & Ioacim increbuisseque apud Hebræos vna vel altera, seu prima seu postrema portione vocabuli nuncupare, iam Heli, iam Ioacim: ex qua obseruatione doctè suspicatur, Heli, quem Lucas in genealogia Christi adscribit parentem esse Virginis, per cuius censum taxatur series, qui Ioacim notiori nomenclatione profertur: quippe qui Eliacim, siue Helioachim vocaretur. Gratulandum est erudito, pio, seduloque viro. Non tamen tumultuariè communiterque hanc sectionem nominis obseruatam, documento est, nunquam nostrum Eliacim, Heli vocatum, licet Ioacim appelleretur, sicut ex aduerso primus Sacerdos Heli, qui ab Ithamaro Aaronis filio genus duxit, à quo Regum auspiciatur historia, nunquam Ioacim dicitur. Ergo in nominibus impositioni, libitoque standum vsui. Multum ponderis habet pluribus vocabulis increbuisse Sacerdotes vocari, in quod asyllum se recipiunt, quotquot supputatione temporum, religiosoque calculo anguntur: nam & illum Eliacim, qui post Somnam constitui solet, sunt, qui putet esse, qui à Iosepho *Odeas*, vel *Saldumos* appellatur, & à Nicephoro Callisto *Ioas*, ab aliis *Sadocus*. Itaque non vsquequaque displiceat, quod Iosue filius Iosedech, Eliacim noster nuncupetur, à filio & nepote, qui sub hac historia vigeant, conducto nomine: nam & R. Azarias lib. 3. Meorhenaim cap. 32. inquit apud Serar. proleg. 2. *Functus est Ieschuah, (id est Iesus) sacerdotio suo magno annos 33. & hic scripsit gesta Iudith: & decreuit fieri memoriam liberationis huius anno quolibet.* Iniuste huic Azariae censionem de libri scriptore accinere putat Serarius Philonem, cum tamen, ut iam videbimus, non Iosue, sed eius filio Ioacim, hoc scriptum adtribuat.*

Si adhuc vocabuli tenax renuas, hunc Eliacim esse Iosue filium Iosedech, pro eius filio Ioacim

contendens; adero libens fretus ex Pseudophilone lib. 2. Chronograph. vbi fatur: *Gessit Iesus Pontificatum primum vsque ad 12. annum Assueri prisci annis 36. Ioacim vero filius eius in absentia annis octo, & Iudith gesta conscripsit, & annis sariam liberationis memoriam quorundam agendam instituit: vbi iudico, non scriptorem fuisse patrem, sed filium. Si hæc ineluctabilis auctoritatis, constantisque fulcri fuissent, non ultra cuperet cogitatio; siquidem habemus Ioacim pontificale munus obeuntem, leuantemque patris absentiam, ut aptissime Sacerdos magnus appellari valuerit, licet superstitie patre, cuius vacuum complebat fastigium. Cui suspicioni suffragatur, hunc Ioacim historiam hanc literis consignasse iuxta Philonem: & tamen post victoriam plurimis lustris vixisse, vltima verba huius libri suadent: *Dies autem victoriae huius festiuitatis, ab Hebraeis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore vsque in presentem diem: vbi vetustas aliqua indicatur, qualis considerari valet in Ioacim, qui Sacerdotium obiit post ædificatum templum. Itaque Eliacim filius Iosue filij Iosedech, (licet nondum Pontifex statu, munere pro patris supplemento hac tempestate Pontifex) sit Sacerdos iste sanctus & prudens, qui militaris artis peritus, columitatisque asserendæ conscius, belli leges dat, diruta restaurat, oppler aperta, horrea complet annona, montium fauces armato milite stringit, murum & vallum, quod oportunitas loci petat, indicit fractos sarcit animos, desides firmat, & prædiaria omne genus documenta componit. Quare qui suo iure Pontifex non erat, sed Sacerdos, & tamen magni Sacerdotis munus obibat, vtraque indicatur notâ: nam & Sacerdos simpliciter dicitur hic: *Sacerdos etiam Eliacim scripsit ad vniuersos: & Sacerdos Domini*, infra vers. 7. *Et Sacerdos Domini magnus*, infra vers. 11. Quin in Græca versione vers. 6. non segne indicium est huic positioni *ἡ ἱερατεία Ἰοακίμ ὁ ἱερεὺς ὁμερῶς ὅς ἐν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐν Ἱερουσαλὴμ.* Porro Ioacim Pontifex, qui eo tempore Ierosolymis erat, scripsit ad incolas Bethulia; vbi obseruare non pigeat, non dici; *Qui eo tempore Pontifex erat*, consecrationis iure propriaque dignitatis sorte; sed qui eo tempore Ierosolymis agebat, & Pontifex asserabatur, ob patris forsan absentiam.**

Scripsit ad vniuersos, qui erant contra Esdrelon, qua est contra faciem campi magni iuxta Dothain. Clarissimum signum hæc Pontificalis auctoritas præfert, non sub Rege agere Israël, sed clauum clauemque in Sacerdote magno viguisse, quod non nisi post regressum à Babylone, iuris fuit Sacerdoti, sceptrum Israël Regibus obtinentibus. Quis è sacris officiis se intruderet Pontifex moderandæ Reipublicæ armandis ciuibus, struendis muris, auertendis hostibus, si Rex vigeret, cuius sub moderamine ciuica pax, bellumque est? Nec ferendæ sunt, quas perpolit Serarius pro pœnitente Manasse, excusationes, quem ab alto Numine tactum à publicis se eripuisse contendit, ut foribus & orationibus insisteret, seque extraneum à nauanda communi sospitate reddidisset. Bonus profectò dolor, apta pœnitentia, quæ à proprio munere Regem defleat, & inimicorum æstuantibus agminibus trabeat in domo tener, et si sub cilicio. Imo non tam deses & stupidus Manasses, postquæ cor ab idololamia resipiscens, Deo suo reddiderat, qui non rerum publicarum satageret, castra

2. par. 33. 14. castra instauraret, mœnia sarciret. non parcam
 verbis ex lib. 2. Paral. cap. 33. vers. 14. vbi de
 Manasse agitur: *Post hac adificauit murum extra
 ciuitatem David ad occidentem Gibon in conualle
 ab introitu porta piscium per circuitum vsque ad
 Ophel, & exaltauit illum vehementer: constituit-
 que principes exercitus in cunctis ciuitatibus Iuda
 munitis.* En qui redux ab Assyrio sic regalem ma-
 num exercuit ante impendentem cladem, quid
 imminente strage, sonanteque iam tuba & prope
 obsidione feruente nauaret, ne incudi seruili, fer-
 reisque captiuitatis compedibus iterum deberetur;
 & ob propulsos nuntios Nabuchodonosoris in
 honoram cædem subiret? Ergo Pontifex litte-
 ras mittit ad omnes incolas, qui erant contra Esdre-
 lon, qua est contra faciem campi magni iuxta Do-
 thain. Græcè est: *Scripsit ad incolas Bethulia ac
 Betmestham, qua exaduersum Esdrelon sita est
 in conspectu campi, oppido Dothain propinqui.*
 Non discordat vtrique versio, nam Dothain op-
 pidum est, quod vineæ, oleæ, sicetaque amœnant,
 à monte Bethulix milliario vno in conualle posi-
 tum, vbi ager pascuis refertus, de quo Gen. 37. 4.
 Reg. 6. statuitur in tribu Zabulon, agitque de eo
 Broch. itin. 4.

9. *Vt obtinerent ascensum montium, per quos via esse
 poterat ad Ierusalem.* Quine montes hi? Certè
 Cothain vtrinque montibus cingitur, vt scribit
 Adrichom. in Zabul. 40. Et quidem consultissi-
 me illuc præliares vires amandatæ, quò Holofer-
 nis exercitus collimabat? de quo supr. cap. 3. in
 Græco: *Venit in conspectu Esdrelon prope Do-
 thaam, qua est exaduersum ei loco, qui alterum
 maiorem in Iudæa aditum habet.* Aliàs legitur, *qua est
 è regione Serra.* Serra autem locum adsignificat
 strictum, & quasi cultellatis dentibus fauces ex-
 pressas. Igitur cum Iudæa nimium montibus re-
 ferta sit, horum aditus operæ pretium fuit occlu-
 dere seduloque milite vallare; præcipue natura
 ipsa collium opitulante, quippe ascensus ille, qui
 aditum in Iudæam exhibebat, adeo auare excipie-
 bat adeuntes ob faucium angustias, vt non nisi
 bini possent penetrare: quod Græcus hîc obser-
 uauit; & Vatablus putat, angustias has, *Serra*
 nomine supra appellatas, cui assentio. Prudens
 consilium, hoc breue occludere foramen, ne acci-
 deret Holoferni Cambyfisque exercitui fortuna-
 ta fors, quæ suffragata fuit patri Cyro ad portas
 Cilicas appellenti, vbi cum timeret scopulos il-
 los etiam fragili copia munitos, ad cuius resilliret
 impulsus, inuenit inermes, vt dedimus alibi ex
 Herodoto lib. 14. *Locus namque ille naturâ suâ in
 arctum cogitur, rupibus confragosis, undique muni-
 tus, vt parua facile manu defendi posset.*

Vers. 8. Et clamauit omnis populus ad
 Dominum instantia magna, & humi-
 liauerunt animas suas in ieiuniis, &
 orationibus, ipsi & mulieres eorum.

Vers. 9. Et induerunt se Sacerdotes cili-
 ciis, & infantes prostrauerunt contra
 faciem templi Domini, & altare Do-
 mini operuerunt cilicio.

10. Postquam humana solertia officio suo functa
 est, & à primoribus ciuitatis, quos sancti Pontifi-
 cis prudens disciplina imbuebat, de rebus publi-
 cis curatum, sibi diffidens industria, cogitatum
 suum iactat in Deum; præfidiaria beneficia cœli-

tus sollicitans, & ad funestam, lugubrem & fera-
 lem se pompam inflectit. Conuenit populus, & à
 puero vsque ad senem, imo & ab vberibus pendu-
 lo vsque ad extremam canitiem, lamentabilis in-
 dicitur ritus, pellitur læta vestis, lanæ deponun-
 tur indusia, cilicio teruntur artus, humi sternitur
 quodcumque corpus, sordibus obscuratur, ieiuni-
 is arefcit, macie absimitur: vlulatus ingens cœ-
 lum implet, exundant lachrymæ, geminantur
 preces, & totum Ierosolymorum spatium absor-
 betur à luctu, reboat à suspiriis, nigricat à pulue-
 re, pallet à cinere. Græca versio vberime des-
 cribit: *Omnes viri Israel ad Deum magna conten-
 tione clamauerunt, atque animas suas vehementer
 humiliauerunt. Vnaque cum vxoribus, liberis, iu-
 mentis, inquilinis omnibus, mercenariis, manci-
 piisque suis lumbos suos ciliciis accingere.* De cili-
 ciis agemus abunde infra. Obseruo, iumenta cili-
 ciis accincta. Morem hunc in funebri pompa in-
 crebuisse video apud Chrysostomum homilia 3.
 ad populum Antiochenū cuius verba, licet infra
 dabimus, præhabeas, oportet: *Diuite aliquo mor-
 tuo, non seruos solos & ancillas, sed & equos ne-
 cessarij sacco amicientes, & agasonibus tradentes,
 ad sepulchrum sequi iubent, calamitatis magnitu-
 dinem ostentantes.* Iumentum, licet omne animal,
 quod vehendis sarcinis incūbit, significet, Colum-
 mella libro 1. capite 6. sub hac voce equos intel-
 ligit, & ab ea boues excludit, sicut libro 6. cap. 16.
*Machina fabricanda, qua clausa iumenta, bonef-
 que curentur.* Cum mancipiis & seruis iumenta
 hîc videris numerata, eò misera seruitutis igno-
 bilitas vilescit: sic apud Alexandrum, lib. 1. Alex.
 diæ. genial. cap. 20. *Est quoque lege militari san-
 ctum, ne gregarius miles in acie, vel castris seruum
 aut iumentum habeat.* Vtrumque iungitur, quo-
 niam oneri ferundo iuuat herum: ideo militaris
 disciplina ob iuuamen arceat à milite, ne molles-
 cat, vt ex Scipione Africano, qui omnia iumen-
 ta vendi præcepit, scribit Lucius Flor. epit. 57.
 Cur filij Israël equos cilicio vestiunt, non potius
 pullis stramentis? Vt deterrimus oculis obicere-
 tur color; cinereus n. & cilicinus, omnium tristior
 & contemptibilior est, vt discas, si quosque colo-
 res, quibus equi afficiuntur, perlustres. Dabo Cer-
 densis verba in aduers. sacr. cap. 117. sic de equo.
 rum colore agentis: *Color hic præcipue spectandus,
 badius, aureus, roseus, myrteus, ceruinus, gilum,
 glaucus, scutulatus, canus, candidus, albus, guttatus,
 niger. Sequenti autem ordine, varius ex nigro, badio-
 que distinctus, reliquis variis color, vel cinereus de-
 terrimus.* Ergo cum cilicium cinereo colore pal-
 lascit, quid quod in luctus, dolorisque tumultu
 ciliciis induantur equi, ne vlla coloris blanditia
 oculos delectet?

*Et infantes prostrauerunt contra faciem templi
 Domini.* Qualis ritus hic, ab vbere raptos proice-
 re in humum, & ante templi fores, lacteos pusio-
 nes allidere? Non alibi inuenies morem hunc,
 quippe Ioel. 2. vers. 16. licet sugentes vbera coa-
 dunati præcipiatur: *Vocate cœtum, congregate po-
 pulum, coadunate senes, congregate paruulos & su-
 gentes vbera:* non tamen infantuli decidere iuben-
 tur; potius fletus indicitur Sacerdotibus inter ve-
 stibulum & altare, non puerulis casus. 2. Paral. c. 2. par. 20. 13.
 20. v. 13. *Omnis Iuda stabat coram Domino cum
 paruulis & liberis & vxoribus suis.* 2. Mach. 3. v. 18. 1. Mach. 3. 18.
*Alij etiam gregatim de domibus confluebant, accin-
 ctæque mulieres ciliciis pectus per plateas; sed &
 virgines, qua conclusæ erant, &c.* Illicò se huius pro-
 sternan

sternendi infantes ad templi fores obseruationis exhibet causa, nempe ut Deum puerorum, sicut innocentiae amantem allicerent ad iuuenem, incolumitatemque Israëliticæ gentis impetrarent. Cur ante faciem templi, non intus, siue in vestibulo? Supra meditabar, quoniam nondum templum usque ad molem constructum erat; solum à fundamentis aliquantulo assurgebat gradu: quare non locus erat capiendi miserum populum, Sacerdotesve. Vnde in Græca versione adiicitur: *Omnes viri ac mulieres una cum liberis, ciuesque Ierosolymitani ante templum prostrati, conspersis puluere capitibus in conspectu Domini cilicia protendere.* Hæc infantum ante templum consternatio, quia singularis est, sollicitat animum, ut rimetur, quæ ratio subiit, ut à matrum amplexu, lacteoque lacte orbarentur puelli, & in teneræ vitæ dispendium humo nudæ darentur. Cogitabam proiectos infantulos coram oculis templi, ut Dei sinui, tanquam vlnis maternis innutriendi mandarentur transirentque in filiationem Dei, tanquam proiectitij & expositi, sicut spurius filius, quem vagus concubitus ignoto pariete seuit, ad fores Ecclesiæ iacitur, tanquam Dei legitima proles, ut ipse, genitoris iure nutrimenta vitamque sollicitet. Nō poterunt aptius, securiusque infantulis suis columitatem auspicari, quam transigendo eos in Dei vbera, & ablegando à propriis matribus & cubilibus; ut iam non vilius, sed solius Dei filij censerentur, cui incumberet ab omni inimicorum impulsu tutamentum: quod venuste illustrabis ex Ps. 21. vers. 10. *In te proiectus sum ex utero: de ventre matris meæ Deus meus es tu; ne discesseris à me.*

Quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est, qui adiuvet: ubi Genebrard. *In tuam fidem & tutelam proiectus sum, ab infantia tua cura demandatus. Super tuas manus prodians ex utero eiectus sum, ita ut me eis susceperis, obstetricis loco. Nonnulli translationem deducunt à pueris proiectis, siue expositis.*

Hoc gustu, licet nouiter, acciperem illud Psalm. 136. v. 12. *Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram: ubi allidere, licet comminuere in resiliens saxi duritie sit, Lactant. lib. VI. Violari ac prostriui virgines, diripi pueros, allidi paruulos, pro simpliciter consternere in petram acciperem, ac si Dei curæ mandarentur, sicut & apud nos, petreæ filij dicuntur, qui Ecclesiæ foribus sternuntur. Nec ab antiquitate alienum: nam & ad lactariam columnam in templis Matutæ & Fauni infantes deponerentur; Alexander ab Alex. l. 2. c. 12. *Inibi & Iunonis Matutæ & Fauni templa fuere: ubi lactariam columnam fuisse, Pompeius memorat, in qua infantes lacte alendos deponebant.* Verba Pompeij Festi l. 10. sunt: *Lactaria columna in foro olitorio dicta, quod ibi infantes lacte alendos deferebant.**

Certe recenter natos infantulos motis fuit ethnici in terram deponere. Plin. in præfat. ad lib. 7. histor. natur. *Hominem tantum nudum & in nuda humo, natali die abiicit ad vagitus statim & ploratum.* Varro l. 2. de vita populi Rom. *Natus, si erat vitalis, ac sublatus ab obstetrice, statuebatur in terra.* Ouid in Ibim.

Qui simul impura matris prolapsus ab aluo Cynipiam fædo corpore pressit humo.

Plin. l. 2. c. 65. ed tetendisse morem putat, ut terra parens, ceu à propria vulua genitos exciperet, aleret, defenderet. En igitur cur infantes prosternunt Hebræi, deuouentque templi prospectui. Amabant superstitem eorum vitam, quæ charior propria est, æstuatque parentum pectus, ne prolem

sepeliat, ne soboli superstites sint: sicut in mortali itinere præire filium pater. Quint. declamat. 344. *Quia infelices quidem, qui liberos suos ad rogum deflent.* Stat. Poëta 11. *Æneid.*

Virg.

Contra ego viuendo vici mea vota, superstes Restarem ut genitor.

Hæc Israëlitidum cupido fuit, ne filij infantes, quibus longa sæcula desiderabant, præcoci morte, prædaque deficerent, ut statim adiicitur: *ne darentur in prædam infantes eorum.* Itaque prudens consilium fuit in terram proicere, committereque Deo, ut eos leuaret quasi genitos. Profecto apud Ethnicos quisquis iactos in humū natos leuaret, pater efficiebatur. Cestius Pius apud Senec. lib. 2. Senec. controu. 9. *Dives sustulit unum filium; non fuit contentus, quid enim erat diuiti vnus? Tres sustulit, poterat unum in adoptionem dare, abdicauit unum, alterum, tertium.* Tractat morem hunc locuples, Rosin. sin. l. 2. antiq. c. 19. Diis, Nymphisque, ut auspiciatō infanti protenderetur fortunata ætas, hocce leuamen adscribebatur. Papin. l. 2. Sylua vlt.

Papin.

Natum protinus, atque humum per ipsam, Primo murmure dulcè vagientem Blando Calliope sinu recepit.

Iudæi infantulos proiciunt, ut Deus miseratus querulos vagitus, fusasque lachrymulas leuaret in filios, eorumque sospitati consuleret. Quin quidam rigor, austeritasque præ pœnitentiæ censura, dolorisque acerbitate in hac infantulorum consternatione indicatur. Quoties clamor aliquis timorem incutit, solent matres infantulos strictioribus amplexibus ad vbera premere, tegere laceratis, manibus occludere ocellos, ut sic à pauore leniantur. Huius naturalis affectus plura testimonia sunt. Silius l. 9.

Silius

Cum stupet exanimata parens, natique tepentis Ne quicquam fouet extremis amplexibus artus.

Euripides in Troadibus postquam irrumpentes Eurip. Græcos ciuitatem noctu commemorat, de pueris inquit: *Confugiunt ad matres, aut alium quemuis, quem nouerint, præ metu ac pauoris consternatione.* Dum ergo tumultuario pauore, vagoque crepitu Ierosolymæ quatiebatur, & horror ingens, concitatis lamentis, quasi iam prope aduentate exercitu increbruerat, quando trepidæ matres sub sinum tegere deberent infantulos, condere inter vlnas, ad vbera inferere: tunc potius dirus dolor, & erga Deum propitiandum cura eos proiecit in terram (miserabile visu spectaculum) ut ad terriculamēta pauentes pueri lacertis, cruribusque in faciem templi serperent, & teneris vnguiculis terram raderent, crebris singultibus, vlulatibusque diuinā pietatem extorquentes. Si mauis, ut supra dicebamus, proicere infantulos, exponere fuit; exponere autē idē est, quod morti committere. Act. 7. v. 19. Act. 6. 19. *Hic circumueniens genus nostrū, afflixit patres nostros ut exponerent infantes suos, ne viuificarentur.* Refert Stephanus, quid Pharaō in occisione infantium commisisset, & quod Exod. 1. 15. dicitur, obstetricibus indixisse: *Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit, si masculus fuerit, interficite eum.* En simplex expositio infantulorū pro internecone est apud Stephanū: & Syriacus inter. Syriac. ptes legit: *Et praecepit, ut essent abiecti filij eorum, ut non viuerent.* Consternit infantulos suos Hebræus ante faciem templi, quasi iam vitæ diffidens, & in Deum suum proiectans, quos industria non præualet ab impendente clade custodire. Forsitan ante faciem templi sternuntur puelli, quos rationis lux non inuasit, nondumque gustauere mentis

mentis vsuram, ac proinde non digni vestibulum templi contingere. Certè putabant veteres, quod infantuli immatura morte rapti ante fores inferni vagarentur, utpote qui non nisi vagitum & ploratum sciebant. Virgil. l. 6. *Aeneid.*

Virg.

*Continuò audita voces, vagitus & ingens,
Infantumque anima flentes in limine primo,
Quos dulcis vita exortes, & ab ubere raptos
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.*

Tert.

Est locus Tertulliani lib. de anim. *Atque immatura morte praeventas eò usque vagari isthic, donec reliquatio compleatur aetatis, qua cum pernixissent, si non intempestivè obissent.*

13.

Sanct.

Censet Sanct. proiectos hos infantes etiam cilicio indutos. Ego pro nuditate suspicor in maius doloris incitamentum; cilicina enim è corpusculis vix appaterent, exerta membra plorantes prospectantium oculos exciperent, & ad teneriorem acuerent pietatem: quibus nuda tellus pro materno ubere fuit, quidni nuditas pro tegumento? Anne indurabantur ad futurae militiae patientiam?

Sidon.

Certè de Thracibus cecinit Sidon. carm. 2.

*Excipit hic natos glacies, & matris ab aluo
Artus infantum molles nix Cimbrica durat.*

Arist.

Arist. 7. Polit. c. 17. *Prodest statim & contra frigora assuescere à parvis pueris: ad bellica facta maxime accommodatum est: quare apud multos barbaros mos est, his quidem in flumen frigidum infantes mergere, his verò parvum tegumentum inducere.*

14.

Et altare Domini operuerunt cilicio. Communis dolor etiam spargebatur in aras; ne Sacerdotes ab altari, in quod preces effundebant, tanquam ignoti repellerentur, eodemmet habitu illud vestiunt, quo se indutos exhibent: cilicio corpus contexerant in acerbæ ærumnae flebile signum; cilicio altare vestiunt, ne Sacerdos discordet ab aris; sed vnus habitus sit, quibus causa vna. Non potuere prudētius. Quare si huic nostro cogitatu arideas, non multū demulcebit, quod alij cogitarunt; ideo operuisse cilicino sacco altare, ut prostitutam, sordidatamque religionem esse indicarent, & ab impio exercitu profanata sacra. Nondum enim irruerat inimica phalanx; intempestiva diffidentia fuisset, iā temeratas aras putavisse, & tanquam cum conspurcato à gentibus altari se gerere. Proclivis est, ut etiā meditemur, cilicio altare operuisse; tū, ne, si Assyrius exercitus ingrueret, in illud devastādū, profanandumque illico raperetur, decore, diuitiisque illectus: imo tanquam ab atrato & humili cæspite se contineret, à palloreque lugubrique augurio, quem cilicinus color protendebat, arceretur: vel potius tanquam quid deiectum & humile, præteriret inoffensum; nec alliceretur ad diripiendum ex diuite pompa fastuque, qualem simulacra, delubraque Deorum, quæ inter lucos depopulatus fuerat, exhibebāt. Satiùs eis visum fuit sordido tegumento altare amicare, quam ex diuite allicere hostium animos ad prædam, ut & paupertatem ostēderet, & synceram, puramque, qua Deo cœli inseruiebāt, religionem. Id de prisca religione dixit Tertull. in apol. *Nondum tamen templis, aut simulacris res diuina apud Romanos constabat: frugi religio, & pauperes ritus, & nulla capitolia certantia cœlo.* Propert. l. 4. Eleg. 1. vilia sacra nuncupat, queis vilis, paupertinaque materia substabat. Ergo pallido tegmine altare obnubitur, ne superbus Persa dirius imperat, & deuastet, ab eius gloria fastuque grādiori laceffit, exaggeretque inuidentiam, quā nobilius, illustriusque cernat. Vel si maius, ideo cilicinum operculum altaris est, ut

Tert

Propert.

Deus rescindat iram, & quasi refringat seueritatis decretum, impendensque malum detineat, nec ferrum minitans iamiam in iugula cadere permittat, contentus ostendisse flagellum, dedisseque minas. Cilicium enim habitus pœnitentiæ est, & quando Deus propendens temperat supplium, quod peccata nostra merentur, stylo affectus humani, pœnitentiam facere dicitur. Notus & celebris est Tertulliani locus lib. de pœnit. cap. 2. *Post condemnatum hominem cum seculi dote, post eiectum paradiso, mortique subiectum; cum rursus ad suam misericordiam maturauisset, iam inde in semetipso pœnitentiam dedicauit, rescissa sententiâ irarum pristinarum, ignoscere pactus homini, & imaginis suæ.* Denique cilicio obscurant aras, & contristant ob afflictionis symbolum: quasi Deus in suorum fidelium iniuriis se afflictum punctum. Lyra. que ostendat. Lyra commentatur: *Altare Domini operuerunt cilicio, sicut aliquando ostium Ecclesie obstruitur spinis in signum afflictionis.* Templi ostium spinis obsitum, vrticisque pungentibus horridum, quasi Deum sentibus hilsum, aculeisque ferientibus circumdatum indicat. Cur in ignis specie apparet in rubo, nec vnā comburit vrticam? Ne spina vna symbolo afflictionis deficeret; quippe ob afflictionem populi sub lateritia iniuria gementis se inter dumeta Dominus inseuerat. Nonne audis prima, quæ è rubo protulit, Exod. 3. *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui propter duritiam eorum, qui præsunt operibus, & sciens dolorem eius, descendi, ut liberem eum de manibus Ægyptiorum.* Amat Deus nostris ærumnis se concussam ostendere, & indicia doloris quibus induimur, sedulus sibi resumat, quem magis cruciat passio miseri, quam ipsum miserrum compassio sui, ut dicebat Augustinus. Bene cogitarunt Sacerdotes: Si Deus sub cilicio est, si afflictionis ænigmate vestitur, lepraque nostrarum cander ærumnarum; ocyssime continget libertas: & qualis ab Ægyptio iugo victor remeavit Hebræus, sic ab Assyrij exercitus obsidione insons, innocuusque canet triumphum, Vers. 10. *Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent opprobrium Gentibus.*

Et clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter. Vnitur oratio, ne dispersa, discinctaque fluat, & euaneat: agmen orationis sit, ne solitarius miles facile cadat: vna mens plurium facile impetrat, quod exposcit. Densant se in orando Hebræi, ut robustiores preces euadant, vnoque impetu arietis sacri cœlestia mœnia retundant. Implicatum visum est illud: *Ne darentur vxores eorum in diuisionem.* Quod se primis oculis dat,

dedit Carthusianus, id est, ne à suis maritis vxores abstraherentur, ac proinde diuisio dira obueniret. Diuiditur enim quod vnum est, & connubium ex duobus corporibus vnum conflat. Secundum thalamum execrantur, distrahi à coniugibus dolent; quæuis in animatis sectio, sanguinea est. Si sic absque aliquo additamento accipias non satis virilis explicatio hæc est. Cur n. id de vxoribus suis, & non de se potius precarentur cum faciliore stylus esset orare, ne diuiderentur ab vxoribus, & distracto toro contabesceret matrimonium. Puta

15.

Carth.

Putarunt alij eodem Carthusiano annuente, al-
lusum esse ad diram, & infandam quorundam
hostium scitum, qui pręgnantes fęminas in-
iecto mucrone secabant, ferratisque instrumen-
tis diuidebant, vt vnus ferri impulsus duplex ho-
micidium perpetraret, & intra vuluam se immit-
teret acies, velociorque luce fętui eueniret ab-
scissio. Triplex locus est in Sacris. 4. Reg. 15. *In-*
4. Reg. 15.
4. Reg. 8.
Am. 1.
terfecit omnes pręgnantes eius, & scidit eas. 4.
Regum 8. *Paruulos elides, & pręgnantes diuides.*
Amos 1. apud Septuaginta: *Pro eo quod secue-*
runt ferris ferreis pręgnantes in Galaad. Verum
non video, cur signatę hanc immanitatem ab
vxoribus auerti precarentur viri Israhel, cum hęc
sectio seu diuisio non tantum fęminis, sed &
viris posset imminere, qui ferro carpento tri-
1. Par. 20.
2. Reg. 12.
turabantur. 1. Paralipom. 20. *Fecit super eos tri-*
bular, & trabes, & ferrata carpenta transire, ita vt
dissecarentur, & conuererentur. Et 2. Reg. 12. *Cir-*
cumegit super Ammonitas ferrata carpenta. Nec
est, cur ad fętus pręcipue attenderent, quos
adhuc materna vulua concluderet, cum iam pro
infantibus supplicationem texuissent. Nec inue-
nio hoc genus supplicij apud Persas, apud quos
solum erat decollatio, crux, crematio, viui ho-
minis sepultura, pellis detractio, & lapidatio, vt
de singulis pęnis his varia monimenta testan-
tur. Tantum semel inuenio apud Ctesiam in
Persicis, quod Parysatis virum secari iussit. Pro-
pinquam huic enodationi aliam excogitauit San-
ctius, nempe, quod diuidere, quoduis durum sup-
plicium significet, quamuis nullum officium gla-
dij exerceat, sicut Danielis 13. minatur Angelus
procacem senem scindendum, cui stylo adnectit
illud Domini Matth. 24. de seruo nequam: *Veniet*
Dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora,
quam ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet
cum hypocritis. Ast locus hicce hunc explicatum
non fert, licet Gręco verbo *διχοτεμίσω* fulcia-
tur. Cur enim pars hominis corporea cum hy-
pocritis poneretur? Quęque diuisio reprobatio-
nis indicium est: qualis diuisio lucis a tenebris
fuit ab exordio, & in facti tribunalis die hęc
dorum ad sinistram locatio. Ergo minatur Do-
minus seruum nequam diuisurum esse, par-
temque eius cum hypocritis positurum, non
quod scissionem eius paret, sed quod totum eum
disgregaturus sit ab electis, cum quibus vna fides
vnum effecerat; & partem eius, id est, eum, qui
pars erat illius vniuersitatis, cum hypocritis sit
locaturus. Sensus iste, videlicet quod sub diuisio-
nis voce immane aliquod, & crudele supplicium
denotetur, frigidus est; quippe non aliquam sin-
gularitatem prę se fert, quam a suis vxoribus si-
gnatę auertere curarent Hebręi, quoniam simile
tormentum & ipsismet, & infantibus suis, virgi-
nibusque poterat euenire.

16. Hinc ad nouam interpretationem se confert
Sanctius; videlicet, quod sub diuisionis voca-
bulo honestę inhonesta mulierum pręsignetur
compressio, & fęminei pudoris a lasciuis mili-
tibus lasciuia iniuria, immoderataque luxuries:
quasi timerent filij Israhel, quod eorum vxoribus
in æstu & libidinis, & victorię procaces abu-
rerentur Assyrij. Probat hunc huius vocis ho-
nestę obscęnum significatum ex illo Ezechielis
16. versic. 25. *Ad omne caput via edificasti signum*
prostitutionis tue, & abominabilem fecisti decorem
tuum: & diuisti pedes tuos omni transeunti: quasi
diuidere pedes sit, inhonestę succumbere, sub
Zerda in Iudith. Tom. I.

pudica pedum prolatione, imputa corporis por-
tione significata. Res hęc modestum calamum
rubore perfundit, ided raptim clausisque oculis
prętereamus. Non huic explicatui assentior, li-
cēt diuidere pedes cuique transeunti, prosti-
tui fęminam sit, seque, cum coarctare, recolli-
gereque debebat succincta castitas, ad excipien-
dum virum obscęnē dispergere; non tamen di-
uisio simpliciter prolata id significat, cum ex prę-
dicto Ezechielis loco constet, vbi scortum non
dicitur quasi passiuę diuidi, sed quod ipsa diui-
dat, distendatque pedes, quo inuerecundo situs
modulo res obnubitur impudica. Profecto po-
tius de virgine, quę non nouit virum, cum signa-
culi primam experitur corruptelam, aptius di-
cetur diuidi, quam de vxore, quę iam thalamum
experta est: quare potius de virginibus suis ex-
peterent Hebręi in diuisionem, id est, floren-
tis pudoris iniuriam non dari, quàm de coniugi-
bus suis, quę iam illam diuisionem nouissent.

Ergo sincera, clarissimaque explicatio, nisi
fallor, nobis illucet. Deposcent Hebręi, ne vx-
res eorum dentur in diuisionem, id est, ne milites
victores ciuitatem deuastent, & iure belli captan-
tes spolia, postea diuidant prędam, indeque huic
vel illi militi, huius, vel illius vxor iure diuisionis
contingat; ac proinde cum omnes captiui abdu-
cantur, non vir cum vxore sua ad eundem mi-
litem attineat, sed, vt fors tulerit, distrahatur, se-
ceturque, vt in quaque prędę visione contingit.
Quod hęc enodatio genuina sit, Scripturę sa-
crę stylus euincit, & pręcipue huiusmet libri,
quem versamus: nam infra cap. 9. vers. 3. orans
Dominum Iudith, eique obiciens gladium, quem Iudith. 9. 3.
Simeon Schimitarum sanguine cruentauit ob-
Dinę raptum, eiusque beneficia commemorans,
quibus Hebręis regionis illius impertiuic victo-
riam, prędamque opimaque spolia concessit, in-
quit: *Et dedisti mulieres illorum in pradam, & fi-*
lias eorum in captiuitatem, & omnem pradam in di-
uisionem seruis tuis. Ecce vxores & filias Sichimi-
tarum cum cętera diuite pręda in diuisionem
datas Hebręis, fęmina sancta canit; cum tamen
nec Hebręi secuissent pręgnantes, vel impuro
concubitu captiuas fęminas polluissent. Pluries
stylū hunc reperies in Sacris. Esai. 9. 3. *Sicut exul.* Esai. 9. 3.
rant victores capta prada, quando diuidunt spolia. Exod. 15. 9.
Exod. 15. 9. *Dauidam spolia, implebitur anima mea.* Num. 31. 26.
Numero 31. 26. *Tollite summam eorum, quę capta*
sunt, ab homine vsque ad pecus, tu & Eleazar Sa-
cerdos, & Principes vulgi, diuidesque ex aquo prę-
dam inter eos, qui pugnaverunt. Et deinde vers. 32.
Fuit autem prada, quam exercitus ceperat, ovium
sexcenta septuaginta quinque millia, &c. Anima
hominum sexus fęminei, quę non cognouerant vi-
ros, triginta duo millia. Dataque est media pars
his, qui in pralio fuerant. Et deinde: *Cesserunt in*
partem Domini triginta dua anima. Quid lucu-
lenti pro diuisione, quę in militum benefi-
cium sit? Deuteron. 20. vers. 14. *Cum tradiderit* Deut. 20. 14.
Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties
omne quod in ea generis masculini est, in ore gladij
absque mulieribus & infantibus, iumentis, & ceteris,
quę in cinitate sunt. Omnem pradam exercitui di-
uides. En mulieres, quę in prędam ceciderunt,
diuiduntur. Ex quibus liquidō constat dolere
Hebręos, ne, dum pręda fiat, vxores eorum in
diuisionem spoliū subintrent: nam vno
tractu series vna componitur, ne darentur in prę-
dam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem.

nem. Cur autem id malum signatè ab vxoribus auertere satagant, qui maritus fuerit, vel sit facile dignoscet; cum ingens ardor, grauisque ærumna pectus maritale comburat, vxorem sub prædæ congerie computari si viderit, quasi sub hasta locatam, inscius, an procaci, libidinosoque militi fors eius contigerit. Dirum infortunium est, quod alteri hero maritus, alteri coniux applicetur, nec intra inimici domum vxorij pudoris testis ipse versetur. Quod præda in publicum spectaculum primò seruetur illæsa, vt diues eius congeries auaros spectantium oculos demulceret; dein singulis diuideretur, scripsit Liuius lib. 45. *Spectaculo fuit ei, qua venerat, turba non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum, aut curricula equorum, quam præda Macedonica omnis, vt viseretur, exposita.* Ergo qui vxorem scrupulosus obnubit, nec nisi vnum oculum sub palliolo liberum luci permittit, qualis Hebræorum indoles fuit, qualis angeret acris timoris stimulus, ne vxorum pulchritudo publico spectaculo daretur, vt alliceret quasi in venali foro, absque pretio, depredantium militum oculos, quam nec mariti zelotypia defensare valeret. Non distat ab hoc prædæ spectaculo, quod Polybius lib. 10. de Romanorum abstinenti ab spoliis manu perhibet: *Nunquam discriminis aliquid Romanis auaritia vitio contigit, eo quod ad signa in communem prædam omnem, vel in captione urbis, vel exercitus deferunt: sic dum alij prædantur, alij constanter in acie permanent, quia non ideò fraudantur. Iurant enim egressuri ad militiam, nihil se ex præda defraudaturos: sed fidem secundum datum sacramentum seruaturus.*

18.

Halic.

Video posse obiici, quidquid, ex præda partum, non militaris sortis diuisioni obtingere: quod suggerit Dionysius Halicar. lib. 7. qui Decij refert verba: *Scitis omnes, prædam ex hostilibus nostra virtute partam, legibus addici populo, & nec ducem quidem exercitus in eam ius habere, nedum priuatum aliquem; sed quaestoris esse eam vendere, & pecuniam referre in ararium. Hanc legem nullus ab urbe condita, non dicam, violauit, sed nec reprehendit quidem excepto hoc vno Martio. Vt non vrgeat, sciueris, de spoliis; manubiis, & præda non vnum apud gentes viguisse morem; varia dissimilisque tempestas dissimilia iura sanciuir: quippe & pretiosiora ex euersis hostibus, Diis dicata, prodidit Diodorus Sicul. lib. 11. Bibliothec. sicut & Domini Sacerdoti Melchisedech decimas prædæ obtulit Abraham Genes. 14. Ceterum gentibus aliis insedit, prædam militibus diuidendam; non quidem tumultuariò, & qua quis ferro præuenerit, violentoque incurfu ab hostium clade eripuerit: sed seria, prudentique sorte. Proderit de Clodonæo Rege Fræcorum auscultare verba Gregorij Turon. lib. 2. histor. Francor. capite 27. *Eo tempore multa Ecclesia à Clodonæi exercitu depredata sunt, quia erat ille adhuc fanaticis erroribus inuolutus. Igitur de quadam Ecclesia vrceum mira magnitudinis ac pulchritudinis hostes abstulerant cum reliquis Ecclesiastici ministerij ornamentis. Episcopus autem Ecclesia illius, missos ad Regem dirigit, postens, vt si aliud de sacris vasis recipere non mereretur, saltem vel vrceum Ecclesia sua recipiat. Hac audiens Rex, ait nuntio: Sequere nos vsque Sueffionas, quia ibi cuncta, qua acquisita sunt, diuidenda erunt: cunctaque mihi vas illud fors dederit, qua Papa po-**

Diod.

Gen. 14. 20.

Greg. Tur.

scit, adimpleam. Dehinc adueniens Sueffionas, cuncto onere præda in medium posito, ait Rex: *Rogo vos, o fortissimi praeliatores, vt saltem mihi vas istud extra partem concedere non abnuatis.* Et post pauca: *Vnus leuis, inuidus, ac cerebrosus, cum voce magna, eleuatam bipennem vrceo impulit; dicens: Nihil hinc accipies, nisi quatibi fors vera largiatur.* Quæ libentiùs exscripsi, vt noueris, quàm arcta lex prædæ diuidendæ, cum miles ille etiam Regi insultauerit, ne præ forte quid sibi delegisset. Et quidem huc tetendisse meditor, quod Labeo dixit in 1. *Si quid bello, de captiuis: Si quid in bello captum est, in præda est.* Id est, diuisioni subiaceret; militis, cui obuenerit, sit? Sunt, qui putant, non omnia, quæ capiuntur in bello sub prædæ nomine venire; imò tantum ea, quæ ab hoste iam deuicto reportantur: sic Donellus lib. 4. Comment. cap. 21. Alij censent diuisionem prædæ, victorum arbitrio subiacere, iuxta illud 9. *Æneid.*

l. Si quid, de capt.

Donell.

Virg.

*Si verò capere Italiam sceptrisque potiri.
Contigerit victori & præda ducere sortem.*

De diuisione prædæ, si amœna cupis, adi Petrum Fabrum 2. Semest. cap. 3. Agellium lib. 7. noct. Attic. cap. 5. & lib. 13. cap. 23. Petrum Gregor. lib. 20. syntag. cap. 4. Vaconium lib. 2. declarat. 35. Hieronym. Elen. lib. 2. Diatrib. cap. 1. Obserua- re libet, aded prædæ adscitam esse diuisionem, vt verbum Hebræum *phn Chalak*, quod prædam significat, idem sit, quod diuidere, & partiti, vt liquet Iob. 17. vers. 5. *Prædam pollicetur sociis, & oculi filiorum eius deficient.* Nec par est subdicere, captiuas scēminas in prædæ numerum redactas, si venustate nobilitateque præcellerent, extra sortem principibus ducibusque adrogari. Euripides in Troad. scribit, Castandram, Andromacham, & Polyxenam extra sortem Principibus datas: Est & apud Homer. 16. Iliad. puella extra sortem data: videsis notam Cerdensis 9. *Æneid.* ad illud: *Excipiam sorti.* Nec parcam verbis Eustathij lib. 1. Iliad. quæ accinunt his, quæ ex Liuiio & Gregorio Turon. deprompsimus: *Sciendum, vniuersa præda in locum vnum coniuncta, spoliisque sortitione quadam ex aquo diuisis; dari tamen regibus, & summatibus priuatim quedam extra sortem.* Heliodorus lib. 1. histor. Æthiop. de prædonibus agens, qui Charicleam cum diuitiis deprædati sunt, sic fatur: *ἐπὶ δὲ αἰεὶ ἔχειν ἔδοξε, καὶ τοιαῦτα ἦν ὡς καὶ ληστρικῶν κόρεσι πλεονεξίαν, τῶν λείαν ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἀλὸν παλάδεντες εἰς φόβον, καὶ μοῖρας κατερέμοντο, ἐπὶ τῶν ἐκάστου τῶν ληστώντων ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἰσοπεύειν τῶν νέμειν ποιέμενοι τὰ ὅτι περὶ τῶν πάλιν καὶ τῶν νεανίαν, ἐν δευτέρους πράξιν ἔμελλον.* Cūque iam satis esse videretur, & tot res erant, vt prædonum cupiditatem satiarent, præda in littore posita eam in onera & portiones distribuebant: non dignitate singulorum, quæ accepta fuerant, sed aquali pondere partitionem instituentes. Quod ad virginem, & adolescentem attinebat, id postea fuerant curaturi.

Iob. 17. 5.

Eurip.

Hom. Cerd.

Eustat. Greg. Tur.

Heliod.

Et ciuitates eorum in exterminium. Scitum est inter ciuitatem, & urbem discrimen, quod illa accolat, hæc significet ædificia. Quod promiscuus vtriusque vocis vsus sit, liquet ex illo 2. *Æn.*

19.

Virg.

Inuadunt urbem, somno, vinoque, sepultam.

Præmonui, quoniam, cū exterminare, si vocabulo libet, sit extra terminum eicere, potiùs ciues ab vrbe exterminati, quàm urbem ipsam dicendum

Cicer. dum videretur, sicut Cicero 1. de nat. Deor. exterminare urbe dixit. At quod etiam demoliri sit & euertere, non absque latinorum veterum suffragio est, quos congerere otiosum. Vatablus ex Græco transtulit, aut excidio urbes suas hereditarias exponeret. Cogito exterminari urbem, scita dialecto perhiberi, etsi syncerè significet, extra terminos agere. Moueor, quoniam urbem ab urbo dictam non vni placuit: urbo autem apud Parthas, in Claud. est aratri curuatura; & mœnia circumducere aratro urbare est. Nec fugit Isidorum lib. 15. etym. cap. 2. *Urbs ab urbo parte aratri, quo muri designabantur.* Prius id dixit Pomponius in l. 239. de verbor. signific. *Urbare est aratro definire: & Varius ait, urbem appellari curuaturam aratri, quod in urbe condenda adhiberi solet.* Nonne id terminum imponere est? Habeo Collumellam lib. 6. in præfat. *In urbe, cuius mœnibus condendis mas & fœmina aratro terminum signauerunt: quare & concludere sulco,* dixit Poëta. Cum eueritur urbs, quam desolatam zephyri perflant, terminus eius aboletur, è terminisque dissipari, perspicuum est. Hinc capies, quod scribit Dionysius Halicar. lib. 2. S. Augustinus lib. 4. de ciuit. cap. 23. Lactant. lib. 1. cap. 20. & Sernius 9. An. *Cum omnes Di libenter inde migrassent (id est, ex capitolio) Terminus solus, hoc est, limitum Deus, descendere noluit, sed illic remansit. Tunc de hoc ipso sacrificatum est & deprebensum, quod Terminus cum Ioue remanens æternum urbi imperium cum religione significaret.* En Terminus immotus urbis columitatem præfagiuit, nec è monte secedere, etiam Ioui cedens, voluit, ne exterminanda vnquam ciuitas putaretur. Id sub ænigmate dixit Agellius lib. 12. capite 6. *Semel minusue, an bis minus sit, non sat scio, an utrumque eorum, ut quondam audiui dicier, Ioui ipsi regi noluit concedere: refert Rosinus lib. 2. antiquit. cap. 19. Certè termini agrorum aratro abolentur quare lex Numæ Pomp. fuit, Qui secus faxit, & terminum exarasset, ipsius & boues sacri sunt.* Anne aratro urbs eueritur? Equidem id scitum est ex noto Isidori loco supra: *Urbs aratro conditur, aratro eueritur.* Seneca de clem. lib. 1. Propert. lib. 3. eleg. 9. Ouid. in epist. Penel. quæ Cerdensis citat in 5. Æn. Addimus & nos Lucianum in dial. qui Charon dicitur, & l. 21. *D. quibus modis ususfructus amittatur.* Petrum Fabrum lib. 1. Semest. capite 8. Petrum Gregor. lib. 4. synt. cap. 5. numero 15. & lib. 1. de rep. capite 2. Si petas, cur injectio aratri indicium sit euerisionis ciuitatis? Commune est, quoniam terra, quam vomis subigit, non ciuibus, sed seminibus apta est. Mich. 3. *Idcirco propter vos Sion quasi ager, arabitur, & Hierusalem ut custodia pomery erit.* Accinit Ouidius supra: *Incola captiuo quæ boue victor arat. Iam seges est, ubi Troia fuit.* At non minus aptè, nisi nimium fallor, censendum venit, idè urbem illato aratro eueriti, quoniam illi terminus eripitur, qui in agris arari, aboleri est. Quibus si annuas non diffiteberis idoneè dictum hîc: *Ne darentur ciuitates eorum in exterminium.* Bodin. de rep. capite 6. carpit Modestinum qui in l. Si ususfructus 21. *D. quibus modis ususfructus amittatur,* dixit: *Si ususfructus ciuitati legatur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit.* Carpit itaque, quasi censuerit ciuitatem non in iure consistere, sed in ædibus. Refellit Bodinum Osualdus in Donel. lib. 10. c. 17. lit. D. quoniam Zerda in Indith. Tom. I.

etsi in mœnibus non consistat, dirutis ædificiis definit. Igitur, etsi ciuitatem hîc pro accolis sumas scitè exterminari ciuitas dicitur, cum discussis & derurbatis ædibus ciues eliminari opus sit. Quod ciuitas terminum diripi, eueriti ciuitatem sit, forsân illud Didonis apud Virg. innuet. 4. Æncid. Virg.

Si tangere portus

*Infandum caput, ac terris adnare necesse est.
Et si fata Iouis poscunt, hic terminus hæret,
At bello audacis populi vexatus & armis,
Finibus extorris, &c.*

Communiter hic terminus hæret applicatur fati, id est, si constans & immobile fatum est. Ego quidem non inuenistè posse applicari portui, id est, Italiæ, autumo, quasi imprecetur: Etsi terminus infixus hæreat Italiæ, nec funditus urbs dissipetur, Æneas autem à finibus suis extorris abeat. Hæc sint dicta, si rigorem dictionis amaueris: ceterum exterminare, quod non solum dissipare abolereque terminum sit, sed excidere & deuastare, siue urbem, siue vineam, suggerit mihi singulariter illud Pl. 79. 14. 15. Nam postquam vers. 14. dicitur: *Ut quid destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam:* subditur vers. 15. *Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam.* En maceria diruta, sæpe destructa, adhuc exterminat aper: ubi vox Hebraica est *מורא Kirsem* apud Genebr. vastauit, eruit, effodit, excidit, exuineauit; id est, non vineam reddidit, extirpatis radicibus, ventrem impleuit, proculcauit.

*Et sancta eorum in pollutionem, &
fierent opprobrium
Gentibus.*

Et sancta eorum in pollutionem. Sancta vniuersim dicuntur hîc, quæ Dei cultui mancipantur: & cenſeo de vasis, vrceisque sacris accipiendum; quoniam, vt præmonuimus sæpè, nondum in suam molem Hierosolymis templum ascenderat. Nec vacat emphasi sancta eorum sic promiscuè efferri; quo innuitur nullam apud Ethnicos sanctitatem vigere, solumque verbo tenus, quæ Diuorum deuouentur officiis & ad sacrificulorum gregem adinent, fucata sanctitatis nomenclatione deludi: Sanctitas apud Hebræos pro gentilitio stēmate inoleuerat: vocabula deficiunt, quibus hanc exprimant, vt de sanctitate templi censuit Pineda lib. 5. de reb. Salom. c. 5. sect. 1. n. 10. vt pore quod dicatur sanctum, sanctitas, sanctificatio, sanctificium. Inde autumat illam tergeminam repetitionem Ierem. 17. Ierem. 7. *Templum Domini, templum Domini, templum Domini est,* templi sanctitatem indicare; ac si dicatur templum bis ac ter sanctissimum: subsilet causam: cogito idem esse templum, quod sanctum; adiectiuum autem ter repetitum, superlatiuum Hebræis est, vt in trisagio iam adnotarunt alij, quod triplici sanctitatis voce sanctissimum Seraphim cecinerint. Ergo dolor Habræis, ne sancta eorum in pollutionem deciderent. Quid est in pollutionem? Polluere in sacris profanare est. Vatablus vertit. *Sacræ profanationi,* Isai. 6. In Vatabl. medio populi polluta labia habentis ego habito. Gal. Isai. 6. 5. par Sanct. scholiast: *Polluta labia fortasse eadem sunt*

Sanct.
Tert.

sunt, quæ profana, seu communia. Quid est profanum? non initiatum, sacramentumve. Tertullianus in Apolog. Cum semper etiam impia initiationes arceant profanos. Catullus de myst. Orgic.

Catul.

*Pars obscura canis celebrabant orgiacistis,
Orgia, quæ frustra cupiunt videre profani.*

Iul. Firmic.

Euseb.

Clemens.

Alex.

Plutarch.

Suet.

Chrys.

Areop.

Eurip.

Hoc sensu mysteria Ethnica negata profanis tradidere Iulius Firm. lib. 7. Matthes. Euseb. lib. 11. de p. ap. Clem. Alexand. in Protrept. Plutarch. paral. 34. Sueton. in Octau. cap. 93. Licet id Græcè sit *τὸ τὰ ἅγια εἰς βεβήλωσιν & βέβηλα* profanum significet id est, non sacris initiatum. Chrysostom. homil. de non contemn. Eccles. *χόλυσον τὸν βέβηλον τῶν ἁγίων*, id est, prohibe profanum sacris; quod Dionysius Areop. de Eccles. Hierarch. c. 2. dixit: *Immunis tangere symbola fas non est*: cui accinit Euripides in Protefilao. *Non fas profanas domos contingere.*

21.

Non suspicor Hebræis nostris sic profanum accipi, cum & inter illos plurimi sacris non initiati. Scitum est, idololatriam passim apud sacra, immunditiæ & fornicationis sordibus nominari, ex quo quæque voces obscenæ pruriginis idolorum cultui deuouentur. Ergo quod sancta in pollutionem non eant, idem est, ne idololatri in officia subseruiant. Est pulcher locus Ezech. 43. vers. 7. *Fili hominis, locus solij mei & locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in aeternum, & non polluent ultra domum Israel nomen sanctum meum, ipsi & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis regum suorum, & in excelsis.* En aduersus sanctitatem pollutio & fornicatio, quæ in idololatria est. Sunt innumera in sacris. Ezech. 16. *Fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis.* Exod. 34. *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne postquam ipsa fuerint*

Ezech. 43. 7.

Ezech. 16. 17.

Exod. 18. 16.

Col. 3. 5.

fornicata, fornicari faciant & filios tuos in Deos suos. Vtrumque nectit Paulus ad Colof. 3. *Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus.* Discutitur, quæ causa spurci & obsceni vocabuli. Tractat Pined. de reb. Salom. lib. 7. cap. 8. à num. 5. Lorin. in Sapient. c. 14. v. 12. & in Num. cap. 15. v. 14. *Et oculos per res varias fornicantes.* Non indoctas causas subiiciunt ex analogia vtriusque delicti, effusæ nempe libidinis & idololatriæ: tum, quia fana idolorum popinis & ganeis simillima, ut vult Pradus in cap. 16. Ezech. Tum, quia Baal præcipuum idolum, & exinde cuiusque idoli vocabulum, *maritum* significat: tum, quia cum idolis pudendi congressus, ex Iosepho lib. 18. antiq. cap. 4. & Hegeippo lib. 2. cap. 4. Xiphilino in Heliogab. & Suetonio cap. 22. tum, quia sub cæremoniis nuptiarum idololatria apud Augustin. lib. 6. de ciu. cap. 10. Strabon. lib. 11. Denique, quoniam fides connubium animæ cum Deo facit, à quo idololamia dirimit. Osee 2. 20. Hieron. in c. 3. Hierem.

Pined.

Lorin.

Prad.

Ioseph.

Hegel.

Xiphil.

Aug.

Strabo.

Of. 2. 20.

Hier.

22.

Non abnuo erudita hæc. Non inuenustas analogiæ causas meditari lubet, fortè solidiores. Fornicatio, utpote notior libido, totius impuri luxus sibi vocabulum arripuit, quod impositum ex materiali fornice, sub quo per execrabile vinculum, propudiosamque illigationem homo fit membrum meretricis. Nulla est maior adhæsiō ad creaturam ea, quæ per carneum luxum, impurumque vinculum contingit: in extranea membra se immitit, qui totus immergi inhiat in alterum. Strictior est adhæsiō animæ, quàm carnis, & validior nexus. Nulla est maior vnio, quàm

1. Cor. 6. 15.

ea, quæ cum Deo suo rationalis potitur creatura; quippe qui solus potest illabi in animam, eamque medullitus inuadere, quod etiam Angelo negatur, qui nequit substantiam spiritus penetrare. Ergo idololatriæ, qui creaturam Deum suum esse fateretur, maiori omnium immersione, saltem quoad affectum sibi agglutinare satagit creaturam, cui Deitatis impertiri nititur insignia. Ideo aptissimè idololamia dicitur fornicatio ex proportionem intimæ adhæsiōnis. Adhuc S. Thom. 2. 2. quæstione 151. articulo 2. *Sicut in corporis commistione consistit delectatio, venereorum, circa quam propriè est castitas, & oppositum vitium luxuria: ita etiam in quadam spirituali coniunctione mentis ad res aliquas consistit quadam delectatio, circa quam est quadam spiritualis castitas metaphoricè dicta, vel etiam spiritualis fornicatio hominis similiter metaphoricè dicta. Si enim mens hominis delectatur in spirituali coniunctione ad id, cui debet coniungi, dicitur castitas spiritualis. Si autem delectabiliter contra debitum diuini ordinis coniungatur mens quibusque aliis rebus, dicitur fornicatio spiritualis.* Hinc quodque peccatum, utpote à Deo abscedens, fornicatio dicitur iuxta illud: *Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.* En alia ratio. Cum idololatria grauissimum peccatorum sit, asserente S. Thom. 2. 2. quæstione 94. articulo 3. quid quod absolutè fornicatio nuncupetur? Vltèrius idololatriæ causa inordinatio affectus, & stupida mentis inscitia fuit: liquet ex Sap. 14. & Sap. 4. tractat S. Thom. 2. 2. quæstione 94. articulo 4. Non potuit ardentius amor in creaturam effervesce, quàm ei ut Numini cultum offerre; nec segnior vnquam & inscitior mens, quæ ligno saxoque, Deitatis stemmata donauit. Vtrumque exhibet libido quæ rationi densas tenebras aspergit, & delectationis pruritu quamque adhæsiōnem exuperat, annuente Philosopho libro 2. Ethic. cap. 6. qui lib. 7. cap. 11. perhibet, in actu venereo impossibile esse aliquid mentem intelligere: quin & Hieronymus scribit, spiritum prophetiæ, dum thalami vincula exercebantur, neutiquam Prophetarum corda tetigisse. Hæc radix huius nuncupationis est.

Ps. 71. 27.

S. Thom.

Sap. 4.

S. Thom.

Arist.

Hier.

23.

Demus iam, quæ hanc analogiam elucidant. Et quidem vno ferme eodemque sæculo idololatria, & effusa libido emerit. Censuerunt non indocti, tempore Enos idola incepisse iuxta lectionem illam: *Tunc coëptum est profanari, vel pollui nomen Domini*: adi Lippomanum Gen. 4. Oleastrum ibi Hieron. in qq. Heb. Genebrardum in Chron. ann. 325. Ioseph. lib. 1. antiq. c. 5. & defensat sententiam hanc Basil. Legion. q. 6. exposit. c. 2. Si his arrideas, coæuam libidinem idololatriæ non diffiteberis, siquidem procacis luxuriæ corruptio cælum in laxas diluuij vndas diluit, ut constat Gen. 6. Nec insolitum est, idem vocabulum duabus rebus eodem tempore exortis attribui; quod otiosum esset confirmare. Indidem postquam idololatria impensius exarsit, etiã libido auidius effusa est, quasi appendix & affecla; ea nempe ratione, quia ab usura rationalis lucis desciscens homo, dum syluam turpeque saxum sibi Deum censuit, ipsi, qua constat, naturæ obstitens; promeruit sic adeo deserui, ut caro in corruptele dedecore aduersus naturam procumberet. Profundè Apostolus postquam dixerat ad Rom. 1. *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt: & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & volucrum & quadrupedum,* inquit;

Lippom.

Hier.

Genebr.

Legion.

Gen. 6.

Rom. 1. 21.

23.

inquit: Propter quod tradidit illos Deus in immunditiam; & deinde deieranda carnis contra naturam peccata memorat. Non parcam venustis S.

S. Thom. Thom. verbis in lect. 8. Notandum, quod satis rationabiliter Apostolus vitia contra naturam, quae sunt grauissima inter peccata carnalia, ponit idololatriam pœnam, quia simul cum idololatria incepisse videntur, scilicet tempore Abraha, quando creditur idololatria incepisse. Vnde & tunc primò leguntur in Sodomitis punita esse, ut Genes. 19. simul etiam idololatria crescente, huiusmodi vitia creuerunt. Vnde dicitur 2. Machab. 4. quod Iason ausus est sub ipsa arce optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere. Nec abstinere valeo ab alia gemina, quam cogito, causa. Fornicatio solum apud idolorum cultores absque peccati conscientia perpetrabatur, neutiquam etenim in hac luxurie delictum esse cogitabant, utpote fuscis errorum tenebris obuoluti. Act. 15. Scribere ad eos, ut abstineant se à contaminationibus simulacrorum & fornicatione & suffocatis. Cur à fornicatione abstinencia praescribitur: quasi crimen ex se non fuerit? Ausculta S. Thom. 2. 2. quaest. 154. art. 2. ad 1. Quia apud gentiles fornicatio simplex non reputabatur illicita, propter corruptionem naturalis rationis: Iudaei autem ex lege diuina instructi eam illicitam reputabant. Hinc, nisi vehementer fallor, Iudaea virgo dicebatur, & hoc puritatis insigni à Prophetis Hebraea gens nuncupatur Isai. 37. 22. Virgo filia Sion: & 47. 1. Sede in puluere virgo filia. Hier. 31. 4. Aedificaberis virgo Thren. 1. 15. Israel. Et Thren. 1. 15. Virgini filia Iuda, Amos 5. 2. Ut resurgat virgo Israel. Si fornicatio sic Gentibus adhæserat, quid quod Iudæo idem esset idololatria, & fornicatio, eodemque vocabulo ipsi infonaret? De idololatriis dixit Petrus 1. 4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eadem luxuria confusionem, blasphemantes. Altera huic germana sit, quod Iudæos à Gentibus circumcisio dirimebat, quæ ex ipso caractere, scissioneque pellis castitatem signabat, ut probat S. Thomas 1. 2. q. 101. art. 5. ad 1. Iuuat dare verba: Secunda ratio esse potuit ad debilitationem concupiscentiae in membro illo. Tertia ratio est in sugillationem sacrorum Veneris & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur. Ergo idololatria & incircumcisus ab Hebræo scitè reputabatur immundus. Ex quo

ad. 15. 10. nexum illum capio Isaiæ 52. Consurge, induere vestimentis gloria tua Hierusalem ciuitas Sancti, quia non adiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus & immundus: nexus iste auspicio pependit: quod cupiebamus: Sancta dicitur, siue Sancti Hierusalem, ea sanctitatis constantia, ut iam non ultra Chaldaeus idololatriæ manceps illam transitu suo commaculet, qui incircumcisus dicitur, utpote idolorum cultor; & ab utroque immundus. Anne & Sancti dicti Iudæi? Certè Iudæi Solymitani & Hierosolymitani nuncupati. Autumat Sanctius in Isai. c. 48. n. 7. sic appellati ac pacifici. Censeo supercilioso hoc vocabulo delinitos utpote à sanctitatis insigni: nam sancta ciuitas dicebatur Dan. 3. 28. 2. Mach. 12. Matth. 4. 5. & 27. 53.

Ex quibus par erit depromere explicatum horum verborum, quæ versamus; Ne darentur sancta eorum in pollutionem: id est, ne ab idololatriis, dum vel Diis suis libarent, vel suis addicerent ministeriis, proluiem à sordido contactu, obsequioque subirent. Id apud pollutionis voce expressum est: quoniam quidquid inquinamenti, spurci que situs est, de idolis effertur. Cur porcina caro inhi-

Zerda in Iudith. Tom. I.

bita Iudæis? Adest Lactant. lib. 4. c. 17. Ne se fœdis libidinibus immergerent, sicut suis, quæ se ingurgitat Lactans. cæno: vel terrenis seruirent simulacris, ac se luto inquinarent: luto enim se oblinunt, qui Deos, id est, qui lutum, terramque venerantur. Profectò Isai. 43. v. Isai. 34. 11. Et possidebunt illam onocrotalus & ericius: ibis & coruus habitabunt in ea. Cur has infaustas volucres immittit Vates? Hieron. ibi: Expulso populo Iudæorum sub bestiarum & portentorum nominibus idololatrias in Hierusalem habituros esse confirmant. Quid immundius ibide? Immunditiei emblema est apud Alciat. embl. 87.

Alciat.

Quæ rostro clystere velut sibi proluit aluum.

Ibis Niliacis cognita littoribus.

Hoc vocabulo idola vocata 4. Reg. 17. Et coluerunt immunditias; cum antea vers. 7. dictum fuisset: Coluerunt Deos alienos, & cap. 21. vers. 21. Seruieruntque immunditiis, quibus seruierat pater eius, & adorauit eas. Ad exquisitiores sordes explicandas aptissima vox hæc est. Sic inanitas & execrabilis spermatis humani fœtida expulsio immunditia & pollutio vocatur: idèd, ne polluerentur sancta, precabantur Hebræi. Forfan non absque delectu vox hæc est, quoniam ad sacra sua peragenda idololatriæ propudiosa religione sperma se polluentes egerebant: quare Gulielm. Parisiens. de leg. cap. 5. expendens illa verba 15. v. 2. Vir, qui patitur fluxum seminis, immundus erit: id ob abominationem idololatriæ praescriptum esse perhibet. Si petas cur idololatria immunditia dicatur, occurrat. Quoniam quid impurum & immundum sit ex commistione vilioris: sic impurum argentum, in quo delitet plumbum. Quid vilius ligno, saxo & cadauere, quibus se animus rationalis per irreligiosum cultum immiscet? Pulchrè S. Thom. in cap. 1. ad Rom. lect. 7. Quia homo per huiusmodi peccata, maxime conuertitur & trahitur ad id, quod est infra ipsum: vnumquodque enim dicitur esse impurum, siue immundum ex commistione vilioris, sicut argentum ex commistione plumbi. Hæc ita Hebræis infixæ erant, ut vel ipsa aqua asperisionis & expiationis, qua expiabantur immunditiae, Num. 19. 9. Num. 19. 9. vocetur נידבך niddah, quæ vox apud Ezech. c. 7. vers. 20. transfertur in immunditia. Quid menstrua immundius, cuius vel halitus enecat flores, & ipsa dictione נידבך niddah significatur? & tamen ubi Zacharias cap. 13. inquit: Erit fons patens domui David in ablutionem peccatoris & menstrua, expendit Hieronymus: Menstruata nihil erat in lege immundum, quæ, quidquid tangebatur, immundum faciebat. Et quamuis omnem peccatorem significare possit, propriè mihi videtur significare gentilitatem.

S. Thom.

Num. 19. 9.

Ezech. 7. 20.

Zach. 13. 1.

Hier.

4. Reg. 23. de Iosia dicitur: Pracepit Rex Helcia pontifici & sacerdotibus secundi ordinis, ut proicerent de templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal: & combussit ea foris Ierusalem in conualle Cedron, & tulit puluerem eorum in Bethel. Cur extra Ierusalem rediguntur in cineres vasa? Occurrit Abulensis ibi quaest. 11. Quia omnia ista erant immunditia non debebant cremari in loco mundo, quia efficeretur locus immundus propter illa, eo quod relinqueretur ibi aliquid de cinere ipsorum: sic enim erat de vitula rufa, quæ erat immunda, cum polluerentur tangentes & cremantes eam. Cur in conualle Cedron comburuntur? Pergit: Quia fortè erat locus immundus, utpote si ibi effundebantur stercora & alia res immunda, & cum iam non posset locus ille esse magis immundus per contactum cuiusque rei immunda,

Q 3

conue

- conueniens erat ibi cremari ista idola. Mirum est, quod de vitula rufa, cuius cinis è sordido nitidum reddebat, & purum id, in quo aspergebatur; sacerdotem tamen immolantem macularet. Num. 19. 10.
19. *Cumque lauerit, qui vacca portauerat cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vespertum.* Num. 19. 10.
- Qui emaculat, quod fæculentum est? Eccles. 34. 4.
- Ab immundo quid mundabitur?* Nil significantius pro deterrima idololatriæ proluuie. Etiam ipse cinis, qui fæculentum emaculabat, aliquam immunditiam sacerdoti immittebat, vt vituli, quem adorauerunt in Oreb, detestatio vigeret, & quæque idololatriæ vmbra deieraretur. Id S. Thomas 2. 2. q. 102. artic. 5. ad 5. innuit. Denique Ezech. 8. vers. 17. vbi Vulgata: *Replentes terram iniquitate, conuersi sunt ad irritandum me: & ecce applicant ramos ad naues suas*, Hebraicè est pro ramis זמורah, quam vocem Hebræi censent significare fæctorem. Effutiant ex Rabinis apud Lyranum & Vatablum ibi, & Galatinum lib. de arcan. c. 8. & lib. 8. c. 19. pro eo quod Propheta scripserat *ad nares meas*, reddidisse amanuenses *ad nares suas*, ne ille fæctor Deo impingi dicatur. Vapulant iustè à Delrio in adag. sacr. tom. 1. adag. 39.
- Quoquo modo legatur, idololatria *immundus balitus* scitè describitur, cuius spurcissimus nidor superis malè olet, cum tamen eo, tanquam granis Sabæis, suffimento immundorum nares oblectentur. Forfan hiantibus naribus idololatriæ illi ramos fæculento ex victimis sanguine tinctos, in suaueolentis piaculi signum applicabant. Hinc cogitatio subit, Gentiles Hebræis malè olere ob idolorum spurcitas: quare vice versa Hebræi Gentibus fæctentes dicebantur. Ammianus Marcell. lib. 2. de Imperatore Marco fatur: *Cum Palestinam transiret, Ægyptum petens, fæctentium Iudeorum & tumultuantium sæpè radio percitus dolenter dicitur exclamasse: O Marcomani! O Quadi! O Sarmatæ! Tandem vobis alios deteriores inueni.*
- Ex his verbis autumat Sanctius in cap. 2. Esther, & cap. 3. Osee, è Iudeorum corporibus tetrum & inamœnum inhalari fæctorem. Sit id post Filij Dei necem: vix suspicor, olim populum electum sic fætidè aspirauisse: nec par est, tot nobiles Prophetas, tot venustas Heroïnas malè olente ægritudine mulctatas, quæ contemptum medullitus excitat. Agam de hoc plenius infra: interim mea suspicio non displicet, fæctentes & malè olidos dictos ab idololatriis pro vicissitudine eiusdem probri, quod illis iure incutiebant Hebræi. Profectò quis non odia in Ethnicos gentis Hebrææ non nouerit: inuisum autem & odiosum dictione fæctoris exponi, vidit Delrius dicto adag. 39. nam vbi Gen. 34. *Odiosum fecistis me Chananaïs*, Hebraicè להבאישני *Lebabisheni*, *Ad fætere faciendum me*: & Exod. 5. 21. *Fætere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & seruiseius*. 1. Reg. 13. 4. Hebraicè: *Fæuit Israel in Philistiim*. 1. Par. 19. 6. Hebraicè: *Viderunt filij Ammon, quod fætuissent cum David*: Vbi noster: *quod, iniuriam fecissent David*. Ergo si libet, quotquot idololatriæ, fæctentes Hebræis dicti, vicemque passi sunt ab eis. Cur autem ieiunia sabbathariorum inter fæctorum colluiem memoret Martialis lib. 4. epig. 4. dicemus infra Acad. 25. n. 22.
26. Liqueat apprimè dictum deprecatos esse Iudeos, ne in pollutionem sancta venirent, id est, ne ab idololatriis contraminarentur. Obiicerem hucúsque præfixis, quod dicitur 4. Reg. 23. *Excelsa quoque, quæ erant in Hierusalem ad dexteram*
- partem offensionis, quæ edificauerat Salomon Rex Israel Astaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offensionis Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon polluit Rex. Si hæc fana & idola in se polluta, & immunda sunt, quid est, quod Isaias pollueri dicatur? Abulensis quæst. 21. scholiast: *Polluit Rex, Abul. id est, vetuit in loco illo immolari tanquam in polluto.* Minus aptè, cum iam deierata idololatria, fæculenta viderentur. Sa exponit *pollueri* pro *profanare*. Vergit animus, vt intelligat, sapientem regem fana illa, quæ ab idolis spurcissima erant, vltiore immunditia damnauisse, & ea, quæ Iudæis pollueri infixum erat, super ea loca exaggerauisse, vt à notis sordibus Iudaicum animum turbæ popularis auerteret: quare adicitur: *Et contriuit statuas & succidit lucos, repleuitque loca eorum ossibus mortuorum.* Scis cadaueris vel aspectum maculare intuentem Nazaræum. Quin & incestauisse terram cadauer permanens in ligno, Deuter. 21. vers. 23. & Num. 19. vers. 11. *Qui tetigerit cadauer hominis & propter hoc septem diebus fuerit immundus*, Sapienter igitur Rex spurcissima idolorum loca notis spurcitiis cumulauit, vt satiùs illa auersarentur Iudæi.
- Nec par est despicere lectionem Græcam, 27. *ὅτι τὰ ἱερά αὐτῶν βεβήλωται. Ne sancta eorum darentur in profanationem.* Profanus, licet non vnus notionis sit, iuuat accipi pro eo, cui mysteria sacra, vtpote imperito & sæcularibus addicto, incommodum est reuelari: sic de sacris Isidis agens Apuleius lib. 11. de asino aureo: *Ecce tibi retuli, quæ, quamuis audita, tamen ignores, necesse est. Ergo quod solum potest sine piaculo ad profanorum intelligentias enuntiari, referam.* Ex nostris Dionysius de Eccles. Hier. cap. 2. *Hæc autem, caue, ne quis profanus audiat.* Ergo cum sancta Hebræorum mysticis & latentibus nobilitarentur sacramentis, dolor erat, ea in Ethnicorum, si ventura fuissent ludibria, despectum à profanis subirent, vt accidere solet, dum abstracta à sensibus, superaue auscultant, qui non nisi cœnosis corporis illecebris volutantur. Obuium est illud Platonum in Theæt. *Circumspice in partes omnes, ne quis profanus audiat.* Quin & profanationi datur, quod in flagitiosorum vsum adicitur. Seneca rhetor in contr. 2. *Absint ex hoc foro lenone, absint meretrices, ne quid parum sanctum occurrat.* Profectò aded à sensilibus sequestrata voluit Deus sancta Hebræorum, vt nec luci, quæ purior defæcatorque creatura est, sancta sanctorum permitteret: quippe locus, quæ sacrator, secretior erat; nec ars, nec natura, non fenestra, nec candelabrum sanctam tenebram eluebat: de quo vide- sis Abulensis in cap. 13. lib. 2. Par. quæst. 36. Salianum annot. 3024. num. 24. Denique admonere sat erit, quod cum sanctitas incontaminatam indolem virtutis præsignet, nunquam absque nitore, munditieque degit, quidquid ei opponitur, eam pollueri dicitur, siue leuem asperginem illi incutiat. Quid impurius his, de quibus satyricon Petronij: & tamen, cum puer quidam execrabili pudoris agigaretur ludibrio, incestoribus dicebat: *Ne vt sanguine mutuo pollueremus familiaritatis charissima sacra.*
- Et fierent opprobrium Gentibus. Iudeos, etiam dum rebus secundis fœlicitarentur, ob singularis religionis verique Dei cultum, quem Ethnici deierabant, opprobrium passos fuisse à Gentibus, quis ignoret? Illudit Lucanus lib. 2. 28. *Cappadoces mea signa timent & dedita sacris*
- Incerti

Incerti Iudaei Dei.

Agit de victoria Pompeij contra Aristobolum. Quid est igitur, quod singulariter nunc Hebraei caueant, ne Gentibus fierent in opprobrium, cum hæc post Babylonicum exilium contigerint; tuncque præcipue execrabilis esset Ethnicis Iudaica gens? Zach. 8. vers. 13. *Et erit, sicut erat, maledictio in gentibus domus Iuda & domus Israël.* Equidem quoties aliquam vastitatem patiebantur Hebraei, recrudescere in eos Gentium odium, renouabatur irrisio; in parabolam & canticum Iudaicum nomen voluebatur, quasi à Deo suo venditi fuissent, vel luerent pœnas, quod simulacra fictilia non colerent. Id conspicuum

san ob aliqua iniquitatem pertæsus deseruerit. Iob id sibi illustris virtutis canit miraculum: Quod etiam in diebus adolescentiæ, qui dies solent esse opprobrij, nempe lubrici ad lapsus, (dum effrænis iuuentæ incalet feruor, & abrupta vitiorum declini luxur volubilitate itur) tunc Deus in tabernaculo suo medullitus inlatabat, quod ineluctabile signum fuit non eius nutuisse in ætatis flore virtutem. Deprecantur Hebraei, ne ab Assyria decidant phalange; opprobrium etenim erit illis, qui nuper Babylonicas compedes exuerant, iterum vinculis restitui ob Deum suum offensum, in Gentium cachinnos & ludibria.

Ex locis supra citatis apparet, ad rem similem opprobrium connecti cum stupore, maledictione, prouerbio, parabola, iureiurando & similibus. Recole illud Hierem. 42. Hier. 42. 18.

Eritis in iusiurandum & stuporem & in maledictum & in opprobrium. Tractat de his Del. r. 1. tom. adagiorum. 134. Pineda tom. 1. in Pined.

Iob cap. 17. ad illud: *Posuit me in prouerbum vulgi, & exemplum sum coram eis.* Ferme omnia hæc in idem tendunt, nempe miserabilis stragis in ore instantium hostium ludibrium, quo victus Hebraeus in dies ad pudorem impellebatur. Vide præfatos auctores, non enim iuvat exscribere. Mea interest probare omnia hæc sub hac voce *opprobrij* latere, iuxta translationem Græcam *ἐπιχάρμα* τοῖς ἔθνεσι, quod altera gemina voce solet expendi, scilicet *in opprobrium & gaudium Gentibus*; & apud Vatablum *opprobrio* cum irrisione Gentium coniuncto exponeret. Sic prædicta verba ex Iob vertunt Septuaginta: Sept.

Posuisti me fabulam in nationibus & risus illis deuenit, ἐπιχάρμα risus cum insultatione est, præcipue quam inimicorum calamitas concitat. Eccles. 18. ποῖός τις ἐπιχαρματῶν ἰχθῶν οὐ. Eccles. 18.

Faciet se risum & insultationem inimicis suis. Thucydides lib. 3. pag. 106. οἷον τε ἀξιώσεως τυ- γράναι οἱ ἀτιμῶτες τὴν πᾶσαντες ἢ ἀνθρώπων, οἱ δὲ δικάως: τὰ ὀνείδια ἐπὶ χαρτῶν εἶναι. Prouerb. 11. Προῦ. 11.

Idem ferme est illud Thren. 2. 15. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam, sibilauerunt, & mouerunt caput suum super filiam Ierusalem. Hierem. 48. *Erit Moab in derisum & exemplum omnibus.* Quod contumeliæ hæc & insultationes tunc acrius aduersus Hebræos inualescerent, cum aliquam cladem subibant, utpote ob aliquam iniquitatem à Deo suo desolatos, suppetit illud Eccles. 23. vers. 3. *Ne ad*

increscant ignorantia mea, & multiplicentur delicta mea & peccata mea abundant, & incidam in conspectum aduersariorum & gaudeat inimicus meus.

Vers. 11. Tunc Eliachim Sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israël, alloquutusque est eos.

Vers. 12. Dicens: Scitote, quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini.

Vers. 13. Memores estote Moyse serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in

exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit.

Vers. 14. Sic erunt vniuersi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere, quod cœpistis.

31. *Tunc Eliachim Sacerdos Domini magnus circumiit omnem Israël.* Qui scriptis antea, iam praesentia fractos Hebraeorum animos, & ab impendentis periculi mole grauatos sarcire, leuareque contendit. Mirum est, tantum celeritatis solertiam huius Pontificis impendisse, ut totius Israël terminos, breui temporis compendio cucurrerit, seque cunctis dederit spectandum; nec timor velocitatem illi praepediret, pauorisque compedibus presserit pedes; sed velut concitatus fulgor huc illuc in splendorem se contulerit, per locaque dubia, & ab hostilibus insidiis non vacua, ierit imperterritus. Graeca versio hanc Eliachimi profectiōem subsiluit, nec à Solymitano folio dimouit. Si forsan inspicari valeamus, non deseruisse templum, & altare, Sacerdotumque conuentum, & chariorem Israël ciuitatem, ne vel parumper à praesentia summi Sacerdotis orbaretur, & in aleam alicuius infortunij veniret: quoniam tempore, quo ad vicinos colles appulit Holofernes, Ierosolymis aderat Eliachim, ut Graecus aduertit supra vers. 6. Porro *Eliachim Pontifex, qui eo tempore Ierosolymis erat, scripsit ad incolas Bethuliae.* Si his annuas, fortassis mouere non debeat, quod hic dicitur circumiisse omnem Israël: quod potest accipi de omnibus Israël primoribus, qui Ierosolyma inerant? sic enim in Graeco vers. 7. dicitur: *Fecerunt igitur filij Israël, quemadmodum constituerat eis summus Sacerdos Ioachim, Senatusque vniuersi populi Israël, qui Ierosolyma confederant.* Ast commodius est, ut intelligamus, Sacerdotem magnum per omnem perambulauisse Iudæam, ut viuiores spiritus verbis, quam litteris perfunderet, & strenui ducis, bellatorisque more, quidquid confRACTUM solidaret, dirutum restitueret, apertum clauderet, & in concionibus feruidos redderet in diuini Numinis preces animos, ablueret merum, diffidentiam leuaret, & de ieiuniis & sordibus, constantique corporis fatigatione erudiret. Nec diffitendum est, id significari in praefixis verbis, quæ simillima sunt.

1. Paral. 21. 4. *1. Paralip. 21. vers. 4. Egressusque est Ioab, & circumiit vniuersum Israël, & reuersus est Ierusalem, deditque Dauidi numerum eorum, quos circumiierat.* Nec ab hac veritate angustia temporis, spatiositasque regionis deterreat: quoniam in calce superioris capituli vidimus, Holofernem receptui cecinisse in terra Gabaa, ibique per triginta dies otia carpsisse, donec vagus exercitus, & cruenta abstergeret arma, & cogeretur in vnum. Totum hunc mensem lustrationi profectiōique potuit deuouere Eliachim, seduloque conatu per vniuersam discurrere Iudæam, vel potius praecipua visere loca, in quibus frequentior Iudæorum numerus habitabat.

32. Nec praetermittendum, scite appositum esse hoc verbum *circumuit*, quod non quamcumque perambulationem significat, sed accuratissimam perscrutationem, & vsque ad breues rimas col-

lustrationem, pro quo Hebraicè solet esse *סור* *Suf*, & verti solet *lustratio circumspectioque*. 2. Reg. 24. *2. Reg. 24. Lustrata vniuersa terra.* Nonne dæmon perspicaci, acrique intuitu, celerique vertigine vsque ad extremas latebras se perscrutaturus immittit, ut prenda? Hæc versipellis solertia, hoc verbo describitur 1. Pet. 5. 1. Pet. 5. 8. *Circuitque quarens quem deuoret.* Iob. 1. 7. *Circ-* Iob. 1. 7. *cuius terram & perambulauit eam*, aptissime de hostibus Dauid Psal. 58. *Conuertentur ad vesperam,* Psal. 58. 13. *& famem patientur ut canes, & circuibunt ciuitatem.* Hinc *circuito*res siue *circito*res dicuntur publici vrbs custodes, quos Triumviri constituebant; non utcumque ut calcarent vias, compitaque contererent; sed ut intensissima cura & fures arcerent, & cauerent incendia, & nocturnas insidias auerterent, Cantic. 5. *Inuenerunt me* Cant. 5. 7. *custodes, qui circumuehant ciuitatem.* Inuenire, quærentium est; sciunt literati, qui à reperire distinguunt. Ergone vigilantes quærebant Sponsam? Quidquid vagum in tenebris, quidquid per plateas lubricum lustratores nocturnum offendere satagunt, ut quoduis periculum amandent. Hinc & Sponsa: *Surgam, & circuibō ciuitatem.* An ut Cant. 3. 2. diuertacula capteret, blandientem auram praesentiat? Imò *circuire*, quætere est, & explorare: *Per* Ibi. *vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea.* En Pontifex quali sollicitudine gregem sibi traditum curet; & ne circumeuntes lupi deuorent, prius circuit, ut congreget & condenset, seque potius hostilibus dentibus in primam committat prædam, quam vellera ouium vllum morsus patiantur impulsu. Cur circuiti dicitur, cum perambulatur vrbs? Dicam ex Isidoro lib. 15. Ety- Isidor. molog. cap. 2. *Vrbs vocata ab orbe, quod antiquitus ciuitates in orbem fiebant.* Obuium est, *Circumducere sulcum, circumagere, & circumdare aratro.* Zonaras in Romulo: *Sulcum profundum* Zonar. *in orbem circumduxit.* Si *circuire* lustrare fuit, numerumque recensere bellatorum, iuxta significatum, quem inuimus ex 1. Paral. 21. *Dedit-* 1. Paral. 21. *que Dauidi numerum eorum, quos circumiierat, & inuentus est omnis numerus Israël, mille millia & centum millia virorum eductum gladium?* Absit, quod sanctus Sacerdos, qui omnem spem non in contis, gladiis, præliarique strepitu contulerat; sed animum intenderat in sacra præsidia, gulæ ariditatem, orationum infatigabiles stationes, humilem, despicabilemque sui contemptum in sordibus; recenseret Israël, ut Assyriorum impetentium irruenti se opponeret tempestati; imò circuit, ut suadeat preces, indicat ieiunia, animorum munditiem admo- neat; ut statim adiicitur. Profectò quætere valebis, si circuitio hæc aliquem sacrorum rituum redoleat, qualis in lustratione aliquibus gentibus increbuerat, ut constat in agtorum lustrationibus? Cato lib. 1. de re rust. cap. 41. *Agrum,* Cato. *terram, fundumque meum Soli taurilia circumagi iussi, uti tu morbos visos, inuisosque, viduertatem, vastitudinemque, calamitates, intemperantiasque prohibessis.* Consule de his Nouarinum lib. 2. Nou. sacr. elect. à num. 327. ubi contendit lustrationem per circuitum fieri, idemque esse circuire, ac lustrare, purgareque. Nec absonus ab Hebræis circuitus in Sacris, ut ex Psalm. 28. vers. 8. Psalm. 28. 8. *Circuiui & immolauit hostiam vociferationis;* pro- Agell. bat Agellius ibi, & Forerius in cap. 19. Ifai. Forer. Ifai. 19. 17. *v. 17. iuxta Hebraicum: Et erit tellus Iehuda* *Agypto in circumagationem.* Verum nulla suspicio est,

est, hic allusum ad aliquem sacrorum ritum, circuitumve, qualis in adoratione fiebat: cum sincere circuire dicitur Eliacim Israël, ut animos imbecilibus adderet, & ad iuges preces acueret.

33. *Dicens: Scitote, quoniam exaudiet Dominus preces vestras.* Dubitatum, an cœlesti Numine afflatus Pontifex auspiciò columitatem futuram prophetauit, qui sic stabili sponsione exauditas iri preces asseruit. Non suspicor, non enim ait: Exaudiet Dominus preces vestras; sed: *Scitote quoniam exaudiet*, id est: Habete fiduciam, hærentem timorem abluite; aderit Dominus, non aures obturabit, suppetias offert proficuas. Ergo solum eis quoddam argumentum ad spem concitandam præsentat: idè scientiam interpellat, quæ rerum per causas cognitio est. Ieiunia, orationes, sanctæque conscientie munities, qualem conspectus, præsentiaque Domini sibi vendicat, securum à Deo sortiuntur auxilium: his incumbite: sortiimini. Syllogismi maiorem probat exemplo expetito à Moysè, per indefessæ orationis instantiam debellante Amalec. Ergo, *Scitote*, ait, & quos rationalis mentis acumen rationales constituit, his contendite diuinæ misericordiæ illicibus, ieiuniis siccate corpora, redundantem luxum inedia exugite, supplices geminate preces: hæ morales causæ sunt, quæ inter suspiria & lachrymas alacrem Domini parturiunt pietatem; quæ adèd velox supplicibus, avidisque, & pro humili deiectione sordidis, opitulatur, ut tamquam cœlitus delapsa, iam possit à vobis exambiri, tenerique, ne distet orantis vox à præsidio exaudientis. Fulcitur hæc Domini in iuuamine celeritas ex Græca versione, dum inquit: *ὁ θεὸς τῆς δευτέρας αὐτοῦ, ὁ ἐν ἐτῆς θλίψεως αὐτοῦ ἐσώσεν αὐτὸν. Exaudivit itaque Deus preces eorum, afflictionemque respexit.* Vide, quam velociter Deus deiectis succurrat, & quasi obligatam misericordiam sub chirographo, quod ieiunia precæque conscripserunt, effundat: quod Pontifex de futuro dixit: *Exaudiet*, pientissimus Deus præcurrens, in præteritum commutauit: quare dicitur *exauduit*: iam inde liberatio per Iudithæ manum præfagebatur, sed tamquam de securitate gaudens, dictionem quærebat, qua iam euenisse significaretur.

34. *Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, &c.* Multum ab exemplo solet animus accendi: nullum fortius documentum est, quam paradigmatis & exemplaris obiectio. Experimenta tenacem disciplinæ reddunt mentem, & virtus à propositis similibus casibus eruditur. Nullum potuit aptius texere exemplum Eliacim ad orationis efficaciam probandam, quam Moyses, qui Amalecitas contriuit, non ferro, sed prece; non militari manu, sed orationis ergò eleuatâ; non in puluere bellico, sed in collis secessu; non in terram impellens, sed in cœlum supplices manus extendens. Exod. 17. historia notissima describitur, quando confligentibus hostibus feruentique pugna, si librata manus parum propendebant, in decline vergentes. Amalec strenuos spiritus accipiebat, seque virilius in Israël immittens, portionem extorquebat victoriæ: quod si manus leuabantur, in præliari conflictu victor eminebat Israël. Iuuat auscultare Philonem: *Cum igitur aliquantisper manus bilancis in morem nunc sursum*

tollerentur, nunc deorsum vergent, certarentque Marte dubio; tandem repente velut pennas habentes prodigitis, sublata volitabant per aërem, manentes in sublimi, donec Hebrais certa victoria cōrigit, hostibus internecione deletis. Ab hoc exemplo aptissime Pontifex vrget, quod cupiebat, nempe probare duo, & orationis aduersus hostes virtutem, securamque in precibus cœlitus præstitæ victoriæ spem; & hanc sortem non euenturam, nisi iugis, præstansque oratio sit. Quis sanctior Moysè? & tamen, si corporea manus ingenta mole deorsum vergebat, Amalec in acie superbiebat eminens: si sollicitè manus arripiebatur in altum, ictum sentiebat inimicus. En constantis orationis imago. Probè Lippomanus Exod. 17. *Manus enim illa exaltata, contentionem orationis significabant: remissa verò remissionem orationis adumbrabant.* Ex quibus liquet non obistere illud, quod ibi dicitur Exod. 17. Exod. 17. 13. *Fugauit Iosue Amalec & populum eius in ore gladij: non inquam obistere iis, quæ hic subiiciuntur: Non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit.* Duo enim fuerunt, qui conflagabant aduersus Amalec, Iosue armis, Moyses oratione; ille in huius virtute denicit, profuit mucro, gladiique os; sed ei aciem dedit efficacia precantis: alter quidem ferro contriuit inimicum; sed quod ferro contereret, alter præstitit oratione. Vnde vtrumque verum fuit; & quod Iosue in ore gladij absumeret, deuoraretque hostem, & quod Moyses absque ferro, precibus tantum debellaret. Vis probem sic euenisse? Deuicto Amalec, *Dixit Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Iosue.* Cur auribus Iosue intimari Dominus edicit? Quoniam ipse non viderat Moysen orantem in colle, potuitque ferienti gladio, non impetranti orationi adrogare victoriam, ut obseruauit ibi Lippomanus: *Indica hoc Iosue, nempe quod Moysè leuante manus in oratione, populus Dei vicerit. Nam hoc Iosue non viderat, qui contra hostem interim pugnabat; Moyses enim in colle steterat.* Sanè Eliachim se probum & strenuum ducem in hac exempli recordatione ostendit. Cur signatè Dominus, quod factum illud in auribus Iosue poneretur, indixit? Quoniam dux exercitus erat, voluitque Deus hoc grande paradigma in cuiusvis ducis auribus insonare, ne armis confiderent, plus quam precibus, humanæque solertiæ, quam diuinæ opitulationi, felicitis triumpho intenderent spem. Aptè Caieranus ibi: *Iubet poni in auribus Iosue ducis exercitus, ut intelligatur; quod in cuiusque succedentis ducis auribus sonare debet.* Nullus vberior Chrysostomo in hac Moyses per orationis instantiam victoria, in homil. de hoc miraculo: oportet libare nonnulla: *Stabat igitur Moyses in monte, non armis, sed precibus pugnans. Stabat extensis ad cœlum manibus, deuoto orans affectu: non de terra, sed de cœlo auxilium postulabat. Pugnabat cum hostibus absens, cum exteris sine bello decertabat, ut quem loci diuersitas ab inimicis seiunxerat, orationis affectus bellatorem præsentem hostibus exhiberet. Fit Moysè orante, pugna occulta, sed manifesta victoria. Latenter dimicat, ut euidenter deuincat.*

Vers. 15. Ad hanc igitur exhortationem eius, deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini.

Ad

*Ad hanc igitur exhortationem eius, deprecantes Dominum permanebant in conspectu Domini. Quàm efficax, & animosum dicendi genus, quod sic animos imbellibus Hebræis addidit cordaque demulserit, ut in conspectu Domini, id est, studiosæ orationi permanerent intenti. Hæc idea est prædicatoris sacri, claris, sed virilibus sermonibus auditorem in exercitamenta virtutum acuere, ut sine affectatione eloquens sit, sine fūco pulcher, sine tumore grauis: ut non luxu verborum, sed sensuum vbertate redundet, ut suauiter feriat, ut oratio roboris & succi plena sit, ut non per cincinnos verborum anxium linguæ calamistrum immittat. Et quidem oratoris sacri feria, grauisque nobilitas in dicendo, ex Pontifice Eliachim ediscenda est; cū tamen noster Sacerdos eum in fastigio dignitatis excellat. Prædicator *Seminiverbius* vocatur. Blesensis serm. 43. *Erudiat, quia seminiverbius; definiat, quia Prælatum; intercedat, quia aduocatus.* Quàm nobile elogium! Verbum superius Pater eructat; verbum in pectoribus ferit Ecclesiastes, & ad sacra germina pluuiis innutrit eloquij. Si ergo *seminiverbius* est, dum hortos loquitur, nomen amittit: nec panem dispensat esurientibus, sed famem odorantibus acuit. Non parcam, licet obuiō Chrysologi loco serm. 18. *Verborum flosculos non queramus. Qui maturitatis fructus querit, dispicit amœna camporum, viola, rosa, lilia, narcissus, grati flores; sed gratior panis. Quod est odor naribus, hoc est, auribus sermonis ornatus; quod dat panis vita, hoc scientia dat saluti.* Vtcrius sacer Orator: *Deividus* quondam dicebatur. Petrus Blesensis ser. 10. *Est duplex genus hominum pedisequum & Deividum: pedisequum, qui Deum non possunt cognoscere per intelligentiam scripturarum: huic generi hominum prædicta non proponuntur, sed Deivido, qui scilicet Deum videt scripturas intelligens.* Indidem Prædicatores, Magistri dicti; constat ex Tertulliano de habitu mulier. cap. 3. Floro in Exeg. Missæ. Quin & *Tractatores* vocitabantur. August. doct. Christ. Chrysologus serm. 91. Mamercus de statu animæ lib. 1. cap. 2. & plures apud Sabar. in Sidonio lib. 2. epist. 9.*

36.

Omnis hæc nomenclatio dignitatem sacri Oratoris ostendit, eamque dictionis sublimem, claram, grauem, lucēque & fulmine illustrem eloquentiam exposcit, qualis eum decet, qui Deum videre, & superno lumine ad explicanda Sacramenta perhibetur imbutus; qui nuncupatur *Magister*, qui sacrarum rerum *Tractator* est. Prædicatores olim in Ecclesia *orarium* ferebant; sic stola nuncupatur: docuit Alcuinus, Rabanus, & Beda. Cur? Ut sicut apud Deum sapienter orat, feruidusque animi effundit affectus, & in cœlestia erigit mentem, nec infulas purpurati sermonis ambit: sic & populum orationis stylo, sublimitatēque erudiat. Concilium Tolet. c. 44. *Orarium oportet lenitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat.* Beda in collect. cap. de septem ordinibus. *Benè etiam orationibus conuenit orarium, conueniens vestimentum officio.* Qui plura cupit, adeat Vvaldensen lib. de sacram. tit. 4. cap. 29. Hugonem lib. 2. cap. 10. Concilium Roman. can. 6. Concilium Autel. 1. cap. 21. Garsiam in not. ad Concil. Tolet. 4. cap. 28. Non malè huc referrem verba Eusebij Samosat. τοῖς μὲν ἱπαινόσι μὲν ὡς ἐν θείῳ κατὰ οἶκον τὰς ὁδοὺς μὲν ἐν ἱεροῖς. *Iis,*

qui se non laudarent, nec in theatro iactarent oratoria, nec exclamarent. Pulpitum dicitur *ambo*, id est, lectorium, quia inde legebatur Euangelium, Anastasius Bibliothecar. in epist. S. Maximi, Anast. Blastares in synopsi Concil. Ut, sicut Euangelium in ambone clarum sonat, sic ab oratoris Blast. ore spiramenta deducat, ut vitæ spiraculum auditoribus indat, & idem sit Euangelium, & quod legitur, & quod dicitur. Hinc pulpitum, quod *lectorium* dicitur, etiam *dicterium*, seu *ostentorium* vocabatur: apparet ex Basil. Seleuc. de Seleuc. Thecla, & *Analogium*, ut liquet ex Stephan. Stephan. no de sacrament. altar. cap. 8. Hinc tantus honor peroranti Ecclesiastæ adhibebatur antiquitus, ut nullus in concionibus sederet. Sidonius Sidon. in carm. 16.

Seu te conspicuis gradibus venerabilis ara,

Concionatorum plebs sedula circumfistit.

Sic intelligendus est Optatus Mileuit. lib. 4. dum Optat. inficiatur, populum in Ecclesia habere sedendi licentiam: consule Augustinum cap. 26. de August. honest. clericor. Quin nec Imperator coram concionante sedebat; stabat venerationis ergo. Testis est concionator Eusebius in vita Constant. lib. 4. qui Constantinum Magnum *ἐστὶν ἰσχυρὰ* id est, *stantem inter ceteros* oranti sibi aures dedisse confirmat. Euseb.

Agnoscat igitur dignitatem suam Euangelicus Ecclesiastes: non circumtondeat periodos, sed resecat vitia; non syllabarum anceps fiat, sed animarum: & tamen non humi repat stylo rudi; vtraque ambitio & squalloris & nitoris iniqua est. Si humilitatem prædicat, cur non proprio censu, sed alieno fūco linguam oneret? Si libertatem spiritus suadet, cur metricæ censuræ clausulis adstringatur? Si cum vitiis confligit, cur procedit picturatus ad campum? Si sicca edocet ieiunia, cur famelicis auribus fercula, quæ non nutriunt, sed inflant, apponit? Christum prædicat, agat Christianè: orditur à cruce, non diuagetur ad florem: in cruce fel, non mel; vrtica non rosa. Diximus hæc, naturalis eloquij aureum flumen plurimi æstimandum, appetendumque esse credentes; sed ambitiosum vocum absque nucleo sonantium vestigatorem criminantes, qui non ponderi studet, sed linguæ. Has verborum bullas, quia tantum primam speciem, & cutem habent absque medulla, *spumam* vocant Patres. Sidonius lib. 7. epist. 13. de Sulpicio in- Sidon. quit: *Magis eum occupat medulla sensuum, quam spuma verborum.* Claudian. Mamerc. lib. 2. de Claud. statu animæ cap. 8. *Dum imperitas aures puerilium verborum spuma conspuunt.* S. Hieron. epist. 125. Mamerc. S. Hieron. ad Damas. *Inflatis buccis spumantia verba trutinant.* Huius absque vilius ingenij, sententiæque pondere, qui aures magis amant, quàm pectora, vocat Nazianzenus orat. 3. *Scita sonoro Nazianz. gutture funditantes.* Clemens. Alex. 1. stromat. Alex. *Non sat viriliter aures titillantes.* Gregor. Nyssen. Nyssen. orat. 12. *Lasciuientes sono verbulorum & peiulanti quadam voluptate luxuriantes.* Dionys. Arcop. lib. Arcop. de diuin. nomin. cap. 4. *Est irrationale dictionibus inherere, hoc est, sonos duntaxat nudos aucupantium, eosque tantum ad aures obseruantium; curiosè versantur in elementis & lineis, intellectu carentibus.* Expende illud: *Sonos duntaxat nudos.* Qui caret substantia & interiori medulla, potius sonus vacuus, seu cauus, quàm nudus dicendus est: nam vestis, cuius indigentiam nuditas exprimit, extrema est, non intima. Sonus vocis baiulus

37.

Blesen.

Chrysol.

Blesen.

Tertul.
Flor.
August.
Chrysol.
Mamerc.
Sabar.Alcuin.
Raban.
Beda.Concil.
Tolet.Vvald.
Hugo.
Concil.
Aurel.
Garsia.
Euseb.
Simos.

baiulus est conceptus geniti à mente : si absque conceptus pondere vocalis sonus editur, inanis est : cur nudus perhibetur ? Aptè. Adèd verba prædicantis debent abundare gravitate conceptum, veritatumque nucleis, vt vix sonus sentiatur, sed quasi intus sit, cui ipsa rerum substantia quasi pro vestimento sit, ne solùm sonitu deliniatur auditor, nudaque elementa perquirat. Sat iste, quæ habeas pro his, quæ tractanda promittuntur infra.

Vers. 16. Ita vt etiam ij, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis, offerrent sacrificium Domino, & erat cinis supra capita eorum.

38. Ita vt ij, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino. In Græco ipsum altare cilicio cinctum perhibetur. καὶ τὸ θυσιαστήριον σάκκῳ περιέβαλον. Tum etiam ipsum altare cingere cilicio. Cur sic cinguntur Sacerdotes ? Anne quoniam stylus sacrorum est apud præcos, qui cincti, licet non ciliciis, tamen similibus cilicio pellibus, sacra peragebant ? 8. Æneid.

Virgil. Iamque Sacerdotes, primusque Potitius, ibant,
Pellibus in morem cincti flammæque ferebant.

Luc. 12. Quod facias ancillari illis Dominicis : Sint lumbi vestri præcincti, & lucerna ardentes in manibus vestris. Statius 5. Sylu.

Stat. Verbera succincti formidauere Luperci.

Cingi & præcingi militaris vox est. 11. Æneid.

Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus.

Meditare ergo pulchram antithesim. Classicum sonat : Assyria forens irruere parat in Hebræos ; & tamen, dum ipsi arma capeßere, præcinctique ad bellum putarentur ; ciliciis accinguntur : hæc pro casside, hæc pro thorace, hæc pro gladio sunt ; his discincturos esse Persarum agmen credant : quoniam pœnitentia & humilitas triumphare nouit, militare non nouit ; absque iaculo, absque agmine columitatem præbet habenti. Lumbis accinguntur Israëlita, altè, profundèque cilicia per sulcatam carnem sepeliunt, vt aduersus Persas confligant, eos de ignauia carpentes, quamuis scutis, sagittisque superbos : Persæ enim non, sicut Romani, se præcingebant in bella. Quare de ignauia conuitiatur eos Seneca epistol. 33. Industria ad bellum prompta mens tam in Persas, quam in altè cinctos cadit. Accingitur ergo Hebræus, ne de eis diceret, quod de Numidis Liuius lib. 35. Nihil primo aspectu contemptius, equi, hominesque paululi & graciles, discinctus & inermis eques. Accingitur, sed cilicio, ne in Marte, sed in pœnitentia, angorisque instrumentis fidere putetur. Certè quilibet corporis portiones Diis suis dicabant Gentiles, cingulum Marti. Alexand. ab Alexand. lib. 2. dier. genial. cap. 19. Sicut Iunoni brachia, pectus Neptuno, cingulum Marti, renes Veneri, pedes Mercurio, digitos Minerva consecrauit Antiquitas ; ita frons Genio dicata fuit. De his Homer. lib. 2. Iliad. Fulgent. in Mythol. Cingulum prudentes Sacerdotes cilicio consecrarunt, vt meliore Marte deuincerent. Illud nouum, quod sacra sordidati peragerent, ciliciaque in spectaculum per corpus expanderent : quod enim non intus tantum ad atterenda membra, sed vt prospectantium oculos ad dolorem, lachrymasque inclinarent, cilicium induissent,

indicat exaggerationis nota : Ita vt etiam ij, qui offerebant Domino holocausta. Profectò in pura veste sacrificare, etiam in Gentibus inualuit : si autem petas, quæ pura vestis sit, occurrer Seruius ad illud 12. Æneid. Puræque in veste sacerdos, sic inquit : Impolluta & pura dicitur vestis, quæ festis diebus vii consueuerant, vt neque funesta sit, neque fulgurata. Quæ duabus litteris ænigmatice exponit Θ, & Κ, nam funesta hac littera Θ notabantur, ἀπὸ τῆ θανάτου, id est, à morte, vel illa, quæ à fulmine tactæ habebant, Κ. ἀπὸ τῆ κεραυνῆ, id est, à fulmine. Vnde Festus apud Festum Cerdensem inibi : Pura vestimenta Sacerdotes ad sacrificia habebant, non fulgurata, non funesta. Quid funestius cinere & cilicio ? Cilicium equidem pro nigredine sumitur Apocal. 6. Sol factus Apoc. 6. 12. est niger, tanquam saccus cilicinus. Subest pro tenebris apud Isaiam cap. 50. Adegit in hæc portenta dolor, vt se funeri deditos vestis & pulvis conclamarent.

Licet non coniectura careat, ciliciis obrutos desuper Sacerdotes tamquam extrema veste, vt oculos spectantium deterrimo doloris signo acuerent ad fletus ; commodius videtur, intus tantum cilicinis aculeis carnem attriuisse, ne sacrificij decus funesto tegumento læderetur. Id suspicor ex Græca versione σάκκῳ περιέβαλον : Ciliciis circa lumbos suos accinctis ; qui quidem pœnitentiæ ritus est, & Deo sacræque amicæ castitatis symbolum. Qualis efferuentior libido, quàm Gentium fuit, quibus pro Deorum suorum adulatione impudicitia, effrænisque luxuriæ procacitas ? Sat sit Athanasius Athan. orat. contra idola : Propemodum omnes ciuitates omnibus libidinibus scatent, ob immanitatem morum, quam in suis Diis conspiciunt ; nec est in hoc genere Deorum, quem castum appelles. Olim certè Phœnissæ mulieres ante idola prostituebantur, dedicantes numinibus suum quæstum, persuasæ meretricatu ea propitiari, ac prosperitatem rerum inde nasci. Viri quoque abdicato sexu, nec se amplius mares esse fatentes, mulierum naturam affectauerunt, tanquam ita honorifica, gratæque matri Deorum facturi essent. Ergo castitas propria Iudæorum erat, cui veri Dei fauor opitulabatur. Dolent, ne Assyriorum, Persarumque obscenæ indoli subiugentur, ne sancta polluantur, ne vxorum temeretur pudor : idèd aptissimè se coram Deo suo, cum habitu castitatis sistunt, vt hoc spectaculo eum adigerent ad iuuamen, proponentes ei venustam virtutem, in qua idololatras præcellebant, & cuius venustabantur pulchritudine, vt decentiore cultu præ omnibus gentibus sacra peragerent. Quod lumbos præcingere renesque premere cingulo, castitatis ingenium sit, otiosum esset confirmare, solùm in luxuriante præ libidine, Petronij stylo, accinctum pro re Petro. turpi reperi in Satyr. Quadam enim fœmina sordibus calens, nec libidinem concitant, nisi aut seruos viderint, aut statores altiùs cinctos. Et alibi : Vltimò cinædus superuenit, myrtæa subornatus, gausapilâ cinguloque succinctus modo basie solidissimis inquinauit. Desino, quia spurcissima. Qui vel ipso stylo meretricantur, sic lasciuunt, vt & dictiones, quæ castitatis sunt, contaminent, & libidinis æstui faciant inferuire.

Dico hoc, quoniam nil frequentius, quàm discinctionem libidini, zonam adscribere castitati. Certè velim ab hoc vsu, quod expendas antiquorum morem, qui nouis nuptis fasciam, vittam

Claud. victamque dono offerebant: id enim, existimo, auspiciandæ suadendæque castitatis causâ. Ex-
tat illud Claudiani in epithal. Honorij & Mariæ.

*Certatimque nouis onerant connubia donis,
Cingula Timothee.*

Jerem. 2. 32. Jerem. 2. Nunquid obliuiscetur virgo ornamentis
sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? Hinc pro au-
spicio, nisi fallor, castitatis Charicleæ infan-
tula inuenta est cum fasciâ. Heliodorus lib. 2.
Heli. Expositus enim fuerat una cum illa cumulus lapi-
dum, quem nuper ostendi, & fasciâ quadam de se-
rico filo texta, literis vernaculis & narratione de ra-
tionibus infantis insignita, matre (ut opinor) has notas
Idem. & indicia puella procurante. Quod autem fasciâ
hæc Venerem arceret, indicaretque pudorem,
postea lib. 4. amœnè depromit, dum inquit: Tem-
pus est omnino, ut mihi fasciam ostendas, quam me-
tuo, ne prestigiis aliquibus imbuta sit, cum inimicus
aliquis illi statim ab initio, ut aliena ab amore, &
absque prole totum tempus vita degeret, ita insidias
struere voluisset.

41. Quæ, si placent, obserua, quod zona, de
Leuit. 16. 4. qua pluries in Scriptura, Leuit. 16. 4. 4. Reg.
4. Reg. 1. 18. 1. 8. Matth. 3. 4. licet aliqui existiment, quod
Matth. 3. 4. sit à fasciâ pectorali diuersa, à Polluce lib. 2.
Pollux. cap. 4. vtrique eiusdem significatus describitur.
Cur fasciâ pectus & vbera cingebat? Si cupis,
dicam: quoniam vbera & papillæ, turpis illece-
bræ exhibent signum, Osee 2. Auferat fornicationes
Osee 2. suas à facie sua, & adulteria sua de medio
Ezech. 16. 8. vberum suorum. Quare Ezech. 16. Tempus vbe-
Ibi 23. 17. rum, Hebræicè; & 23. 17. Cubile mammarum:
Pined. tractat Pineda in Iob. cap. 40. vers. 11. apud
Iuuen. quem Iuuenalis satyr. 6. ex nudatis papillis libi-
dinem Messalinæ indicat. Do ego Catullum in
Catull. hymen. Pelei.

Non tereti strophio lætantes vineta pupillas.

Lumbi communius symbolum Veneræ volu-
ptatis sunt, tamquam libidinis seminarium: con-
Galen. sule Galenum lib. 2. de semine cap. 1. Nec est,
cur Pineda recuset, vmbilicum situm esse fœmi-
næ voluptatis, ad illud Iobi: Fortitudo eius in
lumbis eius, & virtus illius in vmbilico ventris eius.
Nam idèd vsque ad vmbilicum zonam protendi
Nonn. ex Nonni carminibus probare valemus.

Flectebatur incuruatam habens gemina catenam.

Copiosum quamuis in vmbilicū medium veniens.

42. Aptè igitur lumbos cilicio præcingunt Sacer-
Isai. 3. 24. dotes: estque iuxta Isai. 3. 24. Pro Zona funicu-
lus, & pro fasciâ pectorali cilicium. Appositè ac-
cincti dicuntur, non quidem gladiis cadentibus
ad femur, quod moris erat Orientalibus, ut ad
Psalm. 44. 4. illud Psalm. 44. Accingere gladiū tuū super femur
Vatabl. tuum, inquit, Vatablus: Non solitos Orientales
se accingere gladiis more nostro, sed gestare gladios,
qui respondeant ad femur; sed cilicio ad lumbos, ut
meliore militia vincerent. Non semel apud an-
tiquos cincti idem sunt, quod milites. Horatius
1. Machab. 3. in arte: Cinctus non exaudita Cetegis. 1. Mach. 3.
58. Accingimini & estote filij potentes, & estote parati
in manē, ut pugnetis.

43. Quod in Græco dicitur: Etiam ipsum altare
cingere cilicio, intelligo pro omni ex parte ope-
rire hoc flebili tegumento. Hanc notionem cen-
seo habere dictionem circumdandi & cingendi in
Thren. 3. 5. Sacris Thren. 3. 5. Circumdederunt me felle & la-
Iob. 19. 6. bore. Iob. 19. 6. Quia Deus non aequo iudicio affli-
Vulg. xerit me, & flagellis suis me cinxerit: quare aptè
Vulgata: Altare Domini operuerunt cilicio.

Additur in Græco: ἡ τὰς ἐνὰς ἡ τὰ ἐκὺναι
ῥήματα τῶ λῆος. Offerebat vota, & spontanea do-
na populi; vel, ut Vatablus: Una cum precibus, voluntariisque populi donariis offerebant. Bene
dona, seu donaria; donum enim Deo, munus
homini offertur, ut Seruius docuit ad illud 5. Seru.
Æneid. Virgil.

*Annua vota tamen, solemnesque ordine pompas
Exequerer, statueremque suis altaria donis.*

Afranius in Fratriis: Nullam profectò accessi aram,
quin Deos supplicis, sumptu, votis, donis, preci-
bus plorans, obsecrans, nequicquam defatigarem. Afran.
Vides vtroque vota coniuncta cum donis.
Quod donum de oblatis Numini dicatur, cen-
seo ex vniuersitate vocis, de quo Vlpianus in l. Vlpian.
Inter donum de verbor. signif. Inter donum & mu-
nus hoc interest, quod inter genus & speciem: nam-
que genus esse donum Labeo ait, vel à dando, vel
à donando dictum; munus, speciem: nam munus
esse donum cum causa, ut puta, natalitium, nuptia-
rum. Ex quo non inuenustam elicio rationem:
Nihil sine causa Deo datur, à quo, quidquid su-
mus, habemus; idèd non munus, sed donum oblatio
iure dicitur, ne causa adici opus sit: eo ipso, quod
illi donum est, munus, id est donum ex causa est.
Potest obici aduersus Vlpia. Martianus in l. 2. 14. Idem,
de verb. signif. In summa in hoc ventum est, ut
non quodcumque munus, id & donum accipiatur;
at quod donum fuerit, id munus rectè dicatur. Sed
de his vide Alciatum 4. de verb. signif. Vtrum-
que coniungitur Psalm. 79. vers. 9. Reges Thar-
Alciat. sis & insula munera offerent; Reges Arabum &
Saba dona adducent. Vtrumque promiscuè repe-
ritur in Sacris, oblationes primæ populi in
Deum, munera, & donaria dicta. Exod. 28. Et
Exod. 28. 38. sanctificauerunt filij Israël in cunctis muneribus, &
Exod. 35. 11. donariis suis. Et Exod. 35. memorantur dona,
quæ filij Israël mente promptissima obtulerunt
Domino. Omne vas aureum in donaria Domini se-
paratum est. Si quis habebat aurum, hyacinthum &
purpuram, coccumque his tinctum, byssum & pilos
caprarum, pelles arietum rubricatas & ianthinas,
argenti arisque metalla obtulerunt Domino, ligna-
que Setim in varios vsus. Suspiciari datur, hæc,
quæ in periculis constituti obtulere dona Iudæi,
ampla fuisse, & ex animi effusa liberalitate, ut-
pote pro columitate vitæ, ciuitatis, & census.
Et quidem sunt, qui donum à munere distin-
guant in rei granditate & pretio, ut donatum
amplissimum, donum sit. Plinius 18. cap. 3. Plin.
Dona amplissima Imperatorum ac fortium ciuium,
quantum quis vno die plurimum circummarauisset.
Ut noueris, cuius indolis huiusmodi donaria
fuisse, quæ à sacrificiis hinc distinguuntur:
præstat auscultare S. Thomam 2. 2. quæst. 85. S. Thom.
art. 3. ad 3. Sacrificia propriè dicuntur, quando
circa res Deo oblatas aliquid fit, sicut quod anima-
lia occidebantur, & comburebantur; quod panis
frangitur, & comeditur, & benedicitur. Oblatio
autem directè dicitur, cum Deo aliquid offertur,
etiāsi nihil circa ipsum fiat; sicut dicuntur offerri
denarij; vel panes in altari, circa quos nihil fit. Pri-
mitia oblationes sunt, quia Deo offerebantur. Decima
autem, propriè loquendo, non sunt sacrificia, nec obla-
tiones, quia non immediatè Deo, sed ministris diuini
cultus exhibentur.

Nec inamœnum est disquirere, cur donum,
quod Deo datur, oblatio nuncupetur, sicut hinc
apud Septuaginta offerebant vota & spontanea
dona. Nisi decipior, id idèd, quoniam dona hæc
in altum

Exod. 35. in altum efferebantur. Exod. 35. vbi noster: *Si quis habebat aurum, hyacinthum, &c.* Hebraicè *וְהַיָּכִינְתִּים וְהַיָּחִינִתִּים וְהַיָּחִינִתִּים*, *Vecol is aser heniph tenuphath Zabablaiboua.* Id est: *Et omnis vir, qui eleuauit eleuationem auri Domino, siue & omnis, qui subleuandam attulit auri oblationem Domino.* Id expendens Lippomanus, sic fatur: *Id est, qui voluntario erant corde, attulerunt iocalia aurea, & eleuabant ea coram Domino, atque ventilabant in sublimi, qui ritus quidem erat offerendi, sicut & alius ritus erat leuandi sursum & deorsum aliquot vicibus.* Primus Hebraicè vocatur תרומה *secundus תרומה*. Forsitan ritus hic eleuandi dona, in ipsa oblatione orationem præsignabat, quæ eleuatis manibus fieri solebat, de quo adi Lorinum in Acta c. 1. v. 11. Quod viguerit mos iste apud ethnicos, suggerit illud Virgilij 10. *Æneid.*

*Canitiem immundo deformat puluere, & ambas
Ad calum tollit palmas.*

46. Hunc ritum elucidare possumus ex altera illa dictione *vota*, cuius non vna notio est; potest enim significare dona, quæ è sacris parietibus suspenduntur, voti causa, vt aliquid à Deo imprecemur: id veteribus obuium, vt constat ex Herodoto lib. 1. Virgil. 6. *Æneid.*

*Redditus his primum terris tibi Phœbe sacrauit
Remigium alarum.*

Quod hæc pendentia anathemata *vota* dicantur, do Tibullum lib. 2.

*Pendebatque vagi pastoris in arbore votum
Garrula syluestri fistula sacra Deo.*

Sed Græcè pro eo quod redditur *vota* est τὰς ἐν-
χῆρας; *ἐνχῆρας* autem deprecationem significat & *votum*; id est, quod faciendum promittimus Deo, & forsitan promissio rei non vulgaris. Plutarch. in Camil. *ἐνχῆρας ἐποίησαντο μεγάλας θείας ὑψέιν.* Id est: *Vota fecit, se magna spectacula editurum.* Solenne est apud Ilocrat. dum de rebus magnis agit, dicere esse ἐνχῆρας ὑψέιν, id est, *voti dignas*, vt adnotauit Henricus Stephan. Apprimè conuenit significatus iste: quippe ad immanis periculi conspectum, siue nauis absorbeatur ab vndis, siue tonet cælum, siue hostilis impetus insoleat, *vota* Domino nuncupantur, donariaque spondentur, quæ ex tholis pendeant; quæ idcò, puto, vocata *vota*. Propert. lib. 4. eleg. 3.

Omnibus in portis pendent mea noxia votis.

Philo de legat. ad Caium: *Templum Caesaris nauigantium præsidium situm è regione stationis portuosissima sublime, ingens ac conspicuum, quale nunquam alicubi; plenum donariis, pictis tabulis & statuis: hæc dona erant, quæ voti causa, è naui soluētes præsidii nauigantium Cæsari in templo, quod Sebastion dicebatur, suspendebant. Suspendere vota dixit Catullus: Tacito suspendit vota labello.* Ingentis cladis minitans infortunium adcò agitabat Iudæos, vt *vota*, quæ Deo nuncupabant, statim soluerent, illicòque ex votis donaria suspenderent, ne protelata largitio diuinam opitulationem retardaret.

47. *Et erat cinis super capita eorum.* Vltimatissimus in dolore ritus, Gētibus notus, forsitan natura duce quæ in memoriam ab ore Dominico indictam pulueris sententiam arripuit: & dum casus impendit, in capite spargit, subiiciens caput pœnæ, & se credidisse Deo punitori contestans. Obseruare non pigeat, hoc doloris & pœnitentiæ signū promiscuè ex aspersione iam cineris, iam pulueris fieri: constat de puluere ex Iosue 7. *Miseruntque puluerem super capita sua*, 1. Reg. 4. *Et conspersus* Zerda in Iudith. Tom. I.

puluerem caput, Iob. 2. *Sparserunt puluerem super caput suum.* De cinere plura sunt testimonia. 2. Reg. 13. 13. 19. 4. Esd. 9. 38. Esth. 4. 1. Iob. 16. 15. Isai. 58. 19. 5. Jerem. 6. 26. Thren. 2. 10. Dan. 9. 3. 1. Mach. 3. 47. Matth. 11. 21. Luc. 10. 13. Suspicio, utrumque ritum non dissidere, cum puluis & cinis quasi eadem notione iungantur. Gen. 18. 27. *Cum sim puluis & cinis.* Fortassis tepidum puluerem vocauit cinerem Seneca in Troad. vbi etiam illud: *Sparsitque cinis feruidus ora.* Eodē gustu capio puluerem canū pro cinere apud Claud. 3. de rapt. Prof. 47. *Tum laceras effusa comas & puluere cano*

Sordida sydereæ raptus lugebat alumna.

Puluerem pro cinere posuisse autumat Delrius Senecam in Herc. Oetæo:

Nos turpis macies & lachryma tenent,

Et crinis patrio puluere sordidus.

Nos non flamma rapax, non fragor obruit.

Fœlices sequeris mors, miseros fugis.

Non abstineo, his Senecæ carminibus concitatus, vt ea pro suffragio adducam illi, quæ inuoluit, rationi, cur cinere & puluere aspergatur caput pro pœnitentiæ, dolorisque indicio erga Deum, nempe quia Dei ira in igne & turbine. Isai. 30. vers. 30. *Terrorem brachij sui ostendet Dominus in flamma ignis deuorantis; allidet in turbine & in lapide grandinis.* Cinis ab ignis iniuria immunis est, in quem non desæuit flamma; potius in cinere sepelitur. Turbo quid ager in puluerem, vt cōterat, cum puluere tritura vltius atteri nequeant. Ergo cinere & puluere pœnitens conspergitur, vt Deum iratum non sentiat. Luderem, huic obseruationi affigens præfata carmina, nempe, *Nos non flamma rapax, non fragor, id est, turbo, obruit, quoniam puluere cinereque crinem sordidamus. Puluerem & cinerem iunxit Apuleius lib. 4. Metam. Ibi capulos carie & vetustate semitectos, qui habitabant pulueri & iam cinerose mortui, passim ad futura præda receptacula referamus.* Non otiosè diximus, promiscuè in hoc doloris symbolo cinerem & puluerem accipi; quod & liquet ex Ezech. 27. vers. 30. *Superiacient puluerem capitibus suis, & cinere conspergentur,* vt rationem potissimam huius ad pœnitentiam ritus subiiciamus. Recordatio est figmenti nostri, quod è puluere meditato diuinus plastes instituit, igneumque spiritum indidit, vt esset in animam viuētem, indēque ob flagitium mulctatus homo, vt, anima à corporeo limo abeunte, in siccum puluerem fluere corpus. En cur cinis, puluisve in capite: quæ puluis, memoria est primi figmenti, antequam animæ flammam acciperet; quæ cinis, ferale supplicium recordatur, quo homo morti addictus, igneæque animæ discessui à corpore: quod autem post ignem remanet, cinis est. Non distat ab hac meditatione Philo, qui libr. de victimas offerentibus disquirens, cur cinerum & aquæ in sacrificiis vsus, sic fatur: *Admonet eos, qui ad Dei cultum accedunt, vt ante omnia seipsos noscant & suam essentiam. Est igitur nostra, quantum ad corpus essentia, terra & aqua, id quod docemur hac purificatione: quando hoc ipsum creditur ad purgandum utilissimum nosse seipsum, ex quibus & quam nibili rebus consistemus, ex aqua & cinere.* Quæ verba libentiùs dedimus, vt pote verbis, quæ enodamus, proficua, cum vtrumque iungatur, sacrificium & cinis. *Offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum.*

Nec par est deserere, cur Philo ex cinere & aqua

Iob. 2. 12.
2. Reg. 13.
13. 19. 4.
Esd. 9. 38.
Esth. 4. 1.
Iob. 16. 15.
Isai. 58. 5.
Jerem. 6. 26.
Thren. 2. 10.
Dan. 9. 3.
1. Machab. 3. 47.
Matth. 11. 21.

Luc. 10. 13.
Gen. 18. 27.
Seneca.
Claud.
Delrius.
Seneca.
Isai. 30. 30.

48.

aqua nos constare dixit; cum non ex cinere, sed ex limo, nempe puluere aqua diluto plasma fuisset. Benè quidem, ut finem cum principio connecteret, cineremque aptissime nuncuparet corpus puluerum, quale post discessum animæ dispenditur in fauillas quoniam ignis spiritalis abscessit. Vtrumque venuste, nisi mea me fallit mens, iunxit Iob. capite 30. vers. 19. *Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauilla & cineri.* Suspicio, Iobum se comparatum dicere & primæ materiæ, qua plasma constitit humanum, & ei, in quam, abeunte spiritu, cadauerit, nempe fauillam & cinerem. Iam alij adnotarunt, quod Adam & homo idem significet ac limaceum, & ex luto humove madido: cæterum vox *וַיִּבְרָא* id est, *Is*, qua significatur vir, unde mulier *Isa* dicta est, id est, *virago* à radice *Es*, nempe ignis, deriuari dicitur: ut indicetur, hominem post afflatum spiritum, ex ore diuino igneum ab anima esse. Iam alij viderunt Lactantij locum libr. de opific. Dei, cap. 17. *Si anima ignis est, in cælum debet eniti.* Philosophorum dogma fuit, licet futile, nisi analogicè accipias, ob ignis qualitates, quibus spiritalis animæ exprimitur indoles. Do ego Rupertum libr. 3. in Genes. *Omne venenum frigidum est, & ideo anima, quæ ignea est, fugit venenum frigidum.* Postquam homo similitudinem Dei, quæ in anima exculpitur, deturpauit, cur nudus conspicitur, cur Deus perambulare dicitur ad auram? Quoniam fetuorem animæ tepefecit noxa, frigus corripuit artus, obrigit Adam. Gregor. Magn. libr. 28. Moral. cap. 3. *Quid est, quod post peccatum hominis in paradiso Dominus iam non stat, sed deambulat: nisi quod irruente culpa, se à corde hominis motum demonstrat, quem iam in suo precepto stabilem non videbat? Quid est, quod ad auram post meridiem, nisi quod lux feruentior veritatis ab eo abscesserat, & peccatricem animam culpa sua frigora constrangebant? Adeò institit priscis, animam ignem esse, ut grauius doluerint mortem in vndis, quam aliam, utpote quia censuissent illico animam, utpote ignem, in inimico elemento extinctam.* Seruius 1. *Æneid.* *Ingemuit Æneas: non propter mortem, sed propter mortis genus. Graue est enim, secundum Homerum, perire naufragio, quia anima est ignea, & extinguí videtur in mari.* Irridet Tertullianus eos, qui blaterabant ex æris frigidi pulsu animam compingi, libr. 3. de anima cap. 25. *Nec dubitat, credo, Hicestus iam natis animam superducens ex æris frigidi pulsu, quia & ipsum vocabulum anima penes Græcos de refrigeratione respondens. Num ergo barbara Romanaque gentes aliter animantur, quia animam aliud quid, quam *ψυχή* cognominauerunt? Quanta verò nationes sub feruentissimo axe censentur, colorem quoque excocta. Id sic ignauè censitum, quoniam *ψύχω* refrigero est. Iterum illudit Tertullianus capite 27. *Si frigidum nomen est anima Græcorum, quare & corpus exempta à frigore?**

49. Ex his non modicè poterit elucere, cur poenitentia vehementi indicio cinere caput aspergatur, nempe quoniam homo & se fatetur propter flagitia, animæ flamma destitutum, præoccupat cineres, funebrique spectaculo se commendat, ut Deum ad misericordiam alliciat, qui non vult mortem peccatoris. Cur non limo, qui materia plasmatis fuit, sed puluere sordidat crines? Ut satiùs iam se mortuum, ab spirituque desolatum ostendat, nec agglutinatum spiritum

corporeo luto sicut à primordio. Non enim ex sicco puluere, sed ex humente figmentum humanum constitit ab initio. Cur, si putas? Quoniam non ad mortem, sed ad vitam perennem construebatur; nec, ut dehisceret corporea terra, abscederetque spiritus; sed ut vliginoso glutine iugiter adhereret. Benè Petrus Blesens. serm. 26. *Petr. Bles.* *Inde est, quod caro nostra potius dicta est facta de limo, quam de terra, vel luto, ut in hoc feruens ipsius glutinum insinuaretur: adeò enim glutinosa est caro nostra, quod spiritus noster ad imaginem Dei factus in summa puritate, sic conglutinator est ei, ut si fieri possit, nunquam posset ab eo separari, sed superindui.* Cur post peccatum homini dictum: *Puluis es, & in puluerem reuerteris?* Nonne ex argilla, viscidoque glutine compactus? Sanè. Ausculta S. Thomam 1. parte quaestione 91. articulo 1. in corp. & ad 4. *Quamuis corpus hominis secundum substantiam constet quatuor elementis: superiora tamen elementa predominantur in eo secundum virtutem, scilicet ignis & aer: quia vita consistit in calido, quod est ignis, & humido, quod est aer: inferiora verò elementa in eo secundum quantitatem & substantiam. Ideò dicitur corpus hominis de limo terra formatum, quia limus dicitur terra aqua permista, & quid conglutinans partes terra & aquæ. Qui ex limo homo, iam post peccatum pulvis est, quasi ab animæ nexu diffusus, exsiccatoque luto euentilatus & excussus, quem igneus spiritus decoxerat, ne diffunderet. Pulcherrimè Ambrosius in Lucam: *Ipsè est figulus, qui vascula corporis nostri fecit de limo, qui carnum nostrarum cœnosum lutum vaporesque spiritus animauit, & materiam fluidam atque terrenam ignito calore decoxit. Ergo exanime corpus iam non lutum, iam non decocta testa est, sed, igneo calore deficiente, pulvis & cinis. Aptè qui se mortuum exprimit, spirituque ob flagitia orbatum, cinere puluerèque inquinatur in capite, ut mortis præferens speciem, se peccauisse fateatur. Imò ars est eludendi mortis veritatem, resumere mortis figuram. Cur Lazarus ex foetidis sepulchri latebris eructatus ad lucem, exuias mortis, tristiaque velamina non deponit, sed institis illigatus, sudario amictus prodit? Profectò ut ex ipsa mortis specie mortem triumpharet, & auctori vitæ se cum habitu mortis exhiberet, ut superstitem vitam fortiretur. Nulla viuacior vita est, quam quæ è representatione mortis venit. Subtiliter Chrysol. serm. 36. *Chrysol.* *Mox Lazarus ab inferis reuersus occurrit, apportans vincenda mortis formam, deferens resurrectionis exemplum. Opportunè. Profuit mortis forma ad vitæ fauorem. Inuolucris funestis, nouissimisque vestibibus egreditur irretitus: ut pientissimū Deum ad productioris vitæ donum prouocaret; quasi suos cineres in resperso capite traxit in doloris & poenitentia speciem, qui funebri indumento produit accinctus. Non dissimili arte vsus est Iob, postquam malorum cumulum audiuit: *Tonso capite, corruens in terram adorauit.* An ut se mortuū repræsenteret. Id meditari fas sit, comam enim abscondi, defunctorum mos fuit. Senec. in Hyp. act. 5. *Seneca* *Placemus umbras, capitis exuias cape, Laceraque frontis accipe abscissam comam.* Nec par erit aliam causam deferere, cur cineris aspersio, ritus sit, diuinæ misericordiæ illex. Certè in ignem æternum hominem peccantem ipsamet noxa deputat. Apocal. 21. *Pars illorum erit in stagno ardenti & sulphure, quod est mors****

mors secunda. An ignis ille cineres facit? Adest Minutius Felix in Octau. Illic sapiens ignis membra urit & reficit, carpit & nutrit; sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absunt, sicut ignis Aëna montis & ardentium ubique terrarum flagrant, nec erogantur: ita pœnale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed in exesa corporum laceratione nutritur. S. Orientius apud Biblioth. tom. 5.

Ignibus æternis immensos respice colles

Iugiter amburi, non tamen imminui:

Sic miseros vindex semper populabitur ignis.

Vt semper seruet pabula lata sibi.

Qui, dum adhuc viuus est, cinere quasi suo conspergitur, se fatetur vindici delictorum igni obnoxium: quippe quasi vitales cineres, & permanens incendium misericordis Dei oculis exponit, cui proprium est misereri semper & parcere. Desino, quod pulvis & cinis despiciatissima omnium res est, ludibrium venti, pedum sordes, tenuissima terræ superficies: quare humilitatem præsignat & humiliationem, ut iam adnotarunt alij ad illud Iob. 40. v. 8. *Abconde eos in puluere.*

Iuuabit non absque explicatu versionem Græcam derelinquere & ἡν ὁποδὸς ἐπὶ τὰς κισύρας ἀντὶν. Et erat cinis super cidaras eorum. Vatablus

translulit: *Mirisque suis cinere conspersis.* Mirabor, cur non coronas deposuissent, dum squallebant à luctu: cum non solum Gentibus, sed & Hebræis, solenne fuisset caput in dolore denudare. De Hebræis negat Sanctius in cap. 24. Ezech. aduersus Rabi David, qui perhibet vñtatum Iudæis, caput in luctu nudare, tiaram, mitram, galeatūve deponere. Inficiatur ille nullum ex sacris locum reperiens in suffragium. Si coniectare datur, non vnum tantum calculum inuenies. Sunt,

qui putent ad illud Exod. cap. 33. vers. 5. *Iam inde nunc depone ornatum tuum, ut sciam, quid faciam tibi,* ornatum hunc coronas fuisse, quibus Primores populi, dum lex dabatur (verba sunt Lippomani inibi) *capita sua coronauerunt in signum lætitiæ & exultationis, quod spiritualiter sponso cœlesti Deo desponsabantur, quas iussi sunt à suis remouere capitibus, qui ab idololatria corruerant.* Inter-

pretis Paraphrastæ hæc censio est, quam Prædus in Ezech. cap. 24. vers. 17. amplexatur, ut præfixum muniat assertum. Obiicere tamen possumus, non in luctus indicium corollas depositas, quippe iam præcesserat: *Audiensque populus sermonem hunc pessimum, luxit, & nullus ex more indutus est cultu suo.* En luctus squallidi funesta præcessit species; & tamen postea coronæ deponi iubentur: non igitur ferri depositio lugubre signum Hebræis. Enodare valebis ex Lippomano, qui censet, iam hilares vestes exuisse, corollasque abieciisse Iudæos, & Dominica verba, quæ præfiximus, ornatus illius depositionem approbauisse.

Clarior locus est Thren. 5. 15. *Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster. Cecidit corona capitis nostri.* En coronæ casus ob luctum, siue coronæ sint, quibus ad delictosa conuiuia capita venustabant Hebræi, siue taniæ & vittæ. Clarissimus Ezech. 24. vers. 23. *Coronas habebitis in capitibus vestris, & calceamenta in pedibus: non plangetis, nec flebitis.* Quouis modo expendas, iniuste refragaberis, luctus indicia exulare iussa. Nec intererit, non perpetuo serito Hebræorum capita redimita: adhuc enim scitè, dum alacris indicitur forma, constansque hilaritas in diris casibus obeunda monetur, per coronas capiti impositas depingitur, quas tribulatio-

Zerda in Iudith. Tom. I.

nis turbo non excussit. Accedit id & Sacerdotibus solenne, quibus cidaris mitræque vsus, in luctus verticem denudare: liquet ex Ezech. 24. vers. 17. *Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata sit tibi, ne amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.* Et quidem læua est quæcumque prædictorum interpretatio, quæ præfatum morem effugere tentet.

Nemo resistet, in luctu à coma, pergrassante nouacula, solitum verticem Hebræis denudari:

constat Ierem. 16. Mich. 1. Isai. 15. Id de seueriore fortuna diriorèque luctu acciperem, nec populariter, sed in Primoribus: coma autem, siue cæsaries plurimam cum corona habet cognationem in sacris. Obistere posse meditor, lugentes Hebræos caput obtexisse. Ierem. 14. *Confusi sunt & afflicti, & operuerunt capita sua.* 2. Reg. 15.

Omnis populus, qui erat cum eo, aperto capite, ascendebat plorans. Aduersus sibi vterque videtur mos; coma enim & corona caput tegit: si operitur in luctu, cur cæsaries cæditur? cur pileus, cidarisve deponitur? Meditarer, vtrumque apertè concinnari: quippe *corona*, ut iam dicam, *fascia*,

tania, *vittæ* erant, quibus fluens stringebatur capillus, & sub censura redimiculi cohibebatur, ne genas, scapulasve flagellaret euentilatus, obrueretque oculos, os amiciret. Ergo in luctu, cum non secaretur coma, explicare par erat

plicatos nodos, vittasque dissoluere, ut fluens capillitium faciem operiret. Cui obseruationi fauet præfatus Ezech. locus: *Corona tua circum-*

ligata sit tibi, nec amictu ora velabis. Vtrumque iunxit, ut alacrem Prophetæ speciem instrueret. Quoniam crines cidaris cohibebat, nec enodationi permissio: vnde non à capillis fluentibus lugens vultus poterat amictum sortiri; ne extraneo velamine operiret ora, cauetur. Prodest caput 13. Leuitic. versic. 45. vbi de leproso sic indicitur: *Habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum:* quæ quidem luctus insignia sunt. Luctum discissa veste profani describunt. Claudian. *Scisso mærens velamine luctus.* Claud.

Statius 3. Theb. *Stat sanguineo discussus amictu luctus atrox.* Eodem ferme tenore capilli soluto nodo discincti scribuntur. Seneca in Oret. *Senec.*

Et comas nullo cohibente nodo, Fœmina exertos feriat lacertos.

Virgil. 3. Aeneid. *Et circum Iliades crinem de more soluta.* Virgil.

Denique fulcit, quæ de coronæ depositione præstruximus, illud Moyse ad Aaron & Eleazar sacerdotes, Leuitic. 10. 6. *Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere.* Quod nudatio hæc, comæ abscissio sit, plures cogitarunt. Consentire nequeo, tum, quoniam depilare se super mortuo, iam lege inhibitum erat. Deuteronom. 14. *Non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo: quoniam populus sanctus es Domino.* Deuteroni.

Non par erat, quod Moyse tanquam quid singulare id præscriberet sacerdotibus, ne super incensis Nadab & Abiu abscinderent crines: sat erat lex mordicus obseruanda; tum quia apud Septuaginta est: *Capita vestra non decidarabitis;* Septuag.

sicut hîc idem verbum est, cidarim non deponetis; ne luctus ob mortem daret indicia sacerdos, quam iusta Domini vindicta intulit. Cur autem coronæ depositio lugubre signum fuerit, cum aliàs funestus dolor capita obuelabat, facilis vestigatio est; corona enim sacerdotum honos erat gloriosaq; nobilitas, cui quisq; dolor detrahere

R 2 cupit:

cupit: nescit enim mœror nobilitantia ornamenta; sed potius tristitia, viliaque sumere. Nec interest, quod operirentur capita in luctu; opercula enim illa nequiquam nobilitatis vilius erant insignia, coronæve aut vittæ; sed potius pars aliqua pallij, qua & facies tegebatur & caput. Constat id, quippe, cum subito obreperet dolor non potuit accurata velaminis esse inquisitio, præcipue in popularibus, cum de agricolis dixerit Ierem.

Ierem. 14. 4. *Quia non veniet pluvia in terram: confusi sunt agricola, operuerunt capita sua.* Iam diu vergebat animus, ut censeret, hoc operimentum in luctu non esse solius capitis, qualiter operit galerus; sed potius & faciei ex indumento corporis portione. Gaius, sic sentientem inuenisse Oleastrum in cap. 10. Leuit. Probarem ex cap. 7. Esth. *Et statim operuerunt faciem eius.*

Oleastr.
Esth. 7. 8.

53. Iam desiderabis, expediamus, cur lugente populo ab imminente clade, irruenteque malorum illuie non capita denudantur ab ornatu, potius cidari vertex redimitur. Clara expeditio est; quoniam Sacerdotes erant ministrantes in sacris, offerentesque sacrificia. Do Abulensem in c. 13. Leuit. q. 10. *Hoc etiam in Sacerdotibus veteris testamenti observabatur, ut quandocumque facerent aliqua mysteria in sanctuario, haberent caput velatum, propter quod eis data sunt capitis coopertoria. Sacerdotibus minoribus data fuit cidaris, qua est quadam parua mitra, ut cucufa: maioribus autem Sacerdotibus data sunt dua mitra, scilicet mitra, qua vocatur cidaris, & erat byssina, & alia, qua vocatur tiara, & erat tota hyacinthina. Iubebatur autem, ut quandocumque Sacerdotes ministrarent coram Domino, haberent istas vestes. Exod. 18. Si forte gentes, simia Hebræorum, ideo non nisi operto capite Diis sacrificant præter Herculem, Saturnum & Honorem? Alex. ab Alex. lib. 2. c. 14. Cum in sa-*

Abulens.

Alexand.
ab Alexand. *crificiis Deorum qui rem diuinam facit, capite operto Numina adire, adorantesque veste ad caput obducta sacris interesse debeant: apud aram Herculis maximam, dum sacra fiunt, dumque litatur, omnes capite operto & inelatos esse decet.* Adi Macrobius l. 3. Saturn. c. 6. Originis huius vestigatores in Æneae quiescunt. Plutarch. in qq. Rom. *Narrant Æneam, cum rem sacram faceret, Diomede prætereunte (ne ab eo cognosceretur) caput velasse, itaque sacrificium absoluisse.* Virgil. 3. Æneid.

Macrobius.

Plutarchus.

Virgil.

*Purpureo velare comas adopertus amictu:
Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum,
Hostilis facies occurrat & omnia turbet.
Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto.*

Victor.
Cerdas.

Arriidet huic origini Victor in Breuiar. histor. Rom. & ex eo Cerdensis ad prædicta carmina. At antiquiorem fontem signare licet, nempe Moysen, qui, apparente Domino in rubo, faciem velo textit, Exod. 3. *Abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum.* Id accidit iuxta Sallianum anno mundi 2543. octogesimo anno Moysi, cum tamen Æneas vixerit anno 2872. Plutarchus supra non vnam causam huius operiendi ritus recenset: placet illa: *Deos operto capite adorauerunt, vel quod ea re animi demissionem confiterentur, vel potius quod verentes, ne qua vox mali ominis foris accideret, usque ad aures vestem sursum attrahunt: hoc enim eos admodum vitare, ex eo liquet, quod ad oraculum consulendum accedentes, tinnitu aris circumsonantur.* Qualiter infans, execrandisque sacris deprædati sunt tinnibula, quæ sonabant, dum Sacerdos diuini verique Numinis sacris aderat: *Mistis in medio tin-*

Exod. 3. 6.

Plutarchus.

tinabulis, ut audiat sonitus, quando ingreditur, & egreditur sanctuarium in conspectu Domini. Causa velati capitis apud sacra non solum Sacerdotibus, sed & quibusque templa adeuntibus, venustior nobis visa est, quam suggerit Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 19. dixerat resecato capite honorem hominibus impendi: subdit: *Verum aliter, cum Diis immortalibus honores dabant, fieri, seruatum est. Tunc enim capite operto, & velato sacra facere & Numina adire mos erat: ut Deorum honores longè dispares ab his, qui dantur hominibus, magnamque in eo vim diuinitatis ostenderent, cum semoto visu à rerum conspectu, religiosi & venerabundi diuina peragerent.* Perbellè: nec enim eadem honoris venerationisque indicia subiicienda Numini ac creaturæ, si caput operiretur, dum Regibus honos subiicitur, iuxta hanc philosophandi rationem deoperiendum erat Numini. Non ab similem causam deprompsit Plutarchus in qq. Rom. cur in luctu, & ad funera caput obnubebant: non tædeat audire: *Cur parentes effecerunt filij velatis capitibus, filia nudis capitibus, passisque crinibus? An quia luctui maxime congruit, quod est alienum à consuetudine? Solent autem fere, mulieres tectis, mares nudis capitibus in publicum progredi. Nam apud Græcos, etiam si qua calamitas incidit, tondentur mulieres, viri comam alunt; cum alioquin hi tondere, illa crinem gestare soleant.* Singularitas veneratio solet esse, & alicuius noui affectus indicium; non est, cur anxius in huiusmodi morum apud Gentes vestigandis causis crucieris. Quæ verè sacra sunt, & à Deo vero instituta, causam habent. Si petas, cur antea obnuptis capitibus, nunc reuelatis, templis, sacrisque adstetur, aderit Abulensis in cap. 33. Leuit. quæst. 10. quoniam lex vetus obscuritatis & seruitutis fuit, noua autem libertatis & lucis: vnde illud 1. Cor. 11. *Omnis vir orans, aut prophetans capite velato, deturpat caput suum.*

Exod. 26.
33.

Alexand.
ab Alexand.

Plutarchus.

Abulens.

1. Cor. 11. 4.

54.

Dictum, apud Gentes tegumentum capitis in sacris inoleuisse. Censeo, quod, licet prius quisque amictus esset, siue effluentis vestimenti pars, traxisset tamen à Sacerdotum Hebræorum ritu, coronis obnubere caput: vnde in sacris toties Ethnicæ sonant corollæ; & quidem his pro tegumento vsos Græcos, prodidit Ælianus lib. 3. histor. cap. 3. Hinc vittati sacrificuli. Lucan. lib. 1. *Vittata Sacerdos.* Prudent. in Apoth. *Vittatus de more senex.* Nonne id ab Hebræorum coronis? Certè adnotauit Pineda ad illud Iob cap. 19. vers. 9. *Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo;* quod triplex nomen coronæ apud sacra à circumdando, quod propriè vittarum est, deducitur, nempe נֶזֶר *nezër* à נָזַר *NaZar*, & פֶּהֶר *pheer*, à פָּאָר *Paar*, גְּבָתָרַח *Ghatarach* à *ghatar*, quod est cingere 1. Reg. 4. 23. *Saul & viri eius, in modum coronæ cingebant David.* Hoc cidaris, diadematis, & tiaræ descriptio euincit. Curtius lib. 3. *Cidarim Persæ Regum capitis vocabant insigne: hoc carulea fascia albo distincta circuibat.* Iam alij tractarunt hoc, non nouo eget calamo. De tiara libet subiicere S. Hieronymum epistol. 128. *Quartum genus est vestimenti rotundum pileolum, quasi sphaera media sit diuisa, & pars vna ponatur in capite. Tiaram Græci & nostri appellant. Non habet acumen in summo, nec totum usque ad comam caput regit: sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit, atque ita in occipitis vitta constrictum est, ut non faciliè labatur ex capite. Est autem byssinum & sic fabre opertum linteo*

Ælianus.

Lucan.

Prudent.

Pineda.

Iob. 19. 9.

1. Reg. 4. 23.

Curtius.

Hieron.

lindeolo, ut nulla acus vestigia extrinsecus appareant. Cidarum cum tiara similitudinem prodidit Alexander ab Alexand. lib. 1. cap. 28. *Non abnuent illam* (id est, cidarum) *ab tiara haud multum abesse, sed specie fere pari, nec inuenuista, fuisse.* Gustum præbet, quomodo Sacerdotes Hebræi cidari capita cingerent & ornarent; quando exercitus, quem Medi, Persæ & Assyrii construebant, impeteret; proprium enim erat Medis & Persis regibus cidari circumligare caput: constat de Assyriis ex Iustino lib. 1. post principium: de Persis ex Athenæo lib. 12. Plutarcho in Anton. Arriano lib. 6. gestor. Alexand. de Medis ex Strabone lib. 11. Maximo Tyrio serm. 34. Polluce lib. 7. cap. 13. Nec id vacat festiua meditatione. Ne superbiret tergemina phalanx, sed venerationis ergo, Deo optimo maximo Hebræorum poplitum verterent, Sacerdotes insigni regali, quod his gentibus non nisi imperialis erat fastigij, se clariotes esse reges indicant; qui, dum Deo vero litant; cidaras in vertice cum maiestatis splendore gestant, quasi contemnentes Persicum & Assyrium supercilium, seque indicantes tot reges esse, quot Sacerdotes, nec facile posse subigi tam multiplicem maiestatem.

Denique, etsi sacrorum lex non vrgeret, aptum fuisse, vittis & tenniis capita sacerdotes cinxisse, quæ sparsus pulvis defœdabat: quoniam supplicum mox fuit, caput coronis obnubere, cingeretque vittis. Tacitus lib. 9. Annal. de supplicibus: *Velamenta & infulas pro muris ostentant.* Scholiastes Sophoc. in Oedip. *Moris erat veteribus coronatos venire ad supplicationem, ut venerabiliores viderentur his, quibus supplicabant.* Contendunt aliqui ex literatis, coronas has & vittas solum in manu, non in capite à supplicibus delatas. Obstitit nuper datus locus. Ioseph. lib. 8. antiq. de supplicibus Syris agens: *Tunc illi indui saccis & restibus sua capita alligantes* (sic enim olim captivi rogabant Syri) *ad Achab venerunt, petentes eum, ut Adadus rex mereretur salutem ab eo, qua gratia eius foret seruus.* Et quidem vitta proprie non nisi ligamentum capitis est. 3. Aeneid. *Vittasque resoluisti sacraui capitis.*

EXPLANATIO MORALIS

IN

CAPVT QVARTVM.

Humanus timor proditor est humanæ constantiæ; Diuinus, adeo in suamet stabilitate fulcitur, ut de immobili base fidem æmuletur diuinam.

SECTIO PRIMA.

HUMANVS timor, quasi vaga luxuria, sine discretionem voluptatis lasciuum deiicit in promiscuos amplexus, trepidum pectus in imaginarij discriminis, & mæ-

Zerda in Iudib. Tom. I.

li prostibulum absque vlla consilij præmeditatione deturbat. Qui obrigit à metu, cogitat vbiq; ruinam, nec stare se credit, etsi adhuc stet; sed qua tremulus in ancipiti, quod nondum subiit, præuenit præcipitium. Leuem sonitum arrectis auribus multiplicat in fragorem, defingitque zephyrum reboare; & sibilum auræ tenuioris, ut mugitum Aquilonis præsentit. Non, ut prober, vitur oculis, sed ex fide auriculæ monstra se conspiciere iurat, pusionisque aduentantis vestigia suadere nititur esse gigantis. Non tam horret ad fundæ lapidem, quam ad crepitum: impavidus ad corpus, pauer ad vmbra. Fictor est malorum, afflictor sui, calamitatum artifex, officina doloris, vbi imaginatio malleus, incus pectus, chalybs, in quo ictus geminatur, ludicrum est phantasmatis opus. Sed timor iste, quæ grandis & sauuus, puellus equidem est, qui quæ euanidæ spei mitigatur crepundiis, si vel à longè periculi crepet catenâ ad matris vbera fugitiuus se præripit, & in spei & metus vertibili ludo quasi nugatoriè deluditur. Quid agemus, ut hic paruulus adolescat, & cum timor maneat, habeat ætatem? Ab homine transferatur in Deum. Nullus ad impendentia ex humano strepitu mala tremiscat: quisque vel ad leuem irati Numinis opinionem venis palpitantibus inhorrescat. Timor Dei constans est, maturus, & grauis, spiritum animositatem exaggerat, non mentem vulnerat, nec de impulsu frigoris pectus dimidiat, calet de suo, ardet de spe, vegetat animum & accendit, non friget ad opus; ut auertat crimina, æstuat, nec columitatis putat discrimina, quæ ficti mentem in noua virtutum exercitia fortunat.

Verf. 1. *Tunc audientes hac filij Israël, qui habitabant in terra Iuda, timuerunt valde à facie eius tremor & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem & templo Domini, quod fecerat ceteris ciuitatibus, & templis earum: Et miserunt in omnem Samariam per circuitum, & præoccupauerunt omnes vertices montium, &c.* Qualis timor hic, qui torpore desidæ artus pauidos non ligauit, sed ad operis honestatem explicuit, & absumpsit compedes otij, quas tranquillitas pacis iniecerat? Non montes præoccupat accincto & armato milite metus, sed præoccupat pectus gelido fune; non aciem exerit, sed obtundit; non imbuat classicum, sed obturat: & tamen seduli Bethulienses, quasi calcar in timore subirent, ad præsidium conciti currunt, & sub fortitudinis conscribuntur vexillo. Sanè puerilis metus creuit in virum, infans cœpit, sed profecit in annos. Trucis Holofernis audiuerunt rigorem, tinnierunt aures ab horribilis fama Tyranni, & quasi oculis cernerent monstrum potentia, faciem eius per organum auditus videbant. Attendistine? *Tunc audientes hac filij Israël, timuerunt valde à facie eius.* Ergone facies per auriculas permeauit, alienaque semita, de auriculis fecit pupillas? Sic timor est, quem incutit homo, statum & ordinem sensuum confundit, miscet obiecta, potentiarum limites demolitur, videt auribus, audit oculis, & ut timenda artificio multiplicet, ostia ingeminar, quibus intrent. Sed paruo interstitio indolem demutat in timoris, quem ab homine transtulerunt in aras. Iam non toruam Tyranni tremunt ad faciem, ne vitâ & censum amittant, sed ne redundantia furoris

R 3

pergrassè

pergrassetur in templum, maléque seruati sacra-
rij coram Numine listat reos, qui debebant in-
cumbere diuinæ maiestatis custodiæ. Ergo timor
sic à sordibus expiatus humanis, creuit in nito-
ris incendium, viresque expediuit timentium,
vegetosque & habiles de virili constantia pro-
duxit in arma.

Ergo qui times, time, sed Deum, sine sumptu
vigoris fœnus animorum lucraberis, dùmque
trepides ad diuinas iniurias, ad vltionem intre-
pidus accingèris. Quia diuinus timor fulcitur in
fide, statim Bethulienfes, in Religionis & tem-
pli, studiosi se comparant libertatem. Nihil
est constantius fide, nihil est fragilius metu; stat
illa, titubat hic, & quasi in labilibus vndis sub-
sternitur. Fides etiam non apparentium substan-
tia est, timor præ accidentibus cæteris magis
accidens, vtpote, qui fulcri & stabilitatis impa-
tiens irrequieta vertigine tremiscere facit ha-
berem. Et tamen si Dei timor est, de immobili
quiete cum fide contendit: eius sapit indolem &
naturam.

3. Putabant discipuli se spiritum videre, cùm
Luc. 24. 37. Dominus victor ex lapide, reduce vita, glorio-
sum corpus oculis exhibebat; corda peruase-
rat timor, gelu constrinxerat, nec securi o-
culi impingebant in corpore, cui corporeus obex
non restiterat ad ingressum. Ast Dominus?
Matth. 28. 10. *Ego sum*, inquit, *nolite timere*. Imò Domine,
idedò timeant, quia tu es: ad hoc prodigium
Deitatis, cur non vox faucibus hæreat, arre-
cti crines stupeant, & frigus membra compes-
cat? Idedò Deitatem occludere satagit, corpus-
que solidum declarare, vt timore non fuget,
sed amore pelliciat, & quem inferna Deum
agnouere timentia, hominem discipuli agno-
scant amantes. Huc accerso Chrysologum ser-
mone 81. *Ego sum: Ego ex mortuis sum viuus,*
ex inferis sum supernus. Ego sum. Quem mors
fugit, inferna tremuerunt. Tartarus Deum con-
fessus est, cùm pauescit. Nolite timere. Preme il-
lud: *Tartarus Deum confessus est, cùm pauescit.*
Non aliud certius fidei Deitatis signum, quàm
pauor. Non hominem Tartarus fatetur, sed
Deum, quia irrequietis flammæ globis agi-
tatus, æternaque mastige percussus, dum timet,
vt Deum experitur, quem lenit humanitas, &
vnguento dilectionis illitum repræsentat. Com-
par est illud Iacob. 2. *Tu credis, quoniam vnus est*
Deus; bene facis. Et demones credunt, & contre-
miscunt. Quàm proximus fidei vnus diuinitatis
assertrici timor, quasi hoc præcipuum Dei attri-
butum sit.

4. Oportet enueleare Tertullianum libr. de cul-
Tertul. tu fœmin. capite secundo: *Debemus quidem ita*
sanctè, & tota fidei substantia incedere, vt con-
fessi, & securi sumus de conscientia nostra, optan-
tes perseuerare; id in nobis non tamen præsume-
re. Timor fundamentum salutis est; præsumptio
impedimentum timoris. Dubitatum, cur funda-
mentum salutis vocitetur Tertullianicè timor.
Et quidem sic à Drogone Hostiensi *basis* nunc-
cupatur à Chrysostomo homil. 18. de popul.
Drogo. Chrysost. *radix & fons.* Quod acrius me stimulat, est,
ipsius fidei substantiam appellari à Tertulliano:
Hebr. 11. 11. *Et tota fidei substantia incedere.* Nōne fides
substantia est? sic ab Apostolo definitur: *Spe-*
randarum rerum substantia, argumentum non ap-
parentium. Si tota fidei substantia incedit, qui

in timore graditur Domini, & vtpote in ba-
se, fulcroque solidatur salutis: ergo substan-
tia fidei timor est. Hinc timorem fundamen-
tum salutis nuncupaturus Tertullianus, sub-
stantiam fidei esse prædixit. Id, si philoso-
phus, meritò recusabis; substantia enim sub-
stantiæ non est; quippe, quæ substat acciden-
tibus, primæque basis sit, in qua cætera per-
struuntur, in altera nequit substantia, funda-
minéque fulciri. Nihil subtilius. Attende. Cur
fides sperandarum rerum substantia dictatur,
imò hæc notio fidei est, Græcèque pro sub-
stantia, est *ὑπόστασις*, id est, substantia, siue
quod substat? Quoniam fides, ea quæ non-
dum apparent, animo vt solidè persistentia præ-
sentat, adeoque menti perspicaci perfigit, vt
præter existentiam, quàm ipsæ res sperandæ
possident sibi, nobis earum veritatem, ac si
iam apparentem describat. Id explicat scire
Chrysostomus: *Nam quoniam, quæ sunt in spe,* Chrysost.
videntur esse eiusmodi, vt non possint consistere,
fides eis donat substantiam (seu substantiam)
vt consistent: vel potius non donat, sed ipsum est
eorum essentia vĩa. Vt, exempli gratia, non ad-
uenit resurrectio, nec est in substantia (id est, non-
dum consistit) sed spes facit, vt ea consistat in
nostra anima, hoc est, rerum substantia. Clarius
Anselmus: *Proprie dicitur fides esse substantia* Anselmus.
sperandarum rerum, quoniam eis substat: nam sicut
substantia substat formæ, eam esse faciendo, sic fi-
des sperandis rebus eas in nobis ponendo. Præpro-
peram speciem fides venturis rebus conciliat:
dùmque stabili soliditate firmatur; quæ spes
appetit vt futura, ea constantia credit, vt quasi
anteuolans iniectæ intercapedinis spatia, iam
obtinere, quæ desiderat, videatur. Qualis hu-
ius firmitatis vltior basis, quæ huic fulcro
nouo fulcimento subseruiat? Timor est. Quam-
obrem? Quoniam si fides idedò substantia re-
rum sperandarum nuncupatur, nam per credu-
litate certitudinem sub aspectu facit stare, quæ
venient; timor, si strenuus sit, & sibi constans,
futura supplicia iam non solum vt imminen-
tia, sed vt inflicta præsentit, & beatitudinis
orbitatem, offensique Dei minas non vt ple-
ctendus, sed, vt si iam plecteretur, auscultat. Er-
go substantia fidei est, quæ fidei obiecta sub
aspectu stare consequitur. Quàm iure in bono-
rum Dei calculo computatur timor, qui fidei,
quæ in Deum suaptè indole collimat, immobili
stabilitate susternitur!

Ast insurges. Nōne trepidat timor, anceps-
que nebulas pectoribus iniicit, perfusoque ge-
lu ægrum & turbidum reddit habentem? Quî
poterit fulcrum esse fidei, quæ substantia cœ-
lestium est? Imò malignitas hæc timoris hu-
mani est, non diuini. Pauor humanus, anxius,
solicitus & attonitus ossa concutit, animum
fauciat, vultumque inconstanti specie perfun-
dit, fluitat, & labitur; nequit in se molem vllam
sustinere perstructam. Timor Domini, qui sub-
stantia fidei est, substantiæ cœlestis indolem sapit
nullaque potest peregrina impressione moueri.
Ingrediuntur fœminæ deuoto vestigio sepul-
chrum. Sed & intra specum Angelus, qui luce
refusa tenebras abluens, impavidus cadaueris
locum colebat: *At ille exeuntes de monumento fu-* Matt. 27. 53.
gerunt, inuaserat enim illas tremor, & pauor. Quàm
dispar indoles vtriusque naturæ! Cur pauore
fœmineus,

fœmineus concutitur sexus; si splendor lucis ab Angelo iaculatus, omnem timoris rimam illustrat. Cur Angelus non timet, si sub tumultu, qui mortis situs est, sedet? Quoniam cœlestis substantia nullo potest turbine conquassari. Fixe & stabilitet sedet, qui de cœlesti substantia confidit. Adhuc sub tumultu cœlestis manet; quantumvis in traditionem mortis sit, mortis non est. Timeat mulier intra sepulchrum, quæ variationi fluxuque mortalitatis subiicitur. Venu-
 stè Chrysologus sermone 82. *Angelus sedet in monumento, de monumento fugiunt mulieres: quia ille de cœlesti substantia confidit; turbantur istæ de conditione terrena. Sepulchrum, quod mori non potest, timere nescit; mulieres autem & de facto tremunt, & sepulchrum sicut mortales adhuc mortaliter expanseunt.* Venustè.

6. Quid quod intra sepulchrum timeant, quæ sub mortis iacent imperio? Non cœlestis substantiæ, non fidei timor iste est; oportet, ut in timorem Dei redigatur, ut in cœlestem asseratur substantiam. Quid quod timor Dei, fidei nuncupetur substantia, si hicce timor pro fide supponit? Nonne martyr, qui docilem cervicem spiculo subiugat tyranni, testis fidei est? Sanè. Vis, proferam, qui Martyr sit diuini timoris? Stringit ferrum Abraham: innocentis pignoris iam declinat ad vulnus. Stat Deus: *Nunc cognoui, quia tu times Deum.* Imò Domine, non testimonium timoris, sed fidei in parricidalem plagam animositas senis. Nonne ab hoc strenuo facinore, fidei vexillum erexit? Cur testis nuncupatur timoris? Imò quia credidit Abraham Deo, & sobolem, quam frigida germinauit senectus, etiam post grassantem falcem reproducendam fore confidit; quod fidei erat, timori Dominico deputatur, qui Deum falsus est potentem, prolem suscitare casuram. Fauet S. Zeno serm. 2. de Abraham: *Sub hac sperationis natiuitate, & admiratione progenitus, imprimis infantia rudimentis inbenti, ac deposcenti Deo innocens martyr offertur, immaculata hostia; qui testis diuini timoris ad fidem à Domino poscitur, à parente perducitur; sed hostia non sanguinis, sed salutis.* Oblerna illud: *Qui testis diuini timoris ad fidem à Domino poscitur.* Imò si martyrem nūcupasti, diuinæ fidei testis extitit, non timoris. Verùm si qui ex fide mirabili in sanguine cadente dextera, pie fortitudinis produxit miraculum, de timore Dominico in ipso met fidei feruentis æstu laudatur, in victimæ rationalis incruento iugulo timorem Domini confessus est. Cur non nutat discussis neruis luxata manus. Cur non paterni timoris frigore riger, & humano pauore perfusus ignorat, organa corporea ad impulsum inducere? Cur puer Isaac non teneris dissoluitur artubus, & à strue lignorum, à vibrato fetto, flammaque iam è silicè erumpere meditante, non timet humanitus? Ne diuinus timor à timore inquinaretur humano: ne fidei nutaret constantia, quam timor Numinis solidabat. Congressi sunt humanus timor, & diuinus. Quot ille capeffit arma, ut illiceret ad timorem! patrem in carnifice, filium in víctima, senectutem in dextera, iuventutem in iugulo, sterilitatem in coniuge, amorem in pignore, effundendique cruoris in memoria patris species. Paue saltem sacerdos, & parens; paue holocaustum, & proles. Imò neuter pauet timore hominum, ut quidquid timoris est, Dei traducerent in timorem, vinceretque religio &

fides, quæ in timoris base constabant. Non longè it S. Zeno supra: *Intrepidus ad ministerium immolationis armatur, rimatur ad ictum vulneris securus animus, sed securior manus: elatus in immolandum gladius libratur: nec puerum mors vicina contristat; ne trepidatio fidem prodat infirmam. Sub hac denique immolantis, immolandique constantia absolui meruit, dum humanum ex se deponit timorem: & quantum ad fidem pertinet, pater promissa compleuit, Dominus parricidium probata voluntate prohibuit.* Aureum illud: *ne trepidatio fidem prodat infirmam: & illud: absolui meruit, dum humanum ex se deponit timorem.* Ergo fidei celebratur prodigium: quoniam quidquid humanus timor sibi poterat adrogare, Dominicus timor præsumpsit: ut sic incrementa capeffens, & quasi aggere cumulado molem fidei sustinere valuisset.

Discat timor humanus infidelitatis esse, quod horret: irreligiosus est in deitatem, nimius pa-
 uor, qui præcordia substernit: sui copias in timorem diuinum traiciat, de fide, & religione censebitur: hæc pars Dominicæ hæreditatis est, hæc leuiticæ deitatis portio: Deus tunc cognoscitur, cum timetur. In discipulorum comitatu dormit Dominus in nauicula, & ingruentibus fluctibus parum abfuit, quin absorberetur scapha: rugiente mari discipulos timor obtinuit. Ast Dominus: *Quid timidi estis modica fidei? Tunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna.* Porro homines mirati sunt dicentes: *Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?* Apud Lucam habes: *Qui timentes mirati sunt adinuicem dicentes, &c.* En vtrique timor, & à fluctibus in discipulis, & à Deo in fluctibus; alter aduersus fidem, alter fidei est. Ab æstuante pelago trepidi nautæ pauescunt, & fidei periclitantes antennam priusquam in aquis, ferunt in infidelitate naufragium. Imperij vocem Dominus soluit, impellentibus ventis, marique tumentis tranquillitatem indicens. Cur curuat fluctuum suorum eminentiam mare, lacteoque gressu labitur; quod nec nubium situi verberibus parcebat vndarum? Quoniam timuit, & in timore Deum fatetur. Non potuit aptius timoris humani infidelitas, fidesque diuini monstrari. Discipulorum timor transiit in mare, timorque Dei effectus est: quare illicò noscens Deum, elatis vndis frænos iniecit. Eleganter Basil. Seleuc. orat. 22. *Quid, inquit, tam modica fidei estis? infidelitatis argumentum est timor: perturbatio perturbatorum accusatrix. Concussit fidem vestram commotum mare, & illusa à fluctibus scapha vos denudauit fide. Maris fluctus ad animam vsque insiluit? O dignas Domino voces! Vult fidei vim rebus conditis esse valentior, & ad fidei præsentiam omnem ab anima desperationem eliminari. Transfert increpationem in mare dicens: Tace, obmutesce. Aquarum ingenium increpationem horruit, & vocis terrore stabat: fugiebant venti, coercerantur vnde, sopiebatur pelagus, fluctuum suorum cervicem curuabat: Pondera illud: vult fidei vim, &c.* Quid ergo agit? Transfert increpationem in mare. Non aliud breuius ad fidem excitandam compendium, quam timor diuinus, humano depulso. Increpat mare, ut aquarum ingenium increpationem horreat, & diuinæ vocis timore frænatur; sicque timeant Deum, qui antea trepidabant à mari.

Nec discedas à pelago; te nauis, quia pergit 8;

in Tharſis, accerſit. Ionam baiulat, qui à mari fugitiuus repetitur inſolito Tempeſtatis rugitu. Vndarum globis, vaſtaque voragine concutitur nauis: *Et timuerunt nauta, & clamauerunt viri ad Deum ſuum.* Mittitur ſors, proditur Ionas, iactatur in pelagus: *Et ſtetit mare à furore ſuo, & timuerunt viri timore magno Dominum, & immolauerunt hoſtias Domino, & vouerunt vota.* En vtrobiſque timor, & à concitato pelago, & à ſedato. Quid timent iam lacteis vndis, qui concuſſis timuerunt? Adnota diſcrimen: dum horrida tempeſtas in ſpumas conterebat aquas: *Timuerunt nauta & clamauerunt viri ad Deum ſuum.* Non ſimpliciter ad Deum, ſed ad Deum ſuum. Ethnici clamant ad idola, & religioſi irreligioſè à vero Deitatis numine in ipſo timore aberrant: timor ille humanus fuit; idèd infidelitatis comes. Tràquillo iam mari priſtinus timor in diuinum tranſiuit. Deum vera religioſitate cognoscunt: opus fuit Dei præceſſiſſe timorem. Quid quòd timeant; què experiuntur in elementa potentem? Si hoſtias offerunt, nuncupant vota, quæ fidei, & religionis ſunt; oportuit in fidei baſim timorem Dominicum præuiſſe. Non procul abeſt Theophylaſtus in Pſalm. 17. *Statim mare tranquillum redditur. Illi verò cognoscunt Dominum perfectius quàm antehac: nec parum ipſum metuunt, ut cui nemo ſe ſe ſubducere queat, qui acriter in ipſum peccantes adoriri poſſit.* Sed accommodatiùs Gloſſa: *Ante paſſionem timentes clamabant ad Deos ſuos; poſt paſſionem timent Deum venerando, & colendo, & immolant hoſtias, quas iuxta litteram in fluctibus non habebant, ſed ſacrificium ſpiritus contribulati.*

Timor Dei, templum eſt, Diuinitatis peculium, cœleſtiumque Sacramentorum compendium.

SECTIO II.

9.

CVLORVM collyrium ad diuina lumina præguſtanda, timor eſt. Quod in gloriæ lumine lumen videbit poſt patientiæ curſum beatus, in timoris lumine videt Viator. Cœleſtium arcanorum compendium hic vnus eſt, clauis penetralis diuini, qui non ſerò, ſed celeriter ſeram aperit, vt cœleſtia ſacramenta recludat, & ſine ſupercilio ſuperbiæ cilia moueat. Numinisque nitorem mortalibus palpebris tractet. In timoris ſpeculo tota ſe ſuperæ Maieſtatis forma committit, vt reſiliente ſpecie, purpuræ cœleſtis ardorem ex gelida metus cryſtallo reſilientem homo percipiat. Timor Domini Deitatis eſt index, conterit irreligioſam perfidiam, hominem excutit in cœleſtia, & in immortales mentes traducit, quibus negotium eſt contemplatio Deitatis. Holofernis iras Iſraëlitici timent ſed timore baiulo, mente concita migrarunt in templum; quippe timor ab homine fuit diuinus, ne ſpurcitiis piaculi taminaret altare. Quibus timor Dei hæſerat in profundo, ſtatim peruolarunt ad templum, quaſi pædagogo timore, in Dei ſe tranſmitterent agnitionem. verſ. 2. *Timor eſt horror, inuaſit ſenſus eorum, ne hoc faceret Ieruſalem, & templo Domini quod fecerat cæteris ciuitatibus, & templis*

earum. Cur non timent fortunarum diſpendium, ſobolis orbitatem, ſeruilia ſtigmata, diuitiſque cenſus iacturam? Diuini timoris ſtimulus adigit in templum. Templum & Dei timor litteris diſſident, non natura. Aula Numinis templum eſt, ædificium Numinis timor. Deitatis odor ſacris in ſuffutibus vaporatur, agnitio Dei in thuribulo timoris ſpirat, vel ſacra chariſmata perflant, halant aromata pigmentarij cœleſtis. Vbi ne Sacramentorum apotheca cœleſtium? Vbi diuinarum opum theſauri? Vbi ſuperæ maieſtatis peculium, vt in fidelium diſpenſetur annona? In templo quidem, vbi teſto panditur proſpectabilis, qui ſub dio inuiſibilis eſt, vbi telonium numiſmatum æternorum, forenſiaque diuitiarum commercia. Sed ſine dolatis metallis, ſine mole fabrefacta lignorum, ſine lapidis ſecti ſuggeſtu hæreditatem Dei exhibet timor, & uſuras reuerentiæ ad nundinas fidelium promittit.

Diſceſſerat à Deo Ioſaphat Rex, qui inimicis Dei opitulationem ſuggeſſerat, quibus dum ſe inferuit, Deum deſeruiſſe quis ambigat? Merito Ieſu Filius Hanani increpans: *Impio, inquit, præbes auxilium: & qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: & idcirco iram quidem Domini merebaris.* Quid tunc Rex, vt Deum ſibi conglutinet, & qui inimicis adhæſerat, inſinuetur in Deum? *Conſtituit iudices terra. Et præcipiens iudicibus: videte, inquit, quid faciatis. Non enim hominis exerceris iudicium, ſed Domini. Sit timor Domini vobiſcum. Non eſt enim apud Dominum Deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cupido munerum.* Quali machinamento qui ſe à Deo diuulſerat in inimicorum phalangem adſcitus, Deo ſe iterum ferruminat, & coagmen-
tat? De timore Domini iudices erudit: *Sit timor Domini vobiſcum: cum tamen phraſis hæc Dei propria ſit: Dominus tecum.* Quid cauſæ? Qui iudices ſtatueret, Deos conſtituere volebat: & vt ipſe è diuinitate non cenſeretur extorris, timorem Domini, quem verſabat in animo, ſpirauit ab ore: ſic vtrobiſque Deitas conciliata, & in Ioſaphat, à quo timor Domini redundabat in iudices, & in iudicibus, qui iam dii poterant nuncupari. Proſicuus eſt Lyra ibi: *Vnde iudices, qui tenent locum Dei in terris, vocantur dij participatiuè, ut habetur Exod. 22. Dominus domus applicabitur ad Deos, id eſt, ad iudices.*

Si ſic à timore recenter iniecto Deus ineipit eſſe, qui iudex ſit; quid ſi à teneris vnguiculis timor Domini percrebruerit, & ab infantia animus imbuerit fidelem? Quidquid Deitatis eſt, dominante luce percurreret, & omnem diuinæ maieſtatis vim, quaſi cognatione naturæ callebit. Abdias prophetico ſpiritu inualuit, & inter duodecim prophetas quartus habetur. Quis illi ſpiritum cœleſtium ingeſſit? Timor Domini, quem hauſerat à cunabulis. Mittitur ab Achab, vt veſtiget Eliam. Adeſt ille Elias. Aſt Abdias: *Et nunc tu dicis mihi, inquit, vade & dic Domino tuo: Adeſt Elias. Cumque receſſero à te, ſpiritus Domini aſportabit te in locum, quem ego ignore, & ingreſſus nuntiabo Achab, & non inueniens te, interficiet me. Seruus autem timet Dominum ab infantia ſua.* Vt quid de timore Domini vanitatis auram non timens ſibi blanditur? Quoniam quæ diuini ſpiritus ſunt, agnouit ſe probat. Dixerat: *Spiritus Domini aſportabit te.* Quid audes ſuperi ſpiritus pertractare ſecreta? Argumentum

mentum exhibe, qua libertate, spiritus arcana rimeris. Sat fuit Dominum ab infantia timuisse.

Theod. Compendio Theodoretus quæst. 53. *Verba eius ad Eliam verba sunt viri diuina meditantis, & scientis vim diuini spiritus.* Vnde se timuisse Deum ab infantia probauit? Pergit: *Nunquid non indicatum est tibi Domino meo, quid fecerim, cum interficeret Iezabel prophetas Domini: quod absconderim de prophetis Domini centum viros quinquagenos, & quinquagenos in speluncis, & pauperim eos pane & aqua?* Optima timoris Dominici demonstratio! Timor Abdiam in prophetam asserere gestiebat, vt eum in Dei immiteret penetralia, & de secretorum erudiret mysteriis. En quale ingenium. *Qui recipit prophetam in nomine propheta, mercedem propheta accipiet.* Adigit ergo timor Abdiam, vt prophetas eripiat à morte, nutriet ad vitam, & officiosis prosequatur obsequiis, vt sic ipse in prophetam euadat. Fruere Lyrae ingenio. *Abdias centum illorum saluauit, abscondens quinquaginta in vna spelunca, & quinquaginta in vna alia, & prouidit eis de victu, ac vestitu: & ex hoc consequutus est à Deo prophetia donum secundum Saluatoris dictum: Qui recipit prophetam.* &c. Vnde inter duodecim prophetas quartus computatur. Benè processit timoris ingenium. Abdiam in prophetas misericordem exhibuit, vtpote qui prophetam efficere concupiuit. Adeò Dei vernaculum peculium est timor, vt qui eum possideat, abdita diuinitatis adyta sacra libertate pratenter.

12. Timor Dei, in Dei bonorum calculo, vt principalior census, computatur, adeoque Diuinitatis assecla est, imò species & figura, vt dum Deus se amari concupiscit, non timeri; tegere sollicitet Deitatem, & inter aliena humanitatis fila deliteat, ne quos allicere charitatis visco desiderat, Diuinitatis hamo deterreat. Si forsitan ea induendæ carnis origo fuit? Prospecta luctam cum Jacob. Euanidum solidatur in corpus, & quasi neruis, succoque virili pollentes, lacertos pugiles moderatur: prouocat ad certamen, stringit amplexu: non ense, non iaculo utitur ad duellum, pro omni armatura brachium est. Cur? vt in ipsomet apparatu timoris, quæ athletæ fortitudo ingerebat, indiciumque ferebat Deitatis, timorem eluceret Jacob, & sibi per brachia insinuat, strictaque adhæsione congestum tanquam portionem sui suum colluctatorem amaret. Pulchrè Chrysologus serm. 147. dum sic orsus fuisset: *Dominum Christum qua res fecerit terreni corporis inire commercium, intrare humanæ carnis angustias, audiamus.* Et post aliqua: *Videns ergo Deus mundum labefactari, timore continuo agit, vt cum amore reuocet, inuitet gratia, charitate teneat, & constringat affectu.* Et deinde: *Hinc est, quod Iacob fugientem solatur in somnis, redeuntem pro certamine prouocat, luctatoris constringit amplexu, vt amaret partem certaminis, non timeret.* Qui non timeat, si Deum pugilem experitur, si neruis femoris vel ad tactum emaceret, si pondus sustinet Deitatis, & quasi tumentium fluctuum spumoso atteritur pulsu? Nemo à portione sui timer. Vterque pugil illigatus per immersionem vnus in alterum iam vnus fit: compressit amor, quos certamen discindere videbatur. In ipsomet timoris congressu à timore prædam arripuit: innexum sibi timere non poterat athletam, quin & se, vtpote cuius amplexu eum sibi insinuauit in vnum. Sic opus fuit cor-

poreo spectro texisse Deitatem, vt etiam in campo timoris erigeret amor trophæum.

Quam proclius ad Dei timorem agnitio veri Dei est! Inter Dei bona, filiorum eius quasi primigenium & portio legitima est 13! 4. Reg. 17. Rex Assyriorum ex idololatriis in Samariam incolas adduxit. *Cumque ibi habitare cœpissent, non timebant Dominum; & immisit eis Dominus leones, qui interficiebant eos.* Quid inde: *Nuntiatumque est Regi Assyriorum & dictum: Gentes, quas transtulisti, & habitare fecisti in ciuitatibus Samaria, ignorant legitima Dei terra & immisit in eos Dominus leones; & ecce interficiunt eos, eo quod ignorent ritum Dei terra.* Dissimilis videtur causa hæc, cur ab immisiss leonibus trucidentur. Nonne præcessit? *Non timebant Dominum, & immisit eis Dominus leones.* Quid est quod leones iam immisiss dicantur, quia ignorant legitima Dei terra? Imò si ignorantia, cur flagitium? Si non flagitium, cur à carnifice leone laniena? Idem est non timuisse Deum, ac eius legitima ignorauisse. Nil magis legitimum Dei, quàm timor. Adeò cum ipsomet Deo connectitur, vt eius ignoratio à periculo non excuset, vtpote quoniam Dei cognitio naturaliter rationali inseritur animo. A quo Deus non timeatur, ignoratur; eius ritus & religio latet, quem timor non figit diuinus. Merito prosiliunt leones, quos ingenita vni Deitati obedientia compescit, vrgetque, vt quæ Dei legitima sunt, hominum sacrilega irreligiositas non diripiat. Adhuc gustum allicit, cur cum dictum fuerit superius. *Non timebant Dominum, & immisit eis Dominus leones;* mox stylus vertitur: *Ignorant legitima Dei terra, & immisit in eos Dominus leones?* Et iterum: *Et ecce interficiunt eos, eo quod ignorent ritum Dei terra.* Anne timor ritus & legitima Dei terræ est? Lyra sic scholiast: *Isti enim, qui erant gentiles, credebant, quod secundum multitudinem terrarum & regnorum esset multitudo Deorum, quorum quilibet in terra sibi appropriata cultum sibi debitum, & specialem vellet habere: & ideo missus fuit illuc vnus de Sacerdotibus terræ Israel.* Igitur ritus dei terræ Israël si benè priora cum inferioribus nectas, timor dei est. Quare cum præter deum Israël alius Deus non sit, merito ad stipulaberis, in timore Dominico omnem diuini cultus contineri apparatus, in hoc vno caeremonias & sacra instituta compleri, religiosas obseruationes compendio cingi, & quidquid Numinis reuerentiæ est, & sacræ maiestatis famulatus. Quare statim additur de Sacerdote, qui missus fuit: *Et docebat eos, quomodo colerent Dominum, vbi Hebraicè: Quomodo timerent Dominum.* Glossa inibi: *Vbicumque in hoc capite dicitur de Samaritanis; quod coluerunt Deum, Hebraica veritas habet loco colere, verbum timere, quod veriùs dicitur.* Nam licet Samaritani possint dici timentes Deum timore seruili, non tamen propriè possunt dici colentes Deum: quia in vero cultu requiritur fides, & charitas, quæ in ipsis non erat, cum verè essent idololatre. Equidem non assentior. Imò Hebraicè timor scitè pro religione & cultu conscribitur: nec enim Israëliticus Sacerdos, qui in rituum aduenerat magisterium, stupidum & rebellem, & qui cum idololamia coniungitur, docuisset timorem; imò veri dei de legitima pietate & religione erudiuit, quam timor, si legitimus est, disciplina facili inspirat.

14. Ad Abimelech, quem Dominus propter ereptam Saram, mortis destinabat supplicio, dixit Abraham. *Cogitavi mecum dicens: Forſitan non eſt timor Dei in loco iſto, & interficient me propter uxorem meam.* Quid eſt, quod in idolo-
 Gen. 20. 11. latriſ, quos veritas Deitatis latebat, an timor Dei eſſet, dubitauerit Abraham, cum nequeat timeri, quod nescitur, nec niſi agnitionis ſpecies in pectore concitet metum? Adſunt huic dubiolo Septuaginta, qui legunt *Deorum Cēlar* id eſt, pietatem & religionem. Nescit verus Dei cultus à vero Dei timore diuelli. Non hæſit Abraham, an, cum inferuient idolis, Dei timore arcerentur à noxa; ſed an inferuient idolis. Rectè Lippomanus inibi: *Mirificè commendandi hic Septuaginta, qui timorem Dei verterunt pietatem, Deique venerationem & cultum, declarantes nihil eſſe aliud, Deum in ſacris litteris timere, quàm apud gentes eum venerari, pièque colere, ut eorum occurrerent calumniis, qui putarent ſuperſtitioſos, quod hi timere Deum dicantur, eo quod ſuperſtitio ſit vanus Deorum metus, eumque reformidare, qui minimè ſit noxiuſ.* Itaque *φοβέσθαι Θεόν*, id eſt, timere Deum, nihil eſt aliud, quàm *Θεοσεβείν*, id eſt, colere Deum. Dum, an timuiſſent, dubitauit Abraham; an Deum colerent, dubitabat. Hæc timoris Dominici indoles eſt, & pietatem inſpirat, & cultum dedocet idolorum, adeoque Deum progignit in animo, ut etiam vſque ad corporis penetralia per generationis traducem, cultum eius diducat.

15. Tobia 3. Sara filia Raguelis, cuius ſeptem
 Tobia 3. 18. viros in primo hymenæi toro occiderat Asmodæus, ſic lachrymis illita Deum exorat: *Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere.* Quid eſt cum Domini timore virum ſuſcepſiſſe in coniugium? Interlinealis inquit: *Timens maledictionē ſterilitatis.* Argutiùs Lyra: *Cum timore tuo, id eſt, amore prolis ad cultum tuum educanda.* Quàm præproperè cultum religioſum Deitatis, & ſacram vnius Dei reuerentiam fortum nondum conceptum docere geſtiebat, quæ in primo, dum tædæ accendebantur, thalami congressu in prole (quam nondum potuit ſerere, qui, dum virum ſe exhibebat, vir eſſe deſit occiſus à dæmone) conferere ſolicita concupiuit! Quid ageret, ut cultum Dei, qui animæ eſt, quæ non gignitur, ſed creatur, per generationem inderet carnis? Timorem Domini in ipſo coniugij, torique æſtu ſedula præripit, ut in prolis corpusculum inſpirans, ſimul gigneret hominem & fidelem.

*Timor Dei corpus, & animam diuini
 Principatus notis ſigillat, Numi-
 nisque Dominium generoſo
 ſtemmate cudit.*

SECTIO III.

16.

Et timor inſulas diuinæ maiestatis oſtendit, ingenitumque Numinis Principatum celebri documento demonſtrat. Superbus, qui timeri ſolicitat, & ſatellitum apparatu, ardore purpuræ, furoris ſaculis, artiſciis ſuppliciorum humana ſibi

pectora ſubiugare contendit, non ſit Dominus timoris ſed ſeruus, cuius ſe mancipat miniſterio, trahitque primus ferratas catenas, ut imponat ſubditis, in quos ſæuit. Se tyrannum exhibet, ut deſingat dominum, ſe monſtrum, ut terreat; ſed priùs ipſe timet, ne à dominationis furto damnetur, qui, ut conſeruet rapinam, reddit priùs timidos, quos timebat. Ergo timor humanus ſeruilis eſt; nec tamen arguit eſſe Dominum, à quo timet: quoniam non niſi fūco Dominus eſt, qui metu indiget pro liſtore, ut Dominus eſſe compareat. Timor Dei libitum denotat ſubiectionem, non incutitur neceſſitate, ſed voto: non de impendenti malo, ſed de boni cœleſtis amore, arbitrio formatur, non vi, religione, non culpa, nec de impulſu infirmitatis occurrit, ſed de diſciplina virtutis. Ergo quieto nec extorto ſuffragio Deum eſſe Dominum conſitetur, cui deuouet corpus & animum, ut debita ſtipendia Creatori. Diuini imperij, non arte quæſiti, non tyrannide præoccupati, non de teſtamento manantis, nec armorum ſtrepitu partii, ſed ingeni, naturalis, & proprii, natiuum ſtemma timor Dei eſt, quem opificis amor concepit, religio peperit, exceptit ad cunabula fides, lactauit ſapientia, & in ætatem adultam contemplatio diuinorum produxit.

17. Timent Bethulienses Holoferniani tempeſtatem furoris, ſed quem ut Tyrannum metuunt, eſſe Dominum diffitentur; imo nouo Dei timore perſuſi Deum appellant Dominum, cuius ſunt. Obſerua quot vicibus in hoc capite vocabulum Domini percrebruerit. verſ. 1. *Timuerunt valdè à facie eius.* Tremor & horror inuaſit ſenſus eorum; ne hoc faceret Ieruſalem, & templo Domini. verſ. 8. *Et clamauit omnis populus ad Dominum.* verſ. 9. *Et infantes proſtrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio, & clamauerunt ad Dominum Deum Iſrael.* verſ. 11. *Tunc Eliachim, Sacerdos Domini magnus.* verſ. 12. *Scitote quoniam exaudiet Dominus, ſi permanſeritis in orationibus in conſpectu Domini.* verſ. 13. *Memores eſtote Moyſi ſerui Domini.* verſ. 15. *Deprecantes Dominum permanebant in conſpectu Domini, ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocauſta, præcincti ciliciis offerrent ſacrificia Domino.* Cur non currit ſyllaba ſine titulo dominatus? Quæque dictio maiestatem inſpirat: tot litteris dominium cuditur, quot periodi. Quid? Si timor Domini fuit exordium, ne in eius bona, templum ſcilicet & aras, ſcelus ingrueret, procedere ſine Principatus præconio, eloquentiæ lingua nesciuit. Quidquid agitur animi, quidquid corporis, hoc herili Numinis ſtigmatè inuritur, ut appareat, quod timor Dei totam hominis ſubſtantiam, animum nempe & corpus, religioſis clauis configit, dumque Deo cultum exhibet, dominum vtriuſque portionis facili demonſtratione declarat, utpote qui imperium libitum ab ſpiritu, dei capaci, vſque in carnem rudem pro-
 tendit.

Tobia 2. *Sed Tobias plus timens Deum, quàm Regem, rapiebat corpora occiſorum, & occultabat in domo ſua, & mediis noctibus ſepeliebat ea.* Si Rex in corpora ius habebat, cui ad corporis occiſionem legitimo ſupplicio ſubeſt poteſtas, cur eripit quaſi furtiua religionis arte cadauera, obditque ſepulchris, eâ cauſa, quoniam plus timebat Deum, quàm Regem? Optima ratio-
 cinatio.

cinatio. Plus timoris ei impendendum, cui plus
 Luc. 12. 4. insidet potestatis. Lucæ 12. *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius, quid faciant. Ostendam autem vobis, quem timeatis: timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timeate.* Ergo iure Tobias, ut corpora occisorum occluderet, regis tenebat imperium, cui post hominum occisionem nullum ius: sed Dominico timore percussus, qui ab animo usque ad corpus transcurrit, utramque portionem, veri & solius Domini, qui Deus est, in bonis esse noscebat. Venuit Interlinealis: *Plus timens Deum, qui potest corpus & animam perdere uti gehennam, quam Regem, qui corpus tantum.* Si Rex iure in corpora pollet, cur nocturnis tenebris Tobias furatur ad tumulum? Quoniam timor Dei, quo agitur etiam extenditur in corpus, ut plenum dominium totius creaturæ cœlesti Domino fateatur. Et est timoris Domini potestas, ut etiam ad corpus alienum ex alieno animo dominium extendat. Timor Domini Tobie dedit in aliena corpora Principatum, cuius in proprium corpus censuram obtinebat & ius.

19. *Confige timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui.* Si timor in animo collocatur, cur figi carnes deposcit? Anne efflagitat ut timor ab extrinseco tanquam clauus iniectus, dum animum figere tendit, prius se per corpus immittat, ut sic corpoream molem perforans, compagesque & medullas traiciens, usque ad animam clauorum cuspidem transfigendam subintrat: ut corpus & animus hoc vno clauo prensi, vnius Domini esse compareant? Sic cogitarem: ac si diceret: ut corpus animæ subiiciatur, quæ à te vero Domino creata est, nec à tua potestate se eripiat, quasi quod non creatione, sed generatione, quæ carnis est, in vitam eruperit, perforet timor, & tanquam pariete diuulso faciat utraque vnum: pateat aula hæc diruto carnis limite, ut te Dominum vniuersi hominis fateatur. Prodest Genebrardus: *Transfige carnes meas timore tanquam clauis, ut caret tibi viuatur. Perfora, & penetra. Timor eius alie intret in cor meum.* Sed altius rem enodo. *Confige, seu transfige timore tuo carnes meas*, id est, timorem, quem in animo verso, deducetiam in carnem; expatietur usque ad corpus more clauis, qui postquam trabem traiecit, cuspis post terga redundans, figere potest aliud, quod iuxta sit. Apertè Euthymius: *Dum iudiciatna lego, in animo quidem timore corripior; ipsum tamen corpus huiusmodi timore non castigatur. Tu igitur confige & ipsum corpus hoc timore.* Et quidem quæ causa hæc: *Confige timoris clauis carnes meas; à iudiciis enim tuis timui.* Si iam timuit, ut quid adhuc timere sollicitat; imò timore, quem possidet fretus, à Domino efflagitat timorem? Peridoneò. Iudicia Dei non corpus, sed animus versat; spiritus, non caro meditatione disquirat. Timor iam animum deprimebat, & infixis clauis suo Domino conformabat. Ergo deposcit, eodem ferro carnem feriri, ne lubrica, & fluxa illecebris pellicientibus trahatur, & ab imperfecto timore imperfectum Domini putetur esse dominium. Scitè Augustinus inibi: *Quid sibi vult, quod cum dixisset: Confige clauis à timore tuo carnes meas; addidit: A iudiciis enim tuis timui? Quid est: Confige à timore tuo, timui enim? Si enim iam timuerat, vel timebat, cur adhuc ut à timore suo Deus crucifige-*

ret carnes suas, orabat? An addi sibi volebat timorem, ut tantum timeret, quantum sufficeret crucifigendis suis carnibus, id est; concupiscentiis, affectibusque carnalibus? Tanquam dicens: Perfice in me timorem tuum: timui enim à iudiciis tuis. Perficitur Domini timor, cum timore & corpus conficitur; & quasi dilatato spatio à mente peruenitur ad carnem, ut cor, & caro exultent in Deum viuum, eumque vtriusque portionis Dominum contestentur.

Imò, nisi recuses, in ipsomet animo facit timor, Dei quasi excrecere Principatum. *Confige* Luc. 24. 39: *inquit, timore carnes meas.* Qui carnes, si spiritus carnem & ossa non habet, timorque non corporis, sed animi est? Carneis cogitationibus caro fit spiritus, & dum illecebrosis distenditur desideriis, quasi palpitantibus malignitatis venis mollescit, rudi obesaque desideriorum pinguescit aruinâ crassitudinisque adipe impinguatur, totus in fluidam materiam exundat. Ergo deposcitur, quod carnes has, quas spiritus ex vitiorum collusione contraxit, decoquat timor, acutoque ferro pertransiens absumat: ut quid animi est, spiritus sit, Deique protendatur imago, quæ tantum in animo est; ac proinde eius dominium absque carneo obice in homine toto præluceat. Venuit Ambrosius inibi: *Et fortasse sunt carnes quadam anima, sicut corpus est anima. Carnes anima sunt carnales cogitationes. Configat has carnes timor Domini, & iudiciorum eius, & seruituti redigat. Quod si carnes iste reiiciunt clauos diuini timoris, haud dubiè dicitur: Non permanebit spiritus meus in his hominibus, quoniam carnes sunt. Nisi igitur affigantur cruci hæc carnes, & configantur clauis à timore Domini non permanebit in his spiritus Dei.* Et benè. Vix clauorum meminit Ambrosius; quos Dominicus incutit timor, cum statim ad Domini patibulum, in quo regnauit à ligno, confugit; quasi ibi protractæ carnes, quas timor acumine sacro perforauit, in spiritum sint translata: siquidem in cruce *inclinato capite dominus tradidit spiritum*, vel (ut alia Ioan. 19. 30. translatio fert) *deposuit spiritum*. En quid agat timor. Cruci Domini figit habentem, ut iam totus viuatur in eo Christus, nullaue portio ab eius aberret Principatu; nec mundi tribunal habeat quid sibi vendicet; sed totus regnet in homine, qui regnauit in cruce. Quigustus in Augustino est eiusdem loci commentum: *Latine dici potest: Confige clauis. Vbi quid vult intelligi nisi quod ait Apostolus: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Et iterum: Christo, inquit, confixus sum cruci. Vno autem iam non ego, viuunt verò in me Christus.*

Hinc quàm appositè probus ille latro in latronis insilit irreuerentiam: *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es?* Imò cur timeat Deum pendulum è patibulo, cuius in damnatione commilitonem agit? Si in eadem damnatione est, quæ eminentiam reuereri valeat potestatis, quam homunciones ligno fixerunt? Apertè à societate in eadem damnatione, à comitatu in crucis supplicio magis deierat conuitiantem latronem; quasi qui cruci Domini in cruce approximabat extentus, crucifixaque carne crucifixi viciniam obtinebat, non clauis timoris libraretur suffixus, cum timor è cruce Domini erumpens, in omnes sibi vicinos debuisset effluere, nec in cruce alij clauis, quàm timoris debeant immergi.

Quare

Chryf.

Quare probus latro statim Dominum fassus est, utpote qui de timore Domini suorum flagitiorum, & supplicij erudiebat consortem. Nonne audit? *Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Et iam non miretur Chrysostomus: *Crucifixum aspicias, & Dominum profiteris? Condemnati vides figuram, & Regis predicas dignitatem? Mille malis imbutus postulas iustitia fontem reminisci tua nequitia?* Si timore pædagogus usus est, quid quod in tantam profecerit disciplinam, ut Dominum fateretur in ligno, & arbori suffixum conclamento regni stemmate coleret? Ea est timoris Dominici vis: etiam stupidam carnem acumine perforat, & intra eius foramina maiestatem, & Dominum rimatur Deitatis, quasi si mentis more rationem exereat in carne, & ea quæ sunt animæ, extendat in corpus.

22.

2. Mach. 6.
30.

Quam strenuus ille Machabæorum Eleazarus! Flagris tunditur, plagis scatet, & tormetorum atteritur tempestate: aut velut si senectam, annorū fulcis exaratam, sanguinis imbre perfunderet, ut viueret, iuuenili voce sic orat: *Domine, qui habes sanctam scientiam, manifestè tu scis, quia cum à morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores, secundum animam verò propter timorem tuum libenter hac patior.* Dominum appellauit, dum corporis & animæ meminit. Quid est, quod sic inter utramque discernat portionem, ut cum corpori luxato verberibus arroget sustententiam, animæ tamen adscribat passionem; cum potius sustententia animi, passio corporis sit? Qui Dominum fassus est, duplicem illi substantiam subiecit, quam timor Domini adeo penetratione prenderat indiuisa, ut ratio animi corpori, passio corporis animo potuisset adtribui. Nec desciscit Ambrosius lib. de Iacob cap. 10. *In moriendo tormentis factus est ceteris magisterium perseuerantia qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerant tormenta rationem vincere. An non Beatus, qui potuit virtute animi victor esse pænarum, pietatisque remigio seruare integram in tantis fluctibus passionem?* En integra passio, quia integra substantia passa est. En ratio victrix, cum caro senectutis vicit & animus. Docuit timor. *Propter timorem tuum libenter hac patior.*

Ambr.

Venerabilis Templorum Maiestas sit, terrenis cogitationibus altior, Demonstratio Deitatis, gratia, munditieque nitor.

S E C T I O IV.

23.

N VLLA calamitas benè instructum animum diuini concutit, quam veri Numinis contumelia, religionis iniuria, altaris læsio, templique, ubi inter mortales immortalis habitat, profanatio. Regalis purpuræ conculcatio, Regis est propudiosa despectio: aula regia, si à sicario effuso sanguine madeat, iniurioso dehonestatur pallore. Quam manum non armabunt ad vindictam, sacri cultus religiosa instrumenta, venerabilisque templi maiestas, si à minus composita manu tractentur, minusque librato pede terantur, à sæculariumque vestigiorum puluere

sordeant? Inter impendentia Assyrij exercitus mala, facultatum vitæque discrimen, non ferrum, non ignes, non densam tyrannidis nubem timent Israëlita, ea sensuum formidine, qua extremè pauent, ne Dominica sacra templique mysteria, sacrilega impietate polluantur. *Tremor etiam & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem & templo Domini, quod fecerat ceteris ciuitatibus & templis earum.* Quid supra timorē addidit horror, cum horror sit, totius corporis tremiscentis metus, cum nimio timoris impetu membra quatiuntur; & qui sensu carent, stant præ horrore capilli? Sanè horror solet ad venetationem referri, qualis ex prospectu religionis incutitur, iuxta illud Poëtæ 1. *Æneid. Horrentique atrum nemus imminet umbra.* Ergo Betuliensium tremor, quia religiosus erat, horror fuit. Ne mali temporalis aliquo degeneri metu concussos esse putares, tanquam solius columitatis amantes, additum est, nimium horruisse, quod venerabilis templi honos hostili macularetur incurso, ut commune pauimentum ungulas brutorum sufferret, terrestriumque hominum sordidis pedibus subiaceret. Indictum erat Holoferni, ut omnem terram Nabuchodonosoris subiugaret imperio: timent Hebræi, ne templum ut terra tractetur, in quo cœlestis habitationis colonia est.

Virg.

24.

Postquam Dominus primum Deitatis miraculum præbuit, quo latices in vina conuertit, seque beneuolum & lacteum propinatis liquoribus edidit, in templum subintrat, & frontem, quam prodigiosa benignitas hilarabat, exasperare non renuit, ut conuiuiatores templi confecto flagello castigeret, Ioann. 2. *Inuenit in templo vendentes oves & boues, & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oves quoque & boues.* Cur sic Dominus mitis exardet, recentiaque signa seueritate punitionis infundit? Qui se Deum monstrauerat, cum aquarum amphoras in meliorem humorem traduxit, nuptialeque conuiuium nouæ vitis cœlesti succo madescere fecit; templum, utpote suam domum, à terrena negotiatione disiungit, & qui suas iniurias tanquam in hominem iactas patientissimè perpeffurus erat, contumeliam illatam templo non suffert, tanquam in Deum solum commissam. Domum suam esse perhibuit, quam à terreno contagio esse voluit immunem. Beda in cap. 2. Ioan. *Nolens ali-* Beda. *quid in domo sua terrena esse negotiationis.* Oves & boues symbola terræ sunt, è terrestribus graminibus nutriuntur: boues laboriosi sunt, terrenæ glebæ dedicati prouentibus, terram usque ad lassitudinem versant aratro, inter sulcos continua vertigine cunct redeuntque, & alius ungulam terræ insigunt. Ergo Dominus nec terræ symbolum suffert suis altaribus adhærere, ne templum terrestrium fiat caula brutorum, terræque imaginibus profanetur. Obserua, quod dicitur: *Omnes eiecit de templo, oves quoque & boues.* Ioan. 2. 14. Quasi animalia rationali peccauissent arbitrio, eodem, quo homines, abiguntur flagello: & tamen de columbis nihil tale profertur, funiculorum sonitu fugatas à templo. Volucres cœlestis potius incolæ sunt regionis, alarum plausu à terra leuantur, amant fastigia, non sic templis ineptæ sunt. Columba ales Spiritus sancti est; quasi à cœlesti situ descenderet, non in terrestri pauimento pedes locauit, sed in vertice Christi subsedit.

subsedit. Spiritualium charismatum ænigmata noluit Dominus à templo fugare, eos solùm plectit & detrudit, qui columbas cupiebant esse venales, ne Spiritus sanctus in suamet domo non voto teneretur, sed pretio: non oratione, sed denario. Beda. *Qui sunt, qui vendunt in templo columbas, fratres, nisi qui dicunt: nos damus Spiritum sanctum.* Mirum est, quòd Dominica lenitas in stomachum versa, vltque ad impingenda verbera efferbuisse. Nonne mitis flet, dum se audit à dæmone possideri, Samaritanumque esse, vinoque madidum, cum lapidibus impetitur, alapis tunditur, vepribus coronatur? Quin nec mirari desinas, quomodo Iudæi humiles sustinere flagella, & in fœnoris sui dispendio reluctari non sunt. Quid pro templi maiestate exaggeratius? Totum Deitatis se exercebat imperium: Christus se expendit vt Deum, quasi humanitatis, quam vehebat, oblitus, nihil sentiret humanum: ea est enim diuina templi celsitudo, quidquid terreneum est, exosa, vt vel ipsa humanitas Christi, cuius caro è terra trahebat originem, occultata aliquantulum videatur, Deitasque functionem obisse: quare & Christus superna dominatione à terrenis templum euacuat, & Iudæi nec vngue primo resistunt. Chrysostom. homil. 22. in Ioann. *Questum dignum est, quæ gratia Christus adeo sic indignatus est, & maxime cum alias iniuriis contumeliisque affectus, Samaritanus & demonium habens appellatus, nihil tale fecit? Contra, cur Iudæi, qui in collatis beneficiis Christum accusabant, nulla in eum contumelia vti sunt.*

25. Ea est templi cum diuinitate connexio, vt vix Deus homo appulisset ad templum, & illic Deitatis vibratæ scintillæ, quidquid Deus non erat, à templo effecerint exulare: dominante luce terrenas retexit sordes, & abegit. Cur sic animosus imperium exerit? Industria Deitatis fuit, mysterii que Trinitatis sacra eruditio. Christus existimandus erat contrarius Patri iurium legalium aduersarius, aduersus Deum natus. Vt id prouidentia præcaueat, prauamque suspitionem condemnet, se pro templi honore vindicem exhibet, in eoque eam maiestatem ostendit, quæ solius Dei est, vt exprimat eiusdem esse voluntatis cum Patre, à quo in vna Deitate, æterna gignitur processione. Quid grandius de templi potuit cogitari excellentia? Cum in templum Christus subintrat, & diuinæ generationis propalatur arcanum. Pergit Chrysostomus. *Quæ gratia hoc fecit? Cum morbos esset sabbato curaturus, & alia facturus, quæ illis transgressio legis videbatur; ne Dei contemptor & Patri contrarius existimaretur, id fecit, vt eorum tolleretur suspitionem. Non enim par erat, vt qui pro templi honore tantam ostendisset indignationem, ab eius domino alienum animum haberet.* Cur tam præpropere manifestatione se indicat, Patrem habere Deum? *Auferte ista, inquit, hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis.* Non potuit se Deum esse celare, è Paternoque sinu in splendoribus Sanctorum gigni, cum templum ingreditur. Reuelandi Deitatem ingenium templum est. Natalium memor fit Principis filius, qui per longinquas euagatus regiones, ad paternam domum habitu peregrinantis accessit. Qui cum matre veniebat, postquam in Cana, vini peregit miraculum; cum templum subintrat, matris immemor

Zerda in Iudib. Tom. I.

Patrem compellat, non carnis, sed Deitatis habitaculum templum esse contestans. Inter nuptialia fercula aquam conuersurus in vinum dixerat: *Quid mihi & tibi mulier?* Multum Domine, generatio, natiuitas, corpus. Sed qui rerum naturas prodigioso parabat transfigere verbo, non matris vuluam, sed Patris vterum sibi proposuit, qui Deitatis exerebat potentiam. Augustinus Aug. tractatu 8. in Ioann. *Miraculum, quod facturus erat, secundum diuinitatem facturus, non secundum infirmitatem humanam. Miraculum tamen exigebat mater. At ille non tanquam agnoscens viscera humana, dixit: Quid mihi & tibi est mulier? Tanquam dicat: Quod in me facit miraculum, non in gennisti Deitatem meam.* Ergo è primo miraculo, procliui successione perrexit in templum, vt se Patrem habere Dei firmiori exhibitione produceret, qui Deitatis potentiam eundi in templum tramitem fecit. Maternorum viscerum obliuionem ob Deitatis miraculum nactus, ad templi ingressum dispositionem esse duxit, ne quid inter aras, nisi diuinitas ageretur. Qui frigidum liquorem commutauit in calidum, crateresque fecit humido rubore detingi, quæ Deus erat; excellentius miraculum meditatus est, non in terrestri domo, vbi caro per carnis alimenta nutritur, per nuptialiaque fœdera generatur, sed in Dei domo: ne carnis putaretur amicus, qui à carnis connubio conuiuioque transibat in templum, vbi, quidquid carniserat, oues videlicet & boues, verberante flagello detrufit, hominesque qui statuerant oculos suos declinare in terram, imperiosa maiestate disperfit. Creuit miraculum, quoniam

creuit miraculi locus. Plus fuit homines à terrenis negotiis diuertere, quàm inter se repugnantes latices conuertisse. Plus fuit terrenas imagines quibus polluebatur, à templo Domini dimouere, quàm sitientibus pocula propinare. Egrege Origenes tractat. 11. in Ioann. Orig. *Præfens autem historia in nullo minorem potestatem præstendit his, quæ ab eo miraculosius edita sunt; quinimo constat hanc maiorem demonstrare potentiam miraculo, quo aqua conuersa est in vinum: eò quòd illic inanimata subsistit materia, hic verò tot millium hominum domantur ingenia.* Benè domantur ait: par est etenim, vt brutorum more dometur, qui terrestria bruta immisit in templum.

Arca Domini super plaustrum nouum vehabatur, 2. Reg. 6. *Extendit Oza manum ad arcam* 2. Reg. 6. 6. *Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerant eam: iratusque est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eum super temeritate, qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.* Cur à lasciuiuentibus vitulis arca declinet, quam potuit interior maiestatis stabilitas confirmare? Deducus erat & contumelia, quòd arca portaretur à bobus, & supra terrenum symbolum subsideret. Boues immisit in templum, qui arcæ vehiculo boues iugare non veritus est. Ergo si boues non egrediuntur à templo, templum egrediatur à bobus. Declinat arca, vt exeat à plaustro, seque in humeros Leuitarum, qui arcam circūstabant, demittat. Ideò Oza iure punitus est. Procopius: *Al. Protop. terius delicti luit pœnas. Nam cum Deus iussisset, vt Sacerdotes arcam suis ferrent humeris, præter legem eam tulit in plaustro. Hoc autem eos fefellit, quod ea sic emissa ab alienigenis nemini nocuit. Quid quòd alienigenis non nocuisset, qui à veri*

S Dei

Dei lumine sunt extorres? Qui Deum nescit, nesciat terram copulare cum templo. Sacrilega dementia est, quod est posterius & abiectum, ad supremi Numinis solium adnectere. Posterior hominis portio caro est: si carnalibus desideriis templum immisceas, bobus trahis arcam, quos necesse erat caudas posterioresque partes versus arcam habuisse, utpote timoni ligatos, indecoro propudiosoque situ. Pergit Procopius. *Etenim, cum postea David eam transtulit in Regiam, non est usus plauastro, ne trahentes boues haberent posteriores partes versus ad arcam, sed Leuita eam tollerent, ferentes humeris magna ligna, à quibus pendeat. Et non alij quidem ante, alij verò pone incederent, sed ex aquo ingrederentur, adeò ut eorum posteriora ad eam non essent conuersa.* Verum cur Oza plectitur morte, & inter Sacerdotes vnus iste luit pœnas? Si semel iam arca Domini portabatur in plauastro, brutisque calcitrantibus nutans vergebat, quid quod sedula manus Sacerdotis, ne caderet, in vehiculo contineret? *Extendit Oza manum ad arcam Dei & tenuit eam.* Tenuisse, continuisse fuit, ut perduraret in plauastro, nec ab humili inhonoroque vectaculo descisceret, adhucque portaretur à bobus, quos decor Dominicus despiciebat. Iuste dedit pœnas, qui dedit manum, studioque proteruo institit, ne templi Domini sacrarium à terrestribus animalibus secessisset. Nisus est sustentare piaculum, quod in positione intercesserat: idèd nec erubuit arcam libitò cadentem manu sustentare procaci. Qui quod ipse lethali vulnere saucius caderet, si arcæ casum voluntarium inhibuit? Hieronymus epist. ad Sabinian. *Oza Leuites arcam Domini, quam portare ipse debuerat, quasi ruentem sustentare voluit, & percussus est.*

2. Reg. 6. 6.

Hieron.

27.

2. Reg. 6. 8.

1. Reg. 2. 35.

Lyra.

1. Reg. 2. 35.

Luc. 19. 41.

Sed vide, quid sequitur. *Contristatus est autem David, eò quod percussisset Dominus Ozam.* Cur cor iuxta cor Dominicum modulatum, tristitia frangitur, quod iustum supplicium subiisset, qui importuna irreuerentia arcam Domini adhærere plauastro conatus est, futuræque templi iniuriæ præscripsit imaginem? Nil minùs suspiceris, ægrè tulisse Dauidem interitum Ozæ: doluit potius Ozæ delictum, quod subitæ morti tam latum exhibuit ingressum. Aptè Lyra: *Contristatus non de diuina iustitia, sed magis de Oza offensa, propter quam meruerat à Domino percuti.* Quidni contabuisse Davidis cor ob diuini cultus contumeliam, in omneque doloris se argumentum finisset, si in omne modestiæ argumentum se fingere debeat, qui sacra non nisi compositus tractare, nedum contrectare, magis pia maturaque, quam officiosa religione debeat? Iuste contristatur David, quoniam & cor Dominicum, iuxta quod constructus erat, non solum tristitia, sed obortis lachrymis irrigatur templique euerfionem à contemptu templi, terrestrique negotiatione inter aras, flebili prædicit auspicio. Luc. 19. *Ut appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens, &c.* Quid inde? *Et ingressus in templum cepit eicere vendentes in illo & ementes, dicens illis: Quia domus mea domus orationis est.* Decetne fletus Deum, qui sui potius hilarat conspectores? Decetne magistrum, qui seriam de cœlestibus eruditionem instillat? Innatat lachrymis, qui cœlum facit luminibus innatare? Qui Deitatis grauitatem illicò ostensurus est, è templo eiciendo profanos, cur lachrymosa teneritudine frangitur? Carnem, quam à matre traxe-

rat, per lachrymas diluens ostendit: Deitatem, quam à Patre deriuat, in supplicium profanantium exercet. Solius templi iniuria potuit à Domino lachrymarum extorresse profluium, quale à matre editus infans inter præsepia profudit: quasi innueret hunc natiuitatis in carne finem fuisse, templum Dei à contumeliis sacrilegis vindicare. Subtiliter Rupertus lib. 3. in cap. 1. Ioann. *Ingressurus in templum, & facturum hoc signum, prius videns ciuitatem, fleuit super illam, & dixit, &c.* Cum ergo prius illud extremum pronuntiat excidium, & tunc ad eiciendos illos de domo Patris sui, factum de funiculis adhibet flagellum, aperte innuit, se facto præsignare ipsum, quod verbo dixerat, malum, quod & secundum naturam humane compassionem deflet, & secundum iustam suam diuinitatis censuram exercet. Excidij vaticinium læsio templi est: irreligiositas inurbana erga Dei aras, improba tractatione aras deuastat: templi ruina incipit, cum venerationis rigor hebetatur in templo. Tam execrabile facinus est, ut, quod hominis lachrymis ablui non possit, solis Dei lachrymis abluatur. Tam singulare genus est flagitij, ut, cum Christus nullam suam vindicauiſſet iniuriam, nec ultione, sed sanguinis liberalitate contumelias iactas lauisset, se ultorem haberi non timeat, dummodo conuictiores templi castiget. *Cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo.* Caue, Domine, ne in te suspicio vindictæ subrepat, & qui Dei magnanimitate Paternam expendis patientiam, de ultionis studiositate accuseris. Flagellandus es à Iudæis: si prius implicatis funiculis eos flagellas, non solum te vlisci putabitur, sed intempestæ vindictæ insuetam inducere nouitatem, nempe quod ultio præcedat iniuriam. Non hac suspicione erretur, quominus in templo sæcularis commercij negotiatores flagello percutiat. Augustinus tractat. in Ioannem. *Qui flagellandus erat ab eis, prior illos flagellauit.*

Rupert.

Ioan. 2. 14.

Aug.

28.

Luc. 2. 25.

Præclarè sui specimina edere incepit, & ut incarnati Verbi officium perageret pro sacri magisterij proœmio, templi consulit maiestati. Primum in nuptiis signum effecit; deinde in templi honorem se contulit vindicandum, ut panderet, hominem, quem nuptiæ progignunt, illuc protinus dirigi debere, vbi Dominicus cultus venerabili obseruatione peragitur. Huc Dominum sua natiuitas destinauit. Cur puerulus, ut Diuino Patri sisteretur, à parentibus fertur in templum, Luc. 2. versicul. 22. *Postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi, tulerunt eum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino.* Nonne etiam in cœlestibus, templum est agnus, immobilique statione diuinus Genitor in sobole diuina persistit? Sic est. At oportuit non in alium locum prius à cunabulis egredi Dominum, quam in Domini templum. Secum ferebat Patrem, qui ferebatur sistendus. Ne vlla in virginea puerpera sordium inualeret suspicio, inter puerperæ brachia, ceu in meliori sacratio, non ut lustraretur mater, sed ut illustretur templum, ingreditur, innuens, eamunditia aras esse tractandas, quali lucis genitrix enitebat. Præsentia Paternæ prerogatiuam templo concessit, qui, cum in vna Deitate, indistantem possideret Parentem, tamen non alia causa dicitur in templum iuisse, nisi ut domino

Athan. Domino sisteretur. Athan. apud Caten. S. Thomæ: *Sed quando à Paternis aspectibus latuit Dominus, aut quis locus excipitur ab eius imperio, ut illi existendo semotus à Patre sit, nisi afferatur Ierosolymam, & introducatur in templum? Sed propter nos sistitur Domino, ut discamus Deo presentare nos ipsos.* Cur post quadraginta dies emento studiosè curriculum, nec aliter nisi circumcissus, in adyta tèpli deuouetur? O supra prodigium dignitas templi, de eiusque seruando nitore nobilis eruditio! Vel ipse Dominus, qui niues primas in apice candoris excellit, nullaque potest contagione sordere, ne peccatoris imaginè absque lustrationis umbra, expiationisque remedio in templum induceret, circumcidi se prompta sedulitate sub mèbris infantilibus iubet, ut hac apparente munditie, dissecta peccatoris specie, templum intraret. Cur non nisi post peractum quadraginta dierum spatium illuc vehitur? Quoniam, hæc dierum d'imensio fuit, qua, postquam è sepulchro victor effloruit, quasi cœli candidatus, victa mortalitate, antequam cœli tèplū intraret, diuagatus est. Ut noueris, quàm cœlo suppar templum sit, in quod nihil coinquinatum ingreditur. Virum que sapienter nexuit Beda in cap. 2. Luc. *Post tricesimum autem & tertium circumcisionis diē Domino sistitur, mysticè insinuans, neminem nisi circumcissum vitiis, Dominicis dignum esse conspectibus, neminem, nisi mortalitatis nexibus absolutum, superna ciuitatis gaudia posse perfectè subire.*

Pœnitentia non solum cæco peccatori oculos reddit, sed & videnti Deo quasi lumina conciliat, ut videat. Non insubtilia de hac virtute.

S E C T I O V.

Tert. **T**ERTULLIANVS lib. de pœnit. cap. 12. desides animos, segnique torpore iacentes ad pœnitentiam sic laceffit: *Cur cessas aggredi quod scias mederi tibi? Muta quidem anima, & irrationales, medicinas sibi diuinitus attributas in tempore agnoscunt. Cernus sagittā transfixus, ut ferrum, & irrenocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo, si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua chelidonia. O volucris veris amica, ubi annus gemmantibus arboribus aperitur, florumque stromate, ut oculos alliciat, depingitur! Pullos, quos excæcare nouisti, pœnitens, oculare festinas. Ergone pœnitentia, quasi hirundinis administra, oculat cæcum, chelidoniaque tergendis luminibus est? Profectò chelidoniam inuenit Tobias, cui nidus hirundinum oculorum ministeria diripuit. Tob. 2. *Contigit, ut quodam die ex nido hirundinum dormienti illi calida stercore caderent super oculos eius, fieretque cæcus.* Quam sibi medelam vir iustus adhibuit? *Vitam illam expectamus, quam Deus daturus est eis, qui fidem suam nunquam mutant ab eo.* Quæne vita hæc? *Hæc est vita aterna, ut cognoscant te Deum.* Si cognitio est, oculis peragitur mentis, & lumen lachrymosis ærumpnarum maculis dilutis, euerlisque tenebris acies intenditur. Cæcitati, quam incussit hirundo, aded proclinis visio est, ut statim Tobias cœlestis visionis in obstructis Zerda in Iudib. Tom. I.*

oculis sensisset auspicium, & ad Dei intuitionem hilarem animum iactauisset. Quod de hirundine deprædicat Tertullianus, in Tobia oculis Deus effecit: ipse excæcauit, oculauit & ipse. Si clausis palpebris vir iacebat, fessusque carpebat soporem, quomodo sic nocuere calida ab hirundinibus stercore, ut illæsis pupillis, oculorum laderet claritatem? *Lyra: Hoc non videtur fuisse ex natura li stercoreis virtute, maxime cum non ceciderit super eius oculos apertos, sed clausos; sed ex ordinatione Dei.* Ergo sapienter Tobias beatam sibi visionem ariolatur, qui perdiderat temporalem, præsciens, quod in beatitudine oculos ad intuitum absterget Deus, qui eius oculos obcæcauerat.

Sed adhuc Tertulliani de pœnitentia elogium transgredi liceat. Parum est, quod cæci lumina peccatoris, hæc sacra chelidonia restituat: ipsummet Deo quasi oculos conciliare videtur, ut peccatorem puluere doloris squallidum præ fletuque cæcum respiciat, & quos peccatum pupugerat oculos, ne pietatis effunderent lucem in obtutum peccatoris reducat. Castigationem victus, cultusque vestium in ieiunio & flutu & planctu Deo præstat, impendente metu, agitata Bethulia. Non est Hebræus, qui pastum & potū pura non amet: preces ieiuniis aluntur, lachrymis madidantur, sacco & cineri incubat quisque, corpus sordibus attris obscurat, animum mœroribus deiecit. Quid inde? Ecce tota pœnitentiæ instrumenta. Omnis hæc spectaculi noua facies finitur his verbis: *De- Iudit. 4. 15. precantes Dominum permanebant in conspectu Domini.* Quisne conspectus iste, qui singularitate non vacat? Qui ineluctabili sapientiæ suæ intuitu cuncta parmeat & lustrat, quid multum, quod conspiceret pœnitentes? Studiosè in hoc verbo curatum est. Vix populum pœnitet, & iā de oculis Dominicis agitur. Pœnituisse Hebræum, conspexisse fuit, utique non solum Hebræi oculos erga Dominum, pœnitentiæ chelidonia curatos, sed & Dei oculos erga Hebræum, quasi eos aliqua chelidoniæ portio tinxisset. Conspectus Deus hominem, quem lacrimosus imber obcæcat, cui puluis ex agitato capite functiones impedit oculorum: quasi pœnitentia oculos, quos adimit peccatori, ut hominem respiciat, commodet Deo.

Matth. 26. postquam Petrus triplicis se negationis inquinauit flagitio, continuo gallus cantauit, *31. & recordatus est Petrus verbi Iesu, & egressus foras fleuit amarè.* Certè S. Lucas aliquid singularius *31. Matt. 26. 27. Luc. 22. 61. interserit. c. 22. Cantauit gallus, & conuersus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, &c.* Cur siluit Matthæus intuitus Domini iactum? Sat fuit pœnitentem Petrum retulisse, ut respicientem Dominum indicaret. Diuina retegitur acies, cum lachrymæ peccatorem extergunt. Compendiosa oculorum inuersio fuit pœnitentia negātis. Fieri non poterat in Petro tepebratum ablutio, quin à radiis Domini visus dilueretur. Si pœnituit Petrum non redundet calamus: Deus respexit. Iuvat Hieronym. in Matth. *In Hieron. alio Euangelio legimus, quod post negationem Petri, & galli cantum respexit Saluator Petrum, & intuitum ad amaras lachrymas prouocauit: non enim fieri poterat, ut in negationis tenebris permaneret, quem lux respexerat mundi.* Inde Petri pœnitentiam & Domini oculos nulla se intercapedo constituit. Cur non post primam negationem Dominica lumina respexere? Ne pœnitentia præproprio motu cucurrisset, & Dominica dicta de triplici negatione turbasset? Cur nec ad primum galli

galli cantum nec ad secundum recordatus est Petrus, sed obdormiuit immemor, qui negauit laxior? Ne ad respiciendum, Dominum impulisset. Indiuia Dominici visus cum pœnitentia societas est. Oportuit, ne dominus falsum prædixisse putaretur à Petro, quod nec illum antea pœniteret, nec antea Dominus respexisset. Nec tamus

ambr. *Ambr. verba: Malo negasse Petrum, quam Dominum fefellisse. Negauit primò Petrus, & non fleuit, quia non respexerat Dominus. Negauit secundo, non fleuit, quia adeò non respexerat Dominus. Negauit & tertio, respexit Iesus, & ille amarissimè fleuit.* Sed qui potuit respicere Dominus, quem & lictorum, ap- patitorumque turba densa nube tegebat, & intus tenebatur in aula; Petrus autem foris sedebat in atrio, vt Matthæus perhibet & Marcus? Corporeo parietum obice oculus impeditur, & per congelatam molem radij non transeunt, nec obiectorum ductantur species. Vide, si pœnitentiæ insit sua oculandi vis: Diuinos oculos nulla mole impedi- ente trahit: à prætoris cubiculo prouocat in atrium, vt ibi Petrus experiatur intuitum, vbi per lachrymas pœnitentiam orditur. Quod si nolue- ris, corporeos Christi oculos parietes traieciisse ædificij; ne dubites, Christum oculos intendisse Deitatis, qui in nullo possunt corporis impingere obiecto. Ergone non antea Deitatis oculis respi- ciebat, qui Dei nomen obtinet à videndo? Maluit quod pœnitentiæ vis ad acuendos Dei oculos panderetur, quam eorum, aliquali suspitionis dis- pendio, de perspicacia posset prauam opinionem subire. Pasch. in Matth. lib. 12. *Nec astimes lector, quia dicitur, quod respexerit Dominus Petrum, quasi sic eum intuitus corporeis oculis, cum Petrus foris in atrio esset; & Dominus intus contumeliabatur: sed ibi respexit eum, vbi iacebat; in mente namque diu- nitate sua illum respexit. Et vbi respexit benignissi- mus Dominus, ibi continuo ille amarissimè fleuit.* Quid fuit primum, pœnitentem Petrum fleuisse, aut Dominum respexisse negantem? Tam velox vtriusque qualitatis fuit nexus, vnoque momen- to & Dominus in Petrum oculos fixit, & Petrus pœnitentiæ cuspide transfixus est, vt videatur, vel quod Dominus oculis Petri Petrum conspexerit, vel quod Petrus oculis Domini, quos in illum intenderat, fleuerit. Oculus Domini pro dextra fuit, quæ leuauit cadentem; oculus Petri pro bap- tismate, quod lauit negantem: tam velociter vtrique oculi coniuncti sunt, vt fletus Petri, Do- mini videretur intuitus; nec vsquequaque ob- cæcitatem corruisse peccantem, qui subito sorti- tus est dominum erigentem. Sic enodabis S. Leo- nem in serm. 9. de passione: *Fœlices lachryma tua, quæ ad diluendam culpam negationis, virtutem sacri habuere baptismatis. Affuit enim dextera Domini Iesu Christi, qualabentem te, priusquam deiicereris, exciperet & firmitatem standi in ipso cadendi peri- culo recepit.* Expende illa: *Priusquam deiicereris, exciperet, &c.* Imò affatim deiectus est qui non vno casu contentus, triplici se contriuit ruina Sed qui illicò per pœnitentiam contritus est, vix impigisse putatur, quippe cui tam cito affuit do- minica manus, quam citus est oculorum intui- tus: dextra Domini fuit in oculis; dum illi con- spicerent, hæc leuauit.

32.

Verum pœnitentia Iudam inuasit, & tamen Dominici visus sortem non mernit, potius cæcam mortem incurrit, qui suspensus ab arbore crepuit.

Matth. 27. 3. *Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus retulit tri-*

ginta argenteos, &c. & abiens laqueo se suspendit. Qui pœnitentiam suam templo deuouit, ne du- bites Dominicos oculos exambuisse: pœnitentia duxit in templum, quem sacrilega auarique noxa detinebat in foro. Etiam pessimus homo, quia in- fandi sceleris eum pœnituit, Domini conspectu subire non timet; pergit ad aras, vt diuina lumina pelliceret ad intuitum. Non insubtilis negociatio fuisset, si non adultera & rasa pœnitentia doluis- set. At cui scalptus nummus pœnitentiæ fuit, quid quod per pœnitentiæ semitam iuisset in ar- borem, & in patibuli specie, qua Dominus para- batur redemptor, absque redemptionis sorte fa- tisceret? Equidem adeò diuini oculi per pœniten- tiam excitantur ad visum, vt etiam praua Aposto- li pœnitentia in se Dei oculos concitauerit, quia pietatis noluit, saltem iudicij. Egregiè Rupertus ^{Ruperta} lib. 12. de gloria Filij hominis in c. 26. Matth. *Facies eadem, quæ Petrum respexit, super Iudam quo- que respexit, sed respectione dissimili. Videlicet Pe- trum respectu misericordie, Iudam respexit respectu iudicij. Ipsa facies, quæ Petrum respexit, vt ad pœni- tentiam salutare compungeret, Iudam quoque re- spexit, vt ad pœnitentiam exitialem conturbaret.* Ex- pende hæc vltima. Ea pœnitentia cum Dominicis oculis est, vt, si nequam sit, saltem ira- cundos inueniat; quæ, quod subueniant, obstina- ta malignitate recusat.

Luc. 7. Christi sauciatur amore, quæ peccatrix ³³ ciuitatis audiebat. Pharisei domum subintrat, vt totam corporis supellectilem in Christi ministe- rio consumat. Irridet inuidus Phariseus, vngu- tumque dolet effundi; qui scetere domum magis amabat, quam Christi bono odore perfundi. Quid inde? Phariseo Dominus quæstionem proponit, rectam fert Phariseus sententiam: *At ille dixit ei: Luc. 7. 43. 44 Rectè iudicasti. Et conuersus ad mulierem dixit Si- moni: Vides hanc mulierem? &c.* Si Simon loqueba- tur, cur conuertitur ad mulierem, oculosque in- tendit in fœminam, qui verba in Simonem inten- dit? Quid? innatat in lachrymis fœmina, viam pœnitentiæ pingit ideam: tota doloris instrumen- ta producit, tantum nõ euellit capillos, vt sui ad- huc sint, dum Dominica tergent vestigia. Ergo, ne absque Dominicis oculis pœnitentia exerceatur, etiam, dum agit Dominus cum Simone, oculos in mulierem reducit: quasi fœmina Dominum ocu- laret, qui pro Domino oculorum fontes educeret. Non potuit subtilius inuidens percussisse livo- rem: lauabatur à fœmina vidente, cui fletus pro visu fuit; ille fœminam lauat, cum videt. Vbi pœni- tentia est, oculi Domini sunt. Chrysol. serm. 94. ^{Chryf.} *Quid est, quod conuersus ad mulierem, Simoni loqui- tur Christus? Quia, cum pœnitentem respicit, arguit oblatrantem.* Non est, Pharisee, in fœmina, quem obiurges, squalor, cui suppetit ad lauandos Do- mini pedes lachrymosa munditia: adhuc tecum loquens, non te, sed mulierem Dominus respicit. Mundior est hypocrisis pœnitentiæ: si mundi corde Deum videbunt, quæ mundate Dei nititur pedes ^{Matth. 5. 8.} quid quod videatur à Deo? Nec vrbinitas læsa est, cum alij lingua, alij oculus commodatur; quippe pœnitentia intercessit, quæ Dei oculos vindicauit vt proprios. Conuersus ad mulierem est, quasi con- uersio fœminæ conuersionem in Dño genuisset.

Ion. 3. præconis Dei voce Ninive ad pœniten- ³⁴ tiam subigitur: cinis, non gemma, Regis caput co- ronatur; vestis vna ciliciū est, vna vox crebris sin- ^{Ioan. 3. 9.} gultibus impedita, sonat. *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus? Imò tu conuertere, Niniuita: nulla Deo* ^{Iacob. 1. 17.}

Deo vicissitudinis obumbratio inconuertibilis est. Sic interpretarer: Quis scit, si nos dominus intueatur, oculosque conuertat, ut nostrum squalorem aspiciat? Si viderit Dominus, pœnitentiæ commendatio est: verè conuersi sumus, si lumina conuertat in nos. Exitus probauit spem. Paruo

*Noua pœnitentiæ Christianæ
Elogia.*

S V B S E C T I O.

Ecce diffidas huic supremo pœnitentiæ virtutis elogio: non solum in ea Deitas cum generationis sacre opulentia describitur, sed & beatitudo, quæ Deus est, promptissima largitate præstatur. A quone prædicationem suam orsus est Ioannes? Ausculta Matth. 3. *Venit Ioannes Baptista prædicans in deserto, & dicens: Pœnitentiam agite; appropinquauit enim regnum cœlorum.* Obeunda pœnitentiæ meditare rationem. Compèdiosa prædicatio fuit: procœmio finem innexuit, illic cœlorum regnum insonuit, nec rhetoricis luminibus seriem protelauit sermonis. Quid causæ? Quoniam debuit à pœnitentiâ exordiri, qui peccatores alliciebat ad veniam: nec potuit, semel indicto pœnitentiæ tenore, aliam nisi regni cœlestis proximiorē addere promissionem: quippe regnum cœlorum beatitudo est, ubi Dei exercetur intuitus: nec Dei visi oculus, oculusve videntis Deum, absque pœnitentiæ speculo gratius lucet. Quid est: *Appropinquauit enim regnum cœlorum*, cum potius per pœnitentiam nos immobili cœlo, ubi beatitudo peragitur, appropinquare debeamus? O pœnitentiæ dignitas! quasi constans moueatur Emphyreum, ut obuiam pœnitenti fiat, à suisque cardinibus euellatur, appropinquare profertur. Nec plena futuritio est *appropinquabit*, sed, ut pluries legitur, *appropinquauit*; cum tamen nondum pœnitentiâ compareat, sed, ut illum pœniteat, pronocetur peccator, *pœnitentiam agite*: Quasi ea sit pœnitentiæ erga Dei intuitum excellentia, ut etiam ob pœnitentiam futuram beatitudo præsens accedat. Quin *appropinquauit* ait, non quasi cœlum moueatur; sed ea est velocitas pœnitentis, inter cœlum & terram percurrendo distantiam, ut perueniendi velocitas vix credi valeat, nisi ipsum cœlum citatissimis gressibus appropinquauisse feratur. Ideo indicitur pœnitentiâ, ut in appropinquans cœlorum regnum præpetibus tendat vestigiis. Paschal. lib. 2. in Pasch. Matth. *Appropinquauit enim regnum cœlorum. Quod nisi appropinquasset, nemo nostrum ad Deum redire quiuisset; quoniam priuati pedibus, & cecati lumine, etiam viam, quæ Christus est, male sani perdidimus. Quam viam veniens parare Ioannes, primum pœnitentiâ gressus, ut peruenias ad viam, proponit.*

Nec te prætereat causalis illa, quæ adicitur. *Pœnitentiam agite, &c.* Hic est enim, de quo dictum est per Isaiam: *Vox clamantis in deserto.* Cuiusne verba ista sunt, Matthæi Euangelistæ, an Ioannis? Suspicio pro Ioanne est. *Hic est enim*, ait: quasi ideò pœnitentiam prædicet, ut homo in Dei intuitum adigatur, quoniam ipsius Dei vox est; & qui ad Verbi visionem prouocat pœnitentem, non nisi ab ipso loquatur, qui, ut se voce proferret, substantialem vocem creauit. Prima pœnitentiæ admonitio non nisi à Verbo Dei fuit, quod oculus & conceptio Dei est: ut nexum istum miteris inter pœnitentiam, beatitatem, & Verbum. Ad stipularetur Augustinus, qui præfata verba Ioannis esse non timuit lib. 2. de consensu

S 3 Euange

Ioan. 3. 10.

Hier.

Seleuc.

Ioan. 19. 30.

Chrys.
Luc. 15. 10.

Et vidit Deus opera eorum, qui conuersi sunt de via sua mala. Vidisse Dei fuit, illos esse conuersos. Conuersum esse Dominum, vidisse fuit. Tam velox pœnitentiam conspexit, & pientissimis oculis hausit, ut pœnitentiâ populi, Dei illicò fuisset: quippe ipsum pœnituisse videtur, qui minas punitionis abrasit. Hieronymus apud Glossam: *Et nunc Nininitis & quotidie populis mundi, comminatur Deus, ut agant pœnitentiam. Qui si conuersi fuerint, ipse quoque sententiam conuertit, & populi conuersione mutatur.* Multum audes, ô Maxime. Nil infirmum firmo, nil mutabile æterno est. Oculus, cum videt obiecta, obiectis ipsis specierum penicillo depingitur: nec videretur obiectum, nisi eius intra pupillâ collocetur imago. Qui pœnitentiam vidit Deus, quasi oculos, hominis pœnitentiâ depinxit: ut Deum pœnituisse dicatur, quia vidit, quod hominem pœnituisse. Obiecti species in videntis oculis gignitur: oculi Dei ea germanitate cum pœnitentiâ nectuntur, ut pœnitentiâ hominis pœnitentiam in Deo gignere videatur. Basilii Seleuc. orat. 12. *Et vidit Deus opera eorum. Pœnitentiâ pœnitentiam genuit: homines immutantur, & Deus consilia retractat. O diuinam clementiam! ad quantam dignitatem euexit pœnitentiâ! Homines lachrymantur, & Deus immutatur: lugent mortales, & decretum saluit immortalis.* Perpende illud: *Pœnitentiâ pœnitentiam genuit*: & tamen in Deo nullus gignitur nisi Filius. At Filius Dei Verbum Dei est: Verbum autem non nisi mentis oculis gignitur: gignere Deum, respicere est. Ergo cum hominis pœnitentiâ fauentes Dei oculos sibi producat, quid quod in Deo gignere pœnitentiam dicatur: qui sciens fidesque hominem de peccatis pœnitendum fuisse, Filium Unigenitum misit, qui in ligno chirographum decreti rescinderet, & ut oculos post mortem homini legauisset, inclinato capite tradidit spiritum; nec voluit in cœlestia leuare, ut iugiter fauentia lumina in homine deposuisse noteret? Ergone pœnitentiâ gignitur in Deo, cum, quidquid intra Deum est, Deus sit? Tam indistans à pœnitentiâ est, ut in pœnitentiam transiisse putetur. Sic enoda Chrysologum serm. 3. ubi expendens illud Luc. 15. de filio prodigo: *Surgens venit ad patrem suum: cum autem esset longè, sic inquit: Quomodo longè est is, qui venit? Quia nondum peruenit. Iste, qui venit, venit ad pœnitentiam, sed nondum peruenit ad gratiam.* Euangelistæ verba sunt: *Surgens venit ad patrem*: & tamen Chrysolog. inquit: *iste, qui venit, venit ad pœnitentiam.* Præclara profectò paterni nominis expositio: quasi Pater, qui pientissimo sinu recipit pœnitentes, nomine pœnitentiæ gaudeat efferri, & ex pœnitentiæ amplexandæ assuetudine, in pœnitentiæ vocabulum transferatur.

Euangel. cap. 12. *Quod sequitur: Hic est enim, de quo dictum est, Vox clamantis, &c. ambigüe positum est: nec elucet, virum ex persona sua Euangelista commemoravit, an ad hac verba eiusdem Ioannis sequutus adiunxerit; ut totum hoc Ioannes dixisse intelligatur. Quod si ita est, non est mirum, quod interrogatus, quid diceret de seipso, respondit: Ego vox clamantis in deserto.* Christus in Ioanne, tanquam Verbum in Voce, vocabulum edidit pœnitentiæ, velut si piè æmuleretur, ni ab alio prius pœnitentiæ vox insonaret, regniq; cœlestis pœnitenti promissio. Vides? Quale exordium Christi prædicationis

Matth. 4. 17.

fuit? Idiplum, Matth. 4. *Exinde cœpit Iesus prædicare & dicere: Pœnitentiæ agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Cur eadem Præcursoris repetit verba, nec iudicat contumeliam Deitatis, sacrique in magisterio primatus, Discipuli proferre sermonem, & ab eruditione Ioannis ordiri? Imò oportuit, sedulum ostendisse, Christi esse verba, quæ per Ioannis organum insonuerunt; nec conceptum præstitisse, sed vocem, qui Verbo Dei loquebatur imbutus. Pulchrè Paschasius lib. 3. in Matt. *Et apertius claresceret, quod ipse esset, qui dudum per eum clamabat, debuit eadem & ipse in primordio prædicationis sue retexere, quæ ipse præconatus officio nuntiavit: quatenus ipse voce clarius, per seniteret ex opere, qui prius per Ioannem clamabat in voce.*

Pasch.

37.

Qui laxa viscera pietatis è Paterno sinu in peccatores fundere venerat, quo aptiori ordiretur stylo, nisi *Pœnitentiæ agite*, ut cœli, à quo veniebat, in labris imaginem traheret, illudque inusitato nexu intexeret pœnitentiæ, cuius adhuc impos cœlum erat: quamvis enim peccatores angelos senserat, sentire non poterat pœnitentes. Inde forsan illud Luc. 15. *Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiæ agente, quam supra nonaginta novem iustis, qui non indigent pœnitentiæ.* Ergone cœlites, quibus stolæ candidæ sunt, splendoreque albicant innocentia, non vividiori sparguntur lætitia super nonaginta novem oves, quarum vellera innocentia albor inuasit, quam super cilicinium pœnitentiæ squallorem, quam præteriti peccati denotavit fuligo? Considera, non dixisse maiorem à pœnitente haurire lætitiæ, sed quod speciale illis gaudium sit, quale nondum cœlestis beatitudo noscebat, ubi soli Angeli beabantur, in quibus nulla potuit pœnitentiæ viguisse, utpote quos iis, quibus semel per libertatis adhæfere exercitium, immutabilitas constans affigit. Quod fulcire valemus ex similibus verbis, quæ Dominus parvo repetit intervallo. *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiæ agente.* Hoc cœlitibus gaudij accidens deficiebat; qui Angelica quidem hilarabantur constantia, resipiscentia non poterant hilarari. Imò idèd Dæmoni non paruit ad cœlestia pascua regressus, quia illi non paruit semita pœnitentiæ. Quod comparatio erga Angelos censenda sit, suffragantur Dionysius Arcopagita, cui & subscribit Gregorius Magnus homil. 34. in Euang. *Decem drachmas habuit, quia novem sunt ordines Angelorum: sed ut compleretur electorum numerus, homo decimus est creatus.* Hoc ergo lætitiæ genus cœlesti non inerat voluptati, à qua vix genita culpa irreparabili deportatione punita est. Quid opus, post Angelum hominem creavisse, artificesque in limo illinere manus, quæ di-

Luc. 15. 7.

Ibi. 10.

Arcop.
Greg. M.

gitis primùm, lucis eduxere cœdorem? Nonne fragilior testa, quam margaritum est? Nonne Angelicis gemmis vitrum humanæ naturæ compositum, lapilli tactui publicatur obnoxium? Maluit Deus confectionis frustra iterum per pœnitentiæ compaginata videre, quam non nisi constantia marmora creavisse. Producit hominem, quasi in sui artificij prodigium manusque superbiam, quæ creaturam edidit pœnitentiæ capacem: statim oculos in pœnitentiā iniecit, qui opifices manus tradidit limo: hominem creavit post Angelum quippe, si ille caderet, impœnitens volueretur in casu, homo per pœnitentiæ Angelica loca teneret. Cur non alia ratione prædita creatura post hominem, sicut homo post Angelum editur? Pro pluribus creaturis pœnitentiæ capacitas instituit, quæ quot pœnitentes, tot creaturas, Dei compotes reproducit. Bernardus sermon. 1. super missus est. *Propter hoc enim & ipse creavit homines ab initio, qui supplerent locum illum & ruinas Hierusalem restaurarent. Sciebat enim nullam Angelis patere redeundi viam. Nempe novit superbiam Moab, & superbia eius pœnitentiæ remedium non admittit, ac per hoc nec venia. At verò hominis vice nullam postea condidit creaturam, innuens ex hoc ipso redimendum adhuc hominem.* Aurea sunt ista. Ergone, si incapax homo pœnitentiæ fuisset, adhuc aliam conderet creaturam, sinusque omnipotentia distenderet, quovsque naturæ flexibilitas conderetur, quæ arbitrij potens in scelere non obriguisset, sed contusa tribulâ pœnitentiæ inbeantes oculos converteretur auctoris? Non satis illi fuit, quod in gloria ab innocentibus videretur: ibi sæculorum laborem congeffit, ingenioseque mortem, qua immortalis occumberet, adinvenit, ut eius oculi pœnitentem bearent.

Maluit ouem creare, quæ à grege cæterarum diuulsa per saltus aberraret & valles, vel à lasciviente laboraret errore, ederetque balatum, humeros pastoris exposcens. Luc. 15. *Quis ex vobis* Luc. 15. 4 *homo, qui habet centum oves, & si perdidit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inuenias eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens.* Qua semita inuenit ouem, quæ absque semita vagabatur? Insonuit pœnitentiæ balatus ad pastoris sibilum: vox defessa percrebuit; à voce ad humeros nulla intercapedo fuit; scapulas dedit oui, qui pro ove flagella sustinuit. O erratica natura! totum tibi Deum occupasti propitium, manus, cum creareris; humeros, cum redigereris in caulam. Cur sic ouium nonaginta desertor ad vnus ouiculæ vestigationem peregrinus abscedit, totum ferme gregem in pascuis absque ministro relinquens? Ipsi gregis interfuit ouem reduci, ut perfectus numerus compleretur. Non modicum gaudium cœlestibus Angelis deficeret, si, postquam profuga balavit ouis, fragoremque pœnitentiæ dedisset, gregis societate dissideret: novam quasi formam pœnitens ouis Angelico gregi præstitit, quæ centenarium numerum adimplevit. Ultima vnitas formam dare numero dicitur. Præclara dignitas pœnitentiæ, quæ in deperdita reductaque ove, in qua palantes homines ferebantur, Angelico numero formam perfectionis largita est; & cum Angelus diuinæ claritatis speculum sit, totusque mentis oculus, illi formam decoris ob numeri perfectionem impertiit. Cyrillus apud Caten. Cyrill. S. Thom.

Bern.

38.

Luc. 15. 4

Iordan.

S. Thom. *Nunquid sapiens in reliquis, motus est pietate unius? Nequaquam. Sed magis oportebat misereri pereuntis, ne imperfecta videretur residua multitudo. Vna enim reducta, sortitur centenarius propriam speciem.* Nonne in sua specie unusquisque Angelus est, nec alterius individui adminiculo eger, qui nulla materiae portione curtatur? Est quidem. Sed centenarius numerus in visionem destinatus beatam, ab specie decidisset perfecta, nisi errans ovis, pastoris humeros impleuisset, ut ruinas Angelorum impleteret. S. Gregorius hom. 14. in Euang. *In deserto nonaginta novem remanserant, quia rationalis creatura numerum, Angelorum videlicet & hominum, qui ad videndum Deum conditum fuerat, pereunte homine, erat imminutus. Et ut perfecta summa omnium integraretur in caelo, homo perditum quarebatur in terra.*

Gregor.

39.

Tertull.

Pl. 118. 176.

Ambros.

Falleris, haeretice, falleris, quicumque dixisti, erraticam ovem Angelum fuisse, cui suus poenitentiae balatus infuit, ut in socij gregis admitteretur concursus. Audiendus est Tertullianus lib. de carne Christi cap. 8. *Angelum quemdam inclutum nominant, qui mundum hunc insituerit, & instituto eo, poenitentiam admiserit.* Et statim: *Cum Angelum etiam de figura erraticae ovis interpretantur.* Nescit Angelus balare perditus, reduci superbus; poenitentiae imperitus humeros nescit onerare pastoris; factoris sui oblitus est, cui tenax memoria peccati viget: ignis vacaret inferni, si daemone poenituisset, nec impoententiae suae hominem fecisset haeridem. *Erravi, sicut ovis, quae periit: quare servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.* Prima vox erraticae ovis, erravi fuit. Vide, si hunc balatum ab Angelo nequam unquam audisti. *Erravi* dixit, quae peccatum pedum rescripsit in lingua. Errauerat per montis anfractus, se invenire coepit, cum novit errorem: non pede, sed ore redire parat, quae loquitur stans; nec vestigia movet, ne, quae semel se abduxit a tramite, dum magis ambulet, magis errat. Ergo perstitit immota, sed loquax; nec invenire pastorem, sed a pastore satagit inveniri. *Quare servum tuum, inquit.* Nonne urbanius, & dignius, quod si te perditam invenisti, pastorem quaeras? Scit ovis, quanta sit erroris cogniti diligentia: citius trahit pastorem & securius, qui illico ad poenitentis vocem oculos, nedum aures, intendit. Cur non se perisse clamat, sed *sicut ovis, quae periit* ait? Quoniam multum retinet vitae, qui se erravisse fateatur: nondum oculos clausit mors, per quos poenitentiae rigor insistit. Plurimum his fauet Ambrosius, in Psal. 118. octon. 22. *Dicit, erravi. Dic & tu iniquitates tuas, ut iustificeris. Et pulchre addidit, Sicut ovis, quae perierat. Non enim periit, qui agnoscit errorem.*

Vbi sacrificat Amor, pyra vivificat, vitalis est cinis, animosus spiritus aternatur in morte. Christus non nisi in amoris busto, ut resurgeret immortalis occubuit.

SECTIO VI.

40. **T**epidus est amor, qui cum in corde sit, cinerem non eructat ad caput; nisi vertex cinerescat amantis, nondum in pyra pectoris amor

sacrificium peregit. Sacerdos amoris cremet victimam, opus est: cinis ipse fiat, ut simul sit victima, qui sacerdos. Hebraei sacerdotes amoris artificio pietatem Dominicam alliciebant; non vitulos, & oves igni tantum materiali tradentes, sed rationalis holocausti symbolum in capitibus praesignantes. *Etiā hi, qui offerebant Domino holocausta, praecincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum.* Novus sacrificantis habitus iste est. Non canos praetendit caput; candor verticis senectus non est. Albet capillus, quia pectus ardet; reliquiae amoris cineres in crinibus sunt: abundantia mortis usque ad fluidam comam exuberans, pulverem reliquit in capite. En grati sacrificij idea: se Deo ingulet, qui insistit altari; se victimet, qui victimam offert: deficere non potest ignis, si amor supersit; facit amor cinerem suum. Laurentius Laur. Iust. Iustin. nisi fallor, dixit: *Ignis in cinerem redigit: idem ipsum facit charitas.* Sed cinis, quem amor decoxit, non corruptionis, sed vitae est; in superstitie capite renidet, ut vegetam vitam enuntiet, quae sub pompa mortis ab amore nutritur. Scis illud Cant. 8. 6. *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum; quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus amulatio.* Lampades eius lampades ignis, atque flammarum. Obseruo causalem illam, cur debeat Sponsa super pectus suum, Sponsi caelari signaculo, eiusque imago, seu stigma, illius brachio inuri: *Quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus amulatio.* Annē imaginem sui cupit permanere in Amasia, quasi qui ab amoris igne mortem obiisset, & ne defuncti vultus ab oculis abeat Sponsae, eum exprimi iubet in annulis, armillisve, aut lamina, quae à collo pendeat in cor. Ac si diceret. Amor, nisi enecet amantem, ardor non est, nec potest de cordis principatu gloriari, etsi viuo, quae Deus; quā amans sum, nouo viuide mortis ingenio cremor: amoris lampades non oleo saginantur, sed igne; stricturas emittunt, praecopia combustionis scintillant, faciunt cinerem, sed vitalem. *Dura sicut infernus amulatio.* In quōne amulatio ista est? Quod inferni ignis non absomit, quos vrit, quasi increbescence flamma viuidiores reddit, quos cremat, ut incendantur dirius, & durent firmitus. Minutius Felix in Octauio: *Illic sapiens ignis membra vrit & reficit, carpit & nutrit, sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absument.* En flammeum amoris ingenium: non damnis pascitur ardentium, sed vitali animorum nutritur incendio. Ea igitur admonitio Sponsi est, nempe & quod ipsum amor incendit, sed praeflagrantiori flammæ conatu viuidiorem reliquit: mori eius, transisse in Amasiam est. Quare, quod formam eius in corde, brachioque sigillet inspirat; ut noter, ibi vivere Sponsum, vbi amor; qui cum in se nequeat mori, in Sponsam vitali morte transigitur per amorem. Et ex aduerso, quod in eadem pyra se funeret, Sponsam impellit, totamque se quasi cadauer amoris in Sponsi transigat voluntatem, seque in Sponsum migrasse praenuntiet, cuius formam in corde penitus impressit. Nisi vnum telum amantem cum amato transigat, eademque cinerescant in flamma, est amoris fictio, non amor. Rogat Sponsus, ut vultus eius caletur in corde: nec enim potest celari amor, qui cineres suos emittit ad caput. O vitale ingenium amoris! ô nobile

Leo Hebr.

bile sacrificium ! Victima hæc, quod magis ardet, magis sibi superstes est : insolita holocausti forma, ubi quo magis ovis tota consumitur, magis ovis tota persistit. Leo Hebræus dial. de amore. *Amoris causa amantes viuendo moriuntur, & moriendo viuunt; & quod maiorem inducit admirationem, quamquam cruciamenta ex eo prouenientia, sua, inhumana, atque intolerabilia existant, mens tamen eis liberari nec sperat, nec desiderat, nec procurat.*

42.
Gen. 22. 7.

Pergit in montem Abraham, ut dilectam sobolem obediens gladio trucidet, Genes. 22. Puer curiosus de victima: *Ecce, inquit, ignis, & ligna: ubi est victima holocausti? Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam, fili mi.* Nonne prouisa victima iam est & decreta, o gentium Pater? Rationalis tecum insedit ovis, lignorum struem amica tibi proles vehit, ignis in tua dextera ardet ut in hoc busto funeretur Isaac. At si ignis iste amoris est, nempe libitæ voluntatis, qui Dei sic incendit amicum, ut & partem sui, videlicet sobolem, cremare contendat; quid quod, qui filium in cinerem agere destinabat, filium expectaret victurum, aliamque victimam prouidendam, quæ pro filio suffecta, ignis occupet exercitium? Sat est, o Isaac quod ab amante patre ignis feratur: securitas de victima est, de tuæque columitate securitas. Ideo filium vocat, quasi non perditurus sit, quem amoris igne parabat incendere. *Deus providebit sibi victimam, fili mi,* inquit. Cur non, *Deus providebit nobis?* Prophetavit eam victimam esse parandam, quæ Dei esset, & à se sibi que gigneretur, dumque mortem obiisset, immortalis utique permaneret. Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 8. *Inflexibilis studio deuotionis minister vocare filium frequenter non timet; ita erat intentionis soliditate fundatus: & hoc se meliorem partem putabat, hoc sibi in perenne mansurum indicabat filium, si eum immolaret Deo. Non solum autem hoc prophetavit, quod statim accidit, quia Deus prouidit sibi pro Isaac hostiam, & reddidit patri filium: verum illud magis, quod non hac hostia diuina esset dispositionis, sed alia, quam Deus sibi pararet, ut mundaret orbem terrarum.*

Ambros.

Matt. 27. 46.

Psal. 66. 7.
Genebrard.

Idem.

43. Annè huic hostiæ defecit ignis, ut in ligno crucis arderet, & in mortali busto cineres non egisset, quæ corruptionem non vidit, sed è morte vegetiorem emerfit in vitam? Audi, quid in ostio mortis protulerit: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Cur bis tantum Dei nomen insonuit? Profectò in triplici prolatione Dei, sancta Trinitas exhibetur: *Benedicat nos Deus, Deus noster: benedicat nos Deus:* ubi Genebrardus: *Trina repetitio nominis Dei, non caret mysterio sanctissime Trinitatis, quæ per Evangelium apud omnes populos intonuit.* Nec prætereas, quod secundo loco, ubi exprimitur secunda persona, *Deus noster* sapienti profertur stylo: quippe Filius Dei, qui sibi nostram humanitatem præcinxit, habituque fraterno hominem deperiuit, *noster* meritò nuncupatur, qui nostros se dedit in usus. Pergit Genebrardus: *Secundò autem Deus cum pronomine, noster, propter personam Filij, qui incarnatus, habituque inuentus ut homo, arctissima quadam nobiscum coniunctione, & inter nos visibiliter versatus, ex El & Elohim euasit Emanuel.* Ergo cur tertiam personam subicit Dominus, dum se derelictum inelamat? Quoniam tertia persona Spiritus sanctus est, igneus

amor, cordis incendium, flammarumque ardentissimum promptuarium. Etsi desereret Filium Pater: etsi Filium Filius ipse desereret, Spiritus S. qui ignis est, deserere nequiret, cum in patibulo victima incendebatur. Bis *Deus meus* dixit: quid enim magis eius, quam Pater? quid magis eius, quam ipse sibi? ac si diceret: Adhuc, dum me deserere videris, meus es, egoque meusum: at sic hominis incendor amore, ut adamem pro homine mortem, quantumuis, si possibile fuisset, à Patre, qui Deus meus est, à me, qui Deus meus sum, dereliqueret: & tamen nec ad vocis umbram, quod tertia me persona dereliquerit, indicabo, utpote qui totus incendor amore, cum in holocaustum pro homine cremor. Cur præuento carnificis officio halauit spiritum, antequam inimica cohors crura fregisset? Ioann. 19. *Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregunt eius crura, sed unus militum lancea latus aperuit.* Amor gladium inculcauit de mora. Qui manum compresserat Abrahami, ne in filium caderet ensis, militaris cohortis ferrum detinuit, ne, antequam Dominus expiraret, crurium ossa secuissent, ut amor esset, qui mortis perageret spectaculum. At, si iam mortuus est, quas vitæ latebras in corde lancea requirit? Cur dira cuspidem non resistentis cadaueris latus prætentat? Cura amoris in lancea fuit. Antequam percurreret, enecuit amantem; sinit attamen, quod lancea percutiat, ut ocyor ferro appareret, quod serò aperuit iam ab amore latus enectum. Profundè Ambrosius. *Quæro, cur ante mortem non inueniamus esse percussum, post mortem inueniamus? Nisi forte, ut voluntarius magis, quam necessarius exitus esse doceatur.* Voluntatis fuit sacrificium; oblatu est, quia ipse voluit: non à ferri violentia amauit interire, qui ob amorem hominis ab amore festinauit occumbere.

Ioan. 19. 33.

Ambros.

44.

Quid amoris contrarium magis? Peccatum est. Occiditurne Deus à peccato? Sanè criminosis affectus Deum interficere tentat: si patibilis esset Deitas, nullo quàm peccati iaculo moreretur. Vix Deum hominem humana scelera repererunt, cum eum occidere festinarunt, in eumque iacere tela quem cruci confixerat amor. Agnosce peccati appetitum ingenitum ad Deicidium: cum primum Deum capacem mortis inuenit, omnem funestam pompam acciuit, ferrum, vepres, verbera, crucem, ut in carne interficeret, quem non poterat in Deitate. Præualuit ne? Imò æmulus amor effecit, quod quidem pro peccato occideretur, verum prius ab amoris, quàm à peccati conatibus interiret. In crucis theatro gladiatorium certamen est: an peccatum, an amor Dominum interficiat? Mors, quam in Deum peccatum intendit, exaggeratio piaculi est, non præuaricationis remedium: quod magis affectu scelus contendit perimere Deum, magis à redemptionis sorte desciscit: nescit nisi voluntaria morte redimere, qui nescit nisi ab amoris cuspidem mori. Audiisti, quod de cruce canitur: *Statera facta corporis, prædamque tulit tartari.* Si in altera lance corpus est, quid alteram implet? Peccatum. Quid grauiori pondere vergit? Profectò ut talentum plumbi culpa se in profundum demittit: nutat statera, in quam partem grauius pondus inclinet. O! Victoria ab amore fuit: *Inclinato capite tradidit Spiritum.* Si lubens spiritum tradit si libitum

Ioan. 19. 30.

libitum caput inclinatur, amoris, non violentiæ, occisio fuit. Magis preponderat voluntaria mors, quam incutit amor, quam dira coactaque, quale in peccati in Deum meditatur affectus, vergit statera in lance, ubi amor se collocavit: inclinavit caput, Redemptorem habemus. Bernardus homil. de duob. discip. eunt. in Em. *Crux facta est statera corporis Christi, cum enim ipse crucifigeretur, appensa sunt cum ipso peccata, quæ commissimus. Ipse erat impollutus, segregatus à peccatoribus. Cum adhuc in cruce erectus staret, vacillare videbatur statera, nec plenè cognoscebatur, quid cadere deberet. Cum inclinato capite emisit spiritum, calamitas praponderando cecidit, & quasi arena maris grauior apparuit.*

Bernard.

45. Phialam vnguenti in aliena domo Dominicis visibus Magdalena diffundit, quæ in propria suæ cuti consueuerat erogare. Odoris fumum, pretiosique nardi sufficium hiantes inuidiæ nates non sufferunt. At Dominus & increpat inuidentes, & pro fœmina vindex est. *Mittens enim hac vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.* Cur vnguentum hoc, futuri cadaveris pronocat in memoriam, sepulchrique habitum repræsentat, spoliis mortis lætitiâ conuiuij funestans? Quoniam alabastrum vnguenti ab amoris igne succellum afflauit odorem: hac est enim fœmina, quæ, cum nardo non illecebre, sed deuotè ad Dominica accessisset vestigia, apud Lucam audiuit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Vnguentatus amor se per digitos fœmineos effudit, liquentesque lachrymas ferme ardoris vis exsiccaret, nisi & lachrymæ amoris fuissent. Ergo, qui se ab amoris reliquiis vidit inspersum, se mortuum prockui repræsentat specie: nec enim corpus mortalibus pateret iniuriis, nisi libito sanguine tanquam redundantia tingeretur amoris. Quæ peccatrix erat, vestigia non potuisset prendere Redemptoris, nisi ob eius mortem à peccati sordibus mundaretur: idèd dilexisse proferatur, quæ sortita est portionem amoris, qui ad mortem Domini exuberavit in cruce. Ergo vngens fœmina, corpus istud pro se moriturum prædixit, quæ ab eo per dilectionem, remissionis traxit remedium: quid quòd Dominus se ad sepeliendi corporis cultum profiteretur inunctum? Compendio Remigius: *Cum hac mulier corpus meum vinum perungit, me moriturum & sepeliendum ostendit.* Quid inde? Vix fatus erat, & adicitur: *Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas ad Principes Sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego cum vobis tradam?* Mira dictionis innexio est: *Tunc abiit.* A quòne lacesitus perfidi Discipuli liuor, qui à conuiuijo ad Magistri cædem pergere non veretur, vt ingrato piaculo manus, quas in cibis cum Christo societas nobilitauerat, cruentaret. *Tunc abiit,* quando odor vnguenti, quod liberalis fœmina prodegit, conuiuias inuitauit ad moram. Non sustinuit odorati amoris vaporem, pretiosaque spectaculum dilectionis, quæ ad voluntariam mortem incitabat Magistrum. Audiuit, in vnguento illo Dominicum condiri cadaver, nec aliis potuisse curari aromatibus corpus, nisi quæ confecerat amor, utpote quod non nisi ab amore potuit occidi. Ergo, vt violentiam mortis, quam parabat, impingeret, illicèd ad facinus prodicionis se accingit, si posset venalem efficere mortem, violentiæque traditionis

Remig.

Matt. 26. 14.

impulsu vitam adimere. Id suboluit Chrysostomo ad illa verba: *Tunc abiit.* Quid igitur, tunc est? *Ante prodicionis horam accessit meretrix, alabastrum manibus portans, & vnguentum Domini super caput effudit; profundis obruta peccatis, portum serenitatis agnouit. Tunc iste pretium Magistri sanguinis postulabat.* Postulat pretium nunquam contumeliosior amoris: quod doni erat, nundinis exponere non erubuit, mortisque amantem venundare morti, sanguinemque in vsus hominum colloquentem, forensibus commercii sub hasta locare. Dilectionis vnguento doluit corpus intingi, quod voluit potius necessitate punitionis occidi. Origenes tractat. 15. in Matth. *Abiit aduersus vnum principem Sacerdotum, qui factus est Sacerdos in æternum, ad multos Principes Sacerdotum, vt venderet pretio volentem redimere totum mundum.*

Chrysost.

Seclerate proditor desipuisti: iste, quem foro venalem exponis, Sacerdos est: nullum absque igne sacrificium odorem suauitatis emittit: Sacerdos sui est, qui se volens litat Parenti, vt ex amoris busto in æternum rediuius erumpat. Sacerdos iste cinerem super caput libenter apponet, qui amante motu, vt mortem super caput imponat, inclinato capite tradet spiritum. Non nisi per sacrificium redemptio est, nec potuit esse Redemptor, si inuitus à carnificis potius, quam ab amoris moreretur incurfu. Redemptorem sibi esse noluit, qui voluit crucifigi nolentem. Opera pretium erit difficilia S. Leonis enodare verba, quæ infra Ac. 37. num. 41. S. Leo: alio donabimus explicatu; serm. de passione Christi sic fatur ad Iudam: *Patebant tibi furta de loculis, sed animum interdictionum admonitum, quod minus licuit, amplius excitauit: nec tam placuit quantitas pretij, quam magnitudo peccati. Vnde facinus commercij tui non sic detestandum est, quia Dominum viliter aestimasti, sed quia Redemptorem tuum, ne tibi parceret, vendidisti.* Demirare venditionis causam infandam: *Redemptorem tuum, ne tibi parceret vendidisti.* Tantùmne peccatoris palatum amarescit à venia, vt ne pietissimus Dominus parcat, putari possit Dominum vendidisse? O extremæ malignitatis execrabile genus, adèd deliniri piaculo, vt odio sit, quo scelera tergantur, lauacrum; iram sollicitare punientis, ne pietate misetentis scelera diluantur! In quòne agnouit Leo, hanc fuisse in Iuda miseræ venditionis rationem? Quoniam eum, qui libenter & amans se pro homine morti deuouit, misero contractu pro vilibus argenteis venundedit, vt posteris gigneret suspicionem, mortis causam fuisse violentiam. Renuit ab eius morte peccatorum veniam sortiri, qui voluit, quod non Redemptor moreretur, sed emptus; non mortis amator, sed inuitus: sciebat enim nullam à violenta morte posse veniam sperari delicti. Ergo, ne sibi parceret, vendidit, qui sic in mortis amantem criminosus exarsit.

Ioan. 19. 30.

S. Leo.

Cur Dominus, postquam buccellam Iudæ rexit, Ioann. 13. dixit: *Quod facis, fac citius?* Mouere calcaria, vt velocius curratur ad culpam, Christi dedecet bonitatem: qui, licet facta peccata beneuolo sinu, vt remittat, admittit, ad facienda non prouocat, quæ permittit. Cautio amoris fuit, ne vel ipsa proditio illi putaretur violenta. Puderet amorem, quòd citius proditor cucurrisset ad necem Domino parandam,

47.

Ioan. 13. 27.

Caietan.

2. Cor. 9. 7.

Chrysof.

dam, quàm amor mortis in Domino festinauerat. Ergo non adigit, ut prodat; sed ut citius proditorem peragat, quam intentat: non ad flagitium concitat, sed ad tempus, ut in ipsamet venditione agnosceret non violentia moriendum esse Domino, sed amore. Benè Caietanus: *Non precipit, quod facit; sed circumstantiam temporis significatam per citius: ut scilicet tempore illo à se Deo decreto faceret.* Egregiè illud, à se Deo decreto, id est, quod ipse, qui Deus erat, sibi decreuit: tempus erat eius (qui sciebat, quod venit hora eius) Iudæ peccatum; de illo, impetuoso moriendi decernit studio, de hoc nulla Deitati potuit esse admonitio. Meditor, quod hæc vox quasi exprobrantis fuit, æmulantisque Redemptoris. Ac si diceret: Qui mortem meam cupis esse venalem, ut mihi mei amoris prodigium inuideas, mori, nisi volens, non potest Deus; nec nisi hilarem victimam diligentis Filij potest suscipere, qui hilarem diligit datorem: age citius ob mei amoris studium, quod sceleratissimè agis ob tuæ malignitatis rigorem. Chrysof. homil. 71. in Ioann. *Hoc quod dicit: Quod facis, fac citius, non precipientis est, nec consilientis; sed exprobrantis & ostendentis, quoniam ipse nolebat suam proditorem impedire.*

Impetuosus Amor senescere facit Amantem, totum spatium in exordio currit.

S E C T I O VII.

48.

PRIMA sacrificantis forma, caput sparsum cinere, manus sanguine, ara igne: omnia amoris instrumenta sunt, hac pompa sacrificat, qui omnium aliarum rerum negligēs, si impetuosus est, adhuc in ipso sui exordio, non solum adolescere, sed & senescere cupit, & cinerem, quem efficit flamma, super capillos effundere, ut albescant, indicēque nō esse ætatis senectutem, sed ignis. *Hi, qui offerebant Domino holocausta pracincti ciliis, offerrent sacrificia Domino: & erat cinis super capita eorum.* Cur in capite cinis? Quasi sint senilia amanti. Ad sacrificij momentum totam amoris ætatem aduocauit Sacerdos, ut iam senescere videretur, amorisque metam tenuisse, etiam dum in carcere inceperat cursum. Hæc nobilis amoris lex est, totum illicd spatium cucurrisse, nec gressibus, sed pectore gradi, ut spatiosa curricula celeritate dilectionis possideat. Medium nescit amor, necit extrema; è radice vsque ad verticem vnus amoris volatus est. Da impensè amantem adolescentem, dabo senem. Theocritus obuius est: *Venisti chare adolescens, tertio demū die venisti: sed amantes vel vno die senescunt.*

Theocr.

49.

Luc. 24. 46.

Ephes. 4. 13.

Tertia die resurgit Dominus de sepulchro. Qua, si putas, ætate, è noua lapidis vulua immortalis foetus erumpit? Qua mortuus est. Si ob amorem spiritum halauit, nulla potuit ei ætas contigisse perfectior? Qui vitam resumebat, adhuc in prima regeneratione vsque ad mortis cucurrit ætatem: hæc tota dierum plenitudo fuit, quippe in qua exitit mortis mera. Audi Apostolum ad Ephes. 4. *Donc occurramus omnes in vni-*

tatem fidei & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quomodo plenitudo est, si non nisi triginta & trium annorum spatia peregit? Quoniam ibi meta amoris fuit, vltimam qui fixit columnam, nec vltra amare datur, quàm Deum hominem pro homine mori. Utamur Anselmo ibi: *In mensuram ætatis plenitudinis Christi, id est, ut nec infra, nec vltra iuuenilem formam resurgamus, sed in ætate & robore, ad quæ Christum hic peruenisse cognouimus; id est, in ea meta ætatis, in qua & Saluator habuit plenitudinem annorum & corporis, cum de hoc mundo transiret.*

Cupis conspiciere in ipsa iuuentute senem amorem, consule Discipulum amantem. Ioan. 13. *Sciens Iesus, quia venit hora eius, cum dilexisset suos, qui erant in hoc mundo, in finem dilexit eos.* Quid est, dilexisse in finem, apud quem est infinita dilectio? nullis quidem potest finire littoribus pelagus amoris diuini: conuiuium amoris est, finem illi, quo cesset, effingere. Imò scitè in finem dilexisse profertur, qui, quidquid, si integra æternitate in hominum permaneret consortio, pro hominum meditaretur amore, vnico compendio peregit, mirabilium suorum recapitulatricem escam Discipulis elargitus. Dilexit in finem, qui vno die senescere fecit amorem, ut vsque ad finem omnipotentiae dilectionis in vno munere se protraheret. Benè Chrysofostomus homil. 69. in Ioann. *In finem dilexit eos, hoc est, nihil dereliquit eorum, quæ eum, qui valde amat, decens est facere.* Dilectionis spatia in sacro charitatis pignore preffit, qui in calice expressit cruorem, grandèque corpus sub panis atomo collocauit.

Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti.* Cur sanguis testamenti nuncupatur? Qui mortuus est & resurrexit, nōne sanguinem reduxit ad venas, ignitoque calore corpus, quod frigeat in morte, decoxit? Potuit sanguinis sui hæredes homines reliquisse, quem, ut in vulnerum purpura ruberet, in glorioso corpore tulit. Excellentia fuit amoris, noui testamenti sanguinem nuncupare. Sanè testamentum vltima voluntas est, qua nulla posterior. Exercitium voluntatis finitur in tabulis, nec est vltra quid hæc amans amabilisque potentia negotietur: siquidem se etiam post cineres vult superstitem, seque vltra vitæ protendit spatium. Currit momento, quidquid homo curreret victurus, & in mortis meta sæcula post mortem coercet. Ergo Christi amor in noctis cæna omnium sæculorum in exhibitione sui interualla peregit. Etsi per sæcula inter homines versaretur, quo plus pro illis erogaret, thesauri amoris suppetere non valerent: vltima voluntas fuit, quæ nullis potuit incrementis augescere; in ipsa sui nouitate consenuit, quæ in vna hora in æternitatis se protraxit amorem. Inde illud: *Noui testamenti.* Nouitas recentem voluntatem præsignat; quod testamenti sit, vltimam arguit. Ergo vix adoleuit, cum senectutis canos expressit, flammæque cineres pro senescentium crinium albore in capite posuit! Annè noua & vltima voluntas hæc, totius æternitatis fauores in prodigiorum compendiosâ escâ, recapitulatrice summa constrinxit? Profectò id edocet consecrationis forma. *Hic est enim calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti.* Quid æternitate antiquius? Aduersane voces istæ sunt?

sunt? Nouitas & æternitas, huius amoris pro
stemmate sunt. Non senescit æternitas, non
vetusculis scinditur sulcis, nec crebris fron-
tem diuidit rugis: quæ sub se tempora calcat,
iugi nouitate florescit. Quodcumque in æterni-
tatem meditaberis momentum, æternita-
tem meditaberis totam. In instanti protensum
seculorum peruagatur spatium. En mirabilis sa-
cramenti insigne: noui & æterni testamenti amor
est; in circulo sui, finem copulauit initio, & in
nouitate, æternitatis beneficia conclusit. Hæc est
diuini amoris idea; si simul totum exhibuit, om-
nem fauoris cōpleuit ætatem, & in teneritudine
dilectionis extremam senectutis grauitatem ex-
pressit. Nouum & æternum testamentum est:
nam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur,
ultimam condidit voluntatem, quæ vltima fuit,
quoniam, quidquid per æternitatem amor egis-
set, vsque ad vltimum omnipotentia congeffit:
temporali horæ finem totius durationis condu-
xit, & in vnius nouitatem prodigij productam
seculorum latitudinem traxit. Hinc, quod nouum
testamentum Dominus nuncupauit, Apostolus

Heb. 13. 10. dixit æternum, ad Heb. 13. *Deus autem pacis, qui
eduxit de mortuis pastorem magnum ouium, in san-
guine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum
Christum.*

52. Cur pastorem magnum ouium appellat, cum
tamen non magnum, sed pastorem se Dominus
vocauiſſet: *Ego sum pastor bonus?* Equidem An-
gelus Gabriel Dominicæ Incarnationis nuntia-
tor magnum appellauit: *Hic erit magnus & Fi-
lius Altissimi vocabitur.* Vtramque dictionem ne-
cit Apostolus: ab Angelo eruditus magnum ap-
pellat; pastorem, à Domino. Illic quippe se pa-
storem magnum exhibuit, qui, vt pascua stabi-
lia ouibus largiretur, nullius quæ possent assue-
tutine dentis imminui, gregisque fame ronderi,
carnem sibi condidit in vtero Matris, quam
perenni conuiuio ouibus pascendam apponeret.
Magnus pastor est, qui à conceptionis initio
homo pullulauit perfectus, ne in ipso exordio
aliquid amori defuisset, quominus pro homine
putaretur senuisse. Quid est pastorem magnum in
sanguine testamenti æterni? Nisi æternus, quo
pasceret, suppeteret sanguis, à magnitudine pa-
storis descisceret. Ipse pascua, ipse pastor est;
seipso vegetat, quos gubernat. Anselm. in cap. 13.
ad Heb. *Episcopi & ceteri custodes Domini gregis
sunt minores pastores. Hic autem maximus pa-
stor est, quia totum gregem conseruat & pascit. Pascit
autem non solum verbo & doctrina, sed corpore ac
sanguine suo. Vnde nunc dicitur esse Pastor in san-
guine testamenti æterni, quia oues, quas redemit, car-
nis & sanguinis sui sacramentis pascit. Qui sanguis
est confirmator non transeuntis, sed æterni testamenti,
id est, non veteris legis, quæ præterit, sed nouæ, quæ
nunc est.*

53. Luc. 24. Discipulis euntibus in Emaus Do-
minus se tertium adiungit, quasi adhuc viato-
ris egisset officium, itinerantisque inquietudi-
ne moueretur. Illi socordi ignorance mysterij
peregrinum appellant: *Tu solus peregrinus es in
Hierusalem?* Imò, ô vos, in quibus oculorum
hebetata acies nescit in obiectis discernere qua-
litate, iste, qui mobilitate gressuum corpus
inflectere, cursumque maturare videtur, in
gloriosæ carnis statione persistit, iam ad me-
tam appulit, portumque tenet; etsi graditur
per viam, non viator, sed beatorum stabilitas

est. Quid agat Dominus, vt ostendat, se non
pergere peregrinum, sed extrema patriæ quiete
gaudere, qui absque lapidis iniuria è sepulchro
victor effloruit? *Factum est, vt recumberet cum* Ibi. 30.
*eis, accepit panem, & benedixit & fregit, & por-
rigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cogno-
uerunt eum in fractione panis.* Mirum oculorum
collyrium! frangitur panis, & oculus aperitur.
Quid luminum aciem extenderit, ne amplius pere-
grinus appareret & cursor? Se Dominus in vlti-
mo termino collocauit, qualem sibi in vltima
cœna præscripsit. Non itineratur amor, nec pe-
regrè proficiscitur, cum se in extrema meta con-
stituit: hæc fuit suæ carnis & sanguinis sacra-
mentum. In mensuram ætatis plenitudinis amo-
ris hæc largitas prodigiosa cucurrit. Omne pere-
grinationis spectrum cessauit, proterendique
spatio suspicio, cum ad sacramentum amoris
peruentum est, in quo plenus dierum consenuit
amor, omnemque temporis distantiam vinculo
perfectionis complicuit. Cur cum antea non
cognouerunt? Annè Dæmon impediuit obtu-
rum, & oculis peregrinantis exaggerauit spe-
ciem, ne stabilem Domini formam conspicerent?
Verum non nisi vsque ad sacramentum panis
potuit obex luminum perdurare: tota peregrina-
tionis species diluitur, cum ad complementum
venitur amoris. Augustinus lib. 3. de consens. August.
Euang. cap. 25. *Non incongruenter accipimus hoc
impedimentum in oculis eorum à Satana fuisse, ne
agnosceretur Iesus: sed tantum à Christo facta est
permissio vsque ad sacramentum panis.* Non se
potuit Dominus continere, quin ludibrium ocu-
lorum laxaret, permissionique adimeret facul-
tatem, ne simul peregrè cursitare appareret,
cum in sacramento panis vltimum terminum
tetigisset.

Quid defuit amori, qui omnem Diuinitatis
ambitum exæquauit? Ioann. 13. *Sciens quia om-* 54.
Ioan. 13. 5.
*nia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiuit,
& ad Deum vadit, surgit à cœna, & ponit vesti-
menta sua, & cum accepisset linteam, præcinxit se.*
Cur lacinosos Deitatis sinus non nobili balteo,
sed seruili indicio præcingit? Qui tam spatio-
sus est, vt omnia, quæ sunt, manuum latitu-
dine teneat, cur breuis esse laborat, obscurus-
que sit? Compendiosa res amor est, non proli-
xis latatur excursibus, cingulum amat & circ-
ulum, quo aptius & facilius in capacitatem se im-
mittat amari. Amans se in amatum procurat
egerere, animumque in formæ cupiditatem ac-
cendit. Amplius efficere non potuit, quam exi-
nanire Deitatem, seruique accipere formam. Ergo
cum se linteo præcingit, sciens quod omnia ei
Pater dedisset in manus, omne tulit punctum
amoris, & per æternitatis spatia, quidquid ha-
bebat apud Patrem, in humanos vsus collegit.
Præcingere se, seruum se expendere fuit, & vlti-
mam amoris exhibere figuram, qui amantem in
amatum exinanire contendit: quidquid enim
seruus est, Domini est. Augustinus tract. 55. in August.
Ioann. *Posuit vestimenta sua, qui, cum in forma
Dei esset, semetipsum exinanivit: præcinxit se lin-
teo, qui formam serui accepit.* Si omnia dedit ei
Pater in manus, deditne ei esse Patrem? Absit.
Si omnia dedit ei præter esse Patrem, dedit ei
Paternum amorem? Certè quidquid in Patre
est, specie senili depingitur, utpote à quo Dei-
tatis fons emanare profertur, & prioritatis
origo veluti in germina ebullire diuina. Dan. 7. Dan. 7. 9.

Aspicite

Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedet: vestimentum eius candidum quasi nix, & capillitium eius quasi lana munda: thronus eius flamma ignis, rota eius ignis ascensus. Quis est hic, quem tota senectutis ornamenta decorant, canescentisque grauitatis albor illustrat? Si Pater Diuinus est, cur corporeis lineamentis apparet instructus? Si nix in veste, & in crinibus lanæ mundities, cur thronus ignis est, qui ebibat niuem, & deuoret lanam? En æterni Patris amantis idea: quasi in illo consensuisset amor, ignis inter canos inseritur: flammei amoris caput canitie obtegatur, antiquum Dei præsignans amorem. Senectutis attributum, antiquitasque Patri arrogatur, licet vna sit æternitas in personis. Glossa ibi: *Antiquus dierum Pater scilicet: licet enim persona Filij in iudicio appareat, Pater est à se, Filius à Patre, & quidquid habet; imputatur ei, à quo est.* Si fortè hanc amoris senectutem Christus à Patre, vt Ecclesiam adamaret, accepit? Sic expenderem verba Hugonis, quæ circumferuntur. *Ecclesiam Christus de salario Paterna maiestatis adamauit.* Sanè salarium est, quod victui necessarium, de quo Plinius lib. 3. cap. 7. *Dictum salarium, quod ita necessarium sit, vt homini sal.* O diuini erga hominem amoris supra miraculum elogium? Ergone diuinæ maiestati necessarius est amor, quo hominem diligit, vt quasi victui sit, & Deitatis annonæ, ne inops & absque alimentis succis arescat? Si salarium dicitur, quod necessarium est, demirare, quid egerit pro homine Deus homo. In Deo necessarius est amor, sed erga se: libera dilectione prosequitur creaturam, quam liberè ab omnipotentis promptuariis eduxit. Et tamen eo se conatu Filius Dei in hominis proiecit amorem, vt quasi ingenuus & necessarius ardor videatur, nec sub arbitrij libertate subiectus, qui pro creatura in patibulo fixit creatorem. Ergo ex Deitatis salario adamauit Ecclesiam, qui amorem Diuinum in eius erogauit obsequiis. Cur tamen singulariter salarium Paternæ maiestatis dicitur ab Hugone? Vt amoris antiquitas notaretur, quæ in Patre renidet, attributoque depingitur senectutis. In finem dilexit æterni testamenti sanguinem dereliquit, vt hac vberissima amoris vite in vitam beatam dilectum hominem saginaret.

55.
Eph. 3. 19.

Ad Ephes. 3. *Scire quoque supereminentem scientiam charitatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Si charitas Christi omnem supereminet scientiam, quid est, quod Apostolus in eius nos agnitionem impellit? Aduersæ quidem videntur colligari dictiones: Scire charitatem, quæ scientiæ supereminens est. Ea charitatis huius antiquitas fuit, immensitas & profundum, vt scientia iunior esse compareat, nec possit se ad longum & longæuum amoris eleuare fastigium. Sciri hæc charitas non potest, sed potest sciri, quod sciri non potest. Ergo Paulus monet cognoscere nos supereminentem esse scientiæ, Christi Domini charitatem. Cui scientiæ supereminet? Humanæ, vt commune Patrum suffragium est. Ambrosius ibi: *Post Dei Patris infinitam & incomprehensibilem cognitionem, Christi quoque nos vult agnoscere charitatem, quia supereminens est scientia, & subintelligitur humana, vt super scientiam hominum habeatur dilectio Christi.* Verum est. Ast veterani huius amoris prodigium non sine acumine

Ambros.

ferit nos, vt meditemur, saltem quo ad homines charitatem Christi, ipsius Christi scientiæ supereminentem videri, quippe qui illum de stultitia, non de crimine accusant amoris, iuxta illud Apostoli: *Nos predicamus Christum crucifixum, Indæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Amoris prodigiosus excursus, qui Deum pro homine ligno suffixit, de insipientia plectitur apud hominem, qui quæ amantem, iudicauit amentem: quasi diuinæ scientiæ altior superemineret charitas, & quæ sublimior ad scientiam est, nequeat intra scientiæ munera computari. Certè extra scientiam stultitia est, quatenus à sapientia nequit attingi insipientia, quæ ipsius sapientiæ negatio est. Si charitas Christi censita est ab hominibus stultitia, quidni supra scientiam charitas reputetur? At Christus Verbum Dei est; quæ Verbum intellectus negotiatione progignitur. In originis prioritate primatum obtinet scientiæ terminus, quàm amoris: prior igitur scientia, quam charitas in Dei Vnigenito collocetur. Sic est. Sed qui apud Patrem è sapienti gignitur intellectu, voluit apud Matrem ab amoris flamma progigni, *Filius dilectionis* vocabulo deliniri. Ad Apostolum ad Colos. 1. *Qui liberauit nos à potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis sue.* Imò Filij dilectionis suæ, scientiæque suæ, qui à fœcundato gignitur intellectu. Sciebat id Apostolus; sed cum Pater non nisi per amorem notuerit hominibus, qui *sic dilexit mundum, vt Filium suum Vnigenitum daret, & quidquid Filii*, habitu inuentus vt homo, inter mortales vnus exhibuit, charitas fuerit; amor, qui Deitatis est attributum, in totius naturæ expressionem transisse videtur, quasi primatum ambiret, Deitatisque simplicis esse vocabulum, si forsan in manifestatione erga homines, scientiæ supereminens appareret, antiquiusque pignus Deitatis. Prodest Anselmus. *Quid est, dilectionis sua?* *Si enim in Diuina Trinitate non est alia dilectio, nisi Spiritus sanctus, profectò Christus in hoc loco non solus Patris, sed Spiritus sancti filius inuenitur. Quod si hoc absurdissimum est, restat, vt non solus sibi sit dilectio Spiritus sanctus. Filij dilectionis sua est, filij substantia sua. Dilectio enim Patris, quæ in natura est ineffabiliter simplici, nihil est aliud, quàm eius ipsa natura, atque substantia.* O quanta charitas! Filius, qui datus est nobis, filius dilectionis nuncupatur, sicut *filium mortis* dicitur, qui, quidquid est, mortalibus iaculis medullitus patet. Si sic, supereminens scientiæ charitas intelligitur, quæ scientiæ filium, vocari dilectionis sortita est. En amor sollicitus senectutis, antiquitatis ambiciosus amator. Filius Dei in vtero gignitur Virginis: sed qui Verbum erat, quasi in amorem transigi concupisceret, sancti Spiritus ope parat in illibata vulua compingi, vt, si non Filius Spiritus sancti, saltem Filius Patris dicatur, non solum quæ in splendoribus sanctorum progenuit, sed quæ Paterna charitate, in Virgine dedit progigni. S. Bernardus hom. 3. super Missus est. *Illius eris Mater, cuius Deus est Pater. Filius Paterna charitatis erit corona inuacuitatis:* de quo loco plura scripsimus tom. 1. de Maria & Deo incarnato Ac. 15. num. 4.

1. Cor. 1. 23.

Colos. 1. 13.

1. Ion. 3. 16.

Anselm.

Bernard.

Hæc de diuino amore: humanus imitetur exemplum: solet qui in creaturas impenditur, sic annorum curricula peruolare, vt iam in exordio

56.

exordio senescat, & futuram tarditatem dierum
 in horæ primæ carcere constringat. Gen. 29. *Servavit Iacob pro Rachel septem annis, & videbantur illi pauci dies præ magnitudine amoris.* Imò ubi amor magnitudine exuberat, copiaque flammæ pectus adurit, momentum sæculum reputatur, dumque fugit concubitus amplexus, instans, æternitatis creditur mora. Augustinus in qq. sup. Gen. *Quod scriptum est, Servavit Iacob pro Rachel annis septem, & erant in conspectu eius velut pauci dies, eo quod diligebat illam, querendum, quomodo dictum sit, cum magis etiam breve tempus, longum soleat esse amantibus?* Contumeliosus amari videtur Iacob, qui protractam spem, dilatarâque Dilectæ sortem breve indicat intervallum. Septem anni sæcula sint amanti. Inquieta res amor est, sublit, ebullit, lubrice serpit, & ni prenda amatum, celerique harpagone transfigat, amantem enecat præ cunctationis fastidio. At in Augustini lectione solutio est: *Et erant in conspectu eius velut pauci dies.* E vestigio, cum de septem annis fœdus innotuit, penniger amor usque ad ultimam septem annorum horam volavit, ea illico incrementa capeffens, qualia per omne illud spatium exaggeratis sortiretur incendiis. Vixit statim, quod victurus erat. Sic adolevit, ut se in ultimo annorum termino collocaret: moras dierum in vnum oculorum traxit conspectum; quid quod pauci viderentur, quos præ magnitudine excursuque amoris quasi iam transactos, præteritosque videbat? Senes illecebrosus iuventutis prætentans ardor, ut senectus virefceret, sub arboribus collocavit; nec arboris folia, ut in primigeniis, lasciuientium membrorum occulta vere nequitiam, sed potius noxium impetum nudauerunt. Nudam Susannam verbis impetere nõ verentur. Daniel. 13. vers. 20. & 21. *Commiscere nobiscum. Quod si nolueris, dicemus testimonium contra te, quod fuerit tecum iuuenis, & ob hanc causam emiseric puellas.* Quid dixisti stolidi lascivia? *Dicemus quod fuerit tecum iuuenis.* Cur iuuenem per pudicæ fœminæ immittitis aures, ut senes despicat, horreatque exarata rugis frontem, quæ iuventutis formam concitata memoria, potuit sibi imaginationis penicillo depingere! Si vel ipsa calumnia, calliditatis audaciâ fingere nequivit, quod senex cum Susanna inuentus est, ubi non poterat vlla fœminam præstantis corporis, aureæque adolescentiæ allicere forma: quomodo duobus senibus castum corpus immisceat, ubi nulla libidinem poterit excusare deceptio, & in florentis ætatis cursu senescet, quæ cum senibus vna caro fiat? Ne tam enormiter stolidos putes senes, considera sensum fuisse verborum: Et si canitie nos cernas conspersos, sulcisque senilibus à vomere ætatis subactos; præ nimia in te amoris flamma iuuenilis est ætas; quisque nostrum, iuuenis est, qui primo vel tertio die tot sæcula transiit amoris, ut præ nimia cursus maturitate senuisset. Heri & nudius tertius arsimus in tuo incendio: quod cinerescat caput, albeâtque canitie, non tam ætatis, quàm amoris est. Recole illud Theocriti: *Venisti chare adolescens, tertio demum die venisti: sed amantes vel vno die senescunt,* & adiunge illis, quæ de senibus istis proferuntur: *Factum est autem, cum observarent diem aptum, ingressa est sicut heri, & nudius tertius cum duabus solis puellis.* In Dei amore senesce, sicut veteris hominis amicus in creaturarum consenesceis amore.

Zerda in Iudith. Tom. I.

Habet ieiunium cum Diuinitate commercium, curat Deum, idolūque gula potiore Diuinitate deturbat.

SECTIO VIII.

NONA cœli ieiunium est, & ad tricliniū beatitudinis conuiuas suos ferculis spiritalibus innutriendos pro pretio charitatis inuitat. Habet ariditas sacra cum Diuinitate commercium, & quorum gulam mactat, oculis diuinis præsentat. Ieiunium sibi auaritia est, Domino ieiunium libatio. Qui ut sacculum saginet, ieiunat, & ut arcæ viscera infarciat; fœnerat auaritiæ, non Deo, & sub modio collocat lumen, quod suppetit ad Numinis intuitionem, iugulat se mucrone virtutis, & irreligiosè victimam amputat & dimidiat, ieiunus pariter & auarus. Infamat artem Dominum promerendi, qui siccat fauces, ut marsupij succo proficiat. Impastus venter non alteri, quàm Domino deuouendus, qui spiritus cœlestis adiungat, dum à corporeis dapibus sequestratur, per mentis oculos manducat Dominum pro alimento. Ad præsentiam Dominicam artificium ieiunium est, quo homo alitus, ut se Deo sistat, adhuc in corpore in cœlestem migrat coloniam.

Admonet Bethulienses Sacerdos vers. 12. *Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini.* Ut quid repetitio hæc: *Si manentes permanseritis in ieiuniis in conspectu Domini?* Anne ieiunium cum conspectu Domini æquiuocatur, ut idem sit in ieiuniis, ac in conspectu Domini permanere? Anne qui in ieiuniis manet, adeo in duratione adolevit, ut manere permanere sit, quietisque stabilis incrementum? Equidē beatitudo hac gemina dote describitur, Deum conspiciere, & in immobili conspectu manere. Non manet nisi spiritus, corpus fluit: caro labitur, mens perdurat. Gloria beatitatis agitur oculorum officio, dum immotis palpebris, nec vicissitudine ciliolorum nictantibus, negotiante lumine manet mens. Ideo cœlestes sedes nuncupantur mansiones. Ioannis 14. vers. 2. *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* Ergo & mansio ieiunium est, utpote quod dura membra, carnisque fluxum redigit in spirituales functiones, eliquâtque corpus in mentem, ne deciduum & hebes sit, sed qua spiritus, & Dominum conspiciat, & maneat, & ad Numinis viciniam conscendat. Hilarius Arelatensis de initio Quadragesimæ. *Hoc ideo legimus, ut intelligamus hominibus purificatione ieiunij viciniam Dei, præsentiamque conferri.* Purificatus ad sacra, non in ipsa purificatione peragit sacra: eluit maculas lymphæ, ne sordeat Sacerdos. Nondum est ara, cum venitur ad aquas. Prius est labrum æneum, deinde altare: illic sordes deponuntur, istic animus, cum ouis iugulo dedicatur. Per ieiunium ad Dei purificationem affatum. Nondum igitur Deus, si ieiunio disponimur ad Deum. Cur itaque præsens iam Deus apud Hilarium in ipsa purificatione ieiunij? Transilit sanè, transuolat ieiunium diffinitum inter hominem & Diuinitatem spatium; & dum videtur disponere ad futuræ viciniae sortem, seque præsentat, præsentem efficit Deum.

58.

Ioan. 14. v. 2.

Hilar. Arel.

Exod. 40. 30.

Deum. Quàm fidele Diuinitatis participium!

59. Ambit Moyses Dei faciem, sed Deus mandat
Exod. 33. 20. scapulas frontem petenti: *Non videbit me homo
& viuet.* Pascatur ænigmate, dum vita superest.
Qui vultus Dei cum mortali limo? Deponat gle-
bas homo, videbit. Perit spes Moyfi? Deperibat
Dei faciem: quid faceret? Ingenium videas Du-
cis Israëlitarum. Homo, ni exuat hominē, Deum

Exod. 24. 18. non videt? Ergo se dimittat ab homine, Diui-
nitatisque portionem sibi adsciscat. Sic aliquan-
do desiderium explebit. Ieiunat quadraginta die-
bus: sic spiritu defæcator subtili humanam pe-
pulit vetustatem, ut iam non homo appareat, qui
nudauerat humum. Ascendit ergo montem, hor-
rentem ignibus, nimisque sonoris loquentem:
siccus à cibo, immadidus à potu ieiunat: & ec-
ce sese ipsam Diuinitatis cortina dirupit, eique
dedit se prodigam, qui cupierat. Bone Deus:
nonne hic homo adhuc? Nonne viuus? Cur te
pandis post te negatum homini viuo? Si videam
Moysem mutatum, discam immutatum Deum.
Portionem Diuinitatis ieiunium dedit, sic & Do-

Ambrosius. minus dedit faciem. Scitè Ambrosius serm. 25.
*Horum ergo dierum, nocturnumque ieiunio Moyses
sanctus meruit cum Deo loqui, stare, & consistere.
Quamuis enim illum ab obstribus Dei conditio
humana subtraheret, ieiuniorum tamen gratia pro-
ximum illi Diuinitatis consortio faciebat. Hac
enim in nobis virtutum portio Dei est, ut ieiunemus
frequenter, quoniam semper Deus ipse ve-
niet. Et Moyses loquebatur cum Deo facie ad
faciem, sicut quis loquitur cum amico suo.* Ieiuniorum gratiam vocat Ambrosius ieiunia ipsa.
Si Theologus es, statim impinges in voce. Gra-
tia diuinæ est participatio naturæ, radix virtu-
tum, quæ hominem eleuat in Deum, & videndi
& amandi compotem facit. Ieiunium corporis
est, non mentis; & tamen se fontem audit salien-
tem in vitam æternam, portionem Dei, Numi-
nis libationem. Quàm nobilis ieiunij panegyris!
Nulla maior. Æmulatur in corpore, quod pera-
git in animo gratia. Cur sic? Censerem in eo
acumen Ambrosij. Ieiunium quantum de escis
materialibus refecat, tantum de corporis vili
mole deperdit, quantumque mordet de corporea
structura, auget spiritum ieiunantis. Crescit er-
go animus ieiuniis, dum decrescit materies. Sic
spatiosius subiectum sortitur gratia, & latiori
sinu expansa, Diuinitatem altius, latius ex-
cudit, ut sic maior Diuinitatis portio con-
tingat.

60. Ioëlis cap. 1. solet legi: *Sancite ieiunium, &
Ioël. 1. 1. predicate curationem.* Qualisne curatio illa? An
quia ieiunium medela vitiorum est, & dum cor-
pus tabifica lue sordescit ægrotū, & pene emor-
tuum, sanitati restituit? Bene quidem; sed altius
quid latitat, & nobilius: *Curationem facere* dice-
bantur prisci idolorum cultores, cum poplitem
vertebant idolis, & ementitam Diuinitatem cor-
poris fatigue facientes, adulationis lenocinio
singulis horis salutabant idola. Iam Prophetam
capiēs. Si aliquid curaturum esset Deum, ieiunium
est. Hac ope eius Diuinitas reseratur, ut
idem sit deuouere ieiunium, quàm deprædicare
Deitatem. Quam scitè Tertullianus libro de ieiunio.
cap. 13. *Ioël exclamauit: Sancite ieiunium, &
predicate curationem. Prospiciens iam & tunc &
alios Apostolos, & Prophetas sancituros ieiunium.
& predicaturos officia curantia Deum. Vnde & qui
idolis comendis, & in hac re ornandis, & ad sin-*

*gulas horas salutandis adulantur, curationem face-
re dicuntur.* Quasi nihil aptius ad munus cura-
tionis diuinæ Africanus ille viderit, quam ieiunium.
Equidem si portio Diuinitatis est, quid
quod Diuinitatem propalet? Niniuitæ vix audiūt
vrbs futuram stragem, & illico prædicant ieiunium.
Cur sic idololatæ de ieiunij virtute con-
fidunt? Quoniam idem eis fuit, in verum Deum
credidisse, ac sanxisse ieiunium. Vtrumque vno
nexu illigatur, Ionæ 3. 5. *Et crediderunt viri Ni-* Ionæ 3. 5.
nuita in Deum, & prædicauerunt ieiunium. Com-
par vtriusque assertio, utpote quia in ieiunio Dei-
tas adumbratur. Aliquid lego in Abulenfi, qui Abulen-
tom. 3. in Matthæum pag. 184. col. 1. lit. E. scri-
bit: *Apud quosdam gentiles bene de Deo sentientes
erat ieiunium, scilicet illos, qui de Deo credebant,
quia est, & quia remunerator est, ut apparet de Ni-
nuitis, sed apud alios non.* Ecce Dei & ieiunij fo-
dalitium. Sanè eluendis sordibus studet inedia,
animis pascendis laborat, & spatiosius protendit
Diuinitatis numisma, sicque effigiem mentis no-
uis colorum pigmentis imbuat, ut facile Deum
referat, cum videtur.

De epotis, madidis & helluonibus dicebat
Paulus: *Quorum Deus venter est.* Quàm sordidum
idolum! Cur de cæteris vitis non perhibet alicui
creaturæ aras erigere? Solum gulæ designauit
Numen, & sanè fœtidum, ingluuie sordidum, pa-
stinandisque latrinis ministrum. Meditabar quia
ieiunium quid diuinum est, & Deitatis veræ sig-
naculum; cui gula opposita necessum est, Diuini-
tatem neget, & in extremum dilabatur idolum,
scilicet ventrem. Quid est in gula, quod non sa-
piat cultum? focus, sanguis, ouis, ales, caro.
Si instrumenta sacrificulorum percutras; quæ
deficiunt ventris officiis? Hic sunt & pytx, cul-
tri, mucrones, canistra, guturnia, lebetes, & simi-
lia. Animantium iugulis saxit manus carnificis,
ignis coquit victimas, condit pistor, & per came-
ram palati, tanquam per aras in ventrem it fa-
crificium. Venter igitur, quia ieiunio siccari
non vult, in idolum epulonis euadit. Quàm pul-
chrè Tertullianus libro de ieiunio cap. 13. *Ille* Tertul.
*denique Deo Idolum gulam suam mactat: tu Deo
non vis: Deus enim tibi venter est, & pulmo tem-
plum, & aqualiculus altare, & Sacerdos coquus, &
sanctus spiritus nidus, condimenta charismata, & ru-
ctus prophetia vetus est.* Quàm partitè singula!
Hæreo in his vltimis verbis. Quid est quod ru-
ctus prophetiam sapiat? Equidem propheta sa-
tur ab alto, quod prius hausit, eructat per ver-
ba: non loquitur nisi grauidus. Vel ipse Pater
diuinus verbum bonū, quo fecundatus, eructa-
uit. Qualis saturitas, talis ructus. Basilii sermo-
ne 1. de ieiunio dixit: *Ieiunium prophetas gignit.* Psal. 34. 1.
Basil.
Compara gulæ prophetam, cum propheta ieiunij.
Ille, ructus à face visceribus vsque ad guttur
infartis; Iste, conceptus sacer ex ventre sicco, ex
mente eructatus fecunda. Desine cultum vermi-
bus exhibere. Ieiunium sume, & Deū indues,
& litabis Optimo Deo.

Audisti serpentem: *Nequaquam moriemini. Scit* 62.
enim Deus, quod in quacumque die comederitis, ape- Gen. 3. 4.
rientur oculi vestri, & eritis sicut Di. Ergo inui-
diæ incusat Deum. O male suada mens! O tur-
pe ingenium! Diuinitas in esca, fatue? Quid bla-
teras cum ventre Deum, cum palato & pulmone?
Regnum Dei non est esca & potus; ergo nec Ad Rom. 14.
Deus. Quomodo potest inuidere cibum, qui 17.
cibi altior, qui vitam agit semet, non cibo dura-
turam

turam? Nusquam ineptior diabolus, qui non solum ventri Diuinitatem irrogat, sed & cibo. Fecit ut veram Deitatem vero opifici denegaret, sic Deos per cibum illi concupiuit sodales. Caliditatem considera. Hominem Deus considerat, ut Deus ab homine nosceretur: ideo ut in illo Deitatis insignia deponeret, ieiunium illi imponit ut legem: laxat in cæteris habenas arbitrio, comprimit tantisper in cibo. Cum ad similitudinem suam struxerat, illum ieiunare voluit, ut sic imago protypum adumbraret. Paradisiaci germen inquilinum constituit, ubi affluentem annona; & quasi secedit Deus (suam per rimulas creaturam prospiciens) ut nosceret Adamus, suum Opificem non indigere alimento, siquidem non viderat inter ligna, dapes arborum defrutantem. Quid tunc vaser Diabolus? Vtrumque compendio. Et Diuinitatem cum esca promittit, ob cuius inuidiam præceptum simulat obrepisse; & innuit Deum manducare, qui inhiuit. Ecce Diuinitatem suam pandit Deus ieiunium præcipiens. Ecce Diuinitatem in gulæ eloquio prædicat dæmon. Cui credes? Equidem, si obsoniis indulgeas, dæmoni; si ieiuniis, Deo. Audi Basilium Seleuciensem. orat. 3. in Adamum. *Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientia boni & mali ne comedas. Prima Regis edictio alimenta dat, & ieiuniis legem ponit. Accipe potestatem in omnia: uno solo te abstinere. Citra inuidiam fructu interdixi, neque mihi unum reservavi ipsi: nullius enim indiga mihi natura est, nullique obnoxia passio. Verum ut prohibitor cognito pravitorem quoque agnoscas, & unius privatio recordationem eius excitet, qui dedit universa. Sic ille.*

61. Cingo eleganti coronide ex Ambr. serm. 36. sic ait 3. Reg. 14. *Cum Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius inter medias hostium acies victor incedens, facinum mellis intincta sceperi summitate gustasset, tanta indignatio repente commota est, ut & differretur victoria, & Diuinitas laderetur. Fallat nisi te illico hoc ultimum pūgat. Quare Diuinitas læsa intinctione tam scrupulosa mellis? Si nesciuit præceptum, utique non peccauit. Si non peccauit, nec læsit Diuinitatem, quæ solius piaculi læditur iniuria. Parce cogitanti. Dicam quod meditor. Ieiunium verè læsum fuit, licet sine labe, quia verè solum vel mellis attractu, vel dulcedinis libatione. Ecce ergo læsam Diuinitatem, quia ieiunium. Crede in ieiunio quasi Diuinitatis portionem ab Ambr. adinuentam, & capies Ambrosium.*

*Ieiunij artem Spiritus sanctus spirat, quod
tertiæ Personæ notionem acumine
elucidet ingenioso.*

SECTIO IX.

64. **I**EIUNIVM & oratio in eiusdem Spiritus schola discuntur: Sermo etenim Spirituum oratio est, limosaque pondera ieiunium transigit in spiritum. Hoc est mentium artifex, illa loquelæ, hoc cœlestes ciues parturit; illa docet. Dialectus mentium, elementis orationis completur. Sacri Spiritus & ieiunant & orant. Vtraque ars sancto Spiritu docente suggeritur. De orationis pædagogio hominē pusio- nē erudit; quin & ipse Spiritus pro nobis gemi- Zorda in Iudith. Tom. I.

tibus inenarrabilibus postulat. Anne & ieiunium de Spiritus S. magisterio descendit? Sanè vtrum- que colligauit Sacerdos hinc vers. 12. *Si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini.* Non à Præceptore superno dimidiata doctrina est. Ipsemet Spiritus, qui linguam modulatur ad preces, à dāpibus ora sequestrat, ne sit ructus oratio, nec saginatis faucibus, Rhetoris eloquentiæ lumina suffocentur. Rostra matutina amat orator, ut decocta cœnā firmioribus lateribus crepet, nec cū reliquiis cibi syllabas glutiat. Ergo orationis magister est & ieiunij. Ieiunium quasi Spiritus S. notionem sculpsit.

Angelus sic de Ioanne: *Vinum & siceram non bibit: & Spiritu S. replebitur adhuc ex utero matris sue.* Vide parilitatem verborum: *Erit magnus coram Domino; sequebatur: & Spiritu S. replebitur.* Cur intericitur prædictio ieiunij? Cur nō statim post prædicatam magnitudinem, Spiritu S. perhibetur implendus? Hiulcā videtur reddidisse orationem, intempestum oraculum abstinentiæ. Ne nutaret Zacharias, magnitudinēque promissi in infidos paueret impulsus, prædicauit abstemium, ut spiritu crederetur replendus. Euthymius. *Postquam per vini ac sicera abstinentiam de suauium rerum abstinentia fecit certiore, docuitque quod magnus futurus erat corā Domino: ad firmam deinceps persuasionem dicit id, quod maius est, videlicet quod à puero induetur virtute ex alto, & in quod diuinum vas erat euasurus.* Vas ergo Spiritus ieiunium formauit. Sed vrgeo: Statim ab utero replendus Spiritu S. prædicatur. Nondum ibi abstinentiæ locus, nondū tempus virtutis; nec premitur vna nisi lucem bibenti. Tenellæ infantiae etiam post ortum transibunt spatia, quibus pusio lacte potandus, non mero. Teneriori succo lactanda pueritia; nec virtus est, teneris vnguiculis vites abscondere, sed necessitas. Quomodo ergo futuræ tam in posterum abstinentiæ, potuit esse iam præsentis inhabitantis Spiritus dispositio? O vis ad Spiritum S. alliciendum! vel post spatiosas periodos abstinentia futura præsentem trahit: & vas illico fit Spiritus, solum quia postea vel vini stilla non temerandum. Bene Euthymius, *& in quod diuinum vas erat euasurus.*

Sed cur ieiunium Spiritus sancti quasi innara supellex est? Basilii responsum dabit serm. 1. de Basil. ieiunio: *Ex cibi namque crassitie veluti vapores ardentes, more condensa nebula conscendentes innascentem sancti Spiritus splendorem omnino evertunt.* Et infra: *Ebrietas Dominum non recipit, Spiritum sanctum expellit. Ut fumus apes abiicit, sic spirituales gratias crapula reiicit.* Apprime quidem. Nam humoris inlatentis constipata colluies, & ventris foculo condensatus vapor recrementis è crapula repetitis vitales obstruit meatus, & organa vitæ quasi fluctibus spumosis obrurat, animusque alto pelago natans naufragus it. Quid mirum, quod Spiritus non perflet in animum mediis in visceribus suffocatum?

Bene ista. Sed si scholasticè noueris, mysterium degustabis scilicet. Si increata, si creata perlustrem nullum magis ieiunantem intuebor, quam sanctum Spiritum. Spiritus siue Angelus, siue animus, siue Deus sit, quia carnem & ossa non habet, non cibo, non poculo imbuitur; nec vitam ab alimento mendicat: attamen quia intelligēs est, intelligibili cibatur obsonio. *Videbar quidem vobiscum manducare & bibere,* Angelus Raphaël dicebat Tobiae 12. *sed ego cibo inuisibili* Tob. 12. 17. T 2 & potu,

& potu, qui ab hominibus videri non potest, vitor. Intellectu & voluntate pollet: Intellectu quasi pranderet. Rationali gutturi species propinatur in cibum. Quot intelligit, tot manducat; nec se contentus, aliis à se perceptis, tanquam alimentis viuit. Fit quodam modo omnia, mètisque symposio pincernæ sunt elemēta. Trahit res ad se, rationisque dente masticat, & in tot videtur se vertere formas, quot intelligibilium conuiuatur in escis. Ast voluntas abstinens specierum & experts est; nec habet oculum, ne palatum. Adeo rerum omnium inuolucris exuitur, adeo pauper & nuda sibi sat est, ut & seipsam perdere concupiscat, & pondere rei amatæ vergens, in alienos usus erogari festinet. Quam potētia nobilis; quam ieiuna! lam scis, quod pergam. Spiritus S. non est terminus intellectus, sed voluntatis Diuinæ. Pater quasi se partus in Verbi generationem erumpit. Verbum, saturæ mètis fœtus est, quod Pater eructat. Spiritus S. si ingeniosus processionē scruteris, ex formali processionis indole solum est subsistēs amor, totus Patris, totus Verbi, vix sui; adeo ut nec procedat formaliter ut Deus, quatenus amor, sed quatenus diuinus. S. Thomas de potentia q. 2. ar. 3. ad 7. *Non autem Spiritus S. habet esse Deum ratione sue processionis; sed magis ex proprietate diuina natura, quia in Deo non potest esse aliquid, quod non sit Deus. Et sic ipse amor diuinus Deus est, in quantum quidem diuinus, non in quantum amor.* O mira diuinæ personæ origo, etiā in ipsa spiratione docens Ethicam, rerum omnium defæcatam prædicans vacuitatem, nostrumque animum suadens, ut à Deo & in Deum eat, redeatque: sic ieiunus, ut nihil exterum hauriat, nihil exambiat peregrinum. Ecce ieiunium stemma Spiritus sancti est.

S. Thomas

68.

Matt. 6. 17.

Chrysol.

Bernard.

Hieron.

Dicebat Dominus: *Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum & faciem tuam laua.* Sit in stomacho ieiunium sub labiorum seris, non ad oris fenestram spectandum euadat: unge potius caput, & faciem laua. Quid serius iniungit Magister? Alabastra frangere & phialas, ut madeat capillus, ut cæsaries oleum stillat? *Non ut coma capitis illecebroso redundet vnguento, serius magister iniungit,* dicebat Chrysologus. Mysterium later. Christiani caput Christus est. Quale chrisma in capite Christi post Iordanis lauacrum? Spiritus S. super eum, eo quod vnxit eum. In vertice sedebat columba, quasi inungens oleo ad baptismatis ritum. Cum ieiunas ergo, unge caput: Christum redde iterum delibutum vnguento, ipso scilicet ieiunio inūge, & quasi Spiritum S. Domini capiti iterum imposuisti. Bernardus in cap. ieiunij. ser. 1. *Est ieiunium capitis vntio. Mira dignatio! Spiritus sanctus super eum, eo quod vnxit eum. Descendit Spiritus in columba: & nihilominus ungi postulat, & à nobis. Cum ieiunas, unge caput tuum. Petit sine dubio, aut certe repetit magis. Quasi non differret vtrumque vnguentum Spiritus sancti & ieiunij. Vntionem petit, aut certe repetit magis. Vntio repetita, eiusdem vnguenti spirat odorem; quod Spiritus inter vndas Iordanis caput illiuit, ipsummet perfundat ieiunium. Mira dignatio! Hieronymum operabam, ut caperem eius verba. Sic aduersus Iovinianum, cap. 10. Sed & ipse Dominus baptisma suum quadraginta dierum ieiunio dedicauit.* Ordo sanè præposterus. Postquam Dominus ab aqua baptizatus emerit, quadraginta dierum capeffuit ieiunium, non ergo potuit præteritum baptisma præsentī dedicare ieiunio. Dedicatur lapis, cum vngitur; intinctio lymphæ dedicat baptizatum.

Sedò dedicatur ieiunio, cum iam Spiritus baptizato Domino oleum imposuit. Cēleo quod sanctum oleum dediceret baptismum, & illitū Domino voueat, quem dum perungit, sacris destinat, & mancipat Christo. Spiritus sanctus Christum inunxerat, dedicauerat: illico in desertum ad ieiunium arripuit, quasi dedicationem continuans: ut eadem vntio & ab Spiritu sancto, & à ieiunio fuisset; sic eadem dedicatio. Nec me à Hieronymo diuelles: *Iste est Dominus* (inquit ibidem) *qui quando ieiunamus, ungi caput & lauare faciem præcipit, ut non gloria hominum, sed Domino ieiunemus.* Nonne gustum sentis? Adeo ieiunium nostrum Domini est, ut quasi sedulus enitatur; ne fureretur homo, quod Dei est. Vide ne vel ieiunij frustum spectaculo vano prostituas. Redde Deo, quod Dei est. In numismate census Cæsar effulget; in ieiunio tanquam in numismate Dei affigitur cælatura. Si illud vendicat Cæsar, quidni istud Dominus? Hoc ære diues eris.

Matt. 21. 19.

Toties audiui cunabula mundi ieiuna. Non in teneri orbis genesi cæpes maritabatur aqua: nondum enim pluerat Dominus super terram. Non pendula arborum pondera legebantur. Nondum gramina rondebat ouis. Nondum terebrabat flores aculeus, ut dulcem nucleum in furtiuis apum incurfibus erogarent. Nondum auis cuspidem acuebat in poma. Nihil naturæ peribat. Communis est Ambrosij locus. *Primus usus mundi à ieiunio cœpit, quando lux clara resplenduit, &c. vsque ad illud. Quinto die produxerunt aquæ reptilia animarum viuentium, & volatilia volantia super terram, & adhuc ieiunium. Benedixit eis, & dixit: Crescite, & non dixit, edite & manducate. Sexto die bestiae sunt creatæ, & cum bestiis orta edendi potestas est, & usus escarum. Vbi cibus cœpit, ibi finis factus est mundi.* Equidem iam diu mentem pupugit Ambrosius. Non enim lego creatis bestiis dixisse Deum: *Edite, & comedite.* Sicut nec alitibus, nec piscibus. Cur ergo cum bestiis, non cum aibus epularum orta potestas: Præcipue nam ales nō nubila absque pabulo trahat, aucupatur sibi blandimenta granorum, orbat segetes, & laqueo prenditur, dum illice visco inescatur. Glutinum illi blanditiæ & compes. Pisces aluntur piscibus, de ipsis pastum ipsis natura ministrat, dum procerum alimenta sunt breues, & corporis quantitas decernit inter piscem alimentum, & piscem alitum. Quomodo itaque nondum cum volatilibus & piscibus solum mundi ieiunium, siquidem & disruptum cum bestiis? Dicerem: *Quia Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et ex aquis ortum genus* (dixerat Ambrosius) *partim leuas in aëra, partim remittis gurgiti.* Aquæ illæ ieiunium pennatis fœtibus indixerunt: Vbi Spiritus incubuerat, non potuit iniuria generari ieiunij. Adhuc ieiunet orbis: non solum sustineat inedia volucris & piscis; sed & simulent tantisper cibus non egere, quousque subortæ ex terræ sinu bestiae, etiā iniussæ ieiunij celebrationem corrumpant. Non degeneri vitio infament aquas, quas fouerat Spiritus. Si initium escæ à piscibus & volucris traheretur, cur sanctus Spiritus prima consecraret fluentia?

69.

Gen. 1. 5.

Ambros.

Gen. 1.

Ambros.

70.

Mirabar quod passim Patres Quadragesimæ inedia baptismatis dispositionem esse testantur, videlicet Sancti Sabbathi, quo fons in lauacrum laxatur, sacraque scaturigine eluit maculas, in nouamque lucem reproducit intinctos. Cur tam longa præparatio ex inedia? Quia

Quia in baptismo sanctus confertur Spiritus, & ad aquæ fluentia demittit alas columba, rostroque verticem baptizati perungit. O qualis sollemnitas! festiuitas qualis! Vesper ergo tanti festi ieiunium est. Cum igitur à vespere festum incipiat, eiusdem est Sancti vespera, cuius festum. En ieiunium pro Spiritu S. est. Ambros. ser. 27. Cum istis mandatorum observationibus fuerit hoc tempus impletum, tunc purgata & fatigata tot observationibus anima ad baptismum veniens Spiritus sancti inundatione reficitur, & quidquid in ea diuersarum agnitudinum ardor exsiccauerat, cælestis gratia rore perfunditur.

Auspiciū & emblemā Eucharistiæ ieiunium est.

SECTIO X.

ECHARISTICVS cibus sub cōiuij opulencia, ieiunij symbolum repræsentat. Epulum est, quod saginat ad gloriā, & quod damnat gūlæ saginam. Sine ferculorum habitu, sine carniū nidore ieiunos suos conuiuas sustentat, & tamen carnem exhibet in edulium, & in poculi mūditiem cruorem. Huic pro triclinio, conuiualique lectulo pura conscientia est, nec epularum indiget apparatus; sed ieiunij artificio imensum alimentum præbet in mica. Nō eget stomachi calore, ut adhæreat, non cursu aut somno, ut intra viscera decoquatur, feruor illi charitas est, & quæ amor cōdiuit, decoquit amor. Edoceat ieiunium, quos cibat, ne cœlestem escam carnalibus obsoniis cōfundant. Ergo apte Sacerdos, qui coqus Eucharisticus est, sacrique conuiuij magister disciplinam ingerit ieiuniorum, ut ieiunos sistat in templo, quos ad conspectū Domini parat, vers. 11. Tunc Eliachim Sacerdos domini magnus allocutus est eos dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. En magni Sacerdotis ingenium. Nondum aduenerat tempus gratiæ, ubi panis cœli in Virgineæ vuluæ forno decoctus pro fidelium esca suppetere. Sic ieiunium indicit in cibi Eucharistici vaticinium.

Paulus epulones obiurgat ad Corin. 1. 11. vers. 20. *Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est Dominicam cœnam manducare: unusquisque enim cœnam suam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autē ebrius est.* Ingenia torfit Pauli sententia, trutināt eruditi. Nobilis pars Patrum censet Paulum increpare ante Eucharistiæ cibum prandentes, qui se ad synaxin comessationibus præparabāt. Sic S. August. epist. 118. S. Thom. & Anselm. in Paulum, Sentiūt alij solum intorquere telum aduersus conuiuia, quæ post epulū Eucharisticum agebantur. Sic Theodoretus, Oecumenius, & alij. Huic dissidio pacem inuenies, si rimeris Eucharistiæ naturā. Quam parco frusto saturat animam, recreat corpus! Nobile, o nobile emblemā ieiunij! De micis Lazarus saturari gestiebat. Quis ex micis satur. Qui micā Eucharisticā sumit. Accipe (dicebat Paschasius) non quantum mica capit, sed quantum fides. Iam capies Paulum, etiā pro vtraque Patrum cohorte. Ieiunium est Dominica cœna: ieiuna ut accedas, ieiuna recedens. Non præripiat locum propera esca, cœlum ructa, non crapulam, cœli conuiua. Munus Eucharisticum suffocat, qui saturat corpus à Do-

Zerda in Iudib. Tom. I.

mini corpore saturandus. Nihil exterum gustes, postquam à Domino pastus surgis; ne ieiunium perimas, quod suxisti; sit ante ieiuniū, sit & post ieiunium. Ad hæc Chrysost. Tu autem priusquam communices, ieiunas; ut quomodocumque dignus appareas. Quando autem communicaueris; cum te oporteret magis augere temperantiam, omnia perdis. In utroque quidem oportet esse sobrium, & temperantem; antea quidem, ut sis dignus accipere; postea autem ne appareas indignus, quæ tu accepisti. Non gustasti Chrysost. acumen, ni aduersus Chrysost. arguas. Si dignus Eucharistiā accepit, quia ieiunus; quā fieri valeat, ut postea fiat, quia postea mādauit, indignus? Dignitas pristina, pristina fuit, etiam si indignitas superueniat. Quā apprimē! Suamet dignitati obstitit, qui ieiunus accedēs ad tēperantiæ cibū, surgit ad gulam. Si epulū Domini corporis ieiuniū est, indicat se nō communicasse ieiunij cibum, qui illico pabulis se distēdit.

Cur Eucharistia bona gratia dicitur? In cæteris Sacramentis etiā gratia insidet; cur non & bona vocatur? Sentirem quia bonū diffusiuum est sui, faciliq; sinu diffunditur in alienos. Sacramentorum gratia ē Sacramētis in accipientem fluxa liberalitate dispēditur; illa verō actione pereunte, cessarunt. Solum corporis Christi Sacramentum manet, manentibusque speciebus gratia persistit; & tamen, dum cibat, gratiam māducanti perfundit. O bona gratia! Manes in Christo sub Sacramento; & tamē te porrigis alteri. Accedit fidelis, & sanctitatis incrementa sortitur, dum sub claustro pectoris species tegit. Veni ad ieiunium, bonam gratiam inuenies. Mat. 17. dicebat Dominus: Mat. 17. 21. *Hoc genus demoniorum non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio.* Miraculum stupeo. Alter ieiunat, & alter à dæmone liberatur. Extraneo impranso rūpicretia, quibus irretitur extraneus. Quā fideli linea Eucharisticum cibum depingit! Ibi Christi gratia potitur & alter. Istic ieiunantis sanctitate etiam non ieiunus ditatur. Do Ambros. ser. 76. *Hoc genus demoniorum non eiicitur, nisi ieiunio & orationibus. Videte quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam; quod tantam præstet alteri medicinam. Quemadmodum proprium sanctificet hominem, quod ita purificet alienum. Mira res! Alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis utilitas.*

Eucharistiā aduersus dæmonis naturā cogitabam instructam. Diuinitatem appetierat ille, si. Mai. 14. 14. multitudinem Altissimi sibi perfricta fronte destinans. Heu miser! natura tua te non patitur esse Deum. Qui arrogans naturam Dei arripere tentauit, amissa gratia, naturæ perdidit participium. Diuinitatem homini pollicetur sub ficu, cupiens quod & homo totam Dei naturam æmulando, perdat portionē. Fefellit te superbia, stolide spiritus. Nō sic hominis natura à Diuinitate extorris: etiam manducans, tua poterit concupita nancisci. Veniet tēpus sæculis euolutis; cum assurgat in Diuinitatē per escam. Tu, qui cibi impos, etiā à Diuinitatis esca ablegaberis. Rupertus meus: Rupertus. *Hic præcipue Diuinitatem suam pollicetur, & illusionem nequissimi nebulonis, qui dixit: Comedite, & eritis sicut Dī, non sine magno cruciatu eiusdem seridē loquētis in verū effectum conuertit.* Magnus quidem dæmoni cruciatus, quod prodigio amoris occasio nē dedisset, quod homo Deus fieret, lucifer dēmo. Nunc ad ieiunium te accerso. Ausculta Chrysost. ser. 2. de ieiunio: *Non vobis ieiunium terribile, sed aduersus demonum naturā constitutum est. Ut si quis spiritum fuerit arreptus immūdo, & ieiunij perspexeris*

vultum, ceu ipse lapis immobilis actinetur. Plura mentem ex Chrysostomo acuunt. Ieiunat dæmō, quia spiritus est, nec cibariæ molis capax. Quomodo ergo aduersus dæmonū naturam ieiunium? Inersille & vacuus ab edulio; sed ieiunat & peccat: nec diuinæ particeps fit naturæ, etiam cum natura ieiuna. Hic est aculeus, quo pungitur, quod ieiunium construat hominem in Deum, à quo exulat ipse. Ecce sicut Eucharistia sic & ieiunium dæmonis naturam expungit. Riget ceu lapis dæmon ad ieiunij vultum, dicebat Chrysostomus. Mira res, quod spiritus lapis fiat, & nobilitatis celeritate irrequietus ad cōspectum ieiunij, ceu ipse lapis immobilis actinetur. Quare id memini, quod dixit Damascenus lib. 2. Orthodoxę fidei cap. 3. *Angelus incorporeus & immaterialis dicitur quantum ad nos; sed comparatus ad Deum, corporeus, & materialis inuenitur.* Quamuis enim nihil in Angelo sit de natura corporea, scribit S. Thomas 1. part. q. 50. art. 1. ad 1. *tamen comparatus ad Deum dicitur corporeus, & materialis, quoniam substantia incorporea medium sunt inter Deum, & creaturas corporeas. Medium autem comparatum ad vnum extremum videtur alterum extremum, sicut tepidum comparatum calido, videtur frigidum.* Sic Chrysostomum capio: Ieiunium à materia denudat, quasi in spiritum redigit, puriorem quidem & defæcatiorem ex gratia, ob quam ad diuinitatis euehit fastigium, & supremo spiritui facit persimilem. Dæmon spiritus est, & ieiunus; sed ita decrescit ab spiritu, absente gratia, fæcēque peccatorum densatus, vt hominis comparatione ieiuni, materialis appareat, adeoque malignitate materiæ rigeat: vt in duritiem lapidis obduretur. Si ieiunij prospexerit vultum, ceu ipse lapis immobilis actinetur.

75.

Noui ad sacram accessuros Synaxim, corpusque Domini sequente luce sumpturos, Ecclesiastico suasu arceri à coniugio. Sanctus sit, sancta percepturus. Anne ad ieiunium accessuro eadem intimatur deuotio? Do iterum Chrysostomum sermone 1. de ieiunio. *Esto pius in coniugio, si ieiunium veneraris. Per dies ieiunij S. esto.* Pulchrius de virginit. *Egrediatur (ait) sponsus de cubili suo, & Sponsa de thalamo suo. Hoc enim est Moysis etiam precepto maius. Nam si eos, qui contubio iuncti sunt, feruentes libidine, florentes atate, cupiditate effratos, in ieiunio & oratione seiungi oportet: quantum ceteros magis, quibus tantam vim non affert necessitas coniunctionis? Quomodo tam arcta concubitus lex? Si proli studet, quid officit ieiunio? Putabam ne contradictio eueniat: si in Spiritum euadit ieiunans caro, iam genituræ capax non est: Spiritui creato nulla est proles: nam in perpetuum duraturo, ob sobolem generatio superfluit. Quæ per ieiunium caro siccat, dentibus corruptionis obstitit: & si duratura, non eget filio.*

76.

Vltius sic meditor. Corpus Christi virginem pectus, virgineum lapidem, etiam sepulchrum exoptat: nescit polluta viscera partus Virginis. Hinc vellera niuea petit, vt descendat sicut pluuia in vellus: hinc gramina viridi illibata pudore, vt sicut stilla super gramina fluat: hinc fidelis sinus sacramēta Dominici corporis percepturus, à contagio noctis dicitur extergendus: ergo hinc & ieiunans nesciat detrimenta pudoris: nam & corpus Christi in ipso sepeliri confido.

Math. 6. 17.

Iterum libræ demus Christi verba: *Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lana.*

Quid est quod vnguenta deposcat à ieiunaturo Magister, qui dedocet luxum? Dixi quod caput viri Christus est, & idem sit caput vngere, quod vngere Christum. En mysterium. Domus pudici pectoris ieiunantis, repente fit templum Dei, Christi sepulchrum. Condiat itaque aromatibus, imbres odoratos spargat, vt corpus Christi sibi concludat. Mulier illa frēgerat alabastrum. Inuident murmure latente conuiuæ. Respōdet Christus: *Ad sepeliendum me fecit.* Nunquam iners odoratis succis sepulchrum Domini. Vnge ergo caput, cum ieiunas. Virgineus lapis est, monumentum nouum; quod excidit de petra, ieiunium, nullius antea cadauere temeratum. Quam bene sanctus Zeno sermone de ieiunio: *Si caput viri Christus est, qui vngere caput iubetur, sine dubio Christum vngere iubetur. Quis est, qui vnxit Christum? Euangelium nos docet illam mulierem, qua alabastrum vnguenti diffudit super caput Iesu: & ipse dixit, quia ad sepeliendum me fecit. Ostenditur ergo per hoc, quia vngere Christum, sepulchrum eius est preparare. Hic ergo est, qui vngit caput suum ieiunans.* Non satis demitor, quod nascitur Dominus, & stabulum eligit pro Regia, pro puluinari scenum, pro lecto præsepe. Moritur Dominus, eligit pro thalamo crucem; & tamen exanime corpus, Principis sepulchrum commendat, libras aromatum acceptat centum, vnguentis delibutum leui sindoni tradit, & funebri pompa sepelitur sub saxo. Quanta varietas cadaueris & infantis! illic ignobilis supellex, hinc ad ligamina Regius cultus. Ast non compares cum natiuitate sepulchrum, sed cum baiulo Dominici corporis vtero. Intacta nesciens virum verbo conceperat filium mater, pudico, cœlestique obtexerat claustro. Idem corpus est, quod sepulchro tribuitur. Sapiat ergo Virginem lapis, adscitæque vnguenta sint pro virtutibus. Ieiunans itaque vnge, quia sepelis; velut si Eucharistiæ symbolo pectus parares.

Matt. 26. 11.

Matt. 27. 60.

Luc. 2. 7.

Ioan. 19.

77.

Quid quod ieiunus Christum defunctum sepeliat? Imò viuum fortitur, baiulat viuum. Nonne vas electionis Paulus portauit Iesum prædicator veritatis, & Doctor gentium? Portauitne emortuum? Viuum quia & loquentem: loquela præsignat vitam; nō mors explicat organa vocis; *An experimentum eius quaritis*, dicebat sacer ille, 2. Cor. 13. 3. *qui in me loquitur Christus? Quo credemus Paule in te loquentem Christum? Quia castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ieiuniis nempe.* Ad hæc Hilarius Arelatensis Episcopus de initio Quadragesimæ. *Audi quid dicat Apostolus, cum inuisibiles aduersarios ieiuniorum castibus se illidere sentiret: Ego igitur sic pugno non quasi aërem verberans; quod cum loquitur, nescio quas in aëre potestates se verberare testatur; sed castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo. Iam quidem fiducialiter proclamabat; An experimentum eius quaritis, qui in me loquitur Christus? Et tunc vt spiritualibus noceat inimicis continuatis, studet corpus vallare ieiuniis: sed & hoc ipsum, vt Christus in eodem loqui possit, non aliter quam ieiuniorum sanctificatione promeruit.* Noscas apud Hilarium ieiuniorum sanctificationi adeo Christum additum, vt manifestauerit se viuum in multis argumentis loquens in Paulo, quia ieiuno. Vix crederes illis verbis, *non aliter quam ieiuniorum sanctificatione promeruit*, nisi fideres Hilario.

78.

Sed in puriorem me euocat meditationem, quod castus ieiuniorum appellat, quibus Apostolus

stolus aëreas verberabat potestates. Quid ieiuniis cum cæstibus? Sanè ieiunia arma sunt non à pugnantis corpore diffusa, non lora ventilanda per auras, non iacula vibranda, non ignea tormenta sonora tempestate discussa. Corpus ipsum, bellum instrumentum in dæmonem est, cum ieiunat: sicut natura dedit pugna brachia, non à cætero corpore discreta: sic gratia dedit corpori ieiunia, quibus inuisas, quibus inuisibiles debellaret nequitas: Cæstus dictus est à cædendo dixit Gerardus in Plutum Aristoph. Erat lorum à crudo corio confectum, cui massa plumbea insita erat. Sic alij quasi clauas, aut plumbeas massas è loris pendulas cæstus appellant. Non itaque coaptantur hæc arma ieiuniis. Sed nunquam eruditior Hilarius. Cæstus enim, si eruditionem introsperis, non erat quid separatum à pugilum corpore. Turnebus dixit: *Ita dictus, quasi sit subtile lorum*: nam lora suta brachiis, manibusque pugnantium cæstus dicebantur: fasciæ inquam, bubulæ ex crudis coriis conflatae, quæ manibus innectebantur, ut firmiter ferirent, nec se propriimet ictus recurso percuterent. Sic Poëta:

— Duroque intendere brachia tergo.

Et Theocritus:

Manus cingentem mediis bubulis loris.

Ergo bene ieiunia cæstus dicuntur, arma sanè non à corpore euulsa, sed ipsi corpori innexa. Brachia sicca, manus aridæ ob inediam, quasi rigentes ferro, quasi plumbo insuto æræ aduersarium dilaniant. Mira bellandi ars. Corpus macie depauperatum, ieiuniorum cæstibus spirituales pugiles ferit, & diminuta ab Angelis natura adeo ferocire videas in Apostatas Angelos, ut carneis brachiis etiam in aëre aëreas potestates contundat. Vis est ieiunij, quæ de corpore fecit spiritum, de spiritu cæstum dedit, ut de spiritibus ageret triumphum.

Moralis cinis in capite ad memoriam inspersus eternitatis præbet aspectum.

SECTIO XI.

PRÆOCCUPATVS cinis auertit eladem cineris dum impendet. Ignis, qui pugnae flamma, de incendio corporum laginatur, parit fauillis, & in spoliis mortis impingit, suffocatque scintillas in busto, & in sui hæredibus cineribus tumulatur. Nescit cum suis colluctari reliquiis, ad figuram expalescit stragis, & cum morte sepelitur incensi. Ergo cineribus sparge caput, ut ad mortis æstum titulum victoris præmittas. Recole te cinerem fore, organumque memoriæ, quod in capite est, feralibus spoliis infunde, ut, dum te mortuum memores, æterniseris. Si præpropera manu te in habitu, quod eris desingas, fictionem esse mortem addisces, quæ memorem sui in vitæ veritatem traducit. Cogitatione sis, quod eris post impulsam flebilis fati: fatum præueni in memoriæ suggestu, fatum ingeniosus eludes. Columitatis est artificium, mortalis periculi formam subire. Si in habitu inueniaris ut humus, tibi post humum eris posthumus ad ætatem. Scit mors cogitata æternare, quæ incogitata perimit desidiosum. Scit cum æuo

contendere, deciduamque vitam de fragilitatis solidare memoria.

Verf. 16. *Ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis super capita eorum.* Si ad feralis cinerem timent, ensæque & flammæ Holocaustis gestiunt arcere; cur sic cinis super caput exundat, cassideque puluerea se tegunt, ut iacula inimica retundant? Ingenium fuit auertendi cinerem, quem pauebant, se cinereo funerare sepulchro, ut magis viui cinerescerent, quam si mortui. Ut cineris memoriam acuerent, præuio cinere caput aspergunt, & quod fore se timent, sedula negotiatione præsumunt, ne inueniat mors in quem desæuiat, vitæ vigorem; sed pertranseat ut mortuos, quos quærebat ut viros. Ergo æternabitur Bethuliensis, qui sic decepit ignis iniuriæ, & sub cineris specie fugauit.

Sentire debes, quod hodie es quidquid cras eris. Cinis eris, cinis & esto. Præoccupa puluerem, conteraris meditationis dente, cogitatus ligone, memoriæ tribulâ. Abraham Genes. 18. verf. 27. *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis.* Cœlestis aulici grandis fiducial Recordatio pulueris eum sacris luminibus representat. Alloquium cum diuino Numine audet in puluere & cinere freris. Ideo de commercio maiestatis sibi confidit, quia se puluerem & cinerem cernit, velut si à cineris æternatus memoria posset cum æterno contubernium ambire. Quid deposcere parat, qui intentat alloquium? Equidem pro Sodomâ & Gomorrhâ, quas iam meditabatur ignis cœlestis, & in cineres redigiendas minabatur incendium. Id ergo quod cras erit vtraque ciuitas, se iam esse perhibet iustus ille. Si vtraque cinis, pulvis vtraque, luce crastina ventilabitur, meritò sibi cinerem, pulueremque præsumit, qui pro vtraque venit patronus. Et discas in te celeri experiri argumento, quod aliis definitur in pœnam. Siue hac, siue altera luce pulvis eris ex mortis incendio: ergo nunc puluerem te perpende, sis cogitatione quod eris re.

Ritum recole, quo annis redeuntibus ab Ecclesia cinere spargeris. Hominis tunc vellitur auris illa funestâ voce: *Memento homo, quia pulvis es, & in puluerem reuerteris.* Non satis Ecclesiastica verba demiror, dum singula euoluo. Lacerare tentat memoriam, & tamen immemor styli, quasi cineribus, quos producit, exterrita, dictiones inter se inserit aduersantes. Memoria non futurorum est, non præsentium, solum in penu condit quod fluxit. Seu intellectus, seu oculus præsentibus est: fides, spes, desiderium futuris. Si pulvis sum, non memorem, videam. Si pulvis ero in posterum, credam nunc: ne statâ potentiarum septa confusis dirimantur obiectis. Sed o semper sapiens mortis memoria, vel in ipsamet dictione subtilis? Quid est æternitas? Habes in Boëtio: *Interminata vite tota simul & perfecta possessio.* Fœlix duratio! Non terminis angitur, non pedicis premitur, non sepitur vallis, nō labitur. Tota simul est, largoque protinus fouet in sinu, quidquid temporis, quidquid æui. Præsens, præteritum, & futurum inuariata stabilitate præsumit. An eternitatis symbolum in fati memoria? Si te mortuū cogites indefesse, interminatam vitam, cogitationis possides arte. Ternam temporis differentiam in quolibet instanti sortiris. Cur tam inopina fors? Dabo. Nunc viuus, morieris cras. Vicissitudo hæc affecula corruptionis te ab æternitatis albo dispungit, ubi

nulla vicissitudinis obumbratio. Dum te cogitas è puluere fuisse, puluerem esse, puluerem fore, puluis tibi est in triplici temporis differentia: non variaris, qui semper utique puluis, heri, hodie, cras. Iam capies Ecclesiam. Triplici verbo, dum memoriam mortis inspirat, triplicem temporis illigat differentiam: *Memento, es, reuerteris* præteritum in *memento*, præsens in *es*, futurum in *reuerteris*. O æternitatis emblemata: Si omnibus vitæ spatiis te puluerem excolis, vitam, quam memoria sepelis, reproducis prolesque tui quasi surges è busto, quod meditationis impulsu, mentisque facibus incendiisti.

83. Vis iuuenem in adolescentiæ flore defunctum, Sap. 4. v. 13. à memoria mortis æternum? Sapient. 4. vers. 13.

Consummatum in breui expleuit tempora multa. Decessit ephœbus, quem nondum tingens faciem lanugo vestiebat. Et quid igitur *consummatum* dicitur, non *consumptum*? Adeo dissitæ inter se voces, ut illa apicem perfectionis præsignet, hæc vitæ ruinam. Obiit adolescentulus: sed qui impleuit tempora multa, dum viuus, quem ut consumeret mors, impetebat, consummatum inuenit. Qualis duratio implet tempora multa? Æternitas, quæ tres temporis differentias in instanti velox concludit. In celeri vitæ momento se iuuenis consumptum inuenit. Non sic, consummatum, perfectam vitæ possessionem sortitus. Dum se consumptum mortis meditatione, ad viuida virtutum exercitia putabat, reperit consummatum, & in prima linea, etiam posthumum præsumpsit spatium. Impleuit multa tempora, dum se ab spe temporis amouebat.

84.

Si hesternum puluerem, qui fuisti, adicias hodierno pulueri, qui es, crastino, qui eris, stabilem molieris structuram, nunquam temporis dentibus emordendam, inuiam ærugini sæculorum. Intuere Iobum. Tempestatibus ærumnarum iactatus amplexatur stercora, qui innutritus in croceis. Corpus vlcus est purulentis serobibus foffum, saniem perpluens, hiatibusque fatiscens, situ scabioso horridum, lepra candens, vermium pabulum. Et tamen ut tergeret laniens sentinam, *radebat testa scabiem*. Eheu dolor ingens! Ergone aculeata testa medela est? Imò rescinderet vulnera geminaret puncturas, & tabificum repercuteret, dum lenire tentabat: dolor tam duro medicamine recrudesceret. Nonne pānus supererat, etiāsi byssinum, sericumve defuisset? Porrigat vxor vel crinium vittas, vel oris pigmenta, lambat saltem linguā; cur garrulis laceffit iectibus desolatum? Bene discutis lenimen iusti. Edocet Iob ex vlcerebus imis renasci, ortum ex cinerea lepra adoriri; ex vermium moribus in vitam reducem euocari. Corpus prospicit continuis dolorum arietibus deturbari, concuti funditus carnē depascentibus vermibus; & memor luti, quo à primordio compactus, lutum resumit, lateritiam admouet struem & construit iterum, quod ceciderat. Edificatus ex limo reedificat: testam adiicit lepræ, lutum luto, & inter memorias ortus sui, & exitus construit, à manibus Dei edoctus, corpus iterum, quod perierat. Quam grauitur Gregorius Magnus 2. moral. cap. 3. *Testa saniem radebat; luto tergebat lutum. Pensabat quippe vir sanctus, unde sumptum fuerat, quod gestabat, & fragmento vasis fictilis confectum vas fictile radebat. Quo facto patenter ostenditur, quomodo corpus suum sibi sanum subdidit, quod & percussum sic desiciens curauit. Quam feliciter o mortales ingenium! Mortem quasi testam*

Iob. 2. 8.

Greg. Magn.

manu versare, membris allidere, applicare vitæ vulneribus, ut de morte victor euadas. Quidquid in sæculo agitur, scabies est, morbidoque pruritu vitæ & sæculi ambitiosos stimulat, alterutrum vnguibus laceramur, scabimur, pungimur, dilamurque vulnera, cum medemur. Ergo mortis testam saniem radamus, ut animus de vlcere conualescat, & de præuento cinere immortalitatis fœtus erumpat. O quot testæ, quot vbilibet lateres! Nonne vidisti ætatis matutina luce decorum, annis iuuenem & studiis, radiantem oculis, puniceum genis, vndantem coma, constantem robore, emarcidum tam cito, quam floridum? Transisti, & ecce non erat neque decor viridis, neque vigor: exesis genis fugerant oculi, macies iam vultus est, putrent dentes, latera dolent. Ecce testam, vulnera terge.

Iob iterum te conducit ad æternitas auspicium, cap. 19. vers. 26. *Et rursus circumdabor pelle mea.* Iterum hanc pellem vestiam, cingat hac cute, quam tabidus gesto. Tantum adamas pellem hanc tabo fluentem, scabie fœtidam, lepra crustatam? Hanc ipsam resumere sperans exhilaras dolores, queis angeris? Imò septuaginta legunt: *Pelle mea, qua perperitur hac.* Quam sapit iustus vir! In pelle rubricata mortem ferebat, tot litteris, quot facibus fœdam. In hac se æternandum sperat, utpote in qua mortis geminabat intuitum. Cœli pellem temnit, recusat nobiliorem materiam. Papyrus erat, in qua vulnerum atramento, aculeorumque punctis continuo mortem relegerat scriptam. Et æternitatis syngrapham conspiciebat: quid quod pellem suam sic haberet in pretio, ut in purpuram cœlestem seruaret? Ergo quæ mortis cogitatum iugiter prouocabat, immortalitatis dabat auspicium. Nescit in mortali immortalitas inueniri, nisi ex corruptionis cogitata materie.

Si oculus caligat terrenis volutabris infixus; ut visum recipiat, surgat è terra, secumque portet limum, ut pulueris sui meditatione conspersa pupilla clarescat. Cur Dominus cæcum luto illiniens, præstitit oculorum officia, Ioan. 9. *Fecit lutum ex spūto, & linxit lutum super oculos eius.* Interlinealis: *Ecce collyrium, quo ungitur genus humanum.* Et quid? Dicerem quoniam, ex quo primus homo se mortalem conspexit, aperti sunt oculi eius. Quid ineptius luto, ut pellucidam pupillæ crystallum abstergat ad lumen? Voluit Christus se hominis Opificem pandere, & quem prius ex limo construxerat, satagit ex limo nouiter instaurare: & quia cætera membra salua erant, oculi, quod nobilius membrum est, constructionem meditatatur ex luto, ut & homo nihil prius, quam lutum suæ originis, utpote quo illitus fuerat oculus, conspiciat, & Deus ipse ex luto celebritatem Diuinitatis sortiatur. Chrysostom. inibi Chrys. homil. 56. in Ioannem: *Ut manifestetur gloria Dei: nam cum limo formatum à Deo hominem audissent, ideo Christus nunc oculum finxit: vniuersæ enim creatura homo est præstantissimus, & inter membra oculi.* O quam proficua lutea conspersio & figulo Deo, & homini luteo. At quomodo oculus ex terra claret, si obiurgat vates: *Oculos suos statuerunt declinare in terram?* Et bene, si oculus in terram deflectitur, declinisque vergit, ut terrenis inhiat, & cœnosis affectibus volutetur, cæcutit quidem, perstrictoque oculorum speculo tenebescit. Verum si terram nouissimam ad se trahat, fixaque meditatione præoccupet, immor-

85.

Iob. 19. 16.

Sept.

Ioan. 9.

Interl.

Chrys.

Ps. 16. 11.

tali lumine, rediuiuoque lætatur aspectu. Eze-
 chiel. i. 18. sic de rotis. *Totum corpus oculis ple-
 num in circuitu ipsarum quatuor.* Et vers. 20. *Quo-
 cumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu & rota pa-
 riter eleuabatur, sequentes eum: spiritus enim vi-
 tæ erat in rotis.* Legitur apud Theodoretum: *Dor-
 sa earum plena erant oculis.* Qualiane dorfa in ro-
 tis, quæ sphericæ sunt? Certè dum cursu concito
 voluebantur, gyroque volubili stratum puluerem
 prægustabant, oculis spargebatur posterior pars,
 quæ leuabatur à terra: anterior autem, dum ter-
 ram tangebatur, oculis erat orba, donec iterum re-
 gyretur in orbem: sic iugiter dorfa oculis con-
 spersa patebant. En mysterium. Si oculus descen-
 dit in terram, vt hæreat, obæcatur: si eleuatus
 terram sibi conciliet in alto, clarescit, & in me-
 liorem vitam pulueris cognitione consciscitur.
 Vnde Theodoretus ibi: *Dorsa enim ipsarum ple-
 na oculis erant, hoc est, plena erant cognitione.* Cur
 Spiritus vitæ in rotis, & non potius in ferculo
 superiori quadrigæ? Quoniam sæpius tangentes
 puluerem, rotanteque circulo terrestis originis
 cognitionem lambentes, non extraneum mendi-
 cabant impulsu, nec quales in carpētis & plau-
 stris rotæ per alienum motum cientur; sed intra-
 neo vitæ fonte imbuebantur. Lyra: *Quasi diceret:
 Non mouebantur per exteriorem impulsu, seu tra-
 ctu, sed per spiritum intrinsecum viuificantem.* Ergo
 vita in rotis à puluere tacto.

87. En quo magis rotæ cum puluere paciscuntur vicinio, magis spiritum vitæ lucrantur : vt discas ab intimiori mortis cogitatu vitam emergere. Recole Dominum Lazarum suscitâtem. In ima fossa vita illi obuenit statim à voce Domini. Id arguo: Ioan. 11. 43. *Veni foras*, ait, non *resurge*. Dissimilia verba : nam *resurgere* est, mortem explodere, vitam resumere; *venire*, viuum à loco egredi. *Veni*, vt incipiat viuere in sepulchri visceribus, quasi ab illis, qui fœtus sit mortis, natus erumpat, & fideliore sydere durationem accipiat. Sic infantiles fasciæ, puerulorum panni, teneraque crepundia sunt ei, quotquot indumentis à sepulchro vestitur. Acutè S. Basilius Seleuciensis orat. 42. *Nec dixit, resurge, sed veni foras; ita cum mortuo differens ac si viueret*. Funditur in lucem viuus; nec viuere iussit Dominus, sed venire : viuit, vt veniat. Si *resurgere* iuberetur, forsân infringerentur vincula, sîndon rumperetur, vestiario mortis linquerentur spolia. Qui dixit *Veni*, non spatia permisit explanationi vinculorum, nec vitæ meminit; attamen tam ferax est sepulchri vterus, vt ab illo non nisi viuus emergat, Chrysologus. *Domus mortis mansio sit vitalis: vteri noua forma mortuum concipit, parit viuum*. Aduersæ quidem voces! Vidimus fœminam peperisse defunctum; mortuum concipi impossibile est, cum à conceptione prima fors vitæ fœtui contingat. Noua sepulchri forma nouam genesim meditatur. Si mortuum concipit; expecta sedulus, viuum pariet; imo æternandum: nam qui à sepulchro pullulat, mortem post terga reliquit, nec hostilem mortis manum veretur, quam fregit. O si te molliam! Te mortuum concipe, paries viuum. Proprium est rationalis mentis concipere, sicut & carnis generare. Si inanime sepulchrum, quia mortuum tetigit, sibi fœcunditatem conciliat, vitamque producit, cuius imposit: te concipe iterato cadauer, seridè, veraciter, maturè; & toties (crede) partum tui faustò renascens excipies, quoties esse memineris te defunctum. Ultra miraculum est, quod accidit intel-

lectui. Ex specie seu mortua, seu non viua fœcun-
datur, vt concipiat verbum mentis, quod viuens
est, & cæteris omnibus viuidius: & id tam verè,
tam absque fūco, vt ex hac imagine in mentis
charta depicta, Trinitatis scrutemur mysterium.
O quantum vmbra mortis iuuat ad vitam!

Quæstio est venusta, si illico monumenta aperta sunt, cum spiritum Dominus afflavit in cruce, cum discissi scopuli, collisi lapides suspiravere defunctum? Non desunt qui negent, retardantes usque ad Domini resurrectionem. Attamen luce clariùs obfistunt verba Matthæi; siquidem coniūxit vno tractu: *Petra scissa sunt, & monumenta aperta sunt.* Quare statim aperta fuisse, commune suffragium est. Urgeo. Christus primogenitus fuit mortuorum; non ergo cadauera illa surrexere tam cito gradu. Verum est; Resurrectio enim non illis contigit, quousque calcatrâ morte Dominus surrexit è lapide. Quod tacitè monuit Evangelista: *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius venerunt in sanctam civitatem.* Sic Origen. homil. 35. Orig. in Mat. Theophyl. Hieron. Beda, Euthym. ibi. Et Theoph. Hier. Beda. Euth. Quid tã præpropera sepulchrorum apertio, si adhuc per triduum humata cadauera remanserunt? Ergone oculis obficienda misera mortis imago, ossa putrida, exesa, olida? Ut appareant post triduum viui, triduo pandunt ignominiam sepulchra, Bene! E mortis officina resurrectio paratur. Ut viuerent firmiùs, se diu cadauera in spectaculum recludunt; oculis aperitur mortis vulva, ex qua oriundi. Sepulti apparent cineres, qui novæ tæ semina futuri. Nosce sepulturam matrem esseurgentium; triduum habes, rimare viscera, sinum inspecta corruptione fæculentum, iam iam prom parat ex his vermibus hac putredine coagendandam. Sic resurgit Lazarus ad vocem Domini, sic ad spiritum corpora defunctorû. S. Hieron. in c. 27. Matth. *Quomodo Lazarus mortuus resurrexit, sic multa corpora Sanctorum resurrexerunt, Dominum ostenderent resurgentem. Et tamen cum monumenta aperta sunt, non ante resurrexerunt, quam resurgeret Dominus, ut esset primogenitus resurrectionis ex mortuis.* Difficilia verba Hier. iam rent. Qualis similitudo vtriusque resurrectionis Lazari nempe cum defunctorum corporibus. Non enim inter accidentia sit, non est cur Hieron. Hieron. uliarem comparationem constituat? Censeo quia Lazarus institis ireritus exiit, mortisque solutus pannis surrexit; isti post diutino tempe edita mortis signa resurgunt.

Imo adhuc quis cogitaret (si fas esset, sed fas non est) quod apertis monumentis illico surrexerunt; non tamē exierunt protinus vsque ad resurrectionem Dominicam. Sanē verba Matthæi hunc sensū primis oculis ferre non nimis perscrutanti videntur. Sic ait: *Iesus autem emisit spiritum. Et statim: Et monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius venerunt in sanctam civitatem.* Quasi illa verba, post resurrectionem eius, non putarentur adnectenda cum *surrexerunt*, sed cum *exeuntes*. Quod licet verum non sit, vt primus resurrectionis flos Domino seruetur, pulchræ meditationi adstipulatur; siquidem vt vitam illi sortirentur floridam, vegetam, duraturam triduo in monumentis de puluere disciplina erudiuntur. O vere filij, ô veri discipuli mortis! Quid si ob tam artificiosæ mortis acu elaboratam vitam, illam iterum non amiserint? Plures dixere iterum illos post resurrectionem

881

Mat. 27. 5 = 1

Orig.
Theoph.
Hier.
Beda.
Euth.

892

Matt. 27. 52-3

Theoph.
Euth.
Druthm.

tionem decessisse. Sic Theophylactus, & Euthymius, qui ait: *Postquam autem apparuerunt: iterum dormierunt.* Sed contrarium doctis insedit. Christianus Druthmarus: *Isti autem immortales resurrexerunt, & cum Domino ascendente ascenderunt.* Quam consonè! Vita, opificis mortis detornata manu, non ultra mortis spiculum pati debebat, non falce feriri, quæ sic in æternitatē ex ipsis cineribus, ceu glebis germinauerat exaratis. Surrexerunt illi non ad vitæ ministeria, sed ut apparerent viui: sic in vitæ ostentum, in gloriæ vitalis prodigium. Vnde quia vita nobilior, nobiliori fuit mortis arte pangenda. Accipe Caietan. *Isti surrexerunt à mortuis, non ut Lazarus, qui iterum mortuus est, sed immortales. Quod patet ex differentia vitæ: nam Lazarus suscitatus est ad officia & conuersationem vitæ præsentis cum aliis hominibus; & propterea surrexit mortalis. Isti autem non sunt suscitati ad officia, & conuersationem præsentis vitæ. Propter quod significantius Matthæus explicauit, quod apparuerunt multis.* Ecce vita elaboratur, ut appareat; sic nitidior, sic venustior, sic ex morte. Acutè Purpuratus hic causam reddidit, cur Lazarus surrexit mortalis, immortales illi: nam Lazarus, ut cum hominibus conuersaretur, illi ut apparerent. Ne ob immortalis conuersationem, mortis pereat cogitatus, & in æternitatis statu te illi suspiceris æqualem. Immortalis solùm in spectrum resurgat; putetur larua, horreas, fugias; ne tibi vitam, quam conspicias in alio, præsumas.

Caietan.

Zelus Domini in arma Sacerdotem accingat, ut diuina iura conseruet. Deus in eo est. Pro Deo fungitur, cum sic zelat, indolem Angelicam emulatur.

SECTIO XII.

90.

SACERDOTIS officium lacteum est, qui de pacis colore albis vestitur, de pietatis niue niueis ornamentis splendet. Sed ad Domini vliscendas iniurias in ardorem niuem incendat, vrgeatque calorem in purpuram, ut flammeus sit totus, totus armiger, non togatus. Pro regnorum iure, & propagatione ditionis Rex bella gerit, recenset milites, lustrat phalanges. Tunc Sacerdos, cui totus orbis pro insula est, vniuersitas pro peculio, templum pro Regia, mitis se continet inter aras, nec ad sanguinem effundendum accitur, qui non nisi rimatur ad victimam, pectoris deuoti medullas, ut offerat Numini pro peccato. In templi adytis officiosis ad Deum negotiatur obsequiis, cum à militum strepitu crepat terra, pro paceque deuotus incumbit, & de religiosi luminis quiete armorum nubila serenare contendit. At si in diuinas aras impetitur, si bellum indicitur religioni, & Dominica iura inuaduntur, si hæretici & idololatræ ingruant temerare factaria, si est qui privilegio superbæ Ecclesiasticæ iura conturbet, gladium verbi Dei pro thuribulo rapiat, chlamydem pro pluuiali, pro planeta clypeum, pro sericisque caligis ocreas, pro pileo cassidem, si quidem prouocatur ad arma, zelus Domini Sacerdotem de suo mitem, de officio tranquillum in Domini-

ci belli Imperatorem inaugurat, lac deponat, induat absynthium, lucem transigat in incendium. Angelus lucis est, sit & ardoris. Ministros suos Dominus vult ignem vrentem, nec alia Angelis natura, quàm zelus pro cælo.

Hebræi Sacerdotes nunc per humilitatis prælum contusi in suæ mortalitatis cinerem effluunt, quoniam cum Deo agebant, ad cuius maiestatis ardorem se fauillas esse fatentur. Verùm aduersus Dei hostes, non ignauia cinerem, sed diuini zeli flammam arripiunt, ut non ex humo homines, sed ex habitante Deo, se Deos religionisque æmulatores, panderent, & aduersus idololatriæ scelus armatos. Nonne summus Sacerdos bellica negotia tractauit? vers. 3. *Praoccupauerunt omnes vertices montium: & muris circumdederunt vicos suos, & congregauerunt frumenta in preparationem pugnae. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad vniuersos, per quos via transitus esse poterat. Et fecerunt filij Israel, secundum quod constituerat eis Sacerdos Domini Eliachim.* Cur belli causas tractet Sacerdos, & de adytis erumpit ad campum, eiet agmina, & ingenia militaria præsumit; Nonne Princeps Ozias moderaminis clauum tenebat, cui ad æra instruere munus, agereque Martem, officium? Sanè præcesserat vers. 2. *Tremor & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem & templo Domini, quod fecerat cateris ciuitatibus & templis earum.* Si templi causa est, Sacerdotalis roboris tempus est. Nihil est sacratius defensione sacrorum, nihil feruore militari tranquillius, quàm pacati mystæ inter vota & suffitus puluerem immisceant armorum. Nobilior victima zelus est, & in torpore quietis otari, scelus. Deus se in Sacerdote defendit, cum diuina iura aduersus sacrilegos hostium gladios impaudus Sacerdos defendit. Pro Deo fungitur, qui Deum induit, ut irreligiosum crimen auertat, sceleratosque mactet cupide correctionis, & sermonis sancti rhomphæa.

O quàm iucundè delinitur Maiestas ob peccatoris incensam hostiam, quam zelus iugulauit! quasi diuina victima sit Diuinitatem à manu zeli carnificis sibi concilians. Conspice Mathathiam, Machabæorum decus fidei, & religionis ornamentum. *Accessit quidam Iudæus in omnium oculis sacrificare idolis supra aram. Et vidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes eius: & accensus est furor eius secundum iudicium legis, & insiliens trucidauit eum super aram. Sed & virum, quem Rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit, & zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zambri filio Salomi. Et exclamauit: Omnis, qui zelum habet, Macte animi vir, quo spiritu sic animosus insultas? Sacrilegum trucidas in ara, ut lethalis sanguinis libamine lapis exundet, tepidoque cruore delibutus, sursum huius flagitiosi epuli nidorem emittat? Quid adegit virum, ut regalia iussa despiciens, in irreligiosi sceleris loco Sacerdotem sacrilegum cæde propra consecraret? Quod carnes porcinas, quas propinabat Antiochus, Iudæus ille comedendi audus immolabat in ara. Præciderat enim caput porci, illudque detulit ad altare, ut in igne foci conditum, & sibi & Diis dapes iucundissimas ministraret. Ergo pro porci capite iugulat Mathathias in ipsamet ara Iudæum, ut caput eius quasi porcinum, sapidum dæmonibus epulum dedicaret. Quàm sapiens*

91.

92.

1. Mach. 2. 3.

piens zelus! quàm de cœlo fuit, qui sic se pro Deo exhibuit, ut porcum porci amatorem dæmoni, litando permitteret. Audi prius Iosephum libro 3. capite 8. Respondens unus ex Iudeis illis iniquis, qui erant cum Principibus Antiochi, ait, Miror de vobis, ô Principes, quamdiu non sumitis ultionem de Mathathia! Cumque sic loqueretur, extraxit gladium suum, & præcidit caput porci, sumensque illud portavit ad altare, quod struxerunt in templo Regis Antiochi, & posuit illud super ipsum, incenditque thymiana in honorem sculptilium Antiochi. Quod videns Mathathias, commotus zelo Dei sui, exemit gladium suum, insiliensque in Iudeum illum abscondit illius caput, corpus autem truncum cecidit super altare. Auxit holocaustum qui ad caput porci caput cumulavit Iudæi. Quæ animositas ad tantum incitavit ostentum? Zelus Dei fuit, qui in sculptilibus Antiochi dæmones habitare conspexit, illisque amicam suinam victimam in Iudæi iugulo præparavit, ut in zelo Deum, quasi in cœlo habitare monstraret. Recordare quid in dæmoniis dæmones à Deo homine poposcerint: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos. Quale animal è volutabro, colluvioneque sordidum dæmon appetit in subsellium! Cur sic Christus desideris ardet? Ut spurcissimam eius indolem patefaceret, qui squalentem gregem ad sui cultum amabat. Non in pecora mitti sollicitant, quoniam hæc diuinis in sacrificia aris feruebant, nec sanctitate, sed squalido horridoque peccatorum situ, fluentque spurcitarum rabe Diabolus delectatur. Ergo hunc illi gregem in miserum sacrificium Christus permittit, quo eius in abominationis victimis foetidus & immundus honor pateret. Fauet Remigius in caput sextum, in nouis exemplaribus. Non petierunt, ut in pecora mitterentur, quia pecora Dei præcepto munda sunt animalia, & tunc in templo Dei offerebantur. Præ aliis autem immundis in porcos mitti petierunt: quia nullum animal est immundius porco, unde & porcus dicitur quasi spurcius, eo quod in spurcitiis delectetur, sic & dæmones spurcitiis peccatorum delectantur. Si igitur caput Iudæi porci consecratoris, in ara coram sculptilibus Antiochi iugulat Mathathias, & in igne zeli comburit, facile ostendit in se Deum inhabitare, qui dæmoni permittens porcum, eius spurcissimam esse religionem ostendit, & quotquot illi subduntur, de porcorum indole iugulandos. Nonne propter zelum, Deum hominem adumbravit, qui tali sacrificio dæmonum intinxit altare?

93. Hinc recognosce præfata verba, quæ dedimus de Mathathia: Et zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zambri filio Salomi. Cur cum Phinees componitur Mathathias? Scis Phinees Eleazari filij strenuum virileque facinus, qui arrepto pugione Hebræum cum Madianitide interdicta consuetudine copulatum, in ipso libidinis æstu perfodit, & per medias acies aciem ferri foetido, obscenoque cruore tinctam protendens, Domini in populum mitigavit furorem: Arrepto pugione ingressus est post illum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus: vulnam impietatis, & præuicationis seminarium perfuso incesti sanguinis imbre exsiccauit.

Num. 25. 11. Quid inde Dominus? Dixitque Dominus ad Moysem: Phinees auertit iram meam à filiis Israel, quia zelo commotus est contra eos, ut non ipse deletem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius pactum Sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo. Si Sacerdos, ob scortatores enectos ferro ultore, constituitur Phinees, apte eius exemplum in Mathathia recognoscitur, qui se Sacerdotem exhibuit diuini zeli, ceruici Iudæi immolantis sacrilegè in ara gladium immiscens. Expende cur Sacerdos in sæculum dedicetur: Quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse deletem filios Israel in zelo meo. Et quid bis protulit zelo meo, cum tamen de distinctis zelatoribus agat? Ergo idem utrobique zelus & in Deo & in Phinees. Ergo Deitatis portio in hoc sacro æmulatore confedit: qui quasi à Deo arripuit zelum, ut ipsius armis Deitatis pro Deitate irrumperet in scelestos. Mira zelantis auctoritas! Iram Dei in se transfert, ut velut eam moderans & diuinam iustitiam exatiet, & consulat populi sospitati. Zelus Dei in Phinees adhuc mansit; & ideo sic in duorum supplicio, quod pugio per media adulterè coniugatorum corpora sumpsit, Dei vindicta completa est. Adnotasti illud: Quia zelo meo commotus est contra eos? Contra quos? Anne contra scortatores. Imo contra vniuersum populum: nam præcedit: Auertit iram meam à filiis Israel. Verum quoniam in zelum illum quasi traductus fuit, qui in Deo inerat aduersus filios Israel, ideo fertur exarsisse in omnes, cum tantum in impudicè nexos grassaretur. Bene Abulensis in caput 25. Num. quæst. 7. Non fuit Phinees commotus contra omnes Israelitas: quia solum fuit persequutus Zambri ad mortem: quia tamen displicuit ei facinus istud in quantum contra Deum erat, non solum contra istum mouebatur, sed contra omnes peccatores. Et patuo interstitio: Et dicit Deus: Ne ipse deletem in zelo meo, id est, ego habebam desiderium vindicandi offensam irrogatam & vindicasssem eam: quia tamen Phinees zelauit loco mei, ego non vindicabo. Ast si Deus iniecta plagâ strageque ingruente in omnes filios Israel vlticia supplicia inferebat, quomodo gemino percusso, Madianitide nempe & Iudæo, tantum de pœna exegit Phinees, quantum Deus exactor erat? Equidem quoniam diuinum zelum in se traduxit, & quasi in Dei functiones erectus iustitiæ lancem librauit: nec potuit vltioris ultionis in zelo Dei remanere scintilla, quem sic æmulator eius moderatus est. Sic legit Ambrosius in Psalmo 118. octon. 17. Ambr. ad illud: Exquisiuit me zelus. Erit illi, (id est Phinees) & semini eius post eum testamentum Sacerdotij æterni, propter quod æmulatus est Deum suum. Obserua stylum. Imò pro Deo suo, dicere debuit. Eò diuinus zelus in Deum eleuat habentem, ut quasi in Deum construat, æmulatoremque Deitatis quasi parem in parem constituat.

Nec iam mireris, cur zelus Phinees zelus meus à Domino nuncupetur: Quia zelo meo commotus est, ut non ipse deletem in zelo meo. Zelus vtriusque sed vnus est, quia in zelate Deus est. Dicerem quod aliàs venustè Augustinus ad illa verba: Mea doctrina non est mea, tract. 29. in

Ioan. 7. 16. in Ioannem. Si non tua, quomodo tua? Si tua, quomodo non tua? Tu enim dicis utrumque: & mea doctrina, & non mea. Quod tandem ab æternæ generationis indole, & simplicitate Deitatis enodat. Et suam doctrinam dixit seipsum; & non suam, quia Patris est verbum. Ergo dum zelus meus, qui & Phinees, dicitur à Deo; Deitatis unitas adumbratur, & in effigie zeli ductis coloribus spirat. Zelus hic & viri est, & viri non est: quia Dei est, dum viri est. Dialectus hæc à superni Genitoris indole transcripta est, & ex Diuini Verbi characteribus, quasi transfusa Deitatis umbra in Phinees transcripta. Miraris? Zelus Phinees in Christi Domini typum euexit: quippe Interlinealis supra illud: *Quod cum vidisset Phinees, scholiast Christum.* Quin & Hebræi Phinees autumant esse Eliam, si Ruperto adnuis libro 2. in Apocalypsi. Eadem zeli fortitudine Phinees quoque, quem ipsum Eliam fuisse Hebræi autumant. Scis id ipsum autumauisse de Christo. *Quem dicunt homines esse filium hominis? Alij autem Eliam, alij Ieremiam.* Indidem Sacerdotium æternum Phinees ob zeli meritum statuitur; cum tamen de Christo id recinatur. *Tu es Sacerdos in æternum.* Denique: *Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius pactum Sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo.* Quale pacis fœdus hoc? Quale quod in Iridis arcu, sinuosaque versicoloris circuli portione, qui versis in cœlum acuminibus extremorum, ut parcat terræ, in cœlum quasi sagittas tempestatis intendit. Equidem pacis fœdus à militia cœlestis exercitus erga humanam progeniem, nascente Deo homine, personuit in æthere: *Pax hominibus bona voluntatis:* & in sacræ vitæ coronide fermè iam ad radicem patibuli hoc pactum testamenti tabulis pacificus Salomon inscripsit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Qui fecit vtraque vnum, inimicitiarumque diuulsit parietem, regnum, cui pacis non erit finis, pacato, dealbanteque stolas sanguine, dedicauit. Cur igitur hoc cœleste fœdus pangitur in Phinees? Demirare, quàm viuida Dei hominis in viro zelatore præcessere vestigia: quàm amico, promiscuoque muneris cōsortio cū Christo fungebatur venturo, qui generatorium perfidiae, adulterinosque complexus, ne serperet per progeniem piaculum, iniecto mucrone dissecuit. Hæc in hoc pacis munere pro præmio latuerunt: quod admiratus Philo in catena Græca: *Cum illustrato exercitu quæreret Moyses, quo honore Phinees prosequeretur, antequam Deus suo oraculo, in primisque iuuenem magno affectu honore pacis: quod nulli unquam mortalium affatim præbuit. Deinde perpetui dignitate sacerdotij condecorauit.* Pondera illud: *Quod nulli unquam mortalium affatim præbuit.* Supra mortalis prærogatiuam celsitudinis assurgit: & quæ exuperat omnem sensum, pacem quasi mediatoris Diuini metator præuius sortitur: ut instruat, prius quamdam imaginem Dei hominis efformari assuenisse in homine zelatore: quasi iam tunc addisceret Deus Dei filius, qui vera imago Dei est, in homine humanitus apparere.

Nonne gratia habitualis sic hominem Deo conformatur, ut in eo quasi inciso ære, spirantem inducat Deitatis effigiem: magna enim nobis

promissa donauit, ut diuinæ essemus consortes naturæ; id est, per gratiam, quæ sacra Dei delibatio est? Si forsan id in Dominico zelo fortieris? Adsit Ambrosius in Psalmum 118. octon. Ambrosius 17. ad illud: *Exquisiuit me zelus domus tue,* quod legitur loco eius: *Tabescere me fecit zelus tuus;* sic fatur: *Vides quia zelus Dei gratia est; qui exquirat, qui superuenit, qui se iusti infundit pectori. Zelus Dei vita est. Denique Dominus ait: Zelus domus tue deuorauit me. Sicut enim ante in Adam deuorauerat hominem mors praualetens, ita zelus deuorauit, quem vinificauit in Christo.* Perpulchra sunt hæc. Quod gratiæ est vni zelo Ambrosius adtribuit. Non volentis, nec currentis est; exquirat habiturum, ut habeat; se iusti pectori infundit, imbuat arcana, & Spiritus sancti modulo superuenit: & quoniam vita superna gratiæ deputatur, utpote quæ in vitalis, & supernaturalis exercitamenti motus erumpat, eadem adscribitur zelo, qui animosis spiritibus animum incalentem accendit, ut feruido incitamento se in supernas actiones extendat. *Zelus, inquit, Dei vita est.* Anne zelus dei, an vita dei? Vtrumque. Dei vita est zelus, qui pro dei honore decertat. In quone dei vita cognoscitur? In iugi diuini operis exercitio, utpote cui ipsum intelligere natura est, quod irrequieto ambitu in orbem agnitionis suimet regyratur. Sic sanctus Thomas 1. parte quæstione 18. articulo 3. in corp. *Illud, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, quod naturaliter habet, non determinatur ab alio: hoc est, quod obtinet summum gradum vite: tale autem est Deus, unde in Deo maxime est vita.* Anne torpet resupinus ab opere, qui à zeli flamma, ebullienteque illice agitur? Imo ignis operosi more continuâ agitatione cietur; & cum zelus intellectualium sit, vitam dei non indocta imitatione transcribit, siquidem in opere diuino actuosus, & igneus insistit. Sic Ambrosium caluisti.

A quone pascitur vita hæc? Pergit Ambrosius: *Zelus domus tue deuorauit me.* Ergone zeli vita zelo velut alimento nutritur, semet vegetatur in cibum. Sic innuit: *Zelus Dei vita est. Denique Dominus ait: Zelus domus tue deuorauit me.* Quàm ex tripode loquutus est! Si vitam dei æmulator diuini honoris æmulator, quid quod diuinæ vitæ more nutriatur? deus, cui intelligere viuere est, cui se intelligere, natura, se ipso pascitur; non exteri indigus edulij, qui affatim ab infinitudine suæmet cognitionis alitus perseverat. Qui zelat, è zelo victitat; dumque in feruentiora expatiatur officia, quasi geminatis dapibus, nunquam satur immergitur. Non sat. *Zelus domus tue deuorauit me.* Id ex Psalmo 68. est, vbi Genebrardus ad illud: *Quoniam zelus domus tue comedit me: Consumpsit me, absorbuit, consumpsit, perdidit: Zelus, id est, instat indignatio concepta è prophanatione templi tui.* Ad cibi morem respexit, qui ut in substantiam aliti tendat, tunditur prius, & in trituras vsque attritus caloris actiuosa exercitatione consumitur. Verum ex hac ipsa alimenti natura ingeniosior explicatus arridet. Adeo, qui zelat, à zelo peruaditur, & imbuatur, ut in ipsum zelum pertransire putetur, & conuerteri, sicut esca in aliti naturam euadit. Ergo totus zelus fit, qui à zelo comeditur; sicut modicâ morâ pars manducantis fit, quod manducatur. Nec

Ambrosius. Nec vacat acumine, Ambrosij lectio: *Zelus domus tua deuorauit me.* Quod deuoratur gutturi expansi auiditate; ut venter citissime saginetur, non dentium moram molamque collidentium expectat, non frangi conterique sustinet, sed deglutit integram portionem, quam sperat ignito decocturus impulsu. En zeli auiditas ad faciem ingluuiem: non remoratur in sectionis, fragminisque tarditate: non sensim, partiteque vult hominem sibi concedi: totum adripit, ut deuoret, quem flammeo rogo celerem potest decoquere in alimoniam. Viua esca solet deuorari, quæ intranea cæde corrodit habenrem, & alitum ipsum pro sui cibatione remandit. Ergo qui à zelo deuoratur, & zelum seipso, & se ipsum zelo saginat, ut quidquid sit, zelus sit. Ut totus zelus fias, non solum te masticer, & comedat zelus, sed deuoret, ut alterna colluctatione, & zelus te in se traducere satagar, & tu zelum in te conuerrere decertes; ut ille in te, & tu maneat in illo. Sic viua esca Dominicum corpus est. Nonne obseruas: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo.* Cur hæc reciproca transfusio?

Ioan. 6. 54. Ibi 56. Quoniam, *Ego sum*, inquit, *panis viuus.* Si viuus, ipsummet, à quo manditur, mandit, & quadam vicissitudine alter alterum in alterum, alimenti more transformatur. Aptè Bernardus. *Non sanè alias, perfecte unimur Deo. Nam si manduco, & non manducor, videbitur in me esse ille, sed nondum in illo ego: quod si manduco quidem, non manducor, me in se habere ille, se non etiam in me esse videbitur. Sit igitur firma, integraque connexio, ut ego in eo, & nihilominus in me ipse sit.* En vitæ Dei, quam zelus delibat, imitatio perfecta. In ipso, id est, in verbo vita erat: quoniam in Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater: se Genitor, fecundi intellectus ope egerit in Verbum, cui vita, utpote prima intellectualis operatio, transfunditur, & in ipsomet vitali exercitio remanet Genitoris. Quare Dominus ab indole suæ generationis deprompsit exemplum: *Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem.* *Qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Et iam tutò fidas his, quæ protulimus ex Ambrosio. *Vides quia zelus, Dei gratia est, zelus Dei vita est.*

Ioan. 1. 1. Hinc opæ pretium sit disquirere, an zelus natura Angeli sit. Si intellectualis vita est, cur non & Angeli sit; cui viuere, intellectualibus est motibus aspirare? Apocal. 3. sic ad Angelum Laodiciæ: *Scio opera tua, quod neque frigidus es neque calidus. Vinam frigidus esses aut calidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Consulo tibi, ut emas à me aurum igne probatum.* Si desiderat, quod vel frigescat, vel caleat: cur signatè consulit, ut emat ignem, fulcraque flammæ aurum meretur; nec venalibus nundinis frigus obicit, ut conducat? Qui vel frigidum esse præ tepore, segnique desidia volebat, ab Angeli eum sequestratum natura magis, quam gelidum Angelum concupiuit. Satius esset non Angelum esse, quam non igneum. Desciuit à natura, qui friguit: *Qui facit Angelos suos spiritus*, ipse ministros suos in ignem efformauit vrentem: aneo pede, pennaque tardigrada volueretur; ab spiritu degeneraret in saxum, qui gelu rigeret, cum Angelus esset. Qualis ignis hic? zelus est. Ausculta Ambrosium supra: *Angeli*

*quoque sine zelo nihil sunt, & substantia sua amittunt prerogatiuam, nisi eam zeli ardore sustentent. Denique in Apocalypsi Ioannis Dominus ad Angelum Laodiciæ dicit: Scio opera tua, usque ad illud: Consulo tibi ut emas à me aurum igne probatum. Hic est Dei zelus, hic est fidei vapor deuotionis feruor, qui nos velut suauem cibum in Christo remolit & format. Quid nobilius? Preme illud: Angeli sine zelo nihil sunt, & substantia sua amittunt prerogatiuam nisi eam zeli ardore sustentent. Nimium animosa thesis hæc? Nonne Angelus forma subsistens est, intellectualibus tantum dotibus opulenta, substantia semper nobilis, quia semper irrequieten intellectiois actu citata? Cur substantiæ prerogatiuam amittit, si diuinum zelum interrumpat? Quoniam si zelus Dei vita est, quæ in intellectuali, vegetis excursibus, officio perennat; & Angelus iuxta sui naturam perpetua intellectuione deuoluitur, intellectusque flamma animatur; à vita deficit, si ab hoc ardore tepescit: desinit esse Angelus, si desinit ignis; nec nisi hac flamma dilatatur ingenita, quasi cadauer sui, functus frigescit. Sanè apud Dionysium cap. 4. de diuin. nomin. *Angelus est Dionysius. speculum purum, clarissimum, suscipiens totam, si fas est dicere, pulchritudinem Dei.* Ergo si substantiæ prerogatiuam perdit, cum zelum imminuit; speculum Deitatis pulchraque effigies splendet in zelo; qui si in cœlesti friguisse spiritu, percussa Angelicæ naturæ crystallus nullis Angelici ministerij vlibus profuisset. Aptè illud: *Sed quia tepidus es, incipiam te euomere.* Accinunt nimium his, quæ præfiximus: *Zelus domus tua comedit, seu deuorauit me.* Qui quæ Angelus & minister, comestus fuerat à zelo; quæ tepidus euomitur: insalubris est, indigestaque moles, quam facer calor ægrè decoquit, ut sustentet. Quare pergit Ambrosius: *Quanta Domini gratia, ut nos in suo ore constituat, & quasdam nostrorum meritorum epuletur dapes, ac si mereamur, deuoret, si nostri cibi suauitatibus delectatur.**

Hinc homo cui diuinus zelus infedit, Angelicis fungitur ministeriis. Recole Phinees: *Sterit Phinees, & placuit, & cessauit quassatio.* Quid est quod solum quia sterit, quassatio plagaque cessauit? Qui gustus in illa dictione sterit? Equidem stare, Angelorum est, sicut & igniri. Scis illud prauum Angeli: *Sedebo in lateribus Aquilonis.* Quam peruiro nexu Aquilonare gelu cum sessione coniungit: qui quæ cœlestis Angelus, ut minister & ignis vrens, stare debuit & ardere. Nonne stant Seraphim, & quasi volantes flammæ in statione irrequieta, seruitutis & ignis demonstrant iudicia? Isaia 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum: Seraphim stabant super illud.* Tob. 12. *Ego sum Raphael Angelus vnus ex septem, qui adstantus ante Dominum.* Quid sedere gliscis coram tot stantibus defesse lucifer? Quid piger sic frigida tibi strata suspiras? Naturæ Angelicæ perdidisti naturam, cui zelus friguit, cœlum occlusum est: intelligere desuisti, stultus sis: sola sedet Trinitas: si de Angelo gloriareris, concupisceres & stare. Sapienter Bernardus serm. 3. de verbis Isaia. *Ille stultus, qui in decore suo perdidit sapientiam, id est, qui refriguit in splendore. Seraphim stabant super illud. Stant attoniti & suspensi in contemplatione sedentis in throno. Tu sedere tentasti, o impie,*

impie, propterea tui moti sunt pedes. Sola sedet Trinitas, quae sola habet immutabilem. Ergo stetit Phinees, in zelo minister igneus & vrens, quoniam scortum in lupanari cum sui appendice transfigens, Angelorum obiit officium, qui cruentam in populo exercebant stragem. Vnde Dominus:

Nam. 25. 11. *Quia zelo meo commotus es contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo.* Ergone ipse plagam incutiebat funestam? Sanè satellitibus Angelis clades illa ingruit: sed ipse delerem, inquit, ut ministerium hominum abnegaret. Abulens. num. 25. q. 7. *Et dicitur: Ne ipse delerem, quasi dicat, ante hoc plaga, quae inferebatur, à Deo per se inferebatur, scilicet sine ministerio hominum, quamquam*

non sine ministerio Angelorum: quia Deus per se ipsum nihil agit, nisi quod instantaneum & sine motu est. Ista autem omnia cum successione fiebant, & per motum quemdam, ideò ministri Dei faciunt: quia tamen isti ministri non apparent nobis, dicit scriptura, Deum per se ista facere. Substituitur pro Angelorum cuneis vnus Phinees, & cœlitum officia in vna transfixione præsumpsit. Stetit Phinees & placuit. Cur non à Vate canitur scortantium à virili manu sanguinea cædes? Sat est quod stetit profertur. Si stare Angelorum est; si Angelorum, zelus; si zelus prauaricatorum vltor: qui cecinit stetit, cecinit occidisse.

CAPVT QVINTVM.

1. **N** VNCIATVMQVE est Holofetni Principi militiæ Assyriorum, quod filij Israël præpararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent. 2. Et furore nimio exarsit in iracundia magna, vocauitque omnes Principes Moab, & Duces Ammon. 3. Et dixit eis: Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet, aut quæ, & quales, & quantæ sint ciuitates eorum: quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum, vel quis Rex militiæ illorum: 4. Et quare præ omnibus, qui habitant in Oriente isti contempserunt nos, & non exierunt obuiam nobis, ut susciperent nos cum pace? 5. Tunc Achior Dux omnium filiorum Ammon respondens ait: Si digneris audire Domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo. 6. Populus iste ex progenie Chaldæorum est. 7. Hic primum in Mesopotamia habitauit, quoniam noluerunt sequi Deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldæorum. 8. Deserentes in itaque ceremonias patrum suorum, quæ in multitudine Deorum erant. 9. vnum Deum cœli coluerunt, qui & præcepit eis, ut exirent inde, & habitarent in Charan. Cumque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. 10. Cumque grauaret eos Rex Ægypti, atque in ædificationibus vrbiū suarum in luto & latere subiugasset eos, clamauerunt ad Dominum suum, & percussit totam terram Ægypti plagis variis. 11. Cumque eiecissent eos Ægyptij à se, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, & ad suum seruitium reuocare. 12. Fugientibus his Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aqua quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum maris perambulando transirent. 13. In quo loco dum innumerabilis exercitus Ægyptiorum eos persequeretur, ita aquis coopertus est, ut non remaneret vel vnus, qui factum posteris nuntiaret. 14. Egressi verò mare rubrum, deserta Sina montis occupauerunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, vel filius hominis requieuit. 15. Illic fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cœlo consecuti sunt. 16. Vbicumque ingressi sunt sine arcu & sagitta, & absque scuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit. 17. Et non fuit, qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultu Domini Dei sui. 18. Quotiescumque autem præter ipsum Deum suum alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & opprobrium. 19. Quotiescumque autem poenituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis deus cœli virtutem resistendi. 20. Denique Chananeum Regem, & Iebuseum, & Pherezæum, & Hethæum, & Heuæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Hesebon prostrauerunt, & terras eorum, & ciuitates eorum ipsi possederunt. 21. Et vsque dum non peccarent in conspectu dei sui, erant cum illis bona. deus enim illorum odit iniquitatem. 22. Nam & ante hos annos, cum recessissent à via, quam dederat illis deus, ut ambula-

ambulare in ea, exterminati sunt praeliis à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam. 23. Nuper autem reuersi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterum possident Ierusalem, ubi sunt sancta eorum. 24. Nunc ergo mi Domine, perquire, si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, & subiugati erunt sub iugo potentiae tuae. 25. Si verò non est offensio populi huius coram Deo suo, non poterimus resistere illi: quoniam Deus eorum defendet illos, & erimus in opprobrium vniuersae terrae. 26. Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum. 27. Quis est iste, qui filios Israël posse dicat resistere Regi Nabuchodonosor, & exercitibus eius, homines inermes, & sine virtute, & sine peritia artis pugnae? 28. Vt ergo agnoscat Achior, quoniam fallit nos, ascendamus in montana: & cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transfuerberabitur. 29. Vt sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor, Deus terrae est, & præter ipsum alius non est.

Litteralis Commentarius.

Vers. 1. Nuntiatumque est Holoferni Principi militiae Assyriorum, quod filij Israël præpararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent.

Vers. 2. Et furore nimio exarsit in iracundia magna, vocauitque omnes Principes Moab, & Duces Ammon, & dixit eis.

Nuntiatumque est Holoferni Principi militiae Assyriorum. A quibus nisi ab exploratoribus, quos tam strenuum Ducem præmississe, diffiteri non licet, ut regionis situm, ciuitatum munimenta, montium iuga militari industria perdiscerent, qui subsilente vestigatione, & subdola præsentia sui percalluerunt resistendi artes, quibus se obarmant Hebræi. Iam forsitan animum Holofernis agitaueat, cur montium incolæ Iudæi non obuiam illi cum lampadibus, floridisque corollis, alacribusque choræis exiissent, quo id supercilio, superbave fronte auderent, quos ille iam arrogante spiritu in pectoris animosi campo debellaueat. Additur *Principi militiae Assyriorum*, ut appareat, iure ad illum aduenisse nuntium, qui Iudææ gentis ad bellum rebellem animum ostenderet. Græcè est: *ἡ ἀνγγελία ὁλοφέρνη ἀρχιστρατιῶν δυνάμει ἀσσυρίων*. Non vacat emphasi *ἡ ἀνγγελία*, quo innuitur aliquem quasi legationis munere missum, ut hæc Holoferni nuntiaret, blandiendi Principi gratia: non dubites à vicinis Iudææ verbis erupisse, qui diram Holofernis sæuitiem hoc lenocinio lenire, adulatonisque oleo perungere aggressus est.

Quod filij Israel præpararent se ad resistendum.

Græcè: *ὅτι οἱ ἰσραὴλ παρεσκευάσαντο εἰς πόλεμον*. Vertit Vatablus: *Filios Israel se ad bellum comparare*; qui obseruat, quod *παρασκευά*, idem sit quod apparatus belli. Censeo, id sensisse, quoniam *παρασκευάζομαι* solet significare accingor, vel accingo me: quæ si verbi notio sit, inaniter additur *εἰς πόλεμον*, id est, *ad bellum*. Verum utramque constructionem increbuisse non abnuam; dicitur enim *παρασκευάζω εἰς μάχην*: & *παρασκευάζοντο εἰς μάχην*. Præmonui hæc, ut noueris,

Zerda in Iudith. Tom. I.

quod nuntius Holoferni suggessit, quidquid armorum apparatus est, à filiis Israël adhiberi, accingereque se ad bellum; cum tamen nec classicum insonuisset, nec tergere arma exerereque lacertos adhuc dictum sit, solumque lumbis accinctos, quos non baltheus, sed interius atterebat cilicium, audiuerimus.

Ac montium itinera conclusissent, Græcè est: *ἡ τὰς διόδους τῆς ἐρεινῆς ἐνέκλεισαν, καὶ ἐλειχίσαν το πᾶσαν κορυφὴν ὄρους ἰσραὴλ, καὶ ἐθάκαν ἐν τοῖς παιδίοις σκάνδαλα*. Vertit Vatablus: *Ac montium transitus interclusisse, eorumque iuga munuisse omnia, atque obstacula campis opposuisse*. Hæc vltima addidit Græca translatio, cum antea solum audiuerimus curatum ab Hebræis, ut montium fauces siue peruiligi milite, siue obiecta mole premerentur, cap. 4. vers. 6. Additur hoc Martiali industria, cum solemne sit stipitibus subdolè iactis, aculeis, liliis, & taleis inimicorum reprimi gressus, & quasi sub decipula eorum impediti irruptionem. Idèd puto Græcè est *ἡ σκάνδαλα*, cuius vocis primæua significatio, ut vertit Henricus Stephanus, est lignum incuruum, quo tendicula, seu decipula sustinetur, & in quod impingens animal decipulam in se subita ruina euerit. Sic etiam aucupium solet vocari, Hebraicè *מוֹקֵשִׁים* *mokeschim*: id videre est Psalm. 139. v. 7. *Et funes extenderunt in laqueum, iuxta iter scandalum posuerunt mihi*: ubi Genebrardus *proprie* *laqueos aucupum, & diuersas insidias, & fraudes intenderunt*. Quare obserua, pluries scandalum cum laqueo connecti. Sic Psalm. 68. vers. 28. *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum*. Significatum, quem hic amat, verba, quæ ex Vate dedimus, exprimunt: *Iuxta iter scandalum posuerunt mihi*. Pulchrè congeffit Hesyichius, quæcumque, in quæ impingant pedes, solent offendicula sub virenti superficie recondi: *σκάλος, σκόλος, ῥάβδος, ἡ ἀποξύμενος πασσαλός*.

Vocauitque omnes Principes Moab, & Duces Ammon: Addit Græcus: *καὶ πάντας τὰς σατραπίας οὐς περιλίον, omnes Satrapas ora maritime ad se vocauit*. Ex his animum confirmo, Nabuchodonosorem totius huius latè iacentis regionis imperium obtinuisse: Cur enim Principes Moab, & Duces Ammon sub signis eius arma exerent, nisi eius dominatui paruissent? Nec vrget, quod c. 3. vers. 8. dictum est: *De vniuersis autem urbibus Iud. 3. 8. assumpsit sibi auxilios viros fortes, & electos ad bellum*: quoniam non par est de industrio duce

V 2 cogi

cogitare, quos nuper subiugauerat, exercituū præfectos, delegisse, bellique tradidisse neruos, à quibus debuit studiosè cauere. Accedit, quòd Satrapæ vocantur, vocabulo Persicæ Præfecturæ. Cur autem ab his sciscitatus fuerit, non difficile est depromere. Erant quidem vicini Moabitæ, & Ammonitæ Iudæis; gentis callebant statum. Fortassis Principes Moab & Duces Ammon appellauit Moabitas & Ammonitas; quoniam vtrique gens nimium belligeratrix & fera. Moabitæ enim, à quibus, Moabitis regio vocabulum hausit, à Moab, quæ genuit incestus Loth cum filia maiore, duxere genus, qui regionem, quam terribiles, horrendique gigantes incolebant (sic enim Emim significantur apud Hieron. Genes. 14.) illis subiugatis possederunt. Ammonitæ originem trahunt ex Ammon genito à Loth, & eius iuniore filia, quorum præcipua ciuitas fuit *Rabba*, seu *Rabbath*, quam, deuictis Gigantibus Raphaim, acquisierunt, consule Hieronymum in Ezech. c. 21. Vtrique hæc gens nimium inimica Iudæis: nam Moabitæ restitère Hebræis accito Balaam mago. Num. 22. Rabbath, filiosque Ammon expugnauit Dauid 2. Reg. 11. adi Iosephum lib. 4. antiq. c. 4. Opportunè Dux acciuit Moabitas, & Ammonitas, quin & Philistinos, & Chanaanæos, vt ex Græco constat; nulla enim alia gens medullitus Hebræas vires ad præliandum experta est à primordio, vt ex lib. Iudic. constat: quoniam Aod filios Israël de manu Eglon Moabitarum regis victor eripuit: Samgar Philistinos debellauit: Debhora & Barac Iabin regem Chanaan contriuit. Suspicio vltimè, Moabitas & Ammonitas seipsos ad differendum de Iudæis obtulisse Holoferni, quasi assentantes ei, & alacriter ad bellum aduersus Israël se accingentes, forsitan in primo exercitus cornu; potuerunt enim decipi, saltem ignari, suspicantes, quòd Hebræi aduersus illos arma non sumerent: quoniam in Deuter. cap. 2. vers. 19. sic canetur: *Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar, & accedens in vicinia filiorum Ammon, caue ne pugnes contra eos, nec mouearis ad prælium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Loth dedi eam in possessionem.* Sed lex ista non obfistebat, quominus impetentes cuiusuis generis hostes Hebræi aduerso Marte configerent, & auercentes iniuriam, vsque ad internecionem dissiparent. Sic Saul percussit Ammon 1. Reg. 11. *Ingressus est media castra in vigilia matutina: & percussit Ammon, vsque dum incalesceret dies.* Sic Dauid 2. Reg. 8. plurimam Moabitarum phalangem occidit, vestigaliaque sibi imposuit in regno: Deuteronomij autem verba tantum vetuerunt, ne Hebræus exercitus, cum redux ab Ægyptia seruitute redibat, Moab & Ammon illato bello diriperet: vel si vniuersim accipienda sunt, ne eorum terram eriperet sibi; quod tractat Abulensis in lib. 1. Reg. c. 11. v. 11.

Vers. 3. Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet, aut quæ, & quales, & quantæ sint ciuitates eorum: quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum; vel quis Rex militiæ eorum.

s. Dicite mihi, quis sit, populus iste, qui montana obsidet. In Græco interrogatio dirigitur ad Chanaanæos, ἀπαγγέλλετε δὴ μοι ὅτι καὶ αὐτὸς τις ὁ λαὸς

270. id est, vt vertit Vatablus, *Significate iam Vatabl. mihi viri Chananæi.* Cur Chananæos nuncupauerit, si sciscitatus est Moabitas & Ammonitas? Crediderim, vel ex inscitia Persæ, qui non benè regionum harum discrimina tenebat; vel potius ex nimia agnitione, appellans incolas Palæstinæ Chananæos, cum Palæstina Chanaan vocetur, & non semel eius incolæ Chananæi: vel denique, quoniam, vt diximus ex Græco, omnes etiam præfectos oræ maritimæ accersuerat. Est emphasis in Græco, quam adnotauit Vatablus in ly Idem, ἀπαγγέλλετε δὴ. *Particula, inquit, est hortandi, agite, iam etiam.* Ego autem ex hoc verbo ἀπαγγέλλετε non modicam lucem huic loco perfundiscenseo; solet enim significare idem, quod *renuntio*, quale legatorum munus est ex legatione redeuntium, vt non semel apud Demosthenem. Demosth. Igitur fortè aliquos ex his miserat Holofernes, vt explorarent montana Iudææ, quos vrget, vt penitiùs illi gentis Hebrææ renuntient statum. significat etiam *memoriter recito*, vt liquet ex Synesio, Γνωθάνη περὶ Διοσκορίου πέους ἀπαγγέλλει σίχες ἑκάστης ἡμέρας πανήκορτα. Saltem apud omnes constat, quòd huius significatio non vtrumque dicere est, sed exponere, narrare, & quasi ab ouo recitare rem: consule Budæum & Henricum Budæus, Henric. Steph. Ex quibus duo conficere pronum est; tum aptissimè Achiorum à primis curabulis Hebrææ originis duxisse historiam, id enim erat, quod audus Holofernes poposcit: tum vel maximè, inaniter discrucari, quotquot anguntur in enodando, quomodò Assyrius dux sic potuit esse Hebrææ gentis ignarus, cum Assyrium iugum Iudæa passa fuisset, siue ante Babylonium vinculum sub Salmanassar, siue postea hæc historia accidisset, cum recenter reduce libertate remeauerant, adhucque potuit in ducibus & bellatoribus Assyriis tepere memoria. Vuitaquerus hoc Vuit, religioso stimulo motus detrahit fidem: sic fidem æstimat, qui facili, paruoque sumptu eam prostituit. Serarius in expugnando hæreticum Serar. nimium paginæ erogat, ex quo alij, vt assolent, transcribunt. Se è difficultate expendunt duplici semita; vel quoniam Holofernis verba non semper nescientis sunt, vt pluries constat ex Sacris, vbi similia in ore Dominico sonant, Gen. 3. v. 9. Gen. 3. 9. 2. Reg. 19. 3. Reg. 19. Marc. 5. v. 9. Marc. 18. v. 41. Vel quoniam insolescentis arrogantisque animi sunt, qui solet emphatica interrogatione contemptum exprimere. Vterque explicatus distat à vero. Certè superbi neglectus non fuit indicium; aliàs frigidum fuisset eloquium Achioris, longaue narrationis restis, quam seriò Holofernes auscultauit. Rogo, quando contemptus causa dixerunt infrà Assyrij v. 27. *Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere Regi Nabuchodonosor, homines inermes*, &c. expectaueruntne responsum vllum, quo quis Achior narraretur? Alius ergo generis fuit Holofernis sciscitatio. Itaque qui iam Hebræicum nomen audierat, gentemque non ignauè diutina vicinitate didicerat, nuperrimosque casus quibus ab Assyriis agitati, calluerat, maturè cupit ab origine totum genus addiscere, nactus occasionem ex vicinorum peritiis. Compendiosè Lyra: *Dicite mihi quis sit quantum ad eius originem.* Hoc omnino euincit ly ἀπαγγέλλετε δὴ ὅτι καὶ αὐτὸς τις ὁ λαὸς: Penitus, o filij Chanaan, qui benè primordia gentis, gestaue & indolem nescitis, narrate mihi à primæuo fonte; agè iam originem pandite. Hoc pondus illorum verborum est, & præcipue

Varabl. cipue ly *ἡ*, id est, age iam, vt benè Vatablus rimatus est; elucidareque valeo ex similibus 1. *Aeneid.*

Ving. *Nunc quales Diomedis equi: nunc quantus Achilles: Imò agè, & à prima dic hospes origine nobis Insidias, inquit, Danaum, casusque tuorum, Erroresque tuos.*

Hanc verissimam esse enodationem, duobus confirmo: tum, ex silentio Holofernis, Assyriisque circumfluentibus, qui intenti ora tenebant: tum, quoniam Achior ferme non humana loquutus est, sed Numinis & cœlestium auxiliorum indolem, quibus Hebræi fruebantur à prima vocatione Abrahami. Huc ergo interrogatio terendit: quorum ignoratio obrepisse potuit Assyriis, quantumvis Iudaicam gentem ex bellico congressu captiuitate, tributove nouissent. Appetebat enim Holofernes. dignoscere, quali Hebræi Numinis consilio, fauoreve nitebantur, qui sic armatos temnebant exercitus, & intra foueas montium inertes se ignauo Marte sperabant victores, vt liquet ex v. 4. vbi Græcè est: *Quò mori consilio, præter ceteros populos occidentales mihi obuiam non processerunt.*

6. *Dicite mihi, quis sit populus iste, qui montana obsidet.* In Græco est: *τίς ὁ λαὸς ὃς ὁ καὶ δὴ μὲν ὁ ἐν τῇ ὄρει.* *Quis sit populus iste, montanam regionem insidens.* Dissimilis vtraque lectio videtur; nostra etenim non rogat de accolis, sed de obsidentibus montes: aliud est enim *obsidere* ac *insidere*: *obsidet* dixit, fortè respiciens id, quod illi nuntiatum fuerat, scilicet quod montium itinera conclusissent. Vtrumque verum fuit & obsidisse montium iuga, & in montibus insedisse. Scatet montibus Iudæa, cuius montana, iuxta Adrichomium in Iuda 174. incipiunt consurgere prope Emaus, & terminantur vnius diei itinere ab Hebron: ibi non longè Alcemas inuenitur spelunca Loth, vbi madidus ille, à temeto soporatus ex duabus filiabus duas gentes edidit, Moabitas & Ammonitas, quos hic sciscitatus est Holofernes: agit de hac spelunca Hieron. in epitaph. Paulæ.

7. *Quæ sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum, vel quis Rex militia eorum.* In Græco est: *τίς ἡ ἀνδρεία ἐν αὐτῶν βασιλεὺς ἢ ἡ πολὺς ὁ στρατός αὐτῶν.* *Quisnam ei Rex constitutus sit, aut dux militia.* Vtrumque nostra versio coniunxit: *Rex militia eorum*: quicumque enim Israëlitarum Rex iura dabat, diadematque tempora cingebat; ipse arma curabat, bellorumque satagebat. Recole verba, quæ dixerunt Hebræi expostulantes à Samuèle Regem, 1. Reg. 8. vers. 20. *Et indicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Id sub ænigmate Samuël ipse in electione Saulis præmonuit: cur enim armum elegit, vt cocus poneret ante Saul 1. Reg. 9. 24. Theodoretus q. 19. *Eam ei apposuit, tanquam regnatura, & pro populo periculum aditura. Hoc enim subiecit: Hoc in testimonium positum est tibi à populo. Nec discordat Gregorius M. inibi: Quid in armo pectoris, nisi fortitudo signatur actionis? Hac autem in quouis Rege & maxime in Saule ad subigendos hostes requirebatur.* Igitur venusta emphasis est in his: *Quis Rex militia illorum*; cum tamen in Græco Rex populi à militia Duce distinguatur: imò si indulgeas, tanquam synonyma voce effertur vterque; non enim dicitur: *Quisnam ei Rex & militia Dux* disiunctiue; sed *Quisnam ei Rex aut militia Dux.* Ex his duo conice: pri-

Zerda in Iudith. Tom. I.

um, minus benè progredi, quæ hanc historiam in tempus Manasse Regis ablegant, illumque ignauum & desidem in tantis belli periculis permittunt, armaque Pontifici tradunt; siquidem etiam apud Holofernem idem debuit esse militiæ Princeps ac populi. Alterum est, si velis, non de Rege populi interrogationem conceptam esse; id non absque luce euenisse, vt nouerimus, etiam apud Assyrios tunc innotuisse, nullum post captiuitatem Babylonicam in Iudæa regnauisse ex Hebræis, sed Sacerdotis manui Rempublicam subdi. Quare non interrogauisse de Rege, coniectura est non temnenda pro chronologia, quam amamus.

Rogat Holofernes, quæ sit virtus eorum. Censeo se audire cupiisse, quo armorum genere se in bella dabant, & impetentes arcebant hostes; an equitatu, quadrigisve pollebant: iam enim potuit apud Ethnicos fama increbuisse, Iudæos iuxta Dei sui sanctionem ad præliares incursus non fingere spem in tumultuaria virtute, quam quadrigæ currus & equites præbent; nihil enim vltatius è Prophetarum lingua sonabat. Psal. 146. v. 10. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Ps. 32. v. 17. *Fallax equus ad salutem.* An hæc bellica subsidia licuissent Hebræis, dabit Pineda de reb. Salom. lib. 4. cap. 14. Becanus in Analog. c. 16. q. 11. Hoc præcipue penetrare curabat Holofernes, vtpote sedulus bellator, quæis præliaribus machinamentis, quibus spiritibus armabantur Hebræi, vt aduersas acies illuc dirigeret, vbi acrius & feruentius virtus inimica inualebat. Cœpit enim timere aliquo secreto robore Hebræos esse munitos, qui tam potenti exercitui resistere se parabant; fortè vt à congressu abstineret, ne à blandientis fortunæ superbis euentibus declinaret. Sic capio Augustinum lib. 16. de Ciuit. cap. 13. *Cum quereretur Holofernes hostis Israëlitarum, quamam gens illa esset, vtrum aduersus eam bellandum fuisset, sic ei respondit Achior, &c.* Inde Achioris in exponendo rem ab origine institutum fuit, vt virtutem dininitus Hebræis opitulantem ostenderet: eam descripsit infra vers. 7. *Vbicumque ingressi sunt, sine arcu, & sagitta & absque scuto & gladio. Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit.* Cur non amussim ad interrogata respondit? Sciscitatus est Holofernes, quis esset Rex populi & militiæ, vel, vt Lyra scholiat, *quis Rex militia, quam prouidus & bellicosus*: & tamen nec vllum verbum de Rege, rerumque publicarum statu edidit Achior. Præclare in enarratione se gessit: dum dixit: *Deus eorum pugnavit pro eis & vicit*, Regem militiæ & populi meliori dictione descripsit. Suspicio subit animum, neutiquam tunc à Regibus, sed à Pontificibus regalia munia peracta, vtpote post Babylonium exilium, siquidem Achior quæstionem de rege dirimens, soli Deo principatum & ducatum in præliis attribuit. Quod vt benenolè accipias, obseruo, quodd, cum populus Hebræus à Iudicibus regebatur, non tam Iudex, quam Deus, populi regimen dicebatur habere: secus, cum Reges reipublicæ clauum obtinebant. Suppetit huius observationis argumentum, 1. Reg. 8. postquam populus pruritu erigendi Regis tabuerat: *Non te abiecerunt, sed me* (verba Dei sunt) *ne regnem super eos.* Deinde Samuel dixit 1. Reg. 10. 19. *Vos hodie proiecistis Deum vestrum, qui solus saluauit vos de vniuersis malis & tribulationibus vestris.* Ex quo ediscas illud Gedeonis Iud. 7. vers. 18. *Quando personneris tuba in manu mea, vos quoque per circuitum*

cuitum clangite & conclamate: Domino & Gedeoni. Et v. 20. Clamaueruntque: Gladius Domini & Gedeonis. Non id audies, cum à Regibus gubernatio prodibat: imò 1. Reg. 12. v. 12. dixit Samuël: Dixisti mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis, cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. Hinc Iudices Saluatores nuncupabatur, cum tamen id proprium Dei sit, quoniam Iudice ministro, præcipuus Saluator Deus opitulabatur, Aug. lib. 7. qq. in Iudic. q. 18. expendens illud Iudic. 3. v. 9. Et excitauit Dominus Saluatorem Israel & saluauit eos, subicit: Aduertendum est autem, quod saluatorem dicat etiã hominem per quem Deus saluos faciat. En non tenenda ratio, cur Achior de rege, Duceve interrogatus, Deum cœli bellatorem in Hebraicis conflictibus esse perhibuit: nec vllum verbum de Rege texuit, quoniam tunc temporis rerum Hebraicarum Pontifex, non verò Rex vllus satagebat: quare sicut, gubernante Samuële, solus Deus Rex dicebatur, sic clauum tenente Eliacim.

Vers. 4. Et quare præ omnibus, qui habitant in oriente, isti contempserunt nos, & non exierunt obuiam nobis, vt susciperent nos cum pace?

9. Et quare præ omnibus, qui habitant in Oriente, isti contempserunt nos. Græcè est. ὅτι καὶ ἡμεῖς οὐκ ἔχουσιν εἰς ἀπαρτισιν μὴ ὅτι πάντας τὰς κατωχούσας ἐξ ὧν αἱ. Aut quo moti consilio præter ceteros populos Occidentales. Si quare de Consiliatoribus seiscitatur Holofernes more Persico: vidimus enim supra Persis Regibus Consiliarios adesse, absque quorum prudenti industria non libera progrediendi copia. Esth. 1. v. 11. Rex interrogauit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & eorū faciebat cuncta consilio. Rogat ergo Dux, quibus Consiliariis Hebræus populus vteretur, qui præter humani ingenij metas sic transuolarunt, vt inermem plebeculam superbiorum exercituum cadenti tēpestati resistere persuasissent. Quod etiam apud Hebræos Consiliarij fuissent, constat ex 2. Reg.

1. Reg. 15. 12. 1. Reg. 16. 16. 23. 15. v. 12. & c. 16. v. 16. vbi Achitophel & Chusai Arachites duo Consiliarij proferuntur, 2. Reg. 16. v. 23. Consilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat consiliū Achitophel, & cum esset cum Dauid. De aliis Consiliariis habes 2. Par. 22. v. 4. & 24. v. 17. Eccl. 47. v. 26. Quare præ omnibus, qui habitant in oriente. Dubitari solet cur in Oriente dictum, siquidem antea c. 2. v. 5. Nabuchodonosor Holofernem dirigens: Egredere, dixit, aduersus omne regnum Occidentis. Adest Lyra: Dicendum, quod licet omnes terra supra nominata, inter quas est Ierusalem & Iudæa, sint in parte Occidentali, respectu Regni Assyriorum; tamen respectu totius terra habitabilis, Iudæa, & alia terra, quas subiugauerat. Holofernes, magis erant Orientali propinqua quam Occidenti. Potest obijci, quod Ierusalem in medio terræ sita dicitur. Præstat auscultare Genebrard. in Ps. 73. v. 14. Operatus est salutem in medio terra. In Ierusalem, quæ est terra sancta veluti medium & umbilicus. Quin & Iudæa est terra habitabilis medium, vt eam Deus idcirco elegisse videatur, quo ex ea, veluti ex orbis corde, salutē in omnes transmitteret. Orientales occidentalibus iungit per mare mediterraneum, Septentrionales Meridionalibus, per idem mare excurrens vsque ad Meotidem paludem valde Septentrionalem, & per Mare rubrum in Austrum profundissime descendens, vt omittam eam esse in initio quarti

climatis. En nulla consideratio, vt Orientali Solymitanam regionem adscribat, fauere videtur. Succurrit Lyra: Non obstat, quod Ierusalem dicitur in Lyra: medio terra habitabilis: nam hoc dicitur, eò quod est in quarto climate, quod est medium: climata verò non distinguuntur secundum distantiam ab Oriente in Occidentem; sed secundum distantiam à Meridie in Aquilonem. Non est, quid addamus. Quare præ omnibus, qui habitant in Oriente. Superstitiosa loquutio fuit, sed vera: siquidem quotquot illam latè patentem regionem incolebant, metu perculsi, se Assyriorū obsequiis manciparunt, cumularuntque nouo milite exercitum, & Persica signa venerati sunt. Ex quibus euinces, iam inde ab his verbis arrogantis Ducis scintillas diuinæ potentia elucere cœpisse: quæ omni creaturæ iuuamine Hebraicum populū destitui prælegit, vt satius cœleste ad conterendos hostes robur clareret. Si vicinas gentes præoccupauerat Holofernes, nec fuit, qui constāti ausu se rebellem prodiderit; nullas potuere Iudæi suppetias impetrauisse à vicinis. Imò crediderim, etsi plures ex propinquis gētes incolumes ab Holofernis sæuitia māsissent, neutiquam ab illis peterent præliare iuuamen: cum Pontifex Eliachim nil minus curauerit, quàm vestigare, si cum vicinis regionibus, quibus commune periculum imminabat, posset inire ad arcēdos inimicos fœdus; sed intra Hebrææ ditionis metas se continēs, pactum cum ciliciis & ieiuniis de diuino iuuamine fidens pepigit. Quæres, si potuerit infidelium tutamē quæsisse? Videntur refragari, quæ non semel in sacris profetuntur, præcipue Deut. 7. v. 2. Iosue 23. v. 12. Iudic. 2. v. 2. Non huius loci est plena inuestigatio: consule Abulens. 1. Reg. 28. q. 5.

Et non exierunt obuiam nobis, vt susciperent nos cum pace. Multum insolescens huius Ducis animus se extulerat, cum effusi populi corollis redimiri lampadibusque flagrantibus impetenti sibi obuiam exierunt. Quid indicarent illa supplicis pectoris pignora, nunc declarat, in memoria retinens, quæ legati in ore ferebant: Veni nobis pacificus Dominus. Vnde ait: Vt susciperent nos cum pace. O peruicax hominis indoles! quasi si Hebræi sic supplicibus ornamentis se è ciuitatibus in obuiam effudissent, ille cicuraret iram, pacisque blandimenta præferret. Præclara pax superbi Persæ, quæ cap. 3. vers. 11. describitur: vbi postquam dictum: Exirent in obuiam venienti, excipientes eum cum coronis & lampadibus, adiicitur: Nec ista tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt: nam & ciuitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit. Cognouit tamen Dux, quod illæ coronæ seu vittæ, pacis expetendæ fuerant insignia. Non absimile Statius 12. Theb.

Ipse manu, ramosque oleæ, vittasque precantes Tradit.

Ouid.

Audierat laurumque manu, vittasque ferentem Pro nata Chrysen non valuisse sua.

Ouid.

Vers. 5. Tunc Achior Dux omnium filiorum Ammon respondens ait: Si digneris audire, Domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo.

Tunc Achior Dux omnium filiorum Ammon respon-

11.

Serari. *respondens ait.* Censet Serarius, quod Achior etiam Idumæis præfuisse: cur autem sub Ammonitarum nomine censetur, præbet ratione, quoniam quando contra Israëlitas arma sumebant, ne fraternum nomen macularent, alieno vocabulo tegebantur: quippe 2. Paralip. 20. vers. 1. dicitur: *Congregati sunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis:* & tamen liber traditionum testatur: *Ammonitas Idumæos vult intelligi, qui ob reuerentiam paterni nominis volebant in pristino habitu arma mouere contra Israël, sed transfigurabant se in habitum Ammonitarum.* Non assentior huic cogitatu. Etsi enim fateremur, eam nominis obseruantiam coluisse Idumæos, non est, quid cogat, ut hic proprium vocabulum abscondissent; nondum enim classicum aduersus Israëlitas insonuerat. Imò, si Augustino supra dato annuamus, idèd sedulo Holofernes de Hebræicæ gentis disquirat statu; si fortè aduersus eam bellandum fuisset: nec erat, cur nunc Idumæos se esse subficerent, adscititiòq; fugo se intingerent, siquidem potius Achior vindex pro Hebræis agit, & ab impetu Holofernem auertit. Quin si semel cogites, Idumæorum præfectum esse, cur non ex Idumæis illum cogitabis oriundum? quod si Idumæus est, & sic clientelam pro Hebræa columitate suscepit, inaniter Ammoniticum nomen assumeret. Præcipue præfatæ celsioni abnuimus; quia, cum signatè & perspicue in hoc capite memorentur Moabitæ, Ammonitæ & Chananæi, iuxta Græcum, altum silentium de Idumæis est; cum tamen in calce capitis tertij clarè Idumæi memorentur, inter quos, sub proprio Idumæorum nomine, versabatur Holofernes, cum hæc dicebantur: quoniam, si recolis, sic habetur: *Venit ad Idumæos in terram Gabaa & Septopoli: accepitque ciuitates eorum, & sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit vniuersum exercitum virtutis sue.* Quod autem non ab hoc situ processit Holofernes, cum illi de Hebræorum reluctantè industria nuntiatum est, luculenter apparet. Nec vniuersim fateri cogar, Idumæos non nisi sub alieno vocabulo aduersus Israëllem configere voluisse ob fraterni nominis reuerentiam, cum non minùs sub Ammonitico nomine pugnare puderet, siquidem Ammon ex Loth Abrahami cognato genus duxit; ob cuius reuerentiam, Deuter. 2. 19. Hebræis indicitur ne aduersus filios Ammon moueant prælium: *Non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Loth dedi eam in possessionem.* Quod 2. Par. Idumæi Ammonitæ dicantur utpote, ubi de Ammonitis Hebræicè legitur, de Idumæis legi soleat; id euenit, quia tunc, ut inquit Lyra, *acceperunt signa Ammonitarum & coniunxerunt se exercitui eorum, quasi essent de eodem populo.* Nec facessit negotium, quod Achior Dux omnium filiorum Ammon dicatur: ly enim omnium non distribuit in alios Ammonitici vocabuli, non generis amantes; sed dignitatem, nobileque munus Ducis huius exprimit; aliàs non filij Ammon, sed Ammonitæ vocarentur, sicut sedulo distingui vidisti in 2. Paral. cap. 20. Nec Vatablus succurrit, cuius, quæ allegatur, translatio: *Tunc Achior Dux omnis nominis Ammonitici, me quidem fugit: sic apud meum lego: Tunc Achior Dux omnium Ammonitarum ei respondit.*

11. Si digneris audire, Domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, &c. Et non egredietur verbum

falsum ex ore meo. Cur sic impensè indulgere spondet veritati? Quoniam agebat cum Persa, cui à teneris vnguiculis veracitatis potuit disciplina inhærere. Altè infixum Persis non obturpandum animum mendacio; nullum probum vilius putabatur. Herodorus lib. 1. ἀισχυισον δὲ Herod. αὐτοῖς, & εὐδελος νερόμισι δούτερον, τὸ οφείλειν χρεῖον. Vnde de educatione puerorum apud Persas scribit Stobæus serm. 42. οἱ δὲ γὰρ παῖδες αὐτῶν ὡς Stob. μαθήματα, τὸ ἀληθὲς δὲ ἄσκηται. Strabo lib. 15. Strab. ἐπὶ δὲ πειρῇ ἐπὶ τῶν ἑως τέταρτον, καὶ ἕκαστοι παιδεύονται ἀληθῆς.

Vers. 6. Populus iste ex progenie Chaldæorum est.

Orditur Achior Hebræicæ gentis narrationem, quam benè tenuerat, utpote Ammonita, quippe qui descenderat à Loth, æqualeque sibi cum Hebræis primordium. Forsitan incipit ab origine Hebræicas res pertractare; originis enim agnitio altè Ammonitis insederat, sicut gentilitia stemmata vniuersæ ex vno eodemque stipite soboli in ore ob nobilitatis innatam æstimationem versari solent: idèd illicò se confert in prima cunabula gentis exponenda. Aduertit id Lyra hic: *Erat enim principalis inter Lyra. Ammonitas, qui descenderat de Loth nepote Abrahamæ, propter quod sciebat historiam Hebræorum ex eodem genere descendit; & idèd obtulit se ad respondendum.* Cur populi nomen non protulit, sed absolutè *populus iste* inquit? Satiùs esset nuncupauisse Hebræum. Crediderim subricuisse vocabulum, quoniam & ipse de Hebræi nomine poterat gloriari, quasi ab eodem primo stipite natus; vel potius, quoniam vocabulum, in historię serie explicuit, ut iam videbimus.

Miror, huius libri commentatores non sedulà lucubratione omnia huius narrationis verba expendere curauisse, quasi non huius loci ingeniata eorum enodatio sit, satisfecisse putant elucidatoris officio, si digitum intendant ad loca Genesis, in quibus hæc ipsa memorantur. Sed cum plures Genesis nodos ex hac Achioris narratione explicari contingat, curè agit, quisquis calamum in his enodandis non erogat. Ergo Hebræorum originem dilucidè exponit, eo verborum delectu, quem plurimi estimare possunt Hebræi: illi enim non nisi ab Abrahamo genus suū trahere iactitant; nec alium fontem vestigare curant, à quo generationum seriem deducant. Sic hæc prima in his verbis difficultas. Hebræos ab Heber nominatos fuisse, multorum sententia est: constat ex Hieronymo in tradit. Hebræic. Hieron. in Genes. ad cap. 10. vbi Beda, Isidorus & Lyra, Beda. Abulensis, Caieranus & Eugubinus. Isid. Ioseph. lib. 1. Antiq. cap. 14. August. lib. 2. retract. cap. 14. & lib. 16. de Ciuit. Dei cap. 3. & cap. 11. & Caieran. lib. 18. cap. 39. Pereir. in Genes. cap. 14. disp. 2. Eugub. Salian. ann. mundi 1754. num. 2. Quod autem Ioseph. Heber Chaldæus non fuerit, liquet, quoniam è August. Sem per Aphaxad descendit, illique claritatem, Pereir. quamuis pronepos impertiit: dictum est enim Salian. Gen. 10. 21. *De Sem nati sunt, patre omnium filiorum Heber: ex quo Augustinus supra: Non itaque frustra ipse primus nominatus est in progenie veniente de Sem, & prælatus est etiam filiis, cum sit quintus nepos; nisi quia verum est, quod traditur, ex illo Hebræos esse cognominatos, tanquam Hebræos.*

15. Duo dicerem. Primum, Achiorum eam tantum originis seriem agnouisse, de qua sibi gloriabantur Hebræi, nempe ab Abrahamo, qui, ut notum est, Chaldæus fuit; nec illi utpote Ethnico, aditus ad ulteriorem chronologiam vestigandam. Et quidem scoli ex Rabbiniis amantes se solum ex Abrahami fonte descendere, & potius Abraham, quam Heberis filios censeret; cogitarunt, ne illis obfisterent præfata verba ex Genes. 10. ibi *Heber* non esse nomen gentilitium, sed appellativum, esseque præpositionem *Heber* חֶבֶר, quæ significat *trans*, ut indicetur filios Abraham vocatos esse *Hebræos*, quoniam ille perrexit à Mesopotamia in Chanaan, & transfretavit Euphratem. Sed irridere liceat; tum, quia vers. 24. subiicitur: *At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber*, & vers. 25. *Natiq̃ sunt Heber filij duo*: tum, quod observavi, ex translatione Septuaginta ἡ τῶ σὺ ἐγενήθη ἡ αὐτῶ πατρὶ πάλιν ὅς ὦν ἔσθι; ubi nomen *Heber* retinet: *Et Sem natus est, & ipsi patri omnium filiorum Heber*; cum tamen Genes. 14. vers. 13. ubi nostra legit: *Nuntiavit Abram Hebræo*, Septuaginta legunt: *Abram παρὸ Ἰσραήλ*, id est, *transuadanti*, aut *transfluviali*. En si in dicto cap. 10. Heber non esset nomen, sed præpositio, idem stylus apud Septuaginta servaretur. At inficiandum non est, etsi antiquior fuisset Hebræis origo, ab Abrahamo, utpote principe, & in quo diuinæ hæreditatis segregari cœpit cœlestis sors, genus suum numerare. Vnde Stephanus Act. 7. *Deus gloriæ apparuit patri vestro Abraham*. Isai. 51. vers. 2. *Attendite ad Abraham patrem vestrum*. Imò ipse Deus, ab Abraham Deum se Hebræorum nuncupavit, Exod. 3. *Deus patrum nostrorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, Deus Iacob misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale in generationem & generationem*, id est, si placet ab Abraham generatione Deus vester segregatæ mihi gentis, nuncupor. Hinc hoc vocabulo vsus Petrus Act. 3. vers. 13. *Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificavit filium suum Iesum*. Itaque aptè Achior à Chaldæis Abraham cunabulis seriem narrationis prætexuit.

16. Dicerem secundò: Etsi ultra Abraham vestigationem originis intendamus, scitè inter Chaldæos inuenire licebit, quoniam Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber, ut apparet ex Genes. 10. vers. 24. ab Arphaxad quidem generationis series deducitur vsque ad Christum per Abrahamum, Iudam, Dauidem & Zorobabelem: quòd autem ab Arphaxad oriundi sint Chaldæi, dixit Iosephus lib. 1. cap. 14. *Arphaxad autem Arphaxadaeos nominavit, qui nunc Chaldæi vocantur, cum princeps eorum esset*. Consentunt Eusebius & Hieronymus. Scio, quòd Arias Montan. censuerit Arphaxadam tenuisse Susianam regionem. Scio à præfata sententia alios deturbari, quoniam Babylonia iam à Nemrode occupata non potuerit Arphaxadi arbitrio patère. Demus id: at Chaldæa Babyloniæ quidem finitima est; attamen non omninò Babylonia, ut benè observavit Adrichomius in Manas. 2. 93. est enim Arabiæ Deserti propinqua, & Babyloniæ, Chaldæorumque diuersa vocabula non vnā esse regionem patiuntur. Sunt, qui Chaldæos ex literis Hebræicis absque vocalibus exaratis eisdem characteribus constare dicant ac Arphaxadaeos: impensius adrideo Hieronymo, qui

Gen. 10. & 22. scribit, à Caso, seu Chased filio Nachor fratris Abraham, Hebræicè Casdim, sine Chaldim nuncupatos: licet alij autement Chaldæos dictos à Chaldæo Rege, qui decimus quartus à Nino fuit. Subit animum, quòd Achior nobilitandi generis Hebræi gratia apud Holofernem seriem ex Chaldæis exponere ducit, quorum antiquitas, nobilisque splendor vsque ad exaggerationis prodigium inualuit; numerant enim Chaldæi scriptores inanissimo delirio ab origine sua quadraginta & septuaginta annorum millia, ut est apud Sallian. tom. 1. die 3. num. 36. Sallian.

Ex his Achioris verbis clarè subuertitur Burgensis paradoxum, qui censuit Abrahamum non in Chaldæa natum, sed in Haram. Si Chaldæam non incoluisset Abraham, qui ab eo orti genus ducunt, non è progenie Chaldæorum dicerentur. Adest apud Ioseph. lib. 1. cap. 15. Nicolaus Damasc. lib. 4. histor. *Abrahamus regnavit in Damasco, veniens advena cum exercitu de terra Chaldæorum, quæ super Babylonem dicitur*. Berofus apud eundem, *Post dilunium decimâ generatione apud Chaldæos fuit quidam vir iustus & magnus in cœlestibus rebus expertus*. Audiamus Iosephum ipsum sic de Abrahamo fantem lib. 1. cap. 16. *Erat in admiratione cunctorum, tanquam vir sapiens: atque paratus non solum ad intelligendum, sed ad satisfaciendum, & loquendum, quodcumque docere niteretur. Arithmeticam quoque eis contulit; & quæ de Astrologia sunt, ipse contradidit. Nam ante aduentum Abraham in Egyptum, hæc Egyptij penitus ignorabant. A Chaldæis enim hæc plantata noscuntur in Egypto, unde etiam peruenisse noscuntur ad Græcos*. Philo in lib. de migrat. Abrah. *Neminem latere puto, qui modò leges sacras legit, quòd Abraham primum è Chaldæorum terra demigrans, habitavit in Charran. Vbi defuncto ipsius patre, hinc quoque profectus est, ut iam duos locos reliquerit*. Et in lib. de Abrah. *Quam primum potest demigrat, primum è Chaldæa, regione illo tempore admodum fortunata in Charrensem agrum: deinde non multò post hinc quoque in locum alium*. Suidas in voce Abraham. *Abraham è Chaldæorum terra oriundus fuit, qui in observatione stellarum, earumque rerum, quæ in sublimi fiunt, ætatem omnem consumpsit*. Obicit Burgensis in addit. ad postil. Lyræ in Gen. 12. quod Gen. 24. dixit Abraham seruo suo: *Ad terram & cognationem meam proficiscaris & inde accipias uxorem filio meo Isaac: & tamen paruo intervallo adiicitur: Profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem Nachor: seu Hebræicè in Aram fluviorum*. Miror, quòd Caietan. expendens præfata illa prima verba, dicat: *Non autem ad Vr Chaldæorum, nec ad aliquam aliam ciuitatem in specie, sed in Mesopotamiam, hoc est, terram inter Euphratem & Tigrin, mittit appellando illam terram suam, quia verè inde erat oriundus*. Ex quibus putauerit nonnemo, Burgensis sententiæ arridere Caietanum; id tamen ferendum non est. Ergo responderet Rupertus: *Genitalis Abrahæ terra Chaldæorum fuit, sed persequutione urgente, egressus fuerat Thare cum suis; ut irent in terram Chanaan: resederant autem in Aram, quam appellant Mesopotamiam. Seruus ergo inssus proficisci ad terram & cognationem Domini, pergit Mesopotamiam; quia videlicet terram illam pro sua cognatio eius inhabitabat, & in ea coaluerat, in qua & Thare mortuus est*. Rupert.

Hinc

18.

Hinc sese inuitat non ignobilis disceptatio, à quâne origine Hebræorum vocabulum fluxit. Concirat ad eam expendendam Achior, qui Hebraei populi fontem in Chaldæa figit; ut vidimus, non alia ratione, nisi ob Abrahamum, qui inibi ortus. Innuere igitur videtur nomen ab Abrahamo duxisse, Hebræosque dictos quasi *Hebræos*; subsiluit enim vocabulum, ut ex narrationis serie, obuia ratiocinatione argueretur: quis enim inficias ibit, gentilitia nomina à primo generis satore venire? Certè hæc fuisse huius vocis originem, censuit Augustinus lib. 1. de consens. Euang. cap. 14. & quamvis lib. 2. retract. 14. censionem hanc non amplexatur, non ut improbabilem refellit: suffragatus est ei Artapanus auctor antiquus apud Euseb. lib. 9. de præparat. Euang. cap. 14. Immiti calamo Pererius in cap. 14. Genes. vers. 13. disput. 2. improbabilem nuncupat; sed, nisi fallor, imbelli nimium ratione; scilicet, quod ipsemet Abraham dicitur *Hebræus* Gen. 14. vers. 13. Nuntiauit Abraham Hebræo: qui fieri valeat, ut ipse à semet nuncupetur? Hoc argumentum me non pungit. Arguo ad hominem. Exod. 12. vers. 40. dicitur: *Habitatio filiorum Israël, quæ manserunt in Ægypto, fuit 430. annorum*: & tamen, ut supra discimus, nec Pererius recusat, etiam ipse Abraham, ut annorum supputatio benè cohæreat, sub filiorum Israël vocabulo censetur; quippe præfati anni numerantur ab eo, quo Abraham perrexit in Chanaan. Ergo quod Abraham *Hebræus* dicatur, etsi ab ipso vocabulum fluxerit, mirum non sit; quoniam insolens non est, quod totius generis vocabulum, etiam principis generis afficiat. Certè ab Adamo generis principe *Adamai* appellari homines possunt; & tamen ipse primus homo *limaceus*, quod idem est ac *Adamus*, à Tertulliano vocatur. Præcipuè, quoniam Moyses non antea appellauit Abraham *Hebræum*, nec aliquem ex suis proximis maioribus. *Hebræi* vox tunc primum audita est; cum se accingit Abraham ad bellum aduersus Reges, qui Loth substantiâ dissipauerant. Meditater, aptè tunc cognomine insigniri, quasi in auspiciis, quod, Deo bellatore, omnem illam regionem subiugaturi essent Hebræi, progenies Abraham. Denique postquam diu vnum vocabulum percrebuit, iam non attenditur, à quo impositum, sed rem vndequeque significat, ut non semel adnotauit S. Thomas ex lapidis etymologia. Cum ergo *Hebræus* gentem vnâ significet, etsi ab Abraham vocis characteres assumpserit, iam in absolutam dictionem pertrâsit, quæ etiam ipse Abraham possit nuncupari, quis abnuat? præcipuè si ab historiographo sacro, qui pluries vocibus utitur, quales in eius tempore vigeant. Profertur Stephanus Actor. 7. vers. 2. dixit: *Deus gloria apparuit patri vestro Abraham, cum esset in Mesopotamia*: & tamen tunc non Abraham, sed Abram vocabatur. Sic Genes. 15. vbi dicitur: *Generatione autem quartâ reuertentur huc, communiter accipitur de quadringentis annis, quoniam quæque generatio, centum annorum curriculo solet computari*; & tamen cum Deus verba protulit, plurium annorum spatium vita hominis tendebatur, ut constat ex ipsismet, ratione quorum quadruplex illa generatio solet computari: nam Leui vixit annis 137. Exod. 6. Chaath, 133. Hanram 137. & tamen solet dicit Moysen historiographum sacrum ad annos, quibus iam

suo tempore vita hominis ut plurimum voluebatur, attendisse.

Alia ratio aduersus hoc placitum est, quod dissimili charactere vox Abram ac vox Hebræus scribitur: nam illa per Aleph, quæ leuiter sonat; hæc autem per Ain, quæ graui spiritu profertur. Quæ difficultas ne terreat, saltem fingi licet, Iudæos sub vocabulo grauem spiritum præposuisse, contendisseque, ut grauius, aspirantiusque sonaret, ut aliquammodo imitaretur literam, quam Deus nomini Abram addidit, ex qua cœpit appellari Abraham, cui litera addita ex nomine tetragrammato est He: quoniam dicebatur אברם Abram, & appellatus est אברהם Abraham. Nec mirandum, inquit Lippomanus Lippom. Genes. 17. Quare cum apud Græcos & nos Aliter videatur addita, nos in literam Hebræam additam dixerimus. Idioma enim linguae illius est per He quidem scribere, sed per A legere: sicut è contrario Aliter sæpè per E pronuntiatur. Igitur cogitari datur, quod licet illam litteram, quæ addita nomini Abram est, non ausi sint Hebræi in principio sui nominis adscribere; illam autem subrogarunt, quæ similior est, & grauius sonaret, quam primum Aleph, quod in nomine Abram efferebatur. Hæc nostra coniectura est, quæ, utpote nostra, fragilis quidem erit.

Nec tamen volumus vel vno apice à communi Patrum discedere sententia, qui Hebræi nomen ab Heber didicunt; licet contendat Theodoretus ab eo non deriuatum, sic inquiens: Ego verò arbitror, Hebræos non dici ab Heber, sed ex eo quod Abraham Patriarcha, cum è Chaldæa in Palestinam proficisceretur, fluvium transmiserit, nam Hebræus, Syrorum lingua, transiens appellatur. Quod si ab Heber Hebræi vocantur, non eos modò Hebræos nuncupare necesse esset, sed plerasque etiam alias gentes, quæ ab Heber genus ducunt, & ut alias præmittam, ex eo profecti sunt Ismaëlita, & hi, qui à Cethura, & Idumai atque alij. Quod non vrgeat hæc Theodoretæ argumentatio, quam benè diluit Lippomanus, verba eius Lippom. euincunt: Nam post diluuium, cum adhuc viveret Heber, linguarum confusio facta est, ac vera antiquissimæque lingua in ea domo remansit: cumque totius familia caput esset Heber, ab eo nomen ea lingua ac natio accepit. Et cum in domo Abraham, integra ac sincera permansisset, hi soli Hebræi, eaque lingua Hebræa vocari meruit. Cateri quidem, qui ab Heber descendissent, non sunt Hebræi vocati: non enim puritatem illam seruauerunt. Quibus addiderim, idem argumentum in Theodoretum efformari posse, cum hæc gentes, quas ille memorat: Hebræi vocabulo orbatæ ab Abraham progenitæ sint: & tamen non Abrahamæ seu Hebrææ dictæ. Ast pro Theodoro succurrerem, Abrahamo solùm in Isaac vocari semen, ut constat ex Gen. 15. Scito prænoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum. Et statim: Semini tuo dabo terram hanc. Genes. 15.

Nec par est subicere, deductionem illam vocis Hebræi, nempe à radice אבר Abar, id est, transiit, aliquammodo ex verbis Achioris confirmari, qui populum Hebræum ab origine, transeuntem describit, nempe ex Chaldæa in Mesopotamiam, ex Mesopotamia in Chanaân. Plures habet patronos hæc deductio, fulciturque; ex Septuaginta Septuag. & Aquila, qui pro Hebræo in dict. cap. 14. Gen. Aquila. Legunt πρῶτον, id est, transitori, transfluviali, seu, ut alij exponunt, transenphræo; transiit enim

19.

20.

21.

Ios. 24. enim Abraham Euphratem. Quibus arridet, quod Iosue 24. dicitur: *Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio*: & quod tunc Abram vocari cœpit Hebræus, postquam fluvium transiit, ut adnotavit Rupertus, Sed de his satis.

Vers. 7. Hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi Deos Patrum suorum, qui erant in terra Chaldaeorum.

Vers. 8. Deserentes itaque ceremonias Patrum suorum, quæ in multitudine Deorum erant.

Vers. 9. Vnum Deum cœli coluerunt, qui & præcepit eis, ut exirent inde, & habitarent in Charran.

22. *Hic primum in Mesopotamia habitavit.* Quid est, quod primum in Mesopotamia habitavisse Hebræum populum dicat Achior, cum ipse præmiserit, Chaldaeam esse progeniem? Verum se expedit, subdens, cur Mesopotamiam incoluerit: *quoniam noluerunt sequi Deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldaeorum*, quod, me iudice, potest referri vel ad Deos, qui in terra Chaldaeorum verso poplite adorabantur, vel ad patres, quos in terra Chaldaeorum, Numinis veri colendi causâ dereliquit. Est, quid observes: cur scilicet non memoret Achior incolatum, quem in Chaldaea populus Hebraicus peregrinatus; sed à Mesopotamiae habitaculo primum auspicetur? Opportunè, quoniam nondum populus Dei debuit censeri, quousque ab idololatriæ regione discessisset, Laresque, quos spurcissimus idolorum inquinaverat cultus, desereret: unde subdit: *Vnum Deum cœli coluerunt, qui & præcepit eis, ut exirent inde, & habitarent in Charran.* Locus iste implexas admodum, si sedulo versetur, difficultates enodat, quæ difficili calamo in libro Genes. extricantur. Impedita quaestio est, an bis vocatus à Deo fuerit Abraham, nempe semel in Chaldaea, & semel in Charran? Pro unica vice, Genes. verba contendere videntur cap. 12. vers. 1. *Egrede de terra tua & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstravero tibi.* Hanc in Haran seu Charran accidisse, series ipsa Moysis, si cum calce antecedentis capituli illiges, clarè depromit, & absque effugio id, quod sequitur vers. 4. *Egressus est itaque Abram, sicut præceperat ei Dominus, & iuit cum eo Loth. Septuaginta quinque annorum erat Abraham, cum egredere de Haran.* Contendit Pererius, nec indolenti ex Neotericis, vocationem hanc in Chaldaea evenisse, sed per recapitulationem in eo situ à Moysse describi, quæ fuit sententia Augustini lib. 16. de ciuit. Dei cap. 15. Adegit sic cogitantes Stephanus Actor. 7. vers. 2. *Deus gloria apparuit patri nostro Abrama, cum esset in Mesopotamia, priusquam moraretur in Charran: & dixit ad illum, exi de terra tua & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi. Tunc exiit de terra Chaldaeorum, & habitavit in Charran.* Mesopotamiam pro Chaldaea accepisse, liquidò elucet ex præfatis: Tunc exiit de terra Chaldaeorum. Ergo putatum est, semel tantum, & in Chaldaea, Deum apparuisse Abrahamo, cum Ste-

phani verba perspicue prodant, quod antequam in Charran appulisset, Deum gloriæ audiuerit, qui iussit egressum.

Subdam breuiter, quod sentio. Neutiquam inficiari valemus, Abrahamum adhuc in Chaldaea habitantem à Deo fuisse lacesitum, ut inde discederet: tum, quia Stephanus id luculenter suggerit: tum, quia nostri Achioris verba, quæ nondum interpretes obseruarunt, perspicua sunt: *Qui præcepit eis, ut exirent inde, & habitarent in Charran.* Cur hanc vocationem Moyses subtrahit, cum solum absolute perhibeat: *Tulit itaque Thare Abram filium suum, &c. & eduxit eos de Vr Chaldaeorum, ut irent in terram Chanaan: veneruntque usque Haran, & habitauerunt ibi?* Dicerem, quod sat fuit illi visum, adicere secundam vocationem, & Abrahami velox obedientia panderetur, qui è vestigio in Haran vocatus, perrexit ad Chanaan, in quam regionem cum prima etiam vocatio collimasset, sed temperata, ut moras traheret Abraham in Haran, donec decederet Thare: idè Moyses primum subtulit oraculum. Sed non inlatenter illud inuasisse dixeris: quo enim spiritu, abrupto egressu in ignotam Chanaan, quam signatè se monstraturum Abrahamo, Dominus dixit, utpote nondum cogitatum, pergeret Thare? ergo non segne indicium est, cœleste oraculum accepisse Abrahamum, priusquam excederet à Chaldaea. Quod secundum oraculum acceperit in Haran, fateri debet quisquis præfata verba perpenderit cap. 12. Genes. Duo sunt, quæ ab hac censone solent deturbare Neotericos. Primum, quod verba Stephani eadem videntur esse ac Moysis; cum tamen, si solida sunt, quæ prædiximus, ex diuerso oraculo venerint. Sed si necum utraque recolueris, dissimilitudinem non insubtiliter obseruabis. Apud Moysen est: *Egrede de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, &c.* apud Stephanum: *Exi de terra tua & de cognatione tua, & veni in terram.* En in his deficiunt illa: *& de domo patris tui.* Signatissimè, ut ineditor: agunt enim de oraculo, quod in Chaldaea insonuit: hoc non iussisse Abrahamo, quod patrem desereret, seu patris domum, id est, familiam, documento est, quod secum in Haran traxerit Thare; & forsitan traxisset etiam Nachor, si arrisisset egressui. Cæterum oraculum, quod audiuit in Haran, à domo patris cum fugere indixit, qui, iuxta multorum placitum, nondum vitâ functus erat: & licet iam decessisset, Abrahæ præcipiebatur, ut paternos lares dimitteret, reliquiasque paternas, quod nondum illi iussum fuerat. Quibus si adstipuleris, despicias id, quod obiectari solet ex feruida Abrahami obedientia, cui iniuria videtur irrogari, si gemino oraculo indiguisset dicatur. Discerne, quid vnum & alterum oraculum præ se tulit, inuenies ad vnguem usque, celeri conatu obediuisse Patriarcham. Quoniam ex domo patris tui additur, apparet distinctum oraculum fuisse. Postquam hæc cogitavi, gaudius sum legisse Oleastrum, qui apprimè iuvat Genes. 11. expendens illa: *Ut irent in terram Chanaan, sic inquit: Quia additur: Et de domo patris, potest dici, primam relationem sibi factam in Vr Chaldaeorum, secundam verò in Charran; & hac est proculdubio veritas.* Alterum, quod obiciunt, est, quod Haran non erat terra Abrahæ, sed Chaldaea: quæ igitur egredere de terra tua

ratua diceretur, si tunc in Mesopotamia aderat? Non aduertunt viri alijs studiosi, quod Mesopotamia terra Abraham dicta sit, ipsomet contestante Genes. 24. *Ad terram & ad cognationem meam proficiscaris.* Cur non terram eius dixeris, in qua non modicos annos transegit, substantiam possedit, suscepit foetus? Recole Gen. 12. vers. 5. *Tulitque Sarai uxorem suam & Loth filium fratris sui, uniuersamque substantiam, quam possederant, & animas, quas fecerant, in Haran.* Cognoscunt Hebraici idiomatis periti, Hebraismum esse, terram alicuius appellare, in qua, etsi non natus, diu, habitaculum figit. Quod si his non mitiget animum, iuuabit Rupertus, qui sic scholiast: *Cur non dixit solum: Egredere de terra tua: sed addidit: Et de cognatione tua, nisi quia alibi terra, & alibi cognatio eius erat? Si quidem terra eius Chaldaea erat, cognatio autem eius nunc in Haran, id est, in Syriam, profugiendo deuenerat. Ac si diceret: Sicut de terra Chaldaeorum corpore egressus es, animo quoque sic egredere, ut nunquam illuc redeas, insuper & hinc, ubi nunc habitas.*

14. Subiicere liceat, quod cogitamus. Quoniam utrumque oraculum in eundem scopum tetendit, nempe in profectionem usque ad Chanaan, per eadem ferme verba conceptum est, sicut in alijs oraculis Abrahamo praestitis videre licet ex cap. 15. Genes. & seqq. in quibus multitudo seminis Abraham pluries perhibetur promissa. Ut agnosceret Abraham, vnum oraculum cum altero conuenire, & inuicem solidari, verba prima repetiit. Certè diffidendum non est; nondum usquequaque totam illam terram dereliquisse Abrahamum, si Chaldaeam, & Mesopotamiam Syriæ per modum vnus accipias: sicut accipi solet in sacris, Ios. 24. *Trans fluium habitauerunt patres vestri ab initio:* quod non solum de habitatione in Haran, sed & in Chaldaea accipiendum est. Quin & B. Stephanum, Act. 7. sub Mesopotamiæ vocabulo etiam Chaldaeam complexum fuisse dignoscitur: ea natura locorum est, quæ trans fluuios seu maria existunt, sub eodem solent vocabulo proferri, ut apud nos sub *India* voce venit, quidquid post vastum pelagus, regionis est. Ergo de terra tua dictum est Abrahamo, cum esset in Mesopotamia, quoniam niam nondum manentes sedes fixerat, adhucque quasi in Chaldaea persistere videbatur, qui nondum peruenerat ad Chanaan. Ex his lux sit Iosepho, qui libr. 1. antiquit. capit. 15. inquit: *Abraham dimisit Chaldaeam, cum Septuaginta & quinque annorum esset, Deo iubente, ut migraret in Chanaan.* Lapsus dixeris peritum Hebræum (miror hoc nondum animaduersum) nam, ut constat ex cap. 12. Genes. *Septuaginta quinque annorum erat Abram, cum egredere de Haran.* Interpretarer, non voluisse diffidere Iosephum, sed innuisse, quod tunc Abraham penitus desertuit Chaldaeam, cum iam absque vilo interstitio, diuerticuloque delecto in itinere, processit in itinere, processit in Chanaan, supputans pro Chaldaea omnem illam regionem, non ex natura loci, sed ex proprietate præcepti, sicut ex aduerso Chaldaeam pro Mesopotamia supputauit Stephanus: Oportet frui Lippomano Genes. 12. qui præfatis opitulatur: *An planius dicendum, Mesopotamiam ipsam Chaldaeam partem esse, ubi Abrahæ facta apparitio, ipsumque tunc verè de Chaldaea exiisse, cum de Mesopotamia exiit? Chal-*

daea siquidem circa & intra eadem flumina, Tigrim videlicet & Euphratem sita est, ut merito Mesopotamia Chaldaea quoque dici posset, & e controuersa. Certè Chaldaea, si singularitatem loci studeas, Babyloniam in Asia regio est, quæ hoc tempore, si fides est Bellonio, appellatur *Azamia*, siue, ut Bellonius alij dicunt, *Curdista*, sicut eam vocari à Turcis scribit Leunclauius. Eam Ptolemæus sub Baby- Leuncl. loniæ situ collocat libr. 6. cap. 20. desertæque Ptol. Arabiæ adiacere perhibet. In Assyria constituit Sanct. Augustinus lib. 16. de ciuitat. Dei cap. 12. August. *In regione, inquit, Chaldaeorum natus est Abraham: quæ terra ad regnum pertinebat Assyriorum:* quod ex Mela, Plinio & Strabone confirmat ibi Mela. Ludouicus Viues. Licet hæc ita sint, inficiari plin. nemo debet, Mesopotamiam in Scriptura, ob Strabo. Ludou. etymologiam vocis aliquando supponere pro Vines. Chaldaea, ut constat ex Act. 7. Obseruanda Act. 7. præcipue sunt Iosue verba cap. 24. vers. 2. *Trans fluium habitauerunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham, & Nachor, serui enimque dijs alienis.* Et statim vers. 14. *Auferte Deos, quibus seruiert patres vestri in Mesopotamia & in Aegypto, ac seruite Domino.* Qui tractant hæc loca, & sentiunt, Abrahamum idololatriam aliquando coluisse, non impingunt in obice, qui seipsum obiectat: Si præfata verba extendenda sunt ad Abrahamum, quomodo possit suspicio subsistere, quæ cogitet Abrahamum in Charran, idolorum fuisse spurcitiis inquinatum: siquidem, ut infra videbimus, iam à Deo vocatus fuit in Chaldaea? Nec par est de grandis fidei Heroe, sic læuam cogitationem assumere, ut iterum in idololatriæ foueam inciderit, postquam cœlesti lumine tactus deseruit Chaldaeam. Hinc, si præfixa Iosue verba de Abrahamo intelligenda ducas, me iudice, fateri cogeris, Mesopotamiam apud Iosue, non de Charran, sed de Chaldaea accipiendam esse.

Obstiteres insurges aduersus hoc, quod præstruximus, secundum oraculum de egressu ex Haran, quomodo id subsiluit, tum Stephanus, Act. 7. tum Achior hic? At potius suspicio Pererit. nostra his testibus solidatur. Et quidem utramque vocationem dilucidè, licet fugerit Pererium, exposuit Stephanus, qui post eam, quæ eduxit Abrahamum ex Chaldaea in Charran, subdit, vers. 4. *Et inde, postquam mortuus est pater eius, transtulit illum in terram istam, in qua nunc habitatis.* Quid est transtulisse, nisi per oraculum, eius concitauisse vestigia, ut excederet ab Haran? Achior in Latina ex Hieronymo translatione Hieron. profectionem ad Chanaan subtrahit; tamen diuinum impulsus ad hoc iter capeffendum, liquidò exponit translatio Græca, καὶ ἐφυγον εἰς μεσποταμίαν, καὶ παρεκλήσαν ἐκεῖ ἡμέρας πολλὰς: καὶ ἔπειτα ὁ θεὸς αὐτῶν ἐξέλεσθαι ἐκ τῆς παροικίας αὐτῶν καὶ πορεύσθαι εἰς τὴν γῆν χαναάν καὶ κατῴκησά ἐκεῖ, καὶ ἐπληθύνθισαν χρυσίῳ, καὶ ἀργυρίῳ, καὶ ἐκ κτηνέων πολλοῖς σφόδρα. Id est, iuxta Vatablum: *In Mesopotamiam profugerunt, ubi multis diebus peregrini extiterunt. Deus autem ipsorum iussit illos exire de loco peregrinationis sue, atque in terram Chanaan proficisci: ubi habitauerunt, auro & argento, magnæque iumentorum copia multiplicati.* Adhuc dictis ut fidas, proderit adiciere Chrysostomum, cuius sensum non benè calluit Chrysost. Pererius in dict. cap. 12. Genes. disp. 1. num. 23. *At B. Stephanus dicit, Deum apparuisse Abrahæ, cum esset in Mesopotamia, priusquam habitaret in Charran;*

15.

Charran, & hinc postquam mortuus est pater eius, migrare eum fecisse. Quid igitur? dissidentne à seipsis divina scriptura? Absit: Sed ex hoc animaduertere licet, quod cum Abram Deo acceptum esset, visus ei Deus imperavit, ut inde migraret. Quod ut agnovit Thare pater eius, licet infidelis esset, ob amorem tamen filij sui Abraha, socius illi peregrinationis esse voluit. Et ut venit in Charran, atque illic habitavit aliquando, vitæ excessit. Abram vero tunc imperium Dei exequens, perrexit in Chanaan. Denique non antè Deus illum euocavit inde, quàm mortuus esset Thare pater eius. Dedimus plena verba, ut noueris Chrysostomi literis duplicem vocationem consignatam. Non perpendit Pererius hæc vltima: Denique non antè Deus illum euocavit inde: quæ accinunt illis ex Stephano: Et inde transtulit illum in terram istam. Non parcam verbis Sancti Thomæ, qui plura compendio cinxit in caput 11. ad Hebr. lect. 3. ubi expendens illud Genes. 12. Egredere de terra tua, sic fatuit: Sed nunquid non ipse cum patre suo Thare exierat de terra sua? Ergo non exiuit ex præcepto Domini, sed per patrem. Dicendum est, quod cum patre exierat, reuersurus iterum, sed ex præcepto Domini exierat in Mesopotamiam Syria, ubi mortuo patre intendebat remanere; sed ex mandato Domini venit in terram Chanaan. Difficilis apparet adhæsiō inter illa: Quod cum patre exierat, reuersurus iterum; sed ex præcepto Domini exierat in Mesopotamiam Syria. Sunt, qui perperam excutiant Sancti Doctōris sensum, qui longè est, ut autumer, Abrahamum excessisse à Chaldæa cum animo reuertendi. Ergo mens est: Et Thare & Abraham Chaldæam deseruere; sed ille, ut rediret; hic cœlitus de profectiōe eruditus, qui si spectetur erga patris obedientiam & comitatum, reuersurus quidem erat, nisi casu Thare non remearet. Verùm si iuxta præceptum Domini profectio Abrahami pensetur, neutiquam regredi parauit; imò in Mesopotamiam Syria perrexit, diuina iussa Deumque sequutus.

26.

Cætera, quæ hîc solent pertractari, leuiora sunt, videlicet cur Charran dicitur ab Achior, quæ vocatur Haran à Moysè? Sed nullum negotium facessit, cum his aspirationibus literis etiam proferatur ab Stephano Act. 7. Do Philonem lib. 1. de migrat. Abraham, qui ipsamet verba Moysis referens, legit: Erat autem Abraham (inquit Scriptura) annorum septuaginta quinque, quando peregrinatus est in Charran. Et lib. de Abrahamo: Hoc est, cur prima migratio sit in agrum Charrensem, quia Charran Specus dicuntur: per quos significantur regiones nostrorum sensuum, per quas tanquam cavernas unusquisque illorum solet prospicere ad subiecta sua percipienda. Et quidem, si Hebraicè noueris, fateberis sic præferendum: quoniam in cap. 11. Genesis & Aran dicitur & Haran. Prima vox nomen est filij Thare vers. 26. Vixitque Thare septuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran: ubi Hebraicè in frōte lenis aspiratio n he, & in calce est נון, scilicet נָחֹר Aran. Secunda nomen est loci, & fortis aspiratio n beth sonat in initio, & autem in fine; sic נָחֹר Charam. Nec te turbet, quod duplici riam sonet; ille enim mos est Græcorum, ut obseruauit Oleaster.

Oleaster.

27.

Quoniam noluerunt sequi Deos patrum suorum. Locus hic nos euocat in quæstionem, an Abraham vnquam idola coluerit, & in Chaldæis tenebris obuolutus, inanimis Gentium simulacris

poplitem verterit. Diu multumque in hac disceptatione concertatum est. Non plura sunt, quæ vni vel alteri tutandæ suspicioni possumus argumenta construere. Mihi semper in animo est, maiorum nostrorum vestigia sectari, plurimumque Patrum auctoritati deferre, nec proprio sensu deliniri. Licet dolens, in animum inducere nequeo, quod Abraham à prima rationalis lucis vltimâ, Deum cœli & terræ coluisset, nec saltem leui idololatriæ fuligine fuisset respersus, nec in teterrimæ picis societate hæsisset flagitio. Huius sententiæ sunt, renuant licet plures ex Neotericis, Augustinus lib. 10. de Ciuitat. cap. vltim. Tunc ipse primus à Chaldaeorum superstitionibus liberatus, vnum verum Deum sequendo coluit, cui hoc etiam promittenti, fideliter credidit. Glossa Interlin. in Genes. 12. Quippe qui renuntians idololatriæ altare Domino adificauit, contempto igne Chaldaeorum. Philo in lib. de Abrah. Chaldaei mundum ipsum existimabant esse Deum profana sanè opinione, creaturam facientes Creatori similem. Huic innutritus dogmati Abraham, & per longum tempus Chaldæico imbutus delirio, tanquam post altum somnum aperto mentis oculo, postquam puram lucem pro densis tenebris cœpit intueri, sequutus eius splendorem, animaduertit, quod prius non viderat. Cyrillus tom. 3. contra Iulian. lib. 3. ad fin. Quem & vocatum dicimus, quasi ex idololatria ad certiores veri Dei cognitionem. Clarissima sunt verba Iosue, quæ suprâ retulimus. Trans flumina habitauerunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor, seruiueruntque Diis alienis. Solet effugium quæri ex constructione verborum. Abulensis ibi quæst. 6. pro fide immaculata Abrahami clientelam agens inquit: Quia de patribus Iudeorum Deus enuntiare volebat, quod adorauerunt Deos alienos, non fuit nominatus Abraham; scilicet in recto: Nachor tamen ponitur in recto, quia de ipso & de Thare verum est, quod coluerunt idola: sic quaque posteritas Nachor coluit idola, nam Rachel furata est idola patris sui Laban, qui erat de stirpe Nachor. Sed non aduertit vir doctus, quod Hebraicè & Chaldæicè etiam Nachor in gignendi casu est: Hebraicè enim legitur: Trans flumina habitauerunt maiores vestri olim, Thare pater Abraham & pater Nachor, colueruntque Deos alienigenas. Chaldæicè: Trans Perath habitauerunt patres vestri à seculo: Tharalib pater Abraham & Nachor, & seruiuerunt abominationibus Gentium. Id ipsum transtulere Septuaginta δᾱρα ὁ πατὴρ Ἀβραάμ καὶ ὁ πατὴρ Νάχὺρ καὶ ἐλάτρευσαν θεοὺς ἑτέρους. Quamobrem miror, quod etiam vir diligentissimus Serarius intellexerit in cap. 24. Iosue quæst. 2. quod Nachor illic non frater Abraham; sed auus accipiendus est: verba sunt: Abrahami auus Nachor; & huius filius, illius pater Thare fuerunt idololatra. Diserte hosce duos in idololatriâ nominat versus secundus, ita ut ad hoc vsque videatur verus vnus Dei cultus ea in profapia stetisse. Profectò, nisi prædictæ lectiones resisterent, non malè Nachor in nominandi casu putaretur, deficeretque pro idololatriæ Abrahami suspitione scipio præcipuus: quare miror Serarium, idololatram fuisse censere, si semel aptum explicatum exhibent illa Iosue verba, statque pluralis prolatio: Seruiueruntque diis alienis, nempe Thare, & Nachor. Verùm, cum filij Israël non alium sibi patrem, nisi Abrahamum nuncuparent, cur Iosue, qui illos memorizæ cinere conspergere, ne superbirent, curauit

August.

Interlin.
Philo.

Cyril.

Ios. 14.

Abulen.

Hebraic.

Chald.

Septuag.

Serar.

Ios. 14. 3.

rauit, de alio patre quondam idolis addicto traheret sermone? præcipue, nam statim subdit vers. 3. *Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamia sinibus, & adduxi eum in Chanaan.* Cur antea non dixit: *Thare pater vester?* Imò, si liceret, (vt fluere absque vllis anfractibus constructio) tres illos prædictos in nominandi casu acciperem, vt constructio fuisset: Thare, Abraham, & Nachor seruiuerunt diis alienis: quare ly pater non repeteret super Thare, sed Abraham afficeret; sic enim vocatur respectu Hebræorum, vt ex statim sequentibus liquet: *Tuli ergo patrem vestrum Abraham.*

18. Iosue verba dict. cap. 24. vers. 14. eam videntur euincere. *Auferte Deos, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia & in Egypto, ac seruite Domino.* Profectò, si Mesopotamia in rigore proprio regionis accipiat, & sequamur eorum sententiam, qui putant, semel tantum vocatum fuisse à Deo Abrahamum, & id (vt conformius est verbis Stephani Act. 7.) in ipso itinere, antequam perueniret ad Haran; concedendum apparet, non solum Thare, sed & Abrahamum, tunc idola coluisse: siquidem nullus alius ex maioribus Abraham eo tempore perrexit in Mesopotamiam: imò Nachor nondum accesserat ad Haran. Quare cum pluraliter efferatur: *Quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia,* non se offert effugium vllum, quo ab hac seruitute Abraham vendicaretur.

19. Vtteriùs nescio, quomodo possit componi idololatria Thare, & illius patris, auque cū immacula fide Abraham: ego enim nullā aliā semitā commodiori ab idololatriæ suspitione eluerem Abrahamum, quā ante eius natiuitatem, Thare idololatriæ effugisse tenebras, asserens, vt sic posset filium instruere, & saltem in primo rationis vsu disciplinam indere veritatis. Cæterum, si cum primū ad rationis vsu peruenit Abraham, paternam domum cultu simulacrorum feruentem videbat, & vsque ad secretos lares idola pendentia; cur non pateat coniecturæ locus, vt suspicemur, aliquo tempore illis sordibus mentem inquinasse, nisi singularis admodum lux desuper elapsa dicatur, quæ puerum arripuit, & in cœlestem transtulit veritatem, ad quam asserendam nulla nos firma manuducit instructio. Imò, si placeat, Rabbiorum suffragio in hac re non modicè deferendum est, quippe qui potius suæ nobilitati consulerent, si patrem Abrahamum, cuius stemmate generæque gloriantur, ab vlla idololatriæ suspitione defenderent: & tamē ipsi sunt, qui toto agmine eum idololatriam fuisse fatentur, vt videre est apud Serarium Iosue 24. q. 2. Genebrard. lib. 1. chron. ann. 1949. pag. mihi 41. inter quos Rab. Iohannan, & Haninas perhibent, non nisi quadragesimo octauo anno, veræ Deitatis hausisse lucem. Nec est, cur Pererius contrariæ sententiæ assertor, se Suidæ obarmet auctoritate, cum potius verba, quæ ex eo refert, illi obstant: *Abraham natus annos quatuordecim, Dei cognitione illustratus, patrem his verbis compellauit: Quid seducit homines per cultum imaginum, lucri causa?* &c. En non nisi quatuordecimo ætatis anno Suidas scribit, Abrahamum luce fuisse veritatis suffusum. Nōne rationis lumē septem annis nato illucescit? Vel à mente extorrem Abrahamum dicas vsque ad quatuordecim annū; vel illud spatium, si in Suidæ verbis nite-

Zerda in Indish. Tom. I.

ris, debes falsæ religioni tribuere? Nec video, quod fauerat Iosephus lib. 1. antiq. sic inquit: *Iosephus Fuit Abraham vir sapiens æquè atque eloquens & in coniectando sagax. Cūque ob virtutem eximiam sapiens esset præ cunctis habitus, ausus est vulgò receptam de Deo opinionem conuellere, & in melius vertere.* Sanè non antè dat illi veram religionem, quā sapientiam, eloquentiamque: has autem animi dotes, quid vrget, vt in puellari ætate illi præstitas esse fateamur?

Solet obiici illud ex Ioann. 8. *Nos semen Abraham sumus, nos ex fornicatione non sumus nati:* Ioan. 8. 33. *unum patrem habemus Deum;* vbi, iuxta multorum placitum, fornicatio idololatriam significat: quare mens Iudæorum videtur esse, quod ipsi à patre Abrahamo sati, qui idololatria non fuit. Sed imo, etsi fornicatio eum ibi significatum amet, verba illa hunc sensum reddunt: Nos non ex Abraham originem duximus, quandiu Chaldaicis superstitionibus inseruiebat: sed tunc illi genitus est Isaac, cum iam diu veræ Deitatis sacro cultui parebat. Præcipue quoniam alias plures esse illius loci enodationes, clarè constabit consulenti Maldonatum Maldonati inibi.

Ex quibus iam apparebit verborum Achioris enodatio, quæ nostræ sententiæ suffragantur: licet enim dubia sint priora illa: *Quoniam noluerant sequi Deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldaeorum;* sequentia tamen non indubiè innuunt, prius culta ab eis fuisse idola, quæ cœlesti iubare tacti deseruere. *Deserentes itaque ceremonias, &c.* Græcè est ἡ ἱερατικὴ αὐτῶν ὁπορώσπου καὶ διὸν αὐτῶν. *Et deiecerunt eos à facie Deorum suorum:* Quibus in verbis, Chaldaeorum impulsus denotari videtur, quo affectum iniuriis à se pepulerint Abrahamum. Ad stipulatur Iosephus lib. 1. antiq. *Cum Chaldaei & Mesopotamia contra ipsum insurgerent, consilium ille cepit inde migrandi, & voluntate ac fauore Dei adiutus terram Chanaanam tenuit.* Hinc nos concitat illa quæstio, an Abraham, utpote veræ fidei tenax à Chaldaeis idololatriis in ignem fuerit coniectus? Sunt qui huic Hebræorum narrationi concedant assensum, tum ex lib. 2. Esdr. cap. 9. vers. 7. *Deduxisti eum de igne Chaldaeorum, & posuisti nomen eius Abraham;* tum ex loco, cuius præcedens videtur esse interpretatio, Genes. 15. *Ego sum Dominus, qui eduxi te de Vr Chaldaeorum:* Hebræicè enim Vr idem est, quod ignis. Tractat fusè Pererius Perer. in cap. 11. Genes. vers. 28. disput. 15. Sanctius Sanct. in locum Esdr. Ad stipulari non possum fatentibus, cum Vr notissima ciuitas sit in Chaldaea, quam Vre appellat Iosephus, & Septuaginta Ioseph. vertunt: *Regionem Chaldaeorum;* statuiturque à Septuag. Ptolemæo inter Rirandem & Berthchanam, appellatque eam Orchoë; apud Strabonem Orche: Eusebius lib. 9. de præparat. cap. 4. nuncupat Euleb. Camirinem.

Vers. 9. Cūque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, vt dinumerari eorum non posset exercitus.

Disquiratur quot annis persisterunt in Ægypto filij Israël.

X

Implexa

Serar.
Genebrard.
Rab.
Iohann.
Hanin.
Perer.
Suid.

31.

31. Implexa nimis est disceptatio, quæ ex his Achioris verbis exoritur: *Descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus.*

Si etenim accurato calculo supputentur anni, quibus Ægyptiaca seruitus Hebræos subiugauit, incolatusque illius regionis, in quam leuanda fames eos abduxit, non utique quatuor hæc sæcula conficere, censeri datur. Impeditam hanc quæstionem, quanto annorum circulo Hebræa gens siue tenuerit Ægyptum, siue teneretur ab ea; quatuor vel quinque Scripturæ loca adeo reddunt difficilem, ut Scripturatum Doctor Maximus Hieronymus dixerit usque ad suam tempestatem vix explicatam inueniri. Oportet quæ

Gen. 15. 13. faceffunt negotium, illico subiicere. Gen. 15. vers. 13. dixit Deus ad Abraham: *Scito prænoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua: & subiicient eos seruituti, & affligent quadringentis annis.* Eadem ferme verba referens S.

Actor. 7. 6. Stephanus Actor. 7. vers. 6. inquit: *Quia erit semen eius accola in terra aliena, & seruituti eos subiicient, & malè tractabunt eos annis quadringentis.* Nec hæc his, quæ Achior gentilis protulit, vnde quaque adrident; quippe qui integris quadringentis annis, non quasi seruitutes, sed ut inquilinos Hebræos multa sobole ingenti que sylua nepotum auctos fuisse confirmat; cum tamen id temporis seruituti in præfatis locis sonet addictum. Ex alia classe sunt perspicua, constantissimaque verba Exodi 12. vers. 40. *Habitatio autem filiorum Israël, qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum, quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Ægypti.* Quibus ex

Exod. 12. 40. aduerso Apostolus esse videtur 3. ad Galat. vers. 16. *Abraham dicta sunt promissiones, & semini eius: non dicit in seminibus quasi in multis; sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus: Hoc autem dico testamentum confirmatum à Deo, qua post quadringentos, & triginta annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem.* En Paulus, licet eundem numerum protulerit, ac præfixa Exodi verba dederunt; neutiquam cum illis componi apparebit, si consideres, durationem hanc non ab ingressu in Ægyptum ab eo computari, sed à promissione facta Abrahamo, cum à laribus paternis egredi iussus fuit: &, si accuratè metiaris, 215. annos inuenies à die promissionis usque ad ingressum Israëlitis, Israëlitarumque in Ægyptum.

Quibus si addas 430. quos ibi consumpsisse, Exodus perhibuit, nimium excreuisse numerum dignosces, nempe usque ad 645. Denique ab his omnibus ipsemet Paulus dissidere videtur Ad Galat. 3. 16. Actor. 13. vers. 17. *Deus plebis Israël elegit patres nostros, & plebem exaltauit, cum essent incolæ in terra Ægypti, & in brachio excelso eduxit eos ex ea, & per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto, & destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, quasi post quadringentos, & quinquaginta annos.* Hæc præfiximus, ut vno obrutu omne præuidisses stadium. Nec vna mens Rabbiorum doctissimis fuit. Censent enim Rabbi Abraham leuitas in lib. Cabalæ, & ille, qui scripsit librum Sedorolam, Hebræos accolâs fuisse Ægypti 210. annis. Caterum Iosephus lib. 2. antiquitat. cap. 12. in fine (malè citatur à Neotericis cap. 6.) inquit:

Ioseph.

Reliqueruntque Ægyptum mense Xantico, luna decimaquinta post annos triginta & quadringentos, quam Pater Noster Abraham venisset in Chanaan; post Iacob autem aduentum in Ægyptum, anno ducentesimo & quinto.

Caliginem hanc quotquot sacri maiores nostri scripserunt, vnâ eademque luce dissoluunt; quorum enodationem non decet pium studiosumque virum, leuis ingenij acumine pungere. Ergo inualuit, quem compendio subiicio, explicatus. Hebræi incoluerunt Ægyptum 215. annis, quorum dies vltimus compleuit 430. annos, qui debent numerari ab egressu Abraham ex Haram: quod omne tempus verba Exodi memorant, cum dicitur, quod habitatio filiorum Israël in Ægypto fuit 430. annorum. Id explicuit translatio Septuaginta inibi: *Habitatio, qua filij Israël habitauerunt in Ægypto, & in terra Chanaan ipsi, & Patres eorum, anni 430.* Id dilucidè exposuit Paulus, quippe numerum texit à prima promissione, qua Genes. 12. dictum est Abraham: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua.* Numerus perspicue innotescit quoniam, ut ibidem vers. 4. dicitur, *Septuaginta quinque annorum erat Abraham cum egrederetur de Havan:* usque ad natiuitatem Isaac lapsi sunt 25. anni: quippe centenarius fuit nascente Isaaco, Genes. 21. vers. 4. Dein usque ad natiuitatem Iacob Genes. 25. vers. 26. intercessere sexaginta anni. Iacob 130. annos attigerat, cum Ægyptum ingressus, Genes. 47. Hæc si simul nectas, erues 215. annos: totidem annos debes usque ad egressum recensere; quoniam triginta annorum erat Ioseph stans coram Pharaone, Genes. 41. fluxere nouem anni, septem fertilitatis, sterilitatis duo; tunc Iacob tenuit Ægyptum, post cuius ingressum Ioseph vixit 71. annos; quippe cuius anni fuerunt 110. ut liquet ex Genes. vltimo. Post obitum Ioseph intercessere 144. anni, ut coniectari non solum datur; sed omnino ab Apostolo numerus præfixus euincit. Quare à natiuitate Isaac usque ad exitum ex Ægypto 405. annos numerabis: hos oraculum Dei ad Abraham Genes. 12. præscripsit, Sacre scripturæ indole, quæ minutum numerum solet omittere. Ex quibus pacata nimis quies fit: quippe oraculum non de Abrahamo, sed de semine eius prætendebatur. Quare à natiuitate Isaac annorum supputatio trahi debuit. Apostolus autem, qui à promissionis quam Dominus Abraham suggessit, tempore recensebat, viginti quinque annos, qui ab sponsione ad Isaac ortum effluerunt, debuit assumere.

Hæc sunt, quæ hucusque ferme post Augustinum, qui primus post Septuaginta, huius supputationis elucidator fuit, omnis Patrum & interpretum consensus recepit. In quos incidimus, subiicere iuuabit. August. lib. 16. de ciuit. cap. 16. & q. 47. in Exod. Eusebius in Chronicis, Beda lib. de sex ætatibus mundi, Abulensis in cap. 15. Gen. & in cap. 12. Exodi: vbi & Caietan. & Lyra, licet aliquantulum in quinque annorum enodatione dissideant. Hamerus in cap. 15. Genes. S. Athanasius, seu Anastasius in synopsi Pererius in 15. Gen. disp. 6. Cornelius in Exod. 12. Martinez hypotipos. lib. 6. cap. 4. Eucherius lib. 2. Genes. cap. 20. P. Suarez 1. tom. in 3. p. disp. 6. sect. 1. Gaspar Sancius in cap. 7. Actor. & hic. Desino alios; sat mihi S. Thomas in cap. 3. ad Galat. sect. 6. post medium. Dissident ab hac

33.

Septuag.

Genes. 12.

Gen. 11. 4.

Gen. 15. 16.

Genes. 4.

34.

August.

Euseb.

Beda.

Abulens.

Caietan.

Lyra.

Hamer.

Athan.

Cornel.

Martin.

Pucher.

Suarez.

Sancius.

S. Thom.

Eugub.

Genebrard.

Istella.

Malucend.

hac communi semita contendentes, quod filij Israël integros 430. ann. in incolatu Ægypti consumpserunt, iuxta verborum Exodi sonitum. Eugubinus in Pentateucho; mordicus Genebrardus in Chronic. lib. I. pag. mihi 61. Istella, quem non vidi, in cap. 12. Exodi, Maluenda de Antichristo lib. I. cap. 19. Verè non est, cur digladientur: syncera etenim veritas amanda est.

35. Duo communiter argumenta ostendunt, ne-
tquam moram quadringentorum annorum in Ægypto Hebræis adstruendam esse. Alterum ducitur ex Caath proauo Moyse, qui cum genitore Levi ascendit Ægyptum, cuius filius Aniram genuit Moysen, qui populum Dei è seruitute eduxit. Ergo trium horum ætates conficiant incolatus in Ægypto tarditatem. Consule Exodum, quot annos vixere. Vixit Caath annos 133. Vixit Aniram annos 137. Vixerat Moyses octoginta annos, cum miracula patrans eduxit Israël. Quantumvis nec horam demas, & Caath in teneris vnguiculis in Ægyptum transmittas, supputatio ex præfatis annis composita tantum continet 350. annos. Nec iuuat effugium Genebrardi, qui autumat, intermedios aliquos inter Caath & Moysen subsluisse scripturam, utpote obscurioris indolis. Minus benè, cum nulla sit huic coniecturæ fulciendæ ratio. Alterum est nõ absimile: nam lochabad mater Moyse, filia fuit Levi, Moyse proau, cuius natiuitas in Ægypto memoratur Numer. 26. Annè trecentorum annorum compleuisset spatium, cum Moysen peperit? Id omnino euincitur, si 400. annos Ægyptiaco tribuas exilio. Quia hæc nauarunt alij, nobis immorandum non est; sed innitendum, ut, elucidandi gratia, obstacula discutienda cogitemus. Cur in Exodo tam clara expositio annorum, quibus illic mansio? Et quidem clariora verba nullus ex aduersariis desiderat: *Habitatio filiorum Israël, qua manserunt in Ægypto, fuit 430. annorum, quibus expletis, eadem die egressus est, &c.* En ad perpendicularum vsque studiosè taxatum spatium; nec tamen memoria vlla vilius respectus ad Abrahami recessum ad Haran. Obuia est solutio Abulensis, absolute nuncupatam mansionem in Ægypto, quoniam & Abraham recentem ab Haran egressus, leniendæ famis ergo, se contulit in Ægyptum, in cuius incolatu postea filij Israël spatium illud finierunt. Quid quod à principio, & fine nomen absolute inditum; cum ea, quæ interiaceant, terminorum suorum soleant subire rationem? Meditater ergo hunc fuisse delectum stylum, ut historiographus sacer, quasi incipiens mansiones omnes, quas exinde per desertum habuere filij Israël, literis consignare; recollegerit compendiosa dictione totum spatium, quod elapsum erat ab egressione Abrahami ex Haran vsque ad illum diem, vnâque mansionem studiosè appellaue-
rit: quippe omnis peregrinatio & exilium tunc finem inuenit, & deinde alacri vestigio in oblatam patriam eundem, mansionesque nouæ peragendæ serant: sic enim appellantur Num. 33. *Hæ sunt mansiones filiorum Israël, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas in manu Moyse, & Aaron, quas descripsit Moyses.* Quod autem Ægyptij incolatus mansio dicta fuerit, liquet ex Hebræo dicto cap. 12. Exodi, ex quo legit Oleaster: *Et fuit mansio filiorum Israël, qua manserunt in Ægypto, triginta anni, & quadringenti anni.*

Zerda in Iudith. Tom. I.

Accedit, quod omnis sacra populi Dei historia auspiciata est Genes. 12. vbi Deus Abrahami euocauit, & domesticum focum negligere instruxit: quare signatè illic adiecta est Abrahami ætas, ut iam inde per chronologiam sacram series texeretur. Cum igitur momentum vltimum, quo seruitutis exiliique compedes exuebant filij Israël, in aliam iam nouam vitæ rationem, & columitatem eos assereret, sponsonesque Dei propalaret completas; aptissimè vnus idemque auctor Genes. & Exodi Spiritus sanctus spatiū illud sic computauit, ut amissim respexisse crederetur ad Iudaici populi delectus initium, nempe egressum Abrahami ab Haran. Ratiocinationem hanc mirè elucidat Apostolus, utpote qui, absque vlla effugij spe, à prima sponione Dei vsque ad legem datam, nempe post trimestre spatium ab egressione ex Ægypto, eundem numerum sedulo conscripsit. Iuuat ut his fidas, mediteris cur tam cito lata lex, adhuc in itineris puluere, nec plurimo deserti attrito intervallo. Aptè quidem, quoniam (ut dicebamus) institutum Numini fuit, quod Hebræus populus nouam iam seriem ordiretur, nouoque iam syllabo numerari inciperet annus, fluxa iam pristina serie, quæ præcesserat ab Abrahami vocatione vsque ad populi libertatem: quare opus fuit, in ipsamet egressione ab Ægypto, omnem illam annorum congeriem, subductis calculis computare. Ex quo facile enodabis, cur annorum peregrinationis supputatio non inceperit ab spatio, quod in Haran Abraham consumpsit cum patre Thare: siquidem non patria sedes, sed exilij instar fuit, Genes. 11. vers. 31. *Tulit itaque Gen. 11. 31. Thare Abram filium suum, & Loth filium Aran &c. Et eduxit eos de Vr Chaldaeorum, ut irent in terram Chanaan; veneruntque vsque Haran, & habitauerunt ibi.* Autumat Abulensis, non id Abulensis temporis computatum, quoniam nondum Abraham paternæ dilectionis amplexus deseruerat. Commodius dicerem: quia nondum in Haran promissio Domini insonuerat, nec segregatus Abraham, ut Hæreditas Domini, populusque Dei ipse cum progenie inciperet recenseri. Principium igitur à profectio in Chanaan, abdicatūque à familiaribus sedibus orsum, & inde tota Hebrææ gentis differenda chronologia. Apostolus huius sacramenti illustris fuit commentator, dum ab sponione, annorum syllabum deducit.

At insurgo: illa prima promissio, siue fœdus sic conceptum fuit: *Egrede de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrabo tibi: Faciāque te in Gen. 12. 1. gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. Benedicam benedicientibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi; atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.* Nulla quidem adhuc seminis memoratio Galat. 3. est, & tamen Paulus annos 430. à seminis sponione numerat: recognosce verba: *Abraham dictæ sunt promissiones, & semini eius.* Non inuenies seminis vocem, quousque cap. 15. perlustras, vbi Dominus: *Scito prænoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, &c.* quæ post viginti quinque annos edita sunt. Nullus obiectionem hanc cogitauit. Dicerem, Apostolum sensum rimatum esse, licet non verba. Profectò promissio seminis prælusit in illis Genes. 12. *Faciāque te in gentem magnam; Gen. 12. 13.*

X 2

& præ

& præcipue in his : *In te benedicentur vniuersa cognationes terræ* : Iam de sobole potiunda erudiuit, cui generis spopodit prouentû; nec enim cognatio est, gentisve progenies nisi origo præcedat. Quin vtrumque Apostolus connectit, nempe, & promissiones factas Abrahæ, & factas semini eius: *Abrahæ dicta sunt promissiones, & semini eius*. Igitur, cum prima promissio Abrahæ fuerit in egressu ab Harâ, aptè inde annorum computatio sumpsit exordium : nam satis perspicue ibi generis, seminisque sponsio est, vbi gens Abrahæ promittitur : quare Augustinus 16. de ciuit. Dei cap. 16. *Aduertendum est duas res promissas Abrahæ in verbis predictis, vnâ scilicet, quod terram Chanaan possessurum fuerat semen eius, vbi dictum est : Faciam te in gentem magnam: aliam verò longè præstantiorem, non de carnali, sed de spiritali semine, &c.* Rupertus : *Non aliam sine dubio benedictionem hîc commemorat, nisi illam, qua per semen Abrahæ, quod est Christus, in omnes gentes gratia Spiritus sancti effusa est.* Sed adhuc obijcio : Apostolus mordicus verba sequutus esse videtur : nititur enim in dictione seminis : non dicit : & seminibus, quasi in multis ; sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Respondeo respexisse ad promissionem factam, cum Abraham in terram Chanaan peruenisset, Gen. 12. vers. 7. *Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei : Semini tuo dabo terram hanc:* quæ fermè repetit cap. 13. vers. 15. *Omni terram, quam conspicias, tibi dabo & semini tuo usque in sempiternum.* Quare asserendum est ; eundem ferme annum recensendum esse, quo egressus Abraham ab Haran, & quo appulit ad Chanaan: vnde scitè Apostolus triginta supra quadraginta annos enumerat.

38. Dices : Recensetur annorum series à promissionibus Abrahæ editis ; ergo non à prima promissione, quæ vna fuit. Occurram : sub vna periodo in prima sponsione plures latitauisse, vt audiisti ex Augustino, qui duas res promissas asseruit. Imò Caietan. inquit : *Collige has promissiones, & summabis septennario numero comprehendere, vt Hebræo more vniuersitas bonorum etiam ex ipso numero significetur.* Aliter S. Thomas lect. 6. in cap. 3. ad Gal. *Dicit autem promissiones pluraliter, quia promissio de benedicendo semine multa continebat. Vel quia frequenter idem, id est, æterna beatitudo sibi promissa est, sicut Gen. 12. & 15. & 22.* Adhuc superest, quod ab hac sententia terruit Genebrardum, nempe, quod Exod. 12. dicitur : *Habitatio autem filiorum Israël, qui manserunt in Ægypto : fatur ille : Quis enim non videt illo nomine filiorum Israël, non nisi posse intelligi filios Israël, siue posteros Iacob ; nec Abraham, Isaac, Iacob sub hac loquutione contineri ? Nam quis vnquam auos, & patres, filios nepotum appellauit ?* Præuidit argumentum hoc Abulensis in cap. 12. Exod. quæst. 54. inquit : *Licet propriè filij Iacob : tamen largè vocantur filij Israël ipse Abraham cum tota sua successione, ideo habitatio eius dicitur filiorum Israël.* Miror doctum Genebrardum in hoc impegisse. Peto : Si Iacob in Ægyptum descendisset absque vlla progenie, & post annorum curriculum seuisset inibi prolem ; nonne commodè proferretur computatio annorum, incolatus filiorum Israël à die, quo ingressus Iacob, etsi ipse non filius Israël, sed Israël fuerit ? Quis inficias ibit ? Ergo nomen gentem omnem inuasit ; hoc vocabulo, quisquis Hebræus

est, insignitur : nomina à notioribus veniunt a nomenclatio filiorum patrem ipsum comprehendit. Gemino exemplo confirmo. Alterum est : *Filius hominis* quisque homo dicitur pluries in sacris, cuius lata significatio etiam Adamum comprehendit: huius censionis auctor sit Genebrardus ipse in Psalm. 8. vers. 6. apud quem *filius hominis* pro homine accipitur, de quo laculenter agimus infra Acad. 27. num. 13. adi locum. Psalm. 8. 6. Alterum est ex Matth. 1. vbi liber generationis Iesu Christi dicitur omnis illa generationum series ab Abrahamo vsque ad Ioseph. Accedit, quod stylus Hebraicus est, synecdoche multoties vti, totumque à parte nominare, de quo abundè apud Martinez hypotypos. lib. 9. reg. 4. Martin. & seqq.

Denique non par est subtrahere Augustini regulam dicto lib. 16. de ciuit. Dei cap. 24. vbi Aug. docet, scripturæ indolem esse commemorare extrema, in quibus & priora tanquam sub compendio continentur, exemplumque ducit ex Gen. 11. *Et fuerunt dies Thare in Charra quinque & ducenti anni : Non quia, inquit ille, ibi omnes acti sunt, sed quia ibi completi sunt.* Duo alia exempla adiicit Sanctius hîc ; sed nobis non vnde quaque blandiuntur, vt pote in quibus, quando de fine & complemento agitur, principij certa cognitio est. Vnde nil mirum, quod complementum secum trahat omne elapsum spatium, si semel compertum fuerit. Cæterum verba Exodi mansionem in Ægypto, præfato spatio addixere; nec tamen iudicium ibi illuxit, à quo tempore, nisi ab ingressu recensionem iniret. Si, quæ supra præstruximus, mente tenueris, hunc obicem non erit operosum abigere: diximus etenim Spiritus sancti institutum, Hebrææ gentis à vocatione Abrahæ chronicon texere : nec id indiguit in Exodo repetere: sat fuit tantum annorum cumulum componere, quem si incolatu in Ægypto totum absumere contendas, non extricabis: si ad primam vocationem Abrahæ intendas obtutum, religiosissimo calculo vsque ad minutum instans supputabis. Efficax sanè huius veritatis probatio hæc est.

Superest, verba Gen. 15. aliquali studio versemus. Diximus ex communi censione oraculum illud adstructum esse, non vt à tempore, quo dictum, supputatio succederet ; sed à natiuitate Isaaci : quippe non de Abrahamo, sed de sobole fuit : *Scito prænoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subiicient eos seruituti, & affligent quadringentis annis.* Dices, cur ab Isaaci ortu, & non ab Ismaëlis ? Occurrit Augustinus : *Quoniam in Isaac vocabitur tibi semen.* Non insubtiliter S. Thomas dicta lect. 6. *Potest dici, quod quinto anno Isaac, expulsus fuit Ismaël, & remansit solus Isaac heres Abrahæ, à quo tempore fuerunt quadringenti anni.* Hæc idè sanctus Doctor meditatus est, ne quis allidat in quinque annis, qui subtrahuntur : quippe, vt diximus supra, 405. anni lapsi sunt ab orto Isaaco vsque ad exitum ab Ægypto. Possumus tamen his frui ad enodandum, cur de semine oraculum non Ismaëlem respexerit, sed Isaacum: non enim quæ illico decidunt, & à Domo Dei abiguntur, in supputationem accersenda. Omnis in Isaacum chari Dei cura stetit, siquidem non nisi in eius sobole complenda promissio. Fortassis, vt dilucidè explicaret, de quo semine ageret, non solum exilium, quod & passus fuit, Ismaël, adhuc

adhuc ab ancillari vberē pendulus; sed & seruitutem, quam non nisi Isaac progenies sustinuit, adiecit. Nec in Scripturis versato quinque anni, qui supra quadringentos fluxere, facessent negotium. Amat rotundum numerum scriptura, compendiique sollicita est. Sic ab Adam vsque ad Christum sexaginta generationes dicuntur, cum tamen, si recenseas, 62. reperiās. Quin & apud nos Septuaginta Interpretes Græci proferuntur, cum tamen 72. fuissent.

41. Obiicies, in hoc oraculo nullam esse terræ Chanaan vmbra, vtpote in qua nec Abraham seminis exilium, nec seruitus; imò inibi cunabula Isaac & Iacob: vnde non aliena terra; quippe in qua prima lucis contigit vsura: quibus ego addo nullum peregrinari, nisi qui peregrè proficiscitur; quis autem abscedit à loco peregrinus, nisi qui in loco peregrinus non fuit? Cum igitur Isaac à terra Chanaan non discesserit, ibique natus sit, nullamque ab incolis passus iniuriam, imò quem honore prosequuti, ægrè videtur posse componi numerum 400. annorum nisi simpliciter in terra Egypti. Sic se armat Genebrardus, imò & Oleaster, & si in sententia à Genebrardo dissideat. Iniuste quidem hæc opponuntur: altius enim Dei promissio expendenda est; quippe quæ non in simplici pedum positione, & natali niritur, sed in dominio illius patriæ, quam dominus se daturum semini Abraham pollicebatur. Ergo verissimè Augustinus rempenitus rimatus est; qui periodum oraculi sic docet exponendam. *Quod ait: In seruitutem redigent eos, & affligent, ad quadringentos annos non referendum est, tanquam per tot annos in seruitutem habuerint eos, sed referendi sunt anni quadringenti ad id, quod dictum est: peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua. Siue enim in terra Chanaan, siue in Egypto, peregrinum erat, antequam hereditatem haberet, ex promissione Dei: quod factum est, postquam ab Egypto liberati sunt.* Itaque quadringenti anni non completè ad seruitutem, sed ad peregrinationem referendi sunt, iuxta hyperbaton, quo pluries vtitur Scriptura. Pergit ille: *Vt per hyperbaton, sit hic ordo verborum: Sciendo scias, quia peregrinum erit semen tuum in terra non sua quadringentis annis: illud autem sit interpositum: subiicient eos seruituti, & affligent: ita vt ad quadringentos annos hæc interpositio non pertineat. In extrema enim parte summa huius, id est, post mortem Ioseph, populus Dei in Egypto dura seruitute afflictus est.* Simile hyperbaton notat in Ethnicis Hamerus in 15. Genes. Demus id Poëtæ 1. Æneid.

*Tres Notæ abreptas in saxa latentia torquet,
Saxa vocant Itali, mediis qua in fluctibus, aras.*

Et quidem miror in hoc offendisse Genebrardum, & Oleastrum. Peterem ab eis: Si quadringenti anni religiosè, & vsque ad instans explicandi de seruitute sunt, qua industria tot spatia elapsa in seruitutis iugo probabunt; siquidem plurimum temporis effluxum est, quo Hebræi opimis prouentibus, alacrique fortuna in Egypto diuites, & honorati vixerunt? Frigidum est, quòd terra Chanaan exilium non fuerit Isaac, & Iacob, quoniam ibi nati; quasi qui, dum naus mare radit, vt à Gaditanis oris in Americam tendat, natus est; in patria, & non in peregrinatione natus esse dicatur. Quidquid spatij intercessit ab egressu Abrahami ex paternæ domus quiete vsque ad terræ Cha-

Zerda in Iudib. Tom. I.

naan dominium, exilium, & peregrinatio fuit.

Hoc vt stabili at Pererius, vtitur verbis Iacobi ad Pharaonem Genes. 47. *Dies peregrinationis vita mea centum triginta annorum sunt: parui, & mali, & non peruenierunt vsque ad dies Patrum meorum, quibus peregrinati sunt.* Non vndeque hac probatione demulceor: quoniam, nisi fallor. Iacob non ideo vitam suam peregrinationem nuncupauit, vt concerneret exilium à patria promissa, quod constat ex comparatione ad annos Abrahami, quibus peregrinatus esse dicitur; cum tamen sexagintaquinque primos annos vitæ suæ transegerit absque peregrinatione, & exilio, de quo agimus. Ergo vitam absolutè peregrinationem vocat, sicut in fide edoctis hic stylus insedit, qui ab ortu ad beatitudinis patriam peregrini contendunt. Vnde vita, semitæ, & viæ passim comparatur, Iob. 1. 21. Iob. 1. 21. *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Clarior probatio est cap. 11. ad Ad Hebr. 11. Hebræos. *Fide demoratus est Abraham in terra promissionis, tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem.* En peregrinatio, & si ibi Isaac & Iacob nati sint. Adest Theodoretus ibi: *Sed nec cum in terram promissam accessisset, dominatum in ea obtinuit; sed & ipse, & filius, & nepos, inquilinorum ritu vixerant, tanquam in terra peregrina, habitantes in ea, quæ erat ex promisso eorum propria. Qua de causa nec domos extruxerunt; sed in tabernaculis perpetuo habitauerunt; verum tamen esse crediderunt eum, qui erat pollicitus, licet non viderent rerum testimonium fidei consentire.* Opportunè in ipsamet patria, quam inquilini more colebant, ad ipsam ex promissionis stabilitate, domini sorte pergebant possidendam: dissimilis titulus, inter exilium, & ciuitatem dissimilem rationem constituit. Id non inepte confirmabo, in hac ipsa, de qua agimus, terra Chanaan. Genes. 11. *Tulit Thare filium suum Abram, & Lot filium Aran filium filij sui, & Sarai nurum suam uxorem Abram filij sui, & eduxit eos de Vr Chaldaeorum, vt irent in terram Chanaan, veneruntque vsque Haran, & habitauerunt ibi.* Si prius Thare animum intendit, vt pergeret in Chanaan; quid nouum prætulit oraculum Domini, cum euocans à patrio comitatu Abrahamum, dixit ei Genes. 12. *Egredere de terra tua, & veni in terram, quam monstrauero tibi, cum tamen terra illa, Chanaan fuerit, vt paruo interstitio sequitur, Egressi sunt, vt irent in terram Chanaan.* Profectò eundem regionis situm diuersa pergendi ratio variavit: oraculum illum posuit, vt regali dominatione tenendum: Thare in illum retenderat, vt coloni more terendum. Nisi dicas Thare idè in Chanaan tendere parauisse; quoniam ab Abraham Dominici oraculi, quod ille hauserat, lucem accepit: vt supra tractauimus.

Itaque peregrina fuit Abraham progenies in ipsamet regione, in qua prima lucis dona recepit: quoniam adhuc fides agebatur, & nondum erat patria, quæ natalitium solum fuit. Virgebis ex contextura verborum, quibus oraculum Domini conceptum: *Scito quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, &c. Generatione autem quarta reuertentur huc, id est, in terram: ergo terra hæc non est illa, de qua præcesserat: In terra non sua: terra hæc, in quam reuertentur, patria est: si enim de alia patria, inquit Oleaster, Oleas-*

X 3 esse

esset sermo, diceret eum reuersurum in patriam, & non reuersurum huc, id est, in terram Chanaan. Deceptus est, nec tenax manet argumenti, quod illicò construit. Argue ad hominem: Si Chanaan non exilium, sed patria est Isaac, & Iacob, quoniam ibi nati; erit Ægyptus patria eorum, quibus illic natiuitas contigit; nec tanquam in patriam huc poterunt remeare, nec adimpleri promissio: siquidem Iacob in Ægypto decessit. Itaque, ut prædiximus, eadem terra iuxta varium titulum, & sua, id est, sui seminis erit; & non sua: non sua, antequàm eâ potiti; qua quando reuertantur huc. Id venustè fulciri cogito ex verbis immediatis: *Reuertentur huc nequid enim completa sunt iniquitates Amorrhæorum, usque ad præsens tempus.* Cur sic additur? Quoniam poterat Abraham sciscitari pro obeundæ seruitutis timore: ad quid ambages hæ? si mea progenies pacatè in hac terra deget, sicut & ego; cur non è vestigio nostræ ditioni concedes? Caietanus: *Rationem reddit Deus dilationis: quia non sunt completa iniquitates, quibus Amorrhæi merentur expelli hinc.*

Caiet.

44.

Nouiter adhuc insurgere poteris. Nutat oraculi complementum, si quadringenti anni computandi sunt à natiuitate Isaac usque ad diem egressionis ab Ægypto: adhuc etenim quadraginta anni supersunt, quibus per desertum palantes Hebræi moram passi sunt, nec ad promissam terram appulere. Cornelius censet, id præter oraculi seriem accidisse: quoniã illicò terram Chanaan Abrahami possideret progenies, nisi Arabicæ eremi vastitas flagitia murmuris puniisset. Non sero, id non præuidisse in ipsis verbis promissionis Deum: imò clarè distinxisse inter exilium seruitutemve, & terræ Chanaan possessionem, mihi probatur ex duplici nota Chronologicæ prædictionis; nempe ex 400. annis, qui exilio, & seruituti adscripti sunt, non vero possessioni terræ Chanaã, cui alia nota inferuit, scilicet *generatione quarta reuertentur huc*, Quare minùs aprè progredi censeo, qui synonyma esse credunt cum præcedentibus 400. annis; quasi quæque generatio centum annos compleat, itaque ytrumque sortitum est complementi fidem, & quòd elapsis ab Isaaci ortu 400. annis (iam scis subintelligendos quinque) seruitutis, & exilij cessauit angustia; & quòd quarta generatione Chanaan tenta est, & acquisita. Quomodo autem generationes hæ computandæ, nimium puluerem agitat. Tractat pluribus Perer. in dict. cap. 15. Genes. disputat. 7. Profectò in harum quatuor generationum supputatione inquietus est animus; nullaque quam Neoterici adhibent, explicatione placatur: non enim videntur extricari difficultates, quæ emergunt. Quatum nobis potissima visa est, si in breui periodo mutetur suppositum. Quoniam in recensendis quadringentis annis exordium trahitur à natiuitate Isaac: cur ergo quatuor generationes non ab Isaac supputationem accipiant? Et tamen, si ab eo numeres, plures, quàm quatuor, generationes inuenies. Liceat nostram cogitationem proferre. Subit animum, ut intelligat, oraculum hoc strictè, & amussim prædixisse omne tempus, quod subterlapsurum erat ab Isaaci ortu usque ad promissæ regionis ingressum, nempe quadringentos annos; quos spatiosum exilium, & in Ægyptiaca seruitute tarditas consumptura erat, quinque insuper recens-

Perer.

fendis: & deinde post soluta Ægyptiaca vincula, quadraginta annos, quibus Hebræa gens per latè iacentem cremum agitanda erat, donec promissam plagam tetigisset. Ergo hi quadraginta anni indicati sunt in illis verbis, *Quarta autem generatione reuertentur huc*, id est, decem annis quadrifariam reuolutis. Cur enim inter varias huius vocis generatio notiones non eligas hanc, quæ aptissimè totam rem enodat? Quòd generatio pro decem annis accipi solet, liquet ex Baruc. 6. vers. 2. *Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis usque ad generationes septem: post hoc autem deducam vos inde cum pace.* Cum in Babylo-nico exilio certum sit, septuaginta annos tantum effluxisse, liquido constat generationem accipi pro decennio: de quo vide ibi Cornelium, ne nos longè eamus. Si huic nostræ censioni, arrideas, suspicabimur, te hilarandum esse, numerum omnem completum inuenisse, non solum exilij, & seruitutis, sed longi progressus usque ad Chanaanæ acquisitionis scopum. Id solidare valemus, quoniam eandem fermè supputationem subduxit Paulus Actor. 13. Act. 13. 17. vers. 17. *Cum essent incola in terra Ægypti, in brachio excelsò eduxit eos ex ea, & per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. Et destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, quasi post quadringentos, & quinquaginta annos.* Vbi Lyra, scilicet à natiuitate Isaac; à qua usque ad exitum de Ægypto fluxerunt anni quadringenti, & quadraginta usque ad ingressum terræ promissionis, & inde decem, quibus pugnavit Iosue contra gentes ante diuisionem terræ. Non absimiliter Beda, nisi Beda, quia conformius veritati iam præactæ erga quinque annos subintelligendos supra quadringentos: sic fatur: *Ab exortu ergo illius seminis usque ad exitum Israël ex Ægypto, fuerunt iuxta Exodum anni quadringenti quinque: His adde quadraginta annos in deserto, & quinque in terra Chanaan, quibus peractis, terra quieuit à preliis: & inuenies annos quadringentos quinquaginta.*

45.

Non erit iam difficile expendere, quod Achior protulit: *Cumque operuisset omnem terram famines, descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus.* Quod Ethnicus dixit, non cogit tanquam ex veritatis tripode credere: dixisse certum est; ceterum angi non debet animus in sedula probatione. Benè hoc nouimus: attamen non vtcumque commentator deferere debet verba, quorum enodationem suscepit, nec illa non usquequaque firmare. Igitur Achior, qui quadringentos annos Ægyptiæ commorationi detulit, non intortè se gessit; quippe non eos integrè seruituti adscripsit, sed incolatui: & quamuis perspicuè dicat, quòd illic per quadringentos annos multiplicati sunt, non vrget, ut putemus, integrum hunc numerum Ægyptiis sedibus adscribi voluisse; sed ideo illum perhibuit, quoniam sic fuma fuit apud exterarum gentes, utpote inualecente rumore, qui percrebuit inter Hebræos, quibus verba Gen. 15. altè infederant; vbi quadringenti anni exilio deputabantur. Nec oportuit Ethnicum anxiam supputatione discernere, an totum illud spatium in frustra discerpendum esset, parsque Ægyptiis moris solum asserenda. Præcipuè, quoniam Achior

Achior ed intendit animum, ut Hebræorum ad prodigium usque vberem progeniem memoret, & ex generatione tam multiplicem syluam, quam tamen non nisi in Ægypto sic fertili prouentu pullulauisse certum est, ut apparet in his: *Illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus.* Obseruare non pigeat, eam fuisse Hebrææ sobolis vbertatem, quæ sub lateritio iugo, miserisque compedibus in Ægypto in grandem germinauit progeniem, ut, etiam si integris quadringentis annis Ægyptum incoluisset, adhuc insolita propagatio in miraculum iret. Id sedulo aduertimus: quoniam, qui impensè contendunt, Hebræos Ægyptum tenuisse integra tempestate, quæ Exod. 12. exhibetur, nempe 430. annis; eā tantum ratione confidunt, ne, nisi hæc temporis laxitas adstruatur, miraculum sit sic excreuisse numerum nepotum, ut sine paruulis, mulieribus, segnique puellorum copia in sexcenta bellatorum millia excreuerint. En, etsi quadringentos annos liberalis impertiam, adhuc prodigium fatearis, oportet, nisi desipuisset Achior; qui quasi de re insolita agens, generis Hebræi per quadringentos annos abundans incrementum exaggerans, quasi Numinis peculiari opitulationi tribuere videtur, siquidem, ut rem memoratu dignam narrat Holoferni. Ergo, si semel Deus suppetias huic soboli ferendæ, legendæque tulit, iniuste angeris disquirendo, quomodo in tam curto spatio tam lata lataque seges excreuit: præcipue cum oraculum Domini fuisset Gen. 22. *Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli.*

quàm diuina opitulatione, ut vidit Augustinus qu. 47. in Exod. ut iam extunc inciperet cœlestis Augi promissionis firmitas elucere. Quod illicò miraculum fuisse compareat, nobis suggeritur ex verbis Exod. 1. quæ signatissima sunt. *Ausculta: Quo Exod. 1. 6a mortuo (id est, Ioseph) & vniuersis fratribus eius, omnique cognatione sua, filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt; ac roborati nimis impleuerunt terram.* Plura sunt quæ obserues. Cur gentis incrementum tunc inualuit, cum vniuersi fratres iam occubuerant, & ut Hebraicè est, tota generatio illa præcesserat? Ut clatior prodigij lux fuisset, utpote post principum familiarum interitum, sic genus auctum fuisse. Nec verba sunt, quibus abundè copia generis describi potuisse videatur: quippe Hebraicè est פָּרָו *Paru*, id est, *germinauerunt*, & seminum more, quæ gleba grata in manipulos reddit, pullulauerunt. Quin Hebraicè dicitur וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּשְׁרְצוּ *vaisrezu vairbu*, quod explicat Lyppomanus: *Hoc est, & ebullierunt in morem scilicet reptilium, aut aquatiliū, & multiplicati sunt magna copia. Vel secundum alios, vermiumque more scaturiebant.* Est namque שָׂרָצָא *Saraz* verbum procreari in morem reptilium, ut sunt rana, formica, & locusta, quæ semper in maximo producuntur numero; vel in morem piscium, qui factum edunt multiplicem, & numerosum. Mediator, aptissimè ex radice Hebræa multiplicationem hanc comparari seminibus, reptilibus, vermibus, & locustis; quæ, ut plurimum non ex tarditate concubitus eduntur, sed quasi solius Dei incubante potentia, nempe per virtutem, quæ huiusmodi feracitatem, terræ vndisque impertit: ut agnoscas, in hac Hebraicæ gentis germinatione solam Dei spectandam fuisse fecunditatis largitionem, ut diuinis promissionibus alacris semper fides indulgeat. Quid Deo feracius, qui solo nutu aridam terram in segetes laxat?

Versio Græca quadringentos annos subsiluit: verba sunt ἡ κατέβησαν εἰς αἴγυπτον, ἡ παρῶντων ἐκ μέρους, ἡ διήσκησαν ἡ ἐξήννητο ἐκ τῆς πλῆθους, ἡ οὐκ ἔσθ' ἀριθμῶ τῶ πλῆθους αὐτῶν. *Descenderunt in Ægyptum, ubi habitauerunt, donec reuenterentur. In eam autem multitudinem creuerunt, ut eorum genus esset innumerabile.* Quid est, quod innumerabilis asseratur exercitus, cum Num. 1. 26. Num. 1. 46. bis, Hebræorum, quos Ægyptia feracitas edidit, propago fertilis, numero supputetur? Et quidem Exod. 12. vers. 37. dicitur: *Profecti sunt filij Israel de Ramesse in Socoth sexcenta fere millia peditum virorum, absque paruulis, & mulieribus: sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis.* Quin Abulensis, facta supputatione, contendit, Hebræorum bellatorum agmen, quod Ægyptium iugum excussit, supra sexcenta millia, in triginta quinque millia excurrisse: quibus si addas imbellium turbam, quod vel effœta senectus ab albo militari abduxerat, vel quibus puellaris ætas ab armorum usu pepercerat, vel muliebris sexus discreuerat; non facile numerum inuenies. Amussim numerare conatur Pererius disp. 17. in cap. 12. Exod. qui Hebræi populi vniuersam multitudinem habuisse perhibet decies, & quinquies centena millia hominum. Quod autem promiscuum vulgus, quod se Hebræis phalangibus associavit, innumerabile dicatur dicto capite 12. Exodi præfixum Hebraicæ gentis numerum non distorbat: quippe vulgus illud non ex Israëliti- co semine, sed ex Ægyptij, aliisque generis

Inane est huius fecunditatis causas vestigare, quasi circumcisio ad propagationem generis, Ægyptiave temperies profuisset. Scimus dixisse Philonem lib. de circumcis. *Circumcisus gentes fecunditate pollere, esseque populosissimas.* Si circumcisio tantæ proli educendæ proficua fuisset, cur ante ingressum Ægypti, imò viuentem Ioseph, & fratribus non incepit vbertas, cum solum septuaginta de femore Iacob egressi in Ægyptum perrexerint? Nec præstat, incrementum hoc Ægyptio adscribere tepori, qui laxandis genitalis vigoris spiritibus fauet, annuente Philospho lib. 7. de hist. anim. cap. 4. quoniam hæc mirabilis gentis propagatio non de Ægyptiis dicitur, sed de Hebræis, cum potius propitior fuisset naturalibus accolis, & gleba ferax, & aura salubris, & fauens genituræ feruor. Plura congerere possemus de vberis fecunditatis causis; nec inamœna exempla sunt. De Ioanna Pancica Agrigentina scribit Fazellus tricies circiter enixam, 70. liberos edidisse. Fertur Comitissam quandam Olandiæ vno partu peperisse 364. liberos. Antigonus in mirabilibus naturæ perhibet; mulierem quandam Alexandriæ quatuor partibus viginti fœtus edidisse. Si plura cupis, vide Gellium, noct. Atticar. lib. 10. Solinum Polyhist. c. 4. Cælium lib. 4. c. 23. Sigebertum in chron. Brotuffum lib. 4. c. 4. histor. In annalibus Brunsvicensium scribitur, & perhibet Fulg. lib. 1. cap. 6. quod anno Christi 1313. Margarita Comitissa Holsteiniæ edidit vno partu 364. omnes maturæ ætatis, & quos sancta lustralis aqua perfudit. Hæc vnius fœminæ sunt, non vnius gentis.

Sanè Trogius scribit, septenos vno vtero simul gigni in Ægypto; causam Nili potui adtribuit Plinius lib. 7. Nobis ne utiquam alia indaganda ratio est fecunditatis Hebrææ apud Ægyptios,

fonte manauit. Cur igitur hic innumerabilis exercitus proferatur, benè percallebit, quisquis Scripturæ morem tenuerit. Quod innumerabile dicit, non numerum prætergreditur, sed numeri facilitatem: vel si mauis cum Augustino q. 37. in Gen. copia sua, omnis vñitati numeri nomen excedit. Puluis sanè mensuræ, & numeri experts non est, & tamen multitudo pulueri comparata, numerum indicatur prætergredi. Gen. 13. *Et ponam semen tuum sicut puluerem terra: si quis poterit numerare puluerem terra, etiam semen tuum numerabitur.* Num. 23. *Quis numerabit puluerem Iacob?* Hinc numerus paucitatem significat. Gen. 34. vers. 29. *Homines numeri*, id est, qui numero facile computantur. Deut. 4. v. 27. Hebraicè eadem vox est, & apud Targum, *homines numeri inter gentes.* Ezech. 12. *Et relinquam ex illis viros numeri à gladio, à fame, & à peste.* Iob. 16. v. 22. *Quia anni numeri venient*; id est pauci. Censeo ideo apud Ethnicos *Numeri* dicti, qui celeriter nati: For- san increbuit non numerum certum exercitibus, aliisque quæ cordi sunt, generibus assignari; quippe putatum, numeri signatum limitem inuidiæ exponi. Catullus epig. 7. ad Lesbiam.

Catull. *Quæris, quot mihi bastiationes
Tua Lesbia sint?
Quàm magnus numerus Libyssa ar ene,
Qua nec pernumerare curiosi
Possint, nec mala fascinare lingua.*

Vers. 10. Cumque grauaret eos Rex Ægypti, atque in ædificationibus vr-
bium suarum in luto, & latere subiugasset eos, clamauerunt ad Dominum suum, & percussit totam terram Ægypti plagis variis.

Vers. 11. Cumque eiecissent eos Ægyptij à se, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, & ad suum seruitium reuocare.

ACHIORIS narratio, quæ paruo sum-
ptu à Neotericis explanatoribus do-
natur, non paruum lucis prouentum
tribuit illis, quæ in Exodo pertra-
ctantur: imbellis studij est eam illibatam relin-
quere. Cumque grauaret eos Rex Ægypti. Quis?
Diu certatum. An Achior subtrixit nomen, quia
inter Assyrios, sic narrans versabantur; & Rex il-
le, Assyrius fuit iuxta illud Isaiæ: *In Ægyptum
descendit populus meus in principio, & Assur absque
ulla causa calumniatus est eum.* Hoc fulcro niti-
tur Caietanus, qui Exod. 1. censer, Regem no-
uum, qui exortus dicitur, ignarus beneficiorum
Ioseph, Assyrium fuisse. Huic censionis adstipu-
rari non valeo. Assyriarum rerum benè conscius
Achior, sciuit nullum Assyriæ gentis vsque ad
Cambysem, cui hicce exercitus militabat, impe-
rium Ægypti tenuisse: Nec Isaias suffragatur, qui
potius Assur nomen non ob originem, sed ob
seruitiem Pharaoni, Ægyptiorum Regi adscripsit,
vt inibi adnotauit Forerius. Probabilioris calculi
est, Regem hunc fuisse Amenophim, seu Ame-
noptem, quem Memnonem dicunt, septimum
Regem ex Dynastia decima octana, quæ dicta est
Politanorum. Consule auctorem histor. scholast.
Exod. 2. Abulensem inibi, Cornel. & Perer. Exod.
1. disp. 2. Quod Rex nouus nuncupetur, in ani-

num inducit, non ex originis sorte, sed ex populi
suffragio, Ægypti imperium obisse: cui placito
argumentum addam, quodd in primogenitorum
cæde sublatus non fuerit, sed naufragus in vñdis
rubri maris; cum tamen, si solum ex primigenio
teneret, communem stragis ab Angelo percutien-
te legem subiisset. Idè Achior substiluit nomen:
nec tamen Pharaonem nuncupauit, nisi fallor,
quoniam tunc temporis, Exodi verba, quæ simili-
ma sunt, & animis infederant, & ore ferebantur.
Si roges, quot annis Hebraici populi ab Ægyptiis
lateribus liberatio senior fuerit, hac Achioris nar-
ratione? dicam ex certiori chronologia libertatē
Israëliticam imperium Cyri nongentos, & octo-
ginta annos præcessisse, Cambyfes, sub quo hanc
Iudithæ historiam contigisse probauimus, Cyri
filius, Cyro successit in totius Orientis habenis:
facile dignosces vtriusq; tempestatis distantiam.

Atque in ædificationibus vrbiū suarum in luto, 50.
& latere subiugasset eos. Breui cinctum est, quid-
quid Hebræus miser sub Ægyptij iugo pependit.
Interlinealis hinc super verbum *in ædificationibus* Interl.
inscribit, *vel oneribus.* Alludit ad Exod. 1. *Præposuit* Exod. 1. 11.
*itaque eis magistros operum, vt affligerent eos oneri-
bus.* Quæ hæc onera? Putatum, tributa: Hebraicè
enim: *Et posuerunt super eum principes tributorum.*
Hinc Lippomanus: *Tributis igitur onerabant Æ-* Lipp.
gyptij Israellem, & insuper laboribus assiduus confi-
ciebant ad deneruandum vires populi. Subit ani-
mum, huic opinioni refragari. Non puto tributa
numismatum soluta, sed potius quotidiani pensi,
nempe lateris, & cocti luti: hanc etenim exa-
ctionem memorat Achior. Quin, & Philo: Philo.
*Operibus, inquit, præerat immitissimus quisque
ac crudelissimus: quos exactores operum appel-*
labant ab hoc officio. Operabantur autem par-
tim lutum formando in lateres, partim comportando
paleas: nam paleis coharent lateres. Benè Oleaster Oleast.
Exod. 1. *Nec intelligas illis constitutos principes tri-*
butorum, vt tributa soluerent numismatum; sed late- Sept.
rum. Accedit, quodd Septuaginta verterunt *ἐμπό-*
τας τῶν ἔργων, id est, *Præfectos operum.* Aptè illud: *in*
luto, & latere subiugasset eos. Abiecta simul, & ope-
rosa seruitus Hebraicū supercilium deiicere co-
nata est, vberemque genitalis fontis scatorigi-
nem exiccare, vt adnotauit Rupertus: *Hoc agebat,* Rup.
ait, natura hostis demens, & inefficax, qui quasi sole
astino radices arborum, ne in flores, aut pomaproprum-
perent, exurere certabat. Quodd præfecti, & exacto-
res onerum non in denariorum censum vrgerent,
sed ad improbum in lateribus struendis laborem,
liquet Exod. 5. *Egressi præfecti operum, & exacto-* Exod. 5.
res, dixerunt ad populum: Sic dicit Pharaos; Non do
vobis paleas: ite, & colligite, nec minuetur quidquam
de opere vestro. Et statim: Præfecti quoque operum
instabant, dicentes: Complete opus vestrum quotidie,
vt prius facere solebatis, quando dabantur vobis pa-
lea. Nec abs re de lateritio opere, quodd coquitur
igne, censerī dabitur illud Deuter. 3. *Vos tulit Do-* Deut. 3.
minus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti. Quare
tropologicè Rupertus: *Quemadmodum illa luti, &* Rupert.
lateris opera prius mollia, deinde coquente igne fiebant
dura: sic eorum corda paulatim aterna indurarentur
impœnitentia.

In ædificationibus vrbiū suarum. Quot? Exod. 1. 51.
Ædificaueruntque vrbes tabernaculorum Phara-
ni, Phithom, & Rameses. Apud Septuaginta addi-
tur *Heliopolis*: refragatur Hieronymus, vt pote Septuag.
quæ diu iam structa Gen. 41. v. 45. Non vtrum- Hieron.
que grauabor, septuaginta sequi ex Achioris Gen. 41. 45.
verbis,

49.

Isai. 15. 4.
Caiet.

Forer.

Auct.
Hist. schol.Abul.
Corn.
Perer.

verbis, quæ plus, quam duarum urbium structuram sonant. Non interest, olim Heliopolim constituisse: dira temporum flagellatio potuit lacerauisse, vel funditus diruisse. Certatum, quid est, *urbes tabernaculorum* apud Exod. Non fero thesaurorum esse, ut quidquid ex tributis pensum includerent, utpote qui tributa pependisse negauerim. Satiùs ducor ex verbis Achioris, non aliud mysterium agnoscere, quam urbes munitas, mœnibusque cinctas, & aduersus arietes, constantes. Id nudâ urbium dictione indicauit Achior: urbem etenim in orbem gyrata mœnia constituunt. Benè Oleaster expendit nomen Hebraicum, id est, thesaurorum, claudere, seu includere significare: inquit: *Salua propria significatione est sensus. Et edificauerunt urbes inclusionum, id est, muris inclusas, seu muratas.*

Septuag. Clarè Septuaginta πόλεις ὁχυρὰς *urbes munitas.* Nec abest ab hoc significato notio tabernaculorum: Hebraicè enim *protectionem, & latibulum* exprimere solet. Psalm. 9. *Insidiabitur in abscondito quasi leo in tabernaculo, seu in latibulo suo.* Amos 9.

Pl. 9. 10. Amos 9. 11. *Erigam tabernaculum David collapsum; vbi Targum exponit regnum, quia regnum protegit populum. Quoniam signatè Exod. 1. exprimitur, urbes hasce Pharaoni edificata; nec hîc subticuit Achior: non enim emphasi vacat ly *urbium suarum*: refragari non datur has urbes constructas esse in regales arces, ut inibi ad præliares vsus, siue arma, siue armati milites in præsidarias functiones cogerentur. Nec intererit, iam Ramessem, & Heliopolim antea structas: sat sit, si inibi dirus Hebræorū labor lateres in propugnacula compegisset. Pulchrè Hugo Victor, licet de thesauris accipiat in annot. super Exod. Super hoc, quod *Mische not* significat, positionum, intelligitur, ita *fortes urbes compositas*, quod thesauri Regis reponerentur ibi in custodia pro firmitudine loci, siue antea fuerint ibi urbes, siue non.*

52. *Clamauerunt ad Deum suū.* Verba sunt Ethnici, quasi iam ex conscientia, Iudæi. Interlinealis obseruauit non Deos. An ex exotico Gentilium vsu, quibus, licet multiplicitas Deorum in cultu, absolute *Deus meus*, seu *Deus suus* dicebatur. Terent. scen. 2. *Memini relinqui me Deo irato meo:* Adrian. Turneb. lib. 19. aduers. cap. 14. *Id est, irato meo genio, ut suspicor. Atributum enim antiquitas cuique suum quendam Deum custodem credidit; nec latine tantum, sed & Gracè.* Obseruatum est, id ipsum Ethnicis significare *Deum naturæ*, id est, non qui verè opifex rerumque pater stabili fide teneretur, sed qui cuiusque natiuitati obtigisset. Horatius lib. epist. 2.

*Sit genius natale comes qui temperat astrum
Natura Deus humane, mortalis in unum
Quodque caput.*

M. Act. M. Actius in Menæchmis.

Nunc ipsi natura Deo mihi responde adolescens. Non ex hoc fonte Achior: *Deum suum* cum nūcupauit, quem statim, paruo interstitio, Deum cœli perhibet: *Clamauerunt ad Deum suum.* An voce aërem verberante? Alludit ad Dominica verba, quæ rubus ardens excepit Ex. 3. *Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui, propter duritiam eorum, qui præsunt operibus:* August. q. 5. in Exod. *Clamor filiorum Israel tanquam defensorem vel iudicem ad iram prouocantium ascendit ad Dominum: Aegyptiorum autem, sicut clamor Sodomorum, quo iniquitas sine timore, & verecundia significatur.*

13. *Cumque eiecissent eos Aegyptij à se, & cessasset*

plaga ab eis. Dixerat: *Percussit totam terram Aegypti plagis variis.* Cur nunc *plaga* in singulari? Censeo, trucem illam primogenitorum internecionem indicasse, quæ diro complemento, sanguineoque termino cæteras plagas conclusit. Hæc omnium truculentior, ab Achiore profertur, qui compendium amauit, utpote quæ rebellia Aegyptiorum pectora, ut Israël compedes dirimeret, sanguinis illuione molliuit. Ast cur cessauisse plagam inquit, quasi Hebraici populi exitus, percutientis Angeli machærà, nondum saturam, reddidisset vaginæ: cum tamen nulla Aegyptia domus absque funere rationali, nulla absque cæde bruti caula; quisquis primogenitus interiit, non manui cœlestis lictoris misericors otium fuit? Censeo, dictum ab Achiore, pauido Aegyptiorum cogitatu adridere: licet enim vsque ad extremam guttam sanguis, quem diuinus rigor mulctauit, effluxit, cædem omnibus minitantem superstites putauerunt. Id obseruare non pigeat Exod. 12. *Urgebant Aegyptij populum Israel de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.* Imò Hebraicè est, & apud Septuaginta: *Omnes morimur.* Quin & Pharaonem eodem contabuisse timore, non segniter suggerunt eius verba Exod. 12. *Abeuntes benedicite mihi: vbi Chaldaus Paraphrastes: Orate etiam pro me: Ne scilicet moriar.* Ergo lethalis *plaga* scitè cessauisse profertur ob Hebraici populi protectionem. Nauseat Gentilis quam causam Gentilis Achior proferat, calcaria Hebræorum egressui admouentem, nempe cœlitus immissa diuini furoris flagella. Abeant Ethnicorum absque nucleo deliria. Conuittantur Hebræis scriptores exotici, probraque impingunt, non cœlesti præsidio, sed eorum tabido morbo, candentique lepræ, ab Aegyptiis limitibus egressum irrogantes: huius facinæ sunt Manethon, Chæremon, & Lysimachus: iuste vapulant Iosephi mastige lib. contra Apion. Pul-

los, ne Aegyptij, Pruriginis contagio, scabieque tabescerent, prodidit Iustinus lib. 36. & Tacitus apud Perer. in Exod. cap. 14. disput. 7. Proscribit has nœnias profanorū, profanus, & ethnicus Achior, qui diligenter verissimam causam at-

textit, cur Aegyptij pepulerint Hebræos, non ob tabem, scabiosamque pruriginem, sed ob cruentam à Numine vindictam. *Cumque eiecissent eos Aegyptij à se.* Denotat celerem & præruptam eiectionem, ne ditius serperet cædes. Non potuit velocius. In noctis incubio feralis pergrassata est mors: nec lucis expectans ortus illic: *Vocatis Pharaon, Moyses, & Aaron nocte, ait: Surgite & egredimini à populo meo vos & filij Israel.* Et statim: *Urgebantque Aegyptij populum Israel de terra exire velociter.* Hebraicè; *Et inualescebat Hebræi.*

Aegyptus super populum ad festinandum dimittere illos. Sic & Septuaginta, & Chaldaica: accedit Iosephus lib. 2. antiq. *Pestis absumpsit primogenita Aegyptiorum, ita ut agminatim ab Aegyptiis concurreretur ad Regiam, vociferantibus, non amplius detinentur esse Hebræos.* Tunc Rex accito Moyses, mandat, ut abeant: ratus post eorum exitum, regionem, cessantibus calamitatibus, subleuandam: donis etiam Hebræos honorabant, quo celerius abirent. Forsan idè vasa aurea, & argentea versicoloreque vestes, non vindicantibus Aegyptiis, tunc sibi Israëliticus populus, qui sustulerat, tulit, maturata nempe fuga, attonitoque & violento impetu protectionis: benè calluit Caietanus Aegyptij siquidem obliti eorum, quæ commod-

Exod. 12. 33

Septuag.

Exod. 12. 34

Iosephi

Iustin.

Tacit.

Exod. 12. 30

33

Septuag.

Chald.

Ioseph.

Caiet.

uerunt Israelitis, impellebant eos, ut recederent, & sic recesserunt cum rebus Egyptiorum, quas commodauerant eis.

Vers. 12. Fugientibus his Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum maris perambulando transirent.

54. *Fugientibus his Deus cœli mare aperuit.* Cur ne fuga, si potius ad exitum concitata propulsio? Exod. 14. 5. *Dictio hæc in Exodi cap. 14. Et nuntiatum est Regi Egyptiorum, quod fugisset, populus.* Rupertus: *Nonne est hic Pharaon, qui supra dixit: Surgite, egredimini? Quomodo ergo nunc dictum est, quod fugisset populus?* Enodat ille, quod vulgus promiscuum de mancipiis, forsitan Egyptiorum dominos suos fugisset. Concinnius Caietanus: *Sciebat Pharaon, quod recessisset populus, sed nesciebat, quod fugisset: sciebat, quod recesserat iturus viam trium dierum in desertum ad sacrificandum Deo; sed nesciebat, quod iam manifestarent se fugientes. Ex hoc enim, quod declinauerant ab itinere versus desertum, & iuerant ad mare rubrum, præserebant, quod non in desertum ad sacrificandum Deo tenderent, sed fugerent ab Egypto.* Dedi ob pulchrum cogitatum plena verba. Verum Achior non fugam nuncupat, primam ab Egypto profectiorem, sed postquam minitantiem Egyptiam manum & ponè terga irruentem, timens Israël, gradum maturauit, Exod. 14. *Cumque persequerentur Egyptij vestigia precedentium, repperunt eos in castris super mare.*

55. *Deus cœli mare aperuit.* Optima de Deo optimo censio! Deum cœli nuncupat, quem colit Hebræus. Id Ethnicis infederat. Dedimus alibi Lucanum.

Nil præter nubes & cœli Numen adorat.

Ergo, annuente Gentili, supremus, supernusque Deus colitur à Iudæo. Quis Ethnicis maior Ioue, qui dictus Diuum Pater & hominum Rex? Nonne hic cœli Numen vocatus? Expenderem illud Virgilianum 10. *Æneid.*

Panditur interea domus omnipotentis Olympi.

Caligant, quotquot omnipotentis Olympi legendū putant, & qui Olympum, omnipotentem dictam consuevere: mitius errant, qui omnipotentis Olympi per synæresim; quippe Iupiter Deus Olympius nuncupatus. Sincerè quasi substantiue acciperem *ly Omnipotentis* pro Deo, ac si diceret: *Domus Dei cœli.* Euripides in Ioue cœlum vocat *Iouis panimentum multisyderum*: vnde Sidon. paneg. Auiti.

Ipsum pauimentum sunt sidera, iam Pater aureo

Tranquillus sese solio locat.

Nec vrget illud 12. *Æneid.*

Iunonem interea Rex omnipotentis Olympi.

Vbi Olympus omnipotens indubiè. Permitto hoc attributum Olympo: sed friget in præfato illo carmine ex 10. *Æneid.* non enim cœlum, seu Olympus, domus cœli, seu Olympi est; sed Dei, seu cœlitum. Affine illud Ennii: *Contremuit templum magni Iouis atrisonantis.* Homer. 5. *lliad.* *Peruenere ad Deorum sedem altum Olympum.* Pindarus Od. 1. *Altissimum Iouis habitaculum.* Ergo cœlum domus est, non sui.

56. *Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, &c.* Studiosè satis Achior literato compendio, vnaque periodo difficulta-

tes extricat, quæ ex maris rubri scissione subsiliunt. Iuuabit singula acu pingere, ut quibus Exodi tractatores anguntur, medicamen præstemus. An beneuolo naturæ fauore, non prodigio, hinc inde dirigit in cumulos vndas? An pulsu concitati venti? An Numinis absque ministræ creaturæ ope? An pelagi vnica sectio? An vsque ad oppositum littus transuectatio? An pauimentæ quo rei que fundi eleuatio, surrectioque ad littoris stationem, idque genus similia? vnus Achior, si accuratè expendatur, dirimit.

Deus cœli mare aperuit. Ergo sordeant profani, 57. qui pacato naturæ arbitrio ingens miraculum Vadian. irrogarunt. Vadianus in Melam fluxui dat, & refluxui, vndarum discessum. Memphitæ apud Artapa. blaterabant, cecidisse pelagus Hebræis, non cœlitus motus, sed naturali egressu. Refellit eos Diodor. Tarf. apud Lippom. Exod. 14. quin Ireneus lib. 4. cap. 48. sic sentientibus erroris notam Iren. inurit. At Ioseph. lib. 2. antiq. fatetur: *Nemo mirari debet tanquam incredibile, si priscis hominibus de salute periclitantibus via per mare patuit, siue Dei voluntate, siue natura sponte. Etenim heri & nudius tertius Alexandri Magni ductu Macedonibus Pamphiliū mare cessit, ac aliam viam non habentibus, per seipsum iter aperuit, cum Deus eius opera ad destruendum Persarum imperium vti decreuisset.* Non patiar disertum, solertemque Iudæum, in naturæ obsequium denegauisse miraculum: imò Deum, spontaneæ naturæ nomine nuncupauisse fatebor, cum maris Pamphiliū sectionem non minus Dei operi strenuo adtribuat. Quæ illius (si fuit) sectionis causa, disputat Pererius in cap. Perer. 14. Exod. disp. 4. Nec naturæ fuisse perhibet Iosephus, quod de salute periclitantibus discessum mare succurrisset; id à maris rigore absonum, ut latebatur Turnus apud Poëtam:

Ergo maria inuia Teucris

Nec spes vlla fuga: rerum pars altera dempta est.

Terra autem in manibus nostris.

Antiquior per plura sæcula Alexandro Achior Deum cœli, mariæ sectionis fatetur auctorem, ut profanorum obmutescat inuidia, liuidusque dens hebetetur.

Mare aperuit. Cur maris nomen subsiluit? 58.

Subiicit postea: *Egressus etiam mare rubrum.* Meditor, prius absolute mare protulisse, appellauisse dein; Daudico stylo, Psalm. 105. *Et irritauerunt ascendentes in mare, mare rubrum.* Mare simplici-

ter dixit Achior, tum quia mari rubro nomen contigit, quod vniuersim de quoque mari etiam profertur nempe mare *Suph*: quippe Vulgatus

pro eo, quod est Hebraicè *Iam Suph*, vertit mare

rubrum pluries: & tamen Iosue 2. pro *Suph* ver-

tic mare vel pelagus in communi. Accedit notio dictionis *Suph*, id est, finire, terminare vel consu-

mere, quam lepidè applicat mari in communi Pineda libr. 3. de reb. Salom. capit. 4. numer. 1. pineda.

Tum, quoniam mare rubrum spatiosis, fermèque interminabilibus, iuxta diuersa auctorum placita, terminis circumscribitur: nam Plinius & Me-

la *Indicum* faciunt; Herodotus in Melpom. *Per-*

sicum, Strabo *Atlanticum*, *Aethiopicum* Raderus

in Martial. epigr. 26. Ad sinum Persicum extendit Curtius lib. 3. Arrianus lib. 7. Ioseph. lib. 1. Curt.

antiquitat. capit. 1. qui Tigrin se exonerare in

rubens fretum, scribunt; quod tamen refellit Delius in Senec. Troad. actu. 1. ibi: *Tepidum*

rubenti Tigrin immiscet freto. Si sic protractum pelagus, cur non mare absolute dicatur? Ast ver-

rius

rius est terminis non oblongis circumscribi. Quare denique dicerem, mare absolutè dictum ab Achior, qui cum Persa loquebantur, quia rubrum fretum Persis notissimum: argumento est, quod Plinius scribit libr. 6. capite 26. *Persas semper accoluisse rubrum mare, proptereaque sinum Persicum vocatum.* Quin à Persa nomen Erythræi hanxisse, auctor mihi est Strabo libr. 16. Geograph. do verba. *Persam quandam Erythram nomine cum equorum armentum, leana asylo exagitatum, usque ad mare compelleretur; atque inde in insulam quandam transmitteret, primum constructa rate in insulam eam transiisse: animaduersoque commodè habitare posse, armentum rursus in Persiam abegisse, ac missis in eam, & in alias insulas, & in maritimam oram colonis, pelagus de suo nomine appellauisse.*

59. *Deus cæli mare aperuit.* Partitè quidem, comptèque agit, triplexque ostentum explicat, scissionem maris, scopulos aqueos, fundi siccitatem. Disquiritur, an maris sectio procelloso, vrentique vento adscribenda sit. Et quidem Exod. 14. vers. 21. dicitur: *Abstulit illud (id est, mare) Dominus, flante vento vehemēti, & vrente tota nocte, & vertit in siccum.* Exod. 14. 21. Gueuara in Habacuc capite 3. numero 185. Prophetæ verba: *Viam fecisti in mari equis tuis in luto aquarum multarum, expendit de nubibus, ventisque, quos Dei equos vocitari, scripturæ dialecto perhibet, subditque: His Deus equis viam aperuit in mari, & veluti pelagi vaga ante populum suum pratentauit.* Abeat omnino hic cogitatus. Imò sectio maris, non venti impulsu, sed Dei, absque creaturæ suffragio, superna auctoritate fuit. Ergo Achior rem benè discreteuit, qui scissionem hanc absque venti flantis ope soli Deo irrogat: siccitatem autem marini fundi non illi immediatè tribuit, sed absolute profert: *Isti pede sicco fundum maris perambulando transirent.* Efficax argumentum exhibent verba illa, quæ subdit: *Mare aperuit, ita ut hinc inde aqua quasi murus solidarentur:* quod opus neutiquam sub rapidi venti procelloso potuit concinnari artificio. Itaque iruens procella non hinc inde vndas extrusit, quippe quæ vitreum, sed solidum ex vtraque statione in cœruleum murum coaluerunt. Nec sic ima reuellere aquarum pondera extrinsecus Aquilo potuisset, nec amissim librare pulsum, ut traiciendo exercitui plenam, planamque semitam aperiret, callemque sterneret, & studioso perpendiculari aqueos parietes leuigaret. Sat fuit vento, vrente flatu vliginosum limum, qui subtus liquecebat, piceumque sabulum in soliditatem excoquere. Sic librandæ sunt Exodi verba, quæ præstruximus: *Abstulit illud Dominus flante vento vehemēti, & vertit in siccum.* Discas id à Caietano inibi: *Attribuitur miraculum hoc Domino, ut summi Dei operatio etiam in mari contra naturam aquarum manifestetur. Itaque ordo literæ est: Et posuit (subaudi, Dominus) mare ad siccum in vento orientali. Causa secunda ad exiccandum terram, quæ fuerat sub mari, adhibita narratur, non ad diuidentium mare, nam separatio aquarum in tanta latitudine, ut vniuersam multitudinem turmatim caperet, subito facta est; exiccatio autem fundi per ventum successiue.* Prodest affatim Habacuc, quantumvis demus ly equis tuis ventos significare, quos ad exiccandum lutum adhibitos sub-

sequens hemistichium testatur: *In luto aquarum multarum; sensusque est, quoddam sabulosus, limaceusque fundus, lubricoque luto fluidus, via facta sit apta vestigiis: Dominici enim venti lutum aquarum multarum compresserunt in siccum.* Accedant Patres huius sententiæ patroni. Alcimus Auitus lib. 5.

*Cessit confestim iussu reuerentia fluctus,
Expanditque viam, cui terram clauserat hostis;
Quam noua pendentis construxit machina fluctus,
Frangas celsò suspendens aëre lymphas.
Aggreditur medium fugiens, vincensque fugantes.
Gens electa Dei pontum, vestigia rubri
In regione maris figent, & saxa profundis.
Conculcat nudum percurrens orbita limum.*

S. Zeno sermone tertio de Exodo: *Subito diuina providentia scinditur mare: aqua dextera, laeuæque gelido stupore frangata vitreos diriguntur in muros, præstolantes transitum Dei populi; ut persequentibus mare sint.* Augustinus sermone 89. de temp. *Statim diuino iussu virga ictu rumpitur mare, & diuisis vndis freti, arcana, & maris secreta declarat vnda. Erigitur in cumulum pelagus, & limite recto via porrigitur.* Gregorius Nyssenus: *Mare rubrum virga percussit, & subito ut in vitro facta scissura, facile ex altera parte in alteram peruenit.* Abstineo ab aliis.

Pro venti in scissione maris ministerio, indoles illius plagæ, sub qua mare rubrum est, animum prouocare valebit, vndarum, quas maculosus rubor inficit, vestigata causa, quam ex Barrio exscripsit Pineda de reb. Salom. libr. 4. capite 11. numero 4. *Hanc accipiebant rubescensium macularum causam, maris quodidianos aestus, accessus & recessus; ventorum prætereà vim, quibus agitata atque turbata ab imo voluebantur aqua, neque aliter quam per ipsum fretum fluere, aut refluerè poterant.* Ergo, cum conuoluebantur, ab ipso fundo ruborem contrahabant: En ventus, qui tractus illos vehemēti verberare quatit, potens est, ab imo fundo secreta vndarum fluentia minio tincta, rubeoque luto infecta ad extimam pelagi superficiem reuellere. Ergo ut diuini Numinis minister, potuit in cumulos vndas erigere, hinc inde fisso mari. Verum demus id toruo, sæuoque Aquiloni, quoddam quasi vrinator, abusque profundis latebris aquas rubri maris abducatur; minimè tamen aptus esset, ut hinc inde sapiente discretionis cultello scinderet æquor, quasi in statera aquas dimensus, vtrinque vndoso parieti libratam tribueret portionem. Præcipuè, nam si poneretur flatus ventusque decideret, illic illæ aqueæ rupes in amicum ingentemque præcipientes se dederent alueum: nec fas est credere, traicientibus Hebræis constanter venti flamina perdurasse, quæ turmas euntes procelloso turbine disturarent.

Rogabis, quot maris fuere scissiones? Dubitationi ansam dedit illud Psalmi 135. vers. 13. *Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.* Hebræi putauere duodecim apertas semitas, quibus subscribit Epiphanius hæres. 64. Origen. homil. 5. in Exod. Genebrardus in dicto vers. 13. *Huic censionis neutiquam arrideo: benè differit aduersus*

Petr.

aduersus sic cogitantes Peterius in capite 14. Exod. disputat. 2. Certè hîc non nisi vna sectio innuitur; nec alibi Scriptura multiplici diuisioni suffragatur, quæ potius ordinato exercitui rectè traicienti, præruptionis ancipite delictu officeret; nec dux Moyses posset vbilibet præire fugientes, nec Ægyptiorum impetens exercitus per tot vias, discretis phalangibus sic celeriter sequeretur fugaces. Igitur quod Dauid diuisiones vocauit, Theodoretus pro re diuisa expendit: Scire illos oportuit, mari bifariam secto, duo pro vno facta esse maria: nam aqua ipsius murus erat à dextris & à sinistris: quapropter diuisionem in duo maria, diuisiones appellauit. Obserua ly bifariam, non quòd bis sectum mare, sed quòd in geminam partem, quod tamen vnica sectione fit; & quantumuis sæpius funderetur, bifariam hinc inde accideret portio. Sit lux Apollinarij carmini.

Theod.

Appoll.

Bifariam perrumpens dubium sæpius mare.

In ly bifariam accinit Theodoro: at quia ly sæpius addidit, ab eius sententia discordat. Itaque diuisiones apud Dauid, partes diuisæ sunt, vt iam geminum mare, quod antea vnum: cum aquæ se in pristinum situm restituerunt, Ægyptios præcipitio suo illidentes, cadentique auiditate, tanquam alieni soli fures vorantes, mare vnum rediit: sic enoda iam data verba Zenonis: *Aqua dextera, lauaque gelido stupore franata vitreos diriguntur in muros, præstolantes transitum Dei populi, vt persequentibus mare sint.* Mare scissum in maria geminatur; dein, dum iterum coagmentantur vndæ, quod laceratum erat, assuitur, & duo segmina in vnum coiere. Aptè Eusebius Emis. *Mare scindebatur, & vt ita dicam, consuebatur; & his quidem erat via, illis verò interitus.* Verissimum Theodoretî sensum firmare iuuabit ex Hebraica voce, quæ simul diuisiones & riuos significat: & diuisio pro re diuisa accipitur. Psalm. 1. *Sicut arbor plantata iuxta riuos aquarum:* vbi Targum: *iuxta diuisiones.* Isai. 30. versicul. 25. Psalm. 65. vers. 10.

S. zeno.

Euseb. Emis.

Ps. 1. 3.

Isai. 30. 25.

Ps. 65. 10.

62.

Exod. 14. 22.

Chryl.

Ita vt hinc inde aqua quasi murus solidarentur. Exod. 14. *Erat enim aqua quasi murus à dextera eorum & laua.* Hinc Patres continua phrasi. Chrysologus sermone 69. *In mari quantum sit, quantumue homini dederit, vlticis vnda demonstrant obsequia, cum siccato gurgite cedit vnda piis, & liquore durato, murum præstat, munimen exhibet liberandis.* Forfan idèd congelians vtrinque aqua perhibetur: densatæ etenim per frigoris stuporem aquæ gelidos exhibent scopulos, lapideique muri figuram, in crystallum obdurato liquore. Zeno suprâ: *Aqua gelido stupore franata vitreos diriguntur in muros.* Gaud. sermone 10. ad Neoph. *In murorum firmitatem liquentis elementi vnda dirigit; gelauerunt enim tanquam murus, aqua; gelauerunt fluctus in medio maris.* Quî frigus compedibus gelidis pressit aquas, si potius ventus, qui flabat, igneo spiritu torruit limum, igneaque columna per noctem iter pandebat ignotum? Imò in suspendendo gurgite, aquasque vtrinque librando, nullum ventus munus obuiuit, vt dicebamus, nec credo congeliatas vndas, sed, quod cecinit Alcimus Auitus, Deus ipse *Franatas celsò suspendit in aère lymphas.* Benè Sanct. Prosper: *Innocuis viam rescissis vndis, suspensoque gurgite, sicco puluere gradienti-*

S. Zeno.

Gaud.

Alcim.

S. prosp.

bis prabuit. Sed quoniam fluidus, lubricusque liquor à tepore, æstuque diluitur, nec nisi à gelu solidatur, præfato stylo vsi sunt Patres: quorum primus Philo dixit: *Congelantur aqua: non quidem ob frigoris, sed ob soliditatis affertum;* quod hîc dixit Achior: *quasi murus solidarentur.* Origenes homil. in Exod. *Cogitur fluctus in cumulum, & vnda in semetipsam repressa curuatur, soliditatem recipit liquor.* Non potuit clariùs enitere miraculum, dum lubricæ vndæ in muri subriguntur constantiam, pellicidaque crystallus fit tremula lympa, suamet densitudine solidata. Quo experimento euincit prodigium Diodorus Tarsens. Exod. 14. ad Lippomanum. *Si mare diuisum à dextris & à sinistris, natum aptumque est, vt solidus murus consistere.* Quî enim fieri potest, vt mare reciprocando in muri modum solidum, hinc atque hinc transseundtem populum circumsteterit.

Philo.

Orig.

Diod. Tars.

63.

Pede sicco fundum maris perambulando transirent. Singulis verbis ingenioso nimium ascensu miraculum exaggerat: *Pede sicco*, id est, non solum humente ab aqua, sed nec sorde, hærenteque à limo. *Fundum maris*, non extimas vndas, nec tremulam tantum superficiem, sed pelagi latebras: *Perambulando*, id est, non radente cymba, nec transfretandi præsidio; non ligneo gradu, sed humano gressu. *Pede sicco.* Vrens ventus siccitati profuit. *Siccum* dixit, non puluerem, ne ingentis exercitus tumultuario gressu, puluerea nubes excitata, obice nigro impetum frænaret euntium: non arenosum, ne planta progrediens vix leuaret gressum, quem fixerat, repetitaque fouea gradientem pedem sepeliret, multumque semitæ pedibus inhæreret. Aptè Isai. Isai. 41. 3. *Transibit in pace, semita in pedibus eius non apparebit.* Id expressit Philo: *Veluti pavimento constrato silice.* Benè tractat Pineda hanc sicci, facileque calcabilis, nec labilis, sed mollis fundi constantiam. Sed subiicio Patres, qui *puluerulentum* dixere. Pluries Basil. Seleuc. oration. 9. *Quod erat nauigabile, calcabatur, & puluerulenti pedes hominum profunda maris percurrerant.* Zeno dicto sermone 3. *Mira res! Medio puluerulentus exultat in profundo.* Origenes suprâ: *Solum maris arefcit in puluerem, vt sicca planta populus Dei transiret.* Prosper suprâ: *Sicco puluere gradientibus prabuit.* Verùm hæc loquendi formula eò solum retendit, vt arentem semitam, & à limo in extremam siccitatem flamine venti delatam exprimat, non quia sparsus puluis, & ab armentorum pedibus conculcatus, plagam illam inficeret: præcipuè quia puluis pro terra accipitur. Opportunè Ambros. epist. 12. *Cum de Ægypto liberaret Dominus populum suum, mouit cælum & terram, quando in cælo columna erat ignis, terra inter fluctus, murus in mari, via in aqua.*

Isai. 41. 3.

Philo.

Pineda.

Seleuc.

S. Zeno.

Orig.

S. prosp.

Ambros.

Nullibi aptior explicatio, quàm Sapient. 19. vers. 7. *Ex aqua, quæ antea erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via sine impedimento, & campus germinans de profundo nimio.* Ergo siccitas herbosa fuit, quæ & facile exciperet, & facile pedem restitueret, mollique lapsu subfiliaret exercitus. Fuitne miraculum verno virore apparuisse floridum fundum? Non puto: Achior enim non tacuisset, Ea natura fundi rubri maris est. Plin. libr. 13. capite 25. perhibet: *In fundo Rubri*

64.

Sap. 19. 7.

Plin.

Rubri sylvas virere, lauros, olivas, frutices. Iuuabit extibere, quæ ex perito quodam nauclero, illius maris peruestigatore scribit Pineda lib. 4. de rebus Salomonis, cap. 11. num. 6. *Tam pulchram, tamque variam colorum distinctionem, aqua ipsa ex fundo tractam reddebat oculis, ut non in salo nauigare, sed in pulcherrimo solo multa colorum varietate constrato, aut in latissimo prato, mille florum diuersitate distincto, aut in peristromate aliquo Campanico variegato, & picto versari, & incedere videremur.* Et paruo interstitio: *Cum enim eo loci aqua limpidissima obiceret fundum ipsum, quamuis octo, ac decem vlnas altum, clarissime spectandum, in quo, mirum, ut distinguerentur collucentes lapilli minutissimi, conchylia, sua quodque magnitudinis ac figure, cochlea, multiplex quoque muscosarum partium, ramusculorum, herbarum, radicularum, cum suis vagis capillamentis gratissima & sine ordine viriditas, cuius omnino aquæ simplicitas expers erat, ex fundo in aquam refundi, nemo qui attentius oculos intenderet, ambigere potuisset.* Plura huius generis in Almerleni portu egomet vidi.

65. *Fundum maris perambulando transirent.* His indubie repellitur, quod nonnemo cogitabat apud Pinedam supra cap. 13. Hebræos non in maris arcana, profundaque descendisse, sed maris fundum ad littoris surrexisse altitudinem, æquatamque semitam cum littoris statione, ne per abrupta vada labens exercitus Iudæorum in tam dissita se dederet præceps profunda: cui subsidium ferre videretur lectio Tigurina in præfato Sapientiae loco: *Aquis prius occupata terra, emergens, sicca apparuit, iter item expeditum è mari rubro, & herbosus è fluctu violento campus.* Quod nos ex nostro penu possumus confirmare, ob nimiam nempe altitudinem maris, quam expendit, licet poetice, Alcimus Auitus lib. 5.

*Aspectum iniiciens scissis Sol torridus undis,
Ignotamque nouo contingens lumine terram;
Ima laborantes radios ad tartara ponti
Vix misit, fessumque inbar vix extulit imis.*

En ima ponti altitudo depingitur, ea cavitare, ut radij Solis abditam & insuetam viam traicientes, nimium ob longum præcipitium laborauisse dicantur. Sat est præfatus Sapientiae locus c. 19. *Et campus germinans de profundo nimio.* Ergo nisi cõsurgeret terra, quousque planitiem littoris exæquaret, Hebrææ phalanges, vel lubrice per abruptum nimis cliuū è primo littore laberentur, vel anxie, ægréque oppositum littus scanderent; præcipue Egyptijs gazis onusta, mobilique armentorū sarcina impeditæ. Accedit, quod multis salebris, timisque hiâtibus, voraginibus, & lacunis, maris rubri profunda scatent. Hieron. epist. 4. ad Rust. *Mare illud latentibus saxis, vadisque durissimis plenum sit omne.* Ne igitur fugiens Israël passim cæspitaret, opus fuisse videtur ab imis emergisse extremum ponti solum, ut expedita, & absque saltu semita, nullisque anceps anfractibus Israël pateret.

66. Verum omnino dissidendum est ab hac nouitate miraculi. Id pluribus argumētis nititur euincere Pineda, quorum plura imbellia sunt. Primò, quod Exod. 14. v. 22. scribitur: *Ingressi filij Israël per medium sicci maris:* atqui *medium* in Scriptura quid intraneū, profundumque rei significat. Do, id pluries, & præcipue Hebræicè *Maiesata*, id est, *medietas* sinum maris & profunditatem præsignat: attamen sæpe rem inter extrema sita exponit, ut *medium dici, medius digitus.* Et si nulla profunditas Zerda in Iudith. Tom. I.

fuerit in fluuio, aqua hincinde secedens, medium iter expandere solet. Est illud Poëtæ: *Per medios insignis equos.* Quin & *medium* mare ipsum significare solet iuxta extimam superficiem, quæ naues carina radunt. Secundò, quoniam suspensæ, congelatæque vndæ, quæ à dextris & sinistris riguerunt, si terra surrexisset in æquū littoris pòdus, nimia celsitudine excrescerent supra littus. Hoc non vrgerè dixerit, quisquis priori sententiæ adhæserit; cum etiam, si intima ponti calcauissent Hebræi, aqueis muris iam elatis, fluctus aduenientes, refluentsque vndæ glomeratim sese vtrinque coacernantes, opus esset, ut supra littoris altitudinem excrescerent. Tertiò, quoniam tanti miraculi vestigia in fundo expressa, orbitæ rotarum, tractusque curruum nunc per pellucidam aquam, quousque visus admittitur, peruidentur, ut scribit Paulus Orosius l. 1. histor. c. 10. Quid? Orosius. Potuit illa planities calcata, quæ surrexit, iterum in antiquum centrum decidisse, & quæ tumuerat vsque ad littus intanea tellus, peracto transitu, restitutisque vndis, in pristinum cecidisse situm. Ergo constantior argumentatio sit, quam hæc Achioris verba componunt: *Fundum maris perambulando transierent:* ita tamen, ut fundum formaliter accipiatur, id est, nō tantum quod antea fundum erat, & postea eleuata terra, fundum esse desit; sed qui in ratione fundi permanfit. Fundum quidem infimum solum, pauimentumque significat, inferioremque terrā. Gen. 6. v. 16. iuxta Tigurum *habitationes imas.* Daniel. 6. v. 25. *Et non per-tigerunt ad fundum foueæ.* Ezech. 32. v. 19. & Eccles. 3. v. 21. in quæis omnibus vox est Hebræicè, quæ *fundum* significat; & expenditur pro infima parte, intra terram, sub terra. Nec vrget, qui potuerit, tam cauam altitudinem gēs onusta, fugax, cōcitata subingredi, scanderéque: Quoniam non ea altitudo censenda est, quam Alcimus poetico stylo cecinit. Imò, ut liquet ex descriptione Maris rubri, quæ Barrius edidit; quæ illius ponti altitudinem, Audi: *Reliquum huius corporis atque figura longum leucas fere tercentum quinquaginta ad eum usque locum, incolarum frequentia notum, quem Suez dicunt. Latitudo vero, quæ maxima est, patet leucas 36. Hac rursus in tres diuisa partes, mediam præbet ad nauigandum ab ipso freto ad finem usque facilem & opportunam, altitudinis iusta, nec minoris viginti quinque vlnis. Duæ alia extrema & littorales, quarum altera Africana, Arabica altera plena insulis, vadis, canalium angustis, altitudinis non ultra quindecim vlnas, non infra octo.* Itaque Deus, qui vndarum globos euertit, eam maris partem scidit, quæ & minus altitudinis, & minus obicis, asperitatisque haberet, sicque pauimentum strauit, ut nec prominerent vada, nec hiatus horrore incuterent; sed quasi mōtis culmine, facili decliuitate Hebræi descenderent.

Ita aquis coopertus est, ut non remaneret vel vnus, qui factum posteris nuntiaret. Pulchre descripsit Alcimus, Alcimus lib. 5.

*Vltimus ingressis per currum naufragat undis,
Et vacat hos inter plebes Hebræa tumultus,
Interea pugnante salo; vincitque quietus
Israël solo peragens certamina visu.
Dum vallis completa perit, fluctuque reuerso,
Ducitur extantum planati gurgitis æquor,
Exponitque suum pelagus super arua triumphum.*

Liquet ex his: nec Pharaonem euasisse naufragium, quantumuis Manethon apud Ioseph. lib. 1. Ioseph. contra Apion. censeat, post Hebræos expulsos,

Y cum

Idem. eū annis viginti quinque regnauiſſe. Si nec vnus manſit, curne Pharaō, qui cauſam dederat cladi? Id ſæpius celebratum. Ioseph. 2. antiq. cap. vlt. *Ve nec nuntius cladis ad retro relictos ſit reuerſus.*
 Exod. 14. 28. Exod. 14. verſ. 28. *Nec vnus quidem ſuperſuit ex eis.* Pſalm. 105. verſ. 11. *Vnus ex eis non remanſit.*

Cætera, quæ ſubiungit Achior, ita expeditibilia ſunt, vt nullum plicent nodum, claræque fluant: nec intererit paginam onerare, cum abunde narrentur Exod. 15. Ios. cap. 23. & 24.

Verſ. 22. Nam & ante hos annos, cum reſceſſiſſent à via, quam dederat illis deus vt ambularent in ea, exterminati ſunt præliis à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti ſunt in terram non ſuam.

Verſ. 23. Nuper autem reuerſi ad Dominum deum ſuum, ex diſperſione, qua diſperſi fuerant, adunati ſunt, & aſcenderunt montana hæc omnia, & iterum poſſidēt Ieruſalē, vbi ſunt ſancta eorū.

60. Antea præſtruximus, quidquid horum verborum enodationi ſuppetit: chronologiam enim, quæ ſectāda eſt, nulla verba potiori præſidio iuant, indicantque: contigſſe hitoriā hanc poſt Babylonicam captiuitatem clariffimo nitore demonſtrant. At, quoniam Serarius hīc q. 2. ad Manafſe tempus non iuſte detorquet, ſaltem compendio per volutanda duximus. Et quidem nulla dictio eſt, ſi ſincere ſpectes, quæ non præiactæ à nobis ſententiæ adſtipuletur; cum ſi Latinam, tum ſi Græcam translationem auſcultes.

69. *Nam & ante hos annos, cum reſceſſiſſent à via, &c.* Græcè non ſic ſignatur tempus, quaſi non multum diſtans; ſed abſolutè proferitur: *ὅτε δὲ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἡ δὴ βετο αὐτοῖς ἔξολοτρεύθισαν ἐν πολλοῖς πολέμοις ἐπιπολὺ σφόδρα ἐν ἡμαχοτούνθισαν εἰς γῆν ἐκείνην.* Vbi vero à via, quam illis præſcripſerat, deſlexerunt, multis bellis valde vehementer attriti ſunt, atque in alienam terram abducti. Subit animum, vt cogitaret, non tantum Babylonicam captiuitatem ab Achiore indicatam, ſed & alia à præliaribus nationum copiis infortunia Hebrææ gentis Achioſem indicauſſe; ita tamen, vt audientium mentes impellat ad agnoſcenda non ſolum priſtina à Gētibz illata bella, ſed maxime iuniora, quorum non ignari erant plures ex Hoſoſerniano exercitu, qui huic aderant concioni. Ideo aptè dixit *ante hos annos*, vt vtrumque tempus, diſtans ſcilicet, & propinquum ſignaret. Vnde ſubdidit: *Exterminati ſunt præliis, à multis nationibus.* Quo exprimit tum prælia, quæ in libro Iudicum perhibētur, à Meſopotamicis nempe, Amalecitis, Madianitis & alijs, vt liquet Iudic. 3. 6. 10. & 13. tum quæ in libris Regum narrantur, præcipue 1. 3. c. 11. & 1. 4. c. 17. Et denique, quæ nuperrime à Chaldæis & Aſſyrijs experti fuere, Solymis dirutis, euerſo templo, in alienos lares, ſeruileſque compedes abducto populo. Quare non eſt, quod Serarius ſibi blandiatur in duplici dictione, nempe *à multis nationibus & plurimi eorum*, quaſi hæc Chaldaicæ captiuitatis obſiſtant aſſerto, quā vna natio Chaldæa, non plures intulerunt, & quæ nō plurimis, ſed omnibus ſeruitutis notam inuſſit. Agit Achior cōpendioſo eloquio, præliorū, quæ ſubiuit Iudæus populus, narratorem; quibus partim plures, partim fere om-

nes, ac proinde vniuerſim plurimi abducti fuere. Nec eſt effugium Serario: nam vel *ly ante hos annos* de nupera ſolū exterminatione intelligit, & fateri debet, nec multis præliis, nec à multis nationibus accidiſſe; cum Manafſes ab vna gente, vnoque tantū prælio fuerit abductus: vel ſi *ante hos annos* de omni tranſacto tēpore accipiat, non eſt, cur renuat, plures nationes plura prælia intuliſſe, plurimōſque beneuolō Marte, captiuitatis oppreſſiſſe iugo. Quin, etſi ſolū Babyloniā captiuitatem ab Achioſe indicatam proferamus, detrectare non licet ſub Chaldæis ſignis plures nationes, militares copias egiſſe in Hebrææ gentis diſpendium. Et quamuis ferme omnis Iudaica ſtirps in Babyloniā plagam auulſa fuerit, ſcite dictum eſt: *plurimi eorum captiui abducti ſunt*, ac ſi diceretur: Multitudo eorum abducta eſt: non enim ſemper hac dictione aliqui excipiuntur, ſed ingens copia ſignificatur. Ouid. 1. 4. triſt. eleg. vlt. Ouidius.

In toto plurimus orbe legor.

Virgil. 1. Aeneid.

Iamque aſcendebant collem, qui plurimus vrbi Imminet

Ad Hebr. 11. 4. *Fide plurimam hoſtiam Abel, quā Cain obtulit.* Virgil.

Denique abnuendum non eſt, à Babyloniis nō vnde quaque omnes Hebræos ferreas ſeruitutis ſenſiſſe catenas, à patrioque ſolo in extraneos tractus euulſus: cum, licet infimæ plebis, agrorum curandi cauſa, terramque vertendi, remanſerint. 4. Reg. 25. v. 12. *Et de pauperibus terra reliquit vinitores, & agricolas.* Patum hoc: imo relictū fuiſſe populum, clare liquet inibi v. 21. *Et tranſlati ſunt Iuda de terra ſua: populi autem, qui relictus erat in terra Iuda, quem dimiſerat Nabuchodonofor rex Babylonis, præfecit Godoliam: & v. 24. Iurauitque Godolias iſſis, & ſociis eorum, dicens: Nolite timere ſeruire Chaldæis, manete in terra.* Et ſtatim: *Percuſeruntque Godoliam, ſed & Iudaos, & Chaldaos, qui erant cum eo. Conſurgensque omnis populus à paruo uſque ad magnum, venerunt in Egyptum timentes.* Quæ nō otioſe congeſſimus, vt noueris, opportune dictū, plurimos abductos; ſiquidem eō multi perſtiterunt, vt cōſtruant populū. Quin per ſeptuaginta annorum curricula, licet pauci admodum manſiſſent, ex feraci Hebrææ indolis vulua, in plurimam potuere excreuiſſe progeniem. Hæc maximopere illuſtrare valebis ex c. 7. Zachar. ſi eius explanatorem conſulas Sanctium. Nullus his Achioſis verbis aptiorem commentarium præſtitit, quā Lyra, quem hīc ad eas num. 10. Lyra.

Nuper autem reuerſi ad Dominum Deum ſuum, &c. Vide, ſi placeat in tuo ſenſu reniti, an hæc pro Manafſe chronologia liquidè fluant. Qualis ſub eo Iudæorum diſperſio? Quid quod aulici in Regis infortunio ſocij? Equidē vix alium abductum in Babylonem præter Manafſem leges 2. Par. 22. 2. Par. 22. v. 12. *Ceperuntque Manafſen, & vinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem.* Expecta poſtliminiū, ſi eo redeūte, diſperſos, qui hīc proferuntur, legeris adunatos. Tantū de Manafſe dictum: *Reduxitque eum Ieruſalē in regnum ſuum, & cognouit Manafſes, quod Dominus ipſe eſſet Deus.* Proſectò nulla effugij ſpes eſt in ſingulis verbis: *Aſcenderunt montana hæc omnia.* Accurate omnia, ne tuo nutu abutereris, & hunc vel illum rediſſe putares, hanc vel illam domū erectam; imo omnia montana iterum occupata, perſpicue perhibet, vt de præcipua totius populi captiuitate rem haurires. *Et iterum poſſident Ieruſalem.* Curne

Turne iterum, si nondum à possessione excide-
rat? Sat, quod aliqui remeantes cum Manasse
possedissent? Frigidus nimium & absonus stylus
esset: Domum in ciuitate possidet ciuis, non nisi
populus ciuitatem. Nec magis calet, quod scho-
liar Serarius: *Possident, quia nec modo, renouata
libertate, pristinoque politia iure patriam obtinent.*
Insolita nimis possessionis explicatio, fragilis,
quà subtilis. Iterum possidere, iteratam pedum
significat immisionem, & in ablata ciuitate pri-
stinum ius sedesque tenere.

72. Græcus textus rem medullitus exponit, καὶ ὁ
ναὸς τὸ θεῖον αὐτῶν ἐγενήθη εἰς ἑσάφου καὶ αἱ πόλεις αὐ-
τῶν ἐκρατήθησαν, ὑπὸ τῶν ὑπεναγίων. καὶ νῦν ἐτι-
τρέφαντες ἐπὶ τὸν θεόν αὐτῶν ἀνέβησαν ἐκ τῆς διασ-
ποράς & διεσπάρησαν ἐκεῖ. καὶ κατέσχον τὴν ἱερουσαλὴν,
καὶ τὸ ἁγίασμα αὐτῶν, καὶ κατωκίσθησαν ἐν τῇ ἐρείῳ ὅτι
ἐν ἱερῷ. Quæ ad litteram sic euolue: *Et captiui
dueli sunt in terram non propriam, & tem-
plum Dei eorum factum est in solum* (id est, so-
lo æquatum) *& ciuitates eorum capte sunt, ab
hostibus. Et nunc conuersi ad Deum suum, as-
cenderunt de dispersione, qua dispersi erant illic,
& possederunt Ierusalem, ubi sanctuarium eorum:
& habitauerunt in montana regione, quia erat de-*

serta. Præmoneo, Bellarminum adeo præfata
verba chronologiæ, quam pro Manasse tempore
statuit, officere censuisse, ut ea trucidare solici-
tet: *Nam illa verba, inquit, supposita videntur,
quandoquidem sanctus Hieronymus, qui fidelissime
transfuit hunc librum ex Chaldeo sermone in sua
editione in latinum, nihil de euerfione templi in sua
editione posuit.* Non fero, mucronem pati editio-
nem Græcam violentâ manu. Quæ in toto hoc
libro non modicum lucis prouentum offeret, exor-
nandis enodandisque rebus, cur iugulationi sub-
iaceat, cum non iuxta palatum verba producit?

Hieron. Hieronymus quidem, licet euerfionem templi
subsiluit in sua translatione, indicat tamen non
modice, dum ait: *Iterum possident Ierusalem, ubi
sunt sancta sanctorum, siue sancta eorum: quasi in-
nuerit, antequam iterum possedissent, & in serui-
tutis intercapedine, non viguisse sanctuarium, seu
templum, in quo sancta sanctorum.* Serarius, præ-
terquam adrideat castigationi, quam intulit Bel-
larminus, parcere tamē tentat textui Græco: cru-
delius verò in eum sæuit, dum intortē, & vi ad
suum sensum extorquere conatur, quamuis argu-
to, inani quidem labore. Quis non agnoscat præ-
fata verba à Babyloniis immisam cladē spirare,

4. Reg. 25. 8. de qua 4. Reg. 25. v. 8. *Venit Nabuzardan Prin-
ceps exercitus, seruus Regis Babylonis in Ierusalem.*

2. Paral. 36. 19. *Et succendit domum Domini, & domum Regis, & do-
mos in Ierusalem. 2. Paral. 36. v. 19. Incenderunt ho-
stes domum Dei, destruxeruntque murum Ierusalem,
vniuersas turres combusserunt, & quidquid pretiosum
fuerat, demoliti sunt.* Vatablus Græca verba sic
transfert: *Tum etiam templum Dei ipsorum solo
æquatum est, vrbesque eorum ab hostibus occupatae.*
Nunc autem ad Deum suum conuersi à dispersione,
qua disiecti fuerant, redierunt: & Ierosolyma, ubi
sanctuarium est ipsorum, recuperata, in montana re-
gione, qua fuerat deserta, denuò conscenderunt.

73. Quæ libens exscripsi, ut nō fœlicem Serarij co-
natum mireris, qui, quæ de euerfione tēpli clare
sonant, contendit ad profanationem, quam Ma-
nasses intulit, auertere: tū, quia partes templi dis-
sectæ fuere, 4. Reg. 22. v. 5. tum vel maxime, quia
sic εἰς ἑσάφου γίνεσθαι, id est, fieri in solum, seu in pa-
uimentum, nō plane significare ait, templū fuisse

Zerda in Iudith. Tom. I.

se dirutum, sed ita violatum, quā commune
quoddam, publicumque solum esset, quod om-
nium iam pedibus conculcatur. Quare discriminē
esse cogitat inter præfata verba & ea, quibus vti-
tur Iosephus l. 10. c. 11. τὴν δὲ πόλιν εἰς ἑσάφου καὶ

θελεῖν: quoniam hoc solo æquari, funditusque ex-
cindi significat; nō sic illud. Hæc subtilitas nō te
delectet; euanet illico: tū, quoniam ab omni tex-
tus serie, absona nimium est explicatio de profa-
natione templi ob Manasse idololatriā. Id solide
probo: nā Achior ideo iuducta fuisse hæc infor-
tunia in Hebræam gentem perhibet, templū ex-
cisum, dirutas vrbes, frontes iniustas, quoniam à
diuina semita deflexerūt, sacrilegisque se inqui-
nauere flagitiis. Ergo agit de templi euerfione;
quæ pœna fuit, non quæ Iudæorum scelus. Quis
sic construet: *Quandiu non peccauerūt, Deus il-
lis adstitit beneuolus: vbi verò sacras contēpse-
re leges, Deus à punitione nō destitit, sed bellis
atruuit, in alienam terram abduci dedit; tū etiam
templum Dei Manasses profanauit: Pulchra sane
verborum series. Quod supplicium fuit, peccatum
facis. Nisi dicas, quod peccati noui permissio,
pristinæ noxæ solet esse supplicium. Id toto cœlo
aberrat à præfata verborum serie. Nec vilius est
ponderis discriminē illud, quod excogitauit Se-
rarius: idem enim omnino est Græcè, fieri in pa-
uimentum siue in solum, & solo æquari. Specta,
quid ab ædificio diruto super sit: solum est. Non
vacat phrasim hæc ex Græcis auctoribus locuple-
tare: cuique legēti obuia est. Latinis pluries inse-
dit; adeo, ut æquare solo magistratum pro euertere
dixerit Liuius lib. 6. ab vrbe: & quod hīc dictum:
Factum est ad solum, siue in solum, dixit Suetonius
in Aug. c. 72. ad solum diruere. Urget Serarius ex
Græcis verbis capitis 4. supra v. 2. in quibus innui-
tur, vasa, altare, & templū tantum fuisse à profa-
natione expiata: quod si templū à prophanis for-
dibus dirutū tantum & lustratū fuit, adhuc super-
stes fuisse constat, nō dūmque Chaldæis flammis
in cinereas trituras deuastatū. Verum quæ eno-
datio illorum verborū sit, affatim cōfecimus ibi.*

Vers. 24. Nunc ergo mi Domine, perquire
si est aliqua iniquitas eorū in conspe-
ctu Dei eorū. &c. vsque ad finem capitis.

Vers. 24. Nunc ergo mi Domine. In hunc colli-
mabat scopū pia, sapiensque oratio; ideo scitē il-
lationis notam subdit: *Nunc ergo.* Nec oblitus est
consequentia textus Græcus καὶ νῦν διότι οὐκ ἔστιν ἡ
Vatablus: *Non ergo dominator Domine.*

Perquire, si est aliqua iniquitas eorum in conspe-
ctu Dei eorum. Dixerat antea: *Deus enim illorū odit
iniquitatem:* ergo sola iniquitas, qua contabeant,
pro multo milite in eos est; nō alia arma, nisi sce-
lera poterunt Israëlē discindere; Deus illis pro
galea est; caput obtegat, si erectū gerant, nec pec-
cati pōdus deprefferit: at si iniquitas tenuit eos,
tenebit & hostis. Multū videtur audere Achior.
Ergone quæque iniquitas à Numine desolatos
hostium prostitutioni committet? Imò ecce, dum
Holoferiani exercitus terror Iudæis animus eri-
pit, Deū quinque dierum induciis tentat; quod
ut execrabile scelus, criminatur Iudith infra c. 8. v.

11. *Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? Non est
iste sermo, qui misericordiam prouocet, sed potius qui
iram excitet, & furorem accendat.* Igitur si verum
est, quod profert Achior, opportune ingruet in
Bethuliā Holofernes, fœlicem sibi poterit auspi-
cari triumphum: *Quoniam tradet illos Deus eorum*

tibi, & subiugati erunt sub iugo potentia tua. Et tamen benigniorem exitum spondet Iudith illico post præfata verba: *Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus: non enim quasi homo, sic Deus comminabitur.* Iudico, Achiorum non de quocumque scelere loquutum, sed de idololatria, quæ in Domini conspectu immitte in Dominum sacrilegium est. Suffragatur translatio Græca: *ὁ μὲν εἰν ἀγνόμα ἔν τῷ λαῷ τέτω, καὶ ἀμαρτάνουσιν εἰς τὸν θεὸν αὐτῶν.* Vertit Vatablus:

Varab. *Num aliquis in hoc populo sit error, quo in Deum peccet suum.* Alij vertunt: *Siquidem est ignorantia in populo isto, & peccant contra Deum suum; consideremus, quoniam est inter eos scandalum hoc.* Error quidem, & ignorantia siue origo, siue appendix

S. Thom. idololatriæ est, adi sanctum Thomam 2.2. quæst. 94 articul. 4. Hanc nuncupari iniquitatem, liquet

Ezech. 8. 17. ex Ezech. 8. vers. 17. *Replentes terram iniquitate. conuersi sunt ad irritandum me: & ecce applicant ramos ad nares suas.* Piaculum hoc direptione, excidioque puniri à Domino, liquet ex ipsa argu-

Iudith. 8. 18. mentatione Iudithæ, qua deiectos & desides Iudeorum erigit spiritus, ut sibi propitium Numen sperent, etsi flagitiis inquinati, dicto c. 8. vers. 18. *Quoniam non sumus sequuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, & adorauerunt Deos alienos. Pro quo scelere dati sunt in gladium, & in rapinam, & confusionem inimicis suis: nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum.* Profecto irreligio Salomonis exemplum est.

3 Reg. 11. 14. *Suscitabit ex Aegypto Dominus aduersarium eius Adad.* 3. Reg. 11. vers. 14. & tamen viginti annos, quasi mastige leuata, minitantiæque flagello, deses & otiosus expectauit, donec Salomon carnis illecebris, idololatriæ crimen adiceret. Hæc est iniquitas, quam Dei certissimo supplicio deuouet Achior. Suffragatur huic explicatui Dionysius Carthuf. qui scholiast: *Diligenter inuestiga, an in aliquo magno facinore, præsertim in idololatria, Deum suum iam offenderunt, nec inde pœnituerunt.*

76. *Et factum est, cum cessasset loqui Achior.* Non modica abstinencia fuit, superbos auditores recenter ab ore nata verba, crispantibus arrogantiæ fluctibus, non suffocauisse, inceptumque non amputauisse sermonem, sed finem permisisse loquendi. Forsitan expectabant in narrationis coronide, Nabuchodonosoris exaltaturum esse potentiam, adulationisq; oleo, quidquid adhuc dixerat, percuturum. Quare, cum finem orationi posuisse viderunt, illico concitato tumultu procacibus verbis in eum irrupere. Quod, quasi quid nouum, insolitumque accidisse obseruat textus, tū latinus, tum græcus: *Et factum est.* Ea fuit impudētia sano consilio reluctantium, ut dignum adnotatione censeatur, tam insolita ingratitudine in bonum consulem iurgia exorta fuisse. Etiam si stolidum consilium esset, stolidè admodum sciret, qui pleteret consulentem. Optime Darius Persa apud Curt. 1. 3. *Neminem stolidum consilium capite luere debere.* Defuturos qui suaderent, si suasisse, periculum esset. Denique ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque sententias dicere: nec tamen melioris fidei haberi, qui prudentius suaserit.

77. *Iraati sunt omnes Magnates Holofernis.* Addit Græcus: *Murmurauit omnis populus, qui in circuitu tabernaculi stabat.* Et dixerunt Magnates Holofernis, & omnes, qui habitabant terram maritimam, & Moab, ut interficerent eum,

78. *Quis est iste, qui filios Israël posse dicat resistere regi Nabuchodonosor? An inscitia, an arrogantia*

verbum hoc est? Dixere forsan, qui, cuius gentis, ignorabant Achiorum: dux enim erat filiorum Ammon, & propterea ignotus fortassis Persis, & Assyrijs Optimatibus. Præcipue Moabitæ, ut dedimus ex Græco, eum internecioni dandum asserebant, ob vtriusque gentis Moabiticæ, & Ammoniticæ inimicitias. Quam mendax superbia est, quam immemor! Immo non dixit Achior, filios Israël inermes, & præliaris artis ignaros, excutere posse tot instructas phalanges; sed militare robur Deo eorum irrogauit: *Quoniam Deus illorum defendet illos.* Bene id obseruauit Dionysius: *Impij isti verba Achior male intellexerunt, atque mendaciter repetierunt. Non enim dixit filios Israël posse resistere exercitui Nabuchodonosor Regis, sed quod Deus eorum defenderet eos, & pugnaret pro ipsis, si iusti essent.*

79. *Ut ergo agnoscat Achior, quoniam fallit nos.* Immo nullus fallit, nisi qui se fallere agnoscit. Lyra: *Fallit nos, id est, falsis verbis decipere nos intendit.* Melius: *Quoniam falsum est, quod ipse deceptus profert, nec nos ab eo resiliamus ex arbitrij procacitate; sed quippe à veritate absonum est, posse quodque Numē Nabuchodonosoris excutere Principatū.*

80. *Ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est.* Quoniam Achior ex Ammonitica gente erat, dictū: *Ut sciat omnis gens,* à Persis Optimatibus. Est, qui putet, vnus Lyra, Deum terræ Lyra. nuncupati Nabuchodonosorem, non cœli Numen; quasi cœlestium illibata Deitate, negat à tamen prouidentia eorum, quæ sub cœli cardine peraguntur. Refellit hanc censionem Dionysius Dionys. ex his, quæ subduntur: *Et præter ipsum alius non est, id est Deus: subintelligeret Lyra: Alius non est Deus terra.* Quid nos? Discussimus supra.

EXPLANATIO MORALIS

I N

CAPVT QVINTVM.

Ira vel insania est, vel insaniæ apparatus: vel Demonis vel Peccatoris est, non Dei.

SECTIO PRIMA.

81. **H**OLOFERNES, quod non sonitu subegisset Hebræos, antequam telo, iræ facibus agitato insanit: *Furore nimio exarsit in iracundia magna.* Intorta nimis & inuersa morborum incurio hæc: radix iræ furor fuit, cum potius ira incensa, corporisque succos præ ardore lambens, cerebri humiditatem exsiccat, & quæ incepit ira, desinat furor. Quidam Græcus dixit, *Ira florem insaniam esse.* Tam celeriter insanit, qui irascitur, ut, quod primū pullulat, furor sit: & tamen in Holoferne furoris flos ira cēsetur, utpote qui è furoris origine erupit in iram. Ea in vtroque malo cognatio est, ut quod intimius alterutrum alterutrum sit, reciproca vicissitudine, alterutrum

trum ab altero generetur. Affectus ille, ut promississimo exemplo alios trucidet, trucidat habentem; in ipsa ruit tela, quæ in aliorum perniciem exacuit. Ne à iudicio incipiat, primo ariete iudicium dissipare contendit. Est qui dixerit illā esse breuem insaniam: est qui iratum ab insano non nisi tempore distare pronuntiet. Martinus Dumiensis de moribus. *Nihil interest inter iratum & insanum nisi unus dies: alter non semper irascitur, alter semper insanit.* Sed vel promiscuum dixeris morbum, vel iram valentiorē furore. Quis non à publicè amente furibundoque pro columitate secernitur, & quasi notum omnium hostem declinat? Ira, dum intercalaria tempora iudicio rationis relinquit, decipit, ut securius cruentet; nec sic accedentes fugat, ut acrius figat.

Seneca l. 1.
de ira c. 1.
Cato Prisc.
apud Lipsiū.
Mart. Dum.

2. Psalmo. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me, nec in ira tua corripas me.* Apud Augustinum, & alios in utroque hemistichio mutantur dictiones: *Domine, ne in ira tua arguas me, nec in furore tuo corripas me.* Corripere lenitatem sonat, & è miti benignitate facit emendationis spem; arguere, tribunalis exhibet formam, omen damnationis protendit. Cur igitur iræ, quod durius est; furori deputatur, quod lenius? Anne ira sauior impetus est furore? Tam similis formæ inter utrumque malum fraternitas est, ut vnius lineamenta alteri absque deceptione tribuantur, promiscuæque cōmunionē vna indoles in utroque grassetur. In Græco eadē vox est; Latinus ut quasi synonymis vteretur, non aliam furori simillimam pestem inuenit, quā irā. Fruere August. *Domine, ne in ira tua arguas me, nec in furore tuo corripas me. Corripas mitius videtur: ad emendationem enim valet. Nam qui arguitur, id est, accusatur, metuendum est, ne in finem habeat damnationem. Sed quoniam furor plus videtur esse, quā ira, potest mouere, cur illud quod est mitius, id est, correptio, cum eo positum est, quod est durius, id est, cum furore? Sed ego puto vnam rem duobus verbis significatam. Nam in Græco id, quod est in primo versu, significat quod in secundo. Sed cum Latini vellent etiam ipsi duo verba ponere, quæsitum est, quod esset vicinum iræ, & positum est, furor. Nullus consanguineus vicinior iræ, quā furor est; facile calamus alterum vitium describit in altero.*

August.

Sed si ira furoris vultu, indolēque signatur, cur eam Domino Purpuratus Vates adscribit? *Domine ne in ira tua arguas me?* Imo quā furor est, concutitque furentem, & extra se exulem facit, dimouens à rationalis lucis vsura (etsi non alio capite) Deo repugnat, qui à se egredi non valet, adeoque sibi cōsciū est, ut Pater diuinus se egerat in Filium per exuberantis intellectus diuitias; nec amentię potest cōtumeliā subire, qui potius dum à se videtur exire, in sapientissimum mentis verbum erumpit. Ergo ira non sit in Deo, utpote quia furor non est. Bene. Arnobius lib. 1. aduersus Gent. Antistites Deorum castigat: *Non adueritis affectus quā turpes, quā indecoras Numinibus attributis insanias? Quid est enim aliud irasci, quā insanire, quā furere, & efferati pectoris alienatione bacchari? Hoc ergo Dii magni perpetiuntur & sentiunt, quod fera, quod bellua, quod mortifera continent venenato in dente natrices? Et quid ergo sequitur necessario nisi ut ex eorum luminibus scintilla emicent, flamma astuent, anhelum pectus spiritus iaciat ex ore, & ex verbis ardentibus laborum siccitas in albescat?* En vniuersa pompa furoris in iræ deseruit imagine. Nonne atrox ista

Zerdain Indish. Tom. I.

forma dedecet Deum? Et sanè. At ne in ira vel furore arguat, Propheta sollicitat: quoniā arguere, iudicij propriū est, & ira quæ ad nouissimum diem congesta in ceruices peccatorum impēdet, non proprie ira Dei est. Metaphoricēne? Profecto metaphora translatio est: ergo ira peccatoris est, quæ ut peccatorem plectat, transfertur in Deum. Cuiusne diuitiæ sunt, nisi eius, qui sibi in posterum thesaurizat? In die iudicij thesauri iræ, quos peccatores congestere, fodiuntur, ut exonerentur in capita, quorū sacculos onerabant. Ad Rom. 2. Rom. 2. v. 5. *Thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei.* Hæc mens Augustini est in Psal. Aug. 6. *Domine ne in ira tua arguas me. Dicit Apostolus iram iudicij. Thesaurizas tibi, inquit, iram in die iræ iusti iudicij Dei.* Meditare discrimen: Deus diues Rom. 10. 12. in misericordia profertur: *Diues in omnes qui inuocant illum.* Sapientia & scientia ipse thesaurus eius. An diues in ira? Si quisque thesaurizat sibi iram in die iræ; secum iræ diuites sacculos sibi baiulat, ut furoris inopi Deo præstet, quod in peccatoris punitionem dispendat. Pauper in ira Deus est: egenū Deum ditat cumulus peccatoris, non tamen ut harum improbarum opum in Deo dominiū relinquere videatur; tantū ei commodat, ut illic reddat: tam detestabilis enim qualitas iræ est, ut statim à Deo in ipsum peccatorem, cuius fuit eiaculata vibretur. Hæc est energia verborum: *Thesaurizas tibi iram in die iræ.* Obserua ly tibi. Anne tunc irascetur peccator? Imo Deus reprobos damnabit in Orcum: sed quoniam ira peccatoris est, quod ipse sibi irascetur, putatur, utpote qui sententiam, qua dānaretur, secū tulit in iræ thesauro. Nec diffidet Theodoretus ad eadem Apostoli verba: *Quoniam dura es, & indomita mente, & in improbitate perseveras, feres aduersus te ipsum sententiam supplicij, quam nunc quidem Deus differt propter suam misericordiam.*

Do Tertulliani locum, quem supra alij expendimus instituto: *In proximo est aduentus Domini, iam indubitati, iam superbi, iam triumphantis.* Cur superbi nobilitatur elogio, cui mitis humilitas eruditio fuit? Venit in mentem, quod superbus significet iratum & quasi ferocem: dedimus supra Senecæ locum in Hercule furente.

Seneca.

*At ille rupto carcere umbrarum, ferox
De me triumphat, & superbifica manu
Atrum per vrbes ducit Argolicas canem.*

Ergo iam iratus accedet, qui sæculorum spatia pientissima tractatione transegit. Cur superbus, quā iratus, dicitur? An quia superbia de diuitiis effertur. Prouerb. 8. *Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superba.* Si peccator thesauris iræ Dominum cumulabit, quid quod superbus in secundo aduentu dicatur? Sane lacteus & humilis fluuius, cum quas origo dedit, aquarum temperatis diuitiis iuxta margines, quas leniter lambit, lubrico liquoris lapsu procedit. Si vel nubes in fluuium pluuiarum sarcinam euacuauit, vel editi montis colligatæ niues fluxerunt, quā superbus maris æmulatur tumorem, quā immiti turbinis falce fruges demetit, quas offendit! Superbus ruit, quia opibus intumuit alienis. Si iræ diuitiæ alienæ Deo sunt, quid quod à Tertulliano superbus, cum irascitur, proferatur?

Si superbia tumor est, nō sanitas est. Quid minus sanum, quā insania? Quid magis tumens, quā ira? Egestus ad cutē humor, congestusque vapor, tumor est. Ira non solum exerit stomachū ad labra, in foetidasque saliuas exundat; sed &

iudiciam

X 3

iudicium euomit, & rationem, & inter furoris signa mentem eructat. Irascens proprio eximitur à iudicio, Matth. 5. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Obseruat Hieronymus ibi: *In quibusdam codicibus additur, sine causa.* Cur sine causa additur? Quoniam etiam in iudicio irati iudicis, iustæque plectentis iniustum, vultus exprimitur. Nōne ira Dei nouissimo iudicij adrogatur spatium: *In die ira & reuelationis iusti iudicij Dei.* Ergo sententia erit: Qui irascitur fratri suo, reus erit iræ, quæ in iudicio nouissimo impendet. Iræne fratris ira fraterni iudicis castigatur? qui carne & sanguine cum fratribus communicauit. Tam aliena à iudicio ira est, iudicioque aduersa, ut non magis contrario potuerit hoste puniri, quàm iudicio. Reus est destructi iudicij, qui exarsit in ira. Ira Dei, quia iusta punitio est, iudicium est: ira absque causa deputatur insanix; quid quod insania castigetur iudicio? Adsit Auctor Imperf. homil. 11. *Iracundia, qua cum causa est, non est iracundia, sed iudicium: iracundia enim proprie intelligitur commotio passionis: qui autem cum causa irascitur, ira illius non est ex passione: ideo iudicare dicitur, non irasci.*

5. Cum ab spinis obsita terrâ, ira prima pullulauit in homine, iudicij expers cōcidit mens, Gen. 4. *Iratus est Cain vehementer, & concidit vultus eius.* Cur illico ab iræ pondere labitur caput, & decline vergit in terram, quasi iam spiritum exhalasset, & sententiam parētibus inditam subiisset? Gen. 13. 9. *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Omnis mors amentia est, quæ capitis organa, ubi se intellectus exercet, cum animus abscedit, deuastat. Ergo qui primum iratus est, ut iram significaret amentiam, vultum proiecit in terram, & quasi ab intellectuali animo orbatus, se puluerem decliuis inspexit. Inde crudelitas didicit turbatos oculos in terram demittere, nefarii que cogitationibus in mortis matrem, nutricemque inuetero caput. Rupert. Rupertus ibi: *Vehementer iratus est, quod & ab effectis claruit protinus, quia concidit vultus eius, videlicet ira in odium versa, trabali pondere declinavit in terram vultus & oculos eius: terram namque aspiciunt, qui crudelia meditantur.* Oportuit cum primum ira se in orbis spectaculo exhibuit, totam sui repræsentauisse figuram, ut pene æqualis appareret furori; quæ cum incepit, nondum discernēte temporis mora, haud potuit iudicari, ira vel furor esset. Cur in tremore, cōcitationeq; corporis plectitur Cain, siquidem ubi vulgata habet: *Vagus & profugus eris super terram,* Septuaginta legunt: *Gemens & tremens.* Et quidem Lippomanus ait: *Diētio Naa mobilem significat à Noaa verbo, quod est mouere, commouere, concutere.* Græci Septuaginta sequentes scribunt, Cain nunquam à gemitibus post illud scelus cessasse, tremētemque omnibus esse visum, ut fœdum occurrentibus esset spectaculum. Cur sic punitur? An quia tremor ex concitatis sanguinis riuulis venit? ut qui suum sanguinem è fraterno corpore excussit, qui sonoro murmure tremescebat in terra, tremorem sanguinis pateretur in proprio; quasi sanguis ipse clamaret, qui in occisoris fratris venis palpitantibus ebulliebat? Bene. Sed & iræ conseruata facies in parricidal corpore fuit, ne à furore dissimilis videretur, quæ eisdem lineamentis cōstabat. Iuuabit Caini effigiem in irato & furente apud Senecam prospectare lib. 1. de ira cap. 1. *Ut furentium certa indicia sunt audax & minax vul-*

nus, tristis frons, torua facies, citatus gradus, inquieta manus, color versus, crebra & vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant & micant oculi multus ore toto rubor, exastuante ab imis præcordiis sanguine, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent atque subriguntur capilli, articulorum seipsos torquentium sonus, gemitus, mugitusque & parum explanatis vocibus sermo præruptus, & totum concitum corpus, fœda visus & horrenda facies deprauantium se atque intumescantium. Ut terretur homines iram admittere; eius effigies in prima generis sobole depicta est: tremor discutit artus, toruus concidit vultus, citatus gradus mobilitate distenditur, gemitus mugitusque ab intimis venit præcordiis, totaque furoris forma in deformi fronte peragitur.

Ideo forsan Cain vocabulo dæmonis infamatur, Ioan. 8. *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.* Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit. Si veritas in intellectu est, in veritate non stetit, ab intellectu cecidisse fuit. Generatne dæmon, cui flamma peccati exsiccauit virtutem, ad omnemque boni operis progeniem reddidit sterilem & inanem? Angelus, qui Spiritus est, nulla potest sobole redimiri. Si ira & furor dæmonis est, toruorque spiritui, tãquam propria indoles adrogatur, vide quis primus recentem naturæ sanguinē fudit, & quam concepit iram, peperit in cæde fraterna furorem? Cain fuit, de cuius stipite nefarij infamantur Iudæi, utpote qui fratrem Redemptorem non veriti sunt occidere. Tam tetrum & horridum malum ira est, ut, ne humana natura de huius prima vitij inhonoretur possessione crudeli, primus homo, qui ira cõtabit, procliuius dæmon appellatur, quàm homo. Aug. de qq. Euang. c. 90. *Hoc in loco patrem Iudaorum Cain significat, cuius imitatores volentes esse Iudæi, Saluatorem peremerunt: ab ipso enim lata est forma fratricidij. Sed quia Cain imitator diaboli est, patrem eius diabolum dixit, cuius opera sequutus est.* Nōne quæque dæmonis ira habitum repræsentat insanix. Si securis oculis potes, energumenum intueri, quot modis feritatem exasperet; spumat ore, dentibus frendet, vsque ad articulorum strepitum manus conterit, secum gladiator est, qui membrorum amplexu membra discruciat.

Et tamen adeo infame iræ malum est, truculentaque specie inhonorat habentem, ut dæmon ab irascēte declinet, vel itque magis furorem sibi deputari, quàm iram. 1. Reg. 18. audiens Saul, quod ab Hebræo fœminarum choro decem milia Dauidi dabantur, *Iratus est nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste.* Quid inde? Ira dæmonem accersit, & ut propriam supellectilē vendicaret, spiritus nequam Regem inuasit. Post diem autem alteram inuasit spiritus Dei malus Saul. Dauid autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies, tenebatque Saul lanceam, & misit eam putans, quod configere posset Dauid cum pariete. Quàm concito gradu in homicidij impetum serpsit ira! Dæmon, qui homicida fuit ab initio, irascentis tenuit præcordia, hanc suo ingressui semitam fassus. Cur in homicidij momento Saulis dexteram dereliquit, nec lanceam collineauit in iuuenem. Psallebat Dauid, cantuque dæmonis deliniebat furorem, citharæ neruis, eius enervabat insaniam, chordarumque pulsu sonoro à corde Regis improbū inquilinum pulsabat: & tamen qui potuit dæmonis demulcere furorem, hominis

Vulgar.
Septuag.
Lippom.

Seneca.

hominis iram delinire nequirit. Ergo dæmon se à manu dirimit iaculantis, ne si lancea concupitum tetigisset scopum, furori dæmonis tribueretur occisio. Imò quoniam à Davidis cantu furor dæmonis mitigantur deferbuit, nò se in irati Saulis dexteram insinuauit: quasi dæmon qui furere desinit, desisset irasci. Si furor ademptus est iræ, quasi ira penitus decreuisset; quid quod nesciret transfigere, in quem iaculum emittebat?

Theod.

Theodoretus apud Glossam. *Pseudopropheta agitati à malo spiritu sunt similes furore percitis corrybantibus. Hoc passus est etiam Saul, vexatus à dæmone. David autem psallens, furorem leniebat dæmonis; sed Saulis minime sedauit inuidiam. Nam quò cum maiori afficiebat beneficio, eò magis properabat occidere. Inter furorem & iram multum fuit citharam sonitu potuisse discernere, & dæmonis lenire furorem nec irati hominis morbo medicamen traxisse. Sed quoniam furor dæmonis sedatus fuit, vires iræ defecerunt eneruisque manus non potuit infigere quem petebat. Duplex ira in Saule furebat, & dæmonis & Saulis. Davidis cantus iram, quæ dæmonis erat, demulsi, roburque furoris contriuit; Saulis insanatam reliquit, quæ à peculiari dæmonis destituta furore aberrauit in ictu. Non facilis est Basilij Seleuciensis sensus orat. 15. *A dæmonis exitu leuatus Saul in Dauidem, quem præsentem cognouerat, hastam ei iaculatus, medicina pretium eadem obtulit, rursusque per inuidiam dæmonem vocat, nec sine irarum significatione hastam iacit in Dauidem. Quid est: Nec sine irarum significatione. Quomodo in vnius hominis ictu geminæ iræ? Quoniam dæmonem, quem Dauidica lyra sedauit, ira Saulis in Dauidis accersit interitum. Rursus per inuidiam dæmonem vocat. Quare duplicem iram significare contendit Saul, dæmonis nempe & suam, qui non sine irarum significatione in psallentem medicum telum contorsit, sed parietem pupugit, non Dauidem: nam ideo lapidem cuspidis ingressu notauit, ut humanæ iræ monumentum reliquerit, quæ dæmonis mitigato furore derenuata non est, ideoque magis furiosa comparuit, siquidem diabolo delinito adhuc obriguit.**

7. Paral. 27.

2. Paralipomenon 27. Ozias ausu sacrilego altare temerare non veritus, adolere voluit incensum. Antistes restitit, sacerdotijque imperio, ne sacrum præsumpsisset officium, admonuit. *Irausque Ozias, & tenens in manu thuribulum, ut adoleret incensum minabatur sacerdotibus, statimque orta est lepra in fronte eius.* Cur sic cunctata puniatio est, nec illico incanduit frons, cui frontē raserat arrogantiæ? Templum ingressus, iamque thuribulum manu versans nondum sordida notā perungitur: vix irascitur, iam in torua fronte tingitur lepra. Demirare quàm contumeliosum sit homini iræ malum: nondum punito sacrilegio punitur, & ut piaculum læsi templi præsens inueniret supplicium, adminiculum ira fuit. Cur lepra in fronte? Ut ira frontem amisisset, in qua assolet explicare indicia furoris. In fronte mens hominis iuxta suos affectus expatiari consuevit, nec ulla vehementior (dixit Seneca libro 1. de ira capite 2.) intra cogitatio est, quæ nihil moueat in vultu: amens iudicatus est, cui mentis fenestram, frontem scilicet, extemporanea lepra impediuit.

Seneca.

In ultionis audio leuis iniuria, beneficiorum præpoderat quantitate.

SECTIO II.

SUPERBIA indoles rusticalis est, & incompta. Etsi cumuletur donis superbis, & assentationis officiis se inflato Tyranno subiectorum genua curuentur, pro gratitudine pœna rependit, si aliquid ei minus defertur. Leuis iniuria nullis potest muneribus expiari, in superbi pectore hæret, ut eam furor euomat in vindictam; quippe quam facile hausit, nescit beneficiorum pretio deponere. Hæc nobis insita malignitas est, non attendimus ad obsequia, si quid antiquitus erratum in nos. Descendit alte in intima præcordia leuis despectionis suspicio: quasi in filice sculpiamus dedecoris notam, quam aliquis forte non reputans iniuriam, incussit; nec pœnitentiæ & restitutionis maioribus litteris superfusus volumus scriptionem pristinam liturari. Hæc agrestium hominum conditio est, quos nulla vrbauit cultura poliuat, nesciunt beneficiis molli, ad impressionem veniæ sunt saxa, ad iniuriæ vestigia facillime mobile lutum. Natura rebellis, quam semel affectionem accepit, nunquam dimittit: sine spe riger, sine reconciliatione durefcit. Ad honoris debitum sæuissimus creditor est superbus, nunquam paria facere cum suo debitore permittit, nec exonerari patitur calculum, nec cassari syngrapham, etsi abundet solutio. Statuam non amat æquilibrij osor. Si in altera lance vel festuca leuis dedecoris breuis insideat, licet in altera compensationis pondera vergant, semper gloriam iudicat oneratam.

Holofernes Ammonitidas sciscitatur vers. 3. *Dicite mihi, quis sit populus iste, qui montana obsidet, &c. Et quare præ omnibus, qui habitant in Oriente, isti contempserunt nos, & non exierunt obuiam nobis, ut susciperent nos cum pace?* Quid ais, ô ambitionis helluo? Ergo te Orientales ceteri contempserunt, siquidem Israëlitis defers in contemptu præstantiam? Nonne meministi, Orientem totum quasi tuis luminibus superfusus obuiam tibi quasi volucres ad incursum matutinum auroræ, cum melodo cantu, musicisque choreis exisse, & ex florido tempe festiuas variauisse corollas, demessuisseque pompam hortorum, ut quasi appetenti Soli, de diuitiis florum onustum famulitium campus offerret. Supra cap. 3. vers. 9. *Tantusque metus Provinciis illis incubuit, ut vniuersarum vrbium habitatores Principes & honorati simul cum populis exirent obuiam venienti excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis & tibiis.* Meminit quidem Holofernes superbus hæc adulationis obsequia, molles hæc reuerentiæ blanditias, sed & adhuc se meminit fuisse contemptum, cum quos Nabuchodonosor miserat nuntios, ut ad expeditionem belli orientales isti libita stipendia deferrent, remiserunt inanes, cap. 1. vers. 10. *Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor Rex Assyriorum; qui omnes vno animo contradixerunt, & remiserunt eos vacuos, & sine honore abiecerunt.* Ergo altum despectionis pristina vulnus nulla quieuit beneficio-

8.

9.

Judith. 3. 9.

rum spongia leniri. Etsi superabundauerit gratia, delictum creditur redundare. Superbia scabies est, iugiter pruriginem sentit, insitos sibi pustularum gestat aculeos, quos aliquis honoris morbus incussit: quod magis digitis scabentibus ad fauorem, munerumque contrectes attractu, pruritus scuit, crustaque laxatur in plagam, & ad gratitudinem digitorum virulentam stillat scabiem.

10.

Samsonis vxor, absente Heroe, ex negotiatione parentum, alterius fuit locata connubio. Reddit ille ad thalamum iam alieno coniuge plenum ingeniumque & fortitudinem aduocat pro satellite. Vulpium caudas facibus illigauit, igneumque restem de vulpibus ardentibus texuit, ut se discinderent incendij stimulis agitatae, viuumque dirimerent funem, frustraue catenae in segetes comburendas impellerent. Ergo flammei lictores manipulos cremant ut reos, ipsique cremantur, ne vel vulpecula suppeteret Philisthinis. At illi ut Samsonis delerent iniuriam, rependerentque pro adulterio vindictam, foeminam & parentes vsserunt, poenamque segetum transtulerunt in homines. Iudic. 15. vers. 6.

Iudic. 15. 6.

Ascenderuntque Philisthim, & combusserunt tam mulierem, quam patrem eius. Quibus ait Samson: Licet hac feceritis; tamen adhuc ex vobis expetam ultionem & tunc quiescam. Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram femori imponerent. Quid peccauit Philistheus foemina concumbente? Imo abrasit dedecus viri, qui vxorem & patrem deuouit incendio, nec ultus est aristarum stragem, quasi eodem scelere segetes peccauissent, debuitque pati annona communis pro priuati iactura. Potius Herois commendarunt ingenium, qui incendium messium ad foeminae & patris pyram dociles didicerunt. Hominis indolem Samson explicuit, qui nullo beneficio mulcetur, ut a petitione iniuriae desciscat. Sed nonne diuinitus agebatur, ad robur, sanctaeque sunt vires, quibus coelum iustos informat? An rigore degeneri coelestem virtutem vicit natura, quae incensis offensibus adhuc ad ultionem exarsit? Imo vindictae stimulus venit a Deo, qui habebat Philisthinos exosos, & in eorum mastigem Samsonem fortissimum praeparauerat. Idem strenuus vir non peccauit: sed industria fuit prouidentiae, quod adhuc Samson honoris laesi persistere suspicaretur iniuriam, aciusque in Philisthinos irrueret, causam hominis agens, quem nulla honoris satisfactio delinit. Opportune Abulensis Iudic. 15. quaest. 14. Non peccabat Samson, quia mouebatur a Deo contra Philisthinos, & tamen intentionem Dei distincte interdum ignorabat Samson, & ista erat, ut percuterentur Philisthini, qui erant peccatores: ipse quoque Deus insigebat menti Samsonis aliam intentionem, scilicet desiderium habendi vindictam, & sic utraque erat a Deo: ista tamen insigebatur a Deo animo Samsonis, eo quod ista moueret eum conuenientius, quam alia, quia tangebatur magis propriam causam. Et sic non agebat Samson ex desiderio suo, sed ex desiderio a Deo dato, quod concernebat causam Samsonis. Expende medullitus illud: Eo quod ista moueret eum conuenientius quam alia. &c. Ergo diuinæ fuit acumen Sapientiae, deligere in officium ultionem, quae deligebatur virum, ut contereret Philisthinos. Qui nititur inimicum confodere, ut mortalius vulnus infligat, vel herba medicatur sagittam, vel quadrilaterum incutit mucronem in

Abul.

latera, ut a salute vulnus desperet. Nulla ad impingendam plagam potentior machæra est, quam accepta ab homine iniuria, utpote quam ægrè satisfactio præstringit iuxta inhumanæ indolis qualitatem. Igitur ut Dei hostes sine veniæ spe plecterentur, coelitus Samson fortitudine imbuitur, humanitus leditur in honore, nec vlla proficit compensatio; quippe causam Dei causa hominis subornabat.

Dinam, quam curiositas videndæ regionis amouerat a tentorio, Princeps Sichem, quasi ob stipendium loci compressit. Stuprum virginis fratres dolent, & contriti floris iniuriam conterentis sanguine expiare contendunt. At Hemor genitor cubitoris filium in maritum spondet, Israelitidumque potestati pro Venerei furti mercede subiicit vniuersam regionem. Quin omnem gentem simul cum filio, circumcisionis deuouet cultro, ut ibi rependeret solutionem, vbi dissoluto luxu peccauerat. O quam satis ad iniuriam tergendam, ob vnius culpam stigmata communia subire, nec vllam domum immunitatem vulneris promereri! Genes. 34. vers. 24. *Assensique sunt omnes circumcisis cunctis maribus. Et ecce die tertio, quando grauissimus vulnerum dolor est, arreptis duo filij Iacob Simeon & Leui fratres Dinam gladiis ingressi sunt urbem confidenter, interfeceruntque omnibus masculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. O inurbanus furor! Nonne iam defensus honor per pignus coniugij? Nonne castigatum stuprum per vulneris alienum signaculum? Cur post genitales fontes abscissos genus vsquequaque deletur? Pro pretio floris, opulenti regni potestas fuit, filius Principis pro sorore, publica circumcisio pro culpa, munerum congeries pro offensa. Et tamen non tepuit ardor ultionis. Honoris, etsi iam facti, in fratrum lance ponderauit opprobrium, quod vix totius regionis exoluit strages. Quid? obiurganti patri, intrepide respondent ultores vers. 31. Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostra? Sed iam soluit, quod debuit, connubio iudice, signaculo teste, opulentiae pretio pro syngrapha. Non numeros patitur ultio, ignorat calculi libertatem; dedecus, quod semel inhaesit, ex malignitate cordis offensi, nonnisi abraso raditur offensore. Sic de filiis Iacob miratur Ambrosius lib. de Iacob & vita beata. Alienigenas, qui societatem per coniunctionem generis offerebant, vindicta studio peremerunt. Perbellè illud vindicta studio. Quod studij lucubrationibus imprimitur in memoria, mordicus insidet: etsi nouiter accedant species, nescit de cogitationis liturari medulla. Vindicta in homine studium est, & quam indoles ferina contraxit, studiosa lucubratio indies affigit; nullis votis, nullis recompensationis officiis benefice cumulata didicit obliuionem subire.*

11.

Gen. 34. 14.

Gen. 34. 31.

Amb.

22.

Nabal Davidis nuntios pepulerat vacuos, nec lacteum succum ouium, nec pilum velleris famelicis militibus obtulis. Quin super auarum Davidici fuit conuitiator honoris 1. Reg. 25. vers. 10. *Respondens autem Nabal pueris David, ait: Quid est David, & quis est filius Isai? Hodie increuerunt serui, qui fugiunt Dominos suos. Re-deunt sine annona legati, nec satis putarunt inanes manus ostendisse Davidi; quin in honora verba Nabalis pro munere obiurgantis rulerunt. Idem. vers. 12. Et reuersi venerunt, & nuntiaverunt ei omnia*

1. Reg. 25. 10.

Idem.

omnia verba, quæ dixerat. O! si oratores isti contumeliosa referunt verba, respondebit stricta machæra, ut de opprobrio sumat vindictam. In dedecoris causa solus esse consuevit sequester gladius. En illo pro responso præcinctus, vers.

1. Reg. 25. 13. *Tunc ait David pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo.* Ast Abigail se ultionis nimbo pro Iridis pulchritudine opposuit vers.

1. Reg. 25. 25. *Ne ponat, oro, Dominus meus Rex cor suum super virum istum iniquum Nabal: quoniam secundum nomen suum stultus est, & stulticia est cum eo.* Quam ingeniose gladium obtudit! Crescit conuitij dedecus ex sapientis conuitiantis consilio.

Puerulus vel amens honori non incutit contumeliam. Etsi rudibus digitis alapa tundat, seu creditur insania, seu nugæ. Nisi sanus & conficius, plagam dedecoris non inurit. Ergo, ne David probum inhonorum putaret, quod stolidus effutiuit maritus, prodidit insipientiam, quam & vocabulum publicabat, ne quem lateret, non Davidis honorem fuisse oneratum, cuius ad iniuriam immunitas est stulticia. Inde subintulit opportune. *Ne ponat, oro, Dominus meus Rex, cor suum.* Davidis cor iuxta cor Dei erat, quod adeo sapientiæ scaturigine exuberat, ut Verbum bonum, quod sapientia est, redundantia fecunditatis eructet. Non lædit sapientem insipiens: honos ingenij impenetrabilis est ab stulto. Non patitur fama diuina ab stolidi hominis contumelia. Et quid sic inanescere facit conuitium, quæ

1. Reg. 25. 18. muneribus grauata veniebat. vers. 18. *Tulit ducentos panes, & duos utres vini. &c. dixitque pueris suis: Præcedite me: ecce ego post tergum sequar vos.* Quæ dona præmiserat, qualia per nuntios poposcerat Rex, ut quid habuit opus rhetoris linguæ; siquidem quæ debuit ob negatam gratitudinem, soluit. Optime cogitauit. Non sarcitur donis iniuria, ob quam armatus impetit ultor. Ut dona profuissent, sub stultitiæ nomine euacuauit opprobrium, ne si infixum in memoria duraret, nullo posset dirimi pretio.

Virtutis hostis non semper mansuetudine, sed & ferro domandus. Seuerus in vitiosum enitere, ignem ei & gladium ostende, ut quem non mollit pietas, conterat rigor.

SECTIO III.

13. **S**UNT inimici, qui non donis cicurandi, sed ferro, in quos nulla potest benignæ largitionis potentia, nulla benignitas blandimenti. Tuber, quod obrigit obdura, nec vnguentis cedit nec oleo; solum scalpellum expectat, ut malignum clium demittat, dum spernit spongiam. Sunt morbi, qui non sufferunt medicum, & nisi chirurgus cum nouacula accedet, saniem intra cutem recondunt, ut quas radices egerint, cuspis euellat. Rebellis fidei hostis, si abscondas pyram, recrudescit in scelere: si rogos crepitat, ad scintillas se deuouet religioni. Sæpe blanditiæ nocent, mollisque subiectio inimico, qui cum virtutis nomen ignoret, nec calleat nisi nominum crudelium elenchum, vix intelligit dialectum pietatis, linguamque clementiæ, de suo stylo est ope-

ræpretium tractari. Alloquendus est barbarice barbarus, qui verborum non didicit polituram. Agendus est superbe superbus, qui in virtutis schola: nec ut pusio rudis, elementa humilitatis accepit. Exoleti hominis, & in sceleribus veterani ad iniquitatis sæculum insolentia nutritur submissione, adulatione, suffragio opus est aliquando legitimam furoris aciem stringere, ut timore supplicij veniat ad frugem taureis, & rudētibz tractus, qui licia serica, blandosque clementiæ nodos, proteruitate temera rumperet. Suas vires exerat virtus strenua, ut cum colluie pugnet vitiorum. Ad spectaculum Psychomachiæ cælum festiue per syderum fenestras aduertit. Interrogat Holofernes vers. 4. *Quare præ omnibus, qui habitant in oriente, isti contempserunt nos, & non exierint obuiam nobis, ut susciperent nos cum pace?* Achior Israëlitiæ historiæ eloquentem interpretem agit, amœnamque gentis seriem orditur vers. 5. *Si digneris audire Domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo de populo isto, & non egredietur verbum falsum ex ore meo.* Cupit beneuolum auditorem, & tamen veritatem spondet cum amara & terribilia aduersus Holofernis superbiam erat inter lumina orationis texturus, siquidem tandem finit, vers. 25. *Non poterimus resistere illis quoniam Deus eorum defendet illos, & erimus in opprobrium vniuersæ terra.* De muneribus agebat Tyrannus, de miti populi reuerentiâ, qualem totus Oriens exhibuit: & Achior trucem & à suo Numine obæratum, pennasque superbiæ appetentem publicat populum Hebræorum. Quid? Non sarta florida, amœne olentes corollæ, non diuitiarum vota, & poplitis obsequia curuati domuerunt Holofernis insaniam, quin iram pro gratitudine retulisset, & pacifica beneficia militari ardore mulcarent. Ergo Ammonita non cutem blandimenti scalpit; non tetricum pectus, gentis Hebrææ tranquilla conditione demulcet, sed fortes & seueros ostendit, quâ Deo vindice ad ultionem iniquorum armatos.

In Principis Sacerdotum tribunal Dominus iudicandus accitur, hinc illinc ex accusatorum colluie libellorum falsitas reproducitur. At ille mitis & benignus tacebat, ut patientiæ clypeo iniquitatis arma rerunderet. Matthæi 26. vers. 62. *Et surgens Princeps Sacerdotum ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersum te testificantur.* Iesus autem tacebat. Cur sileat innocens,

qui vocatur ut reus, nec auertat calumpniam professione virtutis? Si agitur quæstione iudicium, & neruus veritatem extorquet, oportet respondere accusatum, ne silentio subscribere videatur opprobrio. Sed iudicium non erat, ubi nullus tenor iustitiæ, ubi crudelitas agebat suffragia, ubi falsitas aduocata. Nulla est forma furoris, ignorat tribunal, nec decet magistratos sceleris Magistratus. Ergo silet, qui accusatur, ut reus, ut iudicium esse negaret, cui præses adest non iustitiæ Sacerdos, sed malignitatis satelles. Optime Chrysostomus in Matthæum homil. 35. *Inutilis Chrysi erat excusationis responsio, nullo eam exaudiente: etenim figura solum iudicij ibi erat: in veritate autem latronum erat incursus, sicut in spelunca.* Si iudicium non esset insania, modestiam exhibet iudicatus, lapidea pectora patientiæ blandimento molliret. Quid tunc? vers. 63. *Et Princeps Sacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei: Dicit illi Iesus: Tu dixisti: verumtamen dico vobis: amodo*

amodò videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Cur sic de reo se transmittit in iudicem, & clementiam redigit in supplicium? Lacteus adhuc benevolus, & mansuetus, subito prætextam iudicis imbuunt, nubibusque & virtute præcinctum se aduenturum ad tribunal spondet, qui ligatus fune inter lictorum impetus premebatur. Quid? Quos non potuit docuisse patientia, omine rigoris curat compescere, & iuxta sæuitiæ indolem agere cum crudeli, ut quem non amor pelliciebat ad fidem, seueritas extorqueret ad cultum. Quid est *amodò* nisi citò? Cur si plura sæcula diem nouissimum præstolantur, adhucque pro tempore gratiæ longissima suppetant interualla? Ne distans rigor inducias iniquitati pararet, agit cum tempore quasi Deus, cui momentum est breue, quidquid largitas durationis protelat. Ergo patiter se Deum exhibet, & iratum, qui ut purus homo impetitur, accusatur ut reus: Deum quia temporis dilatata spatia transgreditur; iratum, quia dimenso cursu pietatis, se collocat in hora nouissima punitionis. Benè Origenes tractatu 35. in Matth. *Quia secundum longitudinem sempiternam, quæ est apud Deum, à constitutione mundi vsque ad finem, est unus dies.* Nihil ergo mirum, quod hic, dicit Saluator: *Amo- dò spatium breuissimum vsque ad finem ostendens. Et non solum sedentem eum ad dexteram virtutis visuros prophetabat: sed etiam venientem in nubibus cæli.* Sed quid est, quod cum Princeps de primo sciscitatur aduentu, ut dicas si tu es Christus Filius Dei; ipse præteruolat ad secundum? Quoniam primus aduentus lenitatis erat & pacis, in quo homini assentatur Diuinitas, & misericordiæ charismatibus illinit; seueritatis & supplicij secundus ubi pietatis laciniola viscera præcinguntur, agiturque sola iustitia. Ergo de miti incarnatione quærentibus præbet de rigore responsum, utpote quos obdurabat pietas, non mulcebat, egetque inimicus, ferarum spectaculo, ut cicuretur.

15. Par iudicij apparatus in prima legis indictio-
Exod. 19. 16. ne personuit, Ezodi 16 *Ecce cæperunt audiri tonitrua ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perstrepebat & timuit populus, qui erat in castris.* Cur sic coruscis hiatibus discedit cælum, sonorisque tempestatibus quatitur mons, tonat æther, & vndique densis fulgurum nimbis tranquillitas fatigatur antiqua; quasi subito nubes cælum, diæque sparsis tenebris eripuerit? Huc tetendit tempestas: *Et timuit populus, qui erat in castris.* Quid opus est timor, si Deus cum homine lacteus, & pacatus congregitur? Ut quid clangor buccinæ? nonne hoc clamor cornu aduentantis iudicij sonitum edet.

1. Cor. 15. In nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti. Timor iudicij exhibendæ legis egit præludium. Legem daturus hos sui metatores præmittit, quasi iam ad iudicandum descendat legis transgressores, dum legem rogat, & membranis scribit lapideis, ergo timorem ciet, pauidos animos coruscationibus, & fragoribus concurrit, ut timor præpropera disciplina, quidquid legis, quidquid virtutum est, complere sollicitet. Exhibet extremi iudicij per vocales nubes spectaculum: quoniam in iudicio nouissimi diei omnia, quæ lex indixit, quæ virtus consuluit, quæ ethica moralibus dogmatibus indidit, iustitiæ lance sunt appendenda: quæ ut præripiat timor, & attentos legis observatores exhibeat, iudican-

tis Dei, etiam dum legem dat, præmittitur apparatus. Prodest Chrysost. hom. 32. in epist. ad Hebræos. *Tubarum sonitus meritò sunt adhibiti ibi, ut puta Imperatore presente: nam & hoc in secundo aduentu futurum est. In nouissima, inquit, tuba, cuncti resurrecturi sunt: hac enim tuba vocis factura est. Omnia autem illo in tempore sensibilia erant tam auditui humano. quam visui. Nam & tonitrua & fulgura, & tenebra, & caligo terrorem videntibus afferebant. Negligens siquidem erat humanum genus & segne. Oportebat ergo, ut erigeretur istis & redderetur attentum, cum legis instituta ferrentur.* Cum legis instituta feruntur, timor in pectoribus trepidis excitatur, ut hoc magistro discant implere, quæ præuij iudicij strepitu lex sancta pronuntiat. Erigitur in monte tribunal, fulgura pro lictoribus, pro satellitibus tonitrua, pro iudice lex ipsa est. Iam timor accersit in ius, reosque compellat quos frigido pauore, Dei que reuerentia constringit, ut sic affatim præceptorum sanctioni peritus obediat, qui antequam legem seu præuaticaret, seu audiret, iam timuit. Ergone indicia furoris exardent, cum Rex cœlestis fidelibus suis legis instituta disponit? Oportuit iræ præcessisse figuram, & potentis Deitatis indicium, quæ diuini timoris obiecta sunt. Consule diuum Thomam dict. q. 7. art. 6. *Timor respicit duo obiecta, quorum unum est malum terribile, aliud est illud, cuius potestate malum potest inferri: sicut aliquis timet Regem, in quantum habet occidendi potestatem. Non autem timetur ille, qui potest nocere, nisi haberet quandam eminentiam potestatis.* Ergo idoneè fulgurat æther, æneoque nigrore nubes densantur, mons diesque etipitur oculis, tonant ardua, mirumque tuba sonum spargit. Hæc irati, ubi malum adumbratur supplicij; & Dei, ubi eminentia potestatis exprimitur, indicia præludunt, ut quos ad legis obseruantiam benevolus legislator non moueat, vrgeat seueritas iudicantis.

Ergo vitiosum hostem inuadere opus est, nec ei modesto subiici famulatu; ne per mollem obedientiam in peccati subiugeris imperium. Tob. 6. vers. 2. *Exiuit, ut lauaret pedes suos, & ecce piscis immanis exiuit ad deuorandum eum. Quem expanescens Tobias, clamauit voce magna dicens: Domine inuadit me. Et dixit ei Angelus: Apprehende branchiam eius, & trahere eum ad te.* Si timet iuuenis ad fluminis monstrum, quasi iam experiretur patulum rictum, enormisque bellua pauidum deglutiret, qualis medela erit, quod iuuenis irruat in piscem, seque accommodet propinquiorem, cum opportuniùs esset protinus fugisse periculum? Imo quia timebat Tobias, furebat piscis, & ab humili pauore insolescens, ad humanam escam guttur parabat. Ergo enitere iuuenis, exere fortitudinem ne te ad obedientiam feræ demittas, inuadentem inuade, animum habebis vadem victoriæ. *Apprehende branchiam eius, & trahere ad te.* Trahe, ne traharis, explica violentiam in piscem: quem timore lacebasse ad iram, ad imperium pœna domabis. vers. 4. *Quod cum fecisset, attraxit eum in sic- cum, & palpitare cepit ante pedes eius.* Qui palpitare coeperat metu, fecit palpitare aduertarium. Non sic columitatem sentiret, si in siccum se reduceret de naufragio, vndasque fugisset in siccum. Quia irruit animosus in hostem, diues & incolumis rediit.

*Fidei indoles velox transitus est, præprope-
ra manu prendit quod credit.*

SECTIO IV.

17.

GENTIS Hebrææ elogium à religiosa fi-
de texit Achior. *Hic primum in Mesopotamia habitavit quoniam noluerunt se-
qui Deos patrum suorum, qui erant in ter-
ra Chaldaeorum. Deserentes itaq; caeremonias patrum
suorum, quæ in multitudine Deorum erant, unum
Deum cæli coluerunt, qui & præcepit eis, ut exirent
inde.* Cur quorum profapiam liberaliori illustrat
stylo, subtricit nomen? Encomium fidei, nomen-
clatio fuit. Sat est vnius Dei, spretis idolis cultum
in Hebræo genere celebrasse, ac *Hebraum* ex no-
mine vocauisse. Diximus in littera, *Hebrai* voce
transitum significari. Gentilis Ammonita, qui
trāsitum Hebrææ gentis descripsit, edidit, vberio-
ri, calamo nomen. Illico transiit, qui ligna pro
Namine tempfit, in vniusque Dei fidem pertran-
siens, irrequietis motibus è Chaldaea in Mesopo-
tamiā, è Mesopotamia in Chanaan, illinc in
Ægyptum, exinde remeavit in patriam; vt hoc
volubili gyro monstraret, quā concito gradu fi-
des vsque ad cœlestia dona transeundo percurrat.
Nescit corporeis retinaculis præpediri, nec tribu-
lationum scopulis, in quibus caro eliditur detine-
ri, quin transeat: quodque illi in semita vestigium
transitus est, dū præsentia calcit, futura prendit:
quæ videt, gradiente pede occultat, ne videat; quæ
non videt, pia cæcitate reteggit, vt fruatur.

18. *Compendio Iuditha fidei miraculum deprom-
pfit infra cap. 8. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, &
Iudith. 8. 23. omnes, qui placuerunt Deo, per multas tribulationes
transierunt fideles.* Quone transierunt? Nonne sat
quod graderentur, & inter pungentes tribulatio-
num spinas, pacatam animi quietem ex nobili pa-
tientia firmitate gessissent? Transire in aliquem
terminū ire est, nec in spatio, per quod sit gradus,
otiosa tarditate detineri. Si tribulatione sustinere,
transire est, tribulationum terminus requies erit.
En totius fidei compendium, præsentia per quæ
transit animus, despiciere; absentia possidere, dum
credit; & ex tormentis & ærumnis gradum ad
beatitudinis coronam componere; cuncta, quæ
mundus offert, labilia cogitare, tenuique penden-
tia filo contemnere; manentia & solida, quæ vt
futura sperat, præpropera manu tenere. *Per mul-
tas tribulationes transierunt fideles.* Miro nexu tria
copulauit, *tribulationem, transitum, & fidem.* Fides,
quæ sperandarum rerum substantia est, argumen-
tum non apparentium, transitum ab apparenti-
bus facit, & quasi præripiens, quæ ab oculorum
distant intuitu, felicitis acquisitionis merito re-
præsentat.

Hebr. 11. 1.

Quid est apud Apostolum: *Fides sperandarum
rerum substantia?* Quomodo substantia, si id, in
quod alacris contendit spes, beatitudo censetur;
vbi euacuatur fides, ne captiuus intellectus orbe-
tur intuitu, dum videre beari sit? Adeo fides con-
cito gradu per temporalia transit, & caduca, vt
iam se in beatitatem asserere videatur, speique
substantia sit, quoniam spes in propolita à fide
præmia conatur. S. Zeno serm. de fide, spe, & cha-
rit. *Quid Christianus credit in Christum, si promif-
sum sibi ab eo perpetua felicitatis tempus non credit*

*esse venturum? Sed spes ex fide est, quæ quamuis in
futuro sit posita, fidei tamen est iure subiecta: vbi
enim fides non est, nec spes est: fides enim spei sub-
stantia est, & spes fidei gloria: quoniam pramium,
quod spes habet, fides meretur, quæ quidem pro spe
pugnat, sed sibi vincit.* Acuta nimis sed diffici-
lia verba: *Quæ quamuis in futuro sit posita, fidei
tamen est iure subiecta.* Spes, et si futurorum est, fu-
tura non est: spes præsens fidei subiicitur; spera-
ta autem à fidei sequestrantur consortio: quippe
cū venerit, quod perfectum est, euacuabitur,
quod ex parte est. Ocyssimo gressu per labile tē-
pus graditur fides, in irrequieto transitu est, vt
iam teneat, quæ spei speranda proponat, sibi que
vt subiecta prætentet, quæ vt futura sperantem
adliant. Compræ illud: *Quæ quidem pro spe pu-
gnat, sed sibi vincit.* Qui vincit, spolia tenet, &
quæ felici Marte subiecit, iure triumpho sortitur.
Quī sibi vincat fides, pro spe pugnans, si cū spe-
rata succedunt, fides euanescit, & sacri luminis
munere oculos, quos clausit fidei cæcitas, beati-
tudo adaperiat? sibi vincit; quippe ea soliditate
cœlestia præoccupat, vt spei auiditatem alliciat,
quod quasi victrix in beata possessione iam quies-
cere existimeretur. Rem edocuit Theodoretus in Theod.
cap. 11. ad Hebræos. *Ea enim, quæ non videntur,
per eam videmus, & ad eorum, quæ sperantur, con-
templationem, ea nobis oculus efficitur, & ostendit
tāquam subsistentia ea, quæ nondum facta sunt.*
*Mortuis adhuc omnibus in sepulchris iacentibus,
fides nobis ante describit futuram eorum resurrectio-
nem, & vt pulueris corporum visione apprehenda-
tur immortalitas, efficit.* Vide si transeat, qui per
horridum cadauerum specus iam immortalitatem
apprehendit.

Psalmo 65. *Transiimus per ignem & aquam, 19.
& eduxisti nos in refrigerium.* Si prius ignes in cal- Ps. 65. 12.
cantes pedes congeffit incendium, deindeque
aqua vicina succedebat, quæ temperamentum
ministraret ardori; quæ pœna fuit, post igneos
globos in aqueos peruenisse? Digitum aqua tin-
ctum, vt refrigeraret linguam, quam flamma
cruciabat, in inferno diues poscebat: aqua post
flammas lenocinium est. Et fuit fidei velocitas, Luc. 16. 24.
vt cū ignem calcaret, non subsisteret, sed tran-
siret in aquam, tam concito gradu, vt iam aquam
tenuisse videretur. Ignis exsiccat aquam, aqua
ignem extinguit, reciproca sibi inter vtrumque
medela est. Qui fide strenuus huius vitæ tribula-
tionibus agitur, non in cruciamenis moratur,
non in prosperis detinetur, aquæ lubricam adu-
lationem, ignis flammeam asperitatem æquali
vestigij velocitate pertransit: in aqua, dum in
igne est, & in feruentiori incendio totum iam sibi
refrigerium præsumit. *Et eduxisti nos in refrige-
rium.* Vtrumque in præterito ponitur, *transiui-
mus & eduxisti* quasi præ celeritate fidelis mo-
tus, aquæ refrigerium prenderetur in igne, ignis
repor aquæ geliditatem dilueret. Fidei basis, sa-
cramentumque fidei, baptisimus est; ideo in eo
vtrumque describitur elementum, in exorcismo
ignis, in lustratione aquæ: vt totum sit transitus,
quod fides est, per ignem ad aquam, per aquam
ad beatitudinis refrigerium. Augustinus in Psal. Aug.
65. *In hac vita certe videtur aqua ignem ex-
tinguere, & ignis videtur aquam siccare. Ita &
ipse tentationes sunt, quibus abundat hac vita.*
*Noli festinare ad aquam: per ignem transi ad
aquam, vt transeas & aquam. Propterea & in sa-
cramentis, & in catechizando, & exorcizando
adhibe*

S. Zeno.

adhibetur prius ignis. Nam unde plerumque immundi spiritus clamant, ardeo, si ille ignis non est? Post ignem autem exorcismi venit ad baptismum: ut ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium. Quis non crederet præpetem istum transitum à nimium expedito pede profectum? Et tamen nulla defuit sarcina, nullius impedimenti grauedo, quæ gressus impediret euntis: laqueus in pedibus, ponderosa moles in dorso, in ipso capite graue hominum onus: sed quia proprius fidei transitus est, nullus potuit fascis celerem impedire cursores. Audi: Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra. Transiimus, &c.

Pf. 65. 11.

20.

Marth. 6. 27.

Quid cogitatione velocius? Ultra cogitationem peruolat fides, nec solum distantia, sed & à natura dissita, quæ phantasia cogitat, manu præsumit. Matthæi. 6. Quis vestrum cogitans potest adiicere ad staturam suam cubitum unum? Quantum pusillus homo se socco, cothurnove corpus, quod auara natura constrinxit, porrigere satagit, & membra neruis explicare protractis, ut cum iustæ staturæ hominibus de proceritate contendat! & tamen quod addit, solea, non caro est; nescit in carnem proficere cogitatio. Fides proceritatis artifex est, credit in mensuram ætatis plenitudinis Christi, etiam postquam in cinerem, pusillamque fauillam corpus decidat, sorte resurrectionis eundum, & hominis desiderium spatio sitate perfectionis adimplet: Chrysologus sermone 163. Omnis homo, dum sui corporis pulchritudinem concupiscit, procerum se esse exoptat: sed cogitare homo potest, hoc per se homo obtinere non potest. Ad id credendo peruenit, ad quod non potest peruenire cogitando. Hinc est quod Dominus humani consensu desiderij, hominem Christi tetendit in formam, ut in mensuram Christi speciositate tota decorus esset, qui in breuitate sua erat ipso erubescendo deformis.

Chryf.

21.

1. Cor.

Ad Corinthios 1. versu 9. Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium: sic currite ut comprehendatis. Qui cursus hicce est, cui secunda comprehensio succedit? Sic currite, ut comprehendatis. Currente pede manus quod desiderat, prehendit? Quasi dum currat, prehendat, cursus suadet, qui comprehensio sit. Anselmus: Currite credendo. Si cursus fides est, quid quod gradiente pede felici tactu digiti exerceantur? Fœmina quæ verecundo tingebatur profluvio, summis digitis Domini vestimenti tetigit fimbriam. Lucæ 8. Accersit retro & tetigit fimbriam vestimenti eius. At Dominus inquit: Quis est, qui me tetigit? Pudor fœminæ publicatur, stagnat sanguis, propudiosus sistitur humor, & manus, quæ tetigit fimbriam, visa est fontem obduxisse cruoris. At ipse dixit ei Fides tua te saluam fecit: vade in pace. Nonne à tactu sanata fœmina est? Cur ergo fidei merito sanitas irrogatur? Quoniam manus tetigit fimbriam, non corporis potuit soliditatem digitis contrectare: fides è fimbria non solum ad corpus, ad Deitatem transiit, è qua ad sistendum sanguinem virtus prodigiosa manauit. Vbi absque medio manus aduolat ad extremum, nescit nisi fidei deputari velocitas; tactus fidei est. Cur Discipuli fidei indolem ignorarunt, dum inquirunt. Præceptor turba te compriment, & affligunt; & dicis: Quis me tetigit? Corpus comprimitur, Deus tangitur,

Anselm.

Luc 8. 44.

Ibi. 48.

qui turbæ nequit densitudine premi, utpote qui non quantitate, sed virtute teneretur. Compressit turba, sed tetigit fides: tangendo sortita est, quod premendo nequiter: in Deum animosa tetendit, & ante tetigit manu fidei, quam corpus manu corporis tetisset. Chrysologus sermone 100. Discipulis videbatur quod omnes tangerent Dominum, solo corpore comprimentes. Ille, qui aliter senserat, & aliter inquirebat, peruenisse mulierem ad maiestatem suam, ad suam penetrasse virtutem, mente non corpore, non communi tactu, sed fide, sciebat: unde clamat non homo sed Deus non caro, sed spiritus. Quis me tetigit? Expende hæc vltima. Nonne vox ista humanitatis fuit, quæ per linguæ organum expensa, in aures sonitum immisit? O efficax mulieris fides! ne à Diuinitate distaret, vel ipsam humanam vocem ostendit esse diuinam, & dum exundantes venas illico arefecit per tactum, ipsum Deum, ut se manifestaret, coëgit. Pio latrocinio secretum Deitatis futura est: ideo forsan accessit retro, sicut latrunculi conditio fert. Raptoris proprium est prendere, nullus absque manu fur est. Ergo ut furaretur salutem, fide tetigit Deitatem: corde peruenit, quo manu peruenire nequibat: fide Deum, manu tetigit vestimentum: quia fide processit, pie latrocinata est, quod quærebat, quod desiderabat, obtinuit. Sibi non dissimilis est Chrysologus sermone 33. Solam salutis viam mulier, curans ut furaretur, inuenit, ut raperet tacita, quod petere non valebat, & quod non merebatur corpore, corde perueniret ad meritum: fide Deum, manu tantum tangeret vestimentum. Pium latrocinium, quod ministra fide attrahente committitur. Sed furtum non nisi inuito Domino perpetratur: ubi salus expenditur, nulla quit Saluatori inferri violentia. Demirare meritum fidei: adeo Deum preudenti habilis est, sibique potens obtinere, quod credit, ut, quod libito dat Saluator, quasi necessitate à fide videatur apprehendi, & in ipsa dandi voluntate cogi Creatorem, ut velocius acquiri compareat, quod pio latrocinio arripit fides. Non distat Rusticus apud Biblioth. tom. 6.

Chryf.

Idem.

Rustic.

Hæc mulier tactu vestis furata salutem est,
Siccavitque fides venas, fluiumque pudendum,
Pulchra fides, cui vis cogendi magna Tonantem.

Ad Romanos 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: ubi Anselmus: Hoc est, qui corde credit, habet in presenti iustitiam, quia iustus ex fide viuit: & qui ore confitetur, habet in futuro salutem. Et idcirco oportet nos esse & iustitia memores, & salutis, quandoquidem in sempiterna iustitia regnaturi. Ingeniose voces commutauit pro fide. Si futura salus est, cur habet inquit, & non habebit: habet in futuro salutem? Si sempiternam dicit esse iustitiam, in qua beatus est regnaturus, cur inquit: Habet in presenti iustitiam? O fidei compendium! nescit protelare sperata, odit tardat molimina sustinere: quasi iam habet, quod futurum est, breuique ambitu salutem continet & iustitiam. Quam paruum spatium fidei gressibus designatur. Quam breue stadium currenti, credentique deputatur ad præmium! A corde ad os fide gradiens, secum habet, quæ currat, quæ perueniat, quid interuallo breui possideat. In corde & ore totus homo

22.

Rom. 10.

Anselm.

homo rationis exprimitur, qui corde Deum intelligit & amat, oreque loquitur, quem intelligit. Ergo fides, ut Deum obtineat, inter cor procedit & os, & ostendit se obtinere propinquum, quem tam in angusto sortitur spatio. Chrysol. serm. 56.

Chryl. *Magnum per hoc fidei nostra videmus esse compendium, quando inter cor & linguam totum salutis humana versatur & geritur sacramentum. Habes, homo, unde credere debeas: Corde creditur ad iustitiam: habes, unde debeas confiteri; ore confessio fit ad salutem. Et quid dicam? Totum in se habet homo, qui se habet; ipse autem se habet, qui Deum habet: Deum habet, qui eum suum credit, & confitetur auctorem.*

23. Cur Abrahami fides celebratur? Quoniam naturam non solum æmulata est, sed prætergressa.

Gen. 15. *Suspice cælum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. Credidit Abraham*

Pl 84. 12. *Domino, & reputatum est illi ad iustitiam. Quid reputatum est? Quod credidisset. Protelata est promissio: Imò si iustitia de cælo prospexit, illique cælum, in quod iussus oculorum aciem intendere, promissum est, profectò cœpit obtinere, quod credidit. Velocius oculis fides cucurrit: cælum illa tetigit, illi viderunt. Chrysol. ibi: Vidisti quomodo & ante euentum promissorum, eo ipso quod credit, iustam mercedem accipit. Cur de suscipienda sobole, cæli & syderum ostenditur paradigma. Stellæ à longæuo noctium vtero, per totque sæcula attrito firu, quasi puellaribus lucibus quotidie nascuntur, & ab sterili cæli pelle luminoso prodeunt puerperio; nec quamvis matutino iubare sepeliantur spem vitæ redeuntis amittunt: sub vesperti silentio, nemine turbante resurgunt. En sobolis à fidei Abraham gignendæ nobile exemplum. Sara concepit Isaacum, quando arida ætas, effœtaque membra sulcos senectutis, fructu virente non poterant redimire. Sed fides concepit, quæ in Abrahamo intuita stellas, illarum ortum ad fœminæ vuluam traduxit. Serò natus filius, citò iubetur occidi: nec fide oblita est stellarum exemplum: credidit, more syderis, rediuiua luce Isaacum reductorum ad vitam, & è fauillis iterum suscitandum. Habuit quod credidit; fides habendi potentia est. Suffragatur S. Zeno serm. 3. Promittitur ei filius de fide, non de ætate. Concepit Sara; portat sine labore vteri sarcinam, quæ iam ambulare non poterat: tunc discit mater esse, cum desinit. Marcida mamma lactis vbertatem ostendunt, & de ieiuna ætate puer robustior saginatur. Nihil difficile est fidei, quæ tantum habet, quantum credit, sed inuenta causa est, ubi Abrahæ fides tentatione fortior militaret. Et statim. Melius seruauit filium, dum non pepercit.*

Pientissimum Numen suorum sibi præsumit ærumnas, quasi appetat in famelicis & sitibundis, pariter sitire & famescere.

SECTIO V.

24. **S**ic se Deus insinuat in suos, quos calamitas tetigit, ut & calamitatis ictum, cui natura impatibilis est, ex intima penetratione videatur pati. Sic Deum humanitas beneuola inuadit, ut humanitas
Zerda in Iudith, Tom. I.

nitus se quasi percussus in homine concupiscat, ut percussus subleuet comitatus doloris. Ideò scapulis iustos obumbrat, ut cadant super illum flagrorum pondera; quippe cum flagellum nequit eius tabernaculo appropinquare, ipse se flagello appropinquat, & auiditate patiendi distantiam redimit societatis accessu. O bona indoles dominantis, quem natura ditimit à labore, cum subditis laborantibus penetrari, ut si ferrum descendat, Deum etiam intimum vulnerato transfigat. Non sic Princeps secularis, non sic, solio sequestratur à pœnis, quæ per inferiores ciues grassantur: arduus in æthere maiestatis, desuper respicit fuscas nebulas in conuallibus; si quid gloriæ in minoribus est, quasi vectigalis præripit iure; siquid infortunii & doloris tributariis suis in annonam relinquit. Non fiscus nisi opibus oneratur, sola permittitur inopibus contumelia, nec vult dynasta sibi & populo calamitates esse communes, qui facit sibi soli priuatas, publicas subditorum fortunas. Discite, ô potentes, à Deo, cum humilioribus humiliari, atteri cum attritis, famescere cum famelicis, quati publicè cum quassatis, non maiestatis dispendio, sed amoris officio.

Vericul. 9. *Cumque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. Si Deus cæli erat, qui iustos eduxerat ex Chaldeis, cur expeditionem victus peregrinis suis non imperat, nec de omnipotentis æconomia famem auertit, ut proficeret alimento iustorum, quos cæterarum gentium delicta non damnabant ad inediae supplicium? Nonne Nominis fides nutaret, quod de propriis laribus in alienas plagas deduxit indigenas, & in medio itinere sine annona deseruit? Dent scopuli potum, tellus arida conetur in fruges, pars illa cæli quam negat cæteris, pluuiam immitat, ne Hebræus populus in cunabulis sine lacte succo deperiret. Imò famelicos in Ægypti de ingenio prouidentia iam fertilis horrea diducit, quasi Deus, qui cum illis ibat, cum famelicientibus suis famesceret, magisque amaret se ostendere consortem laboris alienarumque segetum appetentem, quàm ex abundantia miraculo, nouique dispensatione alimenti, totius opimitatis datorem, & Deum.*

Cælum in rupes densauerat rigor, nubes carcerabat ariditas, nec stillæ simulam permittebat, ut peccata hominum siccitate damnaver, nosceretque humana superbia, quod sine cælo terra sit inops, nec potens in semina, nisi desuper humectetur. Ergo de hyeme nihil gelu supererat, nihil nisi æstus de æstate, semitam, qua decideret, iam imber ob desuetudinem ignorabat; nullus eminebat in arbore surculus, nulla vitis se incitabat ad palmitem, macies horrida iugera deturpabat, publica erat sitis natura. Et tamen Elias, qui imperauerat nubibus auaritiâ; ut Prophetas Baal ad veri Dei argumentum lacefferet, ligna, & dissectum bouem, in holocausti formam composuit, & si quid habebatur aquæ, in aridam lignorum struem larga prodigalitate profudit. 3. Reg. 18. v. 33. *Composuit ligna, diuisitque per membra bouem, & posuit super ligna, & ait: Implete quatuor hydrias aqua, & fundite, super holocaustum, & super ligna. Rursumque dixit*

dixit: etiam secundò hoc facite, &c. Feceruntque tertio, & currebant aqua circum altare, & fossa aqueductus repleta est. Quid est, ô Elia? Cur non donas linguis sitientium fluentia, quæ prodigis in exanimis truncos? Cur nò homini guttam præstas, qui dirigit aqueductum in ligna? Quid? Deum de cœlo euocare gestiebat, ut in lignorum aggerem descendisset per ignem, adeoque ex suorum siti cogitavit sitientem, ut & in ignis symbolo quasi æstuantem, & aridum præ ignea siti, quod descenderet, cōpellaret; & idè ut largiter haberet, quid biberet, tot euacuatis hydriis holocaustum infu-

3. Reg. 18. 38. *dit. Sic accidit v. 38. Cecidit autem ignis Domini & voravit holocaustum & ligna, & lapides, pulverem quoque, & aquam, quæ erat in aqueductu, lambens. O sitiens ardor cœlestis ardoris! Postquam absorbuit aquas, stillas lingit, igneaque linguâ guttulas lambit, quæ ad humoris pignus ad arborum se receperat nodos. Vel reliquiis parce, flamma cœlestis. Nōne sat tibi pro poculo fossa exundans? pulverem vliginosum relinque, qui communem siccitatem soletur. Maius fuit miraculum, supernā flammam minutulas stillas luxisse, quam voce hominis desuper cecidisse vocatam. Ostendit Deus, quantum in sitientibus sitiat, qui sic per ignem guttulas breuiores lambebat. Hinc prodigium per flammam fuit, utpote quæ ariditatis est symbolum & amoris: amor enim arentem publicat Deum, quasi illum ariditas teneat suorum. Nec iam ultra rigere potest Elias, sed laxare pluuias in nimbos, qui experimento nobili didicit, Deo pœnas infligere, quas hominibus infligebat.*

26. *Scis illud Dominicum in iudicio, Matth. 25. v. 35. Esuriui enim & dedistis mihi manducare: situi, & dedistis mihi bibere. Amen dico vobis; quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis mihi fecistis. Ergo Domine, ecce tibi argumentum efformo. Quia frater eras minimi fratris, panis & poculum fratri præstitum, in tuum calculum ad reddenda debita transtulisti: etiā frater tuus erat, qui de diuitiis suis pauperi dedit; tibi pariter deputabitur meritum. Imò meliori iure; quippe gratia boni operis à te venit. Ergo eleemosynarij præmium tuis vlibus præripe, qui donatam pauperi stipem per manus pauperis accepisti. Adèd in patiente famem & sitim ad ferendam ærumnam insidet Deus, sitibundusque & famelicus sit, ut non attendat, quàm alto illapsu, participatioque Deitatis superno, sit in iusto pauperis adiutore per gratiā, & se donatū esca & potu in donato demonstrer, nec in donatore se publicet donatorem. Signaculo gratiæ in merente homine medullitus cuditur, ut per sui sigillum vnus euadat, detque pariter imaginem, & actionem. Et tamen quasi altiùs in pauperis corpus & animū perinopiam & laborē descendat, erogatū in se fatetur, quidquid famescens & sitiens pauper habuit à diuite largitore.*

Orig. *tract. 34. in Matt. ad illa verba: Esuriui enim & non dedisti mihi manducare; sic fatur: Scriptum est ad fideles: Vos estis corpus Christi. Sicut ergo anima habitans in corpore, cum non esuriat quantum ad suam substantiam spiritualem, esurit tamen corporis cibum: quia copulata est corpori suo, sic & Saluator patitur, quæ patitur corpus eius Ecclesia, cum non sit ipse passibilis. Sed si anima patitur, quidquid corpus, cur non ex corporis mereatur operibus? Ita est, sed Saluator iste sic sibi de calamitatibus patientium blanditur, ut integrum iusto cumulum meritorum relinquat ad præmium; sibi que solū laborum præoccupet tempestates.*

27. *Sitiebat populus in deserto, itaque sitis appendice æstuat. Tunc Dominus ad Moysen Exodi 17. v. 6. En ego stabo tibi coram te supra petram. Horreb, percutiesque petram, & exibat ex ea aqua, ut bibat populus. Si petra indicitur verberanda, cur se Dominus collocat supra petram, & flagellum cadat in Deum, icatque Moyses laticis largitorem eodem virgæ impulsu, quo percutit petram? An plus sitiebat Dominus, qui ut de scaturigine primus biberet, præoccupare nititur lapidē, ut sitim, quā in suis patiebatur, ab vnde primæ fluxu restingueret? Et sanè cum irrigua beneficia sitibundis suis profundere gestit, illis donum aquæ, sibi verberis ictum resumit, ut in se transigat omnem dolorem nec remaneat populo nisi latex. Si petra erat Christus, sanguineaque vulnera fontes, quid, quod se appeteret vulneratum, quasi à siti populi plagas ipse subiret, repēderetque de vlceribus poculum? Bene Orig. hom. 11. in Exodum. Ostendit ei Moyses petram, quæ est Christus, ut inde bibat & sitim reficiat. Sed hæc petra non dat aquas nisi percussa; percussa verò fontes producit. Nisi enim fuisset percussus, & exisset sanguis & aqua de latere eius, omnes sitim verbi Dei pateremur. Sed si etiam post afflatum spiritum fontes super erant in defuncto, cur in mortis vestibulo dixit: sitio. Ioan. 19. v. 28. Sciens*

28. *Iesus quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. Quid sitis Domine, cui sanguineæ scatebræ mēbra sunt, & Euripi nobiles venæ, quæ ut bibat populus, per fontem lateris capite inclinato scaturiet? Imò idèd sitit, quia vtrumque liquorem, aquam nempe & sanguinem sitientibus suis propinare parabat, denuoque pungi petram non iam per virgam Moysis, sed per militis lanceam, ut se immitteret altiùs cuspis, letebrasque fontis exquireret, quibus indigebat sitis humana. In hominum siti sitiebat, qui ut sitim de sacris laticibus expiaret, priùs se sitire fassus est, dein potum effudit, ne sibi vel guttulam reseruaret.*

Nec solū sitire famescereque videtur pientissimum Numen, cum hæc infortunia patitur iustus; sed, et si iniustus ob piaculum vita damnatur præ amore hominis, quem creauit, quasi in vitæ se dispendium proiecat. Incensurus Sodomam in Angelis figuratus appulit ad tabernaculum Abrahami, cui de sterili vulua filium sponder. Genes. 18. v. 10. Reuertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara vxortua. Quid est quod æternitatis constantia in mortalibus discriminis veniat aleam, vitamque ancipitem simulat Deus, qui à morte segregatus super mortis iura stabili principatu tenet imperium? Hier. Hier. in qq. Hebraicis. Reuertar ad te in tempore vitæ: quasi dixerit: si vixero, si fuerit vita comitata. Hæc autem modo humano dicta. Cur sic humanitus agit Deus, seque agi insinuat volubili sæculo? Certè in hominum tendebat stragem, in quos iam ignea iacula collineabant. Adèd pati adamat, quæ patitur homo, ut quasi vitæ periculum vel immortalitati præfagiat, in dubiumque de vitæ sibi stabilitate decernat, ne & ipse cum cadentibus cadat. Idèd dixit: Reuertens veniam ad te tempore isto, id est, cum reuertar à Sodomitarum supplicio: vbi & iustus Loth potuit incendiij subire discrimen, & quod ei periculum erat, in quod per iniustitiam inerat Deus, de semet misericors Dominus profiteretur.

*Duplicatur iustus meritorum ingenio,
crescitque ad numerum, cum
sit vnus.*

SECTIO. VI.

29. **M**ERITA multiplicant iustum : crescit in numero, qui multiplicat merita, & cum vnus sit per naturam, per gratiæ opera geminatur. Artificium multitudinis est, singularitatem personæ per multiplex officium virtutum euadere in plures, vt quot sint merita, tot merentes. Agit Deus ad retributionis præmium, velut cum pluribus cum vnico iusto, qui in plurium merita per incrementum operum se distendit. Currat segnitia singularem hominem in dimidium; vnum in multos solers operatio propagat. Vitiorum pix in breuitatem densat quos contrahit; virtutis ardor rarefacit, quos inuadit. Lutum à Solis iubare constipatur; luminosa puritas cææ, vt crescat à flamma, per aurea fœnora liquefit. Pluries te cupit Deus quasi pluries genitum à iustitia. Age, vt numerum agas, tibi que iam vt pluribus multiplices coronas adaptes. Ex vna massa, quam fornax adussit, stylusque vt cuderet, conformauit numismata plura subcrescunt, totiesque Cæsaris spirat imago, quoties metallum cælaturam sustinuit. Dei nummus est per spiraculum rationalis naturæ: quotquot membris abundans, sustine Deitatis sigillum, vt virtute aurifice thesaurus fias. Si gemina lucerna sit in cubili, corpus percussum à luce geminat umbram, vt in caua imagine duo corpora lineata suspicias, cum vnum sit. Ergo lampades virtutum multiplica, vt appareas numerus, cum sis vnitas vers. 9. *Cumque operuisset omnem terram fames, descenderunt, in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, vt dinumerari eorum non posset exercitus.* O crescendi per labores ingenium! Quos stringebant compedes, dilatabant: quos ærumnæ laterum, & bitumina comprimabant, fides, & patientia augmentabat, & per limosa Principis sæcularis obsequia humanus limus in innumeras animas, vbi superæ maiestatis viuida spiraret effigies labore negotiante crescebat. Multiplicat iniuria, quos conterit; manipulos tribula expedit in grana; triturate segetes ex fertili vulua, attritione pro vltura, dolore pro fœnore, se parturiunt nobiliter in frumeta.

30. *Gen. 1. 26.* Ea diuinitatis ars fuit, cum ambitiosa pietate limum in hominem detornauit. *Gen. 1. v. 26. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Si figmenti artifex erat Verbum, cur non ad Verbi imaginem testa prodibit, & vnus homo similitudinem ferat vnus? Opifex amauit numerum in speculo, vt tot vestigiorum cælaturas lutum referret, quot virtutum formas ebiberet. Vnus est Deus, sed ex abundantia virtutis in ternarium personarum exuberat, dum Verbum eructat, & amoris æstus spirat, sine stabilis vnitatis dispendio, numerum Triados de fœcunditate monstrauit. Quot ibi sunt opera ad intra, tot in vno Deo personæ redundant, ne opus nobile orberet incremento personæ. Ergo sic compingit hominem, dum manibus lutum adaptat, oreque spiraculum afflat, vt arcanum Triados sacramentum eudens in testa, ad operum numerum erudiret. Sed qui se in reptilis indo-

Zerda in Iudith. Tom. I.

lem decurtauit, similitudinis opulentiam amisit, mutilusque iacuit vt vnus, qui in imagine locupleti Triados hauserat incrementa. Vides? Qui se in inhibitam arborem propagare gestiuerat, eorumque virtutum abrahit, illicd auscultauit à Deo *Gen. 3. v. 22. Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est.* Curratum opus opifex doluit. Belluæ, quas rationis lux non insperit, Deum vt vnum referunt, non vt trinum, & ab imagine sequestrata solum publicant creatricem potentiam. Ergo cum Deus de brutorum pellibus hominem amiceret, ipsamet currente periodo, quasi vnum ex nobis nuncupauit Adam, brutescere passus, qui in bruti reptilis callidas se dedit insidias. *vers. 21. Fecit quoque Dominus Deus Adam, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et ait: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est.* Cur post belluinam vestem miserum attexuit elogium, quod iam quasi vnus ex thesauro Diuinitatis euadat, qui imaginem Triados, brutorum transegerat in figuram. Ingeniosè quidem fuit pro eruditione supplicium. Qui decreuit in opere, in similitudine sic decreuit. Dum momordit ficum, morsum & arrosus se exhibuit, mentis latitudinem amputauit, & de carne & pelle iam totus ex pelliceo habitu, belluarum societatem adauxit. Ergo conare vt qui in primigenio parente per mali operis angustias contractus & conscissus ad vnus similitudinem euasisti, per bonorum operum redundantia in meritoriam multitudinem crescas.

Matth. 20. v. 1. Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Qualisne vinea hæc, cuius ad palmites erudiendos, ablaqueandas vites, seu vitibus affigere palos, seu occare glebas, Dominus operarios conducit, vt vireat in pampinis, pubescat in gemmas, pinguescat in botros; impleatque prouentu vberi torcularia? Sanè vinea Ecclesia est, agricolæ superni nouale, hæreditariûsque fundus, quem ad gratiæ autumnum in natiuitate seuit Redemptor, in sanguinea morte rigauit. Sed si Ecclesia fideles sunt, qualesne operarij nisi fideles? At quid est, quodd vinea & vinitor vnum sit nec dispar à nouali colonas? O! Sic iustus duplicatur ad meritum, augetur ad gratiam. Ipse est, qui colitur, & qui colit, agricola & ager, operarius pariter & vinetum. Seruit quidem vt vnus, vt pote operarius & cultor; muneratur, vt duo, vt pote colonus & vinea. Vt cumulentur Domini beneficia, & vinea est, quæ cælestibus imbribus irrigatur, & operarius est, qui cum in se laborat ad fruges, quasi ob alienum fructum, Domini mercedem meretur. Vineam est, quia hæreditas domini; vinitor vt incumbat prouentui: vinea ad culturam, vinitor ad salarium. Vineam est pariter & agricola, ne falcem putatoriâ deponat, ne vindemiam vt aliam contemnat, sed sibi quæ vineæ, consulat studiosè quæ vinitor. Sed vinea Domini est, & sui operarius, vt eadem studiositate culturæ seruitium Domino, sibi que lucrum in binos titulos duplicatus impendat, habeatque incrementa merendi, cum sit, & agricola & ager.

Nec absimile est illud *Matth. 13. v. 44. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro.* Et deinde *v. 45. Iterum simile est regnum cælorum homini negotiatori querenti bonas margaritas.* Quid est quod idè cælorum regnū & diuitijs & diuitiarum cupidò cõparatur, thesauro & negotiatori thesauri, siquidè qui pretiosos querit vniones, opes sollicitat, quas gazarum cumulus in repositorio recondit.

Z. 2

Habemus

Habemus quidem thesaurum in fictilibus vasis, vbi promptuarium virtutum, aureaque fodina, de meliorique metallo pretia cœlestia. Ergone iustus margarita est, quæ quæritur, & qui quærit; thesaurus, & thesauri defossor, diuitiæ & diues? Et benè. Alterum quidem ad pretium est, ad meritum alterum. Vt meritoria negotiatione laboret, gemmarum negotiator est, sed & gemma, vt à cœlesti iubare, splendoris pretium, & soliditatis accipiat. Habet primam sine merito gratiam, sine labore nitet vt gemma, sed vt studiis meritorum, gratiarum incrementa producat gloriamque accumulet, suimet negotiator existit. Cœlorum regnum duplicibus delectatur, quod duplicibus vestit suos, dum animas, & corpora beat, vt ad præmium confertissimum duplicetur, qui in vtraque substantia ad meritum numerum adoleuit.

33. Ignea quadriga Elias rapitur à discipulo 4. Reg. 2. 12. Reg. 2. vers. 12. *Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius.* Quale hoc elogium? Nonne auriga agitat, currus portat? alter dirigit, dirigitur alter; equorum auriga moderatur habenas, trahitur post ungulas currus. Si sic Elias in duplex geminatur officium, supra vnum creuit, cum quadrigam ascendit. Sanè Eliseus ex abundantia præmij, meritorum intulit abundantiam. Vnus ille inter homines videbatur; iam de cœlestibus muneratus, apparet vt duo. Gloria geminatum ostendit, vt ad luminis impetum de numero redderetur capacior. Iustè se prorraxit in præmium, qui multiplex fuerat in merito. Duxerat Elias Israël, ductilis ipse fuerat à Numine; currus erga Deum per obedientiæ dociles rotas, auriga erga populum per regiminis sapientis industriam, augustam debuit reportare mercedem, qui vnus angustias sic in multitudinem propagauit. Currus ferculum est victoris; auriga, militaris Ducis officium. Sat fuit vnus Elias, vt hostes funderet, & triumpharet. Heroica virtus communem prætergreditur quantitatem, super communes staturas exorbitat, figuræque dilatat virtutum. Sic Propheta per opera nobilia se adauxit, vt Aristarchus esset & currus, vniuersamque aciem in vnus personæ composuisset substantia. Benè Theodoretus: *Reges aliarum gentium equis vtentes, & curribus stabant in acie. Ea de causa magnum Eliam appellauit & currum & equitem Israel, vt qui solus sufficeret ad fundendos, ac profligandos hostes, & rursus ad dandam alienigenis victoriam.* Hinc auspiciato contigit Eliseo votorum spes. Petierat vers. 9. *Obsecro vt fiat in me duplex spiritus tuus.* At ille vers. 10. *Si videris me, quando tollar à te, erit tibi, quod petiisti.* Si autem non videris, non erat. Quid intererit oculorum studium, vt duplici magistri spiritu perfundatur? Anne vt per duplicem fenestram animi, quæ apertis oculis aperitur; spiritum ebiberet geminum, indolemque imitaretur pupillæ, quæ vna cum sit, multiplici specie resperfa in multiplex obiectorum genus augetur. Sed & quia cum raperetur Elias, solers discipulus vni præstitit elogium duorum, siquidem aurigam nuncupauit & currum, spiritu duplici prædicatur munerandus, vt pote qui cognosceret, iustum per merita duplicari.

Deus officiosa in eius obsequiis creaturæ reddit pro retributione talionem.

SECTIO VII.

HOMINI amanti reppendit Deus, quotquot in amoris stadio, in Dei cultum peregit officia. Eo habitu inuenitur ad præmium, quo inuentus fuerat homo ad seruitium. Eas formas in se munerator repræsentat cœlestis, quas fidelis seruus in obsequiis assumpsit. O munifica indoles largitoris! non tantum reddit meritis quantitatem; etiam qualitatem sedulus rimator vestigat, vt eadem veste præmium amiciat, qua merentis fuit opus vestitum. Vt liberalior sit, non dedignatur figuræ vilitatem subire, qua multiplicet donum, expendere scilicet & ingenio. Geminatum sit beneficium, quod non solum pretium attendit, sed & modum obseruat, ne auaram ferat faciem, liberalitatis manus aperta. Non dare creditur, qui dat pondus: etiam rudia metalla scopuli præbent inculti. Qui dolat & lenigat, styloque artifice modulatur, ille præter pondus, beneficii donat figuram. Æstimabilius est ars donantis, quàm tumultuarij census largitio: illa dat animum, ista nummum. Sunt qui potius negant, cum tribuunt, & antequam à manibus exeat, beneficium infamant, cum beneuolentiæ vultum auertant, quasi doleant amittere, quotquot præstant. Quid quodd seruo herus impendat annonam? Avaritia seruitij impensas erogat, sed non amor, elatum dominatus supercilium prodir in fronte, esse vsutam, non beneficium. Qui seruillem formam assumit, vt se mancipet suis mancipijs, parilique se stigmate inurit, quæ non donet vt Dominus, sed amicus; omne tulit punctum beneficæ largitatis. Sic Deus est, qui de meritorum forma præmia resculpit, seque conseruum agit & comitem, cum seruis suis operarum soluit mercedem, & obsequiis creaturæ reddit pro retributione talionem.

Achior cum Israëlitis in Ægypto captiuis adeo contubernalem Deum fuisse ostendit, vt quasi calamitatem seruitij, iniuriam operis lateritij, omnemque malorum iliadem Deus pariter cum populo suo videretur subiisse, vt suæ præsentis, defensionisque præmium iuxta lineas meriti metiretur. Inde & cum fugientibus quasi fugit, cum tentantibus maris vada, vt sicco transfretarent vestigio, antesignanus se in mare dedit, omnemque eorum fortunauit euentum, in æquali cum suis habitu peregrinus, vers. 10. *Cumque grauaret eos Rex Ægypti, atque in adificationibus urbium suarum in luto & latere subiungasset eos, clamauerunt ad Dominum suum, & percussit totam terram Ægypti plagis variis, vers. 12. Fugientibus his Deus cœli mare aperuit, vers. 16. Vbicumque ingressi sunt sine arcu & sagitta, Deus eorum pugnavit pro eis & vicit.* En cum Deo nostro fidei subiicimus famulatum, sic seruitia nostra compensat, vt rescribat in sacræ gratitudinis pietatis, quas lineas duximus in obsequiis, seque munerator conformat ad comparem meritorum stylum. Quasi patitur cum Hebræis, & vt vnus de familia seruili in iustorum manibus lutum coagmentat, quo velut illitus, illis illico præparat sospitatem. Cū recedētibz ab Ægypto recedit

recedit, findit pelagus cum intrantibus, & cum palantibus per eremum in comite colūna palatur.

35.
Luc. 7. 37. *Fœmina in ciuitate peccatrix Lucæ 7. agnouit, quodd Iesus accubuisset in domo Pharisæi: Attulit alabastrum vnguenti, & stans retrò secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius. O quot amantis obsequia! Stat, non recumbit; retrò, non audet in faciem; pluit ab oculis, rigat plantas. Si Christus simile compensabit officium? Miraberis. Resurgit impercussio lapide. Magdalena pluuia oculorum assueta per hortum gradiens, nubes relaxat. Duo Angeli se ploranti obiciunt; rogant: *Mulier quod ploras?* Illa singultibus verba confundens: *Tulerunt Dominum meum. Vix fata fuit, cum Conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem: & nesciebat quia Iesus esset, existimans quia hortulanus esset.* Cur inurbanè fœmina caput inuertit, cœlitibus coram loquentibus? Mentiar, si non aliquam in Angelis mutationem subito prospexerit; quasi post eius tergum aliquid intuerentur, quod sacris vultibus gestulationem incussisset & motum. Retrò post fœminam apparuit Dominus: Angeli inuersis genibus obstupere, quidni nouitatem inuestigans, respexerit? Obuius est Chrysost. hom. 85. in Ioan. *Hac cum dixisset conuersa est retrorsum. Et quenam hac consequentia, cum illos alloqueretur, & nihil adhuc respondissent, respicere? Ut censeo, loquente Maria, cum Christus repente appareat, obstupuerunt Angeli & vultu & motu & gestu se Dominum vidisse significarunt: ideo mulier respexit.* Benè. Sed cur motus ille insolitus in Angelis? Si semper Diuinitatem fixis oculis intuentur; si Christum mentis acie viderant resurgentem: quæ nouitas impulit, vt repente tunc vultu, motu, & gestu se Dominum ostenderent intueri? Sanè mirati sagum, mirati ligonem, agricolæque speciem in Domino, qui in resurrectionis gloria sic fœminæ rependat obsequium, rescribens in eius officium, quæ in domo Pharisæi illa peregerat. Illa stetit retrò, ille stat retrò: *Conuersa est retrorsum, & vidit Iesum:* illa plantas Domini rigauit: Dominus, si plantas fœminæ non rigat, ne indecorum; hortulani formam assumit, cuius munus est plantas horri rigare, siue dum per elices dispensat aquas, siue dum manum vrceos effundendo fatigat: hortus enim irriguus est. Horatius: *Dulcior irriguo nihil est elutius orto.* En cur mirantur Angeli, inopinisque motibus agitantur, sic Dominum talionem reddere creaturæ. Quid quodd horti colonum se gerat, hortulani que exhibeat speciem, si habitu ostendebat assumpto, quæ semina in fœmina dilecta irrigabat. Non abest ab hoc cogitatu Greg. M. hom. 25. in Euang. *Forstian nec errando hac mulier errauit, quæ Iesum hortulanum credidit. An non ei spiritualiter hortulanus erat, qui in eius pectore per amoris sui semina virtutum virentia plantabat.**

36.
Luc. 23. 41. *Cur tam citò latro Dominicæ pietatis meretur impulsus? Vix linguam soluit ad preces, cum à vinculis soluitur flagitiorum. Hodie mecum eris in paradiso.* Nonne prius fatigabit infernum, & vt exuias mortis reportet, Manes sacros ab ergastulo liberabit? Ergone vnus latro post lignum illico in paradysum asseritur? Beneficæ pieratis æmulatio fuit. Certè Matthæus vtrumque latronum, Dominum increpuisse testatur. Si adhuc in cruce scelestus latro est, quàm velox pœnitentia fuit, quæ in illas preces adegit: *Memento mei, dum veneris in regnum tuum.* Fermè ad flagitium confessionem atrexit, recenti culpæ fidem copu-

Zerda in Iudith. Tom. I.

lauit. Non potuit cucurrisse velocius; absque vlla intercapedine è noxa in sanctitatem se euexit. Ergo munificus Dominus celeritatem rependit, nec vllam vult interiici distantiam à ligno ad paradysum: siquidem ille à piaculo ad fidem, nullum interiecit spatium. Ambrosius in Lucam. *Ci- Ambrosio igitur ignoscit Dominus; quia citò conuertitur. Unde & illud solui videtur, quæ alij duos conuitiantes inducunt latrones; iste vnum conuitiantem, vnum rogantem. Fortasse & iste prius conuitiatus est, sed repente conuersus est.* Scita argumentatione discurret. Idèd currens pietas absque interiectione spatii confessioni latronis copulat paradysum, quia latro nuper conuitiatus, repente conuersus est; & diuinus amor ea indole claret, vt per eadem vestigia gradiatur retribuens, quæ homo pœnitens vel amans impressit. Imo vt illi vicem rependat, diabolo vicem reddit. Cur latronem iam penè dæmonis faucibus inglutitum eruit, vt cœlestibus inserat? Ne causaretur homo plus egisse callidam dæmonis inuidiam in hominis cladem, quàm in columitatem Redemptor. Serpens hominem innocentia albore venustum, flore gratiæ vernantem sub ligno confodit, & cum Dei totus esset, ex creatoris sorte diripuit: ergo vt talionem patiatur dæmon, latro per extrema flagitia, infausta dæmonis suppellex, in quo nulla illuxerat probitatis scintilla, in inferni vestibulo iam ligno affixus, subito ab æmulante Domino eripitur. Pulchrè Augustinus homil. 6. de pass. *Hac mutatio dextera excelsi, vt versam vicem redderet diabolo, Christus videlicet, vt quemadmodum Diabolus primum hominem deprauando abstulerat de paradiso, sic Christus latronem confitentem erueret de inferno: ille præsumentem de interdicto ligno decepit; iste pendente de pœnali ligno redemit.*

Accingitur Abraham, vt iusta Domini de sobolis victima compleat: sanguinis & pyræ instrumenta capessit, & in montis verticem ascensus, famulos alloquitur: *Expectate hic Gen. 22. 5. cum asino: ego & puer illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Communis nodus est, quem vrget Origenes: *Dic mihi Abraham, verum dicis ad pueros, quodd adores, & redeas cum infante, an fallis? Si verum dicis, ergo non facis eum holocaustum: si fallis, tantum Patriarcham non decet fallere.* Inuat in explicatum subiicere Ambrosium: *Quod addidit: ad vos reuertemur, prophetauit iustus, quodd ignorabat: ipse enim solus disponebat redire immolato filio; sed Dominus per os eius loquutus est, quodd parabat.* Quid ais, ô bone? Igitur Deus linguam Patriarchæ conduxit, vt eius motibus loqueretur. Quid loquitur? *Reuertemur ad vos.* Deus ergo, qui loquitur, se reuersurum spondet: se etenim indicat, cum reuertemur ait. Quomodò reuertatur, qui quamuis eat, non discedit: nec patitur immensitas, quodd locum deserat, quem sustentat? En diuinæ remunerationis ingenium. Diuinitas æquali lance rependit, quodd senex in naturæ aggreditur stuporè. Vix ille parat in filij iugulo miscere gladiū, cum Pater cœlestis æmulatur prodigium vnigenitum pro vnigenito offert, ea celeritate, vt quadd Isaac descendat de monte, diuinū filium tanquam in vera imagine repræsentet, in eoque, tanquam in viuendo typo, Filius Dei descendat. Ideo Deus se reuersurum esse pronuntiat, quippe redeunte Isaac, non expectata temporis tarditate, in qua Deus se

Z 3 hominem

S. Zen.

hominem exhibebit, iam Filius Dei sub viuo simulacro se perhibet. En æquale ad hominis obsequium, diurnæ gratitudinis sacramentum. Si pro sit huic cogitatu S. Zeno serm. de Abraham: *Melius seruauit filium, dum non pepercit.* Quo iure melius? subiicit post paruum interuallum: *Intantibus filij casibus latatur, & gaudet, & se Dominum promeruisse triumphat: accepit iam præmia, quæ meretur.* Singularia sunt hæc. Si iam accepit præmia ob grande meritum; ergo pro præmio Dominum accepit. Non credis? recognosce illa: *Et se Dominum promeruisse triumphat.* Promeruit Dominum: accepit, quæ promeruit: ergo Dominum. Quam velox diuinitatis retributio! Non expectat temporis plenitudinem, quo Pater summus vnigenitum suum det mundo: non præstolatur auarus illic dat Abrahæ, vt à quo filium accepit ex animo, non ex igne, filium cœlestem det in vmbra, priusquam in carne; & vt maior esset retributionis æqualitas, in ipsomet Isaac æternam ex suo sinu sobolem soluit, vt iam ille filius Abrahæ portet imaginem diuini filij. Fax sit huic meditationi S. Augustinus de ciuit. Dei libr. 16. cap. 32. *Promissionem ergo Dei pater pius fideliter tenet, quiaper hunc oportebat impleri, quem Deus iubebat occidi: non hesitauit, quod sibi reddi poterat immolatus, qui dari poterat non speratus. Sic intellectum est, & in epistola ad Hebræos, & sic expositum: Fide, inquit, præcessit Abraham, in Isaac tentatus, & vnicum obtulit, qui promissiones suscepit, ad quem dictum est: In Isaac vocabitur tibi semen, cogitans quia & ex mortuis excitare potest Deus. Proinde addidit: Pro hoc etiam eum, & in similitudinem adduxit. Cuius similitudinem nisi illius, de quo dicit Apostolus: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Ecce iam similitudo filij Dei in Isaac; quo redeunte è monte, Filius Dei redire putatur.*

38.

Ad Rom. 8.

32.

Verum cur parcit Isaac Deus, qui proprio filio suo non pepercit. Non æqualis retributio est; sed progreditur Dei vicissitudo vltra obsequium Patriarchæ; & tamen Augustinus ex Apostoli verbis Isaacum similitudinem filij Dei tulisse perhibet, quatenus Deus proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Fortassis quoniam pro Isaac inter vepres pendulus aries victima fuit, vt ex vtroque sacrificium perageretur humanum, ex iuvene, quia voluit occidi, ex ariete quia occisus: vnde mors occisi filij Dei, qui tanquam ouis ductus est, & oblatum quia ipse voluit, æqua compensatio censetur. Pulchrè S. Zeno serm. de Abraham: *Consimilis filij est ex diuina voluntate securitas, qui cum hostiam prouidet, cuius loco electus fuerat, requirebat.* Non insubtilia hæc: sed adhuc subtilius. Occiditur Filius Dei, quantumuis gladius ab Isaac sanguine non rubuit; & tamen similitudo inter Abrahami meritum, & Dei retributionem fuit. Quoniam Isaac iam in parentis animo iugulum sanguine saturauerat, iam mortem oppetierat in pectore senis: Deus tamen vibratum brachium compescuit. Potuit non sequi occisio, tamen efficax patris voluntas præiret: nam creatura ad nutum vertitur creatoris. Diuinus Pater efficaci decreto Filium obtulit morti: non est, qui eius voluntati resistat: idè in patibulo occubuit. Par vterque parens est in occidendi sobolem amore, vt æqua vicissitudo contingeret. Renuis in animo senis mactatum Isaac? Scias quod vbi Vulgata legit: *Accipe*

Isai. 53. 7.
S. Zeno.

Rom. 9. 19.

Vulgata.

filium tuum, quem diligis Isaac; Septuaginta vertunt: *Quem dilexisti Isaac.* Qualis hæc in præ-Septuag. teritum amoris teneri recordatio? Ergone nunc non diligit, sed dilexit? ô fidei, & obedientiæ prodigium! Vix audit quodd immolet, cum intra pectoris suggestum veloci manu, carnificis præuenit officium, iugulat prolem, & totus animus, vnigeniti sanguine madet. Ideo iam non diligit, quia sibi mortuus est; diligebat antea, quando viuus. Obiicit Isaac ex paterni affectus ictu cruento tam celeri victima, vt cum secundam vocem proferret Deus, nequiuertit dicere: *Quem diligis; sed quem antea dilexisti.* Ingenium est Ambrosij de Abraham cap. 8. *Accipe filium tuum, quem dilexisti. Quare non quem diligis, quia morituros plus diligimus? Hoc est quem antea dilexisti, quasi iam non diligat immolandum.* Vide Doctor quodd nondum audierat præceptum, quando illa vox prolata fuit. *Quem dilexisti.* Sat fuit patri, quod in eadem periodo occisio filij præciperetur, vt præcurreret affectus, & voces obedientia anteiret; & quem immolandum auditurus erat, illicò immolaret in pectore. Quid quodd Deus vnigenitum pro Isaac retribuatur, cuius indoles est, talem nobis in præmio vicissitudinem comparare, quale illi præstamus obsequium.

Tritum Chrysologi locum noua luce redonemus. Admonet Dominus: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucerna ardentes in manibus vestris.* Cingulum in veste, facula in manibus denotant Luc 12. seruitutem. Qualis retributio? *Amen dico vobis, quodd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Mira dignatio! Si homo seruum se exhibet, dum præcingitur ad obsequium; Dominus eius præripit famulantis officium, qui præcingitur, vt ministraret. Si homo semel præcinctus est, vt seruitutis signum ostendat; quæ se Dominus, vt illi ministret præcingit? Seruum serui nec iura sustinent, nec natura patitur seruitutis. Sed Dominus naturam inuertit, vt officioso seruo talionem addat: in regno, vbi se Dominum esse manifestat, ibi se seruum fore pronuntiat, & in purpura maiestatis ministeria præstiturum promittit, eo ingenio, vt quæ seruitia sint homini, Deo sint Diuinitatis insignia. Suspiciaberis non plenè retributa esse hominis seruientis officia, vtpote qui & præcinxit lumbos & lucernam in manibus habuit, solúmque ei promittitur Dominum præcincturum se fore, non tamen quodd lucernæ in eius manibus flagraturæ. O mira compensatio! Conuiuium, cui exhibendo se præcinget Dominus, beatitudo est, vbi Deitas fax & lucerna est, vt in lumine beatorum mentes lumen intueantur. Quare & homini seruit Deus, cuius se accommodat intellectui, conuiuium parat, lumen accendit, & in ipsamet seruitutis specie inlatet dissimulata Diuinitas cum non nisi diuinitatis sit reddidisse beatum. Iam tritus Chrysolog. perspicuus fiet. *En mutatio inaudita rerum. En terribilis corruptio dominationis. En pauenda conuersio seruitutis. Quia parumper seruus* Chryl. *adstitit in Domini sui expectatione præcinctus, cui vt talionem redderet, dissimulat se in ipsa Diuinitate Diuinitas: discumbenti homini Deus adstat, & adstat in cœlestibus; epulanti seruo seruit Deus, & seruit accinctus.* Torquetur in explicatu eorum: *Dissimulat se in Diuinitate Diuinitas.* Iam dedi, quodd censeo: nepe quodd lucerna sit simul, & præcinctus

39.

Pl. 35. 10.

cinctus Dominus, cum in cœlestibus beatitudini: lumina dispensat. Discumbit homo in triclinio gloriæ: transit Diuinitas, vnicuique & poculum porrigens & lumen. Vnde in ipsamet Diuinitate seruum agit, dum cœlestibus conuiuiis ministrat: & tamen quia ministerium ex ipsamet Diuinitate est; quippe quæ intellectibus beatorum, ad formæ intelligibilis modum assidet, ipsa Diuinitas in Diuinitate subregitur. Id mirabile; quippe, dum sub humanitatis sago seruale obiret officiū, non sic Diuinitatis purpuram inficere videbatur: aut dum Diuinitatis regnum ostendit, ibi adhuc inseruire creaturis, & ex Deitate intellectibus affixa lucerna fieri cœlestium, & iuxta cuiusque taxatam portionem, fluidas gloriæ præcingere flammās, extremi amoris & gratitudinis est. Id explicat Chrysologus: *Discumbenti homini Deus adstat; & adstat in cœlestibus; epulanti seruo seruit Dominus, & seruit accinctus.* Vbi locus est diuini fastus, clarissimæque maiestatis apparatus; ibi Diuinitatem præcingi, prodigium est Dei, hominibus rependentis officia.

Homo à Deo abscedere gestiens per flagitia, in concupitis damnatur: supplicium est, quæ prauè desiderat, adipisci.

SECTIO VIII.

40. **M**ISERA fortuna est, iniqui desiderij promereri fortunam. Nemo infelicior, quàm qui foelicitatur in votis, quæ praua cupiditas nuncupauit. Improbè appetentis supplicium est, sortem appetitus tenere. Aureo quidem strangulatur in fune, qui, quas peroptabat diuitias, spuria & illegitima spe, tandem in suspendium sui adoptauit. Quousque tandem patientia Domini abuteretur homo, & in desideriis suis, quibus, vt inferni flammam innutriet, accenditur, volutabitur? Quousque in concupitis sacrilegis permanebit, qui, solum cupit, quæ arfuro ad multiplicandū proderunt ignem? Ecce Deus noster, qui larga sustinet tolerantia, desideria scelestia adimplere permittit, vt in quibus consequendis ambitiosus incumbit, illa possideat in supplicio. Deserit homo deum suum, alienis se deuouet cupiditatum aris, thura cremat inimicis idolis, & gloriā suā in similitudinem rudis simulacri commutat. Quæ pœna? Plectitur in his, quibus inhiat; foueā traditur, quam adamat; datur inimicis, quos diligit, vt sic in idololatria sua saginatus mactetur, vers. 18. *Quotiescumque autem prater ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in gladium, in pradam, & in opprobrium,* Psal. 105. 10. *Quod repetens infra Iudith cap. 8. vers. 19. inquit: Pro quo scelere dati sunt in gladium, & in rapinam, & in confusionem inimicis suis. Quale scelus? Dixerat: Qui deliquerunt Deum suum, & adorauerunt deos alienos.* Nonne dij alieni inimicorum sunt? Cur inimicis dantur, qui inimicorum flagitioso poplite numina colebant? Vt inter deorum aras occumbant, qui ad inimicorum aras procumbere concupiebant; & ab idolis pereant, qui idola deperibant. Sapiens iudex

in amatis castigat, vt hamus, quem peccator prendit ob viscum, peccatorem transfigat. Caue ne à deo tuo discedere concupiscas, dum secularibus illecebris te immergere non reniteris: se tandem à te deus elongabit, venena permittet, quibus sub auri specie deliniris; daberis inimicis, quos amasti; effrañis in præcipitium rues, ab auriga tuo laxatis habenis: dirius supplicium tua tibi concupita disponunt.

Quàm cupidus proditor, vt à se repelleret Iesum, & salutem exosus à Saluatore distaret. Patet cum Sacerdotibus recenset, vt vendat: iam animo vendit ante monetam. Suscipit in cœna dominici corporis sacramentum: vix suscipit, & statim adiicitur: *Cum ergo accepisset ille buccellam,* Ioan. 13. 30. *exiit continuo.* Quo aculeo cietur, vt exeat? Cur non decoquit cœlestem cibum? Si separari à Christo desiderat, quomodo sacri corporis intra viscera sustineret illapsum? Exit vt venditionem peragat, sacrumque corpus nundinis parer, transfigat pro denariis, vendere, euomere fuit; à se sedulus proiecit, quem pro argenteis vt commutaret, exiit. Si argenteos auarus ardebat; cur vix manus contrectat, cum illic, *Retulit triginta* Matth. 27. 31. *argenteos Principibus Sacerdotum: & proiectis argenteis in templo recessit.* Forsan à se pretium detrudit, quia pecunia pro vendito quādam venditi substitutio, repræsentatioque est. Non potuit se longius à Magistro concupere, qui vel pretium pro Magistro à se prolicete festinauit. Sic Iesum perosus. Vidisti piaculum; vide Ibi. 4. supplicium: *Et abiens laqueo se suspendit.* Cur tam celer ad funem, tam velox ad arborem, antequam in crucis arbore dominus figeretur, moreretur, resurgeret. Idem fuit vendidisse, argenteos proiecisse, ac se deuouisse suspendio. Ingenium, mihi crede, iustitiæ fuit. Nonne ab auctore vitæ se longè distantem amauit? Ergo ante domini mortem suspendium illi inter aëris paratur spatia; eaque temporis celeritate laqueo permittitur, ne simul cum Christo moriatur, forsāque ex sodalicio diuinitas illuminet commorientem; ne post resurrectionem domini decedat, forsā ex resurrectionis prodigio contubernium per fidem resurgentis amaret; ne corpus terræ mandetur, sed inter ætheris inania pendulum raptetur, forsā ex corporis Christi per sepulchrū contactu redux remearet ad lucem. Qui deperibat à domino sciungi tam diffusus pereat à domino, vt nec inter mortuos visitetur, nec inter viuos post resurrectionem vocetur. Egregiè rem dedit S. Hilarius in Matth. *Scedens Hilari itaque suspendit se damnato Christo. Ita mortis Iudæ tempus est comparatum, vt sub passione Domini commotis infernis omnibus, & reuulsis, & in oblivionem officij sui vniversorum elementorum procuratone stupefacta nec inter mortuos visitaretur, nec inter viuos post resurrectionem haberet poenitentia facultatem.* Pulchrè quidem, & cum pipere. diuinæ indoles iustitiæ vel ipsis peccatoribus assentatur, cum plectit. Vt nouerint quid amauerint, punit in amatis. Exulet Iudas à consortio Christi, nec mortuus visitetur, nec in telluris foueā per cauas venas à corpore dominico præsentiat odorem, nec viuat post dominum rediuium è saxo: vt dominum non videat, qui sic dominum repellebat.

Super tribus sceleribus Israël, & super quantum non conuertam eum, pro eo quod vendideris pro argenteo iustum. Cur sic dominus extremum minatur

Luc. 23. 42.

natur exitium, minasque in venditore nequam compleuit? Cur venditio proditori nocuit, quæ profuit vniuersis? nec qui vendidit Redemptorem, redemptionem sortitus est, quam latro vsque ad lignum flagitiosus apprehendit? *Pro eo quod vendiderit pro argento iustum.* Oportuit Si rem pleno pectore haurire cupimus, scrutemur, an proditor nequam redemptionem ipsam fastidiuit, sibi que infestus, ne salute frueretur, forensi commercio Redemptorem exposuit. Emit Diabolus argenteo eloquij fucati hominem: obtulit numisma, in quo adulterinis lineis dissecæ Deitatis assurgebat imago. Filius Dei, vt à Dæmonis iugo hominem erueret, iustæ emptionis contractu, non potentia vsus, verum numisma, in quo altissimi imago naturali stylo cusa nitebat, offerre venit, vt hoc pretio se posset homo captiuus à dedita redimere seruitute. Si pretium, quo peragenda redemptio, perdere satageres, nundinisque committeres, ne teneres; quis valor, vt redimereris, adesset? Nouum venditionis inuentum! Ipsam pecuniam, qua commercia contractum peraguntur venundare & emere, cum non sit res emptionis, sed cuius interuentu quæque res venalis efficitur. Dei numisma, ob cuius valorem commercia beatitudinis cœlesti peraguntur in foro, pro argenteo numismate, in quo Cæsaris imago & superscriptio est, auaritiæ, non salutis amans discipulus commutauit: ergo redemptionem odit, qui censum pro redemptione prodegit. Imò vt à saluari censu magis inueniretur extorris, pretiū pretij proiecit in templo, ne vel ex contacta aliquid sibi adhereret salutis: quid quodd non conuerteretur ad veniam, si pro argenteo largitorem veniæ venundedit? Do nobilem S. Leonis locum serm. de pass. Christi: *Patebant tibi furta de oculis; sed animum interdictorum admonitum, quod minus licuit, amplius incitauit: nec tam placuit quantitas pretij, quam magnitudo peccati. Vnde facinus commercij tui non sic detestandum est, quia Dominum viliter aestimasti? sed quia Redemptorem tuum, ne tibi parceret, vendidisti.* Plena sunt robore & acumine ista: *Sed quia Redemptorem tuum, ne tibi parceret, vendidisti.* Quis tibi indicauit, ô Beate quodd proditor, ne sibi parceret, vendiderit Redemptorem? Quis tam sibi infestus de stoliditate simul & sæuitia contendat, vt corporis sui nimium delinitus ergastulo, pretium ea solum ratione dissipet & abliguriat, ne ob pretij valorem à captiuitatis ferreis compedibus liberetur? Præcipue vrget in Leone, quodd facinus huius nefarij commercij plus detestandum esse videtur, quia Dominum viliter aestimauit, quam quia, ne ab illo redimeretur, venundaret; quoniam infinitudo peccati clariùs apparuit ex infiniti Domini pro vili mercede sacrilega permutatione. Benè Leo rem mensus est. Si vnus argenteus ex institutione sui seu natura in vnus signatæ rei pararetur emptionem; quisquis illum à se libito repulisset, perspicue ostenderet redemptionem noluisse: imò iniuriosiore omnibus se illi exhiberet argenteo, siquidem valoris eius exercitiū illi inuideret, & ab ingenito instituto detruderet. Christus sub ære apparuit humano, vbi figura paternæ substantiæ manebat: nūmus iste eo sub sacculo carnis depositus, vt salus hominis emeretur, iustæque perageretur redemptio: vendidit eum Iudas: quidni vendidisse, ne sibi redemptio contingeret, censeatur, grauiusque commisisse

Leo.

piaculum, quoniam ei valoris opus eripuisse cupierit? Cur redimatur, qui non redimi se gestauerit?

Viderat Vates, de Iuda prædicens: *Dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Mira ad desiderium hominis etiam in plectente iudice obedientia! Pondera repetitionem illam: *Dilexit, & veniet: noluit, & elongabitur.* Sanè qui maledictionem diligit, vtrique & benedictionem fastidit: qui odit benedictionem, maledictionem amare dignoscitur. Quid est quod vtrumque, repetitionis periculo, præscribatur? An vt satius Iudæ colluctatio aduersus propriam salutem promatur, & vsque ad vnguem adhuc in dictionibus ipsis supplicium desiderio respondeat, vt maledictionem inueniat, qui quærit; perdat benedictionem, qui odit? Sed quis tam excors, sibi que inuidus, qui sui maledictionem diligit, benedictionem repellat: malum appetat, bonum excretur: cum potius quo deliciosius à desideriis homo pellicitur, semper bono, licet fucato, inhiat; nec malum possit amare, nisi qua bonum. Benè. Sed qui pomum, cuius nucleus venenum est, benè sibi cognitum appetit; venenum amauisse quis abneget, licet sub cute rosea deceptos oculos illi præbeat? Iustitia in eodem plectit pomo; sed blanditias coloris ab interiori inficit veneno, vt totum pomum tota pœna sit, & castigetur homo in cupitis? Genebrardus in Psalm. Genebr. 108. sic locum expendit: *Dilexit maledictionem, non sub ratione maledictionis, sed boni: quoniam eam dilexit & egit, ob qua sequitur maledictio. E contrario benedictionem noluit, quatenus illis abstinnit, à quibus consequitur benedictio.* Quasi eo vsque fuerit studiosus Iudas impietatum, & omnium sceletum, vt videretur optare infelicitatem & execrationem Dei; aded additus prauitati, vt nullum scelus refugerit, quod ei maledictionem in se prouocaret.

De Iudæorum Principibus, qui argenteos 43. dederunt, vt Dominum emerent, accepit Aug. Augustinus præfatum Prophetæ carmen: *Qui dilexit maledictionem, veniet ei.* Anne Principibus his nefariis paratum fuit ex concupitis supplicium? Pulcher est Ieremiæ locus. *Omnes isti Ier. 6. 30. Principes ambulantes fraudulentem, as & ferrum vniuersi corrupti sunt. Defecit sufflatorium in igne, consumptum est plumbum. Frustra conflauit conflator: malitiæ enim eorum non sunt consumptæ. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos.* Si ided eos flagitij Vates accusat, quoniam se vt argentum plumbi fœcibus inquinauerant; quomodo pro supplicio argentum reprobum nuncupatur? Sanè argentum reprobum idem est, quod plumbo æreue vili admistum. En idem quod noxa, supplicium est. S. Thomas in Ierem. *Quasi dicat: Non solum sunt immundi, sed rekti sunt immunditia, sicut ferrum & es est immunditia argenti. Argentum enim admistum plumbo in fornace ponitur, & sufflante argentario fœces consumuntur, & argentum melioratur, sed plumbum imminuitur. Isti autem positi in fornace tribulationis, & consumpti malis quasi plumbo non sunt correpti. Tandem concludit reprobationis argentum. Argentum reprobum vocate eos.* Si consumpto plumbo remanet defœcatum argentum, quomodo adhuc plumbum in argenteo Iudæorum perseverat? Quia argenteas bracteas in pectoribus effecerant, intus autem plumbum

August.

Matt. 21. 19.
Lu. 12. 33.
Coloss. 2. 9.
Coloss. 2. 3.

plumbum latebat. Ideo pœna est, quod sint argentum reprobum; quippe hæc culpa fuit. Respicit, ut meditor, Vates ad argenteos pro Domino datos, in quibus imago Principis sæculi cœlata fulgebat, & plusquam imago inuisibilis Dei inualuit. Adsit illustris Augustini locus lib. 1. quæst. Euang. cap. 41. *Quod Dominus triginta argenteis venditus est, significat per Iudæam Iudæos, qui sequentes carnalia & temporalia, quæ ad quinque sensus pertinent corporis, Christum habere noluerunt. Homo factus est ad imaginem Dei; quod quia noluerunt, habent impressam imaginem Principis sæculi; & quia eloquium Domini argentum est, tanquam in argento impressam secularis Principatus imaginem, amisso Domino, tenuerunt.* En culpæ compar pœna. Amabant argenteos, in quibus subscriptio Cæsaris: idèd sæcularibus conscripti cœlestia conspiciere non valuerunt. Augustini acumen non modica, nec inamœna lucubratione eger. Qui nucleus est in illis: *Homo factus est ad imaginem Dei, quod quia noluerunt, habent impressam imaginem Principis sæculi, &c.* Meditare nostræ redemptionis ingenium. Redemptio (iam expendere cœperamus) iterata emptio est. Nec ultra contractuum progressa est ars, ut ipsa redemptionis qualitas iteratam subeat emptiorem: quin pro monstro esset, sub hasta collocari pecuniam, quæ venalium rerum commercium innutrit. Qualisne nummus sæcularis? In quo imago Principis cusa est: *Ostendite mihi numisma census. Cuius est imago hæc & superscriptio?* Ex vestigiis sigilli vestigia Dominum: spirat in ære Cæsar, hoc censu vivis. An nummus in excelsis? Sacculos præparare iubemur, quos non avaritia, sed plenitudo Deitatis quæ in Filio est, implebit, in quo sunt thesauri sapientiæ & scientiæ, qui character est & imago: hæc moneta cœlites negotiantur. Sigillum hoc humanus limus concepit, & solidatum lutum, superni Numinis halauit effigiem. Rem mancipi se amavit homo, & velut forensibus numdinis se exhibuit: accessit nummularius, qui ab initio, diuinæ imaginis prædo, rasum & sculptum obtulit nummum reprobam imagine Deitatis cœlaturum: emit. Quæ moneta superest, ut emptio hominis iterata contingat? Nummus ille cœlestis descendit, iam in gemina fronte geminam imaginem ferens, humana nempe, diuinæque forma insignitus, Hispanè, *moneda de dos caras.* En fausta redemptionis fors. Sed cheu? Numisma hoc duplici facie sculptum ob valorem, iam non propter imaginem à Diabolo promissam venditur ab homine; non propter imaginem hominis, in qua Deitatis vestigia perdurant: sed propter argentum reprobum, vileque numisma, in quo imago Cæsaris est. En quadruplex imago; hominis, qua ad imaginem Dei creatus est; Diaboli, qua Filij Diuini in scientia similitudinem sponondit; imago Dei inuisibilis & genita, nempe Filius Dei; imago Principis sæculi in argenteo. Ob imaginem Principis sæculi imago naturalis Dei venundata est ob denarium (ô omnium impudentissimum nefas!) Quale tam execrabili piaculo supplicium? Quod imaginem, quam repulerunt, amittant; quam adamatunt, acquirant, & plumbei, & tanquam exanime metallum obdurati, in imaginem secularis Principatus pertranscant, & quod cupierunt ob

culpam, subeant ob pœnam. Iam potieris Augustino: *Homo factus est ad imaginem Dei, quod Augustinus quia noluerunt, habent impressam imaginem Principis sæculi, tanquam in argento impressam secularis principatus imaginem amisso Domino tenuerunt.*

Ter Petrus negat, & ancillæ voce, & Iudaici foci scintillis accensus. Cur taxatus numerus? Quoniam ter se non negaturum præsumpserat. Vis probem? sciscitatur Petrus? Domine quò vadis? Dominus: *Quò ego vado, non potes me modò sequi.* Et Petrus: *Quare non possum sequi te modò? Animam meam pro te ponam:* En semel. Iterum: *Simon ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum:* ast Petrus: *Domine, paratus sum & in carcerem & in mortem ire:* ecce iam secundò. Denique: *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte.* Petrus: *Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor:* en tertio. Trifariam Domini dictis detrectat assensum: iam ter negauit, cum se non negaturum, ter asseruit: sibi fidens, fidem imminuit, eo lubricus ad casum, quod sibi constans adhæsit. Ergo trina in aula Principis negatio pro supplicio sit, ut respondeat præsumptioni supplicium. Dilucidè Paschasius Paschasius in Matth. libr. 12. *Trina Petri præsumptio præcessit: & idèd ut corrigeretur Doctor & magister totius Ecclesiæ, prouide satis iudicio Dei in isto permissum est, ut ter negaret Deum, qui tertio Domini firmissimis noluit acquiescere dictis.* Si dictis non acquiescere negare est; quid quod ter neget in pœnam, qui tertio dictis Dominicis non acquieuit?

Peccator, quem Deus deserit, ab omnibus creaturis desertus, in iniquitatis eremo iacet.

S E C T I O IX.

VI Deum suum derelinquit, ut alienis deuouetur obsequiis, à quo non derelictus in extremam solitudinis perpiciem abibit? Peccator, etsi hominum stipetur frequentia, solus est extorris à creatore, à creaturis exul aberrat, solius mortis graditur comitatu ut nullus sit, seu mortis, seu inimici est, qui trucidior est morte. Hic totius orationi, quam dixit Achior, scopus est. *Nunc ergo, mi Domine, perquire, si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: & ascendamus ad illos: quoniam tradens tradet Deus illorum tibi, & subingati erunt sub ingo potentia tua.* Obserua ly tradens tradet: ac si penitus Deus se à peccatoris exemerit possessione: & tamen Deus est, qui etsi peccatorem non fecit, hominem fecit. In comitatus à Deo, quo poterit comitatu gaudere? Non longè est ab vnoquoque nostrum: & tamen peccator ab eo longè, est, siquidem & à se, qui culpa corrode inanescit. Genes. 1. *Terra autem erat inanis & vacua:* solet inuisibilis legi, & sic locum versat Anastasius Sinaita lib. 1. Hexam. *Hæc terra erat inuisibilis, quæ non solum non videbatur, sed nec videbat, hoc est, statim ab ortu erat sine oculis & cæca, quam excacauit Princeps tenebrarum sæculi huius. Aqua quoque peccatorum eam obruerunt.*

obruerunt. Vnde dicit terram inuisibilem, ut qua non videretur omnino. Auertam, inquit Deus, oculos meos à vobis. Qua Deo inuisa, Deo inuisibilis pronuntiatur. Multum audes, ô Beate, qui sic oculos claudis diuinos, ut quem mihi lateat, vnus ab exordio delituisse peccator appareat. Non derogat Deitatis lumini, sed peccatoris inuisibilem exprimit conditionem. Qua inanis ab initio terra profertur, meritò inuisibilis prædicatur, ut quæ sub peccatorum fluctibus naufraga, inanis iacebat in imo, vel ipso Deo censeretur extorris, & quasi pulsa ab orbe, utpote Dei oculis destituta.

46. Nequam ille discipulus, qui denarios maluit, quàm Deum, cum se à Deo disiungere curauit delicto, disiectus in supplicio remansit. Ut pretium iactaret, perrexit in templum, inde tetendit in arborem, ut illinc pendulus guttur

Matth. 27. 5. sacrilegum suffocaret. Matth. 27. *Proiectis argenteis in templo recessit, & abiens laqueo se suspendit.* Cur semitam ad arborem templum efficit?

Ut à templo recedens secessisset à Deo, & quem à se pro vili mercede pepulerat, non solum delicto dereliquisset, sed pœna. Cur mortis deligit genus, quo vocis organum strangularet? Ut qui à Dominico ore osculum hauserat, quasi spiritum Creatoris, ut primus homo, insufflatum acciperet, funiculi compressisset angustis, & ea parte à spiritu defereretur, qua spirare consueuerat, & lingua, quæ peregit contractum, fune compacto regrederetur ab ore. Cur in aëris spatium pœnas luit? Ut solitariam regionem nullis ciuibus nisi volucris habitam in morte coleret, qui Deum suum à se propulsare gestiuit: ne alicuius sociali consuetudine viueret comitatus, qui à se Deum comitem inhumanus abegit.

Genes. 2. 7.

Act. 1. 18.

Cur crepuit medius, visceraque turbo concussit? Ne terræ sipus defunctum Deicidam susceperet, nefandoque cadaueri locus esset: sed qui inter cœlum & terram distans peribat, nulla orbis potiretur portione. Hęc dabit Arator lib. 1. hist. Apost.

Arator.

Tadia noxa

*Horruit ipse sua stringens in gutture vocem,
Exemplo cessante reum, qui parte necari
Promeruit, qua culpa fuit, &c.*

Cœli terræque perosus.

*Inter utrumque perit, nullis condenda sepulchris
Viscera rupta cadunt, tennesque elapsus in auras
Pugit ab orbe cinis.*

Solus mortis, dæmonisque contubernio mansit sociatus, qui & Deum & Dei pretium à latere, loculisque dimisit.

47.

Luc. 8. 18.

Hęc peccatoris societas est, Luc. 8. *Occurrit illi vir quidam, qui habebat demonium, & vestimento non induebatur, nec in domo manebat, sed in monumentis.* Cur à domo dæmoniacus iste exulabat, nec terræ faciem, qua conuiueret, sed viscera requirebat, horrida mortis latibula complens? Ut magis solitarius esset solius mortis comitatum elegit: domus erat ipse dæmonis, quem peccati fœdere inquilinum habebat. Non sat fuit dæmoni à conuictu hominum hominem dissociare, sed & ab oculis dimouere conatus est: ut totius vitæ, orbisque priuaretur commercio, non satis hominem inuasisse, sed secum in monumenta ferebat, ut dæmonis & mortis socius esset, magis solus, quàm si cadauer: quippe defunctus, sub monumento solus non est, qui incapax est, suam agnoscere solitudinem. Basi-

lius Seleucienſis orat. 23. *Nam cum ipse dæmonum esset domicilium, pro domicilio habebat monumenta, ut & habitans & vnà habitatus, mortuos inter habitare cogeretur. Imò verò grauiorem mortem vitam sustentare iudicio dato iubeatur. Nam quos inuaserit mors, sensu doloris priuat, & ab iis, que dolorem creant sepulchrum mortuos liberat. Quem inhabitabat dæmon, fœtida sepulchra compellitur habitare, ut segregaretur à luce, & in umbra mortis sederet, qui à dæmonis societate inueterati peccatoris ferebat imaginem.*

Quæ remotior ab omnium creaturarum latere creatura, quàm Dæmon est? eum à se pepulit cœlum; caliginosus aër, ne impensius infestaretur, horruit admittere. Nulla tam insalubris regio est, quæ non ægrè improbi spiritus pondus sufferret: vel homini perditio etiam nomen execrabile sonat; retrò ab omnibus iacitur, nec locus eius inuentus esset, nisi ruina suæ in imæ telluris, vbi sempiternus horror inhabitat, centro posuisset, ut socia habitaret in flâma, ignemque incoheret, qui aded ex sua natura solus est, ut nullam in se creaturam admittat, quin cremet. Inde quodd homo renuntiet dæmoni, in primo baptismatis apparatu iubetur, ut qui societati sanctorum adiungitur, à nefaria dæmonis solitudine secernatur. En peccatoris species: illi quæque creatura renuntiat. Matth. 2. sic Magos *Interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis, renuntiate mihi.* Non sine lepiditate acumen Chrysologi est serm. 158. *Conuenienter dixit: Renuntiate mihi, quia semper diabolo renuntiat, qui peruenire festinat ad Christum. Christianus futurus à Sacerdote cum audit: Renuntias Diabolo? respondet: Renuntio. Propriè ergo Herodes à Magis sibi renuntiari debere dicit, qui se Diaboli sicbat tenere locum, Satana nouerat implere personam.*

Iustitia & sanctitas arctam communionem inducit; peccati indoles dispergere est; illa colligit, hoc dissipat. Ad Ephes. 2. *Ergo iam non estis hospites & aduena, sed estis ciues Sanctorum, & domestici Dei.* Obserua ly *Ciues Sanctorum.* Nullus ciuis ciuium est, sed ciuitatis. Nonne sat quodd sint pariter ciues cum sanctis, eiusdemque patriæ sortem inquilini recipiant? Demirare societatem, quam à peccato ablutio conciliat. Vix à peccato, qui nequam erat, abstergitur, & iam à malignitatis eremo sic comitum frequentiam subintrat, ut non solum intra sanctam ciuitatem, sed & intra sanctos eius ciues insinuari videatur, & indi: ut si ciuis ciuitatis fiat, quisquis illam diutina statione temporis incolit, ciuis ciuium ille dicatur, qui aded eorum cingitur comitatu, ut etiam intra illos habitare putetur, communium charismatum participatione congaudens, & cum omnium frequentia in vnitatem euadens. Non longè differt Anselmus ibi. *Aduena dicuntur, qui, cum non sint indigena, morantur tamen in loco unde non sunt indigena. Sed isti, postquam effecti erant vnum cum illis, non iam alienigena, sed indigena reputantur, ut ipsi cum his, cum quibus erant, essent vnum.* Hęc Dei nostri, comitatus humani auiditas est. *Torcular calcanei solus, & de Gentibus non est vir mecum.* Vide quam causam præsignet, quare rubrum sit vestimentum eius, sanguineoque murice saturatum. Quasi non alia ratio potuerit à filio Dei pretiosum extorſisse cruorem, quàm solitudinis effugium, ne, cum peccati

turbo

turbo omnes homines à consortio Deitatis dissipauisset, creaturæ suæ societate Deus orbaretur. Solus calcavit torcular, cui nullus comes potuit hære, quem inimicitiarum paries discreuerat: sed idè solus calcavit, ut dispersos acinos, botrosque dissectos in vnum compegisset liquorum. Quia solus erat, calcavit torcular, ut in prælio diffitas per nequitiam creaturas vni-
 48. *Matt. 26. 56.* turbo disperfit: *Et relicto eo fugerunt?* Non potuit accuratius Saluatoris exprimi solitudo. *Cur relicto eo,* dicitur eos fugisse, quasi possent, si desertores non essent, vel illum secum trahere, vel cum illo trahi, ut vel simul liberarentur, vel simul occumberent: His verbis Domini solitudo publicata est: nondum redemptione peracta, homines, quos primi peccati tenebat imperium, non poterant Redemptori adhærere. Idè dicitur: *Torcular calcavi solus.* Interlinealis ibi: *De gentibus non est vir mecum. Omnes Apostoli, relicto eo fugerunt.* Hinc forsitan permissum est, ut Apostolorum princeps se triplici negationis piaculo macularet, ne ille, qui vsque ad atrium Prætoris Saluatorem erat sequutus, aliquid redemptioni contulisse in posterum videretur. Cur se non nouisse hominem tam importuna solitudine peierat? Non potuit magis solum Dominum reliquisse, quam cognitione liquisse, sibi que esse extraneum iurasse. Torcular calcavit solus, qui etiam dum calcaret, à fidentissimo discipulo fuit negatus. Hieronymus ibi. *Solus ipse calcavit, nullumque habuit adiutorem. In tantum, ut etiam confidentissimus, & in fidei veritate firmissimus Apostolus Petrus timore territus fugerit, imo Dominum negarit.*

50. Quid tibi proderit Domine, homuncionum frequentia, quorum sic deperis comitatum? *Vbi erit corpus, ibi congregabuntur & Aquila. Vbi ego sum illic & minister meus erit.* Equidem nisi Trinitas esset personarum, quantumvis Angelorum copiar, supplementaque hominum in aula cœlesti circumstent, solitarius Deus permaneret. Nescit aliena natura adminiculum esse cōsortij, sociare non præualet, quem dissimilis secernit species. S. Thom. 1. p. q. 31. art. 3. ad 1. *Licet Angeli & anima sancta semper sint cum Deo, tamen si non esset pluralitas personarum in Diuinis, sequeretur, quod Deus esset solus vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicuius, quod est extraneum naturæ. Dicitur enim aliquis solus esse in horto, quāuis sint ibi multe plantæ & animalia.* Et tamen, qui satis secum ipse associatus est, nec si solitudinis dispendium subiret, posset eam creaturarum consortio leuare, etiam ab exordio hominum sodalitiū amauit: *Et delicia mea esse cum filiis hominum.* Vide, quid optet, non supra homines solum maiestatis tenere, sed homines inter versari: *cum filiis hominum* denotat contubernium. Quid causæ? Quos dispar natura discreuit, congregare nititur amor: imò quod sint vnum cum Filio, qui cum Patre, & Spiritu sancto vnum est. Inde ingenium gratiæ fuit, donique pretiosi inuentum, *ut diuini esset conforres.* Si diuinus amor associare gestiuit, quam putas hominis à Deo suo separationē, nisi peccatum? Ea fuit ab initio serpentis astutia nectere sibi suæ præuicationis conforres, ut

ab eo diuelleret, in quibus, ut sibi adhærerent, iniquitatis picem infuderat, *Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui parati estis Diabolo & Angelis eius.* Cur prius hædos collocavit ad læuam, si statim illos eiacularus in Orcum, discessum imperat, maledictionisque conuitio castigat? *Discedite,* ait, ne vel momento Deo appropinquare censeatur peccator nisi ad seueritatis iudicium. Ut maior à Deo publicaretur repulsa, coram orbis spectaculo reprobi in sinistra sistuntur, quos impetus diuinæ vindictæ à se clariori fragore deiiceret. Exprobationis dolorisque sunt illa verba, *qui parati estis Diabolo & Angelis eius.* Qui à Deo suo discessit per culpam, discedere iubetur per pœnam: qui dæmoni adhæsit, lucēque extorris, tenebrarum principi se associauit, in opprobrium & sibilum creaturarum, ignis & Dæmonis deputatur consortio, ut in improbo sodalitiū miseram solitudinem subeat. Hippolytus orat. de consummat. Hippolyt. mundi apud Biblioth. tom. 3. *Ipsi vobis hac comparastis, iisdem vos fruamini. Discedite à me maledicti in tenebras exteriores, & in ignem, qui non exstinguitur, paratum Diabolo & Angelis eius. Ego vos formaui, & adhesistis alteri.* Ac si diceret: Non in alium finem formaui, nisi ut hæreretis Opifici. Cur ex limo lutoque bitumine, humanum plasma sacer figulus pepigit? Ut iam inde adhæreret opus Auctori, limique reliquiis manus opificis lineretur. Sed lutum præuicatio siccauit: *Gen. 2. 7.* fœmina hæsit serpenti, vterque primigenius se applicuit pomo, & illic in condensam arborem fugit. *Gen. 3. Abscondit se Adam & uxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.* Nōne paradisi florentissima aula Dei erat? Quæ te, homo dementia cœpit, ut censes posse latere intra tui ipsius Domini Domum? Si discedere cupis à Domino, à domo discede ne intra viridaris, vbi Domino suo latibula nulla sunt, ligna permanes. O peccatoris misera solitudo? Adèd à Deo suo incomitatus degit, ut vel in ipsa Dei domo se à Dei oculis ostendat extorrem, & latrunculi more intra ipsam cubile, vbi furtum commisit, se abscondere non recuset. Egregiè Chrysostomus ibi. *Considera vbi occultantur. Nam sicut flagitantes & ingrati quidem famuli, cum non possint à Domino suo occultari hic & illuc in angulos domus currere solent; ita & hi nullum inuenientes effugium, in ipsa domo, paradiso inquam, versantur. Ne mireris: talis enim peccantium consuetudo est. Si sub arbore Dæmon in serpente iacebat, quid quodd illuc se homo contulisset, ut & Dæmoni adhæreret & arbori?*

Si Dauid est, qui Saulis aures lyrâ demulcens, sœuum à corpore Dæmonem pulsat, cur vibrata lancea in Dauidem; assuere sollicitat ad parietem? *1. Reg. 19. Porro Dauid psallebat manu sua, nisi que est Saul configere Dauid lanceas in pariete.* Dauid non solum præsentia comitabatur Saulem, sed ut eum sibi associaret intimius, pulsus chordis in cor se insinuare medullitus conabatur, eum à consortio Dæmonis diuellere gestiens: cur Saul immisso iaculo salutarem sibi medicum transfigere tentat? Quasi iniuria esset peccatori, eum à Dæmonis societate secernere, amici Dæmonis sodalitiū gaudebat, qui omnem aliam comitem creaturam exosus, peccatoris solitudinem exprimebat. Medicinæ merces meditatio fuit transfigurationis. Ne quem haberet, qui eum à Dæmone segregaret, Saul in Dauidem iaculum torquet, non hominis,

Basil. Seleuc. hominis, sed Dæmonis consors. Basilus Seleuc. orat. 15. *Quo pacto Saul audes talia? Quid inde in te ipsum hastam vocas? Si Dauidem sustuleris, quomodo Dæmonem persequeris? Quid eum mori cogis, qui tibi unicum remedium superest?* Desinat Seleuciensis mirari. Peccatori, quem execrantur creaturæ, igneque interdiciunt & aqua, in malignitatis eremo solus Dæmon se exhibet socium. Quia Dæmonem à Saule Dauid expellit, Dauid pellitur à Saule.

Virtus ab iniquis fidelibus damnatur exilio, deportatur in rupes, & quasi transfuga se aliquando comparat in paganos.

SECTIO X.

52.

DEPORTATA virtus per climata extranea vagatur, quam igne & aqua vitiosorum turba interdicit. A fidelium vexillis fides & iustitia non semel transfuga est, & in inimicorum reptat tentoria, quippe quam milites sui in scelerum suggestu condemnant, & impatiens otij ad extraneos operanda transmigrat. Quid est, quod in urbium frequentia, quas signaculum religionis impressit, fideique tessera commendauit, tumultuariò cursitent vitia, & per plateas & compita promiscuè offendimus in iniquos, quibus solus habitus est; religionis sola in manibus larua, sed figura & facies nequitiae. Si virtutem quæras, opus est vectaculo & cursu, ut petas eremum, visites scopulos, ubi cælum agitur & non sæculum. Exultat sanctitas, nec ut hospes admittitur ignota à notis, in ignotos traditur. Vitiorum adoptantur stemmata, legitima proles virtutum, ad petram exponitur ut spuria: idè inter rupes habitat, in nudoque alliditur pauimento, visitatque sub dio; quippe tecta præoccupauit nequitia.

Adest Achior genitus de gentilitatis colluue, in quem animosa fides & spes, quam deposuerunt Hebræi, studiosa hominis se recepit, v. 23. *Si vero non est offensio populi huius coram Deo suo, non poterimus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & erimus in opprobrium vniuersa terra.* Quàm dispar ethnici religiosi proloquium à clamoribus Bethuliensium, qui timore degeneri desperantes Numinis læsere pietatem, dum obsidionem deditione soluere festinabant. Infra. cap. 7. vers. 13. *Indicet Deus inter nos & te, (sic carpebant Oziam) quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. Et idè non est qui adiunet.* O filij nothi! ô sic ignotus Deus & à suis! Barbarus indolem Numinis percallebat, Israëliticus ignorabat, ubi religionis ædes, ubi in propriis laribus sanctitas inquilina. Profanus & de idolorum emeritus reuerentia, diuinæ fidei præstat oraculum à qua interpret mysteriorum Hebræus proteruâ rebellione desciscit. Quid? Despecta à contribulibus virtus se in ethnicum hominem comparauit, donec Israëliticus resipiscens leuaret exilium, & ad sedes pristinas reduxisset. Sic palatur per inhospitalia barbarorum corda iustitia, à

suis indigenis in alienas plagas mulctata, imbutaque paganum, quam fidelis criminosus abegit. Vel Ciconiæ deserunt sarmentorum ædificia, si imminet bruma, & acris tepor insalubri tempestate frigescit, maluntque habitare cum Astris, ubi benigniori cælo foueantur. Et arundines, quas casulas rostri cuspide pullis struxerant, si ver eas deserit, non verentur deserere. Malum hospitium & volucres fugat. Quid quod virtus suos nidulos dimittat inanes, si à malignitatis vaporibus cælum densetur; in barbarasque transmeet regiones, ubi forsan sub melioris rationis viuat aprico.

Isaï 65. vers. 1. *Quæsierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt me, qui non quæsierunt me. Dixi: Ecce ego ad gentem, qua non inuocabat nomen meum.* Si diceret: Repererunt me, qui non quæsierunt me, ex latino stylo intelligerem. Ille quippe reperit, cui nulla vestigationis intentio, & sine meditatione laboris sorte offendit in sortem. Sed ille inuenit, quem perscrutationis cura, studiūque rei attingendæ eduxit in rem. Quid est quod Deus à non quærentibus inueniatur, & qui adest promptissimus, quos nulla fatigatio dimouit, inueniri tamquam à quærentibus pronuntietur? In contumeliam tuam ô fidelis, qui è medio Dominum pepulisti, ut in alienigenas exularet, seque dedisset non quærentibus obuium; à quibus ea urbanitate & studio suscipitur, ut inuenisse dicantur, quasi diutine quæsiuissent. Sic amabili hospitio ethnicus illum fouet & tenet, ut quasi antea fuisset ad tenendum conatus, dicatur inuenire, quem reperit. Quin non est sine acumine illud: *Quæsierunt me, qui antea non interrogabant.* Nemo quærit lingua silente, ore tanquam pedibus pergit, qui inquit latebras, cuius fatagit. Si puerulum mater amittat, per vicos & plateas nulla sine voce cubacula præterit, quin de vagante pignore sciscitetur; & ut possit ab omnibus auscultari, claram præconis vocem conducit, ne, si muta sit inquisitio, gressibus in vanum labore. Sed adeo Deus adhuc in sua patria habetur ignotus, ut si inibi quærat gentilis, superuacaneè interroget quos de indole Numinis tenuit obliuio. Inde ipsemet Dominus se esse repetit ad præsentiam, ut non interrogantium inquisitionem fortunet, & non interrogatus respondeat: *Ecce ego, ecce ego ad gentem, qua non inuocabat nomen meum.* Pedes inquentis audiuit, qui ad vestigiorum strepitum, non ad linguam respondit: quasi solus ipse potuisset notitiam sui reddere vestigantibus.

Qui possunt vernaculi Domini Dominum in extraneas insulas deportare; cuius immensitas & religio nullum à suis patitur exterminium? Ea est hominis proterui potentia, ut in tribunali nequitiae ciuem suum, imò cibum, pabulique datorem Deum Optimum detrudere gestiat, carnalibus indigenis religiosam præoccupans urbem, alienisque epulis viscera replens, ne Deitati suppetat locus. Numeror. 11. vers. 18. *Ut det nobis Dominus carnes, & comedatis usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam, eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est.* Si diceret. Qui in medio vestri erat, sententiam caperem: sed qui adhuc post repulsam perseverat in medio, cur pulsus dicitur, qui ibi est? Scit improbitas supra omnipotentiam contendere,

53. Isaï. 65. 1.

Num. 11. 18.

contendere, duoque contradictoria quod nulla potest virtus innectere. Immensus, quia per vniuersitatem distenditur, ubique quidem est, sed nullibi pressus. Et tamen Israëliticum malefua nequitia Deum à se propellere, vt Aegyptias & barbaras carnes in se recepisset, auebar. Ergo en vtrumque. Quàm immensus adesset; quàm voto relegatus, abiisset.

54. Occumbit Lazarus domino absente. Soluebant parentalia sorores, sed fides abscesserat cum defuncto. Accedit ille, vt vitam & oculos reddidisset, quem feralis lapis iam à lucis oculis dimouebat. Sed Magdalena non vestigat apud Dominum vitam, imò mortis arbitrum ob absentiam de fraterna morte condemnat. Ioann. 11. vers. 21. *Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.* Quid ais, ô mulier, & quidem quam de charitate Dominus commendauit! vbi charitas, vita est; sic amasia fidei vitam sepelisti cum mortuo? Causaris immensitatis absentiam; quasi distantia corporis Deum sequestrauisset ab vrbe? Imò nunc longius exulat quem sic irreligiosa repellis, rata non posse à mortis retinaculis dirimere fratrem, nisi super lapidem adsit, qui quàm absens, impos fuerit ad imperium mortis, ne irrueret. Sed & absens potuit spicula mortalia retundere, quo cum non descenderit in specum, intra cinereas latebras monumenti spiritum insperget defuncto. Quo Magdalene fides aufugerat? Ad ethnicum, forsitan Centurionem. Seruum eius in iura mortis paralytis relaxauerat; accedit ad Dominum, vt verbo constringeret neruos, auerteretque fatum imperio. Marth. 8. vers. 7. *Et ait illi Iesus: Ego veniam, & curabo eum. Et respondens Centurio ait: Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Quàm dispar in ethnico, ac in foemina fides! Illa non nisi Dominus affuisset, salubritatem credidit fratris; hic falsus est sanitatem properam de distantia. Illa rudis impingebat in corpore; hic subtilis totam transfretauit Dietatem. Illa religiosa pro voto, fraternæ ospitatis iniuriam à Domini absentia illatam dolebat, hic nullam Dominicæ potestatis putabat dispendium, distare corpore, cum peristeret principatu. Ergo ait Dominus vers. 10. *Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel.* Cur non innensisse se dicit, quam quærebat in suis? Quoniam de Israëliticis dignior post amoris ingenium Magdalene feruor euaserat; & tamen fides eius in Centurionem ethnicum transmigrauerat, qui in pectore receperat Dominum, quem à sua patria degener pepulerat incredulitas. Bene Augustinus serm. 6. de verbis domini: *Dicendo autem se indignum, prestitit dignum, non in cuius parietes, sed in cuius cor Verbum Dei Christus intraret. Nec hoc diceret cum tanta fide, & humilitate, nisi illum, quem timebat intrare domum suam, corde gestaret.* Ergo Deum gestabat pectore, cum accessit, eique dederat nobile hospitium, qui propulsus à suis per tuguria ethnica vagabatur.

55. Occurrunt Domino decem leprosi, vt saniem tergeret, pustulisque contritam carnem redderet floridam sapitati. Ille vt foetidas crustas, fidei pharmaco repurgaret, ad præsentia sacerdotalis vnguentum ibi sanaturus, remittit, vt maius appareret miraculum, quoddà Domini curarentur absentia. Luc. 17. vers. 14. *Quos*

Zerda in Iudith. Tom. I.

vt vidit, dixit: *Ite, ostendite vos Sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt: Vnus autem ex illis, vt vidit, quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum, & cecidit in faciem ante pedes eius: & hic erat Samaritanus.* Quid est quoddà hic alienigena se pro munere salutis rependit, & fidem, quam expertus erat munditie, properæ gratitudinis reproduxit stylo? Si nouem ex Israël mundati: cur turpius ingratitude squalent, vt lepram, quam pepulerat obedientia, irreligiosus torpor reduceret? Sanè cæterorum fides quasi scabiem pateretur membrorum, & improbo teneretur hospitio, se in alienigenam protinus recollegit. Quare cumlatus in fide, ante pedes Domini cecidit quasi à pondere grauis, & retulit vnus pro nouem discollis gratitudinem, quasi cæterorum sequester. Vides? Respondit Dominus vers. 18. *Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade: quia fides tua te saluum fecit.* Ergo Dominus, nonne & cæteros saluos reddidit fides, & quos taminauerat lepra, religiosa virtus absterxit? Sanè dimidia sanitas non à medico perito contingit, nec dimidia à Numine venia. Quale hoc alienigenæ elogium, quoddà eum singulariter fides mundauerit? Certè reliqui erant fideles, sed non fecerat fides prodigium; quippe curta & debilis non ab animo redundauit in Corpus. Opus fuit illis Numinis benigniori potentia, quæ in fide desides salutem donauit. Hunc, qui Samaritanus erat, solius fidei exuberans impetus in foetida membra ab spurcitiis lepræ dimouerat. Aliorum fides se in Samaritani pectus collegerat, quasi propriorum larium tepiditatem pertæsa: vnde sic in alienigena excreuit, vt eum tam nobili sarcina onustum ante pedes domini depressisset, publicanus à fide promeruisse salutem, quæ etiam ab Israëliticis sanis, animorum fugiens segnitiam, in Samaritanum aufugerat.

Inuidia amat solitudinem in fastigio, vel in Deitatem audet, quæ à se inuidie suspensionem sumptibus Incarnationis abegit.

SECTIO XI.

56. **P**ERNICIOSVM optimis telum inuidia est, inopinantes securosque discit, procellæ more, quæ in ipsa sereni fiducia solet emergere. quid? Et in ipsum Deum Optimum maximum, est, qui inuidiosam pharetram à sagittis denudet; qui, licet, quàm inuulnerabilis est, ictum timere non possit, tamen vel ipsum crepitum execratur. In bonum consulem Achiozem, Holofernis exercitus iacit stomachum, quoniam Hebræorum deo sic detulerat, vt eius virtutem in auxilium suorum nullis posse armis impediri protulerit. Quo fonte manauit liuor inuidæque ebullit superbia? A diuinitatis inuidia. Nolebat Nabuchodonosor in deitatis opinione habere consortem, nullūque præter ipsum, deum

Aa nuncu

nuncupari. Ergo malam crucem Assyrij parant Achiori, quoniam Deum Hebræis opitulaturum prædixit. Iactura humani affectati-
 Iudith. 5. 28. que Numinis cogitata est honos diuini. *Ut ergo agnoscat Achior, quoniam fallit nos; cum capti fuerint potentes eorum, tunc enim eisdem gladio transuerberabitur: ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terra est, & præter ipsum alius non est.* Eadem ferme insania intinctus; similia blaterat Holofernes cap. 6. Ergo ingratitude feritatem sibi, ut fureret, conciliavit: insaniuit inuidia: quæ usque in Deum miseri pectoris principatum extendere non est verita. Vel Deo non parit, quæ in omni fastigio sibi arbitratur imminere perniciem. Nec in Diuinitate vult habere sodalem Nabuchodonosor, parum esse ratus esse Numen, si & aliud sit.

57. Mitius in Angelo nequam processit inuidia. Qui similitudinem concupiuit, prototypum falsus est: *Conscendam in cælum, ero similis Altissimo.* Cur solius similitudinis auiditate peccauit? Quoniam non usque adeo potuit in inuidiam procedere, ut se solum concupisceret esse Deum. Non tentauit Altissimum à solio detrudere, qui eius imaginem penicillo superbiæ in se depingere conabatur, non substantiam diripere. Certè Claudianus Mamert. lib. 3. de statu animæ ait: *Diabolus improbe superbia tumuit, & inuidia febre tabuit.* Quæ improbi impulsus commotio febre hanc indicauit in Angelo? Similitudinem appetiisse. Noluit esse in Deitatis imperio solum: cui inuidiæ facibus ardens se æqualem ponere meditatus est. Benè cognouit superbus ille, immortale Numen angelicis insidiis à maiestate, columitateque decidere non potuisse, qui saltem se ei similem adiicere cogitauit. Inuidiæ stoliditas eum delusit. Nulla similitudo, nisi quam perfecta generatio commendat, in eandem potest naturam virtutemque æqualitate perfectionis contendere. Errauisti miser. Similem sibi habet Altissimus, in Filium, qui non ascendendo ab inferiori loco, sed procedendo à Paterno sinu speculum sine macula euasit. Ergo qui non potuit, inuidiæ suæ cogitatum stolidum adipisci, nec æqualitatis solum obtinere cum Deo, ut inuidia incrementum sortiretur erroris, eam in hominem instillauit, non iam similitudinis suggerens appetitum, sed & Dei hominis occisionem inspirans. Vix Deum in humanitate coniecit, cum ad eius mortem concitauit Hebræos, ne præter Nabuchodonosorem, nempe Diabolum, alius Deus coleretur in terra. Ioannes 8. *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere, Ille homicida erat ab initio.* Ergo nē desiderauit Dæmon, Creatorem occidere, imposque virium conduxit hominem in carnificem? O ultra Dæmonem hominis inuidentis nequitia! Ille ab initio non Deum interimere aggressus est, utpote quem sciebat vitalis originis esse fontem, sed ut vnitatem dirimeret, similitudinem cogitauit: homicida fuit, non Deicida, qui enecuit hominem, cum eum de similitudine tentauit Auctoris. Quid? Potuit Deus mori, qui factus homo se passibilitati subiecit. Subcreuit inuidia: iam Dæmon in homine meditatur Deicidium, qui Christum, etsi quā hominem, tamen quā Filium Dei suspicatus est, cruci suffixit, &

qui ab initio homicida erat, tractu tem poris Deicida fuit. Suffragatur Chrysologus sermon. 172. Chryc. *Inuidia cælum tentat, ibi enim Diabolum fecit ex Angelo: Et statim: Vastat populos, namque Iudas hac, si dici fas est, si capis sermo, fecit esse Deicidas: Deicidas diximus, non quod peruenit, sed quod facinus hoc tetendit: In Christo enim Iudæi non hominem tantum, sed Deum Filium Dei conati sunt opprimere, negare virtutem.* Intortā semitā processit Dæmon: qui similitudinem Dei per inuidiæ tramitem tentauit arripere, se deformitatis fuligine defœdauit, & dum penicillum parabat, totum atramentum in linteum cecidit denigrandum.

58. Quid est apud Chrysologum, inuidiam fecisse Deicidas, cum Deus ab occisione immunis sit, nec quā Deus, sed quā homo decessit in ligno? O optimè! Inuidiæ malum alta petit, turres sollicitat, & cacumina. Nihil altius Deo est: & tamen si patibilis esset Deitas, ab hac vna peste decumberet. Ea largitate se egerere conatur in alium, ut si esset possibilis alius Deus, totam, ut esset, in illum forsan traiecisset Deitatem. Quid te, ô Arri, vili cogitatu proiectas? Si Filius Dei Deus non est, Patrem à Deitate sequestras, qui inuidiam ei subrogas pro Deitate. Si inuidus, Deus non est. Cur inuidus esset, si quem edidit Filium, non ederet Deum? Quoniam poterat, non læsa vnitatem in substantia, Deum gignere, sibi que Deitatem adimeret, si per inuidiam Vnigenito non dedisset. Gregorius Nazianzen, orat. 1. sic Arrium plectit *Nec rursus iuxta Arrij pulchrè nominatum furorem, naturas secantes, in Iudaicam inopiam redigamur, atque in diuinam naturam inuidiam inducamus, solo in genito Deitatem circumscribentes, perinde ac vereamur, ne Deus nobis corrumpatur, si Dei veri, & naturā aqualis Pater esse credatur.* Hæc summa Dei nostri largitas est non alteri personæ inuidere Deitatem; sed cui potuit, illicò præstittisse, & quod magis ab inuidia abhorreret, non solum libenti amore, sed & naturæ necessitate in duplicem personam per æternas & in eluctabiles origines se egressisse. Verba sunt illa Nazianzeni: *Nec in diuinam naturam inuidiam inducamus, ne Deus nobis corrumpatur.* A contraria noua forma vetus cortumpitur: si inuidia corruptio Deitatis esset, quid de huius mali feritate non cogites? Luci nulla qualitas est contraria: quæ poterit esse Deitati? Inuidia.

59. Cur homini candidato Deitatis per innocentiam sic suggerit Serpens? *Nequaquam moriemini: scit enim Deus; quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Di; scientes bonum & malum.* Obserua emphasim in illis: *Scit enim Deus.* Si, quoniam sciuerat, à depranso fructu in Deitatem hominem asserendum, iussit, ne carperet; homini Deitatem inuidit. Quid ô serpens? Si inuidit, Deus non est. En quali consequutione calliditas maligna processit. Inde aggreditur in Deitatem inducere diuisionem: *Eritis sicut Di.* Deitatem, quam inuidiam vocare præsumpsit, secare veritus non est, sicque Deos homines facere, quoniam inuidā Deitas, non est Deitas. Hinc Basilus Seleucus ea Serpentis verba sic expendit. *Non per amorem, sed per inuidiam arbori interdixit, primum esu, ut diuinitatis aditu prohibeat.*

prohibeat. Statimque insurgit, pro Deo vindicem agens: Citra inuidiam fructu interdixi, neque mihi unum reſeruau: nullius enim indiga mihi natura eſt, verum ut prohibitor cognito, prabitorem quoque agnoſceres.

O quali ſtudio ſe Deus ab hac Dæmonis ſuſpicionē eleuare ſatagit, ne inuidus reputetur, ſed bonus! Cur omnem Incarnationis œconomiam, humanæque ſalutis negotium expreſſit ſub ſymbolis eſcæ, & in cibandi hominis veritate perfecit? Ille, qui cibus intellectualis eſt, utpote Verbum, non alia ex Diuinis perſona, carnem aſſumit: naſcitur in Bethlehem utpote panis domo: ex ventre, qui acruus tritici erat, quem virginea lilia vallabant, traducitur in præſepium, ut animalium brutefcentium fameſcentem inedia cœleſti ſegete ſaginare. Primum miraculum in conuiuio operatur: ut crateres incenduntur liquore, frigidum amphoratum laticem vertit, ne quid epulis defeciſſet: parabolas conſtruit ex cibo. Luc. 11. *Commoda mihi tres panes.* Luc. 13. *Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farina ſata tria.* Luc. 14. *Homo quidam fecit cœnam magnam: in vestibulo paſſionis.* Luc. 22. *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum.*

Vel ipſi Iudæ bucellam porrigit, ut deglutiat: in patibulo ſitire ſe clamat: è lapide glorioſas corporis reſumens exuias, illicò ſe ad Caſtelli concitat menſam, & in amico publicat pane.

Luc. 24. *Cognouerunt eum in fraſtione panis.* Ioan. 21. *Non cibi indigus, manducantis habitum non detrectat; nec glorioſi corporis indicat contumeliam, extraneis ſe dapibus immiſcere.*

Ioan. 21. *Pueri, habetis aliquid pulmentarij? Adhuc in momento diſceſſus, cum nube famulante, iamiam ſe eripere parabat in cœlum, māducare non deſtitit:*

Act. 1. *Et conueſcens præcepit eis, &c.* Vel ipſam beatitudinis ſortem ſub epularum charactere deſcripſit: Luc. 12. *Faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis.* Quid? Conuiuia peccatorum frequentat, & cui natura Deitatis ieiunium eſt,

conuiuium epulonis ſuſtinuit. Matth. 11. *Venit Filius hominis manducans & bibens & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini, & publicanorum, & peccatorum amicus.* Quid tibi cum obſoniis abſtinens nimium, temperantiæque tenax diuinitas? Cur ſic homines prouocas in conuiuia, te vitem ad potum, te frumentum præſtas ad cibum? Tot periculis à ſe inuidiæ notam depellit. Dixerat ſerpens, eſum homini inuiſſe, ne in Deitate pateretur æqualem: *Non per amorem ſed per inuidiam arbore interdixit.* Ergo largitatis ad cibum argumenta multiplicat, Redemptioniſque munus ſalario cibi & potus innutrit in homine, ut per eſcam ad liberalem redeat Deitatem, qui ab eſca interdicta inuidiam cogitant.

Nec ſatis: Non extera ſegete viteque aliena in hominis alimentum quieuit, ſemet in cibum præſtitit, & in potum, ut Deitatem, quam promiſerat ſerpens, ſub inuidiæ excuſatione præſtaret. Solus Dæmon inuidit, & Deitati, quoniam Deum incu-

ſauit de inuidia, & homini, qui per eſcam putauit Deitatis reddidiſſe incapacem. Stomachum proritauit ad pomum, ibique ſerendam Diuinitatem promiſit, ubi ad ſubſtantiæ ætatem ſeritur cibus. Deſiderium ad Deitatem uſurpandam accendit, quaſi quod ſolius deſiderij eſt, neutiquam poſſet ad ſortem operis peruenire. Ergo cur Dominus corpus ſuum & ſanguinem, ut conuiuas homines paſcat, ſub panis & vini ſpeciebus in inefſabili collocat ſacramento? Ut liuidi ſerpentis mendacium in veritatem conuerteret, dum panem conuertit in corpus, & quod ille promiſerat inſidiando, Deus compleat paſcendo, Dæmoniſque inuidioſam publicet indolem, qui Deitatis participium homini inuidit; ſequē ab inuidiæ ſuſpicionē defendat, qui vel in mica porrigit Deitatem. Rupertus: *Hinc præcipuè Diuinitatem ſuam pollicetur, & illuſionem nequiſſimi nebuloniſ, qui dixit: Comedite & eritis ſicut Dij, non ſine magno cruciatu eiſdem ſeridò loquentis in verum effectum conuertit.* Obſerua illud: *In verum effectum conuertit.* Non ſat panis naturam in ſubſtantiā corporis conuertit, quod liberalitatis prodigium fuit: ſed & ſubdolam mendacemque Dæmonis ſponſionem in veritatis conuertit fauorem. Diuiſit paruulis panem, ſubſtantiā non diuiſit, qui, ut rotam vnicuique daret, totam collocauit in parte. Nonne ea abutitur, qui prauè ſuſcipit, ſceleratè decoquit, ingratiſſe diſſipat? Satiùs vult, ne in aleam inuidiæ ſuſpicioſè iactetur, diſſipationis periculo ſacras ſui corporis permiſiſſe diuitias.

Iunior filius, cui adoleſcentior ætas ſeniorē ſibi malignitatem conduxerat, portionem ſubſtantiæ popoſcit à patre. *At ille diuiſit illiſ ſubſtantiā.* Si ille ſolus petiit, cur illis præſtitit, nec ſibi reliquit portionem, quam maturior non popoſcerat filius? An quia nescit pater, ſubſtantiā diuidere, quin totam det? Imò cur adoleſcentulo præſtat, quam ſcit luxu flammaque libidinis decoquendam? Vtrique illicò elargitus eſt, ne inuiſſe putaretur filiis poſſeſſionem bonorum, quæ paterna prouidentia, ne diſpendium paterentur, in diſcretionis ſacculo reſeruabat.

Chryſ. ſer. 1. *Petente vno ambobus totam ſubſtantiā mox diuiſit: ut ſcirent filij, quod antè tenebat pater, non fuiſſe auaritia, ſed amoris, prouidentia, non inuidia non dediſſe.* A ſtemmate Deitatis degenerat, qui febrem patitur inuidentiæ. Nabuchodonosor, qui ut ſolus Deus habeatur, omnem Deitatis in aliis geſtit interimere coniecturam; quā putat inuidiæ ſemita vnicam obtinere Deitatem, amitteret, licet quā ſuperbus eſt homo eam obtinere potuiſſet. Utamur Arnobij verbis lib. 1. contra gentes: *Id quod ſibi conſeſſum eſt, impertiri alteri nolunt? Hac eſt iuſtitia cœlitum: hac Deorum iudicium ſanctum? Nonne iſtud linoris eſt atque auaritia genus? Nonne obreſcētia quadam ſordens, ſuas eminere tantummodò velle fortunæ, aliorum reſ premi, & in contempta humilitate calcari?*

CAPVT SEXTVM.

FACTVM est autem, cum cessassent loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior: 2. Quoniam prophetaſti nobis dicens, quod gens Israëſ defendatur à Deo suo, vt ostendam tibi, quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor: 3. cum percusserimus eos omnes sicut hominem vnum, tunc & ipse cum illis, Assyriorum gladio interibis, & omnis Israëſ tecum perditione disperiet. 4. Et probabis, quoniam Nabuchodonosor Dominus sit vniuersæ terræ, tuncque gladius militiæ meæ transiet per latera tua & confixus cades inter vulneratos Israëſ, & non respirabis vltra, donec extermineris cum illis. 5. Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus; & pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat à te, si verba mea hæc putas impleri non posse. 6. Vt autem noueris, quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis: vt dum dignas mei gladij pœnas exceperint, ipse simul vltioni subiaceas. 7. Tunc Holofernes præcepit seruis suis, vt comprehenderent Achior, & perducerent in Bethuliam, & traderent eum in manus filiorum Israëſ. 8. Et accipientes eum serui Holofernæ profecti sunt per campeſtria: sed cum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularij. 9. Illi autem diuertentes à latere montis, ligauerunt Achior ad arborem manibus, & pedibus, & sic vinctum restibus dimiserunt eum, & reuerſi sunt ad dominum suum. 10. Porro filij Israëſ descendentes de Bethulia, venerunt ad eum. Quem soluentes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuētes, percontati sunt, quid rerum esset, quod illum vinctum Assyrij reliquisset. 11. In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Charmi, qui & Gothoniël. 12. In medio itaque seniorum, & in conspectu omnium Achior dixit omnia, quæ loquutus ipse fuerat, ab Holoferne interrogatus: & qualiter populus Holofernæ voluisset propter hoc verbum interficere eum. 13. Et quemadmodum ipse Holofernes iratus iusserit eum Israëſitis hac de causa tradi: vt dum vice-rit filios Israëſ, tunc & ipsum Achior diuersis iubeat interire suppliciis propter hoc quod dixisset: Deus cœli defensor eorum est. 14. Cumque Achior vniuersa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu vnanimis preces suas Domino effuderunt. 15. Dicentes Domine Deus cœli & terræ, intuere superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & faciem sanctorum tuorum attende, & ostende quoniam non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias. 16. Finito itaque fletu, & per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior, 17. dicentes: Deus patrum nostrorū, cuius tu virtutem prædicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinē, vt eorum magis tu intetum videas. 18. Cumque verò Dominus Deus noster dederit hanc libertatem seruis suis sit & tecum Deus in medio nostri; vt sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus conuerſeris nobiscum. 19. Tunc Ozias finito consilio suscepit eum in domum suam, & fecit ei cœnam magnam. 20. Et vocatis omnibus presbyteris, simul, expleto ieiunio, refecerunt. 21. Postea verò conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam orauerunt petentes auxilium à Deo Israëſ.

Litteralis Commentarius.

Vers. 1. Factum est autem, cum cessassent loqui, indignatus Holofernes vehementer dixit ad Achior.

Vers. 2. Quoniam prophetaſti nobis, dicens, quod gens Israëſ defendatur à Deo suo, vt ostendam tibi quoniam non est Deus nisi Nabuchodonosor.

Vers. 3. Cum percusserimus eos omnes sicut hominem vnum, tunc & ipse cum illis, Assyriorum gladio interibis, &

omnis Israëſ tecum perditione disperiet.

Vers. 4. Et probabis quoniam Nabuchodonosor Dominus sit vniuersæ terræ, tuncque gladius militiæ meæ transiet per latera tua, & confixus cades inter vulneratos Israëſ, & non respirabis vltra; donec extermineris cum illis.

Vers. 5. Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus; & pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat à te, si verba mea hæc putas impleri non posse.

Vers. 6.

Vers. 6. Vt autem noueris, quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis ut, dum dignas mei gladij pœnas exceperint, ipse simul ultioni subiaceas.

discernunt, quod illa sensus arripit, detenuet vires, abigat mentem; hic pacatè per os sacra verba producat.

Tuncque gladius militia mea transiet per lateratua. Exponit Lyra: Ex quo videtur, quod Lyra. intendebat eum interficere pluribus plagis, & cruciatibus: ideo non dicit militis, sed militia; quia intendebat eum militum ludibrio exponi. Apud veteres hoc inualuit ignominiosum & sæuum militis supplicium. Tacit. 1. Annal. Stabant legiones pro concione districtis gladiis; reus in suggestu per tribunum ostendebatur; & gaudebat cadibus miles, tanquam semet absolueret. Ammian. Amm. Marcell. lib. 29. Quid de istis nefariis proditoribus fieri oportere, contubernales deuoti censetis? Sequunturque acclamationes rogantium sanguine vindicari, eos, qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos. Do Curt. lib. 3. Nihil tutius fore, quam circumdatos eos exercitu toto obrui telis documentum non inulta perfidia futuros. Pœnas à militia, id est, reliquo exercitu militi inflictas describit Polyb. & eius scholiator Lips. lib. 5. de milit. Rom. dial. 18. Libare iuuabit hæc verba: *Eoque fit, ut quidam in presidis certò pereat, pluribus ingruentibus, dum locum verentur deferere, metum huiusce pœna.* Notum est, quo signo omnis militaris cohors à milite sumebat supplicium, nempe cum fuste tribunus militem percutiebat. Audi Polybium: *Ea pœna est talis. Fustem capiens tribunus condemnatum leniter tangit, & delibat: quo facto, omnes, qui in castris sunt, ferientes alius fustibus, alius lapidibus, plerosque in ipsis castris occidunt. Itaque planissime pereunt, quos ea calamitas attingit.*

Et confixus cades inter vulneratos Israël, & non respirabis ultra, donec extermineris cum illis. Censetur nimium impedita sententia: est quidem. Imò respirabit, donec spiritum ager: quippe post occubitu qui respirare valebit? Effugiunt variè Neotherici: Alij parenthesi concludunt vsque ad illud: *Non respirabis ultra, ne tuncque prima illa. Gladius militia mea transiet per lateratua, cum illis: donec extermineris.* Alij confugiunt ad illud commune, *ly donec non vsquequaque exclusiuam esse dictionem apud sacra, ut compertum est illis. Matth. 2. vers. 25. Et non cognoscebat eam, donec peperit.* Sensem ego absque parenthesi eliciendum credo. *Non respirabis, id est, æquo animo esto: non spiritum ages, siue animam, non interibis, donec cum Israëlitis occumbas, & illos confixos confixus comiteris; aggerem cadauerum augebis: ni ipsi gladio meo cadant, superstes eris.* Opportunè huic explicatui Græcus adstipulatur; *ὅς οὐκ ἀπολὴν ἔως ἐξολοτρευθῆς μὲν αὐτοῖς,* id est, *non peribis, donec extermineris cum illis.* Græc. adsonant, quæ subdit: *Non concidat vultus tuus, si verba mea hac putas impleri non posse, Anne respirare idem, quod expirare est? Certè pro reddere animam posuit. Cicero 2. de nat. Deor. Aliiter: Et non respirabis ultra: id est, requiem non habebis, spiritum non educes, anxio, & obtuso corde ferme suffocaberis; nec inter nos animosè vigebis, quousque cum illis occumbas.* Accinit Græcus: *ὅκοις ἐπὶ τὸ πρόσωπον μὲν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔως ἐξελθῆς τὸ γένος τῆς ἀνθρώπων.* *Non videbis amplius faciem meam à die hac, quousque ulciscar genus eorum, qui ex Ægypto.* Cur qui ex Ægypto

IVIDA furoris signa intra scabiem pectoris frænauerat Holofernes, ebullientiaque ab animo superbo verba represserat; ne vago tumultui, supremi ducis vox misceretur, & à grauitate decideret Principis sermo, turbine popularis clamoris conquassatus. Vulgi Primorumque expectauit silentium, ut de constructo solio, seuerioris styli verba componeret, & maiestatis, & minarum plena. Emphaticè rem describit textus Græcus iuxta Vatablum: *Postquam tumultus hominum confectum circumstantium sedatus est, Holofernes summus Imperator exercitus Assyriorum coram omni alienigenarum populo, ac Moabitis, conductiisque Ephraim militibus Achio rem ita alloquutus est.*

Quoniam propheta si nobis. Illudit Dux, & nugatoriâ irrisione nūcupat Prophetam: cenfeo gemino zelo, & aduersus Achiorē, & aduersus Iudæorū Deū, cuius virtutis præextiterat perorator. Aduersus Achio rem quidem quoniam homo profanus, quem infra apud Græcum, *mercenarium Ammonitarum* appellat, se dominicum vatem, quasi Numine imbutus, & ex tripode turgens ediderit. Ne sutor ultra crepidam, ne anser inter olores. Num & Saul inter Prophetas? in prouerbiū, & paræmiā iuit. Aduersus Deum, quoniam Propheta os Dei dicitur. Hierem. 15. vers. 19. *Quasi os meum eris.* 3. Reg. 22. vers. 23. Luc. 1. vers. 70. Actor. 3. vers. 18. Ac si diceret: Quis Deus hicce, cuius tu os, à vili organo sordet Numen istud: nullus diuino flatu imbueret sic potest mentes, ac Nabuchonosor, qui Deus solus. Vtrumque explicatum prodit mihi textus Græcus: *Quis tandem es tu Achior, qui Prophetam egeris inter nos hodie, & genus Hierosolymitanum bello inuictum esse dixeris, quod Deus ipsius illud defendat. Aut quis est Deus præter Nabuchodonosorem.* Huiusmodi interrogationes ab animo supercilioso, temnentēque veniunt: Sic Marc. 6. vers. 2. *Vnde huic hæc omnia? Et qua est sapientia, qua data est illi? Et virtutes tales, qua per manus ipsius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Maria? Nec distat à vero notam infamiæ, stultitiæque inuississe Achiori: Quoniam propheta si nobis: prophetare etenim usurpari solet de insanienie stultaque dictione, & amentium deliramento, quare vox Hebræa in Hithpael accipitur de falsa, fictaque prophetia. 1. Samuel. 19. Et prophetabant etiam ipsi. 1. Reg. 28. ubi pro prophetabant, Targum legit, & insaniebant. Adsonum est Ethnici stylo: profanorum enim vates prius furore, quàm Numine imbuebantur, rabieque & vertigine agebantur. Catullus de Atti Cybelles.*

Abit in quiete molli rabidi furor animi.

Virgil. 6. Æneid.

Bacchatur vates, magnum si pectore possit

Excussisse Deum: tantò magis ille fatigat

Os rabidum, fera corda domans, fingitque premedo.

Hebræi inter prophetiam, & Spiritum sanctum Zerda in Iudith. Tom. I.

Ægypto? Illud ita dictis. Dixerat Achior: Israëliti dum Deum eos ab Ægyptiis compedibus eruisse, cœlestibusque prodigiis, proprio potentique Numine in libertatis sortem eduxisse, Irridet, subsanatque Dei Hebræorum potentia, dum eos nuncupat Ægyptios.

6. *Non concidat vultus tuus, & pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat à te.* Ergo palluit Achior. Cur sic genas exhaust metus, furoreque defœdavit? Quoniam verè non propheta, licet non absque cœlitus fauente Numine. Timuit, ne fortè piaculum contraxissent Hebræi & à deserto Deo suo pœnas daturi. Benè Dionysius. *Quamuis Achior credidit se vera dixisse, non tamen mirum fuit, quòd timuit: quoniam ignoravit, an filij Israël Deo placerent: & quoniam vidit, verba sua recta intentione prolata, tam peruersè, agrè, & erroneè esse accepta.*

Vers. 7. Tunc Holofernes præcepit servis suis, ut comprehenderent Achior, & perducerent in Bethuliam, & traderent eum in manus filiorum Israël.

Vers. 8. Et accipientes eum servi Holofernis profecti sunt per campestria: sed cum appropinquassent ad montana exierunt contra eos fundibularij.

Vers. 9. Illi autem diuertentes à latere montis ligauerunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & sic vinctum restibus, dimiserunt eum, & reuersi sunt ad dominum suum.

Vers. 10. Porro filij Israël descendentes de Bethulia, venerunt ad eum. Quem soluentes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuentes, percontati sunt, quid rerum esset, quòd illum vinctum Assyrij reliquissent.

7. *Vers. 7. Et perducerent eum in Bethuliam.* De hac Adrichomius in tribu Zab. 59. & nos supra Alia est à Bethul, seu Bethuel, quæ & Bethularma dicitur, & à Hieronymo Bethul, & Bathuel in tribu Simeonis, de qua Ios. 19. 1. & Paral. 4. Nobilis ciuitas indicatur, quippe in quam Holofernes præliarium copiarum impetum intendit, subiacentia oppida contemnens. Frequentia ciuium & Israëliti dum commercio indicatur instructa, siquidem ut filiorum Israël manibus traderetur Achior, illuc transuectari iussus. In etymologia nonnihil litis inuenio. Luterus, qui ignoram urbem esse blaterat, hac voce virginem significari ait. Serarius castigat hæreticum, & virginem Dei siue virginitatem Dei exponit. Supra obseruauimus, quòd dissideat noster Hieronymus Lauretus: Bethulia, inquit, id est, virga Domini aut domus parturiens Dominum, erat ciuitas, ubi Iudith morabatur. Fortè symbolicè, quoniam virgo Domini Maria est, quæ virga Domini nuncupatur, de qua illud propheticum: Egre-dietur virga de radice Iesse, ut non aliud virgo Domini, quàm virga Domini sit. Obseruauit Serarius hinc quæst. 5. quòd in Romanis Græci vocetur Βετὺλεια: in Complutensibus Βετὺλεια in

Suida Βετὺλοία in Zonara Βετὺλεια Ergo inclinor voci Βετὺλεια quoniam sic inuenio in Græca Xantis Pagnini, & in Græca Vatabli.

Vers. 8. Profecti sunt per campestria: & cum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularij. En dilucidatus Adrichomius supra & Brochardus itin. 4. & 5. qui Bethuliam in edito monte locant. *Fundibularij.* Benè non alij milites, quàm funditores in Assyrios è Bethulia emersere, utpote quos procul, & ex occulto cadere opus. Terent in Eun. *Fundam tibi nimis vellem dari, ut tu illos procul hinc ex occulte caderes.* Necesse erat citissimum iaculum, quod illicò tangeret aduersarios. *Citam fundam* nuncupauit Tibullus lib. 4. funda enim est, quam inibi describit Passeratius: *Ex qua glans plumbea vel lapis excutitur summa celeritate, & impetu.* Quoniam ex aspero colle decertandum erat, oportuit uti funda, quæ leuis armatura vocatur. Onofand. in Strateg. cap. 18. *Si fortè armis decernendum sit in locis modò per plana depressis, modò collis instar asurgentibus, tunc maxime imperator leuem armaturam in locis asperis collocet.* Nec Bethulien-sibus potest irrogari illud Donati in Eunuch. *Funda pugnare dicuntur, qui cominus pugnare non audent.* Quoniam ad arcendos hostes, brachiique exercendam industriam funda valet, quam non solum lapides, sed & plumbeæ glandes ingentis ponderis opplere solent, ut ignis in aëre sit, quod in funda plumbum. Ouid. 2. Metam.

Non secus exarsit, quàm cum Balearica plumbū.

Funda iacit: valet illud, & incandescit eundo:

Et quos non habuit sub nubibus inuenit ignes.

Balearica seu Balearis funda dicitur à Balearibus insulis Hispaniæ nostræ finitimis, quarum incolæ super elogium funda sunt bellicosi. Liuius lib. 28. *Nec quisquam alterius gentis vnus tantum ea arte, quantum inter alios omnes Baleares excellens.* Quàm propitia huic casui funda, pulchrè depromit Onofander sup. cap. 19. *Sed inter illa arma funda pugna præcipua est. Nam plumbei globuli, ob consimilem aëri colorem fundis emissi oculos fallunt, & improuisi in hostes incautos decidunt, eosque graui lapsu vehementer affligunt.* Telum enim feruido stridore in aëre agitatū, ignescit, & alto inflicto vulnere, in carnem ita penetrat, ut conspici nequeat, tumore vulneris continente. Hebræos fundibularios non hinc vfos plumbeis globulis, sed lapidibus, prodit textus Græcus vers. 7. *Et omnis vir fundibularius detinuit ascensum eorum, & lapides in illos coniecerunt.* Sallustius accinit: *Pars eminus glande aut lapidibus pugnabant.* Fugerunt Assyrij, & Persæ funditores Hebræos, cum tamen Persas fundis vfos, scribat Strabo lib. 15. Xenophon pœd. 3. Verum est, quòd Persarum fundæ procul eiicere lapides non valebant, saxa etenim, quæ intorquebant, ingentia fuere: quare à Rhodiis fundibulariis victos perhibet Xenophon lib. 3. ἀνὰ. Forsan funditores idem, qui ferentarij, de quibus Festus explicans Sallustium: *Ferentarij, in bello auxiliares, à ferendo auxilio dicti: vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur.* Hoc vltimum etymon laudat Lipsius ex Varrone in analect. ad lib. 3. de milit. dial. 5. ubi & de rorariis agit & de accensis fūditorum inibi oculis exhibet iconem.

Vers. 9. Ligauerunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & sic vinctum restibus demiserunt eum, & reuersi sunt ad dominum suum. Cur sic Domini iussa

iussa milites hi violarunt, truces in Achio-
rem, Ducisque imperio refragantes? Ille traditum He-
bræis voluit, non suspensum: cur sic arbori illi-
gant, & neci pendulum exponunt? Animos attri-
uit pavor, nec fundatum pondera sustinere valen-
tes furor in inermem Achio-rem conuerte-
runt? ut inhonoræ repulsæ, quam ab Hebræis su-
stinebant, pœnas ille lueret, qui causa fuit. Nec
meditationi absolum est, hanc crucem misero
Achiori Assyrios, Persasve amauisse, ut se vindi-
carent in nudo, fortasse non paucis à fundarum
pondere cæsis. Apud Persas id supplicij fuit.
Herodot. lib. 10. in Thalia. *Interficiens eum* (quod
indignum relatu sit) *Orætes in cruce suffixit.* Am-
mian. lib. 19. *Ælianus Comes & tribunipatibulis*
sceleris suffixi. Sed hic non ad crucem sed ad ar-
borem, non suffixus, sed alligatus Achior. Quid?
Par pœna ad arborem manibus pedibusque illi-
gatio. Notum est illud Aufonij de amore cruci-
fixo.

Eligitur mæsto myrtus notissima lugo
Inuidiosa Deum pœnis cruciauerat illic
Spreta olim, memorem Veneris, Proserpina
Adonim.

Huius in excelsis suspensum in stipite amorem,
Deiunctum post terga manus, substrictaque plantis
Vincula merentem.

Cicero orat. pro Rabir. *I licetor, colliga manus; qua*
non modo huius libertatis mansuetudinisque non
sunt, sed ne Romuli quidem aut Numæ, sed Tar-
quinij superbissimi, ac crudelissimi Regis ista sunt
cruciatu carmina: Caput obnubito, arbori infelici
suspendito. Hæc ligamina in usu: sic de Beato
Andræa lib. 3. histor. Apostolor. *Proconsul mandat*
questionariis, ut ligatis manibus, & pedibus, non clauis
affixus suspenderetur, quo diutino cruciatu deficeret.
Lucanus lib. 6.

Laqueum nodosque nocentes

Ora suo rupit, pendentia corpora carpfit.

Cur hæc pœna Achiori? Dixerant antea sup. c. 5.
vers. 28. *Ut ergo agnoscat Achior, quoniam fallit*
nos. Crux & arbor falsariis supplicium est. Firmi-
cus lib. 6. *Faciens in crimine falsi, comprehensos in*
cruce tolli. Quin & seruorum, quos fuga à Domi-
norum laribus abduxit. Valer. lib. 5. c. 1. *Cruce*
dignissimi fugitiui. Cicero pro Deiotaro: *Quæ*
crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Non
lubens transfuga Achior, & tamen punitur ut
fugax. Sic *vinetum de restibus dimiserunt eum.*
Accinit illud Liuij lib. 1. *Arbori infelici recte su-*
sponditur. Cui vsui, quem illigauerunt, sic dimit-
tunt incruentum? An ut accideret, quod euenit,
descenderent Iudæi & soluerent? Casus fuit;
potuit & intentum: at qui illis suggessit sic euen-
turum? Ergo vtrumque: & quodd forsitan à des-
cendentibus solueretur Hebræis; sin minus fame
periret, vel famem rapacibus volucribus ex pen-
duli corporis fibris satiaret. Ad famem dimissi in
arboribus. Eusebius lib. 8. de crucifixis in Ægy-
pto: *Et seruati sunt vini, donec in ipsis patibulis*
fame morerentur. Ad Lipsium libr. 2. de cruce c. 5. 2.
apud quem c. 13. Prudentius.

Cruce illum tollat in auras,

Vinentesque oculos offerat alitibus.

Horat. lib. 1. epist. 56.

Non hominem occidi: non pascas in cruce cornos.

Quin & potuerunt cogitare, ab Hebræis Achio-
rem suspensum lanceis transuerberandum. Dixe-
rant dicto cap. 5. vers. 28. *Tunc cum eisdem gladio*
transuerberabitur: & Holofernes supra vers. 4.

Tuncque gladius militia mea transiet per latera tua.

De Marcelliano & Marco sic Martyrolog. 58. Martyrol.
Iunij: *Quibus ad stipitem ligatis in pedibus eorum*
affixi sunt clauis: cumque transisset vnus dies & nox,
iussit ambos lanceis per latera verberari.

Et reuersi sunt ad Dominum suum. Quod fuga
fuit, honesto vocabulo *reuersio.* dicitur, quale
nuntium expectanti Holoferni truces serui tu-
lere? Industriam Hebræorum in versanda funda
inuiti laudarent, & superbi Ducis assentari non
potuere supercilio: qui cum iussit in Bethuliam
perduci Achio-rem, & tradi Israëlitis, sibi blandi-
tus est cogitans eius imperio, legatisque non re-
luctaturos. Id meditabatur Dionysius: *Holofernes*
iubens seruis suis perducere ipsum Achior usque Be-
thuliam, putauit, quod filij Israel non auderent suos
ledere seruos.

Vers. 10. Porro filij Israel descendentes de Be-
thulia, venerunt ad eum: quem soluentes duxerunt ad
Bethuliam. Nonne incaute nimis, nec Persici astus
gnari, sic se funditores in plana dederunt, cum
illic à calliditate, vafisque insidiis timere po-
tuissent? Fortè cum ab edito culmine vidissent
concito gradu redeuntes Assyrios, fugientes sus-
picati sunt, in illosque post terga vno agmine
irrumperere tentauerunt, in Achioréque ab arbore
suspensio detenti sunt, nouum spectaculum mi-
rari. Vel potius ab alto illigationem conspexe-
rant, & curiosè animoséque quid rei explorare
cupientes, descenderunt in planitiem. Græcè est: *Græca.*
Circumstantes soluerunt eum, abductumque Bethu-
liam, ad Principes sua ciuitatis perduxerunt. Non
est absimile illud Virgilij. 2. Æneid. de vafro Si-
none.

Ecce manus iuuenem interea post tergareuinctum

Pastores magno ad Regem clamore trahebant. Virg.

Atque in medium populi illum statuentes percontati
sunt quid rerum esset? Simillimum Poëta supra.

Vndique visendi studio Troiana inuentus.

Circumfusa ruit: certantque illudere capro.

Circumfusus Bethuliensium populus ad visen- Ioseph.
dum Achio-rem se coëgit. Id ipsum in lib. 3. belli
Iudaici cap. 14. reperies, de Iosepho Iudæorum
Duce ad Cæsares ducto. *Romani omnes visendi*
eius gratia occurrebant: & cum se circa Ducem pre-
meret multitudo, varius tumultus erat, his exultan-
tibus, quod captus esset; aliis minantibus; multis pro-
prius videre illum cupientibus. Prompta in his casu-
bus interrogandi prurigo: Percontati sunt, quid
rerum esset. Plutarchus lib. de garrul. *Itaque cir-*
cumfusi homines, alios aliunde cœperunt interrogare,
quisnam tu es? cui notus?

Vers. 11. In diebus illis erant illic Princi-
pes, Ozias filius Micha de tribu Si-
meon & Charmi, qui & Gothoni.

Vers. 12. In medio itaque seniorum, & in
conspectu omnium Achior dixit om-
nia, quæ loquutus ipse fuerat, ab Holo-
ferne interrogatus: & qualiter populus
Holoferne voluisset propter hoc ver-
bum interficere eum.

Vers. 13. Et quemadmodum ipse Holo-
ferne iratus, iusserit eum Israëlitis hac
de causa tradi: ut dum vicerit filios
Israël, tunc & ipsum Achior diuersis
iubeat interire suppliciis propter hoc

A a 4 quod

quòd dixisset: Deus cœli defensor eorum est.

Vers. 14. Cumque Achior vniuersa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem suam adorantes Dominum, & communi lamentatione, & fletu vnanimis preces suas Domino effuderunt.

Vers. 15. Dicentes: Domine Deus cœli & terræ, intueri superbiam eorū, & respice ad nostram humilitatem, & faciem sanctorum tuorum attende, & ostende quoniam non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias.

15.

Vers. 11. In diebus illis erant illic Principes, Ozias filius Micha, de tribu Simeon, & Charmi qui & Gothoniël, Multiplex quæstio hîc subhsit. Prima, quomodo duo tantum principes Ozias nempe, & Charmi hîc memorentur, cum infra cap. 8. vers. 9. nominentur tres, Ozias, Chabris, & Charmi? Est etiam non facilis nodus, si textum Græcum consulas: οἱ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ὁ ὤζιας ὁ τῷ μίχα ἐκ τῆς φυλῆς σίμων καὶ χάβρις ὁ τῷ γοθονίῃ, καὶ χάρμις ὁ τοῦ μελχίῃ. Id est: In diebus illis erat Ozias, qui Micha (id est, filius) è tribu Simeon & Chabris, qui Gothoniël, & Charmis; qui Melchiel (id est, filius) Ergo Chabris, Gothoniëlis filius erat: quomodo Charmi hîc Gothoniël nuncupatur, quasi binomius fuisset, ac proinde Chabris videtur filius Gothoniëlis. Vtrūque nodum dissoluere tentat Serar. hîc q. 2. Primum, neutiquam obistere, quòd alio in loco alius amplius nominetur, qui in hoc præteritus. Secundū, asserendo, gemino vocabulo appellatū fuisse Charmi, esseque Gothoniëlem & patrem Chabris. Intricata nimis hæc sunt potiùsque difficultatem impediunt, quàm enodant. Non par est, sustinere vnum ex principibus silentio fuisse sopitum, cum, datā operā, in hoc præcipuo loco tanquam in epigraphe scribantur principes, qui Bethuliam moderabantur. Indidem absolum est, & intricatum, quod Charmi censeatur pater Chabris eo solū, quòd Gothoniël nuncupetur.

Serar.

16.

Ergo ea ineunda sententia est, quæ vtrumque liberaliter expediat, editiones concordet, & veritati adstipuletur. Igitur censeo, tres principes hîc in latina editione memoratos, qui & in Græca, eisdemque, qui infra cap. 8. perscribuntur. Sic construe: Erant illic Principes, Ozias filius Micha, & Charmi, & qui Gothoniël, id est Gothoniëlis filius erat: vel si mauis, ipse Gothoniël etiam nuncupabatur. Si his annuas, cuncta liquidò fluunt. Sanè si sic legeremus: *Et Charmi, & qui Gothoniël*, indubium esset cuius, geminos esse, non vnum; vltimumque esse eundem illum, qui Græcè dicitur: καὶ χάβρις ὁ τῷ γοθονίῃ, id est & Chabris, qui Gothoniël; nempe filius Gothoniëlis. Clara coniectura hæc est ex stylo scripturæ, quem maximè Græca exhibent, vt vidisti: Ozias, qui Micha; Chabris qui Gothoniël; Charmis qui Melchiel: in quibus omnibus Latine prolatis inuolutam rem efficit, quòd vocabula illa inflexibilia sint: cæterum articulus Græcus, qui in gignendi casu est, explicat, & supplendum esse ly filius pronuntiat: quare cum in latino præcessisset: Ozias

filius Micha aptè tertio loco subditur: *Et qui Gothoniël*, siue qui & Gothoniël, id est, ille, qui hoc noscitur indicio, nempe filius Gothoniëlis, & qui proprio vocabulo Chabris nuncupatur. Idem in aliis inflexibilibus vsus liquet ex Lucæ *Luc. 3. 27.* 3. *Qui fuit Mathat, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel.*

Secunda quæstio sit, an hi tres sacerdotali munere fruebantur? Negat hîc de tribus Serarius *Serar.* quæstione 3. Sanchez, & alij horum asseclæ. *Sanch.* Ego quidem, etsi de Ozia renuam, alios duos *Damian.* sacerdotio functos non detrecto. Profectò quòd etiam Ozias sacerdos fuisset, bis dixit Petrus Damianus lib. 1. epistol. 16. *Diffidentem ac timidum antea corripuerat Sacerdotem, Oziam scilicet, qui Deo quinque dierum præfixerat terminum, eā, qua dignus erat, asperitate redarguit.* Et epistol. 18. *Ozias planè sacerdos in assutura Domini miseratione, quinque dierum terminum statuit.* Alit non stolidè existimari, euincit, quòd Ozias de Simeonia tribu fuit, vt hîc signatè pronuntiatur, in qua nihil de Sacerdotibus loquutum fuisse Moysem constat ad Heb. 1. versic. 14. Charmin & Chabrin sacerdotium obhsse, *Lyra.* plura me admonent. Primò maiorum authoritas. *Hildeb.* Lyra pluries infra cap. 8. vbi & Dionysius, *Hildeb.* debertus Cennoman. epistol. 31. *Iudith quoque, Iacob. Vitt.* cum vsque ad desperationem sacerdotes trepidarent, Bethuliam liberavit. Iacobus Vitriac. domin. 18. post Pentecost. *De Iudith legimus; quòd Sacerdotibus, & aliis, quierant in Bethulia, deficientibus; ipsa viriliter stetit.* Secundò, quoniam Iudith hos tantum increpauit infra capit. 8. licet Ozias adesset: vbi concinnè Lyra: *Direxit Sermonem ad sacerdotes, quasi magis culpabiles: nam ex illo consensu sequebatur destructio diuini cultus; pro quo Sacerdotes debebant zelare plus quam Principes; quibus versicul. 21. dixit: Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite.* Quis non videat muneris sacerdotalis indicium? Aegrè quidem fert animus, si dos cum senioribus ciuitatis immisceas, quos in quaque ciuitate apud Hebræos senatum constituere scitum est. *Ruth. 4. versicul. Ruth 42.* 2. 1. Reg. 30. versicul. 16. 3. Reg. 21. versicul. 1. Reg. 30. 26. 8. 4. Reg. 10. versicul. 1. Ergo tertio probat, 3. Reg. 21. 8. 4. Reg. 10. 1. quoniam perspicuè in Græco ab aliis senioribus discernuntur: quippe, postquam propriis vocabulis nuncupantur, adiicitur: καὶ συνήκαλεσαν τὰς τῶν πρεσβυτέρων τῆς πόλεως: Id est: Hi cum omnes seniores ciuitatis conuocassent. Denique quia non frustrā hi duo quasi antonomasticè *presbyteri ciuitatis* dicuntur, cum tamen siue Senatus, siue ciuitas aliis senioribus abundaret. Quin & principes appellantur hîc, & infra capite 8. versicul. vltim in textu Græco: & sanè vnus Ozias clauum tenuisse videtur; præcipuumque moderamen, vt constat infra capite 1. versicul. 12. *Tunc ad Oziam congregationis omnes viri:* & capite 8. versicul. 10. & cap. 13. versicul. 23. & pluries. Principes nuncupati iudico ob sacerdotium, cuius dignitas eo potuit stemmate insigniri: nec coniecturā vacat à Hierosolymis in Bethuliam fuisse amandatos, vt moderamine, & industria irruentem hostium impetum coercerent, quorum iamiam aduentantium fama diuper Iudæam inualuerat. Nec deficit *Serar.* exemplum, quod legere licebit apud Serarium ex Iosepho libr. 2. de captiuitat. cap. 42. nec argumentum

gumentum, siquidem signatè dicitur: *In diebus illis.* Suffragatur historia Scholastica, ex qua Dionysius inquit: *Aliqui de Hierusalem miserant duos sacerdotes ad Oziam hunc in Bethuliam, sicut ad consolandum, dirigendum, & confortandum ciues Bethulia.*

18. Versic. 14. *In medio itaque Seniorum & in conspectu Achior dixit, &c.* Abundantiùs in Græco. *Et conuocauerunt omnes seniores ciuitatis, & concurrerunt omnes iuuenes eorum & mulieres ad concionem, & statuerunt Achior in medio totius populi, & interrogauit eum Ozias.* Similia de transfuga Sinone Calaber. lib. 12.

Alius in medio circumstando includunt.

Petr. Apoll. Petrus Appollon. lib. 2. excidij Hierosol. *Millia circumstant hominem.* Rogari se cupit Achior. Sincerè rem prodit, non vt Calaber lib. 12. de versutissimo Græco.

Ille autem resumptis animo viribus.

Talia in medio dolos nectens profatur.

Serar. Dubitat Serarius, quì sic faciles, leuesque Iudæi Assyriorum non verentur insidias, & ab insolito ex inimicorum agmine hominis suspensio non timent, si forte versuties, calliditasque sublateat, qualis in commento Zopyri apud Herodot. lib. 3. & Sexti Tarquinij apud Liuium lib. 1. quibus addit Cerdensis. 2. Æneidolum Iannis apud Cedren. qui ventrem, dorsum, nates, plumbo pupugit, vt flagellatus appareret; cui simile de Sinone dixit Triphiodorus: *Apparuit per campum vir nudus, miseræque affectus.* Quid cum transfugis agendum docuit Onosandes in Strateg. cap. 10. *Si qui transfuga aduenerint, ducito tecum eos vinctos, certosque facito; se, dummodò vera narrent, totiusque exercitus saluti, ac victorie utilia consulant, in libertatem cum præmiis, ac muneribus asserendos: si verò vana confingentes decipiant, ipsos momento ac puncto quo inclinari, ac periclitari incipiat exercitus, in vinculis ingulandos.* Similia scribit Iurisconsult. Paulus in *L. Postliminium* §. 4. *D. de captiuis, & postliminio reuersis.* Ergo opportunè audiunt Achio rem Hebræi, vt explorent, scrutenturque animi latebras, verborumque pondera libantes, quid agant, edoceantur. Si momenta dictorum, prudentiæ lance metiaris, nullum effluxit, quòd vilius periculi gigneret suspicionem; nullum, quod non è simplici candidoque pectore prodierit; quodcumque, elogium Dei fuit, Holofernianæque crudelitatis indicium, & gentis Assyriæ perueicax ingenium propalauit, vt cautiore Bethulienfium animi redderentur, & in Numinis sui fiducia constantiores. Nulla hîc sub salebris sermonis fraus; ceu in vitrea crystallo pellucida mens se dedit audientibus, nihil de versipelli indole intextisque dolis.

19. Nonne potuit saltem vt speculator Hebrææ in armis inopiæ sic furtim irrepsisse in Bethuliam; vel furto, an vllò piaculo sorduisset, exploraturus, vt illic subdole lapsus, referret ad suos; Est quidem præceptum in Onosandro supr. §. de exploratoribus. *Si exercitus sui vires, hostium copiis longè inferiores arbitretur, illico iubeat speculatores interfici: si verò multo integroque apparatu consistat in armis, tunc minimè peccauerit, si speculatoribus exercitum ostendet, eosque dimittat incolumes.* Id strenuus dux fecit apud Cur. lib. 3. *Quos omnes instinctu purpuratorum barbara feritate sciuentium præcissis adastisque manibus circumduci, vt copias noscerent, satis-*

que omnibus expectatis nuntiare qua vidissent, regi suo iussit. Quàm fractæ pusillæque Hebræorum vires, cur non ab speculatore paucant, ne suis renuntiet inopiam? At compertum erat, aduersus ingentes Assyriorum copias nullam nisi celestibus vim inualuisse, nec latere Holofernem, imbecillas nimium & inertes accolarum in illis montibus supperias esse. Ergo solum res agebatur in celestis opitulationis aduentu, qui fuit sermo totus Achioris. Et tamen ne ab arte militari deficerent, non expeditum suo arbitrio, inimici exercitus hominem reliquere; sed sub urbanitatis beneuolique hospicij specie, Principis domum tanquam auratum carcerem illi meditati sunt, vt liquet infra versic. 19.

Vers. 14. *Cumque Achior vniuersa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu.* Liuius 29. *Liuius. Cum flebili vociferatione humi procubuerunt.* Compendio ritus adorationis exponitur, nempe cadere in faciem, id est, terram capite verrere. Gen. 24. *Inclinauit se homo, & adorauit Deum.* Et 43. *Adorauerunt proni in terram.* 1. Reg. 2. *Cadens pronus in terram adorauit.* Nec distant Ethnici Orat. lib. 1. epist. 12.

Ius, imperiumque Phraates

Casaris accepit genibus minor.

Virgil. 8. Æneid.

Virg.

Meme ipse meumque

Obieci caput, & supplex ad limina veni.

Vers. 15. *Et faciem sanctorum tuorum, attende,* id est, faciem humi stratam, & se in agnato puluere refricantem: præcesserat enim: *Cecidit in faciem,* quem humilitatis actum esse innuunt. *Et respice ad nostram humilitatem.* Qua notione se sanctos nuncupent, dicam infra cap. 8. versic. 29. Non malè Serarius se sanctos nuncupauisse auctumat, quoniam sordibus, precibus, & ieiunio se Deo litabant. Astipulatur textus Græcus: *Intue re faciem eorum, qui tibi hoc ipso die sanctificari sunt.* Firmat Gaspar Sanchez hanc sanctitatem à fletu, & ieiunio, ex illo Zachar. 7. versic. 3. *Nunquid stendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me debeo, sicut iam feci multis annis?* Non alitè mihi insidet explicatus iste, nondum enim denuò sancitum erat ieiunium, nec dies orationis transactus, vt tutò potuissent profari: *Hodie tibi sanctificati sunt.* Meditor, efficaci deuotaque argumentatione deum in auxilium coercuisse. Dixerat Achior, qualem Holoferni propositiorem suggererat, nempe, quòd si filij Israël à Deo suo per piaculum se auertissent, facili intereptione ab Assyrio exercitu pœnas luerent vindice Numine: sin minùs, propitium affuturum, ingentesque copias beneuolo Marte terendas. Ergo populus Hebræus illius dilectatis partem vnam assumat. Et si pluribus adhuc flagitiis tibi Domine fuerimus infensi; hodie tamen fletus, oratio, sordes religiosæque omne genus deuotamenta, nos conspectui tuo reddunt innocuos; à fide non decidimus; cultus & religio tibi est; saltem hodie sanctificamur, sancti non renuas iuuamen, vi huius Ethnici Achioris vera & salubris propositio sit. Vel si magis, *Sanctos* se dicunt, id est, ab inimicorum iniura defensos. Adèd se præfagiebant à Deo tutandos, vt veloci fide, sacraque præsumptione se iam defensos dicant. Quòd hæc notio *Sancti* sit, Martianus prodidit: *Sanctum,* inquit, Mart. *proprie dicitur, quod ab iniuria hominum defensum atque munitum est.* Vox tracta circumfertur à sanguinibus

gminibus herbis, quas, ne quis eos violaret, legati populi Romani ferre solebant.

22.

Et ostende, quoniam non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes humilias. Putatur à Serario, geminam esse hinc huius vocis *præsumptio* significationem. Ego vnam tantum solius forsan suspicor: solum discrimen, & acumen est in illis *de te, & de se*. Præsumere hinc significat præsagire, strenuamque spem, securamque concipere fiduciam de rei futuræ euentu. Plinius libr. 2. epist. 10. *Vt tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temerè præsumo*, id est, ante tempus intelligo. Virgil. 11. Æneid.

Plinius.

Virg.

23.

Seruius.
Senec.

Arma parate animis, & spe præsumente bellum. Vbi Seruius: *Animis & spe præsumente bellum; mente praoccupate.* Seneca epistol. 105. *Si sapè cogitaueris, & futuram præsumpseris.* Igitur hic *præsumere*, est ingenti longâque fiduciâ, quod futurum speratur, veloci manu prendere, vt præsens. Est elegans antithesis, multumque adsona his, quæ retulerat Achior, qui ad lineam vsque, supercilio, fastuque superba Holofernis dicta narrauerat. Nonne ille in sua virtute nitens, adeo sibi de Hebræis præsimebat triumphum, vt iam corde antequam manu, vicisset, & quasi de præterita victoria tumens sibi blandiretur? Suprà versicul. 3. *Cum percusserimus eos omnes sicut hominem vnum*: Et statim: *Probabis quoniam Nabuchodonosor Dominus sit vniuersæ terra: & confixus cades inter vulneratos Israel.* Et inflato auspicio, iam è superbæ turre, nondum capta manu, suspendebat trophæa, non alio nixus robore, quam proprio. Id propriè est præsumere de se victoriam. Secus de Hebræorum fortuna profatus erat Achior suprà capite 5. vers. 25. *Deus eorum defendet illos, & erimus in opprobrium vniuersæ terra.* En tuta de cœlesti Numine præsumptio, & præpropere futuræ sortis per fiduciæ manum apprehensio. Itaque cum hæc ab Achiori narrante audissent Bethulienfes, aptè ad Deum suum proclamant, quasi sub præsidij sygrapha obligatum. Explica cœlestem indolem, iuxta Achioris profatum: Ostende, quoniam non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias. Vtraque gens, Assyria nempe, & Hebræa, significatione eadem sibi præsimit victoriam; id est, iam fiducia, antequam opere possideret; & tamen altera de se, idèò decideret, altera de Deo, idèò in ouante curru consurget. Si horum tenax sis, non te mordebit sal Neoterici, qui putans verbum *præsumere* hinc in vna linea diuersimodè acceptum, notat Theologos, qui ab vna dictionis significatione disputationes obarant.

Vers. 16. Finito itaque fletu, & per totam diem oratione completa, consolati sunt Achior.

Vers. 17. Dicentes: Deus Patrum nostrorum, cuius tu virtutem prædicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, vt eorum magis tu interitum videas.

Vers. 18. Cumque verò Dominus Deus noster dederit hanc libertatem seruis suis, sit & tecum Deus in medio nostri: vt sicut placuerit tibi, ita cum tuis

omnibus conuerferis nobiscum.

Vers. 19. Tunc Ozias finito consilio, suscepit eum in domum suam, & fecit ei cœnam magnam.

Vers. 20. Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto ieiunio refecerunt.

Vers. 21. Postea verò conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt petentes auxilium à Deo Israël.

Versicul. 16. Finito fletu, & per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior. Dicitur pluraliter *populorum*, vel ob plurimam, quæ densò agmine procubuit ad preces multitudinem: vel quia propinqui Bethuliæ populi se in Bethuliam, tanquam in constantius asylum derulerant. Putat Pater Sanctius delatum fuisse Achiolem in Bethuliam, deflexo iam Sole, quoniam concionem fecerat non strictam, coram Holoferne, & Optimatibus; quibus non antelucana sollicitudo in deliciis est, sed festum Solem expectant, vt à lecto consurgant. Protrahi temporis spatium opus fuit, donec Achior ad Bethuliæ montana appulisset: illigatio, solutio, delatioque in Bethuliam, coramque Bethulienfibus oratio non modicam consumpsit diem. Ergo iam propè sydere illucescente, populus post preces solamen Achiori suggessit. Quod his temporis angustiiis non annuam, moueor, quod angustia sint: & acriter obest, quod hinc notanter scribitur: *Per totam diem oratione populorum completa.* Si tota luce iactæ preces, irrigui per lachrymas vultus, assumptæque sordes, nequit præfata horarum computatio sustineri. Censeo igitur, non hac ipsa die, sed præterita, Achioris coram Holoferne insonuisse sermonem, quem forsan sopita iam luce finiuit, nec illicò in incubio noctis, arripuisse milites Achiolem, sed illucescente iam die, vt, adulto aliquantulum Solis iubare, contingat Achioris apud Bethulienfes concio, quam sequutus est fletus, iugisque per totam diem populorum oratio, eò in vnum Deum intenta, vt nec nobilem hospitem alloqui, solarique licuisset, quousque deiectionis, afflictique oris terfissent lachrymas, feruidasque preces finiissent.

Versicul. 18. Sit & tecum Dominus in medio nostri: vt sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus conuerferis nobiscum. Adhuc hæc formula inualuit: *Noster eris*, vt quasi parœmia sit, qua aliquem extraneum & ciuitati, & ritibus nostris volumus innexum. Virg. 2. Æneid.

Virg.

Quisquis es, amissos hinc iamiam obliuiscere Graios.

Noster eris.

Trucul. apud Lipsium lib. 4. lectionum antiquar. Trucul. cap. 20.

Tanto melior, noster esto, sed de tuo viuiso. Bacchid. apud eundem.

Puero sic dicit Pater

Noster esto, dum te poteris defensare iniuria. Vide suprà notam Cerdensis. *Sit & tecum in medio nostri*, id est, quasi noster, seu nostræ gentis, & inter nos, iuxta phrasim scripturæ. Gen. 23. Gen. 23. 10. versic. 10. *Habitabas Ephron in medio filiorum Heth.*

Vers. 19.

26. *Versic. 19. Tunc Ozias finito consilio, suscepit eum in domum suam, & fecit ei cœnam magnam.* Dicitur finito consilio; ergo innuitur, post populi fletus, & preces seorsim Oziam, & ciuitatis Primores cum Achiori de arduo belli negotio consuluisse, tanquam occasione crinem prendentes, cum ille Ammonitarum dux esset, & militaris industriae gnarus, & ex Aristarchis nobilibus, qui ingenia Assyriorum, Persarumque callebat, & eorum nocendi artes experimento didicerat. Nec tamen toto pectore, Achioris dictis consiliisque se immergere militaris permittebat prudentia, ne sub herba viridi lateret anguis, & sub veritatis specie dolus irreperet. Inde contigit Babylonis excidium, qui in Magistratu concione non veriti sunt versutissimum hominem Zopyrum libenter audire, stareque dictis, utpote à Persis dignitate conspicuum, ut scribit Herodotus libr. 3. Hoc sale debes inspergere, quæ de hoc consilio cogitabat Dionysius Cathusianus hinc *suscepit eum in domum suam.* Non illiberalis gratia hæc claro Ammonitarum Principi, bene de Hebræa gente, optimè de religione merito. Non aliud decebat hospitium, quod perillustrem peregrinum honoraret simul clauderet; ne si in plebeij alicuius admitteretur angustias, subdole per noctis latebras propria remearet ad castra.

27. *Et fecit ei cœnam magnam.* Putat Sallianus, non magnam vocitari à sumptu, opiparaque mensa, sed à multa conuiuantium frequentia. Duplicet hoc scholium, insolita nimis est cœnæ magnitudinis explicatio. Ergo lautum epulum fuit, & Principe conuiatore, & Principe conuiua dignum. Nec pat erat transfuga & exploratori auarum, aridumque cibum in inopiæ extremique periculi indicium apponi, ut, si callidus aduena accessisset, Hebræi populi annonam iamiam defecisse cognoscere, & ab acueniente fame citissimè obsidionem deditione soluendam. Hoc documentum Onosandri est cap. 10. §. de explorat. *Hæstas enim, inquit, si res aduersariorum superiores esse rescuerint, formidant, contra verò, si inferiores, confidunt, maioresque sumunt animos.* Et quidem nocte grande epulum apud Persas, & Assyrios celebrari liquet ex Daniel. 5. Xenophonte libr. 1. de pædia Cyri. Herodoto libr. 1. circa finem. Cur sic usque ad noctis umbras protelata epulæ, cum hospes per totam lucem non fas esset, aruisset à cibo, quem diri casus, vectatio violenta in montana, illigatio ad truncum, concio non modica eorum extraneo populo, refectiois audium reddidissent? An quia nullum veteribus prandium, nec nisi sub orto sydere mensa? Certè & apud Ethnicos, & apud Hebræos vestigia non leuia sunt prandij meridiani: liquet ex Tacit. libr. 14. Annal. cap. 1. Plutarch. lib. 8. sympos. cap. 6. Sueton. in Augustin. cap. 78. Quin & de Essenis id ipsum firmat Iosephus lib. 2. de bello cap. 1. Comptè eruditèque tractat Paulus Sherlogus vestigat. 8. sect. 2. in c. 1. Cant. vers. 6. n. 16. Id licet non diffiteamur, res Bethulienfium aded tumultuatid agebantur, negotiosique fluctus hinc illinc insurgebant, ut otium non fuerit epulo sub Sole. Præcipue nam maximè Achiorè audito, inualuit stricti ieiunij auiditas ad pacandum Numen, ut est arum etiam ad hospitem reficiendum obliuio irrepsit. Quin & ut communis esset conuiuatio, & latior hospitii honos, post nocturni syderis lumen, quo

ieiunantibus vesci licebat, instructam voluere mensam, ne absque comite prandisset Achior. Quare subditur. *Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto ieiunio refecerunt.* Quæ lex in Hebræorum ieiunio instituta dabimus plurimis infra cap. 8. à n. 111. Vult Sanctius, quod presbyteri arctum ieiunium expletes, mensa à cruentis dapibus pura nunc se refecerint, tatarumque ruralibus obsoniis, siccoque, nec calido cibo ariditatem diurnam finierint: quod cœnæ genus contendit esse cœnam, quæ pura nuncupatur. Nos huic placito renunciamus: censionem nostram infra C. 8. Lit. à n. 126. non strictè subiiciemus.

Vers. 21. Per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt. De stationibus & vigiliis agimus infra C. 8. M. n. 294. Accinit his quod canit Paulinus Paulin. Nol. Nolanus in natal. 7. S. Felicis.

Postquam data fessis

Corporibus requies sumpta dape, capimus hymnis.

EXPLANATIO

MORALIS

IN

CAPVT SEXTVM.

*Superbi Dynasta iniuriosa in Rempubli-
cam ambitio est, Senatores accersere,
sed vel mutos, vel suo placito refragan-
tes, nollesque auscultare Prophetas,
ne aduersus superbiam benè consulant va-
ticinium.*

SECTIO PRIMA.

QUID profunt seu publica, seu priuata comitia, si pro toto suffragio in arbitrium itur Potentis? Ut quid prætextarum tumultus; densusque Magistratum Senatus, si ad Rectoris labra vniuersus sermo componitur? Si sensus non agitur, sed assensus, obedientia non ratio, nutus non verba; non Magistratus nuncupes, sed discipulos, nec adultos discipulos, sed pusiones, qui de impulsu pædagogi literas formant, nec nisi ad alienæ manus ducatum crānam calamit ad exaranda dirigunt elementa. Non Senatores dicas, sed oues, quotquot vestigia præcedentis attendunt, siue per herbosam semitam pergat, siue reptet per iuga, siue saltibus lasciuientibus de cliuo se dimittat in vallem. O adulationis seruitus! sic mentibus liberis ferrea vincula ponis, annulumque catenæ, dynastæ committis, ut ad sua placita, mancipia volubiliter trahat. Cur o tu consulas deserturus consilium? Si totus tribunal es: non aulam occupes inutili consularu. Ad supputandos calculos suffragiorum vrna mouetur, ne inter se hæreant, & assentationis bitumine colligentur. Ut vitam, manifestent in motu; ne adulatio fiat liberarum mentium vespillo, dum consulum animos in comitali sepelit, vrna, ut vni, & soli dictaminis vitam reseruet. Tot mentes enecat quot ad propria libita extorquet, qui tormento timoris torquet consulentes ut reos, ut iuxta suæ chordæ seu cordis sonitum accinant præci

præcipienti. Compendiosius esset, quem sibi superesse credit faciendorum ingenium, facta prius proponere quàm facienda, nec expectare placita, quæ non placent; si quæ lingua interrogat, potentissima manus superbiæ, etiam cum aliena explorat ingenia, traducit violenter ad opus, quasi operatricibus digitis assensum quæsiuisset, in ore.

2. Holofernes Ammonitas consuluit, quæ fortuna militaris prodesset, ut Bethuliam subiugaret imperio? quibus officiis, gentis indoles & artes domandæ? quod bellatorum genus, quod & armorum? Adfuit Achior, qui sine assentationis blanditiis præsidaria populi retulit ornamenta, explicuitque à cunabulis seriem, reuelauitque liberalis ænigma, quare in tam superbum exercitum spem potuit concepisse victoriæ. Dixit, & benè. Sed illico eum Holofernes, qui interrogauerat, maledixit, & in malam crucem deuouit, ut pœnas lueret veritatis. Cur Achioris expectauit responsum, si non sequitur, sed persequitur respondentem, & qui ambitionis nõ arriserat voto, elatione iudice de falsi crimine sic condemnat? vers. 1. *Indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior: Quoniam prophetaſti nobis, dicens, quod gens Israel defendatur à Deo suo, ut ostendam tibi, quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor, &c.* Quid ais, perfide perduellis consilij, rationis proditor, plagarieque nequissime libertatis? Esto falsum dixerit Consul iste; tibi imputa: qui falsum Consullem consulisti. Defuturus est, qui persuadeat, si sit periculum persuasisse. Non nisi stolidè etiam stolidus plectitur consiliarius: quippe solus ille deliquit, qui à stolido Consule sciscitatur. Non melioris fidei est habendus, qui accinit percontantis arbitrio: multum habet meriti, qui et si deuium à sorte, minùsque prudentiæ cognatum, protulit syncerè quod sensit. Sed Holofernes in Achiolem succenset; quippe qui ethnicum consuluerat, noluit audiuisse prophetam! *Quoniam prophetaſti nobis.* Propheta de cœlestibus agitur, de super spiritu imbuitur, & ut veritatis interpret super aucupes graditur mendaciorum; nec prædicat, quod homini liber, sed Dei libitum oraculo pandit. Nolunt tyranni Procere & iniqui Senatum completi Prophetis, nisi qui principalis peccatoris sacramenta ambitiosa ad primos nutus adulatione vocis reuelent. O plures Achiores sunt, Holofernes. Num alter, ne nullæ sint arbores immunes à cruce, si Achiolem imitantur in pœna, qui in consilij libertate imitentur.

3. Zach. 3. 1. *Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum stantem coram Angelo Domini: & Satan stabat à dextris eius, ut aduersaretur ei.* Non à dextris, sed à fronte stat aduersarius: Quid est, quòd dæmon se officiosus fixit ad latus, ut transfigeret ex aduerso? Gestiebat utique quòd erraret; nec se voluit oppositum sed hærentem, si posset imegisse consilium, nec ex aduerso contradicere, qui irrepserrat in cœlestia comitia. A causa cecidisti, stolidè consul. Si sacerdoti & Angelo adhæres, suffragium veritatis, quã negas, utgeberis ferre. Non hic hominũ senatus est, quos perungit & illinit pix assentationis, ut hæreant, stipenturque ad placitum quibus ut assensu aduersentur atrocius, ne superioris arbitrium illegitimum aduersentur, te sedulum lateronem insinuas; ut aqua benedicta & lustrali opus sit, quæ expiet latera consulentium ne dæmon insidiosus se immittat, pugnetque, ne improbè propositis repugnetur.

Gestiunt quotquot ambitionis & tyrannidis merito præsumunt sibi Reipublicæ gubernacula, quasi sub cortina & tripode publicè agendorum oracula fundere, & vnamquamque vniuersitatis fortunam seu bonis siue malis auibis augurandam, auspiciis suis seu indicare, seu prædicere, dissentientiumque respuunt consilia, quos ad laudationis pompam, non ad admonitionis conuocant officia. Sed nulla Pythonissa est, nulla Delphica Vates, quæ non prius insanit, quàm dicat, cui Numinis exordium est furor, & interpretis mentis amentia. Ergo sæcularis regiminis Vates isti, quod insania est, volunt acceptari ut auspicia, sacrilegiique crimine damnant, quotquot eorum cerebro insanienti dissentiunt. Non accersunt ad consilium Prophetas, ne à veritatis prædictione futuræ superbi consulentes somnia deludant. Inde Holofernes causam æstuantis furoris prophetiam Achioris fuisse succenset: *Quoniam prophetaſti nobis:* solam iracundiam Principis & insaniam volens ut prophetiam æstimare, ne esset aliquis in senatu, quem contrarius suo, spiritus imbuisset. Qui diuino spiritu agitur, omnes consules cupit esse Prophetas, ut vnus sit animus in Senatu, sed diuersæ gratiæ ingeniorum; & appendat vnusquisque de suo, quod sibi cœlitus impertitur.

Num. 11. v. 25. *Descendit Dominus per nubem & loquutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cùmque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec ultra cessarunt.* Cur quos Dominus ad populum eligit gubernandum, exornat spiritu prophetiæ? Si simul aderunt ad consilium, sat vnus inter cæteros Magistratus, Propheta, qui arcana futurorum reuelet, & Reipublicæ euentus præuia luce dirigat & illustret. Ne cæco assensu in vnus placitum volueretur Senatus, cœlestis spiritus dispares portiones partitur, qui potuit vni integrum cumulum vaticinij impartire. Sed cur de Moyſis spiritu redundante septuaginta riuuli diuidantur, cum ut originem saperent, omnium suffragia in vnum primitiuum fontem refluere, nec iam esset dispar sententia, quæ in alueum primigenium, aquarum cognatione reuerteret. Imò ided resperſit in plures flumen gratiæ, quod in vno fluebat, ut per diuersos opinionum meatus, & disparium ingeniorum excursus, dissertatis, & probatis quæſtionibus, velut hinc & illinc, cum vna sit aqua, pacato certamine aduersantibus riuis, in vnam veritatis pacem coirent; sicut in vnum pelagus, fluminum diuersitas amicatur.

Sed alij duo viri, qui & conscripti erant, perfusi spiritu prophetiæ signa inhabitantis Numinis ediderunt. In hos illicd æmulatio desæuit. Versic. 28. *Statim Iosue filius Nun minister Moyſis, & electus ex pluribus ait: Domine mi Moyſes prohibe eos.* O Zelotypiæ malum! etiam spiritui cœlesti resistis dolesque à compari, qui non tuum adimit, sed adauget? Ergo & Magistratibus superbia insidet, & ambitio, ne nisi à paucis cursus numeratur annorum, sibi que temporis nomen præsumant, ne cùm cæteris à tempore viuentibus diuidant? Quid tunc Moyſes versic. 29. *Quid, inquit, amularis pro me? Quis tribuat, ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum.* O sapiens gubernator, & vniuersitati proficiuus! Comitia popularia peroptat, ut & plebeius, & sutor in republica, quale acceperit à superis, ferat suffragium, nec eum superioris maiestas deterreat

terreat, quominus cœlesti proferat libertate, quidquid Numen infudit. Si Moyses spiritu exundabat prophetico, ut quid cunctum populum desiderat prophetantem, quasi cuperet discere ab humiliore, nec dictaminis tenax urgere subditos in assensum. Si semel Dei erat, quidquid ille afflabat afflatus, turba Prophetarum officeret, fieretque tumultus tribunal. Sed qui quaerit gloriam auctoris, vix de ingenio sibi confidit, nec est bene dux, nisi qui bene ductilis est. Optime Diuus Gregorius libro vigesimo tertio moralium, capite vigesimo quarto. *Piamens Pastorum, quia non propriam gloriam, sed auctoris querit, ab omnibus vult inuari, quod facit.*

5. Exod. 7. 1. Exodi septimo, versu primo. *Dixit Dominus ad Moysen: Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus.* Cur quem delegat in Principis consulatum Dei insignibus & vocabulo initiat: nec veretur in Deitatis nomine habere consortem, quem in aulam Principis mittit? An nisi Deo medullitus imbatur, nullus apte Magistratum exercet, ne in Principum placita sine dominante supernæ lucis libertate trahatur? Imo quæ Deus, superbis resistat, nec pedisequa adulatione libitum alienæ voluntatis obseruet, sed ipse sit primus, qui dirigat arbitrium in iura. Opus fuit Deitatis stemmatibus insigniri, cui erga malum sæculi Principem prætexta consularis dabatur; ut imperij maiestas, veritatisque splendor ad iudicij leges obliget imperantem, & quem superbus Princeps, utpote in dominationis arduis suggestu adorare recuset, saltem seruiliter pertimescat; & si voto animoque repudiet, vi diuina territus non repugnet. Bene Rupertus: *Quoniam tu mitissimus virorum pro tam glorioso negotio cum Pharaone dimicare, & cum Regibus configere, te indignum ducis, atque hoc modo usque ad nouissima terra te deprimis: ecce ego sustollam te super altitudinem nubium, faciamque te Deum, non quem ille fideliter adoret, sed quem seruiliter formidet, ut imperes aquis pro potestate Dei, ut raras crees.* &c. Habent acumen verba Ruperti. Quoniam Moyses mansuetus ad obeundum Magistratum erigitur, ut potenter & fortiter placitis Regalibus contraheret, quippe pluries officit in consule mansuetudo, & deiectio, utpote qui nonnunquam adulationis figura est, & oportet in superba libita Præsulum supercilium erigere, nec humilitatis pondere deprimi.

Sed non prætereo, quod cum Moyses ut Deus mittitur Pharaonis, ei frater adscribitur in Prophetam: *Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Prophetatus.* Temnit Holofernes Achiolem non nisi ex titulo prophetiæ, ne alium superbus prophetam admitteret præter se. Et tamen Deus adeo comitia peramat Prophetarum, non ut consule indigeat, sed ut gubernantes erudiat, ut illico putauerit fuisse necessum, ei, cui præstitit officium Deitatis, comitem Prophetam adiungere, ne Dei vacuum appareret vocabulum, si Prophetæ deficeret satellitium. O Senatus nobilis! cum constet duobus, alter Deus, alter nuncupatur Prophetam; ne Prophetam absque Deo, ne Deus absque Prophetam importune decernere videretur. Apte Rupertus. *Loqueris Prophetam tuo Aaron, & contra Pharaonem, & contra populum; exemplo mei, qui per Prophetas meos mando, quæ illi audire merentur, vel quod facturus sum indicium.*

Zerda in Iudith. Tom. I.

Vbi iudicium est, non dedignatur Deus habere consortes, non maiestatis aut sapientiæ iactura, sed eruditionis exemplo.

Officium Consulis in lubrico est: si officiosus Principi, mendax; si inofficiosus & adulationis osor, odiosus semper nutat pendulus in suspendio.

SECTIO II.

6. CONSILIARII munus, fastigiumque palmatæ & prætextæ quali honore tractatur ad gloriam, onere succumbit ad casum. Consul decipit, si mentitur; si veritatis acorem nude propinat, pectus iaculis contumeliæ denudat: quocumque vergat, subit periculum de consilio. Si vela ad fauoris auram expandit, nimio vento naufragium patitur in sereno; si carbasa complicat in silentio, rudiratis & ignaviæ damnatur. Nullus est ei gradus in tuto; quot vestigia figit, seu seuerus, seu blandus, suomet figitur ministerio. O insegura ars! Causam vniuersitatis perdit, si adulante placet suffragio; se perdit, si inamœna consulit & austeram. Inter biuium odij & erroris perplexitate arbitrij sublabitur, qui aulam senatoriam frequentat; & nisi stateram iudicij taciturnitatis pondere libret, quolibet inclinauerit lanx, seu commune bonum, seu consul ad perniciem certissimam declinabit. Sic in ancipiti nutat suspendio, qui ut sequatur aërem Potentis, auremque suffragiis adliciat, aut perduellis iustitiæ sit, aut, si tenax, stomachum in se prouocat dominantis. Iuxta rectitudinis temperantiam & publici boni fortunam Holoferni consulabat Achior, qui quaesitus respondit, nec de temeritatis licentia arripit coram Principe consulum. Et tamen vix dixerat, quod proposuit, cum pro admonitionis mercede in bonum consulem rependitur indignatio, & in veritatis patronum damnationis fertur sententia. Versu primo. *Indignatus Holofernes vehementer dixit ad Achior: Quoniam prophetaisti nobis dicens &c. Cum percusserimus eos omnes sicut hominem unum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis.* Comminationis mucrone consilium Senatoris expungit. Quæ poena suppetet improba consulenti, si accusatur de noxa, qui promeruit assensum? Quid? Ea indoles Senatorij muneris est, iactatur in lubrico, fluctuat in portu, si non assentatur ad gustum, sui fellis amaritudine repercutitur sine mora, si morem gerit tractuque temporis enormitas innotuit consilij, quod deliquit votum iubentis solus patitur qui consuluit.

Achab accersit Michæam, ut de fortuna belli consuleret. 3. Regum 22. Versu 15. *Michæa ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prospere, & tradet Dominus in manu Regis.* Quid tunc Rex delinitus oraculo? Versu 16. *Iterum, atque iterum adiuro te, ut non loquaris mihi, nisi quod verum est in nomine Domini.* O amator veritatis, sed quæ placet? gestit quod repetat, sed ad votum. Nonne sat semel exhibita amœnitas vaticinij?

Bb

fata

fatagit quod & iureiurando confirmet, & de regali purpura, & adulationis tinctura suffragium optatissimum recoleret. Tunc ille retractauit stylum, & quod ut aulicus dixerat, ut Propheta 3. Reg. 22. 17 reformat. Vers. 17. *Vidi cunctum Israel dispersum in montibus quasi oves non habentes pastorem.* Quid tunc Rex? Exardet in Vatem, famis atiditati deuouet ad supplicium, Vers. 27. *Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aqua angustiae, donec reuertar in pace.* Quid agemus tibi, ô stolide Rex? Si dulcia consulit, suspicaris mendacium; iniuriam, si ominatur aduersa. Ut quid accersisti Prophetam, linguamque impulisti ad sermonem, si quod verbum cecidit, conteretur? Vel mutum consulem sustine; si loquentem, inter aduersantia saltem elige vaticinia, ut impunis maneat in vno, qui vtrumque protulit, ut in altero iuxta placitum conquiesces. Quoquouersum tessera cadat, talusque procumbat, utpote qui de æqualibus lateribus constat, nullam stabilitatis offensionem incurreret; & tamen ludus est, & in aleam iacitur sortis. Serius, & maturus Senator non equidem ludit cum consulit; & tamen in quodcumque latet ceciderit, quasi nugatorius illuditur, & nisi in aëre medio suspenditur, quodcumque punctum peccatum est. Sed qualis hic ordo in Propheta? Prius incunda protulit, deinde molesta, nec nisi additus Numinis sacramento infortunium belli prædixit, ne princeps verteret odio, quod tandem dicturus erat veritatis suffragium. Ergo Rex vel Vatis voluntatem consulit vel rationem? Habes desiderium prophete, prospera tuis copiis præliis appetitis. Ideo prius è corde læta prædixit: quod si mentem examinas, infausta sunt, non quæ ille incutit, sed quæ videt. Non est odium implacita consulentis, præuenientis aduersa, qui impensius vellet Principi fausta; sed veritas: nunc prætexta est dignus, qui mendacii verisicoloria licia non texuit. Bene Theodor. q. 65. *Expectauit Michæas, ut iureiurando adigeretur, & deinde verum diceret: Nam quoniam Achab existimabat prophetam propter odium prædicere ea, quæ erant molesta, prius dixit ea, quæ erant incunda: Deinde iureiurando addictus diuina ostendit.*

Theod.

7.

Sane dæmones consilij periculum, oraculique timentes discrimen, quæ siti ab idololatriis, & ad auguria fatidico tripode laceffiti, ne in alterutro extremorum capiantur, subdolas amphibologias integunt, ut si vno sensu deliniant aures, altero mendacium euadant. Ne in vocibus seu odium prouocet, seu de errore damnetur, perplexis vaticiniis æquiuocant consulum, suosque prophetas his artibus imbuunt, ut regat sub cortina sermonem, & illaqueent retribus, quotquot consulunt. Ne discedas ab Achab. Perfidos prophetas 3. Reg. 22. 6. consuluit. 3. Reg. 22. Vers. 6. *Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere?* Tunc illi: *Ascende, & dabit eam Dominus in manu Regis.* O technæ versiformis sermonis! In cuiusne manu Regis dabitur arx? Israëlische, an Syriæ? Callide subticuere, ne sciscitantis Principis qualibet explicita responsione, animum in accusationem acuerent. Optime Lyra. *Ista propositio erat dubia habens duplicem intellectum, sicut & ista: Aio te Acida, Romanos vincere posse.* Si sic sibi consulit in consulum dæmonis prætextus: ne quolibet, dum potens sciscitatur, dirigat, verba, de crimine consilij plectatur; satius est vel lin-

Lyra.

guæ clauem iniicere, vel stylo: & verborum caligine vel silentij iniquum Principem continere suspensum, qui, ni titillet aures responsum, perduellionis scelus consuli imponit. Melius Eli-seus interroganti Ioram filio Achab responsum auertit, oraculumque industrius occlusit 4. Reg. 4. Reg. 3. v. 3. vers. 11. *Quid mihi, & tibi est? Vade ad prophetas patris tui, & matris tue.* Cur sic Regem taciturnitatis ausu repellit? Ne qui patrem moribus referebat, quod Michææ carceris & atiditatis damnum incusserat, vtrumlibet respondenti, & sibi incuteret, si aliquid consulisset. O ethica Magistratum salubris. Adstite, ô vos, si non corpore, lingua; labra vestræ obferate, dum suffragium expetit, qui in suos consules impetit, nisi placeant. Fortunatius erit, mutos, quàm mutilos & damnatos haberi, & seu amittere Principem seu Rempublicam.

Urget sagam Saul, ut Samuelem suscitet ad consilium. At ille. 1. Regum. 28. versu 15. *Quare inquietasti me, ut suscitarer? Tunc Saul: Coarctor nimis, siquidem Philistiim pugnant aduersum me. Vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam.* Sed insilit ille: *Quid interrogas me? Cur consilium tædet prophetam, qui extra mundialem auram, incolaque alterius regionis non poterat de consulis discrimine timere dispendium? Etiam post fata non se in tuto, qui consulitur, æstimet; malens sub iniuria cinerum remanere, quàm ad prætextam rediuius assurgere. Quid quod renuat Samuel Senatoris officium, eosi nec Principis studeat fauori, nec in aleam iactetur periculi? Sciebat prauum animum Regis, qui, ni voto accinat cantilena, in suaves modos, musicumque canorem, psallente, & dæmonem cicurante Danide, pro pretio medicinæ lanceam iaciebat. Etsi auribus consilij lenitas aduletur, lyraque blande sonet, si à pectore Principis dæmonem abigat incubantem, mucro rependitur pro mercede.*

9.

1. Reg. 28. 15.

1. Reg. 18. 11.

Deum agnoscere suis beneficium, & potentem, nec sequi & amare, insania execrabilis est.

S E C T I O III.

EX TREMA stoliditas est, quod sæculi candidatus, qui fauoribus inhiat, atriaque potentum frequentat, ut vel fortunæ habitum odoretur, Deum optimum maximum, quem mente exulta noscit fauorabilem & potentem, post tergum iniurius spernat, nec saltem ad vota sibi compareret & exambiat. Viscus, quo illinitur pectus humanum, quo auicula cupidinis prenditur, potentia fauoris, seu fauor potentis est; & tamen homo, qui Creatorem credit potentem, experitur fauentem, sibi inuidus, & luminis, quo perfunditur, osor, ne potenti cedat, recedit, ne fauenti arideat, beneficium refugit ut offensam. O mortales aucupes gloriæ, ô hydropici sæcularis fortunæ, ad pretium salutis accedite sine pretio sine ambitus suspicione ad gloriæ magnificæ largitorem, sine lenocinio ad venustum, sine adulationis arte ad potentem. Quæ vos insania cepit, qui sani incipitis, dum dotes has in Numi

10.

Numine cœlesti fatemini; sed damnamini de v-
cordia, qui alio cor inuertitis, & spem luditis in
inani. Se publicat immeritum veniæ, qui crarium
publicum bonitatis pro mundiali stipe contem-
nit & in suino mergitur volutabro, cui os subli-
me dedit natura, ut non nisi cœlestium imbrium
largitiones expectet. Deum asserere, sed deferere,
inconcinnae texturæ enormitas est. Quid quod
vespertilio, lucis & umbræ volitet per confinium,
qui nescit iudicare de sole? Si ei oculi in meridie
constarent, palpebræque sufferrent iubaris af-
fluentiam, infœlicior omnibus esset auicula, quæ
luce cognita amaret tenebras ad fauorem. Deus
est opulentus & bonus, & de cumulo diuitiarum
nimium prodigus ad pietatem, sed adeo inep-
tit stultus homo, ut diuinæ non satagat ami-
citia.

11. Irridet Holofernes Achiori, quod qui fassus
erat Deum Israëlitis esse in suos beneficium & po-
tentem, salutis vindicem, & fauorem thesaurum,
non se sub eius conscripisset vexillo; sed barbari-
cis ritibus inhæreret, aliisque Numinibus populi
tem verteret, à quibus benignitas exultat & po-
testas. Vers. 5. Porro autem si prophetiam tuam ve-
ram existimas, non concidat vultus tuus, & pallor,
qui faciem tuam obtinet, abscedat à te. Ac si dice-
ret: Bene est, quod propheta sis alieni fauoris, &
extranei Numinis numeres largitates, in quo co-
lumen est suorum, & arma promptissima ad li-
bertatem: cum tamen Ammonitarum dux sis,
qui aduersus Deum Israëlitis, cuius diuitem &
pietissimam indolem noscunt, præliis & offensis
irrupunt. Sic agitis, o mortales! Quid in Deo
vestro ad obsequium non prouocat & amorem?
Diues est in omnes, qui inuocant illum, nec di-
stat à benignitate potentia; & tamen per mun-
dialia tuguria nuclei vacuas opes ambitis, & ido-
la colitis voluptatum, quæ vos conterunt, quæ
metalla; quæ mendacia decipiunt; quæ auara,
deludunt.

12. Pharaon ille Ægyptijs phalangibus stipatus, fu-
gientes Israëlitas, usque ad mare rubrum inse-
quitur, & quasi ad barbarici exercitus comnea-
tum hinc illinc vnde diriguissent in muros, se in
miraculi participium intrusit, accipiens sibi de
publico liccitaris, quod intererat ad vestigia.

Exod. 14. vers. 22. Et ingressi sunt filij Israël per
medium sicci maris: erat enim aqua, quasi murus
à dextra eorum & laua, Persequentesque Ægy-
ptij ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pha-
raonis, currus eius & equites per medium maris.

Cur & inimicis pelagus pauimenti impertit pro-
digium, & calcari se sustinet, obduratque sabu-
lum, ne inquinentur; cum & creatura liquida
contra insensatos debuit armari? Ut adeo fauo-
rabilem Deum agnoscerent Israëlitis, qui quæ be-
neficij reliquæ ex suorum usu supererant de af-
fluentia, voluit dispergere & in extraneos. Ergo
Pharaon sequere Deum, cuius bonitas de prodi-
gio refusa, sic exuberans est, ut redundet in ho-
stes. Tunc ille vers. 25. Fugiamus Israelem:
Dominus enim pugnat pro eis. Quæ causa est,
inurbana terga vertere Domino, qui sic suorum
suscipit clientelam, ut pelagi profundum urgeat
ad opem & aridam immittat in vndas? O ru-
stica gens & agrestis, date vos Deo, qui ad reuel-
lentos fluctus efficax est, & ad suos per gurgi-
tem transuehentos munificus & benignus. Quid
runc Dominus? vers. 26. Et ait Dominus ad Moy-
sem: Extende manum tuam super mare, ut reuer-
Zerda in Iudith. Tom. I.

tantur aqua ad Ægyptios super currus & equi-
tes eorum. Cur dum in Dei populum impete-
bant, æquorisque traiecerant calles, ut terga
pungerent fugitantium, ab vndis vlticibus non
sorbentur, nunc in liquida sepulchra redeunt
voragine, & fluctus carnifices suffocant sine
mora fugientes? Quoniam iam tandem nouerant
Dei in suos beneficam manum: Dominus enim
pugnat pro eis: nec est tolerantia dignum, quod
qui semel Deum in assecclas liberalem agnouit,
adhuc post tergum proterua rebellione dimittat.
Si in Israëlitis populum communi religione se im-
misisset Ægyptius, non iacturam de naufragio
subiret, sed in fauoris numerum vndis obsequen-
tibus vectaretur.

Melius Nabuchodonosor. Se, ut cresceret, 13.
studuit propagare in metallo, & ne ab auro di-
staret, in auream statuam membra transfudit,
sibi extorquens sacrilegæ adorationis tributum.
Temnunt tres pueri Regis obedire decreto,
& qui Deo suo corpus integrum dedicauerunt,
nefas reputant genua flectere statuarum. Protinus
in fornacem mittuntur; sed explicuit vincula
flamma, suauisque rore innocentia membra per-
fricuit, ignemque in placidum fauonem tra-
duxit, Danielis 3. versu 23. Ceciderunt in me-
dio camino ignis ardentis colligato, Et ambula-
bant in medio flamma, laudantes Deum. Tunc
Rex, qui in medio rogi agnouit numerum cre-
uisse puerorum, fauentemque Deum in censum
venisse cum seruis, exclamauit ad ostium versu
95. Benedictus Deus eorum, qui misit Ange-
lum suum, & eruit seruos suos, qui crediderunt
in eum: & verbum Regis immutauerunt, & tra-
diderunt corpora sua, ne seruirent, & ne adora-
rent omnem Deum, excepto Deo suo. Denique
Nec enim est alius Deus, qui possit ita salua-
re. Quid te, o Rex, impulit in amorem Numi-
nis, quod sic colis? Nonne nuper adorari gestie-
bas, & maiestatis diuitias in aurea mole, su-
perbia artifice, transcripsisti, tributum adora-
tionis imponens, quos cadere iubebas ad cul-
tum versu 4. Cadentes adorate statuam auream, Dan. 3. 4.
quam constituit Nabuchodonosor Rex. Ita est.
Sed percalluit indolem Numinis, cuius est po-
tentia in salutem. Compendio dixit: Qui potest
ita saluare. Si ei insidet potestas & fauor, &
maiestatem exprimit in pietate, nec suos susti-
net cadere, sed assurgere, ei amor ad obsequium
debetur, si semel rationalis est homo. Vide dis-
crimen. Ad statuarum cultum cadere iuebantur;
quippe humana potestas deprimit, quos habet
subiectos; at tres Dei cultores, dum in ignem
cecidere ligati, ut vel inuiti caderent coram
auri colore, qualis in fulua flamma est, illico
expediti consurgunt, ut statim agerent cultum
Deo, qui suos eleuat, non deponit.

Quantam ab ingratitude, Diuina-
rum Personarum Trinitas distet?

SECTIO IV.

RVNT homicida, tyranni, fures, adul- 14.
teri, raptores, sacrilegi, proditores: in Senec. l. 1. de
fra ista omnia ingratus est, nisi quod benef. c. 11.
omnia ista ab ingrato animo sunt, sine quo vix
vllum magnum facinus acceperit. Ergo vitiorum
Bb 2 compen

compendium, & syllabus ingratitude est. Quid si beneficiorum genus iniuria sit, & remuneratio donorum damnatoria vindicta? Holofernes bono suo Consuli arborem in patibulum meditatur, extremam perniciem pro rectæ admonitionis mercederependit, & ut se à gratitudinis vinculo soluat, Achiorē vinciri iubet, & inimicorum telis exponi: *Tunc Holofernes praecepit servis suis, ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam, & traderent eum in manus filiorum Israel.* Bene beneficus Achior ad Israëlī communio- nem traducitur, ut inter videntes Deum censeretur, qui discesserat ab ingrato. Non potuit magis ingratitude linor succrescere, quā benefactorē cogitare inimicum, à seque depellere ut hostem, & hostibus deputare: quasi nulla maior ingratitude hostilitas esset, quā donum. Israël Achiorē admittit, ut ab Israëlī Deo ingratus Holofernes longissime distet, qui benefactorē suum, ne aliquando ingratitude resipisceret, distantissimum esse curavit. Nec valuit in remotiorem relegauisse distantiam, quā apud Israëlē, ubi verus Deus habitabat: à nullo enim longius distat, quā à Numine, ingratus.

15.
Ioan. 11. 41.

Horror est Diuino Numini ingratitude. Ioann. 12. Dominus Lazarum suscitaturus, eleuatis sursum oculis dixit: *Pater, gratias ago tibi, quoniam exaudisti me. Ego autem sciebam, quia semper me audis: sed propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti.* Cur in ostensione Deitatis, cum vitæ & mortis arbiter publicatur, sinumque omnipotentis discingit, gratias Patri elata voce pronuntiat, in suspiciosum minoritatis indicium? Imò ut se æqualem panderet, gratias agit: nil enim Deo Patri pro ingenuitate Deitate propinquius, quā gratitudo est. Chrysostomus homil. 6. 3. in Ioan. *Hoc est, nihil est contrarium mei ad te. Ut autem ostendat, quoniam non indiget oratione, subiungit: Ut credant, quia tu me misisti. Non dixit: Ut credant, quia minor sum, quoniam sine oratione non possum facere, sed quoniam tu me misisti: ut non Deo contrarium astiment.* Missio Diuini Filij, cœlestis generationis est argumentum. Idemne gratias agere, quā è Paterno sinu ortum probauisse fuit? O Pater! ô Deitas! Quodque eius donum gratia nuncupatur; diuinæque participium naturæ hoc vocabuli insignitur stēmate, quasi gratitudo sit; quæ ante omne beneficium à diuina prouenit largitate: ac si gratias agat, gratiam agit, & infundit in animam, quæ, cum diuinæ sit participatio naturæ, eam gratiarum amicam esse demonstrat. Hæc ita sint: sed cur gratias egisset, expendit Ennodius lib. 6. epist. 20. *Quia pro impensis gratias non referre, & Deus in carne constitutus exhorruit.* Horror est extrema trepidatio membrorum, artuumque tremiscentium concussio. Quale malum ingratitude est, quæ sic Dominica membra luxaret? Horret homo, cum subito phantasticum intuetur spectrum & quod extra naturam est, exorbitans monstrum prospectat. Ergo ad ingratitude cogitatum, horuisse Dominum, arguit extra totius naturæ lineamenta ingratitude esse, & diuinam, humanamque naturam à propriæ indolis extrahere qualitate. Vnde ut se amplius de naturæ diuinæ dignitate probaret, gratiarum elegit actionem, quæ dum minoritatis videbatur gignere suspicionem, æqualitatis cum Patre clarum exhibebant indicium. Lapis monumenti, sub quo La-

Chryf.

Ennod.

zarus in horribili iacebat specu, retegitur, fœtor indicatur à formina à carioso vermium latibulo vaporatur; nec horret Christus, qui apud Ennodium, gratias non agere solum poterat exhorrere. Audi S. Zenonem in serm. de Lazaro. *Ad sepulchrum Lazari accessit. Statim iussione eius renouuntur saxa, secretarium patescit horroris.* Quid? Quod non horruisset Virginis vterum, Ecclesia canit; ubi, licet floridi erant lilia pudoris, sapienti fœtui muliebria viscera incutere potuissent horrorem. Horruit tamen gratias non agere, ne à Paterna videretur gratitudine secessisse. Non horruit Matris vterum, ut hominis amans inter homines gigneretur: non agere gratias exhorret, ut Deus è Paterno sinu genitus innotesceret.

Certe diuinus Pater ubique est; & tamen spatium, quod immensitas replet, ingratitude turbari videtur. Dicebant ingrati Iudæi. Matth. 23. *Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, &c. Nonne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista? Cur Matrem, sorores, & fratres curiosa vestigatione commemorant, nec Patris nomen vllò conantur vocabulo tetigisse? Si sapientem deprædicant, scientiæque thesauros in fabri filio demirantur, quali potuit à Patre progigni nisi cœlesti, qui solum ex sapientiæ generat abundantia? Sapientia hæc omnipotensque ad miracula virtus in Iudæorum opem beneficia conferre non cessat; & tamen ingratitude lapide per præcordia sepente, Patrem eisdem ignorare contendunt. Sed recognosce quid dicant. Nonne omnes apud nos sunt? Ergo Pater apud vos non est, à cuius Diuinitatis præsentia nulla diuagari possunt spatia. Bene. Qui cuncta per immensitatem permeat, et si verè sit in ingrato, ob ingratitude odium ab ingrato secedere reputatur. Chrysologus sermone 48. *Iterum Iudææ matris nomen clamans, occultas Patris: Patrem dicis, nomen non dicis: fabrum dicis, opus non dicis. Si mater, si frater, si sorores apud vos sunt, Pater ubi est? Vobiscum non est, quia Deus odit fœtos, inuidos deserit, declinat ingratos.* Merito subsilent Patrem, cuius viscera sacrilego dente corrodunt, dumque eius Filium, & negant, & cædunt, Patrem utique interimere non verentur, Ioannes apud Matth. 3. *sic plectit Iudæos: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira? Quid vipereum in Iudæis denotauit, qui viperarum castigauit conuictio? Profecto hæc verba protulit post illa Euangelistæ: Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, &c. Baptismus ille quædam erat umbra, & præludium erga Christi baptismum, in quo à Deo quasi maritato cum aquis noua proles erumpit. Ergo ad baptismum accedentes, ut ingratitude venenum effunderent, viperarum progeniem Baptista nuncupat; ut qui maternum sinum discissuri erant, Filiumque Patris crucifigentes, diuinum Patrem conatibus sacrilegis lacerarent. Oreptile ingratum! ortum tuum materna cæde remuneras, & à Parente nascens funesta parentalia persoluis, nec vno naturæ vulnere in puerperio placaris, sed ut ostia plura multiplices, ingratitude hostilitate corrodis. Isidorus Pelusiota epistola 103. *Viperarum progeniem Ioannes Iudæos appellauit. Aiunt enim hanc fœtam maternum ventrem, cum in lucem editur,***

coro

corrodere. Quoniam igitur Deum, qui eos genuit, dereliquerunt, merito venenatis animantibus eos confert, per ingratitudinem accepta beneficia obliterantibus, ne dicam corrodentibus.

17.
Matth. 12. sic dominus inquit: *Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei in hoc saculo, nec in futuro.* Si Filius hominis deus est, qualis prerogativa in Spiritu sancto elucet ut piaculum commissum in eum irremissibile proferatur, remissibile, quod in Filium? Nonne contumeliosum hoc erit laxis misericordiae visceribus, quæ nullum respuunt suscipere poenitentem? Si Spiritus sanctus charitas, cui & comburere, lenocinium; dedecere videtur flammam amoris, odisse peccatorem, qui eius se dat incendio, ut cremetur. Profecto Spiritus sanctus, & iuxta vernaculum attributum, & iuxta proprium stemma, donum est, quippe qui actu voluntatis procedit, ubi totius muneris fons emanat. Ergo peccatum, quod ex aduerso obicitur in Spiritum sanctum ingratitudinem esse dignoscitur: quid enim magis contrarium dono, quam ingratitudo est? Quid? Ingratitudo tam execrabile scelus est, quod diuinam pietatem angustet. Certe apud Augustinum sermone 11. improbe sic aliqui cogitabant: *Nonnullis videtur, eos tantummodo peccare in Spiritum sanctum, qui lauacro regenerationis abluti in Ecclesia, & accepto Spiritu sancto, velut tanto postea dono Saluatoris ingrati, mortifero aliquo se peccato immerferunt. Sed iste sensus unde probari possit, ignoro: cum & poenitentia quorumcumque criminum locus in Ecclesia non negetur.* Equidem non perfecta ingratitudo est, quæ tandem coram beniuolo largitore per poenitentiam pharmacum resipiscit totumque poenitentem rependit. Nulla minor ingratitudo est, quàm quæ benefactorem, ne ultra beneficiat, incessat; & ne vltiora beneficia multiplicent, manus amputat liberales. Ergo ille apud Deum omne tulit ingratitudinis punctum, qui sub impoententia rebellionem vitam finiens, se gratiæ donis opponit. En irremissibile scelus extrema ingratitudo est. Expende nunc momenta verborum: *Qui dixerit (utique verbum) contra Spiritum sanctum, non remittetur ei.* Non quodcumque verbum, id est, peccatum ab spe remissionis arcet, sed hoc scripturæ stylo *unum verbum*, nempe illud peccatum, quod finalis impoententia est, à diuina pietate detrudit: hæc est enim aduersus supremum datorem extrema ingratitudo peccantis. Cur signatè aduersus Spiritum sanctum hoc peccatum esse depromitur? Quoniam ipse donum est, munerumque largitor, quo nullus cumulator aut largior: ergo ingratitudo, qua nulla maior, scitè aduersus eum patrari profertur. Fruamur iam Augustino sermone 11. *Non est necesse, ut omnem blasphemiam, & omne verbum, quod dicitur contra Spiritum sanctum, remissionem quisquam existimet non habere: sed necesse est plane, ut sit aliquod verbum, quod si dicatur contra Spiritum sanctum, nullam remissionem mereatur.* Et postquam hoc verbum vltimam poenitentiam esse docuit, subdit. *Cur ergo illa impoententia, quæ nunquam dimittitur, solum ad Spiritum sancti blasphemiam dicitur pertinere? Tanquam ille, qui in hoc impoententia peccato fuerit obligatus, dono Spiritus sancti resistere videatur, quod eo donosus remissio peccatorum.* Blasphemia in Spiritum sanctum seditio est ingratitudo peccantis; Zerda in Iudith. Tom. I.

cum Spiritus sanctus donum sit, iniquos, quæ ingratos, odit, sibi que contrariam reputat reddendis beneficiis duritiem. Imò qui magisterium est lagitatis, se gratitudinis eruditorem ostendit, & ne distet à munere gratitudo, ipse, qui donum est, omnium gratissimus exhibetur. Ioan. 16. Dominus de Spiritu sancto sic fatur. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.* Meditare qualem securitatem de clarificatione constituat. Donum, quod accipitur, firmissimum compensationis pignus est: strictiori nemo potest arrhabone teneri, si in Spiritu sancti scola versetur, quàm doni vinculo, quod accepit. Quoniam Spiritus sanctus à Patre & Filio amante, origine naturali procedit, illico, etsi necessariam, rependere satagit largitatem; nec alia reddendæ clarificationis stabilior ratio præscribitur, nisi quod ipsius clarificationis naturam ab ipso, quem clarificat, Filio suscipiat.

Mundialis gloria ad primam lucem, ut spectrum euadet, ut euigilantis somnium, cum incipit, desinit, cuius esse apparere est.

SECTIO V.

18.
OTUM verisiforme est, quod in sæculo volubili appetitur. Mundialis gloria gyratur in rota, rotatur in gyro, continuaque vertigine circumagitur. Sursum & deorsum irrequietus pes fortunæ iam flectitur, iam erigitur, ne vestigium nisi in lubrico figit, qui nunquam per semitam æqualem graditur, dum vectat lapidem in superna, vertici propinqua declinat. Constat sæculum de inconstantia, qualitas ei spherica est, quæ didicit à superis orbibus etiam sydera deprimere, quæ leuauerat. Quàm brevis est fulguris ætas, quod cælo discedente lucet pariter, & extinguitur! mundialis honor non sibi aliud spatium computat, quàm momentum, cuius accessio refuga est, cuius vicissitudo de more lucernæ, quæ flatu extinguitur, flatu accenditur. Quidquid sub orbe est, vertitur, qualis orbis, qui tangit pauimentum in puncto, iugique mobilitate nunquam tutò prehendit, quin perdat. Achior Princeps Ammonitarum exemplo sit, cui nupera fortuna ridebat, iam quasi vetuscula oculis lippientibus flet; cui in aula Principis sine inuidia comite fauor, iam vsque ad deportationem contemptus; cui pretiosæ stragulæ subiectæ pedibus ad calcandam, iam ilex nuda pro toto corporis ædificio; cui potestas & diuitiæ pro censu, iam inopis aeris pendulus inquilinus. Vers. 9. *Ligauerunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & sic vinctum restibus dimiserunt eum, & reuersi sunt ad Dominum suum.* En humane volubilitatis compendium. Hicne ille est, qui manuum articulos carcerabat in gemma? manus dolet carceratas in ligno. Hicne qui pedes non nisi aulæis & stromatibus permirebat? iam agit numerum cum arboris trunco. Hicne, cui adhibebat volucres ad trininium? iam vulturibus, rostrisque pennatorum escam publicam de nudo corpore repræsentat.

19.
Pl. 36. v. 35. *Vidi impium super exaltatum & eleuatum sicut cedros libani. Et transiit, & ecce non erat: Pl. 36. 35. quasi inuenit eum, & non est inuentus locus eius.* Pupurate Vates,

Vates, vocum terminos fefellisti si dum transiisti, vidisti, erat utique, dum transires; nec enim, si non esset, videres. Adeo exaltationis & gloriæ interius ocysissimus fuit, ut non dixerit: Et transiui, & ecce non est, sed ecce non erat, quasi nec cum videret, fuisset; & cum solum tempus præsens videbatur iri negandum, præteritum consultò negauerit. Imò iam non erat, dum videbatur, quamvis videretur quod erat. Argutius Hebraica: *Et transiuit, & ecce non fuit*, quasi nec ipse fuisset, cum esset, quippe dum transitus, quæ motus, vitam diuitis indicabat, quæ diuitis, vitam negaret.

Hebraea.

20.
Matt. 9. 9.

Matthæi 9. vers. 9. *Cum transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio Matthæum nomine.* Cur sedet pecuniariis sarcinis, quasi de immobili statione se iactans, qui facilius Euro ad transitum & volatum, dum in auro est? Imò cur transiit Dominus, & non stat? En vices mutata. Verbum Dei, quod manet in æternum, quod sæcularia gazarum pondera despiciit, transit: sedet fuisset libratus vectigalium pōderibus Publicanus. Anne adeo diues in transitu euanido est, ut vel ipsi æterno Verbo approximanti suam labentis transitus indolem applicuerit, ut Christus transire dicatur: quia diuitiis transeuntibus proximus ambulabat? Et bene. Non stat, sed transit Dominus, ut Matthæum de lubrico censu, ruenteque pecuniarum sacculo erudiat: ne ibi remaneret, ubi ipsamet, quæ sessio stabilis putabatur, transitus erat. Sedebatne Matthæus? Imò illud sedere subsidere fuit, & iam sub terræ centrum, ubi mors inhabitat, transiuisse, sacculorum gravitate vergente. Ad Chrysol. serm. 28. *Cum transiret, inquit, Iesus, non dixit: Cum staret ibi: transiuit & pertransiuit inde Iesus, ne Matthæus remaneret ibi: transiuit inde Iesus, ne Matthæus ibi taliter permaneret.* Vis scire, qualis mansio? Audi. *Matthæum vero publicanum diuitia sic cupiditatis publicabant magistrum, fornace auaritiæ sic coquebant, sic adligabant vinculis cautionum, sacculorum ponderibus sic promebant, ut ad virtutem progredi non valeret. Vnde & sedere eius erat iam subsidere, non sedere.*

Chryl.

21.

Ne putes illum esse diuitem, sed apparere. Dum superstes est, argentum albicat, pallet aurum, rubent lapilli, aulæa vario stromate ornant parietes; sed adeo tacito gradu theatralis illa pompa disparerit, ut eius fuisse, appellaueris non fuisse. Christus Dominus à dæmone concitatur in montem; mundiales gazas nebulo illi præterdit, diuitiarum offert spectra, si cadat, & adoret. *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.* Cur Domine in tam grande piaculum inimico laxas licentiam, ut thesauros tibi ostendat, ut gloriam spondeat? Sane ut ille tentamenta finiret, tertia hæc tentatio: fuit ut & ipse dum euanida monstrat, & fulguris ad instar sua luce subito pereuntia bona, cum omnibus dispareat, qui cum omnibus videbatur. Obuius est omnibus Chrysostomus in Psalm. 1. *Tunc Archidæmon in puncto temporis omnia mundi regna coegit, & gloriam eorum, & cum omnibus visus est, ut cum omnibus euanesceret.* Cum hoc ignis tormentarij nitore ipse dæmon euanuit. Vix congeffit diuitiarum globos, cum ad diuitiarum fluxum effluxit. Vnde illico: *Et dereliquit eum diabolus.* Sic forsan alij cogitarunt. Sed hinc nostra elucubratio. Cur tam illico euanuere cuncta è suomet iubare euentilata? Cur tam stolidè decipitur diabolus, dum om-

Matt. 4.

Chryl.

nium, quæ promittit, se dominum esse putauerit? Quia ipsamet prius diabolo à Domino ostensa sunt, & dum sibi apparuerunt, iam se dominum omnium censuit à visu: sciebat dominium rerum, quibus auidæ inhiant creaturæ, nihil aliud esse, quam scenam, cuius esse apparere est. Suffragatur Haymo Episcopus Alberstat. in Matt. 4. ad illa verba: *Et ostendit ei omnia regna mundi &c. Diabolus quidem non tanta fuit potestatis, ut Domino regna vniuersa potuisset ostendere; sed ita est tenendum, quod ipse Dominus totam mundi machinam potentia sua diabolo videndam prabuerit, sicut & beato Benedicto ostensum legimus. Cūque ille vniuersum mundum sub oculis vidisset, æstimans sua esse omnia, in superbiam eleuatus dixit: Hæc omnia tibi dabo.* Enuclea rationem, quare se dominum æstimauerit versipellis ille: *Cum ille vniuersum modum sub oculis vidisset, æstimans sua esse omnia:* Quia intuitus est, possedisse se credidit, quasi fœtus esset oculorum, quidquid oculis contrectauerat. Ideò tam celer fuit omnium rerum, quæ apparuerunt, abscessus, & interitus, quam celer oculis apparatus obiectus: Ut noueris repente succrescere dominia, repente obire. Vicinus ortui occubitus est: quia ex æræ ministerio species ad oculos aduenere, cum ære euentilante perierunt.

Haym. Epif.

Nec leue sit in præfato loco discutere: cur dæmon in duobus prioribus iaculis, quæ rimator Diuinitatis contorserat, incepisset conflictum ab illis verbis: *Si Filius Dei es.* Dum mundi gloriam coegit, Dominique exhibuit luminibus, stylum deserit, & inopinatò prorumpit. *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.* Cur diuine filiationis hoc tertio ex coagmentatis mundialibus diuitiis spiculo, non quærit experimentum? Puduit, æternitatem cum lubrico temporis instanti coniungere: ne tentando se tam apertò stolidum demonstraret, ut quod immobili statione perdurat, fluidis componeret, & caducis Si Filius Dei est; igitur cum æternitate paciscitur: nec nouit, quo desinat, qui quo inceperit, ignorauit. Iam apprehendit tutò, ut hominem, quem ex euaporato gloriæ diuitiarumque núbilo pellicere tentauit ad casum. Sapienter sanctus Thomas in expositione in Matth. cap. 4. *Diabolus in primis explorauit, si esset Filius Dei, modò credens, quod iam deprehendisset, quod non esset, dixit: Hæc omnia tibi dabo.* Satiùs fuit Doctori grandi censere dæmonem iam Diuinitatis non concupisse per hoc tentationis genus experimentum, sed ut hominem irrupisse, quàm aquarum bullis breuiore gloriæ æternum superstiti Diuinitati obiecisset. Æternitatem cum mortalitate coniungere, æterni est amoris opus, non dæmonis.

22.

Matt. 4.

S. Thom.

Psalm. 72. vers. 20. *Velut somnium surgentium Domine imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Cognata est cum rebus mundialibus somnij indoles. Species illæ intra soporem errantes, quæ reduce fuga abeunt, redeuntque & adumbratis imaginibus soporatum eludunt, diuitiis atque sæculi voluptatibus suo pte comparantur ingenio. Hic me pupugit; non Procures, non Primores, quibus fortuna blanditur, rident auræ, famulatur ambitiosa supellex, euertendos in nihilum minatur Propheta, sed eorum imagines. Anne in metallis incisos vultus, seu in linteo uiuentibus coloribus pictos? Quid quod percant æra spirantia diuitum facies? Quid quod linum deli

23.
Ps. 72. 20.

delibutum, formisque descriptum faciliore flamma cremetur? Imo imaginem sapienter appellat felicitatis umbras, halantes pompas, falcatas quadrigas, phaleratos equos, vestita marmora, purpuratos parietes, ardentia lacunaria, serica strata, & quidquid illecebrosa gloria, lexque nobilitatis indixit. Ergone imago Domini in quaque supellectile cuditur? Videas stemmatum puncta etiam in brutis famulantibus exarata: doluit equus diram Domini superbiam, dum flamma scribente notatur. In vili mancipio imagines cælantur heriles. Tanti se æstimat sæcularis maiestas; cælaturam sui imprimit bruto? Etsi in brutum transiit imago, quid putas, factum esse de Domino, cuius imago & superscriptio illa est? Nec vascula, quæ in contumeliam sunt (O tempora! O mores!) ab his excusis cælaturis noscitur aliena. Famulantium greges, lecticæ, equorum phaleræ certis sigillantur coloris notis, ut statim dum videtis stipantem cohortem, Dominum appelles ex nomine, etiamsi nondum illum aspicias. Igitur homo, qui imago Dei est, alias sui imagines sculpete gestit, ut longius videatur, ut longius duret, & lapideus cum lapidibus sectis perennet. Talibus puncturis, & characteribus ambitiosus hominum describitur Principatus. Has imagines abolendas Vates inclamat; nec solum obliterandas, sed ad nihilum redigendas minatur. Mira supplicij ab ambitione disparitas. Ambitio, ut in omnibus, adoraretur, se sculpete curauit in omnibus; metalla, marmoraque ætatem sustentia stemmate nominis nuncupauit. En quibus in hostilem temporis manum scopulis armabatur. Plectit Dominus, non solum imaginum superficiem obliterans, nec confundens cælaturas aduerso stylo, sed funditus abolens quidquid est. Creator despicibilis habebatur, dum aliæ imagines parabantur: ideo se creatorem agit Deus, dum annihilat, & consumit. Augustin. rem prægustauit in Psalm. 72. *Et ne diceretur, parua tibi videtur claritas eorum, parua tibi videtur pompa eorum, parua tibi videntur tituli, imagines, statua, laudes, cunei clientum. Domine, ait, in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges.*

Aug.

24.
Psalm. 72.

Sed adhuc subtilius est, quali emblemate interitus breuitatem depingat! *Velut somnium surgentium. Ut quid surgentium?* Cur non eorum, qui pleno cubant sopore, stratique stertunt, noctemque totam per somniorum eluduntur species? Ingeniose. Qui ad primum soporem somniis incipit volutari, diu vsque ad lucescentem auroram ementita dulcedine pascitur. Ast qui iam mane surgit, è lectoque exerit brachium, adhuc vix somnum eluens, semisopitus adhuc, somniorumque nondum deliria verrens, citò euigilabit: somnium illud illico soluitur, vel ad strepitum, vel ad lucem: iam leuat è culcitra caput, etsi dormiret, non dormit: breue illud spectri, simulacrique figmentum est. Pugnator est pro hoc cogitatu Hieronymus, qui sic legit: *Quasi somnium euigilantis Domine.* Et Chaldaica: *Sicut somnium ab homine ebrio, qui expergescit à somno suo.* Alij sic legunt apud Lorinum: *Velut somnium ab expergescit homine.* Alij: *Postquam expergescit.* En mundialis gloriæ ætatem: durat sicut euigilantis somnium. Qui euigilat, nondum dormit; quomodo somnia carpit? Noctem ille, ut lucernam oleat, ducere tentat in somnem; sed labore somnoque deiectus, vix ocu-

los acuit, cum iam nullo inbente clauduntur, vix leuat caput, cum declinibus motibus sensim cadit; vix codici incumbit, cum incubat codici & irrequieto conflictu pluries euigilat, pluries dormit: inuitum eludunt species, simulacra pererrant: quàm breue somnium est, quia & breuis somnus. Imaginaria felicitas somnium est euigilantis; non sopiti solum, quod aliquantulum durat, sed expergescit, quod ocyus volat. Genebr. *Velut somnium surgentium Domine, quod euanesce- Genebr. terrime, atque inane; imaginem id est umbram, vel adumbrationem, & fluxam eorum conditionem inanem & vanam, umbratilem eorum statum, potentiam, felicitatem abolebis; eos cum ipsorum imaginibus, & stemmatibus ad nihilum perduces, ut ne eorum quidem umbra & vestigium supersit.*

Aliud argutius subodoror. Somnium euigilantis nihil omnino est: Somniat quis se diuitem, se chlamyde, trabeisque indutum, fascibus lectorumque cuneis stipatum: euigilat, nudum se inuenit sub pauperculo sago; nihil est in manibus, nihil in lecto. Dum dormiebat, aliquid putabatur; saltem pererrabat imago; cum euigilat, nihil est. Non igitur gloria sæcularis somno comparatur sopiti, sed & euigilantis, ut nec imaginario polleat statu, quæ in nihilum it. Gustum allicit lepidè August. in Psalm. 72. *Fac hominem in somnis videre se inuenisse thesauros; diues est: sed donec euigilet; velut somnium surgentis, sic defecerunt velut somnium euigilantis. Queritur igitur, & non est, nihil in manibus, nihil in lecto. Pauper dormierat, diues in somnis factus est, si non euigilasset, diues esset. Quid inquit? Diues esset. Imo ludibrio somni actus deciperetur, se diuitem esse falso credens, cum vere dormiebat. Nequiuit subtilius Augustin. Si etiam veræ diuitiæ somnia sunt, tam vere diues erat, qui se somniabat diuitem, quam qui erat. Si sic; somnia possides, dum diuitias: imo non solum somnia, sed & somnum, qui nec in phantasmate diues est: *Consilio accepto pecuniam copiosam de-* Matt. 28. 12 *derunt militibus, dicentes: Dicite, quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus. Ergo emis somnum, stolidè Iudæe, & pro sopore pecuniam appendis? Si pretium pro re substituitur, idem somnum iudicas ac pecunias. Si sic sapiebas, cur tam insipide somnum adamas, ut ad eum emendum tuos census eroges? Pro mortis imagine bene imaginem mortis, mundique figuram, quæ in numismate est, commutasti: sed in eo nimium hebes & ignarus, qui ut resurrectionem, vitæque veritatem amitteres, mortis figuram, id est somnum, pro mortalis terræ figura, nummo utique commutasti. Sic forsan irridet Arator. lib. 1. histor. Apostol. Arator.**

Quid toties Iudæa cadis? surrectio Christi

Ut furto celetur, emis? Sed inania demens

A somno documenta peris.

Quidquid est in seculari tempore, quod breue & fluxum, complicatur in instans, vertitur in figura, exulat à substantia.

SECTIO VI.

ONFINIVM infortunij & fortunæ instans lubricum & euanidum est. Natalitium diuitiarum & gloriæ cum funere nectitur.

Bb. 4

Fauor

Fauor & calamitas de vnius momenti duratione contendunt. Mancipium sæculi, nullius temporis habet peculium, qui dominio labilis sæculi, quidquid prendit, acquirit. Totum spes agitur, nunquam securitas possessionis. Possessa timor inficit, possidenda periculum. Tam peruia est acquisitionis sors amissioni, ut idem sit tenere, quod perdere, nec nisi momentum pro vtriusque sortis fide iubet constantia. Non nisi instans viuatur à mortalibus, quod cum in futurum subterfugo lapsu distenditur, quidquid tempus procrastinat, iam metus fungitur ut præfenti. O sine ætate ætas sæcularium bonorum! O sine durationis fide duratio! Diuitiæ & inopia, census & nuditas, abundantia & egestas vix distant successione, sed forma. Non cras erit inops, qui nunc de opulentia beatur. Hodie mendicat, qui tractat trepidus in hodiernis opibus crasticam egestatem. Quid? de mundiali corpore non quantitate fungimur, sed figura. Vers. 7. *Tunc Holofernes præcepit seruis suis, ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam; & traderent eum in manus filiorum Israël: illi autem ligauerunt eum ad arborem manibus & pedibus & sic vinculum resibus dimiserunt eum.* Pondera illud tunc. Vnum tunc inter gloriam & calamitatem discreuit. Cui honos à militibus pendebatur, cuius ad natum se Ammonitæ curuabant, cui pro stemmate titulus Aristarchi, subito in hominis contumeliam arripitur, casumque experitur in culmine, arbori inseritur, ut humana inconstantia fructum promptissimum exhiberet.

26.
1. Cor. 7.

Tert.
Hier.

1. Corinth. 7. *Hoc itaque dico fratres: tempus breue est: reliquum est, ut & qui habent uxores tanquam non habentes sint, qui emunt tanquam non possidentes, qui vtuntur hoc modo, tanquam non vtantur: præterit enim figura huius mundi.* Multum est in Apostolo pondus, dum de inanitate bonorum erudit hominem ad substantiam. Alij legunt: *Tempus in angusto est: Alij: Tempus in arcto est.* Sed argutius Tertullianus de cultu fœminarum cap. 9. & Hieronymus lib. 1. contra Iouinian. *Tempus in collecto est.* Noua phrasis, sed exculior, & quæ tempus in prodigium angustat. Quod præterit, euauit; præsens punctum est. Quæ fuit pars, indiscerptè tota non est: quia per lapsum adest, quæ per lapsum deest. Quid de futuro? En acumen. *Tempus in collecto est.* Id est, quidquid temporis superest, congeritur ad tempus instans; quod, ut fusus, voluit stamina durationis, sed quæ vix voluit, cum euoluit, & findit. Si omne tempus in collecto est; omne tempus instans est: nec in collecto dicitur ad congeriem, sed ad labilis momenti compendium. Quin nobiles Patres non legunt: *Tempus breue est. Reliquum est, ut qui habent uxores &c.* Sed ex Græco: *Tempus complicatum est in posterum. Quidquid posterum est, iam adest ad instans temporis complicatum.* Verùm Ambrosius vnā ex vtroque conflāt sententiā. *Hoc itaque dico fratres: Tempus breuiatum est, & reliquum est.* Vtraque sibi dictio aduersatur. Si breuiatum est: Ergo quod supererat reliquum, iam nunc est: futuritio effluxit in præsens, & celeritate currendi spes sæculi, siue metus traxit durationem in instans. Quasi quidquid aquarum sublabitur per fluminis alueum, refugisque fluctibus referitur vndis complicatis & tunsis, quæ veniunt, quæ iuerunt, in vnā, quæ transit, guttulā densaretur. Scit Paulus tempora superesse, sed adeo

Ambr.

motu concito peritura, ut velut si iam fluxissent, finem tetigisse pronuntiet. Ambrosius. *Breuiatum* Ambr. *tempus, & reliquum dicens, finem mundo imminere significauit, quamuis sciret adhuc tempora superesse.*

Adest ex his lux illis Apostoli. *Ut qui habent uxores tanquam non habentes sint; qui emunt, tanquam non possidentes.* Cur se credat coniugem non habere, qui & maritum agit, & stabili connubio gaudet vxore? Ut quid non possideat emptor, si ei possessionis sortem dedit contractus? Et sapienter. Aliquando orbabitur altero thalamus, alterutrumque factum dirimet nuptias? Aliquando quod possides, seu à te deferetur, seu deferet. Ergo si tempus in collecto est, nempe ut quidquid superest, iam se ad instans complicit, & immittat, sis nunc pariter, quod & eris: vtrumque fias & maritus & viduus, & possidens & amittens, peregrinus & incola, ciuis & exul. Arridet sanctus Paulinus epist. ad Seuerian. *Itaque & in quo possessor videris, soluta à possessionum vinculis mente perfectus es, qui collecti temporis memor illud Apostoli complex, ut habens non habeas.*

27.

Paul.

Hinc illud: *Præterit enim figura huius mundi.* Si vna tantum mundi est figura, mundusque non rotus est simul, non figura præterit tempore labente, sed pars. Imo quia totum tempus est in collecto, præterit ad temporum fugam. Vix incipit res esse, cum reconfueuit, & sua vetustate decessit, utpote cui totum tempus aggestum labitur. Quid redundantis nitoris luxum exambis? Quid horrea messibus oneras? Quid eruis terræ viscera, ut aurum effodias, utque terram hominis vestias, terram elementi denudas? Quid rebellia temporis cuspidi marmona incidis, laqueatasque testudines elaboras, ut duret tuum nomen in saxis, quod in te perit? Quidquid est, in figura est, præterit cum figura, interit cum tempore, quod in collecto est. Eme, quasi non possideas, non possideas, ut emas: quia suo pondere cuncta cadunt, & dum cadunt, decedunt. Sic argute Tertullianus Apostolum expendit de cultu fœmin. cap. 9. *Gloria autem reconfueuit. Non enim vtetur nostris. Quis autem prohibet vti? Secundum Apostolum tamen, qui nos vti monet mundo isto, quasi non abutamur. Præterit enim habitus huius mundi: Et qui emunt (inquit) sic agant quasi non possidentes. Cur ita? Quoniam promiserat dicens: Tempus in collecto est, Ne fidas gloria, quæ reconfueuit, id est, quæ dum est, inueterata est, etiam cum puerascit, senescit. Desine cuncta, quæ te desinunt, & cum prendunt.*

Tert.

Præterit figura huius mundi. Mundus stat, figura præterit? Imo si totus mundus figura est; dum figura præterit, mundus absoluitur. Quare figura mundi? Ergo mundus substantia non est? Substantiæ etenim (nouerunt Philosophi) figura non insidet, solum quantitatem variis polit filamentis; sed accidens est adeo variationi subditum, ut vel ad nimium supperadditum, effectum, decerptum pereat; alia iam est figura, pristina perit. Nequiuit caducarum rerum fragilitas aptiori forma depingi. Quid inhias rebus, quarum sola figura potiris. Palluit ille, qui albicabat; rubet illa mane, rubet à manu, cui sub nocte seu fuligo cutis seu comæ. Vertitur pilus vel calamistro, vel colore, vel æuo: iam figura altera est, & quæ placere voluit, ex altera transiit in alteram. Dum soles enascuntur, dum occi

28.

29.

occidunt, facies mundi alternantur in facies: qui in dies senescit, iam alter fit. Mundum dico, non terræ ambitum, non tractus maris, non cœlum, seu eminens, seu profundum, sed mundi formam, quam ambitiosa induxit cupido, lasciuientis fastus speciem, euanidæ pompæ colores, pigmentarium superbæ fucum, & quid aurato philtro mortales pellicit, ut adorent & cadant. Totū acumen debes Ambrosio in 1. Corinth. 7. *Præterit enim figura huius mundi. Quia finiri mundum dixit; ostendit figuram eius præterire, & hunc esse finem; id est, non substantiam eius præterire, sed formam: itaque si forma mundi periit, dubium utique non est omnia, quæ in mundo sunt, interire. Ideo præterit, quia quotidie senescit mundus. Fige medullitus illud: Ostendit figuram huius mundi perire, & hunc esse finem.* Si substantia non præterit, sed figura, quomodo iam finis est? Quia homo substantiam non amat in mundo, sed oleo, nitoreque redundantem cutem, sed pelles purpureas, sed crocum vultus, sed bracteatas glorias, sed membranas pellucas: Quidquid stabile, quidquid substans est, hominis non attridet arbitrio: Totus tibi interit mundus, si figura prætereat. Sed quid homini cum mundo, ut à volubili mundi mutatione versiformem mutationem accipiat? Si sic in mundi amplexum afficitur quid quod mundi indolem sibi arripiat? subtrahere non patior Tertullianum lib. de pall. cap. 2. *Nostre certe mutatio versiformis est. Vnde probat? Fructe pompa verborum. Dies & nox inuicem vertunt; sol stitionibus annuis: Luna modulationibus mensuris variat; syderum distincta confusio interdum deiecit quid, interdum resuscitat: cœli ambitus nunc sub diuo splendidus, nunc nubilo sordibus: aut imbres ruunt; & si qua missilia cum imbribus, dehinc substillum, & denuo sudum: si & mari fides infamis, dum de fluctibus aqua mutantibus de tranquillo probum, de flustris temperatum, & extemplo decumanis inquietat. Sic & terram si recenscas temporam vestiri amantem, prope sis eandem negare, memor viridem, cum conspicias flauam, mox visurus & canam: ceteri eius ornatus quid? Non aliud ex alio mutat, & montium scapula decurrendo, & fontium vena ebullando, & fluminum via obumbrando? En ex versiformi mundi figura, homo versiformis in gloria.*

Non sine acumine poteris vestigare: si mundi gloriam apud Isaïam cum Verbi Domini æternitate coniungitur, ut quasi sicula appareat; cur ab Apostolo figura dicitur, cum etiam Verbo Dei figuram accommodet? Ad Hebræos. 1. *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Ergo ne facilis mutationis figura, æternitatis & mortalitatis emblematis, voce simili, deputatur? sed introspectas Pauli sententiam. *Figura substantiæ eius, ait.* Figura, quæ substantiæ est, rei creatæ non est; non accidit, non nutat, non periclitatur dispendio. Creatarum rerum figura in substantia non insidet, sed quantitatis affectio est, vel ad vulnus variatur ex acu. Figura substantiæ Dei, quia veræ gloriæ splendor est, impercussa stabilitate fulcitur. Imo ideo figura substantiæ dicitur, ut eius stata æternitas enuntietur. Accinit his Anselmus noster cap. 1. epist. ad Hebræos. *Quia est figura substantiæ eius, id est, expressa similitudo eius, non secundum exteriora, sed secundum substantiam.* Quod autem id ad permanentem attineat durationem, expendit Chrysostomus. *Quid autem dicit: Et figura substantiæ eius? Nempe*

sicut ipse est per se consistens, nullius indigens; ita etiam Filius: hic enim hoc dicit ostendens non esse diuersitatem, nec ullam dissimilitudinem; & propriam esse figuram, & characterem exemplaris, & quod per se consistat. O mortales, non substantiam quæritis, sed à chrystallo cupitis repercutas figuras! Figura transit in speculum; sed si oculos auertas, euanuit. Quia figura speculum non est: figuram obliuisceris, dum speculum operias à tergo. At Verbum Dei nostri manet in æternum; qui figura simul & speculum est, nec halitu perstringitur, nec maculas nouit, nec figuram deserit, quia substantia est: ideo figura substantiæ, id est speculum sine macula, perhibetur. Ut quid sine macula? Quoniam speculum est & figura. Figura quidem in speculo imago est: imago autem, si vel leuem sufferat maculam, vel breui nigricet nauo, à sapientis penicilli desciscit industria, ab archetypi representatione degenerat. Ergo semper idem ipse est, qui Filius Dei, imago, & figura substantiæ est. Quam aduerse mundus: suimet figura est & imago! ideo vicibus & diuersitatibus irrequieta vertigine variatur. Nonne ex substantiis est? Certe. Sed in eo maius prodigium, quod eius natura in perpetua demutatione sit, & singulæ substantiæ ad eius formam præcipiti volubilitate rotentur. Quare sicut Filius figura substantiæ Patris, Patrem immutabilem repræsentat & arguit; sic mundus hicce, quem alterius mundi imaginem dicebat Plato, mutationem eius euincit. Non parcam iterum Tertulliano lib. de pallio cap. 2. *Sed & si quem Plato æstimat, cuius imago hic sit, etiam ille habeat, necesse est, proinde mutare: quippe si mundus, ex diuersis substantiis officiisque constabit ad formam eius, quod mundus, hic est: nec enim mundus, si non ut mundus proinde diuersa in unum ex demutatione diuersa sunt: denique diuersitatis vices fœderant: ita mutando erit mundus omnis, qui & diuersitatibus corporatus, & vicibus temperatus.* En quam dissidet figura substantiæ Dei à figura mundi; ut, dum etiam per speculum in ænigmate stabilitatem Deitatis recogitas, addiscas stare, & non præterire cum sæculo.

Diuinæ substantiæ figuram ama, ut figurarum vicissitudinem, quæis mundus pungitur, derelinquas: Deuouet figuram character, & imago Dei imaginem draconis antiqui, cuius corpus sinuosa volumina per terram vertens, flexibus labentibus volubilem, & variabilem mundum effecit. Nonne serpenti indictum: *Super pectus tuum gradieris, & terram comedes.* Quid est gradieris; si super pectus & ventrem? Imo si sic repit, nec pedum sustollitur fulcro, nec alarum volat remigio, sed terram pectore sulcando verrit; non gressus, sed lapsus est: labitur dum graditur. Sapiens supplicium. Serpens mutatione primus induxit, dum hominis statum variavit: ergo dum mouetur, labatur; casus & lapsus sit ambulatio: ut didiceris, quàm labilia fluitauerint cuncta post culpam. Innuit Alcimus Auitus libro 3. de sentent. Dei:

*Tu verò, cuius fucatis fœmina verbis.
Capta semel similes Adam pertraxit in ansus,
Propter utrumque reus pendens, quod fecit uterque
Nec tibi sublimis constabit pectore vertex:
Callida sed pronus per terram corpora volues;
Usque fuga trepido sinuosa volumina currans,
Non gressus, sed lapsus eris.*

Ergo

Sap. 7. 26.

Ps. 101. 28.

Plato, Tert.

31. Apoc. 16. 2.

Gen. 3.

Alcim. Auit.

32.
Exod. 7. 12.

Ergo figuram hanc versiformem serpentis, figura substantiæ voret æternæ. Adi Moysen in virga miraculosa potentem: *Tulit Aaron virgam coram Pharaone & servis eius, qua versa est in colubrum.* Et statim: *Proieceruntque singuli virgas suas, qua versa sunt in dracones: sed deuorauit virga Aaron virgas eorum.* Si naturam spectes, virgæ sunt; si formam post iactum, serpentes. Cur vna virga, imo quæ antiquitus fuit, & iam coluber, tot ex virgis deuorauit serpentes, cum non dispar in vtrisque figura, sed viperinis spiris vndique flexuosa apparebat species? Quoniam coluber ex Aaronis virga non fucus, non spectrum erat, sed veræ figura substantiæ: in virgis Magorum figura draconum absque natura fuit, non existentis, sed mendacij lenocinio oculos fascinantis substantiæ. Vt quid distinctio hæc? Quoniam in virga Aaronis potestas Moyfi præstita prælucebat, qui Deum erga Pharaonem agens, solus potuit figuram cum substantia connectere: scis illud: *Constitui te Deum Pharaonis:* apud Deum autem, qui verbum Dei est, figura substantiæ est. Suffragetur Rupertus: *Quod fecit Moyses tanquam Deus Pharaonis, solius diuina potestatis est, virgam scilicet inanimatam in verum animal conuertit, videlicet quia transformauit in colubrum, Magorum autem virgæ erant quod fuerant; sed per incantationes Ægyptias & arcana quadam fascinauerant Magi oculos hominum, ut virga viderentur eis, species habere draconum.* En quod species absque substantia fefellit, & in volubili reptili tot motibus lapsibusque figura defluxit, quot ludicris oculos deceperunt præstigiis. Expende illud. *Quod fecit Moyses tanquam Deus Pharaonis.* Vbi figura simul cum substantia est, quid quod vacuas figuras abradat ab immutabili Verbo edocta, quæ est figura substantiæ. Quid quod virga sacra cæteras deuoraret, in quibus figura solum in dolum luminum pererrabat? Bene id cecinit Alcimus Auitus libro 4. de diluuiio mundi.

Exod. 7. 1.

Rup.

Alcim. Auit.

*Armat quisque suas noto phantasmate virgas
Dant iacta varias species, anguesque putati,
Illas terrent oculos, fallente figura.
Nec longum tumuere Magi, consumitur omne,
Quod fecisse rati, fictos namque arte dracones
Primus adhuc mordax absorbuit ore cerasa.*

Quid quod figura pereat, veritate plectente. Quid quod Magorum virgæ in figura transissent, si intra regiam aulam Pharaonis mundialis gloriæ peragebatur scena? Obserua illud: *Vocauit autem Pharaon sapientes, & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptias &c.* Virgis adhæsit ex sæcularis Principis aula, fallacique fluxarum rerum imagine imago ementita serpentum, figuraque mundi, quæ præterit, quam meritò diuina veritas deglutiuit, ad nihilumque redegit: lenocinans apparatus, luxusque regalis bracteata imago est sine pondere & nucleo, euadet si in substantiam incurrit.

*Extrema solitudinis inquilini comes est
Deus, qui derelictam à creaturis
creaturam, seu creaturas abscessu va-
lido relinquentem diuino munerat con-
tubernio.*

S E C T I O VII.

VEM creaturæ deserunt quatenus creaturarum exosum, Deus sibi suscipit, ut iam dignum. Qui exul à sæculo rupium inquilinus sub dio corpus & animum ab hominum sequestrauit frequentia, cœlestem sibi comitem promeretur, ciuesque & patriam lucratur de Numinis contubernio. Quisquis ex mundialium sententia in calamitatem solitudinis deportaris, quæ profugus à rerum tumultu, & de lucis sorte damnatus, à Deo exambiris in aulicum, quæreris in amicum; ducaris in consortem. Satage quod te deserant vniuersa; Deum tibi pro contemptus fœnerabis vsura. Promptissimum lucrum est à terrenis fauoribus dimoueri: quot tibi rident ad obsequium, irrident ad casum. Fuge per inuia, ne te sollicitans mundus semitam odoretur. Quæ à terrenis voluptatum vaporibus altior absistas, cœlo appropinquabis, quod tendis. Vix Achio rem manibus pedibusque ligatum hospitio arboris commiserunt Assyrij, & licentiæ voluctum permiserunt, cum Deus illico non vocatus accedit & ab aula Principis relegatum, religatum in quercu ad electum Israëlitarum promouet genus, fidelisque populi transcribit in albo, traicit in consortium, ut qui exhæreditatus à sæculo, expulsus à terra mediam aëris solitudinem incolebat, de iniuriæ fœnore sanctorum mereretur coloniam. Multum itineris dimensum habebat, ut ad Numen accessisset cœleste, qui terrenam liquerat vallem, & sustollente pœna in habitaculum arboris se leuaret. Vers. 10. *Porro filij Israel descendentes de Bethulia venerunt ad eum. Quem soluentes duxerunt ad Bethuliam.*

Agar pignoris sui gerula se in inhospitales dederat rupes, sustinens ab herili domo repulsam. Errabat in solitudine Bersabee, si error est frequentiam derelinquere, solatiumque petere à solitudine. Angelus cursus vtriculum aquæ consumpserat, nec gutta supererat, quæ pueri sitientis tingeret labra Gen. 21. Vers. 15. *Cumque consumpta esset aqua in vtre, abiicit puerum subter vnam arborum, qua ibi erant. Et abiit, seditque è regione procul dixit enim. Non videbo morientem puerum: & sedens contra, leuauit vocem suam, & fleuit.* O cum sæculi dote exul ancilla, quàm domina repulit post contemptum; Vter ab aqua inanis damnat siccitatis supplicio; fœtus vteri pene expirans orbat pignore, quod supererat. Quid tunc. Vers. 17. *Exaudiuit autem Deus vocem pueri, vocauitque Angelus Dei Agar de cœlo dicens: Quid agis Agar: Noli timere: exaudiuit enim Deus vocem pueri, de loco, in quo est. Imo mater vocem leuauit, quam siccam à siti proluit imbribus oculorum. Quid est, quod pueri vox diuinas aures perculisse dicatur, cum genitricis clamor elatus, nullusque pueruli memoretur? Audiatur mater, quæ in lachrymas laxatur & voces; qualis crepitus pueri responsum*

33.

34.

Gen. 21. 15.

Gen. 21. 17.

ponsum Domini & fauorem allexit? Sed inter matrem & puerum calamitatis excellentia discreuit. Huic vix supererat spiritum ad vagitum, vix de teneris faucibus, quas ariditas suffocabat, semita patebat ad vocem: solitudinem duplicauit, qui & matris sodalitiū amisit; ei truncus arboris pro tugurio & comite, pro domo & funere, pro integra supellectile fuit, nec etiam secum iam conuiuere poterat, cui, quā bibere, viuere negabatur. Ergo Deus vocem se audiuisse pueri fatetur, qui totus vox erat de extrema sæculi desolatione sonans vsque ad cœli distantiam. Mater vocem emittebat pro filio, Deus vocem filij audiuit in matre, præsidiumque attulit genitrici, quod mutus genitus expetebat. Vltima orbitas humanorum, quæ torquet penitus derelictum, Deum ad opitulationem extorquet, gignitque cœlestis iuauinis de extrema acerbitate prouentum. Bene Hieronymus: *Flente matre & mortem filij miserabiliter præstolante, Deus exaudiuit puerum; alioquin & ipsa mater non suam mortem sed filij deplorabat. Pepercit igitur ei Deus, pro quo fuerat fletus.* Non auditur Agar, quæ nondum se e vita fatebatur auelli; adhuc secum erat, nec penitus sola, quæ etsi corpore à puero discesserat, voto appropinquabat ad puerum. Puerum audit, à quo & vitæ genitrix, & ætatis nutrix abcesserat. Et Deum promerendi ars est, integra à bonis sæcularibus abdicatio. Vbi à terrestrium frequentia non solum animus, sed & corpus eripitur; non tam animi sedes est corpus, sed & Dei, qui gratiarum pompa, vt comitem agat, accedit. Secede, & templum Domino, absque manibus emoliris.

35. It in montis verticem Christus, vt stagnantem gloriam discingat: exuberat diuinitas, facies ardet, totusque mons spirat Deitatem. Aptus locus beatitudinis apparatui; quia altus, quia diffusus. *Matth. 17. 4.* Illicitur Petrus, & situm amans: *Faciamus, inquit, hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Elie vnum.* Quid iterum ad lutea redibimus? Quid inferemur imis? Faustum hoc mancipium nos euocat; tentoria figamus. Ast Euangelista stolidum vocat, dum sic efflagitantem exaudit: *Nesciens, quid diceret.* Insuper, qui terrena despiciens, qui amara, qui subdola pertæsus, cœlestis auræ amabat fastigium? Qualis error cupere beatitatem? Crederem, quia non partite partitus est tabernacula, *Tibi vnum, ait, Moysi vnum & Elie vnum.* Sex erant in monte: discipuli tres vbi morabuntur? Christo tabernaculum cupit construi, non ne soli? *Tibi, ait, vnum.* Desipis, Petre, dum sic construis: scisne ceteros Apostolos absque Domino degere potuisse? Montis colonus, eremi cultor, inhospitalis culminis hospes nescit absque Domino commorari; sub vno tabernaculo cum Deo inhabitat. Vide mysterium. Vix fatus erat cum cœlo Petrus docetur, emendatur error, dum nubes effunditur, quæ omnes cum Christo circumdet, & indistincto tabernaculo cingat. *Matth. 17. 5.* *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos.* Quantum acumen est in illis: *Adhuc eo loquente:* quasi nubes scriberet lucis calamo id, in quo aberrauerat Petrus! Vnum tabernaculum splendenti densitate constituit, quod omnes cum Domino ambiat, & compleat: edocens, in alta solitudine nullum posse absque Domino commorari. Offero Paschasium libro 8. in Matth. *Petre quid de tuis cogitas coapostolis? An forte*

binos per singula vis sociare tabernacula? Tolerabilius esset, si dixisses vnum tabernaculum Domino fieri debere, cum quo simul esse possitis. Ecce vnum tantum est tabernaculum lucidum, & præclarum, non nisi eos vna nubes obumbrat, vnumque, vt protegat, obuoluit, & obumbrat tabernaculum nubes lucida. Hoc quippe est proprium tabernaculi, vt aliquos obumbrat sub se. Nescio quid subtilius. Discas, qualis aula eluceat à creaturis distincto; nubes è cœlestibus lapsa, ex æthere compacta, ex luce decora; cuius umbra nitor, quæ illuminat, dum obumbrat: nescitque obuoluere colonum, quin simul Deum ad sodalitiū adiungat.

Mirabar Deum non aquam, non aërem, non terram nuncupari; ignis tamen sibi adsciscere nomen. *Deut. 4. Dominus Deus tuus ignis consumens est:* Cur hoc nomen amat, qui alius elementi respuit vocabulum? Cur flameæ creaturæ adeo inimicæ creaturarum terrestrium, vt eas illico plectat incendio, nomenclatione mulcet? Quia surgit in altum, quia adamat superiorem sphaeram, quia exteræ contagionis non patitur missionem, & solitudinis inquilina in totius orbis vertice degit. Ideo ne absque Domino censeatur, illa peculiari præsentia, qua intellectualia fruuntur, saltem impartitur Numini nomen: scilicet, quia solum, elementum. Sic argute sanctus Anastasius Synaita diluit quæstionem libro 4. *Arbitror id fieri, quod solum ex rebus terrenis loca superiora appetat, & persequatur.*

37. Et ne ab igne secedam: nonne in igne Dominus, qui ab igne nominatur, vt edoceat quantum ardeat amore creaturæ, quæ inter creaturarum syllabum non victitat, quæ consortia fastidit, nec inter Genesis, cæterique opificij numeratur elenchum? Moyles pascebat oues: en rubus flagrat, cui spinarum cuspidēs ardent pro radiis, virent pro foliis. *Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi.* Tria hæc inuenio, rubum, ignem, Dominum. Anne Dominus aliqua formâ apparuit in medio ignis? Anne solum ignis apparuit, vbi Dominus loquebatur? Sane si Dominus præter ignem; cur solum ab ignis spectro attonitus rapitur Moyles? *Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.* Si ignis solum, ergo non Dominus præter ignis formam apparuit, sed ignis apparuit pro Domino; Certum sit, quod Græcus in catena edocuit, *Græcus. ignis in Rubo Moysi non loquitur, nec ignis populo in monte legem tulit, sed Deus in igne.* Ast non ita Dominus latitabat sub igne, quin aliquantutula forma, speciesque nobilis ignis appareret in medio, si fidem adhibeas Philoni. *Au- Philo. di Iudæum: Erat ibi rubus, plantula videlicet spinosa, ac debilissima, atque ea à nemine admoto igne, repente tota accendi visa est. Quam cum ignis radicitus occupasset, & ingenti flamma omnes ramos, ac acumen teneret, ea tamen perinde manebat illasa, ac si superne fons delaberetur, incendiumque reprimeret, & quasi materia incorruptibilis esset. In media vero flamma, forma præstantissima visa est, quæ nulli harum rerum, quæ videntur, esset similis, diuinissimum simulacrum.* Ecce in claro elemento forma speciosa, Diuinitatis effigies. Adeo creaturæ, quæ in altis degit, quæ à cæterarum sequestratur consortio, se Deus deuincit, vt quamuis oculis Moyli solum ignis eluceat, Diuinitas delitescat, ne solus ignis sit, sed comite Deitate perfulgeat. Quin & in Hebræo est,

est, *בלבבא* Belabbath es, & *לבבא* Labbath. apud peritos idem est, quod cor; quasi dicat, apparuit ei Deus de corde ignis, Vt noueris, quod Verbum Deus; qui ex corde Patris eructatur, cor amet ignis, & ex inanimi elemento, tanquam ex suggestu te edoceat sphaeram igneam imitari, vt in te viſitetur, corque tui ambiat, quæ secessum amat, Diuinitas.

38. Nec modica difficultas est in præfato loco: nam Hebraice dicitur: *Apparuit ei Angelus in flamma ignis*. Postea tamen non procul: *Ego sum*, inquit, *Deus patris tui*. Anne qui apparuit, alius est à loquente? Meditare, si forsitan prius solus Angelus: quia tamen Angelus non creaturarum amans frequentiam in igne confederat, statim Dominus comitatur, ne sibi solitarius esset, qui excellam & solam delegerat creaturam. Huc aduoco Hilarium 4. de Trinitate. *Angelus Domini Moysi de rubo apparuit. Dominus de rubo loquitur: vocem eius intelligendam existimas? Vtrum eius, qui visus est? an alicuius alterius? Cum Angelis Dei dicitur, non proprius sibi ac solitarius esse monstratur. Etenim Dei Angelus, cum Dominus & Deus nuncupatur, in honore natura sua & nomine pradicatur. Habes ergo Angelum, qui de rubo apparuit, & Dominum & Deum*. Præclare quidem, vel vmbra secessus, contemptusque creaturarum sibi Deum vendicat; nec Angelus, qui apparet in igne, absque consortio Domini commoratur.

39. Cur, rogas, in rubo ignis, in igne Angelus, in Angelo Deus? Triplex hæc creatura sedile fit Maiestatis supernæ, Diuinitatis solium, & Numinis tripos: Vt quid vrticosa planta tot armata aculeis, tot implicata sentibus, deligitur in prodigium, vbi insideat Diuinitas, comamque viridem spargat flammæ, ignitumque imbrem, vt vireat, & luceat, instillet? Cura fuit supra ingenium. Non in ferculum libanus non cedrus eligitur, sed rubus, frutex adeo sibi armatus, fastidienſque creaturarum consortium; vt nesciat impercussus discedere, qui vel manum audet in rubum: ferit illicd contrectantem; etsi forsitan cuti adhæreat spina, cuti cruciatu, vt eruat, interpellat dolentem; adeo se solam amat. O dignum Numinis habitaculum! Quin & in Hebræo apprime fulcitur hæc meditatio: nam est vox *Sene*, de qua Lippomanus: *Quæ apud nos rubus dicitur, in Hebræo est Sene. Est autem arber sterilis, & senticosa, quam avis citra deplumationem intrare non potest, vt Hebræi dicunt, crescens in deserto, à quo nomine & arbore mons Sinai nomen acceperit, in qua Dominus Moysi apparere dignatus est*. Ecce aptum diuinæ inhabitationis arbutum, quod armat spinosa cohors, nec aliti fit ingressus, quin inter vrticas plumas deponat; adeoque se arctet & premat, vt inueniat rimas, ne faucius pereat. O bis beata plantula! Deo ardes, implebis Deo, quæ creaturæ nec rimulam donas. Ideo in Sinai rubis obſito diuina rogatur lex: si ibi ignis, ibi vrticæ; quidni Deus?

40. Fornax accenditur innutrita syluis in sacros pueros Barbarus furit; molles has iniicit, vt decoquat, dapes. Ast ignis se sapienti moderans obedientia, impij ministerij Satellites vrit; erga sacros damnatos lumen à calore, acumine ingenioso secernit, vt illo luceant, hoc non vrantur. Tunc Nabuchodonosor. *Nonne tres viros*

*misimus in medium ignis compeditos, & ego video quatuor viros solutos, & species quarti similibus filio Dei? Quis te quartum edocuit Altissimi Filium? Si non nonisti Patrem, quæ Filium ex Patre rimaris? Ignis percallebat naturam. Diuinitatisque indolem didicit, ille quidquid de tellure est, vrit: hæc quidquid à tellure secernitur, comitatur. Pueri non cremantur, degunt in igne; qui additur, quis, putas, aderit nisi Deus? Si pueri copiis sæcularibus obruerentur, terrenaque malignitate languescerent, in crassam materiem fureret ignis, qui in ministros irrupit. Non putauit esse corporeos, censuit cœlestes, quos à creaturis distinguebat secessus. Defæcata corpora puerulorum, quo purior animus imbuebat, non igni solidum alimentum parabat, ideo illibati ab igne. Deum sibi comitem adstruxere. Neque qui solus est, & à creaturis semotus, Dei potest contubernio non frui. Chrysostomus homilia de tribus pueris: *Chryl. Ecce, inquit, video viros quatuor. Exclde, si potes adhuc demens eum, qui crescit in numerum. Non poteris iam tuos finire damnatos, qui soli esse non possunt.**

Deus ab homine contendit orari, sibi præstans ad adorationis elogium, quod præstat supplicibus ad fauorem: sed homo orationis osor, diuino amori exhibet, dum non orat, agonem.

SECTIO VIII.

41. **Q**UAM sibi hostis homo, quæ sibi inuidus ad salutem! Odit orare, quod & breui voce exoraret. Postulare fastidit, quod sua interest acquisisse: ab oratione se abducit, forsitan ne dum orer, adoret. Si medicus absque scalpello, sola sponsia medetur, quis non stitem, vt sanetur, impendet? Si diues & beneficus è liberalitatis nube vberes largitiones effundit, quis non sacculum explicabit, vt capiat? Eheu! Sola animæ salus in diuinæ foro pietatis absque argenti pretio sub hasta locatur: nec anima accedit, vt vel supplicantis voce appendat æs, lectum amans, in quo ægre succumbit. Parcus est, qui recipit; largus, qui dat: quoniam æternitatis res agitur, & inhiat temporalibus, quisquis languet. Quasi diuinæ maiestatis & amoris interſit, ne misericordiæ fauor intra viscera pietatis otietur, putat sibi gloriæ prouentum, quod rogetur à suis. Vt adorationem & cultum æstimat orationem, sibi præstans ad nominis diuini præconium, quod præstat orantibus ad auxilium. Versu 14. *Cumque Achior vniuersa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu vnanimes preces suas Domino effuderunt, dicentes: Domine Deus cæli & terra, intueri superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & faciem sanctorum tuorum attende, & ostende quoniam non derelinquis præsumentes de te; & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes humilias.*

En adoratur, qui oratur, & in gloriam Domini vota, & preces dedicat quasi dona. Si nimium de Deo præsumere est, salutis periculum effusis precibus expiare, præsumptio hæc, quæ poterit in meritum calculo computari? Sed, imò præsumptio execrabilis est non iactare preces in Dominum, eique invidere copiam beneficæ largitatis. Ille sine veniâ præsumat, qui veniæ sortem, & columitatis fortunam à Deo expetere non præsumat: eripit à munifico donatore miserendi materiâ, & stagnare cogit misericordiæ pelagus, quod non haurit.

41. Quam insipidus Achaz! Dominus sic profun-
 Itai. 7. 11. 12. dit pietatem: *Pete tibi signum à Domino Deo tuo:* Ast ille: *Non petam.* Vah homo, desipis: qualem erogas censum, quali te mactas labore, dum solum aëris verber pretium signi est, quod Dominus in favorem ostendere meditatur? *Non petam.* Quod petitur, proficuum est: quod proficuum, palatum voluntatis titillat: si non amarescit à munere lingua, cur à prece muneris amarescit? Aded sibi iniurius homo est, ut sibi malit officere subticendo, quam proficere perorando. Iubet Deus, ut petat: & tamen petere non præcepti violentiam, sed voluntatis appetitum requirit. Sic gratiam pertæsus torpet peccator, ut in gratiæ salutaris negotio liberalitas dantis mandatum sit accipientis: naturaque rerum inuertatur, siquidem petit, qui dat; & prece non admissa, præcipit ut capiat, qui & mandatum negligit & favorem. S. Basil. in Isai: *Non reuerentia & religione vlla inductus Achaz non deprecabatur, ac renuebat petere signum. Nec enim principio Deus iussisset, ut peteret signum, nisi futurum esset ei conducibile.* Expende causam, cur non petat: Quoniam ei conducibile. Conducibilitas ad salutem linguam deprecationis auellit, ne sibi petat, quod sibi prodest. Nequiuit vtiliorum dictionum exaggerari congeries: *Pete tibi signum à Domino Deo tuo.* Non alienum instrumentum, ut verba petitionis componas, vestigare opus est: si linguam habes, cur non in vno verbo ad contactum dentium volutes? *Pete tibi. O! tibi.* Si fonsan ut aliis peteres præmonerem, exosus reluctareris & rigens: *tibi,* quem amas, cur inuideas, & stolide obmutescas, ne loquax, in munere suffrageris? *Signum:* non in doni contactu manum exasperabis capientem, nec pondere premes à graui beneficio brachium; signum est, quod oculo, non manu, eget; obtutu, non contrectatione peragitur. A Domino Deo tuo veniet: si tuus est largitor; non verecundia faciem postulantis intinget, libera frons non à doni prece rubebit, cuius prius proprius est donator, quam donum. Nouit energiam Origenes homil. 2. in Isai. *Iubetur, ut petat signum, non simpliciter, sed sibi ipsi. Iuxta est verbum tuum vehemens in ore tuo, & in corde tuo. Præcipitur ergo nobis omnibus, ut petamus nobis hoc signum, ut nobis vtile fiat.* En facile pretium; verbum in ore, in corde cogitatus; hic momento agitur, illud à vento raptatur: & tamen Rex cor oppilat & os. Cur si putas? Confligunt in re pietatis largitas miserentis, & torua miseri reluctantia. Exaltatio benefici largitoris est complere beneficiis egen-tem; & misericordiæ viscera inter munera effundere, Dei nostri purpuream maiestatem, quasi effuso sanguine liberali retingit, Ergo homo Dei sui liberalitati infestus, ab orando se longissimè arcer, ne in orationis aris adorare putetur, & diuinum Numen religiosa supplicatione colere, utpote Deus, qui rogat, ille facit. Si inficiaris, adi
 Zerda in Iudith. Tom. I.

literam Hebraicam: pro illis. *Non petam, & non tentabo Dominum,* legitur: *Non petam, & non exaltabo Dominum.* Apprimè Hieronymus in Hieron. Isai: *Non humilitatis est, sed superbia, quod non vult signum à Domino postulare. Iuxta Hebræi sermonis ambiguitatem, in quo scriptum est: Non tentabo Dominum: sciebat enim Rex impius, quod, si signum peteret, accepturus esset, & glorificaretur Dominus.* Et paruo interstitio: *Quia contentiosè non subiiciunt collum Domini seruitui, sed illo vulnera eorum volente curare, respuunt sanitatem.* O dura hominum stoliditas! O pietas Numinis benigna! En certamen. Inops luctatur, ne petat: diues pugnat, ut det: indiget ille, nullius hic indigus est: exaltatio Dei, orantis est postulatio; exultatio peccatoris, superbi oris silentium est; opitulanti resistit, moratur miserentem, vulnus pf. 15. 2. amat, quia licet sanitatem exoptet, fastidit sanantem.

44. Vis probem certaminis huius ardorem? Ne à præfixo loco discedas: *Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus?* Septuaginta legunt: Sept. *Nunquid parum vobis, agonem exhibere hominibus, & quomodo Domino exhibetis agonem?* Origenes certamen legit. Quare certamen & agon? Quia homo non expetit, quod benignitas offert Creatoris. Hieronymus supra: *Pro labore, & molestia, quod Aquila & Symmachus transtulerunt, septuaginta, & Theodotio agona interpretati sunt, id est, luctam atque certamen: quia contentio si non subiiciunt collum Domini seruituti, sed illo volente curare respuunt sanitatem.* Enucleatius Origenes: *Certamen quippe Dei Orig. est, quomodo saluet hominem. Non præstat igitur certamen Domino, qui confugit ad salutem. Qui verò Domino certante, ut saluet hominem fugiat à salute, & procul recedit à Domino, præstat Domino certamen.* Pulcherrima sunt illa: *Non præstat certamen Domino, qui confugit ad salutem.* Quam pacatis otiis mulcetur exercituum Dominus, dum absque concertationis puluere exercet pietatem. A cœlesti exercitu canitur in ter- Luc. 2. 14. *ra pax,* cum Saluator appropinquet, ut saluet, Malac. 4. 2. & in pastoralibus excubiis nocturnisque supplicationum vigiliis Sol oboritur, & sanitas in pennis eius. Solus, qui salutem refugit, decertanti Saluatori præstat certamen. Curne præster, si certamen non nisi duorum est, & à brachiis, congressuque Saluatoris, ne amoris situm contrectet, ne partem certaminis amet, se longius amouet? Considera vocem illam apud septuaginta: *Domino exhibetis agonem.* Agon non utcumque lucta, sed extrema colluctatio, trepidatioque est. Qui animam halat, civili secum contendit agone; non pugile, non circo indiget, qui sibi pugil est & arena: cum morte contendit, qui viuere contendit, dum moritur. En benigni largitoris ardor, humanique cordis asperitas torua. Decertat Dominus pro beneficiorum liberali conatu; homo ut scopulus riger: sibi dirus, durus largitori excutit donum, inhonorat donantem. Resilit in semet expulsus à peccatore amoris fauor, & quasi intraneâ lucta premit largitionum amantem. Collisis vndis, beneficentiæ Dominicæ pelagus quatitur repercussum. Benignitatis Dominicæ natura otium non nouit: præ donorum onere, quæ respuit homo, opulentia diuinæ largitatis fatiscit; & quasi timeat interiturum amorem, beneficiorum intereunte commercio veluti in
 Cc imagine

imagine mortis, vitæ beneficæ anxius, agone concutitur: *Domino exhibetis agonem*. Non potuit aptius & Dei benignitas, & praua hominis indoles pingi. Quis in agone vincet? si agon amoris est, amor. Sui despectus impariens, iterum contendit, vt det, vt sinum exoneret, quem stagnans occupat fauor.

44. *Dixerat Dominus: Pete: Achaz: Non petam: Isai. 7. 12. 14. Quid insolens Rex expectaret, nisi: Non dabo? Et tamen illic Dominus: Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet, & pariet.* Qui expulsus ab homine, cur sic homini propitiatur? Quoniam agone intrinsecus agebatur. Marcet amor, pallet flamma sub cinere, si non agat. Ne ex desidia, procacique asperitate Regis censeretur enectus, ad maius signum amoris accingitur exhibendum; si forsan grandiori munere donatus addiscat petere, à quo extremum doni prodigium accepit. *Dixerat Deus: Pete tibi signum profundum inferni siue in excelsam supra.* Cur renuente Rege, non iam excelsum, non iam profundum, non potestatis vertex, non sapientiæ profunditas pro stabili signo sponderetur; sed reclinatorium aureum, quod media charitate constrauit, scilicet sacramentum amoris, Incarnationis ostentum, quod in virginæ telluris medio erat operaturus salutem? Ne ab hominis eruberet repulsa, & in latebras diuini pectoris se arriperet amor, Seraphicis alis excelsum operit & profundum, maiestatis caput, prouidentia pedes: & huc illuc ventilantibus pennis nudum pectus exhibet prospectandum: Ablactat ab ubere Paterno Filium, & virginæ vuluæ inserere parat; vt si excelsum & profundum fastidiat homo, quem deterret maiestas; mulceatur à sinu, ab amore trahatur. Quam suauiter Bernard. sermone 2. de aduent. Domini: *Elevatus erat Achaz fastigio solij regalis: dissimulat ille potestatis excelsa, ceu incomprehensibilis profunditatis querere signum; & propterea signum bonitatis, & charitatis domui David ipse Dominus promittit: vt quos nec potestas, nec sapientia terruit, illic saltem exhibitio charitatis.* Propter hoc, inquit, dabit Dominus ipse vobis signum, in quo manifestè & maiestas & charitas innotescat. Tota tibi, o homo, Diuinitas exhibetur, maiestas pro vertice, profunditas pro pedibus, pro pectore sinus amoris. Cur non vt Seraphim volas, & quantumuis, ne opprimaris à gloria, verticem reuelare non audeas, vestigiaque prouidentia alis abscondas, pectus Dei tui non exonerat dum exores? Tempera Domino tuo agonem, pete, sedabis luctam, in ipsa beneficij petitione iam gratus.

45. *Eusebius de demonst. Euang. lib. 7. cap. 2. præfata verba: Quomodo Domino exhibetis agonem, sensit alluisse ad illa verba Lucæ: Et factus in agonia prolixius orabat.* Cur flumen exundat cruoris, sibi que pugil dominus colliditur, athleticusque madet pulvis à sanguine? Quam dirus agon! Conserem, quia humanitas recusabat salutem, Diuinitas pro salute certabat; exosus redemptionem, homo non patibulum exorabat, sed à patibulo cupiebat deponi. Sic infirma caro, quia humana, refugiebat medelam, arcebat remedium, abigebat fauorem. Æstuebat Domini amor, gymnicoque certamine concussus sanguinem, qui ad pectus appulerat, quasi, ne effunderetur, effugiens, per nouos corporis excussit meatus, vt iam ab humana natura segre-

gatus disceret perorare remedium, redemptionem efflagitare, quam intra naturæ venas frigans reluctabatur in lucta. Dominica caro, inferiorque Luc. 21. 4. portio indolem agebat humanam, & in ipso remedij vestibulo remedium arcere pauida, tædensque conabatur, non erat, qui medicamen exoraret à ligno, potius salutis poculum, calicemque transire etiam in Christo humana mœstitudo petebat. Ergo sanguinem à præcordiis excutit amor, vt sic ab humana natura diiunctus orare discat pro populi sospitate, melius quàm Abelis effusus cruor aduersus parricidalem fratris manum orauit. Frui velim Drogone Ostiensi: *Vt Gen. 4. 10. nam gutta sanguinis, qua de agone tuo sudat, vsque Drogone. ad terram currat, & aperiat terra os suum, & bibat illum, & clamet ad te, & tecum ad Patrem, melius quàm sanguis Abel.* Mira sunt illa: *Vsque ad terram currat, vt clamet ad te, & tecum ad Patrem.* Vt quid desiderat Drogo, quod à venis sanguis abscedat, vt à corpore Christi pulsus, ad ipsum Christum pro salute populi inclamet & oret? Nonne intimius & enixius peroraret, dum intra corpus lateret: palpitaret in venis, æstuantibus spiritibus conflagraret? Humanæ desidia symbolum agebatur. Eò socordia processit in desiderio salutis homo, vt inferior humanitatis portio, adhuc in Deo homine ad Diuinitatis euecta consortium, indicet refugisse remedium & sanguis intra membrorum tubos, calliculosque se comprimere videatur, ne fluat ad salutem. Quid ageret amor tam diri impariens agonis? Vt sanguis ipse peteret redemptionem, ipsumque Christum, vt moreretur, oraret; sanguinem à corpore excussit, ne, dum in inferiore portione maneret, refragaretur exposcere passionem, quam superior ratio Diuinitati vineta cupiebat: *Vt clamet ad te, & tecum ad Patrem, melius quàm sanguis Abel.*

Nouisti agonem; iterum amoris Diuini, & hominis pugnam intuere. *Deus noster ignis consumens est.* Ideò ignis, quia amor. Quemne consumit? amantem. Sed absumi non potest, qui æternus. Si amans ignis est, non se comburit; non ergo absument se; quærat, quem consumat. Anne amatum? Sed ea non amoris indoles: potius qui amat, totus absumitur in amatum. En amoris conatus, non se consumit, vt duret; consumere gestit amatum, vt adiuncto combustibili viuat, dum ardet; creaturisque immersa, qua augeatur Diuinitas, dum ignis adaugetur amoris. Eia agite mortales, hunc rogem accédite, accedite, cremabimini: gestit? qua amans, Deus noster quasi à vobis incrementa capescere. Sed heu rebellis ad incendium materies. Resilit homo, ad flammam renititur, laurum sibi cingit in ardorem, fulmini recusat obsequium: pugnat ignis, viret ille, flammisque obstipantibus vernat impercussus à flamma: *Apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi: Exod. 3. 2. & videbat quod rubus arderet, & non combureretur.* Plantula debilis, tenera vrtica ingenti flammarum tempestati resistit? Pugnat ignis, repercussis spiculis vepres gloriabatur, medio lasciuebat in rogo, nec spinam vnâ permittit incendio. Hæc obstinate frutex ignem in sinu condit, & non combureris? Sed ignis non vult comburere: Imò pugnat vt cremet. Ecce prodigiū. Præclare Euseb. in Caten. *Ignis longè apparebat in rubo pugnans: natura ipsa frano coercita ignis erat in rubo, & rubus ignem habebat in sinu, & non comburebatur. Admirabile visum*

visum & præter naturam spectaculum! Preme illud : ignis in rubo pugnans. Prospice agonem. Pusillum arbutum, dum pugnat Diuinitas, Diuinitati repugnat; Morere plantula, Deitatis signum adauge, innutri flammam, fauillas pro spoliis lita; forsan à lucta exudat ignis; sudor pro pluuia est, qua rigaris, & vires: acuis pro aculeis sentes, spinas erigis hirsuta pro palma. O cor, ô cor! Totus Deus incubat, vt ardeas; tulasciuis adhuc, vt verues. Vt quid Domine tale spectrum? Equidem graui corde filij Israël: futurus erat Dominus inter illos, ceu flamma ignea adurere gestiens in amorem, ipsi tamen nec hilum concessuri erant ardori. Caietanus inibi: *Tatem se exhibuit Deus in huiusmodi apparitione, qualis futurus erat in populo. Erat in ipso tanquam ignea flamma lucens multitudi- ne prodigiorum, & ardens in eorum cordibus ad excundum de Aegypto: sic tamen in eis ardebat, vt nihil eorum consumeret.* Aliò tendit Caietanus: sed liceat frui ad nostrum cogitatum.

47. Anne verè ignis ille? nam si verè ignis non erat, quid quòd non comburetur vrtica? legunt aliqui: *Et videbatur quod rubus arderet, & non combureretur:* non igitur verè ardebat, vnde nec verus ignis. Sed hinc acumen. Ignis verus fuit: at aded obrigit induratum spinetum, vt nec arderet, scilicet ex se flammam emittens; se ab igne desuper ambitum, & circumscriptum, flammarumque septum pluuiis ardere videbatur; non tamen ardor altrinsecus in illo innutritus, ne si vel arderet, cibus esset ignis, & transiret in flammam. Serio Abulensis. Exod. 3. quæst. 4. *Dicit aliquis, quod iste ignis non erat verus, cum dicatur hic, quod rubus ardere videbatur, & non comburebatur. Si autem verus ignis fuisset, non solum appareret ardere, imò verè arderet. Respondetur, quod ardere est ex se flammam emittere, & tunc aliqua res ardet, cum de substantia sua flammam emittit, & tunc cibus ignis est. Sed non erat sic in rubo: quoniam videbat Moyses, quia non emittebat ille de se flammam, sed Deus illum ignem verum circumposuit rubo, quem ignis locabat ambiendo coniunctione immediatissima: ita quod cuiusque videntis appareret, non quod ignis erat circumfusus, sed quod ipse rubus illum ex se emitteret, quod est ardere; tamen rubus non emittebat, nec erat cibus ignis.* Dedi plena verba, vt prospexeris humani cordis ideam. Totum ab ignienti Diuinitate ambitur, adeoque se enodat, & diffundit à flammis diuini amoris cor, vt illum ex se flammeum non emittat ardorem, sed potius ablegget; nec cibus ille sit, sed quasi exterum tegumentum corpus circumdat; sic à flamma sepitur, à qua non vritur. Mirum est illud: *Quia non emittebat ille de se flammam, sed Deus illum ignem verum circumposuit rubo.* Idèd non ardet ex se rubus apud Abulensem: quia quantumuis sepiebatur à flammis, flammæ non erumpébant à rubo. In quantam Diuinitatis propinquitatem inuitata fuit plantula, vt ad Patris & Filij similitudinem, diuinum ignem, nempe Spiritum amoris emittere, seu mittere videretur: & tamen quia reluctabatur incendio, non mittebat. O qualem perdis Deitatis fortunam, obduratum cor! Aded Deus ignis, tibi misericordiæ glutine copulatur, vt ignem illum ed solum mittere non dicaris, quia non combureris. Da te cibum igni, emitte ignem; Patrisque & Filij Diuini adumbrabis arcanum,

Zerda in Iudith. Tom. I.

qui mittunt ignem, dum Spiritum sanctum spirant. Nec dissidet ab Abulensi Philo in libr. de Moyse: *Erat ibi rubus, plantula videlicet sponsa, Philo. & debilissima, atque ea à nemine admoto igne, repente accendi visa est. Quam cum ignis radicibus occupasset, & ingenti flamma omnes ramos, ac cacumen teneret, ea tamen perinde manebat illasa, ac si supernè fons elaberetur, incendiumque reprimeret, & quasi materia incorruptibilis esset, non ea esset igni pabulum; sed contra ea nutriretur ab igne.* En Diuinitatis mira dignatio: dum rubus cibus ignis non est, ignis fit cibus tibi: dum non innutritur ab vrtica, nutrit vrticam; & aded amat inuiscerari creaturæ, vt quia per duritiem non consumebantur vepre ab igne, ignis à vepribus contendat, vt nutriantur, absumi: vt vel sic maneat in creatura, siquidem creatura in Deo manere repugnat.

Rudis homo & orationis insipiens à Spiritu sancto munerum largitore de efflagitandis muneribus eruditur, et homo cum indole diuina conueniat.

SUBSECTIO vnica.

48. **D**IXIMVS in elapsa sectione, Deum in medio rubi sub ignea flamma apparuisse ad amoris incendium, vt humani pectoris sentes, & vrticas toruæ naturæ ad capienda cœlestis ardoris beneficia erudiret. En igitur orationis doctrina ab ignea lingua, quæ Spiritus sancti symbolum est, ad Roman. 8. versic. 26. *Nam quod oremus, sicut Rom. 8. 26. oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Aculeum habet locus iste. Qui gemit, qui orat, inferior est. Nonne Spiritui irrogatur iniuria, si inenarrabiles illi gemitus irrogantur? Aded ab orationis arte desipit homo, vt dum edocet Spiritus sanctus orare, ipsemet orare censeatur; dum edocet gemere, in gemitum ipsum interfieri videatur, non timens ab hæresi in deitatem: nam quantumuis homo gemit, manu ductus ab Spiritu; sic stolidè, sic ignarè figit stylum, mouet calamum, meditatut singultum, gemitum efformat, vt ipsemet Spiritus, qui pusionem erudit; orare & gemere dicatur, dum precibus se immiscet, vt sapienter fiant. Acute Ambrosius: *Superfundet enim se precibus nostris spiritus datus nobis, vt imperitiam & imprudentiam nostram aduentu suo operiat, & illa nobis à Deo petat, quæ prosint nobis.* Vidisti puerulum à manu circumduci Magistri, puerulus calamum, manum pueruli moderatur Magister. Passim exorbitat pufio, nec colorat atramento characterem, nec operit; cæspitat ad cuspidem styli, liturat papyrus, arrosam literam, & scalptam exarat. Fastidit Magister; arripit calamum, operit literæ vacuitatem, resculpit notam, recolorat tinctura, & super ipsa literarum vestigia iterato calamum ducens, literas amissim reformat. Iam capies Ambrosium: *Superinfundet se precibus nostris spiritus datus nobis, vt imperitiam aduentu suo*

Idem.

suo operiat. Calamus noster est, nostra litera; actio elicitā, à nobis emanat; sed dum Spiritus adiuvat & emendat, quasi calamum, ut litera refigeretur, refigit. Inde preces prudentiæ perpendiculo moderatur: euadunt rectæ, & quasi grauidæ diuinitate procedunt. Id iterum Ambrosius inibi: Non humanis eloquiis postulare pro nobis dicit Spiritum Domini: sed more natura sua. Cum enim qui de Deo est, Deo loquitur, eo more loquatur, necesse est, quo ille loquitur, de quo est. Nemo enim cum ciue suo aliena lingua loquitur. Sed vide Doctor: quod ille gemitus postulatio illa mea est, licet à spiritu & inspirata, & edocta. Ergo humanum eloquium est, licet à Numine diuino didicerim. Sic Anselmus ad Roman. 8. in eadem verba: Nec enim & hoc ita fit de nobis, tanquam nihil facientibus nobis. Adiutorium igitur Spiritus sancti sic expressum est, ut ipse facere diceretur, quod, ut faciamus, facit. Sed ex Anselmo ad Ambrosium enodatio est. Ita exprimitur adiutorium, ita superfunditur Spiritus, ut quidquid apparet, diuini numinis censeatur officium, & quasi cum indigena, & ciue dialectus: Nemo enim cum ciue suo aliena lingua loquitur.

Anselm.

49.

Idem.

Sidon.

Teodor.

Patrum forsā id. Non fat est Spiritui sancto quod à precis magisterio gemere perhibeatur, & orare. Adhuc hebes animus conflare nesciret precem, modulari orationem. Adhuc Spiritus, qui amat orari, dum non oraretur, otia retur. Ideo quia amor est, amorem in animo gignit, effundit charitatem, quæ gemat, quæ postulet, quæ peroret. Appositè Anselmus: *Appellatione Spiritus sancti designatur charitas, quæ per Spiritum sanctum diffusa est in cordibus nostris. Sanctus ergo Spiritus interpellat, & pro nobis gemit, id est charitas interpellat, charitas postulat, charitas gemit, charitas orat:* Sed indolem considera ignaui & ignari hominis ad precem: Tot coadiutricibus flammis non ardet, tot scholis non edocetur; dum orationis vocem efformat per cameram palati (ut cum Sidonio loquar) volutata lingua balbutit, nescit detornare sermonem; adhuc quid oret, ignorat. Quale huic socordiae pro oratione remedium? saltem gemat, submurmuret saltem. Edocet gemitum spiritus: Qui linguam nescit perpolire, gutture saltem, edocetur orare. Ideo spiritus gemitibus dicitur postulare. Literatè & comptè Theodoretus. *Nescitis quid sit vobis utile, ut Deus qui gubernat. Date vos ipsos ei, qui tenet clauum vniuersi. Is enim etsi nihil petatis, sed tantum gematis, pro gratia, quæ inhabitat operantes, vestra sapienter administrat, & id, quod vobis utile futurum est, præbebit. Quid concipi potuit amabilius? Quid pro diuinæ charitatis opulentia grauius? Quid pro humani pectoris inscitia expressius? Sic literam non nouit homo, sic vocum elementa non callet, quibus Dominum deprecetur, qui loquax est, qui garrit humanæ sapientiæ verbis, qui stylum detornat, qui sermones eliquat, comit calamistris alienis. Si sic Deo suo stultus; saltem in faucibus, columbæ gemitus imiteretur. Quod nouit sincera ales, sapiens sæculi non addiscet? fat est gemitus, cui lingua non suffragatur ad precem. Eia iam orat homo, iam acuit linguam iam modulos canorè meretur. Sed intueri, quid expostulet? Certè quod attridet sensibus, quod palato voluptatis blanditur, quod telluris visco magis adglutinet; quod si conquereretur periret.*

Ideo sedulus Spiritus incumbit, non solum ut oret, sed ut iam non oret, qui, non quod sibi non proficuum, orabat. S. Bruno in epistol. ad Rom. 8. S. Bruno. *Nam nos nescimus, quod oremus, sicut scire, oportet; & orare scimus quidem, quomodo non oportet: sed ipse spiritus postulat, id est, postulare nos facit, & insinuat.* En quod nostra scientia peruenit: orare scimus, sicut non oportet: aded in orationis disciplina ineptimus.

Cur non oras Adame, qui ad os sortitus es spiraculum vitæ? Ideo forsā spiritus per faciem, per oris meatum inspiratus describitur, ut inspiraret orare, ut rationis & orationis documenta præberet. Sed qui spiritum accepit in ore, ab ore exufflauit, & aspidis osculatus obedientiam, os ori commiscuit, orationisque dogmata oblitus obturpauit spiritum, dum orationis modulos templit. Ideo iteratò spiritus inspiratur in faciem igneis linguis descendit ad ora, ut instrueret linguam, doceret insipidos & ignaros, qui in primigenio censuram orationis dediscunt. *Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria Matre Iesu, & fratribus eius.* Equidem feruida hæc oratio ante aduentum ignei spiritus unanimi conflagratione æstuabat: non igitur ignea spiritus lingua edocuit orare, quas iam rationis disciplina imbuebat. Sed imò noscas, aduenturi spiritus magisterium cucurrisse præuia dispensatione doctrinæ. Nam ideò in Apostolis unanimis incalebat oratio, quia iam iam post decem dies elapsura ignea linguarum corona prænuncias præmittebat scintillas, quæ corda discipulorum orationis præfouerent calore, ut ad superuenturam totius Spiritus sancti pluuiam disponderent: Spiritus sancti pignus oratio fuit. S. August. serm. 179. de temp. *Accepto ergo Apostoli ascendente mandato, de super venturo sancti spiritus pignore pretioso, in templo erant unanimes collaudantes Dominum, ut una eos inueniret corona ignea aduentantium gratiarum. In templo ergo fratres unanimes demoremur.* En Spiritus sancti pignus, en illex oratio est. Quid enim est illud: *de super venturo sancti Spiritus pignore.* Pignus quidem, rei vel promissæ, vel debitæ substitutio est: æquali ferme pretio æstimatur: ut ex rei oppigneratæ valore creditor in securitate quiescat. Oratio remanebat Apostolis pro Spiritu sancti pignore: an in oratione ipsemet Spiritus incubabat? Certè. Nonne nuper: *Accipite Spiritum sanctum*, ascendens dixerat Dominus? Ut quid promittitur superuenturus, quia iam larga benedictione inspiratur, qui in nouum vitæ spiraculum insufflatur à Domino? Equidem in faciem à primordio spiritum insufflauerat primigenio, iterato iam spirat flamine, & tamen superuenturum spondet, ut per insufflatum ad ora, Spiritum edoceat postulare promissum, & Spiritus sit, qui orat, qui oratur, qui oratio; & pignus rei promissæ valorem adæquet. Potiri desidero acumine Bernardi sermone sexto de Ascensione: *Apostoli decem dies in hac expectatione sederunt perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus & Maria Matre Iesu. Et statim: Ipsa iam (ut ita dixerim) oculata fide edocti sunt supplices in cælum lenare oculos, puras rendere manus promissa sibi dona charismatum postulantes. Constat siquidem eos, & prius spiritum accepisse, cum videlicet instauit eis, & dixit: Accipite spiritum sanctum, sed spiritum planè*

planè fidei & intelligentia, non feruoris, quo magis illuminaretur ratio, quam inflammaretur affectio. Igitur si spiritum prius acceperunt ad illuminandam rationem, quasi rationis Spiritum; hauserunt equidem spiritum orationis, ut puras tendere manus, promissa sibi dona charismatum petere docerentur. Oratio etenim Dei spiritus, Dei sermo, Dei ratio est. Accipe diuitem Tertulliani locum lib. 1. de orat. cap. 1. sic orditur: *Dei spiritus, & Dei sermo, & Dei ratio, sermo rationis, & ratio sermonis, & spiritus. Verumque Iesus Christus Dominus noster nouis discipulis noui testamenti nouam rationis formam determinauit.* Et post pauca: *Sic oratio à Christo constituta est ex sermone, quo enuntiatur, ex spiritu, quo tantum potest; ex ratione qua docetur.* Mira sunt hæc, & quæ paginam vendicant nobiliorem. Si oratio ex spiritu ex sermone, ex ratione compingitur, & Christus spiritus est, sermo, & ratio; quidquid oratio est, vel dixeris Christi, vel Christum. Nescit sustolli in altius sublimitas orationis: non quidem Christus est, sed aded sibi resignat imaginem, ut quasi tota transeat in eum, à quo edocta, à quo inspirata manauit. Etsi introspexeris Tertullianicum arcanum, quod Christo, ut imagini inuisibili Patris conuenit, orationi participant per adumbratas irrogat lineas; dum enim à Patre nascitur, spiritus Dei est, Dei sermo, Dei ratio. Ast orationem edocuit incarnatus; cur non aliquid ex incarnato ut homine in oratione describitur ab Africano; Ideo censuere docti, quod vox illa *sermo* ad incarnatum attinet; *sermo* etenim iuxta latinitatis peritros propriè oratio composita est, *verbum* autem simplex vox. Vnde Seruius: *Sermo est confectio orationis, & confabulatio duorum.* Christus autem persona composita perhibetur ob humanam naturam. Sic in quinta Synodo collat. 8. canon. 3. *Si quis non confitetur unitatem Verbi Dei ad carnem animatam anima rationali, & intellectualem secundum compositionem, siue secundum substantiam factam esse, sicut sancti Patres docuerunt, anathema sit.* Dum igitur oratio, ex compositione precum, confessioneque cum Deo sermo fit, docentis Christi præsignat imaginem. Sed ut quid tam diues Deitatis in oratione inlatet opulentia? Quoniam homo ab initio orare nesciuit, illic non intellexit: ipsamet Dei ratio, spiritus, & sermo descendit, ut oraret homo, ut orationem utpote à vernaculæ linguæ perito, Pater exaudiat; & à Filio edoctas, à Filio superfusas, Filijque dialecto constructas hominum preces recipiat. Tertullianus de orat. c. 9. *Quid mirum? Deus solus docere potuit, ut se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis: & de spiritu ipsius iam tunc cum ore Diuino ferretur, animata suo priuilegio ascendit in cælum commendans Patri qua Filius docuit.* Iam firmitus capies illud, quod supra dedi ex Ambrosio: *Cum enim, quod de Deo est, Deo loquitur, eo more loquatur, necesse est, quo ille loquitur, de quo est. Nemo enim cum cine suo aliena lingua loquitur.* En lingua scribæ velociter scribentis, ut orationem construeret, humanitatis ori se immiscuit, ut eadem fermè sermonis dialectus & stylus personaret, qui Dei proprius, & vernaculus est.

51. Sed si Christus & orare docuit, & desiderat

perorari, cur temnit, teneras & molles fœminæ preces, quæ ex Canà erat? illa *Miserere mei* inclamat, silet ille; rogant discipuli, ast Dominus: *Non sum missus*, inquit; perfricat fœmina doloris vulnus: *Domine adiua me*: ast ille: *Non est bonum*: Euth. utrobique non, utrobique contemptus, Euthym. *Quantum illa augebat petitionem, tantum ipse repulsionem.* Quid sibi vult tam dispar indolùm commutatio. Riget homo, ne petat; liquefit Deus, ut det: hic verò repetit fœmina, Deus repellit. Anne ingenium fuit, non despectus? Sic censuit Origenes 7. hom. in Diuersi. *Nihil proficiunt, neque ipsi Apostoli suggerentes: velox medicus differt magis curam, & potestatem suam arte quadam excusat, ut latentia panderet sacramenta.* Si velox, quomodo differt? An velocitas ex mora subueniendi componitur, calcariaque ad celerem cursum ex segni tarditate efformantur? si initium intueris apud Matth. explicabis nodum: *Egressus Iesus secessit in partes Tyri: & ecce mulier Chanaan à finibus illis egressa clamauit dicens: Miserere mei Domine.* Ut enixius & ardentius oretur Dominus, indolem liberalitatis à celeri benignitatis munere nudat: ut fœmina dei indolem mutetur, hominis indolem Deus tantisper induit, ut rogetur. Vterque à finibus egreditur suis, & mulier, & Iesus: ingenitæ uterque conditionis terminos dereliquit. Ad conflictus arenam prodeunt duo decertura prodigia diuinus amor, & humana durities: ille totum se cupit erogare in amatum; hæc totam se subtrahit à diuini largitate fauoris. Mutat stylum Deus, ut mutet homo: ille petat, deus recuset: ille oret; deus ablegat: efflagitet fœmina, repellat Dominus, siquidem adhuc deus sollicitat, despicit homo: rogat beneficus ut rogetur; riget mendicus, ne oret. Sic è terminis suis, è conditione, inquam, sua uterque egrediens poterunt conuenire, & in media itineris semita sociari; ut tandè amor erigat trophæum, & homo discat orare, cum deus se ab exauditione subducit. Id festiuè Chrysost. hom. Chryl. in Can. *Tam Christus, quam mulier illa egressi à terminis suis conuenire, & colloqui potuerunt.* Quidne conuenire, doctor autee? Imò pertæsus Dominus abigit deprecantem: imò incensa mulier adigit repellentem. Scitè quidem vtriusque temperata conditio: scitè vtriusque terminus mutatus; sic enim Hispanè *termino* dicimus cuiusque conditionem, & indolem, ut hominis lentescat saxea durities, dei mollis, & liquida durefcit natura: ut homo defleat à scopulo dum deus in scopulum, beneficiorum morem exasperat. Sic uterque à finibus suis egressus conuenire possunt, & colloqui. O mira dei dignatio! sic sinit conuenire cum homine; sic remoratur, & temperat à prodigo amoris prodigio, ut blandè adulante hominis prece, melos orationis auscultans hilarescat. Sic à primordio conuenire cum homine sollicitat: Efformat è testa, ut imprimat limo totam imaginem. Obliteratis ab anhelitu aspidis cælaturis, resculpete parat, & quia homo ad dei imaginem exprimi nesciuit, deus ad imaginem exprimitur hominis. Sic amat cum homine conuenire: *Vice versa* (inquit Augustinus) *factus est Deus ad imaginem hominis.*

CAPVT SEPTIMVM.

1.

HOLOFERNES autem altera die præcepit exercitibus suis, vt ascenderent contra Bethuliam. 2. Erant autem pedites bel-latorum centum viginti millia, & equites viginti duo millia, præter præparationes virorum illorum, quos occupauerat ca-priuitas; & abducti fuerant de prouinciis; & vrbibus vniuersæ iuuentutis. 3. Omnes parauerunt se pariter ad pugnam con-tra filios Israël, & venerunt per crepidinem montis vsque ad apicem, qui respicit super Dothain, à loco, qui dicitur Belma vsque ad Chelmon, qui est contra Esdrelon. 4. Filij autem Israël, vt viderunt multitudinem illorum, pro-strauerunt se super terram mittentes cinerem super capita sua, vnanimes orantes, vt Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum. 5. Et assumentes arma sua bellica, sederunt per loca, quæ ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa, & erant custodientes ea tota die & nocte. 6. Porro Holofernes, dum cir-cuit per gyrum, reperit, quod fons, qui influebat aquæductum illorum à parte au-strali, extra ciuitatem dirigeret, & incidi præcepit aquæductum illorum. 7. Et erant tamen non longè à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad re-focillandum potius, quàm ad potandum. 8. Sed filij Ammon & Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filij Israël non in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in præcipitio constituti. 9. Vt ergo sine congressione pugne possis superare eos, pone custodes fontium, vt non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficies eos, vel certè fatigati tradent ciuitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. 10. Et placuerunt verba hæc coram Holoferne & coram satellitibus eius, & constituit per gyrum centena-rios per singulos fontes. 11. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset exple-ta defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita vt non esset intra ciuitatem, vnde satiarentur vel vna die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie. 12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, scemi-næque iuvenes & paruuli, omnes simul vna voce. 13. dixerunt: Iudicet Deus inter nos & te quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. 14. Et ideò non est, qui adiuet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti & perditione magna. 15. Et nunc congre-gate vniuersos, qui in ciuitate sunt, vt sponte tradamus nos omnes populo Holofer-nis. 16. Melius est enim, vt captiui benedicamus Dominum viuentes, quàm moria-mur & simus opprobrium omni carni, cum viderimus vxores nostras, & infantes no-stros mori ante oculos nostros. 17. Contestamur hodie cælum & terram & Deum Pa-trû nostrorum, qui vlciscitur nos secundum peccata nostra, vt iam tradatis ciuitatē in manu militiæ Holofernæ, vt sit finis noster brevis in ore gladij qui longior efficitur in ariditate sitis. 18. Et cum hæc dixissent, factus est fletus & vlulatus magnus in Ecclesia ab omnibus, & per multas horas vna voce clamauerunt ad Deum dicentes. 19. Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus iniquitatem fecimus. 20. Tu quia prius es, miserere nostri: aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, & noli tradere confitentes te populo, qui ignorat te. 21. Vt non dicant inter gentes: Vbi est Deus eorum? 22. Et cum fatigati his clamoribus & his fletibus lassati siluissent, 23. exurgens Ozias, infusus lachrymis, dixit: Æquo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus à Domino misericordiam. 24. Forsitan enim iudignatio-nem suam abscindet, & dabit gloriam nomini suo. 25. Si autem transactis quinque diebus, non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ loquuti estis.

Litteralis Commentarius.

Vers. 1. Holofernes autem altera die præcepit exercitibus suis, vt ascende-rent contra Bethuliam, &c. vsque ad versic. 5.

HERS. 1. Holofernes autem altera die præcepit exercitibus suis. Conueniunt cuncti, quod fuit dies crastina traditio-nis Achior, & scholiar Lyra: Vt citius impleret crudelitatem, quam prädixerat. Aliter & opportu-nius Dionysius: Indignanter accepit, quod serui sui fuerunt à fundibulariis Israeliticis fugati. Græcè est:

1.

Lyra.

Dion.

Carth.

Plaut.

Vlpian.

est : *τὴν ἡμέραν*, id est, *postridie*. Non fero alteram diem expendendam respectu ad eam, qua Achior de rebus Hebræis coram Holoferne concionem habuit, nudius tertius fuit, iuxta ea, quæ præstruximus supra : ergo computetur hæc dies, ut proxima elapsæ diei, qua Achior in cœtum Bethuliensium venit. Præcepit exercitibus suis. Dionysius : *Fuit unus totalis exercitus, sicut & unus princeps militiæ, sed diuisus fuit in aliquas turmas.* Exercitus in plurali pro exercitu dixit Plautus in Amphit. Hic vsus in plurali ob ingentes copias innuendas : si enim, ut docet Vlpianus, exercitum non una, vel altera cohors, sed magnus militum numerus conflatur ; quid de exercitibus dixeris ? *Ut ascenderent contra Bethuliam !* Arduus scopus ob montis, in quo sita, lubricum asperumque gradum, equorum ungulis non peruium. Idem, *ut ascenderent*, dixit, utpote in vertice montis locatam.

2. Vers. 2. *Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, præter præparationes virorum illorum, quos occupauerat captiuitas.* Subsilit illic dubium ex discrepantia ad numerum, qui cap. 2. præscribitur vers. 7. *Centum viginti millia peditum pugnantium, & equites sagittarios duodecim millia.* Dirimit litem textus Græcus, quem non aduertit Serarius ; ubi sic caput orsum. *Τὴν δὲ ἡμέραν παραγγέλλειν ὁλοφέρνης πᾶσιν ὅτι στρατὸν ἂν τὴν, δὲ πάντες τῶ λαῷ ἂν τῶ. ὅτι παράγνεντο ἐπὶ τῷ συμμαχίᾳ ἂν τῶ.* Ast postridie nuntiauit Holofernes omni exercitui suo, & omni populo suo, qui venerunt in auxilium eius. Vides, cur numerus excreuerit : quoniam non solum recensetur exercitus, quem excedens à Ninive Holofernes coëgit ; sed & ingens multitudo, quæ in eius opitulationem indies succreuit. Hoc valent illa : *Qui venerunt in auxilium eius.* Ast in Græco notari solet secummet, & cum Latino colluctatio ; secum bis ; licenim vertitur : *Millia virorum peditum centum septuaginta, & equitum millia duodecim, præter apparatus, & viros, qui erant pedites in eis multitudo plurima valde.* Obicit Neotericus, quomodo præter pedites numerantur peditum centum septuaginta millia ? Segnis obiectio, quam sileret, si totam periodum legisset : est enim : *Et virtus eorum, virorum bellatorum, millia virorum peditum centum septuaginta, &c.* Ergo prius pedites recensiti, qui bellatores sub signis agebant, dein pedites, non in militiæ albo conscripti, sed militum vñibus, officiisque addicti, seque tumultuariò aggerentes ; quod *promiscuum vulgus* dicitur supra cap. 2. vers. 11. Saltem discordare dixeris à se, qui supra dicto cap. 2. *centum ac viginti millia equitum* numeravit. Sed iam aduertit inibi, lectionem illam Græcam non vigere, cum clarè transferat Varablus : *equitumque sagittariorum ad millia duodecim.* Accinit translatio Septuaginta, & Græcus, versioque Latina ex Aria Montano, & Xantespagnino. Urgebis : dissidet à Latino in equitum recensione, cum Græcus duodecim millia numeret, postquam accrementum subsidiarij exercitus supposuit. Credo recensuisse tantum equites sagittarios, quos dicto capit. 2. hoc numero complexus est. Cui explicatui accinetet Dionysius, versans Latinum : *Idem auctus videtur numerus equitum, vel equites non erant sagittarij omnes.* Censeo, idem hic recensitum exercitum, quia nunc forsan recensuit Holofernes. Qui mos Assyrijs & Persis : liquet ex Xerxe apud Plin,

lib. 4. cap. 11. *Tum locus Doriscus decem millia hominum capax : ita Xerxes ibi dinumeravit exercitum.*

Vers. 3. *Et venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit supra Dorhain.* Non una est crepidinis significatio ; diuersa quidem, imò aduersa. Scholiast Sa : *Per crepidinem, id est, sâ per latum seu radicem.* Non aptè. Quæ per radicem infimamque montis oram in apicem & cacumen montis exercitus appulisset ? Ergo crepidinem explico, arrecti & accliuus montis altitudinem, siue prærupti hinc illinc saltus extremitates. Hæc crepidinis notio est non inuulgata. Virg. lib. 10. Virgil: *Eneid.*

*Fortè ratis celsi coniuncta crepidine saxi
Expōsitis stabat scalis, & ponte parato.*

Crepido quidem, ut ex latinioribus liquet, pluries editioris loci altitudinem explicat. Iuuenal. sat. 5. *Nulla crepido vacat, nusquam pons.* Crepidinem dorsum dixit Statius 1. Achilei. Benè scholiast Dionysius : *Per crepidinem, id est, summitatem, seu extremitatem.* Scio, quod crepido significare soleat oram seu litum, quod alluit aqua. Colum. lib. 8. cap. 17. *Si enim maris atrocitas obiectu crepidinis frangitur.*

Vers. 4. *Filij autem Israël, ut viderunt multitudinem, &c.* Pia proscenia ad bellum ineundum, preces in Deum iactæ, cultus, sacrificium. Sordent Hebræorum capita cinere asperso : nitent animi religionis luce : omnis spes in Numine. Disciplina militaris ista est. Onofand. in Strateg. cap. 10. *Neque unquam ad expeditionem, aut conflictum copias componat Imperator, nisi prius sacris ritè peractis : milites enim multò audaciores, & alacriores esse solent, cum pericula subire se existimant, Dijs auctoribus.* Scatent hoc documento sacra & profana.

Vers. 5. *Et assumentes arma sua bellica, sederunt per loca, qua ad angusti itineris tramitem dirigunt.* Onofand. sup. cap. 31. *Si hostium copias, equitum multitudine suis fore potiores animaduertat, seligat : si possit, loca ardua & angusta & montibus adiacentia.*

Vers. 6. Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quod fons qui influebat aquæductum illorum à parte australi, extra ciuitatem dirigeret, & incidi præcepit aquæductum illorum.

Vers. 6. *Reperit, quod fons, qui influebat aquæductum illorum à parte australi, extra ciuitatem dirigeret, & incidi præcepit.* Impedita visa est verborum series, fons quippe non dirigit aquæductum, sed ab aquæductu dirigitur. Emendat Serarius *dirigaret* pro *dirigeret* : alij intelligunt per synecdochem aquæductum pro aqua : alij *dirigeret* accipiunt pro *facere directum*. Certè in scirpo quæritur nodus Peruia & liquida constructio est, me iudice. Sic construe : *Fons, qui influebat in aquæductum illorum à parte australi, extra ciuitatem dirigeret.* Sic in pluribus bibliis lego, quæ legisse constat Lyranum & Dionysium, *Lyra enim sic rectè expendit : dirigeret, id est, cursum suum.* Erat enim fons ille extra ciuitatem, ex quo per aquæductum fluebat aqua intra ciuitatem. Ego ne ponas incisum inter *ly influebat* & *ly aquæductum* : & quamuis absque in legeris *influebat aquæductum illorum,*

3.

Iuuen.
Statius.
Carthul.

4.

Onofand.

5.

Onofand.

6.

Serar.

Lyra.
Carth.Varabl.
Septuag.
Arias Mont.
Xantespagn.

Carth.

Plin.

illorum, non te latinæ ferulæ castigabunt. Ita que fons, qui tubus, canalesque in aquæductu compactos influebat, extra ciuitatem dirigebat. Nec insolitum est, quoddam dirigere & ducere, in hac re in transitiuè scribantur, subintellecto casu. Aet. 12. 10. Gen. 35. 16. Num. 21. 4. Ios. 2. 7. *Venerunt ad portam ferream, qua ducit ad ciuitatem.* Genes. 35. vers. 16. *Ad terram, qua ducit Ephratem.* Num. 21. vers. 4. *Per viam, qua ducit ad mare.* Ios. 2. vers. 7. *Per viam, qua ducit ad vadum.* Clarè suprà vers. 5. *Sederunt per loca, qua ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa.* Lustrauit externum ciuitatis ambitum Holofernes, & sedula strenui ducis industria, voragines hiatusque montis scrutatus est, quem scatebris irriguis ex vda humentæque loci indole stillare celeberrimum est, vt liquet ex Brocardo itin. 4. & 5. Breid. ibi. Adrichom. in Zabul. 19. For- san cameratum fornicem conspexit, qui per cal- liculos ductum humorem sensim in ciuitatem ductabat; & prono militis ingenio artem illufit, semitam incidendo, quâ Bethuliensibus liquor ibat. Nec interest huic explorationi, an ad scru- tandum canalem, anium per rimulas aquam hau- rientium gauisum fuisset experimento, quod voluit Historia Scholastica: innuitur enim, aquæductum hunc non nimium latuisse oculos, præcipuè cum abruptæ montis rupes, fractique scopulo ad continuandam aquæ semitam, infla- tis non nunquam ponticulis egerent, qui oculis se præbuisent. Habes ductandæ aquæ magi- strum Plin. lib. 31. cap. 6. *A fonte duci fictili- bus tubis utilissimum est, crassitudine binum digi- torum commissuris pyxidatis, ita vt superior intret, calce vna ex oleo leuigatis. Subit altitudinem exor- tus sui: si longiore tractu veniet subeat crebro de- scendatque, ne libramenta pereant.* Et statim: *In omni anfractu collis quinarum fieri, ubi dometur impetus: item castella, prout res exiget.* Castella dixit, id est, receptacula, iuxta Palladium, quæ sunt aquæ publicæ diuidicula: Et quidem Scho- lastica Historia, quæ auicularum humectata rostra ad indicium fontis consuluit, non acci- pienda est erga huius aquæductus agnitionem; sed ad latentium fontium scatebras scrutandas, de quorum labente humore Ammonitæ & Moabitæ certum Holofernem fecere; Quare non est, cur Salianus carpat Serarium, qui auicula- rum commentum irridet: nec cur Serarius Historiam Scholasticam flagellet, cum vtrum- que verum esse potuerit, & quoddam Ammonitæ fonticulos Duci reuelarent, & quoddam illi ab au-ibus didicissent. Elices itaque abruptuit Holofer- nes, euriporum structuram contriuit, seu po- tius nilos diripuit, nisi enim, maiusculi ductus aquarum sunt, per quos in sublime saliens duci- tur lymphe; euripi, minores, de quibus Cicero lib. 1. de leg.

Nec est, cur Romana magnitudo erigat su- percilium, quam Aquarum Curator Iulius Fron- tinus in Æthera sustulit, de eius aquæductibus sic profatus. *Magnitudinis Romani imperij, id præcipuum esse indicium.* En antiquus per edi- tos montis scopulos, quos mucro, industria- que perfodit, durissimæque viscera, aluosque lapideas traduxit in alueos, limpidissimi traie- cti fluminis ingenium. Diceret non importunè Cassiodorus, quæ de Romanis formis: *Quot enim illic flumina quasi constructis montibus perducun- tur? Naturales credas alueos, soliditates saxorum.*

Qui de Claudij aquæductu sic fatur: *Claudiam per tantam fastigij molem, sic ad Auentini caput esse productam, vt cum ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum quasi imam vallem irriga- re videatur.* Sed en excauatus Bethuliensis mons: quod de aquæductu Claudiano iuxta Subla- queum (faustus situs, vbi S. Benedicti auspi- cium) Albertus Leander apud Lipsium lib. 3. de Albert. magnit. Rom. cap. 11. dixit. *Non minus quid- quam excogitari posse humano ingenio arbitror, quàm quod hic Romani effossis tanto spatio montium inti- mis visceribus, fecerunt.* Antiquior hic Bethuliæ aquæductus, Romanorum ingenio in ductan- dis aquis fuit: quoniam imperium Cyri, Ro- mæ conditæ, per ducentorum & octo annorum præiuit spatia; post Cytum Cambyfes Assyriis rebus potitus, sub quo ex nostra chronologia Holofernes duxit exercitum in Bethuliam. Audi ergo de Romani aquæductus vetustate Lipsium ex Frontino. *Diu Roma sine aquæductibus; & Tyberis, ac siqui fontes natiui erant, sufficiebant populo, sed nondum sic aucto. Vrbe dein magnâ, plenâ, & cum in collibus, procul à flumine, de- gerent; optimum rerum aqua, quasita & per tubos ac canales in fornicibus lateritiis, Romam aduecta.* Id factum primò, anno urbis 441. cum Ap. Clau- dius Censor, idem qui vias sternere instituit, hoc quoque bonum inuenit. Igitur ducentos, & am- plius annos hicce Bethuliæ aquæductus Roma- nas formas, cameratosque in aquæ commer- cium fornices ex Hebræorum præcessit inge- nio. Scio apud aliquos hoc Frontini de Roma- narum fistularum vetustate placitum nutare: quoniam in L. 12. tabularum, quæ anno ab vrbe condita 300. lata est, Consulibus C. Menonio & P. Sextio Capitolino de aquæductibus cau- tum, vt liquet ex l. *Si per publicum 5. D. ne L. si per pu- blicum 5. Plin. Vellei. Paterc.* *quid in loco publico.* Quin & Anci Marcij tempe- state Anieni aqua in urbem tracta est. Plinius lib. 31. cap. 3. *Primus eam in urbem ducere au- spicatus est Ancus Marcius vnus è Regibus.* Scio quoddam Velleius Patercul. lib. 2. scribat: *Lucul- lus summus alioqui vir, profusa huius in adificiis, conuictibusque, & apparatus luxuria primus auctor fuit: quem ob iniectas moles mari, & rece- ptum suffossis montibus in terras mare, haud insa- cetè M. Pompeius Zerxem togatum vocare assue- uerat, Ergone primus auctor Lucullus? Imò qui Xerxes facetè nuncupatus, Xerxe in suffodien- dis montibus iunior, senioresque Xerxe Ro- mani, & Romanis Bethulienses qui per eli- ces & euripos, excauato monte, aquam tra- hebant.*

Vers. 7. Erant tamen non longè à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad refocillandum po- tius quàm ad potandum.

Vers. 7. Erant tamen non longè à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad refo- cillandum potius, quàm ad potandum. Lepidam meditationem, prædulcèque ista periodus ex- hibet, iuxta explicatum illorum: *Furtim vide- bantur haurire aquam.* Non vnus explicatus se offert. An ly furtim construendum cum ly videbantur? An excubitores exercitus Assy- rij clanculum, & per montis abditos reces- sus videbant Hebræos è fonticulis, quibus scatebat

Aet. 12. 10.
Gen. 35. 16.
Num. 21. 4.
Ios. 2. 7.

Brocard.
Breid.
Adrich.

Histor.
Schol.

Plin.

Pallad.

Histor.
Schol.

7.
Iul. Front.

Cassiod.

8.

scatebat mons, aquam legere? Non huic enodationi multum defero. Milites enim, qui de haustu aquæ Holoferni suggessere, idè signatè Ammonitæ, & Moabitæ fuisse dicuntur, quoniam ex vicinio, & propinquitate, illius plagæ latibula callebant, irriguas rupes, benignisque laticibus potum sudantes agnouerant; nec visu egebant haurientium Hebræorum. Inuida illos indoles incendit, ut Duci aqueum Hebræorum leuamen retererent, ut ferè omnes hîc scriptores adnotarunt. Pronior explicatus est, quod ipsi Bethulienfes occultè, & quasi furtiuo vestigio, ne ab hostibus viderentur, aquam haussissent. Sed quid est ly videbantur? Adèd sensim, & per latebras gradu trepido ad fonticulos accedebant, ut furtum aquarum egisse viderentur; nec quasi è propriis lymphis vrceos implere, sed ex alienis. Quod fures tenebras ament, ut lateant, Varro innuit, qui ea causa fures à furuo, id est, obscuro & atro, dictos existimat.

Varro.

9. Vel melius: *Furtim videbantur haurire aquam*, quoniam adèd leues aquas legebant, modicæque guttulas, siue ex scatebrarum inopia, siue ex metu ad celeritatem adigente, (quod magis credo, quoniam ille mons plurimum aquis valet) ut furtim capere viderentur. Quæ furto auferuntur, in ipsis manibus raptim euanescent, & velut aucupio capta citò euolant; nec lucrum, sed casus est. Prouerb. 13. *Non inueniet fraudulentus lucrum suum*. Alia non inamœna se offert enodatio. Aquilæ illæ, quas subdolè & abdite Bethulienfes legebant, nimium erant illis prædulces ob ariditatem humectandam, qua fauces æstuabant; sic furtiua aqua videbantur, de quibus Prouerb. 9. vers. 17. *Aqua furtiua dulciores sunt*. Cur? An quoniam Quintilianus declamat. 14. dixit: *Diliguntur immodicè sola, quæ non licent. Ut in furorem charitas aliqua conuale-scat, opus est difficultatibus, breuis de concessis & statim furiæ vicinus affectus est*. Sic expendit P. Salazarius inibi. Ego quidem cenfeo, quod, cum nullus sapor aquæ sit, eaque sapidior, quæ in nullum saporem palatum prouocet, dulcis dicitur, quæ arentia præ siti labra abluir, siccasque fauces humectans, saccharo dulciorem exhibet voluptatem. Adest Virgilius eclog. 5.

Prou. 9. 17. Quinti.

P. Salazar.

Virgil.

Cerdens.

10.

*Quale sopor fessis in gramine, quale per astum
Dulcis aqua saliente sitim restringere riuo.*
Firmat Cerdensis gemino exemplo sitibundi, aquam turbidam de experta dulcedine laudantis. Nec tamen aqua quis furtum committet, nisi admodum siti arefcat. Cur enim res communem, quæ & aui & oui, & homini fluit, quis furari dicatur, nisi forsitan anhelâ siccitate hians, nec publicum laticem inueniens, ab occulta & reposita alieni cellarij amphora eripiat? Ergo furtiua aqua dulciores sunt, quippe quæ non nisi à sitiente bibantur. Scitè quasi furtiua aqua dicuntur, quas è fonticulis Bethulienfes legebant, ut eorum sitis ingenioso stylo promatur.

Indidem, ut noueris, quàm parco haustu, auaroque libamine, miseri huius montis coloni scaturientes aquas lingebant præ excubiarum metu, opportunè dicitur, quod furtim videbantur haurire: quoniam furtiua aqua dicuntur, quæ per angusta in ore vasa in os bibentis stillant, auarèque per arctum meatum fluentes, licetè deliciosè, fallunt, sitimque potius humectant, quàm satiant. Quin, ut liquet ex Virgilio

in append. de triclinio, & Salazarius refert, fur-Salazar. tiua seu furata aqua sunt, quæ per tubulum seu fistulam in vrceolo immersam, spiritu latenter trahuntur; sed nec proluunt ora, nec à siccitate dirimunt palatum: voluptati fauent, non siti; non potari dixeris, sed glutiri. Apto, si his annuas, frueris explicatu horum verborum, quæ ad sitim exaggerandam prolata sunt. *Furtim videbantur haurire aquam ad refocillandum potius, quàm ad potandum.*

Denique innuitur his extremus Bethulien-sium dolor, quibus ad aquam non nisi per furtum accessus, cum vsus aquarum communis sit. Opportunè adnecte, quæ in satyra Arbitr: Arbit. *Quid autem non commune est, quod natura optimum fecit? Sol omnibus lucet, luna innumerabilibus comitata syderibus etiam feras ducit ad pabulum. Quid aquis dici formosius potest? In publico tamen manant. Solus ergo amor furtum potius, quàm premium erit? Ex quo loci subit animum expeditio dicti vers. 17. Prouerb. 9. Aqua fur-tiua dulciores sunt: ubi Clemens Alexandr. Dul-cem furti aquam, furtiuam hanc dicit Venerem. Hinc adiutus Boetius Pindarus: Dulce quid, inquit, furtiua cura Veneris. Agebat Petronius de impudico Veneris amore, quem saculentè dolet, furtum vocitari, cum nullius aquæ furtum sit; nec furtiuum possit nuncupari, quod meretrix prostituit in publico. Seneca lib. 4. natur. Seneca. quæst. cap. 13. Hoc quæd illa fluere & patere omni-bus voluit, cuius haustum vita publicum fecit: hoc quod tam homini, quàm feris auiusque, & iner-rissimis animalibus in usum largè ac beatè profudit, contra se ingeniosa luxuria redegit ad pretium. Adèd nihil potest illi placere nisi carum. Agit so-lers philosophus de niue, quæ stipata strictaque aqua est: hanc ille dolet venum venire, quasi non potuisset eius mentem subisse aquæ fluidæ venditio: cum tamen Romanis res mancipi aqua fuerit, nec modico pretio venditari soleret, quasi vino carius, ludit Epigrammatarius lib. 3. epig. 57.*

*Callidus imposuit nuper mihi caupo Rabenna,
Cum peterem mistrum, vendidit ille merum.* Martialis.

Hinc aqua furtum fieri dixit Iurisconsultus in l. Vulgaris 21. §. sed et si. D. de furtis. Sed beneuolè, iustèque Imperatores Theodosius & Theod. Valentinus in l. ad reparationem 7. C. de aqua-Valcat. ductu lib. 11. *Nemo eorum, qui ius aqua possident, quamcumque descriptionem sustineat: Nam execrabile videtur, domos huius alme urbis aquam habere venalem*. Proh Bethulienfium flebilis casus! Fures videmini propriæ aquæ, cum non iustè fures diceremini alienæ. Pronius institores aquarum amaretis, ut pretio sortiremini annonam, non furto. Non est, cur se iactet Persa, quod illi in bello non dolus, sed virtus; quod aperto Marte, non furtiuo hostem opprimit, ut Darius aiebat apud Iustin. lib. 11. *Darius fiducia eorum nil astu agere: affirmans suis occulta consilia victoria furtiua non conuenire*. En furtum agit aqua Persa Holofernes & ne de sua etiam furtiue bibant Bethulienfes, & fistulas diruit, & fontes, quasi cæno, milite obduxit.

Vers. 8. Sed filij Ammon & Moab accesserunt ad Holofernem dicentes: Filij Israël non in lancea nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt

Virgilio.

dunt illos, & moniunt illos colles in præcipitio constituti, &c. *vsque ad vers. 11.*

12.

Vers. 8. Sed filij Ammon & Moab accesserunt ad Holofernem dicentes, &c. Cur Ammonitæ Moabitæque sic glomerato agmine aduersus gentem Hebræam in Holofernis auribus insidias tendunt improbéque ei suggerunt ad flebile exsiti excidium? Coniectatio non inepta est, quòd, cum Achior fuisset dux omnium filiorum Ammon, supra cap. 5. vers. 5. ne ipsis Ducis sententiam amauisse putarentur, blanditi fuerunt Holoferni callida suggestionem, ut Bethulien- sium salus à siccitate deficeret, & quam vicini- tas gignit, nutrire inuidia. Notæ erant Ammonitis per huius editi montis, quem redi- miebat Bethulia, præcipientes rupes, aquarum scaturientia subsidia, scatebræque latentes, quæ per ingenitos saltuum tubulos benignâ liberali- tate serpebant. Operæpretium duxit liuor, hæc vndarum munera inimicis retere, ut quas exic- care non poterat, ocludere niteretur, ne super- stite potu nimium duraret obsidio. Græcè est: *Tunc adierunt Holofernem omnes Principes filiorum Esau, simulque duces populi Moab cum ducibus ora maritima.* Serarius intelligit Idumæos, & Philisthæos. Potius adridet, quòd Idumæi præ- teriti sunt à latino, quàm quòd sub Ammoni- tarum vocabulo delitescant, ut nititur Sanctius, de quo nos supra. Nec illis coniectura fauet ex Græco: quoniam perspicue infra vers. 10. Esau, id est, Idumæi, & Ammonitæ nectuntur. Audi: *Filij autem Esau & Ammonita in regionem monta- nam ascenderunt.* A veri igitur stabilitate abso- nat, quod, cum aliquid hostile meditantur ad- uersus Israël Idumæi, alieno se semper nomine obruant, quod non publicet cognati- onem.

13.

Filij Israël non in lancea, nec in sagitta confi- dunt, sed montes defendunt illos. Cur in lancea, & sagitta? Autumo pro omni armorum genere posita: viguit enim apud Persas hasta seu pal- tum, & sagitta, quibus *sagittiferi* nomenclatio, & à puerilibus crepundiis aprare neruo sagittas, disciplina fuit. Dionysius in poemat. de situ orbis: Catullus epig. ad Fur. Quod lancea, ar- morum sub se quodque genus exponat, suadet, usurpari apud Biblia pro quauis re præacuta, quæ fodiat latus, mucronemque per corporis latebras immittat. Id obseruauit Deltius adag. 121. ex- pendens verba Deuter. cap. 33. vers. 56. *Qui remanserint, erunt vobis clauis in oculis vestris & lancea in lateribus vestris.* Quin militum lanceæ lauro coronatæ; Plinius lib. 30. cap. 15. Cur? quasi indicio victoriæ à reliquis etiam armis partæ. Putatum, quòd lancea non latina sit vox, sed Hispana, utpote genus hastilis Hispanici, de quo Agellius lib. 15. cap. 30. Ego in Plinio lib. 7. cap. 56. lego: *Arcum & sagittam Scy- then Iouis filium, alij sagittas Persen Persei filium inuenisse dicunt, lanceas Aëtolos, iaculum cum amento Aëtolum Martis filium, hastas velitares Tyrrhenum.* Hastas velitares pluries sagittis so- cias lego. Liuius: *Consul ingentem vim pilorum, & velitarium hastarum, sagittarum glandisque parauerat:* adi Lipsium lib. 3. de milit. Rom. Ve- rum lancea, licet hastæ genus sit, non iaculum est, missilisque semper; etsi telum, longissimum

quidem, cui nonnemo vult à ferri latitudine no- men: agnosce epithetum. 12. *Æneid.*

Hunc lata retectum

Virgil.

Lancea consequitur, rumpitque infixam bilicem Loricam.

Vers. 9. Pone custodes fontium, ut non han- riant aquam ex eis, & sine gladio interficiet eos. Vertices montium mœnia sunt Hebræis, dixere Ammonitæ, quæ nec aries violentus imminuer, nec manus diruet, nec spes militaris scander, natura hæc fastigiati culminis argumentosâ ne- quit arte superari, sitis enecet, quos salubritas editorum montium à præliari defendit incursum: non aërem frigidum spirent, aquarum refrigerio abluti: expirabunt certè, nec gladius tuus san- guine temerabitur. *Sine gladio interficiet eos.* Num misericors consultatio est, ne sanguinem fundat Iudæus, & longior vita sit, licet certa mors? Imò sic explico: Interficiet quidem, at nulla in te ab inimici gladij vicissitudine vin- dicta: nullus exeret gladius in tuos, nec sum- mum Bethulien- sis macro prægustabit nostratum corpus. Fauet versio Græca apud Vatabl. *Noli eos huiusmodi pralio adoriri, quod instructa acie committatur: & ita ne unusquisque tuorum caderet: Contine te castris tuis, ut omnes copiarum tuarum vires conserues.* Obuius prodest Cassiodorus lib. 8. var. epist. 30. *Aqua, pulcherrimum qui- dem elementum: sine hac agri squalent, & vrbes anhelâ siccitate fatigantur. Vi merito antiqua pru- dentia, quos à cinica conuersatione segregandos esse indicauit, aquarum interdictione punierit.* Quæ verba lubens ex publico penu sumpsisse non ve- reor, apprimè quidem accinunt nostris. *Vel certè fatigati tradent ciuitatem suam.* Infelix sors Be- thulien- sis plagæ fuit, quòd in irriguo monte sita, ut Tantalus, arefceret inter vndas, au- resque aquarum sonitum, non labra haurirent humorem.

Vers. 10. Et constituit per gyrum centenarios

15.

per singulos fontes. Pluribus seueram custodiam exhibet Græca: *Profecti ergo sunt Ammonita cum quinque Assyriorum millibus: & castris in valle po- sitis, aquas Israëlitarum, & aquaductus occupa- runt.* Supra centenarios Romanis opibus con- stituti sunt ad aquarum tuitionem villici, castel- larii, curatores, Silicarii, & rectores; non qui aquas ocluderent auaritie, sed liberalitate in pu- blicam dispensarent annonam. Post data Fron- tini verba concludit Lipsius dicto cap. 11. *Habes igitur perpetuos homines sexcentos ad aquarum tui- tionem.* Tuentur aquas Assyrij crudeli cura, ne vel lingat Hebræus, sed ut langueat; & prodi- gam in aquarum donis naturam intra auaritiæ carcerem premunt. Per gyrum in singulis fontibus statio excubat militaris, ut legem poneret aquis, ne transirent fines suos. Cur ne per gy- rum? Nonne sat quòd Assyriæ copiæ versus Be- thuliam defensuræ fontes starent? Timens ni- mium inuidia est, etiam suis denegat, quæ ex- traneos tetigisse recusat. Timuit Dux, ne per ignotas vias scatebras fontium lāberent Bethu- lienses; signaculo scaturiginem occlusit, & pro- annulo signatorio gyrum militarem iniecit. Vix se gutta prodebat ex rupe; vix tacitè absque murmure fonticulus ebulliebat, cum illic cen- tenarium agmen extinguere gestiebat humo- rem, & inuido ardore humentes vndique cautes exiccare. Placet non latinæ contrariam esse ver- sionem Græcam, licet illa centenarios, hæc quinque

Græca.

Serar.

Sanct.

Dionys.
Carth.Deltius.
Deut. 33. 56.

Plin.

Agell.
Plin.

Liuius.

Lipsius.

Cassiod.

Lipsius.

quinque millia milites adscribat : centenarij enim singulis fontibus adhæserent; tot tamē fontibus scatebat mons, vt, si in summam quotquot centenarios redigas, quinque millia ex supputatione conficias. Ex Græco, & latino numerum Persicorum exercituum dignosces, quos scitum est, in decuria, centurias, & milliarias phalanges diuidi. Vnde *Chiliarchi* dicti, qui mille militibus præfecti; *Miriarcha*, qui decem millibus: de quibus Herodotus lib. 7. Xenoph. lib. 4. & 8. præd.

tionem afferunt, quoniam leuissima sit imbrum aqua, vt qua subire potuerit, ac pendere in aere. Prosequitur ille pluribus: adi Hippolytum lib. de aëre, & aquis, Rhoderit. lib. 27. cap. 2.

Hippol.
Rhoder.

17.

Herod.
Xenoph.

16.

Græca.

Frontin.

Vatabl.

Plin.

Vers. 11. Cumque illa custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisterna, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam. Nouiter nobis difficultas emergit, quomodo viginti dierum circulo subsidiaria durauit aqua, postquam fonticulos inimicus rigor indixit: siquidem ante hoc tempus iam sitibundi Bethulienſes ad exiguas scaturigines lingendas potius, quàm hauriendas extra muros ciuitatis exibant, vt dictum supra vers. 7. Ad refocillandum potius, quàm ad potandum, Geminâ viâ potes occurrere, vtrâque ex Græco. Vel quod non solum fontes impediti fuere, sed & alij aquæductus, præter illum vberiore nobilioremque, quem illicò incidit Holofernes, secti: dicitur enim in Græco vers. 10. *Aquas Israëlitarum, & aquæductus occuparunt.* Horum per fistulas sub rupibus compactas exilis licet, vnde meabat, vt hinc illinc in ciuitatem effusa, publicis vsibus stagnaret, de qua fortè ab ipso Assyriæ incursionis initio, Bethulienſibus lege cautum, ne quis sibi priuatim præsumeret, sed potius ad fonticulos extra muros exiret, vt illud collectitium aquarum stagnum repositum in ſeniorē sitim perſisteret. Non abſimiliter cautum apud Romanos. Frontinus lib. de aquæductu: *Apud antiquos omnis aqua in publicos vsus erogabatur, legēque cautum ita fuit, ne quis priuatus aliam ducat, quàm qua ex lacu humum accedit (hæc enim verba sunt eius legis) id est, qua est lacu abundauit. Eam nos caducam vocamus. Et hæc ipsa non in alium vsum, quàm in balnearum aut fulloniarum dabatur: eratque vtilis statuta merces, qua in publicum panderetur.* Ergo ex collectitiis aquis, quæ ex aquæductibus antea influxere in Bethuliam, vbertim stagnum ea lege fortassis redundauit, vt non nisi caduca aqua, quæ exuberabat ex labris, posset interim à ciuibz assumi. Hæc industria illa collectio ſui per viginti dies, quibus iam aquæductus defecerant, frigidam potuit medelam attulisse. Aliter expendi potest, nempe quod Bethulienſes timore Holofernici astus, impensè protinus curarunt, vt turmatim ciues ad trahendas ex fonticulis aquas progredierentur, vasaque publica implerent, reponerentque in amphoris latices, qui obſidionis tempore ſitim leuarent. Astipulatur Græcus apud Vatabli versionem: *Cum aquæ defecerunt, omnes incolæ Bethulie vasaque ipsorum omnia, &c.* Præter collectiones aquarum cisternæ memorantur, quas cœlestis imber solet innutrire. Hæc affatim in obſidionis casu proficua: cæterum non nimium ante hoc periculum Bethulienſibus amabiles, quos melior ex montis rupibus lympa rigabat. De pluuiabz enim aquis sic habet Plinius lib. 31. cap. 3. *Stagnantes pigrasque merito damnant, vtiliores, quæ profluunt, existimantes: cursu enim percussuque ipso extenuari atque proficere. Eoque miror, cisternarum ab aliquibus maximè probari. Sed hi ra-*

Ita vt non esset intra ciuitatem, vnde satiarentur, vel vna die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie. Obserua ly intra ciuitatem. O misera inter aquas, aquarum inopia! Extra, præcipientes vndæ, vnde mons, humidæ, inflatæque fontibus venæ; intra, præ ſiti emarcidi vultus arentes ab æstu fauces, spiritus anhelii, & à propinquis humoribus destituti, in malum euerrendæ ciuitatis omen; quasi demolitâ, funditusque cadente Bethulia, irrigui montis fontes cessaturos præſagium eſſet. Non parcam obseruationi Plinianæ lib. 31. cap. 4. *Proditur certè Plin. in Creta, expugnate oppido, quod vocabatur Arcadia, cessasse fontes, amnosque, qui in eo ſitu multi erant. Rursus condito, post sex annos emerſiſſe, vti quaque cœpiſſent partes colli.* Aqua sub libramine parcaque mensura, quotidiana dispensatione dabatur, quæ potius irrogabat labra, quàm guttura; nec, si mos ſiti gerendus, vna die ſufficeret lacus. Satiare non poterat vllius arentis corporis exigentiam, quoniam sub censure lancis, non sub egeſtatis cuiusque iudicio diuidebatur è publico cellario potus. Clarè ſenſum hunc exhibent Græca: *ὅτι ἐν τῇ πόλει πλεῖν εἰς πλῆθος οὐδὲν ὕδωρ ἔμελλεν μίαν, ἔτι ἐν μέτρῳ ἰδίῳ αὐτοῖς πλεῖν.* Non habebant ad bibendum ad ſatietatem aquam die vna, quoniam in mensura dabant eis ad bibendum: quæ si teneris, inutiles iudicabis anfractus, quibus Neoterici hanc periodum exponunt.

Meminiſſe te volo, quod ex perſico ſupercilio terram, & aquam expetendam indixiſſet Holoferni Nabuchodonosor: tractauimus ſuprà ex Græca versione cap. 2. vers. 5. *Illis denuntiabis, vt aquam, & terram præparent mihi.* Per ſæcialem vrbe obſeſſâ terra & aqua petebatur, non quia his egeret Perſica ſuperbia, ſed in ſymbolum ſeruitutis. Liuius lib. 35. *Niſi crederent, Liuius, Perſas, cum aquam terramque à Lacedæmonijs petierunt, gleba terra, & hauſtu aqua eguiſſe.* Non potuit Holofernes à Bethulienſibus terram, & aquam extorquere libenter: idè fastui arrogantiæque blanditur, si indonata aqua fureretur, quasi iam victos eos augureretur, quorum lymphas eripuit. Diruit aquæductum formas, fontium inhiſcit hauſtum, vt vel ſic à violenta donatione tumeat, & in imagine alienæ ſeruitutis hilareſcat. Certè Alexander apud Cur. lib. 3. Curt. milites ſuos admonuit: *Darij prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam terramque poſtulantium, vt nec fontium hauſtum, nec ſolitos cibos relinquerent.*

In vers. 12. vsque ad 16.

Vers. 12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, fæminæque, iuuenes, & paruuli. Licet Græcè: *Ad Oziam, & Principes ciuitatis conuenerunt;* principalior princeps, Ozias innuitur, clauumque Bethulienſis tenuiſſe Reipub. vti pluribus in latino textu indicatur: quippe qui & Achiorē ſuſcepit in aulam, & in omni conuentu primus, & quinque dierum præſignauit inducias, & ad quem infra cap. 8. obiurgatricis Iudithæ verba collimarunt. Omnes viri fæminæque. Qui omnes tecenſitis cunctis ordinibus ciuitatis, siquidem iſtimet infra vers. 15. *Congregate, inquit, vniuerſos,*

19.

universos, qui in ciuitate sunt? Censeo quòd hîc omnes pro generibus singulorum, infra, pro singulis, generum, Igitur construo: *Ad Oziam congregati omnes ordines, & sexus, nempe viri, feminae, iuuenes, & paruuli:* nec ly omnes cum ly viri necto. Glomerati ex quaque serie plures, vnius animi consensione dixere:

20.
Cath.

Iudicet Deus inter nos, & te. Dionysius Carthus. *Hoc est, iustitiam suam ostendas in eo, qui inter nos culpam habet in causa hac.* Mitius capio. Non supplicium appetunt, sed iudicium. Sat secum agi putant, si albo calculo asserantur innoxij, criminis damnato Ozia. Iactatur peccatum in principem, cuius ad nutum stat plebs. Eius est iudicare, cuius & adicere poenae: Deum nuncupant iudicem, quem statim praefagiunt punitorem. Vt vnam moueat, qui omnium iudex est, intentâ supplicatione deposcunt, ne ipsi putentur fontes, cum in tradenda ciuitate non sui iuris fuerint. Cur sic ad Domini tribunal appellant? Quoniam eis insedit, causam Dei agi, qui non vult miserâ strage perire suos, sed maualt, vitâ superstitie, seruiles compedes sustinere: quippe qui, etsi ferrata colla sub victore milite subeant, adhuc Dei sui manent. Timent, ne occumbente à siti ciuitate profani in odium obduratae rebellionis sacra Domini polluant, adytisque abdita, & sancta sparsis spurcitiis commaculent. Sic diuino Numini blandiuntur, illique iudicium dant, vt in Ozia caput, totum relabatur flagitium. *Iudicet Deus inter nos, & te.* Minus urbane: *inter te, & nos* comiter dicere debuissent: nescit stomachus reuerentiam; incomptus est dolor: quin temnere incipiunt Principem, postquam illum criminis accusarunt. *Nolens loqui pacificè cum Assyriis.* Forsan audierant ab Achiore verba, quibus supplices latè populi assentati fuerant Holoferni, sup. c. 3. vers. 6. *Veni nobis pacificus dominus, & vtere seruitio nostro:* imò, & illa, quæ cap. 5. vers. 4. tumens protulit Holofernes: *Quare pra omnibus, qui habitant in oriente, isti contempserunt nos, & non exierunt obuiam nobis, vt susciperent nos cum pace.* Græcè est. *Quòd pacem ab Assyriis non postulaueritis;* quasi fœnus pacifici verbi pax fuisset. Nec amara verba reluctantiaque audiuius vnquam ab Ozia prolata in Assyrios. Sat fuit cinxisse milite montium angustias, nec se dedisse, sed armasse. Quare non Principem accusant, quòd inamœna, probraque loquutus, sed quòd non loquutus pacifica, renuerit expetiisse pacem.

21.
Nahum. 3.
Deut. 32.
Psal. 43. 13.
1. Mach. 1.
August.

Et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. Certatum de huius dictionis significato. Phrasis obuia in sacris. Nahum 3. Deut. 32. Psalm. 43. vers. 13. 3. Reg. 21. 1. Machab. 1. pluries. Communis Neotericorum sensus pro penitus tradere: quippe quod venditur, in alterius transit possessionem. Huius notionis dux est Augustinus quæst. 17. in Iudic. *An forte scripturam loquutio est, vt venditus etiam, qui donatus, dici possit?* Hic autem sensus est optimus. Carpitur à quodam Recentiore iniuste Sanctius, quasi hîc dixerit, Ozia culpam pretium fuisse, quòd in hac ab eo venditione interuenit. Nil minus doctus iste auctor, quem absque assertore suamet verba defendunt. Scio, quòd vendere apud sacra tradere sit: verum aliquid altius latere suspicor, præcipuè in verbis, quæ euoluimus. Venditio, seruorum est. Mancipia foro venalia passim lectitantur: *Cretâ denotari solitos,*

dixit Plinius lib. 35. cap. 17. quorum *gypsatos* pedes nuncupauit Tibullus lib. 2. eleg. 3. Ouid. eleg. 8. lib. 1. amor. Tractat de venalibus Passeratus in Propert. lib. 4. ad illud: *Celati medio cum saliere foro.* Hebræi, *serui Dei* dicebantur; hoc illis amabile stigma, quod à suis maioribus traxere. Exod. 4. vers. 10. *Ex quo loquutus es ad seruum tuum, impeditioris lingua sum.* 1. Paralip. 6. *Moyse seruus Dei:* & 16. vers. 13. *Semen Israël serui eius:* & 17. vers. 7. *Loquere ad seruum meum David.* Quid plura? Infra cap. 9. vers. 3. *Omnem predam in diuisionem seruis tuis, qui zelauerunt zelum tuum.* Ergo conqueruntur Bethulienfes, quòd ipsi lubenter non dediti fuerint in seruitium Holoferni, quod illi circumfusi populi dixerant sup. cap. 3. vers. 5. *Nos etiam, & filij nostri serui tui sumus. Vtere seruitio nostro, sicut placuerit tibi:* In huius inanis reluctantiae poenam Deus noster, vtpote seruorum Dominus, vendidit nos in manibus Assyriorum, vt, qui deditioe libente nolimus, inuitâ venditione, tristisque commercio, eorum manibus subiiciamur. Aptè additum: *in manibus eorum:* mancipia enim (quod seruorum nomen) eò dicta, quòd ab hostibus manu capiantur.

Cur lugent vendi, si se deditos amabant; cum ab viroque, Assyriorum serui euasuri? Emphaticè iusti doloris causam expromunt: serui quippe, quos dominus vendit, domino despicabiles sunt, magis æs, quàm seruum, amanti. Deo se inuisos innuunt, & propter scelera odio habitos, cum se à Deo venales queruntur. Opportunè Ambrosius in psalm. 43. vers. 13. *Sed, & ipsi, qui vendendis mancipiis sumptum exercent suum, & sectantur lucra, utique ita viles habent eos, quos vendunt, vt eis vilioris sint, quàm pecunia: & sape etiam ipsi, quos negotiationi sua magis habiles existimauerint, malunt tenere, quàm vendere.* Ita ergo & Deus viliozem vendidit, potiozem emit. Vendidit populum Iudeorum, non inclementia Dei, sed sua culpa: quibus rectè dicitur: *Ecce peccatis vestris venditi estis, & propter iniquitates vestras dimisi matrem vestram.* Hoc itaque genere venditus populus Iudeorum, emptus est populus Christianus. Ille peccatis venditus; hic emptus sanguine. Ergo meritò eiulant Bethulienfes, quòd Deus suus vendiderit illos, vt seruus, qui nequam, in foro venditur sub præcone. Nulla liberalior seruitus, quàm sub Deo: nulla iniquior, feraliorque, quàm sub Assur. Prodest huic explicatui Apostolus ad Rom. 6. vers. 20. *Cum enim serui essetis peccatis, liberi fuistis iustitiæ: nunc verò liberati à peccato, serui facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione:* Itaque Deus dicitur vendere, quem deserit; vt seruus sit dominorum, & iustitiæ liber, vt sub scelerum iugo gemat. Si libertas hæc infortunium est, quidni captiuitas seruitusque sub tyranno, Numinis inimico? Paulin. epist. 32. *Gratulemur, quia magno empti, quippe sanguine ipsius Domini, quo pretio, & viles, & venales esse desistimus, quia vilior seruitute libertas liberum esse iustitiæ. Talis enim liber seruus peccati, & captiuus est mortis.* Nonne adhuc venditus Assyrio remanet Dei sui seruus Hebræus? Sed quòd non solius Dei, extrema infelicitas est. Hoc pondus in Tertulliano lib. de veland. virg. cap. 3. *Tanto magis libera, quantò Christi solius ancilla.* Ambros. epist. 82. *Quàm multos domines habet, qui vnum refugerit! Dolet Bethulienfis à Deo suo habendus, subiectus quidem,*

Phn.
Tibull.
Ouid.
Passerat.

Exod. 4. 10.
1. Par. 6. 49.
Ibi 16. 13. &
17. 7.

22.

Ambros.

Rom. 6. 20.

Paulin.

Tertull.

quidem, ut suus; sed vilis iam, ut alienus. Opportune Tacitus lib. 1. Annal. *Minore auaritia aut licentia grassatus esset Titus Vinus, si ipse imperasset: nunc & subiectos nos habuit tanquam suos, & viles ut alienos.* Quæres: Si venditio, quod pretium? Imo quia sine pretio, venditio turpior. Nullus abiectior seruus, quem flocci æstimat dominus, ut ære minuto commutet. 1. Isai. 52. vers. 3. *Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.* Serui procacitas publicatur, cui nullus emptor, plurimi venditores. Id bene locupletat Lorinus ad illud Psalm. 43. vers. 13. *Vendidisti populum tuum sine pretio.*

23. Est & horum verborum profundior sensus: *Vendidit nos Deus in manibus eorum.* Multifariam accipitur manus in sacris. Significat plagam, & nocumentum. Iob. 23. vers. 2. *Manus mea grauata est super gemitum meum.* Exod. 9. *Mittam manum meam:* ubi Targum: *Plagam fortitudinis meae.* Exod. 14. *Et vidit Israël manum istam magnam, quam fecerat Dominus in Ægypto.* Impense lugent Bethulienfes cladem hanc, nempe quod hostibus vendantur, non ut officiosi dominis pareant, sed ut sub eorum cruentis manibus pereant. Id infelicißimum venditionis genus est: quin & insolitum, emere, ut occidas, non ut seruitio fruaris: quod in Christo Domino euenisse miratur Rupertus in cap. 19. Matth. *Quis emptus, siue venditus fuit, ut emptus siue venditus fuit Sanctus sanctorum? Sic emptus, ut emptores interficerent eum. Ioseph quidem sanctus in typum huius fuit venditus; sed emptores non idcirco emerunt, ut interficerent eum: & Aman impißissimus idcirco ut interficeret, emere voluit vniuersum genus Iudeorum: sed neque Rex acceperat argento populum vendidit. Iste vnus Sanctus sanctorum ad hoc emptus, ut interficeretur.* Dire contrahit, quisquis pretium impendit, non ut vtatur, sed abutatur: inutilis serui opera, ob quem æs penditur ad interitum. Inde emphaticè dictum: *in manibus eorum*, id est, Assyriorum, qui hostes. Quare Hebraicè verbum, quod significat tradere, & vendere, pluries nectitur cum *ly in manum hostium.* Iudic. 2. versu 14. *Et tradidit eos in manum hostium ipsorum.* Iudic. 4. vers. 9. *Quia in manum mulieris tradet Dominus Sisaram.* Ezech. 30. versu 12. *Et tradam terram in manum maiorum.* Elegans amphibologia est. In manum venire dicitur seruus, cum venalis, domini manui, potestatique traditur. Mulieres in manum mariti conuenire dictæ apud Vlpianum in Institutis, quia nuptiæ per coëmptionem. Agellius lib. 4. cap. 3. Ex quo manumissio, datio libertatis: quippe dominus manu tenens seruum, liberum dicens, mittebat e manu. Igitur, cum manus potestas sit, cui per venditionem sub hero adiicitur seruus, hæc ipsa manus, in quam venundatur Hebræus, non illi potestas est ad officium, sed ad cædem, vnoque, & eodem instanti duplicem significatum manus exercet. In manu seueritas præsignatur: iniicere manum, percutere est: non eget linguâ manus, ut oarpat; ore tacito manus reprehendere dicitur. Liuius lib. 34. *Ad eo turbati erant dextera ala equites, peditesque, ut quosdam Consul manu ipsa reprehenderet.* Aptè dicitur: *Vendidit nos Deus in manibus eorum*, quasi hostes manus erectas haberent, supinasque: quæ nota insequutoris hostis est; sicut fugæ, manuum demissio apud Plautum epidic. *Si audias meas pugnas, fugias manibus demissis domum.*

Zerda in Iudith. Tom. I.

Dictum in manibus eorum. Cur non in manum, sed pluraliter, quasi in manus confertas? 24. Quoniam manuum confricatio, iunctioque, signum furoris, ut notat Cerdensis 8. Ænei. ex Si-Cerda: mocatta lib. 4. cap. 4. Indidem est flebilis contrapositio. Manus Dei, auxilium, & protectionem significat ad hostes conterendos, ut passim apud sacra videre est. Isaiæ 59. versu 1. *Ecce Isai. 59. 1. non est abreniata manus Domini, ut saluare nequeat: ubi Hieronymus: Non est contracta, ut Hier. eam ad liberandum populum extendere nequeat.* Et tamen hinc extendit, manus Domini, ut vendat, non ut protegat; ut hostiles manus populus subeat, non ut diuinæ manus experiatur iuuamen. Denique manus in cervicibus inimicorum, adagialis patœmia est apud Delrium adag. 50. ex Delr. Genes. 49. versu 8. ubi pulchre expendit illud Psalm. 17. vers. 41. *Inimicos meos didisti mibi dorsum:* id est, fecisti, ut fugerent, & fugientes ex fuga retraherem, manibusque sub eorum dorsum iniectis, pro suppedaneo uti possem, sicut rex Persarum vsus Aureliano Romanorum. En dolent Hebræi, quod sub manibus Persarum, Assyriorumque flexuri sunt dorsum, ut eorum à victoria tumentia brachia sustineant; ipsi vero despecti, & ægri, manus suas super capita ponant in seruitutis, & doloris notam, quæ phrasis in scriptura est. Ierem. 2. versu 37. *Etiā inde egredieris & manus tua super caput tuum.* 2. Sam. 13. versu 2. Sam. 13. 18. *Et ponebat manum suam super caput suum, & ibat eundo, & clamabat,* Nec profana antiquitas deest. Plutarchus de Antonio victo ab Augusto: *Ibi tacitus consedit, utraque manu, caput premens,* Hispanum dictum est: *I leuar à las manos sobre la cabeça.*

Expenderem non inepte: *Vendidit nos Deus in manibus eorum;* id est, ob flagitium hoc, quod commisit Ozias, quasi decepti sumus à Deo nostro, in quo tamen dolus non est; ut, qui præsumebamus de eius auxilio, conclusi simus, & velut per tendiculas capti. Nec aliena significatio huius vocis est, quæ, me iudice, inlatet in illis Deuter. 32. versu 30. *Nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos?* id est, à Deo suo nequam, callide decepti sunt: sic Hispanè dicitur: *Vendiome fulano;* ac si dicerent: Improbe præsumptimus opitulaturum nobis Numen, cum tamen flagitiosi simus, nec Deus noster nisi insontes defendat.

Tandem adrident hæc verba pronuntiato Achioris supra cap. 5. vers. 4. *Perquire, si est aliqua iniquitas eorum, & ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi. Si vero nen est offensio, Deus illorum defendet illos.* Concinne clamitant Bethulienfes: Et si non fuerit alia offensio, nobis aduersus Deum nostrum, sat est hoc scelus? quod commisit Ozias, ut verba Achioris impleantur? *Propter hoc vendidit* (id est, tradens tradidit: venditio enim, ut ex communi sensu diximus, extrema, penitiorque traditio est) *nos Deus in manibus eorum.* Cui expositioni nimium suffragatur, quod subditur vers. 14. *Et ideo non est, qui adiunct.*

At quid est, quod venditi dicantur in manibus Assyriorum, cum non eos Assyrius gladius, sed sitis enecet propria, nec à phalangibus inimicis occumbant, sed ab æstu arido viscera pergrasfante? Imò licet exucti intereant à siti, Assyria eos manus iugulauit, quæ aquarum fistulas secuit, obsedit fonticulos, & armato milite semitas

D d

aquarum

aquarum oclusit. Id est, quod adiiciunt: *Cum prosternamur ante oculos eorum in siti, & perditione magna.* Signate: *ante oculos eorum*: id est, ipsis aquarum refrigeria furantibus. Bene Carthusianus: *Ipsis scientibus, & nos circumuallantibus corruamus in mortem.*

28. Vers. 16. *Melius est enim, ut captiui benedicamus Dominum viuentes, quam moriamur.* Contraria videntur hæc verba illis ex versu 17. *Vt iam tradatis ciuitatem in manu militia Holofernis, ut sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis.* En breuem mortem adamant, vitæque præferunt, cui diuturnior aquarum inopia: cum tamen hîc satius appetant, etsi in serui-li compede, viuere, quam non bibere, sed mori. O quot fluctus agunt dolentem! iam in desperationis voragine mergitur, iam super spumantes vndas aliqua spei præsumptione leuatur; vna breuique periodo contraria sollicitat, & in ludibrio spei diffidentiaque anceps ventilatur. Tradi se Assyrijs concupiscunt Hebræi, si forsan hostes seruare malint, quam occidere; quorum ex officijs, non ex inutili interitu, operas serui-les habebunt: vix hanc concipiunt spem, cum à truce Assyriorum indole timentes, iam sibi cele-rem præfagiunt mortem, inimicumque gladium saturaturos esse ariolantur. Optimè rem expen-dit Dionysius scholians hæc: *Melius est enim, ut captiui benedicamus Dominum viuentes. Et sic ha-bebant adhuc aliquam confidentiam euadendi mor-tem, si se traderent Holoferni. Parua tamen fuit spes ista.* Parua quidem. Fera Persarum alieni sanguinis ambitio est, quos nec pacat, nec pla-car dedititij populi humilitas. Herodotus libro 7, scribit, quod Persæ quosdam ex Thebanis dedititijs interfecerant, quibusdam regale stigma inussere. Ideo velociter Bethulienfes à produ-cendæ vitæ spe decidunt, & quos diuturnioris lucis aliqua scintilla ad traditionis desiderium impulerat, illico detrudit, & frangit Assyrij gla-dij ferocientis incursus. Quid agat in ancipiti præruptoque saxo, qui pendulus, & inter cogi-tationum anfractus errans? Errat quidem, nec sibi conscius est, & in aduersa sæpe cupiditatis verba prorumpit. Verum, etsi errat Hebræus, deuotè saltem errare pronuntiat, & Deo suo blandiri conatur: non enim inquit: *Melius est, ut captiui viuamus, sed, ut captiui benedicamus Do-minum*: ut desiderij scopus non vita, nec Numi-nis cultus sit. Nec dicunt: *Vt captiui benedicentes Dominum viuamus*, sed: *Vt captiui benedicamus Dominum viuentes*: ut vita quidem accidens sit, Dominica benedictio, finis intentus.

In vers. 17. vsque ad 23.

29. Vers. 17. *Contestamur hodie cælum, & terram, & Deum patrum nostrorum.* Dionysius: *Omnem creaturam seu Angelos, & homines in testimo-nium sumimus, & cum attestazione tali rogamus.* Me iudice, præcauent, ne cælo, terræque in op-probrium sint: dixerant enim elapso versiculo: *Et simus opprobrium omni carni.* Præcauent, ne à barbara, ethnicaque gente putetur, Hebræis Deū non esse: infra vers. 21. *Vt non dicant inter gentes: Vbi est Deus eorum?* Adstruunt, Deum suum, cæ-lum terramque indiuiso moderamine gubernare: quippe Achior supra cap. 5. eum tantum *Deum cæli* nuncupauerat; & Assyrij eodem capite, vers. 29. blaterauerant: *Quoniam Nabuchodono-*

for, Deus terra est, & præter ipsum alius non est. Quin absolutè, vniuersumque Deum absque co-mite, impia voce appellauerat Holofernes supra cap. 6. vers. 2. *Vt ostendam tibi, quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor.* Concinnò piòque compendio Bethulienfes post cælum, terram-que, Deum patrum suorum compellant, ut in vtroque ambitu, absque socia maiestate, eum regnare significant.

Similis contestationis apud Hebræos obuia sunt in sacris. Psalm. 80. vers. 9. Exod. 19. vers. 21. 1. Reg. 8. vers. 9. quin apud Hierem. 11. vers. 7. Deus ipse sic contestationem ingeminat: *Quia contestans contestatus sum patres vestros in die, qua eduxi eos de terra Egypti, vsque ad diem hanc; mane confurgens contestatus sum, & dixi: Audite vocem meam, &c.* Ex quo loci suspicor, quod *contestari* hîc non vticumque testes aduoca-re sit, sed ita fidem struere, communemque ad-struere notitiam, ut nulla possit inscitia obrepe-re, tergiuersatioque deludere. Cicer. in Verr. pari emphrasi *Deos hominesque contestans clamare cœ-pit.* Virg. 2. Æneid.

Vos aterni ignes, & non violabile vestrum.

Testor Numen, ait: vos ara ensesque nefandi.

Et in æternis ignibus sydera, nempe cælum, sic enim explico, iuxta illud 9. Æneid. *Cælum: hoc, & sydera conscia testor.* Et in aris terram, in Nu-mine Deum. Verum hîc non facilè necitur contestatio hæc cum illis: *Vt iam tradatis ciui-tatem in manu militia Holofernis.* Ad quam veri-tatem tantum testimonium accitur? Certè nō fir-matur quidquam, quod testibus egere compareat. Sensus igitur sit. Ne vnquam nos ignauia, insua-sionisque mulctet opinio, serio, & velut corā tri-bunali, adigimus, compellamusque vos, ut hanc à siti iamiam deciduam ciuitatem tradatis, ob cu-ius nostræ compellationis certitudinem in testes aduocamus cælum, terram, Deum.

Vel potius, quasi fœdus feriant cū vrbis prin-cipibus, ut, si tradiderint ciuitatem, nullius scele-ris accusentur, prouocantque in huius pacti au-ctoritatem omni exceptione maiores testes. Sic Latinus apud Poëtam 12. Æneid.

*Hæc eadem Ænea, terram, mare, sydera iuro,
Vimque Deū infernam, & diri sacraria Diris.
Audiat hæc Genitor, qui fœdera fulmine sancit.*

Tango aras, mediosque ignes, & numina testor.

Ex illis qui fœdera fulmine sancit, non illepide lo-cupletabis illud Gen. 15. v. 17. *Apparuit clibanus fumans, & lampas ignis, transiens inter diuisiones il-las.* In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abra-ham. Quod hæc contestatio Bethulienfium, cautio publica solennisque fuerit, ne vnquā ipsi de non tradita ciuitate, mortēque per sitim ingruente, rei dicerentur, explicat pulchrè Græca versio apud Vatab. *Attestamur autem vobis cælum, & terram, simul, & Deum, tam peccata nostra, quam patrum nostrorum in nos vendicantem, ne hac in nos omnia hodie conuertat.* Scholiat ille: *Id est, ut hac, qua com-memorauimus mala, nobis non accidant; culpa hæc erit vestra, non nostra.* Puto legendum absque ne-gatione *nobis accidant*, ne frigeat, torpeatque sen-sus. Sed literalior versio ex Græco est: *Contestamur vobis cælum, &c. ut non faciat secundum verba hæc in die hodierna: dissimilem quidem sensum exoptant. Ac si dicerent; Adhuc à dolore capti aridumque spiritum præ siti halâtes, nobis inau-gurati sumus mortem, excidium, captiuitatem sed contestamur Deum, id est, obsecramus, & pe-timus.*

30.
Pl. 80. ver. 9.
Exod. 9. 21.
1. Reg. 8. 9.
Hierc. 11. 7.

Cicero:

Virgil.

31.

Virgil.

Gen. 15. 17.

Vatabl.

rimus (hæc enim proclivior huius verbi notio est) ne hæc mala in nos iniiciat. Nos pœniter omnis infausti, quod prælagimus; & testis sit Deus nostri doloris, & opitulator misericors.

32. *Vi sit finis noster brevis in ore gladij.* Pulcher sacrorum stylus. Os gladio deuoranti tribuitur, quasi anceps ferrum deglutiat, quæ iugulat, guttura. Exaggeranter dixere in ore gladij, ut breuior indicaretur occisio: os enim voluntatem, experique sitiens desiderium, solet significare in scriptura, ut scribit Delrius adag. 47. ex illo Num. 21. vers. 24. *Percussus est in ore gladij*, inquit, id est, occisi sunt quotquot gladij sitis inexplebilis volebat necare. Verum os gladij literaliori significatu acutatas, leuesque extremitates intelligo, quæ ora dicuntur. Iud. 3. *Et fecerat sibi Ebud gladium & illi duo ora*, id est, duo latera acuta. Prouerb. 5. v. 4. *Nonissima autem illius amara quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps.* Hebraicè est quasi gladius orum; & ut Targum, *duarum acierum*: quæ observatio pulchram nobis suggerit eius loci cū præcedenti concinnitatem. Dixerat præcedenti vers. *Fanus enim distillans labia meretricis*, id est, iuxta communem censionem, oscula: adnectit; sed hæc ipsa labra quasi os gladij sunt, quod non osculum nisi transfigendo figit. Suauium, iectus est osculorum: duo acies gladij, duo labra meretricis sunt; feriunt, quos osculantur. Prodest Tertul. in l. de veland. virgin. *Sedenim vera & pura virginitas confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, quo bonum suum protegat aduersus iectus osculorum*, sic Psalm. 149. Hebraicè: *Et gladii orum in manu ipsorum.* Isa. 41. *Ecce posui te in rastrum acutum nouum habens ora.* Cur in ore gladij, cū alia arma præter gladium? Gladius & arcus

Iosue 24. 12. pro omni armatura passim apud sacra. Iosue 24. Psalm. 43. 4. v. 12. Ps 43. v. 4. adi Delrium adag. 49. Propinquius ad nostra. Gladius Persarum & Assyriorum lateri semper inhærebat. Ammianus Marcel. l. 23. *Omnes tamen promiscue vel inter epulas festosque dies, gladiis cincti cernuntur: quem Græcorum veterem morem abieciisse primos Athenienses, Thucydides est auctor amplissimus.* Idipsum de Parthis Ioseph. l. 18. de antiq. c. 3. *Hunc coniurati aliquot interfecerunt, ut quidam tradunt, in conuiuio: solent enim perpetuo gestare gladios.* Ouid. l. 5. Trist. el. 8. *Dextera non segnis stricto dare vulnera cultro, Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.* Barbarus, id est, quisquis Romanus non est.

33. *Qui longior efficitur in ariditate sitis.* Ariditas æstus, incendium, mortisque difficultas siti ascribitur. Virg. l. 3. Georg. *Nec via mortis erat simplex: sed ubi ignea venis Omnibus acta sitis mæstros adusserat artus.* Propert. lib. 4. eleg. 10. *At postquæ exhausto iam flumine vicerat æstum, Ponit vix siccis tristia iura labris.*

Spiritus ardens siti intercluditur, & quasi in sublimi pendens, vitam incertam sub mortis certitudine tradit. Prodest Lucretius. *Multa siti prostrata viam per, proque voluta Corpora Silanos ad aquarum strata iacebant, Interclusa animâ.* Quæ nimium accinunt descriptioni sitientis Bethulie, quam Græcus exhibet sup. v. 12. *Cum infantes eorum linquerentur animo, mulieresque ac iuvenes præ siti deficerent, atque conciderent in plateis urbis, portarumque transitu.* Sed cur præpetem acutamque in ore gladij mortem exoptant, cum tamen viuere ad benedicendum Dominum mæ-

Zerda in Indish. Tom. I.

lunt, longiorque saltè vita sub siti sit! Quoniam sitis, flammis per viscera incensis, iram acuit, ardoremque furori dispensat: nec Dei benedictio nisi pacati lacteique animi est. *Irata sitim dixit* Propert. sup.

Nec tulit iratam ianua clausa sitim.

Virgil. 9. Æneid.

Ille asper, & improbus ira

Sauit in absentes: collecta fatigat edendi

Ex longo rabies, & sicca sanguine fauces.

34. Vers. 19. *Peccauimus cum patribus nostris*, &c. Et si præ siti flagrabat adesa pectora, atque se deuouerant morti, dimissa lora iamiam præcipientes, resumunt, rediguntque dolorem in cultum: fletum, & spiritum contribulatum pro sacrificio assument, ut quos reliquerat exterior vnda, interior aqua refrigeret: se litat pietati Dei; quod parcat, implorant, plorantque & pia adulatione Numini assentantes, peccata fatentur, quibus per generationis traducem quasi longa reſte, vincuntur. Sed quid est? *Peccauimus cum patribus nostris*, siquidem ludith inf. c. 8. v. 18. inquit: *Quoniam non sumus sequuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum.* Non nocet ad exambiendam pietissimi Dei misericordiam vberior exaggeratio peccati. Meditor, quod alludent ad Achioris coram Holoferne verba, qui Hebræis à Deo suo opitulandum constanter asseruit, nisi eos attrifligo peccati fœdasset, irreligiosaque idololatria, ut ibi explicuimus, tabuissent, errorëve aduersus Numon turparentur. Ne sententia hæc nutaret, & Deus à misericordi indole putaretur abiisse; cum tam se ferme in gutture mortis præfati conspiciunt, cadentique desuper Assyriorum gladio subiectos, potius cogitant aliquod forsitan ex flagitiosis patribus traxisse piaculum, quale solet Deus, iuxta Achioris dictum, internecione, captiuitatēque plectere, quam quod Deo suo immisericordis nota inuratur.

35. Vers. 20. *Tu, quia pius es, miserere nostri: aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, & noli tradere, &c.* Appositè admodum misericordiam Dei populus Bethuliensis exorat: impetrabit, utpote qui Numini pietissimæ sui indolem, benignamque naturam proponat, & à pietate desciscere, à natura discindi sit. *Tu, quia pius es.* Si rigorem amas, pietas est religio, & cultus: Deo pius est, qui eius religiosus cultor. *Quid est: Tu, quia pius es, miserere nostri?* Expendere: Tu, qui adamas pietatem, tuique religiosos cultores, quibus verum fidei lumen illuxit, iugi protectione prosequeris; nostri miserere, qui non genua flectimus ligno, nec idolis thura succendimus. Suffragatur huic explicatui, quod sequitur: *Et noli tradere confidentes te populo, qui ignorat te: ac si dicerent: Te vnum Deum simplici pectore confitemur; et si aliis flagitiis sordemus, nitet illibata in cordibus fides.* Vel potius: Peccata, etsi aduerseris ob malignitatem, ob exercitium tuæ pietatis permittis: si hæ tibi sunt artes, habes iam, quorum te misereat.

36. *Aut in tuo flagello.* Præclara sententia, nec acuminis expers. Nonne Dominicum erit flagellum, hostibus tradi Israël, ut pœnas luat? Sane flagellum Dei, hostis est, qui, cū populum plectit, Domino famulatur ut licitor. Sic Rex Hunnorum Attila flagellum Dei dictus. Non alienum est, sic expēdamus. Dixerat, satius illis esse seruos Assyriorum fieri, quā siti fatiscere. Emēdāt: Imo Domine, serui tui maneamus, non ferrata colla sub discoli hominis, tibi que inimici gestemus imperio: tuū,

Dd 2 utpote

utpote serui, subeamus flagellum: non à domino, domoque tua abigamur: mitiora sunt à te flagra, etsi sanguinea, quam ab hostibus sicca: non Assur, sed tui mancipia sumus. Quod flagellum non nisi seruis impingebatur, nota eruditio est. Terent. Adelph. *Ad necem operiere loris. San. loris liber.* Macer lib. 10. de poen. *Ex quibus causis liber fustibus, ex his seruis flagellis cadi, & Domino reddi iubetur.* Triplex verberatio, fuste, virgis, flagello: hæc vltima inhonesta, non nisi seruis inflicta. Lipsius lib. 2. de cruce cap. 3. Aristoph. in Irena: *In rota trahatur flagellandus:* explicat de seruo Scholiastes. Censeo causam ab etymologia, nam *ἐπὶ τῷ* inurere est; iniustio autem, cuius nisi serui, cuius fronti ignito ferro stigma imprimitur? Affulget huic explicatui lux nitida ex verbis Iudith. infra cap. 8. vers. 27. *Reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi serui corripimur.*

37. Carth. Vel lecus? *In tuo flagello vindica iniquitates nostras.* Scholiast Dionysius: *Hoc est, per te ipsum, seu Angelicum ministerium corrige nos.* Qualem poenam præ hostili deligunt? Pestem, vel famem. Pestis enim vel per Angelum, vel à Deo solet immitti. Mire elucidat sententiam hanc electio Dauidis 2. Reg. 24. vers. 14. *Coarctor nimis: sed melius est, ut incidam in manus Domini (multa enim misericordia eius sunt) quam in manus hominum.* Quæ ergo poena? *Immisit Dominus pestilentiam in Israël.* An ab Angelo? *Erat autem Angelus Domini iuxta aream.* Nonne dictum Exod. 12. vers. 23: *Transibit enim Dominus percuciens Aegyptios:* vers. 29. *Percussit Dominus omnem primogenitum in terra Aegypti.* Et tamen Ioseph. lib. 2. antiq. inquit: *Pestis assumpsit primogenita Aegyptiorum.* Verum sicut pestis, sic & fames, & sitis à Deo est iuxta paraphrasim Abul. 2. Reg. 24. quæst. 24. *Melius est incidere in manus Dei, tolerando pestem vel famem, quam in manus hominum, scilicet tolerando hostes.* Si igitur iam Bethulienses siti tabescebant, flagellum quidem Dei experiebantur: cur flagellum concupiscunt, non hostium? Quoniam sitis non à Deo, sed ab hostibus inducta, qui aquarum abstulere fluentia. Prodest Abulensis supra quæst. 27. *Dauid elegit pestem, non famem, quia licet utraque poena à Deo sit, tamen pestis magis est à Deo, eo quod fames aliquando pendebat à dispositione terra, pestis autem solum veniebat ab Angelo percussente.*

38. Denique Bethulienses non hanc, vel illam deligunt à Deo poenam, appetunt tantum, quam ipse, non hostis infligat, uti quæ pietatis sale conspergitur, & dum ferit, vulnera exsiccat, ut illico calum obducant. Tob. 13. vers. 2. *Quoniam tu flagellus, & saluas: deducis ad inferos, & reducis: & v. 5. Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras, & ipse saluabit nos propter misericordiam suam.* Flagellum Dei sanguineum est, non ab educto sanguine rubens, sed ingenito sanguineo colore minitans ob terrorem. Sic sanguineæ virgæ apud veteres. Plinius lib. 19. cap. 10. *Sunt, qui sanguineis virgis tangant ea, quæ nolunt his obnoxia esse.* Turneb. lib. 8. aduers. cap. 23. *Ex sanguineis fruticibus virgæ erant, quibus cadebantur, ut terror inesset in cruento earum colore; aut ad horrorem, ut existimo, truentabatur; sic de Bellona 8. Aeneid. quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.* Armata manus Dei ad poenam, potius quam hominis, qui molliri nescit, sed mollere; nec plectit, ut emendet, & mundet, sed ut occidat. Satan dixerat ad Deum, Iob. 1. 11. *Extende paululum manum tuam, & tan-*

ge cuncta, quæ possidet. At Dominus vers. 12. *Eccce Exod. 1. 11. uniuersa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in 12. cum ne extendas manum tuam.* Cur sic immutata manus? Ut atrocior esset iusti flagellatio. *Aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras.* Permitte mihi vnam allegoriam. Flagellum minorem vitem solet significare. Varro lib. 1. de re rustica cap. 31. *Minorem vitem vocant flagellum; maiorem, unde vna nascuntur, palmam: & flagellum à venti flatu quasi flabellum.* Catull. *Iam iam contingit sum- Catull. mum radice flagellum.* Christus Dominus vitis est, Ioan. 15. 1. Pater agricola. Ergo Domine, vindica in flagello tuo iniquitates nostras: flagelletur ille, qui peccatum non fecit, ut eius sanguine quasi in torculari purpuremur.

Vers. 23. *Aequo animo estote fratres, & vos 39. quinque dies expectemus à Domino misericordiam.* Cur quinque? Lyra supra vers. 11. *Poterant aquæ 40. sufficere per quinque dies positæ in arcta necessitate: propter quod talis terminus fuit positus.* An in hac taxatione crimen, dabimus infra pluribus.

Quotlibetica de Sacerdotali Regno, & Corona. An liceat, deceat Sacerdotes, Monachosve crinita corona redimiri?

Pluries Iudithæ historiam elucidanti obuiam fit Sacerdos Eliacim, qui clauum Hebrææ reipublicæ tenebat: pluries Chabri & Charmi presbyteri, primores Bethulie, sacram auctoritatem auribus & oculis repræsentant. Nulla Regis memoria est, nec apex vnus, qui regalem apicem, trabeasque indicet maiestatis. Ergo subiit mentem cogitatio, scripti huius complementum ad sui nobilitatem expetere aliqua de Sacerdotali regno, Pontificaliue fastigio prætexere, ne Bethulia Principibus orbari putetur, latèque patens Palæstinæ regio absque sacro solio viguisse credatur. Non semel hic presbyteri, principes nuncupantur: non semel Eliacim gubernationis lora moderatur; nullibi clarius Sacerdotalis claritudo resplendet. Ergo, ut nostri sacerdotij regalis dignitas innotescat, nec modica luce hæc sacra donetur historia, operæ pretium erit, in vestibulo capitis octauæ, ubi præcipue Iudithæ gesta primordium habent, apponere quotlibeticam quæstionem de Sacerdotali corona, regni nobilioris stemmate, quam in Salmanticensi Academia ad albam sacri magisterij lauream candidatus oraui, adstantibus Patribus, more maiorum.

Lex stadij literarij est, ut non sit arida, non segnis arena. Ergo è carcere profiliamus. Fauete vos, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. En primum de vestro crinito diademate, ingenitæque regalis verricis corona, qua redimitis tempora, tempus eligo, musæum prouoco. Fauete iterum, Corona literaria, coronariam disceptationem litanti. Te Pindarus vocet, Academia mater *Μητέρα Χρηστέφρων ἀέθλων*: id est, Coronatorum matrem, qui versicoloribus scientiarum insignibus redimiti præfulgent. Faustum omen à corona exordium. Quale apud Ethnicos non serro cinctum? Sic è littore: *Torta coronata solunt retinacula puppes.* Et ut Propert. eleg. 7. *Ecce*

Ecce coronat per altera vecta phaselo

Mulcet, ubi Elysias aura beata rosas.

Plut. Apud Plutarchum Antonius profecturus ad bellum Parthicum, coronam sumpsit ex sacra olea. Aeschyl. Quod & in aditu locorum apud Aeschylum in supplicibus, apud Achil. Alex. lib. 7. Creusa precatur capiens ramos felices pro prole Diis supplicat apud Euripidem in Ione. Quidni, dum æstuanti pelago, ingenij per totam lucem ratem tradimus? Nonne coronaria quæstione carinam, puppim, schalmum coronemus? Nonne serro cingat, qui ad iter accingor, qui diuos precaturus? Cur Varibus corollæ, seu laurus, seu hedera, ut in Petronio?

Calliope doctis dat laurea fersa Poëtis.

Claud. Vel in Claudiano de laud. Stilic.

Laurosque gerens & florea fertis

Tempora vineta tuis doctorum munera Vatum.

Eunug. Censebant prisci, æthereum statim spirare flamæ corona capiti imposita; locus est apud Eunapium Sardonian. in vita Carisantiij, alter apud Papinium. Crinito igitur & Sacerdotum & Monachorum serro, manus, linguam, caput consero: ut differam, ne cœlitus deferat Numen.

Quæ crinium sertum impugnent.

SECTIO I.

42. Tertull. **H**ILICO hostem agamus. En ex Tertulliani pharetra sagitta: *Quale* (inquit in lib. de coron. milit.) *habendum apud homines veri Dei, quod à candidatis demonis introductum & ipsis à primordio dicatum, quodque iam tunc idololatriæ initiabatur ab Idolis, & Idolis adhuc vivis.* Hæccine coronariorum origo? Hæc quidem apud Africanum Septimium. Ex priscis Diuorum globis corollæ germen. Hesiodus Pandoræ caput primum à Charitibus coronatum edidit, licet id contendat de Saturno Pherecides, de Ioue Diodorus, qui & Priamo dat tænias, & Ariadnæ sertum, Iunoni vitem. Hæc solum libare libuit: consulite Paschaliū in lib. de coron. Carolū, Claudium Saturinū, Leonem Ægyptium, & Lucianū, in quibus nullam gratiam floris, nullam lætitiā frondis, nullum cæspitem, aut palmitem non alicui capiti inuenias consecratum. Quomodo erga Christianus vertex vel illam diadematis patietur umbram, & sinuosis Ethnicorum amplexibus redimietur? Præcipue quia id primævis Christianis ignobile, ut tradidit Clem. Alex. Pædag. lib. 2. Minutius Fælix apud Guillelmum Struchium lib. 3. antiq. conuiual. Et Tertullianicus ille miles carceri addictus, quia castrense sertum deferebat.

43. Capitol. Audio solum vernantes laureas dedecere Christianum vel adornatas lemniscis, ut est apud Capitolinum in Vero: vel inauratas lamnulis, ut est apud Plin. lib. 34. cap. 8. vnguentis delibutas, ut est apud Plut. l. 7. sympos. scilicet vel oleo Ægyptio, de quo Mercurial. lib. 2. cap. 19. vel amomo, de quo Starius 1. Sylu. vel cinamomo, de quo Apul. lib. 2. Cæterum quas nō exterum textit germen, sed natura pectit in crinibus, non plectit Ecclesia? Nunquid crinito cingi circulo coronari non est? Est quidem: nam ut ipse accinit, *Quid est in capite femina coma, quam forma lena, quam summa lasciuia nota, conflatio illecebra.* Propterea non Zerda in Iudith. Tom. I.

ornabitur operosius mulier ex Apostoli prospectu, ut nec crinium artificio coronetur. Ecce coronæ ex crinibus artificio castigat in fœmina; nonne carperet in viro?

Nimbus erat corona Deorum capitibus expressa in modum circuli, adi Seruium ad illud Maro-Seru. 44. Virg. nis 3. Æneid.

Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Huius formulam nobis hæreditare indecorū, cum & ipsis Romanis flagitiosum. Nā ut scribit Plin. lib. 21. cap. 3. cum Publius Menatius dem- plin. ptam Marci coronam capiti suo imposuisset, à Triumuiris iussus est adduci in vincula. Pro crimine vindicatum bello Punico 2. in Liuius Fuluius coronis uti; auctor est Dio Nicæus 36. Histor. In Dio Nicæus. Concil. Illiberit. can. 55. sic lego: *Sacerdotes, qui Concil. tantum sacrificantium coronam portant, nec sacrifici- Illiber. cant, nec de suis sumptibus aliquid idolis præstant, placuit post biennium accipere communionem.* Ecce inhibitam coronam, etiam si idololatria non sit. Nec id de flaminibus & sacrificulis paganis accipiendum. Scio aliquos sic distorte Concilij legem intellexisse. Sed refellit Albaspinus in Notis: & Albaspinus iure quidem; nec enim Ecclesia peccata ante baptismum commissa plectit. Damnatur ergo coronarius vsus, sic & apud Cyprian. lib. de lapsis; Minutius Fælix, in Octauio, Clement. Alex. lib. 2. Minut. Pædag. Arridet Plin. lib. 16. histor. natur. cap. 4. Fælix. Antiquitus quidem nulla corona, nisi Deo dabatur. Cl. Al. Ob id Homerus cœlo tantum eas, & prælio vni- plin. uerso tribuit, viritum verò, nec in certamine quid- Homer. dem vlli. Ferunt primum omnium Liberium Patrem imposuisse capiti suo ex hedera coronam.

Hæc quod non liceat, iam quod non deceat ex rasitatione capitis compingi. Qui sacerdotij regnū in seruitutis symbolo & stigmate? Capillaturæ denudatio seruitutis est paradigma; libertatis comes coma fuit, pilorum pileus. Arist. Rhet. 1. Arist. Hinc Ezech. 29. *Nabuchodonosor seruire fecit seruitute magna omne caput decalatum, & omnem humerum depilatum.* Apud Romanos serui mittendi rasis capitibus virgula, seu vindicta seruitutem exuebant. Id in Tito Plutarchus, id in Plut. Myrridaticho Appianus, & festiuus in Amphitryone Plautus. Quin & seruos solitos venundare Appian. Plaut. coronatos prodidit Cato de re milit. apud Gellium Cato. lib. 7. cap. 8. Apud Græcos mancipia glabra protulit Aristoph. in auibus. Idem in Alanis enūtiat Aristophan. Eustracius; in Sarmatis, Ruthenis, & Moschobitis Eustrac. Hadr. Iun. in lib. de coma. Ab hostibus cutem capitis simul cū crinium sylua abscissam Scythicæ genti in proverbium iuit apud Clearchum. Poly- Clearch. bius Prusiam Bythinia Regem tanti nominis in- polyb. dignum maiestate profert, quod pileatus nudato vertice obuiam procederet legatis. Imo præcipue hæc nostra orbicularis deglabratio seruitutem propalat. Est mihi locus apud Plutarchum in elo- Plut. gio mulierum, ubi scribit Aristodemi Cumano- rum tyranni iussu coactas fuisse puellas *περὶ πόχα λακίρῳ*, id est in modum coronæ circumradi.

Christianane libertas illibata, si Christiani Primores in ipso vertice seruitutis notam loquuntur? In quot lucubrationes pro libertate nostra ab ipsis incunabulis, & fasciis se dedit Ecclesia, quā totis rudentibus rudes conantur euertere Hæresiarchæ, Vuiclefus in Trialogo lib. 1. & 3. Philip. Vvici. Melancthon in locis: Illiricus cum sociis Centu- philip. riatoribus; Buccer. in lib. de concordia; Brent. in Illiric. Apol. pro confessione Vvitemb. Kemnit. in exa- Brent. mine sessionis 6. Concil. Trident. Hinc omnes Kemnit.

318 Crinita Corona, Sacerdotalis Maiestas.

formulas, quibus superstitiosa vetustas ad seruum manumissionem utebatur; in nostræ libertatis symbolum Ecclesiastici ritus excedunt. In gyrum circumducebatur manumittendus seruus. Per sius. Per sius satyr. 6. *Verterit hunc Dominus, momento turbinis exit Marcus Dama*, id est liber, cum nomine scilicet, & cognomine. Senecam iam teneo, qui lib. 1. epist. 8. *Philosophia studeas oportet, ut tibi contingat vera libertas, non differtur in diem, qui se illi subijcit, & tradidit, statim circumagitur*, id est, liber fit. Sic baptizandi ab Occidente in Orientem circumducebantur, ut est apud Iustin. Martyr. Apolog. 2. Alapa seruis in manumissione incussa, quas vocat Cyrillus catech. 1. *παρισυματα*. Arnobius lib. 7. *Salpictas: verbera Sidonius carmin. 2.*

Et ad Vlpia poscunt

Te fora, donabis quos libertate Quirites

Quorum gaudentes expectant verbera male.

In Confirmatione etiam hodie alapa; antiquitus etenim eadem luce Confirmatio, & Baptismus. Candidam vestem accipiebant manumissi. Tertullianus de Resurrectione carnis, cap. 57. Candidam apud nos sacris lymphis tincti. Cyrillus catech. 3. Pileus illis, Pileus & his inditur, Rabanus de instit. cleric. lib. 1. cap. 29. cap. Post Baptismum, de consecrat. dist. 4. Hinc seruum ad sacerdotium euehi epist. 5. Leo Pontifex damnauit. Defluat ergo in Sacerdote cæsaries, non defleat, non cadatur libertas: nec per aduersa symbola in ipso vertice decipiat, dum se in corona Regem, in rasitatione seruum enuntiat.

47. Si ob regalem fastum sic incedimus coronarij, potius crinita seges circumferat caput. Coma corona prisca est & sacris. Ezech. 24. *Corona tua circumligata sit tibi*. Septuaginta legunt: *Coma tua*. Deut. 32. *De captiuitate nudati inimicorum capitibus*: id est, vlscat de captiuis non habentibus comas. Vertit Chaldaus: *Auferam coronas de capite hostis*. Cur Iacob Gen. 49. Num. 126. *Fiant in capite Ioseph, & in vertice Nazarei inter fratres suos*. Non Nazareus Ioseph; cur sic pater precatur? Quippe Nazareus idem quod coronatus à coma defluente: vnde legit Hebraeus: *Fiant in capite coronati inter fratres*. Accerso ad id Plutarchum, qui in lib. de virtut. mulier. scribit, adolescentes comatos *coronistas* appellitari. De tutulis, id est, capillis, quos Romanæ fœminæ conuolutos incipite gestabant, canit Lucanus:

Turritaque ferens frontem Matriona corona.

48. Ne quiesco. Castitas, puritas, candor, Sacerdotis dotes, Monachi supellex. Quæ non obuia apud Ethnicos, apud sacros? Hinc candidus color, hinc niueus amictus in sacerdotibus albicat more maiorum, quos candidatos Angelorum vocitat Tertull. lib. 6. de orat. cap. 3. Quin & olim Euangelici sacrificij albis phaleris stratis equis equitabant. In edicto Constantini ad Syluestrum Pontificem indicitur: *Ut amplissimum Pontificale decus præsulgeat, decernimus, & hoc Clericorum eiusdem S. R. E. manipulis, & lintheaminibus candidissimo colore decorari equos, & ita equitare*. Sic Calpurn. eclog. 7. *Aut eques, aut niuei loca densauere tribuni*. Clerici calcei albat: id Constantius Clericis largitus. Interpres Vaticanus ait: *Vdonibus uti, id est albo lintheo circa calceamenta*. Balsamon in Moleta loquens de Chartulario. Quin & Sacerdotes Apuleius lib. 11. candido splendentes amicumine vocat; candor etenim specimen pudoris est. Plura Antonius Ruiciard. in comment. symb.

ex Arnobio, & Hieronymo, Roa lib. 6. singular. Roa. Si ergo puritatis color in sacris pudicitia præfert facem; cur faciem luxus in crinium amputatione deferemus?

Quod capillitij denudatio inhonesti luxus notam prætendat Chrysippus dabit lib. 4. de honest. Chrysip. & volupt. dum perhibet, Alexandri Macædonis ætate, Macædonica asperitate leuigata, luxu Persico fractis, & euitatis rasuram inductam. Et anno 444. ab vrbe condita, dum in Asiaticam luxuriam, & exoticam molliem degenerauere Romani, tonsores Siculos primum accepisse, auctor est Plinius lib. 7. natural. Hist. Hinc timor, cur Cyprianus de idolorum nat. D. August. epist. 44. Lactant. lib. 1. cap. 22. Venerem capillamenti indigam asserant, cum aliàs videam comatam pingere Maronem 1. Æneid. *Dederatque comas diffundere ventis*. Horat. lib. 2. ode 11. Apul. lib. 2. Meth. Id erudite Patres: nam capillorum defectum à lasciuiente luxu euenire ex Hippocrate, Plin. & Aristotele, euincit Tiraq. in 15. leg. connub. n. 34. Arist. Hinc lux Claudiano lib. 1. de raptu Proserp. *Libertatemque comarum iniecta voluit tandem frangere corona*. Id est voluit à virginitate, cuius proprium est comam spargere, transire ad coniugiū, cuius proprium, non promere, sed premere. Germanorum agnosco morem, qui vxores de adulterio suspectas, capillis præcisīs, denudatas foras emittebant, apud Cornelium Tacitum. Quin & Corn. Tacit. apud nostros. Nam ex hoc id genus Monialium, quæ ob adulterium in monasterium detrusæ tendunt, non tamen Moniales efficiuntur. Authentica *Sed hodie*, ad leg. Iul. de adult. Petrus Gregor. L. Iul. de lib. 15. syntagm. cap. 18. En impudicitia stigma deglabratio.

Nonne Deifer, seu Christifer Sacerdos? Nonne Monachus? Sic aliàs ο Θεοφορος, Ιγνατιος, id est Deifer, Ignatius apud Syngelum ο Θεοφορος Πουδης, apud Suidam in vita Dionysij Deifer Polycarpus. Cur ergo cæsariem cedit, & dum induit Christum, cristas capillitij depilat? Christus Dominus crines post tergum protendebat. Excipite verus testimoniū: Lentulus vir Romanus Iudæi ci populi præses tunc temporis epistolam ad Tyberium Cæsarem transmiſit, de qua Mallonius in Not. ad cap. 3. Palleoti, Lactant. apud Cassaneum in 4. p. Catalogi, confid. 6. sic de Christo effatur, postquam aliquantulum de eius facie calami pēniculus lusit: *Capillos habet coloris nucis auellanae pramatura, & planos fere vsque ad aures, ab auribus vero concinnos, & crispas aliquantulum ceruliores, & fulgentiores, ab humeris ventilantes, discrimen habens in medio capitis iuxta morem Nazaraorum. Frontem plenam & serenissimam cum facie, sine ruga & macula, quam rubor moderatus venustat, aspectum simplicem & maturum oculis glaucis: in increpatione terribilis, in admonitione blandus, & amabilis, hilaris seruata grauitate, qui nunquam visus est ridere, flere autem sic*. Hæc ille, quia vidit. Hæc & nos, quia audiuiſimus. Nā ad lineam meus Anselmus; sic Niceph. lib. 1. Hist. Eccles. cap. vlt. Cur Niceph. qui nedum Christiades, sed & Christiferi, fibras, quas ille alit in capite, ex capite trucidamus?

Scio Germanum Constantinopolitanum asseruisse: *Raditur caput medium in gyrum, ut ea corona sit pro corona Christi*. Hic feruentius vrgeo. Magis per totum cranium populoſa, quæ depopulata coma, coronam Christi imitaretur. Anſulta Echium ser. de Passione, art. 4. conf. 5. *Nec putes coronam hanc instar ferti parulam fuisse; lata & ampla*

ampla extitit instar pilei, ita ut totum pene caput ambiendo contegeret. Accipiant Lansperg. homil. 33. de Passione. Vincentius serm. vnico Parasc. Insuper, Coronam Christi ex Rhamo verior fert opinio, Ballon. in obs. Rodig. lib. 5. cap. 9. Matt. Deltio. lect. 9. de Passione. Iacobus Gretser. 1. de Cruce cap. 12. Quam sentem apud Italos spinam sanctam dici didicimus; de qua Plin. lib. 24. cap. 14. scribit: *Inter genera ruborum Rhamnus appellatur à Græcis candidior, & fructuosior ramus spargens rectis aculeis, non ut ceteri, aduncis, foliis maioribus.* Hieronymus in Psalm. 57. flore gratissimum appellat: Iacobus Bosius lib. 1. de Cruce cap. 12. scribit spinam vnā huius coronæ die sancto Veneris ab aurora florere incipere, & ad nonam horam, qua Saluator expirauit, floridissimam conspici. Sic disputo: Psalm. 131. ibi: *Super ipsum autem effloret sanctificatio mea.* Hebraei legunt, *Nazareatus meus.* Hieronymus *corona mea.* Nam Nazareus à nomine נזר Nezer, quod est *separatio, consecratio, & corona.* En omnia concinne: Nazareatus signat comam, coma coronam, & in ea florida gemmascit sanctificatio. Potius igitur per fluidos crines corona Christi in Sacerdotum pensili vertice effloresceret; quàm in rasili dedecore adumbraretur.

52. Sacerdotali stemmate insignitis, qualis ex Ecclesiæ sanctionibus non peditur honos, non vertitur poples? Noui venerabiles vocari, cuius cognomen tributum est in lege 2. Consil. Theodos. de Episc. audient. & in Concil. Aduernensi c. 7. Carol. Mag. lib. 15. cap. 170. Antea solum Episcopis titulus hicce: Sidon. Appollin. lib. 4. epist. 4. *Presbytero, id est, Episcopo Gaudenio* scribens ait: *Prouectu ætatis ex militia Clericali, cum esset amabilis prius, cœpit modo esse venerabilis.* Scilicet (ut Scholiastes eius Ioannes Sauaro vidit) in Episcopatum accitus. Qui plura de hoc honore, & cultu cupit, consulat Balsamonem in 6. synod. in Trull. can. 7. Salisberiens. Policratem 4. cap. 3. Paulinum, Fortunatum, & Haymonem hom. vlt. Constantini Pragmaticum, & Sulpicium Seuerum in vita sancti Martini. Abrasionem ignominie typum esse sacra; & extera documenta monent. Culmus & calamus diues est apud Lilyum Giral. dum, apud Hadrianum Iun. supra, Do pulchriora, & sacra. In actis Theonillæ Martyris Lysias dixit: *Radite caput eius nouaculis, ut amplius erubescat.* Constit. 105. Leonis Imperatoris: *Qui in hoc communicauerint, si diuites sint, eidem pœna subdantur; si pauperes, flagris cœsi, & aliquā xpia, id est, vsque ad cutem tonsi exulare iubeantur.* Philostratus de Apollonio Tyanæo lib. 7. scribit à Domitiano detrusum in carcerem, missumque tonsorem, qui illi Philosophicum crinem euelleret. Ex capite querulam, truem huiusce ignominie speciem, de qua sanctus Gregorius Turonensis, lib. 3. cap. 8. *Childebertus apud Francos videns, quod Chrotogildis mater Regina, qua Parisiis inerat, filios Clodomeri fratris sui diligeret, metuens ne illis Regnum relinqueret, iniens consilium cum Chlotario, misit Archadium ad Reginam cum forfice, atque euaginato gladio. Qui veniens ostendit Regine utraque dicens: Voluntatem tuam, o gloriosissima, filij tui Domini nostri expectunt, quid de pueris agendum censeas; verum incisis crinibus eos viuere iubeas, an utrumque iugulari? At illa exterrita nuncio, & nimium felle commota, præcipue cum gladium cerne- ret euaginatam, ac forficem, amaritudine præuenta dixit: Satiū mihi est, si ad Regnum non eriguntur,*

mortuos eos videre quam tonsos. Quid pro rasili turpitudine singularius? Vibratum gladium teneris, lacteis prerorum iugulis elegit madidandum, ne forfex per aureum capillorum nemus grassaretur. Quid ultra? Chlodoueus Francorum Rex Chararicum indignabundus totondit. In pœnam tonsio quot legibus excuditur: apud Longobardos lib. 1. leg. Longobardi tit. de damno in via dato leg. L. f. tit. de fin. Idem in sanct. Constantini Porphyrogenetæ damno. Imperatoris Orientis in iure Orientali lib. 1. tit. inscripto *Diataxis Porphyrogenetæ.* Sunt de eo leges Salicæ præcipue in libro 28. titulo de homicidio paruo, §. 2. Passim Francorum leges apud Petrum Gregorium, libro 16. syntag. capite 1. Petr. Greg. num. 23.

Pugnemus adhuc. Si lætitia sempiterna super capita eorum apud Esaiam; cur terrica mœroris nota in sectione capillitij? Apud Ægyptios Apiboue mortuo omnes vellebant pilos, etsi vel puniceos cincinnos, ut scribit Plinius lib. de sacrificiis. Vnde capio apud Suidam verbum *capitum θύνα*, pro penitus abradi: nam Priamus in illa calamitatum Illiade; cute tenus, venustatem crinium dissecuit. Profanorum satis; prouocant sacra. Fateor Pauli verba Act. 27. vers. 34. mentem aliquando pupugere, dum in pelago procellis, & vorticibus naufraga nauis quatiebatur, elumbes sic erigit nautas: *Rogo vos accipere cibum pro salute vestra, quia nullus vestrum capillus de capite peribit.* Parcemialem formulam agnoscamus, qua munita vndequaque salus indicitur. Sed firmitus perstreptentium vndarum minæ, ad illum morem me vindicant, quo tempestatis fragore fracti nautæ, nulla spe salutis hilarante, capillos tondebant. Sic Arbit. in satyr.

Tunc stagnante sinu gaudent, ubi vertice raso.

Garrula securi latrare pericula nautæ.

Sic Iuuenalis nautam vertice raso protulit; nam Iuuenal. tories procellarum ludibrio ventilatur. Arthem. dorus in Oneirocriticis lib. 1. cap. 23. censet, somnari radi sibi caput, protendere nautis naufragium, ægrotis discrimen vitæ. Illa igitur parcemia Paulus nullius iacturam fore promittit. Hinc dū Hier. clades, dum bella apud sacrum eloquium protendantur, comæ denudatio in minis est, Ezech. cap. 27. Mich. cap. 1. Amos 8. Vnde victi & subiugati mœroris & calamitatis ergo capillos demittebant. Claud. in Eutrop.

Miliet ut nostris detonsa Sicambria signis.

Id est victa. Ex quo lux Sidonio Appollin. 2. Sidon. epist. 1. dum conqueritur de Soronati tyrannide in Auernia, Hecditio scribit: *Si nulla sint Antemij Principis opes, statuit, te auctore, nobilitas Francorum seu patriam dimittere, seu capillos.* Varie nungantur de hoc loco Pius, Durantius, Casellius 1. Pius. var. cap. 18. qui accipiunt pro libertatem amitte- Duran. re. Faucherius Gallicar. antiquit. lib. 2. cap. 17. pro Casell. religioni se tradere. Sed scite Sauarus ibi capillos Fauch. dimittere, id est, dedere nos, ut subiugatos, & victos. Sauar. Cur ergo nos lurido tristitiæ squalore nobile caput, abrafo capillitio perfundimus?

Quod omnem præcellit lineam, iam subiicio. 54. Nonne hæc crinium inhibetur iniuria? Leuit. c. Leuit. 19. 19. sancitur: *Neque in rotundum artondebitis comam?* Sane noster orbiculus damnari videtur. Et Ib. c. 10. v. 6. cap. 10. vers. 6. *Loquutus est Moyses ad Aaron, & ad Eleazer, & Thamar filios eius, capita vestra nolite nudare.* Ezech. 44. *Capita sua non radant Sacerdotes.* Ne Ethnicorum ritibus fœdarentur, ut sentit Hieronymus, lib. 13. super Ezech. Epiphani. Hier. Epiph. lib. 3.

Theod. lib. 3. Panarij. Theod. quæst. 28. in Leuit. Id Gen-
 perius. tilium sacrificulorum erat. Stoici vsque ad cutem
 Turneb. tondebantur. Vnde apud Persium satyr. 6. non le-
 go : *Quibus indetonsa inuentus*, sed cum Turnebo
 Lucian. aduersar. lib. 23. cap. 23. *Quibus & detonsa inuen-*
 Iuuenal. *tus* : nam Stoicus ἐν ἡρώδῃ, à Luciano per irri-
 sionem dicitur. Iuuen. satyr. 2. *Atque supercilio*
 breuior coma. Diale flamen, apud Romanos Pon-
 Alex. ab. Al. tifex, æneis cultris capillum tondebat, Alex. ab
 Synn. Alex. cap. 12. Ægyptij sacrifici apud Synnesium
 Polenaidos Episcopum, totum læuigabant cor-
 Satyrogr. pus. Isidis Ægyptiæ cultores linigeros rasos fuisse
 legimus : caluum gregem Satyrogr. satyr. 6. vocat.
 Samanæi ex Philosophis Indis euellabant pilos,
 Porph. Porph. in lib. de abstinent. Cur. ergo in viam Gen-
 tium imus, quales Tragenij & Assyrij Iudæis con-
 fines æmulati sunt Gentes, crinesque tondebant,
 vt D. Ambrosius perhibet epist. 30. ad Sabinam?
 Ambr. Hinc Patres toties nouacula obtundere acu-
 55. men videntur. Clem. Alex. lib. 3. Pædag. cap. 11.
 Clem. Alex. Hieronym. & Epiph. supra. Optatus Milleuita-
 Hier. nus, qui lib. 2. contra Parm. arguit Donatistas,
 Epiph. quod Catholicis Sacerdotibus per vim capita ra-
 Milleuit. serint. Ambros. epist. 36. qui & lib. 2. Exam. cap. 9.
 Ambr. de coma, sic canit : *Reuerenda est in senibus, ve-*
 neranda in Sacerdotibus, terribilis in bellatoribus,
 Philostr. *decora in adolescentibus, compta in mulieribus, dul-*
 cis in pueris, Do Philostr. epist. 26. *Quemadmodum*
aurum anathema & argentum, sic crines comati.
Barbari armis, Græci galeis, oculi palpebris, naues
velis, terra montibus, montes saltibus, mare insulis,
tauri cornibus, fluuij tempibus, & urbes mœnibus.
Formidabilior leo hirsutus, equus iubis fretus, gallus
pugnacior barba pradius. Venerantur sapientes ex
astris cometas, Sacerdotes comis ornatos, ex Diis
Neptunum Nigricomium, Appollinem intonsum,
Pana hirsutum, Ism soluta comâ, Bacchum cum
multis crinibus. In hoc Photius schismaticus Epis-
 Phot. copus Constantinopolitanus primus in Latinos
 Sacerdotes inuectus ad Nicolaum Romanum
 Pontificem scripsit, cum alias ipse esset Eunuchus
 & glaber. Post VViclefistæ in libello ad Parla-
 VViclef. mentum Regis Angliæ Ricardi secundi : *Doloro-*
sum interludium est hominibus, videre Episcopos
ludere cum Spiritu sancto in collatione suorum ordi-
num, qui ipsi dant coronas in characteribus loco al-
borum cornuorum, & hæc littera Antichristi introdu-
 Luther. *cta ad coronandam otiositatem.* Lutherus lib. de vo-
 Caluin. tis Monasticis. Caluinus lib. 4. instit. cap. 19. §. 25.
 Horat. Hortensius Land. Augustianæ tonsuræ defensor
 Mardeburg. in lib. libert. Mardeburgensis centur. 4. c. 3. Salui-
 Saluian. anus lib. 8. de Gubernat. *Intra Africam (ait) ciuita-*
tes, palliatum, & pallidum, & rescissis comarum fluen-
tium iubis ad cutem tonsum videre, tam infelix ille
populus, sine conuiuiis, atque execratione ferre nō pote-
rat, & improbiis flagitiosorum cachinnis, & dete-
stantibus sibilis, quasi taurus cadebatur. Quod de
 Monacho abrafo scribit.

Criniti ferti assertio, vendicatio, illu-
stratio.

SECTIO II.

36.

Ed cedant hæc. Coronam sortiatur co-
 rona, & Sacerdotalis maiestas, Mona-
 chatus trabes nostro rursus literatio
 diademate crescant. Ecce pro ferti assertum: Et li-

cet, & decet. Cingo verba, dum cingo caput. In
 cuius theorematibus robur Patrum sacram accer-
 re cohortem, inanis esset elucubratio: tot sunt, vt
 exundarent paginae. Sat rationibus agere. Age
 nunc: Sinuosus hic capillamenti circus Rega-
 lem Sacerdotum maiestatem enuntiet, & cla-
 ri stemmatis honore Clericatus solum deco-
 remus.

Sacerdotium ab initio Regale fuit. Quot in-
 genia torfit, locus ille Gen. 4. *Seth natus est filius,*
quem vocauit Enos: iste capit inuocare nomen Do-
mini. ciuilitate loquar, vt hoc ioco, non fruar;
 premam multa, aliis potiunda relinquo. Variat
 apud eruditos lectio, & adeo diuersa, vt & aduer-
 sa sit. Septuaginta: *Sperauit inuocare nomen Do-*
mini. Cui suffragantur Augustinus 5. de ciuitate
 Dei; Gregorius Nazianzenus apud Lippomanum
 & alij innumeri. Hebraica, Pagninus, & alij:
Tunc coepit inuocare nomen Domini. Rheu-
 clim. lib. 2. de verbor. mirabilib. *Hic coepit inuo-*
care nomen Domini. Inualuit apud Hebræos: *Tunc*
profanatum est ad inuocandum nomen Domini. In
 quam lectionem cuncti ex Rabbiniis conspirant,
 vt videas apud Abul. Genes. 4. quæst. 17. Olea-
 strum & Lippomanum, quam strenue defensat
 Basil. Legion. quæst. 7. quotlibet. cap. 3. Quasi
 tempore Enos idololatria germinalceret. Ego
 quidem non bene assentio Rabbiorum lectioni:
 nam quamuis חנוך buchal à radice חן chol signi-
 ficet profanari; hic tamen non à חן chol, sed à
 חל חalah, vt vertit noster, Chald. Vatablus
 Pagn. & alij. Legionensis inextricatam adhuc le-
 ctionis huius difficultatem esse contendit, seque
 nouiter enodare, dum vtriusque aduersæ lectionis
 conciliationem parat; nempe eo quod Enos
 cultum veri Dei nouis Religionis illustrationibus
 protenderit; idè ex aduerso alij in idololatriæ
 flagitium ruebant. Percrebruit enim excitari ab
 eximia ostentatione virtutis vitium in aliis. Ita-
 que tempore Enos idololatriam enatam esse scri-
 bit, dum Enos Religionis inuenit plura nomina,
 erexit aras, cultum perpoliuit. Prius Basilio id pul-
 chre Genebr. meus expendit l. 1. Chron. an. 235. Genebr.
Tempore Enos coepit idololatria, fictitiorumque
Deorum cultus. Hic solus in sua familia veram, &
auitam religionem retinens, pietatem instaurauit. Et
 post aliqua: *Tunc coeperunt filij hominum desistere*
ab orando Deo, eiusque nomine inuocando, quod
prænosum & calamitosum, quod sub eo miserum,
& calamitosum futurum esset seculum, degeneranti-
bus hominibus à vero Dei cultu ad idololatriam. Sic
 ille. Vrgit Basilius: Verba illa post nomenclatu-
 ram Enos prolata, *Iste coepit inuocare nomen Domi-*
ni, etymologiam efficiunt, & significatū vocabu-
 li, sicut solenne est apud sacra. Et tamen Enos no-
 tio obliuio est. Quid commercij cum obliuione,
 & inuocatione Dei? Sane non sic stata est signifi-
 catio ista: Enos enim solet verti homo, seu vir. Audi
 Hieron. *Quomodo Adam homo interpretatur, ita &*
Enos iuxta Hebrææ lingue varietatem homo vel vir
dicitur: & pulchre, quia hoc vocabulum habuit, de
eo scriptum est: Tunc initium fuit inuocandi nomen
Domini. Genebrardus, vt audisti, quid querulum
 & ærumnosum in hoc vocabulo præsentit. Quo-
 modolibet veritas, quamlibetve lectionem assu-
 mas, conciliare contendo, vt Enos nostri asserti
 obsequiis inseruiat.

Igitur Enos primus incepit inuocare nomen
 Domini, scilicet inuocare deum sub nomine

57.

Gen. 4.

Sept.

D. Aug.

Greg. Naz.

Hebr.

Pagn.

Rheuc.

Apul.

Oleas.

Lipp.

Basil.

Leg.

Vatab.

Pagn.

Genebr.

Basil.

Hier.

58.

וְעָנָה

Calet. *non Iehouab. Audi Caietanum: Tunc ceptum est inuocari in nomine Iehouab. Explicat Moyses non personam, sed tempus, quando homo incepit non inuocare Deum, quia hoc iam fecerat Abel, & Cain; sed inuocare in nomine quatuor litterarum. Tribuunt Hebraei admirandas virtutes inuocationibus huius nominis, & propterea Moyses sollicitus fuit circa initium inuocationis in tali nomine. Accinit Iacobus de Valentia super Psalm. 144. dum censet tunc ceptisse inuocare Messiam. Vt quid tamen Messias? Ex quo id suspicatur? Crederem, quia in nomine Iehouab incarnationis umbra latebat, quippe Sanctes Pagninus ait, quandam latitare passionis, contritionisque umbram, dum à radice hauri, euentum malum, contritionemque & tormentum significat. Hinc quia huius sancti nominis inuenit arcanum, ipsemet Enos ceptit inuocari nomine Domini, utpote omnes eius filij, Gen. 6. Filij Dei vocabantur. Ecce alia lectio, quæ in priori fondatur. Quippe quia nomenclaturam Dei nobiliorem inuenit, diuinum nomen per hereditariam sobolem meruit. Sic Euseb. Emisen. apud Lippomanum: Hic sperauit inuocari nomine Domini, hoc est Deus dici, & Filius Dei. Iusti enim, qui erant à semine Seth, filij Dei vocabantur. Sed præstat audire Chrysost. Sicut hic Enos vocatus est, eo quod inuocauit nomen Domini Dei, sic & qui ex eo ducunt originem, eandem sortiuntur appellationem. Vidiſti appellationem diademate clariorem, purpura nobiliorem? Quid fuerit illo beatius, qui inuocatione Dei ornatur, idque pro nomine possidet? Sic ille: cui & accinit August. 15. de ciuit. Dei. Itaque nomine Domini efferebatur Enos: Filij Dei vocem eius soboles fortiebatur. Nonne idololatria ex hoc ansam arriperet ad piaculum, dum nomen Dei creaturæ audiebat affixum? Exinde igitur nomen Dei pollui ceptit, idololatriæ diffundi spermem, & sacras diuini Numinis aras temerare. Vnde perbelle alia lectio adnectitur, Tunc ceptit pollui nomen Domini: nam nomen ineffabile, creaturæ arrogari, idololatriæ opus est. Sap. 14. Incommutabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt. Non quia ab Enos soboles per flagitium filij Dei nomine efferretur; sed quia intorto, & deuio vocabulo alij tunc idem nomen Idolis assuebant. Sic Iudic. cap. 17. Nomen Iehouab Idolis adscribitur, ex quo vocem Iouis ortam sensere plures apud Eugubinum. Ecce qualiter condiantur lectione. Licet Enos idem sit Hebraicè, quod obliuio, scitè cuncta compones. Tum quia nomen Iehouab oblitum fuit vsque ad Moysen Exod. 6. Et nomen meum Adonai, Hebraicè Iehouab, non indicauit eis. Tum quia oblitus est Deus Caini sobolis nequam, quæ fundendis metallis, luxuique intendebat: allectus vero fuit ad cultum & religionem Enos. Subtiliter Geneb. Enos tantum opera posuit in amplificando Domini cultu, quantum laboris isti infumebant in rebus caducis, sese plane dedens religioni, excogitans solennem inuocandi Dei ritum, adiecto animo, ad superiorem & diuinorem vitam. Pulchra antithesis! isti excogitabant res ad hanc vitam utiles, hic ad futuram. Denique si lectioni illi arrideas, licet nondum nunc idololatria viguisset? postea tamen Henoch tempestate idololatriæ auspicia prodierunt: quoniam Henoch idololatriæ per orbem disseminandæ edidit vaticinium, si verus liber ille est, quæ Procopius, Origenes & Tertullianus pluries referunt: audi hunc lib. de idolol. cap. 4. Antecesserat enim hoc pradicens Henoch, om-*

nia elementa, omnem mundi censum, quæ cælo, quæ mari, quæ terra continentur, in idololatriam versuros daemones, & spiritus desertorum angelorum, ut pro Deo aduersus Dominum consecrarentur. Adi ibi Pamela.

Ad quid hæc? Contingat, quod gestimus, Suffragantur omnes, tempore Enos Ecclesia, altaria, ceremonias, cultumque ceptisse. Imò ut Vvalden- sis, ex eoque Bellarmin. lib. 2. de Monachis, prælu- sit quandam umbram vitæ religiosæ, & monasti- cæ. Itaque Enos primus extitit publicus Domini Sacerdos, ut prodidit mihi antiquitatis vtriusque vir Petrus Gregorius lib. 16. syntagm. cap. 9. An- ne Princeps? Certe Princeps & iudex inter suos. Annuit Chrysostomus in homilia super Psal. 49. Sic Dominus vocabatur: unde filij eius filij Dei, aut filij Domini. Anne coronatus? Certe ab eo summi Sacerdotis affluxit sanctitas, nempe no- men Iehouab, quod, ut infra expendam, in summi Sacerdotis corona ductum enitebat. Ex quo eno- demus Chrysost. apud Lippomanum: Vidiſti ap- pellationem diademate clariorem, purpura nobilio- rem. Ecce primus Sacerdos, Rex, Dominus, Co- ronatus,

Quid de Nohemo, qui sacrificium sereno ab vndis cælo peregit? Nonne Princeps orbis, cui Leucalionis fabellam mendax debuit verustas? Dicam quid non obuium. Illi viuenti nati sunt filij vsque ad duo millia & quingenti, & hi viri iam præter paruulos, & fœminas, dedit Philo, & ex eo Abulensis in Genes. quæst. 51. cap. 3. Dein Melchisedech Sacerdos Altissimi Rex Salem, quem Melchisedeciani docuerunt esse Spiritum sanctum, Origenes & Dydimus Angelum. Non- nulli nouatores non Sacerdotem, sed solum Prin- cipem euulgant. Blaterent hi; hominem, & Re- gem, & Sacerdotem fuisse, Christi, & Christia- norum Sacerdotum typum fidei veritate sanctum est, de quo sanctus Ignatius epist. ad Philadel- phum. Quot hinc Sacerdotes, & simul Reges apud Hebræos, de quibus Iustinus lib. 36. Non va- cat amissim omnia librare, libare sat esto. Non filebo, quod verbum Choen Hebraicum & Prin- cipem & Sacerdotem præsignat; eo nomine vo- cantur filij Dauid 2. Reg. 8. cum tamen solum Principes fuerint: unde Septuaginta vertunt, Sept. ἀνδράρχαι.

Inde Sacerdotes apud omnes ferme gentes Apud Palæstinos, ut scribit Xiphil. in Pompeio πὸ γὰρ τὴν βασιλείαν σερῶν ὠνόμαζον, id est: Sic enim sacerdotum regnum eorum est appellatum. Apud Aegyptios, ut in Plat. lib. de Isid. & Osirid. Apud Persas, ut auctor est Euseb. in Chron. Idem perhibet de Lacedæmoniis Xenoph. de Romanis. Tull. lib. 2. de leg. Dio Cassius lib. 53. Hist. Con- sulite Baron. r. 1. an. 507. p. 435. de Aug. Vespasia- no, & Seuero ex inscriptionibus numismatum propalatur. Scio postea quasi dissecatum fuisse imperium, ut ex illo Maronis carmine,

Sacra, Deosque dabo, fœcer arma latinus habeto. Nam potestas sacrorum à Regibus ablata, & Tur- no victo administratio armorum penes Latinum fuit: sacra penes Aeneam. Rex sacrificulus creatus est, qui Regulus dictitabatur, de quo Pomp. Lat. de Sacerd. qui pro Regibus sacra perageret. Plut. in Rom. Tertul. ad vxor. c. 7. Regem saculi Pontificem maximum rursus nubere nefas est. Quin & Pontifi- cium potestas dicitur, de quo Petr. Ciac. in Cassia- num. Sacerdotis Regnum ex pensitationibus, ex tributis, ex decimis, quas illis quasi curuato, vene- ratio

59.

Vuald. Bellar.

Petr. Greg.

Chrysost.

Idem.

60.

Philo. Abul.

Orig. Dydim.

S. Ignat.

Iustin.

2. Reg. 8.

61.

Xiphil.

Plat.

Euseb.

Xenop.

Tull.

Dio Cass.

Baron.

Virg.

Pomp.

Plut.

Text.

Petr. Ciac.

Procop. Orig. Tertull. Pamela.

rationis ergo, poplite, aristas germinante manu, impenduntur, probans calamus, de publica victitaret annona. Apud Ethnicos decimas capiebant Sacerdotes ex thure. Plin. l. 12. c. 14. ex Cynamo inter Aegyptios, ut ipse tradidit l. 11. c. 19. & Hercules Priscus in Euandri ara decimas impendisse dicitur apud Pomp. Latum. Philo l. de Sacerdot. honor. *Ex his rebus liquet iuxta legis iudicium Sacerdotes equiparari honore, ac maiestate Regibus; siquidem illis tanquam Principibus conferri tributa imperat.* Adi Cyrillum Alexandrin. l. 3. de Sacerd. S. Chrysost. in l. 6. de dign. Sacerdotij, qui hom. 3. ad populum Antiochenum: *Quamobrem Rex hic dicendus est, & multo illo honoratior.* Ambr. l. de dig. Sacerd. Denique apud Israëlem magni Sacerdotes ex tribu Regia vxores accipiebant, ut ex Ioia-da, qui duxit filiam Iosabam Regis Ioram. 4. Reg. 11. liquet Fulciunt alij, quoniam Aaron Exod. 6. vxorē Acceperit filiam Aminadab: refellit Abul. ibi, Aaron quippe vxorem hanc duxit, antequam tribus Leui sacerdotio frueretur. Non iuuat ire per trita. Vbi nobilioris sacerdotij veritas illuxit, non opus fuit, quod ipse, qui Rex, sacerdotali munere fungeretur: sat maiestatis non ab imperiali purpura emendicata in Dominici corporis Sacerdotes effluxit. Nicolaus Papa in epist. ad Michaël, Imp. *Fuerunt hac ante aduentum Christi, ut quidam typice Reges simul, & Sacerdotes existerent, quod sanctum Melchisedech fuisse, sacra historia prodit: sed cum ad verum ventum est, eundem Regem, atque Pontificem esse, ultra nec Imperator, nec Pontifex usurpauit.* Abeant in malam crucem, imo ad bonam Christi Sacerdotis crucem redeant, quotquot cum principatu hæretica versutia spiritalem dignitatem, quæ Pontificis est, nectendam iri contendunt.

62. Communia hæc & non vnus vrbs, sed orbis. Quid de Euangelici Sacerdotis infulis, throno, claritate? Constantinus Imp. ex Ethnico Christianus donauit instrumento, Romam, coronam, imperium. Scio Laurentium Vallam veritatem huiusce donationis stipido momordisse dente. Aduersus eum plura iacula contorsit Aug. Steuchus Eugubini Bibliothecarius, & Rochas in Bibliotheca Vaticana. Ad probandam, inimici nostri sint iudices (desino Marc. l. 27.) ex Iudæis Rabbi Abraham, Leuita l. de tradit. rerum gest. Abben. Ezra in c. 11. Daniel. Rex Gedicia Iachia in trad. in catena: & ex Catholicis Aug. Nimphus q. 43. de po. test. Eccl. Torcellanus, Henricus, Balsamon, Mart. Polonus, Aluarus de planctu Eccles. l. 1. c. 52. & 56. Leonicus, Albericus de Rosath, & alij innumeri. Merito nos *Regale Sacerdotium* D. Petrus appellat. In quo vocis, acumen delitescit: nam in Ex. c. 19. sunt eadem vocabula Græca, ac in 1. Petri canonica c. 2. & tamen vertit ibi interpret: *Eritis mihi in Regnum Sacerdotale.* Et Chaldaicus: *Eritis coram me Reges Sacerdotes.* Hic autem ex eisdem verbis vertit *Regale Sacerdotium.* Nam si in veteri testamento Sacerdotium erat, quasi adscititium accidens Regni: in nouo Regnum sit accidens sacerdotij. Sic excogitabat Hugo, Thomas Anglicus & Primasius.

63. Aliquid forsan non indecorum offero. Ideo Presbyteri nostri dicuntur, quia Reges. Nouum hoc id mihi adstruat Hesychius: Πρίσβυρ, inquit, sunt non solum γέροντες, sed etiam βέλους ἄρχοντες πρωτομάρτυρες, id est, Presbyteri, seu senes non solum presbys vocantur, sed etiam Reges, seu Principes magis honorati. Arist. l. 9. de Hist. anim. c. 11. ait:

ὁρνὸς ὁ τρέχων καλλὶς ἢ πρίσβυρ, ἢ βασιλεύς, id est, parua avis, quæ Trochilos vocatur, est presbyter, seu Rex anium: Hinc, tanquam Regibus, presbyteris adgeniculâri solenne fuit in Ecclesia, Tertul. 9. de pœnit. Presbyteris aduolui, charis Dei adgeniculari. Dionys. epist. ad Demoph. *Tu vero eum, qui se ad Sacerdotis genua abiiecisset, calce detruxisti.* Quod & apud Ethnicos inuenies in Dionys. Halicarn. l. 6. Imo ob huius nomenclaturæ claritudinem Episcopus solet apud Patres Presbyter vocari, sicut sacerdotis nomen pro Episcopo pristinis æuis extitit in Ecclesia: quod admonuit Albasp. in Canon. Albasp. 2. Concilij Vassensis. Nam solius Episcopi munus est, quod ibi sacerdoti adnectitur: sicut & illud Sidon. donij l. 9. epist. 3. *Nihil ab Abbate mutatus per sacerdotem.* Vbi Sabar. necessario explicat per Episcopum. Plura Ludou. de la Cerda aduers. sac. c. 39. n. 13. agemus & nos infra.

Si sacerdotem decet regnum; cur non & corona? Nam regnum idem est quod corona. Id habeo ex S. Hincmaro P. N. in vita S. Remigij: *Ludovicus Rex gloriosus coronam auream cum gemmis, quod regnum appellari solet, B. Petro, S. Remigio suggerente, direxit.* Imò cenfeo, Reges à sacerdotibus coronas didicisse. Primum coronarum inuentum in monte Oreb in sanctificationis signum inuenimus. Ex. 32. *Videns Moyses, quod nudatus erat populus, spoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam sortis.* Quæ, quæso, nuditas hæc? Alij alia: ex sequenti capite elucidemus: *Nunc ergo depone ornatum tuum, ut sciam, quid faciam tibi.* Vertit Chaldaus: *Diademata, seu coronas, quas capitibus suis imposuerant in monte Oreb, ex quo populus Dei incepit dici in signum fœderis cum Deo initi.* Ecce ad Dei ministerium primæus coronarum flos pululauit. Vnde apud Ethnicos, simias Hebræorum, corona à sacris exordium, & nomen sortita. Nam ex eo quod circum aras currebatur, ad imaginem circuitus, vel chori est formata; & nominata corona. Diuus Isidorus 19. origin. cap. 30. De quo more adi Turnebum lib. aduers. 23. cap. 3. Arnob. lib. 4. Seneca de tranquil. c. 5. Indidem Iosephus lib. 3. antiq. cap. 8. tradit idem fere fuisse Cidarim, mythram, tiamam, coronam, & diadema: & hæc omnibus sacrificiis communia: lamina autem de auro purissimo, cui opere cælatorio inscriptum inerat sanctum *Iehoua*, summi sacerdotis caput ditabat. Ex quo adipiscor mentem Epiphaniij de hæres. 29. & 78. Hieron in epist. 2. ad Galat. dum scribunt, Iacobum fratrem Domini gestare in capite consueuisse laminam, seu bracteam auream. Quod & innuit Clemens, & Eusebius. Imò etiam ea vsum fuisse Euangelistam Ioannem, auctor est Polychrates Ephesiorum Episcopus in epistola ad Victorem Romanum Pontificem apud Hieronymum in Polycrate: *His accedit Ioannes, qui sacerdos fuit, qui laminam auream gestauit, qui Martyr & Doctor extitit.* Quæ quidem satis aculeato stimulo pungunt. Cur enim veteris sacerdotij insigne, noui sacerdotij vterque traxit Antistes? Cidaritis autem, seu tiara apud Iosephum fascia seu vitta linea est, sæpe replicata in gyrum, contortis ambagibus rotata. Ezech. c. 24. & 44. Exod. 39. Hinc igitur diadema Regum sortitur genus τὸ τῆς διαδῆμης, circumligare. Quod & suadet Plutarchus in Luculo, dum profert vxorem Mitridatis diademate detracto, & collo circumdato, suspendio vitam finisse. Et Iustinus libro 15. meminit Alexandrum, cum exiliens ex equo Lyfimachum vulnerasset, medendi vulneris causa,

fa, diadema sibi detraxisse. Namque in utroque candida erat fascia; quod expendit Alexander ab Alex. ab. Al. Alex. 1. Genial. cap. 28. dum in Pompeij vita inquit, Tigranem Armenium candidam fasciam, insigni Regum, ante Pompeij pedes eiecisse. Et multiplicibus spiris rotundatam, moris esse Medis, Persis, Armeniisque Regibus, censor est. Plutarch. in Anton. Eunap. in Eustrat. Strabo lib. 15. Pollux lib. 6. cap. 13. Curtius lib. 7. Athen. lib. 12. cap. 3. Vnde diadema suum, quod Pontifici Sylvestro largitus Constantinus Imperator, erat fascia candida, secundum Egesippum l. 2. cap. 1. belli Iudaici.

Sic ferra Ethnica Regum & sacrificorum tempore. Coronabantur enim seu vitra, seu infula, seu fascia, seu diademate, seu tania, seu strophio, aut strophiole. De his Ioannes Berenartius in lib. 5. Statij. Peltanus in 10. Aeneid. Apud Græcos flaminibus *επαρόφοροι* nomen, quibus iugiter ferre coronam sanctio. Sic Hercules sacerdos in Tharlis *Stephanophoros*, Coelius Rhodigin. lib. 5. cap. 12. Scio postea coronas ex argento, ex auro, ex floribus, ex herbis compactas exotico lasciuiente luxu. Scio, quod 1. Paral. 20. Tulit David coronam Melchiori de capite eius, & inuenit in ea auri pondo talentum; fecitque sibi in diadema. Id est, ut exponit Hieronymus in traditione prius confluit, aliàs patratetur noxa contra legem Deuter. de quo alibi. Imo Plinius lib. 33. cap. 3. ait. Claudius cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas unam septem pondo habuit, quam contulisset Hispania citerior; alteram 9. pondo, quam Gallia comata. Hæc auaritiæ hydropisis, & hiantia cupiditatis guttura efformabant. Ex quibus (bone Deus) quam ingenioso peniculo adumbratus Euangelici sacerdotij gyrus in primævis Regibus, in sacerdotibus. Nonne ex velletibus, ex villis, ex lino, ex lana, texebantur: nostra ex pilis, ex crinibus? Quam nobiliter stemma orbiculari naturæ ingenio germinatum! Diceret cum Ennodio in Panegyrico Theodorici: Quia quod agunt in aliis Dominis diademata, hoc in Rege meo operata est, Deo fabricante, natura; illos faciunt tot diuitiarum adiumenta conspicuos; sed hunc edidit simplex & immutabilis figura meliorem.

Crinitæ Coronæ Origo.

SECTIO III.

AM de hoc circo circus me enocat literarius. Rimabimur ortum? Sed delitet. Vere circulus absque principio? Quid ad nos (affatur Beda Histor. Anglicæ lib. 5. cap. 22.) cum multa agamus ex consuetudine præsentis Ecclesiæ, quorum auctores non proferuntur specialiter. Et nos dicimus tonsuram nostram ex auctoritate & consuetudine Romane Ecclesiæ esse roboratam, Sanctus Isidorus l. de Ecclesiast. offic. cap. 4. & adducitur in Concilio Aquisgran. 1. sub Ludouico I. Imp. can. 1. à Nazaræis ortum deducit: sic fatur: Tonsura Ecclesiastica usus, à Nazaræis, ni fallor, exortus est, qui prius crine seruato, diuina post magnam vitæ continentiam deuotione completa, caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponere inebantur, scilicet ut perfectionem deuotionis suæ Domino consecrarent. Huius exempli usus ab Apostolis introductus est, ut ij, qui diuinis cultibus mancipati Domino consecrantur, quasi Nazaræi, id

est, sancti Dei, crine præciso, innoventur. Sed Epiphanius hæres. 30. refragari videtur; ait, Tonsuram à Epiph. Monachis usurpari, quia & veteris Testamenti velut Monachi, Nazaræi casuriam gestabant. Hinc & Augustinus lib. de oper. Monach. scribit, Patres Testamenti veteris merito gestasse longos capillos, quia mysteria redemptionis nondum erant reuelata. Sic & Bellarminus lib. 2. cap. 40. de Monachis à Nazaræis ortum refellit, utpote qui comati, fluidaque cæsarie, quibus tondere piaculum. Ast non patior in nostrum Isidorum hoc telum. Sane Nazaræi toto Nazaræatus tempore comam nutriebant, ferrumque in capillitium irrumpere flagitium erat: attamen peracto Nazaræatu radeda cæsaries, ignique, religioso deuotamento, cultus ergo, tradebatur. Ut quid varietas hæc & vicissitudo; Mendocia in quotlibeticis q. 5. Mend. expositiua cæset, id ideo, ne Gentium superstitioni arriderent, qui caput in Deorum cultum radebant, ideo Nazaræis inhibita nouacula: at completo tempore Nazaræatus, cum iam à sacratiore illo instituto secederent, more secularium, & sacerdotum capillos tondere coactos esse. Hæc ratio facile ruit. Ut quid enim timor & periculum apud Nazaræos, ne Gentium adhererent ritui, & crines crinibus fluxis exundarent, cum secularibus, à religionisque rigidiori obseruantia alienis id periculum non protendebat? Ergone Nazaræus religiosus admodum, & actioris vitæ emancipatus obsequiis, ad Gentium idololatriam ire timeretur, non timeretur laicus? Imo cur dum metam attingeret præstituti temporis, rasitio præcipiebatur, cum periculum ipsum vrgeret? Igitur vera ratio huius vicissitudinis est, quam protulit Isidorus, ut perfectionem deuotionis suæ Domino consecrarent, id est, dum Nazaræum quis agebat, ad perfectionem gressibus ascendebat, adhuc sub nubilo, & umbra. crinibus implicatus, nondum ablegatis cogitationibus, denudatis superfluis: cum iam metam tetigerat, & Nazaræatus lineam adimpleto tempore obliterabat, quasi perfectionis attingebat censuram. Vnde & emeritus miles, in religionem edoctus, & serius quidquid inuolucris, quidquid luxus, in capillamento deponebat. Id pulchrè M. Greg. l. 2. Mor. c. 16. Quid est, quod caput Nazaræus radere, capillosque in igne sacrificij ponere iubetur; nisi quod tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora vitia vincimus, ut etiam cogitationes superfluas à mente reseceamus? Accinit Dionysius Areopag. lib. de Ecclesiast. Hierarch. cap. 6. Tonsura crinium vitam mundissimam indicat.

Ex quo perspicua lux Isidoro, dum à Nazaræis nostram tonsuram corriuari dignoscit. Nec vrget, quod ex Augustino protulimus: id enim ipsum scribit diuus Isidorus eodemmet cap. Quod significabat (ait) velamen interpositum inter faciem Moysis, & aspectum populi Israel, hoc significabat illis temporibus coma Sanctorum. Attamen quia expleto Nazaræatus tempore ob exantlatos in religionem labores perfectionis Euangelicæ culmen adumbrabant, conueniens erat capillitij rasitio. Nec vrget Epiphanius, imò fauet: nam Monachi nostri, etiam si perfectionis sacerdotalis culmen non attigerint, comam deponunt, ut excellentiorem Nazaræis nostram religionem enuntient. Sacerdotij autem dignitas, dum crinium populosum amputat onus, sinceræ perfectionis præbet specimen ex emeritis Nazaræis ortum.

Alij inuentū Aniceto Syrio Pontifici tribuunt annq

67.

Dion. Arcep.

Greg. Magn.

Id.

Id.

Mend.

Bell.

Aug.

Epiph.

69.

Beda.

D. Isid.
Conc. Aquil.

Martinus. anno 32. post natiuitatem Dominicam: Sic Mart.
 Polon. Polon. in Chronic. Petrus de Natalib. lib. 4. c. 77.
 petr. de Nat. Marian. Scot. in Chronic. Martyrologiū Vſuardi
 Mar. Scotus. 15. kal. Maij : Innocentius III. epist. 2. c. Clericis.
 Mat. Vſuard. 23. dist. Non vnde quaque ad stipulor: nam vt in l.
 Innoc. III. de Rom. Pontif. qui sub Damasi nomine circum-
 Cap. Cleric. fertur, solum Anicetus instituit, secundum præcep-
 23. dist. tum Apostoli, ne clerici comam nutriant. Ex quo
 apparet Paulum prius statuisse; ipse enim, Priscilla
 & Aquila, Act. 18. rotoderunt in Chencris caput. Quod non de Nazæorum ritu, sed de reli-
 gionis peculiaris cultu accepit ibi Stapletonius,
 Actor. 18. & Lorinus. Scio, quod Turrianns in lib. de const.
 Stapl. Pont. asseruit hoc præceptum indixisse Paulum,
 Lorin. cum dixit: *Vt non velet caput, quia gloria & ima-*
 Turr. *go Dei est.* Beda l. 5. Hist. c. 22. ad effigiandam spi-
 Beda. neam coronam rasitationem hanc perhibet insti-
 Ger. Ep. Con. turā. Germanus Episc. Constantinop. in Theoria
 rer. Ecclesiast. id vsurpatum ad imitationem B.
 Petri, qui in cōtemptum attonsus est ab Ethnicis.
 69. Docta hæc, sed quod sciam, adhuc apis aculeum
 in flore reliquit. Ex his non alendam comam, quæ
 per colla, per genas fluida flagellet aures, euincit-
 tur; sicut etiam in Conc. Carthag. 4. c. 44. & Agat.
 Con. Carth. c. 20. Tribur. can. 20. Oxoniens. can. 26. Græc.
 Agat. Syn. à Martino. Græcar. collect. can. 63. & 67. &
 Tribur. in Cōpend. fid. Apost. Cæterum gyantis capilli-
 Oxon. tij coronarij circuli vbi origo, vbi primus arti-
 Grec. Synod. fex? In Concil. Tol. c. 40. præcipitur, quod omnes
 Conc. Tolet. Clerici, vel Lectores, sicut Leuita, & Sacerdotes de-
 tonſi superius capite toto, inferius solum circuli coro-
 nam relinquunt: eo tamen & pluribus aliis Conci-
 Pragm. Con. liis vetustiore morem esse suadet, quod in Prag-
 Sexta Syno. matico Constantini, & in 6. Synod. in Trullo c. 21.
 corona clericatus apud Græcos *Papalitra* dicitur,
 & ex eo Episcopi appellitantur *Papa*, id est, co-
 Apol. Atha. ronati. Inter Apologetica Athanasij inscribitur,
 Gre. Turon. *Ischirias Beato Papa Athanasio*: & apud Gregor.
 Turonen. l. 2. Hist. Franc. c. 27. *Vrceum Ecclesia*
petenti clerico sub Episcopi vice Clodouæus Franco-
rum Rex respondit, se adimplendum, quod Papa
poscebat. Quin & in vita Malchi c. 1. *Ad Papa*
Euagrij necessarij mei possessionem deuolutus est.
 In vita Mal. Cuius ratio apud Remigium Altisiodorenſ. de ce-
 Rem Altis. lebrat. Missæ: *Nam Papa secundum quosdam di-*
 Herod. *citur admirabilis, seu coronatus.* Quin & pro Patre
 Bern Ferrar. accipitur apud Herod. l. 4. Ad Bernardinum Fer-
 Enod. rarium l. 3. de Eccles. Episc. c. 1. Ennodius tamen,
 Cassio. & Cassiodorus, vt adnotauit Symond. l. 4. epist.
 Symr. 1. Ennodij solum Romanum Pontificem *Papa*
 Greg. VII. nomine compellant. Gregorius VII. in Synod.
 Rom. statuit *Papa* nomen solum Pontifici summo
 Baron. præstandum, de quo Baron. in Martyr. die 10. Ian.
 70. Censeo equidem ab Apostolis hoc orbiculi
 Abd. Babyl. nostri effluxisse schema. Adigor, tum quia Abdias
 Babylonius l. 9. Certaminis Apostol. sic ait: *Rex*
ab Apostolo Thoma baptizatus rogauit sibi caput
tonderi, & Diaconus ordinatus est. Tum quoniam
 Agid. Mus. Agidius Musæus Annal. l. 5. meminit, Simonem
 Magum verticem nudari instituisse, non tamen
 orbiculari, sed quadrangula rasitatione. Iā igitur
 pilorum gyrys Apostolica tempora prisco tempo-
 re circumdabat: ex quo hanc fuisse tonsionis for-
 mam Priscillæ & Aquilæ, & Pauli edisco. Hinc
 postea ab Ecclesia nouacula, seu forfex per Occi-
 dentalium comas successit Pontificum extersa, li-
 mataque præceptis. Imo antiquiora explorare fas
 sit: nempe Iudæos hac aliquando orbiculari ton-
 sura vsos, Habeo caldulum Iosephi, qui l. 1. contra
 Apion. ex sententia Cherili veteris Poëtæ, sic de-

scribit Iudæos, qui cum Xerxe Persarum Rege
 militarunt.

Huius miranda specie gens castra sequuta
Phænissam ignoto linguam mittebat ab ore.
Sedes huic Solymæ montes, stagnum prope vastum.
Tonsa caput circum, squalenti vertice equini
Exunias capitis duratas igne gerebat.

Qui locus etiam est apud Eusebium l. 9. Euang. Euseb.
 demonstr. & apud Adrianum Iustinum, qui ver- Iustin.
 bum Cherili *τρυχονεπάδας* vertit tonsos orbiculari-
 ter. Nam de hoc tonsuræ genere Pollux sub eo- Pollux.
 dem nomine scribit.

Ecce quot pristina monumenta Euangelici sa- 71.
 cerdotij & Monachatus circum enuntient. Non
 tamen vna mens est, an rasitatio, an tonsio pristi-
 ni moris esset. Anicetus l. epist. 1. ad Episc. Gallia- anicet.
 rum in c. prohibet. dist. 23. *Desuper caput in modum*
sphæra radant. Clemens autem Alex. l. 3. Pædag. Clem. Alex.
 capite 11. *Pili tondendi sunt, non nouacula, sed ton-* Hieron.
forum forficibus. Sic & Hieron. c. 44. Ezech. plures- Dion.
 que pro se citant. Dionysium, Epiphanius, Palla- Epiph.
 dium, Augustinum, & alios aduersus rasitationē, Pallad.
 quippe qui solum de tonsura loquantur. Debilis August.
 scipio est hic: nam tonsuræ vox etiam rasitatio-
 nem significat in re hac, quod perspicue liquet ex
 verbis Aniceti sup. *Desuper caput in modum sphæra*
radant, quia sicut discreti debent esse in conuersatio-
ne, ita & in mensura, & omni habitu discreti debent
apparere. Ecce quod prius dixerat: *Desuper caput*
radant, post tonsuram appellat. Non lis incunda:
 cuiusque Ecclesiæ obseruandus vsus. Maneat ca-
 pillos deponi, siue forfice, siue nouacula, in mo-
 dum circuli ad Regij sacerdotij construendum
 diadema, in tiaræque veteris sacerdotis signum. Isidor.
 Ausculat Isid. sup. *Quod vero de tonsō capite supe-*
rius, inferius circuli corona relinquatur, sacerdotium,
Regnumque Ecclesia in eis existimo figurari. Tiara
 enim apud veteres constuebatur in capite sacerdo-
 tum. Hæc ex bysso confecta rotunda erat quasi sphæra
 media, & hoc significatur in parte capitis tonsa. Coro-
 na autem latitudo est aurei circuli, qua Regum capi-
 ta cingit. Vtrumque itaque signum exprimitur in ca-
 pite clericorum, vt impleatur, quod scriptum est: *Vos*
autem estis genus electum, Regale sacerdotium. Quod
 dixit Sidonius l. 1. epist. 2. *Si forma queratur, capi-* Sidon.
tis apex rotundus, nostram rem non redolet: non
 enim de rotunda circuli nostri sphæra, sed de ca-
 pitis perfectiore forma, de qua Lactantius apud Lactant.
 Sauarum ibi: *Caput nostrum sex ossibus compagina-*
tum in similitudinem cælestis sphæra rotunda conca-
uitate formatum est. Indidem, quod comæ depoli-
 tio signū sit principatus & præsentia, pulchrè
 perhibuit mihi S. Chrysost. l. ad Corint. 1. 1. *Natu-* S. Chrysost.
ra humano generi etiam in cultu capillorum dedit
presidentia ac subiectionis symbola. Virum enim in-
 sit reſecta coma, libero & adaperto capite, principa-
 tus signum præ se ferre: mulierem vero comam gestare
 voluit, veluti quoddam submissionis velamen, ac ser-
 nitutis insigne. Denique ex eo, Episcopos solenne
 fuit sub coronæ nomine compellari. Sicut Regi,
 dum loquimur, *Maieſtas tua*, sic Episcopo *Corona*
tua in vsu fuit. De quo plura videbis apud Sidon. Sidon.
 l. 7. epist. 8. & l. 6. epist. 3. Ennod. epist. ad Marcel. Ennod.
 Hieron. epist. 81. ad Aug. Quin quasi sacerdotis Hieron.
 domus, Ecclesiæ porta apud prisca Patres *Regia*
 nuncupatur. Greg. Turon. l. 4. c. 13. *Dum deambulāt*
per Ecclesiam ad Regias adis sacra. Anast. Biblioth. Anast. Biblioth.
 in Honor. Inuestiuit *Regias* in ingressu Ecclesia ma-
 ioris, qua appellantur *mediana ex argento.* Id adno-
 tauit Rosucidus in Onomastico.

Leuitici locus explicatus. Pulchræ rationes pro corona ex pilis.

SECTIO IV.

AST Leuitici locus non leui manu premit; sed nec manum porrigamus, nec nostro crinito circulo Deum vnquam intentum somniemus. *Neque in rotundum atton-*

Leuit. 19. 27. abul.

Papin. prud.

debitis comam, præcipitur. Abulensis censuit non ibi rotundam prohiberi corollam, sed circulum ab aure vsque ad aurem per caput & frontem, non per supernum verticem obliquatum. Putarem hunc Abulensis fastigiatum inter aures circulum, turrim, seu capillitij. structuram esse, quæ tutulus apud Sextum Pomponium, de quo Papi-

nus in Violantillæ Epithalamio: Celsa procal aspice frontis honores, suggestumque coma. Prudentius in Pſycomachia in habitu superbiæ: Turritum sortis caput accumulauit in altum Crinibus extructos auget ut addita crines Congeriem, celsumque apicem frons ardua ferret.

Pomponius Pam. *Mulier ubi aspexit tam mirifice intulata struem.* De quo Manil. lib. 5. Nazianz. carm. 63. Lucan. in Pharf. Clem. Alex. lib. 3. Pædag. cap. 11. **Ænnius Annal.** 2. Tertull. de cultu fœmin. cap. 7. Moueor, quia id etiam in viris inuenio: nam Strabo, ex Clitarcho ait lib. 15. *Indicum quoddam Philosophorum genus implexos crines in modum thiaræ aggerere.*

Caletanus aliter: qui legit ex Hebræo: *Non facietis gyrare angulum capitis; & credit inhiberi superstitionem sectorum, quæis gyrabant capita, celebrantes sacra, de quibus supra. Non assentior: nam Hebraicè תפוח TaKKiphi תפוח pheath, id est, non circuitu attondebitis angulum, vel extremitatem capitis. Et licet תפוח pheath significat finem, extremitatem, angulum, latus, plagam & comam; sæpius pro coma accipitur, ut apud Ierem. cap. 9. Attonsi in comam תפוח pheath. Theod. quæst. 28. in Leuiticum id prohiberi censet, quod consueuerunt Græci non attondere puerorum comas, sed sinere capillos effluere, & hos postea offerre dæmonibus anathema. Quod vidi apud Suetonium in Neron. & apud Plutarchum in Theseo: *Illis temporibus inerat* (inquit) *consuetudo, ut qui ex Ephebis excessissent, delusi in Delphos Deo primitias de comis darent.* Lucatius interpretes Statij ad illa verba: *Quærisque meos Sperchie natus, promissasque comas,* Vnde cincinnati puerorum decantati. Persius satyr. 1. Athenæus lib. 12. cap. 6. de Sybaritis & Chrotoniatis. Martialis de illo liberto Domitiani, qui Æsculapio in aurea pixide reconditos crines misit. Iuuenal. satyr. 3. Cælius lib. 4. cap. 22. & Eustratius subdit: *Mos fuit antiquis comam iuuenes nutrire, vsque ad integram ætatem, postea tondere fluminibus ipsam.* De quo videlicet Tharræum in 4. Odam Pythiorum Pindari Antist. 4.*

74. Pulchra hæc; sed timeo, ne extra chorum saliant. Rotunda huius tonsuræ prohibitio accipienda de crispitudine arte conciliata, de crinibus in totæ speciem accisis, ut alias Sidonius lib. 4. epist. 13. cum coma frangitur in gradus, cum laminâ, acu, sartagine scansilis efficitur capillus, cum ferro vibratur, & erectis annulis in-

Zerda in Iudith. Tom. I.

torquetur. Quod Tertullian. 1. de cult. fœm. *Circundare capillum dixit circumcondere; Varro de li-*

Tert. **Varro.** **Ifich.** **Cypr.** **Theod.**

ber. educat. Sic accepit Ifichius lib. 6. Fauet Cyprian. qui lib. 3. c. 83. legit: Non faciatis cirrum ex coma capitis vestri, Quod & oluit Theodoretus supra aienti: Alij capillos de industria crispas intelligunt. Alij ex capillis plexum cobrilom, Saturninum hoc anathema, & deuotamentum. studiosè curatum. Quin & sic intellexit Hieron. dum tran-

Hier. **Septuag.**

stulit rotundum, ex eo, quod legebant Septuaginta: ὅς ποιεῖτε σιρόν ἐπὶ τῆς καμῆς. Septuag. enim vocem σιρόν acceperunt ab Hebræo נֶשֶׁן nishib, id est, cincinnus: apparet in Ezech. 8. & Suidas Sisoem interpretatur capillum plicatum. Et S. Petrus epist. 1. cap. 3. Sisoem vocat τριχὴν πλέχην, capillorum plicationem. S. Paulus 1. ad Timoth. πλέχματα, id est, intortos crines. Vnde Cornelius legit: Non cincinnabitis extre-

Suid. **perr. epist. 1. cap. 3.** **Corn.** **Turt.**

*mitatem capitis. Rursus Turrianus in constit. Apost. scribit, eruditum quemdam Hebræum transtulisse: Ne corrumpas angulum capitis tui. Obstrepat igitur Hortensius Landus, qui nostram tonsuram diuino Numini ex hoc loco blaterat infestam. Infestus ille: non enim schema gyrans inhibetur, sed æstuans comatæ rotunditas luxus, qualem adolescentuli, & homunciones, viragines, fœminei pulchritudinis lenones, leones solùm, in depexis iubis, virorum maculæ, non masculi contorquent. O tempora! O mores! Pro cassidum cristis & conis comæ; pro pileatis galeis pili: pro Hispanicis Cyris cirri; pro militiæ titulis tutuli; in armariis calamistri: in tentoriis medicamina; oris nitor, carnis nidor. Cincinnos vsque ad colla prendunt; pensa, colum habeant. Scitè Archesilaus apud Plutarch. cum videret iuuenem castum, sed cincinnatum; voculam fractam ocellos ludibundos. Nihil interesse, inquit, quibus membris cynædi sitis, posterioribus, an prioribus. Has igitur crispantes vndas, hos erectos fluctus, & mole crinium lenocinium summus Legifer ab Israëlitis eliminat, Gentilitium quippe: quod fortior ex Concil. Brachar. can. 29. ibi: *Coñcil. Neque granos Gentili ritu dimittant: granus enim cincinnus est. Isidorus lib. 19. cap. 23. Videmus Cirros Germanorum, granos & cinamar Gotthorum.* Crinem cogeant in nodum Germani, Seneca lib. 3. de ira; Marusij apud Strabonem, qui se contingere non audebant, ut intactum capillorum decus.*

Bracha. **Idid.** **Senec.** **Strabo.**

75. Aperta originis semitâ, nouis rationibus clientelam criniti circuli agamus. Per abscissionem & deuotamenta crinium antiquitus etiam apud Ecclesiam, peragebatur adoptio. Sic imperator Constantinus capillos Iustiniani, & Heraclij filiorum, ad Benedictum I I. Pontificem direxit, ut illos sortiretur in filios, & ipse cum clero, & exercitu, solenni fastu suscepit. Post Baronium meminit Coriolanus in Benedicto. Apud Paulum Diaconum Hist. Longob. cap. 15. Carolus Francorum Rex misit filium suum ad Luidprandum Longobardum Regem, ut iuxta morem capillos eius susceperet: qui eius cæsariem incidens Pater eius effectus est. Quam sibi resonant cuncta! Hinc nomen clerici; hinc abscissio capillaturæ, quia fausta sorte, ad sortem Domini, ad hæreditatem feliciores filij auocamur eo proloquio: *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei, tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi.* Quod ex lib. Num. cap. 18. Deuter. cap. 18. corriuatur. Hæreditas hæc noui subtilitate iuris, Num. 18. Deut. 18.

E c non

non Parentis & testatoris mortem expetit, quia Deus est: sed hæredis. Ut illicò hæreditatem adire ius sit, clerici, religiosique morimur, & ad defæctatam immortalitatis lucem transimus. Quale lethi indicium? Crinium depositio. Tondendi mos in morte, imò & coronandi. Apud Græcos Dyctis lib. 5. in funere Aiæ canit: *Exactis diebus cuncti Reges comam in funere eius deponunt.* Hecuba apud Euripidem *ῥέχας δὲ ἱμάθων τὰς δὲ ποδὲς τυμὸν νεκρῶν*, id est, *capillos obsecui hosce ad tumulum*, Sophocles in Elech. Maximus Tyrius serm. 8. apud Romanos Propertius:

Illam meo charos donasset funere crines.

Apud Barbaros Suetonius cap. 5. in Caligul. Quod halantes vitam floridis redimirentur corollis, antiquitatis periti sciunt. Plinius lib. 21. cap. 3. Euripides in Phœnissa, Sophocles in Antum. Quidni mortui sacerdotes? Quidni Monachi? Aded à sensuum exulare debent vsura, sacri perpetim adscitij, ut quasi iam è corporeo ergastulo soluti, nihil præsentiant corporeum. Profero singularem D. Augustini sententiam: quæst. 82. & 83. in Leuit. putat, Summos Sacerdotes nunquam ægrotasse; sed cum minitaretur stata dies, subitâ morte, spiritus efflabatur, ut contigit Aaron. Fundamentum eius, quod nos adhuc. Nam bis in die incensum altari thymiamatis adolebatur, non ab alio, quàm à Sacerdote summo. Vnde cum esset vnicus, ne legalis incendij esset intercapedo, semper valere necessum: adi Mendozam in 1. Reg. cap. 4. num. 18. Nec id mirum; siquidem Rufin. lib. 2. de vit. Patr. c. 17. Pallad. lib. 8. cap. 71. & alij apud Heribertum tradunt Abbatem Isidorum, eiusque Monachos sanctitate eximios nunquam ægrotasse, sed mortem cœlitus prænotatam integrâ valetudine ebibisse. Ecce Monachis & Sacerdotibus, in vita corporea mors à sensibus; in morte sæculi, vita in spiritu: inde & tonsio, inde & corona. Suffragantur Rabanus de instit. Cleric. c. 3. Augustinus lib. de oper. Monach. Hugo lib. 2. de Sacram. p. 3. c. 1. Theodor. Cyrinensis, & alij.

Hic hæreo lætabundus: nam apud Ethnicos tonsuram hanc appetebam adumbratam. Mato mihi vellere incepit aurem 6. Æneid. vbi dum victimam ante aras ferro parat, sic canit.

*Quatuor hinc primum nigrantes terga iuuenços
Constituit, frontique inuergit vincta Sacerdos,
Et summas carpens media inter cornua cristas,
Ignibus imponit sacris, libamina prima.*

Euulsi igitur villi, & crines inter cornua, & sic quasi coronatâ victimâ, cultus & libaminis ergo, proiciebantur in ignem, quasi ex tunc iam defuncta sacris deuoueretur, dimoueretur à profanis. Motem hunc reperies in Homer. Odys. 4. & in Euripide in Elect. & Stat. 4. Theb. & in Cadmo apud Nonn. lib. 5. ibi: *Sacrificans summum pilum dissecuit.* In hocce ritu Hartungus Decur. 2. cap. 7. tonsuræ clericalis umbram præsentit, quales sacratæ victimæ per villorum & crinium euulsionem à profanis & exoticis euellimus, cœlestique Numini litamur.

Nec defero stadium, differo rursus, & arma noua capello. Nonne Sacerdotes milites templi, & sacræ Monachorum cohortes scuto bonæ voluntatis cinctæ aduersus principem tenebrarum harum incruento Marte, belligerant. Quæ Patrum languet lingua, huius bellicæ non buccina concertationis? Nonne ad sanguineas pugneas, tot

equestrum Monachorum, quos utroque gladio (Verbi Dei & æris) Benedictus obarmat, illustria agmina, coccineæ Calatrae & Montese, viridis Alcantaræ & Abis, candidi, & purpurati Christi, candidi & viridis S. Mauritij, tesseres & insignibus rutila, in Turcarum lunatos campos effluunt, effluebant? Qui ex aris ad ara, ex canonicis horis ad oras Martis exiliebant, & cucullatam chlamydem strenuo chalybe oberabant? Ecce igitur, & altera tondendi comam ratio. Nam milites ne ab hostibus per crines raptarentur, detonsi. Ferunt Curetos, & Æthalos, cum fronte essent capillati, & crinibus ab hostibus prenderentur, frontem abrasisse, Strabo lib. 10. Strab. Athen. lib. 14. cap. 11. Id ipsum de Alexandro Athen. Maced. traditur, qui barbam militibus radi iussit, ne hostibus darent ansam, Plut. in Apo. Plut. ptheg. Arabes, quia belligeri, anteriorem capillum rasitarunt, Plutarch. in Theseo: de Aban. Idem. tibus & Mysis ex Homero Alexand. ab Alex. Al. ab Alex. lib. 5. cap. 18. Vnde cum Persarum Duces, milites Læonidæ, comatos, & pectine comptos adspexissent, velut desides, & molles despexere, Strabo lib. 10. post principium. Ex quo censeo Strab. Alexandrum depingi cum refuga cæsarie apud Apellem. Apuleius 1. Florid. de Alexandro eadem Apul. gratiarecilina frontis cerneretur. vbi Cœlius lib. 4. Cœlius. c. 23. censuit intelligi capillitio frontem denudatam: refellit Sabarus in Sidonio lib. 1. epist. 2. Sabar. dum *recilinam* interpretatur reflexam, & in occipitium restrictam, ex Alcimo Auito lib. 1. Alcim.

Cæsaries incompta riget, qua crine supino

Stringitur, ut refugo careat frons nuda capillo. Hier.

D. Hieronymus lib. 2. aduersus Iouin. *Coma in occipitium frontemque tornantur.* Antiæ apud Isidor. lib. 9. cap. 31. sunt cincinni dependentes prope auriculas. Id quidem militi periculosum, ni, reflectat, capillosque in terga refugos dimittat; sicut dixit Gregor. Turon. lib. 6. cap. 24. Greg. Tur. *Vt Regum istorum mos est, crinium flagellis per terga dimissis.*

Vtcrius ad lancem reuoco Leuit. 10. *Capita vestra nolite nudari.* Quod de abscissione crinium Burgensis, Richelius, & alij apud Lorinum accipiunt. Sed ut ipse nititur, solum ibi Cidaris depositio damnatur, quod probat ex Hesychio lib. 2. in Leuit. & ex Septuaginta: *Capita vestra apocydaricabitis*: id est cidari non denudabitis, ut in sacris semper adstarent coronati. Quod & de Gothorum Sacerdotibus inuenio apud Iordanem in Histor. Gothor. Iord. *Fecit Sacerdotes, nomen illis pileatorum contradens, ut eos, quia opertis capitibus thiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam vero gentem capillatos dicere iussit.* Idem vestigium veteres mihi parant. Operto enim capite fiebant sacra. Curtius lib. 4. Sueton. in Vitellio cap. 2. Lypsius de Amphyr. cap. 12. Tres tantum excipiebantur Dij, quibus aperto capite cultus, Saturnus, Honor, Hercules Arnobius lib. 3. *Huic capite velato, illi sacrificandum est nudo*, Plutarchus: *Diis cœlestibus sacra operio capite, terrestribus & inferis aperto.* Hinc ergo scilicet nostri verticis diadema, seu pileus innatus est, non illum denudamus: vnde semper coronati ad sacra: ast quia comam deponimus, quasi referamus caput. Vnde melius utroque more vnicâ tonsuræ periodo cœlestium, terrestrium, & inferorum Domino aperto, opertoque sacrificamus vertice.

Non

Dyctis.

Hecub.

Soph.
Max. Tyr.
Propert.

Suet.
Plin.
Eurip.
Soph.

D. Aug.

Mend.
Ruffin.
Pallad.

Rabban
Aug.

Hugo.
Theod.
76.
Maro.

Homer.
Eurip.
Stat.
Cadm.
Hart.

77.

Athen.

Idem.

Al. ab Alex.

Strab.

Apul.

Cœlius.

Sabar.

Alcim.

Hier.

Isidor.

Greg. Tur.

78.

Leuit. 10.

Burg.

Rich.

Lorin.

Hesych.

Septuag.

Iord.

Curt.

Suet.

Lipius.

Arnob.

Plut.

Phillip. 1.

79.

antig.
Theod.
1. Reg. 7. 3.

Non vrget, quod crinium defectus seruitutis sit nota. Regios id apprimè Sacerdotes decet. Illud Antigoni recinamus: *An ignoras, Fili Regnum nostrum esse splendidam seruitutem?* Theod. quæst. 22. in lib. Reg. 2. vbi dixerat Natham Dominus: *Vade, & loquere ad seruum David, sciscitatur: Quare non ad Regem? Respondet: Primum eum delinit appellatione seruitutis. Quàm comptè! Seruitus Dei trabeatum iugum est, seruitus purpurata. Capitis quidem minutio civili voce videtur; attramen Regnum est, & fastigium. caput decrescere ex crinibus excisis dixit Sidonius lib. 8. epist. 2. Per diadema autem caput crescere carm. 2.*

Sidon.

Quaquam diademate crinem

Fastigatus eas.

Artem.

Artemidorus lib. 1. 18. apud Saurum ibi! *Qui somnians se maius caput habere, protenduntur illis corona, & diademata.* Sacerdos fastigatus est, dum caput minuit; ex seruitutis nota regni signum protendit. Quid mirum seruitutis gloria, Sacerdotale genus, in quo Christus effigiatus, honorari, cum ipse pro seruo habitus? Scis Iudam apud Matth. cap. 27. triginta argenteos proiecis, quos acceperat, id est, triginta siclos. Nam in libro præceptorum ita legitur: *Pretium serui erat argentum triginta siclorum; triginta scilicet argentei. Nam liberi aestimatio erat sexaginta siclorum, id est, duplo maior.* Vnde fœlix hæc nota, character, dum Christifer, cristatus, quo velut descriptione, & numismate; dum Domini, dum liberi sumus, ceu serui Domini excudimur: & Regij seruitij stigmatem in ipso corporis apice sigillamur. Sic enim serui antiquitus inscripti. Ausonius epist. 15. Marolus lib. 2. Epigr. 29. de quodam stigmatico & cælaro.

Auson.
Marol.

*Et numerosa linum stellantem splenia fronte
Ignoras quid sit? splenia tolle, leges.*

Abul.

Nomen hinc serui, *σικυατιος*, & *διδυμης* & nomen Strichi, ut apud peritos iuris à *σικε*. Quot enim vel idolorum suorum imagines apud Abulensem candentibus laminis, suis in corporibus cælabant? Quot dominorum nomina, Regum signa, amasiarum incendia sanguineâ, literaturâ, & flagranti calamo, dum pro cortice, pro charta caro, pro membranis membra, in genis, in fronte, in lacertis cudebant! Adi Lipsium q. 2. Elect. cap. 15. Petrum Gregor. 31. Syntag. Pignorum de seruis, Rhodig. lib. 7. c. 31. Plinium lib. 22. cap. 1. Apianum lib. 4. Valerium Max. lib. 6. cap. 8. Tertullian. de Virginib. veland. Dion. Valer. Max. lib. 97.

Lipius.
d. Greg.
pignor.
plin.
Apian.
Valer. Max.
Tert.
Dion.

Sed torqueo. Imo rasilis corona libertatem & dominium enuntiat. Publius Ticinius è Sicilia tonsores Romam accersuit apud Gellium lib. 3. Al. ab Alex. cap. 4. Ex tunc quantum læuigandi rasili honori indulgebatur: aded ut id seruis vilioribus inhiaberetur, qui intonsâ barbâ, & hirsuto fuere capillo Alexand. ab Alex. lib. 5. cap. 18. sicut & rei. Vnde libertate donandi capillos deponebant. Nonnus Marcellus: *Servos, qui manumitterentur (inquit) saluos fieri consueuisse, ut seruitutis sicut tempestatis iniuriam viderentur effugisse:* Plautus in amphyt. *Vt ego hodie raso capite caluus capiam pileum.* Cæsaries à Cæsaribus detonsa. De Antonin. Capitolinus, & Spartianus, de Commod. Lampridius, de Alexandro Phæreo Cicero Tusc. 5. de Dionysio Plutarch. in Pelopida. Ludouic. Guicciard. in de Zerde in Iudith. Tom. 1.

Plaut.
Capit.
Spart.
Lamp.
Cicero.
Ludou.

script. Belgij meminit Carolum Magnum dedisse priuilegium Frisonibus in hæc verba: *Sint Guice, usque ad summitatem aurium circumtonsi, auro in eorum paludamento undecumque splendentes, ut per hoc suam valeant ostendere libertatem ipsis à nobis esse collatam.* Sic ergo tonsura in sacris libertatis est signum. Id ex Presbyteri nomine contendo. Presbyter senex est, unde liber: non enim antiquitus senes manumissionis communis formulâ libertatem sortiebantur: imò hæc formula fuit *Spektatus satis*, qua significabatur diu iam seruisse. Sic Terentius Adelph. act. 5. scen. 6. Terenti. *Nam his mihi profecto seruus spektatus satis.* Paxillusque Lucij Gettæ, qui fuit libertus Martij Tullij affertur apud Petrum Ciaconium, in quo ine-P. Ciaconi. *rat spektatus satis.* Anne satis hoc? Dominium teregam. Presbyter senior est idem, quod apud nos Hispanos *Segnor*: pro quo vsurpatur aliquantulum patiente latinitate, ut Goldastus in Gold. Glossar. suo tradidit, *Ex capitulo, quod misit Carolus ad Francos, & Aquitanos, mandat nobis noster senior.* Iuniores sunt subditi, infirmi. Gregorius Turonens. lib. 5. cap. 26. Ex quo cenleo, Greg. Tur. quod adolescentes & pueri serui dicantur. S. Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 9. illud Poëtæ S. Ambr. eglog. 1. Virgil.

Pascite, & ante bonos pueri submitte tauros. accipit de seruis. Apprimè conducunt isthæc huic Iudithæ scripto, in quo toties Presbyteri nuncupantur, de qua voce accuratus sermo redibit posthæc. Quin Sacerdos sicut & Presbyter pro Patre, Iudic. 17. *Mane apud me, & esto Iudic. 17. mihi parens, atque Sacerdos.* Sic & seniores Israël magnam potentiam protendebant, Exod. 3. En Exod. 3. vtrumque in crinito diademate: coronat, ut libertatem sacram enuntiet; abradit, ut liberam seruitutem proclamet. Proficius est Tertullianus Tert. de corona milit. cap. 13. *Coronat, & libertas secularis. Sed in iam redemptus es à Christo, & quidem magno. Seruum alienum quomodo saculum manumittet? Et si libertas videtur, sed & seruitus videbatur. Si veram putas saculi libertatem, ut & coronâ consignes, rediisti in seruitutem hominis, quam putas libertatem amisisti libertatem Christi, quam putas seruitutem.* Accedat pulcherrima Paulini auctoritas epist. 4. ad Seuer. Paulini. *Vbi spiritus Domini, ibi libertas: & ided tunc honori fuerit capillatio, cum adhuc illud spiritale velamen legis etiam corporali habitu præferri oportebat: nunc iam oneri est, postquam Sol æterna libertatis illuxit, & caput nobis factus est Christus, qui nos ut iugo, ita & onera capitum depressorum leuaret. Et breui interstitio: Opportune ad gratiam tempus & species libertatis tonsori in promptu est, qui nos & prolixiori capitis velamento leuet, & gratiæ spiritualis beneficium etiam corporalis forma testetur, & libertatis interna lætitiâ serenitas reuelata frontis ostendet.*

Denique hirsutum pilis exuere verticem, tricas, & orbes crinium scindere, intortos cincinnorum globulos in racemi spissitudinem coactos dissecare, virgineum est; pudicus ille forfex, casta nouacula. De quo obuia litteratura. *Κόρη* cognomen eius extitit, qui primus sibi capillitium rasit. *Κόρη* cognata vox, quæ virginem significat. Vnde Cuteres à detonsâ coma nomen acceperunt ratione pudicitie & honestatis, ut est apud Comicum Agathonem in Thieste, & Eustath. in 23. Iliad. Id etiam gaudij, Eustr.

81.

328 Crinita Corona, Sacerdotalis Maiestas.

& felicitatis emblema. Sic reduces ab exilio, à captiuitate, à ruina, à periculo, tondebantur. Flaccus.

Flacc.

*Tectus & Eurytium seruat colla capillo,
Quem Pater Aonias reducem tondebit ad aras.*

Diod.

82.

Quod & in Ægyptiis scribit Diodorus lib. I.

Baron.

S. Greg.

Turon.

Iam igitur quotquot in sacram tonsuram tela coniecimus, facili victoriâ franguntur: nec opus est singula discutere; ex præfatis enodatio contingit. Iam enitet Sacerdotalis coronæ maiestas, Sacerdotalisque regni insigne. Hinc Benedictini schematis circus, ut fermè supercilio breuior, Pontificum, Primatum, & Episcoporum extitit, ut videre est sparsim apud Baronium cuius stemmatis decorem ipsa decantauit natura. S. enim Gregorius Turonensis de Nizecio Treuitorum Episcopo sic scribit. *S. Nizecius ab ortu suo clericus est designatus: nam cum paru fuisset effusus, omne caput eius à capillis nudum cernebatur: in circuitu verò mediorum capillorum ordo apparuit, ut putares ab eisdem coronam esse signatam.*

EXPLANATIO

MORALIS

IN

CAPVT SEPTIMVM.

Membra, quæ inservire peccato, urgeat pœnitentia (ut tantumdem soluat, quæ debet) inservire iustitiæ.

SECTIO I.

1.

ISI quæcumque membra inservire peccato, gladio pœnitentiæ & doloris scalpello secta ad salutem, reddas iustitiæ, vitam periclitaberis, quam desideras. Quotquot sensus voluptatis sanguine per illecebram suffocasti, per flagra, per cili-
cium, per saccum, libenter effuso sanguine renouabis. Nullum membrum à punctione sequestres, nullum eximas organum à supplicio, si fatagis ab ægritudine conualescere: nec vnum peccati vulnus callum obducit, si adhuc insanata cætera maneant, taboque fluant, rimasque scabiosas ostendant. Non sic salus animi, qualis corporis agitur; sensim vlcera, medicinæ beneficio abstergantur, & quem morbi plures infestant non nisi successione curatur: animus nisi pariter vniuersum noxæ malum deponat, adhuc integer faucibus persistit; quippe virtus in choro est, & salubritas mentis in æquali bonitatis concentu. Quid quodd iræ restagnaueris bilem, si adhuc per illecebram effluis? Quid quodd avaritiæ nervos compresseris, si adhuc distenderis in superbia? Ergo totum corpus, quod sodalitas vitiorum inuasit, in pulue-

rem pœnitentiæ deuolue: nullus sit sensus qui respuat medicinam doloris, ut æquabili sanitate resurgas.

Hanc ethicam docent Bethulienfes, qui ut se in columitatem reducant, totis artibus in doloris signa procumbunt, ne si pars, criminis ægrotet contagio, plaga in membris cæteris recrudescat. vers. 4. *Filij autem Israel, ut viderunt multitudinem illorum, prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes, ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum.* Nonne sat procubitus? cur & cinis? An ut subtus & supra subsiliat pœnitentia, & desiliat, totumque corpus in humum primigeniam euadat, iterum cœleste vitæ spiraculum bibat. Nulli corporis pepercerunt portio-
ni, nec membrum selegerunt è membro, ut communis esset exhibitio doloris, siquidem fuit commune flagitium. Tori pariter cadunt ad preces, qui toti ceciderunt ad culpam; nec dimidiam veniam sperare contendunt, ne dimidia malignitas incurata maneret. Sed cur membra iactant in sordes, cum membris non constet animus, qui peccauit? Quippe per membrorum calliculos peruenit animus ad inhibita desideria. Ut verò doleas, vel calles ipsi castigandi sunt; ægotauerunt è transitu.

Ad Rom. 6. *Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditie, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ ad sanctificationem.* Ad perpendiculū refarciri curat, quæ verso iniqui obsequij poplite corruerunt. Sed mira districtio arctaque censura! Præmiserat Apostolus: *Humanum dico propter infirmitatem vestram.* Subuenio pusillitati, teneritudini parco. & tamen quæque membra subseruire indicit iustitiæ, quia exhibita sunt subseruire nequitiae. Si solum exhibita sunt; nondum subseruiunt: si exhibita ab animo gubernante; in illis non dominans arbitrium, sed ancillans necessitas est. Animus clauum tenet, lora moderatur, gubernat equum; quis castigabit brutum, quia cucurrit, dum pro pernicipibus pedibus calcatoria fuere sedentis? Corpus exhibuit membra, sed animus impulit ad obsequium: nulla arbitrij fors in membris rudibus viget; cur plectenda? Sed seridò Apostolus membra non accusat: attamen quia exhibita fuerunt ad noxam, eodem exhibitionis stylo vendicat ad iustitiam. Scitè Theodoretus inibi: *Per hac quoque ostendit non esse corpus accusandum, sed quæ eum (legendum, id) malè ducit, mentem.* Nihil autem à nobis, quod non præstari possit, exigit; sed ut quæ peccato exhibuimus ea sola iustitiæ præbeamus. Nec solum Apostolus efflagitat æqualem exhibitionis mensuram, sed affectus parilitatem. Illud acumine plenum est: *Sicut enim exhibuistis, & ita nunc exhibete, ut per eundem puluerem retrogradi gressus percurrant, obliniantque vestigia priora eodem puluere; & concitatione, qua vestigiorum notas iniquitatis stadio præscripserant: ut non solum peccatum, sed peccati modus, situs, affectus, occasio, vicinitas, semita, & quidquid accliuæ est, per pœnitentiæ circulum regyretur; & sicut voluptas pellexit ad noxam, ad iustitiam pelliciat.* Id suboluit Anselmo meo: *Quid est autem sicut illud, ita & hoc agite, nisi quemadmodum ad peccandum nullus vos cogebar timor, sed ipsius libido*
voluptas

veluptasque peccati : sic ad iuste viuendum non vos supplicij metus urgeat, sed delectatio ducat, charitasque iustitia : & quam fortiter & instanter illa egistis, tam fortiter & instanter ista nunc agite. Et hæc quidem nondum est perfecta iustitia. Igitur pœnitentia est, quæ iustitiæ, licet enitatur, culmen nondum attingit, in conualle repens ? Discas qualiter pœnitentiæ incubes, ne vnguem prætereas, quem dolor non frangat, non amputet.

3. Si quilibet sensus totam prædatus est animam, nec pars hominis fuit, quæ vel peccauit, vel peccati parti ob amicam vicinitatem arrisit; cur pœnitentia per omnes sensus, quid abstergat, non quærat, nihilque relinquat inultum, & quoddam membrum adhæsit flagitij, etiam pelle auulsa cum sordibus non euellat ? Tot ergo victimas mactet Deo, quot in sensibus idola construxit. Percurre sensus, tot Deos fabricatos inuenies, quibus in illecebrosæ voluptatis aras se deuouit peccator, quot illices ad peccatum : Aaron (inclamat infidus populus) fac nobis Deos, qui nos præcedant. Si vnum idolum efformandum, cur concrepat plures Deos ? Dum in Diuinitate pluralitas, Diuinitas non est; quæ diuidi non patitur, quæ patitur inhonorari. Sed quid multiplicia recusas Numina si in vno idolo quilibet sensus in suo vitio diues, suum sibi Deum dolari gestiebat. Scitè Glossa : Fac nobis Deos, dixerunt, cum vnus tantum vitulus factus sit ad similitudinem scilicet bonis Apis, quem in Aegypto coluerunt : sed qui idololatriam colit, omnibus vitiis subicit se, & quasi tot Diis & demonibus, quot vitiis, seruit. Vnde id solemne est apud sacra, quoddam idolum pluraliter efferatur, vt in ipsomet sonitu, & vocabulo à vera Diuinitatis ablegetur natura, quæ non patitur sectionem. Quin & aliquid subtilius in scripturæ latet phrasi, quod plura dæmonia sub singulari nomine efferantur. Vtrumque subnotauit Hieronymus in Daniel. cap. 3. Hanc autem dico scriptura sancta consuetudinem, vt vnum idolum appellet pluraliter, vt est illud in Exodo de vitulo: Isti sunt Dij tui Israël, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Et in Reg. volumine : Ieroboam ponens aureum vitulum, in Bethel, idola fecisse narratur. E contrario multa dæmonia singulari numero appellantur, vt in Isaia : Inclinat se & adoratur illud, & votum faciens dicit : Deus meus estu. Adsona extortæ malignitati phrasis hæc : nam qui vnus homo est, in plures discerpitur illecebrarum Deos, adeoque sibi auarus, vt cui vnus Deus non sufficiat, plures vestiget, quibus struat pyram, in qua per multiplicem victimam mactatus ardeat. Sed ex pluribus sibi effectis Diis vnum conflatur, singularique numero vocatur, quia ex pluribus sensibus vnus homo conflatur.

4. En igitur Aaronis acumen. Illi poposcerant Deos, vt sensus à Diuinitate partitè deuorata saginent. Tunc ipse : Tollite in aures aureas de vxorum, filiarumque vestrarum auribus, & afferte ad me. Quas cum ille accepisset, formauit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflabilem, dixeruntque : Hi sunt Dij tui Israël. Cur ex aureo cultu aurium, digitorumque diuitibus carceribus, muliebrique mundo, sensuumque ornatibus vitulum conflatur Aaron ? Quoniam illi Deos poposcerant, & cuilibet

Zerda in Iudith. Tom. I.

sensui Numen cupiebant, cui pectore curuato inferirent : idè sensuum vendicat lenocinia, vt auris adoret, quoniam ibi in aures; manus, quoniam ibi annulus; collum, quoniam ibi torques; oculi, quoniam ibi aurum : Quotquot sensus, tot census ad idolum conflandum. Exiuit vitulus : quam scitè clamauit præco : Hi sunt Dij tui Israël.

Sed solum in aures petijt Aaron, dedit populus. Non igitur omnium sensuum pensatio fuit, sed solum auditus. Non ergo plures Dij, qui ab aure fictus vitulus vnus. Meditare mysterium. Imò plures Dij, quia conflatus ex inauribus bos : ibi omnes confluxerant sensus; quippe pluralitatem Deorum per illecebram primus sensit auditus, cum serpens ad Euam: *Eritis sicut dij.* Vnde ab inauribus omnis idololamia. Sic Iacob in aures in Sichimis abscondit, vt omnes Ethnicorum superstitiones aboleret. Quam subtiliter S. Ambrosius, quem alij dedimus instituto, lib. 7. epist. 56. ad Rom. Non imprudens Aaron, qui annulos Iudæis & in aures abstulit, Etenim qui sacrilegium moliebantur, nec fidei signaculum habere poterant, nec ornamenta aurium. Denique de Patriarcha Iacob : Abscondit in aures cum simularis gentium, quando in Sichimis abscondit, vt nullus audiret superstitiones gentilium. Congruè quoque in aures auferuntur mulieribus, ne iterum Eua vocem serpentis audiret. Et idè quia sacrilegium audierant, conflatis earum inauribus conflata est imago sacrilegij. Qui enim male audit, constare sacrilegium solet. Inaurium igitur ablatio idololatriæ interitus est, ne iterum Deorum pluralitas per auris ingrediatur commercium. Sed si in aures ipsæ vitulum conflant, quem adorent, libitæque deuotione ab aurium excutiantur ornatu, vt idolum constituent, monstrumque construant execrandum; quid quoddam ex auto Deorum pluralibus conflaretur?

Sic sensuum exarsit agmen : sic paganus exercitus sibi Numina, ignis ope construxit. Quid ageret pœnitentia, vt idololatriam aboleret, & veram, quia vnā, miseris Diuinitatem restitueret ? Descendit è vertice Moyses : arripensque vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël. Ergone isthæc pœna est ? Potius adulatur dum plectit. Sensus confecerant sibi Deos: si ebibunt, si deglutiant, ex sibi corporatis Diis gloriarentur; hilari glutine Numinibus suis adhærent, & per totum corpus idololatria, quam vorauerant, serperet ab stomacho. Non igitur luitur piaculum, sed intimius ebibitur, & perennat. Vide ingenium. Puluis signum pœnitentiæ est : vt pœniteat sacrilegi cultus populum, id ipsum, quod adorauerat, puluis est, quem bibat : vt sic in puluere & cinere tanquam per exomologesim iaceat, torusque puluis more cibi distendatur per artus, eat in alimoniam, subintret in ventrem, à quo sensus victitant, sibi que succum per calliculos hauriunt, vt viuant, vt spiritibus polleant, & erumpant in actus. Sic pœnitentia totum sibi in Diuinitatis vnus cultum conflauit hominem, omnesque sensus, qui peccauerant, castigauit, puluereque censuram dedit dolentes, quos idololamia scelestos dederat & paganos.

Ecce 3

Grandis

Rupert.

Grandis est Rupert. de operib. Trinit. lib. 4. cap. 26. *Ecce Deos Moyses confregit, atque in puluerem redactos populo suo in potum dedit, quia eos, qui ex parte, vel regno erant diaboli, per pœnitentiam confractos, & in puluerem humilis conscientia redactos, Ecclesia sua per baptismi aquam incorporauit. Non alia doctior ars potuit deligi, ut omnes sensus, qui in multipliciter irruerant Deorum, in vnâ cogerentur Deitatem, nisi per puluerem pœnitentiæ coagulum in pœnitentia vnirentur, quæ signaculum similitudinis est, quod vnius Dei ducta imagine sigillatur, de quo alibi.*

7.
Exod. 33. 5.

Adhuc est in his sacrilegis ad pœnitentiæ formam documentum: *Dixitque Dominus ad Moysen, loquere filiis Israel: populus dura cernicis es. Iam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi. Qualisne ornatus depositio perstringitur? Populus agebat in lugubribus, pullis amictus sordebat in cinere, luxit, mœstitiæque illi nota inurebatur in fronte, nam nuper verbis proximè elapsis, sic habetur.*

Exod. 33. 4.

Audiens populus sermonem hunc pessimum luxit, & nullus ex more indutus est cultu suo. Si semel pepulit ornatum, tyriaque vestimenta reliquerat, non vltra ornatus est, quem deponat nisi forsan pœnitentiæ lugubris & sordidus saccus nuncupetur ornatus; sed huius depositio, nunquam à Domino indiceretur.

Ad pœnitentiam pulsatur populus. Quàm sapiens virtus! Quasi si humano modo diuinam acuat cognitionem, præuia experitur, ut sciat Deus. Potens virtutis disciplina, quæ Deo scientiam instillat, cuius natura in cognitione est.

Rupert.

Nobile magisterium! Rupertus inibi: Hoc iuxta historiam lectorem adificat, quia videlicet nisi ambulet peccator demisso capite, nondum se scire fatetur Deus quid ei faciat, nullam enim habet materiam struenda misericordia, nisi ambitio, vel habitus pœnitentia præcedat. Quid est illud, nisi ambitio? Anne ambitionis illecebrosa vestis à Ruperto cum nigro pœnitentiæ habitu, ut Deus sciat, quid faciat, compingitur? Equidem pœnitentiæ habitus ambitio est, non solum apud Deum, sed & Dei. Candidatus à vanitatis lacte Senatorias infulas ambit. Qui nigricat à pœnitentiæ pullis, ambit Deum feliciore ambitione. Quid igitur ornamenti depositio præsignat, si semel populus in pœnitentiæ sacco iacebat, & cinere? Excre-

Septuag.

scit difficultas: nam Septuaginta legunt: Nunc igitur deponite vestes gloriarum vestrarum, & ornatum, & ostendam tibi quæ faciam tibi. Imò & Chaldaica: Et nunc aufer cultum tui à te. Iteratam ergo depositionem imperat ornamenti. Aded sibi à pœnitentiæ fronte blanditur; aded expellendum docet, quidquid ad piaculum ministravit, ut quantumuis ornatus ille derelictus iam fuerit populo, iterum derelinquere iubeat, ut signa securioris pœnitentiæ firmius propalentur, dum reperatur ornatus sacrilegi depositio: Quasi vel ipsa cutis, cui cultus vestium, quæ ad iniquitatem profuerunt, adhærebat, radenda fuisset, ne à reliquiis ægrotaret contagij. Rem dedit literatè Lippomanus: Ut videtur, mens est ornatum hunc, quem deponere iubetur populus, vestes esse latitia. Quem quidem vestium cultum cum iam deposuissent, videri potest hic quadam esse præmissa depositionis approbatio. Cæterum quia Deus his minis vo-

Lippom.

cat Israelitas, non ad internecionem, sed ad pœnitentiam, ided iubet eos declarare pœnitentiam externis argumentis. Nec tantum latitia vestes deponere mandat, quàm ut unusquisque lugubrem induat, ut externo habitu publicè declarent dolorem animi sui.

*Sed adhuc subtilitas inlatet, nam textus est Hebraicè: Et nunc fac descendere ornatum tuum de suprate. Alicuius ergo loci superioris ornamentum describitur. Caietanus censuit: Ornatum personalem spontanei deposuerunt; ornatum autem, qui erat in loco supra eos, iubentur deponere; pronocat enim eos ad pœnitentiam, & tanquam suspensus expectans pœnitentiam eorum dicit: Deponite ornatum; tanquam indigni ornare locum meum. Et statim: Renuit enim Deus perseuerantiam huius ornatus propter commissum crimen in eum. Montem igitur Oreb. ornaue-
rant filij Israël. Vnde statim legis: Deposuerunt ergo filij Israël ornatum suum à monte Oreb. Si in Deum pius & sacer huiusmodi montis cultus, cur quasi pertæsus Deus odit, nitidumque, & maiestate refertum iubet ornamentum abrumper. Vestes, diuitiasque Hebræorum fastidit, quia indolum construxerant ex diuitiis; & quoniam vestes corpora tetigerunt, quibus pristini annuli, armillæ, in aures, adhæserant ad ornatum (Ægyptij bouis miserabilis census, sacrilega pensitatio) ornatum de monte suo eos deponere satagit, ut vel à vestibus, quæ aded à peccato diffitæ, odorem tamen aliqualem halabant peccati, pœnitentiam ordiri pronuntiet. Sic Caietanus: Propter commissum crimen in eum. Quam ab ovo rem pœnitentia resumit! Dixerat Aaron cap. 32. Tollite in aures aureas de vxorum, filiorumque, & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me. Igitur vitulum emisit, illi ex nitido capitam cultu conflatum adorauerunt. Quidquid iam ad ornatum attinet Hebraici populi, à suo monte auertit Deus, ut ab illo lugere incipiat dolor, à quo cœpit irrepere sacrilegium. Cur non ait: Depone ornatum aurium à te, ut sciam, quid faciam tibi; sed ornatum omnem sugillat? Ut non tantum offerrent Deo pœnitentiæ voto, id ipsum, quod idolo obtulerant, sed & quidquid in reliquo corpore emicabat ad luxum. Sat fuit vestium cum in auribus ad nitidum, sed scelestum cultum, in eodem corpore copulatio; omnia pœnitentia perstringat, nihilque non erasum remaneat. Lip-*

pomanus ad illa verba Genes. 33. Deposuerunt ergo filij Israël. Vltra ornatum suum Septuaginta addunt & vestem; quibus & Chaldaica conuenit habens: Ornatum cultus sui. Quo infertur ornatum suum in luculentis vestibus exstitisse. Nam quod ad aurum spectat ornamentum, parum fuisset illud deposuisse, nisi etiam in Dei optimi maximi blasphemiam & contemptum obtulissent magna libidine idololatriandi.

Obiit Lazarus, quatrduanus, foetebat sub saxo. Dominus resuscitare parat: vocem soluit: Lazare veni foras: lapidem attolli iubet: & statim prodiit, qui fuerat mortuus ligatus manus & pedes infitis, & facies illius sudario erat ligata. Ut quid tot obices remorantur ad vitæ reducis largitatem? Sat sit laxare vocem, absque saxei ponderis effossione; quid institæ adhuc prædunt, quem vox Domini euocabat ab imis? Intuere miraculi Disciplinam. Sotiores nutauerant in fide: ob dierum diuturnitatem,

8.
Hebr. Text.
Caiet.

Exod. 33. 6.

Idem.
Exod. 32. 2.

Lippom.

9.
Joan. 11. 24.

Theod.

Aug.

Chryl.

10.

Greg.M.

Zeno.

nitatem, quæ foetorem ex exelis, & resolutis visceribus exhalabat, à vitæ reditu desperabant: Domine iam foetet: quatrividuannus est enim. Theodorus in Cat. Hoc autem Martha tanquam diffidens dicit, veluti impossibile credens posse fratrem suscitare ob dierum diuturnitatem. Nonne viderant alibi cadauera Dominum suscitasse? Sed nondum putida, nondum foetentia. Quod Augustinus expendit de verb. Domin. serm. 52. Iam autem Maria, & Martha sorores Lazari, quæ Christum frequenter mortuos resuscitasse viderant, fratrem suum posse resuscitare penitus non credebant: nam sequitur: Domine iam foetet: quatrividuannus enim est. Diffidebant ergo à foetore, à visu horrido, à voce Domini: in triplici sensu infidentia obrepserat noxa. Ideo euoluitur lapis, secretarium patescit horroris (vt dicebat Zeno) auditur vox, foetor halatur, vt prius percurrant sororis sensus per ipsamet obiecta, quorum causa in diffidentia peccauerant; post vita perfundatur defuncto. Acute Chrysostomus homil. 62. Sed hoc etiam, quod dicit, valet ad obstruendum in denotot, vt & miraculum testentur manus tollentis lapidem, & auditus vocem audiens Christi, & visus videntium Lazarum exire, & odoratus foetorem recipiens.

En sensus tam horrido plectuntur spectro, vt bis doleant, & à diffidentia, & vt prius resurgerent sorores ad fidem, quam ad fauorem lucis cadauer.

Sed nondum miraculi acumen. Per eandem semitam egreditur mortuus, quæ in foueam intrauerat, eisdem vinculis, quibus in sepulchrum inciderat irretitus; vt non antea vita clareret, quam idem spatium per pœnitentiæ adumbrationem percurrat, quod perambulauerat per peccatum. Anne redeuntis vitæ splendor affulsit, antequam retortis vestigiis pristini ingressus oblitteraret vestigia? Sanè licet intra foueam vitam receperit, nondum vitæ faciem ostendit, donec integrum imaginis pœnitentiæ cursum finiret. Vides? Non dixit Dominus: resurge, quasi vitæ lucidæ semina in vulua telluris terrâ resumeret, sed veni: vt prius peccatorum retia detegeret, è penique mortis eadem ligamenta educeret, quibus iuit. Nam in Lazaro peccatoris exprimebatur idea. Grandis est M. Gregor. lib. 21. moral. cap. 9. Vnde & mortuo Lazaro, qui mole magna premebatur, nequaquam dicitur reuiuiscere, sed veni foras; vt nimirum homo in peccato suo mortuus, & per molem male consuetudinis iam sepultus, qui intra conscientiam suam absconditus iacet per nequitiam, à semetipso foras exeat per confessionem: Mortuo enim; veni foras, dicitur, vt ab excusatione, atque occultatione peccati ad accusationem suam ore proprio exire pronocetur. Quam virilia sunt hæc, quam plena robore, & sapientiæ succo confersa! Non igitur intra foueam reuixit Lazarus; Quid quod? reuixerit: non apparuit; initium vitæ, motus fuit. Stadium igitur pœnitentiæ cucurrit. Ideo illico lux emicuit, & ex inhonora putredinis officina, turpi foetoris situ, miseris lethi compedibus, per pœnitentiæ disciplinam in nitorem vitæ cucurrit. Do difficilem & amœnum S. Zenonis locum in homil. de Lazaro. Mox ergo Iesus Christus ad sepulchrum Lazari accessit; iussione eius reuoluntur saxa, secretarium patescit horroris: curiosi affatim spem congementium populorum oculi mitebantur. Visus est Lazarus iecta facie, manibus, pedibusque constrictus, & ad documenta virtutum ipse se mortuus, & adhuc pedibus vinctus, v. s. Christus

insserat, suis manibus resoluebat. Illud singulare nimis in Zenone; Ipse se mortuus suis manibus resoluebat. Nam potius facit textus ait dixisse Dominum: Soluite eum, & sinite abire, quod ad rem appositè conuenit; scilicet dum peccator per pœnitentiæ linguam, quidquid peccando pergrassatus fuerat, edisserit dolendo, sacerdos soluit, vinculaque perfringit. Id apprimè S. Augustinus in Ioann. apud Caten. Quando contemnis, mortuus iaces; quando confiteris procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis velut exeundo manifestari? Mortuus autem procedens adhuc ligatus est, confitens adhuc reus: vt autem soluerentur peccata, eius ministris hoc dixit: Soluite eum & sinite abire: quod est, quæ solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Ast quid ipse se mortuus soluerit, quis inspirauit Zenoni? Perbellè rem rimatus. Ad vocem Domini, dum soluite dixit, ipsummet Lazarum obedientiæ gradu viuendo cucurrisse, compedesque irrupisse censuit. Et quidem illibato literæ rigore id Zeno meditabatur. Nam cum pœnitentiæ cursum mortuus egisset, vitam iam ostendere cupiens, potuit Domini voci simul cum Apostolis comitantis obedire, indicans, vitam, & ad solutionem industriam à pœnitentiæ Spiritu didicisse.

Reluctaris, pœnitentiæ viuendum vitæ spiritum inspirare? Scis illud: Nolo mortem peccatoris, sed magis, vt conuertatur, & viuatur: quod ex Ezech. 33. desumptum. Cypr. de bon. patient. Tertull. legit: Nolo mortem morientis, quantum vt conuertatur, & viuatur. Tertull. autem libr. de pœnit. cap. 4. legit: Pœnitentiæ malo, quam mortem. Ecce duo aduersatiua; negat altera, quod asserit altera. Si igitur pœnitentiæ morti contraponitur, pœnitentiæ vita erit. Eisdem fermè verbis lepidè & ingeniosè subintulit Tertullianus supra: Qui Idem: pœnam per iudicium destinauit, idem & veniam per pœnitentiæ spondit dicens ad populum: Pœnitere, & saluum faciam te. Et iterum: Vno, inquit Dominus, & pœnitentiæ malo, quam mortem. Ergo pœnitentiæ vita est, cum praponitur morti. Optima illatio, & quæ si medullitus cordi insideat, dum vitam adamas, pœnitentiæ odisse, nisi stolidus voces ignores, non sufferes.

Christus paralytici neruos stringit, & nexam reconciliat compagem, decussa mēbra reformat, ossa reualidat, organa temperat, vt totum hominem, quem malignitas ægra, dissoluerat, innocenti solueret sanitati: quod vt patret: Fili, inquit, Mar. 2. 5. dimittuntur tibi peccata tua. Impugnat Phariseus, & subdola cogitationis loquacitate de nimia indulgentia largitorem accusat. Quid Dominus? Vt sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Certè nō statim placat illatio hæc. Remissio peccati, solius Numinis est: agro indere sanitatem, licet occultis, mitis tamen naturæ, quæ à Deo est, valet prouenire subsidiis, quæ callens Angelus morbis medicamen poterit impertire. Dum lectum leuare iussit, suūque cubile cubitorem portare, se Deum expressit, qui pœnitentiæ indolem explicauit. Corporis sanitas, sanitatis animi imblema fuit: ideo remissionis verbo ægrotis artubus salubritatem, tenacemque neruorum constantiam infudit. Cur indixit baiulare grabatum? Vt per omne stadium imago pœnitentiæ percurreret, quod diu noxæ morbus tenuerat. Ne in flagitij campo vllam glebam derelinquat dolor, Ec 4 lectum,

Chrysol.

lectum, flagitiorum circum in scapulis ægri deponit, ut omnes penitus vices mutantur, omnemque habitum doloris ferat; qui profligans & velox portantem se in culpa, sanis gressibus in gratiæ salutaris beneficio reportat. Venuste Chrysologus serm. 50. *Deitatis sua potentiam operis attestazione monstravit, dum dissipati corporis membra componit, nervos stringit, iungit ossa, firmat artus. Tolle lectum tuum. Hoc est, porta portantem; omnes muta vices, ut quod est infirmitatis testimonium, sit probatio sanitatis: ut lectus doloris tui sit mea curationis indicium, ut recepta fortitudinis magnitudinem ponderis asserat magnitudo.* Considera illud: *Porta portantem, omnes muta vices.* Vel peccatoris lectus situm immutet; qui subitus erat, delictumque stratum inseruiebat errori, supersit, ut eminens in capite pœnitentis, vim, strenuitatemque pœnitentiæ demonstret, quæ inuertit naturam, & vel inanimi feretro indolem sanitatis impertiens, è sanati suggestu pro anathemate sacro suspendit.

Pœnitentia hominis quasi in Deo ultionis sententiæ generat pœnitentiam.

SECTIO II.

13.

IRTVS non nisi habentem facit meliorem, flectit animum, in quo est, cicurat iratum, ardentem mitigat, superbi deprimit supercilium. Qualis facultas vires suas propagavit in alterum, & cum in vno sit, perfundet extraneum recremento vigoris? Pœnitentia & humilitas est, quæ quidquid cætera virtutum cohors feliciter exequitur in habente, feliciter obtinet in vidente. Demissus vultus, humentes oculi, squalidus habitus, vaporatus animus in doloris indicia sibi parat intuentis obsequia, promptaque sorte à severiore iudice pietatem extorquet, iras in ultore compescit, & de supplicis hominis redundantia cogit stagnare peccatum alienum. Quid si immutabilis iudex sit, flectique nescius, nec patitur obumbrationis vicissitudine variari? Ea est humanæ pœnitentiæ potentia, ut & Numen ipsum, cuius placita natura stabilis roborat de constantia, quasi ad mutabilis indolis participium emolliat, contendatque reddere pœnitentem, & qui habitu fuit inuentus, ut homo, habitu pœnitentis vestire. Illex misericordiæ dolor est, sicut venia retractatio supplicij. Qui lachrymis schedulam damnationis liturat, facit quod & literæ lachrymentur, & decreti chirographum doleat, mortis fuisse characteribus exaratum. Ergo qui pulvere & sordibus diuinam satagit pietatem allicere, ultionis decretum implet squaloribus, ne legatur, atramentoque fletus minacem litterarum cassat tenorem, quasi totius pœnitentiæ apparatus in decretum damnatorum refundat.

Israëlitidas intueri versic. 4. *Filij autem Israël, ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram mittentes cinerem super capita sua unanimes orantes, ut Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum.* Miraret, nisi pœnitentiæ periodus cum misericordiæ syllabis cucurrisset. Cur asperguntur cinere capita, aggerunturque sordes, ut supplices supplicium evadant? An ut ab spurcitiis lachrymarum & cineris,

quod minabatur, squaleret decretum, nec legi potuisset scriptio, quæ à reliquiis pœnitentiæ sordebat? Ita est. Ut velocius Dominica pietas succurreret, è terra semitam constraverunt. Ut habitum cognovisset reorum, eam parili qualitatis forma insperferunt, & ut similitudine adligeretur, opitulatrici pietati formam indiderunt squalidam pœnitentiæ. Tam arctus nexus inter pœnitentiam & indulgentiam est, ut indulgentia Domini pœnitentiæ faciem exhibeat, qui cum iram in pietatem retractat sine immutabilitatis dispendio, non renuit pœnitentiæ subire vocabulum.

Post illecebram pomi plectitur homo, sentibus amandatur, è paradiso detruditur, sed in ipsomet pomo noxiali iam lignum notabat Deus ad medelam, & velut à pristinis, quæ ferme nondum effluerant, iris pœnitens, ipsimet ligno suam misericordiam, salutare suum affixit pro pignore redemptionis. Mira ad incarnationis dispensationem velocitas. *Ipsè lignum tunc notavit.* Quid est tunc? Quando pomum noxiale momordit Adamus morsus à morte. Ut quid tam cità misericordiâ Verbum Dei, nempe salutare arbori pro noxa devinxit? Quia pœnitentiæ pellibus hominem inuestiuit, rescissa per pœnitentiam sententia: & de pœnitentia misericordia erudiuit, & à pœnitentia misericordia oppignerata est. Celebris est locus Tertulliani, libr. 5. de pœnitentia cap. 2. *Nam Deus post tot ac tanta delicta humana temeritatis à Principe generis Adam auspiciata, post condemnatum hominem cum saculi dote, post eiectum paradiso, mortique subiectum: cum rursus ad suam misericordiam maturavisset, iam inde in semetipso pœnitentiam dedicavit, rescissa sententia irarum pristinarum, ignoscere pactus homini & imagini suæ.* Rhenatus Scholiastes Tertulliani sic legit: *Cum rursus ad suam misericordiam arrhavisset, aut inarrhavisset.* Subtilis lectio. Arrha vel signum est ad firmitudinem contractus, sponsionisque munimen vel pignus. Ad misericordiam suam Deus inarrhavit: quali, si putas, pignore? Pœnitentia: hoc annulo subarrhavit se Dominus; non arrham homini dedit, sed sibi, dum pœnitentiam in seipso dedicavit. Mira contractus novitas! Pignus stipulanti datur, non promittenti; qui obligatione devincitur, pignus parat in solutionis debitæ fidem. Si Deus paciscitur homini ignoscere, det homini pignus, non sibi. Sed intueri dignationem, amoris osculare prodigium. In pietatis & misericordiæ negotio Deus sibi debitor est: creditor amor ad pietatem impellebat, vocabat in ius, tribunal erexerat solutioni. Sibi debitor igitur pactionis pignus subarrhat, & quia nullum firmitus, quam pœnitentia, etiam si hæc sit hominis propria, sibi præcipit Deus. Quamtuvis vox ipsa derogat maiestati; amor non derogat. Ut se illico prospiceret misentem, se voluit pœnitentem. *Iam inde in semetipso pœnitentiam dedicavit.* Quid audes o Afer! Pœnitentia pristini delicti dolor est: Deus peccatum non novit, qui dedecus pœnitentiæ subibit? Ergo sic censeo. Aded cum pœnitentia misericordia connectitur: ut ne vllum interiiciatur spatium, pœnitentia, quæ in homine est in Deum se transgisse putetur; siquidem tam cità misericordia subuenit pœnitenti. Non ipse pœnitens est, qui insons à crimine est, sed ut in se misericordiam dedicavit, pœnitentiam dedicavisse videtur; quasi præ celeri utriusque coniunctione, & pietas

14.

Tertull.

Rhenat.

pietas pœnitentia, & pœnitentia pietas se titulis promiscuis reciprocant. Illico se pœnitentibus construxit asyllum; dedicauit pœnitentiam, dedicans pietatem. Non aliud templum pœnitentia construxit, sed semet. Subtilis ab Ecclesiastica templi consecratione translatio. Misericordiae oleo se Deus perfundit, delibutus redoler à pietate, sacrata spirat vnguenta, dum parcat pœnitenti: sic in se pœnitentiam dedicat, quasi à pœnitentis animo, & corpore per faccum & cinerem sordido pœnitentiam arripiat, & in aram diuinæ miserationis fustollat.

15. Vis probem Deum sibi pœnitentiam peccatoris arripere? Hierem. 18. *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod loquutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.* Quid est, quodd in diuinæ immutabilitatis dispendium, prædestinationis, & præscientiæ iacturam, pœniteat Deum? Nonne mendax, qui futurum spondet, quod non euenturum? Nonne mutationi obnoxius, qui pristinorum pœnitet, quæ contraxerit? Non mutatio in Deo, sed in homine: pœnitere dicitur Deum, quia in homine pœnitentia est. Ergo impœnitens Deus arripit ab homine pœnitentiam. Ausculta Theologum Angelicum in Hierem. *Non potest esse sine mendacio, quod aliquis dicat futurum, quod non eueniat, nec sine mutatione, si pœnitentiam agat: Ergo, &c.* Respondet: *Pœnitentia accipitur non secundum mutationem diuinæ dispositionis, sed diuinæ sententiæ prolata secundum causas inferiores.* En pœnitentia, quæ de Deo dicitur, pœnitentiam & mutationem creaturæ concernit, quasi à creatura vocabulum pœnitentiæ non mutatus, sed amans mutuetur. Ideo (quod adnotes) se ad hominis modum effingit apud Hieremiam, quando sic sibi dedicat pœnitentiam: Nonne audis: *Repente loquar aduersus gentem & aduersus regnum, ut eradicem & destruiam: si pœnitentiam egerit, &c.* Bone Deus, qui æternum loqueris, dum sobolem gignis; cur tibi extemporaneam & subitam loquelam permittis? Ut sibi deuoueret pœnitentiam, indolem hominis induit, qui sine præmeditatione loquens, dicitur, quod repente loquatur. Quam sapienter S. Thomas inibi: *Ideo dicit repente, & subito: loquens de Deo ad similitudinem hominis. Dicitur enim aliquis repente loqui, quando sine præmeditatione loquitur. Hoc autem conuenit, quando tantum ad presens omissa futuri consideratione respicit.* Vide in quæ Deus humana se proicit, ut pœnitentiam sibi præfigat, Diuinitatis impercussio decore.

16. Pœnitentiam equidem in semetipso dedicauit. Hoc sibi blanditur in templo. Mirabat quod vix templum perfecerat Salomon, in quo inter naturæ metalla, & artis ingenium, de claritudinis infulis certabatur, cum illico misericordiam Domini sapiens Rex interpellat, non alia pactione, nisi sub pœnitentiæ syngrapha: subscribit tabellas stylo pœnitentiæ exaratas; diplomate firmat per pœnitentiæ tenorem 2. Paralipom. 6. *Si conuersi egerint pœnitentiam, & obsecrauerint nomen tuum, & fuerint deprecati in loco isto; tu exaudies de cælo, &c. Si clauso cælo pluuia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fuerint in loco isto, & confessi nomini tuo, exaudi de cælo Domine.* O qualibus templum Domini initiatur auspiciis! Ara misericordiae è puluere pœnitentiæ construitur. Cur prius: *Tu exaudies de cælo;*

& postea: *Tu exaudi de cælo?* hic deprecatur; illic absque obsecrationis supplicis dubia expectatione confirmat. Præmiserat: *Si conuersi egerint pœnitentiam.* Ne nutaret de indulgentia; non exorat, sed infert: *Tu exaudies.* Hoc chirographo ad gratiam deuincitur, qui gratis dat: sub hoc instrumento & diplomate obtemperaturus sponsoni paciscitur. Nervosè Tertullianus cap. 2. de Tertull. pœnitent. *Mox gratiam pollicitus, quam in extremitatibus temporum per Spiritum suum vniuerso orbi illuminaturus esset, præire intinctionem pœnitentiæ iussit, ut quos per gratiam vocaret ad promissionem semini Abrahæ destinatum, per pœnitentiæ subsignationem antè componeret.* Sententia Doctoris, quam alij minùs benè capiunt, hæc est: Pollicitus gratiam, syngrapham pœnitentiæ composuit, ut quisquis hanc syngrapham præferat, illico ex gratiæ æratio à nummulariis sacri fisci in rationis calculo, gratiæ census scriberetur. Composuit ergo diploma, dum pœnitentiam exarauit; nonque aliâ membrana vsus est, quàm ipsomet pœnitente. Sic, sicut tabellæ componi dicuntur, & instrumenta ad stipulationes, & sponsones. Quos per gratiam vocaret, per pœnitentiæ subsignationem antè composuit. Non solum iussit pœnitentiæ intinctionem, id est, lauacrum, & baptismum antè teire; sed quod ipsa pœnitentia esset intinctio, id est, quod baptismus pœnitentiæ præiret, ut se illico seu deuinctum & debitorem per gratiæ effunderet solutionem. Ignoras baptismum Ioannis, si non noueris pœnitentiæ intinctionem. Hoc se arrhabone illigauit. Ideo idem ipse, qui præcursor, & metator aduenerat Filij Dei; pœnitentiæ baptismum prædicauit; ut iam nosceretur Redemptionem adesse; siquidē iam pœnitentiæ præibat intinctio. Adsonè quidem, ut is, qui viam Domini venerat præparare lucis antelucanus splendor, pœnitentiam prædicaret, quæ Regni cælorum viciniam propinquiorem sorritur. Nec Chrysostomum cum Hieronymo: ille homil. Chrysost. 3. in opere imperf. *Pœnitentia enim ad susceptio-* Hieron. *nem Christi preparat humana præcordia:* hic autem in Matth. cap. 3. tom. 9. *Prius Baptista Ioannes Regnum cælorum prædicat, ut præcursor Domini hoc honoretur priuilegio.*

Mysterium inlatet, in illis verbis: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum cælorum.* Plurimi in præterito efferunt appropinquauit. Si Matth. 3. 2. Regnum cælorum iam adest, ut quid pœnitentiæ cruciabitur flagris, qui iam beatur? Si aderit, quare pignus in pœnitentia locatur? Vtræque lectio pœnitentiæ elogiis arridet. Agite pœnitentiam, & per eius semitam celesti meatu Cælorum Regnum descendet, adeoque volucrius appropinquabit, ut iam appropinquauisse censeatur, literæque in literam commutatio pœnitentiæ prærogatiuam extollet. Hinc regnum Cælorum iam aderat, cum pœnitentiæ aspergine Ioannes intingebat: nam Regnum Cælorum Christus est apud Remigium in Catena. Præclare Remig. Paschasius ad illa verba Matth. *Pœnitentiā agite,* Paschas. &c. sic fatur lib. 2. in Matth. *Puniat unusquisque mala prioris vitæ opera, & cauterio pœnitentiæ putrida viscerum secet vulnera, quoniam appropinquauit sanitas, quam perdidimus, & facultas spei, ut redire valeamus, unde cecidimus. Appropinquauit etenim Regnum Cælorum: quod nisi appropinquasset, nemo nostrum ad eum redire quiniisset.* Si iam sanitas adest, quid opus pœnitentiæ cauterio, quod viscera tabida rescet peccatoris? Id nouitatis,

Idem.

tatis. Vix mucro pœnitentiæ secatur, cum iam salubritas adest, adeo pernix, ut inter pœnitentiæ cultellum, & vlcus, interiectitiam veniæ salutem rimeris: & quando ut futurum regnum sperabatur, iam ex præterito Regni purpurascit maiestas, Potitur homo, dum potiri sperat, præcucurrit desiderium possessio, & antenentula velocitate, ex celeri præsentia, prius ex futuro præteritum auditur, quam præsens. Comptè Paschasius suprâ: *Regnum Cœlorum aut præsentem Christum, per quem regnant sancti in Cœlestibus, iam propinquasse nascendo annuntiat: aut certè Euangelium Regni, per quod omnes inuitantur ad superos, venisse monstrat. Cuius nimirum vox prima est, pœnitentiam agite, & ideo iure appropinquasse continuo subinfertur.*

Pœnitentia in puluere & lachrymis sibi Dei imaginem. cudit.

SECTIO III.

17.

O V V s hominis artifex pœnitentia sibi nouum plasma compingit, diuinumque opificem æmulatur, qui ex aqua & humo humanum simulacrum dolauit, ductauit manibus, lineamenta sculpsit, perfodit organa, igneoque spiraculi calore decoxit. Sed homo pœnitens cum Deo suo partitur officia, ex fletu & puluere limum componit, ut ille spiritum fauentem inducat, redeatque cœlestis imago cui colores pœnitentia ministrat, penicillum creator. En cur hæc virtus in aqua & puluere negotietur in cinere & lachrymis; ut limum pristinum suo opifici repræsentet, & è pientissimo corde iterum spiraculum trahat, versic. 4. *Filij autem Israël prostrauerunt se super terram mittentes cinerem super capita sua, ut Deus Israël misericordiam suam ostenderet.* Et versic. 18. *Factus est fletus & ululatus magnus in Ecclesia ab omnibus, & per multas horas una voce clamauerunt ad Deum, dicentes: Peccauimus cum Patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.* Puluis in capite, fletus in genis, quid componerent nisi lutum? Ergo si limus iam est, quidni sperent, quod vitæ spiraculum insuffletur, homoque in animam viuentem euadat, quam impetus scelerum aboleuit. En ex pœnitentia nouum figmentum, in quo insculpta imago Deitatis Deum referat intuenti.

18.

Ioann. 20.
12.

Ioann. 20. versic. 22. Christus postquam mortis lapidem detriumphauit, discipulis corpus illibatum obiciens. *Insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Cur in discipulos afflat Spiritum, flamenque cœleste diffundit, quos ad peccatorum remissionem erudit? Nonne satis sine halitu vox? Satis equidem ad imperium, ad pietatem non satis. Non nisi per pœnitentiam diluitur, quod per illecebrâ perpetratur; nec manus Apostolica tergit, nisi peccator secum doloris ferat lixiuium, lutumque subiiciat, quod propitiatio- nis fauor in aptum imaginis simulacrum conformet. Ergo in discipulos opifex insufflauit, ut iam inde spiritus in limum arte pœnitentiæ compositum funderetur, lineæque similitudinis eminent, quas subducta testa reciperet.

19.

Matth. 3.

Inde noueris, quod pœnitentia numisma sit, ubi non Cæsaris subscriptio, sed Diuinitatis cæ-

latura consurgit. Nascitur Filius Dei sub humanitatis purpura, & statim præcursor Ioannes: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum cœlorum.* Nato Regi vectigal exigitur, pensitationes imponuntur; tributa Diuinitas expetit. An argenteos, an numismata, an gazas? Imò pœnitentiam: non aliud decet Diuinitatem tributum. Eo natalitium Regis honoratur, hoc munere hilarantur cunabula. Festiuus est S. Chrysost. Chrysol. hom. 3. in Matth. ope. imperf. *Solent Reges nato sibi filio indulgentiam in regno suo donare: sed antè transmittunt acerbissimos exactores. Deus autem nato sibi filio, volens donare indulgentiam peccatorum, pratermisit quasi exactorem exigentem & dicentem: Pœnitentiam agite. O exactio, qua non facit pauperes, sed diuites reddit! Nam cum quis debitum iustitiæ suæ reddiderit, Deo nihil præstat, sed sibi lucrum suæ salutis acquirit.* En exactio pœnitentiæ est. Igitur pœnitentiæ munus: At in numismate subscriptio eius est, cui census penditur? Audi iam Tertullianum de pœnitentia Tertull. cap. 6. *Quàm ineptum, quàm iniquum pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere! Hoc est, pretium non exhibere, ad mercedem manum emit-tere. Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit, hac pœnitentia compensatione redimendam proponit impunitatem. Si ergo qui vendicant, prius nummum, quo paciscuntur, examinant, ne sculptus, neve rasis, ne adulter, etiam Dominum credimus pœnitentia probationem prius inire, tantam nobis mercem, perennis scilicet vita concessurum.* Expende illud: *Ne sculptus, neve rasis, ne adulter.* Scalpta quidem & rasis pœnitentia est, cum non totum hominem cælatura sigillat, sed aliquid atrodit voluptas, scalpit illecebra, eradit luxus. Quidne illud adulter? Equidem quod in se imaginem, characteremque Dei non ferat, & qui per peccatum, diaboli stigmate inustus, bestię characterem animo impresserat suo, per pœnitentiam adulterini numismatis vetustatem confundat, verique Dei subscribat faciem, quam per viuidas lineas ducit in æte corporis & animæ pœnitentia. Sic S. Ignatius Martyr epist. ad Magnes. In homi- S. 19. nibus characteres duos dico inueniri, unum veri numismatis, alterum adulterini. Homo pius numisma est à Deo cūsum; impius numisma eumentum, incertum, adulterum, carens signo debito, non à Deo effectum, sed à diabolo. Pœnitentia si non obærata, si non adulterina est Diuinitatis imaginem sibi cusam sortitur: non extra monetam formata, sed ad typum diuini Regis incisa characterem portat, quem probatus trapezita prospiciens, annulo præsignat in sacculo.

Hinc in pœnitentia imago diuini Numinis adeo spirantibus micat coloribus, ut quis sit Deus, hac inspecta imagine innoteat. Sed proh humana malignitas! Proh ingeniosa ad piaculum peruicacia! Dum homo post pœnitentiam repetito cæspitat lapsu, insolescensque remeat in peccatum, per pœnitentiæ pœnitentiam diabolum præponit Deo, ab ipsoque in noua pœnitentia adulterum capit numisma, in quo diaboli character assurgit. Adeo pœnitentia character est eius Numinis, cui deuouetur, ut in duplici hac pœnitentia, quasi æmula concertatione, vtriusque repræsentetur imago, Dei videlicet & dæmonis. Cuius ergo erit numisma, in quo duplex cælatura subscribit? Arbitratus dirus & stolidus homo, dum post pœnitentiam putido regressu, denuo malus est, per pœnitentiæ pristina pœnitentia

Tertull.

pœnitentiam pro diabolo suffragium fert. Quantus succus in Tertulliano de pœnitent. cap. 5. Non tædeat plenam eius audire sententiam. *Non leuiter in Dominum peccat, qui cum amulo eius diabolo pœnitentia renunciaſſet, & hoc nomine illud Domino ſubieciffet, rursus eundem regressu ſuo erigit, & exaltationem eius ſeipſum facit: ut denuò malus recuperata præda ſua aduerſus Dominum gaudeat; Comparationem videtur egiffe, qui utrumque cognouerit: & indicato pronunciaſſe eum meliorem, cuius ſe rursus eſſe maluerit. Ita qui per delictorum pœnitentiam inſtituerat Domino ſatisfacere, diabolo per pœnitentia pœnitentiam ſatisfaciet, eritque tanto magis perſus Deo, quanto amulo eius acceptus. En dura æmulatio: Deus & diabolus, dum hominem pœnitet, ad victoriam decertant: pœnitentia ſuffragium eſt; ſi Deo deuouet pœnitentiam, Deus triumphat; ſi dæmoni dæmon. Iam hominem pœnituerat errati, & diuinæ maiestati ſe per holocaustum deuouerat: dum denuò ſceleſtus priſtinam reſcindit ſententiam, iterum ſe ſubiicit dæmoni non alio ſuffragio, quàm pœnitentia. Sed cuius pœnitebit? Pœnitentiæ priſtinæ. Magis ex tunc Deo inuiſus, quia cum pœnitentiam Deum cognouerit, & per aliam pœnitentiam cognoscat dæmonem, hunc Deo præponit, adultero calculo damnabilique ſuffragio doloris. Aurea ſunt illa: *Comparationem enim videtur egiffe, qui utrumque cognouerit.* Pœnitentia igitur cognitio eſt, Diuinitatis character, religionis arbitrium. Abusus eſt pharmaco ad mortem, dum peccata doluiſſe doles, & quod illa deleuit, calamo procaci reſcribis. Cur ſic tam citò ſceleratuserum audet? Quoniam adulterina fuit & fucata illius pœnitentiæ, quam habuiſſe dolet, imago, obæratuſ & raluſ nummuſ, qui ferri bitumen, quod condiderat, foras emiſit, & falſæ pecuniæ damnauit reum. Sic cenſuit Saluianuſ de gubernat. Dei libr. 4. *Vnde illi ſe minori inuidia criminoſos putant, qui cum pœnitentiam quaſi egiffe dicantur, ſicut mores priſtinos, ita etiam habitum non relinquunt. Nam taliter ferme omnia agunt, ut eos non tam putes antea pœnitentiam criminum egiffe, quàm poſtea ipſius pœnitentia pœnitere: nec tam priuſ pœnituiſſe, quòd malè vixerint, quàm poſtea quòd ſe promiſerint benè eos victuros.* Expende illud: *Pœnitentiam quaſi egiffe dicantur.* Pœnitentia non eſt, ſed quali; non ponduſ, ſed ſpeciem fert, cuiuſ potuit aduerſa pœnitentiâ pœnituiſſe peccantem.*

Saluian.

Ioan. 3. 10.

Seleuc.

Quæ vera pœnitentia eſt, inconcuſſam Domini gerit imaginem, & foeliciori prouentu non pœnitentiæ pœnitentiâ eſt, ſed pœnitentiâ, quæ vel in ipſo Deo generat pœnitentiam. Adi Niniuem: *Conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertuſ eſt Dominuſ ſuper malitiâ, quam loquutuſ fuerat, ut faceret eis, & non fecit.* Ergo Deum pœnituit, dum populuſ; alterum vindictæ, quam minatuſ erat, alterum malignitatis, quia increbruerat. Adi Baſiliuſ Seleucienuſ orat. 12. *Pœnitentia Pœnitentiam genuit: homineſ mutantur, & Deuſ conſilia retractat. O diuinam clementiam, ad quam dignitatem euexit pœnitentiam! Homineſ lachrymantur; Deuſ immutatur: lugent mortaleſ, & decretuſ ſoluit immortalis.* Cur ſic pœnitentia generat pœnitentiam in Deo, cum, quod in Deo gignitur, Verbuſ Dei ſit? O mira nobilitaſ! Si in hominiſ pœnitentia imago Diuinitatiſ ſplendet, & Verbuſ Dei ſpeculuſ eſt ſine macula Dei maiestatiſ, & imago bonitatiſ illiuſ; quid

quòd pœnitentiæ imago in eo increato ſpeculo ſubſiliat, & quaſi lineiſ ductiſ imago miſericordiſ bonitatiſ reuerberet, ut vindice pietate pœnitentiaſ propitiationem accipiat?

Peccatoriſ ſqualidi pœnitentia in innocentia candorem contendit aſſurgere.

SUBSECTIO VNICA.

ERV M ſi pœnitentia ſibi Numiniſ reſculpit imaginem, albicabit innocentiaſ candore, quem criminis denigrauit fuligo: *Æmulaturnè dolor innoxiaſ ſanitatiſ decorem, & qui ex pœnitentiæ vnguiſe vlcera peccatorum liniuit, cum impercuſſo primæ gratiæ lilio contendet, & in virgineuſ floreſ ex marcido & contuſo reſurget?* Aded pœnitentia præpotenſ eſt, ut ſi in innocentiam veritate non tranſeat, eiſ ad ſe nobilitatem venuſtatiſ adli-
ciat, & dum ſordet à luſtu, dum liuidiſ genis pallentibuſque ſubmurmurat labriſ, è vermiculo peccati tranſigatur in niuem.

217

Oculos fige in populi peccatricem, Magdale-
nam intelligiſ, de qua Chryſologuſ ſermone 93. *Si iam non peccatrix ſoluſ, ſed ipſiuſ ciuitatiſ facta fuerat ipſa peccatuſ.* cæſtro doloriſ percita, ut cognouit, quod recumberet Dominuſ in domo Phariſæi, inclinem ad miſericordiâ ſupernam didiciſ maiestatem; aduolat, procumbit, faſciculoſ capillorum diſcriminat, oculorum flumina perpluit, phialam alabaſtri perfringit, humectat lachrymiſ, illinit odore Dominiſ veſtigia, quæ repetito laboruſ oſculo lambit. Aſt tumer liuore Phariſæuſ, & in conuiuiam ſuam inurbanuſ irrupit: *Hic ſi eſſet Propheta, ſciret utique, quæ & qualis eſſet mulier, quæ tangit eum.* Cur non illicò Domine, plectiſ conuiuantem, qui tibi proferculiſ inſpidiſ ſuperbiæ dapeſ apponit? Sed videriſ ſapientiæ ingeniuſ. Per ænigma & parabolam protelat Dominuſ inueſtiuam, expectanſ quòd tota Magdalenaſ amoris igne ſuccenſa, ſeſe in Diuinitatiſ ſpiraret ſuffituſ, ignitâque pyrâ per pœnitentiæ flammam in holocaustuſ tranſiret; ut iam non pœnitentiaſ appareret, ſed innocenſ, & ex conflatorio pœnitentiæ, quæ nigricauerat à luxu, in puruſ prodiret candorè. Eia age mulier; ſi non virgo, ex virilitate amoris virago eſ; exhala liquidoſ è peſtore ſuccoſ, ſpira viſcera per ſingultuſ, cremabere in holocaustuſ: quæ dudum peccatrix eras, iam innocenſ albicabiſ à niue: ut quando reſpondeat Dominuſ Phariſæo, non peccatrix, ſed innocenſ ſiſ. Grandiſ eſt & melleuſ S. Bernarduſ in ſerm. S. Mariæ Magdal. *Oſculatur Maria pedes Chriſti frequentibuſ oſculiſ, & oculiſ inundantibuſ veſtigia Redemptoriſ infundit, tergit crinibuſ, odoriferiſ illinit & irrorat vnguentiſ. Videt & inuidet ſingularitatiſ amator, & utrumque redarguit Phariſaiſ iactantiâ, illum ignorantiaſ, præſumptioſiſ illam. Sed deliberanſ prouidentiaſ ſuſpēdit iudiciuſ, dum affectat obſequiuſ, & inueſtinam retinet præparatam, donec Maria ſacrificiuſ in holocaustuſ pertranſeat. Plena ſunt ingenio & literaturâ hæc: Donec Maria ſacrificiuſ in holocaustuſ pertranſeat. Holocaustuſ matiſ illa lex erat, quod totuſ animal incēdio periret, inreſti*

221

Chryſol.

Luc. 7. 39

Bernard.

Leuit. cap. 1. intestinisque detractis combureretur, nulla por-
 rione Sacerdotibus derelicta, ut liquet ex Leuit.
 cap. 1. vers. 2. Hoc non pro peccato offerebatur,
 sed ob Dei cultum, nullamque sacrificuli utilita-
 tem amabat. Sacrificium autem, quod victima,
 seu oblatio nuncupatur, & saluti & remissioni
 Philo. criminis inferuiebat. Id bene explicat Philo. lib.
 de victimis. Igitur poenitentia, quæ pro peccato
 dolor est, ad sacrificium attinet, nempe victimam
 pro peccato. Innocentia autem, quæ totum ho-
 minem Deo deuouet, cremat, & halat, per holo-
 caustoma describitur. Id expendit S. Thomas 1.
 2. quæst. 102. artic. 2. ad 8. *Triplex erat sacrificij
 genus: quoddam, quod totum comburebatur, & hoc
 dicebatur holocaustum, quasi totum incensum. Hu-
 iusmodi enim sacrificium offerebatur Deo specialiter
 ad reuerentiam maiestatis ipsius, & conueniebat per-
 fectionis statui; & ideo totum comburebatur, ut sicut
 totum animal resolutum in vaporem, sursum ascen-
 debat, ita etiam significaretur, totum hominem, &
 omnia, quæ ipsius sunt, Dei dominio esse subiecta.
 Aliud autem erat sacrificium pro peccato, quod offe-
 rebatur Deo ex necessitate remissionis peccati, &
 conueniebat statui poenitentia.* Iam igitur te pun-
 git Bernardi acumen. Si Magdalena poenitens
 erat, dum victimam sese per doloris, & amoris
 offerebat incendium; non holocaustum, sed ho-
 stia pro peccato fuit. Verum est, sed in accessus
 limine, dum incepit vestigia Domini lachrymis
 madidare, tergere, osculari, linere; nõdũ erat tota
 combusta, cum Phariseus in conuitium insiluit:
 ideo expectat Dominus, ut tota dum lachrymas
 spirat, expirat, liquecat, placidumque resoluatur
 in fumum, ut iam non peccatrix, non poenitens,
 sed quasi holocaustum ex innocentia putetur; &
 vapulet inuidus; qui sic peccatricem notabat. Iã
 gustabis Bernardi fauorem, dum ait: *Et innectiuam
 retinet preparatam, donec Maria sacrificium in ho-
 locaustum pertranseat.* O quos sibi aduersantes
 terminos coëgisti: poenitet mulierem, peccatum
 eiulat, totamque se Dominicis vestigijs innectit;
 & tamen holocaustum est, quod ex innocentia
 incendio crematur, non iam pro crimine sacrifi-
 cium. Quam potens poenitentia flamma! quæ,
 dum victimam pro peccato totam adurit, nec
 quid gustandum sensibus derelinquit; in Dei
 transit peculium, & censum, fit holocaustum,
 Numinis tota.

23. Id parum adhuc. Non solum quæ peccatrix
 erat, poenitentia ope in holocaustum pertransit,
 sed ipsamet instrumenta, quæ ex luxus, & illece-
 brarum sagina impudicum vaporabant nidorem,
 poenitentia fauente, in holocausta mutantur.
 Illinerat fuligine oculos, quibus caperetur, &
 caperet, prædans, & præda; luxurianti cupidini
 mulier capillos torserat calamistri tormento, re-
 tia iuuenibus; manus niueo venenauerat medi-
 camento; labra infecerat murice. Vis capit poe-
 nitentia foeminae pectus, cum iam oculi lachry-
 mosis riuiis innatant: crines sordescunt pulue-
 re; genæ oculorum concresecunt illuue, os tellus
 verrit; & quæcũque inferuierant peccato, cum
 ad poenitentiam venere, cum iam in holocausta
 perttanscunt. Magnus Gregorius in homil.

Greg. Mag. *Oculis terrena concupierat; sed hos iam poeniten-
 tiam conterens flebat. Capillos ad compositionem
 vultus exhibuerat; sed iam capillis lachrymas ter-
 gebat. Ore superba dixerat; sed pedes Domini oscu-
 lans, hoc in Redemptoris sui vestigia figebat. Quod
 ergo in se habuit oblectamenta, tot de se inuenit ho-*

locausta. Quid ais, ô Magne? Sat est, quod tot
 de se inueniat sacrificia: oblectamentum enim
 ex sensibus noxam præsignat: quilibet ergo ex
 sensibus sit hostia pro peccato, non holocau-
 stum. Percalluit poenitentia vim, quæ sic citò
 aduolans in holocaustum traducit, quod inueni-
 ret sub peccati ditione. Sed holocaustum vnus
 viuientis vnum est, quippe ex sua ratione totum
 animal comburit, & offert: non ergo plura in
 Magdalena holocausta, sicut oblectamenta plura.
 Bene. At poenitentia nobilitas, quæ ex oblecta-
 mento holocaustum construxit, dum struxit
 pyram foeminae incendio, ex multis oblectamen-
 tis holocausta multa confecit, ut iam in quoli-
 bet sensu se totam libaret Deo, combureret, &
 igniret, quæ in quolibet sensu se erogauerat ad
 delicias.

Ergo inuidus Phariseus in sui liuoris stultitia
 cadit, qui poenitentia non callens vim, censuit
 foeminam, quæ peccatrix intrauerat, peccatricem
 redire potuisse; & tamen virtute doloris cum
 innocentia infulis albicans est regressa. Hæc
 Phariseorum malignitas increbuit: *Et murmu- Loc. 13.
 rabant Pharisei & Scriba dicentes: Quia hic pec-
 catores recipit, & manducat cum illis.* Expende
 momenta verborum: *Peccatores recipit*, inquiunt.
Recipere est iterato assumere, vindicareque quod
fuerat amissum. Cicero in Catil. *Tarentum vero Cicero
 qua vigilantia, quo consilio recipit.* Phariseæ erra-
 sti. Deus non peccatorem amisit, sed innocen-
 tem: qui gratia candebat albore, si nigriceat à
 culpa, fugit à Deo: ergo ut recuperet Dominus,
 quem perdiderat, ad eum à peccato, quod contraxe-
 rat, abluit, ut iam quasi innocentem recipiat, li-
 cet suscipiat peccatorem; quippe dum suscipit
 arte poenitentia in pristinam formam innoxia
 libertatis reducit, remeat in gratiam homo,
 quem inuenit Deus, ut id ipsum quod perdidit,
 scitè recepisse putetur. Non ingredientis limen,
 sed egredientis conspice: redit iustus, qui pec-
 cator intrauit, ut reddat Deo per gratiam, quod
 abstulit per flagitium. Acumen est Chrysologi Chrysol.
 sermon. 168. *Sic videt inuidus, sic superbus sentit,
 auarus sic sapit, intelligit sic malignus. Peccatores
 recipit, non dicunt, suscipit. Quid amiserat, qui
 recipit? Donat culpas, iram vertit in gaudium, do-
 lorem mutat in gratiam, quicumque inuenit, quod
 amisit. Recipit peccatores Deus, sed Deus peccatores
 esse non sinit, quos recipit.* Non possum me cohi-
 bere à Chrysologo: *Phariseæ Christus peccata
 non recipit, cum recipit peccatorem: quia Deus non
 criminis, sed hominis est receptor. Vnde Phariseus,
 non quales venerant, sed quales redibant videre de-
 buit peccatores.* Quid illustrius? O quales in poe-
 nitentia lacerti, qui sic in prioris status cando-
 rem trahere, conantur, quem criminis fuligo vi-
 tiauerat! Si Deus, quem ob peccatum perdidit,
 per poenitentiam resumit, non modicus inno-
 centia color in poenitente respergitur. Dicat Idem.
 tandem Chrysologus sermon. 42. *De peccato vel
 tunc poeniteat, quando sentit se iam non posse peccare,
 & tunc saltem reatum deserat, quando illum reli-
 querit iam reatus: faciat de necessitate virtutem,
 moriatur innocens, qui totus vixit in crimine.* Mul-
 tum audes Chrysologe, immodicè neruos inten-
 dens, extremos terminos coëgisti. Si totus in
 crimine vixit, quæ potest decedere in innocentia
 quam nullus culpæ vapor intinxit? Si effectus
 iam & defessus peccandi vigor criminisum di-
 mittit, ut è mortis vestibulo eum vltix inferni
 flamma

flamma deducat; quo conatu pœnitentiæ valebit in innocentiam asserere sic scelestum? Non potuit ultra pœnitentiæ exaggerati miraculum; sic dilui sordidum, ut velut innocentia nitore perfusus cum candido stellarum splendore de niue contendat.

25. Scis illud pœnitentis Regis: *Lauabis me, & super niuem dealabor.* Quid est super niuem? Meditor, iuxta primam niuem, quæ niuis flos est, primumque lac, quod nullus pulvis infecit, nec vestigium vllum à splendore venustatis imminuit. En symbolum innocentia. Prima nix fuit in nudis Primigeniis, quos innocentia nuda induebat. Idem Dominica vestis in gloria candidato super Thaboris vertice nix fuit. Augustinus in Psalm. 50. *Super niuem dealabor.*

Pl. 50. 9. *Esse fuerint, inquit, peccata vestra sicut Phœ-*
Gen 2. 25. *nicium, tanquam niuem dealabor. De talibus sibi*
March. 17. 2. *exhibet Christus vestem, sine macula & ruga. Proinde*
August. *vestis eius in monte, quæ tanquam nix dealbata*
fulsit, significauit Ecclesiam omni macula peccati
mundatam. O in quales ausus efficax pœnitentiæ virtus informat! In vestis Dominicæ similitudinem ire contendit, & cacuminis gloriosi situm redimere niuis argento. Nouerat id pœnitens Rex. Capitur à Nathan, & sub ouis specie peccatum, quod perpetravit, auscultat: & illicò lanam candidi velleris, cuius species ob-

2. Reg. 12. *seruabatur, arripiens, Peccauit, inquit, Domino,*
13. *Quid inde? Dixitque Nathan ad David: Do-*
Marc. 14. 35. *minus quoque transtulit peccatum tuum. Quone*
transtulit? Ergo nec reliqua mansit? Meministi.
Dominus orat in horto? Transfer hunc calicem
à me. Petit ne calix eum pertingat, quem culpa
non tetigit. Ergo Davidicæ pœnitentiæ vis sic
peccatum, quasi nondum eum tetigisset, abegit.
Nonne vides? Temporalis pœna, quæ indicta
erat peccatori à Propheta destitit è vestigio: Non
morieris, ait, ne delicti fumus & fuligo maneret
quod sic altè pœnitentia deret sit. Basilii Seleu-
Seleuc. *ciensis oratione 18. O magnam repentinamque*
bonitatem! Concurrit cum culpa confessione abso-
lutio: ostendit quanta sit pœnitentia vis. Concur-
rit, ait; & tamen opus fuit prius confessionem
cucurrisse, dein pœnæ absolutionem gradum,
licet celerem, concitasse. Ea remissionis veloci-
tas fuit, ut prius è carcere egressum antequam
ad metam attingeret, veloci anticipatione deu-
icerit; tantaque sedulitate diluit, ut nec lue-
re pœnam passa sit; cum tamen pœna tem-
poralis etiam post dimissum peccatum soleat
infigi.

26. *Cut Adamus post culpam è paradiso detru-*
Genes. 3. 22. *ditur? Ne forte mittat manum suam, & sumat*
de ligno vitæ, & viuat in æternum. Sic inuides
Domine, plasmati tuo vitam, quam potuit ab
hoc pendulo pharmaco arboris æternare? Imò
si lignum vitæ fructum innocenti parabat, idonee exuler, quem peccatum corripit. Arbor
scientiæ boni & mali superbiret, quæ ab innocentia statu venientem manducatorem pomi
promeruit. Palatum innocens, non ab acore culpæ amarescens, de ligno vitæ vesci præsumat.
Quid ergo? Pellitur à sacro viteto peccator, ut
per pœnitentiam, innocui status elementa transcribens, ligni vitæ potiatur accessu. Sic cogitabat Eucherius libro primo in Genes. ad illud:
Euch. *Ne forte mittat manum suam, &c. Verè ut clementissimus Dominus eisdem dignatus consulere ad salutem, ne forte per transgressionem indigni iam facti,*
Zerda in Iudith. Tom. I.

de ligno vitæ præsumerent edere, & ad perpetuum
viuerent cruciatum. Exules itaque ab illius esu ad
tempus effecti, ut per congruam pœnitentiæ satisfac-
tionem rursus illuc, unde emissi fuerant, reuerteren-
tur. Potest ergo videri propterea in laborem homo
huius vitæ esse dimissus, ut aliquando manum por-
rigat ad arborem vitæ. Considera illud: Ne per
transgressionem indigni iam facti de ligno vitæ præ-
sumerent edere. Ergone indignitas aliquando cessabit,
si dignitas innocentia fuit, quæ semel
scædata in primum nequit redire nitorem? Idem exulat homo, ut saltem dolore, quam
amisit felicitatis transfixus, pœnitentiam assumeret in medelam, & fausto repatrians, ad ar-
borem vitæ manum porrigeret iam innoxiam. Sed veterem, licet abluat culpam, nequit resu-
mere statum, nec in nouitatem prodire, sic à
veterno peccatorum scædatur. Imò ea ars pœ-
nitentiæ est, quæ ingenioso gladio veterem
perimit creaturam, & nouam educit. Sanctus S. Zeno:
Zeno sermone secundo ad Neophyt. O magna
potestas, magna peritia, magna pietas iudicis nostri,
à quo vniuersi generis peccatores, ut possint
beatè viuere, puniri festinant. Descendit quippe
gladius pius in viscera peccatoris, & uno eodemque
ictu, incolumi corporis manente materia, interficit
hominem veterem, creat nouum.

Aërem conuertas in panem: quod tuo
proderit alimento, subtrahe
vanitati.

SECTIO IV.

INTER humentes irrigui montis scopulos sitibundi arescunt Hebræi, nec ab vliginosis rupibus vix stillam, quæ refrigeret, lambere datur. Deficit præ siti Bethulia, sicque flamma vitales corporis succos exurit. Si totus circum scater fontibus mons, cur de Tantalii fabula totum supplicium ciuitas obsessa participat? Quoniam superbia vberes scaturigines fontium induto milite circumclusit, auaræque Holofernis luxuries, aquarum dissipauit diuitias, ut nec rigandis corporibus gutta maneret. Constituit per gyrum centenarios per singulos fontes. Defecerunt cisterna & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra ciuitatem, unde satiarentur vel una die. Hæc iniquitatis infœlix conditio est: quod prodest ad vitam, sollicitat, ut nulli proferat, & de bonorum abundantia generat paupertatem. Assyrij, fontes obsident, ne de liberali latice sugat necessitas, & quod vanitati subseruit, saluti deficiat: ac si sat esset Bethuliensis montis honori per multiplices calliculos irrigari, etsi aqua non ciuium vitæ, sed hostium obsidioni proficiat. En fortunarum imago, quibus homo superbus abundat: mauult ipse interire præ inedia, quam quod fastus vanitatis intereat; pompæ studium alimento præponit, ex gloriosi tumoris aëre nutritur, & dum per cubilia domus apparentium bonorum aquæ fluant, affatim ieiunis faucibus sustentatur. Qui præ superbia ventosus est, de vento victitat vanitatis; ff magis

magis alitur, dum paxillo dentes abstergit, postquam olera manducauit: nudi filiorum cubiti sunt, vxor in latibulo egena; & tamen, ne gloria fameſcat, in instructis rhædis in phaleratis equis, in famulorum grege substantia disparet.

28.

Dan. 14. 5.

Quod Bel *Deus viuens* esset, infederat Babylonis, utpote qui quotidie pinguibus epulis, calidisque lyæis saginaretur ad victum. Dan. 14. sic Prophetam alloquitur Cyrus: *Nonne videtur tibi esse Bel viuens Deus? An non vides, quanta comedat, & bibat quotidie?* Esto vita probetur è victu; Deitasne, quæ nullius potest corruptibili alimento nutriri, à saginæ luxu probabitur? Daniel inquit: *Ne erres Rex. Iste est enim intrinsecus luteus, & forinsecus areus, nec comedit aliquando.* Si luteus intrinsecus est, nullo potest viscerum complemento infarciri; nedum inanescit stomachus, sed absque stomacho inanescit idolum. Quidne idolum, nisi vanitas est? Ergo Bel opinione nutritur; comedit, quia comedere reputatur; cum opinio cessauerit, ieiunabit. Benè Iosephus libro primo

Ioseph. Dan. 14. 12.

capite nono verba Danielis sic exprimit: *Ne, quaso, incitet te, nec seducat cor tuum, o Rex, istud quod putas fieri in Bel: quoniam mendacium & vanitas est, neque est spiritus in eo.* En vanitas alita à vanitate. Non potuit aptius alimonie Daniel demonstrare figmentum, quam erudiendo Regem, quod vanitas esset Bel, quæ non ab epulis, sed à fama nutritur; opinione vegetatur, non cibis. Quis igitur tot cibarias comedebat impensas? Quis oues quadraginta quotidiana voracitate glutiebat? Quis sex vini amphoris, crapula luxuriante, madebat? Profecto ventosa vanitas, aëreaque gloria his furtiuis epulis, opiparisque mensis in regalis fisci ingurgitabatur dispendium. Non credis? Sacerdotes Bel instructas Numini dapes callida voracitate rapiebant, quasi ex ministrorum stomacho nutritetur idolum. Vnde poterant furtiuo esu mensas ab epulis denudare? *Quia fecerant sub mensa introitum absconditum, & per illum ingrediebantur semper, & deuorabant ea.* Ergo mensa non solida, sed intrinsecus erat vacua, ad quam per subterraneas cauitates, prædonum Sacerdotum turba serpebat. Inde

Lyra.

Dan. 14. 13.

Lyra: *Ad quem veniebant per viam subterraneam de domibus, in quibus manebant extra templum.* Si cauitas sub mensa fuit, aërique recipiendo vacuitas, quem putas, nisi aërem per epulas comedisse? Benè Sacerdotum processit astutia; si de opinione victitabat idolum, & de vanitatis tumentibus ferculis alebatur, ventosus telluris hiatus comedat, quæ in mensa ponuntur: hoc ventre saginatur idolum. Quæ ars implexos dolos, nodosque callidos extricauit? Cinis per templi pauimentum respersus. *Præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribrauit per totum templum coram Rege.* Quali pondere, vanitatis vela librantur, & ne nauis, quæ flantibus gloriæ ventis per vndarum montes exurgit, ipsa sua leuitate iactetur, cinis iacitur in carina qui suo onere, aëris ludibria compescat! Cur cinis iacitur, ut euandus fastus, phantasticaque idoli sustentatio probeatur? Quoniam qui de superbia viuit, cui vanitas pro victu est, vacuum & inane portat in corpore monumentum, inanime fert cenotaphium, inuileque se-

pulchrum. Nullum maius corruptionis indicium est, quam alimenti quotidiani necessitas, ubi quas naturalis ardor ex ventris foco faeces eructat, in cinerem redigendum, ipsum qui alitur, ominatur. Et tamen vanitas, si pro cibo est, non solum prædicit cinerem, sed & facit: quippe à prima vanitate, dum primigenius homo magis ambitiosam gloriam in fico manducauit, quam ficum, non solum statim pulueri addictus est, sed & ignem, qui paratus erat diabolo & angelis eius, homini reprobo scelesti piaculi destinauit augurium. Nonne vanitate gloriæ deliquit, qui non ob inedia, sed ob ambitionem Deitatis de arbore interdicta comedit? Ergo illic à superbiæ esca, pulueris expectiatur reliquias: *Puluis es, & in puluerem reuerteris;* & quia ignis cinerem facit, in ignem peccator addicitur.

Gen. 3.

29.

Exod. 32. 1.

Hebræi idolum postulant in deserto, quod pro luce, luceque sit; & à superba Numinis pompa, afflecta turba vestigiis sequacibus intumescat. Exod. 32. *Dixitque ad eos Aaron: Tollite in aures aureas de vxorum, filiorum, filiarumque vestrarum auribus, & afferte ad me.* Cur ad aurea tributa, diuitiarumque scœnora populus sacrilegus condemnatur, & quid fictile Numen desiderat, pretiosa stipendia quod rependat, adigitur? Venti hydropisis populum fauciabat infirmum, & qui, postquam federat manducare, surrexit ludere, seu illudere, id est ab epulis se ad idoli turpitudinem prouocauit; vanitatem, quæ idolum est, in cibo adamauit & cultu. Ergo meritò de auri gloria conflatur idolum, cui in aures aureæ, gemmæque pretiosæ sint pro alimento; & cum vitulus sit, non paleis, non gramine, sed gloriosis diuitiarum pascuis alatur. Quid inde? Stetit Moyses, arripiensque vitulum, quem fecerant, combussit & contriuit usque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël. Cur fictile Numen, quod Israëlita stoliditas colit, postquam poplite verso adorauit, in stomachum per fauces transmittat, pulueremque prospectet, quod Diuina maiestate initiauit? Ut nosceret Hebræus, cineres esse gloriæ reliquias, & qui vitam de vanitate sustentare præsumit, mortalem puluerem in gloriæ ferculo manducare; nec solum puluerem esse vanitatem, quam sollicitat, sed & fieri puluerem, qui sollicitat. Certè qui puluerem mandit, obstructis meatibus, constipatisque venis vultum cadaueris mutatur, colorem cum facie dimittit, mortisque effigiem baiulat ambulantis. Spernat ergo Iudæus de superbiæ viuere vanitate, & deuoratis diuitiis annonam sacrilegam cumulare; dum videat & puluerem esse, quod edit & ex sordidis facibus de propria corruptibilitate admoneri. Quò aduoco illud tritum Hieronymi ad Fabiolam de Hier. vestitu Sacerdotis: *Vituli puluerem, quem adorabat Israel, in contemptum superstitionis in potum accepit, ut contemnere discat, quod in secessu proici videat.*

30.

Ioan. 6. 10.

Quam secus Dominus, qui solidos cibos, cum magisterio veritatis dispensat, & aërem conuertit in panem, ne homo panem vertat in aërem. Ioan. 6. *Discubuerunt viri in numero quasi quinque millia. Accepit ergo Iesus panes, & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus, similiter ex piscibus quantum volebant.* Vnde prodigiosa

prodigiosa quantitate cumulus quinque hordeacis panibus accreuit, qui tot implendis subseruiret inediis, totque copias copiosis conuiuij dapibus hilararet? Sunt qui censeant, materiam ambientis aeris formam alimentari cepisse, Dominicaque manu tangente, peruium & lubricum elementum in hordacei frusti salutarem iuisse soliditatem. O sacra œconomi diuini eruditio, quod aeris erat, in nutrimenta vertisse, & inanis venti reliquias, ne ambitiosè refluerent, ad inopiæ leuandæ suffecisse mysterium! At si venti superfluitatem miraculo liberali amputauit, cur tot fragmenta redundant? *Collegerunt, & implerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, & duobus piscibus, quæ supersuerunt his, qui manducauerant.* Si miraculo liberali studuit, gloriæ redundantiam abscedere (vnde fugit in montem, ne à benè pastis conuiuiis Rex efferretur) cur non taxauit prodigium, ne necessitatem excederet? Imò ne aëreus & phantasticus subcrefcens panis censeretur potuisset, opus fuit, quod ad Apostolorum onera redundaret, solidæque substantiæ maneret in cophinis monumentum. Superfluitas vanæ superfluitatis sustulit argumentum. Non vanum fuisse cibum, nec ex segete superbiæ conflatum, reliquiarum cumulus publicauit. Adest Chrysostomus homil. 14. in Ioann. *Non quidem hac ostentatio superflua fuit, sed ne phantasiâ existimarent, quod factum est.* Cur nec amplius nec minus nisi usque ad duodecim cophinos largitas exundauit? Vt in ipsa redundantia temperatam manum consideres, quæ cuique Apostolorum tergo onus legitimum adaptauit; nec ultra duodecim cophinos frustum vnum adiecit, vt duodecim Apostolis apta ministeria tribueret, nec aliquid vanitati pascendæ relinqueret. Pergit Chrysostomus: *Ego non solum admiror multitudinem panum, quæ facta est, sed & certitudinem superfluum, quia neque plus, neque minus fecit superfluum esse, sed tantum quantum volebat, scilicet duodecim cophinos secundum numerum duodecim Apostolorum.* Cur de piscibus nulla dicitur portio redundans? Panis, qui annonæ necessitatis est, largiori debet manu suppetere, nec scrupulosa taxatione teneri, sed mitiori benignitate præstari. Piscis palatum prouocat ad delicias, premia largitas est, vt quod futurum est oneri, subtrahas voluntari.

Qua arte, ista constitit multiplicitas panum? An in ore sumentium, frangentiumque Apostolorum manibus succreuit annona, vt de paucis frustis numerosa turba aleretur? Ne putes otiosam, quæ de impletis duodecim cophinis profertur, redundantiam fuisse, neq totum subito panum cumulum eripisse. Temperatè manus prodigiosa processit, quæ non de vanitate, sed de pane voluit suos saturare conuiuas. Ergo, ne vnquam superfluitas notaretur, quantum ex corbibus detrahebatur, tantum miraculosa reponebat potentia: nec antea erogabatur ad pompam, sed abundanti necessitati liberale donum seruiebat. Ergo quinque panes in Dominicis manibus usque ad complementum duodecim cophinorum creuere, vt cuiusque Apostoli functio, vnus cophini oneri leuando substaret. Vnde si diuinitus accrescebat, quantum discumbentibus præstatur, opus fuit, quod nec

Zerda in Iudith. Tom. I.

ad prospectantium oculos vanitas vlla exorbitauisset ad fastum, & quod peracto conuiuium tantum Apostoli collegissent, quantum acceperunt à Domino. Id benè cogitauit Maldonatus in capite 14. Matth. Sed eleganter id forsitan expendit Hilarius lib. 1. de Trinitat. *Subrepunt in frangentium manus quædam fragmentorum procreationes: non imminuitur, vnde perfringitur, & tamen perfringentis manum fragmenta occupant, non sensus, non visus profectum tam conspicabilis operationis assequitur: est, quod non erat, videtur, quod non intelligitur: solum superest, vt Deus omnia posse credatur.* Per Apostolorum manus fragmentorum subrepat latitudo: quod magis liberalis minister sui cophini exonerare nititur complementum, tantum de panis incremento sufficitur, nec tamen per os cophini exuberavit panum aceruus, vt alium corbem repleteret, & vanæ ostentationi proficeret. Disce conuiuandi artes; nec rerum Creatoris in pascendo disciplinam à mentis oculis dimoueri permittas, qui sic aërem conuertit in panem, vt panem noluerit in aërem vanitatis iuisse.

Tribulationum caligo, libita cecitas quasi visibilitatem Deo conciliat.

SECTIO V.

VIDENTÆ Diuinitatis compendium 31.
voluntaria cecitas est, & quod magis
tribulationum puluere oculus obcæcatur
videns, eò altius in cœlestis claritatis intuitum
abstergitur. Fallimini, ô Hebræi, qui Holofernis
seruitium ærumnis obsidionis præponitis, mor-
temque exosi, quæ lumina claudat, Dæmonis sub-
ire tyrannidem, Assyriumque prælegitis iugum:
Melius est, vt captiui benedicamus Dominum vi- Iudith. 716.
uentes, quam moriamur, & simus opprobrium omni
carni. Imò clariùs Dominus benedicatur, cum
clariùs videtur, & dum in vmbra ærumnosæ mor-
tis cæcutiunt oculi, quædam ipsi Domino visibi-
litas conciliari putatur. Ioan. 8. publico se Do-
minus Iudæorum conspectui præstitit & iudicio,
si forsitan quis crimen illi potuisset obicere: se
Deum ab innocentie candore, ab antiquitate præ-
conatur naturæ: illi præ supercilij elatione incre-
duli, lapides in vltionem arripere non verentur.
Iesus autem abscondit se, & exiit de templo. Qui Ioan. 8. 59.
potuit coram iniectis oculis se occultare, & stu-
diosam sui obseruationem effugio, lapsu elude-
re, quem Phariseorum Sacerdotumque sedula
curiosaque frequentia: non solum manibus, quas
lapideus imber armabat, sed & oculi custodie-
bant? Profectò inuisibilem se reddidit intuenti-
bus, rapuitque à luminibus species sui; ne vel cor-
pus conspicerent, quod sub visus ditione erat, qui
non extra corpus mentem ad Deitatem leuabant.
Plectitur visus, & ab apertis oculis propriū amo-
uetur obiectum, vt constaret Deum esse, qui à cæ-
citate conspicitur, non à visu. Theophyl. ibi, for-
san ex Theodoro Heracleensi apud Maldonatum, Theoph.
*Secessit profectò non in aliquem templi angulum se
ipsum inflectens, neque retro murum aliquem aut co-
lumnâ latenter abdens, sed Diuina potestate iis, qui
illi insidiabantur, inuisibilem se reddens, per medium
ipsorum transiens, à nullo visus.* Nobile argumentum
Deitatis, sacrum corpus, quod inuasit, ab apertis

Iudæorum auertisse luminibus, ne terrenus intuitu explicitis ambitiosè palpebris, Deitatis sorte frueretur. Ergo Domine si è sinu Patris, ubi à temporibus æternitatis latuisti, te visibilem hominibus elargitus es, redde visui, sacræ humanitatis conspectum, ne te mortalium oculis diutino latibulo subtrahas. Quid agat videri cupidus? Continuo subdit Euangelista:

Ioan. 9. 1.

Et prateriens Iesus vidit cæcum à natiuitate, & interrogauerunt eum Discipuli, &c. Cur tam illico se visibilem exhibet, qui Phariseorum apertos oculos defraudauerat? Quoniam cæcum in vicino templi disposuit, ut qui coram videntibus non videbantur, coram cæco ab omnibus videretur. O perspicax cæcitatæ acies, lucida nox, claritas tenebrosa, testisque pupillis retegendi Deum artificium? Ergone cæcus visibilem reddidit Dominum? Certè agnitudinis causam Discipulis interrogantibus: Res-

Ioan. 9.

pondit Iesus: Neque hic peccauit, neque parentes eius, sed ut manifestentur opera Dei in illo. Parumne opera? Imò & ipse Deus; siquidem manifestus Christus apparuit, qui inter videntium oculos se occultauit in templo. Quid hac cæcitate luminosius? Si cæcitas hæc in hanc sortem destinata permanet, annè poterit cum præstiti visus beneficio contendere de miraculo? Errorne artifici naturæ imputabitur, quodd intra vuluæ genitalis arcanum amissum oculos non tetendit, nec ocularem temperauit crystallum, sed arescens organum dereliquit? Imò si cæcitas hæc vel ipsi Deo ad visibilitatis fauorem videtur præstitisse suffragium, non minus beneficium fuit, quam oculorum redditio: non errauit natura, sed gratia per cæcitatem, ad Dei conspectum, tramitem clariorem effecit. Chrysostomus homil. 55. in Ioann. ad illa verba: *Vt manifestentur opera Dei.* Ergo iniuriam propter Dei gloriam accepit? Ego verò etiam ex cæcitate beneficium accepisse dico. Vidit enim interioribus oculis. Quid oculi Iudæis contulerunt? Maius supplicium, cum videndo cæci essent. Quid cæcitas huic obsuit, propter quam videt. O benè! libitæ cæcitatæ hæc gloria est; hæc aperti ad terrenum intuitum, luminis pœna: ignorat visus, quod cæcitas intuetur. Claude oculos, mortis cogitatu, à sæculari luce recede, in Deitatis sorte perficies.

Chrysost.

32. Precatur Moyses. Exod. 33. *Ostende mihi faciem tuam.* Ast Dominus: *Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & protegam dextera mea, & videbis posteriora mea.* Cur expetenti faciem, dorsum obicitur, sacrique vultus candidatus tergo donatur? Nihil in spiritu posterius est: ad quantitatem corpoream profunditas pertinet, non nisi corporis scapulae sunt. Deus spiritus est, nulla cum carnis lineamenta distendunt: quid est quodd Moysi posteriora promittat, nec tamen, nisi cum intra petrae foramen, sepulchralemque cavitatem deliteat adeoque ab oculorum functione desistat, ut lucem non solum lapis, sed & iniecta manus amoueat? En diuinæ visibilitatis compendium. Homo à carne eximitur, à pondere corporeo leuatur, tam exuētus & aridus, ut per petrae rimulam valeat intrare; tam defunctus sæculo, ut sub petrae cavitare, quasi sub monumento iaceat: & tamen Deus adeo se tunc visibilem exhibet, ut se sub symbolo corporis, quod proprium oculorum obiectum est, præ-

beat, & posteriora se habere in profundæ carnis innuat iudicium: ut liqueat, quantum voluntaria cæcitas valeat, quæ Deum sibi visibilem reddit. Vides? Matt. 17. *Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias.* Moyses, qui defunctus iacebat, è petrae foramine supra Thaboris petram adducitur; ut qui iam oculos cæcæ mortis clauferat ad imperium, eos in Dominica carne satiaaret, Deique posteriora, nempe corpus Christi prospiceret, qui se adeo conspicabilem præbuit, ut, ne lux, quæ oculorum adminicula est, distaret, Sol pro facie fuerit. Tertul. libr. 4. aduersus Marc. capite 22. *Tunc videbis posteriora mea. Non lumbos, nec suras, sed quam desiderauerat gloriam in posterioribus temporibus reuelandam, in qua facie ad faciem visibilem se ei reponit, in specie utique hominis, quam erat gestaturus, non in enigmate.*

Peccator à rationali discursu se prodit extorrem; nec vnam scit elicere consequentiam.

SECTIO VI.

STOLIDITAS & peccatum non re dissident, sed vocabulo: iniquus & stultus non agunt numerum, cum sint vnum.

A rationis censu ablegatur quisquis æruginè proterua vitiorum, repositorium mentis corrodit. Extra metam lucis abigitur, qui non oculis fungitur, nisi in tenebris. Apertis palpebris sceleratus cæcutit, qui, dum solam videt illecebram, densas umbras palpat erroris. Quid te iactas de nobilis acumine ingenij, de phalerati stylo sermonis, quodd labra in Musarum fontibus proluxisti, quodd lepore, & salibus litteraria pascis cōiuiua, quodd vrbane & comptè crispas eloquia, quodd de ignibus cœlestibus, syderumque stationibus sine compari tractas, quodd perfundis luminibus orationem? Si peccatores, despis, stultescis, insanis. In quaque syllaba de ignorantie turpitudine te conuincam, utpote qui claudicante ratione cæspitas passim, & corrente periodo, tandem in inscitie probationem procumbis. Vix in piaculum incidunt Bethulienses, cum sine sensu & ingenio amputata verba confundunt, syllabasque aduersantes contexunt, & amentium, socordiumque more sine discretionis vinculis & textura pandunt apertissimam ignorantiam, vers. 15. *Congregate vniuersos, qui in ciuitate sunt, & sponte tradamus nos omnes populo Holofernīs.* Melius est enim, ut captiui benedicamus Dominum, viuentes, quam moriamur, & sinus opprobrium omni carni. Ergo præ columitatis spe vitam adamant inter compedes, præeliguntque mancipati Tyranno, quàm iniuriam sitis subire. Benè. Expecta quid post breue interstitium subdunt, v. 17. *Contestamur hodie cœlum & terram, ut iam tradatis ciuitatem in manu militia Holofernīs, & sit finis noster brevis in ore gladij, qui longior efficitur in ariditate sitis.* Quid est, ô stoliditatis ignauia, sic nuper prolatum stylum inuertis? Mori te sub siti dolebas, viuere sub Holofernīs iugo clamabas, iam sitis ariditas productior est vita, cedesque propriissima trucis Holofernīs potestas. Quid? Currente sermone iniquus capitur in inscitia, scelerisque socordia celeriter prodit ignarum.

Hinc

Hinc dum homo, qui de scientiæ iubare cum sapientibus spiritibus contendebat, præbuit assensum subdolo dæmoni, & inhibito pomo palatum, à rationis officio mansit extorris. Psalm. 48. versicul. 13. *Homo cum in honore esset, non intellexit.* Cur quid non intellexit adicit Vates; Ne exceptio confirmaret mansisse in mentis officio. Cur intelligeret, qui Deum suum, cuius natura in intellectione est, inaniter temptat, scientiumque Deorum numerum vestigauit, cum qui plures Deos scire contendat, nesciat & vnum. Egregiè Iuditha inferr. capite 8. versicul. 18. *Quoniam non sumus sequuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum; & adorauerunt deos alienos.* Extrema malæ mentis ignauia! Verè non intellexit, qui sic intellexit. Obseruauimus inibi in commentario literæ energiam. Si Deus suus est, postquam dereliquit, quid derelinquere valuit? Nequit derelinquere suum, qui idè verè suus, quia verè Deus: quod si suus est, etiam dum temnit, verè Deum esse fatetur, utpote quoniam Deus suus est, non ex arbitrio habentis, sed ex natura Creatoris. Hinc subtiliter adicitur: *Et adorauerunt Deos alienos.* Adhucne alienos adorauerunt, etiam postquam suos adoratione effecerunt! Adhuc: quoniam qui nunquam dii sunt, semper alieni erunt. Vidoris qualiter desipiat homo qui Deum suum linquit, & adhuc suus est, & deos adorat alienos, qui etiam alieni sunt, dum adorat. Non miteris. Qui peccator est, inscius est, intelligere nescit, qui scit errare. Quæ consequentia, Deum suum derelinquere, ut Deus colatur alienus, si semper alienus hic, semper suum ille? Inconsequens est, qui ab stultitia peccati desipuit.

34. Homo & Angelus intellectu pollent; hic vno intuitu statim callet, quidquid inlatet in obiecto; ille fune ex rationali discursu tentus, ex præmissis consequentiam efformat; sensim & per frustra discerpit, quod vno non præualet haustu. Eheu! Postquam præuaricatus est, mentis hebetauit vigorem, discursum arrofit, consequentiam elicere nesciuit. Subtristes voces rauco murmure infernus emittit: *Ergo errauimus à via veritatis.* Qualene scholasticum gymnasium istud, in quo toties insonat ergo? Quisne in litterario puluere arguit? Vix animam agit impius, cum prima vox, quam efformat, ergo est. Quæ causa? Quoniam in vita nullam habuit consequentiam. Ingeminat illic, quod defuit hic; & quasi vltima solum propositio, dum in viuis agebat, defecisset, statim elicit toties ergo repetens, quoties de stoliditate punitur: complet ibi syllogismum, quem semper truncavit in vita; quippe qua peccator, insipiens fuit. Nonne audis? *Talia dixerunt in inferno hi, qui peccauerunt.* Vno verbo, etsi barbaro rem explicuit Ropertus Olkot verusculus auctor: *Iam consequentia nalis.* Melius ipsi huic fauent cogitatu dicentes: *Et sol intelligentia non est ortus nobis.* Intellectio lumen est, cuius splendore radiis diuinæ similitudinis mens nostra depingitur. Quid est Solem non ortum fuisse peccatoribus, qui elicere intellectualem consequentiam nescierunt, nisi quod rationalis luminis radius à peccati tenebris obscuratus paluit? Sic Magnus Gregorius lib. vigesimoquarto Moralium capite duodecimo: *Omnes impij in Zerda in Iudith. Tom. I.*

extremi die iudicij cognita sua damnatione dicturi sunt: Ergo errauimus à via veritatis, & Sol non est ortus nobis; ac si aperte dicant: Interni nobis luminis radius non refulsit. Quid infœlicius, in medio Sole cæcutire, & in lumine, sicut in tenebris cæspitare? homo ratione pollet, utpote rationalis, qua homo; nequiuit orbari à lumine, quod sustentat; cum ratio lumen sit, quod signauit in anima spiraculum vitæ.

Ea peccatoris inertia est: cadit ab homine, qui cadit in culpam; in feruentioris Solis rota nox illi suffunditur, & in flagrantioris iubaris æstu densas tenebras pro splendore experitur; cum tamen iustus in vestibulo tenebrarum lucis præsentiat exordium. *Vespere autem Sabbathi, qua lucefcit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalene & altera Maria videre sepulchrum.* Imò vespere non lucefcit; imò cereus est, qui ad Solis cadauer, sepulchrumque super tenebris, quasi super fusco tumuli insidet apparatu; non lucem parturit, sed noctem; diem finit, exordium obscuritatis est. Considera hæc contraria: Patitur Dominus, & ab hora sexta tenebra facta sunt super uniuersam terram usque ad horam nonam. Quæ inuersio naturæ hæc? Noctis exordium, Domino resurgente, lucefcit; meridies lucidus, Domino patiente obscuratur; cum arduus Sol mediam cœlorum arcem æstu feruentissimo terit, nox spargitur: & in noctis vestibulo lucefcens exoritur dies. Peccator & iustus in causa fuit. Si iustus querit Dominum resurgentem, cur non à sapientiæ luce exordium noctis illuminet, & ex mentis facula reliquias splendoris mittat in orbem, ut vesper lucefcit & inchoet diem? Si cæcus Iudæus Deum suum cruci inhonorè figit, & inter Deitatis miracula hebes & socors à luce rationali dehiscit; cur non in medio Sole tenebras sentiat, ut obscuritatis caliginem, qua intus sordet videat extrinsecus depictam in die. Appositè Chrysologus sermon. 75. *Vespere, qua lucefcit. Vesper finit, non inchoat Diem, nec lucem parturit, sed tenebras: sed hic elementorum auctor, elementorum vices mutat ut in resurrectione Domini totum diuinum sentiat, nil humanum. Denique resurgente Christo, fidelibus lucefcit vesper, dies infidelibus tenebrefcit: discipulis nox mutatur in diem. Iudæis dies veritur & mutatur, in noctem. Ab hora sexta tenebra facta sunt.* Si sic in media luce, rationalis intellectus radios obscurat homo, quid quod absque consequentiæ rationalis lumine in peccato caligans, in tenebris & in umbra mortis degat, illicoque cum descendit in Orcum, repetat ergo, quæ consequentia dictio est.

Imo adhuc in inferno erat, qui errare non uult in vita: stultus est in pœna, qui stultus in culpa; neque in igne abstergit rubiginem, quam incussit socordia. Cur diues ille, qui ab epulis nimium saginatus adipem, obesamque pinguedinem flammis gehennalibus, ut cæsius arderent, iniecit; cur, inquam, eas preces ad Abraham fudit: *Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, quia crucior in hac flamma?* Si in flamma es, quid poterit ille ad te descendere, & pro gehennali situ finum pacis mutare cadendo? Desipis adhuc epulo; desipis. Mirum est, quod in inferno cum sis, ignores, post vitæ curricula, animarum receptacula immutabili statione manere: quæ quisquis semel incoluerit, vagâ nequiuit mobilitate mutare.

Chryf.

mutare. Benè actum est, ô diues? Si sic abundas in culpa auarus, heluo, crudelis; quid quoddam pristinam stoliditatem serues adhuc, & quando ceteris agnitio est, tu desipias? ignoras, quale tempus in malis præscriptum sit, qui quale tempus in bonis ignorasti. Do Chrysologum sermon. 66. *Insuper ergo diues putat apud inferos mutare loca, quando hic agendo homo benè vel malè, ibi sibi terminum aut pœna aut quietis indicit. Stultus in vita diues, stultior inuenitur in pœna: & qui bonorum suorum nesciuit tempus, nec malorum suorum tempus miserandus agnoscit.* Si liuore in Lazarum æstuabat, eaque flamma, quam accendebat inuidia diuini gehennali cremabatur in rogo; quid speras à diuite, rationis vsuram, & mentis officium? Obtundit obstinatio intellectum. Quàm ineptè gloriaris de ingenio, qui vel luxuria frangeris, vel liuore attereris, vel ambitione euanesces! Quoniam acumine polles, vt nugis, & salibus pungas honores, vt callido actu tendiculas pares infanti, vt absconditam pulchritudinem reti libidinis capias, vt lites moueas, & criminationibus impleas tribunalia, de intellectus nobilitate te iactas. Falleris, stolidissimus es, cum fatuis abibis, vt lampadem nutrias de venali liquore. Si erras, quoties peccas; totiesque peccas; quale scientiæ tuæ, superest tempus.

37.
Ioan. 8. 46.

Si sic inconsequens & illiteratus peccator est, vt quid consequentiam à Iudæo Dominus inuestigat? *Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* En syllogismus vrgens & agitans intellectum subtili aculeo ad assensum. Non potuit argumentum concipi vehementius & virilius. Infallibilitas fidei in diuina innititur veracitate, quam duplex propositio componit: *Deus nec falli potest, nec fallere*; non falli, quia summa veritas; non fallere, quia summa sanctitas siue suspecti nominis natio. En vtrumque in Domini epicheremate. *Quis ex vobis arguet me de peccato.* En innocentis sanctitatis sublimitas: *Si veritatem dico vobis: en veritas.* Quàm efficax consequentiæ vis! Nequit nisi stupidus, contra hunc stimulum calcitrare. Et tamen prospice, qualem ex illa gemina præmissa Pharisei eruunt consequentiam: *Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu; & demonium habes?* Emphaticum est illud: *Nonne*; quasi ex vtraque illa propositione, perspicua sequela fuisset. En syllogismus: peccatum non habes, mentiri nequis: ergo dæmon es: Quid stultius? nam de dæmone eadem fermè periodo dixerat Dominus: *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Si homicida, peccator; si absque veritate, mendax.

Ioan. 8. 48.

Ioan. 8. 44.

Quam facilè te capio in sermone, stultissima concio Iudæorum: verba tua pharetram onerant, vt te feriant: *Nonne bene dicimus nos, quia demonium habes?* Non benè, sed stultissimè dicitis. Expectate. Respondit Dominus: *Ego demonium non habeo, &c.* Amen dico vobis: *Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit æternam.* Tunc illi: *Nunc cognouimus, quia demonium habes.* Si nunc cognouistis; ergo antea nondum noueratis: quando igitur dicebatis: *Nonne benè dicimus nos, quia Demonium habes,* euidenter protulistis mendacium, quod nondum noscebatis dicentes. Iudæe, si loqueris, quod ignoras; ignoras sanè, quid loqueris: tua te stoliditate retrudi. Qui benè dicit, Dominus est, qui te ex parte diabolo, qui mendax est & pater

eius, esse perhibuit. Si quia vitam redonat æternam, dæmonem nuncupatis; si mortem minaretur, Deum esse fide stabili crederetis? Quid erogamus calamum cum ignaro? vocum elementa non tenet, audita discutere non proualer, quoniam procax liuor discursum amputauerat Phariseo. Scitè Chrysologus sermon. 131. *O quantum oculos claudit liuor? O quam durè amputat obstinatio rationem! Nunc scimus, quia demonium habes. Iudæus non discutit audita: dæmon mali auctor mala promittit, nec vult æternos esse homines, quos nec temporales esse permittit. Ergo non est dæmon, sed Deus est Christus, qui redonat, quam donauerat, vitam, & Verbo suo æternos fecit homines, quos persuasionem suam diabolus fecerat temporales.* Enuclea illud: *O quam durè amputat obstinatio rationem! Amputare quidem refecare est, & partem findere à parte.* Ratio hominis, vt pote discursu pollentis, præmissis vtitur & conclusione: dum ergo aliqua ab eo propositio amputatur, dehiscit discursus, fatiscit ratio: si consequentia pars est, quæ amputatur; irrationalis torpet homo, qui sic inconsequens. Time, quoddam brutescas, si toties inconsequens fias, quoties peccas: quippe à cognitione per fidem, conclusionem boni operis, quam elicere debebas, amputasti. *O quantum oculos claudit liuor! Demirare conuitij ineptiam.* Spondet Dominus vitæ æternitatem, & statim Iudæi Samaritanum compellant. Quid loquimini, stulti? Potius Samaritani eandem mortem animæ ac corpori dabant, nec vllum sæculum animæ durationi superesse credebant. Obseruat Origenes in Caten. Orig. S. Thom. Ioann. 8. *Dignum est querere, quomodo cum Samaritani secula futura denegent, nec animæ durabilitatem acciperent, ausi sunt Samaritanum dicere Saluatorem, qui tot & tanta de resurrectione & iudicio edocuit.* Deses est & insipiens culpa, insanit, ineptit.

Consequentiam vnā in vno peccatore bonam inuenio; sed quam iniquitas statim turpauit. Ex Iudæorum accusatione sciscitatur Pilatus Dominum: *Tu es Rex Iudæorum?* Ille: *Regnum meum non est de hoc mundo: nunc autem regnum meum non est hinc.* Tunc præses: *Ergo Rex es tu?* Adeo bonam intulit consequentiam, vt annuerit Dominus iuxta lineas rectitudinis intulisse, quasi logico ingenio: *Tu dicis, quia Rex sum ego.* Sed ne mireris rationale ingenium in peccatore; considera, quot concurrerint vt vna bona euaderet consequentia. Triplex propositio fuit, altera Iudæi accusantis, altera Christi asserentis; quid quoddam rectè & fœliciter tertiam adiciens, bonam subdidisset Pilatus? Rupertus libr. 13. Rup. in Ioann. cap. 18. *Hoc rationalis homo cum esset, videbas consequi, vt si regnum eius non est hinc, aliunde sit, & undecumque regnum, regnum utique sit. Idcirco per conclusionem inferens: Ergo, inquit, Rex es tu.* Itaque proposuit accusator Iudæus, assumpsit Christus, conclusit Pilatus. Iure rationalem nuncupauit, qui sic conclusit. Sta rationalis homo, ne in cognatam peccato cadas stulticiam. Imò quid sequitur, attende. *Dixit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiit ad Iudæos.* Benè intellectus concurrerat in discursu; cur sic iam fatigatus occumbit, vt de veritate quæstionem obtruncet, qui totum syllogismum absque amputatione compleuerat? Quoniam citò scrutans, scrutinio defecit: durè amputauit obstinatio rationem, intellectum corrodit iniqui

Chryf.

Orig.

38.

Ioan. 18. 36-37.

Rup.

Ioan. 18. 38.

iniquitas. Qui consequentiam duxerat rectam, quam prauam illicò ducit: *Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit.* Proh dispar ergo! Intulerat nuper: *Ergo Rex es tu:* iam infert *Ergo flagellandus.* O quot alis mens euolat ab iniquo! Vix assurgit, cum deprimatur; vix acuitur, cum hebetatur Vbi piaculum est, etsi rationis aliquam scintillam te vidisse putes, spectrum est, euandus fefellit fulgor: non nisi iustus, sapiens est.

Exaggeratur peccatoris inscitia.

SUBSECTIO vnica.

E c par est socordiz peccatorum argumenta deserere, vt ad stultitiz imaginem perhorrescas, & qui ingenio nulli cedere blandimento gloriæ contendis, à sceletum insipientium caligine expies animum vt intelligas. Audi cumulum ineptiarum, quas impetus peccati congeffit.

Exod. 32. 1. *Exodi 32. vers. 1. Aaron Aaron fac nobis Deos, qui nos precedant, Moysi enim huic viro, ignoramus quid accideris.* Si Aaron scit facere Deos, cur non erit? Nobilior est opifex opificio. Si manus est artifex Deitatis, cur non de Diuinitate gloriabitur? Adoretur Aaron, quid opus est igne, quid metallo? Si pro Moyse abscessu Deos efflagitant, ergo Moyses Numen est: quid potuit accidere Numini in dedecus Deitatis? Si recentes Deos exoptant, ergo iunior suis cultoribus Deus exoritur. Cur in socordi populo opus rationis vestigas, si qua flagitiosus est, ignarus est? Lippom. in Car. Exod. 32. *Audisti vnamquam verba magis hominum sensu carentia, ac stupida mentis indicia, velle, quòd homo quispiam Deum faciat, & quem vti vnum & verum amare nesciunt & colere, plures sibi Deos effingunt & prostituunt:* Adhuc rudior stoliditas, Erumpit vitulus, clamatque præco: *Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Egypti.* Singulæ voces geminæ ineptiæ sunt. Si vnus vitulus, cur plures Dij? Si ex metallo conflatus, quod nuper pendebat ab aure, ardebat in auro, cur iam Dij? Si recenter effingitur, quipotuit à pristinis seruitutis eripuisse compedibus? Si bos est; quipotuit in vndis rubentibus sepeliret, à quibus religiosus adoratur obsequiis? Si ex Memphiticis censibus & spoliis conflatus est, potius Iudæos in Egyptum miserè reuocaret, à qua amotis diuitiis fugaci recesserunt vestigio. Pergit Lippomanus: *Quæ maior iniquitas & stultitia fieri potuit, quam statim acclamare: Hi sunt Dij tui &c.* Vbi honoris gratia plurali numero explicant, vnum Deum, nouum illum aureum suum vitulum, & ex auro, quod Dominus Deus eorum illis tradiderat, spoliatis Egyptiis in iniuriam Dei, Deos Egyptios colere, quos sanè suo bono senserant prostratos & victos.

Ergo si sic inualuit socordia; contendit sapientia Dei, vt de stoliditate plectat; & ingeniosa prouidentia stupidam brutescens populi ostendat ignauiam. Nonne petiere caput, quod illos duceret, diuinumque principatum, qui præiret: *Fac nobis Deos, qui nos precedant?* Quale idolum emergit ab igne? Vitulus? non totus, sed vituli caput: quare caput bubulum

appellat Hieronymus in Amos. 5. Ambros. Hier. epist. 62. Lactant. lib. 4. Liquer: nam Apis, seu Serapis Egyptius erat bos, qui colebatur: & tamen solam bouis faciem significat. Cur, si placer, tantum vituli caput conflatur? Quoniam ipsi caput, quod duceret, expetebant. Euasit bubulum caput, vt illorum neceretur ad membra, cui tanquam reliquum corpus continui, vnum cum suo capite brutum efficerent; qui sic ineptiebant, iumentis insipientibus comparati. Aptè Chrysologus sermon. 29. *Aurum Iudaicum populum suo captiuauit aspectu, vt hoc esse Deum crederent: sic conuertit homines in iumenta, vt vituli caput, caput suum crederent, & omnium rerum capiti caput pecudis anteferrent.* O bellè: *Vt vituli caput, caput suum crederent.* Brutescis Hebræe; habes quod petisti; bubulum caput, tuum vocas, & trunco corpori superponis. Vicit contempti Numinis sapientia; iam bos comedens paleas totus es: à capite te censeo: nequit ceruix bouina, sicut nec equina, humanis humeris copulari.

Respice Egyptiam castum iuuenem ad illicitos pellicientem amplexus: *Dormi mecum*, ait. Quam lubricè cecidisti lasciua; quæ in lectum cadere impudicum primâ voce cupisti! Sic mancipio tuo manceps libidinis inseruis, quæ domina es? Pulcher & pulchritudine castior adolescens stadium illecebræ nudus decurrit; deserit in adulteræ manu pallium; &, vt illam, quam libido nudauerat, regeret, nudare se à castitate defensus, non erubuit. Laciniam vestimenti petulans mulier compresserat, sic exarserat in amore lasciuens, vt vel portionem vestis sibi cuperet prostituere, saltemque partem habere cum adolescentis indumento, si cum adolescente non potuit. *Qui relicto in manu eius pallio fugit, & egressus est foras.* Benè prius fugit antequam egrederetur: oculis & animo iam fugerat à cubili, antequam præ celeritate, corpore posset. Quid illa? Libidinem transfudit in iram, & impurum sanguinem, quem nequiuit voluptati concedere, iræ concessit. *Cum vidisset mulier vestem in manibus suis, & se esse contemptam, vocauit ad se homines domus suæ, & ait: Ingressus est ad me, vt coiret mecum: cumque ego succlamassem, reliquit pallium, quod tenebam, & fugit foras.* In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito, & ait: *Ingressus est ad me seruus Hebraus, cumque audisset me clamare, reliquit pallium, quod tenebam, & fugit foras.* O quale argumentum efformat! qualem cupit fidei elici consequentiam? In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito. Dum collidebatur ad flagitium, quisne alterius vestimentum tenebat, fœmina, an iuuenis? Benè vt ad fidem excitet, clamat fœmina, se è pallio iuuenem tenuisse: *Pallium, quod tenebam, ait, non quod tenebat: ergo iuuenis non fœminam prendit; ergo à fœmina prensus.* Errauisti lascina: tuomet argumento petisti: peius discurreis, quæ malè, vt teneres iuuenem, cucurristi: fœlix ille vindexque sui se probauit infontem, cum in pellicis manu vestimenta reliquit: qui nihil tui apprehendit, non te prendere concupiuit. Incassum, ne nimis stoliditatis accuset fœminam Caietanus, ait: *Reliquit pallium, quod tenebam; iuxta Hebraum habetur, penes me. Non enim fatetur mulier, in manibus tenere pallium, ne contra se ipsam iudicium proferret.*

proferret; sed dicit quod penes se reliquit Ioseph vestimentum suum. Inutilis pro impudica foemina vindictio! quasi quæ in turpitudinis æstu, igneque obscuro se amabat immergere, iudicio rationis pollere posset, ne aduersus se proferret iudicium. Si quod illa tenebat in collustatione ad libidinem, iuuenis vestimentum est, se aggressionis condemnat, cum se nititur excusare. Vides. Textus ipse, levis fidei accusat maritum, & ut nimium credulum nimis insinuat: *His auditis Dominus, & nimium credulus verbis coniugis, iratus est valde.* Cur nimium credulus, si capilli foeminae à vittarum carcere soluti, lachrymis oblita facies, vox præ singultu rauca, pallium iuuenis contra iuuenem nimium agebant? Imò nimium credulus fuit, qui à pallio in manu coniugis tento coniugem non damnatur. Ausculta Basilium Seleuc. orat. 8. *Luxuria dux diabolus una cum muliercula denitutus aliò rursus arma vertit, amorem in aram conuertit, & ex impudenti desiderio prouidit arma & ingnamque accusatricem suscitatur. Illa vestem ostentans fidem facit. O inexpectatam maledicentiam! Cum pallij quo manus accusantur, sit gestatrix, lingua accusanti creditur. Argutè cogitauit. Foeminae stoliditas adhæsit marito: prauum illa in argumentum fidei, argumentum construxit; insipide ille gestanti pallium vxori fidem prodegit: si intra domum peccatum est, quale potest rationis lumen intra domum lucere?*

41.

Ad aliam vestem pudici iuuenis gradum facias. A fratribus sanguini eius inhiantibus vendatur, & ut patrem eludant, in sanguine hœdi tunicam tingunt, à fera deglutitum dicentes: *Tulerunt autem tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderunt, tinxerunt, mittentes qui ferret ad patrem.* Anne liuoris foelix ingenium? Imò quam hebes in suomet acuminis astu! Si fera deuorauit Ioseph, nonne indutam vestem vel sepeliret in ventre, vel spumofam redderet & laceram, in plures plagas segmentaque discindens, quæ bestia deglutitis carnibus euomisset? Quæ tota vestis impercussa, si nec pes nec manus iuuenis inuenitur? Sic eiulat pater apud Philonem in lib. de Ioseph: *Vestis pueri ad patrem perlata est: ex ipso non membrum, non frustum, vel non minima reliquia, totum deuorant bestia, nihil superest, quod sepulchro inferatur.* Equidem discissam vestem allatam fuisse, ut illic mendax non innotesceret dolus, adstruit Caietanus: *Oportet vel significari, vel subintelligi, quod lacerauerunt vestem illam, ac si fuisset à fera lacerata, ut omni ex parte fingerent Ioseph occisum fuisse à bestia.* Cui obseruationi arridet Philo: Allata enim fuerat tunica lacera, cruentaque foedum in modum. Verùm quid opus est conatu, ut ab stoliditatis suspicione liuor abluatur, & cum eò stultitia perueniat, quod inuidia, & mentis fiat extorris, qui veritatis? Textus sacer, qui nihil subtrahit, non occisionem hœdi, non sanguinis insersionem, non extraneum nuntium ad patrem, si seridè lacerauissent tunicam, subtiliisset? Imò versipelle ingenium ignorantia condemnat, & astutiam de stoliditate plectit, dum deuoratum iuuenem finxisse memorat, vestem tamen, non segmenta vestis, ad patrem delatam. In retibus suis capitur dolus: si vestis integra est, integer superest Ioseph, non fe-

ram paut, nec enim fera deuoratura, quod exueretur, expectaret. Venustè S. Ephræm de S. Ephr. laud. Ioseph: *Non te deuorauit fera, nam vestis utique tua in partes discissa fuisset: nec enim ut prima exuereris, expectasset.* Sibi figmenta nocent: sciola ineptit inuidia, & dum dolum concipit, stultitiam parit.

O stultissima gens Iudæorum, à venditoribus Ioseph progenies nequam! Illi vendiderunt imaginem, tu prototypum emis, & in sacrilego contractu tot ineptiis scates, quot culpis. Sanguinem iusti triginta argenteis emunt: commercij derestabilis poenitet perfidū piaculi negotiatorem: denarios restituit: ast illi: *Non licet eos mittere in Corbonam, quia pretium sanguinis est.* O quam desipis Pharisee! Quid loqueris, fatue? Si religiosus Corbonam cruentare non audes, quæ totus sanguine natus? Benè cogitasti; sed perfice rationis discursum. Si tollere non licet pretium, utique nec Iesum sustollere, homicidiumque peragere licebit. An venerabilius pretium sanguinis, quàm sanguis! Si pretium in Corbonam non licet proicere, utique minùs proicere sanguinem licebit. En quali caligine obruit iniquitas intellectum. August. de passion. Aug. hom. 5. *Ecce Iudæorum improbitas condemnat admissum, & non condemnat sacrilegium. Si tollere non licet pretium, cur implere festinas homicidium? Pretium innocentis sanguinis in Corbonam non licebat mittere, ipsum innocentem licebat occidere? Polluunt manus sanguine, pretij contractu polluerentur; cum tamen pretium substitutio quædam & representatio rei, pro qua penditur, sit. O stulti! Dum pretium sanguinis appellant & recipiunt, rescissum esse contractum ostendunt: restitutio pretij rescindit emptionem: non igitur licebat ultra progredi, siquidem pecuniaria causa agebatur. Cur ad occisionem nefaria perseuerantia contendunt, si nulum ius illis inerat aduersus Iesum, nisi ex emptione, & emptio rescissa est? Si flagitiosus liuor ignarus est; non mireris, emptionis legem ignorare: inscitia & flagitium vnum sunt. Ambros. de Ambros. Iuda. *In pecuniariis causis refuso pretio ius soluitur: hi pretium recipiunt, & sacrilegium persequuntur, pertinacibus studiis sanctam sibi vendicant sanguinis auctorem, cum refunderet venditor sacrilegi mercedem.* Sed qui Filium Dei crucifigunt, quali non insipientia torpescant: nam eò Filius, quod Verbum, eò Verbum, quod Sapientia: quis autem sapientia hostis, nisi insipientia est? Nos predicamus Christum crucifixum, Iudæi quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Cuiusne stultitia? Crucifigentisne, an crucifixi? si crucifixus sapientia est, quis ne crucifigeret nisi stultitia? Idèd subditur: *Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem atque sapientiam.**

Quid quodd in Iudæo crucifigeret stultitia, si vel ipsa verba, quæ patria lingua construxit, se ignorauisse sollicitat, ut vitium cordis serperet ad labium, & dialectam dedisceret, quam dedit natiuitas? Clamat Dominus in ligno: *Eli, Eli, lamma sabathani?* Et illic stipans turba Iudæorum: *Eliam vocat iste. Sine, videamus an veniat Elias liberans eum.* Qui sic ineptiebant, anne patrij characteris didicerant linguam; anne Hebraicè nouerant, qui sic oderant? Imò quia oderant, dum linguam aduersus Christum Dominum acuebant, propriam linguam ignorabant.

Eli

Gen. 39. 19.

Seleuc.

Gen. 37. 31.

Philo.

Caiet.

42.

Matth. 27. 6.

Aug.

Ambros.

1. Cor. 1. 23.

43.

Matth. 27. 46.

47. 48.

Eli etenim vel pusionibus Hebræis cognita vox erat, quæ Deum significat. Equidem Romani milites crucem circumdabant; & ut affixum cruci crederent infirmum de infirmitate incusant Iudæi; etiam cum patrij sermonis, & propriæ disciplinæ dispendio. Quid quodd stultus & inscius vernaculæ dialecti videretur Hebræus? Satiùs vult Christum de infirmitate increpare, quam proprij sermonis notitiam ostendere. Paschas. in Matth. *Si Iudæos intellexerimus talia dixisse non mirum, si more solito faciunt, ut Dominum imbecillitatis suæ infament, quasi qui Eliæ auxilium innocauerit. Et ut hoc Romanis nescientibus proprietatem verborum persuadeant, infirmum eum fuisse, qui sibi non potuerit subuenire.* En liuor iniquus prius obturpat, & infamat habentem, quàm eum; aduersus quem ardet. Non timet argui ut stultus, qui in innocentem inuehitur, patrium ex cunabulis sermonem se simulat ignorare, ut innoxium, dedecoris notâ commaculet. Fuge ab inuidis, fuge à noxiis, si rationalis es: quid tibi cum stupidis, cum excordibus, cum iumentis. Vel psittacus suum chære, ut dicebat ille, nouit, iniquus suam linguam ignorat.

Adeo lachrymarum consors & amica redemptio est, ut & in sacra vnda Redemptor redimat, & sacra vnda quasi corpus redimat Redemptoris.

SECTIO VII.

44. **P**RETIOSVM pondus in lachrymis est, quod appendunt oculi, cum irrorant, & quæ venalis aqua non est, emit & redimit, quod in peccatorum nundinis malignitas sine pretio distraxit. Qui opulentus in fletu, nequit mendicare de sorte, cum salutis forense commercium hoc sacri laticis numismate constet. Plorant effusis imbribus Bethulienfes vers. 18. *Factus est fletus & ululatus magnus in Ecclesia ab omnibus, & per multas horas una voce clamauerunt ad Deum: Tu quia pius es, miserere nostri.* Quid prodigitis lachrymarum profluuium, ut vobis columitaris nitor affulgeat, quos Deus vendidit in mancipia? Recole quod dixerant supra vers. 13. ad Oziam: *Iudicet Deus inter nos & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.* Si iam venditi sunt, & à Numine, quale pretium poterit rescidisse contractum; & ab hostili compede reddere sospites, quos inimica abstulit opulentia? Sapienter in tam diris casibus thesaurum lachrymarum effodiunt. Quid quodd Assyriorum superbia animos metu, corpora obsidione, quasi per sanguineam emptionem sibi conduxerit? Sciunt lachrymæ & emptum redimere, & elisum leuare, & deglutitum à feris euellere pretio sui.

45. Recole Magdalenam. Lachrymatur quæ peccatrix erat, & pedes Domini utpote misericordiæ plantas, rigat: *Lachrymis cepit rigare pedes eius.* Agnosce stylum, fertilium agrorum est,

quos vel cœlestis imber, vel agricolæ labor, directis riuus, fecundat ad messem; ut ex aridis glebis aurea seges assurgat, & horrea prouentibus impleat, qui pro frumenti vsura stillicidia erogauit ad fructum. Nonne hic stylus Redemptoris est? Quod cœli rorent, exposcunt Patres, quod nubes pluant iustum: & tamen deprecationem finiunt: *Aperiatur terra, & germinet Saluatorum.* Si iustus, quem nubes pluant, & in cœlesti rore cœlitus fluit, Saluator est: cur qui pluuius descendit, à terra iterum germinari præscribitur? Adeo ex lachrymis rigata tellus statim Saluatore pro segete redimitur, & ex humectis venis Redemptorem edit, ut ipsemet, quem germinat terra, in rore, quo humescit, fluere putetur; & quotquot guttæ fluunt, tot Saluatoris emanent indicia: quasi qui è lachrymis, rigationeque erumpit, ipsemet fletus esse putetur. Ergo oculorum nubes pluunt Saluatorem: quoniam è rigata terra germinatur, quasi rigauissent cœlum, è quo tanquam irrigui ploratus germen descendit: & si iam è cœlo, hoc sacro imbre manante, trahunt Redemptorem, promulgatam contra peccatores sententiam deluisse videtur, & chirographum damnationis effuso cassauisse liquore, ne infernus post lachrymas ius possit in peccatoribus exercere. Chrys. Chrysol. sermon. 93. *Lachrymis rigauit pedes eius. O quanta vis in lachrymis peccatorum! Rigant cœlum, terram diluunt, extinguunt gehennam, delent in omne facinus laram diuina promulgatione sententiam.* In plura se Chrysologus protrahit. Si plurimum distat cœlum à terra, quidni à gehenna? Rigant cœlum, & quasi à residuis vndarum guttulis superest, quid gehennalem ignem extinguat. Si æternus ille ignis est, qui sceleratos viuente deuorat combustione; qui poterit à lachrymosis stillis non solum temperari, sed mori?

Facile hæc credes, si in hac pluuiâ agnoueris Redemptorem, qui ob flagitij reatum damnatum hominem suo sanguine redemit ad vitam. Ideo quæ peccatrix est, hoc eligit profluuium, ut damnationis sortem euadat, & à rigatis plantis fructum Redemptoris accipiat. Nonne illa lachrymarum scaturigo peccatorum remissionem præripuit, per earumque pelagus misericordia ad sceminam transfretauit? Adeo lachrymæ permixtæ fuere misericordiæ imbribus, ut dum vestigia Domini rigabant, gressus Domini nobis exuberarent ad pietatem. Ast è lachrymis effusis solum lachrymas poterant refundere exundantes. Verum est. Sed quia iam sibi misericordiam immiscuerunt, dum lachrymæ exundant, misericordiam redemptionis exuberare non neges. Sic expendo Ambrosium Luc. 7. de Magdal. *Et fortasse ideo non lauit Christus suos pedes, ut eos lachrymis nos lauemus.* Bona lachryma, quæ non solum nostrum possunt lauare delictum, sed etiam Verbi Cœlestis rigare vestigium, ut gressus eius nobis exuberent. Bona lachryma, in quibus non solum redemptio peccatorum, sed etiam iustorum resectio est. Expende illud: *Ut gressus eius nobis exuberent:* quasi densata & compressa misericordia Domini, stagnansque gratia impetum lachrymarum exposceret, ut diluta, & protracta per Domini vestigia exuberet & inundet. Quin illud maius est, *Bona lachryma, in quibus non solum redemptio peccatorum, sed etiam iustorum resectio.* Quid ais ô bone? Lachrymæ, dum effluunt,

Isai. 45. 8.

46.

Ambr.

effluunt, redemptionem exposcunt; dum oculi plorant, implorant pietatem: adhuc redemptio, adhuc pietas in illis non est; sat est, quod erit post illas. Sed adeo acliuis est redemptio fletibus, ut dum corriuantur lachrymæ, corriuari credideris redemptionem. Heus tu Doctor grandis, nondum redemptio usque ad crucem: adhuc superstes Dominus est, conuiatur cum Phariseo, recubat in triclinio; non in lachrymis Magdalene redemptio, quia nondum in Domino mors. Sed scite percalluit Ambrosius efficaciam lachrymarum: mortem Domini, donec occumberet, enuntiabant, & quasi antelucana velocitate Dominicum praeuenere sepulchrum. Vnde Dominus: ad sepeliendum, inquit, me fecit. Si sepeliunt lachrymæ, mortuum præsignant, quem condiunt: si mors suppetit, quid ad redemptionem superesse credideris?

47. Ergo lachrymæ se quasi in redemptionis munus immiscunt. Cupis redemptionis symbola,

Es. 9. 6.

lineasque ductatas in aquis, quas oculi pluunt, probemus? Sanè nullum misericordiae foedus absque aqua censetur. Vix nascitur Dei Filius factus homo, cum iam super humerum eminet principatus, redemptionisque suggestum ab infantulo baiulatum Euangelico Vati Deus proponit intuendum: idè illicò vagit infans, inter acta conditus præsopia. Si in præsopio mysterium crucis, curne vacuus infans à vagitu? Lachrymæ humeri principatum humectabant, præsopij irrigabant lignum, ut lachrymarum & crucis, aquæ & redemptionis indi-

Luc. 2. 7.

uisa crederetur connexio. Deinde silet homo. Deus, ætatis segnia patiens spatia, nondum noscitur Redemptor: Vix proditur ut Filius Patris, cum proditur inter vndas, & à nube, quæ pluit, & à columba, quæ gemit: enascitur in vagitu, tingitur in gemitu; utrobique lachryma: abluatur in Iordane, enuntiatur à nube, utrobique aqua. Filiationis diuinæ Redemptorisque stemma in Cana pronuntiat: prima omnipotentiae linea aqua est, ab hac orditur, dum aquam immutat in vinum. En initium aqua fuit: ane finis aqua? Sane ut finis responderet primordio, aqua aquæ; passionis terminus aqua fuit, dum à lancea feritur. Perbellè

Matth. 3. 17.
Luc. 3. 22.

Hieronymus. *Quia ab aquis coeperat, finiuit ab aquis, latus Christi percutitur lancea. Sed rem fecundo flumine dedit Tertull. lib. de baptis. cap. 9. Non tædeat inter calida, licet ex aquis, verba huius Doctoris innatare. Nunquam sine aqua Christus, siquidem & ipse aqua tingitur. Prima rudimenta potestatis suæ vocatus ad nuptias aqua auspicatur: Cum sermonem facit, sitientes ad aquam suam inuitat sempiternam. Cum de agape docet, aqua calicem fratri oblatum inter opera dilectionis probat. Apud puteum vires resumat: super aquam insedit libenter, transfretat: aquam discipulis ministrat usque ad passionem: cum deditur in crucem, aqua interuenit, sciunt Pilati manus; cum vulneratur, aqua de latere prorumpit, scit lancea militis.* O quantus aquarum amor! Sic enascitur, sic moritur: si vis, in te fons est, in te vagiet, in te accubabit, in te occumbet: animam stagnantem effunde, ceruum sollicitabis ad haustrum, cruentiorque vulnere faucium inuenies ab vnda: nam ceruus à vulnere dolens anhelò cursu vndas ambit; sed sponsus ab aqua feritur, aquam-

Psal. 41. 2.

que per vulnus emittit, iam in aqua, regenerationis à sepulchro formans auspicium.

que per vulnus emittit, iam in aqua, regenera-

tionis à sepulchro formans auspicium. Anne in redemptionis coronide lachrymæ? Adsit Apostolus ad Hebr. 5. *Qui in diebus carnis suæ, preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.* Censent communiter Patres, Paulum agere de oratione apud hortum, in qua credibile est ab angoris & agonis impetu lachrymatum fuisse Iesum. Sic meus Anselmus, Theodoretus, S. Thomas, & Occumenius. Ast illa verba cum clamore valido ad crucem me euocant, in qua clamor ille validus recensetur, cum expirauit. Marc. 5. *Iesus autem emissæ voce magna expirauit.* Luc. 23. *Et clamans voce magna dixit: Pater in manus tuas commendo, &c. Et hac dicens expirauit.* Dum igitur clamorem validum lachrymis adiunxit Apostolus, mortis intuitus est in cruce viciniam, in qua clamor ille validus mortem accersuit, ut festiuè dicebat Athanasius. En lachrymarum excellentiam: ut sapidius ferculum, ut poculum præstantius & nobilius ad extrema dereliquit crucis bellaria, ad totiusque œconomiae consummationem distulit, ut toti redemptioni lachrymarum subscriberet atramento. Id protulit S. Bruno in dicto cap. 5. Hebr. *Alibi non innuitur eadem horâ lachrymasse Christum nisi in hoc Evangelio Pauli, cui non minus est credendum: quia si pro Lazaro, & pro destructione Hierusalem, miserando ubique humano defectu lachrymasse dicitur, multò magis lachrymasse dicendum est, ut consummatione obedientiæ suæ defectum humani generis sanaret.* Consummauit igitur obedientiam per fletum. Anne sub præcepto inerant lachrymæ Redemptoris, quasi præter sanguineos riuos vndosi lachrymarum fontes proficerent ad leuamen, & chirographum affixum cruci non solum oblituraret cruor, sed lachrymæ vdis excursibus madidarent: ut nec membrana, quamuis expuncta, remaneret, sed per lachrymarum vndas diruta & arrosa periret? Consummationem redemptionis lachrymis consecrauit: conscriptæ syngraphæ subscripsit lachrymis, & spiritus ab oculorum fletibus madens, traditus est Patri, cui antea commissus: ut sic iustitia per sacra leniretur stillicidia, & per excussos ploratus laxa Diuinitatis viscera ad medelam hominum liquefierent.

Illud tamen hic non insuauiter pulsatur, quod Paulus lachrymas post clamorem validum adiecit: & tamen post clamorem, vocemque magnam nihil aliud lego nisi mortem. Audisti ex Marco: *Emissæ voce magna expirauit*: idem ferme ex Luca. Si affluit spiritum à clamore, quomodo interiectæ lachrymæ intra clamorem & mortem salutis interponerent flumen? Meditabar (liceat hoc ingenio ad pietatem) defunctum Dominum lachrymas emisisse calentes, non per oculos, sed per latus punctum à lancea. Nouos elices, fontes insolitos inuenit amor, ut erumperent vndæ: *Ut nos lauares crimine, manauit vnda sanguine*: in hac vnda lachrymosum meditor amnem: quippe lachrymæ cordis suctus sunt, quibus emunctum effluit, ut vel amorem explicet, vel dolorem. Vnde illud S. Ambrosii de obitu Satyri: *Habet & lachrymas suas, & lachrymæ plerumque pietatis indices, non illices sunt doloris.* In pietatis officium lachrymæ

48.

Hebr. 5.

Anselm.
Theod.
S. Thom.
Occum.

Marc. 15.
Luc. 23.

Athan.

S. Bruno.

Ioan. 19. 30.

49.

Marc. 15.
Luc. 23.

chrymæ ad cuspidem emanarunt sanguineam. In redemptionis negotio non constringitur Domini cor, nō per excessum exorbetur doloris, sed laxatis per nouas semitas spiritibus lachrymas prolicet, vt redemptionis, vulnere, idolorum, & totius Incarnationis consummatio fletus fuisset. Hūc accersit S. Cyprianus de resurrectione Christi. *Ex hoc fronte lateris non solum ablutionis prima undas haurimus, sed & compunctionis, & lachrymarum perennes effluunt riuus.* Equidem à compuncta per lanceam costa emanans vnda bene compunctionis & lachrymarum dicitur riuus. Ecce post validum expirantis clamorem lachrymæ in Dominico corpore, ne à cruce deponeretur, quin vel ab exinima cadauere fletus prodiret, nec solum humanitas ad redemptionem censum erogaret per flagra, per spinas, per clauos sed & Diuinitas suum pretium offerret ad mortem. Qualesne lachrymæ? Illa quidem vnda effusio à Diuinitate patrans miraculum per humanitatis costam euenit, vt crederes Diuinitatem plorauisse per plagam, dum aqua scaturiuit ex vulnere: non enim id humanæ naturæ est, sed solius omnipotentiae, quod cadauer punctum à lancea laxetur in vndas.

Imò ea lachrymarum prærogatiua singularis, quod in Dominico corpore non solum oculorum organa fuerint ad fluxum fletus taxata, sed totum corpus pro elicibus & scatebris esset, vt faceret iste fons exuberaret in amnes. Arridet huic cogitatu S. Bernardus sermon. 3. in Domin. Palmar. *Christus non contentus fuit lachrymis oculorum, sed totius corporis sanguineis lachrymis peccata nostra flere, & lauare voluit.* Quid ais, o melle? Philosophiam lachrymarum inuertis, dum lachrymas totum corpus prolicere sentis. Lachrymarum causam expendit Alexander. lib. 1. problem. quæst. 31. *Qui dolent, spissitudine meatuum, qui possunt in oculis sunt, humorem, quem oculi continent, expriment, dolor enim meatus refrigerat, atque asstringit: at qui latantur & gestiunt, humorem ex laxitate meatuum effundunt.* En lachrymæ solum per meatus oculorum emergunt. Verum est. Sed nouus amans nouos sibi ad lachrymarum flumina alueos abruptit: totum corpus pro alueo est, cui non aquæ solum lachrymæ, sed sanguineæ. Qui lachrymas fecit ex sanguine, non corpus pro oculorum orbibus efformaret? Adhuc in Bernardo nodus. Vt sanguis fluat, dum secatur scalpellum, dum spiculum ferit, non voluntatis arbitrium est: quæ apertum ostium, profluit cruor: lachrymæ vix nisi ad nutum voluntatis emanant, quæ conceptum potest frænare dolorem, gaudiumque, re liqueat humor, qui laxatur in fletus. Si scutica pupugit, si scutica flagellauit, prorumpens sanguis non expectat arbitrium, qui ad carnificis pulsus respondere consuevit. Cur ergo sanguis apud Bernardum pro Dominica lachryma est? Ingeniosè. Non agit, me iudice, de sanguine, qui ex inflatis vulneribus prodit: sed qui ad nutum Dominici manauit arbitrij. Sanguis, quem nimis ardor in igne sudauit, à nullo ferro auocatus erupit: vel amor pepulit, vel angor voluntatis excussit. Cum lancea costam aperuit, cruor à cadauere missus non ex naturæ, sed ex miraculi vena prorupit. Vtrobique voluntas hos edidit fontes.

Igitur cruores hî lachrymæ fuere, vt pote ab amore fluentes, vt fletet & lauaret in vnda, in sanguine redimeret, quos amabat. Quod sanguis lachryma esset, aqua comes ostendit: aqua cum sanguine exiuit, vt lachrymosi fontis manifestaret ingenium. Inde & sudor sanguineus in horto, vt quæ aqueus & lachrymosus, sudor diceretur; quæ ex nouo & purpureo fletu à sanguine manante sanguineus. Adhuc pro utroque S. Prosper. de promiss. part. 2. S. Prosper. cap. 20. *Iesus cum sodalibus, propinquante passionis, vt Euangelista testatur, sudans: pro lachrymis gutta sanguinis stillare videbantur in terram.* Et de sanguine in cruce emissio cap. 34. *Sic castigantur superbi ab eo, qui potat in lachrymis in mensura.* Sic Petrum Apostolum negantem, dum respectum flentem videret, in eum locum restituit, quem præsumpserat amiserat. Sic in suis interfectores sacrum eius sanguinem propinavit bibendum, quo regiam suscipere dignitatem. En lachrymas Petri cum sanguine propinato componit: ne recuses aqueum esse poculum sanguinem hunc, qui vt peccatores bibant, & reddant per oculos, propinatur.

Sed vt quid tunc sanguineæ lachrymæ post defunctum? An vt spiritus, aqua & sanguis testimonium perhiberent veritati, edoctoque penicillo, supernæ Trinitatis ducerent lineas? Ioann. 1. epist. Canon. cap. 5. vers. 8. *Tres sunt, qui Ioan. 1. 3. 8. testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis & hi tres vnum sunt.* Dissidium est, qualis spiritus hic? qualis sanguis? qualis aqua? Censuere plures, per spiritum Patrem significati, dum ad Iordanicas vndas Filium protulit, quem dilexerat: per sanguinem Filium: per aquam Spiritum sanctum. Sic Sanctus Augustinus lib. 3. contra Maxim. cap. 22. *Nomine spiritus significatum accipiamus Deum Patrem; de ipso quippe adorando loquebatur Dominus, ubi ait: Spiritus est Deus: nomine autem sanguinis Filium, quia Verbum caro factum est: & nomine aqua Spiritum sanctum: cum enim de aqua loqueretur Iesus, quam daturus erat sitientibus, ait Euangelista. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Sed si tres Diuinæ personæ sub his inlatent ad testimonium vocabulis; vt quid discernit Ioannes cœlestis testimonium à terrestri? nam prius dixerat: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt.* Alij apud Iustinianum, Spiritus sancti charisma, lauacrum, & Eucharistiam intelligunt. Meditabar ego, spiritum, aquam, & sanguinem in cruce Domini mei, dum pendulus à ligno emisit spiritum, & deinde ex costa exiuit sanguis, & aqua: vnde illico Ioannis 19. *Et qui vidit testimonium perhibuit;* Ioan. 19. 34. quasi testimonium referret, quod per aquam & sanguinem exhibitum inerat. Quod autem spiritus emissio testimonium protulerit Diuinitatis, testis sit Centurio dum remeabat à spiritu per clamorem emissionis edoctus: *Verè Filius Dei erat iste.* Si sit spiritus, aqua & sanguis enodentur, facile illud innotescet, quod nimium difficile est: *Et hi tres vnum sunt,* quippe in eodem supposito spiritus, aqua, & sanguis, vnitatem sortita in veram Trinitatem redemptum hominem euexerunt. O quàm potens sanguineus ille lachrymarum latex, qui, interueniente spiritu, purpurisso sanguinis, vitæque vnda

50.

Ioan. 19. 34.
Matr. 27. 50.
Ioan. 19. 35.

vndæ oleo veram Trinitatem effigiauit? Sit mihi
 Pet. Cellens. Patronus, dum expendo, Petrus Cellens. de
 panibus cap. 12. Sic de aqua compunctionis
 fatur: *Vincit inuincibilem, ligat omnipotentem,
 naufragium est vitiorum, porusque naufragato-
 rum, Filium Dei ad nos inclinat, & ad veram
 Trinitatem, interueniente spiritu nos eleuat, Quid-
 ne hoc: Ad veram Trinitatem, interueniente
 spiritu? Anne vlla Trinitas est, quæ vera non est!*
 Si Trinitas trium vnitas perhibetur, nulla Trini-
 tas præter Diuinam, quippe nulla vnitas tripli-
 cis suppositi. Sed si alia vera trinitas non est,
 saltem effigiata Trinitas est, quæ characteres ve-
 ræ Trinitatis ingenioso indicit stylo. Nonne vi-
 des? *Spiritus aqua, & sanguis; & hi tres vnum sunt.*
 Quid nobilius pro laticibus compunctionis, pro
 pectoris vndis? Quomodo lachryma per vulnus?
 Iam non demitor: lachryma, animi vulnerati san-
 guis est. S. Gregor. Nyssen. in funere. Placillæ; *Vul-
 nerum anima tanquam sanguis lachryma sunt.*
 Ergo ad mucronis ictum animi sanguis eru-
 pit, idèd cum aqua, vt animi lachryma
 censeretur. Sed vt quid animi, si corpus exa-
 nime, si spiritum iam emiserat? Non relu-
 cteris; nam exangue fuit, iam cadauer; &
 tamen sanguinem pepulit. Quidni exanime,
 animi lachrymam exhiberet, si sanguineus ad-
 huc post mortem per amorem? Vbi amor animus
 est, quasi reducem animum ad costam appulisse
 censes, vt etiam adhuc impassibilis pateretur à
 cuspide, lauaretque per lachrymam, quos per san-
 guinem cruentabat.

51. En ex lachrymis peccatoris redemptio. Id
 parum. Plus est, quodd possit corpus Domini
 redimere, quàm quodd Dominus per lachrymas

1. Petr. 2. 22. possit redimere peccatorem. Non eger Redem-
 ptione qui emptioni pristinæ non succubuit;
 nec sub numismate census numeratus est, qui
 peccatum non fecit, nec dolum. Sed tamen si
 Dominus redimi non valeat; tamen qui potuit
 venundari, nonne iterato commercio potuit
 emi? Sed quali pretio? Dicam. Lachrymis.

Ioan. 20. 21. plorans. Si Discipuli recesserunt linteamina
 prospicientes, vt quid persistat lachrymosa
 fœmina? Anne per fletum inuenire putauit,
 nec siccis oculis credere censuit, sed madi-
 dis, sed flentibus, vt forsitan per lachrymas
 lumen in luminibus acueretur, inueniretque
 flens, quem aridis palpebris non repererat?

August. Augustinus tractat. 121. in Ioann. *Nimum
 enim dolebat, nec suis, nec discipulorum oculis
 facile putabat esse credendum.* Sed si non cre-
 dendum oculis, cur respexit iterum? Quia
 iam respiciebat flens: hinc illud appositè: *Dum
 ergo fletet, inclinavit se, & prospexit in monumen-
 tum; & vidit.* En visus, quia fletus. Sed idèd
 se flens inclinat, vt pretium pro corpore Re-
 demptoris effundat, & per lachrymarum mercem
 corpus redimat Redemptoris. Acutè satis Drogo:

Drogo. *Corpus erat sublatum, & à monumento recedere
 non valebat. Quò plus de manibus & oculis au-
 ferebatur, eò ardentius animus insequabatur. Si
 fieri potuisset, redimendo corpori sepulchrum la-
 chrymis impleisset. Stabat, inquit, plorans. Id
 solum ei de te residebat. Corpus erat subla-
 tum; sed quis auferat ei ploratum? Hic scatu-
 riunt acumina, dum lachrymæ scaturiunt
 in fœmina. Libra illud: Si fieri potuisset, re-
 dimendo corpori sepulchrum lachrymis impleisset.*

Conditionalis illa non ad corporis redem-
 ptionem, sed ad totius sepulchri respicit à
 lachrymis implementum. Id impossibile, quod
 ex tenella fœmina tot erumperent lachryma-
 rum fluctus, vt vndoso gurgite monumen-
 tum complerent; non quodd pro corpore re-
 dimendo sufficerent. Pretium erant lachrymæ,
 oculi numerabant per labiles guttas mone-
 tam; in stillicidiis census appendebatur ad
 emptionem. Sed vnde tantus in lachrymis
 valor, vt Christi corpus redimere auspicaren-
 tur? Quia in ipsis lachrymis aliquid supe-
 rerat Christi. Nonne legis: *Stabat plorans;
 id solum ei de te residebat, Corpus erat subla-
 tum, sed quis auferat ei ploratum?* Si lachry-
 mæ superstites pro Christoungebantur; quid
 quodd corpori redimendo perpluerent? Quid re-
 stibus egemus? Per ploratum Angelos, &
 Angelorum Dominum resurgentem inuenit. Per-
 git Drogo. *Indulge Domine, indulge totis habe-
 nis, & effunde procumbens infatigabiles lachry-
 mas, donec sublatum, imò resurgentem Dominum
 consequaris.*

O malè proditor, perucax, scelestè, si nundi-
 nas Redemptoris cogitasti, rescinde contractum,
 repete emptionem, vt Redemptorem redimas,
 quem venundedis non puduit. Sed en idem
 pretium offert, vt redimat, denarios proicit, de-
 Matt. 26. 15. uouet templo. Falleris; triginta argenteis redimi
 iam non valet; quasi pretiosior sit, qui iam in Re-
 demptoris officio est. Cur non fles? Lachrymare
 tantisper, forsitan per lachrymas redimes emptum,
 non numismate, non censu. *Peccaui, inquit, tradens* Matt. 27. 34.
sanguinem iustum, Cur non profuit pœnitentia?
 Quia sicci oculi, quia palpebræ rigentes, quia
 scopulus pectoris non per lachrymas emollitus.
 Flet Petrus, non loquitur; vix dimittit lachrymas
 Matt. 26. 75. cum erigitur: loquitur Iudas, non flet, & laqueo
 strangulatur in ligno. Si venditum sanguinem la-
 chrymarum conuertisset in vndas, dum redimen-
 do Domini corpori studeret, sibi redemptionem
 pararet. Ambrosius in Luc. *Qui lapsus es, antequam* Ambr.
fleres, postquam fleuisti cructus es, vt alios regeret, qui
te ipsum antea non rexeras. Habebat ergo lachrymas
*Petrus, pio quas fundebat affectu. Non habebat prodi-
 tor fletus, quibus culpam ablueret.* Cur non habuit,
 quem sic pœnituit? Quia facinoris grauitas ede-
 tendit, vt venderet Redemptorem, vt à se Redim-
 ptorem ablegaret, ne sibi parceret; proicere-
 rat per venditionis commercium Dominum in
 Iudæos, denariosque, ne vel ipsi proficerent,
 iterato flagitio proiecit. Sic S. Leo, quem alibi S. Leo.
 enucleabimus serm. de passion. Christi: *Vnde faci-
 nus commercij tui non ita detestandum est, quia Domi-
 num viliter estimasti: sed quia Redemptorem tuum, ne*
tibi parceret, vendidisti. Extremum, piaculum, ne si-
 bi proficeret, Dominum vendidisse, qui venditus
 omnibus proficiebat. Si ille sacrilegi commer-
 cij fuit scopus, quid mirum, quodd nō fletet, liqui-
 dem per fletus iterum Redemptorem, vt si bi par-
 ceret, adsciuisset.

*Oculi per peccatum, non videndi, sed
flendi fungantur officio.*

SECTIO VIII.

33. **Q**UISQVE habet oculos & peccata, vi-
dendi iam munere functus est, impleat
lachrymarum officium, suppetit pro
luminis usura ploratus: negotietur palpebris,
sed humentibus, stillantibus nubibus lucem ocu-
lorum opacet, opus eius sit fletus, cui iam ultra
lucis non opus, vers. 18. *Factus est fletus magnus
& ululatus in Ecclesia ab omnibus, & una voce
clamauerunt ad Deum: Peccauimus cum Patribus
nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Vix la-
chrymas fundunt, cum elato præconantur cla-
more, successiuus è parentibus sordibus crimi-
num increbruisse, ne peccati periodus, nisi per
peccatorum pelagus transfretaret. Nonne fletus
cælestis ros est, quem gratia irrorat, quæ intra
præcordia excitat lachrymarum vaporem, radio
diluit, ut per oculos pluat? Quid est, quod quasi
peccatoris haberetur in censu, proclui coniu-
ctione, dum se peccatores publicant, fluunt in la-
chrymas, nec solum madent, sed fletibus largissi-
mis innatant, cum non promptus imber iste sit,
nec nisi de prælo compressi pectoris liquor ex-
primitur? Verum qui se peccatorem fatetur, non
habet oculos, nisi ut fleat.*

34. Quali officio funguntur lumina? Visu. Curte
iudicasti, & fletu. Non solum radios emittunt,
ut obiecta percipiant, sed & lachrymas, ut & ve-
niam. Ne avarus exercitia amputes oculorum:
prius in fletum, quam in prospectum orbis hos
detornauit natura, postquam è noxiali pomo cor-
rupta acorem acerbum peccati experta est, qui
lachrymas excitaret. Rimare, quis primus oculo-
rum actus? Fletus. Cur puerperio editus infans
lucis usuram non cum visu lucis, sed cum liba-
mine lachrymarum, orditur? & tamen non ab-
utitur oculis, qui inter duo eorū munera incipe-
re præligit à fletu, ut simul dum foetum, fletum
videas. Disputent Philosophi, & plenis buccis
disquisitionis vanitatem ostendent. Si forsan ob
ipsammet lucem fleant, & teneritudo pupillæ à lu-
ce tacta lachrymosum eruat humorem: ut disca-
mus, aded proprium oculorum munus esse plora-
tum, ut idem sit conspiceret, quod plorare. Non
longè cogitauit Soranus Ephes. Isagog. 17. *Infans,
dum tangit terram, vocem dat, eo quod insuetam
tangit terram, & tenuis spiritus à luce concutitur.*
An tetigisse terram, pungi fuit, & vulnus ab spi-
neto afferre? Si spinis & tribulis dumosa terra ob
peccatum exasperata percrebruit, quidni tangens
terram infans, primigenij peccatum ostendens,
ab infami veprium prouentu feriat, lachrymo-
sque vagitus edat; nec prius putet respicere,
quam plorare? Ego non alia causa infantilium
lachrymarum est, quam natiuitas. In peccato na-
scitur; ergo prima oculorum functio fletus sit.
Sicut omnes sensus illicò exercuit, puderet, luce
visum, quin & exercuisse ploratu. Quò compello
Tertull. lib. de anima, c. 19. Dixerat: *Cuius anima
velut surculus quidam ex matrice Adam in proge-
niem deducta, &c. prosequitur. Mentior, si non sta-
tim infans, ut vitam vagitu salutauit, hoc ipse se te-
statur sensisse, atque intellexisse, quod natus est, omnes*
Zerda in Iudith. Tom. I.

*simul ibi dedicans sensus, & lucem visu, & sono au-
ditum, & humore gustum, & aëre odoratum, & terra
tactum. Ita prima illa vox de primis sensuum voci-
bus, & de primis intellectuum pulsibus cogitur. En
quinque sensuum in vnum vagitum, tenerosque
fletus exercitamenta concurrunt, & de primis
sensuum vocibus oculi pusionis cum gutturis te-
nelli voce conueniunt; ut illi guttas, hæc sonitum
edat, & ex utroque constet vagitus; & tamen nō
alia causa est, nisi intellexisse, quod natus est.
Quid quod natus? Quoniam natiuitas iniquitatē
eum contraxisse testatur. Iure lamēta ingeminat:
hoc opus peccatoris est. Vnde illico mortis illi
paradigma componitur, & feralibus signis, fasciis
pro institis cadaueris irretitur, ut à mortis pœna
discat lachrymari, quod à primordio in principe
generis Adamo deliquit. Hic sapor est arboris,
quæ cupiditas vindemiauit. Prodest Clem. Alex. Clem. Alex.
drin. in Caten. Græca in Iob. *Merito infans, ut ma-
tris vtero caput exiulit, statim lamenta, non risu ex-
orditur. Nam flebili voce vite propemodum indigna-
tur, cuius qua prima munera ad degustandum præben-
tur, extitiosa, ac mortifera sibi esse animaduertit, ma-
nus, pedesque eius fasciis constringuntur. Nuper est
infans ad vitam ingressus, nec interposita, morā, mor-
tuorum pannis amicitur.**

Apostolus ad Hebr. 5. sic fatur de Christo: *Qui* ^{55.}
in diebus carnis sue preces supplicationesque ad eum, ^{Hebr. 5.}
*qui possit eum saluum facere à morte cum clamore
valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua
reuerentia. Ex quōne Paulus crucifici lachrymas
iam iam spiritum affantis, clamoremque validum
edentis rimatus est? Siquidem Ioannes haud hæ-
sitantibus oculis, solis occidentis, sicut & orien-
tis conspector, cœlestem illum lachrymarum im-
brem subtrahit. Inde Paulo lachrymæ visæ suffixi
in patibulo Domini: quoniam integrum peccato-
ris habitum vlcere plenum, supplicio sordidum
assumpsit in cruce, & cuius figurā gerebat, oportuit
& exercitia gessisse: Peccatoris, indulgentiæ
pro delictis amantis, non aliud opus magis pro-
prium, quam fletus: ut qui lumen ad flagitandā
veniā delibauit, lumina in fletibus effulis exera-
ceat. Imò quia Christus vnicuique potentiæ pro-
prium officium in cruce obire permisit, oportuit
oculos fletibus irrigasse, quasi non aliud eorum
sit munus, cum negotium agitur peccatorum. Ni-
mis ad rem Caietanus in cap. 5. ad Hebræos, in Caiet.
illis verbis: *Cum clamore valido, inquit: In Euā-
gelio legitur, in cruce Christum clamasse. Et la-
chrymis offerens. Quamquam in Euangelio non le-
guntur Christi lachrymæ in cruce, sicut tamen siti-
uit ex natura, ita quoque lachrymatum fuisse ratio-
nabile est ex naturali natura cursu. Præsertim cum
permiserit vnicuique virium exercere proprium of-
ficiū, & per hoc oculos lachrymari. Hæc vlti-
ma tibi fige. Mirum lachrymarum argumen-
tum. Quoniam vnicuique virium in adso-
num, propriumque ire permisit officium, ocu-
los Domini lachrymatos fuisse monstratur. Cur
non aliam propinquiorem oculis functionem fa-
teberis, nisi ploratum? Si quid angeret in qua-
que potentia quærebat, qui ligno suffixus om-
ni ærumnarum saginari appetebat exercitu; nō-
ne sat fuit pro cōtumelia oculorum, tot obiecto-
rum monstra conspiceret, iludentes Hebræos,
procaces milites, insolescentium capita ventila-
ta, in lateribus fures, vlcerebus corpus protube-
rans virgineam Matrem subrus lignum patientē?* ^{Matt. 27. 40.}
^{Marc. 15. 17.}*

Ioan. 19. 24. Sat fuit ad dolorem, sic miseri visus officium: quid opus fletus? Imò non sat. Si peccatoris agit personam, quidquid fletus non est, à munere exulat oculorum.

56. Ab hoc luminum officio sanctus languet spō-
Ioan. 19. 34. fus. Ab sponsæ lachrymis vulneratus, videntes latentes pro sanguine effundit. Pūgitur costa; sanguis & aqua impermixto, sed comite liquore fluit. Quid aquæ cum vulnere? E cordis latebris hos fontes emisit, vbi sponsæ lachrymas cōseruabat.

Cant. 4. 9. *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, in vno oculorum tuorum.* Quidne in vno? Venustas non integra, venustas non est: pulchritudinis pallor ma-
Chryl. iestas, si vel nauius autē obturpat. Si oculus vnus à linea venustatis exorbitat, quod alter glaucus, nitidus, vibrans, pulcher sit, nondum conducit ad formositatis elogium. Disertus est sponsus, comptus, vrbānus, benè nouit pulchritudinis do-
Ioan. 19. 34. res: vt quid oculorum vni defigit obtutū, transfigit & cor, si alter oculus non sollicitat, quia lippiens, quia fœdus, quia nube opacus? Considera stylum. Non inquit: *Vulnerasti cor meum in vno oculo, sed in vno oculorum*: vterque igitur oculus vnum habet, quo vulneret amantem: non vnus oculus, non vnum ex oculis, sed vnum oculorum fauciat Sponsum. Qualēne vnum? Duo munera habent oculi, videre, & lachrymari; & visum eiaculantur & lachrymam. Quod percutit Sponsum vsque ad vulnus, lachryma est. Id in oculis speciosum: per lachrymas membrum animi est, per visum membrum est corporis: quā videt, corpus est; quā lachrymatur, animus. Quā pulchrè sanctus Chrysostomus homilia 12. ad Colossens. *Nihil est iucundius oculis, qui sunt lachrymi, hoc est, membrum omnium in nobis nobilissimum & speciosissimum, atque adeo ipsius anima membrum; tanquam ergo ipsam videntes descentes animam, ita fle-
Cant. 1. 15. timur: pulchram lachryma ostendunt faciem, eamque corpoream: eum enim, qui videt, attrahunt ad misericordiam, eam nobis faciunt grauem & honestam.* En igitur oculorum vitum, quod vulnerat Sponsum, quod pulchram perhibet faciem; sicut
Ioan. 19. 34. nuper blandiebatur: *Pulchra es amica mea.* Sed si duo oculi, cur vnum animæ membrum apud Chrysostomum? Quia id vnum est, nempe fletus, cuius causa membrum animi perhibetur. Si Sponsus vnum oculorum appellauit, quid quod Chrysostomus vnum animæ membrum protulerit? Ecce faucium cor Amasij à lachryma; ecce vulneratum: si vulneratus, ergo sanguineus: si à lachryma, ergo aqueus: non iam demireris, quod à latere per cordis commercium exiuerit sanguis & aqua.

57. Si animæ membrum oculus est, quā flet, quid quod animam & cor vulneret, in quod lachrymas effluentes contorquet? Vt vulnus animæ curretur, quam culpa transfixit, humor hic ex vulnere emissus & medicum vulnerat, vt sanet, & inimicam, vt fugiat. Sic Basilus Seleucus oratione decima septima in Dauide cogitabat: *Propheta lachryma pro penitentia lege sunt. Monstrauit quomodo curentur anima vulnera, monstrauit quod sit antipharmacum, monstrauit inimicas diabolo esse lachrymas per oculos contra iaculatum est, & lachrymis diabolum conuulserunt.* Ergo non alia penitentia lex: hoc turbine caliget oculus peccatoris, ne vltius in lucem figat obtutum, sed pluuiis immersus sub nube irriguam pupillam sepeliat. *Recognosce Prophetam:*

Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Cur noctes flet, & intercalatibus lachrymis, quos siccos oculos à profluvio frangat in luce, laxat in tenebris? Imò noctem, diemque flet: sed cui oculus præ ploratu caligat, nescit iam lucis expetimentum, qui quid sit videre, obliuiscitur. Nōne attexit illi-
Psal. 6. 3. cō: *Turbatus est à furore oculus meus*, vbi Hieron. Hieron. Genebrardus? *Caligauit præ amaritudine oculus meus.* Genebrardus? *Corrosus est, obtenebratus est:* quippe Hebraicè נָשַׁף נַפְשִׁי *Nafesa*. Consenuere lumina à fletu, & innatantibus palpebris lucem aspiceret non valebant: quoniam peccata dolenti, non alius restat luminum vsus. Adeo oculi transeunt in fletum, vt fletus oculos significet peccatoris. Id nisi animaduertas, non capies stylum sancti Zenonis sermone de contin. *Indulgenter excolis crinem, odorato puluere lectus puluerem mutas, in stibio fletus includis; ornamento ligas, quod suspensio veneras collum, ab speculo oracula inquiris.* Quid est illud: *In stibio fletus includis.* Stibium oculorum gratiæ subseruit: liquet ex Hieremia: Ier. 4. 30. *Cum pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris.* Hieronymus ad Furiam. *Nec orbes stibio fuligina-*
105. Idem igitur est Zenoni, qui de peccatrice agebat, stibio includere fletus, ac includere oculos; à proprio nuncupauit officio.

Deierat Petrus intra prætorium, & instigan-
58. tibus ancillis, misero lapsu, in repetita negatio- Luc. 22. 63. nis flagitium miserè ruit. *Conuersus Dominus respexit Petrum.* Illicò. *Egressus foras Petrus fleuit amare.* Dominum respexisse Petrum scribitur, cur quod Petrus respexerit Dominum subiletur? Quoniam non habuit, quo respiceret, qui habuit, quo fletet: qui admisit sacrilegium, visum amisit: qui lacrymatus est post culpam, totum oculorum impleuit officium. Duo luminum munia diuisa sunt: Dominus respicit, Petrus flet; innocenti visus, peccatori contigit fletus: Respicit Dominus, vt Petrus lugeat: partiuntur officia: Domini oculorum radij è nube Petri imbres eduxerunt; vt in immortalitate non flerent Petri oculi, sed viderent. Chry-
Chrysol. sologus sermone centesimo septimo. *Solet Petrus flere, cum in eum Christus intendit. Nec quisquam in Apostolo imbrem irrigui lectus accuset: iucunda sunt lachryma, qua gaudium immortalitatis emerunt.* Cur timuit Chrysologus potuisse accusari plorantem, cum sic præcauens ab accusatione deterret? Ne cui subreperet suspicio, quod in respicientem Dominum non intendisse oculos, sed fleuisse, rudis inurbanitas Petri fuisset. Oculi Christi è Petri oculis non visus gratitudinem exquirebant, sed fletus, cum potius inter vtriusque lamina ea indolis pactio esset, vt Christi respicerent, Petri plorarent, & in duplici persona duplex oculorum exerceretur officium. Lepidè id: *Solet Petrus flere, cum in eum Christus intendit.* Quod semel accidit, Chrysologus traxit in vsu: quasi increbuisse in hoc oculorum congressu, quod alteris respicientibus alteri flerent: ea est enim peccati cum lachrymis vnio, vt sicut fluit cera à facie ignis; à facie Dei peccata scrutantis liquidus ex præcordiis fluat humor, & fleat. *Iucunda sunt la-*
Psal. 67. 3. *chryma, qua gaudium immortalitatis emerunt.* Cur procliuis successio à fluctibus lachrymarum ad lætitudinis & immortalitatis portum: Quoniam vita æterna in cognitione, & visione est.

Ocu

Oculorum munus in cœlestibus vno opere intuitionis finitur. Tempora suis functionibus diuidant oculi, ne temperent à fletu sub cœlo, qui in cœlo non temperabunt à visu. Beatitas in intellectualis oculi intuente luce consistit; ideo visio nuncupatur: ergo si officium illic visionis

Apos. 11. 4. erit, sit hîc ploratus. *Absterget Deus omnē lachrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra: quia prima abierunt.* Ergo in oculis primum est lachrymari, dein videre. Sic oculus morte iam clausus, funere absconsus, adhuc ingrediens in cœlum, humidis & stillantibus palpebris ibat, vt Deus abstergere lachrymam dicatur; ne desistere ab officio putaretur, adhuc in cœlesti vestibulo liquecebat; vt cui manebat ad videndum æternitas, instanti temporis non pepercerit ad plorandum.

59. Cur Peccator, oculorum tuorum ætates inuertas, officiorum tempora immutans? Hîc irrequietas palpebras versas, & subsilientes pupillas absque quieie fatigas, vt nihil non visum relinquas: lugebis illic, vbi te visionis ætas immarcescibilis expectabat. O quali fecunditate oculorum orbaberis in futuro, qui hîc aridus tui corporis puluerem non rigasti. Mira est oculorum fertilitas in beatitudine. Grauidatur intellectus forinā Deitatis, & quasi fecundatus vterus, notitiam parit, qua videt Verbum, quod oculis cognitionis ex vtero ante Luciferū gignit Pater. Vber luminum influxus, cui æterna soboles fructus est. Anne oculi vberes, qui videndo gignunt, gignent aliquando lachrymando? Si meministi, in sterili vulua lachrymarum fœtus Samuel fuit, ideo in oculos Domini, & in templi faciē oblatas, quasi more Dei gigneretur, qui ab oculorum exercitio

1. Reg. 1. 10. in sterili vulua coaluit. *Cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum flens largiter & votum vouit dicens: Si respiciens videris afflictionem famula tua, dederisque serua tua sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius.* Multum vouisti mulier: gignes, paries, ablaetabitur infans, propemodum aris sistes, nec ab vlnis illicò diuelles, donec ab vbere, puellaribusque sordibus exuas. Cur omnibus diebus vitæ suæ, Dei fore promittis? Et benè. Quidne in arida vulua fœtum in seuit? Equidem & Dei oculi, & mulieris; illi dum respicerent, isti dum flerent. Audiisti. *Si respiciens videris, dederisque sexum virilem; & tamen orauit ad Dominum flens largiter.* En etiam diuisum duplex oculorum officium: respicit Dominus, flet Anna, & gignitur infans. Si Deus se respiciens, Filium gignit; respicit, dum flet sterilis fœmina, vt intuitus Dei amore, lachrymæ sobolem in insalubri, & arente vuluæ gleba producant. Iure igitur quidquid vixerit infans, in Dei oculos dedicatur, qui ab oculis, quod viuatur, accipit. Chrysol. serm. 73. *Anna quoque Sara consterilis, qua lachrymis orationum suarum tandiū madefecit ariditatem sui corporis, & natura, quandiū fuerat longo vitæ tempore negata posteritas, Samuelem diuino munere susceptum, ablaetatum mox diuinum refundit in munus, & latitiam suam sacrificiorum victimis ad plenitudinem liberationis accumulatur.*

60. Cur David mortuo infante, quem ex incesto toro suscepit, lachrymas exsiccauit, siccaque madefecit ieiunia, quo infirmo profusè flebat, aride ieiunabat? *Quis est sermo, quem fecisti propter* Zerda in Iudith. Tom. I.

infantem? Dum enim adhuc viueret, ieiunasti, & flebas; mortuo autem puero, surrexisti, & comedisti panem? Certè ægro puero nondum criminis fructus, quem improbè genitor in vtero seuerat alieno, decesserat: Ergo lūget, in penetralibus aulae, integrā hebdomadā, concluditur? ne lucem caperet, sed daret lachrymas cui superstite peccati reliquiā in sobole, nulla nisi fletus functio potuit ad oculos attinere. Intereūte infante, peccati residuum interiit; ideo sistit lachrymas, in exercitio lucis incipit oculos occupare, qui non nisi peccato decedente intuitum auderent obire. Nō plurimū distat Ambrosius in Psalm. 118. octo. 17. *Filio in agritudine constituto, nec cibum sumpsit, nec regium thronum aut cubile conscendit; sed stratus in terra ieiuna ora lachrymis diluebat, non tam filij mortem, quam peccati poenam in illo lauare desiderans.* En cur fleat, antequam occumberet proles: ne siccus quiesceret oculus, criminis prouentu viuentem. Cur posthumis lachrymis ora iterum madidaret, si in puero peccati germen occubuit? Prodest Saluianus, quem alibi illustrauimus lib. 2. de gubernat. *Vt dilectissimo filio causa mortis pater ipse existeret, qui doleat, cum utique natum ex crimine puerum, crimen ipsum occideret, quod creasset.*

Salaces senes Susannam defœdare adoriuntur: vix casta fœmina lasciuias preces auscultat, cum lauacrum, in quo erat, lachrymis incepit augere. *Ingemuit Susanna, & ait: Angustie sunt mihi undique: si enim hoc egero, mors mihi est.* Vix procacium senium apparuit species, cum dicitur ingemuisse Susanna. Nōne se respiciētes respexit, & oculorum intuitu lasciui prospectus munus exoluit? Nihil prius in fœmina fuit, quam fletus: tam velox lumina in ploratu sepeliit, quæ peccati refugit videre figuram. Non peccauisti, cur fles? Putauit vel ad primam peccati imaginem, quam libidinosa senectus subito castis oculis obiecit, oculus debuisse plorare, non videre; ne pars criminis esset, obscœnos amatores etiam absque arbitrio vidisse. Lachrymas fundit & gemitus, vt flammam exstingueret, videlicet & luminum in suis oculis, ne conspicerent; & libidinis in senibus, ne insanirent. Sic forsan Alcimus Auitus libro primo de laudibus castitatis.

Lex peccare vetat, rursusque infamia terret, Hinc iterum duos precibus mollire furores Tētat, & obscœnas lachrymis extinguere flāmas.

O si à lachrymis, non ab aspectu in simili peccati vestibulo prima fœmina oculos inciperet exercere! *Vidit mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectūque delectabile.* Omnium sensuum officia in vnum oculorum transtulit munus. O quoties repetitur! *Vidit pulchrum oculis, aspectūque delectabile.* Fletus nec semel scribitur; visus, ter. Quid inde? *Et aperti sunt oculi amborum.* Audiuius iam aspectum, visum, oculos dilatatos; cur post flagitium aperti oculi perhibentur? An quia cognouerunt, ab apertis oculis euenisse delictum? Fœlix lachryma, si clausisset, quos miseri visus cupiditas procax aperuit. Ergo conspexit arborem, & periit: doceat arbor cui muneri oculi sint post culpam. Anne arbor oculos habet? Certè oculi in arborum furculis sunt; non tamen prius ad lumen, quàm ad lachrymas aperiuntur. Inter omnes arbores impensius vitem adamat homo, s. Zeno.

eam describit sanctus Zeno serm. in Psalm. 79. *Vbi adoleuerit in vitem perfectam, eius omnes crines luxuriosi tenduntur. Tunc solemniter plorans, clementer imbre suo rorat, conceptaque musti felici-
cibus lachrymis fluentia denuntiat. Statim oculis apertis folia radiata procedant, quibus subiecti, ac se commendantes sequaces fructus arriident, quos solis ardores, pluuia ventique ad maturitatem perducunt. Disce ab arbore, qui ab arboris visu occubuiti, non prius aperire oculos, quam plorare.*

Oculus quā malidus, & misericordiam prouocat, & fons est in hominis vertice manans, vt impetuoso latice desuper illuniem peccatorum abstergat.

SUBSECTIO vnica.

63.

MISERICORDIÆ largitas non nisi oculorum imbribus delectatur; si peccata madescunt, pientissimas pluias deponit: tam amicōque nexu pietas cum fletu coniungitur: vt si præ ariditate peccator nequeat in lachrymosos fontes erumpere, ipsamet liquenti se rore perfundat, & in ploratus flumine nauigans, ad indulgentiam accedat. Ob fratrum liuorem, criminōsque mores, Ioseph in aula Ægyptia secundus à Rege, clauum tenebat imperij: ad cuius vestigia fratres dira fames acciuit. Stat inter fontes frater anxius recōciliationis, vt

Genes. 45. 1. *parcat, Eleuauitque vocem cum fletu: Ego sum, ait, Ioseph frater vester, quem vendidisti in Ægyptum. Si crimen fratrum est, illicōque venditionis piaculum insonat, cur solus Ioseph est, qui flet? Intra pectoris carcerem diu pietas stagnabat oppressa; & iniuriarum remissionis auida, ostia, quā erumperet, vestigabat. Non flebant peccatores, quos patricidalis culpa fœdabat, & inuidæ atrocitatis reliquæ saxeum pectus non sinebant molliri. Quid ageret in miti fratre benignitas amica fauendi? Ne peccatum arefceret absque fletu, ne indulgentia, utpote lachrymis deficientibus non accederet, largis se lachymis mergit: vt peccati à remissione distantiam per oculorum transfretaret profluuium. Iuuat Bernardus in sermone de Beata Maria Magdalena: *Cerne quomodo Ioseph toto compassionis, & misericordia melle illitus erat. Veniunt fratres non iam ante fratrem; sed ante Dominum assistentes, conscij prodicionis, homicidij rei, fratriidij successores. Videt eos Ioseph, & omnium iniuriarum immemor dulcissimis fletibus inundatur, & pietatis adeps, qui intus latitat, foras per oculos emanat. Si per oculos adeps pietatis emanat; quid quodd liquor lachrymosus fuisset, & qui in peccantium fratrum oculis deficiebant, ne sicca indulgentia respiceret peccatores, ex ipsius indulgentis oculis hos gurgites liquentes effudit. Quare non tædeat obseruauisse, seorsim in quocumque fratrum deposuisse ploratum Ioseph, ne peccatum absque vnda, saltem alienā, putaretur abstergi. Osculatus est Ioseph omnes fratres suos, & plorauit super singulos. Cur iam ora soluunt, & excusso pauore verba rependunt? Quoniā ab osculo & fletu fratris, oculi lachrymas mutuati, dis iam genis de venia poterant esse securi, qui pignus habebant**

Bernard.

Gen 43.

in fletu. Accinit his Lippomanus ibi: *Si itaque Lippom. resumpto spiritu & fiducia, pauoreque discusso, certi de venia loquendi animum resumpserunt. Quos ros lachrymosus aspergit, securam euocauit ad veniam, irrigans fletus sordes abstergit, & inter oscula pietatis, pignus reconciliationis deposuit.*

O quanta prouidentia! quasi animi speculæ, in hominis vertice oculi à natura, locantur. Cur in fronte? An vt videant, & desuper tenebras abigant, ne in tenebris erroris, cæcisque ambagibus reliquum corpus anceps agatur, & cadat? Imò vt fluant impetu ab origine vertice, duplicis fontis currentes lachrymæ, & illuniem corporis non extraneo, sed naturali abluat lauacro. Certè peccati radix per libidinis semitam à Principe generis Adamo in miseram serpsit progeniem. Vix inobediens carpsit pomum, cum illecebroso surrexere motus, & impurus pruritus scabiosis punctationibus pupugit. Cur sic à prauo pomi morsu rebellis in lumbis ignis exarsit? Quoniam inde generationis tradux: Ergo flebili augurio sobolem in primi piaculi spurcitiis concipiendam, libidinosis indiciis perhibuit: totum corpus ab arboris toxico cõtabuisset venereus ille feruor indixit, ne portio corporis à filiis delibanda à contagione censeretur immunis. Ergo ex libidine radix peccati promanauit in posteros, & flagitiosi fomitis ardor increbuit! Docuit Apostolus: *Omne quodcumque fecerit homo, extra cor- 1. Cor. 17. pus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Et aptè distribuit: quodcumque enim flagitium non ab intimis corporis latebris elaboratum, sed potius ab animi, siue ambitione, siue cupiditate tractum, non à carnis venit illecebra; Veneris blandimentum ex imis viscerum, venarumque medullis expressum impurus corporis succus est, & ab intranea spurcæ cupidinis cloaca corpus inquinat, à quo emergit. Quid faceret ingeniosus artifex? Dedit oculos, & in humani montis cacumine fixit, vt irriguis laticibus lachrymarum desuper riui manarent, qui inquinamenta abluerent, & corpus pollutum nitore fluente perfunderent, vt quod habebat ab illecebra propriam, qua inquinaretur, asperginem; haberet ab oculis propriam, qua lauaretur, vndam. Præclare S. Laurentius Nouariensis homil. 5. de S. Laur. Nou. penitentia. *Vis scire, quod luxuria & libido in aqua est? Peccatum corpus infestat: nunc aquam habet contrariam. Vbi? Nonne in oculis? Et merito de corpore. De oculis stillat aqua, qua totius corporis contractus dissoluit, & abluit fœditatem. Nam sicut peccatum, quod extra corpus est, elemosyna fulminat, & extinguit; sic vitiū libidinis, quod membra infestabat, lachrymarum vbertas extirpat. Ergo flagitium, quod intra corpus committitur, suum habet fontem ex oculis profluentem, & libidine fuscata viscera profusis iterum fletibus albet, meritumque recepit. Quid hoc fonte salubrius? Ergone vel ipsa viscera, quæ fœtidus humor intinxit, rosceidus lachrymarum humor abstergit, & cum foras emittitur, intus emaculat, regressisque vitrei laticis meatibus per oculorum elices redit ad corporis impuram sentinam, vt & refrigeret æstum, & sordes euerrat? Ideo in capitis culmine hi sacri fontes scaturiunt, vt quo impetuosiùs cadant, eo altius se immittant; & quasi à præcipitio labantes, constantius lauent.**

Imò si medullitùs consideres; quidquid peccati est, ab his oculorum fluctibus expiatur. Cur

65.

Cur causæ? Quoniam quidquid peccati, ab oculorum erroribus sumpsit exordium. Cur Dominus: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te?* Ut quid signatè de dextero oculo sic consuluit? Scis cœleste regnum possessuros ad dexteram collocandos. *Et statuet quidem oues à dextris suis, hœdos autem à sinistris.* Tunc dicit Rex his, qui à dextris eius erunt; *Venite benedicti &c.* Infandum infortunium, quodd oculus dexter, ubi candidarum ouium situs est, te in hœdorum infelicem stationem transmittat; qui à visu peristi, dum totum lignum cum primâ fœminâ respexisti! Ergo ab oculis vena malignitatis emanat, qui etiam si dexteri sunt, ad peccatorum læuam hominem peccatorem amandant. Sic S. Laurentius Nouariensis cogitabat suprâ: *Si oculus tuus dexter, &c.* Est pars dextera, & est pars sinistra. Dextra suos retinet probatos, sinistra suos aquè reprobos. Ad dextros quid dicit Christus? *Venite benedicti.* Quid ad sinistros? *Discedite à me.* Quid igitur si oculus tuus dexter scandalizat? Dextrum hoc tunc corrigitur in sinistrum, quando residente Domino cæperis inter multos alios audire: *Discedite à me peccatores iniusti.* Si tam dirè infestant oculi, quid à sinistro in dextrum transferet? Sinister oculus & dexter est, quantum ad officium videndi; sed in functione plorandi dextrum situm vterque tenet: munera diuide, non oculos; visus sinister, fletus dexter est. Ergo si dexter oculus te à dextera, ouiumque cohorte in reprobam gregem traduxit; dum vtroque oculo fleas per lachrymarum gurgitem in portum dextrum remeabis, & oculus, qui vno officio, te ab amico latere diuulsit, altero te restituet. Non tædeat iterum Nouariensis: *Oculi ad te recurro, tu me vulnerasti, tu me sana; tu me polluisti, tu me purifica: ablue quod inquinasti; erige quod elisisti; corripe quod euertisti.* Fiat caput tuum fons remissionis: non solum per dextrum oculum sed per sinistrum gemini riuus currant, fluantque tibi ambo oculi sanitatis rorem, ac indulgentia imbrem.

*Dei seruitus, & eius obsequiis humilitas
mancipata, pietatis Dominica certitudine
muneratur, Deumque sibi vendicat
incarnatum, insignia seruitutis
amantem.*

SECTIO IX.

66. **D**EITATIS infulas sibi trahit pro pretio seruitutis humilitas, & inter pietatis fauores, qui Numinis se seruum æstimat & aduertit, ipsummet Numen ad seruitutis contubernium adducit. Si seruus sis, si te mancipaueris arbitrio cœlesti, nec herum tuum, quod te manumittat, coëgeris, cum illo numeraberis in seruitio, & habebis Dominum tanquam seruum, qui te in supremam asserat libertatem. Dolent Bethulienfes, se fuisse à Domino venundatos, vers. 13. *Iudicet Deus inter nos & te: quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.* Et ideo non est, qui adiuvet, cum prosternamur ante oculos eorum

Zerda in Iudith, Tom. I.

in siti, & perditione magna. Si se à diuino imperio dolent subductos, & sub hasta in commercium Assyriorum locatos, benè illis erat, cum inter Dominicum gregem seruorum, eius inuisti stigmate gloriabantur, quasi notas heriles fronti pro diademate gestassent inscriptas, & iam ut venditi panderent lituratas. Sed dum seruus à Domino venditur, Dominus est, qui perdit mancipium, non Dominum seruus amittit, qui in manum emptoris dominum demutans transigitur. Sed seruus Dei, qui ut noxius venditur sine pretio, tunc incepit Dominum perdere, & libertatem, cui erat generosa nobilitas sub compede Dominica premi. Qui Deo seruit, Deum sibi ad societatem seruitutis meretur, & ut par cum Domino fiat, cum eo diuidit seruitutis stigmata. Sic Deus sua mancipia nobilitat, ut & in mancipium euaserit, cogitaueritque incarnationis ingenium, ubi in mortalitatis fronte, seruitutis notæ eminent. Si seruus & humilis te in profundum pelagus despectionis deicias, ad eum cum Deo tuo cresces ad numerum, ut & Dominum sub incarnationis sago, typo nobilissimo, repræsentes.

Fugit Ionas, seque dubio freto committit, ne misericordiam Dei in Niniuitas reportet: concurritur mare, vndarumque erroribus circumagitur naus. Ast ille, in quem fluctus intumebant, pelagi minas, oblatrantia verbera in se contorqueri considerans, leuamen à seruitute & deiectione, superbæque sarcinæ iactu meditatatus est inuenire. Quæritur, quis est; & illico:

Seruus Domini ego sum: Sic legunt septuaginta, cui lectioni indulget Theodoretus, Clemens Alexand. & Theophylactus: frontem stigmate notatam ostendit: non aliud genus, patriamque & lares sibi iam nuncupandos putauit, nisi supremi Domini seruitutem. *Quod est opus tuum, quæ terra tua, & quo vadis, vel ex quo populus es tu?* Et dixit ad eos: *Seruus Domini ego sum.*

Non potuit quid inferius sibi cogitare, qui imas alti maris pro tumulo arenas cupiuit. Proicitur, deuoratur à pisce, orat ex aluo. O quantum se contraxit, & asciâ humilitatis leuigauit, qui in ventrem, ut tener fœtus, se inseruit! Si balena fuit, cui angusta gula vix pisciculis suppetit deglutiendis, quàm arctè se exegit, exhaustique Propheta, qui per arctum guttur traici valuit! Paruuli delinquitur est formâ qui prius in ventrem navis descenderat: sic enim septuaginta legunt Septuag. *ἵς τῶν κοιλῶν τῆς ναὸς:* descendit in concauum, seu in ventrem navis: κοιλία enim venter est: vnde navis carina dicitur aluens. Ergo à navis ventre ad ventrem piscis it; non potuit se arctius premere, stringerèque humilius. Quid inde? A seruitute & humilitate diuinam misericordiam, vocationemque Dei erga gentes addiscit. Incarnationis typus efficitur, increatæ misericordiæ aduentum, Verbi que Dei redemptionem adumbrat. Adsit Basilus Seleuc. orat. Basil. 13. *Non vis minister esse vocationis? Triduum igitur subi sepulchrum: sustine Incarnationis Dominica casus: discite ut gentes omnes vocabuntur: compone te ad Incarnationis meæ imitationem, per quam non solum Niniuitæ, sed hominum orbis vniuersus, religionis virtute saluabitur, resurrectionis gere symbola.* Incarnationis adumbratio fidelis, viuæque effigies ab extrema humilitate, seruitutisque profundo ducta est: nescit nisi his coloribus Dei similitudo depingi.

Gg 3

Simi

67.

Ionæ 19.
Theod.
Clemens Al.
Theophyl.
Ioann. 1.2.

68. Similitudo & imago in dispositum limum fi-
 Genes. 1. 26. genda promittitur: *Faciamus hominem ad ima-
 ginem & similitudinem nostram*: è testa effingitur
 simulacrum, animatur à flatu: vixque leuauerat
 manum opifex è figlina, cum obicitur: *Ad ima-
 ginem Dei creauit illum*. Cur promissa similitudo,
 scribentis memoriam non subiicit? Quoniam
 obduxerat eam superbiæ fuligo, sparsisque te-
 nebris faciem animi eripuerat, in qua illucebat.
 Se Domini seruum negauit, qui se totum con-
 cessit arbitrio, seque mancians voluptati, mise-
 ro fœnore in peccati seruitutem deuenit. Ergo
 Heb. 1. 3. qui similitudo Dei est, & character substantiæ
 Philip. 2. 6. eius, vt similitudinem impenderet, quam promi-
 serat, in serui forma ingreditur hæc ima Deus,
 non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo,
 qualem arbitratus est Adam: vt per humilia
 seruitutis indicia, similitudinem, quam æterna
 dederat generatio, exinanitus reciperet. S. Pauli-
 nus epist. 2. ad Seuer. *Ideo similitudinem Dei,
 quam seruus in cupiditatem Dominica aequalitatis
 elatus amiserat, ipse Dominus in formam serui
 exinanitus recepit: & homo, qui in superbia sua
 per fraudem Zabuli ceciderat, in humiliatione
 Domini Altissimi, prostrato Zabulo per fidem ip-
 sius in Domini humilitate resurrexit*. En per ser-
 uiles notas ipsa naturalis similitudo Dei quasi
 validiori intenditur explicatu: Huc tetendit in
 luteo molimine de concepta similitudine pro-
 missio: Ductabantur Christi venturi lineamenta,
 & in figura hominis figura adumbratur & serui,
 vt ancillæ filius ad similitudinem manuduceret
 capeffendam, humilitatis vmbris, subluteoque
 coloret ne superbiens lutum in nihilum dilueret-
 tur per detestabilis piaculi supercilium; sed re-
 pens in humiliationis puluere, vitam supernæ
 Deitatis spiraret imaginem.

69. Ab Abrahami stirpe descendere parat Filius
 Dei, & quia Verbum est, verba prius conferit
 cum in ipso, mutuque sermonis delectatur con-
 gressu; iam inde auspiciens in Abrahami poster-
 itatis vtero, Verbum increatum inserere, qui præ-
 sago pignore futuræ sobolis in eius auribus ver-
 ba deponit. Quid ageret Abraham sic cœlesti
 confabulationis vsu, familiaritatisque cum Nu-
 mine contubernio fruens? Inquit: *Loquar ad Do-
 minum meum, cum sim puluis & cinis*. Expende ra-
 tionem, cur se loquuturum tutò confirmat. Imo
 quia puluis & cinis est, sequestrandus à tanti
 Numinis videbatur colloquio. Quasi per pari
 sermonem immiscet, puluereamque linguam in
 maiestatis depascit eloquio, non aliâ causâ, nisi
 quia se cinerem, ærisque euertantis ludibrium
 nescit. Benè cogitauit. Si Verbum Dei in eius
 semine se parat immergere, vt per humilitatis
 renorem homo ad similitudinem, quæ in Verbo
 est, compendij assurgeret nouitate, non aliam
 rationem expectes ab Abraham, cur Verbo Dei
 secum loquenti verba rependat, nisi quia puluis
 & cinis est. Pignus futuræ generationis, benedi-
 ctionisque omnium gentium in eius semine de-
 dit securum, qui ad excelsum maiestatis fasti-
 gium elatus, se puluerem & cinerem fassus est.
 Scitè ab humilitate alloquium aggreditur, &
 cum Numine verba componit, qui Verbum Dei
 quasi loquutus erat post deuoluta sæcula ex
 vtero filia suæ. Assentitur his Basilii Seleuc.
 orat. 25. *Congressa est aliquando cum Deo creatura,
 colloquebatur, & oratio vicissim ab utrisque sine
 honoris discrimine ferebatur: ac cornere erat rem*

*inuitatam linguam è luto ausam cœlestia loqui, &
 Deum impigre respondentem homini terreno. Hac
 enim paria ab humilitate lucra homines in altum
 euehunt, & Deo persuadent, Verba cum hominibus
 faciat. Quando igitur Abraham suo illud sermonem
 prætexit: Sum puluis & cinis, tunc natura agnitio-
 ne, natura terminos est merito supergressus. Expen-
 de hæc: Natura terminos est merito supergressus.
 Sanè Verbum Dei terminus Patris est & dicitur
 Greg. Nazianz. orat. 33. num. 20. Illa archetypi Nazian
 expressio, illud immotum sigillum, illa per omnia si-
 milis imago, ille Patris terminus & ratio. Ergone
 ex pulueris confessione ad terminum hunc Patris
 peruenit Abraham? Certè non in aliud institu-
 tum, naturæ terminos supergressus est: nisi quia
 diuini Patris logos & terminus se in vtero filia,
 ex eius stirpe nascituræ inferendum deuouit,
 quæ dum Verbum Dei concepit, & logon Patris,
 terminos naturæ excessisse concinitur, de quo
 nos plura tom. 1. de Maria & Deo Incarnato
 infra. Sat sit Damascenus in carm. de Christi na-
 tiuitate.*

*O Virgo, radix quæ prius Iesse fuit,
 Excedit omnes terminos mortalium,
 Auo priorem dum Patris logon paris.*

Fœlix antithesis & repensio: se puluerem & ci-
 nerem fassus est Abraham; nonne terminos na-
 turæ excessit, siquidem naturalis terminus homi-
 nis in cadauere puluis est? Ergo se viuum extra
 mortis terminum recognitione pulueris egressit,
 ex quo promeruit extra naturæ terminos pro-
 gredi, filiamque in sua posteritate recensere, quæ
 vsque ad terminum Dei Patris, nempe Verbum
 eius virginæ generationis dono conscenderet, à
 puluerisque & cineris sententia se eximeret, vt-
 pote naturæ terminos excedens, postquam pul-
 uerem & cinerem se in parente cognouerat. Ar-
 ridet Michaël Glicas in 3. part. annal. *Tameis* Glicas
*Virgo Mater natura legibus fuit obnoxia; tameis
 vt homo in sepulchrum est deposita: natura tamen
 fines atque terminos excessit, nec sepulchrum nec mor-
 talitas eam in potestate sua retinere potuit.*

Ergo humilitatis, & seruitutis specimen Deum
 sibi deuincit, illicoque Incarnationis sacramen-
 tum adumbrat, in quo nobiscum misericordiam
 suam fecit Dominus; humanis glebis, quasi ser-
 uilibus compedibus Filium Dei destinavit inne-
 dtere, insignia seruitutis amantem. Hinc Filij
 Dei species sub seruilibus notis exhibebatur, vt-
 pote præudentis cursum ad humani generis in
 serui forma humili redemptionem. Tres pueri,
 vt dapes teneræ, innutriendo clibano portigun-
 tur: adulatur flamma, reticula lambens, fluidos-
 que crines à luce illuminans, ab ardore non
 vrens: *Ceciderunt in medio ignis ardentis colliga-
 ti, & ambulabant in medio flamma laudantes
 Deum*. Cur compedes incendit ignis? Vt non
 vstulati pueri liberè agerent; & ex vinculis ser-
 uitutis, naturæ dominium, supremique & feruidi
 elementi potestatem assumerent. Seruili more
 ferreis vinculis illigatos flamma recepit, & quasi
 catenarum gloriæ inuideret, compedes abstulit.
 Cur? Vt ipsis illigaretur ignis, in seque replicato
 feruore, & quasi vinculis irretito, speciem ser-
 ui à pueris iam liberis mutuaretur. Contingat
 ex his enodatio S. Thomæ in Dan. *Gratia Dei* S. Thom.
*mirabilis! Ardent vincula, incorrupta manent eo-
 rum corpora, & ambulabant in medio ignis compe-
 diti*. Imò Nabuchodonosor vidit solutos: imò
 præuicè dixit Thomas: *ardent vincula: quid est
 illud:*

illud : *Et ambulabant in medio ignis compediti.* Anne quod qui compediti ceciderant, expediti iam ambulent? Non illepidè construerem. *In medio compediti ignis gradiebantur:* qui compediti intrauerant, ignem ipsum inter flammeos globos eisdem vinculis illigarunt: ne in Dei seruos laxaret incendium. Ignem combussisse vincula; sibi iniectis fuit, ut seruale obsequium impenderet sacris compedibus irretitus. Si vincula constringunt, cur negabis vincula in igne, qui in semet densatus replicauit, & reuoluit incendium, & fugitiui serui more se è fornace in spectatores subsiliens egressit, ut dominantibus pueris aulam roscidam tutò relinqueret habitandam? Chrysostomus homil. de tribus pueris. *Incedebant ergo pueri per medium fornacis cum Angelo, & murmure fugitino, replicabatur incendium, ac velut amicus ignis sanctis viris prebebat obsequium.* En ignis famulantis indicia. Quid est, *murmure fugitino replicabatur incendium?* Non quod post iactos pueros excreuisset, sed potius quod fugiendi auditate teretes globos, densosque vortices se spissans & stringens formaret; quasi flammeos pedes in neutro vinculisque continens, ne per fornacis medium conciti laborerentur.

71. Dan. 1. 91. 92. Ergo seruitutis forma ambitur ab igne, quam à vinctis pueris sibi descripsit. Quid inde? Ad vestibulum accedit Rex & clamat: *Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Ego video quatuor viros solutos, & species quarti similis Filio Dei.* Non te ferit stylus iste? Si tres solum compeditos misit, quomodo quatuor viros solutos videt? Quartus, qui additur, nequiuisset solutus, qui non fuerat illigatus: *Solutus* irretitum eximere, vinctum expedire significat. O mirabilis ad seruitutis notam amor Salvatoris nostri Dei, ut misericordiam suam effundat, quam humilitati illigauit! Quamuis *quartus*, qui apparuit in igne, non fuit à tyranno irretitus, nescio quem quasi ex iniecta catena modum claudicantis forsan agebat, cum tribus pueris parilitatem amans; ut quasi solutus videretur à Rege. Idèd Filij Dei venustam præsumebat speciem, qui formam serui erat accepturus. Adèd seruitutis & supplicij delinquitur imagine, ut elegerit cum vinctus seruis seruum numerari, & per gressum motus videri solutum, qui non fuerat illigatus. Cui cogitatu non parum fauet, quem aliis institutis dedimus, Chrysostomus homil. de trib. pueris. *Ecce, inquit, video quatuor viros solutos. Exclde, si potes, adhuc demens eum, qui crescit ad numerum. Non poteris iam tuos finire damnatos, qui soli esse non possunt. Patitur se Deus cum pueris in supplicio numerari, ut crescat gloria peccatorum.* Vndene Filij Dei similitudinem percalluit? Quoniam vidit solutum cum solutis discurre per ignem; quasi vincula cum vinctis amauisset, qui se solutum cum solutis explicuit. Qui vinctus non ab hoste, sed ab amore, quis, putas, fuisset, nisi Dei Filius? Etiam in debili ad illigationem respectu, quem vincula postquam soluta relinquunt, diuini Filij species elucet, adhuc extremas amat seruitutis reliquias.

72. Matth. 4. 2. In quot, ut appareat seruus, inferior & humilis, artificia se extendit! Quadraginta dies siccatur à cibo corpus in deserto, tot lucas, tot tenebras ieiunus agit, pdest esurit: tentator accedit. Vndene cognouit esurientem? Cogitationes hominis percallere non valet dæmon: anne ab arido stomacho, ab exuicis labiis, à famelico gutture esu-

rientem præsensit? Certè ad ieiunantem accedere non audebat: fames pellexit ad pugnam, quia in fame inferior videbatur Elia, inferior Moyse, qui non esuriunt: iam hominem suspicabatur à fame, quæ cibo proxima est. Vide prodigium. Ut esurientem conspiceret, inferioremque Moyse existimaret & Elia, Filius Dei gestu corporis manifestauit esuriem, signaque protulit esurientis, ut inferior homo censeretur à Diabolo. Mirè Christianus Druthmarus in Matth. ad illa verba: *Druth. Postea esurit. Si non esurisset, forsitan pro illa voce, quam audierat, & quia absque peccato videbat eum viuere, ad eum non accessisset tentando. Vidit eum esurientem, & estimauit eum inferiorem Moyse & Elia, de quibus nihil tale refertur, quod esurissent. Et iam quia esurit, gestu corporis eum permisisse videre. Nam aliter diabolus non potest cognoscere cogitationes hominum. Quàm sedulus ad inferioritatem amor! Quàm irrequietus ad seruitutis, & humilitatis signa labor! Qui Diuinitatem gestu corporis tot lucibus non retexit ieiunus, vix fames appulit, cum iam per corporis gestum præconatur, quasi totum in facie, famis efficeret pererrare figuram, ut inferiorem Moyse nebulo ille, qui sibi sciola est, censeat, & teneret.*

73. Sed ex extremis humilitatis lineis in quale verbum dæmon irrupit: *Si Filius Dei es.* Qualis Matth. 4. 3. hæc conditio? Si accedis, qui conspicias esurientem, quia existimas priscis ieiunantibus inferiorem; cur filiationem diuinam esurie vicina artexis periodo: *Esurit, & illicè: Si Filius Dei es?* Ut videris mutuam vicissitudinem Diuinitatis & humilitatis. Filius Dei se protulit esurientem, ut absconderat filiationem: & tamen ab esurie profundiora Diuinitatis vestigia fodiuntur. Nonne & Deum pandebat esuries? Quadraginta dies non esurire diuinæ naturæ est: ergo & post quadraginta dies esuries, non necessaria est, sed lubens; non inuita, sed inuitata: si voluntaria, Deum præsignat, cui naturæ rerum, ut ad nutum inuertat, curuantur. Errasti, sciola: si esuries te hominem edocuit, cur voluntaria non tibi Deum protulit, quem aggredieris? Nescit humilitas electa, exors Diuinitatis apparere. Sic cogitabat Auctor Imperfecti in Matth. *Esurire & Imperf. non manducare, patientia est humana: non esurire autem, diuina natura. Qui ergo quadraginta diebus non esurit; postea non esuriens demonstrauit, quia esuritus eius voluntaria fuit non necessaria. O cecitas diaboli manifesta! Quomodo suspicatus est non esse Filium Dei, quem post quadraginta dies esurientem sensit?*

Deus pro homine seruitutem multiplicat, & postquam se pro homine seruum exhibuit, vendi satagit, ut titulus seruitutis excreseat.

SUBSECTIO vnica.

74. **S**E pro pretio peccati vendit peccator, respuens Numini mancipati, eligens ad tritemes sæculi transtraque mundialis potestatis sub illecebæ mercede deferri, quàm lacteum cælestis Domini iugum subire. Deus adèd sibi sub hominis seruitute

blanditur, ut & in hominis obsequium satagat vendi quo magis exaggeret titulum seruitutis: Suam, dum se mancipat venditionis contractu. claritatem ostendit, Deitatisque potentiam hac ignobilitatis arte declarat. Se à Deo venditos eiulant Bethulienses vers. 13. *Et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.* Deponite querelas ô vos. Deus nulli diuendit suos, ipsi se in nundinis voluptatum venundant; potius ille se contendit vendi, & alienis, ut sub venditionis ingenio Deitatis maiestatem euulget

75.

Quàm illustris inferioritatis, & seruitutis forma est, quæ Dei Filium dum sub nigro velamine tegere curat, sua potius claritudine manifestat, & misericordiam Altissimi ad redimendum peccatorem de cœlis descendisse pronuntiat. Quid ignobilius in seruo est? Quod venditionis mancipetur commercio, nundinisque forensibus pateat, collocetur sub hasta, & pro pecunia commutetur. Expecta. Hæc turpitudine feruilis, Dei nostri claritudini inseruit. Proditor subliuit à cœna, ut Dominum venundaret:

Io. 13. 30. 31. *Cum accepisset ille buccellam, exiuit continuo: erat autem nox. Quid illicò Dominus? Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, & Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso, & continuo clarificabit eum.* Cur inter noctis tenebras tot supernæ claritudinis luces exultant, ex quo venditor nequam ad pasciscendum pro argenteis exiuit?

Luc. 2. 9.
Isa. 58. 10.
Matt. 17. 5.

Quid sacrilegi contractus cum Patris claritate diuini? Profectò claritas Dei, nato Domino, mapalia pastorum circumfulsit, ubi in nocturnis tenebris, ambulantes lux oborta caliginem pepulit, & oculos in Filij agnitionem adiunxit. In Thabor nubes lucida, Paternæ vocis baiula emicuit; à claritate, umbraculo, voceque sacramentum arcane generationis ostendens. Quid post natiuitatis, & transfigurationis lumen ignobilitas venditionis ad nouum initium claritatis conducit? Non minus putauit ei nitoris euenturum fuisse ex serui venditione, quàm ex transfiguratione, utpote quoniam quàm venditus, Deitatem pandere in munere redemptionis parabat. Origenes tract.

Orig.

22. in Ioann. *Post euenientia ex prodigiis, nec non ex transfiguratione præconia initium glorificandi Filij hominis fuit exitus Iuda à loco, ubi morabatur Iesus, cum Satana.* Cur glorificationis initium post gloriæ auspiciis in Thabore; siquidem venditionis turpitudine potius obnubere videtur filiationis æternæ maiestatem, quam nubes in sacro vertice pronuntiavit? Imò æquale fermè gloriæ generationis indicium vtrumque fuit. Attende. Quis seruum emit, nisi ut eius perfruatur obsequiis? Idèò emptum alit; curat, ne occumbat, ne ægroter, ne effugiat: quippe census Domini in seruo est. Ast emi seruum, ut occidatur, ab emptio- nis dissonat lege; non enim vitâ functus potest Heri sui prouentibus inseruire. Quis sic à mente extorris pro enecando mancipio, è cuius morte nullum ei scœnus, pecuniam absumeret, quam damnat latebris auaritia? Quòd si serui mors proficiat; non refragante contractus indole, venundari potest ad mortem. Quis autem seruus vitâ functus, ipsamet morte lucris domini proficere valebit? Sanè solùm qui Deus & homo sit, cuius mors redemptio

viuorum atque, mortuorum est, mortalium vincula rumpit, aenea cœlorum mœnia pietatis ariete perfringit. Cum ergo nullus adhuc venditus est, ut moriatur; ex venditione Christi, qui in forma serui, cum in forma Dei esset, apparuit, claritas Deitatis affulget. Prodest Rupertus de gloria & honore Filij Dei in cap. 26. Matth. lib. 10. *Quis emptus, siue venditus fuit, ut emptus siue venditus est iste Sanctus Sanctorum? Id est, sic emptus, ut emptores interficerent eum. Ioseph quidem sanctus in typum huius fuit venditus; sed emptores non idcirco emerunt, ut interficerent eum. Et Aman impiissimus idcirco ut interficeret, emere voluit vniuersum genus Iudaorum, in quo utique nonnulli isti erant, dicens Regi Assuero: Si tibi placet, decerne, ut pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gaze tue. Sed neque Rex accepto argento populum vendidit. Iste vnus Sanctus Sanctorum ad hoc emptus est, ut interficeretur.* Nullus certè emptus, seu venditus fuit, ut emptores eum interficerent, nisi iste Sanctus Sanctorum, cuius increata sanctitas ab ignobili morte lucrum redemptionis eduxit, & misericordiam suam in infimæ seruitutis supplicio, extremæque prodigio humilitatis nobiscum fecit.

Hinc adèò seruitutis stigmate delinitus est, ut quasi ab incunabilis, feruilibus notis inscribi gestierit. Vix accepit formam serui factus homo, quando Angelus ad Ioseph: *Surge, & accipe puerum, & matrem eius & fuge.* Si seruus est, cur ei fugæ dedecus intimatur, quæ serui peruiaciam & notas fronti inurendas ostendit? Anne fugiat, ut illicò inscribatur in facie, quòd seruus sit? Nam cæteris seruis inscriptio erat in brachiis, seu in furis, fugacibus verò in fronte; iuxta illud:

*Ergo notas scripto tolerasti Pergame vultu,
Et quas recusat dextera, frons patitur.*

Certè forma faciem significat. Quid est: *Qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, serui formam accipiens.* Filius Dei facies est Patris: ergo faciem Dei abscondit, facièmque serui sibi obduxit: nulla autem facies seruum illicò manifestat, nisi à notis herilibus inscripta: ergo idem fuit vultum hominis induisse ac formam serui stigmate inusti, utpote qui à facie Dei fugit, cum Deum abscondens hominem exhibuit. Pulcherrimè Chrysologus sermon. 37. expendens illud: *Fugit Ionas à facie Dei. Quod Ionas typum per omnia tenuerit & impleuerit Saluatoris, historia, qua de se ipso scripta est, textus ostendit. Fugit, inquit, Ionas à facie Dei. Nonne Dominus, ut hominis faciem preferret & formam, faciem formamque propria Deitatis aufugit, Apostolo sic dicente: Qui cum in forma Dei esset, &c. Formam suscepit serui Dominus, ut lateret mundum, in hominum se fugit ipsum. Et benè typus Christi, ipsius Iona seruatur in verbis: non dixit: Fugio Deum, sed à facie Dei ego fugio. Deus, qui ubique est, quò se ipsum fugiat, non est: sed Christus non ut loco sed ut specie faciem Deitatis aufugeret, totum nostræ seruitutis confugit ad vultum.* Plurimum æstima Chrysologi explicatum. Quàm largâ misericordiâ hominibus opitulatus deus, cum seruitutis vultum accepit, ut quasi fugax percuteretur,

teretur in eo, & tamen faciem Deitatis, quam abscondebatur, in piamet venditionis & mortis fœditate detegeret.

77. Aliqui, licet sine fundamento censuere Christo Domino in patibulo affixum fuisse clauum in fronte: sic vultus inscriptus, seruitutis præconatur in signe. Censeo idem per alapam manumissionem apud antiquos celebrari, quoniam obtegere curaret manus notam exaratam in facie, abradendamque iam esse libertate donato præscriberet. Hinc noua lux acumini sancti Ephræm in trito loco ex sermone de passione Domini: *Qui de puluere terra hominem finxerat per gratiam, à manibus, quas ipse formauerat, alapam accepit. Serui quidem omnes, cum liberi efficiuntur, accipiunt alapam, ut mortali libertate potiantur: ipse cum sit omnium liberator, iniuste colaphizatur.* Cur respondit ad alapam: *Cur me cadis?* Audiui non semel ex præfato loco sancti Ephræm, quod seruitutis amator manumissionem recusabat. Meditabar idem respondisse ad alapæ iniuriam; quasi doleret, insanam manum formam serui, vultumque humanum, in quem aufugerat, ut hominem liberaret obtegere aggressam esse: non enim liberatur homo, nisi forma illa serui palam innotesceret, in quam tutò irrueret mors, ne, si absconderetur forma serui, intus abscondita forma Dei appateret; nec peragi posset in Deo mors, quæ peccati seruis libertatem impertiret coelestem. Præuè ergo palmis tegebatur facies serui, qui, ut omnium esset liberator, ad serui formam à forma Deitatis aufugerat.

*Vitia parentum quàm misero imitationis
traduce serpunt in posteros.*

SECTIO X.

78. **N**OVVM miraculum: genus fecit misericordie parricide filia, dixit eleganter Augustinus libro de loquutionibus super Exodum, dum conspicit filiam Pharaonis vagientem paruulum inter vndas, & fluuij, & fletus, ad ripam appellentem sinu fouisse, parauisse nutricia vbera, piam matrem egisse, quæ à truci patre progenita titulum non genitæ, sed ingenitæ pietatis crexit. Hinc sacra fœmina deuotis gloriæ blanditiis præconatur infra vers. 18. *Quoniam non sumus sequuti peccata patrum nostrorum.* Vide quali sacro supercilio se iactet, quasi plurimam lucis laudem mereatur, qui ab improbo patre genitus probus est. Vitium seminis serpit per cumulum, perfundit spicam euaporatum à radice contagium. Quod de spiritu natum est, spiritus est; quod de carne caro: quidni quod de vitio, vitium? Talis fœtus plerumque est, qualis, & vulua: multum de malignitate tori contraxit, qui non nouam gratiæ generationem sollicitat, ut quos hausit à veteri, abluat inquinamentum. Misere mini soboli, ô parentes, noxam deponite, cum vos genitores amatis, ne originis vitium inter vitæ semina, hæreditariâ contagione grassetur.

79. Si Iuditha pro innocentia Bethuliensium affertrix est, quod in eos non ex noxio fonte parentum vnda flagitiosa manauit: quid est quod

ipsi libero testimonio fateantur hic vers. 59. *Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.* In hæreditarij sceleris causa fideliori patrono fides non est. Se inquinatos ex progenie pronuntiant, ne prodigium appareat ex fontium genitorum vulua infantes & nitidos erupisse. Quid trepidas Caine, secunda naturæ post præuaricationem calamitas, primaque humani seminis turpitudine? Quid trepidas, postquam fertilitatem agri fraterno sanguine polluisti? *Omnis, qui inueniet me, occidet me.* Gen. 4. 8. 14. O homo timidus, quæ subdolos; pusillanimis, quæ crudelis! Nullus adhuc in terra est, nisi vterque parens: occubuit Abel; non iterum ad testam Deus, ut, alterum hominem fingat ex luto, à quo timet occidi? Anne à parentibus? Imò parentem cruori, ne orbis absque hærede remaneat. Verum dum se fratridam agnouit, vitium à genitoribus ebibisse putaret: forsan ne ab ipsis occideretur, timebat: Qui filium genuere fratricidam, suspicio est, ne & ipsi sint filicidæ. Ad id serpit malignitas in prolem, ut filius flagitiosus, ob simile flagitium timeat parentes. Timuit Cainus & à filiis, etiam, quos nondum produxerat, & qui adhuc in generatiuæ potentia virtute latebant; quasi iam antelucis usuram parricidium à genitore futuro didicissent, manusque in patris sanguinem eruendum pararent, dum intra eius sanguinem existentes, indolem sanguineam haurirent. Do S. Ambrosium: *Omnis, qui inuenerit me, occidet me. Angusta mentis homo. Sed à quo timebat occidi, qui solos parentes habebat in terris? Potuit & parentes timere, qui docuerant parricidium posse committi. Potuerunt & parentes de filio discere, quod didicerunt posteri de parente.* Vno flagitio tota generationis arbor perpolluta est, quasi à trunco ad verticem virus serpsisset, indeque omnem infecisset propaginem. Quia filius occidit fratrem, meritò timet, ne parricidalis sit pater, ne parricidalis sit filius, quem nondum genitalis vigor eduxit.

Sed ex quo Cainus sacrilegam, feramque 80. ad parricidale scelus indolem traxit? Quisne fons scaturiginis sic cruentæ? Certè dæmon. Moneor: nam Dominus increpat Iudæos: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio.* Ioan. 8. 44. Nonne homicida cum ex immortalitatis dono hominem eripuit ad mortem? Augustinus Aug. tractatu 42. in Ioannem: *Ille homicida erat ab initio, in primo homine, in quo & fieri potuit homicidium. Non enim posset occidi homo, nisi prius fieret homo. Non ferro accinctus diabolus ad hominem venit: verbum malum seminavit, & occidit.* Si semen ad generationis seritur fructum generatiōque auspiciū vitæ est, quomodo ex semine occiso, sanguineaque mors erupit? Si semine diabolus, occidit, quod iecit in primos parentes; quid quodd primogenitus Cainus occisor euaderet? Se dat huic meditationi Tertullianus trito loco: *Eua nihil concepit ex diaboli verbo? Imò concepit: nam exinde abiecta, ut pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli semen eius fuit: enixa est denique diabolus fratricidam.* Huius loci explicatum quære in tom. 1. de Maria & Deo Incarnato. Mirè accinit Augustini sententiæ. *Verbum malum seminavit & occidit.* Si semen cædes fuit, quid quodd

quodd prima soboles fraticida? Si verbum diaboli semen erga Cainum dicitur, cur foetus iste malignus, non diabolus à gentilitij vocabulo nuncupatur? Imò sic vitia genitorum sobolem maculant, vt quamuis diabolus Cainum non genuisset, tamen quia primus Eux per loquelam congressus cum diabolo fuit, posteaque mariti thalamum experta, filius exinde ortus euaserit homicida, & dæmonis vocabulo censeatur. Vides? illa Domini verba: *Vos ex patre diabolo estis: ille homicida erat ab initio*, non iniuste acciperem de Caino, à quo Iudæorum Christum crucifigentium progenies. Suffragetur sanctus Augustinus de quæstione noui Testamenti, quæstione 90. *Diabolus non speciale nomen est, sed commune. In quocumque enim opera diaboli fuerint inuenta, diabolus est appellandus: operis enim nomen est, non natura. Itaque hoc in loco patrem Iudæorum Cain significat, cuius imitatores volentes esse Iudæi, Saluatorem peremerunt: ab ipso enim forma data est fraticidij. Sed, quia Cain imitator diaboli est, patrem eius diabolum dixit, cuius opera sequutus est. Ergo imitatio idem quod natiuitas est? quia Cain imitatus est diabolum, à diabolo satus, natusque perhibetur.*

Adeo in traduce generationis indoles imitationis sublabitur, vt imitatio pro generatione sit. Quid est, quodd Iudæi ex patre diabolo dicuntur: *Vos ex patre diabolo estis*, cum nullius sobolis genitor sit dæmon? Habes illicd attextam causam: *Et desideria patris vestri vultis facere.* Imitari, nasci est; addiscere, gigni. Augustinus tractatu 42. in Ioann. *Iudæi ergo filij erant diaboli imitando, non nascendo. Ecce unde filij estis, quia talia desideratis, non quia de illo nati estis.*

Vt quid præuaricationis foliis se subcingit Adamus: *Consuerunt sibi folia ficus, & fecerunt sibi perizomata?* Pruritum excitantia folia lumbis adiungit. O qualis artifex periisti! Cur peccati vindemiam sibi præcingit? Postquam piaculum commisit, hæreditarium agnouit in posteris: quid quodd peccati reliquias, lasciuæque præuaricationis folia lumbis assueret, vt ex seminarij situ malignum fomitem deriuaret in filios, qui trahunt à genitore flagitium. Pulchrè Ambrosius libro de Paradiso, capite decimo tertio: *Quodd grauius est, hac se Adam interpretatione succinxit eo loco, vbi fructu magis castitatis se succingere debuisset. In lumbis enim, quibus præcingimur, quadam semina generationis esse dicuntur. Et ideo ibi succinctus est Adam foliis inutilibus, vbi futura generationis non fructum futurum, sed quadam peccata signaret.* In sobolis seminario folia peccati constituit, vt idem illi esset, & filium gignere, & noxam traducere. Demirare. Si theologicè scias, originarij criminis successionem. Bone Deus, animæ quæ à te purissimo artifice creatur, quam in spiraculo vitæ afflas, quomodo vix corpus imbuat, cum iam ab halitu originis sæculentæ perstringitur? Si à primigenio parente culpa deriuatur; inquinet corpus, quodd ab eo est, non animam, quæ à Deo. Ita potens & labile est parentis peccatum, vt ob generatum in iniquitate corpus in animam ingruat, siquidem nequibat ex anima à Deo infusa in corpus grassari. Ordo quidem præposterus, sed necessariò commutatus. Peccatum prius animi est,

quàm corpus inficiat: attamen vt primigenij noxa laberetur in posteros, quasi inuersa est semita, quandoquidem ex respectu ad carnem anima spurcitiis originalibus maculatur. Sanctus Thomas 1. 2. quæstione 83. articulo primo ad S. Thom. quartum. *Infectio originalis peccati nullo modo causatur à Deo, sed ex solo peccato primi parentis per carnalem generationem: & ideo cum creatio importet respectum anima ad solum Deum, non potest dici quodd anima ex sua creatione inquinetur; sed infusio importat respectum ad Deum infundentem & ad carnem, cui infunditur anima: & ideo habito respectu ad Deum infundentem, non potest dici, quodd anima per infusionem maculetur, solum habito respectu ad corpus, cui infunditur.* En portio parentis in causa est, cur animus in ipsomet ingressu, quasi sparsa lue polluat, cum tamen nulla qualitas morbida nulla malignitas in carne sit, priusque iniquitas animum afficiat, quàm corpus: sat est respectus ad primi parentis piaculum, vt ex infusione ad carnem ab ipso delibatam animus inquinetur.

Resume illud: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere ille homicida erat ab initio.* Quàm scitus transitus à secunda persona ad tertiam! Agebat Dominus cum Iudæis, qui eius sanguini inhiabant: arguebat de homicidio; & tamen non eos, sed patrem diabolum homicidam appellat. Et acutè. Sat est, quodd, si ille pater, homicida extiterit ab initio, vt, etsi à longissima distantia, homicidij desideria Iudæi itaxissent. Dum patris euulgauit piaculum, piaculi accusauit prognatos. Noluit perturbare modestiam, vt illos pleno ore de homicidij insimularet reatu; & tamen liquidò homicidas ostendit, quibus homicidam patrem adscripsit. Scitè Rupertus libro decimo in Ioannem, capite octauo. *Di-*

ci non potest, quanta moderatione hic à secunda persona Filius Dei ad tertiam transit, atque à presentibus filiis diaboli quodammodo auersus quasi in absentem patrem inuchitur. Decentius ergo personis commutatis sententias edicit: nec tamen magis filiis istis diaboli parcit, dum patrem attingit. Ne modesta benignitas Domini læderetur, nec abiret impunis Iudæus, ingenium fuit, patrem appellare homicidam, vt sic filij plecterentur reatu.

Expende illud: *Et desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio.* Si Iudæi desideria patris perficiunt Christum occideres; ergo pater dæmon ab initio gestiuit occidere. Qua semitâ ante tot sæcula conceptum dæmonis desiderium promanauit in Iudæos, eoque vinculo strictum est, vt fieret vnum homicidium ex desiderio pristino, & opere recente? Imò si pater solum desiderauit, cur dicitur homicida ab initio, quasi ab initio in nefaria cæde manum intinxerit? Nondum quies. Si Iudæi Filium Dei occidere meditantur, cur desideria patris perficiunt, qui non Deum, & hominem, sed nudum hominem in Adamo occidit? Enodabis ista, si recolas Angelum in primo lucis flore superbum: similitudinem Dei sibi eriperetentans, in Dei Filium, qui Altissimi similitudo est, iaculum contorsit, iam inde occidere aggressus, quem Diuinitas defendebat. Ergo desiderium hoc complent Iudæi:

adco

Aug.

Ioan 8.44.

Aug.

81.
Gen. 3.7.

Ambr.

81.
Ioan. 8.44.

Rupert.

Ioan. 8.

Esai. 14.14.

aded enim malignitas patris se in progeniem sparsit, ut tam distans occisionis cupido ab Angelo nequam concepta, in præposteris filiis completa; ex appetitu & opere vnum conflauerit homicidium. Supra elogium est subtilitas Rupertii: *Nomine homicida antiquum diaboli odium intelligere nihil vetat, quo & ante hominem conditum se intorsit aduersus ipsum Filium Dei, & festinabat interfici. Et reuera mox ut contra Filium Dei, qui solus similitudo Patris est, superbo tumescens odio, dixit: Similis ero Altissimo: quoniam odium illud per manus Iudeorum homicidio consummandum erat, iam tunc homicida erat. Igitur dum homicidij filiis homicida pater ostenditur, rectè vnum homicidium computatur, quod à patre mala voluntate inchoatum, maligno per filios odio consummauit. Quid profundius? Pristinum superbientis spiritus odium iam tunc homicidium fuit, quoniam per filios erat complendum post tot progenies liuor in initio, in fine temporis cædes fuit. Quis humor quantumuis à fontis vena vitium amaritudinis biberit, per largos, & intortos calliculos serpens non deponit; saporemque de fauentibus glebis mutuatus, amittit reliquias, quas instillauit origo? Et tamen à Lucifero emanans odium, in sæculorum senectute homicidium est. Non mireris. Ideo ille pater dicitur, hi filij Ex dæmone, & Iudæo componitur vnum; quid quòd vterque homicida, ille in initio, hic in extremo?*

83. Inclamant Iudæi ad prætorem se à sanguine iusti abluentem: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Qualesne filios ab hoc sanguine cupitis inspergi, qui non diluat à culpa, sed accuset ad pœnam? Certè non iam natos, quoniam illic aderant, & in illa dictione poterant intelligi, super nos. Igitur nondum natos, celeri supplicio iniquitas vouet parentum, & ante lucis vsum perfidiâ interimunt, quos nondum genuerant ad vitam. Bene cogitastis. Si super vos sanguis iusti est, non ut lauet, sed ut plectat; iniquitas sanguinaria illicò posteros etiam nondum genitos tingit, ut antea flagitio maiorum inquinentur, quàm semitam vitæ vulua præsentiat. Sanctus Maximus sermone tertio de Paschi. *Crudelis impietas Iudeorum, qua facinore suo non solum presentes liberos, sed non natos occidit. Venusta vocum connexio: Non natos occidit. Demirare paternæ iniquitatis efficaciam. Non natum; id est, non genitum occidere, nec omnipotentia est: quippe nequit diuinitus mori, qui nondum viuit. En sceleris patrij prodigium: mortis dilatat imperium, sphæramque protendit, & iniquâ corruptelâ inficit, quos vterus nondum concepit, ut criminosa mors anteuolet vitam, quæ inueniat enectos in culpæ tenebris, quos educere parabat ad vitam.**

84. Negationem Petri scribere parat Euangelista, & præmittit: *Stabant autem serui, & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis Petrus calefaciens se. Quid focum amas Iudeorum Petre? Supra frigentes pruinas torpes, qui prunas ambis. Imò quid opus præmonuisse Petri accessum ad ignem? Ut noueris ab ignis consortio, utpote Iudæici, scintillas traxisse nequitia, & ab homicidarum flammis, linguæ didicisse ho-*

micidium. Rupertus libro decimo tertio in Ioannem. *Frigescens negator Petrus frigidorum homicidarum, & inimicorum Christi foco fovebatur. Imò Beda in capite quinto Marc. Hic ignis in Beda atrio Caiphe instinctu maligni spiritus accensus ad negandum, & blasphemandum Dominum perfidorum linguas armabat. Sed vnde in Iudæorum igne illa cruenta procacitas aduersus Dominum & aduersus Christum eius, ut & Euangelistæ adnotent prunas, & Patres inuehantur in focum; quasi à foco, & prunis malignitas negationis irruerit? Meditabar quòd primam idololatriam Iudæicus ignis exhibuit Iudæis, cui Aaron vitulum adrogauit: *Quibus ego dixi: Quis vestrum habet aurum? Tulerunt, & dederunt illud mihi, & proieci illud in igne, egressusque est hic vitulus. Quare (licet prauè & intortè) plures ex Rabbiniis apud Abulensem Exodi trigésimo secundo; quæstione trigésima quarta, censuere ex igne ope dæmonis præter Aaronis nutum, caput bubulum erupisse. Sat est, ut ignis execrabili vitulo ministrauerit, & in veram Deitatis negationem flammæ erogauerit ad idolum. Omnis igitur iam Iudeorum ignis, quasi ex foco pristino deriuatus, & hæres non modico morum documento, perfidiam in Deum spirare, videtur, dum calefacientes fouet, ut negent, & crucifigant, quem priores in Ægyptiaco simulachro Iudæi Dominum blasphemauerunt: veluti si à primo sacrilegij principatu per ignem, in prunis succedentibus Hebræorum, innatâ ad originem imitatione, sacrilegiorum, malignitas scaturiat. Huc aduoco ingenium Ambrosij, qui alibi datus, huius instituti proprius est: *Mala flamma Iudæica vrit, non calefacit. Malus focus, qui quondam etiam Sanctorum mentibus fuliginem erroris aspergit. Non condemno elementa, quia non sunt elementa Iudeorum, sed Christi, sed alia est, quam condemno, flamma perfidia. Denique foco & auro Iudeorum caput vituli figuratum est, hoc est, sacrilegij principatus. En in inanimi elemento successiua malignitatis indoles denotatur: siquidem negationis Petri infortunium consortio Iudæicæ flammæ adscribit Ambrosius: quòd autem perfidus fuerit ille focus, igni veteri, ex quo conflatus est vitulus, tribuit. Sursum ascende: à quo ne ille nefarius pluralitati Deorum in vno vitulo didicit subseruire? Si arrideres Rabbiniis, qui dæmonem intra sacrilegas flammæ idolum autumant conflauisse, facilis responsio contingeret: siquidem primus in orbe, Deorum numerum dæmon inducere tentauit, cum fœminam alloquens, sectionem in Deitate meditatus est. Quantumuis non dæmon, sed Aaron fusorio opere vitulum eduxerit; attamen ex quo Lucifer ad ignem ablegatus æternum, in sulphureâ volutatur fornace, potuit ignis de idololatria erudiri, utpote intra sinum continens, qui in Numine, sacrilego ausu, multitudinem concupuit.***

Adeo malignitas genitorum se in sobolem malignam deriuat, ut & patrata culpa filij geniti titulo proferatur.

SUBSECTIO VNICA.

85.

ARVM est, quod iniquitatis fontem, quā ab iniquis parentibus geniti, filij prægustent; imò & genitoris delictum ei pro filio genito computatur, quasi ea

fit fecunditas ad peccatum, ea vis ad scelus traducendum in sobolem, ut & agat numerum cum sobole scelus, velut si & substantia sit ad pangendam in vtero prolem, & in prolis iura, vocabulumque succedat. Ioann. 8. vers. 44. *Sic Dominus de dæmone fatur: Cum loquitur mendacium;*

Ioan. 8. 44.

ex propriis loquitur; quia mendax est, & pater eius.

Aug.

Anne diaboli pater mendax est, dæmonve pater est mendacij? Equidem Manichæi blaterabant, diabolum habere patrem, plectitur Augustinus eos tract. 42. in Ioann. *In his verbis quidam putauerunt diabolum patrem habere, & quasierunt quis esset diaboli pater? Hic est error Manichæorum.*

Diabolus autem Dominus dixit patrem mendacij.

Non omnis, qui mentitur, pater mendacij est; sed ille, qui non aliunde accepit mendacium, pater est mendacij sicut Deus pater est veritatis.

Pf. 44. 2.

Quid audes Theologiæ lux? Nullus spiritus gignit, nisi Deus, qui veritatis pater est, utpote ex intellectu Verbum progignens. Anne sicut pater è fecundo corde eructauit verbum bonum, quod Filius, & veritas est; sic tumens, & iniquitate grauidus Cherub ille aliam Trinitatem ex mendacio compactam ausus est meditari, ut ipse mendacium gigneret, sicut veritatem superus pater? O extrema iniquitatis cupido! Angelus gignere substantiam non præualeat: mendacium, & veritas in illo substantia non est. Ergo mentita est iniquitas sibi. Pater mendacij mansit, qui de similitudine Altissimi sibi blanditus est, qui non aliunde, sed ex flagitiosa vulua mendacium accepit; attamen mendacium filius eius non est, sicut Verbum veritatis Filius est Patris. In desiderio suo mulctatus occubuit, qui se fecundum ad iniquam prolem cogitauit diuinæ inuidus fertilitatis; & tamen solum in dedecus execrandum pater mendacij mansit: iniquitas non pro vera sobole, sed pro mendaci fuit. Ingenium est Rupert. lib. 8. in Ioan. in fin. *Hoc modo pater mendacij illud sibi videbatur adipisci, quod dicebat in corde suo: Similis ero Altissimo. Sicut ille veritatem de se ipso genuisset ipse è contrario mendacij pater existimaret. Quid ergo inquis? Nunquid quia diabolus pater dicitur mendacij, mendacium è conuerso dicendum est filius diaboli? Nec enim mendacium substantia est, ut aequè veritati Dei, quæ proculdubio substantia est, hoc nomen, quod est Filius, illi substantialiter valeat adaptari, diabolus est pater mendacij, ut accidentis, auctor & inuentor, qui nullam omnino substantiam, & ne muscam quidem fecit. Vide, quid patris conetur piaculum, imò quid pater piaculo conetur, siquidem & ipsum piaculum filium suum cupit, substantiamque appetit à se genitam exoriri, quod ex natura sua argenti rubigo est, accidens nequam, & turpis qualitas.*

Isai. 14. 14.

Pf. 26. 12.

Rup.

Sed cur dæmon, qui sic noxam concipere gestiuit, & parere, pater potius mendacij efferatur, quàm superbiæ, spiritualisque intortæ libidinis, irreligiosi ausus, & omnium id genus peccatorum? En concinnitas. Quia cum iniquitatem, quam conceperat, parere gliscebatur ut filium, in similitudinem Altissimi, quæ Filij Dei est, irrupit: Filius autem ideo à Patre gignitur in excelsis, quia Verbum; ideo Verbum, quia per intellectum; vnde veritas, quia Verbum. Cum igitur Cherub ille procax suum verbum eructare gestiebat aduersus Verbum Patris, quod veritas est; quod aliud potuit eructare, nisi mendacium? Nam utique veritati hostis mendacium est. Inde pater mendacij dæmon ab initio, quos desiderabat ut substantiam enasceretur; sed accidens turpe elusus inuenit. Iterum Rupertus: *At tu super-*

Rup.

be & impure, tanti Patris amorem despexisti, & eidem bonum de corde tuo Verbum in substantiam quoque creaturam eructanti, proprium quid eructando de corde tuo similis esse affectasti. Est autem illud Verbum veritas. Quid igitur tu nisi mendacium ebullires? Attamen si mendacij pater est, si saltem genuit utique mendacium & nequitia proles erit, licet infamis patris infame germen. Quod autem quā pater est, mendacium, generet, dixit Origenes in Cate-

na Sancti Thomæ, Ioannis octauo. Diabolus

qui mendacium genuit, sicut hic dicitur, quia mendax est & pater eius. Benè. Quoniam elatus ille spiritus per intellectus spiritalem vul-

uam conatus est intortâ semitâ prolem concipere, libidini potius, quàm legi indulgens, prauo se polluit spermate: non filium edidit, qui substantiam efficere non valebat; attamen gignere dicitur, & pater appellatur, quia saltem per spiritualis vuluæ ministerium libidinem luxuriantem expleuit. Adhuc Rupertus. Itaque sicut femina naturalem usum in eum

usum, qui est contra naturam commutans, nullam hoc modo gignit substantiam, sed tantum-

modò sui & aliorum corporum pollutionem; sic tu, dum derelicto Deo, proprium, quod de te ipso genitore vis, mendacium, quod nulla substantia est adinuenisti, & per illud tu quidem nil creasti, sed libidini tuæ consentientes spiritus tuos esse filios, id est, ut tu mendax es, mendaces effecisti.

Miratus es, iniquitatis venenum quomodo in sobolem aspergatur. Mirabilius est, quod criminofum in posteris accessione malignitatis fiat id, quod aliqualem faciem peccati in maioribus habuit, verèque peccatum non fuit. Filij Iacob fratrem Ioseph perosi foueæ mandant, ut si non mortem saltem mortis situm ei tribuant: ne polluant manus, vendunt Ismaëlitis: Genesi capite 37. versu trigesimo primo.

Tulerunt autem tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderant, iinxerunt, mittentes qui ferrent ad patrem. Quale hoc ingenij versipellis inuentum? Polymita vestis ab hœdi sanguine madidatur; nec tamen præcedit inter fratres deliberatio consilij, sed repente iam occisus hœdus, iam tunica, aspergine rube-

bat cruoris. Obserua, quàm velox ad vastrum ingenium concitatio: Vendiderunt eum Ismaëlitis viginti argenteis tulerunt autem tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderant, &c.

Equidem prius decortauerant de inferenda cæde, diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

diu

86.

Gen 37. 31.

diu de venditione censuerunt, vbi nequam tribunal, accusator liuor, vindex Ruben: at tamen subito occisus proponitur hœdus, citius vnica tincta. Cogito à Iacob parente prauè calliditatem hausisse: eum hœdus occiditur, parentis indoles præsentatur: sed in Iacob mysterium, in filiis iniquitas. Scis, quid *Gen. 27. 8. 14.* Rebecca inspirauit Iacob. *Nunc ergo, fili mi, acquiesce consiliis meis, & pergens ad gregem offer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis escam patri tuo, & benedicat tibi. Abiit, & attulit deditque matri.* En Rebecca ex hœdis instruit primigenium arripere: en Iacob ex occiso hœdo pilosus & hispidus tangitur à sene, benedicitur, venaturque primatum. Quid quoddam filij Iacob astum mediteretur ab hœdo serpebat ingenium ab auia ad patrem, à patre ad gnatos, sed quod in maioribus typicum fuit, & umbra mysterij, dum ad posteros tetigit, scelus erat. Cauere parentes; quod in vobis umbra, faciesque tantum mendacij est, in sobole corpus erit peccatum.

Verbum inuisibilisque imago Dei nullo patitur in patientia iacturam; amatque flagelli nomine nuncupari, ut ei pro homine flagellari nobilitas sit.

SECTIO XI.

87. **V**bi sonant redemptionem flagella, strepor resilit maiestatis, gloriaque agitur in patientia. Filius Dei; dum pro homine sustinet flagra, inter vibices exhibet maiestatem, quæ quot vulnera pandunt, tot ora aperiunt ad Diuinitatis præconium, quippe dum verberibus quatitur vlcera parentum abstergit, quibus squalebat natura, & per patientiæ tenorem in filiorum Dei libertatem, pro quibus fideiussit, asserit peccatores. Orant supplices Bethulienses, vers. vigesimo. *Tu quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras.* Quæ verba in littera allegoricè expendebamus: quasi flagellum minorem significet vitem, Christusque Dominus vitis sit. Ioannis decimo quinto, versu quinto. *Ego sum vitis, vos palmites.* Et versu primo. *Ego vitis vera, & Pater meus agricola est.* Quoddam hunc significatum subeat flagellum, ibi diximus ex Varrone. Ergo quod in hoc flagello Supernus Pater iniquitates hominum vleiscatur, innocensque pro fontibus vapulet, obliuiscatur peccatis orat natura. Nonne dedecus Filio Dei, qui splendor est gloriæ, flagris cædi? Imò eò flagellis percuti admauit pro homine, ut & gaudeat flagelli vocabulo nuncupari, quod æquiuocatur cum vitæ, quæ verberibus vulnerata, & iniuria ferri dissecta turgeat in botros, inuenescat in palmites, & ad prælum crucis mittat prouentum, vbi per patientiæ pressuram liquorem exprimat redemptionis. En tolerantiaæ scænus in homine Deo, qui de turpitudine *Zerda in Iudith. Tom. I.*

inhonora flagelli pondus & opulentiam exprimit Redemptoris, quasi ea sit negotiatio patientiæ, ut inter obscura verbera Verbum Dei, gloriæque cœlestis claritatem enuntiet.

Psalmo nonagesimo, versu decimo, *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Ad quæ præcesserat: *Quoniam tu es Domine spes mea: Altissimum posuisti refugium tuum.* Cuiusne refugium hæc superi Numinis altitudo? Ipsiusne Numinis, an & hominis? Vtriusque Deum à flagello, maiestatis altitudo defendit, nec iniuriarum vapor Solis affluentiam diuini opacare potest, aut tingere. Arduus est iaculisque offensionum imperuius, cui à malo columitas est natura. Sed ne suspicionem pateretur maiestas, posse ab instrumentis cædi patientiæ, siquidem flagellum ad Deum accedere non valebat; ipse ut accederet ad flagellum, se è cœlesti sinu deposuit, adeoque flagrauit pro flagris, ut Deitatem homine tectam, flagellis, quæ apertis vulneribus reclusissent, in corporis nuditate subiecit. Sanè sanctus Augustinus id explicuit de Filio Dei, dicens ad ea verba: *Dum loqueretur de corpore, subito loqui cepit de capite.* Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam altissimum posuisti refugium tuum. Tabernaculum Dei caro est, in carne inhabitat Verbum. Quid ais ô Beate? Sic in commentario dissides à Propheta? Si Verbi caro tabernaculum est, nonne tabernaculo appropinquabit flagellum? Imò altè in viscera sacra descendit, cuius sanati sumus liuore. Non modicum ingenium in sancto Angustino est. Flagellum verber seu lorum est, quo nudatus cæditur seruus: liber enim non nisi fustibus quatitur pro nobilitatis honore. Sanctus Marcellus iurisperitus sic censuit: *Ex quibus causis liber fustibus ceditur, ex his seruus flagellis cedi, & Domino reddi iubetur.* Streptus virgæ resonat libertatem, ictus verberis turpitudinem, quod pariter cædit corpus & famam, membrorum est carnifex, & honoris. Ergo Filio Dei incussum flagellum, flagellum non est, quod dum verberaturum accessit, maiestatis gloriam Redemptorisque opinionem aperuit: Vbi spiritus, ibi libertas: quidni vbi Deus? Quot Deus verbera patiebatur in carne, tot resiliabant splendoris elogia: quippe qui passus flagra, non passus est in peccate iacturam, dum suis verberibus hominem liberauit, & à seruitutis ignobilitate diremit. In decus adoleuit iniuria, & ad Redemptoris obsequium, qui fructum retulit in patientia, aculeata verbera profuerunt.

Verum si Iudæus plectit, quid opus domini ferire flagellis? Ioannis decimo nono, versu primo. *Tunc apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit.* Id non Hebræi, sed Romani ritus erat, ut qui in crucem agebantur, prius verberibus caderentur. Sed ideo Romanos milites destinat deus, Romanum præsidem; ut mors à Iudæis, flagella à Romanis satellitibus euenirent, & omnium nationum patriis suppliciis deus, homo pro homine pateretur. Quin cruciatus cæteri membrum eligunt, in quo agant; studium *H h* verbe

verberum corpus est, nec parti parcitur, quin cædatur. Habebat in Christo corporaliter plenitudo Deitatis, nudavit corpus, ut sine discretione membrorum tumultuario impetu pondera flagellorum exciperet, nec ullum Deitatis subterfugeret ictum, quæ se ad tolerantiam sitim expandit. Sanctus Hieronymus in sanctum Matthæum: *Sciendum est Romanis cum legibus ministrasse, quibus sancitum est, ut qui crucifigitur, prius flagellis verberetur. Traditus ergo est Iesus militibus verberandus, & illud sanctissimum corpus pectusque Dei capax flagella secuerunt.* Id mirum sancto Hieronymo, quod Deitatis capacitatem flagra percuterent, fragorque verberum resonaret. Sed ô Beate, id impetus amoris intendit, ut in Deum accessissent flagella, nec ei esset altitudo refugium, ut sacro sanguine cruentum verber, purpuram maiestatis probaret, referretque lictor, quo posset abstergi, Deumque de favore redemptionis fateri.

Hieron.

90.
Exod. 17. 6.

Sitiebat populus, postquam Ægyptiorum vincula solueret. Sed Dominus Moyse sic factur Exod. decimo septimo, versu sexto. *En ego stabo ibi coram te supra petram Horeb: percussiesque petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus.* Si petra cædenda est, & iniuriam virgæ subibit; cur stat Dominus supra petram? An ut declinet ictus in Deum, seque de flagellis erudiat, & ante carnis commercium addiscat ab homine verberari? Ô æmulator petreæ fortunam, & quæ dum vapulat, laxatur in vndas, in favoremque laticis scaturit, rependens beneficium pro iniuria. Ne lapis integritum percussione pondus reciperet, diuina operit lapidem maiestate, ut esset particeps verberis, qui ab arido rigenteque scopulo meditabatur lympham effundere. Imò, ut innoteret Diuinitatis sodalem esse patientiam, nec absque redundantia miraculi: siquidem Deus erat patraturus prodigium, studuit, & ictus præripere contumeliam.

91.
Ioan. 2. 15.

Inde & Dominus, ut Deitatem ostenderet in templum ingressus Ioannis secundo versu decimo quinto. *Cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oves quoque & boues, & nummulariorum effudit as, & mensas subuertit.* Quid flagellum præoccupas flagellande? An manu præoccupare peroptas, quo in corpore toto cædendus. Sane nobilissimum fuit signum deitatis, vno ex funiculis compacto flagello tot homines pepulisse rebelles. Ergo in flagello & honos maiestatis paternæ, cuius domus negotiis sæculi se præstabat, & proprius emicuit, qui & flagellans & flagellatus, castigans, & redimens, miraculam Deitatis explicuit; ut qui vapulabant, agnoscerent, cum ipse à satellitibus vapularet, nullum ei dedecus in flagello, quod subibat ut homo; siquidem quod versauit ut Deus, illos prius cæderat, ut à domo Patris abscederent. Bene Origenes tomo decimo, in Ioannem: *Præfens historia in nullo maiorem potestatem præstendit his, quæ ab eo miraculosius edita sunt. Quinimò constat hoc maiorem demonstrare potentiam miraculo, quo aqua conuersa est in vinum, eo quod illic inanimata subsistit mate-*

Orig.

ria, hic verò tot millium hominum donantur ingenia.

Misericors in iuuando Deus humana tarditatis præteruolat spatia; vltimis iustitiæ, occysimæque culpæ celeritatem exuperat.

SECTIO XII.

Escit suis prodesse subsidiis humana superbia, dumque sibi fauere satagit ad columitatis fortunam, officit in arbitrio, nocetque infelicitate in suffragio. Errat in medelis animus ægrotus in vitiis, qui aberrauit in morbo, ignoratque diligere quod proficuum, dumque sibi salutis taxat remedia, desperabilius infirmatur ad mortem. Manum diuini medici quisquis præsumit ad beneficium sanitatis dirigere, seu fauorem temperat, seu recusat; & qui semper est tardus ad bonum, abigendo malo tardissimas inducias protendit. Currit Deus celeriter, ut succurrat, homo præpedit opitulationis volatum, temporisque distantiam imponit auxilio, quod sua intererat cucurrisse. Quinque dies Bethuliensium calamitati miseriori deditione soluendæ Bethuliæ Principes præscribere versu vigesimo tertio. *Æquo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus à Deo misericordiam. Si autem, transactis quinque diebus, non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ loquuti estis.* O longanimitas inimica præsidio! Quo tardius est spatium, Dominicam pietatem angustat, utpote quæ impetu proficiendi, horarum impeditur segnitie. Inde criminatur Iuditha infra capite octauo versu decimo tertio. *Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei.* Quid ô sapiens fœmina, conuictiatis? Si misratio erga hominem est, arbiter sit ad taxationem temporis homo: non adeo sibi inuidus & iniurius nocebit ut non minus proficua signet spatia. Sed ô benè! Tardior est ad diuini muneris sortem homo sibi parandam, æneo graditur pede. Deus, qui non tempus in iuuando metitur, non segnem miseri, cui succurrat, desideriorum patitur tarditatem; prius subuenit, quàm pulsetur, vota que præuenit ad fauorem.

92.

Iudith. 8. 13.

Trium puerorum tenella membra vinciuntur. Ardebat fornax stipitibus pasta, bellum nubibus flamma ciet. Iaciuntur pueri: ignis adurit vincula, parcat victimis, Barbarus ad ostium fornacis exclamat: *Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Ecce ego video quatuor viros solutos, & species quartæ similis Filio Dei? Quis te Filium Dei edocuit Ethnicæ? Si nouisti, cur quantum compellas? Si similis Filio Dei est desipis, non enim quattuor, sed primus introiuit, flammam prægustauit incendia, ut pueris non nocerent: citius accurrit ad medelam, quam ipsamet creatura ad ruinam.* Vis probem? Tex. Dan. 3. 49.

93.

Dan. 3. 91.

rus

tus ait : *Angelus autem Domini descendit cum Azaria , & sociis eius in fornacem , & excussit flammam ignis de fornace , & fecit medium fornacis , quasi ventum rovis flantem , & non tetigit eos ignis .* Prius Angelus ad medium fornacis peruenit , flammeisque se globis inferuit , ut placidam , & roscidam sterneret semitam , qua pueri graderentur . Non igitur quartus , sed primus fuit : Cur non *unus* , inquit , fila similitudinem exprimunt Filij Dei , sed species *quartus* ? Scitè quidem . Non dixit *quartus* , quia post tres incederet ; sed quia similem pronotauerat Filio Dei . Quartus enim Verbum Dei homo nominatur , non ob nouitatem , & accrementum hypostasis , sed naturæ . Sic quidem cenfeo : nam prouerbiorum 30. *Tria sunt , quæ benè gradiuntur , & quartum quod incedit feliciter , Rex cui resisti non potest .* Quasi quartus , qui humani generis , deuicta morte , redemptionem obiit , diuinam voluntatem prodidit efficacem , ereptaque præda captiuos sustulit ad cœlestia . Quartus quidem Christus Dominus non ratione personæ , sed ratione naturæ , quam apprehendit , humanæ . Dum *quartum* protulit , tardumque ad incendij leuamen potuit suspicari asseruisse , succurrisse primum explicuit , & in ipsius Verbi mysterio , Verbi depinxit celerem ad misericordiam conatum . Vnde quantumuis similem Filio Dei non dixisset , Filium Dei ex procliui ad beneficium indole . Quartum nosceremus . Aliquid subodoratus est Rupertus de victoria verbi Dei . *Et si non dixisset , ille stupidus . Et species quartus similis est Filio Dei : nos qui nunc sumus dicere possumus ; quia species quartus similis fuit Filio Dei , id est , qui quartus apparuit in camino ignis , quia id facturum erat Verbum Dei .* Quartus est operis efficacia , non numero , quadri stabilitate non personarum in Trinitate incremento ; non successione , ut posterior descenderit in clibanum ; sed perfectionis iuuamine , ut primus intra flammæ rogi damnatis opitulaturus adesset . Numerum facit cum vinctis pueris , ut appareat innocentia puerorum , & in quadriga liberæ maiestatis triumphus exulter . Ea fuit in succurrendo velocitas , ut in fornace nunquam ternarius numerus esset , semper quaternarius fuit , quoniam iam aderat , qui cum condemnatis pueris voluit numerari ad leuamen . Prodest sanctus Chrysostomus homilia de tribus pueris . *O quibus te incorrupta fides , triumphis extendis ! Adest tibi amica maiestas , ut innocentia liberetur . Patitur se Deus cum pueris in supplicio numerari .* Quæ verba formaliter , meditor , accipienda : id est , nullum instans puerorum in fornace fuit , quin & Dei : vel primo ingrediente iam numerus erat ; quoniam præuius Deus , igneique tabernaculi metator expectabat in flamma . Patitur , inquit , Deus : imò qui ab igne pepulit incendium , & intra feruidum elementum roscidum euaporauit Fauonium , ne pueri paterentur ; passus ipse non est . Sat fuit , quod fornacis patibulum excepisset damnatos , ut Deus qui ad numerum prior aduenerat , velut pati diceretur .

stri est : salit in montibus , transilit colles , & seueram , seriamque gloriæ , & maiestatis figuram celeri nobilitate distendit . Quid prærupta scopulorum velut emissus certus desultas , teneram neque commoues herbam ? Re- *Ibi 9.* gemne decet tam expedita celeritas ? Sed decet Sponsum , decet Deum , decet Sapientiam , quæ omnibus mobilibus est mobilior . Centurio exorat : *Domine puer meus iacet in domo paralyticus .* Vix finita periodo , attexit Dominus : *Ego veniam , & curabo eum .* Petieratne accessum ? Si preces expectaret , quos saltus ederet ? Qui transilit , non eget intercapedine medij . Iam misericors pietas in colle se beneficentiæ statuerat , antequam per preces interpositas graderetur . Basilii Seleuci oratione decima nona . *Quid ad eum summa benignitas ? Ego veniens curabo eum . Ego qui hominum studio in hominem me indui , qui propter omnes veni , non unum despiciam , curabo eum . Beneficentia preces anteuertit .* Sac fuit celeri pietati aperire miseriam : qui plagam explicuit , interpellauit officium . Qui transilit , anteuertit ; non spatiis eget ad gressum , qui saltibus geminatis accedit , cui venire peruenire est . Sed demiror stylum . Qui nondum iuerat , quomodo venturum spondet ? Dicat : *Ibo* : qui etenim à loco discedit cum ad locum remeauerit , venire dicitur . An *ego veniam* dixit , ut proprium panderet attributum , id est , ego , qui *veniens* nuncupor , sum etenim : & sicut vir oriens quæ Patri vterum fecundum coronò ; sic quæ hominum infesto remediis *veniens* appello , cui venire subuenire est ? Sic sanè præfatis verbis Basilii Seleucus innuit . *Ego veniens , qui propter omnes veni .* Benè hoc . Melius . Nouum edidit stylum domini pietas . Vix panditur , morbus , cum , absque gressuum intercapedine dominus adest . Iam cum loquitur , virtus terigerat ægrum . Ergo iam à paralytici lecto se venire dicat , qui momento adfuit , nervisque productis sanitatem impertit . Nonne audis : *Et sanatus est puer in illa hora .* Igitur aded celer iuit , ut iam è loco venire credideris , cum vox promittebat accessum . Non it , sed venit spatiaque transiliens , interiectitiæ semitæ transuolat successione : & cum ad reditum non possit perueniri , nisi per aditum , prius venisse dicitur , quàm iuisse . Sic sanctus Chrysostomus in Matthæum inibi : *Quid nunquam fecit , hic facit Iesus .* Vsq̃ue enim sequitur voluntatem supplicantium ; hic autem præfilit . En transilit colles premens spatiosa intermedia . Utquid domine promittis accessum , si tandem nec moues vestigia , nec limina domus subintrans ? Nam statim . *Vade , & sicut credisti , fiat tibi .* Et sanatus est puer in illa hora . Ided forsitan non *ibo* , sed *veniam* quasi dum beneficia laxis imbris perpluit , non tempus accessui fuerit designandum , sed reditui .

Virentibus vrticis ardet rubus : spinerum deuorat ignem , non ignis spinerum , imbellis frutex armatur in flammis , & dum à flammis inuaditur , coronatur . Dominus ardebat in rubo , legatum deligit Moysen , ut à seruitute liberet Israël . Nuntium confirmat ,

mat. *Ergo ero tecum, & habebis signum, quod miserim te; Cum eduxeris populum meum de Aegypto, immolabis Deo super montem istum.* Illic nodus. Signum rem signatam anteit: ab Aegyptiis liberatio spondetur; quomodo signum post exitum ab Aegyptiis paratur? Otia- tur signum, si iam liberatio praeiuit. Dixe- ris non signum immolatio, sed distincta pe- riodus hæc. *Cum eduxeris populum meum, &c.* Nec id absque suffragio; nam sic Hugo de sancto Victore, Sed ingeniosius acumen est, si verba illa: *Cum eduxeris populum meum de Aegypto, immolabis Deo super montem istum,* pro signo ipsiusmet educationis accipiantur. Cui suspicioni nobilis Doctorum suffragatur cohors. Mirum equidem diuinæ velocitatis in- genium! Aded se conatur celerem ad bene- ficium, ut signum, quod suapte naturā rem signatam præcedit, permittere pudeat; sed quasi inuertens indolem signi, post peracti beneficij fauorem, signum retardat, ut diui- næ largitatis possessione congaudeat homo, quando signum videt accidere ad oppigneran- dum quasi nondum exhibitum beneficij fauo- rem, & signi Deus irrideat segnitiam, qui ocyor fuit ad iuuamen. Hinc diuina signa non supputes in aliorum signorum calculo, diuer- sa sunt, indolem immutant: quia diuina non præcellunt in diuinæ celeritatis dispen- dium, sed in obsequium tarda sequuntur.

Lippom. Grauius, & accurate Lippomanus inibi: *Si- gna Dei alterius sunt generis, quam humana; quia quæ futura Dominus prædicat impediri non possunt: Ista enim fidem præexigunt; hæc præ- cedunt.* Vel si mauis: Non aliud patitur di- uina largitas signum, nisi ipsummet benefi- cium, quod spondet; ne aliquid citius in- tueatur homo, quam donum: vnde signum pro prophetia est. Lippomanus: *Hoc signum nihil aliud est, quam prophetia, quia prior promissio asseneratur.* En signum donum ipsum est: stabilitas promissionis exhibitio est ope- ris: quid post liberationem euenturum, pro- phetat, non pro signo, sed pro beneficij constantia.

96.

Hoc signum cæleste est, anteuolat tem- pora, & in breui circulo, orbeque periodi constringit, quidquid successionis poterat pro- telare segnitias. *Signum magnum apparuit in cælo: sige lumina; quid intueris? Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.* Quam curto spatio congestum est, quidquid tardi temporis est, Sol, luna, Sydera! Arbiter vterque diei, noctisque amico sibi fœdere dexterarum copularunt: radiant in capite stellæ, cum tamen Sol pro palla sit. O qualis in- uersio luminosi situs? Nonne prius Sol ma- tutinum iubar spargit, & vsque ad vespe- rum lucidas moderatur habenas; antequam stellarum ignes assurgant? Nonne stellis à principe Sole lumen disponitur! Cur in spe- ctacula cælesti præcedunt stellæ, suggestum- que capitis, splendidis vitiis coronant; dein- de Sol per corporis effunditur latitudinem? Cæleste hoc signum est celeritatis beneficen- tia emblemata, symbolum retributionis in glo- ria. Benigna Domini retribuētis manus tran- siluit tarditatem: prius ad stellas peruenit, quæ

Gen. 1.

igneos lapides inferant Beatorum diademati, quam per Solis orbitam opus ei sit ad occa- sum luminis artigisse: luminaria illa, quæ instituta sunt ad tempora, & annos, miseri- cordiæ velocitas, impatiens moræ, in vno circulo copulauit, ut cælesti fœminæ, com- muni lucis famulatu inferuissent, cui tam pro- pera contigit cælestium beneficiorum largitas; ut iam caput in emicantibus mergeret stellis, cum Sol antelucanus currebat, ut corpus cæte- rum amiceret.

Hæc in genita celeritas Dei nostri in bene- faciendo est. Si Verbum Dei est, quidni exul- tet ut gigas ad currendam viam, & largissi- mam opem ocyssimo effundat impulsu? Nil velocius verbo mentis est; spatiis non tarda- tur, pedicis non premitur; distantis non præpeditur, momento ales est: miraculum velocitas creditur: ad dissitas plagas fermè im- moto venit vestigio: ardua cælorum, pro- funda pelagi, cogitationis pennis, palpebra- rumque intellectualium peragrat motu. Si hæc in verbo creato, quid in Diuino? Ideo om- nibus mobilibus sapientia mobilior asseritur. Quale nomen in Verbo Dei è cælo ad ho- minum leuamen adueniente percrebuit. *Mi- sericordia est.* Recole Prophetas. Cense mi- sericordiæ præpeti volatu, si naturam Verbi calluisti, Recognosce Centurionis fidem. Di- xerat Dominus: *Ego veniam, & curabo eum.* At ille: *Tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Quid verba erogat otioso dispendio? Si dicat, verbum profert, nec sine verbo lo- quetur. Doctor ille: non expetit verbum, quod aërem flagellat, quod ferit aurem: Ver- bum aduocat, quod Pater eructauit: quasi illud verbo sit in casu dandi, non auferen- di. Dicas Domine huic, quod Verbum est à Patre superno, vix dixeris, cum ex Verbo virtus innotescet in opus: citissima aderit me- dela: forsitan humana natura, quam sumptam geris, non sic velox erit, quia humana; dic Verbo, & illic leuamen accurret. Scite Chrysologus. *Dic tantum verbo: & sine ver- bo quid dicitur? Sed iste postulat verbum non de loquendi usu, sed de virtute faciendi, de quo dictum est: Misit Verbum suum, & sanauit eos.* Nequiuit celerior euenire salus, quam quæ per Verbi contigit ministerium.

97.

Sap. 7. 24.
Ps. 14. 8.

Matt. 8. 7.

Ps. 44. 2.

Chryl.

98.

Hæc Chrysologi verba alliciunt, ut discu- tiat, cur ex tribus diuinis personis diligi- tur Verbum ad carnem: Spiritus, qui igneus est amor; non munus præcipit assumptionis: Pater in solio residet maiestatis? S. Bernar- dus idipsum quæsiuit sermon. super missus est: *Quid sibi vult, quod de tribus personis non Pater, non Spiritus sanctus aduenit, sed Fi- lius?* Meditabar: ut nostro captu citius ap- pareret medela, celeriorque misericordia re- dimenti, quam primæ præuaricationis velo- citas. Quam velox Angelus ad noxam? Quam velox homo. Vix Spiritus è lucis cunabilis eruperat, cum iam decliui semita in facinus iuit. Vix homo madidum corporis limum siccauerat; cum periit bis à palato, & quia comedit, & quia loquutus. Eadem velocita- te plectitur vterque. Angelus momento præ- ceptis absque metatore & nuntio Tartarum oc- cupauit: homo ligoni addicitur & vitiis.

O quam

Luc. 10. 18.
Gen. 3. 19.
Bern.

O quam citò exardet supplicium! Exclamat Bernardus: *Nihil ille fecit: nihil operatus est; tantum cogitavit superbiam, & in momento & istu oculi irreparabiliter precipitatus est. Continuo, & in ipsum hominem vindictam retribuit, & aggrauat super nos manum suam.* Videtur

quod etiam si omnem lapidem moueat pietas, non citior erit ad inedelam, quam ad vindictam iustitia: quam malignitas ad peccatum. Quid ingenij vt utrumque misericordia prateruoler? Verbo redemptio fiat, non quod dentium, linguæque tardis instrumentis dolatur: sed verbo mentis, non Angeli, non hominis, quod segne est, quod accidens, non natuta; sed Dei, quod eius soboles est, per primamque, & maximè connaturalem operationem progignitur. Sic non alia poterit ocyor concipi opitulatio. Citior vtriusque creaturæ flagitio est: nam in secundo instanti Angelus; homo post plura deliquit, nec vterque mentis actibus qui innati sunt, & necessarij; sed liberis & præposteris. Vtteriùs iustitia non semet vniuit supplicio, nec primaria diuinæ naturæ operatione punire gestiuit, sed longè à naturæ diuinæ compendio iustitia est, quæ barathro addixit, quem construxerat pietas. Sed vide ex aduerso. Verbum Patris se carni deuincit, quid velocius excogitas ad iuuamen? Deum igitur despicias & inops efflagitabar

Psalm. 143. 7. *Mitte manum tuam de alto, & eripe me;* pro manu experita mittitur Verbum: *Misit Verbum suum, & sanauit eos.* Cur donum

non conuenit precibus? Quoniam gratia largientis vota supplicantis exuperat. Citior euenit salus, quæ à Verbo, quàm quæ à manu: quasi fuerit propinquius Verbo quam manui diuinæ largitatis opus. Iam nucleum rimaberis Chrysologi. *Iste postulat verbum non de loquendi usu, sed de virtute faciendi, de quo dictum est: Misit verbum suum, & sanauit eos.* Non insubtilius Genebrardus Psalm. 106. *Velocius dicto venit verbum, & liberauit eos.* Appositè velocitatem expressit: *dictum* etenim velocius solet esse quam verbum, quod de præsentis auditur. Nam *dictum* est verbum iam prolutum, suoque lapsu effluxit in præteritum: & tamen Verbum, quod ad subueniendum accurrit, velocius dicto venisse dicitur, quasi & præterita tempora, per pernecitatem, adhuc in præsentis tempore transuolaret. Verbum igitur velox illicò transiit in opus. *Misisse Verbum sanauisse fuit.*

Sed adhuc lucernæ oleum expetit hæc celeritas *Misit Verbum suum, & sanauit eos de interitionibus eorum* Ambrosius legit, *de infirmitatibus.* Hebræus *de corruptionibus.* Kimhi *de foueis:* Alij *de internecionibus.* Sanè si versionibus delectaris, mysterium, velocitatis enixius contemplari fas sit, in se Prophetæ interimi sententia videtur. Si vsque ad portam mortis solum appropinquauerant, quomodo de internecionibus, seu interitionibus eripuit: interitio etenim ipsius interitus actio est, quæ in indiuisibili vitæ cæde stat? Rursus si adhuc sub mortis falce, spiculove caletis effluebat cruor, quomodo iam à sepulchris eripuit & foueis? Indidem: Si vix tegerere foueas quomodo tam præproperi vermium aculei vsque ad corruptionis fauillas

Zerda in Iudis h. Tom. I.

cadauera momorderunt? Igitur si ab infirmitatibus euocauit, non potuit ab internecionibus eripere: si ab interitionibus repenti adhuc sanguine liberauit, nequiuit à foueis educere corpus, quod nondum in foueæ ceciderat latebras: si à foueis dominante dextra deduxit, non valuit à depastis per mortis spiculatores cineribus extrahere; siquidem nondum corpora in pulueris effluxere trituras. Sed ignoras diuinæ benignitatis velocem indolem, si per interiecta spatia pederentim & sensim velis peruenire ad extrema diffita longeque discretæ, absque intercapedinis tarditate, celeritatis fibulâ nectit, neque ab intermediis præpeditur, vt ad extremos terminos, tanquam à fine vsque in finem fortiter pergrassetur. Metator mortis, morbus est: Sap. 8. 1. nondum mors habitat locum, quem infirmitas sigillauit ad mortem: nondum vrna tegit, pyraque conatur in bustum, dum animam corpus agit: nondum sepultum hausere tinea, soluere fauillæ, cum vix sub lapide ferali deponitur. Sed à prima infirmitate percurrit Dei benignitas vsque ad cineres, & quem nunc recens sauciauit morbus, iam à cineribus dicitur reuocare: vt velocitatem explicet cursus, quem diuina pietas in benefaciendo conatur. Iam noueris abruptum cursum, differentias temporis sub vnico densauit instanti, momento compressit: à morte leuauerat, antequam mors feralem vibraret falcem, à foueæ erexerat ante funus, à cineribus eduxerat ante cineres.

Hinc Domini conatus, ne in re pietatis vllum cedat prioritatis homini gradum: nec primatum patitur alij deferri, vtpote quod præ omnibus velocius irrequietiusque Verbum mobilitatem exerceat ad opus. Quid prius cogitatione, & desiderio? Equidem nec voluntas progreditur, nec profilit arbitrium, donec cogitationis lux in mentis specula appetat, & desiderium instiget: quoniam dum oculus mentis palpebras rationales non mouet, nequit voluntas, quod ignorat, amare. Quid ergo in re salutis? nonne præcedit humana cogitatio, quæ inflammans affectum, allicit Deum, vt hominis iuuamini insistat? Hoc misericordi Deo sæculum esset. Idèd præuenientis incurfus gratiæ, desidi intellectui calcaria admonet, cupiditatem in veniæ efflagitationem impellit, ne vel à primo rationalis creaturæ motu etiam in eius causa, pientissima Diuinitas præcellatur. Optimè sanctus Fulgentius epistola sexta, ad Theodosium capit. 7. *Vt desideremus adiutorium gratiæ, hoc ipsum quoque opus est gratiæ: ipsa namque incipit infundi, vt incipiat posci: ipsa quoque amplius infunditur, cum poscentibus datur.* Nescit celerius agi: sui desiderium gratia præcedit, eoque conatu se infundit, vt quantumuis antelucanus erumpat sensus, eius sollicitans pluuiam, in ipsomet sollicitationis exordio madescat.

Quid Zachæ satagis videre Iesum in Iericho perambulantem? *Quarebat videre Iesum* Luc. 19. 2. & præcurrens ascendit in arborem sycorum, vt videret eum. Percurrit, ascendit, comam arboris redimiuit, & in cacumine positus oculos iniecit sollicitos, vt subtus euntem conspiceret Iesum. O segnis auidæ celeritatis conatus!

Hh 3 Rimare

Rimare, quis quem prius viderit. Ascendit ille, *ut videret eum*. Quid putas subsequendum, nisi quodd vidit. Sed inuerte lumina: prius visus à Iesu quàm viderit. *Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum*. Et si diligens palpebra, ut conspiciat, se moueat, prius lumina iacit Christus; nam salutis agebatur negotium Tardè conspexisti Zachæ. Quid? Non nisi lumine Iesu tactus, lumina iaceres in Iesum: ut citò conspicias, citò conspiceris: radios, quos eiacularis ab oculis, non das, sed reddis: Christi facere qui eos, dum videret, ut videres, emisit. S. Laurentius Nouat, homil. 2. de poenit. *Hic quarebat videre Iesum: ascendit festinus, & vidit. Quid vadit Saluatorem saculi. Bene festinauit, optimè ascendit, qui dum anidus cupit videre Saluatorem, salutem ipsam, quam ignorabat, inuenit. Et quid dicam? Vidit? Ante visus est, quàm videret.* Si salutem conabitur apprehendere, quid quodd de segnitie ab æmulatrice Dei misericordia accuserut, iamque totus in Saluatoris oculis immersus eluceat, antequam oculos in prospectu Saluatoris exerceat? Quid inde? *Zachæ festinans descende. Qui festinanter ascenderat, cur in festinum descensum adigitur? Æmula pietas quasi verecundata erubuit, quodd salutis lignum prius saluandus, quàm Saluator ascenderit, & paradisiacæ arboris effigiem non figendus, sed conspecturus homo teneret. Quid agat, si iam præcucurrit Zachæus, Dominicique patibuli præoccupauit vexillum? Imperat ut descendat, si etenim deponat arborem, quam semel ascendit, Saluatoris non præripit insigne, cui perfida turba: Si Rex Israel; inquit, est, descendat de cruce. Stolide, quid acuis ad descensum! Imò si Saluator est, Regisque stemmate gaudet, nec imperij virgam valet deponere, nec ab aratro impositam manum reducere. Ergo descendat Zachæus: crucem baiulanti Domino nullus præcedat, quisquis sequatur audiisti? Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus? Cur subdidit: Et venit post me? Ne salubris crucis gerulus, salutis antecedit datorem: primus lignum sacris humeris gestare sollicitat: ut post tergum vestigia tenentes in gradu celeritatis exuperet. Chrysologus serm. 54. Si sapias festinans descende: descende ante Dominum, de Adamitica arbore, ut post*

crucem Dominica passionis ascendas. Nisi quis tulerit crucem suam, & sequutus me fuerit; non dicit: Præcesserit me.

Victor ab Amalec triumphum agit Saul, & inimicos Domini gladio sæuiente perfodit: pepercit tamen nitidiori ouium & armentorum cumulo, ut Dominicis aris cæsis iugulis victimæ subseruirent. *Pepercit enim populus melioribus ouibus & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo: reliqua verò occidimus.* Accenditur Samuel, & Dominicis ignibus impetens. *Quia proiecisti sermonem Domini, inquit, proiecit te Dominus ne sis super Israel.* Cur misericors dominus Principis misericordiam sic plectit, & à mitescente dextera sceptrum gubernationis auellit? Si percuisse regalis pietatis est, & intingere ferrum communi cruore, feri trucisque animi, non regij; cur ob pietatis amorem seueritate mulctatur Saul? Quasi puduit diuinam clementiam, quodd homo se Deo misericordiam gestiuerit ostendisse. Dixerat Deus. *Vade & percutite Amalec: non parcas ei; interfice à viro usque ad mulierem, & paruulum, atque lactentem, bouem & onem, camelum & asinum.* Pepercit ille, propitiæque benignitate insultans, frontem aduersus Dominicum iussu explicuit: quid ageret ciuina pietas, cuius vel guttula omni hominum pietate vberior est? Plectit merito de misericordia superbum ne quis benigno Numine benigniorem esse ausu sacrilego gloriatur, & in dietatis campo celerius Domino cucurrisse. Appositè Theodoretus quæst. 36. in lib. 1. Reg. Sufficit autem vel sola transgressio præcepti Samuelis ad inferendum ei ultimum supplicium. Oportebat enim stultum intelligere, quodd una gutta diuina clementia vincit omnem hominum bonitatem. Sed infelix, cum Deus iussisset punire misertus est: & cum Deus morte damnaasset, ipse, ut existimauit, vitam tribuit. Non fuit ergo paruum eius peccatum, sed quam maximum. Bene de stultitia carpit Saulem Theodoretus: si enim de insipientia notatur, qui dixit in corde suo: *Non est Deus; quidni de stoliditatis piaculo condemnatur, qui putauerit in corde suo miserationem esse adhibendam, ut misratio Dominica vinceretur? Si Dei natura bonitas est; qui bonitatem ocyore fucatae pietatis cursus anteire simulant, naturam læsit, & dum nimis pius in hominem pepercit spoliis, impiissimus desecuit in Deum.*

CAPVT OCTAVVM.

1. **E**T factum est, cum audisset hæc verba Iudith vidua, quæ erat filia Merari, filij Idox, filij Ioseph, filii Ozia, filii Elai, filii Iamnor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchia, filii Enam, filii Nathania, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben: 2. Et vir eius fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ: 3. Instabat enim super alligantes manipulos in campo, & venit æstus super caput eius, & mortuus est in Bethulia ciuitate sua, & sepultus est illuc cum patribus suis. 4. Erat autem Iudith relicta eius vidua iam annis tribus, & mensibus sex. 5. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur. 6. Et habens super lumbos suos cilicium ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ præter Sabbatha & neomenias & festa domus Israël. 7. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus relique

liquerat diuitias multas & familiam copiosam, ac possessiones armentis bouum & gregibus ouium plenas. 8. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum. 9. Hæc itaque cum audisset, quoniam Ozias promississet quod transacto quinto die traderet ciuitatem misit ad Presbyteros Chabri & Charmi. 10. Et venerunt ad illam & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, vt tradat ciuitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium. 11. Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? 12. Non est iste sermo, qui misericordiam prouocet, sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. 13. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei. 14. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso poeniteamus, & indulgentiam eius fufis lachrymis postulemus. 15. Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. 16. Et ideo humiliemus illi animas nostras, & in spiritu constituti humiliato seruientes illi, 17. Dicamus flentes domino, vt secundum voluntatem suam, sic faciat nobiscum misericordiam suam, vt sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur. 18. Quoniam non sumus sequuti peccata Patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, & adorauerunt Deos alienos. 19. Pro quo scelere dati sunt in gladium & in rapinam & in confusionem inimicis suis: nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum. 20. Expectemus humiles consolationem eius, & exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, & humiliabit omnes gentes, quæcumque insurgent contra nos, & faciet illas sine honore Dominus Deus noster. 21. Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, vt memores sint, quia tentati sunt patres nostri, vt probarentur, si verè colerent Deum suum. 22. Memores esse debent, quomodo Pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est. 23. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes, qui placuerunt Deo per multas tribulationes transierunt fideles. 24. Illi autem, qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam, & improprium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, 25. exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus perierunt. 26. Et nos ergo non vliscamur non pro his, quæ patimur, 27. Sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi serui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostram euenisse credamus. 28. Et dixerunt illi Ozias & presbyteri: Omnia, quæ loquuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis illa reprehensio. 29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, & timens Deum. 30. Et dixit illis Iudith: Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis: 31. Ita quod facere disposui probate, si ex Deo est; & orate, vt firmum faciat Deus consilium meum. 32. Stabitis vos ad portam nocte ista, & ego exeam cum Abra mea: & orate, vt sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israël. 33. Vos autem nolo, vt scrutemini actum meum, & vsque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. 34. Et dixit ad eam Ozias Princeps Iuda. Vade in pace & Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et reuertere ntes abierunt.

Litteralis Commentarius.

Vers. I. Et factum est, cum audisset hæc verba Iudith, quæ erat filia Merari, filij Idox, filij Ioseph, filij Ozia, filij Elai, filij Iamnor, filij Gedeon, filij Raphaim, filij Achitob, filij Melchiaz, filij Enam, filij Mathania, filij Salathiel, filij Ruben.

Verbi penitior indagatio.

1. *T factum est.* Versio Græca apud Variabulum non sic orditur cum coniunctione. Sic fatut. *Hæc autem temporibus illis audiuit Iudith.* Sed Græcus cum coniunctione incept, licet aliter, quam vulgata Hiero-

nymi: *ἡ Ἰουδὴ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ*, id est; *Et audiuit in his diebus Iudith.* Sicut vertunt Biblia Regia.

Regia.

Cum audisset hæc verba.

2. *Observa in calce superioris capitis sic haberi: Si autem transactis quinque diebus (verba sunt Ozia ad Hebræos) non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ loquuti estis, &c.* Dubiolum potest pun- gere qualia verba audita à Iudith in exordio huius capitis proferuntur? An populi ad Oziam, an Ozia ad populum? Sanè pro coronide sic Ozias finit in paulo elapsis: *Faciemus hæc verba, quæ loquuti estis.* Illicò innectitur: *Et factum est, cum audisset hæc verba Iudith.* Alius mihi suboritur scrupulus. Iudith in domus suæ tecto fecit sibi secretum cubiculum, vbi cum puellis suis clausa morabatur. Ergone ad secreta Iudithæ penetralia peruenerunt Ozia verba; vel Iuditha cum

squalenti populi frequentia tumultuantibus Hebræorum copiis, ob imminentem cladem inserta secessum dereliquit? Crederem sacram fœminam nec in extremis Bethulæ periculis abditum deferuisse cubiculum, neq; communi cineri, popularique squalori clausam pulchritudinem obtulisse, sed intus intra sacrarium pudoris, intra secretam viduitatis arcem vota, & preces, tenebris, & lachrymis obuolutam diuino Numini litauisse pro patria. Quare nō ipsa verba ab Ozia audiuisse censeo, ne inter plebem fœminam intuear; sed sensus verborum, & Ozia consilium ab aliquo delatum fuisse ad Iuditham. Cui cogitationi suffragium fert tam iugis à communi luce secessus viduæ sanctæ; quem arctè explicuit textus sacer infrā: *In quo cum puellis suis clausa morabatur.* Id strenuè fulcitur ex v. 9. vbi seriem historiæ sacer Historiographus resumit. *Hac itaque cum audisset; quoniam Ozias promississet, quod transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi, & venerunt ad illam.* Ecce aulæ limina non prætergressa est, quæ ad domum presbyteros accersuit; nec ipsa audierat Oziam, sed audiuit quoniam Ozias promississet post elapsos dies, populi deditioem. Quam dura custodiæ repagula, nec in tot populi depopulationibus referata! Satiùs fuit fœminæ occludere sub tecto, quam oculatam communibus adesse votis, temerari frequentis. Tenellus castæ viduitatis flos vel ad auram emarcidus occumbit. Suffragetur Carthusianus, qui ad illud, cum audisset hæc verba Ozia, scholium appingit: *Qui dixit, quod traderet urbem post quinque dies.*

3.

Gen 18.

Exod. 18.

Num 31.

Deut. 17.

Ps. 111.

Rab. Sal.

Symm.

Dauid. Rab.

Hier.

Hinc verba, quæ audiuit Iudith, Ozia fuerunt non populi: & verbum hinc ingenio Hebraico accipitur pro sensu & re, non pro voce aërem verberante. Scitum est Hebræis inoleuisse, verbum multifariam accipere, quibus phrasis est facere verba, nedum loqui. Vnde in suprâ elapsis Ozias ait: *Faciemus hac verba, quæ loquuti estis.* Sic דבר. Dabar Hebraicè idem est, quod verbum, res, aliquid quidquam: de quo scaturiunt exempla. Genes. 18 v. 4. Exod. 18 v. 16. Num. 31 v. 23. Deut. 17. 1. Sic & sermo Psalm. 111. *Disponet sermones suos in iudicio.* Rabbi Salomōn vertit: *Reget res suas, id est, voluntates suas in mensura* Symmachus. Negotia sua semper disponit: quibus accinit Dauid Rabbi in commentario. Ex quo non mediocrem coniecturam rimor, librum Iudith in initio Hebræū fuisse, utpote Hebraicis phrasibus refertum. Sed & Syriacis elementis conscriptum se vidisse testatur Masius in Ioue epist. 13. ad Philippum Hispaniarum Regem. Syris autem & Chaldæis plura ex Hebræorum ferulis insedisse constat. Sanè verbum pro re, Latinis, seu Græcis in vsu non est. Imò verbum rei opponitur, seu factis. Cicero in Salustiam, *Vbi rerum testimonia adsum, non opus est verbis.* Et verbum ad rem conferre. Vnde illud Terentij in Eunuchis: *Verum si verba ad rem conferet, vapulabit.* Verba dare, non rem aliquam donare significat, sed potius decipere. Verba ponere legi apud vnum Chrysost. sermon. 16. *Nutritor pius, nisi totus fuerit redactus in paruulum, nunquam paruulum perfectum perducit in virum.* Denique tunc vocem tenuat, verba ponit, agit nutibus, sensus seponit, infirmat viscera, abiicit vires, membra dissoluit, gressus tardat, gestit non ambulare, sed repere; ridere simulat, timere fingit, flere mentitur: quia est in illo mendacium pietas, desipuisse prudentia est, & infirmitas virtus. Apud Chrysologum verba ponere, non pro

Cic.

Teren.

Chrys.

re, aut negotio accipitur, sed pro verborum disciplina, quæ puerulis pro captu, oris gesticulationibus inseritur.

Quare verbum pro re, & facto vernaculum est Hebræis. Et quidem scita translatio, imò ex ingenito fonte adscita. Verbum enim primæ mentis conceptionem significat, qua res ipsa ab intellectu intra mentis arcem inspicitur, estque res ipsa ingenij acumine, intentionali specie vestita. Vnde Plutarchus in libro: *Maximè debere Philosophum cum Principibus disputare*, ait: *Duplicem esse sermonem, vnum in ipso animo situm Hegemonicum Mercurij munus: alterum organicum, in efferendo, & enuntiando positum.* Quod & suboluit Philoni lib. 3. de vita Moysis. Ast Damascenus triplex esse verbum perhibet τρεῖς λόγοι quorum primus naturalis mentis factus est, naturaliter ex ipsa semper fluens; alter internus, atque in pectore conditus dicitur; tertius prolatitius, quem superius appellauerat cogitationis nuntium. Non modicus nodus est, quid in primo verbo intelligat Damasc. de quo superius dixerat: *Sermo est naturalis mentis cogitatio, qua mouetur, ac intelligitur, & consideratur, utpote qui ipsius velut lux, & splendor sit.* Græcè ὡς φυσικὸν γέννημα ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς παράγουμενον? Clichtouæus in commentario sic explicat: *Primo verbum est, nostra mentis intellectio ab ipso intellectu naturaliter procedens, ut visio ab oculo.* Et quoniam hac propria est, & naturalis; eius functio, operatioque ac eo prodiens, dicitur naturale mentis germen, ab ipsa semper scaturiens. Secundo verbum est interna mentis loquutio per notiones rerum, quas cum sedulo cogitatu mens versat, ipsa secum loqui dicitur. Accinit Delrius in Adagiis veteris testamenti, ex c. 8. Prouerb. Adag. 164. Nempe primo illo verbo significari intellectiōnem, quæ semper scaturit ex intellectu, sicut visio ab oculo. Sed nullus, me iudice, mentem Damasceni percalluit: non etenim in primo illo verbo intellectiōnem qualem qualem intellexit. Primo, quia hoc verbum distinguit à reliquis, nō tanquam quid vniuersale à particulari, alias numerum non ageret. Secundo quia non semper fluit perenni fonte ab intellectu intellectio, iugi scaturigine, ita vt naturaliter vna intellectiōne indefessè quasi genito factu intelligat: esto enim, dum vigilat, semper sit in actu alicuius intellectiōnis vagè sumptæ; non tamen alicui adstringitur. Tertio, quia aliàs in quo discrimen à secundo verbo, cuius functione per notiones rerum secum cogitat mens, liberè huic, vel illi obtutui affixa? Denique & in hoc lapsus est Clichtouæi, & Delrij, quia Damasc. non dixit primum verbum esse naturalis mentis agitationem, qua intelligit, ac considerat; sed qua intelligitur, & consideratur, utpote qui ipsius velut lux ac splendor sit, nempe qua se ipsam mens ipsa perlustrat, & caller: quod Græcè sic effertur: ἡ φώτις τῷ νῷ κινήσις καὶ ὁ ἡν κενόσεται, καὶ γινώσεται καὶ λογίζεται. Igitur Damascenus per primum verbum intelligit cognitionem, qua mens seipsam intelligit, vt ex præfatis apparet, & liquet in Angelis, & in anima separata, in quibus indefessus est actus ille cognitionis naturæ spiritalis, absq; statu corporeo vernaculus, & suoapte ingenio naturalis: quare perenne germen dicitur, sui que ipsius lux & splendor, in quo Verbi diuini magis adubratur iugis à Patre superno egressus, ceu laticis à fonte, ceu lucis à Sole, ad cuius adumbrationem triplex illud Verbum Damasc. explicuit. Et quidem distinguetur apprime ab aliis duobus: à secundo, quo ceteræ res

Plut.

Phil.

Dama.

Clicht.

Delri.

Græc.

res

res liberè intelliguntur, quæ secum mens versat: à tertio, qui ἄγγελος νοήματος, id est, *nuntius intelligentis* nuncupatur. Sic calluisti Damascenum.

Hinc igitur (ni fallit elucubratio) periti Hebræi *verbum* dixerunt non solum id, quo intelligimus, nempe Academicum & Scholasticum mentis verbum; sed etiam quamcunque rem, quæ verbo intelligitur, & profertur: quasi quartum verbum triplici præfato addiderint, vel potius contentum à continente nuncupauerint.

Lucæ 2. Pastores loquebantur ad inuicem; Et videamus hoc verbum, quod factum est. Pastores quidem Hebræicæ phrasæ stylum obseruauerunt, ut adnotauit Euthym. Et quidem nullibi vocis דָּבָר Dabar vsum ad quamcunque rem significatam aptius inuenies, quam in hoc sermone pastorum; quippe qui videre verbum festinabant, quod factum, nedum dictum asseriebant: vnde postea subditur: Cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Vbi, quamuis de verbo, quod dictum fuerat, appareat intelligi; tamen, ut scitè notat Maldonat. Maldonatus ibi, Græca vox δειγνόςκου verti potest diuulgarunt, id est, puerum illum, quem viderant, celeri fama peruulgarunt: quare cecinit Iuuenec. Iuuenecus lib. 1. hist. Euang.

Dispergunt latè celeris vaga semina fama,
Mirantes laudant, latentes constupuerunt.

Quæ cum ita sint, Ambrosius etiam literaliter verbum in Latinæ vocis stylo accepit pro Verbo Patris diuini; sic ait: Vide, quàm singulariter scriptura singulorum libret momenta verborum: etenim cum caro Domini videtur, videtur Verbum, quod est filius. Non mediocriter fidei tibi hoc videatur exemplum. Idem fermè Beda hom. 2. Ex quo Interlin. Videamus hoc verbum, quod in principio apud Patrem factum est caro, & sic ostensum nobis, quod in Deitate non poterat videri.

Iudith Vidua.

Iudith nomen quæ expenditur, quæ elucidatur, &c.

B hoc nomine liber nomenclaturam sortitur, ut scribit D. Hieron. epist. 140. Et S. Athanasius in Synopsi: Hoc nomine (ait) vocatur iste liber, quod historiam de Iudith continet; quomodo per illam Deus filios & populum Israël ab Holoferne impugnatos saluauerit. Seuerus Sulpic. Bituricensis Episcopus appellat actus Iudith. lib. 2. hist. sacræ. Imò à facinore & historia præclara, festus Iudithæ dies sacratus asseritur infra c. 16. quem Cambyſam vocari scholastica historia perhibet. Erymon eruit Dionysius Richel. à Cambyſe: A Cambyſe (ait) seu Nabuchodonosor Rege, ad Dei honorem, & impij Regis confusionem Cambyſa vocata est. Iure fabulam & nugas irridet Serarius hinc c. 16. q. 9. cui assentior, cum potius ipsam diem Iudith vocatam fuisse oppido censendum; sicut Æthiopia Ecclesia diem Iudith in sua computatione recenset, & Serario placet mense Augusto celebrari. Facile ad stipulor, quia tunc fermè temporis in Ecclesia liber Iudith recitatur: Vnde Iacobus Vitriacus dom. 6. post Pentecost. His diebus (inquit) leguntur in Ecclesia historia Iudith & Esther; prædictæ siquidem mulieres in tribulationibus valde fuerunt constantes, & per angustias tribulationum ad latitudinem incanditatis peruenierunt.

Iudith non à patria, aut tribu, sed à parentibus inditum nomen est. Putarunt nonnulli Iudith, quasi Iudæam appellitari, quasi antonomasticè nomen commune ob egregium factum sibi adsciuisset: quæ in Bethuliam, quæ ad tribum Zabulon attinebat; à tribu Iuda peragrauit; sic Iudæa nomen sibi arripuit, sicut ab Assyriis mulier Hebræa nuncupabatur cap. 12. v. 10. Vade & suade Iudith. 12.

Hebraam illam, ut sponte consentiat habitare mecum, & c. 14. v. 16. Vna mulier Hebræa fecit confusionem in domo Regis Nabuchodonosor. Non displicet Gaspari Sanctio. Ast ego reluctor omnino: Gaspar. Sanct.

tum quia non ex tribu Iudæ Iudith erat: tū quia neque Manasses Iudæus dictitabatur, cum tamen vterque coniux esset contribulis, ut infra dicam, Iudith igitur inditum nomen, non cognomen fuit; cuius etymon scitum est apud S. Isidorum S. Isidor. lib. 7. etymolog. Iudith laudans vel confitens, Esther abscoſa, ex radice נִידַח Iadach: sic Serarius proleg. Serar.

1. Addo ego Gotfridum Viterbiensem in chronici part. 3. Iudith interpretatur laudans: Sic etiam Rupertus apud Lippomanum Genes. 26. Hugo hinc? Iudith interpretatur confitens, seu glorificans. Hoc vltimum magis morale sentio, quam etymon vocis. Pro sacra tamen fœmina statim impingo in nomine. Non etenim sic aliquam ex Hebræis nuncupatam inuenio. Equidem fœmina Hethæa & extera, quam uxorem duxit Esau, sic appellata est Genes. 26. Esau verò quadragenarius duxit uxores duas, Iudith filiam Beerî Hethæi, & Basemath filiam Elon eiusdem loci, quæ amba offenderant animum Isaac & Rebecca. Ecce Iudith vna gentis exosæ proles, nec Hebræici generis & steinmatis germen, quod in Esau temerariam procacitatem vertitur. Chrysost. hom. 53. in Gen. Chrysost.

Ut autem sciamus pueri temeritatem, quod uxores ducebat à gentibus, à quibus non oportebat (ait) Iudith filia Beerî Hethæi, & Basemath filiam Elon eiusdem loci. Alia litera habet, Iudith filiam Beerî Chethæi, & Basemath filiam Elon Heuæi. Declarat nobis, quod vna erat ex genere Chethæorum, alia autem ex genere Heuæorum. Vis, quàm nequam mulier? Pergit Chrysostom. Et ut sciamus, quàm malè morata mulieres fuerant, dicite scriptura, quæ amba offenderant animum Rebecca; & quid est hac malitia peius? Accinit Rupertus: Rupert. Vnde & nomina cognationis eximia præfens scriptura non emisit. Ironice vocat eximia; ut irrideat ignobilem Esau indolem, quæ patrium genus fœculento sanguine deturpauit. Et ut scias irreligiosam, & non Hebræicam Iuditham illam, audi Caietanum: Dissimilitudo morum, & fortè Caietan.

Religionis ipsarum amara erat spiritali animo, tam Isaac, quàm Rebecca. Et Lippomanus: Esau Lippoman. igitur, sine patris, matrisque consilio duas uxores accepit; ideo infelicitè cessit, quæ & irritabant spiritum Isaac, & Rebecca. Tales & Hebræorum filie erant, ut non gratis Abraham suo filio uxorem de Syria campeſtri suscepit: fortassis benedicti seminis maternitate se priuatas dolebant, si fideles erant. Deieratum igitur & exosum à priscis atavis nomen, sacra Iudith quomodo assumpsit, ignobilèque vocem sortita, quæ Religionis amica Israëlitarum oriebatur redemptrix? Sanè in elogium Iudithæ hanc cudimus difficultatem. Censerem, quia nomen in se probum & sanctum prima illa Beerî Hethæi filia læserat, & obscurauerat, nouā fœminam ad claritatis sortè expetebat. Iudith laudans: siue confitens interpretatur. Prima Iudith veræ Religionis experts,

expers, coniugi aggressa est absque Deo laudes parturire: idem egregium vitiauit nomen; siquidem laudari sine Deo, hanc uxorem accipiens, Esau concupiuit: fas erat nouam foeminam exoriri, quæ propria præcopia aded diuino Numini consecraret, ut & virilis dextræ, per vertentia sæcula decantandum facinus soli Deo in laudationis cultum litaret. Ab hoc cogitatu velim Rupertum: de priori Iudith agens Iudith (inquit) filiam Beeri Hethai, & Basemath filiam Elom, eiusdem loci, Iudith laudant, Beeri putei mei, Basemath in nominibus, Elom roboreus, siue querens interpretatur. Ipsi nominibus manifestè coargui videtur, quod laudari, & sine Deo ditari, nominatus esse, & in terra roborari appetens, peccatorum se affinitatibus immerferit. Hæc de antiqua illa Iudith Hethæa. De posteriori autem & sacra, de diuinis officijs libr. 12. cap. 25. sic fatur: Iudith fortitudinis speciem in hoc nimirum præstendit, quod formidantibus viris bellicosus immanissimo tyranno pro liberatione patriæ se opposuit, & Principem militia foemina inermis Dei adiutorio superauit: fortitudo enim eius à Deo fuit. An ipsa confessa est, verè confitens, verè laudans, verè Iudith? Pergit: Sicut ipsa in oratione dicit: Et nunc Domine subueni mihi vidua, ut quod per te posse credidi, perficiam. Diuus Bernardus sermone 1. in Cantica: Cecinit scriptura Israël carmen hoc Domino, cecinit etiam Debora, cecinit & Iudith. Nomenclaturam igitur ad laudationis diuinæ præconia foemina sacra, in primæ Iuditæ sugillationem impleuit.

9. Quare historia Iuditæ præcipuus scopus est, laudatio, & confessio Dei adiuuantis, & exotica conterentis bella pro Israëlitis à captiuitatis ferreis cōpedibus eruendis, & enodandis. Subiicio præclarum Aureoli testimonium: Tunc accedunt (ait) quatuor libri, scilicet Tobia, Iudith, Esther, Machabæorum, & intendunt octauam conclusionem, videlicet Deum fuisse præcipuum adiutorem, & actorem in tempore captiuitatis. Astitit enim Tobia sub prima captiuitate, quæ fuit Assyriorum, & astitit Iudith & vniuerso populo sub captiuitate secunda Nabuchodonosor Regis Assyriorum.

Vidua.

Quid vidua? ex abstractioris litteraturæ penu.

10. **L**ITICO in historiæ vestibulo, & profceniis vidua appellatur Iudith: nesciuit nomen absque viduitatis cognomine efferri. Cur tam citum status attributum, præsertim cum postea vers. 4. iterata repetitio sit? Erat autem Iudith relicta eius vidua. Prius equidem texenda atauorum restis erat, dein coniugis nomen & functio, ut post eius cineres memoratos viduitatis proferretur status? Aliquid nouū meditor; nempe Iudith idem esse quod Vidua: quasi idem sit etymon Iudith & viduæ; ut sicut Iudith interpretatur laudans, sic interpretetur vidua. Patronus adest ab hoc iudicio Gotfridus Viterbiensis in Chronicis part. 13. Iudith interpretatur laudans, interpretatur etiam vidua. Fateor, singularis est Gotfridus in hac etymologia. Imò ex opposito vtriusque deductio corriuatur. Nam Iudith laudans siue confuens: sicut Iu-

das Gen. 29. Quarto concepit & peperit filium & Gen. 1 ait: Modo confitebor Domino, & ob hoc vocabat eum Iudam? Ex quo Hieronymus: Iehudah confessio dicitur. A confessione igitur confessoris nomen eius est dictum. Verumtamen, hic confessio pro gratiarum actione, aut pro laude accipitur, ut frequenter in Psalmis, & Euangelio. Attamen אלמנה almana, quod viduam significat exoritur ab אלמילemim, quod idem est quod mutus; de quo S. Pagninus sic: Ab hoc fit almana vidua, sic appellata, quod viro mortuo non valeat loqui, & ligare. Vel iuxta alios, quod velut colligata sileat, nec gaudeat vociferationibus, tripudijs, & canticis; sic & Græci χηρα dicta est iuxta quosdam per antiphrasin παρὰ τὸ χαίρειν, quod omnibus deliciis careat, & oblectamentis. Quod originem habet à radice אלמ Alam, quæ iuxta diuersas formulas plura significat, nempe colligare manipulos, & obmutescere: & in Niphal significat obmutescere: quasi dixeris linguam vinculo irretiri, ne expedite loquaris. Vnde Ps. 39. בלתי פתח לי מפי. Psalm. 39. Neelamli lo ephthapi: Obmutui, & non aperiam os meum. Ex quo ille, cuius nomen reticetur, & aliqua inani interiectitia litera silenti caractere exprimitur, dicitur אלמני almoni, id est, viduus: quod vocant Græci ὁ δεινὸς cum vernaculum nomen non enunciatur, ut cum latini affigunt N. & Iure consulti Titium pro quacunque confingenda, & enodanda specie. Vnde Ruth. 4. vers. 1. Ruth. 4. 1. Sede hic אלמני פלני peloni almoni talis talis. Quali igitur fibula valent connecti Iuditæ etymon & viduæ; cum illa linguam laudatione soluat irrequieta, hæc liget & quasi serâ occludat?

Equidem si Iuditæ sanctam indolem sedulus introspectas, videbis laudem & orationem absque elaborata vocis elatione consecrassæ. Vnde cap. 13. vers. 6. Stetitque Iudith ante electum orans cum lachrymis, & labiorum motu in silentio. Sicut & Regum 1. vers. 13. Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia ipsius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Simul igitur sacra foemina vidua erat, & Iudith. Si etenim, ut vidimus ex Hieronymo, יחודה Iehudah dicitur confessio, non quælibet, sed pro gratiarum actione & oratione; & colligationem linguæ vidua sonat, orationisque dos silentium est, & aura impercussa, illæ sique auribus, cordis abdita loquutio; de Gotfridi etymologia ne graueris. Laus Dei & confessio in cordis penetrati serata viuidenti acumine ferit cœlestia; de quo si plura cupis, videsis Sanctum Cæsareum Arelatens. hom. 31. S. Chrysostomum hom. 6. in Matthæum. D. August. serm. 121. Cassianum lib. 9. de oratione cap. 34. Tertull. libr. de orat. cap. 31. S. Ambrosium lib. 1. de Cain. cap. 9. Quid Iuditæ lingua secretius, quid sacratius? Sola in penetralibus absque eloquio cursitantiū, absque procorum precibus, absque oris functione clausa morabatur. Hinc virtus transiit in nomen. Viduitas & Iudith alternum sibi emblemata compingunt: deliciis, illecebris, & eloquiis inuia foemina Iudith est, vidua est: quantus viduitatis amor? Hoc nomine voluit agnoscendum viduam dixeris, Iuditham nuncupasti.

Ex quo obseruo viduam quasi substantiuè, ne dicam antonomasticè, Iuditham appellari, & vel solum viduam pro toto nomine vocari, vel raro pronuntiari Iuditham, quin viduam. S. Fulgentius epist. 2. capite 14. Ecce vidua præclara natalibus, facultatibus diues, ætate iuuenis. S. Ambrosius libr. de viduis: Sed nec fortitudo bona vidua deesse

desse consuevit : hac enim vera est fortitudo , qua
nature usum , sexus infirmitatem mentis deuotione
transgreditur ; qualis cum illa fuit , cui nomen Iu-
dith , qua viros obsidione fractos , percussos metu , ta-
bidos fame , sola potuit à colluione renocare , ab hoste
defendere . Cur in viduatum exemplum non præ-
monet Ambrosius Iuditham viduam esse ? Sat
fuit nominasse Iuditham : quid otium Ambrosij
dictionibus obreperet ? Si Iuditha est , vidua est .
Idem venare in Hieronymo epist. 9. ad Saluian.
c. 6. *Hac filia in Christo charissima , inculco , & cre-
brius repeto ; ut posteriorum oblita in priora te exten-
das , habens tui ordinis , quas sequaris , Iudith de He-
braea historia , & Annam filiam Phanuelis de Euan-
gelij claritate .* Saluianæ viduæ verba facit , vidua-
rum paradigmata præscribit ; & tamen Iuditham
viduam non appellat , ne otietur . Contrario verò
stylo absque nomine viduam appellat in epistol.
10. ad Furiam : *Legimus in Iudith (si cui placet
volumen recipere) viduam confectam ieiuniis , & ha-
bitu lugubri sordidatam .* Dic ex nomine Doctor
maximè . Sanè Iudith ibi non fœminam , sed li-
brum significat , vt liquet . Dum viduam protulit ,
nomenclaturam propalauit . Saluianus libr. 7. de
gubernat. *Serrata Assyriorum acies , vidua opita-
lante ceciderunt .*

brosius) in templo , & loqui non possit : factum est , vt
impleti sunt dies officij eius , abiit in domum suam .
Legimus igitur officium dici à nobis posse ; nec ratio
ipsa abhorret , quandoquidem officium ab efficiendo
dictum putamus , quasi officium . Ex quo censeo
apud Tertullianum silentij officium lib. 1. aduersus Tertul.
Valentin. cap. 1. *Sequitur iam silentij officium : at-
temè custoditur , quod tardè inuenitur : tota in adytis
diuinitas , tot suspiria epotarum , totum signaculum
lingue .* Vbi signaculum lingue , & per multa spa-
tia tractum silentium , dum ad sacra initiabantur ,
silentij vocat officium . Aded viduitatis operibus
sancta Iudith inseruiebat , vt iam in officium
transisset viduitas . Vnde sicut dum quis obit
Magistratum , munus nobile peragit Prætoris ,
Senatoris , aut Episcopi , nomen absque officio
non effertur ; sic Iudith vidua appellatur . Hoc
munere sacra fœmina insigniebatur .

Viduitas status est apud Patres & Concilia ,
in quo Iuditham recenseo , quam ex statæ vitæ
statu censeo absolutè viduam dictitari : *Viduas
constituere* vox est non inuia apud sacra . Clemens
Romanus lib. 3. constit. cap. 1. *Viduas constituite
non minores annis sexaginta , ut quodammodo pro-
pter illarum aetatem sitis certi eas bigamia suspitione
carere .* Et cap. 2. *Adolescentes viduas ad vidualem
statum ne ordinentur , ne forte ea occasione , qua non
possunt florem aetatis cohibere , ad secundas nuptias
descendentes negotium habeant .* Concil. Carthagi-
nens. 4. can. 12. Arausican. 1. sub Leone I. can. 27.
Polycarpus epistol. ad Philip. Martialis epistol. ad
Tolosanos cap. 9. Ergo viduas constituit non so-
lùm interitus viri , sed officij peculiaris obsigna-
tio : quod de sanctimonialibus viduis accipio ,
dum infra ad earum album Iuditham sanctam
accerere gestiam . Apprimè Iudith vidua cir-
cumfertur à statu , ab officio verè vidua . Cupis
viduitatis statum probari ? Paulus 1. ad Timo-
theum 5. *Viduas honora , quæ vere viduæ sunt .* Bone
Deus , viduam efficit electio , an mors iugalis ma-
riti ? Quæ virum sepeliuit , aut vidua non est
aut verè vidua est . Non etenim quis homo , quin
verè homo . Cornelius , Iustinianus , & alij eno-
dant Paulum ex Paulo : ipse enim sacer Aposto-
lus se videtur expendere , dum statim ait : *Quæ
enim verè vidua est , & desolata , sperat in Deum :
quasi verè viduitas sit orbitas , desolatio & nu-
ditas : cui acceptioni etymon vocis suffragium
fert .* Accinit Sanctus Anselmus : *Id est , quæ om-
ni auxilio suorum sunt destituta , quæ manibus suis
laborare non possunt , quæ paupertas debilitat , aris-
que conficit .* Sed fortè non insuauis pro vi-
duitatis statu & officio accipio . Nempe viduæ ,
quæ ex voto , quæ ex animo lubente , quæ ex
officio & munere viduæ sunt , quas non solùm
coniugis viduauit interitus , vacuique thala-
mi , orbique tori nuditas ægra sauciavit ; sed
quæ , data operâ , votoque lubente , viduæ sunt .
Do huic cogitatu Ambrosium : *Viduas honora ,*
quæ verè viduæ sunt . Has viduas dicit honoran-
das , quæ , data opera , viduæ sint : quæ cum possent
nubere , vt meliores essent , & digna Deo , secun-
das nuptias respuerunt , scientes semel benedici con-
iugium , amule Sanctissimæ Anna , quæ ieiuniis ,
& obsecrationibus Deo seruiebat , nocturne diu-
que . Alium sensum infra subiiciam ex Theo-
doreto .

Sed adhuc ingeniosum & elucubrandum
oleum accenditur . Cur illic vidua profertur Iu-
dith , si parum post status fœminæ discutiendus
erat

Idem. 13. Id fulcimento firmiori stabilio , quippe in
Græca translatione solùm dicitur *Iudith* *θυγάτηρ
Μεράρι* . Iudith filia Merari , non autem Iudith
vidua . Vnde apud Vatablum sic vertitur : *Hæc
autem temporibus illis audiuit Iudith filia Merari .*
Et apud Biblia Regia : *Et audiuit illis diebus Iu-
dith filia Merari .* Hieronymus autem ex Chal-
dæo transtulit : *Iudith vidua , quæ erat filia Me-
rari .* Vt quid viduam adiecit Hieronymus ? Quia
sensum potius enucleauit . Audi ipsum in præ-
fatione in Iudith : *Acquieni postulationi vestra ,
imò exactioni , & sepositis occupationibus , quibus
vehementer arctabar huic vnâ lucubratiunculam
dedi , magis sensum ex sensu , quàm ex verbo verbum
transferens .* Multorum codicum varietatem vicio-
sissimam amputari , sola ea , quæ intelligentia integra
in verbis Chaldaeis inuenire potui , latius expressi .
Si sensui igitur studuit elucubrans Hieronymus ,
dum transtulit *Iudith vidua* , sensum sequutus ,
non voces ; idem censuit in Iuditha , quod in vidua
significari .

14. In limine igitur , viduitatis ad sacram fœmi-
nam beandam emicat elogium . Et si lubens
adstipuleris ; idè post nomen , vidua profertur ,
qui tale sibi cognomen ex officio & munere
efformauerat : officium Iudithæ viduitas fuit .
Proprij vocabuli cū vocabulo functionis socie-
tas est : vel in nomen vel in cognomen munus
it . Enecat Iudith Holofernem , post (nec mora)
viduitatis habitum resumit : quod demirans Am-
brosius , sic fatur . lib. de viduis : *Nec his tamen ela-
ta successibus , cui vetique gaudere , & exultare licebat
iure victoria , viduitatis reliquit officium .* Sed con-
temptis omnibus , qui eius nuptias ambibant , vestem
incanditatis deponit , viduitatis resumpsit . Suprà in
catena illustrauimus hunc locum , & alterum ad-
ieciimus ex Hieronymo : *Ad vitrices sordes redijt ,
omnibus sæculi cultibus mundiores .* Ecce viduitatis
appellat officium ; officium autem , si placet Am-
broasio lib. 1. de officijs cap. 8. quasi officium est ,
nempe id , in quod quisque debet incumbere , vt
ipsum pro loci & temporis , & personæ qualitate
reddat effectum . τὸ ἕκαστον ἰσχυρὸν ἀνθρώπων dicunt
Græci : Nam cum Zacharias obmutisset (ait Am-

Clem.
Rom.Concil.
Carth.
Arausican.
Polyc.
S. Martial.

1. ad Tim. 5

Corn.
Iustin.

S. Anselm.

Ambros.

16.

erat vers. 4. *Erat autem Iudith relicta eius vidua.* Equidem, si fas est, censerem viduam in capitis huius fronte pro sola accipi, & sine viro, absque ordine vlllo ad coniugis habitum cineres, ad præac-
 censas connubij tædas. Adeo etenim dissita, sola, & absque vlllo consortio Iudith degebat (li-
 quet ex vers. 6. vt etiam si nunquam viro nupta
 fuisset, viduæ nomine censeretur. Nec noua hæc
 acceptio, nec illiteralis. Labeonis sententia fuit:
 sic Iauolenus lib. 2. ex posterioribus Labeonis in
 l. malum 242. §. 3. de verborum signif. *Viduam
 non solum eam, quæ aliquando nupta fuisset, sed eam
 quoque mulierem, quæ virum non habuisset, appellari
 ait Labeo: quia vidua sic dicta est, quasi vecors,
 vefanus, qui sine corde aut sanitate esset; sic viduam
 esse dictam sine duitate.* Scio Alciatum Labeonem
 respicere, nec huic ad stipularem acceptionem, & ety-
 mi fonti: an iure reluctetur, iam videro. Labeo-
 nem etiam impetit P. Vellel. Imò & Couar-
 ruuias tom. 2. pract. quæst. capit. 7. Pro etymo
 Labeonis hæc subiicio. Primò: quia *viduitas*
 apud Priscos solitudo fuit, & calamitas. Festus
 Pomponius lib. 19. de verb. signif. Cato de re ru-
 stica cap. 141. *Vt in morbis visus, inuisosque, vi-
 duitatem, vastitatēque, calamitates, intemperies-
 que prohibuisses.* Vbi viduitatem è calamitate se-
 cernit. Secundò. Virgines & cœlibes dicuntur
 viduæ, quasi absque viro. Seneca in Agamemno-
 ne: *An te morantur virgines viduæ domi, Patrique
 Orestis similes.* Agebat Clytemnestra de suis, &
 Agamemnonis filiabus. Vnde scitè notat Del-
 rius aduersus Ferrandum Adduensem lib. 1. ex-
 plic. cap. 1. non dici ideo *viduam*, quasi sine matre,
 sed sine viro: sic etiam in Troade:

*Et quæ vagos vicina prospiciens Scythas
 Ripam catervis Ponticam viduam ferit.
 Armata peltis quidquid exterreret cohors,
 Inclusa ripis vidua Thermodontis.*

Plautus in Cistellaria:

*Hæc equidem Eccestor quotidie viro nubis, nup-
 sitque hodie.
 Nubet mox noctu, numquam ego hanc viduam
 cubare sui.*

Sic & Milesius confabulator. lib. 4. Asini aurei
 Psyche virginem viduam vocauit. Viduitatem
 pro solitudine, pro singularitate, nedum, & pro
 virginitate reperio etiam apud Tertullianum de
 exhortatione ad uxorem, cap. 1. *Non dubito, fra-
 ter, te post uxorem in pace præmissam, de exitu sin-
 gularitatis cogitare.* Vbi Pamelius num. 2. *Acci-
 pitur hic singularitas, sicut in titulo libri de singu-
 laritate Clericorum.* Origenes tom. 3. oper. Beati
 Cypriani: *Pro vita singulari, seu solitaria sine
 fœmine, aut uxoris consortio.* Pergit Tertullianus:
*Prima species, virginitas à natiuitate: secunda,
 virginitas à lauacro aquæ, aut in matrimonio puri-
 ficat ex pacto, aut in viduitate perseuerat ex
 arbitrio.* Tertio. Quia rectè legatur virgini, quoad
 vidua erit, vt ex lege 22. de Annis legatis, pro-
 bat Pithæus 1. adu. subsect. 14. Osualdus in Do-
 nellum lib. 8. cap. 32. littera K. Et virginem vi-
 duam dici adstruit Scipio Gentil. libr. singul. p.
 304. Frid. Taubmani ex Grutero ad Stichum
 Plauti act. 1. scena 1. Quarto. Nam si quid te-
 stamento datum fuerit ea conditione, qua vidui-
 tas capienti iniungatur; non solum mulier or-
 bata viro, sed & cœlebs, & virgo intelligitur.
 Sic monet Osualdus supra, qui Robertum 1.
 animad. 2. respuit, dum statuit legem Iuliam
 Miscellam non pertinere ad cœlibes, nuptias

antea non expertas. Quintò. Nam priuilegium
 viduæ vocandi ad curiam eius aduersarios, ad
 virginem aduocant periti, quos congerit Couar-
 ruuias tom. 2. pract. quæst. cap. 7. Sextò. Nam vi-
 dua etiam dictatur, quæ virum habet, sed inuti-
 lem, ab hostibus captum, triremibus mancipa-
 tum, cui viduæ priuilegium adest. Trentacinq. *Trentacinq.
 practic. resolut. libr. 2. resolut. 2. num. 16. Menoch. Menochius.
 c. 66. num. 9. Vnde apud Ouidium in epist. He- Ouid.
 roid. Deianeira canit:*

*Vir mihi semper abest, & coniuge notior hospes,
 Montrâque terribiles persequiturque feras,
 Ipsa domo vidua votis operosa pudicis,
 Torqueor, infesto ne vir ab hoste cadat.*

Denique quia vt Gotifredus ad Iauolenum, La-
 beonem discutiens, scribit: *Vidua dicitur, quæ
 virum nec iam habet, nec unquam habuit.* Iduare
 enim lingua Hetrusca diuidere est. Macrobius libr. 2. cap. 13. Hinc quæ diuisa à viro, licet nunquam
 viro potita, vidua nuncupanda. Accinit non ob-
 uis Eginarius Baro de diuid. & indiuid. oblig. Egin.
 lib. 1. cap. 1. *Qua ratione inquit Labeo, Antisthenes Baro.
 viduam existimauit dici, quod sine duitate sit.* Vt
 Horat. libr. 1. odæ 10. Viduum pharetra Apolli- Horat.
 nem. Et Cicero 3. Tusc. quæst. se ipso se viduum Cicero.
 dixit. Nec vrget Alciati argutia, viduam non à
 ve, & duitate componi, id est, sine duitate; alias il-
 lud vi esset longum, cum tamen breue sit. Ouid. Ouid.
 1. Fastorum:

Sustinet in vidua tristia signa demo.

Hæ nugæ sunt, cum etiam si ab *Iduo*, quod est,
 diuidere, & vi conflaretur, illud vi longum esset,
 si semel quantitas à prima i taxaretur. Non ea-
 dem igitur trutina metiendæ vocales coniu-
 ctæ, & disiunctæ. Maneat ergo viduam, non exo-
 tica, & abrupta acceptione, virginem nuncupari.
 Imò ea voce præsignari fœminam, quæ vel nullas
 agnouit tædas, vel tædas in cineres passa est vi-
 duata viro. Hic pulchrum rimor Iudithæ elogiū.
 Adeo castitas emicuit in fœmina, vt prius am-
 bigua vox, quæ dubiam relinqueret mentem, an
 virgo, an coniugio ducta fuisset, in profœniis
 historiæ affigeretur. Calculus fuit pro pudore:
 capitis frontem virgineus suffudit rubor. Viduam
 audisti; nondum censeas viro vlli nuptam, quam
 absque viro legis: preme iudicium saltem in li-
 mine; post scies è Manasse viro viduatam.

Sed si viduam in communi captu mauis, nem-
 pe iuxta D. Hieronymum in epist. ad Fabiolam *18. D. Hieron.
 in cap. vidua, distinct. 34. Vidua est, cuius maritus Isidor.
 mortuus est: quod S. Isidorus cogit ad vnus viri
 funus.* Nam libr. 17. Etymol. cap. 7. *Vidua* (inquit)
*vocata, quod cum viro duos fuerint, nec circa consor-
 tium alterius viri post mortem primi coniugis adha-
 serint, vidua non dicuntur.* Et quidem mos viguit
 antiquitus in Ecclesia eas eligi viduas, quæ, vi-
 ro amisso, iteratis parcebant nuptiis. Sic Clemens
 Apostolic. constitut. libr. 3. cap. 1. & 3. *Verè vidua
 sunt, quæ vni nupserunt: hæc autem propriè dicun-
 tur vniuires.* Concilium Laodicense can. 11. *Mn-
 lieres, quæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, Laod.
 apud nos vidua seniores, vniuires, matrescuria.* Mi-
 nutius in Octauio: *Aia sacra coronat vniuires,
 alia multiuires.* Tertullianus de Monogamia:
Fortuna muliebri coronam non imponit nisi vniuires.
 Ex aduerso lego *vidubium* apud Sidonium lib. 6. Sidon.
 epistol. 2. id est, quæ duos maritos amisit. *πρὸς
 μονήριος* iuxta Isidorum in Glossa manuscript. Isidor.
 Audi Sidonium. *Igitur præfata venerabilis fratris
 mei*

Iauoll.
Labeo.

Alciat.

Couar.
Vellel.

Festus.
Pomp.
Cato.

Seneca.
Trag.

Delrius.

Plaut.

Apul.

Tertul.

Pamel.

Origen.
B. Cyprian.

Pithæus.
Osuald.
Scipio.
Gentil.
Frid.
Taub.

Robert.

mei nuntiam, presbyteri Agrippina iniuriosum sit dixisse: nequitiis certe fatigatur argutis, qui abuens imbecillitate matrona, non desistit spiritalis anima serenitatem, secularium versutiarum flatibus turbidare, cui filij, nec post multum nepotis amissi, dua pariter plaga recentes ad diuturni vidubij vulnus adduntur. Igitur strictim sacra

Ignis secundi nescias.
Hoc est monile Ecclesie,
His illa gemmis comitur,
Dotata sic Christo placet,
Sic ornat altum verticem.

Iudit. 16. Iudith, quæ vniura, vidua nuncupatur: de qua infra capite decimo sexto. Erat virtuti castitas adiuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vite sue, ex quo defunctus est Manasses vir eius.

19. Omnes igitur vidua derivationes scite Iudithæ sanctæ suffragantur. Sola absque viro exaggerata repetitæque solitudine in eremitam secessit. Petrus Damianus lib. 8. epist. Porro autem vidualis officij limite non contenta, ad hoc usque in sancta religione processerat, ut iam non sola, sed cum ancillis suis fuerit eremita. En solitudinem solitudini adiecit, eremum viduitati: sic que accipe peruenustum illud: Iam non sola, vniura. Canore diuus Augustinus in Appendice, sermone 67. Iudith finis suis coniugis fœdera acerbis diffidio rupta, lugubri lamentatione seruabat. En diffidium vnius fœderis, ut simul discas Iduatam, id est, diuisam. Et quia viduare, spoliare est apud Turnebum libro decimo quinto ad caput decimum tertium. Vide Virgilium Æneidos 8. Tam multis viduasset ciuibus orbem. Et Sidonius viduatas appellat Ecclesias: ab omnibus, quæ principem circumstant fecminam, se lubens spoliavit Iudith. Sanctus Fulgentius epistola secunda, capite decimo quarto. Ecce vidua præclara natalibus, facultatibus diues, ætate iuuenis, specie mirabilis, diuitias contempsit, delicias respuuit, carnis incensiu calcanit, & induta virtute ex alto non quasiuit secundo famulari coniugio.

20. Quod autem casta Iudith quasi virginibus innectenda, castitatis eius elogia, quæ supra cecinimus, non sine vberi dictionis flumine suadent. Sic puellam vocauit Bagoas Eunuchus infra c. 12. Anne puella virginem sonat? Dux mihi arrisit ex sacris sanctus Cyprianus de disciplina & habitu virgin. Redarguit se cultus improbus, & impudicus ornatus; nec computari iam potes inter puellas & virgines Christi. Sic monasteria puellarum, id est, virginum monialium passim lego. Concilium Epaunense can. 38. sub Gelasio I. Monasteria puellarum, non nisi probata vite, & ætatis prouecta ad quascunque earum necessitates permittantur introire. Concilium Hispalense II. can. 1. Concilium Cabilonense II. sub Leone III. cap. 16. Quin & sanctimonialibus coniungitur virginitas & viduitas. Concilium Carthaginense I. sub Syluestro I. can. 3. Nullus igitur, nullaque sanctimonialia & virginitati deseruiens propter blasphemiam Ecclesie, si vobis placet, in vna domo cum extraneis penitus commorari debeat. Vniuersi dixerunt, & pudicitia meliorem partem eligunt, hac vitare debent. En propositum fuit de virginibus, & responsum de pudicis & nuptias contemnentibus. Ratione autem. Nam vniura, id est, vni coniungi solum nuptæ, post viri funus semper post virgines inferebantur. Prudentius in passione sancti Laurentij:

Cernis sacratas virgines,
Miraris intactas anus,
Primique post damnum tori.
Zerda in Iudith, Tom. I.

Et intactas anus, ait, quas post, ignis secundi nempe noui viri, nescias canit. Ergone intacta est, cui tædæ primæ illuxerunt, toti famulabantur? Adeo virginitati vniura vidua intexitur, ut nescias an virginum, an viduarum choro adscribas. Vnde dubium mihi est, cui attexam carmen illud: Miraris intactas anus, an superiori, nempe virginibus, an inferiori vniura? Fœlix pro viduitate ambiguitas, quæ in virginitatis palmam laceffit. Sic sanctus Ignatius Martyr in S. Ignatius epistola ad Tarsenses: Virgines honorate, sicut sacratas in Christo; viduas pudicas, ut sacrarium Dei. Obserua in vtrisque ferme commune elogium.

21. Ast aduersus præfata vrgeri posse video, viduas aquas appellitari, in quibus nulla purificationis vnda renidet. Sic etenim solet accipi Tertullianicum illud in libro de Baptismo: Sic nationes externa ab omni intellectu spiritualium potestatum eadem fiducia Idolis suis subministrant, sed viduis aquis sibi blandiuntur. Si pro immundis viduas dixit Tertullianus, potius viduitas fœculenta, quam virginea vox erit. Eruditus Cerdensis in Aduersa-Cerdensiis sacris capite quinquagesimo quarto, numero decimo octauo, viduas intelligit purificationis expertes. Scio ad purificationem subterfluentibus aquis immergi, nedum intingi solitos priscos. Apuleius libro vndecimo. Me purificandi studio marino lauacro trado, sepius submerso fluctibus capite, quod enim numerum praprium religioni apertissimum diuinus ille Pythagoras prodidit. Sed non fero Tertullianum viduas aquas dixisse, id est, immundas, & purificationis impotes: tum quia adeo aquarum texuerat elogia Africanus ille, ut eloquentiæ laudatricis lora comprimens dixerit cap. de Baptismo: Si exinde vniuersa, vel plura prosequar, quæ de elementi illius auctoritate commemorem, quanta vis eius, aut gratia, quot ingenia, quot officia, quantum instrumentum mundo ferat; vereor, ne laudes aqua potius, quam Baptismi rationes videar congregasse. Et paulo ante dixerat: Solus liquor semper materia perfecta, lata, simplex, de suo pura dignum velaculum Deo subiiciebat. Non igitur sui oblitus tam illico vocaret aquas viduas, id est, impuras, & purificationis nescias. Tum etiam, quia euiratus esset, & segnis stylus: Sibi mentiuntur aquis viduis, nempe impuris, & fœculentis. Mens igitur, nisi fallor, Tertulliani est, Ethnicos, dum ad sacra per lauacra initiabantur, putauisse aliquam vim, & sacram virtutem per laticis contactum haurire; quippe simia Diabolus eorum, quæ in veri Numinis sacris, & purificationibus fiebant, Gentes decepit, ut censerent aquis lustratos puros, & nitidos effici ad cultus. Sed viduis illis aquis sibi mentiebantur, quippe illis deficiebat spiritus quasi cubans, maritans, & ad sacram prolem parturiendam fœcundans. Ideo aquæ viduæ, id est, virginis, seu steriles, solæ, & absque dualitate, quam quæuis regeneratio petit. Facé ferat Tertulliano Iustinus Martyr, qui apol. Iustia. Mart. 2. ad Antoninum Pium sic ait: Porro lauationem

Ii hanc

banc cum audissent daemones, per Prophetam promulgatam; ut & ingressuri in delubra eorum, & accessuri ad illos, atque libationibus, & adipis nidoribus offerendis operaturi, seipsos aqua aspersione lustrarent, effecerunt; quin & toto quoque corpore lauentur prodeuntes, priusquam ad templa, ubi illi collocati sunt, veniant, instinctu & opera sua curant.

Tertul.

Quod quam apprime percalleet mentem Tertulliani, ex eo luculenter proba: quoniam adhuc usque ad illa verba, quae discussimus, incumbat, ut demonstraret aquas ex se solis non sanctificare in Baptismo, sed ex Spiritu sancto in modum coniugis superueniente. Sanctum utique (inquit) super sanctum ferebatur, aut ab eo, quod superferebatur, id, quod ferebat, sanctitatem mutuabatur: quoniam subiecta quaque materia eius, qua desuper imminet, qualitatem rapiat necesse est. Et postea: Igitur medicatis quodammodo aquis per Angeli interuentum, & spiritus in aquis corporaliter diluitur, & caro in eisdem spiritualiter mundatur. Sed enim nationes extraneae ab omni intellectu spiritualium potestatum, eadem efficacia Idolis suis subministrant, sed viduis aquis sibi mentiuntur. Ecce mens Tertulliani clara est.

Qua erat filia Merari, filij Idox, filij Ioseph &c.

Quaestio de Iuditha atavis, & ex qua tribu.

22.

Rvx & iurgium in texenda Iuditha atauorum serie imminet. Torquentur Chronologi, nec vnquam pacata quies. Et quidem statim ferit ex Graeco, Maiorum sacrae foeminae in nominibus & numero dissimilitudo. Quindecim generationes in Vulgata sunt, quas tropologice, ut assolet, recenset Hugo. Duodecim in Graeca, inquam, si Romanam consulas apud Serarium, hic quaestiuicula 1. Si autem Complutensem, & quam sequitur Vatablus, etiam quindecim sunt. Et ut nominum disparitas magis pensetur iuxta Complutensem Graecam, & quam lenis sit, appareat; verba verbis compara, Vulgata: *Filia Merari, filij Ox, filij Ioseph*. Sic & Graeca pergit *ὤξιν, filij Oziel*. Sed Vulgata *filij Ozia*, *ὤξιν* *Ελκία*, *ὤξιν* *Αναρία*, *ὤξιν* *Ισίδωρ*, *filia Helzia, filij Anania, filij Gedeon*. Sed Vulgata *filij Elai, filij Iamnor, filij Gedeon*. *ὤξιν* *Ραφάιν*, *ὤξιν* *Αζιθώ*, *filij Raphain, filij Azitho*. Vulgata, *filij Raphain, filij Achitob*. *ὤξιν* *Ελκί*, *ὤξιν* *Ελκιάβ* *filij Elia, filij Eliab*. Vulgaris *filij Melchia, filij Enan*. *ὤξιν* *Ναθανάη*, *ὤξιν* *Σαμαλιήλ*. *filij Nathanael, filij Samaliel*. Vulgata *filij Nathania, filij Salathiel*. *ὤξιν* *Σαλαδάι*, *ὤξιν* *Ισραήλ*. *filij Saladai, filij Israelis*. Vulgata *filij Simeon, filij Ruben*. Ecce in quatuor, vel quinque dissimilitudo nominum est: aut non tanta, ut oleum erogandum sit, cum varia pronuntiatio, & characterum delectus in causa sit disparilitatis, de quo in sacris scatent exempla.

23.

Elucubratio igitur eroganda est ad illa vltima, *filij Simeon, filij Ruben, & Graecè filij Saladai, filij Israelis*. In Vulgata enim ipsamet generationis origo secum colluctari apparet, cum Simeon & Ruben distinctas erexerint tribus, ambo filij Iacob Patriarchae; Iuditham autem esse ex tribu Simeonis, oratio eius cap. 9. vers. 2. propalat: *Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gla-*

Iudith. 4.

dium in defensionem alienigenarum. Nec dubium agi inibi de illo Simeone, qui cum fratre suo Leui exercitum coegit aduersus Sichem filium Hemor Regis Heuæorum, qui sororem suam Dinam stuprauerat, Genes. 34. Simeon autem ille caput extitit, Princepsque in sua tribu. Hinc Simeonidam Iuditham quis inficias ibit? Cur ego vertex affigitur in Rubene?

Censuit Dionysius Carthusianus Iuditham ex patre fuisse Rubenicam, Simeonidam ex matre. Carth. Iure reluctantur alij; alias nimis genealogiae series confunderetur; nec innotescerēt atavī, an ex patre, an ex matre: praecipue quia apud Graec. non nomen Simeonis. Deniq; nec subterfugitur difficultas, quippe Simeon non filius Ruben fuit, ut liquet Genes. 46. & Paralip. cap. 5. vers. 3. Merunt alij emendationis falce Vulgaram, violentoque gladio trucidant verba illa, in quibus impingitur. *Filij Simeon, filij Ruben*, ita ut vel deleantur illae duae dictiones, vel dicatur *Filij Simeonis fratris Ruben*, vel *Filij Simeon filij Israel*: in quod vltimū toto agmine accinunt Serarius hic quaest. 1. Salius Annalium Ecclesiae ann. 3346. num. 58. Bellarminus lib. 1. de verbo Dei cap. 12. arg. 12. Imo sanctus Fulgentius epist. 1. cap. 14. dum sic finit: *Filij Surisada, filij Simeon, filij Israel*. Sanctius nihil certum figit.

Praefatis Auctoribus non adstipulor: tum quia quaelibet falx in sacris verbis debet esse exosa; alias quid tutum? Tum, quia esto corrigatur textus, vel illud *Filij Ruben* additum esse honoris causa existimetur ex eo, quod Ruben sit primogenitus Israelis, natūque maximus eorum omnium, qui tribubus nomina indiderunt, absorbeatūque illud adeo singulare, scilicet natu minorem, maioris fratris filium vocari; restaret componenda eiusdem Simeonis progenies, quae hic, cum ea, quae inest. 1. Paral. c. 4. vers. 24. quod, nisi omnes sint binomines (id autem nimis fortunatum esset) non apparet, quī fieri queat.

Equidem ut iam proferam, quid censeo: Si prius obligisset haec historia, quam decem tribus ad Assyrios in exilium ducerentur, facilis enodatio: etenim Iudith, quae ex Bethulia oriunda, & in Bethulia nupsisse dicitur, ad tribum Zabulon pertineret. Nam in ipsius sorte sitam esse Bethuliam, nemo eorum, qui terrae sanctae, tribuūque Israelis in ea descriptionem vel mediocriter noverit, negauerit. Vnde dicendum esset, quod tam Simeon, quam Ruben, qui in hac serie generis deducuntur sunt ex maioribus Iudith, & quidem Patriarchis, & tribuum proceribus, cognominis; non tamen iidem ipsi, quia ad Zabulon Bethuliae Principem deuenire oportebat.

Non in perspicuo est chronicus historiae huius status, sed indefessis eruditorum cōflictibus, quo tempore contigerit, de quo nos supra. Vnde sententia ineunda est, quae à temporis supputatione non pendeat, sed vniuersim restim generationis texat. Affero igitur Iuditham ex tribu Ruben oriundam, in quo Carthusiano adhæreo: vnde per Merari sit ascensus gradatim ad Ruben, donec deueniatur ad Simeonem, ex cuius nomine recolit Iudith infra Simeonem filium Iacob, & facinus internecionis Sichimitarum. Cōciliatur igitur vterque locus, si existimetur Simeonem, qui hic in genealogia adscribitur, non esse Principem illum suae tribus, sed alterum eius cognominis in tribu Ruben, qui fuit appellatus Simeon in memoriam illius, qui suae tribus Princeps fuit.

Id

Id non exoticum, aut nouum, siquidem nec nomen Ioseph, quale atauus vnus Iudithæ sortitus est, vni soli Patriarchæ adscitum: imo receptum fuit in multis tribubus, vt nomen Ioseph audiretur ob viri præstantiam, & Israëlitarum nobilitatem. Sic Ioseph filius Asaph cantor de tribu Leui. 1. Paral. 25. Imo & Manasses filius Ezechia & Manasses maritus Iudith, nomen habent à Manasse filio Israël, & suæ tribus Principe. Quare licet non adeo inoleuisset, vt quælibet cuiusque cognationis nomina communicarentur, Zachariæ non obfuit, quo minus filium suum vocaret Ioannem, licet nemo esset in eius cognatione, qui vocaretur hoc nomine.

28. Nec Iudith oratio obfistit stabilitis, in qua Simeonis meminit, qui in tribubus duodecim fuit Princeps, vt ex piaculo cædis Barbaricæ liquet, eumque Patrem appellat, deposciturque sibi viri strenuitatem in dextera iugulante fœminæ amassios & violatores. Respondeo, etenim non ob id ex Simeonis tribu euinci Iuditham, quippe ad virtutis imitationem non tantum parentes, aui, & maiores, sed etiam propinqui, & affines quippe in paradigma & exemplar proponi solent, à quibus specimina decoris & fortitudinis hauriatur. Notum est illud ad Ascanium 3. Æneid.

*Ecquid in antiquam virtutem, animosque viriles,
Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector?*

Vbi Hector auunculus dicitur; cum tamen non sit frater Creusæ: sat est enim aliqua consanguinitas, cum ad virtutis imitationem accenditur, vt quis seu auus, seu auunculus dicatur.

29. Maximè vero quia in tribu Ruben esset Simeon, cui nomen inditum erat illius Simeonis, cuius strenuitatem imitari ad ineundum Iudithæ facinus oportebat: ideo Simeon ille pater nuncupatur, à quo virtus per alterius Simeonis, qui vere per generationem parens est, seu atauus, nomē traduce semita deueniret ad Iuditham. Sic in M. Marcello Augusti Cæsaris filio recolitur Marcus Marcellus alter, cuius gratia nomen ei fuerat impertitum, quod ille alter optima spolia de hoste reportauerat; & alterius cum altero laudes connectuntur 6. Æneidos.

*Aspice, vt insignis spoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros supereminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistat eques, sternet Pœnos, Gallumque rebellem,
Tertiæque arma patri suspendet capta Quirino.*

Deinde propter huius Marcelli imitationis spē, Marcellus alter filius dicitur, & tandem subditur:

*Hæu miserande puer, si qua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris.*

Quod & Augusto patri placuisse referunt. Et in eiusdem Augusti laudem videtur Horatius de vtroque Marcello cecinisse od. lib. 1.

*Crescit occulto velut arbor æuo
Fama Marcelli, micat inter omnes
Iuliam sydu, velut inter ignes
Luna minores.*

De quo si cupis plura, vide Suetonium in Augusto cap. 63. lib. 1. Senecam de consolatione ad Marciam. cap. 2.

30. Ex quo liquet Iuditham, dum Simeonis macte animi viri gladium ad debellandos Assyrios efflagitaret, ipsum vocauisse Patrem, non quia naturali serie ab illo se fateretur exortam; sed quia Simeon ille, à quo ducebat originē, magni illius Simeonis nomenclaturam ob fortitudinis spem erat nactus. Hic filia Simeonis potest simpliciter

Zerda in Iudith. Tom. I.

dici Iudith, de quocunque Simeone accipiatur. Apud Hebræos etenim receptum est, vt quis eius præcipue se filium dici gaudeat, qui in suo genere præcipuus censetur. Sic Rebecca, cum esset Ba-Gen. 24. 47. thuelis filia, dixit se filiā Nachor aui sui, propterea quod nobilius esset illius nomē ex auo Abrahamæ, qui etiam Nachor dicebatur. Certè Tul. 2. de Tullius. legibus Tullo se Hostilio Romanorum Regi aliquid officij debere insinuat propter nominis cōmunionem. Et apud Poetas nihil frequentius, quàm vt Castor & Pollux cum Tyndaridæ à Tyndaro patre, tū Oebalidæ promiscuè appellentur.

Deuenit igitur series generationum à Meraro vsque ad Simeonem; statim adnectitur Ruben: nec tam arcta & immediata cōnexio nostræ officiet sententiæ: ne etenim prolixior series texeretur, per quam gradatim ascendendum esset ad Ruben, iure subtriceretur cæteri proau, sicut & ipse Ruben subtriceretur in Græco, & apud sanctum Fulgentium; & statim Israël apponitur. Nec quidquàm interest, quod Simeon filius dicatur Ruben: stylus est etenim Hebraicus, quemque nepotem filium vocitari.

Adhuc te pungit vox illa *Patris mei* apud orationem Iudithæ cap. 9. *Domine Deus patris mei Simeon*, in quibus se prolem fatetur Simeonis Principis illius tribus. Sed vellē ex præfatis huic scrupulo medelam facile paratam noueris, præcipue quia tribuum Principes *Patres* appellabantur: & quisque suæ Patrē poterat appellare, licet generationis traduce semine per lineam non duceretur origo. Id ex sacris & prophanis fulciris fas est. Et quidē sanctissimus Pater Benedictus in cap. vlt. sanctæ Regulæ sic ait: *Necnon & collatio-Regul. nes Patrum, & instituta eorum, sed & regula san. S. Ben. Eli Patris nostri Basilij quid aliud sunt, nisi bene viuientium, & obedientium Monachorum exempla, & instrumenta virtutum?* Ecce patrem vocat, à quo nec regulam accepit, nec cucullam. Sed telum hoc, quod intorquemus aduersus ducentes generationē à Simeone tribus suæ Principe, in nos eiaculantur Religiosi Monachi, qui sub regula sancti Basilij in hac nostra Hispania nonnullis abhinc annis profitentur, cōtendentes hoc vno scipione freti ex Basilianis fuisse Benedictum, spiritalēque sancti Basilij prolem, regulæ innutritum lacte, vestitum syrmate, documentis instructum, siquidem suum Patrem appellat. Non libet arma capessere, inireque conflictum aduersus hanc nouitatem seipsa absque extero impulsu decidentem. Scio Sanctos ipsos iurgia hæc pertæsos: vterque Sanctus, vterque Magnus, vterque Monachorum Pater est. Genus duxisse à Basilio, gloriosum esset Benedicto: siquidem fortes creantur fortibus. Sed vere non duxit. Rēs hæc in perspicuo est doctis, & in prisca literatura emeritis: non sat esset pagina, si hanc veritatem, dum irem per argumenta, fulcire luberet. Sed pacatus ago, ne oleum inanibus lucubrationibus erogem, & à stata commentatoris lege vel hilum secedam. Solum probabimus, nec ex Iudithæ, nec ex Benedicti verbis educi, Iuditham ex Simeone Principe ortam; aut Benedictum ex Basilij spiritali vtero prognatum.

Igitur Principes sacro & ethnico stylo *Patres* vocabantur. Aufon. ad Theodos. *Tu modo te iussisse*, Aufon. *Pater Romane, memento.* Sic & Virgilius Æneid. 9. Virgil. *Dum Domus Aenea Capitolii immobile saxi
Accolet, Imperiūque Pater Romanus habebit.* Vbi Turnebus pro patre Romano Imperatorem

Claud. intelligit. Claudianus lib. 3. de laudib. Stiliconis.

Sed nunquam tanto se gratia fudit

Assensu: quis enim Princeps hac omnibus egit

Obsequiis, sese Dominum Patremque vocari?

Cordens. Id nouit Cordensis in Aduers. cap. 113. num. 22. rationem reddit ex Tertulliano in Apologetico: *Gratius est nomen pietatis, quam potestatis; etiam familia magis Patres, quam Domini vocantur.*

34. Hinc nomen Patris religiosum est, omnesque
Liuius. Dij & Diui Patres vocabantur. Liuius lib. 8. *Iane, Iupiter, Mars Pater.* Lactantius lib. 4. Institut. cap. 3. *Itaque & Iupiter à presantibus Pater vocatur, & Saturnus, & Ianus, & Liber, & ceteri deinceps: quod Lucilius in Deorum concilio irridet.* Sic & fluuij, quos religionis ergo colebant. Virgilius 12. *Æneid.*

4. Reg. 5. *Vertice se attollens Pater Appenninus ad auras.* Sic & apud Sacra Princeps Pater dicitur 4. Reg. 5. *Pater, etsi rem grandem dixisset tibi Propheta, certe facere debueras.* Et tamen non pater loquentis erat Naaman, sed Princeps militiæ Assyriorum. Sic iubente Pharaone, ut corā Ioseph Patriarcha

Gen. 41. 43. præco clamaret Gen. 41. v. 43. ut omnes coram illo genu flecterent; in Hebræo dicitur: *Clamauerunt coram eo אברהם Abrech, id est, Pater tener, siue Pater Regis, seu Pater cum Rege: ubi vocem Pater*

Mend. non pro Magistro accipio cum Mendoza 1. Reg. annot. 12. sect. 2. sed pro Principe, ut ex antecedentibus conicio: *Ecce constitui te super uniuersam terram Egypti, tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu eius, vestiuitque eum stola byssina & collo torquem aureum circumposuit.* Quæ omnia sunt pignora Principatus. Caiet. ibi. *Mors illius temporis ac patriæ insinuat, quod linea vestis Principum erat.* Lippom. *Traditur Ioseph annulus à Rege in concessa sibi signum potestatis.* Vnde Deus ex gubernatione, & Principatu Pater audit non semel. Sapien. 14. 3. *Tu Pater providentia cuncta gubernas.* Esphes. 4. 6. *Vnus Deus & Pater omnium, qui est super omnes.* Theod. *Providens videlicet & gubernans.* Ex quo cum Simeon Princeps esset inter duodecim tribus, filiūque Israël, & eius fortitudinem efflagitaret ad grande facinus Iudith; quid mirum, quod Patrem appellaret, quantumuis ab illo non traxisset ortum?

Caiet. In sacris & Ecclesiasticis res notior est, cum nomē Abbatis nomē Patris sit. Matt. 14. Gal. 4. 6. Vide Onomast. Rosueidi. Episcopus. Pater dicitur. Vnde Sidon. Papæ Lupo epist. 1. l. 6. sic: *Tu Pater Patrū, & Episcopus Episcoporum, & alter sæculi tui Iacob.* Sic Geruas. Rhemenfis epist. ad Paschalem: *Excellentissimo Patri Patrum, & Episcoporum Episcopo.* S. Aug. de quo 68. dist. c. *quorum vices: & in collatione Carthagenensi 3. 242. Honorificentia causa Patres appellamus eos, qui nos vel meritis, vel tempore præcesserunt.* Cassiod. epist. 17. lib. 4. *Incluti Galliarum Patres, & Protomyste.* Plura erudite cogerit Sabar. ad locū Sidonij. Vbi latè probat nomen Papæ, id est, Patris, etiam Episcopis arrogari solere, ex Benedicto, Paulino, Divamio Patricio, Ennodio in vita Epiphaniij, Greg. Turonēsi, Balsamone, Nicephoro, & alijs. Imo & omnes Clericos, sic aliquando vocatos euincit ex Vualfrido Strabone de reb. Eccl. c. 7. *Et post à Papa, inquit, quod cuiusdam Paternitatis est nomen, & clericorum congruit dignitati.* Quod autem Papa Pater sit, ex Bithynis innotescit, qui, ut est apud Arrian. in Bithyniacis, Iouem Papā appellabant, & ex Scythijs ex Herod. in Melpomene, qui Iouem Pappæum.

35. Quid ergo ad inopinos sensus te adigit, quod

35. In sacris & Ecclesiasticis res notior est, cum nomē Abbatis nomē Patris sit. Matt. 14. Gal. 4. 6. Vide Onomast. Rosueidi. Episcopus. Pater dicitur. Vnde Sidon. Papæ Lupo epist. 1. l. 6. sic: *Tu Pater Patrū, & Episcopus Episcoporum, & alter sæculi tui Iacob.* Sic Geruas. Rhemenfis epist. ad Paschalem: *Excellentissimo Patri Patrum, & Episcoporum Episcopo.* S. Aug. de quo 68. dist. c. *quorum vices: & in collatione Carthagenensi 3. 242. Honorificentia causa Patres appellamus eos, qui nos vel meritis, vel tempore præcesserunt.* Cassiod. epist. 17. lib. 4. *Incluti Galliarum Patres, & Protomyste.* Plura erudite cogerit Sabar. ad locū Sidonij. Vbi latè probat nomen Papæ, id est, Patris, etiam Episcopis arrogari solere, ex Benedicto, Paulino, Divamio Patricio, Ennodio in vita Epiphaniij, Greg. Turonēsi, Balsamone, Nicephoro, & alijs. Imo & omnes Clericos, sic aliquando vocatos euincit ex Vualfrido Strabone de reb. Eccl. c. 7. *Et post à Papa, inquit, quod cuiusdam Paternitatis est nomen, & clericorum congruit dignitati.* Quod autem Papa Pater sit, ex Bithynis innotescit, qui, ut est apud Arrian. in Bithyniacis, Iouem Papā appellabant, & ex Scythijs ex Herod. in Melpomene, qui Iouem Pappæum.

35. In sacris & Ecclesiasticis res notior est, cum nomē Abbatis nomē Patris sit. Matt. 14. Gal. 4. 6. Vide Onomast. Rosueidi. Episcopus. Pater dicitur. Vnde Sidon. Papæ Lupo epist. 1. l. 6. sic: *Tu Pater Patrū, & Episcopus Episcoporum, & alter sæculi tui Iacob.* Sic Geruas. Rhemenfis epist. ad Paschalem: *Excellentissimo Patri Patrum, & Episcoporum Episcopo.* S. Aug. de quo 68. dist. c. *quorum vices: & in collatione Carthagenensi 3. 242. Honorificentia causa Patres appellamus eos, qui nos vel meritis, vel tempore præcesserunt.* Cassiod. epist. 17. lib. 4. *Incluti Galliarum Patres, & Protomyste.* Plura erudite cogerit Sabar. ad locū Sidonij. Vbi latè probat nomen Papæ, id est, Patris, etiam Episcopis arrogari solere, ex Benedicto, Paulino, Divamio Patricio, Ennodio in vita Epiphaniij, Greg. Turonēsi, Balsamone, Nicephoro, & alijs. Imo & omnes Clericos, sic aliquando vocatos euincit ex Vualfrido Strabone de reb. Eccl. c. 7. *Et post à Papa, inquit, quod cuiusdam Paternitatis est nomen, & clericorum congruit dignitati.* Quod autem Papa Pater sit, ex Bithynis innotescit, qui, ut est apud Arrian. in Bithyniacis, Iouem Papā appellabant, & ex Scythijs ex Herod. in Melpomene, qui Iouem Pappæum.

35. In sacris & Ecclesiasticis res notior est, cum nomē Abbatis nomē Patris sit. Matt. 14. Gal. 4. 6. Vide Onomast. Rosueidi. Episcopus. Pater dicitur. Vnde Sidon. Papæ Lupo epist. 1. l. 6. sic: *Tu Pater Patrū, & Episcopus Episcoporum, & alter sæculi tui Iacob.* Sic Geruas. Rhemenfis epist. ad Paschalem: *Excellentissimo Patri Patrum, & Episcoporum Episcopo.* S. Aug. de quo 68. dist. c. *quorum vices: & in collatione Carthagenensi 3. 242. Honorificentia causa Patres appellamus eos, qui nos vel meritis, vel tempore præcesserunt.* Cassiod. epist. 17. lib. 4. *Incluti Galliarum Patres, & Protomyste.* Plura erudite cogerit Sabar. ad locū Sidonij. Vbi latè probat nomen Papæ, id est, Patris, etiam Episcopis arrogari solere, ex Benedicto, Paulino, Divamio Patricio, Ennodio in vita Epiphaniij, Greg. Turonēsi, Balsamone, Nicephoro, & alijs. Imo & omnes Clericos, sic aliquando vocatos euincit ex Vualfrido Strabone de reb. Eccl. c. 7. *Et post à Papa, inquit, quod cuiusdam Paternitatis est nomen, & clericorum congruit dignitati.* Quod autem Papa Pater sit, ex Bithynis innotescit, qui, ut est apud Arrian. in Bithyniacis, Iouem Papā appellabant, & ex Scythijs ex Herod. in Melpomene, qui Iouem Pappæum.

35. In sacris & Ecclesiasticis res notior est, cum nomē Abbatis nomē Patris sit. Matt. 14. Gal. 4. 6. Vide Onomast. Rosueidi. Episcopus. Pater dicitur. Vnde Sidon. Papæ Lupo epist. 1. l. 6. sic: *Tu Pater Patrū, & Episcopus Episcoporum, & alter sæculi tui Iacob.* Sic Geruas. Rhemenfis epist. ad Paschalem: *Excellentissimo Patri Patrum, & Episcoporum Episcopo.* S. Aug. de quo 68. dist. c. *quorum vices: & in collatione Carthagenensi 3. 242. Honorificentia causa Patres appellamus eos, qui nos vel meritis, vel tempore præcesserunt.* Cassiod. epist. 17. lib. 4. *Incluti Galliarum Patres, & Protomyste.* Plura erudite cogerit Sabar. ad locū Sidonij. Vbi latè probat nomen Papæ, id est, Patris, etiam Episcopis arrogari solere, ex Benedicto, Paulino, Divamio Patricio, Ennodio in vita Epiphaniij, Greg. Turonēsi, Balsamone, Nicephoro, & alijs. Imo & omnes Clericos, sic aliquando vocatos euincit ex Vualfrido Strabone de reb. Eccl. c. 7. *Et post à Papa, inquit, quod cuiusdam Paternitatis est nomen, & clericorum congruit dignitati.* Quod autem Papa Pater sit, ex Bithynis innotescit, qui, ut est apud Arrian. in Bithyniacis, Iouem Papā appellabant, & ex Scythijs ex Herod. in Melpomene, qui Iouem Pappæum.

35. In sacris & Ecclesiasticis res notior est, cum nomē Abbatis nomē Patris sit. Matt. 14. Gal. 4. 6. Vide Onomast. Rosueidi. Episcopus. Pater dicitur. Vnde Sidon. Papæ Lupo epist. 1. l. 6. sic: *Tu Pater Patrū, & Episcopus Episcoporum, & alter sæculi tui Iacob.* Sic Geruas. Rhemenfis epist. ad Paschalem: *Excellentissimo Patri Patrum, & Episcoporum Episcopo.* S. Aug. de quo 68. dist. c. *quorum vices: & in collatione Carthagenensi 3. 242. Honorificentia causa Patres appellamus eos, qui nos vel meritis, vel tempore præcesserunt.* Cassiod. epist. 17. lib. 4. *Incluti Galliarum Patres, & Protomyste.* Plura erudite cogerit Sabar. ad locū Sidonij. Vbi latè probat nomen Papæ, id est, Patris, etiam Episcopis arrogari solere, ex Benedicto, Paulino, Divamio Patricio, Ennodio in vita Epiphaniij, Greg. Turonēsi, Balsamone, Nicephoro, & alijs. Imo & omnes Clericos, sic aliquando vocatos euincit ex Vualfrido Strabone de reb. Eccl. c. 7. *Et post à Papa, inquit, quod cuiusdam Paternitatis est nomen, & clericorum congruit dignitati.* Quod autem Papa Pater sit, ex Bithynis innotescit, qui, ut est apud Arrian. in Bithyniacis, Iouem Papā appellabant, & ex Scythijs ex Herod. in Melpomene, qui Iouem Pappæum.

35. In sacris & Ecclesiasticis res notior est, cum nomē Abbatis nomē Patris sit. Matt. 14. Gal. 4. 6. Vide Onomast. Rosueidi. Episcopus. Pater dicitur. Vnde Sidon. Papæ Lupo epist. 1. l. 6. sic: *Tu Pater Patrū, & Episcopus Episcoporum, & alter sæculi tui Iacob.* Sic Geruas. Rhemenfis epist. ad Paschalem: *Excellentissimo Patri Patrum, & Episcoporum Episcopo.* S. Aug. de quo 68. dist. c. *quorum vices: & in collatione Carthagenensi 3. 242. Honorificentia causa Patres appellamus eos, qui nos vel meritis, vel tempore præcesserunt.* Cassiod. epist. 17. lib. 4. *Incluti Galliarum Patres, & Protomyste.* Plura erudite cogerit Sabar. ad locū Sidonij. Vbi latè probat nomen Papæ, id est, Patris, etiam Episcopis arrogari solere, ex Benedicto, Paulino, Divamio Patricio, Ennodio in vita Epiphaniij, Greg. Turonēsi, Balsamone, Nicephoro, & alijs. Imo & omnes Clericos, sic aliquando vocatos euincit ex Vualfrido Strabone de reb. Eccl. c. 7. *Et post à Papa, inquit, quod cuiusdam Paternitatis est nomen, & clericorum congruit dignitati.* Quod autem Papa Pater sit, ex Bithynis innotescit, qui, ut est apud Arrian. in Bithyniacis, Iouem Papā appellabant, & ex Scythijs ex Herod. in Melpomene, qui Iouem Pappæum.

35. In sacris & Ecclesiasticis res notior est, cum nomē Abbatis nomē Patris sit. Matt. 14. Gal. 4. 6. Vide Onomast. Rosueidi. Episcopus. Pater dicitur. Vnde Sidon. Papæ Lupo epist. 1. l. 6. sic: *Tu Pater Patrū, & Episcopus Episcoporum, & alter sæculi tui Iacob.* Sic Geruas. Rhemenfis epist. ad Paschalem: *Excellentissimo Patri Patrum, & Episcoporum Episcopo.* S. Aug. de quo 68. dist. c. *quorum vices: & in collatione Carthagenensi 3. 242. Honorificentia causa Patres appellamus eos, qui nos vel meritis, vel tempore præcesserunt.* Cassiod. epist. 17. lib. 4. *Incluti Galliarum Patres, & Protomyste.* Plura erudite cogerit Sabar. ad locū Sidonij. Vbi latè probat nomen Papæ, id est, Patris, etiam Episcopis arrogari solere, ex Benedicto, Paulino, Divamio Patricio, Ennodio in vita Epiphaniij, Greg. Turonēsi, Balsamone, Nicephoro, & alijs. Imo & omnes Clericos, sic aliquando vocatos euincit ex Vualfrido Strabone de reb. Eccl. c. 7. *Et post à Papa, inquit, quod cuiusdam Paternitatis est nomen, & clericorum congruit dignitati.* Quod autem Papa Pater sit, ex Bithynis innotescit, qui, ut est apud Arrian. in Bithyniacis, Iouem Papā appellabant, & ex Scythijs ex Herod. in Melpomene, qui Iouem Pappæum.

sanctissimus Benedictus Patrem appellet S. Basil. & ut sibi despiciatissimus erat, & humilis, non piguerit præcepta, quæ Spiritu S. flante dictauerat, iuxta S. Basilij M. trutinam appendenda monere. Ideoq; Patrem appellat, quia S. sancte nominauit; quia Abbatem, quia Doctorem: quotquot enim Diui, quotquot Abbates & Prælati, quotquot DD. Patres appellabantur, ut ex præfatis liquet. An ob id sub eius manu & habitu progenitus? Neutiquam. Anne ex Pachomio, Sireno, Antonio cremi Patribus, dum Patrum collationes vocat, natum sub professione somniabis? Inclamas cæteros non vocauisse Patres nostros, sed Patres nudè; solum Basil. Patrem nostrū appellat. Quam facilis scipio! Etiam Iudith Patrem meū dixit Simeonem. Si Patres appellamus iuxta Aug. quæ sup. dedi, honorificentia causa, qui nos vel tempore, vel meritis præcesserunt: quid quod nostros appellemus? Anne aliquis ob id erga nos generatio enūtiatur præter meritō & tēporis dignitatē? Sane si Episcopus vel Abbas Pater est, eius poterit appellari Pater, qui eū Episcopum aut Abbatē cōpellat. Hinc Cassiod. Ps. 109. *Quod etiam in hac nostra conuersatione, hodiēque contingit, quod filius Episcopus filius patris sui pater vocetur, non nascendi ordine, sed honore.* Et tamen potest fieri alterius loci Episcopus, in quo Pater eius subditus non sit. Vnde Sidon. lib. 7. epist. 17. *Celeriter cunctis obsecundabo, cum tua tractus auctoritate, tum principaliter amplissimi viri Victorij Comitis deuotione prauentus, quem iure saculari patronum, iure Ecclesiastico filium excolo, ut cliens, ut pater diligo.* Mem autem, tum, & noster non ex generatione peculiari progenationem præsignat, sed amorem, venerationem, & affectum: quod obuium est apud Poetas. Ouid. epist. Hypsiph. Propert. l. 1. eleg. 9. Certè Salomon Eccles. 44. sic orditur: *Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua: & tamen in generatione sua inquit, non nostra: quasi ipsi nos genuerint per propriam, & non alijs lineis communem generationē.* Vnde Dion. exponit: *Inter suos vel in genere suo, vel in sobole ab ipsis propagata.* Quod (licet alij cum Græco legant, qui nos genuerunt) fulcio ex v. 7. *Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.* En aliarum sobolum nuncupat genitores, quos antea parentes nostros dixerat. Nimirum suffragatur illud fœminæ ex Samaria, Io. 4. *Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum?* Mulier ex Chaldæis originem trahens, Samariam incolens, quam ideo gentilibus, barbarisque adiciebant Iudæi; patrem nostrum appellauit Iacob. Discutiūt Patres, cur sic adest Cyril. Alex. *Samaritani autem, quamuis à Babylone in coloniam missi fuissent; tamen aut quia vicini Iudæis erant, aut quia nonnulla religionis Hebræica probauerunt, maiores Iudaorum patres suos appellare non erubescabant.* Ergo communis religio Iacob Patriarcham etiam Samaritanis in vocabulum patris addixit. Compendio Caiet. *Patrem appellat Iacob, non origine carnis, sed religione: pro quanto Samaritani Deum Israël colebant in loco, in quo adoratus est à Iacob.* Sed quid literarij pulueris cōcitamus? Sat sit, quod subiicio. In Ecclesiastico officio, in lēctionib. Cōfessoris Pōtif. proponitur singulirecitanda pro quocunque cōfessore, siue Monacho huius, vel illius Religionis, & regulæ, siue non Monacho, hom. 59. S. Maximi, quæ sic orditur: *Ad sancti ac beatissimi Patris nostri N. cuius hodie festa celebramus, laudes addidisse aliquid decet*

deceperisse est : & alijs lectionibus ex homilia 59. *Beati Patris N. merita iam in tuto posita securi magnificemus.* Ecce ex serio, & sacro Ecclesiæ sanctæ delectu vnusquisque sacris initiatus, ex officio recitat præfata, dum pensum soluit Sancti incidentis, cuicumque regulæ fuerit addictus, seu absque monastica lege in clericali subsistens; an ob id se faretur ex tali Patre sub regula progenitum? Neutiquam. Vberis propaginis in Christo indicatur communio, & ex fidei traduce, membrorum sub sacra cognatione compago. Dum ergo Sanctus Pater Benedictus *regulam sancti Basilij* dixit, nec ad umbram se Basilij protulit scitum: stylum amavit Ecclesiasticum, quo diuos tempore præcellentes *Patres* appellamus, vtpotè qui exemplo, doctrina, moribus, ceu communi Christianæ fecunditatis vulua, per Sanctorum communionem, cœlestes alites non parturiant.

37. Non præterire lubet, quod subiicio. Solent ut plurimum peregrini, qui Romam proficiscuntur, septem Ecclesias seu pœnitentiæ, seu deuotionis ergo visere: harum quatuor intra muros, extra vero tres conspiciuntur. Vltima est sancti Sebastiani, in qua profundum specus altius intra telluris latebras absconditur luci inuium, tenebris septum. Hinc illinc in spelæo cellulæ hodie norantur, vbi Christiani ac Sacerdotes tempore persecutionis delituerant. Et ut Sacerdotum cellæ ab alijs dignoscerentur, duæ literæ super singulas ianuas apparent, P. A. quasi dixeris. Hic moratur Pater: omnes enim Sacerdotes in initio *Patres* vocabantur; veluti hac tempestate vbicumque viget hæresis, & flagrat tyrannis, omnes Sacerdotes, Regulares sint, seu sæculares, sine discrimine *Patres* appellantur; ut quos non habitus, appellatio discernat. Super ianuam verò supremi Sacerdotis sancti Petri successoris illæ duæ literæ geminabantur, P. A. hoc est, *Pater patrum*, quali vocamine summus Pontifex insignitur.

38. Maneat ergo Iuditham imitationis causa, dignitatis & venerationis ergo, Simeonem interfectorem Sichimitarum appellauisse Patrē, quantumvis ex alia tribu gnata: ipsum etiam ad virilis dexteræ fortitudinem ambibat in magistrum. Quos autem Magistros concupimus, vocari *Parentes*, communis Hebraicus stylus est: de quo lata exemplorum seges, quam demerunt alij Genes. 45. vers. 8. *Deus fecit me quasi Patrem Pharaonis.* 1. Paralip. 2. 13. *Misi virum prudentem, & scientissimum Hirām Patrem meum*; & tamen se dixerat *filium mulieris de filiabus Dan, cuius Pater fuit Tyrius.* Sunt sexcenta.

VERS. 2. Et vir eius fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ.

Vocis Vir penitior elucubratio.

1. Viri vox multifariam it; obuia apud literatos eius discussio: vix arista ex demessis ab aliorum falce culmis Ruthæ pauperulæ superesse censetur. Nec tamen fas est in tam plenis horreis ieiunum elucubratorum dimittere. Cingam forsitan non sine nouitatis flore, quæ sacrarum literarum tractatoribus prosint ad annonam. *Vir* Hebraicè *vir*, *Is*, in lingua sancta adeo significationum multitudine variegatur, ut censem omnem ac-

Zerda in Indish. Tom. I.

ceptionem, quæ apud vates, & profanos, seu in vinctis pede metris, seu in laxis orationibus inuenitur, in Hebraico prius fonte scaturisse. Hic noster in hac sectione labor erit: dum tamen non ad extera dinagemur, sed vernaculam & genuinam huius loci dialectum & significationem enucleemus.

In vestibulo operæpretium est præmonere, quod alias tetigi, librum hunc è Chaldaico factum esse Latinum, sancti Hieronymi erudito Hieron. labore: liquet ex eius præfatione in Iudith. Chaldaica dialectus apprimè Hebraicæ arridet: vnde voces, & stylus ex Hebraicis ferulis addiscenda. Non mediocris lis est, an Chaldaica, & Hebraica lingua inter se dissideant? Sane Philo libro 2. Philo. de vita Moysis prope medium scribit, legem à Moysè conscriptam fuisse Chaldaicè, ex quo à Septuaginta interpretibus in Græcam translata; liquet autem omnium ferme calculis, Hebraicè scriptam legem. Rursus Hieronymus in illud Hieron. Danielis 1. *Et ait Rex Assphenez præposito Eunuchorum suorum. Philo arbitrat (inquit) linguam Hebraeorum ipsam esse Chaldaicam, quia Abraham de Chaldaeis fuerit. Quin & Angelus Rocca in Bi-* Rocca. bliotheca Vaticana tit. de Abraham, & Syriarum, Chaldaicarumque literarum inuentore, censet Hieronymum Philonis sententiam non ablegare: pro qua Theodoretum allegat quæstione 59. & 60. in Genesim.

Attamen si meam sententiā proferam: censeo Chaldaicam linguam, si defæcata, & purior adspiciatur, Hebraico nimis adstipulari characteri, phrasi, dialecto: ab ea tamen distinctam ire. Id fulcio ex Guidone Fabricio in epist. ad Montanum, quæ est in dictionario Syro-Chaldaico. Docet hic bifariam ab auctoribus linguā Chaldaicā efferri: altera Babylonica est, vtpote Babylone exulta, & Assyriorum Imperio ad multas protrahito gentes, ipsis indita: altera Syra aut Hierosolymitana, quæ maximè viguit: quoniā Iudæi captiuitatis tempore, sub Babylonis compedibus linguæ vernaculæ obliuio, nempe Hebraicæ, exteram, Chaldaicam didicerunt: ast, vtpote alienigenæ, nunquam percallebant amissim, aliquid ex Hebraicis immiscentes. Post ad patrios remearunt sinus, in Syriæque reduces paulatim immutauerunt linguam è captiuitate edoctā, dederuntque originem linguæ alteri, quæ deinceps à Iudæis vsque ad Christi tēpora percrebuit, quæ & nomine Hebraicæ solet circumferri in nouo testamento; de quo plura videbis apud præfatum Fabricium. Chaldaica igitur lingua prius ignota Hebræis, de qua solet accipi illud Hieremiæ in Iudæi Hier. 5. populi insufflationem c. 5. *Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israël, ait Dominus, gentem robustam, gentem, cuius ignorabis linguam, nec intelliges, quid loquatur.* Quod de Chaldaica intelligit Cornelius, & cuncti. Nec vrget Philo, Cornel. Philo. qui cum Hebraica Chaldaicam cōfundit; id etenim ex eo censere potest, tum ob vtriusque linguæ affinitatem, tum quia Abrahamus, qui Hebræorum sermonem è Gentilitio maiorum acceperat ore, à temporibus Heber nepotis Sem, & eum derivauit ad populum Hebræorum; vsus fuit eo media in Chaldaea. Certè, ut rimatur Hieron. Abrahamus Hieron. duas linguas percalluit, scilicet Hebraicam, & Chaldaicā. Nec alicuius stimuli est, quod Angelus Rocca concitat ex Theodor. non etenim hanc Theod. disceptationem Theodoretus euoluit, quippe in q. 59. solum scribit, notationes horum nominum

Adam, Abel, Cain, & Noe, Syriacas esse; & q. 60. de origine linguæ Hebraicæ elucubrat. Nec parior Roccam, Philonis applaudere vestigiis sanctum Hieronymum asserere, cum potius toto Marte debellet, ut inibi videas. Stylus igitur, & character huius libri Iudith Hebraicis calculis est merendus, Hebraicis librandus trutinis, licet e Chaldaico Latinus sonet: siquidem, ut sanctum est, utraque lingua parili gaudet affinitate. Quando etenim translatio sit fidelis, ipsimet observantur idiotismi eius primæque linguæ, a qua versio cõponitur. Sic sanctus Lucas, licet Græcè scripserit, Hebraicis aspergit opus; quippe, licet non versioni incuberet, inter Hebraicos agebat.

Id suboluit Lorino in Acta cap. 2. de quo videtis Salmeronem prolegomeno 13. Hinc Act. 1. *Toseph, qui vocatur Barsabas, qui cognominatus est iustus*. Vbi cognomen illud *iustus* mansit Latine, sicut Hierosolymis circumferebatur, etiamque in Græco codice auditur, sicut ad Colossenses cap. 4. id notavit Gaspar Sanctius in cap. 1. Actorum.

4. Igitur *vir* vox sæpe auditur in sacris, sæpe in profanis. In hoc ab *homine* differt, quod illa masculinū, hæc utrumque sexum significat. Vnde illud Genes. 1. *Creavit Deus hominem, masculinum & feminam creavit eos*: quod observavit ibi Augustinus, Iunilius, Eucherius, Chrysostomus, Origenes apud Lippomanum. Hinc acuit & pungit illud Pauli ad Ephesios 4. *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Adeo enim mordicus insedit *vir* pro masculino, ut censerint nonnulli in resurrectione nullam sexus disparilitatem futuram, feminasque in viros ituras: sic refert Augustinus lib. 22. de Civ. cap. 17. Ex scholasticis arridet Scotus in 2. dist. 10. Sententia hæc omnino est ableganda: supra aliquid libavi. Videtis Hieronymum epist. ad Pamachium, sanctum Augustinum supra, Abulensem in Genes. 3. quæst. 797. Et ex Theologis Suarez tom. 1. in 3. p. disput. 44. Valentia tom. 4. disput. 11. quæst. 3. punct. 1. Egidius de præsentar. tom. 3. de beatitud. lib. 2. quæst. 3. art. 1. S. Thom. in 4. dist. 43. quæst. 1. art. 4. Durandus dist. 44. quæst. 1. Gravandus tom. 5. controu. 13. tract. 3. disput. 2. Tannerus tom. 2. disp. 2. quæst. 4. dubio 1. Locum Pauli multifariam enodant Patres, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Theophylactus, in *virum perfectum*, id est in *fide & agnitione Christi*. Anselmus, sanctus Thomas, Gagneus, in *mensura corporis, qualis fuit Christi*, qui perfectus fuit *vir*. Abulensis, & alij, in *virum perfectum*, id est, in *unam Ecclesiam*, sicut Syrus vertit, *donec simus omnes unus vir perfectus*. Vide quantum pulneris vox *vir* concitauerit, dum sexus femineus ablegari videbatur. Attamen ibi *vir* vocem acciperent communem etiam sexui femineo; plura etenim me edocent etiam ad feminas protendi. Certè Hebræi nomen *vir* *Is* pro homine utriusque sexus usurpant, quod dicunt *schembamim*, & geminatum *vir* *vir* *Isch isch* utrumque sexum significat, eo quod illud *Beatus vir*, Psalm. 1. pro quo Theodotio *vir*, id est, *perfectus vir*, sicut supra apud Paulum, de utroque sexu solet accipi: sic ibi Basilii & Isidorus Pelusiota lib. 3. epist. 12. Vnde *vir* id est, *viriditas*, etiamque significat, a quo occumbit femina, & *viriditas* statua est, non solum viri, sed & mulieris, de quo Pelusiota supra.

5. Nostrium placitum euulgemus: Vox *vir* propria & primæva significatione significat *maritum*.

Firmamur, quia nomen *vir* *Isch*, primum auditum, cum efformata femina connubium fuit celebratum. Genes. 2. *Hæc vocabitur virago, quia de viro sumpta est*. Ecce vir auditur; cum antea solum Adamus, id est, homo ex limo & argilla, Vix ex costa struitur femina, cum iam ille vir, hæc virago appellatur: de quo Hieronymus in Hieron. quæst. Hebraicis ait: *Iuxta Septuaginta hæc vocabitur mulier, quoniam ex viro sumpta est. Non videtur in Græco & in Latino sonare, cur mulier appelletur, quia ex viro sumpta sit, sed etymologia in Hebræo sermone servatur; vir quippe vocatur vir* *Isch*, & mulier *vir* *Ischa*. Attamen & in Latino, & in Græco inuenio etymologiam. Nam Symmach. *ἄνθρωπος ἀνδρὸς ἀνδρὸς*, ὅτι ἀντὶ ἀνδρὸς Symm. *ἄνθρωπος ἰσχύος ἀντὶ*, hæc vocabitur virago. Vtra vocem non putat Latinam Lyranus, sed inuenitur Lyran. apud Festum: *Feminas, quas nunc dicimus, antiqui viras appellabant; unde adhuc permanent virgines, & viragines*: quod etiam adnotavit X. Pagninus in diction. ex Plauto; unde putat nomen viraginis aliud Latine sonare, quales Amazones fuisse leguntur. Theodoro cõsult feciminam vocatam fuisse assumptionem, quippe *vir* *Issa* secundum varietatem accentus assumptio etiam dicitur, unde non leuiter X. Pagninus nostræ cogitationi adstipulatur, quippe si *vir* propriè vxor est, *vir* propriè erit maritus. Nimium delectati sumus, dum post hæc aspiciat nobilem nostræ observationi patronum inuenimus sanctum Isidorum, Pelus. lib. 1. epist. 243. Oportet S. Isid. pleno calamo eius verba producere: *Tu quidem hand rectè illud dictum esse censendis. Issa vocabitur, quia de viro sumpta est: ego verò non modo rectè, sed etiam eximio, atque admirando modo hoc scriptum fuisse aio, & quæ ratione ductus, audi i virum ἰσχύος τὸν ἄνθρωπον, hoc est, a genitura dicta est. Issa igitur vocabitur, hoc est ad gignendum idonea: quia ex viro suo, qui eam fecundam redditurus est, sumpta est. Vir quippe virginem sibi matrimonio copulans ἰσχύος, hoc est, facundam γυναῖκα reddit. Ob idque etiam apud Athenienses legitimus congressus creandorum filiorum causa fieri dicebatur, ac γυναικὸς parentes appellantur. Nam ne audiendi quidem hi sunt, qui πατὴρ τὰ γυναῖκα, hoc est, ob membra ab hoc nomine appellatos esse dicunt. Membro enim & parti totum, & omne opponitur: hoc est serenti agricolæ, & femineam regionem effodienti (Vnde etiam ἀνὴρ (id est vir) ut opinor, nomen traxit: nam aliqui hominis vocabulum utrique commune est) terra facta, proptereaque facunda existens. Hanc quippe vocem ex earum numero esse arbitror, quæ ad aliquid referuntur. Nam simul atque virum duxeris, vxor quoque animo statim occurrit, quemadmodum scilicet & cum patrem dixisti filius una intelligitur; & cum dominum dixisti, seruus etiam una cogitatur.*

Hinc Habenezra Prou. 2. 17. ait: *In nominibus Isch, & Issa Dei nomen contineri, quod si ex Habenezra utraque ademeris utrinque literam, ignis, & ignis remaneat: id est, mera crux & molestia intolerabilis. Vnde, ut vides, maritum & uxorem significat, sicut Genes. 7. versic. 13. Deut. 28. vers. 54. Iudic. Gen. 7. 13. 14. versic. 15. & passim. Sic Issa in toto illo Gene- Deut. 28. 54. Iud. 14. 15. Lipp. seos capite uxorem præsignat. Audi Lippom. *Malier* in his litteris *vir* nuncupari solet, *vxor* autem *malier*: nec in ea lingua nomen *vir* a nomine *mariti* distinguitur, sicut neque nomen *mulieris* a nomine *uxoris*. Ideoque cum dicitur; & adhuc *bit* uxori sue, est *Issa*, quod supra significabat *virginem*,*

Lorin.
Salm.
Act. 1.

Coll. 4.
Gasp. Sanct.

Gen. 1.
August.
Iunil.
Eucher.
Chrysost.
Origen.
Lippoman.
Ephes. 4.

August.
Sorus.

Hieron.
August.
Abulens.
Suarez.
Valent.
Egid.

S. Thom.
Durand.
Gran.
Tanner.

Chrysost.
Ambr.
Hieron.
Theophyl.
Anselm.
D. Thom.
Gagn.
Abulens.

Psalm. 1.
Theod.
Basil.
Isidor.
Pelus.

gineem, aut mulierem, hic autem uxorem. Hoc fecit, ut beatus Cyprianus tract. de bono patientia, citatit locum ex sequenti capite hoc modo ex Septuaginta: *Quia laudisti vocem mulieris tuae, & manducasti ex illa arbore.* Rationem reddit Lipomanus, quare vxor mulier dicitur, seu foemina: quia vxoris vox non sit pudica Hebraicis auribus, apud quos lingua sancta, quia pudica. Sic is & Issa coniunguntur apud Diodorum, Gen. 1. sic fatut: *Illud, Hac vocabitur mulier, quia de viro sumpta est, nullam videtur seruare consecutionem.* Si enim propterea Eva mulier est, quod ex costa viri constructa sit; reliqua mulieres non erant, quia ex viris non sunt, non enim diuina Scriptura dicit, hac vocabitur mulier, sed homo, quatenus quidem hominem Issam vocat crasso vocis sonitu dicens, Issam vero ipsam Evam à viro: atque hoc mihi magis videtur consentaneum. Ecce vir & vira maritum & uxorem primitus significant. Quod enim Lyranus, & alij virum respuerint, non fero; cum vniueram legam sparsim apud Patres & Concilia. Minutium in Octauio. Tertullianus lib. de monog. *Fortuna muliebri coronam non imponit nisi vniueram.* Et ibidem cap. 8. *Vel ne indignum mox Christus à foemina predicaretur vetere, vidua, & vniueram.* Id in monumento antiquo Romae: *Renatus Volusia Iussa matri charissima omnium foeminarum sanctiori vniueram.* Supra dedi Concil. Laodic. can. 11. *Seniores vniueram Matricuriam.*

Hinc iamdiu censui, quod non issa seu virago idem fuerit, quod virgo, licet pudica acceptio innuptam, & viri nescia puella praesignet. Attamen, quod virgo pristina mulier, quae ex osse compacta, vocata fuerit, iam dedi alibi ex Fulgentio, & ex Rege Sanctio. Quod autem virago ex primigenia illa ab Adami impositione, non quamque foeminam, sed quae coniugio obnubitur, significet; id mihi suadet, quia aliquoties pro nupta inuenio virginem. Terentius in Eunuch. Act. 4. scen. 3. & Act. 5. scen. 1. vbi virobique de Pamphila: *Virgo lacrymat.* Et Act. 5. scen. 2. *Idipsum virgo vero, &c.* Si plura cupis, videsis Forner. ad leg. 13. de verb. sign. Forcat. dial. 21. num. 4. Connan. 7. comm. cap. 6. num. 5. Gentil. 1. parerg. 16. Gæd. in cap. mulieris 13. D. de verb. sign. Forst. in obseru. succis. cap. 15. Quin sanctus Augustinus in lib. de fid. & oper. cap. 7. & habetur 34. quæst. 1. & 2. *Si virgo nesciens viro nupsit alieno, hoc si semper nescias, non ex hoc erit adultera: vbi vir & virgo pro marito & vxore accipiuntur, ut vidit Osualdus ad Donell. lib. 12. cap. 19. littera B.* Vnde Primitus virgo siue vira, & mulier foeminam vxoritam significauit: sic pro viragine Diodorus legit: *Mulier hac vocabitur mulier, quia de viro sumpta est.* Et sanctus Cyprianus supra: vnde illud Vlpiani in l. 13. de verb. signif. *Mulieris appellatione etiam virgo viripotens continetur.* Quod & Tertullianus in lib. de veland. virg. & Seruius in 2. Aeneid. licet iam percrebuerit virgo pro illibata & innupta; mulier pro corrupta, & vxore: iuxta illud Quintiliani lib. 6. cap. 4. *Obiurgantibus quod Sexagenaria Popiliam virginem duxisset, cras mulier erit, inquit.* Sic expendere illud difficile Hieronymi, aduersus Rufinum. *Et reuera vbi inter virum & mulierem castitas est, nec vir incipit esse, nec foemina, sed adhuc in corpore positi, mutantur in Angelos, in quibus non est vir, neque mulier, &c.* Blandiuntur sibi hoc loci, quotquot in resurrectione sexus abscondunt, nullamque disparili-

tatem fore gestiunt. Sed Hieronymi mens ex nostra obseruatione pellucet illico: non etenim de sexu agit, sed de matrimonij statu, iuxta illud: *Neque nubent, neque nubentur.* Quare non ait: *non masculus incipit esse, nec foemina, sed non vir, id est, maritus: quod & firmaret Qui.* Quid, diuilib. r. metam.

Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

Vbi prius vir, deinde mariti. Non tamen ex hoc reluctor, quod virgo innupta, & pudica, mulier etiam ob naturam sexus dicitur. Pulchre Isidorus Pelusiota in epist. ad Isidorum Diaconum, Pelusi ad illud Pauli: *Factum ex muliere.* Quid ais Pauli? *Virginem mulierem appellas? Ita, inquit, mulierem ob naturam appello; virginem autem mente teneo.* Mulier enim est virgo, etiamsi aliqui à virili contactu aliena sit, mulier ob speciem, & effusionem; virgo propter integritatem, & puritatem.

Ex quo lux poterit affulgere illi Pauli loco, qui puluerem Academicum literariis mouet. 1. Corinth. 9. *Numquid non habemus potestatem, mulierem sororem circumducendi, sicut, & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Sciolus etenim Erasmus in adnotationibus noui testamenti, Paulum coniugatum contendit, & inibi Beza. Petr. Martyr, Valla. quin & Vatablus, sororem uxorem vertit: vnde Pauli coelibatum perimere conantur. Erroris causa est, perperam vocis mulieris acceptio. Illem enim iuxta primigeniam ab Adamo in voce vira, seu viraginis impositionem, absque consuetudinis pipere & sale accipiunt. Verum quidam est apud Græcos *virgula* vxorem & mulierem significare, sicut & apud Gallos *femme*, & apud nos Hispanos: maritus etenim vxorem vocat, *mi muger*. Attamen soror mulier nunquam adhuc pro vxore audita est, ut adnotauit Augustinus de opere Monach. S. Aug. cap. 4. *neque mulierem (inquit) tantummodo, sed sororem mulierem, neque ducendi, sed circumducendi.* Verumtamen alios interpretes non fefellit hac ambiguitas: quia sororem mulierem, non vxorem interpretati sunt. Equidem sororium virum seu sororis virum maritum sororis passim lego; ceterum soror vxor neutiquam: vir etenim communius maritum, quam mulier vxorem significat: sic sororius apud Methelut in Quirinalibus, ode 15. Othonem Frisigensem in Inscriptionibus, cap. 2. lib. 4. historiae, Polycratem lib. 6. cap. 18. Sic Sidonius carmine 20. *Ad sororium suum Hecdicium*, apud quem literatus Sabaro scholiastes. Sororis virum plures inuenies, nempe in Osorio lib. 7. cap. 28. Greg. Turon. lib. 1. de miraculis cap. 71. Isidoro lib. 9. cap. ult. Attamen soror vxor non bene connectitur. Imo quantumuis aliquando soror vxor sit; soror exprimitur, ut vxor reticeatur. Accerso te ad Abrahamum Gen. 12. *Noui, quod pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Aegyptij, dicturi sunt: vxor illius est, & interficient me.* Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis. Nosce illationem: dic ergo; quasi à sororis voce omnis vxoris suspicio abluatur. Vbi acute facessit, quod Sara soror erat Abrahami, licet non vterina: & tamen, licet sic soror, & vxor esset, putatum est non posse credi vxorem, si semel audiretur soror. Caietanus inibi: *Non instruxit, ut mentiretur: quoniam, ut inferius manifestabit, erat eius soror, non tamen vterina; sed instruxit, ut taceret veritatem.* Nec vrget, quod soror vxor fuerit Abrahamo: id etenim an priscis

Hier.
Aug.

illis sæculis non impudicum, differunt Hieronym.
in quæst. Hebraicis ad capit. 20. Genes. Augusti-
nus 22. contra Faustum Manichæum. Licitum
connubium cum sorore non vterina, licet Iose-
phus refragetur, adstruit Caietanus Genes. 20.
Sororem autem vxorem apud Paulum, quis ita
inneptiat, vt credat? Nec *mulieris* vox vel tantil-
lum suffragatur: non solum quia *sororis* voce tem-
perata est, nec quia in Græco articulo caret; sed
quia non insuetum est, quod virgo mulier voce-
tur. Sic in leg. 14. §. 7. de ædilitio edicto leg. 25.
§ 9. de auro & argento leg. l. 81. §. 1. de leg. 3.
Vnde illud Virg. lib. 11. Æneid. cùm de Camilla
virgine caneret:

Virg.

*Aduenit, qui ueſtra dies muliebribus armis
Verba redargueret.*

Pamel.
Baron.
Clem. Alex.

Maneat cœlebs Paulus, de quo lata eruditionis
seges apud Pamelium in adnotationibus in Ter-
tullianum de monogamia cap.8. num. 13. Baro-
nium anno Christi 57.tom.1.Scio aduersari Cle-
mentem Alexandrinum 3.stromatum,& circum-
ferri S. Ignatium epist.ad Philadelphos pro Pau-
li coniugio, sed præfari enodant: vide Corne-
lium & Iustinianum;nec enim his,quæ alij ver-
sauerunt,paginas texere libet.

10.

LaGant.

16d.

Vernacula igitur vocis. *Vir* significatio mari-
tum præsignat, quod & ex etymo probō: vir enim
à *vi* deductus apud Lactantium lib. 1. de opif.
hom. cap. 12. Vim autem hanc intelligo, qua fœ-
minam agit. Audi Isidorum lib. 12. etymol. cap.
2. *Vir nuncupatus, quod maior in eo vis est, quam
in fœmina: unde & virtus nomen accipit, siue quod
vi agat fœminam.* Ideo virtus maxima viri, mu-
lieris minor, ut patiens viri esset; scilicet ne fœmi-
nis reluctans, libido cogeret viros aliud ap-
petere, aut in alium sexum proruere. Sic enoda-
rem illud Maronis ecloga 3.

Virg.

Parcius ista viris tamen obicienda memento.

Nonimus, & qui te transversa iuventibus hircis

Et quo, sed faciles Nymphae risere sacello.

Id est, *vir* sum, non in monstrosam libidinem
proiectus; in *fœminam* ago, quâ *vir*, non præpo-
stere corrumper. Idem inuenies apud Suetonium
in *Vespasiano* c. 13.

11.

Nec apud rationales solum vir maritus est,
quin & brutis masculis, dum incumbunt sætui,
aptatur. Ovidius l. Metamorph.

Ovid.
Mart.
Cerdens.

De grege nunc tibi vir, & de grege natus habendus.

Martialis viri capellarum dixit lib. 3. epigr. 91.

Plura congerit ex literatis Cerdensis eclog. 7. ad

Gen. 7.

Ux is veisto virum & uxorem eius, quod adno-

Pagn.

1. Reg. 7.

Vulgata legit. Tulit Samuel agnum lactentem

Glof ord.
Lyrar.

Quam lectionem tum Gloss. ordin. tum non pau-
ci codices retinent; adeo vt Lyranus censuerit,
virum lacte nutritum, seu inuiolatum, referen-
dum esse ad Samuëlem. Sed vere *vir* ibi pro agno-
masculo accipiendus, vt scite contendit Mendoza
inibi in expositione literæ.

12.

Ex quo etiam mysterium obferuo linguæ He-

braicæ, scilicet, quod quælibet res appellatur
 איש & אשה *issâ*, id est, *vir & mulier*, vt ob- Rabbi.
 seruauit Rabb. David in lib. radicum: attamen David.
 non sic absque lance accipio, vt quæque res sigil-
 latim absque consortio ad alteram his vocibus
 appelleretur; sed (quod nullus adhuc notauit)
 quando duæ res aliqua stabili societate nectun-
 tur ad modulum stabiliti coniugij. Quod pro-
 bo ex eisdem Rab. David. locis Exod. 25. vers. 20. Exod. 2
 de Cherubim, & facies eorum איש אל *Is*
 el aib, *vir ad fratrem suum*. Et Exod. 26. vers. 3. de Exod. 2
 cortinis, quæ coniunctæ erant אשה אל *Isab el*,
 אחותא *achotah*, *mulier ad sororem suam*, id est, *altera*
ad alteram.

Hinc deductos alios huius vocis significatus facile iam dignosces, nempe pro strenuo, pro Duce, & virili fortitudine illustrato. Ex mascula etenim virtute, qua vir ad gignendum fœtû pollet, censeo deductum, quidquid ad martiale robur, ad fulmineam dexteram exprimendam virile dicitur. Sic magni duces viri appellabantur, ut Iud. 7. 14. est in Hebræo Iudic. 7. vers. 14. & passim. Hinc 1. Reg. 4. illud obuium 1. Reg. 4. *Confortamini & estote viri Philistiim.* Vnde Philo in lib. quod omnis probus sit liber: *Imperatores* (ait) *nullam cohortationem habere efficaciorē in praliis, quā estote viri.* Sic adnotarunt alij illud Plutarchi lib. de Iſide & Osiride: *Virorum militarium scarabeus annulo, quo signabant, insculptus fuit:* neque enim scarabeus fœmina, sed mares omnes. Sed & Magistratus, & Prætoria dignitate præditi, nedum & probi, qui paradigmata virtutum in mentibus insculpta Reipublicæ relinquebant, viri dictitabantur. Ex quo lux illi cultellato Cicer. loco lib. 2. *de natura Deorum: Nulla perennia seruantur, nulla ex acuminibus, nulli viri vocantur, ex quo testamenta in procinctu perierunt.* Quid enim illud est, nulli viri vocantur? Turnebus aduers. lib. 22. cap. 12. de faustis auspiciis accipit, in quibus viri solebant, boni hominis gratia, nominari: *Valerius Saluius, Statorius, Victor.* Quippe internecionis ferali turbine imminente, prærupte milites testamenta condebant, viris bonorum nominum vocatis, quibus sibi salutem auspicabantur, & victoriam: accinit Macrobius lib. Saturnalium cap. 16. *Viros vocari feriis non oportet; si vocauerit, piaculum est.* Sed si de testamento in procinctu pulchra cupis, adi Plutarchum in Coriolano. Bristonium 2. Antiquitatum cap. 7. Agellium libro 15. noctium. cap. 27. Vlpianum in fragmentis tit. 20. §. 2.

Mend.

ergo disparilitas in vtraque voce: cur altera amatur, deieratur altera? Lyranus censuit id ideo quia vox *Baali* dominium sonat, Deusque cupit magis amore allicere, quam timore. Sed lucem dedit loco Hieronymus inibi. Idem significatus est; non eadem vox: ideo *Baali* expuitur, quia ex idololatria: idoli enim, cui cutuo poplite in Dei inhonoram iniuriam suffitus offerebant, nomen erat adeoque medullitus pristinis, quibus aliquando illigabamur, illicibus prendimur solo sonitu, sola umbra, vt vocem idoli nolit Deus in vxoris auribus sonare; ne denuo illecta sacri spōsi violet thalamum, cum idolo spurcissimo scortata. Ausculta Hieronym. *Quod ergo dicit Dominus vir meus, hoc est: cum vtroque sermone Baali, & Issi appelleretur vir meus, siue maritus meus; tantum odi idolorum nomina, vt etiam, quod bene dici potest, propter ambiguitatem, & verbi similitudinem nequaquam velim dici; sed appellari me Issi magis quam Baali, ne dum aliud loquitur, alterius recorder, virum nominans, idolum cogitet.* Nosce Dominum zelotypum; nosce te facile reducem ad amata, primævisque, quibus luseras, crepundis addictum; ne vel tinnire, sonitumve edere permittas, ne cum aure pectus illaquees illis vinculis, quibus aliquando hæstisti. Itaque *Baal* multoties Hebraicè efferebatur. בַּעַל *Baal* domus

Exod. 22. 18. pro patrefamilias. Exod. 22. 18. בַּעַלְתָּ *Baalath* domus pro patrefamilias. 3. Reg. 17. vide Delr. in adag. veter. test. tom. 1. adag. 54. Apud Ioëlem 1. vers. 8. est illud בַּעַל נְבוּרֵיָהּ *Baal neburiah*. Vulgata vettit, *Super virum pubertatis sue*. Magis ad rem Græca ἐπὶ τὸν ἀνδρα τὸν παρθενικόν: id est, propter virum suum virginem: sic enim virgo, quæ in manum viri conuenerat, nondam experta thalamum, maritum vocabat. Id illustrat Deltrius supra ex Homero *Odyssæ* ultimo, apud quem ἀνὴρ παρθένος, id est, vir virginalis, nempe qui primus Zonam soluebat. Addo & ego Plutarchum in Pompeio, vbi Latine, *Publium, qui me virginem adhuc duxit*. Græce πάλιν τὸ παρθένον, id est, *Publicum virginem*.

15. Hinc nouiter etiam dices, quid intersit inter hominem, & virum; nam *vir meus* pro marito est *vir suus*; homo autem eius, homo tuus pro seruo. Statius 2. Syluar. in Epicedio Pileti Versi: *hominem gemis? (he! mihi! subdo)*

Tu facies hominem, Virse, tuum, cui dulce volenti Seruitium.

Cicero in oratione pro Quintio: *Hominem Publii Quinti deprehendit in publicum: conaris abducere.* Pergo.

16. Et vir eius fuit *Manasses*. Sic etiam apud Græcam translationem, additur tamen τῆς φιλίας ἀντὶς καὶ τῆς πατρίας id est, eiusdem cum ea tribus & familia. Vatablus: *Qui erat tribulis, & cognatus eius; quemadmodum Maria mater Christi Domini, fuisse dicitur ex eadem tribu cum Ioseph, & familia.* Vnde (quod obserua) genealogiam Iudithæ non ex Iuditha, sed ex Manasse eius viro textit S. Fulgentius epist. 2. cap. 14. sic ait: *Quia reliquerat ei Manasses vir eius filius Achitob, filij Melchis, filij Heleab, filij Nathael, filij Sutisada, filij Simeon, filij Israel.* Vapulent ergo scioli nouatores, qui grandi piaculo in Euangelistam Matthæum inuehuntur, & in Christianos: cur Christi Domini Genealogiam vsque ad Ioseph ducat, non vsque ad Mariam: siquidem natus ex virgine, non naturalis proles Ioseph? Sed si nouerint ex eadem tribu & familia duci solere vxores apud Hebræos, vltra

non desipient. Sed de hac q. ne longius eamus, iam alij lucernam olent. Vide Irenæum lib. 3. c. 18. Gregorium Nyssenum in orat. de Christi natiuitate. Eucherium in q. noui testam. Augustin. ibi. dem quæst. 86. Tertul. lib. 8. contra Iudæos. Athanasium in epist. ad Epictetam.

Manasses nomen fuit filij Ioseph, ex filia Putipharis. Genes. 41. *Vocauitque nomen primogeniti Manasses, dicens: Oblinisci me fecit Deus omnium laborum meorum.* Glossa ait hñc: *Manasses interpretatur obliuiscus, vel necessitas.* Deductio hæc necessitas nescio vbi increbruerit, cum cuncti Patres Manassem filium Ioseph obliuionem vocauerint. Hieronymus de quæst. Chrysostomus in Gen. vbi & Lippomanus cap. 41. Cur autem Manasses alius tribus, à quo oriundus, nomen acceperit, cum è Rubenis tribu ortum, supra dederimus: Non te turbet: recognosce, quæ de Simeonis nomine in texenda Iudithæ serie concinnauius.

Qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ,

Quo anni tempore messis hordeaceæ Palæstinis?

A In Græca: ὁ ἀπαθάνων ἐν ἡμέραις δευτέρου μηνός. Vettit Regia Complutensis: Bib. Comp. Et mortuus est in diebus messis hordei. Vatablus: *Qui tempore messis hordeaceæ mortem obiit.* Fidelius ad Græcam: *Qui mortuus est in diebus messis hordeorum.* Increbruit apud Hebræos hordeum pluraliter effert. Sic Oseas 3. Oseas. versu 2. *Et fodi eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei.* Et tamen Hebraicè תְּהֵי *valetech*, hordeorum est. 2. Regum 17. versu 28. *Obtulerunt stratoria, & tapetia & vasa fictilia, frumentum & hordeum.* Hebraicè *hordea*. Adnotauit Forsterius in dictionario. Id styli est; non vt aliæ frumentorum aristæ sub hordeorum pluralitate deliteant. Vidit Villalpand. de Hebræorum mensur. cap. 11. Ex hordeo autem hordeaceum & hordearium, illud quod ad hordeum pertinet; hoc, quod ex hordeo victitat; Plaut. illud apud Plinium, lib. 18. capite 11. hoc apud eundem lib. 18. cap. 23. & 7. apud Plautum in Casina: *Loligunculas hordeias senex rusticus, qui pulchrius nihil frugibus censeret.* Irridet vsque ad cachinnum Turnebum, lib. 8. aduers. cap. 12. utpote, quia verborum formula rusticalem sapiat idiotismum, pro quo *hordearias*, non *hordeias* legendum putat: sed ego iterum castigo Turnebum: non etenim loligunculæ hordeariæ sunt, id est hordeo victitantes, sed hordeaceæ, licet hordeariam prunam dixit Festus, quam sic appellatam scribit Plinius, lib. 15. cap. 13. à comitatu frugis eius. Messis igitur hordeacea est, quando demetitur hordeum. In quo peculiare tempus anni præsignatur. Sic 2. Regum 12. versu 9. 2. Reg. 12. Incipiente missione hordei. Ruth. 1. vers. 22. *Primum hordea metebantur.*

Animum pulsar, cur non certum anni præsignetur tempus, sed ad fruges, agrorumque vernum apparatus historicus facer, Poëtarum modulo, adscribat mortis Manasse statum mensem? Equidem Hebræi à segetum & agri cultu, anni partita spatia metiebantur. Hinc Rabbinii bifariam annum computabant, vt adnotauit Villalpandus in Ezech.

Ezech. cap. 49. nam dissimili ad fruges, quam ad negotia cætera, mensium statione utebantur: sic septimus mensis *Athanim* secundum Rabbi Ioseph, ex eo, quod in eo colligeretur panis & vinum. Hinc Exod. 34. vers. 21. *Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis triticeæ, & solemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur.* Hebraica habet: *Et festum collectionis resolutionem anni.* Tempus enim serpentis ad instar caudam mordet. Hinc enodo illud Gen. 1. *In signa, & tempora, & dies, & annos.* Quid, rogo, præter dies, & annos, tempora præsignant, cum tempus ex diebus & annis repetita luce cõfletur. Beda exponit, in Gen. *Id est, circuli vel horologii.* Accinit August. 2. de Gen. ad litteram c. 14. *Intelligamus (ait) per tempora articulos quosdam, quos per horologia computamus.* Euch. 1. in Gen. c. 5. *Signa & tempora pertinent ad omnia sydera, dies vero ad solem tantummodo, annus autem ad cursum Solis & Lunæ.* Sed Rupertus signa, tempora, & dies ad Solem euocat. Steuchus in Cosmopeia; signa, tempora, & annos ad Lunam, dies ad Solem. Ast Iunilius in Hexameron, signa, tempora, dies & annos etiam ad stellas adiungit. Vide hominum ingenia. Duo mihi arident. Primum est, tempora itatas solemnitates præsignare, quæ ex agri culmis, & frugibus honorabantur. Sic tempora non ibi *χρόνος*, sed *καιρός*, quæ est bene gerendarum rerum occasio, & Hebr. *מבדדים* *mohadim* à *ידע* *Iabad* appellant. Sic Ham. in gen. Iunil. & Steuchus. Secundum est, quod tempora pro quatuor anni temporibus, nempe vere, æstate, autumno, & hyeme accipiantur: licet etenim apud priscos illa percrebruit opinio, annum, gemina solum sectione diuidendum, hyeme scilicet, & æstate, & videas apud Maronem Georg. 1.

*Ant cum Sole nouo terras irrorat Eous,
Nocte lenes stipula melius, nocte arida prata
Tondentur.*

Et deinceps vtriusque temporis modularur officia. Attamen ableganda est ex Patribus hæc opinio: dum tempora, quorum Sol & Luna opifices, quadrifariam secant. Sic Philo de opificio. Aug. de Gen. imperfect. c. 13. Euch. in Gen. lib. 1. c. 5. Theod. q. 15. in Gen. Damasc. 2. de fide c. 7. Basil. in Hexameron. hom. 6. Ambros. 1. 3. Hexameron. c. 5. Lyr. in postillis. Huiusmodi autem anni sectio, ut ex nominibus liquet, per satorum vicissitudines enenit. Hinc Burgenf. in additionibus: *Et temporum das tempora, in quibus necessaria victui oriuntur, quod etiam Luna videtur pertinere, quæ secundum quatuor aspectus ad Solem, diuersas influentias sensibiles causat.* Et Isid. 1. 5. etym. c. 35. *Dicta tempora à communionis temperamento, quod inuicem se humore, siccitate, calore, & frigore temperent.* Sed omnium vberiori diuitis venæ eloquio Ambros. sup. *Cum Sol longius abest, terra rigescit gelu, stringitur frigore; cum vero ex meridianis discedens partibus super terram redit, renocat aurarum clementiam, quæ fouens omnia repetendos cogit in partus, ut terra germinet, ac resoluta sulcis semina renouiscant, virescant arbores, & quæ in terris sunt, annuis sætibz successit propagetur.* Ast ubi ad æstiuas conuersiones in Septentrionem se subrigit, spatia, diurna producit, terrarum exsiccatur humorem, adolescere facit semina & tanquam in succos viriles maturefcere poma sylvarum. Quin & trifariam annorum differentia pro suffragio est. Annus enim vel senarius dicebatur, id est, georgicus, quo terram licebat serere; vel septimus, quo absque messis, falcis, vomerisque

iniuria iubileo placatur, hilarabatur ager; vel quinquagesimus, qui sabbathum, id est, quies, in quo otium glebis, telluti festum illucebat. Ex quo non iam nouum, quod quodlibet anni tempus, ex messis, & sationis disparilitate pensetur. Sic hic in diebus messis hordeaceæ. Eccles. 24. *In tempore messis. 2. Reg. 21. Incipiente messione hordei? Ruth. 1. 2. Reg. 11. Quando primum hordea metabantur. 5. Reg. 12. Nunquid non messis tritici est hodie. Exod. 13. Hodie egredimini mense nouarum frugum.*

Ut quid autem messis hordeaceæ peculiariter adscribitur, cum nulla nisi frugum messis appareat? Sane falx, cui opus demetere est, solum per aristarum culmos pergrassatur. Geor. 2.

Illius immensa ruperunt horrea messes.

Verum licet vocis primordium ad segetes tantum attineat, vsu tamen de aliis effertur: nam & de vindemia dicit:

Sarmenta & vallos primus sub tecta referto.
ἀμυν, & ἀμυν, ut ibi adnotauit Cerdens. de omnibus fructibus dicitur; & ἀμυν, non solum de spicis, sed & de uuis: quin & metere de omnibus fructibus. Ouid. 3. de Ponto:

*Tristia per vacuos horrent absynthia campos
Conueniensque suo messis amara loco est.*

Cantic. 5. *messui myrrham meam.* Serar. 2. Iosue c. 3. q. 5. quæst. 2. ait, quod in scriptura alia messis est corporea, alia spiritalis: nihil de spiritali carpit: legerem ego multa. Vox *metere* ad gaudia transfertur apud S. Basil. orat. de Gord. Martyre. Plutarchus *libertatem metere* dixit, & Hesiodus: *Metunt alienum laborem in venerem suum.* Ecce ergo cur hordeaceæ messis dicatur, ut à triticea differat, & ab aliis.

Sed iam quæstio cultellata nimis, & difficilis exoritur, quid temporis in messe hordeaceæ designetur, an ver, an autumnus? Et si ver, an mensis Martius, qui apud Hebræos *Nisan*, scilicet qui primus? An Aprilis apud Hebræos *Abib*? An simul *Nisan*, & *Abib*? Non vnus labricampum inuenio. Abulens. 1. Reg. 12. quæst. 15. scribit, quod messis hordeaceæ incipit in terra Chanaan mense Martij fermè ad dimidium: messis autem triticeæ, in fine Aprilis, vel in principio Maij Genebr. in Kalend. Hebræorum initio Aprilis messem adlegat. Origenes cap. 4. in Ioannem partim in Martio, partim in Aprili. Ribera 5. de templo cap. 5. num. 6. & Perer. in Exod. 12. disp. 10. quæst. 3. messem triticeam in Pentecoste constituunt, hordeaceam verò in festiuitate azymorum. Serar. lib. 2. Iosue cap. 3. quæst. 3. & vltima Serar. cap. p. quæst. 2. quem sequitur quo ad verborum ipsa vestigia Lorinus in Leuit. cap. 13. vers. 10. Lorin. censent idem triticeæ & hordeaceæ messi tempus affigendum, nempe veris initium, ut iuxta principium messis Martius sit, iuxta finem Maius.

Ego quidem in primis censeo, non esse idem tempus vtriusque messis hordeaceæ & triticeæ; sed primos veris culmos falci subigi hordeaceos, quasi ab hordeo, verno decore, ineunte vere, vestiretur tellus mense quidem *Nisan*, qui primus in frugibus, iuxta tamen Lunæ cursum; qui, quamuis ut plurimum partem Martij possideat, interdum incipit in Aprili. Moueor primò, ex 2. Reg. 21. vers. 9. *Ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei.* Vbi obseruo prius messem indefinite protulisse, dein messionis hordei addidisse principium, quasi primæ messis dies idem enuntient tempus, quod initium

Rabbi.
Ioseph.
Exod. 14. 22.

Hebr.

Gen. 1.

Beda.
Aug.

Eucher.

Rupert.
Steuch.

Iunil.

Ham.
Iunil.
Steuch.

Maro.

Philo.
S. Aug.
Eucher.
Theod.
Damasc.
Basil.
Ambr.
Lyr.
Burgenf.

Isid.

Ambr.

initium messonis hordei: Gaspar Sanchez ibi æstimat incidisse suspendium in tempus azymorum, aut vernale æquinoxium.

22. Vigeor secundò ex Leuit. stata lege cap. 23.

Leuit. 13. 13. vers. 10. Cum ingressi fueritis terram, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestrae ad sacerdotem. Quod autem hi manipuli hordeacei sint intelligendi, probat Ioseph.

Ioseph. lib. 3. Antiquit. cap. 10. Secunda (inquit) azymorum die, quæ est mensis huius decima sexta, frugibus demessis, & hætenus inactis incipiunt frui: æquumque rati Deum huius ubertatis auctorem per gratitudinem honorari, hordei primitias offerunt. Accinit Philo disertissimus Iudæorum;

philo. hic enim lib. 1. de decal. sic inquit: Quod patria Hebræorum lingua Pascha dicitur, quando populariter singuli sacrificant, non expectantes sacerdotes, ipsi permissu legis fungentes sacerdotio quotannis per unum diem destinatum huic negotio: quando etiam offertur manipulus gratiarum actionis pro ubertate camporum & frugum abundantia, ab eo septies septimus, hoc est, quinquagesimus Pentecoste Græco, & usitatori vocabulo, quando panes offeruntur, primitiarum nomine convenientissimo, quoniam primum hoc inter alimenta mitia provenire Deus voluit in usum hominis animalium mitissimi.

Lorin. Locum hunc sibi suffragari putat Lorinus, nescio quo calculo, cum potius refragetur. Non enim triticum prius hordeo, vel simul vere ineunte demeri scribit; imò triticeæ messis oblationem ab hordeacea seijungit, cum ad Pentecostem reuocat, dum ait: Ab eo septies septimus, hoc est, quinquagesimus, quando panes offeruntur primitiarum, quoniam primum hoc inter alimenta. Id de triticeo dixeris, ne hordeaceo primam hominis annonam præscribas. Sed quid puluerem verso, cum

Exod. 34. Exodi locus obuius sit? 34. Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis messis tue triticeæ.

philo. En panis, de quo in Pentecoste Philo, triticeus est. Et ne à Iudæorum perito discedam, sic de nominum mutatione fantem audio: Abrahamum arum conferit aggeris, ruderisve centesima ratione, ad loci dimensionem. Isacicus etiam hordeum centuplo auctum reperit. Et statim: Præterea primitiarum primitia sunt centesima portio, quam lenita sacris operantibus tribuunt. En hordeum centuplo auctum primitiarum primitiis annectit, quasi primilibatio hordei sit. Nec vrget aliquid, quod ipse

philo. Philo lib. 3. de vita Moysis scribit: Moyses primum anni mensem facit eum, qui in vernum æquinoctium incidit; non sicut quidam, qui præcedentibus id honoris tribuunt, non obseruato natura beneficio: tunc enim maturescunt segetes ad victum necessaria, arborum vero fœtus pubescunt recens editi secundis mensis inferendi; sine tritico, hordeo, caterisque similibus frugibus non vinitur. Non (inquam) vel hilum vrget: telluris enim fertilis fœtibus edocet pompam in primo mense virere incipere: attamen, non eadem genesis hordei & tritici, vel ad umbram edocetur; cum præcox sit, & celerior hordei genitura, ut infra dicam.

23. Accedit, quod Leuit. 23. de polenta, & panibus Leuit. 23. 14. adiecit vers. 14. Panem, & polentam, & pulces non comedetis ex segete, usque ad diem, qua effertis ex ea Domino Deo vestro. Licet enim Lorinus sub panis nomine triticeum intelligat in dicto versu, labitur mehercle, cum ipsemet in ipso vers. 14. de hordeo accipiat: & quidem triplex ille ci-bus hordeum enuntiat, panes, polenta, & pulces. Nec etenim vox panis, præcipue dum polentæ ad-

nectitur, triticeum sonat, sed hordeaceum, qui vi-ctui seuero eius, qui voluptatem abstinentiæ fræ-nq castigat, aptus est. Sic Seneca l. 2. epist. 18. Non enim iucunda res est aqua, & polenta, aut frustum hordeacei panis, sed summa voluptas est posse capere etiam ex his voluptatem, & ad id se reduxisse, quod eripere nulla iniquitas fortuna possit. Quod autem panis illic hordeaceus sit censendus, ex eo liquet, quia nondum ex messe triticea oblatio fuerat, usque ad Pentecosten. Nec horreas ab horrido pane, scilicet, hordeaceo: nam statim escam fuisse non ignobilem probabo. De polenta, quod hordeacea sit, quam Græci ἀλφίτον vocant, absque pugna est. Nam ut Plin. l. 18. c. 7. Polentam quoque Plin. non aliunde præferunt Græci, perfrustum aqua hordeum siccant: quod ex Phericrate scribit Eustat. & Eustat. depingit eleganter. Τὰς κντὰς δὲ πλίσσιν φρογῖν, ἀπαράτειν, ἀνιμαλίσσαι, μᾶζαι, παραβίνας. Id est, pinsere, correre, in cerniculo cribrare, aquâ rursû aspergere, molere, manu subigere, edendam apponere, Sic Aëtius lib. 10. cap. 19. Galen. l. 1. de alim. Aëtius. Dioscorid. l. 2. c. 108. Histor. Plant. l. 14. c. 12. de Galen. quo nos infra Iudith. c. 10. v. 6. Sat sit Platonis lo. Dioscor. cus: Ex hordeo sit alphita, ex frumento autem aleu. Hist. Plant. Iudith. 10. 6. Ra: alphita autem polenta est: vide Ruellium l. 2. Ruellius. c. 16. Quod autem pulces etiam ex hordeo, vide Turneb. plura apud Turneb. l. 19. c. 12. Plut. in Symposio plutarchus. 4. & 8. Athenæum l. 14. cap. 15. vbi Casaubonus, Athan. Casaub. Dioscorides l. 2. c. 112. & 113. Dioscorid.

24. Tertio: ex præfato Exodi loco cap. 34. Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis tue triticeæ, & solemnitatem quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. Vbi duplex vel triplex solēnitas inducitur, ut ibi Interlinea- Interl. lis: In vere scilicet, in æstate, & autumno. Ex quo Hieron. in Zac. c. 1. Scriptum est (inquit) quod ter per annum apparere debeat omne generis masculini coram Domino. Prima festiuitas est Azymorum Phase. Secunda Pentecostes post septem hebdomadas, in qua panes propositionis de nouis primum frugibus offeruntur. Tertia in mense septimo tabernaculorum, & tabernaculorum. Vbi obseruo primitias messis triticeæ non indici mense Nisan: imò ab hac solemnitate secernitur alia, scilicet quando redeunte anni tempore cuncta conduntur: quod de veris ineuntis genesis accipe; ac proinde de primo mense Nisan. Nam iuxta Hebræum est: Et festum collectionis reuolutionis anni. Et ibi Caietanus: Quod superius in cap. 23. dixerat Caiet. finem anni, modo appellat reuolutionem anni eadem ratione. Et Lippomanus: In reuolutione, seu circuitu Lippoman. anni. Mensis ergo primus est, cum notum sit illud emblema, pro annuo circuitu, serpentis cauda sub gutture iuxta illud decantatissimum.

Atque in se sua per vestigia voluitur annus.

25. Quarto: nam censeo absolute sub messis tēpore hordeaceam pluries intelligi apud sacra. Serarius Lorin. & Lorinus tota fronte refragantur: cum potius Serar. ille suæ opinionis scipio sit, quod segetis, & messis nominibus, nisi quid aliud addatur, solēt intelligi triticeæ. Sed veniamus ad arma. 2. Reg. 21. 9. 2. Reg. 21. 9. In diebus messis primis, incipiente messione hordei, ut supra adnotaui. Ecclesiast. 24. versu 35. Qui Eccl. 24. 35. multiplicat quasi Iordanis in tempore messis. Vbi sub messis nomine non triticeam, sed hordeaceam debere intelligi, illud mihi inspirat: quoniam in messe triticea nullus est Iordanis extra annis alueum excursus ad riparum feraces glebas irrigandas: quod probò ex 1. Regum 12. vers. 17. 1. Reg. 12. 17. Vbi ostentum præparans Samuel, pluias in tempore

pore messis triticeæ, quasi prece dominante, deponit, effusisque imbris cœlum liquat: *Nunquid* (ait) *messis triticea est hodie? Inuocabo Dominum, & dabit voces & pluias.* Si prodigium est in messe triticea cœlum resolutis perpluere nimbis, nubesque vsque ad aquarum scaturientes fontes premere, nequit Iordanis in tempore messis triticeæ excrescere vberioribus vndis: messis igitur hordeacea accipienda est. Sic Poëta cum pluuiam in messe depingeret, non ad triticeam, sed ad hordeaceam accurrit:

Virg.

*Sape ego cum flauis messorum induceret aruis
Agricola, & fragiliam stringeret hordea culmo,
Sape etiam immensum cœlo venit agmen aquarum, &c.*

Iosue. 4.

Abul.

Caiet.
Serat.

D. Radziuil.

Quod indidem ex eo liquet, nam die decima mensis primi, nempe Martij, Hebræi transierunt Iordanem. Iosue 4. Tunc autem, vt apparet ex cap. 3. vers. 15. *Iordanis ripas aluei sui tempore messis impleuerat.* Ex quo conatur Abulensis messem ibi hordeaceam, non triticeam accipi, ne derogetur prodigio, quod præuio præconio à Samuele prædicitur, nempe pluuiæ in tempore messis triticeæ. Scio, quod Caietanus cap. 3. Iosue, hordeaceam simul & triticeam messem intelligit. Et Serarius erudite ibi, quæst. 5. quæstiunc. 6. contendit Iordanem ex niuib. à Libano solutis in vere excrescere, quod antea dixerat Abulensis supra, licet resistat diuus Radziuius epist. 2. fol. 29. dum ait: *Nunquam liquefieri niues Libani, etsi calores sint ibi vehementiores, quam in Italia.* Sed non assentior, cum potius illud imbris à cœlo laxis, ineunte vere, irrigandum sit, cum quotannis Iordanis æstuet. Imò etiam si illud ex niuium effusis liquoribus eueniat, certum est, in messe tritici insolitam esse pluuiam, vt Samuel dicebat, prodigium in excussis nimborum vndis adscribens. Cum autem aliàs liqueat in mense Martio exundasse Iordanem, dum tempore messis transibant Iudei, pro hordeacea messe suffragium fert: nam si tunc temporis falx in segetes triticeas grassabatur, miraculum non esset, in messe tritici pluuiam, cum in mense *Nisan* non sit difficilis: nam in principio Maij, in quo in terra Chanaan triticea messis est, magis appropinquabat Sol ad zenith Iudæorum; & sic æstas nimio vapore exsiccans pluuiam laxare nequibat.

26.

Amos. 4.

Hier.

Idem.

Sed poterit vrgeri aduersus præfata, & præcipue aduersus hoc à Samuele prædictum prodigium, ex difficili loco Amos 4. *Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent vsque ad messem.* Vbi Hieronymus sic ait: *Significat verum tempus extremi mensis Aprilis, à quo vsque ad messem frumenti tres menses supersunt, Maius, Iunius, & Iulius.* Ecce sub voce messis triticea intelligitur. Sed ex hoc facile erui-mur: nam ibi aliqua nota latitat, quod messis illa de triticea capienda, nempe quia significatur ex extremo mense Aprilis tres euolutos menses vsque ad messem, vnde nequibat hordeorum esse. Imò ex hoc vrgetur aduersus quos configimus, nempe in Martio, & incipiente Aprilis non legi triticum in Palæstina, Alius nodus superest in Hieronymo. Si frumentariæ segetes offerebantur in Pentecoste, quomodo messem triticeam vsque ad Iulium protendit? Vtcrius: quia in Hieronymo verba cum verbis dimicant, nam statim addit: *Quod si recipimus omnino iuxta Orientis omnes regiones, & insolitum, & impossibile est, nunquam enim in fine mensis Iunij in his*

Prouinciis, maximèque in Iudæa pluuias vidimus. Denique in Regum libris pro signo magno, atque portento, diebus æstatis, & messis, orante Samuele, pluuiæ concitatae sunt; & superfluum erat nunc comminari mensis Iulij siccitatem, in quo nunquam pluuiam dederat. Hæc ille: Si igitur insolitum erat, & impossibile per Iunium, & Iulium Palæstinæ arua expressis nubibus, irrigari; quomodo triplicem mensem, quo pluuiæ compressa est, censet ordiri ab extremo Aprilis? Serarius supra quæstiuncula 6. nititur mendum Serar. irrepsisse in Hieronymum, & ea verba à quo vsque ad messem frumenti tres menses supersunt, Maius, Iunius, & Iulius, violento mucrone trucidat, quasi ab imperito è margine ad textum Hieronymi illata. Id ideo, ne suæ sententiæ Hieronymus hostis obsistat. Sed neque inuenio marginem in toto Hieronymo, vt suspicio sit, illapsam marginem in textum. Nec concinnitas vlla, seu nexus apparet in verbis illis: *Quod si recipimus*, si semel præcedentia amputentur. Vnde valeat cum sua amputatione Serarius. Hieronymus in tota serie perspicuus est. Sic ego enodo. Nemo peritus est, qui nesciat, serotinam, & temporaneam pluuiam in hoc distingui: nam hæc satui glebes præparat, illa messi disponit, quæ in mense Aprilis, & Martio in Palæstina contingebat: non vt statim culmis falx immineret in omnes fruges, cum triticeæ nondum peruenerant ad aristam; sed herba turgere cœperat in messem. Sic præmiserat Hieronymus: *Qua appellatur pluuiæ serotina & agris Palæstina, aruisque sitientibus vel maxime necessaria est, vt quando herba turgeret in messem, & triticum parturiret, nimia siccitate arefceret.* In quæ verba etiam gladium iniicit Serarius, edincrepans, quia ea pluuiæ necessaria non est, vt arefcat terra, sed ne arefcat, vel vt non arefcat. Sed fallitur omnino ab Hieronymi sēsu extorris. Non enim coniungenda sunt illa, *Vt quando herba turgeret in messem, &c.* cum immediatè præcedentibus, quasi pro ratione pluuiæ, quam arua expetunt; sed cum prioribus, nempe cum illis: *Sed prohibui à vobis imbrem, cum adhuc superessent tres menses vsque ad messem, qua appellatur pluuiæ serotina, &c.* Vt sensus euidenter sit: prohibui à vobis imbrem, vt quando herba turgeret in messem & triticum parturiret, nimia siccitate arefceret. Igitur ea interiectitia verba, *qua appellatur pluuiæ serotina, & agris Palæstina, aruisque sitientibus vel maxime necessaria est*, parenthesi cingantur. Sic mens Doctoris maximi elucet. Igitur scopus Hieronymi est, vt probet, non comminatum esse pluuiæ repressionem per totos tres menses, Maium, Iunium, & Iulium; sed solum in Aprilis: *Quippe nunquam in fine mensis Iunij* (inquit) *sive in mense Iulio in his prouinciis, maximèque in Iudæa, pluuias vidimus.* Et indidem quia textus ait: *Et plui super ciuitatem vnā, & super ciuitatem alteram non plui.* Et tamen pluuiæ in messe triticea, vel in Iunio, aut Iulio in Palæstina portento est, apud Hier. Ideo autem hanc Hier. opinandi semitam refellit, quia Septuaginta illi ansam videbantur præstare, dum sic legunt: *Et ego repressi à vobis pluuiam ante tres menses vindemiae, & pluuiam super ciuitatem vnā, & super ciuitatem vnā non pluuiam; pars vna irrigabitur, & pars super quam non pluerit, arefset.* Ex qua translatione colligitur, quod postquam mense Aprilis pluuiæ repressa est, in sequenti triplici mense, partim laxabitur ad vnum agrum, partim ad alteram reprimetur: quod

quod censet impossibile Hieronymus, & superfluum comminari siccitatem, in quo nunquam pluuias dederat. Idem post Septuaginta translationem memoratam, illico præfata verba adiicit: *Quod si recipimus iuxta Orientis omnes Regionem, & insolitum est, & impossibile.* Sic illibatum, & absque chirurgo Hieronymum enucleabis. Quod autem messem triticeam vsque ad Iulium protendat, & Ribera sequitur, & Chrysostomus tom. 2. homil. de Ioanne Bapt. qui ad Iunium euocat, & Arias 4. in Ioannem, qui ad Augustum, ex quo pro nobis Hieronymus est, hordeaceamque messem in mense *Nisan*, non verò triticeam contigisse ad stipulatur, cum triticeam ad Iulium aduocet: mensē autem nouarum frugum ad Martium, & partem Aprilis. Do ipsum in Aggæum. c. 2. *Nisan* apud Hebræos mensis est primus, qui appellatur mensis nouorum, eo tempore quo Pascha faciunt, id est, incipiente veris exordio, qui secundum Lunæ cursum sæpe quandam partem Martij possidet, interdum incipit in Aprili.

27. Nec te turbet tam præcox in hordeacea segete messis. Palæstina enim ferax nimium est, turgēt celeriter in aristis. Vnde Radakan scribit appellari *צבי תפבי*, id est, caprea, seu ceruus, quasi perniciosior & celerior sit ad fruges. Imò hordeum, quod *disticum* vocant, seritur quam pinguius locis circa Martium mensē, vt scribitur in historia plantarum. Et de quocumque hordeo Dionysius Vticensis lib. 2. de agricultura cap. 12. *Ad Idus* (inquit) *vsque Martij*, atque etiam vsque ad *aquinoctium vernum*, hoc est, ad octauum vsque *Kalendas Aprilis*, Quod sationis tempus, si cum segetis maturitate conferas, inuenies si Plinio credimus, fermē in primo cursu Lunæ *Nisan* messem vicinam. Plinius enim lib. 19. scribit, quod quadragesimo die quam satum est, maturescit, mirumque nulli frumento plus esse ponderis, & furfuribus carere. Vnde hordeum, quo Palæstina abundabat, ex telluris vbertate & pinguedine ponderosius fuit: quod eruditè expendit Villalpandus lib. 3. de Hebræorum mensuris c. 22. Non minus insuauiter suadet primores segetes hordeaceas esse, vernumque tempus suis culmis, turgentibusque spicis coronare: quod antiquissimum in cibis hordeum legitur apud Plinium lib. 18. cap. 7. Vnde *κρίθην ἀπο τοῦ ἄκριθινου* vocatum ait scholiastes, quod eo reperto; & in vsum recepto, glandibus spretis, à brutis homines distincti sunt. Ex quo Pthisana illa celeris, de cuius laude Hippocrates vnum conscripsit volumen, maximè proficua hominum salutis, quæ ex hordeo fiebat, de qua Dioscorides lib. 2. cap. 79. Plinius lib. 18. cap. 7. Oribasius lib. 1. cap. 78. Didymus lib. 3. cap. 9. Hinc gladiatores *hordearij* vocabantur; scribit Plinius: inter gladiatores autem intellige retiarios, secutores, pugiles, paucratistas, xysticos, thymelicos, pantomimos, palæstritas, athletas, histriones, & alios, de quibus Alexander ab Alexandro capite 9. Illud tamen aduersus Plinium vrget, dum dixit: *Antiquissimum in cibis hordeum, sicut Atheniensium ritu, Menandro Auctore, apparet, & gladiatorum cognomine, qui hordearij vocabantur.* Vrget (inquam) quod Athenis, vbi Menander vixit, nec in Peloponneso tota, nec in Hillide, gladiatorum specacula edebantur. Vnde Chiffletius legit pro gladiatorum caligatorum, alij pistorum, alij equitum. Sed immeritò critici isti castigant Plinium: non enim inquit, quod ex Menandro appareat il-

Zerda in Iudith. Tom. I.

lud gladiatorum cognomen; seti probat antiquissimum ex cibis hordeum, ex duobus; scilicet, & Atheniensium ritu, qualis apparet in Menandro, & ex gladiatorum cognomine, quod non ex Menandro deducit. Quod autem fuissent gladiatores hordearij, liquet ex Galeno 3. Lipsio in Saturnalibus Andabata: non solum quia equites hordearij dicebantur, ex eo, quia ex publico dabatur hordeum, quo nutrent equum, quod & hordearium dicitur apud Festum; sed quia athletæ, vt viribus essent firmiores, hordeaceo pane victitabant, sicut ex colyphio: de quo Galenus in comment. ad Hippocrat. aphor. 18. ait: *Nam in prandio panem, quem vocant colyphium, edebant, in cæna verò carnibus vescabantur.* Sic Hieronymus in Isaiam 2. *Athletarum solidus cibus est, qui & vitam sustentat humanam, & vinentibus præbet fortitudinem.* Quod autem cibus fuerit, qui antiquitus percrebruerat, ne vltius fatigemur, cum clarè liqueat ex Leuitico 13. vbi panes, polentam, & pulles ex hordeo probauimus. Et iterum liqueat ex Ioannis 6. vers. 9. *Est puer vnus hic qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tantos?* Vbi, vt vides, non idem cibariam refectioem tam ingenti multitudini deficere subdidit Philippus, quia panes hordeacei erant, sed quia pauci.

Ex Plinio criticus censeor insilies lib. 18. c. 7. *Hordeum ex omni frumento minimè calamitosum, quia tollitur, antequam triticum occupet rubigo. Itaque sapientes agricola triticum cibariis tantum ferunt, hordeum sarculo feri dicunt.* Nam Turnebus lib. 1. Aduersar. cap. 20. emendat: *Hordeum sarculo feri dicunt; non vt euulgatum est, sarculo, quod non cibariis vt triticum, sed loculis seratur, vt vendatur foris.* Ex quo victui hominum hordeum nunquam apud Turnebum, Fallitur omnino *Sarculo* legendum est: critici parcant: qualis enim ratio apud Plinium? *Hordeum sacco feri dicunt; propterea celerrimè reddit.* Anne quia sænori seritur, & nundinis, quia ad agricolæ censum, idem ferax citissimè gleba horrea replet, vt repleat sacculum ex vendito? Mens Plinij est: Altero sulco seritur hordeum, non eget acriori vomere; statim reddidit: vnde Columella cap. 9. lib. 2. scribit *hordeum altero sulco seminari.* Sarculum enim, licet aliquando sumatur pro rastro genere, quo segetes purgantur ab inimicis herbis, à *sarriendo* dictum apud Varro. Varro, attamen ligo est, quo terra foditur. Quid. 1. Factor. Quid.

Sarcula cessabant, versique in pila ligones,
Et metamor. 11.

Vacuosque iacent dispersa per agros.

Sarculaque, rastroque graues, longique ligones.

Ex quo censeo, Plinij sensus est: Festinantius cæteris frugibus est hordeum, quia sarculo feri dicunt: nec eget aratro tellus; sat est, quod ligone findatur. Apprimè ad stipulatur præfatis, quod subiicit: *Propterea celerrimè reddit, fertilissimumque, quod in Hispania Carthagine Aprili mense collectum est, hoc seritur eodem mense in Celtiberia, eodemque anno bis nascitur. Rapitur omne à prima statim maturitate festinantius, quam cætera.* Quidni ergo de Palæstinæ hordeo credas, in quo frugalis nimium terra? Vix concipit, cum parturit? Triticeam ergo messem hordeacea ante uolat. Quod autem Plinius ait: *Itaque sapientes agricola triticum cibariis tantum ferunt,* Turnebo ne utique suffragatur, quasi ab hominum cibo exulet hordeum apud Plinium, cum

K k

parum

Cicero.

Cato.

Celsus.

29.
Ruth. 2. 23.Paraphrast.
Chald.

Serat.

parum antea dixerit antiquissimum cibus hordeum, dum de hominis victu ageret. Et miror Turnebum non callere cibaria non tantum hominum esse alimenta, sed & brutorum. Cicero pro Sexto Rosc. *Anseribus cibaria publice locantur.* Cato de rust. cap. 60. *Bubus cibaria annua.* Si ergo cibaria etiam irrationalium escas complectitur, non solum triticum, sed & hordeum cibariis feritur. Præcipue quia qualis nexus in Plinio: *Hordeum ex omni frumento minime calamitosum, quia tollitur, antequam triticum occupet rubigo.* Itaque sapientes agricola, &c. Quidne est illa quasi illatio itaque, si intelligis triticum hominum alimonia tantum feri? Igitur sic capio Plinium. Ex hordeo minime potest fieri panis cibarius, qui Græcè *πυραρός ἀπὸ*, id est, secundarius panis, qui ex farina secundaria fit, solumque ex triticea. Nam hordeum cum citissime è prima statim maturitate legatur, non habet virtutem, ut duplex panis ex eadem arista fiat. Vnde firmissimum omnium vocavit Celsus triticum lib. 2. cap. 17. *Firminus (inquit) est triticum, quam milium; id ipsum quam hordeum, & ex tritico firmissima siligo: deinde simila: infirmior est ex polline: infirmissimus cibarius panis.* De quo & Cicero Tusc. 1.

Solum video posse obici pro simultanea messe hordei & tritici cap. 2. libri Ruth vers. 23. *Iuncta est igitur puellis Booz, & tandem cum iis messuit donec hordea & triticum in horreis conderentur.* Ecce triticum cum hordeo simul. Id tamen flocci est, cum ex paulo superioribus liqueat, Ruth. in agro Booz remansisse, non solum usque ad messem hordeaceam, sed usque ad triticeam. Dixerat enim illi Booz vers. 8. *Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum:* quod referens socru Ruth ait vers. 8. *Præcepit mihi, ut tandiu messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur.* Imò pro nobis admodum est caput illud 21. nam vers. 14. dicitur: *Sedit itaque ad messorum latus, & congegit polentam sibi, comeditque, & saturata est.* Polentam autem ex hordeo fieri supra dedi. Quin cap. 1. v. 21. *Reversa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.* Vbi Paraphrastes Chaldaeus: *Illi ascenderunt in Bethlehem in ipsis Pascha ascensionibus, & in illo die coeperunt filij Israel metere Gomor, seu manipulum, qui eluari coram Deo solebat, & erat ex hordeis.*

Instabat enim super alligantes manipulos in agro, & venit æstus super caput eius, & mortuus est in Bethulia civitate sua, & sepultus est ibi cum Patribus suis.

30.

LITERALIS Manasse casus inter spicarum cadentes culmos breui compendio in mortis falce, quæ simul hordeorum erat, depingitur. Dixerat: *Mortuus est;* mortis iam causam præsignat. In agro cum messoribus inerat, ardensque Solis æstus caput demessuit pro spica. Habet & mors falcem suam. Serarius hic quæstionc. 2. censet in his verbis munus, & officium Manasse describi, scilicet quod erat Præfectus super alligantes manipulos in campo magno, non quod suis incumberet aruis, sed publicis instaret messibus. Id sibi suadet, quia in Græco dicitur: *ἐπὶ τῶν ἀπὸ τῶν*

ἀσμένοντα τὰ δράγματα ἐν τῷ πεδίῳ ἐπιστάτης autem præesse est, *ἐπιστάτης* præfectura. Huiusmodi etenim præfecturam esse apud Hebræos, probat ex Iosepho, apud quem Æbutius Dechadarchus ὁ τῆ μεγάλης πεδίου τῶν ἐπιστάται πρæποσίτου, cui magni campi præfectura commissa erat. Equidem non assentior. Tum quia verbum illud ἐπὶ τῶν ἀπὸ τῶν, qui præfecturam tenet, non tantum significat publici alicuius officij munus, sed quamlibet præposituram, quam respectu proprii agri, dum messores manipulos alligabant, habebat Manasses. Suffragatur mihi pulchre Philo in vita viri ciuilis: *Ioseph (inquit) innocenter simplex, non intelligens domesticas fratrum inimicitias, viso sommo non irritato, id aperuit illis, ut amicis: Vidi, inquit, messi me præpositum, & omnes nos in campo ad colligendas messes præstare fuisset cum facibus: ibi repente meum manipulum erectum constituisse; vestros autem tanquam ex composito accurrisse ad eum venerabundos, & reuerenter adorasse.* Ecce præpositum, & in campo, & in messe; & tamen campus ille non publicus perhibetur, nec absque falce ille, qui præpositus nuncupatur: cum tamen præfecturam publicam obiret, nec manipulum suum haberet, qui assurgeret, nec falcem, qua metetet. Secundò: quia non inuenio apud Hebræos præfecturam illam. Nam Æbutius Dechadarchus potius Romanus miles erat, quod probat mihi ipsemet Iosephus libro quarto de bello Iudaico: *Plurimi quidem (inquit) Romani milites in ea pugna ceciderunt, & inter eos Æbutius Dechadarchus vir non tantum in eo pralio quo perit, sed ubique antea fortissimus comprobatus, quique plurimis malis Iudeos affecisset.* Nec præfectura magni campi, quæ Æbutio adscribitur erat ad manipulos colligendos, seu adigendos messores ad laborem; sed vel præfectus fuit annonæ, quod munus Augustus instituit: de quo Tranquillus in Augusto c. 40. Cuius munus Casiodorus in formula præfecti annonæ, sic depingit: *Tui studij est, ut sacratissima urbi præparetur annona, ubique redundet panis copia, & tam magnus populus tanquam una mensa satiatur: per officinas pistorum, cibosque discurrens, pensum & munditiam panis exigit, nec viles indicas esse, unde te Roma possit laudare.* Et infra: *Tribunal tuum non est inter minimas dignitates, quando & Romana gratia fruieris, & Provinciis iura transmittis.* Triticeas quidem copias præfectura Prætoriana procurat; sed non miror laus est dispensationem probabilem facere, quam frumenta colligere. Sic Ceres dicitur frumenta inuenisse, Pan primus fruges coxisse perhibetur. Præfectus iste iudicabat inter pistores. l. 12. C. Theodos. de pistoribus, & inter nautas. l. 1. C. Theodos. de his, qui vend. ætat. imp. inter mensores. l. mensores, D. de excusatione, & negotiatores frumenti. l. fin. D. quod cum eo, qui in aliena potest. Æbutius igitur eques nobilis potuit quidem vel annonæ præfecturam obire, quæ antea non erat Magistratus. l. 2. §. & hæc omnia. D. de orig. iur. vel, quod plus vero arderet Curaturam campi alicuius Prouinciæ.

Cæterum nobilis præfectura, quæ Præfidentem, aut Præpositum publicum addiceret ad id muneris, ut in mediis Solis ardoribus insisteret messoribus alligantibus manipulos, & vrgeret ad opus ad publicas segetes secandas, nulla fuit; nec hæc functio alicuius potuit fastigium dignitatis

l. 12. C.
Theod.
l. 1. C.
Eodem.
l. mensores.
D. excusa-
tur.
l. fin. D.
quod cum.
eo l. 2. §. &
hæc omnia.
D. de orig.
71.

dignitatis sortiri; sed quisque agricola suis in ar-
uis messorum inducebat, & post ex tributis & pen-
sationibus horrea publica implebantur. Sic in
Occidente erat curator horreorum Galbiano-
rum. de quo illa inscriptio apud Pancirolam de noti-
tia Imper. Occid. cad. 17. *Num. Dom. August. sa-
crum fortuna conservatrici horreorum Galbiano-
rum. M. Lorinus Fortunatus Magister S. P. DD.*
id est, *sua pecunia dedicavit.* Alius etiam Comes
horreorum dictus horreis frumentariis praeerat.
L. vnica de Pift. C. de pistoribus. Fuit etiam in Africa
Praefectus annonae creatus, qui frumenti illic col-
ligendi, & Romam transmittendi curam habe-
ret, de quo Lampridius in Commodio, & Sym-
machus lib. 1. ad Theodosium epistol. 17. *Oro
perennitati tuae salubre praesidium, ut indices Afri-
canos, & notarium, cui aeternitas vestra mandavit
frumentarios commeatus, seniores scripta stimu-
lent.* Quin & in pluribus Prouinciis Curatores
& Magistri delecti ad transmittenda frumenta-
ria tributa, quorum summa Praefecti Praetorio
dignitas ius habebat. Iuxta quod Traianus pro-
uiderat, ut septem annos canon frumentarius
semper Romae esset. Lampridius in Heliogabalo.
Et Siculi decimam tritici, quae erat DCCC. millium
modiorum, pensabant. Cicero in 8. act. in Ver-
rem: *Et Aegyptij quintam omnium fructuum.*
Oforius lib. 1. cap. 8. Equidem apud Feuarden-
tium est ἀγρονομός: id est, qui curam habet agri;
ex quo ἀγρονομία apud Aristotelem 7. Politico-
rum, & apud Iosephum est ἀγρονομία. Id autem
muneris non censeo esse super messorum curam,
ut vrgeantur ad laborem; ut agri facti tecti
conseruentur, ut limes cuiusque custodiatur: nec
id officij adeo dignitatis censeam, ut viro ditissi-
mo Manasse peculiare credam.

Nec vrget verbum ἐπιγασθαι, quod praesse est,
ut publicam praefecturam credas: quippe ad rem
nostram idem verbum inuenio Ruth 2. in famu-
lo quodam Booz, qui constitutus erat supra mes-
sores vers. 5. *ἔμπρῳ βοός τῳ παῖδα πρὸ αὐτῶ τῷ
ἐφίγου πρὸ τῶν θριζόντων.* Dixit Booz iuueni, qui
messoribus praeerat. Et iuxta Vatablum: *Dixit
Booz famulo suo, qui constitutus erat supra messo-
res.* Et statim vers. 6. *ἔμπρῳ τῷ παῖδα πρὸ τῶν
ἐφίγου πρὸ τῶν θριζόντων.* Et respondit famulus il-
le qui constitutus erat super messorum. Ex quo lo-
ci perspicue elucet, quid Manasses muneris obi-
ret, cum instate dicitur super alligantes mani-
pulos in agro, nempe, ut Vatablus ait, vrge-
bat opus, incitabatque messorum, qui colliga-
bant manipulos; non quia praefecturam obiret,
curamve publicam in messem. Hinc data opera,
Vulgata transtulit instabat: imò & Regia & Va-
tabli; non verò praeerat: quod mihi plurimi mo-
menti est, ut suadeat, non vllam designari prae-
sidentiam: praecipue quia instare incumbere signi-
ficat, dum ipsi respondet verbum ἐπίστυμι: vnde
illud Virg. Aeneid. 1.

Per medios instans operi, regnisque futuris.

In tempore autem messis quisque agricola di-
ues & opimus, messorum ad segetes legendas con-
ducit, ipseque inhians foenori, & lucro, adigit
& laceffit operatores, totamque lucem ruri agit,
omnino constipatus familia; prandet in agro, nec
tantillum à messorum fascibus secedit. Vnde ap-
positè agricola dicitur, messorum in arua indu-
cere. Georg. 1.

*Saepe ego, cum flauis messorum induceret aruis
Agricola, & fragili iam stringeret bordea culmo.*
Zerda in Iudith. Tom. I.

Omnia ventorum concurrere praelia vidi.

Hinc Manasses diues opum, qui, ut Graecus tex-
tus ait, coniugi relinquit aurum & argentum, ser-
uos & ancillas: de Agricola autem cecinit Vates
Georg. 2.

*At secunda quies & nescia fallere vita,
Diues opum variarum, &c.*

Et Phocylides apud Stobaeum, agrum esse ait
Amaltheae cornu. Et Xenophon. in oecon. au-
gmentum domus, de quo plura Philemon, & Mu-
sonius apud Stobaeum, & alij.

Super alligantes manipulos in agro, Hebraice 73.
אלמ Alam: licet scribat Sanctes-Pagninus, pag.
quod secundum diuersas formas multa signifi-
cat: tamen proprie, & iuxta radicem colligare est,
ex quo ceteri significatus corriuantur. Vnde
Oleaster in c. 38. Genes. *Si quis recte expendat* (in-
quit) *videbit significare proprie ligare, & si obmutef-
cere, ideò est, quod mutus appareat lingua ligatus.*
Inde אלמנח almanah, id est, vidua, quod vi-
deatur habere ligatum os, ut non audeat loqui. Sic,
ille. Ex quo proprie אלמ Aluma, manipulus,
quasi colligatio: de quo Genes. 37. & Psalm. 126. Gen. 37.
vers. ult. Sic quasi repetitam censeo vocem alliga-
re manipulum, quasi si diceret alligare alligationem:
ex quo in versione Vatabli ex Graeco, non est
alligantes, sed legentes: Cum in agro instaret mani-
pulos legentibus. Attamen in Regia Complutensi Compl.
est sicut in Vulgata: *Super alligantes manipulos,*
& passim alligare manipulos: lege Plinium libr. Plin.
18. cap. 28. *Iustum est una opera iugerum in die
desecari, alligarique manipulis tria millia ducenta.*
Rupert. lib. 8. in Genes. c. 22. *Quid manipuli fra-
trum adorantes manipulum Ioseph? Lectiones utique Gen. 37.
sunt legis & Prophetarum, quas Iudaei legentes, quasi
manipulos colligunt, & ligant. Sic Genes. 37. Putabam
nos ligare manipulos in agro.*

Sed cur tam seria temporis descriptione mors
Manasses enuntiatur, adeo ut bis repetatur mor-
tuus? Supra enim: *Qui mortuus est in diebus Mes-
sis hordeaceae:* Et statim: *Et mortuus est.* Mira fu-
nesti casus enuntiatio! Singulis quoque verbis
mortis falx latitat: nec aliud de Manasse esset,ur,
nisi replicatis vocibus, mortuus est. Censerem, quia
feralis nimium Parca dira forfex, dum fila disse-
cuit, tempore, quo vel annus ipse viridi pompa
cunabula reperiti sumebat exordij. Heu dolor
iogens! Inter segetes aetatem latuitas in mense
nouorum, quo aget turgit in spicam, genereque
redeunte, è mortis puluere floridam assurgit in
vitam: moritur Manasses, dum mundi natalis
dies tellurem rediuiuis partibus hilarat. Hinc Plin.
dolet Plin. lib. 7. quod Antipater Sidonius Poë-
ta, omnibus annis, vno die natali, aestuante febre
vrebatur, & tandem in senecta, illa die occubuit.
Vnde si quotquot interiere in ipso natali die re-
deuntibus annis, Historiographum calamum ille-
uerunt, ut mortem pangerent, ideo funestam,
quia natalitio redeunte, apud Plutarchum in
Camillo, Attalus Rex. Iulius Caesar apud Sabel-
licum lib. 9. cap. 4. Carolus Magnus apud Crantz. Sabell.
lib. 2. Saxon. cap. 20. Augustus Octavius apud Crantz.
Alexandrum lib. 4. cap. 20. & Magnus meus Gre-
gorius apud Ioannem Diaconum: quid mirum, Greg.
quod sacer Historiographus mortem pangat flebi-
li calamo viri Iudithae, qui in diebus messis hor-
deaceae, vernaque luce, dum ipsis vitae incumbit
alimoniis, decedit? Praecipue, nam ver, ut ait Galen.
suauissimum, & minimè mortiferum est. Vnde &
in Rachelis obitu id ipsum adnotatur Genes. 35. Gen. 35.

Hier. *Venit verno tempore ad terram, quæ ducit Ephra-
tam. & statim: Mortua est ergo Rachel. Ex quo
S. Hieronymus in quæst. Hebraic. Porro vernum
tempus significat, cum in flore cuncta rumpuntur, &
anni tempus electum est. Simul ab æstu mortem
legentis spicas inuenio in Nicone pauperula,
quæ spicas legens ab æstu interiit apud Philip-
pum in Græcis Epigram. Sic & Maugotus Mau-
bertus ab æstu occubuit apud Fulgosium libr. 9.
c. 12. & Tales Milesius apud Laërtium lib. 1. c. 10.*

Phil. *Sed illud videtur obistere, quia in primo vere
non sic Solis orbita adurit, nec nimius æstus fer-
uet in mense Nisan. Non licenim, ut aliàs ex
Abulensi diximus, tunc temporis accedebat Sol
ad Zenith Iudæorum. Vnde cœlestis canis, sub
quo Sol telluris intima torret, æstifer dicitur. Vir-
gilius 2. Georg.*

Virgil. *Hac ubi hiulca siti findit Canis æstifer arua.
Ipseque æstus pro acerrimo & meridiano Sole
accipitur. Varro lib. 2. cap. 2. Circiter meridianos
æstus, dum deferuescant sub umbriferas rupes, & ar-
bores patulas subiiciunt, quoad refrigerato aere ves-
pertino rursus pascant ad Solis occasum. Et Geopo-
nicon: Ad umbram ducantur, cum Sol est acutissi-
mus: quæ accinunt illi Virgiliano Georgic. 3.*

Varro. *Æstibus & mediis umbram exquirere vallem
Si igitur in mense nouorum, ubi leuis aura flo-
rida tempe pererrat, perflatque per sata suauis
Fauonius alâ, decessit Manasses, ut statuimus; quæ
mortis causam æstui irrogat sacer textus: Et
venit æstus super caput eius? Sed id facile dilues:
tamen si etenim æstus ille, ardor ei acutus à Sole
censeatur, qui caput ignito telo adussit; non id
nouum in dimidio mense Nisan, qui apud nos
Martius est, cum soleat flammeis æstibus conflag-
rare, & præcipue capita ardoris æstu plectere;
vnde dicterium est apud nos, Sol de Marco. Cer-
tè licet lis sit non modica, quo mense mundi
genesis erupit: attamen nobilior, & numero-
rior Patrum & literatorum chorus mense Nisan,
vernoque æquinoctio calculum fert. Dabo loca,
ut amceneris. Theodoretus quæst. 62. in Exod.
Cyrillus Hierosolym. catechesi 14. Nizetas apud
Nazianz. orat. 2. in Pascha. Elias Creten. Exposit.
in Apologet. Basiliius hom. 1. Hexemer. Ambros.
ibi lib. 1. cap. 4. August. quæst. 55. Ex nouo Te-
stamento. Irenæus libr. 5. aduersus Valent. Gau-
denti tract. 1. in Exod. Damascenus lib. 2. de fi-
de Orthod. cap. 7. Iunilius in Hexameron. Stra-
bus & Rabanus in Exodum cap. 12. Apponius in
lib. Cant. lib. 4. Albinus de diuinis officiis Ru-
pertus ibi lib. 7. cap. 5. Hugo in postillis. Beda
lib. de temporis ratione c. 4. Et ex exoticis & pro-
fanis Virgilius 2. Georg. Plinius lib. 16. cap. 25.
Iunius lib. 3. animaduers. c. 8. Et tamen meridia-
nus æstus designatur, dum Deus deambulans ad
auram post meridiem describitur Genes. 3. ubi
Theodotio apud Hieronymum de quæst. He-
braic. Ut meridiano calore transacto, refrigerium au-
re spirantis ostenderet. August. lib. 11. de Genesi ad
literam cap. 33. ambulationem Dei ad auram
tropicam censer; cum deambulatio ad Zephy-
rum calorem in deambulante præsignet. Cete-
rum putauere nonnulli Deum in forma assum-
pta humanæ creaturæ leuem auram captauisse
per hortum. Hilarius 12. de Trinitat. Abulens.
Genes. 3. qui ex Isidoro 3. Etymolog. ait: Inter
meridianum occidentalem sunt duo venti, sed unus
eorum, qui occidentali collateralis est, refrigeratius
est, & suauis, ad quem ventum Deus ambulabat*

quia videbatur venire de illa parte, de qua ille ventus
flarat, qui est post meridiem.

Sanè Matth. 21. ficulneam arefecit Dominus; 37.
& tamen Marc. 11. dicitur: non erat tempus fi-
corum; utpote quia in fine Martij. Attamen pen-
do tibi pulchrum Abulensis locum tom. 5. in
Matthæum dict. c. 21. q. 111. sic fatetur: Licet non-
dum esset tempus ficorum; tamē erat ita propinquum,
quod ita qui non cogitaret, poterat verisimiliter du-
bitare, an esset ficus in ficulnea. Sed dicet aliquis
quod non potest stare, quia hoc erat circa finem
Martij. Et statim respondet: Non tenet ratio ex
regione nostra, quæ est frigida, & in quinto clima-
te constituta; cum terra Chanaan, in qua Christus
erat, sit valde calida; utpote in tertio climate, pro
magna parte constituta, & in illa regione sunt fru-
ctus multum temporanei. Et ita in fine Martij,
aut in principio Aprilis possunt illi habere fru-
ctus, quod nos habeamus in principio Iulij. Ex quo
iam videas à Solis æstu feriri posse Manassen
meridiano in puluere hordeorum manipulis in-
tentum.

Cæterum verba hæc: Venit æstus super caput 38.
eius, de æstuate febre intelligenda, qua viri ca-
put subito conflagrauit ardore. Nam Vallesius Valef.
de sacra Philosophia cap. 46. censuit apoplexia,
seu pleuritide occubuisse. Et quidem eodem fer-
me tempore simili morbo decessisse lego Con-
radum Lycostenem, & Carolum Magnum Re-
gem Bauariæ apud Sigonium lib. 5. Regni Itali-
ci, & Carolum VIII. Regem Galliarum apud Ritium
lib. 3. Reg. Francorum; & Guicciarium lib. 3. Hi-
storiæ. Attamen si hæc semita ineunda est, non
apoplexiam, sed paralyfin dicerem, si proprietati
inuigilas. Moueor, quia peculiaris corporis pars
ab æstu tacta describitur, & tamen si vulgari voce
misceatur paralyfis cum apoplexia, discrimen ta-
men vidit Trallianus lib. 10. cap. 2. & Latinè lib. Trall.
1. cap. 16. audi: Resolutionis vitium, quod Græci
parefin, & paralyfin nominare consueuerunt, nihil
aliud est, quam sensus & motus priuatio. Differt
autem ab apoplexia, quod ipsa quidem totus corpo-
ris sensus, & motus sit ablatio, cum principis ani-
mæ functionum noxa, & quodammodo mors accidit:
resolutio autem est, qua dimidia pars corporis, vel
vna emoritur, vel etiam particula quadam morbosa
obstructa; ita ut vel cerebrum, vel spinalis medulla
ab affectu sit immunis. Ex quo paralyfis proprie
in caput telum iacit; & statim dementat. Sic
Tertull. lib. 3. de anima: Opimitas sapientiam im-
pedit, exilitas expedit, paralyfis mentem prodigit,
Phibifis seruat. Idem.

Ecce in tempore messis Manasses occubuit. 39.
Donec ad Ethicos & morales sensus me videris;
rimare singula Scripturæ sanctæ momenta ver-
borum, Messis casus, & hordei fuit & capitis:
hoc ab æstu cecidit, illud à falce. Messis parabola
veritas fuit in Manasse. In messe interiit, ut
cadaueris emblemata veritatem sortiretur. Mor-
tuus enim in sacris, aceruo tritici manipulo ve
comparatur. Mors cum falce, vita spica, calamus-
que leuis. Iob. 5. v. 26. Ingredieris in abundantia se-
pulchrum; sicut inferitur aceruus tritici in tempore
suo. Vbi Septuaginta: Tanquam frumentum matu-
rum, quod in tempore messuerunt. Tigurina: Quem-
admodum frugum aceruus increscit. Vatablus: Tigur.
Sicut succiditur aceruus, aut messis in tempo-
re suo. Censet Pineda ibidem non sibi versio-
nes has concinere. Vox Hebræa est גרד גרד
Gardis. Vocem vulgarem amplexatur, quasi significet
abscondi

Theod.
Cyrill.
Hieros.
Nicer.
Naz.
Elias Cret.
Basil.
Ambr.
Aug.
Iren.
Gaud.
Dam.
Iunil.
Strab.
Raban.
Apon.
Albin.
Rup.
Hugo.
Beda.
Virg.
plin.
Iunius.
Gen. 3.
Theod.
August.
Hier.
Hilar.
Abul.
Isid.

Sept.
Iob. 5.
Vatabl.
Pineda.

*abscondi, ut sensus sit: Quod cadaver umbris, se-
risque inseritur, & absconditur sepulchri, quasi
aceruus in horreo. Sed non acquiesco. Censeo
rei frumentariæ negotium ad cadaver aduocari:
quod mira concinnitate omnium versionum
nexus exhibet. Assurgit spica suffulta calamo,
suaque superbit vbertatis pompa, falx iugular, ra-
stra tritorant, excussaque grana sarculi iniuria in
aceruum erectum glomerantur. Succiditur ergo
ascendit, increfcit, & tandem horreo sepelitur.
Vide mortale vita functi paradigma. Excreuerat
à primis crepudiis infans in iuuenem, faciem la-
nugo vestiebat, erexerat supercilium: mors demet-
tit, triturat vsque ad puluerem, imisque fossis
abscondit. Vnde eandem versionum consonan-
tiam inuenies in illud Dauidicum Psalm. 101. *Ne
reuoces me in dimidio dierum meorum.* Hieronym.
Ne rapias me. Chaldaic. *Ne tollas.* Hebraic. *Ne
ascendere facias me.* Et alij apud Lorinum: *Ne
succidas, Ne tollas, Ne eleuet, Ne destruas me.* Et
ut magis messis, & acerui phrasi arrideas, do aliud
Iob. 21. vers. 32. *Ipsè ad sepulchrum ducetur, & in
congerie mortuorum vigilabit.* Pagninus expendit:
*Fistinabit aggregari ad sepulchra, quemadmodum
aceruus frugum, quem aggregant in tempore suo.* Vn-
de iam non demiror vocem manipuli ad cadaver
translatam, cum manipulus non solum colliga-
tionem, sed congregationem significet. Sic Psalm.
58. v. 2. *Num verè 𐤇𐤋𐤁𐤀 Aliam, id est, congregatio
iustitiam loquimini.* Ex quo illud Romuli apud
Ouid. 3. Fastorum, qui vexillum constituit ma-
nipulum hastâ appensum: & canit vates.*

Pertica suspensos portabat longa maniplos.

Nouiter acciperem pro salubri specimine mor-
tis, ne victrix cohors à blandienti victoria su-
perbiret; sed quæ à manipulo accepit nomen, ac-
cipiat & documenta pereuntis vitæ, quæ mortis
cuspide succiditur, aceruoque & congregationi
cadaverum facile aggeritur.

Hinc funus pro cadaver inuenio. Sidonius
Appollin. carm. 16.

*Seu mage funeribus mentem distractus humanis,
Liuida defuncti si pauperis ossa virescant,
Infastiditum fers ipse ad busta cadaver.*

Vbi literatus Sabaro explicat funeribus, id est, ca-
daveribus, & illustrat ex Aureolo Victorino in
Clodio Albino. Ego subiicio Cassiodorum lib.
3. variat. epist. 16. *Et ideò artistus peritiam delectati,
quam in excavandis atque ornandis marmoribus di-
ligenter exerceas, presenti auctoritate concedimus, ut
te rationabiliter ordinante dispensetur arca, qua in
Rauennati vrbe ad recondenda funera distrahuntur,
quarum beneficio cadavera in supernis humata sunt
lugenium non parua consolatio.* Ut quid rogo fu-
nus cadaver est? Funus à funalibus, quæ incensa
ferebantur, deriuari solet. Ego magis ad stipulor
derivationi à φῦρος, & Ionicè φῶρος, id est, cædes,
vel clades; clades autem multorum est, non vnus
mors, & propriè calamitas ἀπὸ τοῦ κλάδης, id est, à
ramo; quasi furculorum detritio, & calamorum
calamitas, & stratarum arborum strages; quod &
ad segetum messem potest transferri. Ut tandem
cadaver sit, quasi multarum aristarum clades, ca-
lamitas, strages, cumulus, aceruus, & manipulus.
Vnde Apocalyp. 14. vers. 14. *Mitte falcem tuam
& mete, quia venit hora, ut metatur, quoniam aruit
messis terræ.* Et Ioëlis 3. *Mittite falces, quoniam
maturauit messis.*

Zerda in Iudith. Tom. I.

*In Bethulia ciuitate sua, & sepultus est
illic cum patribus suis.*

DEFICIT, & superfluit Græca translatio: 41.
deficit quia ibi non est vox Bethulia; su-
perfluit in multis. Audi: ἡ ἐθαπῶν αὐτὸν
μῖσα τῶν πατέρων αὐτῆς ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ ἀνιμίσσον
δωδαίμυ & βαλαμῶ: id est, ut transtulit Regia: *Et
sepelierunt eum cum patribus suis in agro, qui est
inter Dothaim & Balamo.* Ex quo nescio, quo-
modò transtulerit Vatablus: *Vnde in vrbe Be-
thulia mortuus est, atque inter maiores suos sepultus
in agro, qui interiacet Dothaim & Balamo.* De
Bethulia hæc habet Christian. Andrichomius
Delphus in tribu Zabulon numero 19. ex Bro-
chard. iti. 4. & 5. Breit. ibi. Fret. p. 9. sal. 9. cap. 9.
*Bethulia Galilea inclita vrbs est sita inter mon-
tana, in pulchro, munito, & alto monte fontibus
abundante, qui per totam ferme cernitur Galileam:
distat autem à Dothaim versus meridiem millia-
rio uno; à Belma, seu Belina contra orientem, paulò
plus milliario; ab vrbe Tiberiade versus Eorum;
duobus; à castro verò Magdalo contra Africum,
tribus milliariis.* Et statim addit ex Benedicto
in Iudith. 6. *Extat etiam nunc in monte hoc quod-
dam castellum, & multa pulchra adificia, pluri-
maque urbis ruina, sicut etiam in campo versus Do-
thaim castrorum Holofernis vestigia quadam adhuc
restare scribuntur.* De hac etiam vrbe Suidas, &
Zonaras tom. 1. Græcè apud Complutensem
est Βεθὺλᾶ alibi Βετυλᾶ, apud Suidam Βετυλᾶια.
Semper autem distinctam credas à Bethleæa,
quæ vicus est Gazensium, vbi Pantheon in ci-
uitatis arce locatum, estque in tribu Simeonis,
de qua Historia Tripartita 6. cap. 28. Alia est
etiam Bethul, & Bethulama apud Hierony-
mum. Bathul & Bathuel, de qua Iosue 19.
1. Paralipomenon 4. Plectit eruditè Lutherum
Serar. cap. 6. quæstiunc. 1. blatterantem Bethu-
liam urbem esse, quæ nusquam nota sit. Vapu-
let hæreticus, cum tot Terræ sanctæ mensorum
testimonia confirmant. Bethuliam Lutherus vir-
ginem interpretandam autumat; sed Dei exfors
homo vocem Dei addere non ausus, ne audi-
ret: nam *Virgo Dei* interpretatur Richardus à
Sancto Laurentio de laudibus Virg. lib. 11. fol.
666. *Ipsa ciuitas Bethulia, qua interpretatur Vir-
go Domini, vel castra Domini, vel domus parturiens
Dominum.* Apud nostrum Bedam in lib. de He-
braicorum nominum interpr. non Bethulia, sed
Bethula effertur: ait: *Bethulia virgo, vel casta,
sue domus dolens ei, vel domus parturiens eum.*
Aliud est Betulla, de qua Plinius libr. 25. cap. 8.
Græcè σμῖς, scilicet arbor virgis aptissima, ex
qua Magistratum fasces. Sanè apud nostrum
Laureum in Allegoriis verbo *Bethulia*, lego,
non *Virgo Domini*, sed *Virga Domini*: forsan vel
lapsus fuit typographi; vel magnus ille vir à
Betulla virgis apta transtulit.

Statim tamen plicatur nodus: *Manasses mor-
tuus est in Bethulia ciuitate sua.* Quomodò perhi-
betur Bethulia ciuitas viri contribulis Iudi-
thæ, quæ Rubenica erat ex nostra sententia, & ex
aliorum, ex tribus Simeonis: Bethulia autem, ut
diximus, pertinet ad tribum Zabulon? Sed fa-
cilis enodatio est sicut illa Paralip. cap. 8. Quo-
modò Bara & Sama dicantur principes cog-
nationum habitantium in Aialon, cum Aialon sit

K k 3 in

Iosue 19.

Abul.

Iosue. 15.

Iudic. 1.

Seraf.

Villalp.

Abul.

Ioseph.

41.

Adric.

Hier.

Adric.

Broch.

Breit.

L. 12. tabul.

L. 12. C. de

Rel.

Rab.

Goth.

Man.

Philip.

Camer.

Sera.

Plut.

Brison.

Ofuald.

Cicero.

Forc.

Abul.

L. 9. de Rel.

I. C.

paul.

in forte Dan. Iosue 19. & illi essent in forte Benjamin. Attamen solues, si sciueris, quod viri vnus tribus frequenter in forte alterius habitabant, vt docet Abulensis 1. Paralip. 8. quæst. 4. & probat ex viris Iuda, qui habitauerunt in Hierusalem, Iosue 15. Iudicum 1. cum tamen ad sortem Benjamin pertineat Hierusalem. Iosue 18. Verum non mediocris lis est, cuius tribus Hierusalem fuerit? Alij enim ad Benjamin iâ spectare censent; alij ad Iudæam: adi Serarium Iudicum 1. quæst. 1. part. Villalpandum lib. 1. apparatus vrbis cap. 13. & seqq. Abulensem ibi quæst. 25. Ioseph. lib. 5. cap. 2.

Sepultus est illic cum patribus suis. Iam dixi supra, ex Græca translatione sic legi: *Sepelierunt eum cum patribus suis in agro, qui est inter Dothaim & Belamon.* De Dothaim hæc accipe ex Adricomio in tribu Zabulon num. 40. *Oppidum est vine- tis, oliuetis, & ficetis valde amœnum, quod à monte Bethuliae milliario vno in terra campestri positum, vtrinque montibus non multum altis cingitur. Ager eius, qui idem cum oppido nomen sortitur, fontibus irriguus est, alendisque pecoribus aptissimus vbi Ioseph fratres suos pascentes inuenit.* Vide Hieronymum in locis Hebraicis litera D. *Belamon* accipio pro *Belma*, seu *Helma*, seu *Abelina*, de qua Broch. itinere 5. & Breit ibi. Adricom. sup. n. 15. *Est villa quondam grandis, in alto & firmo loco sita; testantur etiam nunc multa marmorea colum- nae, & magna ruina eam fuisse olim gloriosam. Hanc Holofernes contra Bethuliam ducens exercitum tran- sivit.* Igitur in agro inter hoc duplex oppidum sito, sepultus est Manasses. Mos antiquus sepe- liendi in agro, campum dat calamo, sed pressè agam. Increbuit humandis corporibus pro lo- co fundus, seu ager, imò in vrbe sepelire vetitum fuit. Sic cautum lege 12. Tabularum: *In vrbe ne sepelito, neue vrito.* Et in lege 12. C. de Religiosis, de quo Rabard. ad leges 12. tab. cap. 15. Got. in notis Manut. de legib. Romanis: vbi, vt vides, etiam busta inhihebantur: nam cadauera com- burri mos fuit. Adi Phil. Camerar. 1. opusc. succif. 3. ex quo Seruius in 3. Aeneid. ait. *Lucus nunquam à Virgilio ponitur sine Religione; quia ibi habitant lares viales, anima heroum, & piorum.* Ecce Religio- nis occasio apud Ethnicos in lucis, & fundis à cadauerum humatione: nam plurimum animas in heroas & genios mutari cepebant, Plutarchus lib. de oraculorum defectu fol. 265. Ex quo non totus fundus Religiosus erat, sed pars; in qua corpus humatū; putusque dicebatur ager, etiam si sepulchro adhereret, Brisonius 2. antiq. cap. 15. Necesseque erat, vt in os mortui gleba iniecta esset, vt Religiosus initiaretur, Ofualdus ad do- nellum lib. 4. cap. 1. litera I. ex Cicerone 2. de le- gib. Forcatulo dialogo 1. num. 5. Ex quo refel- leres Abulens. Genes. 23. vbi sic fatur: *Quando in aliquo fundo aliquis mortuus sepultus est, non solum locus sepulchri, strictè accipiendo locum, sacer est; sed etiam totus fundus.* Bis displiceret: nam & sacrum à cadauere humata vocat, cum tamen solum Re- ligiosus fieret ab humatione. l. 9. in princip. de Religiosis, & sumptibus funerum. Imò nec fan- ctus fundus, in quo cadauer: cum Plutarchus in quæst. Rom. 36. neget portas ciuitatis esse fan- ctas, eo quod cadauera per eas euehantur. Sic di- cebat Paulus Iurisc. *Corpus in ciuitatem infer- ri non licet, ne fursentur sacra.* Verum neuti- quam labitur Abul. Nam & res sacræ Religiosæ sunt. Sic & 8. Aeneid. *Lucus Religione sacer.* l. 2.

6. 19. *ne quid in loco publico.* Sed vt Hugo Do- nell. lib. 4. comm. cap. 1. scribit: Quia plus reli- gionis ob consecrationem, à præstantiore no- men speciales sortitæ sunt, id est, ab humatione & sepultura. Nec tibi etiam displiceat; in eo quod totum fundum sacrum appellet ab vnus cadaueris humatione, cum tamen solum locus, quod vel totum corpus, vel saltem caput illatum, religiosus appareat. l. 44. de Religiosis. Sed hæc non ex tripode sunt, cum omnis lucus sacer dice- retur ab vno sepulchro; ex quo cecinit 3. Aeneid.

Vates:

*Ante urbem in luco falsi Simoentis ad undam, Virg.
Libabat cineri Andromache, manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum.*

Ripas etiam consecratas ex humatione lego in Pind. Pindaro Odyf. 1. Olymp. Philostrato in Heroicis, Valerio 5. Argonaut. & aliis apud Cerdens. 6. Aeneidos.

Attamen ager, seu spelunca effossa, antequam corpus inferretur, nondum sacra, religiosave cen- sita. Ex quo emptionem Abrahami ad Ephron non accusabis Genes. 23. *Dabo pecuniam pro agro, suscipe eam, & sic sepeliā mortuum meum in agro.* Vt à noxa excuses, Lyrani acumine non eges. Censuit ille; non dixisse Abrahamum, vt Lyrani vendat speluncam duplicem, sed vt det, quia non intendebat emere sepulturam: attamen dum sta- tim appendit pecuniam, quam Ephron. postula- bat, euanesceit Lyrani arguties. Fœlicius Lippom. Lippi. *Et si Ephron intenderat vendere memorias mortuo- rum, iusque sepeliendi; Abraham tamen non hac in- tendebat, sed tantum agrum emere, in quo postea mortuum suum inferret. Imò responderi potest, tam emptionem, quam venditionem iustas, & licitas exi- tisse: non enim quod sciatur, in agro illo, vel spelunca erant adhuc tumultata defunctorum cadauera, quod perinde licet emere, ac si quis fundum emas, vt in eo postea Ecclesiam construat.*

Ecce tibi spelunca duplex ab Abrahamo em- pta: anne vt simul cum vxore conderet sibi se- pulchrum? Sanè sic communis sententia fert. At- tamen Ioann. Belet in libr. de offic. Ecclesiasti- cis: *Ideo (inquit) spelunca duplex erat, quia in duas partes diuisa, scilicet vna pro corpore, & alia pro cruribus, & erant istæ duæ partes subordinate, scili- cet vna sub alia, non directè, ita quod cadauera sepe- liebantur sedentia, tanquam in cathedra.* Sedilia igitur quondam polyandria fuere: ex quo aliqua mihi lux ad Zachariæ cantum: *Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent.* Obserua, quod animaduertit Ambrosius, cur in agro se- pulchrum quæsiuit Abraham? *Quia nondum (in- quit) erant huiusmodi Dei templa, in quibus fide- lium in Domino reliquia conderentur.* Ex quo iam humationi apud Ecclesiam locus sacer est: nempe templum, seu templi fotes, de quo, & non de agro intelligas Gregorium nostrum in Regeſto libr. 7. epistol. 55. *Quæſta nobis est Nercida clarissima foemina, quod ab ea centum solidos pro filia sua se- pulchra fraternitas vestra non erubescat exigere, at- que ei super doloris gemitum, maiorem dispendij studeat inferre molestiam. Quod quia graue est, & procul nimis est à Sacerdotis officio, pretium do- tera concessa putredini querere, ab hac se patra- tione fraternitas vestra abstineat; maxime quia & hortulanum quendam, de quo seipsam asserit fi- liam suscepisse, Ecclesia vestra non in parua quan- titate munificum memorat extitisse. Vbi non ab hortulano sepulchri locum censeas impartitum, sed*

Virg. l. 12.

ne quid,

Hugo.

Donell.

L. 44. de Res

lig.

Valer.

Cerd.

42.

43.

Ioan. 2. 1.

Belch.

Luc. 1.

Ambr.

Greg.

sed potius à Sacerdote in Ecclesia, cui hortulanus ille munificè opitulabatur. Attamen adhuc post Ecclesiæ cunabula sepulchra sub rupibus, & montium hiatibus inuenio, quorum vestigia vidi, in sancto Sancti Æmiliani monte, vbi sacer ille vir Hispanorum columen, & inter agmina alter Iacobus, ense, quoque acer degebat; cuius ob cultum primores, & optimates sepulchra iuxta sancti viri speluncam condidit. Et quidem plura suppetunt similis humationis sub montibus apud Ethnicos monumenta. Ex quo Alexander lib.3. cap.2. Ægyptiorum reges perhibet suas extraxisse pyramides, seu factitios montes: & vt Guagninus in descriptione Lithuaniz scribit: *In vicinis montibus Kiovia cauerne subterranea visuntur, in quibus Russie virorum durant cadavera.* Nec id mirum, cum Gentes dissimilia sibi sepulchrorum loca pararent. In paludibus apud Arrianum lib.7. in columnis apud Alexandrum ab Alexand. lib.3. cap.2. in fimo & sterquilino apud Strabonem lib.6. In lapidum acervo apud Diodorum Sicul. lib.3. in arboribus apud Olaus lib.16. cap.37. in cella vinaria apud Iouium lib.26. in cœnaculo apud Reinoldum lib.5. de bello Moscouiz: in insulis apud Saxonem lib.12. in niue & glacie apud Alexandrum lib.3. cap.2.

Sepulcrum est illic cum patribus suis. Phrasis communis scripturæ est: *Appositus cum patribus suis:* quasi superadditus, licet vocem illam aliter acceptam viderim apud Cassiodorum libr.4. variar. epist.14. *Si quis in sua nostra agresti spiritu respinatus abiecerit, casus eius appositus titulis fisci nostri iuribus vendicabit.* Sanè dedecus erat, & probum non sepeliri cum patribus. Hinc Prophetæ pœna 2. Reg.13. quod non sepeliretur in sepulchro Patrum suorum. Eandem inuenio apud Suetonium, August. Cæsarem intulisse filiz & nepti: & apud Alexandrum ab Alexand. lib.6. cap.14. Græcis lex inerat, vt qui patrimonium prodegerat, sepulchro patrio non humaretur. Ex quo apud iuris peritos familiaria, & hæreditaria sepulchra l.5. de Religiosis: & in hæreditariis libebat sepeliri hæredibus, quantumvis minima parte institutis, imò etiam hæreditas ablata vt indigno leg.33. de Religiosis.

VERS 4. Erat autem Iudith relicta eius vidua, iam annis tribus & mensibus sex.

Quo mense obtigerit Heroine facinus.

I. Iudithæ panegyrim sacer historiographus tenuit omnium virtutum adscitis præconiis, quæ in sancta fœmina, æmula certatione illuxerunt. Rhetorem agit in laudatoria à pulchritudine, à diuitijs, ab honestate, à secessu, à Religione, ab his tandem, quæ diuisa beatos efficiunt. Huc transcribere, quæ in nostra panegyri è Patrum penu compegimus fœminæ sacre laudatores. Ne tædeat lata pagina, recognosce.

II. Errat autem Iudith relicta eius vidua. Mira elocutio! quasi si post viri funus, post elisum sub lapide corpus, post triturratum puluerem, adhuc coniux viri peculium sit, sub eius potestate, & manu, vidua eius perhibetur. Vide me in morallibus Græca translatio: *Καὶ ἐν τῷδε ἐστὶ τὸ οὐκ ἔχοντος χυρῆυσσα ἐπὶ τῇδε, ἢ μὴντας τίσεσθαι.* Ex quo Vatablus: *Perrò Iudith domi sua vidua vixerat tres annos & menses quatuor.* Regia similiter tran-

stulit: *Et erat Iudith in domo sua vidua annis tribus, & mensibus quatuor.* Recensetur tempus, Vatabl. quo vixerat viduata viro, ex quo non modica Regia. lux est computationi mensis, quo facinus hoc grande perpetratum est. Itaque Manasses obiit in hordeacea messe, quam supra statuiamus in mense Nisan apud Palæstinos contingere. Ex quo, si semel id ratum sit, & non computentur à die in diem integri sex menses, sed mensis, in quo obiit Manasses, & ille, in quo Iuditha egressa fuit à Bethulia ad numerum sex mensium atineant, facinoris huius, & ostenti mensis est Augustus, apud Hebræos Elul, vt apparet in lib. Machabæorum, in quo muri Hierusalem completi à Nehemia anno trigesimo secundo Artaxerxis, & ab Esdra 2. Esd.6. Foelix auspiciū! 2. Esdr. 6. muro cingitur, vt idem mensis Israëlitarum libertati sub manu fœminæ inauguraretur. Hæc ita si cū Vulgata legas, annis tribus & mensibus quatuor: accidit facinus mense Tharim, id est, Iunij, in quo Ezechiel primam visionem vidit, Ezech.1. & die nono anni 11. Sedechiz capta Ierem. 52. est Ierusalem à Nabuchodonosore. Hierem. 52. Sed ad stipulandum est Vulgatæ, quæ menses sex super tres annos adiicit. Nec leue fulcimentum est præfatis, in quibus Manasse mortem in messe hordeacea ante triticeam constituimus, cum mirè componatur cum superioribus libri huius. Nam cap.2. sic dicitur: *Anno tertio decimo Nabuchodonosor Regis vicesima & secunda die mensis primi, factum est, verbum in domo Nabuchodonosor Regis Assyriorum, vt defenderet se.* Ecce in mense Nisan in consilium vocat primores ex Assyrijs Rex. Princeps militia Holofernes adlegitur. Appulit ad montes Ange: fregit Assyriorum virtus Mesopotamiz ciuitates, abduxitque omnes filios Madian. Dein in campos Damasci descendit, vt ait vers.17. in diebus messis. En dies messis diffusi omnino sunt à mense Nisan: siquidem tot sibi interiectis diebus ex deuictis ciuitatibus congefferat triumphos. Corruunt ergo, quæ de messe in mense Nisan stabiliuimus? Absit: nam hæc messis non erat hordeacea, sed triticea, quippe in Græco ἐν ἡμέραις Σεπτεμβρίου: in diebus messis triticeæ, quod strenuè nostram sententiam fulcit. Post in plurimis belli negotijs transegit Holofernes, quidquid temporis supererat, quo ad castra tendisset contra Bethuliam: vt sic supputatio amissim accinat mensibus sex ductis à mense Nisan, quo belli consilium fuit initum. Nec minùs suffragatur, quòd dies Iudithæ consecratus apud Æthiopicam Ecclesiam est in Elul, die quarta, id est, Augusto, vt scribit Serarius cap.16. q.9. Hæc ita si initio Martij mortuus fuit Manasses; ceterum si in fine, potius accidisse dicas hoc facinus mense Septembri. Quod si integrè transactos sex menses velis, October asserendus est.

Et in superioribus domus sue fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur.

Discutitur de Cubiculo, Cœnaculo, Oratorio, & Domate.

Serarius cap.8. quæstiunc.3. cubiculum hoc, 89. Oratorium intelligit, pluraque petit ex Baro- Serar. nio in Martyrolog. die 11. Iunij, vt cubiculum Baron,

ad hunc significatum adducat. Ego quidem non diffiteor oratorij modulum Iudithæ secessui; at tamen penitiùs enucleare cupio, qualène cubiculum hoc Iudithæ? Et quidem Græca sic habet: *ἡ ἐποικήσεν ἐαυτὴν σκηνὴν ἐπὶ τῷ δώματι* & τὸ δὲ οὐκ αὐτῆς. Regia vertit: *Et fecit sibi tabernaculum in parte superiori domus suæ.* Vatablus: *Eaque in cœnaculo domus suæ tabernaculum sibi extruxerat.* Alia translatio: *Et fecit sibi tabernaculum super solarium domus suæ.* Ecce cubiculum, tabernaculum, cœnaculum, & superior pars domus, & solarium; nullibi ex his audis oratorium. Sed Oratorium colligitur ex cap. 9. *Quibus abscedentibus, ingressa est oratorium suum.* Ex quo Carthusianus hic: *Fecit sibi cubiculum secretum, & in ipso cubiculo oratorium, ut sequenti patet capitulo; & camerula illa etiam fuit oratorium.*

94. In primis censeo ea quatuor, nempe tabernaculum, cœnaculum, superior pars domus, & solarium, parili fermè versionum concinnitate Palæstinorum morem prodere, apud quos percrebuit in extrema domus contignatione tabulatum construere, quod fornicis adinstar laqueatum, & & cameratum erat, in quo & conuiuia fiebant, & Solis, auræque suis in temporibus solamen carpebatur. Tabernaculum Græcè σκηνή proprièque tentorium significat, militarisque vox est. Thucydides lib. 1. σκηνὴν ποίησαντες: cum struxissent tabernaculum. Plato de legibus σκηνὸς πύγνυδς, tentoria figere. Sic cōmuniter videas accipi apud Athen. lib. 5. Herodian. lib. 8. Xenoph. pæd. 8. In quibus cum Budæo noueris, quod à forma, & materia tabernaculum, tentorium, & umbraculum diffident. Nam umbraculum ex frondibus, culmis, stipitibus conficitur: pampinis enim, & corymbis obumbratio gratia fit. Tabernaculum ex tabulis construitur, & tentorium ex pannis lineis, laneisve, aut pellibus tensis: quod videas in Thesaurō Græco. Scitè Græcus transtulit ἡ ἐποικήσεν ἐαυτὴν σκηνὴν. Et fecit sibi tabernaculum. Sic Athenæus 12. σκηνὴν αὐτῷ Περσικῶν ἐποίησεν. Persicum sibi tabernaculum fecit. Iudith igitur post viri funus sibi in contignatione superiori construxit tabernaculum, non quasi permansuram ædiculam posteris, aut contribulibus; sed sibi, veluti, raptim, tentorij militaris modulo, dum vita maneret, corpùsque subsisteret. Quod mirè intelliges ex illo Pauli 2. ad Corinth. cap. 5. *ἡμεῖς οὐκ ἔχοντες οὐρανίαν οὐκ ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σκηνῆς καὶ λαυθῆς.* Si terrestres huius domus nostræ tabernaculum dissolutum fuerit. Et statim apponit *οἰκοδομὴν ἐν δεῷ ἔχοντες.* Edificium, seu domum, ex Deo habemus; quasi tabernaculum sit transituris, ædificium permansuris.

95. Cœnaculum in superiore domo construebatur. Prudentius:

Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus.

Iuuenalis.

Rarus venit in cœnacula miles.

Buleng. Quæ ex Bulengero de circo Romano cap. 45. discas, vbi cœnacula perhibet pro foris & spectaculis libertorum, & amicorum Cæsaris. Sic illud Homeri odyss. α. τὴν δὲ ὑπερίσταν. &c. exponunt è cœnaculo, cum tamen sit è suprema ædium parte: & vbi Actor. 10. vers. 9. dicitur: *Ascendit Petrus in superiora, ut oraret.* Legit Ambros. serm. 11. in cœnaculum; cui accinit Glossa. Sic 3. Reg. 17. vers. 19. *Elias mansit in cœnaculo.* Vnde benè apud Vatablum ver-

titur: *In cœnaculo domus suæ tabernaculum sibi extruxerat, pro eo quod apud Vulgatam; Et in superioribus domus suæ.* Sic Ezech. cap. 41. vers. 7. Ezech. 41. 2. Paralip. cap. 39. 3. Reg. cap. 6. Ratio autem, quare omnes versiones editam ædis partem ad cubile Iudithæ vocant reor esse, quia apud Græcū est ἐπὶ τῷ δώματι: in qua voce concertatio est. Nam S. Hieronymus epist. ad Suniam & Hieron. Fretelam δῶμα in Orientalibus prouinciis ipsum dicitur, quod apud Latinos tectum. In Palæstina enim & Egypto, vel vbi scripti sunt Diuini libri, vel interpretati sunt, non habent in tectis culmina, sed δῶμαλα: quæ Roma vel solaria, vel mœniana vocant, id est, plana tecta, quæ tam transuersis trabibus sustentantur. Idem sensit Erasmus. Sed aduersus eum Thesaurus Græcus inuehitur, contendens δῶμα esse idem, quod οἶκος, id est, domum, aut partem domus; sed particulā ἐπὶ indicari, de qua parte domus agatur. Vnde tandem ait: *Non est igitur opus, ut cum Erasmo pro suprema ædium parte accipiatur, cum nullā id auctoritate probetur.* Sic ibi. Sed probat Hieronymus ex Actorum 10. vbi Græcè ἐπὶ τῷ δώματι. Et ex Deuteronom. 22. vers. 8. Esai. 22. vers. 1. Matth. 10. vers. 27. de quo Brissonius libr. 11. de verborum signif. Sed in omnibus his fermè locis est particula illa ἐπὶ, quæ super significat, & designat, & contrahit τὸ δῶμα, ad superiorem partem domus. Sicut Iosue 2. 6. ἀνέβησεν αὐτὸς ἐπὶ τὸ δῶμα. vbi vulgata: *Fecit ascendere viros in solarium domus suæ.* Et 2. Reg. 16. vers. 22. ἐπὶ τῷ δώματι τὴν σκηνὴν ἐπὶ τῷ δώματι: *Tenderunt tabernaculum in solario: vbi, ut vides, particula adiicitur: quare δῶμα absolutè non videtur significare editiorem domus partem, ut sic suffrageris Thesaurō Græco: Sed non deserendus Hieronymus, etiam dum ipsimet Græci pro sua insiliunt dialecto. Nec vrget, quod δῶμα cum ἐπὶ circumfertur, cum tectum, seu tholum significat. Quippe οἶκος absolutè supremam partem domus præsignat; & tamen ὑπερ οἶκου οἶκος domicilium in suprema parte significat, ut apud ipsum Thesaurum inuenies ex Plutarcho Symp. 1. & Aristoph. Plut. Homer. Odyss. O. de Penelope. Ex quo Psalm. 104. τὰ ἀπὸ ὧν τὰ ἔσχατα, id est, superiora cæli. Id ipsum inuenies apud Philonem in lib. de vita Moysis: ex quo nosces tecta illa, quæ in cacuminata domus parte struebantur, camerata esse, & testudinea, ad modum dimidiæ partis oui, sicut de euectis concinitur ædificijs. Propertius lib. 3.*

Quod non Tanariis domus est mihi fulta columnis.

Nec camera auratas inter eburna trabes.

Teretius Politianus in Rustico:

Sinon Tanariis isti stant fulta columnis

Robora, calasumque altè laquearia subter

Ridet ebur.

Virgilius Georgicorum lib. 2.

Nec varios inbiant pulchra testudine postes.

Et in culicè.

————— Si nitor auri.

Sublaqueare domus animum non tangit anarum.

Quæ omnia dicebantur tecta, seu tholi. Duo loca sunt apud Matth. Primum 10. 27. *Qua in aure auditis, predicate super tecta.* Ex quo Hieron. sup. epist. ad Suniam: *Qua auditis in ore, dicetis super domata, id est, super tecta: quippe, ut præmonui, in Palæstina, in fastigio domus tabulata erant plana, in quibus tanquam in foro, confabulationes, conuiuia, & his similia commercia exerceban*

Græca.
Regia.

Vatabl.

Carth.

Thucyd.

Plato.

Athen.
Xenoph.

Athen.

2. Cor. 15.

95.
Prud.

Iuuen.

Buleng.

Homer.
Act. 10. 9.

Ambros.
Glossa.
3. Reg. 17. 19.
Vatabl.

Erasmi.
Thes.
Græcus.

Hieron.
Deut. 22. 8.
Esai. 22. 1.
Matth. 10. 27.
Brisson.

Iosue 2. 6.
Vulgat.
2. Reg. 16.

Thes.
Græcus.
Hieron.

Plut.
Arist.
Hom.
Psalm. 104.
Philo.

Prop.

Teret.

Virgil.

96.

Matth. 10. 27.
Hieron.

exercebantur : de quo scaturiunt exempla in Sa-
cris , Isaias 15. 3. Iudic. 16. 27. 4. Reg. 23.

Isai. 15. 3. Iud. 16. 27. 4. Reg. 23. 12. Iosue 2. 6. Lucæ 12. 3. & cap. 17. 31. Alterum est Matth. 24. 16. *Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, non descen-*
dat tollere aliquid de domo sua. In quibus verbis inexplicabilem nodum plicari censet Villalpan-
dus in apparatu vrbis lib. 3. cap. 33. Quæ enim fieri valeat, quod quis, cum est in tecto, de-
beat fugere ad montes, quin descendat ad do-
mum? Maldonatus, saltu, aut reptatione, aut alia quacunque possit ratione, sese eripiat. Sed refellit ille, quia qui in inferiora salit, certè descendit: unde ipse ironice dictum censet: Fu-
giant in montes, fuga non proderit: descendat, qui in tecto: an ob id ingruentem luem calami-
tatis euadet? Sed quidem, me iudice, nullus nodus est iste, sicut qui quæreretur in scirpo; non enim aduersa inter se suadentur: Fugiant in montes, qui in Iudæa sunt, pernici fuga sese eripiant; vrget calamitas: qui in tecto sit, & in fastigio domus, licet fugere non valeat, quin præcipitio se det, vel descendat; non tamen descendat in domum, ut aliquid è penu accipiat ad iter, ne si moras nectat, præda fiat. Igitur non descensus inhibetur, nec ruina è turri præceptis indicitur; sed descensus ad viaticum accipiendum: quidquid vel moræ, vel ponderis fuerit, detrimento erit ad fugam, cum omnis sarcina impediatur. Imò nec ruina, nec calcei quærendi: rumpat moras, vrget clades. Quod mirè fulcitur: *Et qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam. Va autem pregnantibus, & nutri-*
trientibus: Quasi fœtus in utero, vel infans ab vberibus pendulus, gerulæ matri impedimento sit, ne ocyùs currat. Chrysostomus: *Et qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: eligi-*
bilitus enim erat nudo corpore saluari, quam intra-
re domum, ut tolleret vestimentum. Sed qualiter pregnans fiet leuis ad fugam, aut lactans poterit eum, quem peperit, deferere? Propter quod sub-
dit: *va autem pregnantibus, & nutrientibus, quia pigriores sunt, & onere conceptionis gra-*
uata.

93. Iudith igitur, in domate, seu fastigio domus, fecit sibi secretum cubiculum. Non accipio hinc absolute cubiculum pro oratorio: non enim in sacello solet victitari, vitæque transigi cum famularum comitatu, sicut de sacra fœmina dicitur, quod in cubiculo morabatur clausa puel-
larum cincta comitatu. Quare in ipso edito cu-
biculo in penetratioribus censerem struxisse sibi secessum, seu diuerticulum, quod vota; preces-
que statis diei, noctisque temporibus, diuino Numini offerebat. In quo Carthusiano arrideo. Nec tamen ægrè fero cubiculum pro oratorio, & sacello locoque ad orationem apto multoties accipi. Sic in templo cubacula describuntur apud
Ezech. cap. 41. 11. *Et ostium latebris ad oratio-*
nem, ostium unum ad viam Aquilonis, & ostium unum ad viam australem. Vbi Hebraicè est נַחַם מִנְּחָךְ, quam antea Vulgata reddiderat, inte-
riorem domum, & inibi reddit, ad orationem, pro-
priaque significat quietem à radice נַחַם nuch, ut liquet ex Iob 36. 16. & Isai 66. 1. Adi Villal-
pandum ibi. lib. 4. cap. 28. Sic passim cubicu-
lum pro oratorio. Paulinus epist. 12. ad Seue-
rum: *Omne cubiculum binis per liminum frontes*
versibus prænotatur: Anastasius in Marcello: *Hic*
sepultus est in camerario Priscilla cubiculo claro.

Notum est ex Batonio in Martyrologio die Iunij 11. quod in poenitentiali codice, de cubiculo, & cubiculariis habetur: non moror. Censeo id traductum ex cubiculariis Regis, qui ad secre-
torem domus partem in aula eunt, redeuntque. Hincmarus in Remigio: *Quem, ostiis apertis, cu-*
bicularij Regis reuerenter suscipiunt, & eum honore debito vsque ad penetralia Regis introducunt. Vide Meursium in Glossario. Attamen cubile, & cu-
biculum inuenio pro lecto geniali, in quo som-
nus carpitur apud Metaphrastem in vita Sancto-
rum Iuliani & Basilicæ; pro quouis lecto apud Bernardum Iustinianum in vita Laurentij Iusti-
niani cap. 2. Ex quo calleo illud Isaiæ 57. *Dila-*
tasti cubile tuum: quod de adulterio expendit Hieronymus. Sicut Prouerb. 7. de meretrice: *Asperse cubile meum myrrha, & aloë.* Et cubile
mammarum lupanar est, apud Ezechielem cap. 13. Cubile autem à cuba deriuatum inuenies in glossis Isidori. Cuba autem lacus est, & profun-
dum, siue cisterna. Sic Hieron. in vita Pauli ere-
mitæ: *Alter in cisterna veteri, quam gentili ser-*
mone Syri cubam vocant. Vbi si legas cum Grauius Gubam, non errabis, ut liquet ex Hieronymo in capite 6. Hieremiæ. Vide Onomasticon Rosveydi.

Et ut Græca translatio, vbi pro cubiculo ta-
bernaculum est, sonet etiam, seu exprimat ora-
torium; scias in tabernaculo multoties sacellum inueniri, vbi secessus est ad orationem. Sicut Hieronymus epist. 13. ad Paulinum: *Noster*
Princeps Elias, noster Elisæus, nostri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & solita-
dinibus, & faciebant sibi tabernacula. Hos se-
cessores appellat Rodolphus Ospinianus de ori-
gine Monachorum lib. 2. cap. 1. Eusebius lib. 4. vitæ Constantini cap. 17. Imperatorem taber-
naculum construxisse fatur ad Ecclesiæ similitu-
dinem.

Quod autem in ædibus sacella, & diuer-
tacula orationis ergo construerentur, etiam apud Ethnicos percerebruit. Sic in aula Didonis
Æneidos 4.

Præterea fuit in tectis de marmore templum. Virgil.
Coniugis antiqui. &c.

Id de sepulchro Sichæi solet accipi ex illo Pru-
dentij in Symmachum:

Tot templa Deum, quot in vrbe sepulchra
Heroum numerare licet.

Sic Consul consiliorum Deus apud Seruium 1. Serui
Æneidos templum sub tecto in Circo habet, ut ostendatur tectum consilium esse debere: de quo
& Tertull. lib. de Spectaculis cap. 8. *Quot igitur*
in habitu loci ipsius idololatrias recognoueris: sin-
gula ornamenta Circi, singula templa sunt. Et qui-
dem in domibus cultus erat interior Limentino-
rum, Penatium, Larium, & Atrienarium. Ex quo templum dixere veteres quemuis locum, aut habitationem Deorum, aut hominum. Vnde Varro lib. 6. de lingua Latina: *Quaqua intue-*
rant oculi, à tuendo templum primò dictum. Vide Delrium in Hercule furente. Quare templum Dei, vocarem quodlibet in æde sacellum, sicut nostræ
fœminæ. Trifariam enim diuidit templum Varro
lib. 6. à natura, ab auspicio, à similitudine. Na-
tura in cælo, auspicio in terra, similitudine sub
terra: *ab auspicio, inquit, nam ab auguriis tem-*
pla reddebantur; antea solum ædes sacre erant. Agell. lib. 14. cap. 7. Quare sunt, qui putant, Agell.
templum propriè Gentilium dici: sic Cerdens.
super

Cerd. super Tertull. in Apolog. lib.2. cap.27. num. 900. ex Cæcilio apud Minutium, Origene lib.8. contra Celsum, Aureliano apud Vospi- cum, Ammiano lib.15. Sed non assentien- dum puto, cum nomen templi ab Ecclesiæ Pa- tribus propriè pro sacris ædibus, in quibus Deo litatur, accipiatur. De quo eruditè Bellarm. de cultu Sanctior. lib.3. cap.4. vbi videas quid in- ter sit inter Basilicam, templum, & ædem sa- cram. Etiam reperio ædiculam pro sacello, quam construxit S.Dionysius: de quo Petrus Halloix in eius vita cap.20. Sicut oratorium pro Basi- lica, vt in Concilio Nicæno 7. sub Hadriano I. Sic Ecclesiæ dicuntur à Græcis *ἱερὴ*. Orato- rium à Latinis. S. Augustinus epist.109. *In ora- torio nemo aliud agat, nisi ad quod factum est.* San- ctus Pater noster Benedictus cap.52. *Oratorium hoc sit, quod dicitur: & cap.50. De fratribus, qui longè ab oratorio laborant: & cap.45. De his, qui falluntur in oratorio.* Vbi vt vides, de Eccle- sia seu choro accipiendum. Vualfridus Strabo lib. de Exord. rer. Ecclesiast. cap.10. *Cum eadem domus Dei oratorium dicatur, potest & à deprecatio- nibus in ea faciendis, & à locutione doctrina ita di- sta putari.* De oratorio etiam Gregorius Turo- nensis lib.2. hist. cap.6. Anastasius de Hilario. Concilium Cabilonense, quod & *oraculum* so- let dictitari. Anastasius in Leone IV. *Intra Ba- silicam Beati Petri oratorium mira pulchritudinis construxit.* Imò & cellulæ, capellæ, & oratoria sunt. Græcè *κελλία* Codinus in Constantinopoli. *τὰ δὲ πρὸς κελία ἴσαν τῶν κληρικῶν* circum erāt cellu- la Clericorum. Ecce tibi Iudithæ cubiculum pro oratorio.

96. Sed petis cur in domate, seu in suggestu do- mus sacellum construxit Iudith, quò ascenderet? Id quidem moris fuit, nempe templa & oratoria in editis cacuminibus efformare. Sic Actor.10. *Ascendit Petrus in superiora ad orandum.* Et act.1. vers.14. passim inuenies apud sacra. Et si peni- tiùs rimemur, omnia loca orationi destinata edi- ta sunt, & excelsa in Ecclesiasticis. Sic *βήμα* erat supremiti templi pars, quod sanctum tabernacu- lum dicebatur, sic dictum: quia gradibus in eam scandatur, Claudius Sanctesius in lithurgia apud Gretserum tom.11. de cruce: & in vita S. Ba- silij cap.11. vocatur *sanctum tribunal*: sic *secre- tarium*, & *sanctuarium*. De quo plura Baronius tom.6. anno Christi 451. & Binius tom.1. Conciliorum pag.294. vt explicet, quæ *se- cretaria* nominantur à Paulino epist.12. Clemen- t. lib.11. constitutionum cap.62. à quo *Paistoria* dicuntur: & à Hieronymo in Ezech. 42. duo thalami, seu interiora cubacula appel- lantur. Horum vnum orationi inserviebat, sci- licet quod erat à sinistra hapsidis, de quo canit Paulinus:

*Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit, residens sacris intendere libris.*

Nazianz. Secretarium autem erat intra velum. Nazianz. Concil. orat. 20. de quo Hipponense Concilium. Di- cebatur etiam *diaconum*. can.21. Concil. Lao- dicensis. Vbi vbi vetus interpret apposituit *secre- tarium*, Euagrius dixit *sacrarium*, Liberatus *san- ctuarium*, eratque in tertia templi parte. Eua- grius lib.11. cap.8. sic hapsida lego in loco eminentiori, vbi sedebat Episcopus: de quo August. epist. 203. Isidor. lib.15. originum cap.8. & in Gregor. Turon. lego de gloria Mar- tyrum lib.1. cap.63. *In pariete, qui a parte erat*

Oratorij, hapsidem collegit. Et Onuphrius Panui- nius Ecclesiaturum *tribunam* vocat, in qua oratio fit, & cantus.

Id simile apud ethnicos: gradibus enim ad edita templa ascendebatur. Vitruuius lib.3. cap.2. *Matres enim familiarum cum ad supplica- tionem gradibus ascendunt.* Apuleius lib.11. *Ex- osculatus vestigiis Dea, quæ gradibus templi hare- bat auro efformata.* Et quidem quæcunque fana diuorum in arcibus, & cacuminibus construe- bantur, de quo erudita seges apud Cerdensem Cerdens. 3. *Aeneid. ad illud: Templumque apparet in arce Minerua.*

Ex præfatis liquet, quàm appositè in arce do- mus cubiculum, seu tabernaculum Iuditha sibi construxerat, vbi cum puellis suis Deum ora- ret: in quo tamen aliquos secessus, vt dicebam, meditor; vt in vno & laboraret acu, & puellis comitata lanificio incumberet; in alio secretiori, orationi instaret: sic in vita Ioannis eleemosy- narij cap.26. tholi sunt ad hæc munera: & Pala- dius cap.8. *Et sibi fecit duos cellarum tholos.* & cap.43. *Et in cacumine montis facili sibi tribus tholis ingressus, seipsum inadificauit. Atque erat qui- dem vnus tholus ad vsus carnis, vnum autem vbi operabatur, alius merò, vbi orabat.* Tholus autem domus est rotunda, de quo Phauorinus in lexico, Phauor. Rosv. Rosvveydus in onomastico.

In quo cum puellis suis clausa morabatur.

Totum hoc prætermisit translatio Græca. Sed 98. affatim institutum sanctæ viduæ, vitæque in- doles depingitur. Dubium, quid voce puella- rum intelligas sacer textus? Anne contribules, & affines, an famulatrices, & ancillas? Equidem in sacris pueri vox seruum significat, & famu- lum. Lib.1. Reg. cap.16. *Dixit Saul ad pueros suos: quæ acceptio etiam est apud Gregor. Tu- ronensem lib.3. cap.5. & cap.15. scitum est, non moror. Imo & apud Paulum I. C. in l.204. D. de verb. signif. Pueri appellatio tres significa- tiones habet; vnā, cum omnes seruos pueros appel- larem; alteram, cum puerum contrario nomi- ne puella diceremus; tertiam, cum etiam pueri- lem demonstrarem.* Ex quo seruus, cum sui heri nomenclatura efferabatur, Quintepor, Marcipor, Publipor: nempe puer, vel ser- uus Quinti Marci Publij: de quo Quintil. lib.1. cap.4. Sic & *Iuuenis* pro seruo. Ouidius 3. de arte:

Ancilla, puerique manus ferat ante tabellas.

Pignora nec Iuueni credite vestra nouo.

Ex quo etiam puella pro ancilla: audisti enim apud Paulum: *Cum puerum contrario nomine puella diceremus.* Quod Scholiastes Petronij eru- ditus D. Iosephus Antonius de Salas perculluit ad illud Petronij: *Pueri redierant ad ministerium.* Ex Neuiio lib.2. belli Punici. *Prima incedit Cere- ris Proserpina puer.* Vnde mihi certum est puella- rum comitatum, qualis nobilem matronam solet ambire, ex famulantibus simul & cognatis com- pactum sacram Iuditham circumdedit; sacrum igitur efformauit gynæceum magistra virtutis, artifex pudoris, in nouo reclusorij opificio. Ex quo nescio, quæ scintillæ monasticæ vitæ à lon- ge vibrentur. Ecce quidquid ad monialium in- stitutum: puellæ etenim, si Ecclesiastica euoluas, moniales quæque dicuntur: alibi dedi nonnulla loca; addo nunc Concilium Matiscon. 1. can.2. *Nullus Episcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus, vel quicunque secularis in Monasterijs puellarum, nisi*

97. Vitruu. Apul.

Palad.

Phauor. Rosv.

1. Reg. 16. Greg. Tur.

Quint. Ouid.

D. Ios. de Salas. Neuius.

Côcil Mat.

nisi probata vita. &c. Et infra : Præcipue Iudæi, non pro quorumcumque negotiorum occasione puellis intra monasterium Deo dicatis aliquid secretius colloqui præsumant. Concil. Parisiense 3. lib. 1. cap. 46. Quando vero sacerdotibus in Monasteriis puellaribus Missarum celebrationes faciendæ sunt.

Sic & 18. quæst. 2. cap. Monasteria puellarum. Nec in ætate impingas : nam puellæ nomen etiam grandes fœminas suffert, imò fœtas.

Horat. od. 22. lib. 3. Qua laborantes vtero puellas ter vocata audis. Iam igitur cum Iuditha puellæ sunt ; expecta clausuram : Cum puellis suis clausa morabatur : quod peculiariter Benedictini in solemnī professionis voto deuouemus : Promitto stabilitatem meam perpetua inclusionis. Et desumitur ex cap. 58. Sanctæ Regulæ, sub cuius cuculla, & legibus ad eò percerebuit Monialium puellarum numerus, ut quodam tempore computata fuerint quindecim millia Monasteria. Ad Follengium in Psalm. 102. Puellas iam habes, & clausuram. Nonne & quædam vmbra monastici habitus elucet ? Saccus pro Monachorum habitu est. Rufinus de Monachis Tabenethis : Quibus vsus est indui colobis, quasi saccis lineis, & pelle confecta. Sic Hieronymus in vita Hilariōnis, & alibi de sacco Antonij : sic de Iuditha, habens super lumbos suos cilicium. Vbi Græcè Σάκκον est. Quid de ieiuniis, oratione, omnique disciplina virtutum, quibus Heroīna sacra, Virago sapiens ad perfectionis semitam instruebat, impellebat ad arcem ? Vide, quæ in Academia panegyrica ex sacris Patribus congeffi.

99. Ergone cubiculum illud Monasterium ? Certè principalis statio erat, in qua cum puellis morabatur : Archisterium autem, quod principalis statio est, Monasterium dicitur. Sic Glossarium Struchij, & Lexicon Camberonense Archisterium Monasterium est. Et in vita Sancti Antonij cap. 53. Qui ad interius Archisterium propter asperitatem itineris ire non poterant. Ergone Religiosa dicenda Iudith ? Certè seipsam sic appellauit cap. 11. 14. Ex Græca translatione : Ancilla tua Religiosa est, ipsum cœli Deum noctes atque dies colens. Suffragium est in Damiano, sicut alibi dedi lib. 8. epist. ad viros illustres : Porro autem vidualis officij limite non contenta, ad hoc vsque in sancta Religione processerat, ut iam non sola, sed & cum ancillis suis fieret Eremita. De domo communi reclusorium fecit, & in populosa vrbe amor artifex solitudinem reperit. Non solum igitur Monialis censetur, sed Eremita, quæ discedens, & hesichasta sicut Iustinianus habet, nouella 5. tit. 3. Nisi quidam eorum in contemplatione, & perfectione degentes, vitam remotam habeant in hospitio, quos vocare Anachoretas, id est, discedentes, & hesichastas, id est, quiescentes, consueuerunt tanquam à communione ad meliora exceptos. Quin & ascetria veteris testamenti iure nuncupatur à Serario cap. 6. quæstiunc. 4. quod nomen Monialis est, sicut & Religiosi vocantur ascetæ : quod quia ille tractat eruditè, ego non moror.

100. Attamen non ita veram Religiosam, aut Monialem dicas. Vberioris gratiæ tempori deferendum est Religiosæ conuersationis institutum ; in quo triplex votum peculiarem sanctionem vitæ à priscis nondum præoccupatæ, sibi præsignat : de quo tractent alij. Solum lubet S. Hildegardim in explicat reg. S. P. N. Benedicti, quæ ex reuelatione diuina se fatetur accepisse, tibi offerre. Sic fatur : Ante tempora Beati

Patris huius Benedicti, nulla certè regula confirmati monachi diuersa incertitudine, & instabilitate hac illac vagabantur, certo magisterio, & certa locatione carentes. Quapropter ipse vitia instabilitatis morum illorum describens, ut vita eorum à fidelibus deuotetur, monet. Equidem Monastica fœminarum districtiōis ideam, specimēque sanctæ disciplinæ viduis prætulit Iudith, dnm in gynæceo, & diuerticulo, à mundi tumultu secedens, mundiorē cultum delegit : nec monialis viduæ aliud limpidius speculum, quo forma sanctitatis crystallo repercussa comatur, & ornetur, inuenies. Sic in paradigma Monastica viduitatis à Sæcto Iacobo Thadæo effertur apud S. Iac. Thad. Clementem lib. 8. Constitutionum cap. 31. Ego

Labens cognomento Thadæus hac de viduis dispono : vidua non ordinatur, sed si iam pridem virum amisit, & temperatè, & laudabiliter vixit, & domestica rectè gubernauit, ut Iudith, & Anna, quæ fuerunt fœmina venerabiles, adscribatur in statum vidualem. Qualis ne status hic ? Sanè monialis ; de quo Concil. Carthaginen. IV. canone 4. Arau-

sicanum I. sub Leone I. can. 27. Toletanum X. can. 4. Turonicum II. can. 21. Tiburiense can. 25. Epaphnense can. 21. Parisiense III. lib. 1. can. 40. De quo Symmachus epist. 1. ad Cæsarium Episcopum : Neque viduas ad nuptias transire patimur, quæ in Religioso proposito diuturna obseruatione permanserint. Ex quo calleo, quid sibi voluerit Hieronymus epist. 22. ad Eustochium : Quia maritorum expertæ dominatæ, viduitatis præferunt libertatem, castæ vocantur, & Nona. Nona apud Glossarium Camberonense Glossar. sanctimonialis dicitur, & Monacha ; quàm vobis leges in vita Ioānis Eleemosynarij cap. 10. Bonifacio Archiepiscopo Moguntino epist. 9. Bonif. Mog. & in visione Flotildæ pag. 106. Sancta Regula cap. 63. Iuniores autem Priores suos vocent Nonos. Iuxta Hieronymum igitur sancta Iudith Nona nuncupanda videtur à puellis suis. Nec prisca Hebræorum sæcula à viduitatis sanctæ impercusso proposito expertia sunt. Locuples testis est Philo lib. de vita contemplatiua. Eusebius Cæsariensis lib. 3. demonstrationis Euangelicæ c. 8. Plura in catena de viduitate Iudithæ perstrinximus ; adi.

Vers. 6. Et habens super lumbos suos cilicium ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbatha, & Neomenias, & Festa domus Israël.

Quam dira lex, quàm arcta disciplina ; hirsuto tegmine, hirsuto, & piloso cilicio membra casta terebat Iudith, setarumque pungebat aculeo, de qua concineret Paulinus, quod in vita Sancti Pauli Martini lib. 2.

Quin & contexto setis coopertus amictu, Exesa assiduo companxit acumine membra, Ut tereret tenuem vestis nimis aspera pellem, Et cutis extensis stimulis attacta paueret.

Et habens super lumbos suos cilicium. Græcè ἔπεσεν ἐπὶ τῶν ὀσφύων αὐτῆς σάκκον. Vertit Regia : Regia. Et imposuit super lumbum suum cilicium. Vatabl. blus : Cilicioque super lumbos suos accincta. Igitur saccus est in Græco, cur cilicium vertitur ? Sanè Iansenius in Psalm. 34. 13. idem miratur : quin Isai. 3. 24. & in Psalm. 68. Imò vbiuis. Genes. 37. 34. Paralipom. 21. 16. Isaias 3. 24. Ezech. 7. 18. & passim ;

Conc. par.

Horat.

Reg. S. Ben.

Follen.

Rufin.

Hieron.

99.

Struch. Lexic. Cam.

Iudith. 11. 14. Damian.

Iustin.

Serar.

100.

Hild.

Conc. Carth.

Conc. Araus.

Coc. Toler.

Conc. Tur.

Conc. Trib.

Conc. Epap.

Conc. Paris.

Symm.

Hieron.

Glossar.

Camb.

Bonif. Mog.

Philo.

Euseb.

101.

Vatabl.

Iansen.

Gen. 37. 48.

Paral. 21. 16.

Isai. 3. 24.

Ezech. 7. 18.

Esdra. 4. 16. Lorin. Cicero. & passim : ubi saccus Græcè, in versione cilicium est : in Esdra 4. cap. 16. neſtuntur : *Præcingite vos saccis, & ciliciis*. Lorinus in Psalm. 34. 13. non fudit Esdræ. Do Ciceronem 3. in Verrem : *Cum istis ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret*. Ecce saccus distinguitur à cilicio, imò saccus cilicinus *σάκκος & τριχίνος* : pluries inuenitur.

102. Sanè cùm Scripturæ phrasis sit saccus pro cilicio, cilicium pro sacco : si tamen sedula lucubratione rem meditemur, *saccum* quid quasi generice acciperem, pro vili & sordido texture genere, quod plustulis vlibus inseruit. Inde saccus, seu sacculus, seu sacellus marsupium ad æra condenda, & apud Ecclesiasticos pro ærario eleemosynis deputato. Saluianus ad Eccles. lib. 1. *Non pecuniarios thesauros, nec graues metallo aureo saccos, habentes quidem multum ponderis, sed plus tamen iniquitatis*. Ex quo sacellarius apud Anastasium in vita Sancti Martini is, qui præfectus sacculi, seu ærarij. Quin & saccus tunica Monachorum erat. Hieronymus in vita Hilarionis : *Omnes diuitias suas ei derelinquens, Euangelium scilicet, & tunicam saccineam, & palliolum*. Et in sacris vestis, quæ in mœstitiæ funestæ, dolorisve feralis signum assumebatur, saccus erat, sed qui intuentium oculis prospicitabatur : Sic Ioëlis 2. *Plange sicut virgo accincta sacco, super virum pubertatis suæ*. Sic Niniuitæ

Anast. apud Anastasium in vita Sancti Martini is, qui præfectus sacculi, seu ærarij. Quin & saccus tunica Monachorum erat. Hieronymus in vita Hilarionis : *Omnes diuitias suas ei derelinquens, Euangelium scilicet, & tunicam saccineam, & palliolum*. Et in sacris vestis, quæ in mœstitiæ funestæ, dolorisve feralis signum assumebatur, saccus erat, sed qui intuentium oculis prospicitabatur : Sic Ioëlis 2. *Plange sicut virgo accincta sacco, super virum pubertatis suæ*. Sic Niniuitæ

Hieron. Ionas 3. & Mardocheus Esther 4. 2. *Non licitum indutum sacco aulam Regis intrare*. Id etenim non de interiori corporis cilicio potest accipi, sed de exteriori saccineo sarmate, siue ex vimine, siue ex storea, siue ex alio hispido filamento. Hoc & famulantium stipata cohors induta heri feretrum lugubri pompa comitabatur : imò & equi pro phaleris sacco amicti. Audi Chrysostomum homil. 3. ad populum Antioch. *Diuite aliquo mortuo non seruos solos, & ancillas, sed & equos necessarij sacco amicientes, & agasombus tradentes ad sepulchrum sequi iubent, calamitatis magnitudinem ostentantes*. De quo lata seges apud quemque literatum ; nec iuuat ire per tot sata, & vulgata nimis.

Ioëlis 2. Ion. 3. Esther 4. 2. *Non licitum indutum sacco aulam Regis intrare*. Id etenim non de interiori corporis cilicio potest accipi, sed de exteriori saccineo sarmate, siue ex vimine, siue ex storea, siue ex alio hispido filamento. Hoc & famulantium stipata cohors induta heri feretrum lugubri pompa comitabatur : imò & equi pro phaleris sacco amicti. Audi Chrysostomum homil. 3. ad populum Antioch. *Diuite aliquo mortuo non seruos solos, & ancillas, sed & equos necessarij sacco amicientes, & agasombus tradentes ad sepulchrum sequi iubent, calamitatis magnitudinem ostentantes*. De quo lata seges apud quemque literatum ; nec iuuat ire per tot sata, & vulgata nimis.

Chrysost. 103. Saccus igitur, me iudice, sæpius accipitur pro eo vili indumento, quod vel despiciatissimum, vel subtriste spectantium oculis specimen exhibebat. Quod verò stimulis aculeatis carnem pungit, exarat, & triturat, cutem vndequaque acutis ex villosa contextura lanceolis feriens, cilicium proprius dicerem, quod interula interiecticia lumbos, scapulas, & ferme totum corpus diro vestit amictu. Sanctus Paulinus :

5. Paulia. *Multis vestis erat setis contexta cameli, Quæ lenibus stimulis vigilans contingeret artus, Excludens tenuem compuncta carne soporem, Mollia ne fluxum nutrent vellera corpus*. Sic apud Niniuitas, præter saccum, cilicium inuenio. Sanctus Maximus Taurinens. homilia de litanis, agens de Rege Niniuit. Obliviscitur ergo se Regem esse, dum proiicit purpuram, dum diadema deponit, cilicio autem vestitur, & sacco ; ieiuniis perseuerat, orationibus immoratur. Saluian. lib. 1. *Cilicio carnes conteret*. Ambros. ad virg. lap. cap. 8. *Corpus iniuria maceretur, cinere aspersum, & opertum cilicio perhorrescat*. Huius generis cilicium Ioram Rex Israël carni applicuit. 4. Reg. 6. dum scissis vestimentis populus prospectauit.

Max. Taur. Sic apud Niniuitas, præter saccum, cilicium inuenio. Sanctus Maximus Taurinens. homilia de litanis, agens de Rege Niniuit. Obliviscitur ergo se Regem esse, dum proiicit purpuram, dum diadema deponit, cilicio autem vestitur, & sacco ; ieiuniis perseuerat, orationibus immoratur. Saluian. lib. 1. *Cilicio carnes conteret*. Ambros. ad virg. lap. cap. 8. *Corpus iniuria maceretur, cinere aspersum, & opertum cilicio perhorrescat*. Huius generis cilicium Ioram Rex Israël carni applicuit. 4. Reg. 6. dum scissis vestimentis populus prospectauit.

Saluian. Ambros. 4. Reg. 6. *Corpus iniuria maceretur, cinere aspersum, & opertum cilicio perhorrescat*. Huius generis cilicium Ioram Rex Israël carni applicuit. 4. Reg. 6. dum scissis vestimentis populus prospectauit.

Saluian. Ambros. 4. Reg. 6. *Corpus iniuria maceretur, cinere aspersum, & opertum cilicio perhorrescat*. Huius generis cilicium Ioram Rex Israël carni applicuit. 4. Reg. 6. dum scissis vestimentis populus prospectauit.

Hoc fœmina sancta honesti corporis terebat membra. Hæc est enim emphasis illius, quod additur, *super lumbos suos* : quasi non foris ad funesta signa, sed intus ad plectenda membra, reticulatus amictus hic præsignatur ; sicut & Isaia 20. & 3. Reg. 21. ubi cilicio operta caro dicitur. Et 2. Machab. 3. ubi accinctum pectus : & Hierem. 48. ubi super dorsum impositum. Verum est, quod etiam cilicium pro sacco, & straminea matta censetur. Vnde illud Ecclesiasticum *Sacco, & cinere incubare* apud Tertullianum Tertul. libr. 5. capit. de pœnit. de quo Cedrenus de Cerd. Romano Imper. pag. 300. Cùm tamen in cinere Rufin. & cilicio indidem audias. Rufinus in vitis Patrum lib. 2. *Concludit autem se iuxta speluncam, atque in cilicio & cinere iacens*. Sic percrebruit in Petr. Vener. cilicio & cinere mori. Petrus Venerabilis lib. 1. miraculorum cap 4. *Cùmque sicut mos Christianorum est, & maxime monachorum, in substrato cilicio, & cinere à fratribus compositus iaceret*. Vbi cilicium stratum, saccineum stramentum est. Sic & cilicium apud Vegetium adhibebatur Vegeti ad excipiendum impetum sagittarum, vtpotè ex hircorum & caprarum villis irretitum : quod id ipsum de sacco. *Σάκκος* enim scutum est, & clypeus. Homerus Iliad. φ. & Hesiodus *Σάκος* scutifer. Hesiod. *μύρα σάκκος ἀπαζα*. Sic *Σάκος* scutifer. Hesiod. Cur super lumbos signatè scriptum voce non sic decora ? Adsit Chrysologus serm. 24. ad Luc. 12. illud : *Sint lumbi vestri pracincti*. Dixisse suffecerat : *Estote pracincti : cur lumbos potissimum nominat ? Cur tanta iubentis reuerentia lumborum facit magnopere mentionem ? Queris quare ? Quia in lumbis est tota corporis causa, ex lumbis tota carnis negotia suscitantur, in lumbis tota est humani lapsus, humana fragilitatis occasio*. Hinc est, quod principaliter Dominus noster lumbos astringi iubet baltheo castitatis, & totum carnis nostra pendulum, fluidum, resolutum constringi mandat continua zona virtutis, ut carne succincta ad Domini occursum liber, velox, expeditus nostra mentis reddatur incessus.

105. Observa ieiunium & cilicium amica semper societate neſti. Metaphrastes in vita S. Syluestri : *Oportet ergo te prius ieiunare, ô Imperator, & Deum placare lachrymis, & ianuis clausis, in sacco & cinere humi iacens, in luctu age pœnitentiam*. Sic iunguntur Psalm. 63. & 64. Esther 4. Ionas 3. & passim. Iam de Iudith. Petrus Damianus lib. 8. epist. ad vir. illust. *Quando ista procos admitteret, dum puellarum quoque eius alloquium cuipiam facile non pateret ? Quo pacto ambiret vestium cultum, cuius assidue terebat membra cilicium ? An fortasse lautioribus epulis esset intenta ; quam quotidiana macerabat inedia ?*

106. Ieiunabat omnibus diebus vita suæ. Græca translatio non ad omnem Iudithæ vitam ieiunia protendit, sed ad tempus tantum viduitatis. *ἡ ἰουδὴ θάνατον πάσας τὰς ἡμέρας τὴν χηρείαν αὐτῆς*. Et Regia : *Et ieiunavit omnibus diebus viduitatis suæ*. Vatablus : *Quod quidem tempus totum ieiuniis transēgit*. Quam lectionem secutus est Ambrosius de Elia & ieiunio cap. 9. *Sed non bibebat fœmina Iudith, ieiunans omnibus diebus viduitatis suæ*. Sed vulgatam secutus est S. Fulgentius Fulgent. epist. 2. cap. 4. Petrus Damianus suprâ. *Atta-* *Dam.* men cenſeo Vulgatæ sensum in Græca delitere. Non enim sub viro tam arctum ieiunium, sicut nec cilicium tegmen, ne vir pertæsus pulchritudinem pallere, exhausti membra in coniugij

jugij dispendium, doleret, & obiurgaret. Est huic cogitatu S. Hieron. epist. 10. ad Furiam: *Legimus in Iudith viduam confectam ieiuniis, & habitu lugubri sordidatam, quæ non lugebat mortuum virum.* Et epist. ad Saluinam viduam: *Tu in mariti tumultu sepelisti omnes pariter voluptates, litam purpurisso & cerussa faciam super feretrum eius lachrymis diluisti, pullam tunicam, nigrosque calceos, candida vestis, & aurati socci depositione sumpsisti.* Et in id sacra Patrum conspirat cohors, quod nupta ut viro placeat, genas illinit, epulis non parcit, laxiori cultu vestimentorum lenocinia quærit. At quæ virum sepeliuit, iam ultra cum thalami deliciis venustioris fastus oblectamenta deponit. S. Augustin. de bono viduit. cap. 19. Tertul. de cultu fœminarum c. 8. & 9. Fulgent. epist. 2. c. 12. Hinc August. epist. 199. Ecce etiam increpat, quod marito inscio vestem deposuerit laicam.

107. Et quia vestem & habitum terigimus, in Græca additur de Iudith *ἡ ὑποδήματα τῆς χιτῆνος αὐτῆς.* Regia: *Et erant super eam vestes viduitatis sue.* Vatabl. *Vestes viduitatis sue gerebat.* Quales ne vestes? Quod enim disparilis esset viduarum habitus à nuptis & virginibus, illud edocet, quod de Thamar scribitur Genes. 38. *Quæ depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum, & mutato habitu sedit in binio itineris.* Ex quo S. Augustinus in quæstionibus super Genes. Hinc insinuat etiam temporibus Patriarcharum certa, & sua fuisse vestimenta viduarum, non utique talia qualia coniugatarum. Sed quæ Thamar sub viduitate vestis? inibi non elucet. Ex eo autem, quod assumpsisse theristrum perhibetur, pullus, nec pellucidus, sed densus, & reticulatus apparet. Theristrum etenim apud meum Rupertum est æstium, & subtile palliolum: de quo Lippomanus: *Erat is ornatus fœmina, quæ nullo in mœore esset. Ideo positis vidualibus vestibus assumptus est à Thamar.* Est autem zaiph genus vestis, quo mulieres operiunt caput, seu faciem, peplum videlicet, sin don, amictusque lincus, ac velum æstiale, proptereaque ab æstate nomen sortitur, *ὡς τὸ δῖπρς* dicitur theristrum: de quo & Hieronymus in Isaiam: *Habent mulieres & theristra, quæ nos palliola possumus appellare, quibus obuoluta est Rebecca, & hodie quoque Arabia & Mesopotamia operiuntur fœmine.* Sic & Tertullianus lib. 1. de Pallio: *Qualis ille Hercules in theristro Omphales fuerit, iam Omphale in Herculis scorto designata descripsit: ac si diceret, dum Hercules muliebrem assumpsit cultum, mutatus in Omphalem, ipsa Omphale factus fuit.* Quare theristro non utebantur viduæ, siquidem vesti viduitatis obiicitur, ut adnotauit Caietanus. Vnde miror, quid sibi perfigat S. Aldhelmus, dum in lib. de virginitate theristrum viduitatis adscribit Iudithæ, cum potius ex theristri elucidatione oppositum rimemur Iudithæ in viduitate regumentum? Censerem theristrum vocauisse quasi velamen pudoris: sic enim palliolum Rebecca theristrum est apud Septuaginta, de qua Tertullianus lib. 16. de velandis virginibus cap. 11. *Non sustinuit dexteram collutationem, nec salutationis communicationem; sed confessa quod senserat, id est, spiritu nuptam, negavit virginem velata.* Sicut igitur velamen illud enuntiavit nuptam, sic viduitatis habitus, quasi aliud theristrum, nuptam fuisse Iuditham præsignabat.

Sed quidem S. Aldhelmus omnis effugij occidit iter, si verba proferantur, quæ supra protulimus: *Iudith filia Merari post obitum Manasse, sumpto viduitatis theristro, & spreto sponsali peplo, blanda procorum lenocinia contemnens, nondum resultantibus Apostolici salpicis clangoribus: Dico, innuptis & viduis bonum est illis, si sic permanserint: quasi candens lilium pia castitate florescens, atque à publicis conspectibus delitescens.* &c. Ecce theristrum distinguit à peplo; id dat viduæ, hoc sponsæ. Et tamen theristrum idipsum, quod Peplum est, ut ex Lippomano liquet: sic & Delrius inibi, de Thamar: *Assumpsit theristrum, id est peplo se obduxit, & celauit.* De peplo autem literatura nota est: sic fœminæ apud Homerum *ταυπίπλοι, βατυπέπλοι* Vestis erat fœminea auro intertexta Iunoni consecrata, apud Pausaniam lib. 6. imò & Mineræ donum, de quo Plautus, & Aristides in ratione Panathenæica, Matronæque palliolum erat, de quo S. Isidorus lib. 19. cap. 25.

Vidualis itaque habitus pullus fuit, quod ex Hieronymo discas, quem supra dedi, *pullam tunicam, nigrosque calceolos candida vestis, & aurati socci depositione sumpsisti:* quasi candida vestis nuptæ fuerit. Ex quo lux Hortensio, qui peplum candidum fuisse docet, quem immerito, increpat Cerdensis 1. Æneid. vers. 484. dum ait: *Candidum fuisse vult Hortensius, nescio quo auctore.* Ecce Hieronymus auctor: num peplum & theristrum vestis est nuptæ, quam candidam Doctor maximus vocat. Quin & pullum protulit Alexander ab Alex. lib. 3. dierum Gen. cap. 7. *Tempore verò luctus Matrona purpuram, aurumque deponunt, atraque vestes induunt, & in pellibus degunt, nec illa resumere, donec eluxerunt.* Sic Apuleius lib. 3. metham. *Quadam mulier per medium theatrum lachrymosa, & flebilis, atra veste contenta.* Id etiam liquet ex Ecclesiasticis ex Concil. Carthag. IV. cap. 104. & Arausicano cap. 15. At tamen non omnes viduæ laicum habitum deponerant. Vnde Concil. Tolet. 4. can. 55. *Duo sunt genera viduarum, sanctimoniales, & saculares: saculares viduæ sunt, quæ adhuc disponentes nubere laicalem habitum non deponunt. Sanctimoniales sunt, quæ iam mutato habitu saculari, sub religioso cultu in conspectu Sacerdotis, vel Ecclesiæ, apparuerunt.*

Quid autem elogij protenditur in Iuditha, quod vestes viduitatis sue gerebat? Nonne id cuiusque viduæ velamen, lugubreque post mortem viri indumentum? In eo acumen est; quod cum esset vidua, iam annis tribus, & mensibus sex elapsis, adhuc fusca, & atra viduitatis gerebat vestimenta: cum tamen, ut ex Alexandro dedi, Matronæ viduitatæ viro, purpuram, aurumque deponebant, atraque inducunt vestes; nec illa resumere poterant, donec luctus tempus præteriret. Tempus igitur statum erat, nec per totum curriculum vitæ vidua fuscabarur. Vnde à Numa constitutum, quod ultra menses decem, vxores virorum mortem non deferrent, inquit Alexander ab Alexandro lib. 3. cap. 7. *ne luctu indefesso, & lachrymis nunquam desinentibus domus & familia funestarentur: Imò, ut est apud Liuium 3. decad. lib. 2. Valerium Maximum lib. 1. cap. 1. Post Cannensem cladem Senatus censuit, ne fœmina ultra triginta dies in luctu essent.* Et notat inibi apud Alexandrum Tiraquelus. Hinc singulare Iudithæ præconium, quod adhuc in pulla veste post annorum curricula

Hieron.

permanebat, quasi virum vestis monumento æternaret. Sicut aliàs S. Hieronymus lib. 1. ad Iovin. de Valeria Messalarum sorore scribit, quæ cum post mortem viri à procis ambiretur, negavit nuptias: & interrogata cur? sibi semper maritum Seruium viuere respondit: & de filia Demotionis, quæ mortuo Leosthene sponso, negavit se alteri nupturam, quod adulterum acciperet, non maritum; illum enim nondum sibi mortuum esse. Anne lugebat virum Iudith tot mensibus fuscè sordidata? Imò castitatem amabat; diuini spòsi sollicitabat augmentum. Id pulchrè Hieronymus epist. 10. ad Furiam, quem suprà expendimus: *Legimus in Iudith viduam confectam ieiuniis, & habitu lugubri sorditatem, qua non lugebat mortuum virum, sed squalore corporis sponsi querebat augmentum.* Et statim: *Vincit viros femina, & castitas truncat libidinem, habituque repente mutato, ad vitrices sordes redit, omnibus saculi cultibus mundiores.* Ecce à reassumpto viduitatis tegumento laudat. Sordes enim piceam & fuscam vestem significant; sicut Assyrij pulli funera sequebantur, quos oblitos squalore, & sordibus compellat Alexander lib. 3. cap. 7. Triduum solum casta vidua viduitatis ornatus deposuit, resumpsit illicò; ideo præconiis effertur, sacerque textus à veste laudat: de quo Ambrosius lib. de viduis. Plura de ieiunio Iudith in Catena Patrum teximus; adi locum & non ieiunus abibis.

Idem.

Alexand.

Ambros.

Præter Sabbatha & Neomenias.

An Iudith ritè pransa, impransave? Vbi pulchra de Sabbatho Iudæorum.

111.

PŒMINAS hypocrisis fucatas lenocinio, virtutum tinnientes tympanistras, vittatas vitiorum dissimulatrices Mimus ille Publij Syri censuit. Plautus in Trinummio: *Nota res mala optima.* Hinc Aristophanes in Cerealibus ex Euripide illas vocat *μυχοπόρους*, id est, tectorum, seu abditorum morum. Euripides *fucatum malum*; *Dadalas superstitionis cultus artifices* Strabo lib. 1. Geograph. Multus est in hoc D. Hieronymus epist. ad Cresiphontem. Ischius lib. 5. comm. in Leuitic. Anne singularitatis vitium in Iuditha, dum Sabbathis non ieiunat? Non videtur sanè Iudaici perpendiculi, nedum Iudaicæ feminae. Dissidium est non modicum, an Sabbathis esset ieiunium apud Iudæos; id discutendum. Viguisse ieiunium, ex exoticis & profanis suaderetur.

Plaut.
Arist.
Eurip.Strabo.
Hieron.
Ischius.112.
Mart.Persius.
Suet.

Iustin.

Ioseph.

Martialis lib. 4. Epigram. ad Bassam. *Ieiunia Sabbathariorum* vocitat. Et quando impranso gutture, & famelico palato pallent genæ, orisque flos, quia non haurit cibarium succum, siccus exhauritur, sabbathis id adscripsit Persius satyra 5. *Recentitque sabbatha palles.* Hinc Suetonius cap. 36. in epist. Augusti ad Tiberium? *Nec Iudæus, mi Tiberi, tam libenter sabbathi ieiunium obseruat, quam ego hodie sermani, qui in balneo demum post horam primam noctis duas buccellas manducaui, priusquam vngi inciperem.* Sic Iustinus lib. 36. ait: *Iudæorum sabbatha ieiunio esse à Moysè in omni annis dicata.* Et Iosephus lib. 4. cap. 8.

ex Strabone Hierosolymam à Pompeio subiugatam die sabbathi, quæ erat dies ieiunij, prodit. Quod & censet Ioannes Britannicus scholiastes Iuuenalis ad illud satyræ 6.

Strabo.
Ioann. Brit.
Iuuen.

*Observant ubi festa mero pede sabbatha Reges,
Et vetus indiget senibus clementia porcis.*
Vbi sic explicat: *Observant festa sabbatha, id est, celebrant, & ieiunio, & operum intermissione: quiescunt enim, & ieiunant.*

Quod munio. Iudæi erant, qui aded sabbathi religione ligati, ut eodem loco & situ impransi, quasi rigentes cautes hærent, Epiphanius lib. 1. cap. 13. Origenes lib. 4. de principiis. Synnesius ad Eutonium de sua nauigatione. Quod non mirum. Nam & Plutarchus edidit, quod cum hostes die Sabbathi scalas mœnibus admouerent, sedebant illi, & tanquam reti capti. Qualis & religio Ancilium apud Romanos: & diei Dominici, ut est apud Tacitum lib. 1. histor. Liuium lib. 37. Simocatam lib. 2. histor. Mauritij cap. 2. Ægyptios etiam sacrum cultum festis ieiunos obtulisse dedit Herodotus lib. 2. Cur ergo Iudith prandentes inter impransa, ieiunos interatura? Festiuis Sabbathis, dum inedia cunctis, inediam alit; cæteris diebus, dum cunctis alimonia, alimonia temperat. Nonne hæc ultra virtutis crepidam, ultra veritatis lineam, ultra religionis orbitam?

113.

Epiph.
Orig.
Synes.
Plut.Tacit.
Simoc.

Herod.

Sed ut illicò defensio sit, non ex hoc ariete mœnia virtutis sacræ feminae conquassentur. Sabbatha non ieiunabant Iudæi. Suffragetur primò huic asserto Iosephus, qui in vita sua sic: *Dei hora iam sexta aderat, qua nobis legitimum est Sabbathis prandere: & agit de die Sabbathi, cum essent in Synagoga Iudæi. Cum ergo usque ad vesperam Iudaica protelari ieiunia indubium sit, Sabbathis non viguisse liquet: quod ex voce prandere probo. Non prandere ieiunantes, etiam Ethnicos, antiqua literatura fert. Vnde solidus dies Horatio & Senecæ epist. 83. id est, integer à cibo, de queis Saluianus lib. 1. de gubernat. Seruius lib. 4. Æneid. Isidorus lib. 2. cap. 20. Boëtius de consolatione lib. 2. met. 5. *Facili qua sera solebat ieiunia soluere glande: licet id diffiteantur Cælius lib. 4. cap. 57. Bodinus in Oppianum lib. 1. de venat. Philander in Vitruuium lib. 6. cap. 5. Sed id apud primæuam Ecclesiam stabile. Prudentius hymno 10.**

114.

Ioseph.

Horat.
Seneca.
Salu.
Seru.
Isid.
Boët.
Cæli.
Bodin.
Philand.
Prud.

*Quosdam de populo videt Sacerdos
Libandum sibi poculum ferentes;
Ieiunamus (ait) recusato potum,
Nondum nona diem resignat hora:
Nunquam conuiolabo ius dicatum,
Nec mors ipsa meum sacrum resoluet.*

Et ex Concilio Cabilonensi can. 3. Chrylogo sermon. 8. Casario homil. 2. Iulientius probat Sabarus in epist. 14. lib. 7. Sidonij. Iosephi locum illustrat Sanctissimus Benedictus in Regula cap. 41. *A sancto Pascha usque ad Pentecosten, ad sextam reficiant fratres. Et statim: Quarta & sexta feria ieiunent usque ad nonam: reliquis verò diebus ad sextam prandeant.* Sic Pelagius lib. 10. num. 69. Ruffinus lib. 4. num. 4.

Conc. Cab.
Chryl.
Casar.
Sabar.
Reg. S. sen.Pelag.
Ruffin.

Probo secundò: nam Sabbathum in Ecclesiis orientis ut dies Dominica festum erat, nec Baccho vacuum, nec epulis inuium; sed inter dapes lautas, inter lætos latices transigebatur, ieiuniumque totius hebdomadæ Sabbatho solvebant. Cassianus lib. 5. cap. 26. Quod & liquet ex can.

115.

Cass.

can.5. Laodicenf. in quo Dominica & Sabbatha
celebritatibus Martyrum addicuntur: & lib.8.
cap.33. constitut. *Servi quinque dierum opus fa-
ciant, Sabbatho autem & Dominica die vacent in
Ecclesia.* Quod fulcit Albaspinus: nam in Sab-
batho communicabatur ex Gregorio Nysseno,
& Anastasio Nizeno. Ex quo ieiunium constat
esse inhibitum: nam dies festi esuriales esse pro-
hibebantur. can.62. Apostol. lib.3. const. cap.24.
Cur autem Sabbathi ieiunium vetitū? Baronius
anno 57. censet, quia in auctoris mundi dete-
stationem, quem malum Deum appellabant, Basi-
lides & Saturninus ieiunarent; sed refellit Al-
baspinus, cuius & rationem & verba accipe: *Cum
primum inter fratres, & Iudeos disseminari Euan-
gelium cœpisset, nolent, aut certe non auderent care-
monias statim omnes Iudaicas rescindere. Eamigi-
tur, quæ ad Sabbathum attinebat, quæque magnos
motus, si sublata fuisset, excitatura videbatur, ne
eos à Christianis sacris amplectendis auocarent, re-
tinuerunt.* Quæ illustra sunt, ut fulcrum præbeāt
nostro asserto. Vnde Sidonius lib.1. epist.2. *De
luxu illo Sabbathario narrationi meæ superfeden-
dum est, qui nec latentes potest latere personas.*
Imò neque apud Ecclesias Occidentis quon-
dam in Sabbatho celebrata ieiunia defensat Al-
baspinus suprâ ex Tertulliano lib. de ieiuniis ibi:
*Et ieiunij parasceuen, quamquam vos etiam Sab-
bathum si quando continuatis, nunquam nisi in
Pascha ieiunandum, secundum rationem alibi red-
ditam.* Sed obsistit Albaspini placito can.26.
Concil. Illiberitani, ubi sic statuitur: *Errorem
placuit corrigi: ut omni Sabbathi die ieiuniorum
superpositionem celebremus.* Albaspinus telum hoc
excutit, dum sibi proficuum censet; utpote quia
nouiter ab Hispanis Patribus indicitur inibi
Sabbathi ieiunium, quod ex voce superpositio-
nis, quam nouum iugum interpretatur, euincere
gestit. Sed non fortunatò: quippe Patres errorem
corrigi dicunt: sentiunt igitur errorem esse in La-
tina Ecclesia luxum Sabbatharium.

116. Multum quidem pulueris in hac disceptatione
iam diu apud Ecclesiæ primores excitatum est:
scilicet an Sabbatho ieiunandum, an pranden-
dum; Venerūt quidem multoties ad arma utrius-
que Ecclesiæ vindices, nempe Occidentis, &
Orientis. Et quidem apud Latinos ieiunium ob-
seruatum fulcit ex Ambrosio Augustinus epist.
ad Casulam, quin & consuluit Hieronymum
epistol.17. Consulenti Lucinio Hispano, respon-
det Hieronymus epist. 28. Quid causæ, cur
Latina Ecclesia ieiunaret? Discutere non est
opus: adi Cassianum collatione 3. cap. 10.
in Augustinum suprâ 86. Innocentium I. epist.1. ad
Decentium. Theodor Balsam. in comm. ad 6.
Synod. in Trullo cap.55. Humbertum in lib.
aduersus calumnias Michaëlis. Sat sit illud
Theoteani in epist. ad Sacerdotes, de ieiunio
Sabbathi: *Neque latinorum Ecclesiastica consue-
tudo, neque nostra quidquam, quod honesto fine, ac
decencia careat, accepit, aut tenet: quin potius
utriusque consuetudinis diuinum propositum, & mens
est. Prudentibus ergo rectè omnia, contra verò im-
prudentibus omnia sunt periculo & ruina.* Sic ille.
Vrget tamen can.55. Sextæ Synod. in Trullo:
*Quoniam intelleximus in Romanorum ciuitate in
sanctis quadragesimæ diebus, in eius Sabbathis ieiu-
nari, præter Ecclesiasticam traditam consuetudi-
nem; sancta Synodo visum est, ut in Romanorum
Ecclesia canon inconcussè obtineat, qui dicit: Si
Zerda in Iudith, Tom.I.*

quis Clericus inuentus fuerit in sancto Dominico,
vel Sabbatho ieiunans, præter unum & solum, de-
ponatur; si laicus, segregetur. Sed quid auctorida-
tis, aut ponderis sortita fuerit illa Synodus, dis-
ferit erudito calamo D. Fernandez de Mendoza ^{Ferdin. de}
lib.2. de conf. Concil. Illib. pag. mihi 186. ubi ^{Mendoz.}
etiam expendit illud S. Ignatij in epist. ad Phi-
lip. *Quicumque Dominicam, aut Sabbathum ieiun-
auerit, præter unum Sabbathum Pascha, ipse est
Christi interfector.* Videtis Pamelium in Tertull. Pamel.
aduersus Pſych. not.87

117. Igitur tertio probo assertum ex Patribus: nam
Epiphanius lib.1. aduersus Hæreses. tom. 3. Epiph.
c.42. dum de Sabbathario ieiunio apud Latinos
ageret, sic ait: *Sabbathum autem ieiunant ob hanc
causam, quoniam Dei, inquiunt, Iudeorum est re-
quies, qui mundum fecit, & in septima die quieuit.*
*Nos ieiunamus hanc, ut ne officium Dei Iudeorum
faciamus.* Id est, ne in officiosa festiuitate, &
luxu Iudæis connectamur. Humbertus aduer- ^{Humb.}
sus calumnias Michaëlis, sic inquit: *Si vos
non Iudaizatis, dicite, cur Iudæis in simili obser-
uatione Sabbathi communicatis? Sabbathum certe ipsi
celebrant, vos celebratis: epulantur & ipsi, &
soluunt semper in Sabbatho ieiunium, & vos in ve-
stra quadragesima soluitis à ieiunio omne Sabba-
thum præter unum. Illis duplex est causa celebra-
di Sabbathum, ex præcepto Moysis, & quod eon-
tristatis discipulis ipsi fuerunt de morte Domini,
quem non credebant resurrecturum, in hoc die gauisi.*
*Vnde quia cum Iudæis Sabbathum, & nobiscum
celebratis in diem Dominicum, videmini in tali
observatione, obseruare sectam Nazaraorum, qui re-
cipiunt Christianismum, ut non dimittant Iudaismum.* Sic ille.

Quarto, ex 2. Esdræ cap.8.10. *Ite, comedite* 118.
pinguia, bibite mulsam, quia sanctus dies Domini 2. Esd.8.10.
est. Ecce epulæ, & dapes pro die geniali indi-
cuntur, quasi lautitiæ deceant mensæ, laxaque
conuiujs voluptas festum diem, qui squalore
ieiunij pallere non debet. Præcipue quia adeò
festiui, & hilares ad Sabbathum accedebant Iu-
dæi, ut epithalamium, statis verborum metris,
concinerent, & quasi sponsalicias tædas accende-
rent, ut totus dies spiraret hilaritatis odoramen-
ta, & lætitiæ. Sic enim Sabbatho occurrebant,
ut sponsæ, & Regina: de quo in libro rituali He-
breorum, tractatu de Sabbatho apud Nouarinum ^{Nouar.}
lib.8. schediasmaton num.5. quorum hæc ver-
ba: *Induat vestes pulchriores & meliores, lateatur-
que in Sabbathi ingressu, sicut is, qui obuiamit
Regi: & sicut is qui occurrit sponso, & sponsæ. Et
inuenimus Rabbi Chaninab, cum venturum Sabba-
thum esset probe vestitum solitum dicere: Venite
occurramus Sabbatho, ut Regina. Et Rabbi Ianaï
dicebat, veni sponsa, veni sponsa.* Hinc in Para-
sceue manus, pedesque abluebant, pectine
exatabant capillos, lucernæ accendebantur: de
quibus in præfato lib. copiosè. Imò idipsum,
de quo differimus inibi perspicuum apparet. Præ-
cipitur enim tractatu de ieiunio, quod si ieiu-
nium in Sabbatho incidat, in Dominicum reii-
ciatur. Indidem ob aliquot somnia ieiunabant
Hebræi, quod ieiunium somnij dicebatur: & ta-
men, si somnium illud accidebat in Sabbatho
adeò mordicus somnij legi adstipulabantur, ut si
somnia malum aliquod portenderet, ieiuna-
rent: sic in eodem libro, tract. de somniis, in quo
plusscula inuenies huic instituto accommoda:
nempe quod in capite mensis prohibitum sit ieiu-
nare,

Exod. 16.

nare, in primo die anni, & post festum Paschatis. Et quidem, si poenitiùs rem ab exordio ritemur, Exodi cap. 16. sic Moyses ad populum: *Requies Sabbathi sanctificata est Dominocras; quodcumque operandum est, facite, & qua coquenda sunt, coquite: quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane.* Dumque Sabbathum illucelceret, dixit Moyses: *Comedite illud hodie, quia Sabbathum est Domino.* Ecce prandium in Sabbatho, eademque mensura in Manna, quam in cæteris diebus. Sic enim statim additur: *Et propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices, id est, ad binos dies.* Vbi obserualiteraturam Hebraicam, & Græcam apud Lippomanum ibi: nam si vtramque nectas, sic audies: *Quidquid cocturi eratis, coquite; quidquid pinsere volueritis, pinsite; quidquid condituri estis, condite; quidquid elixaueritis, elixate.* Et addit Lippomanus, est sensus: *Quidquid die crastino pro corporali victu vestro paraturi estis, parate hodie.* Ex quo Exodi loco sabbathis Iudaicis innuit ieiunium Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem c. 12. *Cum enim prohibuisset Creator in biduum legi manna, solummodò permisit in Parasceue, ut sabbathi sequentis ferias pridiana pabuli paratura ieiunio liberaret.*

Lippom.

Tertul.

119.

R. Moyses.
Hieron.
Socrat.
Tertul.

Denique fulcrum validum præstructis exhibet, nobilibus Auctoribus insedisse sabbatharij ieiunij prohibitionem apud Iudæos. Veritum adstruit R. Moyses Ægyptius lib. 3. de temp. cap. de sabbatho, & cap. de ieiunio: adnuunt S. Hieronymus in Isaiam 15. Socrates Ecclesiast. hist. lib. 7. cap. 12. Do huic censionis duo præclara suffragia Tertulliani & Damasceni. Ille dicto cap. 12. sic fatur: *De Scriptura enim sumitur Creatoris, & de Christi voluntate color quasi de exemplo David introgressi sabbathis templum, & operati cibum audenter fractis panibus propositionis. Meminerat enim & ille hoc privilegium donatum sabbatho à primordio, quo dies ipse compertus est; veniam ieiunij dico.* Et statim: *Benè igitur quod & causam eandem sequutus est Dominus in sabbathi, si ita volunt, diei destructione, benè quod & ad festum Creatoris expressit in sabbathi non ieiunandi honore.* Denique tunc demum sabbathum destruxisset, etiam ipsam Creatorem, si discipulos sabbatho ieiunare mandasset aduersus statum scripti & voluntatis Creatoris. Benè obseruat Pamelius, illud Davidis factum suo nutu sabbathis adscripsisse Tertullianum, cum neutiquam id reperiatur, nec 1. Reg. 21. cap. 6. Luc. Matth. 12. Marc. 2. Damascenus de fide lib. 4. cap. 24. *Neque lex iusto imponitur, sed iniustis.* Argumento est, quod primus Moyses cum quadraginta totos dies, ac totidem iterum alios, ieiunans cum Deo consuetudinem habuisset, proculdubio sabbathis quoque inedia se afflictarat: cum tamen legis interdicto cautum esset, ne quis sese die sabbathi vexaret. Quod si hoc ante legem contigisse dixerint, quid de Elia dicturi sunt: qui semel duntaxat cibo sumpto quadraginta dierum iter confecit: Etenim ipse non modò ieiunando, sed etiam itinere in horum quadraginta dierum sabbathis incundo sese discrucians, sabbathum soluit: neque propterea ei Deus, qui legem dederat, succensuit; verumetiam in virtutis primum sese in Oreb conspiciendum præbuit. Vbi lex sabbatharium inhibeat ieiunium, ignorat Pamelius suprà num. 145. Viguisse ex aliquo præcepto hanc Hebræis disciplinam, ex hoc, quem versamus, Iudithæ loco munit Iacobus Billius scholiastes Damasceni: inquit, *Quod etsi in Scriptura expressum non habeatur; apud Hebræos tamen obseruatum esse per traditionem vulgatam hinc liquet, quod Iudith vidua legitur ieiunasse omnibus diebus vite sue præter sabbatha & neomenias.* Certè latitauisse præceptum Philo subindicat in lib. de vita Philo. Moysis ex indicto leuamine, & laxatione. Audi: *Quis enim sacramillam septimum diem in maximo honore non habeat, qui laborum leuamen, laxationemque tum sibi, tam familiae cunctæ, nec liberis tantum, sed & seruis, imò & subingalibus largiretur?* Certè Persis & Orientalibus ex vicinio Iudæorum inoleuisse sabbathariam laxationem scribit Tertullianus in Apolog. Tertul. cap. 16. *Æquè si diem Solis letitia indulgemus, alia longè ratione, quàm religione Solis; secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni otio & victus decernunt, exorbitantes & ipsi à Iudaico more, quem ignorant.* Hæc vltima exorbitantes & ipsi non sic accipias, quasi in dapum leuamine die sabbathi, quem colunt, à Iudaico exorbitent more; sed potius quod licet epulis Iudaico more distendantur, alius illis ac Hebræis scopus & religio est.

Ergo sacra scemina patriæ ritui obtemperabat, dum ieiuniorum arcta lupata sabbathis laxabat, corpusque inedia quotidiano maceratum aculeo, tantilla dispensatione recreabat. Id Ambrosius prodidit in lib. de viduis: *Per omnes dies intenta ieiunio sabbatho tantum, sacratarumque temporibus feriarum, non refectioni indulgens, sed religioni deferens.* Ecce ob religionem inediam reficiebat Iudith die sabbathi. Cuius aliam non temnendam rationem adscribit Simon de Cassia lib. 4. de vita Domini in hæc verba: *Corpus verò affligi ieiuniis declarauit Iudith vidua, quæ erat elegantis pulchritudinis & ieiunabat omnibus diebus vite sue præter sabbatha & neomenias, & festa domus Israel: ista verò prætermittebat, non propter gulam, & relaxationem, sed propter familiam, cui se communicabat in consolatione, atque participatione sui, tempore festiuitatum; ac etiam ratione cognatorum, & coniunctorum, si ad eam visitandi gratia in tali tempore accessissent.*

120.

Ambr.

Sim. de Cas.

Pamel.

Luc. 6.
Dam.

Iacob. Bill.

Nec vrgent profanæ literaturæ exotica tela. Tum quia exteri ethnici non stas Iudæorum leges callebant, sed potius liuida fronte, vel sibilo crepante, quidquid Hebraicum est, vel inurebant, vel irridebant. Præcipuè id in solemnitate sabbathi, cuius obseruationis ignari, per abrupta deliramenta ineptiebant. Hac in celebritate quinque Gentiles scioli impegere, ex huius irrisione scriptis plectebant Iudæos, per hanc solum eos agnoscebant; ut meritò illud Thren. 1. *Deriserunt sabbatha eius.* Vnde quid conuitij est apud Ethnicos, sabbathariam ignauiam Iudæorum punit, suillæ carnis abstinentiam, & positionem præputij. Audi Iuuenalem sat. 14.

121.

Thren. 1.

Iuuen.

*Quidam sortiti metuentem sabbatha Patrem
Nil præter nubes, & cæli numen adorant.
Nec distare putant humana carne suillam.
Qua pater abstinuit; mox & præputia ponunt.*

Et statim.

*Sed Pater in causa: cui septima quæque fuit lux
Ignaua, & partem vite non attingit vllam.*

Sic Seneca apud Augustinum 6. de Ciuitat. Aug. cap. 11. irridebat Iudæos, quod septimam ætatis & vitæ partem in otio perderent. Et Tacitus Plut. censuit

cenſuit lib. 5. hiftoriæ, & Plutarchus in Sympoſio lib. 4. quæſt. 5. Iudæos, dum Sabbathum cole-
rent, colere Bacchum: nam Græcis *Σαβῶσι* &
Bacchus eſt. Alij in honorem Saturni, vt eſt
Diod. Apion. apud Diodorum in Catena Græcorum Exod. 20.
Apion in Iosepho lib. 2. idè sabbathum cele-
bratum Iudæis blatterabat, quia laborauerant Iu-
dæi inguinum vlceribus, dum ab Ægypto exi-
rent; ea autem vlcera Ægyptiis *Sabbo* dicuntur.
Ex quo duo eruo: primum quantum ineptie-
rint Ethnici in cognitione ſabbati Hebræorum.
Vnde quid mirum, quòd in ieunio, ſeu pran-
dio illius diei cæcutientes aberrarent? Suspecti
ſunt, ignari Hebraicæ diſtinctionis ab iis ſuffra-
gium ne petas. Secundum, quòd Ethnici ſabba-
tharios appellabant Iudæos, hac illis nomencla-
turâ cogniti, ſicut & à circumciſione *verpos* di-
cebant, ob verſam pelliculam. Sic Iuuenalis
ſatyr. 14.

Quæſitum ad fontem ſolus deducere verpos.

Et appellas, id eſt, ſine pelle Horatius: *Credat Iu-
dæus apella.* Et *recutitos*, Martialis:

Nec recutitorum fugis inguina Iudeorum.

Quaſi recifa cutis iterum ſuccreſceret. De quo
Epiphanius agens de Symmacho interprete ac-
ceſſus à Baronio anno Chriſti 57. qui tamen
ideo cenſet *recutitos* dici, qui patrium circum-
ciſionis ritum temnentes, iterum ſibi præputium
adducebant: de quo 1. Corinth. 7. & 1. Mach. 1.
& Iosephus lib. 12. Antiq. cap. 6. quod arte
quadam medicâ fieri per instrumentum attracto-
rium *ſpatbriſterem* appellatum perhibet Epipha-
nius ſuprà. Ex quo iam ſingula ex Ethnicis
ſolues.

Ad Martialem enim obuia ſolutio eſt. Baſſani
graucolentem increpabat: quidquid fœdi & fœ-
ridi ructus eſt, aduocat, vt fœminam fœtulentam
plectat. Et inter alias lues ieunia ſabbathariorū
memorat, id eſt, Iudæorum; non quia ſabbatho
ieionaffent, ſed quia ieuniis, quæ in cæteris die-
bus trahebant vſque ad vesperam, ſiccâ & aſperâ
macerabantur inediâ; adè, vt ſi quiſpiam vel
guttulam vini, aut aquæ traiceret, ſoluiſſe ieiun-
ium cenſeretur: de quo in Hebraico libro de ie-
iunio. *Quin adeo ſicca & acida membra ab eſca-
rum abſtinentia macerata agebantur, vt peracto
ieiunio hæc verba inter orationem funderent:*
*Non ſacrificatur tibi, niſi adeps & ſanguis: placitum
ergo ſit ante te, Domine Deus meus, & Deus patrum
meorum, vt exigua illa quantitas, quæ ex ſanguine
meo, & adipe meo ob meum ieiunium abrupta eſt, ſit
accepta ante thronum tui honoris, ac ſi ego obtulerim
ſacrificium ſuper altari tuo.* Quòd autem halitus
ſic ieunantium fœtidus ſit, ſpiritusque ſpuri
odoris, ſcitum eſt. Ouid. 3. de arte:

Cui grauis oris odor, nunquam ieiuna loquatur.

Et ſemper ſpatio diſtet ab ore viri.

Et Petronius: *Nunquid ſpiritus ieiunio macer?* alij
legunt *acer*, alij *acet*. Ex quo Cælius Rhodiginus
lib. 24. cap. 24. Martialem interpretatur: *Obſer-
natum eſt* (inquit) *ora hominum grauius olere ven-
tre inani, minusque agitato: nam aër factus cali-
dior, ſpiritus excrementaque pituiſoſa, immobilita-
te ſua putrefacere poteſt, calidiorem autem effici
argumento eſt, quòd vel ſitim parere ieiunium
poteſt. At ubi ederimus; ciborum odore hebeſcit
prior grauolentia, aut inter illos extinguitur.* Ad-
derem grauolere ieunia Hebræorum dici, quia
in die ieunij non vnguentis utebantur; quod
prodidit mihi S. Hieronymus in Daniele

Zerda in Iudith. Tom. I.

cap. 10. *Apud Iudæos tempore ieiunij à cibis deli-
catoribus abſtinebant, & vnguento non ungeban-
tur, vnde Daniel neque vnguento vſus eſt.* Ex quo
non pigebit illud adnotare, quòd ieiunij ſputum
exitiale toxicum ſerpenti: adè lue fæculen-
ta in ſicco ſtomacho deliteſcit, vt venenum co-
lubri, quaſi theriaco veneno vincat. Anne quia
qui periit ſatur à colubro colubrum vincat ieiu-
nus, ſine voce, ſine telo, ſine pede, ſolū ſputo!
Bene: audi Petrum Damianum opus. 25. cap. 22. Petr. Dam.
*Nam & idem ſerpens quanta ſit ieiunij virtus oſten-
dit, qui mox vt ſputum ieiunij hominis guſtat, pro-
tinus interemptus expirat. Non ergo, ſerue Dei, te
pigeat ieiunare, vt moriatur ille, qui te cibo turgidum
nititur deglutire, & abſorbere.*

Nec etiam vrget illud Perſij, *Recutitaque ſabba-
tha palles.* Neſcio enim, cur Neoterici impingunt,
dum pro libito ſibi lapidem, in quo allidant, ſub-
iiciunt, quaſi idem ſit pallere apud Perſium,
quod ieiunare: Igitur do, quòd ſabbathum ibi pro
ſeptima die accipiat, quod tamen non opus eſt:
quanquam etenim feſtiuitatem Iudæorum ſo-
nat, ſicut aliàs Horatius ſat. 9. cūrtorum, id eſt, Horati.
Iudæorum, ob præputij interciſionem, triceſi-
ma ſabbatha vocat, id eſt: vniuerſim feſta, quæ
triceſima quoque die, nempe in Neomeniis age-
bantur. Eſto itaque Sabbathum ſeptimam acci-
piat lucem, ſicut aliàs cecinit Iuuenalis: expen-
dit pulchrè, quidquid ritus Hebraicus ſabbatho
adſcribebat, nempe & lucernarum iuge lumen,
violas ſparſas, & alia, quæ vates ignarus imponit
Iudæis. Sic metrum,

Herodis venere dies, vinctaque fenestra

Disposita pinguem nebulam vomuere lucerna,

Portantes violas, rubrumque amplexa catinum

Cauda natat thynni tumet alba fidelia vino;

Labra mones tacitus, recutitaque sabbatha palles.

Ecce *Eneamyxon*, id eſt, lucerna nouem ligno-
rum, de qua in Rituali Hebraico cap. de ſabba-
tho, quæ in fenestella apponebatur: quare oleo
vinctam vocat Satyrus, vt pote, exſudante oleo.
Tandem *recutitaque sabbatha palles*, ait; & inter-
pres explicat *colis, venerariis.* *Palles* forſan dixit,
quia in ſabbatho nec licebat fœminis fucare fa-
ciem, nec viris comere capillitium; ſed quaſi deſ-
pectus, ſordidusque vultus pallere videbatur, vt
præfato Rituali tract. de ſabbatho. Vel idè pal-
lere genas dicas, quia Hebræi ſabbathi obſerua-
tioni, quæ diuinæ, quæ cœleſti, à ſenſibus erepti
apparere geſtiebant, quoddamque animi deli-
quium pati. Vnde in ſabbathi exitu mos fuit ha-
lantium aromatum odore deficientem quodam-
modò animam recreare, buxumque, aut myrrhum
odorabantur. Verba fermè ſunt prædicti Ritualis
apud Nouatinum lib. 8. Schediaſmatum cap. 3.
num. 12. Sed quid in re facili, quaſi à pullato
circulo myſterium defendimus? *Recutita sabbatha
pallere*, idem eſt, quod *reuereri, timere*, vernacula
vox de ſubito metu. Cicero 4. Tuſc. *Pudorem ru-
bor, terrorem pallor & tremor, & dentium crepitus
conſequitur.* Sic Martialis lib. 1. *Pulchrè valet
Charinus, & tamen pallet.* Quis ergo Latinus,
pallere ſabbatha, ieiunare Sabbatha dicat. Scitè
Hiſpanè tranſtulit Didacus Lopez in traduſtione
Perſij: *Temes y reuerencias las feſtas de los
Indios circuncidados.*

Loca quidem Suetonij, & Iuſtini perſpicuè de
Sabbathi ieiunio loquuntur. Sed id flocci æſti-
ma: Delirium enim fuit Ethnicorum, quod
ſcribit Ioannes Britannicus ſat. 6. Iuuenalis his

Ll 3

verbis:

verbis: Nam Moyses Damascena patria antiqua repetita, montem Synai occupavit, quod septem dierum ieiunio per desertam Arabiam cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, diem more gentis Sabbatum, id est, diem quietis appellatum, in omne annum ieiunio seruavit, quoniam illa dies famem iis, erroremque finierat. Hæc & apud Iustinum & Tacitum. Ecce nãnas & nugas: sic ineptiebant exotici.

Instin.
Tacit.

125.
Strabo.

Epiph.

Strabo peruius est: nam tempore obsessæ ciuitatis etiam in Sabbatho peragebatur ieiunium, imò statim, cinis, laccus, lugubrisque & dira corporis indicebatur maceratio: sicut supra cap. 7. Quod autem subditur de impransis, Dosithæana hæresis fuit, de qua Epiphanius dicto lib. 1. c. 13. quod potius iuuat, ut iuxta statas leges ieiunia Sabbatharia inhibita censeantur.

Et festa domus Israël.

De Profabbathis, & aliis festis profestisque Israël. Discutitur de cœna pura.

126.
Græca.
Regia.
Vatabl.

Ræca translatio: Prater ante sabbatha & Sabbathas ἡμέρας ἀργίας καὶ ἡμέρας ἀργίας. Regia: Prater ante sabbatha & Sabbathas. Vatablus: Exceptis Sabbathis ac diebus Sabbathis precedentibus. Ex hoc non inamœna disceptatio exoritur, quam libet elucubrari: An Profabbatha ieiunauerint Iudæi? Si etenim ieiunium inerat Iudæis, cur laxauerat Iuditha; quæ cæteris impransa lucibus, dum alij saturi Profabbatho? Cur saturata, dum cæteri impransi? Causam dedit Iri Augustinus in Ioannem tractat. 76. Acceleratam (inquit) vult intelligi sepulturam, ne aduersperasceret, quando iam propter parasceuen, quam cœnam puram Iudæi Latine visitati apud nos vocant; facere tale quid non licebat. Cui subiicio Irenæum lib. 1. aduersus hæres. cap. 10. Et propter hoc Moysen in sexta die dixisse hominem factum, dispositionem autem non sexta die, quæ est in cœna pura, nouissimum hominem in regenerationem primi hominis apparuisse. Et rursus lib. 3. cap. 23. Sine secundum verum & eundem diem; in quo & manducauerunt, & mortui sunt, quoniam una conditionis dies; siue secundum hunc circulum dierum, quia in ipsa mortui sunt, in qua & manducauerunt; hoc est Parasceue, quæ dicitur cœna pura, id est, sexta feria Ex quibus id videtur euinci; quod profabbathis indictum erat ieiunium, seu in Parasceue. Quippe cœna pura ab omni obsonio & carneis esculentis defæcata est, & extorris. Iuxta illud Philonis Iudæi in lib. de vita contemp. Mensa pura à cruentis dapibus pro cibo panis apponitur, sal pro obsonio, pro condimento hyssopus. Ergo si in sexta die ieiunia arida ab Hebræis celebrantur, quæ sacra, fœmina dapibus temerabat? Hinc enucleanda quæstio, omniumque Neotericorum trutinanda mens est.

August.

Iren.

Philo.

127.

Spart.

Et quidem in profabbatho Iudæos obire ieiunium, idque ex cœnæ puræ nomenclatura præsignari, fulcire videtur, quod nunc prælibauimus, nepe quod cœna pura arida & sicca esset, in qua nec ignis necessarius, sed quæque agrestia, quæque frugalia nimis, absque carnis nidore, ministrabantur, quod Spartianus in Dididio Iuliano

dixit: Oleribus, leguminibusque contentus sine carne cœnauit. Et Nonus lib. 17. Dionysij escas viles, vasa agrestia, pastorem cœnam, cœnam sine cœna, caseum recens factum, simplex conuiuium, parnam mensam, epuli tenuitatem, mensam sine sanguine, cibum pastorem. Apul. in Asclep. Hoc optantes conuertimus ad puram, & sine animalibus cœnam. Hanc Tertul. lianus vocat Xerophagiam, aduersus Psychic. c. 1. & 9. Quod etiam Xerophagias obseruemus, siccantes cibum ab omni carne & iurulentia, & viridioribus quoque pomis, ne quid vinositatis edamus, vel potemus. Sic & Plut. in lib. de esu carniū. In profabbatho igitur ieiunium obseruabatur, quoniam Hebræorum ieiunia tetrica nimis, & sicca. Quod & firmatur ex Scaligero, qui cœnam puram definit, qua fungebantur, cum in Casto essent; ex quo profabbathum cœnam puram appellant, sicut & Latini Parasceuen. Caston autem, ait esseritum seu institutum in coniectaneis ad lib. 6. Varronis de lingua Latina. n. 76. Quæ Scaligeri censio adeo sibi subiugauit Rangollium, ut in lib. 1. Reg. c. 7. 6. disputatione de ieiunio num. 3. sentiat, in profabbathis ieiunasse Iudæos. Sic & Gaspar Sanchez hic supra cap. 7.

Nonus.

Apul.

Tertul.

Plutarch.

Scalig.

Vatro.

Rangol.

1. Reg. 7. 6.

Gaspar. Sanchez.

Baron. tom 1. Annal. anno Christi 34. cap. 154. Cœnam puram à cupediis, & obsoniis lautis im- munem esse ex pluribus auctoribus, quos dedi- censet. Cæterum ieiunium in profabbatho obseruari recusat, cœnamque puram parasceuen appellatam autumat apud Augustinum, non quamlibet sextam diem hebdomadis, sed parasceuen Paschæ, nempe diē, quæ Pascha præcedit: hanc autem idē cœnam puram dicitari quia in azy- mis peragebatur, quæ synceritatis & veritatis ab Apostolo proferuntur. Baronium sequitur Sera- rius hic q. 9. Gabriel Vazq. 3. p. disp. 172. n. 75. profabbathario ieiunio non arridet; cœnamque puram Parasceuen dictam putat, quia in ipsa parabatur prandium, seu cœna Sabbatho peragenda; idē pura, quia iuxta ritum.

128.

Baron.

August.

1. Cor. 1. 2.

Serar.

Vazq.

129.

Censendum est nunc. Sane ieiunium in parasceue nullum erat: id probo. Primò, ex Iuditha, quæ ritibus sacris addicta, parsimonixque, & frugalitatis comes ieiuniū non desereret, dum assereretur à cunctis. Secundò: quia in illo lib. Hebræo, quæ sæpius recito, vbi Hebraici ritus pro Sabbatho, pro Parasceue, pro ieiunio, & reliqui amussim exarantur, nunquam in die sexta ieiunij vmbra: imò plura, quæ ieiunium inhibent, sparguntur: Sic in cap. de Sabbatho in die Parasceue sex vicibus Sabbathum venturum nuntiabatur, tanquam festi dies eo cantu: Eamus, amice mi, obuiam sponsæ, faciem Sabbathi aspiciemus. Et statim: Veni sponsa, veni sponsa. Quod adeo festiua hilaritate, ut ieiunij squalor exularet. Quin in omnibus ieiuniorum vigiliis, quid pro cœna apponendum sit, ibi statuitur; de Parasceue nec vlla vox. Tertio, ex Tertulliano aduersus Marcionē lib. 5. c. 4. Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos & Sabbathas, ut opinor, & cœnas puras & ieiunia, & dies magnos. Vbi, ut Pamelius aduertit, plectitur Iudæos. Ecce cœnas puras discernit à ieiuniis. Quando autem huiusmodi cœnæ puræ peragerentur, nullus adhuc explicuit. Gratulor ego fortunatæ luci, quæ pluscula mihi adubravit in illo Hebraico rituali, de quo verba vidi apud Nouarinum lib. 8. schediasm. capite 17. ex quibus plurima lux & huic disceptationi, & Tertulliano. Igitur cœnæ puræ à ieiuniis distinguebantur: nam in ieiuniis ferme tota dies vsque

Tertul.

Nouar.

Atque ad vespertam sicca transibat; dum autē fragilis, & arida cœna indicabatur in alicuius ieiunij vigilia, hora sexta diei iam prædium peractum erat. Fulciamus hæc: Quarto, quinto, septimo, & decimo mense, semel in vnoquoque, ieiunabant: ex his celebre fuit ieiunium mensis quinti, quod suscipiant (inquit tractatus Hebraicus de ieiunio) super se in vigilia nono die, postque cœnam diei, quæ parior esse debet, in terra sedent, & comedunt panem, & bibunt aquam, qui religiosiores sunt. Apponitur cuique ouum, quod mœstitia tempore sit; aliqui panem in cinerem apponunt: eunt excalceati. Ecce post cœnam diei ad vespertam aliam refectioem, quæ pura, sicca, & arida. Sic in lib. præceptorum affirmat n. 16. Ante aliud solemne ieiunium ita indicitur: Tenetur omnis Israelita in die propitiationis, & venia confiteri sua peccata, & ab illis respiscere, & in vigilia huius diei, debet quilibet se confiteri, antequam comedat, aut bibat. Et in tractatu de Paschate statuitur, quod post dies festos Paschatis, & Pentecostem, & festa tebernaculorum Hebræi tribus diebus ieiunent, nempe die Lunæ, die Iouis, & die Lunæ sequentis hebdomadæ. Cur his tribus diebus? Nam iis, non aliis lectio sacræ scripturæ fiebat; & licet in die Sabbathi legeretur, eius lætitia ieiunium prohibebat. Ergo in profabbatho nec lectio, nec ieiunium inerat, siquidem ad diem alterius hebdomadæ transferebatur. En Tertullianus expensus; en, quas observabant, cœnas puras, & ieiunia, & dies magnos.

Iam autem acuit, & stimulat, cur Parasceue cœna pura diceretur à Latinis, cum potius, vt obseruo apud Budæum, ἀπαρχὴν, & ἀπαρχήν, quod est oppositum ἑσπερία, exponatur, qui simplici, & frugali more vitur, quem diceret purum absque fucō: Non assentior Baronio: rum quia, vt vidit Pater Vasquez, quæque sexta feria Parasceue dicitur ab Ireneo; recognosce verba suprâ. Tum quia ἑσπερία, idem est, quod præparatio ante Sabbathum, sicut Marc. explicauit c. 15. 42. ἡμεῖς τὴν ἑσπερίαν οὕτως ὡς ὁ δὲ λέγει: Parasceue, quod est ante sabbatum. Thesaurus Græcus sic: Dies, quæ Sabbathum antegreditur, dies quæ velut spectat Sabbathum & se accingens. Nam propriè vox illa accipitur de apparatu bellico apud Thucydidem, Herodianum, & alios. Nec vrget, quod Ioannes Parasceue Paschæ dicat; idēd etenim id, quia sorte sub Paschate fuit. Denique quia ad Pascha non lixati cibi, à vespere asseruabantur: vnde superuacua vox Parasceue.

Video Basilium Legionensem statis adhuc obfistere, in disputatione de Agno typico c. 12. defendat diem Parasceues non solum diem Sabbathi præcedere, sed & alias ferias, in quibus cuiusque operis inhibitum ministerium. Probat, nam Ioseph. lib. 16. antiq. c. 10. scribit hæc Augusti verba: Placet mihi de communi iurati Senatûs sententia, Iudeos vti propriis ritibus ac legibus, neque cogi ad præstanda vadimonia Sabbathis, aut pridie Sabbathorum post horam nonam in Parasceue. Ex his ceter etiam vadimonia inhibita in vespertis aliorum festorum. Sed quis hunc insufflauit cogitatum? nullum in Augusto verbum. Munit ex Hebræorum canone: Qui in Sabbathorum, dierumque festorum vespertis ab ipsa Mincha, seu sacrificio vespertino, & ultra opus facit, is bonum benedictionis signum in æternum non videbit. Idipsum in epistola, de qua in Scotiæ Concilio sub Innocent. III. de obseruatione diei Dominici. Sed licet verum sit operari non licere, non exinde Parasceue eninci-

tur, quæ propriè ciborum erat in diem sequentem præparatio. Demus tamen Basilio, quod sicut Sabbathum quodque festum dicebatur, sic profabbathum, seu parasceue, quæque anterior dies. Anne exinde adstipulandum est Baronio, qui à Parasceues nomenclaturâ omnem sextâ feriam amandat? Certè ipsum Sabbathum apud nostros Parasceue nuncupatur, quasi in diem Dominicam præparatio: sic Tertul. aduersus Psychicos in lib. Tertio de ieiunio: Quod si nona conditio, & in Christo sepulti perseverant, iam noua & solennia esse debent. Aut si omnem in totum deuotionem temporum & dierum, & mensum, & annorum erasit Apostolus; cur Pascha celebramus annuo circulo in mense primo? Cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? Cur stationibus quartam & sextam Sabbathi dicamus, & ieiunij Parasceuen? Quamquam vos etiam Sabbathum si quando continuatis, nunquam nisi in Pascha ieiunandum. Quem locum plenè dedi, primò vt ieiunij Parasceuen, nempe Sabbathum appellatum audias: cui subiicio scholium Pamelij num. 97. Nouè hic auctor Sabbathum Parasceuen nuncupat, vt ipse qua sit Parasceue Dominica, sicut olim feria sexta apud Iudeos fuit Parasceue ante Sabbathum. Secundò: quippe eo loci aliquid aduersus præfixa submurmurare videtur: Tertullianus enim non omnes solennitates, & ieiunia abrogata perhibet ab Apostolo ad Galat. 4. dum dixit: Horum tempora obseruantes, & dies, & menses, & annos. Id probat ex statis solennitatibus & ieiuniorum dierum Paschatis, quartæ, & sextæ, Sabbathi & Parasceues. Igitur ea apud Iudeos obseruabantur, quod asserto nostro obfistit. Attamen ex hoc scipione non debellandum. Cōtendit enim Afer ille non omnem temporum, & dierum erasam esse deuotionem ab Apostolo; non quidem, quia ipsamet Iudaica persenerent, sed quia plura sunt, quæ ex Ecclesiastica virgula statuuntur. Vocat autem quartam, & sextam Sabbathi, more Iudaico, quia Iudæarum vocum modulo agebat. Id ex eo liquet, quia & in Paschatis celebratione dissentit à Iudæis Ecclesia, quoad computationem inceptions mensis primi: de quo Epiph. hæc. 70. Beda in lib. de temp. Ruffin. lib. 1. cap. 6. Ambros. epist. 83. Concilium Antiochenum c. 1.

Pater Vasquez dicta disp. 172. cap. 7. num. 75. censet sextam feriam appellatam esse cœnam puram, quia cœna pro Sabbatho ritè & syncerè parabatur: id enim quod iuxta ritum fit, purum dicitur. Sed nimis tenera, & curta interpretatio est hæc: non enim certus ciborum delectus, sollemnisque rituum lex stata erat Sabbathariæ cibationi, sicut ille, qui in agni manducatione affixus fuit. Semper Iudæi supersticiosi nimis patriæ traditionis in quoque angulo, in quoque cibo ritus obseruabant: cur ergo cœna Sabbathi potius ritualis & iuxta legem diceretur, quàm cæteræ, proinde cœna pura Sabbatho præparata nuncuparetur!

Igitur vt, quid sentiam, proferam. Quæ apud Græcos Parasceue, apud Latinos cœna pura dicta est, in eundem ferme sensum: licet enim dissimiles sint voces, quando Latinus profert suo idiotismo, quod Græcus vernacula enuntiat dialecto, idem semper significatui est; velut si id, quod aliàs Græcum est, Latine verteretur. Igitur Parasceue propriè præparatio est prandij, seu cœnæ ad diem sequentem: cœna enim apud præscos, teste Festo, quod nunc est prandium, dicebatur. Igitur

Pamel.

Ad Galat. 4.

Epiph.

Beda.

Ruffin.

Ambr.

Conc. Ant.

132.

133.

Fest.

130.

Bud.

Vasq.

Iren.

Marc. 15. 42.

Thes.

Græc.

Thuc.

Herod.

131.

Basil.

Leg.

Ioseph.

Conc.

Scot.

quod Græci quasi actiue exprimebant, scilicet præparatio cœnæ, seu prandij ad Sabbathum; Latini proferebant passiuè, nempe ipsamet cœna præparata, siue cibus, & esca: *δείπνον* enim, quod cœna est, pro ipso cibo accipitur. Vnde Hesiodus *δείπνον ποίει* pro comedere. Superest nunc discutere, cur illa cœna præparata *pura* diceretur? Anne quia puri, & loti ad Sabbathum præparabantur Hebræi, quia in Parasceue apud rituale Hebraicum, Hebræi manus, pedesque iubetur, ablueri, capillos pectine discriminare, & similia in aduentantis honorem Sabbathi? Benè quidem, & non incomptè ad rem hanc. Sicut quilibet lotus, & nitidus, purus dicitur; quin & purus ad cœnam, obuium est apud literatos. Sed melius: *pura* dicebatur cœna, quia intacta, quia custodita, quia reposita. Quidquid autem intactum, & integrum est, purum dicitur, sicut pura virgo; pura atque integra mens apud Ciceronem, pro Milone. Et de senectute: *Animus (inquit) omni administratione corporis purus, & integer esse debet.* Quod autem illa cœna integra, & non libata in repositorio clauderetur, id euincit, quod illa verba Exod. 16. in indictione Sabbathi: *Quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane*, vertunt Septuaginta: *καταλείπετε αὐτὸ ἕως ἀπὸ θύρας εἰς τὸ πρῶτον* Relinquite illud in repositionem in mane. Et explicat Lippomanus: *In diem crastinum seruare, unde viuere possitis: ideo feria 6. quæ est ante Sabbathum, semper dicta est parasceue.* Quin & suffragatur vox: nam *ἀποθήκη* reconditorium mundum est, & putum. Sicut S. Basil. in Hexam. hom. 8. *τὸς ἀποθήκας μέλιτος*, mellis cellulas vocat. Ex quo Varro *conditina mala*, & Columellæ *conditini, cibi; & conditij cibi* Polluci lib. 1. & *vasa apoceta*, quæ manibus non teruntur, puraq; manent. Cur ergo non cœna pura diceretur, quæ condita, reposita, & integra? Quin & frugalitas, nimiaque apparebat abstinentia, iam conditis cibis, paratis epulis, cœnâ coctâ, nec tangere, nec libare, sed reponere: si enim parcus, & aridus cib. cœna pura apud exoticos est; cur non & apud Iudæos, illa, quæ non rangebatur, præcipuè quia non manducata, solum remanebat cœna, ac proinde pura cœna? Denique si acumini concedantur lora, & rem ab exordio perferentemur, epulum illud, quod ad cœnam sequentis Sabbathi relictum fuit, & depositum, purum omnino remansit, & non putrefactum. Audi Moysen. Exod. 16. *Requies Sabbathi sanctificata est Domino cras; quodcunque operandum est, facite, & quæ coquenda sunt, coquite; quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane. Feceruntque ita, ut præceperat Moyses, & non computruit, neque vermis inuentus est in eo.* Ecce purum absque sorde, & putredine.

134. Genebr. Maneat igitur Parasceuem feriam esse sextam, & profabbathum. Iuat auscultare meū Genebr. lib. 2. Chronic. anno Christi 26. *Sciendum, quemlibet diem Veneris ab Hebræis nominari Parasceuen, siue, ut loquuntur, Erub, quod illo præparent, quæcunque sunt necessaria die Sabbathi ad vescendum, sedendum, aliquid aliud faciendum. Ita dies ille erat Parasceue, non quidem consecuturi Paschatis, sed Sabbathi.* Sic ille. Neque Paschatis vigiliam vquam agnominatam legi Parasceuen, nisi forsan Pascha incideret in Sabbatho Imò in rituali Hebraico, tractatu de Paschate agitur de primogenitorum ieiunio, in vigilia Paschatis, quam neutiquam Pasceuen vocant; ieiunabant enim hac die primogeniti, quia dum Ægyptiorum primogeni-

ti perierunt, Hebræorum non occubuerunt. Illud autem figmentum, quod somniat Beza in Beza. cap. 19. Ioannis, his verbis: *Incipiebat Parasceue ab hora nona, & duodecima desinebat cum occidente Sole; sed nihilominus totus ille dies vulgò Parasceue dicebatur;* nescio, vbi sciulus ille inuenerit, Sanè Scaliger lib. 6. de emend. temp. sic sentit, Scalig. sed absque suffragio. Benè refellit vtrumque Serar. rarius hic cap. 8. quæstiunc. 10. Ego non moror, cum sat ex dictis tota dies sic nuncupata cum omni rigore appareat. Cur autem arctam ieiunij laxauerat Iudith censuram in profabbathis, cum nec festum vllum, ne solemnitas perageretur? Facilis iudicij est: incipiebat enim Iudæorum hilaritas ad diem festum præparatio, & obseruatiunculis, sermonibusque totus vesper scatebat, vt liquet ex clangore tubarum, ex indictione festi, ex illecebroso caput vnguento, ex vestium è reconditorio exhibitione, ex lucernarum, oleique pompa: vnde iure sancta fœmina inedia leniebat tormenta, hebdomadæque repetita ieiunia temperabat.

Vltimus: in Græco præter profabbatha, & Sabbatha additur, *ἡ προνομηνίων ἡ ἑορτὴν.* Et ante neomenias, & festa. Vulgata: *Præter neomenias & festa.* Regia: *Et ante neomenias & festa.* Vatablus: *Ac diebus nonas Lunas præcedentibus.* In primo die vniuscuiusque mensis, & eius vespere, ieiunij intermittebat rigorem. In nouiluniis, à quibus inter Hebræos menses ordiebantur, festum erat apud Hebræos. Idè inhibitum ieiunium, sicut & primo anni die: censent enim, quotquot tunc ieiunent, eo anno morituros, vt in rituali Hebraico didici. Nec hîc vlla disceptationis arena est, cum de neomeniis cuncti Hebraicæ literaturæ fontes scaturiant. In neomeniæ vespere dissidium est aduersus Scaligerum: Scalig. censet enim lib. 3. de emend. temporum Pronumonia fuisse Iudæorum festa. Confligit aduersus Serat. illum Serarius hîc quæstiunc. 11. Nos quoque Scaligero non assentimus, aliaque aduersus illum non iniucunda proferimus. Urget Scaliger ex Horat. Horatio sat. 9.

*Hodietricesima Sabbatha vin tu
Curtis Iudæis oppedere, nulla mihi, inquam,
Religio est.*

Quasi in tricesimo die cuiusque mensis, in quo censet Scaliger Pronumonia accidere, Sabbathum, id est, festum, perageretur. Sed oberrat. Tum quia tricesima Sabbatha, vt scribit Turnebus inibi se à Iudæo perito didicisse, ea intelligenda, qua ab illis nimia coluntur religione, nempe id Sabbathum, in quo agnum comedunt, & tricesimum est ordine, si Sabbathum à mense Septembri enumeres, à quo ordiebatur annus quoad negotia, sicut quoad segetes à Martio. Id ipsum scribit Torrent. in Sueton. c. 76. Nec obest, quod opponit Lorin. in Pl. 80. v. 4. quod Horatius Sabbatha pluraliter extulit; id flocci est, nam plurimum annorum Sabbatha numerat.

Imò etsi tricesima Sabbatha pro singulis mensibus accipiamus, non pronumonia fauet, sed potius neomenias, id est, primis diebus mensium. Nam menses apud Hebræos lunares fuerunt, Numero 29. v. 6. at lunaris mensis vicesimo nono quoque circiter die completur: vnde tricesimus dies, vt plurimum, si computentur à primo die mensis, erit alterius mensis prima lux, ex quo tricesima Sabbatha erunt festa neomeniarum apud Horatium. Nec critico Turnebo bladiendum est, qui

qui idem tricenarius numerus apud Horatium, & nouicenarius nouenarius scribitur (inquit) quia tricenarius erat rotundior versui. Sed absque hoc Musarum lenocinio, poeticaque fronte, credas, tricenarium apposuisse, quia de festo agebat, quod primo cuiusque mensis die celebrabatur. Serarius aliter expendit Horatium, nempe quia tricesima quaque die festum erat. Sed nisi nobiscum discas, quomodo illud tricesimum pro neomenia euincatur, non sat lucis est poetæ: nam à quacunque die cuiusque possent tricesima numerari. Præcipue quia tricesima apud alias nationes, pro trigesima die mensis accipitur, imò pro vno mense. *Τριάκας* enim trigessimus dies mensis est: & tamen Lucanus de luctu ait; *πολλὰς τριάκας*, & *Ὀλυμπιάδας ἀναπλήσας*, multis mensibus & lustris completis, ubi *τριάκας* pro mensibus accipit.

137. *Armat etiam se Scaliger ex Ps. 80. v. 4. Buccinate in neomenia tuba in insigni die solemnitatis vestra: Vbi Hebraicè כֶּסֶף Chesè, quod pro tricesimo contendit accipi; sed fallitur; nam cum sex punctis, ut scribit Sanctes Pagnin. significat tempus constitutum, ex quo Rabbi David neomeniam ibi ab festum tabernaculorum arctat; Quasi operimentum, aut diem operimenti dicas (ait) cum Israelita sub frondibus agebant. Præcipue, quia dies ille constitutus est, qui præcesserat, scilicet חַדְשׁ Chodes, id est Kalendis. Vnde Hebraicè: *Clāgite in Kalendas tuba in tempore constituto. Nec ei opitulatur Exod. 17. v. 16. ibi: Edificauit Moyses altare, & vocauit nomen eius, Dominus exaltatio mea. Vbi Hebraicè כֶּסֶף Chesia Scaliger legit, quia triumphalis arcus triacadis; quasi in tricesimi diei memoriam. Sed abeat ille, qui sic sacra rimatur. Verius Lippom. Manus Domini super folium eius. כֶּסֶף Chesè enim ibi thronus Domini est. Nec error fuit Scaligero, quod è duabus illis כֶּסֶף, כֶּסֶף Chesia vnam dictionem composuerit Chesia: id enim imponit illi Serarius; siue enim distinctæ sint, siue coniunctæ, Thronum Domini significant. Audi Sanctes Pagnin. Kimchi כֶּסֶף Chesia, unica dictione scribit, & idò אַלֶּפּ detractum dicit. In nostris exemplaribus gemina voce כֶּסֶף, כֶּסֶף Chesia Thronum Domini. Denique non suffragatur Scaligero Prou. 7. Ad diem כֶּסֶף Chesè, quasi sit ad tricesimum diem; nam nulla versio pro Scaligero est. Caietanus: *Supputato tempore, Sept. Per dies multos. Tigur. Ceterò. Vulgata: In die plena Luna, quasi ex radice כֶּסֶף, Casas, id est, supputare. In quo discrimen apud Aquilam & Sept. Nam ille diem numeratum censer, qua Luna plena est; isti, qua incipit, in nouilunio; nullus pro die, qua finit.***

138. *Et festa domus Israel. Græca, & festa, & solemnitates domus Israel, apud Regiam; apud Vatablum: Domui Israel solemnibus, atque hilaribus. Quæ autem Israëlita festa, & solemnitates breui syllabo accipe, Pascha Exod. 12. & 13. quæ in mense primo Nisan Græcè Xantico. In plenilunio iuxta diem 14. Azymorum dies septem Leuit. cap. 23. Imò & Pascha sub nono Maij, si forsitan aliqui à celebratione prima impediti, Numer. 9. Manipuli spicarum Leuitic. 23. sic & dies 13. Maij, quæ numeratur 33. ab oblato manipulo, ut est apud Eberum. Festum Pentecostes 7. mensis Siban Leuit. 16. quod quinquagesimam vocant: vel hebdomadam festum. Festum tubarum in primo die Thifri Leuitic. 23. Festum tabernaculorum 7. Octobris, Græcè Scenopegia,*

Leuit. 25. & Exod. 23. Et in decima die solemnitas repropitiationis apud Origenem Leuitic. 13. Festum Encaniorum, siue renouationis, de quo Garcaus de tempore. Festum dedicationis templi. 1. Esdræ 6. duodecimo mense tertio die Adar. Festum ieiunij, die 10. mensis decimi, vsque ad nonum diem mensis Ab; de quo Eberus, Festum sortium die 14. mensis duodecimi Esther 9. Die 13. mensis Adar, Festum ieiunij Esther. Festum conuiuiorum die 15. mensis vndecimi. Festum ieiunij in quarto mense ob factas tabulas, apud Ioannem Garcaum. Vterius: septimus quisque mensis Sabbathum erat, cuius sacra sabbatha Sabbathorum dicebantur, apud Polidorum lib. 5. Festum indefinens, de quo Polidorus supra cap. 7. Denique septimus annus festum erat, Leuit. 25. & quinquagesimus annus Iubileus. De quibus satis, cum non sit huius instituti cuncta hæc librare; libare sat fuit.

Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat diuitias multas, & familiam copiosam, ac possessiones armentis bouum, & gregibus ouium plenas.

RÆCA καὶ ἦν καλὴ τῇ ὁρατῇ τῇ ὄψει ὁμοῖα. Regia: Et erat speciosa forma, & elegans aspectu nimis, Vatablus: Erat autem venusta forma, aspectuque perpulcra. A pulchritudine sancta fœmina commendatur. In facie nitor maiestatem conciliabat, clarissimaque nobilitas in genatum niuea, purpureaque irradiabat forma. Hinc apud Patres venustatis Iudithæ præconia. Ambrosius 3. de officiis cap. 13. *Quæ primo forma gratia, & virtutis decore perculit.* Sanctus Fulgentius epistol. 2. cap. 14. *Ætate iuuenis, specie mirabilis.* Petrus Petrus Damianus libr. 8. epistola ad viros illustres. Si mon de Cassia libr. 4. Seuer. Sulpitius lib. 2. *faciæ histor. Prædices opibus insignis specie; sed moribus, quàm vultu; illustrior.* Sanctus Aldhelmus lib. de virg. *Nec aliter obtruncandum rata est, nisi eum natini vultus venustate, ornamentis etiam corporalibus caperet.*

Sed rogare poteris, qua ætate forma hæc, & perillustis pulchritudo sacram fœminam absque fūco, pigmentariisque cerussæ, & purpurissi suffragiis venustabat, nunc temporis, cum pulchra perhibetur? Suidas ipsam vixisse perhibet annos 150. Ex quo dum facinus perpetraret ouans ab Assyrij cæde, iam grandæua videtur, & anus: nec oris decor floridus, & hilaris, sed ad temporis exhaustus iniurias, rugisque exaratus palleret. Dissidium est non modicum, quo ætatis anno Iudith iugulauerit Holofernem. Bellarminus de verbo Dei libro secundo capite duodecimo, asserit fuisse quadraginta annorum, Grethserus quinquaginta, Tornielius quinquaginta trium, Serarius cap. 16. quæst. 2. Greth. quadraginta, Salianus anno mundi 3346. num. 57. tertio & trigesimo ætatis suæ anno Holofernem adiisse scribit. Varietas hæc ex supputatio- ne annorum, quos Iuditha vixit, orta est: nam infra cap. 16. versic. 28. dicitur: *mansit in domo viri sui annos centum & quinque:* alij centum & viginti dant; alij centum, & quinquaginta. Nos

eo loci disceptabimus; nunc sat sit floridam venustatem illi fateri; quæ cum per oris filamenta, non adscitis coloribus, supposititiisque tormentis accersita & acta, diffusa esset, diu superesse potuit, nec temporis atteri morfu. Nativa sanè, & ingenua pulchritudo, non illita fucis, non exterminata furtiuis macularum anfractibus diu manet; vnde semper pulchra, & elegans Iudith. Sic puellam vocauit Bagoas παιδισκὴ καλὴ, pulchra puella. Sic Iuuenem vocat Fulgentius. Id autem non tam teneram ætatem enuntiat, aut euincit, quàm illi appingit Vvitacherus: *Dum* (ait) *Holofernes in Iudæa fuit, Iudith non exceſſerat florem ætatis. Nam & pulchra admodum fuit, & Holoferni placuit, & puella vocatur.* Sed imbelles rationes hæ. Placuit Holoferni: sed postquam Deus illi maiorem contulerat venustatem cap. 9. faciemque cœlesti nitore delibuit, ardentique murice depinxit, qui è sulcis formosam segetem parturit, qui ex effœtis glebis, vernam liliorum pompam erumpere facit. Firmius fulcrum esset, quia hîc elegans perhibetur aspectu, venustaque forma, antequam Holofernem obtruncatura secesserat è Bethulia. Quodd autem puella nuncupetur ab Eunuchis, teneram non arguit ætatem. Nam puellæ etiam matres vocabantur, vt suprâ dedi ex Horatio lib. 3. ode 22. *Quæ laborantes vtero puellas ter vocata audis.* Accipitur etiam *puella* pro pudica, sicut pueritia pro puritate. Varro: *Ea erat matronæ simplicitas, & pueritia, & honestas.* Imò Hebraicè נהור *Bahur*, vel *Bahur* puer est, & tamen iuuenem electæ ætatis significat. Nec obest, quodd ætate iuuenis à S. Fulgentio asseratur. Non est etenim concors omnium circa ætates censio. Nam Varro cuique ætati quindecim annos affigit: pueris ab incunabulis quindecim, adolescentibus vsque ad triginta, iuuenibus vsque ad 45. Galenus quatuor recenset ætates, iuuenem, vigetium, mediorum, & senum. Agellius lib. 10. cap. 28. ex Tuberone lib. 1. histor. sic ait: *Seruius Tullius Rex pueros censuit, qui minores, essent annis 17. atque inde milites scripsit, eosque ad annum 46. iuniores appellauit.* Hippocrates scribit primam ætatem terminari anno 7. secundam 14. tertiam 22. quartam 35. quintam 42. sextam 61. adi Conimbricenses in Aristotelem de senectute c. 2. Ex quibus videas, dum iuuenis appellatur Iudith, iam vel annum 30. vel 40. præterisse censendam. Nec opus est aufugere ad Cenforini etymologiam de die natali c. 4. vbi iuuenem à iuuando deducit, quem vt Fulgentium expédât, aduocat sibi Serar. qui idè iuuenem nuncupatam censet, quia nimium patriæ adiuit columitati. Sed Fulgentius respuit etymi aufugium, cum ætate iuuenem appellet, non ministerio.

141. Sed cur tam prædiuitis elogij vena textus sacer Iudithæ venustatem, adscitis verborum coloribus, currente penicillo, depingit? Cur gazis, facultatibusque prædicat opimam, quam sanctam, quam religiosam submisso laudationis poplite decantat? Forſan vt crederes facinus, ostentique grandis prodigium torua non diffiteris fronte. Quæ enim imbellis fœmina, tenella sexu, viduata viro, calathisque afflueta Mineræ, tot Assyriorum campos exarmaret, Israëlitisque, iugulato Holoferne, columitatem parturiret? Idèd pulchra, idèd recensetur venusta: nam pulchritudo facile victoriam suadet, canit triumphum. Sic Aug. serm. 66. in appendice. *In qua fœmina insidiosè pulchritu-*

Iudith. 12. Fulg.
Vvitar.
Horat.
Varro.
Pulg. Varro.
Galen.
Agell. Seru. Tull.
Hippocr.
Conimbr.
Cenfor.
Serar.
Aug.

dinis nouitatem hostilis exercitus vehementer expauit, vt in eius obsequio vires amitterent, arma proiicerem, & colla curuarent. Deducitur ad Prætorium, subiectis ordinibus, fraus Holofernis & lugentis victoriæ ciuitatis. Quam cum videret Holofernes, solutus est sensibus, animam cum capite perditurus. Iacuit enim iuuenem dedecus mulieris vultu captiuum: licuit mulieri exarmare iuuenes, & debellare victores. Ecce à pulchritudine faustum nomen, faustior exitus, fœlix triumphus. Idèd acu Scriptura oris fila depingit, vt credas victricem.

Alia ratio non inuenusta descriptæ venustatis mihi inspiratur, nempe vt magis sanctæ fœminæ eluceat pudor, religio clareat, omniumque virtutum paradigmata eniteant. Si fœda, si squalida vultu, si pannosa, & mendica; quid virtutis in spretis secundis nuptiis inesset, cum & pauperies, & facies, perpetuam viduam vendicarent? Rationem hanc tetigit Fulgentius epistola 2. cap. 14. *Ecce vidua præclara natalibus, facultatibus diues, ætate iuuenis, specie mirabilis, diuitias contempsit, delicias respuit, carnis incentiuum calcauit, & induta virtute ex alto, non quasiuit secundo famulari connubio.* Quin vt tot fortunatæ lucis prouentus, tam diues Amalthææ cornu animum sanctæ fœminæ, superbienti fastu, vitiosoque lenocinio, nunquam turbauisse dignosceretur, in altoque virtutum culmine fastigiata, nunquam vitiorum, aut blandientis auræ ventilabro agitata noscatur; præmittitur pulchra, diues, potens: sic virtuti dignior laus, quæ in tot allicientibus ad illecebram mansit illæsa; imò cui tam effusa copiarum largitas, dolor fuit, non hilaritas, non gaudium. Dedi suprâ Academ. 1. Petrum. Damia. Dam. lib. 8. epistol. recognosce. Et quidem Afranius Afran. vetus Poëta dimidium dotis in pulchritudine statuit.

*Formosa virgo est, dotis dimidium vocant,
Isti qui dotis negligunt uxoria.*

Sed quid est illud: *Eleganti aspectu nimis?* Nimietas enim aliquam in pulchritudine petulantiam, & procacitatem enuntiare videtur. Vnde Plautus in Mil. *Nimia est miseria, pulchrum esse hominem nimis.* Sic nimis magno animo, qui animi impotens. Imò nimia pulchritudo non ingenua, sed ascita, nundinataque videtur. Nam dixit Cicero 4. Tusc. *Quid potest esse naturale, quod Cicero idem nimium esse possit?* Absit à Iuditha in pulchritudine næuus: nimis pulchra decantatur Hebraico more, vbi *nimis* pro valde est Hebraicè מְאֹד *Meod*, de quo sparſim in sacris, & Latinus semper vertit *valde*, *multum*, *copiose*. Psalm. 47. vers. 1. *Magnus Dominus & laudabilis nimis.* Sic Esther. 2. *Pulchra nimis, & decora.* Pulchritudinis magnitudinem Græci efferunt eo dicterio *formosior & seipſe κάλλιόν & εἰς αὐτήν*. Non vt Turnebus accipit aduersariorum lib. 1. c. 23. quasi eum esse pulchritudinis florem, vt nulla postea parte ætatis parem formæ dignitatem habiturus sit. Aliàs etiam, quæ parum pulchritudinis sortita, dum per annorum lustra non floridiorem sortitura sit, ea voce nuncuparetur. In dicterio igitur vltima pulchritudinis perfectio præscribitur, quasi cum nulla alia valeat comparari, nisi cum seipſa, vt sibi palmam arripiat, ipsamet porrigat herbam sibi. Sic Hebræis *nimis* pro vltimo perfectionis decore, cuius finis non est: vnde statim post *laudabilis nimis*, dicto Psalm. 47. additur: *Et magnitudinis eius non est finis.*

De diuitiis addit Græca translatio: *Et reliquerat ei*

142.

143.

144.

Manasses vir eius aurum, & argentum, & famulos, & ancillas, & pecora, & agros, & manebat in eis. Et explicat Vatablus manebat in eis, id est, versabatur in eorum possessione, ut eorum bonorum haeres, ac domina.

145. Et erat hac in omnibus famosissima. Mira laudatio! famosum enim adiunctum pulchritudini, & mulieri; scortum, & meretricem significat. Cicero 4. de Repub. Atque etiam si qua erat famosa, ei cognati osculum non ferebant. Lucilius pulchrè ex formoso & famoso lusit his versibus.

Quintus Opimius ille Iugurtini pater huius,
Et formosus homo fuit, & famosus, utrumque;
Primo adolescens, posterius dare rectius sese.

Ex quo sentio famosi vocem; præcipuè impudicitiam propalare, nullumque prius dedecus exprimere, quam pudoris. Id mihi suadent exotica; nam famosi labores Venerei sunt, & sub fornicibus elaborati. Sic Horatius od. 15:

Tandem nequitia fige modum tuæ
Famosisque laboribus
Matura, propior desine fineri
Inter ludere virgines.

Sic satyra 7. lib. 2. & lib. 3. ode 3.

Iam nec Lacene splendet adulteræ
Famosus hospes.

Iuuen. Iuuenalis satyra 6.

Ad Pharon & Nilum famosaque mania Lagi.
Vbi scholiastæ Britannicus: Famosa, quia ut testatur Sirabo, omnes post tertium Ptolomaum male vixerunt, deliciis corrupti Canopitani lascivæ & turpiter. Ex quo & illud etiam Lucam calleo.

Ite per ignavas gentes famosaque Regna.
Ignavia enim ab eivata molliæ provenit. Satist illud Martialis lib. 2. epist. 39.

146. Coccina famosa donas, & Iambina Macha.

Quin & ipsum obseruo apud sacra. Ezechiel. cap. 23. vers. 10. Et facta sunt famosa mulieres, & iudicia perpetraverunt in ea. Nam sub typo fornicationis plectit Samariam & Iudam Propheta. Unde Hieronymus: Ipsam trucidarunt, ita ut in omnium mulierum exemplum iugulata sit, & in malam partem cunctarum sermone celebretur. Imo Genes. 6. Gigantes autem erant super terram in diebus illis: postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illaque genuerunt, isti sunt potentes à seculo; viri famosi. Ut quid famosi? Quia primi concubitores. Chrysostomus ibi:

Pulchritudo, aspectus & scortationis, & intemperantia eis occasio fuit. Inde famosi nuncupati, ut reor. Lippomanum aduoco: Gigantes huiusmodi; post omnia latrocinia, & violentias aggrediebantur filias hominum libidine corrupti turpissima; filiosque genuerunt sibi robustos, violentos, feroces, hominum oppressores, ex immanibus flagitiis; nomen sibi parantes perpetuum. Denique Ambrosius: Ne forte Gigantum sint similes homines cultui carnis sue studentes. Sed conicio, quod vox famosus, semper malè audit; apud sacra. Nam bis; scilicet in præfato duplici loco tantum inuenitur. Bis etiam famosissimum, sed utrobique in bonam partem, scilicet Mach. 2. c. 2. v. 23. Ut famosissimum in toto Orbe templum recuperarent, & civitatem liberarent. Et hic, de Iuditha: Et erat in omnibus famosissima. Quæ vox de celebritate virtutum per omnes Israëlitas pergrassata, aptissima est, & apud nostros Scriptores non insueta.

2. Mach. 2. 23. Anast. Anastasius in vita Sanctæ Gandulæ: Predicantes sanctæ virginis nomen famosissimum. Et in epistola Ioannis ad Constantinum: Ad diuinitus

conseruanda tua, & famosissima vestigia properarem. Et Gullielm. Bibliothecatus in Stephano 6. Guill. Crux tamen aurea illa famosissima. Imò & apud Plinium Iuniorem lib. 6. epistolarum: Impensè petis, ut causam tuam, pertinentem ad curam tuam, Iun. pulchram aliqui, & famosam faciam. Sic Tacitus lib. 21. & forsitan alij, quos tu videris.

Famosissima igitur Iudith, celebris adhuc superstes: grande miraculum laudes anteire funus, nominisque claritatem, umbras non expectare sepulchri. Potuit laudari, dum vixit, quæ virtutis in fastigio vix poterat à laudationis aura concuti. An iners fama? Quoniam timebat Deum. Vberimum virtutis alimentum est honos, sed ni virtus sit, onus, erit laudati, non decus. Benè Socrates dicebat: Si talis esse studeas, qualis haberi velis. Ecce fama: Non erat, qui loqueretur de Iuditha malum. Ut quid tam temperata plebecula, quæ loquax, quæ mordax? Quia malum non erat in Iuditha. Anne id satis? Sanè Stobæus ferm. 19. Pulchritudinem fama (ait) citò marescere ex invidia, ceu morbo quodam. Sed quis invidus fœminæ quam non videt? In cubiculo latitabar, non in compitis, non in aulis. Fuge, recede, omni inuidorum dente altior eris.

Vers. 9. Hæc itaque cum audisset, quoniam Ozias promississet, quod transacto quinto die traderet civitatem, misit ad Presbyteros Chabri & Charmi.

Mira Primatum ad vnius vernaculæ vocem obedientia. Vix Iudith Abram ad accersendum Civitatis Primores misit, cum illico concito gradu adsunt: Venerunt ad illam. En inter misit, & venerunt tantum coniunctio Et interiectitia est; peruius mox nexus. Cur tam citum Iudithæ obsequium? Cur dignitatis fastigium in fœminæ famulatum deponunt, præcipuè cum civitas vndique concussa obsidionis, & metus flagris pallescat, turbidus ubique retum nutabat status, & confusa squalidaque per dolorem tuba, Principis egebat præsentia, quæ leuaret animos, hilararet pectora, & de Republica periclitante cōsuleret? Cur non Iuditha domum deserit, frequentia inseritur, adit Principem, quærit Presbyteros, ut in funestis casibus consoletur? Sanè in hoc Iudithæ sanctitas, venerabilitas, pudor celebratur. Non decebat castam viduam immisceri ciuibus, reclusorium linquere, & castitatis templum omittere. Grauis est pudicitia, nescit circuire per urbem etiam in extremis periculis nutantem. Id pulchrè Lyra: Quod Lyra, autem non iuit ad eos, non fuit ex defectu humilitatis, sed ex zelo castitatis, & honestatis vidualis: quo fugiebat per vicos discurrere, & in palam coram hominibus apparere. Pudicæ honestatis fuit, non superbientis supercilij, quod euocaret viros fœmina, seniores iuuenis, Principes inferior. Vendicat castitas obsequium, famulatum religio. Inuertit sexus legem honestas, & solium sibi erigit fœminea pudicitia, quæ subiugat Principes, dum ocluditur.

Iudith igitur facile ad nutum, sibi obtemperantes adsciuit Optimates. Forsan ex tunc iustitiæ, religionisque amicta trabeis clauum tenebat in populo, & ex futuro facinore iam velox principatu fruebatur, Imperatricisque munere, quod sibi sortitura erat ex tyranni cæde, in Principes dominatu pollebat. Vis probem Imperatoris

Chrys.

toris chlamyde radiantem, ne nutes, dum Principes vocauisse legis? Audi Sanctum Chrysostomum homil. 60. in Ioann. *Mulier Absalon, mulier Amon perdidit. Ipsa Iob perdere conata est. Ipsa Nabal cade eripuit. Ipsa vniuersam gentem liberauit. Et Debora, & Iudith, & alia multa Imperatorum sunt functa officiis.* Si igitur Imperatrix, quid quodd Seniores, quid quodd Ozias Rex ad labrum subiiceretur Imperij? Accedit, quod iam ex tunc ut Prophetissa & vates habebatur. Vnde à Bethuliensibus eximio colebatur honore, suggestumque sacre incolebat maiestatis. Vatem mihi probat Clemens Romanus in Constitut. Apost. libro octauo capite secundo: *Atque etiam mulieres Prophetarum. Olim quidem Maria Moysi & Aaronis soror: postea verò Debora; deinde Oldad, & Iudith: illa quidem Iosia Rege, hac Dario.* Ad Prophetas autem Reges accessum non reluctati, & Sacerdotes, obuia est litteratura sacra

Clem. Rom.

4. Reg. 22.

4. Regum 22. v. 14.

14.

150.

Aug.

Ambros.

Alcim.

Dam.

Adhuc scrupulus ex sexu. Quæ fœmina accit viros, carpit, edocet, obiurgat? Sed in Heroide sacra indolem immutauit natura. Masculus animus fœminea membra imbuebat. Augustinus serm. 67. in Append. *Iudith bellator animus alienum pectus obsedit.* Ideò alienum, ut suprà in Caterna explicui, quia virilis ille, quia fœmineum id. Mentis masculæ religiosa fortitudo, in masculum conflauerat fœminam, sexusque transgressa infirmitatem, è viragine virum efformauerat. Ambrosius lib. de viduis: *Hac est vera fortitudo, quæ natura usum, sexus infirmitatem mentis deuotione transgreditur; qualis in illa fuit, cui nomen Iudith.* Id cecinit Alcimus Auitus suprà datus. Non igitur te sexus turbet; dum viros fœminam audis edocentem, plectentem, obiurgantem. Latitat sub larua fœminæ vir: solum venustus fœminea est, orisque fila. Meritò infilis. Dum Principes accersuit, nondum iugulauerat Assyrium, nondum egerat Heroidem, nondum Prophetissa audiebat, colo solum, Mineruæquæ assueta canistris, vel acum digitis inferebat, vel fulum. Imò præcucurrit facinus mascula fortitudo, egregiumque virilitatis stemma præpeti antelatione animum imbuebat. Cum acciuit Presbyteros, in virum redigi incepit; cum edocuit, corripuitque, vir euasit: fortitudinem masculam meruit in tyrannum. Id fecit Damianus suprà expensus lib. 7. epistolar. epist. 16. *Qua etiam, ut hanc meruisset à Domino percipere fortitudinem, diffidentem, ac timidum antea corripuerat Sacerdotem, Oziam scilicet, qui Deo quinque dierum præfixerat terminum, eâ qua dignus erat, austeritate redarguit.* Adeò gestiebat virilem fœminam magnanimis gratia propalare, ut antequam reclusorio excederet, manus è lanificio leuaret, è puellarum egredere-tur consortio, iam ostro masculæ maiestatis purpuraret, nutui subiiciens Principem, subigens Seniores, & aulam Regiam è fœmineo efficiens cubili; ut sensim erudiretur fœmina in virum, & dum in ciuitatis suæ Principem protendebat Principatum, in Assyriorum Regiam imperium addisceret inuehere, exterumque Regem cæso iugulo subiugaret.

151.

Sed quæstio est, quor venerunt, an duo solum Presbyteri, Chabri, & Charmi? An etiam Ozias, Princeps? Sanè solum accersuit duos Presbyteros nuncupatos versic. superiori. Attamen quod veniret Ozias, liquet ex versic. 34. infra: *Et dixit ad eam Ozias Princeps Iuda: vade in pace.* Adsit

igitur Ozias, ut suffragatur Petrus Damianus: loco præfixo. Quin & Textus Græcus accinit *Kai ἦλθον πρὸς αὐτὴν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ἀκούτε δὲ μὲ ἀρχόντες τῶν παλαικούντων Βεθουλῆα.* Id est: *Qui cum venissent, sic eos alloquuta est, Audite Principes populi Bethuliam incolentis.* Si Ozias non vocatus: cur adsit? Equidem iuxta Græcum etiam vocatus perhibetur: sic enim habet versiculo 9. *Missæ ancilla sua, quæ omnibus facultatibus eius præerat, Oziam Chabrim & Charmim Seniores Ciuitatis accersuit.* Pro Vulgata Lyranus sic censuit: *Videtur, quod non erat ibi, quia loquitur de eo, quasi de absente; veruntamen superuenit, antequam inde recederent Sacerdotes.* Igitur si non accitus Ozias fuit, eximij præconij Iudithæ est, quod cucurrerit Princeps anxius addiscendi, quid fœmina inspiratura Presbyteris, quos sibi adsciuerat. Hærebat exors consilij Princeps, huc illuc fluctibus agebatur hiantibus, vel scalmum, vel trabem, cui sese crederet, expetebat consilij. Inde ad Iuditham & religione, & sapientia celebrem, facta occasione ex vocatis Presbyteris, se contulit. Vnde Dionysius Carthusianus: *Dici potest, quod interim fortassis aduenit.* Videtur oblistere, quod si adesset Ozias, ad ipsum utpote Principem dirigeret orationem, nec vocaret ex nomine, quem præsentem prospectabat. *Quale est hoc verbum, inquit, in quo consensit Ozias?* Respondet Lyra: *Potest dici, quod à principio fuit; veruntamen Iudith direxit sermonem ad Sacerdotes, quasi magis culpabiles: nam ex illo consensu sequebatur destructio diuini cultus, pro quo Sacerdotes debebant zelare, plusquam Principes.* Quibus verbis censet Lyra, Oziam Sacerdotem non esse. Tamen huic sensui refragatur Petrus Damianus suprà datus, dum Oziam appellat Sacerdotem: *Diffidentem ac timidum antea corripuerat Sacerdotem Oziam.* Iam censui suprà, Oziam Sacerdotium non obire. Singularem existimo Damianum. Non tamen Lyre rationi mordicus indulgeo, quare verba cum Sacerdotibus confereret, non cum Principe. Ipsos enim carpit, quod Deum tentauerint, dum quinque dierum inducias ad subueniendum populo, Deo præfigerent: *Et qui estis vos, inquit, qui tentatis Deum?* non verò, qui est Ozias? Vnde nō obiurgantur Sacerdotes, quod sacra infami deditioe pollueret parauissent; sed quod tentamenta Deo incuterent: quod satiùs Principi, qui consensit, conueniebat. Carthusianus enodat: *Si cum Presbyteris venit Ozias; tamen Presbyteros primò affatur: quoniam Sacerdotum fuit etiam ipsum Oziam super hoc increpare.* Et cum acumine. Quasi peius flagitium irrepsit Sacerdotibus, qui Principi turpiter, segniq; animo populo adu-lanti morem gessere, nec strenuo restitère pectore, dum Israëlitas Assyriis tradere fracto & imbelli consilio disposuerat.

Dam. Græc.

Carth.

Lyra.

Dam.

Carth.

152.

Censeo, cum Oziâ præsentem sermonem fœminam instituisse; ingenio tamen maiestatem venerata, placidâ seueritate temperauit conuitium, dum & præsentem feriret, ut instrueret; & tanquam cum absente loqueretur, ut coloret. Quin ditioe tranquillitate corripuit, dum Presbyteros plectit ob præsentis Principis piaculum, quasi Principis organa, nempe Magistratus puniret. Imitata est sacra fœmina Dei iudicium. Increpat organum, ut per organum inculset loquentem Gen. 3. *Et ait Dominus Deus ad serpentem, quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia.* Duplex

Gen. 3.

Duplex nodus: cur non disquirat de noxa, sicut dum cum homine & cum foemina agit? Sane foemina: *Quare hoc fecisti?* Homini: *Quis indicavit tibi?* Serpenti vero statim absque examine: *Quia fecisti hoc.* Scita quidem indoles iudicij. Foemina à suggestionem peccauerat; homo ab amasia illecebris; serpens diabolus absque adscititio titillamento, & illice, solum à sua extera malignitate; quasi princeps fraudis, illectus tetrum commiserat piaculum. Ideo non sciscitatur Deus, sed illico mulcta. Sic August. l. 11. de Gen. ad liter. *Proinde quod serpens cur hoc fecerit, non est interrogatus, potest videri, quod non ipse utique id in sua natura, & voluntate fecerat, sed diabolus de illo, & per illum, & in illo fuerat operatus, qui iam ex peccato impietatis & superbia sua igni destinatus fuerat sempiterno.*

Aug.

Hugo de S. Victor. Pulchre accinit Hug. de S. Viç. apud Caten. Lipomani: *De homine peccante non statim dedit sententiam, sed proposita questione dedit ei spatium, ut cogitaret de causa sua, & pœniteret. Super diabolum autem statim ponit sententiam, quia & antea peccauerat in se, & modo hominem ad peccandum impulerat. Vnde magis reus factus, ut liceret ei tentare omnes alios futuros.* Alius nodus est, cur non dœmonem plectit, sed aspidem, tunicamque, & quasi farum loquentis castigat, non loquentem? Id quidem sapiēter nimis. Ut vno verbere vapulet uterque; & qui loquebatur per serpentem, in serpente castigetur. Albin. in q. super Gen. *Sicut diabolus per serpentem loquebatur, ita & in serpente maledicitur.*

Albin.

Hugo de S. Victor. Pulchrius Hngo de S. Viç. *Sicut vnus Lucifer elatus est, & omnes ei consentientes ceciderunt cum eo; ita hic ipse solus in serpente decepit mulierem, & quia omnes alij consenserunt ei, omnes cum eo susceperunt maledictionem. Non enim serpens, sed qui in serpente latebat, diabolus maledicitur. Vocatur tamen nomine eius, quia cum quasi tunicam induerat. Sed derisorie, quemadmodum si latro aliquis assumeret vestes Monachi, ut magis latenter posset furari inter Monachos, & sic deprehensus de furto, derisorie quidem Monachus appellaretur, propter assumptas vestes.* Graphice quidem & condite. En maius conuitium dum plectitur tertia persona, quæ exhibuit obsequium delinquenti Principi. Sic in aula Regia didici, dum Princeps paruulus deliquit, alter pugio coram eo flagellatur, quasi verbera Regio Infanti infligerentur.

153.

Hinc videris Iudithæ sapientiam. Adest Princeps Ozias; non sciscitatur foemina de noxa, quia Principis est, à quo semper descendere solet flagitium in subditos, non ascendere. Nec carpit explicite personam Principis, ne cultui deroget maiestatis; sed oppidò & sublatenter Presbyteros percutit, ut discat Ozias spiculum hoc in seipsum iacere. Præcipue nam Peinceps, dum sic supplex, & forsan non adscitus accessit, indolē manifestauit probam & sanctam, vnde venia prodidit dignum; nec par fuit ipsum in propatulo, verborum castigatione concuti. Sane decebat Principem non desidiosa torpere, non sub sericis, imò sub seris occludi, sed citius præstò esse, ut medelam addisceret desperatæ Reip. meditantam. Nam 10. c. Num. sic Deus indicit Moyfi: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles. Si semel clangueris, venient ad te Principes & capita multitudinis Israel. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concinne vlalabunt.* Vbi Oleast. sic legit: *Si in vna, aut cum vna clanguerint, congregabuntur ad te Principes capita millium Israel, & clangetis fragore, & proficiscuntur castra castrametantium ad*

Zerda in Iudith. Tom. I.

Orientem. Et clangetis fragore secundo, & proficiscuntur castra castrametantium ad Meridiem. Ut quid fortior & viuacior fragor, ut plebs congregetur; vnus tamen tantum tubæ submissum tintinnabulum sat est, ut cieantur Principes? Princeps quidem in aula abditis inter ostra delitescit & purpuram; palatij moles sonitui commercium occludit; quatiatur aer crepitantibus tubis, ut audiat Rex: plebs per compita, per plateas circumfusa citò auscultabit ad primum auræ flagellum. Acumen est pro auriti Principis officio. Adeo patulas debet aures arrigere, dum publica aguntur negotia, ut vix plangat buccina, iam adsit. Id apposite Oleast. *Clangor vnus tubæ signum erat congregationis Principum. Si verò clangor esset fortior, quasi fragor; ad primum sonitum fortem proficiscuntur castra priora.* Et statim: *Et videtur, quod quando monenda erant castra, utraque tuba perstrepebant, ut fortior esset sonus.* Peruigil Princeps vix feritur in aure, vix ara leui submurmurat susurro cum deserere debet, & thronum, & thalamum. Sic Ozias statim ad Iuditham perrexit. Otium est vestigare, an vocatus? Iam expendamus singula.

Vers. 10. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat ciuitatem Assyriis, si intra quinque dies non veneris vobis adiutorium?

Dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias? Lyra: *Hic consequenter ponitur eius loquutio gratiosa.* Rhetorem igitur egit sapientem foemina sacra. Singula vox locutionis gratiam, & sanctitatis specimen spirat. Sic Ambr. eius elegantiam extollit l. 3. Offic. 13. *Quæ primò forma gratiæ, & virtutis decore perculit; deinde sermonis elegantiam circumscripsit.* Si itaq; elegans est, & suis numeris oratio perpolitæ, cur absq; prosceniis, & præludio orditur? Nonne satius iuxta eloquentiæ ferulas blandiri prius, captare Regis animū, & emollientibus verbis fouere protuberantem pustulam, ut post correptionis scalpello feriret, ut saniem euomeret noxæ putidam? Id quidem parasitis adulantibus legis est, non iustis zelantibus pro Dei honore. Sic de parasito Terent. in Phorm. act. 2. scen. Terent. *2. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia. Imo enim nemo satis pro merito gratiam Regi refert.* Vbi scholia. Donat. *Rex alias regnator, alias dominus, alias diues significat. Sed nunc rationem habet nominis ad aliquid dicti, ad significandum parasitum: ut enim parasitus Regis est, & libertus patroni; sic è contrario Rex parasiti est, & patronus liberti.* Et in margine tria illa concinne attexit; *Gratia, Rex, Parasitus.* Quasi reciproca sint & synonyma. Connystrept etenim aula his volucris crocitantibus adulationis rostro, & inter gratiam & parasitum Rex. Secus sancta foemina ideo gratiosæ artifex orationis, quia non meretricantis blanditiis eloquij, mellitoque verborum aucupio Oziam Principem captare gliscit. Sed statim arguit à noxa, percutit, priusquam foueat. Dedecet etenim piū Ecclesiastem sermonis spongia, dum vlcus Regis sanare parat. Secus versipellis ille tentator dum in deserto, ut Dominū Matth. 4. suggillet, accedit. Mat. 4. *Si filius Deies, dic, ut lapides isti panes fiant.* Si lapides offert in frumenta; cur non auspicatur à fame? Esurientem senserat: quid cum esurie diuina filatio? Pronius erat; *Sed esuris; dic ut lapides isti panes fiant.* Sed parasitus

154.

Lyra.

Ambr.

Terent.

Donatus.

Matth. 4.

M m

Regi

Regi gratiam prætendit, ut capter, & capiat. His calamistris æternæ sobolis laudem aggreditur, ut supprimat. Præclare S. Ioan. Chrysoft. hom. 13. in Mat. *Non dixit, si esuris; sed si Filius Dei es: videlicet existimans posse se aliquid per laudum blandimenta furari. Idcirco non commemoravit esuriam, ne hoc ei quasi exprobrare, atque obicere videretur, propter quod dolosa illum adulatione palpando solius admonet dignitatis.* O vaser! Disparilis lex infedit Iudithæ, quæ non assentatur, ut delinuat; non palpat, ut capter; non lenocinatur, ut mulceat; sed absque laudis blandimentis, adulterinisque flosculis Principem quatit.

155. *Quod est hoc verbum?* Accipio verbum pro sententia, seu axioma. Sic Terentius Andria Act. 1. scen. 5. *Miseram me, quod verbum audio!* Vbi Donatus, *Verbum pro axioma more suo posuit.* Alia ex Donato loca congeffit Heribertus Rosuueyus in vita Patr. Prolog. 1. Hugo: *Quale est hoc verbum* (inquit) *id est res digna verbo.* Quasi rem scelestam indignam verbo censeat. Verbum etenim conceptus mentis est per linguam sonans; in hoc differens à sonitu, qui & volucrum plectris, & animalium gutture efformatur, turbidisque, & confusis querelis communis est. Cecinit literatus Lucanus l. 4. ter. natur. perpulehrè discrimen verbi à voce & sonitu.

156. *In quo consensit Ozias.* Quare non nuncupat Regē? Perdidit nomen, qui male consensit. Idipsum suscipe in alio Principe Ozia 2. Paral. c. 26. *Ingressus est templum Domini, adolere voluit incensum super alture thymiamatis.* Quid inde? *Statimque post eum ingressus Azarias Sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt Regi, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, ut adoleas incensum Domino.* Ecce nō compellat Regem, sed Oziam: quippe qui piaculum aggrediebatur, sacrilegisque pollui gestiebat ausis, nomen perdidit Principatus. Hinc censeo, quod novus Rex nūcupetur, qui officij sui ignorat documēta.

Exod. 1. *Exod. 1. Surrexit interea Rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Ioseph.* Cur novus asseratur, dubium. Ioseph. censuit, ideo novum dici, quia ex alia familia ortus. Accinit Caiet. *Ex eo, quod ignorasse dicitur Ioseph, videtur quod non Ægyptius fuerit: nam Ioseph notus fuerat familiis omnibus Ægyptiorū.* Sed ideo putaverim novum appellari, quia officij Regij in populi dispendium temnebat stolidus disciplinam. Suffragatur Lipp. *Magis ingratiūdo notatur Regis, & stultitia, imprudentiaque eorum rerum, quas Reges scire debent. Non solum futura, sed & præterita non ignorare oportet mundi retores, & magnos Principes.* Sed scilicet Caiet. *Hic enim Rex novus est, qui oppressit absque ulla culpa populum Israël.* Equidem cum acumine. Ideo novus, quia populum oppressit. Qui regnandi arti nova superindueit ingenia, extorta, illegitima, scelestia, quæ populo suggerant toxica, evertant Rempublicam, & inferiorum iugula parent lanienæ, Rex non est, quia novus Rex est; amittit Regnum, dum populum.

160. *Sapiēs scēmina non Regem noscūt, qui non se dedere pro ciuibz satagit, sed potius tradere civitatē festinat.* Inficiata est Regnum, dum ex nomine nuncupavit. Potius Iuditha se tradens pro columitate populi Assyriis, Principatus egit officia, & deditiōis sui facinore inficitiam socordem damnavit Ozia. Vnde illico attextit: *ut traderet civitatē.* Quasi rationem subdens, quare Oziam vocavit, & non Principem. Si se dedisset, illibato

populo, Regem nuncuparet. Nonne audisti latronem in mortis gutture deglutitum ferme: *memēto mei, dum veneris in Regnum tuum.* Cur Regem agnoscit; potius è trabeis purpuraque blanditur, quàm ex Diuinitate sustollit? Quia vitam perdere pro suis conspiciat. Inde rimatur Principem; inde Regni elatebrat arcanum. Applaudit Aug. hom. 9. de Cruce: *Dicito mihi latro regnum petens, quid in eo tale vides, ex quo petis? Hac, inquit, crux ipsa Regni insigne est, & propter eam Iesum Regem appello, quia video crucifixum: opus enim Regis est vitam suam pro his, quibus regnat, opponere.* Expende illud: *Appello Regem: opus enim Regis est.* En ab opere nomen. Ne inanis vox, & à nucleo vacua, subtrahat Iudith Principis stemma, syllabasque recondit, dum de ditionis turpitudine concutit.

Sed stylus argutior est: *Verbū, ait, in quo consensit Ozias.* Nō inculcat, quod locutus; sed quod submisit assensum. Præclare rem partita est. Animus Reip. Rex est; populus organa, quibus sensiles & rationales actiones eliciuntur: quasi mens insidens corpori, Rex populo: cōpagibus & artibus subditorum insertus, spiraculaque dispensans, vinidos & animatos reddit. Vnde quia loquela, vocisque constructio linguæ est, dentium, & labrorum; cōsensus, animi & voluntatis; apposite Iudith verba adscribit populo, consensum Regi. Mens igitur Regis subditorum agit molem, & quasi infusus per artus spiritus intus alit. Quare cum noxæ malitia non corpori, sed animo irrogetur, etiam dum corpus delinquit, siue garriente lingua, siue contrectante manu, siue lenocinate venustate vultus: sic quantumvis populus queruli, & extremi doloris ictu perculsus deliquisset ignobilem deditiōnem implorans, populum non increpat scēmina, sed Principem; quippe flagitiū in animo est. Nū. 25. v. 3. peccat populus libidinis cœno volutatus: at Dominus Moyse sic incidit: *Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis.* Ergone Optimates & Primores suspendio peribunt, cum effusa meretricantis illecebræ licentia per omnem populū pergrassata est? Sane non est peccatū, ubi animus abest. Si princeps meus est, quid quod inter ætæris tribunal suspendatur Princeps, qui deliquit, cū subditus? Abul. inibi: *De istis iubetur, quod suspendantur, quia ipsi peccauerunt fornicando, & idololatrando; vel quia idololatriæ non restiterant, cum eos corrigere, & cohibere tenerentur: & quia omnes Principes, & in hoc delinquebant omnes, iussi sunt suspendi.* Alij cum Orig. nolunt inibi Principes suspendio damnari, sed quod ipsi examinent fontes, quotquot ex vnaquaque tribu flagitium perpetrarunt. Quasi velit Deus examen delinquentium Principibus committere, nec sine Principe diuinæ cognitionis vti peritiā; ut opus, quod præcessit ex animo, animus ipse vestiget.

Num. 35. sic statuitur: *Si fortuito absque odio, & inimicitia quidquā horū fecerit, & hoc audiente populo fuerit cōprobatū, atq; inter percussorē & propinquum sanguinis questio fuerit ventilata, liberabitur innocens de ultoris manu, & reducet per sententiā ad urbē, ad quā cōfugerat, manebitq; ibi, donec Sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur.* Mentiar, nisi illico te extrema pupugere verba. Si homicida sanguinem effudit, occisus propinquus dolet, accusat, in ius vocat: ut quid pœna decernitur quosque summus Sacerd. decedat? quid ad unctum Domini cum occisore cruento? Proteletur supplicij rigor ad propinqui mortem, non ad Sacerdotis, qui affinis non est defuncto. Mire. Ut nouerit sacerdos

dos magnus, qui lora tenet, clauumque reipublicæ, quod omnium consanguineus est, quippe omnium corpora informat, ut animus; & licet non traduce generationis contribulis est ciuibus per regimen omnium illabitur animabus: unde occisi propinquus est. Imo sons in ciuitate, ubi Sacerdos est, degere non debet, quousque ille moriatur; ne, dum per compita pererrat iniquus, non viuere censeatur Sacerdos, qui vere non uiuit, dū fontes viuere permittit. Id pulchrè Cleast. in c. 35. Num. *Quid Domine Sacerdoti summo cum homicida, ut eius mortem debeat expectare ad sui liberationem? Ostendere uoluit Dominus, quantum abhorreere debeat Sacerdos homicidia etiam inuoluntaria. Similiter quom polluat hominem homicidium perpetratum, ut nullo pacto esse possit, ubi est Domini Sacerdos.* Ex quo discas instam exprobrationem Iudithæ, qua ferit Sacerdotes, & Oziam, utpote qui deditiōni consenserant Assyriorum gladiis, sanguine Israëlitidū cruentandis.

160. Aliud etiam non incomprè Iudithæ stylus præsignat, quo Principum & Magistratum morem suggillat: quia, ut suæ sententiæ ardeant inferiores, non illorum expectant arbitrium, sed nutum proprium illico retegunt, ut quotquot calculi, ipsorum voluntati adstipulentur. *Quod est verbum, inquit, in quo consensit Ozias? Non quod loquutus est, sed in quo cōsensit. Quam extortū iudicis iudiciū; dum suffragium expetit, priusquam loquatur, suum iam assensum propalare! Stat Dominus ad iudiciū, Marc. 14. interrogat iudex, Tu es Christus? At ille, Ego sum. Tunc Sacerdos: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam: quid uobis uidetur? Qui omnes condemnauerunt eum reum esse mortis. O iniqua iudicij formula! Prius magistratus iudiciū reteggit dānationis, exprimit arbitrium; dein cuiusque calculum expetit. Si iam damnaui sti, quæ exoptas suffragia? Quid à iudicibus expiscaris? Prius consentit, quam loquitur, ut totū ardeat tribunal nutui Principis adscititiū.* Do Chryso. in ibi: *Quid uobis uidetur? Noli a seipso sententiam proferre, sed quasi manifestissimo peccato & blasphemia petentia, ab eis elicere uoluit. Sic auditores præoccupabat: Vos ipsi blasphemiam audistis: ugens atque impellens aduersus eum sententiam proferre.*

161. *Ut tradat ciuitatem Assyriis; si intra quinque dies non uenerit uobis adiutorium.* Ecce Principis potentia in cædem populi, non in columitatem. Nequibat Ozias è vibratis Assyriotum spiculis liberare Bethuliam: poterat dedere efferis hostium incurribus, seruilia eis stigmata inurere, pollute sacra, temerare pudorem, uirgines traducere, infamiquè seruitute Israëlitidū honorem maculare. Sic fœmina sancta irridet Oziam, dum sic distribuit, ut tradat ille ciuitatem, dum uobis non uenerit adiutorium: quasi adiutorium & iuuamen populi fuisset; turpis uero deditio solius Ozis. Exod. 7. Dum Moyses, ceu naturæ artifex, uirgæ nutu prodigia patrat, Pharaon accersit Magos, ut ipsi similia proderent miracula, puderetque Moysen diuinæ virtutis: *Vocauit autem Pharaon sapientes, & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptias, & arcana quadam similiter.* Perpendo. Qui sic diuinam æmulantur uirtutem, ementitæque potentia spectris superbiunt, dum uirgas in colubros conuertunt; poterantne colubros in uirgas reduci solutione reducere? Qui latices vitreos sanguineo murice infecerant; sanguinemne in pristinū poterant aquarum reuocare liquorem? Neutiquā.

Zerda in Iudith. Tom. I.

Qualis hæc potentia, bone Deus, quæ solum in perniciem valida, non in leuamen? Quidne facilius in metamorphosi, uirga in colubrum, an coluber in uirgam? aqua in sanguinem, an sanguis in aquam? Equidem facilius est regressus ad habitum; & tamen nequibat Magus: quia flagitiosi potentia ab iniquo Rege conductæ, populi iacturæ inseruit, non saluti. Acutè Theod. in Exod. q. 18. Theod. *Concessit itaque Deus incantatoribus, ut hæc facere possent, ut Aegyptios castigarent; non tamen dedit illis, ut ultionem sedarent. Mutabant aquam in sanguinem, sed aquam in pristinam naturam reducere non poterant: ranas quoque produxerunt, non tamen ab illis potuerunt liberare domus Aegyptiorum.* Vide in quot ostenta se explicet humana uirtus! ut itadat hostibus ciuitatem, ut sanguine perpluat: ut ranis scateat, ut colubris horreat, ut pereant incolæ, & à misera ciuis uirtute per ciuium domus tabifica lues pergrassetur.

Aliter habet Græca translatio: qui cum uenissent, sic eos alloquuta est: *Audite Principes populi Bethuliam incolentis, minime recta est oratio uestra, quam habuistis hodie ad populum, interpositoque inter Deum & uos iureiurando constituistis, ac dixistis urbem uos hostibus nostris esse dedituros, ni intra dies hosce Dominus se ad ferendam nobis opem conuerterit.* His uerbis omne piaculum non solum incutit Ozis, sed & duobus Presbyteris, quos Principes appellat. Quod quidem mirum est: nam cap. præcedenti, etiam si Græcam consulas, solum inuenies Oziam populi precibus de ineunda deditiōne arrixisse. Sic enim Latine translata ait: *Tunc Ozias, Bono, inquit, animo estote fratres, & dies adhuc quinque toleremus, in quibus Dominus Deus noster suam in nos misericordiam conuertet.* Cur igitur in comilitones seniores flagitium apud Græcum transfert Iuditha? Id expendo ex datis supra uerbis Carth. *Presbyteros primò affatur, quoniam Sacerdotum fuit etiam ipsum Oziam super hoc increpare.* Quia sacerdotij disciplina debuit corripere Principem; & tamen assentati fuerunt, animiq; socorde molitie, Principem non increpuerunt, eadem merito illis imponitur noxa, quasi non dissideret Ozis vox à labris Sacerdotum, sed eadem efformaretur lingua, dum sic adstipulata est deditiōni.

Id ex duplici loco probo. Alter est Isa. 6. *Hen mihi, quia tacui, quia uir pollutus labiis ego sum.* Quid te pollutum ciulas, Vates sancte, dum tui lingua plectrum est spiritus, dum tui labra organa sunt Numinis, & per sacrum tui oris elicem cœlestis doctrinæ dispensatur imber? Audi sordium causam. *Et in medio populi polluta labia habentis ego habito.* Equidem Isaias non increpuerat Regē Oziam iniqua loquentem; ideo uirus Regis, sordisque laborum ad Prophetæ labra transcurrerant, ideo fæculentum se dolet in lingua. Litteratè S. Hier. S. Hier. in ibi: *Certe ita intelligendum, quia tacui, & non audacter Oziam impium Regem corripui; ideo labia mea immunda sunt, & laudes Domini cum Angelis cantare non audeo.* Mira infirmitatis lues, quæ à Rege inhæsit Sacerdoti. Dum sacer Ecclesiastes Principem non arguit, sacroque furore in purpuram Maiestatis inuehitur, sordes, quas linguæ cuspis abstergere non audet, dum ferit, ipsi incutiuntur linguæ, ut iam eadem inficiat fuligo Sacerdotem, quæ Regem. Ideo Iudith communem fatetur noxam Sacerdotum & Ozis; Ozis, quia deliquit; quia non corripuere, Sacerdotum.

Alter locus est Mat. 27. *Id ipsum autē & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperebant ei.* Com-
Mm 2 munis

Luc. 23. 39.

munis difficultas est; tum quia Lucas solum ait, quod vnus de latronibus blasphemabat; tum quia iniuria ridetur inuri sancto latroni, qui & Dominum cognouit in Cruce, & in preces solutus efflagitauit memoriā regnaturi. Meditari fas fit, quod dimas ille latronis nequam magister effectus est, dum cœpit increpare, quem ē patibulo conuitiatorem Domini osculabatur. Attamen quia sic destinatus erat in doctorem scelesti Gestæ, & non statim corripuit, dum prima audiuit conuitia, ipsi irrogatur flagitiosi discipuli nequitia, vt iam non vnus, sed duo latrones blasphemiam in Dominū extorsisse perhibeantur. Ducatum ferat huic cogitatu August. hom. de Cruce & latrone: *Quis non admiretur, & non compungatur? Non solum enim quod in ipso erat, sed ea, qua circa seipsum erant, relinquens de altero curam gerebat in Cruce Doctor effectus, corripiens & dicens: Nec tu times Dominum Deum tuū.* Expende illud: *Doctor effectus.* Vnde quia ad Doctoris munus attinebat citissime corripere blasphemantē, ipsi piaculum socij furciferi attribuitur. Quare Hier. in vtroque latrone Gentiles, & Iudæos blasphemantes delineat, dum inibi ait: *Vel in duobus latronibus vterque populus Gentilium, & Iudæorum primò Dominum blasphemauit: postea signorum multitudine alter exterritus egit poenitentiam, & vsque hodie Iudæos increpat blasphemantes.* Igitur non absque eiusdem disciplinæ filo sacra foemina Presbyteros Chabri & Charmi æquali cum Ozia verberum cuspide pungit, vt pōte qui principis non abrafere stolidam deditōnis mentem, disciplinæ corripientis officio.

August.

Hieron.

Et qui estis vos, qui tentatis Dominum?

Vers. 12. Non est iste sermo, qui misericordiam prouocet, sed potius qui iram excitet, & furorem accendat.

Vers. 13. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituistis ei.

An, & quale piaculum in Principibus, quos obiurgat Iuditha; discutitur vberime de tentatione Dei.

165.

LITERARIAM puluerem congitat hæc Iudithæ verba, nosque ad scholastica vocant. *Qui estis vos, qui tentatis Dominum?* Tentationis Dei piaculum Optimatibus tribus imponit foemina; & tamen si Theologiam incolas, dissitum omnino crimen à Dei tentatione videtur. Fontes intercluserat Assyrius furor; aquarumque obstipauerat elices, compresserat venas, vt nec stillicidium guttatim lambere sicca Bethulienfium labra; omnis defecerat humor, aridaque ciuium corpora passim fatifcebant à siti: stipata plebs glomeratim tendit ad Oziā lachrymis pro poculo natans, accusat Principem, dirum & imitem compellat, traditionem expostulat, Assyriorumque pro potu sitit seruitutem. Ast ille quinque dierum indicit inducias. Nonne prodigium siti? Nonne sæcula hydropisi? Igitur prudens fuit Princeps, qui sic solatus ciues, & ad sustinendam ægritudinem fontium adegit. Quid commune cum tentatione Dei, quæ Diuinorum attributorum experimentum exoptat, &

quasi ab inscio, impoteque signa deposcit seu scientiæ, seu virtutis? Crux & non modica interpretibus. Oportet acu pungere, & sedula lubratione rem versare.

Verbum *tentare* multifariam it. Censeo quod *tento* à *tendo* deductum, quasi qui tentat, manum, seu pedem in id, quod experiri cupit, tendat. Vnde apud nos specillum, quo chirurgi vtuntur, vt vulnerū rimentur penetralia, *tienta* dicitur. Quin & à *teneo manu*, seu *attrecto*: vnde Colu. l. 8. c. 11. *Sapiusque digitis loca tentanda sunt.* Hinc ad incorporea deductum pro experiri inquirere, examinare. Terent. in Phorm. 4. 3. *Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.* Brut. ad Cic. epist. 16. *Tentaui quid in eo genere possem.* Cic. 2. de legib. *Homo, cū se ipse prospexerit, totumque tentarit, intelliget.* Animum *tentare* precando dixit Virg. 4. *Æn.* Tentare etiam, pro corrumpere, & labefactare lego. Cic. pro Cluēt. *Iudicium pecunia esse tentatum non à Cluentio, sed contra Cluentium.* Indidem & pro aggredi, & inuadere. Cic. pro Rab. *Idcirco in his rebus euertendis vnus hominis senectus, infirmitas, solitudoque tentata est.* Et pro pellicere in malum, vt passim de tēratore dæmone circumfertur. Ex quo capio illud Virgilij Georgic. 2. de vino sic canit:

166.

tenuisque lageos

Virgil.

Tentatura pedes olim, vinēturaque linguam.

Vua dicitur tentare pedes, quippe vacillant ebrij; vbi tentare accipitur pro impellere ad lapsum & casum. Germanus 4. Epigram. Græc.

167.

Germ.

Nescio an Bacchum vituperem, an Iouis imbrem Reprehendam: vterque enim faciles ad lapsum reddit pedes.

Plaut.

Sic Plautus Pseud.

Magnum hoc vitium vino est.

Pedes capiat primum, luctator dolosus est.

Tentare tamen, si Theologice noueris; proprie est experimentum accipere, perscrutari virtutem. Et, si ad Deum contrahas, tentatio Dei est *Irreligiositas*, per quam ex dubitatione de aliqua Dei perfectione experimentum sumitur verbis, vel factis. Sanctus Thom. 2. 2. q. 97. art. 1. De quo lata seges apud Theologos, quorum recensio impleret paginam. Cur igitur à Iuditha huius irreligiositatis flagitium Primoribus Bethulix imponitur, ex eo, quod quinque dierum deditōni præfigerent spatia?

S. Thom.

Gasp. Sanct. censet, quod tentare hinc non significet explorare, seu experiri, sed potius prouocare, irritare, laceffere. Quod probat ex seqq. verbis: *non est iste sermo, qui misericordiam prouocet; sed potius, qui iram excitet, & furorem accendat.* Accinit Sal. Salian. t. 4. Annal. an. mundi 3346. n. 61. Non assentior: 1. quia iræ diuinæ excitatio cuilibet noxæ cōmunis est. Imò odiū Dei, infidaque desperatio magis laceffit indignationem diuinam; & tamen neutrum pertinet proprie ad tentationem Dei, licet late iuxta hanc largam acceptionem quodlibet flagitium tentationem dei esse adstruat P. Suar. t. 1. de Suar. Relig. tr. 3. l. 1. c. 2. n. 77. Secundò, potius illa verba præfato explicatui refragantur. Nā si peccatū Bethulienf. fuit prouocatio iræ Diuinæ, quod explicuit Iuditha tērationis nomine, inutiliter subiecisset *non est iste sermo, qui misericordiam prouocet, sed potius qui irā excitet.* Igitur de propria tentatione accipiendum est, ne sint otiosa posteriora verba.

168.

Gasp. sanct.

Assero Bethulienses Principes, dum diem præsignarunt Deo auxiliatori in ciuitatis iuuamen, proprie peccauisse irreligiositate peculiari, quam Dei tentatio præsignat, Id multifariam fulciamus, Primò ex Petro Damiano lib. 7. epist. 16. *Qua etiam*

169.

Petr. Dam. etiam

etiam, ut hanc meruisset à Domino percipere fortitudinem, diffidentem, ac timidum antea corripuerat Sacerdotem, Oziam scilicet, qui Deo quinque dierum praefixerat terminum, ea, qua dignus erat austeritate, redarguit, dicens: Non est hic sermo, qui misericordiam pronocet sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Ratio Damiani nititur in diffidentia, & timore Oziae circa diuinum auxilium, quasi nutauisset hærens, vnde spatia dierum praeferit, ut experiretur, an diuina subueniret manus. Quod autem diffusus, probat: nam dixerat cap. 7. Forſitan indignationem suam abſcindet: ſi autem tranſactis quinque diebus non venerit adiutorium, faciamus hæc verba, quæ locuti eſtis.

170. Dices: Diuinum auxilium fuit actus liber Dei, de quo nutare, an ipſi placuerit prouidere, piaculum non eſt; aliàs ſtata ſemper deberet vigere confidentia, omnia hoſtilia agmina nos impetentia fore proſtiganda, nunquã deditiõni ſubigendas ciuitates, mœnia inimicorum arietibus confringenda. Reſpondeo id verum eſſe cõmuniter: attamen Sacerdotes & Ozias diuinorum oraculorum percallebant arcana, legis interiora rimabantur; & cuncta clamabant, quod niſi idololatriæ ſe dederent, Deorumq; alienorum numina curuato poplite oſcularentur, non ſubuertenda eſſet Iſraëlitidum gens. Id & Barbarus Achior ſup. c. 5. v. 24. dicebat Holoferni: Nunc eugo, mi Domine, perquire, ſi eſt aliqua iniquitas eorum in conſpectu Dei eorum. Si verò non eſt offenſio populi huius coram Deo ſuo, non poterimus reſiſtere illis: quoniam Deus eorum defendet illos. Quod autem iniquitas apud Achio-rem fuiſſet idololatriæ error, probat mihi Græcus ἐν μὲν ἐστὶν ἀγνοῦντα ἐν τῷ λαῷ τῷ ὅλῳ. Num aliquis in hac populo ſit error, quo in Deum peccet ſuum, exploremus Ex quo Iudith arguit Sacerdotes flagitioſæ diffidentia; ſe nõ dereliquiſſe Deum per idololatriam aſſerens; vnde nequiuiffe in diſpendij aleã experimentum de Diuina miſericordia captare: Quoniam non ſumus, inquit, ſecuti peccata Patrum noſtrorum, qui dereliquerunt Deum ſuum, & adorauerunt Deos alienos. Græcus enucleatiùs prodit, remque totam mire expendit. Audi: Quoniam non exiit aſate noſtra, nec eſt hodie tribus, aut familia, aut populus, aut ciuitas è nobis, qua Deos adoret manuſactos. Quemadmodum contigit ſuperioribus temporibus, propter quæ patres noſtri ad eadem & prædam expoſiti fuerunt, cladeque magna coram hoſtibus noſtris occubuerunt. Nos vero aliũ non agnoſcimus Deum, vnde ſperamus ipſum nos, aut quemquam è noſtro genere non neglekturum. Neque verò ubi capti fuerimus, nomen Iudææ ſuum manebit, ſed ſacrã noſtra diripientur, & Deus profanationem ab ore noſtro vindicabit. Igitur Ozias ſtolide, & inique diffidens timuit: tum quia ſub dubitatione dixit forſan; tum quia deditiõni animum parabat. Dices: ergo aduerſus ſpem deliquit; non tamen tentationis irreligioſitate, quæ experimentũ exoptat diuinæ potentia, vel auxiliij. Sed imo in eo eſt acumen Damiani; quia ex diffidentia, & timore diem præfixit diuinæ opitulationi. Vnde experiri voluit, an Deus ſuffragaretur. Tentatio autem licet videatur actus imperatus ab infidelitate, à peculiari tamẽ irreligioſitate elicitus eſt, peculiaremque irreuerentiã exhibet erga Deum, nouum, exoptas modum maniſtandi diuinam perfectionem: ſicut ex actu fidei prouenit quod quis Deum colat, condignamque miniſtret reuerentiã; & tamen cultus, actus Religionis eſt, nec immediate attinet ad fidem. Sic docet S. Thom. 2. 2. q. 97. art. 3. ad 1. & luculenter Zerda in Iudith. Tom. I.

discutit P. Suar. 1. 1. de Relig. l. 1. de irrelig. c. 2. n. 5.

Vterius in illis verbis Damiani: Diffidentem, ac timidum antea corripuerat Sacerdotem, aliud video ſatis opportune latere; ſcilicet peccauiffe Oziam contra fidem miraculorum. Diſceptatio non modica eſt, an fides miraculorum diſtinguatur à fide Catholica? Fidem enim diſtinguunt Hæretici inter hiſtoricam, miraculorum, & iuſtificantem, de quo Pater Vaſq. t. 2. in 1. 2. diſp. 209. Bellarm. t. 3. l. 1. de iuſtificat. c. 5. Suar. t. 3. de gratia l. 8. c. 16. n. 1. Maldonatus Matthæi 9. verſic. Sed contentus. Cenfent quidem plures à Fide Catholica non diſtingui, licet diffideat aliquomodo Maldonatus, dum autumat fidem ſpecialem miraculorum præſupponere fidem Catholicam, immediate tamen diſtinctam iri à Catholica fide: quod & Pater Vaſquez probat diſp. 209. c. 4. & diſp. 210. num. 14. Cenſeo equidem fidem Catholicam præſupponere: poſſe tamẽ non inſubtiliter diſtingui; ſi aſſeratur in eo niri, quod ſit fortis aſſenſus de miraculo abſque vlla formidine in intellectu, & abſque diffidentia in voluntate: cum Deus ita ſubtrahit cõcurſum ad timorem, & diffidentiam, ut attonitus homo totus abſque reſultantia vmbra feratur in obiectum miraculoſum, firmiter adhærens aſſenſui, etiamſi nullam reuelationem habeat, nec obiecti fidei Catholice memor ſit. De quo tractent alij: ſat ſit hæc obiter tetigiſſe, ut Damiano fax illuxerit; & noueris, quo diffidens, & timidus Ozias, aduerſus fidem miraculorum deliquit, dum hæſitauerit de diuino auxilio, Dices: Fides, miraculorum eſt gratia gratis data. Vnde non ſtrictim obligat, nec in hominis eſt poteſtate. Verum eſt. Sed quia Ozias, & Presbyteri aſſueti Prophetis, & legi, quæ de ſartatecta Iſraëlitidum gente ob Dei paratum munimen edocebant, debuere in extremo illo peticulo ſeſe aptos exhibere, & pronos, ut viuacem illum aſſenſum elicerent abſque nutate formidine meritò in fidem miraculorum peccauiffe credideris; ac proinde omni proprietate tentauiffe Deum; quippe ingenioſi Neoterici tentationem Dei contra fidem miraculorum opponunt.

Alia via tentationem hanc expendo. Dies præfixi fuerunt, non tantum expectationi Bethulienſium, quantum ipſi miſerationi Dei. In quo apparet experimentum ſumere voluiſſe Oziam de diuina miſericordia: an intra cancellos taxatos ab hominis arbitrio Deus auxilium explicaret, in quo negari non poteſt Deum laceſſi ad ſuæ miſerationis oſtentum, & examen potentia & voluntatis; in quo tota ratio tentationis dei ſita eſt: ut cum ſancto Thoma ſupra fatentur cuncti. Quod autem dies præfixi fuerint miſerationi diuinæ ob diffidentiam, probat mihi Petrus Damianus lib. 7. epiſt. 18. Ozias plane Sacerdos in affutura Domini miſeratione quinque dierum terminum ſtatuit: ſed hoc iudicium magnanimis illa Iudith corripiens improbanis. Sic igitur angens Ozias diuinæ prouidentia terminum, ad quinque dies pro ſuo nutu voluit dei opitulationem attrahere, quaſi ultra illam præfixam metam nequiret iam ſubuenire; quæ perſcrutatio erat abſque dubio, non ſolum diuinæ voluntatis, ſed & potentia. His enim anguſtiis diuina obſtringebantur conſilia, ut ſi deus non opitularetur, vel impotens eſſet, vel minus fidus. Id dilucide apparet ex Textu Græco: Ὅτι ἐὰν μὴ βοηθῇται ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις βοηθῆσαι ἡμῖν, αὐτὸς ἔχει τὴν ὀφείλαν ἐν αἷς θέλει κεῖν, καὶ πασαις ἡμέραις, ἡ καὶ οὐθεύσας ἡμᾶς πρὸς πρόσθεν τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν. Id eſt: Nam ſi minus

Suar.

171

Vaſq.
Bellarm.
Suar.
Mald.

Vaſq.

172

Petr. Dam.

voluerit intra quinque hosce dies nobis opitulari, potestatem ipse habet, quibus vult, omnibusque adeo diebus protegendis nos, aut etiam ante oculos hostium nostrorum disperdendi. Et statim: Vos autem ne stringatis consilia Domini Dei nostri. Vbi scholiast Vatablus: Ne obligetis, quasi quodam pignore, aut deuinciatis consilia Domini, quæ debent esse libera, eane ad certam necessitatem, qua vobis videbitur, redigatis. Quam belle. Iniuria pietatis fuit, angustis ad humanæ modulum censuræ constringi. Expēde, quā ingentum Numini opitulari deiectis: quasi consilia Dei solum de misericordia tractent, idem est spatia curtare pietatis, ac Dei deuincire consilia: hinc vers. 13. *Posuisti vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum dies constituisti ei.*

173. Igitur si præfata recte percallueris, noueris tentationis huius piaculum per excessum, & per diminutionem posse explicari. Per diminutionem quidem; quia si Deus intra taxatas temporis lineas non suffragaretur, in iacturam diuini cultus, & potentiæ subiugarentur Assyriis, qui Deum Israël incrudulitatis probro afficerent. Id expēdit Carthusianus, dum hinc ait: *Tentare Deum est graue peccatum: nempe prafigere tempus, infra quod si Deus non subuenerit, cessetur ab eius inuocatione. Infra tempus propria libertate determinatum velle experiri diuini succursum subsidij, alioquin incredulis subiugari, etiam in destructionem cultus diuini, quemadmodum fuit in isto casu: si enim aduersarij obtinuissent Bethuliam, de facili obtinuissent Hierusalem.* Per excessum autem, quia Deum adigebant, vt statim adiuuaret, auxilioque suo etiam præcurrere suæ voluntatis decretum, humanæ præfinitioni arrideret, in quo perspicue tentamentum apparet. Hinc Glossa hinc: *Cum afflicti sumus nec tempus nec modum prescribere Domino debemus, sed magis arbitrio eius cuncta relinquamus.* Opportune Ambrosius in Psalm. 118.

Qui Dominum deprecatur, non velut prescripta præcipue tempora præstetur, nec ut sciens in obsecrationibus Domini tempus esse aliquod, sed semper in ipsis sit. Præcipue quia Deus vsque ad portas mortis finit appellere suos, & vt iamiam mortis spiculis patantur, opitulatur per auxilium. Vnde Bethulienses diuinæ sapiētiæ voluerunt intercludere semitam, indolem deturbare: nondum enim ad vltimum periculum peruenerant, & iam theatri tribulationum spectatorem Deum, vt suam inuerteret prouidentiam, lacescebant. Ex quo scite Iuditha: *Qui estis, vos qui tentatis Dominum?* Id est, dum Domini vultis experimentum capessere homunciones, quasi diuinitatis partes vobis arrogatis, diemque ad arbitrium vestri pro diuino numine deligitis. Id luculentius explicat Textus

Text. Græc. Græcus, dum ait: *At qui tandem estis vos, qui Deum hodierno die tentetis; Deique partes inter homines occupetis?* Quod expendens Vatablus fatetur: *Et statis pro Deo in medio filiorum hominum: vices Dei geritis inter homines, ita prescribentes tempus, quasi exploratam Dei voluntatem habeatis.* Subdola igitur latebat quædam diuinitatis arrogatio, vel elati luminis supercilium, dum sic dierum numerum taxauerunt: vt quid enim potius quinque, quam sex vel quatuor? Hæc igitur termini constitutio merum fuit diuinæ voluntatis, & bonitatis experimentum.

174. Virgeo: quia nullum bellicum apparatus quo sese humano iuuamine Bethulienses defenderent, Principes indixerunt; totum obsidionis nego-

tinum periclitantisque Reipublicæ statum Dei dereliquerunt auxilio, sub inani quadam torpentis animi segnitie. In quo tentationis Dei ratio nititur: quippe non omnia naturalia rudentia mouere, exercere brachia, vt quis ab ingruente calamitate liberaretur, peccatum est tentationis Dei; veluti si quis, cum gressus habeat, vt descendat de turri, sese proiicit præcipitio, Dei auxilio fesus, tentat Deum; Thomas Sanchez in summa tom. 1. lib. 2. cap. 34. num. 2. Toletus lib. 4. summæ cap. 19. Suarez tom. 1. de Religione tract. 3. lib. 1. cap. 3. num. 4. Præcipue, quia non solum ex parte hominis, hinc erat experimenti diuinæ bonitatis quidam pruritus, & villicatio; sed etiam Deum quasi in quasdam angustias redigebant, vt omnino expediret auxilium, nisi vellet totum ecclesiasticum cultum Assyriis conflagentibus deturbari: capta etenim Bethulia obuius erat aditus in Hierosolymam, vbi templum, & sacrificium: demolitis autem aris nullus remanebat locus diuinæ reuerentiæ mancipatus. Quare Deus, quinque dierum conditione stabilita, ad opitulationem urgebatur: quod proprie est effectum diuini auxilij experiri. Sic rem hanc enodauit Lyra, cuius accipe verba: *Ad intellectum huius sciendum, quod ex captione illius ciuitatis patebat via ad Hierusalem, & per consequens destructio diuini cultus, propter quod debebant ciuitatem illi, quandiu possent, defendere etiam in maxima afflictione. Si autem dicatur, quod Christiani aliquando sine peccato sic prafigunt terminum redditionis alicuius castri Saracenis: dicendum, quod non est simile, nam ex hoc non sequitur generalis cessatio sacrificij Ecclesie, quod offerri potest ubique, nisi ex speciali dispensatione diuina. Propter quod in prafixione prædicta, erat quadam tentatio diuina, in quantum volebant per hoc experiri effectum diuini auxilij.* Sic ille. Igitur non omnes impendere neruos in hostes; turpem factorum deditioem inter strictas metas minantur: Deum proculdubio tentarunt: docet sanctus Thomas supra articulo primo: *Quando quis se committit speciali Dei prouidentia habens ipse quid faciat, tentat Deum.*

Id potest illustrari ex illo Ecclesiastici 19. vbi orans sine præparatione dicitur quasi Dei tentator. Quod sic expendit Valentia secunda secundæ disput. 16. sect. 4. puncto 1. Quoniam cum Deus eiusmodi orationem se exauditurum non promiserit, ad nil aliud ordinari videtur ex modo, quo instituitur, nisi ad Dei potentiam experiendam, an minus bene oranti subuenire valeat.

Sic stabilito huiusce tentationis explicatu: laudant Patres Iuditham de sapientia, dum sic Sacerdotes corripuit. Iam dedi Damianum. Do Prosperum de promiss. part. 2. cap. 38. *Cum dux militie Regis Babylonis Bethuliam Holofernes obsidione cinxisset, sublatisque aquis sui affligeret ciuitatem, Primores eius in deditioem statuerant tradere Holoferni. Hac disponentibus Iudith obstitit paucorum dierum inducias poscens. &c.* Iacobus Vitriacus Dominica 16. post Pentecost. De Iudith legimus, quod Sacerdotibus & aliis, qui erant in Bethulia deficientibus in tribulationum angustis ipsa viriliter stetit.

Sed præfatis sic obiicio. Primo: ipsa Iudith sub eisdem dierum induciis columitatem populi promissit: nam versu 32. *Stabitis vos ad portam nocte ista, & ego exeam cum Abra mea, & orate ut sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israël.* Incidere igitur videtur foemi

Thom. Sanchez
Tolet.
Suarez.

Lyra.

s. Thom.

175.

Valent.

176.

Prosper.

Iacob. Vitt.

177.

fœmina in eiusdem tentationis noxam : attamen facilis est enodatio. Nam Indith iam spiritu Dei imbuta, altaque illustratione luminis tacta, ex inspiratione diuina loquebatur: quod ex eo liquet: nam dixit vers. 13. *Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis; ita quod facere disposui, probate si ex Deo est, & orate, ut firmum faciat Deus consilium meum.*

178. *Secundò : nam Hieremias Sedechiæ consuluit deditioem ciuitatis Babylonico Regi; & tamen in eo nulla noxa. At, ut adstruit Lyra, id diuinitus insufflatum Prophetæ : Nisi super hoc, inquit, haberent mandatum Domini per verbum Prophetæ, sicut Hieremias consulebat Sedechiæ redditionem ciuitatis Regi Babylonis. Sic autem non erat in proposito, propter quod peccauerunt præsentes redditionis terminum.*

179. *Tertiò : nam 1. Regum 11. Iabesitæ pepigere fœdus cum Ammonitarum Rege, illa pactione: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuncios ad vniuersos fines Israël, & si non fuerit, qui defendat nos, egrediemur ad te. Vbi Galaaditæ, Senioresque Iabes statuerunt se dedere Naas sub eadem ferme conditione, qua Bethulienfes, & tamen nullus eis notam inurit piaculi. Sanctus Gregorius Magnus inibi censet, Iabitas non promississe deditioem sui cum stato animo ad traditionem: quippe censebāt impossibilem auxilij defectum. Ausculta : Quod dicitur : si non est, qui defendat, egrediemur ad vos : in electorum voce, non auxiliorum dubitatio, sed certitudo monstratur. Quasi astutis verbis suadenti aduersario illudentes, verba proferunt, quibus illi spem iribuant; & sibi fiduciam nequaquam tollunt. Qui enim dicunt : Si non fuerit, qui defendat, egrediemur ad vos : quandam ex eundem spem tribuunt : sed quia illi hoc dicunt, qui de auxilio certi sunt, hostes suos promittendo decipiunt. Igitur iuxta Gregorium, potius Galaaditæ fiducia, quam formidine opitulatricis manus erecti hostes irridebant. Vnde fide miraculorum suffulti firmiter adfuturum auxilium sperabant. Secus Bethulienfes, qui animi imbecillitate defecti, de tutamine diffidentes sese iam dedere meditabantur, diuinamque bonitatem acuebant, ut statim affligeret, quasi cohibitis radiis diuinæ miserationis.*

180. *Aliter Gaspar Sanchez discrimen discuffit : nempe quod Galaaditæ ab homine expetebant auxilium, Bethulienfes à Deo: in quo non modica disparilitas, quippe quidem humana iuuamina facile possunt rerum fluxarum caducitate deludi, diuina verò neutiquam. Non assentior: quia utrobique Dei expetebatur suffragiū, siue per se, siue per hominum instrumenta sortiendum : quod ex eo liquet, quia per manū fœminæ Bethuliæ contigit liberatio. Mendoza aliter discrimen cōminiscitur: scilicet quod Nabuchodonosor se Deum elato vertice efferebat, ut sup. c. 6. blaterabat Holofernes : Non est Deus nisi Nabuchodonosor. Vnde Achiori dixit: Omnis Israël tecum perditione desperiet : sed probabis, quoniam Nabuchodonosor dominus sit vniuersa terra. Ex quo Bethulienfium deditio diuino numini esset inhonora. Naas autem non se simile Deo Israël is iactitabat. Vnde Deo nihil iniuriosum quod traderentur illi Iabitæ. Nō placet: quia tentatio Dei, qualis Bethulienfibus infuit, non in eo flagitiū contraxit, quod Nabuchodonosor diuinis sibi blandiretur honoribus; sed quia humano nutu præfixis dieb. auxiliū Dei expectari gestiebāt, quod simile in Galaaditis euenit.*

Vermil. *Vermil. apud Rangolium in 1. Regum c. 11. v. 3. accusat de peccato tentationis Dei Galaadi-*

tas, sicut & Bethulienfes. Do verba : Sed isti impie tentant Deum. Prescribunt enim illi, qua ratione, quo tempore, quo loco sibi auxilium ferre debeat. Deus autem habet mille modos, & vias ad salutem. At illi putant se tantum ab Israëlitis coniunctis viribus posse seruari. Deus verò absque illorum opera potuisset illos liberare. Deinde præsitiunt septem dies. Quid si post decem dies, quid si etiam post mensem voluisset asferre suppetias? Cuius sententiæ ad stipulatur etiam Rangolius.

Rangol.

182.

Ego tamen nostro Gregorio adhæreo, diuinique auxilij validam, & viuacem fiduciam in Galaaditis de diuina opitulatione timor : tum ex reicuentis : tum quia nisi Deus obcæcasset Ammonitem, nō poterat illi fœderi assentiri. Quod suboluit Abulensi, dum ait ibi q. 3. Rex autem Ammon Abul. libenter concessit. Erat enim Rex stultus, & si voluisset immediate inuadere, viri Iabes resistere non potuissent, sed paterentur, quodcumque vellet Rex. Nec minus procliuē est, ut censeamus totum hoc negotium intra humanas meras compressum fuisse à Iabitis nullumque cum Deo fœdus censurum, quippe qui solum expectarunt contribuliū solamen. Quod fulcit Iosephus 6. antiq. dum sic fatur: Ioseph. Galaadini verò mœrentes in talibus, neutrum horum promittere præsumpserunt, nec semetipsos tradere, nec repugnare. Septem vero dierum inducias poposcerunt, ut ad contribules legationem mittentes, solatium ab eis exposcerent. Et si quidem auxilium eis veniret, pugnarent : si vero huius rei foret inopia, tradere se dixerunt, passuri quidquid placeret hosti. Non peccare Iabitas, ex eo mihi probatur, quod subiicit Iosephus inibi : Saul autem ab opere agri reuersus in oppidum venit, flentesque proprios ciues inuenit: & diuinitus inspiratus Iabitas quidem remisit, promisitque eis in auxilium se venturum die tertia, ante Solis ascensum hostes esse victurum, ita ut victores eos, & timore liberos ortus Solis conspiceret. Ecce Deum pacatum, & procliuem Iabitis, qui ex agro conduxit Saulem, spiritūque fortitudinis armavit, ut vinceret Ammonitas. Quare ferendum non est Iabitas deliquisse, cum terminum septem dierum hostibus statuere. Quæ secus omnino accidisse in Bethulienfibus, absque negotio dignoscet.

183. *Denique potest obiici, quod licet experiri diuinam potentiam, scientiamve, aliave huiusmodi attributa, tentatio Dei sit; utpote quæ nutationē in fide supponit; attamen diuinam exquirere voluntatem, siue decretum liberum diuinum, non videtur irreligiositatis noxa; quippe non semper præsto adest extraordinaria opitulation; & abdita sunt diuinæ voluntatis arcana. Quare cum Ozias solum præfixerit tempus, an forsan intra eius spatia Deus afflictis tulerit opem, non apparet, quomodo tentationis Dei scelus contraxerit. Præcipue quia id potest fieri absque vlla dubietate vilius perfectionis Diuinæ, de quo scatent exempla in sacris. 3. Reg. 18. Elias dixit: Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Genes. 15. dixit Abraham unde hoc sciam? De quo Aug. de ciuit. l. 17. c. 24. Imo damnatur Achaz, Isai. 7. eo quod reluctatus petere signum. Excusaturque Gedeonem Iudic. 6. S. Augustinus 12. contra Faustum cap. 32.*

Facilis est responsio. Licet etenim instructionis diuinæ desiderium simpliciter ex se noxa non sit; nec decreti Diuini explicatū gestire, procedat ex hæsitatione diuinæ perfectionis: tamen si debita circumstantiæ non adsint, aliquando peccatum est, quoniam irreuerentia inuritur diuinæ maiestati, utpote lacescit, ut in finem inanem curiosi-

184.

Suar.
Valent.
Sair.
S. Thom.
Thom. San.

tati hominis indulgeat, dum ad aliquod nouum ostentum vrgetur. Id docet erudite Suar. sup. c. 3. Valent. 2. 2. disp. 6. q. 14. punct. 1. Sairus in clau. l. 4. c. 7. n. vlt. Filiucius tract. 22. c. 8. & omnium sapientius S. Thom. sup. Id recte explicuit Thom. Sanchez sup. n. 5. *Quia notabilis est, Dei irreuerentia, agere cum Deo, tanquam cum ludione, & curiositatem fauore.* Considera histrionem, & scehicum, siue nebulonem aliquem circuire domos, vt spectra nonnulla & mirabilia attonitis speculatoribus exhibeat, qui stipem soluunt, vt illum instigent ad similia opera patranda, non alio nisi vanæ curiositatis scopo. Qui igitur sic sibi Deū deuincit, vt omnipotentiā propalet, siue fulgurās, siue tonans, siue vitam spargens, salubritatemque ægris, non adscitis naturalibus causis; cum Deo quidem agunt, tanquam cum ludione. Et quidē in Bethuliensibus id satius apparet, qui intra septa proprii arbitrij circumagere conabantur Deū, vt illis impenderet opem, quasi sub minis tradendi cinitatē Diuinitatis hostibus. Ergo cingat Text. Græcus. *Quod si nunc in disquisitionem vocetis omnipotentem Dominum, nihil pernoscetis in æternum. Cum profunda cordis humani peruestigare, & rationes mentis eius comprehendere non possitis, quomodo Deum, qui hac omnia creauit, peruestigetis, mentemque eius cognoscatis, aut cogitationem comprehendatis? Nullo modo, fratres. Itaque Dominum Deum nostrum ne pronocetis ad iram. Quæ autem obiciebamus ex sacris, parum obstant: tum quia in nonnullis diuinitus affulserat inspiratio ad exposcenda signa, in aliis vero debitæ profuerunt circumstantiæ, quæ infantes actiones reddidere.*

Vers. 14. Sed quia patiens dominus est, in hoc ipse pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus.

Pulchrè notata de pœnitentia, quæ apud sacros, quæ apud prophanos.

De patientia Domini, dum literam verso, non lubet paginas texere: in moralibus me videro, plura tibi subdam.

In hoc ipso pœniteamus.

185.

Gabr. Alb.

Robert. Bell.

Tert.

Ouidius.
Cic.

Plin. Iunior.

Seneca.

Matth. 11.

Luc. 10.

Sacra fecmina pœnitentiæ naturam aduersus nostræ tempestatis hæreticos, adeo exponit, vt hoc Scipione illorum agmina debellare facile queas. Gabriel Albaspin. l. 2. obseru. 3. *Nihil est difficilius (inquit) nihilque ad omnes canonum nodos dissoluendos magis confert, quam vocis pœnitentia explicatio.* Robert. Bellarm. t. 3. l. 1. c. 7. ait: *Hæretici ab ipso pœnitentia nomine fundamenta iacere incipiunt suorum errorum.* Pœnitere igitur idem esse, quod pœnam tenere, seu intrinsecus conceptam, seu extrinsecus illatam sentire doctiores. Hinc pœnitentia quasi pœnæ tenentia, dolor enim pectus possidet, dum stimulis angit. Sic librum orditur Tertul. *Pœnitentiam hoc genus hominum, quod & ipsi retro fuimus, cæci sine Domini lumine, natura tenus norunt, passionem animi quandam esse, quæ veniat de offensa sententia prioris.* Sic Theologi virtutem illam nuncupant, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus. Non iuuat per prophanos ire: Ouid. 1. de Ponto, Cic. epist. ad Atticum, Plin. Iunior. epist. 130. Senec. l. 17. c. 12. Apud Hebr. est vox נחם Nacha, quæ amarum dolorem signat. Apud Græcos vox μετανοια, de qua Mat. 11. & Luc. 10. vbi Vulgata: *In cilicio & cinere*

pœnitentiam egissent: sparsi autem cinere capilli, horridusque ex setis vestitus latentem in animo tristitiam pandit. Irridenda est hæreticorū inscitia, qui grāmaticis crepundiis delectantur, vt catholicam veritatem euertant. Toto agmine intendant pœnitentiā solū significare sententiæ mutationem absque dolore, erroris cognitionem proprio verbo *resipiscientiam*. Sic Luth. ser. de pœnitent. art. 6. & in epist. ad Vicarium sui ordinis. Theod. Beza ad c. 3. Mat. Hinc sciolus Eras. non à pœna, sed à ponē tenendo, deducit, quasi pœniter sit, posterius consilium tenere, siue, vt ipse ait, *intelligere post peccatum.* Quam ignare! Dyphthongus ipsa reclamation. Fateor pœnitentiam posse dici *resipiscientiam*, non tamē nudam, sed si cordis dolor comitetur. Pulchre Lactant. l. 6. c. 24. *Resipiscit, ac mentem suam quasi ab insaniarecipit, quem errati piget, castigatque seipsum dementia, & confirmat animum suum ad rectius viuendum: cum illud ipsum maxime cauet, ne rursus in laqueos inducatur.* S. Isid. Pelusiota l. 1. epist. 408. *Præclara quidem, & animi digna est pœnitentis resipiscientia, sed pauci eam consequi possunt. Deus igitur, qui nos vitam per resipiscientiam obtinere vult, de pectore tuo aquam educet, quæ tibi pro altero lauacro sit, ac voluntaria piscina conscientiam tuam ab inquinamentis repurgans, vt Angelis, quos peccando in marem coniecisti, lartia causam prabeas.* Hæc ille. Ecce pœnitens dicitur resipiscens, sed si de pectore simul educat aquas doloris turbine agitur. Quæ mire illustant Iudithæ nostræ verba: *Pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus.* Hinc Tert. de pœn. c. 2. *Sed ubi metus nullus, emendatio proinde nulla: ubi emendatio nulla, pœnitentia necessario vana: quia caret fructu suo, cui Deus eam senit, id est, hominis saluti.* Petrus Blesensis de confes. sacram. *Verbum Augustini est, inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Vultus iteratum sanatur tardius: sic lugens & peccans veniam non meretur; nihil profunt lamenta, si replicantur peccata. Nec valet de malis veniā poscere, & mala denuò iterare.*

Sed quia in voce μετανοια possunt hæretici nutare, dum simplicem resipiscientiam conatur, dolorem & emendationem pertæsi. Sciant quod licet aliquando illa vox prioris sententiæ recisionem nudam significet apud prophanos, pluries dolorem & reprehensionem præsignat. Rut. Lupus, μετανοια est schema, cum ipse se, qui loquitur, reprehendit, & id quod prius dixit, sententia posteriori commutat. In plurali dixit Symp. l. 7. σφραγις μοις εστιν η μετανοια των ημων. Pausanias Art. 1070. ουτον μετανοιας, εχθρον. Henr. Steph. Græcæ linguæ peritissimus: *Quamuis autem (inquit) in multis testamenti noui locis apte reddatur resipiscientia; est tamen & ubi ponatur pro pœnitentia, quæ alioqui dicitur melius μεταμελεια.* In quo aduerterim, quod μεταμελεια etiam resipiscientiam sonat, sed vltatius pœnitentiam. Vnde apud Thucyd. λαμβάνειν μεταμελεια, apud Isocr. πεισσαι μεταμελεια. Et Herod. dixit in Eratone & τῷ Αριωνι τὸ εἰρημεῖν μεταμελεια. Pœnitentiam ei afferebat illud suum dictum. Ex quo luce clarius liquet pœnitentiā supra resipiscientiam aliquid addere, nempe dolorem, & alterius curriculum semitam: aliàs quid differret in significatu apud Steph. vtraq; vox, quam partite tribuit vsui ex prophanis & sacris illius Græc. vocis μετανοια? Si vis prodā, quid addat, do inclytum Martyr. Iust. in Dial. cum Triphone: *Si omnes resipuerint, possunt consequi misericordiam nacti diuino testimonio: Beatus, inquit, cui non imputauit Dominus*

Luth.

Theod. Beza.
Eras.

Lact.

Pel.

Tert.

Petr. Bles.

187.

Rut.

Symposium.

Hen. Steph.

Thuc.

Isocr.
Herodot.

Steph.

Iust.

minus peccatum : Hoc est, cui poenitenti Deus peccata remittet. Non sicut predicatis vos, metipso salientes, & alij quidem vestri similes assueverant, etiam si, qui peccatores fuerint, modo Deum norint, non imputabit eis peccata Dominus. Testis est una culpa Davidis, quando per fastum lapsus, non prius impetravit remissionem, quam lamenti fletuque peccatum diluit. Quod si tali viro non est remissum citra poenitentiam, sed post tantos demum fletus, & correctas actiones magni Regis, vatisque delibuti diuinitus : quomodo impuri & perditii sine lamenti, planctuque ac poenitentia possunt sperare, peccata ipsis remissurum Dominum. Quid pulchrius? Preme illud: Siresipuerint: & statim: quomodo sine lamenti, planctuque ac poenitentia, &c.

187. Imo vox μετανοια dolorem prioris errati significare per aliquas exteriores actiones, plura mihi ex Ecclesiastico suadent stylo. Et quidem metanoeam facere, metanoeam mittere, difficile est quod significet apud Patres. Amphilocheus in vita S. Basilij c. 11. Stupefactus ergo super his sanctus, glorificans Deum, & faciens metanoeam, respondens ei dixit: veraciter magnus Basilius. Leontius in S. Ioan. Eleemosynarij: Mittentibus igitur ambobus metanoeam, & amplexantibus alterutrum sederunt. Septima Synodus Generalis, id est, Nizæna 11. Actuum 4. ex sancto Maximo confessore ἡμεῖς τῷ τοῖς ἀνεστησαν πάντες μετὰ χαρὰς, ἡ δακρύωνται ἡ ἱεραὶ, μετανοοῦν ἡ εὐχὴ γέγονε, id est, post hac surgentes omnes, cum gaudio & lachrymis surrexerunt, poenitentiamque egerunt, factaque precatione. Hæc ex Heriberto in vita Patrum; & in Onomastico verbo metanoeam mittere. Qui censet idem significare, quod genuflectere, honoris causa ad alicuius pedes se abicere, & venerabundo animo prosternere, ex Ioanne Tilio Meldensi Episcopo: Metanoea, inquit, poenitentia interpretatur. Ponitur tamen pro genuflexione: unde cum dicitur: Miserunt poenitentiam, nihil aliud intelligitur, nisi posuerunt in terra genua. Quia enim poenitentium est maxime flectere genua, sæpe Græci genuflexionem, metanoeam, id est, poenitentiam vocant. Ecce ex vno actu poenitentia, nempe supplici deiectione satis apparet metanoeam (præter resipiscetiam, & pristinae sententia abrogationem) dolorem, fletum, squalidamque & humilia poenitentis animi specimina enunciare. Quod enim genuflectere & prosterni sit exomologesis actus, & ecclesiasticæ poenitentia, prodidit Tertullianus de poenit. cap. 9. Itaque exomologesis prosternendi & humiliificandi hominis disciplina est. Et statim: Ingemiscere, lachrymari, & mugire dies, noctesque ad Dominum Deum tuum, Presbyteris aduolui & charis Dei adgeniculari. Sic Nicetas in vita S. Ignatij Archiep. Constantinop. Cum poenitentis animi sensu lachrymisque sedentes, supplices ad sancta Synodi pedes procubuerunt, & confessi sunt. Sic de Natalio Confessore Eusebius 5. Ecclesiast. Histor. cap. 27. Ambrosius ad corruptorem Virginis: Sanctorum petas auxilium, iaceas sub pedibus electorum. Quod & ipsum apud prophanos lego, supplices quidem euolutos ad genua; de quo Plinius lib. 11. cap. 45. Hominis, inquit, genibus quadam & religio inest, observatione gentium. Hæc supplices attingunt, ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant, fortassis quia inest iis mortalitas. Namque in ipsa genu utriusque commissura, dextra lauaque à priore parte gemina quadam buccarum inanitas est: qua perfossa, ceu iugulo, spiritus fugit. Quintilianus declamat. 260. Prudentius in Apotheos. Soleas

Iunonis lambere, plantis Herculi aduolui. Apuleius lib. 6. Tum Psyche pedes eius aduoluta, & Apuleius. uberi fletu rigans Dea vestigia, veniam postulabat. Hæc ex Ludouico Cerdensi 3. Aeneid. Igitur dum metanoea genuflexione alicubi significat: poenitentia indolem manifestat, quæ fletum, quæ mœrorem de præterito spirat errato. Sic in Græcorum Euchologio Diaconus τῷ ἱερῷ τρεῖς μετανοίας βάναι; poenitentis in modum tertio ante ipsum se incuruat. Sic Baron. 1. 8. an. Christi 656. Vnde illud Io. Damasceni orat. 1. de imaginib. βάνον μετάνοιαν τῷ ἰωάννῃ; male vertit Franciscus Zynus Ioanni desiderium iniiciens: emendat literatè Iacobus Billius ibi: Ioanni ad pedes procumbens.

Potest obiici Tertullianus lib. de poenitent. c. 2. ubi propriam poenitentia rationem designans, sic facit: Nam Deus post tot ac tanta delicta humana temeritatis, post condemnatum hominem cum sæculi dote, post eiectionem Paradiso, mortique subiectum: cum rursus ad suam misericordiam murmurasset, iam inde in semetipso poenitentiam dedicauit, rescissa sententiarum pristinarum. Sic arguo. Tertullianus agit de vera, & propria poenitentia: hæc autem nec potest intelligi in Deo de malè factis, nec de dolorem incutientibus: ergo tantum statuenda est in eo, quod prior sententia quantum ad effectum rescindatur. Locum hunc penitus verso infra in moralibus. Facilis est enodatio. Poenitentia non accipitur à Tertulliano inibi, quasi elicita à Deo, sed quasi inuenta: ac si diceret: Post datam sententiam memor misericordiae Deus iam tunc medelam inuenit poenitentiam homini peccanti, seque ipsum erexit poenitentia azysum. Quod illustro ex Clemente Alexandrino libro 1. Stromat. Dedit autem Deus, cum futura praeferat, & facilem hominis mutationem, his qui in fide in aliquod peccatum incidunt, secundam poenitentiam, quam si quis tentatus fuerit, post vocationem coactus & callide circumuentus, vnā adhuc impoenitentiam accipiet poenitentiam. En ex præscientia peccatorum Deus præstruxit poenitentia refugium.

In hoc ipso poeniteamus, & indulgentiam eius fuis lachrymis postulemus. Lachrymas adnectit poenitentia, quibus innatet, squalidamque & fœda mœoris pignora abstergat limpidus cōpunctionis latex. Sic passim Patres lachrymarum riuos poenitentia adhibulant. S. Hieronymus ad Demetriadem: Citbaram assumere iubetur, & Tyrus multis peccatorum confossa vulneribus, ut agat poenitentiam, & maculas pristinae fœditatis cum Petro amaris lachrymis abluat. Sanctus Cyprianus lib. 4. epistol. epist. 2. O frustranda fraternitatis irrisio! Horari ad satisfactionis poenitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam. Dicere fratribus, plange & lachrymas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris. Sanctus Chrysostomus serm. 2. de myst. cœnæ: Pretiosus est poenitentia fructus, quia quod defendi non potest, ablui non potest, lauant lachryma congeriem peccatorum. Quam pretiosa lachryma, quæ extergunt culpam, & exigunt veniam. Non iuuat ire per plura.

Vt autem noueris qualis sit poenitentia, quæ hîc indicitur à Iuditha. Obseruo quod poenitentia vox apud sacra, præcipue Ecclesiastica multifariam accipitur. Equidem totum poenitentia sacramentum significat: nā, ut adnotauit Bellarminus, nomina Sacramentorum non à forma, sed à materia solent imponi: sic baptismus nuncupatur intin

Diac.

Baron.

Dam.

Franc Zyn.

Iacob. Bill.

188.

Tert.

Clem. Alex.

189.

Hier.

S. Cyp.

Chrysost.

190.

Bellarm.

intinctio, Confirmatio, vnctio, Eucharistia panis, Matrimonium, maris & foeminae coniunctio. Id ex Philosophico more mutuatur, semper enim quod est imperfectius, nominatur. Præter hoc quæcunque partes sacramenti poenitentiae nomen usurparunt totius. Ex quo plura loca nitorem lucis accipiunt. Confessio solet poenitentia nuncupari, non tantum confessio sacramentalis, sed manifestatio poenitentiae & doloris. Sic calleo Concilium Epau-nense canon. de illis qui excommunicati moriuntur. Concilium ait: *Si aliquis excommunicatus, qui iam sit confessus, & testimonium habet bonum, & poterat venire ad Sacerdotem; sed praecipit eum mors in domo, aut in via, faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captiuis.* Hæc ibi. Quomodo autem iam confessus, si ad Sacerdotem non venit? ergo confessio Sacramentalis absque Sacerdote valet fieri, quod latrant hæretici. Sed intellige de confessione, id est, manifestatione interioris doloris & poenitentiae, ut scite Albaspinus lib. 2. obseruat. Secundus locus est Tertulliani lib. de præscriptionibus hæretic. cap. 30. *Postmodum, inquit, Marcion poenitentiam confessus morte praeventus est.* Quid est poenitentiam confessus? nempe dolorem, & detestationem criminum manifestauisse. Addo alium locum difficilem Tertulliani lib. de poenit. cap. 9. *Exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione poenitentia nascitur, poenitentia Deus mitigatur.* Ordo quidem præposterus est; non enim ex confessione nascitur poenitentia, sed potius ex poenitentia confessio. Sic expendo. Verbum exomologesis à Tertulliano non pro confessione aurali accipitur, sed pro manifestatione peccati extra sacramentum, postquam indicebatur publica poenitentia, & ex poenitentia venia affulgebat.

191. Vterius. Absolutio solet poenitentia nuncupari, reclaimer licet Gabriël Albaspinus, qui lib. 2. obseruat. 3. nostrum hoc expungit assertum. Sed suffragantur Dionysius Petavius in not. ad Synesum circa epist. 67. in diatriba de poenit. cap. 3. D. Ferdinandus de Mendoza ad Concil. Illiber. can. 32. lib. 2. cap. 64. Probo ex Concil. Carthagin. 4. sub Anastasio cap. 76. de quo in cap. is qui 8. 26. quæst. 6. *Is qui poenitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum Sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierint & accipiat poenitentiam* Quid aliud rogo poenitentiam petere, poenitentiam dare, nisi absolutionem, signat? Fulcio ex Concil. Arausic. can. 12. sub Leone can. 3. de quo in cap. qui recedunt 26. quæst. 6. *Subito obmutescens baptizari, aut poenitentiam accipere potest, si voluntatis praterita testimonium aliorum verbis habet, aut presentis in suo nutu.* Sic Iulius Primus in cap. si Presbyter 26. quæst. 6. Cælestinus Primus epist. 2. ad Episcop. Viennens. cap. 1. *Salutem homini adimit, quisquis mortis tempore speratam poenitentiam denegauit.* Quæ quidem non nisi absolutionem sonant, sicut ex cap. multiplex, de poenitent. dist. 1. cap. his autem 26. quæst. 6. Et ex Concil. Tolet. 3. can. 12. Ex quo iam intelligis verba Concilij Toletani 12. can. 2. *Sicut baptisma, ait, quod nescientibus paruulis sine ulla contentione in fide tantum proximorum accipitur, ita poenitentia donum quod nescientibus illabitur, absque impugnancia violationis, qui*

illud acceperint, obseruabant. Quidne est poenitentiae donum, quod nescientibus illabitur? Albaspinus censet esse aliquod donum gratuitum, quod à benedictione Sacerdotis, quando opera satisfactoria imponit, prouenit per Dei gratiam etiam ignorante infirmo. Displicet, cum luce clarius sit, poenitentiae donum nescientibus illapsum in casu, de quo Concilium, esse gratiam habitalem per absolutionem & sacramentum poenitentiae infusam. Comparatur enim dono, seu gratiae, quam baptizati paruuli inscij sortiuntur. Mens Concilij hæc est. Infirmus cui casu ab aliquo Sacerdote fuit data absolutio cum adiuncta poenitentia, quando infirmitatis pondere grauatus audire & sentire non potuit (sed antea petierat) redeunte salute, si poenitentiae leges sibi impositas renuerit, nitens in eo quia nesciens est absolutus, non audiendus: quia etiam infantes nescientes baptizantur, & tamen quia per gratiam regeneratiua fidelibus admiscuntur, fidelium legibus adstringuntur. Ergo cum culpæ absolutionem consequutus sit, licet ignorans gratiam sanatiua cum subiectione ad clauas, legibus Ecclesiae obedire tenetur.

Nec minus procliuè est ex præfatis lucem spargere cultellato Cypriani loco lib. 3. epist. 13. aliàs 17. ad Presbyteros: *Non spectent presentiam nostram, quin apud Presbyterum quemcunque presentem, vel si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus coeperit, apud Diaconum quoque exomologesim facere delicti sui possit.* Quid est exomologesis apud Diaconum? Sane Sacramentalis confessio intelligi nequit. Pameliuss censuit accipiendum de absolutione ab excommunicatione, seu de liberatione à poenis, quæ pro satisfactione iniunguntur. Existimo id accipiendum de reconciliatione, quæ tacitis ritibus fiebat ab Episcopo, vel à Presbytero, vel Diacono ex Episcopi facultate. Arridet D. Ferdinandus de Mendoza supra lib. 2. cap. 65. Albaspinus lib. 2. obseruat. cap. 27. intelligit de veniæ deprecatione iuxta illud Tertulliani lib. de oratione: *Exomologesis est petitio veniæ.* Obserua exomologesim, quamuis Græce sit confessio, accipi tamen pro omnibus poenitentiae partibus, nempe detestatione criminum, expostulatione veniæ, satisfactione, & similibus, ut solemne est apud Tertullianum lib. de poenit. cap. 9. Idem. Irenæum lib. 1. cap. 9. & Cyprianum passim: de quo vides Baronium tom. 1. anno Christi 57. n. 16. & 17. Bellarminum lib. 3. de poenit. cap. 6.

Quod poenitentia pro satisfactione accipiat, otium erit fulcire. Probat erudite Herardus lib. 2. digres. cap. 4. Et quidem satisfactio apud prophanos pro exhibitione contrariæ voluntatis accipitur; ut si quis alicui iniuriam inurat, satisfacere dicitur, cum apud illum perhibet se nolle fecisse, ut est illud Tullij pro Ligario: *Erravi, temere feci, ad clementiam tuam confugio.* Vnde & apud nos implere poenitentiam dicitur, quisquis impositæ satisfactionis opera soluit. Obuij sunt Patres & Concilia. Vormaciense can. 25. *Debet Sacerdos in poenitentia danda singulorum causas singulatim considerare.* Concil. Colonienf. 3. p. 7. cap. 35. & sequentibus, Concil. August. sub Othone Cardinali c. 19. Cabilonens. 2. Mogunt. 2. sub Rabano Mauro can. 31.

Non in præfatis significatibus verba Iudithæ nostræ accipio: *In hoc ipso poeniteamus, & indulgentiam eius fusi lachrymis postulemus:* sed vel de interiori dolore per madidas explicato genas: vel de

Albaspinus.

192. Cyprianus.

Pamelius.

D. Ferdin. de Mendoza. Albaspinus. Tertull.

Irenæus. Cyprian. Baronius. Bellarmin.

193. Herard.

Céc. Vorm. Conc. Coló. Cong. Aug. Conc. Cabil. Concil. Mogunt.

194.

de publicæ pœnitentiæ quodam specimine & umbra, qualis postea apud Ecclesiam. Moueor ex illis in hoc ipso. Quippe Bethulienfes post diram Assyriorum obsidionem publicæ pœnitentiæ efformauerunt ideam. Nam cap. 6. vers. 14. *Omnis populus cecidit in faciem adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu unanimis preces suas Domino effuderunt.* Et cap. 7. *Prostrauerunt se super terram mittentes cinerem super capita sua.* Et cap. 6. vers. 20. *Vocatis omnibus Presbyteris simul expleto ieiunio refecerunt. Postea vero conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt.* Quæ quidem pœnitentiæ publicæ lineæ sūt satis ad amussim protractæ. Examina ex Tertulliano de pœnit. cap. 9. *Exomologesis prosternendi & humiliandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiam illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mororibus deicere, illa, quæ peccauit, tristi tractatione mulctare. Caterum pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerumque vero ieiuniis, preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire noctes diesque ad Dominum Deum tuum.* Ecce eadem fermè, quæ in Bethulienfibus, ab Ecclesiæ primoribus sæculis oppignerantur in pœnitentia, quam dicunt, publica, de qua si plura & amœna cupis, adi Baronium an. Christi 263. cap. 29. Cuiacium in not. ad lib. 60. Basilicon tit. 39. §. 18. verbo *Datur*, & tit. 39. schol. 1. Bellatminum l. 1. de pœnit. c. 22. Albaspinum l. 2. obseru. cap. 1. vsque ad 30. Io. Buseum de statib. homin. 2. p. tit. de pœnit. statu. Dionysium Petauium in notis ad Synesium supra. Similia igitur, quæ fecerant Bethulienfes ob pristina crimina, indicit fœmina sacra, quod repetant ob tentationis Dei, quod contraxere, flagitium: *In hoc ipso pœniteamus: præconatur pœnitentiam & luctum, humiliatiōnemque, dum statim addit: humiliemus illi animas nostras.* Quod Tertullianus dixit, *humiliandi hominis disciplina est.* Theodoritus de Theodosio Magno lib. 5. histor. capite 17. *Capillos manibus lacerans, frontem feriens, lachrymarum guttis irrigans pauimentum, veniam supplex petiuit.* Hinc pœnitentes lugentes. Sozomenus lib. 7. cap. 16. *Stant autem mæsti & veluti lugentes.* Ambrosius ad Virgin. lapsam: *Lugubris est accipienda vestis.* Accinit mire, quod pœnitens absolute prolatus pœnitentem publicum adsignificat. Concil. Tolet. 1. cap. 1. *Ex eo verò pœnitentem dicimus, qui post baptismum aut pro homicidio, aut pro diuersis criminibus grauissimisque peccatis publicam pœnitentiam gerens sub Concilio, diuino fuerit reconciliatus altari.*

195. Cur autem fufis lachrymis, cum lachrymæ non sint, quæ non funduntur? Equidem vt irriguum lachrymarum profluium enuntiet, non guttarum stillicidia, sed quæ per genas puluerem humectent. Sic Ps. 118. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Græca δὲ ἰσὺ δακρυῶν. Et scholiast. Geneb. *Riuos aquarum, copiosissimas lachrymas profuderunt fluminis instar.* Ambrosius tamen ex aliis exemplaribus legit *κατὰ ὅσους*, id est, descenderunt, quasi riuus lachrymarum de oculis fluxere meis. Vbertas quidem fletus & lenit dolorem, & misericordiam illex est: illa etenim, quæ miseranda sunt, lenimenque nancisci valent, fletum sibi vendicant excurrentem: quæ autem nimis atrocia sunt, meatus, lachrymarumque elices constipant, exasperantque ad pectoris scopulum, ita vt rigentes oculi

præ nimietate doloris vix madeant. Aristot. 2. Aristot. cap. 8. *Amasis in casu filij, qui ad moriendum perducebatur, lachrymas non effudit, vt aiunt; sed in casu amici, qui mendicabat, effudit. Hoc enim est miserabile, illud atrox. Nam atrox diuersum est à miserabili, & habet vim pellendam misericordiam.* Apulei. Apuleius lib. 6. *Et inextricabilis periculi mole obruta, lachrymarum etiam extremo solatio carebat.* Claudianus in Ruffinum lib. 2.

Nam miseris nec flere quidem, aut lenire dolorem.

Colloquiis impune liquet.

De lachrymis plura parabimus in morali.

Vers. 15. Non enim quasi homo Deus comminabitur. Neque sicut Filius hominis ad iracundiam inflammabitur.

Postquam sacra fœmina exarsit, Bethulienfesque Primores correptionis verbere cōcussit, pristinam resumit animi lenitatem, vulneraque, quæ effoderat increpans, spei blandimento, oleoque verborum perungit. Noxam perstreptenti criminata est stylo, iam vela vertit, deiectosque animos hilarante magnanimitate sustollit, & ex naturæ Diuinæ pietissimæ indole viuidos reddit, & viriles. Ergo agite, macte animi, Bethuliæ Duces, non vos subiugiet mœror, patratique flagitij dirior subigat rigor: agitis cum Deo, non cum homine: illius indoles sedatur ad lachrymam, lenitur ad vocem: hic sæuus immitis vsque ad vindictam effera inuehitur ira; nec cecuratur, ni sitim expleat furoris: impetit laceffitus, ac citus mordet, nec manum leuat à cæde, si vel acū percussus est. Pulchra antithesi, hominis & Dei conditione explicuit: huius stēma, Misereri semper & parcere, læsus dimittit, offensus non refert iniuriam; gratiæ pluries pro contumelia resoluit: ille trux accenditur, mordentem repetit, pungentem enecat, deusque putat vel à tenero vlceisci pusione. Desino illud Tertullianicum lib. de patient. *Patientiam Tertullianus Dei esse maturam effectam, & præstantiam ingenitam cuiusdam proprietatis: infra in Moralibus pluscula de hoc expendam. Sat sit Iudithæ enucleare emblema hoc, quo propriam Dei, vt ab homine dissidet, perhibet esse beneficentiam.*

Deus quidem ad ipsum quod beneficus est. Vnde homo dum beneficus incipit, incipit Deus, de finit homo. Præclare Nazianzenus: *Nihil tam diuinum habet homo, quam beneficentiam, ac bene de hominibus merendi studium. Licet tibi nullo labore Diuinitatem assequi: noli oblatam Diuinitatis occasionem adipiscenda amittere.* Hinc apud prophanos Deorum siue nouitas, siue nomenclaturæ plures à beneficentia. Cic. 2. de nat. Deor. *Multa alia Cicero natura Deorum, ex magnis beneficiis eorum, non sine causa à Græcia Sapientibus, & à maioribus nostris constituta, nominataque sunt. Et statim: Suscepit autem vita hominis, consuetudoque communis, vt beneficiis excellentes viros, in cælum famam, ac voluntate tollerent. Hinc Hercules, hinc Castor & Pollux, hinc Esculapius, hinc Liber etiam.* Accinit Plin. *Quippe & aliorum omnium nomina Deorum, & quæ supra sidera retuli, ex hominum nata sunt meritis.* Alludit Plinius ad vsum gentium, quibus solenne Plin. in Deorum albo scribere, quotquot de republica benemeriti, ciuibusque opitularentur. Appianus Appian. in Syr. *Antiochus, cui Dei cognomen fuit à Miletis primum inditum, quod Timarchum tyrannum expulisset Iuuenalis satyr. 5.*

Quadragenta tibi si quis Deus, aut similis Dis, Et melior satis donaret homuncio, quantum.

- Arnob. Ex quo redarguit gentes Arnob. lib. i. de Christo
Seruatore agens: *Pro multis, & tam liberalibus*
donis, qua ab eo profecta in nos sunt, Deus dici, ap-
pellarique deberet. Scite quidem. Nam Halic. l. 10.
Halic. Antiq. scribit Siccium Dentatum dictum à mili-
tibus *Patrem, Seruatorem, Deum*: ideo Deum, quia
Seruatorem. Vnde illud noueris, quod passim
apud Vates: cum *Deo sine Deo*, id est, cum iuuami-
ne, vel absq; illo, vt liquet ex Pin. in Pythiis hym.
Pind. 5. & *θεῶν ἀπὸν*, id est, *non sine Diis*. Et Horatius: *non*
sine Diis infans. De vltici autem hominis indole,
truculentaque natura paginam infarcire non li-
bet; sat sit illud Plaut. in vit. Cic. & *ἀνθρώπου θη-
ριὸν ἔστιν ἀνθρώπων*: Nullum est animal sanius homine.
Plaut. 198. Quid est autem, quod prius hominem dicat,
dein Filium hominis. *Non enim quasi homo*. Et sta-
rim: *Nec sicut Filius hominis*. Eandem repetitio-
nem inuenies alibi. Pf. 8. v. 5. *Quid est homo, quod*
Pf. 15. *memor es eius? aut Filius hominis, quoniam visitas*
eum. Num. 23. 19. *Non est Deus quasi homo, vt men-*
tatur; nec vt filius hominis, vt mutetur. Iob. 35. 6.
Num. 23. 19. Iob. 35. 6. *Quanto magis homo putredo, & filius hominis ver-*
mis. Prou. 8. 4. *O viri, ad vos clamito, & vox mea ad*
Prou. 8. 4. *filios hominum*. Censent plures solitam hñc obser-
uari verborum geminationem, vt amplificetur
sententia, & succrescat, iuxta illud Quint. lib. 8. de
Quint. iustit. c. 4. *Potest adscribi amplificationi congeries*
quoque verborum idem significantium. Nam etiam si
non per gradus ascendant; tamen velut aceruo quo-
dam alienantur. Pluries id in Sacris. Soph. 1. *Dies*
ira, dies illa. Ierem. 2. Pf. 2. Isai. 14. & passim. Igitur
communis censio est, quod *homo, & filius hominis*
idem ferme significat, ac proinde etiam Adamum
comprehendit, qui filius hominis non est. Sic
Maldonat. Matth. 8. vers. 20. Pineda in Iob. 25. v.
6. Euthymius & Engubinus in Psalm. 8. Delrius
in adagiis veteris Testamenti adag. 890. Sed for-
san sit vera hæc expositio, nimis tamen segnis, &
desidiosa est. Aliquam sane vim & energiam in
hac repetitione delitescere credas, præcipue quia
pro *filius hominis* passim est in Hebræo *filius*
Adam. Nec ipse Adam valet intelligi.
199. Ego quidem sic cenfeo. Cum dicitur: *Filij homi-*
num, filius ve hominis, absolute prolatus absque
aliqua antithesi inter hominem, & filium homi-
nis, homines, seu hominē absolute significare ex
Hebraica phrasi, ex regulaque illa, qua edocemur,
quod quoties nomen *filius* adnectitur cum geni-
tium nominis substantiui, genitium habet vim
nominatiui sui, si semel substantium illud deno-
tet naturam. Id accipe ex Glossa Gen. 1. *Adam*
Gloss. *non tantum est nomen illius primi hominis proprium,*
sed etiam totius speciei humane. Ideo utrumque se-
xum complectitur. Hebrai quoque pro eo, quod nos
dicimus *homo animal rationale*, ipsi *Adam Chai me-*
daber dicunt. Quapropter obseruanda est phrasis
Hebraica, qua & Græcos inuenimus aliquando uti.
Sicut enim Græci frequenter dicunt *ιατρῶν παῖδες*;
ἰατρῶν παῖδες, id est, *Medicorum filij, Indorum filij*
ipso *Medicos* ipsoque *Indos* intelligentes, non eorum
filios; sic & Hebraice homines appellantur *Benea-*
dam, hoc est, *filij hominis, videlicet genus humanum*.
Id & in aliis liquet: nā taurus *filius tauri* dicitur.
Eccl. 28. *Sermo eius in filiis taurorum*. Pf. 28. *Affer-*
te Domino filios arietum. Prouerb. 30. *Filij aquile*.
Prou. 30. Sunt qui putent *Beneadam* filios Adam vocari, id
est, homines infimæ notæ absque originis stem-
mate ignobiles, quos Poëtæ dicunt terræ filios
Beneisch, id est, filij viri, utpote quia Adam homi-
nem adsignificat obscurum, & terreum; *Isch* vero
- virum insignem, nobilem, & illustrem. Adnotat id
Genebrardus Psalm. 48. vers. 3. *Quique terrigenæ, Genebr.*
& filij hominum. Reclamat huic peritorum obser-
uationi Ribera apud Delrium in Adag. veter. Te. Ribera.
stamenti adag. 890. Mouetur ex Psalm. 4. vers. 8. Pf. 4.
Filij hominum usque quò graui corde? vbi Septua-
ginta vertunt quò ἀνθρώπων pro eo, quod Hebraice
Beneisch. Non quidem vrget: nam neq; Græce, ne-
que Latine est illud discrimen, quod inoluit He-
bræis inter virum & hominem. Vnde non mirum,
quod transcribant *hominem*, seu ἀνθρώπων. Præci-
pue, nam acumen Vatis est, vt plectat, & increpet
viros potentes, & claros, qui rigent pectore, & su-
perbiæ mole ingrauescunt; non vero pauperes, &
homunciones, qui plerumq; pij sunt & humiles.
Id adnotauit Genebrard. ibi: *Isch, id est, virtiorum.*
Pauperiores solent magis esse pij, & ingenio ad Chri-
stum amplectendum promptiore. O potentes, ô clari, ô
nobiles! quousque obstinato aduersum me animo &
voluntate eritis?
Obiicit Ribera ex Psalm. 61. vers. 10. *Verunta-*
men vani filij hominum, mendaces filij hominum. Ribera.
Vbi primo loco est *filij Adam*, secundo *filij Isch*.
Attamen aduersum Riberam hæc sagitta est; di-
stribuit etenim Vates inter omnes homines, siue
despicatos & humiles, siue potentes & claros, vt
expendit Genebrardus ibi: *Posteriore, inquit, loco Genebr.*
Hebraice filij virorum, id est, clarissimi, & poten-
tissimi. Ne illi existiment se eximendos ab hac gene-
rali conditione & regula. Id lepide fulcitur Prou. Prou. 8.
8. vers. 4. *O viri, ad vos clamito: & vox mea ad*
filios hominum. Vbi literatissimus, & subtilis eru-
ditionis vir Pater Ferdinandus de Salazar *Viros*, P. Salaz.
inquit, appellauit *Proceres, filios hominum infima*
conditionis. Et acute subdit: *Cum affatur Proceres*
atque Principes, utitur verbo clamito, Hebraice
Krach à verbo Kara, quod est vociferari: cum
verò alloquitur obscuros homines, tantundem dicere:
Et vox mea ad filios hominum; hi enim quamlibet
etiam demissam Dei vocem audire solent: illi verò
non nisi ad ingentes clamores intendunt aures. Igitur
filij hominum quando ad vocem *Isch*, scilicet
viri, contraponuntur, ignobiles significare, He-
braico demus stylo: si autem efferantur seorsim,
quoslibet homines prodere cēseo, sicut ignobiles
filiis Dei contraposti Gen. 6. *Videntes filij Dei fi-*
lias hominum. Vbi Oleast. *Id est, homines procera*
statura, filias hominum, id est, omnium hominum,
illius temporis: pro filij Dei vertit Symmachus
Chald. & Pagninus *Filij potentum*; pro *filia homi-*
num, id est, plebeia.
His prælibatis, placet secundò, quoties adnecti-
tur *homo & filius hominis*, non vacuum & nudam
geminationem coniectandam, quæ solùm ex acer-
uo succrescere faciat orationem; sed esse ampli-
ficationem per gradus, vt denotetur in filiis, tradu-
ce generationis, parentum mores & ingenia non
solùm transferri, sed quasi quodam gradu augeri,
præcipue in detortis & scelestis moribus. Ex quo,
dum Iudith ait: *Non enim sicut homo Deus commi-*
nabitur: neque sicut filius hominis ad iracundiam in-
flammabitur: vim orationis adauget, lumenque
Rhetoricis radiis conciliat eloquio. Sic explico:
Adeo vltix ira per humana pectora deflagrat, vt
per patres ad filios hæreditaria naturæ successio-
ne, quadam exuberantis augmenti colluione
descendat: cōminatur homo, nec destitit in cada-
uere sepultus vindictæ pruritus; transit ad filiū,
qui iam non solū spargit minas, nec tepido calore
succenditur; sed iracundiæ facibus inflammatur.
Vidi

Vidisti hominem immitem, & truculentum, qui læsus omnem mouet lapidem, ut referiat, ut cædat: forsan in illo furor expiabitur, rabidæque sanguinis mitescet fuit? Benè quidem. O natura nequam vlticis indolis! Expecta filium: hausit per membra grassatam iracundiæ luem. Si pater comminabatur, filius pugione minas explet, inflammaturque ad iracundiam læua patris primordia funesta occisione commendat.

103. Igitur *filius hominis* hîc ad vocem hominis adijcitur, ut quasi per calliculos generis deriuata malignitas describatur; nam filius non solû similis est patri, quâ homo, sed quâ omnes patris fidei similitudine resculpit lineas. Illustremus hoc ex Patribus. Nazianzenus oratione 36. num. 82. *Compendiosa, facilisque paterna natura declaratio est filius. Omne enim, quod genitum est, genitorem suum tacita quadam voce definit.* Epiphanius hæresi 69. *Non solum omne, quod generat, simile quid generat; homo hominem generat: sed etiam qualis est homo, qui generat, talis est, qui ab ipso genitus est.* Nicetas ad orationem 42. Nazianzeni: *Quam rationem habet definitio ad definitum, eandem filius ad patrem: ipsum enim declarat: omnis enim proles parentis sui tacita est ratio, seu definitio.* Sic Richardus Victorin. 6. de Trinitate, c. 18. Augustinus lib. 1. q. in Deuter. q. 4. in med. Clemens Roman. epist. 1. ad Iacob. col. 12. Eusebius Cæsariensis lib. 4. Demonstr. Euang. c. 2. Arist. lib. 1. de gener. anim. cap. 19. *Ut filij parentibus similes sint, ratio exigit.* Et lib. 2. Polit. cap. 2. ad med.

104. Præfixa doctrina, nec ludicra est, nec contemnenda, cum periti Theologi censeant, idè Verbum Dei filium esse, non verò Spiritum sanctum; quia Verbum procedit non solum ut simile Patri diuino, sed etiam ut imago. Sic Aureolus in 1. distinct. 9. art. 2. §. vlt. & dist. 13. art. 2. & dist. 27. art. 3. Canariensis 1. part. quæst. 27. art. 3. comment. 2. P. Valquez 1. part. disp. 113. cap. 7. P. Alarcon tract. 5. de Trinit. disp. 98. c. 16. & 17. Quos licet in tract. de Trinit. refello, cum sentiam ex vi originis Spiritum sanctum non prodire similem in Diuinitate: attamen non mediocris est lux præfatis, dum adstruo, quod hocce in loco apud Iuditham *Filius hominis*, non nudè sonet hominem, sed sobolem patris indolem, cõditionisque truculentæ fila haurientem. Accedit, quod licet filij nomen apud aliquos deducitur ἀπὸ τῆς φιλας, id est, ab amore: vel secundum Alciatum ἀπὸ τοῦ φίλου: placet tamen à filo, id est, similitudine corriuari, iuxta Petr. Gregorium lib. 10. Syntagm. cap. 10. num. 40. Eo explicatu filum vsurpauit Gelius lib. 14. cap. 4. *Iustitiam, inquit, ex sententia Chrysippi pingi formâ & filo virginali.* Plura suppetunt ex prophana literatura. Euripides apud Anton. Monach. tom. 1. cap. 79. & apud Stobæum cap. 88.

φῆν φῆν; παλαιὸς αἰὼν ὡς κακὸς ἔχει
Ὀὐκ ἂν ᾔδειτο χριστὸς ἐκ κακῆς πατρὸς.

Hec heu, ut illud didicant rectè, probum

Patre ab improbo non posse nasci filium.

Cic. Quint. Diog. Martial. Cicero in orat. pro Roscio. Fabius Quintil. lib. 5. de argument. Diogenes Cynicorum Princeps, cum ebrium in foro vidisset: *Illius, inquit, ebrius pater fuit.* Obuium est illud Martialis 6. Epigrammat. ad Catul.

Miror, quod Basi filia potat aquam.

Dictærium est, *Mali corui, malum ouum.*

Gelius. Homer. Mesiod. Cuius meminit Gelius lib. 5. c. 10. E quercu natos dixit Homer. Odyss. 19. Ex fraxinis Hesiodus,

Zerda in Iudith. Tom. 1.

Maro ex truncis. Ouid. lib. 1. Metamorph. & in epist. Didonis ad Æneam.

Ouid.

Te lapis, & montes, innatæque rupibus altis

Robora: te sana progenere fera.

Iuuenal. Satyr. 6. Statius Papin. lib. 3. Thebaid. Iuuen. Varro vni ex Menippeis hunc titulum indidit; Statius. *Patris est filius.* Philostratus in Arist. sophistam Varro. Philostr. quemdam memorat eo notasse Alexandrû, quod patris ambitionem imitaretur. Sat de exoticis & prophanis.

Iuuabit transcribere hîc, quæ exarauimus t. 6. 1. 205. de Maria & Deo incarnato Academ. 26. à n. 44.

Cur *filius hominis* vocitetur Ezechiel, Daniel, & Christus Dominus. Angitur Delr. dicto adagio 890. Et quidem suauiter ferit animum disquisitio, cur tribus præfatis nomenclatura hæc, & non alijs? Fermè nonaginta vicibus *fili hominis* audiuit Ezechiel. Sanctus Hieronymus in Daniel. 8. *Ezechiel, & Daniel, & Zacharias, quia sæpè inter Angelos esse se cernunt, ne eleuentur in superbiam, & Angelica, vel natura, vel dignitatis se esse credant, admonentur fragilitatis suæ, & filij hominum nuncupantur, ut homines se esse nouerint.*

Refellit Ribera apud Delrium, cui ipse suffragatur, quasi arrogantiores fuisse non dicendum, Daniele & Ezechielem cæteris Varibus, ut ipsis sedulâ curâ hominis memoranda ignobilitas. Miror tam leui scipione Doctorem maximum deseruisse alijs viros doctos, & pios. Sanè Hieronymo accinit Gregorius Magnus lib. 2. homil. 14. Greg. Magn. in Ezech. *In hac appellatione memoratur semper quid est ex infirmitate, ne extollatur de contemplationis magnitudine. Et notandum quia diuersa sunt, ut dicatur: oculis tuis vide, auribus tuis audi: & tamen filius hominis vocetur. Sed per hac verba quid ei aliud aperte dicitur, nisi spiritalia spiritaliter aspice, & tamen infirmitatis tuæ memorare.* Adstipulatur Rupertus lib. 1. in Ezech. cap. 17. Rupert. *Dicendo, fili hominis, adponebat eum propria conditionis, ne nesciret, quod cælesti admissum esse visioni, gratia magis esset, quàm meriti.* Sic fermè Theodoretus. Maldonatus, cui attridet Deltrius, Theod. Maldon. Delr. ex Abrahamo Esdræ filio putat vocari filium hominis Ezechielem ab Angelis: qui eum, ut à se, qui homines non erant, sed videbantur esse, distinguerent, filium hominis appellabant. Nec enim ipse se, sed eum Angeli sic vocant. Nisi ad Hieronymi mentem redeas, procliuè est eadem facilitate hæc rētrudere. Quotquot etenim Angeli cum Ezechiele loquebantur, rectè percallebant esse hominem, ab alijsque secernebant Angelis ob naturam. Vnde futile est, quod semer ex nomenclatura filij hominis edocerent, illum hominem disparem esse ab Angelis. Igitur ut ipsum Ezechielem de humanæ naturæ deiectione iugiter acuerent ad auditum, aurēque vellicarent, dum inter Cherubicos ordines infereretur, filiū hominis vocitabant, quæ fuit mens Hieronymi.

In Daniele semel solum vox *fili hominis* exauditur, Daniel. 8. ibi: *Et ait ad me: Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio.* Ex quo loci non satis demiror Maldonatum, Mald. qui in cap. 8. Matth. vers. Filius hominis, sic inquit: *Cur solus Christus in nouo, solus Ezechiel in veteri testamento vocetur filius hominis.* Nec enim memini alium quem præter hos duos, aut certè tam frequenter & propriè ita vocari. Nam quod Daniel dicit; & ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, omnes de Christo interpretantur,

N n nec

nec dubium est, quin de illo sit intelligendum. Equidem non aduertit vir doctus, quod Daniel non in loco, quem enodat, & perspicuus est de Christo, sed in dicto cap. 8. filius hominis vocatus, ut luculenter verba demonstrant. Censuit non ipsubtiliter Ribera ideo Ezechielem filium hominis vocitari, quia Deum in specie hominis vidit, ingensque & ardens desiderium incarnationis concepit: unde dictus filius hominis, quasi ardens amator Christi, qui futurus erat filius hominis. Non reluctor, sed id ipsum facile ad Daniellem transfero, cui etiam reuelatus filius hominis dict. cap. 7. Et ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat. Et explicat Hieronymus ibi: Sub persona filij hominis introducit: ut assumptio carnis humana significetur in filio Dei. Vterque itaque sacer Vates non nudè (quod sensit Ribera) ex incarnationis prænotione, & desiderio filius hominis dicitur; sed quia ipsamet species filij hominis aded medullitus spiritali stylo illorum animis impressa est, ut ex viso filio hominis, quasi in pellucida crystallo, limpidoque speculo, filij hominis facies appateret.

Id illustro ex nobili Ruperti mei loco, dum rogat, cur Matthæo pro stemmate inter cæteros Evangelistas effigies hominis appingatur? *Erat (inquit ipse Matthæus) tanquam speculum pellucidum, sed in tenebris reconditum. Vbi ergo vidit eum Iesus, & Sol verus resplenduit, ex aspectu eius, quia vidit eum talis filius hominis, reddidit imaginem eius, & formata est in ipso facies hominis. Igitur quod e nebulis, tenebricolisque inuolueris Matthæi animus expeditus hausit, nempe viuidum faciei hominis signaculum, postquam filius hominis eum respexit, id ipsum accidisse fatere vtrique Vati, Ezechieli nempe, & Danieli. Præcipue quia sicut insigne Matthæi est facies hominis absolute, hōnq; alicuius hominis in particulari, ut humana filij Dei natura præsignetur: sic (quod penitus obserua) cum Danieli visus est filius hominis inibi: Et ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat; filius hominis absolute præscribitur absque articulo, ut hominem prout sic præsignet, filiumque Dei iam hominem ex dispensatione. De Christo Domino cur Filius hominis nuncupatus, præfixo loco disseruimus.*

Libræ dedimus vocū concinnitatem; sententiæ iam elatebremus explicatum; non quidem facilis est. *Non enim quasi homo sic Deus comminabitur: neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Quid est, quod non comminetur Deus, quod non irascatur, cum pluries in Sacris minas eius audias, & iram? Præcipue quia ex pœnitentia, & lachrymis Bethuliensium edocet Iudith Deum placandum iri, sententiâque mutatum, quasi qui non diu in comminatione persistat: cui aduersatur illud Num. 23. Non est Deus quasi homo, ut mœtiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. Siue ut Philo 1. de vita Moyſis. Nec ut filius hominis pœnitet, & semel loquutus non permanet. Seu ut vertit Origenes: Non ergo Deus sicut homo, qui frustra loquatur. Et Chaldaica: Nec iuxta opera filiorum carnis, qui decernunt facere, & inito consilio mutantur ab eo. Id ipsum 1. Reg. 15. Porro triumphator in Israël non parcet, & pœnitentia non flectetur; nec enim homo est, ut agat pœnitentiâ. Vbi Chaldaica: Ante quem non est vanitas, & nō reuertitur ab eo, quod dixit: quia non est ut filij hominis ille, qui dicunt, & mentiuntur; decernunt, & non firman. Serarius censet ex Græco enodandum, vbi*

sic: ὁ τὸ ἔχ' ὡς ἀνθρώπου ὁ θεὸς ἀπειληθεὶς αὐτῷ ἔσθ' ὁδὸς Serar. ἀνθρώπου δὲ αὐτῷ αὐτῷ, id est, ut vertit Vatablus: Vatabl. Quoniam non est ut homo Deus, qui minas patitur, nec ut filius hominis, qui in iudicium vocetur. Et ut Complutensis: Quoniam non quasi homo Deus, ut minis afficiatur, nec sicut filius hominis, ut iudicetur. Igitur ly Comminabitur accipit Serarius passiuè, id Serar. est, nō minis afficietur. Assentit Lorinus Numer. Lorin. 23. Perperam quidem vterque. Tum quia id non Latinum comminor passiuè acceptum; & dum Latine agit Vulgata, ex Latina phrasi expendenda Vulgata: est. Tum, quia aliàs sensus iners, & inconcinuus. Quid enim est, indulgentiam eius fufis lachrymis imploremus, non enim Deus quasi homo minis afficitur, nec ad iudicium vocatur? Anne lachrymæ & preces minæ sunt, quibus dubium esset, an tereretur Deus? In Græco quidem sapiens sententia est, & omnibus numeris absoluta. Sic enim lego ex versione Complutensis, & Vatabli: Vos autem ne obstringatis consilia Domini Dei nostri, quoniam non est ut homo Deus, qui minas patitur, nec ut filius hominis, qui in iudicium vocetur. Sensus est: Tradere ciuitatem meditamini, polluere sacra, numenque Diuinum Gentiliū idolis subicere, ni Deus subueniat: hæc quidem terramenta in Deum iniicitis, & quasi in tribunal accersitis illum, ut eius obstringatis consilia. Non sic, Principes, non sic quoniam non est ut homo Deus, qui minas patitur, id est, iuxta Vatablum, qui sit obnoxius minis hominum; nec ut filius hominis, qui in iudicium vocetur, id est, ut iudicium, arbitriumque hominum ferat.

Igitur perspicuus & ductilis sensus est. Lachrymis suffundantur vultus: huius piaculi vos pœniteat, tergeminisque singultibus à Domino exoscite indulgentiam: licet enim illum per flagitium affecistis iniuria, non est quasi homo, qui minas statim furoris rapido feruore complet, mōxque vliscitur, antequam calor conceptæ tepescat iracundiæ. Non sic Deus, sed quāuis comminatur, non illicō vliscitur; sed pœnitentiam peccatoris expectat, ut paret medelam, nō eadem incutiat. Sic rectè enucleat Carthusianus, dum ait: *Non quasi homo sic Deus comminabitur: id est, non ex impetu passionis, neque ut mox inferat ultionem. Suffragatur Hugo: Homo cum minatur alicui, persistit in comminatione, & mauult se vlisci, quā parcere: Dominus è cōuerso magis vult parcere, quā vlisci. Vnde nec sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur, id est, non iudicat ex ira turbidus, abruptus, & rapidā flammā concitatus. Pulchrè Hugo: Id est, non turbabitur ira, sicut homines iracundi turbantur. Deus enim sineurbatione punit. Vnde Sap. 12. Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. Iuuat totum hoc elucidare ex Osea 11. Conuersum est in me cor meum, pariter conturbata est pœnitudo mea. Non faciam furorem ira mea: non conuertar, ut disperdam Ephraim: quoniam Deus ego, & non homo: id est, homo iracundiæ non tenet lupata, continere nescit, & suppressere præcocem ultionis spiritum: ira hominis furor est, ed amens, quia absque iudicio. Ego vero, qui Deus sum, ita ad vltices pœnas iustitiam moderor, ut ira non censeatur furor, sed iudiciū, vixque pœnitet hominem, cum ad meam me ingentem resumo clementiam. Sic appositè Rupertus ibi: Non ita conuertar, non ita mutabor ab infita mihi clementia, ut taliter compleam furorem meum, quoniam Deus ego, & non homo. Homo dum irasci*

irascitur, accepta iniuria profundè latus, eò totus intendit, ut vindictam exigat, & de pœnis satietur eius, qui latus, nec enim pœnitentiam, sed solam querit vindictam. Ego autem Deus non pro furore vindictam, sed pro misericordia peccatorum desiderans pœnitentiam. Non indiscretè percutiam ad modum hominis, qui cum iratus fuerit, &c. Quæ miram nostris lucem spargunt.

210. Ex quo iam noueris, nil vrgerè Numerorum locum, nec Regum. Hic etenim non supponitur à Iuditha Deum in Bethulienses sententiã ultionis tulisse, sicut in præfatis locis, ubi adstruitur Deum non quasi hominem pœnitere, inaniãque, & vacua suæ voluntatis experiri decreta. Quæ tamen accipienda sunt de consilio diuino, non verò de sententia iuxta causas creatas, iuxta illud

Hierem. 18. Hieremiæ 18. *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malum, quod loquutus sum, ut facerem ei. Quæ, & similia enodat Hugo, dum ait: Deus non mutat consilium; quod ab æterno prouidet; sed sententiam, id est, quod videbatur facturum secundum merita hominum: de quo latè in materia de volunt. Vide Diuum Thomam Ierem. 18.*

Vers. 16. Et ideo humiliemus illi animas nostras, & in spiritu constituti humiliato Seruianus illi.

Vers. 17. Dicamus flentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam: ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur.

211. Quidquid in hac Iudithæ ad Bethulienses Presbyteros oratione perhibetur, magis ad ethicos. seu morales sensus acuendos, & perpoliendos attinet, quàm ad literalis explicatus reconditas lucubrationes. Infrà in moralibus sedulò vestigabimus huius sacræ fœminæ in persuadendo acumina. Sat nunc erit, quasi raptim & presè verba discutere. Obserua doctæ concionatrici seriem. Ostendit piaculum, Principes libera sanctitatis fronte increpuit, noxæ manifestatione contriuit animos: mox demulcēs erexit ad spem, pœnitentiam indixit, suavit lachrymas, pietatem Domini quasi sub hasta locatam pretio orationis explicuit. Iam edocet qualiter pristini delicti refarcienda iniuria. Superbiæ fuit, & enormis supercilij, propriæ voluntatis retribus consilia intercludere diuina, & ad nutus creati leges sacram Dei coërcere prouidentiam. Ut medela vulneri aptetur, iubet humilitatem, extremamque in libitum Dei proni animi subiectionem. *Humiliemus, inquit, illi animas nostras: en aduersus elationem remedium: Ut faciat nobiscum voluntatem suam: en aduersus flagitiosam electionem, taxatamque quinque dierum metam.*

212. *Humiliemus.* Non humilitatem, sed humiliationem proponit. Humilitas virtus est: humiliatio actus. Ut calleas discrimen, dare iuvat S. Bernardi verba sermone 34. in Cantic. *Vides, quia humilitas iustificat nos? Humilitas dixi, & non humiliatio. Quanti humiliantur, & humiles non sunt. Alij cum rancore humiliantur, alij patienter, & alij libenter. Primi rei sunt, sequentes innoxij, ultimi iusti.* Et post aliqua: *Non humiliatis, sed humilibus Deus dat gratiam. Est autem humilis, qui* Zerda in Iudith. Tom. I.

humiliationem conuertit in humilitatem, & ipse est, qui dixit Deo: Bonum mihi, quia humiliasti me. Pergit ille per plura. Igitur humiliatio, vox indifferens est ad actum virtutis, & ad defectum, quamlibetque corporis, animæve deiectionem. Idipsum censeo de humilitate: licet enim pluries virtutem adsignificet, defectum tamen quandoque præsignat: docuit id Sanctus Thomas ad S. Thom. Philippens. 4. lect. ult. Humiliatio autem propriè de pœnitentiæ actu, quam Iudith inspirat, accipitur, iuxta illud Tertulliani lib. de pœnit. cap. 9. Tertull. *Exomologesis prosterndi & humiliificandi hominis disciplina est.* Hinc de David Saluianus lib. 2. de Saluian. gubernatione: *Agnoscat scilicet reus culpam, humiliatur, compungitur, confitetur, luget, pœnitet: gemas regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpura exuitur, diademate exhonatur, cultu & corde mulctatur; totum Regem cum ornatus suis abiicit, prouidum pœnitentem cum patrociniio ambitiosi squaloris assumit, ieiunio exigitur, ariditate siccatur, fletu effunditur, solitudine carcatur.* En tot humiliationis pignora. Quod autem hic sensus adsonus sit, ex eo liquet, quod suprà cap. 4. sic habetur: *Humiliauerunt animas suas in ieiuniis & orationibus ipsi & mulieres eorum, & induerunt se Sacerdotes ciliciis, &c.* Quod & de capitis squalore, puluereisque crinibus, cinere inspersis, accepit ibi translatio Græca apud Vatabl. Græca. *Ante templum prostrati, conspersis puluere capitibus, in conspectu Domini cilicia protendere, &c.* Humiliatum capillum lego apud Greg. Tur. Greg. Tur. *Ad nos verò cum horum notitia deuenisset, puerum humiliatis capillis huic monasterio cessimus.* Scio de tonsura accipi sicut & lib. 2. de miracul. beati Martini, cap. 46. Humilitas etiam pro deiectione, statumque sordido, & despicato passim accipitur Sidonius lib. 4. epist. 14. *At si videtur humilitas nostra professionis habenda contemptui.*

213. Ut autem hæc humiliatio iuxta præfixam sancti Bernardi regulam humilitatis actus sit, docet Iudith, quod ex lubenti animo Deo fiat. Humilitas enim secundum innatam & primam rationem sui dicit subiectionem hominis ad Deum. Sic sanctus Thomas 2. 2. quæst. 161. art. 2. S. Thom. ad tertium. Ex quo Aristoteles non adnumerauit humilitatem inter virtutes, quæ sunt circa passionem, nec quæ circa actiones sunt: rationem dedit pulchrè sanctus Thomas dicta quæst. 61. art. 1. ad quintum. *Dicendum, quod Philosophus intendebat agere de virtutibus secundum quod ordinantur ad vitam ciuilem, in qua subiectio vnius hominis ad alterum secundum legis ordinem determinatur; & ideo continetur sub iustitia legali. Humilitas autem secundum quod est specialis virtus, præcipuè respicit subiectionem hominis ad Deum, propter quem etiam alijs humiliando se subijcit.*

214. Sed post humiliationem, libitumque pœnitentiæ squalorem ad misericordiæ portum appellere festinanter, inclinat sacra fœmina: post humiliationem enim statim adnectit misericordiam Dei. Sic viuidæ spei imbre suffundit animos Bethuliensium, prouocatque animoso verborum apparatu, efficitque magnanimos, dum prospectat deiectiones. Humilitas enim & magnanimitas conueniunt in materia, & differunt in modo: ut docet S. Thomas in 2. dist. 42. art. 4. in corp. & in 3. dist. S. Thom. 33 quæst. 2. art. 1. quæst. 4. ad tertium.

215. Plura sunt, quæ in hoc versiculo moralibus acuminibus possunt illustrari, quæ infrà parabimus.

mus. Considera interim sapientiam sacrae foeminae, & elatebra sensus, qui sub litera delitescunt. *Humiliemus illi animas nostras; qualis scopus? Ut faciat nobiscum misericordiam suam.* Graphice quidem: nam humilitas reprimit spem, id est, spiritum ad alta tendentem. Verba sunt S. Thomae 2.2. quæst. 161. art. 4. in corp. quæ mirè accinunt nostris: *In spiritu constituti humiliato.* Misericordiae autem munus est subleuare miseriam. Vnde nisi quis prius miser sibi per deiectionem & humiliationem appareat, si gradiatur superbiae focco, & in elationis suggestum tumescat, diuinæ misericordiae auertit materiam. Miseria verò nō est quicumque defectus, sed solum defectus naturæ rationalis, qui opponitur felicitati. Sic sanctus Thom. 1. p. q. 21. art. 4. in corp. Potest obici quod culpa non ad misericordiam Dei, sed ad indignationem prouocat. Enodat S. Thom. 2. 2. q. 30. art. 1. ad primum. *De ratione culpa est, quod sit voluntaria: & quantum ad hoc non habet rationem miserabilis, sed magis rationem puniendi. Sed quia culpa potest esse aliquo modo poena, in quantum scilicet habet aliquid annexum, quod est contra voluntatem peccantis, secundum hoc potest habere rationem miserabilis.* Obserua quod misericordia est in Deo secundum effectum, & secundum affectum voluntatis, non autem secundum passionem. Vide S. Thom. 1. p. q. 21. art. 3. in corp. & in 4. dist. 46. q. 62. art. 1. q. 1. in corp. Intuere miram concinnationem. Prius abluit Iudith tenebras mentium à Bethuliensibus: deinde veritatis lucem instillat, statim ad humilitatem adigit, mox ad sapientiam: ordo quidem appositus apud D. Thom. de malo, q. 8. art. 3. ad Octauum.

216.

Indidem: *In spiritu constituti humiliato.* Scitè ad unitatem, animarumque prouocat cōsortium. Dixerat pluraliter animas, nunc ait in spiritu in singulari, quasi omnes diffusæ animæ in vnū debeant spiritum confluere, ut sic oratio impetret, miseria prouocet, pietas laceßita succurrat. Orationis enim succrescit pondus, dum ex pluribus vna Ecclesia fit, vnum cor, vnus spiritus. Plures animæ per cōcordiæ conflatorium vnus spiritus fiunt in vinculo pacis, Augustinus in Psalm. 132. *Qui sic viuunt in vnum, ut vnum hominem faciant: ut si illis verè quod scriptū est, vna anima, & vnum cor, multa corpora, sed non multa anima.* Chrysost. homil. 33. in Genesim: *Erat omnium cor & anima vna, non quod vnā animā habuerint omnes. Quomodo enim hac in diuersis corporibus fuerit? Sed concordiam illorum nobis demonstrat.* Idè vnum spiritum appellat, postquam plures animas dixerat. Forfan etiam quia omnes illæ debebant in hoc vnum collimare, nempe in supplicem humiliationem, pronūque mentis osculum ad diuinæ vestigia voluntatis. Sic Canticorum 4. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa in vno oculorum tuorum.* Quod expendens Gillibertus: *Oculus, inquit, tuus vnus est, qui purus est; vnus est, si ad plura non est.* Et alibi: *Non dicit in oculis quasi in pluribus, sed quasi in vno. Si plures habes oculos, omnes alios clande, ut hoc vno vitaris, quo solo dilectum intueri soles, & quo solo vales.*

217.

Elias Cret.

Cur autem in spiritu dixit & non in anima? Equidem spiritus vox multifariam it: adi Eliam Cretensem in oratione 1. Nazianzeni, num. 57. *Nam etiam anima spiritus dicitur Psalm. 102. auferes spiritum eorum, & deficient; & Angelus, ut in illo; qui facit Angelos suos spiritus: & Deus, atque ipse Spiritus sanctus, qui propriè ita appellatur. Quin*

hoc vocabulum aërem quoque ac ventum significat Psalm. 147. Flabit Spiritus eius, fluent aquæ. Anima quidem à Græco ἀνιμῶν, id est, ventus: vnde & Græcè dicitur ψυχὴ, quia ψυχάζειν respirare est, seu refrigerari per flatum, haustamque auram: sic & Sybilla lib. 8. ζῶαρχα πνεύμα, id est, spiritum, seu auram vitalem. Hebraicè נפש Nephesè, quod deriuatur à נפח Naphach, id est, refrigerauit. Sunt etiam apud Hebræos aliæ duæ voces, nempe רוח Ruach, id est, ventus, seu spiritus inuisibilis, & נשמה Nessamah, id est, visibilis halitus. Sanè per vitæ indicium, quod spirare est, anima spiraculum vitæ circumfertur, eamque Deum insufflauisse Protoplasto, quod differit pulchrè Oleaster in Genes. 2. tractatque Augustin. 7. Oleast. de Genes. ad literam. Quod flatus, qui per os eruetatur, spiritus nuncupetur, illud Tertullianicum Tertul. præstò est in Apologetico cap. 6. *Idcirco & oscula propinquis offerre necessitas erat, ut Spiritu indicarentur; quod de abstemiis Matronis protulit. Cui accinit Arnob. lib. 2. aduersus Gentes: Affinibus & propinquis osculari eas ius est, ut sobrias comprobarent, atque abstemias esse.* Arnob.

Sentio tamen, quod anima pro vegetatiua, & sensitua accipiatur, quā corpus viuit, innutritur, augetur, spiratque vitæ halitus: Spiritus autem pro rationali acumine accipiendus, quasi sit anima ipsa ab omni corporea illuie, actūque materiali defæcata. Ex quo lux Paulo 1. ad Cor. c. 15. 1. Cor. 15. *Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritū viuificantem.* Quasi diceret, primigenius homo vita sensitua & vegetabili perfusus, generationi & alimonie incubuit, corporisque irretitus ergastulo, sensuū operationem edocuit: nouissimus verò Adam, id est, Christus, dum à corporalibus abrumpi, spiritaliāque sequi, hominibus inspirauit, factus est in spiritum viuificantem. Sic fermè Anselm. meus: *Intelligitur ergo corpus animale dici simile ceteris animalibus, propter mortis dissolutionem & corruptionem, quæ quotidie cibo reficitur, & postea separata animantis compago dissoluitur: spiritale autem corpus, quod iam cum spiritu immortalē est.* Vnde spiritus nobilior quid vocabulū est, quā anima, animæque superiorem partem præsignat, quod obuium est contemplatiuis, qui animi supremam, & editam portem, spiritum nūcupant, volūntque nonnulli distinguī ab anima, quasi flammam volantem ab igne, purioresque scintillas à rogo, non quia accidens sit, sed quia subtilior, & defæcator animi vextex, flāmeaque corona: ex quo multa scribunt de volatu spiritus, qui spiritalibus deliciis exponendis operam nauant. Puros igitur, & ab omni sensuum sarcina decoctos cupit sacra foemina Bethulienses, ut ex pluribus animis, vnus per vinculum pacis spiritus euadat, qui euentilato puluere, corporisque limo arroso, & extenuato, toties immaterialis erūpat, ut in pyra deuotionis & humilitatis, suffusus sit Altissimo gratissimus, & veritatis sortiatur agnitionē mole carnis depresso. Sic enim anima dum à corporis carcere exiit, spiritus purior est, sapiens, liber, & penè cœlestis. Id dedit Tertull. de anima, c. 53. *Hinc denique euenit sapè animam in ipso diuortio potentiū agitari, sollicitiore obuitu, extraordinaria loquacitate, dum ex maiori suggestu, iam in libero constituta, per superfluum quod adhuc cunctatur in corpore, enuntiat quæ videt, quæ audit, quæ incipit nosse. Si enim corpus istud Platonicā sententiā carcer, ceterum Apostolicā Dei templum, dum in Christo est: sed interim animam con-* septo

218.

Anselm.

septo suo obstruit, & obscurat, & concretionem carnis infacat.

219. In spiritu constituti humiliato seruiemti illi. Ergone humilitas nostra Deo seruit? Sanè. Nobile seruitium, quo dum serui sumus, Deum ipsum honoramus. Virtus, qua diuino mancipamur obsequio, humilitas est. Conabatur sacra fœmina, quod rigentes Bethulia Primores, superbiæque scopulo serpente per præcordia obdurati, dum efferi in diuinæ voluntatis consilia insultabant, iam pacati & lenes emollescerent, seque Dei incuruarent prouidentia, in eius liquefierent arbitrium: ideo, ut efficax rhetor, seruos illos cupit & declines in humilitatis spiritum, ut hac viâ se totos diuino nutui deuoucant: quippe seruus totum, quod est, Domini est, nec pollet arbitrio, cui Domini voluntas pro arbitrio est. Quod autem humilitas nos incipia dedat Deo, at proinde Deum honoret, dū Dominum adstruit subiecto famulatu, rimatus est sedulus Bernard. de duobus Discipulis. *Frangere te ad laborem obedientie, ad humilitatem penitentia. Porta in corpore tuo stigmata Iesu Christi formam serui accipiens non pralati. Et cum te exinanieris & fregeris, cognosces Dominum in fractione panis. Tunc eum cognoscimus, quia ex acceptis donis nos ei humiliter subdimus & sapiens attestatur, quod ab humilibus honoratur Deus. Preme illud: Cum te exinanieris, cognosces Dominum: quippe cum relatiua sint Dominus & seruus; eo ipso quod nos per humiliationis obsequia serui efficimur, Dominum cognoscere ex relatiuorum natura necessum est, & totos diuino imperio subingari.*

220. Dicamus flentes Domino. Anne ubi lachryma, ibi lingua? Censeo lachrymas, animæ esse vocem, cordisque bifariam linguam oculos. Ociatur parati cura ad æris verber, linguæque in dentibus collisio, ut verbum efformet, cum tacitis perpluētes imbribus loquuntur oculi, dum flent. Flentes dicamus: quasi flere dicere sit. Hinc Interlinealis ad illa verba elapsi versiculi: *Fusis lachrymis posulemus*, scholiast: *Quæ pondera vocis habent, quæ impetrant, non supplicant.* Chrysost. homilia 24. ad Ephes. *Linguam præcurrebant lachryma: his sperabat Anna se Deum esse flexuram.* Synesius: *Equidem nescio quid de hisce calamitatibus dici oporteat, quæ in oculis omnium versantur. Nam neque sermonem instituerere vacat iis, quibus flere necesse est.* Calpurnius Flacc. controu. 16. *Tacuit & fleuit. O mira & muta sententia!* Valerius Flaccus:

Ingreditur, lachrymisque liquentibus orat.

Sapientes lego lachrymas apud Euripidem, dum apud Patrem Agamemnonem orat. Iphigenia:

Ἡ γὰρ ὁ Ὀρφεὺς εἶχον, ὦ πάτερ λόγον
Παθεῖν ἰπάδουσα, ὡς διααρτέιν μοι πείρας
Κηλεῖν τοῖς λόγοις σεν ἔς βελόμιον
Εὐθαῦδ' αὖ ἤλθον. νῦν δ' ὥστε ἔμῃ σὸρὰ
Δάκρυα παρῆζα ταῦτα γὰρ δυνάμειδ'.

*Siquidem Orphei haberem, o Pater facundiam
Persuadendo incantans, ut sequantur me saxa,
Et delinire quos vellem dictis, [pientes
In hoc versarem. Nunc autem pro mea virili sa-
lachrymas præstabo: hac enim possumus.*

En pro verbis lachrymæ, flumen pro lingua: ideo sapientes appellat Poëta, quia lachrymari dicere est, cordisque conceptus fluuius per genas submurmurante pandere. Ratio quidem appositæ, quia ab eadem fermè vena corriuantur, ac aliæ animi affectuum manifestationes. S. Greg. Nyss. in funere Placillæ: *Quemadmodum risus signum in* Zerda in Iudith. Tom. I.

animo est alacritatis latentis: ita etiam dolor in corde delitescens per fletum & lamentationem manifestatur; ac vulnere animi, tanquam sanguines, lachryma sunt.

Hinc censeo apud communem literaturam lachrymas effundi post exitum orationis: de quo Ludou. Cerdès. in 4. Æneid. v. 30. ex Valer. Flacc. 2. arg. Ouid. 10. metam. Liuius, Theocrito, & alijs. Sed ex nostris fulcire libet dictionis vim in lachrymis. Pupugit diu Magdalene stylus; lachrymatur, vestigia Domini alueo rapido oculorum immergit, tergit coma, lambit osculis, nec tamen vox vlla sonat murmurve precantis: ore madido absorbet verba, dum innatat fletu. Quid agis o mulier quæ concito gradu sic, laceris crinibus, ad Dominum pro noxis deprecatura aduenisti: loquere, cur silex riges? Sat fuere lachrymæ; rudis lingua, vocis organa ad oculorum sinus ascenderunt; veniâ doctiori charactere exorat, dum muta lachrymatur. Euth. Luc. 7. *Flebat quidem propter peccata sua: rigabat autem pedes illius lachrymis, & ipse ad pedes eius inclinatus: osculabatur quidem ipsos, tanquam eius qui petitionem suam adimplere poterat. Qualisne petitio, si nulla vox? Flere sat fuit. Superflueret verborum strepitus, dum lachrymæ supercfluebant.* Argutè Ambr. in Luc. 7. *Lachrymis confitere delicta. Bona lachryma quæ non solum nostrum possunt lauare delictum: sed etiam Verbi cœlestis rigare vestigium: ut gressus in nobis eius exuberent.* Meritò emphasis sētio in illis Ambrosij *Verbi cœlestis rigare vestigium*, quasi post verbum lachrymæ sint, quæ & pro verbo. Appositè quidem post humiliationē, lachrymas adnectit Iudith, quæ vindice quadam eloquentia ante tribunal Domini perorent: nā lachryma humilis est, & eloquens. Hier. & ex eo Paschas. lib. de panib. c. 12. *O lachryma humilis! Tua potentia, tuum regnum, tribunal iudicis non vereris: amicorum tuorum accusationibus silentium imponis: non est, qui te accedere vetet: si sola intraueris, vacua non redibis.* Plura de lachrymis infra ad ingenium. Hæc solum adhuc pro literæ explicatu, qui non adeo reconditum penu exoptat.

Ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam. Sensus perspicuus est. Pudeat nos, tēpus & leges misericordiæ Domini statuisse; cum ille Dominus, sapiens, cuius misericordiæ sicut finis non est, sic non diffinitio, præscriptio, meta. Sed alius sensus mihi inspiratur pro Domini misericordia extollenda. Expetamus humiles, quod sicut voluntas Domini est, ita nobiscum misericordia eius sit, id est, quod omnis actus diuinæ voluntatis sit misericordia, quasi iā extra voluntatis Dei obiectum ablegetur iustitia: quasi procliuor sit & connaturalior diuinæ voluntati pietas, quàm rigor. Id ex eo firmo. Nam opus misericordiæ magis appropriatur bonitati diuinæ, quàm potentia, vel scientia eius. Bonum autem est obiectum adæquatū voluntatis. Præclare S. Thom. in 4. dist. 46. q. 2. art. 1. q. 3. *Dicendum quod omne opus diuinum ex potentia, sapientia, & bonitate procedit. Sed tamen opus aliquod appropriatur potentia, sapientia vel bonitati, secundum quod in eo mirabilius apparet id, quod pertinet ad aliquod predictorum attributorum.* Et post plura concludit: *Quia ex hoc aliquid dicitur misericorditer esse factum, quod non ex debito datur, sed ex bonitate largientis, ideo opus misericordia in quantum huiusmodi, bonitati appropriatur.* Dum ergo exposcitur diuina pietas, ut fiat secundum voluntatem Dei, grande misericordiæ pelagus exoratur, quod per omne diuinæ

- S. Thom. volūtatis obiectum peruagetur. Id studiosè prælibavit sanctus Thomas in Psalm. 50. ad vers. 1. ad illa verba: *Secundum magnam misericordiam tuam. Ostendit, inquit, quod sperat de misericordia Dei ex consideratione nature diuina, quia natura diuina proprium est, quod sit ipsa bonitas. Vnde Dionysius dixit quod Deus est ipsa substantia bonitatis. Vnde nihil aliud est hæc Dei misericordia, nisi bonitas relata ad depellendam miseriam.* Tertius sensus sit quod Deus vult orari in eo ipso, quod præstare vult. Faciat misericordiam suam secundum voluntatem suam. Si misereri vult, quid erogandæ sunt preces, vt misereatur? Equidem perbellè animos acuit, vt misericordiam deprecetur, ex eo quod voluntas Dei sit sanctificatio nostra, quia Deus, dum lubenter dat, vult nobis accipi lubenter, & libentius accipit, qui petit: nam petere, boni concupiti præsignat amorem. Obuia sunt loca apud Patres, non moror.
1. Thess. 4. Id prætereundum non est, quod lateat in illis: *Vt faciat nobiscum misericordiam suam?* Cur nõ in nobis, sed nobiscum, quasi nos ad misericordiam Dei partiales causæ simus, nec aliter Deus, nisi nobiscum, misericordiam suã efficiat? Ego sic mediator. Sanè in omnes misericordia Dei effunditur: in innocentem, quia ab infante non cecidit, iuxta illud Augustini: *Domine gratia tua deputo mala, quæ non feci: in peccatorem conuersum, iuxta illud Pauli 1. ad Timoth. 1. Misericordiam consequutus sum: imò & in eum, qui adhuc in peccato rigens, manet, iuxta illud Thren. 3. Misericordia Domini multa, quod non sumus consumpti.* Attamen præcipuū misericordiæ stēma enitet in subueniendo peccatori, noxarum illuuiem abstergendo. Nam misericordia (sic definit Aug. lib. 9. de ciuit. Dei, c. 5.) *Est aliena miseria in nostro corde compassio, quæ, utique possumus, subuenire compellimur.* Miseria autem opponitur fœlicitati: cum autē creaturæ intellectualis fœlicitas stet in bono rationis, culpa miseriarū maxima est, vnde misericordia maior, quæ eluit à culpa. En igitur cur nitidius splēdeat misericordia Domini cum homo materiem subministret peccati. Cum Angelo quidē non misericordia eluxit, vtpote qui illicò desertor, illicò præcipitatus corruit: solum venia homini lapsi, qui non exasperatus in arbitrio, resipiscere valet ad veniam. Ex quo quasi homo causa est, comparque principiu non efficiēs, sed recipiens, vt Deus efficiat misericordiam suam. Id illustro ex Bern. serm. 1. de aduentu Domini: *Non in affectu malitia, & nequitia transisse Angelos desertors, neque ex ignorantia aliqua, seu infirmitate peccasse, ideoque perire necesse est, pœnitere nolentes; nempe nouit superbiam Moab, quod superbus est valde: & superbia eius pœnitentia remedium non admittit, at per hoc nec venia. At verò hominis vice nullam postea condidit creaturam, intuens ex hoc ipso redimendum adhuc hominem.* Peccatum igitur hominis aliquomodo (liceat sic fari) ad Diuinam misericordiam conducit; quippe si non culpa sit, utique nec venia: quod si non venia, non redemptio, in qua omnium maxima misericordia Dei nostri micuit. Vnde metrum illud ad Deiparam:
- Peccatores non abhorres,
Sine quibus nunquam fores
Tanto digna filio.*
- Psalm. 50. Ex quo aliqui non insubriliter illud Davidis: *Tibi soli peccavi*, sic enodant, nõ quasi dixerit in te, seu aduersum te, sicut alias Prodigus apud Luc. 15.
- Luc. 15. *Pater peccavi in cœlū & corā te.* Et Matt. 18. *Si pe-*
- cauerit in te frater tuus; sed quasi peccatū perpetrari, quod tibi prodest, vt medēti; sicut prodest vulnus chirurgo, vt manū exerceat, & artē; vt tibi misericordia sit, mihi peccatū fuit: quod firmiter ex illo Dā. 9. Tibi Domine Deus noster misericordia, & Dan. 9. propitiatio, quia recessim⁹ à te.* En ideo misericordia apud Dominū, quia nos recessimus à Domino per culpā. Vt noueris, quā scitē Iudith nostra dixerit: *Vt faciat nobiscū misericordiā suā*, postquā protulit Bethulienſes in taxando tēpore peccauisse.
- Vt sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur.* Sensus, qui ad prima se proicit labra, est: Sicut Assyrij perstreptibus cuneis, curruū & equitatum apparatu, armorūque efferis agminibus ambitioso sibi lenocinio blandiuntur, nõsque incusso timore percellūt: sic nos humiliter à Domino munimē assequuti, in hac ipsamet humilitate gloriemur. Sic Carthusianus: *Sicut cor nostrū vehementer perterritum, contristatū, afflictum in superbia eorum, id est, ex ambitiosa, & arroganti inuasionē, comminatione, obsidione Assyriorum istorum, ita de nostra humilitate gloriemur.* Addit Carthusianus: *In Domino*: quasi verba ipsius textus sint, nescio ex quo transtulerit, quia in Græco dissimiliter omnino; sed explicat: *De nostra humilitate, id est, de liberatione nostra humiliter postulata à Deo.* Superbia quidem pro fureni manu, hostilique strage accipi non incommodè potest. Sic lego apud Seneca, Senecam in Hercule furente:
- At ille, rupto carcere umbrarum, ferox
De me triumphat, & superbifica manu
Atrū per vrbes ducit Argolicas canem.*
- Verum superbiam hīc accipio pro nobilitate, excellentia, potētia, perstreptēque ferocitate hostium, quibus Bethulienſes perterriti optabāt latebras ad effugiū: Increbruit etenim apud Latinos, quod superbia nobilitatem, & excellentiam significet, vt ex Salustio in Iugurth. & Petro Ar-
- Salust. borinio lib. 1. Nanceidos, probat Delrius ad illud Delr. Senecæ in Troad. act. 1. *Quam fragili loco, starent Virgil. superbi.* Commune est illud Virgilij:
- Ceciditque superbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.*
- Adnecto ego aliud Virgilianum 11. Æneid. Idem.
- Seditione potens genus huic materna superbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat*
- Accinit Siluius lib. 12. Siluius.
- Cui vano corda timore
Maternum implebat genus.*
- Hinc superbus color apud Tertullianū de habitu Mulier. cap. 6. Sed & lapillos istos, qui cum au-
225. Tertul. ro superbiam iungunt, quid aliud interpreter, quā lapillos & calculos eiusdem terra minutalia. Vbi per superbiam intelligit Cerdens. aduers. cap. 15. can-
- Cerdens. Vitruu. didantem colorem ex Vitruuio, lib. 7. cap. 3. Semper enim album opus, propter superbiam candoris, non modo ex propriis, sed etiam ex alienis adificiis concipit fumum. Candor etenim inter omnes colores nobilior est. Sic superbie de eloquente dicitur apud Sidonium lib. 9. epist. 7. Vnde & pro-
- Sidon. Symmach. priè suspicor Domine Papa, propter eloquium exundans & ineffabile te superbire. Symmachus epistola 37. Quin & apud sacra superbus pro splendido est, & excellenti. Amos 8. Iurauit Dominus
- Amos 8. prou. 7. in superbiam Iacob. Prouerb. 8. *Mecum sunt diuitia & gloria, opes superba.* Ideo ad nobiles & excellentes vox hæc deducitur; quia superbia semper ascendit, suggestum amat, verticē cupit, omniāque corporis mēbra erigit, vt resupinus insoleſcat. Ambros. Scitē

Ambr. Scire sanctus Ambrosius, quem, ut ameneris, ad lib. de Noe, & arca, c. 16.

216. Alium sensum conicio. Quantumvis vincant Assyrii, tamen quia vincunt superbi, non illis gloria valet affulgere; sed nobis, qui humiles, qui licet debellati, humilitatis tamē gloria redimimur: quod enim exaltet humilitas, probare, putidæ literaturæ est. Chrysostomus homil. 21. in epist. ad Romanos. *Nihil humilitate potentius, petra est fortior, & adamante solidior, & in maiore nos securitate collocat, quam queant vel turres, vel urbes, vel muri.* Quare dum in humilitate stabilierat sacra fœmina mœstos animos, ab ipsa erigit humilitate, ut gloriam sperent: nam Deus in tumidos vindex est, superbis resistit post tergaque etiam victores insequitur. Id canebat Megara apud Senecam in Hercule furente:

*Dominare tumidas, spiritus altos gerere
Sequitur superbos ultor à tergo Deus.*

217. Equidem non benè concinnatæ videntur voces, quippe apparet illa verba *De nostra humilitate gloriemur*, aliter efferenda fore, ut sensum darent adsonum antithesi, scilicet *sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de eorum humilitate gloriemur*: cur ergo non sic: sed *de nostra humilitate gloriemur*? Mirè terminos inuertit sapiens fœmina: adeo etenim humilitas gloria est, ut si humilitas esset in hoste deuicto, potius victor elucere & gloriosus, quam debellatus & deiectus. Si inimicus humilitatis munere poriretur, non inglorius sorderet, sed micaret beatus; nec esset Bethuliensium gloria, sed Assyriorum. Theodoretus in Psal. 112. Elias Cretens. in orat. 1. Nazianzeni. Solenne est in sacris gloriam cum humilitatenectere. Iob. 22. vers. 29. *Qui humiliatus fuerit in gloria, & qui inclinauerit oculos, ipse saluabitur.* Prouerb. 18. vers. 12. *Antequam conturbatur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur*: pluries Iob. 5. vers. 11. Eccles. 11. vers. 1.

218. Expende iterum, quod in superbia Assyriorum conturbatum inquit esse Bethuliensium cor. O quanta malignitas superbiæ! non solum cur, quod possidet, sparso turbat veneno, sed etiam aliorum pectora deriuato toxico, exuberante nequitia, perfundit: quantum lædat in proprio, quæ sic deflagrat in alieno! Spirat quidem etiam in vicinos luem, meliorem crystallum perstringit halitu, animorumque euaporato fumo constipat recessus. Hinc pro halitu & fumo in sacris accipitur. Esai. 9. vers. 18. *Conuoluetur superbia fumi.* Psalm. 55. vbi Vulgata: *Quoniam conculcavit me homo*; legit ex Hebræo Genebrardus: *Anhelauit in me.*

219. Denique intueri, quam strenuo chalybe, quam armato milite munitur patiens dum pacatus suffert, omnem hostilem exhaurit superbiam. Si qui obsidetur, humilis est; qui petcutit, superbit; ipsa met humilitate obsessus coronatur; sicut suâ superbiæ elatus perit. Qui enim sustinet, deuotoque pectore expectat humilis, ipseque inermi sustinentiæ armaturâ retundit inimicum, ut in suomet superbiæ fumo euentiletur. Nobilior ab inimico vindicta patientia est: qui de humilitate gloria tor, abque cruento ferro enecat inimicum. Plura infra. Ex quo non aliam vindictam suadet Iudith in Assyriorum campos inferendam, quam humilitatem, ut ex utroque cornu illinc superbia, hinc humilitas aduerso Marte belligerentur, conterantur à superbia Assyrii, Bethulienses ab humilitate triumphent.

Vers. 18. Quoniam non sumus sequuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, & adorauerunt Deos alienos.

Vers. 19. Pro quo scelere dati sunt in gladium, & in rapinam, & in confusionem inimicis suis: nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum.

Quoniam non sumus sequuti peccata Patrum nostrorum. Excitat animos sacra fœmina iâ ratione, deinde auctoritate & exemplo. Nō est, inquit, cur mentem despondeatis, pectorisque masculum frāgatis vigorem. Aderit Deus auxiliorum suffragiis, quoniam dñs alienis non impendimus cultū, non adoleuimus thura, non succendimus aras, sicut Patres nostri idololatriæ seruietes. Si sub Dei nostri præliamur vexillo, ipseque nobis dux, in cuius signis nostra fides exarata micat, quale agmen non conteremus, quale non debellabimus phalangem? Obserua stylum amicum sacris: peccatum absolutè vocat idololatriam, nam postquā dixit: *Peccata patrum nostrorum*, addit illic: *Qui dereliquerunt Deum suum, & adorauerunt Deos alienos.* Sic Exod. 3. vers. 30. *Peccauit populus iste peccatum maximum.* Ezech. 14. vers. 13. *Fili hominis, terra cum peccauerit mihi, extendam manum meam super eam.* Quod Cyprianus in epist. ad Donat. de exhort. ad Martyr. de idololatria expendit.

Subseruit apprimè hic versiculus ad dignoscendum, quo tempore hoc Assyriorum bellum peractum est, Iudithæque contigit facinus, nempe post Hebræorum ob peccatum captiuitatem, de quo suprà egimus.

Nunc breuiter notemus acumina, quibus hæc verba illustantur, non vocatis Patribus, nec diuagato calamo, sed solum commentatoris munere. Adeo serpit peccatum Parentum in filios, indolesque maiorum per successionis venam deriuatur, ut quasi nouum quid subiiciat Iudith, non sequutos esse Bethulienses scelus factilegum Parentum. Magna vis in exorando Deum, in fontem se à crimine patrio proferre. Pulchra antithesis: si Pater dereliquit Deum, ut per vitiorū iret abrupta, filius dereliquit Patrem, ut Deum suum sequatur, nouo tramite, quem genitor non edocuit. Præterea emphasim ama: *Dereliquerunt Deum suum.* Nihil suū relinquit homo, nisi Deū auarus in suis, prodigus est in Diuinitate, quæ sui est. Imò relinquit suum, qui etiam dum derelictus, suus manet: Deos amat alienos, qui etiā, dum ab amatoribus possidentur, manet alieni: *Dereliquerunt Deū suum*: ergo si Deus pro derelicto est, cuiuslibet apprehendētis erit. O fausta fors loccupa Deū si pro derelicto est, nullius est. Indidem flagitiosius est Deum derelinquere, quam perdere: perditio casus est; derelictio animus: qui dereliquit, voluit perdere; qui perdidit, forsā nolebat. Extremæ dementiæ est querere, ut perdas: extremæ inscitæ perdere, ut quæras. Si deus tuus totum bonum est; cur dereliquis, ut quæras malum, quod melius est, dum non est?

Alium sensum exopto non insubtilem: *Dereliquerunt Deum suum*, qui etiam derelictus, adhuc suus est: & adorauerunt Deos alienos, quoniam habendi libidine, & pruritu non sibi sufficere Deum suum sentit auarus, & à cupidine alienorum Deorum vellicatur, ut plus habeat in pluribus, quam in vno. Agræ auaritiæ hydropisis, cui non sufficit vnus Deus, idē vnus, quia vere Deus;

- ideò Deus, quia vere bonum. Sic aliquando Bernardus exclamat serm. in cœna Domini: *Nimis est auarus, cui non sufficit Deus.* Cui infinitum sat non est, saucius est: ægrum palatum, quod amare scit à melle. Ideò Cherub ille protegens se in similitudinem Altissimi præripere tentauit, non Diuinitatis allectus amore, sed infinitudinis, ut pulchrè cogitabat Franc. Abbas: *Neque hoc fine pertingendi vsque ad similitudinem Dei superbus ille contentus esset, nisi hic finis infinitus esset.* Fortuna, cui finis est, superbo miseria est, cui si deest aliquid, ad nihilū valet vltra, quod superest: nisi bonorum gurgite naufragus suffocetur, dolet ab inopia, amatque cumulo bonorum interire sepultus, ut saltem cadauer sub deliciarum pondere deliteat. Sed miser aberrat, qui, dum plures cupit Deos, nullum habet, nihilque colit, qui cuncta colit, quippe Deus si non vnus est, non est, ut dicebat Tertull. lib. 1. contra Marc. c. 3.
- Poteris vrgerè aduersus id, quod Iudith adstruit: *Quoniam non sumus sequuti peccata Patrum nostrorum:* nam suprà c. 7. dixerunt Bethulienfes: *Peccauimus cum Patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.* Respondet Hugo: *Licet peccauimus, tamen in hoc non sumus sequuti Patres nostros, ut dereliqueremus Deum nostrum, sicut ipsi.* Quod quidem textui consonat, dū statim adnectitur genus peccati, de quo agit Iudith. Quare non arrideo Carthusiano, qui hæc verba: *Quoniam non sumus sequuti, &c.* sic expendit: *Idola adorando, sanguinem innocentem fundendo, aut occidendo Prophetas, aut consimilia perpetrando facinora.* Igitur ex pluribus noxis, quæ contraxere Parentes, plures in filios obrepisse credendum, ob quas censent ciues à Deo vindictæ verberare conenti: Dum peccauimus, inquiunt, cum Patribus nostris. Sed sapiens fœmina huic exiltimationi medelam parat, animos spei irrigans imbre, lætisque exhilarans auspiciis, seria in ratione freta, nempe quòd quantumuis variis criminibus squalcant defœdati; tamen Deum suum non dereliquerunt, cuius flagitij enormitas Deum sibi iudicem laceffit, pietatisque diuinæ stagnantia premit fluenta. Idololatriæ etenim peccatum difficile veniam consequitur. Apocalypf. 14. *Si quis adorât bestiam, & imaginem eius, & accipit notam in fronte sua, aut in manu, bibet, & ipse de vino ira Dei mixto in poculo ira eius.* Vbi obserua duplicem iram, & vinum, & poculum. Pluries de hoc deut. 32. Esai. 2. & 57. Hierem. 15. Ezech. 14. 1. Reg. 2. tractat. S. Cyprian. de exhortat. Martyr. cap. 3. & 4. Adest Hieremiæ 7. locus sæuitiæ plenus: *Et tu noli orare pro populo hoc, & noli postulare pro ipso in prece, & oratione, quia non exaudiam in tempore, quo inuocabunt me in tempore afflictionis sue.* Hinc Nazianz. orat. 38. *Omniū malorum extremum, ac primum idolorum cultus, adorationisque à creatura translatio.* Adi Sanctum Chrysost. homil. 26. ad Corinth. 2. Sanctum Isidorum Pelusiotam lib. 4. epist. 207. Quot flagris idololatria punita, longum esset recensere. Scitent exempla 3. Reg. 16. Iosue 6. 4. Reg. 21. Adi Chrysostomum aduersus Iudæos oratione 8. Socratem lib. 3. cap. 17. Euagrium in vita Patrum. Prudentium lib. 2. aduersus Symmachum. Baronium tom. 5. Annal. & tom. 8. ann. 626. cap. 35. Attamen nullum flagitium est, quod à diuinæ pietatis exulet albo. Si pœnitentia accedat, idololatriæ remissio est & venia, ut liquet Iudic. 10. & 11. 2. Paralipom. 12. Pete plusscula exempla ex Marulo lib. 4. cap. 9. lib. 2. cap. 12. Obuia sunt, quæ ex Marcellino Pontifice, Iacobo Martyre, Origene sub Decio, & aliis circumferuntur apud Fulg. lib. 1. c. 1.
- Et adorauerunt Deos alienos. Obuia Scripturæ phrasid: Dij alieni vocantur idola. Sic Numer. 25. 3. Reg. 11. 4. Reg. 17. & alibi passim. Cur autem Dij pluraliter efferantur, in causa est, Deorum fictilium multitudo: si etenim semel veri Dei cultus abnegetur, in pluralitatem vergit ambitiosa libido, & cui non suffecit verus Deus, qui vnus est, quomodo falsi Dij, nisi adglomerentur in numerum, inexhausta implebunt desideria? Omnem sibi ad constructionem sui instruxit artem falsa diuinitas, ut varietate saltem leniretur, qui non veritatem, sed spectrum amabat in numine. Appositè Tertull. lib. de idololatria, cap. 3. *Exinde iam caput facta est idololatria ars omnis, quæ idolum quomodo edit. Neque enim interest, an plastes effingat, an calator exculpat, an Phrygio detexat: quia nec de materia refert, an gypso, an coloribus, an lapide, an ære, argento, an filo formetur idolum.* Vide in quot materies debacchatur præstigiola cupiditas ad arbitrium pollicis efformandi Deū. Inde ab artificibus idololatriæ origo, de quo Augustinus libr. 14. de ciuitate Dei, cap. 11. Cyrillus contra Iulianum. Lactantius lib. 1. cap. 15. Ennod. Apol. pro Synodo: *Roma, inquit, quæ per multa tempora famosis cultum delubris exhibuit: quæ diu venerata est in imaginibus demonum, quem laborante censu indiderat manus magistra terrorem: quæ suspexit potestatem numinum emptam pretio metallorum, cui sublimiores Deos peperit exercitatio manus artificis; & diuinitatem, quam homo per fabricam contulit, apud homines Dei habuit formam maiorem.* Ecce iam Christo propitio ad nouas fornaces simulacra redierunt. Ecce iam de obsoleta superstitione vsus vester accipit, quòd latetur, dum de veteri Tonante noua meritò vascula preparantur. Sanctus Zeno serm. de Psalm. 49. *Igitur Gentium sacrificium quàm execrabile est, tam inane est: colunt enim vani vana signa in quaslibet formas, vultus, sexus, aetates, auri, argentiue detrimento matris lima moderato dente figurata.* Audi S. Isidor, Pelusian. lib. 4. epist. 207. *Cum Rex Ptolomeus artifices collegisset, qui Diana statuam fabricarent, opere perfecto ingentem scrobem fodi iussit, & parato lectulo, occultatoque dolo iussit ipsos cœnare. Ast illi cœnantes in foueam illam delapsi, mortui sunt. Ptolomeus tamen ideo hoc fecit, quòd vellet ex oculis removere artifices illos, ut ille qui vocabatur Deus non manufactus videretur.* Iterum Ennodius: *Vbi sunt sigilla Numinum votis imaginata facientium? quorum facies in potestate pependit artificis? quibus pretium, aut sollicitudo peperit operantis, aut metallum: vbi sunt Dij, quibus potentiam dederunt homines fulgore gemmarum? Ex quibus facile disces meritò pluraliter efferri plures Deos, quibus idololatria obsequiis sacrilegis inseruit, ideò forsitan prior vaser ille coluber eritis sicut Dij; quippe ut negaret diuinitatem, non alia sibi semita procliuor visa est, quàm numerum in Diuinitatem inducere.* Chrysostomus in Genes. *Primus prece multitudinis Deorum diabolus: sed qui multos dicit vnum negauit.* Hinc quod pluris est, vnum idolum in Scriptura pluraliter effertur, ut ipso met stylo falsitas Nutrinis accusetur. Hieronymus in Daniel. cap. 3. *Hanc autem dicunt Scriptura sancta consuetudinem, ut vnum idolum appelleret pluraliter, ut est illud in Exodo de vitulo: Isti sunt Dij tui Israel, qui eduxerunt te de terra Egypti.* Et

Et in regum volumine, Hieroboam ponens aureum vitulum in Bethel, idola fecisse narratur. Quadraginta & octo idola sunt, quæ in sacris sparsim perhibentur, quæ ad syllabum deducit Laurentius Beyerlinck nouissimè in Theatro verbo Idololatria.

235. *Pro quo scelere dati sunt in gladium, & in rapinam & in confusionem inimicis suis.* Iam idololatriæ attexit pœnam, pronamque dei iustitiam ad vindictam inclamat, quasi si armaretur Deus, qui honorè sibi sacrilegis temeratum flagitiis defendit. Punitos idololatrias passim leges apud Diodorum lib. 1. cap. 7. Polyænum lib. 7. Plutarchum de Iside, Sabellium lib. 5. cap. 1. Cranzium lib. 7. Metropoli. cap. 49. Iosephum lib. 14. cap. 8. Sigebertum, & Paulum Diaconum lib. 19. rerum Romanarum Hieronymum comm. in Esai. lib. 3. cap. 7. Proclive supplicium; quippe idololatria maximum peccatorum est, S. Thomas 1. 2. q. 102. art. 3. ad vndecimum, & 2. 2. q. 94. artic. 3. in corp. Quod intellige si secundum se consideretur; atamen ex parte peccantis alia crimina possunt esse flagitiosiora, Sic enodabis S. Thom. 2. 2. q. 10. art. 6. in corp. & in 4. dist. 13. q. 2. art. 2. in corpore. Hinc Tertullianus orditur librum de idololatria his verbis: *Principale crimen generis humani, summus seculi reatus, tota causa iudicij, idololatria. Nam etsi suam speciem tenet unumquodque delictum, etsi suo quodque nomine iudicio destinatur, in idololatria tamen crimine expungitur.* Vbi Cerdensis accipit verbum expungitur pro eo quod est perficitur & consummatur pro eo quod probat ex Plauto. Ego verò sic accipio, quasi dixerit, cætera crimina, licet secundum suam speciem grauias sint, composita tamen & comparata cum idololatria leuia videntur, & expunctioni facilia. Expungo enim propriè delere & cassare est, quod ipse mihi locus Plauti in Cistell. indigitat.

Nunc quod reliquum restat, volo persolvere, Ut expungatur nomen, ne quid debeam.

Vbi ut vides, expungere pro delere est obligatio-nem, quippe nomen pro obligatione accipitur, iuxta illud Iuuenalis:

Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen. Verum est, quod expungerationes, significat vltimam manum imponere calculo. Sicut vitur Hermog. de diuers. tempor. præscript. *Reipublicæ rationes subscriptæ & expunctæ aduersus eum quidem, qui administrauerit.* Ex quo pro consummare & perficere non male intelligere. Sed argutior est Tertullianus, si redones sensum, quem adstruimus.

236. *Expendete lubet pœnas, quas sacra fœmina concinnat aduersus Parentes idolorum mancipēs illatas: Dati sunt, ait, in gladium, & in rapinam, & in confusionem inimicis suis, quæ sic discutit Hugo: In gladium occisionis: in rapinam captiuitatis; in confusionem impropiorum.* Igitur idololatriæ supplicium mors est, rapina, confusio. In quo mirum ingenium delitescit. Quod ut calleas, obseruo idololatriam esse principium omnium peccatorum, ut probat S. Thomas 2. 2. q. 94. art. 4. ad 1. & in 2. dist. 42. q. 2. art. 3. ad 7. Quod pulchrè cingit Tertullianus: *Cum vniuersa delicta aduersus Dominum sapiant: nihil autem, quod aduersus Dominum sapiat, non demoniis, & immundis spiritibus deputetur, quibus idola mancipantur: sine dubio idololatriam admittit, quicumque delinquit: id enim facit, quo ad idolorum mancipēs pertinet.* Attamen licet hoc verum sit, tria tamen peccatorum gene-

ra magis in idololatria quasi sub nucleo continetur nempe homicidium, rapina, & adulterium; quæ si probauero, miraberis, quàm adsonum sit supplicium à Iuditha nostra præscriptum, nempe pro homicidio gladius, pro rapina rapina, pro adulterio confusio. Et quidem quod homicidium sit, habeo Tertull. dicto c. 1. *Idololatriæ, idem Idem. homicida est. Queris, quem occiderit? Si quid ad elogy ambitionem facit, non extraneum, neque inimicum, sed seipsum. Quibus insidiis? Erroris sui. Quo telo? offensa Dei. Quot plagis? quotquot idololatriis. Qui negat idololatrem perisse, is negabit idololatrem homicidium fecisse.* Aliter id probat sanctus S. Thom. Thomas dum sic fatur 2. 2. q. 94. art. 4. ad 1. *Non est aliquod genus peccati, quod interdum idololatriam non producat, vel expressè inducendo per modum causæ, vel occasionem præbendo per modum inity, vel per modum finis, in quantum peccata aliqua assumebantur in cultum idolorum, sicut occisiones hominum, & mutilationes membrorum, & alia huiusmodi.* De rapina autem & fraude, Patronum Tert. subiicio Tertullianum: *Fraudis, inquit, conditio est ea opinor, si quis alienum rapiat, aut alij debitum denegat, & vtrique erga hominem admissa fraus maximi criminis nomen est.* At enim idololatria Deo fraudem facit honores illi suos denegans, & confers aliis, ut fraudi etiam contumeliam coniungat. S. Thom. Id fulcio ex sancto Thoma, qui Tertullianicis accinit dicta quæst. 94. art. 3. in corp. *Sicut in terrena Republica grauissimum esse videtur, quod aliquis honorem Regium alteri impendat, quàm vero Regi, quia quantum in se est, totum Reipublicæ perturbat ordinem: ita in peccatis, quæ contra Deum committuntur, quæ tamen sunt maxima, grauissimum esse videtur, quod aliquis honorem diuinum creatura impendat: quia quantum est in se, facit alium Deum in mundo, minuens principatum diuinum.*

Ecce idololatria furtum & rapina est, quod 237. scite adstruit meus Rupertus in Genes. 3. cap. 15. Rupertus dum post assensum Adami in Deorum numerum, sic aduersus primogenium inclamat voce Dei: *Quis indicauit, quod nudus esses, nisi quia de ligno de quo præceperam tibi, ne comederes, comediisti? ac si diceret: Hac ipsa scientia, qua nudum te esse perspexisti, culpa est, quia rapina est.* Quod adulterium dicatur, fornicatio & stuprum, otiosum esset firmare ex sacris: ferme non alio nomine idololatria nuncupatur; Hierem. 3. Ezechiel. 23. & alibi sæpè. Quare Clemens Alexandrinus lib. 7. Stromat. scribit idololatriam tertiam esse fornicationis speciem. Nec deficiat Tertullianus, qui sic scribit: *Proinde adulterium & stuprum in eodem recognoscas.* Nam qui falsis Diis seruit, sine dubio adulter est veritatis, quia omne falsum, adulterium est. Sic & in stupro mergitur. *Quis enim immundis spiritibus operatus, non conspurcatus, & constupratus incedit? atque adeo Scriptura sancta stupri vocabulo vtuntur in idololatriæ exprobratione.* Quæ omnia eloquentia flumine infundit Chrysologus sermone 155. *Quæ Chryl. ira, quæ vltio sic in Deum de idolis exequeretur offensam, ut eos quos vetustas aris, incenso, victimis, gemmis, auro, Deos esse mentita est, posteritas turpi cultu homines fuisse turpissimos indicaret. Quorum formant adulteria in simulacris, quorum fornicationes imaginibus mandant, quorum titulant incesta picturis, quorum credulitates commendant libris; quorum parricidia tradunt saculis, quorum impietates personam tragædiis, quorum obscœna ladunt,*

ludunt, hos qua dementia Deos crederent, nisi quia criminum desiderio, amore scelerum possidentur; criminum Deos exoptant habere criminosos?

238. Videris ergo ex præfatis quantum consonet vindicta peccato, poena flagitio. Si idololatriæ gladium homicidio madidauit, gladio peccat iuxta statam Domini sententiam, quam præuenit Iudith: *Pro quo scelere dati sunt in gladium*. Si diuinos rapuit honores, rapinæ detur; si micchatus fuit cum lapide & ligno, confusionis probra sustineat.

Iam enucleemus acumina. Pende stylum: *Pro quo scelere dati sunt in gladium, &c.* Quod datur alicui, in eius dominium transfertur. Vide quo dominos habeat seruus dominorum, qui plures Deos vnitatem Diuinitatis pertæsus concupit. Quales domini? gladius, rapina, confusio, ut dum obsequiis ille miseris mancipetur, ab efferis dominis, & discolis contabescat. Ingeniosum supplicium, quod qui reliquit Deum suum, non suus maneat, sed omnium creaturarum dominanti arbitrio subiectus. Imò in ipsius rapinæ, & furti deditur dominium. Inter voces contradictio inlatet *Dati*, & in *rapinam*, quod enim rapitur, furis non est; quod datur accipientis est. Adeo alieni iuris adscititius, desertor Diuinitatis mansit, ut ipsius rapinæ seruus sit, & contradicentes termini amicæ societate nectantur, cum etiam eius, quod in suomet significatu dominium abnuat, seruus efficiatur. Sed indidem. Quis dedit? an Deus? Sanè *Dati sunt* absolute profertur. Aded etenim pessimum donum est, spurcissimaque res idololatra, ut nec inimico Deus illum dare perhibeatur. Nō indiget datore: etiam nullo dante, datus est hostibus, qui verum Deum dereliquit. Imò deus dat idololatram ipsi, ut sub idololatræ dominio sit: nullus trucidior dominus, nullus turpior; semet trucidabit, si compos sui, ingentisque vnguibus dilaniabit, qui laceram in partes diuinitatem desiderat. Præterea, qui Deum suum dereliquit, ut Deum inimici coleret, ipsimet inimico iuste traditur, ut alieni Dei sæuam indolem experiatur, quem pientissimi Domini piguit. Anne necessum est, ut habeat inimicum? Quid si inimici non sint? En merito iam pluraliter inimici numerantur: nam quælibet creatura inimicitiarum facibus accenditur in inimicum creatoris. Absque Deo amicitia non est: Deum respicis, hostiles omnium inimicitias contraxisti.

239. Denique duo obserua: dirius supplicium esse dedecoris, quam mortis: prius enim gladius præscribitur, deinde confusio, ascendit quippe per gradus poena: *Dati sunt in gladium, & in confusionem*: aded suoapte ingenio superbit homo, ut satius ducat mori, quam temni. Quin sic inimicum odit, ut sæuior castigatio sit, quod inimico tradatur in vindictam, quam quod gladio, rapinæ, & confusio. Ideo *inimicis suis* vltimum locum per exaggerationem obtinet.

240. *Nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum*. Mirè his verbis Diuinitatis vnitatis illustratur, & aliquod Trinitatis exaratur vestigium: simul etenim quod non sit alius deus, prædicatur; & tamen quod hinc intelligendum sit *præter*, id est, extra deum, quasi suboleat sacræ fœminæ, quod intra deum verè deus est, alius personā, licet non alius naturā. Id adnotauit Chrysologus sermone 88. ex similibus verbis Baruc. cap. 3. *Non est alius absque eo*: sic fatur: *Non dixit non est alius*

sed non est alius absque eo; hoc est dicere, est, sed in ipso est. Sed dicis, & si in ipso est, quomodo est alius? Heretice, sic est alius personā, ut sit ipse substantiā. Hinc continua phrasis est in Scriptura: *Non est alius præter, aut extra Deum*, sup. cap. 5. vers. 29. *Præter ipsum alius non est*. Et infr. cap. 9. Iudith, vers. 19. *Non est alius præter te*. 1. Reg. 2. *Non est alius extra te*. Dent. 4. vers. 35. *Non est alius præter eum*. Isai. 18. 2. *Post quem non est alius*. Marc. 12. 32. 4. Reg. 5. vers. 5. Tob. 13. 4. Daniel. 3. 96. Sapient. 12. 13. 1. Reg. 2. Isai. 18. 2. Marc. 12. 32. 4. Reg. 5. v. 5. Tob. 13. 4. Dan. 3. 96. Sap. 12. 13.

Quod Iudith agnitionis mysterij Trinitatis lineas duxerit, umbraticeque depinxerit, supra in catena probauimus ex Idazio Claro, & Benedicto Papa I. qui ex illis verbis Iudithæ: *Domine, Domine Deus omnium virtutum respice in orationem meam*, citantur ex cap. 9. Sed ego non inuenio. Quare ex verbis huius versiculi, quæ ter refert Iudith in locis, quæ dedi, ego probarem. Præcipue nam cap. 16. Spiritus sancti meminit iuxta Athanasium, cuius verba supra retulimus ex Athan. disputatione contra Atrianos: *Præquam Spiritum sanctum Deum esse prædoceam, eundem Creatorem esse cunctorum, verbis legalibus approbabo. Scriptum est in Iudith: Tibi seruiet omnis creatura, quoniam dixisti, & facta sunt, misisti spiritum tuum, & edificauit*.

Hinc operæ pretium ducerem quæstionem elaborare, qua discuterem, an ex aliquo veteris testamenti loco Trinitatis ineffabile Sacramentum saltem sub seris, & repagulis delitescat, ita ut fracto cortice sacer nucleus appareat, quo aduersus hæreticos & Iudæos fidei sanctæ veritatem fulciamus. Nec aliena tractatio esset, siquidem toties in Iudith umbræ huius mysterij pererrant. Sed nos ab hac lucubratione subleuat, iam hancce disceptationem versauisse tom. 1. de Maria Acad. 2.

Vers. 20. Expectemus humiles consolationem eius, & exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, & humiliabit omnes gentes, quæcumque insurgunt contra nos, & faciet illas sine honore Dominus Deus noster,

Vers. 21. Et nunc fratres, quoniam vos estis Presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite.

Expectemus humiles, &c. Prudentissima fœmina timoris tenebras eluit luce spei. Expectare iubet, & fractos animos in vegeti spiritus erigit alacritatem. Solamen dei illic aduenturum spōdet, non aliis meritis, quam humili expectatione. Spes pro pignore est. Nota verborum seriem: *Expectemus & exquiret*; & tamen videbatur dicendū: *Expectemus, quod exquiret*. Aded rei cœlestis expectationi fidit, ut nullam intercapedinem inter spē & rem spectatam patiat. Hoc infrā in Morali.

Et exquiret sanguinem nostrum, &c. Sanguinem hinc acciperem pro liberis & gnatis; quasi dixerit: Quantumuis filij nostri, Iscælitidumque genus præda fiat Assyriorum, ferrataque colla barbarico fastui subiiciat; deus noster vindex obuoniet, reducesque vindicabit, ut placidā statione repatrient. Quod autem sanguis pro filio, probat mihi Seneca in Hercule furente:

Quod

Senec. Quo tendis amens sanguinem fundens tuum:

Stattius 3. Theb.

Stattius. Vos, & Superi meus ordine sanguis

Ne pugnate odiis.

Valer. Valerius c. 9. lib. 5. Nec inducere in animum posset, ut verum sanguinem ad hoc scelus progressum crederet. Hinc sanguis meus, sanguis tuus, sicut Iudith, sanguinem nostrum.

Virgilius 6. Aeneid.

Virg. Proiice tela manus sanguis meus.

Vbi eruditus Cerdensis accersit Silius lib. 3.

Cerd. Tenet longumque tenebit

Tarpeias arces sanguis tuus.

Seneca in Herc.

O socia nostri sanguinis.

Senec. 245. Rationem huius formulæ censeo, quia sanguis pro semine est, imò semen sanguis est exquisitè elaboratus ex meatuum collisione despumans in alborem. Clemens Alexandr. lib. 1. Pædag. c. 6. Iam verò nonnulli quoque animalis semen statuunt esse spumam sanguinis in essentia, qui innata masculi calore, in coniunctione turbatus, ventilatus, spumescit, & deponitur in venis seminariis. Ex quo filius nuncupatur communis sanguis, communiaque viscera, iuxta decantatum illud Ovidij in epist. Did.

Forssitan & gravidam Dido scelerate relinquis,

Parque iuliatat corpore clausa meo.

De visceribus est illud Quinti Curtij lib. 4.

Eripite viscera mea ex vinculis.

246. Sanguis igitur hic pro omni consanguinitate accipiendus, omniumque Bethuliensium genere. Cui acceptioni accinit Græca ὁδὴν ἐλπίζομεν ὅτι ἂν ὑπερβόησιν ἡμῶν ἔτι ἀπὸ τοῦ σπύγος ἡμῶν. Id est: Unde speramus ipsum nos, aut quemquam è nostro genere non neglecturum. Sic passim sanguis pro genere. Persius Sat. 1. Patrius sanguis. Horat. ad Pis. Pompilius sanguis. Otium erit ire per plura.

247. Iam energiam in verbis sedulo attende. Exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum. Exquirere supra inquisitionem nifum, & sedulam diligentiam addit, studiosamque lucernam. Cicero 4. Academ. Neque nos studium exquirendi defatigati relinquimus. Hinc exquisitæ epulæ, exquisita ingenia pro lectis, accuratis, & pretiosis. Igitur Deus noster, inquit sacra scemina, datâ operâ, & strenuâ curâ, quasi præ desiderio inscius, exquiret nostrum sanguinem. Aded sanguinem amat, ut licet maris guttulas, stillasve pluiarum, stabili agnitione recenseat, sanguinemque nostrum, vbi sit, absque inquisitione percaleat; tamen ut denotetur affectus, exquirere dicitur, quod impensius studet liberare.

Quin ulterius vis est in verbo exquirere, quod non solum inquirere, sed secernere est, & eligere. Tacitus lib. 12. Caterum acta Principi grates exquisitiore in Domicium adulatione. Vnde exquisita opera, quæ alias ἐμπροσώμα. Acumen ergo in eo est: quantumvis sanguis noster cum sanguine Assyriorum, tumultuaria strage, communique flumine commixtus fluat, Deus secernet nostrum, & quasi in pixide custoditum eripiet, afflictansque inimicos, barbarici sanguinis riuulus per abrupta montium perfractos infami dedecore euentilabit. Ulterius: sic fidelem sanguinem æstimat Deus, ut ab inimicorum afflictionibus nil aliud fortiri exoptet, nisi fidelis sanguinis solutionem. Non alio vindicta tendit, quàm ut euomat inimicus innoxium sanguinem, quem vorauit. Vtrobique pietas elucet, & quia non plectit inimi-

cos, nisi ut soluant: & quia sanguinem, quem eripuerunt, exquirat. Quin & altius premo: se Deus poterat exquirere ab inimico, qui diuinum Numen pollutum & conspurcatum duxit; & tamen satius vult nostrum, accitis cladibus repetere sanguinem, quàm semet. Iam hilarescat fidelis, etiam dum infestum inimici stomachum proprio sanguine saturat; siquidem ibi cella vinaria est, securumque repositorium Numinis sigillo signatum, quo sanguinem nostrum Diuinitas benigna custodit.

Et nunc fratres, quoniam vos estis Presbyteri in populo Dei, &c. Iam lora resumit orationi, reflectitque in Optimatum doctrinam. Munus, quod gerunt, officijque leges exhortatorio stylo reproducit. Nullus argutior aculeus, ut Princeps curat, succurratque deiectis, quàm propriij officij ostensio est. Si Presbyteri estis; quod estis, facite; inspergite animos, acuite mentes, & iteratâ linguâ perfricate, ut emolliantur humiles erga Deum, exasperentur fortes erga Assyrios: mulce te eloquio, exemplis reddite viuaces: illorum anima estis, spirare per ora, lingua vestra cuiusque spiritus sit. Hæc est spectatissima idea Prædicatoris, & Ecclesiastæ sacri, quam ductis lineis sapiens scemina duxit. Tria sunt, Presbyter, anima, eloquium; quia Presbyter anima populi est; quia anima, totus sit eloquium; non ut cirris, calamistrisque verborum dictiunculas comat, fucisque meretricantibus orationem illiniat, ut aures blandâ adulatione demulceat; sed ut erigat corda, synceræque doctrine luce perfundat. Ne pulpita ut citharæ sint, sonent melos, verborumque vinctis legibus metra dispensent: in auretur lingua, aurium elaboretur obsequio, & ex Camænis, floridisque Nympharum calathis rostra sacra pensiles hortuli deducantur.

Quoniam vos estis Presbyteri in populo Dei. Hic 249.

Presbyteri nomen etiam Latine audit, sicut & 1. Esdr. 6. Esdræ 6. 3. Esdræ 9. Ecclesiast. 4. 7. Baruch. 1. 4. Daniel. 13. 28. Non sic passim in nouo Testamento; cum Latina editio pro Presbyteris, quæ vox Græca est, sæpè transferat Seniores; retinuit tamen vocem Actor. 14. 23. & 5. 2. 1. ad Timotheum 5. ad Titum 1. Iacob. 5. vers. 14. Πρεσβυς Græcè, si originem vocabuli rimeris, senem sonat; Πρεσβύτερος senior est, ætate prouectior; & opponitur νεότερος, iuxta illud Isocratis de pace, δαυμάζω δὲ τῶν πρεσβυτέρων εἰ μὴ κἄν μνημόνησι, καὶ τῶν νεωτέρων εἰ μὴ δέσποσιν ἀκήκρασιν. Attamen licet lustra, ætatisque longævæ transacta tempora dedere nomen, viguit ad significare non tam senectam, quàm morum, prudentiæque, etiam in viridi iuuenta grauitatem, & maturam in præcoci sapientia indolem. Ex quo effectum, ut non tam ætatis, quàm honoris vox sit, etiam apud prophanos. Quippe quia canities, & senectæ venerationem, & honorem sibi vendicat, nobilitatemque vetustas; honorabiles, & spectatos viros Presbyteros appellabant, quantumvis non sic ætatis tempora fluxissent. Vnde Πρεσβύς cœpit significare in honore & pretiosum. Sophocles in Aiace Ὀλύμπιε τὸν δὲ πρεσβύον πατῆρ. Id est, Iuppiter cœlitum antiquissimus, & præ cæteris honoratus. Et Πρεσβύς est honorarium, quod meretur, qui natu maximus est: de quo Plutarch. in lib. an seni capess. resp. Scholiastes Sophocli. pag. 26. apud Budæum est legatum, quod pater tribuit ex filiis maximo. Hinc Hesychius dixit, quod πρεσβύς sunt non solum γέροντες, sed etiam βασιλεῖς ἀρχόντες.

ἡλικιωνοὶ, id est, non solum senes, sed etiam illi quibus honor & reuerentia exhibetur. Quæ illustra ex illo mei Gregorij 19. Moral. cap. 13. ad Greg. Magn. illa verba Numer. 11. *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint*: sic fatur: In quibus quid aliud significat, quam quod senectus cordis requiritur, cum tales iubentur eligi, qui senes esse sciuntur? Si enim senectus in eis corporis quæreretur, à tantis sciri poterant, à quantis videri. Dum verò dicitur, *Quos tu nosti, quod senes populi sint*, profecto liquet, quia senectus mentis, non corporis eligenda nuntiatur. Opportunè. Hinc Latine *Senatus*, Græcè *πρεσβία*, Hebraicè ex Græco *ἐπὶ πρεσβίων*, quantumvis ephæbi, & viri, nondumque senectâ confecti, in Consiliarios, & Senatores admitterentur.

251. Quæ præmissi, ut noueris, quàm sapienti vocû delectu Sacerdotes suos Ecclesia Presbyteros nuncupauerit; licet etenim ætate immaturi possint esse; prudentia tamen & honor iustia conheminat & sæcula, sacerque obtinuit usus, ut honoris sit vocabulum, non temporis. Augustinus epist. 19. ad Hieronymum. *Quamvis enim secundum honorem vocabula, quæ iam Ecclesia vsu obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit: in multis rebus tamen Augustinus Hieronymo minor est.*

Aug. Licet alibi, nempe lib. 9. de ciuitate Dei, cap. 19. dixerit: *Nomen Episcopatus est operis, non honoris. Græcum est enim: atque inde deductum vocabulum, quod ille, qui præficitur, eis, quibus præficitur, superintendit, curam scilicet eorum gerens.*

Aug. Scio quod aliter Hieronymus in Epistolam ad Ocean. *Sine Episcopi (inquit) sine Presbyteri (quanquam apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerint, quia illud nomen dignitatis est, hoc ætatis) iubentur monogami in clerum eligi.*

Hier. Sed Hieronymus etymon vocis respexit, non rem, cum Ecclesiastici Presbyteri potius sic nuncupentur ob honorem, non ob ætatem. Suffragium ferat Tertullianus in Apolog. c. 39. *Præfident probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.*

Tert. Quæ verba alij accipiunt de Episcopis, alij de Sacerdotibus inferioribus.

252. Sed quidem ex hac obseruatione liquet Presbyteri vocem, quippe honoraria est, Episcopis adaptari, uti à primordio inoleuit in Ecclesia, Episcopos Presbyteros nuncupare, & eadem vicissitudine Presbyteros Episcopos. Quod planum est ex Isidoro lib. 2. de Ecclesiæ officiis, c. 7. *Quæ sententiâ ostendit Presbyteros etiam sub Episcoporum nomine taxari.*

Ex quo plura Patrum loca, quæ arman hæretici aduersus discrimen sacrum, diuino iure inductum, inter Episcopum & Presbyterum, lucem habent spectatissimam, ut videre est apud Bellarminum, libro de Ordine, cap. 15. Baronium tom. 1. Annal. anno Christi 58. ubi versant Ambrosium, Augustinum, Primasium, Chrysostomum, Theodoretum, & Oecumenium, qui solum in sede non in ordine distinguere videntur Episcopum à Presbytero. Benè præfati Doctores enodant ex promiscua vtriusque vocis acceptione, cum aliàs ipsemet Hieronymus catholicæ veritatis vindex sit in epistola ad Euagrium: *Quid facit, inquit, Episcopus excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter*: In quo toto cælo dissidet ab Acrio hæretico, de quo Epiphanius hæres. 75.

Sed nouiter facessit mihi negotium Canon 8. Concil. Vormatiens. quem locum alij non adorati sunt: *Presbyteri, inquit, quamuis cum Episcopis*

plurima mysteriorum communis sit dispensatio: quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam nouellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint. Obsecratio ergo virginum, & benedictio, vel unctio altaris à Presbyteris minime fiat. Similiter non liceat eis Ecclesias consecrare, nec per impositionem manus Paracletum Spiritum dare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare: sed nec publicè quidem in Missa quemquam penitentium reconciliare. Hac enim omnia illicita esse Presbyteris cognoscuntur, quia Pontificatus apicem non habent: quæ tamen omnia Episcopis auctoritate Canonum conceduntur. En ex peculiaribus Ecclesiæ Canonibus discrimen inter Episcopum & Presbyterum, quasi non sit ex diuino iure, quod quadrat verbis, quæ ex Hieronymo circumferuntur in Commentario, cap. 1. epistola ad Ti. Hier. tum, ubi ait: *Idem est Presbyter, qui Episcopus & antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cepha, communi Presbyterorum consilio Ecclesia gubernabantur: postquam verò unusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi; in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur.* Quibus verbis etiam accinere nouiter video Concilium Aquigranense primo, capite octauo, ex Isidoro septimo de officiis, capite septimo. Presbyteri, ait, interpretantur seniores, quia seniores ætate Græci Presbyteros vocant. His enim sicut & Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissæ est: præsumunt enim Ecclesia Christi, & in consecratione Domini corporis & sanguinis consortes sunt cum Episcopis; similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi; ac solum propter auctoritatem summo Sacerdoti clericorum ordinatio & consecratio reseruata est, ne à multis disciplina Ecclesiæ vindicata concordiam solueret, scandalum generaret. Hæc tamen non vrgent: quod etenim ex sacris Canonibus non liceat Presbyteris, quæ Episcoporum auctoritati adscribuntur, non euincit plura ex his diuino iure Episcopis non obuenisse: cuius ratio, ne in promiscua plurium dignitate discordiarum semina spargerentur, potuit diuinum ius allicere. Sed hoc nostri institui non est discutere.

Placet tamen non iniucundè obseruare, Presbyteri nomen apprimè Episcopis, & quibusvis Sacerdotibus conuenire, si forsan velis non cum y, sed cum i scribere: *Πρεσβυς* enim idem est, quod *legatus, missus*, & *ἀπεστειμένος* apud Demosthenem decernere legatos. Ex ipso *Πρεσβυς* legationem ago. Et Philostratus in Heroic. dixit: *Πρεσβυς τὰς λήτας: Preces Deo offero veluti legatione fungens.* Sic *Πρεσβυτης* apud Hesychium *ἡγήτης* & *Πρεσβυς* est mediator, intercessor, interpres. Quæ omnia mirè consonant Sacerdotibus, qui legati sunt à populo ad Deum, & quasi mediatores, intercessores, & interpretes. Vnde Missa dicitur sacrificium, quod Deo viuo offerunt; & id ipsum possemus appellare *Πρεσβύτιον*; apud Demosthenem *Πρεσβύτιον πρέμειν*, quod Henricus Stephanus interpretatur: *Missæ ad aliquem legatio.* En nomen æquè adsonum Episcopis, & inferioribus Sacerdotibus. Ut agnoscas, quàm iure antiquitus Presbyteri nomen promiscuè pro vtriusque usurpatum.

Hinc lucem accipit Paulus 1. ad Timoth. 4. *ἡλικιωνοὶ*

Bellarmin.
Baron.
Ambr.
Aug.
Primas.
Chrys.
Theod.
Oecum.
Hier.

Epiph.

253.

Conc. Vorm.

171

ἰμῶσθε τὸν χεῖρὸν τὸ προσκυλίετε. Id est: Cum impositione manuum Presbyterij. Vbi Presbyterium solet accipi pro ordine, & cœtu Presbyterorum,

Act. 10. sicut etiam Act. 10. & Act. 22. πᾶν τὸ προσκυλί-
Act. 22. εῖον: Totus Seniorum ordo. Id & legitur apud Da-
Chryl. nielem cap. 1. Quod accipit Chrysostomus ho-

mil. 5. in epistol. 1. ad Tim. de cœtu Episcoporum. Nec etenim alij Presbyteri manus possunt imponere ad creandum siue Episcopum, siue Sacerdotem. Attamen me iudice proclivius est, ut apud Paulum, in hoc loci, Presbyterium accipiat pro loco, in quo confidebant Episcopi, quod probat Iustinianus ex Cornel. epistol. 46. ad Cyprian. vbi ait: *His ita gestis in Presbyterium venerunt Maximus, Urbanus, Sidonius, & Macarius.*

Iustin.

Ego probo ex eo quod sentiam Presbyterium idem esse quod hapsida, de qua Glossæ veteres inquirunt: *Hapsida sedes Episcoporum.* Et extat locus Hincmari apud Onomastic. Rosuueydi: *Sacri Canones iubent (inquit) ut pœnitentes tempore, quo pœnitentiam petunt, impositionem manuum & cilicium super capita à Sacerdote, sicut ubique vulgatum est, ante hapsidam capiant, quod unusquisque publice pœnitens ab Episcopo suo, de cuius parochia est, debet suscipere.* Quibus verbis accinit caput finale 26. quæstione 6. ex Concil. Carthag. 3. vbi digladiantur eruditi, quid sit hapsida? Cuiacius lib. 10. observat. cap. 17. censet esse vas, in quo esca iniicitur: fallitur omnino ex sono cum paropside æquali. Antonius Augustin. in not. ad Pœnitent. cap. 35. putat esse Ecclesiæ atrium, Alij ex Paulino epist. 12. censent esse cameram, in qua reliquæ Sanctorum conduntur. Alias significationes tradunt Turnebus lib. 8. aduersar. c. 22. Isidorus libr. quinto origin. cap. 7. Onuphrius Panvinius de interpretat. vocum. Rosuueydus in Onomastico, Bullengerus de templo lib. 3. capite 20. & sequentibus. Cerdensis in Aduersariis cap. 24. numero 8. Sed mei muneris sat est adnotasse esse locum, in quo Episcopus sedebat, & vbi imponebat manus, quod iterum fulcio ex Augustino epist. 225. *Ad nostra subsellia relictæ turba redieram: dicebam ego, quibus poteram, qui ad nos in hapsidem honoratiores & grauioribus ascenderant.* Quæ valent illustrare dictum cap. finale 26. q. 6. vbi sic: *Cuiuscumque autem pœnitentis publicum & vulgatissimum crimen est, quod vniuersa Ecclesia nouerit, ante hapsidem manus ei imponatur.*

Rosau.

Concil.
Carth.
Cuiac.Anton.
Aug.
Paul.Turn.
Isid.
Onuph.
Panu.
Rosau.
Bullen.
Cerdens.Franc.
Coriol.

256.

Ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur, si verè colerent Deum suum. Edoctæ doctrix fœmina, quid Presbyteri & Primores debeant Bethuliensibus in concionibus inspirare, ut erigant corda, & spei suffulti vigore animos agant in placidam libertatem. Arguta & efficax persuasio est ab exemplis, & ex maiorum facinoribus quædam scintillæ deriuantur in posterum, quæ adurunt mentes: & in nobilia stemmata succendunt. Facta priorum posterioribus leges sunt, ut dicebat Philo de Abraham, & quæque memoria parentum quisquis aculeus est, ut currat animus alacer per semitam, quam prisci detriuerunt. Quippe, ut aliàs Cassiod. lib. 1. epist. 4. *Pudet eum peccare, qui laudatis viris videtur potuisse succidere.* Memoriam igitur instruit Iudith, ut ex iis, quæ nouit, surgat animus ad futura, quæ non nouit. *Tentati sunt, inquit, patres nostri.*

Zerda in Iudith. Tom. I.

Philo.

Cassiod.

A quo ne? Certè à Deo: quod expendit Græca translatio: *εὐχαριστῶμεν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν ὃς πειράζει ἡμᾶς καθὼς & τοὶ πατέρες ἡμῶν.* Id est, *Gratias agamus Domino Deo nostro, qui tentat nos, quemadmodum & patres nostros.* Vnde Glossa & Hugo, *Tentati, id est, à Deo.* Obiicit Hugo illud Iacob. 1. *Deus enim neminem tentat, Deus intentator malorum est.* Soluit ipse: *Deus tentat ad probationem: caro, mundus, diabolus ad subuersionem.* Pulchrius Augustinus tom. 10. de verb. Domini sermone 11. capite 11. *Deus, ait, non tentat hominem tentatione adducente peccatum: seculus verò tentatione probante fidem.* Nec vrgeas, quod sæpè ex tentationibus à Deo inflictis peccata eueniunt in homine. Id licet accidat, nec efficienter, nec formaliter proueniunt à Deo: Deus enim tentando, neminem pellicit ad peccatum; imò, dum tentatio occasio noxæ est, homo efficienter ab appetitu instigatur, qui adigit liberè ad consensum, ex quo peccatum concipitur, & dum per exteriora signa monstratur, quasi misero paritur puerperio, deindeque mortem parturienti redonat. Quæ est sententia S. Iacobi capite primo versic. 13. *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.* Tentatio igitur, quæ à Deo infligitur, non inclinat ad peccatum, sed potius formet, & concupiscentia praua. Sic sacra fœmina mirè exposuit, dum scopum tentationis attexuit: *Ut probarentur, ait, si verè colerent Deum.* Argutius adhuc Græca: *Etenim sicut illos, experiundi cordis ipsorum gratia, ita nos probat, & non ulciscitur.*

Gloss.
Hugo.
Iac. 1.

Aug.

Iacob. 1. 13.

Insurgere poterit non nemo. Si Deus tentat, ut probet, & experiatur: ergo hoc adminiculo eget, ut agnoscat: id cognitionis derogat æternitati. Sanè Genes. 22. postquam dictum: *Tentauit Deus Abraham;* cum stenuus senex strinxit ensen, nudumque in filij iugulum deponere gestiebat; statim Deus: *Nunc cognoui, quod timeas Deum.* En ex tentatione cognitio, non solum pristina, sed & noua. Caietanus inibi respondet: Caiet. *Quemadmodum metaphoricè tentauit Deus Abraham, ita metaphoricè dicit: Nunc cognoui, hoc est, ad similitudinem me habui nunc cognoscentis experientia facti tui, quod times Deum.* Est enim sermo de notitia experimentalis, quæ non nisi metaphoricè conuenit Deo. *Experimentalis enim notitia directè respondet tentationi. Nam tentatio suapte natura ordinatur ad agnoscendum ab experientia.*

257.

Gen. 22.

Caiet.

258.

Censeo, non opus est metaphora; quippe æternitas vnum nunc habet: si æternè Deus cognouit Abrahami fidem, certum est, quod nunc cognouit: sicut Pater, qui æternè generat Filium, hodie genuisse perhibetur. Construerem etiam non ineptè, *Cognoui, quod nunc timeas Deum,* quasi nunc non appellet in cognitionem, sed in timorem. Igitur tentatio non prodest Deo ad cognitionem ex parte actus, sed ex parte obiecti. Et quidem ab æterno cognoscit Deus ex tentatione probatum, quippe habet cognitionem æternam victoriæ tentationis, quam scientia visionis, cui omnia futura coexistunt, amplectitur. Ergo sicut ut Deus videat hominem scientia visionis, necessum est, ut homo existat in aliqua mensura, quam diuina scientia tangit; sic, ut fidem videat strenuam in periculis, victricem in pugnis, necessum est, ut aliqua prioritate ex parte obiecti præuideat

O o

uideat

Sap. 3.

Hilar.

2. Cor. 14.

uideat tentationem. Nam per scientiam simplicis intelligentiæ solum cognouit Deus rem ut possibilem; de quo agimus in 1. part. quæst. 14. Hinc illud Sapient. 3. *Quoniam Deus tentauit illos; & inuenit dignosse*, id est, tentatio dignum reddit per patientiam; & sicut prædestinatus, per bonum opus discernitur à reprobo, & dignus conspicitur, fitque Deo obiectum probum cognoscibile; sic per tentamenta laceffit & punctus homo, si sustineat, gratissimum exhibet diuinæ spectacula agnitioni. Iuuat exaudire Hilari in Psalm. 2. *Cognoscit Deus non ignorantis scientia, sed dignatione noscendi*. Et statim expendens Apostoli locum: *Si quis autem non cognoscit, non cognoscetur*, sic ait: *Eos ergo cognoscit a Deo ostendit, qui qua Dei sunt, cognouerint, tunc cognoscendi, cum cognouerint, dignationem scilicet cognitionis per meritum religionis cognita consequentes; ut quod cognoscitur, non ignorantis profectum intelligatur esse, sed cogniti*. Et denique: *Non ignorabat Abraham fidem, quæ ei de generando Isaac credenti, & ad iustitiam deputauerat. Sed qui magnum timoris sui dederat, filium offerendo, documentum, nunc cognoscitur, nunc probatur, nunc dignus est, qui non ignoretur. Scit itaque Deus, & agnoscit, & nescit; cum Adam peccator nescitur, & Abraham fidelis cognoscitur, dignus scilicet, qui à Deo, nihil vique ignorante, noscatur*.

259.

Aug.

Iam Iudithæ verba nostris proficiant disciplinis. Dum Deus tentat, ut probet; tentat, ut probemus nos: quod dixit Augustinus libro 16. de Ciuit. cap. 32. *Nec omnis est culpanda tentatio, quæ gratulanda est, quæ sit probatio; & plerumque aliter humanus animus sibi ipsi innotescere non potest, nisi vires suas sibi non verbo, sed experimento, tentatione quodammodo interrogante, respondeat*. Præterea aded Deus amat profectum nostri, ut tentatoris nomenclaturam non dedignetur. Deus tentat ut proficiens homini, dæmon ut infestus: ille mihi prouidens, iste sibi, ut per sodalitium in nequitia solamen miserum nefarius liuor accipiat. Homo Deum tentat, dæmon hominem, ut debitum patret uterque; Deus hominem, ut debitum operetur. Vestigia parentum, quæ secundum iustitiam parata sunt, insectanda docet sancta fœmina; quæ prius dixerat: *Quoniam non sequutisumus peccata patrum nostrorum*. Id ipsum Cassiodorus lib. 7. epistol. 2. *Decessorum bona exempla sequere, à vitiorum te imitatione disiunge. Non putetur omnis consuetudo probabilis. Cautum debet reddere, non sequacem error alienus*. Indidem: *Si verè colerent Deum suum: ergo non solum est cultus falsi Dei, sed & veri dei falsus cultus*. Quid proderit religioni cultoris laruam assumere, si intus tegitur idololatres? Heu misera humanæ operationis conditio! etiam in veri Dei cultu per latebras subrepat iniquitas.

Cassiod.

Vers. 22. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est.

260.

Iam ad paradigmata & exempla orationem cogit Iudith, textitque funem ex sacra illa triade Patriarcharum, Abraham, Isaac, & Iacob, quasi ex triplici armatura patientiæ, à quibus nomenclaturam non dedignatus est Deus, cum

inter vrticas apparebat, & ignes; quippe cum flamma & spinetum symbola sint torturæ & laniæ, dum in rubo flagrans, ceu ab aculeis punctus, immergitur, se Deum appellat trium Patriarcharum, in patientiæ & tolerantiae hieroglyphicum. Orditur sacra fœmina ab Abrahamo Israëlitarum generis fonte, traduceque fidei, & sacre religionis auspicio. *Pater noster Abraham tentatus est*. Censent Hebræi decies tentatum, quæ memorat Pererius Gen. 22. disputatione secunda, Cornelius inibi, Oleaster, & alij. Nempe primò, quando egressus est à patria, cui dulcis amor. Secundò, quando vocatus est in alienam terram. Tertiò in duplici famulo. Quartò in vxoris furto. Quintò in pugna aduersus quatuor Reges. Sextò in matrimonio Agar. Septimò in circumcisione. Octauò in expulsiōe Agar. Nonò in ablegatione Ismaëlis. Decimò in immolatione Isaac.

At ex his solum quinque tentationes agnoscit Oleaster, licet alij hilari fronte decem his arideat. Ego quidem sic censeo: si tentatio pro quauis probatione accipiat, quæ discutitur in ærumna, casu, flagello, toties tentatus est Abraham, quoties vel à fortuna euentilatus, vel dolore punctus, vel exilio profugus, vel labore tabidus, vel aliis tumultuantis sæculi fluctibus agitato. Sanè tentare apud Sanctum Augustinum probare est quæstione 57. in Genes. libro primo de Ciuitat. Dei cap. 32. serm. 72. de temp. quod euenit quibusuis inflatis flagris, aduersisque laborum turbinibus, quibus experitur Deus strenuam suorum fortitudinem, iugisque amoris ferreo chalybe obæratam constantiam. Sic accepit Seneca lib. de prouid. *Marcet sine aduersario virtus, eoque presente acuitur, atque inter aduersa manet in suo statu, & quidquid euenit, in suum colorem trahit, ut mare flumina*. Ecce par Deo dignum vir fortis cum mala fortuna compositus: spectaculum Deo dignum. *Fortuna, ut gladiator, fortissimos sibi pares querit, alios fastidio transit: ignem experitur in Mutio, paupertatem in Fabricio, exilium in Rutilio, tormentum in Regulo, venenum in Socrate, mortem in Catone*. Expende illud: *Ignem experitur, &c.* Sic tentat, & probat. Attamen diu mihi placuit semel solum tentatum Abraham, nempe in præcepto immolationis filij, quæ propriè tentatio nuncupatur, tum Genes. 22. tum ad Hebræos 11. vers. 16. Præcipue id illustrat Iudith, dum prius perhibet tentatum, dein per multas probatum tribulationes: quod enucleans Carthusianus ait: *Pater noster Abraham tentatus est iuxta illud Genes. 22. Tentauit Deus Abraham. Et per multas tribulationes probatus. Nam ex caristia perrexit ex terra Chanaan in Egyptum, & ibi oblata est ei propria vxor, & pueros eius abstulerunt, aut repleuerunt Palestini*. Id fulcire valeo ex gemino nobili loco. Alter est Ambrosij libro primo de Abraham capite octauo: *Probatos sibi tentat Deus: unde & David dixit: Proba me Deus, & tenta me. Et sanctum Abraham probauit antè, & sic tentauit; ne si antè tentaret, quam probasset: grauaret. Probauit eum, cum exire de Charia iussit, & obedientem reperit. Probauit, cum fidei titulo fretus liberauit nepotem: cum de prada nihil attigit: cum promissit seni filium, & quamuis esset centum annorum, & Sara vuluam consideraret emortuam; tamen credidit: probauit etiam eum hospitij sedulitate. Probatum igitur, quasi fortiozem tentandum*

261.

Aug.

Seneca.

Gen. 22.

Ad Hebr. 11.

v. 16.

Cath.

Ambr.

dum putauit maioribus, & quibusdam imperiis durioribus. Et hoc quidem exemplo docemur, quia veris probatur quis, tentatur autem sapè compositis & fictis. Non enim volebat Deus immolari à patre filium, sed tentabat affectum patris. En probationem à tentatione discernit, quod probatio non solum vibratum gladium, scintillans fulmen, minitans periculum adsignificet; sed compactum iam, & exercitum ictum, sauciumque vulnere pectus: tentatio autem non executio, sed vmbram quandam, & spectrum, quod turbet, & horrorem incutiat: quia veris probatur quis; tentatur autem compositis, & fictis. Alter locus sit Sancti Bernardi in declamat. *Et tu igitur, si vocem Domini audieris intus in animo, & dicatur tibi, ut offeras Isaac, tuum quodcumque est gaudium, immoles Deo fideliter & constanter obedire ne timeas. Nunc autem (quidquid affectio propria indicet) securus esto: non Isaac, sed aries morietur: tentat te enim Dominus Deus tuus: nec maculabitur Isaac, ut opinaris: viuens viuet. Enuclea illud: Tentant te Dominus Deus tuus, nec maculabitur Isaac. Quasi rigor vocis tentatio non executionem, sed minas amet: ideo non maculabitur, quia tentatio est. Quod multum abest ab aliis, quæ verè passus est Abraham, quibus probatus, ceu lambitur aurum ab igne, & in clibano vsque ad latebras exteri metalli inquinamenta repurgat.*

262. Semel igitur propriè tentatus est Abraham iuxta Carthusianum, Ambrosium, & Bernardum: pluries verò probatus; licet non dedignor fateri cum Hebræis interstitio illo triduanae lucis, quo perrexit ad montem sacrificij, diaboli tentamentis impetum fuisse, qui in fidum pectus tela eiacularabatur infidelia, nutaret à facinore, & parturidium censeret, non cultum. Sic Abulensis Genes. 22. *Præter hoc magnæ cogitationes, & durae tentationes dæmonis Abraham pungebant: quia, ut dicunt Iudæi, cum pergeret Abraham ad immolandum filium suum, accessit malus dæmon ad eum dicens, &c. Quod firmat ex 11. ad Hebræos: Fide obtulit Abraham, cum tentaretur, & unigenitum offerebat. Quæ tentatio etiam à Deo potuit obuenire, ministro & lictore dæmone: quia licet non infligeret ad culpam; tamen dum nouerat impercussam, & Marpesiâ caute firmiorem senis fidem, omnem mouit arietem, ut impetita firmiter apparet. Dixit Chrysologus sermone 80. ad ea verba: Et ne nos inducas in tentationem: Deus, sicut scriptum est, neminem tentat; sed tentare dicitur, cum contumaciter euntes ad tentationum laqueos derelinquit. Si sic erga flagitiosos; erga insontes, quos nititur experiri fatigationum aculeis, non minus appositè tentare perhibebitur, cum spiritus nequam diuinis obsequens institutis laceffit, & angit.*

263. Tentatus est itaque Abraham, cum ad proprii pignoris holocaustum accitit iuxta præfatum vocis tentationis explicatum: cui adstipulatur etiam Diodorus in cat. Lippom. Gen. 22. dum fatur: *Narraturus ergo Moyses Deum iussisse Abraham, ut filium suum immolaret, ne id verè iussisse crederes, quasi humano sanguine oblectaretur, præmisit dicens: Et tentauit Deus Abraham. Non negat Diodorus Deum verè iussisse holocaustum, alias temerè stringeret ensem senex; sed sententiæ vis est: quia solum tentatio fuit veritas executionis abfuisse dignoscenda, iuxta præfixa ex Ambrosio: quia veris probatur quis, tentatur autem compo-*

*fitis, & fictis. Cur autem tentare dicitur Deus, quem omni ex parte vsque ad nucleum percallet? Caiet. metaphoricè dictum censet, sicut irasci, & pœnitere; vbi notat, quod Hebraicè inibi: Tentauit Deus Abraham, nominetur Deus אלהים Elohim, ad insinuandum, quod non crudeliter, non iniuste, sed secundum diuini iudicij rationem non alligatam humanæ pietatis regulis tentationem hanc exercuit Abraham. Sed hinc nodus. Si metaphoricè, & ad hominis modulum tentare dicitur Abraham: quomodo id peculiari אלהים Elohim notam sapientissimo Dei irrogatur iudicio? Nosce mirabundus diuini testem amoris, iam à primordio Filium suum hominem concupientis, per humanaque quasi ludentis simulacra, ut vmbras ducere, & lineas deuinciendæ sibi humanitatis. Ediscebat exinde nobis fidem sternere, & qui carnem assumpturus erat & sanguinem, ab origine nostros affectus præsumpsit, characteres, & quasi proprii formulas idiomatis, ut vernaculæ hominis se assuesceret linguæ, qui homo fieri destinauerat. Idè de deo dicitur pœnitere, tentare, quæ nescientis, ac dolentis voces sunt, ac proinde humanæ. Ingeniosè & neruosè Tertullianus lib. aduersus Praxeam c. 16. *Ipsè enim ad humana semper colloquia descendit ab Adam vsque ad Patriarchas & Prophetas, in visione, in somno, in speculo, in enigmate ordinem suum præstruens ab initio semper. Quæ erat persequutus infinita, semper ediscebat, & Deus, in terris cum hominibus conuersari non alius potuit, quam sermo, qui caro erat futurus. Et statim: Ingenium demirare: Ediscebat autem, ut nobis fidem sterneret, ut, facilius crederemus Filium Dei descendisse in sæculum, si & retrò tale quid gestum cognosceremus. Sic etiam affectus humanos sciebat iam tunc, susceperat etiam ipsas substantias hominis, carnem & animam: Interrogans Adam quasi nesciens. Vbi es Adam? Pœnitens, quod hominem fecisset, quasi non præsciens. Tentans Abraham, quasi ignorans quid sit in homine: Offensus, reconciliatus eisdem. Et si qua heretici apprehendunt quasi Deo indigna, ad destructionem Creatoris, ignorantes hac in Filium competisse, qui etiam passiones humanas, & sitim, & esuriem, & lachrymas, & ipsam natiuitatem, ipsamque mortem erat subiturus. Hæc ille, quæ mellea simul, & fortia. Aliter in libr. de Orat. cap. 8. *Absit, ut Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem cuiusque, aut deiicere sit consentiens. Diaboli est, & infirmitas, & malitia. Nam & Abraham non tentanda fidei gratia sacrificare de filio iusserat, sed probanda, ut per eum faceret exemplum præcepto suo, quo mox præcepturus erat, nec pignora Deo chariora habenda. Tentatur Abraham, non ut ignorantia Diuina sanaretur, nec ut laberetur iustus: (Id diaboli munus est, apud quem infirmitas & malitia) sed ut spectatissima redderetur Patriarchæ fides, & in torculari tribulationis calcata purpureos maiestatis riuulos effunderet, ex quibus trabes & infulæ Regum & Sacerdotum tingerentur, qui ex nobili progenie, traduceque stematico ostro purpurati, cum stellis de numero, & claritate cōtenderent. Et si mauis, perlege Basilium Selenciensem orat. 7. *Tentat, ait, non ob suam ignorantiam. Sed ut iustum populis inuulget, ut serui virtutem pluribus faciat testatorem. Tentatione purgat Abrahamum patientiæ simulacrum, ut nitidiori opere ostentato spectantem rapiat in admirationem: nauticam ventis agit, quod gubernatoris ar-****

rem magis admireris: Fluctuum ciet impetum, ut obstupescas, quam nulla tentatione moveatur: machinas admonet murorum firmitudinem ostentans: natura fluctus in iustum sustollit, ut amicitia diuina nundinatorem admireris. Ut insigne virtutis miraculum Deus hominibus proderet in homine, admirandum sæculis indixit præceptum, noscere faciens Angelicis potestatibus, humanæque naturæ participibus per tentationis artem, quid in vno viro religionis, & obedientiæ lateret. Sic illa verba: *Nunc cognoui, quod timeas Deum*, expendunt communiter Patres, Chrysost. *Nunc omnibus declarasti, quomodo sincero timore Deum colas. Nam ego sciui famulum meum. Quæ autem à te nunc facta sunt, in doctrinam sunt tam presentibus, quam futuris. Innotuisti enim nunc omnibus, quod timeas Deum, & mandata eius opere cures implere.*

Chryf.

267. Sed animum pulsat. Si tentationis scopus fuit, quoddam increbresceret inter homines tanti facinoris agnitio; cur sine teste Abraham, sine comite, qui tam illustre prodigium euulgaret? Solus in montis cacumine, & pater, & pignus: vterque humilitatis latebris obscuraret, obtegeret secreto, ne subreperet elationis aura. Aries, qui ad sociatus fuit, arsit pro victima; nec potuit indicare; qui potuit cremari pro filio. Dubio huic respondet Abulensis: *Quod Deus dedit cor credulū omnibus gentibus in circuitu, ut cum Abraham, & Isaac, ista recitarent, omnes firmiter assentirent.* Quo duplex dubium enodat, nempe & fidei audientis, & referentis eloquium. Imò ex ipso ariete, qui adfuit, sonorum tanti facinoris signum saltem umbraticè effluxit: quippe sentiunt Hebræi, quod institutus fuerit festus dies tubarum Leuit. 23. Kalendis septimi mensis, quibus contigit hoc ostentum, ideòque clangentibus tubis celebrari, ut ex substituto pro victima ariete, tubæ corneæ perstreptentem per orbem ederent clangorem. Præstat audire Hieronymum in trad. *Apud Hebræos exiit in prouerbum, ut si quando in angustia constituti sunt, & Domini optant auxilio subleuari, dicant: In monte Dominus videbit, hoc est, sicut Abraham misertus est, miserebitur & nostri, unde & in signum dati arietis, solent etiam nunc cornu clangere.*

Abul.

Leu. 23.

Hier.

268.

Aug.
Ambr.
Salian.

Plures rationes huiusmodi tentationis versat Augustinus serm. 72. de temp. Diu. Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 8. & ex Neotericis doctè tractat Salianus tom. 1. anno mundi 2163. à num. 5. Ego quidem amoris adrogo Diuino, nempe ut ad amicitia sodalitiū Pater Deus eueheret Abrahamum, parem sibi aliquomodo per proprii filij voluit oblationem, & sic amicitiam inire, quæ parilitatem inter amicos exoptat. Noluit ensē in iugulo Isaacī immergi, struemque cruentari lignorum, quippe vnigenito primitias sacræ victimæ præparabat, dum pendulus in Crucis amoris pyrâ sanguine madidatâ, incenderetur. Attamen voluit Abrahamum saltem in affectu prolem iugulauisse dilectam, ut commune fuisset sacrum parricidium, Patriarchæ in umbra, dei Patris in corpore. Amicitia ergo causa fuit tentationis. Id probat nostra Iudith: *Pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est.* Ex quo Abraham peculiari tessera præ cæteris amicus Dei, & dilectus nuncupatur. Daniel. 3. versic. 35. *Nec auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum,*

Dan. 5. 35.

& Israel sanctum tuum. Esai. 41. versic. 8. & tu Israel serue meus, Iacob quem elegi, semen Abraham amici mei, Paralipomenon 20. versic. 7. *Deisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum.* Ex quo Iacobus in epist. cap. 2. versic. 23. *Suppleta est Scriptura dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est.* Quæ vltima verba decerpta esse ex nostris Iudith, contendit Serar. hic proleg. 4. *Tentatio igitur hæc in amicitia parilitatem tendit.* Iuuat Tertulliani metrum lib. 2. aduersus Marcion.

Esai. 41. 8.
Paral. 20. 7.
Iacob. 2.

*Ne fidus Pater & Vates cui pignus & heres
Charus erat, quem sorte Deus donauerat illi:
Hunc Deo mactaret meritò tentatus amore,
Supplicium magnum, sanctus pro sanguine sanguis
Connexus capiti spinis ostenditur agnus
Hostia sancta Deo.*

Preme illud: *meritò tentatus amore.* S. Basilii Seleuciensis dicta orat. 7. *Fluctuum ciet impetum, ut obstupescas, quam nulla tentatione moveatur: natura fluctus in iustum sustollit, ut amicitia Diuine nundinatorem admireris.* Iterum Tertullianus in lib. de Trinit. cap. 8. *Noe iustissimum diluuij periculis pro meritis innocentia, fideique seruauit, Enoch transtulit, in amicitia societatem Abraham adlegit, Isaac protexit, Iacob auxit, Moysen ducem populi præfecit.*

Basil.
Seleuc.

Tert.

Hinc in instanti discriminis, & æstu sacrificij cum Abraham brachium erigeret, elatusque in immolandum gladius libraretur, hinc illinc perstreptentibus affectuum cuneis, & amor prolis, & Dei imperantis amor, ut in dei amicitiam Patriarcha adlegaretur, dei amor erexit trophæum, victoriam cecinit, & heroem coronauit. Id comptè S. Basil. Seleuc. dicta orat. 7. *O spectaculum formidandum! Amor in prolem, Deique dilectio iudicio contendunt, & iudex ensifer instat Abrahamus, ac ense ius dicit, victoriamque Dei dilectioni tribuit, consignat sanguine, testemque victoria sacrificium facit.* En amor Dei in extremis feralibus viguit nitidior, ut ipsi irrogaretur facinus, & amicitia, vtrumque Patrem redimeret, & Altissimum & Patriarcham. Quod & fulcit S. Ephrem. sermone in Abraham & Isaac: *At nihil eiusmodi contra protulit vir iustus: sed obediens factus quouis igne vehementiorem excitauit charitatem, acutioremque gladio amorem reddidit, nam in ipso vincula præcidit natura.* En amoris imputat venerabile tam abruptæ obedientiæ sacramentum, ingeniosèque distinguit inter gladium, quo iugulū feriret sobolis, & amorem Dei, quo pectus iam diu fauciauerat: & quasi æmula concertatione, præcocique pugna Dei amor deuicit gladium, quippe hic quasi serus & hebes non discidit colla dilectæ prolis; ille autem animosa celeritate præpotens vincula naturæ præcidit, cum iam in animo filium carnifex iugulauit.

269.

Basil.
Seleuc.

Ephr.

Quod autem ex hoc tam miro, dilectionis Dei ostento vera amicitia inter Patrem Diuinum & Abrahamū conspiraret, ipsa inter vtrumque in immolando vnigenito consonantia deuincit. Quippe similitudo parit amorē, & parilitas corda coagmentat coagulo charitatis. Aliqualis igitur similitudinis specimen supernus Pater concupiebat, ut humano modulo filium suum edisceret immolare. Vnde illic aries innexus cornibus inter spinetū quasi protractus apparuit in ligno, sentibus, & cinctus, & punctus, vnctusque cruore, ut diuini filij carnem adumbraret, & consimilis filij consimilem

270.

S. Zen.

similem ostenderet Patrem. Hac, aduoco S. Zenonem serm. 2. de Abraham: *Consimilis filij quoque est ex diuina voluntate securitas; qui cum hostiam prouidet, cuius loco electus fuerat, requirebat.* Imò altius euolat ingenium, dum rimari fas est, quòd hæc similitudo non tantum in carne fuit, quæ victimanda, adurendaque, vt in holocaustum per sacrum euaporaret suffitum; sed etiam in ipsamet Diuinitate. Id explico, nam aries, qui subrogatus fuit ad aras, carnem Dominicam, humanitatem quo filij Dei prænuñciabat, quæ mortem vere passa est. Vnde si Isaac filij Dei præstruebat fidem, umbraticæque pro vnigenito Patris præibat, dum occisus non est, quamuis in ipsum vibratus gladius minitaretur, opus est, vt filij Dei Diuinitatem præsignaret, quæ à morte tacta non est, totaque passio in ouem succidaneam, id est in humanitatem deflagrauit. Mirè id cogitabat S. Basil. Seleuc. dicta orat. 7. *Pro vnigenito tuo ouis fiat succidanea. Meus vnigenitus, quem agnum gestaue- rit, tradet in mortem. Ne vnigenitum tuum tangat gladius: nec enim crux vnigeniti mei deitatem tanget. Circa ouem sacrificatio versetur, circa dispensationem Christi passio. Ovis & caro configantur, ne quod imitandum perturbes, eum morti obiciens, qui vna eademque tecum natura est. Ovis, quæ agni in crucem suffigi fert imaginem. Egregia sunt illa, quæ premas: Ne vnigenitum tuum tangat gladius: nec enim crux vnigeniti mei deitatem tanget. Qualis ne ratio ista? O grandis pro Isaac & Abrahamo: non tangitur, non feritur, quia Deitas ferienda non erat. Isaac ergo pro Diuinitate est, ac proinde viuacior & validior consimilitudo inter vtrumque Patrem, & sobolem vtramque. Id adhuc illustret August. serm. 73. de temp. dum Patris diuini voce sic affatur Abrahamum: *Ecce spiritali præfatio meum prauenisti consilium. Quod enim paravi pro toto mundo, tu iam deliberaisti in filio tuo. Quod in vnigenito meo disposui, tu in tuo unico perfecisti.* Rem totam cecinit Sedulius lib. 1. operis Paschalis: *Maclandumque Deo Pater obtulit, at sacer ipsam Pro pueri iugulis aries maclatur ad aram. O iusti mens sancta viri, pietate remota Plus pietatis habens! contempsit vulnera nati Amplexus præcepta Dei, typicique cruoris Auxilio ventura docet, quòd sanguine fuso Humana pro gente pius succumberet agnus.**

Vers. 23. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles.

271.

Vatab.

Compl.

Sic Isaac, sic Jacob, Græca sic habet; Μηδὲ ὅσα ἰστέουσιν μετὰ Ἀβραάμ. καὶ ὅσα ἐπέραςεν τὸν Ἰσαάκ, καὶ ὅσα ἐχρῆστο τῷ Ἰακώβ ἐν Μεσοποταμίᾳ τῆς Συρίας ποιμαίνοντι τὰ πρόβατα Λαβὰν τῷ ἀδελφῷ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Iuxta Vatabl. Mementote quæ cum Abraham egerit, quibusque rebus Isaac probauerit, quæ item Jacob in Mesopotamia Syria pascendi oues Laban auunculi ipsius acciderit. Complut. Memores estote quæ fecit cum Abraham, & quibus tentauit Isaac, & quæ facta sunt Jacob in Mesopotamia Syria pascendi oues Laban fratris matris suæ. Vbi videas Græcam reticere Moysen, Jacobque arumnas attingere, quas pertulit apud auunculum. De Abrahamo tamen & Isaac nihil signatè proferitur, quia obuia quibusque oculis fuit insignis illa de occidendo filio tentatio, quæ simul vtrumque adegit, & vsque ad præcordia versauit, sobo-
Zerda in Iudith. Tom. I.

lem scilicet & Parentem. Hinc ego illa verba coniunctim acciperem, & quasi cum relatiuo: *Quæ fecit cum Abraham, & quibus tentauit Isaac:* id est, iisdemmet, quæ in illo decantato præcepto fecit cum Abraham, ipsummet tentauit Isaac. Nitendum est, vt hic cogitatus fulciatur, qui hæc Iudithæ verba ingenio perfudit. Adstipuletur igitur Carthusianus, dum ait: *Sic Isaac, qui exhibuit se paratum, vt efferretur Deo in holocaustum.* Et Lyra: *Inducit ad hoc exemplum Abraham, qui tentatus fuit in filij immolatione, & Isaac, qui ad eandem immolationem se obtulit voluntariè.*

Itaque victimam se lubentem obtulit Isaac, 272. Patrisque incuruatus obsequiis in diuini præcepti censuram collum præbuit sanguine purpurandum. Id probò ex Zenone ser. 1. de Abraham: *Latatus est puer, Patre fideli ipse quoque fidelior: nec recusabat mortem, quam Deus, qui vitam dederat, imperabat.* Et serm. 3. *Nec qui feriebatur, timuit, nec qui feriebat, expauit.* Basilus Seleucus Basil. oratione 7. *Exsiliabat in montem, sacrificij adiutricem victimam ipsam sumens. Ipse enim ignem & gladium manu tractabat, lignisque victimariis Isaacum victimam pulcherrimam aggrauabat, & auxiliatrix sacrificij fuit ipsa victima. Simul enim cum Patre Isaac sacrificium faciens, & cum genitore curam partiuus.* S. Ephrem: *Apprehendit deinde filium Pater, & nullum natura impedimentum obicit. Tradidit seipsum Patri Isaac, vt ipso, quemadmodum vellet, vteretur.* Quæ fermè verba sunt apud Gregorium Nyssenum orat. de deit. filij, & Spirit. Sancti.

Sed poteris vrgere, vnde sciuerit Isaac præceptum Domini de occisione, cum nihil memoret scriptura? Patrem de Diuino mandato edocuisse filium, profert Iosephus pluribus lib. 1. Antiq. & Hist. Scholast. apud Abulens. Sed si lubens Isaac, cur Pater illigauit, vinculisque deuinxit, quæ inuitam victimam, funeque funestam præsignant. Dicendum, se pro libito passum esse illigari, quod eius ætas demonstrat, hac etenim tempestate tetigisse Isaacum ad trigessimum septimum annum, adstruit Genebrard. in Chron. Capellus, & Broughtonus apud Salian. ann. mundi 2163. Abulens. Genes. 22. Alij censent. vigesimum quintum annum egisse, quæ computatio communior est apud Ioseph. lib. 1. Antiq. cap. 13. Tornielum, Delrium, Perer. Adric. Vigner. Veron. & Salian. supra. Vnde ab emerito sene fatigationibus exarato, atrito rugis, fortis & strenuus iuuenis inuitus non potuit vinciri. Non me later, quòd Aben-Ezra censuit solum fuisse decem, aut duodecim annorum, inuitumque, & renitentem vincula sustinuisse, ne si obsequente animo, deuotique pectoris obsequiis sese morti obtulisset, Abrahamum præcederet in merito. Sed blaterat iste Iudæus, cū quæ præfiximus, vera sint. Idèd autem illigauit Pater, ne inuoluntarij motus, abruptaque concitati corporis absque deliberatione calcitratio ad ensis ictum sacrificij religiositatem temeraret. Audi Caiet. *Cerne stupendam obedientiam, mansuetudinem, ac fidem Isaac non resistentis Patri, cum facile potuisset euadere, & credentis diuino præcepto per Patrem tunc illi patefacto. Vnde ratio ligandi non fuit timor, ne Isaac fugeret, aut ne exsiliaret ab altari, vt aries aut vitulus cum maclatur, nisi sit ligatus, sed ne inuoluntarij (vt pote naturales) motus membrorum in actum ingulationis insurgentes, ordinatum, compositumque situm victimam exturbarent in nonnullam indecentiam*
O o 3 diuini

S. Ambr. diuini sacrificij. Id docuit prius S. Ambrosius :
 Aug. Nectit filio manibus suis vincula Pater, ne refu-
 giendo Filius, & vi ignis exustus, peccatum incur-
 ret. Dein S. August. serm. 73. de temp. Vincitur
 innocens hostia, ne offerentis deuotio putaret se minus
 aliquid exhibere, si impatientia doloris victima cal-
 citraret. Accinit S. Zeno serm. 1. de Abraham:
 S. Zeno. Cum gaudio vnici pignoris alligat manus, quas illi
 vinciendas libentiùs offerret: pedes quoque con-
 stringit; ne in exitu mortis concitata victima cal-
 citraret. Securus enim Pater optimus timuit, ne do-
 leri aliquid liceret in morte. Nec minor pro illiga-
 tione altera succurrit ratio, nempe vt obseruaretur
 in Isaac quidquid in irrationali victima per-
 agitur. Quod suboluit Zenoni serm. 2. Tradun-
 tur tenera adhuc vinculis manus, & ne quid minus
 ab hostia videretur, pedem ligatura destrinxit. De-
 niq; vt expressior esset Christi typus, qui licet
 oblatus fuit, quia ipse voluit; tamen non solum
 Mater manus, pedesque, & crura stricta cinxit fas-
 ciâ, sed & Iudæi vinctum duxerunt ad Pilatum.
 Vnde Rupert. de operibus Trinitat. lib. 9. cap. 30.
 Proinde in hoc maxime facto puer Isaac recte vnige-
 niti filij Dei figuram tenere creditur, quem habebat
 vnigenitum Pater excelsus. Et c. 29. Obedientiam
 Isaac inobedientiæ primigenij Adam ducit præ-
 struendam.

274. Vnde si vmbra, & præstruatio Christi Isaac,
 obediens & lubens debuit sese morti litare, non
 inuitus & resiliens; ac proinde eademmet tenta-
 tione, quia laceffit, & punctus est Abraham,
 actus & discussus est Isaac, vt amissim veritas re-
 penderet, quod figura inumbrauerat, & quidquid
 in filio Dei diuinum decretum meditabatur, in
 Abraham prole probaret. Et quidem si rem me-
 dullitus introspectas, hicce tentationis finis fuit,
 vt misericors Deus simul & iustus appareret, cui
 misericordia, & iudicium decantatur, cui obuiam
 it misericordia & veritas. Corruerat homo, obe-
 dientiam Creatoris auersatus, Deus misericor-
 dia illectus Redemptorem parauerat vnigeni-
 tum: amor fuit, non debitum; pietas, non vincu-
 lum. At misericors Dominus voluit pietatem
 aliquali inspergere iustitia, & ita misericordiæ
 facinus temperare, vt esset aliquomodo retribu-
 tio, quæ donatio; esset solutio, quæ munus; & pius
 pariter, & iustus: quod largiebatur liberalis, debi-
 tor rependere videretur. Hinc filium vnicum Pa-
 rentis solamen, hilaremque risum Patrimet occi-
 dere iubet, vt suum ipse filium peruia vicissitudi-
 ne ad mortem offerre teneretur. Id grauer exco-
 gitabat Rupert. dicto cap. 30. *Vt non omnino ex
 sola misericordia staret salus hominis, sed misericor-
 dia & veritas obuiarent sibi, quasiuit misericors
 Deus capitulum in homine, per quod posset iuste de-
 bitor ipse teneri: quasiuit, inquam, ab homine vnige-
 nitum sibi filium immolari, vt suum ipse filium iusta
 vicissitudine deberet homini. Igitur cum dicit idem
 filius in Euangelio suo: sic enim dilexit Deus mun-
 dum, vt filium suum vnigenitum daret: non est di-
 lectio remissa, vel misericordia carens iustitia.* Sic
 ille.

275. Scrupulus autem, quo angitur Aben Ezra, nem-
 pe quod maius esset meritum Isaac, quam Abraham,
 leuis est. Pulchra equidem disceptatio circum-
 fertur, an Pater, an soboles in tentationis & do-
 loris acerbitate præcellat. Disputat Abulens. Gen.
 22. Peterius sup. disputat. 7. Cornel. à Lapide in
 Genes. dicto cap. 22. qui palmam dant Abrahamo.
 Antiquius hanc quæstionem agitarunt Patres.

Chrysostom. in Genes. homil. 48. *Vtrum admire-
 & obstupecam iustius; fortem ne spiritum Patriar. Chry-
 cha, autam constantem pueri obedientiam: quod nec
 reluctatus est, nec factum agrè tulit, sed cessit, & ob-
 tēperauit iis, quæ à Patre fiebant.* S. Ephr. de Abrah. S. Ephr.
 & Isaac. *Sed quemnam primum admirabor, aut
 quem cum stupore magis suspiciam? quem primum
 præconiorum corona ornabo? eum ne, qui manum suam
 in charissimum extendit filium ob magnam in Deum
 dilectionem, ac benevolentiam; an illum, qui ad mor-
 tem vsque Patri factus est obediens, cœlestemque iu-
 gulationem ab eo suscipere paratus erat? Ille enim se
 ipse supra naturam sustulit, atque euexit, nihil prius,
 antiquiusque diuino ducens præcepto. Iste autem vs-
 que ad mortem Patri se obedientem præbuit, morte
 peius esse sciens, tristitiam atque molestiam Patri
 inferre.* S. Gregorius Nyssenus orat. de deit. filij: Greg. Nyss.
*Vtrum illorum duorum plus admire, qui propter di-
 lectionem erga Deum filio manus iniecit, an illum,
 qui Patri vsque ad mortem parebat, & obediebat?
 Certam inter sese, hic quidem super naturam sese
 tollens, ille verò morte grauius, & atrocius esse ducens
 aduersari atque resistere Patri.* S. Zeno serm. de S. Zeno.
 Patient. *O nouum spectaculum, ac verè Deo di-
 gnum, in quo diffinire difficile est, vtrum sit patien-
 tior Sacerdos, an victima! Non percussoris, non per-
 cutiendi variat color. Nemo rogat, nemo trepidat,
 nemo se excusat, nemo turbatur. Ille erexit gladium,
 iste cernicem obtulit: vno voto, vna deuotione, ne
 quid profanum sit: diligenter ac patienter geritur,
 quod ab altero celebratur. Et concludit: Ambo igitur
 gloria charitatis exemplum, ambo Dei cultus ad-
 mirabile sæculi testimonium.*

Ego quidem licet in vtroque patile inueniam 276.
 stupendum facinoris exemplum: quantum ad
 tentationis rigorem, de qua ego, truciùs & vali-
 dius agitatam censeo Abrahamum. Desino plura,
 quæ me huic deuouent sententiæ, præcipue cum
 in Sacris fides eius & obedientia crebris perso-
 net præconiis. Id latè me mouet, quòd tentatio
 tunc grauior est, cum magis pellicitur animus ad
 assentiendum iis, quæ maiori ariete intellectum
 & appetitum quassare nituntur. Et sanè iustus
 & sapiens Abraham pluribus & rationalibus
 potuit medullitus agitari rationibus, vt immo-
 lationis non obsequeretur præcepto. Nam ipsa
 natura refragabatur genitorem geniti pignoris
 sanguine cruentari, aras polluere prolis cæde: ma-
 ximè cum nouisset pientissimum Dominum non
 rationalium victimarum delectari suffitibus, nec
 humani cineris oblationibus hilarari. Nam Gen. Gen. 9.
 9. præceperat Deus, *quicumque fuderit humanum
 sanguinem fundetur sanguis illius: ad imaginem
 quippe Dei factus est homo.* Talia quidem, obiur-
 gante natura, humani sanguinis deuotamenta
 sola induxit, instigante dæmone, idololamia. Sic
 Idolo Moloch filij viui cremabantur. Iosue 18. Iosue 8.
 & 2. Paralip. 28. de Achaz perhibetur: *Ipse est, 2. Paralip.
 qui adoleuit incensum in valle filij Ennon, & lustra-
 uit filios suos in igne, iuxta ritum Gentium, quos in-
 terfecit Dominus in aduentu filiorum Israel.* Sic
 Belo filij mactabantur. Hieronym. lib. 13. in Esai. Hier.
 cap. 46. Sic apud Phœnices Filius Principis cha-
 rissimus dæmoni immolabatur. Euseb. in præpar. Euseb.
 Euang. Quod & de Carthaginensibus, apud Lact. Plut.
 quos infantes pro victimis habebantur, scribit Diod. Paul.
 Lactant. lib. 1. cap. 21. Plut. in lib. de superst. Diod. Paul.
 lib. 20. Id ipsum & apud Ioan. Pausan. in Achai- Alex. ab Alex.
 cis Apud Græcos. Alexandr. ab Alexand. lib. 6. Polyd.
 cap. 26. Non vacat ire per plura: vide Polyd. lib. 5.
 cap. 8.

Erasm. cap. 8. Erasm. in Prouerb. *Embarus sum*. Cæl. lib. 13. cap. 23. Macrobi. Saturn. lib. 3. cap. 7. Cæsar. lib. 6. Strabo. lib. 11. Herod. lib. 4. Olaus M. lib. 3. cap. 7. Cardan. de var. reb. lib. 13. cap. 79. En igitur Abrahami animus aduerso Marte percussus; si immolat, parricida est simul idololatres; si non immolat, inobediens. Quod fatigationis agmen non strepebat in Isaacum, cui notum fuit præceptum eo ferme instanti, quo iugulum cultro parabat: ast Pater triduana luce his potuit aduersæ cogitationis concuti voraginibus. Quod eleganter expendit Basil. Seleuc. orat. 7. *Non emisit vocem Patre dignam, qua filij iugulum petere abnueret, non dixit, qua ab ingenio voluisset: O barbaricas præceptiones! ô imperia à natura legibus abhorrentia! Filij iugulum reposcor, & filij carnifex esse inbeor. Quid est amore lamenta concinnas? Illius ne filij sanguine dexteram inquinabo, pro quo toties ego tibi manus extendi? Domine promissa tua respice, Cui heredem promiseras, eum heredi percussorem submittis? Et quod mihi acerbissimum est, omnium auctorem me cadis esse iubet, atque à parente filium iugulari peroptat videre? Parens cum sim, id audire non sustineo. Ferrum natura repudiat; ad rem tam atrocem fatiscit dextera, oculi spectaculum refugiant.*

277. Hæc repetitio agmine ferire poterant mentem Abrahami, diuinamque tentationem aduersis tentationibus perurget. Et tamen ipse ferreus ad ictum, lacteus ad pietatem, pietate Parentis remora, Dei pietatem obarmavit, nec parricidium duxit filij cædem, quam Dominus patrari iusserat. Deus enim, qui auctor est vitæ, necisque potuit sibi mortem Isaaci impetare. id S. Thom. 1. 2. quæst. 100. art. 8. *Abraham cum consensit occidere filium, non consensit in homicidium: quia debitum erat eum occidi ex Dei mandato; quippe qui Dominus est vitæ & mortis. Ipse enim est, qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus tam iustis, quam iniustis propter peccatum primi Parentis: cuius sententia si homo sit coadiutor auctoritate diuina, non erit homicida, sicut nec Deus.* De quo & 2. 2. quæst. 104. art. 4. quæst. 94. art. 6. adi August. serm. 72. de temp. Doctæ & piæ Chrysolog. serm. 55. *Sic Abraham ubi Deum Patrem credidit, mandatorum formas non attendit asperas, & acerbis: circumcisionem recepit verecundam; & qua cælestis Pater iubet, non discutit, sed indicat gloriosa; parricidium considerat perscelsum; sed quia Deus imperat, totum pietati committit. Hinc Isaac Patris super se gladium cum videret, hostiam se esse, cum horrere, cum dolere poterat, est gauisus.* Exclamat S. Zen. serm. de Patient. *Soli cedit affectus pietati, pietas religioni fauet, utrique religio. Medius stupet gladius, nullo impedimento suspensus; mactationi terribili gloriam se præstitisse, non crimen. Quid hoc est? Ecce immanitus in fidem, & scelus transit in sacramentum.*

278. Nec prætereundum est pro palma Abrahami, quod ipsi soli dira fuit indicta immolatio, quam triduo versauit in animo, sicut toxicum per viscera interiori strage occlusum, nec vaporauit dolorem referens alicui mortalium, quod miseris solamen est: nam pectus halat per linguam doloris pondus, quo premitur & vrgetur. Isaac autem cum didicit præceptum, lenire poterat dolorem ex Patris agnitione: partita iam ærumna minus sauciabat utrumque. Quod autem se-

cum tacuerit ore rigenti Abraham, illo dierum interstitio, suadet quod non reuelauerit Saræ uxori suæ: licet enim id referatur esse coniugi censeant Nyssen. in orat. de fun. Pulcheriæ, & Nyssen. S. August. serm. 73. de temp. negat tamen August. Chrysost. homil. de S. Iob, & Abraham, S. Chrysost. Ephræm de Abraham & Isaac, Abulens. Gen. 22. S. Ephæm. Abulens. Pererius disp. 1. & omnium elegantissime S. Basilic. Seleuc. orat. 7. *Silentium igitur subsidio comparans, totus erat in iis, qua Deus imperarat. Facinus tam audax Saræ celat, neque ad matrem effert mandata. Quamobrem? Illa quidem, inquit amans Dei est, ego quidem eius animum suspicio, at ingenium vereor: Dei amans est mulier; sed mater est. Vereor, ne pueri furto materiam subtrahat obsequendi Deo iubenti: vereor, ne lachrymis sacra fœdet, ne puero complorato iniuriam imperanti arroget, ne vultu contuso sacra disiciat, Deoque vim afferat, ne mente infracta, rei tam obstupenda gratiam spoliaret: Epotum igitur doloris calicem libi retinebat Patriarcha, nec stillam vllam, ut pectus leniret, per colloquium euomere gestiuir, ut magis virus per viscera grassaretur, quod diutius per viscera retentum. Cogitationibus percussis, quasi canis ex collisione fluctibus, aliternecus tundeatur: ut absque medelâ pateretur, sociam doloris recusabat. Id ponderat Chrysost. homil. 47. in Gen. *Nec rem illam communicare & detegere audeat. Obstupesce pium, religiosumque, & prudentem animum. Quia enim sciebat magnitudinem præcepti, prorsus hoc significauit, nec pueris, nec ipsi Isaac: sed solus secum agonem illum decertabat, & quasi adamans manebat inuictus, robur cogitationum tantum declarans, & non multa causatus, obtemperabat magno cum desiderio nutui Diuino.**

Hæc eadem ratio mouit Abulensem, ut censet maius meritum enituisse in Abrahamo: 279. *Quia super omnia, inquit, difficillimum est immorari cognitis, ut patet in 3. Ethic. cum aliquis cognouerit aliquod valde triste, quod passurus est, diutius manere in cogitatione eius ab electione non resiliendo: hoc autem maxime fuit in Abraham, quia per tres ante dies cognouit hoc, quod facere debebat, & tribus illis diebus continuè ad hoc tendebat, in quibus necesse erat valde anxari cogitando dura circa mortem filij sui. Quod quidem diuino consilio intendebatur, ut iugi fornace aureum Patriarchæ pectus probaretur. Ideò mons ille delectus fuit, diffusus per tridui itineris spatium, cum aliis verticibus & collibus tellus illa scateret, ut adnotauit Origen. homil. 8. in Genes. Origen. Ex quo illa quæstiuncula soluitur, quo loci inerat Abraham, à quo perrexit in delectum montem. Licet enim D. Hieronymus censeat, quod Hieron. degebat in Geraris: Abulensis tamen, quem plur. Abulens. rima Doctorum factio sequitur, nititur habitasse in Bersabè: quamuis etenim vsque ad montem Moria ab illinc tantum sit iter vnius diei; tamen ut ligneo, ut aiunt, cultro cor Patris diu secaretur, disposuit Dominus, quod per triduanam lucem protelaret iter, ut dirior esset angor, quo segnior, & tardior gradus. Hinc Theod. Theod. quæst. 72. in Gen. *Hac de causa tres dies, & totidem noctes amoris Diuini periculum in eo fecit. Nam Patriarcha medius inter naturam constitutus, & fidem, cum utrinque prehensaretur, fidei dedit palmam victoriæ.**

Quid pertulerit in Mesopotamia Iacob, tum in amoris formosæ Rachelis incude tun-

sus, tum à subdolis, cæcisque auunculis Laban fraudibus irretitus, discutere supernuacaneum est, cum legenti Genesim obuia disciplina innotescat.

280.

Iam noueris quali sapientia Iudith Bethuliensibus proposuerit exempla obedientiæ & fidei, heroicæque in afflictionibus tolerantiaæ sacri Patriarcharum ternarij, Abraham, Isaac, & Iacob. Egebant perculsi, & segnes Bethuliensium animi, huius triadis resperis virtutum speciebus mordicis perficari; vt masculo vigore animati, non degenerem paterentur socordiam, sed Diuino nutui, Maiorum obsequerentur exemplis. Eò enim, quò Deus in hac Assyriorum minaci deflagratione, Iudæorum corda tangebatur, ad eorum experiendam fidem, & obedientiam, se maximè Deum Abraham, Isaac, & Iacob proferebat. Quo videas, quam sapienter sacra fœmina hos Patriarchas in spectationem & exemplum accersuerit. Duo etenim conari debebat sacer rhetor, & sedulus orator circa Bethuliensium animos instruendos. Primum obduratos lenire, obiurgantes placare, vt à diuinæ voluntatis legibus non resilirent, qui diuinæ spatia diuino Numini ad auxiliatricem maiestatem taxabant, quasi excutientes obedientiaæ iugum, fideique sacrarium temerantes. Secundum, siciam humiles, & subactos, spei succo virili respergere, Deumque benignum, & miserationi pronum, tanquam oleum effusum ad vulnera linienda monstrare. Vtrumque oratorio stylo ex trium Patriarcharum exemplo, sortitur, vt Deum tentantem simul & misericordem, exhibeat. Exod. 3. *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Cur sic trium creaturarum stemmatibus affigitur, & sigillis à quibus cognomen accipiat, & quasi sanguinem ducat? Sanè ob fidem & obedientiam. Sic Lippomanus inibi: *Omnipotens Conditor & Rector omnium, qui tunc nominari volebat, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, ob ipsorum fidem & obedientiam: is hodie dicitur vnus, solus, & verus omnium gentium Deus, omnium qui sunt, secundum fidem, deuotionem, & obedientiam Abrahamæ.* Quin & ad placabilem, per pietatisque muneris effusum Deum asserendum eademmet nomina appositè conducunt; quippe dum Deus creaturarum effertur, nomen eius per creaturas effusum præsignatur. Pulchrè S. Bernard. serm. 15. super Cant. *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Currite gentes, ad manum est salus, effusum est nomen, quod quicumque inuocauerat, saluus erit. Angelorum Deus, etiam hominum Deum se nominat.*

Exod. 3.

Lippom.

S. Bernard.

281.

Ex his didiceris, quantum proficua tentatio diuina sit, dum afflictionibus torquet, ærumnarumque impetum ciet Deus; siquidem vt solidius in generis, originisque suæ lineâ tribulationum iugis exercitatio firmaretur, per Patres ad filios voluit deriuari, vt ipse secundum carnem ab hisce progenitoribus oriundus esset, in omnibus tentatus in similitudinem absque peccato. Indidem, talem carnem delegit Verbum Dei, quæ in maioribus contusa fuisset, & sugillata pressuris, & laboribus, tentationumque agminibus, licet non subiugata, perculsa. Si ex hac carne caput; cur non & cætera membra, quæ sunt Fideles? Tribulationum honorate phalanges: talibus hostiis promeretur Deus. Hoc genus amat Pater optimus Filio suo. Denique

Heb. 4. 15.

ex his amicitiaæ vinculum textitur. *Abraham Dei amicus effectus est.* Perpende stylum. Potius dicendum erat, quòd Deus amicus fuisset effectus Abrahamæ, quæ verba dignam ostenderent excellentiam: inferior etenim si decoris & vrbانيتatis noueris leges, non superioris amicus fieri dicitur, sed potius superior inferioris amicitiam texere perhibetur. Aded crescit per flagra, tribulationumque vibices, & tentationum neruos protractus homo, vt quasi superno nobilitatis suggestu elatus, amicus fieri Numinis Altissimi, placidè Diuina condescendente maiestate, canetur.

Heb. 13. 16.

Vers. 24. Illi autem, qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improprium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt:

Vers. 25. Exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus perierunt.

Sententia hæc prolata fuit ab Apostolo 1. ad Corinth. 10. vers. 9. *Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt: nec murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.* Ecce apud Apostolum tentatio, murmuratio, & exterminator. Vnde non in scitè Serarius hinc quæst. 19. censet Paulum ad hunc nostrum textum respexisse, ex voce exterminatoris, quæ alibi non sic inuenitur. Paulus tentationem simul & murmurationem apposuit: hinc autem solum adpingitur murmuratio. Attamen idem fermè sensus, quippe impatientiam prodere, probra murmurationis incutere in Diuinitatem, genus tentamenti est vnde scholiast Carthusianus: *Aduersus ipsum murmurando, seu ipsum tentando, aut culpam retorquendo in ipsum.* Et quidem murmurare etiam apud Latiniorez contradicere est, & indignationem sibilante susurro prodere. Plautus in Mis. *Tametsi Dominus non inuitus patitur, serui murmurant.* Et in Aulul. *Vt scelestæ solum secum murmurat.* Et in Rud. *Quid murmurillas tecum, & te discrucias.* Hæc vox passim in sacris, fermè tentationi implicitæ annexa. Exod. 15. vers. 24. 16. 1. 19. 3. Numer. 14. 2. 16. 11. 17. 15. Deuter. 1. 27. Iosue 9. 18. Psalm. 58. 16. & 105. 25. Tentationes, quibus exarserunt Israëlita, stant vel in excessu, vel in diminutione. Numer. 14. vers. 22. dixit Dominus: *Tentauerunt me iam per decem vices, nec obediunt voci meæ.* Quo loci licet Salianus tom. 2. Annal. ann. Mosis 82. num. 227. Oleaster, Abulensis, Hugo, Caietanus, & alij intelligant indefinitam multitudinem pro denario numero, sicut & Leuit. cap. 26. num. 26. Zachar. cap. 8. 23. Ecclesiast. 7. 20. Baruc 4. 28. Iob. 19. 3. attamen alij decem tentationes recensent, licet diuersim diuersi, vt liquet apud Lorinum inibi. Arrideamus nunc Hebræorum taxationi, & pressè tentationes singulas discutiamus. Exod. 14. vers. 11. Sic blaterabant: *Forfitan non erant sepulchra in Aegypto? idè tulisti nos, vt moremur.* En ex diffidentia & incredulitate tentatio. Tenebantur enim credere Israëlita, quòd Deus, qui ab Aegyptiis, disruptis compedibus, liberauerat, opicularetur in via, diffusâ annonâ, liberalique conuiuio. Secunda tentatio Exod. 15. vers. 24.

120.

1. Cor. 10.

Serat.

Carth.

Plaut.

Exod. 15.

vers. 24. 16.

1. 17. 3.

Num. 24. 2.

16. 11. 17. 15.

Deut. 1. 27.

Ios. 4.

Num. 14. 20.

Salian.

Oleaster.

Abulens.

Hugo.

Caiet.

Exod. 14. 21.

Exod. 15. 2.

vers. 24. *Murmuravit populus contra Moysen dicens, quid bibemus?* Hæc per diffidentiam tentatio fuit, quippe debebant de speciali Dei providentia sperare. Tertiò. Exod. 16. vers. 13.

Vtinam mori essemus in terra Egypti, quando sedebamus super ollas carniū. Etiam & hæc diffidentia fuit incredulitati socia erga victum.

Exod. 16. 20. Quartò. Exod. 16. vers. 20. *Qui non audierunt, sed dimiserunt quidam ex eis usque ad mane.* En dubitabant de rore crastino, panisque pluvia, diuinæque providentiæ propriam providentiam

Exod. 16. 27. prætulērunt. Quintò. Exod. 16. vers. 27. *Venit ergo septima dies, & egressi de populo, ut colligerent, non inuenerunt.* Per excessum tentatio hæc, siquidem plus sibi sperauere, quàm par fuit, nempe manā in Sabbatho pluvium, cum die sexta iubebantur colligere, quod ad biduum

Exod. 17. 3. opus erat alimenti. Sextò. Exod. 17. vers. 3. *Cur fecisti nos exire de Egypto, ut occideres nos & liberos nostros, & iumenta siti.* Quæ ex diffidentia fuit, & locus eius tentatio fuit nuncupatus.

Exod. 32. 1. Septimò. Exod. 32. vers. 1. quæ flagitiosior fuit, nempe conflatio vituli: *Fac nobis Deos, qui nos præcedant.* Hæc per scelestam diminutionem, & idololatriam, dum auxilio diuino suppetias adimebant, & arrogabant vitulo, nec promissionibus fideles adstipulabantur. Octauò.

Numer. 11. 1. Numer. 11. 1. *Ortum est murmur populi pro labore quasi dolentium contra Dominum.* Nondò. Numer. 11. 4. *Quis dabit nobis ad vescendum carnes!* Decimò. Numer. 14. *Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, nempe Iosue & Caleph, retrogradòque vestigio voluerunt in Egyptum redire.*

Vers. 28. Et dixerunt illi Ozias, & Presbyteri: Omnia quæ loquuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis vlla reprehensio.

Vers. 29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, & timens Deum.

283. **Vers. 28.** Et dixerunt illi Ozias & Presbyteri: Omnia, quæ loquuta es, vera sunt. Quam efficax rhetoris fœminæ eloquentia, quæ sic Presbyterorum, principisque alta præcordia, nouæ virtutis irrigatione perfudit, mentis caliginem extersit, rubiginem animi repurgauit, & ad humilem confessionem illice veritatis allexit: Omnia: quæ loquuta es, vera sunt. Ergo depresso supercilio erratum, quod carpsit Iudith, confitentur: & qui veritatem religiosi verbis insedisse pronuntiant, se de pristina noxa castigant. Non audent vel breui imponere dictioni, & criminatricem repercutere ab ipsa sermonis subiugati prudentia: Grandis religiosæ fœminæ auctoritas, quæ sic ciuitatis primores, plectente lingua, coërcuit, & absque reluctamine sibi, diuinisque mancipauit obsequiis. Certè nisi plurimum venerabilis esset Iudith, non sic laxatas sermonis habenas optimates isti sustinerent. Probo appositè ex textu Græco: *Quacunque tu dixisti, ab optimo animo profecta sunt: nec enim est, quod quisquam verbis tuis contradicat.* Audi causam: Neque enim hodiè primum cognita est tua sapientia; sed omnis populus intelligentiam tuam à primis temporibus perspectam habet, quod bona sit animi tui commentatio: id est, iuxta Vatablum: *Quoniam*

bona est formatio animi tui, cogitatio, conceptio. Cur commentatio? Venustè. Tum pro meditatione & contemplatione iuxta illud Ciceronis 1. Cicer.

Tusc. Tota enim Philosophorum vita commentatio mortis est. Tum quod obserua, quasi animus Iudithæ diuinorum arcanorum esset commentarium; siquidem breui, compræque dictione in hac ipsa oratione, quam protulerat, tot ex sacris scripturis paradigma compilauerat. Id commentarius Senecæ est lib. 3. declamat. Vel Senec.

si mauis, *commentariensis* dicitur, cui chartarum thesaurus, Imperatorisque commentarij committuntur, l. ad Commentariensem, C. de custodia reor. l. in fraudem, §. à debitore, D. de iure fisci. Hac acceptione *commentarij* passim in sacris 2. Reg. 8. 3. Reg. 4. 1. Esdr. 4. Esther. 2. Reg. 8. 12. cap. 4. Ergo Iudithæ animus, diuinæ sapientię commentariensis non inscitè nuncupari valet, in quem sacra consilia velut in thecam irruebant. Illud obseruandum, quod Græcè est πάντα ὅσα ἐπ' αὐτῆς ἐν ἀγαθῇ καρδίᾳ ἐλάλησας.

Vertit Vatablus: *Ab optimo animo profecta sunt: fidelius, ex bono corde loquuta es.* Vides, quod Vulgata nostra veritatem maluit dictis apponere: *Omnia, quæ loquuta es, vera sunt:* Græcus bonitatem animi commendauit: non absque ingenio vtrumque, vt amplior fides religiosæ fœminæ concilietur verbis; quippe quæ propria veracitate pollent: veracitas etenim duo expostulat, & bonitatem animi, fallere nolentis, & dictorum veritatem. Præcipuè, quoniam ἀγαθὸς etiam peritum adsignificat, vt liquet ex Polybio Polyb.

6. Suida ἀγαθὸν ἀκρίτως benè periti iaculandi: & prudentem, vt adnotat Eustath. Vnde scitè no- Eustath. ster veritatem adscripsit, quæ ad sapientiam & peritiā spectat. Denique morali disciplinæ peridoneus affatim locus hicce est. Obiurgationem hilari, deiectæque fronte Presbyteri excipiunt, quoniam non à felleo, inuidòque & irascente animo; sed à bono & pacato descenderat. Quid quodd veritas dictis inesset, si bonum cor eructauerat: sic verbum bonum à Patre Psalm. 4.

superno aptè canitur eructatum; & cum verbum veritas sit, & ad sapientiam, intellectumque adtineat, de bonitate, quæ voluntatis est, sibi gratulatur.

Et non est in sermonibus tuis vlla reprehensio: 284.

quod passiuè, non actiuè accipias, cum potius plena increpatione verba exarserint, & licet absque stomacho & acore, erratum in præsignandis quinque diebus castigant. Ergo verba reprehensionem eiacula sunt, ipsa verò reprehensione caruere. Idem stylus Cantic. 1. vers. 4. iuxta lectionē Ambrosij lib. 1. de virginib. Tota Ambros. es formosa, proxima mea, & reprehensio non est in te: quod solet verti ἀμωμῶς: id est omni reprehensione maior: quod absolutè prolatum absque vlla partis taxatione præstantissimum omnium elogium est. Certè Hesiodus cum taxatione Hesiod. posuit ὁλὼν τ' ἐπαλὼν καὶ εὐδὼν ἀμωμῶς, irreprehensa quoad oris speciem. Nōne maius illud: Tota absque reprehensione? Certè licet hic adiiciatur, non est in sermonibus tuis vlla reprehensio, absolutè irreprehensa fœmina sacra profertur supra. Et quidem in sermonibus tuis inquit, quod mirum est & bonæ indolis, frugique, & deuoti animi sacerdotum exemplum; quippe qui percussi non reperiunt; reprehensi non reprehendunt: imò ipsamet verba, quæ non modica reprehensione æstuant, irreprehensa fatentur, orèque libenti osculantur

osculantur mastigem, nec vicem reddunt, sed flagellati collaudant. Ingenium nimium est: *Non est in sermonibus tuis ulla reprehensio*: sic accipio: Tu verborum acumine prendisti, feriens nos: non iterum te prendimus, reprehendere te non valemus: est enim per syncopen *reprehendo*; id est, *retraho*, vel potius *iterum prendo*, iuxta illud Liuij: *Vt quosdam Consul Cato manu ipse reprehenderit, verteritque in hostem*. Hinc *reprehensores* antiquis dicebantur, qui fugitantes seruos sub Domini manu reducebant; vt liquet ex Budæo in l. si apud te, D. de præscript. verb.

285.

Verf. 29. *Nunc ergo ora pro nobis: quoniam mulier sancta es, & timens Deum*. Insignis locus hicce est pro excellenti Iudithæ religione & virtute. Quid est, quod adhuc viuentem, & inter volubiles rerum vicissitudines tanquam in mari nutantem sic de sanctitate clarificant, & ante funus, vitæque metam nedum laudant, sed præstantiori omnium laudatione commendant; & quidem Presbyteri, quibus sacrarum rerum, æquaque in discernendis virtutibus & vitiis inerat trutina; non ex trinio vulgaris plebecula, quæ absque discerniculo tumultuariè, vel extollit quemquam, vel deprimit? Certè vix inuenies in Sacris locum, in quo adhuc viuens nuncupetur sanctus, nisi forsan Sacerdos 1. Esdr. 8.

1. Esdr. 8.

Vos sancti Domini. Et de Helia, seu Heliseo 4. Reg. 4. *Quod vir Dei sanctus est*. Et tamen de vita functis pluries. Tob. 2. 12. *Sicut & sancti Iob*. Et 18. 8. *Filij sanctorum sumus*: vbi Raphaël passim sanctus dictatur. *Angelus Domini sanctus*

Tob. 2. 12.

18. 8. 12. 1.

Ecc. 48. 23.

Raphaël. Ecc. 12. 1. *Quid possumus dare viro isti sancto*? Ecc. 48. 23. *In manu Isaiæ sancti*. Petimus ergo, cur sancta vocetur Iudith? Et quidem iucundum nimis est obseruare Iuditham in pluribus, quæ propria Christianorum sunt, gratiæque temporis, licet adumbratis claruisse præconiis, vt non semel cogitare licet in hoc opere Christiani quidem in exordio sancti nuncupabantur: liquet ex Paulo pluries; ad Rom.

Ad Rō. 1. 7.

1. Cor. 1.

Eph. 1.

Eph. 3.

Act. 9. 13.

Tertul.

1. 7. *Dilectis Dei vocatis sanctis*. ad Eph. 1. *Omnibus sanctis; qui sunt, & 3. Mihi omnium sanctorum minimo*. Act. 9. 13. *Quanta mala fecerit sanctis tuis*. Liquet ex Tertulliano pluries lib. 2. ad vxor. cap. 2. *Permiserat sanctis vulgò nubere*. Et lib. 1. cap. 6. *Durum planè & arduum continentia sancta femine*. Iuuat accersere ex Concilio Mileuit. can. 7. *Item placuit, vt quicumque dixerit in oratione dominica, idè dicere Sanctos; dimitte nobis debita nostra, vt non hoc pro seipsis dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio: sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores, & idè non dicere vnumquemque Sanctorum: Dimitte mihi debita mea; sed dimitte nobis debita nostra; vt hoc pro aliis potius, quam pro se iustus petere intelligitur; anathema sit*. Differunt de hac nomenclatione abundè Baronius ann. Christi 43. cap. 4. & ann. 64. cap. 2. Sanctius & Lorinus in Acta cap. 9. Pamel. ad Tertull. supra: & videre est apud Saluianum lib. 8. de gubernat. Cassianum collat. 1. cap. 1. Chrysost. & Ambros. 1. Cor. 7.

Conc. Mil.

Baron.

Sanct.

Lorin.

Pamel.

Salu.

Cassian.

Chrysost.

Ambros.

Psal. 15. 40.

Ego quidem autumo, quòd sicut *Christiani* nomen à Christo, sic *sanctorum* à Sancto: *Sanctus* enim simplici prolatione Christus Dominus nuncupatur: solet hæc vocabuli assertio adnotari in illo Vatis: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*. Venustè Tertullianus in lib. de spectac. *Ex ore, quo Amen in Sanctum protuleris, gladiatori testimonium reddere*. Vtcrius, quoniam

Tertul.

nuper ad ethnicorum immunditiis limpido regenerationis lauacro, lustrali lymphâ abluti nitabant idèd *sancti* id est, *immaculati*. Iuuat Tertullian. lib. 1. ad vxor. cap. 2. *Carnis sancta in carne gentili inquinamentum praeuuisse*. Ergo iam præuie hoc vocabulum Iudithæ inditur, quod nulli ex Hebræis viuentibus concessum. Philo Philo. quidem in lib. de vita contemplat. de Essænis agit, quos in libro, *quòd liber sit probus*, nuncupat sanctos; imò Chrysostomus homil. 44. Chrysost. in Acta, Essænos dictos perhibet à vitæ sanctitate: & tamen solennis est apud nobiles Patres sententia, Philonem sub Essænorum tractatione de Alexandrinis Christianis egisse: sic Hieronymus de Scrip. Eccles. in Philon. Eusebius 2. hist. Euseb. 15. Cassianus 2. instit. 5. Sozom. lib. 1. cap. 12. Cassian. Niceph. lib. 2. cap. 15. Imò Epiphani. hæres. 29. Niceph. censent Essæos dictos, id est, Iesseos à Iesu, seu à Iesse. Istud adnotauisse iuuabit, vt singulare hoc sanctitatis præconium inter Hebræos viuentes vni Iudithæ additum.

Sciscitaberis, quid hoc in religiosa Heroide 286. vocabulum prætendat? Sanè plura sunt, nec contemnenda, quæ huic nomenclationi fauere.

Primò ab immaculata vita, pudorisque nitore, & castitatis insigni, ob quam secundis toris non inferuiuit: ea enim præcipua fœminarum sanctitudo: Ecc. 26. *Mulier sancta & pudorata*. Ecc. 26. Adsonat illud Apuleij in Apolog. *Sanctæ pudicus*. Terent. Quin & Terent. in Adelph. act. 5. scen. 7. *Occidunt me, dum nimis sanctas nuptias student facere*. Apul.

Obuium in sacris pro immaculato, Psalm. 18. Psalm. 18. *Timor Domini sanctus*. Hebræicè: *Castus mundus*, accinunt nostra sancta & timens Deum. Secundo, quia in Dei deuotamentum se penitus dederat, cuius iam ex animo tota erat, ab inferioribus abstracta. Id enim propriè sanctum putauit Plato in Eutiphron. quod opportunum nimis est explicatui huius loci. Nam statim verf. seq. Iudith respondet: *Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis*. Certè Presbyteri fœminæ verba non Deo addixere, tantum illis veritatem fassi sunt: *Omnia, quæ loquuta es, vera sunt*. Cur Iudith sic immutat sententiam, quasi Deo adrogauissent sermonem, qui ab ore fluxit fœmineo? Meditor, id idèd, quoniam dixere *sanctam & timentem Deum*: nec aliquid à sancto, nisi quod diuinum est, vtpote quem Deus incolit, potest emanare. Forsan idèd sanctum sæculare dicitur à Paulo 9. ad Heb. de his, quæ pauperibus erogantur, vt Heb. 9. pote quæ terrena sint, nec penitus ad Deum attineant. Expedit audire Strabonem: *Hæc quidem Strabo. ornamenta sanctum sæculare Apostolus nominat, quia sunt alia, quasi sancta cœlestia, sicut sunt ornamenta animarum*. Hinc illud Cicer. orat. pro Cicer. Arch. *Ab Ennio sanctos dici poetas, quòd quasi Deorum aliquo dono ac munere commendati nobis esse videantur*. Non me fugit apud Iurisperitos dicterium: sanctum dicitur, quod nec sacrum, nec religiosum est: quod à Gaio innuitur in l. 1. Gaius. D. de rerum diuis. Esto sic à sacro distinctum Consultis abeat, sacrum tamen dici idem quod sacrum docuit Trebat. apud Macrobi. lib. 3. Saturnal. cap. 3. Fateor, quòd hæc vox antiquis pro re aliqua ab iniuria hominum defensione infudit, quam sanctio, signumve, seu fœdus aliquod muniebat, ne minus honesta conuersatione læderetur: vt liquet ex Marciano in l. 4. de Marc. rerum diuis. Etymon dubium est: putat ille à sagminibus, quæ nobis & Plinio verbenæ sunt; Plin. herbæ

herbæ scilicet, quas legati Romani, ne violarentur, ferebant: verba sunt: *Sanctum dictum est à sanguinibus*. Fateor, nō placet hæc deductio, cum potius ipsa sagmina sancta dicerentur, quoniam ex loco sancto, utpote ex arce euellabantur. Forſan qualisqualis herba nascitur in muris. Ausculta Liuium lib. 1. ab vrbe cond. *Iubes ne me, Rex, cum Patrepatrato populi Albani fœdus feriam? Iubente Rege: Sagmina, inquit, Rex posco. Rex ait: Puram tollite. Fecialis ex arce graminis herbam puram attulit.* Et lib. 2. belli Pun. *Herba id genus ex arce sumptum dari fecialibus solet.* Adnuit Plinius lib. 22. cap. 2. Quare potius legerem apud Marcianum, *Sanctum dictum est sagminibus*, non à sanguinibus. Hinc sancti legati, qui & sanctis cæremoniis designati. Gregorius Turon. lib. 7. Histor. Franc. cap. 32. *Post hæc misit Gundebaldus duos legatos ad Regem Gunthranum, nempe cum virgis consecratis, iuxta ritum Francorum, scilicet ne contemnerentur ab eo; sed exposita legatione cum responso reuerterentur.* Non inuenuit hæc notione nuncupari valebat *sancta* Iudith, utpote quæ velut legationis munere in Assyriorum castra mittebatur, quasi sacro ritu, fecialiumque officiis consecrata, ut defensa remearet; sicut in fine huius capituli liquet: *Et dixit ad eam Oziâ Princeps Iudæ: Vade in pace* (Græcè, Abi fœliciter) & *Dominus sit tecum.* Igitur sanctum à sanguine alij deducunt, quotquot sentiunt, quod sancire sit sanguine fuso confirmare, ut constat ex Seruio, Sallustio in Catilin. Equidem scribit Tacitus lib. 12. sic pacisci, fœdusque iniri apud Armenos: implicant dextras, arctoque nodo pollices perstringunt, ut illuc se sanguis vberim effundat: tunc leui ictu cruorem eliciunt, lambuntque inuicem. Sanè apud Sacra inuenies pluries, fœdera, non nisi cum sanguine censita; & ut plurimum in sacrificiis: ob

Psalm. 49. 5. quod forſan sanctitas statim adscribitur. Psalm. 1. Heb. 9. 12. 49. 5. *Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia.* Ad Hebr. 9. 12. *Non per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiit in sancta, & ideo noui testamenti mediator est.* Liquet ex primo fœdere cum Abrahamo inito, Gen. 15.

Ego continere me non possum, *sanctum* à sanctione trahere originem, non utcumque, sed quatenus, licet indirectè, concernat Deum: ut strictius sanctitas, quæ in Iuditha expeditur, suadet; quippe quæ tota erga Deum refertur. *Sancta es, & timens Deum.* Moueor non tantum, quod sic iam sanctitatis inualuit acceptio, adhuc vulgò; sed & quod antiquitus, qui sancti nuncupabantur, non nisi, licet obliquè cum ordine erga Deum. Tribunus quidem vocabatur *sanctus*. Symmachus lib. 6. epist. 36. *In negotio autem tuo, quæ per me agi volueras apud sanctum Tribunal, non inuitus ingredior.* Patritius *sanctus*: ipse libro 1. epist. 11. *Nam sanctus Patritius, quem præfulem itineris tui esse voluisti, breui te affore nuntiauit.* Si petis autem huius nominis causam, occurram ex Liuiio lib. 3. *Cum inuiolatos Tribunos plebis religione; tum lege, etiam fecerunt, sanciendo, ut qui eis nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset, familia ad adem Cereris, Liberi, Liberaque venum iret.* Et ordo ad Deos. Dionysius lib. 6. *Iurarunt per sacra omnia se, posteroſque suos hanc perpetuò legem obseruatuſ, addita execratione, ut qui legi paverent, ita ut Deos superos, atque inferos propitios haberent; qui*

non parerent, infestis. Et cur leges sanctæ. Adſtipulatur Cicero pro Cornelio Balbo: *Sanctiones sacranda sunt aut genere ipſo, aut obſtatione & consecratione legis, aut pœna, cum caput eius, qui contra facit, consecratur.* Verum est iam effluxisse sanctitatis vocabulum in ea, quæ inuiolabilia, defensaque ex maiestate sunt. Hinc Principes ethnici non solum à suis, sed à Catholicis etiam Episcopis sancti honoris, consuetudinisque causa vocabantur: ut pluries in Synodorum actis, id obseruante Baronio anno 502. cap. 4. Eusebio lib. 7. histor. cap. 10. Profecto ipsamet Principum arcana & ſcrinia, sanctuaria dicebantur. Sículus Flaccus lib. de conditionibus agror. *Quod si quis contradicat, sanctuarium Caesaris respici solet, omnium enim agrorum & diuisorum & adſignatorum formas, sed & diuisionem, & commentarius & principatus in sanctuario habet.* Plin. lib. 23. cap. 8. *In sanctuariis Mitridatis.* Hæc sunt forſan, quæ alibi sanctaria ipse Plinius appellat & Plutarchus *ἀπορίτητα*. Hinc non miraberis, quod Dionysius Alexandr. sanctissimos appellauerit Valerianum & Gallienum Cæsares ethnicos, utpote quod & Gentilium titulus hicce fuit. Symmachus lib. 5. epist. 45. ad Neoter. *Quod ex tuo sanctissimo & luculento ore profluxit.* Et lib. 5. epist. 75. *Fœlicem sanctissimum iuuenem ad electiora tendentem.*

Vers. 30. Et dixit illis Iudith: Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis.

Vers. 31. Ita quod facere disposui, probate si ex Deo est, & orate, ut firmum faciat Deus consilium meum.

Et dixit illis Iudith: Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis, &c. Lucunda emphasis, quam supra adnotabamus. Quandòne Dei esse cognouerunt Presbyteri, quæ fœmina loquuta est? Nihil sapientius. Sat fuit vocauisse sanctam, nec garrulæ fœminæ more fluentem in verbis, sed timore Domini coercitam, & intra claustrum seuerè conclusam: ut quidquid loquebatur, Dei esse agnosceretur. Si quis loquitur quasi sermones Dei, quidni sanctus? Ergo Dei organum, lingua iusti sit. Intricatum iudicant auctores, quod sequitur: *Ita quod facere disposui, probate, si ex Deo est.* Quomodò poterant probare, quod ipsa intra claustrum pectoris sic impensius obserabat, ut statim Presbyteris indicet: *Vos autem nolo, ut scrutemini actum meum.* Lyra: *Accipitur hic probatio pro expectatione effectus futuri: quasi dicat: Si sequatur effectus ad liberationem populi, per hoc videbitis, quod illud, quod cogitavi facere, ex Deo est.* Accinit, non citato Lyra, Sanctius: *Probare pro futuro ponitur, id est, probabit, nempe cum exitum habuerit, quem iam presentio.* Nimiùm frigidus sensus hic est: semel enim partâ victoriâ, casoque per fœminâ Duce, obuium fuisset & pronum Dei manu tam strenuum facinus adrogare; nec ita retardanda, protendendaque sunt verba Iudithæ. Sanctius ipse aliter expendit: *Probate, si ex Deo est: id est, approbate, siquidem ex Deo est.* Meliùs Salius Salian. ann. mundi 3346. num. 69. *Petit Iuditha, ut qui orationem eius adprobauerant, sic & opus, quod faciendum susceperat, non disquisitione, sed fauore, & priuatis, publicisque precibus prosequerentur.* Ego

Ego facillimum, & satis pronum triplicem sensum coniecto. Non opus est, totam peragendi facinoris negotium, quod ignorabant Presbyteri, expeteret, ut approbarent: sat est, quod probauissent, quod è vestigio illis declarat: *Stabit is vos ad portam nocte ista, & ego exeam cum Abra mea*: nisi enim cognoscerent Principes hi, quod fœmina ad succurrendum præsenti periculo ab alto numine imbuatur, non sic permetterent quasi transfugam ad hostes ire, excederéque ciuitate, conclusasque aperiri ianuas. Ergo ut eos ad permissionem alliciat, hæc argumentatione utitur. *Si semel Dei est, quod loquor; Dei erit, & quod facio: meis adnuite cæptis: ne reluctemini his, quæ facere disposui.* Aliter: *Probare* est, argumentis rem aliquam demonstrare. Lucretius lib. 2. *Huic satis illud erat planum facere atque probare.* Igitur ex præmissis, quibus assensum præstitistis, nullo negotio conclusionem eruetis, quod quæ facere dispono, ex Deo sunt: siquidem sum & ego Dei; nec facta debent à verbis diffidere. Neque exigitur, quod vobis plenum consilium reuelem, ut hunc assensum eliciatis: siquidè in præmissis solet implicite cõtineri conclusio. Denique si ex Deo est, quod facere dispono, lubenter concedite, quibus egeo, oratione scilicet & copia exeundi cum Abra mea. *Probate*, id est permittite. Hæc etiam notio huius verbi est. Horatius lib. 1. carm. *Vagus & sinistra labitur ripa, Ioue non probante.*

Vers. 32. Stabit is vos ad portam nocte ista, & ego exeam cum Abra mea: & orate, ut sicut dixistis in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israël. &c. usque ad finem capituli.

289. *Vers. 32. Stabit is vos ad portam nocte ista, & ego exeam cum Abra mea.* Disquiratur de Abra. Res parui laboris est, cum sit notissimus pro ancilla significatus apud Græcos: Duo tamen non animaduersa possunt pungeri: primò cur in Latino retenta hæc vox, nec alio Bibliorum loco, nisi in libro Iudith, in quo quinquies hîc & cap. 10. 2. 5. 10. & cap. 16. 28. Dicerem, forsan idèd, quia nec Græcum vocabulum est, sed ἰουδαῖον, ut adnotauit Eustathius pag. 1854. Quare non ad vnâ linguam, sed ad plures vsitatum, forsan etiam apud Syriacam, quam translulit Hieronymus. Cuius obseruationis ignoratio delusit Hugonem sentientem, fuisse proprium nomen ancillæ. Secundò, quod me signatè ferit, est, cur *Abra mea* toties peculiariter, quasi præcipuè cognita à Bethulienfibus, cum in gymnæceo Iudithæ non vna tantum ancilla, imò non modicus grex pedisequarum, ut par est cogitare de nobili, diuitéque matrona, & liquet suprâ vers. 5. *Cum puellis suis clausa morabatur.* Forsitan hoc dubiolum adegit Tortoletum, ut nutricem esse Iudithæ putaret. Et quidem quod in vna domo, non vna tantum Abra fuisset, quæ hoc nomine à reliquis discernetur ancillis ob honoratiorem primatum, videre est ex Genes. 24. vers. 61. nam

Gen. 24. 61. *vbi noster: Surgens Rebecca & ancilla ipsius ascenderunt camelos:* Græcus ait, καὶ αἱ ἀσπαι αὐτῆς ἐπὶ θύρας ἐπὶ τὰς καμήλους. Et Exod. 2. vers. 5. *Ancilla ipsius* (id est filiæ Pharaonis) *gradiebantur iuxta fluminem* Græcè καὶ αἱ ἀσπαι αὐτῆς. Duo censeo. Pri-

mum est *Abra* propriè, non quamlibet significare ancillam, sed domi versatam aut ex seruis parentibus natam. Probat mihi Suidas, qui scribit *Abra* vocari, neque τὴν ἀπλῶς δεράπαιναν, neque τὴν ἐν μορῶν δεράπαιναν, sed οἰκότερις γυναικὸς πόρην καὶ εὐτιμον. Quod autem οἰκότερις præsignet ancillam ex verna natam, Pollux lib. 3. confirmat. Secundum est, quod & alijs satis notum, *Abraham* significare ancillam honestiora, honoratioraque ministeria obeuntem: siue Domina materfamilias sit, siue virgo, constat ex Iamblichio apud Suidam, & Pseuderacle apud Iambli. Menand. Hæc duo singularia signa huius ancillæ propria, nomen *Abra* illi signatè conciliarunt, notissimamque Bethulienfibus effecere: ut meritò quasi de nota dixerit Iudith: *Et ego exeam cum Abra mea*: quam etiam puellam nuncupari liquet infrâ cap. 13. *Dixitque Iudith puella sua, ut staret foris; & ancillam ibi vers. 11. Et tradidit caput Holofernis sua.*

Stabit is vos ad portam nocte ista. Mirum est, quod sic cū Principibus agat fœmina, & ad portas eos amandet, non precibus, sed fermè imperio: *Stabit is vos.* Quid? Diuino iam incalcebat igne, & ab alto tacta clauum pro publica columbia tenebat. *Ad portam.* Cuius ne? Indefinita vox mutila videbitur vocabulorum proprietatis ignaro. Dictionis auaritia superflua cumulat sapientia est. *Porta* propriè non alijs, quam ciuitatis est: sic Act. 9. vers. 24. *Custodiebant autem & portas die ac nocte:* vbi obseruauit Lorinus, quod ianua, fores, ostium in ædibus vsurpentur: porta in ædificijs muro cinctis. De foribus abnuo; cætera do. Prouerb. 1. 21. *In foribus portarum urbis profert verba sua.* Cur porta signatè urbium? Exhibuit Isidorus lib. 5. Etymo. cap. 2. cui paria verba lego in Alexand. ab Alexand. lib. 6. genial. c. 14. *Sacrificio mœnia signabant, vbi verò porta futura erant, id loci minimè sulcabant; sed aratrum suspendentes, portarum spatia relinquere intacta.* Sic & Plutarchus in Romulo. Ex quo Isidorus: *Vbi portam vult esse, aratrum sustollat & portet, & portam vocet.* Quid autem Presbyteros cum urbis portis, præcipuè cum sanctæ non sint, sicut mœnia, quæ sanctitate præfulgent? Alexander suprâ: *Ideo cū mœnia signata solenni sacrificio sancta sint, portæ, quia signari illas, vel sulcari minimè decebat, sancta minimè fuere.* Sed oportuit & Principis & Sacerdotum præsentia, ut portæ aperirentur; me iudice, ea potissimum ratione, quoniam vrbe obsessa, hostilique Assyriorum aggere circumseptâ, portarum referatio non modicum poterat periculum minitari. Quare infaustum omen omnibus gentibus fuit portarum apertio, cui arrogat Hierosolymitanæ ciuitatis excidium Iosephus lib. 7. de bello Iudaico cap. 12. qui nuncupat *hostium donum, aperiri portas.* Obseruat Cerdensis 9. *Aneid. ad il-* lud Virgilij:

Portam, quæ ducis imperio commissa, recludunt.

Freti armis, ultroque inuitant mœnibus hostem.

Hinc laudaueris prudentiam Iudithæ, quæ principem, cuius imperio commissa, portæ adesse præcauet referandæ: idèd & Presbyteros accersit, ut eorum oratione periculum amandaretur. Idne humili Principi & Senioribus? Neutiquam, utpote quibus in portis ciuitatis sedilia ad iudicia inerant: de quo scatent loca vtriusque literaturæ. Prouerb. 22. 22. & vlt. 32. Isai. 60. 18. Iob. 5. 4. & 28. 7. vbi malè huic instituto extorquet Pineda

Lucret.

Horat.

Eustath.

Hieron.
Hugo.

Tortol.

Gen. 24. 61.

Exod. 2. 5.

190.

Act. 9. 24.
Lorin.

Prou. 1. 21.
Hispal.
Al. ab Alex.

Plur.
Hispal.

Alex.

Ioseph.
Cerdens.
Virgil.

Prou. 22. 22.
Isai. 60. 18.
Iob. 5. 4.
Pineda

Pineda. Illud Genes. 4. Si male egeris, pro foribus
 Gen 4. peccatum tuum aderit. Si scisciteris, cur in por-
 Greg. Mag. ta tribunal & Senatus, bifariam occurram, tum
 ex nostro Gregorio Magno libro decimo no-
 no Moraliū capite decimo tertio. Mos vete-
 rum fuit, ut seniores in porta consisterent, causas
 introeuntium indicarent, quatenus tantò esset paci-
 ficus urbis populus, quantò ad hanc discordes in-
 gredi non liceret. Tum ex sancto Hieronymo in
 Hieron. Amos. 5. 2. Amos capite quinto versu decimo, ad illud:
 Odio habuerunt in porta corripientem; sic fatur:
 In porta autem iuxta veterem morem Iudaici po-
 puli fuisse iudicia & sapè legimus, & crebrò inter-
 pretati sumus: ut nec agricola ad causam veniens
 frequentia ciuitatis & nouo terreretur aspectu, nec
 urbis habitator longè ab urbe properaret, & sub-
 uentionem quaereret iumentorum. Ecce apud Gre-
 gorium Presbyteri in porta. Quid quod Pres-
 byteros ad portam urgeat sacra fœmina? Quid
 quod & Principem Oziam? siquidem idiplum
 de Rege Iob. 28. 7. Quando procedebam ad por-
 tam ciuitatis: ubi Vatablus: Deambulaturus sci-
 licet circa urbis mœnia, ut sit sub noctem tempore
 astatis.

291. Et orate, ut sicut dixistis, in diebus quin-
 que respiciat Dominus populum suum Israël.
 Quid est, quod in eandem foueam, quam
 cauauit Bethulienſes, quos increpauerat, ob-
 iurgatrix fœmina ruat, & taxata spatia Do-
 minicæ pietatis libens arripiat? Certè discrimen
 celebre est. Presbyteri & Principes quin-
 que dierum inducias experiundæ diuinæ seu
 potentiæ, seu voluntati indixere, quibus elap-
 sis deditiōem ciuitatis spoponderunt: quasi
 vel noller, vel nequireret Deus opem obsessis
 ferre, & ab Assyrijs columem reddere Berhu-
 liam. Secus Iuditha, quæ aduerso, miroque
 ingenio eademmet dierum taxatione, eorum
 repercutit procacitatem, deiectumque & irre-
 ligiosum animum spei fortitudine accendit.
 Quinque dies præsignat, non ut elapsis dedi-
 tio fiat, sed ut in eis fidat constantissimè de
 victoria: imò non tot dies indicat transiuros,
 sed potiùs intra illos adfuturum iuamen pol-
 licetur: hæc est enim energia: in diebus quin-
 que, respiciat Dominus: id est, intra dies quin-
 que, quæ constructio Græca est: Nec id nu-
 tans protulit & timida; sed sibi constans se-
 curoque vaticinio. Cui cogitatu adstipulatur
 textus Græcus: ὅτι ὡς τὰς ἡμέρας μὲθ' αὐτὴν ἐπαλὲ
 παραδόσει τὴν πόλιν τοῖς ἐχθροῖς ἡμεῖς ἐπιστάμεθα
 κυρίως τὸν Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ. Atque intra dies, in-
 tra quos dixistis vos urbem hostibus tradituros,
 Dominus Israëlitis per manum meam subueniet.
 Expende: illi de traditione cogitant, cœle-
 sti iuamini diffidentes; hæc traditionis tem-
 pus in cœlissimum solamen, sospitatemque
 inuertit. Sic solet Deus hominum, licet aber-
 rantium, se attemperare institutis, aptareque
 diuina consilia definitionibus eorum: ut in fi-
 lijs Israël passim experimur, quoties per dœ-
 fertum insipido animi palato varia expetebant
 blandimenta, iuxta illud Psalm. 104. vers. 40.
 Petierunt, & venit coturnix, & pane cœli sa-
 turauit eos. Opus fuit hanc dierum præscri-
 ptionem ad columitatem Iuditham amplecti,
 ne fortè transactis illis diebus adhuc in re-
 belli traditionis assensu perstitissent: licet enim
 eius insignis oratio animos demulserat, & li-

Zerda in Iudith. Tom. I.

niuerat; adhuc in adimplendo deditiōis pro-
 misso perſenerauisse documento est, quod scri-
 bitur in textu Græco suprà versu vigesimo Græcus
 octauo, ubi postquam dixit Ozias: Quæcum-
 que tu dixisti, ab optimo animo profecta sunt; ne
 est, quod quisquam verbis tuis contradicat; subdit
 parum post: Sed populus maxima pressus siti,
 nos secum, quemadmodum loquuti sumus, coëgit
 agere, nosque obstringere iureiurando, quod mi-
 nimè violabimus. Quale iusjurandum? Vata-
 blus, Inducere iuramentum super nos, ut iurare-
 mus nos urbem tradituros, exactis quinque diebus.
 Vide, quomodo in proposito rigerent, quod
 minimè violabimus: cum tamen de huius iura-
 menti vi, an ad sui complementum urgeret,
 si dies quinque absque adiumento effluerent;
 iure poterant cubitare, seque in negatiuam par-
 tem asserere, iuxta ea, quæ in similibus iura-
 mentis disceptantur, Iudic. 11. vers. 39. & 40. de
 Iephte. 2. Reg. 25. 32. de Dauide in iuramento
 emisso contra Nabal. Ne diuagemur, adi diuum
 Ambrosium libr. 3. officior. cap. 12. S. Tho-
 mam epist. ad Hebr. cap. 11. lect. 7. Augustinum
 de bono coniug. cap. 4. Origenem homil. 14. in
 Matth.

Vers. 33. Vos autem, nolo, ut scrutemini
 actum meum, &c. Urbanius forſan apud Græ-
 cum: Vos autem, quid ego sim actura, ne sci-
 ſitemini. Non elationis, sed prudentiæ fuit
 hæc rigidi silentij censura. Oportuit, tum ne
 impedirent Presbyteri, & diuinæ fortitudinis,
 quod parabatur, prodigium, humanis legibus
 metientes, de ausu temerario fœminam incre-
 parent, neutiquamque copiam permetterent
 exeundi. Id Interlinealis percalluit: Nolo, ut Interline
 scrutemini, ne impediatis. Apposito vocabulo
 vsus est Interpres, ne scrutemini, id est, ne vs-
 que ad latebras præcordiorum meorum, in qui-
 bus altè absconditum, infixum consilium meum
 est, vestri examinis luce vestigetis, sicut Ma-
 gistratus & Principes ad eruendam veritatem
 assuescunt. Vno verbo totam rem mirè expli-
 cuit: scrutari enim inquirere est aliena secre-
 ta, propriumque Magistratum & Senatorum.
 Apuleius libro nono. Postremum Magistratibus Apul.
 placuit obstinatè denegantem scrutinio detegere.
 Ex quo benè probat Simeon Scard. non barba-
 ram & incomptam esse scrutiny vocem, qua
 nostri passim vtantur, ut integrâ distinct. 23.
 & 24. Sic scrutinium in susceptione baptis-
 mi apud Strabonem libr. de exord. rer. Eccles. Strabo.
 Ferrand. epist. ad Fulgent. Celebrato solenniter Ferrand.
 scrutinio, per exorcismum contra diabolum vin-
 dicatur. Hinc Sophon. 1. Scrutabor Hierusalem Soph. 1.
 in lucernis: alij legunt scrutinabo: quod ap-
 primè Ribera expendit de intima, exactissimâ-
 Ribera.
 que vsque ad latibula vestigatione, adimple-
 tumque esse Chaldæorum ope pronuntiat: sicut
 apud Iosephum libro septimo de bello Iudaico Ioseph.
 cap. 17. perhibetur extractos Principes & po-
 tentes de cloacis, speluncis, & sepulchris, qui-
 bus se abdiderant. Quod hicce sit vsus verbi hu-
 ius, liquet ex l. Diuus Pius. §. Sed diuus Mar-
 cus. D. de fugitiuis. Iure vetat religiosa fœmina
 scrutationem sui: arcanum enim erat, secre-
 tumque sibi sanctum ab eo immisſum, qui scru-
 tatur renes & corda. Suffragaretur Horatius
 epist. 18.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam.

P p

Vers. 34.

293. Vers. 34. *Et dixit ad eam Ozias Princeps Iuda: Vade in pace, & Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum.* Cur Princeps Iuda, cum Bethulia, cuius ille Princeps, non ad Iudæ tribum attineret? Dicunt Neoterici, id idem vel quia ex Iuda à summo Sacerdote illuc missus aduenerat; vel quia post captiuitatem permixtæ erant tribus; vel quia Iuda non tribum, sed regnum significet; vel denique quoniam Simeon & Dan quasi in complexu finium Iuda sitæ erant. Ego quidem syncerè puto pro toto regno sumi, præcipuè cum de Principe agitur; regale etenim sceptrum de Iuda profertur: nec aliud puto hîc Princeps Iuda, ac infra capite decimo tertio vers. 23. *Ozias Princeps populi Israël.* Græcè: *Cui Ozias simul & Principes responderunt: Abi fœliciter.* Exoptant Principes bonis auibus egredi, & quam ad bellum dimittebant, in pace, id est, auspicato, bonisque euentibus percipiebant. Formula, paræmiæque, siue in dimittendo, siue in salutando Hebræis fuit pacis nuncupatio, non quatenus pax bello se opponat, sed quatenus omnia fausta, fortunataque præsignet: liquet ex 2. Reg. 18. *Estne pax puero Absalon?* Et 1. Reg. 16. *Pacificus ne est ingressus tuus?* Sic enodabis 3. Reg. 2. 5. *Quos occidit & effudit sanguinem belli in pace.* Bellum paci adsociat, id est, fausto euentui. Pacis nomine, quidquid bonum est, precabantur, sic salutabant *שלום Salom lecha, Pax tecum.* Sic 2. Reg. 25. *Vade pacificè:* quod idem autumno ac illud 3. Reg. 22. *Vade prosperè. Vade in pace,* pluries inuenies, eâ adiectione, quam subdidit hîc Ozias: *Et Dominus sit tecum* videlicet 2. Reg. 1. 17. & 2. Reg. 17. 37. & 20. 22. Indidem hîc *Vade in pace, & Dominus sit tecum,* non inueniunt possumus accipere de formula, cuius apud Gentes vsus, Deorum pacem, veniâque in bellorum aggressu expetendi. Virgil. in *Æneid.*
2. Reg. 18.
1. Reg. 16.
3. Reg. 2. 5.
2. Reg. 25.
3. Reg. 22.
2. Reg. 1. 17.
2. Reg. 17. 37.

*Si sine pace tua, atque inuito Numine Troes
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
Iuueris auxilio.*

- Tullius. Tullius pro Rabir. *Ab Ioue Optim. Maxim. ceterisque Diis immortalibus pacem ac veniam peto:* adi Brissonium in formulis. Quare *pacificare* Deos dictum Tibullo libro quarto, & Silio libro decimo quinto. Ergo pacem, id est, gratiam Dei exoptant Principes hi Iudithæ. Denique *Vade in pace* inquirunt, id est, pacatè agimus: fac, quod cogitas: nolumus tuum deturbare consilium: sic scholiastæ Lyra: *Quod cogitasti facias; nolumus plus inquirere.*
- Briss.
Tribull.
Silius.
Lyra.

294. Hugo. Lyra. Gaspar. Sanct. *Et reuertentes abierunt.* Hugo & Lyra adiciunt *in domus suas.* Gaspar Sanctius ad aliorum conventus, ut & ipsi orarent, & aliorum orationem acuerent. In huius censionis fauorem duo inuenio, quæ suffragantur. Primum, id aptari Iudithæ suasioni vers. præced. *Vsq̃ dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum.* Secundum ex Græco *ἡ ἀποσιτάτης ἐκτὸς τοῦ οἴκου, ἐπορεύσαντες ἐπὶ τὰς διατάξεις αὐτῶν.* Id est, *Simul conuersi à tabernaculo ad stationes suas discesserunt.* Quidne hoc ad stationes suas? Proclue est, ut id expenderes de stationibus militaribus, siquidem in bellico erant conflictu. De statione

militari obuius est Tertullianus in Apologetico, capite secundo. Non illepidè possumus hoc vocabulo frui de conuentu ad orationem & ieiunium, cuius acceptionis percrebuit vsus apud Tertullianum lib. de corona militis capite vndecimo. *Iam & stationes aut alij magis faciet, quàm Christo, aut & Dominico die, quando nec Christo? Et excubabit pro templis, quibus renuntiavit?* D. Ambrosius sermone vigesimo quinto. *Stationes vocantur ieiunia, quòd stantes & commorantes in eis, inimicos insidiantes repellimus.* Hinc stationes in Basilicis. Rhenanus in Tertulliano Rhen. libro secundo ad vxor. *A militia Romana tractum & usurpatum hoc vocabulum. Vnde & stationarij dicti Christiani nunc in hac Basilica, nunc in alia conuenientes, Deum stantes & attenti precabantur.* Adi Cyprianum epist. 41. vbi Pamelius, qui & Cyp. pluries in Tertulliano. Fateor, quòd stationes hîc de propriis locis syncerè accipiendas, procluius sit. Nec deest hæc acceptio apud Tertullian. in Apolog. cap. 3. *Etiàm à locis conuenticulorum & stationum suarum.* Lampridius in Commodo: *Qua non erant stationis imperatoria, id est, loci, iuxta Turneb. lib. 25. cap. 17.* Nec minùs obserua vocem illam *tabernaculi*, qua vitur Græcus, sic nuncupans ædem Iudithæ, cum tabernaculum propriè sit tectum subitarium frondibus & stragulis opertum, vbi raptim, perfuntorièque viuitur. Apprimè conuenit asceticæ vitæ Iudithæ, quæ spretis sæcularibus, domum in cœlestibus construebat, ut esset ciuis sanctorum, & domestica Dei, ne in terris incolatum solidaret.

Tertul.
Idem.
Ambros.
Rhen.
Tertull.
Lamp.
Turn.

EXPLANATIO MORALIS

I N

CAPVT OCTAVVM.

Terrenæ vitæ cupidus, quâ viuens moritur, cadit subitò. Mortuus moritur, qui adhuc superstes morituram sæculi odit etatem.

S E C T I O P R I M A.

BL I V I O S V S Manasses raptim moritur inter messes. Nō nouus casus extemporanea mors desideris, & obliu. Socors rapitur subitâ cæde, qui viuendi causam continuò finit. Heu quot dum viuere cogitant, in mortis faucibus inueniuntur! O quot subitò cadunt, intereunt inscij inscissa tela, dum ordiuntur! Regius ille vates Psalm. 101. sic exoptat. *Ne in dimidio dierum meorum reuoces me.* Expende preces purpurati viri. Qualene dimidium dierum? Si stat sua cuique dies,

I.

dies, quacumque occumbet, erit vltima: mors meta est. Vel taxatum est vitæ spatium; vel arbitrio temporis laxata facultas. Si taxatum, tunc spiritum afflabit; nec decretum emollient preces. Si liberiùs porrigitur ætas, quæcumque mortis dies, erit extrema; cur in dimidio timet occubitum. Quàm bellè! O vana spes mortaliū! Vitæ sic illudis amantes. Qui vitit amassius vitæ, adeò vitalibus fudit auris, vt tot speret accepturus, quot vixit: tot deesse credat, quot præteriere curricula. In dimidio se cogitat, nec ad finem appellere sibi suadet, etiam si iam extremam vitæ lineam oblitteret. Hinc subito moritur, cum moritur, nec audit ægritudinem mortis nuntium: si adolescens, est iuuentam sibi iudicat mansuram: si senex spatiola sæcula, quasi temporis sigulus modulatur. Ne, Domine, precatur Dauid, moriar mihi iuuenis, dum dies meos taxo vitæ arbiter, mortis immemor. Benè sanctus Hieronymus alijs obuius. Sed mihi indulget Genebrardus: *Dimidium dierum designat iuueniles, virilesque annos, quasi dicat: ne moriar imparatus, & parum pius.* Nouum epithetum hoc. Quid, peto, cum impietate commune, quod tibi præfigas dies vitæ, te sperans duraturum? Impietas aduersus religionem est. Religio adolet thura, aris sistitur; suffitum præbet, & totam se diuini numinis mancipat cultui, creatorumque confitetur, cui construit aras. En acumen. Quisquis se vitium definit, & sibi parat quasi stabiles annos, audet in Deum, se vitæ arbitrum, & artificem confitetur: *Domine ne moriar imparatus, & parum pius.* Fateor te vitæ opificem. Ne moriens, credam vitæ superesse dimidium. *In generationem & generationem anni tui.* Difficilia sanè verba. Quid est generatio, & generatio? Aduersus generationem, & generationem anni Dei aliquid emolitur, dum vitam nobis prælagimus futuram? Meditabar: Qui sibi dimidium dierum superesse persuadet, arrogat sibi dotes generationis diuinæ. Filius Dei Diuinitatem, & vitam à Patre deriuat: & si metiaris, calculumque Theologus explores, tantum inuenies sibi vitæ superesse, quod vixit: nam æternitas, quandoque inspicias, semper erit, quod fuit; quippe lubricæ successionis expers, & indiuisibili fixa statu quidquid æternum habuit, habebit æternum. Ne igitur reuoces me in dimidio dierum meorum, dum generationem, & generationem anni tui mihi præsumens, tot annos me victurum sperem, quot vixi: te etenim solum vitæ opificem recognosco, siquidem tu, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: ipsi peribunt, omnes mutabuntur; tu autem idem ipse es. Hunc sensum censeo in Dauide. O irreligiose, si te cogites duraturum! O parum pie parumque fidelis! *Ne moriar imparatus, & parum pius.*

2. Mortales vitæ lenones, dierum aucupes studiosi, adhuc sibi viui moriuntur, nec ad mortis molliuntur strepitum, vt terram deserant, cui inhærent. Videas in vltimo agone lethaliter faucios terram prendere, extendere membra, neruos porrigere, vt maius spatium telluris occupent, quam dolent deserturi. Dimicat spiritus eminens subleuans, reluctatur corpus, seque figit cubans; & dum subtus eliditur, acriori nixu ingrauescens; quidquid terrenum

Zerda in Iudib. Tom. I.

est, nititur amplexari. Nonne notasti indolem hanc in moribundo? adhuc terræ blanditiis delinitur mordicus illi subactus; vt iam fabula non sit Antheus ille terram inter mortis pericula premens. Quid serpis homuncio, amicus adhuc sæculi, quod amasti? linque terram, vel inuitus. Vide quia moreris. Gen. 49. Meliùs Iacob Genes. 49. *Collegit pedes suos super lectulum, & obiit: appositusque est ad populum suum.* Nouum inuentum viri sancti! Quando terrigenæ morti vicini ingenium naturale est se totum extendere, quasi augeri cupiat super lectum, artusque porrigere ferè frigidus, Iacob colligit! Quàm venustus situs! Vitæ contemptor, mortis naturam inuertit, erigit corpus quasi spiritum, vicēsque vitæ & mortis fugitiuus immutat. Iacob moreris; da morti, quod mortis est. Mors in agone luctatur, vt cadas, herbam porrige, terram prende, vinceris. Ast ille collegit pedes suos super lectulum, & obiit; quasi lubens moriens, nec vitam ambiens, quam amitteret: tam disiunctus à terra moritur, quàm vixit; se auellit serius, ne auellatur inuitus. Sanctus Chrysostomus in catena Lippomani: *Vide mortem iusti etiam magno miraculo plenam. Nam postquam imperauit pueris suis, subleuauit pedes in lectum suum, quasi cum voluntate rem aggrederetur. Ita impleuit omnibus pedes sustulit; hoc est, planos, & rectos fecit, & extendit, & obiit.* Miraculo imputat sanctus Chrysostomus situm hanc mortis in confinio. Sed non minùs minor, quòd Doctor aureus, vbi textus sacer ait. *Collegit pedes* interpretetur, *planos & rectos fecit*, imò & *subleuauit*. Si miraculum fuit pedes comprimere, crura plicare: cur ergo Chrysostomus explicat extendere? Bellè quidem. Quisquis surgit, vt stet, pedes leuat, seque extendit. Cubabat Iacob in lecto, à lecto surgens naturali more pedes priùs colligit, vt post erigat, seque erectum constituat, & stantem. Tam velox igitur visus est Chrysostomo Iacob in subleuando se, spiritum actus à terra, vt, quamuis opus illi fuerit priùs colligere pedes, post subleuare, deinde extendere; præ celeritate, quando colligeret, non attenderit, cum illicò subleuatum conspiceret, & extensum. Nimia deferendi terram in strenuo contemptore celeritas! O caro spiritus æmula, siquidem spiritus sphæram ambis, & paras spiritu velocius ire.

Ex quo me pungit, quod sequitur: *Appositusque est ad populum suum.* Difficilis sanè locus. Deposuit apud sacra & prophana non est animæ, sed corporis; & tamen apud Ægyptios non erant sepulchra Israëlitiçi populi, maiorumque Iacob. Ast mortuus est Iacob adeò spiritus ad instar, vt quasi totus intelligeretur deponi in sinu Abraham, quasi inibi cum populo suo inexistere. Sic Lyra, Oleaster, Lyra. Cornelius, & alij. Verùm nouiter, Interlinealis subtilius acuit, dum inscribit, *ad frequentiam Angelorum*, pro illis verbis, *ad populum suum.* Et Strabo, à quo Glossa: *Quærendum de quo populo dicatur. Nam de Patribus nulla quæstio est: notum est enim, quod ad Abraham, & Isaac appositus est: sed populus multitudo est; illi autem tam pauci non poterant populus dici. Intelligendum ergo hoc etiam de Angelis* Pp 2 dici,

dici, ad quorum societatem de mundo transeuntes apponuntur Sancti. Fateor hæc per excessum dicta, ut ad stipuler Lyræ, qui arguit contra Magistrum Histor. Scholast. ferè cum Strabone sentientem; nec etenim cœli valuæ referatæ fuerunt, quousque Dominicæ Crucis clavis aperuit. Attamen non mediocriter iuuat hæc hyperbole, quantum valeat discinctum à telluris blandimentis mori, diffitum à sæculo, ab illecebris vitæ excussum; siquidem tam festina apud nobiles auctores consortia nanciscitur Angelorum, qui sic discedens decedit. O si iam mortuus moriaris! O si viuus!

4. Christus Dominus moriens moritur. Acetum cum felle mixtum bibit; & statim Ioannis decimo nono, ait *Consummatum est*. Domine nondum finis, adhuc viuus, siquidem loqueris; inclina caput, tunc morieris: tu te defunctum proclamas: Fallor, nisi in morte, quia lubens moritur, maiora vitæ propalauit insignia. Decedit cum clamore valido apud Apostol. ad Heb. 5. Ex quo illud Tertullianicum: *Spiritus cum verbo dimisit prauento carnis officio*. Expende illud cum verbo dimisit. Quale verbum? *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*. Nam se Verbum Patris verbo moriens edocuit: moritur moriens, & loquens moritur, sicut loquens, vitam nanciscitur apud Patrem, mortem hanc cum illa natiuitate conformat. Officium præuenit mortis, dum adhuc viuus loquitur, mortem, & vitæ instrumentis mori festinat. Qualis enim fidelior vitæ index, quàm loquela? Imò quia volens moritur, quod hominis non est, se Deum manifestat: fatagit, quod noscat homo (ô quantus amor!) Deum ipsum mori. Patris Unigenitum, Verbum se verbo pandit. Vide quantum proficiat præire mortem, etiam in voce, gustum mortis adhuc in vita libare; siquidem noscitur Deus etiam moriens, quia clamore moritur quasi libens. Inficiaris! Audi Marc. 15. *Videns autem Centurio, qui ex aduerso erat, quia sic clamans expirasset, ait: verè Filius Dei erat iste*. Mirum auris acumen. Clamantem audiuit, & credidit Filium Dei: ergo & Verbum Patris: eo enim Filius, quo Verbum, ait sanctus Augustinus. Quis tibi fidem, ô miles, instillauit Crucifixi? Quod moritur mortem loquens, verbo moriens. Sanctus Bernardus: *Ergo ad vocem credidit, & voce cognouit Filium Dei*. Quam potens virtus Verbi verbo morientis, mortis sic intra mortem eloquutæ, siquidem tantum illi vitæ superfluit, ut vitam hauriret Centurio, dum ibi vitam cognouit, imò vitam Verbi, quod ex sua natura viuens est, in ipsoque vita erat.

5. Aliud venustius: quia vox illa à labiis egressa est, dum per labia mors ingrederetur; censeo, quod mortuos suscitauerit, vinculaque explicuerit cadauerum humatorum. *Multa corpora Sanctorum surrexerunt*. Quo impulsu? An insufflauit à quatuor ventis spiritus? An tuba spargens sonum euulsi ad superos, quos damnauerant umbræ? A clamore sanè morientis Domini concussa corpora ad lucis remearunt vsuram. Origenes homil. 35. in Matthæum: *Magna ergo sunt facta ex eo quod magna voce clamauit Iesus, & emisit spiritum, sic multa corpora Sanctorum dormientium surgunt*. Quàm viuida vox! ferè ex mortis faucibus excussa vitam adimit loquenti,

audienti vitam impartitur, exanimi spiritum, cineribus animum. Nouum ingenium, sed proficuum. Nam si loquens non moreretur, mortis vox non fuisset: si non resurgerent ad vocem mortui, non funestæ vocis virtus triumphum ageret gloriosum. Disce mortem loqui, dum viuus, de funere conuersari, dum loqueris; viue moriens, ut viuens moriaris.

Vita fugax, oritur de forma moriendi. Natiuitas seu prodromus, seu mutuum est mortis. Adolescentia morti blanditur.

SECTIO II.

MORTVVS est Manasses in diebus messis hordeaceæ. Disce parabolam mortis è messe. Homo à prophanis, & sacris dicitur spica. Vnde apud Hebræos eisdem characteribus scribitur spica maturescens, & Pater. Hinc Basil. Seleucus orat. 4. *Exorta est natura spicas rationabiles germinare*. O nimium fragilis, vita, quæ à frugibus ad hominem exoritur. Paulus resurrectionem prædicat (1. Cor. 15.) & à semine, à grano, à stipulis fidem parat. *Seminatur, inquit, ut legit Tertullianus, in corruptela, resurgit in gloria. Seminatur corpus animale, resurgit spirituale*. Si euenit resurrectio, ut æternitas contingat; ut quid perituro grano, spicæque caducæ corpus comparatur, ubi tam cita strages falce feriente percurrit: quod vix ad aristam peruenit, iam demetitur. Aded lubrica, aded feralis vita nostra est, ut etiam æternitas pro illa asseritur, nesciat nisi à breuitate vitæ, quæ in spica floret, vindicari. Seritur in dedecore granum exurgit honorâ copia scæneratum, compagine ædificatum, ordine structum, cultu munitum, & vsquequaque vestitum. Vide gloriam, vix videas, cum à messoribus scinditur, sepelitur in horreo. Resumitur; iterum glebis creditur decoquendum, & à repetita morte iteratur prouentus. Floridè Cyprianus de laude Martyrij: *Mors quippe integriorem facit vitam, mors magis deducit ad gloriam; sic quotiescumque iacentibus stipulis distenta imbribus frumenta turgescunt, scæcunda messes coguntur æstate. Sic quoties ferro vitis abscinditur erumpentibus pampinis, melius vestitur: nam & in augmentum prouenturi temporis cadit; quidquid iniuria sua proficit*. Perpende illud: *Mors facit vitam*, ut ne nimium credas vitæ à morte elaboratæ. Si à morte viuus, si spicæ culmus, si aristarum gloria à putredine venit, citò fugiet, cum nisi à seminis virtute non possit perdurare, quod viuit. In eo, quod gignitur, virtus seminis inlatet generantis; si gignitur à putredine granum, si grano, & spicæ compararis, dum viuus, mors medullitus in vita, quam deperis occultatur. Vernat Chrysologus serm. 118. *Tolle triticum aridum sine sensu, sine motu; duc sulcum, fode terram, fac sepulchrum, sepeli triticum, inspicere, quemadmodum morte deperit, humore turgescit, putredine corrumpitur; & cum peruenerit ad totum, quidquid desperatio, quidquid corruptela tibi superius*

Ad Hebr. 5.
Tertull.

Marc. 15. 39.

August.
Bernard.

Joan. 1. 13.

Matt. 27. 52.

Ezech. 37. 9.

1. Cor. 15. 52.

Origen.

6.

Basil. Seleuc.

1. Cor. 15.

Tertull.

Cyprian.

Chrysol.

perius ingerebat ; tunc subito renouiscit in ger-
mine , in herba pubescit , iuuenescit in caule , ma-
turefcit in fruge , & ad illam totam ipsam , quam
tu perijisse deslebas , speciem resurgit , & formam.
Ergo quidquid est corruptelæ , pubescit , iuue-
nescit , maturefcit ; iuuenta igitur , pubes , & ma-
turityas mortem sibi fert latitantem : introspecte
corruptelæ semina , ne ab speciosis vitæ fallaris
ludibriis.

7. *Omnis caro fœnum , & gloria eius sicut flos*
agri. Isai. capite quadragesimo. Quid , quæso ,
Isai. 40. carni cum fœno , quid cum flore : Canonem ma-
nus Domini psalmauerunt. A manu Dei tangi-
tur homo , decerpitur , deducitur , effingitur ,
Gen. 1. 11. & toties honoratur. *Germinet* (inquit) *terra her-*
bam virentem , & lignum pomiferum. Voce solum
virere tellurem iussit , agrum germinare , sicut &
cætera animantia , non manibus ; sed voce fin-
xisse perhibetur. Id cecinit sanctus Prosper. de
Prouidentia.

Dedit optimus Auctor.

Hoc homini speciale decus , cùmque omnia
verbo.

Conderet ; hunc manibus , quo plus genitoris
haberet

Dignatur formare suis.

O quàm bellè illud , quo plus genitoris haberet ;
quasi ab initio plus homini largiri demonstrans
Deus quam cæteris creaturis , manus indidit , vt
sic plus genitoris Dei appareret in homine ,
vsque dum totus ipse Deus per incarnationis
mysterium effunderetur. Non itaque caro fœ-
num , non flos : hæc ad Domini vocem erupere ,
illa ad manus admonitionem efficta. Nec sat
fuit manus : imò affectio lineamenta ductabat ,
notus est Tertulliani locus de resurrect. carn. ca-
pite decimo. Si hæc ita ; quare ore prophetico
caro inhonoratur , fœnoque flori adscribitur ,
Isai. 40. 7. 8. dum exiccatur illud , concidit hic ? Nec ab hac
iniuria , aliqua caro eximitur : *Omnis caro fœ-*
num , distribuens dedecus per omnem carnem ?
Quippe homo cùm in honore esset , non intellexit.
Isai. 40. 6. Vitam sortitus erat perennem , voluit ab arboris
fructu viuere ; quidni breuem fructus vitam ac-
quisierit ? imò floris , qui facilius emarcidus lan-
guet ? Iam ex tunc omnis caro fœnum , agri flos ,
tenera arista , quæ in sudore vultus à caducis gra-
nis nutritur. Imò : *Comparatus est iumentis insti-*
pientibus , & similis factus illis. Quare similis ?
Ibi. Quia de fœno victitant ; quia de gramine viuunt.
Carnis curam illecebris delinitus gerere incepit
homo ; sic pecudem se exhibuit , cui cura fœ-
num est , cui flos esca. Præclare S. Zeno serm. de
S. Zeno. spiritu & corpore. *Omnis caro fœnum , & gloria*
eius sicut flos fœni , cuius si curam geris , pecudem te
esse cognoscis. Vis floris teneritudinem audire ?
Pergit ille : *Frangit , ac subigio illam quiuis dolor.*
Ecce tabidus pulmo pinguibus sputamentis exe-
sus detestabili omnia macie gestatoris sui ossa de-
nudat.

8. Vita mortis mortuum est. Quid breuius , quid
funestius , siquidem vitæ mors dominatrix ip-
sam velut mutuò dat ? Diues ille inter mol-
les culcitrans curis ex diuitiarum vberi penu
noctibus æstuabat. Horrea exundabant granis.
Luc. 12. 20. Ast intus audiuit Luc. 12. *Stulte , hac nocte*
animam tuam repetent à te : qua autem parasti ,
cuius erunt ? Quisne repetet ? A quo mutuò vita

Zerda in Indish. Tom. I.

data fuit ? Censeo ab ipsa mortalitate. Vita æs
alienum , & mortis est. Vnde Seneca de remed. Seneca
fortuit. *Morieris. Nihil graue est , quod semel est.*
Æs alienum meum noui. Hoc quidem cum eo cre-
ditore contraxi , cui decoquere non possum. Clarius
Tertullianus libro quarto , de carne Christi : Tertull.
Mutuum debitum est inter se natiuitati cum mor-
talitate. Forma moriendi causa nascendi est.
Ergo mortalitas mutuò dedit vitam : ergo vi-
ta mortis est. Adhuc Deum audiui credito-
rem , cui debeo vitam , quam ipse mutuauit.
Plutarchus in Moral. *Quemadmodum mutuata Plut.*
pecunia a quo animo reddenda est ; sic vita mu-
nuus , quod mutuò accepimus à Diis , citra que-
rimoniam est reponendum. Ast nouiter apud Ter-
tullianum : *Vita est mutuum à mortalitate ac-*
ceptum. Disce succidaneam , à toruo creditore
in dies repetendam , qui neque spatia indi-
xit , nec diem statuit. Quin ipsum mutuum ,
domini sui sapit indolem ; sic vita mortalis
est , sic labilis , lubricoque cursu disprens ,
Quid magis contrarium morti , quàm natiui-
tas. Non potuit vitæ lubricum suaderi validius :
ipsamet natiuitas adeò mortem præfagit , vt
quasi mors oriens , primæque mortis ætas pu-
tetur. Illa nimis difficilia sunt : *forma moriendi*
causa nascendi est. Variè enodant Tertullianici.
Seu quòd non nascimur , nisi sub conditione
moriendi , quasi conditio mortis sit velut causa
finalis nascendi : seu quòd nudi morimur , quia
nascimur nudi. In causæ formalis explicatu im-
pensiùs demulceor ; quasi dicat. Forma morien-
di , id est , forma mortis causa formalis nascendi
est : sicut enim forma dat esse rei , intrinsecè-
que afficit , ad propriamque speciem dedu-
cit ; sic ex morte vita hominis in peculiari spe-
cie statuitur , ab Angelicæque secernitur , &
diuina. Heu funesta vita ! morte informaris ,
dum viuus , dum oriris ; quis tibi fidat , & mor-
tem à longè saluter , si forma mortis , causa nas-
cendi est ?

9. Vterius explico. Habitus mortis habitus
est natiuitatis , eadem vtriusque forma. Cùm
nascimur , morti inauguramur ; puellus per
fascias de funestis funibus eruditur , pannis
inuolutus funebrem incipit disciplinam : *In- Luc. 2. 16.*
uenietis infantem pannis inuolutum , & positum
in præsepio. Quid ais ô Angele ? puerperam
enuntias , gaudium lætabundus effundis , &
signa mortis cum natiuitate commiscas , li-
gnum , pannos , inuolucra ? Nescit natalem
pangere , nisi per pignora passionis , & mor-
tis. Sanctus Proclus in sermone de natiuitate. S. Proclus.
O mysterij magnitudinem. Miracula video , & di-
uinitatem prædico ; cerno passionem , & humanita-
tem non nego. Vitæ igitur primordium mortis
prodromus est. Audi Clementem Alexandrinum Clem. Alex.
in catena Græca in Iob : *Merito infans vt*
matris utero caput extulit , statim lamenta , non
risus exorditur. Simul vt in lucem editus , &
susceptus est , manus , pedesque eius fasciis con-
stringuntur , atque his vinculis impeditus poti-
tur vberibus. O vita primordium , mortis pro-
dromum ! Nuper est infans ad vitam ingressus ,
nec interposita mora mortuorum pannis amicitur.
Natura enim finis memoriam renocat iis , qui
nascuntur. Huc ille pertinet editi infantis eiu-
latus. Quid pulchrius ? Prodromum mortis ,
id est præcursores appellat , quasi prima vi-

P p 3 tæ lux

tæ lux faces funebres auspicetur. Si vocem enucleatius examines, *prodromi* dicuntur à Græcis fici præcoces, quasi præcursoriæ, quæ auiditate nascendi citius erumpunt, citius euellendæ. Plinius libro decimo sexto, capite vigesimo sexto. *Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant.* Pristinæ fici memini, dum prodromum audiui. Quam præcox illa morti nos deuouit, etiam dum primordium vitæ agebatur?

10. Apelles ille, ab spiritu Philumene euersus, dicebat, solidum Christo fuisse corpus; tamen non natum; sicut Angelis apparentibus solidam, & absque natiuitate carnem adhibebat. Quibus copiis retundas hæreticum? Ex fœdere inter natiuitatem, & mortem. Si Christus mortuus; ergo & natus; si carnem mortem affigit; ergo ab utero delibauit: Angeli idem à vulua, non per natiuitatem carnem trahebant, quantumuis gratuito daremus solidam fuisse, in qua apparerent: quia non venerant mori; idem nec debebant nasci. Sic viriliter arguit Tertullianus de Carne Christi capite sexto. *Nullus unquam Angelus descendit, ut crucifigeretur, ut mortem experiretur, ut à mortuis resuscitaretur. Si nusquam eiusmodi fuit causa Angelorum corporandorum, habes causam, cur non nascendo acceperint carnem. Non venerant mori, idem nec nasci. At verò Christus mori missus, nasci quoque necessario habuit, ut mori posset. Non enim mori solet, nisi quod nascitur.* Vide quam æqualis fors natiuitati cum morte. Ut profligetur hæreticus, commercium natiuitatis & mortis pro agmine est. Moritur Christus; ergo natus: non moritur Angelus, dum carnem baiulat; ergo non natus. Medullitus mors insidet ortui.

11.
Gen. 18.
Ambros.
August.

Dominum inter Angelos apparuisse Abrahamo censuere ex Patribus Ambrosius libro primo de Abraham capite quinto & alij, licet displiceat sancto Augustino libro secundo, de Trinitate capite decimo. Carnis formam præsumit Deus, quasi addiscens in carnis habitu hominem induere. Demus in carne apparuisse: cur è vestigio disparer? Quia non acceperat moriturus in illa. Quare non moriturus? Quia non acceperat natam. Quare non natam? Quia nondum moritura, quousque prius natiuitas eius, & mortalitas nuntiaretur. O quantus nexus natiuitatis, & mortis! Iterum do Tertullianum libro tertio, aduersus Marcionem. *Ipsæ cum Angelis tunc apud Abraham in veritate quidem carnis apparuit, sed nondum nata, quia nondum moritura, sed discens iam inter homines conuersari.* Nesciunt disiungi mors & natiuitas. Non metitur flos, nisi qui assurgit è gleba; nec spica per calamum attollitur, nisi subiicienda messori. *Occubuit Manasses in diebus messis hordeaceæ.* Dum exordiuntur fruges, falx prælagitur. Censum erogat, ut triticum nascatur agricola, dum succidere sperat. Ipsas turgentibus spicis onustas areolas messes nuncupamus, etiam si nondum falx sæuiat: aded vitam frugum mors comitatur, ut ex mortis nomine, etiam superstites, agnoscantur. Hinc adolescens mortis arthabo est: dum minùs diffita natiuitas est, minùs diffita mors est. Prima mors demessuit adolescentem? Abel occubuit. Nónne præposterus mortalitatis ordo? Si senior Adam; si morti ad-

Gen. 4. 8.

dictus sub iudice Deo, mortis experiatur flagellum; reddatur pulueri, qui è puluere structus. Tenellus Abel, dulciolum vitæ, lucis flos, charumque oblectamentum naturæ; cur decidat tam præcoci falce dissectus? Ut noveris innatum mortis appetitum in prima actione dignosci. Appetit tenera, iunioribus insidiatur. Præterit Adamum delicati ferculi auida, ne securitatem ab ætate præsumas. Debilibus fundamentis voluit inniti, ut caueas vel ab aura, vel à Sole, vel à pulsu, vel à musca. Præclare Theodoretus quæstione quadragesima sexta, in Genes. *Debile voluit esse mortis fundamentum.* Quid mortis causam sollicitus perferunt: quid medicos consulis, quid codices verfas? Mortis causa natiuitas est: dum fundamentum debilius, securior mors. Sat est adolescens sis, moreris.

Theodor.

Manasses interit in diebus messis hordeaceæ. Qua ætate? Nescimus. Credo decessisse ephæbum. Cui vidua relicta Iudith pulchritudine tenerâ pubescebat. Messis me edocet iuuenem occubuisse. Disco in spica adolescentem, quem falx citò mutilauit, & inter spicas demessuit. Ex spicis probatos adolescentes legimus apud Plutarchum libro. Quemadmodum sentias te in virtutē proficere. *Agricultores (inquit) inter spicas vident cupidius illas, quæ inclinata sunt, & ad terram vergunt surrectas verò præ leuitate inanes & fallaces ducunt.* Ex adolescentibus item, qui maximè cassi sunt, nec pondus habent, ferociunt, ac gestum, vultum, incessum habent contemptum, fastidique plenum omnium desipientis. Ecce ex satis adolescentia dignoscitur, quasi adolescens telluris fœtus sit, maiusque cum tellure commercium habeat. Aded etenim adolescentia terræ insidet cœli capiens obliuionem, ut citâ spicarum internecone deciderè videatur, cum cæterisque animantibus rationis expertibus mortem comminisci, quæ vitam æquat.

12.

Abel primæ mortis exuuiæ, prima vitæ crepūdina inter floridam iuuentæ lanuginem perimitur, ferociente Caino. *Exeamus in agrum, & statim: Consurrexit Cain aduersus fratrem suum, & occidit eum.* Cur in agrum euocauit, nisi quia flos agri adolescens est, & de herbofo campi vulgo censetur? Non hic detineor. Cain nullum mortuum viderat; à quo didicit hominem posse iaculo peti, lapide illidi, verbere concuti? Nondum effusum videras cruorem: vnde mortis artifex studiosa indole didicisti? Scis mortem posse impetere adolescentulum: cum videris parentem Adamum adhuc viuere, tenellus Abel cadere valebit? Si forsan è florum facili interitu, quos ab Aquilonis flamine, vel ab æstus cuspide viderat iugulari, didicerat adolescentuli fratris teneram iuuentam interire potuisse? Si forsan bruta conspexerant mori, & in sanguineâ animalium cædesciuit fratrem, quem vix vel aurea lanugo vestierat, neci paruisse? O quot suppetunt ad adolescentis mortem celerem documenta! Ex internecone animalium ad adolescentulum Abelum occisionis transtulit disciplinam. Quam pulchrè sanctus Basilus Seleucus, orat. de Abel: *Quid agis o Caine? Quid humanum gustas sanguinem? Quid mortis viam doces, quam nondum didicisti? A quo Cainus cadem facere fuit edoctus. Vnde sciuerat plagam mortem afferre? Hominem*

13.
Gen. 4.

Basil. Seleuc.

minem mortuum conspexerat nullum. *Qui cadis igitur euasit perpetrator, qui nondum fuerat spectator? Hominum quidem interemptionem nullam ante viderat; at necem animalium ex percussione viderat sepe: euentaque talia transfert ad Abelum.* O quàm appositè! Quis tibi leges carnificis inspirauit? A quo scis potuisse petire iuentam? A bruti cæde. Efficax meditatio! Facile iugulum adolescentia subigit cuique ferro: ex alienis euentibus cadit. Defuncti iuuenis occasio mors bruti est. Iuuenis mortis pila est, interit cum brutis, cum frugibus demetitur; qui brutescit moribus, florescit ætate.

14. *Lucæ 7. Ecce defunctus efferebatur filius unicus matris sue.* Ast Dominus pietate illectus suscitare parat. Funeris stant portitores; & ille clamat: *Adolescens tibi dico: Surge.* Cur non è nomine vocat, sicut Lazarum? Anne mortis causam protulit, cum adolescentem vocauit? Consonè adolescentem appellat. Ab hoc morbo occubuit. Signat ægritudinem, vt parer medelam. Lethi inflicto vulnus enuntiat sapiens medicus, vt in vitam euocet, quem interemisset iuentus. Vide Domine, quia cadauer est; quod baiulatur in ferebro: fuit adolescens, iam non est. Concrepa defunctum, audiet. Ibi solum est corpus vermium pabulum iam futurum, exanimis caro, passionum collidentium ruina. Ergone aded mors in adolescentia latitat, vt adolescens idem sit, quod cadauer, corpus exanime, ferè puluis? Fauet Gregorius Nissenus in Catena S. Thom. Luc. 7. præfixa verba expendens: *Qui dixit adolescentem, florentis significauit temporis horam, primam producentem lanuginem, qui paulo ante muliebris erat maternorum oculorum aspectui virga generis, successionis ramus.* Expende illud: *Florentis significauit temporis horam.* Vbi horam mortis cum iuentutis hora componit.

Alget auaritia. Habendilibido, etsi calida sit ex vitio, procul à sortis possessione, vt in aëre pendula friget.

SECTIO III.

15. **N**E desidiosus prætereas nouitatem styli. Venit æstus super caput eius. Quid, rogo, commune vocis huius venit ad æstum? Et quidem ad æstum venit Manasses, non ad Manassè æstus: in feruida rota Solis super alligantes manipulos instabat, mediisque ardoribus degebat in agro: studiosus incumbibat arcis, dum excandescente meridianâ iniuriâ, candebant aristæ. Vox *venio* præsignat libitum gressibus voluntariis accessum, non quadrat inanimatis. ergo æstus venit ad viri caput, quasi pro singulari delectu, pro libito ardore caput arriperet. Mira feruoris indoles inter messorum, & ruralium capita, qui manipulos illigabant, ad caput Manasses, tanquam ad scopum tetendit; venit in illud ardentis gladij iugulaturus incendio. Non casus fuit, sed electio. Cur? Algebat ille frigido diuitiarum amore. Ergo vt in concupitis plecteretur, supplicium patitur ab ardore. Vis probem? Instabat super alligantes manipulos in agro, in medio Phœbo: non cuti parcebat, iam exasperatæ à pulueris calentibus flagris, iam perustæ ab æstus iniuriis: non amassus fœminæ, &

pulchræ nimis, & iuueni maritabat; totus agebat agricolam, forsan habendi cupidus, cui redundabat torcular, cui horrea sub triticeo pondere iam gemebant, cui oues fœtosæ, cui boues crassæ.

Vis algidum à diuitiarum desiderio conuincam? Quid frigidius cupiditate dominij, ardore possidendi? Chrysostomum habes, qui obuius cunctis tom. 3. in orat. de S. Philegonio, inter plura elogia cœlestis patriæ sic adiicit: *Vbi non est meum, ac tuum frigidum illud verbum, & quidquid est malorum in vitam nostram inuehens, innumeraque gignens bella.* Insolita phrasi vocem dominij, scilicet *meum*, frigidum verbum vocat. Cur quando dico *meum*, algeo, concreasco frigore, neruis hæreo? Imò *grando, nix, glacies*, quasi sui non sunt, sed Domini, ipsius frigoris compedibus præpedita moras in obediendo rumpunt; dum faciunt verbum eius, inseruiunt creatori? Quàm benè! Vox habendi est: qui semel habet, adhuc habere cupit. Intuere algidum totis artubus tremulum, dentes percussos dentibus, membra membris, aduolue mappas, culcitræ, vellera; inuolue pilis, hirsutis circumliga vestibibus; adhuc friget, repositoria ingemina, tapetia sterne, replica mattas. Vidisti frigidum? habendi cupidum iam vidisti. Dum rem possidet, prouocat desiderium habendi: quia vox *meum* frigida est, gelidiori gelu feritur. O niuei mortales, vsquequo frigus obturabit artus? Quando calor imbuet? desipitis, dum calorem quæritis à diuitiis, qui foueat, & temporalium rerum indumenta, quæ magis frigefaciunt, corpori admouetis frigenti: ab æstu occumbit Manasses, qui amore possidendi frigeat, nondum tutò calidus, vix trepidus, semper algens.

Nonne damnatorum tormenta ignea sunt 17. Matth. 25. vers. 41. *Ite in ignem æternum.* Cur ni- Matt. 25. 41. tibus non damnantur, grandinumque montibus, Iob. 24. 19. gelidisque pruinis? Sanè Iob 24. 19. *Ad nimium calorem transiet ab aquis niuium.* Vnde Abulensis in repetitionibus de statu animæ numero 309. *In pœnis inferni nullus ordo in permanendo est, quia cum aliquis nunc fuerit in nimio calore, transferetur ad maximum frigus: cum autem in frigore, ad calorem.* Cur ergo sententia iudicis solis ignitis cruciatibus, æternumque arsuris flammis amandat? Meditor, id ideò, quia nullus in inferno est nisi ob frigidum illud verbum *meum*. Huc aduocò S. Bernandum serm. 3. de Bern. resurrect. *Cesset voluntas propria, & infernus, non erit. In quem enim ignis ille defauit, nisi in propriam voluntatem?* Ergone non in intellectum, cuius apprehensione vehementi iuxta Thomisticam Scholam damnati spiritus cruciantur, torrenturque perenni sartagine, quia torrerì se credunt? Ergone non in membra serpit hic ignis, aduritque viscera rogos, vbi lasciuiens libido illecebris corpus prostituit? Cur solum in propriam desæuire dicitur voluntatem? Legerem ego, *in proprij voluntatem: cesset voluntas proprij, & infernus non erit.* Quisquis peccat, etiam in creatoris dominium audet; sibi præsumit, quod alienum est. O quàm frigidus! Nunquam calet. Vt calet, aliquando, ignis paratur æternus, ab igne inferorum supplicia vocabulum habent: si descendit, frigidus ardeat. Ignis in sui contrarium, nempe in frigus vibrat feruorem scintillas armat. *Ite in ignem æternum.* Vt quid Domine? Audi rationem Matth. 25. *Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare; sitiui, & non dedistis mihi bibere.* Quia Matt. 23.

Chryf.

tenaces bonis fugacibus incubuistis : ideò frigidus Chryfolog. serm. 8. *Alget ieiunium quod non eleemosyna vellus tegit, quod non miserationis operit vestimentum.* En alget, qui esurienti non dat : sit ignis pœna, vt iugiter caleat. Imò cur ignis ? Quoniam arbor ex frigore vsque ad nucleum decocta, & sterilis, non aliis vsibus, quam ignis deputatur incendio. Augustinus libr. 1. contra aduers. leg. *Esurini enim. Quia parum est, quod datur, magna impietate negatur : tanta ergo sterilitati meritò ignis aternis praparetur.* Expende consequentiam : tanta ergo.

Aug.

18.
Luc. 16.

Quid efflagitas, ignite Heluo, purpurate diues ex flamma ? Luc. 16. *Pater Abraham, mitte Lazarum, vt intingat extremam partem digiti in aqua, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Adhuc desipis : frigidam nunc guttulam ambis, cupis habere aliquid ex diuitiis, quas iam pro fornace infera commutasti ? Et misere, & stolide, frigus expetis, dum efflagitas guttam : hoc frigore delectabar, dum in aula meum dicebas, quidquid inops Lazarus flagitabat : Cur enim in lingua solum igneum cruciatum dolet ? Quoniam lingua pauperem, paupertatem exosus diuitiarum incubus impetebat. Chryfologus serm.

Chryf.

66. *Quasi reliquum corpus ab incendio haberet immune : sed lingua plus ardet, quia misericordia vt fieret, iubere neglexit : in lingua maius sentit incendium, quia maledixit pauperi, pauperis blasphemauit auctorem.* En quam infestus paupertati, qui paupertatis blasphemabat auctorem. En cur ardeas. Dum purpura induebaris, & bysso ; dum calida feruebant lyæ, nidoribus halabant patere, ferculaque coquinaria fumabant : frigus cupiebas expellere, necdum poteras. Cur signatè, quia crucior in hac flamma ? Vt aptum suæ frigidæ auaritiæ, suis frigidis poculis indicaret supplicium. Basil. Magn. *Condignum autem pramium redditur diuiti illi, ignis, & infernalis pœna ; lingua arefacta, vice potus desiderium stilla.* Sed in quo stolidi deprecatio ? Eheu iam ardes, & adhuc frigus expetis, ob quod plecteris ? O quantum erras ! Frigiditas auara dominij te dedit flammæ ; ne poscas aquam, ne si iterum friges, maiori plectaris incendio. Si forsàn ob id tam parcus, solum extremam digiti partem exorat ; timensque à toto digito aqua madidato, tantillum expetit refrigerium, qui dum ignis experitur supplicia in pœnam pristini potus & epuli, suspectum habet, quidquid bonorum est, ne crescat supplicium, dum redeat, aliquid proprietatis. Sciebat ab auaritia pati. Iam capio Chrysostom. homil. 5. in Lucam. *Vide conscientiam peccatoris : non tunc audet poscere digitum. Instruimur, quam sit utile in diuitiis non considerare.* Ergone studet conscientia sub pyra diues, illic scrupulosus lineas peccatorum meretur ? Edocuit pœna, modum indidit petitioni ; non audet exposcere digitum, sciebat à possessis flammeam innutrirî fornacem.

Chryf.

19.
Esa. 14. 13.

Et tu Lucifer, qui in mediis ardoribus crepitabas, qui in lucis cunabulis ortus flammis splendentibus inclarebas, quid ambitiosa voce sollicitas ? *Ascendam in cælum, sedebo.* Vbine ? *In lateribus Aquilonis.* Heu quam frigida regio, quam nivalis, vbi flabra gelidum cacumen, frigore verberante contendunt. Vt quid tam extorta cupidus ? Si Cherub ille similitudinem expetit Altissimi ; cur sedem eligit super vento frigidus ? cur in algidis lateribus situm ? Bonum sedile superbi spiritus elegit ambitio. Dum in Deum efferus

irrumpebat, diuinitatisque sibi maiestatem tentabat, se sibi totum concupuit, in se finem vltimum dominiumque sui tota libertate præsumpsit : non vltra potuit ambitus deflagrare. Quid mirum, dominij, & proprietatis auido sedes esset gelu ? Dum magis desiderabat, magis algebat, ignitque spiritus naturam glacialis brumæ climate cupito infamauit. Scitè Bernard. serm. 3. de

S. Bern.

verb. Isaï. *Vtinam ignifer magis esses, quam Lucifer, ne nimio appetitu lucendi, vt eras frigidus ipse, frigidam eligeres regionem ? Dixisti enim, sedebo in lateribus Aquilonis.* Cur mellite Pater frigidum compellasti ? Nonne in medio lapidum ignitorum ambulabat ? Ezech. 28. Benè quidem in medio, sicut quis ambulat in medio vestis : vnde illicò :

Ezech. 28.

14.

Omnis lapis preciosus operimentum tuum. Quam graue tegmen, quam diues vestis, quæ poterat à frigidiori gelu defendere ! Cur ergo frigidus inter ignes ? Proh miser, benè tibi irrisit Bernardus : etiam inter ignes algebas, dum tot dotibus fulgidus, tot gazis diues, tot versicoloribus variegatus lapidibus, adhuc nouas ambitionis semitas protendisti, dumque ambiebas maiestatem, nondum desiderij gelu fouisti : iam in Aquilone per cupiditatis frigus sedisti, dum sedere tentasti. Hinc ignis inferni non homini, sed Lucifero, & Angelis eius prius erat destinatus : ex Aquilonis lateribus in ignem ruit ille, vt sub ignitis carbonibus ardeat, qui sub lapidibus ignitis algebat.

Discedite in ignem aeternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Obserua iudicis verborum delictum. Dum prædestinatis cœli pandit regnum, non illud Angelis paratum ait, sed hominibus. *Possidete paratum vobis regnum ab origine mundi.* Matth. 25. Dum barathrum, & ignem loquitur, non homini, sed diabolo paratum, quasi flebili sententia pronuntiat. Quid causæ ? Quia prior diabolus extra se quæsiuit augmentum, & sibi bonorum proprietatem superba siti præsumere satagebat, dum frigidis lateribus incumberebat. Origen. tractat. 34. in Matthæum : *Considera quoniam Regnum quidem non Angelis praparatum dicit : ignem autem aeternum diabolo, & Angelis eius, quia quantum ad se homines non ad perditionem creauit, peccantes autem coniungunt se diabolo.* Id est, appetitui frigidus ditescendi : ideò suo pte

Matth. 25.

Orig.

pondere vergunt in ignem. Vides ? Cur iustis. *Percipite regnum :* reprobis : *Ite in ignem aeternum ?* Quoniam pondere suæ cupidinis it in dœminis flammam, qui cum dœmone in frigidi lateribus Aquilonis sedere tentauit. Chrysostom. hom. 80. in Matth. Rursum dixit : *Percipite regnum vobis praparatum. At impiis dixit : Ite in ignem diabolo paratum : ac si dicat : Ego vobis regnum parauit ; ignem verò non vobis, sed diabolo ; si vos in eum cecidistis, vobis imputate.*

Chryf.

Sed cur ignis, qui diaboli paratus erat incendio, hominis deflagrationi, pœnæque deseruiet ? Censeo quia idem fermè, quo diabolus perierat, ebibit, diabolo propinante, venenum. Eandem homo ex serpentis sibilo sitim, & ambitionem hæreditauit, eodemque frigore tactas interiit. Inhibet Deus arborem vnâ, cætero viridario positur homo, laxaque venerantis cæspitis suppellectile gaudet. Nescit serpens vel tantilla ficu priuatum hominem fateri beatum, quasi miser esset, cui cuncta subseruiunt, si vnum deficiat : non congratulatur ex concessis, sed ex negatis insultat, & quem ex diuire paradisi pompa non fœlicem acclamat, infelicem à ficus prohibitio-

20.

ne

ne decantat. Exere brachium, manum porrige, lege fructum; æternaberis: integram in dimidio ficu manducabis scholam bonique conscius cum diuinitate contendes. Quid trepidas à ligno, ubi quidquid succi est, maiestas est, Numen est? Paret homo insidiis, nec Deo gratulabundus ob totam paradysum obedit; ob vnam, quam sibi ficum reserauerat, reluctatur, exosus. Ergo prendit pomum, dat palato, ut etiam intra viscera possideat lignum pertæsus, quod non Dominus totius sit viridarij. Comedit. Anne noua possessione frigit? statim algidus mansit absque filamento vestis, Hispanè *SIN HILO DE ROPA*. Non audis: *Cognouerunt se esse nudos*. Qualis hæc sequela? Elca hæc vestit interiora, exteriora denudat? Si nihil, nisi arbor illa ad vniuersorum dominium deficiebat Adamo; cur dum acquirit, inops exiit, & absque tegumento, irrisione venti feritur? Quam illico nudus ab elca qui elcæ dominatum cupiuit! iam vestem emendicat, qui antea tam calidus degebat, ut non pateretur pondus induij. O verbum frigidum! O desiderium habendi! Ne mireris. Euomuit serpens venenum, iniquitatem peperit, quam conceperat, si credis Bernardo serm. 1. super Missus est: *Vnde protinus inuidens homini, quam conceperat in semetipso, in eo peperit iniquitatem, suadens, ut lignum vetitum gustans fieret sicut Deus sciens bonum, & malum*. Ergo ipsummet, quod patrauerat, piaculū homini propinauit: ergo frigidam illi persuasit regionem, Aquilonem edocuit. Qui enim gestit habere vsque ad ipsam diuinitatem, nunquam calefiet: semper frigidus appetitu tenendi: Ex tunc venenum serpentis frigidum est. Debeo cogitarum meo Ruperto 3. in Genes. cap. 15. *Omne venenum frigidum est, & ideo anima, qua ignea est, fugit venenum frigidum*. Et statim: *Quis indicauit tibi, quod nudus esses, nisi quia de ligno, de quo preceperam tibi, ne comederes, comedisti? ac si diceret: Hæc ipsa scientia qua nudum te esse prospexisti, culpa est, quia rapina est*. Perpende hæc vltima. Qualis, rogo, connexio nuditatis cum rapina, cum potius ad integumentum & possessionem subseruiat? Ingeniosè! Eadem ac dominij cum appetitu vltèrius possidendi, habendi cum cruciatu desiderandi, diuitiarum cum ambitiosa egestate. Satis sibi est, qui nihil habet; qui habere incipit, à desiderio eget; qui sine veste incedebat sacro pudore vestitus; dum vestem assumit, nudus friger, & verecundus. *Culpa est, quia rapina est*. O! Respice. Desine numerare tua, appetere non tua. Quidquid habes, scias, non siti medetur, hydroplim saucius depones, si non ames latices, quibus peris: Difficilis ægro disciplina, sed, si noueris, necessaria. Amoue à poculis labra, qui æstu sauciaris; ab æstu occumbes cum Manasse. Si aueas habere, inter ipsa diuitiarum grana morieris. Æstus ardentia spicula parat in frigidum; non calefies utique, sed cremaberis.

Quam proum est, quod diuitiæ malè partæ, peius custodiæ, cadant in ignem, innataque grauedine in feruentes flammæ declinent! Impia procacitate deposcunt Deos, non vna deitate contenti, etiam in numine, tanquam in diuitiis auari, Iudæi. Iubet Aaron aurum sibi defetri, quod aures diuite pondere grauabat, construitque vitulum. Quid est ergo, quod narrans gestum Moyli, sic perhibet. *Quis vestrum habet aurum? Tulerunt & dederunt mihi, & proieci illud in ignem: egressusque est vitulus*. Cur ignem me-

morat quem in constructione siluerat? Et tamen Augustin. quæst. 15. in Exod. *Compendiosè (in-Exod. 32.24) loquutus est, non dicens, quod ipse formauerit, ut exiret vitulus fusilis: an excusationis causa, timendo mentitus est, tanquam in ignem periturum aurum proiecerit? Quæ compendiosè, liquidem ignem superflua retulit dictione? O quale compendium ab auro ad ignem, à diuitiis ad æstum*. Procliui semita iuit in rogam inauris aurea, quæ pendula superfluo luxu fluitabat ab aure. Bene eiecit in ignem laxa diuitiarum pondera, ut perirent in æstu, quas frigida cupiditas gelidabat. Sed miser Hebræus, qui, ut plures Deos haberet, in cupiditatis flamma calefieret, suum aurum proiecit in ignem! An inde feruidus ei calor adhæsit? Imò frigidior mansit; imò nudus. Obserua sedulo. Vix dicitur: *Et proiecit illud in ignem, cum statim: Videns ergo Moyses populum, quod esset nudatus, spoliauerat enim eum Aaron in ignominiam sordis, & inter hostes nudum constituerat*. Qualis nuditas hæc. Lyra *Quod esset nudatus à pretiosis iocalibus*. Lippomanus: *Subandi ab ornamentis suis, aureisque iocalibus*. Subiungitur autem ratio, *spoliauerat enim eum Aaron, id est populo abstulerat, non quidem per violentiam, sed ea petendo pro fabricatione idoli*. Heu stolidè popule, quis indicauit tibi, quod nudus esses, & algidus, nisi quod Deos tibi petisti, & per diuitiarum numerum, numerum concupisti deitatis? Dum impensius in ignem proiciis diuitias, ut caleant & multiplicent, tu frigesceis. Quam aptè! Primi generij deos se esse cupiunt, censumque vberiore, pomum rapientes, cumulare desiderant: & statim cognouerunt se esse nudos: quid quod & nudus Hebræus, dum Deorum copiam à subornato diuitiis efflagitat igne? Quam citò frigeret, non solum nudus sed & gelida iam potatus. Aduerte: *Arripiens vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel*. Cur hic transitus ab igne ad aquam? Ut quid feruere per diuitiarum congeriem, per Deorum multitudinem, nunquam satis calidi concupiebant, in ipsomet igne magis algerent flammæque fructu tanquam frigida vterentur, quos in ipsa satietate cupidos & frigentes cupiditas retinebat. Sic forsan Oleaster: *Cur ex huiusmodi aqua potauerit filios Israel? Crediderim, quod, ut eis idololatria nauseam induceret, voluit, ut pulueribus idolisui satiarentur*.

En Iudaica flamma gelu appetentibus est, non calor. Ioann. 18. *Stabant serui, & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se*. Erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se. Quomodo frigus, si brumalis iam hyemis transierat iniuria? Augustinus tract. 113. *Non hyems erat, tamen frigus erat, quale solet etiam æquinoctio verno accidere*. Imò frigus erat, quoniam præsentis sæculi auara cupiditas intra Pontificis atrium gelida tempestate verum anni infamabat statum. Scitè Gregor. Magn. 2. Mor. cap. 2. *Iam autem intus à charitatis calore Petrus torpuerat, & ad amorem præsentis vite quasi ad persecutorum prunas infirmitate astuante recalabat*. En ignis, qui frigidum non fouet, sed auget gelu, & refrigerescere charitatem sollicitat, Beda in cap. 14. Marci: *Quoniam abundat iniquitas, refrigerescit charitas multorum: hoc frigore torpens ad horam Petrus quasi prunis ministrorum Caipha calefieri cupiebat, quia temporalis commodi solatium, perfidorum societate quarebat*. Vnde huic igni hæc frigidandi per cupiditatem

Gen. 3.

Ier. 3. 7.

Iern.

Ier. 3. 12.

21.

Lyra.

Lipp.

Gen. 3. 12.

Exod. 32. 19.

Oleaster.

22.

Ioan. 18. 18.

Aug.

Greg. Magn.

Beda.

Ambr. peditatem vis, quæ vrat, non calefaciat? Quoniam ille focus Iudaicus, qui aurum confluxit in vitulum, hæc illi semina dereliquit. Comptè Ambrosius, quem alibi penitus discutiemus libro 10. in Luc. cap. 22. *Frigus erat mentis, non corporis: ad carbones stabat Petrus, qui algebat affectu. Mala flamma iudaica: vrit, non calefacit. Denique foco, & auro Iudeorum caput vituli figuratum est.* Quò vertis oculos male suada fœmina in urbem, quam pluuius è cœlo deuorat ignis? Vel fumum appetit oculis remissere, quem diuitiæ sodomiticæ exhalant; obtutu redit, à quo discesserat, & vestigio. En quàm citò friget, quæ sic flammeum diuitiarum, quas reliquerat, amauit ardorem. Notauisti? *Respicensque uxor eius post se, versa est in stauam salis.* Cur hoc supplicium? Vt quæ ignem diuitem adamauit, exanime frigus in ipsomet æstu subiret. O quale gelu inanimati marmoris per membra serpebat: in ipsomet igne, qui gazas exinguebat, mortale frigus inuenit! Quàm canorè Alcimus Auit. lib. 2.

Auit.

*Multum deflexa retrorsum
Vix primo in visu restrictis motibus hæsit,
Cernere desistens cùm cœperat: inde gelato
Sanguine marmoreus perfudit viscera torpor.*

Expende: quæ ignem deflexa retrorsum respexit, marmoreo torpore tanquam gelu diriguit: vt noueris, quid prosit sæcularium diuitiarum calor? quid æstus: qui Manassæ caput demessuit?

*Auaritia de diuite facit intestatum, &
inopem, Compendium egestatis
cupiditas est.*

SECTIO IV.

23.

Rego Manasses interit, dum spicas legit, dum turgentibus culmis falcem parat, & opimas granis denudat aristas. Quantus ardor habendi! A tellure dirus exactor extorquebat tributa, & post ligonis verbera glebarum pignora iugulabat, studiosus, ne aliquid aeris horreis insideret, dum omnia spatia messibus implerentur. Anne post mortem hordei sine tritici plurimam substantiam reliquit vxori? Vix granum lego. Recole viri hæreditatem: quam vxor adiuit, nec teneram stipulam inuenies. Versic. 5. *Cui vir suus reliquerat diuitias multas, & familiam copiosam, & possessiones armentis bouum, & gregibus ouium plenas.* Quàm diues hæreditas. Cur non frumenta reliquit? Nonne inter segetes messores adigens degebat in messe! Nonne succidanea stipendia pendebant areæ, ibi nixus, ibi cura, ibi mens, ibi vita, imò ibi mors? Quis non crederet horrea exundauisse Iudithæ, viro mortuo, & ex agricolæ ruralibus officiis feraces obuuisse prouentus? Falleris, si nimium niteris, vt ditescas, si membra frangas & animum, vt adquiras: duri laboris fœnus, nec fœnum est, sed mors, nec hæredi relinquitur, sed sepulchro. Hæc est stata mortalibus lex. Res, cui magis animum deuouisti, breuius euaner. Citiùs deperit, quod ambitur impensius. Nulli labori se auidiùs addixerat Manasses, quàm rurali, quam frumentario: ibi meridianos sufferebat ignes: & tamen ex bobus, ex ouibus, ex aliisque latæ fortunæ prouentibus plenas copias reliquit vxori, ex messi-

Judith. 8. 5.

bus nec spicam audis. Quid? nimium votis insudauerat, plus officiis.

Genes. 3. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.* Rusticali mandatur officio, telluris initiatur colonus, vt vomere sauciet agros, vt tundat sarculis, vt curuatus scapulis totus vergat, sudorisque pluuiis è fronte irriget aridam, & ad fruges studiosus erudiat: nec panem manducet quin à sudore madidum & præ duro labore siccum. Illud me pungit: *Vesceris pane tuo.* Anne solum sudabit ad victum? solum vt vitam alat, membra exasperabit, atramque ad solis ardorem cutem constringet? Nonne diues ex agriculturæ stipendiis euadet, noualiùmq; fertilitate amplam hæredibus relinquet annonam? Imò quia toto nixu, quia pleno corpore terræ fructibus vsque ad sudorem vultus incumbit: vix sibi necessarium leget panem, nihil carpet hæres, nulla legatis substantia est. Id emphasis inuenio in illis. *Vesceris pane tuo*, id est, tibi necessario. Sic Rupertus: *Si sudaueris, si arando, & ferendo laboraueris, tunc demum panem tuum, id est, tibi necessarium, terra dabit.* Quid supererit hæredidus? Sanè labor, & dolor. Bern. in feria 4. maioris hebdomadæ. *Duo ergo, uti vides, nobis in hæreditatem reliquit vetustus, Adam, qui fugit à facie Dei, laborem videlicet, & dolorem; laborem in actione, & dolorem in passione.* Quèm flebilis hæreditas! Ecce mutata fors: relinquitur sudor, non panis; & tamen sudor hæreditaria sorte transire nequibat, qui fronti sui agricolæ hærebat, puluereaque fœditate vultum augebat in dedecus: terræ fructus relinqui poterant: Quæ personalia sunt, ad hæredes non transeunt. Sapienter rei nimium concupitæ percalluit indolem: ad hæredes non transit illa; transit desiderium, labor, & dolor.

Rup.

Bern.

O quot fecit inopes appetitus! nimium ne cupiditati crede, citò egestatis experieris iniurias. Vt quid homo formatur erectus, cùm prona animalia terram spectent? Vt quasi vbique sit, qui vbique dominus: in cœlo, oculis; in terra, pedibus; in aëre, corpore: *Vt præsit volatilibus cœli, & piscibus maris,* & quidquid brutorum est regali moderamine regat. Quàm latum imperium! O ab opifice ditata maiestas! Expecta parumper. Vix pomi tangitur desiderio; vix prandet, cùm stat ad iudicium Deus: adest serpens, fœmina accusatur, indicitur vtrique supplicium. Gen. 3. 15. *Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.* Obserua stylum. Mulier hæc ô coluber, plantâ tibi caput molet, inter eius vestigia truncus manebis: ast tu insidiaberis calcaneo eius. Inuersi sunt (ni fallor) termini isti. Si prius fœmina caput conterat, serpensque venenum euomens, vltimum tabis expiret afflatus: si calcatus intereat capite tuso, quomodò iterato liuore in calcaneum fœminæ tenderet insidias? Si prius serpens irrupisset in plantam, & dum meditabatur pungere sedula fœmina præoccuparet vestigio, benè intelligerem: Quod prius illa contundat, deinde insidietur serpens vix capio. Nonne feram adquisiuit fœmina, dum occidit? Nonne dum calcauit? *Quidquid calcauerit pes tuus, tuum erit.* Fera, quæ cadit in luto, aut tormentariâ pilâ tacta, aut cane tenta, aut cuspide confossa, aucupis est. Cur dum aspis conteritur à muliere, truncus excutit dominij iugum & absque capite pullulat in insidias? O euandidum desiderium, quàm inopes fecisti tuos! Peccauerat homo, quia

25.

Gen. 1. 16.

Ios. 14.

quia concupierat, quia dominium protendere gestiuit, & dum desiderabat crescere, curtatus mansit, sustulit principatum. Qui ante desiderium pennatas alites in æthere volantes, etiam ex difficilis regionibus, inseruire iubebat imperio, iam interiens sub pede fera, cadaver aspidis reluctatur dominum, & denegat obedire, quem desiderantem fefellit. Si forsitan Chrysostomus suffragabitur in Genes. *Ibi per inobedientiam, libertatem, & dignitatem nostram amisimus. En principatus noster mutilatus est.* Quid ais, ô Aurée? etiam tu terminos mutasti. Serpens à fœmina mutilatus est, cui caput contriuit; non fœmina à serpente, cuius solum insidiabatur calcaneo. Pulchra antithesis. Aded mutilus per culpam hominis principatus euasit; ut dum caput abscidit serpentis, proprium caput inuenerit amputatum: si quidem dum fœmina contriuit caput, serpens reduce bello parauit insidias, & principatum nostrum mutilatum ostendit.

16. Quid quoddam hæredi ex concupitis non maneat aliquid, ut dicitur? Si vel ipsum, qui intorta cupidine desiderata possidet, fugiunt possessa, è dominioque, vel ipso lubente, labuntur, nesciuntque dominum inuenire quem ditent. Quid marsupiiis inhias, infide Iuda? Quid nundinis studes, ut saccum impleas? Aliquando proicies mercaturæ fœnus: temnes æra, quibus studes auarus. Ecce cum pretio pergit ad templum. Ut quid tam velox non foro, sed Ecclesiæ? Nouus conatus te adigit ad aras, non his stationibus assuescebas. Matthæi vigesimo septimo capite tertio. *Retulit triginta argenteos Principibus Sacerdotum, & senioribus dicens: Peccauit tradens sanguinem iustum.* Qualis hæc illatio abiicere pecuniam, quia culpam nouit? Si respiscit, peccateat noxæ; si abiicit pretium, veniam efflagitet. Auare, usque nunc tantus æris amor, nunc spernis? Et tu scis, quoddam Principes sacerdotum pecuniam recipient? Imò clamant: *Non licet.* Certè mentem acuit, quod huius pecuniæ nemo voluit habere dominium; nec Iudas seruat, nec Principes capiunt; imò ut nullus sit dominus, morti deputatur; & quidem in sepulturam peregrinorum. Nequiuit ingeniosius, huiusmodi pretium ab omni dominio liberum prodi. Peregrinorum ossibus dispenditur tumulandis: non solum morti, sed peregrinæ tribuitur, ut nulli singulari adrogeretur. Quid causæ. Quia pretium sanguinis est, quia tot proditor flagitiosos erogauit labores; quia diabolus miserat in cor, per desiderium scilicet, ut pretio accepto tradidisset Magistrum, & magis sacculo quam doctrinæ studeret. Quanto huius pecuniæ ardore infidi pectus flagrauit! Quot triuit vias, repetiuit itinera, ut emptionem perageret, Principes acueret, pretium appenderet! Et tamen ex tot indefessis curis acquisitum pertæsus temnit, dolor fuit possidenti, cupientis ardor. Pretium fuit ex culpa; non mireris, nullius viuentis vsibus subseruisse, alienis solum conceditur in sepulchrum. Id suboluit S. Hilario super Matthæi: *Nihil hinc pertinet ad Israel, totus hic sacculi empti vsus alienis est in sepulturam peregrinorum.*

Vidua, defuncti coniugis posthuma sit suppellex; quasi duplicato spiritu uiuat, ut perennet vita cælesti.

SECTIO V.

27. ALE, & pipere condiantur hæc: *Erat autem Iudith relicta eius vidua.* Cuine relicta? An ex testamento legata, hæreditariaque sorte, sicut cætera suppellex, hæredi præstita? Sanè idemmet verbum est, dum testamentum Manassæ refertur: *Cui vir suus reliquerat diuitias multas, & familiam copiosam.* Si Iudith hæres est, ipsamet sibi met relicta à coniuge censenda; quasi quæ superstiti viro sub manu viri fuit, iam libertate, sui que iuris hæreditate donata post coniugis cineres degat. Sed nondum tutò laxa potestas hæc. Nam quæ sibi relicta, eademmet eius dicitur vidua. In utroque verbo quoddam inlatet bellum: quæ sibi relicta fuit, eius adhuc vidua censetur. Pondera momenta verborum. Non ait, *vidua ex eo*, sed *vidua eius*. Possessionis vocem delegit, quasi timens, ne quæ sibi videretur relicta, emortui coniugis obliuisceretur dominium. Nouus principatus, qui etiam superest post fauillas! Arcta coniugij lex, quæ, obeunte marito, seueritatis adhuc distractionem imponit, seruitutisque vibices, exarataque vestigia in coniugis fronte relinquit! Nonne iuxta 1. ad Cor. 7. Apostolum liberata est, cui vult, nubat? Sed pudica viduitas, quæ virum cogitat ad stare censorem, ne polluat torum quem lugeat inanem; quamuis non defunctum reuocat à sepulchro, coniugem sibi sapienti pudoris imagine repræsentat, cui collum subiaceat, cui caput incuruet, & sub pul-la veste degat, nec comitis mariti respuat obtutum, donec si velit, repetitas tædas accendat.

18. Despuit Tertullianus dum acer & inuidus in secundas nuptias irrupit: meritò vapulat ab Ecclesia, qui diro mucrone iterata nuptiarum sacramenta truncabat. Attamen nonnulla profert, quæ mirè ad stipulantur præfixis. De exhortatione castitatis cap. 11. *Duplex iste rubor est, quia in secundo matrimonio duæ uxores eundem circumstant maritum, vna spiritu, alia carne.* Nec enim pristina poteris odisse, cui etiam clariorem reseruas affectionem. Et iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Stabis ergo ad Deum, cum tot vxoribus, quot illas ratione commemoras, & offeres pro duabus. Etiam dum vna coniux circumdat maritum, si viduus iste fuerit, censet à duplici vxore circumdatum. Anne quia dum nuptias repetiuit, pristina vxor pertæsa, è cineribus in vindictam surrexit, exardens in virum, qui odisse cœpit, cum nouis se dedit amplexibus? Imò quia semper vxor pristina manet spiritu. *Duæ uxores (inquit) eundem circumstant maritum, vna spiritu, alia carne.* Quid ais, spiritu? Ergone vxoris anima torum circumdat mariti, quasi ibi resideat, quæ pars corporis eius fuit? Absit. Ided spiritu vxor, quia semper adesse debet vidui mariti cogitatu, affectui, amori. Si hæc ita in viduo coniuge, quid in vidua, cui utpote sub viri quondam potestate constituta, strictior ad virum conuersio est? Ergo vidua sit sancta corpore & spiritu, hoc est, spiritum mariti trahat,

trahat, sibi que ad corpus admoueat, ut derelictæ castitatis custos sit.

29.

Gen. 5. 5.

Mirabar, aliquando, cur Eux mors in factis non memoratur. Equidem Genes. 5. vers. 5. dicitur: *Et factum est omne tempus, quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est.* De coniuge autem, nec verbum vllum, quod mortem notet. Quali ex coniugibus prior viduitas?

Mar. Scot.

Caiet.

Marianus Scotus censet Euam decem annis vixisse post maritum, obiisseque anno 940. Huic suspicioni non statim fides est: nam Caietanus existimat Adamum longiorem omnium vixisse ætatem, quod quadrat, inquit, rationi, ut primus vir à Deo formatus, plus vixerit, quam quicumque alius. Ergo sub tenebris later, qualis præcesserit obitus, Cur à Moyse alto subtrahitur silentio? An eadem falx eodem ictu demersit utrumque? Latus & corpus eisdem occubere cineribus? Sanè si suspicioni demus habenas, par fuit è corpore mariti constructam fœminam, ut accumberet, cum mariti corpore occumbere, ne vel mors amputaret carnem vnâ, & ante coniugium in Adamo, & post coniugium in utroque. Imò si dispar fuit exitus, si aliquis ex coniugibus superstitit, seridè sacer Historiographus subtrahit. Decebat prima coniugij paradigma aded seruauisse coniugium, ut nunquam alter alteri mortuus videretur, & quod antequam moreretur vterque, non alter proferretur mortuus. Dum mortuum audis Adamum, censeas fœminam; licet enim fœmina superesset, nondum obiisse sibi virum crederes, donec ipsamet, ut augeret mariti cineres, interiret. Nescit perfecta viduitas mortuum fateri coniugem, quem amant. Sic acciperem Tertulliani acumen, licet malè eo utatur ad adstruendam suam Monogamiam in lib. de Monogamia cap. 4. Denique perseuerauerit vnio coniugij in auctoribus generis ad finem vsque, non quia non erant fœmine alie, sed quia ideo non erant, ne primitia generis duplici matrimonio contaminarentur. Si vsque ad finem perseuerauit vnio coniugij, coniux vterque perseuerauit in finem: in qualemne finem, cum alter saltem mortuus describatur? Certè vsque ad finem vtriusque, neque etenim altero superstitite, etiam si decesserit alter, primi coniugij vnio decessit: nam, licet carnis portio in pulueres abiret in coniuge, coniux in superstitis coniugis manebat spiritu, ut sic vnio coniugi, nunquam dissuto vinculo perduraret.

30.

1. ad Tim. 5.

Cur deliciis distenderis filia vaga, orba marito, quem toties sepelis, quoties sepultum spiritu luxuriante fateris. Circumda virum, nec nouum putes, circumdedisse defunctum. Si illecebris compta viduitatem fatiges, quæ maritum repetito obruncas mucrone, moreris, laruam credam, seu spectrum, si te inter viuos viderim ambulante, Nescit, mihi crede, alter mori coniux, quin moriatur & alter: ut te viuam asseram, viuat tibi maritus, adhuc circumdet torum, adumbret latus, ornet viduitatem. Paulus 1. ad Timoth. 5. docet: *Vidua honora, quæ verè viduæ sunt.* Digladiantur interpretes, quæ verè viduæ sint? nam si semel viduæ sunt, semper verè viduæ sunt. Censent aliqui Paulum intelligi de desolatis, & inopibus, quæ omni sunt destitutæ iuuantine. Censeo maius acumen in Apostolo: *Honora viduas* (ait) *quæ sunt*, id est, quæ verè habent esse. Anne sunt viduæ, quæ non viuunt? Sunt equidem, statim addit; nam quæ in

deliciis est, viuens mortua est. Quam pulchrè! Ecce viduæ, quæ verè non sunt: nam qui viuens mortuus est, verè non est: laruam fert vitæ, sed corpus mortis: time à cadauere, etiam si incedat, credas exanime: feretrum sui corpus est. Deliciis distenta vidua, quæ maritum, quem sepe-liuit, pertæsa, luxu decoquitur, dum mariti trucidauit memoriam, sibi met manus iniicit, quibus comitur. Non sibi maritus in spiritu viuens inter rationis, & memoriæ graditur secreta, ideo à deliciis obrutâ ratione in suomet corpore sepulta incedit. Apprimè Theodoretus: *Quæ in deliciis est, viuens mortua est. Immodica enim delicia rationem obruunt, & efficiunt, ut in corpore tanquam in aliquo sepulchro iaceat.* Occumbit igitur, quæ deliciarum gurgite innatans, maritum è lapide non resuscitat, ut pudoris viuat in voto; ne pudorem perdiderit, quando virum.

Sed si, quæ verè vidua est, verè est, de vita cum æternitate paciscitur, beatitudinemque elusis mortalitatis periculis supernâ potestate præoccupat: *Honora viduas quæ verè viduæ sunt.* Quod verum esse habet æternæ beatitudinis dotibus affulgere necesse est. Graditur Dominus super mare, quasi constantiam marmoris vndæ daret. Putatur phantasma, timetur. Ast ille. *Ego sum, nolite timere.* Idne sat, ut innotescat cur reticet nomen? Sat quidem beatitudinis dotem in agilitate monstranti. Si illi nomen æternum: *Ego sum qui sum*; cur non post illi: *Ego sum* in beatitudinis imagine nosceretur? Hieronymus ibi: *Ego sum nec subiungit, quis sit: quia ipsum scire poterant, quem loquutum ad Moysen nouerant: Qui est, misit me ad vos.* Igitur si, quæ vidua est, verè est de præpropere sibi beatitudine blandiatur. Ergone beata, quæ adhuc sub corpore, adhuc sub mariti funere vestita graditur? Sanè si potens est maritum è lapide reducem ad vitam vocare, dum viuum sibi in dies repræsentat, sibi met poterit immortalitatis imaginem, ac proinde beatitudinis, adumbrare. Fallor nisi ingeniosè suffragetur Hieronymus epist. ad Fulgentium. *Vidua, quæ marito placere desinit, & iuxta Apostolum verè vidua est, nihil habet necessarium nisi perseuerantiam.* Nimium audes, Doctor Maxime. Si viatrix vidua est, nondum statum omnium bonorum aggregatione compositum valet nancisci, quousque in Dei intuitum euecta, cælum securo pede possideat. Si sibi sufficiens est, beata est. Non etenim ex aliis dotibus Dei beatitudo componitur, ne dicam Angeli, seu hominis. Audi S. Thom. 1. part. quæst. 26. art. 1. in corpor. *Beatitudo maxime Deo competit. Nihil enim aliud sub nomine beatitudinis intelligitur, nisi bonum perfectum intellectualis creatura, cuius est, suam sufficientiam cognoscere in bono, quod habet.* Ecce Hieronymus in vera viduitate vestigia beatitudinis agnoscit. Si beata audire cupit vidua, perseueret: *Nihil habet necessarium nisi perseuerantiam.* Appositè. Ideò raptus Pauli beatitudo non fuit nec lumen eleuans beatitudinis dos, quia temporis mensurabatur angustiis, nec durauit: nihil habet necessarium nisi perseuerantiam. Huic sacro lumini, quod in cælum euexit Paulum viduam comparat (vel fallor) Hieronymus. Ergo perseueret vidua; sic Pauli lumen duratione præcelleret; & cui perseuerantia non deficit, suppetit beatitudo.

Nonne suppetit viduæ, non solum beata, sed

sed & nuncupatur beatior? Diu me torfit Pauli
 1. ad Cor. 7. sententia 1. ad Corinth. 4. *Mulier alligata est legi,
 quanto tempore vir eius viuit, quod si dormierit vir
 eius, liberata est; cui vult, nubat: tantum in Domino.
 Beatior tamen erit, si sic permanserit.* Considera se-
 riem verborum. Nuptam, vinctam, & illigatam
 vocat, viduam autem beatiorē. Beatior compa-
 rativē dicitur ad beatum. Si beatior vidua, dum
 nuptæ componitur; ergo nupta beata est: si beata,
 quæ vincta? quæ illigata? Beatitudo libertatem
 enuntiat; si emortuo coniuge, libertas contingit
 maritalitæ, sub coniuge non inerat beatitudo: quo-
 modo ergo vidua beatior perhibetur à Paulo? Cē-
 ferem adeo beatitudinem inesse viduæ, vt absque
 comparatione ad nuptam beatior dicatur. Sic in
 beatitudine excrevit, vt beatior sit, antequā bea-
 ta: quæ ex cōnubij vinculis exiit, dum beata ince-
 pit, seipsā quotidie beatior fit. Aliquid odoror in
 Ambr. l. de viduis: *Evidenter igitur expressit Apo-
 stolus, quid intersit, cum aliam vinctam esse dixerit,
 aliam beatiorē esse memoravit: idque non tam ex
 suo iudicio, quā diuini spiritus docuit infusione de-
 promptum, vt cœlestis ista, non humana sententia vi-
 deretur.*

33. *Beatam me dicent omnes generationes, canebat
 Virginum Virgo, dum ab Spiritu sancto sceta, car-
 nem Dominicam ex defæcato sanguine coagula-
 tam intra viscera baiulabat, postquam dictum ei:
 Spiritus sanctus superueniet in te.* Cur viduitatem
 ex ore Pauli Spiritus S. suadet, qui de nuptiis ta-
 Luc. 1. 35. cet, nec organum Apostolicæ linguæ pulsat? Puto,
 1. Cor. 7. 40. inquit, *quod & ego Spiritum Dei habeam.* Meditor,
 quia in vidua aliqualem vmbra Dominicæ car-
 nis amabat, siquidem in Paulum superuenit, vt vi-
 duitatem edoceat. Accerso S. Ignatium: *Siquis po-
 test in castitate permanere ad honorem carnis Domi-
 nicæ, vitet iactantiam; si gloriatus fuerit, perit.* Qua-
 lis, rogo, Dominicæ carnis honos in casta est, in
 Ignat. vidua, quæ corpus ex mariti nexibus expeditum
 iugi castitatis decore beat? Mira laudatio! Adeo
 cum virginitate paciscitur, vt carnem Dominicā
 ex Virgine desumptam honoret. Quid mirum,
 quod Spiritus S. sollicitet viduitatem, & beata nū-
 cupetur, quæ quasi Dominicæ carnis portio est?

34. Adeo viduitatis Spiritus sanctus tutor est, &
 pædagogus, vt, dum consilium audis ad non reac-
 cendendas tedas, iterandos thalamos, credas Spi-
 ritum sanctum esse loquutū. Do integrum Pau-
 lum 1. ad Corinth. 7. *Mulier alligata est legi quan-
 to tempore vir eius viuit, quod si dormierit vir eius,
 liberata est; cui vult nubat: tantum in Domino. Bea-
 tior tamen erit, si sic permanserit secundum meum
 consilium; puto autem, quod & ego Spiritum Dei
 habeam.* Cur dum nuptias suadet, Spiritus Dei
 non meminit? Nonne, qui idem Paulus est, seu
 connubiis laxet habenas seu viduitatis loris ad-
 stringat, eundem sibi Spiritum Dei sortitur, qui è
 vasis electionis ore doctrinæ pocula Ecclesiasticis
 legibus propinabat? Verum est: sed dum vniuire
 cōsulit viduitatem, Spiritum S. promit ne hono-
 rem viduitatis subtrahat, quæ Spiritus S. dos est, &
 munus. Cōiugia non damnat, & si iterata, nature
 parcens aculeis, qui angunt, attamen Cœlibatū
 amat, cupit viduam torum; ad quem vt alliciat, li-
 cet quidquid loquitur, ex Spiritu S. schola præ-
 gustat; serius adiicit se Spiritum Dei habere, dum
 Tert. consulit Tertull. monogamiæ vsque ad hæresim
 assertor, de exhortat. ad castit. c. 4. sic versat locum
 Pauli: *Videmus duo consilia, quo supra nubendi ve-
 niam facit, & quo postmodum continentiam nubendi*
 Zerda in Iudith. Tom. I.

*indicit. Cui ergo (inquis) consilio assentabimur. Inspi-
 ce, & lege, cum veniam facit, hominis prudentis con-
 silium allegat. Cum continentiam indicit, Spiritus S.
 consilium affirmat. Sequere admonitionem, cui diuini-
 tas patrocinator. Paulus censuit, bonam mentem
 non alio potuisse ac castitatem post nuptias illice
 attrahi, quā maiestate, & sapientia consiliantis.
 Magnus Paulus est, sed maior Spiritus Dei. Ille ab
 ipso spiritus flamine imbutus nuptias non vetat,
 non cogit vsq; ad vstionem thalami vacuitatem.
 Hic data opera cœlibatū suadet, viduitatem cō-
 sulit. Quid nutas? Sat est tædarum, sat est Hyme-
 næi. Viduus esto: vbi enim Spiritus Dei suffraga-
 tur, legitimum est testimonium. Ast quomodo, Matt. 18. 16.
 cum in ore duorum, vel trium non sit, sed tantum
 in ore Pauli! Imo si Spiritus S. est, totius Triadis
 calculus est. Id pulchre expendit Aug. l. 1. de adul. Aug.
 coniug. c. 18. *Proinde intelligendum est, etiam ipsa,
 quæ non à Domino inbentur, sed à sancto eius famulo
 vtiliter suadentur, eodem Domino inspirante suaderi.
 Absit enim vt quisquam Catholicus dixerit, quando
 suadet Spiritus S. non Dominum suadere, cum & ip-
 se Dominus sit, & inseparabilia sint opera Trinita-
 tis.* Illustre sane viduitatis elogium. Cum virgini-
 tatem suadet Apostolus, non Domino arrogat
 consilium, sed nude consulere enuntiat: *De virgi-
 nibus preceptum Domini non habeo, consilium autem*
 1. ad Cor. 7. *do.* Et Aug. c. 19. supra: *Quale enim est preceptum Aug.
 Domini non habeo, tale est: non dicit Dominus. Et
 quale est, consilium do; tale est: Ego dico: Vnde totus
 est in elogiis consiliarij Pauli Ambr. inibi, vt fidē Ambros.
 stabilitam adliciat ad consilium. Consilium do, non
 quod displiceat, neque quod adulatione fucatum sit,
 quia ad hoc gratiam consequutus est, vt idoneus sit in
 dandis consilijs salutaribus. Cæterum cum vniui-
 ram ad pudicum absque iterato coniugio lectum
 accendit, ex se tanquam ex tripode, seu suggestu
 fātem Spiritum S. inducit. Forsan in illa nutatio-
 nis, & dubietatis voce nutabis, scilicet, *puto, quod
 & ego Spiritum Dei habeam.* Solue suspectum de
 voce metum. Spiritum Dei crede, licet sibi despi-
 catus & humilis, nutantis dictionis suspicione lo-
 quatur Apostolus. Noueris sapientiam. Opus erat
 Spiritum Dei ab ore Pauli loquentem credi, dum
 viduæ faces dehortabatur secundas, ideo vt ratum
 sit, & statum diuini Spiritus organū extitisse, id-
 ipsum verborum humilitate commendat, nec spi-
 ritu superno superbit imbutus, nec bullas attollit
 ab spiritus alto flamine actus, nec palam absque
 nutanti stylo Spiritum Dei in se habitatem enū-
 tiat: vt in ipso faciliore fide, Dei Spiritus inesse
 credatur, qui solum humilium pectora possidet.
 Præclare Ambr. ibi: *Puto enim & ego me Spiritum
 Dei habere, vt ratum, prouidum consilium suum
 ostendat, humilitate verbi hoc commendat alto sensu.*
 Altus equidem sensus est, nec in tellure reprimen-
 tibus homuncionibus obuius. Vt clariùs Spiritum
 S. consiliantem enuntiet, humilem se & abiectum
 hæsitatis vocis *puto* signaculo ostendit; vt firmiùs
 affigatur, viduitatem flamine S. Spiritus edoceri.**

Quid quod Spiritus S. consulat viduitatem, si
 virginitati cognata est? Oblatrabat nefario impe-
 tu in Ambrosium quorquor virginitatem prædi-
 cantem mordebant. Ast ille libera fronte roseis
 verborum calathis, albidum virginitatis lectum
 honorans, se aduersus increpantes, sacrorū volu-
 minum sententijs defendat l. 3. de virginibus; sic
 fatur: *Non licuit ergo pro virginitate sermonem di-
 cere? Et cur scriptum est: Iudicate, pupillo, & iustifi-
 cate viduam? Et cur scriptum est: Patris orphanorū*

Iſa. 1. v. 67.

rum, & iudicis viduarum? Quid promiſe theſau-
ro Doctore grãdis? Quod telum eſt pharetra ſoluiſe?
ſi vindex pro virginitate agis, cur de viduitate lo-
cum contorques? Vterque locus eſt ſacris expedi-
tus viduæ ſuffragatur, virginem nec voce libat.
Sed non obſtrepit verborum ſonus: id gramma-
ticis ferulis linquito. Adeo apud Ambroſium vi-
duitas virginitatē halat, vt quidquid viduitatem

1. Cor. 7.

ſonat, ad virginitatis adleget patrocinium. Vis
aliud? 1. Corinth. 7. *Et mulier innupta & virgo co-
gitat, quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta corpore & ſpi-
ritu.* Vt quid innuptam virgini præponit Apoſto-
lus? Equidem dum mulierem dixit, coniugem
enuntiauit; dum innuptam, poſt viri cineres vi-
duum ſeruauit: cubile ſubindicat: viduam ergo
ad virginis documenta vocat, quaſi magiſterium
virginitatis eſt viduitatis ſuggeſtu edoceatur. Sic
ipſe Ambroſius, dum lib. de viduis orditur: *Nec
enim inhonoras eas debuimus prætere, & à virgi-
num præconio ſeparare, quas Apoſtolica ſententia
cum virginibus copulauit. Iuxta quod ſcriptum eſt,
& mulier innupta & virgo cogitat, quæ ſunt Do-
mini: vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Quodammodo
enim magiſterium virginitatis viduarum valet ſcit
exemplis.*

36.

Luc. 2. 22.

Virgineum vterum ſacrat Deus, dum ſibi ex
ſanguine deſecato pudicū coagulat corpus; vir-
ginēe naſcitur, virgineis ſtringitur vlnis, templo
ſiſtitur: qualia, putas, brachia virgineis ſuccede-
rent vt Domino Dominus dicaretur? Alia virgi-
nea non ſunt: ſunt ergo viduæ, & monogami. Vl-
nis Anna ſuſtollat, Simeon monogamus fauſtis
auſpiciis vaticiniã ſacta prædicat. Non alij virgi-
neam carnem decebant amplexus, non alia pane-
gyriſtica vox. Vidua pro virgine ſubſtituitur. In-
fans, dum mutat ſinus, nō inhonore dedecore af-
ficitur. Spiritus ſanctus, qui virginem fouerat in
puerperium; viduam, & Simeonem ſeruauerat in
amplexum. Tertullianus de Monog. cap. 8. *Et
Chriſtum quidem virgo enixa eſt. At ubi infans
templo exhibetur, quis illum in manus ſuſcipit? Quis
in ſpiritu primus agnoſcit? Vir iuſtus & cautus, &
vterque non digamus, vel ne indignius mox Chriſtus,
à ſemina prædicaretur vetere, vidua, & vniuerſa, quæ
& templo dedita ſatis in ſemetipſa portendebat,
quales ſpirituale templo, id eſt, Eccleſia debeant
adhorrere.*

37.

3. Reg. 17.

Cœlum clauſerat zelus Eliæ: nubes denſau-
rat in metalla; nec ros, nec ſtillicidium ex auro-
ræ cunabulis perpluebant. 3. Reg. 17. E cœlo ali-
tes paſcebant Prophetam: potum dabat torrentis
lympha, & qui cœlum ſeris obduxerat, ad victum
egebant annonâ; quia exſiccatus torrens eſt, alites
deſecerunt à munere ſeruiendi. Mittitur Elias in
Sarepta Sidoniorum, vbi præceperat Deus mulieri
viduæ paſcere vatem: *Præcepi enim ibi mulieri vi-
dua, vt paſcat te.* Bone Deus dum orbis areſcit, de
ſecco gramine macies eſt oui; ſitis eſt fonti; &
quidquid viuunt, ſolum mortis eſca eſt; ſi inops cū-
cta tellus exhauſta ſuccis, nudata fructibus, vidua-
ta veſtibus; quomodo ſoli viduæ, cui adlegas
Eliam, redundant horrea, aridet cœlum, liqueſcit
nubes, pluuia aſcētatur, ſubſeruit ager? Iterum ro-
go: ſi Prophetæ, cœleſtis beneuolentiæ arbiter eſt;
ſi ad vocem eius cœlum obſequitur; cur ei non
pluit, non dapes offert? Et ne fauorem vicinorum
aræ participant, ſuſtolle in cœlum, vt interim
paſcatur æthrâ, vt auræ ſimplicis viuat annonâ.
Sed ſat eſt ad viduam mitti Prophetâ; cœſe cœlū,
viduæ cubile; interim, dum in cœlum nō rapitur,

viduæ domum ſubintret. Totus orbis ad aquam,
& fruges ex imis, terræ hiatibus, ore querulo vo-
ces emittat, vidua non ſubeat commune diſpen-
dium. Ne tædeat iteratus Ambroſius. lib. de viduis: *Non
igitur otioſe inter multas viduas vna præfertur. Quæ
enim talis, ad quam tantus Prophetæ, qui ad cœlum
raptus eſt, dirigatur, eo præſertim tempore, quo clauſum
eſt cœlum annis tribus & menſibus ſex; cum facta ef-
ſet fames magna in omni terra. Vbiq; enim fames
erat, & adhuc tamen hac vidua non egebat.*

Sic ille. Noſce viduitatis prærogatiuam. In fre-
quenti deliquio non eget, & dum clauditur cœ-
lum, domus eius aperitur pro cœlo.

*Caſtitas corpus conflat in ſpiritum, agit
in cœleſtia.*

S E C T I O VI.

VÆ viduitati ſe deuouerat, quàm tū-
to in cœleſtia coloniam ſuam tranſ-
miſiſſe profertur, & ſurſum euecta
in cœleſtibus habitabat. Vix viduam
audis, cū ſtatim, & in ſuperioribus domus ſuæ fe-
cit ſibi ſecretum cubiculum. Cur ſic agitur in ſuper-
na, viciniamque cœli prætentat? Hic non carnis,
ſed ſpiritus incolatus eſt. O quid egit caſtitas in
Iuditha! Quæ vidua dicebatur mariti, cum quo
vna caro præextiterat, iam cum ſuamet carne
vnus ſpiritus eſt, quid quod ſpirituum aulam in-
colere feſtinauerit? En nobile caſtitalis inge-
nium. Non eſt duplici corpore corpus vnum coag-
mentat (id ignobilioris muneris eſt) ſed ex cor-
pore & ſpiritu ſpiritum facit, adeo ſubtiliori-
bus instrumentis elaborans, vt quæ carnis ſunt,
decoquat in animum & quæ molis limofæ inue-
nit in homine, quaſi in ſpiritualem mentem ve-
luti fuſoria arte transformet. Si corpus virgineū
eſt, animus eſt, oſſa neruoſque, & teneræ carnis
molimina ſpiritus ardore virginitas illi decoxit.
Duplicem animum cenſeas in virgine, & quem
habuit inſpiratum, & quem ex corpore, virgini-
tatis opere, excultum. Si forſan ſic callerem Am-
broſium lib. 3. de virginit. *Speſtes naturitatem ve-
recundia, examines grauitatis canitiem, morum ſen-
ectam, pudicitia annos, animos caſtitalis.* Inſtruit Am-
broſius viduam, quomodo puellæ, quam fouet,
dotes exploret; an verecunda, an caſta? Et tamen
cū de vna puella agat, animos ei tribuit caſtita-
tis. Cur auges ad numerum, quaſi ſi in vno cor-
pore duplex poſſet animus inſidere! Nec demi-
ror: ſi caſtitas animum eſt corpore conſtruit, vbi
caſtitas eſt, duplex animus eſt. Animos habet ca-
ſtitas, etiam dum in vno renidet.

Ex quo non ſine pipere loquutum fuiſſe ſan-
ctum Zenonem reor, qui, dum panegyriſtam agit
pudicitie, ſic ſermon. de pudicit. fatuit: *Tu nun-
quam carni, nunquam vlli ſubiaceſ legi. Tu es ho-
nor corporum, tu theſaurus animarum.* Quid eſt il-
lud: *Tu nunquam vlli ſubiaceſ legi?* Anne lex vl-
la in virtutem arma capeſſit? lex ſancta eſt, &
ſalubris, nulli virtuti nocet, non in virtutibus
principatum exercet, quæ vitiis ſolum cenſuram
diſtinctionis imponit. Non igitur peculiaris ho-
nos eſt caſtitalis, nunquam vlli legi ſubiugari.
Imo illuſtris. Paulus ad Rom. 7. *Video aliam
legem in membris meis repugnantem legi mentis
meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in
membris meis.* Lex quædam per membrorum ſer-
pens

pens meatus, carnis concupiscentiis suffulta pungit, & angit. Quid tam duræ legi non subiacebit. Id sane, quod carnem omnem denudauit, menbraque in spiritum coëgit. Id ergo canit de pudicitia Zeno. *Tu nunquam ulli subiaces legi.* Quod proprium gratiæ dixit Augustinus l. i. de nuptiis c. 30. & 45. *Video aliam legem in membris meis: legem peccati dicit, qua quisque carnis consuetudine implicitus adstringitur. Hanc repugnare ait legi mentis sue, & se captiuare sub lege peccati. Ex quo intelligitur ille homo describi, qui nondum est sub gratia.* Gratia igitur tam immitis legis obsidio. nem sine deditioe soluit, & aculeos carnis clypeo virtutis obtundit. Qualis maior laus idipsum decantari de vna pudicitia, quod spatiosa laudatio gratiæ est? Ideo subtexit Zeno: *Tu bonos corporum, tu thesaurus animarum.* Sed inde nodus. Thesaurus plurium numero repositorium est. Ast si è corpore facit animam: iam duplex anima in qualibet pudicitia censetur. Hunc locum expendimus t. i. de Maria & Deo in carne num. 26.

48. Exod. 1. *Erant igitur omnes anime eorum, qui egressi sunt de femore Iacob, septuaginta.* Quam nobis stylus iste! Anima non ex traduce per femoris semitam egreditur: quod de carne nascitur, caro est. An quia filij Iacob generosa soboles generosi parentis, germen aruis cœlestibus inferendum, adeo defæcatam carnē sortiti fuerunt, vt spiritus ad instar, iam Israëlites vocarentur, qui Dei faciem vident, quod proprium spiritualium creaturarum est? Sic cēserem. Difficultatem sensit Orig. in præfatis verbis hom. i. in Exod. *Ego autem non puto quod quilibet hominum possit animam gignere, nisi si quis forte talis sit, qualis ille, qui decebat: Nam etsi multa millia padagogorum habeatis in Christo; sed non multos patres: nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Isti tales sunt, qui generant animas.* Id non ad filios Iacob inducit Origenes, nec nodū soluit, cur animæ de eius femore perhibeantur egressæ. Ego accerso te ad luctā illam, qua Iacob strenuus pugil cum athletico spiritu decertabat. Genes. 32. Brachiis premitur vterque: audet in Angelum animosus vir, stringit, premit, subigit in palæstra; adeo vt videns Angelus, quod eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Vt quid femur manus compressione ligauit? Anne vt attactu spiritus caro illa, in qua generationis officina cuditur, spiritus dotes saperet? Iam non miror, quod animæ spiritales è Iacob femore prodirent, siquidem spiritus femur tetigerat. Quod fulcio, quia ex tactu Angeli mentis virtus excreuit in Iacob, carne crescente. Optime Greg. Mag. 4. Mor. c. 4. *Iacob, qui Angelum tenuit, mox vno pede claudicauit, quia qui vero amore sublimia respicit, iam in hoc mundo duplicibus incedere desideriis nescit. Vno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur, & necesse est, vt alius marcescat, quia mentis virtute crescente oportet proculdubio, vt carnis fortitudo torpescat. Nōne diminuta carnis fortitudine, totus excreuit in mentem, postquam ab Angelo, qui mens est, & spiritus, tactum femur emarcuit: sic statim nomē, quod positum erat à carnis parte, nempe à pede, mutauit; iam non Iacob appellatur, id est, supplantans, sed Israël. Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomē tuum, sed Israël.* Israël autē mentem significat adeo è carnis ergastulo liberā, vt Deum valeat intueri. Chrys. Gen. 32. *simul docuit iustum per nominis impositionem quis esset, & quē viderit, & comprehenderit. Non ultra enim vocaberis Iacob, Zerda in Iudith. Tom. I.*

sed Israël erit nomen tuum. Israel autem, si quis interpretetur, sonat mens videns Deum. Si totus Iacob mens iam est ex femoris percussio neruo, quod ex hoc femore egreditur, quidni anima nuncupetur? si castitas virtus Angelorum, & spirituum est, vt passim Patres, nosce castitatis ingenium: quæ adeo è carne facit spiritum, vt etiam dum tangit in femore, quod est libidinis sedes, doceat animas ex femore generari.

41. Subtilitas hæc non in nuptiarum addiscitur schola. Solū è carne carnem construūt. Mirabar recentis amasij Adami tenera verba, quibus amatoris labris virginem suam, quam iam absque facibus, & cereis vxorem ducebat, alloquitur: *Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea.* Nimis hæc rudia verba, nimis ex agro rusticalis sermo teneræ & delicatæ puellæ; quæ prima venustate virum illexerat, prenderat oculis, pulchritudine subiugauerat. Tenerior sis, & comptior, Adame, cum fœmina, cui blandiris: ossa, caro, & nerui, infaceta verba sunt. Dic: *Anima mea hæc est, non: Os & caro.* Nesciuit animam protulisse suam, qui ad carnis expetebat connubium. Non audet, quam sciuit esse de terra, quam connubio acceperat, animam vocare, sed carnem. Idipsum intueor in Labā dum alloquitur Iacob. *Quoniam os meum, & caro mea es tu;* quippe ex nuptiis, & generationis nexu consanguineum appellabat. Do Orig. genem homil. i. in Exod. *Denique statim in initis ipse Adam, qui dicit: Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea; nec tamen addidit: Et anima de anima mea. Sed velim mihi diceres, ô Adam; si os de tuis ossibus agnouisti, & carnem de tua carne sensisti, cur non intellexisti, etiam animam de tua anima processisse? Sed videtur per hoc intelligentibus indicium dare, quod cum dicit: Os de ossibus meis, & caro de carne mea, quæ de terra sunt, sua esse profiteri; non audere verò sua dicere quæ scit non esse de terra. Sed & Laban ad Iacob: Quoniam os meum, & caro mea es tu. Nec ipse amplius aliquid videtur audere suum dicere, nisi quod terrena cōsanguinitatis agnoscit.* Sic ille. 42.

Hinc lepidus conflictus inter virginitatem, & nuptias. Blanditur sibi matrimonium, quod radix virginitatis sit; quod è nuptis virgines enascantur. Nazianzenus carm. 2. de virginitate. Greg. Naz.

Quocirca nati quamprimum sistite pugnam: Quamquam etenim patrum minime vos nomen habetis; Attamen à patribus traxistis semina vite.

Fœlicius virginitas in coniugatos telum contorqueat. Non animas gignit coniugium, sed corpora. Cur se demulceat, quod ex se virginitas generetur, siquidem vbi virginitas, quidquid est, animus est? Fruere Nazianzeno supra:

Non homo totum hominem (veluti de more loquuntur)

Prognit: verum crasse tantummodo carnis, Est pater, & calidi dat semina prima cruoris, Ast anima in corpus diuino condita flatu Immeat externe.

Exarmat itaque nuptiarum copias virginitas; quasi ipsa genus à coniugio non ducat. Probat: Quoniam anima ex diuino venit afflatu. Nonne fragile argumentum hoc, siquidem virginitas exercetur in corpore, vbi libidinis vrgent incendia, pruritulusque fatigat? Imo non bene sapis virginitatis indolem. E carne construit animum,

Q 2 quæ

quæ carnis pepulit vetustatem : velut spiritus est totus , qui virgo est. Si animus im-
meat à Deo , caro , quæ virginea iam in ani-
mum traducta ex cœlesti Parente sibi concinit
gentilitium.

*Castitas arte virginea Hominem tra-
ducit in Angelum.*

SECTIO VII.

43.

ON satis, quod castus pudor trā-
ligat in animum corpora : magis
est, vt velut transformet in An-
gelum; vt merito casta Iudith,
quæ purum custodiebat torum, in
superioribus cubiculum struxe-
rit, vt Angelicis stationibus inserta casto potire-
tur consortio, cui inerat imitatio naturæ. Rogat-
ur Dominus, cuius de septem fratribus quibus
nupserat, vxor in resurrectione foret. Matthæi
vigesimo secundo. *Erratis, inquit, nescientes scri-
pturas, neque virtutem Dei: in resurrectione enim ne-
que nubent, neque nubentur; sed sunt sicut Angeli Dei
in cœlo.* Domine, de ea, quæ iam nupta est, quæri-
tur: imo quæ septem experta tædas, septem fune-
ra flebilis deplorauit, cui nam ex viris adscribenda
sit, cum resurgat? non cui nouiter in connubio
locanda? Quid est, *in resurrectione neque nubent, ne-
que nubentur?* O benè! Vbi Angelorum similirudo
promittitur, vbi castitas viret, quæque nuptialis
vox ablegatur: si ibi nullæ nuptiæ, fatuum est,
cui adserenda sit vxor, discutere, vtpote quæ
iam cœlestis castitatis munere sexum quem ge-
rit, in Angelicam similitudinem immutauit.
Diuus Hieronymus aduersus Ruffinum. *Et Do-
minus interrogatus in Euangelio, cuius de sep-
tem fratribus in resurrectione deberet esse vxor,
ait: Erratis &c. Et reuera vbi inter virum &
mulierem castitas est, nec vir incipit esse, nec
fœmina; sed adhuc in corpore positi mutantur in
Angelos, in quibus non est vir, nec mulier.*
Quid ais, ô maxime? Imo sexuum post resur-
rectionem discretio propugnanda est: eam sta-
bilit Sanctus Thomas in 4. distinct. 44. quæstio-
ne prima, articulo tertio, & quarto contra
Gen. cap. 88. Diuus Augustinus libro vigesimo
de ciuitate Dei. Demirare castitatis clarissimam
excellentiam. Non dixit, in corpore absque se-
xus discretionem resurgendum, sed indolem ca-
stitatis explicuit, quæ in Angelum mutat, etiam
dum vir & fœmina corporeis retinaculis præ-
peditur sub cœlo. Recognosce: *Sed adhuc in
corpore positi mutantur in Angelos, in quibus
non est vir, neque mulier.* Idne post mortem?
Imo. *Vbi inter virum, & mulierem castitas est,
nec vir incipit esse, nec fœmina: non sexuum dis-
pendio, sed nobilitate pudoris.* Verecunda ca-
stitas sic æstuantia exsiccat incendia, vt incen-
diorum organa, & focos pertæsa velet, dum
vellere nequit; & sibi sexus disparitas non sit,
licet in corporibus sit. sic ab illecebra volupta-
tis corpus eradit, vt sexuum discrimen diuini
artificis inseruiat honori, non oneri illecebrofi
pruritus incumbat.

44.

Matth. 22. 30.
Marc. 12. 15.

Ast illud; *Sed sunt sicut Angeli Dei?* Mat-
thæus enim, Marcus, & Lucas in præsentem tem-

pore prætulerunt; & tamen verborum sensus,
& series futuritionem expetebat, qualis in prio-
ribus verbis est: *In resurrectione neque nubent,
neque nubentur.* Euthymius censuit ly sunt: non
ad homines, sed ad Angelos referendum hoc
sensu: *Sed æquales erunt Angelis, qui in cœlo
sunt.* Obstat Euthymio Marcus. Sic meditor.
Adeo castitas hominem corporea compage stru-
ctum Angelum reddit, vt vel futura castitas iam
quasi Angelum in præsentem constituat. *In cœlo
non nubent, neque nubentur.* Castitas illa, quasi
præterita anteuolat spatia, & quæ nondum pos-
sessa, in Angelum iam, vtpote possidenda, tra-
ducat. Cyprianus de habitu Virginum. *Quod fu-
turi sumus, iam vos esse cœpistis: vos resurrectio-
nis gloriam in sæculo iam teneri, per sæculum
sine sæculi contagione transitis. Cum casti perse-
ueratis, & virgines, Angelis Dei estis æquales.*
*Seruate Virgines, seruate quod esse cœpistis; ser-
uate quod eritis.* Non te pupugit hæc vltima di-
ctio, *seruate quod eritis?* Quod nondum possi-
detur, nequit custodiri: nec damnat repagulis
auarus pecuniam, quam nondum adeptus est.
Pulchre Cyprianus nostro cogitatu arrisit. Ca-
stitas corpus dolat in spiritum, constituit in An-
gelum. Si igitur in cœlo nos fore velut Angelos
per castitatem repromittitur; qui castitatem ser-
uat, custodit, quod est, & quod erit; quippe
iam hic præoccupauit, quod erit, in eo, quod
est. Seruate ergo virgines, seruate, quod esse
cœpistis, seruate, quod eritis.

Quid quod in castitate spiritalis gloria præoc-
cupetur, & quod in æternitatis sinu latet, cœle-
stibus sæculis possidendum, præpropere manu
arripiatur vt præsens: si castitas cum æternitatis
iure pascitur, nec sæculi, & ætatis nouit metas,
sed instar spiritus Angelici omnia tempora im-
mobili statione præteruolat? Anne, vt de vidui-
tatis præconio laudetur, perhibetur annosa, &
per plures annos thalamum marito inertem ser-
uauisse pudicum: *Hæc vidua vsque ad annos*
octoginta quatuor. Scio quod quidam libri græ-
ci habent non *ἑως ἰσῶν*, sed *ὥς*, id est, laudant
in Anna Patres, præcipue sanctus Augustinus Aug.
epistola 121. capite decimo sexto. Susanna
in inæqualis præiudicium ætatis à senibus impe-
tita, ob adolescentiæ florem, iugalis fidei præ-
coniis effertur. Vtique ad laudationem tem-
pus famulatur. Ast Maria, quæ virginum de-
cus est, non vlla temporum ad virginitatis pig-
nota expectat spatia, non vllis cingitur ætatis
metis; sed quæ à primordij teneritudine virgi-
neos legebat flores, nullo Aquilone turbante,
virginitatis æternitatem inuenit. Sic Ildephon-
sus alibi datus & expensus: *Hæc fœmina æter-
nitas virginitatis est, virgo Dei est.* Quid cau-
sæ, quod in viduis & nuptis taxentur anni,
laudatioque adiumentum quærat ætatis, in vir-
ginibus æternitas pro ætate est? Quia Angelus,
dum semel est, non tempore mensuratur, sed
æuo, quod interminabilis vitæ possessio est.
Sic concinnitatem capies Ambrosij, libro de
viduis: *Reminiscamur, quemadmodum Maria,
quemadmodum Anna, quemadmodum Susanna
laudentur. Illas senectus probat: virginitas laus
ætatis est, nec adiumenta quarit annorum, quæ
omnium est fructus ætatum. Adolescentem decet,
iuuentutem ornat, amplificat senectutem, omnique æuo
habet iustitia sue canos, maturitatem granitatis, vola-
men pudoris.*

Virgi

46. Virginitas ergo spiritus est, nec solum spiritus, sed Angelus; nec Angelus quisque, sed qui stetit, non qui cecidit. Sed nonne Dæmō virgo est, qui nulla potest corporis colluione fœdari, & licet ignitur, æternisque torretur suppliciis, à carnis sordibus spiritalis eum natura sequestrat? Verum est: sed qui corpore non incubat proprio, spiritum aëris densat, ut cubet alieno, & spurcitiis cœnosi volutabri in peregrino sibi corpore gaudet. Putaueris virginem, qui spiritum sordium amore constringit in corpus, dum virginitas corpus agit in spiritum. O degeneres à prima luce spiritus nefarij, incestuum cupidi, licet nullis carnis acti incensu, nullo vellicati pruritu, procaces ruitis in aliena, & scena carnez voluptatis eludimini, licet carnis non sentiatis illecebras! Fœlicior carnis virginitas, quæ contraria indole in vestra spiritalia primordia transcendit, & transit in cœlum de sæculo, ut obtineat pretiosa, quæ ob mentis intemperantiam perdidistis subsellia. Ausculta Diuum Ambrosium: *Castitas etiam Angelos facit: qui seruauit, Angelus est; qui perdidit, diabolus. Quam præclarum autem Angelos propter intemperantiam suam in sæculum cecidisse de cœlo, virgines propter castimoniam in cœlum transisse de sæculo! Quod nobis promittitur, vobis præsto est, vortorumque nostrorum usus apud vos est. De hoc mundo estis, & non estis in hoc mundo.* En quæ casta sub cœlo est, iam in cœlum censeatur habitare, præripiens, quod habitura, subsellium. Hinc expendo, quod aliàs nondum implicuit Ambrosio, quare Dominus carnem dixisses suam de cœlo, dum panem de cœlo ferculis præponit, ut alat: *Hic est panis, qui de cœlo descendit.* sic enim sciscitatur ille libro Ioan. 6. 51. sexto de sacramento, capite primo. *Sed caro non descendit de cœlo; hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine, cuius nos nouimus patrem, & matrem. Quomodo ergo descendit panis de cœlo? Sed desine mirari, Doctor sancte; tu tibi nodum explica. Dixeras virginem, licet de hoc mundo sit, in cœli iam fastigio effulgere: si ergo carnem de virgine assumptam enuntias, cur non cœli dotibus affulgebit? Hinc primus homo de terræ limo, secundus de cœlo cœlestis. Do Cyprianum de disciplina & habitu Virginum. Primus homo, inquit, de terræ limo, secundus homo de cœlo. Qualis ille de limo, tales & qui de limo: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Quomodo portauimus imaginem eius, qui de limo est, portamus & imaginem eius, qui de cœlo est. Hanc imaginem virginitas portat. De cœlo igitur panis ille descendit, caro illa est, non solum quia verbum Dei, quod sibi carnem, Incarnationis fœdere copulauit, è cœlo est cuius genus à Ioue summo: sed quia caro illa virginea ex virgineo sanguine compacta, ex virgine matre, ex virgine Paranymphe nunciata, ex virgine voce per virginem aurem concepta, ex virgine spiritu efformata, quidquid virgineum est, sibi suo pte ingenio conciliat.*

47. Adeo in Angelum per pudicitiam itur, ut etiam doloris signa de castitate fœdata in Angelos suspiceris conuersa. Quantum libidinis mulier illa, cui peccatrix elogium erat, nedum nomen, per voluptatum illecebras traxerat! Tangitur ab alto: phialam vnguenti ex Veneris re-
Zerda in Iudith. Tom. I.

positorio resumit, non iam curandis crinibus officiosa; non ut cutem emolliat, sed ut totum ebur in Christi Domini frangat vestigiis: stringit pedes digitis, quibus ad amoris carceres peccata presserat; aquis rigat, quas pœnitentiæ flamma per oculorum fontes exhalat; caput plena nardo madefacit, frangit alabastrum, ne guttatim stillicidium præstet odoris. Phariseus liuore perimitur, prodigum luxum discipulis increpat avarus. Sed Dominus frænat audaciam: Matthæi 26. 12. *Mittens hac vnguentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit.* Quid te, Domine, memoras cadauer, cum fluente redundas vnguento? Ergo mulier hæc funera tibi celeri dolore præsentat? Imo suæ pudicitie mortem apparatu funebri plangit; & ne plus quàm quatríduana fœteat, illinit balsamo, crinibus tergit, oculis humectat. Ast Dominus ad suam nos euocat sepulturam, quasi vnguentum illud, quod ad caput fuderat, quasi lachrymæ, quibus lauerat pedes, adhuc post crucem in Dominico corpore perseverent. Ergo Magdalena, perge ad sepulchrum, si inuenias vnguenta & lachrymas, quæ posuisti. Quid inibi? Ioan. 20. 10. *Et vidit duos Angelos in albis sedentes* Ioan. 20. 10. *unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum erat corpus Iesu.* Ut quid ad caput & pedes appareret Angelus; fœminæ, & non Petro: ut ex Angelici situs positione, ubi corpus iacuerat, ostendat? Mira dignatio! Quidni mulier inueniat in capite Angelum, Angelum in pedibus, si antea pudicitie iniurias deplorans, in caput Domini prodegit vnguentum, & in pedes limpidissimos latices lachrymarum? Pro vnguento capitis Angelus est, pro pedum lachrymis Angelus. Doloris ob amissam pudicitiam signa in Angelos commutantur. Acute Galfridus in allegor. Tilm. Merito proinde duos vidisse Angelos ad caput unum, & ad pedes alterum perhibetur: nam & ad caput Domini vnguentum fuderat, & ad caput & ad pedes aliquando fleuerat. Quid pulchrius? ideo Angelos in capitis & pedum situ intuentur stantes, quia pro vnguento & lachrymis substituebant. Quam velox Angelus, & spiritus, ut omnem aduersus castitatem suspicionem eradat!

48. Ut quid dum Susanna in tribunal accitur, nimisque lapidum amandatur, illico audis: Cumque duceretur ad mortem, suscitauit Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel. Dan. 13. 45. Cur dum suspicio in Virginis vterum excitatur, mox Angelus sedulus vindex adcurrit: Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph; qui non alia, quàm spiritus dictione prauam pepulit coniecturam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Quidni Spiritus, & Angelus pro castitate sollicitet; si quæ casta, in spirituum Angelorum ordine recensetur. Fauet Chrysostomus homilia de Susanna: *Venit ergo Virgo in falsam suspensionem: sed sicut pro Susanna affluit in Daniele spiritus, sic pro Maria Domini fuit Angelus.*

In virginitate Deitas excuditur, Spiritus sanctus expenditur, Trinitas sigillatur.

SECTIO VIII.

49.

VR sacra vidua solitudinem amat supernam, & quæ perpetuæ se desponderat castitati, sola in alto ædificij fastigio moratur? Ne creaturarum maculetur consortio, quæ virgineam Dei naturam, viduitate pro virginitate fruens, imitabatur. Diximus supra in commentario literalī, quod vidua solet virginem significare. Casta Iudithæ viduitas sic in pudoris sortem excreuit, ut quasi in virginitatis honores ascenderit, virgineisque debuisset celebrari præconiis. Ergo bene degat in superis, ut cum Deo degat, cuius natura virginitas est. Si Diuinitatis imaginem cupis, eude virginem, spirabit in ære Deitas stylo incisa virgineo. Imo in virginitate nō solū ima-

Gen. 26. 26.

go Dei, sed & similitudo est. Cur prius: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, deinde, quam sponponderat, similitudinem amisit? *Ei creauit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creauit illum?* Sic meditor. Cū de homine agitur absque vxore virgineo, imago & similitudo profertur: vix fœmina memoratur cū viro, & iam similitudo siletur: *Ad imaginem Dei creauit illum; masculum & fœminam creauit eos.* Præclara virginitatis nobilitas. Vix eius præfagitur iniuria per thalamum; & sola enuntiatur imago, subtrahitur similitudo, quæ vniuersam Dei exprimit virtutum naturam. Adsit difficilis Tertulliani locus lib. de exhortat. ad castit. capit. 1. *Vt enim imaginem suam nos etiam similitudinem fieri, ut simus sancti, sicut & ipse sanctus est. Sanctificationem, dico, in species distribui complures, ut in aliqua eorum deprehendamus. Prima species est virginitas à nativitate; secunda, virginitas à lauacro aquæ.* Quid ais? Omnis imago similitudo est. Si semel nos imago Dei, quid opus, ut similitudo nouiter efficiamur? Qui in primordio imaginem à similitudine ob moralem disciplinam distinxit, aliquid amplius in similitudine, quam in imagine præcognouit, utpote quod hæc in natura, illa in virtutibus sit. Virginitas ergo generosioribus coloribus supra imaginem similitudinem adipiscitur: ut noueris, Deitatem ex omni parte resculperere.

Tertul.

50.

Naz.

Hinc in matrimonio dimidium Deitatis video depingi; in virginitate, tota Diuinitas exhibetur. Miraris. Gregorius Nazianzenus carm. 2. de virginit. sic pro nuptiis pugnans canit:

*Attamen humano Christus se corpore iunxit,
Et desponsata per viscera casta parentis
Fluxit, coniugique humani cum Deitate
Dimidium iunxit.*

Carmē hoc nimium difficile in Mariæ & Ioseph honorem expendimus tom. 1. de Maria & Deo incarnato, num. 63. nunc aliter extricandum. Sectionem ne patitur Deitas indiuidua, vbi quidquid est, nequit esse pars, quin totum? Esto cogitatione nostra diuidatur, seu, quæ distinctæ sunt, personas discernamus, qualis erit illa portio, quæ æsumitur ad similitudinem coniugij? Censeo, quod persona Patris, utpote à quo omnis paterni-

tas in cælo & in terra nominatur: vbi Græcè Πα-
τὴρ, quod à Hieronymo vertitur cognatio & fami-
lia ex num. 12. Ergo coniugium humanum ex
prolis generatione diuinum Patrem, qui fœmi-
nam nescit, adumbrat, diuinamque sobolem ex
relatiuorum natura subinducat. Anselmus: *Ipse* Anselm.
*enim dicitur Pater, quia ex se Filium genuit. Ad
cuius similitudinem ob eam causam dicuntur pa-
tres, qui ex se filios generant.* Attamen persona
Spiritus sancti, qui nec genitus, nec generans est,
nuptiarum calamo non describitur, nec eius no-
tio indicatur. En cur in coniugio, deitatis dimi-
dium. Si etenim Spiritus sancti processio, qualis
nunc est, amputetur, sectio in Diuinitate contin-
get: quod theologicè protulit Ioannes Theolog. Io. Theol.
in Concil. Florent. sect. ult. *Nam credentes san-
ctum Spiritum ex Filio nequaquam procedere, ne-
cesse est, intelligant Spiritum ex solo Patre procede-
re, ac consequenter non esse Filium. Qui autem pro-
ferunt Spiritum ex sola Patris persona procedere, hi
proculdubio substantiam ab hypostasi separant, &
partitionem imaginantur diuinæ substantiæ.* Ecce
sectio & partitio est Diuinitatis, dum Spiritus
sancti processio non exprimitur. Si igitur in con-
nubio solū superus Pater, supera proles depin-
gitur, non Spiritus sanctus; dimidium deitatis sub
nuptialis flammei vmbra describitur. Ast verò
virginitas viuida effigie totam Triadis repræsen-
tat naturam, quod cecinit ipse Nazianzenus: Naz.

*A Triadis sanctæ lumen fulgore trahentes,
Quæ lumen splendore suo supereminet omne,
Actalis Triadis natura est vndique pura.*

Vnde in virginitate non dimidia Deitatis pars
adumbratur, sed dimidia Christi pars. Sic Na- Idem.
zianzenus canit supra:

*Salve virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffensa vita, bona maxima fundens,
Christi pars.*

Qualisne pars? Diuinitasve, an humanitas? Dixi-
mus num. 67. in fine. Sane illustrior Christi portio
est virginitas: quidni de Diuinitate sentias? Cy- Cyp.
prius de habit. virgin. Sic de virginibus fator:
*Flos est ille Ecclesiastici germinis decus, atque orna-
mentum gratia spiritalis, lata indoles, laudis &
honoris opus integrum, atque incorruptum, De
imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior
portio gregis Christi.* Opus integrum laudis & ho-
noris appellat, quasi non dimidia Creatoris laus
sat sit virtuti, quæ totam exprimit Deitatem, Tri-
nitatemque repræsentat. Quid est illud Dei imago
respondens ad sanctimoniam Domini? Seraphim
recinunt trifagium: *Clamabant alter ad alte-
rum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus.* Sane
repercussus sonitus, vocis imago nuncupatur. Si- silius.
lius lib. 4. *Clamat scopulis clamoris imago.* Qualis
echo resonat & responsat ad illam sanctimoniam
Dominicæ cantilenam? Sane virginitas, quæ ima-
go Dei est, ad sanctimoniam Domini respondens,
& in totius Trinitatis triclinio sonitum refracta
ter geminat. Accinit non insuauiter Aldhelmus Aldhd.
lib. de laud. virgin. *Si de propriis meritorum emo-
lumentis, ut inflata vesica, intumuerit, & de vir-
ginali castimonia rumusculos ceperit, à cælestis sponsi
triclinio infelicitè fraudabitur.* Cur specialitet
eum, qui de virginitate elatus supercilium attol-
lit, à triclinio cælestia sponsi fraudari perhibet?
Si fraudatur? vel iam possederat, vel celeris spei
prenderat manu. Qualene triclinium, nisi Trini-
tas in cælestibus? Hanc sibi virgo adscinerat, &
in animi solio, infusisque maiestatis tenebat: Si
flabro

flabro vanitatis tumido ventiletur, solium, quod struxerat virginitas, demolitur superbia, & à triclinio cœlebs sed superbus fraudatur: infaustior, qui plectitur in possessis.

§1. Vt quid tumefactus superbis, Lucifer, cui lux cunabula, cui pudica creatio, cui natura virginitas? *Ascenda in cœlum, ero similis Altissimo.*

Quale cœlum ambis, qui in cœlo creatus? In cœlum sanctissimæ Trinitatis explicat sanctus Thomas, Vnde tam elati suggestus ambitio? Quia se virginem nouerat, ideo omnem Dei similitudinem sic sibi præsumebat, vt auderet in Filium, qui est splendor Patris, & figura substantiæ eius, ideo Filius, quia suo profectionis ingenio enascitur in similitudinem Genitoris. Cecidisti miser, tuomet volatu præceps, tua gloria sepultus. Iam similitudinem habes, si virgo es, tene, quod habes, ne virginitatis numismate, quo distescis, flebili commercio emas ruinam. Ergo quia de virginitate inglorius ille gloriabatur, cecidit, Do Aldhdelmum de laud. virgin. cap. 5. in margine lego: *Lucifer, cum esset virgo, perijt superbia.* Verba Diui hæc sunt. Prius *Lucifer Parasitorum sodalibus inflatus, & apostatarum satellitibus glomeratus in profundum superbiæ barathrum, & tetræ elationis tumida tartarum cassabundus corruisset.* Et statim: *Quod si Angelica supernorum ciuium celsitudo elationis tantum supercilio turgescens beato ceterorum contubernio, & Deifica contemplationis participio priuabitur; quanto magis gracillima mortalium fragilitas, si de propriis meritorum emolumentis intumuerit, & de virginali castimonia.* Sed vnde rimatus est Aldhdelmus, & Aldhdelmi scholiastes, quod Lucifer ob virginitatis venustatem elatus corruit? Censerem, quia blaterabat se Altissimo similem, in sanctissimæ Trinitatis cœlum superbiæ plausibus ascensurum: nec sibi poterat totam Deitatis similitudinem arrogare, nisi ei lenocinium virginitas ageret, in qua Diuinitas tota pellucet.

§2. Ideo forsani in Diuinam sobolem telum contorsit: quippe in Filio omnis paternæ naturæ ambitus exequatur. Sic ipsemet Filius, iam sponsus, loquebatur amasiæ, Cantic. 8. *Pone me, vt sigillum in cor tuum, & velut signaculum super brachium tuum.* Cherub autem ille superbus signaculum similitudinis dicebatur. Quid efflagitat spūs? an ne quod seipso tanquam nobilitatis insigni tunicam cōstructam humeris neccat, sicut fibula, quæ apud Hieronymum, chlamydis mordebat oram; vel pendeat ex spūsæ collo, sicut bulla, apud Macrobiū, in cordis efformata figuram, vt quidquid cordis latebat super pectus extinsecus propaletur. Bene. Bullam se sponsus, & sponsæ fibulam cupit, vt ornet simul, seruet, & doceat; vt venusta oris pulchri, candidi, & rubicundi fila, amoris purpurisso ducta, in sponsæ pectore effigiat colluceant. Sed cuiusne signaculum & sigillū es, o sponsæ? An te signaculum vt collocet in pectore petis? An signaculum tui, characteristicamque pulchritudinem qua venustus? *Pone me vt signaculum* (ait) *pone me vt sigillum;* nō sigillum mei, nō mei signaculum, sed me signaculum, me sigillum. Virginem cupiebat sponsam, virginem edocebat: non incisam in ære poscit suam è collo pendere figuram, ne aliquāliter similitudinis colores effugiant, vel sub styli morsu non sic sponsi viuida spiraret natura. Imo quia sponsus sigillum est, & character Patris, diuinæque substantiæ ambitum ab origine adæquat, non aliam eudere in

sua virgine parat effigiem: semet super amasiæ pectus exsculpit. Vt ibi Diuinitas innotescat. Sic alloquitur Ambrosius virginem lib. 1. de Virgin. Ambrosius: *Et quoniam non humanis iam, sed cœlestibus, quorum vitam viuīs in terris, digna es comparari: accipe à Domino præcepta, qua serues. Pone me vt sigillum, inquit, in cor tuū, & velut signaculū super brachium tuum; quo signatoria prudentia tua, factorūq; documenta promantur, in quib. figura Dei Christus eluceat, qui Paternæ ambitū exequans natura, totum quidquid à Patre Diuinitatis assumpsit, expressit. Ne segniter transeas illud, qui Paternæ ambitū exequans natura, totum quidquid à Patre Diuinitatis assumpsit, expressit. Non dimidiatam, amat portionem sui, dum virginis suæ colla prendit, sed cereæ virginitati, ex mellitæ apīs densatæ labore, se sigillū, se characterem Patris imprimit, vt quidquid Diuinitatis est, exprimat; vnde tota Trinitas eluceat in virgine. Forsan ideo vbi ad Hebræos 1. *Qui cum sit splendor gloria, & figura substantia eius.* Græcus legit: *Qui cum sit character.* Character Græcus, autem non sibi est, sed vt signetur alibi. Sed quia oritur candor lucis æternæ, gigniturque virgo, in virginem totum se fundat, vt imago fiat, iuxta illud Basilij epist. 3. ad Nyssenum: *Non enim consistere poterit imaginis ratio, nisi per omnia ad archetypum expressa suis omnibus numeris sit, nihilque variet: & qui filij quasi formam mente conceperit* (quam virginem!) *Paternæ quoque hypostaseos characterem animo impressit suo.* Habes Filium Dei in Virgine sculptum; imo quia Filium, Patrem, à quo gignitur, Spiritum, quem spirat. Hac Trinitate Virgo signatur. Cōcinnè Ambrosius supra: *Vnde Ambrosius. Apostolus in Spiritu nos dicit esse signatos, quoniam Patris imaginem habemus in Filio, sigillum Filij habemus in Spiritu. Hac Trinitate signati cauedmus diligentius, ne quod accepimus pignus in cordibus nostris, aut morum leuitas, aut vllius adulterij fraus resignet. Sed facessat hic sacris virginibus metus.* Quantum piper in Ambrosio! Metum eluit à virginibus, soluit timorem, quod Trinitatis in ipsis signatum sigillum euaneat. Vt quid tam secura quies? tam armata possessio? Ingeniose quidem. Si virgo manet, non timeat resignandam adulterino fūco Trinitatis effigiem. Idipsum virgo est; quod sigillum Trinitatis: vel perit virginitas, vel nequit perire sigillum. Timeant, ne virginitas ad æstum illecebræ atescat: si manent virgines, à sigilli iactura non timeant.*

Ecce tota Trinitas in virgine: in coniugio sat est quasi dimidiata Diuinitas. Dixeram id forsani sic accidere, quia Spiritus sanctus, qui absque prole est, absque Patre, nequit representari in connubio: gratiam quidem impartitur, qui munerum dator est: sed cur in thædis genialibus adumbrabitur? Vnde Trinitas ibi nō elucet quasi depicta, siquidem sanctus Spiritus non apparet, qui complementum est Trinitatis. Sic Cyrillus Cyrillus. Alex. lib. 4. Thesauri cap. 3. *Sancta Trinitatis ipse complementum est.* Cur complementum? An quia tertia persona Trinitatem terminat? Verum est. Sed subtilius. Quia omnem virginem emanationem, sui processione terminatam enuntiat, & sobolem ibi edocet non fluxisse per thalamum, sed per intellectualem mentis fecunditatem; siquidem post intellectum, & voluntatem non alia ibi potentia est, qualis in creatura ad repetitam progeniē semine materiali redundat. Sic sanctus Thomas 1. p. q. 27. art. 5. *Processiones in Diuinis accipi non possunt nisi secundum actiones, qua in*

agente manent. Huiusmodi autem in natura intellectuali, & Diuina non sunt, nisi dua, scilicet intelligere & velle. Vnde nulla alia processio potest esse in Deo, nisi verbi & amoris. Si igitur Spiritus sancti processio omnem fecunditatis emanationem vberem complet, ne sensilis alia emanatio censeatur, in virginitatis sanctæ Trinitatis elogium, complementum eius meritò nuncupatur. Generationis, parturitionis; partus, sobolis, conceptus, prolis nomina audisti in Diuinis. Anne voces. Eæ virginitatem dehonestant? Absit. Adest Spiritus sanctus, qui ex sua per voluntatem emanatione pronuntiat, inibi non vllas sordes, non vllam impudicam vmbra latere, sed quidquid est, in candorem lucis æternæ cum dotibus virgineis assurgere.

54. Mirabor, nec in ipsa voce dispendium esse pudoris etiam ignaris, in tertiæ personæ nomenclatura. Pater quidem Spiritus est; forsitan infidus, in nomen Genitoris impinget: Si Pater, ergo non virgo. Desipis stolide; generat, sed ex corde. Pater est, sed ex intellectu, vbi nulla potest labes subrepere. Verbum dicitur Filius, partus & proles; voces quidem fructibus coniugatorum communes. Ast Spiritus sanctus etiam in nomine, adhuc apud rusticum, & ignarum, virgineus est. Dum Pneuma, seu Spiritum audis, per aërem puram concipis flammam, innocuam lucem, defæcatam virginitatem, quod de cœlestibus Spiritibus modulabatur Nazianzenus carm. 2.

Naz.

Lenius namque est mentibus illis:

Pneumata sunt etenim, flammaque per aëra purum

Currentes.

Et statim: *His non connubium.* Ex quo 1. tom. de Mar. num. 7. dixi peculiari delecta Spiritum sanctum ad Virginem gravidam superuenisse, vt omnis carnis vox exularet dum Diuinus fœtus ex florida virgine pangebatur.

55. O quam virgineus! Nulla in Spiritu sancto generationis vmbra est. Anne idè dicetur *ingenitus*? Si non *genitus* fide docente canitur, cur non & *ingenitus* perhibetur? Sic censuit sanctus Athanasius lib. 1. de sancta Trinitate. *Spiritus sanctus non habet Patrem; ergo ipse est ingenitus: itaque ingenitum esse non est proprium Patris.* Attamen video ecclesiasticas copias aduersus hanc vocem

S. Athan.

Conc. Nic.

Syn. Syrm.

Hilar.

August.

Idem.

stare, vt sancto Spiritui inficientur. Sic Nicænum Concilium in professione fidei perhibet Spiritum sanctum non ingenitum; neque genitum. Et Syrmienis Synodus can. 19. *Si quis Spiritum sanctum Paracletum dicens, innascibilem Deum dicat, anathema sit.* Et Hilarius lib. de Synodis: *Impiissimum est innascibilem Deum eum dici, qui ad consolationem nostram sit missus à Filio.* Augustin. ad stipulatur sermon. 38. de temp. *Duos Deos affirmare videbimur.* Sic sacra Patrum cohors plenis suffragatur copiis. Quomodo igitur facienda pax est cum Athanasio? Facile pacatam censeas arenam, si dum *ingenitum* Spiritum sanctum appelles, explices, te non ipsum intelligere Patrem. Licet etenim verè genitus non sit, tamen innascibilitas notio Patris est: ideo Spiritus sanctus non vocandus *ingenitus*, ne duos Patres esse credideris. Sic Augustinus sermon. 38. de tempore: *Spiritus sanctus nec ingenitus, nec genitus alicubi dicitur, ne si ingenitus diceretur, sicut Pater, duo Patres in sancta Trinitate intelligerentur: aut si genitus diceretur sicut Filius, duo iidem filij in eadem estimarentur esse sancta Trinitate.* Ergo, ne Pater putetur, non

est *ingenitus* nuncupandus, ne alicuius genitor asseratur. Quam virginea Spiritus sancti cautio, vel sonitus levis vocis non patitur, nullum habet nomen generationis quamvis puræ, quamvis Diuinæ; nec genitus, nec genitor est: & licet ex eo quod non sit genitus, *ingenitus* iure videretur dicendus; ne genitor appareat, *ingeniti* vocem non suffert. Cum tamen generatio diuina fecunda sit virginis idea: eademque in triplici persona sit intaminata virginitas, adhuc enim solum cum vocabulis egimus sine vlllo communis puritatis dispendio.

Vis, ideam probem? Pudicitia & Spiritus sanctus synonyma inuenio. Præclarum hoc virginis stemma: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum,* Censura Domini est. Fœlix & virginea natiuitas, vbi aqua, nitida vulua est, vbi ore soboles legitur, vbi cubat Spiritus, vbi virgo anima parturit adeo limpida, vt genus ducat à lymphæ: renatam credas ex aqua & pudicitia. Do Cyprianum lib. de Bono pudicit. *Scientes templum esse vos Domini, membra Christi, habitationem Spiritus sancti, electos ad spem, consecratos ad fidem, destinatos ad salutem, filios Dei, fratres Christi, consortes Spiritus sancti, nihil iam carni debentes, quasi renatos ex aqua & pudicitia.* Vide inclyre, mutauisti vocem, siluisti Patrem. Ex aqua & Spiritu sancto soboles exoritur è lauacro: *Descendat in hanc aquam virtus Spiritus sancti*, profertur. Anne pudicitia regenerationis vires fouet, vt proles nitida parturiatur? Fauste mutauit nomen, vt proderet ingeniose mysterium. Declarauit munus, dum voce lusit. Ex pudicitia nascitur, qui ex Spiritu sancto, qui lymphæ sordes lauaturus descendit, ortum sortitur. Tertullianus lib. de Exhortat. ad castit. *Prima species est virginitas à natiuitate, secunda virginitas à lauacro.* Si ad lustrale lauacrum venit adultus, qui iam virginitatem libidine defœdauit, quomodo fieri valeat, vt per aquam iterato eniteat gemma pudoris. Non mireris. In aqua virginitas latet, Spiritus sanctus renidet, noua genesis est Spiritu super aquas cubante. Si prima corporis periit virginitas, secunda tibi arridet ex lauacro lustrali.

56.

Cypri.

Tertull.

57.

Luc. 3. 22.

Luc. 1.

Tert.

Cur Spiritus sanctus sub innocuæ & puræ alitis specie, in vertice Christi inter Iordanis infidet vndas? Pater è nube Filium designauerat; sat est fidei, sat est sacramento, quid est opus aus in capite? Sed & poteris disquirere: si virtus Altissimi promittitur ab Angelo aluum obumbratura pudicam; vt quid superueniet Spiritus? Vbi virtus Altissimi, sat est ad miraculum proles. Sed nescit Spiritus à virginitate prima & secunda diuelli. Vtero virgineo totus applaudit, vt gravidam virgineè reddat, quam virginem inuenit, & ideo nec sine Spiritu: quare superuenturus profertur, quasi iam venerat, qui virginem custodiebat. Altera virginitas est ex lauacro: putas Spiritum non ad futurum singulari emblemate, singulari alite, hieroglyphico singulari? Subsudet in vertice, vt virgineam illam carnem enuntiet, quæ à nullis sordibus per aquas poterat expiari, quas consecraturus intrauit. Vnde qui baptizauit, Ioannes est, senum fœtus, virgo ex vulua sterili satus, vnctus in vtero cultor eremi. Aduoco Tertullianum lib. de Monog. cap. 8. *Alia pudica in Zacharia Sacerdote, alia integra in Ioanne antecursore, alia placans Deum, alia predicans Christum, alia totum predicans Sacerdotem, alia plus preferens, quam Prophetem, scilicet*

scilicet eum, qui non tantum predicanerit, aut demonstrauerit coram, verum etiam baptizauerit Christum. Quis enim corpus Domini dignius initiaret, quam eiusmodi caro, qualis & concepit illud & peperit? Et Christum quidem virgo enixa est. Eximia Ioannis laus, ne dum nimia! Et nisi ex virginitatis laude explices, accusabis Africanum. Anne talis Ioannes, qui baptizat Dominum, qualis virgo Mater, quæ peperit? Nonne illa nec similem visa est, nec habere sequentem? Mariæ caro Spiritu sancto facta est: iam de Spiritus censu computanda. Nulla caro tam nobilis eâ, quæ Deum corporauit, hominem effecit, peperit, fouit. Verum est. Sed adeo virginitatem in lauacro rimatus est Tertullianus, ut eandem Genesim suspicaretur virginem; & dum virginem prospexerit Ioannē, non timuit cum Matre Virgine comparare, ut nō deficeret lauacro virginea caro aliquantulum similis, siquidem idem Spiritus vtramque genesim honorabat.

Tertul.

Castitatis utpote Virginei Spiritus, libertas, & à vinculis expeditio.

SECTIO IX.

58. **V**BI TH casta dicitur clausa: *Vbi cum puellis suis clausa morabatur.* Qualisne potest carcere detineri, quæ vexillum castitatis erexit? Nescit ingenuitas virginea vllis vinculis premi: quippe *vbi spiritus, ibi libertas*; & vbi castitas, carnem in spiritum redigi, supra cōfecimus. Idēd in supeto ædificij culmine se fecmina pudica conclusit, ut laxior illi, utpote cælo vicinior, aula pateret, & liberior per palatia syderum graderetur: castitas enim nec dum in carcere est, prenditur, imo inter naturalia vincula somni nescit præpediri, dum dormit. Quid mirū; si puri Spiritus indolem sapit? Ægyptiam pulcher adolescens totā castitatis libertate contemnit: deserit amictum, ne vel per fimbriam contagionis serpent venena. Truditur in carcerē: ast ibi somniorum sacramenta reuelat & Numine afflatus, spirituum secretiora rimatur. Ergone dum castitas tenetur ergastulo, in spiritalia munera trāsit? Spiritalis sane functio est, quod inter soporem euigilans animus versat. Sed si castitas irretitur in carcere; quid quod in carcere somnia pronuntiet; & velut spiritus spiritalia prodat arcana? sic accipio Cyprianum lib. de bono pudicit. *Pudicus iuuenis, quia delicto conscientiam non miscuit, in inum carceris truditur: sed sola non est in carcere pudicitia, nam est cum Ioseph Deus, & nocentes dantur in manu eius, quia innocens fuerat Somniorum præterea obscura dissoluit, quia spiritus in tentatione vigilabat.* Obserua rationem: discutit somnia, quia spiritus in tentatione vigilabat. Anne cum Ioseph ab impudica pellice tentabatur, dormiebat corpore? Neutiquam. Cur ergo rationem de elucidatis somniis reddit Cyprianus, quia spiritus in tentatione vigilabat? Pulchre: quia castitas tentata fuit; ergo spiritus, qui peruigil in adolescente lasciua tela perfregit. Vnde cum castitas fuisset, quæ in imo carcere detrusa iacebat; quidni functiones spiritalis prophetæ in explicatu somniorum obiret; siquidem ob castitatem seruata in compedibus vincebatur. Anne castitas, si spiritus est, vinculorum potest retinaculis impediri? Imo si semel castitas in vinculis est, Deus in vin-

Genes. 39. 7.

Cyprianus.

culis est. Sed nescit vincula, Diuinitatis immensitas, quæ nullis potest stringi cancellis, utpote quæ summi Spiritus est. Igitur tam difficile sentiam castitatem carcere premi, quam immensitatem Dei strictis littoribus angi. Recognosce acumen Cypriani: *Sed sola non est in carcere pudicitia; nam est cum Ioseph Deus.* Martyr inclyte, quid nouum de Ioseph prætendis? Deus cum omnibus est, imo in omnibus: non igitur peculiare Ioseph castitas sibi adsciscit, quæ secum in carcere teneat Deum. Sed in eo ingeniosa pudicitiae laus. Deus in omnibus est; sed non sicut omnes: est in carcere, sed absque compedibus; licet inter ferrata colla, inter catenata sit crura, non prenditur, solum vbi pudicitia in carcere premitur, ibi tanquam in carcere videtur Deus ipsis vinculis irretiri: nam si semel castitatem vincula prendunt, iam potest spiritus irretiri.

59.
1. Cor. 7.

Vis probem, quàm libera pudicitia simplicis spiritus libertatem obtineat? 1. Corinth. 7. *De Virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino.* Cur tam clara virtus, ut sit omnium, vel aliquorum secunda possessio, non præcepti rigore iubetur? Imperij sentiat habenas, quæ tam cælesti hominum studet gloriæ. Cur laxæ carnis licentiis relinquitur, quod ex homine facit spiritum? Imo quia spiritum facit, libertatis debet dotibus polleere, nec vllis seruitutis premi censuris. Nequit virginitas imperari, ne virginitati inuratur iniuria, & quæ gratiæ potius, & spiritus est, sit alicuius legis mancipium. Ambrosius de hortat. ad virginem. *Sola est enim virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest. Res magis voti, quàm præcepti. Quod enim gratia est, non iubetur, sed desideratur, electionisque magis est, quàm seruitutis. Vnde & Apostolus dicit: Præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Priuilegium virginitatis mirare. Quidquid exercetur in homine sub legis potest ditione constitui: sola est virginitas, quæ cum suaderi valeat, imperari recuset. Præcipitur coniugatis iugalis castitas; ne maritali foco carbo subiiciatur extraneus. Imperatur viduæ, ne funestam à defuncti coniugis cineribus frontem vago concubitu conturbet & fœdet. Cuiusque virtutis actus saltem in aliqua occasione iubetur: virginitas nescia iugorum est. Cur sic generosa procedit? Ambrosius dicat: *Quod enim gratia est, non iubetur.* Sed quæque virtus, gratiæ comes, ex gratia est: & tamen sola virginitas à qualibet lege ingenuitatem defendere perhibetur, O belle! Habitualis gratia, quæ diuinæ naturæ portio est, datur è cælo, non iubetur; beneficium est, non violentia: Deitatem delibet, quæ suapte nobilitate gerit imperium. Ergone gratiam hanc virginitas sapit, quæ totius sanctitatis fundamentum est? Do Tertullianum lib. de Tertul. pudicit. *Pudicitia flos morum, honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis.* Vnde, quia hoc vltimum elogium dos gratiæ & natura est, utpote quæ totius virtutis radix sit, & sanctitatis fons; fundamenti autem fundamentum non est, ne in infinitū abeat cogitatio. Si pudicitia stabilitur in gratia, quæ poterit hæc in pudicitia fundari? Imo apposite reciprocam in vtraque immanentiam mediteris, utpote quæ nec dispari indole seceruntur, nec dotum diffident sorte; sed mutuis sibi famulantur officiis, ut gratia sit, quidquid pudicitia; & quidquid gratia, pudicitia sit nec imperij

Ambrosius.

perij subeat rigorem, sed infulas principatus obtineat. Non parcam sancti Aldhelmi verbis de laudibus virgin. *Qua inter ceteras virtutum infulas, summi principatus sceptrum, & regnandi monarchiam gubernare dignoscitur.*

60.

Nesciuit vincula Regina virtutum; & si se claudat, non se concludit; & si illigetur, graditur expedita; cadunt compedes, ne deuinciant.

Dan. 3. 23.

Danielis 3. *Viri autem hi tres ceciderunt in medio camini ignis ardentis colligati: & ambulabant in medio flammæ laudantes Deum.* Qui ambulant, si ligati? Imo soluti gradiuntur, Rege attestante:

Ibi. 3. 92.

Ecce ego video quatuor viros solutos & ambulantes in medio ignis. Non te pungit celeritatis prodigium? *Ceciderunt colligati, & ambulabant.* Tam velox fuit compedum expeditio, ut, ne detineretur historiographi calamus in solutione vinculorum scribenda, illigationem cum ambulatione coniunxerit. Is fuit famulantis ignis conatus, ne casti pedes, utpote puerorum, euangelizantiumque pacem in vinculis tenerentur, illico lenocinante flamma comburere, ut libera puerorum castitas graderetur. O quale artificium, sic temperare feruorem, ut nodos cremet, sed innocuos pedes dimittat. Pulchre Chrysostomus homilia de tribus pueris. *Pueri ergo iactantur in flammam: ibat circa innocuos pedes nouo libramine temperatus artifex ignis, & tot circumuolans pastus, sola consumere vincula laborauit: circa damnatos suos innocens pœna blanditur.* Obserua hæc: *sola consumere vincula laborauit.* Ad libertatem puerorum urgebat ignis, ne castitas ligaretur, qui in compedum cineres replicauit incendium.

Chryf.

61.

Nec te prætereat Susanna. Parum abest, quin iam lapidibus obruatur, quæ erexerat pudicitia trophæum, ardoremque senum aquis, quibus se lauabat, extinguere satagebat. Ergone sic relinquitur mortali, infamique discriminis femina casta, ut sic teneatur ad mortem, quæ pudoris decus extiterat? Vide, quid dixerit ab impudentibus imperita: *Melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.* Prendi non timet, quoniam negotium agitur castitatis. Etsi in manibus Iudicum illigetur: etsi lapidum aggere usque ad viscera terræ trudatur, libera castitas profiliet; & velut si Dei esset, qui prendi, illigarique nequit, sed ubique pergit immensus, in Deum liberata redibit. Sapienter Diuus Chrysostomus homilia de Susanna: *Susanna ergo religiosa mulier & pudica contuixerat utique, quandoque moritura. Et si tunc esset mortua, pudicitia quid obesset, dum caro conderetur sepulchro & castitas redderetur Deo? Venuste. Ac si diceret: non triumphus castitatis fuit, non occubuisse feminam, sed non succubuisse inhonestè: quoniam etsi perimeretur iniuste, adhuc castitas obiret victoriam, quæ carnem tantum victam relinqueret in sepulchro, ipsa libere graderetur in Deum. O quale ingenium! Et castitas redderetur Deo: quasi Deus ex suamet virginea natura castitatem in illo senum conflictu in victoriam dedisset, quæ, perfecta victoria, post feminae gloriosum decesum ad suum Dominum redire debebat.*

Chryf.

Ecclesia ager in triplici fructu virginitate, viduitate & coniugio.

S E C T I O X.

DIXIMVS in litera in Vidua notione omnem feminae statum signari: supponit coniugatam, præsignat virginem, orbamque marito significat. Triplex status in Iuditha colluxit: ideo statim dicitur vidua, ut nulli feminae celebre ad imitandum defecisset exemplum. Cur in vna triplex hic honos? Ut disceres iam ibi præluisse umbram Ecclesiæ: quæ non solum triplici hoc statu variata nitet, distinctisque fastigiata coronis, triplici vertice in cœlestia confurgit: sed & in vnum compacta absque capitum discretione virgo, nupta, vidua est. Perbelle sanctus Ambrosius libro de viduis: *Habent itaque omnes, quod imitentur, exemplum, virgines, nupta, vidua. Et fortasse Ecclesia virgo, nupta, vidua, quia vnum corpus Christo sunt.* Si vnum corpus; ergo portio virginis, nupta est, portio viduitatis coniugium, alternâ se concinnitate decorant: & licet aliæ sint gratiarum doctes, non est, cur pars huius mystici corporis aduersus alteram intumescat, licet virginitas in capite principetur.

62.

Si amas emblemata discutere, rogo, quid in illa Dominica parabola de centesimo, sexagesimo & trigésimo fructu sublateat: Matthæi c. decimo tertio, v. octauo. *Alia ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigésimum.* Certe in digitorum dispari positione numeros hos manus artifex loqui consuevit. Cum ergo triplex hic fructus triplicem Ecclesiæ indicet statum, videris eisdem digitis, sed aduersâ manu describi; Viduitas & matrimonium in læua, dexteram virginitas tenet: si tamen digitorum ordinem videas, idem, qui in læua nuptias, & viduitatem præsignat, explicat virginitatem in dextera: ut solum lateris diuersi discrimen viduitatem à virginitate discernat: ne superbiat Virginitas, quia eadem in signo, digitorum positio est; nec tamen suam excellentiam ignoret, quia in dextera collocatur. Do Hieronymum libro primo aduersus Iovinianum. *Centessimus & sexagesimus & trigésimus fructus, quamquam de vna terra, & de vna semine nascatur, tamen multum defert in numero, triginta referuntur ad nuptias. Nam ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo, & federans maritum pingit & coniugem. Sexaginta vero ad viduas, eo quod in angustia, & tribulatione sunt posita. Vnde in superiori digito depriuntur: quantoque maior est difficultas experta quondam viduitatis illecebris abstinere, tanto maius est premium. Porro centesimus numerus (diligenter, quæso, lector attende) de sinistra transfertur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptia significantur & vidua, circulum faciens exprimit virginitatis coronam. Quam lepide! Iure præcauit: diligenter, quæso lector attende. Ne insolescat in viduitatem & nuptias virgo, eisdem virginitas, quibus vtraque alia, digitis designatur: ut tamen coronam virginitati fatearis,*

vbe

uberioremque fructum vsque ad tricesimum distas, è læua ad dexteram eadem digitorum positio cum circulo coronario transfertur. Verum si triplex subindicatur status, in quo sterilis est viduitas, virginitas non foetibus studet; cur sub fructuum & agri similitudine denotatur? Imo hos fructus Ecclesiasticus ager educit, his immortalis gratia Christianus hortus aspirat: cui si vel violam succidas viduitatis; vel virginitatis Illium euellas, vel sanguineam matrimonij rosam ferias, non speres amœnari per hortum: virginitate viret, fragat nuptias, viduitate spirat. Sic vernet Ambr. l. de viduis: *Ut commissi mihi ruris operarius agrum hunc Ecclesia fertilem comam, nunc integritatis flore vernantem, nunc viduitatis gaudente pollentem, nunc etiam coniugij fructibus redundantem. Nam etsi diuersi, vniis tamen agri fructus sunt; nec tanta hortorum lilia, quanta ariste segetum, messum spica, compluriumque spatia camporum recipiendis aptantur seminibus, quam redditis nouales fructibus feruntur.*

Ambt.

64.
Cant. 2. i.

Rup.

Iustus.

Honor.

65.

1. Cor. 1.

Cur sponsus: *Ego flos campi & liliū conualliu!* Nonne liliū flos est: ut quid à flore, sub quo cōtinebatur, discernitur? cur, dum vernantis campi se pōpam esse floridam nuntiat, nō quale floris vocabulum adnotauit? Ne iniuriosus esset alicui, generale floris nomē elegit: si semel campus Ecclesiasticus est, quisque flos Christus est, quemque statum floridus Christus coronat; imo quidquid flori est, ab ipso est. Rupertus ibi: *Flos campi est Christus, qui decus mundi.* Ast se præcipue ex virginitate pullulasse in lilij expressione perhibuit. Iustus Orgelii: *Ego flos campi, &c. tantum est, ac ego decus mundi ex virginitate humilium.* Verum est: sed ne sibi blandiatur superba virginitas, noscat, quod eisdemmet signis ex aduerso compositis, coniugium & virginitas præsignatur: nam etiam in lilio coniugium, in flore, qui ab inarato campo, quem impudicus vomis non proscidit, nascitur, virginitas significatur. Honorius ibi: *Campus, scilicet terra inarata, est ordo virginum in Ecclesia, cuius flos est Christus, quia eius delectatio corona & premium.* Conuallis verò est ordo coniugatorum, inter virgines & continentes, quasi inter duos montes, sitorum, quorum est Christus liliū, scilicet candor & gaudium. Ex quo vocabulo luderem. Sunt enim, qui putent ly liliū conualliu legendum Susanna ex Hebræo סוּסַנָּה Sosanath, ut ex Thargū & Elia in Thesbite, Galarino l. 7. c. 5. memorat Delrius. Ergo ex vocis cognatione, qua significatur liliū, castum coniugium, quale in Susanna floruit, sponsus extollit, dum se sub eo nomine nuncupauit: quod, cum virginitatē indicet albidā, cū cōiugata pudicā videas commercium habere dictionis.

En virginitas triplicem hunc statum florido virore coronat: ut noueris cuique suam virginitatem adesse. Verum quā fieri valeat, ut nuptiæ virgineæ sint, ubi proles quæritur, licet illecebra non ametur; ubi ex amplexibus seritur ad humanos manipulos colligendos, licet impurus æstus non vratur? Anne & vidua virgo, cui sodalis emortui torus virginei floris calamitatem testatur, & coniugij species mentem impura cogitantem cruciat? Sane Ecclesia virgo est. Paulus est. 1. Cor. 1. *Respondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo.* Si igitur ex Ecclesia triplex ille fructus exoritur, virgo erit in virgine satus, è virgine natus: quidquid etenim de spiritu, spiritus est; quidquid de carne, caro est; quidquid de virgi-

ne, virgo est: nec à vuluæ virginitate degenerat, quod à vulua in parētis similitudinem gignitur. Explicemus Tertullianum, quem parum ante dedimus, lib. de exhortat. ad castit. cap. 1. *Vult enim imaginem suam nos etiam similitudinem fieri, ut simus sancti, sicut & ipse sanctus est. Sanctificationem dico, in species distribui complures, ut in aliqua earum deprehendamus. Prima species est virginitas à natiuitate; secunda, virginitas à lauacro aquæ, aut in matrimonio purificat ex compacto; aut viduitate perseuerat ex arbitrio.* Quid audes, & Afer animose? Virgo virū non nouit, nec roseos sinus illecebrosi contagij sordibus maculauit; nupta noscit, nouit vidua: cur ergo vtraque virginitatis stemmate decoratur? Si ex compacto, ait, id est, consensu pari abstineant coniuges: quod etiam dicit S. Hieronymus epist. ad Ageruch. *Ca-* Hic *strant se propter regna cælorum, vel à secunda natiuitate post lauacrum ex consensu, vel post nuptias ex ardore fidei.* Attamen iam semel virgineus ex maritali turbine emarcuit flos: fractus signaculi pudor nequit in pristinum reparari. Verum est. Sed quia à virgine Ecclesia vterque status innascitur, licet nam minor, licet hæreditate inferior, virginea parentis vox applaudit vtrique. Cognomen enim generis in omnem stirpem deriuari quis ambigat. Adeo se viduitas Deo consecrat, squaloribus diues, lachrymis illita, ut in pristina virginitatem aspiet; &, quod supra prodigium est, licet corpore non præualeat, conatur in animo. Nupta, dum se vnus viri mancipat toro, licet virilibus inseratur officiis, licet in iugalis castitatis culcitra recubet, dum prolem Ecclesiæ parturire conatur, sobolem virginem gignens, virginitati inseruit, & in ipsamet generatione virgineis gestit prodesse prouentibus.

Id ex Nazianzeno illustremus, orat. 31. sic ait: 66.

Ceterum facite, ut inter vos quasi vincula constrin- 1. Cor. 7. 34 *gami, & virgines & uxores, atque vnum sitis in Domino, mutuumque alia aliarum ornamentum. Non esset cælebs, nisi matrimonium esset. Vnde enim in hanc vitam virgo prodisset? Non esset honorificum & venerandum matrimonium, nisi virginem proferret tum Deo, tum vitæ. Quæ conuentio vxoratae cū virgine? hæc singularitatis comes est, illa mariti: hæc cogitat, quæ Domini sunt, illa, quæ prolis: illa partibus scenerat mūdo, hæc orbitate cælis meretur: & tamen in vnum coire Nazianzenus scribit. Scite quidem: nā virgo è nupta nascitur; & si pars viscerum matris proles est, aliquid virgineam etiam in visceribus nuptæ fateberis, quod portio virginis progenitæ fuit. Sic virginitas vtrique statui dispergit honores, & filiæ virgini, & virginis matri. Innupta à nupta progreditur, & in ipso egressu, dum temerat pudoris signaculum, virginitatis alicuius munus rependit, cum honor sit sobolem genuisse virgineam. Non esset honorificum & venerandum matrimonium, nisi virginem proferret tum Deo, tum vitæ. Mirum virginitatis præconium, habere, etiam maritatae quid præster. Sed vide, nonne matrimonium sacramentalis gratia perfundit? Quantus honor, inter sacramenta censeris! Non ergo à genita virgine nobilitatem mendicat. Bene. Sed ipsa sacramenti vox virginea est, dumq; gratiam infundit, virginitatis pignora in cōiugio deponit, ut ex illo virgo soboles enascatur: quoniam ob prolis fertilitatem sacratur, ut humanas segetes, quib. horrea Ecclesiæ impleantur, producat. Agnoscite viduæ: Nuptæ agnoscite dignitatem. Si torum vel marito plenum, vel ma-*

rito

rito viduum inficitis, nullus remanet honos, quem de suis reliquiis virginitas perfundebat.

Ieiunium agit hominem in caelestia.

SECTIO XI.

67.

Gen. 2. 7.

QVAM cognatum coelis ieiunium! Vix altum Iudithæ habitaculum memoratur: In superioribus fecit sibi secretum cubiculum, cum illic proclui necessitudine textitur: Ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ. Cælo propinqua fœmina sacra cœlum in ieiunio fragrabat. Inspiravit Deus spiraculum vitæ in Adam, cœlesti spiritu limosa membra perfudit: quid nisi cœlum poterat spirare? Quid à cœlitus saginato pectore ructauisset, nisi cœlestem spiritum, quæ hauserat ab Opifice? Vix ieiunium soluit, ex terrestri obsonio manducans, & iam de terra infartus terram spirat, qui cœlum fragrabat: se totum illicò terram audit, ut longe distitum se à cœlo cognoscat, quem terreus fructus infarsit. Hæreditavitne delictum Hebræus? Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe, & allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi Man. Cur sic depereunt ex agro rusticalem escam; fructusque qui tenaciùs subsident terræ, nec culmo, calamove se expendunt in altum, quibus cœlestis cibus, Angelicæque dapes stomachum mouent, ut nauseet! Edocuit gula, quàm deprimat in terra suos, deturbet à cœlo. Qui cœlum per ieiunium manna pasti, fragare noluerunt; quid nisi allium & cepe, agrestesque terræ halitus spirare contenderent: ut satius primi hominis noxam resculperent? Tertullianus lib. de ieiunio c. 5. Nam & primus populus primi hominis reculpserrat crimen, pronior ventri, quàm Deo deprehensus: ita & illis xerophagia panes Angelica displicebant; allium potius & cepe, quàm cœlum fragrare volebant. In quone imitatrix primi parentis plebs illa de cœlo pasta, & cœlestis cibi pluuiam exorsa? Anne dapibus vetitis inhiauit? Non vetitum allium, non cepe. Primus parens cœleste spiraculum, quod ebiberat, inhibita arboris alimentum confudit: ficum halare maluit, quàm cœlum: id ipsum Hebræus. Cœlum inclinatum pro mēsa, pro obsonio, pro sapidis bellariis fastidit. Cuius ructus cœlum de cœlestis erat recremento saporis, fœtidum allij spiritum vaporare malebat. Qui cœlum flagrat, in cœlo est. Ieiunium ama, si terram odisti, cœlum spira.

68.

Gen. 3. 13.

Gen. 4. 1.

Matt. 12. 25.

Hier.

Gen. 2. 24.

Vix Adam paradiso detruditur; & illico cognovit uxorem. Obseruasti? Et misit eum Dominus de paradiso voluptatis. Adam verò cognovit uxorem suam. Cur ea dictio, Adam vero? Ieiunium è paradiso fecerat cœlum: In cœlo neque nubent, neque nubentur; sed sunt sicut Angeli Dei. Idem fuit ieiunus & virgo, Angelis non absimilis ignoravit mulierem, etiam si de latere, & latus. Comedit, exultat: quidni de cœlo deportatus fœminam cognoscere inciperet, connubijque teneret officia? Sanctus Hieronymus aduersus Iovinianum cap. 10. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi non potuit dedicari. Quando ieiunavit, in paradiso fuit; comedit, & eiectus est: eiectus statim duxit uxorem. Qui ieiunus in paradiso virgo fuerat, satur in terra matrimonio copulatur. Quid ais, duxit uxorem? Nonne duxit quando ex ossibus fuit constructa? Nonne ex alto expergefactus sopore. Propter hæc, inquit, relinquet homo patrem suum, & matrem, &

adharebit uxori suæ? Nonne coniugio stabili maritatus, cum adduxit eam Dominus ad Adam. Aliud est cognoscere & ducere: aliud nuptui, tradere quàm amplexui. Pulchrè Hieronymus. Nouerat in cœlo fœdera connubialia non pangi. Adeo cœlum sapit ieiunium, ut neque connubij nomen pati censeret, ne matrimonij voce turpatur. Qui ieiunus in paradiso virgo fuerat, satur in terra matrimonio copulatur. Quam cognata terra saturo! Ieiuno quam vernacula sedes cœli! Paradisus ex ieiunij consortio cœlum fuit; saturitas pepulit inquilinum, iam terræ proscindenda deuinctum non aliam regionem agnoscit satur. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi non potuit dedicari. Impingo iterum in sententia. Paradisus nō est locus beatitudinis, cum solum Empyreum beatorum agminum aula sit. Bene. Sed quod cœlum non erat, ieiunij ope fuit consecratum, abstinentiæ dedicatum officiis. Cur post pransum ficum, ambulans Dominus exhibetur? Et cum audissent vocem Domini Dei ambulantis ad auram post meridiem, Sedere dicitur cum cœlites in superis beat; ubi nullum decidit vesper sed meridiano lumine mētes fouet. Cum ieiunium soluitur, surgit Deus, lumenque traducit in vespertum, ut beatitudinis calamitas sentiretur, quasi post crapulam dedicatio paradisi periret. Quid quod Dei viridariū comite ieiunio honoretur? Paradiso nobilius ieiunium est, libræ demus Basil. de ieiun. serm. 1. In paradiso commoratio ieiunij quedam est imago. Si nondum non senseris, non degustauisti Basilium Prototypus nobilior est imagine, quæ iuxta eius lineas, siue in ære cuditur, siue colorib. immistis ductatur. Si paradisi est imago ieiunij; de excellentia iudicium ferto, ieiunium in nobilitate præstabit. Quis sic crederet, palmam ab illustri vireto eripuisse, & diuinis manib. consito, & diuinis gressib. cōsecrato? Sed magis Dei est ieiunium, quod ei insidet pro natura, quàm paradisi quæ omnipotētia produxit. Ergo à ieiunio ut imago ab exēplari, perdisce.

Quid loqueris, heluo, cui palati libido pro lingua est? Pater Abraham, mitte Lazarum, ut intingat extremū digiti sui in aqua: quia crucior in hac flamma. Vsq; adhuc desipis, sero sitiens? Quid pauxillum aquæ vix linguæ cuspidē abluentis proderit ad ignis profluuiū? Pete Cocyti vndas: immemores deplora lethei fluctus; forsā his amnibus dilues flammam. Cuius gutturi elementa seruiebāt, nec mica supererat Lazaro; stilla sat, quæ vix humectabit ardorē? Sciebat iā ieiunij virtutē in cœlum eleuare abstinentē, inopēque; Lazarū in alto receptaculo collocasse. Quale ieiunium? Vix mica. Cupiebat saturari de micis. Quis, bone Deus, satur ex mica, nisi cui adeo præ inedia stomachus aruit, ut frustum nō sufferat absque nausea? Ergo mica in placidū Abrahæ sinū extollit? Idem poterit gutta. Ut scias, Pater Abraham, me ieiunij, quale Lazari, amantē; guttulā parcus ambio ab eius digito, qui micā solū ad annonā integrā percipiebat, ut sicut mica Lazarū egit in supera; gutta à Lazari digito propinata me in comparē sinū adripiat. Nouerat in se cōiuiua cruciari, in inope recreari ieiunia; & æqualis ieiunij se enūtiat auidū, ut æquale mereretur leuamē. Aliquid subodoratur Tert. & Basil. ille de ieiun. c. 13. hic serm. 1. de ieiun. Sed neque in inferno admonitio cessauit, ubi in diuite quidem coniuiua cruciantur; in paupere verò ieiunia recreantur. Quid, quæso, Lazarum in Abrahæ sinu collocauit nisi ieiunium. Vide miser, ne aquam nunc fastidians, post hanc vitam aque guttam, ut dimes ille desideres. Euc

70. Euectum ad tertium cœlum legimus Paulum.
 Act. 9. 4. Quàm altus volatus! Qualis pœna illi, qui de
 cœlo per vocem tactus, ab equo ceciderat? Le-
 2. Cor. 11. 16. gas ex pœnis pennas effectas. *Periculis flumi-
 num, periculis latronum, periculis ex genere, pe-
 riculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis
 insolitudine, periculis in mari, periculis in falsis fra-
 tribus, in labore, & arumna, in vigiliis multis, in fa-
 me, & siti, in ieiuniis multis, in frigore, & nudi-
 tate.* Quid quoddam præpetibus pennis ausus
 se credere cœlo? An omnibus his leuatus peragra-
 uit cœlestia? Ieiuniorum plausu volauit. Do Ba-
 silium sermone primo de ieiunio: *Paulum quo-
 que inter alia multa ieiunium, quod ipse de tribu-
 lationibus suis gloriando commemorat in tertium
 cœlum euexit.* Ergo inter tot merita, quot ærum-
 nas, munus euehendi in cœlum soli deputatur
 ieiunio? In noctis incubio elucubrator labora-
 bat assiduus, cui pura pro puluino frigebat hu-
 mus, quem tot sollicitudines, & pericula an-
 cipitem inter vitæ & mortis confinia trahebant.
 Cur solum ieiunium à terra auulsi, leuauit ad
 supera? Vnde discreuisti, ô Beate, solius iei-
 1. Cor. 12. 2. nij impulsu celeri volauisse? An quia sursum iei-
 unio sedes est, sicut sphaera igni? Putabam, quia
 dixerat Paulus: *Sive in corpore, sive extra corpus
 nescio: Deus scit raptum huiusmodi usque ad tertium
 cœlum.* Corporeæ molis nesciuit pondus, igna-
 rus an esset: ascensum nouit, membra non no-
 uit. Ergo à ieiunio cœlestem crede volatum, quod
 corporis sarcinam fermè rarefecerat in spiritum.
 Limum siccauit inedia, corpus, quod leuauit, ar-
 rostit. In tertium igitur cœlum iuit, ut vbi locus
 Angelis, locaretur ieiunium. Nullam ex ærumnis
 bis repetit Paulus, ingeminat toties ieiunia: *in fa-
 me, & siti, in ieiuniis multis.* Tempera verbis, ne
 suspicio ambitiosæ gloriæ subrepat: Dixeras: *in
 fame, & siti:* cur, in ieiuniis repetis, cur in mul-
 tis? Ut fidem faceret raptus, seque in cœlum
 iuisse non extorto crederetur obsequio. O quis-
 quis in terra serpis, & foetida ingluuie deuolue-
 ris, oreque suino cœnum remandis: cœnum pro
 cœlo commuta: ieiuna, volabis. Videas aucu-
 pem si forsan Aquilæ paret insidias ad vulturis
 conuiuium inuitat, ut Regina alitum illice tra-
 cta demittat alas, exerat ungues; laqueique præ-
 da fiat, dum eseam deprædari festinet. Ast il-
 la impauida in altius euolat, crinitur in plumas,
 crispatur in comas, superbit in plausus, memi-
 nitque sui: spirat vertex imperium, spargunt ocu-
 li maiestatem, astrorumque confinio vicina, ir-
 ridens aucupem, escam temnit. O sapiens ales;
 libera, quia ieiuna, à laqueo erepta, dum rapta in
 cœlum. Discas homo ab aue, discas rationalis à
 bruto.

71. Ignis indolem agnouisti? Cognatum est syde-
 ribus elementum. An idèd ieiunium amat, quia
 Dan. 3. superum? Adèd delectatur ieiuniis, ut ad maiesta-
 tem ieiunij lucem separet ab incendio, sibi que ali-
 menta parantem deuoret pro alimento. Ingrediū-
 tur in elibanū pueri: quos cibi ariditas consecra-
 uerat: ardorem è vestigio continet flamma, inter
 molles dapes ieiunat, quasi dolens inedia do-
 centibus pueris se sylvarum pastam obsoniis, in
 semet retundi incendium, ut frigeat medium, &
 super sit Fauonius, qui subitè ignis. Nihil nisi vin-
 cula incendit. Cur? Quia solum hæc puerorum
 non erant, sed tyranni, sed saturi. Quin exube-
 rans per ostium fornacis Chaldaeos, deuorat hu-
 mani, sed ieiuni pabuli coquos. Quàm consonum

Zerda in Iudith. Tom. I.

miraculum, dum oppositum sibi; dum ieiunus
 ignis, dum vorax, utrobique pro inedia suffragiū
 tulit. Pueros quia ieiunium flammæ indicebant,
 flammæ lenocinio demulcet: Chaldaeos, quia in-
 uitam fornacem saginare curabant, flamma fero-
 ciente consumit. Audi Ambrosium lib. de Elia, Ambros.
 & ieiun. cap. 7. *Cum furerent fornacis incendia, ut
 ultra quadraginta cubitos flamma per circuitum
 funderetur, consumens plurimos, quos repperat,
 Chaldaeorum, qui naphtha, pice, & stupa, atque sar-
 mento alimenta ignibus ministrabant; pueri, quia
 ieiuni ingressi sunt, discluso ardore flammarum in me-
 dio fornacis flatum roris refrigerantis spiritum hau-
 sere, ita ut eorum nullus capillus capitis exureretur.
 quia illa quoque ieiunia comam pauperant.* Quid
 pulchrius! Sed siste gradum. Miraberis ignis
 ingenium. Qualis eius cibus? Naphtha, pix, stu-
 pa, sarmentum; non Chaldaeos, quæ alimen-
 ta dat: cur manditur ipse? Si carnes concupi-
 scis humanas, habes intra fornacem tenella fer-
 cula, lacteas dapes, torre, versa, & manduca: cur
 metam transilis ad extraneos? Quia coram ie-
 iunis pueris ad nouas escas ignem vrgebant. Pu-
 dor est igni coram ieiunante prandere. O pro-
 pinquum cœlo elementum! Quid ultra in Am-
 brolio? *Flatum roris refrigerantis spiritum hausere
 pueri.* Cur non roris refrigerantis carnem, inia-
 riarum flammæ capacem, nam spiritum ignis non
 tangit? Quoniam ieiunium exercetur in corpo-
 re; adeoque ieiunans caro euaserat in spiritum, ut
 quando animus videbatur, torante flamine recrea-
 ri, caro aduersus flammam solatij lenimine non
 egeret.

Denique, ut eorum nullus capillus capitis exu-
 reretur, quia illam quoque ieiunia comam pa-
 uerant. Ergo quem non pascit esca, pascit iei-
 unium. Quid capillo leuius? Quid ante ventu-
 lis cincinnis facilius ad ignem? Cur coma ab ar-
 doris resiliuit occurso? *Quia illam quoque iei-
 unia pauperant.* Vidisti vnquam capillitium iei-
 unum? Glabrum caput erit, si à capillo ieiunet.
 An viuant pili, necne, disserunt Philosophi.
 Sanè usque ad cæsariem crascunt, assurgunt in
 comam. Sensere plures, capillos non esse anima-
 tos, nec propriè nutriri, & augescere suscepto
 intus alimento; sed materiâ illis ad radicem pau-
 latim congestâ, ut fiant ex recrementis siccis cras-
 so & fuliginoso vapore, qui in angustis spiramen-
 tis impactus (dicunt Conimbricenses de genera-
 tione, lib. 1. cap. 4. quæst. 23. art. 4.) & in meatibus
 cutis detentus vltusque ob longam eorum
 formam assumitur. Alij sentiunt, capillos ab ani-
 ma pariter informatos. Quidquid sit de acade-
 mica disceptatione, quidquid de capillorum na-
 tura, de quo pluscula videbis apud Aristotelem Arist.
 problem. 12. sectione 20. Galenum 1. de temp. Galen.
 cap. 5. Diuum Gregorium Nyssenum libro de Nyss.
 creatione hominis, capite vltimo. Garb. libro 1. Garb.
 tractatu 4. quæst. 34. certum sit, suggerente ali-
 menti materie excrecere capillitium. Hinc pue-
 ris profusior coma, quia crebrius ingeminant ali-
 mentum. Hinc ægotantes oblongis pilis hirsu-
 ti, quia alimenta minùs probe decoquunt, & plus
 ad capillorum profluuium superest recrementi.
 Ergo non absque alimento coma. Ieiunij itaque
 intueri virtutem; non solum vegetos puerulorum
 reficit artus; sed sicut alitur ex recremento cibi
 capillus; sic ex recremento ieiunij, quod fuit par-
 uulis alimentum, paruulorum coma nutrita, adeo
 ut pili excreuissent in comam. Ideo, neque per

R r capil

capillos flamma grassata, quia illam quoque ieiunia comam pauperant.

73.

Quidni crines ieiuni incrementa capebant? quantum epulatio dimittit, quantum erigit abstinentia! Vade ad symposia, compotatoria, & conuiuia. Vide an erecti sint conuiuantes? Fallar, nisi semper legas accubitus. Sic in quibus ad epulas accedebant, dicuntur clinæ, lectuli, scabellula, scamna, tori, semicirculi, recubatoria, humistrata, ceruicalia, peristromata, & id genus alia, quæ eruditus Pollux congeffit lib. 6. cap. 1. Bone Deus! Nonne homo animantium præses ad sidera vultus attollit, cum cætera prona terram spectent? Cur manducans degeneri situ recumbit? Sicut ad somnum sic lectus & ceruical ad escam. Dormis sanè, dormis; non agis hominem, cum manducas. Pronus ut brutum pabula sumis, ligoni addiceris usque adhuc; supplicium crapulæ repetita crapula varfas. Curuans scapulas, breuior sis: dum satagis crescere, decurtaris. *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est.* Cur iam quasi vnus, qui antè totam spirabat in imagine Trinitatem? Dum vnum referat bruta: ut trinum homo, qui potentiâ triplici pollet. O quale decrementum ab esca! Si peccatum fuit ab ingluuie, quidni mutiletur qui fatur? Orig. homil. 1. in Ezech. *Si enim dixit illos Deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui scriptura, ad quoscumque sermo Dei factus est, facti sunt Dij. Ecce Adam factus est, non quasi nos, sed quasi vnus ex nobis: ergo quando peccauit Adam, tunc factus est quasi si vnus.*

Pollux.

Gen. 3. 22.

Orig.

74.

Non sic ieiunium, non sic: vel eius vmbra crescere adigit & naturam. Cur inchoare vere quadragesimale ieiunium; quando laxatâ brumâ fertilis anni temperies incipit aperiri? Ut noueris quali incremento se cuncta per ieiunium sustollant, Non retardemus floridam Ambrosij pompam sermone 34. sic fatur: *Videamus pro tempore hanc obseruantiam nobis, indixerit Dominus, si non veluti per istam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Ecce enim indicta quadragesima constricta hyemali gelu terra resoluitur, & aquarum fluentia meatus suos glacie liquefacta recipiunt. Herba segetum reuiuiscit in messem, surculis arboris conatur in fruticem, palme vineæ pubescit in gemmam, & omnia de inferioribus ad altiora se subrigunt. Ita hoc eodem tempore hominum spes inter mortua reuiuiscit in posterum, fides perditareparatur in gloriam, temporalis vita proficit in æternam, & omne genus humanum ad cœlestia se subrigens ab inferioribus ad altiora consurgit. Ut credas, quàm benè describitur Iudith habitans in superioribus, cum ieiunans.*

Ambr.

Dies cœli ieiuniorum dies sunt, non in mortali vita censentur.

SECTIO XII.

75.

IEIUNIA, quæ charitas sancta decoquit pariter & impinguat, de cœlesti ætate censentur, non labilis temporis cursu variabili computanda, vel æternitas est duratio. Suam coloniam transtulit in cœlestia, qui, dum gulam augustat, spiritum auget. A mortali eximitur horologij censura, nec per soles, seu cadentes, seu rediuuios computat dies; quippe qui sub superno climate degit. Qui à pabulo sece-

dit & vulgo, & quâ aridior ab esca, in solitudinis attollitur contubernium, censum respuit hominum, qui adhuc nauigant, utpote qui in sæculi pelago merces proiecit, portumque terigit expeditus, ut viator desinit, incipit ut beatus. Vis beatitudinem auspicari? Fuge, ieiuna. Cœlum est, mihi crede, vbiliber habiter abstinentia, vbiliber degat paupertas. Secessus à sæculo sine sacco, sine annona, alterius regionis sibi computat annos, & in horæ spatio sæcula viuit. Fac parenthesis vitæ sub inedia & solitudinis circulo clausus erunt sicut dies cœli, nec in mortis calculo mortalitas fragilis computabit.

Iudith ieiunans in vicinio syderum habitat. Cur menses illi reputantur & anni, vers. 4. *Erat autem Iudith relicta eius vidua iam annis tribus & mensibus sex; & in superioribus domus sua fecit sibi secretum cubiculum: & ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ.* Imò verborum meditare delectum. Illic à secessu & ieiunio variatur stylus. Quæ vidua iam annis tribus & sex mensibus erat; quâ ieiuna, & incola cubiculi secreti & elati non iam temporis patitur taxatum spatium, sed omnibus vitæ suæ diebus ieiunare profertur, quasi altera sit duratio viduitati, ac ieiunio. Anne viro superstite ieiunabat, à qua nulla dies, nisi quam sacræ permittebant induciæ, immunis eximitur à ieiunio? Imò coniux pulcherrima, si sub vmbra mariti corpus rigidâ abstinentia siccaret, genialis thalami, conubiique læderet leges, nec arida marito placeret, cum quo conuiuere, sicut viuere, fuit necesse. Ideò obseruabamus in littera, tam inopinabile ieiunium egisse solum post viri cineres, abstinentiâ posthumâ post defunctum. Ergo omnibus diebus vitæ suæ ieiunauisse dicitur miro ingenio; quippe omnem vitæ viuit ætatem, qui moritura membra cibant inedia: imò alterius vitæ, qua cœlites degunt, compendium sibi absque temporis successionem præsumit, qui, dum gulam mactat, nouam iugiter sibi præparat durationem.

Cur Dominus quadraginta dierum spatia post mortis trophæum, post inferni exuias inter mortales immortalis resumit? *Per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.* Quid adhuc expectat, qui triumphum egerat Redemptoris? Nonne in limine mortis sciuerat, quia venit hora eius ut transeat ex hoc mundo ad Patrem? Nonne in paradysum ituro obtulit sodalitiū latroni? Quid moras protrahit quadraginta dierum peregrinus sub cœlo? Aula cœlestis fregerat vectes, recluserat valuas: sudauerant nectare strata: ascensuro parata solemnia: mollierat Pater sinum, erexerat brachia; & tamen tardat? Considera quod triginta trium annorum curriculum, hominum destinauerat committatui, forsan, quia defecerant Adamo, qui in virili creatus ætate. Secesserat in desertum quadraginta diebus, reliquerat turbas, solusque, & ieiunus habitauerat secum. Quasi illi dies non essent viatoris, sed cœlitum; non in terra, sed in cœlo uiuentis, ne ad numerum defecissent sedulo reproducit post mortem; redit, ut reddat. Esurit iterum humanam salutem, inseritur in Discipulorum frequentiam totidem diebus, quos in monte difficus ieiunauerat. Hilariū opto huic cogitationi propitium; loquens de tentatore sic fatur: *Licet esuriētem videret quadraginta tamen dierum in eo ieiunium pertimescebat: quia rerum ratione indicat post quadraginta dierum conuersationem, quibus post passionem in saculo erat commoraturus, esuritionem se humana salutis habiturum. Quo in tempore expe*

76.

77.

Act. 1. 3.

Ioan. 13. 1.

Matth. 4. 1.

Hilar.

expectatum Deo Patri munus, hominem, quem assumpserat, reportauit. Ergone quadraginta dierum ieiunium ad iteratum dierum spatium in saeculo peragendum compulit resurgentem? Intercapedo dierum mora fuit Patri, sed mundo amabilis restitutio. Nondum satis. Leuauerat corpus è saxo dotibus beatitatis excultum, non dura mole auxium, non alimoniae indigum, non cibariae sarcinae baiulum; sed aura simplici subtilius, quod per infractum lapidem nec lædens, nec læsum florido eruperat natalitio. Cur ego lubens se interserit escis, se inuitat mensis, & inter epulas epulatur conuiuia, & non alendus alimenta conducit? *Pueri, nunquid pulmentarium habetis?* Et iterum: *Obtulerunt illi partem piscis assi & fauum mellis.* Et alibi: *Cognouerunt eum in fractione panis.* Et tandem: *Conuescens, praecepit eis ab Hierosolymis non discederent.* Quid cum mortalium vitam escis reparantibus immortalis? O quantus amor! Deliciae o quantae esse cum filiis hominum! Reparatur dies quos in eremo sequestrauerat abstinentia, ut usque ad numerum cibans cum hominibus, reddidisset. Et quia quā ieiunus potius cœli incola videbatur: postea inter immortalitatis trabeas cibatur: ut si ieiunium adhuc mortalem, simulauerat esse immortalem, esca immortalem, mortalem esse simulet Redemptorem.

*Ieiunij amans ieiunio locum aridum
eligat, ne crapulam suggerat
abundantia.*

SECTIO XIII.

78.

ON vidisse iuuat, quod manducauisse dolebis. Abstinentiae salus tenera est. Ab epuli fascinator aspectu. Emeritus in schola ieiunij non solum stomachum, sed & oculos à cibi adulationibus arceat, ne adhuc siccis faucibus per auidas palpebras conuiuetur. Plurimum cursum egit inedia, qui constratum obsoniis, gulæ præteruolauit stadium. Non nidor titillet nares, non palatum prouocet sapor, non oculos fercula mulceant, ut compar sit sensibus abstinentia. Odor vini quasi temetum est abstemio. Et si sicco ore, cerebrum ab halitu dolet. Et suam libidinem habet gula, quæ & mœchatur oculis cum Lyæo. Secede austerus à triclinij frequentia, ne qui intrasti sobrius, ieiunijque tenax, succumbas crapulæ, dum accumbas. Disce à Iuditha, qualem locum elegerit abstinentiæ. *In superioribus domus sua clausa ieiunabat omnibus diebus vita sua.* Cur sic illigantur dictiones? Ut iugis perennisque rigor crederetur inedia, nullo qui potuit escarum blandimento tentari. Ad superiorem incolatum secedit, vestes ingeminat, seras obicit, ne vel rimma pateat odori, vel ad culinæ fumum quasi pin-cerna, ventus inuitet. Procul absistunt blandi irritamenta saporis: pendent ex cubiculi vertice à ieiunio parta trophæa, quæ ut suffocet scemina sancta, suspendio plectit, nec sustinet intra reclusorium pudoris, quodd vllus sensus præter legem abstinentiæ laxetur. Aegrè inter obsonia agitur inedia constantia.

Christus pugnaturus cum hoste, in desertum secessit. Spiritus ab aquis rapuit ad pugnam. *Zerda in Iudith. Tom. I.*

Qualis campus decernitur duello? Rigidis cauitibus armatus mons, absque semine siccus, absque herba inuestis; inculta tellus virtutum ad pomifera ligna densauerat in scopulos: non adsurgebat cæspes, nuda regionis ossa rigeabant. Hic cine locus ad tentamenta gulæ paratur? Si abstinentia triumphum actura, dæmonem ad bella sollicitat: Si Verbi Dei virtus prouocat pro Adamo serpentem, quæ primigenios vnus ficus spectaculo vicit; signetur locus certamini madens obsoniis, deliciis fluens: culinas inter & coquos, hilaris conuiuator instiget: discurrant pateræ, lautâ manu, se totum Epicurus inuitet. Ast in inhospitali deserto, ubi sub inculta macie mons ieiunabat, qualem hostem periclitabitur temperantia? Imò nimia abstinentiæ fiducia est, inter cellaria redolentia non tingi, inter cibos sine cibo pallere: agereque de gula victoriam ubi epularum agmen imperum facit: etsi velox pes per lutosam semitam currat, sabuli redundantia lutat vestigium. Erudit Dominus, quo sit euocandus hostis ad pugnam, ut non ei suppetat nisi saxum: quod in tentatorem resiliat, si constantiam inedia tentet elidere. Ambros. serm. 37. de ieiun. Christi: Ambros.

O misera Satana & extrema congressio! Diabolus in deserto tentationis solida arma non inuenit; deest illi de paradiso amœnitas arborum, deest illi consiliatrix Eua; deest illa pomorum speciosa deceptio: & quia non inuenit cibum, quem offerret esurienti, postulat in cibum saxa mutari. Undique exclusus, undique defraudatus ad pauimenta se confert. Quid petis, diabole, quod mutet in cibum scopulos, quia non inuenis, quo prouoces, cibum? Ergo iam fateris Deum, ut potè in naturam potentem. Vnde sic cogitasti? Quoniam in sterili monte ieiunantem conspexit. Quia non inuenit cibum quem offerat, omnipotentiam suspicatur, prouocat ad miraculum. Hæc est Ambrosij vis: *Quia non inuenit cibum, quem offerat, postulat in cibum saxa mutari.* Victrix abstinentia triumphabit, si inter famem & prandium necessum sit miraculum intercedere: nec sit occasio comedendi, nisi prodigio. Cur non iam elaboratos & decoctos archidæmō panes propinat? Petere scopulos in frumenta mutari, non est abstinentiæ, sed potentiæ tentatio. Adhuc tentasti ut potentem, tenta ut ieiunum: fateris in ieiunio potentiam, in sufferenda fame fortitudinem iam explora. Non immediatum cibum parare datur, ut dicat homo, ne in tam apertum hostem committat esuriem: mediet lapis, in quo tentator impingat, qui ut laceisset famam, prouocet ad miraculum. Quam benè! *Undique defraudatus ad pauimenta se confert.* Fefellisti re miser, cum in Filium Dei supercilium attollis. Incipit tentationem, quo finienda. Manducat Adamus, & tandem pro pœna, abscondendæ terræ mandatur; ad pauimentum se se conferre præcipitur, ut manus, quas dedit escæ, det & ligo-ni, & sudore frontis terram humectet. Ergo dæmon herbam porrigit iam ut victus qui, *undique defraudatus ad pauimenta se contulit*, dum suggere cibum, pœnam prandentis reuocat in memoriam. Hinc. *O misera Satana, & extrema congressio!* Si prima, cur extrema? Superest tertia, nondum est secunda. Imò extrema fuit, quæ se ipsam interemit tentatio, lapide, quem obrulit, conquassata; nec ultra poterat nouum in abstinentiam meditari certamen, cum pro ieiunio campus sterilis armaretur.

Quot præconia ieiunium Ioannis audiuit! Non-

80.

R r 2

dum

Luc. 1. 13.

dum conceptus, iam ab Angelo decantatur ieiunus. *Ne timens Zacharia: uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit tibi gaudium, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino; vinum, & siceram non bibet & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris sue.* Expende nuntium: *vinum & siceram non bibet.* Quam velox de ieiunio celebritas! Aliis virtutibus Angelus linguam non commodat, dat liberaliter sobrietati. Oratori virtutum satis fuit elogium abstemij. *Multi in natiuitate eius gaudebunt.* Quam obrem? Quia *magnus erit coram Domino.* Cur magnus? Quoniam *vinum & siceram non bibet.* Mira ratio lætitiæ, à pura lymphæ, non ab hilari vino. Nondum poculi capax infans; iam rident omnes, quia non potaturus. Putarem in natiuitate risum à profluvio feruida Bacchi, tripudium familiæ à luxu domestico conuiuiorum. Laudat deinde Dominus ut deliciarum hostem, non serico molli vestitum, non in grauida leuibus plumis culcitra recubantem; sed sicca ieiuniis membra, frigore tacta, æstu percussa, iniuriis elementorum peruia vix agresti recreantem locusta.

Matth. 11. 11

Quid ultra? *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* In breui periodo spaciosa laudario Meditabar, quid fuit in ieiunio Ioannis, quodd ante natiuitatem Angelum, in natiuitate vicinos, post natiuitatem Dominum ad nuntium, ad gaudium sibi comparuerit, & elogium. Quia aded se se deuouisset inedia, ut teneris vnguiculis in eremum secessisset incultam, ubi neque spes subliebat frumenti, cui aratrum defecerat; neque spes aratri, cui defecerat bos; neque spes panis, cui defecerat pistor, imò nec macerauerat gulam, utique quæ non vixerat. Basil. serm. 1. de ieiun. *Ioannis autem vita vnum erat ieiunium, qui nec lectum habuit, nec mensam, nec terram aratro aptam, non bouem, aratorem, non frumentum, non pistorem, non denique quidquid aliud in vita necessarium. Quamobrem nullus eo maior inter natos*

3. Reg. 19. 5.
Num. 6.

mulierum Domini testimonio surrexit. En causa Dominicæ laudationis. Sed non plures ieiuni, & abstemij? Nōne Elias de cælo pastus etiam itinerans absque cibo? Nōne absque Baccho Nazareus? Cui defuit, quidquid alit, triumphus subiicitur abstinentiæ. Quam procul à cibo Ioannes! An quia rupium inquilinus? Parum. Nondum conceptus sibi consecrauerat abstinentiam Cur à sobriis editur genitoribus? Ut distantior à potu, ut ieiunio gigneretur vicinior. Imò à ieiunio; ne in matris vulua, aliquid crapulæ præsentiret Venuste Chrysologus: *Natus sancto de corpore Sacerdotis, & summa senectute ab omnibus defacato, atque exempto iuuentutis incendiis: sic vinum nescit, ignorat siceram.* Ecce: *Vinum non bibet,* dixerat Angelus: at Chrysologus: *Vinum nescit, ignorat siceram.* Ideo tam illustre ieiunium; quia non bibisse, nesciuisse fuit. Ideo nuntiatur ab Angelo cibi experte; concipitur à senecta cibis difficili, nascitur deserto epulis inuio. Hinc in natiuitate lætitiæ cum puerperæ dolor soleat querulus infantis vagitibus eiulare. Oculorum pluuiâ terram maledictio siccatam rigat puerulus ut erudiat ad segetem, vitæque constantiam alimento confirmet. Rideat Ioannes non indigus imbris ad messem. Vix vespere pane tuo, dictum fuit Adamo, cum cognouit uxorem, cum concepit vxor, cum peperit Cain, qui fuit agricola: post peperit Abel, qui fuit pastor: il-

Chrys.

Gen. 3.

li ouile, huic ager, utrique cibaria suppellex. Ecce natiuitatis exordium, quibus destinatur officiis. Quid à pransi concubitu nasceretur?

Preparatio ieiunij ieiunium sit, nec quia gulam macetabis, gulam sagines.

SECTIO XIV.

ICTIMA saginatur ad cædem, ut nitens, & obesa subeat cultellum, & de redundantia adipis aras impinguet, quasi Numinis sit deuotio holocausta pingua vouere, quæ ad ariditatem mortis de vberi abundantia procedant: Sic sunt, qui, dum se præparant ad ieiunium, gulam in Quadragesima macetaturi, se infarciunt dapibus, præsumuntque præproperi in Bacchanalibus, quidquid in posterum abstinentia negabit: antequam dies cedat, soluunt stomacho, quod non debent, & in triplici siue luce, siue nocte manducant annonam integram Quadragesimæ. Ne in breui consummetur licentia, in epulis explent tempora multa, triduanumque conuiuium compendio temporis quadragenariam complet ætatem. Non sic Iuditha, non sic. *Ieiunabat omnibus diebus vita sua.* Non locum ieiunij venturi præsens maculabat ingluuies, nec tantum ab epulis erupiebat, quantum postea decoqueret per inediā. Bonum ieiunium quia purum, non interiectitia crapula variegatum, non mensis intercalaribus obsitum, sed iugi parsimonia perenne. Discite, ô vos, qui ad siccitatem abstinentiæ madidi acceditis, esuriemque in tempesta salutatis ingluuie. Inuertit semitam, qui ad sobrietatem venit per pocula, qui per lauta fercula ad temperantiam. Ergo ut quis ieiunet, ieiuet; sobrietas sobrietate paretur.

Ego igitur sic curro non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans; sed castigo corpus meum & in seruitutem redigo. Quid est quodd corpus suum castiget Apostolus; non quasi aërem verberibus tundens; Paræmia hæc trahitur à pugilibus & athletis, quos vacui ictus erudiebant ad solidos, aëreque prius pro inimico petebant, inania sibi certamina meditantes, ut antea in inani elemento elementa discriminis didiscissent. Factitio impetu inuadebant in auras, & incruento Marte se ad Martem exercebant sanguineum, ut per vacuum, vulnere disciplinam haberent, corporumque feriendorum studium in vmbri solliciti prætentarent. An otiosum erat gymnasium sine aduerso luctatore luctari? Imo in spectro pugnae magis laborabant lacerti, dum sine venti resistentia, iterata gladij pondera deponebant. En laboriosum otium, ire ad certamina per certamina, & licet in cassum, icere brachia, per casus imaginem ad soliditatem casus venire. Iam capies Paulum. De athletica disciplina corpus vrgebat, utque castigaret iterum, iterum atque iterum castigabat Athleticam ergo qui ieiunat, exerceat: sobrius in futuro, sit in præsentem, se fatigaturus fatiger, neque studio præbeat inducias: præparet se ad ictum per ictum. Basil. serm. 1. de ieiun. *Ne anteueras aquæ* Basil. *potionem vinolentia: ne per ebrietatem ad ieiunium venias. Non est accessus ad ieiunium per ebrietatem: nec enim per auaritiā ad iusticiā, nec per vitium ad virtutem aditus est: alia porta ingrediendum.* *Ebrietas*

81.

82.

1. Cor. 9. 26.

Ebreitas ad luxuriam deducit, frugalitas ad ieiunium. Certaturus ante sese exerceat. Ieiunium cepturus ante se ad continentiam preparer.

83. Verum si imitanda est pugilum disciplina, ieiuniumque parandum ieiunio, quando ne otia bitur ab abstinentia? Dispositio in infinitum abibit. Bene arguis. Ideo femina sancta *ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ*. Nulla lautioris mensæ potestas sit, abstinentiæ rigor portam, qua subintret, non habeat, semitamque, quam confudit crapula, non inueniat. Recole Apostolum. *Sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum*. O quam insolitus gymnasiarcha! Ad disciplinam stadij sat est, ærem cum strepitu quidem, sed sine vulnere verbera, nec per sanguinem ad sanguinem erudiri, pugnamque concipere sine pugna, & ut parvus cruentus euadat, in sicco gignere disciplinam victoriæ. Sed Paulus novas leges ad virtutis admonet pugillatû. Lædit afflictionibus corpus, non ludit, nec ficto simulat colluctari duello, nec per pacem pergit ad bellum: at cum ut umbratilis miles addiscit, secum habet pugilem, quem cruentem. Agonem integrum in se fert, cum quo iugiter ut antagonista decertat. Benè Cassian. lib. 5. coll. c. 18.

Cassian. *Se pugilem quemdam strenuum suæ carnis esse describit: nec in vanum aduersus eam ictus continentia exercuisse designat: sed triumphum pugna mortificatione sui corporis acquisisse, quo verberibus continentia castigato & castibus ieiuniorum eliso, victori spiritui immortalitatis coronam, & incorruptionis contulit ad palmam*. En corpori non patitur otium, cui timet à luxu; quia pugna superest post victoriam, superest victoria post pugnam: in procinctu iugiter est, nec cingulum discinctus assumit. Si corpori semel peperceris insolescit pace quietis. Optimè Philo-
Senec. epist. 117. *sophus morum: Quam stultum est, cum signum pugna acceperis, ventilare. Remoue ista lusoria arma: decretoriis opus est.*

84. Nec te à palæstra discessisse permitto. Iterum
1. Cor. 9. 25. Paulus 1. ad Cor. 9. *Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere*. Cur ieiunos prædicat agonistas, cum potius adipe legeris saginatos. Cyprianus epist. 2. *Impletur in succum cibis fortioribus corpus, & aruina toris membrorum moles robusta pinguescit, ut saginatus in pœnam callus pereat*. Sane integra athletarum vita de sagina censetur, utpote qui, licet tempore pugilatus, & gymnici conflictus feruore, cibis lætioribus calidoque potu abstinebant, & ob olympicæ coronæ libidinem, epuli deponebant luxuriam, attamen cum receptui canerent, tempusque cessaret arenæ, abstinentiam, quam commodatò acceperant, effusiore libertate soluebant; cumlatiore reddito, quod rigor ademerat, aruinam membris famelicis redonantes. Inde ingluuies transit in vocabulum vitæ, annuente Hieronymo lib. 2. in Iovinian. *Horum vita sagina est*. Chrysostomus sit patronus, cui & Quintilianum adiungas. ille sic ait: *Iis enim, qui decertant, tempore decertationis non licet inebriari, nec scortari, ne vires dissoluant*. Anne quod non licet in puluere, licet post puluerem? Respondebit alter lib. de orat. institut. cap. 10. *Athleta remissa quibusdam temporibus ciborum, atque exercitationum certa necessitate, otio & iucundioribus epulis reficiuntur*. En ieiunia palæstræ ab antea cta corumpuntur ingluuie, & saginatus in pœnam carius perit, qui ut ieiunet in pugna, impingatur in otio. Mira res! adeo præuia edacitas lædit ieiunium, ut qui ob edacitatem dicitur edax, vix dicatur ob ieiunium ieiunus. Tempera ieiunatu-

Zerda in Iudith. Tom. I.

rus, ab escis: aquam potaturus parce Lyæis, & post temperantiam, madidi vocabulum redeat, & in ebriorum censu scribaris.

Quæstionem non illepidam agitemus. Quis vino maduit, & obsoniis ventrem infarsit: sequenti luce ieiunat, abstinet usque ad vespertum, imò usque ad intempestam noctem protendit in ediam. In quo, quæso, loco constituendus: inter ebrios, an inter ieiunantes? Satim aduersus disputantem insultans: cum in Bacchanalibus usque ad vomitum debacchatus, postea cinere conspersus caput, fideliter ieiunas, cœna puta contentus; & tamen in dissidium vertitur an ieiunes? Sanè licet præcepto paruisti; hæreo, cui choro te adsciscam sicco, an epoto. Suprà elegium est elegantia Basilij de ieiunio sermone 2. Basil. *Si cras veneris vinum marcidum redolens, quonam modo in ieiunium crapulam tibi computabo? Non enim cogitare debes, quid oberit, cum merum, ac recens vinum non redoleas; sed quod ab hesternovino non sis repurgatus*. In quo quæso, te loco constituam, inter ebrios, an ieiunantes? Crapula namque olfactu se ostendit; purgatus autem stomachus ieiunij testis erit: in contentione, ac dubio versaris, an sub ebrietate, veluti mancipium redigaris. Statim itaque primi diei ieiunium reprobum tibi erit, adhuc saturo, & crapula reliquias redolenti. Ultima verba demiror: Primi diei ieiunium reprobum tibi erit adhuc saturo. Nonne ieiunium est? Quomodo vendicatur ut probrum? Quomodo in lucrum abstinentiæ non surgit? Desino disputare de merito. Agnosco indolem ieiunij pudicam, vel ab hesternamaculandam ingluuie. Luxuque præterito taminandam, & de odore etiam decocti vini censendam; sicut de pudica matrona diceret Tert. Tertullianus in apologia. *Idcirco oscula propinquis offerre necessitas erat, ut spiritu indicarentur*. Basil. Primæ itaque diei post epulas ieiunium perire scribit Basilij, non diei secundi: quia ieiunium ieiunio præparatum verè ieiunium est.

Actor. 10. dicitur: *Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam, & cum esuriret, voluit gustare*. Actor. 10. Mirandum, ait; Ambrosius serm. 10. cor sanctum virum post orationem fames sequatur, Ambr. cū soleat fames oratione depelli, & esuriens anima non nisi obsecrationibus saginari. Responder, non cibum esurisse hominum, sed salutem. Mysticum est hoc, & tropologicum. Audi mirandum Hier. Hieronymum aduersus Iovin. c. 10. *Potuit fieri, ut vel Sabbathum esset, vel dies Dominicus, & post bidui, triduique ieiunium hora sexta esuriret*. Nunquam enim crediderim, Apostolum, si ante unam diem cœnauerat, epulisque distentus fuerat, alterius diei esurisse meridiæ. Quod si cœnauit pridie, & sequenti die esuriuit ante prandium, non existimo quod usque ad satietatem comederit, qui tam citò potuit esurire. Totus paucis ad Hieronymi verba. Debilis tædet stomachi: piget naturæ. Quale miraculum in luce meridiana esurire, etsi in præterita nocte epulis solitis se dedisset? Imò affine miraculo credidisse biduanum, triduanumve protelare ieiunium. Adeo Apostolorum Principi ignota fuit saturitatis suspicio, ut ad excusandam intempestam esuriem, Hieronymi ingenium armauerit, & satius sit ieiunum defendisse post triduum, quam in sol. Act. 10. medio itinere cum esurie. *Et cum esuriret voluit gustare*. Quidne gustare? Vel palatum intingere, vel primam attingere cibi faciem. Quam paucis contenta fames! Etiam cum manducat ieiunat; non deuorat, sed delibat: in prima acie

Carth. famem conterit, & superest fames. Carthusianus, *Voluit gustare quod est contra eos, qui instar canis famelici effundunt se super cibum.* Gustare summam cutem lingere est. Virgil. 10. *Æneid.*

Virg. *Rumpitque infixam bilicem*
Loricam, & summum degustat vulnere corpus.

Matt. 15. 23. Domino in patibulum ascendenti vinum felle dilutum propinatur. Marcus ait: *Non accepit.* Matthæus verò: *Et cum gustasset, noluit bibere.* Anne aduersitas in utroque? Absit. Qui primoribus labris gustauit, non accepisse populum reputatur. Aug. Augustinus de concordia Euangelistarum. *Quod autem Marcus ait, & non accepit, intelligit, non accepit, ut biberet; gustauit autem, sicut Matthæus testis est.*

88. Non deseram absque fœnore crucem. Iam spiritum acturus, clamat Dominus, *Sitio.* Ioann. 19. *Vas autem positum erat aceto plenum. Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: consummatum est.* Usque nunc nec sitim, nec esuriem Domini legimus. Tot verbera corpus arauerant, tot aculei caput perfoderant, tot alapæ genas tuderant; sanguis in agone apud hortum, in columna apud atrium flagris exundauerat euocatus: & tamen nec sitit Dominus, nec famescit; nec cibis illi damnatorum donatur. O abstinentis prodigium! Siti Domine, esuri, ne corpus, quod ex Matre traxisti laruam dicat hæreticus, seu spectrum censeat inane. Vult se hominem apparere; & tamen nec siti, nec esurire subindicat. Venit ad crucem, iam iam mors parabat spiculum. Eia Domine, antequam homo desinas, te hominem prodas, fatere dolorem, prode signa corporis, quod sumpisti. Ut pati ostendat, inclamat: *Sitio:* Acute Caietanus.

Caiet. *Sic verum passionis effectum se sentire professus est.*
Matt. 15. 23. Cur ante crucifixionem myrrhatum vinum bibere noluit, sed acetum bibit in cruce? Quoniam tunc supererat vita, quam voluit in extremo ieiunium; nunc iam moritur, & inclinato capite tradidit spiritum. Iterum Caietanus: *Antequam crucifigeretur, cum dedissent ei vinum, seu acetum amarum, noluit bibere: in cruce autem bibit.* *Dixit consummatum est mysterium passionis meæ.* Quam seuerum ieiunium à cœna usque ad crucem obseruat, ut redemptionis humanæ peragat Sacramentum, crucemque nobilitet abstinentia! Ut aliquid poculi haurirer, mortis confinium necessum fuit; ne vel modico spatio, rigorem temperantiæ laxisset. Et quale poculum tandem bibit? Quod solum quidem videbatur corpus ad sepulchrum eluere, nam vas positum aceto plenum ad celeritorem mortem dabatur. *Ratio huius vasis pleni aceto* (ait Caietanus) *in promptu est, ut citius crucifixi morerentur, quod erat gratum militibus, & Iudæis. Militibus, ne diutius morarentur in custodia: Iudæis, quia debebant illo die secundum legem sepeliri crucifixorum corpora.* Deuter. 21.

Deut. 21. 47. Non me à Basilio tempero. Qui sese ingurgitat ieiunaturus, vel Deum manifestat ignarum, vel simulat deceptionis capacem. Dispunge rationes, examina calculum. Videbis nihil epularum auctori legis ieiunium inducenti obtulisse; nam à quo postera luce ieiunat, priori luce sedulus præoccupauit. Authorem sanè legis decipere tentat, cum si bene dispungas debitum & solum, plus comedit ob ventura ieiunia, quam, si non ieiunaturus, comederet. Sic ille Basilius de ieiunio sermone 1. *Noli legis auctorem decipiendo quinque dierum abstinentiam per luxum compensare totidem dierum crapulam præ-*

sumere. Obserua vim verbi *presumere*, & te aduoco iterato ad locum Pauli. *Vnusquisque enim suam cœnam presumit ad manducandum*, id est, ratione epuli Eucharistici, in quo ieiunium indicitur, horam anteuertit cœnæ, ut dixit Augustinus Aug. epistola 118.

Eneruia ex ieiunij pondere brachia, grandia Triumphorum pondera gestant.

SECTIO XV.

HOLOFERNES iugulatura Iudith, à cunabulis protrahebat ieiunium. *Ieiunabat omnibus diebus vita sua.* Cur tam præcox abstinentia? Quia diuina Dei decreta ad Persarum agmina debellanda sanctam destinauerant viduam. Quam faustus à ieiunio triumphas! Quam securum ab hoste præana cantat gracilis vox metris abstinentiæ erudita! Hebræa fœmina vix vnus incola reclusorij, in extera castra pedem donatrix immittit, armatas iugulatura phalanges. Quantum de epulis sibi ademerat, tantum de alieni imperij fœnore negotiatur, non alio comitata milite, quam ieiunio. Iacet ab ingluvie Holofernes: stat fœmina dominante vestigio. Ille ignobile ebrietatis mancipium, quidquid habuit, obrietati adquisierat, nec corpus supererat pro peculio. Hæc in castris prætendebat alienis, ut & expilaret thesauros, & agmina aruinâ & adipe saginata, imperiosè inediâ subigeret. Ambrosium de Elia, & ieiunio, cap. 9. quem in catena dedimus, nouiter expendere oportet. *Non bibebat vinum fœmina Iudith ieiunans omnibus diebus viduitatis sue. Hac succincta ieiunio in castris prætendebat alienis: ille vino sepultus iacebat, ut ictum vulneris sentire non posset.*

Quam pulchrum emblemata & ieiunæ, & epoti! Sat fuisset ad vini vim mentem madidi Principis obturbare: ast sensum eripere, quo & pollet brutum, tyranni, non Domini est. *Ut ictum vulneris sentire non posset.* Sensus proprii recubabat impos, quando Iudith alieni capitis compos stat. Sed quare prædicat succinctam ieiunio? Zonam soluere parœmia fuit de scortis, & meretricibus. Nescit libido cingulum: cingit ieiunium pædagogus pudoris. Non hîc moror. Cur non accinctam nuncupat, sed succinctam? *Accingo* verbum est militare. Cur ergo dum ad militiam egreditur Heroïna, laciniosam pallam non dicitur præinxisse ieiunio. Cur succincta dicitur, quasi occulto cingulo vestium redundantiam vrgeret? Sapienti Verbo usus est! Se inermem simulat, dum ieiunium absconderet, ne victoriam proderet nondum vincens. Vis cognoscere simulantem ieiunia. Hilarat vultum, vngit caput, discriminat crinem, & in frontis scena explicat depictam lætitiâ. O ingenium fœminæ edacem exarmaturæ superbiam! Ieiunium hilaritas tegit, dum rosea pulchritudine vultum amœnat. Et quidem hæc de geniali peni festiuitatis ornamenta resumit post solemnitatem ieiunij, triplicem ieiunij hastam valebat intrinsecus, ut hostem confodisset incautum. Recognosce Chrysostomum, & Chromatium supra expensos. Quam antea consilium Domini prægustauit:

Matth. 6. 17. gustauit ! Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum,
Iob 7. 1. & faciem tuam laua. Si militia est vita homi-
nis super terram, callida abstinencia detrium-
phat. Non ieiunij virtutem tibi oculi prædones
arripiant, gloriæque mercedem rependant, rege
ieiunium gaudijs ; non animus marcida imagine
peregrinetur in vultu ; non tristitia famelcentis
languet in nuntia ; exhilara frontem, vt ieiunes,
& vincas.

91. Semel mirabar, nondum dæmonem Dominum
tentauisse, intra dies quadraginta ieiunium, do-
nec campū præstitisset esuries, cum ductus fuisset
in desertum, vt tentaretur à diabolo. Equi-
dem non patiar inedia tot lucibus & noctibus
absque triumpho. Statim hostis à ieiunio sub-
actus ; ferè ante primas acies trepidus ad ieiunij
vultum tabesceret, nec superessent vires ad tri-
plex spiculum, quod parauerat, nisi Dominus
decepisset ; & dum se proderet esurientem, ieiu-
nium tegeter, quo vincebat. Ambrosius sermo-
ne 33. *Videte artem Domini, qua aduersarium fran-
de circumuenit. Post multa ieiunia esurire se simu-
lat, vt diabolum, quem ieiunando iam vicerat, ite-
rum esuriendo sollicitet. Spem enim illi congregandi
ex infirmitate famis quodammodo tribuit, vt dum
veluti contra imbecilem congregitur, gloriosius su-
peretur.* Vide, Beate, quod non simulauit esuriem,
siquidem Euangelista dilucidè perhibet post qua-
draginta dies esuriisse. Verum est : alit quæ vera
esuries in Domino, ars fuit, vt accedentem Dæ-
monem detriumpharet. Hinc compertum est,
vltima quadraginta dies Dominum ieiunasse : nam
post quadraginta dies esuriit, & qui ieiunio vi-
cerat, adhuc impransus, etiam debellauit esurie.
Ieiunium progressum est, quò victoria.

92. Mitte Domine Daniëli tuo in loco horroris &
vastæ solitudinis Angelum cum obsonio, etiam si
à messoribus rusticale prandiū eripiat. Cur susti-
nes filium, quem homini deuinxeras, tot lucibus
ieiunium, tot tenebris ? Si committis in Dæmo-
nem, Vnigenitum ; da Cherub peruigilem ad cu-
stodiam. Sed non assuescit Cherub custodire ie-
iunium, qui ab initio paradysum à prandente cu-
stodit. Debilius est forsitan Angelus quàm ieiuniū
ad homini præstandam victoriam. Si ieiunat Do-
minus, legiones Angelorum otiatur. Rursus pro-
spice Eliam per dumeta, per inuia vagantem : fu-
git minas Iezabel 3. Reg. 19. Mittitur Angelus,
paululum panis præstat, & aqua. Quàm auara ci-
batio ! Cur non vberius solamen Prophetæ pere-
grino, quem territat, vel umbra Regina ? Cur se
Angelus in cœlestia reducit ? Cingat Eliam, tãto
milite securus abibit. Ignauior fuisset Angelus
forsitan ad fouendum. Sat fuit reliquisse panem
& aquam, quæ sunt condimenta ieiunij. Non
eget Angelo percutiente, qui ieiunium suscepit
ab Angelo. Fortè discinctus iret Elias cum An-
gelo, & satur ; accinctus pergit, & absque diffi-
dencia fortis, incolumis, destitutus Angelo, sed
ieiunus. Do Augustinum sermone 65. de tempor.
Angelum ad ieiunantem Dominus miserat, vt lon-
gius fugiat persequentem. Ait ergo, sume paululum
panis & aqua. Numquid Dominus non potuit in
eremo per Angelum prandium mittere, sicut Danie-
li in lacum leonum per Abacuch misit ? Sed sciebat
Deus Prophetam suum tentantem diabolum ali-
ter superare non posse, nisi ieiunijs eruditus insi-
diantis inimici tentamenta repelleret. Ecce sub An-
gelo nondum securitas, quam ieiunij satelliti-
um producit, quod non solum ab hoste de-

ferat, sed & superat hostem. Concordi pace
crescit in astra abstinencia trophæum copiis
Angelicis inferendum : quod vel pro Angelo
supplet, vel Angelum reddit fortiozem, dum
pane & aqua quasi armatus venit ad Vatem ; vel
Angelo fortius est, dum suppetias dedit Ange-
lo discedente.

Ascendit Iosue de Galgalis, & agmine denso
irruit in Amorrhæos. Hinc cœlum iactis lapidi-
bus lethalia vulnera grandinabat : illinc exerci-
tus ouans fugitantes petebat. Cadebant maio-
res umbræ de montibus, Solque defessus obscu-
ram declinabat in quietem. Totam lucem Iosue
appetit ad victoriam, vt nec Sol occumberet,
priusquam hostiles phalanges. En armato sufful-
tus equo in lucidum Planetam imperij voces ef-
fundit. *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna* Iosue 10. 12.
contra vallē Aialon. Stetit itaque Sol in medio cœli, Eccles. 46. 5.
& non festinauit occumbere spatio vnus diei. Affixit
strenuus dux ignitæ lampadis rotam adamanti-
nis clauis, vocisq; compede præpediuit currentē.
Longiori die pugnauerunt agmina, sed ieiuna,
victoriæ sæculum dilatauit inedia. Crede Hiero- Hieron.
nymo aduersus Iouinian. cap. 8. *Iesus Filius Naue*
stationem imperauit Soli, & Luna, & inedia plus-
quam vnus diei victoris exercitus protelanit. Ec-
ce victorem exercitum per inedia. Adhuc sapo-
rem Hieronymi non sensisti. *Stationem imperauit*
Soli. Plura significat *statio*, vt videre est apud Li- Liuius.
uium lib. 24. & 27. Poëtam 10. *Æneid.* Lipsius de Virg.
milit. Rom. lib. 5. dialog. 8. Sed ad rem nostram Lipsius.
Ecclesiastica *stationis* notio delectat. *Stationum* di-
cuntur dies ieiuniorum, & ieiunia *stationes* à mi-
litari exēplo. Tertullianus pluries in lib. de orat. Tertul.
cap. 14. *Si statio de militari exemplo nomen accipit,*
utique nulla latitia, siue tristitia obueniens castris sta-
tiones militum rescindit : de anima cap. 48. *Daniel*
rursus trium hebdomadam statione arcuit victum.
De quo supra in littera ad finem, cap. 8. Quid est
ergo apud Hieronymum Soli & Lunæ stationem
indicere ? An quod ipsemet explicat ? *Et inedia*
plusquam vnus diei victoris exercitus protelanit.
Sanè ieiunium indixisse videtur & Soli, & agmi-
ni, vt vterque faceret stationem : Quod staret sol,
nec ad noctis thalamum rueret cubaturus : velut
si ieiunium perageret. Conducit quod Habranus Habran.
de institut. clericor. lib. 2. *Discernunt quidam in-*
ter ieiunium & stationem : Nam ieiunium indiffe-
renter cuiuslibet diei est abstinencia non per legem,
sed per propriam voluntatem. Statio observatio sta-
tutorum dierum, & temporum. Benè igitur compo-
nes stationem cum imperio & lege : *Stationem*
imperauit Soli. Vt caderent inimici. Faueret Am- Ambros.
brosius sermone 25. *Stationes vocantur ieiunia,*
quod stantes, & commorantes in eis inimicos insidian-
tes repellimus.

Cur Daniel vir desideriorū appellatus ab An- 94.
gelo ? An quia hebdomadas ante aduentum Chri- Daniel. 9. &
sti fideli calculo computabat ? An quia Hierosoly- 10.
morum cladem dolens, innocuam libertatem cu-
piebat ? Solum à deuictis desiderijs epularum no-
men sortitur. Memini alibi trāscripsisse Hierony- Hier.
mum dicentem : *Scipio subacta Africa Africani no-*
men sibi sumpsit ; & Metellus, Creta insula subiuga-
ta, insigne Cretici sui familia reportauit ; & Impera-
tores, nunciusque Romani Parthici, & Sarmatici nun-
cupantur. Victor à deuicto nomē sortitur, vt quo-
ties nominetur, sit recordatio repetita triumphi.
O quàm ieiunium victor est ! A desiderijs subiugatis
Daniel ieiunus, desideriorum vir nuncupa-
tur.

August.

tur. Graphicè August. serm. 65. de temp. *Daniel quoque ille futurorum gnarus & aduentus Domini conscius, & euerſionis Hierusalem manifestissimus predicator; ideo vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum concupiscentia non bibit, quia magis Christum, quam epulas desiderabat.*

94.

Toties audiui Dominum vicisse per lignum. Corona redimitus ferculum sibi construxit, ascensum purpureum, strata charitate. Si vicit, ergo ieiunauit. Chrysost. homil. 14. in Matth. *Propter te occisus est à ligno, ieiunauit in ligno.* Quid addit præconium ieiunij post mortem decantatam? Ieiunium propalauit victorem.

Chrysost.

95.

Quantum per ingenuos animos stigmatè serui li grassatur gula! Cum ieiunio confligit ad palmam, cadet à sorte. Noë propugnatur à vite. Lot ebrius sopore sepultus incubat & filiabus. O bis nobile temulentia trophæum! Ferè superbiat talibus captiuis Lyceum. Anne compar abstinentia fortuna? Imò propitior. Incendium exuperat, & diluuium. Vtrumque pelagus & ignis & aquæ vterque, quæ ieiunus, calcavit ad gloriâ. Ambr. de Elia, c. 5. *Vicit Sanctum Noë, vel etiam Lot Abrahæ nepotem ebrietas, quorum alter, cum ieiunaret, diluuiio superstes fuit, alter incendio.* Compara ex alterno agmine copias; metire phalanges, ut iudex calculos feras pro nobiliori victoria. Vincit ebrietas inermem Noëm, nondum de palmitis viribus eruditum. Vicit & Loth itinere fessum, per saltus, & scopulos vagum, ferè exanimem ab uxoris salis cadauere, à flammis sapientibus Sodomam. Quam fragilis triumphus, ubi vincitur discinctus, aut nudus. Oculos ad ieiunium aduerte.

Gen. 9. 23.

Gen. 19. 33.

Ambros.

Genes. 7. 11.

Liquat cælum nubes ardore puniendi carnem, quæ inuersis cupidinis legibus naturam inhonestè corruerat. Prius ex syderibus se fluctuum deponebat tempestas, quam reuoluti ad sydera fluctus. Neptunum crederes ab imis euulsum ad superos confugisse, & impetu à superis restitutum ad ima. Timebat vel ignis etiam in vicinio cœli ab vndarum vicinio. Crebris procellis orbis naufragus fluctuabat, & vix supernatans natura rerum, iam iam suffocabatur in vndis. Quid flamina ventorum commemores diris inuicem collisa flagellis? Quid scopulorum præcipitia, & minas ruituræ rupis? Quid sibila syrtium, fragorésque vocales, quos vel loquebantur venti, vel caua reddebant? Et tamen ieiunium in vno Noëmo cœleste pelagus subiugauit. Loth cospice ab iniuriis ignis innocuum. Per sata, per plateas ignis gradiebatur securus; serpebat per ædes flamma vorax, & cœlo, à quo descenderat, minabatur incendium. Cinis iam erat Sodoma, & tamen seipso depastus ignis vix multam remittebat incendij. Non flammis infanientibus temperabat, quasi repetens cadauera, quæ decoxerat in fauillas: immemor ubique iterum comburebat combusta. Crederes vel in supera ascendisse gehennam, vel flammeam sphaeram se in ima dedisse. Et tamen impercussus Loth nec fimbriam permisit incendio; nec vnum crinem flammæ concessit: quasi qui ieiunat, imperditus esset, & inuius vlticibus elementi suppliciis. Fer ergo iudicium inter gulam & ieiunium: calculus pro ieiunio sic: *Nam alter cum ieiunaret diluuiio superstes fuit, alter incendio.*

Gen. 19. 84.

In etatem vegetat abstinentia, & de vite redundantia prolem infundit; perennat ad gloriam fauorisque obsequium vindicat à gehenna.

S E C T I O XVI.

IEIVNABAT Iudith omnibus diebus vite sua. Anne diebus vitæ ieiunij. Anne diebus vitæ Iudith? Et ieiunij, & Iudith. Quam indiuiduum sodalitium inter ieiunium & vitam! Ieiunium fœminæ vita fuit: vel in vna periodo se amicant longæuitas & inedia. Nescit cinerem abstinentia: non habent, quid corrodant vermes ab arida carne, quæ temperantiæ ingenio in pignora spiritalia conatur. Leuior est sine sarcina cibi, tardius sepulchro mandatur, tardius in sepulchro fluit, celerius à sepulchro resurgit. Macies quæ famelico peregrinatur in vultu, seu elogiū, seu fides est temporis duraturi. Tertull. lib. de ieiun. c. 13. *Macies non displicet nobis; nec enim ad pondus Deus carnem tribuit, sicut nec spiritum ad mensuram: facilius si forte per angustam salutis ianuam introibit caro exilior, citius resuscitabitur caro leuior, diutius in sepultura durabit caro aridior.* Neruosè. Pungunt illa verba: *Nec enim ad pondus Deus carnem tribuit, sicut nec spiritum ad mensuram.* Cum omnia sub pondere, numero, & mensura librauit Diuina Sapiencia. In eo est Tertul. li. 1. acumen. Quod obesus sis, aruinæque & adipe caro depasta, mollis defluat, aëri maiora eripiens spatia, & maius pedibus pondus imponens, non efficit, quod in homine crescas. Non in mensura carnis metienda humanitas est. Ex osse paruo constructa mulier, nec ex integra luti palude figulatus Adam. Iniuriosa sibi saturitas est; quæ ingeminat dapes ut viuat, ad tricliniū corporis mortem conuiuat. Non balsama ætatem latura, non vnguenta sæculis coæua aridum sollicitat corpus; sibi superest, quia suppetit sibi. In gula nascuntur vermes, quos gula progenuit, quos interimit, vel vmbra ieiunij.

Israëlitas cælum pascebat. Pistoribus spiritibus Angelorum panis decoctus docet ieiunare cum cibis. Roris erat epulum; succulentos fastidiret conuiuas. Cum operuisset superficiem terræ, singulis lucibus apparebat quasi pilo tunsam similitudinem pruinae. Colligat unusquisque ex eo (imperat Moyses) quantum sufficit ad vescendum: nullus relinquat ex eo in manè. Ut venturæ luci annonæ suppetere, dimiserunt vsque manè: Et scatere cepit vermibus, atque computruit. Quatum in vno cibo prodigium! & vitam alit recens, & vermes sibi generat durus. Quid? Vel intemperies craftina interitum hodiernum præmittit. Vitalis cibus parce libatus sequentis lucis vitam spondet; immodestè repositus enecat & præsentem. Ut abundantior mors appareret, cum toto satellitio suo etiam in esca salubri se produxit: vermes, cum incepit, progenuit. Aded adulta fuit ut suam sobolem parturierit. Ambrosius sermo. ne 35. *Vsque aded abstinentia filiorum Israël in eremo placuit. Saluatori, ut quorundam etiam inter ipsos intemperantia notaretur: ita ut quisquis auidior duplum manna cibum sibi colligeret, hic hac iniuria feriretur, ut non tam cibum sibi inueniretur seruasse, quam vermes.* Quam benè: sibi non tam cibum

96.

Tertul.

Sap. 11. 17.

97.

Exod. 16. 16.

Ambros.

cibum inueniretur seruasse, quàm vermes: nō tam vitam vtiq̃ue quàm sepulchrum. Quis seruat sibi vermes, nisi cadauer, quod seruatur à lapide, corroditurque à vermibus sub custodia? Mors est mihi crede, vel intemperantia futura; quantumuis procrastines gulæ obsonium, vermes in cellariis custodis, tui iam funeris portitores. Vitam beabis à sæculis non premendam, si negas ventri, quod abire te facit in vermes.

98. Quantum arbiter vitæ ieiunium! fecundat generatricē vuluam ad fœtum! Anna querula prolem Domino deprecatura, cibum non sumebat: *Anna cur fies, & quare non comedis*, dicebat illi vir eius Elcana, *nunquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij?* Cur potius in templo singulis annis cū affligebat æmula, & exprobrabat, quod vuluam Dominus conclusisset, Anna cibis vsque ad viri rixas parcebat, qui ieiunantem mordicus increpabat. Nouerat fœcundiores viro ieiunij vires; & ventrem, quem sterilitatis pruina decoxerat, maritabat ieiunio, vt inanis à cibo sobole repleretur. Ecce concepit, & peperit: vt videas mulieris artem, ieiunij potentiam: illa potens redditur, hoc prolificum. Tertul. lib. de ieiunio, c. i. *Ita ieiunium in Deo reuerentia opus est, per quod Anna quoque ambiens vxor Elcana retrō sterilis impetrauit facili à Deo inanem cibo ventrem, filio implere, & quidem Propheta. Ideo ad templum veniens temperabat ab esca, simul precibus implorans filium, simul præparans ventrem ieiunio, vt & Deus concurreret generanti, & ieiunium sobolem generaret.*

99. Nec solum ieiunium matris genuit Samuelē, sed & futuri Samuelis futurum ieiunium Samuel in genitricis vulua concepit. Præpotens causæ vis: facit fœtum existere, & non existit. Sed si de vita agitur, se in præteritum replicat abstinentia. Samuel itaque, quia vino & sicera non maderat, ab vtero præ sterilitate sicco concipitur. Accipe Basilium serm. 2. de ieiun. Ieiunij fructus Samuel fuit. *Ieiunans orauit Anna Mater Deum: Adonai Domine Eloi Sabaoth, si vident respexeris super seruam tuam & mihi semen virile dederis, dabo ipsum coram te munus: vinum & siceram non bibet vsque in diem mortis ipsius.* Ecce vt Dominum alliciat ad prolem, vt & proli vitæ longitudinem largiretur, ieiunum deuouet filium, quem ieiuna mater concipiat, vt & ipsa generationis sit capax, & ille generationem accipiat. Sed nescio quo loco inuenerat Basilium orationem Annæ, quam præscribit 1. Reg. 1. sic inuenio: *Orauit ad Dominum flens largiter, & votum vouit dicens, Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, dederisque seruæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius.* Quomodo ergo apud Basilium filius spondetur abstemius? An quia dedicatur Nazaræus? Ingeniose legit. Si cupit mulier à ieiunio concipi filium; si dum se matrem cupit, meditatatur ieiunium; idem fuit deuouisse Domino filium, ac deuouisse ieiunum; tum quia fœtus solet similis exire ei, quam mater, dum conciperet, cogitabat, tum quia ieiunij fructus ieiunus est, sicut à ficu arbore fructus ficus.

100. Non solam perituram vitam, longiori stabilitate fulcit ieiunium, sed & ad corporis gloriosam perennitatem disponit. Cur ieiunat Dominus in deserto ferè nondum à flumine siccus? Vt redemptioni militaturus, primam aciem cōserat ab in-

edia. Tres anni suppetunt vsque ad mortem, qua subiugata, auulsæque ab inferis prædæ, corpus, quod ex saxo leuabit, gloriæ redundantia perfundet. Cur tā præproperè ieiuniorum arma capefit? Ne natura quam assumpserat, tot ærūnis vexanda, tot flagris concutienda paueret: ieiuniorū quadragenariam exercitationē præsumit, vt discat corpus à ieiunio expectare gloriam post mortē, & claritate sui delinitum, stet imperterritū ad dolores. Pro gloriæ sorte abstinentiā illicò pignerauit. Ambr. ser. 27. *Vnde & Dominus Iesus Christus resurrectionis gloriam percepturus, virtutes suas quadraginta dierum, noctiumque ieiunium dedicauit.*

Adeò ieiunium æternat, vt & alijs imprecari ieiuniū, meritum sit ad gloriæ Dominici corporis contuberniū. Ausculta Eliam. *Viuat Dominus cui assisto in cōspectu eius: si erit istis annis ros & pluuia.* Claudis voce cœlū, densat in scopulos nubes, orbat terrā succis; viridis camporum marcescit honos, nec sitiēs crusta guttulam lambit, lāguet publico natura ieiunio: hinc illinc artonitus famis clamor, si ad vocem supererat vocis organum. Et tamen quia ieiunij causa fuit sæniētis imprecatio Prophetæ, sodalis gloriæ decernitur in Thabore. Tertul. lib. de ieiun. 5. *Merito igitur etiā in carne se Dominus Moyse ostendit collega ieiuniorum suorum, non minus & Elias. Nam & Elias hoc primum, quod famem fuerat imprecatus, satis iam se ieiunijs vouerat. Viuit, inquit, Dominus cui adsto, &c.* Quid potuit argutiū? Vel ipsa famis indictio alijs imposita Dominicæ gloriæ fecit collegam. Iterum noscas diuinitatis in ieiunio scintillam. Votum, quod sit Deo, ieiunijs Tertullianus adscribit: satis iam se ieiunijs vouerat.

Adhuc me rapit Elias. In curru igneo rapitur à Discipulo. Cur per ignē Elias? Anne abstergenda labes, aliquaue per ignem depellenda rubigo, vt purificatus valuas penetraret paradisi, & à flāma & Cherub probetur? Sed quæ labes in Propheta fidelis œconomus diuinæ potētiae? Imò in igne rapitur, cū reprobis cremetur in igne, vt sciat gehēna in ieiunos nō habere virtutē, sed magis eleuare ad superos in immortalitatis scholā. Chryf. ser. 166. *Ieiunium Eliæ leuauit ad cœlum, & purificato sic corpori ignei currus addixit obsequium; vt ostenderet gehēna, quæ exurit reos, innocuis quàm deseruit.* Examina Chrysologi acumen: gehennam vocat ignem quo ascendit Elias. Mirum quidem, & nouū, sed ieiunij dignitati proficuū. Gehenna inter corpora damnatorum non discernit ad veniā. Reos vrit immortales mortis incendio. Dū crescunt (fas sit ita loqui) sub ignis rostro corporis fibræ, vt ferilis vultur, quasi redituua iccora mordet; irrequieto labore cremat crematura cremandū. Sed hæc ipsa inexorabilis, voraxque flamma illicò discernet ieiunum: non quod in infernis sit aliquis immunis à pœna; sed quod si in superis iuxta ieiunatē arderet, potius obsequium, quàm ardorem incuteret, vitam adulatione flammæ leniret.

Esca ad erubescētiā denudat: vestit ad pudoris dignitatem ieiunium.

SECTIO XVII.

IEIUNABAT fœmina sacra. Quali veste ieiuna membra tegebat? Quali subtegmine à ieiunio pastos ambiebat artus? Anne bysso mollīve serico? Imò hirsutis cilicij setis,

feris, pilisq; hispidis, qui dum amicerent, pungerent; & pudori, duplici obseruirent obsequio, veli scilicet & doloris; carneosque stimulos ferreis stimulis hebetarent. *Et habens super lumbos suos cilicium ieiunabat.* Sapiens amictus, qui mordicus membris hærebat, & quasi implicatis sentibus pudicitiae lilium armabat; ut nec aditus esset oculis, nec illecebræ. Discas, ieiunium nunquam à nuditate erubescere; absque veste corpus operire, quod alit. Gulam corpus, quod intus facit, extra denudat. Prostituit luxui, oculisque penetrabile præbet, ut leniat ignem, quem intra viscera, repetito pabulo gignit.

104. Diues ille, qui & heluo (rarò eius, qui in diuitiis, ieiunus venter est) *induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie.* Singularis verborum nexus! Ut quid byssi & purpuræ vestibus inhiabat? Quia & epulis. Induebatur, quia epulabatur: epulis opus est indumento. Quasi diceret: induebatur, ut epularetur. Sedula epuli, & indumenti contentio. Denudabat esca; idè vestem duplicem admouebat. Et tamen vix induebatur, cum epulonè escæ nudabant, ut irrequirità curâ iteratum quæreretur indumentum, dum iteratis epulis incubabat, semperq; artificiosa nuditate vestitus nunquam à veste securum inueniret velamen. Sic acciperem Chrysol. serm. 122. *Quid est diues? Ab astu byssus non defendit? Purpura non resistit inferno? Remanserunt ista, deseruerunt ista, & ipse nunc nudus sudas, & astuas, qui aliquando insultabas astibus artificiosa nuditate vestitus.* Qualisne artificiosæ nuditatis vestis? Potest accipi Chrysologus de leni & serica, quæ ardèri Sole corpori apponitur; sed nudum relinquit, dum auræ facili peruium manet. Sed, quia potius purpura, quam diues induebat, calida sit, & hyberno frigori idonea, maius acumè in Chrysologo agnosco. Qui purpurâ induebatur, ut epularetur, in ipsa veste nudus agebat, quem escâ protinus denudabat.

105. Quid fugis vix pransâ ficu ad arboris umbram opitulatricem erroris, primæue Pater? Ecce Deus mastige, ut vapules, per paradysum it. Absconderis, quia noxius, quia imaginem polluisti? Imò sic ille Genes. 3. 10. *Vocem tuam audiui in paradiso, & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me.* Nunc assuisti folia ficus in perizomata. Nonne folia pro veste sunt, quibus arbor incedis, qui ab arbore manducasti? Nudauerat esca, postea se cinctorio contexit: non ergo iam nudus est. Sed seridè in latebra nuditatem professus est, quippe qui ab arbore vestitus, à quo decerpserat ficum. Vestis illa, quæ simul dedit escam; dum vestit, nudat; dū amicit, exuit. Nudus est Adamus post perizoma ficus, quia ex ficu. Peccatum igitur pro peccati excusatione producit; ab hoc se nudū profitetur, quod pudet. Qui nudus, & insons, quia ieiunus, in ipsa nuditate vestitus erat; iam depransus in ipsa veste nudus incedit. Quis indicauit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo tibi praeceperam ne comederes, comediisti? Mysterium hîc inuenio. Nam Hebraicè est *hamin*, pro eo quod Vulgata vertit *nisi*, & facit disunctionem, *Numquid de ligno comediisti?* Et tamen apud Chaldaicam, & Septuaginta, nuditatis ratio adscribitur esca. Datâ quidem operâ, cum nuditatis nulla possit esse causa, quin esca.

106. Nudant illecebræ. Ieiunium diuite vestimèto circumdat? *Operui in ieiunio animam meam*, psal. 68. 11. *lebat ille.* Quam artificiosa nuditate vestitus, qui ab inani cibus ventre animam induebat! Facile

tegumentum absque ære & sumptu! dum cibos amouet, admouet vestem. Nudat stomachum: sed spiritus brumam non sentit. Friget focus, animus incalescit. Si primum hominem esca nudauit, quidni posteros vestiât ieiunium? Comptè Ambrosius de Elia, & ieiunio, cap. 4. *Ecce quo te culpa deduxit; ecce nunc in hac tunica pellicea, tanquam vnus ex nobis aperuisti oculos. Circumspice diligenter: nudum te afficis, quem vestitum putabas. Gula ergo nudos facit, ieiunia operiunt etiam exutos. Vnde David ait: operui in ieiunio animam meam.* Ambros.

107. Si epulis, conuiuariisque ferculis distenderis, vix te filamentum operiet: nam quidquid diuitiarum epuloni est, vel in ventre, vel sub ventre est; in ventre, ut sub ventre sit: hac semita in libidinem itur. Si sub ventre cadunt diuitiæ, si latent in ventre; nonne cæterum corpus nudum erit? Festiuè Hieronymus aduersus Iovinian. Hieron. cap. 8. *Tolle epularum, & libidinis luxuriam, nemo quæret diuitias, quarum usus, aut in ventre, aut sub ventre est.* Pulchra sententia! Ergo diuitiis & gazarum copiis affluens, non serica quærit, non vellera ambit aurata, nō bombycis emit labores? Imò dum epulis studet, studet & Veneri. Hinc nudatus. Solùm diuitem in ventre, & sub ventre credas: hîc illecebra, illîc illecebræ nutrit esca: vbique nuditas, quia procacitas, quia inuerecundia. Ast ubi ieiunium, non solum corpus augeatur in veste; sed & domus, quia ieiunantis, incrementa capeffit; & adeo pudor operitur in castitatis ostentum, ut licet ardeat coniux zelotypiâ, extinguatur incendium, si coniux ieiunet. Audi festiuum sanctum Basilium sermone primo de ieiunio. *In matrimonio insidias vir non metuit, uxorem videns ieiunantem; uxor item virum idem facientem animaduertens, Zelotypa nunquam erit. Quis ob ieiunium propriam dimittit domum? Ieiunium domorum augmentum est.* Basil.

Ergone ieiunium proderit, ut furens uxor, effertuensque ob pellicis iniuriam in iras, deponat ignem, cicutet pectus, & amico sodalitio in coniugis sinum adrepat? Proderit quidem. Ut quid? Quia ieiunium operit, nec poterit denudare luxuries, unde pudicus torus blandâ matrimonij quiete suscipiet vtrumque.

Virtus de virtute vestitur, vitium de vitio; ieiunium asperis, mollibus gula, quam ut Regem, purpurâ peccator inuestit.

SECTIO XVIII.

108. **I**EIUNABAT Iudith, & induebatur cilicio. Epulabatur diues, & induebatur purpurâ. Ventrem honorabat vterque diues latarum, scemina siccum. Per tenera membra cilicij cuspidēs ut ieiunium protegerent, subintrabant. Purpura, & byssus refricabant mollem, & delibutam epulonis pellem ut gulam rangeret, cui inter pulmonem, & illa sub foetida ingluuie, sanguinea culcitra parabatur. Quales vtrique epulæ, talis vestis. Accerso Chrysostomum Chrysost. hom. 5. in Luc. *Cinis & puluis & terra purpurâ & sericum portabat. Et induebatur purpurâ & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Secundum vestimenta,* ita

*ita & epula. Ergo & nobis quales epula, talia & vestimenta. Acuamus ista. Ille ne diues Rex erat? Imò quidam homo; sic absque nomine, sic absque stemmate, sic absque fumosis imaginibus, absque atriis vetusculis & attritis. Cur ergo regales induebat trabeas, maiestatisque murice, ardentique croco chlamydem maculabat? Cur ostro superbiebat pro veste? Cur pateris bibebat ex auro? Regis agebat scenam. An ut iura daret? Imò ut epularetur splendide. Non aliud opus lego, ad quod purpurâ indueretur, & bysso. Quia quotidie epulum, quotidie purpura. Noscas epulonis ingenium. Ut Regem, cui sedulus inferuebat, regali maiestate vestiret, purpuram admouebat. Non erat ille Rex; sed ut testimonium perhiberet de Rege. Intus Rex erat in stomacho ingluies, cuius Deus venter erat, cui tributa reperito scœnore mancipabat. Viscerum incolam gulam purpurâ amiciebat, dum se. Esca principabatur in vêtre, purpuream pompam ad triclinij solium gestabat. Si forsan subueniat Chrysol. serm. 121. *Purpurâ, bysso, delicatis vestibus, epulis blandis ferrea viscera crudelis anima nutrebat. Quàm nouum alimonie genus! Quis adhuc enutritus est ostro! Quis bysso pepulit famem, veste pro epulo conuiuatus? Et tamen ait Chrysologus, quod purpurâ & bysso, delicatisque vestibus diuitis viscera nutrebantur. Sapienter. Adeò se iactauerat sub ingluie, ut non ob aliud purpuram induisset, nisi ut vestiret epulas, quas sub flammeo murice ob insigne maiestatis decoqueret. Secundum vestimenta, ita & epula. Si vestimentum purpura est, quid dubites, quod epulonis Rex saturitas fuerit? O miseri mortales, quale vobis stigma inuritis, quod nobilitatem maculatis, qua nati! Non solum dapibus obsequimini, priusquam dentium molâ tundantur; sed & post coctas, pastinandisque latrinis vicinas in ventris throno Regalibus titulis honoratis, quibus & censum consumitis in tributa, & de superbiæ recremento vestitis.**

109. Irridebis regnum in esca? Audi Apostolum rale præoccupantem inferioris luxus prodigium.

Rom. 14. 17. Ad Romanos 14. *Non enim est regnum Dei esca & potus. Quare sic cauet? Quis tam stolidæ mentis sit, quod in esca quæ post viscera in cœnâ it, ut in potu, qui non iam vinum est, sed per calliculos gutturis & ventris dispenditur in sentinâ, regnum constituat? In tale monstrum gula cōduxit. Nouerat Paulus, quod qui purpurâ induebat, ut epularetur, se epularum mancipabat in regnū. Si epulonem audisti purpurâ vestitū, ne inane menseas Paulum, dum edocet, quod & regnum Dei non esca, & potus: Vnde & Tertull. lib. de ieiun. cap. 15. *Etsi clauis macelli tibi tradidit, permittens esui omnia ad constituendum idolothytorum exceptionem: non tamen in macello regnum Dei inclusit: nec enim, inquit, esus aut potus est Dei regnum.**

Tertul. Ad Romanos 6. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius. Peccatum non in corpore, sed in anima tanquam in sede est, ubi volūtas, ex qua polluit corpus, & cōcupiscentiæ vinculo prendit. Quid est, ne in mortali corpore regnet? Imò peccatū subiugat humanas ceruices, & depopulante tyrannide per hominis libertatē grassatur. Nō ergo Rex est, cui vota libita famulantur, penduntur officia, curuantur obsequia, sed tyrānus, qui extorto imperio alienos sibi subigit ciues, mortique parat, quos truci obsidione captiuat. Stimulus mortis peccatū est. Hoc ferit aculeo brutum, quod mo-*

uet, macello saginat, laceffit in cœdē. Rex subditorū incumbit vitæ, tyrannus cruori. Eheu malignitatis prodigiū. Simul est tyrannus & Rex. Tyrānus à se, ab homine Rex; Tyrannus officio, voto subditorum Dynasta. Adeo sibi inuidet homo, ut vim tyrannidis regnum velit. Nostrum est quod sine dissensione regnet & regat; eius, quod deuoreret, & deuastet. Non reluctamur iugulū ferro, labris adulantibus compedes osculamur; licentiam & luxum dicimus libertatem. Cariùs sed amabilius sub hoste perimus nec manumitti cupimus, sed inuri. Nōne diues ille purpurâ induit? Ecce Tyrannū Regē effecit in mortali corpore, quod vestiebat. Ausculta Theodoretum. *Regnum in hoc Theodor. differt à tyrannide, quod existat quidam tyrannus inuictis subiectis: regnum autē iis volētibz, quibus imperatur. Suadet ergo ne peccati potestati amplius assentiamur: non dicit, ne tyrānidem exerceat peccatū; sed ne regnet. Illud enim est illius proprium, hoc verò nostra mentis. O si serò sapias, si indicto bello resistas hosti, quem nuncupas Regē, gratoque diademate honoras. Disce à Iuditha ieiuniū vestire, non escam. Fœmina sacra iugi terebat membra cilicio; nec cibi organa decoquendi lasciuiente maiestate curabat, sed hispido sacco pungebat.*

Sed ad lumbos applicabat ciliciū, & absque interiectione subtegmine, sacci feriebat aculeis corpus tenerū, quod pulchritudo mollebat, leniebat castitas, & crucis vlcibus maturabat. Anne diues (ut æquē cōponamus vtrumque) purpura tangebatur pellem, membræque croco superposito maculabat. Sanè. Sic lego. *Induebatur purpura, & bysso, Luc. 16. 19. Quàm præpostera tegumēta! Ordo præposterus, prius purpurâ, deinde byssus? Purpura, ait Ambros. Ambros. color Regis habitus est; byssus verò genus lini candidi, & mollissimi. Ergo byssus subtus sit pro indusio, quæ leniat artus, emineat purpura, quæ lumine fulgētī decoret. Sic ex purpurâ, ut potē quæ omnibus vestibus eminebat, principatus nota. Lucian. Lucian. in Gymn. *Etenim purpura coniecturâ facio hūc esse ex illis principem. Tertul. de idololatr. c. 18. Igitur Tertul. purpura illa, & aurū ceruicis ornamentū eodē more apud Egyptios, & Babylonios insignia erant dignitatis, quo more nūc prætexta, vel trabea, vel palmata. Cur vestibus sitū inuertis, stolidè diues? Hispano te dicterio irridebo: *Primero es la camisa que el sayo. Disce à muliere forti, in qua mutatur stylus, quia mutatur & situs. Byssus & purpura indumentum eius, Foran (ut epulonis stultitiā ludamus) bysso purpuram subiiciebat, ut propius ventrem tangret, in cuius idololatriam purpuram induebat. Sic idola prætextis, trabeis, & purpuris vestiebant: ut hoc quasi innato insigni regnum illis applauderet, & corona. Id docuit Tertull. de Tertul. idolol. cap. 18. *Ceterum purpura, vel cetera insignia dignitatum, & potestatem inserta dignitati & potestatibus idololatriæ ab initio dicata habent prophanationis suæ maculam: cum propterea ipsi etiam idolis induantur prætexta & trabea, & laticlavi, fasces quoque & virga proferantur. Et merito. Nam damonia magistratus sunt sæculi huius, vnus, collegij insignia, fasces, & purpuras gestant.****

Quàm execrabile piaculum, vestire peccatum, ut foris eluceat interior noxa, & quasi tubis prædicetur delictum! Pompam ex flagitio conficere, blandiri ex crimine, gloriāque capeffere, lætarique, cum malè feceris, extremæ impudentiæ est. Quod de ingenio laudem sollicitus, quia scis per subdola dicteria, per interiectas nugas, tanquam per leues acus honores pun gere, quos

cruen

cruentas : quòd collum erigas, frontisque sugge-
stum dilates, pedèque firmo teras, quia foeminam
vidisti, concupisti, conspurcasti : quod de nobili-
tate, de equitatu gloriaris, quia nec stata famulã-
tibus debita soluis ; quia ex alieno victitas ; quia
pompa bainulas, sed non tuam. Ecce cum diui-
te purpurã induis, vt euulges criminis principa-
tum. Quid folia ficus miser artifex assuis goss es-
cam ? Genes. 3. *Consuerunt folia ficus, & fecerunt*

Genes. 3. 7.

sibi perizonata. Sic inuerecundam nuditatem ve-
recundi tegere parant. Hunc ex cupidinẽ vinde-
miant prouentum. Cur ex ficu, cuius folia, nec
mollia sunt, nec olida, sed ex villosa asperitate
pungentia ? Cur alias arbores non denudant, ex
quibus vermiculata, serica, molliãque tundun-
tur velamina picturãque vestes, & Tyriã chla-
mydes ? Cur diues palla non tegit artus, sed igno-
bilis ficus ; sub cuius vellicantibus foliis potiùs
pudor proditur, quàm seruator ? Ficum fuisse præ-
uaricationis arborem, plures ex Patribus sensẽ-
re. Isidorus Pelusiota : *Arborem transgressionis*

Pelus.

Adam ficum fuisse, & cuius etiam foliis sese texerit,

Theodor.

Gennad. j

traditum est. Sic Theodoretus, & Gennadius. Ex
ficu sese contegunt, quia ex ficu comederant : in-
tùs fructus, extrã folia ; vt ex folio & fructu arbor
humana. Sicut ex foliis noscitur ficus ; sic folia,
quã iam Adami cinctoria sunt, Adamũ transisse
in arbore manifestant. Sic in stipitem pertransit
homo, niennientique foliorum gloriã reddidit
vocale peccatum. Totus piaculum spirabat, ore
tacito præbens oculis testimoniũ. Quia inopinã
libidinis pungebatur aculeis, erubuit à corpore,
sed quod finxit tegere, publicauit : quippe ex fo-
liis ficus extulit præuaricationis elogiũ. Qui læ-
serat innocentie simplicẽ castitatem, vt libidinis
incendiũ extingueret folia cumulauit ad ignem :

Albin.

cum pruriginis flamma quam ficulneã frondes
nutrissent, à scintillis nouis pateret. Albinus apud
Lippomanum in Catena : *Quia ergo gloriam sim-*

Hyppolit.

placis castitatis amiserunt primi parentes nostri, ad
duplicem libidinis pruriginem confugerunt. Sed qua-
re confugerunt, dũ potius focum libidinis con-
texerunt ? Censeo quia velauerunt ex ficu, cuius
folia Venerem lacebant, dũque verecundiam
vestiunt, procaciter denudant pudorem. Patro-
nus sit Hyppolitus Martyr Romã Episcopus in
Catena, vbi mirẽ totum fuleit cogitatum. *Folia*
ficus (ait) signa peccatorum fuerunt. Nam quem-
admodum huius arboris folia, si corpus tetigerint, pru-
ritum gignunt ; ita peccata pruritus excitant, trans-
gressionis indicium. Videas Adame tuã præuara-
cationis leno, tui inter folia delicti præco, qualis
artifex periisti : pruriginem sedare contendis, &
duriore vellicatione à tuomet scalperis indumen-
to. Hicne fructus gloriã peccati ? Forfan idẽ
à facie Domini aufugerat, se nudum eiulãs, quasi
ex ipsis foliis iterum verecundiam experiens, bis
rubore suffusus ; & cum nudum se prospexit, mo-
tũque subiit inhonestum post ficum ; & cum à
foliis admotis nouum stimulum iterato fuit pas-
sus, vt totus verecundiã plecteretur supplicio, qui
totus intus, & extra in prohibitum lignum eua-
serat. Aduoco Rabbanum, dum sic ibi fatur.
Non absconditur, vt eius scelera Dominus non vide-
ret ; sed vt se indignum eius aspectu ostendat. Ar-
etabatur enim duplici verecundia, quia nunc pri-
imum obscœnum motum in membris sentiebat, & quia
propter transgressionem hoc contigisse agnoscebat.

Rabb.

Amet latibulum pulchritudo ; vt in sui
elogium, dum fugit oculos,
ora dissoluat.

S E C T I O XIX.

S I Iuditha in arce degebat recessus, vbi
obsignata in latebris reclusionis age-
bat, & abdita sub pudoris clypeo, nec
dabat oculos, nec sumebat ; cur suprã nimiam
eius celebretur venustas ? Quomodò potuit
euulgari non visa, videri non peruia, æstimari
non nota ? Quia non visa, non peruia, non nota,
ibat in miraculum pulchritudinis, & decoris
eximij velata maiestas, licet non aspectibus do-
nabatur, concordia merebatur suffragia. Appo-
sitẽ Ambrosius lib. 2. de Virgin. *Sed quò magis* Ambros.
virorum euitabat aspectum, eò magis incendebat.
Pulchritudo enim audita, nec visa, plus desidera-
tur duobus stimulis cupiditatum, amoris & cogni-
tionis, & dum nihil occurrit, quòd minus placeat,
& plus putatur esse, quòd placeat, quòd non index
oculus exoptat. Quid cerusã, quid purpurillo fa-
ciem excrucias, iugique tyrannide vel ctuentas
ad lumen, vel tergis ad niuem, vt oculos perstrin-
gas, vt animos ferias, vt audias venusta ? Promo
sub velo genas, damna latebris vultum ; & licet
toruus, licet impolitus, arte velaminis venusta-
bitur. Si videri cupias, fac vt cupiant te videre,
quos ambis. Oculorum desideria retarda, nec
vota largitate præuenias. Murum strue, vallum
fode, nubem sparge. Sic absque foco, sic absque
foco, herbarũque pensitationibus pulchritudi-
nis nomen habebis. Non pulchra nimis, quã
nimis obuia. Prodigium est, quòd rãrum est. Si
auulsis sedibus pluries montes se dedissent in
flumina, vsus non miraculum esset. Rerum pretiã
nouitas auget. Gloriã custos opinio est, minuit-
que præsentia famam.

Vis veram pulchritudinem sacro tibi penicil-
lo depingam. En lineamenta duco. Genã sint
fragmina mali punici, non resecto eo, quòd in-
trinsecus latet, sed rubros granorum choros ca-
sulã corticis operiente. Pro labiis coccinea vir-
ta sit, quã premat os, & illiget linguam. Ca-
pilli sint greges caprarum, quos vellera sociata
continuant. Collum turris clypeis vndique se-
pta. Oculi duæ columbæ, quã vix se à nidulis
eripiant ; cum reddant. Totum denique caput
Carmelus sit, solitudinem amet, commercium cum
syderibus agēs. En integra pulchritudinis forma.
Si artificem quæris, sponsus est. Sic suã depingit
Amasiam. *Oculi tui columbarum absque eo quòd in-* Cant. 4. 1.
trinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarũ, quã
ascenderunt de monte Galaad. Sicut vitta coccinea
labia tua. Sicut fragmen mali punici, ita gena tua
absque eo, quòd intrinsecus latet. Sicut turris David
collum tuum, quã adificata est cum propugnaculis :
mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.
Caput tuum vt carmelus. Vix fatus erat, vix linea-
minibus faciem duxerat ; cum spirantis venusta-
tis illectus amore laxatur in modulos. Tota pul-
chra es amica mea, & macula non est in te. Quòd
monstrum crederes, pulchritudini est prodigium.
Ne aberrare putaretur stylus, sponsi est, qui &
amare nouerat, & amari. Quare manus artifex,
sic amasie venustatem composuit ? Quia tunc
formosior, cum, quidquid est, sub tegmine est.

Non

115. Non oculus longius volitet, quia columba est. Vnde statim additur: *absque eo, quod intrinsecus latet.* Hebraicè. *Oculi tui columba intra velum tuum.* Septuaginta & Symachus: *Extra silentium seu taciturnitatem:* quasi dixerit: De oculorum silentio quis dabit elogia? Quando loquuntur oculi visu vocali? cū inquietis palpebris quasi motis labris ad pupillarum linguā ora dissoluant? Capilli sub redimiculis vittarūmq; carcere hæreāt, ne fluant vagi, nec ventilentur effusi liberā licetiā per humeros, aurūmq; flagella multiplicent; quia de gregis more censentur, qui constituit vnum ex numero, nec ouis amica nouit deserere sodalium. Labra nimio verberare coccinū non violent, quo rubent; nec secerni discant quia duplex labrum vna vitta est; ideo coccinea, ideo iugi purpurā flagrans, quia nec verborum teritur vso, nec cuspide linguæ feritur. Dum pluraliter protulit labra, non dixit *vitta*, sed *vitta*: vt ex duobus nunquam fermē ad loquelam disunctis, vnum esse labrum credideris. Genæ sub lapide pudoris sepeliant ostrum, granāque tegant cortice castitatis: quia fragmina sunt mali punici absque eo, quod intrinsecus latet, id est, non elatebratis granis, quæ abintus ardent. Suggestum eboris colum abscondat: quia turris est mille clypeata scutis quæ luminum iacula fideli protectione retundant. Caput non deflectatur ad ima, nec oculis nisi nimium ascendentibus pateat, quia Carmelus est. Habes o fœmina, ex pulchritudinis penu quæ deligas, & diligas oris fila: si pulchritudinem amas, lege, compone vultum; absque argento acquires: ne foris exeas ad vendentes, & videntes, vt emas faciem. Nec sat fuit sponsi sic suam fœminam decorare, sed statim: *Veni de Libano, coronaberis, de capite Amara, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus Leonum, de montibus pardorum.* Quali ferto cingit amasiam! Adeo Zelotypus à rivalibus cauet, vt & puellam Leonibus sepiat, circuat pardis montibus signet; vt custodia sit necessitas, non arbitrium.

116. En pulchritudo ob latibulum celebrata. Qualis cum diuina contendit? An abscondit se, vt dum famam acuit, famen accendat? Enodemus Petri sententiam. *Qui euangelizauerunt vobis Spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant Angeli prospicere.* Sed illud intorquetur non leue telum. Dum possessio arrisit, desiderij fatigatio lenitur, friget cupiditas coram vso. Nulla sunt vota sortis sub sorte, cessat desiderium in gaudio, sicut velum & remigium in portu, non superest semita post quietem. Quomodò concupiscat Angelus qui iam fruatur? Sauciabitur status omni bonorum cumulus honore, si vel scintilla desiderij subsiliat, vel spei tormenta contorqueant. Censeo in præfixis verbis incomprehensibilitatis diuinæ delitere mysteriū. Hæc est eximioris indoles venustatis: nunquam in infinitum manifestat, quod est, ne à perfectionis infinitate deficiat. Ideo dum percipitur, se subducit, se intus proripit, dum tenetur, vt maiestatis celsitudinem seruet, & dum se totam præstiterit, multum lateat. Ideo desiderium instigare profertur, velut si adhuc cupiat, qui gaudet, quia ad immensitatis latebras ob mensuram luminis non descendit. Igitur desiderare dixeris Angelos, qua prospiciunt, quoniam prospiciunt quoddam infinitum superest quod prospiciant. Necte duos Gregorios, vt calleas acumen, Nazianzenus orat. 1. Theol. *Quantumcumque percipitur, tantundem* Zerdain Iudith. Tom. I.

magis se subducit, amantesque sui ex eo, quod fuit, ac velut iam comprehensus, se proripit, ad superna illicit. Magnus 10. Moral. cap. 7. *Angelica enim vel humana mens, cum ad incircumscriptum lumen inhiat, eo ipso se, quo est creatura, coangustat, & super se quidem per prouectum tendit; sed tamen eius fulgorem comprehendere, nec dilatata sufficit.* Quorsum hoc finitè beatitatis ingenium? Vt sit pariter satietas, & sitis, quā nec fastidium generet abundantia, nec desiderij alacritas contemplationis soliditati deficiat. Sed sic alarum diuidant exercitium, vt parte volitent, parte stent, qui etiam & irrequieti in ipsamet statione circumuolent. Pergit Greg. Isai. 6. 1. *Mag. Deum itaque Angeli & vident, & videre desiderant, & sitiunt intueri, & intuentur. Ne autem sit desiderij anxietas, desiderantes satiantur, & ne sit in satietate fastidium satiati desiderant. Et desiderant sine labore, quia desiderium satietas comitatur; & satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur.*

Adhuc tamen in verbis Petri mysterium aliquod penetrare fas sit. Si contexturam ames, signatè in Spiritum sanctum Angelica collineare desideria conuincas. *Qui euangelizauerunt vobis Spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant Angeli prospicere.* Sic intellexit Beda dum ait: *Vel in quem Spiritum sanctum, qui tantæ est maiestatis & gloriæ, vt semper eius visio sicut etiam ipsius Patris, & Filij desideretur ab Angelis, quem gratia diuinæ pietatis ad terras causæ humane misit, & illustrandis fidelium mentibus infundit.* Sanè inuisibilis missio Spiritus sancti ad Angelos facta est. Vnde Cyrillus Alexand. lib. 3. in Isai. *Cum natura Deus existat vnigena; cumque ex se procedentem Spiritum sanctum imittat superis potestatibus.* Et Aug. 4. de Trinit. cap. 40. quod & de Filij Dei missione in sanctos Angelos adstruunt Scholastici cum Magistro in 2. distinct. 5. & S. Thom. ibi quæst. 5. art. 1. Si igitur non solum visus, sed & missus in Angelos est, quid desiderant, dum appetunt intueri? Cur non in Patrem, cur non in Verbum intuitionis vota producant? Meditabar quia Spiritus sanctus amor est, voluntatisque terminus; & vt ardentiori desiderio cupiatur, intimius latere videtur, ne totum se prodar, dum semper aliquid superesse debet amoris. Sic nexus est Patris & Filij; sic latēs fibula, & vt enixius ametur, quā altius inlatet, in profundo, desiderij irritermentum format de fuga. Non nisi animi medullæ se præbet, qualis cor est, quod si apparet, vel igneæ linguæ subit figuram, quæ sub ore celeretur, ardeat sub ore; vel columbæ strepitus inimicæ, quæ modulos vocis non didicit; sed submurmur, vt ex occulto sono desiderij illicit. Vis hoc aliquantulum adumbremus, Seraphim Esai. 6. *Duabus velabant caput eius, duabus velabant pedes eius, & duabus volabant.* Vt quid pennato amictu contegunt, sed vbi pectus incepit, alas expandunt? Spiritus sanctus ex suæ processione natura vinculus est, & vnio Patris, & Filij. Sic S. Thom. in 1. distinct. 32. quæst. 1. art. 1. ad 4. Vnde eos vnit formaliter, non efficienter, vt ipse docet: quare mediū esse cogites, sitūmq; pectoris media charitate constratum. Medium igitur dum denudant Seraphim, volitant adhuc desiderio vidēdi, quasi nunquam satis relecta sit pulchræ dilectionis venustas. Bernard. de verbo Esai. serm. 5. *Sanè mediam quasi quamdam longitudinem nudam visibilēque relinquunt: longanimitatem dico, & benignitatē Dei.* Hac nimirū charitate verus ille Salomon quasi quādam

Greg. Mag.

Greg. Mag.

117.

Beda.

Cyrrill. Alex.

August.

Magist.

S. Thom.

Act. 1. 5.

Matt. 10. 16.

Esai. 6.

S. Thom.

Cantic 3. 10.

Bernard.

Nazianz.

S f dam

dam media sua constravit propter filias Hierusalem. Et serm. 4. Quo enim Seraphim volant, nisi in eum, cuius ardent amore? Vide flammam quasi volentem, & stantem simul, nec miraberis iam Seraphim stantes volare, stare volantes.

118. Ingressus Moyses sacrati montis verticē nubibus cinctum. Stat quadraginta dies, & quadraginta noctes impræsus, aurâque simplici innutritus. Egreditur, sed ignarus, quod ignes, quos ebiberat, frons ex redundantia luminis eructaret.

Exod. 34. 29. Cumque descendisset Moyses de monte tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat, quod cornuta esset facies sua, ex cōsortio sermonis Domini: Qualis hæc luminosa venustas? Quâ oculi extranei iâ sentiunt sibimet pulcherrima frons ignorat. Et absentia pulchritudini prodest. Videntes Aarō & filij Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere? Quia secesserat, quia caliginē subintrauerat, quia tot dierū curriculum secretus inter nubila morabatur, cum Sole publico contendebat de lumine. Quin & in publico adeo pulchritudinē abscondebatur, ut quod pulcher esset, ipsemet pulcherrimus ignoraret. Dum pulchritudinem elaboras, & ut emant oculi, ad decoris nundinas fora quæris; tu sola deluderis à crystallo, à pigmentis decepta credis radiantem: tibi sis pulchra, nemini es. Sed difficile est, cur Moyses nūc è monte descendens, sic radios è vultu vibrabat, post quadraginta dierum abscissum, cum & antea Exod. 24.

Exod. 24. Ingressus Moyses medium nebula ascendit in montem, & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tamen nullam facies dedit luminis opinionem.

Lippom. inibi: Sed dicet aliquis, cum etiā antea tot diebus fuerit cum Deo cōuersatus, & cum eo in monte loquutus, cur etiam tunc rediens non fuerit iâ splendidus? Responderi potest, quod quia interim multo magis in spiritalibus donis, atque diuina contemplatione profecerit, & iam Deum in forma tam gloriosa conspexerit, ac Dominus super faciem suam posuerit dexteram suam, ideo clarior factus sit. Expende acumen in illis: Ac Dominus super faciem suam posuit dexteram suam. Nouū hoc. Dexteram vel datur dexteram ob amoris symbolū vel summo capiti ob subiectis, raro super faciem viri locatur. Dexteram Domini vultui pro velamine fuit; ideo quia velatus, dum dextra secessit, radios emisit. Disce vel à manus pallio velari, si cupis venustatis elogium.

Causa pulchritudinis in oculorum & affectuum agitur tribunali, in aspectus vocabulum transit forma, solum ab aspectu censetur.

SECTIO XX.

119. QVAM misera est pulchritudinis fors: ab exero oculorum pendet arbitrio; ad aspectus modulum variatur. Inter venustam & pulchrā arbiter diiudicat oculus. Quisque sibi in frōtis suggestu ad decoris litē format tribunal; quia inclinatur affectus, sententia est, nisi adrideat ad votum, damnatur de deformi, quæ apud alios potuit accusari de pulchra. Huic placent oculi, qui glauci; illi, qui subnigri; alij, qui petulci; alij, qui excussi; alij, qui errantes; alij, qui soporati & stātes. Color alijs lacteus placet; alijs purpureus; luteus alijs; puniceus, & nigricās pluribus; & inter tot sententias, an fœmina ableganda sit fœdis, an adleganda formosis, in pendulo nutat dispendio; & quasi si omnis facies oculi pupilla fuisset, colores induit suffragiorū arbitrio. Quid specula cōsulitis fœminæ? Quid aduocatis in testimoniū crystallos?

Quidquid comitis, quidquid illinitis, quidquid pingitis, tunc erit pulchrum, si placuerit. Omnis venustas in aspectu est; sicut aspiceris, iudicaris. Benè plectitur ab arbitrio, quæ sub alieno fūco arbitrium speculi temporale quæsiuit. Non distaret ab his S. Zeno. ser. de pudic. Pingit seipsam, S. Zeno. & lenocinante vario magistri medicaminis fūco, vultum suum vultibus vestit alienis, hoc futura, non quod natura præstitit, sed quod ei ad examen speculi arbitrium temporale dictauerat.

Ergo in formæ titulum transit aspectus. Hoc nomine facies fœminæ nuncupatur. Obseruauit in elogio Iudithæ: Erat autem eleganti aspectu nimis. An in propriis oculis? In alienis. Cur non ab specie formæ claro prædicatur stylo? An quia fœminæ adspici desiderant, & adspicere; oculare vocabulum datur vultui? Et quia ab aspectu vniuersa formæ pendet fortuna.

Iacob septem annis Rachelis pulchritudinem ambiit (O longior ætas proco quàm quæ marito) Desiderans, sæculum patitur in momento. Sed pauci dies iuueni videbantur, qui iam nuptias contraxerat cū spe. Iam pacti cesserat dies. Sponsam vendicant à Labam. Ille tendiculas parat, deludit Amantem, si forsan adeo ab amore ineptiret, ut dolos non calleret intextos. Lia supponitur pro Rachele. Ad quam cum ex more Iacob fuisset ingressus, facto mane vidit Liam, & dixit ad socerum suum. Nonne pro Rachele seruiui tibi? Quare imposuisti mihi? Quid nunc te eiulas supplantatū, qui ab vtero diceris supplātor? Quid in Laban iurgia moues? Quomodo fraudem intra thalamum non nouisti? Iacob ob pulchritudinem diligebat Rachel; sic enim lego. Rachel decora facie, & venusto aspectu. Quam diligens Iacob ait: Seruiam tibi pro Rachele filia tua minore septem annis. En amoris illecebra venustas fuit. Septem annos vixerat cum Rachele, in mēbranis pectoris transcripserat speciē, & quæ molliter oris sibi hauserat lineamenta, durè ceu in lapide conseruabat. Non deses oculus est amantis, sed & irrequieti animi palpebris amariæ versat indolem & figuram. Cur per totam noctem Liam non agnouit inter officia viri pudica? Ergo nec murmur, nec spiritus edocebat, non ibi pulchritudinem Rachelis occumbere, sed lippientē Liam, quæ culcitram oculis maculosam poterat reddidisse. Censent Hebræi temulentum, & madidum à comotatione vini Iacob acumen perstrinxisse rationis. Chrysostomus in bonam, & ab omni malignitate alienam Iacob indolem inscitiam vertit. Benè. Sed cogitare fas sit, si forsan hæc inscitia ex conditione pulchritudinis venit. Iacob pulchritudine Rachelis allectus in vxorē amauit. Pulchritudo de oculorum voto cēsetur, oculi sub tenebris tribunal non habent. In thalami sortem deceptus non fuit Iacob putabat venustam; concubuit? Quid defuit inter tenebras desiderio? Si nox duraret, pulchra persisteret Lia, & lippientes oculi micatium obirent fulgores. Ortum est mane: Aspectus inter sororum species decreuit. Incipit esse fœda, quæ incipit esse visa. Ni lux oriretur, quid Rachel de venustate superbiat? Quæ in luce Rachel, sub luce est Lia: quæ Lia sub Sole, noctu Rachel. Facilis vicissitudo decoris. Eadem pulchritudo in vtraque sorore; in Rachel, quia fuit; in Lia quia putabatur: & nisi oculus deregeret dolum, nunquam doluisset Iacob, qui sic dormiuit. Fortassis quia ut pulchram appetit, ab ipsa pulchritudine fuit deceptus.

Ne

122.

Ne nimium venustati fidas : si semel eam in oculos prodegisti. Idemmet intuitus, qui tibi ut pulchræ dederit animum post suffragium, nondū recesseris, dabit, ut deformi repulsam. Tali vicissitudine plecteris, qui tales pulchritudinis iudices adiisti. Amore Thamatis tabescebat Amnō 2.

2. Reg. 13.

Reg. 13. Transiit in ægritudinem amor, & quem thalamū voluptati parabat, morbi præoccupauit species. Infirmum se prodidit, quem fœminæ, & sororis venustas, antequam manum consereret iam deuicerat. In lectum cecidit sub ægroti figura, ut incestum caderet sub libidinis veritate, & ut expeditior concumberet, quasi morbo compeditus cubauit. Aduocat fœminam in medelam, si quæ vulnus incusserat, & sanaret. Escam à sorore petiit, ut condat, ut vel palato tangeret pulchritudinem, qui & cupiebat vniuersis sensibus scortari. Sed brevis fuit illecebræ ætas, sororem comprimit, libat, repellit. Inter brachia, & contemptū vix inuenit voluptas momentū. Cur non fruitur quā optauerat? Cur post florem fructu non gaudet, quam præcoci desiderio vsque ad salutis deperibat dispendium? Pulchram adamauerat, pulchrā tenet; & cupidinis meta despectus fuit. Sed quia amor trāsierat in odium, iam oculis pulchra non est: idē illic ab oculis pellit, quia nec per horā patitur intueri. Oculi mutauere sententiam; sic etiam mutata pulchritudo est, quæ pulchra intrauerat, fœda exiuit. *Praualens viribus oppressit eam, & cubauit cum ea, & exosam eam habuit Amnon odio magno nimis.* O familia infœlix affectuū! Amor sceleratus concubuit, filius ex concubitu odium & amoris nepos contemptus est. Nunc corpus tradidit; iam lumina negat. Cur recedere compulsi? quia videre nō suffert. Nonne pulchra?

2. Reg. 13. 15.

Quid quodd fuerit? iam non apparet: sic non est. Hæc in Abulensi latere censeo, dum tandem ibi, q. 5. sic scholiast: *Dixitque ei Amnon. Surge, & vade, id est recede hinc. Non enim poterat iam eam præ magnitudine odij gratè videre.* Ecce in oculos, quare ciecerit, causam vertit. Quasi nō placeat, cuius

Abal.

Moses Barc.

antea deperibat amore. Id comprius Moses Barc. lib. 1. de paradiso. *Amnon sororem suam Thamar, ut violauerat, inuisam habebat: quamuis enim una, eademque manebat ipsius Thamar forma ante & post admissum stuprū, tamen quam prius frater ob venustatem adamauerat, postquā per peccatū esset abusus, odio prosequabatur, & pro valde fœda dirāq; habuit.*

123.

Gen. 12. 11.

Gen. 12. Descenderat Abraham in Ægyptum, quia inualuerat fames, & peregrinabatur ad segetē. Vix ad Ægypti appulerat limina, cum ait vxori. *Novi quod pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Ægyptij, dicent tibi: Vxor illius est, & interficient te, & te reseruabunt.* Qualis stylus hic? *Novi quod pulchra sis mulier.* Vnde nouerit Abraham Sarai decorem? Cæci hæc interrogatio est, dicat nonnemo Nouerat ab oculis, qui innato ingenio & legunt, & diligunt pulchritudinem. At si nunc coram adest Sarai venustas, cur Abraham, *novi*, ait, non autem *video*, te venustam intueor, sed ad maturam & longam cognitionem alludit? En sententia pulchritudinis veræ: non anceps oculorū iudicium quæritur, non in lubrico aspectus collocatur assensus, qui sibi aduersus in pulchritudinis causa dānat pariter & absoluit. Quæ prius vsque ad ægritudinem placuit, illic displicet vsque ad nauseam. Nouit pulchram, quia parçē non uisset vxorem. Quia castè pudicēque agebat uterque; prima venustatis fila durabant. Idē iugiter pulchra, quia non nimium libata à viro: forsā non sic iam pulcherrimam iudicaret, si nimium mari-

Zerda in Iudith, Tom. I.

tali licētia pulchritudinem deuorasset. Adēdē petulci sunt oculi; adeo sibi dispares, & aduersi, ut quæ placere potuit ad desiderium; displicere incipiat ad vsum. Scitē Lippom. in Cat. Gen. 12. *Cum Lippom: iam esset Sarai supra sexaginta annos, tanta tamen ætate, ac confectiōe tanti itineris comparatione mulierum Ægypti speciosissima erat, quia ex utriusque pudore ac castitate perseuerabat formosior.* Pulchritudinis perpende rationem. Quia uterque cōiux pudicus & castus. Anne castitas viri prodesse potuit coniugis pulchritudini? Potuit cognitioni prodesse, dum minus cognosceretur, ut vxor, magis cognoscebatur ut pulchra.

Hanc aspectus censuram liberam & ancipitem noueris à primigeniæ oculis emanasse Gen. 3. Vix

124.

Gen. 3. 6.

serpēs assentatur, vix assentitur fœmina, incautaque eloquij cū reptili nectit consortiū, cum ille suadet lignū in cibum. Nec mora. Infert illa debere prospici, quod debebat amari. *Vidit igitur mulier, quod bonū esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectūque delectabile.* Quam citū de pulchritudine & de suauitate iudicium! Non solū pulchritudinem censet, sed & dulcedinem; antequam probet, approbat; ante gustum suffragatur sapor, dum leuauit oculos, sententiam tulit: idē aberrauit in causa quæ dedit oculis magistratum.

Ambr. *Infirmus auctor iudicij, quæ de eo, quod non*

Ambr.

gustauit, iudicauit. Nonne vidisse sat fuit, si causa pulchritudinis agebatur? Verum est, quia pulchritudo decernitur ex aspectu. Sed non antea viderat? Nonne floridum paradisi nemus pulchris arboribus ornabatur? Sanē Gen. 2. *Produxit Dominus Deus omne lignum pulchrum visu & ad vescendum suauē.* Ut quid nunc oculos ficulnea pellexit, quā

Gen. 2.

antea viderat, nec de venustate laudauerat? Si hoc lignū tam nobili pulchritudinis decorat elogio, reliqua de fœditate damnauisse censetur. Si oculis trabeas iudicantis induxit; non mireris quod sic in negotio pulchritudinis desipuerit. Oculi censent, ut afficitur animus; nec alia ad iudicandum lex, quam affectus: viderat antea arborem illam; viderat & alias; sed antea nō laudauerat pulchram, quia nō amauerat, non cupierat. Animus se dedit in oculos, oculi in arborem; quidni iudicarent formosam, etsi impolita, & hirsuta folia tangentis manus exasperarent & nares. Rem rimatus est Moses Barcephæ Episcopus. Syrus li. 1. de paradiso: *Ante simpliciter ipsam intuita fuerat: at postquam à serpente decepta est, atque ad fidē huius verbis habendam inducta; tum demum vidit arborem esse pulchram ad vescendum, & spectatu expetibilem, quippe immoderato, dissolutūque appetitu, tunc arbore aspexerat: solet enim huiusmodi cupidinis immoderatio, si quando animū inuasit, ea, in qua intenditur omnium pulcherrima ducere: sicuti cūenire videmus is, qui improbo fœmina alicuius amore detinentur: ea enim, etiam si sæpē sit fœdissima, deformissimāque, tamen bene pulchra, ac venusta in illorū oculis habetur.*

Moses Barc.

Clypeus sit integrum fœmina venusta armamentum; ne antequam corpore, oculis scortetur. Bellum pulchritudo patitur si absque velo.

SECTIO XXI.

IN superioribus fecit sibi secretum cubiculum. Ut quid tam insolita cura secessus, & inueni, & pulchræ & fœminæ? Cum cœlo municipiū amat, nubiū incola, quæ cum syderibus de pulchritudine decertabat. Vel obliuiscitur fœminam, vel venustam. Adeo fœminis insidet adpectus cupido; adēdē videri desiderant, & videre, ut ipsa faces ex

125.

aspiciendi consuetudine dicitur *aspectus*. Transiit vultus in oculorum opus, ne genas, nec frontem, nec lumina, nec labra, nec quidquid muliebris verticis orbem cōpingit, alio nomine proferas, quā *ad aspectus*. Totum os transiit in visum. O fascino peruia facies! dum aspiceris, dum cupis aspectum, perdidisti; interit venustas, dum ictibus oculorum feritur, & ab ipsis aspectibus verberatur. Sic comptē Ambrosius de Virginib. lib. 1. *Nec casta est, qua metu cogitur: nec honesta, qua mercede conducitur: nec pudor ille, qui intemperantium oculorum quotidiano expositus conuicio flagitiosis aspectibus verberatur.* Ergone vapulat facies ab oculis: ergo si pluries oculorum flagra percutiant; peribit ex facie, quidquid iterato verberare decerpserit castigatio oculorum: perimitur facies, quæ sic comprimitur à vidente. Sic premere dixit Augustinus lib. 14. de ciuit. cap. 20. *Humano premente conspectu.* Pulchrè Hieronymus ad Lætā, dum clausam fœminam suadet ab oculis eripi, *ne percutiant, inquit, & auferant theristrum pudicitia.*

126. Hinc galeam, hinc clypeum, cassidem, & quidquid operimenti est in armaturam pudoris, si te cupias integram, cude, admoue, induc. Enodaui alibi illud Cant. 4. *Collum tuum sicut turris David, qua adificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium.* Urgebam. Si omnis armatura est, cur clypei solū pendent ex ea? Vbi iacula, vbi machæræ, vbi spicula, quibus inimicorum agmina feriantur? Dixeram ibi. Sat est clypeus Virgineo collo, sat venusta turris armatur, si clypeata, si ab oculis tecta. Hæc omnis armatura est, si cingatur clypeo fœmina, dum accingatur: si bellum adoriatur, vel videns inimicum, vel visa, in ipsa oculorum acie absque acie militantium occumbet. Do nunc huic cogitavi Patronos. Tertullianus de velandis Virgin. cap. 16. *Indue armaturam pudoris; circumdus vallum verecundia, murum sexui tuo strue, qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos.* Vide qualibus armis instruat pudicam. Armaturam prius dixeras, discute arma, ô Afet, nil præter vallum, nil præter murum. Hisne feriet? Sat est, nō posse feriri. *Qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos.* Pulchrè! Nō minus ab alienis percutitur, quā à suis. Quidquid videre est, perire est. Nec solū clypeum cupit, qui manu voluitur, qui ventilatur ad nutum, sed vallum, sed murum, sed cōgestam molē, quæ tegat pudorē, nec pudicæ substat arbitrio. Si aliter armauit Ambrosius?

To. 1. de Ma. ria Acad. 30. n. 29. Non inuenies arma vlla, quæ feriant, occludunt cūcta, serant, & obtegunt, de Virginib. 1. 2. *Indue re chlamydem, qua occultet membra Virginis, seruet pudorem. Sume pileum, quod legat crines, abscondat ora. Habes militiam castitatis, qua stipendiis militat sempiternis: lorica iustitia, qua spiritali munimine corpus includat: scutum fidei, quo vulnus repellas: galeam salutis.* Sic ex armamento Apostoli ad Eph. 6. & 1. Cor. 1. castam fœminam armat Ambrosius. Sed vide Beate, quōd adhuc in armario superest gladius: inanēq; latus tuæ fœminæ erit, exors machæræ. Paulus præter galeā & scutum, quo retundendi inimicorum ictus, quo perstringenda æra, quo obserandi artus; gladius apponit, quo inimicus feriendus, ad Ephes. 6. *Induti lorica iustitia: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assume, & gladiū spiritus.* En gladius, qui brachiū armet, qui exarmet hostem, & cruento percussū vulnere fodiat. Cum teneræ fœminæ gladius ab

Ambrosio negetur, quæ militari rigore thoracem ad lorica durauit, asperauit caput ad galeam? Cōsultò. Non potest hostem ferire, quin videat; non gladium versare, quin oculis virū legat, quo cōferat manus, cui inferat ictum. Si fœmina est, quæ confligit, solius tegminis opus est, ne si vibret gladiū, vt vulneret, dum figit obtutum, figatur ab hoste, & per oculorum cellulas, per rimas galeæ, dum aspicit, & aspicitur, bibat mortem.

Sed si pugnax hostis fœminam aperto Marte laceffit, cur non leuabit oculos, vt repugnet: cur premetur sub clypeo, stringetur sub muro, lateat sub arce? Aspiciat vt debellet, ne in cæco bello subdolis tēdiculis pereat. Si semel castitatē amat, quid timebit à gladio, quæ versat, vt feriat? Absit. Vbi classicum cupidinis sonat, vbi vota vexillantur lasciuia, quidquid armorum hostilium præstat oculus ad conflictū, quæ videre & videri desiderat, quos oculos virgo libauit, libata patietur vt mulier. Dum oculi feruntur in oculos eiusdem indolis alterutrum fiūt, vitiūque per oculorum calliculos deriuatur in oculos, qualis est, qui videt, visa manebit. Tertull. de veland. virg. cap. 2. *Tertul. Tales enim oculi volent virginem visam, quales habet virgo, qua videri vult. Inuicem se eadem oculorum genera desiderant. Eiusdem libidinis est videri, & videre. Tam sancti viri est suffundi, si virginē viderit; quā sancta virginis, si à viro visa est.* Egregia sententia, & quæ multo pollet acumine. Ergone si impudicus videat, si leno; & virgo oculis veneficis rependat intuitum, virginea lumina ab inhonestis luminibus vaporantur? Ergone eadē oculorum genera esse incipiunt, id est, eiusdem indolis, eiusdem virtutis, seu vitiij, quæ se desiderant prospectari? O facilis & peruia pupilla! sic ex vicino variatur aspectu. Apte S. Zeno serm. de cōti. S. Zeno. *Ab speculo oracula inquiris, quā cōmodè possis circumscribere petitorē. Quidquid feceris, virgo iam non eris: unum tamen scio, quia nihil distat à prodigio, quisquis alterius causa & formam mutat & mores.* Ergone virginitas perit ab aspectu, etiā si aspectus extraneus nō sit? Nōne audisti? *Ab speculo oracula inquiris.* Nondum oculus alienus inuasit. propriorum oculorum radij è speculo resiliētes, quī sic possunt repercutere faciem, vt perfringāt pudorem, cum speculum non fregerunt; virginēque temerent sine toro? O benè! Sat est ad extraneos intuitus, tuorū luminum te exercitio disponas, vt à futuro pereas aspectu, & limpida castitas venturo impudicitia fumo hebetetur. Nouum prodigiū sic alterius causa, id est, intuitu formas mutare, & dum à moribus, à natura desciscere. Sic expendas illud: *Quia nihil distat à prodigio quisquis alterius causa & formam mutat & mores.* Iam capies illud Tertulliani: *Eiusdem libidinis est videri & videre.* Non solū libido, sed eadem? Si virgo cōnientibus palpebris, quos virginitas noluit, aspicias inhonestè; quæ oculos aperuisti virgo, claudis corrupta: quasi à diro syderis aspectu virginis flos decoctus emarcuit. Stuprum oris fuit, etiam nondum prima corporis pelle contacta. Huc aduocarem Arnobium lib. 2. ad Arnob. *uersus gent. Dimicat aduersus eos, qui putabant animas prius in cœlo extitisse, indeque in corpora lapsas humana. Irridet: Idcirco animas misit, vt in maribus exoleti, in fœminis fierent meretrices, venalia vt prosternerent corpora, viriditatem sui populo publicarent, in lupanaribus prompta, in fornicibus obuincta, nihil pati rennentes, ad oris stuprum parata.* Ironice ludit. En oris stuprum, cum corporum prostitutione sub fornicibus

Ambr.

1. Cor. 11.

Ephes. 6.

fornici bus comparat, ubi libidinis nundinae sunt. A quone stuprum patitur oris species, nisi ab oculis impudicis, qui, ne retardet illecebram, foetidam voluptatem impuri visus tractatione praeroccupant. Ut quid autem hic irridet Arnobius, quotquot animas e caelo in corpora mergunt? Meditor, quoniam animae in caelo ex aspectu, & intuitione Dei per virginem diuinæ naturæ complexum in virginitatem Numinis adsciscuntur, mundissimæque flamma inardentes per mentis oculos cœlestem ebibunt castitatem. Ergo aduersa res nimium esset, animas, quæ sic intuitu in candorem diuinæ puritatis euadunt, aspectu extraneo stuprum oris in corporibus experiri.

128. En eiusdem libidinis est videri & videre. Si adulterum gausa videas, dum ab adultero videris, torum temerasti mariti, oculis praeroccupasti flagitium. Imò etsi casta, si aspiceris in piaculum, piaculi suspitione plecteris. Procaces senes deperibant Susannam reduci iuuentutis incendio. Dan.

Daniel. 13.
10. 11.

13. Illa in pomario smigmata & pigmenta niteris corporis cultui admouebat, nudaque aquarum vitreum iam cupiebat amictum. Illi latebras foliorum deponunt, ut oculis prestant, lingua blandiantur, corpore obturpent; & illico, ni sit cupidini, de adulterio accusandam minantur. Tam citò adultera, o nefarii senes? Exordium oratoriae libidinis ab adulterij testimonio componunt. Ut ad maritalis thalami furtum pelliceant, in luxuriæ tribunali ut pellicem actore desiderio condennant pariter cum accusant. *Commiscere nobiscum: quod si nolueris, dicemus contra te testimonium.* Sanè quia licet inuita, senes respexerat, qui erant iam usque ad oculos voto adulteri, adulterij ream meditantur: quasi malignitas ex vetuscula senum tabe per oculos effluxisset in foeminam. Sic acciperem

Cyprian.

Cyprian. de bono pudicit. *Hanc ex senioribus duo coeperant deperire, nihil memores nec diuini timoris, sed neque suæ annis iam marcescētis ætatis. Pudicitia latrones amorem proficiunt, sed oderant. Resistenti minantur calumnias, adulterij se dicunt accusatores, voto adulteri.* Perpende hæc: adulterij se dicunt accusatores. Quali probatione cōfisi? Quia voto iam adulteri. Sat fuit ad limpidi pudoris iniuriā, quod senes foeminam respexissent, qui iam adulteri voto, conscientiam concubitores. Imò opus est Susannam ab adulterij suspitione luere, in quā extrema senum libido per oculos arserat. Adest S. Zen. ser. 9. de Daniele: *Ibat ad supplicium nō adulterum corpus, in quo extrema libido senilis exarserat, sed quod infamauerat diabolus, & quod protegerat virtus, & ornabat pudor illæsus.* Ut quid extrema libido? Imò tantum oculi seniles libauerāt nudam: prima libidinis fax per oculorum speculas ardet. Benè cogitauit. Per oculos irrepsit venenum, qui in ipsomet adspectus initio quasi ad extremum libidinis complementum venerūt, dum in exordio per visum finem libidinis præsumpserant.

S. Zen.

129.

Quid sub solario Regis, aulicis peruia membra denudas, in limpiditate sordidior, vxor Vriq? Rex surgit post meridiem à somno: emittit oculus ab incurfu meridiano non timens. *Viditque mulierem se lauante ex aduerso super solarium suum: erat autem mulier pulchra valde.* 2. Reg. 11. Quid ex pulchritudine lota, quid ex lauacro venustatis, dum foemina visa, dum videns Rex? Audi: *Misit ergo Rex, & requisivit. Missis itaque David nuntiis, tulit eam: qua cum ingressa esset ad illum, dormiuit cum ea.* Vide quàm promptus fyllogismus: mulier se ad intuitum lauabat: visa est; ergo

2. Reg. 11.

go dormiuit. Expende medullitus illud: *Misit ergo Rex; missis itaque David.* Quàm facili epichereimate conclusum est; & castitas ab argumentosa libidine superata. Prohiberis foemina, dum lauaris, non eluis noxam in aquis, ferali inficeris lue per vndas. Sic ad solariū pudicitiam denuda? Sic animosa oculorum ictus non times, cui etiam sub lorica, sub muro, ne pudor pateretur, pudicus debuit insistere timor? Ut quid ita citus exarsit Rex? Quia foemina in vndis, quæ oculos usque ad fundum admittunt. Vterque periit ab oculis; videns ille, visa hæc. Theod. q. 25. *Vidit mulierem, quæ lauabatur, & forma inescatus pulchritudine deuorauit hamum peccati.* Theodoretum enucleare cōtēdo, quia difficilis. Qualisne erat in aqua; David; an Bersabee? Foemina quidē. Ergo foemina piscis fuit, David piscator. Ergo non David deuorauit hamum, sed foemina. Nōne ipse moderabatur arūdinem, ut piscem prenderet ut oculorum lino, ut carcere nassæ, ut visco captaret, quam aqua labili custodia tenebat? Nōne foemina per hamum captiua, leuata è laticibus fuit, & per affixum stimulum saucia in altū aulae regiae conscendit, & quasi calamo leui euocata mensæ Regis obsoniū fuit. Quomodo apud Theod. *Rex forma inescatus pulchritudine deuorauit hamum peccati.* Vidisti aliquando sedulū piscatorem, qui erecto brachio suspendit calamū, & longo fune fluentia prætentat, cui hamus sub illice, si forsan piscis allectus visco prædatur ab vno. Grādis piscis nassam apprehendit, qui simul deuorauit & hamum. Diuitis emitur mensæ. Coquus, dum squamas, dum brachias, dum cuticulas, & lamas euertit, & tergit, inofficiosus hamum reliquit. Prandebat incautus herus, & dum piscē ederet, hæsit in hamo. Prius hamus in pisce, deinde in hero. Dum inter latices membra foemina formosa lauabat, oculis presa noxium deuorauerat hamum. Regis apponitur mensæ. Vix admouet Rex ad os, cum hamū peccati, qui latebat in pisce, vorauit. Quasi mulier sibi oculis prostituta, ab oculis stimulum ebibisset, & tristi vicissitudine ipsamet cuspide percuteret intuentem.

Paulus 1. ad Cor. *Debet mulier potestatem habere super caput propter Angelos.* Id est, velamen, seu amictum, quod *ingum* vocat Tertull. de veland. Virgin. cap. 17. *Et humilitatis suæ sarcinā* de coron. milit. c. 14. Lis est nō modica, quæ ratio hæc apud Paulum obnubendi foeminas. Ob Angelorum prospectum? Tertull. lib. de veland. Virgin. c. 7. *Si mulier potestatem habere super caput debet; vel eo iustius virgo, ad quā pertinet, quod in causa est.* Si enim propter Angelos, scilicet quos legimus à Deo è caelo excidisse ob concupiscentiam foeminarum: quis presumere potest, tales Angelos maculata iam corpora, & humana libidinis reliquias desiderasse, ut non ad Virgines potius exarserint, quarum flos etiam humanam libidinem excusat? Sensit igitur Tertull. ex Apostoli disciplina foeminas velamine obligandas; quippe procaces Angeli, è ob pruritum illecebræ elapsi circumdant, venustatem, & ambiunt. Sed refellitur ferme communi Patrum calculo, dum hoc probum Spiritibus inurit, licet accinat Iustin. & Iustin. Clem. Alex. Certū sit Genes. locum c. 6. *Videntes filij Dei filias hominū, quod essent pulchra,* licet Hebraicè sit *Heloin*, nō iuuare Tert. quippe à Theodoretto, Genn. Chryf. & alijs iuxta literā de filiis Seth, & Enos accipiendū. At qui carnis expertibus Spiritibus sic imposuit iniuriā, ut quid foeminis velamen, & amictū obducit, ne in pudoris labem Angelorum lumina prouocent. Nōne Angeli etiam

Theod.

130.

1. Cor. 11.

Tertull.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

S s 3

sub

Zerda in Iudith. Tom. I.

sub regmine fœminas velatas prospicient? Anne theristrum sic obteget, vt Angelorum occludatur obtutus, quibus nulla moles impedit oculorum incursum, quin vsque ad ima viscera perspicaci intuitu descendât? Hinc sēper difficilis visus mihi fuit Tertul. Attamen, & si Angelorum in accusatione desipiat, ingeniosus est in tegendo fœminę pulchritudinem. Licet enim Angelus etiam sub condenso velo potest penetrare conclusam: non poterit fœmina intueri Angelum, etiamsi corpus dēset, vt à fœmina videatur; si semel ipsa sub nube velaminis est. Quid? adeò proficit pulchritudini velum, vt vel ipsos Angelos, etiamsi carne voluptati deditos, arceat, dum aperta gestiāt venustate depasci. Præcipuè quia adeò carnis illecebra in carnis malignitatem vertit in corporisq; ignobilem crassitudinem mutat, vt vel ipsos Angelos, qui incorporei, si semel prostituta facies laccessuerit ad cōtagium, corporeos reddidisse putetur; ideòque velamine opus est, ne referetur facies, quæ pudorem inficiat, dum haurit obtutum. Denique (& in hoc acumen) explicata facies ita illicit intuetem, vt & in spiritales oculos iacere confidat stimulum, & Angelos, qui carnis non baiulāt sarcinā, ad carnis prouocare commercium.

131.

Genes. 6. 3.

Sed adhuc aculeus non sine nouitate pungit. Si semel filij Dei, de quibus non Angeli, sed ex Enos, & Seth prognati sunt; qualis culpa, quòd filias hominum acceperint in vxores? Ob id sanè pertæsus Dominus perhibetur, vt in minas laxaretur acriores. *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.* Non in scorta, non in pellices acceperunt, sed in vxores: vt quid indicitur tam dirum supplicium, quòd homo, qui ex carne & spiritu constat, careat spiritu, dum caro sit? Quomodo totus homo caro, cui anima cōpars est, nec valet subsistere, si spiritus exulet, & frigente corpore, homo desinat, & incipiat caduer? Anne caro totus, quia se virum quam hominem maluit? O mysteria, o mores! Non quia duxit dexterā vxorem, sed quia prius oculis cum pulchritudine maritatus ante dexteræ collutationem, ante osculi congressionem, ante salutarionis communicationem, vt Tertullianicè loquat. Prius concubuit facies, quam lectus pararetur genialis; non vt proles nasceretur ex thalamo; sed vt fœta & grauida pulchritudine succederet rediuita voluptas, & illecebrosi luxus posteritas oriretur. Perpende verba: *Videntes filij Dei filias hominum, quod essent pulchre, acceperunt sibi vxores ex omnibus, quas elegerant.* Ergo ex oculis concupierunt: ergo venustate nupserunt: ergo non alia soboles amabatur, nisi procacitas impudica. Vide malum ex visu. Sanctam connubij legem fecit inseruire libidini, vbi visio hymenæus fuit, & pro nuptiarum attrahone oculare commercium. Scitè Chrysost. ibi. *Videntes filij Dei filias hominum quod pulchre essent. Vide quomodo per verbum hoc, omnem nobis eorum intemperantiam insinuat. Non enim ob desiderium procreandorum filiorum conueniebant, sed ob voluptatem, & intemperantiam. Concupiscentia enim illos in hanc induxit perniciem, pulchritudo, aspectus, & scortationis & intemperantia eis occasio fuit.* Cur ergo valamen exosa virgo deponat, vt ambiat obtutum, vt ad animi scortum, antequam ad corporis, videntes instiget?

Genes. 6.

Chrysost.

132.

Genes. 6. 3.

Nondū locus ille quiescere finit. *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.* Quare caro? Quia videntes quod essent pulchre, accepe-

runt sibi in vxores. Spiritus in carnem degeneri ignobilitate transiit: quoniam caro visa; qui videt, caro fit, quasi Spiritus densetur in molem, obrigeat in carnem. Non detrectes. Concupiscens Spiritus violatur à visis: Virgo grauius in aspectu improbo prostituitur. Idè Spiritus exulare, totūque homo caro perhibetur, quia non solum caro passa virum est; sed Spiritus, sed animus, sed voluntas. Sic calleo præfixum locum. Subdo Tertull. de velad. Virgin. c. 3. *Omnis publicatio Virginis bona stupri passio est. Et tamen vim carnis pati minus est, quia de officio natura venit: sed cum Spiritus ipse violatur in Virgine, sublato velamine, didicit amittere, quod tuebatur.* Quomodo maius malum est Virginem à velamine reteggi, quam virum pati? Profundè. Dum virgo prematur à viro, si reluctetur animus, caro læditur, nō Spiritus: violentia agitur, non arbitrium. Quod ex sublato velamine in libidinis nundinas, Virgo trahatur, & ex alterno taminetur intuitu, noxa est, quia arbitrij est. Ergo in opera carnis transiit Spiritus, quia didicit amittere, quod tuebatur. In hoc sententiæ vis est. A carneis lapsibus, Spiritus id est animus Virginem continebat, tuebatur à casu, ne lubrica in lubricum præceps iret: ast si semel Spiritus per concupitam illecebram caro fit, nō est, qui tueatur, cum lutum ipsemet fiat, quod lubricum est, quā lutum; quā sordidum inficit.

133.

Genes. 24. Rebecca deligitur in Isaac vxorem. Iam ex domo Barthuelis ad coniugium veniebat. Ille meditabatur in agro, dum vmbre maiores ex montibus caderent. Intuita fœmina sciscitatur: *Quis est ille homo, qui venit per agrum in occursum nobis?* At puer; ipse est Dominus meus. Quid tunc pulcherrima Virgo? *illa tollens citò pallium suum, operuit se;* Cur dū vidit hominem, non theristrum capiti obuoluit, non pallio se occlusit: dum virum didicit, cui nuptura veniebat, peplum obduxit? Maius imminabat periculum, si faciem dedisset extraneo: Quid timuit à viro, cui stabili connubio iungenda? Anne ex aëris flabris & intemperie, venustatis putauit dispendium? Imò semper pulchra nimis, decori non timuit. Voluit casta fœmina prius iungi, quam videri, vt ad thalamum Virgo procederet, nondum ab oculis cognita, nondum licet à mariti visu violata. Quam lepidè Ambr. lib. 3. de Virgin. *An vero mediocre pudoris exemplum est, quod Rebecca, cum veniret ad nuptias, & sponsum vidisset, velamen accepit: ne prius videretur, quam iungeretur?* Et utique pulchra virgo non decori timuit, sed pudori. Curne pudori si pudicus Isaac, si insons; si fœmina; dum pulchra, pudica? Ne vtriusque pudor ante dexterās nœuum ex intuitu subiret, vt prius virginem thalamo nosceret, quam conspectu; imò vt virginē experiretur post nuptias, non ante nuptias oculus obturparet.

Ambr.

134.

Præfixis obistere dices Rachelem, quæ non solum Iacob excepit oculos, sed & osculum; & tamen tria fermè transiere lustra, priusquam vxor eius audiret Genes. 29. *Rachel veniebat cum ouibus Patris sui, nam gregem ipsa pascebat. Quam cum vidisset Iacob, & sciret consobrinam suam, aduato grege, osculatus est eam. Et eleuata voce fleuit, & indicauit ei, quod frater esset Patris sui, & filius Rebecca.* En venusta fœmina, cui floridus honos vernabat in facie, os admotum ori non repulit, nec retudit suauium, sed retulit. Adeò torfit Patres, ne fœminæ pudorem læsum intelligant, vt ad Patriæ consuetudinem fugiant, & per

Gen. 29. 10.

per anticipationem recapitulationemque osculum crediderint memoratum; quasi prius indicauit Iacob consanguinitatem, quam in osculum rueret. Audi Augustinum in quaestionibus super Genes. *Consuetudinis quidem fuit, maxime in illa simplicitate antiquorum, ut propinqui propinquos oscularentur. Sed quæri potest quomodo ab incognito illa osculum acceperit, si postea indicauit Iacob propinquitatem suam? Ergo intelligendum est, aut illum qui iam audierat, quæ illa esset, fidenter in eius osculum irruisse, aut postea scripturam narrasse per recapitulationem, quod primum factum erat, id est, quod indicauerit Iacob, quis esset.* Pressius Caietanus: Ordo gestorum non est certus, quoniam perspicuum est tres ultimò scriptas actiones, osculi, fletus, & annuntiationis, quod esset consanguineus, præpostero ordine scriptas. In tot impulsit ambiguae enodationis mysteria pulchræ fœminæ libatum os. Esto præposterus ordo fuerit, & actiones, ex suo situ diuulsæ. Esto quod nouerit fœmina consanguineum; quomodo non texit decorem, nec sub peplo vultum negauit; sed oculos iuuenis pariter & labra gustauit, & vix visa, cum libata? Si forsan ob pietatis officium, ob moris assensum dedit Rachel genas; sed statim fleuit se à viro tactam & lachrymis ora suffudit, lachrymas pro velamine obducens; ut sic saltem recta, repetitis oculis non pateret? Sanè textus ait. *Et eleuata voce fleuit.* Quisne? Iacob, an Rachel? Pro Iacob fermè cunctorum suffragium est, suadetque contextura. Sed adeò osculum hoc pupugit Ambrosium, ut Rachelem fleuisse pulchrâ nouitate censuerit, ut sicut Rebecca pallium admouit ori, sic Rachel pro pallio lachrymas admouisset. Vel fallor, vel hæc est mens Doctoris lib. 3. de Virginibus. *Rebecca cum veniret ad nuptias, & sponsum vidisset, velamen accepit. Quid Rachel? Quemadmodum extorto osculo fleuit, & gemit? Nec flere desisset, nisi proximum cognouisset. Ita & pudoris seruauit officium, & pietatis non amisit affectum.* Quid venustius? Satiùs duxit Ambrosius non Iacobo, sed Racheli adscribere, etiam si noua semita, quam fœminam absque lachrymis vrbani osculum admisisset. En lachrymosus pudor humectans genas, obnubens oculos, occludens os, ut dum officium doleret pietatis, verecundiæ notas exprimeret.

Hypocrita excrescere faciem contendit, ut ad ieiunij spectaculum vultus spatiosius formet theatrum, mancipium est gloria. Histrion Scenicus, & phantasma.

SECTIO XXII.

135. **H**LEGANTI aspectu nimis, vernoque flore decoris præcallebat Iuditha fœminas in comendo, in pingendo curas. Dum ieiunabat, dum sacco rigeat, dum pelli-
ceis pungebatur aculeis, fontem amœnabat lætitiæ, candore niuis genarum temperabat incendium; & animi gaudia per oris venustatem ridebant. Virtutis theatrum Deo spectatissimum exhibebat, cui animus à vulgo dissimilis frons ad hilaritatem communis. O qui ementitis squa-

loribus vultum obturpas, totumque ieiunium ad exesas macie genaseuocas ex stomacho! Quid miser carnifex tui, adscito lurore faciem infamas? Quid mœrore sordidans, situque palloris obducens, dum carnem corrodis, ossa porrigis. Ut longior sit vultus, & appareat longius ieiuniumque euulget, & è latebra viscerum ad oculos prospectantium educat. Exterminas faciem, & de potentia cum Diuinitate luctaris.

Vis probem? exterminas, ut ex longiori vultu 136. magis appareas, timens, ne, si breuis sis, pluri-
mi tua ieiunia non nouerint. Matth. 6. *Exter-* Matth. 6. 16.
minant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. Supra subtilitatem est verbum illud *exterminant.* Sic censeo. Quasi extra terminos ducunt, longiores faciunt, dispergunt, & porrigunt. Habeo Chrysostomum homil. 21. *Ex-* Chrys.
terminant facies suas; hoc est, corrumpunt & disper-
gunt. Veluti si corruptio in rarefactione, & incremento sit. Mare quamuis crispalis vndis erigat cristas, cœlumque humectare sollicitet, litorum metas transilire non audet, quia Domi-
nus terminum posuit aquis, ne transirent fines suos: vnde si exuberet, vndarumque flagellis minetur; statim refractis fluctibus termini positorem adorat. Id comptè Basilii Seleuciensis Basil. Seleuc.
orat. 1. *Fertur illud quidem fluctibus altè elatum; ubi verò terminos attigerit, reuertit, refugitque, & Domini vocem litoribus, inscriptam cum intuitum fuerit curuatis fluctibus termini positorem adorat.* Restringit, & premit vndarum labilem redundantiam, & ex fluctibus, qui prætergredi minabantur, efformat poplitem, dumque declini deuotione recuruat, terminum osculatur, adoratque termini positorem. En inanime elementum & furens, ne exterminet fluctus, retundit, castigat carcere, verberare repercutit, & adhuc hypocrita faciem exterminas, præfixis terminis non contentus, termini positorem incutiens, & probro vertens, quàm taxauit meta figuræ. Hinc Dominus, qui peccatoribus mitis, verborumque lenitate benignus, insolitâ indole in hypocritas ardet, quasi qui creationis sibi præripere omnipotentiam intentent. Vnde obseruo, quod Matth. 6. 17.
in eodem capite, in quo eos conuitiis plectit, non longè post addit. *Quis autem vestrum cogitans potest adiciere ad staturam suam cubitum vnum?* Velut si hypocritarum curam irrideat, qui extraneo pallore protelare & dispergere facies procurant; cum staturam præfigere diuinæ sit potestatis. Augustinus de serm. Domini in Aug.
monte tom. 4. *Ac si diceret non esse curâ nostrâ factum, ut ad hanc staturam veniret corpus nostrum.* En qualibus curis hypocrita se deuoueat, ut dum virtutes extendit ad vitia, confundat obiecta, ipsiusque naturæ porrigere tentet portiones, longioremque sibi effingat vultum, ut vberiori gloria saginetur.

Non ctedis hypocritæ excrescere faciem? Crede personatam. Laruam assumit, ut pro altero appareat alter, tenebrarumque Principi, intra circum pulueris & ieiunij spectaculum lætissimum repræsentet. Vsq̃ue ad cachinnos forsan ridet ille, dum sic histrionem sub mercedis vertigine volutatum, pannis sordidis inuolutum, luride depastum, oculis toruum, collo detortum, fronte complicatum, ut appareat hominibus, in-
tuetur. Quale munus Comædorum; quale, si putaueris, histrionis est? Quod appareant: si spectantium oculos tegas, sepelis Comicorum
Sf 4 officia.

officia. Igitur si hypocrita faciem exterminat, ut appareat, histrio est, hoc sensu vitiat. Dum transit ille, occlude oculos; à nouo gloriæ ieiunio peribit, qui escarum ieiunium gloriæ ferculis saturabat. Lepidè S. Basilius serm. 1. de ieiunio. *Hypocrita, id est, histrio vocatur is, qui in theatro alienam personam sumit, ut seruus existens saepe numero Domini, & priuatus Regis; sic in hac vita ad suos mores orchestras atque theatrum exercent ij, qui alia corda gerentes, alia extrinsecus hominibus praeceperunt. Ne obscura faciem; qualis est, talis appareat. Ne te in squalidi tristisque formam conuertas, ut abstinentiam ostentans gloriam ex hominibus confectis. Obserua illud. Hypocrita, id est, histrio vocatur is, qui in theatro alienam personam sumit.* Non ait Basilius, quod hypocrita vel sapit histrionem, vel imitatur, sed quod synonymæ voces sint hypocrita & histrio. Nonne Tragædus theatra, scenas, conductosque oculos suspirat, & quidquid spectaculi est, pro voto est, solum apparere satagens totus in publicum efformatus? Pulchrè Tertullianus de spectat. cap. 25. *Nemo in spectaculo ineundo potius cogitat, nisi videri, & videre.* Idèd salit, idèd psallit, idèd manus exerit, agit Comicum, Prothæique figurans sibi rediuius assumit. Vide si forsan hypocrita quid faciat in secreto? Imò nec cum secreto secretum facit. Fruere Chrysologo serm. 9. *In plateis & in triniis suum pietas habet secretum, è contra platea, & trinium est, cum secreto facit hypocrita nihil secretum.* Piper est in Chrysologo. Comædi ut in publicum exeant, prius secreto gestus exercent, choreas probant, carmina submurmurant; gestus meditantur, verba trutinant, ludorumque simulacra cient, texentes in umbra quotquot ad lucis vsuram effingent. Hinc secreto facit Comædus nihil secretum. Id acutè de hypocrita Chrysologus: idèd lucem oculorum amat, ut quæ in latebris, quæ intra septa facit, secreta non faciat: quia non ut sub umbris operiat, sed ut in spectacula prodatur. O infame vanitatis mancipium! Quare mancipium? Non casu. Quia nimium spectatus, qui quidquid est, oculis est. Seruus olim *spectatus* dicebatur, præcipuè cum manumissionis alapam accipiebat. Terent. adelph. actor. 2. *Nam si mihi profectò seruus spectatus satis.* Scio quod *spectatus* probatum significat; sed id idèd, quia nimium visus nimium oculis libatus. Hypocrita alienis oculis ieiunans, spectatus satis est, detortâ semitâ, viceque inuenta. Nam per ieiunium *spectator* Dei efficitur, & tamen *spectatus* ille fit, dum adeo oculos debebat subterfugere alienos, & proprios in Diuinitatem fœlici sorte conuerrere, ut nunquam *spectatus*, semper *spectator* adesset. Ieiunium cupis Dei *spectatorem*? Do Basilius serm. 1. de ieiunio: *Ipsam namque ieiunium Heliam magna visionis spectatorem reddidit, quadraginta namque dierum ieiunio animam purgans in spelunca Horeb meruit (quantum fas est homini) Deum videre.* En ex *spectatore* in *spectatum* delini turpitudine vergit Hypocrita.

138. Quidni *spectatus* seruus? Quidni histrio, personataque larua? Imò, si velis, phantasma est. Phantasmatum esse, apparere est. Qui se ieiunium quasi innutritum auris demonstrat: in euani-
dum phantasma pertransit, nam per escam vita cognoscitur. Cur Dominus dum mortuos ad luminis sortem reuocabat, statim epulas iube-

bat apponi? Ut non spectrum, non phantasma censeretur, quod è mortis pallore leuauerat diuina manus. Sic illic post mortis exuias Lazarus conuiatur. Ioan. 12. Sic resurgens puella comedit apud Marcum 5. Luculenter Hieronymus contra Iouinianum: *Qui comedit quidem post resurrectionem partem piscis assi; & fauum, non propter esuriem, & gutturis suauitatem; sed ut veritatem sui corporis comprobaret. Nam quotiescunque mortuum suscitauit, iussit ei dare manducare, ne resurrectio phantasma putaretur, & Lazarus post resurrectionem ob hanc causam, Ioan. 12. scribitur cum Domino iniisse conuiuium. Ne deses prætereas illa: Ne resurrectio phantasma putaretur. Qui simulant è pallore ieiunium, siccasque genas pro mercedis stipendio prostituunt, dum ambulant, dum pererrant, time, arrigantur crines, vox faucibus hæreat, spectrum est, phantasma est, tenta, si comedat, recusabit dapes; ex aëre componitur, ex aëre viuit, ex aura vitiat, & blandientibus auris pretium ieiunij in honoris alimentum appendit. Phantasma non componitur nisi aëre.*

*Hypocrita dum oculis vendit ieiunium,
Dei bona sacrilego furto prædatur.*

SECTIO XXIII.

139. **N**Ec solum omnipotentia sibi præripere tentat attributum hypocrita, sed fur in diuina bona subintrat, & spiritualia fœnora, quæ Diuinitatis stipendia sunt, simonia conundinatur piaculo. Sic acciperem illud: Matth. 6. 1. *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.* A quibus? Ab hominibus? Ergo cum hominibus contrahere ergo cum fœnoribus pacta censita. Qualia bona forensibus collocauere commerciis? Ieiunium. Sed ieiunium sub Dei censu in bonorum Dei calculo computatur. Qui igitur ieiunium hominibus vendit, diuina commutat. Pecunia tua tecum sit in perditionem quia Dei gratiam pro argento & ære vanitatis putaueris negotiandam. Sic acumen Chrysologi prægustarem serm. 7. *Hypocrita abstinentia fluctu intrasti, continentia conscendisti undas, enastasti ieiunij pelagus, & in ipso portu ieiunij naufragasti: quia non comparasti lucrum, sed mercatus es vanitatem, qui de Dei credito humanum negotium perfecisti. Hinc est, quod Deo redditurus rationem, qui ab hominibus percepisti misera fraudis vsuram.* Adnota illa: *Qui Dei credito humanum negotium perfecisti.* Dei creditum, ieiunium sanctè & literatè appellat, vtpotè quod Dei census est, in Dei calculo iam conscriptum, in ratione punctum. Ex quod illis verbis lux: *Hinc est, quod redditurus es rationem.* Quid peculiare in hypocrisis vitio latet, quod Deo rationem reddat; cum omnes etiam iustitiæ cum aduenerit tempus, iudicandæ sint, nedum vitia, nedum noxæ. Ratio apud Chrysologum pro supputatione, & calculo accipe, qualis inter data, & accepta apud nummularios est. Plautus in Aul. *Supputatur ratio cum argentario.* Matth. 28. *Qui voluit rationem ponere cum seruis suis.* Qui ergo ex ieiunij misera fraude percepit vsuram, ad calculi supputationem à Domino vocabitur, ut soluat, & luat quidquid abstulerit, quidquid fœnoris lucratus fuerit,

fuerit, qui bonis Domini negotiatus est. Ideo non lego cum aliis *miseræ laudis usura*; sed *miseræ fraudis*. Argutior etenim est sententia, & nostro fauet cogitatu. Execrandus hypocrita, qui repetitis se polluit flagitiis, à Domino ieiunium furatur; nec sacrilego saturaturus piaculo, apud oculos quasi argentarios, & nummularios collocat, ut euanidæ gloriæ pendant usuram.

140. Quod ieiunium hominis inter Dei bona computandum sit, quæ diripit, & abligurit hypocrita, dum prospectantium oculis prodigit, non sine amœnitate potest suaderi. Quam sollicitus Dominus est, ut ieiunium tegatur; *Vnge caput tuum, & faciem tuam laua*; ut madeant ex plenishialis unguento delibutæ ieiunantium comæ, ut niteant genæ, ut per totam faciem ridens hilaritas expatietur. Ergo nitorem suadet in malis, fuliginem in superciliis, venustatque adscita subsidia? Oleatne Christianus nisi Christum? Balsama, & nardum spargat cincinnis? Noueris ingenium. Qui lauatur, qui comitur, qui ungitur, non stomachum siccatur inedia, non maculat ieiunio gulam, non terit artus abstinentiæ; semper cultui ventris cultus faciei, decorisque luxus amica societate connectitur. Mundus sua conuiuia, fumantiaque fercula odoramentorum suffitibus excipit, nitore vultus, vestium fragrantia imò, & fragore propter sonantia serica, quibus rugit. His apparatibus (nisi interiiciatur luxuries) vellet Dominus abscondi ieiunium, ut totum sibi reseruetur, nec aliqua portio hominibus dispendatur; nec sciant quidem; imò ex hilaritate & odore depransum cogitent, nec fastidiant. Sic *Pater qui videt in abscondito reddet tibi*. Præclare Hieronymus aduers. Iovinianum. *Iste est Dominus, qui quando ieiunamus, ungi caput, & lauare faciem præcipit, ut non gloriæ hominum, sed Domino ieiunemus*. At, Doctor maximè, vinctum caput, lota facies Domino ieiunium fieri conuincet? Sanè. Quia si nullus hominis sensus, non auditus, non visus ieiunium senserit; non dilaceratum in sensuum portiones, totum Domini erit: à quo sub unguentis & nitore latens prospectari valebit? Aduertas acumen. Non ait: Ut non gloriæ hominum, sed Domini ieiunemus. Imò sed Domino; nam ieiunium totum in Domini censum, & dominium transit; quasi non solum ad gloriam accidentalem attineat, sed inter Dei bona intima computetur. Non igitur vult, hominem ieiunium sibi subripere, & mœroris fraude furari. Vtere Chrysologi ingenio. Sic expendit serm. 7. *Cum dicit: Vnge caput tuum & faciem tuam laua; ut non ut coma capitis illecebroso redundet unguento serius Magister iniungit; neque faciem nitescere solito vultu lauacro, sed habitum prudentis vultu celari ieiunium Christiano: quia Christianum vindicare non vult artifice mœrore ieiunium*. Appositè verbo vindicare utitur, quod propriè significat *mibi attribuo, mibi assumo*. Cicero 1. officior. *Quoniam in eo studio atatem consumpsi; si id mibi assumo, videor id meo iure quodammodo vindicare*. Ideo plerumque adnectitur cum voce suam, ac meum. Cicero pro Archia? *Homerum Colophoniæ Cinem esse dicunt: Chij suum vindicant: Salaminij repetunt. Smyrnai verò suum esse confirmant*. Ergo ex Chrysologo. *Vult celari ieiunium Christiano, quia Christianum vindicare non vult artifice mœrore ieiunium*. Vbi non minor subtili-

tas inlatet. Quisquis tuum ieiunium videt, sibi vendicat; siquidem gloriæ, & æstimationis pretium rependit. Iam tua ieiunia, tua non sunt. Vendidisti; recepisti mercedem; quid amplius de ieiunio gloriaris? Alienum est, non tuum; & si ieiunium in te iam non est, satur es. Quid habes insuper quo glories, nequam fœnerator virtutum, cui tanti vitrum est, quanti margaritarum, dum sacram supellectilem pro vili mercede venundas? Denique adeo satagit Deus, sibi cooperiri ieiunia, ut etiam sub luxus & epulationis nitido cortice, si aliud tegumentum defuisset, nec peccatum irreperet, potius contegi debuissent. Sic explicat Chrysostomus in Matth. Chrys. apud Catenam S. Thomæ. *Simplex ergo interpretatio huius est: quoniam per aggregationem intelligenda sunt ista, sicut cetera antè dicta. Tanquam si diceret: Sic longè te facere debes ab ostentatione ieiunij tui; ut si possit fieri (quod tamen non decet) ea etiam facias, quæ ex diuerso luxuria, & epulationis videntur esse indicia*.

Vis iterum probem, quam proprium Domini sit ieiunium? Suffragetur iterum Chrysologus Chrys. serm. 3. *Fugiamus hypocrisim; fugiamus fratres; sit nostrum de simplicitate ieiunium, de innocentia sit sanctum, de puritate purum, de synceritate syncerum: sit hominibus occultum, ignotum diabolo, Deo notum*. Illud me stimulat, *Ignotum diabolo*. Cur diabolus non videat, ut timeat, nec spicula iacet, siquidem ieiunia diabolus tundunt, à corporibus pellunt, & qui in deserto, accedere non est ausus ad Dominum ieiunantem, accessit ad famelientem. Aliud solum, Matth. 4. 3. satagente Domino, celatum fuisse diabolo lego, nempe partum Virginis; ideò etenim desponsatam viro scribit Ignatius, ut partus eius celaretur diabolo. Qui proprio Filio suo non Rom. 8. 32. pepercit, sed pro nobis tradidit, diabolo textit; Esai. 14. 14. ne in Dei propria Cherub ille miser, qui propria Esai. 6. 2. Dei subripere tentauit, nempe similitudinem, pasceret oculos inuidentes. Vnde Seraphim caput & pedes Domini velare dicuntur, ut calumniator ille liuore derosus, in Dei penetralia oculos non immittat. Profundè Bernardus serm. 5. Bern. de verbis Isai. *Et nunc audi quemadmodum his duabus alis ipsum, quod diximus, caput Domini, ne iniquus ille inspiciat, velare Seraphim videantur, sed & pedes Domini, quibus nimirum impenetrabilem iudiciorum eius abyssum, & dispositionis eius, diximus vias inuestigabiles signari, duabus aquè alis velant Seraphim*. Ergo ardens cœlitum amantium cohors velat caput & pedes Dei, ut debellet superbientem dæmonem, abscondatque sacrum arcanum; ne illud prospectet, quod temerare gestiuit. Ecce celatus diabolo proprius Dei Filius, Altissimi caput, & pedes. Nouiter ieiunium etiam celatum audisti, ut eius maiestatem noueris, regalemque sortem, qua in superni Regis regis facultatibus recensetur. Aded sapit indolem, naturamque Filij Dei è Matre Virgine concepti, ut sicut nec virum cognouit, nec ullius intuitus temerata contagio est; sic ieiunium intra penetralia lateat conscientiæ, animique secretis adytis custodiatur, ne leuis prospectantium aspectus fascino saucietur; ne vel diabolus noscat, & cœlestis patriæ, saltem oculis simulacrum quoddam prægustet. Hinc hypocrita diuinæ maiestatis proditor est; non solum, quia sacri fisci diripiat ærarium, sed quia diuina secreta

creta reuelat, & hosti referat sacramenta, quæ intra pectoris fibulam sancto debebant custodiri secreto.

142.

S. Maxim.

Non sat est hypocritæ in tot Diuinitatis attributa, perfricatâ per superbiam, dum contracta, & sordida per pallorem, irrumpere fronte, sed & Creatorem consimilem, & coæqualem efficit creaturæ, & erepto maiestatis fastigio censeat hominibus contribulem. Ieiunium, quia diuinum est, in Dei sorte putatur. Si hominum erogatur obsequiis, si officiis inseruit humanis: igitur homo æqualem conditionem sortitur cum Deo, & quos disparitas secernit naturæ, hypocritæ exæquat arbitrium. Id sapienter S. Maximus in homil. de ieiunio. *Quod si Deo ieiunium tuum defers; cur illud hominibus pari tecum conditione videntibus vana gloria sectator ostendas?* Argutè concludit hypocritam. Si defers ieiunium Deo, quia suoapte ingento ascendit in altum: ergo Deum sublimiorem fateris. Cur ergo pari obsequio illud creaturæ ministras, quæ tecum conditione compari viuit? Vel stolide inconsequens es, vel hominem tua ieiunia spectantem diuinis fastigiis censes æqualem. Aded ineptit hypocrita; ut dum suorum exhibet spectacula ieiuniorum, à ieiunio, quod rubricata, liturataque facies rescripsit, spectatores suos putet esse diuinos, se tamen miserum, dum gloriæ aucupem, dum laudationis heluonem enuntiat.

Hypocrita dum ieiunans, squalore faciem obturpat, Diuinæ pulchritudini fœditatis notam inurit

S V B S E C T I O.

143.

Chryf.

VIDE ultra in diuinas iniurias machinatur hypocrisis? Diuinam maiestatem pallidam & subtristem mentitur, & ipsius vndique tenebris defœdatam. Scias, quod ieiunium contubernalem Dei efficit ieiunantem (Tertulliani locus obuius est; non moror) in totam Diuinitatis gloriam eum conflat. Luculentus Chrysologus testis est serm. 166. *Moyſes dierum quadraginta ieiunio ita humano defœcatus est, & exinanitus à corpore, ut totus Diuinitatis mutaretur in gloriam.* Igitur si ex Diuinitatis cōsortio, cuius vicinitas ieiunanti contigit, Diuinitatis forma in humana facie transcribitur, qui faciem infuso puluere fœdat, pigmentatoque mœrore perungi, & turbidam informemque reddit, Dei faciem simili turpitudinis suspitione commaculat; siquidem talem sibi speciem accidisse necesse est, qualem diuinus vultus ostenderat. Moyſes verticem addit igne septum, sodalitatem & alloquium cum Diuinitate sortitur: statim irradians facies segnes oculorum arcet incurſus, fulgorisque verberare prospectantium ferit pupillas. Utquid tam insolita in viro venustas? *Quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.* Aquæ, quæ per calliculos dispendantur, ingenitum ex glebis, quæ transeunt, saporem bibunt, & dum sulphureas venas humectant, sulphuris qualitas illis rependitur pro mercede. Moyſi igitur ex percussione diuini vultus facies emicuit, refulgenteque Dei gratia iusti vaporabatur ingenium. Quadraginta diebus

Exod. 34. 29.

& noctibus ieiunabat, ided faciei diuinæ traxit vestigia, radiosè suggestu frontis mittebat. Sic corpus ex nobilioris nobilitatur consortio, ut etiam figuræ fila deducat. Vernet Ambrosius in Ambr. Psalm. 118. *Quod nequis non putet corporaliter id potuisse fieri, cognoscat. Etenim vsu Solis, quod multis etiam pallore confectis, totius corporis figura mutatur, & ignis vapore calefactus, species vultus rutilans offunditur. Oriente die rubent terra croceo colore perfusa imaginem de beneficio mutuata. Gemmarum quoque monilia coruscantia transfundunt finitimis, quod ipsa radiauerint; & miraris si Moyſi vultus diuinæ infectus sit claritate presentia? Miraris, si refulgente Dei gratia iusti vaporatur ingenium?* Fige illud: *Imaginem de beneficio mutuata.* Si sordidam ergo facie protendis archetypum, inhonoras, eique notas & nœuos inuris: Deum exosus, qui obsoleto mœrore sit pulchritudinem eius infamas.

Nonne id sedulus cauet Dominus, cum ait: 144. *Tu verò cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuam lana?* Quale caput Christiani, nisi Christus? Quale caput Christi, nisi Deus? Ne igitur Dei venustatem obturpes; unge Dei caput, & vnguents delibutum ostende, eiusque venustatem sub his odoramentorum vmbis euulga: siquidem dum ieiunas, consortium eius nancisceris, faciei que lineamenta mutuaris imaginem de beneficio recipiens: & si imago, amissim depicta est, omnibus suis numeris referat archetypum, opus est. Ex quo in id plures Patres conspirant, ieiunio Christi caput vngendum. S. Maximus hom. de ieiunio. *Et si aliquid aliud cogitemus, unges Bern. caput tuum, quod est Christus, si bonis operibus meliora S. Maxim. subiungens, simplici cum deuotione latifices.* Quasi ex hoc vñctionis specimine demonstratur, diuinæ maiestatis faciem, quæ in ieiunante imprimitur, nitidam & splendidam enuntiari; ne, si rugis frons plicetur ieiuni; ne, si sordeat hirsutum mentum; ne, si vultus vel adunco turpior vngue sit, diuina pulchritudo patiat.

Ad imaginem suam Deus hominem detornauit. Considera pulchram formam à sacri Opificis manu depictam, ut in eius imagine decoris diuini nobilitaretur opinio. Hypocrita dum laruam turbidam subtristemque superinducit, faciem propriam demolitur, & commaculet Creatoris. O infelix indoles artificij, quæ in vultibus defœdandis laborat! Incultam, & oblitam reddit natiuam sui generis venustatem peruersaque voluptate in deformitate lætatur, Artificis penicillum incusans, qui pulchram pinxit. Grauius Eusebius Emislenus (si forsan is sit) in Euseb. Matt. 6. *Facies enim suas exterminant, quia ultra sua pulchritudinis terminos atque naturam incultas & informes horrescere sinunt. Si enim informitas Deo placuisset, tam pulchra facie hominem non formasset.*

Huic squaloris homini qualis pœna? Ipse se plectit, dum faciem demolitur: secum portat infernum, carnifex sui. Nonne in Orco, tenebrarumque regno propria castigatur, voluntas, voluptatem effecit? En propriæ suæ voluntati tormenta meditatur hypocrita. Nam si ieiunium vult, quare tristis? Si non vult, quare ieiunat? Utrobique supplicium. Si vult castigat arbitrium, dum mœrore, turbineque tristitiæ conteritur: si non vult, violentum sibi ieiunium incutit, & ex sicco ventre pœnam arentibus membris inducit. Quàm lepidè Chrysologus Chryf. serm. 7. *Facies mœrore deiecta inuitat famam, non ieiunium*

146.

ieiunium voluntarium proficitur. Si vult, quare tristis? Si non vult, ieiunus quare? Merito tali poena vivit, qui sibi facit de virtute vitium, mendacium de veritate, de mercede dispendium, de remissione peccatum. Venustè. Ipsa contradictione se lauiat, qui ieiunat, & mœret; & dum velle se simulat, se simulat noluisse. Id autem me in Chrysologo ferit, facit mendacium de veritate. Si veritas est, dum ieiunat; quomodo sit mendax, dum mœret? Si forsan infarto dapibus ventre facies palleret, os compositum cum stomacho mentiretur. Discas vel ab hypocrita pulchritudinem ex ieiunio. Verè ieiunat, & dum ieiunium per pallorem pandere credit, extraneum inducens colorem, ieiunium tegit: hic color ieiunij non est: nam si esset, non fieret tristis, sed esset. Quæ ingenita sunt, artis odisse fucum pro comperto est. Si vultui tristitiam extorsit; ergo per ieiunium facies hilarabatur. Qui nigricare conatur, & manu deformitatem, oblitteratâ amœnitatem diffundit, adulteros abstinentiæ characteres imponit; hæc signa non illius sunt. Facit ergo de veritate mendacium. Nolite, inquit, fieri sicut hypocrita tristes. Expende verbum, signa mysterium. Fieri, ait, non esse. Ac si diceret: Qui hilares estis, & pulchri ex ieiunij cœlesti natura; nolite fieri ex arbitrio subtristes. Concinne Chrysostomus homil. 15. in cap. 6. Matth. Nec dixit: nolite esse tristes sed nolite fieri tristes: Qui enim naturaliter propter assiduum ieiunium; tristis est; ille est tristis, non autem fit. Qui autem per imposturas aliquas pallentes apparent; illi non sunt tristes, sed fiunt. Igitur si tristes non sunt, & tamen ieiunant; ex ingenita indole hilarescit ieiunium. En de veritate mendacium. En ab hypocrita pro ieiunij formositate suffragium. Bis erat, qui sic mentitur. Ieiunium ex corde, quod Deus intuetur, euocat ad faciem, quam videt homo, sicque terminos diuinæ ditionis ut sacrilegus perduellis in hominis iurisdictionem immittit; & ieiunium ad faciem educens adulterinis, & non sibi propriis, mœtoris temerat lineamentis. Ideo forsan exterminare faciem dicitur, quasi ad alienos terminos ieiunium educere. Rem percalluit Eusebius Emisenus supra. Sed quare hoc faciunt? Ut appareant hominibus ieiunantes: si enim soli Deo ieiunium suum commendari voluissent, non in facie, sed in corde illud ostenderent. Scriptum est enim: Homo videt in facie; Deus autem corda intuetur. Quia igitur non Deo, sed hominibus placere volunt; illud exterminant; quod ab hominibus videtur. Perbellè ista. Quasi faciem, versus cor dilatare gestiant, ut ex sedibus suis protracta, & exterminata ieiunium attingat, quod in pectore later, & intra faciei terminos, ut hominibus appareat, arripiat.

Diuitiæ cognatæ morti, utpote quæ è puluere & in puluerem eunt.

SECTIO XXIV.

147. **N**ON audiui diuitias, donec cadauer. Puluis me gazas edocuit, & feralis cinis latebras thesauri detexit. Mortuus est Manasses, diuitias reliquerat. Ergo Manasses diues fuit? Post lectum lethum, lego diuitem;

in ipsius busto aurum examinatur, & æs; nec nisi ab igne pyræ sui Domini fulgent metalla. Si thesaurus puluis est, quid quodd effolsâ retegatur tellure? Adeò diuitiæ ab Heri subterlabuntur dominio, lubricoque aufugiant interitum, ut solum appareant post mortem Domini, sicque illum Dominum negent: siquidem iam spiritum exhalauit, nec dominium sit, in vita sit.

Mundi gloriam, diuitiarumque congestum 148. cumulum ostendit Domino dæmon in monte, daturus si cadens, inquit, adoraueris me. Bona Matth. 4. conditio, ad mundiales census capessendos cadere. Nescit nisi in terram impingere, qui opes terræ eruere sollicitat. De stoliditate punitur, abire retro iubetur, ne audeat respicere faciem Christi, qui Dei facies æterna est, thesaurorum incubator terrestrium. Ex diuitiis oblatis, quod aufugit diabolus? In sepulchra: Exeunti ei de Marc. 5. 2. naui statim occurrit de monumentis homo in spiritu & 6. immundo, qui domicilium habebat in monumentis. Et statim: Videns autem Iesum à longe, cucurrit & adorauit eum. Ut quid mutata vices; qui dudum adorari gestiebat, iam iniussus adorat, curuatque supplex genu, è monumentis egrediens, qui in culmine montis mundialibus gazis obiectis cultum à Domino flagitabat? Aptā vicissitudo! Si ab opibus ementitis in cadauerum situm transiit: si splendida, auroque micantia regna esse fœtida sepulchra cognouit: cur non adorationis modum addisceret, illique impenderet, qui verè gloriæ dominus est? Sic intuitus falsus est fraudem, qua mortales agit: diuitias spondet, & tandem ut impleat promissum, ad flammae terræ viscera, ad inferna per sepulchra deducit. Chrysolog. sermon. 17. de dæmoniaco: Chryf. Quid est, diabole, quem trina tentatione pronocabis ad lapsum, quem promissione regni, ut te adoraret, subdolis ambiebas, nunc tremens & miserandus prolaberis & adoras? Ecce qui honores omnes regni promittebat & gloriæ, habitare fœtidis corruptione cadauerum reperitur in tumulis. Sic sic iste decipit, cum promittit: ut ad inferna secum pertrahat, cum de supernis se consolantes fallax promissor illudit. Imò videat Chrysologus appositè diuitiarum naturam in hoc dæmoniaco dæmonem explicuisse. Nonne in monumentis iacebat, in montibus aberrabat, in scrupulis rupium finibus inlatebat? Iterum recognosce Marcum. Marc. 5. 5. Et semper die ac nocte in monumentis & in montibus erat. Hæc auri, opumque natalitia sunt, montium caua, ima telluris, inferiorisque centri profunda. Ergo benè ad sepulchrales cavitates, montisque anfractus iuerat dæmon, ut situm & indolem eius, quod promiserat, designaret. Faueat sibi Chrysologus ipse, qui serm. 29. Chryf. expendens illud: Cum prateriret Iesus, vidit Marc. 2. Leui Alphaï sedentem ad telonium; quærit, cur sedere dicatur, non stare? Id auri ponderi, quod deiicit & incuruat in ima, adscribens sic fatur: Aurum naturâ graue, grauius fit auaritiâ nimis. Chryf. Hinc est, quod plus habentem deprimit, quam ferentem, & vehementius aggrauat corda, quam corpora. Nascitur in terra profunda, sectatur ipsa montium fundamenta perque ima venarum cæcis discurret anfractibus; & dum suam semper repedit ad naturam, cœlestes animos ad inferna deponit, alta mentium semper in terrena demergit.

Matth. 6. Nolite thesaurizare vobis thesauros 149. in Matth. 6.

in terra, ubi arugo & tinea demolitur, ubi fures effodiunt. Quis sic sauciat telluris dorso, ut feriat, & intra viscera inserat gazas, nisi forsitan avarus, qui diuitiarum, quem construxit, carcere timeret, & aded à vitalibus ministeriis extorres diuitias suas amat, ut sepeliat, volens potius esse cadauera, quam viventibus inseruio? Domini disciplina communis est, omnem iugulat opum amorem. Cur igitur omnes opes appellat absconditos in terra thesauros? Indidem: æra non demolitur tinea, non corrodit argentum, nec ætatem laturum aurum perfringit: cur illud: *Vbi arugo, & tinea demolitur?* Ut noneris, quidquid opum est, telluris esse, sub terra sordere. Etsi in laquearibus renideat aurum, etsi in columnis eluceant gemmæ, etsi ardeant ignitis lapillis postes, thesauri sunt absconditi in terra. Cum sepelitur Dominus, effodiuntur; tunc ille diues apparet, cum iam non est; tunc sub hasta diuitiarum copiam collocantur; tunc ex reconditoriis, & secretis cellis eruuntur vniones, aulea, pretiosæ vestes, ferici vermium labores; examinatur calculus, è nummulariis, & argentariis quærentur numismata; & ligo, qui ad cadauer Domini sepeliendum aperuit terram, diuitias, reteggit quas absconderat. Ided triplex diuitiarum genus expenditur apud Matth. metalla, vestes, gemmæ. Metallis hostis est ærugo, vestibus tinea, gemmis fur; ut terram esse edocearis, quidquid è terra venit, in terram it, & cruta tellure panditur.

Raban.

Raban. in cat. S. Thom. *Tria autem ponit secundum tres diuersitates diuitiarum. Metalla arugine, vestes tinea demoluntur. Sunt autem alia, quæ neque aruginem, neque tineam timent, sicut lapides pretiosi, & ided ponit generale detrimentum scilicet fures, qui omnes diuitias rapere possunt.* Proh! Intranco interitu decidunt cuncta, & intra viscera gignunt carnifices, qui occulta cuspide, iugique parricidio dilanient: pulvis est sub veste, quia tinea triturat in puluerem; cinis est sub auro, quia ærugo aureis flammis adurit in cinerem: etsi civilis desinat hostis, fur omnium pergrassatur tyrannus. Hinc dum cor intimiori cupidine diuitiarum sinus subintrat, in pulueris fœcibus volutatur. Id pulchrè subintulit. Aug.

Aug.

Augustin. lib. 2. de serm. Dom. in monte: *Nolite vobis condere thesauros in terra, ubi arugo & tinea exterminant. Ergo si in terra erit cor, id est, si eo corde quisque operetur aliquid, ut terrenum commodum adipiscatur, quomodo erit mundum cor, quod in terra volutatur?* Scitè ex tinea, & ærugine terram arguit, & ex cœnoso volutabro sordidum cor, quod intra diuitiarum colluuiem, & fœculentum situm euoluitur. Ergone semper tinea stimulo terebrat? quid si pictas tunicas aurum discriminet? quid si gemmarum pondera ferant vestes; poterunt à tinea corrodi? Sed si vermiculus deficiat, superest quod trahunt ab origine nocumentum. Vestis & aurum pulvis est ex terræ sinu, quid quodd densatus in flammam? quid quodd, obduratus in gemmam? Ided dum cor his affidet, terræ affigitur. Ad rem Chry.

Chryf.

Chryf. homil. 21. in Matth. *Ne defoderis aurum tuum, nec quidquam aliud huiusmodi; siquidem tinea illa, & ærugini, ac furibus congregabis; si verò has aliquomodo pestes effugeris, tuum tamen cor seruitio subingare, terræque affigere non omnino effugies.* Nota illud: *Terræque affigere.* Cur terræ affigitur, si semel æruginis & tineæ

pestes eluuntur? Quia in semet intraneam potest internecone corrodi; nec eget hoste, sed tempore, sed se: dum longius viuit, sibi mortem adsciscit, non ferro, sed ætate, baiulat cineres mortis hæredes. Ided æruginem, & tineam apposuit Dominus, quæ, si Græcè noueris, omnem intraneam corruptionem significant. Audi Euthym. in Matth. *ois autem quod* Euthym. *nos tinea verimur, vermem significat, qui plerisque possessionibus innascitur. Bæmns verò (quod nos corruptionem diximus) significat putrefactionem; ac rubiginem; mutationem, omnemque huiusmodi à semetipso corruptionem indicat.*

Ergo ne cor, auri blandimentis affigas, imò tecum feras ad cœlestia, ubi animæ situs est cordisque perfecta possessio: ibi regnaturus es, præmitte thesaurum, qui suimet cupiditate cor sursum leuet, Hæc Domini sententia est: *Theauri* Matth. 6. 10. *rate vobis thesauros in cœlo, &c. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Expende rationem, cur thesauros è in terra in cœlum velit transmissos Dominus. Aurum, tanquam festucas succinum, cor ad se trahit & innata quadam violentiâ præsumit. Qualisne sedes animæ? Cœlum est. Qualis sedes auri? Telluris vterus, sepulchrum. En igitur sententia. Non anima ad situm auri, sepulchrum scilicet, auto pelliciente declinet; sed ad locum animæ, nempe cœlum, aurum eleuetur, ut illuc spiritualis sphaera Chryf. trahatur avarum. Sic cogitauit Chrysolog. serm. 22. expendens illud: *Vbi enim est thesaurus tuus, &c. Homo, mitte & præmitte thesaurum tuum in cœlos, ne cœlestem animam demergas in terram. Aurum de profundo terræ, anima ab excelsis cœli. Melius proinde est ad sedem animæ deferri aurum, quam in sepulchro auri anima demergatur.* Preme illud: *quàm in sepulchro auri.* Sepulchrum cadaueribus & fœtoribus, non auro funestum ministrat sinum, exesis ossibus, vermiumque olidorum gregibus caula est; vix sindon, feraliaque linteamina corrode putredine perseuerant: ibi scabiosa paupertas & horrida nuditas. Quid sepulchro cum auro? Benè hunc situm deputauit diuitiis, ut mortalibus mortales illas ostenderet, & non nisi post mortem lucentes, quas Manassæ obitus, & tumulus declarauit. Aurum, quod cinerefcere nescit, etsi flamma plectente probeatur, sepulchralium cinerum locum amat: quippe quod & ad mortis cineres suæ ambitionis igne deducit, & non nisi post bustum inter puluerem humanam apparet.

Vitulus conflatur ex auro. Exod. 32. quidquid ditabat antes fœminarum ambitiosis terebris fodiens, quidquid discriminabat calculis sparsis capillos, quidquid monilibus gulam premebat, ignis subiectum ingenio effluxit in brutum. Ast Exod. 32. Moyses diuina percitus irâ: *Arripiens vitulum, quem fecerant combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel.* Sanctè impietatis gestiuit abolere vestigia, dum ad trituras vsque discerpit idolum. Cur citus è vitulo pulvis ad Moyse tactum? Quia vitulus ex auro fuit, ex Israëlitarum diuitiis erupit, flammisque detornantibus sculptus est. Quid post adoratas gazas, nisi puluerem expectabas? Vnde Caietanus: *Proculdubio pul-* Caiet. *uis aureus significatur: nempe pulvis ex auro.* Sed hîc nodus. Aurum potius examinatur ab igne, adulterinasque noxas denudat, dumque plectitur in flamma, nitidius, & defæcatus splendet. Quomo

Quomodo in cinerem iuit? Cur combussit ignis?

Combussit (inquit) & *contrivit usque in puluerem*. En in igne bustum est, pulvereisque infamatur, fauillis, dum inflammatur ab igne; nec ille ardor, ut adsolet, obsequitur, & proficit nitorem, sed officit ad excidium. En, quod adorauerat in suis diuitiis idololatra, pulvis est. Aurum cui cultum dicas, cui thura cremas, cui subiugas pectus, ab igne, quo armaretur in mortem, si tuum non esset, perit in puluerem, & ex ipsius vitæ suffragiis in cinerem ita carnifice flamma discerptum. Sic Abulensis inibi: *Aurum & argentum, & similia metalla, licet in igne ponantur, non comburuntur, sed potius depurantur. Hic tamen voluit Deus aurum comburi, & redigi in cineres, ut esset in eo experimentum ad inueniendum peccatum filiorum Israel.*

152. Quid ultra? Deuorare puluerem iuber. Ut quid puluerem poculum? An ut viscera saginēt auro, diuitiis infarciāt, qui opibus inhiabant, ut adorationis offerrent obsequia? Imo ut à puluere potu, quia aureo, pulueri destinarentur ad cædem. Caietan. ignotam esse potionis huius causam autumat: *Quorsum autem Moyses potauerit populum huiusmodi potione, perspicuum non est.* Hieronymus ad Fabiolam de vest. Sacerd. *Vituli puluerem, quem adorauerat Israel, in contemptum superstitionis in potum accipit, ut contemnere discat, quod in secessum proici videat.* Bene hæc. At non absque aliqua experimenti discretionem Moyses in puluerem contrivit idolum. Anne, ut vaticinium aliquod auspicaretur? Sane August. Psalm. 74. sic exardet: *O ira prophetica! quid egit? Mitte in ignem, ut forma confundatur, minutatim comminuetur, ut consumatur; da populo bibere.* Cur insolito stylo iram propheticam appellat? Censerem, quia se Prophetam voluit, dum aurum protudit in puluerem. Deflagrare statnerat in fontes; gladium, ut noxios deuoraret, acuebat; ne tamen absque delictu fieret occisio, ipsum met aurum constituit sceleratorum exploratorem, ut aliquod ex ebibito puluere signum proderet noxios, quos iam capite damnauerat impietas. Doctè Abulensis: *Ad faciendum experimentum sceleris inueniendi. Recte autem hoc, & Deo mouente factum est, ut in eo sceleris pateret indicium, in quo scelus parratum fuerat; sed ipsi peccauerunt tollentes vitulum; ergo in vitulo iudicandi erant deliquisse.* Tandemque quæst. 31. concludit: *Qui peccauerunt, insigneabantur barbis aureis, id est, si peccauerunt, subito in colorem aureum vertebantur.* O quot in auro ad puluerem pericula! Denudat habentem, ut adoret; postquam adoratur, pulvis est; pulvis ebibitur, ut in puluerem redigat adorantem. Lacesiuit ad noxam, prodidit noxium; & noxium, postquam prodidit interimit. Ut quid tot miraculis omnipotentia distenditur? Si semel diuina manus fecit ad explorationem prodigium, breuius esset Prophetam ex diuino lumine fontes cognouisse. Cur tot circulationes, ut aurum ignis non extergeret, sed decoqueret; ut populus non reluctaretur ad potum; ut ex aureo puluere color exiret ad mentum? Opus fuit, ab adoratis opibus populus nouisset vindictam; ut qui aurum osculati fuerat ad cultum, in ore sparsum oscularentur ad poenam, & ab auro proditi perirent, qui sic in idololatriam aurum adamarunt. Aurum in ore, vindice indicio, notat ad cædem; mortis metatur domicilium, dum auaritia ex pectore exudaui ad ora. O in populo qualis socordia! Quod autem est, ut numen adorat, & numerum diuitiarum, in deorum numerum se transf-

formasse congauet. Bene processit exemplum: sacro ingenio vsus est Moyses: populus ex auro Deos, ille ex diis puluerem fecit: ut fictos Deos puderet aurum, quod & Deos puluescere coëgit. Natura Deorum cœlestis debet esse, si sint: idololatra: honorare cupiuit, & puluerem reddidit de cœlestibus, dum ex auro conflauit. Ergo impium cultum, honoremque fallacem detexit Moyses, qui metalli naturam ostendit: ut uterque verecundaretur; & Deus fictus ex puluere, & homo splendentis pulueris cultor. Sic carpit matmorea & aurea simulacra & fana Deorum Arnob. l. 6. aduers. Arnob. sus Gent. *Sint ergo hæc licet aut ex molibus marmoris structa, laquearibus aut renideant aureis, splendeant hic gemma & sydereos euomant variata interstitione fulgores: terra sunt hæc omnia & ex face vltima vilioris materia concreta. Neque enim si vos ea pretiis carioribus penditis, delectare credendum est his Deos.*

En quam amicum aurum morti est, ut & ipsum Deum in puluerem redigere non detrectet. Nonne Dei natura in cognitione & scientia est? Certe qui Deum nescit, illi incutere mortem sollicitat, utpote naturam ei affectu debellans, quæ ignorari nequit, cum scientia sit. An id diuitis proprium? Minus. Minutus Felix in Octauio: *Nisi forte vos decipit, quod Deum nescientes diuitiis affluant, honoribus floreat, polleant potestatibus. Miseri in hoc altius tolluntur, ut decidant altius. Hi enim ut victima ad supplicium saginantur, ut hostia ad poenam coronantur. Vide, quam iunctum est illud: quod Deum nescientes diuitiis affluant: quasi Deum interimant, qui auri pondere, ut adorent aurum, curuantur. Quid est, quod saginatis & coronatis victimis cōparet? Ingeniose. Si idolorum seruitus auaritia est, & Deum nescit, qui plures colit, auratus diues in ipso met cultu victima coronata est ad poenam, saginata ad supplicium; siquidem dum diuitiarum pondere cadens adorat, cum suo auro in ingentium puluerem reuertitur, & dum plenus sacculus rumpitur, corrumpitur ipse; cum procline sit post illud: dixit insipiens in corde suo: Non est Deus, id Psalm. 13. 27. quod adiciatur: *Corrupti sunt & abominabiles facti sunt.* Pereunt ergo & Di, quos adorat in auro, & aurum, quod adorat ut Deum, & ipse qui idololatre est. Vis, ab auri cupidine te probem Deiciam? Meministi Iudam ob sacculorum amorem, venditorem Deitatis? Cur dum paratur ad facinus, ut nudinas diuinitatis perageret, dictum est: in Ioan. 13. 27. *troinit in eum Satanas; & antea: Cum diabolus iam ibi, v. 2. misisset in cor, ut traderet eum Iudas?* Sane quia dæmon Deum primus interimere tentauit, dum sibi æqualitatem arripere, Filio Dei similitudinē eripere adorsus est. Nonne, id ex nimio diuitiarum ardore? Ezech. 28. *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius & iaspis, &c. aurum opus decoris tui.* Quod tunc non perfecit, nonne ob eundem diuitiarum appetitum complere festinauit in Iuda? In cor diuitiarum auidum intrauit, facile mortem, destructionemque in utroque perageret, in Deo scilicet vendito, & in discipulo venditore.*

Te aduoco ad illum diuitem, qui adhuc in primo somno, auaritiæ curis peruigil æstuabat: Et Luc. 12. 18. *cogitabat intra se dicens: Quid faciam? Destruam horrea mea.* Si solus in culcitra recubat, quem interrogat de consilio? Sane dæmonem in latentem, siquidem de destructione consuluit, qui in cor Iudæ ingressus, ut constructorem sæculi sub diuitiarum destrueret desiderio. Chrysost. ser. 140. *Quid Chrysost. faciam?*

faciam? Interrogantis vox est, & quem putas, interrogabat iste? Erat in illo alter, quia eius penetrabilia iam diabolus possessor infederat: & qui intraverat cor Iudæ, mentis eius tenebat arcanum. *Destruam horrea mea. Evidenter apparuit, qui latebat, quia à destructione incipit semper inimicus.* Expende illud: & qui intraverat in cor Iudæ. Idem ipse dæmon in somni diuiti incutitur, qui in cor Iudæ ingressus, Dominicam adegit ad eadem. Cur sic? Quoniam nequivit esse alius, qui per pecuniæ avaritiam, funeream destructionem parabat, quam, ille, qui diuinæ naturæ invidus in affectu occisor, ut Deus per pretium occideretur, incubuit. Quare nec unius destructione contentus est; sed occiduam & funestam aurei pulderis naturam explicuit, dum non solum horrea diuitiarum destructa fuere; sed & diues illa nocte interiit. Non solum Dominus venditus expiravit, sed & venditor laqueo occubuit, & cum visceribus pretium venditionis disperfit in sepulturam peregrinorum. Vnde, quo peruenit pecunia: *Consilio inito emerunt ex illis (id est, argenteis) agrum figuli in sepulturam peregrinorum.* Quid quod argenteus iret in sepulchrum, si & necis Dei, & cædis proditoris causa fuit, & ima terra argenti sit habitatio? Sciebat id ipsum Iudas, qui à iacto pretio mortem quæsiuit in laqueo, pro eodem pecuniam æstimans, ac sepuchrum

Act. 1. 18.

Matt. 27. 7.

155.

Matt. 14. 4.

Matt. 26. 10.

Seleuc.

Veni ad cœuium, ubi nardum in Dominicis vestigiis Magdalena dispendit, & avaritiæ triclinia, effusæ liberalitatis vaporantur vnguento. Ast Iudas: *Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud venundari plusquam tricenis denariis & dari pauperibus.* Non pauperes, sed pretium amabat, qui ex vnguento prius denarios cōfici cupiebat, quos manus auara tractaret, antequam pauperibus donarentur. Quid inde Dominus: *Quid molesti estis huic mulieri: opus enim bonum operata est in me? Mittens enim hac vnguentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit.* Cur tam præpropere destinatio ad sepulchrum? Quid delibuti pedes, oleoque bene olenti redundans caput cum lugubri funeris argumento? Bene à denariorum avaritia, ab argenti cupiditate, quibus auarus discipulus inhiabat, processit Dominus ad sepulchrum, illico sibi pangens mortem, quam male partæ præsagiebant diuitiæ. Iam tunc Iudæ de prodicione ad mortem notauit ob auri libidinem, & in denariorum desiderio imaginem mortis rimatus est, quasi diceret. Concede saltem sepeliri, quem enecas; non deneges tumulum, qui ob denarios occisionem meditaris: magistri vnguentum hoc, ex quo argenteos etuere desideras condimentum cadaueris est, quod ab avaritia tua pallebit in cruce, sub terra, ubi aurum, quod amas, insidet, inlatebit. Acute Basil. Seleuc. orat. 31. *Quid molesti estis huic mulieri? &c. Tantum hac ad Iudam effatus. Ne mihi ritus sepulchrales inuideas, licet vita spoliaueris. Nam mulier hoc sepulchrali ritu mortem, cuius tu mihi auctor, prauertit. Honorem puta sepulturae meæ hoc esse: etsi sedem apparatus, tumulum saltem concede.*

156.

Luc. 16. 24.

Vidisti pulueri cognatas diuitias, aureisque cœsibus morti pendisse tributum: adeo præoccupant mortem, ut etiam in vita propter avaritiæ æstus in flammis gehennalibus ardeant. Mira itineris transvolatio! Iam flammam nutriunt, quæ post mortem incenditur sub sepulchro. Audisti diuitem epulonem: *Pater Abraham mitte Lazarum. &c. quia crurior in hac flamma.* Vt quid hanc flam-

mam, dum Lazari meminit, signatè dixit? Quid Lazaro cum hac flamma? Quod diuitiis cum paupere. Hæc flamma aurum est, quo ardebat ille, cuius pallorem, non pallorē pauperis adamabat: ab hoc auro incenditur, quod egenti Lazaro denegauit. Vult iam diuitias Lazaro impertire setò liberalis, & in liberalitate crudelior; ideo ad flammam, quæ pro auro fulgebat, mendicum inuitat, à qua se liberauisset, si dum viueret, à se pecuniarum flammam excuteret, & in calorem pauperum erogaret. Fauet Isidorus Pelusiota epist. 25. *Aliis Id. Pelusi. autem opes aggeris, quibus quemadmodum & tibi plures cruciatus accumulas. Quocirca si tibi cordi est & illos & te ipsum igni eximere, multi te Lazari circumdant: in eos pecuniarum flammam excute, & cum his illic refrigerationem ac solatium consequeris.* Considera illud: in eos pecuniarum flammam excute: quasi flamma, qua in tormentis cruciabatur diues, pecunia sit, quam viuens auarus, præcurrens mortem & gehennam, sibi intra marsupium accendit. Cur intra flammam roscidum refrigerij imbrem expetebat, quo linguam saltem humectaret arētem? Quoniam flamma pro diuitiis substituebat: diuitiæ autem, quas avaritia congregat, & tenebris damnat, ne pauperes nutriat, infructuosæ sunt, & pluuia destitutæ cœlesti. Hinc bene pro gehennali flamma putantur, quæ non solum quæ flamma, sterillis est, quippe cum cætera elementa prolifica sint, & variis animantibus plena, solus ignis absque vlla sobole est: verum & quæ gehennalis, nulla bonorum fructuum potest vberitate pollere. Prodest. S. Valerianus hom. 8. de miserie. S. Valeria. *Qui refrigeraret os eius, & astuantia sibi labia restingeret. Videtis, quod quadam vices studia malorum ac bonorum hominum manent: quas studio misericordie conuenit praueneri, ne infructuosæ diuitiæ aduersum se vltices criminum flammæ accendant.*

Diuitiarum pondus in celerem mortem impellit.

SECTIO XXV.

MANASSES raptim decidit, & ab æstus iniuria subito ferme casu occubuit. Non mireris. Diuitiarum flamma sub ardore meridiano combussit, & licet ipsam ignis nō decoxerit avaritiæ, exemplum edidit cumulus diuitiarum, quàm veloci, præcocique interitu comburat habentem. Qui diuitiis incubit, viuens mortuus est: dum rheda vehitur famulorum gregibus stipatus, eum feretro sustolli, pompæque sui funeris vestiri considera: quotquot splendores elucet ad fastum, cerei sunt, qui fumant ad funus. Qui pauper est, etiam dum moritur, nescit mori. Diues auarus nunquam moritur, sed mortuus est. Lazarus & epulo in diuitiarum & inopiæ indicantur speciem. En dispar stylus: *Factum est, ut moreretur mendicus, & portaretur ad Angelis in sinum Abrahe. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno.* Attendisti? Ille cum moreretur: hic mortuus est. Diuitis mors semper in præterito est: non lego mori, sed mortuum, tempus inaniter taxaretur; quotquot vixit horas, occubuit: prius peruenitur ad præteritum, quàm ad præsens. Verum adeo inopem vita adamabat ad lucem, ut adhuc à morte tactus, non mortuus perhibeatur, sed sensim mori. Id suboluit Alcimo Auito sic carenti lib. 3. de sentent. Dei:

157.

Luc. 16. 22.

Impen

*Impendens obitus pariter pulsauit utrumque,
Diuite prauento; qui, dum immortalia sese.
Secula victurum sperat formidine nulla,
Mortis adhuc aminū immemorē pulsauerit: atquē
Optatam pauper longo vix tempore mortem.
Inueniens victor, morbos, artusque reliquit.*

158. Imò non solum mortem prægustabat in vitā
Chryl. diues ille; sed suæmet pompæ immobile iam erat
sepulchrum. Do Chrysologum serm. 121. *At iste
alter diues, imo diuitiarum captiuus, seruus opum
tantum pompæ immobile sepulchrum, in quo pietatis
totus utriusque & visus defecerat, & auditus. Ecce:
Tantum pompæ immobile sepulchrum.* Si purpura &
byssus indumentum erat, non funus prætendebat,
sed regnum; non lethalis, sed læta pompa hila-
rem præsignabat, & viuum. Imo quia iugiter mor-
tuus inerat, secum pompam sepeliebat sui vespil-
lo. Audisti in pyra comburi diuitias, in qua diuitis
cremabatur cadaver. Ingeniosus Chrysologus non
dixit: *Immobile sui sepulchrum*, sed *tantum pompæ
immobile sepulchrum*; quasi nec cadaver diuitis,
dum viuerent, in illo, quod cōstruxerat sepulchro,
lateret, nam corpus in auaritiam transierat, con-
flauerat æstus in aurum: quidquid animi, quid-
quid corporis à nimia diuitiarum cupiditate, in
diuitiarum pompam effluxit: fuit itaque cœnota-
phium vanitatis, tantum pompæ immobile se-
pulchrum.

159. Forsan quia thesaurus diuitis in terra est, & cor
sui thesauri custos, & colonus, terræ affigitur; di-
ues amans auri sub terra iacet; iugiter ergo mor-
tuus, quia iugiter pulvis. Hinc illud me acuebat:
cur quotquot ferme in sacris diuites proferuntur
non segni, diutinaque infirmitate laucij mortem
Exod. 15. obisse perhibentur, sed passim rapida sublato
morte memineris? Sic Pharaon diuitiis Egyptiis
Dan. 4. 30. onustus, omnisque Egyptiorum exercitus in ma-
Dan. 5. 30. ris poculo aquarum ebibere venenum. Quid de
Orig. Nabuchodonosor? Quid de Balthasare? Percurre
sacra, & adi Origen. qui hom. 4. in diuersos, rem
dedit ad illa verba: *Nolite thesaurizare vobis the-
sauros super terram: sic fatur: Antequam terra per-
transseat, antea isti pertransseunt thesauri, aut qui the-
saurizat, moritur. Quid adiuuerunt Pharaonem illi
plures thesauri Egyptij? Nonne repente in maris
profundo absorptus est? Quid adiuuerunt Nabucho-
donosor Regem totius pariter orbis diuitia congrega-
ta? Nonne elisus de throno gloria sue, & de medio
hominum subito separatus est? Quid adiuuit Baliba-
sar filium eius, quod ipse post patrem suum innumera-
biles terrenas congregauit diuitias? Nonne percussus
statim in eadem nocte periit? Merito animam pul-
sat, non quod mors in diuites pergrassaretur hosti-
lis, sed quod ubi casus cuiusque describitur, citus
est; parum, subitus est. Nonne rapidam unicuique
atexit? Pharaon repente: Nabuchodonosor subito:
Balthasar in eadem nocte. Queis calcaribus mors
cietur, queis stimulis angitur, vt pernici præda ra-
piat potentes? Ne si seris egritudinis induciis sen-
sim accederet, & æneo pede, diues viuere cense-
retur: disparet subito, vt iugiter mortuū fuisse cre-
das, quem atra dies, dum subita cæde rapit, non
mori tunc præsignat, sed diu periisse declarat.*

160. Luc. 12. *Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus
Luc. 12. ager attulit, & cogitabat intra se, &c. Quid inde
Dixit autem illi Dominus: Stulte hac nocte animam
tuam repetent à te. Pondera stylum. Si Dominus,
cur non repetet, sed repetenti ille arbiter lucis est,
non alius manui subiicitur anima. Iterum. Cur
non petent, sed repetent? Anne petierāt dudum ite-
Zerdain Iudith. Tom. I.*

rato clamore, & indefesso vindicare gestierant,
quem dudum imperio pulueris subiugauerant?
Quis putas repetit nisi qui poposcerat, & si repe-
tere fuit animam auferre; petiisse, quid aliud, nisi
animam afflauisse censeas. Iam diu spiritum age-
bat, emittebat animum à suismet impetitus diui-
tiis, auferretur anima, dum repetitur. Greg. 15. mo-
ral. *In nocte autem ablata est anima, quæ in obscuri-
tate cordis est emissa.* Magnus Doctor distinguit
ablatam, ab emissa. Quasi diues ille, gazarum pon-
dere suffocatus, in dies emitteret animam ab ipsa-
met ambitiosa pompa expetitam in funus. In no-
cte denique ablata est, quæ iugiter emissa est. Ideo
repetent, inquit, quia ipsamet diuitiarū flagitia in
condignam internecionē asserebant. Quod ethi-
cè euoluit Chrysost. in concione 2. de Lazaro: *Di-
cit autem, repetent à te. Exposcebant enim eam forsitan
terribiles quadam virtutes ad hoc misse. Ob hoc mul-
toties recusat animo, & regreditur in profundum;
semper enim stimulat nos conscientia peccatorum, sed
præcipue, cum debemus trahi ad terribile iudicium.*
Terribiles Doctor aureus virtutes poposuisse ani-
mam diuitis autumat. Eumenides forsitan, dæmo-
nesve truces? Imo virtutes celsorem, quibus ille
æstuabat ad gloriam, nempe potentias, potestates
que, quæ plerumque à diuitiarum opulentia suc-
cum, & vires habent. Nam qui diues est, potens
vtique est; potentia autem virtutem adsignificat.
En animæ diuitis portitores, auri virtutes, opes
congestæ: ipsamet pompa, quæ sustollebat ad glo-
riam, sustulit ad gehennam.

Quid ad laqueum festinus properas, infide pro-
ditor, post argentum? Matth. 27. *Retulit triginta
argenteos, & proiecit in templo, & abiens laqueo se
suspendit.* Quam semitam delegit ad arborem! per
templum ad funem it: vt premeret gulam in fur-
ca, prius remisit aras. An vt deuotus fatiscat, qui
suspensus crepuit medius; templum oraturus ingre-
ditur? Imo, vt reponat pretium, quod sacrilego
possidebat commercio. Resignat denarios, ne pe-
reāt; se ligno dat, vt dehiscat, vt guttur stringatur
in auris: quia aurum deperibat, periit ab auro, suf-
focarunt æra; sed quia hæc sibi idola parauerat,
carnifices sui diuitias custodit in templo, se dat
suspendio. Apposite Drogo: *Ecce infelix qualiter
excacatus est. Maluit seipsum perdere, quam dena-
rios perire. Denarios templo, se ipsum laqueo addi-
xit: amabat heredes suos, qui eosdem denarios exin-
de colligerent, qui etiam nunc reseruant in suo corbo-
na. Quam subtiliter illud: Amabat heredes suos,
qui eosdem denarios exinde colligerent. Hæres sup-
ponit defunctum; si amabat heredes, se defun-
ctum cupiuit. Satiùs voluit strangulari à diuitiis,
quàm diuitias interire, quibus per corbonæ ob-
signationem durationem parabat. Sed cur auarus
laqueum, cur suffocationem elegit in mortem?
Cur suspensus crepuit medius, visceraque sparsit
infesta? Censeo, vt se à diuitiarum fune interire
monstraret. Iterum Drogo: *Exterioris pœna qua-
litas supplicij modum aperuit. Quia per qua pecca-
uerit homo, per hæc punietur. Suspensus crepuit me-
dius; plenus erat venter, & ruptus est; vter crepuit
medius, ubi sedes erat Sarana.* Ingeniosa sunt nimis
hæc. Qualis rogo concinnatio ista pœnæ, & pec-
cati? Qualis eum fune diuitiarum conuentio?
Quod vterus dehiscere, quod medius crepuisset,
non iam demitor: hunc sacculum nimis gruida-
uerat à pecunia. Triginta argentei pro venunda-
to Domino nimium ponderis habuisse quis am-
bigat? dirupit sacculum pondus: quid quod fa-
T t 2 tificæ*

Greg.

Chryl.

161.

Matth. 27.

Act. 1. 14.

Drogo.

Idem.

Matth. 2. 15.

Luc. 8.

tisceret venerat, quem Heluo ille diuitiarum faginarâ impleuerat avaritiâ? Sed quid diuitiis cum suspendio? Ad sonum quidem supplicium paraue-
re diuitiâ. Nonne suffocant habentem? Si non credis, Domini relictâ sententiâ. Luc. 8. *Exiit, qui seminat seminare semen suum.* Et post pauca: *Aliud cecidit inter spinas, & simul exorta spina suffocauerunt illud.* Quod postea expendens: *Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audiunt, & à sollicitudinibus, & diuitiis, & voluptatibus vite euntes suffocantur.* En diuitiâ spinâ sunt, en suffocant: sed quid diuitiis cum spinis? Quid spinis cum gutture, quod suffocat funis, vel aqua, non vepres? Imo si spinam inopinatè cum piscis frusto deuorabas, quam deglutire non præualet, non solum transfigitur ab aculeata cuspide guttur, sed ab impedito vitalis status suffocatur commercio. Dum diuitiis impletur pectoris sinus, spiritalis auræ organum obtunditur, & obcæcatur; guttur mentis strangulatur, vt spinâ sint, quâ pungunt, & premunt, funis & suspendium, quâ strangulant, & suffocant. Sapienter sanctus Gregorius Magnus homilia 15. in Euangelio. *Suffocant autem semen, quia importunis cogitationibus guttur mentis strangulant; & dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum vitalis status vetant.* Sic ille.

Greg. Magn.

162.

Gen. 3. 12.
Interl.

Sed, bone Deus, spinâ diuitiâ sunt? Ergo diuitiis plectebas Adamum, cum spinas illi ex terrâ germine minabaris: *Spinâ & tribulos germinabis tibi.* Sanè in spinis censum ad victitandum intellexit Interlinealis ibi, id est, *Punctiones tortuosarum questionum, & cogitationes de prouisione huius vite.* Dirum supplicium à diuitiis cruentantibus puniri hominem, qui diuitias congerit ad leuamen. Vt memineris, quod si diuitiâ spinâ sunt, eadem sententiâ ad spinas damnauit & mortem; vna enim periodus est: *Spinâ & tribulos germinabit tibi: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* En opum & pulueris feralis nexus. Quid diuitias amas, quæ pungunt ad cruorem, quæ cruentant ad mortem, & seruant cum amico puluere sodalitiū? Dos hominis post lapsum tribulus est, & vrtica; inops mansit, his censibus destinatur: dum ferit terram, vt opes cumulet, referitur à sentibus; nec laceratus ligonem dimittit, suspendit aratrum; sed madida fronte inter aculeata spineta perdurat. Quid est illud *Germinabit tibi?* Nec ipsa tellus hos sibi sentes conciperet; non pareret sibi, ne dum gigneret, ne dum nascerentur, ab ignobili germine pungere-
tur, à sobole infami puderet; sed gignit tibi, qui talibus delectaris aculeis. Ergo, Domine, solum homini tribulus est? Vt in spineto diuitiarum, quod amat, crudeli blandimento pungatur. Tibi, inquit, id est, *in detrimentum tui.* Imo, quod obseruo, dum hominem spinis amandat, spinarum adauget vocabula, quia adauget homo ditescendi modos, & nouis ingeniis opum effingit genera, quibus inhiat. *Spinâ (inquit) & tribulos.* Hebraicè *קוצ & דגדג* *coz & dardar.* Lippomanus: *Et tale est, ac si diceret, in detrimentum tuum, & omnino aliter ac antea germinabat.* Nota in Hebræo duas esse dictiones, videlicet *coz & dardar*, & posteriorem dictionum dictionum solum in hoc loco inueniri. Succrescunt voces, vt dirius exardeat supplicium; terrâ addiceris & spinis: & tandem è pœna præparas voluptatem. Cur diuitiis duæ veprium voces adrogantur? Quoniam & duo eis applicuit Dominus, sollicitudinem

Lip.

nempe, & voluptatem: *A sollicitudinibus, & diuitiis, & voluptatibus vite euntes suffocantur.* Glossa ibi: *Et nota, quod diuitiis duo iungit, sollicitudinem, & voluptatem: quia per curam mentes opprimunt, & per affluentiam resoluunt.* Glossa.

Nonne ex spinis fertum ambis, dum ex opibus desideras redimiri? Heu! Cum spinâ verticem redimiunt, vrticosum caput nuncupatur ad mortem. Nec diuitiarum emblemata potuit ab omine cædis seiungi. Plectit inimica cohors coronam de spinis Domino, vt plectat; sæuo diademate tempora terebrat, vt Regis titulum vepribus perforantibus figat. Sic coronatum statim incuruato poplite adorat. *Plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & genu flexo illudebant ei dicentes: Ave Rex Iudeorum.* Quæ conuentio spinarum ad regnum? quæ regni ad mortem? Qualis diuitiarum ad cædem, regni illudente symbolo deauratam. Ergo mors vicina est; diuitias enim super caput Domini coëgerunt. Illuditur vt Rex; sed scena transit in veritatem: si Regem constituunt diuitiâ, dum sentibus coronant, quid quod curuati Regem appellent Drogo: *Plectentes coronam de spinis, ponunt super caput eius.* Cum de rapina pauperum spinas & diuitias coacervantes, caput eius ad regnum elationis efferunt: vendicat enim pecunia, quod sapientia sibi dicere solebat: *Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt: ubi pecunia, ibi Rex.* Ideo forsan Rex in vertice crucis inscribitur: nam regnum à diuitiarum corona ad crucem adegit, quam sic redimierant vrticæ. Ioan. 19. 14. ait præses circumfuso populo: *Ecce Rex vester.* Et statim exultabundus gestit Tertullianus: *Redemptorem habemus: dum Regem appellauit, sententiam tulit.* Quis te, ô Afer, ad vaticinium erudit? Regis nomenclatura morti oppigneratur? Regem censuit sæcularem Præses; Pharisaicam & Hebræam subiecit plebem, quæ spinis ad regni solum vocauerat: si vrticæ caput redimiunt, propensitatione & tributo penditur mors; peruium omen est, iam tuta redemptio. Non alius requiritur census, dum regnum homines conseruere, & ex aculeatis diuitiarum vmbris dedicarunt. 163.

*Paupertas, & curta supellex Regni
cœlestis census est.*

SECTIO XXVI.

Inferi cœlestibus amas, time vel à diuitis nomine, nedum à censu: licet sint tibi relictæ diuitiæ, fac, vt derelictæ censeantur; amoue cor, desine telluri, quod suum; da, quod suum, cœlo. Anne sacra fœmina diues? Solum relictas illi diuitias lego: *Cui vir suus reliquerat diuitias multas, & familiam copiosam, & possessiones armentis bouum, & gregibus onium plenas.* Mira loquutionis series! Satiuseffet, si prius diues à tot stipendiis & quæstibus diceret. Quid quod relictæ à viro gazæ, vt tot onustam copiis crediderim? Potuit dereliquisse relictas, & redundantes despexisse prouentus, quæ in superiorib. secessum construxerat, & inope suppellectile victitabat. Verba sane librantur ad trutinam. Venusta fœmina nuncupatur, Deum timens, virtutum stipata choris, quam amica concertatione congesta elogiorum fortuna beabat. Ast licet domus à tot diuitiarum cumulis comenda

164.

mendatur, Iudithæ relictæ diuitiæ perhibentur, nõ à Iuditha possessæ; non ipsa diues directo stylo, sed obliquo, nempe cui relictæ diuitiæ. Vt no-neris, quod licet laxas arca flagellet opes, licet oues repleant arua, niueoque lacte pinguentes educēt fœtus, quos geminos arridente eduxerint fortunâ; licet nummularius fœnora pendat, licet domus intexto sit auro spectabilis: si non affigas, si secedas ad cor, suggestumque ab his apparatibus amaueris erectum; licet diuitiæ tibi sint, diues non eris; imo affatim diues, quia cor possides, nec opum mancipas principatui. Cùm de Iudithæ diuitiis verba fiunt, non alia vox sonat præter reliquerat. Quod forte subodoratus sanctus Fulgentius epistola secunda de statu viduali capite decimo quarto *Ecce vidua*, inquit, *præclara natalibus, facultatibus diues, ætate iuuenis, specie mirabilis, diuitias contempsit, delicias respuit, carnis incentiua calcavit*. Sed vnde Fulgentius nouerit contempsisse diuitias, quam potius legerat tot letis successibus affluentem? Censeo à verborum stylo, quem sapiens Historiographus delegit: *Cui vir suus reliquerat diuitias multas*, &c. Non enim à gazis sinum occupauisse credideris, sed potius dereliquisse relictas: si animo diues esset, diues scriberetur. Potius onerabant diuitiæ, si tantisper aliquando pectus tangebant: vnde non ille in pectore, non in secreto cubili, sed in ima domo iacebant.

Iam supra locum Damiani enucleauit. Iteratò accipias. Ruth pauperulam, Iudith diuitem orationis graui texturâ coccinuat libro 8. epist. ad viros illuces. *Ecce igitur Iudith prospera, quibus in vita fulciebatur, abiiciens; Ruth aduersa, quibus premebatur, amplectens: utraque scilicet mente una, licet aduersa fortuna uni Deo non immeritò placuit: quia nec aduersis ista succubuit, nec in prosperis suimet obliuiscens sese illa deiecit: sed illa tolerabat, quibus abundabat; ista fruebatur, quæ pauebatur*. Ergone diuitias tolerabat Iudith, nec in prospera sese deiecerat? Igitur prospera subitè erant, illa eminùs? Illa in suggestus elati sphaera, opes in deiecta conualle profundum agebant: ne præcipitio collideretur, non se deieciebat in prospera, quæ licet aurei scopuli sunt: aureo interitet vulnere, si caderet. O si te in cacumine cogites! O si diuitias subitè! A cupiditatis lapsu timebis, ne frangaris. Illud gustum mouet: *Sed illa tolerabat, quibus abundabat*. Vbi tolerantia est, pondus suffertur: vbi pondus, centrum non est, sed alienus, & violentus situs. Cùm aquæ plenus vrceus ab imo eripitur amne, dum per aquas attollitur, leuis pòderis est, quia sinus ille ingenitus aquarum naturæ deberetur. O quantum ponderis habent oblectaméta vitiorum in pectore, vbi cœlestis insidet spiritus, quod opes despiciat, quia opibus grauidantibus premitur! Tolerare necessum est, si forsitan diuitiis affluat, quæ vel statum deceant, vel fortunam. Ideo Iuditha tolerabat, quia situs cordis adscitis opibus à viro relictis violentus erat. Quàm leui teris pede; quàm expeditum versas corpus; quàm inane pectus euoluisti, etiã dum Indorum pondera, dum montium aureas cautes congeffisti! Pleno sopore dormis, non culcitram versas. Miserum te ab hac quiete compello. Orbes portas, & non fatiscis? Ergo pectus baiulas, quod naturalis opum situs est; ibi thesaurus absque sudore reconditur. Ergo terra est, quæ ab auti pondere non fatigatur: thesaurus ille non extra centrum est, in imo iacet. Quid quod ab onere non

Zerda in Iudith. Tom. I.

graueris? Negas te centrum in corde possedisse? *Fily hominum vsque quò graui corde? Vi quid diligitis vanitatem, & queritis mēdaciū?* Quid est, quod grauitas cum vanitate, seu inanitate nectatur? Quoniam graue in ima centri vergens irruit; & quæ temporalia euanescent, in cor, tanquam in sinum innatâ cupiditate declinant. Incognitus ibi: *Vsquequò graui corde, id est, vsquequò peccati grauitatem tenebitis in corde & voluntate, scilicet amando temporalia?* Benè Genebrardus: *Quousque obtuso, crasso, carnali, animali, deorsum ad sensum, materiata & terrena animâ eritis, ut solent grauiora; non spirituali, non subtili, non leui, quali ad cœlestia & sublimia aspirat?*

Cor, si se spiritum cupit, situs diuitiarum amicus non sit, statim se diuinum audiet. Tripartitum agmen ciēt dæmon, dum Dominum aggreditur in eremo, vt Filium Dei experiatur. Tentat à gula; vincitur, non fugit: tentat à superbia, refertur; adhuc laceffit: vrget à diuitiarum amore; vix porrigit herbam, cùm quærit latebras, terga dat victori. Vt quid experiméta non iterato Marte capeffit? Sane à diuitiarum despectu sensit diuinum: spicula deponit, quæ diro medicauerat veneno. *Hæc omnia, inquit, tibi dabo*. Stat Dominus ad pollicitationem incussus, arduus retundit telum, & obtundit. Quid firmioribus eget signis Diuinitatis specimen? Iam igitur victor est, qui per calcitam diuitiarum & gloriæ congeriem fugat inimicum. Nõne postea dæmones Filium Altissimi nuncuparunt? Lucæ 8.28. *Quid mihi & tibi est Iesu Fili Dei Altissimi?* Quid in confessionem spiritum rebellem adegit? A despectis opibus Diuinitatis fulgor emicuit. Ferat huic cogitatui ducatum sanctus Chrysostomus homilia 5. ex variis in Matthæum post illa verba: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me*, sic fatut: *Iam igitur victor Dominus auctoritate diuina comminatus, diabolum iussit abscedere. Vnde non immeritò Principe suo iam deuictò, postea clamant dæmonia: Quid nobis & tibi Fili Dei Altissimi! Quid venisti ante tempus perdere nos? Non enim poterant iam Dei Filium ignorare, quem Deum esse in auctoris sui condemnatione cognouerant*. Sed quando damnatus, nisi cùm fugatus? Ex tertio certamine inglorius abiuit; & spretis opum copiis armatas copias perdidit Archidæmon. Si igitur diuinum fatentur ex hac victoria nefarij spiritus; sperne Diuinitatis candidatus, Maiestatisque supernæ trabeas induces, & honorem; ipsemet diuitiæ & regnum te ad obsequium sequentur.

Nonne Dominus, Matthæi 4.10. obiecta mundiali gloriâ, *Vade Satana*, inquit? Sanctus Maximus homilia 2. de ieiunio legit: *Vade retrò Satana*: & tamen ly *retrò* non tunc, sed apud Marcum 8.33. dum ad Petrum Dominus: *Vade retrò me Satana*. Venustè vocem hanc addidit, vt fugientem diuitias à diuitiis insequentibus, obsequentibusque, tanquam pedisequis honorari demonstraret: vt dæmon, qui obtulit regna, & oblata regna despicientis vestigia celeri famulatu sectetur. Sic fatut: *Retrò ei abire precipitur, mundi qui dabit regna, vt imperio Fily Dei, cui voluntarius non cedebat, subiaceret inuitus, atque illum, à quo adorari improbè poscebat, probaret meritò ab omnibus adorandum*. Sed stolidus ille quò duxerit Dominum, vt regna mundi, & gloriam eorum ostenderet? *In montem excelsum valde*. Qualem ex verticibus, si putaueris? Audi Christianum Druthmarum ibi: *Druthm. Ista tentatio in eremo facta fuit cum prima tentatione,*

Tc 3 tione,

tione, & istum montem vel Thabor, vel Hermon intelligimus; sed verius Thabor. O quam desipis fatue, tuismet tendiculis periisti! In Thabor gloria Domini, Diuinitatisq; stagnantis, datâ copiâ, referatur maiestas, & per rimas corporis splendor gloriæ, & cador lucis æternæ ignita facie retegitur. In hoc cacumine mundi gloriam ostendis? Ineptis, stolide, ineptis. Tenebrescit mundialis gloria: opum aggeres irrumpuntur, dum vel minuta iubaris Domini resplendet scintilla. Non aprus mons, vt ambitiosus diuitiarum fastus illiceret. Vtraque gloria nullo quit nexu vinciri. Forsan ob id Chrysostomus nebulonem illum irridet homilia 5. in Matthæum. *Regna mundi promittit ei, qui regna cælorum credentibus preparauit. Gloriam sæculi pollicetur ei, qui Dominus est gloria cælestis.* Quasi toto cælo aberrauerit, qui cælum gestauit cum terræ prouentibus componere. Dum arduus homo est, dum diuinæ maiestatis vel micantes micas prægustat, sordet quidquid ardet ab auro, quidquid tremula luce nitet à gemmis, quidquid rubet à purpuris, quidquid à regnorū sonat apparatu. En in Thabor vtrumque, & regna despiciat, regnorumque gloriam; & gloriam Deitatis propalat. Ab eodem vertice gloriæ librantur: ab illo despectu ad hanc claritudinem peruenitur. Cacumen hoc, quasi proprio reuelationis ingenio didicit diuinam retexisse gloriam, à quo humana gloria despecta enauit.

168.

Christus Dominus iugi Diuinitatis intuitione fruebatur, quâ homo. Examina calculum, dispunge rationes, explora supellectilem, bona recense, Quantisne opibus abundabat? Præsepium pro cunabulis, pro cubili diuersorium, crux pro puluinati, Virgo pauperula pro parente. Vix aliquid eius inuenias. Sed gaudeo aliquid ex censu Iesu reperisse. Sydus est. Matthæi 2. *Vbi est, qui natus est Rex Iudaorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente.* Si omnibus syderibus nomina vocat, si opera digitorum Luna, stellæque: quis dominium ad vnam contraxit stellam? Vix homo apparet, cum etiam in cælo decreuisse sibi diuitias videtur ostendere; & qui nuncupatur Rex, eius supellex stella vna est. Syderum stationes, cælorumque concentum opifice Diuinitate gubernat. Apparet Diuinitas & homanitas Saluatoris nostri Dei, vt erudiat ad contemptum, secessumque rerum creatarum: & ecce cui totus orbis curuatis motibus obsequiebat, iam vnum sydus deligitur ad peculium. Pulchre Chrysologus sermone primo de Epiphania. *Vidimus stellam eius: & quid tamen est, quid videtur? Verè cum esset in Deitate sua diues, nostra fit pauper in carne; & habere cepit stellam vnam, totam qui fecit, habet & continet creaturam.* Acumen est inibi: *Et habere cepit stellam vnam.* Vix limo illinitur Adami, cum laxas opes ad vnâ compressit stellam. Non alius census Regi homini, nisi vna supellex, & hæc in cælo. Forsan suspectus fiscus hic foret, si in terra resideret. Non aliq̃ diuitiæ decebant Regem Deum, dum homo fit; vt qui Regis chlamydes in Deitatis contemplatione erogabat, nihil, quod terrenū est, possideret. Ideo ab vna stella Rex nuncupatur à Magis. Vbi purpura flamas excussit: vbi scintillatib. ignib. exarsit diadema? Vbi clientum greges, stipantium cunei, strepitus Regalis, & fastus? Aula, stabulum; aulici, bruta duo, stroma, strata paleæ; aureum ferculū, præsepe est. Imo à stella vna noscitur Rex: eum terrena deficiunt, innatum stabilitur Regnum.

Hugo Car.

Hugo Carensis: *Solus hic natus est Rex.* Sic con-

struo: *Hic natus est Rex, quia solus.* Primogenitis Regum nascentibus munera, votaue superbo splendore feruntur, vt futuræ maiestati iam inde adulari præsumant: non solus nascitur, qui in aulicorum frequentia suscipitur pro cunabulis. Ideo nullus nascitur Rex, sed vel vota constituunt populorum, vel arma, Martisque triumpho compellant. Quidquid à sæcularibus votis & stipendiis est, fucatum est & adscitum. Innatæ trabes nulli sunt; nec ardet purpura, nisi ex conchyli elaborata, nisi denudata ad noctem, induta ad lucem, quasi personata sit, non naturalis, quæ alterna vicissitudine variegatur. Solus hic natus est Rex: si cuneos obstrepentes quæras, rusticales veniunt gregum custodes; solus enascitur, qui solus adueniat in patibulo moriturus.

Ast aliam supellectilem iam inueni. Quam putas? Horam. Ioannis 13. *Sciens Iesus, quia venit hora eius.* Non alia vnquam bona recensebis, quæ eius dicantur, nisi stellam & horam. Matthæi 2. *Vidimus stellam eius.* Sciens, quia venit hora eius. Singularis census est iste. Non aliæ Regi nostro sunt opes: stella ad ortum, hora ad occubitum. Ergo interiectitia lustra vsque ad triginta trium annorum curricula cuius sunt? Forsan Adami, cui in virili ætate constructo tot anni defecerant, quos non vixerat. Ortum delegit & mortem vir oriens ex alto. Non alia sibi Regij diadematis stipendia procurat. Natales focos, & ignitas hilaris natiuitatis tædas cum feralibus mortis cereis accendit; fascias, quæ puelli strictis amplexibus stringunt crura, cadaueris compedes meditatur. In hac gemina supellectile regnum eius æternandum fulcitur; ideo vtrobiq; Rex asseritur, & in sydere, & in hora. Miraberis consonantiam, Quisne pauperior? Vel ætatem respuit, quasi non suam. Nasci sibi vendicat, & mori: sydus & hora hæreditas est, & peculium. Sed ecce ex despectu, in vtraque supellectile regnum inscribitur. *Vbi est, qui natus est Rex Iudaorum? Vidimus enim stellam eius.* Et in hora: *Iesus Nazaranus Rex Iudaorum.* Quis stylus literas incidit eadem? Quali sunt ductæ graphio in vtraque membrana cælestis pellis, & ligni? Nati hieroglyphicum epitaphium est defuncti. Ethnicus inscripsit in ligno; anne traduxit è cælo? Stella Iudaorum Regem euulgauit, adamantinis punctis, decussis, & excussis radiis in nitida perarauit papyro *Rex Iudaorum.* Assueti stellis legerunt Magi. Hinc ad epigraphen crucis transcriptæ, vt ex vtroque folio regnum euulgaretur. Vide, quid possit curta supellex: Regis nomen literis enūtiat ingenitis. Id adstruitur non insubtiliter ex illo Ioannis 19. Scripserat titulum Pilatus, & Regis infixit in signe. Ast infida & inimica cohors, *Noli scribere Rex Iudaorum.* Sed ille: *Quod scripsi, scripsi.* Qualis stylus iste in Ethnico; semel scripserat, bis scripsisse fatetur? Scio Hebraismum; sed ipsemet stylus mentem laceffit. Quid obliturare titulum crucis appetitis malefana plebecula? Quid Pharisæica supercilia ad epigraphem cōplicitis? Abolere nequeo, quod iam dudum scriptum est. *Rex Iudaorum*, in cæli sydere emicante calamo ductum legere Magi. Transcripsit à trabe crucis arduus ether. Ab his typis hausit cælum, quod nitidis puncturis scripsit. Dum igitur scripsi in ligno, scripsi in cælo. Liturare non valeo, quod tot membranarum notatum est. Præpropera manu sydus characteres effinxit. Magi viderunt, & concito gradu oculi cucurrerunt ad gressus, Regem vestigant Iudaorum; nec alia arrepti itineris ratio.

Vidi

August.

Vidimus enim stellam eius in Oriente. Quam sibi compar Augustinus in sermone 31. de tempore, capite secundo. *Quod scripsi, scripsi. Aduertamus magnum hoc, & mirabile sacramentum. Magi ex Gentibus erant, ipse etiam Pilatus ex Gentibus. Illi stellam viderant in celo, ille titulum fixit in ligno: utrique tamen Regem Iudaorum, vel querebant, vel agnoscebant. Magi ab Oriente; Pilatus ab Occidente venerat. Unde illi orienti, hoc est, nascenti; ille autem occidenti, hoc est, morienti, attestabantur Regi Iudaorum.* Quid argutius? En ortui & morti titulus vnus; stella & hora, sydes & crux: duplex supellex, utrobique Rex. Pilatus ab stella literas resculpsit: stella a ligno literas præoccupauit. Miræ vicissitudine natiuitas præcucurrit ad mortem; mors ad natiuitatem refugit, retractoque gradu, amico nexu natum constringit & mortuum, ut Rex in vtraque nuncupetur sphaera: qui sic temneret secularia. Nec putes Ethnicam manum admouisse pugillarem, nec sydereum chorum exarauisse, quod legis. Manus Domini erat in sydere, erat in ligno; uterque cortex digitis inseruiuit Altissimi. Si Gentilis, quod scripsit, scripsit; Dominus, quod dixit, dixit: & verbum Dei nostri manet in æternum. *Esaia 40. 8.* Non sciolis Pontificibus aditus est ad lituram. Litera & albicat in sydere, & nigricat in cruce. Nequiuit tituli inscriptionem corrumpere, qui nequiuit inscribere. Do Dium Chrysostomum homilia 84. *Quod scripsi, scripsi. O ineffabilem vim diuina operationis etiam in cordibus ignorantium! Nonne vox quædam Pilato intus, quodam, si dici posset, clamore silentio personabat? Quod tanto ante in Plasmorum literis personatum est. Ne corrumpas tituli inscriptionem. Sed quid loquimini insani Pontifices? Nunquid enim propterea non erit verum, si Iesus ait: Rex sum Iudaorum? Si corrumpi non potest, quod Pilatus, inscripsit; corrumpi potest, quod Veritas dixit? Ideo enim Pilatus, quod scripsit, scripsit; quia Dominus, quod dixit, dixit. En Pilatus, quod scripsit, scripsit; quia Dominus, quod dixit, dixit. Bis loquutus est Deus; vnum hoc audiui. Quam adsona utrobique papyrus, celum & crux, ut regnum scriberetur æternandum eius, qui nihil attripuit ab orbe, nisi lignum ad præsepium nati, ad patibulum crucifixi. Ideo stabilitum Christi regnum, nulla quod possit concussione quassari, quia è mundo nihil accepit, qui mundum ore construxit.*

Esa. 40. 8.

Chrysost.

170.
Ioan. 18. 36.

Ioannis 19. Regnum meum non est de hoc mundo. Nunc autem regnum meum non est hinc. Et illico Præses: *Ergo Rex es tu?* Anne dialectica illatio ista? Si regnum habere Dominus perhibuit; incassum Ethnicus consequentiam notam adiecit, ut iterum sciscitaretur, an Rex? Et tu, Domine, per quem Reges regnant, cui vtraque curuis famulatibus inseruiit sphaera; cui adstruis regnum tuum non esse hinc. Sed mira vtriusque eloquario! Non ait Dominus: *Regnum meum non est hinc; sed non est hinc.* Hic Rex sum, qui æqualicam Patre potior maiestate, nec disparilis corona redimit utrumque; sed regnum meum non est hinc: non conflant secularia, non alunt stipendia, non census nutriunt. Hinc transeo peregrinus, dum pascor, dum morior; solum semitam mortalitatis tero; à patrio sinu in sinum patrium remeo, nec aliquid à telluris obsequiis præter puluerem, quo humanus, reperto. Inde intulit scite Præses: *Ergo Rex es tu?* Si hinc regnum

non est, verè Rex es, non sua nutanti & totua fortuna diadema, ad auræ rantillæ arbitrium, tuum verticem ambit. Si Rex temnis quidquid mundi est; ergo verè Rex es tu? Subtiliter Augustinus tractatu 115. in Ioannem. *Cum autem probasset, Regnum meum non est hinc; non dixit: Non est hinc: hinc enim regnum eius usque ad finem sæculi, habens intra se admista zizania usque ad messem, sed tamen non est hinc, quia peregrinatur in mundo.* Vis in illatione Ethnicum incorruptibilitatem & stabilitatē Regni à peregrinante agnouisse Principatu? Chrysostomus homilia 81. *Cum dixit: Regnum meum non est hinc, non priuat mundum à sua prouidentia & pralatione, sed ostendit regnum non esse humanum, nec corruptibile.* Tunc regni sartatecta statio est & secuta, cum à telluris lubricis, & caducis obsequiis erepta est, nec rapitur à famulatu, quem aurea impendunt munera, & dum impensis honorant; impensius onerant, ut pondere cadat onustum, diadematisque lapidibus, ceu scopulis decline vergat in ima, ibique cum sæculi dote ad interitum indies damnetur. Relinque, si Regem cupis prædicari immobili elogio. Si affigaris orbi, volutatus abibis, & ex maiestatis vertice corruēs tuamet orbiculari mole præceps elideris.

August.

Chrysost.

171

Ast quid adhuc contendimus? Nonne in tenelli pusionis cunabula Orientis venæ aurum traduxere, & in natalitij munus opes obtulere Magi, pauperculumque ditauere præsepe, & Sabæis odoramentis regalem spirauere suffitum? Verum est. Sed vide, qualem auri despectum huic cœlorum Regi augurati sunt: qui cum myrrha ad sepulchrales ritus aurum copularunt, & vtriusque pallorem, mortis scilicet & auri, miscuerunt. *Obtulerunt ei aurum, thus, & myrrham.* Puluerem myrrhæ cum auro confundunt, ne ab auro adulate capessere putaueris blandimentum; quin despectus signetur, & ab impellente morte derelictio. Imo cum thure offertur, ut in Deitatis symbolo, auri non amatorem, sed creatorem agnosceres. O quale munus, in quo Deus & homo, Rexque notatur! Certe in triplici hoc dono, triplicem hunc titulum designati mens Patrū est; Sat sit obuius Greg. *Aurum quippe Regi conuenit; thus verò in Dei sacrificium ponebatur: myrrhā autem mortuorum corpora condiuntur.* Vis probem in auro tātum triplex hoc insigne emicuisse? Ad sit sanctus Fulgentius sermone de Epiphania. *In oblatione thuris confunditur Arrianus, qui soli Patri sacrificium offerri debere contendit. In oblatione myrrhæ confunditur Manichæus, qui Christum vere mortuum pro natura nostra non credit. In auro verò simul uterque confunditur: quia & Manichæus de semine David secundum carnem natum non credit regem, & Arrianus Deo vnigenito naturalem assignare nititur seruitutem.* Quid est, quod in auro victoriam de Manichæo, triumphum de Arriano, Fulgentius concinnat? Aurumne decet Deum, quale thus, in quo Deitatis vaporatur indicia? O bene! Deus aureis diurnæ lampadis, radiotum impulsibus viscera terre tangens, ut diuitem fœtū, aurum progignit, cuius nō indiget ad cupidinē, nō ad honorē: despicit, & creat; in utroque Deus. Ergo negat aurū Christo Arrianus, qui Deitatem eius inuidus obtruncare sollicitat, seruūq; probare gliscit, his temporalib. subsidiis egentem: aurum denegat Manichæus, cui ostrum regale ex Dauidico sāguine tinctū diluere satagit, carnēq; veram phantastica illusionē euacuare contendit.

Matth. 21.

Gregorius.

S. Fulgent.

S. Valer.

Semel aurum conspicias apud Christum, & tamen cum infans est, cuius adhuc ocelli potius lachrymis, quam aspectu vertuntur, cui conspiciere despicere est, cum offertur myrrha sub emblemate mortis, cum redolet thus cum specimine deitatis, in qua aurum non auaritiam, sed potentiam ostendit. Apte sanctus Valerianus homilia 4. de promissis: *Nunquid quia in tribulationibus tuis promittis aurum, aut in doloribus polliceris argentum, Dei visibus necessarium est! Aut ideo aliquis pretiosos lapides, aut vestes offert, quia has Deus indiget? Ob hoc à te tuum munus queritur, ut ipse fulgeas tuo auro, ipse tuo niteas argento. Tuis donis tuam vult Deus animam componi, quam videt aut superbia, aut auaritia, aut luxuria vitio deprauatam.* Cum aurum cum Diuinitate componitur, eius indicatur contemptus.

*Virtutis Heroicæ salus vel à leui flabro
imperfectiōnis agrotat.*

SECTIO XXVII.

172.

QUAM tenera virtutis salus! Quam ægre valetudinis ad instar vel ad leuis auræ flabrum sauciatur! *Erat in omnibus famosissima Iudith.* Nisi omnia in elogium congesta bearent, si vel nœuus in venustatem obreperet, stolidi fama accusaret de noxia. Quantumvis plurima virtutum decoraretur fortuna, si deficeret aliquid ex perfectionis censu, non se audiret diuitem ex virtutum congerie, sed imperfectam & inopem ex defectu. Impingunt oculi vel ad calculum; & quia colliduntur scrupulo, scopulum censent, & dolent, infamantque planitiem, quia cæspitauerunt. Qui virtutis semitam teris, ne tibi blandiaris à suggestu, si aliquod montis culmen tetigisti; nisi omnes vertices redimias, nisi affolgeas in omnibus, nondum ascendisti, adhuc in conualle iaces imus. Etiam à nœuis delibutam faciem conare, etiam cuspidem acus time, ne cruentis; etiam virtutis apicem, punctumque sollicita. Si in omnibus famosus non es, in nullo es, virtutes amica sibi germanitate sociantur. In omnibus virtutum ornamentis famam Iudith pauerat: si quodlibet deficeret, fama ieiuna, & quasi à cibo sicca vocis non explicaret organa, sed siletet elogia, probra repereret.

173.
Gen. 2. 16.

Dixerat Deus largo benignitatis flumine: *Genesis 2. Ex omni ligno paradisi comede: de ligno autem scientia boni & mali ne comedas.* En omnem Adamo porrigit annonam, & fluido sinu viridem, & baccis onustam paradisi formam largitur. Ast inhibuit arborem vnā. Quia vna ficus interdicta, omne lignum censebitur interdictum? Sanè. Serpens sic ore blandiente feminam aggreditur: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno paradisi?* O dictio versipellis! Quid conuictum in diuinam manum immittis, quæ diuite largitate totam præbuit homini paradisum? Nonne ille *Ex omni ligno paradisi comede?* Cur libera fronte mendax ab initio verba Dominica temerasti? Sic insilit Diuus Ambrosius. *Simulat se verba Dei dicere, & proprios intexit dolos.* Cum enim dixisset Deus: *Ex omni ligno, quod est in paradiso, edetis; de ligno autem vno non edetis;*

Gen. 3. 1.

Ambros.

serpens mendacium inserit, ut diceret: Ut non comederetis de omni ligno paradisi, cum de vno tantum ligno scientia boni & mali præceperit Deus non esse gustandum. Sed cur sciolus ille inter manifestam simulationis lucem tendiculas texit, dum in sermone facile caperetur? Equidem omnium deliciarum, omnium paradisiaci vireti opum hominem cupiebat heluonem; sciebat fortunam vndequeque fœlicem omnibus debere oblectamentorum copiis affluere; si vel momentum stateræ deficiat, quidquid possidetur, hilum æstimat, flocci ducit, qui omnibus inhiat. Ex interdicta arbore, & ex omni ligno concessio vnica periodum formauit; & quia omnibus defecerat vnum, ex affirmatiua in negatiuam traduxit: omne lignum interdictum enunciauit, quia quamuis omne concessum, vna ficus inhibita. Quam comptè Rupertus: *Non Rup. dixit: Cur præcepit vobis Deus, ne de illo vno comederetis; sed de omni, inquit, ligno paradisi. Vide quanta subtilitas fallacia deceptoris.* Tria dixerat Dominus Deus: *Ex omni ligno paradisi comede. Hoc vnum est. Aliud verò: De ligno autem scientia boni & mali ne comedas.* Hæc duo confundit, ac permiscet; & de duobus veris, vnum falsum complet, dicendo: *Ne comederetis de omni ligno paradisi.* En ex duobus veris, quasi fusili conflatorio permistis, propositionem illam, *Ne comederetis de omni ligno paradisi,* eduxisse docet Rupertus. Igitur si defectum vnius omnium adnectas affluentia, affirmatiuam destruis, denegas largitatem. Quid tuæ sorti deficit, ô miselle? Quid quod tantilla ficus non palati subiaceat imperio, si tot epulæ absque foco, absque pistore, per strata viridia scitent: si grauida ligna olido, fœcundoque pondere iniussa fructus traiciunt ad guttura, & suauibus bellariis non illiciunt stomachum, sed iam nutriunt? Imo considera appetitus socordiam: non qualitatem discernit, sed multitudinem concupiscit. Scientiam boni iam habebat Adamus: arbor illa scientiam superaddidit mali; ergo non ut bonum, sed ut malum nouerit, manducauit. O dira cupidō! Licet malum addat arbor; addidit tamen, saltem est, saltem cupidini nihil deest, cum sibi subiecerit ficum. Pulchre sanctus Bernardus de gradibus humilitatis. *Omne S. Bern. lignum paradisi tibi conceditur ad vescendum, præter illud, quod dicitur scientia boni & mali. Si enim cætera bona sunt, & sapiunt bonum; quid est opus edere de ligno, quod sapit etiam malum? Non plus sapere, quam oportet sapere. Sapere enim malum, sapere non est, sed desipere. Serua ergo commissum, expecta promissum, caue prohibitum, ne perdas concessum.* Si hæc in hydropisi & auaritate bonorum, quæ sæculatium adstruunt fortunam, vera sunt; ut non vsquequaque diues, non vsquequaque pulcher quis censeatur, si vel nœuus ori, vel leuis sacculo iactura subrepat: quid de virtutis censeas perfectione? Time vel ab auulso pilo, vel ab attrito limbo, vel à minuta fimbria; si in omnibus conspicuus non es, censeberis in nullo.

Micum est, quod mons ille fortitudinis Samson ab vna forfice potuerit eneruis & euiratus Philistinorum compedibus irretiri. Quomodo vires à Iudic. 16. detoso cranio, à pergrassante per populosam comam nouacula interire potuerunt: Vix crines raserat tonsor, cum statim ab eo fortitudo discessit. *Raffi*

Rasit septem crines eius, & cepit abigere eum, & à se repellere : statim enim ab eo fortitudo recessit. Anne in crinibus fortitudo ? Neuti uam. Vires etenim qualitates organicae sunt ; nec nisi in organis subsidere valent : capilli ex recremento pullulant, corporis non componunt portionem ; organa non sunt. Quid profuit capillamenti aulio, ut iret in desidem, & ignauum ? Verum est : fortitudo in pilo non inerat ; sed ut fortitudo deficiat, sat est defectus pili : totum corpus succo, viribusque exhauritur à pili dectemēto, & nudato vertice, euitatus mansit, qui heroas fortitudine præcellebat. Carimonia fuit in Nazaraorum cetera comam nutrire, capillamentum protendere : qui pilos rasit, carimonia pupugit ; sic totus perit, cui pilus defecit. Nonne

Iudic. 16. 17. sic ipse prodidit amasiæ versu 17. *Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia Nazaraus, id est, consecratus Deo sum de utero matris meae : si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea.* Asculpta Abulensem Iudic. 17. quæst. 26. *Quæretur, an Samson haberet vires in capillis ?* Et statim : *In capillis Samsonis nulla vires erant ; imò includebat contradictionem ibi esse vires, cum vires sint qualitates organicae, & non possint esse, nisi in organis : capilli autem non sunt organa, cum non sint partes corporis. Sed dicendum, quod dum Samson habebat capillos, habebat vires ; non tanquam in capillis essent ; sed quia habendo capillos observabat carimonia Nazaraorum, & Deus tunc dabat ei vires, & non tollebat concessas.* Ergo addicta Diuinitas vni crini ? Imo ab vno amasiæ crine tanquam medicato harpagone fertur.

175. Obuium illud, Canticor. 4. 9. *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa : vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.* Quia vel in crine deficere metuebat Sponsa, ne amasij oculos deturbaret. Sic Guillelmus in Cantic. *Plusquam Samson hac ; nam septem ille crinibus nouaculam Dalila non timuit ; hac quidem timuisset, si vel à mensura vocationis non transuerso crine defecisset.* Sed pulchrius. Totam prædixerat pulchritudinem. *Tota pulchra es, amica mea, & macula non est in te.* Cur amica ? Quia pulchra. Cur pulchra ? Quia tota. Cur tota ? Quia in vno oculorum vulnerasti cor meum, & in vno crine colli tui. Aduersa quidem & hostilis sibi sententia. Si tota pulchra, cur tota non vulnerat ? Ergone pulchrior oculus oculo, comptior crinis crine ? Ille spiculo ferit amantem, iste ceu vitta subligat suauem. Imo si vnus oculus altero formosior est, venustas patitur vel à dispari pulchritudine. Pulcher adspetus in oris filamentis non sustinet excellentiā ; nisi lumina equali trutina librent fulgores, nitor vtriusque perit, quia nitidior oculus alter. Sed imò ideo sponsus amasiam adamabat, quia tota pulchra, quia in vno oculorum, quia in vno vulnerauerat crine. Cur ? Quia vterque oculus vnus erat ; quia non petulca pupilla ab vno aberrauerant scopo, quia in vnum collimabant intuitum, nec dispari vertebra huc illuc euoluebantur, sed totus oculorum obrutus nec hilum dimouebatur à sponso. Sic & crines non euentilati, & inter se diuulsi aures & auras flagellabant tremulo lenocinio, sed in fasciculum absque premente vitta irretiti, multi crines vnus crinis erant ; nec pilus laxabatur ereptus, sed quisque disciplinæ distractionem amans cum coma cætera predebatur. Quam comptè vno verbo sanctus An-

selmus ibidem : *Vulnerasti, dico, in vno oculorum, id est, quia vniuntur in me, vnà conspiciendo, & inquirendo illi, qui sunt in te oculi ; & similiter illi, qui sunt crines tui.* Tunc oculi pulchri in amasia, cum ex duobus oculis obrutus vnus, vnà conspiciendo vniuntur in sponsum ; nec diffidet à pupilla pupilla, nec ictus oculi ab ictu secernitur, sed impercussosodalitij nexu ex duobus oculis vnum credas. Tunc capillus telum erit, sponsi saucians petus, cum tota coma vnus crinis sit ; cum nec villus à vittæ schola pererret sed intra vincula se contineat, nec vnum ab alio calidum ferrum secernat, ut vibret ; sed omnes subnectat circulus vnus, ne ludentibus ventis euanidi ventilentur.

Sed cur, O patientiæ miraculum, detondes caput post auditam stragem ? Cur adhuc denudatus à diuitiis innatas verticis opes denudas ? Parce pilis ; solum hic pileus manet pro diademate : Iob. 1. 20. *Scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram adorauit.* Anne crinium depositio luctum præsignat : feralēque eladem eiulat ? Imò Origenes ibi : *Sicut Ioseph cum de carcere Pharaonis educeretur ; sicut Ionatha filius cum Dauid ad Hierusalem post mortem Absalon reuerteretur, & alij innumeri priores ac posteriores, quando lugebant, non tondabant comam ; deposito autem luctu, confestim tondabant : ita & nunc beatus Iob totondit comam capitis sui, ut humiliaret se, ut subiceret, ut miseriam ostenderet.* Non bene videntur hæc apud Originem composita : Si etenim ab exemplis Priscorum euincit, comæ denudationem mœroris præsignare finem, lætitiæque leuamen ostendere ; cur concludit, ideo beatum Iob capillamentum totondisse, ut se subiceret, ut miseriam ostenderet ? Equidem ut perfectum se virum, ut consummatum se proderet Heroem ; non ex omnibus se censuit denudatum, non in omnibus subiectum, quousque crinium tonderet honorem. Vide conscientiam iusti ; etiam laceffit ad iram in pectoris suggestu erigit tribunal, & perfectionis apices meditatur. Dixerat Deus capite primo. *Ecce vniuersa ; quæ habet, in manu tua sunt ; tantum in eo ne extendas manum tuam.* Tunc Satan inuehitur in menses, in areas, in boues, in armenta, in pueros, in filios, in aulas, & concita strage è Regno cadauer effecit. Remanet vna vestis. Ne quæ in potestatem dæmonis à Domino fuerat concessa, iusti contegeret artus ; dilaniat Iob, ut citius denudaret. Dubia disceptatio potuit esse de coma. Omnia Iobi dederat Satanæ Deus, non Iobum ; capilli non corporis partes sunt, non anima informantur, non Iobum construunt. Sed aliàs quis insurgeret : Licet corporis organa, portionēve non sint, tegunt innato decore verticem, redimunt caput, è corporis succis emergunt, & coma defluente collum à natura vestitur. Anne cæsaries sub dæmoni data suppellectile recensenda ? In conflictu, litisque dubio Iustus ne hilum prætergredi à virtutis linea gestiens, ut totum se Deo subiciat, nec causam dæmoni moueat de peculio, vtramque vestem auellit, & quæ corpus artificioso tangebatur operculo, & quæ caput innato pileo amiciebat, ut perfectionis apicem fortiretur : nec pilum vult in capite displicere, qui sub ancipite iure, an dæmonis supputaretur in censu, potuit dubitari.

Proiecit

S. Anselm.

175.

Iob. 1. 20.

Origen.

Iob. c. 1. 11.

Orig.

Proiecit dæmoni, quam totonderat. Sic accipio acumen Origenis ibidem: *Cum totondisset, proculdubio ipsis eam aduersariis proiecit. Ecce, inquit, tollite & hanc, habete etiam, deglutite & istam. Arbor sum fructifera; omnia qua superflua à me proyicio, ut illibatus perfectum fructum afferam. Tollite & hanc vestem, proyicio etiam eam vobis: nihil apud me remaneat ex iis, qua in potestatem nequitiae vestra data sunt. Non sit mihi ex vobis hoc beneficium. Oleo peccatorum non ungetur caput meum. Nec quod redoleat peccatum, sub crinibus latere permittit Iustus, nec lasciuientem arboris comam absque falce virescere sinat, ut perfectum fructum absque acore, absque vermiculi suspitione proferret. O si hanc doctrinæ pleno pectore censuram hauseris! si vel crinium lucum subintres, & si pilus extra disciplinam vel surgat, vel vergat, fornice distractionis duxeris amputandum. Forsan illa fibra vel diabolo cæteram necit cæsariem, vel in diaboli calculo computatur; succide, proiice. Pilus est. Quid? Hoc fune traheris ad macellum, retia ex pilis fiunt, totque vitæ pereunt à captura.*

177.

Ni obserues pilum, forsan ex pilo funis, forsan ex fune laqueus, forsan ex laqueo guttur constri-cto spiritu spiritum ager: occumbes à suspensio, dum minuta despicias, dum defluere capillamentum permittis: & si Absalonis pulchritudinem non inueneris, inuenies arborem, in qua ludibrium aëris interibis; ni tonsorem accersas, læceam forsità madidabis ex viscere ab arboris coma prætextus. O infelix vtrique coma, & arboris, quæ Davidis delicias prendit; & iuuenis, quæ irretita humanum fructum pendulū dedit ligno & ut legeretur ab hoste, lanceæ cuspidem inuitauit: *Cumque ingressus esset mulus subter condensam quercum, & magnam, adhasit caput eius quercui, & illo suspensio inter cælum & terram, mulus cui infederat, pertransiuit. Quomodo dum pendulus adolescens, implicatam in quercu non enodauit cæsariem? Quomodo non amputauit ense, criniumque vincula, ramosamque conuallem disse-cuit? Heu male incomptel! heu male crinite adoles-cens! Satiùs comam amabat, quàm vitam: in tot periculis potiùs absque animo, quàm absque cæsarie se concupinit, & fœmineæ Hebræarum venustati ad turratum capillorum suggestum crines custodire gestiuit, quàm pergrassante ferro à carcere quercus perfringere. Sed cur non habenas mulo compressit, frænâque ab spumâti bruti sanguine, ut cursum stringeret, madidauit? Quoniam tandem Deus comam destinauit in funem; ut qui capillamēti tempserat censuram, ut semel tantum tonderet in anno, merito ob cæsariē lethaliter caderetur. Sic aliquantulū enodat Abulensis 2. Regum 18. cap. 12. *Absalon multa acciderunt, ex quibus videbatur posse liberari, nisi Deus voluisset eum perdere. Nam potuisset tenere equum, ne introiuisset subter quercum ramosam. Etiam postquam introiuit, & alligati sunt capilli eius, poterat ipse tenens mulum soluere illos, & fugere. Etiam dato quod transisset pendens, poterat capillos amputare, vel si non habebat gladium, poterat manibus tenens arborem, illos soluere, vel rumpere: sed nihil horum fuit, eo quod Deus habebat exosum Absalonem, & volebat eum tradere in manibus hostium. Vnde tanto eum timore concussit, ut iam moriturus non attenderet, quid ad liberationem suam facere posset. En in re facili extricatu occubuit, quia pilorum distractionem omi-**

Abul.

ferat. Duplex coma; & arboris, & iuuenis; & frondium & crinium; altera patibulum, funis altera. Quid fronde, quid crine leuius? Et tamen pulcher adolescens petiit suspendio, & vbi locum patrio diademati destinauerat, & reperit, laqueum, & lethum. Festiue Chrysostomus: *Ex pilorum coma à coma arboris texebatur, illuc eum contundens, vbi diadema paternum gestare contende-bat.*

178.

Accedit sub versura religionis larua Pharisaicus cæcus ad Iesum, ut momi ad instar vel crepidas notet, discipulorumque conuictetur virtutes. En libellus, Matthæi 15. *Non lauant manus suas, cum panem manducant.* O qualis scrupulus Pharisaeo! Sed forsan si ad consequentiam attendas, nisi liuidus animus obturparet, aliqualem illationem haberet. Quid ob tam minuta carpis in Iesu schola discentes Phariseæ? Aquisne intingere manus, animum nitidum reddit, abluit à piaculis? Fœlix esses, qui tot lotionibus corpus immergis, si animus à flagitiis iret ablutus. Ast traditio seniorum est. Qui seduli legem adimplere student, non lineam, non atramenti vel leuem puncturam prætergredi debent. Bene. Non id in lege. Mundities hæc si animi latebras nō abstergit, non attinet ad Discipulos, qui carnem non amant, sed spiritum. Sed vide Pharisei (licet miseriam) subtilitatem. Adeo Dominus virtutum omniū fastigium ostendebat, ut per miracula & prodigia ad Diuinitatem aspi-ciendam quasi quasdam rimas efficeret: non solum vox, non spiritus, non corpus, sed & ipsa fimbria vestis miracula salutis patrabat. Ergo Dominus, cui ipse limbus exteri tegumēti adeo virtutis perfectionem enuntiat, ut ad contactum sanet ægrotos, explicet palpebras, neruos expediat, organa poliat, corpusque confractum reficiat; cur patitur in discipulis nœuum, cur traditionem leuem prætereūt? Cur, cuius fimbria prodigiis sca-tet, cuius defœcatus limbus, qui terram verrit, à terræ puluere non sordescit, sed virtutem prodit eximiam, discipulus sordeat manu, dum mensæ accumbit, ut ori admoueat? Obserua nunc contextum Matth. 14. *Cum cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes, & rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quicumque tetigerunt, salui facti sunt.* Et statim capite 15. *Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scriba & Pharisei dicentes: Quare Discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus suas, cum panem manducant.* Et consultò tempus ab Euangelista notatum: *Tunc accesserunt.* Quasi à fimbriæ miraculis conuicta ediscerent in Discipulos. Vestis ad limbum vsque perfecta est; cur non ad manus vsque Discipulus? Si illa abluit à morbo, cur non hæc à sordibus? Contextum obseruauit Chrysostomus homilia 52. in Matthæum. Propter hoc autem Euangelista hic tempus designat, ut ostendat ineffabilem illorum nequitiam. Tunc enim venerunt, quando plurima signa operatus est; quando infirmos ex tactu fimbria curauerat. Sed ut gustum capias, audi quid in fimbria intellexerit Hieronymus in cap. 14. Matthæi: *Fimbriam vestimenti eius minimum mandatum intellige, quod qui transgressus fuerit, minimus vocabitur in Regno cælorum: vel assumptionem corporis, per quam venimus ad Verbum Dei.* Ex quo noueris non insub-tile argumentum. Si in fimbria minimū sublatet manda

Matth. 15.

Matth. 14.

Mat. 15. 1.

Chrysost.

Hier.

mandatum, & ideo per ipsam ad Verbum Dei venit; cur traditio, esto minima, à Disciplinis, non seruetur, quæ nitori consulit manum? Sed desipit Phariseus, qui assumptum probare nequireret, nempe quod iterata manuum ablutio potius ex sancta legis rogatione, quam ex Pharisaica superstitione indiceretur.

Discutiam, quali te cupiam perfectione pollentem? Quali te vulgus amat, dum vel ob paxillum non solum in oculorum palpebris albicantem, sed in veste ad aëris gustum adhærentem carpit, mordet, dilaniat. Sis, ut plebeculam non laceffas in Momii studia, & en beatus. Flagitiosus, & inueteratus peccator, sæculive candidatus æstuet flagitiis, colluue vitiorum sordeat, à vestigio ad pileum tabe fluat, vlceribus scateat: non linguam exerit vulgus, non sub murmure refricat vulnera, flagitia repurgat. Iustus, virtutisque comes vel casu cæspitet ad calculum, vel nigricet ad næuum, vel laxetur ad epulum, vel hilaretur ad auram, iā capite plectitur opinionis, iam è virtutis vita cadauer est, iam inferias pangunt, iam plangūt, adhuc eo superstite, defecisse. Quod in biuio virtutis, & imperfectionis est, semper imperfectioni, imo noxæ vertitur. Quadraginta dierum curriculum filius Dei ieiunat, esurit postea. Naturæ laxat lora, quæ strinxerat Diuinitas, sedulus attendebat è scopulorum latebris tentator. Vix esurire sentit, cum diuinæ filiationis, astu sacri-

Matth. 4. 2.

Matth. 4. 3.

Imperfect.

lego, mouet quæstionem: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Quid blateras Nebulo? Ab esurie suspicatus es hominem, quem tot diebus impransum non putauisti Deum? Hinc esuries post tot luces, post tot tenebras impransus: illinc ieiunium quadraginta dierum, noctiumque: esuries arguit, quod homo sit; ieiunium, quod Deus. Cui suffragium? Sane ieiunio. Nam si esuries non esset electio, sed necessitas, iam dudum esuriisset: si arbitrij fuit, non defectus; quomodo ex esurie carpitur ut homo? quomodo ex ieiunio non colitur ut Deus? O nefariæ mentis indoles! quam ieiunium non adegit ad fidem, tantilla esuries impulit ad piaculum! Didicistis mortales, iustum ob virtutum miracula præterire, ob næuum de deformi damnare. Apposite Auctor Imperfecti homilia 5. in Matth. *O cæcitas diaboli manifesta! Quomodo suspicatus est non esse filium Dei, quem post quadraginta dies esurientem sensit, & per quadraginta dies non esurientem non intellexit. Nam sicut esurire hominum est, ita per quadraginta dies non esurire, hominum non est. Non cogitauit, quoniam qui vere non esuriuit per tot dies, non esurire potest. Fortis ad ea, quæ infirma sunt, descendere potest; infirmus autem ad ea, quæ fortiora sunt, ascendere non potest. Sic ergo magis ex eo quod per tot dies non esurierat, intelligere debuerat, quia Deus est; quàm ex eo quod post tot dies esuriit, quia homo est.* Quid enodatins? Vbi Diuinitatis specimen affulget, auertit oculos Archidæmon. Vbi sublutea hominis suspicio subrepat, illico irruit, ut feriat. Si sic afficeris, patriſſas certe, & diabolum sapiſ parentem, qui ex pilo prætexis funem, ut suffoces iustum, ex paxillo trabem, ut tundas; inhonoras à næuo, quem à liberali pulchritudine non extollis.

Lingua loquax ad probra, obmutescit ad proba.

SECTIO XXVIII.

QUANTA Iudithæ panegyris in breui periodo: *Non erat, qui loqueretur de illa malum.* Ideone in omnibus famosissima vsque ad elogium? Cur syllabum non texis virtutum Encomiaſtes sacer? Cur præconiorum ferta lectissimis laudationum flosculis non elaboras? Sat fuit sapienti Rethori sub ingenioso carcere laconicus lepor. Supra miraculum beatur fœmina, dum adeo ora plebeculæ continuerat, *ut non esset, qui loqueretur de illa malum.* Ergone sat est malum non loqui, in bonū aſſeratur? Sat est à vulgo. Liuida lingua non apis est, quæ stimuli aculeo per frutices volitans & vireta, flores sauciat, ut dulcem depræderet crudorem; sed putida venena sollicitat, sed vlcerata vestigar, non ut lambat, sed ut perfricante lingua mactaret ad scabiem, instillet ad tabem. Igitur si malum non loquitur vllus, iudicium esto de fœminâ perfectissima: absque præcipitio, absque aqua feruida, absque vindice aſſeratur pudica, religiosa, sancta. Quot linguæ mutæ, tot rhetores; quot dentes absq; morſu, tot calculi ad suffragium. Quid quid lucidum, quidquid decorum est, vespertilionis luscus oculus non discernit; dum fusca nocte tenebreſcit aër, ille volitat ludibundus, alarumq; plausu tenebras notat, quas per totam lucem sub latibulo meditatur.

Sedet pro tribunali præſes, ut plecteret Dominum actum in iudicium, Matth. 27. Ast vxor Spectra videt, terretur ostentis, & attontia suggerit viro: *Nihil tibi & iusto illi. Multa enim passa sum hodie per visum propter eum.* Ut quid fœminam turbant imagines, simulacra prætentant, Diuinitatisque edocent indicia, & non Pilatum? Si ille iudex, ab alto lumine tactus sentiat ex visu, gloriæ maiestatem, feriat pectus Diuinitatis scintilla, innocentia & iustitiæ perstringant fulgores, ut dimittat reum, quem nouerit Deum. Intorta semita per fœminam it disciplina. Quid mulieris ad tribunal? Virne consulere debet vxorem, ut iura ministret, ut legum moderetur officia? Sed noueris ingenium. Christi gloriæ erant propalandæ, inſons enuntiandus & iustus. Si vit per visum, per simulacra cœlitus excussa edoceretur, mutus obrigeret, nec gloriam proderet maiestatis. Cupiebat cœlum elogia Christi Domini publicari. Nescit homo reterege virtutes, qui solum didicit probra referare. Garrulæ fœminæ lingua deligitur in præconem; nescit subiicere mulier, quæ linguam Euz filia non amat otiosam. Quam lepidè Chrysostomus in homilia 87. in Matthæum: *Sed cuius gratia non ipse Pilatus somnium videbat? Ideo ex dispensatione mulier vidit, ut omnibus notum fieret. Cur ipse Pilatus somnium non vidit? Quia non dixisset, sed secum ipse tenuisset.* Facile ad eloquium decernitur organum: fœmina, quæ in cunabulis assuevit verbis, dum fabellam cum serpente conseruit, destinatur, ut enuntiet, dum homo subsileret præconia, qui linguam occupat in conuitiis.

Gustum allicit, quod Lia semper de lippientibus

186.

181.

Matth. 27. 19.

Chryſ.

182.

bus oculis accusetur, & vnus ægritudo portio-
 totam de fœditate condemnet: reliqua autem for-
 san venusta facies perpetua obliuione fideatur.
 Nonne genæ naturali croco saturæ purpurafce-
 rent, candor albicaret in fronte, ingenium elo-
 queretur in lingua, statusque corporis excultus &
 elegans fœminam honoraret? O infausta imper-
 fectionis fors! cæteram obnubilas gratiam, &
 dum omnem ad dedecus præoccupas linguam, nil
 relinquis ad decus. Hoc vt mentem saporet, scias,
 quod vbi Vulgata legit: *Lia lippis erat oculis*,
 Hebraicè est: *Et oculi Lia teneri, seu delicati*,
 quod plures vertunt, non lippos, sed lusciosos,
 leuiterque aspicientes. Vnde Septuaginta: *Oculi*
Lia debiles. Censuere alij ex Hebraica eruditione
 deficere literam: *Aleph* (verba sunt Lippomani)
 vt *Rachob pro Aruchob sit positum, quia videlicet*
habuerit longos & deformes oculos. Attamen On-
 chelus Syrus Interpres vertit: *Elegantes, id est,*
gratos & decoros. Vnde & Chaldaica: *Oculi au-*
tem Lia erant pulchri. Quàm dissimilis de fœminæ
 luminibus censura! Etiam si versiones inter pul-
 chritudinem & fœditatem decertarent, animus
 libens fœditatem eligeret absque lite. Stata qui-
 dem & vera est vsque ad fidem Vulgatæ lectio;
 versiones cæteræ cum sua auctoritate manean-
 t. Attamen non sine lepiditate edocemur, infaus-
 tum esse in qualibet venustate næuum, qui sem-
 per oculos, dum allicit ad obtutum, ad cōiutium
 inuitat. Debiles habuisse oculos quis abneget?
 Quis abneget habuisse lippientes? Quod ex de-
 bilitate lippitudo putata est, scribit Lippo-
 manus: *Et qua debilitate postmodum interpres opina-*
tus sit lippitudinem Lia contigisse, quod tamen non
perpetuo fit. Quid quod non perpetuo fiat? Lippien-
 tem illicò fateretur vulgus, quantumuis fides ad
 credendam non cogeret lippitudinem. Amat
 quod vertit in probum, lippitudo transiit in
 nomen: hoc attributo noscitur Lia.

183.

Matth. 14.

Matth. 27. 35.

Fimbria vestis Christi Domini miracula pa-
 trat: virtus ex corpore, traduce salutis, per lim-
 bum exit; non est stamen à virtute vacuum. Matth.
 14. Agitur in crucem: vestem arripiunt milites,
 illudunt in aleam, manibus diuidunt. Matth. 27.
 35. *Diuiserunt vestimenta eius sortem mittentes*.
 Cur sic sacrilegis digitis dilaniant chlamydem in
 piaculum? Si scater virtutibus; cur inter manus
 non tangunt; sed dilacerant tanquam rei pen-
 dentis à ligno; nec osculantur tanquam Dei redi-
 mentis è cruce? Nescit quidem inimica cohors
 rentare virtutes; sub fimbria latitant: dum per-
 fricat fimbriam, virtutes præterit, quas non sen-
 tit. Merito non ibi miraculum ex fimbria sanat
 petulantiam ægotam: quia cum ipsis abscondita
 virtus tegebantur, cohibebat Diuinitas virtutem,
 ne per vestem exiens sacrilegis mederetur. Do
 Chrysostomum in Matth. *Partiuntur ea vestimen-*
ta, per quæ miracula facta sunt: sed nunc nihil
efficiebant, Christo ineffabilem illorum virtutem
cohibente. Perfide, stolide, ô tu, qui obliuisceris
 miracula vestis, nec sensum vnum virtutibus das,
 cum vestimentorum discriptioni, & sorti manus
 erogas, oculos, & auditum.

184.

Matth. 8. 24.

Censeo ex hominis indole didicisse elementa.
 Ascendit in nauiculam cum Discipulis Christus.
 Vix è littore soluit, cum ventis flagellantibus va-
 pulat mare, in canos crispatur fluctus; lembus
 iam iam absorbebatur ab vndis: Ita vt nauicula
 operiretur fluctibus. Si Dominus in puppi est, si tot
 adstant Discipuli pro sereno, vt quid pelagus sic

superbit? Quia Iudas inerat cum duodecim. Quid
 si tot Discipulorum adstant merita: si ipse mer-
 Christus, qui Patris virtus est, in nauicula bai-
 latur? Potiusne proditoris præponderat impietas
 ad sarcinam, quàm virtutum leuitas ad leuamen?
 Nescit pelagus osculari merita, adorare virtutes,
 quia nequam proditor in naui est: ob vnus noxâ
 congestam in naui perfectionis & sanctitatis epi-
 tomen obliuiscitur. Ambrosius sermon. 11. de mi- Amb.
 rabilibus: *Hac est causa periculi. Erat ibi Simon*
Petrus, sed erat pariter & proditor Iudas. Quan-
uis illius fides fundaret nauiculam; huius tamen
eam perfidia conturbabat. Tranquillitas est, vbi
solus Petrus habitat; tempestas, vbi Iudas adiun-
gitur. Licet esset Petrus firmus suis meritis, pertar-
batur tamen criminibus proditoris. Vnius igitur
delicto cunctorum merita quatiantur. En inanime
 pelagus sic ratiocinatur inter merita & probra.
 Quatumuis diues virtutum vndas raderet naui,
 meritisque opima: quantumuis Ecclesiæ ancho-
 ra figeretur; quia vnus sublatet nequam, liuidis
 & trifulcis vndarum linguis irrupit, & fluctus pro
 conuitiis eiacularans, naui honorem suffocabat.
 Vnius igitur delicto cunctorum merita quatiantur.
 In hominis schola didicit mare, Syrtium & sco-
 pulorum tumultu vnum prodere delictum, fa-
 ctum, dum tot glorias subticet sub arenis.

O vos qui pergitis in Emmaus, & mœrore tur-
 bidi, & tremulæ spei in ancipiti sic nutantes;
 quid confabulatis ad inuicem? Probra, crucem,
 flagra, vibices, & humanitatis iniurias auribus
 enuntiatis alternis, aërique, vt resonet, panditis
 repetito sermone. En accepit Peregrinus Domi-
 nus, itineris comes: *Qui sunt hi sermones, quos* Luc. 24. 18.
confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes?
 Ast illi: *Tu solus Peregrinus es in Hierusalem,*
& non cognouisti, quæ facta sunt in illa in his
diebus? Anne ad cuiuslibet statum & munus ar-
 tinet dedecora cuiuslibet agnouisse? Do, quod
 Peregrinus iste nouerit. Necessumne est, quod
 vestram etiam in itinere linguam nulli sermones
 pauerint, nisi crucifixi, nisi à ligno notati, vul-
 neribus obfusi, inter latronum acti flagitia? Igitur
 quid de Iesu Nazaræno panditis peregrino? *Qui*
fuit vir Propheta, potens in opere & sermone
coram Deo & omni populo: & quomodo tradi-
derunt eum Summi Sacerdotes, & Principes no-
stri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum.
 Ergone mortem attexitis, damnationis publicatis
 conuitium, Prophetam curtis labris enuntiatis,
 & tamen Filium Dei subticetis? En Diuinitatem
 celabant, qui ad cædis iniuriam, qui ad ligni de-
 decus iniussi, vt peregrinus audiret, pelliciunt.
 Ad hæc meus Beda in comment. in Luc. Pro- Beda.
 phetam & Magnum fatentur, *Filium Dei ta-*
cent, quia nesciebant, quis esset, cum loqueban-
tur, quod verum credere celantes. Sed mitius
 agit Doctor meus. Si crediderunt, non celant
 solum, sed verborum serie à Diuinitate detru-
 dunt. Nonne illicò: *Nos autem sperabamus,*
quod ipse esset redempturus Israel? Si spes defe-
 cit, fides emarcuit: si olim sperabant, iam non
 sperant; idem fuit sperauisse, quàm desperare,
 cum loquuntur. Inde Græcus in Catena sancti Græc.
 Thomæ: *Subditur autem desperantium vox, cum*
subditur: Nos autem sperabamus, quod ipse esset
redempturus Israel. Sperabamus (inquit) non spe-
ramus; ac si mors Domini similis esset mortibus
aliorum. Accinit Diuus Augustinus sermone Aug.
 140. de tempore. *O Discipuli, sperabatis, ergo*
iam

tam non speratis. Ecce Christus vivit, spes mortua est in vobis. Ipsismet verbis, quæ Redemptoris gloriam describunt, retegunt ignominiam.

186. Quid quodd homo reticeat honores, silex sit rigens & mutus ad elogia, garrulus ad conuitia: si probra cuiusque nouerit, quæ à nemine didicerit, sed quæ mala indoles innatâ sibi malignitate inspirauerit? Quid trepidas, ô Caine? Animosus ad noxam, tremis pauidus ad supplicium? *Ecce eiicis me hodie à facie terra, & à facie, tua abscondar; & ero vagus & profugus in terra.* Omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me. Peccatoris considera consequentiam: Omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me. Si inuenerit, ergo quæret. Quis in te iudicem constituet illum? Imò quis sciet te Diuinæ gratiæ destitutum honore? Sanè solum parentes tui in terra sunt. Illine cædi tradent, qui vitæ tradiderunt? Sic insilit Ambrosius: *Angusta mentis homo.* Et statim: *A quo timebat occidi, qui solos Parentes habebat in terris?* Timuit sanè etiam à nondum natis. Sed quis hoc proderet posteris infortunium? Quis pandet infamiam, si vterque parens solum nouerit, qui nunc degit? Non eget magistro, non præcone dedecoris alieni notitia: traduce seminis, etsi obmutescant parentes, ingenita serpet cognitio: si semel inglorius es, & notam subis, omnes scient, quantumuis neque viderint, neque audierint. Sic Laconicè Chrysostomus: *Insper & hoc, quod sciunt omnes tuamet gratia destitutum si quis vult occidere, ut ad eadem meam profiliat, armabit.* Expende illud: *quod sciunt omnes; & tamen non agit de vtroque parente, sed nondum natis scientiam præsignat, antequam vitam; ut si fieri posset, prius probri illius præriperent agnitionem, quam lucem degustarent.*

187. O conditio existimatæ turpitudinis, quam famosè vel nullo publicante vagaris! Vel vernula, vel vile mancipium, cuiusque dedecora scit, loquitur, insultat. Ingreditur Petrus in atrium Principis quasi sublatente vestigio. Putabat à nemine, ut Christi assecclam noscendum iri. Vix aula limina terit, cum illic: *Accessit ad eum una ancilla dicens: & tu cum Iesu Galilæo eras.* Vix recedit, cum vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi: *Et hic erat cum Iesu Nazarano.* Quis vobis ô vernulæ, quæ domum verritis coquina obsequiis mancipamini, nec fores egrediimini domus, insufflauit, quod Petrus asseccla sit eius, quem flagitiosum putatis? Anne ad hortum cum militum appulistis tumultu? Sic miratur Rabanus inibi: *Quid sibi vult, quia prima eum prodit ancilla, cum viri magis eum potuerint recognoscere?* Desine mirari. Non alia fabella etiam inter ancillas est, nisi de illo, quem inglorium, quem notis infamibus inustum censent. Vnusquisque in aula Præsidis non solum præco, sed & vltor est, adscitâ sibi autoritate disquirendi statum, liuidisque mordendi dentibus, conuitiisque inhonoris plectendi, quem obturpant. Nucleus sit Augustini de Passione homil. 7. *Quis porro est, qui te interrogat, quod tam cito negasti? Non est seruus non liber, non Phariseus, non Scriba, non Sacerdos, non miles, non spiculator, nullus eorum, qui autoritate sua posset formidinem incutere: sed mulier, nec tantum mulier, sed puella, & non solum puella, sed ostiaria, vile proculdubio, abiectumque mancipium.*

Zerda in Iudith. Tom. I.

Ergone quotquot Augustinus recenseret, poterant, ut illuderent, propriâ autoritate de comitatu interrogare Petrum? A quone autoritas, à seruo & stigmatibus cœlato vsque ad superbientem Phariseum? Necesse fuit, quod nouerint? Sanè vnusquisque, annuente Augustino, poterat formidinem incutere: ergo dum de statu & religione disquireret, ergo quia scinerat Petrum comitem fuisse Galilæi, qualem infida cohors existimabat Iesum.

Nec verbum unum prætergredi licet diuinæ legis characteres amanti.

SECTIO XXIX.

X quone celebris fama Iuditham omnium virtutum laudibus cumulabat, nec vnus elogij loquacitate contenta, quidquid præconij est, in Heroldis sacre gloriæ assererebat & cultum? Expende rationem: *Erat in omnibus famosissima; quoniam timebat Deum valde.* Satisne Pergit: *Nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.* Hæc etiam pro famæ causa censeo necessaria: quasi non solum timor Domini, qui imbuerat fœminam, in laudationis fontes scatueret; sed vltius gloriosam opinionem nutrebat in nullo verbo tam sanctæ viduæ mores aberrare. Quid in tam auctam censuram coëgit? Domini timor: qui si semel animum subiugeret, nec vnus verbi sonitum temere paritur; sed festinus ex aure ducit ad opus. Sæ est, vel tremulæ vocis brevis imago, si sacre legis, & virtutum est, ut audias alacer, ut impiger compleas.

Erigit brachium Abraham, ut victimam succidat rationalem, ut ferrum commisceat gutturi, quod genuerat: ast ecce vox: *Abraham, Abraham, non extendas manum tuam super puerum.* Ut quid geminatio vocis? Probrum censes obedienti seni, qui vel ad nutum euitatam & exanguem leuaret manum ad ictum, & iam impetu cadentem, mediis in auris comprimeret, ne feriret. Chrysostomus censuit: *Benè & hic geminatione usus est, ut superetur impetus iusti, & quasi per vocem detineatur iusti dextera, iam tendens ad pueri cadem.* Aliter Lippomanus: *Hoc loco repetitio nominis Abraham, Abraham, bonum nuntium & fauorem Dei adsignificat.* Sed enucleatius meditari fas sit. Quali voce iusserat Deus vnigeniti cadem? Certè geminâ: capite 22. *Abraham, Abraham, tolle filium tuum vnigenitum.* Igitur si bis vocabulum enuntiauit, cum iussit occisionem, ne putet ad simplicis vocis sonitum, manum reuocandam à cæde: si semel nuncupet, adhuc in alteto vocis sonitu, qui in auribus permanet iusti, cædis sentiret præceptum, cruentaret ferrum, sobolem ingularet. Si bis vocat, dum præcipit; bis vocet, dum reuocat: literas & sonitus rimatur obediens: putaret tonitruum, fragoremve à nube editum, si semel enuntiatum nomen audiret. Ambrosius lib. 1. Ambrosii de Abraham cap. 8. in fine: *Nec semel tantum vocauit, sed geminatione usus est, ut superetur impetus iusti, ne aut non plenè audiret, aut fortuitam vocem putaret.* Sic reuocauit, quemadmodum imperauit. Discas imperij vel cursim syllabas geminatas, inhæreant auribus, cordi affigan

affigantur. Quidquid legis à lege, quidquid à consilio, exple; nec calami putes licentiam, nec vocis casum, ut liceat præterire, quod oculis, quod auribus hauris. Vel verbum vnum obseruat Abraham, ne incautus leui notâ commaculet obedientiam. Anne à timore Domini tanquam pædago eruditus? Audi, quid Dominus ore Angeli loquutus: *Nunc cognoui, quod timeas Deum.* Quàm appositè ad nostra! Ad verbum sedulus rimator intendit, utpote Domini timore perfusus. Sic nec verbum transilit Iuditha à timore directâ: *Quoniam timebat Deum valde: nec erat qui loqueretur de ea verbum.* Quid est, quod recens cognitio adscribatur Deo, qui nedum æternè nouit, sed & eius natura in cognitione est? O exacta vsque ad verbum vnum mandatorum completio! vel ipsi Deo potens videtur impartiri naturam, indere cognitionem, in qua Deitatis substantia persistit. Adest Origenes ad illa verba: *Nunc cognoui, quod timeas Deum.* In hoc sermone solet obiici nobis, quod Deus nunc se cognouisse dicat, qui Abraham timeat Deum, quasi qui antea ignorauerit. Sed propter te hæc scripta sunt, quia & tu credidisti quidem Deo; sed nisi opera fidei expleueris, nisi in omnibus præceptis etiam difficilioribus pareris; non agnosceris; quia timeas Deum, nec dicetur de te, quia nunc cognoui, quia times tu Deum. Obserua illud: nisi in omnibus præcipitis. Ergo in omnibus famosissima Iudith, quæ verbum vsque, quidquid virtutis, quidquid legis compleuit.

190. Ergone vel ad breuem sermonis reliquiam debet attendere, qui arcè cupit tenere virtutis? Certè. Latet quandoque grande sub minimo sermone flagitium. 3. Reg. 15.

3. Reg. 15. 5. *Eo quod fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vite sue, excepto sermone Vria Hethai.* Qualisne sermo iste? Quid vocis verber, quo flagellatur aër, potuit de Dauidica perfectione detrahere, quæ ab omnibus præceptis nunquam declinui semita se detorsit? Imò David & torum defœdauit alienum, inquinans coniugale secretum in Bethsabæe, &

1. Reg. 9. 25. Vriam internecione sustulit dirâ. Cur sic hæc piacula subtrahuntur? Imò in hac dictione sermonis inclusa didiceris. Vide, quæ piaculis, vel sermo leuissimus grauidetur. Abulensis ibi quæst. 4.

Abul. *Adulterium cum Bethsabæe magnum peccatum fuit, & tamen intelligitur hic per sermonem Vria. Nam peccauit David contra Vriam dupliciter: primò cognoscendo uxorem eius, in quo offendeat eum grauissimè: secundò peccauit contra eum iniuste illum morti tradendo: utrumque ergo comprehenditur sub nomine peccati Vria. Et dicitur, excepto sermone Vria, id est, excepto malo, quod fecit David contra Vriam.* Ut discas, ne paruipendas, quod forsan flocci esse putetur: siquidem in sermone, qui vento rapitur, tot sublatent flagitiosa vocabula. Nónne in numeratione populi & in sententia contra Miphiboseth David deliquit? Cur solùm excipitur sermo Vriæ? Quoniam maximum in hoc peccatum emicuit, cui cætera composita numerum ob paruitatem ferre recusant. Lyra: *Dicendum, quod ista peccata fuerunt minima respectu peccati in facto Vria: & propter hoc hic non reputantur, secundum quod dicitur, quod illud, quod modicum est, quasi nihil reputatur.* Modica noxa perhibetur numeratio populi, ad cuius expiationem septuaginta millia virorum lethifera vix profuit strages. Leuis quidem offensa, si cum sermo-

2. Reg. 24. 2.
2. Reg 19. 29

Lyra.

2. Reg. 24. 16

ne comparetur Vriæ: ut vel à sermone horreas, quem tam prauè delictorum pondus infamat. In vno verbo deerrare timeat, nec leues temnat offensionis scintillas, qui se amat in Dei conuersatione perfectum. Discat vel ab ethnicis, quos sic carpit Arnobius lib. 4. ad-
uerf. Gent. *In carimonis vestris, rebusque diuinis, postulationibus locus est, & piaculis dicitur contracta esse commissio, si per imprudentie lapsum, aut in verbo quissiam, aut sympinio deerrarit: aut si cursu in solennibus ludis, curriculisque diuinis commissum, omnes statim in religiones clamantis sacras, si ludius constitit aut tibicen repenit conticuit: aut si patrimus ille, qui vocitatur puer omisit per ignorantiam lorum, aut terram tenere non potuit: & audetis abnuere in delictis tam grauibz violari semper à vobis Deos, cum in leuioribus causis irasci eos ipsi cum pernicie sapius confitemini ciuitatis.* Perpende illud: aut in verbo quissiam, aut sympinio derrarit. Leuis chorda, si parum seu stricta, seu laxa, modulos confundit accentus, conturbat numeros, quibus vel vnitas adiecta, detractave absomit speciem.

A viris vrbis Hai profligatus pudore suffunditur Israël: *Et corruerunt ex eis triginta & sex homines, persequuntque sunt eos aduersarij de porta vsque ad Sabarim & ceciderunt per prona fugientes.* Cur Dominus exercituum Israëlita terga in dedecus aduersariis permittit, & à fraglli, breuique exercitu vsque ad necem & ignominiam flagellat. Parum est triginta & sex hominum exitium: vel ipsi Domino videbatur interitus imminere ob scelus quod fugæ, occisionisque in causa fuit. Audi, quid Dominus: *Peccauit Israël.* Et statim: *Non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est.* Ergo Domine patietur immensitas, à loco, quem obtines, te diuelli? Si ab Israëlitis abscedis, abscondis Deitatem quæ, nisi vbique est, non est. Qualene scelus, quod & populum mutilauit, & Deum configere aggressum est? Id factus est Acham: *verè ego peccauit Domino.* Vidi enim inter spolia regulam auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei. Utquid sic quæstiosa noxa, totque strages edidit, pudorem fugienti agmini, cædem tot viris, abscessus periculum Deo? Curta lamina erepta, abscondita, quantis detrimentis inualuit. Cur? R. David Kimhi: *Laminam, seu regulam in lingua conformatam figuram rapuerat.* Et Talmudici: *Ex alicuius statuæ ore volutam hanc linguam auream offenderat.* Si lingua est, quam furto abduxit Acham, quid quod pertexus Dominus, trucidati viri, Israëlita terga sagittis hostilibus impetita? Breue verbum sat est ad cumulum flagitiorum: quidni lingua artifex verbi? Etsi è metallo tacens, absque spiritu rudis, lingua est ab statua inanimi, quæ aduersus Deitatem obduruit, euulsa, falsaque dogmata etiam obmutescens poterat dedolare. Non leue est, quod in verbo est Origen. homil. 7. in Io. sue: *Furatus est autem linguam auream.* Non puto in illo furto parui auri tantam vim fuisse peccati, ut tam numerosam Dei Ecclesiam macularet: sed multus decor est in verbis. Si ergo inuenias sermonis assertionibus decorata, ista est lingua aurea.

Vafer

191. Vaser ille dæmon in deserto ab hac aurea lingua vnum, quod iacularetur, verbum mutatus, Filium Dei, in quo Deitatis vniversus ambitus exæquatur, tentauit disrumpere: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quod angelis suis mandauit de te, ut in manibus tollant te.* Verbum ab scripturis sacrilega temeritate deprompsit. Cur sic studiosus, qui flammeo in Orco fontibus castigandis insistit? Quoniam à Domino audiuerat: *Scriptum est: non in solo pané viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Ergo verbum & ipse arripere non detrectat, astu callido confidens de triumpho. Sed miser aberrauit in verbo, qui ex cerebro verbum adiecit. Si in omni verbo, quod ab ore cœlesti procedit, vita nutritur; vel vnus verbi syllabæ sedulo obseruandæ, quæ nutrant; nec apex calami licentiâ ducendus, qui non à lingua, quæ calamus est velociter scribentis, exaratus emineat. Ast nebulo ille quid subtexuit, attende: *Mitte te deorsum, scriptum est enim, &c.* Anne de præcipitio quid scriptum? Imò tantum illud. *Angelis suis mandauit de te, &c.* Dum verbum addidisti callidè, sententiam stolidè maculasti: non in omni Dei verbo viuis, qui sic in vno verbo flagitiosus insultas. Chrysostomus homil. 5. ex variis in Matth. *O nefanda artis astutia, & damnandi temeritatis audacia! Qui viderat se à Domino, responso legis fuisse percussum, iam non tantum nequitia sua armis vitur, in quibus inutilis repertus est, sed & ipse legis testimonium mutuatur. Et inde tentat vincere, unde dolebat se fuisse iam victum. Audet etenim ipse dicere, scriptum est: sed non pro se, sed magis aduersum se. Scriptum quidem erat; Quoniam Angelis suis mandauit de te: sed quod de suo addidit. Mitte te deorsum, scriptum non erat. In quo cognoscimus antiquam eius & vstitutam versutiam, semper ut fallere possit, malis suis bona miscere, & venena sua mellis dulcedine temperare. Sic ab initio, verborum Dei plenitudinem exosus, verbum cumulare contendit: ut qui aduersus Verbum Dei in cœlestibus flagitiosus insiliit, vnus saltem adiectione verbi hominem à Verbi Dei similitudine deturbaret. Iam id obseruauimus supra: Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? Imò omne lignum in liberam palati licentiam, baccis allicientibus, concessum blandiebatur, lignum scientiæ boni & mali. Sat fuit id vno verbo deliquisse serpentem, ut aberraret ab vtero humana progenies, falsa-que loqueretur, quæ versutia mendacis concepit. Pergit Chrysostomus supra: Sic enim & Adam iam dudum, ut de suo deciperet, quasi Dei verba pramissit. Quid utique, inquit, dictum est vobis à Deo: Ab omni ligno paradisi edetis. Ut proposito Dei mandato hominem incautum & falsa interpretatione & verborum adiectione deciperet. Ad discas nec deglutire consumendo, nec eructare adiciendo verbum vllum: si non consumis, consummabis virtutem: si non adicis, ad culmen vsque perfectionis traicies: sic lineas amussim chorda operationis illines, nec modicum apicem desidiolo torpore præteribis.*

193. Porro Ionathas non audierat, cum adiuraret populum, extenditque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suum. Quali circuitu, mellis flos prima illiuit labra: vix

Zerda in Iudith. Tom. I.

prægustauit palatum, & flexuosis ambagibus dulcis liquor linguam aspersit, quem prius virgæ summitas, gracilisque apex vel in puncto lambit: non manducauisset profertur, sed præ paruitate toris & guttulæ ad os, manus conuersione applicuisset. Quid inde? Verbum Deus subtrahit: linguam ab oraculo auertit: *Et consuluit Saul Dominum. Num persequar Philisthim? Si trades eos in manus Israël? Et non respondit ei in die illa.* Addicitur morti Ionathas & à propria confessione patrem iudicem experitur: *Et indicauit ei Ionathas & ait: Gustans gustauit in summitate virgæ, quæ erat in manu mea: paululum mellis: & ecce ego morior? Et ait Saul: Hac faciat mihi Deus, & hac addat: quia morte morieris Ionathas.* Qua supplicij lance dirum patricidium libratur? Sanè ignarus paterni iuramenti Ionathas melleum rorem perfricuit ad labra, non manu, non digito, ne portionem dulcis stillicidij capesseret; sed acuminato vertice virgæ, ut parum stillaret in linguam: cur Propheticum oraculum obmutescit? Cur fors accusat insontem? Cur lethalis pœna præscribitur, & totius exercitus alacer retardatur triumphus? Nequiuic breuior aduersus indictum ieiunium cogitari transgressio: & tamen quia regiæ sanctionis verbum læsum est, quo religiosa imponebatur inedia; vel ipsa Diuinitas læsa putatur, quæ pro verbo non obseruato verbum subtrahit responsionis, & tanta offensione tenetur, ut non nisi patricidio putauerit mitigari. Ambrosius serm. Ambros. 25. de Quadrag. *Saul ex ipsa Diuinitatis offensione cognouit peccatum admissum effusione sanguinis expiandum. Videte, quanta apud Deum fuerit religionis obseruantia, qui offensum Deum optauit etiam patricidio mitigare. Et quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Etsi ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium, quia resoluerit, morti, addicitur. Ast si verbum iuramenti rimeris, nulla transgressionis pœna mulctabis: Adiurauit Saul populum dicens: Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vespertum. Si de panis gustu indicitur abstinentia, nullum flagitium in mellea cibatione potuit obrepere. Vide, qualis debeat esse obseruatio verborum per tramitem virtutis eunti: etiam ad vernaculum stylum attendat: & verbi significatum exploret, ne inobedientiæ torpore delinquat. Qui panem inhibuit, cibum quemlibet interdixit: sub panis notione etiam mel intelligi debuit ab obseruatore sedulo legis. Sic scholiast Lyra inibi: Qui comederit panem, id est, quemcumque cibum: unde nec Ionathas panem comedit, sed mel. Benè ista. Profectò tamen pungere non desistit, cur Deus tam leui virgulæ ad tactu à parum humectata lingua & ex mellis resperione modico refrigerio Principis ignari, eam responsionem subiisset, ut silentio punierit, sorte detexerit, lethali sententiæ permiserit. Quid causæ pientissimum Dominum sic adegit? Voluit criminis suspicionem abstergere hoc detracti vaticinij præludio, sorte, sententia. Viderat populus ab intincta summitate virgæ reliquiâ faui Ionatham recreatum, qui vel parum suxerat stillicidij: ergo ne peccauisset censureretur, ob ignorantiam præcepti, eius innocentiam propalare contendit, tot licet ambagibus; tacet in Vate, prodit in sorte, damnat in iudicio: ut appareat, nisi insons ob iuramenti inscitiam Ionathas permaneret, ob minimum*

V V 2

mellis

Abul.

mellis gustum, verbique religiosi contemptum, ipsummet regis filium parricidali iudicio fuisse plectendum. Sic grauitur Abulensis 1. Reg. 14. quæst. 20. *Demonstrauit hoc Deus, & voluit, quod inquireretur per sortem, ut sic reperiretur ignorantia Ionathæ: quia multi sciebant, quod Ionathas comederat; nesciebant tamen, an ignorasset adiurationem, ideò crederent eum peccasse, & potuissent per hoc scandalizari reputando eum transgressorem. Item factum est hoc, ne aliqui putarent Deum acceptorem esse personarum, scilicet quod si aliquis alius de populo peccauisset, occidisset; & quia erat filius regis, non occidit. Quam sedulus Deus, ut vel vnus verbi auctoritas obseruetur, & ut insons abeat à supplicio.*

194.
1. Reg. 14. 45

Ideò populus vago, sonoroque tumultu: *Ergone, inquit, Ionathas morietur? Vniuit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus est hodie.* Cur non solum ad capillamenti, sed ab breuis capilli religiosam obseruationem se populi conatus addicit, ne de vetrice cadat pilus, quem tenax innocentia commendat. Perpulchra antithesis hæc est. Nec in vno crine transgressus fuit iusiurandum, qui sceptri summitatem in rosida rupe mellis intinxit: nec paternum verbum summo vngue pupugit, qui nulla peccati cogitatione contabuit. Benè igitur nullus debuit ei perire capillus: in capillis enim cogitationes nostræ signantur. Appositè obseruauisse verbum ostenditur, nec à verbo descuiisse paterno, qui ex verbo cogitatuque mentis ob iusiurandi ignorantiam proscribitur insons, cui nullus de capillamento pilus iniuriâ forficis imminet abscindendus. Quo innuitur, sic verba legis implenda, ut nullus cogitationis apex vel flocci aberrer. Scis illud: *Et capilli capitis vestri omnes numerati sunt.* Cur tam sedulus numerus etiam in populosa comæ fibris: præcipuè cum præcessisset: *Ostendam vobis, quem timeatis: timeate eum, qui postquam occideris, habet potestatem mittere in gehennam.* Aptè coniunxit. Ne vel capillus aberrer, scilicet cogitatio à legis censura desciscat, totius capillitij perhibet se habere memoriam, & in æterno calculo capillorum numerum computatum: ne pili pendas pilum vnum, quem sic æstimat Deus, ut numeret; sic numerat, ut diligentius custodire declaret; nec enim numerat quis, nisi quæ custodita desiderat. Perbellè Ambrosius sermon. 26. *Quomodo enim potest, fratres, obliuisci nostri Deus; qui etiam capillos capitis nostri in euangelio apud se dicit esse numeratos? Si enim capillorum nostrorum meminit, multo magis nostrarum animarum meminit. Per numerum enim curam circa nos, sollicitudinemque cognoscimus. Nemo enim numerat, nisi qui veretur, ne fraudem absque numero patiatur.* Si cogitationes hominis in manu Dei sunt, quidni capilli? Time à deglabrato cranio, si vel vnum crinem à religiosæ obseruationis vitta vagum ire permittis: trutina verba sedulus explorator, ne à Verbo Domini, in quo Deitas renidet, desertus intereas.

Ambr.

195.
3. Reg. 13. 9.

Vir Dei, qui Ieroboam loqui venerat, Domini præceptum accepit: *Non comedes panem, nec bibes aquam, nec reuerteris per viam, qua venisti.* Appulit ad Bethel, liberaque fronte scelestum regem obiurgat: manum eius indicta ariditate compressit, proscidit altare, sacrilegosque:

cinere euentilato conspergit. O qualis à Domino Vates? Regalia tenuit munera, pro manus laxatione mercedem: impransus redit, nec aqua tingitur, nec reficitur pane. Senex subdolanus insurgit, se fingit Vatem. *Fefellit eum, & reduxit secum.* Comedit ergo panem in domo eius, & bibit aquam. Quid inde? Cumque sederet ad mensam, factus est sermo Domini ad Prophetam, qui reduxerat eum. *Hæc dicit Dominus: Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, & reuersus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco, in quo præceperat tibi, ne comederes panem, nec biberes aquam; non inferetur cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum.* Vix comedit Prophetam, surgit: *Qui cum abisset, inuenit eum leo in via, & occidit.* Cur leo ad vestigia Vatis Dan. i. non cicuratus aduoluitur, lambitque pedes, Deumque veneratur in Vate? Certè Danieli intra lacum effera leonum & inimica turba iubas pacatas dimittit, nec vngue primo sustinet perfricare, quem diuino Numine imbutum adorat. Sed si verbum Domini deserit implere Prophetam, Prophetæ speciem amittit; vel externam immutauit figuram, à Vatisque effigie descuiuit: Prophetam enim Domini est, in quo verbum Domini sit. Quid quoddam tanquam vultu, habituque mutatus non agnoscat à fera, quæ in Daniele didicit religioso blandimento honorare Prophetam? Acute Chrysostomus in Psalm. 3. *Peccauit Prophetam, & leo in via inuentum morte affecit. Erat mendacij fuligine atratus, & leo eum non cognouit. Si Prophetam vidisset ut Daniele, eum honorasset: sed tanquam alienum inuasi.* Perpende illud: *Erat mendacij fuligine atratus, & leo eum non cognouit.* Quid faciem extraneis filamentis attriuit? Quid fuliginis turpitudine denigravit, ut sic à leone ignotus cruenta occumberet feritate? Fuliginem obduxit mendacij. Sed in quone mendax, qui potius præceptum Domini seni pellicienti verè detexit? Imò mendax ille, & infidus senex falsò protulit: *Et ego Prophetam sum similis tui, & Angelus loquutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem, & bibat aquam.* Sed profunde Chrysostomus mendacij fuligine compellat atratum. Mendacium etenim est contra mentem ire, & ab interiori cognitione & verbo per exteriora indicia deuiare. Prophetam est, qui Dei imbuitur verbo, & intraneo lumine aspersus Dominica secreta rimatur. Si verbum non discreuit à verbo, nec vaticinij lance librauit, aliud foris apparebat, quod intus erat; & qui à mendace vate deceptus in mendacem vatem euasit, quid quoddam eum non cognosceret leo assuetus vestigia lingere Prophetarum? Ergo qui in verbo deliquit, etsi leui noxâ, capite damnatus interiit. Ex quo Lyra inibi: *Ex Lyra hoc autem considerandum est, quam durè puniendus est Deus peccata grania iniquorum, quæ poenâ mortis puniuit leue peccatum sancti hominis.*

Sed qui sic à leui verbi transgressione miserè cruentatus occubuit, cur non guttura leonis alimeto cadauerico pauit? *Qui cum abisset, inuenit eum leo in via, & occidit; & erat cadaver eius proiectum in itinere. Asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadaver.* Mira à sui factoris spoliis abstinencia leonis? Cur cædis parit exuiis,

exuuiis, & coram esca, quam condidit vnguis, voraci stomacho ieiunium indicit? Agnouitne in cadauere, Prophetam fuisse, quem dum occideret, ignorauit? Certè in morte se prodidit Prophetam, qui sic interritus verbum Domini, quod prius ab itinere deuiando per inhibitam escam perdiderat, per nouam obedientiam recepit: credidit enim ille seni nouiter in Domini prophetam adscito, dum ipsi pœnam à Numine afflatus inflixit. Nequit quid cogitari subtilius. Qui leuiter verbum deseruit, leui & subitâ obedientia verbum resumpsit, vt in ipsamet occisione sua inciperet esse Propheta, qui desuit esse, cum viueret. Nec asinus læditur, nec cadauer, nouit leo in defuncto Prophetici luminis characteres: expiauit vir ille cruentâ morte, quod viuus seductione deliquit, & multauit ieiunio leonem, qui ob resignatum ieiunium à leone occumbebat occisus. Pulchrè Glossa ex Rabbano, Eucherio, & Angelomo: *Hic ostenditur, quod peccatum inobedientie in ipsa morte fuit laxatum: quia iste idem leo, qui viuentem presumpsit occidere, ausus contingere non est occisum. Qui enim occidendi habuit potestatem, de occidendo cadauer comedendi licentiam non accepit: quia is, cuius culpa in vita fuerat punita, erat iam iustus ex morte.* Quid pulchrius? Ergo ex morte iustus; ergo Propheta est, qui verbum Domini à prauo hominis ore prolaturum sapienti discretione recepit. Cur non mireris? Bis senex ille callidus loquutus est: vtroque se Domini Prophetam proferre gestiuit: prima verba, quæ mendacij confinxerat astu, dum ignarum deceperunt Prophetam, mortis addixere supplicio. Altera verba, quæ verè Dominus ei ingessit, mortem suo minitanti conuiuæ; quia ab illo credita, illum in ipsamet occisione expiarunt. Quale potuit in vtroque verbo explorare discrimen. Nonne satius secunda verba vaticinij despiceret, qui se in primis dolebat delusum? Imò quoniam qui vir Dei est, verborum Domini debet ponderate momenta, & nec vnciam verbi absque trutina consperuari, sed tanquam nobilis trapezita, adulterinum ac obæratum nummum à vero numismate discernere? idè dum secunda verba tanquam Dominica, veraque desumpsit, se iterum in Prophetam asseruit; tanquam ab ore senis prophetico calliculo deriuatum, verbum & munus, quod perdiderat, vendicaret. Quare senex ille: *Cum mortuus, inquit, fuero, sepelire me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est, iuxta ossa eius ponite ossa mea.* Cur communem tumulum concupiscit, & iuxta occisum à fera feretrum sui corporis dirigit? Quoniam agnoscebat, in morte viro Dei Prophetiæ dignitatem & infulas restitutas per suummet os, quod deceperat abeuntem. Hinc ossium eius adamauit consortium, vt à combustione preseruetur immunis, quam verus Propheta prædixerat. Glossa ibidem, *Malus Propheta sciens eueniri, quæ vir Dei prædixit, præcepit, vt sepeliretur iuxta virum Dei; ne quando ossa eius combuenda effoderentur, sed conseruarentur per sanctum Prophetam, sicut inferius idem testatur liber impletum.*

Zelus pro sospitate diuini honoris exardens vice Dei fungitur in zelante.

S E C T I O XXX.

QUAE in pudoris latibulo iacebat abscondita, totâ libertate accersit presbyteros, referat claustrum, præparat inuectiuam, fustibulque verborum flagellat, & ciuitatis primores, fœmina, inuenis, pulchra, vidua, oburgationes castigatione cruentat. *Hac itaque cum audisset, quoniam Ozias promississet, quod transacto quinto die traderet ciuitatem; misit ad presbyteros. &c.* Quid agis supra sexum, supra ætatem, supra statum? Virilibus te interseris munis, regalibus licentiis distendis, & in squalore ciuitatis purpuram Principatus ambitiosa præsumptione prægustas? Quæ in tot ciuitatis casibus cubiculi latebras non deseruit, nec se dedit non publici doloris frequentiam, cur sic inopino impetu, quasi tormentario igne citata pila se à strato leuat, scintillat in verba, & vsque ad vrbis Principes excutit flammam? Non mireris. Obserua causam: *Hac itaque cum audisset, quoniam Ozias. &c.* Vbi Dei iniuriam auri- bus hausit Dominici zeli flagrauit ardore, & cinere viduitatis sopita se subrigens flamma fœminam in alienam agitauit sphæram, vt corrigeret Principes, & ex sago, pulloque viduitatis amictu in Magistratum trabeas accendit. Deus imbuuit Heroidem suam, vt pro Deo ageret, quam pro ciuitate vindicem præparabat.

198: Igneâ quadrigâ adhuc carneis compedibus irretitus Elias sustollitur, & per ætheris campum immortalitatis feretro vehitur. Quis alipedes equos flammeo remoni iugauit? Zelus Dei fuit 1. Mach. 2. *Elias, dum zelat Zelum legis, receptus est in cœlum.* Zelus traduxit in cœlum. Cur insolita semita per Solis orbitam graditur homo, nec ignis absomit, sed incendij famulatur obsequio? Pro Dei honore nimium ardebat in fontes. Præparat Deus in peccatorum opem de cœlo descendere vt fontibus parcat, & pacatâ benignitate conciliet, pietateque rigoris benignitatem profundens supplicium pro miseratione commutet. Ergo Elias ascendit, descendit Deus; vt Deus ob clementiæ habitum transigatur in hominem, & homo ob zeli ardorem conetur in Deum: situmque permutet vterque. Homo zelans in cœlum ascendat vt Deus; & Deus parcens è cœlo se deponat vt homo. Adstipuletur Chryl. Chrysostomus serm. in Eliam Prophetam. *Ego scio Zelum tuum, grata est mihi anima tua. Verum interim & peccatoribus misericors sum: cum supra modum puniuntur: Tu verò valde seuerus es pietatis exquisitor. Vnde quia peccatores ob zeli nimietatem ferre non vales, ascende quasi in cœlum: ego autem in terram peregrinus ero. Transi in cœlos ô Elia. Non potest cohabitare ignis calamo. Impeccabiles contubernales posthac habitaturus os: inter Angelorum choros habitare te faciam: ego autem cum peccatoribus peregrinabor, qui in humeris ouem erraticam baiulare possum.* Mira inter Deum & hominem vicissitudo! Sebrigitur hic, deprimitur ille; vt qui flagitia in Deum ex ardenti pectoris pyra per zelum incendere gestiebat, cœlestis

ignis incolatum obtineat, & quasi in aula Dei cum cœlestibus immoretur, Dei contubernio veluti fruens, qui facit ministros suos ignem vrentem. Deus autem è maiestatis incendio deflectens, humili pietatis sago sub conuexis incedat. Vt noueris qualia Deitatis construat indicia in fideli pectore pro Dei reuerentia æmulatio.

199. In igneo montis cacumine contubernalis Domini, legem accipiens Moyses beatur. Sub montis radice vitulum sacrilegi consecrant in Oreb. Dominus iamiam in signa futuri effertur.

Exod. 32.1.
10.11.14.

uens. *Dimitte me*, inquit, *ut irascatur furor meus contra eos*. Astille, *brabat Dominum suum dicens: Cur Domine trascitar furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Egypti?* Sedatur Deus; ferrum sepelit in vagina: *Placatusque est Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat aduersus populum suum*. Quid inde? Descendit Moyses, igneus prophetico furore deflagrat, discerpere sacrilegos gestit. *Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui, quibus ait: Hac dicit Dominus Deus Israel: Ponat vir gladium super femur suum. Itē & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem suum, & amicum, & proximum. Feceruntque filij Leui iuxta sermonem Moysi*. Qualis hæc indictio supplicij? Quo iure intingitur ferrum, & in populi saturum cruore, quasi expiet flagitium, per fontium ceruices excurrit? Nonne in vertice montis institit pro populo vindex? Cur nunc capeffit vindictam? In vicinio Deitatis suscipit pro columitate clientelam, & cadentem Domini gladium pondere orationis detinuit? Cur sic mutat vices, & dum ad humana redit officia, nō humanus agit, sed diuini zeli sæuitia furit? Quoniam dum in monte cum Numine victitabat, se hominem volebat ostendere, sic pro humana sospitate aduocati munere fungebatur: apud populum se vices Dei agere, quem Dei zelus deuorauit, ostendit. Honoris diuini zelus Deum apud populum monstrauit in homine, quem contribulium hominum amor hominem monstrauebat apud Deum. Fruere sancto Gregor. Mag. lib. 20. moral. cap. 6. *Intus arsit ignibus amoris, foris accensus est zelo seueritatis. Vtroque legatus fortis, utrobique mediator admirabilis, causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladiis allegauit. Intus amans diuinam iram supplicando constitit: foris sauiens culpam feriendo consumpsit. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum suum citius exaudiuit agentem pro populo, quia vidit quid super populum acturus esset ipse pro Deo. Pro Deo acciperem, id est, vice Dei. Quam benè librata censura! Mutaui vices immutatā sententiā supra apparuit homo intercessor pro homine, subitus zelo seueritatis apparuit Deus, pro Deo vindex iniuriæque cœlestis acer in vindicta percussor.*

200.

Cur Leuiticam tribum laceffit in arma, & pacatam Sacerdotum clementiam gladiis accingit, ut deuoret acies sacerdotali manu versata, vituli petulantes cultores? *Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui, quibus ait: Hac dicit Dominus Israel: Ponat vir gladium super femur suum*. Nonne dedecet madere cruore leuiticam manum, quæ sub Domini deputatur portione? O benè! Si zelus Domini vices Dei dederat Moysi, dumque præcordia incensa peruasera, Numinis functiones præstiterat: quid quod ex leuitis, quorum

Exod. 32.26.

portio Deus est, ad Domini transiere peculium, seueritate phalanx armetur, ut vindex consonet cum vindicta; & compareat vndique, quod ubi pro Dei protegendo honore incalet æmulatio, Deus ipse in æmulante conspicitur? Comptè Ambrosius. *Ea est vera pietas, quæ præponit diuina humanis, perpetua temporalibus. Vnde & ipse Moyses ad filios Leui dixit: Qui paratus est à Domino, veniat ad me. Neque verò aliquid durum videtur pro vindicta iniuria cœlestis. Denique sanctiora ceteris ad hoc munus eliguntur ministeria leuitarum, quorum portio Deus. Nesciunt enim suis parcere, qui nihil suum norunt: quoniam Sanctis omnia Deusest.*

Cur miraculorum diues Elias, cui elementa tributorum pendunt obsequia, & coerci à naturā proprios omnipotentia parant effectus? Quoniam Deum in Dei zelatore prospiciunt. Aduersus Prophetā Baal ignem in holocausto de cœlo deponit, ut aqueductum perfusis imbribus redundantem vsque ad quotulam lamberet flamma. *Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna, & lapides, puluerem quoque, & aquam, quæ erat in aqueductu, lambens*. Quod cum vidisset omnis populus, *cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus*. In igne noscitur Dominus, Deo cultus exhibetur in flamma, & in gehennali conspicuus splendet indicio: *Quid inde? Dixitque Elias ad eos: Apprehendite Prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi*. Quam illic ab ignis pluuia perrexit ad pœnam! Ut quid tam velox Prophetarum strages? Vix dixerat populus: *Dominus ipse est Deus*. cum Elias ad eadem in scelestos exundat: *Duxit ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi*. Cur Propheticam manum prophetica internectione cruentat; Sacerdosque se carnificem amat, ut fluant sanguine digiti, quorum torrens cadauera absorbit? Zelus Domini exercituum fecit hoc. A Deo cognito, quem populus curua adoratione fatetur, peruius trames sternitur ad supplicium. Ne Deus, qui ex miraculo illuxerat, è memoria populi raderetur, in Eliæ zelo litteris rigoris transcribitur. Lictor fuit ignis, aqua sepulchrum. Idoneè Lira. *Videbat enim Elias populum Lytiæ feruentem ad honorem Dei propter recentiam miraculi visi, & ideò voluit accelerare mortem Sacerdotum. Duxit eos, ut eorum cadauera in torrentem proicerentur. Interfecit autem eos Elias per populum in hoc sibi assistentem, & aliquos fortè occidit manu propria Zelo diuinæ iustitiæ*. Cur in torrentem ducit, nec, ubi miraculum illuxit, trucidat? Ut suffocarentur in vndis, & mediis imbribus interirent eadem manu, qua miraculum euenerat, quod ostendit, quis Deus adoratione fuisset colendus. Dicunt Hebræi apud Rab. Salom. ad illa verba: *Implete quatuor hydrias aqua, & fundite super holocaustum, & super ligna*. Et statim: *Et fossa aqueductus repleta est*. Nequiuisset forsitan sic redundantibus imbribus scatere à quatuor hydriis effusis, nisi à manibus Eliæ, ad quas forsitan ab vna hydria, quam effundebat Elifæus, accederet imber. Et tunc aqua fluere cœperunt de digitis eius miraculosè sicut de fontibus abundantibus, & per hoc fossatum fuit impletum. Quod adstruere satagunt ex illis 4. Regum 3. *Est hic Elifæus qui fundebat aquam super manus Eliæ, Ergo & manu, & vnda ad torrentem Prophetas*

201.

3. Reg. 18.
38.

Rab. Sal.

4. Reg. 3.

Prophetas Baal occidit Elias, ut manus, quæ incrementum dederat aquæ, ignemque pelle-
rat de supernis, se iuxta vndas, fontium in-
rinxisset cruore, eodemque instrumento, quo
Deitas emicuit ostensa, ageretur sæua vindicta,
Vt noueris eisdem indiciis Deitatem, & pro
Deitate zelum ostendi.

Vt quid holocaustum, ligna, & lapides aqua-
rum fluentis non tantum madescere, sed &
exundare coëgit, ut ignis à cælo satus quasi in
vulua humida concipiatur? Quid magis aduer-
sum igni, quam aqua? Implete quatuor hydrias
aquâ & fundite super holocaustum, & super ligna:
& tamen fœdus erat: Deus, qui exaudierit per
ignem, ipse sit Deus. Oportuit peragi ex contrariis
contraria: ut vera Deitas operante panderetur
Propheta. Vndis redundat ara; nec curtis stillici-
diis, sed quasi vasto gurgite fossa completur, ut
pluuus ignis vsque ad ariditatem lambes stillas,
& ab aduerso poculo pastus Deum attestaretur
creatorem, qui super aquas molem iniecerat fir-
mameti, & in circumfluo fulchro soliditatem or-
bis librauerat, utpote cui non staret natura legi-
bus, sed & supra morem ministrat. Sic cogitabat
Anast. Syn. Anastasius Synaita in Hexam. lib. 1. Si hi confi-
teantur omne centrum fœgi super aliquid stabile &
solidum; non autem aliter: Deum agnoscant super
aquas, quæ nulli resistunt concussioni, sed statim fun-
duntur, & circumflunt, non solum iniecisse id, quod
est densum ac graue, sed etiam in his humidis solida-
re multitudinem. Ergo omnipotentis more se
gessit Elias, cum imbris holocaustum perfudit,
ut ignem concitaret cœlestem. En cum se exhi-
bet diuini zelatorem honoris, cur ad torrentem,
ut confodiat, ducit Prophetas, & eodem elemen-
to uti satagit ad sepulchrum, quo antè fuerat ad
miraculum vsus. Quoniam zelus non minori
indicio Deum in ipso, quam in igneo casu mon-
strabat. Flammeus pro Deo æmulationis ardor
cum aqua torrentis se coniunxit ad cædem, ut
ignem adumbraret & aquam, (quæ maiestatem
veri Numinis asseruerunt) cum Deitatis plecte-
ret inimicos.

In Principem, veluti populi animum pec-
cata populi relabuntur.

SECTIO XXXI.

103. **V**ERICVM Principum pondus est,
facillimo flectitur casu. Orbiculare
diadema volubili præcipitio prouum
inclinat. Sceptrum autem, gemmisque
decorum manum onerat dominantis, eique vir-
ga est, à qua aureo licet verbere, vapulat. Quod
eburneum solium, tribunal pariter est sedentis,
ubi indies accersitur in ius, & in suomet accusa-
tur iudicio. Non vnus delinquit de populo,
quin velut desuper à Principe noxa descendens,
in suam originem appetente refluat decursu.
Presbyteros Iuditha compellat, illis flagitium
Dominicæ tentationis imponit: Qui estis vos,
qui tentatis Dominum? Et tamen in obiurgatio-
nis vestibulo solum percutit Principem Oziam,
flagitiique notam infligit: Misit ad presbyteros,
Chabri, & Charmi. Et venerunt ad illam, & dixit
illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias,
Purpuram de crimine plectit, & indicto verecun-

diæ recolorat rubore. O sapiens! Obserua quid
obiiciat. Quod est hoc verbum, in quo consensit
Ozias? Populi scelus consensui Principis irro-
gatur, illuc sagittam obiurgationis intendit, ubi
piaculum orsum est. Vbi animus deest, nulla
præuaricatio imputatur: defluit in corpus animi
derelinquentis reliquia: fons criminis est volun-
tas: soli consensui data dextera nubit culpa. Er-
go Principem sacro increpationis ferit flagello,
in quo animus, voluntas, rationalisque fons po-
puli labentis insistit.

Initiatus fuit Israël Beelphegor: Moabitides
sibi in interdictam tori consuetudinem illecebra
lenone iugauerat. Et iratus Dominus dixit ad
Moysem: Tolle cunctos Principes populi, & suspen-
de eos contra Solem in patibulis, ut auertatur furor
meus ab Israël. Cur sic indefinita sententia in
Principes vniuersos succenset, quorum forsan
plurimos nec ara idoli, nec Moabitidum venustas
ad luxum cultus & lasciuiæ pellexit? Vt quid
contra Solem addicuntur suspendio? Equidem
nec idololatres, nec lasciuus absque animo pra-
uaque cogitatione delinquit. Si Princeps subdi-
torum animus est, ubi cogitationum vena; quid
quoddam suspendio pro populo irreligioso figatur?
quidni contra Solem, si diurni lapidis radij, quid-
quid secretum est, sua collustratione petuadunt;
& cogitationum scrutatorem Deum esse lucido
ænigmate disciplinæ pronuntiant? Bellè Apoll. Apoll.
narius ex Catena Græca: Id verò non tam factum
est, ut occulta facinora proderentur, quam ut per So-
lem, qui symbolum gerit ipsius Patris, totius nature
Deum agnoscerent, omnia intuentem; quem nec co-
gitationes mentis quidem nostra fallere possunt. La-
teret acumen. Quid quoddam sub Solis emblemate
Deus vsque ad cogitationum nostratum, domi-
nante luce latebras permeet? An ob id insontes
forasan suspendendi Primores? Subtiliter. Cogi-
tatio & animus, quibus ad flagitium opus dum
peccat populus, in Principe residet. Peccati ab-
scinditur vita, suspenditur contra Solis lumina
cogitatio, figitur in patibulo Princeps; ut ibi de-
flagret supplicium, ubi criminis fons emerfit.
Quoniam quod animi est, doctrinam, monita,
solicitudinem in auertendo à subditis piaculo,
non dederunt, merito Principes suspenduntur.
Quod respexit Origenes homil. 20. in Num. Po. Orig.
pulus peccat, & Principes ostentantur contra Solem,
ad examinandum, ut arguantur à luce. Non enim
tantum pro suis arguuntur delictis, pro populo
enim coguntur Principes reddere rationem; ne forte
non docuerint, non monuerint, non sollicitè arguerint
eos, qui primum peccauerunt. Quotquot numerat,
animi sunt.

Hinc preme illud Apollinarij: Vt per Solem,
qui symbolum gerit ipsius Patris, totius nature
Deum agnoscerent. Appositè Solem symbolum
Dei Patris gerere perhibet, utpote è quo lumen è
lumine, imagoque inuisibilis Dei in luce geniti
Verbi exprimitur. Solem perfectam Triados ima-
ginem protulit Athanasius tom. 2. in qq. q. 4. Athan.
Quemadmodum Sol constat tribus subsistentiis, ita
& vnus Deus tribus personis. Typus enim Patris est
orbis solaris: typus filij est radius: typus Spiritus
sancti est lumen Solis. En effigies Dei luminosa
& illustris: Nonne in homine nobilior, quia vi-
uida delineatio: Faciamus hominem ad imaginem,
& similitudinem nostram. In quone imago & simi-
litudo? Es præsens piscibus maris, & volatilibus cœ-
li. Ergo imago fuit principatus. Chrysostomus Chryf.
hom. 8.

hom.8. in caput 1. in Genes. *Per ea, quæ adiungit, manifestum nobis facit, quo sensu nomen imaginis posuerit. Quid enim dicit? Et dominetur piscibus maris, &c. Imaginem ergo dixit de principatu, & domino, non de alio, aliquo: quia Deus fecit hominem Principem omnium, quæ sunt super terram.* Ast vide Beate, quiddam imago non in corpore contribuli brutorum, sed in animo est. Imò ideo principatus super rationis expertia huic spiranti imaginì adnectitur: quoniam animus in animantia cætera principatur. Sapienter Augustinus. *Cum dixisset; ad imaginem nostram, continuo subiunxit: Et præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, ut scilicet intelligamus in hoc factum hominem ad imaginem Dei, in quo rationalibus antecellit: id autem est ratio, vel mens, vel intelligentia. Quæ si benè calluisti, idem suspiceris animum ac Principem esse. Aded Princeps, membrorumque Reipublicæ caput, cæteri corporis animus est, & quasi mens agitans molem, ut ipsemet animus, Principis vocabulo polleat; & Princeps, animi, in quo est imago Dei, titulo decoretur.* En cur & Sol lucida diuinæ imaginis lineamenta diduxit, utpote cui in aureo folio, diei emicat principatus: *Luminare maius, ut præset diei.* En cur Principes populi, qui se sacrilegis inquinavit flagitiis, contra Solem suspendi iubentur: ut abscedente animâ, cadauerum pallor solaris lampadis luminibus obiciatur, à quibus in animi fuga fugit imago: ut pudeat coram non vitali imagine, emortuam imaginem sui iacere, quæ adhuc dum viveret, animi se spoliauit officiis. Suffragatur Procopius: *Suspensio eorum contra Solis radios, quò terrorem aspectu suo pariant. Quod abominationi ducunt Greci, si mortuum cadauer Soli obtendatur.* Cadauer, in quo imago Dei non est, coram Sole abominatio est, quia contra Solarem Dei imaginem iacens dolet amisisse quod habuit.

206.

Luc 23.45.

Prosp.

3. Reg 12.30

Quam secus Sol & Luna, quæ luminaria magna sunt, arduaque in difficiis, sed cœlestibus auxiliis, diei præsent, & noctis imperio! Cur fixo in patibulo Domino pullis se tenebris obduxit Sol, seque diemque eripiens, intempestam noctem in itinere medio discussit? Et tenebræ factæ sunt in vniuersam terram, & obscuratus est Sol. Visus est sibi principatum diei amisisse, quasi reum lucis, quæ spectatum oculis in crucis ignominia Redemptorem exhibuit. Cessit à iubare, & veluti à luminoso regno cadens, deliquium lucis libito passus est: quasi habitum mutauisset, principalemque purpuram dum illi subditus dies sacrilegis crucifixoribus dedit in piaculo, luminis comitatum. Compendio. S. Prosper. de promiss. p. 1. cap. 40. *Cuius in passione Sol, & Luna habitum, cursumque mutauit.* Quid est Solem habitum mutauisse? Regalia deposuisse ornamenta, ut ardorem purpuræ extingueret; ne diei, cui præsidebat, delictum in suum Præsidem deflexisset. Sic 3. Reg. 22. *Rex Israel mutauit habitum suum, & ingressus est bellum.* Mutauit habitum, ne, tanquam in Regem, inimicorum iacula collimarent. Sed cur Lunam apud Prosperum, habitum etiam mutauisse profertur cum potius antequam sensim decideret lux, arreptam à suo situ noctem conspexit, cui iuxta sui principatus functiones præsidere debebat. Imò habitum mutauit, argento se exuit, lacteamque venustatem sub tenebris nigris obduxit, ne præcipitis & anteuentulæ illius noctis nouæ peccata, utpote nocti præsidii imputarentur.

207.
Matth. 1.74.

Filium pater offert Christi genibus prouolutus: *Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam se proicit in ignem, & crebro in aquam.* Cur Lunæ excursibus irrogat vertiginem pueri, in aquamque, & ignem iactationem imponit, cum nulla in hæc præcipitia impellere ægritudo potuisset? Dic dæmonem à pignore tuo exufflari, non Lunam de infesto crimineris aspectu. Nonne Dominus: *Afferre huc illum ad me: & increpauit illum Iesus, & exiit ab eo dæmonium.* Cur puerum increpat? Hieron. in Matth. Hier. tom. 9. *Increpauit puerum, quia propter peccata sua à dæmone fuerat oppressus.* En igitur cur sub simulata Lunaticæ ægritudinis larua se dæmon, volutando hominem, occludebat: ut incrementis lunaribus adrogaret, quod sua malignitate incutiebat. Princeps tenebrarum, peccatorum tenebras, & rationalis luminis orbitatem sparserat in pos sesso; sed latere cupit, ne ipsi tanquam præsidii noctis, nigræque criminum caliginis adscribantur piacula: ideo Lunæ, quæ præses tenebrarum est, noctisque Princeps, ementita calliditate attribui sollicitat. Subtiliter Chrysologus sermon. 52. *Chrys. Aut humana natura, aut cœlestis elementum dæmon, quod sua artis fuerat, noluit tunc videri, aptans Lunæ cursibus hominis passiones, vexabat corpus Lunaribus incrementis: ut esse Luna crederent, quod erat diabolici criminis, & furoris, sic homines illudit, infamauit apud desides creaturam, quæ lumini tantum condita ledere nescit homines quos continuè magis iuuare cogitur seruitute.* Seruitus hæc præsentia est, qua ministerio noctis incumbit. Quid venustius? Humentem frigidamque Lunam, dum orbem suum explicat, & stringit, accusari ab Energumeni infirmitate cupiebat: ut inter tenebrarum duos Principes, dæmonem nempe & Lunam, non dæmoni crimen, furorque redderetur, sed Lunæ.

208.

Imò tibi liuide serpens vtriusque sexus imputatur flagitium. Nonne subiici Principibus humani generis debuisti, qui inter reptilia, seu bestias terræ sub eius dominationis calculo censebatur? Excussit iugum, spirasque erigens, quasi homini præfideret, disciplinam aggreditur instillare. *Nequaquam moriemini: eritis sicut Dýscientes bonum, & malum.* Cur cum ad iudicium accitur, & cum confortibus peccatoribus copulatur, nullam criminis excusationem præterdit: Cum tamen Adam in mulierem, mulier in serpentem crimen detorsit? Quin absque disquisitione causæ statim in serpentem iacitur multa: *Quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia, & bestias terra.* Verba commemorat, qualia in hominis principatu præcesserant: *Ut præsit volatilibus cæli, & bestiis terra.* Ut de malè parto dominatu coluber plecteretur, utpote qui à perduelli maiestatis Principe imbutus, consilium quasi præficiens, homini indidit, loraque lubricæ iam rationis, ut rueret per negata, tractauit. Quid quod nec causa ventiletur, nec Principis rei expectetur responsio? Accinit Hugo Victor. apud Lippom. Genes. 3. *Super diabolum statim ponit sententiam, quia & antè peccauerat in se & modo hominem ad peccandum impulerat: unde magis reus factus, meruit, ut liceret tentare omnes alios futuros.* Et sicut vnus Lucifer elatus est, & omnes ei consentientes ceciderunt cum eo, ita hic ipse solus in serpente decepit mulierem. Quid quodd, qui præsumpsit maris & sceminæ principatum, absque tribunalis strepitu illic ad sinuosos, terræque flexus prostrato

Gen. 1.16.
Gen. 3.4.Gen. 3.14.
Gen. 1.16.

Hag. Vi.

strato è pectore sulcum mulctetur: cum vtriusque rei culpa in ipsum tanquam Principem fuerit relapsa? Cecinit Alcimus Auitus lib. 3. de sentent. Dei.

*Tu vero, cuius fucatis fœmina verbis
Capta simul, similes Adam petransit in ausus;
Propter vtrumq; reus pendens, quod fecit vterque:
Nec sibi sublimis constabit pectore vertex
Callida, sed pronus per terram corpora volues.*

Expende illud: Propter vtrumque reus pendens, quod fecit vterque. Dum imperium Lucifer non solum in Angelos, sed in hominem obtinere tentauit; culpam vtriusque, nempe viri & fœminæ in se proiecit: quare plectitur vtriusque supplicio, pendens, quod fecit vterque. Super petrus tuum gradieris, & terram comedes. Hebraicè

Gen. 3. 14.
Hebr.
Gen. 3. 19.

Super ventrem tuum gradieris, & terram seu puluerem comedes. Meditor, supplicium hoc compendium fuisse multa inflicta in Adamum, & Euam. Nam homini indicitur: *Pulvis es; Fœminæ; multiplicabō conceptus tuos, in dolore paries filios tuos.* Equidem in ventre luxuries accenditur, & multiplicitas conceptuum, qui dolorem incutiūt in nixu. Ergo super ventrem gradi serpens iubetur; pulueremque mandere: quoniam fœmina in ventre punitur, homo pulueri adicitur ventilandus. Rabanus: *Ventre suo repit, cum per iniquas cogitationes, vel illecebras luxuria ad infirma deprimit. Deorat terram, cum peccantium errore pascitur: quomodo in sequentibus Ada dicitur; Terra es, & in terram ibis: quod nostra translatio habet, pulvis es, & in puluerem reuerteris.*

Rabani

209.
Num. 21. S.

Ab ignitis serpentibus Israëlites morfi interibant, virus ore vulneris ebibentes. Vipereo exercitu inualescens strages Moysen in orationem adegit. *Et loquutus est Dominus ad eum: Fac serpentem aneum pro signo. Quid percussus aspexerit eum, viuet.* Quid est, quod serpentis intuitus serpentinis moribus medeatur; & qui potius ob inflicta venena, sparsamque lucem populum in cadauera redigebat, in ligno damnationis suspenditur, ut ipse suspensus excitet tabem, solaque oculorum mercede vendat salutem? Sanè serpens ille antiquus delineabatur in ære; qui cum in ceteros principatum obiret, eorum crimina, inflictaeque cædes velut causa & origo ferebat. Ergo suspenditur ipse, & in frigido metallo infami supplicio punitur, ut sic principe criminum condemnato communis salubritas redderetur. Certè Tertullianus lib. de præscript. aduersus Hæret. *Ophite, inquit, hæretici serpentem magnificant in tantum, ut illum etiam Christo præferant. Ipse enim, inquiunt, scientia boni & mali originem dedit: Huius animaduertens potentiam, & maiestatem Moyses, inquiunt, arcum posuit serpentem, & quicumque ipsum aspexerunt, sanitatem consequuti sunt.* Si maiestate in serpentes ceteros vigit; qui sinuosis flexibus illabentes osculum vitulentum figebant; quid quod ipse solus plectatur suspendio, cessetque plaga quasi à damnato præcipuo vulnerum reo: sicut suspendi principes ob Moabitidum luxum iussi sunt, ut Dominicus furor quiesceret.

Num. 25. 4.
210.

Christus Dominus spinis in vertice redimitur; pungensque sertum ex sentibus sustinet in diadema. Quam illic à veprium corona, quasi adquisito populo Rex conclamatur! *Aue Rex Iudaorum.* Si regem, et si illudente ludo, fatentur;

quid quod à peccatis subditorum sub vtricarum symbolo coronam in capite conserant? Ne tarditas vlla intercederet; dum Regem appellant, imputant ei scelera subditorum; regni signum construunt ex vepribus, in quibus principis piculi dumosa malignitas luxuriabat: hæc pro peccati semine seges fuit: quippe maledicto colono peccatorum vepribus terra inhorruit animique horrea infamibus prouentibus oneravit. *Maledicta terra in opere tuo: spinas & tribulos germinabit tibi.* Aded inferiorum scelera Regi irrogantur: capitisque vertuntur in pondus, ut in regni insignis spinarum manipulum; tanquam sceleris pignus in Domini sui caput immitterent: ut inibi omnis malignitas expiaretur. S. Isidor. Pelus. epist. 95. *Quandoquidem execrationis illius qua terra post mandatum à nobis violatum, mulctata est, seges spina est. Dominus autem, ut omnem in se ipsum morbum curaret, adnenerat: idcirco spine à coronâ redimtus est.* Breuius & comprius Venant. lib. 11. de exposit. symb. *Spinis coronatur, ut maledicta terra vetustum crimen erueret.* Regis vertex, cuius tempora corona circumdat, succinorum & magnetis more omnes ad se festucas aduocat peccatorum, quas nisi ardore cremet, vel pietate dispungat, lignorum cumulum congerit in inferni fornacem.

Gen. 3. 18.

S. Isid. Pel.

Venant.

211.

Iai. 3. 14.

Scis Angelos Principes appellari, quasi qui clauum in hominum teneant custodia. Isai. 3. *Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & cum Principibus eius.* Ut quid Angeli in iudicio sistuntur? An à tribunali Iudicis expendendi, Iudicisque statera librandi, qui in Angelis suis, quos flammis gehennalibus dedit, reperit prauitatem? Imò coelestes spiritus iam beantur; nec est quid in eorum auto decoquat, experiaturque ignis. Verum Principes sunt: quare quantumuis non solum peccati impotes sint sed impotentes, utpote quos increatum lumen infusa collustratione obfirmavit, ob hominum peccata, quibus præfuere, vocantur in ius: quasi eos commissa rationalis creaturæ tinxisset fuligo, & subditorum crimina vaporarent. Cogitatus hic Origenis est, qui hom. 20 in Num. tropologicè enodans illud: *Tolle cunctos Principes populi & suspende eos contra Solem*, sic fatur: *Fortassis referuntur hæc ad Angelos: venient enim ad iudicium nobiscum, & stabunt ante Solem iustitia, ne forte aliquid causa ex ipsis fuerit, quod deliquimus: ne forte minus operis expendere, ne nos à peccatis reuocarent.* Id pluribus persequitur: & tandem: *Ne mireris, inquit, si Angeli veniant cum hominibus ad iudicium. Ipse enim Dominus (Isai. 3.) ad iudicium veniet cum Principibus populi sui.* Debemus ergo magis esse solliciti, scientes, quod non solum pro actibus nostris stabimus ante tribunal Domini, sed & Angeli tanquam Principes & Duces nostri. Quæ licet non modicam exaggerationem sonent, conducunt plurimum, ut sub gemmano quisquis principatus pondere insistis, gemas, nimiumque gemas; quippe ararium tui animi quotquot peccant libitis criminum vectigalibus onerant.

Orig.

Princeps

*Princeps, qui antistat, nec parum annuat
intortis subditorum conatibus, ne
plenè totius piaculi con-
demnetur.*

SECTIO XXXII.

212.

V A L E est hoc verbum, in quo consensit
Ozias, ut tradat ciuitatem? Imò popu-
lus, & cœmina, Principem suum Oziam
quasi immisso ariete firmissimum mu-
rum impellens, ut illicò traderet ciuitatem, vr-
gebat: quid quòd impetum ipse leniret, valen-
temque desperationis cursum, induciarum obice
præpediret, diesque mitigando furori conceder-
et, ne illicò ciuitas obsidentibus panderetur

Iudith. 7. 15.

Assyriis? Nonne dixere: *Et nunc, congregate uni-
uersos, qui in ciuitate sunt, ut spontè ut tradamus nos
omnes populo Holofernis?* Imò flagitium adroga-
bant Ozia, quòd non obsidionem traditione
soluisset. *Iudicet Deus inter nos & te, quoniam fe-
cisti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyriis.*
Cur Principem obiurgat Iuditha, qui deditio-
nis dilatauit spatia & vsque ad quinque dierum
curricula suspensos populi conatus continere
disposuit? Culpa est, quòd vicinium est culpæ;
ni sæcula distet, appropinquat. Princeps & an-
tistes tam dissitum se à prauis conatibus subdi-
torum elonget, ut vasta intercapedine absit, ne
saltem vel tardo tempore labente aliquando
cum eorum malignis ausis conueniat. Non de-
buit Ozias spatium, quòd dierum lapsu potuit
præterire, concedere; proximum se populi deli-
ctis exhibuit, qui non per æternitatis duratio-
nem discreuit. Qui præest, si non nimium à sub-
ditis peccantibus abest, nimium adest: quælibet
indulgentia delicti suffragium est. Concedit
noxam, qui non discedit: etsi necessitudo, qualis
inter regale caput & membra est, intercedat; in-
tercidat Rex, dum peccatum redolet, noxam; ne,
si sentiat, consentiat; ne, si vel portionem ali-
quam indulgendo permittat, totius criminis
condemnetur.

213.

2. Reg. 18. 33

Qualis arctior, propinquiorque coniunctio,
quàm inter Dauidem & Absalon? Pignus eius
est: paternus sanguis in iuuenis aduersus Pa-
trem Regemque ferocientis venis efferuet. Egre-
ditur filius pugnaturus in campum: Dauid tur-
mas, armatasque phalanges aduersus suummet
sanguinem concitat. Rex erat & pater; qua pater,
neciente naturâ pignori suo coagmentabatur in
vnum. Ast quâ Rex, aded se à prole disunctum
dissitumque cupiuit, ut nec ad bellum procederet,
ut longius esset; ne pueri Absalonis præcocem
sustinuerit ardorem, ne illi patricidalis delicti,
reoque regis maiestatis hæreret. Transfigitur
lancea Absalon: Dauid eiulat imbribus innatans
lachrymarum. *Contristatus itaque Rex ascendit
cœnaculum porta, & fleuit. Et sic loquebatur vadens:
Fili mi Absalon, Absalon fili mi. Quis mihi tribuat,
ut ego moriar pro te, Absalon fili mi, fili mi Absa-
lon?* O quoties filij nomen ingeminat post eius
cædem qui in omni belli apparatu nunquam
nuncupauerat filium. Recole verba Regis, dum
exercitus perstrepebat accinctus: non pignoris
nomenclatione, quasi lacte labra resperfit, plu-
ries Absalonem nuncupauit & puerum: filium

nec semel. Vtquid in enectum tot filij repetita
vocabula personant, totaque natura genitoris
suapte impetu per linguam sublabitur; nec syl-
laba est absque titulo prolis? O Principum pa-
radigma, & exemplar! Qui viuenti Absaloni se
exhibuit Regem, mortuo se prodidit patrem.
Regis obiuit officium, cum lasciuiente audacia
pulcher iuuenis in regis diadema irruebat, &
perduellionis reus, maiestatisque hostis regnum
in schismata discindebat. Ergo tunc Dauid, etiam
necessitudinis naturalis oblitus, ne accedere vi-
deretur ad crimen, nomen & indolem deposuit
parentis, filiumque pepulit in longinquum, &
armatis cuneis excussit. Ast functo Absalone pa-
trem incepit agere, qui regis finiuit officium.
Regis ius occiso corpore periit. Scis illud Do-
mini: *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, &
post hac non habent amplius quid faciant.* Regis Luc. 11. 4.
expleuit munus qui in maiestatis reum armauit
exercitum. Igitur cum filij cadauer adhuc patris
portio sit, quam traduce generationis constituit,
enecto Absalone Dauid charæ sobolis rediuit
ad nexum; nullam nisi filij vocem efformat: ut
appareat quali merito ab Absalone ad facinus
impellente discesserat, quàm arctum naturæ in-
fregerat vinculum, qui sic post mortem innato
pondere, munere genitoris se ad genti cadauer
reduxit. Do Gregorium Nazianz. orat. 14. *Nunc Naz.
parricide velut insonti satisfacit, ac cum mortuo in
gratiam redit: hoc quoque fortassè nomine pro filio
dolens, quòd manus aduersus patrem intentarat
(huiusmodi quippe paternus affectus est) quemque
bellum sibi ut hostem, inferentem pepulerat ac pro-
figarat, eundem exanimem velut amicum deside-
rat; natura nimirum, qua nihil est violentius, ini-
micitiam superante. Quàm aptè illud: Quemque
bellum sibi, ut hostem inferentem propulerat, &c.*
Portionem genitam à se propulit, & dissecuit:
ne dum cōiunctioni parceret naturali, consentire
videretur in crimine; sed mors, quæ coniuncta
discindit, discinctos hîc iterum copulauit: desi-
uit rex, incepit pater; & reduce ad naturalem
originem latice, relabente vestigio in fontem
remeauit paternum. Malè imponitis Regi, ô
milites, quòd filij nomen lachrymis multiplicet
affluentibus, quasi sibi sceleratum adiungens,
scelus admittere videatur. Porro Rex operuit caput
suum, & clamabat voce magna: *Fili mi Absalon,* 2. Reg. 19. 4.
Absalon fili mi. Quid inde? Ingressus ergo Ioab ad
regem dixit: *Confudisti hodie vultus omnium ser-
uorum tuorum, &c. Et ostendisti quia non curas de
ducibus tuis, & de seruis tuis: & verè cognoui modò
quia si Absalon viueret, & omnes nos occubuissemus,
placeret tibi.* Nimis audes Ioab, dissonè iudicasti:
desine parenti, quòd parentis est, qui, quòd Re-
gis est, conspexisti. Non iam appelles Regem
erga Absalonem, functus est diademate, defun-
cto iuvene: proluit per labra in nuncupatione
filij, per oculos in calentibus lachrymis genito-
ris natura: procul à consensu delicti est, qui cum
filium pepulit viuum ut rex, filium occisum am-
plexatur ut pater. Aded qui regnat, negare de-
bet, quidquid applaudit subditorum flagitio, ut
etiam ad occisi filij cadauer nec fletu, nec voce
posse accedere videatur, ne regnum in dispen-
dium & aleam eat, & discedat regnum à Rege,
qui à flagitioso subdito non discessit. Hinc Ly-Lyra:
ad illa verba Ioab: *Ne ullus quidem remansu-
rus sit tecum nocte hac, inquit: Quia illi, qui pugna-
uerunt pro te contra Absalon recedens à te, & iun-
gentur* 2. Reg. 19.

gentur aliis ad faciendum Regem super totum populum, & tu remanebis solus ab omnibus derelictus.

214. In culmine montis detento Moyse, filij Israël fictilium deorum ducatum efflagitant, in artificem Numinis adigunt Aaronem: *Dixitque ad eos Aaron. Tollite in aures aureas de vxorum, filiorumque, & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me.* Ignis vitulum extorsit ab auro. Descendit Moyse, Aaroni succenset: *Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?*

Exod. 31. 2. At ille. *Ego dixi: Quis vestrum habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi, & proieci illud in ignem, egressusque est hic vitulus.* In quone principis flagitium, quem Moyse lumine Dominico perfusus obiurgat? Quam impensè ab idololamia populum gestiuit auertere! Cur in aures aureas pendulas ab vxoribus, filiisque, & filiabus amouere præcepit? Cur non aurum, quod aliis functionibus inferuiebat? Vt domestica insurgerent iurgia, & intra secretos lares litium crepitarent incendia, dum fœmina mundi muliebris auida, & auris aureo vulnere perforata, lenocinia oculorum pendere recusaret: vnde spes idoli, metallo deficiente, deficeret. Pulchrè Caietanus: *Poterat quidem Aaron aliud aurum petere ab illo, quod erat formatum in aures: sed querens cautè diuertere furorem populi, proposuit hoc difficile: quod & difficilius reddit dicendo: ex auribus vxorum, filiorumque & filiarum vestrarum, ut dissensio domestica in domo qualibet oriretur, reluctantibus mulieribus & pueris.* Verum audisse sat fuit stolidi & sacrilegi populi Sacerdotem execrabilis sceleris verbum, quantumuis pio ingenio longissimam disposuisset distantiam; ut totius idololatriæ reus accusetur à Moyse. Poposcit in aures: hac semitâ in Deorum numerum ab initio fuit itum, dum Primigenia subdidit aures Deorum numerum spondenti. Ergo in quo se excusauit Sacerdos, inuenit accusationis indicium: si sacrilegium audiuit, quid quoddam sacrilegij imaginem conflauisset? In hunc cogitatum adducere velim Ambrosium epist. 56. ad Romul. *Coactus Aaron petit annulos eorum, & in aures mulierum, qua tradita in ignem misit, & constat est vituli caput. Nec excusare tantum Sacerdotem possumus, nec condemnare audemus.* Tandem concludit: *Quia sacrilegium audierant, conflatis earum in auribus, conflata est imago sacrilegij. Qui enim malè audit, conflare sacrilegium solet.* Quia malè Princeps Aaron audiuit, peiora concessit, qui vitulum pro Numine adulante flammâ produxit, aures debuit obturare parentibus, ne dum voto discederet, appropinquauisset officio. Et aurem præstitit, & in aures extorsit: quid quoddam Deorum multiplicitas assueto calliculo funderetur?

215. Sed Aaron se excusauit ab igne, quasi bubulum caput ignis artifice ingenio, non Sacerdotis manu dedolatum emerferit. Audisti, quid dixerit: *Tulerunt, & dederunt mihi, & proieci illud in ignem, egressusque est hic vitulus.* O ignis ingenium! Ergo flamma quasi viuido stylo vitulina lineamenta diduxit. Non benè se à suspitione criminis diluit Aaron, utpote qui saltem criminis portionem admisit, qui igni iudaico se commisit, nec à calore eius recessit, cum exinde Iudaica flamma idololatriæ suspitione incurrit. Id aliàs suboluit Ambrosio quo alij instituto vsi sumus. *Mala flamma Iudaica urit, non calefacit. Non condemno elementa, quia non sunt elementa Iudeorum, sed Christi; sed alia est, quam condemno, flamma perfidia.*

Denique foco & auro Iudeorum caput vituli figuratum, hoc est sacrilegij principatus. Timeat Princeps vel ab auro pellicientis inferioris ad noxam; vel ab igne, quem coronat flamma perfidiæ: ne si vel ad tactum, vel calorem accedat sacrilegij principatus efformet. Sat est vel vmbra consensus, ut serpat per vniuersam Rempubicam à regente deriuatum in benignitate venenum.

Imò post vertentia sæcula in posteris recrudescebat flagitium, cui se, etsi recusans, qui gerebat principatum, applicuit. Ieroboam vitulos aureos conflauit, in quibus vocis pristina insonuit imago: *Excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit: Nolite ultra ascendere in Ierusalem: ecce dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Egypti.* O antiqua, sed infamis periodus! Quis te in auribus reproduxit ut quasi postliminio redires, quæ quondam Israël demones in vitulo dedicasti? Quoniam Princeps Aaron fabricato vitulo præfuit, posthumis Iudæis sacrilegij principatus insedit, quos execrabilis hæreditas deuoluta, deierati foci, turpisque flammæ fuligine maculauit. Idèò reproduxit vitulos Princeps Ieroboam, quoniam in Principe Aaron bubulum simulacrum ad populi complacentiam sumpsit originem. Nesciunt Principum delicta sub tumulto temporis sepeliri. Ergone ab Aaron accepit Ieroboam? Sanè Tertullianus vtrumque coniunxit lib. aduers. Iudæos cap. 1. *Dicente populo ad Aaron: Fac nobis Deos, qui nos antecedant. Quod cum ex monilibus fœminarum, & annulis virorum aurum fuisset igne conflatum, & processisset ex eis bubulum caput, huic figmento vniuersus Israël, abrelieto Deo, honorem dederunt dicentes: Hi sunt dii &c.* Sic namque posterioribus temporibus, quibus Reges eis imperabant, & cum Ieroboam vases aureos & lucos colebant, & Bahali se mancipabant. Ut quid sic fibulat Tertullianus vtrumque, eoque illigat nexu, ut quasi consequentiam quamdam insinuet. Sic namque posterioribus temporibus: veluti si procliuis fuisset illatio, à Principe Aaron, qui populum à simulacri cupidine non deflexit, in alium Regem posteris sæculis, eundem idololatriæ deriuari pruritur. Cui cogitatu arridet Abulensis. 1. Reg. 12. quæst. 25. enodans; cur potius imago vituli à Ieroboam conflata est, fatur: *Istud factum est introducendo auctoritatem Aaron, qui erat summus Sacerdos, & Deo acceptabilis, tamen ipse fabricauit vitulum.*

Ne peccata Subditorum resuant in Regem, satius illi est à Regno discindi. In populi delictum assensus Principem à Regno exauctorat: Idolum est, cui, ut peccato assentiat, purpura & adoratione subditus adulatur.

S V B S E C T I O.

QVAM secus Moyse, qui Israëliti dū Princeps! Quam secus Deus, qui supremus Israëliti dū Rex! Vitulo cōflato adeò se Deus subducere gestit à populo, ne iniquitatis in Numē verteretur suspicio: adeò se Moyse à populo sibi dato discingit, ne si accedat, præuersionis

cationis umbrâ notetur; ut concertatio quædam inter Deum & Moysen fuisset oborta, cuiusne
 Exod. 32. 7. populus ille post piaculum sacrilegum censere-
 Ibi. vers. 11. tur? an Dei, an Moysi. Attende; *Dixit Dominus ad Moysen: Vade, descende: peccauit populus tuus, quem eduxisti de terra Egypti; feceruntque sibi vitulum, & adorauerunt. Quid tunc Moyses? Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum? Si Dominus, quem eduxisti de terra Egypti; cur Moses eadem verba retundit? Quem eduxisti de terra Egypti.* O lucta in Principum documentum! Ne de contubernio populi recen-
 Interl. ter iniqui aliquid maculæ vaporaret in regem, uterque quasi se abdicat regno, Deus & Moyses; & alter in alterum populi proprietatem traducit, ut magis discedat à populo, qui iam suus non sit. Aptè Interlinealis: *Quasi dicat: Populus hic tuus cognatione carnis, vel affectu sollicitudinis, iam non meus, peccauit.* Sic Hieron. in cap. 9. Daniel: *Quia Propheta Daniel dixerat: Eduxisti populum tuum, & nomen tuum inuocatum est super ciuitatem tuam, & super populum tuum; propterea ex persona Dei loquitur Gabriel: Nequaquam populus Dei est, sed populus tuus nec urbs sancta Dei, sed sancta (ut dicis) tibi. Simile quid in Exodo legimus, quando Deus loquitur ad Moysen: Descende: peccauit enim populus tuus; hoc est, non populus meus, quia me deseruit.* Sed Moyses piâ fretus audaciâ similia verba torquet in Deum: illi deputat Egyptiorum cladem, à lateritiaque seruitute recessum; & Dei esse populum dicit, quem ex omnibus gentibus sibi delegit; nec sustinet vocari suum, quem impotens est abstergere à noxa; nec vult flagitioso adhærere, antequam culpa à pierrissimo Domino diluatur. Benè Lippomanus: *Non admittit Israelem dici Moysi populum, sed occurrit sermoni Domini, & piè corrigit. Contra populum tuum, inquit, non meum, quare sic irasceris Domine? quem eduxisti tu de Egypto, non ego, idque non meo consilio, vel robore, sed tua tantum fortitudine.* Ab hac sacra contentione erudiaris quisquis populo antistas, adedò flagitiosis subditorum obistere placitis, adeo longius ire, ut à præfectura te potius exuas, tuosque neges, quàm per magistratus vinculum illis hæreas. Satiùs est trabeas regales, purpuramque discindas, quàm etiam per oram chlamydis peccantibus subditis condescendas.

218.
 1. Reg. 15. 3. Recole Samuelem: Iussa Dei refert ad Saul: *Vade, & percutere Amalec, & demolire vniuersa eius; non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid; sed interfice à viro vsque ad mulierem, bouem, & ouem, camelum & asinum.* A Saulis exercitu interit Amalec: sed & pinguis Agag, & pinguis bouum armenta, fœtosi que greges ori gladio negata, superstite vita manserunt. *Et percussit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ouium.* Tangitur à Domino Samuel, increpat Regem, qui ait: *De Amalec adduxerunt ea; percussit enim populus melioribus ouibus, & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo.* Obiurgat seuerè vates vocem Domini non audiuisse contestans: ast ille. *Imò audiui, vocem Domini, inquit, & adduxi Agag, regem Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autem populus de prada oves & boues, ut immolet Domino Deo tuo.* Ut quid Propheta Principem carpit? qui sic acclinis populo, cui adrogat victimarum consilium, sic religiosus in Deum, ut in holocausta pecora pinguiora delegerit? O male pie! O improbe tuo populo subdite! Obserua-

stine, quomodo sibi tantum adscribit, quoddam Agag regem manu captum vita donauerit, ceterum pecorum armentorumque nitidiorem numerum reſeruatam populo attribuit? Si sic in vnus hominis vita populo arrisit; cur non de totius anathematis reſeruati damnetur? Considera ſocordiam. *Imò audiui vocem Domini, & adduxi Regem Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autem populus &c.* Dum conuiuium retudit in vatem, ſuo ſemet iaculo perforauit. Quî vocem Domini audiſti, ſi Agag ſuperſtitem adduxiſti? Quid profuit Amalecitarum ſtrages, ſi populi cupidinem adamans, in vnus ſaltem indulgentia, quaſi vno fune, te populi illigaſti flagitio? Vox Domini audita non eſt, ſi aſſatim completa non eſt. Acutè Lyra: *Veruntamen in ſua deſenſione con-* Lyra.
tradicit ſibi, ſicut contingit malis hominibus dicens: Imò audiui. Dic tandem ô Rex totum piaculum commiſiſſe, qui piaculi portionem fateris: dic plenè populo obediuiſſe peccanti, qui partim in indulgentia anathematis accinuiſti. Ergo iam plenè fatetur Rex: *Dixitque Saul ad Samuelem:* 1. Reg. 15. 24.
Peccaui quia prauaricatus ſum ſermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum. Dum minuere putas ex infirmitate piaculum, impenſius adauges. Cur caput ex ſuo ſitu turbaviſti, ut ſubtus eſſet à populi veſtigio calcabile, quod corona circumdat. Tibi debuit populus obedire, tu Deo: ſuperbè maculaſti virtutes S. Greg. Mag. lib. 6. in 1. Reg. cap. 15. *Saul ergo obedire Deo reſugiens, perdere regnum timens, quid aliud nobis, quàm ſuperborum mores inſinuat, qui cum praualent, videri parui, aut peccatores vitant; cum coguntur, humilitatis virtutem ſimulant; ſed cum compulſi conſitentur, peccatum, quod accuſant, loquendo minuunt.* Intorta obedientia eſt, qua adulantis ſubditi malignitati ſubiiceris. Satiùs eſſet clauo maiestatis, quem indice purpura geſtas iniqua populi vota tranſfigere, quàm te placitis veſanis affigere. Si te regalis ſolij altitudo diſcernit, cur non à populi deſcendentis vitio diſcedis.

219.
 Quàm appoſitè Samuel! Ut adglutinatum ſtolidi populi piaculo Saulem ſimul percuteret, & doceret, modicus ſe diuellit ab eo, ſuamque præſentiam regi denegat flagitanti, adeoque ſe ab eius conſortio diſcindit, ut pallij ſegmentum, in apprehendentis manu regis reliquerit. *Et ait Samuel ad Saul: Non reuertar tecum, quia proieciſti ſermonem Domini, & proiecit te Dominus, ne ſis rex ſuper Iſrael. Et conuerſus eſt Samuel, ut abiret: Ille autem apprehēdit ſummitatem pallij eius, qua ſciſſa eſt.* Quî tam facilis ſciſſioni tela, Prophetici que pallij tam obuia lacerationi materies Impetus fugientis in cauſa fuit: eo ſe conatu à Rege properauit eruere, ut preſendenti Regi veſtimenti portio maneret. Non integrum pallium, quale Ioseph Egyptiæ pellicienti reliquit, ut grauiorem ſciſſionis plagam acciperet; dolo-remque temneret, dummodo ab improbo rege in diſſitum ſpatium abiret. Edocuit quantum à po- Gen. 39. 12.
 pulo præuaticante debuit longius fugere Rex, & vsque ad ſciſſionem ſuſtinere diſceſſum: ſiquidem ſic ſe ab iniquo Principe diuellebat: Scis illud dominicum: *Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizet* Match. 18. 6.
te; abſcinde eum, & proiice abs te? Ut etiam ab abſciſſæ manus, quam orbata ſpiritu putredo deuaſtat, conſortio timeat: ne ſi non illicò depellat, ſenſim adhærens brachio, in ſpiritus renouetur amiſſos, iterumque ſerminata cum
 corpo

corpore scandalum reproducat antiquum. Ergo usque ad scissuram, pallij portionem, in improbi Dynastę manu dimittit, ut affatim separetur ab illo, qui suggereti populo cōsentit in crimine: Principibus dogma pręstiterens, etiam, regni discissionem pari ne schismatici populi se delicto componant, Profundę S. Greg. lib. 6. in 1. Reg. 15. *Vel*

Greg. Magn. *pars pallij summi Propheta, scissa est, quando malę suggerenti Petro respondit dicens: Vade retro me Satana. Hinc item pręcipit dicens: Si manu tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proiice abs te. Quibus nimirum verbis non solum summitas pallij, sed etiam media abscindenda designantur: quia cum malę suggerunt, perfecti etiam auditores contemnendi sunt. A malę suggerente Principe se vates egressit, ut reprobis non debuisset adhærere Regem, in suamet auulsione erudisset. Etiam disrupta chlamyde, trabeisque lacratis regalibus à palpatibus nequitiaque parasitis se sic gubernator eripiat: ne per vestis limbum serpens contagium vitales regni in Principe, qui animus est, sepeliat spiritus.*

220. Vnde Samuel: *Scidit (inquit) Dominus regnum Israel de manu tua hodie.* Ergo à vulnere indumenti Prophetici vulneratio regni, omne funesto, protenditur. Quidni scindatur regnum sub eo, qui se à subitis reprobis non dissecuit, sed ad piaculum impellentibus arrisit? Debit qui lux est, & in dominationis monte refulget, à tenebris distare peccantium, quantum distat ortus ab occidente, matutinum iubar à vestibulo noctis aberrat. Cito caligine noctis splendor obtuetur regentis, qui sic tenebras adhærere luci prędocuit. Recognosce illud. *Scidit Dominus regnum Israel de manu tua hodie.* Ut quid hodie, cum inclaret dies, arduusque Sol orbem pictura diurni luminis beneficio? Imò cum Rex se reprobis associavit, à lucis degeneravit officio; lumen sub flagitij tenebris tumulavit. O benè! Quoniam post noctem lux matutina coruscat; & ad obscuritatis decessum oboritur dies; scissio regni, quod flagitiosę indolis Rex gubernabat, diem facit, quidem nox antistitis iniqui recessit. Id debes S. Gregorio ad pręfata verba *Sed querendum est, quid significet hoc quod dicitur Hodie; si enim reproborum vita nox est, quid est, quid in die Saul regnum scinditur? Sed si nox est vita pastoris reprobi, cum eius regnum scinditur, diem facit, dies quippe non fit, nisi cum nox recedit.*

221. O quisquis, quos subiectos gubernas, tibi dominantes pręfigis, districtionique virgam à melleo subditorum liquore, in ignauam desuetudinem mollescere sinis! Hęc te quasi virga ferrea usque ad internecionem contundet. Non discendam à Saulis in Amalecitarum indulgentia piaculo. Blanditiis populi tenerescit, ut parcat, ne penitus anathema comburat, sed Dominicis aris pinguium victimarum munera litet. Cur sic Amalecitas diligis improbe Pastor? Ab Amalecite, cui pepercisti, tuamet dominationis gladio peribis. Philistinorum sagittę quasi vehementi nimbo irruerunt in Saulem; ast ille ne ab incircumcisis vltimum afflaret spiritum: *Arripuit gladium suum, & irruit super eum.* Cur suum gladium in pręcordia reducit, regiumque ferrum regij sanguinis purpurę tingit? Sciebat aberrare gladius, qui se in vagina sepultum amavit, cum percutiendus esset Amalec. Ergo qui non se in Dei hostibus cruentavit; populi socordiam demulcens; in suo Domino se cruentat: ut qui prauę pepercit, probę desat.

Zerdain Iudith. Tom. I.

uiat; & qui inter flagitiosos acie immadidam custodiuit, in herili corde maderet. Subtiliter Glossa *Gladio quo amalecitis contra pręceptum Dei pepercit, merito seipsum occidit: sic qui potestate pro communi utilitate accepta, aut non vitur, aut abutitur, suo se nimirum gladio confodit: & quo ab hoste defendi debuerat, hostem potius iuuat.* Imò ab Amalecite eneectum Saulem, dum palpitantibus ferme visceribus, quę sagittę confixerant, gladium nequibat Ioseph: penitus in corpus mergere, est qui sentiat, Ioseph. l. 6. antiq. q. 14. *Iussit armigerum, ut eum perimeret. Eo non pręsumente Dominum suum occidere, ipse gladium suum in terra figens, irruit in mucronem. Et cum nequireret sibi mortem inferre, conuersus & videns quemdam iuuenem Amalecitam, rogauit eum, ut occideret.* Ast Iosepho refragatur pręfixus textus: *Arripuit itaque Saul gladium suum, & irruit super eum. Quod cum vidisset armiger eius; videlicet quod mortuus est Saul, irruit etiam ipse super eum, & mortuus est cum eo.* Verum si Amalecitam ipsam consulas, Iosepho adstipulatur. Nonne 2. Reg. 1. funestam historiam retulit ad David? *Saul incubebat super hastam suam. Dixit mihi. Quisnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites sum. Et loquutus est mihi: Sta super me & interfice me.* Quid ais, o tu, miserę cladis inferior nuptius? Si super hastam stabat Saul, capuloque in terra fundato, mucronem cecidit corpus, cur non usque ad capulum cruento lapsu deuenit? Multum ponderis in maiestate est: cur non illico per acumen gladij ruiisset, suamet pręcipite grauitate peremptus? Sanè mentitus Abul: fuit vir ille, ut ex communi calculo probat Abulensis 2. Reg. 1. q. 5. *Non postes stare quia mox ut incuberet gladio moreretur: quia perforarentur viscera eius, & caderet in terram.* Quidquid de mendacio sit, luce disciplinę non vacat, nondum gladio quę non plenę aduersus Amalecitas strinxerat, Saulem potuisse perire, donec accederet Amalecitas, & tangens gladium confoderet regem. Eo cruento ænigmate pandit, nimiam in errantes subditos indulgentiam ipsius inimici manu plectendam; ensisque aciem, quam non distrinxit in sceleratos dominantis auctoritas, ab ipsis aduersus dominantem fore nudandam? Ne vel parum te ad nefaria applies subditorum consilia, sed in superno solio residens maiestatis, arduus ab eorum nebulis vaporatis absistas.

Qui prauis adulatoribus inclinem demittis aurem, & collegiis malignitatis consentis: qui palmatas, & trabeas regales induis, dum libentius ab improbis adoraris; quid aliud agis, quam magistratus, tenebrarumque Principem imitari, coram quo bis cadunt subditi sui, dum & peccant scilicet & adorant? Vidistine aliquando purpurę dæmonem radiantem, insignem fascibus, prætexitis, & palmatis conspicuum? Equidem totus iste suggestus facatę maiestatis ab inferioribus suis, nimirum peccatoribus adornatur. Nonne dignitatum insignia illustrandis idolis adiciebantur? Nonne gemmatus Iupiter cum prætecta, statua Iericho cum pallio coccineo? Respondit Achan-Iosue: *Vidi inter spolia pallium coccineum valde bonum, regulamque auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli.* Adnotauimus alibi, pro regula legi linguam. Quę coniunctio hęc aurę linguę cum purpureo pallio? Iosephus lib. 10. antiquit. c. 1. *Achan, inquit, dum inuenisset chlamydem regiam totam auro contextam, habentem auri mazam, hoc est, siclorum pondo ducenta, &c.* Ergo regium erat insigne: & cum sentiant Hebręi linguam auream

222.

Vopisc. in
vita Firmi

Iosue. 7. 21.

Iosue. 10.

X x

auream

auream ab ore alicuius statuae decidisse, idolum purpura vestitum apparet. O ferele nimiumque quatuosum regnum! Sic Principes huius sæculi à cadentibus suis, & adorantibus adorantur. Ut noueris purpuris idola vestiri, dum Reges, ut exquisitiore cultu adorentur, & sollicitius eis decus suggeratur honoris, collegiis iniquorum consentiunt: solum enim idola, in quibus demones antistant in ipsomet popularium suorum adorationis officio peccantes subditos experiuntur, qui purpurâ vestiunt, ut abominationis collegio sub demoniaco principatu adfocientur. Quam neruose Tertullian. de idol. c. 18. *Ceterum purpura vel cetera insignia dignitatum & potestatem, inserta dignitati idololatricæ ab initio dicata, habet profanationis suæ maculam: cum propterea ipsis etiam idolis induantur prætexta & trabeæ & laticlaui, fasces quoque & virgæ præferantur, & merito: nam demones magistratus sunt sæculi huius, vnius collegij insignia, fasces & purpuras gestant.* Expende hæc. Vnius collegij insignia. Princeps, qui se innectit iniquis, & impiorum collegio assensum elargitur & aurem, ut nitidior pompâ ab eorum falsis exaltationibus intumescat; purpurâ, quali demon, induitur, vnius cum illo insigni vestitur: siquidem non in aliis diabolus regnat, quam quibus in peccato & præstat, & torquet assensum. Quid cum vero Rege, quasi cum idolo agitis improbi milites, discipuli Iudeorum. *Induunt eum purpurâ, & imponunt ei ple-*

Etentes coronam spineam, & cæperunt salutare eum: Ave Rex Iudeorum. Dum sacrilego execrabilique flagitiorum cumulo sordent, Regem suum malignitas ambitiosa compellat, quasi ut assentiat delicto, qui sic à delinquentibus honoratur. Vnius collegij insignia cupiunt impij demones habere cum Christo: quem purpurâ vestierunt, adorant; ut adorantibus applaudat, etsi sacrilegis, qui rex à sacrilegis nuncupatur. Aberrasti misera, vasa-que iniquitas, aberrasti: cui regnum naturale est, cuius maiestas albicat innocentia, fucatis prætextis & trabeis non eget; nec adulanti iniquitati nutum concedit, à quo cum omnia facta sint, sine ipso factum est nihil, id est, peccatum.

Tert.

Marc. 15. 17.

Ioan. 1. 3.

In obiurgandis principum erratis sapiens lingua Maiestatem declini veneretur obsequio.

S E C T I O XXXIII.

223.

MABILIS disciplina in corrigendis regibus inspiratur: *Quod est hoc verbū, in quo consensit Ozias ut tradat civitatē Assyriis?* Nonne corā sacra fœmina adest Ozias? Profecto dū sermoni finem imposuit, subditur. *Et dixerunt illi Ozias, & Presbyteri: Omnia, quæ loquuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis vlla reprehensio.* Quid declini supercilio sic fastum deprimis maiestatis, Ozia? Ergo hic aderas intra priuatum fœminæ cubile; & qui regiam deseruisti, aures concessisti obiurganti? Blandirisne Heroidi, quæ quotquot verba profudit, tot iacula sunt; quæ licet sacro pharmaco medicata, in te contorsit! *Non est, inquis, in sermonibus tuis vlla reprehensio.* O Rhetoris sacræ prudentia! O sacrorum oratorum exemplar! Quasi reprehensio non est quæ pipere discretionis conspergitur: quæ licet scalpellū sublatens ferat, sub spongia recōdit, & dulcedinis allicit visco, quem hamo ad cœleste prendit conuiuium. *Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias?* Præfens adest Princeps; nec ad ipsum obiurgationis sermo col-

Iudith. 8. 28.

limat, ut & dignitati consulat, & erratum emendet. Qui clauum tenet, non publico sermonis clauo figendus est: arceat pavor purpuræ, linguæ cuspidem imperantis: abeat quasi in extraneum correctio, ut ex percussione, impetuque fracto per saltum lenius feriat; & quo venerabilius, eò tardius & segnius attingat. Habeat poplitem suū lingua, & quasi genu flexo verba componens, cadentia simul & nutantia horramenta deducat. Quomodo gressibus accederes ad regale solium, accedas & linguā: vbi rex est, quem adoriris; nec quoniam in suggesto rostrisque declamans extolleris, ad suggestum dignitatis desuper, sed sursum prospectes.

Cupis oratoris ideam, qui flexo orationis genu & à rege malignitatem amander, & venerationis tributum impendat? Adest David. In spelunca quasi venatu per iacta retia iniquū Saulem prendere potuit: sed noluit, purpurâ venaturus: Chlamydis limbum quasi secreta increpatione præscidit. Egreditur ab specu, purpureum maiestatis gestans spolium, *post tergum Saul dicens. Domine mi Rex. Et respexit Saul post se. Et inclinans se David pronus in terram, adorauit: dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium: David querit malum aduersum te?* Quantus in correctione sapor! Quam sapientibus technis regium Saulis pectus venatur! Corripit, sed adorans: genna inclinauit cum lingua; nec verbum effluit, quod regalia vestigia humilis osculi subiectione non lambat. Quidni? Regem in exordio appellauit; etiam dum increpat, regem noscit: *Quare audis verba hominum loquentium: David querit malum aduersum te?* Imò quis ex populo liuidus in Dauidem? Nonne vel ipse muliebris cantus Dauidem decem millia percussisse personuit? *Sanè omnis Israel, & Iuda diligebat David; ipse autē ingrediebatur, & egrediebatur ante eos.* Cur vnius Saulis pallidā inuidiā arguēs, nō illi vitiū, sed ausicis & popularibus edacem linorem imponit? Corrigendi Regem formā exhibuit. In alios iaculum correctionis intorquet ut impulsu primo mitigato mitius relabatur in Regem: nec audet in sacri solij verticē collineare sagittam, quin obliquis ambagibus acta, tardē matureque ad regale tabernaculum appropinquet. Hominum imputat malignitati ægram regis in Dauidem insaniam, seque quasi extraneum appellat. *David querit malū aduersum te?* ut in præsentia vtriusque quasi in absentia vtriusque, orationis seriem efformans, placidiori pharmaco medeatur. Rem dedit Chrysost. homil. de David, & Saule: *Chryl. Qui seruauit, idem adorabat seruatum, rursumque Regem nominat, videlicet ob illius dignitatem, animi tumorem reprimens. Audiamus porrò excusationem ipsam. Cur audis verba populi dicentium tibi? Ecce David querit animam tuam: Et tamen qui hanc conscripsit historiam: prius dixit, quod totus populus esset cum David. Et ipse ex propria mente malitiam hanc peperisset. Quam igitur ob causam crimen transtulit in alios, nisi ut illi præbeat occasionem excutiendi malitiam.* Efficax correctio, quæ quasi à tergo prædit adstantem, & pilam tacit in alios, ut non nisi post geminatum saltum tangat regnantem.

224.

1. Reg. 14. 9.

1. Reg. 14.

Ibi. 16.

225.

Quod verbis edocuit David, prius facto præscripsit. Oram chlamydis latenter abscindit, silenteque gladio simbria regis post tergum non subdola, sed supplici correctionis amputat arre: *Surrexit ergo David, & præscidit oram chlamydis Saul silenter.* Cur non coram oculis Regis increpationis gladium stringit, sed in purpuræ summitate retro

1. Reg. 14.

retro manum imponit? Si non in Regem, cur saltem in vestem non integra gladij acie grassatur; sed scrupulosa religione contrectans, oram tantum quasi pugionis ore osculatur? Sanè vestis symbolum totum Regis est: quare Rex Israël. 3.

3. Reg. 22. 30

Reg. 22. *Mutauit habitum suum*, vt regalis status indicia non proderet. Pilum ex coma malignitatis effusa, forfice correctionis se abscindere demonstrauit, qui in oram chlamydis primam ensis aciem exercuit. Sic sapienter de bonis oratoribus Gregorius, à quo alij transcripserunt post Angelom. & Eucherium. *Extrema quadam atque exteriora prapostorum mala, sed tamen humiliter loquuntur, & quasi oram chlamydis silenter incidunt, quia dum pralata dignitati saltem innoxie, & latenter derogant, quasi regis suppositi vestem ferunt.*

S. Greg.

126.

Et tamen quid est, quod abscisso limbo, Dauid cor quasi vltor gladij percussit Dauidem? Post hæc percussit cor suum Dauid eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul. Quis est, qui percussit? an cor Dauidem, an Dauid cor? Certè Lyra: *Conscientia sua eum reprehendit: & sic Dauid est accusatiui casus.* Stylus hic planior est 2. Reg. 24. *Percussit autem cor Dauid eum; postquam numeratus est populus.* Quo spiritu Dauidicum cor ferit Dauid, & abscissi vestimenti pilum vulnere vlcisitur interiore? Nonne ars pietatis, & sagacitas corrigentis magistri fuit, per oram chlamydis integrum peccatorem tenere, iramque regiam leuissimo manus tactu reprimere, vt à segmento chlamydis, quem putabat Saul inimicum, pientissimum aduersus iniquitatem experiretur Doctorem? Quàm idoneè vel breuem gladij progressum cor Dauidicum castigauit! Cor Dauidis iuxta Dei cor erat:

Lyra.

1. Reg. 24.

1. Reg. 13. 14

Ps. 44. 1. 2. 3.

Quasi sibi Dominus virum iuxta cor suum. Quale cor Dei est? Verbum bonum eructat; opera sua dedicat Regi, & dum linguam exerit, solum in perennes laudes exoluit. *Eructauit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi. Lingua mea calamum scribae velociter scribentis. Speciosus forma, &c.* Quale cor dum verbum eructat, opera sua dedicat Regi? Superni Patris cor est, qui Regi Verbo, quod è fecundo pectore eructat, quidquid operis patrat, vt pote operatrici vouet sapientiæ. Quidni dedicet Regi, quem loquendo gignit, si nulla in regno scissio est; sed inconcussa maiestatis vnitas regale solium in suppositis tribus æternat. Opera sua Regi dicit, & dicat, quia Deus iudicium suum Regi dat, & iustitiam suam filio Regis; cuius regnum non sicut Satanæ vulnere ciuili discinditur. Ergo Dauidicum cor iuxta diuini cordis exemplum ob regiae chlamydis scissionem percutit Dauidem: quippe Deus in rege est, & quasi abscindere aggreditur Deitatem, qui in regis vestimentum ensen immittit. Regni scissio in chlamydis scissura accepit auspiciu, vt liquet in 1. Reg. 15. in scisso Samuelis pallio. En cur à suo percutitur corde; quasi Deum impetisset gladio, qui in purpuram Sauli; immisit. Nonne dixit: *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, vt mittam manum meam in eum quoniam Christus Domini est.* Christum Domini nuncupauit, id est, quem Deus vnguinis sacri oleo liniuit, & S. Spiritus charismate vnxit. Igitur si sacer Orator sic ab spiritali delibutum vnguento mucrone verborum percellit, fretus, quia Spiritus sancti flamine ad crepandum in malignos imbuitur; agnoscat, Spiritum sanctum non aduersus se posse collidere, verbaque, quæ in Christum Domini vibrantur, nõ posse ab Spiritu sancti phiala

Zerdain Iudith. Tom. I.

diminare. Hinc enoda Tertullianum aduersus ^{Tert.} Marc. lib. 2. c. 2. q. Circa personam Saulis honorandam annuntiatur à creatore, qui non deliquerat, cum Saulem assumit in regnum, & Spiritu sancto auget. Quid Pamel. est, Spiritu sancto auget? Pamelius ibi n. 157. *Alludit, inquit, ad illud 1. Reg. 10. Et influit in eum Spiritus Domini & incepit prophetare.* Sed qui tam stricta fibulâ nectit: *Saulem assumit in regnum, & Spiritu sancto auget*, spiritale charisma regis consecrationi coniungit: quasi Spiritus sanctus imbuat, quem Deus ad regale solium adlegit. Vide quæ verba sanctum Spiritum deceant, & hæc Regem loquuturus compone.

O quale ab amico Dauide hausit Ionathas documentum! leui, artificiosaque periodo, Saulis animum & mulcet, & erudit, & capit. Conceperat infestum aduersus Dauidem furem, necique tradere meditabatur inique. Ast Ionathas Regem Patrem cortecturus, inquit: *Stabo iuxta Patrem meum in agro, vbicumque fuerit.* Cur in agro? Ab agri florida lenitate, & amœno virentium germinum lenocinio occasione loquendi regem accepit; non in publico, ne maculet in subditorum aures maiestatem; non in aula, ne forte cubicularius per rimas secretem obiurgationem auscultet: Sed in fauente agri planitie, vbi quidquid perflat ab auris, demulcens adulatio est. En qualia rostra, pulpitique suggestum prudens Orator elegit. Quo stylo orationem instituit? Dixitque ad eum: *Ne pecces Rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde. Et posuit animam suam in manus suas, & percussit Philisthaum. Vidisti, & letatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio?* Et Regem nuncupat, & quem ille putabat hostem seruum appellat, & in eo Deitatis venerandæ depositum osculatur. Quid est, quia non peccauit tibi? Sanè stylus hicce Deo debetur, ipso Dauide attestante. *Tibi soli peccauit.* Ergo non Vriæ? Qui Rex erat, solius Numinis poterat supplicio patere. Ergo Ionathas dialecto sacra vritur in Saulem. Rectè processit Orator, qui Attico compendio & Regis cicurauit iram, & correctionis regalis disciplinam præstituit. Anne proficua, faustaue orationis fors? *Quod cum audisset Saul, placatus voce Ionathæ, iurauit: Vixit Dominus, quia non occidetur.* Cum à se Domini phrasi interpellatum agnouit, quid quòd linguam Dominico verbo depascat, & vocem Domini in ore volutet, cui honor Domini, cum carperetur, delatus est? Bene successit exemplum: & Rex non perfecit inuidiam, & Ionathas innoxie corripuit.

227.

1. Reg. 19. 3.

1. Reg. 19. 4.

Ps. 50. 6.

1. Reg. 16. 6.

Vt Rex feliciter corrigatur, eo ingenio modulanda correctio est, vt in semet Rex iudicium proferat, & sententiam ferat.

SVBSECTIO.

SI Rex peccauit vt Rex, & in regali maiestate fretus iniquitatem amicuuit sub ostro, cur non corrigatur vt Rex, & quasi imperialis fastus ambage, subdolaque increpationis arte in ipsomet, quo carpitur, honoretur? Satis auditur Prophetæ Natham artificium, quo sub ouina pelle, non quidem, vt lupo rapax, sed in niueo vellere, vt innocens, & irreprehensibilis concionator Dauidem

228.

X x 1 aggre

1. Reg. 19.

aggreditur. In illicitos ille venustæ feminae ruerat amplexus. Et qui coniugem in honesto thalamo dedit, Ammonitarum gladio dedit & virum. *1. Reg. 11. 4.* Bis innocuū mariti sanguinem in cæsta turpitudine defœclauit, & in coniuge, quam extraneo taminavit in toro, & in inimicorum ferro, quod nobili viri madidavit cruore. Ergo ingreditur regiam Natham, & protinus sic in verba prorumpit: *Ibi. 17.* *Responde mihi iudicium: Duo viri erant in ciuitate una, &c.* Quam absque exordio causam exponit! Iudicem vult. Quid si non in tribunalis solio David, non iura dat, sed aulae cubiculo carpit quietem! Qui corripere regem ingressus est, à regio vocabulo sermonem incepit: quasi diademate cinctum, sedentem in solio, ardentem purpura regis armatum satellitibus cogitavit: sic correcturus ut veneraturus accedit. Aptè Chrysost. in Pl. 50. *Ingreditur ergo, conspiciit regem sedentem in solio, amictum purpura, caput lapide pretioso ornatum, hinc inde vallatum presidio militum, cum magna gloria exultantem. Dicit; Sermo mihi ad te, ô Rex. O sapientia medici! Abscondit ferrum non sub vestimento, sed sub velamine narrationis: Statim enim non dixit: O inique, ô immunde, ô adulter, ô homicida. Quid igitur? Causam habeo: Duo viri erant, &c.* Quis inspiravit Chrysostomo, ingredienti Natham apparuisse Dauidem regis splendoribus enitentem, cui culta diademate frons, cui manus scepro superba, cui vestis purpurâ flagrans, cui pictis tapetis solium ornatum, cui obsequium milite pro pompa? Imò non ea prima verba Natham: *Sermo mihi ad te, ô Rex;* sed illa: *Responde mihi iudicium.* Subtiliter Chrysostomus intulit. Qui corripere Regem aduenerat, qua alia, nisi de maiestatis specie, habituque imperij conspicuo sibi representaret Dauidem, ut à sublimitatis ardore constringeret oculos, & quasi cœspitante, nutanteque sermonis loqueretur vestigio? Callida sapientia, astuque sacro, ereptæ parabolam ouis, apologumque pauperis nudati proponit. Ut quid; Preparabat regem in iudicem, qui accusabat ut reum, nec ausus ascendisse tribunal, sententiam expectabat è solio. Iratus autem indignatione David aduersus hominem illum nimis, dixit ad Natham. *Vinit Dominus quoniam filius mortis est vir, qui fecit hoc. Quem reddet in quadruplum.* Tunc Natham: *Tu es ille vir, qui fecisti hanc rem.* Cur tã properè? Quasi tribunali finico. Non inserit nouitatē censuræ, imò narrationis personas apologo explicato declarat. *Tu es ille vir, qui fecisti hanc rē.* Noluit interferere verba, sed Regis osculatus sententiā, quem auscultauit iudicem; reum ostendit. Basilii Seleuc. orat. 17. in David. *Suffragium contra Dauidem fert David: Dignus morte est. Lingua ista contra se ipsam gladium acuit. Quid Nathannus denique? Euulgat arcanum. ostendit illi orationis habita speculum, nudat reum. Tu ille es ô Rex, qui id commisisti. Quasi dicat: Regi de-creuisti, ô Rex: sed nolebam contra te ferre suffragium Tu factum tuum agnosce, vide quis tuo iudicio sis obnoxius. Volebam te iudicem, non reum esse, non in te inquiri, sed ferre sententiam.* Ergo ad lineam vsque sententia completa est? Quem reddet in quadruplum, iudicauit, Quomodo in quadruplum, si statim Propheta in pusionis ex Bethsabe nati morte mulctandum esse præscripsit? Imò Natham et si Propheta, noluit aduersus Regis iudiciū vel lineam inducere. Forsan lenius esset supplicium, si non sibi Princeps numerum laxauisset Regali iudicio auctoritas, & stabilitas delata est: quatuor interiere filij, ut ouis in quadruplum redderetur.

Lyra: *Hoc sententiauit secundum legem, qua habetur Lyra. Exod. 22. scilicet quod pro furto ouis reddatur quadruplū, & sic factum ei est, quia pro morte Vria, mortui sunt quatuor filij eius, scilicet primus filius Bethsabe, Absalon, Amnon, & Adonias.* Aded Regis obseruatur decretum, ut nec pietas Dominica pepercisset quibus regalis auctoritas legem imposuit: nec valuerit, qui corrector aduenerat, à sententia Principis, etiam pro principe resilire.

Amet concionator sacer, sic flagitia Regis, iniquosque punire, ut velut ænigmata, parabolasque, sub quibus lateat speciosa prudentis gladij acies, ut vlcus amputet, repræsentet: Sicut cæteris antistat, sibi ipsi etiam antistate permittat, nec in superna iudicis causa ipsum supremum iudicem esse recuset, qui, quā stabiliora suæ maiestatis cupit esse decreta, sententiam, quam in se quasi sub aliena causa tulit, constāiori firmitudinis amore custodiet Achab fragili exercitu superbam Syriæ opulentiam percussit; sed Benadad Syriæ Regem non truculento gladio permittit; Imò pangens cū eo fœdus in patrias remeare sedes concessit; nec triūphi gloriam pleno splendore pingere voluit, sed à Deo partam victoriam indulgentia iniquā obturpauit: *Pepigit ergo fœdus & dimisit eum.* Quid inde? Vir Dei, quem ferunt esse Michæam Prophetam, à quodam milite se sanguineè percuti iussit: detrectauit ille innoxium Prophetæ caput ferire; sed adfuit Leo, qui inobedientiam vnguibus lacerauit. *Sed & alterum inueniens virum, dixit ad eū: Percute me. Qui percussit eum, & vulnerauit. Abiit ergo Propheta, & occurrit Regi in via, & mutauit aspersione pulueris os, & oculos suos. Cūque Rex transisset, clamauit ad Regem, & ait; &c.* Quam se uero ænigmate, ut Regē carperet, caperetque, virtutur Vates! Ut quid cruentam sustinet plagam, & impuni gladio obicit caput, qui innocuo sanguine propheticam comam suffundat? Non sat fuit os, quod natura concessit, lingua, quā modularetur Spiritus; sed os nouum violento ferro aperiri oportuit in capite, ut sanguinea verba in iniquum Regem prodirent? Demirare in quale ostentum vigeat corrigenda maiestas. Non verbo obiurgat, non imperit conuiuiis effrænem: ne lingua laberetur, osque assuetum eloquio temperantiam, criminatione obiecta, turbaret, Os nouum, quod silenter corrigit, & erudiat, admissio mucrone formatur, ut hac saltē dura parabola, Regis corripetur iniquitas. Ergo in admonitoris capite vultus signum fuit vulneris, quo Regis animus tabescebat, & quod populi caput, quale Rex est, plaga difficili sauciatetur. Nequiuic aptius, sed sibi crudelius, Regis peccatum prodere & obiurgare, ut sanguineo silentio & regale ostenderet vlcus, & à fœdi vulneris scabioso conspectu, de fœdio cordis vulnere Principem admoneret. Huic cogitatu suffragatur Caietanus inibi. *Percussio fuit in capite, ut Propheta proprij capitis vulnere repræ-* *Caiet.* *sentaret Regi Israel vulnus ipsius Regis in anima. Assumpsit enim personam Regis, quatenus deliquerat Rex parcendo Regi Syria: & propterea voluit etiam vulnere sui capitis testificari vulnus tūc suprema partis anima Regis Israel, tūc vulnus populi in Rege, illius capite. O quale concionatoris sacri spectaculum! Silet cruentus, & loquaci silentio vsque ad interiora Regis arcana scalpellam correctionis immittit. Satiū duxit gladio percuti in capite, quā regale caput lingua percutere. Obtinuit licet seueræ artis ingenio, quod voluit: caput suum læsit, sed non pupugit maiestatem.* Imò

230. Imò altius meditari fas est, hanc Prophetæ plagam eo teneuisse, ut iudicium suum Regi daret, & in proprii sceleris causa, propriam experiretur sententiam. Cur caput deuouet vulnere? Ut plagam illigans panno, & fotam oleo vittis obducens, propheticum vultum absconderet, & ægri vera personatus sub larua, oculos & faciem obtegeret; sicque incognitus à Rege parabolam sui criminis assertricem, proponeret iudicandam.

1. Reg. 20. 39 Vides? Cùmque Rex transisset, clamauit ad Regem, & ait: seruus tuus egressus est ad praeliandum cum inimico: cùmque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, & ait: Custodi virum istum; qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appendes. Dum autem ego turbatus hinc illucque me verterem, subito non comparuit. Et ait Rex Israel ad eum: Hæc est iudicium tuum, quod ipse decreuisti. At ille statim absternit puluerem de facie sua, qui ait: Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte, &c. Quæ causa impulit tam truciis artificij electionem? Ergo non aliter se potuit sistere Regi, quàm puluere conspersus, fronte rugis ex sanguineo cœno exarata? Oportuit qui loquebatur, abscondi, ut interrogatore ignorato, Rex illic iudicium obiret. Abulensis 3. Reg. 20. quæst. 18. Solum valuit percuti ad hoc quod non cognosceretur ab Achab, nam volebat pronuntiare ipsi Achab, pœnam futuram, quia dimiserat Benadab: & hoc volebat sub metaphora denuntiare: & dum proponeret metaphoram, nolebat agnoscere, ne non responderet ad eam Achab. Vide qualis nouitatum numerus deuoretur. A Leone percutitur, qui percutere noluit Prophetam; gladium non eximere in innocentem modestæ dexteræ noxa fuit: impune ferrum in Prophetico capite mergitur, plagam lubens sustinet Vates, sepelit sub institis & ligaminibus caput, & dispendio salutis ex altero transit in alterum, metaphoræque scenam verâ vulneris scissurâ componit; nec in omnibus his crimen est, sed Dei inspirantis autoritas. Ad quid cumulus prodigiorum? Ut regali more Rex corripiatur, & in suamet causa se iudicet; nec priuatus, etiam Deo imbutus, ad maiestatis solium iudicaturus accedat. Cur metaphoræ opus fuit & apologo? Ne ius dicere Rex detrectaret. Quid quod dixerit? Ut à se prolata sententiæ medullitus libens hæteret, doloremque conciperet, qui pepererat scelus. Cur dolor concitaretur acerbior, & ob commissum piaculum dirior in regali pectore ærumna? Quoniam nullus rite iudicium fert nisi apprimè criminis percalluerit naturam, & in statera iudicij, iniquitatis pondus libauerit. Ergo ut doleat impenitus, quod arrogantius commisit, in suamet causa iudicis tribunal exerceat. Forsan huc respexit Abulensis supr. q. 19. Ad quid expediebat, quod proponeretur istud in metaphora? Deus fecit hoc ad incitandum ipsum Achab ad pœnitentiam de malo, quod egerat. Fortius enim moueretur ad dolendum, postquam ipse se condemnaret iudicio suo, quam cùm solus Deus eum condemnaret, & sic doleret, & remitteretur ei. Sic fuit in David, cùm proposita metaphora ipse se condemnauit ignorans, & declarata illa doluit. Ut noueris quot ambagibus in corripiendos Dynastas itur, quam supplici, quam maturo vestigio. Ideo prius in capite, concionator sustinet vulnus, ut desuper effluens sanguinis imber, quotquot verba lingua conceperit sanguine calente viuificet: ne mortuus, sed spiritali vita perfusus, sermo rationali discretione procedat.

Zerdain Indith. Tom. I.

Misericordiæ Diuinæ in opitulando velocitas non sustinet intra temporis metas stringi.

SECTIO XXXIV.

231. VALE flagitium est, quod sacro æstu incalens scœmina criminatur, eoque in eius flagellationem efferuet, ut non dubitauerit accersire Primores, & Bethuliæ Præpositos obiurgare? Posuisti vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituisti ei. Verberat ne correctionis flagris, quoniam angustas diuinæ opitulationi metas fixere: quasi quinquæ dies otii Dei curtæ fuissent induciæ? Ut tradat ciuitatē Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium. Imò non quia curtum, sed quia longissimum ad misericordiam Dei consequendam protraxerunt spatium. Obserua medullitus: Posuisti vos tempus miserationis Domini. Qualene tempus, ô sacra obiurgatrix, posuere? Sat est ad piaculum, cuiuscumque temporis præsignatio. Misericordia Dei occyissimis volitans pennis, quidquid spatij est indiuisibili æternitatis velocitate præcurrit, ubi tempus est numerus prioris in motu distenditur. Sat est crimini in Dei misericordiam, vel portionem temporis, quæ partibus instanti colligatis conflatur, illi quasi morosæ præscribere, cui pernix velocitas natura est, & stilla temporis sæculum. Deliquisti Ozia, qui volueri Dei pietati temporales compedes iniicisti. Hanc lationem Solis, vndæque lucis & tenebrarum in hoc mari sæculi succedentes, non sibi Dominica pietas præsumit, quæ cito anticipat peccatores, & curricula anteuolat iniquorum.

Cùm accepero tempus, ego iustitias indicabo. Quale tempus confidit accipere ut iudicij tribunal 232. Psal. 74. 8. ascendat, accendatque reos, & comburendas stipulas perennibus flammis deuoueat? Imò orbe consumpto tempus non erit, nec tarditas, proluxaque latio dierum. O benè! Nunc misericordia tempus non habet, laxam tempestatem annorum breui stringit volatu, moræque impatiens, quod expectetur non expectat; sed spectatoribus suis antelucano iubare se præsentat. Cùm adueniet iudicare, tempus incipiet habere misericordia, æneo pede tunc, tardoque gradu mobilis, cùm in ictu oculi seuera iustitia per creaturam volitabit humanam. Ingeniosè Augustinus in Psalm. 74. Quando indicabit iustitias? Cùm acceperit tempus Aug. Nondum est ipsum tempus. Gratiæ misericordiæ eius. Ergo quod nondum tempus sit; misericordia in causa est, quæ temporis non sustinet tarditatem. Nonne dies Domini dies iræ iudicijque nouissimi dicitur 1. Corint. 5. Tradere huiusmodi Satanae 1. Cor. 5. in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Quisne dies? Iudicij. Anselmus ibi. Id est anima eius salua sit in die iudicij. Si dies Christi Domini est, ante functum orbem iam tempus accepit, siquidem in tempore factus est homo, qui in æternitate apud Patris vuluam exoritur. Etiam humanum tempus, quo sub cœlo viuitat peregrinus, ne tarda utpote temporalis, videatur pietas, misericordiæ pennis anteuolat; solumque sibi tempus, diemque præfigit, quando iudicaturus descendet; amans, quodd

Aug.

segniter iustitia gradiatur, subito misericordia succurrat. Suffragetur Augustinus supra: Cum accepero tempus, ego iustitias indicabo. Accepit tempus; ut filius hominis, gubernat tempora ut Filius Dei. Audi, quia ut filius hominis accepit tempus iudicandi Dedit ei potestatem iudicij faciendi, quoniam filius hominis est.

223.

Chrys.

Si misericordia sic se concupiscit velocem, ut nec temporis desides ferat moras: si iustitia nondum tempus habet, ut plectat; ergo totius temporis laxitas spatiosa conatibus poenitentiae relinquitur. Hæc ars misericordiae fuit, sibi æternitatem, iustitiae diem, poenitentiae totum præstare tempus, quod per volubilis Solis dispensatur officium. Bellè Chrysost. serm. 42. Hæc est Christi magna, larga, sola misericordia, qua iudicium omne in diem seruauit unum, & homini totum tempus ad poenitentiam deputauit inducias: ut quod de vitio infantia suscipit, rapti adolescentia, inuadit iuuentus; corrigat vel senectus, & de peccato vel tunc poeniteat, quando sentit se iam non posse peccare. Si sic pietas diuisit durationis thesaurum, ut iustitiae una dies, totum tempus poenitentiae contingeret, qualem sibi portionem reliquit? Sanè cui nec tempus, nec dies est, seu æuum seu æternitas est: Ideo magna, ideo larga, ideo sola pietas Dominica nuncupatur: ut, cui magnitudinis non est finis, nec sit durationis; sed super omnes differentias temporis voluctibus vecta quadrigis, omnem exuperet velocitatis fortunam. Totum tempus sibi poenitentia præsumpsit, & ad tardas inducias interualla protelauit immensa. Nonne miraris? Nec stilla temporis illi periit, siquidem quotquot termini in tempore sunt Chrysologus numerat, infantiam, adolescentiam, iuuentutem, senectam; aded ut prius tempus peccato, quam poenitentiae deficiat: Et de peccato vel tunc poeniteat, quando sentit se iam non posse peccare. Quid ais ô auree? Quod extra demeriti terminum est, etiam extra meritum distat; si peccare non præualet: nec utique poenitere valebit; nec laudabiliter animum auertet è noxa, si nequit in noxam intermittere. Non potestatem criminis, sed reliquiam temporis Chrysologus studiosus attendit. Si vel instans super sit, pietatis dono superest poenitentia.

224.

Eccl. 21.

Fili peccasti, ne adicias iterum, sed de præteritis deprecare, ut tibi dimittantur. Si peccata adiecerit dimittentur? Equidem. Appositè de præteritis deprecare dixit, ne vllum præteritum peccatum absque indulgentiae iaceat spe. Quotquot temporis spatia fluxere, præterita sunt: poenitens à Dominica misericordia spatia temporis mutatus, in præsentis durationis instanti veniam usque ad præteriti temporis peccata sortitur, si diuinæ pietati succumbat. Quid causæ? Cum æternitas in indiuisibili sit, & præteritum & futurum simplici contineat amplexu; pars æternitatis est, in præsentis præteritum obtinere: ergo cælestis pietatis indolem poenitens gestat, qui in præsentis prece præteritorum obtinet remissionem. Quid si segniter, in peccato vetustus, preces retardet? In legali sanctione, si trecennale spatium effluxerit, nulla potestas repetendi ablatum conceditur. O curta miserationis humanæ tempestas! Dei opitulatio nullius temporis angitur meta; non trecennali angustatur spatium, quæ infinitate pollens, æterna super miseros duratione vectatur. S. Fulgentius epist. 7. ad Venant. cap. 6. Dicit quippe: Fili peccasti, &c. Vtrumque S. Scriptura pramonuit, & quod nec in peccato debeamus

S. Fulg.

remanere, nec de remissione cuiusque iniquitatis ambigere. An forsitan temporum cuiquam potest prædesse longauitas, ut sicut peracto trecennali spatio, nullus finitur oblata repetere; si legibus diuinis post longa peccandi spatia, non liceat indulgentiam postulare? Absit, ut hoc sit in Deo nostro, quod in libris habet humana conditio. Deus etenim noster sic misericors, & bonus, sicut est infinitus & inuictus. Proinde bonitas inuicti non vincitur, & infiniti misericordia non finitur. Nescit pientissimi Numinis largitas premi, finiri cancellorum impatiens est: nec tempus amat, ne termino sit obnoxia; sed cum æternitate paciscitur, ut tota simul & absque lubrica partium sectione iugiter perseueret. Expende illud: Deus etenim noster sic est misericors & bonus, sicut est infinitus & inuictus? Quoniam si ab ullo crimine vinceretur, inhonestæ victi fœdaretur iniuria. Sic amat misereri, sicut & vincere, & qui Dominus exercituum est, scuta & vexilla cum tessera pietatis informat.

Sic est misericors & bonus, sicut est infinitus. Quid plurimum? Quotquot attributa in Deo sunt, transcendenti infinitudine gaudent. Nescio quid promicat in diuina pietate, quod singulari indole totius finis auaritiâ fastidit; ne tacto termino aliquando tepescat. Quid est illud Vatis? Magnus Dominus, & magnitudinis eius non est finis. Quæ magna, & incorporea sunt, non molis, sed virtutis quantitate sunt magna, Attributa & stemmata, quæ in Deitate collucet, virtutes quædam sunt, quibus assignanter obiecta, ne alienis functionibus se confusim immisceant. Non amor intellectui, non cognitio adscribitur voluntati, non seueritati iustitiæ opitulationis leuamen. Sic vnumquodque finem suum habet, non infinitatis dispendio, sed suæ singularis indolis qualitate. Si omnia hæc utpote in indiuisibili, simplici que natura non vnita sed vna prospicias, ex quibus diuina magnitudo resultat, nullum obiectum singulare, nullum, in quem se proiecerit, finem inuenies. En cur magnitudinis eius non est finis. Id ipsum in diuina misericordia meditandum reor. Obiectum eius est miseri subleuatio, & alienæ sospirantis negotium. Anne hic illi finis? Imo sic per alia attributa serpit & permeat, & quasi delitente gressu per lucentes rotas Deitatis se laterbras mittit, ut quidquid aliorum attributorum est, hoc sacro fermento perfundat. Quare nullo fine tenetur, quæ in omnium Dei virtutum fines se latenter immiscet. Anne tetrica frons iustitiæ, misericordiae lenitatem abiurat? Imò cum citra quod dignum punit; pietati, ut moderetur, concedit habenas. Hinc postquam magnitudinem absque fine Vates esse perhibuit, subdit: Miserator & misericors Dominus, patiens, & multum misericors, & miserationes eius super omnia opera eius? Redundantis pelagi vndas vberiori syllabarum cumulo explicare nesciuit. Quid est: Miserationes eius super omnia opera eius? An sicut oleum, liquor cōsecratus pietati, omnes supernatat imbres; nec subterni patitur, quibus præest: sic misericordia Dei cunctis operibus excellens, omnium operum caput coronat? Benè. Sed aptius: Quoniam nullum attributum, aut opus Dei est, cui diuina misericordia non insidet: percurrit in cæterorum obiecta, & usque ad Orcum penetrat, ubi fornax, officinaque iustitiæ scelestos exurit ne digna scelerum adæquent supplicia, sed citra debitam plectantur mensuram. Sic expendit Genebr. In omnia opera sua miserationes eius sunt, ad vniuersa sua opera misericordia eius per-tingit.

Genebr.

tingit. Ut & supplicium gehenna moderatius sit, atque mitius, quam scelerum nostrorum atrocitas mereatur. Vixit quia Dominus vindex instam poenam misericordia & lenitate temperare solet. Si misericordiae finis non est, quid tempus eris? Nequit miserationi limes durationis taxari; quæ quaque cadat opus Dei; semper subsistit ut supersit: super tempus est, si super vniuersa opera est.

Misericordia Diuina quasi præripit tempus iustitiæ sibi quæ æternitatem affigit.

SUBSECTIO.

236.
2. Reg. 24.
13.

Exod. 29.

Lyra.

DICAM quando tempus habeat misericordia. Cum à cruentis iustitiæ manibus illud eripit, ne deficiat in reos. Numerat populum Dauid: indicitur in supplicium trium flagellorum arbitrium, famis, belli, pestis: Aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Elegit grassantem lues Dauid. Immisitque Dominus pestilentiam in Israël de mane usque ad tempus constitutum. Computat quot lucibus pestis inualuit, & septuaginta mille virorum vitam confodit. Sane statim additur, Angeli rhomphæam calentem sanguine conspexisse Dauidem, effudisseque preces, ut conderet in vagina: & statim: Venit autem Gad Propheta ad Dauid in die illa, & dixit ei; Ascende, & constitue Domino altare. Et tandem. Propitiatus est Dominus terra, & cohibita est plaga ab Israël: Si constitutum tempus triplex dies fuit, & in prima furoris die altare erigitur, holocausta & pacifica victimantur, plaga restringitur, cum dictum. Immisit Dominus pestilentiam de mane usque ad tempus constitutum? O sagax pietatis ars? Tempus constitutum, in sacris tempus significat sacrificij, vespertinæque suffragis. Exod. 29. In quo sapientissimus Dominus hostiis illicitur, ut parcat, cæsisque iugulis liberalem veniam rependat. En duplex tempus constitutum se obiecit, & quod iustitia sibi præfixerat, ut triplici luce, nocteque populum percuteret lues, & quod sacrificium vespertinum sibi consueuerat adrogare. Ergo misericordia tempus constitutum iustitiæ eripuit, & in sacrificij tempus traducens, ancipitis gladij mucronem obtudit, & sanguinem, quo madebat diluit, in pacificas hostias lenientes iustitiæ strepitus & iras commutans. Id, ut calleas, adi Lyram: Venit autem Gad ad Dauid in die illa. Et videtur loqui scriptura de prima die pestilentia. Ad hoc enim venit Gad, ut Dauid offerret holocaustum & cessaret plaga inchoata, ut habetur infra. Ex quo videtur etiam, quod tempus pestilentia non erat consummatum: & ideo dicunt alij, quod tempus constitutum intelligitur hora sacrificij vespertini, Illud enim statutum fuit in lege Exod. 29. Ita quod à mane prima diei usque ad horam illam mortui sunt de populo septuaginta millia virorum. Cessit pietati rigor, qui illico compescuit habenas sanguineo in Israëlitas furore: cum ad vespertini sacrificij attigit tempus, repebat iam occisionis feruor à misericordiae flatu frigente. Quam potens pietas, quæ sic restitit ferali supplicio; tempusque seueritatis absumens in se transtulit, ut mitesceret. Ve-

rum si decretum Dei triplicem pesti præfinierat, diem; quomodo immutabilitatis dispendio in prima luce manus Angeli percutientis obriguit nec ultra, quid cruoris biberet, effluere permisum est? Potens pietas, quæ immutabilem Dei præscientiam, & de constantia non minuit, & de seueritate remittit. Fecit quod sententiæ videbatur, in comminationis iuisse naturam; nec triplicem diem constitutum fuisse supplicio, sed timori. Pergit Lyra: Sed tunc occurrit dubium, Lyra: quia pestilentia trium dierum erat determinata; & sic videtur, quod sit mutatio facta in Deo. Ad quod dicendum, quod non: quia non pestilentia trium dierum erat dicta per modum comminationis. Quale attributum hunc addidit explicatum? Quale tam volucris velocitate cucurrit, ut constitutum tempus anteuolans, pacifica offerret, nondum primo sole occumbente? Misericordia fuit quæ tarda molimina cum ignoret, præuenit, ut ignoret, seque sistit in placationis ara, priusquam tota iustitia ab interiori Deitatis latebrâ se deducat. Pulchrè Glossa ibi ex Ambrosio in Psalm. Glossa 37. Vide Domini gratiam, quod & ipse à proposito conditione deflexit. Plus minatur, & minus exigit. In remuneratione premiorum sua promissa custodit, & in exactione poenarum præscriptum remordet. Cum irascitur in reum, differt: cum misereatur properat, ut absoluat; terret, ut corrigat; admonet, ut emundet; præuenit, ut ignoscat.

Desciuit à gubernaculo rationis caro, viamque suam corrumpens, per abrupta vitiorum ibat. Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum. Si non permanens spiritum in æternum, sententiâ deflagante decernit; cur plus quam sæculum statim permittit, & quasi deflectens calamum, characteres, quos exarauerat rigor, pietas in vna & breui liturauit periodo. Æternitas quidquid temporis est, amplexu simplici subtergraditur. Si in æternitate voluit spiritum ab homine eliminari, cur vix vocis sonitum dedit, & iam centum & viginti annorum laxat spatia? Velox misericordia præripuit æternitatem, quam sententiæ ferebat; & quasi præscriptum remordens, tot explicuit annorum spatiosa curricula, annosamque sæculi tarditatem, ne per æternitatem, quæ misericordiae duratio est, homo reus priuatus spiritu plecteretur. Adiecit poenitudinis tempus rigori sententiæ: & ne de æternitate furens gloriaretur iustitia, tantum dierum pondus subtraxit. Cur sic taxauit annos, & quæ absque tempore est, temporis etiam diffusi præscripsit angustias? Dedit poenitudini malignitatis spatia; tempusque, quod suis illecebris liberalis nequitia diffuderat, conuersioni signauit. Nequiuit profusior esse reconciliationis ætas, quam quæ fuerat culpa. Præfigit eam durationem pietati, quam elegerat sibi flagitium, ut apparetet ipsum sibi hominem etiam ad misericordiam sortientem auaro delectu tempus statuere, cum diuina clementia, quidquid temporis est, præcellat. Arridet Basilii Seleuc. orat. 5. in Noem: Eruntque dies illius centum viginti annorum. Do poenitudinis tempus, ut videam morum conuersionem, vnaque cum antegressa vitiositate, humanitatis mea spatia produco. Quamdiu malum obduruit, tamdiu poenitudinis medicamen profero. Longa fuit agrotatio; longa obeatur poenitentia: procrastino diluuij mala. Et pulchrè. Cum humana

vitiositatis tarda protelatione, humanitatis diuinæ producuntur spatia; nec numerum annorum nouisset, nisi segnis malignitatis durationi arrideret.

238.
Gen. 7. 4.

Construitur arca vrbs nauigatura, columenque residuæ naturæ Tunc Dominus: *Adhuc post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.* Cur tam sedulo post septenam lucem vndas diluuij casuras esse minatur? Vt denuò latum temporis spatium protenderet, pœnitentiæque inderet illicem. Nonne brevis limes iniicitur? Hebdomada vna satis angusta dies est. Imò longissima misericordia, quæ breui pœnitentiæ diluenda annosa concedat flagitia. Quàm breui interuallo diuina pietas delinitur, & quæ super tempus graditur, non prolixam, annorumque intercapedine distentam, quasi creditor terricæ frontis, exigit pœnitentiam; sed brevis interstitij signat mensuram, & fermè præparatos imensos vndarum globos, quibus absorberet orbem, intra septem dies, si pœnitudo assurgeret, refrænaret. Venuit Seleuc. supra. *Hominum amore nequit expleri Deus. Adhuc & post dies septem. Sufficit mihi vel breue tempus ad peccatorum salutem. Tantum ad pœnitentiam inclinent, & sententiam retracto, minas abijcio, si eos ex animo consilia priora retractare video. Abstineas esto vel modicè præfinito tempore. In tanta, tamque iusta ira, tanta inerat Deo erga homines amoris exuperantia. Exuberat & exuperat amor, pelagusque iam ruiturum coërcet, ne impetu suffocet reos, lachrymarum sollicitans vel stillas, quæ diluuij vorticibus frænos iniiciant; & calentes ab oculis; cadentes à cœlo imbres exiccent.*

Basil.

239.

Imò in septem dierum spatio, si mediteris, naufragaturo orbi largas præstituit inducias. Nonne orbis vniuersus sex dierum lucibus est completus, in cuius spatij ænigmate totus signabatur temporis cursus; & in septima die quieuit Deus, vt æternæ stationis immobilis placiditas notaretur? Ergo orbi plectendo, consumendoque non sex dies, qui temporis sunt, sed septem, qui æternitati deputantur, misericordia vindice præscribuntur; vt se, artifice pœnitentia, reficiat, ampliori spatio, quàm ob opificis sacri operatrice sapietia detornatus erupit; symbolumque æternitatis haberet, in quo interim se posset à flagitiis diluere, ne ab imminentibus fluctibus interiret. Adstipulatur Ambrosius lib. de Noe, & arca. cap. 13. *Tot interpositi sunt dies, quot in constitutione mundi fuerunt. Sex enim diebus factus est mundus, septimo requieuit. Quo declarauit se esse auctorem mundi, & diluuij. Admoniti sunt ergo homines vel ex numero dierum, quibus mundus est conditus, quod conditorem suum correptione morum reconciliare debuerant. Multorum annorum offensionem paucis diebus, si pœnituisset eos, voluisset relaxare. Ne sat id pietati. Cur quadraginta dies effundendis vndis signantur, nec subitatio vndarum flagello orbis impetitus intercidit? Adhucne pœnitudinis locus est? Certè quadragenarius numerus, vt ex Augustino, aliisque Patribus liquet, æternitati tribuitur ob consummationis insigne. Ergo misericordia adhuc cadentibus imbris, vrbibus sepultis, mundi que suffocata portione, sensim si quos pœnitentia tangeret, expectabat, vt inter vasti gurgitis erueret fauces, quos vitiorum dolor percuteret. Mira longitudo pietatis! Totius temporis impatiens*

Genes. 1.

Ambros.

est; nescit metas, anteuolat spatia, & quasi æternitatis ænigmate, an peccatores se à vitiorum præcipitio deflectant, sedulâ solertiâ rimatur. Cogitatum hunc debes Chrysostomo hom. 25. Chrysost. in Genes. *Quod quadraginta diebus inductum est diluuium, & istud ipsum bonitatis maximum specimen est. Volebat enim propter magnam misericordiam, etiam aliquos ex eis castigatos generalem hanc internecionem effugere, cum ante oculos viderent proximos suos perire, & imminere sibi communem interitum. Verisimile enim est prima die bonam aliquam partem diluuii perisse, & secundo die accreuisse aliquid diluuij, & similiter reliquis. Nam si voluisset, potuisset omnia in vno momento perdere diluuium, sed pro sua misericordia tanta dierum productione usus est.*

Si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te dicens: Pœnitete me: dimitte illi. Sic Dominus discipulos suos instruit. Cur numerum signans, misericordiam sic minorat, remissionisque largitatem intra termini cancellos occludit? Agebatne de remissione humana, nō de miseratione diuina, auarâ illâ, laxâ hâc? Imò qui numerum vicibus præscripsit, interminabile spatium sacramento laxauit. Septies dixit, non vt veniretur ad terminum, sed vt æternitatis symbolo in longissimam exuberantiam porrigeret pietatem. Septimus numerus diebus adiectus in sabbatho quiescit, in quo & plenitudo iubilæi, & requies stationis adumbratur æternæ. Id spatij deputauit pietati, quod gloriæ; non laxiorem, quo protenderet veniam, stylum, quam beatitudinis inuenit. Chrysologus serm. 139. *Verum septimus numerus, qui numero videtur paruum, videtur amplissimum sacramento: nam septimus numerus per dies gradiens. Sabbathum facit, quod benedixit Dominus, & deputauit ad requiem tam sui operis, quam laboris humani. Non nisi orbis edificandi, adiectæque requiei moræ sufficiunt, vt misericordiæ sinus pandantur: & fecunda viscera tot germina pietatis, quot omnipotentia rerum fœtus, concipiant.*

240.

Luc. 17. 4.

Chrysol.

Sed adhuc parum est: saltem septies vnitas repetita angustat numeros sono etsi sacramento dilater. Non tibi mordicus numerus iste ad proximi veniam figatur, ne literæ tenax, immemorque mysterij, numero expleto ferreus in remittendo rigeas peccata: multiplica nimium, & quamlibet vnitatem in decem porrige: vt totius æternitatis symbolo ductus, nunquam remittere cesses ei, qui delinquere non cessauit. Accedit Petrus: *Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vsque septies?* Quàm altè fixus numerus hic adhæsit, literæque impressus character! Imò Petre extende calculum, multiplica desuper decades, si septem crimina remissioni largiris, cur & vnum, quod addatur, non libera largitate donabis. Imò Dominus statim emendat: *Dicit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.* Pulchrè Chrysologus supra. *Quare veniam lege constringit, angustat numero, sine concludit, quam sic pulsat per misericordiam, per gratiam sic relaxat? Si septies, si octies, vincit numerus gratiam? Bonitati calculus obsistit, & addicit vna culpa pœna, quam commissa septem veniam dederunt. Absit. Nam sicut fœlix ille, qui septies remisit, ita fœlicior est iste, septuagies septies qui remisit, Petrus mandati immemor huius, interrogat Dominum dicent: Si peccauerit in me frater meus, quoties remittam illi? Septies Respondit Dominus:*

241.

Matt. 18. 21.

Chrysol.

Dominus : Non solum septies , sed septuagies septies.
Sic Dominicae clementiae largitates subcrefcunt.
Non amat stringere veniam , sed geminatis ex-
cursibus prolongari sollicitat. Puderet misericor-
diam breuiora spatia praefigere , quam iustitiam.
Quo dilatatus est rigor se pietas extendit , vt
longissimam distantiam , in quam quasi hyper-
bolicum excessum se iustitia distenderat , miseri-
cordia praeripiat , ne vel vnum instans seueritati
rurum sit , quod sibi lenitas non praesumat.

242.
Gen. 4. 15. *Meministi : Omnis , qui occiderit Cain , septu-*
lum punietur ? Occidit Lamech , & statim solutus
in voces inclamat : *Septuplum ultio dabitur de*

Ibi. 24. *Cain ; de Lamech vero septuagies septies.* Cur signa-
te de Lamech vero septuagies septies ? Vt post hunc
tam spatiosum numerum , quem iustitia protra-
xit , adhuc innoteret & pietas , quae etiam vsque
ad septuagies septies se remissionem esse decer-
nit. Imò quoniam post septuaginta & septem
generationes misericordiae parabatur prodigium ,
scilicet incarnatio. Quod distenta fuit ultio , pie-
tas praevolauit : iam non septuagies septies vin-
dicta porrigitur in Lamech , cui poenitentia vs-
que ad septuagies septies , videlicet in septua-
gesima septima generatione , imò post septua-
ginta septem vindictas attulit remissionem. Be-
ne Alcuinus. *Peccatum Lamech significat delectio-*

Alcuin. *nem humani generis , quod prauaricante Adam , cor-*
rumpit , donec post septuaginta septem generationes , se-
cundum Lucam Christus in mundum veniens , effu-
sione sanguinis peccatum delent. Vnde Matth. 18.

Non dico tibi septies sed vsque septuagies septies , id
est , Iudaeum recipiendum esse post septuaginta se-
ptem vindictas , si resipuerit. Non potuit amplius
transgressionis exaggerari processus. Qui septe-
narium sic per vndenarium duxit , omnem cu-
mulum prauaricationis expressit , vt spatiosior
misericordiae principatus pateret , qui ultra om-
nimodam transgressionem subuenit poenitenti :
nec possit sic progredi flagitiosa malignitas , vt
in terg. defessam Domini relinquat pietatem ,
quae cito anticipat , & post extremam peccati
meram veniae largitatem reflectit. Pergit Alcu-
nus : *Septenarius vniuersitatem significat per quem*
ducto vndenario sit 77. in quo omnimoda transgres-
sio signatur , quae tamen in Euangelio poenitenti di-
mitti praecipitur. Perpende haec. *Dimitti praeci-*

Alcuin. *pitur.* Ergone praecipi indicitur lege , quod libe-
ralis pietatis est ? Imò vsque ad septuagies se-
pties remissionis lenitas instigatur , & quasi Do-
minicis imponitur iussis ; non vt si pluries frater
delinquat , quasi completo termino productae
veniae , rigor vindicaturus erumpat ; sed vt quod
praecipto finitur , sine fine relinquatur arbitrio :
vt & meritum sit obedientiae , si vsque ad statam
metam venia pertingat ; & pij arbitrij liberalitas ,
si libens & absque lege inde exuberet inexhau-
sta. Venuste Chrysologus dicto serm. 139. *Non*
solum septies , sed septuagies septies. Praescriptus ergo
numerus non angustat veniam , sed dilatat ; & quod
praecipto finit , sine fine relinquit arbitrio : vt si
quantum iusserit , remiseris ; tantum obedientia , sit
praemij.

Chrysol.

Misericors Deus , immisericors homo in
certamine pietatis decertant.

SECTIO XXXV.

MISERICORS Dominus anteulat mi-
seros , & beneficiorum praenit
largitate. Segnior est in expetenda
Dominica lenitate humana desidia ,
quam Dominica opitulatio in iu-
uando : eget calcaribus tardus humanae naturae
equus , vt currat ad veniam. Qui nescit misereri ;
& si miser sit , misericordiam recipere nescit ; si-
bique infestus , ferreas compedes currenti & suc-
currenti diuinae pietati iniicere tentat , & ei , quae
aeternum volat , pigrum tempus imponere gestit ,
quasi decertans excutere caeleste iuuamen , quod
suoapte impulsu in humanum adiutorium pro-
pendet. Collidit misericordia cum misero ; hic
vt repellat , illa vt subueniat : ignorat hic , quid
sit misereri ; sollicitat illa , vt miseriam euadat ,
qui osculatur vincula , quibus in peccatorum
malignitate irretitur.

Quale flagitium Iuditha castigat ? Quod est 244.
hoc verbum , in quo consensit Ozias , vt tradat ei- Iudith. 8.
uitatem Assyriis , si intra quinque dies non venerit
vobis adiutorium ? Quae consequentia est , Assy-
riis tradere Bethuliam , & idololatriis templi sa-
cramenta recludere , si adiutorium desuper non
adueniat ? Quam crudelis est humana temeritas ?
Aeternam exaggerat , ingeminat plagas ; & quia
adiutorium peregrinum non aduenit , peregrina
vulnera adauget , Deique tradere inimicis solici-
tat , quos pietas diuina sustentat. Quid quod in
crudelitatem vergat , qui diuinae pietatis indo-
lem non agnoscit ? Nonne vides ? Obiurgatrix
sacra prosequitur. *Poenistis vos tempus miseratio-*
nis Domini , & in arbitrium vestrum diem consti-
tulistis ei. In ferream declinauit saeuitiam , tradi-
tionisque rigorem illico meditatus est , qui mi-
serationis Dominicae ignorauit naturam , & illi
tempus praescribendum esse putauit , quae quam-
libet temporis tarditatem in iuuando miseros
odit. Sic misericordia diuina cum homine con-
fligit , vt effluat , & obices , quos ille ponit , irum-
pat : sic homo immisericors est , vt nec in homine
exerceri misericordiam sustineat.

Quis super homines eleuator Elia ! Quam 245.
tetrica fronte obdurat caelum , exasperat nubes , 3. Reg. 17. 2.
aeneisque claustris imbres incarcerat : *Vinit Do-*
minus Deus Israël , in cuius conspectu sto ; si erit
annis his ros , & pluuia nisi iuxta oris mei verba.
Roscida stillicidia mediis in auris verbo seuerita-
tis exiccat , & aeneum pectus transmittit in cœ-
lum , vt pluias constringat , placidasque nu-
bium vulvas sterili ariditate perfundat. Ergone
sic Propheta Domini iris exardet , diuinae miseri-
cordiae integros annos à pluuiarum benignitate
sequestrat ? Cur iureiurando sententiam confir-
mat ? *Vinit Dominus Israël in cuius conspectu sto.*
Sanè timuit facile diuinam pietatem humescere ,
& ad primas peccatorum lachrymas , etiam in
medio aestu hyemales deposituram esse fontes
aquarum quibus humectari agri latus segetes
parrurirent. Ided ne ad primas preces roscida
beneficiorum largitate pietas Dominica laxaretur ,
ipsius Dei pro iureiurando vitam opposuit ,
ne dispen

ne dispendio Deitas Deitatis succurreret, & ut vnum, nempe misericordiae attributum ostenderet, attributorum radicem naturamque immutabilem, videlicet vitam, turbaret. Qualis potuit concipi crudelior animositas zeli, ingeniosior seueritatis ars? Ne declinis pietas in Israelitas, qui se in idololamia inquinauerant, mortuamque simulacra colebant, perplueret; vitam ipsius Dei, quasi pro arrhabone, & pignore collocat promissionis, ut si plueret, diuinæ vitæ fides periclitaretur, & idololatriæ abnegandæ Deitatis, utpote non ut vitalis, subueniret occasio.

Chrysost.

Profundè Chrysostomus serm. 1. Eliam: *Elias ille Zelo Dei insignis, ut vidit Iudaorum gentem, contempta Dei misericordia, idolorum cultui deditam, cogitabat quid aduersus eos diuina bonitati opponeret, quæ paruis lachrymis statim mouetur, ut iram ponat: decernit tandem, ut ad conceptam contra eos pœnam Deum iuramento adstringat; quo ligatus sententiam in eos non facile solueret. Illi idolis se addixerunt: ego per Deitatem tuam iuro. Ostende mihi, quod iuramentum hoc, & contra te valeat, ut & per idolorum infirmitas declaretur. Non. Viuit Dominus, non erant tribus annis ros & pluuia, nisi per sermones oris mei. Tibi enim pro clementia tua semper videtur misericorditer agendum. Dimicant ex alterno cornu, & hominis impietas, diuina misericordia, abutens, & pietas Domini opitulandi miseris auida. Obstitit Elias, ne Deus facile placatus succurrat, & in sacrilegis delictis lapidea Iudaorum malignitas rigeat: & tamen Deus magnanimus, misericors, & effusus cum homine Dei zelatore decernat, ut exasperatas, oræque Prophetico iam saxeas leniat nubes, & in imbres expungat & premar. Expende illud: Ostende mihi quod iuramentum hoc, & contra te valeat, & ut per hoc idolorum infirmitas declaretur: ac si diceret: En in hac auaritia pluuiarum totius Deitatis tuæ vertitur fides: si neges imbres iuxta fœdus meum, te viuere idololatra credet, utpote iuramenti religione constante: idolorum apparebit infirmitas, quæ absque vita metalla sunt, imò absque morte, utpote quibus nunquam fors vitalis insedit. Vide quo ariete diuinam bonitatem cõtundit, ne in aleam ob pluuiam vertat Deitatem, & misericordiae amans, nurate in vitali natura putetur. Idipsum percalluit Basilus Seleuc. orat. 11. in Eliam *Memento ne supplicij medicamentum reddatur inefficax, & ingratus populis perduret in bonitatis diuina contemptione. Quid agam tandem? Dei charitati iureiurando vim asseram. Quo diuinæ charitati vis infertur: Succurrendi abstinentiâ. Vis ab extrinseco immittitur, & aduersus innatum appetitum altrinsecus tendit: quod violentum est, nescit ab intranea indole naturæ prorumpere. Cum Deus aduersus peccatores punitionis flagellum exercet, eò violenta tardaque manu scuticam voluit, ut se ipsum prius eodem verberare percutere videatur, & extranea vi actus violentiam patri. Charitati eius immittitur vis, cui, ne subueniat, immutabilis vitæ fides obicitur: quasi immineat inter attributa seditio, & si misericordiam exerceat, vitam amittat.**

Basil.

246.
3 Reg. 17.
4. & 6.

Quid ergo Dominus? Eò misericordiae processit, quod lapidem omnem moueret, ut in incude pietatis flecteret rigorem Prophetæ. *Coruis præcepi ut pascant te. Et mox: Corui quoque deferabant ei panem, & carnes mane, similiter panem, & carnes vespere. Cur inter omnes alites, Coruo*

committitur pascendus Vates? Nonne feralis est, & insanus, quem famelica edacitas in humana & inhumata cadauera desæuire sollicitat? Aded immisericors, & impia auis est, ut recens eductos pullos destituat, & quos intra vuluam natura genuit, sæuitia post obstetrice suscipiat. Hunc alitem Dominus disponit Eliæ, ut in immiser cordi volucre portionem misericordiae diuinæ deponens, pondus pietatis, quo ingrauescebat deitas, aliquantulum leuet, & noscat Elias, quantum debeat succurrere contribulibus Iudæis, cui immitis auis obsequio iugi afferat alimoniam. Ingeniosè Chrysostomus supra: *Prophetam per illas potissimum aues, quibus sunt fœtus inuisi nutrit: odit enim prolem suam coruus, & natam non educat. Ne tanto Iudaorum filiorum tuorum odio tenere, quanto erga filios suos corui. Ecce illi nunc conuersi sunt; vide vel eorum misericordiam. Qui natura pullis sunt immiser cordes & inhumani, illi ipsi ut hospites tibi deseruiunt. Absurdum est, o Elias, quod apud te misericordia mea patrocinantur corui: tu autem pro Iudæis, in quos sæuio non intercedis? O quale spectaculum in certamine pietatis! Sic cum creatura sua luctatur Deus, ut vel ipsa parcat, vel misericordiam Dei, quo voluerit, ire permittat.*

Refragatur adhuc Elias, & igneus pro Dominico honore zelus cœlestibus imbris auaritiæ indicit. Nec quiescit Dei lenitas, sed pugnam exaggerat, ut seuerum pectus emolliat: Coruos in innatam sæuitiam redire concedit; torrentis pocula siccant, ut vel sibi consulat in dispositione pluuiarum, qui rigorem cœlo iubebat. Ad gentilem viduam remittitur, ut pascatur. *Præcepi enim ibi mulieri vidua, ut pascat te. Quid illa? Vestibulum ingrediente Propheta. Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest. Quid vidua in homine propheticum vidit, quem illicò de Numinis religione cognouerit? Viuit Dominus Deus tuus. Dum memorat Israël, quæ ethnicis increbuerat superstitionibus inseruire? Considera quæ verba ad benigna nubium ostia claudenda protulerit Vates, Viuit Dominus Deus Israël. Ergo ut noscat Elias quantum sibi dispendij, misereque insalubritatis ea iurisiuradi verba detulerint, dum ipse famelicus, vidualis domus limen ingreditur; negans dapes ob farinæ defectum, ipsamet verba repetit vidua; ut sic Propheta memor, ariditatis sententiam, concepta pietate, retractet. Huius machinamenti Deus artifex fuit, qui & quæ ediderat verba Propheta, & eius canitiem, rugisque exaratam figuram seuerique vultus effigiem, fœminæ per mentis simulacrum ostenderat, ut sermonis sui memor Elias, quod sibi optabat, siccis alimentum concederet. Cum Deus præcepit viduæ, ut pasceret vatem, viduam quid loqueretur, edocuit. Adstipulatur Basilus Seleuc. *Quid illa? Viuit, inquit; Dominus Deus tuus. Tanquam Prophetam honoras quem mendicum vides: unde in Propheta notitiam venisti? Dei ad Eliam voces in memoriam reuoca: Præcepi mulieri vidua, ut pascat te. Vnde euident est, quod per reuelationem Prophetæ præsentia viduæ nuntiata sit, quodque visio oculis obiecta recollectionem visionis excitaret per quietem oblata. Præsentiam quam oculis vidit, prius hauserat mente, verbaque, quibus in ipsomet vestibulo vatem alloqueretur, didicerat, ut quibus ille clauserat cœlum, & iureiurando strinxerat cellaria pluuiæ**

247.

3. Reg. 17.
9. & 12.

Seleuc.

pluuiarum, ipsa denegaret & cibum, utpote cui parua farina vix poterat implere pugillum. Nec tandem cessit à rigore Propheta: adeò Dominici ardoris aestuabat ardore, ut quasi misericordiae inscius, pietatis characteres nesciuisse puteretur, & in lucta cum Dominica lenitate, seueritatis crexisse trophæum.

248. Hæc in homine contubernali Angelorum, & quem cælum per igneam appetiuit quadrigam. Quid de homine, quem ob ferream viscerum qualitatem, & inopem pauperis inuidentiam, iam Tartarus plectebat in igne. Callebātne quid esset pieras, qui purpura indutus, & bysso, dum fumantibus ferculis inhiabat, sanie, tabeque fluente lacerum Lazarum vel negatā micā temnebat? Audi quid sub flammeo inferorum tumultu sepultus inclamet: *Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam.*

Luc. 16. 24. Extremi digiti breuem apicem stilla madidum ambit, cui vini lacus ad sitis non sat erat arbitrium. Guttula refrigerare poterit linguam, quam pauperant ebrietatis incendia? Opus fuit, ut qui micam inopi denegabat, guttam sedulus flagitaret: nec linguae cuspidem humectaret à stillā, qui sic residuas reliquias panis mendico subtraxerat. Sed o angustii pectoris homo! Cur non saltem plenum poculum ab Abrahamo sollicitas? misericors est, forsan dabit: quod si non dederit; guttam præ muneri paruitate, ne pudore liberalitas suffundatur, recusabit largiri. Immisericordis animi extrema exaggeratio hæc fuit. Dum viuus inficiatus est, pauperi micam; dum mortuus, & in Orco iam flammeus guttam petiuit: in quone immisericordior apparet? Sanè dum guttulam poscit. Quoniam in tantis tormentorū casibus eò stolidæ crudelitatis processit, ut non putauerit in hominibus etiam iam cælestibus esse pietatem, quæ ultra donum guttulæ extenderetur. Vides? A misericordia deposcenda incepit *Pater Abraham miserere mei*. Abraham miserationis asylum, hospitalis peregrinorum tessera, conflatorium pietatis, esurientium conuiuator, & quasi mensa Solis, publicā largitate fuerat illustris: & tamen ab hoc liberalitatis parente, & intra sinum pauperem conuiuante, non credit ultra guttulam posse concedi, etiam sitibundo inter flammās. Sic lapideum pectus rigebat, ut quod esset pietas ignoraret. Ergo dum negauit inopi micam, tantum suam crudelem indolem patefecit; nondum se inscium misericordiae ostendit. Ast quando solam stillam in ignea fonace combustus efflagitat, liquidò pandit, si latior misericordia sit, penitus nesciuisse. Velim huic cogitari patronum Chrysologum qui cum serm. 66. dixisset. *Qui diuitias suas non miserando pauperi dedit, sibi misericordiam sic minorat, ut intingat extremū digiti sui in aqua; pergit serm. 122. Vbi sunt torrentes torcularium tuorum? Vbi sunt horrea ad famem pauperis, non minus cupiditatibus dilatata, quam copiis? Ista omnia tibi perire non crimini, qui sitis extremi digiti guttam, quam si vel solam dedisses pauperi, non sitires. Immisericordem te gutta, & mica reddidit inhumanum.* Expende hæc vltima: Sanè non legimus diuitem guttam Lazaro negauisse, sed micam: *Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa, & nemo illi dabit.* Qualis ergo gutta apud Chrysologum, quæ immisericordem reddidit epulonem? Meditor, quam petiit, non quam non dedit. En igitur acumen.

Cum labentem ex pane micam famelico inopis orī admoueri vetabat, non homo videbatur, sed saxum: quæ ei humanitas, si sic humanitati leuandæ ut saxum obrigit? At cum auaro petitionis impulsu guttam poposcit, immisericors penitus apparuit, id est: non solum ipse misericordiae expers, sed an esset pietas ignarus. O quo peruenit hominis seuera crudelitas, quem diuinæ pondus largitatis non mollit; sed durius sauit, dum arctius à diuinæ pietatis brachiis stringitur.

Diuina pietas in largitatis abundantia cognoscitur; in angustis paritatis humana.

S V B S E C T I O.

149. **V**IDIISTI & Dominicæ misericordiae prodigium, & angustias humanæ: quæ, etiam dum in probis & iustis est, curta est, & quasi stilla situlæ, stateræque momentum, si compares ad diuinam. Expectant adolescentulæ cum accensis lampadibus pro nuptialibus tædis, sponso sponsæque obuiam exire. Erant in virginum choro fatuæ, quæ & lampades acceperunt, sed oleo inanes. Cur fatuæ dicuntur? *Quoniam acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum.* Mira stoliditas! Lampades habent, & liquorem, quo luceant, non sumunt. Tolerabilius esset, si quæ carebat oleo, utique careret & lâpadem: non sic appareret defectus, nec eas vacuum vasculum de auaritia reprehenderet. Ipsa lâpadis inanitas angustias virginei pectoris accusauit; quod, cum olei misericordiae capax esset, absque liberali liquore aridum mansit. Vel lâpadem desine, stolidi puella, vel oleo redunda: si virginitas lampas est, quæ non nisi à Deo venit sinumque dilatat, utpote quæ carnis angustias in spiritalem puritatem relaxat, (siquidem castum corpus dotibus spiritus honoratur) cur misericordiae siccitate deturpas, & carnis cupidine victā, pecuniarum, quibus egent mendici, non vicisti cupidinē? Chrysostomus apud Catenā S. Thom. Matt. 25. Chrysost. *Oleum hic vocat charitatem & eleemosynam, & quodcumque circa indigentes auxilium; propter hoc quod stultas eas vocat, quoniam maiorem sustinentes laborem, propter minorem omnia perdiderunt: maiori enim labore vincitur carnis cupido, quam pecuniarum.* Quo argumento in oleo misericordiam, in lampadibus virginitatem Chrysostomus intellexit? *Propter hoc quod stultas eas vocat.* Extrema stultitia est, receptaculum olei, non oleum emisit; virgineam latitudinem obtinere, nec misericordiae stillam intra suamet includere vascula.

Inde strepitu, quod veniret sponsus, oborto, prudentium virginum, quibus misericors liquor infederat, efflagitant largitatē: *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* Infaulte petitis, quod donare non vultis. Nō lampas oleo poterit alieno inuutiri, quæ nescit & proprio. Quid ille? *Ne forte non sufficiat nobis & vobis. Ite potius ad vendētes, & emite vobis.* O & vos puellæ, quæ laudamini de prudentia, tam angustos possidetis lecythos, ut non quinque virginum suppetant ad leuamen? tam parum stillicidij intra repositoria vascula collegistis, quæ sic medicas repulistis cōsortes? O curta pietas, quæ sic à defectu timet;

timet; nec supererogationi seruauit, sed de forē-
si commercio adoleſcētulas ad emendum oleum
remittit; ne donatio ſit, ſed emptio; ne liberalitas,
ſed pretium, quod cūm oleum ſit, miſericors lar-
gitas debuit eſſe! Tam vicina auaritiæ fuit hæc
mendicantium repulſa; vt, quia Dominus laudat
virgines de prudentia, eam oporteat timoris, non
auaritiæ fuiſſe cauere. Hieronymus ad eadē ver-
ba. *Non prudenter virgines de auaritia, ſed de timore
reſpondent.* Verum eſt. Aſt quis non doleat, quā
curta ſit ad miſericordem opitulationē humana
capacitas? Non ſuppetit, vt redundet; non in
oram veſtimenti exuberante plenitudine, ſicut
vnguentum in capite, quod deſcendit in oram
veſtimenti eius, bonitatis ſatietate dimanet. Cur
non oleum commodarunt prudentes? Quoniam
præter oleum, quod iam lampades biberant ad
lumen, nullum in phiala innutriendis iterū lam-
padibus māſerat: quodlibet vas iuxta ſui captum
ſeruabat liquorem; ſi vel ſtilla alienis vſibus ef-
fluxiſſet, lux interiret. Ea eſt breuitas humanæ
pietatis. Cui enodationi fauet Alcimus Auitus
lib. 1. de laud. caſt.

*Eſt miranda quidem veſtrorum cauſa malorum
Sed tamen hoc oleū, non plus, quā ſufficit, affert.
Vnuiſque ſibi conſtat, quia copia vaſis
Et perfectæ ſuum ſeruatur menſura liquorem:
Nec fas quaſitum partiſſe aut perdere ſuccum
Ne diſperſa cauis deſinit fomenta lucernis.
Cumque lucrum vobis diſpendia noſtra parauit,
Tota ſimul pereant extinctis lumina flammis.*

251.

Hæc indoles humanæ ariditatis eſt, beneficia
miſeris vel retardat, vel anguſtat, vel negat: adeo
breue vaſculum miſericordiæ liquor infundit, vt
ſi gutta ceciderit, totius luminis experiatur diſ-
pendium. Quā ſecūs redundat Diuinitatis vn-
guentum! Vix ſe in Virginea viſcera effudit, cum
de concepto canitur fœtu. *Propterea vnxit te Deus*
Deus tuus oleo letitiæ præ conſortibus tuis. Cur le-
git Paulus, *Præ participibus tuis?* Eo redundans
vnguentorum pondus, oleique ſuperni fluentum
irruit in caput, vt quos conſortes ſub ſe habebat,
ſtillicidij ſacri participes faceret, & exuberante
liquore, quidquid de plenitudine ſuppeteret in
reſidua chariſmata, cæteros adſtantes imbueret.
Non potuit aptius abundantia deſcribi. Præ con-
ſortibus oleum accepit, in cuius capite Spiritus
ſanctus inſedit, non quidem ad menſuram; co-
lumba enim, quæ finitis formæ lineis conſtabat,
chariſmatis abſque menſura index fuit: ſed illico
conſortes participes eſſe cœperūt, vt de plenitu-
dine eius acciperent, ne redundans pelagus otia-
retur. Non de Spiritu accepit, ſed Spiritum; ne
portio putaretur ſed totus: conſortes de Spiritu
accepere, ne totus in illis putaretur, ſed portio.

Chryſoſt.

Chryſoſt. in Pl. 44. *Quando autem vnctus eſt Chri-
ſtus? Quando tanquam in columba ſpecie Spiritus
ſuper eum venit. Participes autem aut conſortes hîc
vocat omnes ſpirituales, quemadmodum Ioānes dicit.
Nos omnes ex plenitudine eius accepimus. De ipſo
autem. Non ad menſuram dat ſpiritum Deus. Et
rurſus effundam de ſpiritu meo ſuper omnem car-
nem. Illic autem non ex ſpiritu, ſed totus venit Spi-
ritus; & ideo dixit. Non ad menſuram dat Deus
ſpiritum.* Quā beneuola largitas, quæ ideo in
capite poſuit vnguentum, vt quoniam erectus
vertex manebat, fluxu lubrico laberetur, & ſub-
tus poſita membra, conſortes ſcilicet, & fideles,
oleo redderet delibuta.

Hæc eſt miſericordia illa, quam efflagitabat
Propheta, de eius tantum oſtentione ſolicitus: *Pſalm. 84.*
*Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalu-
tare tuum da nobis.* Cur ſolum miſericordiā pro-
ſpicere concupiſcit, recipereque nodum efflagi-
tat? Petat manibus, non oculis tantum: quid pro-
derit viſus, ſi poſſeſſio non eſt? Imò ſat eſt; quod
Dominica miſericordia compareat: cuius natura
ſicut pluuia eſt; nequit proſpici, quin & effluat:
hauſiſſe oculis, poſſediſſe eſt: eius figura in mu-
nere eſt, neſcit oculos paſcere, quin impleat ma-
num. Vnde illico: *Salutare tuum da nobis.* Procli-
uis ad viſum donatio. Quale ſalutare, niſi Chri-
ſtus? Quis Chriſtus niſi vnctus? Ergo ſi hoc vn-
gueti pelagus eā gaudet indole, vt è capite deſu-
per in inferiores fluat; ſicut in imbre cœleſti cō-
tingit; idem fuit videntibus leuauſſe oculos, &
maduiſſe: ideo ſicut pluuia in vellus, eius flagita-
tur deſcenſus; quod nubes pluant iuſtum; quod
irrent deſuper cœli. Hinc Auguſt. inibi. *Pſ. 84.*
Quis inſidiator tibi tollit Deum? Poſſeſt tibi tollere
totum, quod poſſides corpore; non tibi tollit eum, quem
*poſſides corde. Ipſa eſt miſericordia, quam vti-
nam Deus oſtendat nobis. Oſtende Domine miſericordiam*
tuam, & ſalutare tuum da nobis. Chriſtum tuum da
nobis, in illo enim eſt miſericordia tua. Preme illud:
Non tibi tollit eum, quem poſſides corde, Ipſa eſt
*miſericordia, quam vti-
nam Deus oſtendat nobis.* Quomodo iam poſſidet, qui oſtendi poſſidenda
ſolicite? Quomodo tenax eſt eius, quod quaſi
nondum adquiſitum, oculis ſatagit intueri? O
exuberans miſericordiæ fluentum! Vidiffe te-
nuiſſe fuit. Nubes hæc diuinæ pietatis, ſimul
dum conſpicitur, iam in largiſſimos imbres la-
xatur, iam ab hac pluuia pingueſcit cor, quod
tantum conſpicere depoſcebat.

Fons hortorum, puteus aquarum viuentium quæ
fluunt impetu de Libano. Quæ nouitas putei hæc
Nonne puteus ſepelit aquas, altæque fœcundita-
te coërcet vt non niſi oblongi funis ope deſeſſa
brachia poſſint eruere? Fons liberalis eſt, libenti-
que ſcaturigine, vel inuitis laticeſ propinat ri-
dentes: puteus auarus, qui non niſi turbatus &
commotus ab amphoræ tactu aquarum beneficia
concedit. Quomodo fons ſponſus ſi puteus eſt?
Imò quomodo puteus, à quo è Libani vertice
impetu ſonoro properoque præcipitio riui ca-
dunt? Qui incepit puteus, quomodo iam deſinit
fons, cum hîc ſurſum eat, ille verò cauiſ ſit, &
profundus? Hæc piētiſſimæ largitatis, miſericor-
diæque diuinæ indoles eſt. More putei altum &
immanentem aquarum cumulum ſpatioſo rece-
ptaculo cōtinet. Sed more fluuij, hos ipſos, quos
coercebat laticeſ, mobiliter multiplicatis aluceis
effundit, more fontis perenni profluuiū inuitat
ad potum. Fons puteus, & fluuius eſt, qui perma-
nentes, permeantes, & cōmunes omnibus ſrien-
tibus aquas immittit. Aptè Gregorius Nyſſenus
hom. 9. in Cantic. ad fin. *Hoc autem eſt omnium*
maximè admirabile: nam cūm omnes putei aquam
*ſimul habeant conſiſtentem, ſola ſponſa (de ea intel-
ligit Nyſſenus) aquam in ſe habet permeantem,*
*adeo vt putei profundum habeat fluuij perennem no-
tionem.* Cur Sponſæ id adrogat? Non ab eius in-
dole, ſed ad Sponſi qui in ea eſt. Pergit: *Ipſa eum*
continet, qui inſluit in puteum anima, & propterea ſit
promptuarium aquæ illius viuæ, quæ fluit ex Libano.
En miſericors Deus leuat in largitate trophæū,
vt quō creatura anguſtior eſt, & auarior, eo profu-
ſior & benignior Creator. Non timet à deſectu,
ſicut

ficut prudentes virgines de lampadibus. *Lampades eius lampades ignis, atque flammarum.* Cur ignis atque flammarum dicuntur? Quia non egent ad alimoniam extraneo liquore: oleum sibi natura est; sibi superest, sibi que superstes iugem in visceribus misericordiam progignit: cur ab aquarum impetu timeant extingui, si interior ignis pro medulla est? Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, quia ipse sibi oleum, sibi ignis, sibi lampas est, & *Saluator eius, ut lampas accenditur.* Quid accenditur nisi ignis? Quis Saluator, nisi qui misericors est?

Iai. 6. 2. 1.

254.

Exod. 16. 15.

Matt. 14. 20.

Seleuc.

Seleuc.

Compara eius misericordiæ largitatem cum curto munere creaturæ. Pluit manna, sed licet de cælo & pluvia est, legem mensuræ diluculo colligentibus signat. En Moyses inquit: *Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita iuxta numerum animarum vestrarum.* Et statim: *Dixit Moyses ad eos. Nullus relinquat ex ea in mane.* Cur tam strictâ censurâ, ut nec in crastinum quid liberalitati seruetur, ne de pluviæ roscidæ redundantia cumulus suppetat ad arbitrium. Quam ex aduerso Christi Domini largitas esurienti populi multitudini opitulatur. Ex quinque panibus satura reddit quinque millia virorū. Non satis id misericordiæ pelago, nisi exuberet. *Et manducauerunt omnes, & saturati sunt, & tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos.* Cur non iuxta capita manus diuina metitur miraculum, ne, dum necessitati succurrit, redundet excessu? Ut quid tam circumflue reliquæ, ut tot onerent cophinos, quot Apostolos, ne unusquisque absque pondere, ne absque pondere largitas maneat? Equidē natura imbris est, qui semel è soluta nubium liberalitate processit, nullas sibi pati mensuras, sed communibus agris absque libra taxationis inferri, ut munere impinguata cælorum respondeant arua segetum gratitudine: & tamen manna pluës mensuram & diuisionem admittit: quod crastine refectioni seruat, putredo est. Dispar fuit quantitas beneficii, quia dispar manus. Deus est, qui miseretur in monte, & asseclis suis, miraculo produlio, conuiuium parat: *Misereor, inquit, super turbas.* Eius pietas odit angustias; non indigentia sed & affluentia subseruit; suppeditat quod redundet; non nisi in residuis quiescit. Qui manna ministrat, seruus est, Moyses utique, siue Angelus: quid quod curta manus medio in munere contrahatur, nec amplius quia in mensura cibi parcitas erogetur? Fruere Basilio Seleuc. orat. 33. *Tantam superasse copiam, eius, qui patrarat, virtutem extraheret in lucem. Nam si pro modo necessitatis dationem commensus fuisset, decoris illius gratia adulterata esset; nec id, qui fecisset, satis euidenter Dominus agnosceretur; quippe qui necessitati seruisset. Nunc autem profusior, quam necessitas, postulat, suppeditatio, auctoris potestatem testatorem facit.* Expende illud: *Illius gratia adulterata esset.* Adulterium idem quod ad alterum est: naturam commaculat, imò absomit, qui ex altero trāsīt in alterum, & degeneris corruptela mistionis quasi pristinam formam confundit. Munus, quod solum necessitati subseruit, alterius est, non Creatoris, cuius suppeditatio potestatem eius euulgat, omnipotentiaque sinum exuberantiâ donorum clarescere facit. Quid de manna? Pergit Seleuciensis. *De cælo manna quondam Israëlitis dabatur; sed quia miraculi administer seruus erat, necessitati quoque donum seruiebat, quodque*

Zerda in Iudith. Tom. I.

residuum, euanescebat; & cum manus lectione manna nequiret expleri, defectio ipsius etiam doni necessaria consequeretur; & escam librans cælum, Iudæis demittebat, & tempus donum vincebat, ac intra modum gratia cobibebatur. Quid venustius? Preme hoc: *Et tempus donum vincebat.* Opitulatio creaturæ temporis amans est, ut citissime finem inueniat, & procrastinet adiutorium: misericordia Dei nec tempore vincitur, nec temporis vincitur cancellis. Ut videas, quam iure carpat Iuditha Bethuliæ Præsides. *Posuisti vos tempus miserationis Domini.*

Homo Deus utramque naturam patientia titulo satagit insigniri.

SECTIO XXXVI.

RÆNOS obiurgationis resumit Iudith, quos in Præpositos Bethuliæ laxauerat, & mitescere orationis ardore flectens animos, à Dei patientia hortamenta capessit, ut citius ad pœnitentiam inclinet: *Sed, quia patiens est Dominus, in hoc ipso pœniteamus.* Quid est, quod Deum nominans, patientiæ attributum attexit: nec clara diuinæ maiestatis vocabula, sacrosque titulos, qui pompâ exultiori pingunt Deitatem, protulerit; sed vno patientiæ cognomine, totius Deitatis apparatus putauerit fuisse pandendum. *Sed, quia patiens est Dominus.* Geminam meditor constructionem, vel *quia Dominus patiens est, vel quia qui patiens, Dominus est:* Compendium Deitatis patientia est: aded in Dei trāsīuit naturam, ut idem sit patiens, ac Deus. Nō potuit vberiori elogio, comptiorque phrasi in breui tabula magnitudinem depinxisse; protulit patientem: his naturam Numinis declarauit, & quia patientem nuncupat, & quia Dominum: dictiones geminans, alterius ex altera pondus explicuit.

Tertulliani locum, quem iam Alij sedulò pertractarunt, nouâ forsan luce donemus libro de patient. cap. 3. post Domini peroratas passionēs, sic fatur: *Talia, tantæque documenta, quorum magnitudo penes nationes quidem detractio fidei est, penes nos verò ratio, & structio, satis apertè non sermonibus modo in precipiendo, sed etiam passionibus Domini sustinendo, probant, his, quibus credere datum est, patientiam Dei esse naturam effectam, & prastantiam ingenta cuiusdam proprietatis.* Difficili sententia. Ergone humanæ naturæ probra, quod sputaminibus obruta, quod fœdis vestita, quod fœdioribus coronata, quod vibicibus sordida, quod contusa flagellis, de quibus egerat Tertullianus in Christo patiente, probant patientiam Dei esse naturam effectam? Si contumeliæ hæ non arguunt passibilem esse Deitatem; cur in patientiam, Deitatis iuisse naturam? Meditor quod anceps sit Tertullianicus sensus ex collocatione illius vocis *Dei*. Sic audisti: *Patientiam Dei esse naturam effectam.* Anne quod patientia, quæ propria creaturæ passibilis est, Dei natura fuerit effecta? Et quidem ingeniosè in ancipiti biuio sistitur illa vox: quippe ex utroque sensu mira sententia. Deus naturam humanam assumpsit quæ contumeliis & iniuriis attrita, & diris tormentorum exercitiis acta, in naturam iuit patientiæ, ut non solum patiētiā habuerit, sed &

255.

256.

Tertul.

Y y

fuerit.

fuert. Ergo cum per incarnationem humanitas (quæ ob exercitamenta patientiæ censetur de patientiæ vocabulo) Dei incepit esse natura; neruose Tertullianus adstruit, patientiam, Dei esse naturam effectam. Alia enodatio sit. Ex passionum documentis, quæ in homine Christo insonuere, Deitatis naturam in eo innotuisse: Siquidem tam insolitæ patientiæ prodigium non nisi magnanimitas Deitatis sufferret; quæ impassibilis cum sit, nequit à patientiæ progressibus detenuari: cui sensui arridet Tertullianus, qui in paulò antè elapsis dixerat: *Hinc vel maxime Pharisei Dominum agnoscere debuistis: patientiam huiusmodi nemo hominum perpetraret.* En quàm altè patientia insidet deo: nec satis sibi putat, si attributum sit, nisi in præcipuum naturæ conceptum se altius immittat. Aded satagit naturam esse, ut quando duplex natura in Christo copulata est, utrique quasi titulum naturæ eripuerit: ut deus quæ homo patientiæ pro natura fungatur; & homo, quæ deus, pro deitatis argumento patientiam ostendar.

257. Ergo contendit deus in Christo patientiam non dedecere deum, sed potius dei esse naturam effectam & præstantiam cuiusdam ingenitæ proprietatis. Intuere passionis coronidem, cui tanquam exarata syngraphæ, descriptioque volumine, atramento sanguineo, non manu, quam clauus figebat, sed lingua, quæ solum expedita, licet à felle amaricata subscripsit. Perlustra, si hominis characterem infixit, an Filij Dei? *Iesus autem emissâ voce magna expirauit.* Ut quid in grandem sonitum clamoris laxatur, dum spiritus organa vocis deserit, & anhelum, protuberansque pectus ad vitæ decessum, obstruis concretisque vocis meatibus assurgebat? Equidè satagit, quod appareat, eum, qui sic passus est, Filium dei esse: quem puderet, purum hominem credi, sic quasi fatum, contritum, laniatum: non pudet inclamare se deum, cum iam in patibulo obiret. Clamor ille magnus totius cruentæ passionis epistolæ subscriptio fuit. Vocem edit magnam, ut de cælo ad patibulum Dei Verbum descendisse probaret. Ut Verbum se proderet, grandi Verbi clamore decessit. Sic Hieron. seridè & profundè in præfata verba Marci: *Infirmata autem carne vox inualuit diuina. Cum ima voce, siue sine voce, nos morimur, qui de terra sumus: ille verò cum exaltata voce expirauit qui de cælo descendit.* Igitur vox fuit diuinitatis professio. Mater verbo concepit Filium: Pater in excelsis generat Verbum: sic verbo moritur, ut Verbum appareat. Accinit Ambrosius.

Marc. 15. 37. *Propterea addidit voce magna, in qua vel professio gloriosa usque ad mortem se pro nostris descendisse peccatis annuntiat.* Perpende illud, *professio gloriosa.* Dum funesta turpitudine librum scripserat hominis è ligno pendentis, clauis excarnificati, vlcere tabidi; in vltima cera stylus diuinitatis non expungens opprobria, sed confitens, sed subscribens, firmavit Verbum dei esse, in quod transfixerunt, non ignobili professione, sed glorioso ipsius diuinitatis stemmate, pro cœlestis claritudinis maiestate.

258. Si roges quid illa voce magna protulit? dicam se protulisse Filium dei. Id mihi probat Lucas cap. 23. *Et clamans voce magna Iesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum: & hac dicens expirauit.* Dum Patrem compellauit, nonne se Filium dei prodidit? Hinc Beda meus in Luc. inibi. *Patrem innuocando, Filium Dei se esse declarat: spiritum verò commendando, non defectum suæ vir-*

tutis, sed confidentiam eiusdem cum Patre potestatis insinuat. Eadem ergo vox fuit apud Marcum, quod expendit ibi Theophylactus. *Et qui morti dominatur, & præcepit sicut Dominum, potestatem expirat.* Theophyl. *Qualis autem hac vox fuerit, Lucas declarat, Pater, inquit, in manus tuas commendo spiritum meum.* Sic testis subscriptionis Centurio: *Videns quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.* Ergo vocis sonitus militi illiterato, filiationis æternæ explicuit arcanum? Qualine ratiocinatione à voce aërem verberante in Filij dei agnitionem perrexit? *Quia sic clamans expirasset.* Grædis energia est in illis, sic clamans. Cum iniquis deputatus in similitudinem carnis peccati patiebatur ut homo, figebatur ut homo, totam eius carnem peccatorum vlcera dehonestabant. Cur qui peccatorum speciem assumpsit, sic expedita voce spiritum afflat? Sanè se à deo derelictum clamauerat: non potuit clariore signo, se figuram peccatoris obire, iniquitatum alienarum sumpsisse cumulum, ostendisse. *Ut quid dereliquisti me?* Cur te à deo derelictum conquereris, qui deus es? In instanti mortis flagitia populi gestauisse, ut dilueret morte monstrauit, siquidem non nisi à peccato deus abest, neminè nisi ob crimina derelinquit. Nunquam plenius expressit peccatorum pondera, quæ leuabat, peccatoris, quam gerebat figuram. Quatum deus auerfetur peccata, contestatus est, siquidem vel se ipsum, deum de deo, deum hominem, tempore, quo plenam peccatoris effigiem, culpârumque alienarum ingentem sarcinam baiulabat, à deo derelictum esse innuebat. Ergo inclamat illicd voce grâdi, dū moritur, ne figura veritas putaretur, nec proprium meritum rigor mortis; nec inuitus occumbere, qui dei Verbū se manifestat in morte; siquidem post peccati figuram, dei voce dominante decessit. do August. 4. de Trinit. c. 3. August. *Et hoc maxime miratus est, quod post illam vocem, qua figuram peccati nostri edidit, continuo tradidit spiritum.* Demonstravit enim spiritus meditatoris, quod nulla pœna peccati usque ad mortem carnis eius accesserit: quia non eum deseruit inuitus, sed quomodo voluit, quippe Dei verbo ad unitatem persona coniunctus. En qualis sedulitas, quod deus ob triumphum patientiæ mori credatur, nec quæ peccator, sed quæ patiens occumbere.

259. Verum cur domine te à deo derelictum proclamas, cui Pater infidet, & arcana circūfessionis vicissitudine infides in Patre; nec potiris maiestatem simili, sed eadè? Acuet linguam suam hæreticus. Tempera domine, ne te desolatum compelles in diuinitatis dispendium. Imò adco linitur in verbis, ut duplici fecerit idiomate scribi, nempe Hebraico, & Latino. *Eli, Eli, &c.* Anne dolet, quia hominè in triduo relinquit, quauis humanitaris partes non deserat? Eo patientiæ gustus in deo homine processit, ut nec breuem passionis stillam amittere passus fuerit, sedulus ut deus homo omne passionis cucurrisset spatiū. Moritur homo per primū sui non esse, scilicet cum verum est dicere: Nunc nō est homo, & immediatè erat. Igitur instās mortis dei hominis idipsum sibi vèdicat extrinsecū instans, ut verum fuerit dicere in mortis instāti: Nunc nō est deus homo, nec homo deus (utpote vnione dirēpta), licet non à deitate seorsim, inter spiritum tamen & corpus & immediatè ante hoc erat. Mori venerat de sinu Patris deus: S Thom. 3. p. q. 50. art. 4. quasi prætesus doleat, in mortis instanti hominè iam tunc temporis non fore, qui immediatè erat, quoniam

Tertul.

Theophyl.

Marc. 15. 19.

Marc. 15. 28.

Rom. 8. 3.

Isai. 53. 3.

Matth. 2. 46.

August.

259.

S Thom. 3.

p. q. 50. art. 4.

Hilar.

quoniam qui venerat mori ut homo, humanæ mortis debuit obseruare naturā. Dolet igitur nō tam mortis calamitatem in toto triduo passurum fuisse ut hominem, & exanime corpus à possibilitatis sequestrandum esse sapore. Lucem ex his affulgere cupio Hilario in Matth. *Clamor vocis ad Deum corporis vox est, recedentis à se Verbi Dei contestata dissidium. Denique cur relinquatur exclamat dicens: Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Sed relinquitur, quia erat homo etiam morte peragendus.* Difficilia verba sunt hæc: *Sed relinquitur, quia erat homo etiam morte peragendus.* Quid quodd sit homo peragendus morte, ut à diuinitate relinquatur? Miræ sententiæ sensū opto. Sic meditabar. Non solum Verbum humanitatē assumpsit, ut homo esset, qua viveret, qua nasceretur, & omnem hominis œconomiam, dum superstes, perageret; sed ut mortalis conditionis non effugeret leges, eoque more homo ille moreretur, sicut stata humanæ naturæ lex hominis mortem præscripsit. Eiulat se homo ille Deus derelictum à Deo, in toto mortis spatio se hominē cupiens & Deum: Sed relinquitur, quia erat homo etiam morte peragendus. Id est, quia etiam in morte humanæ naturæ indolem, & proprietatem seruabat: moritur ut homo: unde relinquitur, ut iā interim non sit homo, donec ob hominem resurgat, qui occubuit ab homine. Verū quid est illud Hilarij: *Clamor ad Deum corporis vox est, recedentis à se Verbi Dei contestata dissidium?* Verbum quidem Dei à corpore non recessit, nō deseruit animam, quamuis vtriusque portionis denexum in triduo vinculum fuerit. Censeo Hilarij mentē ab amore patiendi expendendam. Corpus quidem Deitatis mansit vnitum; attamen vitā functum, nec ultra passioni subiectū: unde clamore valido quem organū vocis corporeum edidit, contestatur corpus à se; id est, ab homine, morte completa, Verbum Dei adfuturum, siquidem homo cessaret, quantumuis vtrique pars hominis, indiuisa Verbi hypostasi permaneret. O patientiæ etiam post mortem ardor!

260.

Luc. 23.

Matt. 27. 44.

August.

Ut præfato acumini suffragium feras, attende, cur tam subita in latrone mutatio ad fidē, ad poenitentiam, ad preces? *Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Nuper cum cōmilitone nequam adiciebat conuitia, ut liquet ex Matth. *Id ipsum autē & latrones, qui crucifixi erant cū eo, improperabant ei.* Demirare prodigiū. Iam in redemptionis opem feralia spicula mors parabat. Amabat in extremæ patientiæ stadio mori Deus. Ergo adeo impetus Deitatis in Christi humanitate se expēdit, in finēque exūdauit maiestas; ut latro qui propinquior cruci pēdebat, quasi fluminis redūdātiā sentiret, & ut vicina ripa ab excursu fluctuum abluitur, abundantiam Deitatis in vicinia positus prægustaret? euasit de latrone Christianus. Nō auderē calamū huic cogitari, nisi Aug. fretus hom. 4. de pass. sic inquit: *Illuminatus credo, nascentem fidem latronis iam credentis in Christum, propius corpori admota Diuinitas, qua se largius sub momento illo pro peragenda redemptione infuderat: Euolue Patres, nullū locū illustriorem inuenies. O amoris facinus! O dilectionis ostentum! Quid audes Theologiæ apex Augustine? Excreuit in humanitate Christi Diuinitas? Intensius corpori incussa est sub tempore mortis? Absit. Ab instanti cōceptionis vno personæ diuinæ peracta est, nec tractu temporis incrementa capeffit. Non igitur exuberare potuit per corpus largius infusa, ut*

Zerda in Iudith. Tom. I.

perageret redemptionē. Verū est, sed intueri dignationē. In tale prodigium tormenta charitatis Saluatoris nostri Dei adigunt Augustinum. Periclitaretur redēptio; si Deus, qui in patientiæ documentum pro inimicis venerat mori, se à mortis falce subduceret. In crucē moriturus ascenderat: momentū iam accedit, nunc Diuinitas opus est, nō potest mori Deitas, potest homo, qui deus, sed si non moritur deus, qui homo, nō saluabitur homo: ideo toto nixu se expēdere videtur diuinitas, & largiori profluvio corpus illud iam iam moribundum imbueri, ut moriatur deus homo, qui mori nequit ut Deus; qui redimere nequit, si solū homo. O ō! Quis siccis oculis nec pectore eliquato prætereat? In latere erat latro, expatiata est Diuinitas, latus illū inuasit: ideo tam velox fides latroni, qui ascenderat inimicus. Nec discordat ab Augustino Hierō. si accuratius inspicitur in serm. Hieron. de assumpt. Mariæ ad Eustoc. sic ait: *Cælestis planē imber in virginē vellus placido se infudit illapsu, & tota Diuinitatis unda se contulit in carnē, quando Verbum caro factum est; ac deinde per crucis patibulum expressum pluuiam salutis effudit, & stillicidia gratiæ humanis præstitit mentibus.* Ecce dū Verbum Dei factū est caro, Diuinitas quasi compressa sub bibulo vellere delitebat, At in cruce quasi potētī Diuinitatis attractu compressum vellus totū inuestitis imbrē fluuiā tēpestare diffudit, ut explicatior innotesceret Deitas, cū vilior mors in patientiæ stadio pro salute hominum irruebat.

Miratus es Deitatis impetum, quo se in hominem suum, redundante explicatione refudit, ne putaretur ante mortis spiculum abfuisse Deitatem, nec Deum, sed purum hominem decessisse. Imò sic decuit supernum Patrem, cui paterna patientia est, ne suspicio irreperet, sobolem abnegauisse suam, cū funestis turpis mortis iniuriis tanquam despicabilem, & exhæredatam commisit: imò sedulo contenditur, paternā Deitatis, quam vnigenito communicat, opulentiam, clariū tunc tēporis innotescere, ut passio patientiæque prodigiū Deo non denegetur in extrema mortis arena: Inde ipsamet voce, qua se Dominus à Deo quæritur derelictum, Deum se pronūtiat, ne ad mortis impulsu subterfugisse Diuinitas videretur. Cur ea verba ex Propheta deduxit: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Psal. 21. 9. Ut se à Vatibus exprimeret enuntiatum, Filiūque Dei, qui in Vatibus loquebatur, adesse in mortalis casus momento, Filiūque à Patre nullum accidisse dissidium; imò paternam voluntatem ea morte mulceri, siquidem non defensabat sobolem, quam genuerat, sed potius tormentorum dereliquit iniuriis. Cur Hebræicè verba scribuntur? Ne Iudæum ignorantia styli latiaris excuset. Literatē nimis ad rem Chrysostomus in Matth. Chrysost. præfata verba expendens: *Ut vsque ad extremum spiritum honorari ab eo Patrem, & non esse illi aduersarium discerent. Quapropter & Propheticam vocem emisit, veterem approbando scripturam, & Hebræicè dixit, ut probè eiusdem esse voluntatis cum Patre perciperent.* Nulli claritati parcat styli, ut paternam in morte Filij tolerantiam expenderet. Quis dum intueretur vepribus horridum, scabie tabidum, cæstibus sugillatum, nō opinaretur patibuli reum, à Patre despectum, tam dirōque supplicio mulctatum, ut qui se pro homine deieccisset, generosam Patris claritatē offendens? En cur clamat: *Ut quid dereliquisti me?* Id est, nulla est Patris tuæ derelictionis ratio, nisi hominis redemptio

261.

Y y 2

quem,

quem amas, ut tuam ob eius dilectionem patientiam ostendas, dum quem genuisti, commodas morti.

262.

Quid est, dereliquisti me? Ly me nonne personam enuntiat? Et tamen non huic homini nisi ab hypostasi competit natura Deitatis. Rogauerat Christus. *Quem dicunt homines esse filium hominis?* Dicunt ab aliis Eliam, ab aliis asseri Hieremiam. At ille: *Vos autem quem me esse dicitis?* Cur mutauit stylum, cumque discipulos rogat, non *filium hominis*, sed *me* dixit? Ut eos in Diuinitatem arriperet, & in sacram hypostasim à virginea carnis generatione leuaret. Quare Petrus: *Tu es Christus Filius Dei uiui*. Percalluit in ly me ob personalitatem diuinam, sacram à Patre originem latitare.

Bernard.

Apte Bernardus de gradibus humil. column. 4. Spirituales verò discipulos de sua diuinitate interrogans, non *Filium hominis*, sed *signanter, me*, dixit, *Quod denique Petrus intelligens, quid per hoc, quod dixerat, me, requisiti fuissent, sua responsione aperuit: Tu es, inquit, non Iesus Filius Virginis, sed Christus Filius Dei*. Igitur quid est: *Ut quid dereliquisti me?* Se Filium Dei hac dictione pronuntiat. Se tamen à Patre derelictum inclamat? O benè! Ut declaret sedulo negotiari Parentem, ut Filius, qui paternam maiestatem exæquat, mortem oppeteret, cui sacrum pignus libita Genitoris volūtas hominis amore tradebat. Sic clarè se cruci relictum, donatumque à Patre declamat; non derelictum, ut non esset Deus; sed potius, ut dum Deus est, sic passionibus relinqueretur. Irreligio esset subdicere Paschasium: sic in Matthæum ad præfata verba: *Quantum ad illam spectat naturam, in qua fuerat imago inuisibilis in forma Dei, ipse idemque Christus derelictus est à Patre, cum caro morti traditur, licet idem impassibilis credatur. Et derelictus est non pro se, qui semper unus erat cum Patre, sed pro omnibus nobis, ut talia & tanta sustineret Deus & homo, ut usque ad mortem veniret: non enim derelictus est, ut non esset Deus cum Deo, & in Deum, sed derelictus est venire usque ad crucem, usque ad flagella & spūta, usque ad spineam coronam. Hoc est ergo. Quare dereliquisti me? Faciens comparisonem gloriae suae, quam habuit apud Patrem, & confusionem, quam continens, propter nos sustinuit. Nescio si quid subtilius, amabilius quid. En tota Diuinitas à passionibus satagit cruentari, nonque humanitas sola derelicta tormentis, sed in ipsa humanitate quantumvis impercussa Diuinitas: ut nullus esset vibex, vrtica nulla, quæ dum pungeret hominem, non etiam pupugisset & Deum. Quantum ad illam spectat naturam, inquit, in qua fuerat imago inuisibilis in forma Dei ipse idemque Christus derelictus est à Patre. Quis sic auderet, nisi qui diuinæ patientiæ calleat naturam. Quin & illud supra miraculum amoris est: *Non enim derelictus est, ut non esset Deus cum Deo, & in Deum*. Trifariam Deum nuncupat, ut quasi tota Trinitas inibi ad patientiam incumberet, quantumvis solum Verbum, quod naturam assumpserrat, pateretur.*

263.

Hinc studiosus Deus in homine Deo, qui in patibulo moritur, ut de duplicis veritate naturæ sugillet hæreticum. Configitur clauis, ergo homo est: sed orat pro inimicis; ergo plusquam homo: deputatur inter iniquos, en humanitas; paradysum referat vni, en Diuinitas: in ligno fatiscit, ecce caro; contremitt tellus, ecce Deus: è clauis pendet, hominem credas; Sol in media

luce obscuratur tenebris nuptus, Deum fatere; spiritum agit, ergo mortalis; redonat spiritum Luc. 23. 45. cadaueribus, ergo omnipotens. En passionis variegata æconomia, officii hominis, Dei officii: ne disiungas purpuram, dum redimit, à mortalitatis sacco, dum pender. Quam profundè Paschasius in Matthæum: *Triumphus planè est queri ad crucem, & offerre se sua sponte: querimonias innocentia sua proclamare, stare ad sententiam mortis; sed inde confessurum è dextris virtutis Dei: clauis configi, sed pro persecutoribus orare; acetum potare & dicere in sacramento: Consummatum est: deputari inter iniquos, sed vni eorum paradysum donare: eleuari in ligno, sed terram tremere: pendere in cruce, sed Solem ac diem fugare: exuere animam à corpore, sed reuocare animas ad corpora: sepeliri mortuum, ut hominem, pro omnibus omnia infirma pati, sed secundum Deum in his omnibus triumphare*. Vtraque natura panditur, quia in vtraque, patientia Dei natura effecta est: & quantumvis discerniculo fidei vtriusque naturæ distinguas officia, patientiam tamen non vni adrogabis, quin alteri, communis vtrique naturæ pro natura est. Plura me in Paschasio acuebant: ne morer, illud festiuium est, quod inter iniquos deputari, attribuat ut homini, pro inimicis orate, attribuat ut Deo. Scitè quidem: nam inimicorum dilectio à Deo emanauit in hominem. Sed vide quia orare non Dei, sed hominis est. Quid prodest vocabulum deiectionem, & inferioritatem significans? Non pudet amorem, tametsi diuinum, humilitatis vox, dum inimicorum assertorem agit & vindicem. Ergo sic diuidas; orat quæ homo; pro inimicis quæ Deus.

Deus integrum sibi patientiæ vendicauit elogium, cuius cursum dum ascendit in cælum, probauit; cuius sinus à superno Genitore natum suscepit.

SUBSECTIO I.

S triumphum agit Diuinitas in patientia, cur ad passionis vestibulum timet, & mœret ille homo? Timere reluctari est, excutere iugum, non iugulum parare macello. Idèd forsan Diuinitas ne patientiam deserere putaretur, inter ærumnas tardij & mœroris se textit, tantisper dissimulans donec indoles portiois infimæ nosceretur. *Pater si vis, transfer calicem istum à me*. Et illicò: *Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat*. Diu hærebam, cur tres historiographi sacri orationem in horto descriperint, siluerit Ioannes, qui ad iactum lapidis inerat cum duobus? Anne dormiuit, calamumque sopor diuertit? Id quidem; ne in Diuinitatem dedecus obrepisset. Euangelium à Verbo Dei orsus est, oculos in Patris splendorem vibrauit, qui Filius est: agebat de homine, sed ut Deo. Hinc mœstitiâ scribere nō audet, nec excusationē calicis ebibendi, ne Deus passionem refugere videretur. Origen. hō. 35. in Matth. *Tres quidem isti resulerunt Iesum postulasse à patre, ut transfret calix ab eo, quoniam & proprium hominis erat, quantum ad infirmitatem pertinet carnis, velle euadere passionem: Ioannes autem propositum habens exponere Iesum Deū Verbum, sciens quod ipse est vita, & resurrectio, nescit Deum impassibilem refugere passionem.*

Luc. 23. 30.

Luc. 22. 37.

Luc. 23. 43.

Matt. 27. 51.

264.

Luc. 22. 42.

Marc. 14. 35.

Matt. 26. 39.

Marc. 14. 35.

Luc. 22. 4.

Ioann. 1.

*passionem. Preme hæc: Nescit Deum impassibilem
refugere passionem. Voces sibi met aduersantur?
Imò quia impassibilis est, passionē refugit, cuius
impos, nec enim passioni se dedere præualeat, quā
impassibilitatis dote potitur. Attamen in vocum
delectu, qui inopino cōflictu se expungūt, in later
diuinæ patientiæ maiestas. Dum impassibilis est,
refugere nescit passionem, sed passionibus, in alia
tamen natura, se deuouere curat, & subtrahere
tristitiam in passionum limine cupit: quasi qui ex
sua natura impercussus est & infractus, nullique
pateat cuspide tactui, ipsammet impassibilita-
tem, patientiæ pro homine dedicauerit.*

165. Nec ab hoc dissidet, cur ipse Ioannes subtrahat
Cyrenæum, vel crucis portitorem, vel saltem in
baiulando confortem. Quasi pudeat Deum alte-
rius scapulis sui patibulum inclinare. Qui patiē-
tiam amat, sinūque fouet, patientiæ stadium, in
quo agonotheta patiens contendit, extero non
committit; nec patitur in crucis pondere socium
Diuinitas, quam, ut figeretur in homine, totā sibi
baiulat ad caluariū. Paschasius in Matth. *Ioannes,
quia diuinam eius naturam susceperat, Christum cru-
cem suam solum portare dicit, & quod portās ipse ab
omni labore iuxta Diuinitatem egressus est liber in
eum, qui dicitur Caluarie locus.* Dissimulat ergo se
in carne Diuinitas, & dum in omnibus permittēs
suo homini, quod hominis est, infirmatur, lachry-
matur, sitit, famescit; hominis subsidium ad pon-
dus Diuinitas inclinata nō patitur, ut totam sibi
crucis sarcinā sub scapulis immensæ fortitudinis
baiulet, qui scapulis suis fideles obumbrat. Sed
quomodo totam sibi baiulauisse crucem coniun-
car, si ceteri Euangelistæ Cyrenæum ad subsidiū
Matt. 27. 32. *conduxerunt? Inuenerunt hominem Cyrenæum no-
mine Simonem: hanc angarianerunt, ut tolleret cru-
cem eius.* Sed facilis in Euangelistis, amicæque
cōcinnitas est. Nā Ioannes Diuinitatis agit histo-
riam. Quantumuis Simon commilitonis mini-
sterio seruiret, totam in vtroque Diuinitas sibi
arborem baiulat, quæ placido concursu cum ba-
iulantibus copulatur; dumque vtriusque hume-
ros fulciuit ad pondus, non dedignatus est suo
patibulo scapulas admouere. Cur hæc Dei figen-
di est; quamuis crucis partem ferat adiutor ex-
traneus, Deus est, qui cum baiulante combaiulat.
Deitas, quæ tota facies est; & lignum portat in
Christo, & post tergum lignum cum Simone
deducit: Et si diuisum in alterutro pondus, Deus
totum in vtroque portauit.

266. Exinde forsā mæror ille in sanguineos globos
dilutus in agone, forsā ille dolor obrepserit, quod
plurimi, dum sic patientē inspicerent, non crede-
rent Deum, qui sibi contumeliosus est ob patiē-
tiam. *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Usque
ad mortem ait: non tristitia ob mortem, imo
tristitiæ finis mors taxabatur, ubi hilaritas in fu-
nestā metā spondetur. Si usque ad mortē tristis,
quidquid non est mors, mæstitudo est S. Hilar. in
Matth. *Numquid tristis est anima mea propter mor-
tem? Certe non ita: nam si de morte erat metus, ad eā
usque referri, per quam erat, debuit, sed aliud est us-
que in id, aliud ob id metuere: & causam non facit,
quidquid in fine est; quia usque in id, quod ab altero
cæptum sit, differatur.* Ob spacia usque ad mortem
protelata dolebat. Quidne in illa intercapedine
dolet? Quod consputum, & cæsum negauissent
Deum: & negare Deū, dum percutitur in patien-
tiæ theatro, vltima blasphemia est remissioni dif-
ficilis. Id cōcinne Hilar. prosequitur: *Sciebat disci-*

Zerda in Iudith. Tom. I.

*pulos exterrendos, fugandos, negaturos; sed quia spiri-
tus blasphemia nec hic, nec in æternum remittitur, me-
tuit ne se Deum abnegent, quem cæsum, & consputum
& crucifixum essent contemplaturi. Quæ ratio in Pe-
tro seruata est: qui cum negaturus esset, ita negauit:
Non noui hominem. Quia dictum aliquid in Filium
hominis non remittetur. Nimium in his diuinæ pa-
tientiæ suffragium. Petrus negare permittitur, sed
non Deum. Noluit Deitas sic inhonorari à flagi-
tio, ut dum Deus homo patiebatur, negaretur ut
Deus, quantumuis suffert, quod negetur ut homo.
Procluius erat sectum, consputum, cæsum negare
Deum, & hominem confiteri. Sed Deitas in ipso
met negationis piaculo triumphare gestit tolerā-
tiæ tenore: patitur lædi à crimine, dū homo ne-
gatur; sibi blanditur, quod non negetur ut Deus.
At prædixerat Dominus: *Ter me negabis.* Quid est, Matt. 16. 13.
me? hominem, an Deum? Sanè si agit cū Petro, Fi- 15. 16.
lium Dei significare videtur. Meministi? *Quæ di-
cunt homines esse Filium hominis?* Et statim: *Vos au-
tem quem me esse dicitis?* Cui Petrus: *Tu es Christus
Filius Dei viui,* ut suprā notabamus. Verūm præ-
cauit Deus à grauioris sceleris complemento, sa-
tagens quod dimidiaretur negatio; nec totū ne-
gauisset, sed hominem. Hic est nucleus sententiæ
Hilarij: *Quæ ratio seruata in Petro est, qui cum nega-
turus esset, ita negauit. Non noui hominē.* Huic cogi-
tatu ad stipulatur, quod studiosus verba trutinat
Petrus, quæ in negatione dedit, ne vlla vox Iesum
inficiaretur ut Deum: apud Matth. 26. *Tu ex illis* Matt. 26. 96.
es, qui cum Iesu Galilæo erant. Negat ipse, & statim
Ambros. lib. 10. in Luc. *Numquid negauit cū Dei Ambr.
fuisse Filio? Hoc est, dicere. Nescio Galilæum: nescio
Nazaranum, quem Dei filium noui. Habeant homines
locorum vocabula: Dei Filius patriam non potest
nuncupare, cuius maiestatem locus nullus includit.*
Vltius ex eo verbo *erant*, dum negat, Deum fa-
teri studiosè mediteris. Pergit Ambr. *Verbum
aternitatis refugit: non enim erant, qui esse cœperunt:
Hoc est dicere: Ille solus erat, qui in principio erat.*
Sed tandem apud Matth. *Quia non noui hominem,* Matt. 26. 72.
inquit. En Ambros. *Et bene negauit hominem, quem
sciebat Deum.* Id est, negauit esse purum homi-
nem. Vbi patientiæ schema est; Deum negare
flagitiosius esset piaculum.*

Quid pertæsus fastidis calicem, quem vsque ad 267.
faciem hydropisi patiendi potabis? *Transseat à me* Matt. 26. 39.
calix iste. Obserua medullitus: *Calix iste.* Calicem
amas, istum recusas? Infestus est calix iste, non
alius? Ut quid? Quippe propinandus à Iudæis.
Quid si à Gentilibus? Non sic amarus amanti. Iu-
dæus habebat Prophetas, vaticinia sacra euolue-
bat, Deum hominem expectabat edoctus; vmbra
pristinæ præcucurrerant lucem, quæ iā è cœlo af-
fulserat & in carne. Sed in tenebris liuoris cæcu-
tiens probra, & contumelias crucis appellabat
scandalum; Deūque maiestatis dici, qui figeba-
tur, piaculum crucifixi, non figentis esse putabat.
Debebat credere Deū, habens legem & Prophe-
tas; & tamen dum Deum plectebat iniuriis, dum-
que ex patientiæ operibus, Deitatis experimenta
tenebat, Deum inficiatur in gloria, Redēptorem
expectans, non in patientia. Istū calicem exoptat
Dominus pertransire, ne plus pateretur, dū bibe-
ret vsque ad ebrium. Subsidiatur Hierō. in Matt. Hieron.
ad illa verba: *Transseat à me calix iste. Postulat non
timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab
illis bibat calicem propinatum: Vnde & signāter non
dixit: Trāseat à me calix; sed calix iste, id est, populi
Iudaorum, qui excusationem habere non potest, si me*

Y y 3 occi

occiderit, habens leges, & Prophetas, qui me quotidie vaticinantur. Sed vaticinabantur Deum sub fordido humanitatis sacco, & serui habitu decessurum, sanie liuoris perfusum, & lepra vulnerum peraratum. Patientiam Diuinitatis censuere iacturam, ostrum & fastum maiestatis ad osculum sperantes. Quam contumeliosus Domino calix! Insuper inceptiunt, dum in Deitatis dispendium Numini patientiam recusant.

268. Crucē stantes Iudæi procaci petulantia clamabant: *Si Rex Israël est, descendat de cruce, & credimus ei. Confidit in Deo, liberet nunc, si vult. Dixit enim: quia Filius Dei sum.* Quam insipida, & intorta illatio! Si Filius Dei, ergo illum dedecet patibulum crucis. Descendat à contumeliarum suggestu. Anne in Prophetis huiusmodi descensus summo vngue aliquis adumbravit stylus? Legisti. *Foderunt manus meas, & pedes meos:* auulsionem à clauis non legisti. Quid scripturatum abundantior æmulat ot blateras? Diuinitatem cum Diabolo ignoras, dum probas à descensu Deitatem. Sanctus Leo de Passione, sermone 4. *Quis vobis magister tradidit? Quæ doctrina persuasit, quod illum Regem Israël, illum Dei Filium Dei credere debeatis, qui se aut crucifigi non sineret, aut à confixione clauorum liberum corpus excuteret? Non hoc vobis legis mysteria, aut Prophetarum ora cecinerunt. Sed illud verè legistis. Faciem meam non auerti à confusione sputorum. Et iterum: Foderunt manus meas & pedes meos. Numquid legistis? Dominus descendit de cruce? Sed legistis: Dominus regnauit à ligno.* Deum suum gloriæ pompis cupiebant superbum, falcatis vectum curribus, potatum nectare, fascibus sydereis præcinctum. Amant scripturas dum eius maiestatem prænuntiant: aut quæ despicabilem & leprosum, punctumque vaticinantur, expungunt. Hinc Iudæorum curiam erga Prophetas religionem irridens Theophylactus ad illa verba Lucas 24. *O stulti & tardi fide ad credendum, inquit, Decet in omnibus fidem adhibere Prophetis tam in gloriosis, quæ de Christo prædixerunt, quam in ingloriosis, quia ex passione malorum est ingressus ad gloriam.*

269. *Descendat de cruce, si Filius Dei est.* Sed si Regem cupitis. *Regnauit à ligno.* Nonne & in ligno? Imò in ligno, quia à ligno, regni cœpit impetium? Cur non descendit de ligno, si surgit è lapide? Cur non patitur tumuli latebram, si patitur terebrum: si pallidus sub sepulchro iacebat, fœdior pēdebat è patibulo, vbi crebrior ex vlcere tabus, densior ex sanguine globus? Quia patientia non nisi à viuentē exercetur. Cur stadium patientiæ fuit, circus olympicus amoris, in qua agonotheta puluere madidare sanguine aggressus, quousque consummaret incubuit? In monumento cadaver non patitur, quia exanime; non sentit, quia exangue. Vnde cōpleto patientiæ munere, surgit rediuius è saxo. Raban. in Matth. 27. *suprà. Si Filius Dei est. Si autem tunc de cruce resurgeret insultantibus cedens, virtutem, nobis patientiæ non demonstraret: sed expectauit paululum, irrisiōnem sustinuit; qui de cruce surgere noluit, de sepulchro surrexit.* Expectauit paululum faustū (inquit Rabanus) irrisiōnem sustinuit: nā vitam vrgebant tormenta, mortique admovebant calcaria: paululum suppetit vitæ, iam tempus consummatur patientiæ. Cōxtanea eius erat, cum ipso enata est, debuit & cum ipso decedere. *Cum consummatum audire, is iam cursus peractus est patientiæ, quia &*

vitæ. Quam nouo charactere Cyrillus Hierosol. cathec. 4. *Cum absoluisset Iesus cursum patientiæ, ascendit tandem ad cœlos.* Patientiæ vocem pro vita posuit; ingenio, nō casu. Cursum patientiæ à cōceptione incepit, cum vitam. Vis probem? *Aures,* Psal. 39. 7. *inquit, perforasti mihi:* Auris in ortu foditur, manus in decessu, vtrōque terebrum: iam inde meditabatur confodi, qui ab auribus cœpit infigi. Præceptum fuit mortis, mortis autem crucis; adeò velox audit fixationem patiens Dominus, vt in ipso iam figatur auditu. Aures pro corpore, pro ligno præceptum, obedientia pro clauo. Cursum igitur absoluit patientiæ.

Quid statim? *Ascendit tandem ad cœlos.* Præcox sententiæ velocitas. Non ascēdit nisi post quadraginta dies à patibulo. Patientiæ scholam non nisi passibilis frequentabat: Vbi consummatū est dixit, cursum probauit: non igitur post cursum patientiæ euolauit in cœlum. Cyrillus rem medullitus introspectit. Adhuc gloriosus per quadraginta lucces lineas euoluebat patientiæ, iterum resculpebat vestigia, palatū his ferculis perfricabat. Nonne Thomæ vulnera præsentauit, vt stigmata carneo clauo digiti referiret? Nonne peregrinus in Emaus dixit: *Nonne hac oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam:* Demulcens labra a patientiæ melle? Quid adhuc cursum repetis emerite Didascale? Iam mors occubuit, exuias in liteaminibus feralibus reliquisti; fructu dotibus pro trophæis. *Ita intrare in gloriam suam.* Sat est post patientiæ cursum intrare: sed ita intrare? Nonne notat ingredi pariter cum patientia, id est, patientiando? Construe? Oportebat Christū pati, & sic patientem gloriam capessere. Sed in regno non patitur iā beatus. Benè. Ast patientia amica Diuinitatis non erit absōna beatitudini. Si gloria terminus ad patientiæ cursum est, tā attinet ad patientiam gloria, quam via, sicut lineæ terminum ad lineam pertinere fateberis. Scitè igitur Cyrillus? *Cursum absoluit patientia, ascendit tandem ad cœlos:* Cur canitur: *Tollite portas Principes vestras, & eleuamini porta æternales?* Forsan quia porrectus & protractus quasi in ligni vmbra ascendebat. Empyrei non capiebant portæ, attolli iubētur. Nō rar est aperiri & recludi: ab imis cardinibus euelli, sustolliq; demolitis mœnibus dicitur. Cum descendit vt gigas exultans, nec mota limina, nec portæ læsæ: cum gigas redit, euulsio indicitur, & erectio: quia qui patiebatur in cruce pendulus & extensus, ita intrare in gloriam suam oportuisse putauit: vt dum cursus Diuinitatis & gloriæ peragitur, cursus iterum redametur patientiæ, saltem in stigmatibus ob memoriam.

Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vt quid dixisse opus, cum Filius dum enascitur, sciat, Filiumque loquatur, dum à Patris sinu procedit. Forsan Spiritui sancto procedenti dicat: *Spiritus meus es tu,* quippe qui voluntatis & amoris terminus est, ex vi originis scientiam nō accipit. Pius Pater serio pro Filio suo assertor aduocat, vindex perorat. *Ego hodie genui te.* Nam nuper protulerat Psaltes: *Astiterunt Reges terra, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Agnosco Filium, adhuc cum patitur: imò obstetricante patientia inter vtricas, & scalpella parturio, omnemque generationis æternitatem hic passionis momento deuincio: ab hodierna generatione congaudeo. Qui dum in splendoribus Sanctorum ante Luciferum genuerat, generauisse nōdum protulerat,

tulerat, quem in croceis & ostris maiestatis gignebat: vox gignit in patibulo, in sordidis & inhonoris, cum Filium hilarante voce compellat, quasi primogenito ex morte post crucem teneriori vocabulo blandiatur. Sic censebat Hilarius: *Ego hodie genui, non ad Virginis partum, non ad lauacri regenerationem; sed ad primogenitum ex mortuis pertinere censeo.* Imo ut delicatior esset stylus, adnotauit Genebrardus: *Proprie vox habet: Peperi te. Nam Ialad in Kal, hoc proprie sonat: quasi in hoc summo mysterio Deus functus sit officio, non tantum Patris, sed etiam Matris.* Partus igitur non solum generatio pro gloria est inter crucis eunabula, pro splendidis supernae maiestatis stemmatibus: quasi mollior sit sinus Patris, cum Filium excipit inter horrida tormenta productum. Sic expendo difficilem locum Ambrosij sermone sexto: *Post iniurias crucis Deus Pater recipit Filium, & occursum quodam pietatis ascendentem illum gremio molliori complectitur.* Quid est illud gremio molliori? Anne creuere blanditiae, amorisque teneritudo suauior, dum Filius sanguineus ascendit? Anne plus Filius, cum editus ex contumeliis, fouetur? Certè quasi delicatius gremium, dum sputaminibus oblita pulchritudo, protuberans vultus, expuncta facies, decor sopitus: Sic meditar bar sinus Mattis tunc mollior, postquam puerperio foetum eduxit, utpote leuatus à pondere, quo rigebat. Mollior sinus Patris post facti pignoris contumelias: quia in crucis iniuriis aeternam sobolem parturiuit.

*Patientia diuinam sibi ærumnarum stylo
sculpsit imaginem.*

SUBSECTIO II.

272.
Ad Heb. I. 13

VCCEDAT hinc nobilis Pauli locus ad Hebræos I. *Quicum sit splendor gloria, & figura substantia eius, portans omnia verbo virtutis sue, purificationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.* Mira sententiae constructio! Si splendor gloriae, & characteristica imago inuisibilis Dei est, quā Filius thronus illi absque vilius meriti ope debet in excelsis assurgere. Cur igitur ambages? *Purificationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.* Purgatio per crucem, per contumelias facta est, annuente omni Patrum factione. Sic Anselmus, Theodoretus, Oecumen. & cuncti inibi. Quin appositè, & cum neruo apud Vulgatam *Faciens sedet*: quasi adhuc faciens sedeat in gloria, ideòque sedeat, quia utpote purificationem faciens, non eget imperio alio ad sessionem. Id adnotauit Chrysostomus: *Et intueri inenarrabilem eius prudentiam. Non dixit, quia iussus est sedere, sed confedit.* Qualis igitur circuitus hic: Splendor gloriae cum sit & character, (id est, non inanis adumbratio, sed vera forma) non quā splendor per generationem aeternam elucet, sedere dicitur, non quā character stylo Diuinitatis sculptus; sed quā per crucem & sanguinem, dum calicem ebibit, purificationem peccatorum effecit, in Patre. ni solj dextera sedere profertur. Nonne quā aeternè genitus, sic sedebat? Sed in hoc negotiatio & ingenium. Ea patientiae ad resculpendam viuam Deitatis effigiem efficacitas est, ut qui splendor

Ansel.
Theod.
Oecum.

Chrys.

Patris erat, & naturalis, non inarata gloriae figura, contumeliarum in carne, tormentorumque cucurrit stadium, ut iterum in se, quam non amiserat, sed texerat, imaginem illā penicillo patientiae depingeret, quam per aeternae generationis hauserat sacramentum. Qui in forma Dei erat, humanitatis formam, luteamque compagē sibi adsciuit, ut iterum per limi, & conuitiorum tolerantiam ad illum, quem non minuerat, characterem, & splendorem ascenderet. Sic enodo nobilem Greg. Nyss. Nyss. locum, lib. de perfecta Christiani forma. *Ut se prorsus faceret imaginem Dei ipse, qui pro sui erga homines beneuolentia factus est imago Dei inuisibilis, hoc est ad humane naturae mensuram se se dimisit, ut nos ad Diuinitatis mensuram extollamur.* Ea enim fuit negotiatio Filij Dei, ut propria forma, quam sumpsit effectus homo, se rursus ad exemplaris pulchritudinem effingeret, ut esset id, quod initio fuerat. Equidem Nyssenus & Theologum acuit, & Ethicū accendit, & supra miraculū volat. Fige medullitus illa: *Se rursus ad exemplaris pulchritudinem effingeret, ut esset id, quod initio fuerat.* Si esse non desierat, cur, ut esset, quod fuerat ab initio, sedulus incubuit? A Diuinitatis non decessit suggestu: cur humanum limum intrauit, ut iterum ascenderet in suggestū? En negotiationis ingenium. Homo corporis ergastulo irretitus ad inuisibilis Dei sanctam imaginem assurgere, urgente carnis pondere, non valebat. Ipsamet imago Dei descendit; paedagogus edocet, ut assurgat. Ne debilis naturae causaretur homo segnitiē, in eadem se Deus etiā per contumelias fragiliori effectū, conformat; ut inde se rursus ad exemplaris pulchritudinem effingens, id, quod erat in principio apud Deum per generationem aeternam, esset sub tormentis, & cruce. Verum id, quod Deus est, nequit per negationem effingi, nō meritis acquiri, non censu; generationis aeternae fructus est. O qualis patientiae nobilitas! Thronus ille, qui debebatur Filio Dei nondum homini, adhuc homini Deo patientia saginato obuenit post crucem. In illam igitur pulchritudinem quam nunquam amiserat, per patientiae documenta remeavit. Vis idem probem? Eundem Nyss. ausculta: *Idem. Patientia quot modis in imagine Filij Dei conspicitur! ubi gladij, & fustes, & vincula, & verbera alapis maxille percussae facies sputis oblita, humeri verberibus traditi, indicium impium, crudelis sententia, milites subsannationibus, irrisionibus, contumeliis, & calamis percussionebus immittem sententiam delicias exacerbant clauis, & fel, acetum, & grauissima quaeque ipsi sine causa illata.* Et post pauca: *Sic alia omnia in principe imagine licet intueri, ad quam qui respicit, & ad eius similitudinem formam exornat suam: ipse quoque sit imago Dei inuisibilis per tolerantiam expressa.* En nullum in imagine inuisibilis Dei purpurissum nisi sanguis, liuor pro oleo, pro pigmentariis coloribus vulnera, patientiaeque omnigena documenta. Vno modo quodlibet attributum in imagine Filij Dei conspicitur. *Patientia quot modis!* inquit. Cur sic? Quasi Filius Dei expressiores lineas imagini, quae ipse est indidisset, cum rursus se per patientiam similitudinem exemplaris effingeret. Nam in scientia Patris omnia illa tormentorum agmina, patientiaeque prodigia repraesentabantur: nondum tamen ab ipso Deo exercita, praegustata haustaue per experimenti saporem. Verbum Dei ex illorum cognitione producit, non verò ex illorum passione: post patitur post experimento addiscit; sic imagini, quā effingit, viuiores ex sanguine lineas impressit, patientiae

tientia coloribus tinctas, ut meritò ad id, quod erat ab initio, post humanitatis depressionem per tolerantia tenorem ascendere perhibeatur. Quam præstans æmula naturæ patientia! Ad illam principem imaginem, formam sacræ indolis ingenio diducit.

273.
Iob. 1. 16.

Ezech. 28. 13.

Isai. 14. 14.

S. Prosp.

Apoc. 12. 4.

274.
Gen. 12. 10.

S. Zeno.

Cur Satanæ armatur in Iob, & ad lætissimum Dei prouocat spectaculum, vlcere implens liuido corpus quod purpura meliori vulnus tingeat? *Quadam die, cum venissent Filij Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Sathan.* Quisne de dæmonibus hic? Certè qui pretiosorum lapidum pondere variegatus, & pellucidis gëmarum speculis illustris, Dei imaginem hauriebat, in qua nimium sibi blanditus, in ipsam principem imaginem, nempe Filium Dei, telum audacis appetitus contorsit. *Ero similis Altissimo.* Si pulchra similitudine polles, cui expressioni audus inhias inglorie Cherub? Amabat, totius Dei naturæ ambitum exæquare, & quasi genita imago in filij hæreditatem intrudi. Inde cum filiis Dei, videlicet cum Angelis, quos iniquitatis turbo non pepulit, se coram Deo sistit, ut inter filios in quibus elucet imago, umbras ipse, licet inanes, capieret. Ergo aduersus Iob truculentâ cietur iniuriâ. Quid causæ? Quoniam in eo viuidam Deitatis imaginem, Altissimique similitudinem patientia sculpsit. Qui aduersus similitudinem Dei conceperat iras, proclui conatu in sacram patientiam irrupit, ut laniaret effigiem, qui oderat prototypi pulchritudinem naturalem. Si profit sanctus Prosper de promiss. cap. 22. *Iob ille fortissimus athleta Dei enituit in exemplum omnis patientia productus, & agonistico certamine principem totius militia diabolum superaret.* Et paruo interstitio: *Persidus apostaticusque Angelus, qui fidelem Dei famulum insectatur, atque ut illi est plena à seipso procreata malitia, vastat, fugat, disperditque omnia innocentis.* Expende quis dæmonum ex aduerso hostis contra patientiæ decernitur simulacrum: non quisque dæmon, sed qui mane Lucifer oriebatur, nec noctem stellis honorari sustinuit, sed inuidiosâ caudâ pulchram stellarum portionem euerit, anxius, ne vlla Solis similitudo maneret, quam ipse appetens, cælum commutauit pro igne. Patientiam perdere conatus est in Iob, qui in Filio Dei similitudinem defœdare tentauit.

Cur Abraham, dum in filij iugulo ancipitem gladij aciem abscondere meditatur, non timet ne innocentis pignoris occisio parricidium sit? Cur saltem non trepidat senilis dextera, si forsan humana victima, innocensque holocaustum culpa sit adhuc coram Deo iubente, cui parricidale scelus placere nequit; nec in sobole ferrum tingere, Numini adulari est? Sanè à patientia Sacerdotis & victimæ, à patris in filij sanguineo funere tolerantia, à constantia filij in patris rigore, agnouit vterque sacramentum esse, non parricidium, occidere velle, & occidi. Non nutat manus, non pallet vultus, non stetit coma, non patris, & pignoris membra tremiscunt; patientia à prole in parentem it, reditque vias sollicita, ne si tantisper abesset, esset parricidium vtiq; non mysterium. Venuit sanctus Zeno sermone de patientia. *O nouum spectaculum, ac verè Deo dignum, in quo diffinire difficile est, utrum sit patientior Sacerdos, an victima. Non percussoris, non percutiendi claudicat color, non membra timore vibrantur; nemo rogat, nemo trepidat, ne-*

mo turbatur, ne verè sit parricidium. Æstima hoc *Ne verè sit parricidium.* Quid patientia peregit, ut improbam parricidij suspicionem dilueret? Ostendit, Isaacum similitudinem Filij Dei à superno Patre offerendi, imaginemque tulisse passionis, remque esse sacramenti, non cædis; non piaculi, sed mysterij: siquidem pacata in animo pignoris mactandi æquabilitas, lacteaque in pulchra facie amœnitas tolerantia infidebat; ne velleris innocui vlla commotio coram tondente se, ut eius similitudinem obiret, qui quasi agnus ad occisionem ductus, candidum sinceræ pietatis lac stolis diluendis lubens effudit. Nōne audis: *Abraham pater vester desiderauit videre diem meum, vidit, & gaudens est.* Quandōne vidit, nisi cum in mactandi filij, quam patientia depinxit, imagine vidit? Probè Basilii Seleucus oratione trigesima secunda. *Suscipe Abrahami gratiam, qui in Isaaco passionis imagines præformabat: Abraham enim inquit, pater vester desiderauit videre, &c. Qui senio curuatus intrepidâ manu charissima proli gladium intentat. Suscipe in Isaaco animi æqualitatem qui vinctus ad eadem obuolitante ferro lubens erat, ut imaginem passionis indueret.* Cur Abraham imaginem præformat, & induit Isaac. Quoniam in vtroque patientia, qui cedere, & qui cædi parabat.

Imaginis suæ lineamenta aueo, quod in statuam momordit stylus, Nabuchodonosor commisit. *Vobis dicitur populis, tribubus & linguis, cadentes adorete statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor Rex.* Sacri pueri temnunt præconem, sacrilegumque imaginis cultum constanti deiecerant religione. In vanum ô Rex, imagini tuæ eorum poplitem curuari sollicitas, quibus imago Filij Dei altè per patientiam infixa est. Accende fornacem, euome minas: quàm pacati respondent: *Deus noster quem colimus potest eripere nos de camino ignis ardentis: quod si noluerit, notum sit tibi Rex, quia statuam auream, quam erexisti, non adoramus.* Demirare patientiam. Non in columitate à flammis deuorantibus fidunt, non de hostilis ignis victoria præsumunt: amant, si Deo libuerit, alimentum esse flammarum; satius in fauillas ire gaudentes, quàm vertere genu coram inciso metallo. Cur sic eligunt? Quoniam qui construunt, adorantque simulachra, similes illis fiunt, qui faciunt ea: Ne sacram supremi Numinis similitudinem inducto sacrilegij obliterent caractere, patientia insistit. Nescit in degenerem imaginem declinare, quem patientiæ imago peruasit. Si forsan intra fornacem hæc Altissimi similitudo, quam patientia excudit apparuit? Accedit ad camini vestibulum Rex, & clamat. *Ecce ego video quatuor viros solutos, & species quarti similis Filio Dei.* Mirarer, nisi sic contigisset. Quidni similitudo Filij Dei, inuisibilisque Numinis imago inter crepitantium globos graderetur flammarum; si patientia pueros, qui auream Regis imaginem despexerunt, in patibulum ignis iniecit. In hunc cogitatum fructu verbis sancti Prosperi de promiss. parte 2. capite 33. *Statuam imaginem suam Nabuchodonosor, quam statuerat adorandam, cum adorare nolissent camino detrusi, ipsos potius ministros regie iussionis vorax flamma consumpsit. Tres verò viri illesi hymnum Regi vero dum canerent, in medio camino secum Filium Dei habere meruerunt.* Quàm benè repensa est pro principis sæculi

Isai. 53. 7.
Apoc. 7. 14.
Ioan. 8. 36.

Seleuc.

275.

Dan. 3. 47.

Dan. 3. 17.

Ps. 134. 18.

Ibi. 92.

S. Prosp.

culi imagine deierata Filij Dei imago cœlestis, quæ se illic intra patientiæ stadium, tormentorumque flammeam officinam expressit; ne pueris patientibus, vel ipse patibuli situs è viuida Dei orbareretur effigie. O quantum creuit imago! quasi gemitatis vocibus amat describi. Filius Dei, quæ Filius, similitudo & imago est: si Filij Dei similitudo barbarici regis oculis luce percussit, quasi imago imaginis apparuit: Ne imago intra patibulum deficeret, geminata est. Benè species quarti similis Filio Dei: nescit vox Filij, in quo Genitoris similitudo splendet, à patientia diuelli.

276. *Luc. 16. 25.* Cur Abraham diuitem epulonem, quem conspicit in tormentis, gehennali igne cremari, filiū nuncupauit? *Filiū recepisti bona in vita tua.* For-
san timuit, ne à crudeli, & impatienti peccatore de impatientia ob repulsam notaretur: in *filij* nomenclatione claram patientiæ pientissimo stylo formam produxit. Lepidè Chrysologus sermone 123. *Voco filium, ut intelligas, indicij esse, quod pateris, non furoris: voco filium, ut in mea patientia, & in te tua maneat pœna.* Filij vocabulum index est patientiæ, in qua naturæ similitudo eunditur. Elegit Abraham etiam reprobū & à generositate sacræ stirpis extorrem, vltimoque supplicio punitū vocare filium, vt clarissimum patientiæ prodisset indicium, quasi beatitudinis signum, quam erat in cœlestibus possessurus.

Vestigia, quæ exarauere peccata, inuersis gressibus oblitteret pœnitentia.

SECTIO XXXVII.

277. Is eadem vestigia, quæ reliquit malignitas, retorto gressu oblitteret pœnitentia, non chirographum, quod te ad supplicium obligat, expungetur: Per semitam, quam triuisti peccando, redi pœnitendo; cassâ lineas, quas criminis pede incidisti, pede doloris: ne emineat character vllus, quem culpa formauit, quin superinductus remordeat stylus. Admonet Iuditha: *In hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fasis lachrymis postulemus?* Id ipsum quod Bethuliæ Principes elegere ad salutem, qui quinque dierum inducias ærumnæ populi leuandæ induxerunt. Id in piaculum verterat scœmina sacra, & tanquam de maiestate diuinæ misericordiæ reos, è tribunali sacri Spiritus condemnauerat. Ergo per hoc vltimum flagitium, pœnitentiæ gressus redire sollicitat, vt plenè quidquid exarauerat culpa, dolor aboleat.

278. *Nazianz.* Non alia cœlestis medicinæ indoles est. Expendere libet Greg. Nazianz. orat. 1. Apol. *Omnia propter omnia, & pro vno illo Generis nostri Principe in vnum coierunt: anima nimirum propter eam, quæ precepto diuino minimè paruit: caro propter eam, quæ animi cupiditati obsequuta est, simulque condemnata. Christus denique propter Adamum. Ob hanc etiam causam veteri nouum substitutum est, & per passionem is, qui passus fuerat in pristinum statum reuocatus: idcirco generatio, & virgo: idcirco præsepium & Bethlehem: generatio propter effusionem, virgo propter mulierem, Bethlehem propter Edem, præsepium propter paradisum. Parat medelam præuaricationi per dispensationis opem Verbum Deus, & vt pecca-*

rum expungat Adami, omnes semitas, quas ad noxam serpens effecerat, perfricat ad salutem. Scrupulosa nimis itineris oblitteratio hæc est: quidquid inibi ad obsequium culpæ præcessit, vt condigna fieret erroris medela, sanatur. Non aliter lapsus firmiter repararetur, nisi per eodē scopulos ascenderet homo nouus in cœlum per quos antiquus ceciderat in ruinam. *Omnia propter omnia.* Quid eget reparatione paradisus? Quid Edem? *Bethlehem propter Edem, præsepium propter paradisum.* Nonne viretum illud adulanti pomo palatum ægrum prouocauit ad cibum: orientalisque plaga salubri, vernaque temperie blandita est? Sat fuere præuaricationi obsequia aliquantula paradisi, delitiosisque officiis succurrisse delicto: Ergo Bethlehem, vbi Sol in noctis silentio splendorem explicauit orientis, succedat pro Edem, pro paradiso præsepium, vbi inter paleas speciosum pomum, & ad vescendum suaue à virgineo vbere, velut ab arbore, pendulum, amicum sibi adliat affectum. Disce spiritualis medicinæ leges, & ad pœnitentiam transcribe. Foueat oleū, quidquid vulnere vicinum, nedum vulnus; ne, si non succidat gladius, quod adiacet, in vlcus ex propinquitate protuberet. Non aliter oblitterantur imagines, quas humida contraxit arena, nisi auerso vestigio ambulando retundas. Quid est illud: *Et per passionem is, qui passus fuerat, in pristinum statum reuocatus.* Vide Beate, quod longè dissimilis in vtroque passio conspicitur: passio Adami & illecebra fuit & supplicium: passio Christi pietas & redemptio. O ingeniosè! vel in vocabulo accinat reparatio. Sat est dictio: patitur vterque; Adam ab amore coniugis, à gustus lenocinio; Christus ab exulis hominis amore, ab ærumnarum blandimento; ille à ligone terram feriente, hic à cruce è terra germinata. Quàm ad lineam, quidquid erogauit delictum, supererogat medicina.

Ipse lignum tunc notauit, damna ligni vt solueret. 279. Anne in arbore characteres incidit, quales pastor amans, vt ad exurgentis arboris incrementum notæ succrescant animarum vitæ virente, vt viuat amor etiam in stigmate ligni? Si nota illa, Verbi Dei fuit, Verbum se inscripsit in ligno, forsan vt homo Verbum amaret, dum lignum amabat. Iam ex tunc figebatur in ligno agnus ab origine mundi occisus: & vbi figentium manus nondum defæuiebant, intellectus ope se arbore præuaricationis transfixit: vt inibi reparatorium moris fructum homini propinaret, vt toxicum illecebrosū pependerat. Artem demirare. Verbum mentis est, quo intellectualis spiritus pascitur: Si in esca præualuit flagitium, non alia ex Sanctæ Triadis personis redemptioni subuenit, quàm Verbum iam notatum in ligno, vt pœnitens ad ramum primigenius accedat ob salutarem escam, qui piaculo accesserat ob negatam. Ergone arbor crucis ex præuaricationis arbore stirpem, stipitemque diduxit? Imò & Adami caput sub ligni crucis radice iacebat. Cur sic ars incarnationis processit? Quoniam in capite os est, & à ligno, quod prauè digestum delicti succum in parentis humi malè patulum immiserat os, oportuit in ipsius oris iacentis ostium eandem radicem ingeri, vt salutarem sanguinis sugeret qualitatem. Arridet Anselmus Cantic. 8. ad illa verba: *Sub arbore malo suscitavi te. Te iacentem & languidum sub arbore hac: legitur enim in libris Græcorum quod de eadem arbore, in qua pecca-*

Anselm.

uit Adam, ramus quidam allatus fuit Hierosolymam, & ibi plantatus excreuit in magnam arborem, de qua postea facta fuit crux Domini: ut ex quo mors venerat, eodem vita repararetur. Dicitur quoque Adam in loco sepultus, in quo postea fixa fuit crux Domini. Ergo si pœnitet, ut culpam aboleas, hæ tibi erunt artes, quas Redemptor inscripsit: reuoca gressum, per quam cucurristi semitam: redi ad arborem, quæ pellexit ad noxam; sed ex aduerso progrediens, nempe ex radice ad verticem remea dolendo, qui à vertice maleuolum fructum deuenisti carpando: ab incarnato sumas exemplum, dum doles, deles, dum sordescis à fletu, sordes eluis.

280.
Ambr.

Pro hoc incarnationis ingenio adsit Ambr. in Luc. *E vestigiis nostris descendit usque ad mortis arumnam, ut nos suis vestigiis reuocaret ad vitam.* Noua vestigiorum permistio! En duplex in eodem puluere vestiginum. Si vestigiis nostris descendit, quomodo suis vestigiis reuocauit? Quæ vestigia sunt ista, quæ imprimit ille, & nostra dicuntur? quæ planta incidit, dum incedit, sua sunt. In eo acumen. Filius Dei, ut penitus omnem peccatorum turpitudinem aboleret, per nostramet, quæ ceu in metallo tracta, peremnabant vestigia, sua vestigia sedulus induxit, ut vestigia vestigiis cassarentur, & nihil inexpunctum maneret.

281.

Idem.

Dæmonē ab homine exufflat Dominus, & statim in Simonis aduolat domicilium vbi calentibus febribus socrus æstuabat Simonis. Vidit Ambrosius & illicò cap. 12. in Luc. præ gustu exilit: *Postquam Lucas virum à spiritu nequitie liberatum ante præmisit substituit fœmina sanitatem Vtrumque enim sexum Dominus curaturus aduenerat, & prior sanari debuit, qui prior creatus est.* Hic nondum pungor, sed in tenore ordinis ad medelam. Lineas transcripsit ex horto, motusque fœminæ obtutu sedulo rescribens, febrem pepulit, quam acor induxerat pomi. Intuere successum apud Matthæum. *Vidit socrum eius iacentem, & febricitantem, & tetigit manum eius, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis.* Eundem modulum in primigenia lego, dum decepta fructum decerpit: *Vidit lignum, quod esset bonum, & tulit de fructu eius, & comedit.* Nonne transcripsit Dominus, dum sanaret? Vidit socrum, nam ipsa viderat lignum; tetigit manum, nam ipsa tetigerat fructum, dū tulerat: ministrabat illis ad vescendum, nam ipsa comederat: visus, tactus, gustus, à visu, tactu, gustu medicinam sortitur. Falleris, si salubritatem adamas, nec per omnes sensus, quibus illigatus illecebræ petiisti, pharmacum pœnitentiæ dispendis.

282.
Pl. 50. 5.

Quid est illud Vatis: *Et delictum meum contra me est semper*, postquam iniquitates se cecinerat noscere? Pœnitentiæ ars est, quæ per peccatorum semitam gradum retorquet, ut iterato sulco flagitiosum sulcum aboleat. *Delictum meum contra me est.* Scripturæ phrasis, quam obseruauit Genebr. *Matth. 21. 2. brardus: E regione mei, contra me.* Sic castellum, quod contra vos est. En sensus: In scelerum tramite vestigia fixi: impense pœnitet: verto gradum, & versus patrata delicta dirigo gressum, regyratoque volumine, ut flagitia deleam, contendens, iterum, quo veneram, tendo.

283.
Num. 21. 8.

Cur aspidis morsui visus aspidis, æneique serpentis medetur? *Fac serpentem aneum, qui percussus aspexerit eum, viuet.* Cur sanat visus, quod rabidus dens momordit? Cur iter aspectu, quod plaga? Si flammeam luem ignitus serpens sparsit in morsu, quid iuuabit oculis, serpentis figu-

ram ebibere? Ut sit contra oculos serpens, in pertica suspenditur, ut in eum tendat medicinæ audius, qui ab illo vlcus lethale contraxit, diluent lumina veneni rigorem, quasi contrario aspectu suspensum fascinent inimicum. Ne pœnitentis oculus vllam serpentis noxij non visam prætereat portionem, sed pœnitudo quidquid inflixit vulnus, vnde quaque conspiciat, ex edito culmine pendet serpens: quippe peccatum, peccati agnitione curatur. Sanctus Cæsareus Arelatensis homilia in Pascha: *Modò medela, si voluimus, nobis contra morsum serpentis, viso serpente confertur. Quod tunc euidenter impletur, quando peccatum ipsius peccati cognitione curatur: Sic homo quando dicit cum Propheta: Delictum meum contra me est semper, benè respicit per serpentis aspectum.*

Quam profunde Tertullianus libro de pœnitentia, capite nono, sic fatur: *Exomologesis* (qua voce pœnitentiam intelligit) *prosterndi, & humiliandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordia illicem. De ipso quoque habitu, atque victu mandat sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deiicere, illa, quæ peccauit, tristi tractatione mutare.* Preme hæc vltima: illa, quæ peccauit: Vbi Scholiastes: *Loquutio, inquit, est Græca, & Poetica: id est, illa, iuxta quæ peccauit.* Curne mutet non solum quæ peccauit, sed iuxta quæ? Ne in vicina vapor, quem afflauit flagitium, inhæreat, halet pœnitentia fragrantiam, & geminatis suspiriis per omnem propinquitatē aura salubritatis aspi- ret, ne pristini contagij subsideat odor. Audiisti regulam, conspice experimentum. Venustæ fœminæ conspectu, Davidis pectus incaluit: oculorum retibus vtrumque inhonesta cupiditas illigauit: *Accidit, ut surgeret David de strato suo post meridiem, & deambulare in solario domus regie: viditque mulierem.* Et statim: *Misit ergo Rex, & requisivit, &c.* Regis ergo fuit, quod sic exarsit: regalis pompæ blandita sunt lenocinia; ex aula regia in lauacrum fœminæ, ut inquinaret, oculos iecit: Regis fuit solarium, è quo arsit; Regis imperium, quo concupitam venustatem eripuit. Quid ageret pœnitentia, ut illa, quæ peccauit, tristi tractatione mutaret? Ausculta Salui- anum de gubernat. Dei, lib. 2. *Agnoscat reus culpam, gemmas regias abdicat, diademate exhonora- ratur, cultu & corde mutatur: totum regem cum ornatibus suis abiicit, prouidum pœnitentem cum pa- trocinio ambitiosi squaloris assumit, ieiunio exigitur, ariditate siccatur, fletu effunditur, solitudine carceratur, Pulcherrima sunt illa: Totum regem cum ornatibus suis abiicit.* Quî poterat abiicere Regem, quin se? Anne Exomologesis arte hausit prosterndi & humiliandi hominis disciplinam? Ne quid pristini remanet flagitij, totum Regem pepulit, qui peccauit. Meministi inhonestum piaculum à regiis apparatibus euenisse: in aula regia aprium Solis carpebat reporem, seu auram adulationis ream: misit aulicos utpote Rex, qui fœminam ad illecebrosæ cupiditatis tribunal accerferent: *Misit pro Rex.* Quid agat pœnitens, qui Rex deliquit? *Totum Regem cum ornatibus suis abiicit:* non regali portioni pepercit: purpuram, ne arderet, sed verecundaretur, exiit: diadema ad vestigia reduxit: augustam formam ariditate, fletu, cinere defœdauit.

Non sât. Obiurgatur Rex à Natham: peccatum supplex, dolensque fatur, & ad celerem pœni-

284.
Tert.
285.

Reg. 12, 14. *Et ait. Ait Natham inquit. Propter verbum hoc filius, qui natus est tibi, morte moriatur. Cur præcox decedat infans, & in teneræ lucis vſurâ pro cunabulis vrnâ accipiat? Si iam pœnitent impudici flagitij partem, viuat puellis in Dominicæ misericordiæ & pœnitentiæ, miserationum Domini illicis, monumentum. Verum si in genitrice vulua piaculum vitam impartiuit infanti, & in germine noxiæ radicis amaritudo distēditur, criminis fœtus qualitatem originis, traducemque gerebat delicti. Viua noxa est, quæ recēs ē noxiis vteri latebris proles exiit: Ergo opus est, vt intereat puer, quoniam in patre pœnitentia est: pœnitentia enim & crimen, & criminis fructum amat occidere, quem creauit: si abolet, quod patrauit scelus, quidni cupiat abolere, quod genuit? Nunquam satius pœnitentis genitoris virtus inclaruit, quàm genitæ sobolis interitu: vt qui peccando inseuerat ad vitam manipulumque ex flagitioso sulco viuentem leuauit, dolendo iugularet ad mortem, obliterans semitam, quam arauerat. Aptè Saluianus suprâ: Denique quid pœnitenti Propheta ait: Filius, qui ex tenatus est morietur. Præter pœnam acerba orbitatis etiam hunc addi piissimo patri intellectum summi supplicij Deus voluit: vt dilectissimo filio causa mortis pater ipse existeret, qui doleret, cum vtiq; natum ex crimine puerum, crimen ipsum occideret, quod creasset: Nihil subtilius. Vt discas pœnitentiæ leges; quæ legisti, tibi mordicus inferre. Mors pueri paternæ pœnitentiæ fructus fuit: forsan si impuri concubitus genitorem non pœniteret, genita proles falci lethali iugulum non subiiceret. Si sacer dolor, quidquid peccauit, mactat; mactet, quod creauit: inconsequens esset, delictum viuere, pœnitentia viuente. Ait piaculum esset, si pater sobolem occidisset. Ea ergo sacri doloris indoles est: si fœtui, quem genuit flagitium, nequit eadem infligere, ne de patricidio damnetur; saltem causa sit, quod enecet Deus suppleatque in feriendo iugulo manum genitoris, quem dolet, sic de crimine genuisse. Profundè illud: *Crimen ipsum occideret, quod creasset. Quid est, quod creasset, cum proli non creatio, sed generatio sit? Perbelle. Creatio primi agentis operatio est, non alij permittitur sodalitiū. Peccati vtpote solus homo opifex, scitè nuncupatur creator. Ne forte parens occidisse infantulum, quem genuit, putaretur, & patricidali se inquinauisse delicto, sed potius crimen, in quo pœnitentiæ gladius exardet, idonea dictione vsus est: at quia in infantis vita clarissimum vitalis criminis elucebat indicium, vtpote quem genitalis virtus inseuerat flagitiosè; non crimen, quin & infans, occubuit. Quàm seuera frons pœnitentiæ! Vt crimen aboleat, quia absque hominis interitu nequit, humano interitui non parcat, eo tamen distributionis ingenio, vt Deus vitæ auctor, vitam infanti abstulisse credatur; genitor pœnitens vitam crimini, quod creauit.**

86. Ergo pœnitentia nil relinquat inultum, ne prauè parcat, à quibus homo, quem pœnitent, sic occubuit. Cur post Cæini flagitium Dominus protulit: *Omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur.* Vſque ad septem generationes dilatam fuisse vindictam comparat. Cur numerus hic in tarditate supplicij? Vt delendis per pœnitentiam septem criminibus, septem ætatum curricula subseruirent. Ausculta Eucherium lib. 5. in Genes. *Alij de septem vindictis Cain varia suspicantur,*

& primum eius asserunt fuisse peccatum, quod non rectè diuiserit: secundum, quod inuiderit fratri, tertium, quod dolosè egerit, quartum quod occiderit: quintum, quod negauerit: sextum, quod seipsum damnauerit: septimum, quod nec damnatus egerit pœnitentiam; à Deo vſque ad generationes septem fuisse dilatam, vt pœnitentiam ageret, & mereretur absolui. Si pœnitentia abolet, quidquid dolet, & flagitiorum cumulum vno, si cœlitus afflat, exufflat spiritu; cur septem crimina septem generationes ad dilutionem exoptant? Vt sensim per integræ generationis spatium vnus peccati corruptelam deleteret; & tardis, sed maturis gressibus ambulans, æuū multiplicaretur doloris, cuiusque culpæ, scopâ Lazari vel minutum puluerem verrens. Oportuit prima patientiæ elementa in primo generis sacrilego, sanguineoque occisore, hoc tenore præscribi.

Extrema stoliditas, misera dementia est, ex medelis venena conficere.

SECTIO XXXVIII

DESIPIT homo in medelis sibi venena temperat, quæ meditabatur antidota: officit, dum proficere conabatur, & in sanitatis studio magis ægrotat: sic in causa salutis miser aberrat. Quid est, quod post reprehensos de quinque dierum induciis Berthuliæ Principes, sacra fœmina consulens populi sospitati sic admonet: *In hoc ipso pœniteamus?* Non emphasi vacua sunt isthæc verba. In breui dictione sententia subtilis: *In hoc ipso*, id est, talem ærumnis populi, Numinisque leniendis iris medicinam cogitastis, quæ, vtpote flagitiosa, magis exulcerat vulnus, rebellisque peccati saniem reducens pro pharmaco toxicum instillauit. O dirum nefas instrumenta salubritatis ad nouam ægritudinem reuocare; & quo peruenitur ad vitam, mortis semitam de fauore consternere. Conati sunt, Domini per arbitrij spatium expectato iuuamine, Assyriam armati militis obsidione diluere, & Persarum agmina cœlitus profligare: & tamen in medicaminis errantes delectu, diuini furoris cumularunt incendia. Pulchre Ennodius lib. 2. epist. 5. *Nefas est pro emendatione culparum Ennod. culpas adhiberi; dum studio curationis, qui medetur agrefcit.* Ergo noua pœnitentiæ materies indicitur à Iuditha, id ipsum, quod cogitatum est ad salutem. Extremus dolor, herbas, quas sanitati miscebas, morti miscuisse; & potum, qui amareicabat palatum, pauperemque censum consumpsit, profuisse funeri, quod timebas. Ineptia miseranda est, vitæ condemnari suffragiis, apparatuque columitatis occumbere, & libertatis strepitu fronti notam, gressibus compedes iniecisse.

Docet Dominus: *Bonum est illi, si lapis molaris appendatur collo eius, & proiciatur in mare, quam scandalizet vnum de pusillis istis.* Vt quid signatè lapis molaris appensus collo? Sat erat quoduis saxum, onerosave sarcina, quæ præcipitio declini baiulantem impelleret in profundum: cur mola miseris scapulis decernitur, non quæ vertigine per circulū æqualis deuoluatur erroris, sed quæ recto casu vergat in imum? Nulla inferior pœna, ab appensa mola in piscium alimoniam iuisse

287.

Ennod.

288.

Luc. 17. 7.

iuisse. Quàm proficua vitæ mola est! Rustica dum tundit, polit frumenta, aristam à vitali nucleo denudat, secernit furfurem, & irrequieto gyro rudem agri prouentum multiplicato scœnore in farinam, proximam iam pistoriæ fornaci, ducit. Proh dolor! Lapis viuidi panis minister, vitæ colonus, opis frumentariæ largitor, ferale, mortis instrumentum fit. Collo suspenditur, ori ad-mouetur, vt segetum memoria supplicium sit, saxumque, quod frumento os hilarabat, duritie exasperet, recordatione angat, & pro vitalibus officiis grauidum pondus ad celeriores adiciat interitum. Grauis lepor in Chrysol. est ser. 27. *Quare non lapis, sed lapis molaris? Quia lapis molaris, dum triticum terit, dum farinam fundit, à polline fursurem dum secernit, panem pie laborantibus subministrat. Benè ergo illi, qui elegit minister scandali magis esse quàm pacis, ad collum lapis alligatur molaris, vt hoc illum ad mortem trahat, quod illum trahere debuisset ad vitam, quia sensus ad vitam datus, mortis conuertit in scandalum.* Venustè. Non acrior. ærumna, à luce tenebras, à cunabulis vnam experiri, ieiunium à segete, absynthium à melleo liquore, à molari saxo interitum pro farina. Sic stolidus homo immutat exercitamenta virtutum, & sensus, quibus ad scœlicem salubritatis sortem, vitæque prouentum ditatur, in fatalibus erogat casibus, suoque mer pretio ense, quo figatur, acquirit.

Chryf.

289.
Matth. 11.6.Ouid. 3. de
arte.

Chryf.

290.

Iudic. 16. 25.

S. Paul.

Apud Matthæum legitur: *Expedi ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, &c.* Cum molæ aliæ manuarie sint, aliæ trusatiles apud Plin. lib. cap. 18. Cur asinaria assignatur, de qua cane-bat ille: *Vt rudis à scabra turpis asella mola?* Appositè iumentis insipientibus comparatur, & belluarum similitudine afficitur molæ, qui sic desipuit, vt ministerium vitæ in mortis conuertisset officium, & è sensuum frumento vitæ pauper inimicum. Postrema stoliditas est, inde promereri pœnam, quo sensus accipitur, & in portum, ad quem naus vndarum victrix appellit, facere de littoris benignitate naufragium. Pergit Chrysologus: *Benè ergo ille, sicut alibi dixit: Vt mola asinaria alligetur collo eius, & inde sumat pœnam, unde sumpsit & sensum, exaquatur iumentis insipientibus, qui noluit hominibus superna sapientibus comparari.*

Cur luminibus, viribusque orbarus, versandæ molæ Samson addicitur, & in pistrini ergastulo decus fortitudinis ad irrequietâ vertiginem illigatur? Flebile officium robusto viro decernitur. Si iam fortitudo discesserat, cur graui saxo deuoluendo mancipatur? Vt dum excrescerent pili, non vigor otia retinebat in forti, sed in cæco errore cæcus verteretur ad saxum. O qualis virium prouentus! Seruit inimicis, vitæ præparat nutrimenta, & quo potuit columitati desideratam emere sortem; hostibus firmitatem, alimenta suggerens cumulabat. *Quem cum apprehendissent Philisthiim, statim eruerunt oculos eius, & clausum in carcere molere fecerunt: iamque capilli eius renasci cœperant.* Cur sic patitur, qui strangulabat Leonem, qui asini dente ingentem subuertit exercitum? Qui vires infirmæ scœminæ subiecit arbitrio, & illecebroso sinui caput fortitudinis locum, permisit, iure in ipso virium plectitur exercitio, & erroris sui irrequieto gyro mulctatur, vt hostibus triticum molat, strenuosque neruos, validosque laceratos, inimicorum alendæ vitæ deuoueat. Iuuar sanctus Paulinus epistola 4. ad Seuerum, *Sam-*

son sapientia pariter, & gratia virtute, cecitate punitur, & molâ, quia dignus est opere iumentario, qui semetipsum lumine rationis orbauerit. Et parum post: *Ita qui peccatum operatur, de mola vitæ suæ hostile triticum molit, vt Zabulum pascat, cui panis sit anima, qua sibi fames est.* Seipsum lumine rationis orbauit Samson, cauaque oculorum organa absque luce reliquit, qui vires ad illecebram scœminæ arbitriumque prostituit, & in ipso vigore, cuius virtutem prodidit in capillis, supplicium vertendo pistrino inuenit.

Infesta sors! Quo alij leuantur, cadere; quo assurgunt, occumbere, & in theriaca medela veneni portionem haurire. Quid agis Aman, cui aula Regis ad obsequium humilis perstrepebat; cui diues cornu diuitiarum effundebat thesauros? Tetricam Assueri frontem pertimuit, & inter conuiuij lætas dapes, hilariæque falerna flebili experimento primam Regis iram agnouit. *Rex autem iratus surrexit de loco conuiuij, intrauit in hortum arboribus constitum.* Aman quoque surrexit, vt rogaret Esther reginam pro anima sua: *intellexit enim à Rege sibi paratum malum.* Cuncta faustis blandiebantur auspiciis. Reginæ venustas, benignitas horti, epuli gaudium: & tamen scœminæ pulchritudo insidiosa fuit, pomarij amœnitas adulantem auram in Aquilonem conuertit; obsoniorum nidor, & è fumantibus ferculis vapor fumum densauit furoris. Miser, bonis fortunæ instrumentis periisti. Ergo supplex pro salute Reginam exorat, supercilium deprimat, vertit poplitem, vt quam pulchram conspiciebat, vernaretur propitiam. Quid inde? *Qui, (id est, Rex) cum conuersus esset de horto nemoribus confito, & intrasset conuiuij locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo iacebat Esther, & ait: Etiam Reginam vult opprimere me presente in domo mea.* Vnde tibi ô Rex tam aduersa obrepit suspicio? Imò preces iacit, imo iacet humilis, imo fastum superbum suppressit, non opprimit Reginam. Nequiuat diuè exaggerari piaculum: *Reginam vult opprimere, me presente in domo mea.* Crescit per syllabas flagitium, & singulis apicibus incrementa capessit; & tamen oratio est, non noxa: salubritatis occasio, non meritum mortis. Fas erat eum, qui sublimitatem honoris, fortunæque opulentiam fecit inferuire impietati, Iudæorumque internecionem inducere; in ipsis blandimentis lethales stimulos reperisse, & per salutis semitas in ferale iuisse suspendij miserioris euētus. Oratio eius fuit in peccatum, & in quo potuit flebile naufragium effugere, crudeliorem Charybdim expertus est. Oratio eius oppressio dicta est: sic in remediis homo sibi inimicas temperat qualitates. Scitè Glossa ibi: *Deprecatio Aman oppressio dicitur, quia in die indicij iniquorum oratio irritatio est;* O qui inter genua, placidosque benignitatis sinus plecteris, friges in igne, ardes in aquis, opitulantiumque virtutum naturam nouè indolis malignitate corrumpis! Benè successit exemplum. Qui vitæ sensus prauè exercuisti, vt inferuissent culpæ, derogarent Creatori; inter vitalia morere suffragia: bonus tibi fortunæ calculus saxum est, quo opprimeris & contuderis. Infelix, nisi fabula ludat, Gigantis Antei casus! Nedum luctatoris sui vestigia tangeret, amicæ telluris quasi nutritis, vigorem eberet, sublatus intra amici pectoris sinus, vbi, vt pote habitaculo amoris, aura salubris aspirat, propitiationis incalet tepor, interiit: Vbi spiritus afflat, expirasti.

expirasti, ô nimium lachrymabilis pugil, & vitæ locus pro funere tibi, pro sepulchro fuit. Melius tibi fuisset, si caderes, qui altus periisti. Quis sic crederet, quô diutius surgeret, citius iacuisse, quô benigni animi sedem, pectus scilicet reſtricabat, in placida amoris culcitra, mollique sinu occubuisse? Pulchre Ennodius lib. 1. epist. 9. *Anteum fabula senior, ne elisus vinceret, matris solatium, postquam cœpit non cadere, loquitur perdidisse: qui per callidi hostis fabricam fertur stando esse superatus, & in petore animum posuisse certantis. Res scilicet digna memoratu, sed amicitiarum indigna proposito.* Melius sibi consuleret elisus, quàm stans, cui casus esset erectio, infami rerum mutatione erectio fuit, stabilis casus.

292. Vt quid Domine decumbens in horto, ægra suspiria trahis, & in passionis, quam ardes, vestibulo primoque pulvere fatigaris? Quàm feruidas querelas ingeminat! *Si possibile est, transeat à me calix iste.* Et iterum: *Transfer hunc calicem à me.*

Matt. 26. 39.
Marc. 14. 36.
Esa. 53. 7.

Psal. 39. 7.

Et tamen in patientiæ stadium lubens se præripuit, qui oblati est quia ipse voluit, & quasi coronatam floridis corollis victimam sacris patibuli aris deuouit. Ergone renuis mori pro homine, quem amasti, qui vitæ primordia intra virginem & inoffensum Matris vterum, clauorum offensionibus dedicasti, vbi tibi celerior carnifex amor aures perfodit pro pignore terebrorum, quæ manus, pedesque pati properabant in cruce? Imo non quemque calicem pertæsus sic orat; solum quod *iste* transeat, efflagitat: Mori desiderat, sed nimium ab isto poculo amareſcere inelamat. Id emphasis habet *calix iste*. Id ipsum mediteris, dum in ligno suffixus stylo Stephani apud Ambrosiū Patrem alloquitur: *Ne statuas illis hoc peccatum.* En similis præſignatio: hunc calicem, hoc peccatum exhorret, æqualique oratione, passionis cursum incepit, & finit. Quidne hic calix durioris potionis habet? Quid hoc peccatum noxæ sceleris? Propinandus erat à perfidis Iudæis calix iste, & in quo vita hominis, liquore salubri exundabat, Iudæis toxicum parabatur. Saluādo sæculo medicinā, mortali sibi sorte temperabat Iudæus; & dum salutarem offerebat potionem, sibi conficiebat exitium. Tabificum misero populo erat venenum, quod toti genti redemptionis auxilium. Ergo dolet Iesus, sic remediorum inuerti naturas, vt ab innocuo, quem stolidi Iudæorum crudelitas effundebat, cruoris lauacro, manus effudentis sorderet; & in fonte, ouo limpiditas affluebat, crucis gentium inquinaretur flagitium. Ideo singulariter, quod hoc peccatum non imputeretur, exorat. Quis possit non imputari, quod potuit committi? Quasi satagit, ne memoretur piaculum, quod in ipsamet curationis sorte intercedit: quasi eum pudeat sacros latices non abſtergere à sorde, sed vt sordeant magis, tingere sceleratos. Idoneè Ambrosius? *Tristis erat pro perſequentoribus suis, quos sciebat immanis sacrilegi pœnas esse daturus: & ideo dixit: Transfer hunc calicem à me: non quia Deus Dei Filius mortem timebat, sed quia nec malos pro se perire volebat. Denique ait: Pater, ne statuas illis hoc peccatum, ne exitialis esset populo passio sua, qua esset omnibus salutaris.* Extrema dementia est in nitidis aquarum pollui fluentis, & digitos conspurcari lauacro, vbi munditiem offert claritudo liquoris. O terque quaterque infelix Hebræ: adeo tibi insidiaris ad vitam, vt in stabilitatis lapide elisus cadas, in aqua labaris, non lauêris, & de communi propitiationis sacrificio funestam acci-

Ambr.

Zerda in Iudith. Tom. I.

pias condemnationis vsuram. Iuste plectitur instrumento veniæ, qui fecit de propitiatione peccatum.

Meditare quid Aaronis filiis acciderit: *Arrep- 293.
tis, Nadab, & Abiud filij Aaron thuribulis, posue- Leuit. 10. 1.
runt ignem, & incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum. Egressusque ignis à Domino deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino.* Cur sic ignis obsequia, ignis castigatior exoluit, & ex sacrificij asylo, vbi etiā damnatis securitas est, mortale supplicium erumpit? Miram ignis ingenium: Altare exustis victimis fumigans, aromatum vaporibus densum, holocaustorumque, quorum nidor diuinam allicit pietatem, sanguine perpluês, propitiationis locus est: in thuribulis illex misericordiæ ignis acceditur, qui thure aspersus placidum suffitum exhalat. Et tamen his instrumentis pietatis, cœlestisque pacis assertoribus sacerdotes patrauere peccatum, religionis organa facientes inseruire delicto. Ergo sapiens ignis simili conatu processit: in loco sacrificij sacerdotes combustit, & contra naturam altaris inter aras percussit reos, qui naturam altaris corrumpere peccando, vt qui crimen in situ veniæ commiserunt, pœnam in remissionis loco subirent. Grandi piaculo grande successit supplicium: Lachrymabilis dolor, ab aris, qui sacrificat, condemnari. Chrysologus sermone 26. *Denique Nadab, & Abiud sacerdotes filij Aaron sacerdotis, dum contaminare externo igne altaria præsumunt, ipsius altaris consumuntur incendio, vt sumerent de sacrificio pœnam, qui fecerant de propitiatione peccatum.*

Chryl.

Sodomitica incendia incolumis Loth cum cōiuge euadit, dum sulphurei nimbi, & ignes pluuij ciuitatem libidinis exurebant: quot gressus efformat, tot felicitates enumerat, qui quò plus ambulat, plus de columitate sortitur. Pergit & vxor, celeriq; vestigio se subripere curat incendio. Sed misera oculis redire prætentat, quò pede discedit: *Respicens vxor eius post se versa est in statuam salis.* Cur sic sal per membra riguit, & fugientis simulachrū immobili statione composuit? Vt esset monumentum perenne stoliditatis supplicium, Quæ ipsismet euasione gressibus periclitata est, & de fuga, quæ sospitatem ferebat, ab vlticibusque flammis liberationem, fecit periculum; iuste in ipsomet gressu mulctatur, & lapis manet, quæ ibat mulier. O vltima stoliditas! Quo Loth saluatur, interit vxor: Liber gradiebatur vterque: Sed quæ in ipsamet euasione pœnā præuaricationis incurrit, redeundo oculis in incendiū, à quo vestigiis abibat; pronum fuit, vt in ipsamet euasione periret, & columna absque gressu maneret, quæ gressibus incolumis veniens, simul voluit redire per visum. Fecit de medicina supplicij, quæ, dū ambularet obediens, inobediens respexit. Ideo sal sapientiæ symbolum, illico de stulitia damnauit fœminam, quæ perdit, quod euaserat. Suffragatur sanctus Prosper de promissis, pag. 1. cap. 16. *S. Prosp. Quæ vxor Loth præcepta contemnens, retroque respiciens, statua salis effecta, suo exemplo fatuos condidit, in proposito sancto, quo tendunt, proficientes; nec posse euadere tales statuta supplicia, hæc fœmina demonstrauit, quæ quod euaserat, perdidit.* Hæc vltima expende: Graue piaculum, graue promeruit supplicium, perdere, quod euaserat, & in ipsamet euasione, quæ sulphureum lapidem fugiebat, salis lapidem inuenisse. Cur sic morietur, non cadi? Cur erecta persistit, si cadauer est? *Versa est in statuam salis.* Ergo stetit, non cecidit. Vt lachrymabilior

294.

Gen. 19. 26.

z z

esset

esset poena, figura euadentis periculum reservata est: Sicut stans ambulabat, dum fugeret; stans, dum damnatur, persistit; nec claudit oculos, nec corpus inclinat, ut euadens periculum forma in ipsa condemnationis permaneret effigie. Canorè id cecinit Alcimus lib. 2.

Alcim.

*Lumina nec clausit, nec saltem concidit illo
Pondere, quo pulsant collapsa cadauera terram
Sed stetit horrendo perlucens massa nitore
Seruauitque suam species decepta figuram.*

Ergo stat, ut acerbior sit poena, in ipsomet habitu, statuque euasionis passam esse supplicium; & dum aliis stare viuere est, idem fuisse in foemina, statuam mansisse, & cadauer.

Diuina Misericordia inter currentes peccatoris lachrymas velociter currit, ut succurrat.

SECTIO XXXIX.

295.

Ro fœnore & merce diuinam emit lachryma pietatem. Adeo in hoc nummo nobilitas valoris excrefcit, ut pro misericordia dei rependatur. Nouit pretium sapiens Iudith: *In hoc ipso poeniteamus & indulgentiam eius fufis lachrymis postulemus.* Cur fundant lachrymas, si à poenitentia iam sordent, ab oratione pectus exhalant? Ut celerem misericordiae sortirentur accessum, lachrymas indicit; his hostiis promeretur Deus: hac merce pro mercede venditur pietas, & legitimi contractus more oculi pretium pluuunt, & Dei indulgentia praestatur. Si nundinas gestis adire pietatis, ferto tibi in pectore sacculum lachrymarum, sacram Domini miserationem hac pia Simoniae arte mercaberis. Gregorius Nazianzenus in sancto Cypriano. *Afflictatione conciliatur Deus, lachrymisque misericordia eius rependitur.* Difficilis sententia. Rependere quidem retribuere est, æqualique lance recompensare, vel quod beneficium, vel quod dedit contractus: unde nomen habet ab ære graui, quod ante pecuniam signatam appendi solebat non numerari. Sic Plinius libro 12. capite 15. *Cum duplo rependebatur argento.* Si laxa misericordiae viscera Deus effundit poenitenti, nullum gratitudinis æs ad solutionem sufficere. Bene. Sed lachrymae adeo Diuinitatis amorem alliciunt; adeo sapidae ex oculorum poculis Deo blanda adulatione propinatur, ut misericordiam, quam erogat, repensam sentiat ex vnda. Verum id, pro quo rependitur, acceptum iam est: quod expostulatur, nondum possessione tenetur: quia igitur lachrymis misericordia rependitur, quæ, dum plorantur, implorant; nondum possident: siquidem sacra foemina docet: *Indulgentiam eius fufis lachrymis postulemus?* Adeo misericordia ad cursum lachrymarum velox excurrit, ut ad primam oculorum stillam iam indulgentia succurrat: unde quæ postea effluunt lachrymae, potius rependunt, quam efflagitant pietatem.

Naz.

Plin.

296.

Abiurat Petrus se nouisse Iesum: Dominus iacit oculos in negantem, & nubem peccatoris radiis ingruentibus liquefecit: vapor illicò per oculorum elices in imbribus stillauit, *Et conuersus Dominus respexit Petrum. Et egressus foras Petrus fleuit amarè.* Si respicere misereri est, contestante Pro-

Luc. 22. 61.

Psal. 14. 16.

pheta: *Respice in me, & miserere mei:* cur inter sacrilegè dictionis sonitum, repetitèque negationis flagitium misertus Dominus respicit abnegantem? Cognouit illico lachrymaturum, qui sic peierauerat, & amato fletu luiturum fore piacula, quæ tractabat; ergo praecurrit pietas, cum iam vapor è sinu Petri parabat assurgere, ut liquentibus vndis verecundam faciem aspergeret. Compendio Isid. Pel. libr. 1. epist. 195. *Nec Petri abiuratio. Pel. nem vltus est, quoniam calentes ipsius lachrymas prospiciebat.* Imo còsidera, ô Beate, visus & fletus successione. Prius respexit Dominus Petrum, deinde ex conspectu percussus, egressus foras fleuit amarè: non igitur pepercit vltioni, quoniam in calentibus lachrymis suffocauit vindictam. Sed bene Pelusiota decreuit. Licet nondum cadentes per genas; calentes tamen à pectore ad oculos lachrymas Dominus iam ire conspexit; quare aspexisse pepercisse fuit, ea celeris cursus sedulitate, ut, antequam à vicinio iam fletu palpebrae humescerent, indulgentiam pietissimus Dominus praemississet. Quam citus se praecingat Dominus, ut, hominem recenti piaculo sordidum manu limpidae pietatis abstergat! Ambulat, ad auram post meridiem, forsan, ut succensum ex sacrilego flagitio furorem aura refrigerante leniret. Cur sic oculis stas homo? Limum corporis comprime vsque ad succum; poenam praecurres si vel guttam ab oculis ire permittis. Qui post solem meridianum auram sollicitat, nubem amauit, irrota lachrymis, frigescet ira, & pio certamine anteuolans indulgentia te à sententia damnationis expunget. Sic meditabatur Alcim. Auit. libro tertio. Alcim.

Non prece submissa veniam pro crimine poscit:

Non votis, lachrymisue rogat, non vindice fletu

Præcurrit meritam supplex confessio poenam,

Iamque miser factus, nondum miserabilis ille est.

Pondera illud: *Non vindice fletu præcurrit meritam, &c.* Vindex fletus anteuolat poenam, & emulam misericordiam accendit, ut citius currat. Cur non in primo hominis scelere se diuina misericordia pandit, sed stadium præcipere iustitiae permittit, ut cum homine plecteret progeniem, & posthumis sæculis generis sobolem condemnaret? Quoniam licet miser fuerit Adam, non miserabilis fuit, qui non fleuit: si vindices lachrymae abfuerunt, cur non indulgentia abfuisset? Id ponderis est in Alcimo: *Iamque miser factus, nondum miserabilis ille est.*

Vnus imber alium trahit: salutare Dei misericors, sicut pluuia in vellus descendens liquentibus hominis oculis illico fluit. Id notum erat Eliae: *Viuit Dominus, si erit per hos annos ros, nec pluuia super terram.* Frænos iniicit currentibus, Reg. 17. nimbis, & stagnare facit intra nubium carceres aquas. Cur iureiurando, & diuinæ vitæ pignore deposito, pluuiam, ne cadat, adstringit? Sciebat ad breue ex oculis peccatoris lachrymarum stillicidium cœlestis benignitatis imbres æmula solitudine ruere, lubensque cœlum laxari, ut aquam oculorum rependat. Ideo Deum ipsum vitæ suæ constanti firmitate obligare contendit, ut ferrei sint cœli, ne liquefcere valeant, quantumuis homo soluatur in fletus: Ut plus æstimet Deus vitæ Deitatis, quam lachrymam peccatoris, hoc microiurandi artificio concludit. Basilii Seleucus Seleuc. oratione 11. *Viuit Dominus, &c.* Ipsam noui, ut citò lachrymis concilietur, ne pramaturum det ab imbrium carentia laxamentum metuo. Quid agam? Si dicat mihi Deus ab ipsis suppliciter exoratus. Effundam

197.

Reg. 17.

Seleuc.

dam pluniam hominibus, Elia? Et respondebo: Nequaquam. Grandis vis lachrymarum ad reconciliationis sortem, siquidem opus fuit, insolito iureiurando vitam, obieciſſe diuinam, nedum flueret fletus, cœlum roraret. Quid? *Rorate cœli de super, & nubes pluant iustum.* Cur germinandus è terra Saluator argenteis roris comparatur stillis, quæ quasi lachrymæ sunt cœlestes, quæ per primi crepusculi faciem sensim blanda aspergine se deponunt? Quoniam adeo lachrymis Filius Dei trahitur, in illis velut in aureo imbre venire putetur, quasi ab earum fecunditate gignatur, qui de super descendit à Patre. Ibi Saluator est, ubi per rorem germen Saluatoris exquiritur. Si fruerer sancto Valeriano homilia 7. *Contemplare erga miseros sollicitudinem Saluatoris, & intelliges ibi esse Christum, ubi abundantiam videris lachrymarum.* Fletus index est Saluatoris, & totius incarnationis, quæ extremæ misericordiæ prodigium fuit, sacramentum expendit.

Moritur Lazarus, iacet quatruiduanus sub lapide: accedit Dominus suscitaturus ad tumulum, & laxatur in lachrymas: *Dicunt ei, Domine veni, & vide. Et lachrymatuſ est Iesus.* Cur Ioannes, qui Deitatis Verbi cœlestem naturam pennatum sacro transferebat remigio, & in toto ferme Evangelio nihil Domini Iesu infirmum; nihil humanæ naturæ deiectionum calamo proferre curauit, sic lachrymarum fuisse commemorat? Sanè agonizans in horto vicinus Dominicum tædium mœroremque subiecit, inter frequentiam furentium Iudæorum insertus Cyrenæum crucis cômilitonem subsiluit. Ne infirma utrobique Deitas putaretur. Cur lachrymas sic libera fronte producit; nec pudet luctus, quem alij præterire? Studuit veritatem incarnationis ostendere, Deitatisque cum humana natura nexum expromere: ideo lachrymauissè scribit, sicut Verbum carnem factum esse retulerat; quasi idem fuisse Verbi hypostasim carni, quàm lachrymis se vniuisse. Ita velox ad lachrymas Verbum Dei, in quo misericordia est, se dimittit, ut non aliter explicatiùs incarnationis veritas illuxerit apud Ioannem, quàm per lachrymas, quibus se Dei Verbum intinxit. Sibi fletus Deum vnit, & nectit. In Deo lachrymante incarnationis panditur sacramentum: quia sacramentum misericordiæ est, quæ illicò cum lachrymis illigatur. Huic cogitatu lucem det Basilii Seleuci oratione 41. *Cur tam studiosè iterum atque iterum retulit Evangelista, ut lachrymatuſ sit? Ut nouerit, quàm verè se in humanam naturam induisset. Quodenim magna de Christo præ cæteris Evangelistis narret Ioannes, in his, quæ ad corpus pertinent multo minus hic loquitur. Et statim: Quare hoc in casu magnam dicit humane nature significationem, unde veritatem incarnationis ostendat: Matthæus enim ex agonia, ex tremore, ex sudore; Ioannes ex luctu id confirmat. Obserua illud: Unde veritatem incarnationis ostendat. Ergone Deitatis cum humanitate nexus, Deitatis cum fletu coniunctione monstratur? Nesciunt fluere lachrymæ, quintam atq̃to vinculo succurrentem Deitatem sibi deuinciant, ut hypostaticam vnionem ad humanitatem arguant in Christo. Et sicut aures pro toto corpore supponunt, quod Verbum assumpsit, siquidem illud Vatis: *Aures autem perfecisti mihi, transfert Apostolus? Corpus autem aptasti mihi;* sic lachrymæ pro Dominica carne significatum amant, Incarnationemque limpide pandunt. Si incarnatio pietatis est prodigium, quid quod lachrymis adscribatur, & ab oculorum pluuiis sub*

misericiordiæ symbolo pateſiat?

En cur lacrymas memoret Ioannes. Sed cur Dominus fundat, sciscitaberis, cum potius Deitatis nobile ostentum esset vita redux, quam spargere quatruiduano cadaueri parabat? Cur hoc sacro stillicidio madeat, teneritudinisque rore liqueſcat, qui robustam omnipotentiam, defuncti suscitatione diuulgat? Aduerte lachrymauissè Magdalenam, fletuque turbido adstantes exundauissè Iudæos. *Iesus ergo ut vidit eam plorantem, & Iudæos, qui venerant cum eo, plorantes, infremuit spiritu. Et lachrymatuſ est Iesus.* Lachrymatuſ ergo lachrymis peccatorum illectus. Dum peccator lachrymatuſ ad veniam, ad pietatem lachrymatuſ & Deus. Ex vtriusque lachrymis poculum redemptionis impletur, & dum turbidus peccatoris riuus per oculorum orbis effusus in pelagus diuinæ misericordiæ subintrat, permixta vndæ & Domini misericordiam adaugent, & miseriam pectoris abstergunt. Flet misericordia, dum miser flet: fit obuia vnda vndæ: & illa dum abluir, gloriatur per pietatem; hæc dum abstergitur, in Diuinitatis attributum ingressa congaudet. Quoniam incensa erat pietas, Diuinitatisque dexteram iam ad miraculum euolebat, miraculum perpluit per oculos, ut dum lachrymatuſ humanitas per eundem fontem Diuinitas cadaueri vitam effuderit. Alcuinus ad illa verba. *Et lachrymatuſ est Iesus. Quia fons pietatis erat, flebat pro parte humanitatis, quem resuscitare poterat per potentiam Diuinitatis.* Vide cur flet, quia per Diuinitatis potentiam resuscitare volebat. Mira fletus ratio, sed grãde lachrymaruſ elogium! Non flet dolens, quod valeat vitam impertire, sed flet quia vitam impertire parabat, & pietatis fontem per elices oculorum eduxit, ut inter lachrymas Saluatoris, immixta resurrectio defunctum humectaret, dum leuabat ad vitam. Id apprimè sanctus Zeno homilia de Lazaro resuscitato. *Flebat Deus mortaliuſ lachrymis excitatuſ, & cum Lazarum potestate sua fretus mortis de vinculo reuocaret, præstabat pietatis officium solutio lachrymarum. Flebat Deus, non quod ante se mortuum perisſe cognosceret, sed quod sororem fletibus temperaret.* En cur flet, cum omnipotentia sinum discingit, nempe ut per lachrymas, dum potestate suscitaret ad vitam, pietatis & omnipotentia præstaret officium. Lachrymæ peccatricium effluiebant: lachrymas vberim Dominus exhalabat, ut ex vtriusque fletus conspersione, misericordiæ Domini componeretur leuamen? & miserorum flebiles vndæ in fonte pietatis immerſæ, vitam reducem adipiscerentur defuncto. Flebat Deus, quod sororum fletibus temperaret. Infirmitatis est flere; vitam reddere Deitatis: sed quoniam non nisi misericors, miraculum suscitationis patrabat, in lachrymis vitam stillat, ut inuoluta fletibus pietas curreret, quæ non nisi lachrymis succurrere gaudet. Ut citius cum lachrymis nectetur, non distantiam alieni fletus expectare sustinuit, sic proprium fudit. Si hoc pretium misericordiæ est, ut statim perageretur contractus, vtrumque appendit & misericordiam & aquam. Pergit sanctus Zeno: *Idem Harum ad lachrymas, & sparsam crinis miseranda caſariam Saluator pietate commotus fletus fletibus recontrahabat. Et quia ipse sororum fletibus mouebatur, lachrymis Filii sui Saluatoris nostri inter ipsos cœlos Pater fleſcebatur.* Aurea sunt illa. *Fletus fletibus recontraheret.* Flebant sorores pro-

Dominicæ mercede pietatis : illico contractus initus pietatem ad resurrectionis sortem deuinxit : ergo sic blandita hoc fœnore pietas , iterati contractus cupida in fletum Saluatorem adegit , vt fletu solueret fletum sororum , & liberalem soluto iam pretio ostenderet esse fraternę resurrectionis largitatem.

300. Ergo indulgentia addicta lachrymis est : effluere credas ex oculorum globis pietatem Dei , dum innatant genæ. Tot numeros numeras , quot lachrymæ fluunt. Cur flente Magdalena , vt vestigia Domini ablueret , dum Pharisei liuor inter conuiuij fercula submurmurans , dispendium criminabatur vnguenti , parabolam debitorum Dominus profert : Lucæ 7. 41. *Duo debitores erant cuidam fœneratori : vnus debebat denarios quingentos , & alius quinquaginta. Non habentibus illis , vnde redderent , donauit utrisque.* Quis ergo eum plus diligit : Respondente Simone : *Æstimo , quia is , cui plus donauit ;*

Luc. 7. 41. Dominus approbat iudicium , & proprio fune illigat iudicantem. *Intraui in domum tuam , aquam pedibus meis non dedisti : hac autem lachrymis rigauit pedes meos , & capillis suis tersit.* Cur ex fœneratore , & numulario argumentosam parabolam efformat , si tandem in fœminæ lachrymis finit. Non potuit aptius misericordiæ indoles describi , quæ lachrymarum nummis fœneratur. Si hoc numismate pietas obtinetur ; liquido argumento obiurgantem concludit Phariseum , qui Domini largitatem in suscipienda peccatrice pungebat : quasi diceret : Si ad nundinas pietatis lachrymarum censu peruenit , nequeo venalem bonitatem coercere , quam irrigui fletus pretio rependo. Id suboluit sancto Lau-

Ibi. 44. rentio Nouar. homilia prima de pœnitentia. *Si tibi placet , collige ad te parabolam meam. Tu fecisti conuiuium , & meretrix coronata est. Quare ? Quia multum dilexit , multum plorauit , multum pœnituit. Plus valuit apud me fletus meretricis , quam tua fercula : Et inde duplo tibi prælata est fornicatrix , quando tu quinquaginta ; illa quingentis compensata est nummis.* En fletus valor. Sed quid est : *Illa quingentis compensata est nummis ?* Siquidem compensatio non , antequam res accipiat , perficitur : & tamen Dominus remissionem peccatorum post vndantes lachrymas , capillorumque linteamen effusum de præsentis largitur : Lucæ 7. 47. *Remittuntur ei peccata multa , quoniam dilexit multum.* Ea inter Dominicam pietatem & peccatoris lachrymas quasi æmula contentio est ad velocitatem in cursu : tam celer largitas Saluatoris arridet , vt non tam impetrare lachrymę videantur , quàm rependere , & compensare ; dum currunt hæc , iam illa succurrit , & oleo pectus illiniens , ad vberiores fluctus eliquat , & emollit , vt ipsamet propitiatio pretium sibi componere credatur. Ergo à promptitudine lachrymarum , qua sanctitatem fœmina nacta est , conuincit dominus Phariseum. Ambrosius apud Catenam sancti Thomæ. *Facilis est usus aquarum , non est facilis lachrymarum effusio : tu promptis non es usus : hac effudit non prompta : lauans lachrymis pedes meos , lauit maculas proprias , tersit conis , vt per eas sibi assumat sacros sudores , & quibus venata est ad peccatum inuentutem , venata est sanctitatem.* Non sic promptæ lachrymæ , ac aqueus ex elemento humor ; & tamen peccatrices lachrymæ ocyores fuerunt , quàm aqua Pharisei : quid quod beni-

gnitas Domini præcurrerit , & in vnda pœnitentiæ naufragio impudica crimina suffocauerit ? Negas cursum lachrymarum velocem in fœmina ? Quid est illud Ambrosij : *Tersit conis , vt per eas sibi assumat sacros sudores ?* Quidne sudores hi ? Non quidem pedum Domini , quos iam vnda abluerat oculorum : ergo sudores isti lachrymæ fuerunt , quæ à fœmineis luminibus , æstuantibus riuis eruperunt. Igitur quam celer fletus , qui quasi ab anhelu cursu sudor fuit ! Sed demirare cogitatum Ambrosij. Comam Magdalena discingit , vt Dominica tergens vestigia , sacros sibi iterum sudores resumat. Iterum capiti effusum gestit liquorem reuocare , & pio furto lachrymas deprædari , quas dederat ; rapere pretium , quod numerauerat pro pietate. Imbris pretiosi auara per capillorum calliculos reducere curat ad oculos , vt quo sanctitatem venata est , haberet , quo sanctitatis caperet incrementa.

Verum difficilis admodum est stylus ille : 301. Lucæ 7. 47. *Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum.* Si multum dilexit , iam expiauit flagitia , quæ contraxit ; iam sunt dimissa facinora , quæ coëgit : ad charitatis etenim actum gratia profilit , quæ abigens crimina nitidum animum ex sordido reddit , & impuro.

Luc. 7. 47. *Remittuntur* , ait de præsentis , dilexit , de præterito. Vt quid pietas remorata est , procrastinauit accessum ? Si nunc remittitur , nunc diligit ; si dudum dilexit , dudum ablata est. Noscas prærogatiuam lachrymarum. Dixerat Dominus : *Hac autem lachrymis rigauit pedes meos* : nunc oculorum fontes scaturiunt. Præiuit sanè charitas , sed nondum per lumina effluerat oculorum : si per lachrymas enuntiata dilectio est , per lachrymas enuntiatur & pietas. Deponitur misericordiæ pluuia , cum pluunt oculi ; ab vnda , amoris acuitur flamma : nunc remitti audias , quia nunc prospicis lachrymari. Hinc Titus Bostrensis in Lucam. *Deposcebat hac autem* (id est æquitatis ratio) *vt eam , quæ confitebatur , quæ lachrymabatur , quæ ad Christi pedes sese abiecerat , quæ omnem honorem , & reuerentiam eidem impenderat , vicissim in gratiam & amicitiam recipere-tur.* Pro lachrymis misericordia & gratia rependitur apud Titum : apud Nazianzenum supra expensum , lachrymæ misericordiam rependunt : sacra vicissitudo est , vt lachrymæ pretium misericordiæ sint , & misericordia lachrymarum. Si dum lachrymatur , largitas remissionis auditur , cur remissionis ratio dilectio est ? Quoniam dilexit multum ? Lachrymosæ vnda , amoris exaggerauerunt incendium : multum dilexisse , multum plorauisse fuit. Hac aspergine , fornax amoris exarsit , euaporauit per oculos pectoris ignis : quidni inter vndas calentes æstuant ob nimium amorem remittantur flagitia ? Si charitas perfecta absque gratia , criminisque venia non est , tunc charitas incaluit , cum imbres feruidos vaporauit ; qui , dum pedes Domini rigarent , remissionis sortem ostenderent. Drogo Ostiens. *Torrentes lachrymarum ad lauanda sui Domini vestigia non alias , quàm oculorum suorum vndas attulit , capillis suis pro lineis usa est.* Tunc verò ubi affectus vehementior incanduit , & vberauit , carbo lachrymarum imbre respersus fortius exarsit. Ergo exundantis dilectionis nimius ardor à lachrymarum aspersione venit , dumque dominus remissionem excessui dilectionis adscripsit ; pro lachrymis ruit

5. Laur. Nou. *Si tibi placet , collige ad te parabolam meam. Tu fecisti conuiuium , & meretrix coronata est. Quare ? Quia multum dilexit , multum plorauit , multum pœnituit. Plus valuit apud me fletus meretricis , quam tua fercula : Et inde duplo tibi prælata est fornicatrix , quando tu quinquaginta ; illa quingentis compensata est nummis.* En fletus valor. Sed quid est : *Illa quingentis compensata est nummis ?* Siquidem compensatio non , antequam res accipiat , perficitur : & tamen Dominus remissionem peccatorum post vndantes lachrymas , capillorumque linteamen effusum de præsentis largitur : Lucæ 7. 47. *Remittuntur ei peccata multa , quoniam dilexit multum.* Ea inter Dominicam pietatem & peccatoris lachrymas quasi æmula contentio est ad velocitatem in cursu : tam celer largitas Saluatoris arridet , vt non tam impetrare lachrymę videantur , quàm rependere , & compensare ; dum currunt hæc , iam illa succurrit , & oleo pectus illiniens , ad vberiores fluctus eliquat , & emollit , vt ipsamet propitiatio pretium sibi componere credatur. Ergo à promptitudine lachrymarum , qua sanctitatem fœmina nacta est , conuincit dominus Phariseum. Ambrosius apud Catenam sancti Thomæ. *Facilis est usus aquarum , non est facilis lachrymarum effusio : tu promptis non es usus : hac effudit non prompta : lauans lachrymis pedes meos , lauit maculas proprias , tersit conis , vt per eas sibi assumat sacros sudores , & quibus venata est ad peccatum inuentutem , venata est sanctitatem.* Non sic promptæ lachrymæ , ac aqueus ex elemento humor ; & tamen peccatrices lachrymæ ocyores fuerunt , quàm aqua Pharisei : quid quod beni-

Luc. 7. 47.

Ambros.

Titus Bost.

Drogo.

tulit suffragium. Si vnda multiplicauit ardorem, quid quod ad vndam remissio peccatorum audiatur?

302. Difficilis Drogonis sententia est: *Carbo lachrymarum imbre respersus fortius exarsit.* Si ex oculis lachrymosus liquor egeritur, non amoris ignem aspergit, utpote qui in interiori pectoris clibano ardebat: nec dum lachrymæ per genas exundant, amoris carbo intra secretum cordis humescit cum potius flebilis humor ex arcanis pectoris affluat, ut foris exundet, non ut ad pectus se iterato cursu reducat. Hinc Dominus Magdalene lauacrum extollebat, quia non ex aqua sed ex lachrymis: *Aquam, inquit, pedibus meis non dedisti, hac autem lachrymis rigauit pedes meos.* Nobilis lachrymarum excellentia, ut earum æstimeretur ablutio: nam aqua è foris est, lachrymæ abintus. Pulchrè Gregorius Magnus in homilia ad eadem verba: *Aquam pedibus meis &c. Aqua quippe extra nos est, lachrymarum humor intra nos est.* Non igitur ignis amoris per lachrymarum imbres fortius exarsit, quod protulit Drogo. Forsan dicerem amorem exarsisse in domino, qui sic per fœminæ lachrymas vsque ad vestigia perplutus. Sed uterque viuidiùs incensus amor emicuit; domini, quia perfusus ab vndis; fœminæ, quia perfudit. Nam adeo ardentes à fornace pectoris lachrymæ exundabant, ut dum scaturientes per genas ipsius fœminæ pectus attingebant, stillabant ardore comburerent, & sic iterum in pectoris fornacem intrarent. Sic dicebat Abulensis in deut. capite 28. ad illa verba: *Et deficientes oculos quæstione 9. Quia lachrymarum materia ardore suo omnia consumit, & aciem visus habet, sic oculi ex nimio fletu caligant, & à naturali humanitate deficient.* Calida lachrymarum materies est; viscidus & flammeus humor ab amore agitated æstuabat, dumque foras emittebatur per lumina, intus succrescebat per æstum: quasi lachrymæ, quæ exhibant, refugo impetus regrederentur meatu.

Inimicorum amor semen cœlestis vitæ est: in filios Dei asserit dilectores.

SECTIO XL.

303. **D**Ei & hominis titulus & insigne in patientia, & iracundia exprimitur: deitas in benignitatis, homo in sæuitiæ fronte cognoscitur. docet fœmina sacra: *Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, nec sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.* Ergo utriusque naturæ indolem emblemate perspicuo descripsit. Ardet pectus iracundiæ facibus, liquor spargit vultum, per frontis stadium minatur odium; homo est. Mansuetudine facies hilarescit, mitis pax tranquillat intuitum, viget concordia, inimicis parcitur, viscera pietatis per omnia membra vagantur; Numen est, deitatis naturam nouæ generationis sorte sibi traduxit. Obserua medullitus illud: *Nec sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.* Cur postquam dixit. *Non enim quasi homo,* repetit: *Nec sicut* Zerda in Iudib. Tom. I.

filius hominis? Si amas in verbis concinnitatem texturæ, sic debes adstruere paraphrasim. Nec sicut filius hominis, sic Filius dei ad iracundiam inflammabitur. Ingeniosè Filiatio similitudinem in natura præsignat, & genitalis industriæ penicillo, quidquid in generis origine est, fideli lineâ transcribit in sobole. Adeo serpit per hominem in hominem furor, atroxque cupidō vindictæ, ut quasi traxerit terretum iracundiæ fomitē à diri generis seminario, filius hominis nuncupetur, cum minax eius vesanaque iracundia describitur, quæ accensis flammis præcordia comburens, in vuluam vsque, odij scintillas deponere videtur, ut progenies acerba gignatur. Ergo huic semini nequam, quod in parricidalem Gen. 4. 8. infaniam Cainum naturæ primogenitum incendit, pulchra antithesi dei semen, Filiumque diuinum contraponit Iuditha: ut noua progenies erumpat à mansuetudine, cui dilectio vulua sit, cui obstetrix patientia, & qui filius hominis est, in Filij dei sortem, virtutemque asseratur cœlestem.

Lapidum fragore, tempestateque parenti iactabatur Stephanus; saxeos nimbos inimici in martyrem impellebant, & ut omnes virum ferirent, lapidationis elegerant tormentum: ast ille positus genibus orabat ad dominum: *Domine ne statuas illis hoc peccatum.* O qualis inter testudinum sonitum cantilena! Ponebat genua, quem scopulosus imber collisit: iacebat à iaculis corpus, quæ, dum Martyrem prosternerent, ut oraret, in cultum subseruiebant pietati: iaciebat pro inimicis preces, qui iaciebant lapides in precantem: saxa post luxata membra retundebat in cœlum, ut incenia rumperet oratione. Nec elusa spes. Ex precum impulsu valvæ cœlestes apertæ sunt, tunc ille: *Video cœlos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei.* Cur Filium hominis appellauit, quem dei dextera, æternaque in sessione sodalitas, dei Filium asserbat. Scias, ex lapidum imbre, primique martyris effuso cruore, cœlestis vitæ semina in sacram progeniem erumpere, Stephanum studuisse: Ergo inimicorum amore preces multiplicat, ut diuina soboles, Christi que fraternitas surgeret, & ab amoris seminibus superna origo ederetur in terris. Ideo sub grandine, tanquam sub miti pluuia pro hostili rogat exercitu, iam inde in Dei filios attollere filios hominum gestiens. Audiendus est Arator. libro quinto historiarum Arator, Apost.

— *vibrantibus acta lacertis*

Saxa iacis: parat ille preces, nec respicit unde

Grando nefanda cadit, qui tempore mortis amice

Pro populo peccante rogat: licet omnia tegum

Tela feras, silicesque graues, & pondera libes;

Quem perimis, victurus erit: qui sine colono

Seminat exemplum, quo surgat vinea Christi.

En igitur cur Filium hominis nuncupauit, quem Dei Filium in dextera Patris fassus est; ut semen nouum, quod à prece pro inimicis irrigata germinare curabat in cœlestis Patris progeniem, addisceret filium hominis in Filium Dei

per patientiæ documenta, inimicorumque amorem extolli; eoque corpus amantis inimicos in Filij Dei corpus, transire, ut pro eo, qui stratus in terra lapidibus feriebatur, Filius Dei assurgeret in cœlestibus, quasi ad columitatum propriæ carnis, quæ in orante Stephano patiebatur.

305.
Ps. 109. 1. Cur Filium hominis stantem conspicit, qui à dextris Dei in solio maiestatis sedebat? Forſan surgit, stansque totum corpus inclinatur ad Martyris spectaculum, ut clariùs conspici potuisset, & carni martyris velut se inferere, quasi iacula, quæ in ipso contorquebantur, exciperet. Ergo corpus humanum à dextris Dei collocatum Stephano ostendit, ut quale munus pro inimicorum precibus mansuetudineque & patientia sibi paratur agnosceret. Veniste pergit Arator.

Ne lateat, quod Christus agat, pro martyre surgit:

*Quem nunc stare videt confessio nostra sedentem
Cum soleat celebrare magis: caro iuncta Tonanti,*

In Stephano fauet ipsa sibi, ne hic dimicet anceps,

Corpus in arce Dei patuit, pro munere testis.

Act. 7. 60. Recognosce illud: In Stephano fauet ipsa sibi; & tamen caro iuncta Tonanti est. O qualis à pietissimo inimicorum amore proventus! adeo proprius Filij Dei est, qui in carne preces pro inimicis effudit, ut caro Stephani, qui simile cecinit metrum, quasi caro iuncta Tonanti censeatur, & ad sacræ hypostasis euecta confortium.

306.
Act. 9. 4. Forſan gloriam illam, adhuc in gloria Patris ambiuit Filius: surgit à solio, ne pro hostibus supplicatio alterius, quàm Filij Dei crederetur: se in Stephanum insinuavit, ut ipse met & collisus à saxis, & vindex pro persecutoribus crederetur. *Saule, Saule quid me persequeris?* Cur sic stylum deprimit, qui ab humanis iniuriis se, deuicta morte, discreuit? Meditabar, quod Saulus lapidantium Stephanum vestimenta seruauit, iudice Augustino: *Vt enim esset in omnium lapidantium manibus, ipse omnium vestimenta seruabat, magis fauens omnes adiuvando, quàm suis manibus lapidando.* Si Saulus integrè Stephanum lapidauit in omnium manibus persequitur, dum Stephanus pro inimicis orabat, quid quod Iesum stantem persequeretur, siquidem caro iuncta Tonanti, quasi iam Stephani esset, in Stephano fauet ipsa sibi? A Saulo impetum se inclamat, utpote à quo ex scopulosis Iudæorum manibus in Stephanum pro inimicis orantem asperrima grando ceciderat. *Quid me persequeris?* inquit, quasi non benè componeretur, Stephanum inimicorum dilectorem percussisse, & adhuc inter inimicos rigere, nec ex martyris orantis semine in cœlestis segetis filiorum Dei vitam erumpere. Ea est sacrarum pro hostibus precum fertilitas etiam inter inimicam segetum grandinem; ut qui iacit lapides in eum, qui sub lapideo imbre pro iacentibus inimicis exorat, tanquam abundantis pluuiæ fructus in cœlestem vitam ex ima radice telluris emergat. Er-

Act. 9. 3. 4. 15 go Saulus ob Stephanum Paulus fit, in filium

dilectionis accitur, in vas electionis dolatur, cadit ab equo, dum luce feritur, ut discat à casu terram tetigisse, quam positus genibus martyr pro eo supplicans consecrauit, & ex fecunda gleba, amorisque perfecti semine singularis in vinea Christi vitis assurgat, & in vera vita iam Stephani frater cum Stephano coronetur. Sanctus Fulgentius in sermone de sancto Stephano. *Cadens lumen corporis impius perdidit, surgens autem lumen cordis iustificatus accepit. Coniunctus est Stephano: quò enim processit Stephanus trucidatus lapidibus Pauli, illuc sequutus est Paulus adiutus orationibus Stephani. Quàm vera vita, ubi non Paulus de Stephani occisione confunditur; sed Stephanus de Pauli consortio gratulatur, quoniam charitas in utroque latatur.*

307.
Si forſan ideo non sedentem, sed stantem Stephanus prospexit Iesum? Dixerat Pater: Psalmo 199. 1. *Sede à dextris meis, frue* Psal. 109. 1. *supernæ maiestatis cello sedili: cur tam citâ sitis varietate confurgit? Meditare, quousque sessionem Dominus Domino meo indixerit? Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Quid est ô mitis benigneque Creator, quod sic in inimicos Filij exardes, pro quibus ipse in patibulo postulauit, Paternam in dilectione clarificans tolerantiam? Pater ignosce illis, &c. Imo considero, propitiâ conditionis adiectæ seriem. Qui sub Filij pedibus tanquam scabellum subternitur, ut eius sacra vestigia fulciat, nimium beatus est, cui sic contigit cum beatitudinis fonte vicinia: argentea columna est, in qua Regis ferculum nititur. Ioannis capite vigesimo, versiculo decimo septimo. Ad pedes resurgentis Magdalena anxia pro scabello pedum se gestiebat iniicere; nec profecit, audiens dilatam sortem; donec ad Patrem ascenderet, qui descendit. Ergo qui Dominicis gressibus subternitur, & ad pedes eius collocatur, ex sacro contractu filius fit, & adoptionis iure hunc sibi locum in æternitate promeruit. En Domini ad Dominum meum alloquium: *Sede à dextris meis, donec inimici tui, quorum vindex, & orator es, aut adoptati ad pedes tuos cumulentur, aut victi à tuis pedibus conculcentur.* Sapienter Diuus Augustinus in Psalmum Aug. centesimum nonum. *Inimicus eras: eris sub pedibus eius, aut adoptatus, aut victus. Quare ergo quem locum habeas sub pedibus Domini Dei tui. Nam necesse est, ut habeas aut gratia, aut pœna. Sedet ad dexteram Dei, donec ponantur inimici eius sub pedibus eius.* Igitur Stephano pro inimicis orante consurgens Filius à dextris Genitoris stare conspicitur, quasi iam Paterna inciperet adimpleri conditio, videlicet quòd ex inimicis sacra cœlestisque fieret progenies, & adoptionum proventus plenis manipulis usque ad eius pedes assurgeret; siquidem Paulus, qui quondam inimicus, iam colono Stephano sub orationis imbre germinabit, à quo non solum tanquam ferculo sub pedibus constrato ferretur Dominus, Actorum capite nono, versiculo decimo quinto, *vas enim electionis mihi est, ut portet* Act. 9. 15. *nomen meum in gentibus, sed & diuina seges aureo se fecenore cumulauit, utpote qui plantauit, Deus autem incrementum dedit.* Primæ Corinth. capite trigésimo sexto.

Paulus

308.

Paulus, qui ab amore inimicorum inter imites martyris preces genitus est, qualitatem illam, quam origo perfudit, Apostolico munere tenax seruauit, ut plurimam mercedem ex persecutoribus suis congereret in cœlestibus. Hic Apostolici seminis fructus est: hæc nominis Christiani propago: hæc ex traduce Spiritus sancti generatio, non referite ferientes, non persequētes persequi, sed obsequi, & hostium iacula in amoris clypeo

Math. 5. 12.

retundere. Matthæi capite 5. versiculo 12. *Beati eritis, cum vos oderint homines, & persequuti fuerint: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlo.* Si iam nuncupauerat beatos, ut quid mercedis vltiorem sortem in cœlo promittit, quibus beatitudo sat est? Quoniam fertilitatem prælagit eorum, qui in persecutionibus læti preces & obsequia pro vlticibus armis exomerunt. Multa in cœlis merces est. Nescit absque copiosis frugibus, luxuriantibusque præ onere spicis blandus patientiæ sinus coronari. Ex ipsis persecutoribus merces amanti in cœlo componitur: Semen est dilectio, quæ adeo in Apostolis viguit, ut in Christianam sobolem ipsa generationis sorte manauerit. Cur solum ea Apostolis repromissio est, illis beatitudo, illis merces, & ex persecutionum gratitudine læta messis? Nonne post Apostolos sic oportuit & persecutores diligere, & pro dilectione beati? Imo in Apostolis indicatum est seminarium, signata vulua huius fertilissimæ segetis: nescit sterilefcere inimicorum amator, gignit persecutoribus obnoxios, & persecutorum amantes: hæc in Christianam progeniem generosa propago est. Audiendus est Tertullianus de bono martyrij capite nono. *Beati eritis cum maledixerint vobis, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me. &c. Quanquam etsi omnem hanc persecutionem conditionalem in solos tunc Apostolos destinasset: utique per illos cum toto Sacramento, cum propagine nominis, cum traduce Spiritus sancti, in nos quoque expectasset, etiam persecutionis obeunda disciplina, ut in hereditarios discipulos, & Apostolici seminis fructus.* Obserua illud: *Cum toto Sacramento, cum propagine nominis, cum traduce Spiritus sancti.* Ex generationis traduce vita foetui instillatur. Idemmet est Christianæ soboli à genitore baptismo vitam sortiri, ac persequentium exponi odiis, contumeliarum sufferre cohortem? Idem sanè. Ergo non cum traduce Spiritus sancti, sed cum persecutionis traduce, cum iniuriarum semine Christiana proles generatur, quæ non ex sanguinibus, sed ex Deo nata est, quibus ob contumeliarum patientiam, patientiæ dedicator Dominus dedit potestatem filios Dei fieri. Non potuit ingeniosius. Qui Christiano nomine censetur, adeo persequentium amore flagrare debet, ut idem sit illi persecutionem recipere, & persequentem amare; cum traduce persecutionis gigni, ac cum traduce Spiritus sancti, cuius titulus & origo amor est à quo hilaris filiorum seges, sicut nouellæ oliuarum in circuitu Domini se dilatat. Iuxta Psalmum centesimum vigesimum septimum versiculo tertio.

Psalm. 127. 3.

309.

Mar. 5. 44.

45.

Obuium est illud, sed erubesceret calamus subsilire, Matthæi capite quinto, versiculo quadragesimo quarto, & quadragesimo

quinto. *Diligite inimicos vestros, & orate pro persequentibus vos; ut sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est.* Miror cur in hoc loci notatum non sit ingenium, quod sublatet in illis: *Ut sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est.* Si diceret: *Ut sitis filij Dei vestri,* non hærerem; hæreo, dum dicit: *Ut sitis filij Patris vestri.* Si iam noster Pater est, quid opus est inimicorum dilectio, ut eius filij efficiamur, cum Patris notio non nisi respectu ad Filium persistat. Certe filiatio in origine, & imagine stat, viuida expressio genitoris est, quæ perfectè hoc respectu congaudet Basilii Magni epistola quadragesima tertia ad Nyssenum. *Non consistit imaginis ratio, nisi per omnia ad archetypum expressa suis omnibus numeris sit, nihilque variet: & qui filij quasi formam mente conceperit, paternæ quoque hypostasis characterem animo impresserit suo.* Si consulas ingeniosos Neotericos, cur Verbum dei Filius sit, nec hæc notio Spiritui sancto conueniat? dicunt non discrimen in similitudine, non in sola origine collocandum; similitudo enim & origo Spiritui sancto deneganda non est: sed quod in Verbo specialis ad representandum Parentem similitudo inualeat, utpote qui ab intellectus Paterni viuente penicillo, perfectam hauserit imaginis opulentiam. Audiendus est Pater Vazquiuius tomo primo in primam partem, dissertatione centesima decima tertia, capite septimo. *Filius est similitudo substantialis Patris ad representandum producta. Quocirca eo magis, aut minus perfectus filius sui patris aliquis esse dicitur, non quo perfectior, aut minus perfectus homo est, sed quo magis aut minus ipsum patrem representat. Ideoque cum aliquis parum patrem suum representat, (nam nullus est, qui non aliquando ipsum imitetur) dicere solemus eum non esse filium sui patris: & cum magis matrem, quam patrem representat, dicimus magis esse filium matris, quam patris.* Si his arrideas (quæ nos in Academicis Theologis discutimus) enodabis, cur ab amore inimicorum, Dei, qui iam Pater noster est, utpote à quo vitam hausimus, filij effici dicamur. Sanè Pater noster est, qui ad imaginem suam finxit ex limo, afflauit spiritum, & modulatrice sapientia rationalis animæ indidit spiraculum: attamen donec per gratiam singularis proprietatis Deitatis nobis contingat, non filiorum perfectio elucet. Qualis hæc proprietatis, dixit Florens Tertullianus: *Patientiam Dei esse naturam effectam, & præstantiam ingenita cuiusdam proprietatis.* Locum supra enucleauimus. Ergo Patris nostri filij esse incipimus, cum adeo lineas eius naturæ exprimimus, ut singularem indolem, quæ in amore, constantique tolerantia est, delibamus. Gausus sum Euthymium inuenisse, sic præfata verba expendentem. *Ut efficiamini filij Patris vestri qui in cœlis est, &c. Pater quidem hominum Deus est, tanquam plasmatum eorum: (nam patres quoque dicimus operum aliquorum poetas, hoc est, effectores) tanquam etiam prouisor ac procurator ipsorum: patris quidem proprium est, filio suo prouidere ac procurare. Filij autem Dei sunt, qui per virtutem similes ipsi efficiuntur, quantum est homini possibile, nam filij proprium est suo assimilari patri. Ut sitis, inquit, filij Dei, non natura, sed similitudine, amando videlicet inimicos vestros: quia & ille*

Basil.

Vazquiuius

Gen. 1. 27.

Euthym.

contumeliā affectus, tamen ob amorem solem suum oriri facit super malos ac bonos. Profunde rem explicuit. Inter filios eiusdem generis ille à filij nomenclatione ablegatur, qui in faciei lineis, in corporis statu, in morem conuersatione nimium discedit, & naturam, quam dedit origo, exteris filamentis oblitterat. Ille filius sui patris dicitur, præcipuè Hispano stylo, Es hijo de su padre, qui paternam figuram, numerosque, & indolis specimen penitus traxit. Ergo qui in inimicorum dilectione excellit, filius Patris sui cœlestis est, utpote qui præter naturam plasmatis, & regenerationis gratiam, proprietatem Paternæ tolerantie clarissima imaginis sorte contraxit, & quo patientiæ tenorem, eò perfectionem filiationis intendit. Ex quibus lux aderit noto Cypriani loco libro de bono patientiæ. Sic perfectos dixit fieri Dei filios, sic consummari ostendit, & docuit cœlesti natiuitate reparatos, si patientia Dei Patris maneat in nobis, si similitudo diuina, quam peccato Adam perdidit, manifestatur, & luceat in actibus nostris. Cœlestem natiuitatem à patientia probat. Mirè vocibus inflexis utitur. Si patientia Dei Patris. Vide Martyr inclyte, natiuitatem & generationem Dei non à patientia, quæ in actu voluntatis stat, sed in intellectione consistere: cur genitos à patientia suades? Ideo ingeniosè subdidit. Si similitudo diuina luceat in actibus nostris; quasi præoccupans enodationem. Filios efficit similitudo: verum est: sed patientia similitudinem diuinam stylo validissimo cudit. Ast similitudo, quæ constituit filium, non nisi natura est. Benè. Sed patientia Deo pro natura est. Vis probem? Recognosce versum præcedentem. Sed quia patiens Deus est, in hoc ipso pœniteamus: ubi Interlinealis legit. Sed quia omnia nouit. Insolitum scholium, & noua paraphrasis pro patientia scientiam, & intellectiōem interpretari, sed gloriosa. Natura diuina (sic fermè Theologi cuncti) in intellectiōe stat, quia Deus omnia nouit. Si patientia pro Dei natura constituitur, quidni omnium scientia pro patientia sit?

Cypri.

Interl.

*Cur inimicorum amor Deitatis tessera,
diuini amoris triumphus, Christi
titulus sit & insigne?*

SECTIO XLI.

310.

PRÆFATA nutabunt, nisi edisseramus, cur inimicorum amor, singularis sit Dei Patris, Filii que Diuini character, iuxta cuius lineamenta, qui se conformat ex similitudine characteristice indolis, Filij Dei signatè nomenclatione potitur. Fuit qui pro sacris rostris orando dixerit, quod homo inimicos amans quasi plus faciat, quàm Deus, siquidem diuinus amor reddit amicum, in quem se iacit, non humanus, qui amorem, licet in inimicum contorqueat, in inimico non seminar. Angustè iudicauit, & ex amoris diuini efficacia non probè victoriam ei erga humanum amorem detraxit. Imo primus inimicorum amor, diffi-

cilior, valentior in Deo fuit, docente Iuditha, quæ comparatione vsa est. Non quasi homo, sic Deus comminabitur, nec quasi filius hominis ad iracundiam inflammabitur.

Ad Romanos 5. 10. *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius, multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.* Ergo in inimicos Deus Pater flagrabat, iaculaque in eorum ultionem contorquere parato restitit benignitas Filij, qui obiecto sanguine Paternum sedauit ardorem? Imo si Filius est, à Patre traxit charitatem, & traduce generationis aternæ, vbereque lacteo pietatis primam suxit Patientiam. Hinc quod pro inimicis Christus pateretur, charitas Dei commendatio fuit. Consule Apostolum in paulò elapsis. *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Venuit Anselmus ibi. *Nunquid ergo Filius eius usque adeò nobis placatus erat, ut pro nobis etiam mori dignaretur? Pater verò usque adeò adhuc irascebatur, ut nisi Filius pro nobis moreretur, non placaretur? Non. Dicitur enim est: Commendat autem charitatem suam, &c.* Habebat ergo Pater erga nos charitatem, etiam cum inimicitias aduersus eum exercentes deseruiremus peccatis. Sed quomodo charitas, antequam in cordibus diffunderetur, & amicos redderet, quos intingeret, iam erga inimicos vigeat in Patre, ut Filio non pepercerit, sed pro inimicis profuderit in patibulum? Ea nobilitas charitatis fuit; antequam faceret de inimicis, amicos, ob Paternæ charitatis elogium Filium cruci affigere, ut eius liuore sanati ab inimicitiarum tenebris in amicitia sortem prodirent: Verum si reconciliatio, contingit per Filij accessum, decessumque in ligno; ergo Dei, & hominis amor simul inceptit: Esaia 53. *Reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius?* Diuini amoris iniuria cogitatus hic est, solumque humanæ indolis forma. Reconciliatio non in Deo amorem, sed in homine genuit; qui, quem per sæcula amauit, ne claudicaret ex altero extremo amor, affectrice amoris gratia per Filij mortem amare disposuit, ut sic ardentius inimicum diligeret, qui amicum reddidit ex amore. Adsit Anselmus. *Quod ergo reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius, non sic intelligatur, quasi nos idè reconciliauerit ei Filius, ut iam inciperet amare, quos oderat, sicut reconciliatur inimicus inimico, ut inde sint amici, & inuicem diligant, qui oderant inuicem: sed iam nos diligenti reconciliati sumus ei cum quo propter peccatum inimicitias habebamus. Et per hanc reconciliationem à diabolo sumus erepti.* En igitur diuini amoris triumphus: homo nunquam nisi iam amicum Deum amat: Deus post arboris esum nunquam nisi inimicum, ut amicum efficeret, amouit: qui, cum inimici essemus, & mortalibus crucis aris Filium deuouit, ut essemus amici; suammer dilectionem effuso Spiritu sancto nobis inseruit. Ergo inimicorum dilectio propria Dei est. Percurre syllabum totius amoris, filij ad parentes, viri ad uxorem, prælati ad subditum, amici ad amicum, ignoscentis ad inimicum; quotquot præcesserunt, etiam cum creaturis liberaliter diuide; vltimus Dei est, eiusque Filij Iesuchristi. Pulchrè Cæsarius Arelat. in exhortatione ad charit.

Vera

Vera enim charitas in aduersariis tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, casta in Susanna in virum, in Anna post virum, in Maria propter virum; humilis in Petro ad obediendum, libera in Paulo ad arguendum, humana in Christianis ad confutandum, diuina in Christo ad ignoscendum. Hæc vltima obserua. Charitas, quæ ad ignoscendum est, propria Christi est: an quæ hominis? Eò ordinis diuini censetur, vt etiam in Christo non humana, sed diuina putetur.

312. Hinc expendo illud difficile: *Hoc est præceptum*
Ioan. 15. 12. *meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos:* quod
Ioan. 13. 34. *ipsum, mandatum nuncupauerat nouum antea: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.*
Luc. 10. 7. *Quomodo nouum, quomodo proprium Christi, si iam in lege præceptum erat: Diliges proximum tuum sicut teipsum?* Variè enodant, quotquot dilectionem hanc erga inimicos discutiunt: ego ad illud refero: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Hæc tessera Christianæ dilectionis est: *Vt diligatis inuicem.* Sic interpretor: Parata sit erga omnes dilectio: si vnusquisque nō venalem amorem tanquam in nundinis collocet, vt tantum amet, si mutui amoris pretium rependatur; antequam amoris reciproci pacta censeantur; vix erit, qui diligat. Ergo diligite absque intento fœnore dilectionis: si etenim quisque sic in alterum, amorem proiecerit, facile mutui in omnibus amor ardebit, & non intenta, merces reciproca dilectionis vnique continget. Cur *mandatum meum* signare dixit, quasi antonomasticè, cum plura protulisset? Sicut qui diligit inimicum, filius Patris sui cœlestis est, iuxta nostrum commentum, quoniam inter filios impensius & altius characteres Dei Patris scribit. Ergo mandatum hoc suum Christus appellat, quoniam validius & explicariùs in eo eius indoles & forma exsculpiuntur: Bene Maldonatus. *Quemadmodum si pater multos habens filios, de vno eorum aliquo, qui sibi obsequentiissimus, charissimus sit, dicat: Hic est meus filius, non negans alios esse; sed significans hunc maximum esse.*

313. Sed quid est illud: *Sicut dilexi vos?* Imo Domine, quis, sicut tu, diligit, qui secundū tempus pro impiis mortuus es? Vix enim pro iusto quis moritur. Ergo præceptum nouum est, & tuum, vitam ponere pro inimicis. Rupertus lib. 11. in Ioann. *Quomodo ego dilexi vos? Dilexi vos vtrique immeritos, cum essetis natura filij ira, sicut & ceteri: & ecce morior pro impiis, mortem sustineo pro inimicis; hoc verè nouum est: vix enim pro iusto quis moritur.* Ergo quod proprium Dei est, homini in noui præcepti vinculo imponit, vt Deitatis stemma, magnanimumque facinus humana addiscat imitari fragilitas? Imo vnus naturæ proprietates ægrè alteri figitur. Attende, quid adiciat: *Maiorem charitatem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Nonne maius ponere pro inimicis? Insurgit Bernardus serm. de feria 4. hebdomadæ sanctæ: *Tu maiorem habuisti, Domine, ponens eam etiam pro inimicis tuis.* O diuini amoris celsior sublimitas? Dixerat, quod Discipuli dilectionis exercitamenta capessarent, sicut ipse dilexerat: Retrahit stylum, temperat calamus: nequit humana velocitas totum dilectionis diuinæ currere stadium, freuidisque rotis metā tangere cœlestis amoris: pro inimicis mori, Dei, non hominis est: Ergo explicuit sententiam: Inter homines hæc maior dilectio est, occumbere pro amico: inde

dixerat pro tertia persona: *Maiorem nemo habet: Ponat quis pro amicis suis.* Verum si inimici dilectio à Christo indicitur, cur non & mors pro inimico? Subtiliter. Quoniam non nisi mors Dei inimico suffragatur ad veniam, consulit ad salutem. Diligat hostem homo, fundat preces, spargat beneficia; proderunt hæc, vt inimico salubritas spiritalis affulgeat; quid puri hominis erga salutem cœlestem poterit ei impertiri decessus? Id proprium Dei est, non datur alteri, quod mortuus proficiat, vt alter viuat in æternum. Ingeniosè Caietanus: *In tertia persona indicit hanc sententiam (dicendo nemo habet) vt insinuet, quod non de se ipso: sed de aliis hominibus loquitur. Aliis autem hominibus, quamuis præceptum sit: Diligite inimicos vestros, benefacite, & orate; nunquam tamen dictum est: Ponite animas vestras pro inimicis vestris: quoniam diligere, benefacere, & orare, possunt referri ad spem beatitudinis, sed mori pro actualiter inimicis, cum non referatur ad salutem spiritalem inimicus (quos constat persistere in peccato mortali) ordinata dilectio non causat in hominibus aliis à Christo, qui sciebat, quod suum mori efficiebat inimicos amicos.* En diuinæ dilectionis victoria, quia Dei est, & in inimicos fertur, & Deum enecat, vt inimicus in amicitiam assurgat: non enim nisi Dei mors hoc triumpho gauderet amoris, vt quæ amans, pro inimicis occideret; quæ efficax, amicos efficeret. Pergit Caietanus: *Ac si apertius Idem subiunxisset: Non exigo à vobis, vt modum meam erga vos dilectionis imitemini, quantum ad hoc, quod dilexi vos, ponendo animam meam pro vobis, cum inimici essetis; sed sufficit quo ad hoc, quod diligatis inuicem, ponendo animas vestras pro amicis: quia inter homines maiorem hanc dilectionem nemo habet.* Obire pro inimico, nonne absolute maior dilectio est? Si placet: non maior; quia infinita est: nescit taxata quantitas cum infinitate componi: quod infinitum est, maius non est; quia nulla supereminens excessus pars valet taxari. Anne infinitas hinc? Sanctus Valerianus homilia 12. *Infinita virtus est odia vicisse beneficiis. Nam ille inter ceteros palmam perfecta virtutis obinet, qui ad vicem veneni pocula dulci melle componit. Primus itaque dilectionis gradus est, charitatis affectum amicitie nutrire: integra autem dilectionis est cumulus, odium amore repensare.* Nulla infinitudo virtutis, nisi in Deo est: qui infinitam dixit, fassus est diuinam.

Hic conatus in Christo, ostendere in mortis patibulo se Filium Dei à morte & oratione pro inimicis. Cur orat ad Patrem, si moritur? Vbi mors sacrificium est, non eget vindice lingua reconciliatio: Lucæ 23. 34. *Patrem dimitte illis, quia nesciunt, quid faciunt.* Vt nosceret homo, Dei Filium mortem pro inimicis obire: inimicos esse euulgar, siquidem pro dimittendis eorum peccatis exorat. Vtrumque conatus est, & amare scelestos, & pro scelestis ostendere se mori. Vides? Clamauit: Matthæi vigesimo septimo, quadragesimo sexto. *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Matt. 27. 46. Si derelictum eiulat, cur fiducialiter agit pro inimicis vindex? O quale compendium amoris! Se derelictum inclamat, vt peccata, quæ Deus odit, se portare in pectoris effigie ostenderet, & pro inimicis sic lethalibus iniuriis patuisse. Non potuit clariùs se pro inimicis mori propalare: inde fidenter veniam efflagitat à Patre; propriæ dilectionis valido argumento, siquidem vna vtriusque

S. Maximus.

que voluntas est; & quia pro peccatoribus de-
cedebat, se à Deo derelictum prädixerat: Nemo
enim à Deo derelinquitur nisi ob culpam; &
Christus, qui peccatum non fecerat hominum
peccata portabat. Probe sanctus Maximus ho-
milia de Dominica Palmarum. *Nesciebat pecca-
tum, nec erat dolus in ore eius. Hac autem dicit,
ut manifestaret propter nos se esse derelictum, quo-
rum peccata portabat, ac videntes disceremus &
nos pro ipso sancto & iusto mori; cum pro peccato-
ribus ille moreretur.*

315.

Cur cum pro inimicis agebat, Patrem nuncu-
pauit, & filiationis æternæ in patibuli extremis
euulgauit arcanum? Ut panderet, quàm esset
Deitatis proprietas spatiofo benignitatis sinu
inimicis succurrere ad veniam. Noscas ingeniū.
Scit Deum acclinem admodum inimicis, illico
pietatis viscera largo Diuinitatis fonte proten-
dere. Hinc se Deum memorat. Altissimique Fi-
lium se ostendens inuocat Patrem, cui indiuisum
imperium æterna generatio profudit, quasi deie-
cti hominis, quem gerebat, oblitus: ut noscat
Pater iniurias, quæ iactantur in hominem cruci
affixum, in ipsum, utpote genitorem, refundi,
& sic ad miserendum accendatur procliuius, qui
propriis iniuriis facile propitiatus indulget. Sic
accipio Titum Bostrorum Episcopum in Lucam.
*Nam & proinde cum eo loquitur, atque par cum
pari, & Patrem vocat, & cum magna libertate:
Dimitte illis, clamat. Non enim dixit: Domine,
rogo te, ut hanc illis noxam condones; sed simpli-
citer, dimitte illis. Ostendit per hæc, quod quæ
Iudæi per iniuriam & contumeliam committebant
in illum, propter eiusdem naturæ, & Diuinitatis
identitatem, in ipsius quoque Patris iniuriam &
contumeliam redundassent. Quod sit iniuria Pa-
tris, enititur Christus ostendere. Ut quid, dum
mitis pro remissione temperare debebat flagi-
tium, ut promptius veniam audiret? Esse Diui-
nitati irrogatum, sceleris grauitatem extollit; &
tamen in Diuinitatem patratum esse Christus
persuadet. Mirus equidem pietatis mæander!
Dum flagitiosius piaculum exprimit, fiduciam
veniæ parat; quippe in Deum commissum deli-
ctum, vicinior remissioni est ob offensi in inimi-
cos amorem; non sic, si in purum hominem
committeretur. Idem esse credas id, quo crescit
ad culpam, & quo allicit ad veniam: mox igno-
scendum, si Deus Pater est, cui illatum.*

316.

Nōdum penitiūs explicuimus, cur inimicorum
amor, Deitatis indoles sit, propriūque, Filij Dei
inuētum, & ardentis charitatis ingenium, Quisne
prior pro vlticibus iris prodigiū amoris in ini-
micum explicuit? Certè Filius Dei, qui Paternos
mores, sacræque virtutes, cum in eum se Pater
egessit, ebibit. Primū inimicum audi: cristas eri-
git superbus Cherub: *Ero similis Altissimo*. Didi-
cisti non semel similitudinem Altissimi, Filij Dei
characteristicam constituere proprietatem. Ergo
in Filium Dei tetēdit insidias, qui vesano liuore,
Patris cōcupiuit imaginem. Qui prauè similitu-
dinem exambiuit, pœnas illico dedit, ignem cō-
mutauit pro luce. Homini simile suggessit inuē-
tū. *Eritis sicut Diſcipientes bonum & malum*, Heus
vaser, & stolide serpens, scientiæ thesauri in Filio
Dei sunt repositi: tanto peculio prole exhæredi-
tabis Altissimi, ut des homini, cui assentaris? Ruit
Angelus nunquam redux: ruit homo, sed repara-
bilis ob arbitrium. Quis medebitur tibi, male sua-
de homuncio? Quis dabit ut redeas, vnde cecidi-

Isai. 14. 14.

Gen. 3. 5.

Colof. 2. 3.

sti, sciole? En cur ex tribus personis Filius Incar-
nationis œconomiam arripuit, & dū iustæ in ho-
minem cœlestibus iræ, se dedit carni, se dedit &
cruci. Ipsemet, in quem vtraque creatura telum
contorsit, accedit Emmanuel, ut singularem sui
inimicum sanctitati restituat: nedum pepercit in-
uido, sed ad similitudinem & scientiæ cōsortium
sub humanitatis figura diduxit. Profunde Ber-
nardus ser. 1. de aduentu Domini: *Quid agat Fi-
lius? Ecce, inquit, occasione mei creaturas suas Pater
amittit, altitudinem meam primus Angelus affecta-
uit; scientiam quoque, quæ nihilominus mea est, sub-
ripere voluit homo. Ecce venio, & talem eis exhibeo
memetipsum, ut quisquis inuidere voluerit, quisquis
gestierit imitari, fiat ei amulatio ista in bonum.* En
ex ipso piaculo occasionem fauor accepit. En
inimicorum dilectio à Filio Dei prius consecra-
ta, quam ars ingeniosi amoris inuenit.

Quale scutū, titulus & resera Christi est? Scis
fuscis & attritis imaginibus fidem nobilitatis an-
tiquos tradidisse, gentilitiūque decus apud nos
in insignibus, quæ arma vocantur, seu in are per
stylum, seu per penicillum in linteo, seu in serico
per acum describi, iuxta illud.

*Stemmata quid faciūt, quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censer, pictosque ostendere vultus?*

Et illud 6. Æneid. *Nomen & arma locum seruant.* Virgil.
His insignibus noscitur eques, & generis lumen
statim inclaret, tanquam titulis & nominibus,
de quo Ouidius epist. Phyllidis.

Magnificus titulis stet Pater ante suis.

Qui Christi tituli, nisi ex inimicorum dilectione
stigmata pro stēmatibus? citiūs per hæc insignia,
quàm per Deitatis experimenta cognoscitur. Ap-
paret Dominus redux ex funeris saxo, & cui nulla
potuit resistere moles, in medio Discipulorū su-
bito sistitur, nutant illi, nec penitus agnoscunt:
abluit Dominus timorem, tergit oculos, & per
propriū insigne ad agnitionem impellit: *Quid
turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda ve-
stra? Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse
sum.* Domine non à manu, non à pede agnoscitur
quis, sed à facie, voce, figura. Si adhuc sacrum cō-
spexere vultum, ab ore sonitum hausere, & hæ-
rent; quid proderit manus & pedis exhibitio? Imo
si Deitatis insigne, dorésque gloriosas in mortis,
sepulchrique triumpho ostendis, & adhuc riget;
quid vltra vrges ad plantas, conducis ad manus?
O benè! In manibus & pedibus arma sūt & tituli
inimicorū amoris; ibi rosea vulnera, ibi signa ru-
bescunt, vbi caro pro cera est, clauus pro stylo.
His insignibus Rex iste cognoscitur. Do Chryso-
logum. serm. 81. *Videte manus meas, & pedes. Quia
grauatis oculis caput adhuc respicere non potestis, vi-
dete carnis vulnera, quia Dei opera non videtis: con-
siderate inimicorum titulos, quia Dei adhuc non cō-
sideratis insignia.* Si vulnera inimicorum tituli
sunt, procliuius, quàm per insignia Deitatis Chri-
stus sui nanciscitur agnitionem.

Hinc sub natiuitate Christi, sub morte omnia,
quæ inter se aduersantia, & inimica sunt, placida
reconciliationis compage coierunt. Quæ cōuen-
tio vitæ cum morte? Quæ cum hilaritate, mœ-
roris; infirmitatis cum potentia, satietatis cum
esurie? Et tamen dum pro inimicis moritur ho-
mo Deus, contraria neſtuntur, & dexteræ iun-
gunt, quæ per omnia antea cta sæcula aduersantes
inimicitias ipsa natura odij annuente, tenebant.
Ante

Ante frigida pugnabant calidis, & candida nigris: nec erat inter inimica vnquam connexio pacata. Nascitur Iesus, moritur: noueris, peto, prodigia. Copulantur aduersa, & rerum naturis illata vi, quæ olim contraria, sedata tranquillitate conueniunt. Quam compræ S. Bern. hom. 2. super missus est: agit de Christo infante, & mortuo: Porro ibi agnoscitur longitudo breuis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plena: ibi agnoscitur lux non lucens, Verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens.

Videas, si attendas, potentiam regi, sapientiam instrui, virtutem sustentari: Videas, si attendas, tristari latitudinem, pauere fiduciam, salutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. Ecce contraria noui fœderis vinculo nouiter irretita. Nascitur homo Deus, moritur pro inimicis: non mireris, omnia inimica amoris nexu vinciri. In naturis rerum stata lex est, nec hilum prætergrediuntur per sæcula, quæcumque rationis sunt expertia, vt ingenitas indoles inconcussa stabilitate conseruent.

1. Cor. 6. 15. quam conuentio lucis ad tenebras? Qualis vitæ cum morte? Et tamen ad Christi pro inimicis morientis disciplinam, perpetuum inter se naturarum bellum infringitur, brachiisque innectuntur, quæ pugnam gerebant innatam, Stat in cruce Iesus, & subito Obscuratus est sol, & tenebrae factæ sunt super vniuersam terram. Nouum ostentum! Non quodd sol aureo occubisset in cursu; non quod nox celerius nigram pallam extenderet, sed quod adhuc durans sol obscuraretur, solque sibi obnuberet tenebras, Non decidit sol; sed adhuc permanens obscuratus est: non prodigium esset post solis occubitus obscuritas; prodigium est obscuritas simul cum sole. Didicit à Iesu cum inimicis adire consortium. Soli nihil est inimicum nisi tenebræ: ideo tenebras illa fulgidissima lampas amplexatur, & sub densæ nubis caligine obstruitur, vt Deum hominem cum inimicis imitetur pacatum. Quin & obscura mortis claustra interiori turbine mota quatuntur, & sepulta corpora eructant ad vitam, vt sicut lux cum tenebris, sic mors pacisceretur cum vita. Et adhuc riges, obdurata silex, adhuc in inimicum insilis, ô homo? Ferrea viscera denuda ad Christi vocem, adhuc tibi, quantumuis inimico, opitulantem: elementa te docent philosophiam, disce.

Luc. 23. 45.

Matt. 27. 52.

Nobilitatis generosæ purpura pallet à vindicta, ardet à patientia.

SECTIO XLII.

319.

V A M improbus filius hominis! vel ad iniuriæ umbram ultor. Resilit iratus, re-tundit seuus, ardensque reuerberat, pro verbo vulnus, pro vulnere mortem re-pendens. Sub principe tenebrarum harum hoc ius rogatur, duelli sanctio in trucis, tenebro-si-que archidæmonis aulâ hæc instituta suis vernaculis inspirauit. Sub sæculi schola hæc euoluitur disciplina. Miscellus homuncio sub mundialis gloriæ censu descriptus generositatem sanguinis non splendidam arbitratur, nisi ab inimici sanguine recoleret. Obserua Iudithæ stylum: Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur; nec sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Cur adiecit: Nec ut filius hominis? Sapienter. Vt in-

dicet, per generationis traducem vlticis iracundia serpere luem, & offensi parentis seminarium ab hæreditata infici vltione. Filius hominis est, qui hominis vt farciat punctum honorem, pungit offensorem ad mortem, non arbitrans integrum, nisi à vindicta, quod à genitore traxit, gentilium nomen: Vetusculis imaginibus attrita atria pallere credit, emoriq; maiorum stemmata, si non repercussit, à quo offensus genitor non sumpsit vltionem. Quid superbis, puluis, & cinis? Manceps gloriæ, mancipium sis iracundia. Non nobilitas à bili est; vilis es, si vlcisceris: recte filius hominis nuncuparis per iram, qui filius Dei per mansuetudinem vocareris. Non comminatur Deus, quia Deus est: iris exardet homo, quia homo. Ira in Deo metaphora est, & improprietatis scena; vocabulum, non pondus; in homine res.

O qualis nobilitas in Ioseph! Non solum auis, atausque potens, seu super Ægyptiorum titulos clauum tenebat, Regis annulo insignitus, stola byssina clarus, torque aurea diues, super quadriga arduus, in omnium oculis & osculis habitus, cui adorationis obsequium genua litabant. En totius nobilitatis schema. Frumentariæ opis mendici accedunt fratres, qui omne genus flagitia in illū commiserant. Et Ioseph erat Princeps in terra

320.

Gen. 42. 6.

Ægypti. Cumque adorassent eum fratres sui, & agnisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur. Cur Princeps nunc iteratò dicitur, quasi principatum obierit fratribus adorantibus? Ne immemor sis claritudinis, cum videris erga inimicos pacatum. Quid est, quod frontem seueritatis notis spargit, dura verba componit, segetis anxios moratur, vinculis præpedit, tenellum puerum abducit, syphi ludibrio in sacco reconditi angit, furti accusat, spectris iracundia deterret? & tamen dum hæc peragit, intercalaribus se lachrymis, retractus ad interiora cubiculi, præ amoris abundantia se immergit, rursusque lota facie seueritatis figuram reducit, tandemque Non se potuit ultra

Gen. 45. 1.

cohibere multis coram adstantibus, & in osculo & fletu pietatem diluit, non ultor iniuriarum, sed munerum benignus largitor. Equidem scena fuit iracundia, veritas mansuetudinis; spectrum vltionis, res venia; ludicra terroris species, comminationis phantasia, & substantia humanitatis: Histrion fuit & comædus in asperitatis signis, & in mansuetudinis theatro personatam larvam rigoris accepit, vt tandem in reconciliationis benignæ coronide per placidos amplexus spectaculū Deo gratissimum consummaret. Cur inter tot schemata cum rigore sic Princeps ludit, si tandem nec se præualer cohibere, & figmentis derelictis, anxiam lucis recludit pietatem? Vltionis speciem cum beneficiis largis coniungit, vt ostēderet nullam maiorem esse vindictam, quam veniam; nullam Principe digniorem, quæ clarius inter nobilitatis stemmata eluceat. Adest Basil. Sc-

Scl.

manif

manisque labiis eos osculatur, qui dentibus inclementer lacerauerunt. En lachrymæ non fictæ, sed fictus terror: en histrionice iræ, sed syncerus affectus: en ultionis scena, sed veritas remissionis.

321.

Ergo nobilitatis purpura, iræ ulticis ardore pallet; quæ pacatæ dilectionis ardet incendio. Qualis ignobilior sanguis, quàm hæresi infectus, sacroque anathemate deieratus? Qui de inimicis vlciscitur, & referit inimicum, parum est, ni aliquomodo hæreticus audiat; non quoniam hæresis sit ultro; sed quia à miti Christiani nominis sanguine generoso degenerat. Cum fustibus & lanceis sub noctis silentio inimica turba in hortum Gethsemani Christum alligatura perrexit.

Matt. 26. 51.

Stat Petrus, Christi latero & fidei animositate pollens, puniendi incensus ardore, gladium eximit, & serui Principis sacerdotum auriculam amputat. Nonne fides affulgeret in vulnere? Sane fides ex auditu. Secat aurem, ut inobediens fidei plectatur, & spatiosa fidei senfa recludat. Sic meditabatur Hilarius can. 32. *Seruo Principis sacerdotum auricula ab Apostolo refecatur, populi scilicet sacerdoti seruienti per Christi discipulum inobediens auditus exciditur, & ad capacitatem veritatis hoc, quod erat non audiens, amputatur.* Verum est.

Rom. 10. 17.

Hilar.

Sed quia in præproperam ultionem irrupit, scripturarum hostis audit. *Quomodo ergo implebuntur scriptura?* Mira sententia! Valida Petri fides mysterio amputationis auriculæ prædicatur, dum organum aperit fidei, & fulcit de petra Ecclesiasticam molem, infidam turbam, Ecclesiæ gladio castigans: & tamē aduersus scripturas ire perhibetur. Vide vindictæ malum. Infidelis est, & hæreticus, qui scripturis obstitit, & vel breui bibliorum voci aduersatur. Etiam dum græde strenuæ fidei facinus patrat Petrus, quia ultio est, extortaq; inimici punitio, de sacrarum scripturarum iniuria dānatur. Anne quasi hæresis sacramentariæ accusatur? Sanctus Leo sermone 5. de Passione, parum à medio: *Contra sacramentum erat redemptionis nostra, ut qui mori pro omnibus venerat, capi noller.* Imo si hæreticus Christū lacerat, & à cætero Ecclesiæ corpore caput abscindit; resume illud tritum Tertulliani: *Patientia Domini in Malcho vulnerata est, & cense de ultione.* Hinc postea vel à vili mancipio exterritus, Christum negauit: Ioannis 18. versu 26. *Dixit ei vnus ex seruis Pontificis, cognatus eius, cuius abscidit Petrus auriculam. Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus.* O infelix brachij vigor ad capessendam ultionem! Quid est, quod ille interroget, cuius cognato Petrus amputauerat aurem? Ut appareat sanguineam fortitudinem Petri, qui in offensorem desæuiit, causam interrogationi dedisse. Ergo negationis occasio vindicta fuit. Bene de vltoris gloria actum est, qui nobilitatem fidei obritulum ultionis amisit. Cur ter negauit? Quia in triplici negatione omnia hæresum genera compilantur: quod suboluit Augustino lib. 5. quæst. Euang. cap. 45. *Ter etiam Petrus negauit, nam & error hæreticorum de Christo tribus generibus terminatur: aut enim de Diuinitate, aut de humanitate, aut de utroque falluntur.* O qualibus te deuueas nobilitatis insignibus! dum vlcisceris, tuum sanguinem pollutum credas, conspurcasti. Faculentis animi est iracundiæ volutabris circumagi, liuore atteri, inimicitie cœno depasci. De hæreditario equitatus lumine gloriaris, dum iniuriam torua fronte retundis, dum soles occidunt super

S. Leo.

Tertull.

Ioan. 18. 26.

Aug.

iracundiam tuam, dum resurgunt. Falleris: vitia non nobilitant, sed virtutes; hæc larua gloriæ, non veritas est.

Mucrone gloriæ gloria trucidatur: dum ne inglorius sis, eximis gladium in inimicum, tua te dextera iugulauit. Parce tibi, si non homini, quem transfigis, à quo potius transfigeris, dum te vlcisceris. Percussit Petrus; ast Dominus æs restitui vaginæ iubet. *Omnes enim, inquit, qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Non bene sedare videtur hæc ratio Petri furorem. Fustibus & lanceis obærata sacerdotum & Phariseorum aduenerat cohors, adscitis militibus in Iesū: gladios strinxere, & belli strepitū pacatis horti secessibus inferuerunt. Si qui gladium accipit, peribit gladio; cur non pereat cum fascibus & gladiis armata phalanx? Cur Malchus impunitus abibit? Anne Petrus huius sententiæ prætergressus est lineam, dum aduersus gladiatorem exerit gladium? Sic Hilarius can. 3. *Si secundum sententiam eius omnis gladio vtens, gladio perimetur, rectè ad necem eorum gladius eximebatur, qui eodem utebantur ad facinus.* O quantus inimicorum amor! Quàm proficua inimicis præcepta pius Magister edocuit! etiam dum in inimicos videbatur legem internecionis indicere, pro salute inimicorum incumbit. Non dixit: Qui gladium acceperunt, alio gladio peribunt, sed peribunt gladio. Quali putas? Quem acceperunt. Compara gladium gladio: vindex gladio, quem accipit ad ultionem, perimitur. Deciperis, si inuulnerato te, vulnus putaueris infixisse: prius tibi plagam, quo vulnerasti, gladius incussit. Sanctus Remigius: *Qui gladio vitur ad occidendum hominem, ipse sua prius malitia moritur gladio.*

Non te vult infamem amor, nobilem cupit, & strenuum: potentior es, cum parcis. Amor inimicorum nescit nisi cum robore & fortitudine comminisci. Iubet Christus Discipulis, ut qui gladium non habent, gladium emant, cum iam iam vicinus erat captui. Petrus ait: *Ecce duo gladij hic.* Post irruente agmine in Iesum, gladium denudat, Christus comminatur, & increpat. Utquid Domine, emendus gladius, utquid accingendi discipuli, si obscurus & desces sub vagina deliteat? Si pretia iubebas pro pugionibus impendere, cur ad gladiorum reluctaris officia? Nunc opus est ære, quod iussisti; nunc casus, exeratur. Imo in inimicorum amorē parat discipulis disciplinam, serit in pectoribus semina pacis: vult tamen, quod negata vindicta nō infirmitati brachij, sed robustæ dilectioni imputetur; Gladiis cupit accinctos, sed in otio: ut non dedecus desidis pusillitatis subeat; ut possint vlcisci, sed nolint. Nūquam inualidus est, qui diligit: poterat referre, sed parcat. Sic notum Ambrosij locum accipio: *Cur emere iubet gladium, qui ferire me, prohibes? cur habere præcipis, quem vitas promi? Nisi forte ut sit parata defensio, non ultio necessaria; & videant potuisse vindicare, sed noluisse.* Quisquis offensus repercutere studes, quasi necessarium sit ultionis remedium, ne inglorius pallear honor, quem punctum doles; fige tibi Ambrosij sententiam: *Non ultio necessaria.* Sæculi, inanisque gloriæ hydropisi ægrotantes, si iniuriā accepere, cui mundialis absque lege lex taxat ultionem, misere credunt non liberam iam esse vindictam, sed necessariam. O angusti pectoris homo, Ambrosius consulit: *Ultio non est necessaria.* Vitrea nobilitas est, quam putas à levis iniuriæ infringi lapillo: æstima saxeam, nulla quam possit

vehe

vehementi turbare, *Videant potuisse vindicare, sed noluisse.* Alapam in maxilla patitur eques, ad frontem sanguis euocatus profilit, purior rubor à dedecore, quàm à manu faciem spargit. O dæmonis infanda disciplina! Iubet non aliter stigma verecundum abradi, nisi vel aperto Marte in Monomachiam lacessat, vel prompta percussione, vlticique lance deperdisti, & recuperari quantitatem libret honoris, aberrasti in libra: minor est honoris qualitas, postquam ab vltione refarcis. O quantum pondus adquiret, si remittis! Christianâ trutinâ, non sæculari appendas, rogo: si magis Christianus sis, dum plus ignoscis; magis eques inter tuos eris, siquidem à veteri Christiano sanguine, nunquam à fæce hæretici, Iudaicique seminis maculato gloriaris. Agnoscitur nobilitatis robur, quæ ad iniuriam quasi marpesia cautes stabilis stetit: fragilem iudicasti, si times ab offensione corruisse.

quando velox supplicium, celeremque vindictam ob dedecoris notam, facieique vulnus, Deum miraculo ariditatis insanæ dexteræ intulisse, ut postea si alius percuteretur Propheta, & ad amicam pietatem se pientissimus Dominus reuocaret, constaret liquidò, non ob defectum virtutis, sed ob benignitatis abundantiam Deum debitæ ariditati peperciisse; nec vni dedecori eandem semper taxandam esse ad honoris offensionem diluendam, vltionis multam, sicut altè fixum est in sæculi sciolis, inanisque gloriæ aucupibus, qui quid ad verbum, quid ad verber, quid ad maxillæ notam rependendum sit vindictæ, & improbè docent, & exercent procaciter. Impensius amavit Deus, se aliquantulum intra Michææ patientiam abscondisse, & in tolerantia latebris, fortitudinis occultauisse potentiam, quàm vltionis lege maculauisse clementiam.

Attendas, si liber, prodigiorum Domini indolem. Voluit recludere Deitatis arcanum: discingit omnipotentia sinum, laciniosamque pompam virtutis, quam humanitatis cingulo constringebat: lumina reddit, neruos componit, sanguinem sistit, reuocat ad vitam, restituit gressus, & arbiter naturæ mira super naturam operatur: & tamen prenditur, feritur, scdissime flagellatur, & quasi impotens deluditur, vincitur, ceditur, & minus homine incipit apparere, qui in tot signis se Deum ostendit. Cur qui integrum spinetum in sacro vertice serunt, non illicò vltore miraculo cadunt? Cur crucifixorum manus non arent? Cur insolitus turbo, elementorumque interfusa confusio, & creaturarum pro Creatore æmulatio, incussis plagis, non assurgit in reos? Curatum fuit nobilitati diuinæ; se prius ostendere potentem, deinde mitem, ut lenitas non infirmitas putaretur. Maluit Deus dispendium Deitatis, quàm patientiæ subire: non nesciebat percutere se nolebat, quoniam erat splendor gloriæ, & de gloria honoreque seruando his nos legibus erudiuit. Facilius est videntem facere cæcum, quàm cæcum videntem: facilius à vita dirimere, quàm reducere: facilius claudum facere; quàm curare: sed qui Deus patiens & amans est, quæ facilia sunt virtuti, impossibilia iudicauit patientiæ. Arnobius lib. 1. aduersus Gent. *Qui cecis restituerat lumina, is efficere si deberet, non poterat cacos? Qui debilibus integritatem, is debiles reddere difficultati habuit, aut labori? Qui claudos faciebat incedere, is motus alligare membrorum, nervorum duritiâ nesciebat? Sed quia fieri ratio, ea, quæ fuerunt destinata poscebat, incredibilis illa lenitas iniurias in se hominum puerilibus pro ineptiis ducens, manus in se porrigi ab immanibus passa est: nec reputandum putauit, quid illorum designasset audacia, dummodò suis ostenderet, quid à sese expectare deberent.* Quid grandius? Perpende hæc: *Quid à sese expectare deberent.* Lucrum putauit immanium offensionum detrimenta, quibus ostenderet id solum à se expectandum pro miraculo creatoris, quod humanæ salubritati proficeret, non adscriberetur vltioni. Non æstimas illud: *Puerilibus pro ineptiis ducens?* Pueriles ineptias iniurias censebat, & tamen Deus erat, qui patiebatur. O si te molliat. Considera pusiones tam celeres fletui, quàm risui; trocho ludent, quem rotant: si fortè pede vertiginem illam turbasti, iniuria est; si ficum dederis, satisfactio est: lachryma & hilaritas, dolor & lætitia in eisdem se genis coniungunt.

324. Michæam Prophetam quidam dæmonis vates in maxilla percussit coram nobilibus regni, qui ad lineam vsque, mentiente superbiæ mensurâ honoris quantitatem metiuntur: *Accessit Sedechias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Méne ergo dimisit spiritus Domini, & loquutus est tibi? Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingredieris in cubiculum intra cubiculum, ut abscondaris.* Quid tunc Rex: *Mitte virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, donec reuertar in pace.* Dixitque Michæas: *Si reuersus fueris in pace, non est loquutus in me Dominus.* Si Dominus in loquente Michæa erat, cur alapa impunis fuit? Imò cur post maxillam percussam in carcerem læsus mittitur, & non lædens? Procliuius erat, improbe Rex, procacem manum ferro illigauisse, quam patientem Prophetam iterato flagello, carcerisque offensione multasse. Cur à percusso Vatis vultu audaces spiritus sumpsit Ahab? Arguit à maxilla impunè cæsa, Deum non loquutum fuisse in Michæa, siquidem inhonorum vulnus non promptâ vindicta puniuit; sed manus furens signum in ore Prophetæ pacatâ expressione reliquit: idè in bellum aduersus Regem Syrorum accingitur, quasi notissimum esset indicium, quòd dissuadens bellum Michæas non à Numine imbutus, sed à dæmone loquebatur. Ausculta Ioseph lib. 8. antiq. cap. 4. *Sedechias quidam falsus Propheta accedens ad Regem ait, non esse respiciendum Michæam, quia nihil diceret veritatis. Cognoscetis, inquit, repente, si vera sunt, quæ dicit iste, aut si potest Spiritus sancti habere virtutem. Casus enim palmis à me, noceat mea manui, sicut Iaddam dexteram Regis Ieroboam aridam fecit, dum comprehendere voluisset. Cumque percussisset Michæam, & nihil fuisset passus, confortatus Ahab in semetipso, contra Regem Syrorum mouit exercitum.* Quàm improbè cogitauit! Arguit Spiritus sancti virtute carere, qui à maxilla percussâ non statim vltices intulit iras; & quam debuit à patientia cognoscere, ignorauit: quia in aula regia erat, sæculariumque nobilium frequentia, benigna eum mansuetudo delusit. Sed cur manus Ieroboam contra Prophetam extensa aruit, & subito frigidis neruis suspensa dirigit; hæc autem mobilis & viuida remanet, quæ faciem Vatis sacrilegio impulsu notauit? Ut innotesceret potuisse Deum vleisci, sed noluisse. Opus fuit ali-

O primæ naturæ indoles ludibunda! Te puerum ama, facies de iniuria prouentum.

326.
Exod. 21. 23. Sed antiqua lex creatoris fuit: *Reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore.* Ergone ultionis amans est, sicque discerpit hominem, in frustaque diuidit Opifex, qui creauit: tam minutim portiones corporis recenset, quas auellat vindicta? Verum amoris lex hæc est, non furoris. Vterque Dei est, lædens & læsus. Qui vindictam inhibet, non licentiam impune ferendi largitur. Cauebat, ne percuteret innocentem, qui in veniæ facilitate fretus, iris non parceret, quas offensus remitteret. Inde ut ab iniuriis retrahat; quem furor incendit; ultionem statuit; non quia ultionem amat, sed quia hominem, ne vulneri pateat, defendit. Præscribit talionem, quia præcauet ab offensa. Ut primam prohibeat iniuriam comminatur offensori secundam. Firmius interdixit ultionem, qui ultionis imminentis arte prohibuit offensam. Nonne ipse sic iubet apud Tertullianum: *Malitiam proximi sui unusquisque non recogitet.* Si memoriam vetat iniuriæ, quomodo tam amussim intentam cogitationis aciem ad talionis vicem indicaret impendi? Rem dedit Tertullianus lib. 4. aduers. Marc. cap. 16. *In quantum non capit, ut idem videatur & dentem pro dente, oculum pro oculo in vicem iniuriæ exigere, qui non modo vicem, sed etiam ultionem, etiam recordationem & cogitationem iniuriæ prohibet: in tantum apperitur nobis, quomodo oculum pro oculo, & dentem pro dente censuerit, non ad secundam iniuriam talionis permittendam, quam prohibuerat interdicta ultione; sed ad primam coercendam, quam prohibuerat talione opposita, ut unusquisque respiciens licentiam secunda iniuriæ, a prima semetipsum contineret.* Sapienter. Ne ultio esset, permisit ultionem, quæ à prima deterreret iniuriæ; nec esset opus resarcire, quod nullus vulnerauit, timens talionem.

327.
Rom. 12. 19. Sed quid talionis licentia opus, ne in proximum furor arderet, si dixerat Dominus: *Mihi vindicta, & ego retribuam:* seu ut alij legunt: *Ego vindicabo?* Sedulior manus hominis se ab ictu, teloque frænaret, dum Deum timeret ultorem. Exertum brachium ad vulnus incutendum comminatio diuina reprimeret. Potentior est ultio à Dei vindicantis robore, quam à pusillitate hominis offensi. Malè discutis vtriusque naturam: Indicitur talio, hominisque in hominem ultio, ut furor compescatur humanus, qui aded Deum experitur patientem, ultionisque inimicum, ut vindictam eius minas tantum existimet, & non opus. Ab hominis ultione terretur: Qui etiam prohibitus, flagrat ultor, quo incendio flagrauit permissus? Subtiliter Tertullianus supra post illud: *Mihi vindicta, & ego vindicabo,* sic ad superiora verba nectit: *Facilius enim vim comprimi scit representatione talionis, quam repromissione ultionis.* Vtrumque autem constituendum fuit pro natura & fide hominum. Ut qui Deo crederet, ultionem à Deo expectaret; qui minus fideret, leges talionis timeret.

328. Sed tandem excusso oculo lex hæc ultionem aduersus oculum armat; & tamen creatoris est, qui oculos in suggestu capitis intexit, qui

hominem suum & dirigerent, & lustrarent. Non turberis. Amor fuit totius corporis eius, qui percussit, dum portionem solum concessit, vltori: Saltem deprimere, si non reprimere, curauit offensi furorem, qui pro oculo caput, animam pro dente reuellere festinat, ut vltioni suppetat, in quo possit saginari iracundia. Non præcipit, quod vicissim oculus eruat; sed ne plusquam oculus, inhibet. Pulchrè Chry. Chrysologus sermon. 38. *Furor vindictæ cupidos sic tenebat, ut pro oculo caput, pro dente animam postularent.* Hinc est, quod eos lex ad vindictæ vicissitudinem refranabat, ut qui veniam culpa sapere non valebant, vel modum saperent ultionis, & tantum vindictæ exigerent, quantum lationis intulerat vis furentis. Ut quid improbe nummularie vsuram ex accepta offensa reposeis, & de iniquitate fœnus habere sollicitas, ut det tibi caput, qui sustulit oculum, ut biceps fias, & tribus oculis iam fruaris, qui vnum perdidisti?

Imò si maxilla tua palmis petitur, da alteram, adæquabis integrum beneficium; & parcè petenti, impetentique abundantior largitor occures. Docet Dominus: *Audistis; quia dictum est: oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis. Non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Quomodo obsistit antiquæ legi Creatoris ipsemet, qui Creator est? Imò pristinam legem expendit. Talionis remedium non cohibebat immanem percutiendi furorem. Parum putatum fuit liuoris audidati, dentem vindicare pro dente. Ergo legislator idem, ut in sanam iracundiam emolliat, totum hominem percussum exponit; non vnā maxillam, sed vtramque: ut vel sic edacem offendentis stomachum satiet, & tædium incutiat, ne vltra in hominem irascatur, qui non resistit, sed totum se prosternit iniuriæ. Ergo primam legem explicuit commento patientiæ. Quod aduoco Tertullianum supra cap. 16. *Nonnam planè patientiam docet Christus, etiam vicem iniuriæ cohibens permissam à Creatore, oculum exigente pro oculo, & dentem pro dente, contra ipse alteram amplius maxillam offerri iubens.* Planè hac Christus adiecerit, ut supplementa consentanea discipline creatoris. Quid est supplementa consentanea, cum potius illa pristina lex abrogari videatur? Scis supplementa dici inter milites & remiges, quæ ad iustum numerum explendum succenturiantur. Antiquitus non iustus adscriptus numerus in vindictæ taxatione videbatur illi, qui læsus iracundiam satagit explere, inhiatque sanguini pro vindicta; parum erat illi dens pro dente, oculus pro oculo; Ergo supplementum adiicitur, ut ipse se totum præbeat percutienti, sic etenim gloriosissimus in patientia clarebit, & alter, qui percussit, iras recolliget vel inuitus: Nulla enim lenior, & suauior vindicta est, quam se permittere totum ei, qui tantum partem furori implendo eripuerat. Qui se vindicat, gloriam suam ex aliena gloria sollicitat resarcire, ut quam abstulit percutiens, cumulationem repercussus reddat: hoc fœnus ab honoris sui furto adquirere curat; ergo si sic crescit inter manus percutientis honos, totum se patientissime ei det, & sacris vsuris lucrum immodicum reportabit.

Quid

330. Quid magis gloriosum, quam gloria beatorum? Hanc sapiet gloria alteram exhibentis maxillam. Cur dicitur: *Si quis te percusserit in dextera maxillam tuam, praebe illi & alteram*, non tamen praebe illi & sinistram; quasi altera dextera sit, quae praebeatur? Scis ad beatitatem & gloriam designatos, ad dexteram collocandos, haec ad sinistram relictis: ergo ille qui gloriam amat à patientia, ampliorem, quam ab ultione sortiretur, nihil sinistrum habet, utraque sibi maxilla dextera est: residet in stratione gloriosa iustorum. Fauet Hieronymus: *Non debemus sinistram praebe- re; sed alteram, hoc est, alteram dextram, iustus enim sinistram non habet.*

*Validior ab inimico vindicta
patientia est.*

SECTIO XLIII.

331. **N**Ulla maior ultio ab inimico, quam patientia. Quam honorificè vicisti, dum amasti! *Cibi illum, carbonem ignis congeres super caput eius.* Praeclara, bone Deus, dilectio! Quis ignem sinu foueat, quin ardeat? Si ignitus carbo capiti adhæreat, ardebit inimicus ultionis reus. O amoris ingenium! Seraphim erant, qui amoris Angeli, pacisque sunt: & tamen vnus de Seraphim de altari holocaustorum calculum sumpsit, ut prophetae labia fricaret. *Calculus apud Liram carbo ignitus est.* Cur spiritus dilectionis sic Propheticum os incendit? Quoniam eiulabat, se inter Dei habitare inimicos: Ergo de carbone, igneoque amoris calculo eruditur, ut sicut ab vno de Seraphim, amoris iniecto carbone non vitur, sed purgatur; sic ipse peccata populi carbonibus amoris iniectis purgare sollicitus. Amor, si magnus, ardor est; hic à te exposcitur, ut comburat, & ex inimico faciat amantem. Quod si stupidus obri- gear, nobilius vlisceris, siquidem ab amore, quem contorques, peribit. Qui nescit amare, credas, amari nescit.

332. Cur inimicorum turbæ osculo traditur Filius Dei? Nullum peruersius bellum est, quam quod orditur à pace: monstrum horrendum ingens, cui vertex pax est, cui corpus pugna. Forsan ut atrocius fureret in Filium Dei inimicum agmen, pacis osculum exordium fuit. Stupidus & obduratus hostis nulla re magis, quam pignore accenditur amicitiae. Hinc mirabundus Augustinus de passion. homil. 5. *O signum sacrilegum, ô placitum fugiendum, ubi ab osculo incipitur bellum, & per pacis indicium, pacis rumpitur sacramentum!* Sed intueri Saluatoris clementiam. Incepit ab osculo, sculpsit mellea labra proditori, dum prodit; ut suadeat, non ab inimicis pati, sed ab amore; capi ab osculo, non à Iuda. Imprimis osculum inimico: hæc prima præparatio, ut hoc signo reliqua sigillarentur tormenta: Ut amare credideris in omnibus, qui sequuntur, cruciatibus & iniuriis, cursum passionis incipit ab amore. Tali suauio illinit labra, ut reliquus calix per saporatum amoris calliculum ingrediarur. Scitè Paschasius lib. 12. in Matth. *Dicebat, ut osculo traderetur, qui suos diligere iubet inimicos; ita ut proditori suo in ipso* Zerda in Iudith. Tom. I.

traditionis sue articulo, pacis osculum non negaret. Illa sunt medullitus cordi affigenda: *In ipso traditionis sue articulo.* His auspiciis exhilarat funestam passionem. Grandis amor! Sed expecta. Quid profuit proditori? An ut ardor combussit? An in suspendio libito suffocauit! *Matth. 27. 4.* Heu! *Et abiens, laqueo se suspendit.* Quali laqueo gulam strangulauit suimet iudex, suimet carnifex, suimet crux? A patientia Domini periisse credas. Ebibit in osculo per labra amoris prodigium, nec perfidum pectus valuit continere, quin per eadem labra eructans, internecionis vulnus pateretur in gula. Pax illa salubris alterius ori, tabifica fuit perduelli; dum euomeret, interiuit. Subtiliter Ambrosius: *Denique patientiam Domini ferre non potuit, qui maiestatem prodidit. Itaque abiit, pecuniam refudit, laqueo se suspendit.* Nullus funestior funis, quo suspendatur inimicus, quam amor. Pax resilit ab inimico pacis, & resiliens trucidat. Vis ut eques christianus vlisci, ama; humilis esto, beneficiis per- cute, vinctes.

Periit miser Christi latero, latro non periit: 333. *Act. 1. 18.* suspensus eripuit medius, qui in medio discipulorum constitutus de medio tollere magistrum conatus est. Pro inimicis orauit Dominus, & lucratus est latronem: cur Iudas vltricibus pœnis occumbit? Parce Domine tuorum inimicorum Duci. Attende illustrius amoris ostentum. Nunquam inimicorum dilectio plus illuxit, quam in proditoris suspendio: nunquam nobilitatis splendor plus claruit. Cur non ab homine plectitur Iudas? Cur non trucidatur à fera? Cur non de cœlo tactus interit; sed ipsemet, obiurgante conscientia, se suspendit? Ut appareret Dominum se vlisci noluisse, & Deitatis maiestas innotesceret, quæ interiorē conscientiam inuisibili potestate interrogaret. A quacumque creatura interficeretur, seu rationali ex legitimo supplicio, seu irrationali, inanimive ob iustam pœnam, Deus ad omnem meritæ cædis concurrisset actionem: dum ipse se interimat, nouoque strangulat piaculo, neutiquam ad intortam actionis malignitatem concurrat Deus, qui, ut peccati impos, impotens est concursus comitis ad peccatum. Vnde & occiditur Iudas, & non à Deo ultore: & tamen se Deum liquidò pandit, qui sic per latebras animæ iudicium in proditore efformauit, ut se ipsum, damnante conscientia, reum debitæ mortis assereret. Ergo in patientia mirabili mirabilis vindicta fuit. Fruere Ambrosio in Luc. *Non habebat proditor fletus, quibus culpam ablueret, sed tormenta conscientia, quibus sacrilegium fateretur; ut dum suo reus iudicio damnatur, & spontaneo iudicio facinus expiatur; pietas Domini, qui se ipsum nollet vlisci, & Diuinitas probaretur, qui conscientiam mentis inuisibili potestate interrogaret.* Vnde peccati, inquit, quod tradiderim sanguinem iusti. Libræ sunt danda illa: *Pietas Domini, qui se ipsum nollet vlisci, & Diuinitas probaretur.* Equidem grandis pietas nequit à Diuinitate se- iungi. Illud quæres, quomodo non ultio fuit Diuinitatis, Iudæ suffocatio, cum pœna piaculi fuerit suspendium? Iam insinuauimus acumen. Interitus Iudæ, quæ à praua manu inflicta flagitium fuit: ergo nequiuat à Deo auctore procedere. Si mors in pœnam eueniret à Iudice, si à flumine, si à fulmine, si à fera euectus obiret, Deus, ut auctor, vlisceretur peccatum.

Eò peruenit amoris ars, vt periret proditor, sed non à Deo, qui signatè offensus, vtpote venditus erat; sed à semet carnifice, non amore iustitiæ, sed desperatione veniæ. Innotuit Diuinitas in vtroque, nempe & vindictam non amans, & & interrogans conscientiam.

334.

Gen. 4. 15.

Gen. 4. 8.

Hieron.

Si forsan osculum, quod ori sacrilego fuit à labris Saluatoris impressum, signum fuit, vt nullus interficeret Iudam, vtpote inimicum sigillans stigmate amoris? Equidem sic quondam notatus extitit signo Cain, ne ab aliquo interficeretur. Quàm sedulus Dominus in custodiendo inimicos, qui peculiari flagitio contra se exultauerant. Abél innocentiae primus candor, Dei hominis typus fuit: à fratre trucidatur in agri secessu. Idèd tam miro nixu Deus Cainum signaculo notat, ne morti pateat vlticis, qui & labra figit proditori, ne ab aliquo ob meritum occidatur. Adesse cupio pro hoc cogitatu. S. Hieronymum super illa verba: *Quemcumque osculatus fuero. Tamen adhuc aliqd habet verecundia discipuli cum non eum palam tradidit persequentibus. Hoc est signum, quod posuit Dominus in Cain, ne quicumque inuenisset, interficeret eum.* Obscura Hieronymi mens lucem exoptat. Osculum Iudæ verecundiam appellat. Quid impudentius, quàm pudorem traducere, vendere pudicitiam? Et statim signo Caini comparat. Quale osculum, Doctor maxime? Iudæ, Christi ori admotum, an Christi, Iudæ ori excusum? Sentio de osculo Christi vultui Iudæ impresso, Hieronymi ingenium. Quali hoc stigmate inscriptus in facie proditor, communem, sicut bannitus, non iret in mortem, sui iudicij tantum damnationi relinquitur. Solus Iudas aduersus signum inscriptum iuit se occidendo, qui aduersus signi artificem irruerat, eum prodendo.

335.

Gen. 33. 3.

Gen. 32. 2.

Quod ore Dominus docuerat, ore compleuit. Cur osculum imprimit inimico? Quoniam è labiis benignam illam legem de inimicorum dilectione protulerat; & quam labiorum voce expresserat labiorum osculo tenacius impressit. Perit ab osculo insanus ille, qui ad iheritum Domini, osculo Dominum figere aggressus est. Quàm secus Esau! Armis potens, vlticibusque iris accinctus in vindictam aduersus fratrem veniebat. Cur Iacob sic saltem à terrore fratris offensus non repercurere parat, sed potius ipse progrediens adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius? O quali ingenio vicit inimicum, qui officiosi cultus specie, & illius mitigauit ardorem, & vt fratrem, amicis brachiorum amplexibus innoxuit. Cur sic coram pugnatore poplitem vertit, curuatisque genibus religiosus insistit? Quoniam artem hanc vincendi inimicum docuerat Deus in secreta palæstra pugil. Et ecce vir luctabatur cum eo vsque mane. Qui cum videret, quòd eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Arcissimis vir lactator Iacobum premit lacertis, neruumque femoris, qui statim emarcuit, contactu dissoluit. Cur, si putas? Vt claudicans pede, in gressuum motu signa reuerentiæ efformaret, hostique appropinquanti religiosa & humilia exhiberet officia, sicque ad amplexus & osculum traheret inimicum, gloriamque capefferet ex obsequio. Vix, quod didicerat in Dominico congressu, apud inimicum exercuit, cum legitur: *Currens itaque Esau obuiam fratri suo,*

amplexatus est eum, stringensque collum eius & osculans flevit. En integra amicitiae supellex, osculum, amplexus, & fletus. Vicisti Iacob, qui reuerentiam pugnatore impendisti. Fœlix vltio, quam pietatis officia componunt. Si Dominus in athletica docuerat schola, quid potuit didicisse discipulus, nisi ex inimici religiosa dilectione, triumphum? Sibi profecit, qui sic hostem pronus adorauit. Quam aptè S. Valeriano vtetur S. Valer. hom. 13. de bono pacis, expendente illud: *Diligite inimicos vestros. Nemo sub hoc mandati titulo aestimet se aliquod inimico prestare beneficium. Qui inimicum diligit, se diligit. Sibi enim pepercit, qui latrocinantis dexteram magni muneris prada compescuit: & suum corpus texit, qui armato hosti precibus obuiare, negotio quodam conatus seruare reuerentiam pugnatore.*

Carnis illecebræ animum, qui Spiritus est, in malignam carnis molem obdurant.

SECTIO XLIV.

MALIGNITAS carnis subigit spiritum, & adipe, aruinaque luxuriosi inquinamenti voluptatum, animum in carnem degenerare sollicitat. Nimum suades fœmina sacra: vix à carnis amatoribus extorquebis: *Humiliemus illi animas nostras, & in spiritu constituti humiliato seruiantes illi.* Vide doctrix Heroïna, quòd constitutio rei quidditatem eius, & naturam concernit. Si totus homo ex spitu constituitur; non carneus, sed integrè animus erit: & tamen anima rationalis & caro vnus est homo, vtpote ex vtroque conflatus, ex vitæ spiraculo & limo. Sed ô! Id exoptat Iuditha, vt carnis contusis illecebris; caro in spiritum purum liquecat, siquidem per crassitudinem libidinis, per adipem nequitiae, spiritus, rationabilisque animus densari videtur in carnem, qui toties ex vitiorum situ, ingluvieque fœculenta per spurcissimam peccata despumat. Vilis portio sibi nobis. Gal. 5. 17. liorem subiecit: caro aduersus spiritum concupiscens, potentiori exercitu vicit, vt totus iam caro censeatur, cui breuior pars caro erat. Etiam in vocabula res transiit: caro dicitur, qui carnalis est; absque carne, qui iustus. Chry-Chryl. Iostomus apud catenam Lippom. Genes. 6. *Perpetuum scriptura mos est carnem vocare carnales, sicut & virtute prestantes, carnis experiet nominat.*

Confidera opificij ingenium humani. Parcus ad carnis effictionem Deus, prodigus ad spiritum. Cur fœmina ex osse viri constituitur? Gen. 2. 24. Cur non iterum ad testam? Manus inquinat figulus, reducat limum: etsi ex præiacto cœmento emolitur, cur non animam partitur è prisco, qui corpus è coniuge secatur? Imò quid ô tu soporate Adame? *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Os nudum dedisti, caro tibi pro osse repensa est: cur gloriaris de carne, quæ tua non fuit? Voluit à primordio Deus adèd carnis extenuare pondus, adèd spiritus incrementum augere, vt in duplici supposito

vna caro, duplex spiritus resideret. Vtrumque corpus quasi ex avara portione componit; spiritum toto gurgite exhalat: licet ex osse femina fuit, caro sua à coniuge nuncupatur, ne pondus carnis succreuisse censeret, sed vtrumque ex eadem carne coagmentatum exprimeret. Spiritum vtrique abundantius opifex fudit: *Spiravit in faciem eius spiraculum vite*: Ex irrequieto labore, dum sex diebus orbem effinxit, nunquam anhelitum pro fatigationis induciis describitur afflauisse: postquam plasma struxit humanum, iam totum spiraculum halat, quasi adhuc repressisset stagnans; ut opulentus & grandis spiritus limoso contigisset figmento; nec ad mensuram spiritum impertiret, qui corpus in pondere paruo librauerat. Sic expenderem Tertul. in lib. de ieiun. cap. 13. *Macies displicet nobis; nec enim ad pondus Deus carnem tribuit, sicut nec spiritum ad mensuram*. Si non ad mensuram spiritus; cuiusdam immensitatis gaudet participio: si non ad pondus caro; levis & pusilla eius quantitas est, nisi à grauedine peccati pin-
 338. guescat. Quid carni saginandæ, infarciendis-
 que visceribus insudas, helluo? Quid ut car-
 nem augeas membrum sis meretricis, lasciuæ?
 Quid spiritum spissitudine incrassas, carnalis?
 Opificem tuum emendare sollicitas, dum sic
 transmutas vtriusque quantitatem portionis:
 crescis in carne, in spiritu decrescis, in vtroque
 nequam.

Tactus dolore cordis inclamat Deus: *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est*. Curne caro, qui etiam ex spiritu conflatus? Quippe omnis caro corruerat viam suam. Quid corrupisse viam? In extraneam, videlicet animi, exorbitauisse semitam, spiritumque carneum fecisse, ut iam non à Dei ore insufflatus videretur, qui fæculenta carnalium vitiorum sarcinâ grauescebat. Declinauerat spiritus in carnea, semitam cum carne confuderat, eodem tramite seu participio, vtraque portio vergebat: idem fuit, quoddam viam suam caro corrupisset, ac quoddam totus homo caro fuisset. Hinc lux Augustin. 5. de ciuitat. capit. 23. *Non permanebit spiritus meus, inquit; spiritus quippe Dei fuerant facti Angeli Dei, & filij Dei; sed declinando ad inferiora, homines dicuntur nomine naturæ, non gratiæ: dicuntur & caro desertiores spiritus, & deserendo deserti*. Sane Domini sententia in hominem deflagrauit.

Audisti: *Non permanebit spiritus meus in homine*. Cur Augustinus de Angelis commentatur? Cur ex impacta carnis mollitie nunc homines nuncupat, quos Angelos, & filios Dei à Dei spiritu nominauit effectos. De homine agit ingeniosè subtilis Doctor, qui ab spiraculo Dei imbutus, quasi Angelus Dei præ spiritus abundantia fuit. Ex carnis effusa licentia homo, id est, humus, caroque euasit. Aded Dei spiritus in simulacri sui faciem insufflatus totum exundauit in corpus; ut totus Adam in animam fieret viuentem, veluti si totus, more Angeli spiritalis prodiret: sed caro spiritum subegit in carnem, & illecebræ glutine sibi conseruit. Accinit Gregor. 1. Reg. 15. *Caro quippe homo efficitur, quando sensui carnis ratio subiungatur*. Vnde sic caro succreuit, curtatus spiritus? Quoniam ex salaci libidine geniti fuerunt gigantes: *Gigantes autem erant super terram in diebus illis*. Heu iam ad pondus caro
 Zerda in Iudith. Tom. I.

iam gemit sub pondere tellus! Qui gigantes dixit, corporis granditatem expressit. Ambro-
 sius: *Non potestatem more gigantes, terra filios vult videri diuina scriptura conditor, sed ex Angelis & mulieribus generatos asserit, quos hoc appellat vocabulo, volens eorum corporis exprimere magnitudinem*. Euclea Ambrosij acumen. Eò tendit conditoris stylus, qui gigantes appellat; ut dolens, caneræ molis ab illecebra exaggeratam, in naturæ dedecus, panderet magnitudinem. Vnde contigit tam enormis foetus? Postquam
 Gen. 6.4. *enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illaque genuerunt*. Quid est *ly enim*? Cum acumine ratio superioris. Dixerat: *Gigantes autem erant*: ex quo congressu tam obesum pondus? Præoccupat dubium. Quoniam filij Dei, quibus grandis spiritus infederat, ad filias hominum ingressi sunt. Quam appositè! Si quia vir ingreditur ad fœminam, sit vna caro; quid si spiritus lasciuienti pruritu ingreditur? Totus spiritus caro fiet, qui, cum absque mensura fuerat, carneam grauitatem adiecto grauissimo pondere cumula-
 uit: quidni gigas erumpat? Ex quibus enodabis Ambrosium, qui *gigantum* vocabulum à magnitudine corporis explicuit: quoniam ex Angelis, id est, spiritualibus viris, & ex mulieribus genera-
 tos fuisse præmisit.

Vnde tibi homo, tantus ad terram amor, ut
 339. animum, quo cum Angelicis spiritibus de nobilitate contendis, carneum efficere concupis-
 seas, additus terræ, è qua caro est? Dices, quoniam homo ex humo. Sed non humus, fatue. Cur terrea origo ignobilioris portionis te trahit ad onus humilis elementi, quo vergat animus, & pondere non solum fluitet, sed & cadat: siquidem valentior spiritus est, & ad cœlestem originem consecrarium corpus sustulisse debebat? An quia animus quasi alienigena est, & peregrinus; caro in patria est, & intra telluris suæ gremium, blandisque nutricis vberibus delinita? En ex vtroque cornu compar exercitus: hinc caro, illinc animus: vincit illa, quia duelli campus, illius est, & tanquam vernaculum, suæ regionis moribus corrumpit spiritum: ut totus sit caro, qui in carnis plaga est. Cur toti homini dictum: *Terra es, & in terram ibis*; cum procliuius esset, quia nobilior portio spiritus est: cœlum es, spiritusque cœlestis, & in cœlum ibis? Quoniam totus terram, ut charissimam patriam amplexatus est, qui oculos suos statuit declinare in terram. Ausculta Bernardum: *Audire, inquit, velim: Spiritus es, & ad spiritum ibis; siquidem etiam spiritus sum*. Audiui autem ab Apostolo, quia Dominus spiritus est; ab ipso, quia spiritus est Deus, & spirituum pater. Ut quid ergo tenet me mater carnis, quia caro ex parte; spirituum pater non recipit, cum ex parte spiritus sim? Agit hoc non tam substantia, quam culpa. Traxit animam corpus in regionem suam, & ecce preualens opprimit peregrinam. Verum quid regionem caularis? Nonne rationalis animus robustior est, in quo & Deitatis insignia, & ornamenta virtutum, & spiritualia charismata felicissimo cumulo lucent? Anima quidem si substantiam expectes, spiritus est; si formam imago Numinis, rationis fons, & intellectualium documentorum vena: quid quoddam caro in patria sua sit, & configant duo aduersus duo; caro & terrestri patria aduersus animum, qui spiritus est, quæ cœlestis; & forma, quæ rationaliter viuificans? Sed ô misera concertatio!

Adiunctus est carnis exercitui alter miles, peccatum scilicet; unde triplex funiculus durissimus efficitur: excreuit quantitas, vergit pondus, totumque animum partâ victoria sibi subiugat, ni ex parte animi suppetias ferens gratia succurrat. Bernardus *Licet quodammodo cœlum sit homo, cœlestibus spiritibus similis, substantia, quia spiritalis, & forma quia rationalis; minime tamen iam leuare eum ista sufficiunt. Nam, etsi forte videretur duplex funiculus posse alteri aque duplici prauallere: ut videlicet, quid sibi terra gemino iure tanquam patria & materia vindicabat; ob geminam nihilominus, quæ prædicta substantia, & forma similitudinem cœlum quoque recipiat ut cœlestem. Sed iam triplicatus inferior ille, & deorsum trahens, peccato scilicet accedente, funiculus, nisi illi quoque occurrerit gratia, non rumperetur.* Triplex funiculus ex carne, patria, & peccato facile necitur, difficile secatur, & illigans animum intra licia sua, quasi trilici arinatura, aduersus omnem spiritum misero triumpho superbit; sedet iniquitas super carnem, talentum plumbi factum est, & corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam. Quid est aggrauare? Grauem facere, & onerosam. Id proprium corporis est, in quo quantitas molis libratur; non animi, cui spiritalis subtilitas pro dote est. Sed si corrumpitur corpus, nempe à corruptela peccati; si carneus currus per abrupta vitiorum it, præceptaque ad ima deuoluitur; quid quod aurigam animum securi trahat, & plumbeum deducat ad centrum ô toties homo terreus; & quia è limo compactus, & quia à voluptate luteus.

Quis ab imo terræ volutabro carneum animum eruet? Qui ab spiraculo ex intimis præcordiis egressus illum. Operatus est salutem in medio terræ. Elogij honos non in eo stat solum, ut mediator, quod salutem fuerit operatus; sed quod in medio terræ: salus etenim eò tetendit, ut terram exueret homo, cœlum indueret, pro desertoribus spiritibus bearetur. Id mirum, quod ex terræ medio, tot libratissimas super scapulas terrenarum cupiditatum montibus, blandâ adulatione gementem hominem eriperet in cœlestia. In medio terræ erat, qui quoquouersum, terrenis inhians, terram spectabat. Totus verecundia suffundor, cum ab humo nuncupor homo, cum quasi centrum terræ sum, cui omnis insidet terrestris indoles elementi: sed adhuc magis terreus fio, cum terram ardeo, & effosurus metalla, telluris viscera auaritiæ tando ligone. Nonne terra viuens, terra gradiens homo est, cui venæ, cui coma, cui viscera, cui ossa, cui muscoli, cui nervi, pro riuis, pro cespitem, pro metallis, pro saxis, pro glebis, pro radicibus in sunt? Non tædeat vbertatis Tertullianicæ flumen ebibere: sic ille de carne Christi cap. 9. *Ipsam certe corpus nostrum, quod de limo figulatum, etiam ad fabulas nationum veritas transmisit, utrumque originis elementum conficitur. Quid est sanguis, quam rubeus humor? Quid caro, quam terra conuersa in figuras suas? Considera singulas qualitates, musculos ut glebas, ossa ut saxa, etiam circa pupillas calculos quosdam: aspice nervorum tenaces connexus, ut traduces radicum; & venarum ramosos discursus, ut rinorum ambages; & lanugines ut muscos; & comam ut cespitem; & ipsos medullarum in abdito thesauros, ut metalla carnis.* Adhuc non pudet; & terrestrior sis à peccato. Age superbiæ amans, cœlitus superbias, calca puluerem, quo compingeris; spiraculum habes vitæ, succidaneam

carnem detrimpha, in medio terræ salutem operatus est Saluator, qui te eripuit à terreo peccati centro, ut in cœlum reduceret, qui in terram iuisti.

Ergo si Deus pro nobis fuit, iam ex parte animi triplex funiculus est, triplexque miles; animus nempe, cœlum quod tendit, Deus qui succurrit, aduersus triplicem hostem, qui inter se stabilita factione coalet, carnem nempe, terram, & peccatum, ut dum signa conferant, æqualis numerus in utroque exercitu censeatur. Cur non spiritus carnem in spiritum transigat, sed à carne transigatur in carnem? Bene Elisæus Eliam orat: *Oro Domino, ut fiat spiritus tuus duplex in me.* Si geminum spiritum flagitasti, triplicem spiritum exoptas, geminum Magistri, & alterum, qui te informat, & imbuit. O quot spiritibus scatere cupiebat, qui tergeminum adamauit! Cur sic triplicem ambit? Quoniam tendere ad cœlum igneis rotis visurus erat corporeum adhuc inter æthereos tractus Eliam. Gestit cœlitus eleuandum, corporeis in cœlum gressibus imitari, ne à triplici pondere, carne, terra, peccato, animum in ima vergere impellente, vinceretur; triplicem ex aduerso cornu, qui exuperet, spiritum concupiscit, ut corporis sarcinam spiritali deuoret abundantia. Vides? Spondet Elias: *Si videris me, quando tollar à te, fiet quod petisti.* Cur visio abeuntis opitulatur deprecanti? Idonea conditio, ut concederet postulata. Oculos Elisæi rapere in cœlum sollicitat, quando alipedes equi in ignea quadriga adhuc corporeis retinaculis præpeditum Eliam in cœlestia sustollant ut nosceret, quod corpus, à quo terreni deponuntur affectus, illecebrarumque exigitur adeps, & animi gladio scinditur pondus, quasi spiritus sit, nec iam ut terra in terram, it, sed ut cœli indigena in cœlum. Ergo duplex spiritus in Elisæo fit, si corpori spiritalis dotes inspergat, & respiciens Israël aurigam ad sydereas plagas flammeo ferculo eleuatum desideriorum alis, geminoque spiritu volet, quæ sursum sunt amans, non quæ super terram. Bernard. sermon. 6. de ascens. *Duplicauit enim spiritum visio abeuntis, cum euidenter raptus in cœlum vniuersa pariter eius desideria secum tulit, ut inciperet ipse quoque iam sapere, quæ sursum sunt, non quæ super terram. Duplicauit spiritum visio abeuntis, ut intellectui spiritali spiritalis iungeretur affectus, cum ipsa itaque, cui potissimum inharebat, carne raptus in cœlum.* Mira sunt hæc. Affectus Elisæi quodam blandimento dulcedinis, carne præsentia adhærens Eliæ, spiritalis efficitur, si carnem illam non deorsum, quod pondus fert, sed sursum, quod spiritus conspexerit in ardua connexa igneis amoris cœlestis rotis deduci, ut exemplo Magistri, quidquid corporis ei viuenti supererat, puro desideriorum conflatatorio transigeret in spiritum. Desere terram terrena, intueri carnem Eliæ, qui carnem amas; carneis saltem oculis cœlum scandere; intra volantem fornacem teingere, ut cremeris; totusque in spiritum efflues, qui reptas caro.

Bern.

Eccl. 4. 12.
Zach. 5. 7.
Sap. 9. 15.348.
Pl. 73. 12.

Tert.

Illecebræ sensibilibus voluptatum quasi pro corporeis sensibus in animo, quem carneum efficiunt, funguntur.

SECTIO XLV.

342. **N**ONDUM quiescere licet, cur ad sacram benigni Numinis illiciendam pietatem Iuditha consulit, totum hominem, qui animo, & corpore constituitur, tantum iam spiritu constitui, & per omnia sensa, quibus carnis commercia feruent functiones spirituales emanare, oculos, linguam, aures: *In spiritu constitui humiliato, seruientes illi, dicamus flentes Domino.* Cur sic corporea organa in spiritualia leuigare sollicitat? Nouit animum hominis spiritualia officia deseruisse, carnaliumque desideriorum mancipem in vilia degenerauisse sensuum officia, ut non solum caro fiat, sed quasi organicum corpus sensoris carnalibus effingatur, qui corporis clauum regia moderaminis maiestate debuit tenere.

343. Pro valido argumento est diues ille purpura indutus & bysso, qui inter pretiosas epulas, vnguentatōsque conuiuas Lazatum fastidiosus hottebat, fœtoremque vlcum lambentibus canibus non sustinebat lenire, cui totus animus ab illecebris ferculis, ab halantibus nidoribus, à voluptatum fluentibus riuis in sensus effluerat corporales. Sepelitur in Orco; eleuat oculos in Lazarum, efflagitat digitum, atentem linguæ cuspidem docet. *Eleuans oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham & dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Ergone animus sepelitur; oculi sunt in anima, lingua manus? Si spiritus; quomodo corporea signantur membra? Quid fecistis illecebræ? Spiritus carnem, & ossa non habet, non organis distenditur, non sensibus effoditur, non ut pristinus limus, cum è manu opificis extruebatur, tangitur, decerpitur, deducitur, effingitur; totus ex spiraculo afflatur. Verum est: sed diues ille spiritum reddiderat carneum ex malignitatis ingenio; quid quod sensibus inter flammās perhibeatur conspersus? O perfida ingluuies! Hæretico dedisti ansam, ut animam corpoream exco-gitet; cum tamen non id naturæ, sed malignitatis sit opus. Hinc Augustinus de origine animæ: *Dicis, quod membra hic anima describuntur: & vis per oculum, totum caput intelligi, quia dictus est leuare oculos suos: per linguam fauces, per digitum manum. Quid autem causa est, ut nomina ista membrorum in Deo tibi corpus non faciant, in anima faciant?* Desipis, hæretice. Malè nouisti carnes voluptatis artem. Animus est, qui in igne volutatur sulphureo; ibi non palpebræ, non supercilia, non palatum, non digitus; totus spiritus est. Ast ex deliciis pristinis, ex bombycinis vestibis, ex delinientibus saporibus, quasi efformatur sensus in shelluonis animo, veluti si memoria cuiusque sensibilis sensum effoderet in spiritu. Dum inter flammās epulo est, videtur illi in cauo palato linguam volutari, quia meminit carniū, quæ linguam non famelicam saporabant. Quasi præsentit, oculos aperiri sibi, etiamsi nec foueas oculorum habeat, nec organa: nam meminit eorum, quæ lasciuiente agmine sua lumina laceſcebant

in corpore. Sic nares sibi putat, quia adhuc in animo nidoris pristini reliquæ remanent, & saporis. Magisque dolet sensuum hilaribus obiectis caccere, corporearumque potentiarum voluptatibus, quàm flammā aduri spiritum in æternum. Igitur corporis sensus diuiti attribuantur, dum in spiritu est, quia quondam illorum cupiditatibus æstuebat, & cuiusque sensus memoria sensum illi quemque deducit. Quàm grandis Ambrosius in Euang. Diuitis. *Non otiose hic Diuitem Dominus* Ambrosius *perfunctum deliciis secularibus in perpetua famis apud inferos constitutum significauit arumna: cui non immerito quinque fratres, id est, quinque sensus corporis, naturali quadam germanitate videntur fuisse sociati, qui immodicis, atque innumeris cupiditatibus æstuebant.* Qualisne ratio hæc? Idem corporis sensus sociati fuerunt animæ Diuitis in inferno, quia immodicis cupiditatibus æstuebant? Acute satis. Idem sensus in spiritu acuantur epulonis, quia quondam æstuuere deliciis: quoniam vestigia voluptatum animo impressa, eosdem sensus, quos voluptates pristina saginabant, in ipso animo finxisse videntur. Sed quid est, quod doleat à lingua, quod gemat à sensu, spiritusque & animi non eiulet à cruciatu? Vide qualiter in corpus malignitas animi transferat: magis dolet voluptatibus carere corporeis, quàm in spiritu torreri per ignem. Id grauitur Ambrosius in Catena S. Tho. *Cruciatu etiam, quia luxurioso carcere deliciis poena* Idem *est.* Nonne maior poena, in clibano, agitantibus flammis, incendi, quàm elapsis carere deliciis? Carneas voluptates solum recogitat, flammæ crepitantes nunc experitur: illæ effluerunt: hæ adsunt, & tamen ob illarum dolet abscessum, non ob istarum deflagrationem conqueritur. Sic caro est: nescit quæ spiritus sunt, qui in corpore carnalibus se deuouerat.

344. Quid conuitiaris Israëlita plebecula per desertum? *Cur eduxisti nos de Egypto, ut moreremur in solitudine?* Anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Dic iterum: non capio conuitium, Nauseat anima; ergo anima manducat. Si animi cibus est; cur illi non insidet: cur non blanditur voluptati? Quia leuissimus. O stolidè, si comedit animus, quisne leuior, animus, an cibus? Quisne gracilior, mens, an esca? In ipsis vocibus errauisti. Si asper, si hordeaceus, si incoctus cibus esset, fastidiret animus, qui non corporeis, & fœculentis, sed leuibis, & spiritualibus pascitur. At nauseat, quia leuis, imò quia leuissimus? Nequirit concipi pro carnis animis exaggeratio subtilior. Aded animorum moles excreuerat, aded succulentis adipibus pinguioribus extiterant, ut cibus, qui corpori comparatus, forsitan non leuis appareret, animo compositus leuissimus nuncupetur. Quid subtilius, animus, an cibus? Dicunt, quod cibus superlatiuo more. Sed cibus corporeus est, animus spiritus, ô Iudæe. Quid est grauius, corpus, an animus? Sentiunt equidem, quod animus, quasi magis carneus ille, quàm illud: nam cibum non comparant corpori, sed animo, & respectu animi appellant leuissimum, qui respectu corporis forsitan succulentus esset, & crassus. Idem dolent, quia cibus ille, qui omnium saporum instillat suauitatem, non cibus corporis, sed cibus spiritus videbatur: spiritus enim, & animus vnus cum sit, omnigenis viribus pollet. Id scitè Appollonius Apoll. in Catena. Græca: *Dolent improbi vnum tantummodo cibi genus habere: Vnum, quod multiplex erat, neque dissimilis illi, quo noster animus pascitur, qui cum*

*unus sit, multis viribus præstat. Carnis amans mos desidens in carniū concupiscentia. Quia cibus ille spiritalem cibum adumbrabat, animūque præfigurans multiplicibus inspergebatur saporibus, carnales illi fastidiebant, quibus animus à desideriiis carneus obdurabatur, & stupidus. Vnde maior energia inlatet in Hebræa litteratura: nam vt plures volunt, manna dicebatur ab Hebræis, eo quod esset כֶּלֶל קֶלֶל Kele Kel, vt adnotat Lorinus Num. 21. vers. 5. id est, citò transiens, leuis, tenuis, subtilis, vilis, exiguae digestionis seu concoctionis, non implens os, & ventrem. Igitur carniū sapida, & succida esculenta cupiebant. Ex quo Hebraicæ & vulgatæ lectionis enodatur arcanum. Quippe Num. 11. sic Vulgata legit: *Vulgus promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagrauit desiderio carniū sedens, & flens*, Hebraica autem solum dicit: *Flagrauit desiderio*. Vt quid sub vulgatæ calamo carnes? Non quidem læsit veritatem fontis, nec addidit ex cerebro sensum. Quod calleas, si verba trutinaueris. Desiderio flagrabant carnales: cuiusne potuit concipi, nisi carnis? Vnde quod subintellexit Hebraica, Vulgata explicuit: & quod latebat in litera, absque nouitate deprompsit. Literatè Abulensis num. 11. quæst. 11. *Fuit additus iste genitiū, carniū, satis rationabiliter: quia cūm litera dicat flagrare desiderio, & non exprimat, quid est, quod desiderauerunt; oportet quod intelligamus aliquid hoc fuisse: & illud litera nostra vocauit carnes. Quamquam enim pisces, cucumeres, & cetera desiderauerint; non tamen ita exarserunt desiderio caterarum, sicut carniū. De carniū enim dixerunt. Quis dabit nobis ad vescendum carnes?* Vide helluo, vide carnes, quali te opinione infamasti. Etiam cūm simpliciter dicitur, quod desideras, illicò subintelligitur, te silente, carnem desiderare, cui inhias.*

345. Num. 11. 11. *Carniū igitur desiderium flagitium fuit. Qualisne pœna? Sanè carniū deuoratio. Sic Dominus: Ego audiui vos dicere: Quis dabit nobis escam carniū? Vt det Dominus vobis carnes, & comedatis non vno die, nec duobus, vel quinque, aut decem; nec viginti quidem, sed vsque ad mensem dierum; donec exeat per nares vestras, eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est.* Qualis hæc sententiæ libra? Illi gestiebant carniū saginari, infarciri ingluuie; si Deus annuit, non plectit vtique, sed obsequitur. Mirum supplicij genus, obsequium impendere malignitati cupidinis. Sed in eo multæ ingenium. Animam saturari carniū inhiant: dat Dominus carnes, donec per nares exeant. Cur per nares? Vt eos ostendat iam carneos totos, absque spiritus & animæ subtilitate grauidos, pingues, molles, & suomet pondere dehiscences. Animus Protoplasti inspiratus fuit per nares: legitur Hebraicè: *Inspirauit in nares eius halitum vitæ*: dictio enim אָפֹה aph. est à radice אָנָפֹה anaph, & significat iram, & ex consequenti nassum, quod in eo ira ostendi soleat. Id explicuit literatus Oleaster Gen. 2. *Est ergo sensus, quod Deus inspirauit in nares hominis flatum per anhelitum vitæ, id est, quod corpus illud fictum & exanime viuere fecit. Halitus hic signum est præsentia animæ, & cūm deest, absentia illius.* Per nares igitur insufflatus spiritus animi signum est. Dum ergo per nares iam non spiritus, sed caro egreditur, animum in carnem degeneri malignitate per carniū ingluuiem transisse signatur. Multa igitur prodiit piaculum. Anima non hilarabatur cibo, quia ille leuissimus; illa carnis sapiebat pondus:

exeat igitur per nares caro: illac etenim fuit animi commercium ad ingressum. Heu miser, qui vt spiritus ingressus est per nares, per nares exit vt caro: vt didiceris, quid efficiant carnis voluptates: animum densant in carnem, quem Deus ex flamine in spiritum efformauit. Si caro igitur pro spiritu est, si spiritus carneus; dum per ostia narium halatur, Dei similitudinem & imaginem quæ per spiraculum vitæ homini rationali contigerat, crassitudine obturpatam præsignat. Hinc illud in præfatis supplicij verbis valde subtile: *Donec exeat per nares vestras, eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est.* Si repulerunt, quomodo in medio illorum adhuc est? & si in medio, quid conqueritur se repulsum? In eo enodatio. Vbi animus spiritalis, in quo diuinæ substantiæ character affulget, carneus efficitur, & terrenus, obliteratur in homine peculiaris illa similitudo Dei, qua Deus in illo, vtpote in intellectu actuali, resideret. Attamen quia in omnibus rebus immensitatis & conseruationis munere inhabitat, non desistit à belluino carneoque homine, quem sic carnea voluptatum infamarunt conuitia. Abest igitur, & adest: abest, quia expuncta similitudine per noxam, per carnis illuuiem obliterata, non in animo, ceu in folio mentis, affulget per gratiam, quæ in animi rationalis spiritali sede locatur: adest, quia vbique est, qui vbique agit. Vnde mirè illud: *Eo quod repulistis Dominum, qui in medio vestri est.*

Quæ stoliditas inuadit mentem, vt repellat Dominum Deum suum, denset spiritum, animique perstringat crystallum, carniū & luxum fumo, vt iam non pellucidam, non peruiam Creatoris sui reddat effigiem? Nonne sat est sic spiritum inuolucris tegi corporeis, fuscis carnis velaminibus operiri; sed crassius illi tegumentum, aliam thecam obducimus, carneam ab illecebris, terram à vitiis: vt nec lux illi claritatis affulgeat nec mentis radius eniteat; sed hebes & constipatus spissâ soporis densitate torpescat? Equidem quidquid carneum est, Diuinitatem operit: si vis diuinum apparere, Diuinitatem reserare, quam gestas; denuda carnem, amictum depone, tunicas exue pelliceas. Idè Diuinitas sub Christi humanitate operta, quia hominem apprehendit, & homo humus & terra est, quæ spissat, & obducit oculorum meatum, vt non possit apparere, quod spiritale sub testa intrus latitat. Appositè Tertullianus de carne Christi cap. 9. *Hæc omnia terrena originis signa, & in Christo fuerunt: hæc sunt, quæ illum Dei Filium celauere, non alias tantummodò hominem existimatum, quàm ex humani substantia corporis.* Fige tibi illa: *Hæc sunt, quæ illum Dei Filium celauere.* Si Filium Dei celant, quæ naturaliter terrea sunt, carnea sunt: quid, putas, efficiunt, quæ ex malignitate, quæ ex ingluuie non solum operiunt spiritum sed iam spiritum denegant reperiri. Qui sic animam à fumantibus carniū voluptatibus densant, illi hæresi non videntur opere refragari, cui arrisit Tertullianus; nempe animam esse corpoream? Audi Afrum lib. 3. de anima: *Recogita cum Deus flasset in flatum vitæ, & factus esset homo in animam viuam: totum vtique per faciem statim, flatum illum in interiora transmissum, & per vniuersa corporis spatia diffusum, simulque diuinâ aspiratione densatum omni intrus linea expressum esse, quàm densatum impleuerat, & velut in forma gelasse. Inde igitur & corpulentia anima ex densatione solidata est, & effigies expressione formata.* En

En paradoxum, quod execraris fide edoctus, opere monstras, dum sic animam densitate carneâ gelando, riges. Vnde August. lib. 4. de origin. animæ cap. 20. *Animam dicis per cuncta membra diffusam gelando riguisse, & à vertice usque ad ima vestigia, à medullis intimis usque ad superficiem cutis totam totius accepisse corporis formam.* Vnde tantus error Tertulliano obrepit, & Vicentio Victorino? Miraberis: ab esculentis, à succidis hominis illecebris, quæ soliditatem, & densitatem animi enuntiare videtur, animamque ipsius corporis habere figuram ex densatione utique solidatam Id probo. Nam id probat Tertullianus suprâ: *Sic & diuiti apud inferos lingua est, & pauperi digitus, & sinui Abraha. A primordio enim in Adam concreta, & configurata corpori anima: ita & conditio- nis istius semen effecit.* Desipis, dum sic probas: sed facile te fefellerunt deliciae diuitis saginati, ut crederes animum, qui sic in corpore à voluptati- bus æstuabat, non spiritum esse potuisse, sed car- nem: sic & à primordio, cum primogenius spiri- tum quasi densauit in esca, & totum adglutinauit palato, ut totus animus à cibi piaculo vescere- tur.

ualebat victore. In hoc acumen. Quoniam, qui ex se corporeus est, à corpore virtutum incremen- ta capebat: cum stabilis, & dura firmitudo per ossa, per artus diffusa, ab ipsamet corporis graui- tate fulciatur. Sic commentar. 1. in Aphorism. Com. ad Gal. Galeni. *Non ad vires, & robur salum, sed ad molem, pondusque corporis comparandum, quo facilius anti- gonistam corripere, & eicere possunt.* Cæterum qui ex se spiritus est, à corpore potius impeditur, ne certet: atteritur citius, tardius resurgit. Angelus, qui transit in corpus, quid quoddam ab homine vin- catur, & cadat? Quidquid animi est, quidquid spiritus, facile à carneis pedicis contruit in lutum. Anima sanguine, adipibus, & luto inuoluta, à strenuitate spiritualium virtutum orbarur, & per organa carnis diffusa, nescit iam nisi carnis exet- citia producere.

*Verbi Dei Incarnati negotiatio, ut car-
neus homo in spirituales dotes
assurgat.*

SECTIO XLVI.

DOLVISTI in duplici sectione elapsa, quomodo spiritalis animus, in quo Dei- tatis imago cusa est, carneâ mole densa- tus, per carneas illecebras obriguerit, & degene- ri conuersatione viscido adhæserit luto, inser- tiens voluptati. Ergo eripiat aliquando à carnis manu palmam æmula virtus, constituat totum hominem ex spiritu, quem ex carne constituit iniquitas, arefcant artus, macie exhaustiantur ge- næ, leuis cutis vestiatur ossa; sit spiritus deposita sarcina, qua deprimitur.

Docet Iudith: *In spiritu constituti humiliato.* Quæ integra ex spiritu constitutio, si onera car- nea impellunt in imum, si comminatur Deus: *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.* Verum intercedit Iudith quasi præfaga futuri, plenitudinem temporis expectauisset, in qua In- carnationis ars carnem in spiritualia ornamenta traduceret. Eripitur spiritus homini, quia serpe- bat intra corporeos meatus totus caro. Ergone simulacrum tuum, Domine, perfusum vitâ, effi- ctum manibus, artifice perpendiculo libratum, in ossibus, in nervis, in cõpagibus, à spiritu peribit exanime? Miserere opificij tui. Si caro spiritum traduxit in carnem, spiritus carnem traducat in spiritum. En sanctæ Trinitatis ad sui plasmatis reparationem ingenium. Spiritus non permanet in homine, quia caro est. Qualis medela? *Et Ioan. 1. 14. Verbum caro factum est.* Medullitus explora my- sterium. Si culpa fuit spiritum in carnem trans- iisse: si multa, spiritum deferere, carnem; quo- modo reparatio, quod Verbum, quod spiritus est, caro fiat? Nonne si Deus caro fit, iterum spiritus caro erit? O ars ex cœlestis sapientiæ recondito- rio disposita! Non Pater carnis compedibus il- ligatur; non Spiritus sanctus, qui amor ardens est. Cur Filius? Scopus fuit, quod caro spirituales dotes assumeret, siquidem spiritus vergebat in carnem. Verbum caro fit, hominem induens, quem spiritus deseruerat. Attende huius inuenti acumen. Verbum intellectus diuini gignitur ope: Spiritus sanctus voluntatis terminus est. Intelle- ctus, ut in suos nobiles prodeat actus, prius rerum sculpirur formis, ad se res trahit, vocat obiecta, ut ancillas

Aug.

Tert.

347.

Gen. 32. 25.

Osee 12. 4.

Calet.

Tert.

1. Reg. 17. 39

ancillas ad arcem, immaterialitatemque suam, etiam quæ sunt carnea, decorat. Hinc quod intelligit corpus, spiritualitatis cuiusdam venustate conue-
 stit, dum, quæ intellectum est, intra intellectus
 subsidet aulam. Dispar indoles voluntatis: fertur in
 obiectum, vergit illecta amat quod inuenit, non
 transmittat. Verbum igitur Patris æterni caro fit,
 ut sic caro, quæ animum spiritumque lutea col-
 luvie macularat, transeat in Verbum, modum
 Verbi sortiatur, & dum verè caro est, carnis in-
 quina, spirituali iam respersa munere non
 agnoscat. Ideò forsan non Pater, non sanctus
 Spiritus caro fit, sed Verbum; ut iuxta naturale
 hoc, & philosophicum arcanum, postquam spiri-
 tus hominem deseruerat, quia caro; caro ascen-
 deret in spiritum, quia Verbum. Do Paschasium.
*Ad hoc, Verbum caro factum, ut per Deum Verbum
 carnem factum caro proficeret in Deum Verbum.* Ut
 quid toties repetit Verbum? Non sat esset carni
 proficere in Deum: cur addidit *in Deum Verbum*.
 Quid tibi cum Verbo lutea compago, squalida
 testa, viscide lime, ut non solum proficias à Ver-
 bo, sed proficias in Verbum; & dum Verbum ca-
 ro fit, caro fias Verbum, naturam non amittens,
 sed in fastigio dignitatis accrescens? Agnoscens
 dignitatem, o homo, non degeneri grauedine
 vergas in cœnum, qui in cœlum euocaris, non
 solum ex humo, sed & humus. Tempera ab ille-
 cebrosis carnis fœcibus, à fœculentis illecebris
 corporis: iam caro spiritualibus accincta pennis
 in sphaeram aduolet spiritus, postquam Verbum
 caro factum est.

350. Quid quoddam caro in Christo proficeret in
 Deum Verbum, si ex virgineo sanguine compa-
 ctam, Verboque innexam, Verbi nobilitatem
 hausisse necesse est, ut nullius peccati contagione
 forderet. Quid mea, quid tua caro, o homo, quæ
 Verbi Dei non sortita est unionem? non vltior
 Incarnatio contingit. Quomodo carni, luteaque
 vasa portantes transibimus in spiritum, proficie-
 mus in Verbum, intellectualisque operis subtili-
 tatem in immaterialitatis dote lucrabimur? O
 mira dignatio! Consule Ioannem: *Verbum ca-
 ro factum est.* Anne id sat? Perge Aquila, pennas
 rursus explica, vola: illa caro eius est, non mea.
 Pergit: *Et habitauit in nobis.* Ergone intra nos
 caro, quæ à Verbo assumpta? Cum nobis dixeris,
 non in nobis: id sodalitatem præsignat, hoc illa-
 plsum. Ecce finis. Ut in Verbum proficiam, car-
 nem illam manduco, quæ profecit in Verbum: ut
 intra carneas latebras ardore dilectionis deco-
 quens, innutriet carne Verbi, & in spiritales eius
 functiones, viuidi alimenti manere transigat.
 Dixerat: *Qui manducat meam carnem, & bibit
 meum sanguinem;* quali potietur nouitatis my-
 sterio? Subdit: *In me manet, & ego in illo.* Imò
 concinnatio verborum non sic concludere expe-
 rebat: quippe obuium erat dixisse: *In carne mea
 manet,* siquidem carnem manducet: *Manet in san-
 guine meo,* siquidem sanguinem bibat: & tamen
 in me, inquit, qua dictione hypostasis diuina, Ver-
 bi que personalitas exhibetur. Dulcius & nobi-
 lius periodum construxit amor: ut caro nostra ex
 carne diuini Verbi alita non in carne, licet Dei
 maneret; sed spiritalem amans prouentum, ma-
 nens in Verbo, proficeret in Deum Verbum, Ido-
 neè Caietanus: *Significantius dixit, in me, & ego
 in eo; & non dixit, manet in carne, aut in sanguine
 meo, aut sanguis, & caro mea in illo; ut ascendat à
 carne & sanguine ad se ipsum: ut declaret, quod*

*manducare carnem, & bibere sanguinem, coniungit
 manducantem, & bibentem, non tantum carni, & san-
 guini, sed sibi ipsi.* Non sat fuit amanti ex sacra
 carne hominem innutrire, sed sibi agglutinare
 sollicitat, ut quasi per viscum carnis totus homo
 in Deum, qui spiritus est, raperetur. Dixerat olim:
Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro gen. 6. 3.
est: variè legunt literati: *Non litigabit, seu certabit
 spiritus meus in homine.* Alij: *non indicabit spiritus* Apoc. 1. 16.
meus. Profilit pietas, & prodigio dilectionis, post- Ioan. 5. 22.
 quam Verbum caro fit; iam, iuxta triplicem le- Matt. 10. 34.
 ctionem, & spiritus vaginatur in carne, quia gla-
 dius est Verbum Dei: iam spiritus iudicat in cor-
 pore, quia iudicium Filij hominis est: iam decer-
 rat, & litigat spiritus, quia non venit pacem mit-
 tere, sed gladium inter spiritum, & carnem. Hinc
 dum per escam sui nos alit, iam spiritus vagina-
 tur in corpore, iam iudicium quis sibi manducat,
 & bibit, iam litigant Iudæi quomodo potest hic
 carnem suam dare ad manducandum? En amuf- 1. Cor. 11. 19
 sim medela, en spiritus remeat ad hominem, qui Ioan. 6. 52.
 caro erat, quia Verbum caro factum est.

His succedat illustris Augustini locus, aliis 351.
 forsan obuius in Psalm. 33. *Quod mater manducat,* Aug.
*manducat infans; sed quia minus idoneus est infans,
 qui pane vescatur, ipsum panem mater incarnat, &
 per humiditatis mamillam, & lactis succum de ipso
 pane pascit infantem. Quomodo ergo de ipso pane
 pascit nos sapientia Dei? Quia Verbum caro factum
 est.* Vide subtilitatis Doctor, ne si minus, aptè si-
 militudinem fixeris. Panem, quem mater mandu-
 cat, sedula incarnat, ut in lacteum despumans
 succum, infantem ex papilla suggentem innutriet.
 Si Dei sapientia panem habet, quo nos alat; non
 inferre debebat: *Quod Verbum caro factum est,* Tob. 12. 19.
sed quia panis caro factus est. Sed o bene, Verbum
 Dei panis est, quo beatus alitur in excelsis, spiri-
 talis esca, qua Raphaël victitabat: caro fit panis
 ille, non ut in panem, qui carnem præsignat
 materiam, sed ut in Verbum innutritus homo
 pertranseat. Quomodo igitur de suo pane pascit
 nos sapientia Dei? Quia Verbum caro factum
 est. Ecce lac cognitio est, cognitionis Diuinæ
 terminus Verbum supernum in excelsis. Scitè
 Clemens Alexandrinus lib. 1. pædag. cap. 6. *Lac* Clem. Alex.
*vobis potum dedi, cognitionem dicens vobis infudi,
 qua ex catechesi data est, qua nutrit ad vitam æter-
 nam.* Quid intimius, quid elaboratius? Verbum
 ablactatur à mamilla Patris, ut lac nostrum fiat; ut
 quæ grossiora, quæ palpitantia, quæ succulentio-
 ra ex carnis innatant officina, in Verbum & spi-
 ritum; iam spiritalia, liquecant: *Lactes* enim in-
 testina dicuntur apud Noninum Marcellum. Vnde Nonius.
 Plautus in Pseudolo: *Una opera alligem canem* Marc.
fugitiuam, agnitis lactibus. Et alibi, *Ita cibi vacui-* Plaut.
tate veni lassus lactibus. De quo Plinius lib. 11. Plin.
 cap. 37. En inter lactes, Diuinæ sapientiæ lac: en
 Verbum incarnatum, lac diffunditur intra viscera;
 lacteo cœlestique pane saginat.

O si disceres hoc spiritualitatis commercium! 352.
 Os aperi, spiritum sub carne sume: da pro censu
 carnem, ut iam vltra caro non sis, qui Verbum
 manducas. Quid eiulas, o sancte Gigas, qui à cœ-
 lo cucurristi, ut salues? *Pater si possibile est, transeat
 à me calix iste.* Quisne calix iste est, quem transi-
 re deposcit? Sanè in cœna Sacramentum sangui-
 nis in calice instituens, inquit: *Hic est calix no-* Matt. 26. 39
uum testamentum in sanguine meo. Si forsan signa- Luc. 22. 20.
 tè proferens transeat à me calix iste, ebibitum sui-
 met sanguinem, quem nuper hauserat è calice, à
 se

Pasch.

Ioan. 1. 14.

Ioan. 6. 57.

Caiet.

se emanare sollicitat? Æstuans adhuc calebat in pectore: cur transire cupit, & ad quos? Amabat pati, doloribus saginari, ut victima ad aram, ferreas sentire scuticas, ad aculeos veprium fatiscere præ sensu, ad patibuli gemere pondus. Sanguis ille, quem ebiberat ex calice, adeo carnem agit in spiritum, adeo stupens reddit corpus, adeo æneum ad ictus, ut iam sine sensu doloris, sine metu mortis impauida, impercussa gloriatur caro cui blanditia spina sit, cui delicia clauus. Sciebat indolem sanguinis Dominici ebibiti; exposcit, ut exeat, ne succo virili strenuum & imperterritum, spiritus more, corpus efficiat; & quod ad suos transeat, ut iam sic ab illis ebibitus, adeo spirituales reddat, ut sine sensu doloris, sine metu mortis sese obiciant illatis tempestatibus tormentorum. Huc velim aduocare Hilarium, quo alibi alij instituto fruebar: *Non ait: Transeat me calix iste; id enim esset pro se timentis oratio. Quod autem ut à se transeat, rogat; non ut ipse prateretur, orat, sed ut in alterum illud, quod ad se transit, accidat. Totus igitur supra eos, qui passuri erant, metus est: atque ideo pro his orat, qui passuri post se erant, dicens: Transeat calix à me, id est, quomodo à me bibitur, ita ab his bibatur, sine spei diffidentia, sine sensu doloris, sine metu mortis. Ideo autem ait: Si possibile est: quia carni, & sanguini horum terror est; & difficile est eorum acerbitate corpora non vinci humana.* Sic à corporis & sanguinis sacramento spirituales cupiebat Dominus discipulos, ferreos, æneisque in mortis spicula; non quia reunderent, sed quia alacriter exciperent, & quasi spiritus casside & lorica muniti non trepidarent ad ictus; sine spei diffidentia, sine sensu doloris, in eos tormentorum agmina insanirent, quos spiritus firmitas solidauerat.

En opus Verbi Dei. Hinc exufflabis Valentinianorum errorem, qui ausu stolido & nefario blaterabant, Verbum Dei animam assumpsisse carneam, è cœloque carnem detulisse, ut animam saluaret, non corpus. Sic enim perhibet Philastrius de Valentino his verbis: *Dicit etiam Christum à Patre, quem Profundum nomine appellat, ad totius mundi salutem fuisse demissum, deque cœlo eum carnem detulisse; nihil autem accepisse de S. Maria Virgine, sed ut aquam per riuum, ita per eam transisse affirmat. Animam ergo saluari, corpus autem hominis non saluari arbitratur.* Sic hæreticus ineptiebat, in eo fulciens errorem, quod opus illi videretur animam demonstrari per corpus, ut sic ostenderetur Filius Dei. Desipis ignare: si animam ostendere cupit, quomodo sic ineptit, ut corpus pro anima exhibeat, carnem pro spiritu? Qui venit, ut corpus in spiritum ageret, quomodo carneam animam baiularet? Personata anima est, quæ carnis accepit larvam, ut appareat: non hoc habitu graditur spiritus, non his lineis, & filis depromitur; tunc spiritus ostenditur, cum opera non carnea, sed spiritualia sunt. Sic suggillat hæreticum Tertullianus de carne Christi c. 11. *Nec hic mendacium, aut infirmitas Deo competit: mendacium, si aliud animam, quam quod erat, demonstrauit: infirmitas, si id, quod erat, demonstrare non valuit. Nemo ostendere volens hominem, cassidem, aut personam ei inducit. Hoc autem factum est anima, si in carne conuersam, alienam induit superficiem, Peruicax, & stolidus vapulat hæreticus, scitè percutitur. Qui spiritualis perhibetur, non nisi larvam & personam induens, carnis opera parat: mentitur ille, dum se spiritum nuncupat,*

superficiemque gestat carnis. Eia age spiritualis homo, depone larvam, denuda spectrum, exue personam: in circo theatrâli comœdum agis, & histrionem, si carneus in opere, spiritum in professione te vocas.

Cœlestium spes possessio est: Motus desiderij in Diuina, quies est gaudij.

SECTIO XLVII.

D Spem concitat sacra scœmina, mœstosque animos spei alacri vigore conspergit. Spei aculeo ferit, ut currant, qui vix surgere à fœdi doloris lacu volebant. *Expectemus*, inquit, *humiles consolationem eius, & exquiret, sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum.* Obserua miraculum spei. Non ait, *Expectemus*, quod exquiret; sed *Expectemus, & exquiret*: quasi vix sit expectatio, & iam præcurrit sors. Noua spei indoles quæ dum sperat, fermè possidet; dum cupit, fors iam habet; & vix desiderat, cum sortitur; adeo ut tenere videatur; priusquam appetere; & velox acquisitio de segnitie desiderium accuset. Qualisne spes, o mortales, quæ nondum est cupiditas, iam est gaudium; quæ inopiam desiderij non sentit, sed diuitiis possessionis abundat? Non agnosces. Haud demitor. Assuescit sæcularibus, quæ sperata angunt, possessa cruciant, perdita fatigant. Ama diuina; vix desiderabis, iam frueris, spem eludes, non desperatione, sed sorte; non inquisitione, sed fortunâ; non fatigatione, sed mercede. *Expectemus, & exquiret*: non quod exquiret, ne spei obiectum præcedere putaretur. Ingenium virtutis fuit sic protrahere virtutem, ut in futura tanquam in præsentia se extendat, ne, quæ de cœlo sunt, distantiam habere putentur. Ennodius epist. 16. *Præcipio spe futura, qua depre-* Ennod.
cor: nesciunt in foribus habere quæ cœlo auctore tribuuntur. Benè. *Præcipio*, idem est quod ante capio, præcipioque. Idem spei est præcipere, ut habeat, & percipere iam, quod expectat. Qui spem habet, iam percipit, quod desiderat, & ex futuro transformatur in præsens. Nazianzen. orat. 1. *Iamque fu-* Nazianz.
turi aui bonum spe percipiat.

Ad Rom. 4. sic Apostolus de Abraham: *Qui* 355.
contra spem in spem credidit, ut fieret pater multa- Rom. 4. 18.
rum gentium: nec considerauit corpus suum emortuum, & mortuam vuluam Sara. Noua philosophia est, obiecta mutare virtutibus. Si spes contra spem est, spei regnum in se diuisum desolabitur. Imò latet contradictio, cum spes sine obiecto non sit, nec possit obiectum spei esse, quod contra spem est. Id non latuit Chrysostomum Chryf.
cap. 4. ad Rom. homil. 8. *Ostendit rei magnitudinem, nec finit tamen fidem dicto abrogari; quæ inter se pugnantia sunt, fide ipsa temperante.* Quid est in spem contra spem credidisse? Proprium est spei non possidere speratum: proprium possessionis non sperare possessum. Promittitur senili vuluæ fœtus, pignus nasciturum spondetur Abrahamo: Eò præcucurrit mascula fides, ut iam se parentem putaret, nec sperare valeret, quod hilari animo possedisse gaudebat: Euolat usque ad partum confidentiæ constantia: quem nondum in arido seuerat vtero, iam sibi gratulatur de nato. Sperat igitur,

igitur, quia nondum genita proles: sed non sperat, quia viriliter & strenuè animosa fides adeò se dilatat, ut credat iam obtinuisse, quod cupit. Spem igitur contra spem habet, qui, quod iam solidissima fidei possessione tenet, desiderat obtinere per partum. S. Zeno serm. de spe: *Huic & presentia subiacent, & futura (id est spei) ista quia contemnit; illa quia sua esse presumit. Nec spes timet, ne non veniant, quia ea semper secum suis in virtutibus poterat. Hoc est quod Abraham contra spem in spem credidit Deo, ut fieret pater multarum gentium. Contra spem autem est, quod non videtur esse possibile: sed possibile hac spe fuit. Vis probem, iam tenuisse, quod ut futurum spondebatur? Recognos-*

S. Zeno.

Gen. 17. 15.
vers. 17.

*scerem Genes. 17. Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum. Et statim: Cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo dicens. Putasne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet. Si ridet Abraham ad promissum, cur credere putatur? Absolum est promissionis fidei, irridere sponsoni. Si ridet, dum audit; irridet auditis: & adeò velox risu despicit, ut iam cor rideat, cum nondum risu peruenire ad labia: Id enim piperis est in illis: *Et risit in corde suo.* Imò dum ridet senex, exultat de promisso; & iam se genuisse lætatur, cum de sterili generatio spondetur. Verè speravit, quod credidit: sed adeò ex sponsoni suspicabatur acquisivisse, ut quasi de nata prole hilaresceret, antequam protelatio spei fatigaret. Ambrosius: *Quòd autem promisso ex eo filio risit Abraham, non incredulitatis, sed exultationis iudicium fuit. Denique procidit in faciem, qui adoravit & credidit.* O quantum aduolauit spes, quæ tetigit natum, cum generationis sponsoni insonaret. Isaac risus interpretatur. Vix audit Abraham se geniturum, & illicò risum emittit. Cur? Quoniam præ spei efficacia, iam sibi natum censuit filium, risumque efformat, ut nomen imponat infanti. Sic capio Augustinum 6. de Ciuit. Dei: *Risus Abrahe exultatio est gratulantis, non irrisio diffidentis: non ad opprobrium, sed ad celebrandum gaudium pertinebat, nato Isaac, & eo nomine vocato.* O quale acumen! Nondum filius, iam nomen est: risus in infantis nomenclationem transiit: genuit ante thalamum spes, peperit ante puerperium fides; quid quòd illicò labra nomen imponent, dum riderent.*

Ambr.

Aug.

356.

Vide fecundam vuluam spei; iam manipulis coronatur, antequam vlla imbris tempestas irriget, & sterilem glebam fecundet. Isaac ad censum Dei pertinet, siquidem sic spem adhuc in primo sui desiderio paut: nesciunt nisi cœlestia salutare sperantem: quidquid speras à Deo, iam lucraris præ voto. O Abraham fidelis! Ridet & adorat: ne risus putaretur irrisio, declinis adoratio succedit: adorat, quasi qui petit; ridet, quasi qui possidet; & dum vtrumque nectit affectum, ostendit, spem cœlestium, id ipsum, quod expostulat, obtinere. Ausculta Rupertum: *O virum aeterno risu verè dignum, & sempiterna incunditati verè præparatum; qui ita cecidit in faciem, ut rideret; ita risit, ut in faciem cadere; illius utique adorans omnipotentiam, cuius in promissione audierat singularem gratiam.* En iunguntur affectus, ut ipsi confidentis miraculum eluceret. Versis genibus, risus applaudebat: sic exultationi adoratio texebatur, ut risus esse videretur in poplite, versusque poples esse putaretur in ore: ex stabili confidentia omnipotentiam adoravit. Singulare est illud. *Illius vi-*

Rupert.

que adorans omnipotentiam, cuius in promissione audierat singularem gratiam. Promissio quidem, non actus omnipotentiae est, sed vel amoris, vel intellectus. Filium de sterili generate, omnipotentiae virtus est; promittere generandum, diuini intellectus, seu amoris. Cur omnipotentiam adorat Abraham, si filium non conceptum, sed promissum auscultat? Quia feruida, strenuaque spes iam conceperat filium, iam pepererat fides, iam hilaritas strictis amplexibus confouebat. Deus ut omnipotens adoratur de munere, etiam dum promittens de futuro pignore auditur. Spes pro thalamo fuit pro feracitate, pro vulua: quasi omnipotentia cum spe filium concreuisset in utero, Abraham iam de Isaac nato lætatur. Basil. Seleuc. orat. 7. *St-*

Basil. Seleuc.

rilis venit in obliuionem sua conditionis: natura, dum spe renouatur, senectæ obliuiscitur: accepta promissione habuit filium, ante filij partum, & spes ipsa prius Isaacum peperit, quam alius. Imò quia animosa fides spem ad possessionem prottraxit, spes ante possessionem cucurrit: & quia sic credidit natum, cum vix speraret auditum, quod speraturus erat, possessum inuenit. Spes ipsa à spei confidentia deturbabat Abrahamum, quia prius desperauerat ille ab aridæ vuluæ segnitie sobolē consequendam: sed noua spes contra illam primam spem vuluam foemina fecundauit, ut quod pristina spes negabat, recens præstitisset. Præclare S. Anselmus: *Contra spem, id est, contra hoc, quod prius sperabat, se non amplius filium generare, credidit, eundo in spem, id est, ut speraret se posse generare: quia Deus promittebat. Dum enim viridi esset ætate, speravit secundum naturam ex iuencula uxore sobolem habere; nec potuit. Modò autem contrarium sperauit, ut scilicet vetulus ex vetula & sterili generaret per Dei potentiam. Sicque contra veterem spem credidit in nouam spem. Maius est enim sperare contra aliquid insperatum, quam simpliciter sperare.* En duplex spes habendi filium, vetus ex iuencula foemina, recens ex vetuscula: illa non obtinuit, quod natura potuit promittere; sortitur hæc, quod natura non valuit concedere. Quid causæ? Quoniam prima nondum rei cœlestis erat, sed ferendæ sobolis absque sponsoni diuina; hæc rei cœlestis incepit esse, cum diuina promissio accessit: quare obtinuit ex arida senilique vulua, quod illa nequinerat ex feruente. An spes animosaque fides fecit intra viscera seuit? Pergit Paulus: *Credidit Abraham, ut fieret pater multarum gentium.* Ergone sic viriliter speravit, & credidit, ut ex fide per spem alacri grauidaretur coniux? Equidem sic construo Paulum: *Ita credidit, ut fieret pater multarum gentium.* Ingenium est Anselmi: *Credidit Abraham, ut fieret pater multarum gentium: id est, tam validè credidit, ut propter fidei meritum susciperet ex sua coniuge filium, de quo populus Hebraeorum nasceretur, & ex illo populo Christus carnem assumeret, in quem omnes gentes crederent.* Mirus est Anselmus. Si quia credidit, suscepit filium: ergo non credidit promissum: nam ut crederet, promissio antecederet, fides sequeretur: antequam, iam non propter fidem subsequutam, sed propter præuisum decretum filius contigit senectuti. Adeò fidens spes, speransque fides ad promissum filij præcucurrit, ut quasi anteuolaret promissionem, mereretur promissum, quæ tam strenuè credidit, & speravit auditum: & filius fidei deberetur spei, quantumvis fides post promissam fuit. Sic spes sibi deuincit cœlestia, præproperaque præripit manu, quæ procrastinant sæcularia. Ideò forsan, quia segetes per fauo

357.

Anselm.

Rom. 4. 18.

fauorem pluuiæ, Solisque teporem de cælo veniunt agricola, quando grana, manipulos sperans, dispergit, iam horrea completa præsumit, seque diuitem in ipsa grænarum erogatione præsentit, de cælesti beneficio prænoscent. Eleganter Ennodius epist. 13. *Quoties vomeribus terram scribimus, animus de spe ventura frugis eleuatur: semper de herbis, aristarum diuitias amicus rationis intelligit: diligens rusticandi adhuc in cano flore, pomorum populos iam metitur.*

358. Dicebat sponsa. *sub umbra illius, quem desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.* Si desiderat, quomodo sedet; si in umbra est, quomodo in corpore iacetatur, & in desiderij flore potitur fructu? Desiderij irrequieti mobilitas, non sedes est gaudij: umbra non corporis est possessio: floris amœnitas non maturitas est baccatû: dulcedo nõ prius examinatur in gutture, quàm in palato: nescit esca mulcere collum, quin prius masticeatur in ore. Quomodo cum desiderio sedem cõiunxit, corpus cum umbra, cum spei flore fructum; & dũ federet ad arboris umbrã, iam fructus per guttur ibat, cum nondum dentes eum didicissent? O muneris ante desiderium velocitas! Felix sponsa, quæ dum cælestia exambiuit, in ipso motu desiderij possidens sedet; nec surgere opus habet, quoniam fructus, ne dentes mastigando laborent, iam se per guttur traiecit, ut dulcescat. Origenes apud Ghisler. *Quàm pulchrè! Non dixit: In umbra illius concupiui & sedeo; sed concupiui & sedi. Sic dum in umbra, non in umbra stetit, sed ad meliora transiit, dicens: Et fructus eius dulcis gutturi meo. Ego desideravi in umbra eius requiescere, sed postquam me protexit umbra, etiam fructu illius saturata dico: Et fructus eius dulcis gutturi meo.* Illa sunt propria ex Origene. *Non ait: In umbra illius concupisco, sed in umbra illius concupiui; non sedeo, sed sedi.* En idem tempus adscribitur desiderio & sedi; spei & capiti, cursui & termino. Vbi desideria cælestium sunt, non patitur fortuna morari.

359. Pergebat peregrinus Iacob: occubuit dies, & in nocturno pauimento, duro puluinarum recumbit: vix somnum ceperat cum rapitur à sopore: è cælis scala in terrã demittitur. *Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum, & Dominum innixum scale.* Euigilat. attonitusque ait: *Verè Dominus erat in loco isto & ego nesciebam.* Quando nesciebas, quod Dominus esset hic? An dum euigilares, an dum dormires? Non primum, quoniam vix palpebras manu explicas à sopore, cum iam scire dicis, quod antea nesciuisse te doles. Sed nec dum dormires, nam in somno visus est tibi Dominus non in scælæ ima extremitate, qua terram ferit, sed in vertice, quo cælum: *Et Dominum innixum scale.* Hebræa: *Et Dominus stabat super eam.* Septuaginta: *Firmatus erat super eam.* Si Dominus in cælo super scælæ culmen, dum dormit Iacob, insistere visus est; cur, dum euigilat, in terra fuisse censetur? Quoniam beneficia cælestia figurabantur. Erant ibi diuina munera complenda: ideo præsentem Dominum prospicere putat; ne futuritio de tarditate accusaret, præsentia dantis celerem largitatẽ ostendit. Deus qui supernus concupitur; non solum declinis possidetur, sed imus: superna appetere; subtus tenere est. Intuebatur distantem, quia dormiebat; euigilat ratio, iam fateretur esse propinquum; & dum experitur expergefacti fortunam, ignorantiam soporati castigat. Si in illo loco promissiones erant complendæ, quid quod præsentem esse

Zerda in Indiib. Tom. I.

Dominum declararet. Lyppomanus Genes. 28. *Verè Dominus est in loco isto. Vbi secundum aliquos, Lyppom. primum Abraham sacrificauerat, Dei promissiones acceperat, & quid pro filio immolandum indicatum ei fuerat, ibi nunc scalam videt, ubi & Christi excessus peragendus erat? Ibi aliquantisper Deus coli voluit, donec temporis & loci plenitudo veniret.* Ecce spei Christianæ ideam. Dum beneficia potiunda cernuntur, Deus ipse adest; & qui per scalam videbatur spei, subtus scalam conspicitur possessioni. Deus, qui venturus erat, pro sui pignote fideiussioneque venit; & videtur in terra, qui in cælo se venturum promittere visus est, ut sciat spes, quod si cælestium sit, iam fermè apprehendit, quod prendere concupiscit.

360. Quid non omnipotens spes efficiat, quæ non dispendium patitur de absentia, non metum de periculo suffert, sed gaudium de securitate præsentit; & ut possideat, quæ sperat, ad ingeniosos euentus prouocat largitorem? Quæ virilior spe Chananæ? Contra spem sanè in spem credidit. Orat, pulsat; temnitur repulsam audit. Tandem Dominus Matth. 15. *Non licet tollere panem filiorum & mittere canibus.* At illa viuidiore incitamento perdurat. O violentia fœminæ! Quid adhuc speras, si Dominus, qui illicitum non facit. *Non licet*, inquit? sed illa: *Etiam Domine.* Dominum fateris; & verba reuocare contendis? Cessa ab spe: *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierant domus Israel.* En os obturatur spei? interclusa est semita retrahere gradum. Quid est quod Dominus se non missum nisi ad Iudæos enuntiat? Augustinus expendit: *Prius pro fidelibus ex Iudæis mortuus est, ad Gentes ipse non venit, sed misit discipulos suos.* Igitur, nisi post mortem Christi, non datur salus contingere Chananæ. Sed vide spei potentiam. Christus meminit panis: *Non licet tollere panem filiorum.* Vbi memoria Eucharistici panis est, iam se mortuum adumbrat; quasi crucem præuenit, ut Chananæ largiatur salutem. Vix panem protulit, cum arguens fœmina, dominum in disputatione concludit, & ex mortis sub sacramento figura impetrat, quod exposcit: *Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis.* Vbi sub mica totum est, quod pascere possit edentem, mors domini nuntiatur: quia non nisi dominica caro & sanguis sub mica manducantem saginat. Haymo Episc. Halberstat. *Illi crustas comedunt, quando agnum decima quarta die ad vespæram edunt. Nos verò subtilitate micarum pascimur, cum quotidie de vitiis ad virtutem transitum facientes corpus & sanguinem Domini sumimus, in veritate ad nostram redemptionem.* Ecce spei generosa potentia, quæ, ut sortiretur concupitum, per sacram micam, Domino mortem enuntiauit, redemptionis per crucem obiecit imaginem, ut adhuc viuus Chananæ salutem consuleret. Vnde Dominus è sacramento, quod mysterium fidei dicitur: *O mulier, inquit, magna est fides tua: fiat tibi, sicut vis.* Si Chananæ canis est iuxta domini verbum, cur filiorum illi panis porrigitur? Quoniam sacram metamorphosim fecit spes: è cane reddidit in mulierem, dum nominis loquebatur, canis erat; preces geminauit, spem incendit, & nondum abscesserat, cum iam in spei conflatorio sacra mulier effecta est. Festiuè August. serm. 74. de tempore: *Non est bonum tollere panem filiorum, & mittere canibus. Canis es, vna ex Gentibus, idola adoras. Illa, si recederet post hæc verba, canis accesserat.*

B B b

ferat,

ferat, canis abscederet, sed pulsando homo factus est ex cane. Institit enim petendo, & ex ipso veluti conuitio humilitatem ostendit, misericordiam impertravit.

361.

Luc. 23. 41.

Cupis spei in fortis celeritate miracula? Aduoco te ad gloriæ latronem, postquam loculorum fuit. Totam in cruce sanctæ spei disciplinam impleuit. Sic inelamat: *Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum.* Tunc Dominus: *Hodie mecum eris in paradiso.* Cur tam cita beatitudinis repromissio; *Hodie*, inquit; non procrastinat donum, non moratur regnum. Nonne prius in inferna descendet, è mortis latebris eportaturus trophæa? Imò quia spes validâ latronis celeri gradu in ipsomet exordio vsque in supremum adoleuit fastigium, æmula benefactoris largitas anteire conatur; vt quod spes efflagitabat futurum, festinè inueniret vt præsens. Noluit Dominus sic repentinè adultam spem ab itinere fatigari: regnum illicò cruci affixit, promittit hodiernum flagitandi futurum. Augustinus homil. 4. de passione: *Quid me ad præsentem retributionem paratum, in tempora tam longa dissimulas? Quid in futura secula fidem in te perfectam fatigas? Hodie mecum eris in paradiso.* Quæ causa adegit Dominum ad beneficij volatum? Inopina celeritas sperantis. Pergit Augustinus: *Quantum autem sit in spe salutis humana magnitudo fidei & altitudo diuiniarum misericordia Dei & patientia ostenditur; cum hominem in sceleribus inuolutum pœna misit ad innocentiam, & offensa perduxit ad gloriam. Quem saluti culpa perdiderat, perditio inuenit cruciatus absoluit, damnatio consecrauit.* In singulis verbis crederes paradoxum: *In sceleribus inuolutum pœna misit ad innocentiam.* Qui inquinatur flagitiis ablui potest, innocens reddi non potest. Innocentiæ flos ad culpæ marcet contagium; viror est irreparabilis, si tabescat. Quomodo pœna misit ad innocentiam latronem? Quoniam sperauit & credidit. Aded præripuit eum in beatum, regnumque construxit ex ligno, vt videretur Augustino etiam in præteritum protendisse virtutem, & ex scelesto præstitisse innocentem: quæ sic in futurum inualuit, vt futurum regnum aduocaret ad præsens. Pergit subtilitatis Doctor: *Et offensa perduxit ad gloriam.* Magis hæreo. Pœnitentiæ delicti, non delictum, ad gloriam perducit. En alterum spei miraculū. Aded veniæ præoccupat manum, quæ femè inter ipsa delicta latroni affulsit, vt quasi inter offensas intexta, dum spes perduxit ad gloriam, offensa ad gloriam perduxisse censeatur. Procedit: *Quem saluti culpa perdiderat, perditio inuenit.* Ludit miraculis stylus. Nouum inuentum! Si perditio est, quæ inuenit perditum, adhuc perditio inuentum comitabitur. Imò quoniam spes in ipsa perditione sibi latronem eripuit, salutem, quam spes inuenit, crederes quòd perditio inuenisset, Denique: *Cruciatus absoluit, damnatio consecrauit.* Anne lignum ad holocaustum sacrauit latronem? Anne qui eum cruci infixit, incepit carnifex, desinit sacerdos; quia crucifixus, ascendit latro, decessit victima? Hæ spei artes sunt. O si disceres sperare cœlestia, temporalia temnere, quæ fluunt, & quòd labuntur, inanescunt. Cur non efflagitas salutem latro, quando etiam infidelis turba comitem tuum crucifixum, aliorum Saluatorem

Aug.

Idem.

Idem.

Matt. 27. 41.

appellat? *Alios saluos fecit, se ipsum saluum facere non potest.* Alius es: fortè si expectis, à cruce, quam pateris, saluaberis. Sed ille non postulant salutem, quia salus ex secularibus est. Didicit ex ambire

cœlestia, vt citò consequatur, quod amat. Nonne attendis? Quidne petit? Memoriam, cū Dominus venerit in regnum. Quid promittitur? Regnum. Expunxit largitas dantis priora verba patentis; tantumque reliquit vltimum, nempe regnum. Vt citius precibus promissio contingeret; periodus amputatur. Non memoria, sed regnū, hodiernusque paradysus promittitur. Acutè Ambrosius in Ambros. Luc. Pulcherrimum affectandæ conuersionis exemplū, quòd tam citò latroni venia relaxatur, & vberior est gratia, quam precatio. Semper enim plus Dominus tribuit, quam rogatur. Ille rogabat, vt memor sui esset Dominus, cum venisset in regnū suum: Dominus autē ait; *Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.*

Deus, quod pro homine effundat, exuberans sanguinis pelagus concupiscit.

SECTIO XLVIII.

AMA pro Deo tuo sanguinem effundere: amat ille tuum sanguinem, quo tyranni instrumenta rubuerunt, vestigare, & quasi in sacra pixide custodire, ne gutta pereat, quam pro eius honore dedisti. Et exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum. Nemo sedulus perscrutator exquirat, nisi quod eius oculis non obicitur. Qui cuncta permeat, & stabili cognitione prætentat, cur exquirere dicitur, in æternæ cognitionis dispendium? Suffert Deus æternam eius scientiam in minus decoræ suspicionis venire periculum, quòd magis se prodat humani sanguinis amatorem: effusum dicitur vestigare cruorem, quòd exaggeretur affectus, non quòd derogeretur sapientiæ. Cur vel breuem sanguinis asperginem sollicitat legere? Vt plus sanguinis habeat, quem ob hominis amorem effundat. Fœlix cruor, quem amor Redemptoris sparsit, quasi in redemptoris ipsius venas subintrat, vt facer gurges vberiore scaturigine exundet; nec possint peccata plenum exficcare torrentem.

Ascendit Dominus & è patibulo, & è lapide victor; sciscitantur Cœlites Isai. 63. *Quare ergo rubrum est indumentum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* Quam interrogationem sic explicat Hieronymus: *Nunc scire volumus, quare vestimenta tua sint velut musto tincta: aut quid causa extiterit, vt tunicam, quæ desuper texta est, & scindi non potest, & de utero virginali tantum candorem habuit, quantum nullus fullonum possit facere super terram, sanguine cruentares?* Id est: Si quæ à Patre superno, candor es lucis æternæ; si quæ à Matre Virgine, candidus & ruber; cur sic innatas sanguine, & tanquam in torculari mersa indumenta saturantur cruore? Vide quid respondeat: *Aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinant.* Quid ais, ô tu non sanguinum, sed pacis vir? Ille sanguis, quo rubes, tuus solum est, non aliorum, ferrum ex sacris latebris eum excussit; effluxit abintus, non ex alienis vulneribus in tua indumenta deuenit. Ego quidem sic meditor: licet Christi cruor sit, qui purpuram fecit ex carne, corpusque sacrum cruento vulnere rubricauit; nostrum esse ait, quasi auaritia patiendi, omnium redimendorum sibi præriperet sanguinem, vt in eius diuinis conceptaculis infinitum pretium acciperet, & largissimæ proficeret

362.

363.

Isai. 63. 2.

Hier.

Isai. 63. 3.

proficeret redemptioni: Ideò subdit: *Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meae venit.* Obserua stylum. Ultio intra cordis extremas latebras quasi in carcere detinetur, ne erumpat: sanguis autem redemptioni proficius etiam vsque ad vestem exuberat.

364. Cur in candido innocentium grege, quem persecutionis turbo percussit, cum in lacteo liquore impius Herodis gladius maduit; Agnus, qui tollit peccata mundi, non occubuit; potius Angelus nutritio edicit: *Tolle puerum & matrem eius, & fuge in Egyptum: futurum est enim, ut Herodes querat puerum ad perdendum eum?* Ne sanguis eius cum puerorum sanguine misceretur, communique fluere riuo; & antequam teneri illius gregis liquor emanaret cruentus, diuinus puer adhuc sanguinis spargeret guttas, quas puellaris cruoris absorberet, confunderetque ingens fluentum. Bene S. Fulgentius serm. de Epiphania. *Sanguis huius pueri propterea non cum istorum sanguine funditur puerorum, quia solus in remissionem fundendus est peccatorum. Et illi omnes pueri inaniter morerentur, nisi huius sanguine saluarentur. Et iste quidem puer certissime morietur; quia si mori nolle, nullatenus nasceretur. Faciet eum mori benignitas propria, non malignitas aliena.* Obserua illud: *Quia solus in remissionem fundendus est peccatorum.* Quæ causa hæc, cum etiam tunc, si lacteum iugulum obtinisset mucroni, pro remissione peccatorum sanguis manaret? Imò in corpore grandi sanguinis riuum; quem pleno gurgite effunderet, concupiuit; nec voluit augustum aperire fontem, donec liquoris vbertate turgeret. Ex mactatis pueris collegit guttas, quæ proprio sanguine effundendo commistæ martyrij laureæ, redemptionique subseruirent.

365. En sanguinis, quem pro homine fundat, desiderat Dei Filius proflauit. Ne mireris, Eius indoles à generationis primordio fuit. Ex illibato Virginis sanguine corpus coaluit, & intra vteri sacrarium innocuus liquor membra conflauit; iam exinde Dominus feruido cruore scatere meditatus est, quem in patibulo pro leuandis hominibus daret. Expende S. Ignatium epist. ad Tralens. *Corpus sibi fabricauit ex sanguinibus Virginis, hoc solum excepto, quòd nulla viri consuetudo intercesserit.* Quid est, quòd sanguines pluraliter dicat? Augustinus serm. 2. in Ioann. *Sanguina vel sanguines non est Latinum; sed quia Græcè positus est pluraliter, maluit ille, qui interpretabatur sic ponere, & quasi minus Latine loqui, secundum Grammaticos; & tamen explicare veritatem secundum auditum infirmorum:* sic ait, vt expendat illud Io. 5. *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis.* Cur ergo sanguines dixit Ignatius? Protulit stylum amicum Filio Dei. Natus erat ex intacta vulua, quam extraneus viri sanguis non læsit: nec sanguinis defectum subire putetur, ex sacræ puellæ sanguinibus fabricatum fuisse corpus enuntiat. Ardor patiendi numerum sanguinis geminatum amauit. Quæ causa? Quoniam ad plura hominum peccata abluenda, quæ in sanguinibus denotantur, flumen sanguinum concupiuit. *Libera me de sanguinibus, Deus Deus salutis meæ.* Cur & hic sanguines? Potius voluit interpretes, peccatorum numerum per sanguines explicare, quam Donati regulis inferuire. Cassiodorus inibi: *Contra Latinam quidem linguam numerus pluralis videtur assumptus. Sed quia hoc in Græcis exemplaribus continetur, translator omnino laudandus est. Elegit enim aliquid contra artem secularium* Zerda in Iudith. Tom. I.

ponere, quàm à veritate posita discipare. Nam si diceret, à sanguine, vnum forsitan peccatum videretur: sed cum pluralem numerum ponit, multa esse sine dubio confitetur. Ergo ex sanguinibus publicis suum corpus Dominus pangit, vt si sanguines hominis peccatorum inquinamenta præignent, per sanguinis Dei nostri luanur. En cur nostrum sanguinem ex inimicorum latibulis inuestiger, ne vllum, quòd patrauimus, crimen absque lauari beneficio non rubeat.

Hæc incarnationis sacramentum tetendit, vt rotus sanguineus appareat Deus, habeatque rubrum torcular homo, cui lauanda flagitia committat. Si aderit lux Hieron. verbis ad Eustoch. *Dei Filius Hier. pro nostra salute hominis factus est filius: nouem mensibus in utero, vt nascatur, expectat, fastidia sustinet, cruentus egreditur, pannis inuoluitur, blanditijs delinitur.* Quid est, Docteur maximè? Ergone cruentus nascitur, & ex viscerum illuue sanguineus, qui ex limpido virgineæ puerperæ fonte manauit, qui nullis sordibus infectus; qui maculas venerat mundaturus? Absit, cum stabilis veritas sit, non vllis puerperij facibus partum salutarem maduisse. Sic enodo Hieronymum Defæcatus, & nitidus profiluit ab utero; sed amor artifex totum sanguineum ostendit, vtpote qui ex puro sanguine compactus, cruentum se exhibet, vt sanguineam vbertatem ostendat, quam ex utero traxit ad pretium. Non ad sordes, sed ad purpuram sanguis iste ruber in nato, ceu Sol matutinus rubentibus radiis incenditur ad decorem.

Cruentus ab utero Matris, non sordidus exiit, qui totus, vt vita est, quæ Verbum, in sanguine est, in quo vita dicitur residere, & quo abundare cupit, vt vitam cum sanguine pro columitate hominis fundat. Non miretis sic è vulua virginea egressum. Imò ab utero Patris, in quo lux & vita erat, ante Luciferum genitus, quasi sanguineus innascitur, iam inde ex æterna ad iniurias patibuli deuotione sanguineam mortem auspicans, vt redimeret. Apoc. 19. *Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen eius Verbum Dei;* Cur Verbum Dei dicitur, & non potiùs filius hominis, Cur ab asperione sanguinis rubet? Quæ ac intellectu exoritur Paterno in splendoribus Sancto- puerperio Verbum Dei nominatur; quid illi cum sanguinea veste; cum vestis sanguine aspersa, caro sit effuso cruore rubricata? Aded amat sanguinem in lauacrum, vt etiam diuinam generationem, quam ex cognitione crucis, tormentorumque ducit, velit sanguine delibutam, diuinumque nomen, puramque spiritalem sacræ originis notionem cum sanguine appetat cruentari; & cum impatibile sit, quæ Verbum est, vocabulum Verbi cum passionis rubore coniungit. S. Hippolytus hom. de Deo trino: *Et vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocatum est nomen eius Verbum Dei. Videte igitur fratres, quomodo vestis sanguine aspersa, in symbolo significauit carnem, quæ venit ad subeundam passionem impatibile Dei Verbum.* Obserua, quòd symbolum carnis sanguis est in Verbo Dei: quasi non aliud aptius symbolum sit eius carnis, quæ se totam pro hominis salute prodegit, quàm sanguis; quasi quidquid carnis est, sanguis sit quoniam ex Virgineis Matris sanguinibus in utero pudico coaluit.

Quid est quòd ex sanguine conflatur corpus, & post breuem vsuram lucis accedit circumcisio-

Luc. 2. 2.

nis vulnus, madetque cruore, corpus illud tene-
rum & innoxium, ne se natum putat, quin &
cruentum? Cur causæ? Quoniam ex sanguinis
cognitione oritur apud Patrem, ex sanguinis
coagulo gignitur apud Matrem; quid quod inge-
nita indoles, appetitusque innatus eum in san-
guinis effusionem impellat: eod vergit desiderium,
quod inclinat origo. Nonne vides? Ad Hebr. 9.

Hebr. 9. 19.

Pontifex omnem populum aspergebat: Cum aqua
& lana coccinea, & byssopo, ipsum quoque librum, &
omnem populum aspersit dicens: Hic sanguis testa-
menti, quod mandavit ad vos Deus. Etiam taberna-
culum & omnia vasa ministerij sanguine similiter
aspersit, & omnia penè in sanguine secundum legem
mundantur: & sine sanguinis effusione non fit emis-
sio. Cur sic, antequam Verbum caro factum sit,

Theod.

cuncta sanguine madent? Quasi dolebat Deitas,
quæ impatibilis, & exanguis erat, nondum habe-
re, quem pro homine funderet, cruorem: idè san-
guineis delectatur figuris, coccineaque aspergine
interim desiderium innutrit, indicans, iam inde
mortis impleuisse figuram, dum per sanguinis
indicia rubebat. Pulchrè Theodoretus: Hic san-
guis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Quia
enim diuina natura est immortalis, per hostiarum
sanguinem, impleuit mortis figuram, & sanguinem
confirmavit. Postquam autem homo factus est Deus
Sermo, & mortale corpus habuit, rationis expertibus
hostiis non amplius fuit opus, sed proprio sanguine no-
uum confirmavit testamentum. Emphatica sunt illa:
Postquam homo factus est Deus Sermo; id est, Deus
Verbum: quasi hæc persona fuisset, de qua dixe-
rat Apostolus: Hic sanguis testamenti, quod manda-
vit ad vos Deus. Non enim nisi Verbo mandatur,

Anselm.

quo loquitur Pater: ut innotescat, cum loquitur
Deus, Verbum suum gignens, sanguinem loqui.
Cur Sacerdos librum sanguine asper sit? Quoniam
in libro non scribitur nisi Verbum, nec prædica-
tio nisi verbo fit: literas sanguine pro attramento
conscriptis, ne, nisi in purpurei liquoris indicio,
nosceretur Christus, qui Verbum est Patris. An-
selmus: Quod autem Moyses prius legem docuit, ac
deinde librum & populum sanguine aspersit, præsigna-
nit, quia Christus primo predicaturus erat, ac deinde
prædicationem suam, plebemque credentium sanguine
suo erat aspersurus. Sed quid est, quod aquam spar-
gat Sacerdos, quam sanguini immiscuit, & utrū-
que nuncupet sanguinem? Sanguinis abundantia
delinitus est, vitreique vbertatem liquoris, ut
cruoris pelagus indicaret, delegit: aquarum enim
profunda, ingensque altitudo est & vbertas. Vo-
luit idem esse sanguinem, quod aquam, & baptis-
mo mergi, quod, sanguine ex Christi venis fluen-
te. Ambrosius: Quare aqua? Ostendit mundationem
peccatorum per aquam baptismi. Quare lana coccinea;
ut retineret sanguinem. Ostendit in hoc loco, idem
esse aquam & sanguinem. Baptisma enim nostrum
passio eius est. Idè idem Paulus dicit: Consepulti enim
estis cum illo in baptismo.

Ambr.

369.

Profectò in tota Incarnationis œconomia fer-
mè nihil audias, nisi sanguinem. Corpus est, quod
venditur, laceratur, fatiscit; & tamen solus san-
guis in commercium iniuriamque venire profer-
tur. Consule negotiatorem discipulum emptores
Pharisæos, iudicem Pilatum, Iudæos inclaman-
tes. Ille: Peccaui tradens sanguinem iusti: illi: Non
licet nobis mittere in Corbanam, quia pretium san-
guinis est: Præses: Innocens ego sum à sanguine iusti
huius: Perfida turba: Sanguis eius super nos, & su-
per filios nostros. Cuncta sanguinem spirant. Ne-

Matth. 27. 4.

Ibi. 6.

Ibi. 24.

Ibi. 25.

scit stylus, nisi sanguine madens progredi. Cur
corpus illud sacrum subsiletur, quod pependit in
ligno, quod flagra sustinuit, quod vepribus hor-
ruit? Filius Dei hoc stylo desiderium sanguinis,
quo incaluit ab exordio, satiauit. Quotquot in
sanguine figuræ præcesserant, solum superficiem
corporum illiniebant: vix populus ex Pontificis
ritu sanguineam asperginem prægustabat, cum
statim diluebatur: non in animam subintrabat
cruor, ut penitiùs peccata mundaret; superlimi-
naria tantum ab agni occisione illata maduerunt. Exo.
Parum sanguinis erat, qui non vsque ad intraneos
spiritus suffecerat abluendos, corporis amans re-
manebat in cute. Idè Filius Dei, etsi corpus sa-
crum accipiat, in eoque perpetietur cruciatus; nò
nisi sanguinem vult memorari, ut eius indicetur
vbertas, quæ vsque ad animam suppetit abluen-
dam, & ad intima latibula cordis exundat: idè
sanguis novi testamenti dicitur, quasi omnis testa-
menti substantia, vltimaque testatoris voluntas,
tota in sanguine sit, Profundè Ambrosius: Sed il-
lius veteris testamenti mundatio tota corporalis fuit:
nunc autem spiritualis est mundatio sanguinis Chri-
sti. Idè dicitur: Hic sanguis novi testamenti in re-
missionem peccatorum. In illis quidem populus super-
ficie aspergebatur, & iterum diluebatur aspersus (ne-
que enim cruentatus semper deambulabat populus)
in anima verò non ita est, sed ipsius essentia commi-
scetur sanguis, fortem illam faciem & mundam, &
ad inenarrabilem illam pulchritudinem perducens.
Propter hoc agni occisio fuit, & sanguis illius superli-
minaribus liberandorum illitus est.

Cur se preparat ad sanguinis in passione pro-
fluvium, in horro sanguinem effundendo? Cur
spargit, ut perdat? Nonne in ius vocabit spina,
lancea, clauus, flagellum, quibus iam iustitia sub
decreti chirographo sanguinem dederat ut à car-
nificibus erueretur? Tempera à prodiga sacri li-
quoris scaturigine, dire amor: expecta patibulum;
iustitiæ derogas, consumis pretium. Imò conatur
ostendere, maiorem sanguinis fuisse torrentem,
quem libitus amor excussit, quam eum, quem Iu-
dæorum crudelitas exhauriuit. Mirum est, in cor-
pore benè composito, pulchro, tenero tam exube-
rans sanguinis pelagus, quod amor exatiando,
exatiandæque iustitiæ super sit. Quid faceret, ut
vsque ad terram Gethsemani decurreret sanguis
in amoris stadio, & tamè quid iustitia erueret, re-
mansisset? Anne sanguinem geminavit, ut susci-
peret incrementum? Profectò in cœna parum an-
teà, quidquid sub venarum conceptaculis inerat,
in calice posuit, ea arte, ut non deficeret à venis
& tamen poculum impleuisset. Bibit ipse, quem
verbo deposuit in calice: egreditur ad hortum, in
sanguineas pluvias dissolvitur; putasne sudavisse,
quod bibit? O quātus amor augendi quid pro ho-
mine pendat! Equidem auctus sanguis non est:
ast gratitudo negare non debet immodicum con-
cupisse profluvium, qui tali sacramenti prodigio
calices studebat impleri. Quid orat? Transeat à me
calix iste. Qualis calix? Adnotavi suprà, quod parū
anteà dixerat in cœna: Hic calix novum testamen-
tum est in meo sanguine. An rogat, quod transeat ca-
lix iste, quem ebiberat, qui adhuc in pectore cale-
bat: ut habeat amor sanguinem, quem effundat; ne
gutta, iustitiæ perdatur? Certè non pati recusabat,
cum sudat sanguinè in agone, qui sanguinem, ut
effunderet, & cōsecrauerat, & biberat. Nò passionis
calicè refugit, qui sanguine impleuerat calicem,
Prodest Paschas. J. 2. in Matth. Neque enim dixit: Pasch.
Transeat

Transseat me calix iste, sed à me : quoniam aliud esse videtur, si se transseat, ut ipse à mœstitiis transeuntis calicis excipiat; & aliud, ut à se transseat, ne sit. Alioquin impossibile erat non pati Christum. Nunquid ergo pati nolebat, qui paulò superius sanguinem corporis sui fundendum in remissionem peccatorum consecrasset? En passionis futuræ pignus, ebibitus calix sanguinis fuit : efflaunt à corpore riui, ut testentur, non effugere passionem, qui passionis geminauit imaginem, & in cœna, & in horto totus sanguine rubuit, qui æternæ lucis conditor est.

371. Ab hoc sanguinis impetu, rapidoque torrente
Apoc. 7. 14. ediscas illud Apoc. 7. *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni.* Si sanguis purpureus est, & non albidus; quid est, quod tincta in sanguine stola non tanquam in torculari madefacta rubeat, sed tanquam saturata albescat in lacte. Vidisti per scopulos aquarum profluvium sese collisione confringens, & impetu sonoro suomet verberare declives fluctus? quo vberius se præcipitat, candidius albet, & auiditate fluendi claret spumis, cum decolor aqua sit, candorem induit ex rapiditate torrentis. Vidisti mare cærulea specie ex cœlesti cognatione nobile; si tundant perflantes venti, quales in littore spumas eructet, congestaque aquarum moles in se candida collidatur. Ergo, ut noueris, quàm impetuosè sanguinis pelagus auiditate excundi è Christi profluxit amore, præ vbertate albescit, tinctasque stolas albias reddit, & quò plus ebrias, minùs purpureas. Hic sanguis agni est, idèò lacteus, idèò stolis præbens candorem. Id illustrare non pigeat ex Sorano Ephesio Isagoge in artem medendi c. 16. *Quemadmodum mare colore cyaneo sit, dum est in eo tranquillitas : si quod illi natura tribuit tempestatis in saxis vel scopulis collisum spumam candidam facit; & quemadmodum vinum coloratum, si in calice coagitatum fuerit, spumam efficit albam : sic & sanguis percussus spumam facit albam.* Demirare ardorem studiumque fluendi in sanguine agni, cum purpura intra venas sit, per oscula venarum candor egreditur, & quasi in se collisus albens spumas agitat, ut dealbet. Superest ab hoc sacro lauacro in omnes stolas albida lux, superest sanguis; ut quidquid in cœlestia tabernacula recipietur, albescat.

372. Animæ sub altari clamant Apoc. 6. *Vsq; quò*
Apoc. 6. 10. *Domine sanctus, & verus non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra?* Dolent, quòd sanguinem amiserunt, & vltices pœnas sollicitant. Quid inde? *Et data sunt illis singula stola albæ, & dictum est eis, ut requiescerent:* Viquid stolæ albæ in effusi sanguinis supplementum? Si à sanguine agni albescent; qui stolis albis donantur, sanguinem agni participant. Ergo cuique pro sanguine effuso sanguis Christi præstatur; nec deficere potest, quo cœlites abundant cruore ex Dominici sanguinis pelago. Cur vltionem deposcunt, quibus pietas, inimicorumque amor inductus est? Amant corpora adfubulare spiribus, & exinde hostibus æternam vltionem ex iudicio ariolantur. Ambrosius Ansb. in Matth. *Cum Scriptura præcipiat, malum pro malo non reddere, sed contrà, diligere inimicos : quid est, quòd sancti in cœlestibus constituti vltionem de inimicis suis expetunt? Sed scimus Sanctos Dei diem vltimum desiderare, in quo, & corpora, & mercedem plenam laborum suorum à Domino percipient. Vltionem po-*
Zerda in Iudith. Tom. I.

stulant, quando petunt, ut dies Domini veniat. Si exposcere vltionem, appetere corporis vestem est; cur à desiderio leniuntur stolam albidam accipientes? Quoniam corpus Christi totum pro homine sanguine fluit, à quo contigit cœlestis albedo. Quid quod sanguis animabus sanctis pro corpore sit, si ex sanguine, Christi corpus coaluit, ut plenissimum botrum in torculari crucis exprimeret.

O miser post discipulum venditor! *Peccaui,* 373.
inquit, *tradens sanguinem iusti.* Cur ad laqueum *Matth. 27. 4.*
properas, qui sanguinem pro moneta effudisti, quasi exanguis sis, qui te deuotes funi, mortique committis, postquam sanguinem perdidisti? Cur si sanguinem memineras, sic auarus & angustus censuisti, non tibi de sanguine vendito, quo ablueretur, remansisse post pretium? Mare sanguinis est, etiam vendenti plurimi fluctus, vndosaque copia potuit remanere ad lauacrum. Dole, delebis flagitium; ne luas in arbore pœnam, ablue in sanguine culpam: superest tibi sanguis, ut lauet, ipse, quem ob piaculum tradidisti. Sanctus Fulgentius epist. 7. ad Venantium, cap. 5. S. Fulg. *Peccaui tradens sanguinem iustum; & abiens laqueo se suspendit. Dignè quidem pœnitentiam gessit, quia peccauit tradens sanguinem iustum : sed ideo sibi fructum pœnitentiae denegauit, quia peccatum traditionis suæ, ipso, quem tradidit, diluendum sanguine non sperauit.*

*Verbum Dei, quod sacer Ecclesiastes
efformat, anima sit audienti.*

SECTIO XLIX.

LXANIME simulacrum homo est, & qualis ab initio rudis, nondumque politus limus, qui Verbum Dei non audit; utpote quia spiraculum vitæ non haurit. Nouus opifex hominis est, qui illius in pectore Verba Dei inserit. Sacri Creatoris ambitione sacra agit officium, qui prædicationis munere, vitæ spiraculum afflat; anima est, quam halat ab ore, ut humanum lutum; quod vitiorum inquinamenta diluerunt, fiat in animam viuentem. Qui prædicatoris celebrat officium, & presbyteri in populo suggestum tenet, Dei more viuat, virtutum fulgeat attributis, non accedat ad eum malum; Dei etenim opus agit, ore hominem construit, nouum plasma viuificat. Qui à peccatorum gladio periistis, qui per sordidas illecebras, venenaque pocula voluptatum animam efflauistis; accedere ad presbyteros populi Dei ad Ecclesiastes & Antistites sacros, afflabunt vestris spiritum cadaueribus, inter Verba Dei inuolutum: dabunt animam, quam flagitiis nocentibus perdidistis. Anima, quæ ad cœlestem beatitudinem creata est, in Verbo Dei est. Consule scēminam sacram: *Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite.* Optima ratiocinatio! Prouocat presbyterorum linguas, ut argenteum eloquium pia liberalitate diffundant, quoniā ab eis auscultantium anima pender. An quia pendentes aures sunt ab ore loquentis, quas verba demulcent? Imò non aures pendere ait, sed animam, quasi non anima sit, quin verbū sit. Non ut hæreat in auribus

verbum, nec sensibili receptaculo blandiatur; sed ut ad intranea permeet, & animæ iura medullas usque perfundat, hac exhortatione indicatur: Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam. Quare Hugo locum hunc ex Prouerb. 6. commentatur: *Illaqueatus es verbis oris tui, capius es propriis sermonibus: fac ergo, quod dico, fili mi; Discede, festina, suscita amicum tuum.* Nullus suscitatur, nisi iterum amica corpus imbuat, & in frigidum cadauer immersa vegetos spiritus reproducat. Sermo, qui ab aure, tanquam in auris aurea, pondusque oculos alliciens, pendulum fluitat, laqueus est, & vulnus, perforat potius & fauciat: Qui non in aure manet, sed intus penetrat, verbum Dei est, vitæque animosa conspergit artus. membra reformat. Qui cadauer accessisti, ut presbyterum orantem audires, homo recedes.

375.

Gen. 1. 26.

Cyrill. Alex.

Quæ ex tribus personis Adamum ex figlina construxit? Indivisum opus Trinitatis fuit. Audisti. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram,* Sed cur Trinitas sic sibi loquitur, cum hominem detornat? Quoniam verbo Dei sibi loquitur Trias. Cyrillus Alex. lib. 1. contra Iulian. *Ipsam, dixit, sanctam Trinitatem sibi ipsi loquantur: Faciamus hominem.* Qualine verbo, Ansel. in Monol. c. 61. *Cum pariter unusquisque seipsum, & omnes inuicem se dicant, non tamen sunt ibi plura verba, sed unum; & ipsum non singulorum, aut omnium simul se ad unius tantum.* En verbum Dei. Ambr.

Ambr.

brosius lib. de Filiis Dei diuinit. c. 6. *Verbum nuncupatur, quia ex proprio diuino ore processit, & nihil Pater sine eo aut iussit, aut fecit.* Ergo dum limum accommodat, & figulum agit Deus, sibi loquitur in increata Triade, ut quod lutum è manibus pendebat, audire inciperet Verbum Dei, & in vitam animatus assurgeret. Quid inde. *Spirauit in faciem eius spiraculum vitæ,* A quone flatus ille processit? Certè balare non nisi ab ore est. Ergo ab eodem situ spiraculum, à quo verbum? O benè! Si spiraculum animo fuit; qui quoddam in verbo Dei afflaretur? Ut nouisset homo ab eodem Dei sermonē haurire, à quo spiritum; nec aures carnalibus verbis committere posse, cui idem fuit, & Dei sermonem, & Dei Spiritum, & Dei rationem in spiraculum nactum fuisse. Idem Verbum Dei Christus Iesus noster prædicator aduenit, ut verba suggerens carnalia in spiritualia reuocaret, corporea renouaret in animam. Sapienter Tertullianus de orat. cap. 1. *Omnia de carnalibus in spiritualia renouauit, noua Dei gratia, superinducto Euangelio, in quo & Dei spiritus, & Dei sermo, & Dei ratio approbatus est Dominus, noster Iesus Christus Spiritus, quo valuit; Sermo, quo docuit; Ratio, qua venit.* Profundè. Ut quo retro fuerat, demutaretur in melius, & corpus in vitæ spiraculum remearet, Euangelium, id est, bonum verbum, nuntiumque superinductum est, in quo, quidquid ad animam attinet, viget, Dei spiritus, Sermo, & Ratio: Dei spiritus, quia spiraculum fuit; Dei sermo, quia ab ore insufflatum, Dei ratio, quia anima rationalis est. Quæ in Christo Iesu sortem acceperunt, qui & Dei Spiritus, & Dei Sermo, & Dei Ratio est.

376.

Luc. 19. 5.

Zacchæus etsi vsurarum sarcinâ onustus, ascendit in arborem: loquitur Dominus: *Festinans descende.* Ast ille spiritali velocitate ad verba Dominica deuolat, concitòque gradu properat exultans, ut pararet hospitium; & inquit ad Dominum: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.* Quid est, do pauperibus, & non, dedi, quasi tunc daret, cum loqueretur? Vide quid illi dictum:

Quoniam hic est filius Abrahe. Nondum erat filius, nunc fit eleemosynarij soboles Patriarchæ, modò gignitur; quid quod modo dare pauperibus perhibeat? A verbo Domini vitam, spiraculum, generationem accepit. En qualis verbi Dei fructus. S. Laurent. Nouar. homil. 1. de pœnitentia. *Descende confestim de arbore, iam verbo Domini emendatior. Aspectus enim Domini emendauit prædonem, & solo sermone mutauit sensum eius.* Descendit, perniciter properauit, exultans præparauit hospitium; suscepit vitæ præfulem, & factus est filius Abrahe. Inspirauit illi ignem secretorum, Spiritus sancti occultum ardorem: ut amore Dei, & calore fidei flagrans, talia verba depromeret: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.* Audisti, quid dixit? Tanquam si ita diceret: *Modò vidi, modò cognoui.* Preme illud: *Suscepit vitæ præfulem:* & illud: *Inspirauit illi ignem secretorum;* & recole spiraculum vitæ, quod afflauit Deus plasmati suo, & factus est in animam viuentem. Suge animam à loquente, lacteo sermone enutrieris ad vitam.

Laurent.

Prædicabat Paulus in Troade: è tertio cœnaculo auditor adolescens, quem sopor grauauit, cadens efflauit animam: *Ductus somno, cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatu est mortuus.* Quid inde? *Ad quæ cum descēdisset Paulus, incubuit super eum, & complexus dixit: Nolite turbare: Anima enim ipsius in ipso est.* Quid ais, ô Sacer? Imò decessit adolescens, discessit anima. Dicas reuocandam: cadauer friget, aufugit spiritus, flamma cessauit. Si verbum Dei audiebat, quod anima est, quî potuit auditor iste ab anima orbari, dum audissem Pauli sermonem, etiam impetente sopore ebibere non detrectauit? Ergo licet mors animam sustulerit, probè Apostolus ait: *Anima ipsius in ipso est.* Sic velocem spiritus abeuntis redditum esse perhibuit, ut quasi non abiisse innotesceret, ne Verbi Dei sedulus auditor absque anima esse putetur, etsi lethali gelu frigescant artus. Non inquit: *Resurget iuuenis,* ne indicaret occubitu, sed promptè consolatur audientes. Chrysostomus: *Vides, oro, spectaculum. In fenestra sedebat, & intempesta nocte, tantum erat audiendi desiderium.* Et paruo interstitio: *Ne turbemini, inquit, anima illius in ipso est. Non dixit: Resurget: excitabo enim illum: sed quid? Ne turbemini, ut promptè consolaretur.* Anima in ipso est, qui Verbo Dei auscultando promptus insistit, licet, & somnus, mortis imago, aures obtundat, & mors per casum imagini suæ succedat. Adolescens, cui organa vitæ; corporea moles occidua contriuit, animosus resurget, fugacem spiritum ab itinere medio reducens, ne exanimis crederetur, quem prædicationis verba animabant. Benè adolescens esse profertur, in quo sic adoluerat ætas, ut iam rationalis vitæ perfectam obtineret mensuram; & cui verbum Dei indebatur, in mensuram ætatis plenitudinis Verbi Dei occurreret.

377.

Act. 20. 9.

Chryl.

Ephes. 4. 13.

378.

Ad gal. 4. 19

Cur Paulus *incubuit super eum & complexus dixit: Anima ipsius in ipso est?* Scis illud eiusdem Apostoli: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Ex qua vulua parturit? Ex ore. Quo instrumento perpolit membra? Lingua. Sic Læna catulos suos lambens ex informibus format. Quo spiritu animat ad vitam? Verbo. Ergo qui verba prædicatione inspirauerat, incubuit super inuenem, & ex pudico complexu filium educit Christi forma formatum. Sic cogitabat Beda in præfatum locum ex Act. 20. *Descendit, & incubuit & complexus est: Hoc est, quod Paulus Beda dicit:*

Beda.

dicat: Filioli, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Cur dum prædicat Paulus, tales gignuntur fœtus in quibus non solum filamenta corporis Christi præluceant, sed totus ipse Christus formetur, & Verbi Dei, in quo imago inuisibilis est, splendorque Paternæ substantiæ viuuda exprimatür imago. Quoniam semper fœtus eam refert formam & figuram, quam in gignentis animo & conspectu species compactæ linearunt: ut ex ouibus iuxta verucolores virgas concipientibus liquet, quæ masculo vellere caulam Iacobi ditarunt. In auditore Pauli prædicantis formatur Christus: quoniam, dum Paulus prædicat & in sacram sobolem concipientem incumbit, solus ante oculos eius Christus obicitur; hæc in obtutu persistit imago, non vlla captandæ gloriæ cupidō, non ambitiosa laudis auditas non fauoris humani, sæcularisque pompæ splendor euanidus. Ad Corinthios. *Non enim iudicauit me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Quid est inter vos? Id quod statim adiicit: Sermo meus, & prædicatio mea: non in persuasibilibus humana sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis.* Non oratio missa per regulas, non compta & phalerata dictio, non calamistris vibratus sermo, sed spiritus ab ore Pauli procedit, qui spiraculo vitæ Christum in animis formare contendit. Quidquid loquitur, Christus est, ut auditori suo fidem exhibeat, qui inspirauit in hominem à primordio absque vllō verborum strepitu, & illi animam impertiuuit viuentem. Benè Ambrosius inibi: *Ostendit, non se, ut hominum fauorem adquireret, humana sapientiā placuisse, nec verborum arti studuisse: sed fidem auctori exhibuisse, qui doctrinam suam non ornatu traditionis humana acceptabilem voluit esse, verborum strepitu; sed ipsis rebus, quia res ante verba sunt, sed in ostensione spiritus & virtutis Dei.* Vide, o tu Ecclesiastes sacer, quid imiteris. Desine colonis hortos suos, ne flores naribus spargas, ne condias odores, quos bruma frigidi cordis exiccat: fructus ama, qui nutriunt ad vitam, sobolem desiderata gignere, non euirati sermonis illecebra, non verborum purpuris, sed sub imagine Christi: ne fœtus, quem per aurem generas, herbis & floribus, quibus genitus, iumentorum more pascatur. Cur homo comparatus est iumentis insipientibus, postquam iu paradiso à sapientiā deflexit? Quoniam verbum ab ore serpentis hausit floridum, arboreum, & ut promiferum lignum caperet, alliciens. Si sic inter arbores lasciuiente sermone eum dæmon illecebrosè generare gestiuuit; quid quodd ut iumentum herba viridi victitaret. Cur ab ore Dei, quando in spiritum viuentem ex limo compactus est, sculpsit sibi imaginem Trinitatis? Quoniam cum construebatur, & à manu, oreque Altissimi pendebat, Trinitatis Sermo, imagoque præluxit. *Faciāmus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Non dubites: quale verbum in ore prædicantis est, qualis imago in oculis, cogitationisque conspectu ducta pererrat, talis gignitur proles. Si verbum Christi est, absque fucati pigmentis eloquij, absque extranei conductique styli licentiā Christus in auditore formatur. Si floridè lasciuit, & ut pingat, non ut compungat, ut roseos calathos componat, non ut mores, ab aucupe gloriæ procedit; non nisi euanidæ voluptatis generatur amator, inanimis & excors, cui verbum immissum anima non

fuit, sed quasi cadaueri teneræ dictionis flores sparsit. Nescias nisi animas spirare, cum loqueris; tot vitæ spiracula perfla, quot verba.

Act. 10. *Adhuc loquente Petro verba hæc cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum.* Expende illud: *Adhuc loquente: & illud: qui audiebant verbum.* Non intercepta loquutio est: dum Petrus verba facit; dum omnes attentis auribus audiunt, Spiritus omnes imbuunt, ne, si postquam desisset loqui, ea sacra pluuia decideret, non inuoluta putaretur in verbis. Audire verbum Dei, viuido spiritu animari est. Glossa inibi: *Per hoc ostenditur, quod illi, qui deuotè & attentè audiunt verbum Dei, recipiunt, gratiam Spiritus sancti, licet non recipiant in signo visibili.* Cur inquit: *cecidit Spiritus sanctus, & non potius, descendit?* An quia ut appareret, dum singula verba caderent, cecidisse; & qui antea in linguis igneis descenderat, iam ab ignea Petri lingua, à qua tanquam ab alto vertice cœlestia verba cadebant cecidisse crederetur in omnes? Appositè. Idem sermonem Petrus non finit, etsi sensibili signo cœlestis spiritualis pluiæ prodigium in auditorum perstrepebat frequentia; ne, si verba intermitteret, sancti Spiritus casus cessaret. Proficius est Chrysostomus ibi ad illa verba: *Cecidit Spiritus sanctus: Vide dispensationem Dei: non permisit absolui sermonem, sed tunc abuenit Spiritus. Non simpliciter autem spiritum accipiant, sed linguis loquuntur id, quod & obstupescit eos, qui simul venerant.* Qualis lingua, talis generatur auditor. Si ob linguam Petri cœlestia fantem inter verba cadit spiritus, quid quodd pluij fauoris signum sit linguis loqui? Si manis: eò repente ad verba Petri Spiritus sanctus se audis auditoribus dedit, ut cecidisse dicatur: quia casus velocior descensu est; & qui ab alto ruit, citissimum præcurrit volatum. Hæc forsā Bedæ cogitatio est, dum scholiast ibi: *Repente descendit.*

Cur indicitur Esaiæ: *Clama ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam?* Quid prædicatori cum clangore buccinæ, quo æther insonat & Martiali strepitu præliaris fortitudo, ut vitam hostibus adimat prouocatur? Imò quasi tuba exaltare vocem iubetur, quoniam instrumentum hoc, non à loquente sed ab inspirante imbuuntur: halitu inflatur, & per cornu cauum, spiramen ebit, ut sonitum edat. Venusta lege sacæ Ecclesiastes instruitur: potius spiret, quàm loquatur; non enim aures demulcet, sed in auditores animam halat: afflatu, non affatu sentiri contendat, qui Spiritum Dei & Verbum eius, qui spiritus est, indere gestit. Recole illud Apostoli: *In momento, in iectu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* Quæ tuba hæc, quæ magis cadauera aridosque pulueres, viuidos spiritus spargit, quàm sonum? Profectò Verbum Dei est, quod mortem expugnat, vitam halitu redonat: Ergo sicut tuba, verbum Dei edas, ut vitalis seges assurgat. Chrysologus sermon. 103. *Quæ est ista tuba, quæ inferis inferi bellum, sepulchri resoluit moles, intonat mortuis vitam, resurgentibus in lucem perpetuam dat triumphum? Quæ est? Illa, quam superius Dominus dixit: Mortui audient vocem Filij Dei. Tuba, non quæ arctato spiritu per concacuum cornu ligni, vel aris tristem bellantibus dat mugitum: sed corde Patris, ore Filij, vitalem simul & inferis & superis dat clamorem.* En qualis vox prædicatoris debet esse,

esse, quæ vitalem edat clamorem, spiritum spargat sedentibus in vmbra mortis, sepulchrorum reuoluat arcana, erumpat ex corde, non in primoribus labiis, sed in pectore, vbi spiritus residet, fiat, viuendoque spiraculo haletur. Hæc tuba est, cuius officium Prophetæ indicitur prædicanti: *Clama, ne cesses*: vbi Interlinealis: *A prædicatione. Quasi tuba exalta vocem tuam*: vbi Glossa: *Non iubetur Prophetæ in montem ascendere, sed vocem suam sicut tuba exaltare, & futura annuntiare bella, ut quomodo mortui ad vocem tubæ sunt viuificandi; canet enim tuba, & mortui resurgent: sic Israël peccato mortuus audiat.*

381.

Cur Ionas de prædicationis munere eruditur, absorbetur à ceto, & intra ferinam piscis aluum, marinæque belluæ viscera sepelitur? Anima vitæque spiraculum ab intus inest, & intranea permeat, spiritus vitales effundens. Ergo Ionas, vt ethnici, feri, & bestialis populi anima per prædicationem fiat, inter belluæ latebras disciplinam addiscit, vbi triduo quasi animæ horridi piscis obtinet situm, agit officium, vt inde edoctus eructetur ad littus. Quin in vitali sepulchro, natalique tumultu viuens adhuc tenetur, vt sciat, quomodo in Niniuitas, quos sepulchra peccatorum condiderant, vitam clamore valido profundere debeat, salutemque desperatam cadaveribus impertire. Prodest S. Zeno sermon. de Iona: *Demissus in altum ferina voraginis est receptus hospitio. Vigilat in ceto, qui stertebat in naui. Mira res? Post naufragium, post natatili sepulchrum incolumis tertio post die Niniuitas illustrat, terribilibus oraculis salutem ciuitati credula præstaturus.* Didicitne in ceto eleuare quasi tuba vocem, quæ intra sepulchralem piscis specum ipsimet Ionæ spiritum vitæ conseruaret in auspiciis, quod illa vox Niniuitas suscitaret ad vitam? Certè intra piscis ventrem verba sonarunt, quæ os Prophetæ protulit. Non solum loqui, sed & clamare ait: *Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me de ventre.* Qualis hic clamor, quem tantæ bestię viscera non obtendunt? Quomodo sonitum edidit cælo, quem vasta æquoris moles frangebat? Tertullianus: *Quomodo ergo oratio Iona de ventre ceti per tantæ bestię viscera ab ipsis abyssis, per tantam æquoris molem, ad cælum potuit euadere? Nonne quasi tuba exaltauit vocem suam, spiritu potius, halituque vitali, quàm sono, iam inde de prædicatione eruditus? Ideò quia sic nouit exaltare vocem suam, feræ alius restituit in littus, & quasi ab schola subeundæ prædicationis, in triduo solum, iam meritum & edoctum euomuit. Spiritui vocis S. Andreas Cretens. in exaltatione sanctæ Crucis adrogauit, quod à bellua incolumis eiiceretur ad littus: *Eleuaui aliquando Ionas vocem, manibus in crucis formam sublati, & statim virtutem ex alto attraxit, sine noxa ex bellua eiectus.* Benè spiritum audientibus redonauit, & ex mortalibus peccatorum feretris Niniuitas eleuaui ad vitam, qui resurrectionis symbolum fuit. Cur qui sacer orator instruebatur, prius deglutitur à pisce, rapitur à lucis vsura, triduo à calidis ventris latebris detinetur, sibi que superstes à voraci maris incola redditur ad superna? Præcessit in eo resurrectionis typus, utpote qui insurrecturos ob prædicationem eius mittebatur defunctos. En prædicator, resurrectionis imago sit: sit Ionas resurgens à ceto, & mortuis Niniuitis resurrectionem ministrans. Cupis in Iona resurre-*

ctionis symbolum! Habes Chrysologum serm. Chryf. 37. *Currit, occurrit, adest bellua de profunda totum Dominica resurrectionis impletura & proditura, imò conceptura mysterium. Adest bellua, adest imago horrida: & crudelis infernis, &c. it per plura.*

Prædicator Euangelicus id ipsum sit, quod loquitur.

S E C T I O L.

V I C I M Q V E prædicationis munus assumis, sis, quod agis, sis, quod loqueris: non sonitus à chorda dissideat, non verbum à corde. Aliena verba sunt, non tua; si non tu, verbum tuum est. Non ex tumultuaria fortunæ sorte, & quasi è venalium foro, siue publicorum magistratuum delectu munus prædicandi contingat; non chlamydis, non prætextæ, non albæ vestis est, quam denudat nox, vestit dies, & arbitrium ponit & deponit ad pompam. Ab intus hoc erumpit, officium; supernæ naturæ est, non arbitrij. Expende sacræ fœminæ stylum: *Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, ad eloquium vestrum corda eorum erigite.* Quid est: *Quoniam vos estis presbyteri?* Si presbyter senior est, & senectus ab emerita ætate, naturalique temporis prolixitate construitur; nec senem facit arbitrium, sed natura: quid intererit, quod à canitie caput albescat, ab annorum pondere curuetur corpus, vt eloquio salubri popularia corda erigantur? Non potuit aptius significare eloquij sacri munus, non à fucis, non ab arte, non à sorte; sed ab ingenua supernæ indolis natura consurgere. Sat est, quod presbyter sis, vt prædices & clames, clamabis enim, quod es: te præsentem, etsi non loquentem, clamabis: es enim: non fallis, quod non es. Inde S. Basil. in cap. 3. Isai. ad illud: *Et aufert Propbetam & Seniore.* Inter ea, quæ comminatur Dominus est, & ablatio presbyteri, siue senioris, quod ex senioris præsentia non mediocre emolumentum in alios resiliat. Quisquis igitur præsentia cathedræ dignus censetur, iamque adscriptus est ordini presbyteratus, qui talis est presbyter, aut circumfert characterem presbyterij, par est, eum vel maxime esse irreprehensibilis vitæ. Expende illud: *Ex senioris præsentia.* Si in cathedræ est, cur præsentiam exhibeat, non loquelam? Et opportunè. Sat est, si senior est, præsentia; prius est enim esse, quàm loqui, ne præpostero prodigio ambitio fucata superbiat, vt ille loquatur, qui non sit. Cur Christus Dominus prædicator, & magister orbis designatus? quoniam vere fuit, quod loquutus: verba loquebatur, Verbum erat, prius in natura diuina per Verbi sacram hypostasim subsistens, quàm verborum sonitum edidisset. Tam propriè Verbum erat, quàm Filius, in id generatio æterna tetendit: qua absque perpeffione gignitur illibatè, Verbum est. O verba ab ore Verbi prolata, qualia fulcra fuistis audientibus, quæ Aquilonis non discussit, iniuria, nulla tempestatis malignitas deturbauit: quoniam verborum fundamentum Verbum fuit! Matth. 7. *Omnis ergo, qui audit verba mea, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum suam supra petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina,*

Interl.
Gloss.

Ion. 2.1.

S Zeno.

Ion. 2.3.

Tert.

Andr. Cret.

*& flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Ergo ne verba fundamenta fuerunt? Profecto hypostasis fundamentum præsignat. Christus Dominus Verbum erat, cui hypostasis Verbi fuit; quid quod verba, quæ in cordibus solidabat, inconcussa fundamenta fuissent? Ausculta Isidor. Pelus. epist. 141. *Patris Filium, qui à nobis adoratur, merito Verbum appellatur, non quod Verbum solum sit, verum quia citra perpeffionem ullam genitus est. Verbum autem cum sit, subsistens quiddam est, ac peculiarem proprietatem habet. Nam quod hypostasi minimè careat, hinc liquet, quod ipsummet Verbum se verba habere dicat, his verbis utens: Qui audit verba mea, & facit ea, &c. Quocirca cum Verbum verba habeat, profecto hypostasi minimè caret.**

383. Quid non verteret prædicatio Verbi? quos non emolliret scopulos? in quæ cœlestia fastigia constantes non fundaret moles, si Verbi hypostasi subsisteret? si etiam, dum taceret? Verbum erat, nec prius se dedit ad eloquium, quàm per integram æternitatem è mente Patris gigneretur ut verbum? Quantumuis linguam non moueat, ut in creata verba prorupat, mouere potest auditum, quia Verbum est: sat est præsentiam exhibeat, ut audiens experiatur virtutem.

Ioan. 11. 41. Dixit: *Pater gratias tibi ago, quia audisti me. Quomodo Pater audiuit, si nondum Filius loquutus? Quis verba petitionis auscultauit? Qualis aura, vel auris sonitum cepit? Solum præcesserat: Tulerunt ergo lapidem: O benè! Si Verbum est, non extero eget eloquio, absque vlla postulationis articulata voce exauditur, iugiter intra Patris intellectum clamat: idem est illi nasci, quod audiri: vnde subditur: Ego autem sciebam, quia semper me audis: sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant, quia tu me misisti.* Chrys.

sologus præfata verba expendens serm. 65. *Quod Pater audierit, hoc dicitur; quod Filius petierit, hoc tacetur. Fratres inter Patrem & Filium audiendi est affectio, non est necessitas supplicandi. Sicut ex sequentibus elucescit. Ego autem sciebam, quia semper me audis.* Quid non hic prædicator veritatis perageret, qui, etiam dum silet, auditur; quia prius Verbum est, quàm loquatur? Ioann. 8.

Ioan. 8. Dicebant ei: *Tu quis es: Dixit eis Iesus: Principium, qui & loquor vobis.* Ex manifestatione principij nobilitauit eloquium. Si petas quid erat in principio, dicam: *In principio erat Verbum.* Ergo qui in tempore loquitur, prius Verbum erat. Disce, Prædicator verbi Dei, esse, quod loqueris. Nondum satis. Vult esse Dominus idipsum, quod loquitur: ne alia sit lingua, quàm verbum.

Pl. 44. 2. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Si crena calami fissâ non sit induas copulatas portiones, nescit mentis exarare conceptum. Semel loquutus est Dominus, duo hæc audiuius nempe testamentum vetus, & nouum, quæ in Christo Iesu fibulata sunt: ergo lingua Patris, quæ Verbum eius est, calamus dicitur, ut vtriusque testamenti vocabulo gaudeat, & illud esse putetur, quod docet S. Zeno sermon. de somnio Iacob: *Lingua mea calamus scribæ. Calamus fissus est, duosque vertices gerit in vnius acuminis tenuitate digestos, vnâ literam vtroque conficiens: cui si vnum adimas, alterius inanis est usus. Vnde rectè testamenta sunt duo, quæ similiter duobus capitibus vnâ literam fingunt, vnum Christum Dei Filium spiritali temperamento conscribunt.* Qua

sine se vtilia esse non possunt, quia veteri sicut nouum præstat fides, ita nouo vetus perhibet testimonium. Semel loquutus est Dominus, & hæc duo audiuius.

Saulus spirans minas in discipulos tangitur 384. ab alto, cadit ab equo, suffunditur lumine, caligine obruitur, & omnem cadaueris, qui cecidit, subit speciem. Cur sic? Quoniam construitur prædicator veritatis & doctor gentium, ut verbum Dei per orbem præferat vniuersum. Ergo in terram cadit, ut sacer figulus quasi iterum è limo reformet, & ignito coquat calore, spirituque imbuetur, vasque nobile Verbi fiat. Vides? Dominus ad Ananiam ait: *Vade, quoniam vas electio-* Act. 9. 15. *nis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus.* Quale nomen, si putas? Verbum Dei est. Apoc. 19. *Et nomen eius Verbum Dei.* Quomodo Apoc. 19. 13. *verbum in vase? An quia liquor est, fluitque* Deut. 32. 2. *tanquam ros eloquium? Ne paulus aliud loqueretur, & aliud esset, vas sit verbo Dei plenum, nunquam à verbo, quod continebat, discordans; sed quasi ipso Verbo, tanquam ignito spiritu imbutum & animatum, sicut corpus, quod diuinus figulus fecit è limo, vas dicitur, ipsomet Apostolo teste, quod spiraculum vitæ, animusque rationalis impleuit. 1. Thessal. 4. *Ut quisque* 1. Thess. 4. 4. *vas suum possideat in sanctificatione & honore.* Ambrosius: *Ipse est figulus, qui vascula nostri corporis fecit ex limo, qui carnum nostrarum cœnosum lutum vaporesque spiritu animauit, & materiam fluidam atque terrenam ignito calore decoxit.* En quo spiritu excoctum Pauli corporis vas animatur. Verbo Dei. Hæc prædicatoris idea fuit. Ideo ipse: *Viuo ego, iam non ego: viuit in me Christus:* ne qui Galat. 2. 20. Christum prædicaret, non informaretur à Christo. Verbum quod prædicas, spiritus & anima tibi sit, ut sis quod loqueris.*

Cur silentium dolente Isaia vnus de Seraphim 385. labra vstulaturus accedit, non manu, sed calculo, igneque pruna? *Et volauit ad me vnus de* Isai. 6. 6. *Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum.* Si Seraphim idem est, quod ignis, seu incendens, cur carbonem ignitum forcipe rapit, ut perfriceret os Prophetæ? Hieronymus: *Volauit, vel missus est vnus de Seraphim, qui interpretatur incendens, ut Propheta labia purgaret immunda, & pruna vel calculo, quem de altari tulerat, excoqueret.* Cur ignis additur ad ignem, & qui incensor ex natura est, exteram incendij materiam exoptat? Quoniam calculus in ore versans, quid nisi verbum potuit esse, cuius situs os est? Interlinealis: *In manu eius calculus, id est, sermo Dei.* Benè cogitauit Interl. Seraph: docuit Prophetam, idipsum prædicatorem fore, quod loquitur: sicut ille, cum ignis sit, pruna pro verbo vitur, ne sermo à natura dissideat. Vnde cum diceret Dominus: *Quem* Isai. 6. 8. *mittam, & quis ibit nobis; illicò Isaïas: Ecce ego mitte me.* Cur sic audax de prædicatione præsumis? Quoniam ab vno de Seraphim purgata labia in ignem transuerant, ignemque, quem hauserant, non extraneum sed proprium, ut mentes accenderet, valebant effundere. Aptè Hieronymus: *Et propheta non temeritate & arrogantia propria conscientia se ire promittit sed fiducia, quoniam purgata sunt labia eius.* Sed cur, cum duo Dominus dixisset: *Quem mittam & quis ibit nobis; solum Isaïas fatur: Ecce ego, mitte me: non autem: Ego ibo?* Ut qui verbum Domini dicturus erat, non nisi à verbo Domini motum & sensum

Labores, & tentationum ærumna altaria sunt, in quibus religiosè colitur Deus.

SECTIO LI.

388.

VEM tribulationis decoquit ignis, & in flammea fornace probat, subtilitate ardoris intranea viscera tentans & lustrans, religio, veræque Deitatis confessio, si ad se pertinet, experitur: sicut aquila ab ungue pullos in examine flagrantis Solis pendulos tenet, ut si hæfaret pupilla, nuterque ad lucem, de illegitimo partu condemnet; si immotis palpebris lucem bibant, innutriet ut suos. Vbi labor & tentatio est ibi cultus adorationis, que disciplina tractatur. Non accedit ad Deum malum, nec flagellum eius tabernaculum lædit: & tamen malus dolor ærumnosusque verber cadens in iustum, Deum ibi residere pronuntiat, & ad cultum adorationemque prouocat patientem. Testatur Iudith: *Vt memores sint, quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur, si verè colerent Deum suum.* Cur non in aliud institutum probatio ex tentatione retendit? an iustitia vigeret in pectore? an frigidus pudor in renibus? an masculinum robur in animo? sed an Deum suum colerent? Quasi labor & ærumna altare sit, quod illicò pelliciat ad cultum, ad religiosamque observationem inclinaret, ut è vestigio cadat, & adoret, quem laborum turbo concussit tentationumque tempestas proscidit.

10.10.

ih.

89.

1.10.

Totius substantiæ stragem, infortuniorumque cumulum, quem agmine denso dæmon collegerat, auscultat Iob. Quid vir strenuus? *Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonsò capite corruens in terram adorauit.* Cur celer surrexit, si statim corruit, & libito casu in terram depellitur? Ut clarius se sternere, procumbereque ad adorationem, crederetur, prius surrexit: ne si adhuc sederet, non sic status adorationis notaret. Sed quid adorauit? Sanè Deum. Ergo dum maiorum exercitum, filiorum cladem, segetum combustionem, totiusque census prædam audiuit, statim adorat, quasi inter hæc tentamenta Deus inlateret, nec nisi verso poplite, imò strato corpore, eius conspectum ferre potuisset: deuotionem illicò exhibuit, quæ, tanquã Numini, labori debetur. Lyra: *Corruens in terram adorauit, scilicet Deum.* Ex quo patet, quod ista prostratio post erectionem præcedentem non fuit ex tristitia animum deiciente, sed magis ex deuotione. Corruit in terram, ut Deum adoret, quasi repente Deum in ara conspexisset laborum, & inter ærumnarum cohortes vexillum, Deitatis stemmate depictum coleret. Expende, quod surrexit, totòdit caput, corruit in terram, & adorat. Quid nunc tibi cum capite, macte vir? An quia meditaris ex laborum diademate coronari, teque credens esse victorem, cælesti ferto tempora præparas redimiri? Sic de victoribus circumfertur, deorsum terram adorante accepisse coronam. Profectò post labores corona beatitudinis est. 2. ad Tim. 2. *Labor sicut bonus miles Christi Iesu: nam qui certat in agone, non coronatur, nisi legitimè certauerit.* Quæ corona hæc? Beatitudo, in qua *Similes Deo erimus, & videbimus eum sicuti est: intuitio Deitatis coro-*

nat beatum; verticem consummationis, circumfusedum lumen circumdat. Ergo Iob, qui clades, ærumnas, omneque genus labores auscultans, caput præparat; decumbit, adorat, ut corona cingatur; quasi Deum inter dura afflictionum experimenta se videre præpropera beatitate innuit. Hæc nutabunt, nisi succedat Origenes: *Corruens Orig. in terram adorauit, surrexit ad victoriæ perfectionem, prostratus ad coronæ acceptionem. Nam ante Imperatores, qui victores extiterunt; non stantes, sed deorsum adorantes, coronam accipiunt, formamque illius ostendit, qui ut granum frumenti cadens in terram, diabolus denecit.*

390.

In quone, qui capiti coronam afflictionum imposuit, granum frumenti cadens in terram imitatus est, nempe Verbum Dei in terram descendens? Quoniam Verbum Dei, Deum quæ se exhibuit per caput oblitum ærumnarum, & tormentorum aculeis. In quali specie Filius Dei Exod. 3. 2. primitus appulit ad terram, sibi que cultum præscripsit, & à pedibus, venerationis ergo, pepulit calceamenta? Sanè inter spinas, in dumosa plantula. Transi, conspicias è medio rubi ignem lucidum pullulare, in vertice, spinoso ferto redimitum. Quod Filius Dei esset in flamma, eique signate id symbolum adscribatur, communis Patrum censio est. Ambros. lib. 1. de fide. Hilar. lib. 4. de Trinit. Tertull. lib. 2. contra Marc. Quasi se Ambr. exercet, præluditque Verbum descendere in terram, & primum studium, in quo se in spectaculum prodit, primus typus, in quo se parat conspiciendum, rubus est, afflictionum & laborum emblemata, quibus amandatus fuit homo, dum spinas & tribulos terram ei germinaturam audiuit. Quæ causa ad vrticas, rigidosque sentes Filium Dei addixit? Meditare, quid dicat, cum dudum se in rubo locauerat: *Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, Gen. 3. 18. & descendi.* Nullus viuacior illex præsentiae Dei, Exod. 3. 7. quàm afflictio. Qui afflictionem viderat, in plantulam senticosam, quæ afflictionis symbolum est, ut videatur, descendit. Cur sic vrticis cingitur, ut oculos in sui acuat intuitum? Ut clarius se præbeat adorandum, cum nullum Dei clarius tabernaculum sit, quàm quod stimuli laborum componunt. Si non credis, peto, cur prima fermè vox fuit: *Ne appropies huc: solue calceamenta de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, terra sancta est?* Ut quid pellendi calcei, denudandi pedes in terra dumetis confita, horrida sentibus, quæ vestigia pungat, nuditatem cruentet? Imò quia frequentibus rubis vrgebatur, & Dominus erat in rubo, tanquam in sacrario & templo, vbi se præbebat adorandum, pedes præcipit denudari: sacerdotes enim non nisi nudatis pedibus munus obibant. Opportunè Theodoretus: *Duas igitur res hoc loco significare mihi videtur. Primò ipsum magis religiosum ac reuerentem his verbis Dominus Moysen reddit: tum etiam iam nunc eruditur, quæ ratione sacerdotes in tabernaculo Deo ministrant. Nudis enim pedibus sacerdotale munus obibant.* En cur in rubo Filius Dei: quæ Verbum, daturus legem erat, cuius prima sanctio de Dei adoratione & cultu concepta fuit: *Dum tuum adorabis, Matth. 4. 10. & illi soli seruias.* Aptè inter vrticas conspicuus apparet, nec incendit, ne pungentes aculeos flamma depascente in cinerem blandam transmittat: amat deus illæsos stimulos, ut possint lædere, conseruare; ut securius adoretur, dum laborum manipulis cinctus conspicitur? Iam inde incarnationis œconomiam delineabat: hoc spinetum

Exod. 3. 5.

Theod.

Matt. 15. 17.

Spinetum primordium illi fuit. Qualis finis? Sicut principium. Spineâ coronâ pungi dat caput, sentibus verticem perforari: vt à quo incepit se Deum, Verbumque Dei in terra hominibus declarari, ab ipsa specie desinat cum hominibus conuersari, vt ex initij & finis concordia se Deum, quem in rubo fatetur Hebræus, in spinco ferro fateatur, Filiumque se diuini Patris manifestet, æquali cum eo potestate pollentem, principium & finem totius creaturæ. Si flammæ rigor vrticas consumpsisset in rubo, non remaneret perforando capiti aculeus: Explicuit Verbum Dei se spinea corona pungendum, qui dum flagrabat in rubo, corripuit flammam, ne stimulos combussisset: vt cum eos in capite Iesu acutos, viridesque conspexeris, non dubites ipsum esse, qui virides eos acutosque in rubo, vt sibi ad iniuriam capitis seruaret, reliquit. Si hæc

Clem. Alex.

tibi figantur, enodabis Clementis Alex. verba l. 2. pædag. cap. 8. quæ alij extricare contendunt. Cum Omnipotens vniuersorum Dominus cepit per Verbum legem ferre, & Moysi suam omnipotentiam voluit manifestare, diuina illi visio ostenditur formata lucis in rubo ardente. Spinosâ autem planta est rubus. Postquam autem legem ferre, & cum hominibus conuersari desit, mysticè rursus coronâ coronatur, tunc illuc, unde descenderat abiens, veteris descensus principium instaurans, ac de integro velut recapitulans, vt quod primum per rubum visum fuerat Verbum, per spinam rursus assumptam ostenderet omnia esse vnius potentia, cum sit vnus Patris Filius, principium & finis sæculi. Quid profundius? En vtrouque corona: Rursus corona coronatur, quasi hispida hirsutaque rubus corona esset igni.

391.

Verum cur vrticosum sertum, quod milites plectunt, vt Christi caput terebrent, & quot spinas, tot illi transfigant iniurias, cruentasque de decoris notas; in signum Deitatis diuinæque potentia argumentum aduocat Alexandrinus, & cum spectaculo lucido in viridi rubi solio componit, & vtrumque eiusdem fuisse rationis testatur; cum tamen in rubo explicata Deitas fuerit, ineffabile nomen prolutum, totius essentia fons vbertim suos latices præbuit: *Ego sum, qui sum?* Vide quid valeat symbolum laborum: quâ pungit, Numen pandit, ad cultum prouocat, maiestatem exponit. Vides? Etiam illudentes & præ malignitate stolidi, nefarii milites, postquam Iesum

Exod. 3. 14.

ferientibus spinis coronarunt, adorant: *Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius, & genu flexo ante eum illudebant ei.* Quid est, non in flagellis, non in cruce pendentem etiam per ludibrium adorauisse carnifices: vix spinas in capite serunt, & ex sentibus tempora sacra circundant, cum genu flectunt? Quoniam in spinis omnis iniuriarum manipulus, tormetorum tempestas expressa est: quid quod continuo adorent, quam in densa ærumnarum sylua coniectant, Deitatem? Vbi vltimus terminus contumelia fuit, & vsque, ad caput in de decoris tribulationisque pelago Iesus immersus, genu flectitur, adoratio succedit: vt Deum, quem procax & inimica manus ignorat, versus poples agnoscat, & licet fictè, tamen adoret. Prodest Chrysost. hom. 88. in Matth. *Etenim, quod fiebat in Christum, vltimus terminus contumelia erat, nec vna particulatantum, sed vniuersum corpus patiebatur iniurias.* Tunc adorant, cum rubum in capite pungentem intuentur, & ignorantes Deum, dum contumeliosè dehonorent, in ipsismet tribula-

Chryf.

tionum tribulis, & implexo spinarum fasciculo, quasi respicientem per cancellos Deum inclinato poplite venerantur.

Nec prætereundum est, cur in rubo nomen sui Diuinitas euulget, & ex tribus Patriarchis componat? *Ego sum Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Iacob.* Quo audito: *abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum.* Qui Deus omnium est, vt quid vocabulum suum ex his tribus heroibus conflatur? An vt nomenclatio cõcordaret cum situ? Si locus, in quo erat, dumus erat, & in tribulatione se exhibebat enigmate; quid quod ex tribus his cõpingeret nomen, quos tribulatio, laborumque agmen concussit, vt Iudith testatur hic: *Memores esse debent quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus: sic Isaac, sic Iacob.* Quod hæc Dei prodita nomenclatio tetendit? Vt adorationem à Moysse vendicaret, quam tribulationum typus statim vrget. Vt à Moysse coleretur, tres illos, à quibus cultus erat, memorauit parentes. Subtiliter Caietanus: *Vt se esse illum Deum manifestet, qui tot promisit Abraham Isaac, & Iacob, cui hereditario iure tenetur Moyses, cultum exhibere imitando patres suos.*

392.

Exod. 3. 6.

Non credis, Dei nomen, cui religiosus cultus exhibetur, vrticas amauisse pro solio, asperos vepres in ærumnarum indicia captauisse pro ara: vt diceret homo in patibulo Deum suum laceratum, vepribus oblitum, calamo lesum, vlcere tabidum, flagris luxatum, declini adoratione prosequi, & inter afflictionum nemus eum quærere, qui Rex gloriæ & maiestatis est: nec vllum laborem suscipere, quin adoret? Audi, quid de Saulo suggerit Anania: *Vade, quoniam vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israël. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pati pro nomine meo.* Expende rationem, cur vas electionis sit, nomen Dei portans. Quoniam tribulationum fornax eum decoxit, & ardentibus prunis probauit. Hæc pyxis, sacrariumque, in quo nomen Dei circumfertur, est. Scitè Interlin. ibi: *Interl. In tentatione probatur electum vas, vasa enim figuli probat fornax.* Profectò non nisi ad adorationis cultum, maiestatisque gloriam venerabili mirandam obsequio, sacrum vas portat ineffabile sacramentum. Ergo vt diuini nominis baiulus sit Paulus, de perpeffionibus eruditur, vrgetur in igne, à flamma detergitur, vt Deum inibi locari non lateat. Non alibi deuotius, clariusque Deus adorationis suscipit ministeria, quàm dum sacrum corpus conspicuum in pyxide dat nobis sacra mysteria venerari, & sub specierum candorem visum adiicit, vt lucem hauriat, sub albedoque tegmine inlatenti Domino cultum rependat. Et tamen typus huius venerabilis sacramenti non nisi sub tentationis industria, experimentique ad probationem intenti dedicatus fuit. Exod. 16. *Dixit Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panes de cælo. Gradiatur populus, & colligat, quæ sufficiunt per singulos dies, vt tentem eum, & verum ambulet in lege mea, an non?* Cur panes nuncupat, si manna est? Augustinus locut. 74. super Exod. *Manna pluuiaturus, panes promisit: loquutio est, qua panis pro alimento ponitur.* Panem dixit de cælo, quoniam symbolum erat panis de cælo veri, Dominici nempe corporis. Idèd Dominus inquit: *Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cælo verum.* Verum dixit, quoniam māna typus & ymbra fuit, non cœlestis panis, sed roscidus liquor. Cur igitur vix hicce panis adumbra

393.

Act. 9. 15. 16.

Interl.

Exod. 16. 4.

Aug.

Ioan. 6. 32.

adumbratur, cum sub tentationum minis spōdetur: *Ut tentem eum?* Idipsum coniecto in altera huius cœlestis panis vmbra. Ioan. 6. Dominus ad Philippum inquit: *Vnde ememus panes, ut manducet hi: hoc autem dicebat tentans eum.* Ergone semper Dominici sacramenti præludens vmbra, non nisi tentationis aculeis afflictionisque pallore præscribitur? Et opportune. Si Deus tanquam in chariori solio in sacri corporis sacramēto adoratur, laboriosa experimenta præcedere oportet, cumulum afflictionum præire, ut ibi securè Deum esse innotescat, vbi satellites eius, lictorumque more præmittuntur ærumnæ.

Tribulationum fornax hominem in Diuinæ naturæ sublimitatem, & amicitiam excoquit, vbi iuxta litteræ seriē, de Abraham.

S E C T I O L I I.

394. M I C I T I Æ diuinæ candidatus non nisi tribulationum probatur examine, nec diuini contubernij fœlicissimam metam datur attingere, nisi totum patiētiae stadium percurrat, cursumque consummet: quod si peregerit, eò nobilitatis perueniet, ut velut si nobilior esset Deitate, amicus Dei fieri dicatur. Mirus stylus: si Rex superna fauoris luce ad suæ eleuet beneuolę familiaritatis consortium equitem nobilem sibi subditum, amicus fieri inferioris perhibetur, potius, quàm quod inferior factus fuerit Regis amicus: procluius est, ut descendat amor, quàm ascendat; & ad ardentem purpuram ciuis humilis cum flammæ, ne incendat, temperamento admittatur, quàm quod ille libita electione regale ostrum assuat tibi per amicitiae commercium. Quid est, quod Abraham, qui pulvis & cinis in Dei sui conspectu cognoscitur, per ærumnas agitur, Dei amicus effectus esse dicatur, & non potius, quod Deus eius amicus factus sit? O amabile nobilitatis insigne! Quasi tribulatio & angustia sic dolentem nobilitet, ut eius amicitiam ambiat Deus, & ex sublimi maiestatis solio declinem se cupiat in amicos amplexus creaturæ, quam afflictionum turbo disturbat, & laboriosus ignis ad illustre naturæ genus extergit. Monet Iudith. *Memores esse debent, quod pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est.* Nonne antequam tentaretur, gratiæ munere illustrabatur, in qua diuinus amor illucet? Certe tunc Deus erat amicus Abraham, & tanquam inferiorem creaturam sub diuina dominatione vigentem per spiritalia dona ad propitium sui fauorem pertraxerat. Amicus erat & Abraham Dei; sed non permittebat stylus hac generosa nota, insignique dictione proferri, in qua superioritas quædam, vel saltem æqualitas subinnuitur: accessit tentatio, & ærumna; nobilitas incrementa capebat, iam pleno ore dicitur, quod Dei amicus effectus sit. Quoniam creuit amicitia, creuit stylus. Hugo compendio egit: *Dei amicus effectus est plusquam prius.*

395. *Qualis tentatio fuit, quæ sic Abrahamum in illustre fastigium euocauit? Commētat Lyra: Zerda in Iudith. Tom. I.*

Inducit exemplum Abraham, qui tentatus fuit in filij immolatione; & Isaac; qui ad eandem immolationem se obrulit voluntarie. Ergo quasi Dei & hominis confligit amor, & in pietatis certamine se exercet, ut ad ictus & vulnera, quibus Deus suum pugilem angit & sauciat, quo magis pugil decrescit in corpore, quod ægrum plagæ reddiderunt, eò plus in naturæ dignitate succrescat. Tentatur Abraham ut fortis, prouocatur ut strenuus: cur tentatio est, ut filium iugulet, & partem amputet genitoris in pignore? Profundè id meditata sapiētia est. Ut ad naturæ diuinę eleuetur consortium, naturam humanam abscindere in prole iubetur. Amicitia æqualitatem exagitat. Ut diuinus esse inciperet; si ab humanitate deflectebat, probatus est. Vicit naturam, quæ radix generationis est, qui se supra naturam locauit, & subitus se filium constituit, ut gladius in iugulo mergeretur. Basil. Seleuc. ex his lucem accipiet orat. 7. *Dei amanti Abrahami Deo amicissima facinora memorabilia hodie denarrabimus, cui Deus obligit amoris diuini agonotheta: natura autem aduersatrix fuit animi paterni stimulis armata; arena verò fuit Isaac, dum armatam ferro dexteram ab amantissimo parente expectat, iugulatio.* Expende, quomodo distribuat: Deus agonotheta, natura hostis, Isaac arena. Quid est, quod Isaac pro stadio sit & gymnico puluere palæstræ, siquidem potius ipse est in quem vibratus gladius declinat, & mactari præparatur in ictu? An quia Deus agonotheta erat, agonisque magister, edocuit Abrahamum, sic supra naturam eleuari, ut filius eius, in quo natura paterna ad se pelliciebat parentem, quasi arena subitus esset, ut pater tota humanitatis natura appareret sublimior: & quod diriùs cruciabatur, eò ascenderet eleuatiùs? Et bene: quoniam diuinus amor in certamine præsidebat: *Cui Deus obligit amoris diuini agonotheta;* id est, Deus magister agonis effectus est, in quo diuinus amor cum humana natura certabat. Quod si agonotheta fuit, pluries, dum Patriarcham ad pugilatum instrueret, sibi per arctissimos implicaret amplexus, seq; inter eius laceratos dimitteret. En ergo æqualitatis per beneuolentiam indicium. Eò tentationis agmen terendit, eò afflictionis incursus, ut ad Dei amicitiam nobilitatus assurgeret, quem diuini amoris agonotheta erudiebat.

Imo in ipsa tentatione, qua ad filij necem ab agonotheta suo prouocatur Abraham, fluctus, tērationum exaggerat, afflictionum agmen accumulat, ut in amicitia quasi repetito succendatur feruore, & amoris multiplicet ignem, dum diriùs in natura sauciat. Ea ars in magistro est, qui vel nauim gubernat, vel equum, vel antidota condit: ventum validiorem, minùsq; propitium amat, ut naucleri industriam in nauis cōlūitate declaret; fluctusque canescere cupit, ut quasi in lacteo mari nauim gubernare noscatur: ardentiorē equum, habenisque non subditum, oreque rebellem desiderat, ut sub censura disciplinæ coëctens de equestri soletia laudetur: insalubriora venena perquirat, quæ citiùs viscera mordeant, ut antidoti temperati generositas innotescat. Deus actiorem tentationis impetum ciet, ut strenui Patriarchæ, de diuino amore erudiri discipuli, animosam fidem obedientiamque ostendat; & quod naturam exuperat, Dei amicitiam dignioribus cumulet incrementis. Non deferendus est Basil. Seleuc. dicta orat. 7. *Tentatione purgat Abrahamum*

num, patientia simulacrum, ut nitidiori opere ostentato spectantem, rapiat in admirationem: nauiculam ventis agit, quo gubernatoris artem magis admireris: fluctuum ciet impetum, ut obstupescas, quam nulla tentatione moneatur: machinas admonet, murorum fortitudinem ostentans: naturæ fluctus in iustum sustollit, ut amicitia diuina nundinatorem admireris. Preme hæc vltima; *Amicitia diuina nundinatorem*: nundinator est, qui ad nundinas, vendendi, mercandique causâ, conuenit, foraque & emporia frequentat, & iugiter negotiatur. Ergone Abraham, qui semel filium obrulit, & non nisi triduo curis genitoris agitat, mucronem, quo feriendus erat iuuenis, prius intra paterna viscera exercuit, quasi ad amicitia diuinæ nundinas continuus negotiator accessisse profertur? Adeo amicitia diuinæ pignora, diuitesque prouentus pro tentationis fœnore in deuoti senis corde creuerunt, ut quasi forum esset nundinis frequentatum, publicoque commercio expositum, ut Dei amicitia venum veniret, & ipse ob eius contrectationem ditesceret, nundinator diuini amoris asseratur.

397.

Gen. 22. 11.
13.

Bene amicitiam diuinam nundinatus est sub tribulationis mercede, qui ad Deitatis contubernium, cum se decurtare parabat in sobole, cœlestem granditatem nactus accessit. Diximus amicitiam, ut vigeat, æquam naturæ inter amicos sortem experere, vel ex ingenita vtriusque proprietate, vel saltem ex alterius in alterum beneficio. Angit Deus Abrahamum tentationis flagello, senile pectus quasi robustissimum murum hoc ariete de constantia probat: stat impercussus Patriarcha, generosam indolem auri flammis examinantibus manifestat. Iam iam cadebat eleuata manus in teneram filij ceruicem, & ecce aries inter vepres libratus apparet, cui vrticosa coma pro corona fuit, quæ ut victimam deuonebat ad aram. Vtquid se repente inturbatis genitoris simul & sacerdotis oculis obiicit? Ne gladii macularet aciem in filio. Nonne Dominicæ passionis, vbi supernus Pater Vnigenitum suum morri tradidit, oportuit umbram præmitti in Isaac? Cur non decebat, ut clarior præcederet typus? Quoniam Filij diuini Deitas moritura non erat; & Isaac, postquam in cruenti discriminis periculo, tentationisque fornice probatus est, ad Deitatis participium ascendit, in laboris & ærûnæ conflatorio antiquam naturam exiit, induit diuinam, iam non aptus est, ut pro carne Filij Dei, humanoque corpore, quod mortem passurum erat ex Patris decreto, typus fieret; succedit aries iam pendulus in crucis imagine, iam seroto spinoso redimitus, ut incendium experiatur per gladium; & totam ferat Dominicæ cædis figuram. Si sic in naturæ diuinæ consortium Isaac surrexit, & eiusdem naturæ cum Abraham, utpote genitore, fuit, cur non obediens pater, & in laborum constantia firmatus, amicus Dei effectus esse dicatur? Suprà dedimus Basilium Seleuciensem oratione 7. quoniam nō penitiùs expendimus, non tædeat huic cogitatui recognoscere: *Pro vnigenito tuo onis fiat succidanea. Meus Vnigenitus, quem agnum gestaueris, tradet in mortem. Ne vnigenitum tuum tangat gladius; nec enim crux Vnguenti mei Deitatem tangeret. Circa onem sacrificatio versetur, circa dispensationem Christi passio. Ovis & caro configantur, ne quod imitandum perturbes, qui vna, eademque tecum*

Seleuc.

natura est. Si Isaac Deitatem Vnigeniti repræsentat, ideoque Deitas strictum gladium in vaginam coëgit, ne Deitatis figura mactaretur in immortalitatis dispendium, & tunc Isaac eiusdem est naturæ cum Patre; promptum est, ut dicas, in eo instanti, quo vltimus tentationis rigor, erecto iam brachio, ad cædem exarsit, Abrahamum ex doloris stadio ad diuinæ naturæ aduolauisse consortium, incundæ perfectæ amicitia proficuum.

Nonne in tantis Isaaci casibus se Deus quasi eius exambiuit videri parentem, qui Patriarchæ dexteram irruentem continuit, & geminata voce impetuosè corripuit? Mira Abrahami ex tribulatione nobilitas! Adeo se cum Dei natura per amicitiam coagmentat; ut quod ipse erat, nempe Isaaci pater, iam Deus fieri videatur; & dolor, qui naturali affectu in paterno pectore subsidere debebat, in Dei pietissimum cor translatus est, utpote qui susceperat teneram indolem genitoris, postquam eum in vnā naturam sibi copulauerat. Cur lætus Abraham hilarem frōtem præ alacritate à senilibus rugis expandit? Cur oculos lachrymarum riuus non turbat? Se negat genuisse, quem neci tradere non dolebat. Inter Deum & senem ex vtriusque naturæ per arctam amicitiam vnione, mutua proprietatum commutatio vicissitudoque processit: Deus cui proprium est hilarescere, nulliusque angustia compotem esse, illi lætitiā indidit, eiusque dolorem, quem geniti casus in paternis visceribus concitat, sibi præripuit; quare detinuit gladium, ne iam sobolem vtriusque cōcideret, & pro rationali victima irrationalem victimam subrogauit. Hanc puto esse mentem in trito S. Zenonis loco sermone primo de Abraham: *Ne mutatus est vultus eius, cum esset victima commutata. Cum tanta læticia arietem obrulit, cum quanta obtulerat & filium. In illo sacrificio solus Deus doluit, qui aliam victimam procurauit: nam Abraham cum filio sic probatus a Deo est, ut non postulans misericordiam mereretur. Quid ais, ô beate? Misericordiam promeruit, cui potius te testante, dictum fuerit, cum impetus detineretur: Respice retrò, & antequam respicias, parce.* Si quod parceret, misericordiamque exercet, ei indictum est; potius misericordiam exhibuit, quàm accepit. Imò quia Deus pepercit, pepercisse dicitur & Abraham, promeruisseque vnā eandemque misericordiam, quam Deus, exercere, ne dispar esset attributum, cum ex gratia beneficio communis iam esset natura, Sed vide, quid dicat Ennodius libro secundo, epistola prima. *Abraham vnicum filium morri quasi pius pater, quod maius est, lætus exhibuit, & ad necem filij mucronem genitor misericors præparauit.* Ergo misericordia fuit imitem manum ut cruentè caderet, eleuare, & naturæ leges non recusare sanguine aspergere; & ut illiberalis genitor, vitam adimere, quam præstiterat? Non potuit à priori vocabulo, eius cum diuino Parente similitudo describi. Deum Vnigenitum suum dedisse cruci misericordia fuit, quam sacra antiquitas deprecabatur ostendi, cum eius salutare nobis date petebat: misericordia & veritas obuauerunt sibi, cum veritas de terra Virginea orta, cruci pro nobis omnibus tradita fuit: decretum, quod sanguine maduit, riuos misericordia profudit: ut quod mortale fuit filio, in quo dolus non est inuentus, nobis proficeret in salutem.

398.

Ps. 84. 8.
Ibi. 11. 12.
1. Pet. 2. 21.

tem. Sic Deus Pater Abrahamum in sui similitudinem aduocauit, ut mucronem, quem religiosa scuitia ad cædendam sobolem præparabat, genitor non ut sæuus, non ut religiosus tantum, sed ut misericors præparauisse dicatur, ut compar in utroque parente proprietas innueretur. Nonne parricidium est, rationalem segetem, quam patres scuit, falce demerere, & eundem facere mortis ac vitæ fontem? Vbi misericordia & pietas arripuit enssem, nequit acies, etsi sanguine maculetur, de parricidio damnari. Deus Pater neci dat Filium, nec carnificum detinet manus; & misericordia est: cur patricidalis esset Abraham, qui tunc se totum in Dei Patris fidem asseruit, eumque mente contemplatus est, cuius in contubernium veniebat? Ea fuit pungentis tentationis vis, & acerbi virtus experimenti, quod tunc vel maxime generationis æternæ fidem, agnitionemque exercuerit Abraham, & Dei Patris naturam fuerit timatus, in cuius per amicitiam sodaliciū incurrit; nec parricidium perpetraret, quem religiosa fides instruebat: diemque Christi videre gaudius est, qui eius ortum à Patre cognouit, mortemque à Patre præparatam. Anne tunc Deum Patrem credidit. Do Chryl. ser. 55. *Abrahā, ubi Deum Patrem credidit, mandatorum formas non attendit asperas & accerbis: quæ cælestis Pater iubet, non discit, sed indicat gloriosa. Parricidium considerat per seculum; sed quia Deus imperat, totum pietati committit.*

De Isaac in Dei amicitiam per tribulationes adscito.

SUBSECTIO.

399. **P**ERGIT Iuditha; & quæ in Abrahā & Isaac amicitiam Dei à tentationis experimento tribulationisq; pugna probauerat, exemplorū seriem ex Iacobi memoria multiplicat: *Dei amicus effectus est: sic Isaac, sic Iacob.* Quando singulari amicitia tesserā Iacob in laboris & cruciatus compendio amicitiam Dei sibi excudere nactus est? Sub vno ænigmate & à tribulatione fortitudinem, & à fortitudine nobili per certamen laboriosum, adquisitum cum Diuinitate ex amicitia sacra consortium expertus est. Vix soceri Laban iurgia sedauerat, acorem mitis humilitatis dulcore perfuderat, cum trepido pauore angitur, ne in recrudescens odium incideret Esau. Quo lenitur à cruce timoris? Dolens & anxius secessum secreta- Gen. 32. 24. tasque latebras quærit: *Et ecce vir luctabatur cum eo usque manē.* Exaggeratur dolor in medelam, & qui luctari cum homine timebat, inter pugilis Domini lacertos se innexum reperit. Ut quid se Dominus agonistam interferit timentis brachiis, & dum seguem animum roborat, auget cruciatum, tentatque viri in decertando vigorem, ut eruat à timore dolentem? Nulla efficacior medicina est in via Domini, ab afflictionum vulneribus agrotati, quam vulnera afflictionum augere. Qui futuram prælium dolebat, præsens experitur; & cum validiori pugile pugnat, ut vires aduersus infirmo- Chryl. rem succrescāt. Luctatur Deus cum Iacob, ut, dum arctius suggillat, & angit, constantius aduersus fratrem inualeat, & per brachia in Dei naturam insertus, omnem formidinem excuteret, seque fratre suspicaretur fortio- rem, nihil ab eo asperum passurus. Chrysostomus. *Magna Domini misericordia; quoniam occursum erat fratri, ut sciret re ipsa, quod nihil asperum laturus esset, in si-* Zerda in Iudith. Tom. I.

gura hominis luctari cum iusto voluit. Totum hoc factum est, ut se illius humilitati attemperaret, & formidinem ex anima iusti eximeret, & persuaderet eum, ut citra angorem fratri occurreret. Expendo Chrysostomi acumen. Misericordiam vocat, constringere in certamine Iacobum, suggillare luctantem, contere- re resistentem. In quone pietas? Quoniam dum doloris agmen augetur, magisque premeretur in lucta, in nobiliorem asserebatur naturam, fortiorque euadebat ad prælia; nec erat cur formidine contabesceret ob seuerum fratrem irruentem, cuius se Deus attemperauerat sinui, & per brachia immiscuit, quasi vnā cum eo personam gerens. Non potuit compendiosius Dei progredi sapientia, ut panderet, ad amicitiam Dei hominem, cruciatuum & tentationum arte eleuari. Quid magis amicitia proprium est, quam amplexus? quid anxij periculi, quā pugna, in qua & corpus teritur, & animus iam pauore, iam ardore concutitur, & æger anhelitus animam in quaque spiritus insufflatione deponit? Ergo utrumque misericors Deus coniunxit: luctatur cum Iacob, non iaculo, non ferro, non tormentario igne, sed pugilatu, in quo amplexus est. Ne tentatio & dolor longius ab amicitia Dei symbolo distaret, lucta exercetur in brachiis; ut quod magis premeretur, magis appateret amari, & in vnā coalescere naturam eius, qui per pectoris semitam in sui luctatoris pectus abibat. A quo cogitatu nō dissideret Chrysologus alibi datus ser- Chryl. mone 147. *Iacob redeuntem pro certamine prouocat, luctatoris constringit amplexu, ut amaret partem certaminis, non timeret. Qualemne partem? Deum, qui se colluctatorem exhibuit, & per mutuum amplexum in vnum cum Iacob coalescere videbatur. Ea industria tribulationis est: quasi tribula, dispersa grana conterit, in trituras redigens, ferratoque carpento discrucians, ut postea coagmententur in vnum. Iam deus pars Iacobi censetur, postquam in corpore luctantem sustinuit, nequit iam Iacob amare, quin deum.*

Neruus femoris à luctatoris contactu, quasi à contagione emarcuit. Victoriæ patitur pœnam, & qui pugilem suum non læsit, cur tamē ab eo vulneratur fortior & victor inelamatur: *Qui cum videret, quod eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit?* Qui sic lauciatus, quē victor, quē contra dominum fortis, si à digito potmini claudus, cum illibatus dominus se exemit à lucta? Vix neruum pupugit, cum eum fortio- rem fuisse pronuntiat: *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Dominum fortis fuisti, quanto magis contra homines praualebis?* Noua indoles triumphi: victus dicitur, qui ferit, & vngue summo potens est genu turbare, poplitem à censura gressus dirimere: victor est, qui patitur. Et opportunè. In certamine diuino pati, vincere est. deus, qui se per brachia intexebat Iacob, iam se vsque ad femur demittit. Non contentus in dimidio corpore se inferere Patriarchæ, amicitia glutine per totum it. Ut inhabitaret in toto, infirmum reddidit femur: claudum effecit, ut totum corpus, quod in pedum nititur sustentaculo, infirmitatem subiret, & fortius esset in homine, quod deus efficiebat infirmum. Bernardus de gradu humilitatis. *Vinam & meum neruum Angelus tangat, ut marcescat, si forte ex hac infirmitate incipiam proficere, qui ex mea firmitate non possum nisi deficere. Lego profectò: Quod infirmum est* CCc 2 Dei

Dei, fortius est hominibus. Sic quoque Apostolus : *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Imo meditari non cesses tribulationis & doloris humani cum Diuinitate commercium. Effigiem hominis suscepit Deus, ut luctam conferat cum Iacob : præludit homo fieri, qui homo apparere dignatur. Per cuius generis ductam seriem ex pudica Virgine generabitur? Certe ex Abraham tracta origine per Isaac & Iacob. Ergo, ferit femur, stupidumque reddit attractu, è quo tradux generationis emanat, inde se auspicans, absque viri semine generandū post sæcula : ideo humanæ formæ manum illi applicat loco, è quo per generationis librum peruenturus erat ad Virginem. Tantus amor fuit se humanitus vestitum, genitumque adumbrare. Cur ergo non leniter tangit, ut mulcea ; sed impellit, ut feriat? Ut certius se eiusdem naturæ cum Iacobo, sui que generis sobolem fore signaret, situm illum vulnerat, doloribus perfundit, manifestans, non aliud securius, constantiusque signum esse ad consortium cum diuina natura, & Dei ad homines cognationem, quàm dolor : portionem illam concutit & fauciat, ut eius caro inde progressura iam tunc de passionis disciplina erudiretur, & charior esset, proximiorque Deo humanitas, postquam puncta. Itaque conatur, quod caro Iacobi doleat, è qua carnem sumpturus est ; & quod ipse infirmior appareat, etiam vulnerato Iacobo. Cur utrumque, quod inter se contrarium videtur? Ut Deus in utroque infirmaretur, passionisque suæ, & agitatæ ærumnis humanitatis typum adūbraret, cruciat femur, ex quo oriundus ; seque à viribus ostendit orbatum, ut strictius à Iacobo prematur : & in victo & victore infirmitatis & passionis præmittit indicia.

401.
Gen. 32. 26.

An in hoc patiendi desiderio Deitas illustrius innouit? Audi, quid victor sollicitat : *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.* Cur quem elidis, ad benedictionē vrges ; & quæ luctæ iudicium infirmiorē fatetur, trahere satagis ad validioris officium? Non nisi à Deo benedictionem exposceres. Quid Numinis in segni colluctatore rimatus es? Acute conspexit, sub libitæ infirmitatis velamine latuisse Deitatem, & ex pressuræ, passionisque in ostensa carne mysterio Deum contēplatus est, & gauisus se per vulnus, per pugnaeque angustias Dei amplexus fuisse sortitum in eamque naturam insertum, à qua potuit sacræ benedictionis optare fortunam. Non tædeat Hilarium auscultare lib. 5. de Trinitate. *Quid istud est, quod imbecillum oras quod ab infirmo expectas? Hunc, cuius benedictionem rogas, complexu tuo validior elidis. A gestis corporis tui mentis tua opus dissidet ; aliud enim, quàm agis, sentis. Tenes in gestis lucta tua hominem infirmum, sed hic tibi homo Deus verus est. Subditur tibi secundum carnem homo ad mysterium passionis in carne. Deum in carnis infirmitate non nescis ad sacramentum benedictionis in Spiritu.* En quomodo crescat in tentationis stadio natura certantis, & ad amicitiam Dei per generosæ nobilitatis sortem ascendat, ut sibi coagulet, & compingat, qui supra creaturas est. Iacob curtatur in corpore, mulcatur in gressu, & ex lucta corporei luti tenetudine fragile agnoscit, tuncque Deum esse, quem brachiis comprimit, percallet ; & sibi de claudicante tibia gratulatur, qui grandior est & velocior, dū claudicat. Nō claudus sis mente, ne facile ab inimico elidaris : quid quod neruus corporis obstupescat, si sic probaris, quomodo cum Deo tuo, qui

Hilar.

Deitatem approbat à patientia, amicitiam inire promereas. O praua gens Iudæorum, quæ claudicante Iacob genus haussisti, non in tibia, sed in mente te claudam amas, quæ amicitiam Cæsaris ambis, Dei remis. Sic inclamar : *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris : & antea : Crucifige, crucifige.* O quale luctamen cum Deo tuo iniisti infirmiorē esse cupis tua nequitia, eumque subigere tãquam Iacobi progenies. August. lib. 16. de ciuitat. Dei : *Nam quod ei praua luit Iacob, utique volenti, mysterium figurauit passionis, in qua visus est in corporis sui sobole praua luisse Deo, & quasi cum infirmo, ita cum carne eius luctamen inire & inualescere, cum diceret : Crucifige, crucifige.* Qui non sibi, sed Deo suo crucem sollicitat, et si eum velit à pretiosa passionis nobilitate redemptorem, se non eius amicum, sed principis sæculi cupit, ab eius suprema natura in doloris igne examinata desiscens. Secus Iacob in corpore claudus, integer in mēte, Deum vidit, cuius visio per similitudinem fit, quæ non aliter in beatitudine tenetur, nisi per Deitatem ipsam illuminatis mentibus affixam. Sed Iudæus ex Iacob parente non in corpore infirmitatem hæreditate delegit, sed à femore transtulit in mentem, & integer in gressu, claudicauit in mente, ubi curnitas & ægritudo peccatum est, cum in femore mysterium esset & meritum. Præclare Arator lib. 1. hist. Apost.

Conatus certare Deo, tulit ipse figuram

*Corporis ante grauem : quem post in vulnere mēis
Israël claudus habet ; qui per sua crimina labens
Corde magis, quàm carne fluit, spatisque sub ipsis
Quadragesima annos Aegypti sine remotus
Clandicat, Aegyptum cupiens atque idola querens.*

Vidisti quomodo per tentationem, incitamentaque laborum homo in diuinæ naturæ sortem prouocatur, cum Deo amicitia innexus honore. Non parcam, nullam etiam quoad homines improbos, & nefariæ crudelitatis, sicut religionis cultores, breuiorem semitam ad Deitatis capefendam naturam, quàm per tormenta inualuisse. Eadem Martyribus Christi, quæ diis suis deuotamenta, cruciatuum genera meditati sunt : iam inde et si inuiti, inter Numina recensentes, quos per supplicia suis idolis æquabāt. Iuuabit illico subiicere Tertul. in Apol. c. 12. *Qui propter Deos ipsos perplectimur, solatiū pœnarū esse possit, quod eadē & ipsi patiuntur, ut fiant.* O etiam in arris ludibrio Deitas amica pœnarum ! A passione incipit Numinis simulacrum ; & quod magis altius immisum instrumentum præsensit, adorationis cœlestem vindicem exhibet formam. Vis immotis oculis prospicere tormenta, quibus ad Deitatis suspicionem lignum siue metallum peruēnit? Martyria Christianorum conspice. Pergit Tertullianus : *Crucibus & stipitibus impositis Christianos. Quod simulacrum non prius argilla deformat cruci, & stipiti superstructa? In patibulo primum corpus Dei vestri dedicatur. Ungulis deraditis latera Christianorum : at in deos vestros per omnia membra validius incubunt ascia, & runvina & scobina. Cervices ponimus ante plumbum & glucinum & gomphos : siue capite sunt dii vestri. Ad bestias impellimur, certe quas Libero, & Cybele, & Cereri applicatis : Ignibus urimur : hoc & illi à prima quidem massa. In metalla damnamur : inde censentur dii vestri. In insulas relegamur : solet & insulis aliquis Deus vester aut nasci aut mori. En errando superstitiosa crudelitas non nisi iniuriarum artificio sibi persuasit, mutum & exanime lignum in deitatis fastigium assurgere potu*

potuisse, & à tormentis super aras iræ. Si sic, quid quoddam martyr, qui supplicia fideliter consecrauit, cultum sibi vendicet, dum lapis & rustica impolitique arbor per vulnere disciplinam ementium transiit in Numen? Concludit Tertullianus: *Si per hac constat diuinitas aliqua: ergo qui puniuntur, consecrantur, & Numina erunt dicenda supplicia. Sed planè non sentiunt has iniurias, & contumelias sua fabricationis diuinitatis vestri, sicut nec obsequia.* Mira sententia! Quasi si contumelias sensissent, acuminaque dolantium instrumentorum, et si ludicra, inaniaque oculorum spectra, simulacraque sint, non sic à Deitatis umbra distarent, in cuius aliqualem formam & speciem per contumeliosa cruciamenta consurgerent. Ama cruciari, ut exanimi, & rudi ligno, in quod re obdurauit peccatum, ad aliqualem Dei tui similitudinem euoceris, amicusque eius fias, cuius in sinum per tribulationes venitur.

Amicitia Dei eternitatis indole gaudet.

SECTIO LIII.

403.

CHARITAS, sacraque amicitia Dei eternitatis auspiciū est. Cupis illudere funeri, & irridere sepulchro? Ama; nescit pulueræ mortis iniurias amor: hic ignis non facit cineres, nō busta cognoscit, cum immortalitate paciscitur. Anne Iudith mortuorum exemplis, & humatorū paradiſmate ad tribulationem sufferendam, Bethulienſiū animos laceſſit ex Abrahamo, Isaac, & Iacob? Imo si amicos Dei nuncupauit, cur non de perenni vita, immortalitatisque, etiam post mortem manere gaudeant? *Per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est: sic Isaac, sic Iacob.* Ipsomet stylo perpetuitatem perstruxit, utpote qui semel amicus factus fuerit, nunquam ab amicitia decesserit, nec mortis falce demesso corpore obierit animus, cui viuus Dei sui inerat amor. Scis in amoris symbolo, nepe in igne, qui illustrè rubum coronabat, dixisse Deum: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Quid viuus igne qui viuaci spiritu in superna subrigitur, & mobilitate flammæ se simulat animatum? Quid viuus Deo, in quo vita erat; & vita erat lux hominum? Cur ergo se deus deum nuncupat mortuorum, quos commune naturæ supplicium à corporis vſura diripuit? Imò si in igne loquitur, & Deus est, immortalitatis edidit documentum, & resurrectionis insigne, è tribus amicis compositum: quorum se deum dicit; sicut amans amantis est: & in flammæ suggestum se exhibens, flammæum, qui nunquam interit, declarauit amorem. Caiet. Exod. 3. *Manifestare dignatus est Dominus Iesus in Euangelio in his verbis contineri mysterium resurrectionis, quatenus continetur in eis immortalitas animarum Abraham, Isaac, & Iacob, quia non est Deus mortuorum, sed viuorum, hoc est, quia Deus non dicitur Deus alicuius, nisi viuus. Nam dicendo Deus Abraham, significatur Deus qui veneratur ab Abraham: constat autem, Deum non venerari à mortuis, sed à viuis.* Deus Abraham deus viuus est. Quid quod viuus sibi superſtes, qui deum amauit? Caritas nunquā interit; quid interest, quod mors simul et hominem dei amantem occubere? et si cadauer iaceat in tumulo; anima, cui amor inſuit,

nescit cum puluere habere commercium; corpus è fauilla resurget. Flamma est amor; scit, quem enecat, nobiliori vita redimere; & quem eximit è temporis mortalitate, in eternitatem asserere. Phoenix te edoceat: auis est ignis amica, illi cinis vulua est; cadit, ut surgat, & natalia ingeminet intra funus. *Multis passeribus meliores estis vos*, dicebat Dominus illis, quibus dixit: *Vos amici mei estis.* Cur supra passeres, amicorum excellentiam extollit? Ut reddat de immortalitate securos. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Sat est, quod vnus passer natale beneficium accipiat ab igne, & in amoris symbolo se sui nanciscatur heredem, ne elementum amoris amicum vitam adimere, quin & reddere existimetur; ut amicus dei ab amoris igne se æternandum esse confidat. Mira ratio, cur de immortalitate læteretur, qui amicus Dei est, quoniam passeribus est melior? Nec quidem multis passeribus dixit, quia aliqui passeres sint, quibus melior dei amicus nō sit; sed multis dixit, id est, non passere vno vnusquisque vestrum melior est, sed & plurimo passerū numero? non vno Phœnice, sed et si tot Phœnices, quot aues. Id egit amor, qui de igne ad mortem accenso substantiam corporis exigere potest: quippe qui iustus est, sicut Phœnix florebit, utpote quem amor in iustitia constituit. Sic capio Tertullianum de resurrectione carnis, cap. 13. *Et florebit, inquit, velut Phœnix, id est, de morte, de funere; uti credas, de ignibus quoque substantiam corporis exigere posse.* Multis passeribus antistare nos Dominus promittit: si non & Phœnicibus, nihil magnum: sed homines simul interibunt, a quibus Arabia de resurrectione securus? Phœnicibus antistat, qui Deum amat. Nōne in antistite perfectior debet elucere virtus, quā in subdito? Si Phœnicis virtus in igne est, ut nidus bustum sit, fauillæ nutrices, cinis propagandi corporis semen, mors natalitius dies: melior ignis, nempe amor, in antistite debet ardere.

Charitas nunquam excidit, siue prophetia euacuabuntur, siue lingua cessabunt, siue scientia destruetur. 404. Si charitas non cadit, quid illi cum cadauere est? 1. Cor. 13. 8. Cur cæteras virtutes in superſtite eternitate præcellit? Quoniam prophetia futurorum est; eternitas non habet futurum: linguæ volubilitate sermonis variationem, labilemque mutationem admittunt; eternitas, attestante Boëtio, tota simul & perfecta possessio est: quid proderit scientiarum diuſio, ubi in increata scientiæ theſaurum mens immergitur? Cur durat charitas? Quoniam eis duratio eternitas est, nec temporalibus adiuuatur auxiliis: habet iugiter, quem amet. Theodoretus: *Charitas nunquam excidit, hoc est, non mouetur, aut labitur; sed semper manet, ut qua firma, stabilis & immobilis permaneat. Rebus præſentibus superuacanea est prophetia, inutiles autem lingua, sublatæ earum differentia.* duo sunt, quibus natura quæque didicit perdurare, & alimentum, & soboles: ut indiuiduum perseueret, incumbit alimento: ut maneat species generationi succumbit. Hæc temporalia sunt, ac proinde caduca: quippe qui preciosioribus dapibus innutritur, quod luxuriosius se adipe ciborum impleuit, eò liberalius vermes sui saginat in tumulo: tandem consumpro sæculo generatio cessabit. Anne charitas eget alimento, vel sobole, ut duret? Quæ æterna est, iniuriam patietur, si eam velis epulis adiuuare, ne intereat, primæ ad Corinthios, capite 8. *De his, quæ idolis immolantur,*

scimus quia omnes scientiam habemus : scientia inflat, charitas edificat. De idolothytis, id est, carnibus, quæ immolabantur idolis, agit Paulus, an fidelibus, eis vesci liceret. Carpit huius cibationis auidos, quasi amorem idolorum his cibis innutrent, & charitati proponerent, ut comederet. O stolidi mens! Charitas non eget cibis: melius est ne scandalum sufferat frater, quam quodlibet obsonium. Esca, quam appetitus superbi ventus impingat, facit, quod intumescat, infleturque stomachus, & venter vanitate redundet: scientia hæc insipida & insalubris inflat, non alit. Charitas ædificat; non cibo, sed lapide durat. Opporune dixit *ædificat*, de qua dicturus erat: *Charitas nunquam excidit.* Non timet ædificium à casu, cui aduersus ætatem armata, petra fundamentum est. Singulariter Ambrosius ad illa verba: *Charitas nunquam excidit*, sic subiicit. *Vt proinde discerent, quia grauiter delinquebant, qui escam fraternæ charitati proponebant. Nam hæc est, quæ & in presenti prodest, & in æternum cum Deo permanet*: ubi allegatur in margine primæ Corinthiorum capite octauo. ubi agitur de his, quæ idolis immolantur. Perpende illud: *Qui escam fraternæ charitati proponebant*: Legendum enim puto *praponebant*, scilicet flocci facientes scandalum, dum de immolatione vescerentur. Tamen lectio hæc, quæcumque sit, acumen habet. Delictum est proponere charitati, quid manducet, quasi non nisi ab alimento perseueret. Qui plus æstimat se innutrire, & per cibaria adiumenta annos sibi parare, plus quam fraternam charitatem, quid sit duratio, penitus ignorat. Qui amat, ab intus durat, sæcula prætergreditur, æternatur; non illi opus extrinsecis nutrimentis ætatem laturis infarciri: eam enim virtutem habet, quæ, ut subiicit Ambrosius *in æternum cum Deo permanet.* Esca non commendat Deo, commendat autem charitatem suam Deus in nobis, non ergo esca charitas saginatur.

1. Cor. 8. 8.
Rom. 5. 8.

405.
Gen. 2. 22.

Exod. 1. 21.
Græc.

Matt. 22. 30.

§ Zeno.

An sexu, thalamove ad serendam progeniem indiget, ut duret? Certe *charitas edificat.* Cum dissimilis sexus cœpit esse, mulier, ut ædificium mariti constructa est: *ædificauit Dominus costam in mulierem.* Inde puto familiam, quæ ex filiis constat, domum vocari, ut de obstetricibus Ægyptiis habetur: *Quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit eis domos*: ubi Græcus: *Cognitiones ac familias domos vocat*: auxit ergo illis Deus cognationes, ac genus, ac in celebres familias diffusa sunt. Cur domus appellatur progenies? Quoniam mulier, quæ in generationis adiutorium ex latere viri constructa fuit, ædificata perhibetur. Charitas ergo, quæ non solum ædificium firmum est, sed & ipsamet ædificat, non opus habet sexus, ut perpetuitate congaudeat per sobolem; sibi sat est: quæ finem non habet, illi masculus & fœmina vnus est, non discernit in sexu. Cur si putas? Quia de cœlo est, in quo neque nubent, neque nubentur, utpote de naturæ æternitate securi. Demus iam Zenonem sermone de spe, fide & charitate. *Spes & fides tempus habent: charitas autem finem non habet. Momentis omnibus crescit: quantoque ab ea diligentibus inuicem, creditur, tanto inuicem plus debetur. Non quemquam pro persona diligit; adulari quia nescit. Non pro honore, quia ambitiosa non est. Non pro sexu, quoniam illi vnus est ambo. Non pro tem-*

pore, quia varia non est. Pondera illud: *Non pro sexu, quoniam illi vnus est ambo?* De quibus dictum: *Et erunt duo in carne vna. Et aperti sunt oculi amborum.* Imo charitas non nisi inter duo est: quomodo ubi ambo sunt, vnum intelligit? Quoniam charitas facit, ut ambo vnus sint, numerum ad vnitatem contrahit, & dum curtat, & angustat, extendit, eternitas enim vnitatem amat; compositio subit periculum corruptionis. Bene probauit Zeno? *Charitas finem non habet*, cum subiicit *Quoniam illi vnus est ambo.* Hæc & ignis, & auium Arabiæ indoles est. Ille non patitur numerum; in se, ut duret, quamque materiam assumit: Phœnix, cui flamma blanditur, ut magis duret, à sexu discedit: absque coniuge nascitur, imo renascitur, cui amoris symbolum, nempe ignis, vnus pro ambobus est. Sanctus Cyprianus in expositione symboli. *Quid mirum videtur, si Virgo conceperit, cum Orientis auem, quam Phœnicem vocant, in tantum sine coniuge nasci vel renasci constet, ut semper, & vna sit, & semper sibi ipsa nascendo, vel renascendo succedat.*

Ut à charitatis vnitatem, eius perpetuitatem addiscas, quære, cur Deus charitas dicatur: *Deus charitas est.* Quisne Deus ex numero personarum? Imò qui vnus Deus est, charitas est. Anne solus Spiritus sanctus, qui ab amore procedit? Imò & Pater & Filius. Quo dignosces? A conceptu æternitatis, cuius, sunt qui dicant, primum terminum siue obiectum esse diuinas processiones, generationem nempe Filij & spirationem Spiritus, quasi his Diuinitas fœcunda perduret. En ergo cur Pater charitas sit, quoniam cum se totum eructet in Filium, se illi dat, & numerum constituens in personis, amat in amore vnitatem. Cur non æternitas in Deo sit, si Deus charitas est, & velut si deficere timuisset, se in Filium deposuit, adeo amans, ut quidquid in se habuisset, præter esse Patrem, præstaret, quasi si amor tota potentia fuisset? Præstat expendere sanctum Zenonem supra, qui sic charitatem alloquitur: *Tu diuina custodis; tu in Patre imperas: tu in Filio obtemperas: tu in Spiritu sancto exultas. Tu, cum in tribus vna sis, nullo pacto diuideris, nulla humana curiositatis calumnia commoueris. A paterno fonte in Filio tota refunderis: & tamen tota, ubi refunderis, nec recedis. Rectè Deus diceris, quia Trinitatis potentiam sola conuertis.* O in quot se extendit officia diuina charitas! Imperium dicitur absque coactione & principatu; obedientia absque inferioritate; absque mobilitate exultatio. Ea ingenium habent. *Rectè Deus diceris, quia Trinitatis potentiam sola conuertis.* Quid est Trinitatis potentiam conuerrere? An quod idem sit diuina potentia, quod charitas: quod adeo amans sit, ut omnem potentiam erogat in amorem? An quod potentia in Trinitate de actibus notionalibus, quos Theologus Origines nuncupat, proferatur, & conuertatur cum generatione Filij & processione Spiritus sancti charitas; ut sic quidquid in Deo est, sapiat ex infinitudine charitatem. Non malè dixeris vtrumque. Vide quàm antiqua charitas sit: etiam si Filius dei originem per Paternum trahat intellectum, iam ibi ex Patre charitatem hausit, ita fœcundam, ut illico in vtroque diuinam spiraret personam.

407. Si Deus charitas est, quis finis illam poterit angustare? Vis probem, hic illi perpetuitatem conciliari? Iam in tomo de Maria, & Deo incarnato ex Hugone Victor. charitatis circulum sine carentem esse probauimus. Si Deus charitas est, qui Deum amat, charitatem amat, amat amare. Quem, si putas amorem. Ecce nullus est finis, sed ardor irrequietus, cum, qui diligit amorem, habeat, quod diligit; & diligat, ut habeat, felicitate vertigine deuoluitur in idipsum. Si absque amore amorem non potest amare, amor seipsum amat: cessare non poterit, qui sic cœpit. Audiendus est sanctus Fulgentius epistola 5. ad Eugyp-
 S. Fulg. pium. Cum charitas diligitur, quia non nisi dilectione diligitur; non potest homo tanquam oculum corporis à quacunque re visibili, sic à charitate intentionem auertere dilectionis; ut possit & charitatem non diligere, & dilectionem habere. Charitas quippe, id est, dilectio nullatenus diligitur, nisi dilectio habeatur, quia ipsa dilectio diligitur. A se ipsa dilectio diligitur, quia tunc diligitur, cum habetur; nec diligitur, nisi habeatur. Equidem potest diligi à nobis, etiam cum petimus, ut augeatur in nobis: sed non diligit eius augmentum, qui non habet initium. O nobilis virtus non ad te, nisi per te potest perueniri: qui te amat, te habet: æternitatem lapidis: cuius pars nulla est, quin æternitas sit. Cur Deus diligitur? Quia Deus charitas est: ergo charitas charitatem amat. Cur proximus? Quoniam creatura rationalis est, in qua Dei charitatem possumus inuenire. Fruere iterum Fulgentio: Tunc recte Deus, proximusque diligitur, si in Deo & in proximo ipsa charitas diligitur. Ita sit, ut in Deo ipsum Deum, & in proximo Deum sine dubio diligamus. Nec enim frustra post dilectionem Dei non alia nisi proximi sola nobis est mandata dilectio: scilicet ut agnoscamus, illam creaturam nos debere diligere, ubi charitatem ipsam possumus inuenire. Omne namque animal irrationale, sicut non habet rationem, sic non habet charitatem. Obserua illud: Ut in Deo ipsum Deum, & in proximo Deum sine dubio diligamus: quasi quidquid Deus sit, charitas sibi præripiat; nec Deum amaremus in Deo, nisi charitatem amaremus. Non dubites æternam esse virtutem, quæ, nisi deus æternus ametur, nequit amari.

408. Charitati, cui finis non est, nullam detrahas portionem: totum te dare non ambigas: tota simul æternitas est; si te amputas, abscindere æternitatem præsumis, dum abscindis amorem.

Matt. 22. 37. Matthæi 22. 37. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.

Phil. 47. En totus homo censum amoris iubetur impendere. Quomodo corporeo corde amabit, quem carnis oculis non videt? Quomodo anima, qua sensibilis est, carnemque vegetat, diligit Deum, qui exuperat omnem sensum; cuius nec odorem percipit, nec aspectum? Ideo Deus, ne vlla pars hominis à Dei sui sequestraretur amore, se inserit carni, se proponit obtutui. Cur incarnationem subit, qui Filius Dei est, ex tota Triade diuini Verbi persona diligitur? Nam proprium Verbi est mentem incolere, & e corde Patris eructari: quare carne indutum amari posset ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quippe quod & ad cor, & ad mentem, & ad corpus, ut diligeretur, aduenit. Pulcherrime Chrysologus sermo. 62. Ille de carne tua nasci voluit: tuis voluit uberibus occupa-

ri, iacere in tua pectore, tuis voluit humeris balnari, qui semper à te amari voluit, non timeri, Requiere quid in lege mandauerit primum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hinc est, quod ad cor tuum venit, & ad mentem tuam; quia animo, corde, corpore à te ab initio diligi perquisiuit. Cur Angelos non apprehendit, cum spiritualis naturæ excellentia Deum, qui spiritus est, alligere potuisset? Apostolus ad Hebræos 2. Nuf. Hebr. 2. 16. quamenim Angelos apprehendit, sed semen Abrahamæ apprehendit. Cur semen? Ut carnem indicaret, quæ mortalitati obnoxia est. Mira coniunctio, ait inibi. Ambrosius, dum æternitas & immortalitas mortali & temporali adunantur. Quam ob rem, si putas, nobilem illam naturam dereliquit; nec sibi copulauit, quod labile non erat & caducum? Quoniam intendit lutum labricum solidare, fragileque æternare figmentum, eripere à morte, cœlestique constantiæ per æternitatem inferere. Id præcessit apud Apostolum: Quia Hebr. 2. 4. ergo pueri communicarunt carni, & sanguini, & ipse similiter participauit eiusdem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium. Ergo cum immortalis esset Angelus, mortalis homo, hunc, ut immortalitatem assereret, apprehendit. Qua virtute? Charitate. Quæ alia æternitatem præstaret? Hæc charitatis diuinæ nobilitas fuit: suam enim charitatem Deus commendat in nobis, pro quibus Christus mortuus est. Sanctus Fulgentius sermone de duplici natiuitate Christi: Christus enim Dei Filius de Deo vero Deus verus & vnus cum Patre naturaliter Deus, semper ex se ipso sanctos Angelos pascit; sed tamen Angelicam naturam Dei Filius non accepit. Ut autem suam charitatem Deus commendaret in nobis, Filius eius naturam nostram suscepit ex nobis; & Deus Vnigenitus, qui panis est Angelorum, ut etiam hominum seipsum faceret panem simul hominis & animam suscepit, & carnem. Æstima hæc vltima. Non Angelos apprehendit, sed hominem ut hominis panis fieret, qui erat Angelorum. Quid sub accidentibus panis primitus posuit? Corpus. Cur si in patibulo mori parabat, & clauis confixum, plagis oblitum, spiritum afflaturus erat, in sacramento pietatis, in vinculo charitatis constituit? Quoniam anima, utpote spiritus, mori cadereque nequibat, caro tantum ab animæ denexu cadauer est; seges est, quæ demetitur; granum, quod cadit: ideo Ioan. 12. 24. in amoris prodigium corpus, quod diuinitas sustentabat, frumenti granum è virginea terra, ut Ibi. 59. manipulus pullulans, panis, qui de cœlo descendit, corporeo homini datur in escam: ut quo caducum erat, & occiduum, caro nempe, quæ manducat hunc panem, viueret in æternum.

En cur sacramentum hoc instituturus dicitur: 409. Ioannis capite decimo tertio, versiculo primo. In finem dilexit eos. Si forsan interpretari fas Ioan. 13. 1. sit, in finem, id est, aduersus finem: ne cui æternitas sub hoc charitatis sacramento mandatur, finis vllus obstat. Dilexit in finem quoniam Luc. 22. 37. scripturæ, quæ de eo erant, fidem habebant, Ioan. 19. 30. & iamiam consummationem in cruce peragendam expectabant. Cum autem finis dilectio sit, in eamque lex & Prophetæ tendant, qui legem non venerat soluere, sed adimplere, sacramentum amoris ordinauit, ut ordinaret in nobis charitatem

Cant. 2. 4. tem sub eo conuiuio, quod æternitatis alimentum est. Vel potius dicas: *In finem dilexit eos*; id est, in vitam æternam: cum enim finis cum charitate coniungitur, non aliud nisi æternitatem significat. Mira virtutis duratio, eò efficax ad impertiendam immortalitatem est, suaque adhæsiōe perennitatem inspergit, ut etiam si finis ipse neſtatur cum ea, in infinitam transigat durationem. Vis probè?

Rom. 6. 12. Ad Rom. 6. *Nunc vero liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem finem vero vitam æternam.* Qualis fructus iste est? Si finis ei adiunctus, vita æterna dicitur;

Ansel. qualem putas nisi charitatem? Anselmus: *Qui fructus procul dubio charitas est, & opera eius, quam nullo modo per nos habere possumus, sed per Spiritum sanctum qui datus est.* Vel ipsa vocabula, quæ mortem sonant, scit charitas in immortalitatis significationem conuerti. Dixerat antea: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis* (id est, peccatis) *in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors.*

Rom. 6. 21. En finis pro morte est: quomodo succedente periodo non solum vitam, sed æternam præsignet? Quoniam charitas intercessit; quæ, omnem erubescitiam emaculet, sanctificationemque infundat, eò opposita morti est, quò peccato. Sic scholiast Theod.

Theod. *In his opposuit quidem peccato Deum, pudori autem sanctificationem, æterna autem morti vitam æternam.* Sed quomodo finis æternitas est apud Paulum, si tandem opus est mortem subire, qui viuit, lethaliq; frigore corripitur, etiam si amoris igne incalescat? Ad eò huic fini innexa vitæ æternitas est, absque ullo interstitio succedens, ut ex vicinitate ipse finis, qui consumit, æternitas, quæ consummat, nuncupetur, synonymaque sit dictio & vniuoca vox. Præclare Ambrosius ibi:

Ambr. *Finem dixit exitum vitæ; cui mors aut vita succedit. Si bonorum actuum amuli fuerimus, acquirimus sanctitatem, finem vero habebimus, id est, exitum, vitam perpetuam. A morte enim hac, quam finem dixit, transimus ad vitam, quæ sine fine est.*

410. Apte respondenti legisperito dixit Iesus: *Hoc fac, & viues.* Qualemne vitam pollicetur, si quæ protulerat ore, opere compleat? Conspice quæ responsio fuerit. Sciscitatur Dominus: *In lege quid scriptum est?* Respondit ille: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum sicut teipsum, &c.* Si de amore verba præcesserant, vitæ vox nequit nisi eternitatem sonare. Orig. ibi in

Orig. Cat. D. Thom. *Ex his indubitanter colligitur, quod vita, quæ predicatur secundum mundi Creatorem Deum: & antiquas scripturas ab eo traditas, vita perpetua est. Attestatur enim Dominus sumentis ex Deuteronomio quidem illud: Diliges Dominum Deum tuum. Ex Leuitico verò illud: Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Æstima, quo argumento vitam æternam in veteri instrumento promissam euincat Origenes: quoniam amor Dei & proximi indicebatur. Etiam in litera, quæ occidit, immortalitas latet, si amorem characteres enuntient. Sed curtus adhuc amor, cum nondum publica reſeratione cœlestis pollicebatur ingressus. Cur dominus: *Mandatum, inquit, nouum do vobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos?* Si mandatum legis fuit dilectio, vnde nouitas veteri dilectioni præstrueta? Libra momenta verborum. Dictum erat: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Augustum stadium amoris. Parum se diligit homo, qui indices per concupita pergit ad mortem, & dum inhiat

Luc. 10. 28. voluptatibus, quibus amicam carnem saginat, se in mortem amare dignoscitur. Mandatum nouum dat Christus, ut quisque diligat, iam non tantum sicut seipsum, sed sicut ipse Christus dilexit, utpote qui ut vitam æternam præstaret, temporalem pro nobis amisit, & immortalitatis pignus fecit e morte. Proficit Isidorus Pelus. epist. 410. *Quod si dixeris, in veteri testamento minime dictum fuisse: diliges proximum tuum sicut te ipsum; hoc responderim, maxime quidem, eum illam sanxisse: deinde autem in carnali sua presentia aliquid amplius adiunxisse, cum dixit: Mandatum nouum do vobis, ut diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos. Etenim diligere quidem in veteri testamento situm est: hoc verò: sicut ego dilexi vos, adiecit: eoque nomine mandatum nouum ipsum appellauit. Aliud enim est diligere proximum suum sicut seipsum, aliud sua negligere, ut proximorum commodis consulat.*

Ibi. 26. & 27. Diuinus & Seraphicus amor, utpote absque fine, in Circulo est; humanus, in arcu, quippe non vno fine contentus.

SECTIO LIV.

RÆSTRUXIMVS, quod finem non habeat amor, nec mortis tyrannidem noscat, quoniam Deus Abraham, Isaac, & Iacob effuso propitij nominis oleo nuncupatur; & tamen eorum amicus dicitur à Iuditha: nec vbi superest charitatis flamma sepulchrali cineri locus est. Ergo discutiendum est, cur in prodigio amoris, celebriorique spectaculo pro extrema amantis laudatione dixerit Ioannes: *In finem dilexit eos.* Detrahit amor, quisquis

Lucifer ille, qui mane ortus, tenebras in diluculo, superbix malignitate perfudit, cur Cherub dicitur Ezech. 28. *Tu Cherub extensus & protegens: posui te in monte sancto Dei: cum tamen Gregorius Magnus homilia 34. in Euang. iudicet primum Angelum esse, qui, dum cunctis agminibus Angelorum prælatus, eorum claritatem transcendere, ex eorum comparatione clarior fuit. Si primatum obtinuit, & propinquior ad Deitatis arsit fastigium, non Cherub, sed Seraph debuit esse, cum Cherubicus scientium Angelorum ordo sub Seraphico amantium sit, ut liquet ex Dionysio cap. 6. & 7. cœlesti Hierarch. Sedar item sanctus Thomas 1. part. quæst. 63. artic. 7. sic factur. Dicendum quod Cherubim interpretantur plenitudo scientia, Seraphim interpretantur ardentes, sine incendentes. Et sic patet quod Cherubim de-*

nomi

411. eius pelago lictus imponit: otium sui natura non nouit; esse desinit, si agere: nisi ingiter ardeat; ab indole cœlestis incendij desciscit. Bene Chrysostomus: *Tritum est proverbium, semper amanti aliquid deesse.* In amoris stadio qui peruenit ad metam, segnis est, non meretur coronam: nisi semper currat, & irrequieſta studioſitate fatigetur, non est cur de velocitate præsumat: ibi desinit amor, vbi cursus agitatio cessauit. Bene Ennodius epist. 17. *Si à consuetudine officiorum temperet mens amantis, ipsam cessationem sinistram esse putat auspicium.*

412. Lucifer ille, qui mane ortus, tenebras in diluculo, superbix malignitate perfudit, cur Cherub dicitur Ezech. 28. *Tu Cherub extensus & protegens: posui te in monte sancto Dei: cum tamen Gregorius Magnus homilia 34. in Euang. iudicet primum Angelum esse, qui, dum cunctis agminibus Angelorum prælatus, eorum claritatem transcendere, ex eorum comparatione clarior fuit. Si primatum obtinuit, & propinquior ad Deitatis arsit fastigium, non Cherub, sed Seraph debuit esse, cum Cherubicus scientium Angelorum ordo sub Seraphico amantium sit, ut liquet ex Dionysio cap. 6. & 7. cœlesti Hierarch. Sedar item sanctus Thomas 1. part. quæst. 63. artic. 7. sic factur. Dicendum quod Cherubim interpretantur plenitudo scientia, Seraphim interpretantur ardentes, sine incendentes. Et sic patet quod Cherubim de-*

nomi

413. Diuinus & Seraphicus amor, utpote absque fine, in Circulo est; humanus, in arcu, quippe non vno fine contentus.

SECTIO LIV.

RÆSTRUXIMVS, quod finem non habeat amor, nec mortis tyrannidem noscat, quoniam Deus Abraham, Isaac, & Iacob effuso propitij nominis oleo nuncupatur; & tamen eorum amicus dicitur à Iuditha: nec vbi superest charitatis flamma sepulchrali cineri locus est. Ergo discutiendum est, cur in prodigio amoris, celebriorique spectaculo pro extrema amantis laudatione dixerit Ioannes: *In finem dilexit eos.* Detrahit amor, quisquis

Lucifer ille, qui mane ortus, tenebras in diluculo, superbix malignitate perfudit, cur Cherub dicitur Ezech. 28. *Tu Cherub extensus & protegens: posui te in monte sancto Dei: cum tamen Gregorius Magnus homilia 34. in Euang. iudicet primum Angelum esse, qui, dum cunctis agminibus Angelorum prælatus, eorum claritatem transcendere, ex eorum comparatione clarior fuit. Si primatum obtinuit, & propinquior ad Deitatis arsit fastigium, non Cherub, sed Seraph debuit esse, cum Cherubicus scientium Angelorum ordo sub Seraphico amantium sit, ut liquet ex Dionysio cap. 6. & 7. cœlesti Hierarch. Sedar item sanctus Thomas 1. part. quæst. 63. artic. 7. sic factur. Dicendum quod Cherubim interpretantur plenitudo scientia, Seraphim interpretantur ardentes, sine incendentes. Et sic patet quod Cherubim de-*

nomi

414. Diuinus & Seraphicus amor, utpote absque fine, in Circulo est; humanus, in arcu, quippe non vno fine contentus.

SECTIO LIV.

RÆSTRUXIMVS, quod finem non habeat amor, nec mortis tyrannidem noscat, quoniam Deus Abraham, Isaac, & Iacob effuso propitij nominis oleo nuncupatur; & tamen eorum amicus dicitur à Iuditha: nec vbi superest charitatis flamma sepulchrali cineri locus est. Ergo discutiendum est, cur in prodigio amoris, celebriorique spectaculo pro extrema amantis laudatione dixerit Ioannes: *In finem dilexit eos.* Detrahit amor, quisquis

Lucifer ille, qui mane ortus, tenebras in diluculo, superbix malignitate perfudit, cur Cherub dicitur Ezech. 28. *Tu Cherub extensus & protegens: posui te in monte sancto Dei: cum tamen Gregorius Magnus homilia 34. in Euang. iudicet primum Angelum esse, qui, dum cunctis agminibus Angelorum prælatus, eorum claritatem transcendere, ex eorum comparatione clarior fuit. Si primatum obtinuit, & propinquior ad Deitatis arsit fastigium, non Cherub, sed Seraph debuit esse, cum Cherubicus scientium Angelorum ordo sub Seraphico amantium sit, ut liquet ex Dionysio cap. 6. & 7. cœlesti Hierarch. Sedar item sanctus Thomas 1. part. quæst. 63. artic. 7. sic factur. Dicendum quod Cherubim interpretantur plenitudo scientia, Seraphim interpretantur ardentes, sine incendentes. Et sic patet quod Cherubim de-*

nomi

denominatur à scientia, quæ potest esse cum mortali peccato: Seraphim verò denominatur ab ardore charitatis, quæ cum peccato mortali esse non potest. Et ideo primus Angelus peccans non est denominatus Seraphim, sed Cherubim.

Isai. 14. 13. In Seraphico choro supremus erat Angelus ille, qui magis concupiuit lucem ostendere, quam ardorem. Cur pro culpa perdidit nomen, & Cherub dicitur, cum naturalem ordinem non perdiderit? Quia deneger ab amoris statu cecidit, qui amoris finem imponere præsumpsit, & cum iugiter volare debuisset, orij frigidam sedem meditatus est. Amor semper agitur & ardet; igne mouetur, ne te torpescat à situ, & dum desinit operari, desinat esse. Quid Lucifer ille? *Sedebo in monte Testamenti in lateribus Aquilonis.* O stolidè! Et sedem appetit & frigus. Vtrumque obstitit amoris. Si ignifer esset, & volaret, Seraphicum vocabulum non amitteret. Quid magis gelidum, quàm Aquilo? Lux candidius in frigore lucet: lucere amauit contempsit ardorem: Lucifer maluit esse, quàm ignifer. Pulchrè Bernardus alibi datus serm. 3. de verbis Isai. *Ad quid ergo tu, qui manè oriebaris, Lucifer, in veritate non stetisti, nisi quia Seraphim non fuisti? Seraphim quippe ardens vel incendens interpretatur. Tu verò habuisti miser lucem, sed ardorem non habuisti. Bonum erat tibi, si ignifer magis esses, quàm Lucifer: nec tamen moderato appetitu lucendi, ut eras frigidus ipse, frigidam quoque eligeres regionem. Dixisti enim: Sedebo in lateribus Aquilonis.*

413. Idipsum non insubtiliter confirmabis. *Sedebo, inquit, in monte testamenti.* Quid est testamentum? Ultima voluntas de eo, quod quis post mortem suam fieri vult. Qui Seraphim erat in voluntate & amore, suam indolem & ordinem obtinebat: ideo quotquot Angeli ad hunc statum pertinent, non de intellectus luce, sed de voluntatis nobilitantur ardore. Ergo qui in primo sui ortu iam testamentum percipiuit, ultimam voluntatem voluit habere. O nefarie voluntatis tuæ custos! finem amoris cogitasti, qui ultimam voluntatem amauisti. Benè de Seraphico choro ablegaris, qui in testamenti fine, voluntatisque torpore quiescere gestiebas. Et quidem hoc eius peccatum fuit, ut in se pulchritudine allectus, gloriaque sopitus, contentus manere voluisset, in Deum suum non ultra intendens volarum amoris. Testamentum fecit, qui sic prauè in ultima voluntate quieuit. Secus Seraphim, qui stant & volant: *Seraphim stabant super illud sex ala uni, & sex ala alteri: duabus velabant caput eius, duabus velabant pedes eius, duabus volabant.* Quomodo stant & volant? Quomodo regunt, quem possident, & alas explicant desiderio? Volare, concupiscere est velare, quod tenetur, possessio: quid adpetunt, si iam gaudent? Si Dominum pennis cingunt, in quid aliud desiderij pennas intendunt! O belle! Ne de otiositate plecterentur, qui de amoris statu nobilitantur, vtrumque ostendunt, & summum bonum possidere, quod velant, aliisque complicatis quasi brachiis prehendunt, & tamen in illud ipsum mobili amoris alacritate, intensissimaque pœnarum agitatione leuari. Stetisse, volauisse fuit: sedere non præsumunt, quia Seraphim sunt. Luciferum hoc spectaculo castigant, qui sedem in suomet placito solidare gestinit. Hæc mens est in notissimo Bern.

nardi loco serm. 3. supra: *Seraphim stant immutabiles. Stant extendentes se & intendentes in eum, in quem prospicere concupiscunt. Qui sedere præsumpsit, seipso voluit esse contentus.*

Nec discedendum à melleo Patre est. Qualis pœna Lucifero? Meditor eius aptissima flagitio. *Ita in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius.* Cur ignis spiritui destinatur in pœnam? Quoniam aquilonari gelu, cum Seraphim esset, cupiuit; ut descisceret ab ardore, quo eius decebat innutriri natura. Ignis illi incenditur in supplicium, ut ibi saltem seraphicus sit & igneus; sed in contumeliosa flamma, in honore incendio, ut qui illustrem ardorem contempsit, in infami plectatur. Quid aliud pro supplicio? Equidem homine deportato à florido paradisi vireto, Cherubim cum versatili gladio sistuntur ad valuas, ne repatriet miser ille colonus, & in sua cunabula reduce vestigio remeare contendat. Cur Lucifero ruente in abyssum, & de fastigio cœli deportato, non custos Angelicus pro cœlestibus foribus inuigilat, qui excubias agar, ne illuc violatum intendat, qui superbus eliminatus est? En ab Isaiâ forsan peruigiles indicantur excubiæ, cœleste Domini solium à regressu inimici seruantes. *Seraphim stabant.* O qualis prouidentia! Angeli amoris cœlestem illi defundunt aulam, seque oculis nefariis obiciunt, ut liuido inuidiæ lurore abscindatur: qui videat, quo se ipse damnauit, supplicio, dum stare contempsit, & cum Seraph esset, sedere gestiuat. Bernardus serm. 5. *Quid enim estimare vetat deiecto Lucifero, ad peruigiles excubias Seraphim constitutos, sicut eiecto homine, teste Scriptura, Cherubim ad custodiam posuit Deus.* Et statim: *Interim sanè velatur caput, velantur pedes, ut medium quidem aliquid eidem impio videndum, sed ad inuidentum utique relinquatur.* Consonant cuncta: Luc. 10. 18. & Seraphim sunt, qui excubias agunt, & solum situm amoris, nempe pectus Dominicum alis volitantibus retegunt: ut videat ille, qui amoris Angelus fuit: sed inuideat magis, noscatque, quid illi defecisset, cum ut fulgur cecidit de cœlo, cum charitas nunquam excidat; & qui finem posuit amoris, sine fine castigetur in igne.

Quin & aliud cogito in hoc sacro Isaiæ spectaculo: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum: Seraphim stabant super illud. Duabus velabant caput eius.* An vnusquisque ex Seraphim duabus alis caput tegebat? An duæ alæ ex utroque fuerunt? Prius censeo, ne altera vtriusque ala, nec volaret, nec velaret, sed otio torperet. Qualis ergo situs potuit esse, qui sic vtraque alâ à Seraphim Deum capite velatum exhibuit? Certè quod *Seraphim stabant super illud* dicitur, non *super illud*. Si sic, ægrè compones spectaculi effigiem. Imò, quia Seraphim erant, pulcherrima dispositio est. Tota natura, quoniam amor est, describebatur in alis, quarum nobilitas & volatus spiritalem impulsus, voluntatisque motum præsignat. Ergo quisque ex Seraphim totam in alis ad Dominicum ministerium erogabat naturam, & quasi à tergo constitutus, vtramque pennam explicans, velamen diuino vultui efformabat, non aliter quàm circum faciens, cum in extremo opus fuisset summam alarum complicari gyro perfecto. En amoris idea. Si in circulo est, finem non habet. Venu- sta emphasi pronuntiat Seraph, non habere finem

nem amandi, etsi suum Deum possideat, in cuius diuite possessione Seraphicis amoris alis circum-
 lum facit, ut nullus sit finis amoris. Cui cogita-
 Hugo Viç. tui proderit Hugo Victor. *Deum amans anima, amore non satiatur, quia Deus amor est; quem qui amat, amorem amat, amare autem amorem, circum-
 lum facit, ut nullus sit finis amoris.* Cur, si putas, in Tri-
 nitate circulus spiritali menti considerandus proponitur; Quoniam Spiritus sanctus amor est.
 Gerson. Gerson: *Considerat hac fides circum-
 lum quemdam intelligibilem in triangulo personarum. Pater se dat Filio; quem diligit; Filius Patri impendit se per amo-
 rem, quo flagrat in Patrem; hic autem amor communis est Patri & Filio tanquam nexus amorum.* Iure igitur dictus est Deus quasi sphaera intelligibilis. Hinc illud Dionysij: *Diuinus amor est quasi quidam aternus circulus per optimum ex optimo & in optimo inenarrabili conuersione circumiens.* Quomodo diuinus amor sine consumptioneque exercitij sui deses, supinusque sedebit, si continua inquietudine se super se regyrat, & à se egrediens, in seque progrediens, it, reditque vias, circuitque quærens in ardoris impetu solatium; nec desistere valet, finemque inuenire, cum in iugi circulo vertatur?

416. Profanus amor non in circulo, sed arcu est. Videas è pharetra pendentes sagittas, ut neruum intendens, telum in pectus immittat, sed torpet illic, nec solum vnum, sed duplicem finem experitur, quoniam in arcu est. O puerilis, & angusti amoris idea! Si circum-
 lum diuidas, illic dups terminos in arcu conficies: quoniam citò deficit, curuo instrumento latatur: tam proximus est interitui, ut inter duos fines, terminosque sui omnem suam malitiæ exercitationem constituat. Quid quodd in pueri effigie cernatur, cui parua ætas est, nec ætatis durationem amat, cum citò intereat? quid quod alis cingatur, si citò volat? quid quodd in humana figura spectari se cupiat, si temporalis & labilis est: luuat subiicere S. Zenonis elegantiam serm. de spe & charitate. *Est alius amor salutis nostra contrarius, cui rectè hominis figura tribuitur, qui temporalis ac fragilis esse cognoscitur. Ideò lineamento puerili depingitur, quia eius lasciuia lubricitas nec annis senilibus temperatur. Ideò nudus, quia voluntas eius est turpitudine, Ideò pennatus, quia velociter ruit. Ideò telis facibusque constructus, quia illicitis ardoribus semper iunctus est gladius. Ideò cæcus, quia cum exarserit, non ætatem considerat, non formam, non sexum, non gradum.* Ecce interitus in apparatu est: puellaris teneritudo non nescit ætatem: gladius in interitum tendit; ala in volatum; hominis, vultus in caduci fœni fragilem vitam. O quot fines vni amori sunt!

417. Quid agitis, lasciu senes! Amatis Susannam? Serò quidem, nam mors in vestibulo est: lethale frigus, quod in frontis vetusculæ sulcis imminet, citò frigefaciet ardorem. Ignem subiicitis fœminæ, quæ in aquis est: facile ardor extinguetur in aqua. O periture amor, qui perire fœminam cupit, dum fœminam deperit, & vel igne incendere illecebrosus, vel sententiæ gladio, vel condemnationis lapide. Quid dixere. Nos in concupiscentia tui sumus, commiscere nobiscum: quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum iuuenis, & ob hanc causam emisseris puellas à te. Præclara ars consiliandi amorem! Dicemus quod fuerit tecum iuuenis. Ergo fœmini, neutiquam in vestros amplexus, Susannæ

amorem ruere gaudere: quæ etsi lasciuia fuisset, non senem, sed iuuenem adamaret; ne senecta morti vicina citò perimere amorem: quomodo vobiscum commisceatur, ut vnum corpus cum sene fiat, proximamque ob senilem ætatem mortem præsentiat? *Dicemus contra testimonium.* Vix amorem explicant, cum eam morti deuouent. En arcus amoris: duplicem terminum copularunt, principium videlicet cum fine. Iam eam morti dedicant, non alia ratione, nisi quia inceperunt amare. Hic amor profanus est, non amantem enecat, sed amatum: cum facer & verus, dum amantis animam, ut diutius viuatur, in amatum traducit, non amatum enecat, sed amantem. Pergit Zeno: *Hic amor S. Zenon. Susannam conatus est, aut prodigiosis ignibus subiicere, aut parricidali gladio iugulare.*

Quid in miseri fauoris impulsu pellicere tentas castum Ioseph, malesuada fœmina? In-
 iecit domina sua oculos suos in Ioseph, & ait: *Dormimecum.* Quid est o procax amor, quodd sic facile te prodidisti? Oculos iniecit fœmina, sed ut dormiat. O infelix oculorum officium! non ut videat; sed ut tenebris volutetur, oculus in iuuenem mittitur. Citò vis auertere visum à iuvene, quæ dormientes cupit oculos, non videntes: ubi finietur illecebræ somnus; finietur, & amor: dormientes testes amoris adhibes; verè iam dormiisti, quæ sic oculos iniecasti. Quæ somnum amoti concupiisti, qui imago mortis est, illic in mortem dari contendes iuuenem quem amasti; & ut carceri addicatur, falsis clamoribus maritum impelles: quasi vim ab ipso passa fuisses, qui non te dormientem, sed vigilem & stantem manere voluit: charitas enim nunquam excidit: & Seraphim stant. Verè te ille amauit, qui, ne tibi violentiam incuteret, violento tui ignis restitit fugitiuus amori. Sit lux S. Zeno. noni supra: *Hic amor Ioseph mulieri flagitat esse violentum; quem etiam, dum denudat, esse non inuenit impudicum.* Vide beate, quod amor iste car-
 neus & lubricus non efflagitauit, quodd Ioseph violentus esset mulieri, cum potius mulier se adolescenti exhibuerit violentam, extorseritque pallium, ut si non corpori, saltem vim fecisset amictui? Imò violentiam ab obtemperante Ioseph fœmina pateretur, cum in violentis nihil sit perpetuum, eamque illecebrosus ascensus corrumpere: lasciu amoris non nisi corruptio appendix est. Illa, quod dormiat, conatur; en duplex mors: res videlicet, & imago; mors peccati, & in thalamo somnus. Imo quoniam nefario voluptatis somno iuuenis non consentit, eum lethali sententia condemnat, incussam sibi violentiam putans, amorem non cecidisse in impuri soporis lectum: iam perire sollicitat, quem amabat. Si hic fructus amoris humani est, amatum enecare, non amantem; tunc se amare probauit, cum adolescentem proscripsit. Sanctus Prosper de promiss. pag. 1. cap. 27. *Cum suus maritus aduenisset, falsa pro veris affirmat, violentiam se dixit perpeffam fuisse, quam fecerat.* O impudica mulier! Amat, & persequitur: concupiscit, & facit; trucidandum eum statuit, queritque perire, quem diligit. Hæc vltima tibi fige. Non dixit: Amavit, & persequitur: queritque perire, quem dilexit: sed amat, & diligit. Etiam dum amat, perire contendit amatum. Hæc

418.
 Gen. 39.7.

S. Zenon.

S. Zeno.
 1. Cor. 3.8
 Esai. 6.1.

Dan. 13.20.

S. Prosp.

Hæc nefarij amoris indoles est. Cuius prima vox. *Dormi mecum*, fuit, & in mortis imagine incepit; in qua alia voce desineret nisi in mortis? Secus ille, cui spiritalis amor insidebat, non dormire, sed vigilare contendit; non quæ carnis sunt; sed quæ spiritus exercere. Cur in spiritu somniorum secreta in carcere tentus reuelat? Idoneum præmium fuit: quoniam cum scemina sollicitauit, quod dormiret; euigilauit intentus: & quasi non carnis, sed spiritus esset; non interitum carnis, sed æternitatem spiritus contemplatus vicit. Dedimus supra alij instituto Cyprianum libr. de bono pudicitia. *Somniorum præterea obscura dissoluit, quia spiritus in tentatione vigilabat.* Singularis stylus Cypriani! Respexit, nisi fallor, ad scemina verba: *Dormi mecum.* Illa libidinis somnum, hic castitatis adamanit vigiliam. Iudica de amore: Si appetibilior sit, qui vigilat, an qui dormit; qui cadit in vmbra mortis, an qui non excidit, nec se finem habere permittit.

pulchritudinis amata. *Mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernal tempus.* Quæ in itinere mortua est, ante finem inuenit: Gen 48.7. quæ in verno tempore occubuit, breuitatem vitæ moriendo descripsit.

Amor Christi ad hominem in ipso fine æternatur. In finem dilexit eos.

SECTIO LV.

DIXIMVS in sectione nuper elapsa irrequietam esse industriam amoris, nec recipere de fine solatium, sed incendij nobilitate libenter innutriti, dum agit: ne si ab actionis quiete extinguatur, in suimer cineris frigiditate tepescat. Proposuimus, quod diu amoris elogium fuerit: *In finem dilexit* Ioan. 13. r. eos, derogarique videri huic valido amoris, quod finem sibi præscripserit, in quem salutis humanæ auditate tetenderit. Restat, huius amoris clientelam assumere, in ipso fine eius infinitudinem comprobare. Quid est dilexisse in finem? Tetigisse vsque ad metam amoris, & ex ipsa nouum auspicatum esse principium. Triplex, nisi fallor, amor ab Euangelista proponitur: *Sciens Iesus quia venit hora eius, cum dilexisset suos* Ioan. 13. 13. *in finem dilexit eos.* Compendio præscripsit amorem, quo è corde Patris in vterum Virginis se deciecit; vt homines suâ natiuitate visiteret; & amorem, quo ab hominum se consortio præripuit, mortem obiens propter homines in patibulo. *Cum dilexisset suos:* en primus in assumptione humanitatis amor. Scholiast Interlinealis: *Factus homo.* Vbine mortuis amor expenditur? *Sciens Iesus, quia venit hora eius.* An vltius se exercebit amor? Quis poterit, si decedit amans, nec maior vltra sit charitas, quàm quæ enecat amantem? Vluam illi, vt nasceretur, amoris ardor incendit, crucem, vt moreretur, erexit: sat est amor, vitam, quam dedit ob hominem, ob hominem eripuisse. Mors illi vltra non dominabitur. Quid agat irrequietus feruor amantis? Quod diximus supra ex Victorino. *Circulum faciat, vt nullus sit finis amoris.* Ergo pluries agat, quod semel egit, ex ipso fine meditetur initium; per amoris orbem pia volubilitate gyretur: velut pluries nascens, pluries moriens; vt iugiter supersit, quod agat. En ergo tertius amor. Corpus & sanguinem suum sub panis & vini collocat accidentibus: vt sic quasi quotidie natus absque vagitu, mortuus absque vulnere, ortum repræsentet, & mortem, & inter vtrumque finem, mortem scilicet & natiuitatem, repetita imagine perseueret. Paschasius si proderit huic cogitatui: *Christus, & si post crucem non moritur, mors illi vltra non dominabitur, sed tamen in hoc mysterio quotidie natus, veraciter immolatus.* Si crescere nequit amor post Filij Dei in fragilis naturæ susceptione prodigium, post mortis in cruce attonitum spectaculum; quod semel egit, multoties agat; & qui, *Consummatum est*, dixit in cruce (omnis enim consummationis finem vidit amor) vsque ad consummationem sæculi sub mirabili sacramento

Cyp.

419.
Gen. 29. 20.

Aug.

Gen. 29. 30.

Chrys.

Vnum tantum in amore prodigium durationis inuenio. *Seruiuit Iacob pro Rachel septem annis, & videbatur illi pauci dies præ amoris magnitudine.* Quæ magnitudo amoris hæc est, quæ solatium sustinet de absentia, nec patitur in dilatione fastidium? Plura sæcula adhuc in exordio cucurrit amor: idem pauci dies illi videntur curricula septem annorum. Imò diminuit videtur magnitudo, cum amanti longum soleat esse, quod breue. Augustinus in qq. super Genes. *Quod scriptum est: Seruiuit Iacob pro Rachel annis septem, & erant in conspectu eius velut pauci dies, eo quod diligebat illam; querendum, quomodo dictum sit, cum magis etiam breue tempus longum soleat esse amantibus? Dictum est ergo propter laborem seruitutis, quem facilem & leuem amor faciebat.* Si lectioni Augustini attrideas: *Erant in conspectu eius velut pauci dies, eo quod diligebat eam;* inuenies ingenium amoris. Traxit ad se futurum annorum spatium, omnemque illum cumulum dierum vno pertransiuit intuitu; & quasi iam illam vixisset ætatem, pauci dies videbantur, vtpote quos iam præcucurrisset desiderij potiundi velocitas. Quid inde? Non potuit nobilius amor durare, quàm more æternitatis, quæ futura iam amplectitur vt præsentia. Anne tandem finem inuenit? Delusus est: succubuit Lia, dolens Iacob rigori soceri Labani succumbit, vt aliis septem annis pro amata Rachelis pulchritudine seruiat. Potitur hymenæo. Anne succreuit indies amor? Audi: *Tandemque potius optatis nuptiis, amorem sequentis priori prætulit, seruiens apud eum septem aliis annis.* Quale elogium hoc est: *Amorem sequentis priori prætulit,* cum tamen non dictum fuerit, quod Iacob amauisset Liam? En humani amoris extrema laudatio: magis amauit pulchram Rachel, quàm lippientem Liam. Præclara certè amoris exaggeratio! & tamen venustas formæ, qua Rachel splendebat, Iacob allexit, cuius amoris magnitudo in initio tantum prædicata. Quare Chrysostomus: *Vel quia ab initio magis dilexit propter venustatem formæ puellam, & difficilius eam consequutus est: idem eam magis dilexit, quàm Liam.* Etenim illius venustas allexit eum ad magis amandum. Cito deficiet illex amoris, si venustas est quæ in verno tempore sublata est, vt breuitas vitæ florum epitaphium esset

Zerda in Iudith. Tom. I.

DDd 2 sit

fit cum hominibus, ne ingenium defecisse putetur amanti; & qui summum egit, non plus habuisse, quid ageret.

421.

Hoc in musica ingenium est. Tantum illi sex voces, tanquam vocis stadium, præscribuntur: ab *Ut* usque ad *La*, succrescente spiritus tenore, conscendit: anne dum semel *La* tetigit, muta lingua quiescet, nec organum explicabit guttur? Quid si canoro sonitu melos augere contendat, & maiora grandiori conatu, sonante voce, culmina ferire? Subsidium illi ars est. Descendit iterum, & super *La*, *Ut* collocat, ut ex eisdem vocibus nouam clauem componat; iterumque atque iterum eodem subsidio, eisdem articulis, sonantis spiritus emittit impulsus: nec habet quo cesset, dum pluries reperit, à quo incepit. Ergo amans Deus in amoris sacramento, ex natiuitatis & mortis amore, memoriam fecit mirabilium suorum, & usque in finem conscendit; nec tamen in fine quieuit: ultimum dilectionis mors fuit, & quasi in musica amoris *La*; sed clavis David ex ipso ultimo nouam clauem effeci, ne musica amoris deficeret. Acumen huius meditationis S. Thom. est opusc. 25. de dilect. Dei cap. 23. *Qualibet potentia habet ultimum; sic dilectio: & vis est idem, quod potentia, virtus autem est ultimum potentie. Pone te in ultimo dilectionis: Totum, quod est extensum ab Ut usque ad La, est potentia sine vis; solum La virtus est. In hac ergo spiritali musica potentiarum erubescere semper in grauibus & infimis Deo Sol, Fa, Re reddere, cum videris multos in seruitio diaboli etiam voces mutare, qui non tantum La tenent, ut faciant totum, quod possunt, sed mutando ascendunt, & faciunt quodammodo, plus quam possunt. Sic Simon dormit; sed Iudas non dormit, sed festinat. Non longè ibat à cœna S. Thomas, qui in Simone dormiente, & in Iuda, ut nocte traderet, properante posuit exemplum. Quid profundius? En in dilectione *La* ultimum est. Sed quod homo, ut dæmoni mancipetur, in eius obsequio audet, dum mutando ascendit, & facit quodammodo, plus quam potest; id in seruitio hominis Deus amans contendit, & ex dilectionis summo, mutando ascendit, dum in suæ dilectionis sacramento & *La* mortis, & *Ut* natiuitatis compendiosè componit, ut altius ad hominis gustum, sacraque blandimenta canat. Ignoras huius diuinæ musicæ inuentum? Vix Dominus peragit sacramentum, cum statim additur: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti*; vbi Chrysostomus homil. 83. *Hymnum dixit, postquam sacra mysteria discipulis dedit.* Nullibi cecinisse Christum inuenies, nisi postquam amoris mirabile prodigium sub Sacramento reliquit. Cur suauis sonitus vocis edat? Ut musicæ leges excepisse apparet, qui ex dilectionis ultimo iterum in altum conscendit, & ultra mortem crucis, incruentè iugiter mori ostendere concupiuit. Imò canens in montem Oliueti conscendit, ut mutando ascenderet, quod dixit S. Thomas, & de dilectionis alto in altum se ascendisse monstraret. Pulchrè Origines tractatu 35. in Matth. *Discipulos, qui acceperant benedictionis panem, & biberant calicem gratiarum actionis, docebat Dominus pro his omnibus hymnum dicere Patri. Vnde dicitur: Hymno dicto, exierunt in montem Oliueti ut de alto transfiret in altum. O benè! Ut de alto transfiret in altum; & de dilectio-**

Psal. 5.

Apoc. 3. 7.
S. Thom.Matt. 26. 30.
Chryf.

Orig.

nis vertice & coronide in alterum verticem meditaretur volatum. Si grandis amor nasci fuit, si summus mori, quotidie se in fidelium pabulum ministrare, in sacrificium offerre, in mortis imagine delineari, sanguineum poculum à corpore quasi segregatum ostendere, altissimus vertex fuit.

En cur dictum: *In finem dilexit eos.* An quoniam ex ipso fine in alterum superiorem finem se dedit, & ne finisse dilectionem videretur, ostendit se non morte finiri, sed in ipsum finem viuida impetiosi amoris nobilitate contendere? Augustinus. Sic intellexit: *Abstine, ut dilectionem morte finiret, qui non est morte finitus.* Benè hoc. Sed absone ad musicæ, quod expendebamus, ingenium in finem dixerim dilexisse, quasi qui vocem magis contendit, & tonum deduxit in altum. Certè pro titulo in Davidicis Psalmis pluries reperies. In finem, & primum in Psalmo 4. vbi titulus est: *In finem In carminibus Psalmus David.* Vbi Aquila legit: *Vincenti*, Theodotio *Ad victoriam*. Symmachus: *Victoriale*. Si petas, quid in finem sit, occurrit Lyranus ex Rab. Salom. *Psalmus iste cantabatur à Leuitis, cum quodam conatu unius chori ad superandum alterum, & è conuerso; sicut in Ecclesia cantu alicuius profusa unus chorus dicitur alterum superare.* Vel quia, ut obseruauit Caietanus, præmium ei, qui magis vocem contenderet, ponebatur: vel denique iuxta Genebrardum, quoniam *Vincentem Hebraei appellant Archimusicum, vel Prasulem, Cariphaum, pracentorem, cuius est canendi peritia ceteros vincere.* Ex his utraque lectio sibi accinit, cum in finem significare valeat intendere vocem usque ad ultimum potentie per extremam clauem: quippe Psalmorum inscriptiones, dixit Genebrardus, *sunt tanquam clauis ad modulum cantui præscribendum, vti nostrarum antiphonarum initia, ac declarant modos, siue tonos, & concentum illius musica.* Vide, quàm aptè conueniat quod dilexerit in finem, qui in amoris miraculo hymnum dixit, ut de alto transfiret in altum. Quod enim in finem quoties Psalmis adpingitur, Christus præsignetur, conueniens Patrum consensus est. Et mirè declarat, quod eadem vox Hebraicè *נֶחֱשָׁבֵת* *nethsach*, Isai. 63. aliquando significet sanguinem, ut constat ex Isai. 63. & de sanguine Christi exponit Titelm. nus. Benè sanguis noui Testamenti, finis nuncupatur: nam quæ testamenti est, finis vocabulum admittit; quæ noui & æterni, in finem & supra finem se extendit: nec deest, qui præfatam dictionem Hebraicam dicat significare eum, qui dat æternitatem, nempe Felix apud Lorinum in dicto Psalmo 4. Felix.

422.

Aug.

Ps. 4.

Aquila,
Theod.
Symm.
Lyra.

Caiet.

Genebr.

Titelm.

Felix.

423.

Zach. 9. 17.

Ergo suauem musicam dilectio Saluatoris in cœna composuit, dulcesque modos, tonosque tonis adiiciens, usque in altum, amoris spiritum emisit: ut qui inclinato capite traditurus erat spiritum in cruce, erecto capite, ut vox insonaret, melos intendit, super ipsam mortem, verticem supremum attingens; quia cum iam non habebat, quod ultra ascenderet, descendit, ut ascendere potuisset; tantumque in cantico excessit, ut omnem legem, artemque amoris excedere visus sit. Adhuc Zacharias cap. 9. *Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germigans virgines?* En Dominicum sacramentum, quod

quod ex pluribus granis in vnum panem conge-
stis, charitatis vnitatem ostendit. Quin inde?
Statim cap. 10. procedit Propheta: *Petite à*
Domino pluiam, & Dominus faciet nives, &
pluiam imbris dabit eis. Apud Septuaginta legi-
tur: *Dominus faciet phantasias.* Accuratè hunc
locum de incarnatione expendimus tom. 1. de
Maria & Deo Incarnato Acad. 14. à numer. 21.
Iuuat non insubtiliorem explicatum adicere.
Suapte ingenio denotat amoris miraculum, quo
Filius Dei factus homo frumentum electorum,
vinumque virginum, corporis, sanguinisque
sui coniugio se sub sacramento venerabili insti-
tuit. Quid est igitur, quod *phantasia* nuncupe-
tur? Nonne phantasia spectrum quoddam est,
quod non benè temperatæ species componunt,
& ex imaginationis ludibrio, sensuumque col-
lusione resultat, in his præcipue, quos deli-
rans conturbat amentia? Vide Vates, quod
Filij Dei maturæ deroges sapientiæ, cum præ-
mittat Evangelista, miri Sacramenti narratu-
rus inuentum. *Sciens Iesus, quia venit hora eius:*
& iterum: Sciens quia à Deo exiuit, & ad eum
vadit; quasi præcauens, ne ob nimium amoris
ardorem à sapientia, mentisque vsura desci-
scere videretur, qui se manducandum tribue-
ret, & bibendum. Meditor, pulcherrimo stylo
vsum esse Prophetam, si Hispanâ phrasi enode-
mus. *Cantar de phantasia* Cantor, siue tibicem
dicitur, qui non contentus metis & terminis,
quos ars præfixit; ambiens vltiorem vocis so-
nitum, fractosque ex corde, chordisve laxare,
tonos per incrementa diducit, variosque mo-
dos ad vnum tonum componendum sollicitat, vt
ex disparibus concentuum portionibus vnus sua-
uè sonans resuletur accentus. Certè Filius Dei
ex voluntate Patris in Virgineo vtero carnem
assumpsit: *Tunc dixi: Ecce venio. Incipite libri*
scriptum est de me, vt facerem voluntatem patris
Dei: mortem oppetiuit, vt Paternis iussis ar-
rideret, obediens vsque ad mortem mortem au-
tem crucis. Cæterum, quod se traderet in escam
& potum, & vt natiuitatis & mortis sub sacra-
mento æternaret effigiem, humanaque pectora
vt frumentum & liquor intraret; vbi lex Patris
fuit? quandone iussit? Dilexit Pater mundum,
vt Filium suum vnigenitum daret, affigeret
cruci: an vt corpore innutritur electos? En ex
phantasia cecinit, qui dilectionis paternæ su-
pra leges edidit melodiam: nec tamen contra
leges progressus est, qui ex duplici dilectionis
tono, natiuitatis scilicet & mortis, de quo præ-
centor Pater spirituum instruxit, vnum compo-
suit, in quo & memoria mortis & generationis
amor iungi suauitate sonaret.

Ergo cum passione contendit charitas, alte-
ra, vt plus ardeat; altera vt plus rubeat: vt
quod magis vna sanguineo murice purpurasce-
ret; magis alia igne dilectionis flagraret. Quo-
modò fieret, quod charitas à passionis rubore
ebria flammesceret? In Sacramento charitatis,
quale Eucharistia est, passionis deponit me-
moriæ, vt habeat, quo rubeat amor ex ostro
sanguinis, quem passio effudit. Scis illam Ec-
clesiæ precem: *Deus, qui nobis sub Sacramen-*
to mirabili passionis tue memoriæ reliquisti. Quo-
modò memoriæ passionis, si memoria rei futu-
ræ non est; & quando mirabile Sacramentum
instituit, nondum passio rubuerat? Præcucurrit

amor, vt à futuro cruore maderet, & ex effun-
dendo sanguine, præuia, præcocique ebrieta-
te flagraret: ea enim ars fuit, vt non vltra quod
Patris amor indixerat, Filij dilectio perpetraret;
& tamen vltra præfixæ legis terminos Saluatoris
amor intenderet, dum ex mortis & natiuitatis
Sacramentis vnum conficeret, quod perpetui-
tate, repetitioneque perenni gaudere. Expen-
de Bernardum tractatu de passione: *Contendunt* Bern.
in hora passionis passio & charitas; illa, vt plus
ardeat; ista, vt plus rubeat. Sed mirabiliter per
ardorem charitatis fit passio rubea; & in passio-
nis rubore incomparabilis ostenditur. O qualis
contentionie feruor! & tamen meracissimus
alterutrius rubor ab alterutra efferuescit: quo-
niam sanguis in calice rubens & ardens, & flami-
nas ab amore trahit, à passione ruborem. Quin,
si placeat, dixerim, sub hoc Sacramento mira-
bili, passionis memoriæ, amoris esse: vt
passio vtrumque significet, ne iuxta Bernardum,
passionis rubor, & flamma charitatis dissideant.
Nonne passionem nuncupabis amorem, qui
morti tradidit amantem, & tormentis charita-
tis afflixit. Sanè Augustinus 2. de ciuitat. *Quæ* Aug.
sunt sententia Philosophorum de his animi moti-
bus, quos Græci πάθειν; nostri autem, quidam
sicut Cicero, affectiones, vel affectus: quidam
verò de Græco expressius passiones vocant. Nonne Ps. 77. 2.
passionem dicas amoris excursus, quo excita-
tus est Dominus tanquam potens crapulatus à
vno; & cum esset Verbum eructatum à Pa- Ps. 44. 2.
tre, sub vini & escæ qualitatibus in humana
viscera se dedisse putauerit, vt per viscera mise-
ricordiæ Dei nostri, non solum visitaret nos
oriens ex alto, sed iam moriens in imo, inti-
ma nostra penetraret præcordia? Nonne passio- luc. 1. 78.
nem dicas amorem, qui sic de Deo triumphauit,
vt eum vinceret & vinciret; sub mica
stringeret, sub gutta locaret, quem sub pedi-
bus discipulorum deiecit? Hoc fuit in finem
dilexisse, in extremum se dedisse prodigium;
nec iam, vt magistrum antea debebat, amoris
teneritudinem occultauisse discipulis, sed in
passionis per corporis tormenta exordio, pas-
sionis, id est, affectus animi ostendisse miracu-
lum. Adest Guericus Abbas sermon. 5. de Ascens. Guer.
Quando cum eis conuersari voluit corporaliter,
non facile ac multum hunc suum eis amorem pro-
dedit; maturiorem se eis, quam teneriorem osten-
dens, sicut magistrum decebat & patrem. Cum
verò tempus, quo ab eis recessurus erat, insta-
ret, tunc veluti vinci tenero eius affectu visus
est. Pondera hæc vltima: Veluti vinci tenero eius
affectu visus est, & recale Augustinum. Qui-
dam affectiones vel affectus: quidam verò de Gra-
co expressius passiones vocant. En vtriusque pas-
sionis, amoris scilicet & mortis, habes in Sa-
cramento memoriæ. Passio amor fuit, qui sic
vsque in finem progressus est, quasi videretur
totius rationis finem excessisse, qui sic ex fine
tam ingens dilectionis opus construxit, quod
merito nuncupatur *phantasia*. An quia vt di-
cebat Chrysologus sermon. 147. *Quid erit, Chrys.*
quid debeat, quid possit, non respicit ius amoris.
Amor ignorat iudicium, ratione caret, modum
nescit. Quam proficiuus dictis adhuc, Chry-
sologus est iuxta duplicem, quem dedimus,
phantasiæ significatum, nempe & vltra mu-
sicæ modos accentum: *Modum nescit & mentis*
iudicij

iudicii per specierum confusa simulacra
 Luc. 23. 11. dispendium : *Amor ignorat indicium , ratione*
 Ioan. 13. 4. caret. Ergo Dominus fecit phantasias , iuxta
 Zachariam , quando iuxta Guericum : *Velu-*
ti vinci tenero eius affectu visus est. Cur alba
 veste eum induit Herodes ? Luc. 23. *Spreuit*
illum Herodes cum exercitu suo , & illis in-
ductum veste alba. Amenis vestituit indicio.
 Anne eadem vestis amantis ? Albore in Sa-
 cramento amicitur ; deponit vestimenta sua ,
 & præcinxit se linceo ; iam inde sub panis
 colore contegi delectatur , vt idem fuisset
 amentis & amantis indicium , idem vtriuf-
 que passionis amictus. Ambrosius in Luc.
 Ambr. *Non otiosum , quod veste alba induitur ab*
Herode , immaculata tribuens indicia passionis.
 Imò , ô beate , passionis color , vt Bernardus
 dicebat , rubor est : cur eam albore perfundis ?
 Quoniam passio , quæ maior est , hoc indicio
 conspicitur ; sub albertibus delitet specie-
 bus , quæ immaculata tribuunt passionis
 indicia.

425. Si hucusque cogitata cognoueris , solidè
 fateberis amorem Dei nostri , ex ipso fine ef-
 fecisse principium , vt sapiens æternaret , nec
 morte dilectionem finiret. Si in Deitate cir-
 culus est , qualem superiore sect. explicui-
 mus ; quid quodd indolem , quam in origine
 biberat , in morte monstraret ; & cui à sum-
 mo cælo egressio eius , & occursum eius vs-
 que ad summum eius rotaretur ? Vis circu-
 lum in nocte cœnæ ? *Sciens quia à Deo exi-*
uit , & ad Deum vadit. Cur sic præmitti-
 tur ? Vt in amoris Sacramento nullus finis
 esse monstratur ; & qui in finem dilexit , ex
 ipso fine meditaretur occursum , ne quiesceret
 amor sapientiæ , quæ omnibus mobilibus
 mobilior est , sacraque vertigine delectatur.
 Non omittendus est Petrus Dam. *Amorem*
eclipticum non suscipit Deus. Ergone nec
 cum eclipsim Sol iustitiæ in morte passus
 est , cuius ob funebrem pompam densus te-
 nebris diurna lampas viuentes luces adhuc
 opacauit in die , amor eius se ab eclipsi
 discinxit ? Imò feruentiore se explicuit ardo-
 re. Propter interiectum obicem , in quo de-
 super emissus Solis resilit radius , eclipsim pa-
 titur Sol : nescit hoc deliquium Dei nostri
 amoris incendium ; satius illi est , ipsum-
 met occidere amantem , quàm occidere amo-
 rem.

426. Hoc ingenium amoris fuit. Idè vt re-
 demptionem æternaret , vitæ immortalita-
 tem cum mortis coniunxit imagine. Non
 credis ? Se sub Sacramento collocat in con-
 uiuium , vt , cum viuus esset , mortis pera-
 geret spectaculum , incruentæque cruentum
 sculperet quotidie decessum , vt iuge esset
 sacrificium simul & monumentum amoris.
 Profundè Apostolus ad Hebr. 9. *Christus as-*
sistens Pontifex futurorum bonorum per amplius
& perfectius tabernaculum non manu factum ,
nec per sanguinem hircorum aut vitulorum , sed
per proprium sanguinem introiuit semel in san-
cta , æterna redemptione inuenta. Quid est æ-
 terna redemptione ? Nonne redemptio actus
 redimendi fuit , qui in instanti mortis per-
 actus ? Christus resurgens ex mortuis , iam
 non moritur : si non repetitur mors , pote-

rit geminari redemptio ? Quale inuentum hoc ,
 quod redemptionem æternauit , vt , qui habitu
 inuentus vt homo , oblatu est , quia ipse vo-
 luit , & in cruce , *Consummatum est* , dixit , as-
 sistens Pontifex iuge sacrificium offerret Deo
 viuenti , non quod brutorum sanguine ma-
 deret , sed proprio sanguine agni immacula-
 ti ? Profectò , qui æternè ortum , æternèque
 repeteret mortem , si Deus esset , æternè re-
 dimere quis abnueret ? Quamuis semel tan-
 tum mortuus , infinitudine tamen præij om-
 nem temporis differentiam ad redemptionis
 sortem amplexus est , vt æterna fuisset re-
 demptio , nec opus esset repetere sanguinis
 effusionem. At non ambigas , amoris inge-
 nium enituisse , dum sacramentum inuenit ,
 in quo , vt diximus supra ex Paschasio , qua-
 si quotidie natus & quotidie veraciter im-
 moratus , æternam proderet redemptionem.
 Ergo liceat de hoc miraculo amoris expen-
 dere Paulum , vt pote qui de Pontificatu sa-
 crificioque sanguinis agit. Hoc inuentum
 nobile fuit , & erutum ex sapientiæ thesauris ,
 in veritate corporis & sanguinis viuientis ,
 iteratis speciebus , mortis composuisse figuram :
 Idè in consummatione mundi , plenitudine-
 que temporis passus est , vt tempus elapsum
 suo sanguine ablueret , hostiamque perennem
 relinqueret in iuge spectaculum mortis. Am-
 brof. in cap. 9. ad Hebr. *Si semel oblatu non*
 sufficeret omnium in se credentium peccata ex-
 haurire , oportuisset eum sapius pati ab origine
 mundi : quod ne fieret , semel in consummatione
 mundi passus est. Commentatur Ambrosius
 Apostolum , qui sic fatur : *Alioquin oportebat*
eum sapius pati ab origine mundi : Nunc au-
tem semel in consummatione saeculorum ad de-
structionem peccati per hostiam suam apparuit.
 Semel oblatu ad æternam sufficit redem-
 ptionem ; & tamen qui futurorum bonorum
 Pontifex existit in cælo , modum inuenit ,
 quo & assisteret in terra sub Sacramento mi-
 rabili , & ex ipso fine , immolationeque
 per iuge sacrificium æternam redemptionem
 ostendar.

Vis sub imagine mortis agnum conspice-
 re viuentem ? Apocal. 5. *Et vidi , & ecce in*
medio throni , & quatuor animalium , & in me-
dio seniorum agnum stantem tanquam occisum.
 Quid est tanquam occisum stare ? Anne le-
 thali vulnere saucium cadauer stat ? Imò quia
 cadit , cadauer est. Profectò , si mentem in-
 tendas , nullum aliud occisionis perhibetur
 indicium , nisi quod staret , & tamen stare
 viuientis est. O profundè ! Imò si charitas
 nunquam excidit , & Seraphim , quia aman-
 tes sunt , describuntur stantes ; qui mortem
 ob charitatem appetiuit , nec in morte cha-
 ritatem finiuit , occisionis ab amore illatæ
 signum statio est , vt ex ipso mortis fine vi-
 uere charitas , stareque credatur , nec potuif-
 se ab amore cadere , qui ob amorem deces-
 sit. Agnus apparet , qui immolationis ani-
 mal est ; tanquam occisus , non tamen occi-
 sus conspicitur , vt in mortis , quam verè
 subiit , simulacro vitam æternare monstre-
 tur , idè perpetuam , quia in ipsa morte
 fundatur ; nec iam potest ab illa occumbere ,
 in cuius potius imagine , tanquam in fulcro
 stans

Galat. 4. 4.
 Ambr.

427.
 Apoc. 5. 6.

1. Cor. 13. 8.
 1. Cor. 13. 8.

stans sustinetur. Bene Glossa. *Quod autem agnus ille cernitur veluti occisus, hoc vitam & speciem illius post mortem, & immolationem exprimit: in illa namque tanquam verè occisus manifesta perpeffionis sue vestigia ostendit: quæ post suam quoque ex mortuis resurrectionem in corpore suo reliqua esse voluit.* Expende illud: *hoc vitam & speciem illius post mortem exprimit.* Qualis vita hæc, quam mortis vmbra, sanguinisque purpurissum, vulnerumque liuor componunt? Non potuit sapientius, ingeniosiusque vita perennare, quam si ex ipsa mortis venustetur specie: quippe si tanquam occisus agnus est, & tamen stat, à nulla iam poterit occisione cadere; finiri nequibit, qui ipsius finis figuram in æternitate conseruat. An Agnus in cælo tanquam occisus stans Dominici corporis sacramentum delineat, quod artifex amor inuenit, vt perpetua mortis, quam Filius Dei ob amorem sustinuit, exprimeret lineamenta? Equidem, cur tanquam occisus, non tamen, vt verè occisus, in medio seniorum sistitur agnus; siquidem qui verè resurrexit, verè mortuus est, validiorque esset mortis species, si occisus agnus in spectaculum ederetur? Imo tanquam occisus apparet; quippe qui in æternitate viuit, in altaria ad sacrificium descendit, quod mortis specimen repræsentat, & immortalitatem sub specimine mortis redonat. Sic commentatur Lyra, quem auscultare iuuabit: *Dicitur agnus ratione immolationis: propter quod etiam dicitur stans, quia resurrexit ad vitam immortalem; & tanquam occisus, quia quotidie in Ecclesia immolatur: non secundam carnem, quia resurrexit ad vitam immortalem; sed secundum effectum & representationem, quia per oblationem Eucharistia communicatur nobis effectus sue passionis. Ipsa etiam est similitudo representatiua ipsius, secundum quod dicitur: Hoc facite in meam commemorationem.* Ne error subrepat, intellige representatiua ipsius, id est, passionis de qua præcesserat: non verò carnis, quippe carnis veritas est.

*Spiritus sancti amor, amoris finis
& complementum est.*

SUBSECTIO vnica.

428.

QUod in finem iam huic scripto paramus, nescimus adhuc ab hoc stemmate amoris diuelli; Ioanis capite decimo tertio, versiculo primo. *In finem dilexit eos.* Non grauabor subiicere meditationem, qua diu delector. Innuebam elapsa sectione quodd triplicem Euangelista indicet amorem, siue vnum, quem nobilitas triplex venustet. Id verba non inueniunt suggerunt: *Cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.* Quid est cum dilexisset? Geminum exhibuisse amoris ostentum, & quo Pater, & quo Filius hominem ad salutem dilexit: sic enim dilexit supernus genitor mundum, vt Filium suum vnigenitum daret: ipse autem Filius in charitate dilexit eum in funiculis Adam, cum carneis vinculis irretitum fu-

nes peccantium, non peccatorum circundederunt eum, sed funes ceciderunt illi in præclaris. Hic geminus amor, natiuitatis fuit & mortis. Si Trinitas Densest, licet vnus amor insecabilis sit, tertiæ personæ, amoris debuit innotescere arcanum. Rupertus: *Per charitatem Pater mandatum dedit, per charitatem Filius obediu: ipsa autem charitas est Spiritus eorum, Patris & Filij.* Ergo amor Spiritus sancti vbi notatur? Reor in illa dictione. *In finem dilexit eos: in finem, id est, in Spiritum sanctum, seu Spiritus sancti amore.* Qualis concinnitas? Lepida. Nam quod Filius ab vbere Paterno in Matris vuluam, vt granum in virgineam glebam, cecidisset, Paternæ dilectionis progressus fuit, qui dedit pro mundi columitate Vnigenitum: idè Angelus Genitrici ait: *Lucæ capite primo, versiculo trigesimo quinto. Virtus altissimi obumbrabit tibi, id Luc. 1.35.* est, Dei Patris. Quod Filius se in paribulo carnificibus deuoueret, suum & paternum declarauit amorem. Nam Patris proprium gignere est, & cum intellectu gignat, Filius est Verbum, Verbi autem ingenium, vt pote ab intellectu procedentis, est trahere res ad se. Nonne se Verbum in cruce explicuit, qui dixerat: *Ioannis capite duodecimo, versiculo trigesimo secundo. Cum exaltatus fuero à Ioan. 12.32.* terra, omnia traham ad me ipsum? Quæ Spiritus sancti indoles? Si voluntatis impulsus est, quæ non ad se vrget amatum, sed potius impenso pondere vergit, pergitque, vt plenius sit in eo, quem amat, quam in eo quem animat: se effundere proprietas erit. Ergo Dominus, in qua nocte trahatur, accipiat panem, frumenti naturam eliminet, corpus substituat, vt in hominum præcordia pondere dilectionis feratur, & vsque ad latebras animi, corporisque traiciat, vt Spiritus sancti, cuius ope in vtero Matris, vitæ capeffiuuit exordium, in mortis vestibulo innatam indolem manifestet. En dilectio in finem. Ergone Spiritus sanctus finis est? Profectò si Theologicè noueris, tertiam Trinitatis personam, finem processionum, complementumque dixeris, & coronidem: de quo egimus tomo primo de Maria, & Deo incarnato Academia prima, numero sexagesimo nono. Satis Basilii Magni libro vnico de Spiritu sancto, capite octauo. *Per seipsum complet super omnia glorificandam ac beatam Trinitatem.* Quam scitè Spiritus sancti in amore naturam declarauit Filius Dei, cum transiret ex hoc mundo ad Patrem! Petis causam? Vt amorem non lethibus occumbere iniuriis edoceret, & quamuis ipse decedens discedebat, adhuc ineffabilis Sacramenti iugi permaneret fauore. Nonne hoc Spiritus sancti stemma est, qui, postquam igneis linguis descendit, eius abscessio, & in superos remeatio neutiquam memoratur, vt pote qui igneam celeritatem flammæ in descensu, non in ascensu, mirabili ignis violentia, qui in supera fertur, expressit? Quibus est sanctus Athanasius quæst. 49. *Et Dei quidem Filius & Deus, post impletam totam dispensationem tandem assumptus est. Spiritus verò sanctus super Apostolos veniens, & super omnem carnem effusus, non est rursus assumptus; sed generationes transit in omnes: & si quemlibet hominum inuenit, habitat super eum.* Si

Ioan. 13. 1.

Ioan. 3. 6.
Osc. 11. 4.
Pl. 118. 61.
Pl. 15. 6.

Si hunc cogitatum locupletare libeat, adi tom. 1. de Maria & Deo incarnato Ac. 29. num. 21. Vide, si dilexit in finem id est, iuxta Spiritus sancti indolem, qui, ut in generationes omnes transiret, cum transiret ex hoc mundo ad Patrem, se in amoris Sacramento reliquit, et si non ignea lingua, igneo cibo, quem utpote Verbum, prior lingua suscipiat, & traiciat in cor, cuius situm deperit Verbum à corde Patris eructatum. Ergo se dat suis manibus, ne donum absque iniuria ab his, quibus iam dederat, eripuisset.

429. Sistat gradum calamus: à sacris Musis ad arma

diuellimur: sonat classicum, trahimur, ut alterum Mineruæ subeamus officium. Pacensis ciuitas, cuius Ecclesiæ præsum indignus, multo milite cietur ad bellum. Lusitanorum propinquitatem dolens, quos libitus ad insueta prælia furor incendit. Faxit Deus, ut memet mihi restituam, & ad dilectæ sapientiæ liliatum lectulum, pacatumque cubile reducam. Ast siue per armatas phalanges, siue per amœna pacis vireta humili deuotione sequamur Deum nostrum, qui & exercituum Dominus est, & Princeps pacis.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ ex utroque Testamento.

Prior numerus paginam denotat; posterior est marginalis.

Ex Genesi.

CAP. I.

TERRA autem erat inanis
& vacua. p. 123. n. 36.
& 273. 45

Spiritus Domini ferebatur
super aquas. 70. 48. &
220. 69

Factumque est vespere & mane dies unus. 86. 73

Germinavit terra herbam virentem. 449. 7

In signa & tempora, & dies & annos. 381. 58

Fecit duo luminaria magna: luminare maius ut
præfesset diei; & luminare minus, ut præfesset no-
cti. 111. 2. 3. & 511. 205

Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem
nostram. 267. 30

Crescite, & multiplicamini, & replete terram, &
subiycite eam. 121. 31. & 154. 4

Et terror vestester, ac tremor sit super cuncta anima-
lia terra, & super omnes volucres cæli. 154. 7

Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem
nostram. 354. 68. & 462. 49. & 511. 205. &
570. 375. & 571. 379. & 267. 30

Ut præsit volatilibus cæli, & piscibus maris. 454.
25. & 511. 205. & 512. 208

Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad
imaginem Dei creavit illum. 462. 49

Masculum & feminam creavit eos. 378. 44

CAP. 2. Spiravit in faciem eius spiraculum vite.
556. 337. & 570. 375

Produxit Dominus de humo omne lignum pul-
chrum visu, & ad vescendum suave. 501. 174

Qui circuit omnem terram Æthiopia. 58. 73

Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem
scientia boni & mali ne comedas. 500. 173

Ædificavit Dominus costam in mulierem. 582.
405

Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea.
459. 41. & 556. 337

Hæc vocabitur virago, quia de viro sumpta est.
378. 45

Quamobrem relinquet homo patrem suum & ma-
trem; & adhaerebit uxori suæ. 468. 68

Et erunt duo in carne una. 582. 405

CAP. 3. Cur præcepit vobis Deus, ut non comede-
Zerda in Iudith. Tom. I.

retis ex omni ligno paradisi? 170. 52. & 500.
173. & 507. 192

Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus,
quod in quacumque die comederitis, aperientur
oculi vestri, & eritis sicut dii. 136. 63. & 218.
62. & 278. 59. & 512. 208. & 550. 316

Scientes bonum & malum. 278. 59. & 329. 5. &
512. 208

Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad
vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque de-
lectabile. 136. 63. & 137. 65. & 170. 52. & 351.
62. & 483. 124. & 338. 181

Et tulit de fructu illius, & comedit. 137. 65. & 131.
52. & 538. 281

Deditque viro suo, qui comedit. 170. 52

Et aperti sunt oculi amborum. 451. 62. & 582.
405

Cumque cognovissent se esse nudos. 452. 20

Consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizoniata.
170. 53. & 358. 81. & 480. 112

Ascondit se Adam, & uxor eius à facie Domini
Dei in medio ligni paradisi. 275. 50

Vocem tuam, Domine, audiui in paradiso, & ti-
mui, eo quod nudus essem, & abscondi me. 478.
105

Quis indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex
ligno, de quo tibi præceperam, ne comederes, co-
medisti? 478. 105

Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia ani-
mantia, & bestias terra. 408. 152. & 512.
208

Super pectus tuum gradieris, & terram comedes
omnibus diebus vite tue. 122. 32. & 297. 31. &
512. 208

Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calca-
neo eius. 454. 25

Multiplicabo conceptus tuos; in dolore paries fi-
lios tuos.

Spinæ & tribulos germinabit tibi. 496. 162. & 513
210

In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuer-
taris in terram, de qua sumptus es. 454. 24

Pulvis es, & in pulverem reverteris. 194. 49. &
258. 5. & 338. 28. & 512. 208. & 557. 339

Eo quod mater esset cunctorum viventium.

E E e

Fecit

Index locorum S. Scripturæ.

- Fecit quoque Dominus Deus Ada, & uxori eius tunicas pelliceas.* 267.30
Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est. 167.44. & 267.30. & 470.73
Ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vite, & viuat in æternum. 337.26
Emisit eum Dominus de paradiso voluptatis. 468.68
Eiecitque Adam, & collocauit ante paradysum voluptatis Cherubim & flammæum gladium ad custodiendam viam ligni vite. 79.53
CAP. 4. *Adam verò cognouit uxorem suam.* 468.68
Sin autem malè egeris, statim in foribus peccatum tuum aderit. 444.290
Consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel & interfecit eum. 134.59. & 173.61. & 450.13
Factum est, ut offerret Cain de fructibus terra munera Domino: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & adipibus eorum. 123.35
Iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius. 258.5
Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. 123.85
Vagus & profugus eris super terram. 134.59
Ecce eiecisti me hodie à facie terra, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me. 357.79. & 505.186
Omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur. 525.242
Et adificauit ciuitatem, vocauitque nomen eius ex nomine filij sui Henoch.
Seth natus est filius, quem vocauit Enos: iste cepit inuocare nomen Domini. 320.57
CAP. 5. *Et factum est omne tempus, quod vixit Adam anni nongenti triginta, & mortuus est.* 456.29
CAP. 6. *Videntes filij Dei filias hominum.* 421.202
Quod essent pulchra, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. 485.130. & 486.131
Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. 486.131. 132. & 527.237. 524. 338. & 561. 349. & 562.350
Eruntque dies illius centum viginti annorum. 523.237
Gigantes autem erant super terram in diebus illis: postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illaque genuerunt, isti sunt potentes à saculo viri famosi. 407.146. & 557.338
Omnis caro corruerat viam suam. 557.338
CAP. 7. *Adhuc enim & post dies septem, ego pluam super terram, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.* 524.238
Mense secundo, septimo decimo die mensis ruptæ sunt omnes fontes abyssi magna, & facta est pluuia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. 154.7
CAP. 10. *Nemrod robustus venator coram Domino.* 46.44
De terra illa egressus est Assur, & adificauit Niniuem, & plateas ciuitatis, & Chale & Resen quoque & Niniuem & Chale: hæc est ciuitas magna. 46.45. & 103.39
Filij Iauan Elisa, & Tarsis, Cethim, & Dodanim: ab his diuisa sunt insula gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam. 103.37
Filij Sem Ælam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram. 103.39
CAP. 11. *Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum.* 73.32
Venite descendamus, & confundamus linguam eorum. 73.33
Confusum est labium vniuersa terra, & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum. 73.32
Vixitque Thare septuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran. 240.26
Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran. Et eduxit eos de Vr Chaldaorum, ut irent in terram Chanaan, veneruntque usque Haran, & habitauerunt ibi. 243.35
CAP. 12. *Egredere de terratua, & de cognatione tua & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrauero tibi.* 238.22. 23. & 242.32. & 243.36.41
Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. Benedicam benedicientibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuersa cognationes terra. 243.36
Egressus est itaque Abram, sicut præceperat ei Dominus, & inuit cum eo Lot. Septuaginta quinque annorum erat Abram, cum egrederetur de Haran. 238.22
Tulitque Sarai uxorem suam, & Lot filium fratris sui, vniuersamque substantiam, quam possederant, & animas, quas fecerant in Haran. 238.23
Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. 243.36
Noui quod pulchra sis, mulier, & quod cum viderint te Ægyptij, dicturi sunt: uxor illius est, & interficient me. Dic ergo obsecro, quod soror mea sis. 423.123
CAP. 13. *Elevatis Lot oculis vidit omnem circa regionem Iordanis, qua vniuersa irrigabatur sicut paradisus Domini: elegitque sibi Lot regionem circa Iordanem, diuisique sunt alterutrum à fratre suo.* 135.61
Omnem terram, quam conspicias, tibi dabo, & semini tuo usque in sempiternum.
Faciamque semen tuum sicut puluerem terra. 247.47
Siquis poterit numerare puluerem terra, etiam semen tuum numerabitur. 247.47
CAP. 14. *At verò Melchisedec rex Salem proferens panem, & vinum: erat enim Sacerdos Dei Altissimi, benedixit ei.* 153.5
Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manu tua sunt. 46.44
Benedictus Abram Deo excelsus. 46.44
CAP. 15. *Suspice cælum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum.* 265.23
Credidit Abraham Domino, & reputatum est illi ad iustitiam. 265.23
Ego Dominus, qui eduxi te de Vr Chaldaorum 241.30
Scito

Index locorum S. Scripturæ.

- Scito prænoscens quòd peregrinum futurum sit semen tuum. 237.20. & 241.31. & 244.39
- Generatione autem quarta reuerientur huc. 237.18
- Apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter diuisiones illas. In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abraham. 314.31
- Semini tuo dabo terram hanc. 237.20
- CAP. 16. Hic erit ferus homo: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: è regione uniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. 55.65. & 56.68
- Vocauit Agar nomen Domini, qui loquebatur ad eam: Tu Deus, qui vidisti me: dixit enim Profeſſo hic vidi posteriora videntis me. 160.25
- CAP. 17. Nec ultra vocabitur nomen tuum Abraham. sed appellaberis Abraham, quia Patrem multarum gentium constitui te. 66.10.
- Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum. 563.355
- Cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo dicens: putasne centenarius nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? 65.6. & 563.355
- CAP. 18. Reuertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara uxor tua. 266.28
- Quo audito Sara risit post ostium tabernaculi. 65.6
- Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis. 153.5. & 193.47. & 354.69
- CAP. 19. Viri ciuitatis vallauerunt domum illius à puero vsque ad senem. 80.54
- Egressus ad eos Lot, post tergum occludens ostium, ait: Nolite, quaeso, fratres mei, nolite malum hoc facere. 80.54
- Iamque propè erant, ut effringerent fores, & ecce miserunt manum viri, & introduxerunt ad se Lot, clauferuntque ostium, & eos, qui foris erant, percusserunt cœcitate. 80.54
- Dissimulante illo apprehenderunt manum eius, & manum uxoris, ac duarum filiarum eius, eo quòd parceret Dominus illi. 169.51
- Salua animam tuam: noli respicere post tergum, nec stes in omni circà regione, sed in monte saluum te fac, ne & tu simul pereas. 140.74
- Respicensque uxor eius post se, versa est in statuam salis. 140.75. & 169.51. & 453.22. & 541.294
- CAP. 20. Cogitavi mecum dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto, & interficient me propter uxorem meam. 202.14
- CAP. 21. Non videbo morientem puerum: & sedens contra, lenauit vocem suam, & fleuit. 298.34
- Exaudiuit autem Deus vocem pueri, &c. ibid.
- CAP. 22. Tentauit Deus Abraham. 433.257
- Tolle filium tuum, quem diligis Isaac. 270.38
- Expectate hic cum asino. Ego & puer illuc vsque properantes reuertemur ad vos. 269.37
- Ecce, inquit, ignis, & ligna: ubi est víctima holocausti? Dixit autem Abraham: Deus prouidebit sibi victimam, fili mi. 212.47
- Abraham, Abraham, non extendas manum tuam super puerum. 153.6. & 505.189
- Nunc cognoui, quòd timeas Dominum. 153.6. & 186.15. & 199.6. & 505.189
- Zerda in Iudith. Tom. I.
- Non pepercisti unigenito filio tuo propter me. 156.15
- Appellauit nomen loci illius: Dominus videt. 156.15
- Vidit post tergum arietem inter vepres harentem cornibus, quem assumens obrulit holocaustum pro filio. 157.17
- Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, qua est in littore maris. 246.44
- CAP. 23. Habitabat Ephron in medio filiorum Heth. 286.25
- Dabo pecuniam pro agro, suscipe eam, & sic sepeliā mortuum meum in agro. 390.84
- CAP. 24. Ad terram, & cognationem meam proficiscaris. 236.17. & 238.23
- Inclinauit se homo, & adorauit Deum. 286.20
- Rebecca, & ancilla eius ascensis camelis. 417.289
- Quis est ille homo, qui venit per agrum in occursum nobis? 486.133
- At illa tollens citò pallium suum; operuit se. ibid.
- CAP. 26. Esau verò quadragenarius duxit uxores duas Iudith filiam Beerī Hethai, & Basemath, filiam Elon, eiusdem loci, quæ amba offenderant animum Isaac, & Rebecca. 63.1
- CAP. 27. Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliis meis, & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis escam patri tuo, & benedicat tibi. Abijt, & attulit, deditque matri. 360.86
- CAP. 28. Viditque in somnis scalam stantem super terram & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam & Dominum innixum scala. 78.50. & 84.68. & 565.359
- Cumque euigilasset Iacob de somno, ait: Verè Dominus erat in loco isto, & ego nesciebam. 565.359
- CAP. 29. Rachel veniebat cum ouibus Patris sui: nam gregem ipsa pascebat. Quam cum vidisset Iacob, & sciret consobrinam suam, adquanto grege osculatus est eam. Et eleuata voce, fleuit, & indicauit ei, quòd frater esset patris sui, & filius Rebecca. 486.134
- Quoniam os meum, & caro mea est tu. 370.10. 459.41
- Lialippis erat oculis, Rachel decora facie, & venusto aspectu. 482.121. & 504.182
- Quam diligens Iacob ait: Seruiam tibi pro Rachele filia tua minore septem annis. 482.121.
- Seruiuit Iacob pro Rachel septem annis, & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. 216.56. & 588.419
- Ad quam cum ex more Iacob fuisset ingressus, factò mane vidit Liam, & dixit ad socerum suum. Nonne pro Rachele seruiui tibi: quare imposuisti mihi? 137.66. & 482.121
- Tandem potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori pratulit, seruiens apud eum septem aliis annis. 588.419
- Quarto concepit & peperit filium, & ait: modò confitebor Domino, & ob hoc vocabat eum Iuday.

Index locorum S. Scripturæ.

CAP. 30. Posuit eas in canalibus, ubi effundebatur aqua, ut, cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent. Factumque est, ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, & parerent maculosa, & diuerso colore respersa. 137.66

CAP. 31. Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac affuisset mihi, forsitan nudum me dimisisses. Afflictionem meam, & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri. 153.6

CAP. 32. Ecce vir lucubatur cum eo usque mane. 81. 58. & 154. 8. & 561. 347. & 579. 349

Qui cum videret quod eum superare non posset, tetigit nernum femoris eius, & statim emarcuit. 154. 8. & 459. 40. & 556. 335. & 561. 347. & 579. 400

Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. 580. 40

CAP. 33. Eleuans autem Iacob oculos vidit venientem Esau, & cum eo quadringentos viros, & ipse progrediens adorauit pronus in terra septies, donec appropinquaret frater eius. Currens itaque Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum, stringensque collum eius, & osculatus flevit. 556. 335

Sic enim vidi faciem tuam, quasi viderem vultum Dei.

CAP. 34. Arreptis duo filij Iacob Simeon & Leui fratres Dina gladiis ingressi sunt urbem confidenter, interfectisque omnibus masculis, &c. 260. 11

CAP. 37. Putabam nos ligare manipulos in agro. Vendiderunt eum Ismaëlitis viginti argenteis: tulerant autem tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt, mittentes qui ferrent ad patrem. 344. 41. & 360. 86

CAP. 38. Quæ depositis viduitatis vestibis assumpsit theristrum, & mutato habitu sedit in biuio itineris. 397. 107

CAP. 39. Iniecit Domina sua oculos suos in Ioseph, & ait: Dormi mecum. 47. 418

Qui relicto in manu eius pallio, fugit, & egressus est foras. 343. 40

His auditis Dominus, & nimium credulus verbis coniugis, iratus est valde. 343. 40

CAP. 41. Vocauitque nomen primogeniij Manasses dicens: obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum. 381. 56

CAP. 42. Et Ioseph erat Princeps in terra Egypti: cumque adorassent eum fratres sui, & cognouisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur. 551. 320

CAP. 45. Non se poterat ultra cohibere Ioseph coram multis astantibus. ibid.

Eleuauitque vocem cum fletu: Ego sum, ait; Ioseph frater vester, quem vendidistis in Egyptum. 352. 63

Deus fecit me quasi patrem Pharaonis. 377. 40

Osculatus est Ioseph omnes fratres suos, & plorauit super singulos. Postquam ausi sunt loqui ad eum. 352. 63

CAP. 47. Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum sunt, parui, & mali, & non peruenierunt usque ad dies patrum mearum, quibus peregrinati sunt. 245. 41

CAP. 48. Mortua est Rachel in terra Chanaam in ipso itinere, eratque vernal tempus. 588. 419

CAP. 49. Fiant in capite Ioseph, & in vertice Nazaraï inter fratres suos. 318. 47

Collegit pedes suos super lectulum, & obijt, appositusque est ad populum suum. 447. 2

Ex Exodo.

CAP. 1. Quo mortuo, & vniuersis fratribus eius, omniue cognatione sua, filij Israël creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis impleuerunt terram. 247. 46

Surrexit interea Rex nouus super Egyptum, qui ignorabat Ioseph. 410. 156

Erant igitur omnes animæ eorum, qui egressi sunt de femore Iacob, septuaginta. 459. 40

Præposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus. 248. 49

Ædificaueruntque vrbes tabernaculum Pharaoni, Phitom, & Ramesses.

Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit, si masculus fuerit, interficite eum. 179. 12

Quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit eis domos. 582. 405

CAP. 3. Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi. 299. 37. & 302. 46

Et videbat, quod rubus arderet, & non comburetur. 302. 46. & 303. 47

Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. 299. 37

Vocauit eum de medio rubi, & ait: Moyses Moyses. 574. 386

Solue calceamenta de pedibus tuis. 390. 16. & 575. 390

Locus enim, in quo stas terra sancta est. 575. 390

Vidi afflictionem populi mei, & descendi. 575. 390

Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. 440. 280. & 574. 386. & 576. 392. & 581. 403

Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem? 574. 387

Ego ero tecum, & hoc habebis signum, quod miserim te: cum eduxeris populum meum de Egypto, immolabis Deo super montem istum. 363. 95

Ego sum, qui sum. 456. 31. & 574. 387. & 576. 391.

Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale in generationem & generationem. 236. 15

Dices ad eum: Dominus Deus vocat nos. 575. 387

CAP. 4. Obsecro Domine, non sum eloquens, ab heri, & nudius tertius. 574. 387

Ex quo loquutus es ad seruum tuum, impeditioris lingue sum. 312. 21

Ego ero in ore tuo. 574. 387

Præfecti quoque operum instabant dicentes: complete opus vestrum quotidie, ut prius facere solebatis, quando dabantur vobis paleæ. 248. 49

Ætere fecistis odorem nostrum coram Pharaone, & seruis eius. 185. 25

CAP. 6. Et nomen meum Adonai non indicaui eis. 321. 58

CAP. 7.

Index locorum S. Scripturæ.

- CAP. 7. Constituit te Deus Pharaonis.** 277. 16. & 298. 32. & 574. 387
Aaron frater tuus erit Propheta tuus. Tu loqueris ei omnia, qua mando tibi, & ille loquetur ad Pharaonem. 289. 5. & 574. 387
Tulit Aaron virgam coram Pharaone, & seruis eius, qua versa est in colubrum. 298. 32
Vocauit autem Pharaon sapientes, & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptias, & arcana quadam similiter. 411. 161
Proiecerunt singuli virgas suas, qua versa sunt in Dracones: sed deuorauit virga Aaron virgas eorum.
- CAP. 8. Hac dicit Dominus: Dimitte populum meum.**
Si autem nolueris, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis, & ebulliet flumini ranas, qua ascendent, & ingredientur domum tuam, & cubiculum lectuli tui, & super stratum tuum, & in domos seruorum tuorum, & ad te, & ad populum tuum, & ad omnes seruos tuos intrabunt rana. 74. 36
- CAP. 12. Calceamenta habebitis in pedibus.** 277. 16
Transibit enim Dominus percutiens Aegyptios. 316. 37
Percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti. *ibid.*
Abeuntes benedicite mihi. 249. 52
Urgebant Aegyptij populum Israel de terra exire velociter, dicentes: omnes moriemur. 249. 52
Profecti sunt filij Israel de Ramesse in Socoth sexcenta ferè millia peditum virorum absque paruulis, & mulieribus, sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis. 247. 47
Habitatio autem filiorum Israel, quia manserunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum, quibus expletis eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Aegypti. 237. 18 & 241. 31. & 243. 37
- CAP. 14. Et nuntiaturum est Regi Aegyptiorum, quod fugisset populus.** 249. 53
Cumque persequerentur Aegyptij vestigia praecedentium, reppererunt eos in castris super mare. 249. 53
Forſitan non erant sepulchra in Aegypto: ideò tulisti nos, ut moreremur. 440. 282
Abstulit illud Dominus flante vento vehementi, & ventre tota nocte, & vertit in siccum. 250. 58
Ingressi sunt filij Israel per medium sicci maris. 253. 65. & 291. 12
Erat enim aqua quasi murus à dextera eorum & lana. 251. 61. & 291. 12
Fugiamus Israelem: Dominus enim pugnat pro eis. 291. 12
Nec vnus quidem superfuit ex eis. 253. 66
Et vidit Israel manum magnam, quam exercuerat Dominus. 313. 23
- CAP. 15. Diuidam spolia, implebitur anima mea.** 181. 17
Murmurauit populus contra Moyssem dicens: quid bibemus? 440. 282
- CAP. 16. Vinam mortui essemus in terra Aegypti quando sedebamus super ollas carniū.** 440. 282
Dixit Dominus ad Moyssem: Ecce ego pluam vobis panes de cælo: egrediatur populus, & colligat, qua sufficiunt per singulos dies, ut sentem eum utrum ambulet in lege mea, an Zerda in Iudith. Tom. I.
- non?* 476. 393
Colligat vnusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: nullus relinquat ex eo in mane 476. 97. & 529. 254
Et scatere cepit vermibus. 476. 97
Requies Sabbathi sanctificata est Domino cras: quodcumque operandum est, facite: & qua coquenda sunt, coquite: quidquid autem reliquum fuerit, reponite vsque in mane. 482. 118. & 486. 133
Fecerunt ita, ut praeceperat Moyses, & non contempnit, neque vermis inuentus est in eo.
Venit ergo septima dies, & egressi de populo, ut colligerent, non inuenerunt. 440. 282
Cur fecisti nos exire de Aegypto, ut occideres nos, & liberos nostros, & iumenta siti? 440. 282
En ego stabo ibi coram te supra petram Horeb, percutiesque petram, & exibat ex ea aqua, ut bibat populus. 362. 90. & 266. 27
Fugauit Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij. 189. 34
Edificauit Moyses altare, & vocauit nomen eius: Dominus exaltatio mea. 137. 6
- CAP. 21. Reddet animam pro animam, oculum pro oculo dentem pro dente, &c.** 554. 326. 329
- CAP. 19. Ecce coperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, &c. & timuit populus, qui erat in castris.** 262. 15
- CAP. 24. Operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, regens illum nube sex diebus, septimo autem die vocauit eum de medio culiginis.** 148. 16
Ingressusque Moyses medium nebulae ascendit in montem, & fuit tibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. 482. 118
- CAP. 26. Mistis in medio tintinnabulis, ut audiat sonitus quando ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini.** 196. 53
- CAP. 28. Et sanctificauerunt filij Israel in cunctis muneribus, & donariis suis.** 292. 44
- CAP. 32. Fac nobis deos, qui nos praeceant.** 440. 282
Dixitque ad eos Aaron: Tollite in aures aureas de vxorum, filiorumque & filiarum vestrarum auribus, & asserre ad me. 329. 4. 8. & 515. 214
Quas cum ille accepisset, formauit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem: dixeruntque: Hi sunt Di tui Israel. 343. 39
Vade, descende: peccauit populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti: feceruntque sibi vitulum conflatilem, & adorauerunt. 516. 217
Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos. 510. 199
Moyses orabat Dominum Deum suum dicens: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti? 510. 199. & 516. 217
Placatusque est Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat aduersus populum suum. 510. 199
Arripiens vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel. 76. 41. & 329. 6. & 453. 21. & 492. 21. 151. & 493. 152
Quis vestrum habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi, & preieci illud in ignem, egressusque est hic vitulus. 453. 21. & 515. 214

Index locorum S. Scriptura.

Ex Numeris.

- Videns Moyses populum, quod esset nudatus : spoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam sordis.* 322.64. & 453.21
- Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui qui- bus ait : Hac dicit Dominus Deus Israel : Po- nat vir gladium super femur suum. Ite, & re- dite de porta vsque ad portam per medium ca- strorum, & occidat unusquisque fratrem & pro- ximum suum. Feceruntque filij Leui iuxta ser- monem Moysi.* 510.199.200
- CAP. 33.** *Audiens populus sermonem hunc pessimum, luxit & nullus ex morte indutus est cultu suo.* 330.7
- Ponam te in foramine petra & protegam dextera mea, & videbis posteriora mea.* 340.32
- Dixitque Dominus ad Moysen : loquere filiis Israel : populus dura cernicis es : Iam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi.* 195.51. & 330.7
- Deposuerunt ergo filij Israel ornatum suum à monte Horeb.* 330.8
- Non videbit me homo, & viuet.* 218.59
- CAP. 34.** *Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis tua triticea, & solen- nitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur.* 382.58. & 383.62
- Cumque descendisset Moyses de monte, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.* 482.118. & 490.143
- CAP. 35.** *Omne vas aureum in donaria Domini se- paratum est. Siquis habeat aurum, hiacin- thum, & purpuram, coccumque bis tinctum, byssum, & pilos caprarum, pelles arietum rubri- catas & ianethinas, argenti, arisque metalla, obtulerunt Domino, lignaque Setim in varios vsus.* 192.44

Ex Leuitico.

- CAP. 10.** *Arreptis Nadab, & Abiu filij Aaron thuribulis posuerunt ignem, & incensum desu- per offerentes coram Domino ignem alienum : egressusque ignis à Domino deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino.* 541.293
- Loquutus est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius : Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere.* 195.52. & 319.54. & 326.78
- CAP. 11.** *Ortum est murmur populi pro labore, quasi dolentium contra Dominum.*
- Quis dabit nobis ad vescendum carnes.*
- CAP. 13.** *Cum ingressi fueritis terram, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum primitias messis vestra ad Sacerdotem.* 383.62
- Habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum.* 195.52
- CAP. 14.** *Tentauerunt me iam per decem vices, nec obediunt voci mea.*
- Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere.*
- CAP. 19.** *Neque in rotundum attondebitis comam.* 319.54. & 325.72
- Cumque lauerit qui vacca portauerat cineres ve- stimenta sua, imundus erit vsque ad vesse- rum.*
- CAP. 23.** *Panem & polentam & pultes non comedetis ex segete, vsque ad diem, qua offeretis ex ea Domino Deo vestro* 383.63

- CAP. 10.** *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles. Si se- mel clangueris, venient ad te Principes, & capi- ta multitudinis Israel. Quando autem congre- gandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concinne ululabunt.* 409.153
- CAP. 11.** *Vulgu promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagrauit desiderio carniū sedens, & flens.* 559.344
- Recordamur piscium, quos comedebamus in Egy- pro gratis : in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe & allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man.* 468.67
- Ego audiui vos dicere : Quis dabit nobis escam carniū? Ut det nobis Dominus carnes, & co- medatis non vno die, vel duobus, vel quinque, aut decem, sed vsque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, eo quod repuleritis Do- minum, qui in medio vestri est.* 276.53. & 560.345
- Auferens de spiritu, qui erat in Moysse, & dans septuaginta viris, &c.* 288.4
- CAP. 19.** *Qui tetigerit cadaver hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus.* 186.26
- CAP. 21.** *Cur eduxisti nos de Aegypto, ut moremur in solitudine? Anima nostra iam nauscat super cibo isto lenissimo.* 559.344
- Fac serpentem aneum pro signo. Qui percussus aspexerit eum, viuet.* 513. 209. & 538.283
- CAP. 23.** *Quis numerabit puluerem Iacob?*
- Non est Deus quasi homo, ut mentiat, nec ut filius hominis, ut mutetur.* 410.199
- CAP. 25.** *Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis.* 410.158. & 511.204
- Arrepto pugione ingressus est post illum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum. scilicet & mulierem in locis genitalibus.* 227.93
- Dixitque Dominus ad Moysen : Phinees auertis iram meam à filiis Israel, quia zelo meo com- motus est contra eos, ut non ipse delemem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum : Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius pactum Sacerdotij sempiter- num, quia zelatus est pro Deo suo.* 227.93.94. & 229.98
- CAP. 31.** *Tollite summam eorum, qua capta sunt ab homine vsque ad pecus tu, & Eleazar Sacer- dos, & Princeps vulgi, diuideſque ex eo predam inter eos qui pugnaverunt.* 181.17
- Fuit autem prada, quam exercitus ceperat ouium sexcenta septuaginta quinque millia, &c. Ani- ma hominum sexus fœminei, quæ non cognoue- runt viros triginta duo millia. Dataque est me- dia pars his, qui in pralio fuerant.* 181.17
- Cesserunt in partem Domini triginta dua anima.*
- CAP. 33.** *Ha sunt mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas, in ma- nu Moysi & Aaron, quas descripsit Moyses.* 242.34
- Sin autem nolueritis interficere habitatores terra, qui remanserint, erunt vobis, quasi clauis in ocu- lis, & lancea in lateribus.* 171.55
- CAP. 35.** *Si fortuito & absque odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit, & hoc audiente po- pulo fuerit comprobatum, atque inter percusso- rem,*

Index locorum S. Scripturæ.

rem, & propinquum sanguinis questio fuerit ventilata, liberabitur innocens de ultoris manu, & reducetur per sententiam ad urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec Sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur. 410. 159

Ex Deuteronomio.

- CAP. 4. Vos tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Egypti.
Dominus Deus tuus ignis consumens est. 299.36 & 302.46
- CAP. 14. Non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo: quoniam populus sanctus es Domino.
- CAP. 13. Non multiplicabit sibi equos.
- CAP. 20. Cum tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis est masculini in ore gladij absque mulieribus & infantibus, iumentis, & ceteris, qua in ciuitate sunt. Omnem pradam exercitui diuides.
- CAP. 28. Eris in prouerbum, & fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Deus. 186.28
- CAP. 30. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua. 87.77
- CAP. 32. Prope est dies perditionis, & adesse festinant tempora.
De captiuitate nudati inimicorum capitis 318.47

Ex Iosue.

- CAP. 2. Fecit ascendere veros in solarium domus sue. 392.91
- CAP. 3. Iordanis ripas aluei sui tempore messis impleuerat. 383.65
- CAP. 7. Et corruerunt ex eis triginta, & sex homines, persequuntque sunt eos aduersarij de porta usque ad Sabarim, & ceciderunt per pronasugientes. 506.191
- Miseruntque puluerem super capita sua. 193.47
- Peccauit Israël. Non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui huiusmodi sceleris reus est. 506.191
- Verè ego peccaui Domino: vidi enim inter spolia regulam auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei. 506.191
- Vidi inter spolia pallium coccineum valde bonum, &c. 517.222
- CAP. 10. Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon. 74.35. & 475.93
- Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spatio vnus diei. 475.93
- Non fuit antea & postea tam longa dies, obediēte Domino voci hominis.
- CAP. 14. Quidquid calcaueris pes tuus, tuum erit. 454.25
- CAP. 24. Trans fluium habitauerunt patres vestri ab initio. 237.21. & 239.24. & 240.27
- Seruieruntque Dys alienis. 240.27
- Auferte Deos, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia, & in Egypto, ac seruite Domino. 241.28

Ex lib. Iudicum.

- CAP. 1. Fugit Adonibezec, quem persecuti comprehenderunt casis summitatibus manuum eius, ac pedum. Dixique Adonibezec, Septuaginta reges amputatis pedum, ac manuum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Dominus. 152.3
- CAP. 2. Et tradidit eos in manum hostium ipsorum. 313.23
- CAP. 3. Et fecerat sibi Aod gladium, & illi duo ora. 315.32
- Et excitauit Dominus Saluatorem Israel, & saluauit eos. 233.8
- CAP. 4. Quia in manum mulieris tradet Dominus Sisaram. 313.23
- CAP. 8. Vnam petitionem postulo à vobis: date mihi in aures ex prada vestra, in aures enim Israëlita habere consueuerant.
- Expandentesque super terram pallium proiecerunt in eo in aures de prada, & fuit pondus postularum in aurium mille septingenti auri sicli absque ornamentis & monilibus, & veste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, & præter torques aureas camelorum. 106.49
- CAP. 9. Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros super lapidem vnum. 132.55
- Abieruntque, & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum, qua stabat in Sichem. 132.55
- Egrediatur ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Amalec. 110.61
- Et ecce vna mulier fragmen mola desuper iaciens illisit capiti Abimelec, & confregit cerebrum eius. Qui vocauit citò armigerum suum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum, & percutite me, ne fortè dicatur, quòd à fœmina interfecit me. 132.55
- CAP. 15. Ascenderuntque Philistiim, & combusserunt tam mulierem, quàm patrem eius: Quibus ait Samson: licet hac feceritis; tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, &c. 260.10
- CAP. 16. Ferrum nunquam ascendit super caput meum; quia Nazareus, id est, consecratus Deo sum de utero matris meae: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea. 501.174
- Rasit septem crines eius, & cœpit abigere eum, & à se repellere: statim enim ab eo fortitudo recessit. 501.174
- Quem cum apprehendissent Philistiim, statim eruerunt oculos eius, & clausum in carcere molere fecerunt. Inimque capilli eius renasci cœperant. 540.290
- CAP. 17. Mane apud me, & esto mihi parens, atque Sacerdos. 327.79

Ex Ruth.

- CAP. 1. Primum hordea, metebantur. 381.57
- CAP. 2. Dixit Booz iuueni, qui messoribus præerat. 387.72
- Iuncta est igitur puellis Booz, & tandiu cum eis messuit, donec hordea, & triticum in horreis conderentur. 386.69

Ex i. Regum.

- CAP. 1. Anna cur fles, & quare non comedis. nunquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij? 477.98

Index locorum S. Scripturæ.

- Orauit ad Dominum flens largiter, & votum vouit dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famula tua, & recordatus mei fueris, dederisque serua tua sexum virilem, dabo eum domino omnibus diebus vita eius, & non acula non ascendet super caput eius.* 351
59. & 477.99
- Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia ipsius mouebantur, & vox pœnitus non audiebatur.* 370.11
- CAP. 3. *Vocauit Dominus Samuel: Qui respondens ait: Ecce ego? Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocasti enim me.* 67.11
- Qui dixit: Non vocaui, reuertere, & dormi.* 67.11
- CAP. 4. *Confortamini, & estote viri Philistym.* 380
52
- Et conspersus puluere caput.* 193.47
- CAP. 8. *Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & praecursores quadrigarum suarum.*
- Et indicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos & pugnabit bella nostra pro nobis.* 233.7
- CAP. 11. *Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios ad vniuersos fines, Israel; & si non fuerit, qui defendat nos, egrediemur ad te.* 415.179
- CAP. 12. *Numquid non messis tritici est hodie?* 383.
65
- CAP. 13. *Fœtuit Israel in Philistiim.* 185.25
- Quæsiuit sibi Dominus virum iuxta cor suum.* 519.226
- CAP. 14. *Adiurauit Saul populum dicens: Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperrum.* 507.193
- Porro Ionathas non audierat, cum adiuraret pater eius populum, extenditque summitatem virga, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suum.* 507.193
- Et non respondit Dominus in illa die.* 507.193
- Et indicauit ei Ionathas, & ait: Gustans gustauit in summitate virga, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior. Et ait Saul: Hac faciat mihi Deus, & hac addat, quia morte morieris Ionatha.* 507.193
- Ergone Ionathas morietur? Viuit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus est hodie.* 508.194
- CAP. 15. *Vade, & percutite Amalec, & demolire vniuersa eius, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice à viro vsque ad mulierem, bouem, & ouem, camelum & asinum.* 366.102 & 516.218
- Et pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus ouium.* 516.218
- De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo.* 516.218
- Imò audiui vocem Domini, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autem populus de prada oves, & boues, ut immolet Domino Deo tuo.* 516.218
- Pro eo quod abiiecisti sermonem Domini, abiicit te ne sis rex.* 516.219
- Dixitque Saul ad Samuelem: Peccaui, quia prauaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.* 516.218
- Et ait Samuel ad Saul: Non reuertar tecum, quia proiecisti sermonem Domini, & proiecit te Dominus, ne sis Rex super Israel.* 516.219
- Et conuersus est Samuel, ut abiret: ille autem apprehendit summitatem pallij eius, quæ scissa est.* 516.219
- Et ait ad eum Samuel: Scidit Dominus regnum Israel à te hodie.* 517.220
- Porro triumphator in Israel non parcat, & pœnitudo non flectetur: nec enim homo est, ut agat pœnitentiam.*
- Dixitque Samuel: Adducite ad me Agag Regem Amalec: & oblatu est ei Agag pinguis simus.*
- Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?*
- Et ait Samuel: Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit mater tua. Et in frustra concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.*
- CAP. 16. *Pacificusne est ingressus tuus?* 446.293
- CAP. 17. *Induit Saul Dauid vestimentis suis, & imposuit galeam aream super caput eius, & vestiuit eum lorica.* 70.23. & 133.58
- CAP. 18. *Præcinebant mulieres ludentes, atque dances: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratusque Saul nimis: Dixitque: Dederunt Dauid decem millia, & mihi dederunt mille.* 133.58. & 258.6
- Post diem autem alteram inuasit spiritus malus in Saul. Dauid autem psallebat manu sua, tenebatque Saul lanceam, & misit eam putans, quod configere posset Dauid cum pariete, & declinauit Dauid à facie eius.* 133.58. & 258.6
- Omnis Israel & Iuda diligebat Dauid; ipse autem ingrediebatur, & egrediebatur ante eos.*
- CAP. 19. *Stabo iuxta patrem meum in agro, ubi-cumque fuerit.* 520.227
- Dixitque ad eum: Ne pecces Rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde. Et posuit animam suam in manu sua, & percussit Philistham. Vidiisti, & letatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio?* 519.227
- Quod cum audisset Saul, placatus voce Ionathæ iurauit. Viuit Dominus, quia non occidetur ibid.*
- Porro Dauid psallebat manu sua, nisi que est Saul configere Dauid lancea in pariete.* 275.51
- CAP. 24. *Surrexit ergo Dauid, & præscidit oram chlamydis Saul silenter.* 518.225
- Post hæc percussit cor suum Dauid, eò quod abscedisset oram chlamydis Saul.* 519.226
- Propitius sit mihi Dominus; ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quoniam Christus Domini est.* 519.226
- Post tergum Saul dicens: Domine mi Rex. Et respexit Saul post se.* 518.224
- Et inclinans se Dauid pronus in terram adorauit, dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium: Dauid querit malum aduersum te?* 518.224
- Quin potius, pater mi, vide & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam cum præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te.*
- CAP. 25. *Tunc ait Dauid pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo.* 260.12
- Ne ponat, oro, Dominus meus Rex cor suum super virum istum iniquum Nabal: quoniam secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo.* ibid.
- Tulit*

Index locorum S. Scripturæ.

Tulit ducentos panes & duos utres vini, &c. ibid.
CAP. 28. Quare inquietasti me, ut suscitarer? Coar-
ctor nimis, siquidem Philistiim pugnant ad-
uersum me. 290.9

Et nunc scio, quod certissime regnaturus sis, &
habiturus in manu tua regnum Israël.

CAP. 31. Arripuit gladium suum & irruit super
eum. 517.221

Ex 2. Regum.

CAP. 1. Saül incumberebat super hastam suam: & dixit
mibi: Quisnam es tu? Et aio ad eum: Ama-
lecites ego sum. Et loquutus est mibi: Sta super
me, & interfice me. 517.221

Stans super eum, occidi illum: sciebam enim quod
vivere non poterat post ruinam, & tuli diade-
ma, quod erat in capite eius, & armillam de
brachio illius, & attuli ad te Dominum meum
huc. 129.48

Vocans David unum de pueris suis, ait: Accedens
irrue in eum. Qui percussit illum, & mortuus
est. 129.48

CAP. 5. Cognovit David, quoniam confirmasset eum
Dominus, & exaltasset regnum eius super popu-
lum suum Israël. 51.58

CAP. 6. Extendit Ozamanum ad arcam Dei, &
tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & de-
clinauerant eam: iratusque est Dominus indi-
gnatione contra Oziam, & percussit eum super
temeritate, qui mortuus est ibi iuxta arcam
Dei. 205.26

Contristatus est autem David eo quod percussisset
Dominus Oziam. 206.27

CAP. 8. Venit quoque Syria Damasci, ut præsidium
ferret Adarezer regi Soba. 144.6

Et percussit David Adarezer filium Robob. Re-
gem Soba, quando profectus est, ut dominare-
tur super flumen Euphratem. 143.5

CAP. 11. Accidit, ut surgeret David de strato suo
post meridiem, & deambularet in solario domus
regie. 538.84

Viditque mulierem se lauante ex aduerso super
solarium suum: erat autem mulier pulchra
valde. 485.129

Misit ergo Rex, & requisivit. Missis itaque Da-
uid nuntiis tulit eam; qua cum ingressa esset ad
illum, dormiuit cum ea. 485.129. & 538.284

CAP. 12. Qui cum venisset ad eum, dixit ei: Re-
sponde mihi iudicium. Duo viri erant in ciui-
tate una, &c. 520.228

Iratus autem indignatione David aduersus homi-
nem illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit Do-
minus, quoniam filius mortis est vir qui fecit
hoc. Quem reddet in quadruplum. ibid.

Tu es ille vir, qui fecisti hanc rem. ibid.

Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David:
Dominus quoque transtulit peccatum tuum.
337.25

Propter verbum hoc filius, qui natus est tibi, mor-
te morietur. 539.285

Quis est sermo, quem fecisti propter infantem?
Dum enim adhuc viveret, ieiunasti, & flebas;
mortuo autem puero, surrexisti, & comediisti
panem. 351.60

Circumegit super Ammonitas ferrata carpenta.
180.15

CAP. 13. Præualens viribus oppressit eam, & cubauit
cum ea, & exosam eam habuit Ammon odio

magno nimis: dixitque ei: Surge & vade. 483.
122

Et ponebat manum suam super caput suum, &
ibat eundo, & clamabat. 313.24

CAP. 14. Sicut Absalon vir non erat pulcher in omni
Israel, & decorus nimis. Et quando tondebat
capillum ponderabat capillos capitis sui ducentis
siclis pondere publico. 133.57

CAP. 15. Misit Absalon exploratores in vniuersas
tribus Israel, dicens: Statim ut audieritis clan-
gorem buccina, dicite: Regnavit Absalon in
Hebron. 133.57

Egressus est ergo Rex, & vniuersa domus eius pe-
dibus suis, & dereliquit Rex decem mulieres
concubinas ad custodiendam domum. 133.57

Omnis populus, qui erat cum eo, operto capite as-
cendebat plorans. 195.52

Tu vnus pro decem millibus computaris. 133.58

CAP. 18. Cum ingressus fuisset mulus subter conden-
sam quercum, & magnam, adhasit caput eius
quercui. Et illo suspenso inter cælum, & terram,
mulus, cui insederat, pertransiuit. 86.74. &
133.57. & 502.177.

Tulit ergo Ioab tres lanceas in manu sua, & infi-
xit eas in corde Absalon. Cumque adhuc palpi-
taret harena in quercu, cucurrerunt decem iu-
venes, & percutientes interfecerunt eum. 89.81

Tulerunt Absalon, & proiecerunt eum in saltu in
fonceam grandem. Porro Absalon erexerat sibi
cum adhuc viveret, titulum, qui est in valle
Regis. 86.74

Estne pax puero Absalon? 446.293

Contristatus itaque Rex ascendit cœnaculum por-
ta, & fletit, & sic loquebatur vadens: Fili mi
Absalon, Absalon fili mi. Quis mihi tribuat,
ut ego moriar pro te, Absalon fili mi, fili mi
Absalon. 514.213

CAP. 19. Porro Rex operuit caput suum, & clama-
bat voce magna, fili mi Absalon, Absalon fili
mi. 514.213

Ingressus ergo Ioab ad Regem dixit. Confudisti
hodie vultus omnium seruorum tuorum, &c.
Et ostendisti, quia non curas de ducibus tuis, &
de servis tuis: & verè cognoui modò, quia si
Absalon viveret, & omnes nos occubissemus.
tunc placeret tibi. 514.213

CAP. 21. Ceciderunt hi septem simul occisi in diebus
messis primis, incipiente messione hordei. 382.
61. & 383.65

CAP. 24. Lustrata vniuersa terra. 190.32

Percussit autem cor David eum, postquam nume-
ratus est populus. 519.216

Coarctor nimis: sed melius est, ut incidam in ma-
nus Domini: (multa enim misericordia eius
sunt) quàm in manus hominum. 316.37

Immisitque Dominus pestilentiam in Israël de
mane usque ad tempus constitutum. 316.37. &
523.236

Erat autem Angelus Domini iuxta aream. ibid.

Ex 3. Regum.

CAP. 11. Suscitabit ex Egypto Dominus aduersa-
rium eius Adad. 255.75

CAP. 12. Sic loquere populo huic, qui loquuti sunt ad
te dicentes: Pater tuus aggrauauit iugum no-
strum, tu releua nos. Sic loqueris ad eos. Mi-
nimus digitus meus grossior est dorso Patris
mei. 76.42

Porro

Index locorum S. Scripturæ.

- Porro Rex Roboam festinus ascendit currum & fugit in Ierusalem, recessitque Israël à domo Dauid usque in presentem diem.
- Excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite ultra ascendere in Ierusalem; Ecce dixit tui Israel, qui te eduxerunt de terra Egypti. 78.8.& 515.216
- CAP.13. Non comedes panem, nec bibes aquam, nec reuerteris per viam, qua venisti. 508.195
- Fefellit eum, & reduxit secum. 508.195
- Qui cum abiisset, inuenit eum leo in via, & occidit. Et erat cadaver eius proiectum in itinere. Asinus autem stabat iuxta illud, & leo stabat iuxta cadaver. 508.195.196
- CAP.15. Eo quod fecit David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, qua praeceperat ei, cunctis diebus vita sua, excepto sermone Vria Hethai. 506.190
- CAP.17. Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluvia, nisi iuxta oris mei verba. 525.245.& 542.297
- Coruis praecepi, ut pascant te. 526.246
- Corui quoque deferebant ei panem, & carnes mane, similiter panem & carnes vespere. ibid.
- Præcepi enim ibi mulieri viduae, ut pascat te. 458.37.& 526.247
- Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem nisi quantum pugillus capere potest. 526.247
- CAP.18. Et nunc tu dicis mihi, vade & dic Domino tuo: Adest Elias: Cumque recessero à te, Spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro: & ingressus nuntiabo Achab, & non inueniens te, interficiet me: seruum autem tuum timet Dominum ab infantia sua. 200.11
- Deus, qui exaudierit per ignem; ipse sit Deus. 511.202
- Implete quatuor hydrias aqua, & fundite super holocaustum & super lingua. 265.25.& 511.201
- Et fossa aqueductus repleta est. 265.25
- Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna, & lapides, puluerem quoque, & aquam, qua erat in aqueductu, lambens. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. 265.25.& 510.201
- Dixitque Elias ad eos: Apprehendite Prophetas Baal & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison & interfecit eos ibi. 510.201
- CAP.20. Pepigit ergo fœdus & dimisit eum. 500.229
- Sed & alterum inueniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit, & vulnerauit. Abiit ergo Propheta, & occurrit Regi in via, & mutauit aspersione pulueris os, & oculos suos. Cumque Rex transisset, clamanit ad Regem, & ait. 520.229
- Seruum tuus egressus est ad praliandum cominus: cumque fugisset vir vnus, adduxit eum quidam ad me, & ait: Custodi virum istum: quod si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appendes. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subito non comparuit. Et ait Rex Israel ad eum. Hoc est iudicium tuum, quod ipse decreuisti. At ille statim absterxit puluerem de facie sua, & cognouit eum Rex Israel, quod esset de Prophetis. Qui ait ad eum: Hac dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte, &c. 521.230
- CAP.22. Cui ille respondit: Ascende & vade prospere, & tradet Dominus in manu Regis. Dixit autem Rex ad eum: Iterum atque iterum adiuro te, ut non loquaris mihi, nisi quod verum est in nomine Domini. Et ille ait: Vidi cunctum Israel dispersum in montibus, quasi oues non habentes pastorem. 131.53.& 289.7
- Accessit Sedechias filius Chanaana & percussit Michaam in maxillam, & dixit: Mene ergo dimisit Spiritus Domini, & loquutus est tibi? Et ait Michas: Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum intra cubiculum, ut abscondaris. 563.324
- Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, donec reuertar in pace: Dixitque Michas: Si reuersus fueris in pace, non est loquutus in me Dominus. 289.7
- Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum. 290.8
- Porro Rex Israel mutauit habitum suum, & ingressus est bellum; dixit itaque Rex Israel ad Josaphat: Sume arma & ingredere praelium, & induere vestibus tuis. 70.22.& 512.206.& 518.225
- Vir autem quidam tetendit arcum in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israel inter pulmonem & stomachum. 70.22

Ex 4. Regum.

- CAP.2. Ore Domine, ut fiat spiritus tuus duplex in me. 558.341
- Si videris me, quando tollar à te, fiet tibi, quod petisti. 268.33.& 558.341
- Cum pergerent, & incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus & equi ignei diuiserunt utrumque & ascendit Elias per turbinem in cælum. 75.38.& 477.102
- Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga eius. 75.38.& 78.49.& 268.33
- CAP.3. Est hic Elisaus, qui fundebat aquam super manus Elia. 510.201
- Vade ad Prophetas patris tui, & matris tue. 290.8
- CAP.4. Quod vir Dei sanctus est.
- CAP.5. Pater, & si rem grandem dixisset tibi Propheta certè facere debueras. 376.34
- CAP.8. Paruulos elides & pregnantas diuides. 180.15
- CAP.14. Percutiens inualuisti super Edon, & subleuauit te cor tuum. Contentus esto gloria, & sede in domo tua. Quare prouocas malum, ut cadas tu, & Iudas tecum. 87.75
- CAP.15. Interfecit omnes pregnantes eius, & scidit eas. 180.15
- CAP.17. Adduxit de Babylone, & Cutha, & de Abaioth, & de Emath, & de Sepharuiam; & collocauit eos in ciuitate Samaria pro filiis Israël, qui possederunt Samariam, & habitauerunt in urbibus eius.
- Et coluerunt immunditias. 185.24
- Cumque ibi habitare cœpissent, non timebant Dominum, & immisit eis Dominus leones, qui interficiebant eos. 201.13
- Et immisit in eos Dominus leones, & ecce interficiunt eos, eo quod ignorent ritum Dei terra. 201.13
- CAP.18. Hac dicit rex magnus rex Assyriorum. 95.12

Index locorum S. Scripturæ.

- CAP. 10. Morieris tu, & non vines. 85.70
Ecce sonavi te : addam diebus tuis quindecim annos. 85.70
Facile est umbram crescere decem lineis, nec hoc volo, ut fiat, sed ut reuertatur retrorsum decem gradibus. 85.70
CAP. 21. Seruivitque immunditiis, quibus seruierat Pater eius, & adorauit eas. 185.24
CAP. 23. Præcepit Rex Helcia Pontifici, & Sacerdotibus secundi ordinis, ut projicerent de templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal: & combussit ea foris Ierusalem in conualle Cedron, & tulit puluerem eorum in Bethel. 185.25
Excelsa quoque, quæ erant in Ierusalem ad dexteram partem offensionis, quæ edificauerat Salomon rex Israel Astaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offensionis Moab, & Melchon abominationi filiorum Ammon, polluit rex. 186.26
Et contriuit statuas & succidit lucos, repleuitque loca eorum ossibus mortuorum. 186.26
CAP. 25. Venit Nabuzardan Princeps exercitus serui regis Babylonis in Ierusalem: & succendit domum Domini & domum Regis, & domos in Ierusalem. 255.72
Et de pauperibus terræ reliquit vnitores, & agricolas. 254.70
Abstulit Princeps militia Saraian Sacerdotem primū, & Sophoniam Sacerdotem secundum. 176.5
Et translatus est Iuda de terra sua: populo autem, qui relictus erat in terra Iudæ, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, præfecit Godoliam. 254.70
Iurauitque Godolias ipsis, & sociis eorum dicens: Nolite timere seruire Chaldais, manete in terra. 254.70
Percusseruntque Godoliam, sed & Iudeos & Chaldaos, qui erant cum eo. Consurgensque omnis populus à paruo vsque ad magnum venerunt in Ægyptum timentes. 254.70

Ex 1. Paralipomenon.

- CAP. 2. Misi virum prudentem, & scientissimum Hiram patrem meum. 377.40
CAP. 8. Hic edificauit Ono & Loth, & filius eius. 44.39
CAP. 16. Semen Israel serui eius. 312.21
CAP. 17. Loquere ad seruum meum Dauid. ibid.
CAP. 18. Supervenit autem & Syrus Damascenus, ut auxilium praberet Adarezer Regi Soba, sed & huius percussit Dauid viginti duo millia virorum & posuit milites in Damasco, ut Syria quoque seruiret sibi & offerret munera. 144.6
Eo tempore percussit Dauid etiam Adarezer regem Soba regionis Emath, quando perrexit, ut dilataret imperium suum vsque ad fluvium Euphratem. 143.5.
CAP. 19. Viderant filij Ammon, quod fecissent cum Dauid. 185.25
CAP. 20. Fecit super eos tribulos, & trabas, & ferata carpenta transire, ita ut dissecarentur & contererentur. 180.15
CAP. 21. Egressusque est Ioab & circumiit uniuersum Israel, & reuersus est Ierusalem, deditque Dauidi numerum eorum, quos circuierrat. 188.31
Et inuentus est omnis numerus mille millia, & centum millia virorum eductum gladium. 188.32

Ex 2. Paralipomenon.

- CAP. 6. Si conuersi egerint penitentiam & obsecra-

- uerint nomen tuum; & fuerint deprecati in loco isto, tu exaudies de cælo. 333.16
Si elapso cælo pluuia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati fuerint in loco isto, & confessi nomini tuo, exaudi de cælo, Domine. 333.16
CAP. 8. Salomon abiit in Emath Soba, & obtinuit eam, & edificauit Palmyron in deserto. 144.6
CAP. 9. Habuit quadraginta millia equorum in stabulis, & currum equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum. 43.38. & 44.41
CAP. 12. Diuitias autem & substantiam, & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante, nec post te fuerit similis tui. 44.41
CAP. 19. Impio præbes auxilium, & qui oderunt Dominum, amicitia iungitur, & idcirco iram quidem Domini merebaris. 200.10
Constituit iudices terra, & præcipiens iudicibus: Videte, ait, quid faciatis: non enim hominibus exercetis iudicium, sed Domini. Sit timor Domini vobiscum. Non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido numerum.
CAP. 20. Congregati sunt filij Moab, & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis. 235.11
Dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum. 534.268
Omnis Iuda stabat coram Domino cum paruulis & liberis, & vxoribus suis. 178.11
CAP. 21. Suscitauit Dominus contra Ioram spiritum Philistinorum, & Arabum, qui confinebantur Æthiopibus. 107.53
CAP. 22. Ceperuntque Manasse & vinculum carnis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. 234.71
Reduxitque eum Ierusalem in regnum suum, & cognouit Manasses, quod Dominus ipse esset Deus. 254.71
CAP. 26. Ingressus est templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiatis. 410.156
Iratique Ozias, & tenens in manu thuribulum, ut adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte eius. 259.7
CAP. 28. Ipse est, qui adoleuit incensum in valle filij Ennom, & lustrauit filios suos in igne iuxta ritum gentium, quos interfecit Dominus in aduentu filiorum Israel.
CAP. 33. Post hæc edificauit murum extra ciuitatem Dauid ad occidentem Gihon in conualle ab introitu porta piscium per circuitum vsque ad Ophel; & exaltauit illum vehementer, constituitque Principes exercitus in cunctis ciuitatibus Iudæ munitis. 177.8
CAP. 36. Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Ierusalem, uniuersas turres combusserunt, & quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt. 255.72

Ex 1. Esdræ.

- CAP. 1. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem, & posuerat ea in templo Dei sui. 174.2
CAP. 3. Et edificauerunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocausta: collocauerunt autem altare Dei super bases suas. 174.2
Fudato igitur à camentariis templo Domini, steterunt Sacerdotes in ornatu suo cum tubis. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Domino;

Index locorum S. Scripturæ.

Domino, eo quod fundatum esset templum Domini. 174.2

CAP. 22. Plurimi etiam de Sacerdotibus, & Levitis, & Principes Patrum, & seniores, qui viderunt templum, priusquam fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna, & multi vociferantes in latitia leuabant vocem. 174.2

CAP. 4. In regno Assueri, ipse est Artaxerxes. 51. 58
Feceruntque solemnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est. 174.2

CAP. 6. Inuentum est in Ecbatanis, quod est castrum in Medena prouincia, volumen vnum. 36. 18. & 40. 32

Talisque scriptus erat in eo commentarius: Anno primo Cyri regis: Cyrus rex decreuit, ut domus Dei edificaretur, qua est in Ierusalem.

Seniores autem Iudaorum adificabant, & prosperabantur, & adificauerunt, & construxerunt iubente Deo Israel, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe Regibus Persarum, & complerunt domum Dei istam usque ad diem tertiam mensis Adar. 36. 18

CAP. 7. Artaxerxes rex regum. Esdra Sacerdoti Scriba legis Dei cæli doctissimo salutem. 51 58

Cetera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, dabis de thesauro, & de fisco Regis, & à me. Ego Artaxerxes Rex statui, atque decreui omnibus custodibus arce publicæ, qui sunt trans flumen, ut quodcumque petierit à vobis Esdras Sacerdos Scriba legis Dei cæli, absque mora detis usque ad argenti talenta centum. 60. 78

CAP. 9. A facie enim Regis, & septem consiliatorum eius missus es. Ut feras argentum, & aurum, quod Rex, & consiliatores eius sponte obtulerunt Deo Israel. 32. 5

Ex 2. Esdræ.

CAP. 8. Feceruntque sibi tabernacula unusquisque in domate suo & in atriis suis, & in atriis domus Dei, & in platea portæ aquarum, & in platea portæ Ephraim. 174.2

Ite, comedite pingua, bibite mulsum, quia sanctus dies Domini est.

CAP. 9. Deduxisti eum de igne Chaldaorum, & posuisti nomen eius Abraham. 241. 30

CAP. 12. Iosue genuit Ioacim & Ioacim genuit Elia-sib. 36. 17. & 176. 5. 6

Hi in diebus Ioacim filij Iosue, filij Iosedech.

Ex 3. Esdræ.

CAP. 3. Rex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus Magistratibus Media, & Persidis, & omnibus Purpuratis, & Prætoribus, & Consulibus, & Præfectis sub illo ab India usque ad Æthiopiam centum viginti septem Prouinciis. 91. 5

Cuiuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna, purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureo fræno, & cidarim byssinam, & torquem circa collum. Secundo loco sedebit à Dario propter sapientiam suam, & cognatus Dary vocabitur. 92. 6

CAP. 6. Et inuentus est in Ecbatanis oppido, quod est in Media regione, locus vnus. 40. 32

Ex 4. Esdræ.

CAP. 15. Non parcat dextera mea super peccatores; nec cessabit rhomphaea super effundentes sanguinem innoxium super terram. 95. 13

Ex Tobia.

CAP. 2. Sed Tobias plus timens Deum, quam regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & mediis noctibus sepeliebat. 202. 18

Contigit, ut quodam die ex nido hirundinum dormienti illi callida stercore caderent super oculos eius, fieretque cæcus. 207. 29

CAP. 3. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensu suscipere. 202. 15

CAP. 5. vers. 8 Qui moratur in Rages ciuitate Medorum, qua posita est in monte Ecbatanis. 40. 32. & 49. 51

CAP. 6. Profectus est autem Tobias, & canis sequutus est eum.

Exiuit ut lauaret pedes suos, & ecce piscis immanis exiuit, &c. 262. 16

Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, & palpitare cepit ante pedes eius. ibid.

Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur. 100. 28

CAP. 8. Filij sanctorum sumus.

Angelus Domini sanctus Raphael.

CAP. 11. Et consurgens cæcus, pater eius cepit offendens pedibus currere: & data manu puero, occurrit obuiam filio suo. 100. 27

Præcurrit canis, qui simul fuerat in via, & quasi nuntius adueniens blandimento sua cauda gaudebat. ibid.

CAP. 12. Quid possumus dare viro isti sancto? 539. 285

Etenim sacramentum regis abscondere bonum est. 93. 8

Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere; sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, vtor. 219. 67

CAP. 13. Quoniam tu flagellas, & saluas: deducis ad inferos, & reducis. 316. 38

Ipse castigauit nos propter iniquitates nostras, & ipse saluabit nos propter misericordiam suam. 316. 38

Ex Esther.

CAP. 1. Vnde iratus rex, & nimio furore succensus interrogauit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac iura maiorum. 91. 5. & 139. 49. & 234. 9

Septem duces Persarum, atque Medorum, qui videbant faciem regis, & primi post eum residere soliti erant. 91. 5

Cui sententiæ Vasthi regina subiaceret. 130. 49
Regis iusta est indignatio. Si ergo tibi placet, egrediatur edictum à facie tua, & nequaquam ultra regina Vasthi ingrediatur ad regem.

CAP. 4. Non licitum indutum sacco aulam regis intrare. 396. 102

CAP. 5. Responderunt ei Zares uxor eius, & ceteri amici: Iube parari excelsam trabem habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic mane regi, ut appendatur super eam Mardo-chæus.

Index locorum S. Scripturæ.

- cheus. Placuit ei consilium. 79.51
 Rex autem iratus surrexit, & de loco conuiuij intrauit in hortum arborib. constitum. Aman quoque surrexit, ut rogaret Esther reginam pro anima sua: intellexit enim à rege sibi paratum malum. 540.291
 Etiam Reginam vult opprimere me presente in domo mea. 540.291
 CAP.7. Et statim operuerunt faciem eius. 196.53
 CAP.8. At ille ex more sceptrum aureum pratendit manu, quo signum clemētia monstrabatur. 61.80
 CAP.14. Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt. 61.80
- ## Ex Iob.
- CAP.1. Quadam die cum venissent filij Dei, ut assisterent coram Domino: affuit inter eos etiam Satan. 536.273
 Circuiui terram, & perambulauit eam.
 Nunquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu valasti eum, ac domum eius, vniuersamque substantiam eius per circuitum? Sed extendo paululum manum tuam, & tange cuncta, qua possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. 82.61. & 316.38
 Ecce vniuersa, qua habet, in manu tua sunt, tantum in eum ne extendas manum tuam. 82. 61. & 501.176
 Et irruerunt Sabai, tuleruntque omnia, & percusserunt pueros gladio. 106.49
 Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta, & tonsit capite corruens in terram, adorauit. 194.49. & 501.176. & 575.588
 Nudus egressus sum de utero matris meae, & nudus reuertar illuc. 245.41
 CAP.2. Mite manum tuam, & tange os eius, & carnem. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est; verumtamen animam illius serua. 125.38
 Radebat testa scabiem. 224.84
 Sparserunt puluerem super caput suum. 193.47
 CAP.5. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut inferitur aceruus tritici in tempore suo.
 CAP.16. Quia anni numeri venient. 247.47
 CAP.17. Pradam pollicetur sociis, & oculi filiorum eius deficient. 182.18
 Putredini dixi: Pater meus es, mater mea, & soror mea vermibus.
 CAP.19. Quia Deus non aquo iudicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit. 192.43
 Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo. 196.54
 Et rursus circumdabor pelle mea. 224.85
 CAP.21. Ipse ad sepulchrum ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit. 388.79
 CAP.23. Manus mea grauata est super gemitum meum. 313.23
 CAP.24. Ad nimium calorem transiet ab aquis nium 451.17
 CAP.29. Sicut fui in diebus adolescentia mea, quando secretò Deus erat in tabernaculo meo. 187.29
 Quando procedebam ad portam ciuitatis.
 CAP.30. Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauilla, & cineri. 193.48
 Frater sui Draconū, & socius struthionum. 169.20
 CAP.31. Si leuau super pupillum manum meam, etiā, cum viderem me in porta superiorem; humerus meus à iunctura sua cadat. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.
 Zerda in Iudith. Tom.I.

- CAP.38. Vbi eras, cum me laudabant astra maritima, & iubilabant omnes filij Dei? 81.58
 CAP.40. In oculis eius quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares eius. 194.50
 Absconde eos in puluere.

Ex Psalmis.

- PSALMVSI. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentia non sedit. 117.23
 Sicut arbor plantata iuxta rinos aquarum. 251.60
 2. Astiterunt reges terra & Principes conuenerunt in unum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. 534.271
 Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. 155.12. & 534.271
 4. Filij hominum vsque quo graui corde? 508.199. & 497.165
 Vi quid diligitis vanitatem & queritis mendacium. ibid.
 6. Domine ne in furore tuo arguas me: nec in ira tua corripas me. 257.2
 Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. 350.57
 8. Quid est homo, quod memor est eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? 420.199
 9. Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. 248.50
 11. Quoniam defecit sanctus, quoniam diminuta sunt veritates à filiis hominum. 60.78
 13. Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt. 493.153
 15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. 442.285
 16. Oculos suos statuerunt declinare in terram. 224.86
 17. Et ascendit super Cherubim. 44.41
 Posuit tenebras latibulum suum. 148.16
 Inimicos meos dedisti mihi dorsum. 313.24
 Et ipse tanquam Sponsus procedens de thalamo suo, exultauit ut gigas ad currendam viam: à summo caelo egressio eius, & occursum eius vsquo ad summum eius. 85.69
 19. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri. 44.41
 21. In te proiectus sum ex utero: De ventre matris meae Deus meus es tu, ne discesseris à me. Quoniam tribulatio proxima est; quoniam non est, qui adiuuet. 178.11
 Foderunt manus meas, & pedes meos. 534.268.
 23. Attollite portas principes vestras. 534.270
 24. Respice in me, & miserere mei. 542.295
 Circuiui, & immolauit hostiam vociferationis. 208.32
 36. Et transiui, & ecce non erat: quasi in eum, & non est inuentus locus eius. 293.19
 38. Obmutui, & non operui os meum. 370.10
 39. Aures autem perfecisti mihi. 534.269. & 543.298
 44. Eructauit cor meum verbum bonum. 519.226. & 574.386
 Dico ego opera mea Regi. Lingua mea calamus scriba velociter scribentis. Speciosus forma, &c. 519.226. & 573.383
 Accingere gladio tuo super femur tuum potentissimi me. 192.42
 Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo latitiae pra consortibus tuis. 463.251
 47. Magnus Dominus & laudabilis nimis. FFF 48.

Index locorum S. Scripturæ.

48. Homo, cum in honore esset, non intellexit. 340.33.
& 449.8
Comparatus est iumentis insipientibus, & similis
factus est illis. 449.7. & 570.378
Sicut oves in inferno positi sunt, mors pascet eos.
116.19
49. Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testa-
mentum eius super sacrificia. 442.286
50. Et delictum meum contra me est semper. 538.282
Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: ut iusti-
ficeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudi-
caris. 166.40.41. & 426.223
Lauabis me, & super niuem dealbabor. 337.25
Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis mea.
567.365
57. Conuertentur ad vespem, & famem patien-
tur ut canes, & circuibunt civitatem. 188.32
59. In finem pro iis, qui immutabuntur in tituli in-
scriptione, ipsi David in doctrinam, cum suc-
cendit Mesopotamiam Syria & Sobal. 143.3.4
65. Transiimus per ignem, & aquam, & eduxisti
nos in refrigerium. 263.29
Induxisti nos in laqueum: posuisti tribulationes in
dorso nostro, imposuisti homines super capita no-
stra. 263.19
66. Benedicat nos Deus, Deus noster: benedicat nos
Deus. 212.43
68. Zelus domus tue comedit me. 228.96
Operui in ieiuno animam meam. 478.106
71. Reges Tharsis, & insula munera offerent: Re-
ges Arabum, & Saba dona adducent. 52.4. &
192.44
72. Velut somnium surgentium Domine, imaginem
ipsorum ad nihilum rediges. 294.23. & 295.24
Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te. 184.22
73. Operatus est salutem in medio terra. 558.340
Dedisti eum escam populis Ethiopum. 107.53
Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.
83.64
74. Cum acceperot tempus, ego iustitias iudicabo. 521.
232
75. Dormitauerunt, qui ascendebant equos. 44.41
79. Ut quid destruxisti maceriam eius, & vinde-
miant eam omnes, qui pratergrediuntur viam?
182.19
Exterminavit eam aper de sylva, & singularis
ferus depastus est eam. ibid.
80. Buccinate in neomenia tuba in insigni die solen-
nitatis vestre. 405.137
Avertit ab oneribus dorsum eius. 76.47
84. Ostende nobis Domine misericordiam tuam, &
salutare tuum da nobis. 528.252
90. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius
sperabis. 161.28
Non accedet ad te malum, & flagellum non appro-
pinquabit tabernaculo tuo. 361.88
99. Nubes, & caligo in circuitu eius. 148.16
101. Ne reuoces me in dimidio dierum meorum.
446.1
In generationem, & generationem anni tui. 446.1
103. Qui facis Angelos tuos spiritus. 229.97
Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. Omnia
à te expectant, ut des illis escam in tempore.
105. Et irritauerunt ascendentes in mare, mare ru-
brum. 250.57
Vnus ex eis non remansit. 253.66
Et fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt scul-
ptile, & mutauerunt gloriam suam in simi-
litudinem vituli comedentis fœnum. 76.41

- Stetit Phinees, & placuit, & cessauit quassatio.
229.98
108. Dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit
benedictionem, & elongabitur ab eo. 271.42
109. Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuorum. 546.307
110. Initium sapientia timor Domini.
111. Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis
eius volet nimis.
Disponet sermones suos in iudicio.
113. Similes illis fiant, qui faciunt ea. 75.39
118. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. 419.196
Anima mea in manibus meis semper, & legem
tuam non sum oblitus.
Confige timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis
timui. 203.19.20
Tabescere me fecit zelus meus.
Erravi sicut ovis, quæ periit: quare seruum tuum,
quia mandata tua non sum oblitus. 209.39
119. Quid datur tibi, aut quid apponatur tibi ad lin-
guam dolosam? 172.57
Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum
suorum: sicut oculi ancilla in manibus domina
sue: ita oculi nostri ad Dominum Deum no-
strum. 152.4
128. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores,
prolongauerunt iniquitatem suam. 77.44
135. Qui diuisit mare rubrum in diuisiones. 251.60
136. Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos suos ad
petram. 178.11
143. Mitte manum tuam de alto, & eripe me. 364.
98
144. Magnus Dominus, & magnitudinis eius non est
finis. 522.235
149. Et gladius horum in manu ipsorum. 351.32

Ex Prouerbiis.

- CAP. 5. Nouissima autem illius amara quasi absyn-
thium, & acuta quasi gladius biceps.
CAP. 6. Illaqueatus es verbis oris tui, captus es pro-
priis sermonibus: fac ergo quod dico fili mi; dis-
curre, festina, suscita amicum tuum. 569.374
CAP. 1. Aspersi cubile meum myrrha & aloë. 393.93
CAP. 8. O viri ad vos clamito, & vox mea ad filios
hominum. 420.201
Mecum sunt diuitia, & gloria opes superba. 257.
3. & 424.215
Et delicia mea esse cum filiis hominum. 275.50
CAP. 9. Aqua furtiua dulciores sunt. 309.11
CAP. 30. Quod nomen eius, & quod nomen filij eius, si
nosti? 64.3
Tria sunt, quæ benè gradiuntur, & quartum quod
incedit fœliciter, Rex, cui resisti non potest. 362.
93
CAP. 31. Byssus & purpura indumentum eius. 479.111

Ex Canticis.

- CAP. 1. Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula
Cedar. 54.63
CAP. 2. Ego flos campi, & liliam conuallium. 467.64
Sub umbra illius, quem desideraueram, sedi; &
fructus eius dulcis gutturi meo. 565.358
CAP. 3. Surgam, & circuibō civitatem. 188.32
Egredimini, & videte filie Sion Regem Salomo-
nem in diademate, quo coronauit eum mater sua:
70.19
C. 4. Oculi tui columbarum absque eo, quod intrinsecus
latet: Capilli tui sicut greges caprarum, quæ as-
cenderunt de monte Galaad. Sicut vitta coccinea
labia

Index locorum S. Scripturæ.

Ex Isaia.

- labia tua. Sicut fragmen mali punici ita gena
tua absque eo, quod intrinsecus latet. Sicut turris
David collum tuum, quæ edificata est cum pro-
pugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis
armatura fortium. 480.114. & 481.115. &
484.126.
- Tota pulchra es amica mea, & macula non est in
te. 480.114. & 501.175
- Veni de Libano, coronaberis de capite Amanæ, de
vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum,
de montibus pardorum. 481.115.116
- Vulnerasti cor meum, Sorer mea Sponsa, in uno
oculorum tuorum. 424.216. & 350.56
- Fons hortorum, puteus aquarum viventium, qua
stuunt impetu de Libano. 528.253
- CAP. 5. Messui myrrham meam. 382.59
- Inuenerunt me custodes, qui circumueunt ciuitatem.
188.32
- CAP. 8. Sub arbore malo suscitauit te: ibi corrupta
est mater tua.
- Pone me, ut signaculum super cor tuum, ut signa-
culum super brachium tuum. 211.41. 453.
52
- Quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus
amulatio. Lampades eius lampades ignis atque
flammarum. 211.41. & 528.253

Ex Sapientia.

- Quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos di-
gnos se. 433.258
- CAP. 4. Consummatum in breui expleuit tempora
multa. 224.83
- CAP. 5. Ergo errauimus à via veritatis, & Sol intel-
ligentia non est ortus nobis. 341.34
- Talia dixerunt in inferno hi, qui peccauerunt. ibid.
- CAP. 7. Speculum sine macula. 158.20. & 297.
30
- CAP. 10. Donec afferret illi sceptrum regni. 61.80
- CAP. 14. Tua, pater, prouidentia cuncta gubernat.
376.34
- Incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impo-
suerunt. 321.58
- CAP. 19. Ex aqua, quæ antea erat, terra arida ap-
paruit, & in mari rubro via sine impedimento,
& campus germinans de profundo nimio. 252.
64. & 253.65

Ex Ecclesiastico.

- CAP. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea
171.56
- CAP. 21. Fili peccasti, ne adicias iterum, sed de præ-
teritis deprecare, ut tibi dimittantur. 522.
234
- CAP. 23. Ne adincrescant ignorantia mea, & mul-
tiplicentur delicta mea, & peccata mea abun-
dent & incidam in conspectum aduersariorum,
& gaudeat inimicus meus. 187.30
- CAP. 24. Qui multiplicat, quasi Iordanis in tempo-
re messis. 384.65
- CAP. 28. Sermo eius in filiis taurorum. 420.200
- CAP. 44. Laudemus viros gloriosos, & parentes no-
stros in generatione sua. 376.37
- Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam
adepti sunt, & in diebus suis habentur in lau-
dibus.
- CAP. 48. In manu Isaia sancti. 442.285

- CAP. 3. Dominus ad iudicium veniet cum senibus
populi sui, & cum Principibus eius. 513.211
- Pro Zona funiculus, & pro fascia pectorali cilicium.
192.42
- CAP. 6. Vidi Dominum sedentem super solium ex-
celsum, & eleuatum. 229.98. & 587.415
- Duabus velabant faciem eius, & duabus velabant
pedes eius, & duabus volabant. 481.117. &
586.413. & 587.415
- Clamabat alter ad alterum, & dicebant: sanctus,
sanctus, sanctus. 183.20
- Va mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego
sum, & in medio populi polluta labia habentis
ego habito. 171.46. & 183.20. & 411.183
- Et volauit ad me unus de Seraphim, & in manu
eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, &
tetigit os meum. 171.56. & 573.385. & 574.
386
- CAP. 7. Pete tibi signum à Domino Deo tuo. Non
petam. 301.43.44
- Numquid parum vobis est, molestos esse hominibus?
301.43.44. & 302.45
- Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ec-
ce virgo concipiet, & pariet. 301.44
- Butyrum & mel comeder. 115.14
- CAP. 8. Antequam sciat puer vocare patrem suum
& matrem suam auferetur fortitudo Damasci,
& spolia Samaria. 52.59. & 109.60. & 115.
14
- CAP. 9. Sicut exultant victores capta prada, quando
diuidunt spolia. 181.17
- Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis,
cuius imperium super humerum eius. 71.26. &
77.44
- CAP. 14. Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui
mane oriebaris? 85.71. & 86.73
- Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes. 121.30
- Qui dicebas in corde tuo: In cælum conscendam,
super astra Dei exaltabo solium meum. 83.71.
& 113.9. & 121.30
- In cælum conscendam, sedebo in lateribus Aquil-
lonis. 68.14. & 70.20. & 113.9. & 121.30
& 86.14. & 452.19. & 463.51. & 585.
412
- Similis ero Altissimo. 68.14 & 121.30. &
463.51. & 536.273. & 550.316. & 278
57
- Verumtamen ad infernum detraheris, in profun-
dum laci. 86.72
- CAP. 15. vers. 4. In Egyptum descendit populus
meus in principio, & Assur absque vlla causa
calumniatus est eum. 247.48
- CAP. 17. Ecce Damascus desinet esse ciuitas, & erit
sicut aceruus lapidum in ruina. 52.60
- CAP. 22. Et erit in die illa: vocabo seruum meum
Eliacim filium Elcia. 176.5
- CAP. 23. Erubescet Sidon: ait enim mare, fortitudo
maris dicens: Non parturui, non peperui, &
non enutriui iuuenes, nec ad incrementum per-
duxi virgines. 102.35
- Transi terram tuam quasi flumen, filia maris.
ibid.
- CAP. 26. Domine exaltetur manus tua, & ignis ho-
stes tuos deuoret. 51.58
- CAP. 30. Terrorem brachij sui ostendet Dominus in
flamma ignis deuorantis: allidet in turbine, &
in lapide grandinis. 193.47

Index locorum S. Scripturæ.

- CAP. 31. *Va qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis.* 44.41
- CAP. 33. *Eterit fides in temporibus tuis: diuitia salutis sapientia & scientia: timor Domini ipse est thesaurus eius.*
- CAP. 34. *Et possidebunt illam onocrotalus & ericius: Ibis & corvus habitabunt eam.* 185.24
- CAP. 37. *Verè enim Domine desertas fecerunt Reges Assyriorum terras & regiones eorum, & dederunt Deos earum igni: nen enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum, & lapides, & comminuerunt eos.* 149.17
- CAP. 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & cecidit flos. Verbum autem Domini manet in æternum.* 449.7 *ibid.*
- Præ multitudine fortitudinis, & roboris, virtutisque eius, nec unum reliquum fuit.* 96.15
- CAP. 45. *Rorate cœli de super, & nubes pluant iustum.* 142.297
- Aperiat ur terra, & germinet Saluatorem.* 345.45
- CAP. 47. *Sede in puluere virgo filia Babylon.* 184.23
- CAP. 52. *Consurge, induere vestimentis gloria tua Ierusalem ciuias sancti, quia non adijcet ultra, ut pertranseat per te incircumcisi & immundus.* 184.23
- Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.* 312.22
- CAP. 58. *Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam.* 571.380
- CAP. 59. *Ecce non est abbreviata manus Domini, ut saluare nequeat.* 313.24
- CAP. 63. *Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* 366.363
- Torcular calcani solus, & de gentibus non est vir, mecum.* 274.49
- CAP. 64. *Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.* 135.62
- Quæserunt me, qui antè non interrogabant: inueniunt me, qui non quæserunt me: Dixi: ecce ego, ecce ego, ad gentem, quæ non inuocabat nomen meum.* 276.53
- CAP. 65. *Numerabo vos in gladio, & omnes in cade corruetis: & dimittetis nomen vestrum in iuramentum electis meis.* 186.28

Ex Ieremia.

- CAP. 1. *Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum.* 171.56
- CAP. 2. *Nunquid obliuiscetur virgo ornamentis suis, aut sponsa fascia pectoralis suæ? Etiam inde egrediaris, & manus tua super caput tuum.* 191.40 313.24
- CAP. 4. *Quia stultus populus meus me non cognouit, filij insipientes sunt, & vacordes.* 88.80
- Cum pinxeris sibi oculos tuos, frustra componeris.* 350.57
- CAP. 5. *Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israel, ait Dominus, gentem robustam, gentem, cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur.* 377.43
- CAP. 6. *Omnes isti Principes ambulantes fraudulentæ & ferrum vniuersi corrupti sunt: defecit sufflatorium in igne: consumptum est plumbum: frustra confluuit conflator: malitia enim eorum sunt consumpta. Argentum reprobum vo-*

- cate eos, quia Dominus proiecit illos.* 272.43
- CAP. 7. *Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.* 183.20
- CAP. 9. *Attensi in comam.* 325.73
- CAP. 11. *Quia contestans contestatus sum patres vestros in die, quæ eduxi eos de terra Ægypti usque ad diem hanc: mane consurgens contestatus sum, & dixi: audite vocem meam.* 314.30
- CAP. 14. *Confusi sunt, & afflicti, & operuerunt capita sua.* 195.52
- CAP. 18. *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malum, quod loquutus sum, ut facerem.* 423.210. & 333.15
- CAP. 22. *Galaad tu mihi caput libani.* 54.62
- CAP. 24. *Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terra, in opprobrium, & in parabolam, & in prouerbum, & in maledictionem vniuersis locis, ad quæ eieci vos.* 186.28
- CAP. 31. *Ædificaberis virgo Israel. Nouum creauit Dominus super terram: Fœmina circumdabit virum.* 184.23 156.13
- CAP. 42. *Eritis in iusiurandum, & in stuporem, & in maledictum, & in opprobrium.* 187.10
- CAP. 49. *Dissoluta est Damascus. Succendam ignem in muro Damasci.* 52.60. & 110.64

Ex Threnis.

- CAP. 2. *Plausuerunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilauerunt, & mouerunt caput suum super filiam Ierusalem.* 187.30
- CAP. 3. *Circumdedit me felle, & labore. Misericordia Domini, quia non sumus consumpti.* 192.43 518.223
- CAP. 5. *Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster: cecidit corona capiti nostri.* 195.51

Ex Baruch.

- CAP. 6. *Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis usque ad generationes septem: post hoc autem deducam vos inde cum pace.* 246.44

Ex Ezechiele.

- CAP. 1. *Per quatuor partes earum euntes ibant, & non reuertebantur, cum ambularent. Statua quoque erat in rotis; & altitudo, & horribilis aspectus. Et totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor. Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter & rota iuxta ea: & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur simul & rota. Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, & rote pariter eleuabantur sequentes eum: Spiritus enim vita erat in rotis. Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant: & cum eleuatis à terra pariter eleuabantur & rote sequentes ea: quia Spiritus vita erat in rotis.* 141.76 161.27. & 224.86
- CAP. 2. *Hæc visio similitudinis gloria Domini.* 161.27
- CAP. 8. *Replentes terram iniquitate conuersi sunt ad irritandum me, & ecce applicant ramos ad naves suas.* 185.25. & 255.75
- Ergo & ego faciam in furore: Non parces oculis meis, nec miserebor.* 95.13
- CAP. 9.

Index locorum S. Scripturæ.

- CAP. 9.** Transite per ciuitatem sequentes eum, & percutite. Non parcat oculus vester, nec misereamini. 95.13
- CAP. 11.** Et dabo eis cor unum, & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum. 217.78
- CAP. 12.** Et relinquam ex illis viros numeri à gladio, à fame, & à peste. 247.47
- CAP. 16.** Fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis. 184.21
- Ad omne caput via adificasti signum prostitutionis tue, & abominabilem fecisti decorem tuum, & diuisti pedes tuos omni transeunti. 181.16
- CAP. 20.** Subiciam vos scepro meo. 61.80
- CAP. 23.** Et facta sunt famosa mulieres, & iudicia perpetraverunt in ea. 407.146
- CAP. 24.** Ingemisce tacens: mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata sit tibi: nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. 165.51.52. & 318.47
- Coronas habebitis in capitibus vestris, & calceamenta in pedibus, non plangeris, nec flebitis. 195.51
- CAP. 27.** Damascenus negotiator tuus, in multitudine operum suorum, in multitudine diuersarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi. 109.59
- Superiacient puluerem capitibus suis, & cinere conspergentur. 193.47
- CAP. 28.** Tu signaculum similitudinis in medio lapidum ignitorum ambulasti. 70.21
- Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, Sardius, Topazius, & Iaspis, &c. aurum opus decoris tui. 70.21. & 452.19. & 493.153
- Tu Cherub extensus, & protegens: posui te in monte sancto Dei. 585.412
- CAP. 29.** Nabuchodonosor seruire fecit seruitute magna omne caput decalatum, & omne membrum depilatum. 317.45
- CAP. 30.** Et tradam terram in manum malorum. 313.23
- CAP. 33.** Nolo mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur, & viuatur. 331.11
- CAP. 36.** Saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem, & multiplicabo fructum ligni, & gemmina agri, ut non portetis vltra opprobrium famis in gentibus. 187.29
- CAP. 41.** Et ostium lateris ad orationem: ostium unum ad viam Aquilonis, & ostium unum ad viam australem. 393.93
- CAP. 43.** Fili hominis locus solij mei, & locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israël in æternum, & non polluent vltra domus Israël nomen sanctum meum, ipsi & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis regum suorum, & in excelsis. 184.21
- CAP. 44.** Capita sua non radant Sacerdotes. 319.54
- CAP. 49.** Ideo cadent iuvenes eius in plateis eius, & omnes viri praelij conticescent in die illa. 109.60
- Quo audito rex in furore, & ira magna precepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis. 99.24
- Tunc Danieli mysterium per visionem nocte reuelatum est. 99.24
- Huius statua caput erat ex auro optimo, pectus autem & brachia, de argento: porro venter, & femora ex ære; tibia autem ferrea: pedum quadam pars erat ferrea, quadam fictilis. 84.66
- Videbas ita, donec abscissus est de monte lapis sine manibus, & percussit statuam in pedibus eius. 84.67. & 125.39
- Tu ergo es caput aureum. 69.17
- Regnum quartum velut ferreum. Quomodo ferum comminuit, & domat omnia; sic comminuet, & conteret omnia hæc. 125.39
- Quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles; ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum. ibid.
- CAP. 3.** Nabuchodonosor rex fecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex. 69.17. & 127.42
- Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos Satrapas, magistratus, & iudices, duces, & tyrannos, & præfectos, omnesque Principes regionum, ut conuenirent ad dedicationum statuam. 127.42
- Præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, & tribubus, & linguis: cadentes adorate statuam, quam constituit Nabuchodonosor rex. 83.64. & 291.13. & 536.275
- Non oportet nos de hac re respondere tibi: Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis o rex, liberare. 117.42. & 536.275
- Viri autem tres ceciderant in medio camini ignis ardentis, & ambulabant in medio flamma laudantes Deum. 291.13. & 354.70. & 466.60
- Nec auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. ibid.
- Angelus autem Domini descendit cum Azaria & sociis eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventum roris stantem, & non tetigit eos ignis. 362.93
- Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristauit, nec quidquam molestie intulit. 469.71.72
- Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos, & ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & species quarti similis filio Dei. 127.43. & 300.40. & 355.71. & 359.83. & 466.60. & 336.275
- Benedictus Deus eorum, qui misit Angelum suum, & eruit seruos suos, qui crediderunt in eum. 291.13
- CAP. 4.** Donec sciat, quod dominetur excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud. 72.30. & 84.65
- Fœnum ut bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est. 69.17
- Nonne hæc est Babylon magna, quam ego adificauimus in domum regni, & in gloria decoris mei. 47.47
- Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum leuaui, Altissimo benedixi, & viuentem in sempiternum laudaui. 72.30
- In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me & ad honorem regni mei, decoremque perueni. ibid.

Ex Daniele.

- CAP. 2.** Sermo, quem tu queris rex, grauis est, nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis, exceptis diis, quorum non est conuersatio cum hominibus. 99.24
- Zerda in Iudith. Tom. I.

Index locorum S. Scripturæ.

- CAP. 5. Apparuerunt digiti quasi manus hominis
scribentis contra candelabrum in superficie pa-
rietis. 73.31.& 151.2
Tunc facies Regis commutata est, & cogitationes
eius conturbabant eum, & compages renum eius
soluebantur, & genua eius ad se inuicem collide-
bantur. 151.2
Mane, numerabit Deus regnum tuum, & comple-
bit illud: Thecel appensus es in statera, & inuen-
tus es minus habens: Phares, diuisum est re-
gnum tuum, & datum est Medis, & Persis. 73.
31.& 151.2
Tunc iubente Rege, indutus est Daniel purpura, &
circumdata est torques aurea collo eius, & præ-
dicatum est de eo, quod haberet potestatem ter-
tius in regno suo. ibid
CAP. 6. Tunc Principes, & Satrapa surripuerunt
Regi, & sic loquuti sunt ei: Dari rex in ater-
num uiue. Consilium inierunt cuncti Principes
regni tui, ut decretum imperatorum exeat, &
edictum, ut omnis, qui petierit aliquam petiti-
onem à quocumque Deo & homine usque ad
dies triginta, nisi à te, rex, mittatur in lacum
130.50
CAP. 7. Aspiciebam donec throni posati sunt, & an-
tiquus dierum sedit: vestimentum eius candi-
dum quasi nix, & capilli capitis eius, quasi lana
munda: thronus eius flamma ignis, rota eius ig-
nis accensus. 215.54
CAP. 8. Et ait ad me: Intellige fili hominis, quoniam
in tempore finis complebitur visio. 421.206
CAP. 10. Ego veni propter sermones tuos: Princeps
autem regni Persarum, restitit mihi viginti &
vno diebus: & ecce Michael unus de Princi-
pibus primis venit in adiutorium mihi. 80.59
CAP. 11. Et dominabitur thesaurorum auri, & ar-
genti, & in omnibus pretiosis Egypti: per
Lybiam quoque, & Ethiopiam transibis.
108.54
CAP. 13. Commiscere nobiscum: quod si nolueris, dice-
mus contra te testimonium. 217.57.& 485.128
& 587.417
Quod fuerit tecum inuenis, & ob hanc causam
emiseris puellas à te. 217.57
Ingemuit Susanna, & ait: angustia sunt mihi un-
dique: si enim hoc egero, mors mihi est. 351.62
Melius est mihi absque opere incidere in manus
vestras, quam peccare in conspectu Domini. 466.
61
Cumque duceretur ad mortem, suscitauit Domi-
nus Spiritum sanctum pueri iunioris, cuius no-
men Daniel. 461.48
CAP. 14. Nonne videtur tibi esse Bel viuens Deus?
An non vides quanta comedat, & bibat quoti-
die? 338.28
Præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cine-
rem, & cribrauit per totum templum coram
Rege. 338.28

Ex Osea.

- CAP. 2. Auferat fornicationes suas à facie sua, &
adulteria sua de medio vberum suorum. 192.41
Et erit in die illa, ait Dominus, vocabit me vir
meus, & non vocabit me ultra Baali, & auferat
nomina Baalim de ore eius, & non recordabitur
ultra nominis eorum, 380.53
CAP. 3. Et fodieam mihi quindecim argenteis, &
choro hordei, & dimidio choro hordei. 381.57

- CAP. 7. Et factus est Ephraim quasi columba seducta
non habens cor. 88.79
CAP. 11. Conuersum est in me cor meum: pariter
conturbata est pœnitudo mea. Non faciam fu-
rorem ira mea: non conuertar, ut disperdam
Ephraim: quoniam Deus ego, & non homo.
422.209
CAP. 12. Et in fortitudine sua directus est cum An-
gelo, & inualuit ad Angelum, & confortatus est.
561.347

Ex Ioële.

- CAP. 1. Plange sicut virgo accincta sacco super vi-
rum pubertatis sue. 477.102
CAP. 2. Vocate cœtum, congregate populum, coadu-
nate senes, congregate paruulos, & fugentes
vbera. 178.11
CAP. 3. Mittite falces, quoniam maturauit messis.
389.80

Ex Amos.

- CAP. 1. Et mittam in ignem in domum Hazael, & de-
norabit domos Benadad. 110.61
Et conteram vestem Damasci, & disperdam habi-
torem de campo idoli, & tenentem sceptrum
de domo voluptatis. 109.58.60
Pro eo quod secuerit ferris ferreis pragnantes in
Galaad. ibid.
CAP. 2. Super tribus sceleribus Israel, & super quar-
tum non conuertam eum, pro eo quod vendide-
rit pro argento iustum. 271.42
CAP. 4. Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cum
adhuc tres menses superessent usque ad messem.
384.66
CAP. 5. Ut resurgat virgo Israel. 184.23
Odio habuerunt corripientem in porta. 444.290
CAP. 9. Erigam tabernaculum David collapsum.
248.50

Ex Iona.

- CAP. 1. Surge & vade in Ninivem ciuitatem grand-
dem. 46.44
Et timuerunt nauta, & clamauerunt viri ad Deum
suum. 200.8
Quod est opus tuum, qua terra tua, & quò vadis,
vel ex quo populo es tu? Et dixit ad eos: Ser-
uus Domini ego sum. 353.67
Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare à
vobis. ibid.
Et stetit mare à feruore suo, & timuerunt viri ti-
more magno Dominum, & immolauerunt hostias
Domino, & vouerunt vota. 200.8
CAP. 2. Et erat Ionas in ventre piscis tribus diebus,
& tribus noctibus. 120.29
Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, &
exaudiuit me de ventre. 572.381
Et dixit Dominus pisci. Et euomuit Iona in
aridam. 120.29
CAP. 3. Ninive erat ciuitas magna. 46.44.45
Et cœpit Ionas introire in ciuitatem itinere unius
diei. 46.45
Et crediderunt Niniuita in Deum, & predicaue-
runt ieiunium. 218.60
Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus? 209.34
Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de
via sua mala. 209.34
Et

Index locorum S. Scripturæ.

Et misertus est Dominus super malitiam, quam loquutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit. 334.20

Ex Michæa.

CAP. 5. Exaltabitur manus tua super hostes tuos. 51.58

Ex Nahum.

CAP. 2. Et Ninive quasi piscina aquarum aqua eius: diripite argentum, diripite aurum, & non est finis diuitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus. 46.44

Dissipata est & scissa, & dilacerata. 48.48

CAP. 3. Africa, & Lybies fuerunt in auxilio tuo. 144.7

Ex Abacuc.

Qui ascendes super equos tuos, & quadriga tua saluatio. 44.41

Ex Sophonia.

CAP. 1. Scrutabor Ierusalem in lucernis. 445.292

CAP. 2. Extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assur, & ponet speciosam in solitudinem, & inuium, & quasi desertum, & accubabunt in medio eius greges, omnes bestia gentium. 48.48

Hac est ciuitas gloriosa habitans in confidentia, qua dicebat in corde suo: Ego sum, & extra me non est alia amplius. 46.44

Ex Zacharia.

CAP. 3. Et ostendit mihi Dominus Iesum, Sacerdotem magnum stantem coram Angelo Domini: & Satan, stabat à dextris eius, ut aduersaretur ei. 288.3

CAP. 6. Ecce vir oriens nomen eius. 156.13

CAP. 7. Nunquid flendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me debeo, sicut iam feci multis

annis?

CAP. 8. Et erit sicut eratis, maledictio in gentibus domus Iuda, & domus Israël. 187.29

CAP. 9. Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? 589.423

CAP. 10. Petite à Domino pluuiam, & Dominus faciet nives, & pluuiam imbris dabit eis. 589.423

CAP. 13. Erit fons patens Domui David in ablutionem peccatoris, & menstruata. 185.24

Ex lib. 1. Machabæorum.

CAP. 2. Accessit, quidam Iudæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram: Et vidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes eius: & accensus est furor eius secundum iudicium legis, & insiliens trucidauit eum super aram. Sed & virum, quem rex Antiochus miserat, quia cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit, & zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zambri filio Salomi. Et exclamauit: Omnis, qui zelum habet. 226.92

Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cælum. 509.198

CAP. 3. Accingimini, & estote filij potentes, & estote parati in mane, ut pugnetis. 192.42

CAP. 6. Audiuit esse circa Elymaidam. 50.54

Ex 2. Machabæorum.

CAP. 2. Ut famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & ciuitatem liberarent. 407.146

CAP. 3. Alij etiam gregatim de domibus confluabant, accinctæque mulieres ciliciis pectus per plateas, sed & virgines, qua conclusa erant, 178.11

CAP. 6. Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis, quia cum à morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores: secundum animam verò propter timorem tuum libenter hac patior. 204.22

CAP. 9. Cum venisset circa Ecbatanam. 40.32

EX NOVO TESTAMENTO

Ex Matthæo.

CAP. 1. NGELVS Domini apparuit in somnis Ioseph. 461.48

Et non cognoscebat eam, donec peperit. 281.4

CAP. 2. Vbi est, qui natus est

Rex Iudæorū? Vidimus enim stellā eius in oriente, & venimus. 72.27. & 114.13. & 498. 169

Interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis, renuntiate mihi. 274.48

Obtulerunt ei aurum, & ibus, & myrrham. 499.171

Tunc Herodes videns, quoniam illusio esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Betlehem.

Surge & accipe puerum, & matrem eius, & fuge

in Egyptum. 158. 20. & 356.76. & 567.364

Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. 158.20. & 567.364

CAP. 3. Venit Ioannes Baptista prædicans in deserto, & dicens, &c. 109.35

Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum. 209.35. & 334.19

Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? 292.16

CAP. 4. Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. 471.79. & 475.91. & 489.141

Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. 122.33. & 129.34. & 409.47. & 355.154. & 72.73. & 509.179

Mitte te deorsum. Scriptum est enim: Angelis suis

Index locorum S. Scripturæ.

- suīs mandauit de te, ut in manibus tollant te*
 507.193
Non in solo pane uiuit homo, sed in omni verbo,
quod procedit de ore Dei. 507.192
Et ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eo-
rum. 294.21
Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.
 129.47. & 285.21. & 286.22. & 491.147. &
 497.166
Vade Satana. Scriptum est enim: Dominum
Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. 497.
 167. & 558.390
Angeli accesserunt, & ministrabant ei. 113.10
Exinde cepit Iesus predicare, & dicere: Pœni-
tentiam agite: appropinquabit enim regnum
cælorum. 209.36
CAP. 5. *Beati eritis, cum vos oderint homines, &*
persequuti vos fuerint: Gaudete, & exultate:
quoniam merces uestra multa est in cælo.
Ego autem dico uobis, quia omnis, qui irascitur
fratri suo, reus erit iudicio. 257.4
Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum.
 137.65. & 139.70. & 352.65
Et si dextra manus tua scandalizat te, abscinde
eam. *ibid.*
Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo,
dentem pro dente. Ego autem dico uobis: Non
resistere malo; sed si quis te percusserit in dex-
teram maxillam tuam, præbe illi & alteram.
 554.329. & 555.330
Diligite inimicos uestros, & orate pro persequen-
tibus, & calumniantibus uos, ut sitis filij Patris
uestri, qui in cælis est. 549.312. & 547.309
CAP. 6. *Nolite fieri sicut hypocritæ tristes.* 491.146
Exterminant enim facies suas, ut appareant ho-
minibus ieiunantes. 487.136. 137
Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, & fa-
ciem tuam laua. 220.68. & 222.76. & 474.90.
 & 489.140. & 490.144. & 491.146
Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra, ubi
erugo, & tinea demolitur, ubi fures effodiunt,
 & c. 492.149. 150. & 495.159
Quis autem uestrum cogitans potest adijcere ad
staturam suam cubitum unum? 264.20. & 487.
 136
CAP. 7. *Omnis ergo qui audit uerba mea, & facit ea,*
assimilabitur uiro sapienti, qui edificauit do-
rum suam supra petram, & descendit pluuia,
& uenerunt flumina, & flauerunt venti, ir-
ruerunt in domum illam, & non cecidit: fun-
data enim erat supra petram. 572.382
CAP. 8. *Domine, puer meus iacet in domo paralyticus.*
 363.94
Domine non sum dignus, ut intres sub tectum
meum; sed tantum dic uerbo, & sanabitur puer
meus. 277.54. & 364.97
Ego veniam, & curabo eum. 363.94. & 364.97. &
 277.54
Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est
puer in illa hora. 363.94
Vidit socrum eius iacentem, & febricitantem, &
tetigit manum eius, & dimisit eam febris, &
surrexit & ministrabat eis. 539.281
Ita ut nauicula operiretur fluctibus. 504.184
Quid timidi estis modica fidei? 199.7
Tunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta
est tranquillitas magna. 199.7
Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est
hic, quia uenti, & mare obediunt ei? 199.7
Quid nobis, & tibi Iesu Fili Dei? 129.47
Si eycis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.
Et ait illis: ite. At illi exentes abierunt in por-
cos. 226.92
CAP. 9. *Cum transiret inde Iesus, uidit hominem*
sedentem in telonio Matthæum nomine. 294.20
CAP. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, ani-*
am autem non possunt occidere. 581.403
Multis passeribus meliores estis uos. 581.403
CAP. 11. *Inter natos mulierum non surrexit maior*
Ioanne Baptista. Qui autem minor est in regno
cælorum, maior est illo. 114.12. & 472.80
Venit Filius hominis manducans, & bibens, & di-
cunt: ecce homo vorax, & potator uini, publi-
canorum, & peccatorum amicus. 278.59
Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis,
& ego reficiam uos. Tollite iugum meum super
uos. 77.45
CAP. 12. *Quicumque dixerit uerbum contra Filium*
hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra
Spiritum sanctum, non remittetur ei in hoc sa-
culo, nec in futuro. 293.17
Viri Niniuita surgent in iudicio cum generatione
istâ, & condemnabunt eam, quoniam pœniten-
tiam egerunt in predicatione Ionæ. 46.44
CAP. 13. *Alia ceciderunt in terram bonam, & da-*
bant fructum, aliud centesimum, aliud sexage-
simum, aliud trigessimum. 466.63
Colligite primum zizania, & alligate ea in fasci-
culos ad comburendum, triticum autem congre-
gate in horreum meum. 172.59
Iusti fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum.
 72.27
Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in
agro. 267.32
Simile est regnum cælorum homini negotiatori,
quarenti bonas margaritas. 267.32
CAP. 14. *Ego sum, nolite timere,* 456.31
Domine, si tu es, inbe me venire ad te super aquas.
At ipse ait: ueni. 116.16
Cum cognouissent eum uiri loci illius, miserunt in
uniuersam regionem illam, & obtulerunt ei om-
nes malè habentes, & rogabant eum, ut uel sim-
briam uestimenti eius tangerent. Et quicumque
tetigerunt, salui facti sunt. 502.178
Et manducauerunt omnes, & saturati sunt, & tu-
lerunt reliquias, duodecim cophinos fragmento-
rum plenos. 529.254
CAP. 15. *Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis*
Scriba, & Pharisei dicentes: Quare discipuli
tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non
enim lauant manus cum panem manducant.
 502.178
Caci sunt, & duces cacorum. Cacus autem si caco
ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. 119.27
Egressus Iesus, secessit in patres Tyri: & ecce
mulier Chananaea à finibus illis egressa clamanit
dicens: Miserere mei, Domine. 305.51
Non licet tollere panem filiorum, & mittere cani-
bui. 565.360
Etiam Domine: nam & catelli edunt de micu.
 565.360
CAP. 16. *Quem dicunt homines esse Filium hominis?*
Alij autem Eliam, alij Ieremiam. 227.94. &
 532.262
Vos autem quem me esse dicitis? 532.262. & 533.
 266
Tu es Christus Filius Dei uini. 64. 3. & 532.262.
 & 533.266
Beati

Index locorum S. Scripturæ.

- Beatus es Simon Bariona. 64.3
 Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuer-
 sus dixit Petro: Vade post me Satana, scandalum
 es mihi. 159.24
 CAP. 17. Ecce apparuerunt illi Moyses & Elias
 cum eo loquentes. 340.32. & 112.7
 Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi
 unum, & Elia unum. 112.6. & 229.35
 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit
 eos. 299.35
 Hic est Filius meus dilectus.
 Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, &
 male patitur: nam sepe cadit in ignem, & cre-
 bro in aquam. 512.207
 Obtuli illud discipulis tuis, & non potuerunt cura-
 re eum. 66.8
 O generatio incredula, & peruersa, quousque ero
 vobiscum? usquequo patiar vos?
 Afferte huc illum, & increpauit illum Iesus, &
 exiit ab eo dæmonium. 512.207
 Hoc genus dæmoniorum non eicitur nisi in oratio-
 ne, & ieiunio. 221.73
 Quid tibi videtur Simon? Reges terra, à quibus
 accipiunt tributum, vel censum: à filiis suis, an
 ab alienis? Et ille dixit: ab alienis. Dixit illi
 Iesus. Ergo liberi sunt filij. 126.41. & 127.43
 Vi autem non scandalizemus eos, vade ad mare,
 & mitte hamum, & eum piscem, qui primus
 ascenderit, tolle. Et aperto ore eius inuenies sta-
 terem: illum sumens, da eis pro me, & te. 126.
 41.
 CAP. 18. Expedit ei, ut suspendatur mola asinaria
 in collo eius. 540.289
 Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde
 eum, & proijce abs te. 516.219
 Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce
 abs te. Bonum est tibi unum oculum habentem
 in vitam intrare, quam duos oculos habentem
 mitti in gehennam ignis. 139.71
 Si peccauerit in te frater tuus. 426.223
 Domine quoties peccabit in me frater meus, &
 dimittam ei? Usque septies? 524.241
 Voluit rationem ponere cum seruis suis. 489.139
 CAP. 20. Simile est regnum cælorum homini patri-
 familias, qui exiit primo mane conducere ope-
 rarios in vineam suam. 267.31
 CAP. 21. Homo erat paterfamilias. 155.9
 Plantauit vineam, & sepe circumdedit ei. 79.72
 & 155.9
 Nouissime misit ad eos filium suum dicens: Vere-
 buntur fortè filium meum. 155.9
 CAP. 12. Ostendite mihi numisma census.
 Cuius est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei:
 Cesaris. Tunc ait illis: Reddite ergo, quæ sunt
 Cesaris, Cesari, & quæ sunt Dei, Deo. 125.40.
 & 128.44
 Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei,
 in resurrectione enim, neque nubent, neque nu-
 bentur: sed erunt sicut Angeli Dei in cælo. 379.
 47. & 460.43. 44
 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,
 & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.
 584.408
 CAP. 23. Nonne hic est fabri filius? Nonne mater
 eius dicitur Maria, & fratres eius, &c. Nonne
 omnes apud nos sunt? Vnde ergo hæc omnia
 ista. 292.16
 CAP. 24. Tunc qui in Iudæa sum, fugiant ad mon-
 tes, & qui in ierusalem, non descendant tollere ali-
 quid de domo sua. 392.92
 Et qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam.
 Va autem pregnantibus, & nutrientibus. ibid.
 Venit Dominus serui illius in die, qua non sperat
 & hora, quam ignorat, & diuidet eum, partem-
 que eius ponet cum hypocritis. 180.15
 CAP. 25. Acceptis lampadibus, non sumpserunt
 oleum secum. 527.249
 Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ
 extinguuntur. 527.250
 Ne fortè non sufficiat nobis, & vobis. Ite potius
 ad vendentes, & emite vobis. 527.250
 Intra in gaudium Domini tui. 163.31
 Et statuet quidem oves à dextris suis: hædos au-
 tem à sinistris. Tunc dicet Rex his, qui à dex-
 tris eius erunt: Venite benedicti, &c. 74.34. &
 164.36. & 173.60. & 352.65
 Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, &
 dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis
 me: nudus, & operuistis me. 164.36. 37. & 266.
 26
 Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui
 paratus est diabolo, & Angelis eius. 74.34. &
 164.36. & 172.58. & 173.60. & 275.50. &
 452.19 & 586.414
 Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.
 164.36. & 451.17
 CAP. 26. Quid molestis estis huic mulieri: opus enim
 bonum operata est in me? 494.155
 Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum,
 ad sepeliendum me fecit. 213.45. & 222.76. &
 461.47. & 494.155
 Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas,
 ad Principes Sacerdotum, & ait illis: Quid vul-
 tis mihi dare, & ego eum vobis tradam? 213.45
 Numquid ego sum Domine? 65.5
 Numquid ego sum Rabi? 65.5
 Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus
 noui testamenti. 214.51. & 568.369
 Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti.
 Omnes vos scandalum patiemini in me in ista no-
 cte. Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego
 nunquam scandalizabor. 273.44
 Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.
 535.267. & 541.292. & 562.352. & 568.
 370
 Non potuisti vna hora vigilare mecum: vigilate
 & orate, ut non iniretis in tentationem. 82.60
 Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peri-
 bunt. 552.322
 Quomodo ergo implebuntur Scripturæ? 552.321
 Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt. 274.49
 Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersus te testifi-
 cantur? Iesus autem iacebat. 261.14
 Tu dixisti: veruntamen dico vobis: a modo vide-
 bitis filium hominis sedentem à dextris virtutis
 Dei, & venientem in nubibus cæli. 261.14
 Accessit ad eum vna ancilla dicens: & tu cum Ie-
 su Galilæo eras. 504.185
 Vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi:
 Et hic erat cum Iesu Nazareno. 505.187
 Quia non noui hominem. 533.266
 Tu ex illis es. 533.266
 Continuo gallus cantauit. Et recordatus est Pe-
 trus verbi Iesu, quod dixerat: priusquam gallus
 cantet, ter me negabis. Et egressus foras fleuit
 amarè. 207.31
 CAP. 27. Pænitentia ductus retulit triginta argen-
 teos Principibus Sacerdotum, & Senioribus
 dicens:

Index locorum S. Scripturæ.

dicens: Peccavi tradens sanguinem iustum. 208.
32. & 348. 52. & 455. 26. & 568. 309. & 569.
373
Proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens la-
queo se suspendit. 159. 22. & 208. 32. & 271.
41. & 274. 46. & 495. 161. & 555. 332
Non licet eos mittere in carbonem, quia pretium
sanguinis est. 344. 42
Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli
in sepulturam peregrinorum. 493. 154
Nihil tibi, & iusto illi. Multa enim passa sum per
visum hodie propter eum. 503. 181
Innocens ego sum a sanguine iusti huius. 568. 369
Sanguis eius super nos, & super filios nostros. 359.
83. & 568. 369
Chlamydem coccineam circumdederunt ei. 71. 24
Plectentes coronam de spinis posuerunt super caput
eius, & genuflexo illudebant ei dicentes: Ave
Rex Iudaorum. 71. 24. & 496. 163. & 513. 210.
& 576. 391
Inuenerunt hominem Cyrenaum nomine Simonem:
hunc angariauerunt, ut tolleret crucem eius. 533.
265
Et cum gustasset, noluit bibere. 474. 87
Diuiserunt vestimenta eius sortem mittentes. 504.
183
Iesus rex Iudaorum. 166. 41. & 496. 163
Si Filius Dei es, descende de cruce. 131. 52. & 534.
268
Alios saluos fecit, seipsum saluum facere non potest.
566. 361
Confidit in Deo: liberet nunc, si vult, eum, Dixit
enim, quia Filius Dei sum. 534. 268
Id ipsum autem & latrones, qui crucifixi erant
cum eo, improperebant ei. 412. 165. & 531. 260
Ab hora sexta tenebra factæ sunt super vniuersam
terram usque ad horam nonam. 341. 35
Eli, Eli lama sabathani. 344. 43
Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?
212. 43. & 530. 258. & 531. 261. & 549.
314
Eliam vocat iste. Sine videamus, an veniat Elias
liberans eum. 344. 43
Iesus autem emisit spiritum. 225. 89
Petra scisse sunt, & monumenta aperta sunt. 225.
88. 89
Multa corpora sanctorum surrexerunt. 225. 89.
448. 5
At illæ exeuntes de monumento fugerunt: inuase-
rat enim illas tremor, & paor. 198. 5
Et exeuntes de monumentis, post resurrectionem
eius venerunt in sanctam ciuitatem. 225. 88. 89
Verè Filius Dei erat iste.
CAP. 28. Vespere autem Sabbathi, qua lucefcit in
prima Sabbathi, venit Maria Magdalena, &
altera Maria videre sepulchrum. 341. 35
Ego sum: Nolite timere. 198. 3
Consilio accepto pecuniam copiosam dederunt mi-
litibus, dicentes: dicite quia discipuli eius nocte
venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus.
295. 24

Ex Marco.

CAP. 2. Fili dimittuntur tibi peccata tua. 331. 12
Ut sciatis, quia Filius hominis habet potestatem
in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Sur-
ge, tolle grabatum tuum, & vade in domum
tuam. 334. 12

Cum prateriret Iesus, vidit Leui Alphai sedentem
ad telonium.

CAP. 5. Exeunti ei de navi, statim occurrit de monu-
mentis homo in spiritu immundo, qui domici-
lium habebat in monumentis. 491. 148
Et semper die, ac nocte in monumentis, & in mon-
tibus erat. 491. 148
Videns autem Iesum à longè, cucurrit, & adora-
uit eum. ibid.
Quid mihi, & tibi Iesu Fili Dei Altissimi. 129. 47
CAP. 8. Vade retro me Satana. 497. 167
Et aspiciens ait: video homines velut arbores am-
bulantes. 138. 68
CAP. 9. Si oculus tuus scandalizat te, eyce eum.
CAP. 11. Non erat tempus ficorum. 116. 17
Et respondens dixit ei: Iam non amplius in ater-
num ex te quisquam fructum manducet. 116. 17
CAP. 14. Ut quid perditio ista unguentis facta est?
Poterat enim unguentum istud venundari, plus-
quam tercentis denariis, & dari pauperibus.
494. 155
Transfer hunc calicem à me. 541. 292
Tristis est anima mea usque ad mortem. 533. 266
Tu es Christus? Ego sum. Quid adhuc desidera-
mus testes? Audistis blasphemiam, quid vobis
videtur. Qui omnes condemnauerunt eum esse
reum mortis. 411. 160
CAP. 15. Induunt eum purpura, & imponunt ei ple-
ctentes coronam spineam, & cœperunt salutare
eum: Ave Rex Iudaorum. 517. 222
Iesus autem emissa voce magna expirauit. 346. 48
49. & 530. 257
Videns quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic
homo Filius Dei erat. 448. 4. & 530. 258
CAP. 16. Dicite discipulis & Petro. 143. 2

Ex Luca.

CAP. 1. Ne timeas Zacharia: vxor tua Elisabeth
pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioan-
nem, & erit tibi gaudium, & exultatio, & multi
in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus
coram Domino: vinum & siceram non bibet,
& Spiritu sancto replebitur. 219. 65. & 472.
80
Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis
sedent. 390. 85
Spiritus sanctus superueniet in te.
Virtus Altissimi obumbrabit tibi. 77. 47. & 464.
57. & 591. 428
Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius
Dei. 71. 26. & 77. 47
Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur.
64. 3. & 215. 52
Et dabit illi Dominus sedem David Patris eius.
64. 4
Et regnabit in domo Iacob in æternum.
Ecce ancilla Domini. 64. 4
CAP. 2. Natus est vobis hodie Saluator, qui est Chri-
stus Dominus in ciuitate David.
Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum
in praesepio. 449. 9
Facta est cum Angelo multitudo militia celestis
dicentium. Gloria in altissimis Deo, & in terra
pax. 80. 55. & 81. 57
Pax hominibus bonæ voluntatis. 81. 57. & 227.
94
Pastores loquebantur ad inuicem. Et videamus
hoc Verbum, quod factum est. 368. 4
Postquam

Index locorum S. Scripturæ.

- Postquam consummati sunt dies octo ut circumci-
deretur puer, vocatum est, nomē eius Iesus, quod
vocatū est ab Angelo, prius quā in vtero
conceperetur. 168.45.46. & 169.47
- Postquam impleti sunt dies purgationis eius secun-
dum legem Moysi, tulerunt eum in Ierusalem,
ut sisterent eum Domino. 206.28
- Hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor. 460
45
- CAP. 3. Qui fuit Matthæ, qui fuit Zorobabel, qui
fuit Salathiel. 284.16
- CAP. 4. Iesus autem plenus Spiritu sancto, regressus
est à Iordane. 168.45.46. & 169.47
- Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs.
Quid nobis, & tibi, Fili Dei Altissimi? Venisti
ante tempus perdere nos. 206.28
- CAP. 7. Ecce defunctus efferebatur filius vnicus ma-
tris sue. 451.14
- Attulit alabastrum unguenti, & stans retro secus
pedes eius, lacrymis cœpit rigare pedes eius.
268.35. & 345.45.46
- Hic si esset Propheta, sciret utique quæ, & qualis
est mulier, quæ tangit eum. 335.22
- Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus de-
debat denarios quingentos, & alius quinquagin-
ta. Non habentibus illis unde redderent, donauit
utrisque. Quis ergo cum plus diligit? 544.300
- At ille dixit: Rectè indicasti: Et conuersus ad mu-
lierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem, &c.
208.33
- Intraui in domum tuam: aquam pedibus meis non
dedisti: hæc autem lacrymis rigauit pedes
meos, & capillis suis terxit. 544.300. & 545.302
- Remittuntur ei peccata multa, Quoniam dilexit
multum. 213.45. & 544.300. & 545.301.
- CAP. 8. Exiit, qui seminat, seminare semen suum.
495.161
- Aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia
non habebat humorem. 122.34
- Aliud cecidit inter spinas, & simul exorta spina
suffocauerunt illud. 495.161
- Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audiunt,
& à sollicitudinibus, & diuitiis, & voluptati-
bus vitæ cunctes suffocantur. 495.161
- Qui timentes mirari sunt ad inuicem. 199.7
- Quis putas hic est, quia ventis, & mari imperat,
& obediunt ei? 115.15
- Occurrit illi vir quidam, qui habebat demonium,
& vestimento non induebatur, nec in domo ma-
nebat, sed in monumentis. 274.47
- Quid mihi & tibi est Iesu fili Dei Altissimi? 497.
166
- Accessit retro, & tetigit simbram vestimenti eius,
& confestim stetit fluxus sanguinis eius. 160.26.
264.21
- Quis est qui me tetigit?
Preceptor turbæ te comprimunt, & affligunt, &
dicis quis me tetigit?
At ipse dixit ei: Fides tua te saluam fecit, vade
in pace. 264.21
- CAP. 10. In cilicio, & cinere pœniterent. 416.185
- Domine etiam dæmonia subiciuntur nobis in no-
mine tuo. Et ait illis: Videbam Satanam sicut
fulgur de cælo cadentem. 70.20
- Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.
585.410
- Diliges proximum tuum sicut teipsum. 549.312,
& 585.410
- Hæc fac, & viues. 549.410
- CAP. 11. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si ocu-
lus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum luci-
dum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus
tuum tenebrosum erit. 140.73
- Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non
habens aliquam partem tenebrarum, erit luci-
dum totum, & sicut lucerna fulgoris illumina-
bit te. 140.73
- Verumtamen quod superest, date, eleemosynam: &
ecce omnia munda sunt vobis. 164.36
- CAP. 12. Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus,
& post hæc non habent amplius, quid faciant:
ostendam autem vobis, quem timeatis: time-
te eum, qui postquam occiderit corpus, habet pote-
statem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc
time. 203.19. & 508.194. & 514.213
- Et capilli capitis vestri omnes numerati sunt. 258.
194
- Quid faciam, quia non habeo, quod congregem fru-
ctus meos? Et dixit, hoc faciam; destruam
horrea mea, & maiora faciam, & illic congre-
gabo omnia, quæ nata sunt mihi. 163.33. & 172.
59. & 495.160
- Stulte, hæc nocte animam tuam repetunt à te, quæ
autem parasti, cuius erunt? 163.33. & 172.
59. & 495.160
- Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri
vestro dare vobis regnum. Vendite, quæ posside-
tis, & date eleemosynam. 162.30. & 163.32
- Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesau-
rum non deficientem in cælis. 162.163.30.32
- Sint lumbi vestri præcincti: & lucerna ardentes
in manibus vestris. 191.38. & 270.38
- Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos
discumbere, & transiens ministrabit illis. 270.
38. & 278.59
- CAP. 14. Qui non baiulat crucem suam, & venit post
me, non potest meus esse discipulus. 365.101
- CAP. 15. Et murmurabant Pharisei, & scribae di-
centes: Quia peccatores recipit, & manducat
cum illis. 336.24
- Quis ex vobis homo, qui habet centum oves: & si
perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nona-
ginta nouem in deserto, & vadit ad illam, quæ
perierat, donec inueniat eam, & cum inuenerit
eam imponit in humeros suos gaudens? 210.38
- Dico vobis, quod ita gaudium erit in cælo super
vno peccatore pœnitentiam agente, quàm supra
nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœni-
tentia. 210.37
- Gaudium erit coram Angelis Dei super vno pec-
catore pœnitentiam agente, 210.37
- At ille diuisit illis substantiam. 279.60
- Dissipauit substantiam suam viuendo luxuriosè.
167.42
- Pater peccaui in cælum, & coram te. 426.223
- Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem
adhuc longè esset, vidit illum pater ipse, &
misericordia motus est. 167.42. & 209.34
- Et accurrens cecidit super collum eius, & osculatus
est eum. 167.43
- Cito proferte stolam primā, & induite illum. 167.44
- CAP. 16. Induebatur purpura, & bysso, & epula-
batur quotidie. 478.104
- Cupiebat saturari de micis. 52.248
- Factum est autem, ut moreretur mendicus, &
portaretur ab Angelis in sinum Abrahe. Mor-
uus est autem & diues, & sepultus est in in-
ferno. 494.157. & 495.158
- Eleuans

Index locorum S. Scripturæ.

- Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham, & dixit: Pater Abraham mitte Lazarum, ut iningat extremam partem digiti in aqua, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. 166. 38. & 341. 36. & 452. 18. & 468. 69. & 494. 156. & 559. 343*
- Fili recepisti bona in vita tua. 537. 276*
- CAP. 17.** *Si septies in die peccaverit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te dicens: pœnitet me: dimitte illi. 524. 240*
- Bonum est illi, si lapis molaris appendatur collo eius, & proyiciatur in mare, quam scandalizet unum de pusillis istis. 443. 288*
- Vnus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum, &c. 277. 55*
- Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena: Fides tua te saluum fecit. ibid.*
- CAP. 18.** *Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine ut videam. Et Iesus dixit ei: Respice. 118. 18*
- CAP. 19.** *Quarebat videre Iesum, & prœcurrens ascendit in arborem Sycomorum, ut videret eum. 165. 37. & 365. 101*
- Festinus descende. Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus. 365. 101. & 570. 376*
- Quoniam hic est filius Abraha.*
- Vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illam dicens, &c. Et ingressus in templum, cepit eicere vendentes in illo, & ementes dicens illis: Quia domus mea domus orationis est. 206. 30*
- CAP. 22.** *Ecce duo gladij hic. 552. 323*
- Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo. 562. 352. & 568. 370*
- Et factus in agonia prolixius orabat. 302. 45*
- Pater, si vis, transfer calicem istum à me. 534. 268*
- Simō ecce Satanas expetinit vos, ut cribraret sicut triticum. Domine paratus sum & in carcerem & in mortem ire. 273. 44*
- Apparuit illi Angelus de cœlo confortans eum. 113. 10*
- Cantauit gallus. Et conuersus Dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi Domini. Et egressus foras Petrus fleuit amare. 207. 31. & 350. 58. & 542. 296*
- CAP. 23.** *Sprenit illum Herodes cum exercitu suo, & illudit indutum veste alba. 589. 424*
- Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. 549. 314*
- Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es. 203. 21*
- Hic verò nihil mali gessit. 72. 29*
- Memento mei, cum veneris in regnum tuum. 72. 29. & 269. 36. & 410. 157. & 531. 260*
- Hodie mecum eris in paradiso. 169. 48. & 268. 35. & 566. 361*
- Tenebra facta sunt super vniuersam terram. Et Sol obscuratus est. 512. 206. & 551. 318*
- Et clamans voce magna Iesus, ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum: & hac dicens expirauit. 158. 21. & 346. 48*
- CAP. 24.** *Qui sunt hi sermones, quos confertis adinuicem ambulantes, & estis tristes? 504. 185*
- Tu solus peregrinus es in Ierusalem, & non cognouisti quia facta sunt in illa in his diebus. 215. 53. & 504. 185*
- Nonne oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam? 534. 270*
- Cognouerunt eum in fractione panis. 278. 59. & 477. 77*
- Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra. Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. 550. 317*
- Obrulerunt ei partem piscis assi, & fauam mellis. 470. 77*
- ## Ex Ioanne.
- In principio erat Verbum. 64. 3. & 573. 383*
- Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis. 567. 365*
- Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. 160. 25. & 561. 349. & 562. 350*
- Videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra Filium hominis. 114. 11*
- CAP. 2.** *Quid mihi, & tibi est mulier? 205. 25*
- Inuenit in templo vendentes oues, & boues, & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque, & boues. 204. 24. 206. 27. & 362. 91*
- Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. 205. 24*
- CAP. 3.** *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. 464. 56*
- Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret. 216. 55*
- CAP. 6.** *Vnde ememus panes, ut manducent hi? Hoc autem dicebat, tentans eum. 576. 393*
- Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos: sed hac quid sunt inter tantos? 385. 67*
- Discubuerunt viri numero quasi quinque millia. Accepit ergo Iesus panes, & cum gratias egisset distribuit discumbentibus: similiter ex piscibus, quantum volebant. 339. 30*
- Collegerunt, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeacis, & duobus piscibus, quia superfuerunt his, qui manducauerant. 339. 30*
- Non Moyses dedit vobis panem de cœlo; sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. 576. 393*
- Hic est panis, qui de cœlo descendit. 461. 46*
- Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. 298. 96. & 562. 350*
- Ego sum panis viuus. 228. 96*
- Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me.*
- CAP. 7.** *Mea doctrina non est mea. 227. 94*
- CAP. 8.** *Tu quis es? Dixit eis Iesus. Principium quod & loquor vobis. 573. 383*
- Nos semen Abraha sumus: nos ex fornicatione non sumus nati: unum Patrē habemus Deū. 241. 40*
- Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio. 258. 6. & 342. 57. & 357. 37. & 358. 80. 82*
- Et in veritate non stetit. 258. 6*
- Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. 360. 85*
- Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico*

Index locorum S. Scripturæ.

- dico vobis, quare non creditis mihi? 342.
37
Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu,
& demonium habes. 342.37
Abraham pater vester exultavit, ut videret diem
meum, vidit, & gavisus est, 157. 16. & 536.
274
Iesus autem abscondit se, & exiit de templo. 339.
31
CAP. 9. Et prateriens Iesus, vidit cacum à nativitate,
& interrogaverunt eum discipuli, &c. 339.
31
Respondit Iesus: Neque hic peccavit, neque parentes
eius, sed ut manifestentur opera Dei in illo.
339.31
Fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos
eius. 139.72. & 224.86
Et dixit ei: Vade, & lava in natatoria Siloe, quod
interpretatur missus. Abiit ergo & lavit, & ve-
nit videns. 139.72
CAP. 10. Ego sum Pastor bonus. 215.52
CAP. 11. Iesus ergo ut vidit eam plorantem, & Iu-
daeos, qui venerant cum eo, plorantes, infremuit
spiritu, & lachrymatus est Iesus. 543.298
Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mor-
uus. 277.54
Dicunt ei: Domine, veni, & vide. Et lachrymatus
est Iesus. 543.298
Pater gratias tibi ago, quoniam audisti me. 292.
383
Ego autem sciebam, quia semper me audis; sed pro-
pter populum, qui circumstat, dixi, ut credant,
quia tu me misisti. 292.15. & 573.383
Lazare veni foras. 225.87. & 330.9
Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus ma-
nus, & pedes institis, & facies illi sudario erat
ligata. 330.9.10. & 194.49
CAP. 12. Vbi ego sum, illic & minister meus erit.
275.50
Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me.
591.478
CAP. 13. Sciens Iesus quia venit hora eius. 214.
50. & 498. 169. & 588. 420. & 589.
423
Cum dilexisset suos, in finem dilexit eos. 214.
50. & 584. 409. & 585. 420. seqq. &
591.428
Cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum
Iudas. 493.153
Sciens quia omnia dedit ei pater in manus: quia à
Deo exiit, & ad Deum vadit. 78. 48. & 215.
54. & 589.423. & 590.425
Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua, & cum ac-
cepisset linteam, pracinxit se. 215.54
Misit aquam in pulvum, & cepit lavare pedes di-
scipulorum. 78.48
Vos vocatis me Magister, & Domine, & benè dici-
tis. 65.5
Cum intinxisset panem, dedit Iude Simonis Isca-
riota, & post buccellam introiit in eum Sata-
nas. 83.62. & 493.157
Quod facis, fac citius. 213.47
Cum accepisset ille buccellam, exiit continuo. Erat
autem nox. 271.41. & 356.75
Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est
Filius hominis, & Deus clarificatus est in eo, &
Deus clarificabit eum in semetipso; & continuo
clarificabit eum.
Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.
549.312. & 585.410
Zerda in Iudith. Tom.I.
- Domine quò vadis? Quò ego vado, non potes me
modo sequi. Quare non possum sequi te modò?
Animam meam pro te ponam. 273.44
CAP. 14. Creditis in Deum, & in me credite. In
domo Patris mei mansiones multe sunt. 171.54.
& 217.58
Si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vo-
bis locum.
Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse fa-
ciet, & maiora horum faciet, quia ego ad Pa-
trem vado. 65.7
Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.
227.94
Pater maior me est.
Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est.
361.87
CAP. 15. Hoc est praeceptum meum, ut diligatis, in-
vicem, sicut dilexi vos. 549.312
Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut
animam suam ponat quis pro amicis suis.
Vos amici mei estis. 581.403
CAP. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. 293.
17
CAP. 17. Hæc est vita aterna, ut cognoscant te Deum.
207.29
CAP. 18. Stabant servi, & ministri ad prunas, quia
frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum
ei, & Petrus stans, & calefaciens se. 359.84. &
453.22
Dicit ei unus ex servis Pontificis cognatus eius,
cuius abscidit Petrus auriculam. Nonne ego te
vidi in horto cum illo? 552.321
Tu es Rex Iudeorum? Regnum meum non est de hoc
mundo. Nunc autem regnum meum non est hinc.
342.28. & 499.170
Ergo Rex es tu? Tu dicis, quia Rex sum ego. 342.
38. & 499.170
Dixit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc di-
xisset, iterum exiit ad Iudeos. 342.38
Nullam in eo inuenio causam. 166.41
CAP. 19. Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, &
flagellavit. 361.89
Ecce Rex vester. 496.163
Iesus Nazarenus Rex Iudeorum. 448.169
Sciens Iesus quia omnia consummata sunt, ut con-
summaretur scriptura, dixit: Sitio. 266.27
Vas ergo erat positum aceto plenum. Cum ergo ac-
cepisset Iesus: acetum, dixit: Consummatum est.
157.16. & 448.4. & 474.88
Inclinato capite tradidit spiritum. 203.20
Unus militum lancea latus eius aperuit: & conti-
nuò exiit sanguis cum aqua. 212.43
Et qui vidit, testimonium perhibuit. 347.50
CAP. 20. Maria stabat ad monumentum plorans.
348.51
Et vidit duos Angelos in albis sedentes, unum
ad caput, & unum ad pedes, ubi positum erat
corpus Iesu. 461.47
Mulier, quid ploras? Tulerunt Dominum meum
conversa est retrorsum, & vidit Iesum stantem,
& nesciebat, quia Iesus esset, existimans quia
hortulanus esset. 268.35
Accipite Spiritum sanctum. 334.18
CAP. 21. Pueri nunquid pulmentarium habetis?
258.59
Pasce oves meas. 117.20
Ex Actis Apostolorum.
CAP. 1. Per dies quadraginta apparens eis, & lo-
quens de regno Dei. 470.77
Conversus præcepit eis, ab Hierosolymis, ne
disce

Index locorum S. Scripturæ.

- discederent. 278.59.470.77
 Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius. 304.50
 Ioseph qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est iustus. 378.44
 CAP. 3. Respice in nos. At ille intendebat in eos sperans se aliquid accepturum ab eis. Petrus autem dixit: Argentum, & aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu surge, & ambula. 137.67
 CAP. 7. Deus gloria apparuit Patri nostro Abraha, cum esset in Mesopotamia, priusquam moraretur in Charan, & dixit ad illum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi. Tunc exiit de terra Chaldeorum, & habitavit in Charan. 143.3. & 236.15. & 238.22
 Quia erit semen eius accola in terra aliena, & servituti eos subiicient, & male tractabunt eos annis quadringentis. 241.31
 Hic circumveniens genus nostrum, affixit patres nostros, ut exponerent infantes suos, ne viviscarentur. 179.12
 Video cælos apertos, & Filium Hominis stantem à dextris Dei. 545.304
 Domine ne statuas illis hoc peccatum. ibid.
 Saule, Saule, quid me persequeris? 546.306
 Quanta mala fecerit Sanctis tuis.
 Vade quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus. 573.384. & 576.393. & 546.307
 Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pati pro nomine meo. ibid.
 Custodiebant autem & portas die, ac nocte. 444.290
 CAP. 10. Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam. 392.91. & 394.96. & 473.86
 Et cum esuriret, voluit gustare. 473.86.474.87
 Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. 571.379
 CAP. 12. Venerunt ad portam ferream, qua ducit ad civitatem. 307.6
 CAP. 13. Resistebat autem illis Elymas magnus: sic enim interpretatur nomen eius. 50.54
 Deus plebis Israel elegit patres nostros, & plebem exultavit, cum essent incolæ in terra Egypti, & in brachio excelso eduxit eos ex ea, & per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto, & destruens gentes septem in terra Chanaan sorte distribuit eis terram eorum quasi post quadringentos, & quinquaginta annos. 241.31. & 145.43
 CAP. 15. Scribe ad eos, ut abstineant se à contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis. 184.23
 CAP. 20. Ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus. Ad quem cum descendisset Paulus, inclinavit super eum, & complexus dixit: Nolite turbari: anima enim ipsius in ipso est. 570.377
 Inrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi. 95.13
 Ex Epistola ad Romanos.
 CAP. 1. Dilectis Dei, vocatis Sanctis.
 Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum. Propter quod tradidit illos Deus in immunditias. 184.23
 An diuitias bonitatis eius, & patientia, & longanimitatis contemnitis? Secundum duritiam autem tuam, & cor impœnitens. 164.35
 CAP. 2. Thesaurizas tibi iram in die ira & reuelationis iusti iudicii Dei. 164.35. & 257.2
 Qui reddet unicuique secundum opera eius.
 Quia contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium: nec consideravit corpus suum emortuum, & mortuam vulvam Sara. 563.355. & 564.357
 CAP. 5. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius, multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. 548.311
 CAP. 6. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius. 479.110
 Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditie & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra servire iustitiæ ad sanctificationem. 328.2
 Cum enim servi essetis, liberi fuistis iustitiæ, nunc vero liberati à peccato, servi facti Deo habetis fructum vestrum in sanctificatione. 312.22. & 584.409
 Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors. 84.409
 CAP. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. 458.39
 CAP. 8. Nam quod oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 461.48. & 462.49
 Qui etiam proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? 156.14
 CAP. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. 264.22
 Dines in omnes, qui inuocant illum. 164.34
 CAP. 12. Mihi vindicta, & ego retribuam. 554.327
 Ciba illum: carbones ignis congeres super caput eius. 555.331
 CAP. 13. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. 154.7
 CAP. 14. Non enim est regnum Dei esca, & potus. 479.109
 Ex 1. ad Corinthios.
 CAP. 1. Nos autem predicamus Christum crucifixum, Iudeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. 71.26. & 216.55. & 344.42
 CAP. 2. Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. 570.378
 Sermo meus, & predicatio mea, non in persuasibilibus humana sapientia verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis. ibid.
 Sicut scriptum est quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Dominus his, qui diligunt illum. 135.62
 CAP. 5. Tradere huiusmodi Satana in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. 521.232
 CAP. 6. Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est: qui autem fornicatur, in

Index locorum S. Scripturæ.

- corpus suum peccat. 352.64
- CAP. 7. De Virginibus preceptum Domini non habeo
consilium autem do. 457.34. & 465.59
- Hoc itaque dico fratres. Tempus breue est: reli-
quum est, ut qui habent uxores tanquam non
habentes sint: qui emunt tanquam non possi-
dentes: qui utuntur hoc mundo tanquam non
utantur: praterit enim figura huius mundi.
296.26.27.28.29
- Et mulier innupta & virgo cogitat, quæ sunt
Domini, ut sit sancta corpore, & spiritu.
458.35
- Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius
viuit: quod si dormierit vir eius, liberata est,
cui vult, nubat, tantum in Domino: Beatior
autem erit, si sic permanserit secundum meum
consilium: puto autem quod & ego Spiritum
Dei habeam. 457.32.33.34
- CAP. 8. De his, quæ idolis immolantur, scimus quia
omnes scientiam habemus: scientia inflat, chari-
tas adificat. 581.404
- CAP. 9. Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt,
sed unus accipit brauium: sic currite, ut com-
prehendatis. 264.21
- Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus
se abstinere. 473.84
- Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pu-
gno non quasi ærem verberans, sed castigo, &c.
472.82
- Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. ib.
- CAP. 10. Neque tentemus Christum, sicut quidam
eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt:
nec murmuraueritis, sicut quidam eorum mur-
murauerunt & perierunt ab exterminatore.
440.282
- CAP. 11. Omnis vir orans, aut prophetans capite
velato, deturpat caput suum. 196.53
- Debet mulier potestatem habere super caput pro-
pter Angelos. 485.130
- Conuenientibus autem vobis in unum, iam non
est Dominicam cœnam manducare: unusquis-
que enim suam cœnam præsunt ad manducan-
dum. 221.72. & 474.89
- CAP. 13. Charitas nunquam excidit, siue prophetia
euacuabuntur, siue lingua cessabunt, siue scientia
destruetur. 581.404
- CAP. 14. Siquis autem non cognoscit, non cognoscetur.
453.258
- CAP. 15. Seminatur in corruptela, resurgit in incor-
ruptela: seminatur corpus animale, resurgit spi-
ritale.
- Factus est primus homo Adam in animam vi-
uentem, nouissimus Adam in Spiritum viuifi-
cantem. 424.218
- Secundus de cœlo cœlestis.
- CAP. 11. In nouissima tuba: canet enim tuba, & mor-
tui resurgent incorrupti. 262.15. & 571.380
- Ex 2. ad Corinthios.
- CAP. 3. Vbi Spiritus, ibi libertas.
- CAP. 5. Qui non nouerat peccatum, pro nobis pec-
catum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in
ipso.
- CAP. 10. Captiuantes intellectum in obsequium
fidei.
- CAP. 11. Ipse Satanæ transfigurat se in Angelum
lucis. 70.21
- Periculis fluminum, periculis latronum, periculis
ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ci-
uitate, periculis in solitudine, periculis in mari,
periculis in falsis fratribus, in labore, & arum-
Zerda in Iudith. Tom. I.
- na, in vigiliis multis, in fame, & siti, in ieiuniis
multis, in frigore & nuditate. 469.70
- Respondi enim vos uni viro, virginem castam
exhibere Christo. 467.65
- CAP. 12. Siue in corpore, siue extra corpus, nescio:
Deus scit raptum huiusmodi usque ad tertium
cœlum. 469.70
- CAP. 13. An experimentum queritis eius, qui in
me loquitur Christus. 222.77
- Ad Galatas.
- CAP. 2. Viuo ego, iam non ego; viuit verò in me
Christus. 573.384
- CAP. 3. Abraha dictæ sunt promissiones, & semini
eius, non dicit & seminibus quasi in multis,
sed quasi in vno: Et semini tuo, qui est Chri-
stus. Hoc autem dico testamentum confirma-
tum à Deo: quæ post quadringentos, & triginta
annos facta est lex, non irritum facit ad eua-
cuandam promissionem. 163.31. & 164.36
- CAP. 4. Horum tempora obseruatis, & dies, & men-
ses, & annos. 403.131
- Filioli mei, quos iterum parituro, donec formetur
Christus in vobis. 570.378
- Ad Ephesios.
- CAP. 2. Ergo iam non estis hospites, & aduena, sed
estis ciues sanctorum, & domestici Dei. 274.49
- CAP. 3. A quo omnis paternitas in cœlo, & in terrâ
nominatur.
- Scire quoque supereminentem scientia charitatem
Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem
Dei. 216.55
- CAP. 4. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia
etiam descendit primum in inferiores partes ter-
ræ. 68.14
- Donec occurramus omnes in virum perfectum,
in mensuram ætatis plenitudinis Christi. 214.
49. & 378.44
- Vnus Deus, & pater omnium, qui est super omnes.
376.34
- CAP. 6. Induti lorica iustitiæ: in omnibus sumentes
scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissi-
mi ignea extinguere, & gloriam salutis assumi-
te, & gladium spiritus. 484.126
- Ad Philipenses.
- CAP. 2. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam
arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetip-
sum exinaniuit, formam serui accipiens habitus
inuentus ut homo. 68.15. & 70.18. & 113.8. &
356.76
- CAP. 3. Quorum Deus venter est. 218.61
- Ad Colossenses.
- CAP. 1. Qui liberauit nos à potestate tenebrarum,
& transtulit in regnum filij dilectionis suæ.
216.55
- CAP. 2. Instructi in charitate, & in omnes diuitias
plenitudinis intellectus in agnitionem mysterij
Dei Patris, & Christi Iesu, in quo sunt omnes
thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.
- In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corpo-
raliter.
- CAP. 3. Fornicationem, immunditiam, libidinem,
concupiscentiam malam, & auaritiā, quæ est
simulacrorum seruitus. 184.21
- Ad Thessalonic. I.
- CAP. 1. Ut sciat unusquisque vestrum vas suum
possidere in sanctificatione, & honore. 573.
384
- Ex I. ad Timotheum.
- CAP. 2. 14. Adam non est seductus, mulier autem se-
ducta in prauaricatione fuit. 170.52
- GGg 2 CAP. 5

Index locorum S. Scripturæ.

CAP. 3. Viduas honora, qua verè vidua sunt. 456.30

Ad Timoth. 2.

CAP. 4. Labora sicut bonus miles Christi Iesu; nam qui certat in agone, non coronabitur, nisi legitime certauerit. 575.389

Ad Hebræos.

CAP. 5. Qui cum sit splendor gloria, & figura substantia eius. 158. 20. & 297.30. & 463.52. & 535.272

Portans omnia verbo virtutis sua, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. 535.272

CAP. 2. Eum autem, qui modico, quàm, Angeli, minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis gloria, & honore coronatum. 113.10. & 114.11

Quia ergo pueri communicarunt carni, & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium. 584.408

Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abraha apprehendit. 584.408

CAP. 5. Qui in diebus carnis sue preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, &c. 346.48. & 349.55

In omnibus exauditus est pro sua reuerentia.

CAP. 9. Christus assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id est, non huius creationis; neque per sanguinem hircorum, sed per proprium sanguinem introiit semel in sancta, æternæ redemptionis inuenta. 442.286. & 500.426

Cum aqua & lana coccinea, & byssopo ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus. Etiam tabernaculum, & omnia vasa ministerij sanguine similiter aspersit, & omnia pene in sanguine secundum legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio. 568.368

CAP. 10. Corpus autem aptasti mihi. 543.298

CAP. 11. Fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. 198.4. & 263.18

Fide plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit.

Fide demoratus est in terra promissionis tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac, & Jacob cohæredibus repromissionis sue eiusdem. 245.41

Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat. 445.262

CAP. 13. Abraham Dei amicus effectus est. Deus autem pacis, qui eduxit e mortuis pastorem magnum omnium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum. 214.51

Ex Epistola Iacobi.

CAP. 1. Deus intentator malorum est, ipse autem neminem tentat.

Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illeceus.

CAP. 2. Tu credis quoniam unus est Deus, benè facis. Et demones credunt, & contremiscunt. 198.3

Suppleta est Scriptura dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. 534.268

CAP. 3. Lingua quidem modicum membrum est, &

magna exaltat. Lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis, & inflamat rotam nationis nostre inflammata à gehenna. 172.57

Ex 1. Petri.

CAP. 1. Qui euangelizauerunt vobis Spiritu Sancto misso de cælo, in quem desiderant Angeli prospicere. 481.116. & 117

Sobrii estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret. 83.62. & 188.32

Ex 2. Petri.

CAP. 2. Vt diuina essemus consortes natura.

Ex 1. Ioannis.

CAP. 3. Similes Deo erimus, & videbimus eum sicuti est. 575.389

Non sicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant; fratris autem eius iusta. 173.61

CAP. 4. Deus charitas est. 582.406. & 583.407

CAP. 5. Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hac est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt. 347.50

Ex Apocalypsi.

CAP. 1. Ego sum primus, & nouissimus.

CAP. 3. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, aut calidus; sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Consulo tibi, ut emas à me argentum igne probatum. 229.97

CAP. 5. Et vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum. 590.427

CAP. 6. Usquequo Domine sanctus, & verus non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra? 569.372

Solfactus est niger tãquã saccus cilicinus. 191.38

CAP. 7. Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. 159.371

CAP. 12. Signum magnum apparuit in cælo, mater amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. 364.96

Ecce draco magnus, & habentes capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis septem diademata, & cauda eius traherat tertiam partem stellarum cæli. 118.25

CAP. 14. Siquis adorat bestiam, & imaginem eius, & accipit notam in fronte sua, aut in manu, bibet & ipse de vino ira Dei misto in poculo ira eius. 522.233

CAP. 19. Habens nomen scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse, & vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius Verbum Dei. 64.3. & 567.367. & 673.384

Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum. Rex Regum, & Dominus dominantium. 64.4

CAP. 21. Absterget Deus Omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. 350.58

Par illorum erit in stagno ardenti, igne & sulphure, quod est mors secunda.

Non intrabit in eam aliquod coinquinatum. 165.36

INDEX

Rerum, & Verborum, quæ in hoc primo volumine continentur.

Prior numerus paginam denotat; posterior est marginalis.

A

Aaron.

ARONIS filiorum eiulanda fors.

pag. 541. n. 293

Abbas.

Abbas, id est Pater.

376.35

Abra.

Abra quid?

444.289

Abel.

Abelis cruor etiam post mortem à telluris hospicio assurgere conatur, & vsque ad cælum attolli.

123.35

Abel innocentiae primus candor.

556.334

Dei hominis typus.

ibid.

Abdias.

Vt prophetiae spiritu inualuerit.

200.11

Abdias vnde se timuisse Deum ab infantia probauit.

201.11

Abimelech.

Abimelechi scuities quam immanis,

132.55

Cur signatè dicitur, quòd, *super lapidem vnum* occiderit septuaginta fratres suos.

ibid.

Cur à Sichimitis illicò creatur in Regem, quem parricidale piaculum infamabat.

ibid.

Cur non ante infandum facinus in Regem deligitur.

ibid.

Tot fratres occidit, quot linguæ sunt, quot gentes.

ibid.

In fratrum cæde portendebat se vniuerso orbi paraturum excidium.

ibid.

Cur fragmen molæ, manumque fœminæ in eius occisionem delegit Deus.

132.55

Voluit Deus non solum eum à fœmina cadere, sed quòd à fœmina nosceret cecidisse, vt amplius doleret.

133.55.56

Abimelech occultare volens mortem à fœmina illatam, clariùs euulgauit.

133.57

Abraham.

Abrahamo post cœleste promissum, nomen non mutatur, sed augetur; quia non alius, sed se maior.

66.10

Cur Abraham ærumnis agitatus Dei amicus effectus esse dicatur, & non potius quòd Deus eius amicus factus sit?

577.394.

Zerda in Iudith. Tom. I.

Qualis tentatio sic Abrahamum in illustre fastigium euocauit?

577.395

Abraham amicitiae diuinæ nundinator.

578.397

Cur Abraham diuitem epulonem gehennali igne crematum filium appellet.

537.276

Abraham, & Isaac Patris & Filij diuini mortis facinus descripserunt.

157.15

Pro quo filio arietem obtulerit in holocaustum.

ibid. 17

Abraham cur se cinerem nuncupat nondum mortem expertus.

153.5

Abrahamo manum hominum non timeti. Sacerdotis manus subiicitur.

ibid.

Dei timor quantus in Abrahamo.

ibid. 6

Eius Gentilium sterema, Dei timor.

ibid.

Idem fuit generauisse filium, ac generauisse timorem.

ibid.

Abrahami facinus cur timori diuino adrogetur.

ibid.

Vel verbum vnum obseruet Abraham ne commaculet obedientiam.

506.189

Abraham cur testis nuncupatur timoris?

199.6

Abraham terrena non respicit, ne possidere censeatur.

135.61

Quam mascula fides in Abrahamo.

563.354

Cur ad sponsonem promissionis riserit.

ibid. 355.

& 356

Abrahamicæ pietatis elogia.

527.248

Abraham in Chaldaea, natus.

236.17

An ab eo vocabulum Hebraeis?

237.18

Hebraeus dictus?

237.18

Quæ vox nomini addita?

237.19

An bis vocatus à Deo, in Chaldaea, & Aran?

238.

22. & seqq.

An Idola aliquando coluerit?

238.23. & seqq.

Qua ætate lux illi veritatis illuxerit?

241.29

An in ignem coniectus?

241.31

Quando semini Abrahamæ promissio.

242.32.

& seqq.

Quò loci erat, quando accepit præceptum de morte filij.

439.279

Cur Saræ, præceptum de morte filij non dixerit?

439.278

Cur sine teste sacrificium filij aggressus?

436.267

Cur creditus?

ibid.

Quis dirius tentatus Abraham, an Isaac?

475.275.

& seqq.

Index Rerum,

- Cur tentatus? 433.257.& 438.268
 Ad quid. 438.263
 Quoties. 531.260
 Cur amicus Dei dictus. 435.268
 Eius cum Patre diuino similitudo. 436.270
 Emptio Abrahami ab Ephron. 390.84
 Spelunca duplex emptā ab Abrahamo, quæ. 390.85
- Abfalon.*
- Abfalon verticem cupiens imperij, in vertice punitus est. 86.74
 Abfalon ipsa altitudine casum subiit lethalem, 87.74
 Abfalonem cordis magnitudo probauit excor-dem. 89.81
 Abfalon, quia tria corda rapuerat, quasi in tripli cordis tres lanceas sanguine madidauit. ibid.
 Abfalonis seditio quomodo latuerit intra Davidis aulam? 133.57
 A capillis perit Abfalon quasi muliebribus liciis periret. ibid.
- Abstinentia.*
- Abstinentia cur homini indicitur, ne à Dæmone deuoretur. 83.62
 In ætatem vegetat Abstinentia, & de vitæ redundantia prolem infundit; perennat ad gloriam, fauorisque obsequium vindicat à gehenna. 476.96. tota sect.
- Achab.*
- Achab cur se regali veste denudar, & Iosaphat regi Iuda suggerit, quod regalibus trabeis induatur? 70.22
 Achabi percussio, licet fuerit casualis ex parte sagittantis, non tamen fuit casualis ex parte Dei, qui hoc præordinauerat. 70.23
 Vt Achab fragili exercitu superbam Syriæ opulentiam percussit. 520.229
- Acinax.*
- Acinax armorum genus. 97.19
- Adam.*
- Adam & homo, idem. 193.48
 Nomen cuiusque hominis. 420.199
 Cur non ex sicco puluere, sed humente. 194.49
 Passio Adami & illecebra fuit, & supplicium. 537.278
 Patitur Adam & ab amore coniugis, & à gustus lenocinio. ibid.
 Vt Adami caput sub ligni crucis radice iaceret. 537.279
- Adiabene.*
- Adiabene quid. 146.11
- Admissionarius.*
- Admissionarius quis. 91.4
- Adolescentia.*
- Adolescentia morti blanditur. 448.6
- Adonibezec.*
- Cur manuum summitates execut, pedumque pollices amputauit? 152.3
 Vnde veri Dei agnitionem elicuerit? ibid.
- Adoptio.*
- Adoptio per crinium abscissionem. 325.75
- Adoratio.*
- Cum Deus adoratur non cadit adorator, sed in suo statu perseverat constantior. 84.64
 Adorationis ritus. 285.20
- Adulatio, Adulator.*
- Adulario melleus laqueus est, dulce venenum amicitia inimica illudit & lædit. 128.46
- Nulla immanior iniuria, quam adulatio. 129.46
 Adulator, euidentissimus alieni commodi prædo 129.47
 Adulatorem cur David capite plectit. 129.48
 Lex Adulatoris, Principis facies. 130.50
 Adulatio suspendium est. 131.51
 Qui prauis Adulatoribus inclinem demittit aurem, & collegiis malignitatis consentit. 517.222
- Adultera.*
- Adulteræ rarsa. 318.49
- Æbutium.*
- Æbutius Dechadarchus. 386.70
- Ædícula.*
- Ædícula pro sacello. 393.95
- Ædificare.*
- Ædificare quis dicatur. 40.30
 Eius varia notio. ibid.
- Ægæ.*
- Ægæ ciuitas. 101.30
- Ægyptus.*
- Ægyptus an generationi proficua. 247.46
 Quæ ex Ægypto exierunt. 247.48
 Thesaurorum tabernacula apud Ægyptios. 248.51
 Quæ plaga crudelior Ægyptiis. 249.53
 Quis Rex Ægypti, qui ignorauit Ioseph. 248.49
 Nouus Rex Ægypti cur. 410.156
- S. Æmilianus.*
- Sanctus Æmilianus inter agmina alter Iacobus. 390.85
 In eius monte plures sepulti. ibid
- Ærumna.*
- Pientissimum Numen suorum sibi præsumit in ærumnas, quasi appetat in famelicis sribundis, pariter sitire, & famescere. 265.24. tota sectione.
 Labores & tentationum ærumnæ altaria sunt in quibus religiosè colitur Deus. 575.388
 Patientia diuinam sibi ærumnarum stylo sculpsit imaginem. 535.274
- Æstus.*
- Æstus pro Sole. 288.75
 Mors ab æstu nimio. 387.74
 An in mense Nisan plurimus æstus. 388.75
 Martius mensis an æstifer. 388.75. & seq.
- Æthiopia.*
- Eius notio. 107.52
 An duplex. 107.53
 Gemina. 59.75
 Eius finis quis. ibid.
 Æthiopicum littus an in rubro mari. 107.53
- Æthiopissa.*
- Æthiopissa pro pulchra. 107.52
- Ætas.*
- Ætates quomodo distinguendæ. 405.140
- Æternitas.*
- Æternitatis præbet auspiciū mortalis cinis in capite ad memoriam inspersus. 223.79
 Æternitas quidquid temporis est amplexu simplici subtergraditur. 523.337
 Pars æternitatis est in præsentī præteritū obtinere. 522.234
 Æternitas nulla pars est, quin æternitas sit. 583.407
- Agar.*
- Posteriora videntis se, vider Agar, cum tribulationibus acta, sequitur Deum. 160.25
 Quis

& Verborum.

Quis iste, cuius Agar posteriora vidit.	ibid.	immortalis, occubuit.	ibid,
<i>Age.</i>		Impetuosus amor senescere facit amantem, totum	
Age iam, quid?	232.5	spatium in exordio currit.	214.48
<i>Agnus.</i>		Deum agnoscere suis beneficium, & potentem,	
Vt Agnus ab origine mundi occisus ex tunc in		nec amare, infania exetabilis est. 290.10. tota	
ligno figebatur.	537.279	sectione.	
<i>Agricola.</i>		Meus & tuus, voces amoris.	377.36
Agricola messorum inducens.	387.72	Fornax amoris per lachrymas exardet. 544.	
Eius diuitiae ibi.		301	
<i>Alapa.</i>		Amor inimicorum semen celestis vitae est: in	
Alapa in manu missione.	317.46	filios Dei asserit dilectores. 545. 303. tota se-	
In confirmatione, ad quid? ibi.		ctione.	
<i>Alimentum.</i>		Amor inimicorum cur Deitatis tessera, diuini	
Aërem conuertas in panem, quod tuo proderit		amoris triumphus, Christi titulus sit, & insig-	
alimento, subtrahe vanitati.	337.27	ne? 548. 310. tota sect.	
<i>Alphita.</i>		Amor Deitatis est stemma.	549.313
Alphita quid?	383.63	Omnia inimica amoris nexu vincuntur. 551.	
<i>Altare.</i>		318	
Altarium & templorum origo.	321.59	Amor diuinorum, iam non est desiderium, sed	
<i>Amalec.</i>		fruitio.	563.354
Amalec absque gladio contritus.	34.189	In Amoris stadio qui peruenit ad metam segnis	
<i>Amalecites.</i>		est.	584.411
Amalecites nuntians Saülis mortem Dauidi cur		Nullus funestior funis, quo suspendatur inimicus	
capite plectitur?	129.48	quam amor.	555.332
Quo iure interfectus.	ibid.	Diuinus & seraphicus Amor, utpote absque	
<i>Aman.</i>		fine in circulo est; humanus in arcu, quippe	
Amani suspendium decernitur, dum ab Adu-		non vno fine contentus. 584. 411. tota sectione.	
latoribus eius ambitioni seruii putatur. 131.		Amor Christi ad homines in ipso fine æternatur.	
51		587.420. tota sectione.	
Amani extrema stoliditas.	540.291	Spiritus sancti amor, amoris finis, & complemen-	
<i>Amare.</i>		tum est. 591. tota subsect.	
Homo dum amat, vincit.	555.331	<i>Analogium.</i>	
Qui nescit amare, amari nescit.	ibid.	Analogium quid?	190.36
<i>Ambitio.</i>		<i>Ancilium.</i>	
Humanæ ambitionis indoles, quod lucet, rete-		Ancilium Religio Romanis.	398.113
gere; tegere quod obscurat.	67.12	<i>Ancilla.</i>	
Ambitioni, altitudinisque cupidini, agnatum præ-		Ancillarum grex plurimus antiquis.	444.289
cipitium.	87.74	<i>Ange.</i>	
Vide <i>Superbia.</i>		Ange montes, qui?	100.27
Ambitio superbi Principis quam sit iniuriosa in		<i>Angelus.</i>	
republicam, Senatores accersere, sed vel mu-		Angeli non solum ascendentes, sed etiam descen-	
tos, vel suo placito saffragantes, nolléque aus-		descentes, irrequieto motu feruntur in Deum. 79.50	
cultare Prophetas, ne aduersus superbiæ bene		Angeli descendendo Deum hominem factum,	
consultant vaticinium.	287.1. tota sect.	ascendendo, fatentur Deo hominem vnitum.	
<i>Amasias.</i>		79.50	
Amasias elatus ex victoria prouocat Ioas Regem		Angelico custodiæ muro septus homo, intra mu-	
Israël ad prælium.	87.75	rum à proprio arbitrio perit.	79.51
Amasias dum cor suum eleuat, casum sibi prouo-		Angelicæ custodiæ symbolum.	79.52
cat, & populi ruinam.	ibid.	Angelus non penetrat hominis arbitrium.	79.52
<i>Amen.</i>		Angelus custos operum custoditi speculum est,	
Amen quando dictum à Christianis.	442.285	musicæ, modulationisque morem obseruat.	
<i>Amicitia.</i>		80.55	
Amicitia Dei æternitatis indole gaudet. 581.		Secura domus vbi sunt Angeli.	80.54
408. tota sect.		Angeli quare solam manum exerunt, vt Luth ad	
Tribulationum fornax hominem in diuinæ na-		se introducant.	ibid.
turæ sublimitatem, & Amicitiam excoquit.		Angelus vt in animo sit, moribus Angelicis vi-	
577.394		uendum.	ibid.
Amicitia vt vigeat, quid expetatur?	578.397	Angelus Persico assistens imperio.	80.55
<i>Ammonite.</i>		Inter Angelos constans pax est.	ibid.
Ammonitarum origo	231.4	Angelus nato Domino non classicum cecinit, sed	
Eorum nomen quibus?	235.11	pacem.	ibid.
An sub Assyriis?	331.4	Angelus Persidis præliatur aduersus Angelum	
Belligeratrix gens.	231.4	Danielis: & cur?	ibid.
Iudæis infesti.	ibid.	Angelus Danielis libertatem populi Iudaici effu-	
An cum illis liceret bellum?	ibid.	gitabat.	ibid.
<i>Amor.</i>		Angelus, eius, quem custodit, morum imaginem	
Vbi sacrificat Amor, pyra viuificat, vitalis est ci-		repræsentat.	ibid.
nis, animosus spiritus æternatur in morte.		Angeli inter se præliantur, quia subiectarum sibi	
211.40		gentium vicissim merita contradicunt.	ibid.
Non nisi in amoris busto Christus, vt resurgeret			

Index Rerum,

Angeli nequaquam pro iniusta agentibus decerrant.	81.55	Tutela aquarum apud Romanos.	310.15
Angeli cur sub militiæ nomine proferuntur.	81.57	Eius furtum.	309.11
Angeli cur nascente Christo modulis æthera comp'uerint.	ibid.	Furtivæ aquæ, quæ ?	311.19. & seq.
Cum Angelo custode metienda sunt hominis opera.	81.58	Cur dulciores ?	ibid.
Angelus cum Iacob luctans quid intenderit.	82.58	Pro impudica Venere.	309.11
Angelus cur à Iacob vincitur.	ibid.	Stagnantes, non salubres.	310.16
Angelus iisdem gradibus, quibus ad summa peruenit, retrò scit ire.	85.68	Claudi aquam.	308.7
Angelus non est altitudinis avidus præ superbia, humilis præ officio.	ibid.	Fontium & aquarum interitus à destructa ciuitate.	311.17
Angeli in ortus sui diluculo cœlum habuere.	86.72	Aqua, & terra expetita, seruitutis symbolum.	308.8
Angelorum ascensio, & descensio supra filium hominis, quando innotuerit ?	114.11	Aqua & igne interdicti.	145.8
Angelorum cur præit ascensus,	ibid.	Mors in aquis cur dirior ?	193.48
<i>Anima.</i>		Aqua caduca.	311.16
Nullus, nisi Deus, animam incolit.	79.52	Vidua.	382.61
Anima spiritalis paradisus, cui Angelus custos adscitur.	79.53	In viua aqua abolitio.	373.21
Animæ vita, non à vite, non à segete est.	164.33	Eius elogium.	ibid.
Anima ad Deum videndum laxior fit per eleemosynam.	ibid.	Aqua Baptismi fecunda.	ibid.
Anima quid ?	427.227	De aquæductibus plura.	308.6. & seqq.
An ab spiritu differat ?	ibid.	Quomodo construantur.	ibid.
Exiens à corpore an purior sit ?	424.218	Euripi, & Nili.	ibid.
Non ex aëre frigidus ignea.	ibid.	<i>Arabia.</i>	
Putatas Ethnicis mutari in heroas & genitos.	390.83	Arabia quotuplex.	54.63
Vna anima vnum cor.	424.216	Sabæa.	104.45
Vno animo, vno ore.	61.79	Absolutè supponit pro fœlici.	ibid.
Anima, si substantiam spectes, spiritus est; si forma, imago Numinis.	557.339	<i>Aram.</i>	
Vnde carnis & animæ conflictus.	ibid.	Aram, cur Charram dicitur ?	140.26
Quo sensu anima dicta sit ab aliquibus corporea	560.345	Aram Padam.	143.2
Anima quæ ad cœlestem beatitudinem creata est, in verbo Dei est.	569.374	<i>Aratrum.</i>	
<i>Animus.</i>		Aratri suspensio in designanda ciuitate.	444.290
Carnis illecebræ animum, qui spiritus est, in malignam carnis molem obdurant.	556.336. tota sectione.	<i>Arbitrium.</i>	
<i>Annulus.</i>		Deus abire profertur à vinea, vt vinitoribus liberum operandi reliquisse credatur arbitrium.	79.52
Annulus signum potestatis.	376.34	Arbitrij ob malignitatem homo in dæmonem libens subintrat.	82.59
<i>Annus.</i>		<i>Arbone.</i>	
Anni quæ sectiones ?	381.58	Eius notio.	104.42
Triplex differentia.	ibid.	<i>Arbor.</i>	
<i>Antia.</i>		Ad arborem illigatio, supplicium.	282.9
Antia, quid ?	388.77	<i>Archisterium.</i>	
<i>Antilibanus.</i>		Archisterium quid ?	394.98
Antilibanus qui & vbi mons ?	53.61	<i>Arius.</i>	
<i>Antiochia.</i>		Ario cur diffusa sint viscera.	159.23
Eius notio.	144.6	<i>Armum.</i>	
<i>Apamea.</i>		Armum fortitudinis symbolum.	308.7
Apamea Syria.	151.21	<i>Arphaxad.</i>	
<i>Apis.</i>		Arphaxad an nomen Persicum ?	34.12
Apis Ægyptiorum Deus.	33.9	An idem, quod Aspadas, seu Arpadas ?	ibid.
Percussus à Cambyse.	ibid.	Qui Medorum Rex ?	ibid.
<i>Apoplexia.</i>		Perduellio sub Cambyse.	34.11. & 38.26
Apoplexia quæ differat à paralyçi ?	388.78	Cur Ecbatanorum ædificator.	38.27
<i>Appositum.</i>		<i>Assensus.</i>	
Appositus, quid ?	491.86	Misera pereundi conditio est, sequi pereuntem, absque discretionem placitis assentiri Potentem.	116.19
<i>Aqua.</i>		In populi delictum assensus, Principem à regno exauctorat.	515.217
Aqua publicum bonum.	309.11	<i>Assyria. Assyrius.</i>	
Venalis.	ibid.	Assyria quæ ?	142.1
		Assyrij nomen amatum Regibus Persarum.	48.49
		<i>Auaritia.</i>	
		Auaritiæ festum à Nabuchodonozor dedicatum in statuæ solenniis.	127.42
		Alget auaritia. Habendi libido, etsi calida sit ex vicio, procul à sortis possessione, vt in aëre pendula friget.	451.15
		Auaritia de diuite facit intestatum, & inopem.	Cona

& Verborum.

Compendium egestatis cupiditas est. 454.24	S. Benedictus neutiquam S. Basilij sacra proles.
Vide, <i>Bona. Diuitia.</i>	389.82. seqq.
Auaritia non solum pecunię est, sed etiam altitudinis, 136.63	Regula S. Benedicti an prima inter confirmatas. 395.100
Meum, ac tuum. frigidum auaritię verbum, quid. quid est malorum in vitam nostram inuehens. 451.16	Monialium Benedictinarum numerus. 371.12
Nullus in inferno, nisi ob frigidum illud auaritię verbum. ibid.	<i>Beneficium.</i>
Vt ostenderit diues epulo se ab auaritia pati in flammis. 452.18	Humanę est ariditatis indoles, beneficia miseris, vel retardare, vel angustare, vel negare. 528
Egestas auaritię coniuncta. 453.20	Beneficiis percutere victoria est. 555.332
Auaritia compendium egestatis. 454.25	In vltionis audio leuis iniuria, beneficiorum preponderat quantitate. 259.8
<i>Aurum.</i>	<i>Bethleem.</i>
Aurum & argentum non signatum Persis. 99.24	Eius notio. 389.81
Breue compendium ab auro ad ignem, à diuitiis ad æstum. 453.21	<i>Bethul.</i>
	Bethul, seu Bethuel. 282.7
	<i>Bethulia.</i>
	Bethulia vbi & quę. 282.7
	Eius notio. ibid. & 389.81
	Inibi nunc castrorum Holofernis vestigia. ibid.
	Eius etymon, ibid.
	Cuius tribus. 375.29
	Eius Princeps Ozias. 284.15
	<i>Bima.</i>
	Bima quid. 394.96
	<i>Bona.</i>
	Quo magis homo per mundialium rerum accrementa cor extendit & auget, minus cor habet. 87.78. tota sect.
	Deitatis, cęlique ambitiosus stolidę terrestribus inhiat. 121.30
	Adeò inconstans & lubrica rerum mundialium possessio est, vt non manu, sed mobilibus oculis teneri videantur. 135.60
	Terrestrium bonorum amatoribus oculi pro pedibus sunt, pro terra: quale terrenum corpus, tales oculi. 138.69. tota sect.
	<i>Bos.</i>
	Bos coronatus apud Assyrios. 148.14
	<i>Brachium</i>
	Eneruia ex ieiunij pondere brachia, grandia triumphorum pondera gestant. 474.90
	<i>Brutum.</i>
	Tutius est hominem post brutum ire, quam post rationalem, sed improbę consiliantem, creaturam. 118.25
	C
	<i>Cadaver.</i>
	C Adauera sepeliebantur sedentia. 390.85
	Cadaveris honos etiam ab inimico. 148.15
	Cadaveris Christiani locus, quis. 390.85
	An aliquando in agro. ibid.
	An in montibus sacris. ibid.
	Cum re frumentaria comparatum. 388.79. seqq.
	Cur cinis. 193.48
	<i>Cacus.</i>
	Vt quid à cęco quęrit Christus, quasi inscius desiderij, quid petat. 116.18
	Cur confusum lumen Dominus instillauit cęco, vt videret homines velut arbores ambulantes 138.68
	Cur Dominus cęco in agris oculis lutum impressit? 159.72
	<i>Cælum.</i>
	Cælum nec Sole, nec Luna indiguit ad originis nobilitatem. 124.36
	Cælum ab initio lumine diuinitatis resplenduit. ibid.
	<i>Cain</i>
B	
<i>Baal.</i>	
Baal quid. 381.54	
Baalin. 381.54	
<i>Babylon.</i>	
Babylon an à Niuiue distincta. 47.46. seqq.	
Quis eius conditor? ibid.	
Eius magnitudo. 47.46. seq.	
Euerfa, & restaurata. 48.48	
Belus eius conditor. 48.49	
An in Babylonem omnes Iudęi abducti. 264.69	
<i>Bacchus.</i>	
Bacchus cur dictus coli à Iudęis. 400.21	
<i>Bagoa.</i>	
Bagoa Artaxerxis Eunuchus. 93.7	
<i>Baguas.</i>	
Baguas Eunuchus Ochi. 33.8	
<i>Balthasar.</i>	
Balthasar cur digitis, cur manu terretur. 73.31	
Balthasar regni ablatione punitur. ibid.	
Balthasaris regno deficiebat veritas, & innocentia. ibid.	
Balthasari explicantur à Daniele characteres manus in pariete scribentis, ibid.	
Balthasar cur à digitorum spectro timet; ad interpretationem, quę mortem enuntiat, pauorem deponit? 152.2	
<i>Beatitudo.</i>	
Beatitudo iustis sub stellarum promittitur ornamento, 72.27	
Beatitudo mentis oculis peragitur. 161.21	
Cui perfectior Beatitudo continget. 163.31	
à Beatitudine amouetur oculus, ne fragilis putetur eius possessio. 135.62	
Beatitudinem non tam ob præmij exuberantiam, quàm ob imperij subiectionem amplexabuntur Sancti. 74.34	
Beatitudini impedimentum est, quod terreum est. 139.71	
<i>Belamon.</i>	
Belamon vbique, & quę? 390.83	
<i>Bellum.</i>	
Nullum peruersius bellum est, quàm quod orditur à pace. 555.332	
<i>Beneadam.</i>	
Beneadam, quid. 420.200	
<i>S. Benedictus.</i>	
Benedictinę coronę circus. 328.82	
Supercilio breuior. ibid.	

Index Rerum,

<i>Cain.</i>			ratio.	562.351
Caini munera cur Deus contemnit.	123.35		Vt carnis malignitas subigat Spiritum.	556.336
Cur in Cain supplicio numerum septenarium Deus præfigat.	539.286		<i>Castitas.</i>	
Cain cur ad campum prouocat fratrem.	134.59		Cum Castitas penè vsque ad lapsum impetitur, sæpe bonorum Angelorum adiutorio intra conscientie claustra inuiolata seruatur.	80.54
Cain ciuitatis ædificatur.	39.28		Castitatis, utpote virginei spiritus, libertas, & à vinculis expeditio.	465.58
<i>Calceamentum.</i>			Castum corpus dotibus Spiritus honoratur.	527.
Calceamenta in pedibus habere, libertatis indicium.	69.16		<i>Cambyfes.</i>	
Cambyfis tempore historia Iudith.	31.1		249	
Cur Nabuchodonosor dictus.	32.5		Castitas corpus conflatur in spiritum, agit in celestia.	458.38
Assuerus & Artaxerxes.	32.6		Castitas arte virginea hominem in Angelum traducit.	460.43
An sub eo Esther.	33.7		<i>Caston.</i>	
Eius Eunuchus Vagapates.	33.8		Caston quid.	402.127
Irreligiosus in Diuos.	33.9		<i>Castor.</i>	
Eius trux indoles.	33.9		Castor & Pollux Tyndaridæ cur.	375.30
Præ temulentia madidus.	33.10		<i>Cataphracti.</i>	
Eius mors.	35.14		Cataphracti equites vnde dicti.	96.16
Echatanarum studiosus.	35.15		<i>Cedar.</i>	
Cur non domuit Æthiopiam.	35.16		Cedar, in qua Arabiæ parte.	54.63
Iudæis infestus.	35.16. & 37.19		Cur Cedareni dicti.	ibid.
Quot annis regnavit.	37.20		Eorum tabernacula.	55.65
Cur Babyloniorum vocabulo delinitus.	37.22		Diuitiis inferta.	103.36
Ignis contemptor.	33.10		An sub Cambyse.	55.66
Cur Solymitarum templum erigi vetuit.	35.14		An Æthiopes.	56.67
In quot prouincias eius imperium.	35.16. & 51.56		An nigra cutis.	56.67
Cur Assyriorum Rex dictus.	48.49		An Trogloditæ & Nomades.	56.67
Dictus Dominus.	60.78		Cur Tabernacula nigra.	56.68
<i>Camelus.</i>			Ciuitas in montanis Sanir.	55.64
Camelorum vsus.	98.22		Sarracenorum regio.	105.48
<i>Candor.</i>			<i>Ceruical.</i>	
Candor color puritatis.	317.43		Ceruical regium quod.	99.24
Candidi coloris nobilitas.	426.225		<i>Chabris.</i>	
Candida vestis in manumissis.	317.46		Chabris Princeps Bethulie.	284.15. seqq.
<i>Canis.</i>			An sacerdos.	284.17
Canis cœlestis æstifer.	388.75		<i>Chaldaea.</i>	
<i>Canon.</i>			Chaldaea quæ regio.	239.24
Canon frumentarius.	387.71		Chaldæi à quo nomen & genus.	236.16
<i>Capillus.</i>			Eorum antiquitatis figmentum.	236.16
Capilli abscissi in adoptione.	325.75		Vt Chaldæorum quid.	241.31
Victimæ cæsi.	326.76		Chaldaea lingua an ab Hebraica diffideat.	377.42
In ignem iniecti.	ibid.		An gemina Chaldaica lingua.	377.43
Ex capillis primitiæ Diis.	325.73		<i>Chamæleon.</i>	
Dona.	ibid.		Chamæleontis grande vocabulum cur exigua bestiolæ attributum.	66.9
Capillorum tonsio in morte.	325.75		<i>Chananai.</i>	
In Imperatorum capillis.	327.79		Chananæi qui.	232.5
Crispitudine & flexus.	325.74		<i>Charitas.</i>	
Humiliatus capillus quid.	367.3. & 371.12		Per ardorem Charitatis Adam ad Paradisum repatriat, à quo exulat per arbitrium.	80.53
Refugus.	326.77		Charitatis symbolum flammeus gladius ante paradisum appositus.	ibid.
<i>Caput.</i>			Charitas quæ ad ignoscendum est, propria Christi est.	549.311
Caput quot ossibus compaginatum.	324.71		Charitatis nullus finis, sed ardor irrequietus.	583.407
Somnium quod crescat, quid.	326.78		Vocabula, quæ mortem sonant, scit Charitas in immortalitatis significatum conuertere.	584.409
In dolore denudare vsus.	194.49		<i>Cherubim.</i>	
Cur nunc in sacris releuatum caput.	183.20		Cherub, plenitudo scientiæ est.	79.53
Cur in luto obnubitur.	183.20		Cherub, & flammeus gladius, hieroglyphicum in valuis paradisi iniicitur, rescribens in muro, quod homini ad vitæ defecerat sortem.	ibid.
Coronâ crescere.	326.78		<i>Chiliarchus.</i>	
Angulus capitis.	325.73		Chiliarchus quis.	93.7.310.1.5
Turritum Caput.	325.72		<i>Chorea.</i>	
Capitis minutio.	326.78		Chorea & circuitus cui vsui.	147.12
<i>Cardaces.</i>			Choreæ	
Cardaces & Card uchi quinam.	92.6			
<i>Carmelus.</i>				
Carmelus qui mons.	54.62			
An geminus.	ibid.			
Echatata dictus.	ibid.			
<i>Caro.</i>				
Cur nimium carniū desiderium carniū deuotione puniatur.	560.345			
Carnis verbi & materni lactis aptissima compa-				

& Verborum.

- Choræ & Coronæ ad festa celebranda. *ibid.* 14
 In sacris Solis. 147.12
 Mithræ sacrificantes in Choreis. 147.10
Christus.
 In Christo quale nomen sit filius. 64.3
 Nominis eius ignoratio, essentiam illius esse incomprehensam denotat. *ibid.*
 Cur nomen Christi dominus est. *ibid.* 4
 Christus post resurrectionem cur ab Angelo Domini nomine insignitur. *ibid.*
 Christus ob beneficentiam Deus agnoscendus. 419.197
 Sanctus simpliciter Christus. 442.285
 Cur vinctus dicitur ad mortem. 437.273
 Christi venditio cur triginta argenteis. 326.78
 Eius effigies. 318.50
 Corona spinea. 318.51
 Coma Christi Domini. 318.50
 Vt quid Christus in horto decumbens, tam ægra suspiria trahit. 541.292
 Christi nomen *Dominus dominantium*, si in vestimento scriptum cur indidem exaratum in femore. 65.4
 Christus à natiuitatis exordio Dominus ab Angelo nominatur. 65.5
 Eum Iudas Magistrum magis, quàm Dominum cur deligit appellare. *ibid.*
 Christus quod vile, & abiectum est, id prius in stommate gestat, tegit claritudinem, reteggit deiectionem. 68.14
 Christus suam diuinitatem sub seruitutis textu inuolucro, non veritus quod perderet, si amitteret. 69.18
 Christus cur à militibus regiâ purpurâ circumdatur illudendus? 71.24
 Cessauit hic in cruce ludus, quia Christus è cruce pendens verus rex asseritur, & ingenito sceptro potitur. *ibid.*
 Vt Christus arderet desiderio fundendi sanguinis. 568.369. & 370
 Corpus Christi totum pro homine sanguine fuit. 569.372
 Quale scutum, titulus & tessera Christi. 550.317
 In Christo Mors cum vita pacifcebatur. 551.18
 Vt in medio terræ salutem operatus sit Christus. 558.341
 In quali specie Christus filius Dei primitus appulerit ad terram. 575.390
 Christus non nisi in amoris busto, vt resurgeret immortalis occubuit. 211.40
 Cur Christus Iudam osculari non dedignatur. 556.335
 Amat in extremæ patientiæ stadio mori Christus. 531.260
 Vt excreuerit in humanitate Christi Diuinitas. *ibid.*
 Cur Christus discipulos suos circa peccatorum remissionem instruens, septenum signat peccatorum numerum. 524.240
 Christus in cruce peccata extinguere curat, seque veritatem ostendere, dum se Verbum vni-genitum à Patre, Patris inuocatione compellat. 72.29
 Christum in nouissimo die ad iudicium venientem Tertullianus nuncupat *superbum*, quia, qualis superborum stylus est, imperio peraget iudicantis tribunal. 74.34
 Christus *superbum* in iudicio se prodet; vt à superbi fastu plectantur, qui ab humili redimi recusarunt. *ibid.*
 Christus cur iustos imperij dictione ad beatitudinis promouet sortem. *ibid.*
 Christi in iudicio imperantis vox, quæ reprobis supplicium incussit, iustis humillimæ obedientiæ materiam ministrabit. *ibid.*
 Christus cur Patrem memorat, nec nisi sub Patris nuncupatione, regnum iustis suggerit obtinendum. *ibid.*
 Christus etiam in iudicando se Dei Patris iussis obedire demonstrat. *ibid.*
 Christus iudicabit ex præcepto Patris. *ibid.*
 Christus miraculum obedientiæ factus obediens vsque ad mortem. *ibid.*
 Christus vltra mortem limites obedientiæ distendit. *ibid.*
 Christus obediens vsque ad nouissimum diem, quo sæculo concludendo in pompa maiestatis adueniet. *ibid.*
 Christus vice Patris fungi euulgare contendit cum se in imperiosa verba relaxat. *ibid.*
 Christus egregia regendi peradigmata præbuit. 76.42
 Christi supra dorsum quid fabricauerint peccatores. 77.44
 Christus subditorum onera portandi Regibus præscripsit exemplam. *ibid.*
 Christus stemma regni, non in capite, nec in manu, sed in humero sustulit. *ibid.*
 Christi principatus insigne crux ipsa est. *ibid.*
 Christi iugo onerari, exonerari est. 77.45
 Christus seipsam in exemplum constituit, vt eius sermo facilius suscipiatur. *ibid.*
 Christus sub discipulorum pedibus iacet manus, vt à quibus vt Dominus seruebatur, baiularet vt seruus. 78.48
 Christus non manus, sed pedes lauat, vt totum hominem sustentaret. *ibid.*
 Christo omnia dedit Pater in manus, etiam Spiritum Sanctum. *ibid.*
 Christus edocuit, maioritatem cum minoritate componere. 112.6
 Christus cur in Transfiguratione non supra Solem effulgere delegerit. *ibid.*
Vide, Transfiguratio.
 Christus per humilitatem eadem vestigia perarauit, quæ primigenius per superbiam. 113.8
 Christus cur modicò ab Angelis minoratus. 113.10
 Cur in Passionis agone apparuit Christo Angelus confortans eum. *ibid.*
 Regnum Christi lacteum. 114.13. & seqq.
 Christum lactentem Magi regem agnoscunt, qui imperantem Herodem contempserunt. 115.13
 Christus quæ spolia Samariæ eripuerit? quando Damasci fortitudinem eneruauerit? 115.14
 Cur Christus cum se derelictum à Patre conqueritur, verba ex propheta deducit. 531.261
 Christus vix nascitur, & iam cœlestis stella, in cœlo regnum eius esse demonstrat. 72.27
 Christus in ortus sui diluculo ingenitum regnum in dorso trahit, nec delicato corpusculo parcit. 71.26
 Christi regnum quibus iniuriis appetatur. *ibid.*
 Christus in Cruce non solum redemptor hominis est, sed etiam crucis. *ibid.*
 Christus lignum à natiuitate quærebat, qui crucis regnum redimere satagebat. *ibid.*
 Christus in humanitate à cunctis videbitur in iudicio.

Index Rerum,

- dicio, sed eius deitatem absque carnis inuolucro non nisi mundi corde videbunt. 70.19
- Christi diadema ex matre Humanitas. ibid.
- Eiusdem diadema ex patre Diuinitas. ibid.
- Christus vt in discipulorum cordibus elationem premeret, Satanæ casum memorat. 70.20
- Christus sui nominis vindicem egit, cum aduersus patrem hominis à dæmone vexati exasperatus. 66.8
- Christi nomen miracula patrat. 65.7
- Cur à manibus & à pedibus Christus post resurrectionem vult à suis cognosci. 550.317
- Cur Christus Dominus prædicator & Magister orbis designatus. 572.382
- Vt potens in verbo. ibid.383
- Cur inimicorum turbæ osculo traditur Christus 555.332
- Christi imperium semper pro favore. 115.15
- Christus nescit nisi tranquillitatem imperare. ibid.
- Christum regem imperiosa verba proferre, quàm nouum fuerit discipulis. 116.17
- Christi iussa salutis sunt, non ruinæ. 116.16
- Christus exsiccat ficulneam vt hominibus terrorem iniiciat. ibid.
- Christus quo modo ostendat Iudæis se illorum scelera posse vlcisci, sed pro sua bonitate nolle. 116.17
- Christi maiestas, non tribunalis seueri, sed gratiæ. 116.18
- Christum duobus modis sequuntur iusti, inuestigatione iudiciorum eius, & imitatione exemplorum. 117.22
- Christus est abscissus de monte lapis sine manibus. 125.39
- Christus aded pro homine mortis est amans, vt non dubitauerit natiuitatem æternam cum morte temporali coniungere. 155.10
- Christi amor ad homines in ipso sine æternatur. 587.420
- Christus sapienti censione decreuit, quod ad Deum, quid pertineat ad Cæsarem. 126.40
- Cur non quid dæmonis proprium asseruerit Christus. ibid.
- Christus cur non ex oculis, sed ex ore piscis imperat solui tributum. 126.41
- Christus quam procul sit à censu Cæsaris. ibidem.
- Christus cur tractum ab ore piscis staterem non sibi prius dari iubet, quàm exactoribus ibid.
- Aduersus pietatem erat à Christo extorquere tributum. ibid.
- Christus cur renuerit contrectare staterem. ibidem.
- Christus aded adamat homini voluntatem subiicere, vt qui per intellectum æternè gignitur à supra genitore, per voluntatem pro infera. creatura deligat temporaliter mori. 157.19. tota sect.
- Christo crucifixo statim crucis sensere virtutem Iudæi. 131.52
- Christus cur *Vir oriens* nominatur. 156.13
- Cur vltima Christi verba in cruce ad Patrem diriguntur? 158.21
- Cur fugiat in Ægyptum. ibid.20
- Per tribulationum salebras, laborumque vepres constanter sequendus est Christus. 159.23
- Christus innocens cur se permiserit circumcidi? 168.45
- Cur ad Circumcisionis plagam nominis prolatio successit. ibid. 46
- Cur repetitur, quod nomen protulerit Angelus priusquam in vtero conciperetur. 169.47
- Bene quasi cauterio latronis perhibetur infigi ibidem
- Christianus.*
- Si quis vt eques Christianus velit vlcisci, amet. 555.332
- Magis Christianus fit homo, dum plus ignoscit. 553.323
- Christianus persequentium amore flagrare debet. 547.308
- Christiani stationarij, qui? 446.294
- Ad pedes procumbere vsus Christianorum. 505.188
- Cur sancti dicti. 442.285
- Iessei dicti à Iesu Christiani qui? ibid.
- Cibus.*
- Conditui cibi. 403.133
- Cibaria etiam irrationalibus. 385.68
- Cidaris.*
- Cidaris quid? 322.64
- Medis & Persis Regibus. 196.54
- Ex lana. ibid.
- Apud Persas & Assyrios. ibid.
- Cilicia.*
- Ciliciæ termini. 101.27
- Pylæ. 101.29
- Cilicium.*
- Cilicium describitur. 395.101
- An à sacco differat? ibid.
- An adhæreus carni. ibid.
- Pro nigredine. 191.38
- Ad excipiendas sagittas. 396.102
- Ciliciis accincta iumenta. 178.10
- Equi. ibid.
- Cilicio cingere altare. 191.38
- Cincinnati.*
- Cincinnati puerorum dono dati. 325.73
- Cinctus, Cingulum.*
- Cinctus de impudico. 191.39
- Cinctuti. ibid.
- Cingi militatis vox. 191.38
- Cingere pro omni parte operire. 191.40
- Cingere lumbos castitatis. 191.39
- Cingulum Marti sacrum. 191.38
- Nuptarum dono. 191.39
- Cinis.*
- Mortalis cinis in capite ad memoriam inspersus æternitatis præbet auspicium. 223.79
- Cinis ab ignis iniuria immunis. 193.47
- Proficuus vitibus. 110.61
- Cur caput cinere aspersum in dolore. 193.47
- In sacco & cinere cubare. 395.101
- Mori. ibid.
- Cinis & puluis despiciatissimæ res. 194.50
- Cinereus color deterrimus. 178.10
- Circuitio.*
- Circuitio ad lustrationem. 188.32
- Circuitus in sacris. 147.12. & 322.64
- Circumagi.*
- Circumagi, libertatis nota. 147.13
- In baptizandis. 317.46
- Baptizati circumacti. ibid.
- Circumcisio.*
- Circumcisionis scopus expenditur. 87.76
- Circumciditur cor vt possit quis in toto corde suo Deum diligere. ibid.
- Circumcisio an generationi proficua. 247.46
- Claudus.*

& Verborum.

Clausus.

Quid interfuit oculos intenderet in Petrum, & Ioannem, ut sanitatem reciperet. 137.67

Clementia.

Segniter iustitia Dei graditur, subito succurrit clementia. 522.232

Clericus.

Clericus per tonsuram adoptatus Deo. 325.75

Cena.

Cœna pura, quid? 402.126

Cœnaculum.

Cœnaculum, in qua domus parte? 302.91

Cognitio.

Cognitio veri Dei proclius ad Dei timorem. 201.12

Columba.

Cur non habere cor columba putetur, quæ blandimento gloriæ seducitur. 88.79

Columba non cauet accipitris dolos. ibid.

Coma.

Comam radi, in dolore, vsus. 295.42

Ea fluente operire faciem. ibid.

Defunctorum mos. 194.49

Desidiæ & ignaviæ signum. 426.77

Castitatis signum. 318.49

Coma pro corona. 317.43.318.47.51

Coma Christi Domini. 318.50

Commentarius. Commentatio.

Commentarij, quid? 441.283

Hebræorum commentarij. 191.38

Quo ordine scripti apud Hebræos. 37.24

In illis titulus operis præibit? 38.25

Commentatio, quid? ibid.

Concio. Concionator.

Concionator velut sub ænigmatē Magnatum vitia pungat. 520.229

In concionibus an sessio? 197.39

Consilium. Consiliarius.

Misera pereundi conditio est absque discretione consiliis adhaerere Potentum. 116.19

Tutius est, seu cæcum, seu videntem hominem post brutum ire, quàm post rationalem, sed improbè consiliantem, creaturam. 118.25

Consilia iniquorum non sequi beatitudo est. 117.23. & 118.24

Consilium impij, pestis. 118.23

Consul est optimus, qui magis utilitati consulit, quàm palato. 130.49

Consiliarij adulatorēs amouendi procul à principe. 130.49

Officium Consulis in lubrico est: si officiosus Principi, mendax; si inofficiosus, & adulationis osor, crucem sibi præparat, semper nutat pendulus in suspendio. 289.6

Consiliarij, & senatores plurimi apud gentes. 93.7

Consilium, etsi stolidum, non puniendum. 256.76

Constantia.

Constantiæ humanæ proditor est humanus timor. 197.1

Constantinus.

Constantini Pontifici donatio. 323.66

Corona Constantini ex qua materia. 322.64

Consus.

Consus quis. 393.95

Contestatio.

Contestatio visitata Hebræis. 314.30

Contestatio quid? ibid.

Contestari cœlum & terram, quid? 314.29

Zerda in Indish. Tom. I.

Cor.

Cor eleuare, est casum prouocare. 87.75

Quò magis homo per mundialium rerum accrementa cor extendit & auget, minus cor habet. 87.76

Vt maius cor habeas, refeca cor. ibid.

Circumcidere duricordiam apud Tertullianum quid. 87.77

Adeo serpunt in cor hominis desideria, ut cor ipsius esse videantur. ibid.

Cur carneum, & non potiùs cœleste cor Deus promittit? 87.78

Quid sit illud? Dabo eis cor vnum. 88.78

Cor cum præputio est, cui pro corde libido est. 88.80

Correctio.

Vt Rex foeliciter corrigatur, eo ingenio modulanda correctio est, ut in semet Rex iudicium proferat, & sententiam. 519.228

In obiurgandis Principum erratis sapiens lingua Maiestatem declini veneretur obsequio. 518.223. tota sect.

Vt futura sit efficacior correctio. 518.224

Quanto sapore correctio condienda sit. ibid.

Apologis nonnunquam & Prophetæ vsi in corrigendis hominibus. 520.228. tot. sect.

In folio exaltatum correpturus, quasi veneraturus accedat. ibid.

In corripiendis Dynastis multis ambagibus & supplici magis quàm maturo vestigio eundum. 521.230

Corona.

Corona in sacris. 196.54

Eius nomen à circumdando; ibid.

Coronati ad sacra. 147.12

Coronæ & choreæ ad festa celebranda. 148.14

Coronis limina redimita. 146.11

Ex olea cui vsui? 148.14

Coronæ & lampades ad quem vsus? 146.11

Via coronatæ. 148.14

Corona Pacis signum. 148.14

Lætitia signum. 195.51

Etiā in conuiujs. ibid.

Vittæ & coronæ supplicium. 234.10

Supplices coronati. 148.14. & 197.55

Coronæ captiuorum. 147.13

Sub coronis venire. ibid.

Coronæ circumligatæ. 195.52

Sacerdotum gloria. ibid.

Corona, nauium. 318.47

Vatum corona. ibid.

Origo ab idolatria. 317.42

An inhibita Christianis. 317.42. seqq.

Ex quibus confecta? 317.43

An sacerdotibus prohibita? 317.44

Coronati serui venundati. 317.45

Coma pro corona. 317.43. & 318.47.51

Corona crinita an liceat, deceat ve? ibid.

Regnum idem, quod corona. 322.64

Coronarum exordium in oreb. 322.64

Etymon. 322.64

Corona summi Sacerdotis. ibid.

Corona ex qua materia? ibid. 64. seqq.

Coronæ crinitæ origo. ibid. 66. seqq.

Eius ingenta nobilitas. 323.65

An à Nazaræis? ibid. 66

An apud Iudæos. 324.70

Apud Apostolos. 324.70

Coronæ mortuis. 325.75

HHH

Caput

Index Rerum,

Caput corona crescere.	326.78	quo allicit ad veniam.	550.315
Benedictinæ coronæ circus.	328.87	<i>Cultus.</i>	
An coronam sacerdotalem Anicetus instituit.	324.68	Nescit verus Dei cultus à vero Dei timore di-	202.14
Corona Constantini ex qua materia.	322.64	<i>Cupiditas.</i>	
Corona ad regnum non propriis, sed alienis ma-	38.26	Compendium egestatis cupiditas est.	454.23
nibus imponenda.		<i>Curator.</i>	
<i>Coronista.</i>		Curator horreorum.	387.71
Coronistæ quid.	318.47	<i>Currus.</i>	
<i>Cortina.</i>		Currus præliaris qui,	43.37
Cortina quid.	108.54	Apud quas gentes.	ibid.
<i>Creator.</i>		Quibus diis deuoti.	ibid.
Quod creatura angustior est & auarior, eò profu-	528.253	Quadriga Solis.	43.38
sior & benignior Creator.		Curruum gloria, diuitiæ fortitudo.	43.38. & 44.
<i>Creatura.</i>		40	
Creaturis imperare non hominis, sed Numinis	74.35	An licerent Hebræis ad prælia.	43.38. & 44.41
est.		<i>Cyrus.</i>	
Creaturæ omnes Domino obediunt præter ho-	75.36	Cyrus pater dictus.	60.78
mines impios.		An cum Cambyse regnauit.	32.5
Deus officiosæ in eius obsequiis creaturæ reddit	268.34	Cur mulus.	32.6
pro retributione talionem.		Iudæorum amicus.	34.13
Extremæ solitudinis inquilini comes est Deus,		Quale eius imperium.	51.57
qui derelictam à creaturis creaturam, seu crea-		Persarum imperium condidit.	51.58
turas abscessu valido relinquentem diuino	208.33	Eius sobrietas.	93.9
munerat contubernio.		Saltatationum amici.	147.12
<i>Crepido.</i>			
Crepido quid.	307.3		
<i>Crinis.</i>			
Adoptio per crinium abscissionem.	325.75		
<i>Crux.</i>			
Crux regnum Christi est.	71.26		
Crux à Iudæis & gentibus quibus appetatur in-	ibid.		
iuriis.			
Crucem etiam redemit Christus.	ibid.		
Ab arboris peccato Crux ex arbore deriuata sor-	72.26		
debat.			
Crucis regnum cur latro in cruce pendens subi-	79.29		
to lumine perfusus agnouit?			
Crux apud Persas supplicium.	282.9		
Falsarij pœna.	283.10		
Et serui fugacis.	283.10		
In cruce enecti, vel à volucris.	283.10		
Ligaminum ad crucem vsus.	282.9		
Lanceis transuerberati in cruce.	283.10		
Cur Crucis titulus Hebraicè scribitur.	531.261		
<i>Cuba.</i>			
Cuba, quid.	393.93		
<i>Cubicularius.</i>			
Cubicularij sacri, quid.	393.93		
Proregij, qui.	ibid.		
<i>Cubiculum.</i>			
Cubiculum quid.	393.93		
Pro Oratorio.	ibid.		
Pro re turpi.	ibid.		
<i>Cubitus.</i>			
Cubitus, quænam sit mensura?	127.42		
Cur per cubitores taxetur mensura statuar à Na-	ibid.		
buchadonozor erectæ.			
<i>Culpa.</i>			
Par culpa est filium Dei impellere ad mortem, &	159.22		
eius negare Deitatem.			
Adeo malignitas Genitorum se in sobolem mali-	360.85		
gnam deriuat, vt & parrata culpa filij geniti			
titulo proferatur.			
Nemo à Deo relinquitur, nisi ob culpam.	550.		
314			
Idem censendum id, quo crescit ad culpam, &			

D

Dæmon.

Nesciunt regna quibus incubat Dæmon villi-	67.13
tates ostendere, sed glorias.	
Vanitatem pompæ mundanæ, fugacisq; splen-	
dores Christo Dæmon ostendit, & bene potuit	
promittere, quia sua sunt.	68.13
Dæmon cur Christo cadere suggerat.	68.14
Dæmoni cur non indicta punitio, sed serpenti.	
408.152	
Dæmon in hominis animum intrare non valet.	
82.59. & 83.62	
Dæmonis impulsus quo pacto sint illudendi.	82.
60. & 83.61.62	
Dæmones aliquando corporibus morbos infli-	
gunt.	82.61
Dæmon cur esurienti Christo lapides porrigit.	
122.33. & 123.34.	
<i>Damascus.</i>	
Damascus quæ vrbs? nobilitas & magnitudo.	52.
59	
A quo condita, & diruta.	ibid.
Etymon.	ibid.
An caput Assyriæ, an Arabiæ.	ibid.
An sub Cambyse.	ibid.
An ex eius gleba Adamus.	ibid.
An ibi Paradisus.	108.56
Eius nobilitas, opima.	ibid.
Cur ventosa.	ibid.

Damnati.

Damnati cur ouium symbolo describuntur.	117.
19	
Damnati in inferno pascuntur à morte.	117.21
Damnatos cur sententia Iudicis, solis ignitis cru-	
ciatibus amandat?	451.17
Cur niuib; non damnantur?	ibid.

Daniel.

Daniel cur Babylonicæ fornacis incendia non	
intrat, qui genu statuar flectere recusauit.	66.9

& Verborum.

Danieli an reuelatus filius hominis. 421.206
 Daniel somnium regis, suo discit somnio. 118.24
 Cur in nocte reuelatum secretum Danieli. ibid.
 Daniel præcipuus Darij minister. 130.50

Darius.

Darius dum adulatorem audit, ab eis fallitur. 130.50
 Darius dictus institor ob tributa. 60.78

David.

Exiit David certaturus vestimenta regalia, ne
 victoriæ gloriam ad se trahat armorum po-
 tentia. 71.23
 Vt Davidis pectus incaluerit ad venustæ fœmi-
 næ conspectum. 538.284
 Cur mors filij Davidi in supplicium præuncia-
 tur. ibid.285
 David quo iure Amalecitem interfecerit. 129.98
 David nec vlticis animi suspicionem subire vo-
 luit. 130.48
 Qua arte oram chlamydis Saül præsciderit Da-
 uid. 518.225
 Vt cor Davidis iuxta Dei cor erat. 519.226
 Vt in Davidis punitione, quod vetante Deo
 populum numerasset, rigor pietati cesserit. 523.236
 David cur se soli Deo peccauisse profert. 166.4
 Quanto ingenio Deum prouocet ad pietatem. 167.41

Debitum.

Cur prius Cæsari, deinde Deo vt debitum reddat
 hominem instruit Christus. 128.44

Defendere.

Defendere quid. 62.82
 Defensores qui. 62.83

Deiuidus.

Deiuidus quis. 190.35

Delictum.

Quidquid erogauit delictum, supererogauit me-
 dicina. 537.278
 Inconsequens esset delictum vivere, pœnitentia
 viuente. 539.285

Desiderium.

Desideria cordis refecanda, vt maius cor habeas. 87.76.77
 Motus desiderij in diuina, quies est gaudij. 563.354
 Desiderium & animus quasi pro facto est. 436.270
 Homo à Deo abscedere gestiens per flagitia, in
 concupitis damnatur: supplicium est, quæ pra-
 uè desiderat, adipisci. 271.40
 Desiderij irrequieti mobilitas, non sedes est gau-
 dij. 565.358
 Vbi desideria cœlestium sunt, non patitur fortu-
 na morari. ibid.

Deucalion.

Deucalionis fabula. 321.60

Deus.

Deus obediendi audis. 73.32
 Deus mauult voci hominis obedire, quàm quòd
 creatura, quæ diuini luminis imaginem re-
 præsentat, hominis famuletur imperio. 74.35
 Diuinitatis arrogatio, quando contingat. 414.173

Quomodo minas non impleat. 423.210. & seqq.
 Tentare & pœnitere, cur dicatur de Deo. 435.263

Quomodo tentat. 433.256. seqq.
 An cognitionem ex tentatione accipiat. 433.257
 seqq.

Cur tentauerit Abraham. 433.256
 Quàm dissideat in tentando à dæmone. 410.159

Cur Deus Abraham, Isaac, & Iacob, dicatur. 440.280

Cur ab exordio humanos affectus expresserit. 435.263

Ab initio parans hominem induere. 435.263

Cur ad auram post meridiem. 388.75

Cur in forma humana deambulans paradysum. ibid.

Deus dona non procrastinat. 566.361

Deitas in benignitatis, homo in sauitiæ fronte
 cognoscitur. 545.303

Deus tunc cognoscitur cum timetur. 199.7

Deus cur diligitur? 583.407

Deus à se inuidiæ suspicionem sumptibus incar-
 nationis abegit. 277.56

Deus non ante diues dicitur, quam præstiterit. 164.34

Deus est diuitiarum pelagus; cum hauritur, au-
 getur. ibid.

Iustificaturne ob hominum peccata Deus. 166.40

Maluit Deus dispendium Deitatis, quàm patien-
 tiæ subire. 553.325

Deus, qui vbique est, à vinea discessisse profertur,
 vt colonis liberum operandi reliquisset creda-
 tur arbitrium. 79.52

Nullus nisi Deus, hominis animam incolit. ibid.

Quotquot attributa in Deo sunt, transcendent
 infinitudine gaudent. 522.235

Sic amat Deus misereri, sicut & vincere. 522.234

Deitas quàm amica beneficentiæ. 419.197

Dei nomen non caducæ rei ponendum. 150.20

Quibus Regibus. 149.18

Magni, qui Dij cœli. 150.19

Domestici qui. 393.95

Euocati ab vrbibus. 145.8

Cubiculares & paterni. 150.19

Cœlicolæ minuti, parui & patelarij. 150.19

Genij Heroës. 150.19

Ex arboribus oracula dantes. 148.16

Apud Gentiles ex beneficiis. 419.197

Quibus diis Gentiles operto capite sacrificaba-
 nt. 196.53

Deus suus quid. 249.52

Deus naturæ, quid veteribus. ibid.

Dei equi, nubes & venti. 251.59

Numerus deorum cur inductus. 428.234

Deus cœli dictus, qui cultus ab Hebræis. 250.55

Perpetuitatem amat. 271.40

Zelotypus. 381.54

Nisi vnus, non est. 427.232

Cum deo, sine deo, quid. 419.197

Cur Pater dicitur. 376.34

Non alias præter deum cur dicitur. 430.240

Deus cœli & terræ. 314.29

Quàm tarda dei vltio. 422.209

Deus, sicut homo non irascitur. 551.319

Cur deus post diluuium taxatit hominis annos. 523.237

Index Rerum,

- Dei opitulatio nullius temporis angitur meta. 522.234
Deus cur potius scapulis, quàm manu obtegit fideles? 161.28
Deus an solum in eos, qui inuocant, opulentus? 164.34
Deo quasi contumeliosa sua patientia est: qui firmiter probabilis speratur, præ nimia pietate despicitur. 152.2
Vt quid sæpe Deus nomen suum ex tribus Patriarchis componat. 576.392
Dei dicere, est suum facere. 121.29
Deus aded pro homine mortis est amans, vt non dubitauerit natiuitatem æternam cum morte temporali coniungere. 155.10. tota sect.
Deus aded adamat homini voluntatem subiicere, vt qui per intellectum æternè gignitur à supero Genitore, per voluntatem pro infera creatura deligat temporaliter mori. 157.18
Deum sequere per tribulationum salebras, laborumque vepres, seruitute constante: in tergo oculos fauentes inuenies. 159.23
Deus suorum sibi præsumit ærumnas, quasi appetat in famelicis, & sitibundis, pariter sitire, & famescere. 265.24
Deus officiosæ in eius obsequiis creaturæ reddit pro retributione talionem. 268.34
Deum agnoscere suis beneficium & potentem, nec sequi & amare, insania execrabilis est. 290.10
Deus extremæ solitudinis inquilini comes est, qui derelictam à creaturis creaturam, seu creaturas abscessu valido relinquentem diuino munerat contubernio. 298.33
Deus ab homine contendit orari sibi præstans ad adorationis elogium, quod præstat supplicibus ad fauorem, sed homo orationis osor, diuino amoris exhibet, dum non orat, agonem. 300.41
Dei seruitus & eius obsequiis humilitas mancipata, pietatis Dominicæ certitudine muneratur, Deumque sibi vendicat incarnatum, insignia seruitutis amantem. 352.63
Deus pro homine seruitutem multiplicat, & postquam se pro homine seruum exhibuit, vendit fatagit, vt titulus seruitutis excreseat. 355.74
Deus in iuuando misericors humanæ tarditatis præteruolat spatia; vlticis iustitiæ, ocysimæque culpæ celeritatem exuperat. 362.92
Dei in opitulando velocitas non sustinet intra temporis metas stringi. 521.231
Dei misericordia quasi præripit tempus iustitiæ, sibi que æternitatem affigit. 523.236
Deus misericors, immisericors homo in certamine pietatis decertant. 525.243
Dei pietas in largitatis abundantia cognoscitur; in angustiis paritatis humana. 527.249
Deus Homo vtramque naturam patientiæ titulo fatagit insigniri. 529.255
Deus integrum sibi patientiæ vendicauit elogium, cuius cursum dum ascendit in cælum, probauit; cuius sinus à superno genitore natum suscepit. 532.264
Dei misericordia inter currentes peccatorum lachrymas, velociter currit, vt succurrat. 542.295
Deus, quod pro homine effundat, exuberans sanguinis pelagus concupiscit. 566.362
Dei amicitia æternitatis indole gaudet. 581.404
Dextera.
Dexterâ datâ fides. 61.80
Per dexteram iuramentum. ibid.
- In dextera putata diuinitas. ibid.
Diabolus.
Diabolus fur est. 129.47
Ad iniuriam ab adulatione procedit. ibid.
His verbis, *Quid nobis, & tibi?* tamquam prædo Christum adoritur. ibid.
Cur Christus eum retrò abire præcipit. ibid.
Digitus.
Digitus Dei Spiritus sanctus vocatur. 73.31
Digitis quasi manus hominis scribentis Balthasar cur terreatur. ibid.
Dilectio.
Inimicorum dilectio semen cælestis vitæ est: in filio Dei asserit dilectores. 545.303
Obire pro inimico absolute maior est omnium dilectio. 549.313
Perfecta dilectio non intendit fœnus dilectionis. 549.312
Cur dilectionem inimicorum, mandatum suum Christus appellet. ibid.
Nunquam inualidus est qui diligit. 552.323
Dilectio vnde mandatum nouum dicatur. 584.410
Vide, Amor.
Diluuium.
Cur æstiuum tempus Deus ad diluuium elegit 154.7
Cur tam sedulo post septenam lucem vndas diluij casuras esse minatur Deus. 524.238
Cur quadraginta dies effundendis aquis diluij signantur, nec potius, subitatio vndarum flagello Orbis impetitus intercidit. ibid.239
Dimas.
Dimas latro quomodo doctor scelesti latronis. 411.162
Discipulus.
Qualis elatio potuit discipulorum cordibus inhaerere, qui non suo, sed Christi nomine demones profligarunt? 70.20
Diues Epulo.
Vt ostenderit diues epulo se ab avaritia pati in flammis. 452.18
Cur in lingua solum igneum cruciarum dolet. ibid.
Diuitia.
Diuitiæ pro Deo erogata & Deo fœnerant, & Deum; seruum euehant in cœli regem. 162.92. tota sect.
Diuitiæ mundiales non regnum emunt, sed seruitutem. ibid.30
Vide, Bona.
Diues in Deum est, qui in Christi pauperes diues est. 164.34
Diuitis auari anima non à Deo qui vnus est, sed à pluribus dæmonibus repetitur. 164.33
Diuitiæ male partæ innato pondere cadunt in ignem. 453.21
Diuitiæ cognatæ morti, vtpote quæ è puluere, & in puluerem eunt. 491.147
Diuitiarum pondus in celerem mortem impellit. 494.157
Diuitiæ non nisi vertentibus oculis possidentur. 135.61
Diuitiæ contemptæ. 406.142
Dolor.
Vera sacri doloris indoles. 539.285
Si pius dolor, quidquid peccauit, mactat mactat & quod creauit. 539.285
Dona.

& Verborum.

<i>Doma.</i>			
Doma quid.	392.91	Elias dum labore, regiminis pondus, oneraque publica fert, currus, & equus ipse est. <i>ibid.</i>	
<i>Dominus.</i>		Vt super ceteros homines eleuatur Elias. 525.	
Quid voce magna protulerit Dominus, cum ultimo clamauit de cruce.	530.258	245	
Cur sic expedita voce spiritum efflauerit. <i>ibid.</i>		Cur iureiurando sterilitatis sententiam confirmat. <i>ibid.</i>	
<i>Domus.</i>		Vt ad gentilem viduam diuerterit. 526.247	
Secura domus ubi sunt Angeli.	80.54	Elias Israëliticum populum sustentabat vt currus, vehebat vt auriga. 75.83	
Domus omnipotentis Olympi.	250.55	Elias populi baiulus, eius supplendo defectus. <i>ibid.</i>	
<i>Donum.</i>		Elias brutescens subditos reddidit homines. <i>ibid.</i>	
Doni & muneris discrimen.	192.44	Currus quo raptus Elias, ferebat in se, totum bonum Israël. 78.49	
<i>Dothain.</i>		Elias in igne rapitur, cum reprobi crementur in igne, vt sciat gehenna in ieiunos non habere virtutem. 477.101	
Dothain, ubi & quæ?	390.83	<i>Elimans.</i>	
<i>Duellum.</i>		Elimans regio, quæ? 50.54	
Duelli sanctio in archidæmonis aula instituta est.	551.319	Elimans quis. <i>ibid.</i> 55	
<i>Draco.</i>		An ad Persidem attineat? <i>ibid.</i>	
Draco omnem respuit societatem.	169.50	<i>Elifem.</i>	
<i>E</i>		Triplicem spiritum flagitat Elifem. 558.341	
<i>E</i> cbatana quot vrbes?	38.27	<i>Encamyxon.</i>	
In qua decessit Cambyfes?	<i>ibid.</i>	Encamyxon lucerna nouem lichnorum. 401.123	
Quis conditor Ecbatanorum Mediæ? <i>ibid.</i> seqq.		<i>Enos.</i>	
Quid sit Ecbatana?	<i>ibid.</i>	Enos cur cœpisse dicitur inuocare nomen Domini? 320.57. seqq.	
In Ecbatana regiam Semiramis construxit.	39.28	An ab eius tempore idololatria? <i>ibid.</i>	
Murorum elegantia.	41.33. seqq.	Cur eius filij, filij Dei? 321.58	
A quo dicta?	41.32	Varia nominis notio. 321.58	
An nomen inflexibile?	40.32	<i>Ephraim.</i>	
Situs & nobilitas.	40.30. seqq.	Ephraim stoliditas sub ænigmatæ columbæ panditur. 88.79	
An Tauris seu Taurisum.	40.42	<i>Epicurus.</i>	
<i>Ecclesia.</i>		Epicurus Deum inermem facit, eumque extra obiectum merus proiicit. 152.2	
Regnum cœlorum Ecclesia præsens intelligitur. 114.12		<i>Episcopus.</i>	
Ecclesiæ ager in triplici fructu, virginitate, virginitate, & coniugio.	466.62	Episcopi nomen an honoris, an oneris? 430.244	
Ecclesiæ libertas.	317.46	An presbyteris conueniat? <i>ibid.</i>	
Imperium orbis illi donatum.	322.62	Presbyteri nomen Episcopis. 319.52. & 322.63	
Regia, id est, ecclesiæ porta.	324.71	Inter Episcopum & presbyterum discrimen. 431.249.430	
Vigiliæ in Ecclesia.	287.28	An ex iure diuino. 430.243	
<i>Egestas.</i>		Patris nomen Episcopis. 376.35	
Compendium egestatis cupiditas.	454	<i>Equus.</i>	
<i>Eleachim.</i>		Equi ex Hispania celebres. 44.39	
Eleachim sacerdos, quis?	176.5. seqq.	Hamippi, qui? <i>ibid.</i>	
Quo tempore sacerdos?	36.17	Nisai? <i>ibid.</i>	
<i>Electus.</i>		Colores equorum. 200.10	
Electis à constitutione mundi destinata subsellia in cœlestibus.		Sacco induti equi. 395.101	
<i>Eleemosyna.</i>		<i>Erioch.</i>	
Humana, quæ pauperi præstas, in diuina conuersa sortiris.	162.30	Erioch, an, campi, an Regis nomen? 49.51	
Eleemosyna fœnerat Deo.	<i>ibid.</i>	<i>Erythra.</i>	
Imo fœnerat Deum.	163.31	Erythra, Persa. 47.46	
Eleemosyna sacculus, & thesaurus est. <i>ibid.</i> 32		<i>Esau.</i>	
Eleemosyna euacuat, quod sordidum est interius. 165.36		Esau in vtero indolem peccatoris exhausit. 63.1	
Largitas eleemosynæ quàm propinqua sit Christi visioni. <i>ibid.</i> 73		Esau Caini imitator. <i>ibid.</i>	
<i>Elementum.</i>		<i>Esca.</i>	
Vt Philosophiam Christianam ipsa nos elementa doceant.	551.318	Esca ad erubescensiam denudat, vestit ad pudoris dignitatem ieiunium. 477	
<i>Elephantus.</i>		<i>Esdrelon.</i>	
Elephanti ad bella.	98.22	Esdrelon qui, & ubi campus? 57.69	
<i>Elias.</i>		<i>Esseni.</i>	
Cur igneo iubare nitens currus paratur Eliæ. 75.38.		Esseni, id est, sancti dicti. 442.285	
Elias quare currus nuncupatur & auriga, cum cœlestibus inseri luminibus aspicitur ab Eliæo. <i>ibid.</i>		Qui nam Esseni? <i>ibid.</i>	
Elias æquus moderator humanarum mentium. <i>ib.</i>		Christiani Alexandrini Esseni dicti. <i>ibid.</i>	
<i>Zerda in Iudish. Tom. I.</i>		HHh 3 <i>Esthich.</i>	

Index Rerum,

<i>Ethnici.</i>	
Ethnici, Iudæorum irrisores.	400.121
Rerum Iudaicarum ignari.	ibid.
Quæ illis deliria de sabbato?	ibid.
<i>Eua.</i>	
Inter Euam & Simonis socrum in medendis huius febribus analogia.	338.281.
<i>Euander.</i>	
Euander cur Romanæ conditor arcis?	39.28
<i>Eucharistia.</i>	
Auspicium & emblemata Eucharistiæ ieiunium	221.71
Deus in Eucharistia non modò sacra carne hominem inuitare, sed sibi agglutinare sollicitat.	562.350.
<i>Euphrates.</i>	
Euphrates describitur.	104.41
<i>Exactor.</i>	
Exactores censum à Christo vindicare gestiebant.	126.41
Quod iam in ore ad alimentum homo tenet, sæpissimè à tributorum exactoribus amouetur.	127.41
<i>Vide, Tributum, Velligal.</i>	
<i>Exemplum.</i>	
Misera pereundi conditio est, sequi pereuntem.	116.19
Exempli magna vis.	189.34
<i>Exercitus.</i>	
Exercitus in plurali.	98.22
Exercitus alendi à subditis.	60.78
Lustratio exercitus.	37.20
<i>Exinanitio.</i>	
Exinanitio cur dicitur hominis ostendere formam, abscondere Dei.	68.15
Exinaniuit semetipsum Christus, quia naturam humanam assumpsit.	ibid.
<i>Exomologesis.</i>	
Exomologesis, quid? 417. 188. & 418.	191. 193
<i>Expeditio.</i>	
Expeditio, quid.	22 98
<i>Explorator.</i>	
Cum exploratoribus quomodo agendum? 284. 16. & 287. 26.	
<i>Expungi.</i>	
Expungi, quid?	429.235
<i>Ezechias.</i>	
Ezechia cur in Sole reuertente retrorsum decem gradibus electio conceditur à Propheta.	85. 70
Ezechias in mortis expectatione constitutus quasi ad incipientis vitæ gaudia reuocatur.	ibid.
<i>Ezechiel.</i>	
Ezechiel quo mense viderit visionem primam?	391. 88
Quot vicibus dictus filius hominis?	421.205

F

<i>Facies.</i>	
I N Faciem cadere quid sit.	285.20
<i>Famofus.</i>	
Famofus an in malam partem?	407. 145. seqq.
Famofosi labores, veneri.	ibid.
Famofissimus quis.	407.146

Fascia.

Fascia pectoralis.	191.39
<i>Ferentarius.</i>	
Ferentarij milites, qui.	282
<i>Filius Dei.</i>	
Filius in Christo quale nomen.	64.3
Nulla Dei filio atrocior contumelia, quàm ad inuoluntariam mortem præscribi.	159.12
Filius Dei est factus homo, cuius Agar posteriora vidit.	160.25
Cur signatè Filius Dei, inter calcantes ignem apparet in fornace.	127.43
Filius Dei cælestis Genitoris est imago.	ibid.
Cur inter diuinas personas solùm Dei Filius homo fit.	155.11
<i>Vide, Christus.</i>	

Filius, Filia.

Filij, quas inultas parentes reliquere iniurias, vlcisci ambiunt.	551.319
Indignus est filij nomine, qui patrem in virtute non refert.	547.309
Filius & filia de vrbibus.	102.33.103.38
Filij etymon.	421.204
Filij terræ qui dicantur.	420.201
Petræ filij vnde sic nuncupati.	178.11
Filij occisio quando licita.	438.276
Filij mactati in cultum Deorum.	ibid.
Filiorum superstes ætas amata parentibus.	179. 12
Filius similitudo Patris.	421.203. seqq.
Filij hominum an pro hominibus infimæ notæ.	420.201
Cum nomen filius solet adnecti cum genitiuo nominis substantiuui, quid significet?	420. 201
Cur Ezechiel, Daniel, & Christus dicti, filius hominis.	421.205. seqq.
An Danieli reuelatus filius hominis?	421.206
Homo, & filius hominis an distinguantur?	420. 199. seqq.
In Matthæo quomodò impressa imago filij hominis.	422.207

Fœmina.

Fœminæ ad hypocrisim faciles.	398.111
Cur fœmina ex osse viri construitur.	556.337
Vt homo & fœmina sint vna caro.	ibid.

Ficulnea.

Ficulneam cur execratione plectit Christus.	116. 17
Ficulnea arefacta cur?	388.76

Fides.

Fidei indoles velox transitus est, præpropere manū prendit, quod credit.	263.17
--	--------

Finis.

Finis pro morte,	584.409
Finis æternitas est.	ibid.

Flagellum.

Flagellum quid?	315.36
Castigandis seruis.	ibid.
Flagellum Domini allegoricè quid.	315.36
Flagellum sanguineum.	309.10
Flagellum pro vite.	315.35

& Verborum.

Fœdus.

Fœdera per contestationem.	314.31
Fœdera igne sancita.	ibid.
Per sanguinis effusionem.	44.286
Per aquam & ignem.	145.8

Fortitudo.

Iniquorum Fortitudo tremor, & pusillitas est.	
132.54	
Sceleris fortitudo absque fructu.	134.59

Fortuna.

Sape inter fortunam maximam, & vltimam nihil interest.	83.63
--	-------

Fulgur.

Dispar fulguris, & fulminis conditio.	70.20
---------------------------------------	-------

Fulmen.

Fulmen dum in nubis latebra conditur, fortius in ignito sulphure densatur.	70.20
--	-------

Fragilitas.

Fragilem quis se iudicat, si timet ab offensione corruere.	553.323
--	---------

Funda.

Ex fundis glans plumbea.	282.8
Annota ignauia.	ibid.
Leuis armatura.	ibid.
Balearis.	ibid.
Persæ funditores.	ibid.
Fundibularij.	ibid.

Fundum.

Fundum quid.	253.65
Religiosum, quod.	390.83

Funus.

Funus pro cadavere.	389.80
Eius etymon.	ibid.

Furtum.

Quæ furto adducta, citò euanent.	309.9
----------------------------------	-------

Fustis.

Fuste percutere ad quid.	307.3
--------------------------	-------

G

Galaadita.

An G Alaaditæ peccauerunt, pungentes fœdus cum Ammonitarum Rege.	414.177
---	---------

Gaza.

Gaza vrbs in Palæstina.	99.24
-------------------------	-------

Gazophylacium.

Gazophylacium quid.	60.78
---------------------	-------

Gehenna.

Gehenna in ieiunos non habet virtutē.	477.101
Vide, <i>Infernus</i> , <i>Damnati</i> .	

Gehon.

An Paradisi fluuius,	40.31. & seqq.
----------------------	----------------

Generatio.

Generatio quid significet.	246.44
Pro decem annis.	ibid.
Fœcundæ generationis mira exempla.	247.46. & seqq.

Insecta quomodo generentur.	247.47
-----------------------------	--------

Genio.

Genio quale nomen.	249.52
--------------------	--------

Gigas.

Vnde contigit tam enormis fœtus Gigantum.	
557.338	

Infelix, nisi fabula ludat, Gigantis Antei casus.	
540.291	

Gladiator.

Gladiatorum genera.	385.67
Vbi eorum spectacula.	ibid.
Eorum cibus durior.	ibid.

Gladius.

Flammeus gladius ante paradisum voluptatis, cuius sit rei symbolum.	79.53
---	-------

Gladius sit in regno Christiano, sed spiritus, & gratia.	116.18
--	--------

Gladius & arcus pro omni armatura.	315.32.
------------------------------------	---------

In ore gladij quid.	ibid.
---------------------	-------

Gladio vti Persæ & Assyrij.	ibid.
-----------------------------	-------

Gladius super femur cadens Orientalibus.	192.42
--	--------

Gladiis cupit accinctos discipulos Dominus, vt possint vlcisci, sed nolint.	552.323
---	---------

Gleba.

Gleba in os mortuo iniecta.	390.83
-----------------------------	--------

Gloria.

Extrema hominis gloria cupido.	69.17
--------------------------------	-------

Vide, *Ambitio*.

Mendax, & è tyrannide gloria regiam, ne se prodatur, vestem exuere non suffert.	69.18
---	-------

Mundialis gloria ad primam lucem vt spectrum euanet; vt euigilantis somnium cum incipit, desinit, cuius esse apparere est.	293.18. tota sect.
--	--------------------

Gradus.

Gradus in descensu tenere, non hominis, sed Angelus est.	84.68
--	-------

Guba.

Guba quid.	393.93
------------	--------

Gula.

Præparatio ieiunij ieiunium sit, nec quia gulam mactabis, gulam sagines.	472.81
--	--------

Vide *Ieiunium*.

H

Habere.

H Abendi libido, etsi calida sit ex vitio, procul à sortis possessione, vt in aëre pendula friget.	451.15
---	--------

Hæreditas.

Quàm flebilis hæreditas ab Adamo!	454.25
-----------------------------------	--------

Hæresis.

Nullus sanguis ignobilior quàm hæresi infectus	552.321.
--	----------

Hapsida.

Hapsida in loco eminentiori, vbi sedebat Episcopus.	394.96
---	--------

Heber.

Heber quis.	235.14. seqq.
Eius notio.	136.15

Hebræi.

Hebræus populus dum gloriam suam in vitulum commutauit, se vitulum fecit.	76.40
---	-------

Hebræus fictor, & adorator vituli, fœnum fuit, quod vitulus comedebat, qui ab incendiis ignis erupit.	76.40
---	-------

Hebræi populi stoliditas.	ibid.
---------------------------	-------

Hebræus quamobrem vitulum vt deglutiat adigitur.	76.41.
--	--------

Hebræi an ab Heber nominati.	235.14
------------------------------	--------

Vide, *Iudei*.

Hector.

Hector eur auunculus Æneæ.	375.28
----------------------------	--------

Heli.

Heli an sit Ioachim pater Virginis.	176.6
-------------------------------------	-------

Heliopolis.

Heliopolis, quæ.	248.51
------------------	--------

Henoch.

Henoch liber.	321.58
---------------	--------

HH h 4

Heros.

Index Rerum,

- Heros.*
Heroum vrbs. 58.71
- Hieroboam.*
Quæ illi regendi artes vt populum subiugaret. 75.39
Adigit populum vt adoret vitulos. ibid.
Hieroboam, quibus dominatur, in bestias mutare conatur. ibid.
- Hesichasta.*
Hesichasta, & Eremita. 395.99
- Holophernes.*
Holophernis quæ dignitatis. 94.11
- Homerita.*
Homeritæ qui. 107.53
- Homo.*
Sic stolidus homo, vt suomet pretio enssem, quo figatur, acquirit. 540.288
Homo paulominus minutus ab Angelis, naturâ conditione, statu. 113.10
Homo non in censum hominis veniat, veneatque. 124.37
Homo ab Angelico custodiæ muro septus, intra murum à proprio arbitrio perit. 79.51
Homo in medelis venena sibi temperat, quæ meditabatur Antidota. 339.287
Homo est cœleste numisma. 126.40
Homo denarius Dei est. 128.44
Peccati solus homo opifex, cur vocetur creator. 539.285.
Sic homo immisericors est, vt nec in homine exerceri misericordiam sustineat. 525.244
Inter homines hæc maior dilectio est occumbere pro amico. 549.313
Ex carnis effusa licentia homo, id est, humus euasit. 557.338
Homo, & Angelicus custos chorum constituunt. 81.56
Homo se accommodet virtutum accentu ad præsidij Angelici modulamen. 81.58
Homo pro vtroque sexu. 104.44
Homo, & filius hominis an distinguantur. 420.199
Filij hominum an pro hominibus infimæ notæ. 200.420
Ex elementis compactus. 194.49
Caro hominis glutinosa. ibid.
Cur homo ignis. 193.48
Cur puluis post mortem. 194.49
Homo sæuum animal. 420.198
Homo eius, aut tuus pro seruo. 381.54
Homo magnitudini, & excellentiæ inhiat; quidquid minus sit, abscondere, seu propulsare fatagit. 110.1
Homo, quò magis per mundialium reum accrementa cor extendit & auget, minus cor habet. 87.76
Vt totus homo spiritu constet. 559.342.343
Homo audus imperandi. 73.32
Homo, vt bestiis præesset, à figulo suo constructus. 72.30
Hominis imperium habere, nequit bestia. ibid.
Homo qui verbum Dei non audit, exanime simulacrum est. 569.374
Cur homo comparatur iumentis insipientibus. 571.378
Potentior est homo cum parcat. 552.323
Homines vel ad iniuriæ vmbra ultores fiunt. 551.319
Homo hominis timens, non Dei: humanam manum osculatur præ metu, diuinam præ nimia pietatis præsumptione contemnit. 151.1
Homo erga Deum solius peccati prodigus est, quòd ille quasi dono acciperet, indulgentia remunerat. 166.39. tota sect.
Hominis timor proditor est humanæ constantiæ. 197.1. tota sect.
Homo à Deo abscedere gestiens per flagitia, in concupitis damnatur: supplicium est, quæ prauè desiderat adipisci. 271.40. tota sect.
Homo rudis, & orationis insipiens à Spiritu sancto munerum largitore de efflagitandis muneribus eruditur, vt homo cum indole diuina conueniat. 303.48
Vnde tantus hominis ad terram amor. 557.339
Hominis paraturâ, stylo Tertulliani, quid intelligendum. 81.56
Hominis in hominem principatum æqualis ortus, æqualis interitus temperat. 74.35
Homini cur sobrietas indicitur, ne à Dæmone deuoretur. 83.62
Homo ob arbitrij malignitatem in Dæmonem libens subintrat. 82.59
- Honor.*
Minor est honoris qualitas, postquam ab vltione refarcitur. 553.323
Honos virtutis alimentum. 497.146
Honor amabilior quàm vita. 430.239
- Hordeaceum.*
Hordeaceum, hordearium, hordeum. 381.57
Hordearij gladiatores. 385.67
- Hordeum.*
Hordeum disticum. 385.67
Hordei velocitas in nascendo. 385.68
Primæ fruges ex hordeo. 385.67
Cibus antiquorum. 385.67. seqq.
Sarculo feri, quid. 385.68
Hordeum pluraliter: in vsu Hebræis. 381.57
Curator Horreorum. 387.71
- Humilitas.*
In Christi Transfiguratione elucet humilitatis magisterium. 112.6
Humilitatis ars in Deo mirabilis. 113.8
Summa Christi humilitas rarissimos habet imitatores. ibid.
Dei seruitus & eius obsequiis humilitas mancipata, pietatis Dominicæ certitudine muneratur, Deumque sibi vendicat incarnatum, insignia seruitutis amantem. 353.66
Humilitate, ac beneficiis percutere, victoria est. 555.332
Non pudet amorem, tametsi diuinum, humilitatis vox, dum inimicorum assertorem agit & vindicem. 532.263
Humilitas pro sordibus, & squalore. 423.212
An Humiliatione distincta, an semper virtus. ibid.
Qualis virtus apud Aristotelem. 423.213
Qualis eius prima ratio. ibid.
Amica pœnitentiæ. 423.212
Quomodo conueniat cum magnanimitate. 423.214
Humilitas reprimit spem. 324.215
- Hostis.*
Obduratus hostis nulla re magis, quàm pignore accenditur amicitia. 555.332
- Hypocrita.*
Hypocrita excrescere faciem contendit, vt ad ieiunij spectaculum vultus spatiosius formet theatrum

& Verborum.

theatrum, mancipium est gloriæ, histrio sceni-
cus & phantasma. 487.135

Hypocrita dum oculis vendit ieiunium, Dei bo-
na sacrilego furto prædatur. 488.139

Hypocrita, dum ieiunans squalore faciem ob-
turpat, diuinæ pulchritudini foeditates notam
inurit. 490.143

I

Iacob.

Iacob Dominum in terra dormiens figurabat.
78.50

Iacob supra, & infra scalam Deum sterisse innuit.
78.50

Iacob eruditur ab Angelo Deum timere, non
hominem. 154.8

Iacob cur dictus Pater à Samaritana. 376.36

Iacob calliditate calliditatem soceri vindicauit.
137.66

Ouium oculis diuitiarum suarum acquisitionem
committit. ibid.

Iacob luctans cum Angelo in Spiritum se infi-
nuat. 81.58

Iacobi luctaminis quis scopus? 82.58

vt Iacob benignitate iram fratris Esau fregerit.
556.335

Cur percussus sit in femore? ibid.

S. Iacobus.

S. Iacobus, primus inter discipulos sanguinem
fudit. 112.7

Cur ad spectaculum gloriæ delectus in Christi
Transfiguratione. ibid.

Iacobus frater Domini cum lamina in capite.
322.64

Iadafon.

Iadafon qui, & vbi fluuius. 49.50

Daria eius nomina. ibid.

Idololatria.

Quid est, quod in idololatriis, an timor Dei esset,
dubitauerit Abraham? 202.14

Idololatria.

An rapina. 429.235

An fornicatio. 429.235

Iniquitas pro idololatria. 255.75

Difficile veniam consequitur. 428.233

Eius supplicia. 429.235

Error & ignorantia in Idololatria. 255.75

Idololatriæ exordium. 320.57. seqq.

An artificibus. 428.234

Peccatum absolutè pro idololatria. 374.23

Quomodo maximum peccatorum. 429.235

Ab peccatorum principium. 429.235

Quorum signatè. 429.235

An homicidium. ibid.

Idolum.

E quot materiis efformata idola. 428.234

Ob idolorum cultum cælata membra. 326.78

Campus idoli, qui? 108.56

Idola cur Dij alieni dicta. 428.234

Cur sic vnum Idolum. ibid.

Iduare.

Iduare quid? 372.17

Idumæi.

Idumæi an sub alieno vocabulo aduersus Iudæos
præliati. 235.11

Iehouah.

Iehouah quando prius insonuit? 321.58

In eo incarnationis vmbra. ibid.

Ieiunium.

Habet ieiunium cum Diuinitate commercium,
curat Deum, idolumque gulæ potiore diuini-
tate deturbat. 217.58

Ieiunij artem Spiritus sanctus spirat, quod tertiæ
personæ notionem acumine elucider ingenio-
so. 219.64

Auspiciū & emblema Eucharistiæ ieiunium
est. 221.71

Annona cœli ieiunium est. 217.58

Qui vt sacculum saginet ieiunat, scenerat auari-
tiæ non Deo. ibid.

Ad præsentiam diuinam artificium, ieiunium est.
ibid.

Ieiunium, mansio cœlestis. ibid.

Per ieiunium ad Dei purificamur affatum. ibid.

Ieiunium agit hominem in cœlestia. 468.67

Dies cœli ieiuniorum dies sunt, non in mortali
vita censentur. 470.75

Ieiunij amans ieiunio locum aridum, eligit, ne
crapulam suggerat abundantia. 471.78

Præparatio ieiunij ieiunium sit, nec quia gulam
mactabis, gulam sagines. 472.81

Eneruia ex ieiunij pondere brachia, grandia
triumphorum pondera gestant. 474.90

In ætatem vegetat abstinentia, & de vitæ redun-
dantia prolem infundit; perennat ad gloriam,
faurisque obsequium vindicat à gehenna.
476.96

Esca ad erubescerentiam denudat, vestit ad pudo-
ris dignitatem ieiunium. 477.103

In ieiunio antiquis non prandium. 398.114

Festi dies absque ieiunio. 398.115

Ieiunium sabbathi in obsidione. 402.125

In die ieiunij non vsus vnguentorum. 401.122

Ex ieiunio foetor cur? ibid.

Ieiunia Iudæorum vsque ad noctem. 398.114

Cur foetida. 401.122

Rigida. 401.122

Ieiunium somni apud Hebræos. 372.18

Ieiunium Hebræorum. 287.27

Sanctificatio per ieiunium. 285.21

Cilicio amicum. 396.105

Pallere ieiunia, quid? 401.123

Ieiuni sputum serpentem enecat. 401.122

Ieiuniorum gratia proximum Moyse Diuinitatis
consortium faciebat. 218.59

Ieiuniorum gratia, quænam ab Ambrosio dicta?
ibid.

Quam nobilis ieiunij panegyris! ibid.

Ieiunium quantum de escis materialibus refecat,
tantum de corporis vili mole deperdit. ibid.

Ieiuniis crescit animus. ibid.

Ieiunium medela vitiorum est. ibid. 60

Ieiunij ope diuinitas refferatur. ibid.

Ieiunio nihil aptius ad munus curationis diuinæ.
ibid.

Ieiunium portio Diuinitatis est. ibid.

Etiā idololatriæ de ieiunij virtute confidunt.
ibid.

Idem Idololatriis in verum Deum credidisse ac
sanxisse Ieiunium. ibid.

Ieiunium deitatis veræ signaculum. ibid. 61

Ieiunium prophetas gignit. 218.61

Vt differat Propheta ieiunij à Propheta gulæ.
ibid.

Diuinitatem suam pandit deus ieiunium præci-
piens. 219.62

Deus vt in homine insignia deitatis deponat, ie-
iunium

Index Rerum,

Iunium illi imponit ut legem. *ibid.*
 Ieiunium si læditur, læditur & Diuinitas. 219.
 63
 Ieiunium cur Spiritus sancti qua innata supellex.
 219.66
 Vas Spiritus sancti ieiunium efformat. *ibid.* 65
 Quanta vis ieiunij ad Spiritum sanctum alli-
 ciendum! *ibid.*
 Hypocrita dum oculis vendit ieiunium, Dei bo-
 na sacrilego furto prædatur. 488. 139. tota
 sect.
 Vide, *Hypocrita.*
 Nullus magis ieiunans quam Spiritus sanctus.
 219.67
 Ieiunium Spiritus sancti stemma. 220.67
 Ieiunans vnge caput, id est, Christum ipso iei-
 unio inunge, & quasi Spiritum sanctum Domi-
 ni capiti iterum imposuisti. 220.68
 Primus mundi vsus à ieiunio cœpit. 220.69
 Nondum cum volatilibus, & piscibus solum
 mundi ieiunium, sed cum bestiis disruptum.
ibid.
 Ieiunio diues eris. *ibid.* 68
 Apud ieiunium bona gratia inuenitur. 221.73
 Ieiunij virtus proprium sanctificat hominem, &
 purificat alienum. *ibid.*
Jeremias.
 Jeremiæ cur manus immittitur, ut os tangat,
 non calculus? 172.56
 Jeremias cur deditionem ciuitatis consulit? 414
 177
Ieroboam.
 Manus Ieroboam contra Prophetam extensa
 aruit. 553.324
Ierusalem.
 Ierusalem in medio terræ sita. 234.9
 Eius muri quo mense compleri à Nehemia? 391.
 88
Iessei.
 Iessei dicti à Iesu. Christiani qui? 538.282
Iesus.
 Puer Iesus diuulgatus à pastoribus. 369.6
 Vide, *Christus Filius Dei.*
Iezrabel.
 Iezrabel fons. 57.69
Ignis.
 Ignis pro quaque deuastatione. 110.61
 Cultus à Persis. *ibid.*
 Antemuros iniectus, victoriæ signum. 110.64
 Ignis inferni non cinerem facit. 194.50
 Ignis de ira. 34.13
 Ignes æterni, id est, sydera. 58.13. & 59.76
Illecebra.
 Carnis illecebræ animum, qui spiritus est, in ma-
 lignam carnis molem obdurant. 556.336
 Illecebræ sensibilibus voluptatibus quasi pro cor-
 poreis sensibus in animo, quem carneum effi-
 ciunt, funguntur. 559.342
Imago.
 Imago Dei, Principis sæculi tributum non sit.
 124.37
Imitatio.
 Misera pereundi conditio est, sequi pereuntem,
 absque discretionis consiliis adherere poten-
 tum, placitis assentiri. 117.19. & seqq.
 Qui imitatur impium, sequitur mortem, & dia-
 bolum. 117.20
 Christus agnus est imitandus. 117.22
 Tutius post brutum ire, quam post rationalem,
 sed improbè consilientem, creaturam. 118.25

Imperfectio.
 Virtutis Heroicæ salus vel à leui flabro imperfe-
 ctionis ægrotat. 500.172
Imperium.
 Imperium Christi ab vtero super humerum eius.
 71.26
 Imperium cupientibus nihil medium inter præ-
 cipitia aut summa. 85.71
 Imperium lacteum sit, non cruentum. 75.37
 Imperij prima vox: Venire, faciamus nobis ciui-
 tatem. 73.32
Impietas.
 Nulla maior impietas, quam ob pietatem Dei
 Deum non veteri; ob impietatem hominis
 hominem reuereri. 152.2
 Impiorum fortitudo pusillitas est. 132.54
 Impij vel à fœmina debellantur. *ibid.*
Incarnatio.
 In Deo lachrymante Incarnationis panditur Sa-
 cramentum. 543.298
 Cur non Pater, aut Spiritus sanctus fuerit in-
 carnatus. 562.349
 Cur ex tribus personis filius incarnationis œco-
 nomiam arripuit. 550.316
 Deus in Rubo iam inde incarnationis œcono-
 miam delineabat. 575.390
Inedia.
 Eluendis sordibus studet inedia. 218.60
 Inedia animis pascendis laborat, & spatiosius
 protendit diuinitatis numisma. *ibid.*
 Inedia effigiem mentis nouis colorum pigmen-
 tis imbuunt, ut faciliè Deum referat. *ibid.*
Infans.
 Infantes recenter nati in terram iacti. 179.12
 Postrati ante templum, ob quid? 178.11
 Eorum innocentia Deo grata. 178.11
 Mortui ante fores inferni Ethnicis. 179.12
 Expositi pro mortuis. 179.12
 Proiectitij & expositij. 178.11
 Ad vbera & amplexus eum pauent. 179.12
Infernus.
 Cur ignis, qui diabolo paratus erat, hominis de-
 flagrationi deseruiet? 452.20
 Ignis inferni cur solum in propriam desuere
 voluntatem dicitur? 451.17
 Vide, *Damnatui.*
 Nulla facilior semita cundi ad Inferos quam se-
 quela. 117.19
Ingratitudo.
 Quantum ab ingratitude, diuinarum Persona-
 rum Trinitas distet. 291.14
Inimicus.
 Validior ab inimico vindicta patientia est. 555.
 331
 Inimicorum dilectio propria Dei est. 548.311
 Multa in cœlis merces inimicos amanti compo-
 nitur. 547.308
 Inimicorum amor semen cœlestis vitæ est: in fi-
 lios Dei asserit dilectores. 545.303
 Cur inimicorum amor Deitatis tessera, diuini
 amoris triumphus, Christi titulus sit & insi-
 gne? 548.310
 Nullus funestior funis, quo suspendatur inimi-
 cus, quam amor. 555.332
Iniquus, Iniquitas.
 Iniquus osculatur vincula, quibus in peccatorum
 malignitate irretitur. 525.243
 Iniquus

& Verborum.

Iniquus ab omnibus creaturis deseritur.	273.45		
Iniquitatis in tumultuariam multitudinem inclinatio.	171.54		
Iniquitas semper amat duplicia.	170.53		
<i>Iniuria.</i>			
In ultionis audio levis iniuria, beneficiorum præponderat quantitate.	259.8		
<i>Innocentia.</i>			
Innocentiæ flos ad culpæ marcer contagium; viror est irreparabilis, si tabescat.	566.361		
<i>Innumerabile.</i>			
Innumerabile, quid in sacris?	247.48		
<i>Inopia.</i>			
Auaritia de diuite facit intestatum, & inopem. Compendium egestatis cupiditas est.	454.23		
<i>Interrogatio.</i>			
Interrogatio an ignorantis indicium?	232.5		
<i>Inuidia.</i>			
Inuidia marcescere facit.	407.146		
Inuidia solitudinem amat in fastigio, vel in Deitatem audet, quæ à se inuidiæ suspicionem sumptibus incarnationis abegit.	277.56		
<i>Ioannes Baptista.</i>			
Ioannem Baptistam cur Christus minorem asserit, postquam maiorem nuncupauit.	114.12		
Ioannis laudes fecundissimo Christus præcinxit compendio.	ibid.		
Ioannes Bapt. prædicatur abstemius vt Spiritu credatur replendus.	219.65		
<i>Ioannes Euangelista.</i>			
S. Ioannes cur electus ad Transfigurationis spectaculum.	212.7		
Ioannes diuinæ originis claritatem intonuit. ib.			
Ioannes Euangelista cum lamina in capite.	322.46		
Sacerdos, martyr, & doctor.	ibid.		
Cur Ioannes qui nihil infirmum aut deiectum de Domino Iesu in toto Euangelio protulit, in morte Lazari lachrymarum fuisse commemorat.	543.298		
Cur Ioannes solus filuerit orationem Christi in horto.	532.264		
<i>Iob.</i>			
Iob dum premitur magis, magis adorat.	575.389		
Iobum cur non tangit manus Domini, sed manus Dæmonis.	80.61		
Iobi animam cur prohibet Deus à Dæmone tangi.	125.38		
<i>Ionas.</i>			
Ionas periclitatur nautas sequutus, in belluæ marinæ aluo ad littus dirigitur.	120.29		
Cur Ionas absorbetur à ceto.	572.381		
Vt resurrectionis symbolum sit, & imago. ibid.			
<i>Ionathas.</i>			
Vt Ionathas in Parentis emendatione processerit.	519.227		
<i>Iordanis.</i>			
Iordanis excursus, quando?	383.65		
<i>Iosaphat.</i>			
Vt Deum sibi conciliat postquam à Deo discesserat.	200.10		
<i>Ioseph.</i>			
Ioseph quàm se nobilem ostenderit.	551.320		
Vt quid adeo seuerus erga fratres.	ibid.		
Vindictæ nescius, fletu pietatem diluit.	ibid.		
Vt histrionis & comædi personam gesserit. ibid.			
Ioseph nomen in multis tribubus.	374.27		
Princeps in Ægypto.	376.34		
Cur pater regis?	376.34		
Quis rex Ægypti, qui ignorabat Ioseph?	248.49		
<i>Iosue.</i>			
Iosue dum in Solem exerit imperium, cur non Sol, sed Dominus dicitur obedire.	74.35		
<i>Ira.</i>			
Ira thesaurus cur non Deo sed reprobo deputatur?	164.35		
Ira in Deo metaphora est, & improprietatis scena.	351.319		
Fœculenti animi est iracundiæ volutabris circumagi.	552.321		
Ira Dei immista pietati.	422.209.		
In igne & turbine.	193.47		
Ira vel insania est, vel insaniæ apparatus; vel Dæmonis, vel peccatoris est, non Dei.	256		
<i>Isaac.</i>			
Cur in utroque genitore risus ex Isaaci nascitur promissione.	65.6		
Nomen Isaac à ridendo dictum.	ibid.		
Isaac cur sub promissione seminis intellectus?	244.40		
Quot annorum fuisset, cum irretitus ad sacrificium.	437.273		
Cur irretitus? cur in ariete, non in Isaac facta occisio?	436.270		
Inter Isaac, & arietem adumbratio diuinitatis.	436.270		
Eius obedientia in sacrificio, & morte.	437.272		
Eius tentatio qualis?	437.272		
Isaac imaginem Passionis induit.	157.16.17		
Isaac tentationis fornace probatus ad deitatis participium ascendit.	578.397		
Cur non mactetur.	ibid.		
Deitatem Vnigeniti repræsentat.	ibid.		
Se Deus quasi eius exambiuit videri parentem.	578.398		
<i>Isaias.</i>			
Isaias ab iniquorum contubernio innuit taciturnitatis vincula sibi iniecta.	171.56		
Cur calculo opus ad mundanda huius Prophetæ labia, nec sufficit Seraphica manus?	ibid.		
Isaias cur pollutur labiis.	411.162		
Cur ad Isaiam Seraphim labra vstulaturus accedat.	573.385		
<i>Iudæus.</i>			
Quàm iniqua Iudæorum in deserto aduersus Deum conuitia.	559.344		
Vt quid manna cibum leuissimum appellent.	ibid.		
Iudæi se filios Dæmonis produnt, cum Christum è cruce descendere sollicitant.	131.52		
Iudæi, vt crucifixus est Dominus, statim crucis senserunt virtutem.	131.52		
Iudæus cor habet, vbi præputium.	88.80		
Verborum geminatio apud Hebræos.	420.199		
Castra Iudæorum.	ibid.		
An in eis pilamenta, & quadrigæ licitæ ad bellum.	44.41. & 233.8		
An licitum gentes conducere ad bella.	234.9		
Penes illorum Reges belli ius.	233.7		
Saluatoris nomen Iudici Hebræorum.	233.8		
Iudices regnantes apud Hebræos.	233.8		
Etiā ipsum Iacob continent.	244.38		
Quoties tentauerunt Deum.	538.282		
Hebræi dicti Ægyptij.	281.4		
Quot annos manserunt in Ægypto.	242.32		
Cur.	ibid.		
Admodum feraces.	246. seqq.		
Laterum labori dediti in Ægypto.	248.50		
Quot vrbes ædificauerunt.	248.51		
An			

Index Rerum,

- An Ægyptiis pependerunt tributa. 248.50
 Cur ab illis pulsi, profanorum figmenta. 249.53
 Quam celer eorum gressus ab Ægypto. 249.53
 Cur tunc commodatas diuitias secum tulere. ibid.
 Cur fuga dicatur. 250.54
 Eorum mansiones. 243.35
 Quot anni peregrinati. 245.41. seqq.
 Clamor Hebræorum quis. 249.52
 Sacerdotum dignitas apud Hebræos. 284.17
 Conciliatores Iudæorum. 234.9
 Iuda regnum non tribum significat. 446.293
 An culta à Iudæis in captiuitate? 174.1
 Iudæi quomodo ex progenie Chaldæorum. 235.14. seqq.
 Abrahami filij. 236.15. seq. & 237.18. seqq.
 An dicti ab Abar, id est, transiit? 237.21
 Vnius tribus aliquando in sorte alterius habitabant. 389.82
 Eorum genealogia à viris non à fœminis texebatur. 381.55
 Filij nomen Hebræis etiam non filiis. 375.30
 Viduus apud Hebræos, qui? 370.10
 Dies festus tubarum apud Hebræos. 436.267
 Festa quæ? 402.128
 Quæ obseruantia in festis? 402.129
 Ad sabbathum festiui & hilares festinant. 399.118
 Qualis præparatio? 399.118
 Menses lunares Hebræis. 404.36
 Mensium nomina à quo tempore Hebræis. 90.1
 Anni temporum computatio ex frugibus apud Hebræos. 381.58
 Quoties primitiæ Hebræis? 383.62. seqq.
 Non illis vnum nomen, præcipuè Optimatibus. 176.6
 Quo tempore eorum series incepit? 243.36
 Cur recutiti dicti? 400.121
 Sabbatharij dicti? ibid.
 Verbi. ibid.
 Apellæ. ibid.
 Sabbathi an ieiunauerint? 401.122. seqq.
 An prosabbatha? 402.126. seqq.
 Sabbatho capti non pugnantes. 398.113
 Lucernarum vsus in sabbatho Iudæis. 401.123
 Eorum ieiunium. 401.27
 Ieiunium somni apud Hebræos. 399.118
 Deus quando illorum rex. 233.8
 Serui Dei dicti. 285.21
 Cur Bacchus dictus coli à Iudæi? 371.12
 Vide, *Hebrai*.
Iudas proditor.
 Iudas Christum Rabbi, id est, Magistrum magis, quam Dominum cur deligit appellare. 65.5
 Iudas non fuit Energumenus. 83.62
 Dum intrauit buccella in Iudam, Iudas à se exiuit vt intraret in Dæmonem. ibid.
 Iudas cur suspensus crepuit medius? 159.22
 Cur Iudas Iscarioth, misere occumbit, latro saluatur. 555.333
 Cur non de cœlo tactus interit? ibid.
Iudicium extremum.
 Dominum in nouissimo die ad iudicium venientem Tertullianus *superbum* nuncupat; quia, qualis superborum stylus est, imperio peraget iudicantis tribunal. 74.34
Iudith Religio, & Fides.
 Iudith Religionis, & fidei vexillum erexit. 1.1
 Quantum in Iudith Religionis iubar emicuit. ibid.2
 Eius etiam venustas religio fuit. ibid.1. & 2
 Fidem vt euexerit. ibid.
 Edocuit Christi Martyrès pro fide occumbere. ibid.3
 Iudith fidelium Martyrum paradygma. 2.3
 Quousque fides excreuerat in Iudith. ibid.4. & 3.7.8
 Fides ferculum quo processit ad pugnam. ibid.5.
 Religionis, & Fidei autoritas fuit Deum adiutorem præsumpsisse. 3.6
 In Iudith quidquid est, religio est, cubile, cultus, victus, vestitus, status. 4.9
 Nobilissimū pro Iudithæ religione elogium. ibid.
 Vt Religionis cultum pro toto Marte præsumit. ibid.10
 Hostem peremit non gloriæ, aut libertati inhians, sed Deo placitura per ictum. ibid.
 Cur festiuis diebus non ieiunaret. ibid.11
 Quasi ipsam religionem aggressa est, secedens ab vrbe commercio, & in secreto degens. ibid.12
 Iudith Eremita, & religiosa. ibid. & 5.13
 Ascetiam, & Monialem vocari posse, quis asserat. ibid.
Iudith Pudicitia.
 Iudith exemplar summæ pudicitie. 5.14
 Eius castitas inter hostes illasa. ibid.
 Iuditham pudicitia laudat, dum aliæ ob pudicitiam laudantur. ibid.15
 Inter Iudithæ virtutes cminet castitatis vexillum. ibid.17. & 6.18.
 Castitas Iudithæ ipsam trucidauit luxuriam. ibid.20. 21. & seqq.
 Vt dicatur caput Holophernis à ventre recidisse. 7.22
 Armis in mente præcincta Iudith. ibid.23
 Eius castitas castitate cumulata in præmium. 7.25
 Triumphus Iudith primus, quis? 8.26. seqq.
 Triumphus Iudithæ, quia castitatis, vsq; ad mortem permansit gloriosus. 9.31
 Ealredus inuolata castitatis ostentum in Iuditha Domino Iesu arrogat. 10.33
 An Iudithæ castitas ab Holopherne tentata? ibid.34
 Quo instanti eius castitas plenè præconanda. ibid.35
 Iudithæ pudor quàm ingeniosus? 11. 36. 37. 38
 Eius pudicitie artes fusc expenduntur. ibid. & 12.39. seqq.
Iudith Viduitas.
 Iudith à viduitate commendatur. 13. 42. tota sectione.
 In quo melius nuptiarum opus in continentia viduali tempore Iudith, quàm in castitate coniugali custodiuit Susanna? 15.47
 Inter Susannam, & Iephthe filiam, Iudith admittenda. ibid.48
 Quantus in Iuditha continentie vidualis splendor. ibid.50
 Eius viduitas nouo connubio nunquam soluta. ibid.51.
Iudith Ieiunium.
 Iudith ieiuniis confecta. 16.54. tota sect.
 Vt potuerit victus continentia, sponsi querere augmentum. 18.60.61
 Iudith

& Verborum.

Iudith vt victoriis assuesceret, assuevit ieiuniis. 19.63
 Vicit ieiunio. ibid.64.& 20.69
 Fingit in facie, in veste, numquam fingit in ieiunio. 20.68
Iudith oratio.
 Pugnacior Iudith armatura fuit oratio. 22.75
 Post orationis instantiam caput Holophernis abscidit. ibid.76
 Eius pudor ob orationem illibatus emicuit. ibid. 77
Iudith varia.
 Iudith fortitudo. 23.82. tota sect.
 In animo vir appellatur. ibid.84
 Sapientia, calliditas & consilium Iudithæ. 25.93. seqq.
 Sacra femina Theologia. 26.98. seqq.
 Sermonis nitor, & eloquentia. 27.105
 Eiusdem Vaticinia, & prophetia. 28.107. & seqq.
 Attributa, & agnomina Iudith. ibid.111. tota sect.
 Iudith nomen. 369.7. seqq.
 An idem quod vidua. 370.10. & 371.12. seqq.
 An idem quod Iudæa. 369.8
 Eius Atani, & ex qua tribu. 274.22. seqq.
 Filia Beer. 369.8
 Eius genealogia ex Manasse texta. 381.55
 Eius notio. 369.8
 Cur Sabbatho non ieiunans. 400.110
 Quo tempore. 396.106
 Eius solitudo & secessus. 373.19
 Viduarum paradygma. 371.12
 Officio & nomine vidua. 371.12.14
 Iugiter cum viduitatis habitu. 397.107
 Non verè Monialis, sed Monialium exemplar. 394.98. seqq.
 Religiosa. 394.98
 Cur puella dicta. 373.20
 Eius dies sacer, in quo mense. 369.7
 Cur sancta dicatur. 442.285
 Eius dignitas & auctoritas apud Bethulienfes. 441.283
 Iudithæ in verbis elegantia. 409.153
 Auctoritas. 408.148
 Sapientia in corripiendo Sacerdotes. 414.176
 An vates. 408.149
 Cum virili animo. 408.150
 Imperatrix dicta. 408.149
 Trinitas an adumbrata à Iudith. 430.241
 Eius pulchritudo. 405.139
 Qua ætate iugulauit Holofernem. 391.8. & 405. 140.
 Eius historia quo tempore. 31.1. seqq.
 A quo conscripta. 37.24 & 177.7
 Non ante captiuitatem Babylonicam. 34.13
 Post, probatur. 174.1. seqq.
 In Manasse tempore, probatur. 254.69
 Iudithæ historiæ scopus. 370.9
 Eius liber qua lingua inscriptus. 377.42
 Vt per orandi artem apprime nouerit Iuditha. 572.382
 Vt doctrix Iuditha hortatur suos ad Spiritus humilitatem. 556.336
 Vt lachrymarum pretium nouerit sapiens Iudith. 542.295
 Vt Iudith Incarnationis mysterij præfaga fuerit. 561.349
Iupiter.
 Iupiter Olympius. 250.55
Zerda in Iudith. Tom. I.

A Persis cultus.

Iuramentum 150.19
 Iuramentum per sceptrum. 61.80
 Per thronum. ibid.
 Per dexteram. ibid.
 Diuinitatis indicium. 61.80. & 62.82
 Per Mithrem apud Persas. 62.82
 Sanctissimum. ibid.
 Per stygem. 32.6
 Iuramentum quando non obliget. 445.291
Iustus.

Iustus beatitudo sub stellarum promittitur ornameto. 72.27
 Duplicatur iustus meritorum ingenio, crescitque ad numerum, cum sit vnus. 267.29
 Iustos cur imperij dictione ad beatitudinis sortem promouebit Christus. 74.34
 Iustus ex laborum diademate coronatur. 575. 389
 Iusti soli, hanc terram, quam corporibus repleuerunt, libertate animorum sibi subiiciunt 121.31

Iuuentus.

Iuuentus detonsa. 320.55
 Iuuenis pro bellatore. 109.60
 Eius erymon. 405.140

L

Labor.

L Abores & tentationum ærumnæ altaria sunt in quibus religiosè colitur Deus. 575.388
 Vbi labor & tentatio est, ibi cultus adorationis, que disciplina tractatur. 575.388

Lac.

Lac cum vino. 56.108
 Lactare à columna. 178.11

Lachryme.

Grandis vis lachrymarum ad reconciliationis sortem. 543.297
 Pro scenore & merce diuinam emit lachryma pietatem. 542.195
 Diuina misericordia inter currentes peccatoris lachrymas, velociter currit, vt succurrat. 542. 295
 Ab vnda lachrymarum, amoris acuitur flamma. 544.301
 Lachrymæ ex qua vena profisciscantur. 417.188
 Ad misabilia, non ad atrocia. 419.196
 Fusæ lachrymæ pro profluvio. 419.196
 Cure effusæ post finem orationis. 425.220
 Lachrymæ loquentes. ibid.
 Lachrymæ sapientes. ibid.
 Cum pœnitentiæ nectuntur. 417.190
 Ad eod lachrymarum consors & amica redemptio est, vt & in sacra vnda Redemptor redimat, & sacra vnda quasi corpus redimat Redemptoris. 345.44
 Pœnitentia in puluere & lachrymis sibi Dei imaginem cudit. 334.17
 Quæ decursu temporis effluunt lachrymæ, potius rependunt, quàm efflagitant pietatem. 541 295

Lancea.

Lancea pro omni armorum genere. 310.13.
 Lauro coronata. ibid.
 Hispana vox. ibid.
 Eius erymon. ibid.

Ili

Lapis

Index Rerum,

<i>Lapis.</i>		<i>Lingua.</i>	
Lapides quadrati & secti.	42.34	Lingua loquax ad probra, obmutescit ad proba.	503.180. tota sect.
Auro illigati.	40.31	In obiurgandis Principum erratis sapiens lingua	Maiestatem declini veneretur obsequio. 518.
<i>Largitas.</i>		223. tota sect.	
Diuina pietas largitatis abundantia cognoscitur	527.249	Lingua cur gehennæ comparatur.	172.57.
in angustiis paritatis humana.		è Lingua imperium est.	73.32
Pientissimi Numinis largitas cancellorum impa-	522.234	Quoniam dominatio imperantis in lingua est.	ibid.
tiens est, nec tempus amat, ne termino sit ob-		ibi damnata est superbia.	ibid.
noxia.	528.252	Quid est, quod Deus, dum in linguæ exercitio	impios artifices plectere parat, sic prouocat,
Vera largitas nescit oculos pascere, quin impleat		<i>Venite descendamus, & confundamus linguam eo-</i>	<i>rum?</i> 37.33
manum.		<i>Lot.</i>	
<i>Latro.</i>		Lot Angelos suscipiens in domum, Sodomix ci-	ues experiri cœpit vt hostes. 80.34
Cur Latro in cruce subito lumine regnum in pa-	72.29	Lot corpus suum opponens pro hospitibus,	aduersus Sodomitas victoriam reportat.
tibulo Crucis agnouit.		ibid.	
Cur tam subita in latrone mutatio ad fidem, pœ-	531.260	Lot aduersus impios tutus obiicitur, cuius inte-	rior domus plena Angelis. ibid.
nitentiam & preces?		Lot vxor, vel fumum appetiit reuifere diuitia-	rum, quas reliquerat. 454.22
Latro cur Christum regem agnouit.	410.157	Vt à Sodomitico incendio incolumis Lot euase-	rit. 541.294
Quomodo doctor scelesti latronis.	411.162	Vt Lot vxor intreat, vbi saluatur coniux.	ibid.
An duo Latrones conuicati fuerunt Christo in	415.182	Cur erecta, cum mortua est, persistit. ibid.	
cruce.		Lot eleuans oculos, censetur elegisse quod vi-	derat. 135.61
<i>Lazarus.</i>		Lot cur à Sodomitarum consortio ægrè moueba-	tur? 169.51
Lazarus cur cum exuiis mortis exiit. 194.		Cur coniuge respiciente Lot non respexit. 170.	81
49		Lot fugiens cur prohibeatur retrorsum respice-	re. 40.74
<i>Legatus.</i>		Lot vxor cur in statuam versa? ibid. 75	
Legati sancti cur.	442.286	Cur salis, & non alijs speciei statua sit. 141.	75
<i>Lex.</i>		Cur vniuersum corpus obrigit, pœnasque ocu-	lorum luit. ibid.
Vt lex euangelica non dimicet contra veterem		Cur non concidit, sed stetit erecta. ibid.	
legem, cum oculi pro oculo, & dentis pro den-	554.328	<i>Lucar.</i>	
te auulsionem prohibet.		Lucar quid? 148.19	
Nec verbum vnum prætergredi licet, diuinæ le-	505.188	<i>Lucerna.</i>	
gis characteres amanti.		Lucernarum vsus in Sabbatho Iudæi. 401.	123
Lex cur data illico post egressum ab Ægypto.	243.36	<i>Lucifer.</i>	
Hebraice scripta.	377.42	Lucifer non per gradus, sed per riuam, inferno-	rum incendia subiuit. 85.68. & 86.71
<i>Libanus.</i>		Lucifer cur in cœlum se ascensurum protulit,	qui in cœlo creatus est. 86.72
Libanus.	101.29	Luciferi quid interest matutinus ortus, vt exag-	geret præcipitium. 86.73
Quis, & vbi mons.	53.61	Lucifer & Hesperus, vna stella est. ibid.	
Qui in illo indigenæ.	ibid.	Lucifer cur frigidus in medio lapidum ignito-	rum? 452.19
Erymon.	ibid.	Lucifer cur sedere in lateribus Aquilonis solici-	tar. 113.9
Thurifer.	ibid.	Cur in monte testamenti alterum respuit comi-	tatum. ibid.
Solymitarum templum cur Libanus, an sub Cy-	ibid.	Lucifer nolebat sustinere, quod homo sibi asso-	ciaretur in gloria. ibid.
ro & Cambyse.	ibid.	Lucifer Deum hominem sibi ostensum noluit	adorare. 113.20
Quot eius colles.	ibid.	Luciferi ob casum cur tot cœlestes cecidere co-	hortes. 118.25
<i>Liberalitas.</i>		Quid est Luciferum stellas cauda traxisse. 119.25	Luciferi
Liberalitas nepotatur, quæ diuitias libidini, am-			
bitioni, pompeque dispergit. 162.29			
Liberalitas fonti, auaritia puteo comparatur.	528.253. tot. sect.		
<i>Libertas.</i>			
Libertatis indicium, calceamenta in pedibus ha-	69.16		
bere.			
Libertatis nota circumagi.	147.13		
<i>Libido.</i>			
Nequit libidinis ardor obrepere, quo Angelica			
pudicitia ingressa est. 80.54			
Præputium in corde gerit, qui pro corde libidi-			
nem habet. 88.80			
Libido, & luxuria gentiliam.	191.39		
Discinctio libidinis.	191. ibid.		
Vbera, libidinis signum.	ibid.		
In niue potanda libido.	309.11		
Rhæda libidinis quibus equis trahatur.	6.19		
Libido à castitate trucidatur.	ibid. 20.21		
<i>Ligyes.</i>			
Ligyes populi.	144.7		
<i>Limbus.</i>			
Limbus extremitas vestis est, fimbriæque infe-	71.24		
rior.			
Limbo rufo reges veteres utebantur.	ibid.		

& Verborum.

Luciferi cauda quænam sit.	ibid.	Magi imperantem regem contemnunt, lactentem agnoscunt.	115.13
Vnde reprobis Angelis cupido sequendi Luciferum.	119.26	Magis Pharaonis potestas solum in malum.	411.
<i>Lucus.</i>			
Lucus cur religiosus veteribus.	390.83		
Nullum absque luo fanum.	149.17		
Lucri sacri.	148.16		
Cur Dij culti inter lucos.	ibid.		
Quando succendebantur religiosè.	ibid.		
Lucorum secreta inuia.	ibid.		
Intra ciuitates.	148.15		
<i>Luëtus.</i>			
Luëtus pro marito defuncto, quot diebus!	397.		
110			
<i>Lumbus.</i>			
Lumbi, veneris locus.	189.34		
Ex lumbis tota carnis negotia.	395.101		
<i>Luna.</i>			
Luna vocatur magnum luminare, non quantum ad rem, sed quantum ad apparentiam.	111.4		
Luna Solis speculum.	112.5		
Luna quasi lucina, id est, à luce nata nominatur.	ibid.		
Luna commodatis à Sole emicat radiis.	ibid.		
Luna Solis filia.	ibid.		
Lunæ speculum Sol.	ibid.		
M			
<i>Madian.</i>			
M Adian vbi.	104.44. seqq.		
An duplex?	106.51		
An Æthiopica.	107.52		
Tabernacula.	108.54		
Madianitæ an Ismaelitæ?	104.44		
<i>Magdalena.</i>			
Magdalena cur plorans & non loquens?	425		
220			
Cur Dominus Magdalene lauacrum adeo extulerit.	545.302		
Cur fletet Magdalena, vt vestigia Domini ablueret.	544.300		
<i>Magister.</i>			
Magister quis dictus?	190.35		
Patris nomen magistris.	377.40		
Peccata discipulorum magistris imputantur.	412.		
164			
<i>Magnus, Magnitudo.</i>			
Magni nomen regibus Persarum.	51.58		
Quis Deus magnus?	46.44		
Quæ magna, & incorporea sunt, non molis, sed virtutis quantitate sunt magna.	322.235		
Magnitudini & excellentiæ inhiat homo; quidquid minus sit, abscondere, seu propulsare sollicitat.	110.11		
Vera magnitudo in subiectione erga cœlestia fulcitur.	111.1		
Veram magnitudinem appetens, non de terra, sed de cœlo magnus efficiatur.	111.2		
Magnitudinis studiosis mirabile proponitur exemplum.	113.8		
<i>Magus.</i>			
Cur ab stella cœlitus emicante, illico Magi in nuncupationem Regis profiliunt.	72.27		
Magos cur stella officioso famulatu prosequitur?	72.28		
Magi adorabant sydera velut numina, & stellas Deos superstitioso errore credebant.	72.28		
Noui Regis serui sunt Magi.	ibid.		
Zerda in Iudith. Tom. I.			
<i>Maieestas.</i>			
Vt multum sit ponderis in Maiestate.	517.221		
<i>Mambre.</i>			
Mambre fluuius.	247.48		
Conuallis.	ibid.		
<i>Manasses.</i>			
Manasse genealogia.	381.55		
An ex tribu Ruben?	ibid. 56		
Manasses qui filius Ioseph.	381.56		
Captus à Babylonis.	34.13		
Solus captus & reuersus.	254.71		
Quomodo habitans in tribu Zabulon?	389.82		
Post pœnitentiam regalia exercitia.	177.8		
<i>Mandra.</i>			
Mandra quid?	106.49		
<i>Manipulus.</i>			
Manipulus quid?	387.73		
Alligare manipulos.	ibid.		
Hasta appensus ob quid?	388.78		
Pro cadauere.	ibid.		
<i>Manna.</i>			
Cur panes nuncupat Deus quod manna est.	576.		
393			
<i>Mansio.</i>			
Quid est multas esse mansiones, quibus vnus Deus, vna & sufficiens beatitudo est.	171.54		
Mansio quid sit?	ibid.		
<i>Manus.</i>			
Manus Dei Verbum eius dicitur.	73.31		
Manus in ceruicibus inimicorum.	313.24		
Manus super caput, quid?	ibid.		
Manuum demissio in fuga.	313.23		
Manuum confricatio signum iræ.	313.24		
Manu reprehendere.	313.24		
Leuare manus quid?	192.45		
In manum venire.	313.23		
Manus quid in sacris?	ibid.		
Manus Domini quid?	313.24		
Manus Dei lenis.	316.38		
<i>Marcellus.</i>			
Marcellus duplex.	375.29		
<i>Mare.</i>			
Mare mundi symbolum.	126.41		
<i>Mare rubrum.</i>			
Mare rubrum.	58.73		
Eius sectio latè describitur.	250.56. seqq.		
An ex pelagi refluents natura?	250.57		
Ab facta ab vrente vento?	251.59		
An ex gelu glaciatur vnda?	252.62		
An sectum in plures diuisiones?	251.61		
Murus à dextra, & sinistra.	252.62		
An pulvis fundo?	ibid. 63		
Cur fundum herbosum & florigerum.	ibid. 64		
Salebrosum & hians.	ibid. 64		
An eleuatum ad æqualitatem littoris?	ib. 64. seqq.		
Vestigia in fundo expressa.	253.66		
Quæ eius altitudo?	ibid.		
An Pharaeo euasit naufragium?	ibid. 67		
Cur Mare rubrum dictum.	251.59		
Cur Mare absolutè.	250.58		
Quas plagas abluat?	ibid.		
Cur Persis notissimum?	ibid. 250		
Erythræi nomen.	ibid.		
<i>Maria Virgo.</i>			
B. Virgo cur virum circumdatura prædicitur à			
Ili 2			
Jeremia?			

Index Rerum,

Jeremia?	156.13	citat fortia per humilia confundere.	3.9
Maria cur mulier dicta?	379.47	Miraculorum fides quæ.	413.172
<i>Martius.</i>		An à fide catholica distinguatur.	ibid.
Martius mensis an æstifer?	388.75. seqq.	A Deo expetere Miraculum, nisi ad sint causæ, est	415.183
<i>Matrimonium.</i>		quasi agere cum ludione.	
Matrimonium cum sorore an vnquã licitum?	379.48		
<i>S. Matthæus.</i>		<i>Miseria.</i>	
In Matthæo quomodo impressa imago filij hominis.	422.207	Miseria quid.	424.415
<i>Medium.</i>		<i>Misericordia.</i>	
Medium quid?	253.66	Qui nescit misereri; etsi miser sit, misericordiam recipere nescit.	525.243
<i>Magistana.</i>		Misericordia cur mundare dicitur?	165.36
Magistana, qui apud Persas?	92.6	Cur in vnus misericordiæ negotio totum Iudicij extremi tribunal exercetur.	ibid.
<i>Mel.</i>		Misericordiæ obiectum quale.	424.215
Quare diuinitas læsa dicatur iuxta Ambros. ex intinctione mellis ab Ionatha?	219.63	An bonitati, an potentia Dei approprietur.	426.222
<i>Melita.</i>		In Misericordia quasi omnia Dei consilia.	414.173
Melita seu Melitena.	101.31	Misericordia Dei quomodo in omnes.	426.223.
<i>Meloti.</i>		An proprie quæ subuenit peccatori.	ibid.
Meloti ciuitas.	101.31	Definitio.	ibid.
<i>Melchisedech.</i>		An causa sit peccator.	ibid.
Melchisedech sacerdos, & rex.	321.60	Ei terminum constituere, quale crimen.	414.173
<i>Membrum.</i>		Eius velocitas.	189.33
Membra corporis, Diis dicata.	191.38	Rigor Dei cum Misericordia.	316.38
Membra, quæ inferuere peccato vrgeat poenitentia (vt tantumdem soluat, quæ debet inferuire iustitiæ).	328.1	Diuina Misericordia inter currentes peccatoris lachrymas, velociter currit, vt succurrat.	542.295
<i>Memnones.</i>		Misericors in iuuando Deus humanæ tarditatis præternolat spatia; vlticis iustitiæ, ocysimæque culpæ celeritatem exuperat.	362.92
Memnones populi.	58.73	Misericordiæ diuinæ in opitulando velocitas non sustinet intra temporis metas stringi.	521.231
<i>Mensis.</i>		Misericordia diuina quasi præripit tempus iustitiæ, sibi que æternitatem affigit.	523.236
Menses Persarum.	90.1. seqq.	Misericors Deus, immisericors homo in certamine pietatis decerrant.	525.243
Mensium nomina à quo tempore Hebræis?	ibid.	Flet misericordia, dum miser flet.	543.299
Quis primus apud gentes?	31.2	Misericordia Dei ocysimis pennis volitat.	521.231
Menses lunares Hebræis.	404.136	Misericordiæ obiectum miseri subleuatio.	522.235
Quo mense mundi genus.	388.75	Misericordia Dei cunctis operibus excellens.	ib.
<i>Mesopotamia.</i>		Omnium operum caput coronat.	ibid.
Mesopotamia an Chaldaea sit?	238.23. seqq.	Nullum est Dei attributum aut opus, cui diuina misericordia non infideat.	ibid.
Mesopotamia Syriæ.	142.1	Vsq; ad orcum, vbi fornax, officinæque Iustitiæ scelestos exurit, citissimè penetrat.	ibid.
<i>Messis.</i>		<i>Mithra.</i>	
Messis an solum frugum?	282.59	Persarum Reges solemnibus consuetudine per solem ius iurandum efformabant, Mithrem nuncupantes.	62.82
Etiã in spiritalibus,	ibid.	Et sacrificabant in choreis.	147.12
Triticea quo tempore Palæstinis?	ibid. 60. seqq.	Mithra Deus Persarum cum cornibus.	ibid.
Hordeacea?	381.57. seqq.	<i>Moabita.</i>	
Messis vocabulo an hordeacea, an triticea?	383.65	Moabita & Ammonita an sub Assyriis.	143.4
Quale miraculum in messe triticea, pluuia?	ibid. 65. seqq.	Belligeratrix gens.	ibid.
Symbolum mortis.	388.78	Eorum origo.	ibid.
<i>Metanea.</i>		Iudæis infesti.	ibid.
Metanea quid.	416.187	An cum illis liceret bellum.	ibid.
Metaneam facere, seu mittere, quid.	391.88	<i>Modulus.</i>	
<i>Michæas.</i>		Modulus, flexus vocis, cantusque mensura est.	81.56
Michæas prospera enuntians regi Achab an mentitus, aut adulatus fuerit.	131.53	Hominis paraturam modulari quid sit.	ibid.
Cur tam contraria prædixerit.	ibid.	<i>Maniana.</i>	
Cur alapa Michææ prophetæ inflicta impunis mansit.	553.324	Maniana quæ.	392.91
<i>Miles.</i>		<i>Monachus.</i>	
Miles gladiis militum punitur.	281.3		
Absque seruo & iumento.	178.10		
<i>Miletum.</i>			
Mileti vellera.	110.66		
<i>Militia.</i>			
Cur sub militiæ nomine cœlestium spirituum turba profertur.	81.57		
<i>Mincha.</i>			
Mincha quid.	403.131		
<i>Miraculum.</i>			
Omnipotentis dextera Miraculorum amica soli-			

& Verborum.

Monachus.

Monachi milites. 326.77
Monachi qui nunquam ægrotantes. 325.75

Monialis.

Monialium an vidualis status? 395.100

Mons.

Montes suffossi. 307.6. seqq.
Angusta Montium milite armanda. 178.9.10. & 176.5

Mors.

Non Spiritus sed caro à mortis falce amputabilis est. 114.11
Mors reprobis pastor, & dux. 117.20
Mors cum falce. 386.70
Eius habitus proficiuus vitæ. 194.49
Mors inter vitæ subsidia. 387.74
In natali die redeunte anno. ibid.
Mors in aquis cur dirior. 193.48
Ab æstu nimio. 387.74
Genesis vitæ à memoria mortis. 446.1
Vita fugax oritur de forma moriendi. Natiuitas seu prodromus, seu mutuum est mortis. Adolescentia morti blanditur. 448.6
Diuitiæ cognatæ morti, utpote quæ è puluere, & in puluerem eunt. 491.147
Diuitiarum pondus in celerem mortem impellit. 494.157

Mortuus.

Mortuus aceruo & manipulo comparatus. 388.78

Rei frumentariæ similis. ibid.

Moyfes.

Moyfi ad rubum accedenti, cur præcepit Deus calceamenta soluere. 69.16
Ambit Moyfes Dei faciem. 218.59
Moyfi ieiunante sese Diuinitatis cortina disrumpit. ibid.
Moyfes eleuans manus. 189.34

Mulier.

Mulieres cur paueant ad Christi sepulchrum. 198.5
Mulier quid significet. 369.7
Pro vxore. ibid.8

Mundialis.

Mundialis homo generositatem sanguinis non splendidam arbitratur, nisi ab inimici sanguine recoloret. 551.319

Musica.

Musica ars delicata, constat pluribus, paruo diruitur. 81.56
Custodia Angeli Musica est; paraturam hominis modulatur. ibid.

Murus.

Muri signabantur aratro. 39.28
Muris cingere ædificare urbem est. ibid.
Ab illis vrbi nomen. ibid.
Vrbs computatur in Muris. ibid.
Prima vrbs Muris cincta. ibid.
Quæ inter latitudinem & altitudinem proportiono. 41.33
Ex cocto latere & ex lapidibus. 42.34

Murmurare.

Murmurare quid. 440.282

N

Nabuchodonosor.

Nabuchodonosor quia elatione cogitationis se super homines extulit, ipsum, quem Zerda in Iudish. Tom. I.

cum hominibus habuit communem sensum, amisit. 69.17

Nabuchodonosor ex auaritia se potius aurum, quam carnem esse cupiuit. 127.42

Cur Satrapas, & Tyrannos ad aureæ statuæ dedicationem vocauit. ibid.

Tres pueri cur eiusdem statuæ venerationem respuerint. ibid.

Nabuchodonosor in croceis enutritus cur bouis exercitio damnetur? 72.30

Nabuchodonosor sibi de proprietate blandiebatur imperij. ibid.

Nabuchodonosor quâ medelâ regales Babylonis resumpserit habenas. ibid.

Nabuchodonosori rediit cum figura regnum. ibi.

Nabuchodonosor satis Deo fecit, fassus, Babylonium regnum Dei fuisse. ibid.

Nabuchodonosor robustior Hercule. 32.16

Quis hoc nomine nuncupatur. ibid. 37. & 22

Quis Niniue destructor. 45.42

Nabuchodonosor casum totius corporis adoratoribus suis præscripsit. 84.64

Illius superbia. ibid.

Nabuchodonosoris casus sublime & infimum nulla interiectione coniunxit. 84.65.66

Nabuchodonosor cur statuæ, differentiam materiæ apposuit. 84.66

Nabuchodonosor absque graduum successione ab altitudine sua ruit. 84.67

Nathan.

Prophetæ Nathani artificium in aggrediendo Dauide. 519.228

Nobilitas.

Natiuitatem æternam cum morte temporali coniungere Deus non dubitauit. 155.10

Natura.

Natura diuina in intellectione stat. 548.309

Nazaræus.

Nazaræus coronatus. 318.47.51
Nazaræi quando rasi. 323.66. seqq.

Neomenia.

Neomenia quid. 404.135

Nequitia.

Nequitia amica multitudinis. 171.54

Nigredo.

Nigredo à cruore. 56.68
Vnde Cedareni. ibid.67

Nimbus.

Nimbus quid. 317.44

Nimium.

Nimium an officiar. 410.158

Niniue.

Niniue supra Euphratem sita, an supra Tigridem. 45.43

Quæ eius vocabula. ibid.

Quis constructor. 44.41

Qualis magnitudo. 46.44. seqq.

An à Babylone distincta. 47.47

A quo euerfa. 45.42.48.48

Quando restaurata. 60.78

An Regis Assyriorum Regia. 48.49

An in mense Nisan plurimus æstus. 388.75

In Niue potanda libido. 309.11

Nilus.

Nilus Ægypti fluius. 58.72

Quot eius nomina. ibid.

An Gehon paradisi fluius. ibid.

An in Persidis vicino. ibid.73

An ab Indorum montibus ortus. ibid.

Index Rerum,

Quæ distantia à Tygri & Euphrate.	ibid.	fungantur officio.	349.53
Virgilius de Nilo expensus.	ibid.	Oculus, quæ madidus, & misericordiam prouocat, & fons est in hominis vertice manans, ut impetuoso latice desuper illuuiem peccatorum abstergat.	352.63
An sub Persarum imperio.	ibid.	Vnum oculorum in sponsa quid?	424.216
An Æthiopiam alluit.	ibid.	Non parcat oculus quid?	424.216
<i>S. Nizetius.</i>		Oculus non valet cordis rimari secreta.	136.62
S. Nizetius ab ortu suo clericus designatus.	328.	Oculus inconstantiz symbolum.	138.67
82		Oculorum myra vicissitudo.	137.64
<i>Nobilitas.</i>		Quidquid est, oculis vel prenditur, vel amittitur.	137.64.66
Nobilitatis generosæ purpura pallet à vindicta, ardet à patientia.	551.319	Oculo nullum inquietius membrum.	137.65.82
Non Nobilitas à bili est; vilis es, si vlcisceris.	551.319	138.68	
Vitrea nobilitas est, quam putat quis à leuis iniuriæ infringi lapillo.	ibid.	Cur specialius post oculum, manum abscindendam adiunxit Christus.	ibid.
<i>Noë.</i>		Oculi pro pedibus sunt terrenorum amatoribus	138.69
Noë quot filij & nepotes.	32.60	Oculus dexter cur eruendus indicitur?	139.70
<i>Nomen.</i>		Oculus sinister an etiam eruendus.	ibid.71
Nomen à natura proprium est.	63.1	Ab oculo totum corpus censetur.	140.73
Nomen non est, sed nominis adulterium, quidquid à natura non est.	ibid.2	Oculi citius pedibus ambulant.	141.75
In Christo quale nomen Filius est?	64.3	<i>Officium.</i>	
Nomen ab insigniori viro solet accipi.	375.29	Officium quid sit?	374.23
seqq.		<i>Onus.</i>	
A victoria partium.	37.22	Onus quid?	248.50
Quale Persis Regibus.	34.12	<i>Opus.</i>	
Nominis veritas miracula patrat, personam reprodut, amatur.	65.7	Opus siue bonum, siue malum thesaurus est bonitatis, aut iræ.	165.36
<i>Nonna. Nonnus.</i>		<i>Orarium.</i>	
Nonna & Nonnus quid.	395.100	Orarium Leuitæ.	190.36
<i>Numerij.</i>		<i>Oratio.</i>	
Numerij quid?	247.48	Orationis ars Spiritu sancto docente suggeritur.	219.64
<i>Numerus.</i>		Ipsemet Spiritus qui linguam modulatur ad preces, à dapibus ora sequestrat, ne sit ructus oratio.	ibid.
Numerus pro paucitate.	247.48	Idem Orationis Magister, & ieiunij.	ibid.
Homines numeri.	ibid.	Oratio virtutum artifex.	21.74
Inuidiæ expositus.	ibid.	Oratio quam efficax ex multitudine.	427.126
Rotundus ab scripta amatus.	244.40	Eius vigor.	189.34
<i>Nundinator.</i>		In pectoris secretis.	370.11
Nundinator quis dicatur?	578.396	Oratio ad Deum prologus militiæ.	308.4
<i>Nupta.</i>		Orationi destinata loca ut plurimum excelsa.	394.96
Nuptæ vestis cuius coloris?	397.109	Orans sine præparatione cur tentet Deum?	414.175
Cingulum nuptarum donum.	191.39	Proficua faustaque orationis fors, cum debita progreditur calliditate.	519.227
<i>Nuptia.</i>		Orationis impulsu valvæ cælestes aperiuntur.	545.304
Nuptiæ per coëmptionem.	313.23	Deus ab homine contendit orari sibi præstans ad adorationis elogium, quod præstat supplicibus ad fauorem: sed homo orationis osor, diuino amori exhibet, dum non orat, agonem.	300.41
O		Rudis homo & orationis insipiens à Spiritu sancto munerum largitore de efflagitandis muneribus eruditur, ut homo cum iadole diuina conueniat.	303.48
<i>Obedientia.</i>		<i>Orator.</i>	
O Bedire cur dicatur Deus voci hominis, cum Iosue non iussa direxerit in Dominum, sed in solem.	74.35	Rostrum matutina amat orator, ut firmioribus lateribus perorer.	219.64
Deus obediendi audius.	73.32	Sacer Orator Spiritus sancti flamine imbuitur ad crepandum in malignos.	519.226
Deus seruorum suorum precibus obedit.	74.35	<i>Oratorium.</i>	
Obedientiæ miraculum Christus.	74.34	Oratorium describitur.	393.95
Vide, Christus.		In alto & edito situm.	394.96
Nec verbum vnum prætergreditur verus obediens, ne commaculet obedientiam.	506.189	Oratoria & sacella in ædibus.	ibid.
<i>Oblatio.</i>		<i>Osculum.</i>	
Oblatio quid?	192.44		
<i>Obsidere.</i>			
Obsidere & insidere.	233.56		
<i>Occasio.</i>			
Occasio castitatis inimica.	10.35		
<i>Oculus.</i>			
Oculus carneus à cælestium bonorum possessione discernitur, ne fragilis eorum possessio putetur.	135.62		
Oculorum retibus hominem inhonesta cupiditas illigat.	538.284		
Oculi post peccatum, non videndi, sed flendi			

& Verborum.

Osculum.
Oscula meretricis.

Ovis.
Oves damnatorum symbolum.

Ozias.
Ozias Princeps Bethulæ.
An Sacerdos?

P

Palæstina.

Palæstina in quo climate erga Ninivem.

Nimium ferax.

Cur dicta caprea, seu ceruus?

Gaza in Palæstina.

Eius Cæsarea.

Hordeacea messis quo tempore Palæstini.

Triticea.

Pluvia in Palæstina quibus mensibus absit?

Pallere.
Pallere pro reuereri, & timere.

Panis.
Vt panem suum in sudore vultus sui comederit Adam.

Panis an solum triticeus?

Papa.
Papa, id est, coronatus.

Etiā olim Episcopi nomen.

Cur Ioui datum?

Patrem significat.

Papæ nomen, Romæ in specu S. Sebastiani.

Parasceue.
Parasceue.

An solum in vespera Paschatis?

An Sabbathum apud nos?

Parasitus.
Parasiti in aulis.

Parens.
Vitia parentum quam misero imitationis tradu-

ce serpunt in posteros.

Adeò malignitas Genitorum se in sobolem ma-

lignam deriuat, vt & patrata culpa filij geniti

titulo proferatur.

Passio.
Passionis variegata æconomia, officiis hominis,

Dei officiis.

Pater Diuinus.
Pater Diuinus verbum bonum quo fecundatus

eructauit.

Pater.
Pater factus, qui è terra leuabat infantem.

Patris nomen quibus?

Etiā principibus attributum.

Dñs, & Diuis.

Item fluuiis.

Episcopi patres nuncupari.

Etiā Sacerdotibus patris nomen.

Tributum magistris.

Patres nostri, qui dicti?

Appositus cum patribus, phrasis sacra.

Parentum virtus lux est posterorum.

Peccata quomodo in filios?

Patientia.
Cœlestem natiuitatem à patientia probant fide-

les.

Patientia Dei hominis depingitur.

Compendium Deitatis patientia est.

Homo Deus vtramque naturam patientiæ titulo

fatagit insigniri.

Deus integrum sibi patientiæ vendicauit elo-

gium, cuius cursum dum ascendit in cœlum,

probanit; cuius sinus à superno Genitore na-

tum suscepit.

Patientia diuinam sibi ærumnarum stylo sculpic

imaginem.

Patritius.
Patritius cur sanctus Romanis?

S. Paulus.
Prædicationis Pauli efficacia.

Cur vas electionis Paulus vocetur?

Vt diuini Nominis baiulus.

Paulus an coniugatus?

Pauli exemplum ad amorem inimicorum efficax.

Cur in Paulo, ante conuersionem, tor coacer-

uentur infortunia.

Pauper, Paupertas.
Qui hunc pauperibus dat, nunc ab Abraham gi-

gnitur.

Paupertas, & curta supellex Regni cœlestis cen-

sus est.

Pax.
Pax interior bonæ voluntatis præsertim ab An-

gelis concupiscitur.

Pax temporalis in aduentu Christi fuit internæ

pacis figura.

Pax quid significet.

Pacis nuncupatio formula antiqua.

Pacem Deo petere?

Pacificare Deos.

Vade in pace quid?

Pax resilit ab inimico pacis, & resiliens trucidat.

Peccatum, Peccator.
Peccatorum causæ syderibus non arrogandæ.

Peccatum an habeat rationem miserabilis.

Eius reliquiæ vitandæ.

Peccata discipulorum magistris imputantur.

Peccator, quem Deus deserit, ab omnibus crea-

turis desertus in iniquitatis eremo iacet.

Dolere peccatum, delere est.

Peccatoris squalidi pœnitentia in innocentia

candorem contendit assurgere.

Qui peccat gestit sibi sociare peccantes.

Vestigia, quæ exarauere peccata, inuersis gressi-

bus obliteret pœnitentia.

Peccatoris robur paupor & pusillitas est.

Peccator à rationali discursu se prodit extorrem;

nec vnam scit elicere consequentiam.

Exaggeratur peccatoris inscitia.

Peccator dum dolet, delet peccatum.

Peccator diuinam manum præ nimia pietatis

præsumptione contemnit.

Peccatum peccati agnitione curatur.

Dum peccator lachrymatur ad veniam, ad pie-

tatem lachrymatur & Deus.

Quantum Deus auersetur peccata.

Pellis.
Pelles pro armis.

Pelliti.

Peplum.

Index Rerum,

<i>Peplum.</i>			
Peplum quid?	397.107. seqq.		
An candidum?	397.109		
<i>Perſa.</i>			
Quis Princeps Perſarum qui in Angelum præua-			
let, & cœleſti poteſtati reſiſtit.	80.55		
Perſidis Angelus diuturnius ſeruitutis iugum à			
Numine depoſcebat aduerſus prauos ludæo-			
rum mores.	ibid.		
Perſarum conſuetudini obediuit Vaſthi renuens			
accedere ad conuiuium.	130.49		
Perſæ cur ſub Solis nomine ſalutabantur.	111.2		
Perſarum Reges Solem in linteo currûque tra-			
hentes, æque ab omnibus de magnitudine ce-			
lebrari cupiebant.	111.4		
Perſa diſcinctus.	191.38		
Perſarum imperium condidit Cyrus.	51.58		
Deus eorum Mithra cum cornibus.	147.12		
Sol Perſarum Deus.	149.18. & 147.13		
Mithra dictus.	147.12		
Ignis.	145.8. & 150.19. & 146.11. & 110.61		
Aqua à Perſis culta.	150.20		
Aqua & terra duo numina.	145.8		
Sceptrigeri apud Perſas.	61.80		
Surena, quis?	94.11		
Archifaſtrapa.	ibid.		
Satrapæ.	92.6		
Satrapia.	94.11		
Magiſtanæ.	92.6		
Doripheri, ſeu haſtati.	92.6		
Maiores natu.	92.5		
Conſiliatores.	92.5. & 234.9		
Conſilium inter epulas, & vina.	234.9		
Immortales, qui?	32.6		
Menſes Perſarum.	90.1. ſeqq.		
Perſicæ reipublicæ ſtatus, & ordo.	92.5		
Aures & oculi, qui?	92.6		
Frigoris impatiens.	90.2		
Ærarium Perſarum.	99.24. & 60.78		
Aurum & argentum non ſignatum Perſis.	99.		
24			
Auri pondus in regnum Perſarum domibus.	ibid.		
Donaria regibus exhibita.	60.78		
Subſellium Regis, quod?	99.24		
Regia Perſarum, domus.	90.3		
Deſcribitur.	ibid.		
Cella.	62.81		
Ad reges non aditus.	91.4		
Occulti.	90.3		
Pro Diis culti.	62.82. ſeq. & 149.18		
Sub figura Solis.	147.12		
Deorum cultores.	149.18		
Secundus à Rege, quis.	146.11		
Cognati Regis.	144.6		
Regum decreta.	95.12		
An Senatus placitis deferebant Reges.	93.9		
Regum Perſarum ſubditi, ſerui.	ibid.		
Nomen quale Regibus.	34.12		
Magni.	51.58		
Perſarum nominum terminatio.	94.11		
Explicatio.	ibid.		
Perſis nullum templum, aut ſimulachrum.	149		
17			
Templorum euerſores.	ibid.		
Mendacium odio habent.	235.12		
Cœnæ opiparæ.	287.27		
An apud Perſas tributa.	60.78		
Ignis an expetitus.	60.77		
Terra & aqua expetita.	60.77		
Quamobrem hæc apud Perſas expetita?	145.8		
A militia nulla vacatio.	97.20		
Vrbium munitio.	96.14		
Apud Perſas apertus Mars, non dolus.	11.309		
Ab incunabilis ad bella docti.	96.15		
Bellatores qui.	92.6		
Copiæ militares quot.	96.16		
Extraneas gentes conducebant ad bella.	97.20		
Quomodo inſtructus exercitus.	98.21		
Luſtratio exercitus.	307.2		
Perſis Regibus tributa ad exercitus.	60.78		
Reges Perſarum an ibant ad bella.	94.10		
Vulgus ibat cum militibus.	99.26		
Quæ arma Perſis.	97.19		
Gladio uſi, & Aſſyrij.	315.32		
Funditores.	282.8		
Sagitta amica Perſis.	310.13		
Sagittarij.	97.17. ſeqq.		
Perſarum in dedititios furor.	326.78		
Sinus Perſicus.	58.73		
<i>Perſona.</i>			
Perſona eſt indiuiduæ naturæ ſubſiſtentia.	70.21		
Perſona, facies conſicta, faciei ſuperimpoſita, ſeu			
larua.	ibid.		
Perſonam lucis Satanas geſtat, lux non eſt.	ibid.		
<i>Pes.</i>			
Pedum nuditas, ſeruitutis ſymbolum.	69.16		
Cur hæc ſeruitutis nota inducitur Moyſi ad ru-			
bum accedenti.	ibid.		
<i>Peſtis.</i>			
Peſtis non diſcernit quos percutit.	118.23		
Peſtis cur à Deo.	316.37		
<i>Petaurus.</i>			
Petaurus quid ſit.	137.65		
Petaurus eſt rerum humanarum ſymbolum.	ibid.		
<i>Petra.</i>			
Petræ filij.	178.11		
<i>S. Petrus.</i>			
Petrus cur à Chriſto Simon Bar-iona vocetur,			
multiplicatâ ſic appellatione.	64.3		
Quorſum ad laudem Petri Chriſtus genitoris			
mentionem ingerit?	ibid.		
Sanctus Petrus vt diſcipulorum Princeps, ad ſpe-			
ctaculum gloriæ aſſumptus in tranſfiguratione.	112.7		
Petri ſocordia ſeruorum cum Domino contur-			
bernium æquantis.	112.6		
Cur Petrus ſeruum principis Sacerdotum per-			
cufferit in aure.	552.321		
Præproperè nimis in ultionem exardet.	ibid.		
Petri facinus de ſacrarum Scripturarum iniuria			
damnatur.	ibid.		
Vindicta negationis Chriſti occaſio fuit in Pe-			
tro.	ibid.		
In triplici negatione Petri omnia hæreſum ge-			
nera configurantur.	ibid.		
Vt Petrus lachrymis Chriſti pietatem mouerit.			
542.296			
Petrum cur Chriſtus obiurgat?	159.24		
Inuerſis in cœlum veſtigiiſ figitur cruci.	160.		
24			
Cur ſic crucifixi ſitum inuertit.	ibid.		
Petri modica fides fuit non penitus dominico			
fidere imperio.	116.16		
<i>Pharao.</i>			
Pharao dum imperanti Deo obedire reſiſtit,			
obſtre			

& Verborum.

ostrepentium ranarum voci succumbit. 74.
 36
 Pharaon vt simul edoceatur, & vapulet, ranarum
 è flumine erumpit exercitus. 75.36
Pharisaus.
 Pharisaei cur duces caecorum appellantur à Chri-
 sto? 119.27
Pietas.
 Quam potens pietas quæ immutabilem Dei
 præscientiam & de constantia non minuit, &
 de seueritate remittit. 523.236
 Vt inter Dominicam pietatem & peccatoris la-
 chrymas quasi æmula intercedat contentio.
 544.300
 Dominica Pietas citò anticipat peccatores, &
 curricula anteuolat iniquorum. 521.231
 Pietas nequit à Deitate seiungi. 555.333
 Diuina pietas in largitatis abundantia cognosci-
 tur; in angustiis paritatis humana. 527.249
 Pietas pro vero cultu. 315.35
Piscis.
 Piscis Ionam non digere, sed dirigit. 120.29
 Piscis huius in aluo etiam naufragia dirigeban-
 tur. ibid.
 Cur in ore piscis stater adhuc non deuoratus
 manebat. 127.41
Pluuia.
 Pluuia serotina, & temporalis, quæ. 384.66
Pæna.
 Cur Deus præscripserit pœnam talionis. 554.
 326
Pœnitentia.
 Per semitam quæ teritur peccando, pœnitendo
 redeundum. 537.277
 Pœnitentia nihil inultum debet relinquere. 539.
 286
 Pœnitentia & crimen, & criminis fructum amat
 occidere. 539.285
 Pœnitentiæ ars est, vt iterato vitiorum sulco, vi-
 tiosum sulcum aboleat. 538.282
 Totum tempus sibi pœnitentia præsumit, & ad
 tardas inducias immensa interualla protelat.
 522.232
 Cœlestis pietatis indolem gestat pœnitens, qui
 in præsentis prece præteritorum obtinet re-
 missionem. 522.234
 Vestigia, quæ exarauere peccata, inuersis gressi-
 bus obliteret pœnitentia. 537.277
 Membra, quæ inservire peccato, vrgeat pœni-
 tentia (vt tantumdem soluat, quæ debet) in-
 seruire iustitiæ. 328.1
 Pœnitentia hominis quasi in Deo vlticis sen-
 tentiæ generat pœnitentiam. 332.13
 Pœnitentia in puluere & lachrymis sibi Dei
 imaginem cudit. 334.17
 Peccatoris squalidi pœnitentia in innocentie
 candorem contendit assurgere. 335.21
 Pœnitentia non solum cæco peccatori oculos
 reddit, sed & videnti Deo quasi lumina con-
 ciliat vt videat. Non insubilia de hac virtute.
 207.29
 Noua pœnitentiæ Christianæ elogia. 209.35
 Pœnitentiæ vox difficilis. 416.185

Quid propriè sit. ibid.
 Etymon. ibid.
 Pro sacramento pœnitentiæ. 418.191
 Pro confessione. 418.191
 Pro dolore. 418.191
 Pro absolutione. 418.192
 Pro reconciliatione. 418.193
 Pro satisfactione. 419.194
 Pœnitentiæ publicæ leges. 419.195
 Donum an possit nescientibus illabi. 418.191
 Quomodo de Deo efferatur. 417.189
 Resipiscencia, an propriè pœnitentia. 416.185

Polenta.

Polenta quid. 383.63
 Quomodo fiat. ibid.

Pontificium.

Pontificium quid. 321.61

Porta.

Porta propriè ciuitatis. 444.290
 Cur. ibid.
 An sancta. ibid.
 Cur sancta. 430.240
 Tribunalia ad iudicia in porta ciuitatis. 430.240
 Cur in porta ciuitatis erecta tribunalia. ibidem.
 In ea rex sit. ibid.
 Portarum apertio omen infaustum. ibid.
 Regia, id est, Ecclesiæ porta. 324.71

Possessio.

Possessio rerum mundialium inconstans, & lubri-
 ca. 135.60
 Possidere nostrum, videre est. ibid.
 Alget avaritia. Habendi libido, et si calida sit ex
 vitio, procul à sortis possessione, vt in aëre
 pendula friget. 451.15
 Possidere quid. 254.71

Præceptum.

Præceptis sacrilegis ad opus adiguntur, qui iussis
 cœlestibus refragantur. 73.33

Prædicator.

Verbum quod prædicatur, spiritus & anima sit
 prædicanti. 573.384
 Qui Prædicatoris celebrat officium, virtutum
 fulgeat attributis. 569.374
 Verbum Dei, quod sacer Ecclesiastes efformat,
 anima sit audienti. 569.374
 Prædicator Euangelicus idipsum sit, quod loqui-
 tur. 572.382
 Prædicatoris munus. 192.45
 Quot eius nomina. ibid.
 Quis habitus. 190.36
 Eius auctoritas. ibid.
 Quis eius stylus. ibid.37
 Non verborum occupator. ibid.
 Prædicatoris sacri qualis sermo. 431.248
 Quomodo Principes reprehendat. 409.154
 Criticus. 190.37
 Quale verbum in ore prædicantis, talis gignitur
 in auscultante deuotio. 571.378
 Stylus prædicantis non lasciuius; non pingat, sed
 compungat. ibid.378

Præfectus.

Præfecti annonæ formula. 386.70
 Et officium. ibid.
 Præfectus ad messes. ibid.

Pregnans.

Pregnantes tardæ sunt ad fugam. 392.92

Pra

Index Rerum.

- Præputium.*
Præputium in corde est homini, cui pro corde libido est. 88.80
- Præful.*
Præful sic gubernet, ut homo homini, non brutis præpositus declaretur. 75.37
- Præsumere.*
Præsumere quid. 286.22
- Prandium.*
Prandium an nullum veteribus. 287.27
- Presbyter.*
Presbyteri vox quæ. 431.249
Quibus indicta. ibid.
Etiam Ioui. ibid.
Non temporis sed honoris vocabulum. 431.249
Pro Legato. 432.254
Presbyter, id est, Rex. 322.62
Presbyter id est liber. 389.80
Etiam Patrem significat. 389.80
Etiam conuenit Episcopis. 319.52. & 322.63. & 431.249. & 432.254.
Inter presbyterum & Episcopum discrimen. 432.249. seqq.
An ex iure diuino. 430.243
- Presbyterium.*
Presbyterium quid. 192.44
- Presbyon.*
Presbyon quid. 431.249
- Primitia.*
Ex capillis primitiæ diis. 325.73
Ex manipulis hordeaceis. 383.62
An ex triticeis, primitiæ messis triticeæ, quando. 383.64
Quoties primitiæ Hebræis. 383.62. seqq.
- Princeps.*
Princeps malè sibi optat, consiliariis utens adulatoribus. 130.49
In obiurgandis Principum erratis sapiens lingua Maiestatem declini veneretur obsequio. 518.223
Principis nomen quem deceat. 410.156. seqq.
Eius vigilantia. 409.153
Cur suspensi contra Solem. 410.158
Sacrarium est sacramentum Principis. 93.8
Nihil principe dignius quàm venia. 551.320
In Principem, veluti populi animum, peccata populi relabuntur. 511.203
Princeps, qui antistat, nec parum annuat intortis subditorum conatibus, ne plenè totius piaculi condemnetur. 514.212
Princeps iniquorum consiliis haud se innectat. 518.222
Iniquorum Principum indoles est, velle suas cogitationes à suis consiliariis agnosci. 118.24
Miseræ pereundi conditio absque discretionè Principum placitis assentiri. 117.19. & seqq.
Superbi Principis iniuriola in Rempublicam ambitio est, Senatores accersere, sed vel muros, vel suo placito suffragantes, nolleque auctulare prophetas, ne aduersus superbiam benè consulant vaticinium. 287.1
- Priscillianista.*
Priscillianistæ prauos hominum mores syderibus influentibus adrogabant. 72.28
- Prodigus.*
Prodigus, dilapidatis facultatibus, ad patrem nihil retulit nisi peccatum. 167.42
Eius ori cur osculum figit Pater? ibid.43
- Cur stante prodigo Pater cecidit. ibid.
Cur præcipuè cadit in eius collum. ibid.
Quod osculo fecit, & amplexu pater circa filium repetiuit stola. ibid.44
- Proles.*
In ætatem vegetat abstinencia, & de vitæ redundantia prolem infundit. 476.96
- Promissio.*
Promissio non est actus omnipotentia, sed vel amoris, vel intellectus. 564.356
- Propheta. Prophetia.*
Quo differat Propheta gulæ, à propheta ieiuniis? 218.61
Propheta quod prius hausit ab alto, eructat per verba. ibid.
Quid est quod ructus prophetiam sapiat, apud Tertul. ibid.
Prophetas gignit ieiunium. ibid.
Propheta in malam patrem. 281.2
Os & organum Dei. ibid.
- Prouincialis.*
Prouinciales annonam militibus pendunt. 99.23
- Proximus.*
Proximus cur diligitur? 583.407
- Pudicitia.*
Reginæ pudicitia chorus famulatur virtutum. 5.17
- Puella.*
Puella idem quod Virgo. 373.30
Pro puero. 394.98
Etiam pro grandi fœmina. ibid.
Pro Monialibus. ibid.
Monasteria puellarum. 573.20
- Puer. Pueritia.*
Pueri appellatio, quid. 394.98
Pueri, id est, serui. 327.79
Pueritia pro puritate. 405.140
- Pulchritudo.*
Amet latibulum pulchritudo, ut in sui elogium, dum fugit oculos, ora dissoluat. 480.113
Pulchritudo prodest ad victoriam. 406.141. seqq.
Causa pulchritudinis in oculorum, & affectuum agitur tribunali, in aspectus vocabulum transiit forma, solum ab aspectu censetur. 482.119
Clypeus sit integrum fœminæ venustæ armamentum, ne, antequam corpore, oculis scortetur. Bellum pulchritudo patitur, si absque velo. 483.125
Fausta pulchritudo, quæ dum blanditur, hostem perdidit, non pudorem. 11.38
- Pulpitum.*
Pulpiti sacri nomina. 190.36
- Puluis.*
Puluis extra numerum. 247.48
Despicatissima res. 194.50
- Punitio.*
Punitio in tertia persona nonnunquam grauior. 408.152. seqq.
Cur non dæmoni sed serpenti punitio indicta? ibid.
- Pupilla.*
Pupilla multitudinem obiectorum breui circuli carcere concludit. 171.55
- Purum.*
Purum, quid? 404.135
- Quadra*

& Verborum.

Q

Quadragesima.

Quadragesimæ in ediam Baptismatis dispositionem esse testantur Patres. 220.69

Quadrari.

Quadrari quid? 42.34

Quadriga.

Cur in Ezechielis quadrigæ pedibus oculi locantur. 141.76

Vide, *Rota.*

Quadrigæ falcatae. 99.25

Quadriga Soli dicata. 43.38

Præliaris. ibid. seq.

Quadriga pro equis. 44.39

Quadrigarum gloria. 43.38. seqq.

An licerent Hebræis ad prælia? 44.41

Quadriga Solis. ibid.

Quadriga Dei. ibid.

R

Ragan.

Ragan quis tractus. 49.51. seqq.

Eius etymon. ibid.

Rana.

Cur Moyses toties ingeminet ranarum phalanges aduersus Pharaonem, in aula penetrantibus. 74.36

Ranæ & in supplicium, & in exemplum fuere Pharaoni. 75.36

Raphael.

Raphaël cur felle vsus ut oculorum medelam inderet Tobia. 120.28

Rasitatio.

Rasitatio an tonsio pristini moris? 324.71

Rasitatio capitis, seruorum. 317.45

Rasitatio in militibus. 326.77

Iniuriosa & turpis. 317.45

Impudicitiae signum. 318.49

Signum pudoris & doloris. 319.52

Peior morte. ibid.

Etiā supplicium. ibid.

Rasitatio quandoque libertatis signum. 327.80

Virginitatis symbolum, gaudij, & foelicitatis. 327.81

Signum naufragij. 319.52

Rasitatio in dolore. ibid. 53

De rasitatione somnium, quid? ibid. 52

An inhibita Sacerdotibus? ibid. 54. seqq.

Apud sacrificulos idolorum. ibid.

Nazaræi quando rasi? 323.66. seqq.

Rasitatio signum victi. 319.52

Recilina.

Recilina frons, quid? 326.77

Redemptio.

Ad id lachrymarum consors & amica redemptio est, ut & in sacra vnda Redemptor redimat, & sacra vnda quasi corpus redimat Redemptoris. 345.44

Regia.

Regia, id est, Ecclesiae porta. 324.71

Regnum.

Regnum ab innocentia, & veritate perennat. 71.25

Regni veri, sanctique paradigma. 71.26

Regnum Christi quibus iniuriis appetatur. ibid.

Regni Christi veritas, & innocentia asserta. ibidem, & 72.27

Perennat Regnum, ubi error aueritur, aboletur. iniquitas. 72.29

Regnantis imperium lacteum sit, non sanguineum, aternabitur. 114.13

Ut scissio regni, quod flagitiosa indolis Rex gubernabat, regno diem afferat. 517.220

Regna umbratili fulgore clarescunt. 78.47

In Regno sint prima nouissima, & nouissima prima, ut stabiliatur. ibid.

Regalis disciplina coeleste hieroglyphicū. 78.49

Regno stabiliendo sufficit veritas, & virtus. 72.30

Regnum idem quod corona. 322.64

Exaltari regnum, quid? 56.68

Religio.

In timore Domini, totus religionis & cultus diuini continetur apparatus. 201.13

Pro Religione occumbere viuidiori vita perfundi est. 2.3

Religiosus.

Religiosi cur Ascetæ vocentur. 5.13

Repetere.

Ut in lege, si trecennale spatium effluxisset, nulla potestas repetendi ablatum concederetur. 522.234

Reprehensio.

Reprehensio non est, quæ pipere discretionis non respergitur. 518.223

Reprehensio actiue, & passiuè accipitur. 441.284

Quam pacate accipienda. ibid.

Reprehensio.

Reprehensores antiquis qui? 378.44

Regis nomen quibus datum. 90.1

Rex regum quis dictus? 51.58

Eius officium pro suis mori. 410.157

Regum honos. 62.82

Observantia, & obedientia. 62.83

Eius à Sacerdote quando discrimen? 321.61

Consilia occulta. 93.8

Rex militiæ. 233.7

Rex, gratia, parasitus. 409.154

Nouus rex Aegypti, cur? 410.156

Regulus quis dictus? 321.61

Reprobis.

Reprobis cur non aliud obicitur crimen, nisi inhumanitas. 165.36

Cur ex reprobis fasciculi fiunt, nec manipuli ex electis fieri dicuntur? 172.59

Resipiscencia.

Resipiscencia an propriè poenitentia sit? 416.185. seqq.

Respirare.

Respirare pro expirare. 281.4

Respublica.

Superbi Principis iniuriosa in Rempublicam ambitio est, Senatores accersere, sed vel mutos, vel suo placito suffragantes, nollesque auscultare Prophetas, ne aduersus superbiam benè consulant vaticinium. 287.1

Resurrectio.

In resurrectione an sexuum disparitas? 378.44

Rex.

Nullus ab vtero nascitur Rex, nec rei publicæ moderator erumpit. 72.25

Regis officium incompletum est, si semper quos regit, teneat sub manu; ut completum sit, teneat in manu. 78.48

Rex

Index Rerum,

Rex, qui clauum tenet, non publico sermonis clauo figendus est. 518.223

Vide *Princeps*.

Vt Rex foeliciter corrigatur, eo ingenio modulanda correctio est, vt in semet Rex iudicium proferat & sententiam. 519.228

Regnantis imperium lacteum sit, non sanguineum, æternabitur. 75.37

Ne peccata subditorum refluant in Regem, satius illi est à regno discindi. In populi delictum assensus Principem à regno exauctorat. Idolum est, cui, vt peccato assentiat, purpura & adoratione subditus adulatur. 515.217

Reges à correptione non immunes. 519.228

Rex, vt foeliciter antistat, sibi, non populo, vehendi Principatus iugum imponat. 75.37

Rex dorsum sit populi; populus manus sit Regis. 76.42

Rex reciproca sessione portet populum portantem se. 77.45

Ripa.

Ripæ sacræ veteribus. 390.83

Roboam.

Roboam, qui minimus digitus grossior est dorso patris, prauis moderatoris imago. 76.42

Roboam onera regni reluctans citò amisit populum. ibid.

Roboam cur scorpiones pro verbere minatur. 76.43

Romani.

Romanorum regnum suo robore gentes contriuit. 125.39

Romanorum Caesarum auaritia, dum in limum iaciunt tributa, pedes euertunt imperij. ibid.

Rota.

Cur rotæ, in Ezechielis quadriga, oculis perfunduntur. 161.21

Rotæ cur ambulant iuxta animalia. ibid.

Viatoris pariter & Beati sunt ænigma. ibid.

Quæ dorsa in rotis? ibid.

Cur earum dorsa præcipuè plena oculis perhibentur? ibid.

Quælibet rotarum portio iam dorsum, iam facies est. ibid.

Vide *Quadriga*.

Rubus.

Cur in rubo nomen sui Diuinitas euulget. 576.392

Ructus.

Quid est quod ructus prophetiam sapiat, iuxta dictum Terrul. 218.61

Qualis saturitas, talis ructus. ibid.

S

Saba.

Saba ad austrum. 105.46

Diues, odorifera. 106.49. seqq.

Regina quæ? 107.53

Sabæi fures. 106.49

Sabbathum.

Sabbathum quid Ethnicis? 400.121

Delirium Ethnorum. 401.124. 400.121

Sponsæ nomine vocatum à Iudæis. 402.129

An ieiunauerint Iudæi? 398.112. seqq.

Sabbatho capri Iudæi non pugnantes. ibid.113

Sabbatharij dicti. 400.121

Ieiunium sabbathi in obsidione. 402.125

An apud Ecclesiam, ieiunij dies. 498.115. seqq.

In Oriente vt dies dominica. 398.115

Lucernarum vsus in sabbatho Iudæis. 400.123

Sabbathi quarta & sexta. 403.131

Tricesima sabbatha. 404.135. seqq.

Sacculus.

Sacculus seu sacellus pro marsupio. 395.101

Pro tunica monachorum. ibid.

Pro veste doloris. ibid.

Saccus.

Saccus quid? 395.101

An differat à cilicio? ibid.

Pro scuto. ibid.

Sacerdos.

Sacerdos animus populi est & cognatus. 410.159

Mortuus sæculo. 325.75

Sacerdotes reges. 320.56. seqq.

Regia seruitus, Dei sacerdotibus. 327.79

Regis à sacerdote quando discrimen? 32.61

Deiser, & Christifer. 318.50

Genuflexio eis exhibita. 322.63

Dignitas apud Hebræos. 284.17

Sacerdotum vxores ex tribu regia apud Hebræos. 321.61

Honos. 319.52

Candida calceamenta sacerdotibus. 318.48

Vestis sacerdotalis. 318.48

Non nisi coronati ad sacra. 196.53

Patris nomen sacerdotibus. 377.39

Decimæ illis exhibitæ. 321.61

Venerabiles dicti. 319.52

Vdo sacerdotum. 318.48

Sacerdotes secundi. 176.5

Rasuratio an inhibita sacerdotibus? 319.54. seqq.

Sacerdos magnus, summus, primus. 176.5

Eius potestas. 177.8

Nunquam ægotabat. 325.75

Cur homicida non liberabatur quousque decederet summus sacerdos? 159.410

Sacerdotes in lege non nisi nudatis pedibus munus obibant. 575.390

Sacerdotium regnum. 321.61

Zelus Domini in arma Sacerdotem accingat, vt diuina iura conseruet. Deus in eo est. Pro

Deo fungitur, cum sic zelat, indolem Angelicam æmulatur. 226.90

Sacramentum.

In omnibus Sacramentis gratia insidet. 221.73

Cur præ cæteris Sacramentis Eucharistia bona gratia dicitur. ibid.

Sacrarium.

Sacrarium & sacramentum principis. 93.8

Sacrificium.

Sacrificium ab Abrahamo inceptum Christus in cruce consummauit. 157.16

Vbi sacrificat amor, pyra viuificat, vitalis est cinis, animosus spiritus æternatur in morte.

Christus non nisi in amoris busto, vt resurgeret immortalis, occubuit. 211.40

Sacrificium quid. 192.44

Quæ distinctio à sacrificiis. ibid.

Cur operto capite. 183.20. & 326.78

Quibus diis. ibid. & 196.53

Cur cinerum & aquæ in sacrificiis, vsus. 193.47

In plura veste sacrificare. 191.38

Mithræ sacrificantes in choreis. 147.12

Sacrum.

& Verborum.

<i>Sacrum.</i>			Quanta felicitas sanguinem pro Deo effundere	
Sacrum quid à religione differat.	390.83		566.362	
<i>Sagitta.</i>			Sanguis pro filiis.	441.284
Sagitta amica Persis.	310.13. & 97.17		Cur.	431.245
Sagittæ iactæ in cistam.	97.19		Sancire sanguine fuso.	442.286
Post tergum iaculatæ.	97.17. seq.		Pacta & fœdera per sanguinis effusionem.	ibid.
Ars sagittifera.	ibid.		Semen an spuma sanguinis.	431.245
Eius etymon.	93.8		<i>Sapor Persarum Rex.</i>	
<i>Sal.</i>			Sapor rex Persarum, rex regum, particeps syde-	
Sal sapientiæ symbolum.	541.294		rum, frater Solis & Lunæ apud Marcellinum	
<i>Salomon.</i>			inscriptus.	111.4
Salomon an peccauerit in quadrigarum pompa.	44.41		<i>Sara.</i>	
<i>Saltatio.</i>			Sara an soror Abrahami.	379.48
Saltionum vsus.	147.12		<i>Sarcolum.</i>	
<i>Saluator.</i>			Sarcolum quid.	385.68
Cur germinandus è terra Saluator, argenteis ro-			<i>Satanas.</i>	
ris comparatur stillis?	543.297		Qualis transfiguratio satanæ in Angelum lucis	
Fletus index est Saluatoris.	ibid.		70.21	
Saluatoris nomen iudici Hebræorum.	233.8		An alienæ figuræ appetitio sit.	ibid.
<i>Samaria.</i>			Satanas in sui ortus diluculo lux erat.	ibid.
Samaria quando culta ab Hebræis.	175.3		Satanas regni cœlestis continuus inuasor.	ibid.
An sub Cambyse.	ibid.		<i>Satisfactio.</i>	
An culta à Iudæis tempore captiuitatis.	37.19		Satisfactio quid.	419.194
Quæ regio & populi.	57.70		<i>Satrapa.</i>	
<i>Samson.</i>			Satrapa dicitur, quod sat rapiat.	127.42
Cur luminibus vtrisque orbatus Samson ver-			<i>Satrapia.</i>	
sandæ molæ addicitur?	540.290		Satrapia Persarum quibus.	94.11
Vt seipsum lumine rationis orbauerit.	ibid.		<i>Saul.</i>	
<i>Samuel.</i>			Ambiuit Saul partem sibi adrogare victoriæ, dū	
Samuelis nomen ter à Domino repetitur, quo-			vestimentis suis Dauid induit.	70.23
niam futurus Domini Vates, Dux, & Sacerdos.	67.11		Saul cur Dauidi vestimenta sua commodarit, vt	
<i>Sanctum.</i>			progredetur ad pugnam.	133.58
Sanctum quid.	285.21		Saul pauidus ad prouocationem gigantis sede-	
Etymon.	442.286		bat in domo.	134.58
De quibus rebus efferatur.	ibid.		Saul inter Prophetas.	145.3
An à sacro distinctum.	ibid.		<i>Scala.</i>	
Sanctus an dicatur aliquis, qui viuit.	442.285		Scala Iacob regni creaturarum expressit imagi-	
Sanctum sæculare quid.	ibid. 286		nem.	78.50
Sanctum tribunal quid.	394.96		Deus non solum innixus in scalæ culmine, sed	
Sancti legati, cur.	442.286		& subtus scalam fulcit.	ibid.
<i>Sanctuarium.</i>			<i>Scandalum.</i>	
Sanctuarium quid.	443.287		Vbi est scandalum, ibi criminis obrepit suspicio.	
<i>Sanctus, Sanctitas.</i>			71.26	
Sancti ad eod obedientiæ insistent, vt gloriam bea-			Scandalum quid.	139.70
titudinis non tam ob bonorum exuberantiam,			Scandalum esse idem est, ac iter ad beatitudinem	
quàm ob imperij subiectionem amplexentur.			impedire.	ibid. 71
74.34			Scandalum, quid.	231.3
Sancti sequuntur agnum eius inuestigando iudi-			<i>Scarabæus.</i>	
cia, & imitando exempla.	117.22		Scarabæus in annulo quid signabat.	380.52
Sanctus aduersus impios tutus obicitur, cuius in-			<i>Scelus.</i>	
terior domus plena Angelo.	80.54		Crescit vt plerumque per syllabas scelus, & sin-	
Sanctitas omnium virtutum cumulum enuntiat.	5.16		gulis momentis incrementa capeffit.	540.291
Sanctitas non nisi ordine ad Deum.	443.287		Qui sceleribus inquinatur, ablui potest, innocens	
<i>Sanguis.</i>			reddi non potest.	566.361
Sanguinis Dominici ebibiti indoles.	563.352		<i>Sceptrum.</i>	
Deus, quod pro homine effundat, exuberans san-			Sceptrum pro regno.	61.80
guinis pelagus concupiscit.	566		In manu gestatum.	ibid.
Vt sanguis Christi noster dicatur.	ibid. 363		Iuramentum.	ibid.
Quare dicatur in Euangelio, Qui non ex sanguini-			Fœdera.	ibid.
bus, & c. nati sunt.	567.365		Sceptriferi apud Persas.	ibid.
Symbolum carnis sanguis est in Verbo Dei.	ibid. 368		<i>Scorpio.</i>	
Cur summus sacerdos librum sanguine asperge-			Scorpio pungit caudâ, eam super caput reflecten-	
bat.	568.368		do.	76.43
Vt in tota Incarnationis historia, nihil nisi san-			<i>Scrutinium.</i>	
guinis audiat.	ibid. 369		Scrutari quid.	543.299
<i>Zorda in Iudish. Tom. I.</i>			Scrutiniij vox.	ibid.
			<i>Secretarium.</i>	
			Secretarium quid.	394.96
				Secre

Index Rerum,

Secretum.

Secretum iuuat.	148.16
<i>Seccessor.</i>	
Seccessores qui.	393.94
<i>Seleucia.</i>	
Seleucia Babylone minor.	47.47
<i>Semen.</i>	
Semen an spuma sanguinis.	431.245
<i>Seminiuerbius.</i>	
Seminiuerbius quis.	190.35
<i>Senator.</i>	
Senatores & Consiliarij plurimi apud gentes.	93.7
<i>Senectus.</i>	
Impetuosus amor senescere facit amātem, totum spatium in exordio currit.	214.48
<i>Sententia.</i>	
Pœnitentia hominis quasi in Deo vlttricis sen- tentia generat pœnitentiam.	332.13
<i>Sephora.</i>	
Sephora cur Æthiopissa.	196.53
<i>Sepultura.</i>	
Sepulturæ sub montibus apud Ethnicos moni- menta.	391.85
Sepulchra in agro.	390.83
In vrbe inhibita.	ibid.
In variis locis.	ibid.85
An sepulchri luceat emptio.	ibid.84
Sepeliri in hereditario sepulchro nobile.	ibid.85
Quibus liceret.	391.86
<i>Seraphim.</i>	
Seraphim nuda manu non audet ad altare acce- dere.	574.386
De verbo prædicando Isaiam instruit.	ibid.
<i>Sermo.</i>	
Sermo Dei qui ab aure, tanquam in auris aurea, pendulus fluitat, perforat potius & fauciat, quam sanat.	570.374
<i>Serpens.</i>	
Serpens an ante præuaricationem arduus incede- bat.	122.32
Serpens cur plectitur eodem statu quem natura concefferat.	ibid.
Serpens cur in terræ alimento mulctatur.	ibid.
Serpens ne cum homine tentet habere commer- cium, figurâ curuatur.	ibid.
Serpens cur non ab exordio pomum homini ob- tulit, sed fœminæ?	170.52
Serpentis calliditas.	ibid.
Serpenti cur punitio indicta non dæmoni.	410.156
Cur aspidis morsui visus aspidis, æneique ser- pentis medetur?	538.283
Serpens si calcatus intereat, quomodo in calca- neum fœminæ tendet infidias?	454.25
Omnes vias quas ad noxam serpens effecerat, perfricat Deus ad salutem.	537.278
<i>Seruitus.</i>	
Seruitutis nota, pedum nuditas.	69.16
Seruilis forma stigmate inuritur.	69.19
Dei seruitus & eius obsequiis humilitas man- cipata, pietatis Dominicæ certitudine mune- ratur, Deumque sibi vendicat incarnatum, in- signia seruitutis amantem.	353.66
Seruitus per aquam & terram exhibitam.	145.8.
& 311.18	
Seruitus Dei libertas.	312.22

Seruus.

Serui dominorum manus iugi veneratione in- tuentur.	152.4
Cretâ notati serui venales.	312.21
Seruus expectatus satis.	327.72
Sacerdotio alienus.	317.46
Stigmate iniustus.	326.78
Quale eius pretium.	326.78
Coronati Serui venundati.	378.45
Seruus venalis iniustus domino.	312.22
Creta notati Serui venales.	312.21
Crux, Serui fugacis pœna.	283.10
Flagellum castigandis Seruis.	315.36
Cum iumentis compositi.	178.10
Seruus dominorum.	312.22
Venditus ad necem.	307.5
Homo eius aut tuus pro Seruo.	381.50
Pueri, id est, Serui.	327.79
Libertas Seruorum Dei.	327.79
<i>Signum.</i>	
Signum quid.	381.54
<i>Silentium.</i>	
Silentij officium.	371.14
<i>Simeon.</i>	
Simeon princeps tribus.	374.23. seqq.
Aliis nomen dedit.	ibid.27. seqq.
<i>Simon.</i>	
Simon magus verticem nudari instituit.	324.70
<i>Siris.</i>	
Siris attributa.	315.33
Descriptio.	ibid.
<i>Sobrietas.</i>	
Cur ne deuoretur homo à dæmone, de sobrietate admonetur.	83.62
<i>Sodomita.</i>	
Sodomitæ domum Lot obsident ob pulchros hospites apud se susceptos.	80.54
<i>Sol.</i>	
Sol ad Iosue imperium non homini obediuit, sed Deo.	74.35
Sol Dei annus dictus.	149.18
Quadriga Solis.	43.38. & 44.41
Currus.	43.38
Quadriga Soli dicata.	ibid.
Chorea in sacris Solis.	147.12
Lampades & faces sub Sole.	146.11
Eius mensa.	59.75
Deus Persarum.	151.38
Deus apud Gentes absolutè pro Sole.	ibid.
Sol cur magnus vocitatur?	111.2
Sol nulli maior, nulli, minor apparet.	ibid.
Solem in linteo currûque trahebant Persarum reges, & cur.	111.4
Cur stante in cruce Iesu, subito Sol fuerit obscu- ratus.	551.318
Sol siue egrediatur à summo, siue progrediatur ad summum, gradus in vtroque cursu præten- tat.	85.69
Sol quidquid ascendit, quidquid lucet, non su- perbiæ, sed officij est.	ibid.
Solis occasus, thalamus nuncupatur.	ibid.
Sol se funerans reprodicit.	85.69.70
<i>Solitudo.</i>	
Extremæ solitudinis inquilini comes est Deus, qui derelictam à creaturis creaturam, seu creaturas abscessu valido relinquentem diuino munerat contubernio.	298.33
	Sors

& Verborum.

<i>Sors.</i>		& adoratione subditus adulatur.	
Infauſta ſors, quo alij aſſurgunt occumbere.	540.	<i>Subripere.</i>	515.217
291		Subripere quid ſit.	130.50
<i>Spathriſteres.</i>		<i>Subſellium.</i>	
Spathriſteres, inſtrumentum attractorium præ-	400.121	Subſellium regis quod Perſis :	99.24
putij.		<i>Superbia. Superbus.</i>	
<i>Spes.</i>		Superbi tumor ægritudo eſt.	67.12
Spes diſpendium non patitur de abſentia.	565.	Superbus renuit in aliquo minor haberi.	110.1
360		Superbus magnitudini & excellentiæ inhiat.	ib.
Nulla vitilior Spes ſpe Chananæ.	ibid.	Superbi non iis gradibus quibus ad ſumma per-	
Spes ſibi deuincit cæleſtia, præproperaue præ-		ueniunt deſcendunt: non niſi Angelus ſit, vel	
ripit manu, quam procrastinant ſæcularia.	564.	humilis, qui per ſcalam aſcendit, abſque ſcala	
357		cadit.	83.63
Spes firma dum ſperat, iam poſſidet.	563.354	Superbiæ natura, ſemper aſcendere.	83.64
Cæleſtium ſpes poſſeſſio eſt: Morus deſiderij		Superbia non quieſcit uſque ad Deum.	ibid.
in diuina, quies eſt gaudij.	363.354	Superbia pro iracundia, & furore.	426.224
<i>Spiritus Sanctus.</i>		Pro nobilitate.	ibid. ſeqq.
Spiritus Sanctus digitus Dei dictatur.	73.31	Superbia fumi.	427.228
Spiritus Sanctus charitatis ſymbolum.	ibid.	Superbus color quid?	426.225
Spiritus Sanctus numerum largitor eſt.	ibid.	Superbia adeo ſuſtineri difficilis, vt ad ſuſtinen-	
Spiritus Sanctus ſuffert aquas, à quibus in mundi		dam imperantis hominis arrogantiam, non	
primordio latus.	78.48	vna perſona ſufficere videatur, ſed tota Tri-	
Spiritus Sanctus ieiunij artem ſpirat, quod ter-		nitas opus ſit.	73.33
tiæ perſonæ notionem acumine elucidet in-	219.64. tota ſect.	Deus ſuperbis par pari refert.	ibid.
genioſo.		Superbia minus ingenioſa eſt, linguarum ſchola	
Spiritus Sanctus de orationis pædagogio homi-	ibid.	ſit, & malignitatis miraculo vni linguæ facit	
nem puſionem erudit.		inferuire diuerſas.	73.32
Spiritus ipſe pro nobis gemitibus in enarrabili-	ibid.	Quoniam dominatio imperantis in lingua eſt,	
bus poſtulat.		ibi per conſuſionem linguarum damnata eſt	
Spiritus ſancti amor, amoris finis & complemen-	592. tota ſect.	ſuperbia.	ibid.
tum eſt.		Vniuerſæ hominum reliquiæ ad ædificandam	
<i>Statio.</i>		turrim, cuius culmen pertingat ad cælum	
Statio, quid?	446.294	iunguntur, vt alter in alterum per ſuperbiam	
Militaris.	ibid.	iaceret imperium.	ibid.
Pro ieiuniis.	ibid.	<i>Supplementum.</i>	
Stationarij Chriſtiani, quid?	ibid.	Quid ſupplementa inter milites & remiges?	554
Stephanophori.	323.65	329	
<i>Statua.</i>		<i>Surena.</i>	
Cur lapis abſque latomo è monte diſſectus, non		Surena quis apud Perſas?	94.11
caput ſtatuae percuffit, ſed fictiles pedes	84.	<i>Suſa.</i>	
67		Suſa, Regia Perſarum.	40.31
<i>Stella.</i>		A quo conſtructa?	ibid.
Cur ab ſtella cælitus emicante, illico Magi in		<i>Synaxis.</i>	
nuncupationem Regis proſiliunt?	72.27	Qui ſe ad Synaxim comeſſationibus præparabant	
Iuſtis beatitudo ſub ſtellarum promittitur orna-		increpantur à Paulo.	221.72
mento.	72.27	<i>Syria.</i>	
Stella magos prouocat ad gratiam, non irritat		Syria an ſub Perſis?	142.1
ad culpam.	72.28	Quandoque pro Aſſyria,	ibid.
Stella cur Magos officioſo famulatu proſequitur.		Mefopotamia Syriæ.	ibid. ſeqq.
72.28		Apamæa.	143.2. & 151.21
Stella non Deum, ſed conſeruam Magorum cre-		Syria Caua.	ibid.
di, lumine famulante ſollicitat.	ibid.	Syria Sobal.	143.2. ſeqq.
<i>Stola.</i>		Syriæ montes.	146.10
Stola prima, quæ?	168.44	T	
<i>S. Stephanus.</i>		<i>Tabernaculum.</i>	
Stephani Oratio inimicorum dilectionis ſpecu-		Tabernaculum, quid?	248.51
lum.	545.304	Quid à tentorio & vmbraculo differat?	
<i>Struthio.</i>		251.60	
Struthiones ſolitudinis amantes.	169.50	<i>Tabulatum.</i>	
<i>Stultitia.</i>		Tabulatum in extrema domus contignatione.	
Stultitia vbi reperitur, ibi veritatis, & ſapientiæ		251.60	
exulat honos.	71.26	<i>Taurus.</i>	
<i>Subditus.</i>		Taurus & Antitaurus.	100.28
Subditos ſcorpionibus cædit, qui exitialia reipu-		Magnus mons.	144.6
blicæ onera imponit.	76.43	Tecta camerata, & teſtudinæ.	392.91. ſeqq.
Subditi manus ſint Regis.	76.42	<i>Templum.</i>	
Ne peccata ſubditorum reſſuant in Regem, ſa-		Templum quid?	393.95
pius illi eſt à regno diſcindi. In populi deli-		Trifariam diuiditur.	ibid.
ctum aſſenſus Principem à regno exauctorat.		An proprium gentilium?	ibid.
Idolum eſt, cui, vt peccato aſſentiat, purpura			Tem
Zerda in Indiſh. Tom. I.		KKk 2	

Index Rerum,

- Templorum & altarium origo. 321.59
 Eius ascensus per gradus. 394.97
 Vasorum templi lustratio. 174.2
 Templum Ierosolymitanum dirutum à Chal-
 dæis. 325.72
 Profanatum à Manasse. 325.73
 Reædificatum? 36.18.& 174.2
 Venerabilis templorum maiestas sit, terrenis co-
 gitationibus altior demonstratio Deitatis,
 gratiæ, munditiæque nitor. 104.29
Tempus.
 Tempus quid significet præter diem & annum? 381.58
 Eius symbolum serpens caudam mordens. ibid.
 Non potestas criminis, sed reliquia temporis at-
 tendenda. 522.232
 Quidquid est in sæculari tempore, quæ breue &
 fluxum, complicatur in instans, vertitur in fi-
 gura, exulat à substantia. 295.25
Temulentia.
 Temulentia Dominum non recipit, Spiritum
 sanctum expellit. 219.66
 Vide, *Gula, Ieiunium.*
Tenebra.
 Tenebræ proficua maiestati. 148.16
Tentatio.
 Tentatio iustos probat. 82.60
 A Tentationibus impeti pugnare est; in tenta-
 tionem intrare, vinci. ibid.
 Non admonet Christus orandum non tente-
 mur, sed ne in tentationem intremus. ibid.
 Tentationes qua arte vincantur. ibid.
 Prima Tentatio per escam fuit. 83.62
 Qualis tentatio Abrahamum in Dei amicitiam
 euexit. 577.395
 Tentare, quid significet? 412.167
 Vva tentare pedes, quid? 412.168
 An tentauerint Deum principes Bethulæ? 412.
 166. seqq.
 Deus quando tentat? 433.256
 An cognitionem ex tentatione accipiat? 433.257
 Cur tentauerit Abraham? 433.257
 Quam diffideat in tentando à dæmone? 436.268
 Tentare, & pœnitere cur dicatur de Deo? 435.
 263
 Tentatio cum murmuratione nexa. 440.282
 Per excessum ad differentiam, ibi qualiter à pro-
 batione differat? 434.261
 An à Dæmone, an à Deo imitatur. 435.262
 Tentatio Dei, quid? 412.168
 In têtatione Dei peculiaris irreligiositas. 413.171
 Tentatio Dei est, cum auxilia naturalia temnun-
 tur. 414.174
Tentorium.
 Tentorium & vmbraculum, quid. 108.54
Terra.
 Terra cur ab exordio inuisibilis, cum corporea
 fuerit. 224.36
 Soli electi Terram, quam corporibus repleue-
 runt, libertate animorū sibi subiiciunt. 121.31
 Terra à principio incomposita, vt consuleretur
 humano terrenorum amor. 124.36
Testamentum.
 Testamentum in procinctu. 380.52
Thare.
 Thare cur perrexerit in Aram? 238.23
 An idololatra? 240.27. seq. & 245.42
Tharsis.
 Tharsis homonymum vocabulum. 102.32
 Ciliciæ ciuitas. ibid. 33
 Mare. 102.33
 Eius filij, qui? ibid. seqq.
 An Africa. 103.38
 Tharsis filius Iauan. 103.37
Theristrum.
 Theristrum, quid? 397.107. seqq.
Tholus.
 Tholi cellarum. 394.97
Thronus.
 Thronus aureus. 62.81
Tiara.
 Tiara ex qua materia? 322.64
 Describitur tiara. 196.64
Tigris.
 Tigris restagnans. 45.43
Timor.
 Dei timorem ab Abrahamo hæreditauit Isaac. 153.6
 Timens hominem, humanam manum osculatur
 præ metu. 151.1
 Deus & timor eius cur inuicem iungantur. 153.6
 Timor Dei quasi Deus ipse censetur. ibid.
 Timor patris filium ab hominis manu reddit
 immunem. ibid.
 Cur hominis timorem ad irrationalia Deus co-
 arctat. 154.7
 Timor pro religione, & Dei cultu. 201.13
 Timor prodest cultui Dei. 148.16
 Timor humanus proditor est humanæ constan-
 tiæ. 197.1
 Timor diuinus aded in suamet stabilitate fulci-
 tur vt de immobili base fidem æmuletur di-
 uinam. 189.4
 Timor diuinus mentem non vulnerat. 197.1
 Cur timor fundamentum salutis vocetur. 198.4
 Timor Dei compendium est ad excitandam fi-
 dem. 199.7
 Timor Dei, templum est, Diuinitatis peculium,
 cœlestiūque Sacramentorum compendium. 200.9. tota sect.
 Timor Dei corpus & animam diuini principatus
 notis sigillat, Numinisque dominium generoso
 stemmate cudit. 202.16
Tinnabulum.
 Tinnabula etiam in sacris gentilium. 196.53
Tobias.
 Tobias offendit pedibus dum homini innititur,
 forsā non offendit dum canit. 119.27
Tonsio.
 Tonsio in Imperatorum capillis. 327.80
 Clericus per tonsuram adoptatus Deo. 325.75
 Clericus per tonsuram adoptatus Deo. 325.75
 In rotundum tondere an inhibitum? 325.72. seq.
Tractator.
 Tractatores, qui? 190.33
Transfiguratio.
 Cur Christi facies in Transfiguratione resplen-
 duit vt Sol, & non lumine splendidiore reful-
 serit. 112.6
 In Transfiguratione cur è nube vox lapsa inso-
 nuit? *Hic est filius meus dilectus.* ibid.
 In Transfiguratione filius Dei edocuit, maiori-
 tatem cum minoritate componere. 112.6.7
 Christus cur in Transfiguratione Iacobum, &
 Ioannem inter cæteros Apostolos ad specta-
 culum gloriæ delegerit. 112.7
 Cur Moysen & Eliam in spectaculum traxerit.
 ibid.
 In Transfiguratione vitæ, & mortis hieroglyphi-
 cum

& Verborum.

cum Christus exhibet.	ibid.	<i>Vanitas.</i>	Vanitati subtrahere quod tuo proderit alimento	
<i>Transfuga.</i>		<i>Vas.</i>		
Transfugæ quomodo tractandi ?	285.18.seq.			
<i>Tribulatio.</i>				
Tribulationum caligo, libita cæritas quasi visibilis- bilitatem Deo conciliat.	339.31			403.133
Tribulatio sic hominem nobilitat, ut eius amicitiam ambiat Deus.	577.394	<i>Vasthi.</i>	Vasthi vocata ad conuiuium cur accedere renuit.	174.2
Tribulationum fornax hominem in diuinæ naturæ sublimitatem, & amicitiam excoquit; ubi iuxta litteræ seriem de Abraham.	577.394			
<i>Tribuna.</i>				
Tribuna quid.	394.96	<i>Vates.</i>	Vatum furor & rabies.	281.2
<i>Tribunal.</i>		<i>Vestigal.</i>		
Tribunal quale gentibus.	93.7		Vestigalis æs antequam in regium thesaurum in- feratur, exactorū disparet in manibus.	126.40
Sanctum quid ?	394.96		Vestigal, quod impiè exactum, diaboli est, non Cæsaris.	ibid.
<i>Tribunus.</i>		<i>Vide Tributum, Exactor.</i>		
Tribunus cur sanctus Romanis.	443.287	<i>Vectis.</i>		
<i>Tributum.</i>			Vectis pro fortitudine.	109.60
Imago Dei Principis sæculi tributum non sit : homo non in censum hominis veniat, veniat- que.	124.37	<i>Vendere.</i>		
Quænam tributa expetierint. Nabuchodonozo- ris Legati.	ibid.		Vendere, quid ?	312.21
Tributa conseruandis hominibus instituuntur.	125.38		Deum vendi quid ?	ibid.seq.
Cur ad Cæsaris explorandum, tributum numisma census Dominus ostendi curauit ; cum quid esset reddendum Deo nullius rei exhibitione præscribere conatus sit.	128.44	<i>Venter.</i>	Absque pretio ; quid ?	312.22
Tributum à Christo extorquere, fuit contra pie- tatem.	126.41			
Cur prius Cæsari, deinde Deo soluendum sit tri- butum.	128.44		Venter quam sordidum idolum !	218.61
<i>Tribus.</i>			Quibus instrumentis vtantur eius sacrificuli, ex Tertulliano.	ibid.
Tribus vnus nomina an imponerentur alij ?	374.27	<i>Venus.</i>	Venter, qui ieiunio siccare non vult, in idolum Epulonis euadit.	218.61
<i>Tricesima.</i>				
Tricesima, quid ?	404.136	<i>Ver.</i>		
<i>Trinitas.</i>			Ver saluti proficuum.	387.74
Quantum ab in gratitudine, diuinarum Persona- rum Trinitas distet.	291.14	<i>Verbum æternum.</i>		
Creatio Adam, indiuisum opus Trinitatis fuit.	570.375		Principatus creaturarum non poterat humiliter sustineri, nisi à Verbo incarnato.	77.46
<i>Tripus.</i>			In Verbo sunt creaturæ, quas baiulat ut exem- plar. ibid.	ibid.
Tripus, quid ?	108.54		Verbum humanam assumit naturam, ut regnum creaturarum æterna stabilitate perenner. ibid.	ibid.
<i>Trochilos.</i>			Verbi proprium est è corde Patris eructari.	383.408
Trochilos rex anium.	110.63		Verbum cur Angelos non apprehendit ?	ibid.
<i>Tuba.</i>			Cur apprehendit semen Abraham ?	ibid.
Tubarum clangor ad quid ?	409.157		Qua virtute ?	ibid.
Dies festus tubarum apud Hebræos.	412.167		Cur non dictum, Verbum homo factum est, sed caro ?	160.26
<i>Turris.</i>			Verbum caro factum seruos suos post se crucem baiulantes videt.	160.25
Turres inter muros insertæ.	42.35		Verbum diuinum, cur Filius ?	421.204
<i>Tutela.</i>			Cur verbum Dei filius sit potius quàm Spiritu Sanctus.	547.309
Tutela aquarum apud Romanos.	310.15		Verbi Dei incarnati negociatio, ut carneus homo in spiritales dotes assurgat.	561.348
<i>Tutullus.</i>			Verbum inuisibilisque imago Dei nullam patitur in patiētia iacturam ; amatque flagelli nomi- ne nuncupari ut ei pro homine flagellari no- bilitas sit.	361.87
Tutullus quid ?	318.47	<i>Verbum.</i>		
<i>Tyrannus.</i>			Verbum Dei, quod sacer Ecclesiastes efformat, anima sit audienti.	569.374
Amat Tyrannus numquam regalia signa depone- re.	69.18		Nec verbum vnum prætergredi licet, diuinæ le- gis characteres amanti.	505.188
Tyranni vocantur ærarij præfecti.	127.42		Verbum quocumque sit ?	368.4
V			Naturalis mentis cogitatio.	ibid.
<i>Vagapates.</i>			Pro re.	369.5
V Agapates eunuchus Cambyfis.	33.8		Pro axiomate.	410.155
<i>Vbera.</i>			Quid significet apud Hebræos ?	368.3.seq.
Vbera libidinis signum.	191.39		Verbum mentis.	368.4
<i>Valentiniani.</i>				
Quam stupidus Valentinianorum error.	563.353			

Index Rerum,

Verba ponere.	368.3	Sororis vir.	379.48
Dare.	368.3	Virgineus quis?	381.54
Spuma verborum.	37.190	Virorum nomina, quæ?	380.52
<i>Veritas.</i>		Cur viri dicti magni duces?	380.52
Veritas vna est quâ illustrantur animæ.	88.78	Qui apud Romanos?	380.52
Veritates multæ vt possint dici.	ibid.	<i>Vira.</i>	
<i>Vestis.</i>		Vira.	378.45
Non vestis Regem, sed Rex vestem facit esse regalem.	70.22	<i>Virago.</i>	
Vestis pura quæ?	191.38	Virago quid?	378.45.379.47
In pura veste sacrificare.	ibid.	<i>Virginitas.</i>	
Candida vestis in manumissis.	317.46	In virginitate Deitas excuditur, Spiritus sanctus expenditur, Trinitas sigillatur.	462.49
In baptizatis.	ibid.	<i>Virgo.</i>	
Sacerdotum.	318.48	Cur virgines fatuæ in Euangelio dicuntur.	527.249
Scissio vestium in dolore.	195.52	Virgo pro nupta.	379.47
Vestis symbolum totum Regis est.	519.225	Vidua.	372.16
<i>Vidua, Viduitas.</i>		Priuilegium viduæ ad virginem extenditur.	ibid.
Viduitas vt habentem beet, desideratur eius duratio.	15.51	Legatum virgini, quoad vidua erat.	ibid.
Vidua defuncti coniugis posthuma sit supellex; quasi duplicato spiritu viuat, vt perennet vita cœlesti.	455.27	<i>Virtus.</i>	
Viduæ vox expenditur.	370.10. seq.	Virtutis nulla purior laudatio, quàm quæ à virtute fit.	5.15
A quo Etymon. Hebraicè.	370.10	Virtus de virtute vestitur, vitium de vitio; ieiunium asperis, mollibus gula, quam vt Regem purpurâ peccator inuestit.	478.108
Latinum.	372.17	Virtutis Heroicæ salus vel à leui flabro imperfectiōis agrotat.	500.172
Eius officium.	371.14	Virtus pro fortitudine ad bella.	96.15
Verè vidua, quæ?	371.15	An animal?	ibid.
An supponat pro virgine?	372.16	Virtus ab iniquis fidelibus damnatur exilio, deportatur in rupes, & quasi transfuga se aliquando comparat in pугanos.	276.52
Etiā quæ cum marito.	372.16	Virtutis hostis non semper mansuetudine, sed & ferro domandus.	261.13
Idem quod sola.	ibid.	Virtus in delectu est?	171.54
Legatum Virgini quoad vidua erit.	372.16	<i>Vis.</i>	
Priuilegium viduæ ad virginem extenditur.	372.16	Vires quæ non virtuti, sed piaculo inferuunt, ignauia, tremor, & pavor sunt.	135.59
Vidua, cui inutilis maritus.	372.16	<i>Vita.</i>	
Vidua propriè.	372.18	Genesis vitæ à memoria mortis.	446.1
Vniuira.	372.18	Vita fugax oritur de forma moriendi. Natiuitas seu prodromus, seu mutuum est mortis.	448.6
Sacrarium Dei.	373.20	Qualem vitam pollicetur Iesus legisperito.	584.
Ordinata.	370.10	<i>Vitium.</i>	
Viduas constituere, quid?	371.15	Omnis frequentia ad vitium est.	169.49.50
Viduorum chorus post virgines.	373.20	Seuerus in vitiosum enitere, ignem ei & gladium ostende, vt quem non mollit pietas, conterat rigor.	261.13
Viduitatis status.	371.15	Vitia parentum quàm misero imitationis traduce serpunt in posteros.	357.78
An monialium?	395.100	<i>Vitta.</i>	
Viduitatis vestis, quæ?	372.17	Vittæ supplicium an in manibus?	197.55
An nigra.	373.19	Quæ?	234.10
Quo tempore durauerit?	373.20	<i>Vltio.</i>	
Viduæ Aquæ quæ?	373.21	Vlcisci quid?	62.83
Viduare urbem.	373.19	Ne vltio esset, Deus permisit vltionem.	554.327
<i>Vigilia.</i>		In vltionis audio leuis iniuria, beneficiorum præponderat quantitate.	259.8
Vigiliæ in Ecclesia.	287.28	Fœlix est vltio quam pietatis officia componunt.	556.335
<i>Vindicta.</i>		<i>Vmbilicus.</i>	
Nobilitatis generosæ purpura pallet à vindicta; ardet à patientia.	551.319	Vmbilicus situs fœmineæ voluptatis.	191.39
Validior ab inimico vindicta patientia est.	555.331	<i>Vmbra.</i>	
<i>Vinea</i>		Vmbra sponsio Mariæ facta ab Angelo expenditur.	78.47
Septa vinearum sunt Angelicæ custodiæ symbolum.	79.52	Vmbra ingenium, quod superius, deorsum; quod inferius sursum ostendere.	ibid.
<i>Vinum.</i>		<i>Vnio.</i>	
Vinum pingue quid?	108.56	Ab instanti conceptionis vnio personæ diuinæ peracta est, nec tractu temporis incrementa capeffit.	531.260
<i>Vir.</i>		<i>Vninita</i>	
Vir quid significet?	378.44. seqq.		
An pro vtroque sexu?	358.44		
Etymon.	380.49		
Viri nomen etiam irrationalibus conuenit.	380.50		
Propriè maritus.	378.45		
Vir & vxor de quaque re coniuncta apud Hebræos.	380.51		
Vir meus, vir suus.	380.53		
Quasi vir vnus.	70.61		

& Verborum.

<i>Vniura.</i>		<i>Vxor.</i>	
<i>Voluntas.</i>	372.18.& 378.46	Vxor qua veste induenda ?	396.106
Voluntas quàm nobilis potentia !	210.67	An cilicio absque maritali licentia ?	ibid.
Voluntas cùm sit pauper & nuda sibi sat est, & in alienos vsus erogari festinat.	ibid.		
<i>Voluptas.</i>		X	
Quid voluptatibus inhiat, dæmonem deglutire sollicitar.	83.62	<i>Xerxes.</i>	
Voluptatis domus quæ ?	108.56	X Erxis copia.	96.16
<i>Votum.</i>		Z	
Votum quid ?	192.44. seqq.	<i>Zachæus.</i>	
Rei non vulgaris.	193.46		
Vota è parietibus prudentia.	193.46		
<i>Vox.</i>			
Vox compendium vocati sit, syllabus appellati.	67.10	I Dem censuit dare eleemosynam, & vidisse Iesum.	165.37
Vocis sonus absque medulla.	190.37	Zachæus tunc ab Abraham gignitur cum largitur pauperibus.	ibid. & 38
<i>Vrbs.</i>		<i>Zelus.</i>	
Vrbium mœnia sunt Angelicæ custodiæ symbolum.	79.52	Zelus Domini in arma Sacerdotem accingat, vt diuina iura conseruet. Deus in eo est. Pro Deo fungitur, cùm sic zelat, indolem Angelicam æmulatur.	226.90
Vrbs ab orbe.	46.45	Zelus pro sospitate diuini honoris exardens vice Dei fungitur in zelante.	509.197
Quæ eius appellatio ?	47.46	<i>Zona.</i>	
Vrbium celerrima constructio.	49.50	Zona quid in sacris.	191.38.39
Conditores qui ?	38.27. seqq.		
Vrbi pater quis ?	40.29		
Quæ magna Deo.	46.44		

F I N I S.

1791

11. 20. 1911

15

1875

1. The first of these is the fact that the

112

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

110-20

1711

121.121 30p 2nd in front